MAGNENTIJ H-RABANI MAURI, EX ABBATE FULDENSI, ... OPERA, QUAE...

Maurus Hrabanus Magnentius, ...

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
17 R
Π 10

HRABAN
MAVR
OPERA
TOM: 1

A 6
9

Digitized by Google

MAGNENTII
H-RABANI
MAVRI
OPERA.

Digitized by Google

Digitized by Google

HRABANI MAVRI ABBATIS primùm FVLDENSIS, poſteà ARCHIEPISCOPI MOguntini,

OPERA

Quotquot reperiri potuerunt omnia;

à

R.D. Iacobo Pamelio olim collecta, & nunc primum in lucem edita.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

Sumptibus Antonij Hierati.

ANNO M.DC.XXVI.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

III

MAGNENTII

H-RABANI MAVRI,

EX ABBATE FVLDENSI, ARCHIEPISCOPI Sexti Moguntini,

OPERA,

QVÆ REPERIRI POTVERVNT, OMNIA,

IN SEX TOMOS DISTINCTA.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Collecta primùm induſtriâ Iacobi Pamelij Brugenſis S. Theol. Licentiati, Canonici & Archidiaconi, & poſtmodum deſignati Epiſcopi Audomarenſis;

Nunc vero in lucem emiſſa curâ R.mi Antonij de Henin, Epiſcopi Iprenſis; ac ſtudio & Operâ Georgij Colvenerij S. Theol. Doctoris, & Regij ac ordinarij in Academia Duacena Profeſſoris, Collegiatæ S. Petri Præpoſiti; ac dictæ Academiæ Cancellarij.

PERMISSV SVPERIORVM.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus ANTONII HIERATI, ſub ſigno Gryphi.

ANNO M. DC. XXVII.

14.17.R.10

Digitized by Google

REVERENDISSIMIS ILLVSTRISSIMISQVE PRINCIPIBVS AC DD.

D. IOANNI SWICCARDO
ARCHIEPISCOPO MOGVNTINO, PRINCIPI ELECTORI, ET S. R. I. PER GERMAniam Archi-Cancellario: &c.

Nec non

D. IOANNI BERNARDO, ABBATI
FVLDENSI, EIVSDEM S. R. I. PRINCIPI, ET SERENIS.MÆ IMPERATRICIS ARCHI-CANCELLARIO, &c.

DD.nis. ſuis Clementiſſ.mis & gratioſiſſimis.

TAndem aliquando diuina mihi indulſit clementia, vt *Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ. VV. Celſitud.* Anteceſſorem, celeberrimum illum & ſuo æuo magnum virum, Rabanum Maurum, ante oculos & in conſpectum VV. Celſitudd. producere liceat; non illum quidem corporeis artubus indutum, ſed immortali nominis famâ ſtipatum; nõ viua voce, ſed diuinis ſcriptis loquentem. Eius vero conſpectum tanto vobis gratiorem iucundioremque fore confido, quanto is per hos quinque quibus hoc ornatu amiciri cœpit, annos, maioribus defunctus eſt periculis. Etenim quum typographi operâ propediem in lucem erumpere iam geſtiret; inſperato caſu factum eſt vt in illis in quibus adhuc deliteſcebat ædibus pœnè conflagrârit. Nota eſt Halberſtadiani militis in oppidum T. Celſitud. *Illuſtriſſime Elector*, Vrſellam, in quo Opus hoc cudi cœperat, exercita immanitas, qua magna pars eius immerito incendio deformata fuit ac vaſtata. Ah quam pœnè nobis fuerat tum Rabanus! Diuinitus quidẽ conſeruatus fuit ab igne: rapaces tamen militum manus effugere non potuit, magna iam excuſi exemplaris parte direpta & diſperſa; ſed poſt magno meo diſpendio recuſa. In quo quidem nemo non & diuinam agnoſcere debet prouidentiam, & eidem gratias agere, quod tam præclarum lumen exſtingui, ac tam laborioſe tantiſque ſumptibus conquiſitum opus deperdi noluerit. Fuit certe Rabanus (vt cum Trithemio loquar) *in omni eruditione tam ſæcularium quam diuinarum ſcripturarum longe doctiſſimus; Philoſophus clarus, Poëta inſignis, Rhetor facundus, Aſtronomus & Computiſta celeberrimus, Græcè, Latinè & Hebraicè peritus: cui ſimilem ſuo tempore non habuit Eccleſia.* Quo vno elogio omnes extra omnem æmulationem atque inuidiam poſiti viri laudes comprehenduntur.

Huius ego opera magno ſtudio & ſumptu cōquiſita, ſuperatis omnibus difficultatibus, in lucē iā produco: cui meæ editioni quū pro laudabili more patroni quęrendi eſſent, vehemēter ſane peccaturus mihi videbar ſi alibi quā apud Illuſtr. VV. Celſitudd. patrociniū quæſiſſem. In cuius ſinū namq; lubentius confugiat Rabanus noſter quā eius Principis qui vt eidē loco & dignitati præſidet, ita eidem fulget ſupremo loco digniſſimarū virtutū dotibus. Sinat hoc Illuſt. V. Celſitudo vt dicam. Miratur ſæculum noſtrū in te quaſi renatū Rabanum. Vt enim ille quondā Ludouico Pio Imperatori ob vtiliſſimā tam factis quam conſilijs nauatam operam perquā charus & familiaris erat: ita Illuſtriſs. V. Celſitudo glorioſiſſimū & inuictiſſimū noſtrum Imperatorē Ferdinandum II. Pijſſimum, adeoq; totum Romanum Imperium, immò vniuerſam Catholicam Rempublicam tot fideſibus tamque neceſſario tempore præſtitis obſequijs ita ſibi deuinxit, vt quod adhuc ſtat adhuc Germania , quod floret Romano-Catholica religio, magna ex parte Illuſtr. V. Celſitudini acceptū referendum, boni omnes lubenter fateātur. Quod ſi difficilis eſt imperādi ars; eoque laude digniſſimi ij ſunt qui eam apprime callent : quanto laudabiliores illi cenſendi ſunt, qui non ſecundis tantum ventis (id enim non difficilimū forte fuerit) ſed in medijs horrendarum tempeſtatum procellis clauum ſemper rectum tenent, & ad optatum portum contendunt , Deique auxilio in eum prouehuntur: quod in Reuer. T. Celſ. factum videmus & miramur!

Ad V. vero Illuſtr. D. quod attinet, Abbas & Princeps Reuer. & Illuſtr. fieri omnino aliter non debuit, quin eidē altera ex parte Rabanus noſter ſe ſiſteret atque offerret. Nolo hoc loco Virtutes & his turbulentis temporibus præclare & vtiliter facta *Illuſtr.*^me *V. D.*^nis vtpote toti Germaniæ atque etiam exteris gentibus cognita, deprędicare; ſed venerari eas tacitus malo. Nec mirabitur, ſpero Illuſt.^ma V. Reuer ſi Rabanus noſter vt Epiſcopus Moguntinus ad Reuer. & Illuſtriſſ. Archiepiſcopum & Electorem Moguntinum; ita ad V. quoque Illuſtriſſ. Reu. tamquam Abbas Fuldenſis ad Abbatem Fuldenſem; & vt ad Illum tamquam Imperatoris & Imperij; ita ad Te tamquam Imperatricis Archi-Cancellarium veniat; & vtriuſque patrocinio ſe dedat.

Eum Vos Reuer. & Illuſtr. Principes, vt ſerena fronte admittatis atque excipiatis, meque humilimum clientem Electorali & Principali Veſtra gratia clementiſſimè complectamini, qua par eſt animi ſubmiſſione humilime rogo. Dabam Coloniæ Agrippinæ Anno M. DC. XXVI. 14. die Septembris.

Reuerendiſſ. & Illuſtriſſ. Veſtr. Celſitudinum humillimus & obſequentiſſimus Cliens

ANTONIVS HIERATVS, Ciuis & Bibliopola Colonienſis.

CATALOGVS OMNIVM OPERVM HRABANI MAVRI IN HIS SEX TOMIS COMPREHENSORVM.

* HOC SIGNO NOTATI EX MAN. SCRIPTIS NVNC PRIMVM IN lucem editi ſunt.

TOMO PRIMO CONTINENTVR.

* VITA HRABANI Abbatis, edita à Rudolpho Preſbytero & Monacho, eiuſdem diſcipulo.
* Vita eiuſdem Hrabani per Ioannem Trithemium tribus libris conſcripta.
* Exceptio de arte grammatica Priſciani.
De vniuerſo, Libri 22. ex impreſſo antiquo.
De laudibus Sanctæ Crucis, partim proſâ, partim carminè ex impreſſo Auguſtæ Vindelicorum. Anno 1605.

TOMO SECVNDO.

IN Geneſin Libri IV.
In Exodum Libri IV.
In Leuiticum Libri VII.
Eorundem Commentariorum in Leuiticum epitome. auctore Strabo eius diſcipulo.
In Numeros Libri IV.
In Deuteronomium Libri IV. omnes ex impreſſo Colonienſi.

TOMO TERTIO.

* IN Librum Iudicum Libri duo
* In Librum Ruth. Liber vnus
* In quatuor Libros Regum. Libri IV.
* In duos Libros Paralipomenon. Libri IV.
* In Librum Iudith. Liber vnus.
* *Cui ſubiungitur Commentarius Iacobi Pamelij in eundem librum.*
* In Librum Eſther.
* In Cantica, quæ ad Matutinas laudes per ſeptimanam dicuntur.
* In Prouerbia Salomonis. Libri tres.
* In Librum Sapientiæ. Libri tres.
In Eccleſiaſticum. Libri X. ex impreſſo Pariſienſi.

TOMO QVARTO.

IN Ieremiam Prophetam, comprehenſis eiuſdem Lamentationibus, Libri XXX. ex impreſſo.
* In Ezechielem Prophetam. Libri. XX.
* In duos libros Machabæorum.

TOMO QVINTO.

* COmmentariorum in Matthæum Libri VIII.
In quibus aduertendum in Libro 7. cap. 26. & lib. 8. cap. 26. & 28. quædam deeſſe, vti ibidem in margine denotatur, (quæ ob militum Halberſtadenſium inſolentiam, Vrſellis in Archiepiſcopatu Moguntino, vbi ille Tomus Quintus anno 1622 cudebatur.) deperdita ſunt.
* Hrabani Mauri Commentarior. in Quatuordecim Epiſtolas Pauli Libri XXX.
Quibus præmiſimus Iacobi Pamelij Commentariolum in Epiſt. B. Pauli ad Philemonem.
* Hrabani Mauri Homiliæ ſuper Epiſtolas & Euangelia, à Natali Domini, vſque ad Vigilias Paſchæ. numer. 61. Quibus adduntur multæ aliæ Homiliæ de Sanctis & varijs virtutibus.
* Homiliæ ſuper Epiſtolas & Euangelia à Vigilia Paſchæ vſque xv. Dominicam poſt Pentecoſten tam de Tempore, quam de Sanctis, num. 91.
* Homilia de Euangelio, *Liber Generationis Ieſu Chriſti.*
* De Septem ſignis Natiuitatis Domini.
* Allegoriæ in Sacram Scripturam.

TOMO

DE Clericorum Inſtitutione & Ceremonijs Eccleſiæ Libri tres, ad Heiſtulphum Archiepiſcopum, ex impreſſo Colon.

* Ad Giotmarum de ſacris Ordinib. ſacramentis diuinis, & veſtimentis ſacerdotalibus liber vnus.

Hic in multis idem eſt, cum primo libro de Inſtit. Clericorum eiuſdem Rabani, ſed epiſtola præmiſſa eſt diuerſa, & alia quædam.

* Ad Reginaldum de diſciplina Eccleſiaſtica Libri III. quorum Primus eſt de ſacris Ordinibus; Secundus de Catechiſmo & ſacramentis diuinis; Tertius de agone Chriſtiano, agens de virtutibus & vitijs.

In duobus prioribus ſunt aliquot Capita, quæ conueniunt cum libris de Inſtitut. Clericorum, vti in margine notatur.

* Ad Bonoſum Abbatem Libri tres: Primus de videndo Deo; Secundus de puritate cordis. Tertius de modo pœnitentiæ.

* Ad Heribaldum de Quæſtionib. Canonum Pœnitentialium Libri tres: Primus continet Regulas de Miniſtris Eccleſiæ, ſi deuiauerunt, cum adiunctis epiſtolis Hormiſdæ Papæ, Iſidori & aliorum: Secundus, De pœnitentiæ ſatisfactione; Tertius de pœnitentijs laicorum.

* De vitijs & virtutibus, De peccatorum ſatisfactione & remedijs, ſiue de pœnitentijs Libri tres.

* Ad Otgarium Archiepiſcopum Pęnitentium Liber vnus, qui veluti præcedentium iuſtum quoddam Compendium eſt.

Quota generatione licitum ſit matrimonium, Epiſt. ad Humbertum Epiſcopum, ex impreſſo Colon.

De Conſanguineorum nuptijs, & de magorum præſtigijs ad Bonoſum Liber vnus, ex impr. Colon.

De Anima, & virtutibus, ad Lotharium Regem Opuſculum, ex impreſſo Colon.

De ortu, vita & Moribus Antichriſti Tractatus, ex impreſſo Colon.

Hrabani Mauri Martyrologium ex Tomo 6. Antiquæ Lect. Henr. Caniſij.

Poemata de diuerſis, per Chriſtophorum Brovverum, cum eiuſdem ſcholijs edita Mogunt.

* Commentaria in Regulam S. Benedicti.

Gloſſæ Latino-Barbaricæ de partibus Humani Corporis, ex Tom. 2. Rerum Alemannicarum Francofurti edito Anno 1606.

Item de inuentione linguarum ab Hebræa vſque ad Theodiſcum, ex eodem.

FINIS.

Digitized by Google

CATALOGVS OPERVM HRABANI MAVRI QVÆ DESIDERANTVR, ET QVAMVIS

à nobis diligenter quæſita fuerint, nanciſci tamen non potuimus.

IN Ioſue libri 2. *Domino beatiſſimo vereq;.*
In Eſdram & Neemiam. lib. 3.
In Tobiam lib. 1.
In Iob, lib. 1.
In Eccleſiaſten lib. 1.
In Cantica Canticorum.
In Librum Sapientiæ lib. 3. *Diligite, &c. admo.*
In Eſaiam prophetam lib. 8. *Domino Reuerendiſſimo.*
In Danielem lib. 3.
In 12. Prophetas Minores lib. 12.
In Euangelium Lucæ libri 3.
In Euangelium Marci lib. 1.
In Euangelium Ioannis lib. 3. *Inter omnia diuin. hiſt.*
In Epiſtolas Canonicas libri 7.
In Actus Apoſtolorum lib. 1.
In Apocalypſin Ioannis lib. 1.
De vniuerſali natura lib. 1.
De computu dialogus lib. 1. *Quia te venerande Pater.*
Ad Ludouicum Regem lib. 1.
De benedictionibus Patriarcharum lib. 1.
Epiſtolarum ad diuerſos lib. 1.
De naturis Rerum Libri 5.
Dictionarium myſticarum ſignificationum lib. 1.
De Rebus geſtis à Lothario, Ludouico, & Carolo Imp. Ludouici Pij filijs, carmine heroico.
De virtutibus numerorum lib. 1.
De Origine Rerum lib. 1.
Conuiuium Dei ad Ludouic. Imp. lib. 1.
De fide Chriſtiana libri 4.
Reuelationum Liber 1. *& alia quadam.*

Concilia ſub eo celebrata extant impreſſa in Tomis Conciliorum.

Digitized by Google

ANT. HIERATVS LECTORI S.

EN tibi, beneuole Lector, HRabani Mauri, è Monacho Abbatis Fuldenſis, ex Abbate Archiepiſcopi Moguntini, quæcumque reperiri potuerunt, Opera omnia: quorum pauca antehac edita, maior pars poſtquam hactenus in diuerſis Bibliothecis, Fuldenſi maximè, delituiſſet, iam demum in lucem profertur. In his colligendis R. D. Iacobus Pamelius iam olim nulli labori ac ſumptui pepercit, eo conſilio vt ſuo ſtudio atque operâ in lucem emitterentur. Id quum vir optimus & longiori vita digniſſimus, immatura morte præuentus præſtare non potuiſſet, Reuerendiſſ. Antonius Hennin Epiſcopus Audomaropolitanus cum hæredibus egit, vt quidquid penes ſe eſſet non grauatim communicarent. Horum recenſionem in ſe ſuſcepit D. Georgius Colvenerius S. Theol. Doct. & in Academia Duacena Regius ac ordinarius Profeſſor, & Cancellarius: qui etiam maiorem partem eorum quæ iam olim impreſſa erant, addidit. Dolendum ſane eſt multa huius eiuſdem Auctoris Opera, vel iniuria temporum periiſſe, vel adhuc in Bibliothecis latere, & cum blattis ac tineis luctari. Quare rogatos Lectores velim, vt ſi quid forte talium vbicumque nanciſci contigerit, id nobis communicare ne grauentur: quò per Appendicem reliquis annectantur, & communi bono euulgentur.

Aduertat etiam Lector in Commentarijs ſuper Euang. Matthæi lib. 7. & 8. pauca quædam foliā eſſe deperdita, vt in Catalogo Operum & in margine Commentariorum annotatur: quæ quidem magna diligentia perquiſiuimus, ſed reperire hactenus non licuit. Lectorem ergo rogamus, vt ſi quid eorum in manus ſuas inciderit, eorum communicationem nobis & bono publico ne inuideat.

Cæterum quia iam in eo ſumus vt quum aliorum quorumcumq; Orthodoxorum Eccleſiæ Patrum mediæ ætatis Doctorum, in primis B. Alberti Magni Ratisbonenſis Epiſcopi, Ord. Prædic. Opera nondum edita colligamus, & ad publicam vtilitatem omnia coniunctim in lucem emittamus: Te quoque, mi Lector, rogatum volumus, vt quocumque poſſis ſubſidio induſtriam & conatus noſtros iuues. Vale.

* Notandum quoque in Commentarijs in Epiſt. Pauli ad Hebræos, qui habentur tomo 5. pagina 570. ante cap. 11. debere præponi, *Enarrationum Hrabani Mauri in Epiſt. Pauli Liber XXX.* & pagina 579. in fine paginæ vbi habetur *Finis Iacobi Pamelij* legendum eſſe *Finis.* deletis verbis *Iacobi Pamelij.*

TESTIMONIA, ET ELOGIA ILLVSTRIVM SCRIPTORVM DE HRABANO.

VITA S. SOLÆ PRESBYTERI, ET MONACHI, Diſcipuli S. Bonifacij, Archiepiſcopi Moguntini & Martyris, conſcripta ipſo Hrabano viuente, cuius compendium habet Georgius VVicelius *in ſua Hiſtoria de Sanctis Eccleſiæ Dei.* I.

ALIQVI & prædij ſui partem illi (Solæ) tradebant, quam ille in Dei timore accipiens, cum his, quæ ei dominus Carolus Auguſtus donare dignatus eſt, ad egregium Puldanenſium Cœnobium, vbi Deo prouidente modò ſanctiſſimus, ac in omni arte peritiſſimus Abbas Hrabanus perſpicabiliter fulget.

HINCMARVS CONTRA GODSCALCVM HAERETICVM de prædeſtinatione. II.

ALterum autem Librum (*de Godſcalco loquitur*) ſcripſit contra Hrabanum venerabilem Archiepiſcopum, etiam zeloſum in ſancta religione patrem, & Catholicum ſcriptorem, vt videlicet ab orthodoxo & magno Doctore Domino Alcuino in ſanctæ Eccleſiæ vtilitatibus, vberibus ipſius, Catholico lacte nutritum, de doctrinæ prato ſanctorum auctorum floribus collectum, & confectum: quos flores Catholicè à Catholicis dictos, aut mutilauit, aut corrupit.

Idem Hincmarus teſte Flodoardo lib. 3. hiſt. Eccleſiæ Rhemenſis cap. 21. vbi recenſens varia Hincmari ſcripta inter alia refert eum ſcripſiſſe Hrabano Moguntiæ præſuli : In qua, *inquit Flodoardus*, epiſtola aſſerit, hunc Beatum Hrabanum ſolum tunc temporis de diſcipulatu Beati Alcuini relictum.

Annales Francorum ab anno incarnat. Domini 714. vſque ad 883. incerti auctoris inter 12. ſcriptores coætaneos ex Bibliotheca Petri Pithæi editi, & primo loco poſiti, eiuſq. iudicio Moguntiæ ſcripti temporibus Hrabani Mauri Archiepiſcopi: vel vt alij arbitrantur Fuldæ, & ideo annales Fuldenſes nominant. III.

Anno 822. Eigil Abbas Fuldenſis cœnobij defunctus, Hrabanum ſucceſſorem accepit.

Anno 844. Hrabanus Sophiſta, & ſui temporis nulli Poëtarum ſecundus, librum, quem de Laude ſanctæ Crucis Chriſti, figurarum varietate diſtinctum, difficili, & mirando Poëmate compoſuit, per * Aſcrihum, & Hrüodbertum Monachos Monaſterij Fuldenſis, Sergio Papæ, ſancto Petro offerendum, tranſmiſit.

* Baro. to. 10. annal. eodem an. legit, Aſericũ & Theodbertum.

Anno 847. Otgarius Moguntiacenſis Epiſcopus xi. Kal. Maij obijt, in cuius locum Hrabanus ordinatus eſt v. Kal. Iul. qui eodem anno, iubente Hludouico rege, apud Moguntiacum Synodum habuit circa Kal. Oct.

Anno 850. grauiſſima fames Germaniæ populos oppreſſit, maximè circa Rhenum habitantes. Nam vnus modius de frumento Mogonciaci vendebatur, decem ſiclis argenti. Morabatur autem eo tempore Rabanus Archiepiſc. in quadam villa parochiæ ſuæ, cui vocabulum eſt Winzella, & pauperes de diuerſis locis venientes ſuſcipiens, quotidie pluſquam trecentos alimento ſuſtentabat, exceptis his, qui in præſentia illius veſcebantur aſſiduè.

Anno 856. menſe Februario, 4. die menſis defunctus eſt Hrabanus Archiepiſcopus Moguntiacenſis Eccleſiæ, habens in Epiſcopatu annos ix. menſem vnum, & dies 4or. cui ſucceſſit Karlus &c.

LAMBERTVS SCHAFNABVRGENSIS DE REBVS geſtis Germanorum. IV.

ANno 831. Brun, & Raban Abbates fundamentum Eccleſiæ ſancti Wigberti foderunt 6. Idus Iulij, 2. feria.

Anno 842. Luitharius expulſus eſt à regno, & Raban Abbas de Monâſterio.

Anno 847. Oggatius Moguntiæ Archiepiſcopus obijt, cui Abbas Fuldenſis Rabanus ſucceſſit, Abbatiam Waldo ſuſcepit.

Anno 856. Rabanus Archiepiſcopus obijt, cui Carolus ſucceſſit.

Digitized by Google

V. SANCTVS ODILO ABBAS CLVNIACENSIS
in Serm. de Laude Sanctæ Crucis.

HRabanus ſeculari ſcientia affatim eruditus, fide Catholicus, ſpirituali ſcientia ad plenum edoctus, tale de Laude ſanctæ Crucis texuit opus, & texendo perfecit, quo pretioſius ad videndum, amabilius ad legendum, dulcius ad retinendum, laborioſius ad ſcribendum non poteſt inueniri.

VI. HERMANNVS CONTRACTVS IN CHRONICO
copioſius edito.

ANno 822. Fuldis Eigil Abbas obijt: cui Rabanus vir doctus, & diuinorum librorum tractator egregius ſucceſſit.

VII. MARIANVS SCOTVS MONACHVS FVLDENSIS
lib. 3. Chronic. ætate 6.

ANno 822. Eigil Fuldenſis Abbas obijt, Rabanus ſibi ſucceſſit.

Anno 847. Otgarius Moguntinus Archiepiſcopus obijt, Rabanus Abbas Fuldenſis ſucceſſit, Hattho fit Abbas.

Anno 856. Rabanus Archiepiſcopus Moguntinus obijt, Carolus ei ſucceſſit.

VIII. HONORIVS AVGVSTODVNENSIS DE ILLVST.
Eccleſiæ ſcriptoribus.

RAbanus ex Monaſterij Fuldenſis Abbate Moguntienſis Epiſcopus ſcripſit mirabilem librum de Myſterio ſanctæ Crucis, & totum vetus & nouum Teſtamentum expoſuit. Sub Ludouico claruit.

IX. SIGEBERTVS GEMBLACENSIS IN CHRONICO.

ANno 824. Rabanus Sophiſta, & ſui temporis Poëtarum nulli ſecundus, fit Abbas Fuldenſis, qui multa de Scripturis ſanctis diſſeruit, qui etiam librum de Laude ſanctæ Crucis figurarum varietate diſtinctum, difficili, & mirando poëmate compoſuit, Sergio Papę, ſancto Petro offerendum, miſit.

Anno 827. Rabanus Abbas tractatus in librũ Sapientiæ, & Eccleſiaſtici ad Otgarium Archiepiſcopum edit.

Anno 848. Rabanus Abbas Fuldenſis ordinatus Moguntiæ Archiepiſcopus, celebrata Synodo Moguntiæ, iuſſu Ludouici regis multa Eccleſiæ vtilia decreuit.

Anno 849. Godeſcalcus hæreticus à Rabano Archiepiſcopo rationabiliter, vt multis viſum, conuincitur, ſed tamen in ſuo perſeuerat errore.

Anno 851. fames valida Germaniam attriuit, vt etiam pater filium ſuum deuorare voluerit, quo tempore Rabanus Archiepiſcopus multam beneuolentiam pauperibus exhibuit.

Anno 856. Rabanus egregiæ vitæ & ſcientiæ Archiepiſcopus obijt.

Idem in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum capite xc.

RAbanus, qui & Maurus, ſiue Magnentius, ex Abbate Fuldenſi Archiepiſcopus Moguntiæ, ſcripſit librum de Laude ſanctæ Crucis mira varietate depictum, quem miſit Romæ S. Petro offerendum. Scripſit ad Otgarium Archiepiſcopum librum ſuper libros Sapientiæ Salomonis: ſcripſit ſuper librum Machabæorum primum, ſuper Eſdram, ſuper Iudith, de myſterijs Miſſæ librum vnum, de Benedictionibus Patriarcharũ librum vnum, ſcripſit ad Hilduinum Abbatem in Regum libros quatuor, de quæſtionibus Canonum ad Heribaldum Epiſcopum librum vnum, ad Reginbaldum Coëpiſcopum de eadem re librum vnum, & alia.

X. VINCENTIVS BELLOVACENSIS IN SPECVLO
Hiſtoriali lib. 24. cap. 28.

RAbanus Sophiſta, & ſui temporis poëtarum nulli ſecundus, fit Abbas Fuldenſis, qui multa de ſcripturis ſanctis diſſeruit, qui etiam librum de Laude ſanctæ Crucis figurarum varietate diſtinctum difficili, & mirando poëmate compoſuit, & Sergio Papæ, ſancto Petro offerendum, miſit. Item tractatus in libro Sapientiæ, & in Eccleſiaſtico ad Othgarium Archiepiſcopum edidit. Hic tandem ex Abbate Fuldenſi Moguntiæ Archiepiſcopus ordinatus eſt, vbi celebrata Synodo iuſſu Ludouici regis, multa Eccleſiæ vtilia decreuit. Auctor Scripſit ergo de Laude Crucis libros duos, de inſtitutione clericorum, librum vnum, ſuper Geneſ. lib. 4. ſuper Exodum lib. 4. ſuper Numeri lib. vnum, ſuper Regum lib. 4. ſuper Paralipomenon lib. 4. ſuper Iudith lib. 7. ſuper Heſter lib. vnum, ſuper librum Sapientiæ libros quatuor, ſuper Eccleſiaſticum libros 10. ſuper Hieremiam lib. vnum, ſuper libros Machabæorum lib. 3. ſuper Matthæum lib. 8. ſuper actus Apoſtolorum librum vnum. Scripſit & præter hæc de naturis rerũ, & plura alia. Huius diſcipulus fuit Strabus, qui eo dictante plurima excepit, & ſuper quoſdam libros pentateuchi commentariola quædam edidit. Liber Rabani de Laude Crucis, partim metricus eſt, partim proſaicus.

XI. MARTINVS POLONVS IN CHRONICO Anno 816.

EO tempore floruit Rabanus Monachus Fuldenſis, Poëta magnus, & in ſcientia Theologiæ præclarus.

Sanctus

Digitized by Google

Sanctus Antoninus in 2. parte ſummæ Hiſtorialis tit. 14. cap. 5. XII.

RAbanus Sophiſta,& ſui temporis Poëtarum nulli ſecundus, inquit Vincentius vbi ſuprà poſt Sigebertum, Abbas Fuldenſis, qui multa de Scripturis ſanctis diſſeruit, &c. Eius tempore quædam pſeudoprophetiſſa, dicens inſtare diem iudicij, Maguntiam ſollicitabat, ita vt etiam aliquos ſacri ordinis ad ſe inclinaret, quæ ab Archiepiſcopo correpta, confeſſa eſt, ſe per ſuggeſtionem cuiuſdā preſbyteri, quæſtus cauſa, hoc feciſſe,&c. Hic, vt ait Vincentius vbi ſuprà, ſcripſit libros multos: de Laude Crucis libros duos, partim metricos, partim proſaicos, & præter hæc de naturis rerum, & plura alia, ac etiam quaſdam epiſtolas cuiuſmodi eſt vnus ex prologis, qui ponitur ante librum Machabæorū. Huius diſcipulus fuit Strabo,qui eo dictante plurima excepit, & ſuper quoſdam libros pentateuchi cōmentariola quædam edidit, & quædam ei ſuper biblia, & expoſitiones myſticæ adſcribuntur.Hæc habentur in decretis ex libris Rabani de confec. diſt. 4. cap. ante baptiſmum. Rabanus de inſtitutione clericorum. Ante baptiſmum catechizandi debet homo præuenire officium,vt fidei primùm catechumenus accipiat ſacramentum,&c. Idem in eodem de conſec. diſt. 4. Poſtquam ſe baptizandus. Idem diſt. ead. Poſtea. Et cap.ſequenti Ex hinc. Idem diſt. ead.cap. de hinc iterum. Idem diſt. ead. Poſtea ij. Idem diſt. ead. Deinde à ſacerdote. Idem diſt.ead. Poſtquam aſcendit: iij. Idem diſt.ead. Primum interrogetur. Idem Rabanus ſcribens ad Heribaldum de lapſis, ſi debent promoueri, vel in ſuſceptis miniſtrare, ſic ait diſt.50. De his verò viſum eſt. Idem ſuper Matthæum, ſuper illud: Tradidit eum tortoribus de pœnitentia diſt.4. Cap. 1.

* Conſiderandum eſt,quod dicit: vniuerſum debitum, quia non ſolùm peccata,quæ poſt baptiſmū homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, verùm etiam peccata originalia, quæ in baptiſmo ei dimiſſa fuerant. Quod autem dicit in plurali originalia refertur ad plures effectus originalis peccati. Nam in ſe vnum eſt, & talia imputantur dimiſſa, non per reuerſionem eorum,ſed per quendam effectum aggrauationis ſecundum Thom.in 4. Idem in libro de preſſuris Eccleſiaſticis, & habetur diſt.37. cap. Legimus de beato Hieronymo. Idem in eod. & habetur 24. quæſt.3. Non in perpetuum damnamur.

Hartmannus Scedel in chronico chronicorum cum figuris. XIII.

RAbanus Monachus, natione Germanus, Abbas Fuldenſis, poſtea Maguntinus Archiepiſcopus, Theologus quidem præclariſſimus, ac inſignis Poëta, per hoc tempus in proſa, & carmine plurimum valuit,qui ex ingenij ſui magnitudine multos edidit libros, præcipuè opus mirandum de Laudibus ſanctæ Crucis; Commentatus eſt idem librum Paralipomenon, & Machabæorum. Habuit etiam ſermones ſatis elegantes ad populum, potiſſimum in celebritate omnium ſanctorum, ſeditque annis 10. anno ſalutis 846. Strabus item Monachus Gallus, eminentiſſimus, & commentator diligentiſſimus, Rabani prædicti auditor, per hæc quoque tempora ipſo præceptore ſuo inferior non fuit,qui in libros Bibliæ per pulchrè commentatus eſt, ſcripſitque de officijs Eccleſiæ ad Ludouicum imperatorem, & multa alia.

Bartholomæus Platina de vitis Pontificum in Gregorio IV. XIV.

SVnt qui ſcribant, rogatu Ludouici Gregorium ſanctorum omnium celebritatē Kalendis Nouembris inſtituiſſe, eamque rem magnopere à Rabano monacho, theologo inſigni, carminibus, & proſa laudatam fuiſſe. In his enim duobus dicendi generibus vir doctus, vt illa maximè tempeſtate, ſatis valebat. Commentatus eſt idem Rabanus,& librum Paralipomenon, & Machabæos. Habuit etiam ſermones ſatis elegantes ad populum, ſed is potiſſimum laudatur, quem habuit in celebritate omnium ſanctorum.

Iacobus Philippus Bergomas in ſupplemento ſupplementi chronicarum lib. 11. anno Chriſti 833. XV.

RAbanus Monachus, natione Germanus, Maguntinus Archiepiſcopus, Theologus quidem præclariſſimus, ac inſignis Poëta per hoc tempus, in proſa & carmine, duobus dicendi modis plurimum valuit, & multo in pretio fuit. Qui ex ingenij ſui magnitudine multos commentatus eſt,& edidit libros, quorum tituli ſunt iſti, prout inuenire potui. Et primo ſuper Geneſ. lib.4. incipit. In principio. Super Exodum lib.4. Exodus exitus. Item ſuper epiſtolam ad Epheſ. lib.3. Super Leuiticum lib. 1. Sequentis libri. De inſtitutione clericorum lib. vnum. Super Deut. lib.1. Hæc ſunt verba. Super Matthæum lib.8. Expectationem itaque. Super lib. Paralip. & ſuper Machab. lib. commentatus eſt: habuitque ſermones ad populum plures, & elegantes. Item de Laude ſanctæ Crucis lib. 2. de Vniuerſo lib.22. De diuinis officijs lib.1. de Computo Dialogum lib. 1. De quæſtionibus Canonum, de patriarchis lib. vnum, & alia quædam.

VVernerus Roleuinck in faſciculo temporum anno 834. XVI.

RAbanus Poëta & Monachus, poſt Abbas Fuldenſis, deinde Archiepiſcopus Maguntiæ, doctor magnus claruit, & plura ſcripſit. Et Strabus diſcipulus, etiam notabilis in ſcientia & virtutibus eodem tempore fuit.

Ibidem anno 844.

FEſtiuitas omnium Sanctorum eſt tranſlata ad Kal. Nouembris per Gregorium IV. & Galli & Germani inceperunt ipſum (ſcilicet feſtum) celebrare hoc tempore, & habetur ſermo Rabani de eodem ſatis pulcher.

Digitized by Google

XVII. *Ioannes Nauclerus præpoſitus Tubingenſis in volumine 2. chronicorum generatione 28. in fine.*

Gregor. IV.

FVit hic annus etiam Gregorij Papæ interitu lugendus, qui inter cætera egregia facinora, feſtum omnium Sanctorum Kalend. Nouembris inſtituit. Sunt qui factum hoc putent Rabani conſilio. Erat is ex Alcuini diſcipulis Abbas Fuldenſis, deinde & Archiepiſcopus Moguntinus, oratione ligata non minus quàm ſoluta inſignis. Reliquit ingenij ſui monumenta multa, commentaria in reliquias, quæ Paralipomena vocamus, & Machabæos, laudem ſanctæ Crucis, & ſermones plurimos.

XVIII. *Robertus Gaguinus lib. 4. de geſtis Francorum.*

Annum notat Matthęus Palmerius flor. in Chro. 791.

QVo (Carolo Magno) auctore Pariſienſis ſchola, (quam vniuerſitatem vocant) hac occaſione cœpit. Delati naue ex Scotia Claudius & Iohannes, Rabanus quoque & Alcuinus ex venerabilis Bedæ diſcipulis. In Galliam cùm veniſſent, nec quicquam præter bonas diſciplinas patria exportaſſent, ſe ſapientiam profiteri, eamque venalem habere conclamant. Qua re ad Carolum perlata, illos ad ſe vocat. Vocati liberè profitentur ſapientiam illis eſſe, quam adipiſci cupientes gratis edocerent, ſi vita locuſque tantùm eis præberetur. Intellexit imperator ingenuam hominum mentem, eoſque cùm aliquot dies apud ſe tenuiſſet, Claudium, cui nomen erat Clemens, Pariſijs conuerſari, & generoſos adoleſcentes bonis diſciplinis inſtituere iubet, Iohannem verò Papiam miſit.

XIX. *Raphaël Volaterranus Anthropologiæ lib. 19.*

RAbanus Anglicus Monachus, ſummuſque Theologus, carmine, proſaque diſertus, vt ſcribunt Ricobaldus Ferrarienſis, & Ptolemæus Lucenſis: fuit præſul Meldenſis, Bedæ diſcipulus, tempore Ludouici Pij, & Gregorij V. ſcripſit in lib. Paralip. 2. & Machabæos. Habuit etiam conciones ad populum. Scholam Pariſienſem tunc primum inchoatam, ſua doctrina celebriorem reddidit.

XX. *Iohannes Tritthemius Abbas Spanheimenſis in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.*

RAbanus Maurus ſextus Archiepiſcopus Moguntinus, ex Abbate Fuldenſis monaſterij ordinis S. Benedicti, natione Teutonicus ex ciuitate Fuldenſi in Buchonia, Albini Anglici quondam auditor, vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſecularibus litteris nobiliter doctus, Philoſophus, Rhetor, Aſtronomus & Poëta ſubtiliſſimus, cui (vt abſque inuidia loquar) nec Italia ſimilem, nec Germania peperit æqualem. In monaſterio ſiquidem Fuldenſi adhuc iuuenis monachum induit, & tam moribus, quàm ſcientia mirabiliter profecit: vnde & quartus eiuſdem cœnobij Abbas conſecratus, ouibus ſibi commiſſis verbo & exemplo viginti quatuor annis præfuit, & penè infinita opuſcula ſcripturarum compoſuit. Tandem offenſus improbitate monachorum ſuorum, qui eum dicebant nimium ſcripturis intentum temporalia negligere, agente id in eis diabolo, diſplicentiam contra eum acceperunt, ſcandalizati in eo, quo maximè debuerant ædificari. Dans igitur locum iræ, nec cum ingratis ouibus diutius manere conſentiens, monaſterium & habitatores eius deſeruit, & ad Ludouicum Imperatorem filium Caroli tranſmigrauit, cum quo & multis diebus permanſit. Monachi autem pœnitentia ducti, legationem ad eum mittentes rogabant vt rediret ad monaſterium, ſed non impetrarunt. Manſit ergo cum Imperatore vſque ad mortem Otgarij Moguntinenſis Archiepiſcopi, in cuius locum ſuffectus, præfuit Eccleſiæ præfatæ Moguntinæ annis nouem. Habitâ quoque ſynodo, multa ad vtilitatem fidelium conſtituit. Scripſit autem in Monaſterio Fuldenſi adhuc conſtitutus, tam carmine, quàm ſoluta oratione multa volumina, maximè in ſcripturis ſanctis, quas à principio vſque ad finem omnes explanauit. De cuius ſcriptis ſubiecta feruntur. Ad Freculphum Epiſcopum Lexouienſem, cuius ſuprà fecimus mentionem, ſcripſit inſigne opus

In Geneſim	li.4.	*In princi. &c. plurima ſu.*		
In Exodum	li.4.	*Exodus exitus dici.*		
In Numeros	li.4.	*Numerorum librum multi.*		
In Leuiticum	li.4.	*Sequentis lib. id eſt, Leuit.*		
In Deuteronomium	li.4.	*Filij Iſrael caſtra mo.*		
In Ioſue	li.2.	*Domino beatiſſimo vereq́.*		
In Iudicum	li.2.	*Poſt mortem Ioſue.*		
In librum Ruth	li.1.	*Scrutantibus ergo hiſto.*		
In Regum ad Hilduinum	li.4.	*Fuit vir, &c. dicamus.*		
In Paralipomenon	li.4.	*Adam, &c. decimus ab.*		
In Eſdram & Neemiam	li.3.	In Tobiam	li.1.	
In Iudith	li.7.	*Domine electe & merito.*		
In Heſter	li.1.	*Liber Heſter, quem ha.*		
In Iob	li.1.	In Pſalmos	li.1.	
In Prouerbia Salomonis	li.1.	In Eccleſiaſten	li.1.	
In Cantica Canticorum				
In Librum Sapientiæ	li.3.	*Diligite, &c. admo.*		
In Eccleſiaſticum	li.10.	*Omnis ſa. &c. prin. ergo.*		
In Eſaiam Prophetam	li.8.	*Domino reuerendiſſimo, &c.*		
In Hieremiam	li.20.			

In E-

Digitized by Google

In Ezechielem li.20. *Et factum eſt, &c. vſus.*
In Danielem li.3. In 12. Prophetas minores li.12.
In Machabæorum li.3. *Et factum eſt poſtquam per.*
In Euangelium Matthæi li.8. *Expectationem itaque.*
In Euangelium Lucæ li.3. In Euangelium Marci li.4.
In Euangelium Ioannis li 1. *Inter omnia diuina hiſto.*
In omnes epiſtolas Pauli li.23. *Venerando fratri Lupo.*
In Epiſtolas Canonicas li 7. In actus Apoſtolorum li.1.
In Apocalypſim Ioannis li.1.
De Laude ſanctæ Crucis li.2. *Rex Regum Dominus mundum.*
Ad Haymonem Epiſcopum de vniuerſo. li.22. *Primùm apud Hebræos.*
De vniuerſali natura li.1. *Vniuerſitatis diſputa.*
De inſtitutione Clericorum li.3. *Domino re. ac reli. Haiſtul.*
De diuinis officiis li.1.
De computo dialogum li.1. *Quia te venerande pater.*
Ad Ludouicum Regem li.1. De quæſtionibus Canonum. li.1.
Ad Regenbaldum Epiſcopum li.1. De benedictionibus patriarcharum li.1.
Epiſtolarum ad diuerſos li.1. Sermonum innumerabilium penè li.1.

Alia inſuper multa edidit, quæ ad notitiam meam non venerunt. Moritur ſub Ludouico & Lothario principibus, anno Domini 855. indictione tertia, Epiſcopatus ſui anno nono, ſepultus in Monaſterio ſancti Albani prope Moguntiam, non ſine opinione ſanctitatis, cuius epitaphium in viginti ferme ornatis verſibus legi.

Annotatio Georgij Colvenerij.

In editione catalogi Trithemij ſcriptorum Eccleſiaſticorum facta Coloniæ in officina Petri Quentel anno 1546. duæ ſunt additiunculæ. Prior poſt illud : Ad Ludouicum Regem librum 1. *in hæc verba.* Scripſit & ad Ludouicum Regem alios 22. libros de proprietate verborum, & rerum myſticarum ſignificatione, quod opus non immeritò Cornucopia dici poteſt. *Verùm eſt idem opus, quod de Vniuerſo, & etymologiarum inſcribitur. Poſterior hæc eſt in fine.* Extant præterea nonnulla Rabani opuſcula de videndo Deum, de puritate cordis, de pœnitentia, in bibliotheca Ebirbacenſi.

Idem Tritthemius in catalogo illuſtrium Germaniæ ſcriptorum.

RAbanus Maurus Magnentius poſt ſanctum Bonifacium ſextus Archiepiſcopus Maguntinenſis, patria Thoringus ex ciuitate Fuldenſi oriundus : Albani diſcipulus : primùm monachus Fuldenſis cœnobij factus, cum adhuc puer eſſet decem annorum, omne deinceps ſtudium ad ſcientiam conuertit ſcripturarum : in omni eruditione tam ſæcularium, quàm diuinarum ſcripturarum longè doctiſſimus euaſit : Philoſophus clarus, poëta inſignis, rhetor facundus, aſtronomus & computiſta celeberrimus, Græcę, Latinę, & Hebraicę peritus : cui ſimilem ſuo tempore non habuit Eccleſia. Deinde ſuccreſcentibus meritis anno ætatis ſuæ quinto & triceſimo, omnium fratrum ſuffragio eiuſdem cœnobij Abbas electus eſt : & præſidens regimini annis quatuor & viginti, multa & penè infinita ſcripſit volumina. Demùm poſt mortem Otgarij Moguntinenſis Archiepiſcopi eiuſdem Eccleſiæ Pontifex conſecratus eſt, & annis nouem in præſulatu ſedens, multa bona fecit Eccleſiæ. De cuius opuſculis ſubiecta feruntur : ad Freculphum Epiſcopum, in Geneſim lib. IV. in Exodum lib. IV. in Numeros lib. IV. in Leuiticum lib. IV. in Deuteronomium lib. IV. in Ioſue lib. II. in Iudicum lib. II. in librum Ruth. lib. I. in Regum ad Hilduinum Abbatem ſancti Dionyſij lib. IV. Paralipomenon quoque lib. IV. in Eſdram & Neemiam lib. III. in Tobiam lib. I. in librum Iudith lib. VII. in librum Heſter lib. I. in Iob quoque lib. I. in Pſalmos lib. I. in Prouerbia Salomonis lib. I. in Eccleſiaſten lib. I. in Cantica Canticorum lib. I. in librum Sapientiæ lib. III. in Eccleſiaſticum lib. X. in Iſaiam prophetam lib. VIII. in Hieremiam prophetam lib. XX. in Ezechielem quoque prophetam lib. XX. in Danielem prophetam lib. III. in duodecim prophetas minores lib. XII. in libros Machabæorum lib. III. in Euangelium Matthæi lib. VIII. in Euangelium Lucæ lib. III. in Euangelium Marci lib. IV. in Euangelium Ioannis lib. II. in omnes epiſtolas Pauli lib. XXIII. in epiſtolas Canonicas lib. VII. in actus Apoſtolorum lib. I. in Apocalypſin Ioannis lib. I. De ſanctiſſimæ Trinitatis fide lib. I. De Laude quoque ſanctæ Crucis mirabilis ingenij opus lib. II. Ad Haymonem Epiſcopum de vniuerſo, vel etymologiarum lib. XXII. De natura quoque vniuerſali lib. I. Ad Haiſtulphum Epiſcopum de inſtitutione Clericorum lib. III. de Diuinis officijs lib. I. De computo Eccleſiaſtico lib. I. Ad Ludouicum Imperatorem lib. I. De quæſtionibus Canonum lib. I. ad Regenbaldum Epiſcopum lib. I. De benedictionibus patriarcharum lib. I. Homiliarum & ſermonum totius anni lib. II. Epiſtolarum quoque ad diuerſos lib. I. Sed & varia epigrammata compoſuit, & multos in literis humanitatis tractatus, qui ad manus noſtras adhuc minimè venerunt. Moritur ſub Lothario Imperatore, anno Domini octingentiſimo quinquageſimo quinto, indictione tertia, ætatis ſuæ anno LXVIII. Epiſcopatus nono completo. Sepultus in monaſterio ſancti Martyris Albani propè Moguntiam, tunc ordinis ſancti Benedicti.

Idem de viris illuſtribus ordinis S. Benedicti lib. 2. cap. XXXIX.

RAbanus Maurus Magnentius, ex Abbate Fuldenſi ſextus Archiepiſcopus Moguntinus, natione Teutonicus, ex finibus Francorum in ſylua, quæ Buchonia nuncupatur, diſtans à Moguntia milliaribus ferme quindecim verſus Thuringiam, Albini quondam auditor, atque diſcipulus: vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in omni doctrina ſecularium literarum valde peritus, philoſophus & Poëta nulli ſuo tempore inferior: cùm adhuc puer eſſet, cœnobio Fuldenſi à parentibus traditur, in quo adeo ſtudendo profecit, vt Alemania Doctorem ſimilem non haberet. Deinde ſuccedentibus doctrinæ meritis, in Abbatem omnium aſſenſu monachorum præfati cœnobij eligitur, & in illo officio 24. annis præſidens monaſticam diſciplinam ſtrenuè gubernauit. Scripſit autem multa volumina, de quibus ego tantùm reperi ſubiecta: Ad Frecolſum Epiſcopum Lexouienſem in Geneſim lib. 4. in Exodum lib. 4. in Leuiticum lib. 4. in Numeros lib. 4. in Deuteronomium lib. 4. in Ioſue lib. 2. in Iudicum lib. 2. in Ruth lib. 1. ad Hildeuinum Abbatem in Regum lib. 4. in Paralipomenon lib. 4. in Eſdram & Neemiam lib. 3. in Tobiam lib. 1. in Prouerbia Salomonis lib. 1. in Eccleſiaſten lib. 1. in Cantica Canticorum lib. 1. in Librum Sapientiæ lib. 3 in Eccleſiaſticum lib. 10. in Eſaiam Prophetam lib. 8. in Ieremiam Prophetam lib. 20. in Ezechielem lib. 20. in Danielem lib. 3. in duodecim prophetas Minores lib. 12. in Machabæorum lib. 3. in Euangelium ſecundùm Matthæum lib. 8. in Euangelium ſecundùm Marcum lib. 3. in Euangelium Lucæ lib. 4. in Euangelium Ioannis lib. 1. in epiſtolas Pauli lib. 20. in Actus Apoſtolorum lib. 1. in epiſtolas Canonicas lib. 7. in Apocalypſin Ioannis lib. 1.

Cùm adhuc monachus eſſet, annos natus triginta, ſcripſit opus admiratione dignum mirabili Poëmate de Laude ſanctæ Crucis lib. 2. quorum primus metro, ſecundus proſa compoſitus eſt: quos poſtea ſancto Petro per manus Sergij Papæ obtulit. Scripſit ad Haymonem Epiſcopum Halberſtadenſem, etymologiarum, ſeu de vniuerſo. lib. 22. De vniuerſali natura lib. 1. ad Haiſtulphum quartum Moguntinum Archiepiſcopum de inſtitutione clericorum lib. 3. ad Heribertum Epiſcopum de quæſtionibus canonum lib. 1. ad Regenbaldum de eadem re lib. 1. de benedictionibus patriarcharum lib. 1. de officijs diuinis lib. 1. de computo Eccleſiaſtico ſatis vtilem lib. 1. ad Lodouicum regem lib. 1. epiſtolarum ad diuerſos lib. 1. ſermones etiam & homilias ſcripſit penè innumerabiles. Vidi ego in Bibliotheca Fuldenſis cœnobij alios complures libros Rabani, maximè in artibus liberalibus: quorum titulos iam à memoria tulit obliuio. Nam inter omnes Alemaniæ Italiæque doctores nullus Rabanum ſcribendo, & numero & vtilitate librorum, exceſſit. Multa enim volumina ſcripſit, quæ nos hic minimè ſignauimus. Fuit enim vir ſtudioſiſſimus, qui ſemper intentus erat lectioni, multoſque diſcipulos doctiſſimos habuit. In Abbatia Fuldenſi à ſancto Sturmo primo Abbate quartus fuit, in Archiepiſcopatu Moguntino ſextus. Rexit autem Epiſcopatum annis octo, vir in pauperes miſericordiſſimus, qui eis tempore famis magnam pietatem exhibuit, & omnes largè ſuſtentauit. Hic habita Synodo apud Moguntiam, multa ad vtilitatem fidelium conſtituit. Moritur anno Domini 855. indictione tertia.

Idem in eodem opere lib. 4. cap. LXXXI.

RAbanus Maurus, quartus Abbas Fuldenſis, natione Franco, in ſylua, quæ dicitur Buchonia, poſtquam rexit præfatam Abbatiam ſtrenuè 24. annis, defuncto Otgario, in eius locum Archiepiſcopus Moguntinus ordinatus ſextus, vir ſuo tempore vndecumque doctiſſimus, quod infinita, quæ ſcripſit, volumina teſtantur: quorum in ſecundo libro ex parte fecimus mentionem. Moritur anno Domini 855. indictione tertia, Epiſcopatus ſui anno 9.

Idem in Chronico Hirſaugienſi in Lintberto primo huius Monaſterij Abbate.

CVm Lintbertus hic noſter Abbas, Rabani Fuldenſis doctiſſimi per omnia viri, multo tempore auditor, & condiſcipulus fuerit, non eum niſi eruditiſſimum euadere potuiſſe credendum eſt. Tenuerat enim ipſe Rabanus adhuc monachus, ſcholam monachorum publicam in cœnobio Fuldenſi, quam etiam abbas continuauit: in qua monachos, non ſolùm in ſacris ſcripturis, ſed etiam in ſæcularibus literis omnifariam erudiuit. Nec ſolùm Fuldenſis cœnobij monachos, ſed etiam ex diuerſis locis alijs ad ſe tranſmiſſos, multos in omni genere doctrinæ diſcipulos inſtituit. Ex his complures poſtea ſucceſſu temporis ad magnas dignitates promoti ſunt. Præceptorem habuerat ex diſcipulis Bedæ Anglici monachi, reuerendiſſimum virum Albinum monachum, & Abbatem monaſterij ſancti Martini Turonenſis, Magni Caroli Imperatoris quondam didaſcalum, à quo ipſe hauſerat in Gallia, quod alios in Germania poſtmodum docebat. At verò Lintbertus, Rabani primùm condiſcipulus, & poſtremum auditor, quod à bono præceptore didicerat monachus, Abbas non neglexit. Erat ſanè regularis diſciplinæ ſtudioſiſſimus cultor, qui non ſolùm viuere ſecundum normam ſanctiſſimi patris noſtri Benedicti ſubditos ſibi monachos verbo docuit, ſed etiam in omnium virtutum plenitudine conuerſando, oues ſine reprehenſione præcedens, vt bonus paſtor, exemplo boni operis, patuit. Eius ſiquidem meditatio die ac nocte in lege Domini continuata ſemper extitit, qui ſine intermiſſione orans ad Dominum, verus Chriſti diſcipulus in finem permanſit, fama ſanctitatis & eruditionis eius ſe per omnem circa regionem diffundente, multi viri nobiles filios ſuos magiſterio eius inſtituendos tradiderunt. Complures etiam ex his qui clari apud homines in ſæculo videbantur, vltro ſe illius diſciplinæ propter amorem regni cœleſtis ſubdiderunt, vnde & numerus fratrũ breui auctus valde cœpit excreſcere, & ſubſtantia temporalis ex multorum oblatione dilatata fuit. Eiſdem temporibus monaſterium

Digitized by Google

Corbeienſe in Saxonia ſub regula Sancti Patris noſtri Benedicti nouitatis ſuæ ſumpſit exordium, quod fundari cœptum eſt anno Domini 822. indictione 15. quod penè eodem tempore, cum iſto monaſterio diui Aurelij pontificis completum inhabitari cœpit. Eodem fermè tempore monaſterium ſanctorum Marcellini & Petri Martyrum in loco, qui dicitur Selgenſtadt in Moguntinenſi Parochia, ſub regula diui patris noſtri Benedicti, fundatum per Ludouicum Imperatorem primùm extitit, cooperatione venerabilis viri Einhardi, olim Cancellarij, tunc autem monachi, & primi eiuſdem cœnobij Abbatis, in quo corpora prædictorum duorum Martyrum Marcellini & Petri anno Domini 828. à Roma, procuratione Imperatoris, menſe Nouembri allata, honorificè repoſita ſunt.

Temporibus Linberti Abbatis, primi Sancti Aurelij Hirſaugienſis, circa annum Domini 840. ſub Ludouico Imperatore pijſſimo & filijs eius; claruerunt in ordine noſtro Benedictino multi celeberrimi viri ſanctitate, & eruditione ſcripturarum inſignes, qui velut aſtra cœli, mirum in modum totam Eccleſiam moribus & doctrina illuſtrarunt. Rabanus Maurus Abbas Fuldenſis, de quo ſuprà diximus, his temporibus apud omnes in precio habebatur, propter integritatem vitæ, & inæſtimabilem ſcientiæ diſciplinam. Qui quanta ſcripſerit, tam in libro noſtro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus, quam in ſecundo de illuſtribus viris ordinis noſtri magna ex parte demonſtrauimus. Denique anno Domini 842. qui Abbatis Linberti quartus annus erat, de Fuldenſi monaſterio per fraudes quorundam incitatus exijt, atque ad Ludouicum, filium Ludouici ſenioris Imperatoris confugiens vſque ad mortem Otgarij Archiepiſcopi Moguntinenſis, qui eum expulerat, propter quam neſcio cauſam, quaſi exul remanſit. Sed poſt annos quinque, mortuo Otgario, Rabanus Archiepiſcopus in locum eius ſuffectus anno Domini 847. indictione 10. omnium ſuffragio ſedit annis nouem, homo in pauperes miſericordiſſimus, qui Eccleſiam ſuam moribus & ſcientia ſtrenuè gubernauit.

Beatus Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis. XXI.

DE ceremonijs, & Eccleſiaſticis quibuſdam ordinationibus poſt primordia naſcentis Chriſtianiſmi inſtitutis, abſque ſcriptura hauddubiè, meminit & Rabanus Maurus in epiſtola quadam ad Regenbaldum, quemadmodum citat idem Burchardus ſexto libro, qui eſt de Sacramentis, in hæc verba. Igitur, vt Beatus Ambroſius teſtatur, poſtquam omnibus locis Eccleſiæ ſunt conſtitutæ, & officia ordinata, eſt aliter compoſita res, quàm cœperat. Primum enim omnes docebant, & omnes baptizabant quibuſcunque diebus, & temporibus fuiſſet occaſio. Nec enim Philippus tempus quæſiuit, aut diem, quo eunuchum baptizaret, neque ieiunium interpoſuit. Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quo * Optionem carceris baptizarent cum omnibus eius. Neque Petrus clericos habuit, aut diem quæſiuit, quando Cornelium cum omni domo ſua baptizauit. Nec ipſe, ſed iuſſit fratribus, qui cum illo erant apud Cornelium in Ioppe. Adhuc enim præter ſeptem diaconos nullus fuerat ordinatus. Vt ergo creſceret plebs, & multiplicaretur, omnibus inter initia conceſſum eſt, & Euangelizare, & baptizare, & ſcripturas in Eccleſia explanare. At vbi omnia loca, circumplexa eſt Eccleſia, conuenticula conſtituta ſunt, & rectores, & cætera officia in Eccleſijs ſunt ordinata, vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non eſſet, quod ſciret non ſibi creditum vel conceſſum. Et cœpit alio ordine, & prouidentia gubernari Eccleſia, in qua ſi omnes eadem poſſent, irrationale eſſet, & vulgaris res & viliſſima videretur. Hinc eſt ergo vnde nunc neque diaconi in populo prædicant, neque cæteri, vel laici baptizant, neque quocumque die credentes tinguntur, niſi ægri. Ideo non per omnia conueniunt ſcripta Apoſtoli ordinationi, quæ nunc in Eccleſia eſt. Quia hæc inter ipſa initia ſunt ſcripta. Nam & Timothæum Apoſtolum à ſe creatum, Epiſcopum vocat, quia primi presbyteri Epiſcopi appellabantur, vt recedente eo ſequens ei ſuccederet. Denique apud Ægyptum presbyteri conſignant, ſi præſens non ſit Epiſcopus. Sed quia cœperunt ſequentes presbyteri indigni inueniri ad primatus tenendos, immutata eſt ratio, proſpicientis conſilio, vt non ordo, ſed meritum crearet Epiſcopum, multorum ſacerdotum iudicio conſtitutum, ne indignus temere vſurparet, & eſſet multis ſcandalum. Hæc Rab.

* cuſtodem.

Ex eiuſdem Rhenani admonitione de Tertulliani dogmat.

POrrò tametſi in collectaneis quibuſdam Græcis multa comperuerim de exomologeſi, & pœnitentia, partim ex veteribus, Baſilio, Chryſoſtomo, Maximoque: partim ex iunioribus Nilo, Climace, Iſaaco, & Thalaſſo monachis deſumpta, placuerunt tamen inprimis, quæ nuper ex codice quodam vetuſtiori exſcripſi, ex libello de medicina pœnitentiæ, qui Auguſtino inſcribitur, & aliunde etiam per ſtudioſum quempiam ſublecta. Nam à Gratiano varijs locis, varijs titulis citantur. Eaque viſum eſt huc tranſponere, quòd hic ſimul legi poſſint, quæ alibi vel ſparſim, vel truncatè habentur. Imò libellus de pœnitentiæ medicina, ſic latet inter opera Auguſtini, vt rarò legatur: vnde hæc, ſunt pro maiori parte ad verbum accepta. Sic autem exorditur. Vita inquit humana, quantalibet præpolleat fœcunditate iuſtitiæ, ſine peccatorum remiſſione non agitur, &c.

Idem poſt multa.

MEnſuram autem temporis agenda in pœnitentia, idcirco non ſatis attentè præfigunt canones, pro vnoquoque crimine, ſed magis in arbitrio antiſtitis relinquendum ſtatuunt: quibus apud Dominum non tam valet menſura temporis, quàm doloris: nec abſtinentia tantùm ciborum, ſed mortificatio potius vitiorum. Propter quod tempora pœnitentiæ fide, & conuerſatione penitus abbreuianda præcipiunt, & negligentia protelanda. Extant tamen pro quibuſdam culpis modi pœnitentiæ impo-

ſiti,

ſiti, iuxta quos cæteræ perpendendæ ſunt culpæ, cùm ſit facile per eoſdem modos vindictam & cenſuram canonum æſtimare. Hæc dicta ſunt velut à præſente in volumen tribus diſtinctum libris, quorum primus ea continebat, quæ ſunt de pœnitentia, & pœnitentibus, criminibus, atque iudicijs. Secundus maximè de accuſatis, & de accuſatoribus ac teſtibus, cum cęteris adhæc pertinentibus Eccleſiaſticis regulis. Tertius de ſacerdotum ordinibus. Quos libros magno redimere cupiam, ſed iniuria temporis, & hominum incuria deperditi ſunt, ſolo hoc opuſculo ſaluo, quod præfationis illic vicem habet, & huc à me totum eſt appoſitum ſtudioſis rerum Chriſtianarum conſulturus. Teſtatur in calce ſe non tantum œcumenica concilia ſequutum, ſed quædam ex prouincialium ſynodorum conſtitutionibus accepiſſe, in quibus præſidere ſolet Metropolitanus Epiſcopus, quò libentius legere vellim modò dictos libros. Nam conſtitutiones prouincialis ſynodi, quam iuſſu Ludouici Pij Cæſaris Magontiaci habuit Rabanus Archiepiſcopus cum Coëpiſcopis ſuis, & Samuele, Gozbaldo, Hebone, Gozbratho, Hemmone, Waldgario, Anſgario, Otgario, Lantone, Salomone, & Gebahartto, cum reliquis collegis, coëpiſcopis, abbatibus, monachis, presbyteris, & cæteris Eccleſiaſticis ordinibus, dici vix poteſt quàm mihi placuerint, cùm nuper in meas manus caſu veniſſent. Sed nec hæ erant integræ, & quod inprimis ego cognoſcere cupiebam, id deerat. Cæterum ex eo libro modum inquirendorum criminum deprehendi, ex vrbe, vt videtur, à Nicolao Pontifice, Rathaldo ſanctæ Argentoratenſis Eccleſiæ Epiſcopo miſſum.

XXII. *Iacobus Meyerus in Annalibus Flandriæ.*

ANno 791. inchoata ſchola Pariſienſis per iiij. eruditiſſimos viros Claudium, Iohannem, Alcuinum, & Rabanum natione Anglos, Bedæ venerabilis diſcipulos.

XXIII. *Sebaſtianus Munſterus in Coſmographia lib. 3. in Maguntia.*

RAbanus patria Fuldenſis, alibi Magnentius Maurus appellatus, Bedæ Anglici diſcipulus, poëta & Theologus, primùm Abbas, deinde Archiepiſcopus, anno 856. mortuus.

XXIV. *Gaſpar Bruſchius in Monaſteriorum Germaniæ Chronologia, in deſcriptione Fuldæ ſiue Fuldenſis Monaſterij.*

HAbet hoc cœnobium, præter cætera ornamenta, inſignem & incomparabilem Bibliothecam collectam & adornatam primùm à Rabano, multum verò & in ordinem redactam poſtea ab Hildeberto, monachis & Abbatibus Fuldenſibus, literis & vitæ integritate conſpicuis, tandem ad Archiepiſcopatus Moguntini etiam gubernationem, ob inſignem virtutem, ac vitæ honeſtatem reuocatus, de quibus plura leges in primo noſtro Epiſcopatuum Germaniæ tomo.

Idem in quinto Abbate eiuſdem Monaſterij.

RAbanus, cognomine Magnentius Maurus, patria Fuldenſis, Eygilonem excepit anno Domini 825. vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & ſcientia ſæculari doctiſſimus, Bedæ Anglici olim diſcipulus, & Gymnaſij Parrhiſienſis Profeſſor: Philoſophus, Rhetor, & Aſtronomus, ſuique temporis poëtarum nulli ſecundus, cui nec Italia ſimilem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento ſunt tot & tanta volumina, ipſius diui ingenij monumenta. Nam vt eruditionem tanti viri omnes Bibliothecæ nobis commendant: ita quantum ingenio valuerit, liber de Laudibus ſanctæ Crucis Imperatori Pio Ludouico dedicatus, euidentiſſimè probat: qui quamuis diuerſarum
* inimitabili. * immutabili varietate figurarum mirificè ſit diſtinctus, omnium tamen figurarum characteres, quocumque vertas, certam ſententiã reddunt. Bibliothecam Fuldenſem tanta librorũ multitudine locupletauit, vt dinumerari vix queant. Demum cùm ſe totum diuinis libris ſcribendis dedere vellet, poſthabito regimine in montem D. Petri ſeſe contulit, eoque fratres ſtudiorum ſuorum æmulos collocauit, vbi biblica ſcripta omnia diſcipulis enarrans, commentarijs ea in hunc vſque diem extantibus, illuſtrauit. Deinde cùm multitudo fratrum rumore piæ conuerſationis creuiſſet, aliud monaſterium in monte Ioanni Baptiſtæ ſacrare conſtituit. Mortuo interea Archiepiſcopo Moguntino Otgario, vocatur à monte beati Petri ad ſedem Moguntinam anno Domini 847. ab ipſo Imperatore Ludouico ſecundo. Moritur autem cum decem annis principatum Moguntinæ ſedis habuiſſet, ſucceſſore Carolo Aquitaniæ Duce: ſepultus eſt Moguntiæ ad S. Albanum in ſacello D. Bonifacij, qui locus tamen, ob chori noui ſtructuram, nunc non agnoſcitur: & ipſe poſtea in patriam tranſlatus ſcribitur.

XXV. Editum eſt opus ann. 1565. *Guilielmus Eyſengrein in catalogo teſtium veritatis. Ante annos 718. qui fuit Chriſti 847.*

SAnctus Rabanus, cognomine Magnentius Maurus, natione Germanus, patria Fuldenſis, ex Benedictinæ profeſſionis monaſterij Fuldenſis Abbate Moguntinus Archipræſul, Albini Anglici auditor quondam, atque diſcipulus, vir in diuinis ſcripturis exercitatiſſimus, & ſcientia ſeculari doctiſſimus, Gymnaſij Pariſienſis olim Profeſſor: Philoſophus, Rhetor, & Aſtronomus, ſuique temporis Poëtarum nulli ſecundus, cui nec Italia ſimilem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento ſunt tot & tanta volumina, ipſius diuini ingenij monumenta. Nam vt eruditionem tanti viri omnes Bibliothecæ nobis commendant: ita quantum ingenio valuerit, liber de Laudibus ſanctæ Crucis, Imperatori Pio Ludouico dedicatus euidentiſſimè probat: qui quamuis diuerſarum immutabili varietate figurarum mirificè ſit diſtinctus, omnium tamen figurarum characteres, quocumque

vertas

vertas, certam ſententiam reddunt. Bibliothecam Fuldenſem tanta librorum multitudine locupletauit, vt dinumerari vix queant. Demum cùm ſe totum diuinis libris ſcribendis dedere vellet, poſthabito regimine Fuldenſi, in montem S. Petri ſeſe contulit, eoque fratres ſtudiorum ſuorum æmulos collocauit, vbi biblica ſcripta omnia & ſingula diſcipulis enarrans, commentarijs ea in hunc vſque diem extantibus, illuſtrauit. Ad Haymonem Epiſcopum Halberſtatenſem libros de vniuerſo ſcripſit. Alios item de inſtitutione clericorum: de diuinis officijs volumen, & quem de benedictionibus patriarcharum ſcripſit. Habuit etiam ſermones ſatis elegantes ad populum: ſed is potiſſimum laudatur, quem de celebritate omnium ſanctorum confecit. Synodum apud Moguntiam conuocauit, in Eccleſiam S. Albani, in qua hæreticum quendam Godſcalcum presbyterum damnauit, & multa ad Eccleſiæ vtilitatem conſtituit. Moritur anno Chriſti D. CCCLVII. cùm decem annis principatum Moguntinæ ſedis habuiſſet, ſucceſſore Carolo Aquitaniæ Duce. Sepultus Moguntiæ ad S. Albanum, qui poſtea in patriam tranſlatus ſcribitur.

Sixtus Senenſis in Bibliotheca ſancta lib. 4. in Rabano. XXVI.

RAbanus Magnentius Maurus, ſextus Archiepiſcopus Moguntinus, natione Germanus, ex vrbe Fuldenſi in Buchonia quartus Abbas quondam cœnobij Fuldenſis, Ordinis D. Benedicti, Albini Anglici auditor, vir omnium diſciplinarum cognitione abſolutiſſimus, Rhetor, Poëta, Aſtronomus, Philoſophus & Theologus, cui nullum parem eo ſæculo Germania habuit: hic inquam offenſus improbitate monachorum ſuorum, qui eum damnabant, quòd nimium ſacrarum litterarum ſtudijs intentus, temporalia negligeret, ingratos deſeruit, & ad Ludouicum Auguſtum ſe recepit, & cum eo menſibus aliquot permanſit, reuocantibus eum obnixè Monachis, quos iam facti pœnituerat: ſed non impetrarunt, ita volente Deo, qui ipſum paulo poſt in eorum confuſionem ad Moguntinum Archiepiſcopatum aſſumpſit. Is ergo cùm adhuc eſſet in Monaſterio ſuo, hortatu Freculfi Epiſcopi Lexouienſis, & Ludouici Lotharij Auguſtorum, compoſuit in omnes diuinas ſcripturas iuxta literæ ſenſum, & ſpiritualem intelligentiam commentariorum libros 171. quos ex omnibus Latinis patribus continuata ſerie à Hieronymo vſque ad Bedam collegit, ſeruatis vbique ipſorum dictis, ac ſenſibus: & in his locis in quibus patrum expoſitionem non inuenit, proprijs explanationibus vſus eſt, notatis fronte paginarum, tam ſuo, quàm aliorum interpretum nominibus, quorum ſententias in codicibus coaptauerat, vt ſciret lector, & quid à patribus, & quid ab eo haberet, & quo iudicio ſingula forent legenda. Præter hæc etiam collegit in omnem diuinam ſcripturam dictionarium myſticarum ſignificationum, ad ſpirituales ſanctorum ſenſus vtiliſſimum. Horum voluminum ipſe tantùm infraſcripta legi, typis excuſa initijs maiori ex parte diuerſis ab his quæ Trittemius in catalogo ſuo annotauit.

In Geneſ. ad Freculf. Lexou. Epiſ.	lib. 4.	*Magnorum virorum conamen.*
In Exod. ad eundem	lib. 4.	*Inter cæteras ſcripturas.*
In Numeros ad eundem	lib. 4.	*Numerorum librum.*
In Deuteronomium ad eundem	lib. 4.	*Decurſis igitur.*
In Eccleſiaſticum ad Otgarium Archiepiſcopum	lib. 10.	*Sciens beneuolam.*
In Ieremiam ad Lotharium Imperatorem	lib. 18.	*Poſt commentariolos.*
In Threnos ad eundem	lib. 3.	*Vltimam partem Ieremiæ.*

Quos typographi Hieronymianis operibus inſertos, & falsò Hieronymi titulo inſcriptos vendidarunt. Cæterarum lucubrationum initia nondum à nobis conſpecta, habes apud Tritthemium. Floruit anno Domini 855.

Ex eodem libro Senenſis in Hieronymo.

IN commentationibus Threnorum præter præfationes quaſdam ad Euſebium, partim ex Epiſtola Hieronymi de interpretatione alphabeti Hebraici ad Paulum Vrbicam, partim ex alijs eiuſdem ſcriptis collectas, nihil habetur, quod Hieronymianum ingenium ſpiret. Nam præterquam quòd nullum his inſit, vel Græcæ, vel Hebraicæ intelligentiæ veſtigium, ſtructura quoque ſermonis vbique inæqualis, apertè clamat nihil aliud eſſe hoc opus, quàm farraginem centonum, à ſtudioſo collectore ex varijs diuerſorum auctorum dictis, & ex Gregorij potiſſimum ſententijs, atque integris capitulis coaceruatam. Nec vereor affirmare coaceruationis huius adunatorem fuiſſe Rabanum Maurum, in cuius operibus Baſileæ excuſis hi tres libri habentur. Hos typographi, vt Hieronymi ſcripta, in maiorem molem aucta, plauſibilius publicarent, & maiori precio venditarent, Hieronymi tomis inſeruerunt, reciſis ex initio præfationis Rabani aliquot lineis, quo minus impoſtura à cæcis emptoribus deprehenderetur.

Ex lib. 5. eiuſdem annotatio. 12.

Et factum eſt mane, & veſpere dies ſecundus. *Geneſ. 1.*

RAbanus Epiſcopus Moguntinus in commentarijs Geneſeos, perquirens quamobrem poſt ſecundæ diei opus non dicatur, ſicut de ceteris quinque dierum operibus: Vidit Deus quòd eſſet bonum. Reſpondet ex authoritate veterum patrum, id ex eo accidiſſe, quòd numerus binarius infamis ſit, & timendus propter corruptionis cauſam, quæ ab ipſo primum progreditur. Eſt autem hæc Hieronymi ſententia in principio commentarij in Aggæum, & in primo aduerſus Iouinianum volumine, ſcribentis hunc in modum: Intuendum eſt iuxta Hebraicam veritatem, quòd cùm ſcriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & ſexto die, expletis operibus ſingulorum, dixerit: Et vidit Deus, quia

Digitized by Google

bonum eſt: In ſecundo die hoc omnino ſubtraxit, nobis intelligentiam derelinquens, non eſſe bonum duplicem numerum, qui ab vnione diuidat, & præfiguret fœdera nuptiarum, vnde & in arca Noë omnia animalia quæcumque bina ingrediuntur immunda ſunt. Nicolaus Lyrenſis in poſtilla Geneſeos hanc ſententiam ſeu impoſturam explodit, præferens ei Rabbi Salomonis expoſitionem, dicentis: Deum non appellaſſe bonum ſecundæ diei opus, quia aquarum opificium, quod poſtea tertia die conſummatum eſt, nondum eſſet perfectum, innuens; Non eſſe boni appellatione dignum, quod nondum perfectum ſit. Hanc tamen Lyrani confutationem Paulus Burgenſis Epiſcopus refellit.

XXVII. *Arnoldus VVion, Belga, Duacenſis lib. 2. ligni vitæ, agens de Moguntinis Archiep. cap. 26.*

BEatus Rabanus, Magnentius, Maurus, Germanus, Fuldenſis, Alcuini Angli diſcipulus, Theologus Pariſienſis inſignis, Monachus & Abbas Fuldenſis, creatus anno 847. Abbatialis regiminis 32. de doctrina & ſanctitate gregem ſibi commiſſum, annis nouem aſſiduè pauit. Monaſterium ſancti Petri in ſublimi colle ſitum extra muros ciuitatis conſtruxit: In Concilio Epiſcoporum Moguntiæ habito anno 848. Godeſcalcum hæreticum damnauit, & continuè ſcribendo ſacroſanctam Eccleſiam mirificè illuſtrauit. Obijt anno 856. die 4. menſis Februarij, ſepultus Fuldæ. Trittemius lib. 4. cap. 81. Demochares & Belforeſtius locis citatis, & alij infiniti.

Idem lib. 5. ligni vitæ cap. LXXI.

SAnctus Rabanus Epiſcopus S. E. Doctor, & expoſitionis ſacræ ſcripturæ, quæ Iſogrammatica, id eſt æquilitteralis vocatur, inuentor.

Ipſe enim

Impletus eſt quaſi flumen ſapientia. Eccleſiaſtici 47.

Maximam ſuo tempore doctrinæ, pietatiſque gloriam conſecutus eſt Sanctus Rabanus Magnentius Maurus, qui tertio rami præſentis loco, Epiſcopi habitu, librum apertum ſiniſtra tenentis, ſpeciem legentis repreſentat. Hic à natura optimè informatus, & à doctrina egregiè inſtructus, id egit ſummopere, vt in quàm plurimos homines, quam plurima ingenij, naturæque ſuæ beneficia profunderet. Id quod in Germania, cùm ſe commodè non potuiſſe præſtare arbitraretur, in Gallias profectus, Lutetianam Academiam ab Anglis, & Scotis monachis antea inchoatam, ad perfectionem ac omnis intimæ eruditionis cumulum breui perduxit. Nam cum in Philoſophicis, Rhetoricis, Aſtronomicis, ac Theologicis, maximos progreſſus ſub ſancto Alcuino Anglo & Monacho feciſſet, in iuuentute ijs omnibus ſcientijs publice priuatimq; imbuenda, maximos ingenij ſui neruos contendit. Primã ſuam iuuentutem Benedicti inſtitutis conſecrauit. Vir factus, Abbas Fuldenſis in Germania omnium monachorum ſumma voluntate creatus eſt, tandemque ad Moguntinenſis Eccleſiæ Archiepiſcopatum euectus, glorioſam ibi mortem decem poſt annos confecit. Libri quos ſingulari quadam eruditione refertos edidit, infiniti penè ſunt. Ita vt de eo ſcribere Trittemius non dubitarit, nec Italiam, Rabano ſimilem, nec Germaniam æqualem peperiſſe. Is ergo cùm adhuc eſſet in monaſterio ſuo, hortatu Freculſi Epiſcopi Lexouienſis, & Monachi, nec non Ludouici, ac Lotharij Auguſtorum, compoſuit in omnes diuinas ſcripturas iuxta litteræ ſenſum, & ſpiritualem intelligentiam commentariorum libros 178. quos ex omnibus Latinis Patribus, continuata ſerie à Hieronymo vſque ad Bedam collegit, ſeruatis vbique ipſorum dictis ac ſenſibus & in his locis, in quibus Patrum expoſitionem non inuenit, proprijs explanationibus vſus eſt, notatis in fronte paginarum, tam ſuo quàm aliorum interpretum nominibus, & quid ab eo haberet, & quo iudicio ſingula forent legenda. Horum autem voluminum ſubiecta excuſa ſunt, inter opera ſancti Hieronymi, falsò Hieronymi titulo inſcripta, initijs maiori ex parte diuerſis, ab his, quæ Trittemius annotauit, videlicet:

In Geneſim, ad Freculphum Epiſcopum, lib. 4. *Magnorum virorum conamen.*
In Exodum, ad eundem lib. 4. *Inter cæteras ſcripturas.*
In Numeros, ad eundem lib. 4. *Numerorum librum.*
In Deuteronomium, ad eundem lib. 4. *Decurſis igitur.*
Hi omnes cum alijs libris 4. in Leuiticum excuſi ſunt Coloniæ. anno 1532. in 8.
In Eccleſiaſticum ad Otgarium Archiepiſc. lib. 10. *Sciens beneuolam.*
Impreſſi ſunt Pariſijs apud Simonem Colinæum. 1544.
In Ieremiam ad Lotharium Imp. li. 18. *Poſt Commentariolos.*
Trittemius autem libros 20. citat in eundem Ieremiam, quos vidi excuſos Baſileæ, anno 1534. in folio.
In Threnos ad eundem Imp. lib. 3. Vltimam partem Ieremiæ.
Cæterorum lucubrationum initia, nondum à nobis viſa, ſunt apud Trittemium hoc modo:
In Leuiticum lib. 4. Sequentis libri; qui excuſi ſunt. Coloniæ cum ſupradictis, anno 1532. in 8.
In Ioſue lib. 7. *Domino beatiſſimo.*
In Iudicum lib. 2. *Poſt mortem Ioſue.*
In Ruth lib. 1. *Scrutantibus ergo.*
In Regum ad Hilduinum lib. 4. *Fuit vir, &c. dicamus*: ſunt M. S. Caſini littera Longobarda.
In Paralipomenon lib. 4. *Adam, &c. decimus.*

In Eſdram, & Neemiam, lib. 3. In Tobiam lib. 1.
In Iudith. lib. 7. *Domine electe & merito.*
In Heſter. lib. 1. *Liber Heſter, quem.*
In Iob lib. 1. In Pſalmos. lib. 1. In Prouerbia. lib. 1.
In Eccleſiaſten lib. 1. In Cantica lib. 1.
In Librum Sapientiæ lib. 3. *Diligite, &c. admo.*
In Eſaiam Prophetam lib. 8.
In Ezechielem lib. 20. *Et factum eſt.*
In Danielem lib. 3. In XII. Prophetas minores lib. 12.
In Machabæorum lib. 3. *Et factum eſt poſtquam.*
In Euangelium Matthæi lib. 8. *Expectationem itaque.*
In Euangelium Lucæ lib. 3.
In Euangelium Marci lib. 4.
In Euangelium Ioannis lib 1. *Inter omnia diuina hiſtoria.*
In omnes epiſtolas Pauli lib. 23. *Venerando fratri Lupo.*
In Epiſtolas Canonicas lib. 7. In Actus Apoſtolorum lib. 1.
In Apocalypſim lib. 1. *Et hæc de ſacris.*
De reliquis eius operibus hæc feruntur.
* De Corpore, & Sanguine Domini lib. 1.
De naturis rerum lib. 5. De ortu & moribus Antichriſti, lib. 1.
Dictionarium myſticarum ſignificationum, ad ſpirituales ſanctorum voluminum ſenſus intelligendos vtiliſſimum lib. 1.
De virtutibus, vitijs, ac cæremonijs antiquæ Eccleſiæ lib. 1. excuſus primum Antuerpiæ anno 1560. in 8. cùm fragmentis quibuſdam Caroli Magni opera Wol. Lazij.
De rebus geſtis à Lothario, Ludouico, & Carolo Imp. Ludouici Pij filijs, carmine Heroico, libri plures extabant Viennæ Auſtriæ apud Wolfgangum Lazium MSS.
De vniuerſo ad Haymonem Epiſcopum. lib. 22. *Primùm apud Hebræos.* Horum nonnulla fragmenta MS. ſunt apud D. Conſtantinum.
De vniuerſali natura lib. 1. *Vniuerſitatis.*
De ſignis natiuitatis Domini, lib. 1.
De virtutibus numerorum, lib. 1.
De origine rerum lib. 1. hunc vidi Caſini MS. in ſcamno 10. ad dextram.
De computo dialogum lib. 1. *Quia te venerande.*
Pœnitentium liber, ſiue vt alij habent,
De quæſtionibus Canonum lib. 1. qui excuſus eſt Venetijs, an. 1584. in 4. cùm alijs auctoribus.
Canonum pœnitentialium, Ad Regenbaldum Epiſcopum lib. 1.
De benedictionibus patriarcharum lib. 1.
Sermonum innumerabilium ferè lib. 1.
Horum vnus de feſtiuitate omnium Sanctorum, legitur in breuiario Romano, & in homiliario Alcuini excuſus.
De Sacramento Euchariſtiæ lib. 1. qui excuſus eſt Coloniæ anno 1551.
Epiſtolarum ad Diuerſos lib. 1.
* De diuinis officijs lib. 12. qui ſunt ſæpius Coloniæ excuſi. in 8. & in 12.
Conuiuium Dei ad Ludouicum Imp. lib. 1. excuſus Baſileæ, anno 1557.
De fide Chriſtiana lib. 4. extant Viennæ MS. in libraria Laziana.
De inſtitutione Clericorum lib. 3. excuſi ſunt primum Phorcæ in Germania per Thomam Anſelmum. anno 1505. Deinde Romæ, cùm alijs eius generis anno 1590. in fol.
Reuelationum lib. 1. qui eſt Venetijs MS. apud Hieronymum Porrum.

* Ipſius etiam Pamelij iudicio eſt Paſchaſij Ratberti, & extat in ipſius operibus.

* Hi ſunt Ruperti Tuitienſis Abbatis.

Compoſuit quoque mirificum illud, & artificioſiſſimum opus, duobus libris in Laudem S. Crucis laborioſiſſimo carmine, in quo multa Chriſtianæ fidei myſteria, multos myſticos numeros, Angelorum, virtutum, donorum, beatitudinum, elementorum, temporum, plagarum, menſium, ventorum, Librorum Moyſis, huius nominis Adam, & aliarum nobilium rerum vim, & dignitatem, Sanctæ cruci conuenire, & adaptari poſſe demonſtrat, innectens verſum verſui, vt & figuræ ſuos habeant verſiculos, quibus imagines diuerſæ, ac variæ rerum figuræ repræſentantur: nec tamen legitimus ordo principalis carminis à ſuo curſu vel tenore abrumpitur, aut intercipitur; Ita litteræ ipſæ duplici plerumque ordine quadrant. Poſt quodlibet etiam carmen ſolutus ſequitur ſermo, verſuum admirandam profunditatem dilucidè explanans. Quo ego opere nihil laborioſius, nihil ingenioſius dixerim. Dedicauit autem illud Sancto Petro Apoſtolo, & per manus Sergij Papæ, ad quem illud miſerat, eidem S. Petro obtulit. Impreſſum eſt Phorcæ in Germania apud Thomam Anſelmum, anno 1513. alij 1503. extatque MS. in membranis in Bibliotheca Caſinenſi, ſcamno 10. ad dextram. Alia autem multa ſcripſiſſe fertur, quæ nec vidi, nec ab auctoribus citantur. Cùm eſſem in Flandria, doctiſſimus, & Reuerendiſſimus Iacobus Pamelius Canonicus tunc Brugenſis, deinde S. Audomari Epiſcopus, vir de re litteraria optimè meritus, & mihi amiciſſimus, omnia noſtri Rabani opera corrigebat, quæ reperire poterat, vt ea poſtmodum ſuis commentarijs illuſtrata, in lucem emitteret, quod pium eius propoſitum & inſtitutum, vtrum perfectum fuerit hactenus ignoro.

Anno regiminis ſui ſecundo, Chriſti Domini 848. in Concilio Moguntiæ habito Godeſcalcum hæ-

reticum damnauit: & tandem de tota Eccleſia, de monaſtico ordine, de bonis litteris benemeritus, cum magna ſanctitatis opinione, ad Dominum migrauit anno 856. Epiſcopatus ſui nono: & ſepultus eſt primùm in Monaſterio S. Albani, ordinis Sancti Benedicti prope Moguntiam, ex quo poſtmodum in Saxoniam translatus eſt, vt auctor eſt Trittemius, qui eandem translationem lib. 1. retulit; & vitam eius libris tribus compoſuit. Affixum eſt autem ad eius tumulum, ſequens Epitaphium, ab ipſo, antequam moreretur, compoſitum.

Rabanus Maurus, in ſuam vitam Epicedion.

Lector honeſte, meam ſi vis cognoſcere vitam
Tempore mortali, diſcere ſic poteris.
Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus,
In Fulda, poſt hac dogma ſacrum didici.
Quò Monachus factus, ſeniorum iuſſa ſequebar,
Norma mihi vitæ, Regula ſancta fuit.
Sed licet incautè hanc, nec fixè ſemper haberem,
Cella tamen mihimet, manſio grata fuit.
Aſt vbi iam plures tranſiſſent temporis anni,
Conuenere viri vertere facta loci.
Me abſtraxere domo inualidum, regiq́; tulere
Poſcentes fungi præſulis officio.
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum eſt,
Nec Paſtoris opus iure beneplacitum.
Promptus erat animus, ſed tardans debile corpus,
Feci quod poteram, quodq́; Deus dederat.
Nunc rogo te ex tumulo, frater dilecte, iuuando
Commendes Chriſto me vt precibus Domino.
Iudicis æterni me vt gratia ſaluet in æuum,
Non meritum aſpiciens, ſed pietatis opus.
Raban nempe mihi nomen, & lectio dulcis
Diuinæ legis ſemper vbique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cæleſtia regna,
Et veram requiem ſemper in arce poli.

Annotatio.

Ricobaldus Ferrarienſis, & Ptolomæus Lucenſis, quòd hic Rabanus diſcipulus Bedæ fuiſſe ſcribatur, putauerunt, imo & in ſcriptis ſuis reliquerunt, eum fuiſſe Anglum, & in ſimul Meldenſem Epiſcopum: quos & alij nonnulli recentiores ſequuti ſunt.

Ad primam opinionem reſpondet ipſe Rabanus, cum ait in præcedenti Epitaphio:

Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus,
In Fulda, &c.

Ad ſecundam occurrunt Demochares de Sacrif. tomo 2. c. 19. & Belforeſtius in Coſmographia parte 1. qui in denumeratione Epiſcoporum Meldenſium, ne vnum quidem eius nominis Rabani recitant. Et ideo videntur iſti non parum hallucinati, correctioneque non modica indigere.

Hactenus VVion, qui & eiuſdem operis libro tertio qui continet Martyrologium monaſticum eum ponit his verbis: quarto die Februarij adiungendum.

Moguntiæ ſancti Rabani Archiepiſcopi, & Eccleſiæ Doctoris, qui poſt vitam in compoſitione li-
XXVIII. brorum, & prædicationibus exactam, ſanctitate clarus migrauit ad Chriſtum.

Cæſar Baronius S. R. E. Cardinalis to. x. annalium Eccleſiaſticorum. Anno 843.

Poſtremò & inter Gregorij adnumerandum eſt monumentum, quòd fulgens illud temporibus iſtis Germaniæ ſidus Rabanus Maurus Albini Flacci auditor tricenarius, ſcribere aggreſſus ſanctæ Crucis Myſteria atque præconia metrico ſtylo canenda, egregium opus dedicauit ipſi Gregorio quarto Romano Pontifici, &c. *Deinde infra.* Cæterum etſi Gregorio quarto à Rabano fuerit liber inſcriptus, ad Sergium tamen eius ſucceſſorem miſſum conſtat per certos homines. Vnde coniectura ducimur, vt exiſtimemus his vltimus diebus Gregorij ab eo ſcriptum librum, ſed Gregorio morte præuento, ad ſucceſſorem eius miſſum fuiſſe: *Videlicet anno ſeq.* 844. *qui eſt Sergij Papæ ij. annus primus.*

Idem anno 847.

Audi quid vertex huius temporis Theologorum Rabanus vna cum collegis Epiſcopis primo loco, in ipſo tanquam ſuperliminari ſcribi decreuerit, &c.

Idem anno 856.

Emicuit planè Rabanus vt fulgentiſſimum ſidus, cuius quæ extant ſcripta, tanquam lucis radij, excellentiam demonſtrant auctoris, vt & iiſdem illuſtrata Germania glorietur ſuũ haud adeo imparem

magnis habuiſſe doctorem. De quo idem qui ſuprà Trithemius tradit, ipſum præter opuſcula tam carmine, quam ſoluta oratione conſcripta, ſcripturam ſanctam à principio vſque ad finem omnem feliciter explanaſſe, virum planè omni litterarum genere egregiè excultum, triumque linguarum, Hebraicæ, Græcæ, atque Latinæ peritum.

Antonius Poſſeuinus apparatus ſacri to. ſecundo. XXIX.

RAbanus, quem alij haud rectè, Rabbanum ſcribunt, quem meritò Baron. Cardin. poſt alios fulgentiſſimum Eccleſiæ ſidus appellat, non fuit (vt quidam putant) Anglus, neque verò Meldenſis Epiſcopus. Et nationis quidem ſuæ, ſiue patriæ graue teſtimonium extat in ipſius Epitaphio, vbi hæc verba ſunt. Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus in Fulda. Demochares autem librorum de ſacrificio Miſſæ tom. 2. cap. 19. atque Belleforeſtius in prima parte ſuæ Coſmographiæ, in catalogo Meldenſium Epiſcoporum, nullius Rabani meminere. Atqui de hoc alij antea, Trithemius deinceps, noſtra verò ætate Sixtus Senenſis ſcripſerunt. Et hic quidem de illo ſic ait. Rabanus Magnentius Maurus, ſextus Archiepiſcopus Moguntinus, natione Germanus, &c. vt ſupra.

Sanè verò ipſemet Rabanus vitam ſuam verſibus elegis deſcripſit, quæ initio Commentarij in Ieremiam Baſileæ excuſi legitur, quanquam & Trit. de translatione eiuſdem S. Rabani è Monaſterio S. Albani Ord. D. Benedicti prope Moguntiam, in Saxoniam, lib. 1. de vita autem ipſius libros tres ſcripſerit.

Sed quod Sixtus inquit eum floruiſſe anno 855. ita accipiendum eſt, vt ſciatur eum obijſſe an. 856. quidquid ſecus exiſtimauerint, qui ad annum ſuperiorem eius obitum retulerant. Conſtat hoc ex veteri chronico edito à Pitheo, id quod & admittit Baron. Cardin. Cæterum licet pauca illa opera, tanquam D. ſcripturarum exegematica Sixtus pro ratione ſui inſtituti enumerauerit, plura tamen alia Trithemius, & denique Arnoldus Wion indicarunt, quibus etiam nos addimus, ſuperiore anno; hoc eſt 1603. repertum fuiſſe eiuſdem Rabani Martyrologium MS. in celebris monaſterij S. Galli inter Heluetios Bibliotheca; Integer igitur eſto (quoad poſſumus) eius operum catalogus ſequens. In Geneſim ad Freculſum Epiſcopum lib. 4. Magnorum virorum conamen. In Exod. ad eundem lib 4. Inter cæteras ſcripturas. In Numeros ad eundem lib. 4. Numerorum librum. In Deuterono. ad eund. lib. 4. Decurſis igitur. Qui omnes cum alijs lib. 4. in Leuiticum, excuſi ſunt Coloniæ anno 1532. apud Io. Prael. In Eccleſiaſticum ad Otgarium Arch. lib. 10. ſciens beneuolam. Qui prodiere Pariſijs apud Simonem Colinæum. In Ieremiam ad Lotharium Imp. lib. 18. Poſt commentariolos. Trithemius autem lib. 20. citat in eundem Ieremiam, qui quidem editi ſunt Baſileæ anno 1534. In Threnos ad eundem Imp. lib 3. vltimam partem Ieremiæ. Cæterarum lucubrationum initia extant apud Tritem. hoc modo. In Leuiticum, lib. 4. Sequentis libri, qui excuſi ſunt Coloniæ cum ſupraſcriptis. Ann. 1532. In Ioſue. lib. 7. Domino beatiſſimo. In Iudicum lib. 2. Poſt mortem Ioſue. In Ruth lib. 1. Scrutantibus ergo. In Regum ad Hilduinum, lib. 4. fuit vir. dicamus, extant MS. Caſſini litera Longobarda. In Paralipomenon, lib. 4. Adam decimus. In Eſdram, & Neëmiam lib. 3. In Tobiam lib. 1. In Iudith lib. 1. Domine electe. In Heſter lib. 1. Liber Heſter, quem. In Iob lib. 1. In Pſalmos lib. 1. In Prouerbia lib. 1. In Eccleſiaſten librum. 1. In Cantica lib. 1. In librum Sapientiæ lib. 3. Diligite. In Eſaiam prophetam lib. 8. In Ezechielem lib. 20. Et factum eſt. In Danielem lib. 3. In duodecim prophetas minores, lib. 12. In Machabæorum lib. 3. Et factum eſt poſtquam. In Euangelium Matthæi, lib. 8. Expectationem itaque. In Euangelium Lucæ lib. 3. In Euangelium Marci lib. 4. In Euangelium Ioan. lib. 1. Inter omnia D. Hiſtoriæ. In omnes Epiſtolas Pauli, lib. 23. Venerando fratri Lupo. In Epiſtolas Canonicas lib. 7. In Actus lib. 1. In Apocalypſim lib. 1.

At de reliquis eius operibus hæc quoque feruntur: Nempe de Corpore & Sanguine Domini lib. 1. De naturis rerum, lib. 5. De ortu & moribus Antichriſti lib. 1. Dictionarium Myſticarum ſignificationum, ad ſpirituales ſanctorum voluminum ſenſus intelligendos, vtiliſſimum, lib. 1. De virtutibus, vitijs, ac cæremonijs antiquæ Eccleſiæ lib. 1. qui excuſus eſt Antvverpiæ, an. 1560. cum fragmentis quibuſdam Caroli Magni. De rebus geſtis à Lothario, Ludouico, & Carolo Imp. Ludouici Pij filijs, carmine Heroico. Libri autem plures extabant Viennæ Auſtriæ apud Wolfgangum Lazium MSS. De vniuerſo, ad Haymonem Epiſcopum, lib. 22. Primum apud Hebræos. Horum nonnulla fragmenta MS. extabant Catanæ in Cœnobio Ord. D. Benedicti. De vniuerſali natura lib. 1. Vniuerſitatis. De ſignis Natiuitatis Domini lib. 1. De virtutibus numerorum lib. 1. De origine rerum, lib 1. Qui Caſſini MS. extat in x. pluteo. De computo dialogus, lib. 1. Quia te venerande. Pœnitentium liber ſiue vt alij habent. De quæſtionibus Canonum lib. vno. Qui excuſus eſt Venetijs ann. 1584. cum alijs auctoribus Canonum pœnitentialium ad Reginaldum Epiſcopum, lib. vno. De Benedictionibus patriarcharum, lib. vno. Sermonum plurium lib. vno. Horum vnus de feſtiuitate omnium Sanctorum, legitur in Breuiario Romano, & in Homiliario Alcuini excuſus. De Sacramento Euchariſtiæ lib. 1. Qui excuſus eſt Coloniæ ann. 1551. apud Ioannem Quentelium. Epiſtolarum ad diuerſos, lib. 1. De diuinis officijs, lib. 12. Coloniæ ſæpius excuſi. Conuiuium Dei ad Ludouicum Imperatorem lib. 1. Baſileæ anno 1557. De fide Chriſtiana lib. 4. Extabant Viennæ MS. in Bibliot. Lazij. De inſtitutione Clericorum, lib. 3. Qui primò prodiere Phorcæ in Germania per Thomam Anſelmum anno 1505. deinde Romæ cum alijs eius generis, anno 1590. Reuelationum lib. 1. Qui extabat Venetijs MS. apud Hieronymum Porrum.

Extat item Rabani opus de Laudibus ſanctæ Crucis. Quod non ſolùm Iacobus Wimphelingius, qui vir fuit Catholicus, verùm etiam hoſtes ipſius crucis hæretici coacti ſunt laudibus extollere. Et quidem Wimphelingius in præfatione ad id opus, ſic loquitur: Rabanus Teutonicus mirificum, & artificio-

ficioſiſſimum opus in Laudem ſanctæ Crucis laborioſiſſimo carmine contexuit: in quo multa Chriſtianæ fidei myſteria, multos myſticos numeros Angelorum, virtutum, donorum, beatitudinum, elementorum, temporum, plagarum, menſium, ventorum, librorum Moyſis, huius nominis Adam, & aliarum nobilium rerum vim & dignitatem ſanctæ Cruci conuenire, & adaptari poſſe demonſtrat, innectens verſum verſui, vt & figuræ ſuos habeant verſiculos, quibus imagines diuerſæ repræſentantur, nec tamen legitimus ordo principalis carminis à ſuo curſu vel tenore abrumpitur, aut intercipitur: ita litteræ ipſæ duplici plerumque ordini quadrant. Poſt quodlibet etiam carmen ſolutus ſequitur ſermo, verſuum admirandam profunditatem dilucidè explanans. Hæc ille.

Quin & non defuit, qui de hoc opere loquens Arnoldus Wion, ſcripſerit; In duobus libris ipſius operis, quod verè teſtatur fuiſſe laborioſiſſimum, multa extare Chriſtianæ fidei myſteria, multos myſticos numeros, Angelorum, virtutum, donorum, beatitudinum, elementorum, temporum, plagarum, menſium, ventorum, librorum Moyſis, huius nominis Adam, & aliarum nobilium rerum vim & dignitatem ſanctæ Cruci conuenire, & aptari poſſe demonſtrat, innectens verſum verſui, vt & figuræ ſuos habeant verſiculos, quibus imagines diuerſæ ac variæ rerum figuræ repræſentantur, nec tamen legitimus ordo principalis carminis à ſuo curſu vel tenore abrumpitur, aut intercipitur: ita litteræ ipſæ duplici plerumque ordini quadranr. Poſt quodlibet etiam carmen, ſolutus ſequitur ſermo, verſuum admirandam profunditatem dilucidè explanans. Quo ego opere nihil laborioſius, nihil ingenioſius dixerim. Dicauit autem illud S. Petro Apoſtolo, & per manus Sergij Papæ, ad quem illud miſerat, eidem S. Petro obtulit. Impreſſus eſt Phorcæ in Germania apud Thomam Anſelmum, ann. 1513. Alij autem ann. 1503. Poſtremo recuſus eſt anno 1605. extatque MS. in membranis in Bibliot. Caſſinenſi in pluteo. x. ad dexteram.

Vide to. 1. pag. Sed neque defuit, qui ſubiunctum figuræ exemplum eo modo expreſſum attulit ex prima parte figuræ 13. quæ inſcribitur de diebus conceptionis Chriſti in vtero Virginis, quatuor crucibus demonſtratis, hoc eſt 236. & eius numeri ſignificatione.

Scio autem Iacobum Pamelium, qui deniq; fuit S. Audomari in Belgio Epiſcopus, in id incubuiſſe, vt collecta à ſe Rabani, quotquot poterat, opera, à ſe commentarijs, ſiue notis illuſtrata (quod præclarè in Tertullianum, atque D. Cyprianum præſtitit) prode« in lucem. Sed mihi incertum num prodierint. Porrò Rabanus initio commentarij in Ieremiam carmine vitam ipſe ſuam deſcripſit.

XXX. *Robertus Bellarminus S. R. E. Cardinalis de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.*

RAbanus Maurus natione Germanus Abbas Fuldenſis fuit tempore Ludouici Pij Imp. Epiſcopus Moguntinus creatus eſt tempore Lotharij eius filij. Obijt anno domini 856. tempore Ludouici iunioris Imp. vir fuit æquè doctus, ac pius. Scripſit multa & verſu, & proſa. Edidit commentaria in vniuerſam ſacram ſcripturam vtriuſque teſtamenti. Edidit etiam libros tres de inſtitutione clericorum, qui extant cùm alijs multis eiuſdem argumenti, impreſſi Coloniæ anno 1568. Sed præter cætera ſcripſit in flore ætatis ſuæ opus admirandum ſoluta, & ligata oratione de Laudibus ſanctæ Crucis ad Gregorium quartum Papam anno Domini 843. quod mortuo Gregorio miſit ad Sergium ſucceſſorem. Extat hoc opus editum ſtudio Iacobi Wimphelingij anno 1501. Inter opera Rabani & commentarium in Threnos, quod ab aliquibus tribuitur ſancto Hieronymo; ſed verè Rabani eſt, non Hieronymi, vt diximus ſupra.

Georgius Colvenerius.

HIs plura teſtimonia non adijcimus, cùm hæc abunde ſufficiant, etſi alia non deeſſent ex Fulberto Carnotenſi epiſt. 81. ex Gratiano, qui varijs locis Rabanum citat in ſuo decreto, quæ à S. Antonino collecta protulimus. Item ex Petro Lombardo, Magiſtro ſententiarum dicto, in iiij. diſt. 22. §. A. ex S. Thoma in Summa Theologica; ex Chriſtiano Maſſæo in Chronico mundi, ex Ioanne Auentino in Annalium Boiorum lib. 4. Ioanne Garetio de Euchariſtia centenario nono. Petro Cratepolio in catalogo Moguntinorum electorum. Conrado Geſnero in ſua Bibliotheca, Iſraele Spachio, Papyrio Maſſono lib. 2. Annalium Francorum, Andrea Theuet in Iconibus virorum illuſtrium Gallico ſermone editis, &c. Qui plura deſiderat, legat ea quæ de Rabano ſcribunt duo eruditiſſimi & in antiquitatibus eruendis diligentiſſimi è Societat. Ieſu, videlicet R. P. Nicolaus Serrarius & R. P. Chriſtophorus Brovverus, ille lib. 4. Moguntinarum rerum in Rabano ſexto Archiepiſcopo: iſte in Annalium Fuldenſium lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 13. & 14. vbi totum inſerit Radulfi Presbyteri librum de vita Rabani, (quem habes in hoc opere à nobis poſitum to. 1.) & iterum lib. 4. in quinto Abbate Fuldenſi.

Illud ſolùm de patria Rabani viſum eſt apponere. Plerique Fuldæ natum & renatum arbitrantur, idque ex Epitaphio à ſe compoſito, quod ſuprà recenſuimus. Verùm id quidam vitioſè legunt hoc modo:

Vrbe quidem genitus ſum ac ſacro fonte renatus
In Fulda: poſt hæc dogma ſacrum didici.

Omiſſa videlicet voce (hac) Ita legi in MS. quodam. Alij eam vocem addunt, ſed non rectè diſpungunt, ad hunc modum.

Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus
In Fulda, poſt hæc dogma ſacrum didici.

Ita primùm typis eſt excuſum ante commentarium Rabani in Hieremiam prophetam, Baſileæ per Hen-

ricum

ricum Petrum anno 1534. Quod alij ſecuti ſunt præter Baronium tom. 10. *Annalium anno 856. & Brovverum in libro, quo Rabani edidit Poëmata de diuerſis, & doctis ſcholijs illuſtrauit, quæ habes hic to. 6. Quibus accedit Arnoldus VVion vbi dictum carmen repetens, comma poſuit poſt dictionem renatus. Hi igitur ſic diſpungunt.*

Vrbe quidem hac genitus ſum, ac ſacro fonte renatus,
In Fulda poſt hæc dogma ſacrum didici.

Quam eſſe veram diſpunctionem ex eo probatur, quia Epitaphium hoc compoſuit iam reſidens in vrbe Moguntina, & Archiepiſcopus exiſtens; atque ita ſe patria Moguntinum eſſe, non Fuldenſem ſignificat. Idipſum clarè atteſtantur, quæ in libro ipſius MS. de Vniuerſo adſcripta leguntur his verbis.

Rabanus Maurus Moguntiæ natus & renatus, & à puero in Fulda Monachus, deinde cella incluſus, tandem in Archiepiſcopum aſſumitur, cuius idonea ſunt opuſcula in vtriuſque teſtamenti pagina, & ante portam prædictæ ciuitatis meridianam apud S. Albanum ſepulchri eius oſtenditur memoria, in Sanctorum Archiepiſcoporum Martini & Bonifacij capella. *Sic ibi.*

16

Digitized by Google

INDEX RERVM MEMORABILIVM ET VERBORVM LOCVPLETISSIMVS QVÆ IN HIS HRABANI MAVRI SEX TOMIS CONTINENTVR.

IN QVO PRIOR NVMERVS TOMVM; SECVNDVS PAGINAM, LITTERAE marginales a. b. c. d. e. f. g. h. *ſectiones paginarum denotant: Notandum autem in Primo tomo literas illas abeſſe marginales, & loco earum paginæ columnam per col. ſiue litteram c. indicari.*

A.

Aron cur dictus mons fortitudinis t. 1. pag. 70. colum. 2. eius Sacerdotio Chriſti exprimitur Sacerdotium ib. col. 2. In Idololatriam labitur. t. 2. 161. e. Idololatriæ auctor cur non ſimul cum populo punitus. t. 2. 163. b. Eius & Moyſis in perſecutores mirus effectus t. 2. 350. e

Aarone prætermiſſo, cur Deus ad Moyſen & Eleazarum filium Aaronis ſermonem direxerit t. 2. 349. d. eius laus t. 3. 505. c. Sacerdos cum filijs vngitur ib. g. Pater Heli t. 3. 51. a. eius ſacerdotium à Chriſto abrogatum ib.

Aaron in Muſera, cur aliàs in Or mortuus dicatur t. 2. 420 b.

Aaroni, eiusq. filijs ante diem ſeptimum vnctionis ſuæ non licuiſſe exire è tabernaculo t. 2. 203. f. cur. t. 2. 204. a. vnctionis ritus t. 2. 301. b

Aas ſagitta terram trib. vicib. percutiens verbi Prædicatorum typus t. 3. 133. b

Abba quid ſignif. t. 1. 55. col. 2. t. 5. 233. e. t. 5. 398. b.

Abbatis proprietates & munera t. 6. 260. c. & ſeq. doctrina & exemplo ſuis præluceat ib. e. à prædicatione ei non abſtinendum t. 6. 261. b. amor erga ſubiectos qualis eſſe debeat t. 6. 262. b & ſeq. correctio t. 6. 263. a t. 6. 274. b. rationem ſuorum iuxta numerum reddet. t. 6. 265. a. fratres in conſilium adhibeat ib. f. & ſeq. eius circa excommunicatos fratres ſolicitudo t. 6. 302. a. ordinationis modus t. 6. 325. a

Abarim typicè quid ſign. t. 1. 181. c. 2

Abana fluuius t. 1. 167. c. 1

Abdenago dicitur ſeruiens taceo t. 1. 77. c. 1

Abel, interpretatur, luctus, ſeu vanitas, t. 1. 63. c. 1. iuſtus rectè offerens cur à fratre occiſus, t. 5. 564. g. t. 2. 25. b

Abel nomen vrbis in termino Iſrael; fuit vero & alia huius nominis Abel Bethmata dicta, t. 3. 53. b

Abdias rectè dicitur ſeruus domini, t. 1. 76. col. 1

Abacuc, cur dictus amplexans, t. 1. 76. col. 2

Aber fluuius, t. 1. 167. c. 1

Abia dictus pater, dominus, & cur, t. 1. 73. col. 1

Abidos vnde nomen inuenerit, t. 1. 179. c. 2

Abiecti ſæpe ad honorum gradus euehuntur, t. 3. 421. d

Abimelech naturalis Gedeonis, ſeditioſus, occiſor fratrum, excepto Ioathan, t. 3. 25. f. typus Antichriſti, ib. g. & ib. 27. c. hebraicè, Frater meus Rex, ib. turrem Sichimorum expugnat, perit, illiſâ lapidis molaris parte in caput, ib. d

Abimelechi nomen Iudæ prodit. perſonam geſtat, t. 3. 63. e

Abimelech & alij filij Gedeonis cuius typum gerant, t. 1. 72. c. 1

Ablutione Bapt. omnia nobis delicta remittuntur, t. 3. 107. a

Abnegatio ſui ipſius cuiuſmodi, t. 6. 268. b. Item diaboli, & eius pompis, t. 6. 53. c. & 248. b

Abinoe heb. quid ſignificet, t. 3. 16. d

Abortum procurans qua pœna afficiendus, t. 2. 123. c. myſticè quis abortiuus. ib. d. & ſeq.

Abra quid ſignificet, t. 1. 64. c. 2. t. 3. 273. c

Abrahæ in Geraris peregrinantis vxor à rege tollitur, t. 2. 44. b. triplicem Dei habet figuram, t. 2. 42. a. ſecretorum diuinorum fit particeps, ib. g

Abraham & Loth egregia manſuetudo, t. 2. 36. b. typicè quid ſign. t. 2. 37. a

Abrahæ quomodo licuerit celare vxorem, t. 2. 36. c. cur ſororem dicere eam maluerit quam vxorem, ib. d. quorum typus, ib. d. & ſeq. quomodo exiens AEgypto diues potuerit eſſe, t. 2. 36. g. nomen eius mutatur, t. 2. 40. b. Pater multarum gentium conſtituitur, ib. occiſurus filium non peccaſſe ob præceptum diuinum. t. 3. 29. b. de poſteritate deſperanti tertio Deus apparet, & filium ei promittit, t. 2 p. 38. f. Fratri Loth bello preſſo auxilio eſt, t. 2. 37. b. cum Agar congrediens num adulterium commiſerit, t. 2. 39. d. eius encomium. t. 3. 504. d

Abrahæ filij qui, t. 3. 150. e. eius ſemen cur ſerui, Iacob verò electi dicantur, t. 3. 175. a. fidei quanta. t. 5. 565. & ſeq. & Sara, ib. h. pietas & obedientia. t. 5. 566. f. t. 5. 567. a. filium Iſaac immolaturus Dei Patris tenet perſonam, t. 5. 667. d.

Abrahami exemplo oſtenditur ad ſalutem legem veterem non ſufficere, t. 5. 197. a & ſeq.

Abſalon Iudæ Prodit. typus, t. 1. 73. col. 1. poſt 40. & non 4. annos, vt quidam mendoſi libri habent, poſt ciuitatis Nobe expugnationem in Hebrom iuit redditurus Deo vota, t. 3. 81. a. allegoricè Iudaicum populum denotat, ib. f. Et Iudam, ib. mulo fugiens in quercu ſuſpenſus Iudæorum typus, t. 3. 81. f. tres lanceæ eius lateri infixæ quid ſign. ibid.

Abſconſe cur Iſraelitæ ſacrificarint, t. 3. 391. d

Abſcondentes ſe à facie Dei qui, t. 2. 21. c.

Abſtinere teneri ſacerdotes ab eſu ſacrificatorum, t. 2. 258. a. Item leproſos, & fluxum ſeminis patientes, t. 2. 260. b

Abſtinendum ab Hæret. ſocietate, t. 3. 408. f.

Abundantia in peccato duo genera, & tertium adducens iram, t. 3. 448. c

Abſynthio lactari myſticè quid denotet, t. 4. 31. c.

Abyſſi ſignificata vide t. 1. 164. c. 2. & 165. c. 1. t. 5. 750. f

Abyſſi quando eruperint, t. 3. 327. b

Accaron vrbs Palæſtinæ in tribu Iuda, & an fuerit turris Stratonis. t. 3. 53. d

Accipitrum ſignificatio, t. 1. 142. c. 1. & 2

Acediæ deſcriptio & effectus, t. 6. 81. c. & ſeq. t. 6. 146. e. eius origo & natura, ibid. f. qui ſuos amatores vexet, ib. g. eius nota. ib. h. deteſtatio. t. 6. 146. b. remedia, ib. e

Aceruus teſtimonij, ſiue teſtis, liter. & figural. quid deſignet, t. 2. 62. c. d

Acetum ſymbolicè corruptionem ſignificat Scriptura, t. 3. 39. c. d

Acetum in nitro quid deſignet, t. 3. 351. b. & ſeq.

Achab figura Hæret. t. 1. 73. c. 2. & 74. c. 2

Achaia origo, & deſcriptio, t. 1. 177. c. 2

Acham typus malorum Chriſtianor. t. 1. 71. c. 1. de anathemate in expugnatione Iericho ntina rapiens quos denotet, t. 3. 152. f

Achar quid ſignificet, t. 1. 187. c. 2

Acharis quid, t. 3. 441. a. Hæret. deſignat, ibid.

Achas hæreticos deſignans cur vocetur apprehendens, t. 1. 74. c. 1

Achath interp. vmbraculum, t. 1. 187. c. 2

Achazi, filium in holocauſtum offerentis impietas, t. 3. 134. b. eius clades, ibid. t. 5. 153. f. g

Achazias quare vocatus apprehendens Dominum, t. 1. 73.c.2
Acheldemach, quid ſign. Iudæorumque de hoc agro conſtitutio, t. 1. 189.c.2
Achimaas, & Ionathas in puteo ſe obſcondẽtes quid denotẽt. t.3.82.c
Achior, licet Idololatriæ deditus, tamen aliqua vera de diuinis operib. & miraculis prædicauit, t.3.248.b. ſimiliter amici Iob, t.3.249. d. quos denotent, ib. ob veritatem dictam à ſeruis Nabuchodonoſor arbori pedibus alligatur, & ab Iſraëlitis ſoluitur, t.3.249.c. & ſeq. & t.3.269.b.h. t. 3. 270. a. Caput Holoſernis dum conſpiceret exanimatus concidit, reſurgens Iudith adorauit, t.3. 256.g. t. 3. 275.g. Eccleſiam deſignat, ib. humaniſſime ab Ozia hoſpitio, & conuiuio ſuſceptus eſt, t.3. 240.d
Achitophel à Dauide deficiens ad Ionatham pulcher Iudæ & Hæret. typus, t.3.81.g. t.3.81.g t. 3. 192. b. & t. 3.193.a. Ioiada in eius locum ſubſtitutus, figura S. Matthiæ, qui Iudæ ſucceſſit, t.3.193.b. eius obitus, t.3.81.g
Acies militaris, Liber primus inſtructor, t.1.213.c.2.
Acolits qui ſint, t.1.85. c.1. vnde dicti, t.6.6.c. eorum munus, ib.
Acroceraunij montes vnde dicti, t. 1. 182.c.2
Actorum templi Salomonis cura præcipua, t.6.6.d
Actus virtutum ſunt indices, t.3.346.c
Actualis vitæ deſcriptio, t.6.128.d
Adæ ſignificatio, t.1.63.c.1. t.5.210.f. & 211.a. linguâ hebræâ animantib. nomina impoſuit, t.1.123.c.1. eius felicitas ante lapſum, t.2.11.a. eius mortalitatis & miſeriarum cauſa, ib. eius caro in conditione alia, alia in reſurrectione, t.2.10.b. & 11. a. per pec. paradiſo eiectus qua ratione reſtitutus, t.3.377.f
Ad Chriſtum omnia Prophetarum oracula collimant, t.3.44.b
Adhuc æternitatem deſignat, t.3.302.f
Adeodatus Dauid dictus, & cur, t.3.p.83.g
Adeps qui operit vitalia quid, t.2. 298.a.c
Ader quid ſignif. t. 2. 65.g
Adituum varia vocabula, & ſign. t.1.196.c.1
Adire cum fiducia ad thronum, &c. quid ſign. t.5.547.d
Admonitio quid, t.6.248.a
Adonai notio, t.4.212.f. t.3.60.d.277.c
Adonias faſtu elatus regnum paternum affectans Iudæorum tenet typum, t.3.90.g. eius etymon, ib.
Adonibezech capitur, amputantur ei ſummitates manuum pedumque, t. 3.5.d
Adonibezech cur dicatur dominus fulminis, t.1.71.c.2
Adoniram dominus meus excelſus interpretatus, Domini noſtri aptus typus, t. 3.94.f
Adoptionum, regenerationũ, reſurrectionũq; diuerſæ ſpecies, t.5.112.f
Adoptiui æq; filij, atque naturales habentur, t.3.83.e
Ad ſiluam cum amico ire quid myſticè ſignif. t.2.432.b
Aduenæ cura habenda, t.2.249.e. Item menſura, ſtatera, & regula, ib.g. & ſeq.
Aduenæ, pupilli, & viduæ in Iudicio habendã eſſe rationem t.2.443.b
Aduenæ ſumus in hoc mundo, t. 3.12.b. t.4. 215.a
Aduerbia per terminationes cognoſcuntur, t. 1. 42.43.44.
Aduerſitatum perpeſſarum merces, t.5.694.b
Adulteri filij Hæretici, & quare, t.3.367.a. eorum infelicitas, ib.
Adulterij, Diuortij & concubinarum pœnitentia ex Conc. Ancyran. t.6.121.c. & ſeq. t.6.153.g. concubinæ & vxoris diſtinctio, t. 6. 122.e. t.6.158.h. adulterij varia genera, t.6.267.g
Adulterij diuerſæ ſpecies, eiuſque animaduerſio, t. 2. 251.e. t.2. 252. c. grauitas, t.3.327.a
Adulteræ inſtabilitas, t.3.356.e
Aedificiorum diuerſa vocabula, eorumque notiones t.1.197.c.1. & 2. eorum diſpoſitio, t.1.258. col. 2. t.1.254.c.1. eorum exſtruendorum inſtrumenta, t.1.255.c.1
Aedificantes in iniuſtitia qui, t.4.64.g
Aedificante literâ non eſſe opus allegoria, t.2.354.f
Aedificatio qualis eſſe debeat, t.4.6.b. t. 4.7.f
Aegiſo fit Abb. Fuld. IV. t.1.15.c.1. & 2
Aegyptus vnde originem duxerit, t. 1. 174.c.2. & t.1.175.c.1. eius ſitus, ib. eius fertilitas, ib.c.1. figuraliter mundum notat, t.2.86.b
Aegyptiorum libido, & Idololatria quanta, t. 4. 11.c. triduanas tenebras ſuſtinentes Hæret. typus, t. 3.390. b. eorum primogenita percutiuntur, ib. 391.e
Aegyptus ſpiritualis, t.4.36.d
Aegyptus inuentrix picturæ, t.6.209.f
Aegyptijs ob Idololatriam digna paſsis, Hebræi eſcam à Deo acceperunt, t.3.388.a. t.3. 388.b
Aelim 12. fontes SS. Apoſt. typus, t.1.184.c.1
Aemulatio bona quæ, t. 5.402.b
Aenam varia interp. t.1.184.c.1
Aenigma & Parabola quid, t.4.244. d. quorundam explicatio, t.4. 245.g
Aenigmatis ſiue allegoriæ explicatio pulchra, t.5.332.a
Aenigmatiſta qui, t. 2. 364.d
Aeolearum inſul. deſcriptio & nomina, t. 1.180.c.2
Aeolus qualis fuerit, t. 1.190.c.2
Aequitatem ſtateræ, ponderum &c. eſſe affectandam, t. 3. 497.d
Aeris acceptiones, t. 1.150.c.1. & 2
Aeris definitio, & vſus, t.1.223.c.1. & 2. eius allegorica acceptio, ib.
Aerarij vis, & vſus, t.1.198.c.1
Aeſtus, t.3.271.c
Aeſtus maris acceſſus & receſſus quid ſignificet, t. 1.165.c.1
Aetatis ſignificatio triplex, t.1.161.c.2
Aetatum ſex mundi myſtica expoſitio, t. 2.13.c
Aetatis & aliarum rerum viciſsitudo, t.6.208.b
Aetatum priorum ſex in varia ſecula diſcretio, t. 2. 13.c. & ſeqq.
Aeternitatem quandam ſeculorum ante hæc mundi tempora fuiſſe comprobatur, t. 5.519.g
Aeternum quomodo accipiendum, t.2.100.b. & ſeq. qui à perpetuo differat, t. 6.36.d
Aethera quæ cœli pars, t.1.146.c.2
Affectus ad liberandum populum in Iudith an licitus, & honeſtus fuerit, t.3.273.f
Afflictionis animæ feſtiuitas qualis, & qui peragenda, t.2.386.g
Agar ſignif. & exilium. t.2.39.e.f. & ſeq. & 46.d.f. t.1.65.c.1
Aggæus, idem quod lætus reſonat, t.1.76.c.2
Agnatorum & cognator. quæ ſit ratio & conſtit. in S. lit. t. 1. 119. c.2.120.c.1
Agnum immaculatum offerre quid, t. 2. 328.f. ſeptem oblati quid figurarint, t.1.24.c.1
Agnus cur filius Dei factus, t. 2.387.b. Chriſtum & Apoſtolos ſæpe ſignif. t.5.751.e. t.1.124.c.1
Agon quid, eiuſque ſpecies, t.1.249.c.1. & 2
Agon Chriſtianus cuiuſmodi, t.6.73.b. & ſeq.
Agrum Hieremias in Anatoth cur à filio Patrui emerit in captiuitate, t.4.91.a.
Agricultura cuſtos quis, t. 3. 192. a. Adæ agricultura ante lapſum non fuit laboris afflictio; ſed exhilaratio voluptatis, t.2.16.b
Agrorum variorum deſcriptiones, & fertilitates, t. 1. 200.c.1. t.5. 751.c.e. ib.150. & 141.a. quomodo colendi, t.1.233.c. 1. Eccleſiæ typus ibid. & t. 3.38
Alæ in ſcript. quid ſignificent, t.1.138.c.2
Alarum ſonitus inſtar multarum aquarum quid denotet, t. 4.186. c. & ſeq. t.4.201.b. & ſeq.
Alarum interpretatio, t. 5.751.g
S. Albani martyris elogium, t.5.594.g. ad eius vitæ imitationem exhortatio, t.5.585.a
Alabaſtrum quid, vbiq; creſcat, t. 5.141.c. t.1.218.c.1. nardo ſpicato cur Marcus, Ioannes verò nardo piſtico repletũ referat. t.5.141.e
Alberti Brandenb. Mogunt. Archiep. ſtudium, merita, & dignitates, t.1.10. ep. dedic. leuat S. Hrabanum de terra. t. 1. 10. ep. dedic. eius laus, t.1.27
Alcyone excubante tranquillum eſt pelagus, t.1.139.c.2
Alexandro quale monſtrum mortem portenderit, t. 1. 121.c.2
Alexander magnus Rex Macedo Darium percuſsit, t. 4. 383.c. qui primus regnaſſe in Græcia dicatur, cùm conſtet multos ante eum regnaſſe, ib. Parthos ſubiugat, ib.e eius inexplebilis tyrannis, ib.f. eiuſdẽ vitæ deſcriptio t.4.384.a. & ſeq. eius in regno ſucceſſores. ib.e
Alexandri & Fabiani PP. Rom. elogium, t. 6.230.f
S. Alexandri Papæ & Martyris reliquiæ miraculis clarent, t. 1.2. col. 1. earum virtute Dæmon eijcitur, ibid. puella contractione membrorum liberatur & inauribus donatur, ibid. col. 1. & 2. nauta veneratione reliquiar. S. Alexandri ſanitatem recipit ibid. col. 2. Eques miraculosè loco fixus immobilis, inuocatione S. Alexand. liber progreditur, ibid. Donaria ad reliquias ter allata, indignitate offerentis tertiò in terram ab altari excuſſa, t. 1. 3. col. 1. Mutus loquitur ad reliquias S. Alex. ibid. col. 1.
Albini Angl. de Hrabano diſcipulo ſuo verſus, t.1.15.c.1
Albini officium apud Turones, t.6.202.f. monumentum t.6.245.a
Aliena rapientes ſemper egent, t.3.337.a
Albus vnde dicta t.1.176.c.1
Allegoricæ expoſitiones de ſex dierum opere, t. 2. 12. d. & ſeqq.

pulchre

Digitized by Google

pulchrè ſex ætates inſinuant, t.2.136
Allegoriæ quomodo intelligendæ, t. 2. 24. e
Allegoria quid, curq; ea Apoſt. vſus, t. 5. 403. b. variæ eius diuiſiones & ſpecies, t. 5. 404. a. & ſeq.
Allegoria HRAB. MAV. ſecundum ordinem alphabet. in vniuerſam ſacram ſcripturam, t.5.750.b. & ſeq. fuſiſſimè.
Alleluia cur certis temporibus cantetur, t. 5. 590. c. quid ſignif. t. 3. 174. d
Allophyli proſtrati à Samgar vomere, t.3.12.c
Alpes qui Hannibal deuicerit, t.1.182.c.2
Alphabeti Hebraici copioſo explicatio, t.4.136.d. & ſeq.
Alluſio ad nomen Friderich, t.6.205.b. Item ad nomen Brunvvard. t.6.206.f. Suffrag. Mog. t.6.236.d. Abbas Herſfel. ib. e. etymon, ibid.
Altaris, ſiue holocauſti deſcriptio, t.2.146.c. Electorum cordis typus, ibid. t.2.147.f
Altare de terra cur Deus iuſſerit fieri, t. 2. 124. c
Altare aureum perfectorum corda ſign. t. 3. 109. g. eius conſtructio, & vſus, ibid. quid in eo oblatum ſit. ib. t.3.212.c
Altaria vet. Teſt. 2. eorumque diſcrimen, & ſign. t.1.194.c.1
Altaris incenſi præceptio, & deſcriptio, t. 2.156.g. eius figura, t. 2. 157. b
Altare aureum quib. conueniat, t.2.157.a
Altaris dominici repulſio liter. & myſtica, t.4.143.e
Altare quid myſticè ſignif. t. 5.751. f
Altare æneum variorum myſteriorum figura, t.3.205.g.b
S. Altfridus Monachus IV. Hildesh. Epiſcopus, t.1.18.c.2
Alumnis notio, eiuſque ſpecies, t.1.217.c.1
Amalechi pugna, t.2.112.c. t.2.445. b. cur populus lambens dictus, t.1.70.c.2. dæmonis typus, t.3.16.f
Amalechitæ iubentur omnes cum iumentis deleri à Deo, t. 3. 58. b. c. cur, ib.
Aman ſuperborum typus, t.3.285.e. Item ſanguinolentorum Iudæorum, ib. f
Amaritudines perpetiendo ad amœna tranſitur, t.2.396.d
Amaſa nunc filius Iether Iſmahelitis, nunc Iſraelitis quomodo intelligendum, t.3.153 a
Amaſias cur dictus populum tollens, & quos denotet, t.1.74.c.1
Amath varia vocabula, t.3.149. a
Ambidextri myſticè qui ſint, t.3.11.c
Ambitionis deteſtatio, t.2.117.f t.2.416 d. t. 3.408.b
Ambulare, & deambulare quid, t.2.51.d
Amen quo ſenſu vſurpetur, t. 4.78.f
Amentia percuſſi qui, t.2.449.g
Amici Iob typum tenent hæreticorum, t.1.69.c.2
Amici ſunt multiplices, at verus non poteſt ſatis æſtimari, t.3.604. g. & t.3.407.a. t.3.446.g
Amici qui corripiendi, t.3.438.f.g
Amicitiæ varia genera, t. 3. 425. b. eius fouendæ ratio, t. 3.446.f. veræ bona, t. 3.446.b. falſæ vis, t. 4.140.g. t.3.424.c
Amico pecunias aut vas in cuſtodiam commendans allegoricè quis, t. 2.125.f. Item bouem aut aſinum, ib. h
Amicus quis, t.5. 752. b. & Amica, ibid. vnde dictus, t. 3. 407.c. t. 3. 415. f
Amicus de nocte ſurgens & ab amico panes ob hoſpitem repetens quis. t.5.658.d. & ſeq.
Ammon idololatra cur fidelis ſeu honeſtus dictus eſt, t. 1. 74.c.2. Iudæorum & Hæret. typus, t.1.188.c.2
Ammon & Amalech cum Eglon fœdus contra Iſraelitas ineunt, t. 3. 11. b
Ammon Thamar inceſtuosè amans, quæ nobis det documenta, t.3.80 d. eius iniuria in Dauid. nuncios, t.3. 78.b. Diaboli typus, ib. & 180.b. t.3.181. a
Ammon heb. filius populi mei, aut populus mœroris, t.3.31. f. contra eos mouet Iephte, ib. typus ſunt damnatorum & dæmonum, ibid.
Amore tanto Iſaac in Rebeccam ferebatur, vt mortem matris oblitus ſit, t.2.52. a
Amoris proprij effectus, t.4.231.b. varia eius ſpecies, t.6.271.d. vis, t.6.204.b
Amorræi filijs Dan reſiſtunt, ad plana loca deſcendere non patitur, t. 3.7.a
Amorræi pacem cum Iſraele ſub Ioſue ineunt, t.3.54.b. heb. amarus, ib. anagogicè illa confœderatio ſignificat vnionem gentium & Iudæorum in Chriſto, ib.
Amos iuſtè dictus populus auulſus, t. 1.76.c.1
Amphitheatrum quid, t.1.190.c.1
Ana primus aquarum calidarum inuentor, t. 3. 151. a. paſcens aſinos patris primus Onagros ad aſinas, & aſinos ad equas mulorum producendorum cauſa admiſit, ib.
Anachoreta qui, t.6.258.a
Anaglypha quid, t.3.102 cuius typus, ibid.
Ananias quid ſign. t.1.76.c. 2. furcam ligneam confringens, & faciens catenas ferreas quid prætenderit, t. 4. 79. b. mendacij ab Hieremia conuicto mors denunciatur, ib. c
Anathema quid ſignificet, t.2.360.d
Anathematizare inter & ſanctificare diſtinctio, t. 2.290. b. t. 2. 293 f
Anatoth liter. & myſticè quid ſign. t.4.38. b
Ancillæ ad arcē miſſæ Prædicatorū debilium typum geſtant, t.3.334.e
Androgini qui ſint, t. 1.122.c. 1
S. Andrææ elogium vitaque integritas, t.5.600.f
Angeli tres ad Abraham venientes, quales fuerint, t.1.64.c.2
Angeli ſcalam Iacob aſcendentes quos ſig. t.2.56.b
Angeli iuſſu Loth cum vxore & duabus filijs incendium Sodomæ effugit, t.2.43.b. typus corporis Chriſti, t. 2. 44. a. cur in Segor potius quam in monte ſaluari elegerit, t. 2.44.b. cur de Segor in montem aſcenderit, ib. f
Angeli pro nobis ſunt ſoliciti, t. 3. 101. f. nouem eorum ordines, t.5. 598.d
Angeli de pœnitentia peccatorum gaudent, t. 3. 43. g. diuinos honores fugiunt, ib. adorari ſe nunc ob aſſumptam à Verbo naturam humanam nolunt, ib.
Angeli qui ab Apoſt. iudicandi ſunt, quales, t.5.306.f
Angeli manu Iſraelitæ ducuntur, t.2.129.d
Angelus cur Ioſue dictus, t.2.129.d
Angeli cum cœlo & terra conditi, t. 2.4.c.e. cur creati, t. 3.10 f
Angeli quomodo cum Patriarchis manducarint, t. 2. 11. b. aereum corpus aſſumunt. t.2.42.f
Angelis num ſolis adorare Chriſtum præceptum, t. 5.549.f. eorum munus, ib. g
Angelorum numerus è cœlo delapſorum hominum replebitur, t. 3. 312.a. eorum creatio, t.6.210.c
Angelorum varia officia & vocabula ſunt, quæ & hominibus quandoq; adplicari poſſunt, t.1. 61.c.1. & 2. 62.c.1. & 2. vide ibid. ſingulor. explicat.
Angelus apparet Gedeon, victoriam ſpondet & ignem virga ex petra excutit, t 3.21.a
Angelus crudelis quis, eiuſq; munus, t.3.343.f
Angelus Ezechiæ in ſubſidium miſſus ingentem ſtragem in Aſſyriorum caſtris edidit, t.3.137.f. t.3.235.g
Angelus Domini apparet Iudæis in loco flentium, increpat eos, quod incolas terræ promiſſæ non deleſſent ex Dei mandato. t. 3.7.b
Angelus Moyſi occurrens cur mortem intentarit, t.2.91.f
Angelus Agar & filio loquens quis fuerit, t.2. 47. b. myſticè Chriſti, Sacerdotum, & malignorū quandoque ſpirituum typus, t.5.750.b
Angelus, tres pueros ab ardore flammarum protegens rite ſeruatorem noſtrum exprimit, t.3.317. d
Angelus apparet Manue Patri Sampſonis, eiq; filium annunciat, t. 3.32. & 33. eius cum Manue colloquium, ib. repræſentauit Chriſtum, ib. f
Angues citius audiunt quam vident, vide ſerpent. t.1.135.c.2
Anguillarum origo, t. 1.137.c.1
Anguli notio. t.1.196.c.2
Angulus regnum denotat, & cur, t.4.108.d
Anguſtiæ preſſis quid faciendum, t.3. 270. d
Anſima quid, t. 1.136.c.2. eorum genera, ib.
Anima vt quidam volunt num ſit pars Dei, t.2.15.b
Anima Dei cur Iudæos abominetur, t.2.287.a
Anima an genuino ſenſu dici poſſit mortua, t.2.255.e t.2.256.g
Anima calida, & quaſi ignis ardens quæ, t.3.448.d
Anima tentanda, & ſi nequam eſt, poteſtas ei deneganda eſt, t. 3. 485.c
Animæ rationalis cum SS. Trinit. collatio, t.3.433.b
Anima peccans ipſa morietur. t.4.247.c. t. 4. 249. b. & ſeq. integrum hominem denotat, t.2.177.b. t.2 296.c
Anima quæque pace digna, quomodo Hieruſalem dici poſſit, t.4.48.c
Animæ gratia diuina deſtitutæ lamentatio, t.4.137.d. & ſeq.
Animæ humanæ proprietates & effectus, t.4.318.e
Animæ Chriſtianæ pater Deus eſt, vir eius Chriſtus, t.3.445.b
Animæ Iacob in Aegyptum ingreſſæ quot. t.2.75.e. & ſeq.

Anima ſponſo Chriſto adhærentis felicitas, relinquentiſq; miſeria, t. 2.379.d
Animæ ſubditorum de manibus impiorum paſtorum requirentur, t. 4.202.b. ordo quis ei in locutione ſeruandus, t.4.202.f
Animæ infirmæ quomodo ſint confirmandæ, t.4.208.d
Anima quomodo in veteri & nouo teſtamento accipiantur, t.4.21.c
Animæ proprietas, t.6.173.b.t.6.184. eius etymologia ib. eius genera & effectus ib.b. Immortalitas, ibid. d.e. eius origo, ib.g. & ſeq. formam an habeat, t. 6.175. b. an in paruulis minor & in fortioribus maior eſſe credatur, ib.d. eius ſedes vbi, ibid. f. eius virtutes morales, ibid. h. varia nomina, t.5.750.c
Animam hominis percutiens quis, t. 2.432.f
Animam in manſuetudine eſſe ſeruandam, t.3.240.f.
Animam ſaluare cupienti conuerſationem Philoſop. & hæreticorum eſſe fugiendam, & quomodo, t.4.113.c.t.4.132.g
Animam ſæpe vitam præſentem exprimit, t.5.41.b
Animarum curam ſuſcipientes quid lucrentur, t.3.337.d
Animi affectus mirus in Ioſepho, t.2.74.a
Animal hominibus noxium perimendum, t.2.124.b.t.2.252.a. eius allegor. ſign. t.1.123.c.1
Animales & impij ſpirituales perſequuntur, t.3.12.g
Animalia non ruminantia ſunt peccatores, t.1. 123. c. 1. & ſancti homines, ib.
Animalia cuiuſuis generis ſunt affectionis expertia, t.1.142.c.1. vnde nomina ſortita, t. 2.18.c
Animalia ab Abrahamo oblata quid ſignif. t.2.38.h
Animalium reptilium, natatilium & volatilium productio vnde, t. 2.8.b
Animalium immolandorum interpret. myſtica, t.1.195 c.1
Animalium diuerſorum hoſtia cur inſtituta, t. 4.364.d
Animalium oculis plenorum myſtica interp. t.5.678.g
Animalium mundorum ab immundis ſeparatio, t.2.210.b. cum alibi omnia eſſe bona dicantur, cur quædam immunda habeantur, ib. c
Animalium varia genera & ſignificationes, t.1.123.c.1
Anna vxor Elcanæ ab æmula ſua ob ſterilitatem vexata triſtatur, t.3. 47.e. eius feruor in oratione, ib. g. mater Samuelis Dei dono ſingulari, ib.h.
Anna heb. gratia, t.3.48.c. eius Canticum pleniſſimum pietate & puro gaudio, ib. f.g
Annæ ſingulis filijs naſcentibus ſinguli Fenennæ ſeptem mortui quomodo, dicantur cum Annam conſtet quinque habuiſſe, t.3.298.f
S. Annæus cum Paulo & Creſcentio occiſus, t.1.25.c.1
Annonæ caritas maxima in Germ. t.1.19.c.2
Anni, & dies ſeptimæ quies quid typicè ſignif. t.2.127.h.t.2.425.g
Anni trecenti nonaginta, quibus Ezechiel in latere ſiniſtro iacere iuſſus, ſupputantur, t.4.208.f. & ſeq.
Anni Iſraelitarum in Ægypto peregrinantium quomodo ſecundum quoſdam 400. ſecundum alios. 430. t.3.269.c
Anni deſignatio & ſignificata, t.1.160.c.2. & 161.c.1.t.5.752.c
Annuens oculis mala machinatur, t.3.463.b.t.3.464.a. & ſeq.
Annulum ab Aman receptum & Mardochæo traditum ſignaculum fidei à Iudæis ablatum, & gentibus oblatum myſtice deſignare, t.3.289.c
Annulus vnde dictus, eiusque olim apud Romanos vſus & diſcrimen, t.1.261.c.2. myſt. quid ſign. t. 5.752.c
Annus communis, embolismus, biſſextus quis. t.1.97.c.2. & 98.c.1
Annos & dies certos Catholici more Iudæorum obſeruantes num peccent, t.5.399. de hac re ſuperſtitiones, t.5.400.b
Annus ſecundus ſecundi menſis aduentum noui teſtamenti, t.3.316.c
Anomala quomodo produc. & corripiantur, t.1. 41. quæ ſint, t.1. 49. col.1
Anſeres quos denotent, t.1.140.c.2
Ante Deum quomodo quid fieri dicatur, t. 2.113.b
Ante faciem ſuam incedere myſtice quid ſignif. t. 4.180.e.t.4.182.b
Ante victoriam nemo coronandus, t.3.422.h
Antiochus radix peccatrix, & cur, t. 4.384.f. ſeditionis incentor egregius, ib. g. ciuitatem Hieruſalem delubraque vaſtantans & prophanans aptus Antichriſti typus, t.4.385.c. & ſeq. t.4.386.f. eius etymologia, t. 4.387. a. Idolum abominandum conſtruxit, quoſque denotet, t.4.386.e. moritur, t.4.398.f. Fœdifragus, t. 4.399.g. Apollonium interfici curat, t. 4. 420.h. Liberi Patris feſtum quam ob rem celebrari iuſſerit, t. 4. 431. d. Eleazarum prouectæ ætatis porcinam carnem comedere cogit, ib. e
Antichriſtus ex Iudæis naſcetur, eiuſq; tyrannis in bonos. t.3.25.g. ſignificatur per Nhammum ignem efflantem ac arbores deuorantem, t.3. 26. c. excitat contra eum Deus Sichmos, ib.g. vnde dictus, t.1. 206. col.1
Antichriſti, Chriſtiq; doctrinæ diuerſitas, t. 6.177.h. Antichriſti qui cenſendi, t.6.178.a. eius ortus, ib. locus natiuitatis, ib. c. vita, ibid. effectus, ib. d. & ſeq. t.6.179.a
Antichriſti aduentus qualis, eiuſque effectus, t. 5. 488. d. & ſeq. t.5. 489. per tot. ex tribu Dan. t.1.67.c.2
Antichriſti & hæreticorum ſupplicium, t. 4.124.d
Antipodes monſtroſi in Lybya, t.1.122.c.2
Antiphonarum primi authores Græci, t. 6.29.a
Antiquorum victus vilis, t.3.468.d
Antiquus amicus non deſerendus, t.3.415.e. myſtice, Cathol. fide deſertâ ad Sectarios non eſſe tranſeundum, ſignif. ib. e.f
Antiſtes vnde dictus, t.1.85.c.1
S. Antonij vita & obitus, t. 6.181.b
Antromophitarum grauis error, t.4.10.e. & ſeq.
Anus quæ, t.5.526.d. quid eas deceat, ib a. & ſeq.
Aod ſecundus Iudex in Iſrael, ambidexter, defert munera ad Eglon Regem Moab; necat illum aſtu, t. 3.11. c. an ſit mentitus Eglon Regi Moab. ib f. Dei iuſſu Regem interemit, ibid. Hebraice ſignif. laudem; ibid. h. ob peccata populi præmaturè diem ſuum obit, t.3. 12.e. Bonorum Eccleſiæ prælatorum typus, ibid. f
Aper à feritate vocatus malos principes ſignificat, t.1.125.c.2
Apher Lybiæ deuictæ nomen Africam indidit, t.3.150.f
Apium origo, ſignificat. & varia genera, t.1.143.c.t.5.752.g
Apodyterium vnde appelletur, t.1.192.c.1
Apocriphorum librorum deteſtatio, t. 5. 503.g
S. Apollinaris vita & Martyrium, t.6.191.e
Apolliniſtarum hæreſis, t.2.284.a
Aporia etymon, t.3.462.d
Apoſtatarum pœna ex decreto Siritij Papæ, & Conc. Arelat. t.6.163. g. apoſtaſiæ duæ ſpecies, t. 4.193.f. ijs ad Eccleſiam reuertentibus non exprobrandum, t. 4. 227. e. quid detrimenti Eccleſiæ inferant. t.3.142. per Ioram præfigurati ib.226.e
Apoſtolorum cathalogus, eorumque vberior explicatio, t.1.82.83.t.5. 172. eorum poſſeſſiones quæ, t.2.278.e. & ſeminis effectus, ibid. f. voce & lingua confeſſi Chriſtum magno fructu, t. 3.37.b. Iudæos & Gentiles ad Chriſtum perduxêre, ib. c. eorum libri artifices ſunt Eccleſiæ ac armorum contra Dæmones fabri. lux ſunt & cur, t.3. 7.f. offerunt ſe Deo, & in medio luporum vt oues ſunt, t.3.15.g eorum actiones laudabiles, t.3.291.a. cur cum pluribus alijs à captiuitate reſeruati, t.4.213.c. eorũ in Eccleſia opera & fructus, t.3. 229 b. quatuor genera, t.5.374.h. quibus rebus fuerint præfigurati, t.5.61.a. miraculorum patrandorum poteſtatem accipiunt, & paupertas commendatur, ib. e. puluerem cur de pedibus excutere iuſſi, t.5.62.h. ſpicas vellentes quid notarint, t.5.72.b
Apparitio Domini in Pharan myſtice quid ſign. t.2.459.g
Apparitio Chriſti vbi, quandoque contigerit, t.5.158.c.t.5.160.a
Apparitiones variæ variorum Angelorum quomodo factæ, quidue notarint, t.6.86.g.t.6.87.a
Appenninus vnde dictus, t.1.182.c.2
Appetitus, non cibus vitioſus, t.2.53.g
Apphia, cuius Apoſt. Paul. meminit quæ, t.5.162.b
Apponi ad patres ſuos, vel populum ſuum quid ſignificet, t.2. 82.d
Aprica loca quæ, t.1.185.c.2
Aprilis feſtorum, Sanctorumque enumeratio copioſa, t.6.184.f. & ſeq. t. 6.185. per tot.
Aquarum varia diuerſitas, t.1.162.163. multiplex ſignificatio, ib. t. 3.428.f.t.3.489.a.t.4.158.f.t.5.752.b. & ſeq. à Deo creatæ. t.2.5.b. naturâ fluitantes quomodo ſuper cœlũ conſtiterint, t.2.6. c. omnes partes terræ ad cœlum cooperientes vbi congregatæ, t.2.6. h. Diluuio finito quò ſint reuerſæ, t. 2.31.b. amara à Moſe indulcata typicè quid ſign. t.2.109.d.t.3.485.f. de templo ab Ezechiele viſæ quid myſtice notarint, t.4.368.c. & ſeq.
Aqua & Terra duo Elementa mundi, quibus Ignis & Aer duo reliqua ſunt indita, t. 2.5.c.1
Aqua de ſiluis myſticè abundantem gratiam Euangelicæ doctrinæ ſign. t.2.374.d
Aqua aſperſa in itineribus quid ſign. t.3.307.c
Aquæ furtiuæ dulces, &c. hæreticos, qui vniuerſali Catholicæ religioni, priuatos ſuos errores præponunt, ſig. t.3.334.b.t.3.355.a
Aquas de fontibus ſaluatoris haurire quid, t.3.295.g
Aquilarum deſcript. & ſignificat. varia, t. 1.138.c. 2. & 139.c.1. 142.c.2. vnde dicta, t.3 312. c. natura, ib. irretorta oculorum

acie ſolem. intuentur, ib. pullos vngue ſuſpenſos radijs ſolarib. obijciunt, probantque nunc genuini ſint vel degeneres, ib. plumeſcentes volare docent, ib. mira virtutis lapidem earum nidi proferunt, t.3.312.c. aduncitatem roſtri in petra obtundentes Chriſti typus. t.3.312.d. earum natura & deſcriptio, t.2.455.g.t.5.753.d.t.4.162 f. & ſeq.

Aquila enigmatica ab Ezechiele viſa Nabuchodonoſorem figurabat, t.4.244.d. altera Pharaonem, ib. b. aquilæ nomine varij hominum ſtatus exprimuntur, t.4.245.a. & ſeq.

Aquilo quos figuret, t.1.145.c.1.t.5.752.g

Ar interpret. ſuſcitauit, &c. t.1.184.c.1

Ara ab Ezechiele viſa cuiuſmodi, t.4.342.d. altari templi Salomonis comparatur, t.4.347.f

Ara vnde appellata, t.1.193.c.1

Arabia ſign. ſacra, ſiue beata ob Thuris, & myrrhæ, &c. copiam, t.1.173.c.2. cur dicta Saba, ibid.

Arabonem inter & pignus diſtinctio, t.5.426.b

Aradum inſulæ ſitus & deſcriptio, t.4.271.f

Aranea figura human. fragilitat. t.1.136.c.1. & eſt typus Diabolic. fraudis, ibid. c.2

Ararath, interp. Armenia in cuius montib. arca finito diluuio primum reſedit, t.1.175.c.1. Ararath myſt. ſign. pulcra, ib. c.2. Vid. t.1.181.c.1

Aratri literalis, & myſtica ſign. pulchra, t.1.27.c.1. & 2.t.3.12.d. variæ eius partes, ibid.

Arbitrio ſuo neminem regi contra nouos prædicatores oſtenditur, t.4.35.a

Arbitrij libertatem gratiâ Dei minimè tolli, t.3.37.g

Arbitrium liberum quid, t.4.63.h

Arbocb ſitus & deſcriptio, t.1.187.c.2. hic loco quercus quæ ad Conſtantini tempora viſa eſt, & adhuc truncus cernitur, templum erectum, ib. eius abuſus, ib.

Arbor ſcientiæ boni & mali qualis fuerit, t.2.15.b.t.2.16.a. quos notet, t.5.76.b. arboris notio, t.5.754.e

Arbores ad machinas extruendas quæ cædenda, & quæ relinquendæ, t.2.433.g

Arbor vnde inflectatur, t.1.235.c.1. eius omnes partes pulcrè humano generi & Chriſto Domino adplicantur, ib. c.1. & 2. myſticarum variæ ſpecies, t.2.282.b. & ſeq.

Arborum conſilium & deliberatio de eligendo rege, t.3.26.a.e

Arcâ irreuerenter visâ multi Bethſamitarum occiſi, t.3.53.b. ab agro Ioſue Bethſamitis ad domum Abinadab in Gabaa. ib. 54.a. quanto tempore in domo Abinadab fuerit, ib. d. e

Arca fœderis, t.6.236.a

Arca Noetica conſtructio, t.2.29.c. & ſeq. qualem figuram habuerit, ib. d. feneſtram cur habuerit, ib. e. bicamerata & tricamerata cur, t.2.29.e. quinque manſiones continebat, ib. f. myſtice quid denotet. t.2.29. & ſeq. Eccleſiæ elegans figura, t.2.30.b.t.1.269.c.1. an minutiſſima & omnia animalia in ea fuerint contenta, t.2.30.e. Incarnationi Domini comparatur, t.2.133.c. & ſeq.

Arca Noe Baptiſmi formam exprimit, t.3.385.a. quemadmodum extra eam poſitus nullus ſaluatus, ſic extra Baptiſmũ, & Eccleſiã, ib. c

Arcana Dei non curioſè ſcrutanda, t.3.348.f.t.3.353.d

Arces ab arcendo hoſte dictæ, t.1.191.c.2. eius variæ notiones myſt. ib.

Archangeli Michaelis templum amiſſi tauri beneficio extructum, t.5.599.a. & ſeq. eius ope Pagani vincuntur, ib. c

Archippus Apoſt. Pauli commilito qualis, t.5.162.b.t.5.533.h

Archiſynagogi filiam à Domino ſuſcitandam quomodo Matth. mortuam; Marcus verò & Lucas morti iam proximam eſſe dixerint, t.5.57.a. quid ſign. t.1.79.c.1

Architecti maxime reip. neceſſarij, t.3.488.b

Ardea ſignificat electos, t.1.139 c.2

Arcturus quid figuret, t.1.149.c.2

Arcus ſignum teſtamenti inter Deum & homines, t.1.151. col.1. & 2.t.3.500.c.t.4.191.e. varia eius ſign. literales & myſtica, t.4.151.d. & ſeq. t.1.246. col.2

Arcum cur Dauid filios Iuda docuerit, t.3.69.c

Arcus fortium, intentionem denotat, t.3.298.d

Arcum intendere quid, t.3.304.g

Area quid. & cur S. Eccl. componatur. t.1.200.c.1

Areth fons, t.1.165.c.2

Argenti liter. & myſt. interpret. t.1.223.c.1.t.5.753.g. reprobum quod, t.4.25.g

Argilloſa terra S. Scripturæ exemplar, t.3.211.b. eius vſus, t.1.216.c.2

Argob quid, t.1.176.c.1. myſt. ſuperbiam ſignificat, ibid.

Arguendi peccatores in ſpiritu lenitatis, t.3.413.f.g

Aridam manum habens à Domino curatus quid figurarit, t.5.73.c. qualis fuerit, ib. g

Arietes Eccleſiarum principes ſignific. t.1.124.c.1.t.5.753.b

Aries quid, & quomodo eius ictus reſiſtendũ, t.1.246. & t.1.247.c.1

Aries cui non reſiſti poteſt, Sacerdotum ordinem denotat, t.3.357.a

Ariopagus interp. villa martis, & cur, t.1.189.c.1

Arithmetices definitio, t.6.42.f. ab Abrahamo inuenta, ibid. neceſſitas & vtilitas, ib. g

Arma Dei quæ, t.3.369.b

Arma noſtra quæ ſint, t.3.15.f

Arma iuſtitiæ à dextris & ſiniſtris quid ſign. t.5.357.b

Armarium quid, t.1.198.c.1

Armis inuicti, electâ mulierum ſpecie emolliuntur & ſuperantur, t.2.378.a. & ſeq.

Armorum notio liter. & myſtica, t.1.244.c.2

Armenia vnde nuncupata, eiusque ſitus, t.1.175.c.1

Armentorum præpoſiti quos denotent, t.3.192.d

Armillarum vſus & notio, t.3.273.e

Armus dexter, & pectuſculum de hoſtijs pacificorum ſacerdoti conſecratum, t.2.198.d. cur, ib. e.t.2.431.b

Aromata vnde nomen traxerint, t.1.240.c.1. & 2. Aromaticarum arborum multiplices ſignificationes, ib. c.1. & 2

Aromata & vngenta meretricia quæ, t.3.223.g

Aromaticarum herbarum varia ſignif. & virtutes, t.1.241.c.1. & 2

Arotus vna è quinque vrbibus Allophylorum, heb. ignis patris mei, t.3.52.f

Arphaxat Medorum Rex ciuitatis Ecbatanis fundator, t.3.235.b.f.t.3.266.b. à Nabuchodonoſor ſuperatur, ib. h. quis ex Philonis ſententia fuerit, t.3.266.b

Arrianorum, & Manichæorum in Thure, Myrrha, & Auro Chriſto oblato confuſio, t.5.14 b. & aliorum Hæreticorum, t.5.15.a. Filium Patre minorem ſtatuentium error, t.5.292.b

Arte mira Iacob oues Laban diſcolores efficit, t.2.62.f.t.2.63.a. myſticè quid, ib. b

Artis inimici ignorantes, t.1.200.c.1

Artium liberalium enumeratio, t.6.41.c

Artifices templi Salomonis Philoſophis, & Doct. compar. &c. t.3.94 a. ij de omni Iſrael electi, ibid. d. eorum diſtributio, t.3.94.g.t.3.198.d.e.f.t.3.199.b

Artifices vanitatis Hæretici, t.2.446.e

Arundinis liter. & typica notio, t.1.239.c.1

Arx Sion cur ciuitas Dauid, t.3.72.h. & 165.c

Aſa cur ſuſtollens dictus, eorum qui bene inchoant & male finiunt, figura, t.1.73.c.1. & 2. Deum colens omnia proſpera habuit, eundem direlinquens, & in infirmitate nimium medicorum artifidens obijt, t.3.223.f. myſtice quos denotet, ib.

Aſaelis velocitas, t.3.71.a. eius cum Abner congreſſus, ibid. nimio furore correptus auerſa haſta transfixus occubuit, ibid. typus furioſorum pulcher, t.3.71.b

Aſaph cur vocatur ſynagoga, t.1.77.c.1. congregans interpretatur, t.3.174.c. cur. ib. ad Domino confitentium princeps conſtitutus, ib. & t.3.189.b

Aſaſonthamar quid, t.2.37.f

Asbeſti lapidis vis, t.1.177.c.2.t.1.218.c.2

Aſcalon vrbs palæſtinæ decreta tribui Iuda, at nõ obtẽta ab ea, t.3 53.c

Aſcendere ex aduerſo, nec lupum fugare, myſticè quid ſign. t.4.109.e

Aſcenſionis Dominicæ ſolennitas cur celebretur, t.6.25.d

Aſcenſus Moyſis ad montem, Chriſtum præfigurabat, t.2.112.d. & ſeq. t.2.113.h

Aſcenſus Dauid, cum vxoribus ſuis in Hebron aptè S. Eccleſiæ comparatur, t.3.70.b

Aſiopera quid, t.3.273.g

Aſer quid ſign. t.2.60.g. Chriſti & Sanctorum typus, t.3.16.e.f.t.1.68.c.1 latè.

Aſeroth quid ſignific. t.1.184.c.1

Aſia deſcriptio, eiusque prouincia, t.1.175.c.2

Aſidæi qui, t.4.428.d

Aſina Balaam gentilitatatis typum habet, t.2.367.b

Aſinus à ſedendo dictus vbi plura de eo, t.1.128. col.2. eius ſepulturâ quid ſign. t.4.65.a ſymbolicè terrena ſectantium typus, t.3.55.g

Aſiongaber vbi & quid, t.3.114.c.d.t.3.217.g

Aſpectus ſæpe decipit, t.3.415.a. & pulchritudo, ib. d

Aſpis deſcribitur, eius varia genera & ſignific. t.1.134.c.2

Aſpiratione ſola cœleſti Dauid completus, t. 3.172.e
Aſtharoth & Iuno eadem Dea, t.3.8. g. An plures coluerint Iunones idque quomodo intelligendum, ibid.
Aſtaroth idolum cultum à Iudæis, t. 3. 5 4.f. heb. factura exploratorum. ib. eadem Dea quæ Iuno, t.3.5 4 f.
Aſtra matutina quos deſignent, t.2.4.f
Aſtronomia quid, eiuſq; effectus, t.6.4 4.b. ſuperſtitioſa alia, alia naturalis, ib.d
Aſſuerus quis fuerit, t.3.280.b. decretum contra Iudæos latum limitat, t.3.289.d. omnem terram, cunctaſq; Inſulas tributarias faciens Chriſtum deſignat, t.3.292.e.f
Aſſumpta V. M celebritas, t.5.734.g. t.5.596.b. encomiū, t.5.597.a
Aſſur virga furoris Dei interp. Diaboli typus, t.3.259.a. t. 3. 277.b. Antichriſti figura, t.4.286.d
Aſſyria vnde orta, t.1. 172.c.2. & t.1.173.c.1
Aſſyria primum principatum arripuit, ib.c.2
Athalia impietatem ſonat, t.1.73.c.2. eius crudelitas in omni ſemine regio necando. t. 3.227.d
Athlans primus Aſtrologiæ inuentor, t.1.182.c.2
Athlans quorum typum teneat, t.1. 182.c.2
Atheraim, Exploratorum viam ſig. & cur, t. 1.184.c
Atomi quid ſint t.1.185.c.2. in tribus conſiſtunt, ibid.
Atrij Tabernaculi conſtructio & forma, t.2.148. b. eius longitudo & latitudo, t. 2. 149. b. vnde dictum, t.1.192.c.2. myſticè Eccleſiam denotat, ibid. eius interpretatio liter. & typica, t. 3. 103. f. & ſeq.
Auaritia cur Idololatria dicta, t.5.444. b
Auaritiæ deteſtatio, t.6.78 g. t. 6. 125. a. & ſeq. hydropico aſſimilatur, ibid. Iudam ſeduxit, ib. h. & t. 6. 79. a remedium contra eam, ib. b. t. 6.142.g. eius natura & origo, t.6.141.f. auidos qui vexet, ib.g. eius nota, t. 6. 142.c. increpatio, ib. d. t.6.145.g. t.5. 158. h. t.3.417. d. 426.c. trib. ſpecieb. aduerſitatis cauetur, t.5. 40.b. t.5. 41. a. eius causâ animarum ſalutem non eſſe negligendam, t.3.133.a
Auaro & liuido pernicioſæ diuitiæ, t.3.427.b
Auarus parcè viuendo opes alteri deuorandas congerit, t.3.422.e
Audienda Presbyterorum & ſeniorum pia narrationes, t.3.413.e.f
Audire & auribus percipere quomodo differāt ſpiritualiter, t.3.14.g
Aues immundæ quos ſign. t.1.142.col.1 hi naſcuntur, t.1.142.col.2 ſacrificio inſeruientes, & inutiles quæ, t.2.211.g. t.2.212.b.e. t.2. 302. & ſeq. t.2.424.c. & ſeq. myſtica notio, t.5.756.c
Auium & volucrum innumera genera & ſignificationes, t. 1. 138. c. 1. & 2
Auium ſanctificandarum ritus, t.2. 176.c. t. 2. 297. a. t.2.301.f. concolores ſimul volitant, t.3.463.b
Auium & beſtiarum terra dentib. rebellium, cadauera deuorantur, t.4.306.e. & ſeq.
Anguria per volatum auium, t.1.142.c.2
Angurationes quò diſtent à petione ſignorū ſerui Abrahami, t.2.49.f
Augurium quid, t. 1.204. c.2. eius inuentores Phryges, ibid.
Auguſti feſtorū celebriū deſcriptio, t.6.192.c. & ſeq. t.6.193. per tot.
S. Auiti miraculoſa vita, t.6.189.b.
Aulæ litteral & myſt. interp. t.1.192.c.2
Aura tranquillitatem bonæ mentis notat, t.1.153.c.1
S. Auraus cum Iuſtina ſorore occiſus ab Hunnis, t.1.23.c.2
Aures diligenter ſepiendæ, t.3.466. a. quid myſticè notent, t.5.756.b
Aureis poculis bibentes qui, t.3.281.f
Auribus percipere quid, t. 4.43.a
Auri literal. & typica notio, t.1.222.c.2. t.5.755.b
Auro, & diuitijs ſpretis Salomon ſapientiam poſtulans, quorum figuram teneat, t.3.197.d.e
Auri nimia fames pernicioſa. t.3.471.b. multi in eo caſus, ib.
Auſpicia vnde dicta, & quid, t.1.204.c.2
Auſtri nomine plebs Iudaica intelligitur, t.3.189.b. & t.3.190.a. t.1. 145.col.1
Author libri ſapientiæ, t. 3. 516.c. Deo laudem exaltationem & gratiarum actionem refert, t.3.516.d. & ſeq.
Author boni & mali an Deus, t.3.363.g. t.3.364
Autores libror. vet. & nou. teſt. t.1.90.91
Auxilio domini ſuffultus non cades, t.3.295.g
Azabelis impietas & crudelitas, t.3.230.c
Azarias dicitur auxilium Domini, t.1.77.c. 1. vide Ozias, t.1. 74.c.1
Azecha quid, eiuſq; ſitus. t.3.60.f
Azyma comed. re quid, t.2.101.a.b

B.

BAal an Iupiter fuerit, t.3. 8. g. Baal punicè Dominum ſignificat, ibid.
Baalim idolum à Iudæis cultum, quid heb. t.3.54.f
Baaſan inter & Aſam diſcordia, t.4.103.b
Babylon vnde dicta, t.1.173.col.1. eius autor, & euerſor, ib.c.2. Antichriſti figura, ib. fundator, t.4.130.g. magnitudo, ib. variæ eius ſignificationes, t.5.756. c. eius regnum vt in Medos deriuatum, t. 3.235.c
Babylonij decalogum membranulis inſcriptum in fronte ſuſpenſum cur circumferant, t.4.264.h. t 2.417.d
Bacculus à Baccho inuentus, t. 1.270.c.2. t.1. 271. & quid ſig. t.5. 756.e
Bala Loth precibus ſola reſeruata, t.1.188.c.1. eius diuerſa nomina, ib. inueterata interp. t.1.66.c.1
Balaam populo Iſrael maledicturus mittitur, t. 2. 365. d. à Deo prohibetur, t.2.366.a interficitur, t.2.390.a. aſinâ loquente corripitur, t.2.366. g. Iſraelitis maledicturus cur à Domino ſit prohibitus, cùm benedictis Dæmonum maledictio non noceat, & ipſe Dominus, tueri eos potuerit, t. 2. 366. e. & ſeq. Phariſæorum & Scribarum perſonam ſuſtinet, t. 2. 366.g. in ore, & non in corde habuit verbum Dei, t.2.367. b. ſpiritu Dei repletur, t.2.372.c. cur vanus populus dictus, t. 1. 71.c. 1. doctrinam eius qui amplectantur, t.2.379.c
Bale hebraicè quid ſignif. t. 2.37.d
Baleares inuentores fundarum, t.1.180.c.2
Balim inter & Baal diſcretio, t.4.31.c
Baliſta quid, t.1.246.c.2
Balneæ vnde dicta. t.1.191.c.1
Balſami deſcriptio pulcra, eiuſq; ſpecies & natura, t. 3. 453.f. vbi gignatur, ib. & t.3.454.a. eius vſus, ib.b. cur vinea dicatur, ib.b. aptiſſimè redemptorem repræſentat, t.3.454.c. eius natura & vis mira, t.1.241.c.1
Baltheus quid, t.2.155.c. t.5.756.g
Banaias leonem in ciſterna interficiens Chriſti, & Eccleſiæ typus, t.3. 85.f. Semei, Dauidi maledicentem interemit, ib.b
Bangolſus ſecundus Abb. Fuld. t.1.11 c.1.15.c.2
Baptiſmi Sacramentum, & quot eius genera, t.1.100.col.1. & 2. vnde dictum, t.6.8.f. t.6.51. b. cur per aquam perficiatur, ib. g. & t.6.52.a fides & doctrina illud præcedit, ib. h. & t. 6.52. b. eius ordo, t.6.53.g. t.6.54.a. & ſeq. officium, t. 6. 69.f. & ſeq. effectus, t.3.24.c. t.5.550 f. & ſeq. t.5.212. f. non prodeſt niſi in ſalutem ſuſcipiatur, t.4.235. d. eo initiati olim quomodo pœnitentiam egerint, t.2.192. b. quid nos eodem ſuſcepto agere oporteat, t.2.401.c. t.3.22.g. eius triplex acceptio, t.5.706.b. ritè collatum, licet à ſchiſmatico aut Hæret. non iterandum, t.5.679.e
Baptizari à mortuo quid, t.3.479.c
Barach dux exercitus ſub Debora, qui ſine Debora prælium inire renuit victoria, laude priuatur, t. 3.13. a. hebraice, coruſcationem ſignificat, ib.d. typus eſt populi iudaici, ibid. perſequitur Siſaram fugientem fruſtra, ibid. typus Iudaici populi, t.3.14.d. t.3.16.e. rectène ſanctus cenſendus, t.5.569.e
Barathrum quid, t.1.186.c.2
Barbam & caput cur ſacerdotes radere prohibiti, t.2.254.f. t.2.309. b. eandem radentes qui, t.4.103 e. variæ eius ſign. t.5.756.b
Barbarorum corpora cur Romanis rectiora, t.5.235.e
Baruch interpret. coruſcatio. t.1.72.c.1. Prophetiam Hieremiæ carceri incluſi excipit, populoque recitat, t.4. 97. h. à Ioachim comburitur, & aliud volumen contra eum ſcribitur, t. 4. 98.f.g
Baſan ſignificat idem quod confuſio, vel pinguedo vel bruchus, t. 1. 68.c.1
Baſes & Columnæ typus SS. codicum, t.1.197. c. 2. Item Apoſtolorum, & DD. S. Eccleſiæ, ibid. t.3.107.f. t.3.207. b. & ſeq. t.3. 208.e. latè.
Baſilica figuraliter quid ſign. t.3.104.d
Baſilica Fuldenſis Altarium inſcriptiones, t.6.214.b. & ſeq. t.6.215. per tot. fuſiſſime.
Baſiliſci natura & ſignific. t.1.134.c.2
Batilla area figuram ſcripturæ diuinæ habent, quæ hæret. doctrina vaſtare conatur, t.2.349.f
Baturicus Epiſc. Ratiſponen. eiuſq; gloria, t.6.235.c. eius varia geſta, ib. laus, t.6.303.f etymon. ibid.
Bdellium quid, eiuſq; fructuum natura & vſus, t.2.16.d
Beatorum vita æterna, t.3.485.a. quæ ſit. t. 6. 205.a

Digitized by Google

Beatus quis vere cenſendus, t.3.114.g
Beatorum gaudia, t.3.212.a. *verorum proprietas*, t.5.278.f
Beatitudo timentium Deum, t.3.478.c. *verborum cautelâ acquiritur*, t.3.426.f. *& Chriſti Apoſtolorumque præceptorum obſeruantiâ*, t.3.7.e
Belgica Prouin. vnde dicta, t.1.177.c.1
Belli primus autor Ninus, Aſſyr. Rex, t.1.243.c.2. *in 4. genera diuiſio, eorumque ſignif.* ib.c.2. *eius etymologia*, t.1.244.c.1. *& 2. Chriſtianorum quod, & quod nouum*, t.3.15.e. *eius iura quomodo ſeruanda*, t.2.433.a. *iuſtum peccati expers*, t.3.273.g. *non omne iniquum*, t.3.9.g
Bellum regum Iuda & Iſraëlitarum perpetuum, S. Eccleſiæ cum Hæreticis conflictum denotat, t.3.223.b
Benadad arrogantia in Samaria oppugnanda, t.3.121.f.g. *victus cum dedecore domum abiens, Diaboli typus, ibid.* t.3.130.d
Benedictio Dei in bonos, & ira in malos, t.3.490.c
Benedictio ſpiritualis, & temporalis Iuditha impenditur, t.3.276.f
Benedictio Aaron ritum Sacerdotij denotat, t.3.481.b
Benedictionem & maledictionem in vno ore conuenire non poſſe diuerſis ſimilitudinibus oſtenditur, t.3.496.g
Benedictionis Dominicæ effectus, t.2.276.f. *& ſeq.*
Benedictionis ritus ſacerdotibus debitus, vnde, t.6.30.b. *eius effectus*, t.6.31.a
Benedicens Dauid domui ſuæ quid ſign. t.3.177.b
Benedictiones filiorum Iſrael, t.2.329.c
Benedicentes Chriſto benedicti, & maledicẽtes eo maledicti, t.2.375.e
Benedictiones Moyſis ſuper ſingulas Tribus Iſrael, t.2.459.d. *& ſeq.* *S. Aug. de his benedictionib. copioſus cõmentarius*, t.2.460. *& ſeq.*
Benedictiones conglobatæ, Electorum, t.2.448.a. *& ſeq.*
Benedictiones Patrum filijs impertitæ, myſticè quid deſignent, t.2.79.f. *& ſeq.*
Benedictinorum officium diuinum in noctib. t.6.293.g. *Pſalmi horarum nocturnarum*, t.6.294.c. *vigiliarum Dominicis diebus agendarum ratio, ibid.g. & ſeq. & aliorum dierum*, t.6.295.d. *& ſeq. fratris grauiori culpa delinquentis pœna*, t.6.300.b. *ſæpius correcti non emendati, quo ſupplicio multandi*, t.6.303.a. *variæ eorundem officia & qualitates*, t.6.307.a. *& ſeq. fuſè.*
Benefaciendum de ſubſtantia ante mortem, quæ non tardat, t.3.427.e.f. t.3.434.f. t.3.436.e
Beneficia Eccleſiaſtica, maximè aliena non eſſe affectanda, t.2.125.d
Beneficia populo Iſraelit. in deſerto præſtita, t.3.389.c
Beneficiorum Diuinorum, gratiaque magnitudo quanta, t.5.430.a. *& ſeq.* t.5.436.e
Beniamin filius dexteræ eſt imago B. Pauli & allegoricè Chriſti, t.1.69.c.1
Beniamin Amalech fundens alleg. Paul. Apoſtolum ſignificat, t.3.16.f
Beniamin lupus rapax, &c. aptiſſima de Paulo Apoſtolo prophetia, t.2.79
Beniamitarum ſcelus vindicatum, t.3.25.g. *cur illi bis alios fuderint*, ib.
Beniamita occupant Hieruſalem, nec tamen Iebuſæos delent, t.3.6.f. *cum tribu Iuda communis illis hæc vrbs fuit, ibid.*
S. Benigni immanis tortura, t.6.198.a
Benignitati Dei cur ſeueritas mixta ſit, t.4.15.f. t.4.21.c
Benignitatis, & humanitatis encomion, t.5.612.c
Benoni quid denotet, t.2.65.f. *cur Beniamin dictus*, ib.
Berſabee vicus in tribu Iuda, t.3.52.b. *hebraicè puteus ſatietatis*, ib. *liter. quid notet*, t.3.78.a. *Eccleſiæ typus*, ib.
Berech vrbs vbi ſita, heb. egeſtas, t.3.56.e
Berith, idolum Sichimorum, cum quo paciſcuntur Sichimi, t.3.27.b
Beryllus quos ſignif. t.1.200.c.1
Beſeleel & Ooliab tabernaculi artifices, t.2.161.b. t.2.169.f
Beſtiarum nomen quibus propriè conueniat, t.1.129.c.2. t.3.10.a. t.6.757.e
Beſtia montem tangens quæ, t.2.114.e
Bethel vbi ſita & quid heb. t.3.55.a. t.1.187.c.2. t.2.65.c
Bethleem vnde nomen traxerit, t.1.188.c.1. *Chriſtus in eadem natus, ibid.*
Betſaida quid, t.1.189.c.1
Bethſan an, & cur Scythopolis dicta, t.3.6.g
Bethſamitarum 50000. ob Arcam Domini irreuerenter viſam occiſa, t.3.53.b
Bethſamia Lazari ſuſcitati tumulo claret, t.1.189.c.1. *varia diuerſorum locorum nomina*, t.1.189.c.1. *& 2*
Bethſamis duplex fuit, t.3.53.e.
Bethſamis dicitur domus ſolis, t.3.53.e. t.1.189.c.1. *eius ſitus*, ib.
Bethſura lectionem ſacræ ſcripturæ denotat, t.4.406.e
Bibliotheca orbis varia, t.1.95.c.2
Biduanum, ſiue triduanum ieiunium vnde ortum, t.6.19.b
Bina & bina animalia cur in Arcam introducta, t.2.30.c
Bini & bini à Chriſto cur ad Apoſtolatum vocati, t.5.25.e. *myſticè quos denotent*, ib.g
Bituminis vis, & vſus, t.1.217.c.1. t.2.29.c. *vbi inueniatur.* ib.b
S. Blandinæ & LXVIII. Martyr. tortura, t.6.188.b
Blaſphemorum ac talionis pœna. t.2.271.c. *& ſeq. eorum deteſtatio*, ib.e. t.3.273.b. t.2.415.b
Blaſphemiæ grauitas, t.5.529.e. *eius peccatum quando remittatur*, t.5.76.d
Bœtia à boue dicta, & cur, t.1.177.c.2
Bona Dauidi & Salomoni exhibita, t.3.216.a
Bona & mala, vita & mors quo ſenſu à Deo facta dicantur, t.3.422.c
Bona cuncta Deo, mala autem homini imputanda, t.6.276.b
Bonitatem plerumque aliquid malitiæ mixtam habere & econtra, t.5.277.e
Bonum quod Apoſtolus ſe inuenire non potuiſſe dicit, cuiuſmodi fuerit, t.5.226.b
Bonum facientes, & malum non declinantes qui, t.6.253.b
Bonum facere in conſpectu Dei, ſed non corde perfecto, qui intelligendum, t.3.230.e
Bonis omnia in bonum, malis in malum cedunt, t.3.490.d.e
Bonos quid ſig. t.1.184.c.1. *hoc loco populus Iſraeliticus circumciſus, ibid. variorum locorum ſacræ Scripturæ interpretationes*, t.1.184.c.1. *& 2*
Bonorum operum inſtrumenta, t.6.267.a. *& ſeq. quâ intentione & fide facienda*, t.3.423.e
S. Bonifacij Pontif. & Martyris vita ſanctitas & encomion, t.5.594.b
Boos interpretatur in fortitudine, t.1.72.c.2
Booz, conſanguineus Elimelech, potens ac diues typus Chriſti, t.3.38.d. *heb. fortitudo Dei*, ib.e. *eius in Ruth pietas & humanitas, ibid.h. & 39.c. & 41.d.e. conſulit cognatum de agro Noemi*, ib.h. *eundẽ illi offert & Ruth in vxorem ducit*, ib.42.a. *teſte toto populo Ruth vxorẽ & omnes agros Elimelech ac aliorũ accipit*, ib.42.f. *& 43.c*
Boteſcalci hæreſis per Hraban. confutata, t.1.19.c.1. *& 2*
Boteſcalcus à Ludou. Rege proſcriptus, ib.19
Botrus ab explorat. Moſi allatus Chriſti cruci affixi typus, t.2.410.a
Boue arans gentem ex Circumciſione, aſino populum ſub lege exprimit, t.2.438.e
Bouem ſurripiens quinque, oues verò quatuor cur iuſſus reddere, t.2. t.1.124.g. *& ſeq.*
Boues figurant Apoſtol. t.1.124.c.1. *& 126.c.1. boum varia genera*, t.1.127.c.1. *ſignificationes* t.5.757.g
Boues calcitrantes quid ſignif. t.3.73.b
Brachium dignitatem ſacerdotij ſummi ſignificat, t.3.50.g. *myſticè quid*, t.5.756.b
Britanniæ radix, t.1.179.c.1. *eius fertilitas & amœnitas*, ib.c.1
Bruchi ſignif. t.1.144.c.1
Bubo, t.1.140.c.1
Buccella ficca quid, t.3.343.e
Buccina cantu peccatores inuitantur ad pœnitentiam, t.4.290.e. *eius apud Rom. vſus*, t.1.244.c.2.
Butyrum de armento, gratia plenitudinem deſignat, t.3.313.a. *variæ ſign.* t.5.758.a
Butyrum & mel manducans quid, t.1.265.c.2
Byſſus typus caſtitatis, t.1.260.c.1. t.5.757.e

C.

CAcabus vnde dictus, t.1.268.c.2
Caballus vide Equus.
Cadauer à cadendo dictum, & myſticè infidelis corpus ſignificat, t.1.121.c.2. t.5.758.c
Cades barne quid & vbi, t.2.411.a
Cain, interpretatur poſſeſſio, vel lamentatio, t.1.63.c.1
Cain vnde cognouerit fratris ſacrificium Deo fuiſſe gratum, t.2.25.b
Cain Etymon, t.2.25.b. *eius oblatio cur à Deo deſpecta*, ib.25.e
Cain fratrem necando, à Deo receſſit, per ſapientiam iterum reconciliatus, t.3.377.f
Calami & iunci expoſitio myſtica, t.4.309.d. *& ſeq. calami vide*, t.5.758.b

Digitized by Google

Calamitas Iudæorum tempore vaſtationis quanta, t. 4.51.g.t.3.59.g.t.4.164.b.t.4.212.a. & ſeq. eius recapitulatio, t. 4.263.g
Calathus bonarum ficuum quid deſignet, t. 4. 70. c. Item malarum, ibid.d. & ſeq. t. 4.80.g
Calcaneum quid figuret, t.4.103.g
Calcaria vnde dicta, t.1.272.c.1
Calceamentum Domini eiuſdem Incarnationis typus, t.5.29.c
Calceamenta exuens Moyſes quid ſign. t.2.89.d.e
Caleb data eſt Ebron, t. 3.6.d. delet tres filios Enacb viuo adhuc Ioſue, ibid.e
Caligo quid, t.5.758.d
Calix virtutum & vitiorum, t.4.42.b
Calix aureus Babylon, omnem terram inebrians myſticè quid ſignif. t.4.126.d. & ſeq.
Calicis primus vſus in Cicilia, t. 1. 268. c.1. myſtica notio, t.5.758.g
Calicem furoris Domini qui bibant, t.4.72.c.b.t.4.73.e. meraciſſimus & ad faces epotandus quis, t.4.262.b. quib. ib.
Calicem noui teſtamenti inter & ſuppliciorum diſtinctio, t. 4. 42.a
S. Calliſtus Papa incarceratus militem vlceribus plenum ſanans, cum eodem morte multatur, t.6.196.g
Caluaria mons vnde dictus, t.5.153.g
Calumnia quando committatur, t.2.244.f.t.2.245.c
Calx quid, eiuſq; natura & vis mira, t.1.218.c.1
Calcis & arena ſignif. allegorica, ibid.
Cameleon & Cameleopardus vnde dicti, t. 1. 131. c. 1. eius natura, t.2.303 b
Camelus Scribarum & Phariſæorum aptus typus, t. 2. 210. b. t. 2. 423.d. genera & ſign. t.1.127.c.1.2
Camelorum & aſinorum nomine gentiles deſignari, t.3.192.e
Camon locus ſepulturæ Iair Iudicis in Iſrael hebraicè reſurrectio inutilis, hæreticos & impios ſignificat, t.3.28.a
Camos Deus Ammonitarum, qualis, eius imbecillitas irriſa, t. 3. 28.c.d
Campus vnde nomen ſortitus, t. 1. 182. c. 2. eius pulcra cum S. Scriptura collatio, ib. item cum mundo, ib. c. 2. in bonam & malam partem accipitur, ib.
Cananææ filia cuius typum gerat, t.1.78.c.2
Cananæa mulier cuius figura, t.1.78.c.2
Candelabrum typus Corporis Domini, t.1.269.c.2
Candelabri aurei factura, & vſus, t.2.136.c. eius myſticæ acceptiones, ibi. t.2.p.137.e.t.2.138.a. & ſeq.
Canis deſcriptio eiuſq; variæ ſignificationes, t. 1.132.c.1.t.5.759.g
Caniſtrum quid, t. 1.269.c. 1
Caniſtrum conſummationis typicè quid ſign. t. 2. 202.b. & ſeq. t.2. 301.c.t.2.328. g
Canities ſenum quid ſign. t.3.347.b
Cano honor deferendus, & quare, t.2.249.d
Canonicorum noſtrorum librorum authores ſapientesnè, an eloquentes nuncupandi, t. 6.45.g
S. Canonis, eiuſq; filij Martyrium, t.6.187.d
Canones Concilior. vnde dicti & quot lati in varijs Concil. t. 1.96. & 97.
Canones Euangelior. qui agnoſcantur, t.1.96.c. 2
Cantare & pſallere ſpiritualiter quomodo differunt, t.3.14. b
Cantici primus autor Moyſes, t. 6.28.d. quid ſignif. ib. cantandi conſuetudo in Eccleſia cur inſtituta, ib.e
Canticum Moyſis quæ myſteria complectatur, t.2.453.f. eius literalis & myſtica explicatio, t.2.453. & ſeq. fuſè, t.3.310.c
Canticum animæ puræ Deum oblectat, t. 3.14.g
Canticum Deboræ myſtica explicatur, t.3.14.e
Canticum Ezechiæ quo vocabulo prænotandum, t.3.296.d
Canticum Annæ myſterijs ſacris refertum, t. 3. 297. b. cur orationis nomen obtinuerit, cum potius prophetia ſit futurorum, ib.
Canticum inter & orationem diſcrimen, t.3.303.a
Cantor vnde vocatus, t.1.85.c.1
Cantores 88. quid deſignent, t.3.189.c
Caper emiſſarius Chriſti figuram geſtat, t.2.235.c.t.2.306.e
Capi à beſtia quid ſignif. t. 2. 185.d
Capi in oculis quid, t.3.274.a
Capillorum vſus & ſignif. t.2.222.d.t.4. 354.b. qui, & quomodo dicuntur numerati, t.2.316.g.t.5.65.e
Capitis motio, lætitiæ indicium, t.4.147.d
Capitis & Capillorum myſtica explicatio, t. 1. 104. c. 1. & 2. t. 5. 760.a. & ſeq.
Capitella quinque cuius figuram teneant, t.3.105. f. eorum diuerſitas, & ſtructura, ib.g. & h.t.3.203.f.t.3.205.a
Capitolium vnde appellatum, t.1.191.c.2
Cappadocia quid, t. 1. 175. c. 2. eius ſitus, ibid nutrix equorum, ibid. typus, S. Eccleſiæ, ib. eius montes & Prouinciæ cum ſign. ib.c.2
Capus vide Falco.
Caput Saulis quomodo in templo Dagon ſuſpenſum, per diuerſa loca terræ tranſmiſſum dicatur, t. 3.165. a. & ſeq.
Capra quale animal & quos denotet, t. 1.124.c.2. & 125.c.1
Captiuitas & liberatio Petri Apoſt. cuiuſmodi, t. 5. 704. c. profeſſio de Chriſto, t.5.705.a
Carbo nunc peccatorem, nunc iuſtum ſignificat, t.1.152.c. 1. & crucem Chriſti, t.1.152.c.2. varia eius ſign. t.5.761.d
Carbunculi 12. ſpecies, & figuralis acceptio, t. 1. 221. c. 2. vnde dictus, t.2.16.e
Cardines cœli quot, & quid ſignif. t,1.146.c.2
Cardo pigri hominis typum tenet, t.1.196.c.1.2
Cariathiarim vrbs ſaltuum, ſita in Gabaa, & patria Vriæ prophetæ à Ioachim occiſi. t.3.54.c
Carmen in bonam & malam interp. partem, t. 4.196.d
Carmen in honorem Annunciatæ Virginis, t.6.227.a. in obitum Caroli, ib.f
Carnales homines & vani raro loquendi in Concionatoribus Deo aurem dant, t.3.18.d. eorum interitus, ibid.
Carneum cor quod, t.4.226.g
Carni qui ſeruiunt, gratia ſpoliantur, t.3. 25. f. caro per fœminam figurata, ib.
Carni cur non ſimus debitores cum victum ei debeamus, t.5.231.b
Carnis viniq; vſus quando & quibus licitus, t.5.279.f
Carnes beſtiarum immundarum quos denotent, t. 2.127.c
Carnium vſus vinique potio quando indulta, t. 6. 20.a. cur ad tempus prohibita, ib. b
Carnium eſus quando, & cur primum indultus, t. 2.29.b.t. 2. 32.g
Carnis typica interpret. t.1.265.c.1.t.5.760.b
Caſa quid, t. 1.199.c. 2
Caſula ſignificat liter. & myſtica, t.6.7.b
Casleu menſis quid ſignif. t. 4.386.d
Caſtanea continentium typus, & cur, t.1.237.c. 1
Caſtigati aliquantum Iſraelitæ morſu ſerpentum erecto ſerpente æneo ſunt ſanati, t.3. 388. b
Caſtitas vera quæ, t. 6.280.c. Monachis præcipitur, ib. merces, t.3. 366.g. vis, t.3.36.g. eius colendæ ratio, & encomium, t. 4.25. a 26.a.t.5.608.g. effectus, t.5 609.a
Caſtores vnde dicti & quos ſignent, t.1.131.c.2
Caſtra Dei Iacob viſa quid, t.2.62.e
Caſtra quatuor populi Iſrael, quatuor ordines in cœlo non incongruè deſignant, t. 2. 321.g
Caſtra Iſraelitarum quo ordine in deſerto ſint mota, t. 2.337. b
Caſtra in medio populi poſita S. Eccleſiam referunt, t. 3.258. b. t. 3. 277.a
Caſtri apum genus, t.1.143.c.1
Caſtrorum notio, t.1.190.c.1
Caſuum in pronom. coniug. &c. product. & correpti ex terminat. t.1. 38.39.40.
Caſus nominum qui cognoſcantur ex terminatione, t. 1. 35.36.37.
Caſus quot ſint & qui agnoſcantur, t.1.48.c.2.t.1.37.c.2.t.1.38.c.1
Caſus Luciferi, t.2.4. f
Caſus præuaricationis Angeli cur Moyſes mentionem non fecerit, t. 2.5. e
Caſus in faciem & retrorſum quid ſign. t. 4.192.b
Caſsus quid ſignific. t. 1.247.c.2
Cataclyſmus quando, quoq; modo contigerit, t.2.30.b
Cataclyſmi cauſa quæ, t.3. 492.f.t.3.494. b
Catalogus virtutum Patris, in decem & ſeptem claſſes diſtinctarum, quæ filijs eas violantibus non imputantur, t. 4. 247. b. & ſeqq. fuſè.
Catalogus immunditiarum & iniquitatum Ieruſalem, t. 4.234.g. & ſeq. beneficiorum item & ornamentorum, t.4.237. a. & ſeq.
Catechizandorum ordo, t. 6. 9.d. ritus, ib.e.g.t.6.60.g.t.6.61.a. & ſeq. fuſiſſimè, t.6.67. b.t. 6.69.c
Catechumenus vnde cognominatus, t. 6. 9. a. eos inter & competentes diſcretio. ib. b
Cathedra ſignific. varia, t. 5. 761.g
Catenulæ officia charitatis denotant, t.3.201.d

Catholicos

Catholicos inter & Hæreticos qualis intercedere debeat amicitia, t.3. 406.b.t.3.407.a
Catholicus malè viuens alijs dolori eſt, t.3.335.b
Catuli gentilium typus, t.1.132.c.1
Caucaſi montis deſcriptio, t.1.181.c.1
Caudam abſcindere quid ſign. t.2.377.f
Caula S. Eccleſiæ typus, & cur, t.1.199.c.1
Cauſarum quadam differẽtia ob quas in hac vita affligimur, t.5.54.e
Cauterium quid, & cuius typum habeat, t.1.272.c.2
Cautio ſuper homicidio occulto, & cadauere inuento, t.2.434.a. myſticè ſaluatorem denotat, ib.b.& ſeq.
Cedar interpret. tenebræ, t.1.173.c.1. vnde originem duxerit, ibid.
Cedron torrens, t.1.167.c.2
Cedrus myſticè quid ſignificet, t.5.762.c.t.1.238.c.1. natura, t.3. 221.e
Celatarum palmarum ſignificatio, t.4.326.c
Celeuma quid denotet, t.4.115.g
Celidros ſerpens terram fumare facit, t.1.135.c.1
Cella vnde dicta, t.1.192.c.2
Cellarij Monaſterij S. Bened. qualitates, t.6.304.c. & ſeq.
Celſa quæ in ſcriptura appellentur, t.3.144.d
Cene regionis theſauri pretioſi, t.1.176.c.1
Cenſus populi initi grauis animaduerſio, t.3.76.g.h. & t.3.87.a. eius placatio, ib. b
Centaurus homo mixtus equo, t.1.122.c.2
Centenarius numerus vitæ cæleſtis figura, t.3.217.a.b
Centuplum nos pro demiſſione bonorum accepturos qui intelligendum, t.5.706.e
Centurionem cum Matth. ad Dominum veniſſe dicat, cur Lucas eum nuntium miſiſſe commemoret, t.5.49.c. eius humilitas, ibid. g. Electorum typus, t.5.50.e. quid ſign. t.1.78.c.2
Centurionis militumque eius, ſepulchrum Chriſti cuſtodientium profeſſio & ſignif. t.5.156.b
Cerberus triceps, t.1.122.c.2
Ceruæ Doctorum typum tenent, t.4.45.f. earum mos, ibid. Eccleſiæ typus, t.3.27.c
Cerui à cornibus dicti, eorum varia genera & ſignificat, t.1.125.c.1
Cethura cur Abraham ſenex nupſerit, t.2.52.c. quid ſignif. ib.b
Chaldæam inhabitantes qui, t.4.125.f
Chaldæi cur deſtruct à Ieruſalem omnes artifices eiecerint, t.3.142.f
Chaleph cur dictus cor aut canis, t.1.71.c.1
Cham quid ſignif. t.1.64.c.1. in patris ebrietate peccans cur non in ſeipſo, ſed in filio Chanaam maledictus, t.2.33.a.4.t.247.c. Chriſti & Iudæorum figura, ibid.b.
Chanaan interpretatur motus eorum, Iſraelitis promiſſa quid ſign. t.2.89.g.t.1.64.c.1.t.3.83.b
Chananæi caduntur, t.3.5.d
Chananæ gentes cur relictæ, & non deletæ omnes, t.3.9.e. quæ fuerint relictæ, ib.g
Chariatſepher poſt obitum Ioſue expugnata, t.3.5.g
Charitas in cordibus infuſa quæ, t.5.205.f. eius præconium, t.6.8.a. t.6.75.e.t.6.129.b. fortitudo & neceſſitas, t.5.242.b.e. effectus, t.3.397.f. in Chriſtum quanta eſſe debeat, t.6.282.e. eius excellentia, t.5.329.c.& ſeq. fuſè, t.5.607.g.t.5.608.a
Cherubin, & flameus gladius ante paradiſum quid denotent, t.2.24. b. quid myſt. ſig. t.3.100.g
Cherubin cur duo fuerint, quidq́ myſticè deſignent, t.2.134.c.& ſeq.
Chimæra beſtia triformis, t.1.122.c.2
Chod ſignificatio, t.4.272.c
Chobar quid, t.1.167.c.2.t.4.175.d. Ezechieli viſiones in eo factæ, ibid.
Chore dicitur Caluaria, t.1.78.c.1. eius filij, t.1.77.c.1. cur cantores, ibid.
Chriſma quid ſignif. t.1.100.c.2
Chriſtianorum varia nomina, t.1.85.c.2
Chriſtiani vniti in Chriſto, t.3.48.a. gratia & mutatione morum illis opus eſt, ib.c. robur eorum & gratia à Deo, ib. 48.g. & contra inimicum noſtrum Diabolum, ibid. h. carnem ſuam ſpiritui ſubijciunt gratia Spiritus S. ibid. 50.a. omnes vncti & Chriſti ſunt, ib a. cor eorum tabernaculum Domini, t.3.54.b
Chriſtorum Dei immunitas, t.3.175.d.e
Chriſtianis gentilium obſeruationes non eſſe obſeruandas, t.6.162.b nec cum Paganis conuiuandum, ibid. d. neque cum Iudæis, t.6. 162.f. comeſſationes, & ſaltationes eos dedecere, ibid. g. eorũ conſtantia & religio maior quam Iudæorum ſub lege, t.3.43.e eorum antiſtites vltro ſe morti offerunt, t.3.16.b
Chriſtiani nominis excellentia, t.5.606.h. eo digni, & indigni qui, t.5.607.a.& ſeq.
Chriſtus eſt myſticè lapis, t.1.66.c.2. & frater noſter, t.1.120.c.1. ſponſus Eccleſiæ, t.1.121.c.2. eius ſeſſio in litore, & diſcipulorum in naui quomodo accipienda, t.1.186.c.1. Sacerdos ſecundum ordinẽ Melchiſedech, t.1.195.c.1. volupt. damnat & confundit, t.3.13.h. væ Iudæis & duræ ceruicis hominib. minatur t.3.18 f. figura fuit Gedeon, t.3.21.d. eiusq́ ſacrificium typus oblationis Chriſti in cruce, ib.d e. vitulus eſt, in quo 7. dona S. Spiritus, ib.e. Petra eſt, ibid. f. ex ſtirpe ſacerdotali & regia natus, itemq́ Virgo Maria, t.3.27.f. eius reſurrectio inutilis Iudæis, ib. 28.a. Lux mundi figuratus per Iair. t.3.27.g.h.& per Iephte fugientem fratres ſuos, ib. 28.b. & 31. b. &c. ſe obtulit, ib. h. eum Martyres imitantur, ibid. gentes à diaboli tyrannide liberat. eiusq́ regnum deſtruit, t.3.23.a. ipſe eſt circumiens in vtero, ibid. b. omnia diuinitate ſua complectitur, hoſtes Trinitatis cognitione perfecta atque fide ſternit, ibid. c. eius milites ſcilicet, qui & docti, & bene operantur, ibid. d. quo mittat ſuos prædicatores, & quo fine & exitu contra Sathanam, ibid. 24. c.d. Philoſophos gentiles ac hæreticos delet, ib.e. contumaces Iudæos ac irriſores euangelij tradit Romanis imperatoribus, ibid. f. g. eius perſonam gerunt Angeli, t.3.33.f. figuratus per Sampſonem, ib. 34. c. eius triumphus & robur à Sampſone figuratus in omnibus penè, t.3.35. c. &c. plures mortuus, quam viuens vitijs mortuos ſaluauit, ib. Nazaræus eſt. iuſtitiæ ſol. ib. figuratus per Elimelech, Eccleſiam tamquam vxorem ſibi copulat, ex qua liberos ſibi gignit, t.3.36.h. ex ſtirpe Ruth ortus, ib.f. in lege promiſſus, ibid. 38. eius potentia & opes, ib.e. de Eccleſia ſollicitus eſt, ac in doctores eius per Apoſtolos inquirit, ib. h. & p. ſeq. a. Eccleſiam protegit, ib. 39. b. quæ eius alæ, ib. gentibus ſcientiæ ſuæ theſauros aperit, ib.e. gentiles ad Eccleſiam admittit, ib. 42. f. excutit & ventilat Iudæorum voluntatem, t.3. 40.c. gaudet de redemptione & ſaluatione gentilium, ib. g. paſſus & mortuus ob prophetias, ibid. g. ex inferni turmas animarum eduxit, ib. quomodo de fide gentium miretur, & cur, ib. eius in Eccleſiam dona perfecta, ib. porta eius ad quam ſedit, vterus B.V. ib. per illum gratia viuificans collata hominibus, ib. 62. c. Oblatio eſt & oblatum, t.2.186.a. Chriſtus arcana omnia Dei nouit. t.3. 51.c.d. nos domus eius ſumus fideles, ib. lapis eſt adiutorij, t.3.54. g. ab ipſo vera beatitudo, ibid. h. Caput eſt noſtrum, t.3.55.f. eius excellentia, ib. per Chriſtianos hoſtem ſuum fugat, t.3.56.e. gentes ad Eccleſiam vocat. ib. g. obedientiam ſuo exemplo docuit, t.3. 58.f. eius voluntas an à patris diſcrepet, g. non iudicaturus, ſed ſaluum facturus mundum venit, t.3.307.g. ad hoc venit vt mortem in capita inimicorum mitteret, ibid.
Chriſti excellentia, t.5.539.e & ſeq. t.5.543.g. eius in mundum introitus metaphor. quid ſignif. t.5.540.c. vnctio, t.5.541.a. Moyſe præſtantiorem eſſe, t.5.544.& ſeq.
Chriſti & Salomonis regnum quale, t.3.195.h.t.3.220.g.h
Chriſtus quis, t.3.299.d
Chriſto viuo cur Apoſtolis prædicare negatum, t.3.325.c
Chriſtus quomodo poſitus in ruinam & in ſignum cui contradicetur, t.4.49.a
Chriſtus cur hircus alias, alias vitulus dicatur, t.4.348.b
Chriſtus quadraginta horis fuit in ſepulchro, t.4.391.c. hæreticis eſt horrori, t.4.376.g
Chriſtus, & Ieſus Chriſtus qui differant, t.5.100.b
Chriſtus rectenè Deus dicatur, t.5.243.h
Chriſtus quibus proſcriptus, & quibus crucifixus, t.5.387.b
Chriſtus quomodo à Deo pro nobis traditus, & ſeipſum tradidiſſe dicatur, t.5.444.d
Chriſtum induere quomodo debeamus, t.5.441.b
Chriſti pro diſcipulis ad Patrem deprecatio cuiuſmodi, t.5.655.a
Chriſti figura, t.6.205.a. vmbras Prophetarum explent, ibid. f. eius vita, t.6.211.e. miracula, ibid. h. paſſio, t.6.212.a. in limbum deſcendit, ibid. c. reſurgit, ib. Apoſtolos inſtruit, ib. d. aſcendit in cælum, ib. e. Iudex venturus, ib. f. Humilitas, t.6.205.g. eius typi ex veteri teſtam. repreſentati, t.6.236.a. eius œconomia circa ſalutem humanam, t.6.238.b
Chyrogrillum quid ſignificet, t.3.356.g
Chryſolitus lapis cuius typus, t.1.200.c.1
Chryſopaſſus quid, t.1.200.c.1
Cryſtalli etymon, tom. 1. 221. c. 2. eius vſus, ibidem. Baptiſmo adæquatur, ibidem. varia eius genera, t.1.222.c.1.& 2
Chus primus inſuetam Tyrannidem in populis arripuit: t.3.149.g

populos à veri Dei cultu abſtraxit, ib.
Chuſanrathaim Rex Meſopotamiæ, affligit Iudæos, 8. annos, hebraicè ſignificat humiliatio eorum, t.3. 10. b. myſticè hic rex eſt Dæmon & quilibet tyrannus, ib. c
Cibus noſter ſacra ſcriptura, t.4.196.h. quomodo comedendus, ibid.
Cibus meus hominem comquinet, t.2.215.g
Cicatrices cur in glorificato Chriſti corpore appareant, t. 5. 631. h. t. 5. 642. b
Ciconiæ cautos & prouidos homines deſignant, t.1. 139. c.1
Cilicia vnde nomen traxerit, t.1.176. c. 1. Croci ferax, ib. c. typus hominis pœnitentis, ib. c.1
Cilicium & puluis myſticè quid ſign. t.4.152. d
Cinaus Deus parit, t.3. 58. à letro orti, ib.
Cincinni capitis Ezech. quid figurarint, t.4.218. h
Cingulorum varia ſpecies, t.1. 262. c. 1. & 2. ſacerdotalis vſus, t. 6.7. d
Cinis humanæ fragilitatis typus, t.1.152. c. 2. & peccatorum, t. 4. 150. e. vt panis quomodo comedendus, t.4.324. g
Cinnamolegus auis Arabiæ t. 1.139 c.2
Circus vnde denominatus, t.1.191. c. 2
Circumciſionis præceptum, t. 2. 40. d. quis finis, ib. S. Baptiſ. verus typus, ib. d. & ſeq. t 2.46. b. t.2.420. d. Abraham eam proſequitur, t.2.41. c. ea quæ gentes etiamnum vtentur, t.4 32. c. eam cur Abraham acceperit, t. 5.199. b. cur ſignum dicta, t.5.200. d. eius licitum illicitumq́; genus, t.5.188. a. & ſeq. eius miniſter cur Chriſtus ab Apoſtolo dictus, t.5.282. b
Circumcidi corde, auribus, &c. quid, t.2.41. d. & ſeq.
Ciſon torrens, t. 1. 167. c.2
Ciſterna hæreticos ſignant, t.1.168. c. 2
Cithara liter. & figuraliſ ſign. t.3 172. a
Ciuis vnde appellatus, & quid myſt. ſign. t.1.214 c.1. t.5.764. d
Ciuitatum varuarum varia nomina, & expoſit. t. 1. 187. c.1.2. t.1. 214. c. 2. & 215. c. 1. 2. duarum copioſa deſcriptio. t. 6. 64. d. & ſeq.
Ciuitas ab Ezech. viſa cuiuſmodi, t.4. 308. d. eam intrantes qui, ib. f. cæmentarij & extructores eius, t.4.309. b. vir in eius porta ſtans redemptorem denotat, t.4.309. g. quomodo ſteterit, t. 4. 310. a. eius munus, ibid. c
Ciuitas vnde dicta, t. 1. 187. c.1. ab vrbe differt. ib. qualem Cain cum paucis conſtituerit, t. 2. 27. a. in bonam & malam partem ſumitur, t.1.287. c.1. t.1.190. c.1. Chriſti Eccleſiam denotat, & cur, t.3.416. g ſancta quæ, curque ſic dicta, t. 5.22. f. & Dei, t.5. 53. g. ſupra montem poſita Eccleſiæ typus, t.5.29 b. eius myſtica interpretatio. t.5.764 c
Ciuitas Ananæel ædificata vſque ad portam anguli myſticè Eccleſiam denotat, t.4.89. b. & ſeq.
Clamare ſine voce quid, t. 2.105. f
Clamare quomodo Hieremias ad Dominum iubeatur, cum alibi prohibeatur pro populo orare, t.4.49. g
Clamor noſter ad Deum qualis eſſe debeat, t.3.11. f
Clarificatio filij Dei cuiuſmodi. t. 4. 43. a. t.5.659. f
Claudi quos ſignific t.1.78. c.2
Claues regni cælorum quibus commiſſæ, t. 5. 705. c. quos denotent, t. 5.759. c
Clauorum templi Salom. valor. t.3.100. e. myſt. quid, ib. t.3.202 b
Clerici vnde nomẽ ſortiti, t.1.784. c.2. t.6.3. g. t.6.51. a. eorum tonſura à Nazaræis exorta, ib. h. quid notet, t. 6.4 a. t.6.51. c. Caſtitas eis mandatur, t.6.162. h. Familiæ truncationes qualibet facienda ijs prohibentur, t. 6.163. in mutuum cædem prorumpentium pœna, ib. c. vſuram non accipiant, ib. d. & ſeq.
Clementia regis, t.3.342. h.
Clementia Diuina inſigne encomion, t.3.177. c
Clementer, & cum longanimitate Deus corripuit peccatores, terræ ſanctæ incolas, non ſtatim eos delens t 3.380. g. h
Clibanus ignis infernalis typus, t.1.198. c.1. vterum B. Virg. exprimit, t.2.297. e. t.2. 300. f
Clipeus quid, t. 1. 247. c.1
Cloacæ quid. earumque primus inuentor, t.1.191. c.1
Coæternitas Filij Dei cum Patre, t.5.651. h
Cocytus inferi locus, t. 1. 186. c. 2. eius cum inferno comparatio elegans, ibid.
Cæci & claudi quos ſign. t. 1. 78. c.2. t. 2.258. d. t.2.262. d
Cæcos in via cum Matth. duos, cur Marcus vnum fuiſſe dicat, t. 5. 116. a
Cælum quale cum mundo creatum, t. 2. 4. d. in vnigenito Deus illud cum terra fecit, ib. cur peccatoribus æneum, t.2. 449. d. quid eius nomine intelligendum, t. 1. 145. c.2. & 146. c.1. & 2. aliquando pro aere ponitur, t.2.8. g. & 9. a. t.5.762. e
Cælum cæli an fuerit vacuum, t.2. 4. f
Cæleſtis conuiuij apparatus, locique amœnitas, t.3.281. c
Cælos cur Apoſt. dixerit, cum alibi vnũ legatur, t.3.317. h. t.3.318. a
Cæleſtium & terreſtrium animalium diſcrimen, t.2.210. d
Cælibatus encomium, t. 4.314. g. t.5.313. d
Cœna Domini quid, t. 6. 23. b. altaria & cætera vaſa Deo ſacrata cur eodem die purgentur, & S. Chriſma conficiatur, ib. e. à conuiuio differt, t.5.687. g
Cænaculum quid, t 1.192. c.2. Eccleſiæ typus, ib.
Cœnobium vnde dictum, t.1.192. c.2. ſignific. varia, t.6.258. b
Cæremonias per errorem violantis quid faciendum ſit, t. 2. 187. e. & t.2.299. f. varia earum comedendi, tondendi, augurandi, t. 2. 248. d. earum ſpecies & grauitas, t.2.278. d. t.2.398. c. & ſeq.
Coſini interp. liter. & myſtica, t.1.269. c.1
Cogitationes vanæ Deo odioſæ, t 3.363. e. malæ myſticè ſunt generatio Dominum non cognoſcens, t.3.8. e. num cogitation. peccetur, t.4.17. f. malarum Diabolus author, t.5. 94. d. ſoli Deo cognitæ, t.5.296. c. t.6.152. b. quomodo cuſtodienda, t. 6. 277. g. ijs delectari quam periculoſum, t.6.152. a
Cogitationes Hæreticorum ſolas calumnias machinantur, t.4.58. h
Cogitatus præſcientiæ, pœnæ ſc. & mercedis auertit ſenſum à concupiſcentijs, t.3.470. g
Cognationis gradus quouſque extendatur, t.2.252. h. t.2.308. g
Cognationes domus operantium byſſum in domo iuramenti quid ſignificet, t.3.157. g
Cognitioni ac Iudicio Dei nemo ſe poteſt ſubtrahere, t.3.431. d. e.
Cognationis cauſâ Moyſis pater matrem dimittere iubetur. t.3.157. e
Coitus cum iumento morte mulctandus eſt, t.2. 251. d. t.2.308. f
Coitus alterius generis iumentorum inhibetur, t. 2. 246. f. myſticè quid denotet, ib. g. t.2.308. a
Coitus cum muliere ancilla liter. & allegoricè quid ſignif. t.2.247. b
Colles quid ſignificent, t.1.183. c.1. Sanctorum figura, ib. c.2
Collis Dei vocatur vbi prophetæ morabantur, t.3.56. a
Collocatio ſtulti vitanda, t.3.445. f
Colonia vnde orta. t.1.187. c.1
Colentes aquæ atq; fabricantes Idola ſunt præuaricatores, t. 3. 387. a
Columba arcâ emiſſa cur requiem non inuenerit, cum cacumina montium nudata dicantur, t.2. 31. d
Columba cur Nabuchodonoſor vocatus, t.4.108. e
Columba varia ſignif. t. 1. 140. c. 2. t.5.764. g. natura, t.4.74. d. Chriſti typus, ibid.
Columna nubis & ignis Iſraelitis prælucens quid denotet, t. 2. 105. a t.2.335. c. t.2.337. b. t.2.409 c. Varia eius ſign. t.5.765. a
Columnæ SS. Doctor. figur. exprimunt, t. 2. 145. f. ſeptem erectæ myſt. quid ſig. t.3.334. d
Columnæ templi typicè Apoſt. denotant, t.3. 145. c. item SS. Triadem, ib. e. t.3.203. g. t.3.204. a
Comœdiarum primus vſus, t.1.180. c.2
Comedere ſuper montes quid, t.2.248. f
Comedere peccata populi quid, t. 2. 287. h
Comeſſationis, ebrietatis, ſcurrilitatiſque deteſtatio, t.5.620. g. t.5. 621. a. & ſeq.
Comitatis verborum commoda, t.3.343. b
Comminatur nonnunquam Deus, nec infert pœnam, t.3.271. f
Commune quid in ſcriptura dicatur, t.5.277. g. & ſeq. t.5.279. c
Compita quid denotent, t.1.190. c.1
Compunctio cordis quid, t.5.614. b. vnde oriatur, ib. t. 6. 83. d. duo genera, t. 3. 6. b
Conchæ & cocleæ multa genera, t.1.137. c.1
Confuſio bona & mala quæ, t.3. 404. b
Concionatoribus non ante ceſſandum, quam ad agnitionem errorum homines promouerint, t.3.54. g. eorum munus, t.3.23. e
Conciones ſuper epiſtolas & Euangelia Paſchalia, t.5.627. a. & ſeq.
Concubinam ſuper vxorem habentis pœnitentia ex Conc. Trident. t.6.159. c
Concupiſcentia diluuij Noetici cauſa, t. 2.28. g
Concupiſcentia carnis ad varia vitia viam ſternit, t. 3. 421. a
Concupiſcentia propria vitanda, t.3.437. earum grauitas, ibidem. eius nomine quid ſign. t. 5.221. f. & ſeq. & 223. f
Concurſus populi ad excipiend. reliquias, t.1. 3. c. 2. & 5. col. 1. 6. col. 1
Concurſus Dei cum hominibus, t.5.246. h. & ſeq.

Confeſſio peccator. quæ ſit, t.1.101.c.2
Confeſſio nomen æquiuocum, t. 3. 295.e
Confeſſionis & pœnitentiæ fructus, t.5.614.c.& ſeq.
Confeſſionis auricularis, iuſtiq; deprecationis excellẽtia, t.5.657.g
Confeſſorum triumphi in Eccleſia cur celebrentur, t.5.602.f. eorum encomium, ibid.
Confrages quid, t. 1. 185.c.1
Confutatio hominis ad peccatum ſe hortantis, t.3.448.a
Congregare in meſſe quid, t.3.335.c
Coniugij ratio & nomina, quæ ſint, cognat. item, ob quas cauſas initur, t.1.120.c.2
Coniugij vſus & copula quando illicita, t.6.122.b. primum altero præualere, ib c.t.6.158.g
Coniuncti cur de arca exierint, qui ſeiuncti intrarunt, t. 2. 32.c. & ſeq.
Coniunctio quæ longa quæ breuis, t.1. 44. 45
Coniurationis pœnitentia ex Conc. Calced. t.6.260.b
Conſanguinitatis graduum obſeruatio Græcorum & Romanorum, t. 6.165.f. variæ de ijs opiniones, ib. quo gradu matrimonium licitum, t.6.166.a.t.6.168.e. in veteri lege prohibitum, t.6.167.c. cenſura B. Gregorij ſuper hac lege, t. 6.168.b
Conſanguineos cognoſcentium grauitas & pœna, t.6.122.a
Conopeum quid, t.3.274.a
Conſecrationis, hoſtiarũq; oblatarũ pro populo quis finis, t.2.254.d.h
Conſiliarios in omni re ardua eſſe adhibendos, t.3. 282.f
Conſilium quid, t. 3.474.d. ſine eo nihil agendum, ib.
Conſpectus domini dupliciter ſubeundus eſt, t.3.118. b. & t.3.119.a
Conſtantiæ vtilitas, t. 3.12.d
Conſuetudo iurandi vitanda, t.3.447.e. eius grauitas, ib.h
Conſules à conſulendo dicti, typum tenent Eccleſiæ prælatorum, t. 1. 212.c.2
Conſummata oblatio quæ. t.3.515.e
Conſummationis duplex genus, t.4.282.e
Contemplatiua vitæ lucrum, t.2.276.c. definitio. t.6.128.e. fructus, ib.f. effectus, t.2.63.d.& ſeq.
Contemptus mundi vtilitas, t.5.615.f
Contendendum non eſſe cum potente, t.3. 412.f. nec cum locuplete, ib. g. neque cum linguato, ib.h. neue cum indocto, vel imprudente, ib. & t.3. 413.a
Contentionis grauitas, t.5.183. h. effectus ib. genera, quæq; licita, t.6.266.e.t.6.280.f
Continentiæ inſigne exemplum, t.3.271.d. laus, t.5.610.e.t.6.76.e. in quo conſiſtat, ib.
Contrariorum oppoſitione eluceſcere veritatem, t.2.349.g
Contubernij amicorum bona, t.3.474.f
Contumax & proteruus filius lapidib. obrui iubetur, t.2.435.g
Contumelia Patri vel magiſtro exhibita Deo exoſa, t.3.401.b
Contumelioſorum Heret. conſortium fugiendum, t.3.413.h. Item, fœneratorem, audacem, iracundum, t.3. 414.a.& ſeq.
Conuentus animalium ad Adam vt nomina ſortirentur quomodo accipiendus, t. 2.18.b
Conuentus tribuum Iſrael, conuentui gentium ad Chriſtum adæquatur, t.3.72.d.t.3.170.a
Conuerſio à peccatis qualis eſſe debeat, t.3.11.f
Conuerſio plena quæ, t. 4.17.c
Conuerſio S. Pauli cuiuſmodi, t.5. 705.g
Conuitia qui toleranda, t.3.82.b
Conuiuæ, veſtem nuptialem non habentis interpret. myſtica, t.5.124.f
Conuiuium quid, & quotuplex, t.1.263.c.1. & t.1.264.c.1.& 2
Conuiuium Aſſueri ad potentiæ & gloriæ ſuæ oſtentationem inſtitutum Chriſti diuitiarum magnitudini ſenſu myſtico pulchrè adæquatur, t. 3.280.d. & ſeq.
Conuiuij ab Holopherne inſtituti quis ſcopus, t. 3.274.b
Coos inſula primum lanificijs claruit, t.1.180.c.1
Coquinæ apparatus author Apicius, t.1.273.c.1
Cor multis modis in Scriptura accipitur, t.1.112.c.1.& 2.t. 2.190 c.& 300. a. quomodo cuſtodiendum, t.3.19. b. gaudens diuitijs præualet. t.3. 341.f. eius puritas parieti limpido comparatur, t.3. 446.d. contritum munus Deo gratiſſimum, t.4.148.e
Cor inclinare quid ſign. t.3.325.d
Cor & ſpiritus nouus quando detur, t.4.299.e
Corathi torrens, t.1.167.c.2
Corbeiam in VVeſtgallia monachi Fuldenſes illuſtrant, t.1.18.c.2
Core, Dathan, & Abiron ſeditionem mouentes, igne abſorpti, hæret. & ſchiſmaticos aptè exprimunt, t.2.348.h.t.2.349.e
Core vnà cum congregatione ſua interimitur, t.3.505.b
Coreb montis diſtinctio, t.1.181.c.2.t.1.184.c.2
Corinthij cur Apoſt. Paul. epiſtolas ſcripſerit, t.5.290 b. ad concordiam exhortatur, t.5.292.c. eorum hæreſes, ibid. g. t. 5.305.c. ad virtutum ſtudia incitantur, t.5.215.a. & ſeq.
Cornelij Centurionis orationes & Eleemoſynæ quomodo ante Baptiſmum aſcenderint in conſpectu Dei, t.5.565.c
Cornix auis ominoſa, t. 1.142.c.1
Cornu Chriſti regnum & inſignia denotat, t.2.123.e.1.t.5.766.b
Cornu in manibus domini quid deſignet, t.3.304.g.h
Cornua rhinocerotis crucis Chriſti typum habent, t.2.463.g
Corona vnde dicta, eiusque ſign. myſt. t.1.260.c.2
Corona beatæ quomodo obtinenda, t.5.514.d
Coronandum oportere legitimè certaſſe, t.4.53.f
Corrigere alium qui vult, vitio omni carere debet, t.3.35.g.h
Corrupta terra quo ſenſu dicatur, t.2.29.b
Corrupta natura, & diuina gratia quid in hominibus operentur, t.3. 434.g.h
Corruptionis cum Idololatria collatio, t.2.231.g
Corpus literal. & myſticè quid ſign. t.1.103.c.1. & 2. ſpiritalis & animalis notio & differentia, t.1.123.c.1. eius omnes partes iuxta literam & myſt. vt facies, oculi, &c. quid ſign. t.1.104.& ſeq. ſuſiſſimè. quomodo à pueritia aſſuefaciendum, t.3.355. b. eo vt aſino vtendũ, t.3.16.a. vnde dictũ, t.6.269.b. quomodo caſtigandũ, ib.
Corpus & animam depoſitio homini eſſe datam, t.2.188.e. quin & ipſum Chriſtum Dominum, ib.f
Corpus & anima noſtra quomodo in Babylone verſentur, t.4.123.b
Corporis Chriſti beneficia, t.5.219.d
Corpus & ſanguinem ſuum cur Chriſtus nobis reliquerit; idque ſub ſpecie panis & vini potius, quam alia aliqua materia, t.6.11.c. & ſeq. fusè, quomodo veraciter ſumendum, ib.h. ex infermentato pane, & vino aqua miſto cur cõſecretur, t.6.12.a.& ſeq. indignè accedẽtiũ facinus, ib.d per Noe & Melchiſedech præfiguratur. t.6.12.g
Corporis Chriſti reſurgentis proprietates, t.5.341.h
Corporis Eccleſiaſtici variæ functiones, t.5.265.a.& ſeq.
Corporis & animæ ſanitas multò præſtãtior diuitijs, t.3.469.e.& ſeq.
Corporis humani conſtitutio, t. 6.177.d
Corporis noſtri reſurgentis qualitates contra Eutich. t.5. 631.t.5. 641. d
Corporum diuerſitas, t.5.725.b
Cortinarum tabernaculi deſcriptio, t.2.129. d. cur anſas in vtraq; parte habuerint, t.2.240.a
Coruſcatio lucem habet tranſeuntem, t. 3. 13.d
Coruſcationes quid notent, t.1.151.c.1
Coruus arcâ emiſſus & non reuertens, vbi manſiſſe credatur, t.2.31.d
Cornorum ſignificat. varia, t.1.141.c.2
Cothurnus quid, eiusque in tragœdijs vſus, t.1.262.c.2
Coturnices, t. 1. 141.c. 1. caducum morbum patiuntur, ibid. figura legis ſunt hiſtoricæ, ibid.
Crapulæ pernicies, t.3.485.c
Craticula ſacrificium, mortem Chriſti ſign. t.2.178.c.t.2.297.g
Craticula & arulæ in altari conſtructio & vſus, t.2.147.e
Creatio primorum parentum, Nouique Adami vnde, t.3.432.h. Ad Dei ſimilitudinem facti, t.3.432.h.t.3.433.a.& ſeq.
Creatura quando ad vltionem armentur, t.3.369.b
Creaturam pro Creatore colentes creaturis puniuntur, t.3.380.a. t.3.383.d
Credens Domino quomodo non iudicetur, t.5.184.h.e. qui ſint ij, t.4.36.e
Cretenſes cur dicti mendaces, t.5.524.e. hoc teſtimonio Apoſt. vtens non reprahendus, ib.
Criſpini & Criſpiniani Martyrum tortura. t. 6.197.e
Crocodilus in Nilo gignitur, terribilis, nocte in aquis, die humi quieſcit t.1.137.c.1. Maxillam ſuperiorẽ mouet, ib. volatilis, t.1.139.c.2
Crura pedibus habere ſublimiora quid ſignif. t. 2.212.h
Crux 50. cubitorum Mardochæo fabricata quid ſignif. t.3.288.g
Crux Chriſti Iudæis peccatum & maledictum cur, t.5.390.e. in ea pendens qui maledictus dicatur, ib.& ſeq. t.5.391.a. Dæmones fugat, t.3.302.a. eius typus eſt palus, quo Iael tranſadegit cerebrum Siſaræ, t.3.13.g. quomodo portanda, t.5.100.g. eius inuentio, t.5. 625.c. eius virtute Grathus, vir pietate clarus hoſtes deuincit, ibid. eius moralis expoſitio, t.5.153. h. quando ei affixus, t.5.155.e. eius acroſticha, t.6.202.f. cum ſuis myſterijs effigiatur, ex imagine Chriſti membrorum ſitu. t. 6. 232. b.& ſeq.
Crucifigentium ſuas concupiſcentias merces, t.5.213.c.& ſeq.

Cubiculi notio liter. & typica, t.1.192.c.2
Cubitus geometricus quid, t.2.30.d
Culex ſanguiſugus, t 1.143.c.2
Culpâ oblatâ reatum non tolli demonſtratur, t.3.79.g
Cultura quid, t. 1. 233.c.1
Cultus tabernaculi Moſ. quam diu permanſerit, t.3.96.a
Cupidini cur ſagitta adſcribatur, t.1.207.c.1
Cura boni nominis quanti facienda. t. 3. 494. b. nomen bonum quod, ibid. d
Curia definitio, t.1.191.c.2
Curioſitatis vituperium, t. 3. 401. g. h. t. 3.402.a. t.5.482. e. t. 5.491.d
Currentes ad malum, hoſtes ſaluatoris deſignant, t.3.324.g
Currus & quadriga quid ſignif. t.1.128.c.2.& 129.c.1.t.1.250
Cuſtos, Dominus Deus dicitur, t.1.124.c. 2
Cuſtodis templi ſolertia, t.4 336.b
Cuſtodes vocantur Apoſtoli & Prædicator. t. 1.124.c.2
Currus & equi cur ſoli dati, t.3.141.b.c. à Ioſia combuſti, ibid.
Cutis oſſi adhærent quid ſign. t. 4.161.c
Cycladarum Inſul. vocabula, & origines, t.1.180.c.1
Cyclopes varij, t.1.122.c.1
Cyclus paſchalis qui inueniatur, & quis autor eius, t.1. 97.c.1.& 2
Cygnus ſeu olor nautarum auis, quos ſignific. t. 1. 139. c. 1. & 2. t. 5. 736. c
Cymbali etymon t.3.172 b. noſtrorum labiorum typus, ib.
Cynici vnde dicti, t.1. 201.c.2. eorum hæreſis de Matrimonio, ibid.
Cynocephali qui, t. 1.122.c.1
Cynomia interpretatio, t. 2.118.d
Cynomyia muſca canina, t. 1.143.c.2
Cypreſſi virtutes, t. 1. 298.c.1
Cyprus vnde dicta, t.1. 179.c.2. prima inuentrix metalli, ib.
Cyri, & Darij in Babylonios expeditio, eorumque vaſtatio. t.3.240.f
Cyrus myſticè Chriſtum Dominum repreſentat, t.3.241.a.b. &c.
Cyrus Perſ. & Medorum Rex, cur ſeruus Dei vocatus, t. 1.173.c.1

D.

D*Æmonis notio, t.1.205.c. 2. eo in Geraſen obſeſſus quos notet, t.1.79.c.1. Item mutus & cæcus, ib. quomodo fiat eſca hominum, t. 1. 134. c. 1. negligentes mandata Dei vincit, t. 3. 19. quomodo homines excæcet, t.3.35.b. Vulpes eſt, ib.34.f. Dei clementiâ vincitur, t.3.16.b. vnde exiſtat, t.3.176. a. curribus & quadrigis vtitur & qui illi, t. 3.16. non contentus paucis hominibus, ibid.*
Dæmonia gentium quæ, t.3. 175. h. firmiorem de Chriſto habent fidem quam Hæretici, t.5.53.c. cur porcos inuadendi poteſtatem acceperint, ib.e
Dæmoniacos à ſaluatore liberatos quomodo duos Matth. Marc. verò & Luc. vnum commemorent, t. 5.52.f. quid figurarint, ib.h
Dagon idolum Philiſtæorum. t. 3. 52. f. heb. piſcis triſtitia, ib. illata arca ruit fracta ceruice & amputatis manibus, ib. g
Dalila, paupercula figura Synagogæ, t.1.72.c.2
Dalmatica quid, vndeq; dicta, t.6.7.g
Damaſci etymon, t.4.120.a
Damaſcus vnde originem duxerit, t.1.188.c.2
Damnandorum cruciatus qualis futurus, t.3.314.c.d. t.6.213.d
Dan quid ſign. t.1.188.c.1. t.1.67.c.2. t.3.52.b. Eccleſiæ, Antichriſti & Hæret. typus, t.2.81.a & ſeq. & 82.b. t.3.17.e
Danatiſtarum, Eccleſiam ſolis Africæ finib. circumſcribentium hæreſis reprobatur, t.5.650.d
Daniel cur dictus iudicium Dei & vir deſideriorum, t.1.76.c. 1. cur Eunuchus, t.3.140.c
Dathan & Abiron cum ſocijs hæreticorum typus ſunt t.1.71.c.1
Datum & acceptum diligenter ſcribendum, t.3.497.g
Dauid imaginem exprimens Chriſti, cur dictus fortis manu vtique, t.1.72 c. 2. eius exilium, 188. c. 1. an Ephrataus ſecundum ſtirpem, t.3.p. 47. b. rex vnctus Chriſti typus, t.3. 60. a. muſicam callebat optimè, ib. d. Citharâ arreptâ veſaniam Saulis compeſcuit, ib.e. & 62.a. in agro iuxta lapidem latens Chriſti figura, t.3. 63. a. f. inſaniam ſimulat, ib. e. eius manſuetudo, t. 3. 64.c. & 65. f. triginta annorū regnum ſuſcipiens Chriſtū exprimit, t.3.72.e. Chriſti figuram cum teneat, qui plures ei licuerit habere vxores & concubinas, t. 3. 83. a. t. 3.170. e. cur Abrahæ præferatur, t.3.320.e. plurimis facinoribus egregijs clarus, populo coniunctus ante arcam ſaltare non erubeſcit, t.3. 74. pugnando hoſtes, ſaltando ſe ipſe vicit, ib. h. eius cum Berſabee lapſus, t.3. 78. e. & f. pœnitudo, t. 3. 79. g. ſuperbia elatus cenſum populi init, eiuſque vltio, t.3.86.b. t. 3. 182.b. & ſeq. eius laus inſignis, t.3.508.b. quo ſenſu dominus dictus, t.5.127.d
Debitor 10. talentorum quis, t.1.79.c.2. omnibus quis, t.5.176.c
Debora Prophetis, vxor Lapidoth, iudicat populum Iſrael, t.3.12.b. mittit Barach ducem contra Siſaram: ibid. ſternit hoſtem, ibid. 13. a. cur ipſa inter iudices Iſraelitarū ſola Prophetis, ib. b. magnā laudem & conſolationem ſexui ſuo conciliat, ibid. Debora, hebraice apis vel loquela, ibid. b. t.1. 71. c. 2. ſub palma ſedet, ib. c. typus eſt prophetiæ vocantis Iudæos ad Chriſtum, ib. e. epinikion cæſo Siſara canit, t.3. 14. c. d. allegor. ſign. gentium multitudinem Iudæos præuenientem in fide Chriſti, t. 3. 16.e
Debbora & Barach canticum cum Iudithæ poſt victoriam confertur, t.3.277.a
Decalogum cur Phariſæi membranulis inſcriptum, & complicatum in fronte ligauerint, t.2.417.d
Decalogi ad decem plagas Aegypti comparatio, t.2.117.g. & ſeq. cur in duobus tabulis ſcriptus, t.2.416.d
Decani monaſterij Bened. officium, t.6.296.a qualitates, ibid.e
Decapolis quid denotet, eiuſq; ſitus, t. 1.176.c.2
Decem filij Aman, quingentis viris in Suſis interfectis, cur ſoli ex patibulo ſuſpenſi, t. 3.291.a
Decem oboli in pretium animæ dati myſticè quid ſignif. t.2.159.b
Decembris *feſtiuitatum celebrium copioſa deſcriptio, t. 6. 200. a. & ſeq. t.6.201. per tot.*
Decima & veteris, & noui teſtamenti miniſtris altaris ex mandato Dei debentur, t.2.356.b. t.2. 430. h. & ſeq.
Decimas cur Abraham Melchiſedech poſt benedictionem acceptam obtulerit, t.2. 38. d
Decimarum myſtica notio, t.4.357.b. earum genera, t. 4.359.e
Decimæ ex frugibus & pomis quomodo redimere licuerit, t.2.294. b. cur hæ redimi, boues verò, & oues minus potuerint, t.2.294.c
Decimæ variæ apud Iudæos, t. 3. 48. quales decimas ablactato Samuele obtulerit Anna, ibid.
Decipientium & deceptorum interitus qualis, t.4.77.e
Decollati. Ioannis Bapt. deſcriptio, t.5.738.d
Decoriare carnem verbi Dei, & membratim diuidere qui exiſtimandi, t. 2.175.a. t.2.296.c
Dedicatio Eccleſiæ vnde initium ſumpſerit, t.5.603.f
Deduci ad inferos, & reduci qui intelligendum, t.3.298.g
Defectus proximi non eſſe reuelandos, t. 2. 241. c. t. 2.145. c. t. 2. 208. a
Defectus vnde dictus, t. 4.151.f. quid ſign. t.5.767.f
Defenſio pro vltione accipitur, t. 3.272.g
Defunctorum animæ ſacrificijs curari, & quæ, t.6.27.a
Dei, Matriſq; eius animi demiſſio, t. 3. 276.f
Delatoris pœnitentia, t.6.120.c
Delfines naues ſaltu tranſuolant, & quando tempeſtates denuncient, t. 1. 136. c. 2. vocantur Simones, ibid. aliqui ſunt ſerrato dorſo, ibid. & 137.c.1
Delicta parentum quomodo & cur filijs imputentur, t. 2. 116. e. & ſeq. t.2.415.f. t. 2. 443. g
Delicti variæ ſignificationes, t. 2.194. d. à peccato diſtinguitur, t.2. 300. e
Delinquentes, & ad Eccleſiam confugientes ab ea non eſſe abſtrahendos, t.6.120.f. & ſeq. t.6.161.f. & ſeq.
Delitiæ cæleſtes appetitum, terreſtres faſtidium pariunt, t.3.455.c
Delitiarum variarum deteſtatio, t.5.273.f
Delitiarum cordis & corporis diſtantia, t.3.375.g
Delos poſt Ogi diluuium, prima radijs ſolaribus fuit illuſtrata, t. 1. 180.c.1
Delubra quid, t. 1. 193.c.1. myſt. eorum ſig. ibid.
Demetrius qua ratione regnum adiuerit t. 4.400. f. eius contra Iudæos hoſtilis expeditio, ibid. h. t. 4. 401. a. t. 4. 404. c. exercitus ſuo exoſus, t. 4.405.f. t.4.417.d
Denarij numeri ſignif. t. 4.322.a
Dentium myſtica interpretatio, t.4.150.b
Depoſitum contempto Deo neganti, aut aliquid extorquenti per calumniam quid offerendum fuerit, t.2.188. d. t.2.299.b
Deprecatio pro Eccleſia, t.3. 481.f. g. peccatoris rei, t.6.213.c
Deprecari ſuper cornu altaris quid ſign. t.2.158.d
Deriſionis grauitas, t.3.345.g. fugienda, t.3.347.e
Deſcendere cum armis ad infernum quid, t. 4.290. b. in lacum, t.3.297. e
Deſcenſus Ioſephi in Aegyptum cum Chriſti in hunc mundum confertur, t.2.30.c.

Digitized by Google

Deſcenſus Domini per nubes, t.2.166.b

Deſcenſus Abræ in Aegyptum cum vxore Sarai, t.2.36.c

Deſcenſus, aſcenſusq; Chriſti finis & fructus, t. 5. 438. a. & ſeq.

Deſertores filij qui, t.4.104.g

Deſertum quid, t.1.185.c.2. eius variæ notiones, ibid.

Deſiderium carnis in quo conſiſtat, t.5.410. a. & ſeq.

Deſperandum nequaquam eſſe de Dei miſericordia, t. 6. 101.c.t.6. 134.b. deſperationem Diabolus ſuadet, ib. e. quam ſit perniculoſa, ib.h.t.6.281.e

Deſtinatum inter & prædeſtinatum diſtinctio, t.5.174.a

Detractor duos inficit, t. 3. 350. b. t. 3. 352. b. t. 3.344.c

Deuia loca Hæreticorum typus, t.1.185.c.2

Deuorare Sanctos qui dicantur, t.3.346.b.t.3.347. a

Deus in Scripturā varia habet nomina, t. 1. 56. 57. quid ſign. ibid. humana ei membra adſcribuntur, & quid notent, ibid. & 58.c. 1. & 2. ſine ſtrepitu & diuerſitate linguarum omnia appellauit, t.2.5. b. futura præuidens quaſi iam perfecta laudat, t. 2. 7. b. cur benedixerit primis parentibus, t. 2. 9. e. ſeptimo die mundo creato quomodo quieuiſſe dicatur, t.2.11.g. & ſeq. requieſcere quomodo dicatur, cum alibi vſque modo laboret, t.2. 12. c. Adam non ignorando, ſed increpando quæſiuit, t. 2. 21. d. eius nomen quod, t.2.90.a.& 92.h. eius cum creaturis concurſus, t.2.122.f. qua ſpecie hominibus apparuerit, t. 2.131.c. non penſator nobilitatis eſt carnis, ſed animi, t. 2. 169.g. vbi plantet. t.2.208.g. eius decretum & ſapientia infallibilis, t.2.369 e. quomodo terreat, ib. h. ad exercitationem Iudæ, & reprimendam in vberiore proſperitate elationem, non tradidit illi vallis incolas, t. 3. 6. e. quomodo cauſa peccati, t. 3. 7. d. dilectionem ab homine petit, & cur, t. 3. 8.g. an, & quomodo iraſci dicendus, t.3.9. a. qui à Deo in manus Sathanæ tradantur ibidem. b. tradit in paſſiones ignominiæ, ibid. tradit deſerendo, ibid. in nobis quando habitet, ibid. non vt ignorans & futurorum neſcius tentat, ſed noſtri cauſâ, t. 3. 9. g. promiſſiones Dei an inefficaces, ibid. quot tradat in reprobum ſenſum, t.3.12.g. eius ſtupenda clementia, t. 3.10. h. eius potentiæ nemo reſiſtere poteſt, t. 3.15. b. cælo, ſtellis & elementis in hoſtes furit, t.3.18.a. ſanctus & iuſtus, t.3.48. h. & quidem ſolus fortis, ib. ſcrutatur corda, t. 3. 49. a. mortis & vitæ in illo poteſtas, ibid. Chriſtum deduxit ad inferos & inde reduxit, ibid. e. è puluere ad gloriam illum ſuſcitauit, ibid. impios labi ſinit & perire, ibid. g. ſuperbis reſiſtit, ibid.g. ab illo fides & cognitio eius nobis, non à nobis, ib. h. quomodo animam habere dicatur, t. 3.51. c. cur liberet Iſrael è manu Madian pauco milite, t. 3.22.d. explorat militem, ibid. eligit contemptibilia, ibid. & 24. b. quomodo miſerit ſpiritum malignum inter Abimelech & Sichimos, t.3.26. g. non delectatur victimis humanis, t.3.28.g. coronat eos qui pro iuſtitia & religione trucidantur, ib. h. per malos mira etiam operatur. t.3.30.b. peccatis noſtris benè vtitur, ibid.e. Saulem à regno ſemenq; eius reijcit, t. 3. 57.d. non quærit ignorans, ibid. iubet tolli Amalechitas per Saulem, & cur, t. 3. 58. b.c. non eſt mutabilis, ibid. 59. fidelis in promiſſis, t. 3. 41. inuocantibus ſe in bello præſto eſt, t.3.159. b. eius iudicium immutabile, t. 3. 236. a. ſuos caſtigat, ib. terminus ei non eſt præſcribendus, t.3.271. a. imbecillioribus honoratur, t.3.273. b. nunquam miſericordiæ ſuæ obliuiſcitur, t.3.304. a. omnia fecit mortem non intendens, t.3.364. e. ſæpius in Euang. filius hominis, quam Dei appellatus & cur, t.3. 350.b. inuocandus, t.3.425.g. quomodo tentet, t. 3. 363. b. criminum ſeuerus eſt vltor, t.3.364. b. nihil contra naturam agit, t. 3.364.f. ei peccare quomodo accipiendum, t.3.311.a. eius in varios peccatores grauis animaduerſio, t.3.369. b. quare fidelis & rectus dicatur, t. 3. 310. g. Deo quatenus oculi, aures, manus, ira, &c. conueniant, t.3.381.e. quomodo ab hominibus videatur, t.3.510. c. à gentilium Dijs qui differat, t. 1. 208. c. 2. homo factus, t.6. 211.d. triplex an rectè dicatur, t.6.235. g. quid ſit, t. 6. 255. d. omnia videt, t.6.277.f. quid ſign. t.5.767.d

Deus 6. diebus omnia producens, quomodo alibi ſimul creaſſe dicatur, t. 2. 13. b

Deus naturâ, homines gratiâ conſtant, t.3.435.b

Deus ideò non loquitur vt quid fiat, ſed quia futurum eſt, ideo prædicit, t.4.28.c

Deus Pharaoni quomodo Moyſes datus, t. 2. 93.e.f

Deus cum ſolus adorandus, quomodo Abrahamo populum licuerit adorare, t.2. 49. a

Deus non volens mortem peccatoris quomodo cogitauerit Amaſiam occidere, t.3.231.b

Deuteronomij contenta, t.1.92.c.1. vbi ſcriptum, t.1.181.c. quid ſig. & cur Dominum dicat ad Moyſen locutum, cum ipſe Moyſes iſtius libri ſit autor, t.2.408.b

Dextra manus Ephraim iuniori, ſiniſtra verò Manaſſen impoſita maiori, myſticè quid ſignif. t. 2. 78.b

Dextra cum ſemper in bonam partem accipiatur, cur in Deuter. ad dexteram aut ſiniſtram declinare prohibeamur, t. 2. 448. & ſeq. t.2.449.a

Dextra quare vngatur, t.2.202.g. quid ſig. t.5.768.a

Dextra & ſiniſtra differentia & quid ſignificet, t.1.109.c.1

Dextrariola quid, t.3.273.d

Dextrocherium quid ſign. eiusq; vſus, t.3.273.d

Diabolus myſticè Adonibezech, t. 1. 5. d. eius in hominem aſtus, & tyrannis, ibid. fide & virtutibus ſuperatur, ib. varia membra humana ei conueniunt, t.1.116.c. 1. quomodo ligandus & eneruandus, t. 2.263. h. eius bella, blandimenta & aſtus in genus humanum, t. 3. 17. g. per Regem Chanaam ſignatur, ibid. à Chriſto victus, ibid. Doctorum in Eccleſia conatum impedire conatur, & quomodo, t.3.57.f. inuidus & ſuperbus eſt, ibid. eius ſuperbiá genus humanum ſeductum, Abrahæ ſapientiâ reſtauratum, t.3.377. g. eius inuidiá homo à Deo creatus immortalis factus eſt mortalis, t. 3. 365. g. cur tanto furore in genus humanum exardeſcat, t. 3. 222. c. vnde occaſionem ad malum nactus, t. 3. 223. c. eius etymon. t.6.255 b

Diadematis deſcriptio, t.1.261.c.1

Diaconorum etymologia, t.6.5.g. officium, ib. ſeptem cur ab Apoſtolis inſtituti, ibid.

Dialectices definitio & præſtantia, t.6.42.b. eius effectus & neceſſitas, ibid.

Didrachma quid, t.2.289.b

Dies variæ acceptiones, t. 1. 154.c.2.& 155.c.1.& 2.t.2.768.c. eius partium ſignific. t. 1. 155.c.2

Dierum ſex allegor. expoſitio, t.2.12.a. quid notent, ib. 13. b. longi & breues qui, t.3.7.f. ſeptima vltima, t.2.11 d. quid ſign. t. 2.11.& 12. veſperam non habet, ib. octaua quæ dicatur, ibid.e. celeberrimus & ſanctiſſimus quis, t. 2. 266. f. & 267. c. fortium quis, t. 3. 292. b

Dies eorum erunt centum vinginti anni, quomodo accipiendum, t.2. 28. g

Dies vltionis quomodo iuxta ſit. t.2.450.b

Dies & tempora à Deo eſſe, qui & reliqua omnia creauit ac diſpoſuit, t.3.475 d. e

Dies hominis & dies Dei qui, t. 4.56.h

Dies mortis cur nobis incognitus, t. 4.318.a

Dies mortis & generalis Iudicij quando futurus, t.5.484.f. quomodo debeamus eſſe ad eum parati, ib. eius terribilitas, t.5. 487.g

Digiti diſtribut. donor. Spiritus ſancti ſignificant, t.1.109.c.1.& 2.

Digitus Dei quid, eiusq; vis, t.2.95.e

Dij, Deæq; ſingularum regionum & locorum celebrati deſcribuntur, t.1.205.c.2. quod eorum initium, & munus, ibid.

Dijs detrahere quid ſignif. t.2.127.a

Dilatio qualis eſſe debeat, t.3.287.a

Dilectionem proximi repellunt improperium & inuidia, t.3.406. b. Dulcedo in verbis ac pacifica conuerſatio iuuant, t.3.406.f

Diligentium Deum, & mandata ſeruantium remuneratio, t.5.668.e

Diluuij ſignificatio, t. 1.170.c.1. & 2. diluuium Noe, ibid. diluuium in Achaia ibid. item Deucalionis, ibid.c.2

Dinæ lapſus, & zelus fratrum eius contra Sichimitas quid ſpiritualiter denotet, t. 1. 67. c. 1. raptus & oppreſſio violenta, t.2.64.e. eius ſtupri vltio. ib. f. & ſeq.

Diocletiani & Maximiani Imp. tempore qualis perſecutio extiterit, t.4.298.c

Diſciplina Chriſtiana, quid, eiusq; effectus, t.6.73.g. meditatione diuinæ legis acquirenda, t. 6. 73.e. & ſeq.

Diſciplinam Patris, & Matris audire quid, t.3.324.b

Diſciplinam ſenſus diſcere quid, t.3.432.a

Diſcipuli munus taciturnitas & attentio, t. 3. 473. b. tom. 3. 474.a

Diſcipulorum Chriſti varia dona, t.5.131.e

Diſcipulorum duorum ad ſepulchrum Chriſti curſus myſticè quid ſignif. t. 5.640.a

Diſcipulorum ante Spiritus Sancti aduentum imbecillitas, t.5.662.b

Diſcretio in conſilijs captandis, qui conſulendi, & à quibus conſilia abſcondenda, t.3.483.g.h

Diſcordia omnia peccata capitalia excedit, t.3.332.c

Diſcretio de ſomnijs internoſcendis, t.3.477.b. ſex modis fiunt, ibid. vnde oriantur, ib.e

Diſcretio in verbis ſeruanda, t.3.438.d

Diſputare de Deo an omnibus licitum, t.2.191.b

Diſſenſio inter Hraban. & Monachos, t.1.18.c.2

Diſtributio terræ promiſſionis Iſrael per varias ſortes, t.2.401.f. & ſeq.

Ditiori & honeſtiori nobis non facile communicandum, t.3.425 a

Diuerſitas corporis, diuerſitatem quoque animæ prodit, t.2. 320.f

Diues peccator non eſt honorandus, t.3.420.d

Diuerſorij etymon, t.1.193.c.1.myſt.ſig.Eccl.ib.

Diues camelo comparatus quos ſignificet, t.1.79.c.2

Diuina humanis anteponenda, t.6.206.c

Diuinaculis magi, vt Ephod Prophetæ vtuntur, t.2.365.b

Diuiſio terræ ſanctæ in 12.tribus, t.4.373.a.& ſeq.fusè.

Diuiti cum paupere non conuenit, & hoc deſpecto, ille honoratur, t.3. 426.a.b

Diuitiæ addunt amicos, t.3.344.h. iniuſtæ quæ, earumque malum, t.3.405.e cur ſpinis comparatæ, t.5.80.f propriæ quæ, t.4.217.b. neminem liberare poſſunt, ibid. earum in S. Scripturâ duæ ſpecies, quarum bonæ aliæ, aliæ malæ, t.3.471.a. earum incommoda, t.3. 339.b

Diuitiæ S.Eccleſiæ, t.3.224.c

Diuitis ſine macula encomion, t.3.471.d

Diuitias bonitatis & patientiæ Dei non eſſe contemnendas, t.5. 181.c

Diuitum pericula & calamitates, t.5.509.d.f. variæ eorum conditiones, t.5.112.a

Docendi arguendiq; modus perutilis, t.5.416.c.& ſeq.

Docentis & auditoris munus, t.4.292.b

Docere cur mulieribus prohibitum, t.5.526.f

Doctori Catholico quid in docendo ſpectandum, t.6.45.d. & ſeq. t.6. 46.b.& ſeq.t.6.48.a.fusè. Virtutum ſpecies vitiorum ſpeciebus opponat, ib.h.t.6.49.a.& ſeq.

Doctori vocem eſſe temperandam, & vitia ancipitis gladij inſtar incidenda, t.3.281.b.t.3.282.a

Doctori cauendum ne culpa eum redarguat, t.4.195 f

Doctores Eccleſiæ plerumque peruerſis riſui ſunt, t.4.61.g. obſcuritatem vitent, t.2.338.a munus, t.4.139.a

Doctorem ſæpe ipſum culpa redarguit, t.2.214.g

Doctrina per patientiam probatur, t.3.345.b

Doctrina Hæret. fabula vana eſt, t.3.441.a

Doctrinæ & gubernationi Sacerdotum obſecundandum eſſe, t.2. 192.d

Doctrinam Chriſti Iudæis ſcandalo fuiſſe, t.3.325.d

Doctrinam ſanam docere quid ſign.t.5.525.f

Doeg obligatus interpret. & cur, t.3.63.d. Saule mortuo ſe ipſe interemit, t.3.66.h. vide t.3.163.d.e

Dolentium vocem cur Deus ſe exaudire quandoque diſſimulat, t.4. 150.h.t.4.155.d

Dolor qui Deo competat, t.3.341.c

Doloſorum, maximè Hæret. inſidias eſſe cauendas, t.3.423.c

Domeſtica Eccleſia quæ, t.2.191.a

Domeſtici veſtiti duplicibus S. Eccleſiam ſignif. t.3.360.c

Dominatus ſuper piſces & volucres primis parentibus pro memoria mortalit. datus, t.2.10.f

Dominica dies vndè dicta, t.1.162.c.2. eius ſanctificatio quomodo, curque ab Apoſt. inſtituta, t.5.604.g.t.5.605.a.& ſeq.t.6.26. c.fundatur etiam in ſacra Scriptura, ib.d

Domus etymon, t.1.192.c.2. ſuperborum inſtabilis, t.3.341.b. aliena quæ, t.3.330.f. Dei quæ, t.5.667.f

Dominus qua ratione ad Laban locutus, t.2.50.b. quomodo inueniatur, t.3.363.d.t.5.768.g

Domum Domino vouenti quid olim faciendum fuerit, t.2.290.h. & agrum, ib.

Domus Dauidis. & Saulis cuiuſmodi ſit, t.3.71.c

Domus quomodo & quales hominibus ædificandæ, t.2.278.h. variæ eius notiones, t.5.768.b

Domus Iacob quæ, t.2.373.g

Domus extra muros Eccleſiam gentium denotat, t.2.278.c

Domus exterminata Hæret. Synagogam notat, t.3.444.b

Domus iuſtorum Eccleſiam exprimit, t.3.337.g. non delebitur, ibid. & t.3.340. eius fortitudo, t.3.341.d

Dona primis noſtris Parentibus collata, t.3.433.g.h. in varias gentes ac nationes genus eorum diſtinctum eſt, t.3.434.a

Dona ad Dei tabernaculum formandum qualia offerenda, t.2. 132.g

Donorum alia muniunt hominem, alia ornant, & quæ, t.4. 143.b

Dormire in itinere quid, t.2.56.g

Dormire cum incircumciſis quid, t.4.289.c

Dormire qua ratione Deo conueniat, t.4.46.b

Doryx quid & vnde cognominatus, t.3.456.d

Dothaim quid ſignif. t.2.68.b

Draco marinus venenum percuſſus fundit, t.1.137.c.1

Draco Dæmon. & Miniſtros eius ſignif. t.1.134.c.1. marinus percuſſus venenum fundit, t.1.137.c.1

Duæ vxores Iacob duorum Teſtament. typus, t.3.151.h. & præſentis noſtræ vitæ, ibid.

Duæ gentes odibiles quæ, t.3.515.b.& ſeq.

Duæ ſpecies periculoſæ quæ, t.3.462.a

Duæ rogationes Salomonis inſignes, t.3.355.g

Duarum perplexarum quæſtionum conciliatio, t.3.229.c

Dubijs ſermonibus cur & quomodo Deus vtatur, t.4.194.a.& ſeq.

Ducatum Euangelij tranſeuntes qui, t.6.254.b

Duces in bonam & malam partem ſumpti quorum typus, t.1.213.c.1

Duces ſinguli per ſingulos dies iubentur offerre munera, quodque ſingulorum officium, t.2.330.g

Duo cæci iuxta viam ſedentes quos figurent, t.1.79.c.1

Duo filij miſſi ad operand. in vin. quos popul. ſignific. t.1.79.c.2

Duo titiones fugimantes, duorum regnorum finiendorum typus, t.3. 134.e

Duo cor contriſtantia quæ, t.3.461.b

Duodecim Principes circa tabernaculum caſtra metantes aptiſſimè Patriarchas, & 12. Apoſtolos exprimunt, t.2.321.a

Duodecim Legiones Angelorum myſticè quid ſignif. t.5.147.e

Duodecim boues temp. Salom. 12. Apoſt. figurarunt, t.3.106.c.t.3. 205.e

Duodecimus menſis interfectioni Iudæorum deſignatus nouiſſimam ætatem ſæculi exprimit, t.3.291.g

Duplex animo quis, t.3.398.f. quid illi futurum, t.3.399.b

Duplicatio verborum quid in S. Scriptura denotet, t.2.229.c

Dupliciplaga num Deus feriat, t.4.20 e

Duplicia peccata alligans quis, t.3.409.d.

E.

EBenus cæſa dureſcit in lapidem, t.1.238.c.1

Ebrietas in quo conſiſtat, t.3.354.d. eius incommoda & effectus à contrarijs probantur, t.3.275.b.c. ſacietatem ſæpe denotat, t.2. 74.c. concupiſcentiæ fautrix, t.3.349.d. Sacerdotum & Apoſtolorum quæ, t.4.85 g. omnia vitia eam comitantur, t.3.437.b. leuitatem gignit, t.3.438.a. gaudium iniquitatum, & correptionis faſtidium, ib.b. loquacitatem, ibid. exultationem in malo, ib.c

Ebrij ſunt filij Belial, t.3.47.b

Ebrio occultanda, quæ ſobrio ad correctionem patefacienda ſunt, t.3. 65.d

Ebriorum vacillantium deſcriptio, t.4.126.g

Ebron capitur à tribu Iuda, olim Cariatharbe dicta, t.3.5.d.t.1. 71.c.2

Eburneæ domus inhabitatores qui, t.1.219.c.1

Elephantum primus in bello vſus, t.4.398.b

Eccleſia ſimplex veſtium varietate gaudet, t.1.257.c.1.t.1.266.c.2. t.1.267.c.1. hoſtes eius inuiti veritatem illius fateri coguntur, t.3.287.f

Eccleſia cur dicta congregatio & cur Catholica, t.1.84.c.1. ſagenæ comparatur, t.1.137.c.2. ſola viam ſternit ad cœlum, t.3.15.b. eius laus, ſponſus Chriſtus per Iaelem fortiſſimam mulierem ſignificata, Diabolum ſternit, t.3.13.h.t.3.18.g. quibus armis & aſtu, ibid. & 19.a. filia virgo eſt, t.3.32.b. eius aduerſus Antichriſtum victoria & arma, t.3.27.d. ſignificata per filiam Iephte 60. diebus lugentem ob virginitatem, t.3.32.e. per ſex ætates colligitur, ibid. eius porta ſunt Apoſtoli & Prophetæ, t.3.41.b. fœcundiſſima mater Spiritus ſancti gratia facta, t.3.32.d.e. poſt Aſcenſionem Domini & mortem Apoſtolorum velut vidua fuit orbata viro & liberis, t.3.37.e. eius pro animabus zelus, ibidem. diſcretio erga filios, ibidem. f. tribulationibus premitur, ibid. 38.b. ſuos myſterijs Dominicæ Paſſionis imbuit, ibid. c. ſponſa & corpus Chriſti, ibid. f. grata & memor beneficiorum ſponſi, ibid. 39.a. eius humilitas erga Chriſtum, ibid. c. Chriſti Incarnat. ex veteri Teſtam. probat. ibid. d. ex lege

ſpiritualem

ſpiritualem ſenſum elicit & confeſſionem SS. Trinit. ibid. e. eius ſcientia & virtutes, t.3. 41. b. per Ruth figurata patienter Incarnationem exſpectat, ib. c. eius preces quantum valeant, t. 3. 270. c. ſemper pro incolumitate ſuorum orat. t. 3. 289. e. & pro grauiſſimis peccatis, diuinitusq; ſibi indulta poteſtate flagitia remittit, t. 4. 27. d. Catholica quæ, vndeq; dicta, t. 6. 3. f. & 50. b. eius tres ordines, & qui ib. g. t. 6. 51. a. eius beneficio affecti, eidem quandoque hoſtes, t. 4. 413. a. quomodo in ſpeluncam latronum verſa, t. 4. 26. g

Eccleſiæ iuſtorum filij ſunt ſapientia, t. 3. 400. e

Eccleſiæ & ſacerdotum iuſtis decretis immorigerus morte multandus, t. 2. 430. d

Eccleſiarum illuſtrium acceptiones, t. 6. 238. d. & ſeq.

Eccleſiarum, Patronorumque Moguntiacorum illuſtrium declaratio, t. 6. 241. g. & ſeq.

Eccleſiaſtic. rerum ſcriptores quid ad ſcribendum impulerit, t. 1. fol. 1. præfat.

Eccleſiaſtes quid ſignificet, t. 3. 355. c

Eccleſiaſtes & Eccleſiaſticus liber ad quid potiſſimum deſeruiant, t. 3. 394. c. eorum diſtinctio, ibid.

Eccleſiaſtici Ordinis gradus quot, vndeque initium duxerint, t. 6. 4. d. t. 6. 5. c

Eccleſiaſticis cauendum ne ſe terrenis lucris, & voluptatibus tradant, t. 2. 333. f. num mercimonia ijs licita, t. 6. 462. b

Edacitatis nocumenta, t. 6. 274. g

Edelhardus Cellerarius Hrabani, ob auarit. & eleemoſy. pro defunct. non præbitam à ſpiritib. horrendè caditur, t. 1. 17. c. 1. & 2

Edelhardus poſt triduum moritur, ibid. apparet Hrabano poſt obit. ibid.

Edera figuram habet Iudaici populi, & cur, t. 1. 241. c. 2

Edere cum Principe allegoricè quid, t. 3. 348. e

Edom qualis, t. 4. 163. d. filiæ eius quorum typum tenent, ibid. e. & ſeq.

Eſnæi quid docuerint, t. 1. 86. c. 1

Effraim interpretatur augmentum, t. 1. 69. c. 1

Efrata cur ciuitas Dauid dicta, t. 1. 176. c. 1. alia diuerſarum regionum & ciuitatum vocabula, ib. c. 1. & 2

Egeſtas quid, t. 3. 332. a

Egla cur ſola Dauidis dicatur vxor, cum certò conſtet plures eum habuiſſe, t. 3. 71. d. & t. 3. 154. f

Eglon quid ſig. t. 1. 71. c. 2. Rex Moab, premit Iſraelem ſeruitute quindecinali, t. 3. 11. c. occiditur ab Aod, ibid. d. exilis an craſſus fuerit, ib. g. quid Hebraicè ſignificet, ibid. b

Eiecta quæ intelligenda, t. 4. 355. a

Einhardus Abbas ex regio ſenatore, t. 6. 244. f

El nomen Dei, t. 6. 204. g

Elcana Pater Samuelis è ſtirpe Leui ortus, matrem tamen habuit è ſtirpe Iuda Ephratam, t. 3. 47. b. eius pietas, ib. c. vxores eius Anna & Phenenna, ib. d. triſtatur ob ſterilitatem Annæ, ib. typus in pietate conſtantium, ib. a. & ſeq.

Elchias Deuteronomij inuentor, t. 3. 160. b

Eleazar fortitudo, t. 1. 70. c. 2. t. 3. 84. g. aliorum fortium virorum ſpecimen, ibid. & t. 3. 85. a

Eleazarus cur filius Matathiæ aliàs, aliàs Sauræ dicitur, t. 4. 399. b. Elephantem interficiens ſuperborum typus, ibid.

Electi Iſrael qui, t. 2. 131. c. ad erudiendum ſæpe tentantur, t. 3. 79. b. vanam gloriam furtiue ſubrepentem ſtatim ſupprimunt, t. 3. 129. eorum pro rerum diſpoſitione compunctiones, t. 4. 156. h. gloria t. 6. 213. a. diuerſitas, t. 5. 519. d

Electorum & reproborum tentatio, t. 4. 141. d. diſcrimen, t. 5. 647. c. vtrorumque conditio, t. 5. 648. h. cur hi ad illos tranſire cupiant, t. 5. 684. c

Electio Iacob, & reprobatio Eſau, t. 5. 244. h. eius obſcuritas, t. 5. 245. d. quomodo electi & reiecti ante natiuitatem, ib. f

Electionis ſignum charitas, t. 4. 321. a. reprobationis elatio, ib.

Electrum vnde dictum eiusq; natura, t. 1. 223. c. 2. t. 1. 224. c. Redemptoris noſtri typus, ibid.

Eleemoſynâ peccatum redimendum, t. 3. 347. e. t. 3. 402. d. e

Eleemoſyna qua ratione eroganda, t. 3. 328. d. t. 3. 339. g. t. 5. 34. d. t. 5. 723. d. definitio, t. 6. 20. c

Eleemoſynarum variæ ſpecies, t. 3. 402. e. t. 6. 20. c. donum eleemoſynæ non protrahendum, t. 3. 402. g. eius diſtribuenda ordinatè ratio, t. 3. 410. g. h. t. 3. 411. a. & ſeq. t. 3. 423. g. t. 3. 434. c. t. 3. 437. f. t. 3. 440. c. t. 3. 466. c. t. 3. 467. a. & ſeq.

Eleemoſynam vt Corinthij pauperib. Hieruſ. mittant adhortantur, t. 5. 360. & ſeq. eamque dandam eſſe velociter & abundanter, t. 5. 362. d. & ſeq.

Eleemoſynarum & Ieiunij excellentia, t. 5. 585. d

Elementa quatuor, t. 1. 145. c. 2. quomodo & quando creata, t. 2. 5. h. infirma & egena quæ, t. 5. 399. b

Elementa, createque omnia ad Dei laudem excitantur, t. 4. 224. c

Eliachim quid & quos ſignificet, t. 1. 74. c. 2

Eliachim reſurrectio typus Chriſti, t. 3. 247. h. eius ad Iſraelitas exhortatio, t. 3. 247. d. t. 3. 267. a. t. 3. 268. b. qualis fuerit. t. 3. 268. c. d

Elias Proph. impium regem Achab adorans an peccauerit, t. 3. 253. b

Eliſabeth dicitur Dei mei ſaturitas, eſt typus veteris legis, t. 1. 78. c. 2

Elimelech figura Chriſti, t. 3. 36. h. hebraicè, Deus meus, vxorem habet Noemi, ibid. in Moabitide moritur, ibid. 37. b. & filij eius, ibid. c

Elephantis deſcriptio peccatorem deſignantis, t. 1. 131. c. 1

Ella fluuius, t. 1. 167. c. 1

Ellanoi prouinciæ duæ, t. 1. 177. c. 2

Eloquenti quid ſeruandum, t. 6. 46. c. & ſeq. aliud forenſi, aliud Eccleſiaſtico, ib. e. materiæ ſe accommodare debet, ib. g. eloquenter & ſapienter dicere quid, t. 6. 47. g

Eloquium cur pluuia adæquetur, t. 3. 310. e

Eleuationis manuum ad Deum fructus, t. 3. 297. h. quid ſignificet, t. 3. 316. e

Elucidare ſapientiam quid, t. 3. 455. e

Eman qui vocatur frater eius cantor Dauid, t. 1. 77. c. 1

Eminentia Creatoris relucet in cælorum ornatu & pulchritudine, t. 3. 499. d. & Sole, ib. Luna, ib. g. ſtellis, t. 3. 500. h. Iride, ibid. c. niue, grandine, tonitru, nebula, t. 3. 500. d. g. h. Et in gelu ab aquilone Creatoris vis elucet, t. 3. 501. c. d

Emiſſiones fulgurum quid, t. 3. 369. c

Emptor ſemper vituperat, t. 3. 346. e

Encæniorum feſtiuitas quando & cur inſtituta, t. 4. 394. d. t. 5. 604. b. t. 6. 27. c. noui Teſt. encænia vet. præualent, ibid.

Enoch quid ſign. t. 1. 63. c. 1. cur in cælum aereum translatus & non ſubuectus dicatur, & cur non obierit, t. 3. 125. t. 5. 565. b. quomodo iuxta fidem mortuus, t. 5. 566. b. Chriſti typus in cælum aſcendentis, t. 3. 125. eius encomion, t. 3. 504. b

Enos, dicitur, homo vel vir, t. 1. 63. c. 1

Enydros crocodili hoſtis, t. 1. 132. c. 2

Ephi quid, t. 2. 186. a. SS. Trin. & Incarnationis typus, ib. b. t. 2. 191. e. t. 2. 300. b. t. 2. 347. b

Ephraim heb. fructificatio, t. 3. 48. b

Ephraim alleg. Eccleſiam gentium ſignificat, vincentem malignos ſpiritus, t. 3. 16. f. cur columbæ & non alijs auibus comparatus, t. 4. 108. f

Epicureorum perſuaſio, t. 1. 201. c. 2. t. 3. 297. c. quomodo infirmanda, t. 3. 24. c

Epiphaniæ etymon, t. 5. 583. g. cur inſtituta, ibid. h. munerum eo die oblatorum expoſitio, t. 5. 584. a. eius celebritas, t. 6. 22. a. vnde dicta, ibid. b

Epitaphiorum, variarumq; altarium & Eccleſiarum inſcriptiones, t. 6. 217. a. & ſeq. fuſiſſimè Virorum item illuſtrium, t. 6. 228. c. & ſeq. t. 6. 229. a. & ſeq.

Epiſcopi aliquot Mogunt. ex primis, recenſentur, t. 1. 24. c. 1. agricolas imitantur, t. 3. 12. c

Epiſcopi aut Clerici nomen neminem iuuare, t. 4. 40. d

Epiſcopi nomen & officium, t. 1. 84. c. 2. creandi ritus, t. 6. 4. g. ordines eorum tripartiti, ibid. h. vnde dictus, ib. 5. a. ornamenta & epitheta, t. 6. 206. g. qualitates, t. 3. 50. f. t. 5. 498. b. & ſeq. t. 5. 520. f. t. 5. 522. b. vnius vxoris virum eſſe debere quomodo intelligendum, ibid. f. & ſeq. t. 5. 521. c. cur Presbyteri olim dicti, t. 5. 500. b. t. 5. 520. b. eorum diuiſiones, t. 5. 501. a. & ſeq. diſpenſatores, non imperatores Chriſti eſſe, t. 5. 522. a. caſtitatem debere ſectari, t. 5. 523. d

Epiſcoporum ornamenta & Epitheta, t. 6. 206. g

Epiſtola Hunberti Epiſcopi ad Hrabanum, t. 3. 1

Epiſtolam Pauli ad Philemonem, cur aliqui rejiciant, t. 5. 161. b. ad Romanos in quem finem ſcripta, t. 5. 171. a. & ſeq.

Ephod à Gedeone ex inauribus Madianitarum, quid fuerit, veſtis, an purum aurum, an ſtatua, t. 3. 25. a. b. in eo fornicatus eſt populus cum Gedeone, ib. Ephod verbum erat veſtis ſummi Sacerdotis, ib. diuerſum erat Samuelis Ephod, ib. c. quid ſign. t. 3. 64. a. duplex in veteri lege, t. 3. 50. b

Epulum cur Abraham non in die Circumciſi, nec nati, ſed

ablactati Iſaac fecerit, t. 2.46.d
Equam inter & mulum diſcrimen, t.1.272.c.2
Equi quos ſignif. in Scriptura, t.1.128.c.1.& 2.t.5.770.d.eorum aſcenſores qui, t.2.106.g. mare turbantes qui, t.3.308.f.in bonam & malam partem interp. t.1.128.c.1.& 2
Equites qui boni, qui mali, t.1.128.& 129
Equum inter & mulum diſcrimen, t.1.272.c.2
Equum & aſcenſorem in mare deijcere quid, t.3.299.b
Erebi notio, t.1.186.c.2
Eradicatio plebis Iudaicæ, t. 4.156.f
Ergaſterium, & Ergaſtulum quid ſign. t.1.198.c.1
Eremitarum & Monachorum perfectorum laus, t. 4.152.a
Ergaſtulum Aegyptiorum myſticè tentationes ſign. t. 2.93.b
Ericius & Erinacius idem animal vide quid ſignific. t.1.133.c.1
Ermafroditæ gignunt & pariunt, t.1.122.c.1
Erubeſcendum quomodo ſit de peccatis, t.3. 496. b
Erubeſcentia laudabilis & vitioſa quæ, t.4.299.d
Erubeſcentia quale ſignum, t.4.216.g.t.4.242.b
Eruca quem denotet, t.1.136.c.2.t.1.144.c.1
Eſaias 8. habens filios, qui alibi 7. tantum habere dicatur, t.3.60.g
Eſaias cur ſalus Domini dictus, t.1.75.c.2
Eſaiam quid ad Domino Canticũ decantandum impulerit, t.3.295.b
Eſau trinomius, t. 1. 65.c.1. quomodo dicatur, habitaſſe in monte Seir, cum frater Iacob eũ inhabitauerit, t.2.66.c.quid hebr. ſign. t.3.15.a.typus populi Iudaici, ibid. & t.3.13.b. cur natus rufus, & hirſutus, t.2.53.c.venandi gnarus, ibid. Iacob fratri primogenita ſua vendens quos denotet, t.2.53.e. malo ſpiritu ductus fratri mortem intentauit & qui prohibitus, t.3.378.c
Eſdras idem quod adiutor, t.1.76.c.2.qualis fuerit, t.3.159.f
Eſram, Iether, Mereth, &c. quales fuerint, t.3.157.d.e
Eſſe ſoli Deo conuenit, t.4.88.b.non poteſt in hac vita à nobis videri, t.4.89.a.quale, t.4.128.a
Eſther, quæ abſconſa interpretatur, gentium Eccleſiam deſignat, t.3. 283. d. Ieiunio & orationi vacans interitum à Iudæis conatur auertere, t.3.286.f
Ethan qui vocatur robuſtus cantor Dauid, t.1.77.c.1.t.3.160.a
Ethnici, qui ex creaturis Deum cognoſcentes, illius cultum à ſe abiecerunt, colendo creaturarum imagines meritò à Deo deſerti, & in pœnam illius in abominanda ſcelera prolapſi, t. 3. 382.b. & ſeqq. t.3.385.e
Eua liter. quid ſign. t. 1.63.c.1.cur Adæ in adiutorium facta, t.2.17. e. myſticè quid ſignif. t. 2. 18.d. ex latere facta Chriſti typus, ib.e. blanditijs & dolo ſerpentis ſeducta, t.3.17.b.eâ nondum factâ, cur maſculus & fœmina perhibetur, t.3.14.a
Euangelicæ actiones pulchræ, t. 3.329. a. eius veritas à Proph. indaganda, t. 3. 24.d
Euangelico ſermone procellæ mundi fluctuantes componuntur, t. 3. 502.c
Euangeliſtarum concordantia, t.4.178.b
Euangelium dum recitatur cur ſurgendum, quiſq; iſtius rei autor, t. 4. 14. c
Euangelizantium excellentia, t.5.254. b.& ſeq.176.c
Ebionitæ S. Apoſt. Paul. è Catalogo Apoſtolorum cur reijciunt, t.5. 72.b. eorum hæreſis, t. 5.406.b
Eubur quid ſignif. t. 1. 219. c.1
Eufrata Epiſcopus Arian. Colon. deponitur, t.1.26.c.2
Euphrates fluuius, t.1.166.c.2.& 167.c.1
Eucharistiam indignè ſumentis grauitas, eamq; dignè ſuſcipiendi ritus, t.5.324. a. & ſeq.
S. Eugenia inter Monachos, eorum habitu ſanctè viuens proditur, tandemque Martyrij corona dotatur, t.6.194.g
Eulach quid, t.2.16.d
Eunomij de Patris & Filij cognitione error, t.3.435.d
Eunuchi ab ingreſſu Eccleſiæ prohibiti molliter viuentium figura, t.2. 440.a.quales fuerint, t.3.193.e tria genera, t.5.111.b
Eunuchi Aſſuero mortem intentantes, Scribarum, & Phariſæorum Iudæorum typum tenent, t. 3. 285. a. item hæreticorum & ſciſmaticorum, t.3.285.b
Eunuchorum Pharaonis in carcere Ioſeph ſomnia interpretatur, alterum officio reſtituendum, alterum ſuſpendio puniendum prædicens, quæ in Pharaonis natalitio contigerunt, t.2.71.& ſeq.
Europa qualis, t.1.177.c.1.vnde dicta, ib.c.1.eius diuiſio, ib.c.1
Eutichianorum hæreſis impugnatio, t.5.146.b
Exaltari ſuper tecta quid ſign. t.2.374.f
Excelſa terra quæ, t.3.312.g
Excidij & vaſtationis Ieroſolymitanæ vrbis copioſa deſcriptio, t. 3. 254.e.f
Excommunicatio in Eccleſia agit, quod olim interfectio. t. 2. 443.b. eius vtilitas, t.4.42.g
Excommunicationis Monachorum cauſæ, t.6.299.e.eius modus, t.6. 300.a. ei ſe ſine licentia Abb. iungentis pœna, t.6.301.g
Excubiæ Leuitis demandatæ, t.2.353.c
Excuſando culpam peccatum augemus, t. 2.21.g
Exemologeſis vnde dicta, t.6.17.a. eius variæ ſpecies, ibid. quomodo à Litanijs differat, ib.a
Exempla Euangel. varia fol. 80.81.82
Exemplar templi vnde extiterit, t.3.195.b
Exemplum rectoris quid valeat, t.6.204.f
Exodi liber quid contineat, t.1.91.c.2.t.4.84.
Exorciſtæ munus, interpretatio, & finis, t.1.85.c.1.t.1.201.c.1.t.6. 6.d.Rex Salomon primus inuentor, ibid.
Expertorum ſeu tentatorum laus, t. 3. 477.g
Expiatio Sanctuarij per ſanguinem hirci atque vituli quomodo facta fuerit, t.2.236.c
Expiationum ſolemnitas celeberrima inſtituta, t. 2. 267. d. quid figurârit, ib.
Exploratores duodecim quos præfigurent, t.1.71.c.1
Exploratores miſſi in terram promiſſionis, & quæ ibi ſint geſta, t. 2. 343.b.palmitem cum botro, alijſq; fructibus in fertilitatis ſignum referunt. t.2. 344.c. Scribarum & Phariſæorum typum tenent, ib. & ſeq. omnes excepto Caleb & Ioſue obmurmurant & deſperant, t.2.344.g.t.2.409.f. eorum duplex genus, t.4.271.g
Exploratores Aſſyriorum curioſos ſcrutatores deſignant, t. 3.253.d
Exprobratio beneficiorum præſtitorum, & exaggeratio iniquitatum Iudæ, t.3.226.f.g
Exprobratio Chriſti ob impœnitentiam ciuitatum, t.5.737.f
Extaſis quid, t.5.190.b
Exterminator quis, t.3.272.b
Externa correptio, interna ſæpe correctio, t.3. 347. c
Extraneus quis, t.3.414.e
Extremi Iudicij elegans deſcriptio, t.3.492.a.& ſeq.
Exaltari in carminibus quid, t.3.177.e
Ezechias typum gerens Saluatoris cur fortitudo Domini dicatur, t. 1.74.c.1.& 2. ſerpentem æneum frangens, multos idololatriæ abuſus tollens Chriſtum præfigurabat, t.3.135. e.f. à Sennacherib bello preſſus, culpam agnoſcens, veniam precari non dedignatur, ib. g.eius humilitas & prudentia, t. 3. 136. f. Iſaiæ preces pro ſe ad Dominum Deum poſtulat, ibid. eius pietas, t.3.136.h.ne triumphis & victorijs deportatis efferretur infirmitate viſitatur, t. 3. 138.a.t.3.296.g. magni ipſius fletus in agone cauſa diuerſa, t. 3. 138.g. Filius Dauidis cur appellatus, ib. vita inexpectanti prolongatur, ib. miracula quæ eo reuiuiſcente contigerunt, t.3.138.b.t.3. 139.a.de eius domus gradib. error. ib. eius encomion, & pietas, t. 3.234.b.c.t. 3.510.c.& ſeqq.
Ezechiel fortitudo Domini interpret. t. 1. 76. c. 1. eius 4. animalia quid notent, t.1.77.c.2.quando Prophetiã ſcripſerit, t. 4.80.b.t. 4.263.c. cum nihil adhuc dixiſſet, quomodo in triceſimo anno factum eſſe exordiatur, t. 4. 175. b. contra aduerſarios à Domino roboratur, t.4.194.d. & ſeq. librum oſtenſum cur comedere & non bibere iuſſus, t.4.197.a. cur à ſiniſtra in dexteram partem vertere ſe prohibeatur, t.4.209.d. cibum potumq; in futuram famem ſtercore humano tectũ præparat, & qualem, ib.f.vaſa tranſmigrationis colligens, & faciem velans Chriſti figura, t.4.227.g. eodem cum Hieremia tempore prophetauit, ib. h. gloriam Domini vidit, t.4.345.g

F.

FAber vnde, fabriliſq; ignis virtus, t.1.252.c.2
Fabri allegoricè qui intelligendi, ibid. eorum varia inſtrumenta, ibid. t.1.253.c.1. & 2
Fabricæ inuentor Dædalus, t.1.253.c.2
S.Fabiani Martyrium, t. 6.181.d
Fabri ferrarij ab Iſraelitis omnib. region. proſcripti & cur. t.3.142.f
Fabri nocte & die laborantes Prædicatores verbi Diuini interpretantur, t.3.487.c.e
Faciei diuinæ priuatio pœna grauiſſima, t.3.313.g
Faciem Dei cum ipſe Deus neminem vidiſſe affirmet, quomodo Iacob facie ad faciem viderit, t.2.63.g.Item Moſes, t.2.164.f.& ſeq.
Faciẽ Eſau quomodo Iacob tãquã vultũ Dei vidiſſe ſe dixerit, t.2.64 b
Faciem cornutam Moyſis ſine velamine Iſraelitæ intueri non poſſunt, t.2.167. b

Digitized by Google

Facies à proximo non eſt auertenda, t.3.496.d

Factores, non auditores verbi iuſtificari, t.5.656.e

Falco, t.1.142.c.1

Falech interpretatur diuiſio, t.1.64.c.1

Falſorum amicorum obiurgatio, t.3.483.d.& ſeq.

Falx Saturno cur adſingatur, t.1.206.c.1. Prædic. verbi diuini denotat, t.1.271.c.2

Fames qualis tempore Heliſæi fuerit, t.3.128.a

Fames verbi oritur ſæpè ex paucitate Doctorum, t.3.36.g. ea apud Iudæos fuit, ib.

Famis anguſtia, t.4.210.d.t.4.211.e.h.t.4.212.d

Fana vnde dicta, t.1.193.c.1

Faran quid, t.3.304.b

Fare ſignif. t.1.192.c.1. eius vſus nautis neceſſarius, t.1.192.c.1.t.1.269.c.2

Faſcinatio quid, t.5.387.a

Faſti quid, t.3.191.g

Fati ſignif. t.1.208.c.1. eius trina diſtinctio, ib.

Fatuum Dei eſſe myſticè quid ſignif. t.4.34.e

Fatuus quis, t.3.339.d

Fauillas de fornace ſpargere coram Pharaone quid, t.2.96.d

Febre quando, & quomodo Deus percutiat, t.2.449.e

Februarij feſtorum celebrium deſcriptio, t.6.182.b.& ſeq. fusè, t.6.183.a

Felicitas iuſtorum, qui ab impijs hic contempti, & à Deo probati fuerunt, t.3.366.a. & ſeq.

Felix mandatorum Dei viam currens, t.3.426.b

Femur percutere quid deſignet, t.4.86.d

Feneſtra obliqua cur in templo facta, quidq; miſticè deſignent, t.4.320.c. & ſeq.

Feneſtræ 5. ſenſib. comparantur, t.1.196.c.2. quid ſign. t.5.772.f

Feræ gentilitatem ſignant, t.1.124.c.1

Feretrum liter. & myſticè quid, t.1.270.c.1

Feriæ tabernaculorum in quem finem & quando indicta, t.2.267.h. quib. ritib. peragenda, t.2.268.d. & ſeq.

Fermentum laudis immolare quid. t.2.100.b

Fermentum Phariſæorum & Herodis quod, t.5.98.c. eius verbi notio, t.5.772.g

Ferrum vnde dictum, t.1.224.c.1. myſticè quid ſignif. ibid. c.1. & 2. t.5.772.h

Feſta Apoſtolorum, Martyrum, reliquorumque Sanctorum quare, quemque in modum peragi debeant, t.6.26.f. quo cultu, ib. miſſa quando ſuper eorum corpora primum celebrata, ib. h

Feſtinatum certamen vitioſum, t.3.465.d

Feſtiuitas tabernaculorum myſticè quomodo ſit celebranda, t.2.429.b

Feſtiuitas Salom. & Iſraelit. templo perfecto, t.3.112.d.e.h. huius feſtiuitatis celebrata inſignis allegorica ſignific. t.3.113.b.t.3.214.b.t.3.215.b.f

Feſtiuitates Chriſtianorum & Iudæorum, t.1.162.c.1

Feſtiuitas indefinens quæ, t.4.360.d. & ſeq. quando celebretur, t.4.361.b

Feſtiuitates veterum quæ, vndeque originem duxerint, t.6.27.b.&, t.6.28.a.& ſeq.

Feſtucam cur quis citius in fratris, quam trabem in proprio oculo videat, t.4.182.c

Ficta humilitas Hæreticorum, t.3.439.d

Ficulnea cur Dominus maledixerit, t.5.697.b.e

Ficus Synagogæ Iudaicæ figura, t.3.309.d.t.5.119.h. vnde dicta, t.1.140.c.1

Fide quæ miracula in vet. teſtam. contigerint, t.5.569.a. & ſeq.

Fidei Catholicæ Rythmica deſcriptio, t.6.209.g.& ſeq.

Fideiuſſori gratia habenda, fidesq; ſeruanda, t.3.467.d

Fidelium laborum quis ſcopus, t.3.291.g

Fidem Cathol. in Baptiſ. profeſſam non deſerendam eſſe, t.3.410.b

Fidem in Sanctos habere quid ſignif. t.5.163.b.t.5.534.t.3.535.a.

Fidei operantis manifeſta declaratio, t.5.164.b.t.5.546.c

Fidelium numerus, altero longè inferior eſt, t.2.381.b

Fidelium raritas, t.4.15.e. vera quando extiterit, t.4.15.e.t.4.20.c.t.4.30.e

Fidei, Speique encomion & neceſſitas, t.6.75.a.c. in Dei bonitate ponenda, t.6.107.h.t.6.275.b. Iuſtitiæ fundamentum, t.6.128.g.t.6.129.a. eius neceſſitas, t.5.607.d

Fidentes Deo opera ad ſalutem neceſſaria non negligant, t.2.62.g

Fides quid ſit, vide Religio, t.1.84.c.2

Fides & obedientia Abrahæ in filij ſui præcepta immolatione probatur, ſed ab ipſius immolatione ab Angelo prohibetur, t.2.47.g.h. Angelus hic quis fuerit, t.2.48.a. myſticè quid denotet, t.2.48.c.& ſeq.

Fides omnium virtutum fons, t.4.316.b. certiſſima quæ, t.6.31.e.& ſeq. fusè.

Fides eſt fundamentum perfectionis, t.5.550.e. eius definitio & commendatio, t.5.564.b

Fides certiſſima quæ, t.6.31.e. & ſeq. fusè.

Fiducialiter ambulare quid, t.3.329.d

Fiduciam in terrenis paupertatem operari, t.3.420.b

Figuli Doctorum Eccleſiæ typum tenent, t.3.487.g

Figuli habitantes in plantationibus & ſepib. ſanct. Doctorum typum tenent, t.3.158.a

Figuli vaſa Hieremiæ oſtenſa quid figurarint, t.4.58.b

Filia Pharaonis typus Eccleſiæ gentium eſt, t.1.70.c.1

Filia Sacerdotis fornicaria flammis exurenda, & cur, t.2.255.c.t.2.309.b. alicui de populo nubens ſacrificijs non veſcetur, t.2.260.b.t.2.305.g

Filia ſolicitè cuſtodienda, t.3.497.b.t.3.498.a.b

Filiæ Sarphad hæreditatem inter cognatos Patris obtinentes myſticè quos exprimant, t.2.382.d.& ſeq. interceſſione principum, proximis ijs nubere cur concedatur, t.2.404.b

Filiæ hominum quæ dicendæ, t.2.28.f. item Chriſti & Eccleſiæ, t.3.391.f

Filij in Scriptura 4. modis appellantur, t.1.119.c.1. & 2. puellarum qui, t.3.259.g. Dei & Abrahæ qui, t.2.28.f.t.5.244.c. Iſrael qui, t.3.151.b

Filij Iſrael qui Aegyptum ſunt ingreſſi, t.2.86.b. Apoſtolorum figura, ibid.

Filij pinguedinis ſeu Baſan qui, t.3.313.b

Filij Cinei Moyſis cognati cum filijs Iudæ habitant, t.3.6.c

Filij Iſrael mortuo Ioſue conſulunt Dominum, t.3.5.c

Filij Salma &c. quomodo corona domus Ioab, t.3.154.b

Filij quomodo ob delicta patrum in 3 & 4 generationem puniantur, t.4.88.a. ib. 246.g.& ſeq. & 249.h.& ſeq.

Filias eſſe elocandas, cui, & cur. t.3.410.a

Filijs Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manaſſe portio datur trans Iordanem, modo fratres ſuos in terram promiſſionis præcedant, t.2.392.b.& ſeq. t.2.413.a

Filiorum Iſrael cur opera, de officijs verò Leuitarum opera operum dicatur, t.2.325.a.d

Filiorum Iſachar eruditio & officia, t.3.168.d.e. Chriſti typus, ibid.

Filiorum delicta num parentibus iuſtè imputanda, t.5.522.a

Filios ſpirituales æque, atque carnales à patribus in diſciplina eſſe educandos, t.3.469.a. quam ſit pernicioſum nimium illis indulgere, ibid. d

Filios ac Filias Iacob, cur Laban ſuas dixerit, t.2.61.b

Filius Dei quædam habet nomina ex ſubſtantia diuinitatis, quædam ex diſpenſatione humanitatis, t.1.58.c.1.& 2. explicantur, ibid. aſcribuntur ei & membra corporalia, t.1.58.c.2.59.c.1.& 2. in omnibus Patri coæqualis ſummum eſt bonum, t.2.201.d.t.3.372.f. ſplendor lucis, & ſpeculum ſine macula, ibid. Patris verbum, ib. g. lumen abſque tenebris, ib. ab æterno in conſilio Dei prædeſtinatus fuit, t.3.397.a. cur creatus aliàs, aliàs genitus dicatur, ib. cur ex muliere factus commemoretur, cum virgo fuerit, t.5.397.e. quomodo diem iudicij ignorare dicatur contra quoſdam Hæret. t.5.133.a. cur in ſimilitudinem carnis peccati venerit, t.5.229.d

Filius ſuccreſcens Ioſeph Chriſtum præfigurat, t.2.81.f

Filius hominis in ſingulari in bonam, plurali in malam partem accipitur, t.4.282.e

Filius hominis cur toties Ezech. à Deo vocatur, t.4.310.d. ... ſuis, & auribus ſuis cur attendere iubetur, ib. e

Filius myſt. quos denotet, t.5.773.d.& Filia, ib. f

Fimbriæ quid, t.1.258.c.2. Incarnat. dom. typus, ib.

Fimbrias ac vittas per quatuor angulos palliorum ponentes Iſraelitæ mandatorum Dei recordabantur, t.2.348.f. allegoricè quid ſignificet, ibid. t.2.438.b

Firmamentum quid eiuſque materia, t.2.6.b eius nomine qui intelligendi, t.4.186.b quando factum, t.2.6.e. vbi conſtet, ib.

Finees cur interpretatur oris parcens, & cuius typum gerat, t.1.71.c.1. os mutuum, t.1.72.c.2

Fines Iaphet Africa, t.3.267.e

Finis quid myſticè denotet, t.5.775.a

Fiſcus quid, t.1.269.c.1
Flagella Domini quare, t. 4.42.d
Flagellati num omnes filij, t.5.572.d
Flaminij Ducis Roman. & meretriculæ facinus, t.5.87.b
Flamma quid, t.5.771.f
Fletus ſuper montes, & lamentatio ſuper ſpecioſa deſerti myſticè quid ſign. t.4.30.b
Florentis virgæ effectus & finis, t.4.215.f.t.4.216.a
Floris ſignific. t.5.774.c
Flumina Aegyptiorum cur in ſanguinem verſa, t.2.94.g. cur iiſdem comparentur, t.4.107.f
Fluminum duo genera & ſignificationes variæ, t.1.166.c.1.& 2
Fluminum varia nomina & explicat. ibid.
Fluminum præcipuorum varia ſignif. t.4.369.b
Fluminis interpret. myſtica, t. 5.775.d
Focus vnde dictus, t.1.269.c.2
Fœdus & iuramentum Iſraelitarum cum Domino, t.2.451.d
Fœmina quædam fame mortua, t.1.19.c.2
Fœminæ vbi quinquennes concipiant, t.1.122.c.2
Fœmina ad imaginem Dei facta, t. 2.10.c
Fœminaliorum vſus, t. 2.155.f. quibus præcipiantur, ibid. & t. 2. 156.a
Fœminas in miniſterio Eccleſiæ conſtituendas eſſe, t.5.286.a
Fœtus qui formetur, t.1.114.c.2
Fœtus gemelli duo charitatis præcepta, t.1.124.c.1
Fons irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ quid ſignificet, t. 2.14. d. & ſeqq. t.2.15.d
Fogor vnde dictus, t.1.181.c.2
Fontis varia interpretat. myſtica. t.3.319.a.t.5.774.e.t.1.165. & 166.
Fontis perpetui inter & ciſternas diſcretio, t. 4.10.b
Foramen quid, t.5.774.e
Fores inter & valuas diſcrimen, t.1.196.c.1
Fortificis etymologia bifaria, t.1.271.c.1
Forma & diuitijs non oportet abuti, t.3.271.e.t.4.238.c
Forma amicitiæ colendæ, t.3.407.b. inter quos eſſe debeat, t.3.407. c. eius conſequendæ gradus, t.3.407.d
Formatus infans quis, t.2.123.g
Formica deſcript. & ſignific. t.1.133.c.1. & 2
Formidoloſos ad bellum non eſſe mittendos, t.2.433.c
Formicaleon infeſtat formicas, t. 1.133.c.2
Fornicatio an ſub præcepto mœchiæ contineatur, t.2.441.d. eius pœna, & grauitas, t.3.333.e.t.5.729.b. eius genus peſſimum Idololatria, t.3.385.f. ſpiritualis quæ, t.4.240.d. exaggeratio, t.6.80. a. eius medicina, ib. c. deſcriptio & ſpecies, t.6.145.e
Fortior eſt qui ſe, quam qui fortiſſima vincit mœnia, t.3.507.c
Fortitudinis definitio, & vtilitas, t.6.130.a.t. 6.176.d. t. 6. 216.b
Fortunatarum Inſul. ſitus & deſcriptio, t.1.179.c. 2. cur Paradiſum eas aliqui putauerint, ib.
Forum vnde dictum, eiusq; ſpecies, t. 1.247.c.2
Forenſium cauſarum diuerſa explic. t. 1.247.c.1. & 2
Forus quid ſignif. t.1.191.c.1
Foſſa typus damnatorum, Dæmonis, & Antichriſti, t. 1.199.c.2
Foueam faciens in eam incidet, t.3.288.g.t.3.291.b
Fractione panis quid Chriſtus deſignârit, t.5.96.b
Framea quid, t.1.245.c.1
Francorum gemina nomina, vernaculum & latinum, t.6.236.a
Fraternæ charitatis commendatio, t. 3.344.e. t. 6. 267.d.268.g. 273.f. 281.c.t.5.39. & ſeq. 44.f. 409. c. & ſeq. correptionis methodus. t.5.107.f. & veniæ elargiendæ, 108.h. eiuſdem odij grauitas, t.5.707.a. & ſeq.
Fratricidam Cain cur Deus occidi vetuerit, t.2. 26.d. & ſeq. eius ſeptem peccata quæ, t.2.26.f
Fratris animam cur Deus ex manu hominis requirat, t.2.32.g. quid hoc nomine notetur, t.5.771.b
Fratres Ioſephi annonæ caritate preſſi in Aegyptum confugiunt, t. 2. 70.f.t.3.72.b. eorum ad fratrē deprecatio, & excuſatio, t.2.73.b
Fratres Rebeccæ ad Iſaac tranſeunti benè precantur, t.2.50.b
Fratres Chriſti ſecundùm carnem qui, t.2.67.f
Fratres Domini qui, t. 5.79.c
Fraudis & auaritiæ grauitas, t.5.629.g. & ſeq.
Fraus tripliciter committitur, t.4.113.e. Diaboli quod, t.4.104.d
Freculphi Epiſtola ad Hrabanum, t.2.1
Frenorum etymon, t.1.272.c. 1. tributi quæ, t.3.76.a
Freti ſignificatio, t.1.165.c.1
Frigora niuis duritiem cordis ſign. t.3.360.b
Fructuum, arborumque varia genera, t.1.226.c.1. & 2. earum liter. & typicæ acceptiones, ib. c.1. & 2. & t.1.237.c.1. & 2.238. c.1. & 2.t.1.239.c.1. & 2
Fructus arborem, ſermo virum prodit, t.3.462.f
Fructus diuini amoris quales, t.3.328.g
Fructuum Spiritus copioſa explicatio, t.5.414.a. & ſeq.
Fructus lucis qui, t.5.446.a
Fructus terræ cur conditi, t.3.472.f
Fructus dignus pœnitentiæ quis, t. 5.18.e
Fructus oris quis, t.3.338.c. quid ſig. t.5.776.e
Frugi & vti quomodo differant, t.5.166.e
Frumenta quæ dicantur, t. 1.233.c.2. eorum genera & typicæ interpret. ib. c. 2. & t.1.234.c.1
Frumentū abſcondētes, & vendentes quid expectare poſſint, t.3.337.b
Fucus ſpuria apis, t.1.143.c.1
Fuga Moyſis poſt cædem in Madian, Saluatoris noſtri, Iudæos deſerentis, genteſq; vocantis typum habet, t.2.88.g
Fuga impij & ſecuritas iuſti, t.3.34.b
Fugam in hyeme vel Sabbatho fieri quid, t. 2.184.a
Fugitiuus ſeruus hominem Diabolico aut peccatorum pondere preſſum denotat, t.2.441.c
Ful quomodo Ruben dicatur tranſtuliſſe ad tribum Manaſſe, cum & alibi id Salmanaſſar Regi adſcribatur, t. 3.159.d.e
Fuldenſis Monaſter. conditor, S. Bonifacius, t. 1.1.c.1. ſitus & conſtructio, ib. prædia, eorumque diſtributio, t.1.2.c.1. & 5.t.1. tempore Hrabani 150. Monachos aluit, t.1.14.c.1
Fuldenſ. Monachi laborib. manuum ſuarum viuunt, vide ibid. eorum vitæ auſterit. & ſtudia, t. 1.11.c.1. vino & carnibus abſtinent, ibid. & t.1.14.c.1
Fulgor virtutum in ſola Eccleſiæ vnitate reſplendet, t. 3.284.b
Fulgura diuinos terrores ſignificant, t.1.151.c.1
Fulgura & coruſcationes in monte facta, quid figuraliter denotent, t.2.114. b.t.2.115.d
Fulica auis, t.1.140.c.2
Fumi ſignificatio, t.1.151.c. 2
Functiones non per ætatem decernendæ, t.5.506.b
Funda & Fundibularij vnde & quid, t. 3.270. b. Lyrani de huius nominis interpretatione ſomnium, t. 3.270.b
Funda inſtrumentum bellicum quid, t.1.246.c.2
Fundamentum quid, t.1.196.c.2. allegorica eius ſignif. ib.
Funebris ſermo in vigilijs defunctorum, t.5.624.b.f
Funeribus ciuium quibus ſacerdotibus intereſſe licuerit, t. 2.254.b.t. 2.309.a
Funes vnde cognominati, t.1.251.c.2. & t.1.252.c.1
Funiculo quomodo Dauid populos menſus dicatur, t.3.77. a. allegoricè quid, ib. b
Funiculus hæreditatis mundi tortuoſitatis typus, t. 3.175. d
Fureſei vita, t.6.180. b
Furem nocturnum liberè licet occidere, t.2.125.b
Furiæ quales, t.1.208.c.1
Furor mitis Chriſti diſcipulo indignus, t.3. 404. b
Furti & ſacrilegij pœnitentia ex Conc. Tolet. t. 6.124. b. & ex ſententia aliorum Patrum, ibid. c. Item Conc. Elib. ib. g. t.6.160.g. prohibitio, t.6.267.g
Furti lex in Exodo cùm duplum reſtituere iubeat, quomodo hic caput & quintam exigat, t.2.326.e
Furtum an ſine læſione poſſit committi, t.2.244.f
Futura contingentia quomodo Prophetæ prænunciant, & Deus prævidet, t.4.290.b. & ſeq. t. 4.193.g

G.

GAal oppugnat Abimelech, t.3.26.b
Gaas quid, t.1.182.c.1
Gabaoth vrbs fuit duplex. t.3.57.a.t.3.151.f
Gabaon quid, t. 3.197.d
Gabaonitarum occiſio trium annorum famem cauſat, t. 3.83.d
Gad quid portendat, t. 1. 68.c.1
Gaddi milites leonibus & capreis comparantur, t.3.167.c
Gadis vbi, t.1.179.c.2
Galaad quid, t.1.181.c.2. typus S. Scripturæ, ibid. eius diſtinctiones, ib. ſynag. Iudæor. notat, t.3.17.d. alias notiones, t.3.22.e. & 32.c
Galatarum ab Euangelica veritate velox tranſlatio. t.5.376.d. eius deteſtatio, t.5.377.a. cur inſenſati dicti, t.5.386.g. eorum in

Paulum

Digitized by Google

Paulum affectus, t. 5.401.e. ab Apoſt. quomodo genitt, t. 5.402.e
Galates vis mira, t.1.218.c.2
Galbanus quid, t.3.453.b
Galgal ſitus, t.1.184.c.2. Samaritanorum de hoc loco error, ibid.
Galilea vnde dicta, t.1.174.c.2. eius diuiſio, ib. variæ eius ſign. myſticæ, ib.c.2. item, t.1.176.c.2
Galilaeorum dogma, t.1.86.c.1
Gallatia vnde dicta, t.1.175.c.2
Galli à candore populi dicti, t. 1. 178.c.2
Gallina, t. 1.140.c.1
Gallinarum pullos fouentium natura, t.5.132.c
Gallus quos ſignific. t. 1.140.c.1
Gallus ſuccinctus lumbos quid, t.3.357.a
Ganges qui & Phiſon, t.1.166.c.2
Garamantis deſcriptio, t.1.178.c.2
Gaſtrimargia effectus, t.2.417.f
Gaudij cæleſtis encomion, t.3.142.a
Gaudium ſolidum ac verum à & in ſolo Deo, item à cruce Domini noſtri, t.3.48.g. in calamitatibus gaudent iuſti, ib.
Gaza Euaeorum, olim Cappadocum vrbs, poſtea in ea fuere gigantes, t.3.53.c. funditus ſubuerſa, ſed alia eiuſdem nominis extructa, ib.
Gaza quæ ciuitas, t. 4.110. b. quomodo in quodam Proph. dicatur futura in tumulum ſempiternum, ib. & ſeq. vnde dicta, t.1.188.c.1
Gazophilacij etymologia, t.4.321.f. eius deſcriptio, ib.b. ſignif. typica, t.4.330. b. t. 4.334.a. t. 4.335.b. & ſeq. t.4.343.b.g. t.4.344. b. & ſeq. t.1.269.c.1
Gedeon quid ſignific. t.1.72.c.1. ad Dominum clamat quærens populum à Madian oppreſſum. t.3. 20. g. dux contra Madian præficit. ibid. mille ante vocationem Dei militibus præfuit, ibid. Angelus ei apparet, & victoriam de Madian ſpondet, ib. g. offert ſacrificium coram Angelo, ibid. b. idq; ſuccenditur igne ex petra exiliente, ibid. Angelus Dei eſſe ex eo oſtento agnoſcit, ib.21.a. an legitimè & ſine pectore ſacrificium extra Silo offerat, an & alij, t.3.21.b. figuram gerit Chriſti in ſacrificio quam obtulit, ib. d. occidit principis ſui gentilis taurum, & alium ſeptennem, i deuius rei figura, ibid.e. conuocat omnes tribus Iſrael, ib.g. Deo fidit, ſignum tamen victoriæ quærit, nec in eo peccat, ibid. g. videt in myſterio Iudæorum reprobationem, gentium vocationem, ibid. b. mittit nuncios ad Ephraim pro occupando tranſitu aquarum contra Madian, t. 3. 24.c. necat Oreb & Zeb. ib. potitur Sorhot. ac Turre Fanuel oblatum à Iudæis imperium recuſat, petit 5. inaures & quidquid collectum à Madian ornamenti, vnde Ephod factum, ib. g. an peccarit faciendo Ephod. ibid.25.a. in eo fornicatus eſt, ibid. vita ſua extremo tempore, ibid. e. Ierobaal eſt dictus, ib. 70. habet filios Abimelech ex concubina, moritur plenus dierum, ib.f. filij & vxores quid myſticè, ibid. g. propter Ephod erectum perijt omnis eius ſoboles, t.3.25.c. peccauit petendo ſignum à Domino, t.3.29.g. & 30.a. e. eius vellus compluitum & area cuius rei typus, ibid. laudatur ab Apoſtolo, ib.f.g. b
Gehenna cum præſentis vitæ luxu comparatio, t. 6. 105.b. eius timor quantus eſſe debeat, t. 6.293.d. eius nomen vnde, t.5.64.b
Gelboe montes Dauide maledicente exaruère, t. 1. 182.c. 1. quid myſticè ſignif.
Gelu, & frigus præſentis vitæ calamitates notat, t.3.318.f
Gemmarum notiones, & genera, t.1.219.c.1.2
Genæ Saluatoris quales, t.1.106.c.1. & 2
Genealogia filiorum Eſau, t.2.66.b
Genealogia Adam vſque ad Abraham, t.3.149.b
Genealogiæ Chriſti enarratio, t.5.5.c. t.5.9.f. t.5.743.b. ſanctarum mulierum cur in ea nulla mentio, ib. g. t.5. 743.c. genealogiam cur Matth. in principio, Lucas verò poſt Baptiſmum poſuerit, t.5. 744.b. Matth. ab Abraham, & Lucas à Chriſto cur inchoauerit, t.5.745. d. varia inter eoſdem difficultates & contrarietates conciliantur, ib.f
Genealogias & fabulas nō eſſe attēdendas, t.5.493.c. cur, ib. t.5.530.g
Generatio Abrahæ, t. 2.35.b
Generatio praua quæ dicatur, t.3.311.c. eius deteſtatio, t.4.105.g
Generatio filiorum Iacob ex duabus vxoribus, t.2.60.d. & ſeq.
Generatio caſta Catholici, & cur, t. 3.367.b. eius felicitas, ib.
Generationes cœli & terræ myſticè quæ, t.2.13.g. t.3.15.c
Generationes ab Adamo vſque ad Chriſtum quot, t. 2. 27.f
Generationes duæ explicātur, quarum prior Iudæis, Patri; altera Hæreticis, Filio maledicentibus concinnè aptatur, t.3.255.b. t.3.356.a
Geneſis quam hiſtor. complectatur, t.1.91.c.2
Gens vnde dicta, t.1. 209.c.1
Gentium ortus, & progreſſus, t.1.209.c.1. & 2
Gentium diuerſarum explicatio, & partitio, t. 1.210.c.1. & 2. t.1. 211.c.1. & 2. ſancta quæ, t.2.114. a. ſine conſilio quæ, t.3.314.b
Gentilium conuerſorum conſtantia, t.3.38. a. per Ruth elicientem ex ſpicis hordeum, t.3.39.f
Gentiles rimantur diuinas literas, ex ijſq; famem ſedant, t.3.39. d. à Chriſto gratia donantur, ib.b. ad fidem vocati poſt paſſionē Chriſti, t. 3. 40.c. iubentur legem antiquam ſcrutari & vaticinia de Chriſto, t.3.40. d. Chriſto ſe ſubmittunt, ibid. b. duplicem ab eo miſericordiam accipiunt, ibid. b. poſteriores Iudæis tempore non gratia, 41.c. fidem mox à paſſione Chriſti amplectuntur, ib. d.
Gentiles qui cognominandi, t.1.205.c.1
Gentiles plus argentum & ornatum in ſuis Idolis exſpectabant, quam Diuinitatem venerabantur, t.3.383.b. non tantum aurum ſed & vaſa fictilia coluerunt, t.3.387.c
Gentium de gratia Dei accipienda promiſſiones, t. 5.182.e
Gentiū & Idololatrarū ſocietas grauiter Iſraelitis inhibetur, t.2.166.b
Genua Deo flectenda, t.3.8.f. qui id faciant, qui non, ibid. genua alia corporis, mentis alia, ib.
Genus nominum quomodo intelligatur, t.1.48.c.1
Genus electum quod, t.2.114.a
Geometriæ vſus & definitio, t.6.43.d
Geon fluuius, t.1.166.c.2
Geraſa quid, t.5.52.f
Garizim mōs electos, Gebal verò reprobos ſignif. & cur, t.1.181.c.2
Gerboh quid, t.6.207.c. t.6.236.b
S. Germani Epiſcopi vita, t.6.287.f
Germaniæ ſitus, deſcriptio, & fertilitas, t.1.177.c.1. eius diſtinct. ib.c.1
German. nullus ante Hraban. illo plura ſcripſit. t.1.15.c.1
German. ſchola & imitamenta Romanor. & Græc. t.1.24.c.2
Gerundiorum natura & qualitas, t.1.42
Geth vrbs Palæſtinæ vbi ſit ſita. t.3.53.d
Getſemane loci ſitus. t.1.185.c.1. Oratorium Chriſti ante Paſſionem, ibid. t.5.144.b
Geryon Hiſp. Rex quale monſtrum, t. 1.122.c.2
Gigantes cur terræ filij dicti, t. 1.122. eorum habitatio, t.1.187.c.2. qui cenſendi, & quomodo ijs reſiſtendum, t.2.345.a. t.4.121.d. quomodo ex hominibus potuerint naſci, t. 3. 28. f. Hæret. comparantur, t.4.189.c
Gigantes in Chananæa vaſtiſſimi, t.3.5.f. relicti verò non occiſi, ibid.
Glacies duritiem peccatorum ſignat, t.1.169.c.2
Glaucus quid, t.2.212.a. t.2.424.e
Gladius quid ſign. eiuſque diuerſa genera, t. 1. 245.c.1. & 2. t.5. 777.d. ſuper femur ponere quid, t.263. d
Gladius exacuatus Hieroſolymitanos percutiens, quis, qualiſuè fuerit, t. 4. 256.f. & ſeq. varia eorum ſcelera, t. 4. 258.c. & ſeq. Aegyptios deuaſtans cuiuſmodi, t.4.282.a
Glandinis apud priſcos vſus, t.1.237.c.1
Glebarum terræ multiplices enarrationes, t. 1.216.c.2
Glires pigros ſignific. t.1.133.c.1
Gloria Dei nō niſi in tribulatione elucet. t.2.350.b. & ſeq. cur in nube, caligine, & igne ſit viſa, t.2.132.d. multitudini apparens cuiuſmodi fuerit, t.2.206.a. t.2.301.b. quomodo Iſaias vidiſſe ſe illam dicat, cū Ezechiel tantū ſimilitudinem gloriæ viderit, t.4.191.b. Doctor. Sāct. & Mart. qualis, t.3.290.d. Hieruſalē quæ t.3.257.b
Gloriæ honoriſque variæ ſpecies, t. 5.182.a
Gloria viri & Dei diſtantia, t.5.323.a. eius definitiones & ſignificationes, t.5.415.b. perfectiſſima in ſola Chriſti cruce, t.5.420.b
Gloriandum non eſſe homini in proprijs, t.2.164. b. ſed in Deo, t.3. 174.g. & cruce, t.3.12.d
Glorificari quid, t. 2.106.f
Glorioſè glorificari quid, t.3.299.g
Gloſſæ Hrabani Mauri latino-barbarica de partib. humani corporis, t.6.331. & ſeq.
Godolias quis, eiuſque myſtica interp. t. 4.103.a
Gog, ſiue Magog quis, t.4.303.a. eius etymon, ib. ſuperbiæ typus, ib.b. eius comminatio, ib.c. & ſeq. hæreticos apte denotat, t.4.303.f.b. à Proph. Domini iuſſu deſolatio ei vaticinatur, t.4.304.f. Iudæorū de eo fabula, ib.b. corpora Gog & Magog ab auibus & volucribus cœli deuorantur, t.4.306.e
Golgotha quid, t.1.185.c.1. locus Chriſti crucifixi, ib.
Goliath deſignat Diabolum, t.1.72.c.2
Goliath cur ſpurius appellatus, t.3.60.g. eius cū Dauide cōgreſſus apte Eccleſiæ militanti confertur, t.3.62.a. hæreticorum typus, t.3.61.c
Gorgodes inſulæ, earumque fœminarum deſcriptio, t.1.179.c.2

Digitized by Google

Gorgones meretrices, t.1.122.c.2
Gotha ſig. principium, t.1.176.c.2
Gozan fluuius, t.1.167.c.1
Graculi figura, t.1.140.c.1
Gradus ætatis human. myſticè explicati. t.1.116.117.118. *ſex ſunt*, ib.116.
Gradus matrimonij illicitos fugiendos eſſe, t.2.240, e. *variæ eorum ſpecies*, ib.g
Gradus timoris Domini, t.4.325.a
Græcæ Inſ. latitudo, animalium, herbarumque pretioſarum copia, t.1.179.c.2. *primo remis, ſagittis, alijſque artibus claruit*, ibid. *equeſtres primo turmas docuit*, ibid.
Græcia vnde dicta, eiuſque Prouinciæ, t.1.177.c.1. *cur ellenes dicti*, t.1.177.c.2. *vera quæ*, ib.
Grammatica definitio, eiuſque vſus, t.6.41.c. *laus*, ib.d
Grando comminationem Dei ſignific. t.1.169.c.2
Granum ſinapis cur fidei comparetur, t.5.686.f
Gratia diuina commendatio, t.5.325.e. *quid & quotuplex*, t.5.256.f. *omnibus communis*, t.5.528.b. *& ſeq.*
Greges ſodalium conuenticula hæreticorum ſignificat, t.3.17.c
Gregorij IV. Pontificatus initium, t.6.234.a. *eius ætas bellis inquieta*, ib.b. *eius illuſtre præconium*, t.6.202.d. *munus ei defertur*, ib.
Gregorij Neocæſar. precibus mons Eccleſiæ ædific. locum dedit, t.5.120.c. t.5.657.f
Grex intelligitur fidelium congregatio, t.1.125.c.1
Grex tranſiens ad manum numerantis quis, t.4.95.d
Grillus nomen à ſono vocis habet, t.1.133.c.1
Grues ſignificant cœnobitas, t.1.139.c.1
Grunnij libri, ſub nomine S. Martyris Sixti Rom. Epiſ. editi quibus mendacijs & calumnijs ſcateant, t.4.65.d. t.4.81.a. t.4.248.e
Gryphes peccatores & perſecutores ſignific. t.1.131.c.1
Gulâ quot modis homines tententur, t.2.53.f
Gula mala, t.6.79.c. t.6.127.c. *parentes primos è Paradiſo deiecit*, ibid. *quomodo deuitanda*, ib.f. *non ſolum in cibo vinoque, ſed detractione & ſtultiloquio committitur*, ibid. h. t.6.127.c. *remedium contra eam*, ibid. d. t.6.143.g. *eius natura & origo*. t.6.142.h. *amatores ſuos vt pulſat*, t.6.143. *indicia*, t.6.143.d. *deteſtatio*, ibid. d.e. t.6.145.d
Gurgites aduerſitates denotant electorum, t.1.168.c.2
Guttæ ſignificatio, t.1.169.c.1
Gymnaſij etymon, t.1.191.c.2

H.

HAbacuc *quomodo dixerit ſe expauiſſe à voce orationis labiorum, cùm toto cantico vix orare videatur*. t.3.308.g. *eius pauoris cauſa quæ*, t.3.309.a. *quid ad cantandum canticum eum impulerit*, t.3.303.a
Habitatio Syon cur ad laudem Domini excitata, t.3.296.c
Habitatio quid, t.1.192.c.2
Habitus varia genera, t.5.459.c
Habenti cur dandam, à non habente verò cur auferendum, t.5.138.d
Hœdi duo in ara offerri ſoliti myſticè quos denotnet, t.4.349.b
Hœdus Chriſti typus, t.5.781.c
Hœdus concupiſcentiæ typus, ea immolandæ, modus, t.3.21.f. *adeſt nobis Deus in pugna cum carne*, ibid.
Hagiographorum librorum enumeratio, t.6.37.a
Hai quid & vbi, t.2.36.h
Hamus piſcator. ſignificat diuinitatem Chriſti, t.1.137.c.2. *item Dæmonem*, ib. *vide*, t.5.779.f
Hæredes Chriſti quomodo efficiamur, t.5.233.g
Hæreſis propriè quid, t.1.85.c.2. & 86.c. *varia Iudæorum*, ibid. *vnde tot in Deum & Eccleſiam irrepſerint*, t.1.201.c.2. *gulam & ingluuiem ventris cauſat*, t.4.16.c. *noua ex veteri orta, ea eſt periculoſior*, t.4.16.b. *eam neſcius incurrens grauiusnè peccet, quam Idololatriam vel auaritiam conſultò non deſerens*, t.5.445.d. *fugienda eſt*. t.3.39.h. *ager eſt alienus*, ib.4.40.a
Hæretici ſua malitiâ, non Dei voluntate aut impulſu errant, t.3.15.e. *noſtri temporis deliramentis Gentilium vtuntur*, t.1.201.c.2. *filij ſunt orientis*, t.3.20.b. *Eccleſiam Chriſti proſequuntur*, ibid. *quos maximè adorantur*, ib.c. *cohabitatione Chriſtian. indigni*. t.3.81.h. *ab Eccleſia alieni quot erroribus, tot Idolis ſunt obnoxij*, t.3.312.g. *negantes corporalem præſentiam Chriſti in Eccleſia meretrices æmulantur*. t.3.333.d. *maligno ſpiritu ducti in varios incidunt errores*, t.3.363.g. *panem Eccleſiaſticum conculcantes quos imitentur*, t.4.283.d. *figuli mendaciorum*, t.4.229.h. *bene viuentes & ſuo exemplo alios poſt ſe trahentes quid lucrentur*, t.5.672.c. & ſeq.
Hæreticorum verſutia, & Iudæorum perfidia aptè Draconum felli, & aſpidum veneno comparantur, t.3.314.d
Hæreticorum varia delicta, t.4.292.g
Hæreticorum ſuperbia non tantum in Eccleſiam & Proph. ſed in ipſum Dominum ſe erigit, t.4.115.c. t.4.119.b
Hæreticorum variorum, leprâ infectorum enumeratio, t.2.223.b
Hæreticorum Theologiæ fructus, t.2.233.b
Hæreticorum de additione, aut detractione S. Scripturæ erronea ſententia, t.2.413.g
Hæreticorum, Paſſionem Chriſti calumniantium grauis error, t.2.436.a. & ſeq.
Hæreticorum aſtus in ſeducendis Catholicis, t.3.56.d. *diſſident à ſe inuicem*, ibid.f. *de Catholicis Doctoribus in exilium mittendis & abolendis ſtrenuè laborant*, t.3.57.f
Hæreticorum, in vna matre & patre tres naturas ſtatuentium figmentum, t.4.242.b. *Syon deſpectores cur*, ib.c
Hæreticorum diuerſas naturas, animalem ſcilicet & ſpiritalem ſtatuentium grauis error, t.5.378.g
Hæreticorum variorum, nominum, & errorum deſcriptiones, t.6.32.d. & ſeq. & 33.a. & ſeq. *fusè*.
Hæreticorum inſtabilitas, t.3.41.a. *eorum libros non promiſcuè legendos*, t.3.332.f. *eorum cor duas vias ingreditur*, t.3.402.b. *eorum greſſus vagi*, t.3.330.e. *eorum diſputationes fugiendæ*, t.3.348.f
Hæreticos quandoque florere, num Chriſtianis ſcandalo vertatur, t.4.39.d. *hiſtoriæ ordinem non ſeruant*, t.4.284.a
Hæreticos communione & ſepultura Eccleſiaſtica indignos, exemplo Oziæ à Catholicorum cœmiterijs arcendos eſſe, t.3.232.e.f. *item Achabi*, t.3.233.a. *eorum fraudes*, t.249.a.b
Hæreticum hominem exemplo Ioſaphat & Achab eſſe vitandum, t.3.224.e.f. t.3.226.c
Hæreticus poſt vnam aut alteram correptionem cur vitandus, t.5.531.b
Herodianorum hæreſis, t.1.86.c.1
Harbona crucis, Mardochæo facta proditor Doctores legis deſignat, t.3.288.h
Harena quid alleg. ſign. t.5.780.c. & ſeq.
Haſta quid ſignif. t.1.245.c.2. *hoſtile*, t.5.779.b
Haſtilis Goliath cum Dauide congreſſus, ibid.
Hattonis Abbat. Fulden. elogium, t.6.237.c
Hebdoma ſignificatio varia & multiplex, t.1.158.
Hebdomadæ Danielis explicantur, ibid.
Heber, interpretatur tranſitus, t.1.64.c.1
Hebræi parœmias obſcuras, vt aliæ pariter linguæ habent, t.3.34.a. *vnde dicti*, t.3.150.c
Hebræi veteris teſtamenti libros ſecundum ordinem alphabeticum partiebantur, t.6.36.h. *quidam libri apud nos Canonici, ab ijs reiecti*, t.6.37.b
Hebræi luce gaudent, & ducatum ignis columnæ accipiunt, t.3.391.a. *ſeditione Core iram Dei prouocant, ſed in medio incendij liberantur offerente Aaron incenſum, & pro multitudine deprecante*, t.3.391.h. & t.3.382.a
Hebræorum de Abraha à Chaldæis in ignem immiſſo commentum, t.2.35.b
Hebræorum de templi reſeratione Cherubinque viſione ridicula fabula, t.4.266.h. *eorum menſes*. t.4.307.g
Hebron Arbe, & non Arbor, vt quidam volunt interpretatur, & cur, t.3.70.f. *vbi ſita*, ibid. *quos ſign.* t.3.191.c
Heliachim qualis, t.3.135.h. *proditor Ieruſalem*, ib.
Heliodori interpretatio myſtica, t.4.414.f
Heli typus ſacerdotum quid ſign. t.1.72.c.2. *grauiſſimè peccauit non pro grauitate & merito filios caſtigans*, t.3.50.c. *per Prophetam minas illi Deus intentat, & quas*, ib.g. *eius æmulus Sadoc*. ib. *cæcitas eius*. ib.51.g. *interitus illius à Samuele prædictus*, ib.h. *moritur lapſu è ſede fracta ceruice*, ib.52.d.c. *ſemen eius à ſacerdotio quando remotū, & à quibus Heli per ſucceſſionem originē trahat*, ib.e
Heli iudex in Iſrael, temerario iudicio peccat. t.3.47.g.h
Helias Deus Dominus interp. &c. t.1.75.c.2. *Chriſtum ſig.* t.3.119.b. *à coruis nutritus*, ibid. *Oleum, farinamque viduæ apud quam hoſpitabatur benedixit*, t.3.119.c. *filium eiuſdem ſuſcitans pulcher Chriſti typus*, ib.e. *hoſpitæ increpatione non exaſperatur*, ib. *Aram exſtruens Deo ſacrificans ſiccitate pulsâ, aquam copioſè impetrauit*, t.3.119.h. *eius orationis efficacitas*, t.3.120.b. *Baal prophetas interfecit*, ibid. *multâ pietate & virtutibus clarus mortem à*

Domino petijt, t.3.120.d.dormiens ab Angelo excitatus, ib.f.40. dieb.& 40. noctib. ieiunauit, ib. perſecutionem fugiens in ſpeluncam ſe abdidit, ibid. Curru in cælum aereum cur ſubuectus, & vbi etiamnum commoretur, t.3.125.g h. Nec vxorem, nec liberos habens, aptus Chriſti caſtiſſimi aſcendentis figura, ibid. Pallio aquas diuiſit, quæ ſibi & Heliſæo tranſitum indulsère, t. 3. 126.c. eius laus, t.3.509.b t.3.510.a.& ſeq.

Heliæ quomodo licuerit extra templum Dei ſacrificare, cum id prohibeatur, t.2.238.b. ad mortem quæſitus, in lacum immittitur, t.4.100.c. ab Abdemelech liberatur, ibid.f. Prædicatorum typus, ib.d. à captiuitate liberatur, t.4.102.d. Iohannas Godoliæ mortem ab Iſmael prædicit, ib. h

Heliud ſignificat Doctorem ſuperbum, t.1.69.c.2

Heliſeus Dei mei ſalus interpretatur, t.1.75.c.2.t.3.121.d. eius laus t.3.590.f.& ſeq. interfecturus fugientes gladium Iebu qui intelligendum, ib. Helia rapto cur duplicem ſpiritum eius poſtularit, t.3.126.a. Pallio Heliæ relicto altera vice ſcidit, t.3.126.d. ſolis adminiculo aquas Ierichontinas malignas ſanauit, ib.e. Pueri ei illudentes ab vrſis deuorati, t.3.126.f. Chriſti typus ibid. moriturus Ioæ regi ſagittâ emiſſâ victoriam contra Syriam promittit. t.3.432.g

Heiligenſtadium oppidum, eiusq; ſitus & origo, t.6.240.g. eius Eccleſiæ fundator Dagobertus, ib. etymon, t.6.241.b. ſerò muris inclusum, ib. d

Hemerobaptiſtarum hæreſis, t.1.86.c.1.2

Her impietas, t.3.152.b

Herbæ & arbores non ex ſemine, ſed ex ſeſe germinarunt, t.2.7.c

Herba Sardiniæ inſulæ mirus effectus, t.1.180.c.2. eadem S. ſynaxeos typus, ibid.

Herbæ venenoſæ in quem vſum creatæ, t.2.23.a

Herculis columnæ, t.1.179.c.2

Heri, ſeruum occidentis in Conc. Agath. pœnitentia, t.6.119.c. & fœmina ancillam in Conc. Elibertano, ib. t.6.159.g

Hermon montis incola qui, t.1.176.c.1. vide t.1.181.c.2

Herodis miſeria & finis, t.4.414.f. & ſeq. fusè. Chriſti perſecutionem quo anno impleuerit, t.5.16.a. quid ſign. t.1.78.c.2.t.5.754.b. & ſeq.

Herodius vide Falco.

Hiatus quid, t.1.186.c.1

Hieremias quare interpret. excelſus Domini, t.1.75. & 76. quando, quotq; annis prophetauerit, t.4.5.b. eius origo, ibid. c. ſanctificatus in vtero, ib.d. cauſatur pueritiam, ſed à domino roboratur, ib. f. eius ad Deum lamentatio, t.4.59.a. in carcerem percuſſus conijcitur, t.4.60.d. conqueritur ſe ludibrio haberi, t.4.61.d. in veſtibulo carceris Sedechiæ captiuitatem prædicit, t.4.90.d. myſteria & ſermones ei reuelati Chriſto potiſſimum conuenire, t.4.6.c.& ſeq.

Hierichontina Chriſti expeditio, t.5.694.d.t.5.740.a

Hieroboam dicitur diiudicans populum typus hæretic. t.1.74.c.2

Hieruſalem typus præſentis Eccleſiæ, t.1.174.c.1. eius excidij cauſa, t.2.19.b. deſcriptio, t.4.101.e.& ſeq. à Chaldæis capitur, t.4.133.b. incenditur, t.4.134.e. templum ſpoliatur, ibid. b. quadruplex, t.4.234.f. virgini connubio apta aptatur, t.4.236. eius Pater, mater, & ſoror quæ, t.4.242.a. ſubuerſio, t.5.724.g. 725.a.& ſeq. 726.f. eius terribilitas, ib.727.a

Hippocentaurus monſtrum, t.1.123.c.1

Hircanus quis, eiuſque geſta, t.4.413.c. Pontifex patre defuncto efficitur, ibid. d. eius expeditiones bellicæ, t.4.413.e. Sanctitas, ibid. g

Hirci, quorum vnus immolandus, alter in emiſſarium demittendus quid ſignificarint, t.2.234.f. quorundam de his error, ibid.g.& ſeq. t.2.237.b

Hircum cum alibi Deus pro peccatis offerri præceperit, quare & vitulum mandauerit, t.2.234.d. peccatorum & pœnitentium typus, t.1.124.c.2.t.3.313.c.t.5.781.g

Hirundo typus pœnitentium, t.1.141.c.2

Hiſpania vnde nomen traxerit, t.1.178.c.1. eius diuitiæ, amœnitas, & diuiſio, ib.

Hiſtoriarum peritia plurimùm intelligentiæ ſcripturarum conducere, t.6.40.e

Hodie, cras, & tertius dies myſticè quid ſignif. t.2.196.g.t.2.244.b. t.2.300.g

Hœdi ab Iſaac oblati Incarnati Chriſti figura, t.2.55.d

Holofernes à Nabuchodonoſore ad prælium emiſſus Dæmonis &c. figuram habet, t.3.246.e.t.3.267.b. ex diuerſis vrbibus ad eum placandum Reges legatos mittunt, t.3.247.b.t.3.267.g. nec ſeſe ſponte dedentib. nec vrbibus, nec Dijs parcet, t.3.267.f.g. ab Achiore ne temerè cõtra Iudæos pugnet monetur, t.3.269.h. vino obrutus à Iudith truncatur, t.3.255.e.t.3 275.c. eius caput ſuper muros ſuſpenſum myſticè quid denotet, t.3.256.h.t.3.257.a

Holocauſtum quid, t.1.195.c.1. quis offerat, t.2.130.h.t.2.421.g. in altari cremare quid, t.2.146.g. quomodo idem Deus mandauerit, & negauerit, t.2.174.c. offerenti quid neceſſarium, t.2.175.d

Holocauſtomatum altare vbi, t.2.175.d

Homicidium Cain diluuio fuit puniendum, adulterium vero Lamech Chriſti ſanguine ſoluendum, t.2.27.f.

Homicidij voluntarij pœnitentia in Conc. Neocæſ. t.6.118.g. item inuoluntarij in eodem, ibid. h. & t.6.119.a. variæ homicidiorum ſpecies, eorumque pœnitentia, t.6.119.g.t.6.159.f.h.t.6.267.f

Homilia cuiuis Dominico diei ſubſeruiens, t.5.622.e.t.5.623.a.& ſeq.

Homiliæ Hrabani Mauri de diuerſis anni temporibus, & præcipuis feſtiuitatibus, t.5.580.h.& ſeq.

Homo de quo immundus ſpiritus exiuit & rurſum eum occupauit quos ſignific. t.1.79.c.1

Homo abſconditum in agro theſaur. reperiens quis, t.1.79.c.1. centum oues habens quis, ib.

Homo Deo inobediens factus perdidit Dominium animant. t.2.10.g.

Homo & mundus quibus partibus conſtent, t.2.330.c

Homo creatus, cur non dicatur à Deo vt alia creata ſingulatim bonus, t.2.11.c

Homo in manu Dei, vt lutum in manu figuli, t.3.475.g

Hominis variæ acceptiones, t.1.102.c.1.& 2. duplex interior & exterior, ib. dictus ab humo, ibid. manum aridam habens quid ſig. ib.79.c.1. ſeminans granum ſynapis quis, ib. prudens ſuper petram ædificans, ib.78.c.2. plantans vineam quis, t.1.79.c.2. in iuuenili ætate plaſmatus eſt, t.2.7.c. cur ad imag. Dei conditus, t.2.10.c. conſilio & operatione SS. Trinit. fact. ib. 9. quare non dicatur bonus poſt formationem, ib.p.11.c. breuis vita poſt mortem vermis, t.3.417.g. eius etymon t.6.208.c. creatio & lapſus, ib. 210.c. myſticè quid ſign. t.5.782.b.& ſeq.

Homo cur pro hominibus offerri debuerit, t.5.560.c

Homo num ſic creari potuerit, vt malus eſſe non poſſet, t.5.165.g

Homo animam, linguam Deus præparat, t.3.342.b

Homo Dei quis, t.4.247.d

Homini in gratia conſtituto omnia proſperè eueniebant, quam primum autem eâ excidit variæ illi miſeriæ in vindictam creatæ, t.3.491.a.b.t.3.492.f

Homines mundi qui, t.2.210.f

Homines vnde & cur Dij primum appellati, t.3.385.g.h.t.3.386.a.& ſeq.

Homines mali myſticè ſunt ſigna Syloæ, qui Chriſto ſpreto Antichriſto ſeruiunt, t.3 26.b

Hominis interioris effectus, quaq; ratione ſit excolendus, t.2.389.a

Hominis primi & ſecundi multiplex acceptio, t.2.200.b

Hominibus S. animantia obſequia præbent, t.2.10.g

Hominum denominat. varia quid ſignific. t.1.117.c.1.& 2.& 118.c.1

Honor filiorum erga parentes qualis eſſe debeat, t.2.117.d.t.2.416.c

Honor parentum multiplicem meretur benedictionem à Deo, & inhonoratio maledictionem, t.3.400.e.& ſeq. t.3.341.a

Honor Domino qua ratione deferendus, t.3.176.d

Honor quo ſenſu in Eccleſia accipiatur, t.5.93.c

Honorem alieno dare quid ſignif. t.3.330.f

Hora aliquando tempus, aliquando ſeculum ſignificat, t.1.154.c.2

Horæ Canonicæ in quem finem inuentæ, t.6.14.g. earum partes & explicationes, t.6.15.a.& ſeq.

Horoſcopi qui, vndeq; dicti, t.6.169.b

Hoſpitalitatis & mercedis ſolutæ encomion, t.4.427.a

Hoſpitum vagorum & ingratorum deſcriptio, t.3.468.f

Hoſtia, holocauſta & ſacrificia vet. leg. varia, quæ fuerint, t.1.99.c.1.& 2

Hoſtia pacifica cur dicta, t.1.195.c.1

Hoſtia quomodo ſit celebranda, t.2.198.e. qualis Deo offerenda, t.3.195.e

Hoſtiæ pro peccato oblatæ, quo ordine à ſacerdote compleantur, t.2.192.f

Hoſtiæ qualiter pro delictis offerantur, t.2.194.d

Hoſtiæ Aaronis & filiorum eius in die vnctionis ſua, t. 2.191.d.t.2. 199.c. & ſeq. t. 2.201.f
Hoſtiam viuentem corpora exhibentes qui, t.5.263. f
Hoſtias nuſquam niſi ad oſtium tabernaculi offerre licuiſſe, t. 2.238. b. & ſeq.
Hoſtium nomen à remorando hoſte, t. 1.196.c.1
Hoſtis in capite quis, t. 4.137. a. quot modis bona noſtra inſequatur, ib. b. & ſeq.
Hrabanus 20. annis monaſt. præfuit, t.1.8.c.2. officio ſe abdicat, ibid. ſecedit ad Eccleſiam S. Petri, ibid. plurimos conſcripſit libros, quos omnes vide ibid. Anno ætatis 30. edidit lib. 2. in laudem S. Crucis, t.1.8.c.2. & 15.c.1. eoſdem figuris, ſiue imaginib. XXVIII. varia Chriſtianæ fidei myſteria &c. continentibus in formam Crucis artificioſè redactos, ſubtiliterque explicatos vid. t. 1.273. & ſeqq. & t.1.339. & ſeq.
De Inſtitut. Clericorum, t.1.8.c.2. & t.6.3.e. & ſeq.
Super Mattha. lib. 8.t.5.5.b. & ſeq.
Homilias per totum ann. varias, t.5.580.b. & ſeq.
Sermones de Virtut. & Vitijs, t.5.523.a. & ſeq.
In Geneſim lib. 4. vid. t. 2. 4. a. & ſeq.
In Exodum lib. 4.t.2.86.b. & ſeq.
In Leuiticum lib. 7. t.2.174.b. & ſeq.
In Numer. lib. 4.t.2.316.b. & ſeq.
In Deuter. lib. 4.t.2.408.b. & ſeq.
In Ioſue lib. 4.
In Iudic. lib. 2.t.3.5.b. & ſeq.
In Ruth. lib. 1.t.3.36.f. & ſeq.
In Salom & Reg. lib. 4.t.3.47. b. & ſeq.
In Paralip. lib. 4.t.3.149.b. & ſeq.
In Iudith. lib. 1.t.3.245.b. & ſeq.
In Heſter. lib. 1.t.3.280.b. & ſeq.
In Canticum Eſaiæ, t. 1. 295. b. Annæ. ibid. 297. g. Exodi, 299.f Abacuc. 301. a. Deut. 310.c. Trium puerorum. t. 1. 317.d. Mariæ, 323.b
In 2. lib. Mach. lib. 3.t.4.383.b
In Sapient. lib. 3.t.3.370.b
In Eccleſiaſticum, lib. 10. t.3.396.g
In Prouerbia Salom. t. 3.323.b
In Hieremiam, lib. 20.t.4.5.b
In Ezechielem, lib. 20.t.4.175.b
In Epiſtolas S. Pauli lib. 30.t.1.9.col.1.t.5.172.c
De Inſtit. Clericorum, lib. 3.t.6.3.f
De Præſcient. & Prædeſt. de gratia & Lib. arbitr. lib. 1.t.1.8.c.2
Contra impugnator. regulæ S. Benedicti, t.6.247.g
Epiſt. conſolat. ad Ludouic. Imp. Collectarium de ſentent. diuinis, t.1. 9.c.2.t.1.51.
Opus de diuerſ. virt. & vitijs, t.1.8.c.2
De commixtione cognationis declinan. & arte magica, lib. 1. ib.
De pænitent. de ſpe indulg. t. 5.85. b. Et de Canon. Concil. contra vitia. lib. 1.t.5.118. b
Poemata diuerſa, t.5.202.b
De Computo dialog. t. 1.9.c.2
De arte Gramm. lib. 2.t.1.28. & ſeq. de Vniuerſo lib. 22. t.1.56. col. 1. & ſeq.
Hrabanus omnibus eruditione ſuperior, ab Abb. Ratgario Romam cum Haimone Ep. poſtea Halberſt. & Diedone ad Albinum Angl. ſtudior. contin. cauſa mittitur, t.1.12.c.1
Hrabanus alter Auguſtinus hæretic. terror & malleus, t.1.12.c.1
Hrabani ſumma humilitas, ibid. Eius ſtudium nocte dieq; indefeſſum, ibid. c.2
Hrabanus omni genere diſcipl. excultus Româ cum ſocijs Fuldam reuocatur, ibid. c. 2
Hrabanus ſacerdotio initiatur an. æt. 30. t. 1. 13. c. 1. Amatur ab omnibus, ibid.
Hrabanus primus omnium apud Germ. publice docet in Monaſt. Fuld. an. ætat. 25. ibid. Ex German. & Gall. diſcipul. ad eum accurſus, ibid. c.1. & 2. Eius aliquot illuſtr. auditores ex Megenfrido recenſentur, ibid. c.2
Hrabani modus in docendo & ſcopus, ibid. c. 2. vagos & diſcolos repellit, f.14. c.1. Græcæ & Latinæ linguæ puritatem primus docuit, t.1.14.c.2
Hrabani laus & encomion apud omnes, ibid. & f.15.16. & ſeqq. fol. 18.c.1. & 2
Hrabanus Rathgario Monacho erudiendus committitur, t.1.11.c.1
Hrabanus magnæ ſpei, inter omnes excellit, ibid. c. 2
Hrabani ſtudium in literis & diſciplina monaſtica, t.1.1.col.2
Hrabanus fit Archiep. Mogunt. t.1.18.c.2. celebrat Synodum, t.1.19. c.1. & 2. Thierdæ Pſeudoprophetiſſæ dogmata, fraus, & pœna, t.1. 19.c.1
Hrabani ſtudium in colligendis SS. reliquijs t.1.2.col. 1. & f.3. col.1. 2.3.5. col.1. & 2
Hrabanus tempore regiminis ſui 30. oratoria conſtruxit pro reliqu. SS. t.1.8.c.2
Hrabani natales, educatio, dotes & ſtatura, t.1.10.c.1. & 2
Hrabanus 9. ann. puer ſolenniter traditur in monaſt. Fulden. Abbate Bangolfo. t. 1.11.c.1
Hrabano plurimum debet Germania, t.1.14.c. 2. vide ibid. quas diſcipl. tradiderit.
Hrabani liberalitas in pauperes & fame preſſos, t.1.19.20.c.1
Hrabanus per ſemetipſum omnia pontificalia adminiſtrat, prædicando & docendo t.1.20.c.1
Hrabani manſiones ſeu reſidentia, t. 1.20.c.1
Hrabani librorum catalogus, t.1.20.c.2
Hrabani ſtudium, laus & eruditio, t.1.20.c.2.21.c.1
Hrabani mors Angeli præmonitu deſignata, t.1.21.c.2
Hrabani tranſitus Angelorum pſalmodia clarus, t.1.21.c.2
Hrabani epitaphium, miracula, tranſlatio, ib. 21.
Hrabani aliud vitæ compendium, t.1.21.c.2. & f.22.c.1. & 2
Hrabani in corripiendo manſuetudo & ſeueritas, t.1.16.c. 1. Singulis diebus meditatur paſſionem Domini, ibid. Eſt pater inopum & hoſpes egenorum, ibid.c. 2. Habet multos æmulos, f.16.17. Eius cura pro defunct. t. 1.17.c.2
Hrabano ſtruuntur inſidiæ, t.1.19.c. 2
Hrabanus fit Abbas Fuld. quintus an. æt. 37. præfuit ann. 22. t.1.15. c.2. eius ſtudium poſt elect. ibid.
Hrabanus vocatur ad aulam Regis Germ. Ludouici, t.1.18.c.2. redire vocatus abnuit, ibid.
Hrabani Epiſtola ad Hemmonem Epiſcopum, t.1.53.
Hrabani Epiſtola ad Ludouicum Regem. t.1.51.52.
Hrabani exempla ad Freculphum de Comment. ſuo ſuper Pentateuch. Moyſi, t.2.2.c.1
Hrabano interpretatio Pentateuchi imponitur, t.2.1.c. 1. & 2
Hrabani Mauri verſus de lib. S. Crucis ad S. Martinum, t.6.202.f. Francus natione ſed orientalis, ib. apud Turones vixit, ib. g. t.6. 235.a. eius oratio ad Deum, t.6.203.a. verſus ad amicum, ib. d. res inſigniores, nominaq; Prophet. & Patriarch. veteris inſtrum. breui carmine complectitur, t.6.205.a. & ſeq. librorum copiam petit t.6.206.b. paupertatis ſtudium, t.6.207.a. t. 6.236.b. eius Epitaphium, t.6.229. a. eius poematum excuſatio, t.6.233. b. Acroſtichis eius laudata, t.6.234.c. quando conſcripta, ibid. d. tempora annotata, ib. e. eius cum Friderico Epiſc. familiaritas, t. 6.226.c. eius Hymnodia, t.6.243.b. tranſlatio, t.6.245.a. an in Sanctis, ib.
Humana vita perpetuis tentationibus expoſita, quî dicatur in ſpatio vitæ Iudith non perturbata, t.3.262.a.t.3.275 e
Humana tentatio quæ, t.5.319.g. & diuina, t.5.320.a
Humanæ ſcientiæ incertitudo, t.3.377.c
Humanæ naturæ miſeria & imbecillitas, t.4.369.c
Humanitas Chriſti cuiuſmodi fuerit, t. 2.225.b
Humanus dies quis, t.5.303.b
Humeri variæ interpretationes, t.5.783.e. & ſeq.
Humiliantes ſe in terra in cœlo exaltabuntur, t.3.361.e
Humilitas Dauidis, eiusque vxoris à Deo munerata, t.3.73.d. credenti neceſſaria, t.3.40.f
Humilitatis multiplex commendatio, inq; 12. gradus diſcretio, t. 6. 283.g. & ſeq. fuſiſſimè. notio, t. 5.783.c. ſpecies, t.3.425.c
Hyacinthi interp. figuralis, t.1.200.c.1
Hiades quos denotent, t.1.149.c.2
Hydriæ, & fuſcinulæ quos figuraliter denotent, t.3.229.e
Hydriæ 6. in Euang. 6. ætatum typum gerunt, t.1.267.c.2
Hydra Herculis, t. 1.122.c.2
Hydromantia ſignif. & vis, t.6.169.f
Hyemis notiones variæ, t.5.781.f
Hymnum nouum canere quid, t.3.259.b
Hymnorum Eccleſiaſticorum antiquitas, t.6.243.b. eorum autores, ib. variorum hymnorum feſtalium deſcriptiones, t. 6.244.a. & ſeq. authores. t. 6.28.b
Hymnus de charitate carmine factus, t. 6.221.a.t.6.228.a. Natali Domini, t. 6. 222. a. t. 6. 224. d. item Innocentibus, ibid. e. Epiphania ib. b.t.6.223.b. In Paſchato, ib. d. Aſcenſione, ibid. g.

ad Matu-

ad Matutinum, ibid. b. Pentecoſten, t. 6. 224. c. In Purific. B. Mariæ, t. 6. 224. e. De Michaele Archan. ibid. h. Item variorum Apoſtolorum & Sanctorum, t. 6. 225. c. & ſeq. t. 6. 226. per tot.

Hyperbole, t. 3. 267. c

Hypocritarum malum, t. 3. 398. g t. 5. 43. e

Hypodiaconi qui ſint, t. 1. 85. c. 1. t. 6. b

Hyppoliti Martyris perpulchra myſtica explicationes de nomine Iaac, vxoris, atque filiorum eius, t. 2. 55. c. & ſeq.

Hyram Rex inſignem domus ædificandæ operam nauat, t. 3. 198. g. h. t. 3. 199. a. eius & Salom. famuli ligna præcidentes quos deſignent, t. 3. 199. c. & t. 3. 218. f. Eius pater quis, t. 3. 199. e. Lebetas, & creagas, & Phialas &c. fecit. t. 3. 211. b. earum typica & litter. ſign. ibid.

I.

IAboc quid ſignif. t. 2. 62. b

Iabes quid ſignif. t. 3. 154. b. Legis Dei Doctor peritiſſimus, ibid. Dei typus, ibid.

Iabin Rex Chanaan opprimit Iudæos, t. 3. 12. d. Dux eius Siſara, ibid. eius potentia, ibid. Hebraicè quid ſignificet, ibid. g. cuius rei ſymbolum, ibid.

Iacentes & ſtantes quæ audire debeamus, t. 4. 193. b

Iactantiæ deteſtatio, t. 3. 406. c. t. 3. 409. f

Iacula verbi diuini typum tenent, t. 3. 307. f

Iacobi Pamelij commentarius in Iudith, t. 3. 266. a. & ſeq.

Iacob quid ſignificet vide late, t. 1. 65. 66. c. 2. 1. eius habitatio, ibid. 184. c. 1. corpus pellibus hædinis tegens quid denotet, t. 2. 55. g. Eſau dolos fugiens Chriſti typus, t. 2. 56. d. viſio & votum eius dum iret in Meſopotamiam, t. 2. 56. e. myſticè quid ſignu. ibid. iubente Deo cum vxoribus & liberis ſuis ad Patrem reuertitur, t. 2. 61. e. eum Laban inſequitur, ibid. g. cum Angelo luctatur, & mutato nomine, Iſrael vocatus eſt, t. 2. 62. b. t. 2. 65. c. Chriſti paſſi aptus typus, t. 2. 63. c. cur fœmore tactus claudus euaſerit, ib. e. fratrem 7. adorat, t. 3. 64. a. cum omnibus ſuis in Aegyptum deſcendit, t. 2. 75. d. à filio coram rege ſtatuitur, t. 2. 76. c. moriturus per adiurationem à filio petit ſepeliri cum Patribus ſuis, t. 2. 77. c. ſingulis filijs ſuis benedicens, & quorundam defectus arguens, futura illis prædicit, tandemq; declarato ſepulturæ ſuæ loco, moritur, t. 2. 78. d g. & ſeq. t. 2. 79. a. & ſeq. ex Meſopotamia vxorem ducens Chriſti typus, t. 1. 173. c. 1. mutato nomine cur ſæpius priori nominetur, t. 2. 65. c

Iael mulier alienigena Siſaram lacte paſtum domi ſuæ occidit clauo &c. maxillas adacto. t. 3. 13. g. Eccleſiæ ſymbolum, ib. h. præuertit Barach in necando Siſara, ib. quid hoc ſignificet, ibid. eius laus, t. 3. 18. & 19. quid ſig. t. 1. 72. c. 1

Iafet, latitudo, nominatur, t. 1. 64. c. 1

Iair Galaadites regit Iſraelem poſt Tholam 22. an. t. 3. 27. g. filios habet 30. ib. figura eſt Chriſti & Chriſtianorum, ib. g. h. hebraicè Iair illuminans in Camon ſepelitur, ib. h. quid ſig. t. 172. c. 1

Iamnes cur ſic dictus, t. 1. 70 c. 1

Iamniæ etymologia, t. 4. 425. e

Ianitores myſt. & literal. qui. t. 3. 189. f

Ianua à Iano, cui omnis introitus ſacer. t. 1. 196. c. 1. quid ſign. t. 5. 785. d

Ianua cæli quid ſignificant, t. 1. 146. c. 2

Ianuis clauſis quomodo Chriſtus ad diſcipulos introierit, t. 5. 641. c

Ianuarij dies feſtiui. t. 6. 179. f. & ſeq t. 6. 180. a. t. 6. 181. a. & ſeq.

Iaphet gentium pater cur, t. 2. 33. eius generationes, ib. f. & ſeq. filiorum regnum, t. 3. 149. b

Ibis auis, t. 1. 142. c. 2. proprietas, t. 4. 45. f

Idithum cur dicatur tranſiliens eos, t. 1. 77. c. 1

Idola varia ab Ethnicis obſeruata, t. 3. 383. b. c. eorum grauitas, t. 3. 386. eorum vilitas, t. 4. 32. e

Idola flentium cur dicta, t. 3. 73. b. t. 3. 171. a

Idola diſſeminato per orbem Euangelio vbiq; deſtructa, idq; per ruinam Dagonis illatá in fanum eius arcâ ſignificatum, t. 3. 52. g

Idololatria Amaſiæ Regis, t. 3. 231. a

Idololatriæ pompa & veſtes, t. 3. 19. c

Idolorum & Hæreticorum comparatio, t. 3. 384. g. t. 3. 387. b. variæ ſign. t. 1. 206. c. 1. & 2. t. 1. 205. c. 2

Idolotitarum improbatio, t. 5. 318. f. earum vſus, t. 5. 321. c

Idolum & ſimilitudinem facere quid, t. 2. 116. a. t. 2. 414. a. & ſeq.

Idumæa typus gentilitatis conuerſæ, t. 3. 42. c. eius plaga expoſ. liter. & myſt. t. 4. 267. f

Iebus olim vocata Hieruſalem, t. 4. 48. c. cur, ib.

Iechonias vide Ioachim, t. 1. 74. c. 2. quis & vnde, t. 5. 743. f. eius filij, t. 3. 156. b

Iehu typ. gentium principatum ſig. t. 1. 73. c. 2. Heliſæi iuſſu in regem vngitur, t. 3. 130. b. eius in tranſgreſſores legis animaduerſio, ibid. ad extirpandum regnum Achab, & occidendos Sacerd. Baal mittitur, t. 3. 227. d

Ieiunij tempora, t. 1. 101. c. 1. & 2. eius definitio & à ſtatione differentia, t. 1. 101. c. 1. & 2. & t. 6. 17. b. eius variæ ſpecies, t. 6. 18. b. poſt Pentecoſten cur indictum, ibid. f. & ante Natiu. Domini, ib. h. legitima Ieiunia quæ, t. 6. 19. b. item 4. Sabbathorum, ib. c. priuata, ibid. f. fructus, t. 6. 269. f. ſine oratione inualida, t. 3. 271. g. eius laus, & vtilitas, t. 5. 609. g

Ieiunium 7. dierum pro mortuis inſtitutum, t. 3. 165. g

Ieiunij decimi menſis encomium, t. 5. 582. c

Ieiunium 4. menſis quando, quareque præceptum, t. 5. 593. d. & ſeq.

Ieiunium ſeptimi menſis cur inſtitutum, t. 5. 597. e. & ſeq.

Iephte cur aperiens dictus eſt, typus Chriſti, t. 1. 72. c. 1. & 2. fugit ſuos & Dux conſtituitur, t. 3. 28. b. immolat filiam, ibid figura eſt Chriſti, ib. & 31. a. b. c. &c. immolando filiam an peccauit, ib. 29. a. b. & 30. e. Spiritus Domini an ad immolandam filiam & vouendum eum impulerit, ib. g. hebraicè potens virtute, t. 3. 31. Princeps eſſe renuit, ib. h. & 32. a. b. ſex annis iudicauit Iſrael, ib. eius verba ad ſeniores Galaad, item peregrinatio & debellatio hoſtium quid myſticè ſignificent, ib. c. d. e. eius filia luget 60. diebus virginitatem, t. 3. 32. e. tempus hoc quid myſtice, deſignet, ibid. f. g

Iericho vnde appellata, t. 1. 188. c. 2. t. 3. 55. a. eius ruina, ibid. myſticè inſtabilitatem vitæ ſig. ib.

Ieroboam cur diuiſio interpretur, t. 1. 73. c. 1. hæret. typ. t. 3. 116. b. t. 3. 509. c

Ieruſalem vnde dicta, t. 1. 188. c. 2. Eccleſiæ typus, ibid. cur menſe 5. die 5. vaſtata, t. 3. 144. a. metonimycè quid ſig. t. 5. 785. g

Ieſu & Moyſis hæreditas quomodo differat, t. 2. 381. d. qui eius participes, ib. e

Ieſu Naue ſucceſſoris Moyſis laus & fortitudo bellica, t. 3. 506. d. Saluatoris aptus typus, ib.

Ieſu Sacerdos magnus figura Chriſti, t. 1. 75. c. 1

Ieſus Chriſtus lux eſt illuminans, t. 3. 7. f. in pijs viuit, in impijs defunctus eſt imò ab iiſdem crucifigitur denuo, t. 3. 8. c

Ieſſe radicis fructus, t. 5. 282. g

Ieſſe ſiue Geſen Aegyptum denotat, t. 3. 267. g

Iethro qualis fuerit, t. 2. 113. f

Iezabel cur fluxus vanus dicta eſt, t. 1. 75. c. 1

Iezrael vallis quæ ſit, heb. ſemen Dei, t. 3. 20. c

Ignem & vermes in carnem dare quid, t. 3. 260. e. t. 3. 277. e

Ignem & grandinem cur Deus Iſraelitis immiſerit, t. 2. 96. b. t. 3. 388. f

Ignis egreſſus à Domino holocauſtum deuorat, t. 2. 206. a t. 3. 301. b. varia ſig. t. 1. 151 c. 2. t. 5. 785. b. 786. a. & ſeq. t. 3. 21. c

Ignis, & æſtatis bifaria ſignificatio myſtica, t. 3. 318. e

Ignis perpetuus in altari, charitatem fidelium pectoribus inextinguibilem denotat. t. 4. 100. e

Ignis per quem homines probandi qualis, t. 5. 300. a. & ſeq.

Ignobilia & ſtulta huius mundi cur Deus ad annunciandam ſapientiam elegerit, t. 5. 694. d. & ſeq.

Ignominia Dauidi illata à cæcis, & claudis, t. 3. 72. g. t. 3. 165. c. d

Ignorantiæ peccatum quomodo redimendum, t. 2. 181. t. 2. 298. g

Ignoranter peccans aut legem violans ſatisfactionem adhibere debet, t. 2. 88. a. t. 2. 298. b. t. 2. 299. g. t. 2. 347. g. t. 2. 349. a

Ignorantes inſtruendos eſſe, t. 3. 349. g

Ille qui ſæpè nunc in ignem nunc in aquam cadebat, quem figuret, t. 1. 79. c. 2

Imaginatio conceptus ſimilem prolem cauſat, t. 2. 62. g

Imaginem Dei, ad quam homo factus quomodo conſeruare quemque deceat, t. 4. 177. f

Immortalitatem qualem Sancti habeant, t. 3. 375. d

Immundi ab oblatione reiecti, t. 2. 198. g

Immundorum ſacrificiorum diuerſa genera, t. 2. 197. c. & ſeq. t. 2. 423. c

Immundus ſtratum inficiens quos denotet, t. 2. 230. a. t. 2. 303. b

Immundus in anima quis, t. 2. 335. g

Impatientiæ damna, t. 3. 345. e

Impetigo quid ſign. t. 2. 259. a. t. 2. 262. d. t. 2. 309. d

Impietas omnium vitiorum Mater, hæc quid agat in mentibus hominum, t. 3. 19. b. ab iniquitate, & peccato quomodo differat, t. 4. 22. c

Impij

Impij quomodo in iudicio corrigendi, t. 2.444. d. eorum ſubita ſubuerſio, t. 3. 18. b. fruuntur ad modicum vitæ felicitate, æternùm arſuri, ib. lugenda eorum reſurrectio, ib. c. in animam nil poſſunt, etſi mutilare, & occidere corpus, ib. maledicti, ib. d. eorum etſi tarda, certa tamen punitio, t. 3. 19. d. correpti à Deo reſipiſcere coguntur, t. 3.53. d. qui ſint, t. 3.335. f. ſolum terrena ſapiunt, t. 3. 364. b. iuſtorum inimici, ib. 365. a. & ſeq. in iudicio admirantes gloriam iuſtorum, quos hic contempsêre, deflebunt ſuam voluptatem momentaneam, t. 3.368. a. & ſeq. memoria eorum & ſeminis perit, t. 3.503. g. eorum duo genera, t. 4.204. b. pœnitentia, t. 6.83. f
Impium inter & peccatorem diſcrimen, t. 3.331. d
Impletionis verbo, quo ſenſu Scriptura vtatur, t. 5.701. b
Impœnitentia qualis, t. 4.27. e. irremiſſibilis quæ, ibid. f
Impoſitionis manuum Epiſcopi effectus, t. 6.10. d. & ſeq. & Chriſmatis, ib. t. 6.55. a. t. 6.70. c
In Chriſto ſolo eſt beatitudo noſtra, t. 3.17. e. f
In faciem cur Deus homini inſpirauerit, t. 2. 15. b
In ciuitate morientes à canibus, in regionibus verò ab auibus deuorandi qui, t. 3.118. e
In medio duorum animalium innoteſceris, myſticè quid ſign. t. 3. 303. e
Inanis gloriæ deteſtatio, t. 6.126. h. t. 6.138. g. t. 6.147. f. eius remedium, t. 6.127. b t. 6.138. h. origo & natura, t. 6.137. g. qui ſuos ſectatores vexet, t. 6.138. b. eius indicia, ib. d
Inaures & armillæ Rebeccæ quid figurarint, t. 2. 50. b. t. 2. 51. a. & ſeq.
Inaures cur inter Deos alienos recenſitæ, t. 2.65. b
Incarnationis dominicæ quis finis, t. 2.177. g.
Incedere ſecundum ſigna ſua quid ſign. t. 2.320. g
Inceſti lex à Gregorio conſtituta, t. 6.122. a. t. 6.157. d
Incircumciſus auribus quis, t. 4. 23. f. corde, t. 2.41. f
Inconſtantia mala, t. 3.12. c. pœna, t. 3.52. b
Incredulus quomodo iam iudicatus dicatur, t. 4.73. g
Incruſtatura tabularum typicè virtutem humilitatis deſignant, t. 2. 142. g
Incubus quid, & vnde dictus, t. 1.208. c. 1
India vnde dicta, eiuſq; ſitus, & fertilitatas, t. 1.172. c. 2. eius diuiſio, ib. c. 2
India Orient. myſticè priſtinam ſign. Eccleſiam, t. 1.172. c. 2. eius diuiſio, ib. c. 2. purpuram primò genuit, t. 1.172. c. 2
Indicia exteriora interiorem affectum ſæpe produnt, t. 3.439. e
Indiſciplinati qui appellentur, t. 3. 410. b
Indurare Deum cor quid ſign. t. 2.91. e. t. 2.93. f. & ſeq.
Induratio Pharaonis vnde. t. 5.247. d
Inebriatus Loth cum vtraque filia inceſtum committens, num per ignorantiam excuſandus, t. 2.44. c
Inepti ad Sacerdotium qui, t. 2.257. h. t. 2.309. d
Inertes ſemper cauſantur, t. 3.353. a
Infantia myſticè paruulos malitia ſignificat, t. 1.116. c. 2
Infelicitas impiorum, t. 3.366. b
Infernus quid in Scripturis ſign. t. 2. 349. t. 5. 787. c. an mali tantum, ſed etiam boni deſcendant, t. 2.68. d. & 73. f. eius pœnarum grauitas, t. 3.491. g. vbi ſit, t. 4.158. b
Infirmitatis carnis vtilitas, t. 5.338. f
Infirmorum viſitatio quid conferat, t. 6. 270. e. ijs non deſperandum, t. 3.486. a. t. 3.412. e
Infidelitas & mendacium Geizi, t. 3.129. c
Ingreſſus vnus oraculi, duobus oſtiolis clauſus figura Baptiſ. & Eccleſiæ, &c. t. 3.102. c
Inimicitiæ inter ſerpentem & mulierem B. Virg. exprimunt, t. 2. 22. e
Inimicis, & Hæreticis in æternum non credendum, t. 3. 424. d. ſalis infatuati ſunt ſimiles, ib. f
Inimicos Dei ad conſummationem vindicta manet, t. 3.392. b
Iniquè viuentem, & pœnitentiam ſimulantem Deo exoſum eſſe, t. 2. 209. c
Iniqui cum ſuis diuitijs citò delendi, t. 3.492. b. eorum quoque progenies citò ceſſabit, t. 3.493. a
Iniquitates ſubditorum quomodo princeps portet, t. 2.154. a. quid ſign. t. 5.788. b
Initium hominis in quo conſiſtat, t. 3. 468. c
Iniuria creſcente, decreſcet ſubſtantia, t. 3.443. c
Iniuriæ obliuiſcendum eſſe, t. 3.417. c
Innocentes occiſi myſticè quos denotent, t. 5.16. g
Inobedientia idololatriæ comparatur, t. 3.58. f
Inopia multorum delictorum nutrix, t. 3.462. b. Auaro tam deeſt, quod habet, quam quod non habet, t. 3.462. c
Inſcitiâ Sacerdotum ſubditos ſæpe ſimul cum ijs iuſtè damnari oſtenditur, t. 4.10. c
Inſcius quis, t. 3.444. a
Inſpectio Dei quid ſignif. t. 3.400. b
Inſtitutiones & Doctrina hominum aliæ ſuperſtitioſæ, aliæ non ſuperſtitioſæ cenſendæ, & cuiuſmodi eæ ſint, t. 6 40. d
Inſulæ vnde dictæ, t. 1. 179. c. 1. earum cum S. Eccl. alijſq; Sanctis comparatio, ib. t. 1.179. c. 1. & 2
Interfecta terra quæ, t. 4.14. g
Interficiendo Aegyptium an Moyſes peccauerit, t. 2. 88. d. Chriſti typum tenet, t. 2.88. e
Interpellator noſter cum ſit Deus, quos condemnet, t. 5.241. b. d
Interrogatio Martyrum flagella ſæpe denotat, t. 3.447. g
Interroganti ſecundum quæſtionem ſuam reſpondendum, t. 4. 232. a. & ſeq.
Inteſtina aqua diluere myſticè quid ſig. t. 2. 175. d
Introitus cùm vnus ſit omnibus ad vitam, & ſimilis exitus, præ omnibus eligendam eſſe ſapientiam, quæ adfert ſecum cuncta bona, quamque abundè Salomon ſe dicit aſſecutum, t. 3. 371. b. & ſeq. t. 3.372. b
Inueniſſe Dominum Iſraelem in ſolitudine, literal. & myſtice qui intelligendum, t. 3.312. b
Inuenta non reſtituens furtum committit, t. 2.188. e
Inuerecundiæ fructus, t. 4.29 f
Inuidia quibus modis committatur, t. 6.78. c. variæ eius ſpecies, ibid. interminabilis, ib. e. eius natura & origo, t. 6.139. a. qui inuidos torqueat, ib. c. eius notæ, ib. f deteſtatio, ib. g. remedium, ibid. h. t. 5. 618. b
Inuocatio miſericordiæ Dei ſuper fideles, & vindicta de inimicis, t. 3. 481. b. & gentibus alienis, ibid. c
Ioab Amaſæ mentum dextrâ, ſiniſtrâ gladium tenens, adulatorum typus, t. 3 83. d
Ioachas cur ſignificet retentus, t. 1.74. c. 2
Ioachas Dæmonis typus, t. 3.238. g
Ioachim vide Eliachim, t. 1.74. c. 2
Ioachim interitus, t. 4.99. a
Ioachim ſeu Iechonias cum matre captus cuius typus, t. 1.74. c. 2
Ioachim filij & impietas, t. 3. 142. e. t. 3. 232. g. t. 3. 239. b. à Nabuchodonoſor captiuus ductus, t. 2.239. e
Ioachim & Eliachim ſynonima, t. 3.268. c. probabilior de hoc nomine ſententia, t. 3. 268 c
Ioas omni regio ſemine extincto Athaliæ Tyrannidi ſolus ereptus, t. 3. 131. b. t. 3. 227. f. & ſeq. A Ioiada Pont. regno ſubſtituitur, t. 3. 131. d. t. 3.228. a. pecuniam à prætereuntibus ex liberalitate templo oblatam ſacerdotibus tradit, ibid. ſarta tecta templi reſtaurauit, t. 3.228. d. & h. Numerus ætatis, eius perfectionem deſignat, t. 3.229 f. A Principibus Iuda Deus adoratus eſt, & honores ſubditorum nimium affectans offenſam Dei incurrit, t. 3. 229. g. quid ſig. t. 1. 73. c. 2
Ioannem Euang. quid ad ſcribendum Euangelium impulerit, t. 5. 24. d. cur aquilæ comparatus, t. 1.77. c. 2
Ioannem Bapt. inter & Chriſtum baptizantem diſcretio, t. 5.651. a. t. 5.668. b
Ioan. Trithemij epiſt. ad Albert. Brandenb. Mogunt. Archiep. in vitam S. Hrabani dedicat. t. 1.9.10.22.23.
S. Ioannes Bapt. cur dictus Domini gratia, t. 1.77. c. 1. quam formam habeat, t. 1.78. c. 2. Meſſiam ſe negat, t. 3.141. b. Chriſto illũ honorem defert, ib. 42. d. cur corrigiam myſticè noluerit ſoluere, ibid. eius de Chriſto ingenua profeſſio, ib. c. octo dierum patrem loquentem intellexit, t. 3.320. g. vitæ auſteritas in victu & veſtitu, t. 5. 17. e. locuſtæ & mel ſilueſtre cuiuſmodi fuerit, ibid. h. cur in aqua tantum baptizauerit, ibid. 19. b. Angelus cur dictus, ibid. 69. a. Elias cur vocatus, ib. f. vitæ integritas, & encomion, t. 5.595. c. Natiuitas eius Natiu. Chriſti confertur, ibid. cur lucerna dictus, ibid. e
Ioathan typus Chriſti cur interpretetur perfectus, t. 1.74. c. 1. t. 3. 233. b. Filius Gedeonis fugâ conſulit vitæ ſuæ, eius prudentia, t. 3. 25. b. figura eſt populi Iudaici credituri Eccleſiæ, & euaſuri gladium Antichriſti, ib. h. perorat ad populum in monte Garizim, ib. typus eſt Sanctorum, t. 3.26. c
Iob de qua ſtirpe & cur dolens vocetur, t. 1. 69. c. 2. quomodo in infernum deſcendit, t. 4.157. a. eius libri ſynopſis, t. 1.92. c. 2.

Iob. ib Iob fuiſſe creditur & quomodo ei filij & filiæ tempore tentationis extincti dupliciter reſtituti, t.3.151.c

Ioel filius Samuelis iniquus fuit Index, t.3.55.c

Ioathan quare ſolus dicatur Sacerdos in domo Domini, cum plures fuiſſe ſit manifeſtum, t.3.159.e

Ioiadas idem quod dilectus Domini, t.1.74.c.1

Iobel vocatur incipiens Dei, t.1.76.c.1

Ionas cur dictus columba ſine dolens, t.1.76.c.1. filium viduæ Sarepthanæ ſuſcitat, ib.

Ionadab filiorum pietas t.4.97.e

Ionathas guſtato fauo quomodo dicatur illuminatus, t.3.57.g. figura Electorum, t.3.61.f. tumultuante Bacchide, Chriſti cũ Diſcipulis ad orandum à populo ſecedentis, & Iudæorum rabiem fugientis typus, t.4.403 f. fratrem Simonem in ciuitate relinquens, hoſteſq; perſequens quos denotet, ibid. b

Ioppitæ Iudæorum perſecutores, quales, quidq; myſticè denotent, t.4.425.c

Ioram typus Apoſtatarum, cur dictus ſit quis eſt excelſus, t.1.73.c.2

Ioſabet cur interpretetur ſaturitas Domini, t.1.73.c.2

Ioſaphat quid ſign. t.1.73.c.2. eius cum Achab Amicitia ſignif. Cathol. cum Hæret. familiar. ibid. c.2. eius pietas, t.3.226.a. myſt. quid ſign. ibid.

Ioſeph ſponſus quid ſignif. t.1.78.c.2. cur à Matthæo filius Iacob, Luca verò Hely dicatur, t.5.6.f.t.5.744.a. cur cum Maria puero nato à Magis non dicatur inuentus, t.5.14.g. cur iuſtus dictus, t.5.11.b. cur in generationis ordine numeretur, cùm non ſit Chriſti Pater, t.5.10.g

Ioſeph quid ſignif. vide pulchra de eodem, t.1.68.c.1. ſummo honore à Pharaone affectus toti Ægypto præficitur, t.2.72.a. Saluator dictus, ibid. c. tempore fertilitatis congregat frumenta ad ſedandam famem futuri temporis, ibid. d. e. duos ſuſcipit filios ante ſeptem famis annos, t.2.72.f. à fratribus adoratus Chriſtum exprimit, t.2.73.a. per ſalutem Pharaonis adiurans num periurus cenſendus, t.2.73.b. pecunias clam ſaccis fratrum inijci curauit, ibid. e. poſt longam vexationem fratribus ſe prodit, t.2.74.g. Pharaoni omnem terram Ægypti ſubijciens num labem contraxerit, t.2.76.g. ægrotantem inuiſit patrem, aſſumptis duobus filijs, quos Iacob ſibi adoptat, ijſque benedicit, t.2.77.g. & 78.a. Patre ſepulto, & fratribus irrogatam iniuriam ignoſcens in Ægyptum reuertitur, t.2.83.c. oſſa poſt mortem ex Ægypto deferri expetit, ibid. g. fratres apud Patrem accuſans eorum inuidiam incurrit, t.2.67.a. an decem & ſeptem annorum fuerit venditus in Ægyptum, t.2.67.a. & ſeq. fusè. Chriſti Domini typus, ibid. e. Madianitis à fratribus venditur, t.2.68.b. à Domina ſua ob pulchritudinem ſæpius ad adulterium allectus, fortiter reſtitit, t.2.70.b. in carcerem falsò accuſatus detruditur, t.2.71.b. ad fratres miſſus eorum curam habiturus, Chriſti in hunc mundum miſſi aptus typus, t.2.68. à fratribus venditus, & ob falſum crimen miſſus in carcerem ſolâ ſapientiâ diuinâ liberatus, t.3.378.d

Ioſias Chriſti typus myſt. quid ſign. t.1.74.c.2. eius pietas, t.3.140.g. varia ſuperſtitioſarum gentium ſimulacra, & Idololatriam abrogauit, t.3.141.b. cur oſſa mortuorum in altari concremari iuſſerit, t.3.141.f. typus Saluatoris, ibid. g. Phaſe Domino fieri iuſſit, ibid. & t.3.237.g. A Pharaone Nechao interemptus perſecutionis maligni hoſtis aduerſus SS. Prædicatores figuram geſtat, t.3.142.b. t.3.237.f. Arcã Domini reiectis Idolis, Ariolis & Pythonibus in templum reduci curauit, ibidem. h. Eius cum Nechao Ægyptiorum rege congreſſus, & interitus, t.3.238.d. laus, t.3.512.a. & ſeq.

Ioſue cur dictus Saluator, cuiusq; figura, t.1.71.c.1. eius libri hiſtoria, t.1.92.c.1. cur miniſter Dei vocatus, t.2.131.b. typus Chriſti, ibid. h. t.3.7.e. demittit populum, ſingulos in ſuas poſſeſſiones, ibid. d. mors eius cur in lib. Iudicum repetita, ibid. e. non humano, ſed Diuino conſilio aliquas gentes non extinxit, t.3.9.f. moritur centum annorum, ſepelitur in monte Ephraim in Thamnathſare, t.3.8.c. defunctus typus Ieſu morientis, ibid.

Ioſue filius Nun populo Iſrael præficitur, t.2.383.g

Ioſue & Caleb laus, t.3.506.b. ſoli ex numero ſexcentorum millium conſeruantur, t.3.507.a. t.3.152.g

Ippotamus in die aquis, nocte ſegetes depaſcitur, t.1.137.c.1

Ippodes equinis pedibus, t.1.122.c.2

Ira Dei quomodo reueletur, t.5.177.c. t.5.181.g. t.5.201.c. quid ſit, t.5.788.g. ei cum nullus reſiſtere dicatur, qui Moyſes, &c. reſtiterit, t.2.162.b. & ſeq.

Iræ deteſtatio, t.5.269.b. t.6.77.e. Serpentibus confertur, ibid g. ſine peccato qui committatur, t.6.78.a. eius natura & origo, t.6.140.c. tortura, ibid. d. nota, ib. e. remedium, ib. g. duo eius genera, t.6.145.h. ſtulti grauitas, t.3.353.d. eius diſtinctio bifaria, quæq; licita, t.3.464.f. duplex acceptio, t.5.441.b. explicatio, t.5.442.a. & ſeq.

Iracundia in Iudicio exulare debet, t.3.439.g. eſt Ianua omnium vitiorum, t.3.355.b. eius cum homicidio deteſtatio, t.5.618.a. & ſeq. ab ira diſtinctio, t.6.271.f. grauitas vtriuſque, ibid.

Iratus Deus Moſi quomodo cenſendus, t.2.91.b

Iris, quære arcus.

Irmingardis Regina Lotharij, t.6.245.e

Ironia, t.5.367.c t.3.275.a

Ironicè adhortantur Ægyptij imbelles ad arma. t.4.107.e

Irrationabiliter ſeſe cum pecoribus vel maſculis miſcentium pœnitentia ex Conc. Ancyr. t.6.121.a t.6.158.f

Irriguum ſuperius & inferius quid myſticè ſignificent, t.3.6.c

Iſachar, merces dicitur, ſignificat Eccleſiam Gentium, t.1.67.c.2. laus & typus, t.3.16.b

Iſaac ſign. riſum, t.1.65.c.1. vbi natus, t.2.47.e. pro ſterilitate Rebeccæ precatur, t.3.53.b. ſolus campum obambulans, Chriſti in horto orantis aptus typus, t.2.50.c

Iſaac an tantum, & non etiam Iſmael de Sara ex repromiſſione natus, t.5.403.e. vtriusq; expoſitio myſtica, t.5.404.c. & ſeq. eorum luſus quid notet, t.5.405.a

Iſmaelitæ filij qui, eorumque habitationes, t.2.52.e. cur Madianitæ vocentur, t.2.68.c

Iſrael quid ſignificet, t.1.67.c.1. Deum deſerit, t.3.19 f. à Madianitis opprimitur, ibid. frumenta eius vaſtantur ac ſemina, ibid. g. potitur pace ſub Gedeone 40. an. t.3.25.d

Iſraelitæ quo magis opprimebantur, eo magis creſcebant, t.2.86.d petentes à vicinis vaſa aurea, num furti inſimulandi, ibid. 99.a. in monte Hor Chananæos vincunt, ib. 360.b.d. promittentes ſe non bibituros de puteis Sion Regis, Chriſtianorum, in Bapt. Diabolo renunciantium typus, t.2.393.e. cur ſoli inter incomprehenſibiles electi, ibid. 455.b. quomodo à Deo vt pupilla dicantur protecti, cùm multi perierint, ibid. 456.f eorum Idololatria, t.3.8.e. ibid. 135.a. t.3.313.d. quæ Idola coluerint, ibid. d. variorum vide deſcriptionem, ibid. capiuntur ab hoſtibus ſuis, venduntur, vbique eos vltio diuina ſequitur ob idololatriam, t.3.9.e. quomodo ſine pretio venditi, ib. habitant cum Chananæis, ineunt connubia, adorant Deos eorum, ibid. g. & 10.c. traduntur in manus Chuſanraſathaim Regis Meſopotamiæ, ſeruiunt ei, 8. an. cur, t.3.10.b. ſub Othoniele, 40. an. pace gaudent, t.3.10.e. eo mortuo relabuntur in vetera peccata, t.3.11.a. ſeruiunt Eglon Regi Moab. 15. an. liberat eos Aoth, ibid. c. 80. an. pace fruuntur mortuo Aoth redeunt ad priſtina ſcelera, t.3.12.d. traduntur à Deo in manus Iabin Regis Chanaan, ibid. ſub tyrannide Iabin Chananæi ad Deum clamant, t.3.12.g. quia duræ ceruicis, in manus ſæui Siſaræ traditi, ibid. eorum ieiunia, & corporis macerationes iam fuêre irrita, t.3.247.b. & ſeq. t.3.249.b. contra Oziam murmurarunt, t.3.250.c. quomodo hoſtes vicerint, t.3.269.e. quomodo eos Deus genuerit, ibid. f. reſipiſcentes, in gratiam recipiuntur Ægyptij flagellantr, t.3.378.e. ſcire quid à Domino cupientes, Prophetas conſulunt, t.4.252.a. eorum in duas claſſes diſtinctio, t.5.256.b. & ſeq.

Iubal muſices, pſalterij, citharæque primus inuentor, t.2.27.d. inuenta à ſe ne dilaberetur duabus columnis incidit, t.2.27

Iubilæi tempore, qua ratione terram venundatam licuerit redimere, t.2.277.a. & ſeq. & quorum ibid. g. quo pretio, t.2.278.d

Iubilus in quam partem ſuſcipiatur, t.4.74.a

Iucunditatem cordis vtilem, & ſectandam eſſe demonſtratur, t.3.470.d

Iuda confeſſio vocatur & Chriſtum figurat, t.1.67.c.2. t.3.43.b

Iuda Tribus ob bella fortiter geſta etiam in alijs tribubus vrbes ſuas habuit, t.3.52.b

Iudas coruo ſimilis, t.1.142.c.1

Iudas, qui aſcendit contra Chananæum non hominis, ſed tribus nomen eſt, t.3.5.c. Gazam aliaſque vrbes capit, ib.b

Iudas ex vxore Chananæa tribus filijs ſuſceptis, primum & deinde ſecundum Thamar copulauit, t.2.58.f. his mortuis eam inſcius pro ſcorto cognouit, t.2.68.b. myſticè quid, t.2.69.c. & ſeq.

Iudas Machabæus Patri in regno ſuccedens, & Apollonium

perimenens Chriſtum Dominum figurat, t.4.390.b. in die omnia peragebat, t.4.302.d. Gorgiam & Lyſiam debellat, ibid. hoſtibus deuictis templum purificari iubet, t.4.393.d. & ſeq. fratres ſuos ad varias gentes oppugnandas diſtribuit & emittit, t.4.395.b.396.a. & ſeq. legationem ad Romanos inſtituit, t. 4.400.g. decimus qua ratione dictus, t. 4. 421. a. ſacrificium pro mortuis inſtituit, t.4.427.f. & ſeq.

Iudæa vnde Chanaan dicta, t.1.174.c.1. eius ſitus & longitudo, ibid. myſt. ſig. Eccl. ib. vid. t.1.177.c.1

Iudæi tempore Ioſue & Seniorum Deo ſoli ſeruiunt, t.3. 7. e. Deo rebelles incolas terræ promiſſionis non delent, increpantur ab Angelo, flent, t.3.7.b. cur delere noluerint gentes illas, ibid. inuitantur ad eloquia Dei, t.3.13.d.e. nolunt venire & Chriſto credere, ibid. deſeruntur à Deo, ibid. redeunt ſub mundi finem, ibid. b. & 14.d. myſticè ſunt Barach. ibid. deſeruntur à Chriſto, t. 3.15.a. cur, ib. lege Moſaica gaudent, in ea & fluxis bonis conquieſcunt, t.3.17.d. mortuo Gedeone Baal colunt, t.3.26.f. item Aſtaroth, dijs Syriæ, Sydonis, &c. t.3.28.b. traduntur Philiſtijm. ibid. Chriſtum eijciunt à ſe, 31. b. c. ex relictis cognatorum vxoribus ſine liberis, ſuſcitabant nomen, t.3.42.a. ter in anno coram Domino comparere debuerunt, t.3.47.d.e. eorum reliquiæ ſaluæ fiunt, t. 3. 51.e. ſolis armis fidentes quomodo afflicti, t.3.325.c. ex ſe & lege fruſtra iuſtitiam & ſalutem exſpectant, 43. 49. b. gratiâ Dei fortes & iuſti, ibid. Chriſtum contemnunt, quod terrena ſaperent, nec ſat legis medullas rimarentur, ibid. c. ad Chriſtum multi conuerſi, t. 3. 51. d. e. f. ab eis Prophetiæ donum ob peccata tempore Heli ablatum, ibid. f. g. cæcitas eorum in agnitione Chriſti, ibid. g. euangelium repudiant, ibid. t. 3. 54. b. Baalim & Aſtaroth relictis ſoli Deo ſub Ioſue ſeruiunt, ibid. f. ijs pax eſt cum Amorrhæis, t.3.54.g.h. Regem petunt, t.3.55.e. datur Saul, ibid. libertatem abiecto Chriſto perfectam nunquam recipient, ibid. e. ingrati Deo, ſolis terrenis bonis inhiant, ibid. f. à Prophetis fruſtra ad veras virtutes exſtimulati, ibid. cæſis Philiſtæis Rege & Imperatore Saule ſanguinem comedendo peccant, t. 3. 57. b. eorum ſtrages in hoſtes admiranda, t. 3. 291. c. hoſtibus deuictis ſolemnem epularum diem inſtituentes, Electorum poſt completos præſentis vitæ labores, æternùm cum Chriſto gaudentes exhibent, t. 3. 291. f. dogmatum eorum imbecillitas, t. 2. 287. e. quatuor traditi plagis, & quibus, t.4.47 g. omnes figuras liter. intelligunt, t.2. 394. f. eorum de reſtitutione Sodomæ in aduentu Chriſti ſui in priſtinum ſtatum deliramentum, t. 4. 243. d. Chriſtianorum de hac re ſententia, ibid. d. e. quomodo ſub elementis huius mundi fuerint, cum per legem vnus ille Deus colendus commendaretur, t.3.397.b

Iudæi cur nos in Euang. vocemur, t. 4. 15. d. quomodo à Chriſtianis differant, t.4.82.b

Iudith dicitur laudans vel confitens, t.1.75.c. 1. eius hiſtoria quando, & à quo conſcripta, t.3.245.f. t.3.263.c.1. t.3.264.c.1.2. t.3. 265.c.1.2. Cilicio induta, & ieiunio intenta ſuos à deditione reuocauit, t.3.250.f. t.3.271.b. Lugubres veſtes exuens, lætitiæ ſe induens Chriſti figuram habet, t.3.252.b. t.3.259.d. t.3.272.d. in agonem procedens, & Abræ neceſſaria via imponens, S. Eccleſiam, ſuos fideles diſceſſuros manna cœleſti munientem denotat, t.3.253. b. adorans Holofernem non vitio adulationis, ſed iure dignitatis non peccauit, ſecundum doctrinam Apoſtoli, t.3.253.g. t.3.274. d. verba quæ de Excidio Iudæorum retulit, non adulatoria fuêre, ſed futura Prophetiæ myſteria, t.3.254.a. Regales epulas ſpernens proprijs veſci maluit, t.3.254.b. t.3.255.c. t.3.274.f. cum lacrymis orans Deum, vino ſopiti caput Holofernis detruncat, t.3.255.e ſublimiorem locum reuerſa aſcendens, & caput Holofernis cum conopæo oſtendens S. Eccleſiam repræſentat, t.3.256.c. t.3.275.f. à Pontifice & populo benedicta, ijs quæ Holofernis peculiaria fuêre ditatur, t.3.258.c. t.3.260.h. t.3.277.f. ob victoriam reportatam Canticum Deo canit, t. 3. 258. d. Caſtitatis inſigne exemplar, t.3.261.c. plena dierum moritur, & dies huius victoriæ perpetua apud Iudæos in numero Sanctorum dierum celebrantur, t. 3.262.e. t.3.277.h. t.3.278.e. De Simeon tribu originem duxit, t.3.271.b. t.3.272 e. Holof. de cauſa fugæ ſuæ inſigniter impoſuit, t. 3. 274. b. eius Liber cur à quibuſdam à Canone ſacræ ſcripturæ remoueatur, t. 3. 263. colum. 1. in Præfat. Eſſe autem Canonicum probatur, ibid. c. 1. 2. Origenes cur eius non meminerit, ibid.

Iudicare bifariè interpretatur, t. 2. 458.c

Iudicans iudicium Dei non fugiet, t.5.180.h. t.5.181.a

Iudex ſapiens quis, t. 3. 416. g. ſit iuſtus & incorruptus, t. 3. 363.c. t.3. 441.g. t.3.55.b

Iudices & Magiſtri in ciuitatis portis conſtituti Eccleſiæ principes denotant, t.2.427.f

Iudicium ſecundum exteriora periculoſum, t. 3. 7. g. electorum & reproborum quale, t. 3.382.a.388.d. temerarium periculoſum, t.3.346.b. fallax, t. 3. 74. d. temeritatis reprahenſa exemplum, ibid. e. prohibitio, t.5. 43. b grauitas, ibid. 275. b. proprio inniti periculoſum, t.3.408. e. iuſti commendatio, falſorumque teſtium exaggeratio, t.5.616.d. & ſeq. quid ſig. t.5.788.b

Iudicij extremi deſcriptio, t.3.379 c. bifaria acceptio, ib.315.h. ei cur omnes à condito mundo iudicandi reſeruentur, t.5. 182. terribilitas, t.6.106.c. eius dies, t. 6. 213.a. peccatoribus cur timendum, t.6.276.d. & ſeq.

Iudicio cum peccata negantibus contendendum eſſe, t.4.14.b

Iudicum liber cur ſic dictus, t.3.10.g. continet ſcelera & virtutes Iudicum ibid, cur id. ibid. t.1.92.c.1

Iugum quid denotet, t.5.787.g

Iuge ſacrificium indeſinens quando, & quomodo celebrandum, t. 2. 384.c.g

Iuliana & Baſiliſſa coniugis Martyrium, t.6.180.d

Iulij Feſtiuitatum inſigniorum relatio, t. 6. 190.a. & ſeq. t.6.191. per tot.

Iunctura quid, t. 3.108.a

Iumenti varia ſign. t.1.123. c. 2. reptilia & beſtiæ quæ intelligantur, t.2.9.c. t.5.788.c

Iunij Feſtorum deſcriptio, t.6.188.b. & ſeq. t. 6.189 per tot.

Iuniperus multo tempore ignem fouens quos denotet, t.2.397.e

Iurgiorum inter amicos non ſit fomes, t.3.446.e

Iurgia ſuperborum commode Hæreticos deſignant, t.3.339.b

Iuratio ſerui Abrahami quomodo maledictum dicatur, t.2 49.b

Iuramentum & pactum Abrahæ cum Abimelech, t.2.47.c. quando hoc pactum initum, ib. d

Iuramentum Dei vet. inſtrum. t.4.242.d. in Nouo, ib. & t. 4. 130. f. t.4.411.b. eius comites, t. 4.17. d. genera, t.5.37.f. cur prohibitum, t.5.73.f. t. 6.272.f

Iurantem non reprehendens, aut ſuperiori indicans qua pœna afficiendus, t.2.184.g t.2.299.b

Iuſtificatus ex fide quis, t.5.195.c

Iuſtitia præualet miſericordia, t.2.127 e. à ſolo Deo, t.3.49.b. humana falſa, ib. in quo conſiſtat, t.3.223.d eius patrocinium ſuſcipiendum, t.3.404.f Iudæorum & Chriſtian. iuſtitiæ diſcrimen, t.5. 707. d. vnde imputetur, t.5.388. h. eius vis, t.6.82.c. ibid. 29. b.176.g.216.b

Iuſtitiam qualem Iudæi ante aduentum habuerint, t. 5. 529.b

Iuſti Epiſcopi depoſitio, vitaq; integritas, t.6.194. b

Iuſti in bello contra hoſtes, homines & dæmones ſoli fortes, t 3.16.c. cur ſæpe præmatura morte rapiantur, t.3.367.e. cum Chriſto iudicabunt, t.3.348.d. tribulationes amant, t.3.354.f. num omnia præuiderint, t.5. 567. b. elementa ijs ſubſeruiunt impijs verò aduerſantur. t.3.393.c. ijs neceſſitatibus afflictis, ſua opera bona fateri conceſſum, t.3.138.c.d. etiam mortem formidant, & cur. t.3. 236.g. t.3.296.g. duplicis ſunt generis, t.5.251. b. eorum gloria & præmium, t.3.369.a. eorum dies prolongantur, Impiorum verò breuiantur, t.3.336.a

Iuſtorum iniuſtorumque inuitatio qualis futura, t.3.335.d

Iuſtus an ſemper ſibi ſimiles filios poſt ſe relinquat, t.3.345.b. hoc nomine an dicendus cum cadere poſſit, t.3.349.b. prior eſt accuſator ſui, t.3.344.e

Iuuenis quis dicatur, t.3.332. b

Iuuencus à iuuando Iouis ſacrific. t.1. 126. c. 1

Italia & Hiſpania cur Heſperia dictæ, earumque diſcrimen, t.1.178. c.1. vnde nomen ſortita, t.1.177.c.2. cur latia dicta, t.1.178.c.1. eius fertilitas & amœnitas, ib.

Itura vnde appellat. t.1.174.c. 2.

Izrai filij cur quinque eſſe dicantur, cum tantum quatuor numerentur, t.3.160.d

K.

KAlendarum ſolemnitates & oblationes quomodo peragendæ, t 2.385.d

L.

LAban quid ſignificet, cuiuſque figura, t.1.66.c.2. Diaboli typus, t.2.62.a

Labium aureum quid, eiuſque vſus, t. 2. 135. b. æneum figuraliter S. Baptiſma exprimit, t.2.159.e

Digitized by Google

Laboch fluuius, t.1.167.c.1
Labor diuitis & pauperis qualis, t.3.471.a. eius finis, t.5.442.e
Laboris manuum commendatio, t.5.490.c. & ſeq. fuſè.
Labrum quid, eiuſque vſus, t.1.268.c.1. pulcrè Chriſto adplicatur, ibid.
Labyrinthi deſcriptio, eiuſq; quatuor genera, t.1.191.c.2
Lac ſymbolum ſimplicioris & rudioris doctrinæ, t.3.14.a.t.5.789.f.t.2.42.c
Lacrymarum gratia à Deo datur, t.3.66.b. pœnitentis apud Deum ſunt inſtar Baptiſmatis, t.6.21.a. effuſarum laus & neceſſitas, t.2.159.f. variæ ſpecies, t.4.156.h. & ſeq.
Lactantij de Chriſto naſcituro vaticinia, t.1.204.c.1
Lacus quid ſignificet, t.1.165.c.1. & 2.t.5.789.b. lacus Aſfalti, Benacus, Tiberiadis, Geneſar, ibid. c.2. ſemper in malam partem ſuſcipi exemplis comprobatur, t.4.289.e.t.4.158.a.t.4.23.c
Lætitia futuræ vitæ quibus partibus tribulationes præſentis excedit, t.6.206.f
Lætari in ſalutari quid, t.3.298.b
Laganum azymum quid, t.2.329.a
Lagunculâ terreâ fractâ, Iudæorum excidium oſtenditur, t.4.59.d.h
Lamech ſignificat percutiens, t.1.63.c.2
Lamentationum Hieremiæ ordo & conſtructio, t.4.136.c. cur ordine alphabetico conſcriptæ, ib.g. cur inſtitutæ, t.4.137.c
Lamia, humanâ facie, & beſtiali corpore Iudæorum Hypocritarum figura, t.4.159.e. & hæreticorum, ib.t.1.132.c.2
Lamina aurea fronti Pontificis alligata quid ſignif. t.2.153.g. & ſeq.
Lampas quid, t.1.269.c.2. Electorum typus, ib.
Lamuhel quid denotet, t.3.357.d
Lana, & lini deflexio, t.1.259.c.2
Lancea Paſſionis Dominicæ typus, t.1.245.c.1
Lanificij prima inuentrix Minerua, t.1.256.c.1. eius vſus, ibid.
Lapis vnde dictus, t.1.218.c.1. eius varia ſign. myſtica, ibid. & t.5.790.d. viuus Chriſtus, t.5.638.f. eum in altum mittens quis, t.3.464.d
Lapides incorrupti ex quibus ædificatum eſt altare, & Deuteronomium inſcriptum fuit myſticè Chriſti fideles exprimunt, t.2.446.f. ſancti qui, t.2.361.a. fundamentales Proph. & Apoſt. ſignif. t.3.95.c. Quadri qui, t.4.332.d. menſa cur ex ijs facta, ibid. b
Lapides fieri qui dicantur, t.3.302.b
Lapides grandinis myſt. quid ſign. t.3.506.g
Lapſis non oportet improperare, t.3.413.b. eos Deus erigit, t.3.432.b
Lapſus Dauidis, eiuſque pœnitentiæ deſcriptio, t.6.107.a
Larus in aqua & terra viuens quorum figura, t.2.212.b.t.2.424.e
Laquearia quid, t.3.98.a. Prælatorum Eccleſiæ typus, ib.
Lateris explicatio, t.4.206.d & ſeq. eum aſſumens quis, t.4.207.c
Latitudo, longitudo, ſublimitas & profundum Dei, t.5.436.c. & ſeq.
Latitudo tabernaculi, t.2.142.h
Latria & Dulia quibus debeatur, t.2.130.d
Latronis confeſſio, t.5.252.b
Lauare veſtimenta quid, t.2.332.g.338.e
Laudibus nonnunquam, quandoque verò terroribus excitandi homines ad pœnitentiam, t.5.552.c
Laurus vnde nomen ſortiatur, t.1.236.c.1. victoriæ ſignum, & cur, ibid.
Laus & labor Apoſtolorum & Doctorum, t.3.16.g. humana fugienda, ib.41.a. in ore peccatoris Deo ingrata, t.3.429.c
Laus & raritas mulieris fortis, t.3.357.b. Eccleſiam Catholicam exprimit, ib. & t.3.358.a. eius vir Dominus ac Redemptor noſter, t.3.358.c. nauis inſtitoris ſimilis, ibid. g. t.3.410.d.t.3.459.b. t.3.460.c
Laus priorum Patrum, ac ſeminis eorum, t.3.503.d. & ſeq.
Laudes Ezechias Deo poſt adeptas victorias non decantans infirmitate corporis viſitatur, t.3.139.b. à morbo liberatus ſuperbia elatus, alienigenis omnes theſauros ſuos, & ſecreta reuelans, omnibus quæ & ipſe, & Patres collegerant, imo filijs priuatur, t.3.139.b. & 140.a
Lazarum cur Deus ante ianuam diuitis inopem iacere permiſerit, t.5.683.b. & ſeq.
Lebetes cineres ſuſcipientes quid ſig. t.2.146.f.147.b. earum vſus, ib. t.1.268.c.2
Lectionum primi inſtitutores Iudæi, t.6.29.b. earum fructus & vtilitas. ib.c. & t.6.60.a.279.g. accentuum vis cur in eis diligenter obſeruanda, ib.e. orationi iungendæ, ib.279.a
Lectores & Pſalmiſtæ qui, eorumque partes, t.6.6.f.t.1.85.c.1.
Lectorum aureorum cum ſacris eloquiis comparatio, t.3.351.c
Lectus vnde dictus, t.1.270.c.1. myſticè quid ibid. funibus textus quid ſign. t.3.333.b
Legalis ſucceſſio apud Lucam, t.5.6.h
Legationis Ioannis ad Chriſtum Dominum finis, t.5.68.c
Legem Deuteronomij cur Moyſes ſacerdotibus deſcripſerit, t.2.452.g. cur in latere arcæ in teſtimonium ſeruari iuſſerit, t.2.453.a
Legem liberumque arbitrium Paulum non abſtuliſſe contra quoſdam probatur, t.5.193.c. & ſeq.
Legem cuſtodientibus, & violantibus quæ merces futura, t.2.282.f. & 284.c.285.b.286.d. eam cur Moyſes in monte acceperit, t.2.131.f.t.2.419.b. Chriſti cur firmiter adhærendum, t.5.228.c. & ſeq. moriendum, t.5.219.c
Leges holocauſti, t.2.189.c
Legis Euãgelicæ facilitas & ſuauitas, t.5.71.b. ei obediendũ, t.5.542.b
Legis litera folio volanti ſimilis, t.2.287.d
Legis triplex acceptio, t.5.193.b.t.5.416.h. & quadruplex, t.5.227.d.t.5.194.c. teſtis iuſtitiæ Dei, ibid. g. qui iram operetur, t.5.198.d. in corde ſcripta quæ, t.5.221.d. Dei multiplex, t.5.272.g.t.5.273.a.t.5.417.c. & ſeq. eius cuſtodia ſeriò mandatur, t.3.332.e.g. vniuerſa perfectio, t.5.126.h.t.5.127.a. effectus, t.5.211.e
Legitimum tempus quod, t.5.396.b
Leguminum Etymologia, eorumque ſpecies, t.1.234.c.1. typicè mortificationem corporis denotant, ib.
Lenticula, quâ Sacerdotes & reges ìniebantur typus gratiæ S. Sancti, t.1.268.c.2
Leo quid denotet, t.1.68.c.1.ib.29.c.2.130.c.1.t.5.791.c. apertis oculis dormiens Chriſti typus, t.4.180.h
Leones iuxta manus ſtantes SS. vtriuſque inſtrumenti Patres ſignif. t.3.116.b. hæreticis pulchrè comparantur, t.4.11.c
S. Leobæ Virgin vitæ ſanctitas, t.6.196.b
Leopardus vide Pardus.
Lepra veſtium ſtaminis, atque ſubtegminis quæ, t.2.223.f. myſticè quid ſign. t.2.224.a.t.2.303.c. in veſte linea quos figuret, t.2.224.f. eius expianda ſacrificia pro hominibus, t.2.224.h. & ſeq. item pro domo, t.2.227.e.t.2.304.e. & ſeq. eius nota, t.1.221.g. à macula diſtinctio, ib.222.c.t.2.218.b. ſpecies, ibid. d. & ſeq. t.2.223.a. eius cauſa peccatum, ib.219.a. ea infecti e caſtris eijci iuſſi concinnè Hæret. denotant, t.2.326.a
Leproſus à Chriſto curatus quid ſignific. t.1.78.c.2. eum tangere cùm lex prohibuerit, cur Chriſtus ſanando tetigerit, t.5.48.c. cur ad Sacerdotes ab eo miſſus, ibid. h.49.a. quomodo recludendus ſit certo tempore vt probetur per Sacerdotem, t.2.221.a. cur diſſutis veſtibus capite nudato, & ore contecto incedere iuſſus, t.2.222.g. t.2.304.a
Lepus quaſi leuipes quos ſignif. t.1.125.c.2
Lepuſculus, inualida plebs, Eccleſiæ typus, t.3.356.f
Leſa quid, t.2.34.e
Lex, præceptum, teſtimonium, iuſtificatio & iudicium quomodo inter ſe differant, t.2.354.c. & ſeq.
Lex Moyſis num bonitatem, an iuſtitiam contineat. t.2.350.f. & ſeq. generaliter, & ſpecialiter accepta quid ſign. t.2.355.b. homicidij non voluntarij, t.2.403.f. & voluntarij ibid. g. t.2.432.a. vetus acetum per traditiones Phariſæorum facta, t.3.39.c. imperfecta eſt, nec ſanare quenquam potuit, ib.42.a. cedit nouæ, ib. eſt & vetus hordeum ob imperfectionem, t.3.40.a.b. ventilata à Chriſto, ib. ad tempus data, ibid.41.g. Chriſto cedit in gentibus conuertendis, ib.42.d. cur peccatũ non abſtulerit, t.5.561.d. & ſeq. noua ſymbolicè triticum eſt & quare, t.3.40.b. potior eſt vetere, ib.42.a. cũ non iuſtificet lex, cur eã prætereũs maledicatur, t.5.389.a. & ſeq.
Lex ſæpe Geneſios hiſtoriam denotat & cur, t.5.403.a
Leuiathan quomodo ex mari extrahatur, t.4.287.g
Leui dicitur additus, vide ibid. cuius figura ſit, t.1.67.c.1 & 2.
Leuitæ in tabernaculi miniſterium aſſumuntur, t.2.322.b. loco primogenitorum Iſrael ſuſcipiuntur, ibid. d. eorum numerus, t.2.323.f.t.2.333.b. quando ſint miniſtri, & quando cuſtodes vaſorum, ibid. h. honorum immunitas, t.2.277.g.t.2.278.d.t.2.279.c
Leuitici libri argumentum, t.1.91.c.2. laus, t.2.171.
Lia laborans interpretatur, t.1.66.c.1. ille typus huius, Rachel æternæ vitæ, t.3.42.g. item Actiuæ & Contemplatiuæ, t.2.60.b. t.3.42.g

Libani varia ſignif. figurales,t.1.182.c.1
Liber, Ezechieli à Domino datus qualis, t. 4.196. a. foris & intus ſcriptus quid ſign.ib.c.eum comedere iubetur,t.4.196.b
Liberator animarum Chriſtus,t.3.340.b
Liberi cur vocemur,t.5.647.e
Liberum arbitrium vid. Arbitrium lib.
Libra vnde dicta,t.1.225.c.1.Allegoricè iuſtitiam &c.denotat,ib.
Libri veteris & noui teſtam. quem ordinem habeant & quot ſint, t. 1.89.90
Libri varij ſacræ ſcripturæ Chaldæorum bello interciderunt, t.3.69. d.quorumdam reſtauratorum author Ezras,ibid.
Libri memoriales qui,t.3.285.c
Libri Sapientiæ quis author, t. 3.362.c
Libri emptionis Baruch traditi cur vnus apertus, alter clauſus fuerit, t. 4.91.e
Librorum varia nomina,t.1.96.c.1.& 2
Licia interp.lachrymans,& cur,t.1.176.c.1
Ligandi abſoluendique poteſtas quibus conceſſa,t.5.99.g
Ligna leuigata arcæ ſtructuræ ſeruientia quid denotent, t. 2.29.c
Ligni Paradiſi,& ligni Chriſti diuerſitas,t.3.176.b
Lignum ſcientiæ boni & mali, qui malum dicatur, t. 2.17.b. illud confringere myſticè quid, t.3.129.g. benedictum, & maledictum quod,t.3.385.d.offenſionis quod,t.3. 471.c. in panem id mittere allegoricè quid ſignif.t.4.38.c.& ſeq.eorum quatuor genera, & notiones,t.5.18.b.t.5.792. a
Lilia columnas veſtientia electos ſignif. t.3.106.d.t.3.205.b. & Chriſtum,t.1.241.c.2
Lincisci cur aliqui canes dicantur,t.1.152.c.1
Linea ſtricta vnde cognominetur, t.2.150.b
Linguâ quâ Deus lucem tenebras appellarit,t.2.5.b.6.d
Lingua tertia quid,eiusq; effectus,t.3.465.f
Lingua ſuauiter docens omnem harmoniam excedit,t.3.493.d.commodum,t.3.338.d.eius cuſtodia quam vtilis,t.6.255.g
Linguarum diuerſitas vnde orta, t.1.208.c.2.t.3.150.c.præſtantiores quæ. t.1.208.c. 2. Græca, & Latinæ encomion, earumque diuiſiones,t.1.208.c.2.& t.1.209.c.2
Linteum tertio Apoſt. Petro oſtenſum myſticè credentium cœtum denotat,t.4.304.c
Linum fumigans myſticè quid,t.5.742.c
Lira vnde cognominata,t.3.172.a.Eccleſiæ figura, ib.
Litania Fuldenſis & S.Galli,t.6.214.b
Litania & ſupplicationes quæ dicantur, t.1.101.c.2
Litania verſu facta,t.6,216.d.t.6.239.g.earum formula, ib. approbata & in S.Galli monaſterio recepta,t.6.240.c
Literæ definitio,eiusq; natura,t.1.28.c.1.& 2
Literæ immortales,t.6.207.b.ad eas exhortatio, t.6.231.f
Litus vnde dictum,t.1.186.c.1
Loci diuerſæ acceptiones,t.5.792.g
Locus contra Ziglerum,t.3.271.g
Locus maligni ſpiritus,corda peccatorum,t.4.199.g
Locus communis de pœnitentia,t.2.184.d.oratione,t.3.284.d. ieiunio,ib.368.f.ſuperbia, ib. 342. d
Locuſtæ quos ſignificent,t.1.143.c.2.gentium plebis figura, t. 3.356. g. Aegyptijs immiſſæ quid ſignif.t.2. 97. d. earum morſibus impij conſumuntur,t.3.388.c
Locutio pauperis & diuitis qualis,t.3.344. f. diuina diſtinctio, t.5. 11.c.ad homines qualis, t.2.42.b
Lolium peccatores notat,t.1.242.c.1
S. Longinus miles, Chriſti in paſſione latus aperiens miraculis motus Chriſtianus fit,tandemque Martyrio afficitur, t.6.299.d
Loth interpretatur declinans, vide, ibid. cuius typus fuerit, t.1.64.c. 2.cur viros Sodomam aduenientes adorârit & hoſpitio ſuſceperit, t.2.43.d.eius filiæ quos denotent, t.1.64.c.2
Lotharius Imperator,t.6.244.g.eius obitus, ib.
Lotio Moyſis & Chriſti quomodo differant, t.2.200.g
Lubricum vnde cognominatum,t.1.185.c.2.vitia denotat,ib.
S.Lucas cur imaginem vituli præ ſe ferat,t.1.77.c.2
Lucifer ſignificat lucem ſapientiæ & intellectus, t.1.150.c.1. eius elatio & ruina,t.3.490.g.t. 6.210.c
Lucerna vide lux, in nocte extincta quid ſignif. myſt.t.3.359.f
Lucernæ ſeptem, dona, ſeptem S.ſancti denotant, t. 2.332.c. ſub modio poſita ſignif.t.5.30. a
Lucernas inter & candelabra diſtinctio, t.3.110.f. harum ordo & notiones myſticæ, t.3.209. a. & ſeq. earum concinnandarum, oleique offerendi ritus in tabernaculo,t.2.270.b.& ſeq.
Luctamen Iacob cum Angelo quid ſignificet,t.1.167.c.1
Luctus Ioſephi ob diſceſſum patris Iacob, t.2.83. a. eius varia indicia, t. 4.28.d.t.4.31.d.t.4.51.b.t.4.116.g.t.4.164.b.t.4.216.b. t. 4.274. c.mortuorum immoderati prohibitio.t.5.482.g
Lucus vnde deriuetur, t. 1.185.c.1. aliquando errores denotat, ib.
Lucus & delubra iuxta altare extrui prohibita, myſticè quid ſignif. t.2.429.b
Ludentes cum Dauide ante arcam quales,t.3.169.d
Ludus Gymnicus, eiuſque exercitium, t.1.248.c. 2. eius genera, ibid.
Ludorum feralium deteſtatio, t.1.251.c.1
Lumbare ſiue Cinctorium quid,t.4.41.a. & ſeq.
Lumbos fortitudine accingere quid, t.3.359. d
Lumborum nomine mortalitatis propago exprimitur, t.4.191.c
Lumen, vide lux, diurnum quale fuerit ante creationem ſiderum, t.2.8.b
Luminaria cœli,t.1.142.c.1.& 2. vſibus humanis neceſſaria,t.2.7. g.cur,vbi,& quomodo facta,ib die quarta facta quid ſign. t. 2. 7. g.magna quæ, ib. b.& ſeq.
Lunæ ſignif. pulchra liter. & myſtica, t.1. 148. c. 1. & 2.t. 5. 792. g
Lunæ laboranti, vociferatione ſua ſubuenientium, & defectum eius ſuis ſtudijs, more paganico adiuuantium increpatio, t. 5.605.f. eius decurſu Hebræi omne computum temporis,& annalem decurſum metiebantur, t. 3. 499.g. ſuos menſes ab eius nomine vocarunt,ib.Eccleſiæ typus,t.3. 500.a
Lunaticus quis,t.5.103.b.cur à Dæmone inuaſus,t.5.104.a
Lupanar quid,t.1.250.c.2
Lupus Satanam & hæreticos ſignat, etiam ſanctum Paulum, t.1. 131.c.2
Luſtra quid ſignif. t. 1.185.c.1
Luibert.1.Hirſaug. Abb.t.1.18.c.2
Luti ſignificatio.t.1.171.c. 2
Luteri menſura,t.3.108.g.myſticè quid, ibid.t.3.206.f
Lux an eadem ante creationem ſiderum, quæ nunc, t.1.8.c 1. eius variæ ſignif ibid.146.147.c.1.& 2.t.5.793.b. & ſeq. quo loco ſita, t.2.5.g
Luxuriæ deteſtatio & malitia, t. 6. 127.f.t. 6.144.d.contra eam remedium,ib.b. t.6.144.g. eius natura & origo, t. 6.143.b. ſectatores ſuos qui vexat, t.6.144.b. eius nota, ibid. c
Luxuriant animi rebus ſecundis.t.4.113.b
Lybia vnde dicta,& cur Africa vocata, t.1.178.c.1
Lybies vnde nominati,t.3.149.b
Lychnus vnde dictus,t.1.269.c.2
Lydia,& Lycaonia vnde,t.1.176.c.1
Lyncis vrina conuertitur in duritiem lapidis pretioſi, t.1. 131.c. 2. typus inuidorum, ibid.
Lyrani ſententia improbabilis,refutatur, t.3.267.b
Lyſias ſacerdotium venditurus aptus hæret. vineam Domini vaſtantium typus,t. 4.424.b

M.

Macedonia vnde dicta, eiuſque ſitus & fertilitas, t. 1.177.c.2. Alex.Magnum genuit, ib.
Macellum vnde cognominetur,t.1.192.c.1
Maceria interpret.myſtica,t.1.198.c.2
Machabæorum ſeptem fratrũ, eorumq; Matris martyrium,t.4.421. f.& ſeq.t.4.422.c. myſticè quos denotent, ibid. a. Mater eos ad paſſionem hortatur, ibid.f. quid figurent,t.1.75.c.2
Machir cuius filius, eiuſque bellum, typus Apoſtolorum & Eccleſiæ Doctorum, t.3.16.g
Macrobij quis,t.1.122.c.2
Maculam in via habens quis, t.4.336.g
Macularum ſacerdotium, ſacrificiumque impedientium varia genera,t.2.258.d.& ſeq.
Madian vnde dicta, eiuſque ſitus,& diſtinctio,t.3.171.e
Madianitæ obruunt Iudæos bello, ſeruos habent 8. an. omnia vaſtant innumerabili ſuo exercitu, t.3.19.f. ſunt typus gentilium perſequentium Eccleſiam, ibid. 20. a. b. heb. extra iudicium, ibid. vires acciſæ prorſus ſub Gedeone, ibid. 15.d. Epicureos notant, t.3.11.b
Magdolus quid, t.4.108.c
Magi quid figurarint, & quid muneribus ſuis innuerint, t.1.78. c.2.primus author Rex Zoroaſtes, t.1.204. c.1. dudum conſopita ſuſcitator Democritus, ibid. eorum differentia, t.2.365.f. eorum ars cur prohibita,ib.fugienda,t.2.249.g.& ſeq.t.2.250.g. 431.d.

431.d quales ſint, t.6.169. e. corr yi vis, ib. varia eorum genera, ib f. vnde & à quibus artes magicæ inuentæ, t.6.170.a. quomodo vera prædicant & ægros ſanent, t.6.170.f.& ſeq. eorum celeritas, t.6.171.b. varij effectus, ib & t.6.172.a fuſe.
Magiæ grauitas varijs S. ſcripturæ locis comprobatur t.1.203.c.2. & t 1.204.c.1. variæ ſpecies & effectus, t.1. 204. c.1
Magiſtrorum grauia onera imponentium, nec digitis tangentium increpatio, t.5.128.f
Magnetis etymologia. & proprietates, t.1.218.c.2
Magnificare Dominum quid. t.3.310.f
Magnitudo & terribilitas Dei, t.2.418.b
Magnificus verè quis habendus, t.3.176.b
Maij feſtiuitatum celebrium deſcriptio, t. 6.186.a.& ſeq. t.6.187. per tot.
Maior natu loquatur oportet, t. 3. 473.c. Cathol. Doctores hoc nomine intelligendi ibid.
Mala mandragoricæ inuenire quid, t.2.61.f
Mala imprecanda non delectatione pœnæ, ſed amore iuſtitiæ, t. 3. 273. a
Mala pœna fortiter eſſe toleranda, t.5.570.g.& ſeq.
Malachias cur vocetur Angelus Domini, t. 1.76.c.2
Malagranata vno foris cortice, multa interius grana circundantia apta S. Eccleſiæ, vnius fidei munimine innumera Electorum agmina includentis figura, t. 3.106.b.t.3.205.c
Malis quomodo Deus vtatur, t.2.96.f.t.4.67.b
Malum, bono contrarium non, ſed pro afflictione immiſſum Deus creauit, t. 4.155.g. quomodo bono contrarium, t.3.475.a
Malum, & non bonum quomodo inter ſe differant, t.4.253.b. Non bonum cur Deus Iſraelitis præceptum dederit, t. 4.254.a.& ſeq. pro bono non reddendum, t.6.273.a.& ſeq. quandoque cauſa boni, t.5.166.a 536.c
Malorum & bonorum differentia, t.6.109.b
Malè quærens, reſponſum non meretur, t.3.340.e
Malè parta, male dilabuntur, t.3.347.b
Maledictio manens impios, t.3 494.a
Maledictio diei natiuitatis, t. 4.62.b
Maledictiones conglobatæ impiorum, t.2.446.d. & ſeq. t.2.449.b. & ſeq. grauitas, t. 6.273.b
Maledictionis Pauli Apoſt. contra perſecutores Eccleſiæ defenſio & interpretatio, t. 5. 408.a
Maledictus Cain maledicti populi Iudaici typus, t.2.26.a
Malitia Iſraelitarum pœna interpretatur, t.2.162.e
Malleus vniuerſæ terræ, t.4 124.f. quis fregerit, ib. quando à Deo, & quomodo à nobis confringatur, t.4.125.
Malleum inter & incudem verſari quid ſig. ibid. g
Mambres cur dictus mare in capite, t. 1.70.c.1.& 2
S. Mammetis cum pecoribus ſuis in montem fugientis, & ibidem ſanctè viuenti Martyrium denunciatur, t.6.193.c
Mammona iniquitatis quid, t.5.621.f. eius etymon, t. 5.41.e. ei ſeruientes qui, ib.
Mamucham aptus S. Apoſt. Pauli typus, t 3. 283. a
Mamzer, hæreticorum prauitate in Sacramentorum ſuſceptione degenerem factum ſignif. t.2.440.a
Manaſſe tribus non delet Chananæorum vrbes, & cum illis habitat, neque Bethſan expugnat, t.3,6.g
Manaſſes Idola coluit, & non impunè, t.3.140.e.t.3.236.b. eius crudelitas ibidem, Pœnitentiæ inſigne exemplar, t.3.236.c. eius etymol. t.1.69.c.1.& 74.c.2
Mandata Dei ſeruantes num infirmitatibus careant, t.2.109.e. non ſunt impoſſibilia, ib.276.f. ea contemnentes qui, ibid.284.d. non procul poſita nec grauia, ſed in noſtra manu ſunt, ib.452.c. ea abſcondentes qui, t.3.326.c. ea ſeruans verum holocauſtum offert, ib 479.d
Mandati, Iudicij, & ceremoniarum diſcrimen, t.2.418.b
Mandatum maximum quod, t. 2.266.d.t.2.416.g.t.2.428.b
Maventium in Chriſto merces, t.5.664.f
Mane extremum Iudicium ſign. t. 3.325.b. varias vid. notiones, t.5. 794.d
Mane quomodo Deus exurgere dicatur, t.4.26.b
Manichæorum duas naturas, bonam ſc. & malam in Deo conſtituentium error, t.3.365.g. eorum Chriſtum hominem negantium error inde ortus, t.5.631.d
Manna quando depluerit, t.2.110.c. quid ſign. ib. d. myſtica eius interp. t.2.418 f. t 3.289.a
Manſuetudinis commendatio, t. 3. 403.a. t.3. 405.g. in quo conſiſtat, t.5.436.e
Manue pater Sampſon è ſtirpe Dan, eius vxor ſterilis audit ab Angelo concepturam ſe filium, t.3.32.g. qualis is futurus, ibid.& ſeq. num Manue Angelo offerre voluerit ſacrificium an verò Deo, 33.c. cur putarit ſe moriturum viſo Angelo, ib.
Manum in aratrum mittere quid, t.4.180.d
Manus Moſis lepra percuſſa & ſanata, quid denotet, t. 2.90.g. variæ eius accept. t.5.794.f
Mappulæ ſacerdotalis interpretatio, t.6.7.e
Marach vnde cognominetur, t.2.109.d
Marbonæorum hæreſis, t.1.86.c.1
S. Marcelli martyris conſtantia inſignis, t.6.194.c
Marcellini Papæ martyrium, t.6.180.g
Marcionis, Valentini &c. hæreſi⁊ cauteriata conſcientia, t.4.118.e
S. Marcus cur Leonis figuram teneat, t. 1.77.c.2
Mardochæus vnde oriundus, t.3.283 c. Apoſt. Paulum figurat, ibid. e. & cæteros Eccleſiæ Doctores, ib. g. ſacco indutus, & interitum Iudæorum deſtinatum plangẽs Magiſtros Eccleſiæ figurat, t.3.286.b
Mare quia aqua eius amara, t.1.163.c.2.t.2.7. b. metaphoricè hominem denotat, ibid.164.c.1.& 2. fuſile figuram lauacri Saluatoris tenet, t.3.106.g. eius vſus, ibid. & t.3.206.a. in malam partem & bonam ſuſcipitur, t.3.306.c. corda infidelium ſign. ib. e. Rubri variæ ſign. t.1.164.c.1.& 2. eius diuiſio qualis, t.2.106. a. qui illud tranſire poſſint, t.3.502.g. populos deſignat, ib.176.b. eius turbationem cur Deus excitârit in nauicula dormiens, t.5. 51.g. mortui natura miranda, t. 2.29.c
Margaritas porcis non eſſe obijciendas, t.3.345 a. t.3.348.g
Maria ſoror Aaronis typus ſynagogæ, t.1.70.c.2. cum fratre Aarone in mitiſſimum Moyſem murmurat, t. 2. 342.b. in pœnam lepra inficitur, ibid. b. Moyſes pro illa orat. t.2.343.e. moritur, t.3. 359. a. t.2.411.f
S. Maria cur dicatur illuminatrix, ſiue ſtella maris, vel Domina, t.1. 78.c.2 eius literalis & myſtica interpretatio, t. 5.9.d
Marmor vnde dictum, eiusq; diuerſi colores, & ſpecies multiplices, t. 1.218. c.2
Marſupium quid, t.3.224.f
Martha & Magdalena actiuæ & contemplatiuæ vitæ figuram exprimunt, t.4.179.g.t.5.755.a
Martij celebritates, eiusq; Sanctorum vitæ & Martyria, t. 6.183.c, & ſeq. t.6.184.a & ſeq.
S. Martini Confeſſ. & Pont. encomion, t.5.599.b. liberalitas in pauperes, t.5.600 a. baptizatus Epiſcopus ordinatur, ib.b
Martyr extra Eccleſiam nullus, t.4.26.a
Martyrium ſuum Apoſt. Paul. prædicit, t.5.517.e
Martyres cur teſtes dicti, & quot genera martyrij quiſq;, primus martyr, t. 5. 84.c. multa circa Mogunt. & varia perſecut. in Germ. t.1.23.c.1.2 animas ſuas Deo ſponte offerunt, t. 3.14.e. mortem ſpernunt, ibid. benedicunt hoſtibus deuictis Deum, ibid. eorum encomium, t.3. 23.f.g. corpus ſuum deſpiciunt, verbum fidei vbique prædicant, ib. t.3.30.d. terribiles gentibus, ibid. eorum conſtantiâ plurimi ex gentilibus idololatriâ relictâ ad fidem conuerſi, t. 3. 290.e. pœnas perſecutores eorum non fugient, t.3.336.e. eorum gloria & patientia, t 5.601 g
Maſculis ter in anno præſentatis, cur fœminarum non fiat mentio, t. 2.429.d
Maſculus ſine macula quis, t.2.184.f.t.2.296.b
Maſculinum genus ſæpe pro quolibet ſexu ponitur, t. 3.291.c
Maſphat vrbs in tribu Iuda. quid heb. vndeq; dicta, t.3.54.f. cur orationis potior locus, t.4.391.g
Mater omnis animalis natura eſt, habens ſub ſe omne genus peccatorum & iuſtorum, t.2.263.c
Mater Dei reparauit quod Eua deſtruxit, t.5.596.f
Matris mores proles facile imbibit, t.4.241.b. quid ſign. t.5.795.d. vnde dicta, t.1.118.c.2
Matathiæ & filiorum eius ob afflictionem populi pœna, t. 4.387.b. t.4.388.c. Saluatoris noſtri typus, ibid. f. eius origo, & filij, ibid. eorum explicationes, ibid. & t. 4.388.a. Mathathias moritur, t.4.389.b
Mathematicæ Etymon, t.6.42.e. eius diuiſio, ib.
Mathuſalem, interpretatur, mortuus, t.1.63.c.2. quomodo 14. annos poſt diluuium vixerit, t.2.28.c
Matrimonij tranquillè tranſigendi inſtructio, t. 5. 447.b. & ſeqq. fuſiſſime, t.3.331.b. eius præſtantia, t.5.449.g.t.5.481.e
Matrona nobilis monaſterium ingreſſa à Dæmone arrepta moritur, t.1.17.c.1.18.c.1

S.Matthaeus cur ſymbolum hominis gerat, t.1.77.c.2. cur, quoq; ordine, & ſermone Euang. ſcripſerit, t.5.5.b. eius etymologia, t.5.55.a. ad Apoſtolatum vocatur, ibid. b
S.Mauri vita probitas, & Martyrium, t.6.199.b
Mauritaniæ origo, t.1.178.c.2
Maxilla doctores ſignificat Eccleſ. t.1.106.c.2
S.Maximus poſt L. Annaeum IX. Epiſcopus Mogunt. t.1.23.c.1. verbo & ſcripto oppugnat Arianos, ib.c.2. eius encomion ib.24.25.26.27. fit Epiſc. Mogunt. 25.c.1. ſepties à ſede pulſus, ſepties eſt reſtitutus, ibid. moriens ſucceſſorem in Epiſcopatu reliquit Sidonium, ibid.26.c.2
Media vnde dicta, & eius ſitus, t.1.173.c.1
Medi cur à menſurando dicti, ib.c.1
Medici corporales & ſpiritales honorandi, t.3.485.e. varij varijs medicamentorum generibus vtuntur, t.3.485.h. eorum neceſſitas, t.3.130.c. vlcus ſecturi conſuetudo, t.5.292.c
Medicinæ ſignificationes pulchra, t.1.231.c.1. eius requiſita, ib. Inuentor Apollo, ib.c.2. & t.1.232.c.1. ſopitam longo tempore Hippocrates reuocauit, ib.c.1. eius dignitas, t.1.232.c.1. à Deo hominis data, t.3.485 f
Meditari vt columba quid, t.3.297.b
Meditatio legis diuinæ Eccleſiaſticum virum cùm primis decet, t.3.408.d
Medorum & Perſarum crudelitas, t.4.121.f
Mel cur in ſacrificijs Dei non oblatum ſit, t.2.399.f. Doctrinæ ſapientis confertur, & cur, t.3.349 g
Melchiſedech quid ſig. t.1.64.c.1. panem & vinum offerens Abrahamo eiusq; militibus victoribus benedictionem impertiuit, t.2.38.c. ſine patre & matre ab Apoſtolo commemoratur, ib. Chriſti ſacerdotis noſtri figura, ib.d.t.2.263.g
Melior vir ſtultitiam, quam ſapientiam abſcondens, & cur, t.3.495.f
Melior iniquitas viri, quam mulier benefaciens quomodo intelligendum, t.3.496.d
Melo quaſi mella captans. t.1.132.c.2
Melos à rotunditate dicta, t.1.180.c.1
Membra corporis humani quid in ſcriptura ſignif. t.1.110.c.1. varia explicantur, t.1.110.c.1. & ſeqq. ad 116. pag. plus peccantia maiori pœna afficientur, t.3.346.f. ea mortificantium merces, t.5.263.d. eorum tacuido in corpore conſpiratio, t.6.208.d
Mendax homo quis, t.5.189.g.t.5.190.a. & ſeq.
Mendacia Iudith veniali noxa non caruère, t.3.274.d
Mendacij an arguendus Iacob, dicendo fratrem ſe ſecuturum, cum alio iter deflexerit, t.2.64.c
Mendacium an vnquam poſſit eſſe iuſtum, t.2.244.g. quotuplex, eiusque grauitas, t.3.364.d. deteſtatio, ibid.441.d. furto præfertur, ibid. e. veritatem imitatur, t.4.64.b. quomodo committatur, t.6.152.f. eius varia genera, ibid. g. nullum quantumuis leue ſine peccato eſt, ib.153.a
Mens nil mali ſibi conſcia omnia ridet, t.4.53.d. quomodo virtutibus excolenda. t.4.197.e
Menſa, cui panes propoſ. impoſiti S. ſcripturam &c. præfigurabat, t.3.110.b. panes qui, ibid. & t.3.209.f. Domini qui adeunda, t.3.286.b. quomodo Iudæis in laqueum optetur, t.5.257.g. & ſcandalum, ib.b
Menſa tabernaculi præceptio, & factura liter & myſtica, t.2.134.b. t.2.145.d. varia interpret. t.5.795.b. alienam inſpicere quid, t.3.494.b
Menſis dioſcorus & pandicus quis, t.4.425.b
Menſes tres, quibus arca in Obededom commorata eſt, tres virtutes Theol. denotant, t.3.74.a.t.3.170.d
Menſium numerus & ſignificatio, t.1.159.c.1. & 2
Menſium, ventorumque nomina ſecundum Thodiſcam, t.6.332.b
Menſura quid, & variæ eius vocab. interpret. t.1.226.c.2. & t.1.227.c.1. & 2. multiplices eorum myſt. explicationes, ib.c.1. & 2
Menſurarum viarum diuerſa lingua, t.1.200.c.1
Mentem ex deſidia venditam qui poſſumus recuperare, t.2.277.e
Mentium deceptores qui, t.5.523.524.b. humanis cur diuerſæ gratiæ & virtutes infundantur, t.5.336.g
Menſtruata mulier coiens qualem prolem gignat t.4.140.d.248.d. eius mundatio, t.2.231.f. eam cognoſcere illicitum, & cur, t.2.241.g.t.2.308.b. ibid.252.d.304.a
Merces iuſti viſio Chriſti, t.3.337.d
Mercedem Prophetæ aut iuſti accipere quid ſign. t.5.67.a
Mercenarius Prædicator verbi Dei, t.2.245.f. eius merces, ib. fraudare eum quam graue, ib.t.2.309.f. hæret. & Iudæos ſig. t.1.124.c.2
Mercenarium inter & paſtorem ouium diſtinct. t.5.645.b
Meretrix cur Iſrael vocetur, t.4.11.f. quomodo Eccleſiæ maculæ expertis figura ſit, t.3.91.b. earum opera & proprietas, t.3.333.a.t.4.240.c. earum merces, 241.a. & ſeq. earum coram Salomone altercatio, t.3.91.b. eius deciſio, ibid. quorum typum teneant, t.3.91.b & t.3.92.a.b.c
Mergus luxurioſos ſignat, t.1.140.c.2
Meriſtarum figmentum, t.1.86.c.1
Meritum Domini famulis quandoque imputari, t.5.50.e
Meritis Abrahæ Loth ab incendio liberatur, t.2.44.f
Meritorum gloria diſtat in reſurrectione mortuorum, t.5.341.a. eam quandoque licere manifeſtare, t.5.370.a. eorum examen, t.6.204.d
Merum calefaciens Aſſuerum gratiæ S. Sancti figura, t.3.282.b
Meſſis tempore quæ cura nobis eſſe debeat pauperum & peregrinorum, t.2.244.c.t.2.274.d.t.2.307.b.t.2.444.b
Meſopotamiæ etymologia, t.1.173.c.1. eius varia vocabula, ib.c.1
Metalli etymologia, t.1.222.c.2
Michæ de impij Achabi deceptione per ſpiritum mendacem vaticinium, t.3.123.b.t.3.225.a
Michæas ab obuio ſe lædi præcipiens quid portenderit, t.3.122.c. eius ad Ioſaphat, & Achab de regno Iſrael. vaticinium, t.3.224.g. quid ſig. t.1.76.c.2
Michol Dauidem humiliatum deſpiciens, typus eorum, qui Chriſtum profeſſione. Antichriſtum verò opere ſequuntur, t.3.74.b. Dauidis cum ſit vxor, cur filia Saul dicatur, ibid.c
Militia 4. genera, t.1.214.c.1
Milites ſæculi inter & Chriſti diſcretio, t.6.249.a. munus, t.4.151.b. diſcrimen, ſingulorumq; officia, t.1.213.c.2
Millenarius numerus perfectionis ſignificatio, t.3.106.d
Miluus, t.1.142.c.1
Minor filius Iſai, reprobatis maioribus ad regnū cur euectus, t.3.60.a
Miniſterij noui Teſtamenti commendatio, t.5.351.d. & ſeq.
Miniſterio veteris teſtamenti inſeruientia longè viliora eſſe Noui, t.5.557.g.t.5.558.a. & ſeq.
Miniſtri Dei Decalogi obſeruantiam ſeruare debent, t.3.187.b. qui veri, t.3.174.b. ijs deuiantibus regulæ quædam præſcribuntur, t.6.110 f. & ſeq. t.6.111.a. per tot. t.6.113.d. & ſeq. t.6.114.a. lapſi quomodo reſtaurentur, t.6.114.g.115.a
Minocentaurus quid, t.1.122.c.2
Miphiboſeth filius Ionathæ à Dauide humaniter ſuſceptus, & ad Diuinum miniſterium electus, t.3.77.f. ab eodem filijs adiunctus menſæ adhibetur, ibid.g
Miracula vide S. Alexandr. & lit. Reliquiæ. Dei cur prædicanda, t.3.175.g
Miracula Natiuit. Chriſti præcedentia, t.5.13.d.t.5.746.e. quod omnium maximum, t.5.119.f
Mirra vel Mara locus vbi aqua verſa in dulcem ſaporem, t.1.184.c.2
Miſaac vide Miſahel, t.1.77.c.1. quid ſignif. ib.
Miſericordia Dei ſuper omnia opera eius, t.3.315.f. peccata remittit, ib.342.d. eius opera nunquam mercede carent, t.3.401.d. neceſſitas, t.5.611.d. eius nomine quæ bona ſignificantur, ibid.266.d. hanc deſideranti, eadem cum dimiſſione delictorum proximis exercenda, t.5.586 f
Miſſæ ſacrificium pro defunctis, t.1.17.c.2. quid ſign. t.6.13.b. inſtitutor Chriſtus, ibid. eius ceremonias varias varij Pontif. & Epiſcopi inſtituère, ib.d.t.6.55.d. ordo eam celebrandi, ib.e. & ſeq. t.6.55.c. eius partes ad amuſſim recenſita, t.6.55.d. & ſeq. explicantur, t.6.56.a. per tot. t.6.57.a. & ſeq. fuſiſſimè.
Miſſio Moſis ad Pharaonem, Domini, legem mittētis typus, t.2.90.b
Miſſio Hieremiæ & Eſaiæ ad prædicationis munus qualis fuerit, t.4.5.g
Moab vnde deriuetur, t.1.64.c.2. ib.188.c.2. Eccleſiæ perſecutorum typum tenet, t.3.126.b. & ſuperborum Philoſophorum, t.3.127.c.t.4.112.g
Moabitarum cum Iſraelitis fornicatio, & Idololatria, t.2.379.f. Principes Iſrael. ideo ſuſpenduntur, t.2.380.a. Phinees ſcelus hoc vindicanti perpetuum Sacerdotium datur, ibid. c. & ſeq. ab Aoth oppreſſi, t.3.12.a
Modeſtia in verbis ſeruanda, t.3.463.c.t.2.466.b. & in menſa ſpiritali, t.4.471.f
Modica viſionis Dei explicatio, t.5.648.b.t.5.656.a
Modulo ſe quiſque ſuo metiatur neceſſum eſt, t.3.414.a
Mœchari ligna & lapides quid ſign. t.4.15.b
Mœchia quid ſignif. t.2.118.b.t.2.416.d. eius pœna ex Conc. Heliber. t.6.158.b

Moguntiacenſis

Moguntiacenſis Eccleſ. hiſtoria obſcuritas quoad ſeriem Epiſcoporum, obliuionem, ordinem, nomina, t.6.241.e

Mola vnde dicta, t.1.268.c.2. pœnitentium typus, t.4.132.f

Molentes duæ in mola, & duo in lecto myſticè quid ſignif. t.5.133.f.

Moloch immolans morte plectendus, t.2.250.b. Luciferi typus, t.2.250.c.t.2.308.f

Momenti ſignificatio, t.1.154.c.2

Monachi Fuld. mittuntur Hirſaugiam, t.1.18.c.2

Monachi vnde dicti, t.1.85.c.2. eorum multa genera, ib. extra cellam ſunt ſicut piſces extra aquam, t.1.11.c.2. ijs poſt profeſſionem ad mundum reuerti non licere, t.6.163.h. eorum quatuor genera. t.6.258.b. mundi ſint contemptores, t.6.277.b. veritatis ſectatores, t.6.272.b. murmuratores ne audiantur, t.6.175.d. eorum ſtratus qualis, t.6.298.h. eorum ſtudium quando tepeſcere cœperit, t.1.15.c.1

Monere in faciem quid ſignif. t.4.14.e

Monoceros vide Vnicornu.

Mons Oliuarum figur. S. ſancti gratiam repræſentat, t.1.182.c.1. peſtifer quis, t.4.131.b

Mons offenſionis Idoli cur dictus, t.3.141.d

Mons excelſus nimis, Chriſtus Ieſus interpretatur, t.4.308.b

Montes quid, t.1.181.c.1. varia variorum nomina & interpretationes, t.1.182.c.2. ſuperborum typum habent, t.3.25.a.t.3.260.b. & extremi iudicij, ib.277.d. quo ſenſu dolere dicantur, ib.307.a. quomodo moueri aut perturbari commemorentur, t.4.19.f. varias ſignif. vid. t.5.786.b

Montes hæreticorum Valent. & Marcion, t.4.287.b. eorum colles qui, ibid.

Monaſter. Hirſaugien. conſtruct. ab Erlafrido Comite, t.1.181.c.2. vnde ortum, t.1.193 c.1

Monſtrorum varia genera, t.1.222.c.1. & 2. & 123.c.1

Mora foliorum vis mira, t.1.236.c.2

Morales virtutes quæ, earumque notiones, t.1.202.c.1. & 2.

Morborum variorum fontes, t.1.232.c.1. varia eorum ſpecies, & myſticè qui intellig. ib.c.1. & 2

Moria mons viſionis interpret. & cur, t.3.200.d

Morieris, & non viues quid ſignif. t.3.138.b

Mors vnde dicta, t.1.121.c.1. & 2. eius tria genera, ib. in fine mundi deſtruetur, t.3.14.d. num ſibi ipſe inferre quis poſſit, t.3.30.b.t.4.428.f. Razias & Samſon mortem ſibi inferentes quomodo excuſandi, ib.e.h. iuſtorum deploranda, t.3.277.b. peccatum eius cauſa, ib.364.g. Sanctorum quæ, ib.299.f. vita amara præualet, t.3.469.b. quotuplex, ibid.445.e. eius memoria cui amara & cui non, ibid.494.d. non eſt metuenda, t.3.30.b. ib.494.e. quomodo Chriſto ſit dominata, t.5.213.g.214.a. quando per feneſtras intret, t.4.31.f. eius memoria quotidie mente verſanda, t.6.277.b. Inimici non ſit gaudio, t.3.413.d. quomodo cum peccato in omnes homines, mundumque introierit, t.5.208.a. & ſeq.

Mors Domini cur mors, eius verò ſeruorum ſomnium dicatur, t.5.482.g. mortis Chriſti & reſurrectionis effectus, t.5.589.f.h. t.5.592.c

Mori deſiderans Apoſt. cur carne expoliari formidârit, t.5.457.f

Mortale corpus quod, t.5.214.e

Mortalia peccata quæ, t.6.131.f. & ſeq. eorum ſatisfactio, t.6.132.b. 133.b. & ſeq. locutione committitur, t.6.153.b

Mortificationis fructus, t.4.113.g

Morticina tangens polluitur, t.2.213.e.214.a. Ciſterna & fontes cur non polluti tactu eorum, ibid.g. nec ſementes, t.2.215.a.t.2.425.a

Morticinis & captis beſtijs abſtinendum, & quare, t.2.239.h. myſticè quid, ib.

Mortui quomodo deplorandi, t.3.456.c. & ſeq. eorum perennis ſit memoria, ib.h. qui cenſendi, t.4.36.f. quo fine à Deo reſuſcitati, t.5.58.e. eorum reſurrectio, t.6.213.b. in Chriſto qui, t.5.483.c. ijs ſæpe honor exhibetur, qui viuis negabatur, t.3.133.f

Mortuum parentem cur diſcipulus à Domino ſepelire prohibitus, t.5.51.d

Motio cordium bifaria, t.4.200.g

Moyſis & Domini ſanctificatio qualis, t.2.255.h

Moyſes quomodo dicat propter Iſrael Dominum ſibi iratum eſſe, cum, alibi incredulitati ipſius id tribuatur, t.2.410.b

Moyſis interpretatio literalis & myſtica, t.1.70.c.2. eius vxoris Aegyptiacæ notio, ibid. in monte Thabor cum Helia quid denot. ib. 79.c.2. eius tumulus vbi, ib.181.c.2. aquis expoſitus, & inde extractus, ac à matre ſua nutritus, iuſſu filiæ Pharaonis, t.2.87.f. lac aliengenarum mulierum refugit, ib.h. vnde nomen inuenerit, ib. myſticè quid hoc facto ſignificetur, t.2.88.a. Aegyptium cum Hebræo altercantem perimit, t.2.88.d. Iuxta puteum puellarum greges adaquans quos figuret, ib.h. tarditatem linguæ prætendens à Deo reprahenditur, obſtaculo remoto, t.2.91.b. eius de Chriſto Prophetia, t.2.286.f. variæ acceptiones myſt. ib.329.f. terrâ promiſſionis ex monte monſtratâ mors denunciatur, ib.383.b. cauſa huius viſionis, ibid. eius laus, t.3.504.h. populum electum ducens Chriſti figura, t.3.378.g. quâ fide mortuus, t.5.568.c. cum fratre Aarone Domino non credens ingreſſu terræ promiſſionis arcetur, t.2.359.e. omnem in ligno pendentem maledictum pronuncians, an in Chriſtum contumelioſus cenſendus, t.2.436.f. cur Aaroni in benedictione populi, & ſynagogæ adiumento fuerit, t.2.205.b. Aaronem ſufficit ſibi in ducem, t.2.452.f

Moyſen & Samuelem cur Dominus, relictis alijs Patribus ſe non exauditurum dixerit, t.4.47.c. item Abrahamum & Danielem, &c. t.4.232.g

Mugilis agilitas, t.1.137.c.1

Mulieris poſt lapſum miſeria & ſeruitus, t.2.22.f. Eccleſiæ typus, ibid. g. eam ducens actionum terrenarum curam ſuſcipit, t.2.442.f. varia ſign. t.5.797.d. profluuio ſangu. laborans cuius typus, t.1.79.c.1.t.5.57.e. item dragmam perdens, t.1.79.c.2. fermentum abſcondens in ſatis tribus, t.1.79.c.1.t.5.83.f. conterens caput ſerpentis quæ, t.2.22.d. Eccleſiæ typus, in quo, t.3.19.a. diligentis encomion, t.3.337.f. litigioſæ vituperium, ib.345.c.347.a.352.b. cur ex viri latere facta, t.3.433.f. quid denotet, ibid. pulchra in bello capta cur nubens cæſariem radere, vngues præcidere & veſtes deponere iuſſus, t.2.434.g. myſt. quid. ibid. mortem viri deplorans coram Heliſæo pulchrè S. Eccleſiam deſignat, t.3.127.b. partum necantis, aut abortum procurantis pœnitentia, t.6.120.a. & 159.d. aut duobus fratribus nubentis, t.6.121.f. multiuola quæ, t.3.414.b. extranea Hæreticorum typus, t.3.327.b. pulchra & fatua ſui, circulum aureum in naribus geſtanti comparatur, t.3.336.b. fornicaria praua doctrina confertur, t.3.445.d. ædificans & deſtruens domum ſuam, animam denotat, t.3.340.a. quærens lanam & linum Eccleſiam myſticè ſignif. t.3.358.f. conſiderans agrum, ſupernæ hæreditatis typus, t.3.359.c. ſtulta, & clamoſa hæreticorum inſignis figura, t.3.334.g. aliena non aſpicienda, t.3.496.e. eius conſortium quam cautum eſſe oporteat, t.3.414.f. & ſeq. t.3.496.c

Muliercula de tribu Iuda quomodo à presbyteris ſpe Meſſiæ ad illicita perducta, t.4.81.b

Mulieres ab ingreſſu Monaſt. Fuld. arcentur, t.1.17.c.2. cur ijs in Eccleſia tacendum, t.5.335.b

Mulieres & animalia in vſu Venereo formas extrinſecas intus mittunt, t.1.129.c.2

Mulieres fructum ventris ſui quæ & cur comederint, t.4.146.b. myſticè quid ſign. ibid. t.4.161.d. alienigenas Salomon adamans in Idololatriam lapſus, t.3.116 f

Mulierum & matronarum nomina in Euang. t.1.81.82.

Mulierum pœna, t.2.216.h.t.2.303.b

Mulus à molando, ſtultos denotat, t.1.129.c.1

Mullus libidinem arcet & viſum hebetat, t.1.137.c.1

Munda inter & immunda animalia diſtinctio, eorumque ſignif. myſtica, t.2.125.c

Mundus per quem, quomodo, & quando factus, t.2.4.a. & ſeq. an fuerit ab æterno, ib.4.b. quando factus, ibid.7.b. eius materia informis, ib.5.c. eius in duas regiones diuiſio, ibid.6.g. cur à luce inceptus, ib.5.c. eius perfectus ornatus, t.2.7.c. cur ſex aliàs, aliàs ſeptem diebus creatus dicatur, ib.11.d. & ſeq. eius varia ſignificationes, t.1.144.c.2. eius tria mala, ibid. eius 4. plagæ, ib.144.c.2. myſt. quid ſign. ib.145.c.1. quo menſe formatus, t.2.334.e eius delitiæ in extremis hominem deſerunt. t.2.454.f. quomodo eum Chriſtus vicerit, t.5.640.e. quomodo eum S. ſanct. arguat de peccato, cùm Chriſtus eundem in terris reprehenderit, t.5.653.c

Mundus, cœlum, ſemenque Iſrael an ſit perpetuum, t.4.89.c

Mundi corde Deum videbunt, t.3.347.f

Mundum naturâ, qui immundum efficiatur, t.5.279.b

Munera humeris paria ſumenda, t.3.346.g.t.3.252.e.t.3.409.b. triplicia, t.4.113.f

Munimentum quid, t.1.198.c.2

Munitionum variorum explic. lit. & myſt. t.1.189.c.2

Murena fœminei tantùm ſexus à ſerpente concipit, t.1.137.c.1

Murmuranti populo aqua contradictionis è Petra fluit, t.2.359.c. morſu ſerpent. puniti, t.5.680.c

Murmurationis grauitas, t.3.364.c

Murmuris pœna perplexi Iudæi, t. 2. 339. e. coturnicum &c. carnes imperant ib. g. de eorum eſu, t. 2. 341. h. myſticè quid ſign. ib.
Muro Cathol. fides deſtructo vitijs ciuitas patet, t. 3. 483 c
Murus forinſecus quis, t. 4. 310. g. quid ſign. t. 5. 797. f. t. 1. 190. c. 2
Mus ab humo dictus, t. 1. 132. c. 2
Muſcæ ſignificatio, t. 1. 143. c. 2. cur ijs Ægyptij afflicti, t. 2. 95. h
Muſculus ballenæ maſculus, t. 1. 136. c. 2
Muſicæ primus vſus, t. 1. 179. c. 2. vnde orta, t. 1. 230. c. 1. varia de eius origine opiniones, ib. c. 1. eius vſus, effectus & diſcrimen, ib. c. 1. Eccleſiam denotat, t. 3. 171. f. luctui inconueniens, ib. 445. c. eius in conuiuio iucunditas, ib. 473. d. carbunculo aptè comparatur, ib. e. laus & neceſſitas, t. 6. 43. f. gentil. 9. ſuperſtit. finxere, ib. h
Muſicorum inſtrumentorum multiplices myſt. ſig. t. 1. 231. c. 1. & 2
Muſio ſic dictus quod mures captet, fulgore luminis noctis tenebras ſuperat, t. 1. 132. c. 2
Muſtelæ duo genera, t. 1. 137. c. 2. & 133. c. 1
Muſti virtus mira, t. 1. 266. c. 1. vide plura, ibid.
Mutabilitas cùm Deo non conueniat, cur in ſententia de Niniue &c. non permanſerit, t. 2. 370. a
Muto os aperire quid ſign. t. 3. 357. g
Muti quoi ſignific. t. 1. 78. c. 2
Myſteria quartæ diei qualia ſint, t. 2. 8. d. varia in Eccleſia humanæ menti impenetrabilia, t. 2. 324. h
Myſterium ſuum in omni ſapientia & prudentia quomodo Deus notum fecerit, t. 5. 425. a. an Abraam, Iacob, reliquoſque Patriarchas latuerit, t. 5. 433. c. & ſeq. inueſtigabile cum ſit, quomodo ab Apoſt. reuelatum, t. 5. 434. f

N.

NAas Ammonites pugnat contra Iabes Galaad, & de oculis dextris eruendis ſingulorum paciſcitur, t. 3. 56. d. allegoricè ſignificat hæreticos, ib.
Naaman liter. & myſticè quid ſign., t. 3. 128. a. eius lepra Idololatriam deſignat, ibid. ab Heliſæo à lepra curatur, t. 3. 128. h eius indignatio à famulis ſedatur, t. 3. 129. a. Iordanis aquis ſepties mundatus Bapt. typus, ibid.
Nabal durus typum tenet Iudæorum, t. 3. 65. a
Nablum quid, t. 3. 171. d. Eccleſiæ typus, ibid.
Naboth quid ſign. t. 1. 75. c. 1. vineam ſuam Achabo recuſans, falſis teſtibus introductis lapidatus eſt, t. 3. 122. d. myſticè commodè Chriſti, à Principibus falſo accuſati & cruci affixi typus, ib. f
Nabuchodonoſor Ioachim ſibi mancipans Principis confuſionis, & tenebrarum typum præ ſe fert, t. 3. 142. d. Ieruſalem obſidione cingit, t. 3. 143. d. Filios Sedechiæ exoculauit, ib. g. quid denotet, ib. & t. 3. 156. a per diuerſas regiones nuntios mittens, Chriſti Saluatoris noſtri typus, t. 3. 246. b. furore & arrogantia ductus bellum inſtaurat, ibid. d. t. 3. 267. g. Dijs exterminatis per Holofernem, tanquam Deus coli voluit, t. 3. 247. f. Iſraelitis aquæductum præcidens quos imitetur, t. 3. 250. a. t. 3. 270. b. Nabuchod. hic quis ex Philonis ſententia fuerit, t. 3. 217. d. typus Diaboli, t. 1. 75. c. 1. ventis confertur, t. 4. 18. g. eius cum Tyrijs hoſtilis congreſſus, t. 4. 281. b. tribus vicibus terram Iuda vaſtauit, t. 4. 135. g
Nadab & Abiu alienum ignem offerentes à Domino occiduntur, t. 2. 206. d. aliena docentium typum tenent, ibid. e. à populo, & non à Sacerdotibus planguntur, t. 2. 207. c. t. 2. 302. a
Nabuzardan quid ſign. t. 3. 144. b. templum Domini, & Regis incendit, t. 3. 143. b
Naeman denotat gentes conuertendas, t. 1. 75. c. 2
Nahaliel liter. & myſticè quid, t. 2. 362. g
Naid quid ſignif. t. 2. 26. h
Naſcentia carnis quæ, t. 3. 314. c
Naſoparuo quis, t. 2. 258. e
Nathan Dauidem adulterij reum increpat, t. 3. 508. a
Natiuitas Domini cur à PP. inſtituta, t. 6. 21. f. eius nocte miſſas celebrare cur, & à quo indultum, ibid. h. quomodo celebranda, t. 5. 581. a. & ſeq.
Natiuitas duorum filiorum Adam, duorum populorum figuram habent, t. 2. 25. f
Natiuitatis Ioannis Bapt. myſtica interp. t. 5. 701. e
Natura eſt quæ naſci aliquid facit, t. 1. 102. c. 1. Dei inueſtigabilis, t. 4. 318. d. immutabilis, ib. g duas Deus Pater in Chriſto operatus, t. 5. 629. g
Naturas duas & ſubſtantias ſtatuentium hæreſis, t. 4. 155. f
Naturalem vſum, in vſum contra naturam immutantium grauitas & deteſtatio, t. 5. 179. b. & ſeq.
Naturaliter cum Deus non iraſcatur, quomodo ipſius indignatio ſtillare dicatur, t. 4. 28. a
Naualiorum loc. definitio, t. 1. 185. c. 2
Naues Salomonis & Hyram in Tharſis theſaurorum aduehendorum gratia, Redemptoris noſtri typus, t. 3. 220. c
Nauis S. Eccl. verus typus, t. 1. 186. c. 1. eam derelinquens fluctuat, & allidit, t. 3. 304. h
Nauium, earumque partium vocabula, t. 1. 251. c. 1. & 2. myſtica earum interpret. ib. Eccleſiæ typus, t. 5. 798. a
Nauium duarum ſecus ſtagnum Genezareth myſtica interpretatio, t. 5. 702. e
Nauiculam Eccleſiæ fluctuantem fidus Nauclerus Deus mergi non ſinit, t. 5. 52. d
Naum, conſolator, ſiue germen interp. t. 1. 76. c. 2
Nautæ emiſſo ex ore oleo mare ſibi lucidum reddunt t. 2. 5. g
Nazaræorum conſecratio & oblatio, t. 2. 327. g. abſtinentium & continentium typus, ib. nouacula cur caput eorum non tetigerit, ib. t. 2. 328. h. cur ferrum non aſcenderit, t. 2. 219. e
Nebo mons qualis, & vbi, t. 2. 459. a
Nebula quid ſignificet, t. 1. 170. c. 1. cur ſacerdotes miniſtrantes oppleuerit, t. 3. 111. b. & t. 3. 112. a. Synagoga Iudæorum typus, ibid.
Necromantiæ definitio & effectus, t. 6. 169. e
Neemias idem quod conſolatur à Domino, t. 1. 76. c. 2. typus Apoſtolorum, ibid.
Negando peccatum plus quam committendo augetur, t. 4. 14. h
Negantes Deum coram hominibus qui, t. 5. 65. g
Negligentiâ virtutum & ſocordiâ omnis virtutum labor ac meritum amittitur, t. 3. 19 g
Negligentiæ peccatum quomodo expiandum, t. 2. 326. c. myſticè qui intelligendum, ib. f
Nemo læditur niſi à ſeipſo, t. 3. 388. e
Nemo ex ſpecie iudicandus, t. 3. 421. b
Nemo ad Deo meritas laudes ſoluendas, eiuſque magnalia perſcrutanda ſufficit, t. 3. 502. g. t. 3. 503. a. & ſeq.
Nemo ſine crimine viuit, t. 4. 247. b
Nemora vmbrantia quæ, t. 2. 373. f
Nemrod primus diluuio finito tyrannidem arripuit in regno, t. 2. 34. b. qualis fuerit, ib. primus confuſionis linguarum author, ibid. cur venator dictus, ib. quid ſig. t. 1. 64. c. 1
Neomenia quæ, t. 2. 385. d. eorum feſtiuitas, ibid. e. t. 4. 363. d
Nepthalim literalis & ſpiritalis notio, t. 1. 67. c. 2
Nequam mulieris mira deteſtatio, t. 3. 458. b. & ſeqq. t. 3. 459. per tot. ab ea initium peccati, t. 3. 459. d. eius dominium non ferendum, ibid.
Neſcire homines, aut loqui, quomodo Deo conueniat, t. 4. 6. h. & ſeq. t. 4. 7. a
Nicanor Elephantũ præfectus Pſeudoprophetarum figura, t. 4. 400. d
S. Nicolai Epiſc. Myrenſ. vita inſignis, t. 6. 200. c
Nidum in petra ponentis ſecuritas, t. 2. 378. b. & ſeq. quid nidus notet, t. 1. 138. c. 2
Nidi auis in terra vel in arbore inuentio typicè quid ſignif. t. 2. 437. f
Nihil nouum in mundo, t. 3. 499. b
Nilus, t. 1. 166. c. 2
Niniuitarum pœnitentia qualis, t. 6. 107. d. & ſeq. t. 5. 590. f
Ninus primus Aſſyriorum Rex, t. 3. 245. b. Niniuen condidit, ib.
Nitrum vnde dictum, t. 1. 12. c. 2. t. 3. 351. h. Eccleſiæ typus, t. 2. 12. d
Niuis ſignificatio, t. 1. 169. c. 1. t. 4. 160. h
Niuem & glaciem ſuſtinere vim ignis quid, t. 3. 388. h
Noctis varia ſignif. t. 1. 156. c. 1. & 2. eius ſeptem partes, quidq; notent, ibid.
Noctícorax, t. 1. 141. c. 2
Noctua ibid. f. 142. c. 2
Noctua, coruus marinus, t. 1. 139. & 140. c. 1. 432. c. 1. in Cretenſem inſulam illata moritur, t. 1. 140. c. 1. eius typus, ibid.
Noe in omnibus Chriſtum exprimit, t. 1. 63. c. 1. & 2. & 64. c. 1. t. 2. 28. d. decimus ab Adam, t. 3. 149. b. poſt diluuium vnà cum filijs progeniem humanam dilatauit, ib. eius laus, t. 3. 504. e. qui iuſtus, t. 2. 277. g
Noe, & Chriſtus per contemptibile lignum ſapientiâ ducte genus humanum reſtaurarunt, t. 3. 377. g
Noemi vxor Elimelech, typus Eccleſiæ, t. 3. 36. heb. pulchra, ibid. eius filij Maalon & Chelion, typi Prophetarum & Apoſtolorum, ibid. 37. a. ex Moabitide redit in Bethlehem cum Ruth, ib. 38. b. eius conſilium de ineundo connubio inter Booz & Ruth, t. 3. 40. h. typus eſt ſynagoga, t. 3. 43. f
Nomen quomodo Dauid ſibi fecerit, t. 3. 77. d. t. 3. 180. c

Nomina variorum in Euang.cum ſignificat,t.1.80.81.82.83.84.
Nominis Ieſu excellentia,t.3.506.t.cur eo ſanctiſſimi Patres,excepto Ieſu Naue,non ſint vocati,ib.
Nominum Redemptoris in cruce expreſſorum enodatio,t.6.232.c. & ſeq.
Notitiá Dei qui indigni,t.4.7.b.vnde conſtare poſſit,t.5.177.d.eandem fabrica mundi manifeſtat,t.3.383.f
Nouatiani, & Origenis, de venia peccatorum conſequenda hæreſis, t.5.76.c
Nonacula fraudem Antichriſti exprimit,t.1.271.c.1
Nouem inſuſpicabilia quæ,t.3.457.g.t.3.458.a. & ſeq.
Nouembris feſtiui dies deſcribuntur,t.6.198.& f.ſeq.& t.6.199. per tot.
Noui Teſt.libri quid præſcribant, t.1.94.& 95.c.1. & 2
Nouiſſimorum memoria præſentiſſimum contra omnia peccata antidotum,t.3.412.e.t.4.144.b.t.2.179.b
Nouorum feſtiuitas quæ, quaq; ratione celebranda,t. 2.386.d.t.2. 427.f
Nouum ſacrificium quod, t. 2.426.f
Nouus ſpiritus quis, t.5.220.d
Nubere omnibus liberum, ſed in Domino,t.2.404.e
Nubes Euang. Prædicatores, fulgura coruſcationes miraculorum deſignant,t.3.318.g
Nubis variæ acceptiones,t.2.233.d.& ſeq.t.4.131.d. pulchras ſign. vid.t.1.150.c.2.t.5.799.b
Nucum myſtica notio,t.1.236.c.2
Nuditatis duo genera,t.6.270.c
Numerus à numis numerandis dictus vel à Dea Numaria, quotuplex ſit,t.1.48.c.1
Numerus dierum vitæ humanæ cum ſit apud Dominum,qui Ezechias ſe in dimidio dierum dixerit moriturum,t.3.296.g
Numeris diuinis qui digni cenſeantur, t. 2. 316. d. f. quid faciendo huic adſcribemur, t. 2. 317. b. electos ſub numero Deus ſtatuit, t.2.316.g
Numeror.liber quid recenſeat,t.1.91.c.2
Numerorum ratio, t.1.228.c.1. & 2. multorum myſteriorum typi, ib.c.1.& 2.t.1.229.c. 1. & 2
Nummularij à Domino è templo eiecti quales,t.5.119.a
Nuncius Saul obitus quis fuerit, quidque mercedis deportauerit, t. 3. 69.b.quos notet,ib.62.f
Nuncij mortis qui, t. 3.342.b
Nuncupatiuè & eſſentialiter quando Deus in ſcriptura dicatur, t.4. 186.e
Nuper nubens bello cur eximatur, t.2.442.b. myſtica huius ſententia ſign. ibid.
Nuptiæ non damnandæ, t.2. 10. e
Nuptias,eſcarumque vſum damnantium hæreſis,t.5.502.g.t.5.503. a.t.5.525.b.licitas eſſe liberis,t.5.521.f
Nutus oculorum quid deſignet,t.3.335.e
Nympharum origo, variaque earum vocabula explicantur, t. 1. 208.c.1.

O.

O, interiect. variæ acceptiones,t.6,247.g
Obab à Moſe cognato rogatur vt cum ipſis proficiſcatur à monte Sinai, t.2.339.a
Obdurantes corda ſua qui, t.6.252.e
Obed filius Booz ex Ruth,t.3,43.f.g. hebraicè ſeruiens ib. pater Iſai.
Obedientia eximia laus, t.3.58.f. gratior Deo victimis, ibid. ex obedientia vt nil agendum mali, ſic quandoq; bonum & virtutis opus omittendum,ibid.h.in aduerſis de ſuo aliquid habere poteſt, non in proſperis,t.3.59.a.eius labor & fructus, t. 6. 248.c.& ſeq.fortitudo,ib.249.f.eius gradus & commendatio, ib.282.b.283.f
Obiectionum quarundam grauium ſolutiones,t.2.68.a
Oblatio arietum in conſecrationem ſacerdotum Paſchatis Domini cum Diſcipulis celebrati figuram tenet,t.2.202.e.eius ritus & effectus,ib.f.t.2.205.b
Oblatio primitiarum frugum qualis eſſe debeat, t.2.179.f.t.2.279. b.variæ ſpecies,t.2.347.a
Oblatio ex iniquo lucro oblata deſpecta,t.3.478.e.t.3.480.a
Oblatio iuſti ex charitate oblata altare impinguat,t.3.479.g.hilari vultu offerenda, ib. h.t.3.480.g
Oblationes variæ tabernaculi myſticè explicantur, t. 3.168.f. & ſeq. t.2.169.a. & ſeq.
Obliuio redemptionis noſtræ quam noxia, t.3.8.a
Obſcurioris loci Apoſt.enodatio,t.5.408.g
Obſeruantia præceptorum & Iudiciorum Domini ſeriò commendatur,absterrendo à vitijs,t.2.240.b.t.2.243.c.t.2.307.f. h.t.2. 413.g
Obſeruationum prohibitio ex Conc. Brac. t.6.123.b.t.6.161.h variarum obſeruationum magicarum prohibitio, ibid. c. & ſeq.pœnitentia & curatio.ib.b.deteſtatio, t. 6.168.g.t.6.169.a. & ſeq.vnde exorta,ibid.d
Obſtacula orationis quæ.t.4.27.c
Obſtetrices iuſſæ à Pharaone omnes maſculos Hebræorum interficere, t.2.87.a.quos denotent,ib.b. miſeratione tactæ ab hac cæde abſtinentes,à Deo præmio afficiuntur,ibid.c. mentiendo Pharaoni, & abſtinendo à ſubmerſione Hebræorum num peccauerint,t.2.87.c. t. 2.244.g
Obſtinatio Iudæorum in peccato,t.4.54.d
Obſtinatorum ieiunia non exaudiuntur, t.4.46.d
Occaſio peccatorum fugienda,t.3.355.c
Occidere & viuificare,quatenus Deo conueniat,t.3.316.d
Occident occidentis quid, t.4.271.d
Occidentis filij impios & tenebrarum filios ſignificant item Eccleſiarum perſecutores, t.3.20.b
Occiſio Dei cuiuſmodi, t. 2. 458.f
Occupationi magnæ,iugo graui, ac varijs miſerijs homo peccato infectus obnoxius,t.3. 491.d
Oceanus vnde dictus, t. 1.163.c.2
Ochozias, Patris Achab veſtigijs inſiſtens impietatis pœnas luit, t.3. 125.b.c. milites ab eo ad Heliam capiendum miſſi tribus vicibus igne cœleſti ſunt conſumpti,ibid. Iudaici populi typus,ib.t.1.75.c.1
Ocioſorum verborum grauitas, t.5.730.f
Octo beatitudinum in monte traditarum expoſitio, t. 5. 27.b. & ſeq.donis Spiritus S.ritè aptantur,t.5.28.b
Octo cum Exodus numeret ſpecies veſtium ſacerdotalium, qua ratione ſeptem Leniticus memoret, t. 2. 201.g
Octobris Feſtorum dierum fuſiſſima enarratio, t.6.196.c.& ſeq. & t.6.197.a. per tot.
Oculus non vidit,nec auris audiuit, &c.quid ſignif.t.5.296.c
Oculi Hæreticorum ſeptemplices, t.3.440.e
Oculis Dei omnia nuda ſunt, t. 3. 430. c.t.3.448.g.t.3.490.a.t. 3.374.g
Oculorum aſpectus, & verba blanda ad hominum animos conciliandos multum valent,t.3.273.a
Oculorum ſenſus reliquis præſtantior,t.4.58.b.t.4.59.d.alleg.eorum notio,t.5.799.f
Odium Dauidem inter, & Saulem vnde ortum,t.3.61. b. laudabile quod,t.5.266.f.deteſtabile,ibid. h
Odio flagitioſi proſequendi ad correptionem, nō inuidiam,t.2.246.g
Odor Chriſti quis,t.5.348.c.& ſeq.
Offenſa remittenda,t.3.465.b
Offenſionem inter & caſum diſtantia, t. 5.258.c
Offerens in conſpectu Dei quis, t.2.193.g
Officia Eccleſiaſtica ſeu Canonica quæ & quot in Eccleſ.t.1.98.c.1. & 2. Eccleſiaſtica quibus licita, t. 3. 171. d. variorum vocabula explicantur,t.1.213.c.1. & 2.boni Rectoris quæ.t. 3.473.a
Oeſi quid, t. 4.366.g
Ofni cur interpretetur diſcalceatus, t.1.72.c.2
Ofyr deſcriptio,t.1.176.c.2.Dauid aurum inde aduectum,ib.
Og cur dictus concluſio,t.1.70.c.2
Oleum oliuarum cur Iſraelitæ iuſſi offerre, t.2.149.f.eius vſus myſticus,ib.t.2.270.c.t.2.311.b
Oleum de Petra ſugentes qui, t.3.379.a
Oliuetorum & ficetorum cuſtodes qui, t.3.192.b
Olla vnde dicta, eiusq; ſign. myſtice, t. 1. 268.c.2.ſuccenſa & aquilonem reſpiciens typicè quos denotet, t. 4. 8.c. & ſeq. huius ignis ardor quos incendat, ib. f. quorundam de hac olla erronea ſententia,t.4.9.a.liquefacta incendij Hieroſ.typus,t.4.263.b.& mundi miſeriarum, ib.244.b.& ſeq.
Olorum diuerſorum ſpecies,t.2.55.b
Olympi altitudo, t.1.177.c.2.t.1.182.c.2
Omnia caduca & in terram reditura.t.3.492.g
Omnipotenti nihil impoſſibile, t.3.380.d
Onager aptè Hæreticos denotat,t.4.13.a. eorum proprietas, t. 4.45. b.vid. Aſinus,t.1.128.c.1
Onera Sacerdotum,t.2.352.t. & ſeq. proximi exemplo Chriſti quomodo ſint portanda, t. 5.280.e
Oneſimus, qualis cuiaſue fuerit, t.5.165.b.t. 5.533.h.precib.B.Pauli in gratiam Domini ſui redit,t.5.535.g

Digitized by Google

Oniæ ſignificatio hiſtorica, t.4.414.d.& myſtica, ib.e.b.ob Simonis detractiones ad Seleucum ſecedens, cuius Pontificatum accipiens cultum Dei peruertit, &c.t.4.419.b.& ſeq. Iudæ in viſione apparens gladium tradit, t.4.429.b

Onocentaurus monſtrum, t.1.122.c.2

Onocracalus auis, t.1.139.c.2

Oolla, & Ooliba ſororum fornicatio & immunditia, t.4.260.c.t.4.262.d.& ſeq.earum etymologia, ibid.d.myſticè quos denotent, t.4.261.b.earum vindicta, ib.e.& ſeq.t.4.262.g. Iudæorum deſertorum typum tenent, ibid.b

Opacorum locorum etymon, t.1.185.c.2

Opera bona Patrum filijs imputari, t.2.89.e.gratum Deo ſacrificium, t.3.43.b.auctorem laudare decet, t.3.317.g.carnis quæ, curque ſic dicta, t.5.412.a.& ſeq.t.5.413.a.per tot.Dei mirabilia cur, t.3.421.c.legis ad ſalutē non ſufficere, & quæ, t.5.384.g

Opere religioſis comprobandum quod verbis docent, t.3.514.c

Operationes diſtinctæ human.ſcilicet & Diuinitatis in Chriſto contra Eutichet.comprobantur, t.5.96.b

Operum bonorum labor peccato quouis mortali amittitur, t.3.19.h.eorum merces iuſtiſſima redditur.t.2.182.b.t.3.366.h.miſericordia infinita ſunt merita, t.3.431.a

Operarij in vinea qui, t.1.79.c.2

Opes ſuperbæ quid, t.3.334.a

Ophni & Phinees delictum, & interp.t.3.50.c

Opiniones variæ de mundo, t.2.4.a

Oppidum vnde dictum, t.1.187.c.1.cur mœnibus ſeptum, ibid.eius origo, ibid.

Optimatum, Sacerdotum, & Regum, ob impietatem grauis comminatio, t.4.28.b

Opus S.Spiritus in creatione, t.2.5.d. Dei quod, t.3.310.g

Opuſculorum diuerſa genera, t.1.96.t.1.& 2

Or ſignif.iracundiam, & cur, t.1.181.c.1

Oraculum quid, t.3.100.b.t.3.201.b

Orare quomodo ſemper poſſimus, t.3.48.g

Orarium quid, quibuſque conceſſum, t.6.7.f

Oratio & Eleemoſyna proſunt defunctis, t.1.17.c.2.quid ſit, & quo tempore fieri debeat, ibid.101.c.1.t.3.271.g.t.4.14.f.quæ Deo grata, t.3.47.g.eius vis.ibid.268.297.h.ſine intermiſſione & cum præparatione peragenda, ibid.268.e.436.g.vera virtus, t.4.47.d.& 80.d.Eccleſiaſtica vtilitas, t.5.285.e.eius actus, modus, vtilitaſue copioſè docetur, t.5.495.b.& ſeq. variæ eius ſpecies, ib.& 496.a.& ſeqq.fusè.legitima quæ, t.6.16.b.peculiaris, ibid.quadripartita earum ſpecies, ib.d.& ſeq.compunctio quomodo ex ijs naſcatur, ibid.g.quomodo perficienda, t.6.297.f.t.5.34.g

Oratio Sapientis cum agnitione propriæ imbecillitatis ad impetrandam ſapientiam, t.3.376.c.e.h

Oratio Hieremiæ Prophetæ, t.4.164.a eius liter. & myſtica explicatio, ib.a.& ſeqq.aduerſus ſuperbiam, t.3.447.c

Orationis Dominicæ diſcretio, t.5.36.e.t.6.17.d.& ſeq.S.Matthias in ea 7.petitiones complectitur, ibid.d.Lucas verò 5.ibid.e.eius explicatio, t.6.70.f.& ſeq.t.5.35.c.& ſeq.t.5.59.e.& ſeq.

Orationibus fidelium quæ gens indigna habeatur, t.4.27.g

Orationum ſibi mutuo ſubſeruientium duæ ſpecies, t.5.572.a

Oratoris definitio, t.6.45.c

Orbis quid ſignificet & quot eius partes, t.1.171.c.2.& 172.c.1.Trina eius diuiſio myſtica, ibid.

Orbis reliqua pars Aegyptijs caligine preſſis lumine illuſtrabatur, t.3.390.h

Orcadarum inſul.enumeratio, & deſcriptio, t.1.179.c.2

Ordo quis omnibus in rebus ſit ſeruandus, t.2.320.d

Ordo reſurgentium qualis futurus, t.4.34.d

Ordo & gradus Eccleſiaſtici, t.5.438.g.& ſeq.

Ordinate omnia à Deo facta, t.3.380.b

Ordines ſacros percepturo, regimenq; paſtorale & animarum ſuſcepturo quæ neceſſaria, t.6.34.g.& ſeq.t.6.35.a.ijs qui, quoq; ordine initiandi, t.6.7.a

Oreb & Zeb Madianitæ à Gedeone interfecti typus Principum tenebrarum, t.3.24.c.d

Orfa & Ruth Moabitides, illa figura Iudæorum, hæc gentilium, & quid heb.t.3.37.e.Orfa rediens ad Moabitas typus Apoſtatarum à fide, & virtute, Ruth typus conſtantium in fide, ibid.h.colligit ſpicas in agro, ib.38.e.typus gentilium fidem & religionem Chriſti ambientium, ibid f.& Eccleſiæ colligens ſpicas, ibid.g.veneratur Booz, & ab eo laudatur, ib.39.a.eius humilitas, ib.c

Organum myſticè quid, t.1.230.c.2.qui ſuſpendatur in ſalicibus, t.4.123.d

Ori manum imponere quid ſignif.t.3.357.b.eius cuſtodia laudabilis, t.3.446.b.maximè in Monacho, t.6.278.a.& ſeq.

Orion, t.1.149.c.2.quid ſignific.ibid.

Origianorum, poſt iudicij diem peccatoribus & ipſi Diabolo regnum in cœlum promittentium grauis error, t.3.327.d.t.3.336.d

Ornamentum quid, t.1.260.c.2. Romanorum & Perſarum Imper.ornatus, ibid.

Ornatus Iudith non amorem adulterij, ſed religionem cultus Dei ſpectabat, t.3.273.f

Ortgarius Archiep.Mogunt.ſepelitur, t.1.18.c.2

Ortus & olus vnde inflexa, t.1.242.c.2

Olerum variæ ſpecies, & interpret.ibid.c.2.& t.1.f.243.c.1

Ortus concluſus typum tenet Eccleſiæ, & cur, t.1.242.c.2

Os bouis triturantis ligare, myſticè quid ſignif.t.2.444.f id aperire quid, t.4.195.g.t.4.197.b

Os oris, & oſſis ſignificationes variæ, t.5.801.a

Oſanna quid ſignif.t.5.118.d

Oſcines aues quæ, t.1.142.c.2

Oſcula meretricis quid mali importent, t.3.347.f priſcorum vſus, t.2.59.b.notho.t.3.350.c

Oſee cur Saluator dictus, t.1.76.c.1

Oſſa Heliſæi cadaueri admota id ſuſcitarunt, t.3.133.c

Oſſa arida reuiuiſcentia populum Iſraelem reducendum in terram ſuam, vel reſurrectionem Iudæorum & Chriſtianorum demonſtrant, t.4.300.b.& ſeq. num de generali hoc reſurrectione intelligendum, ib.f

Oſtiarij qui ſint, t.1.85.c.2.t.6.6.b

Oſtium contra oſtium quid ſign.t.4.318.c. Domus Salomonis orientem reſpiciens corporis Chriſti lanceâ aperti typus, t.3.97.f.ib.212.f

Oſtium qui Chriſtus dictus, t.5.204.c.variæ eius ſign.myſt.t.1.29.c.1.t.5.801.c

Oſtrea à Muſculis concipiunt, t.1.137.c.1

Otagrij Moguntin.Archiep.laus, t.6.206.b.t.6.236.d

Othoniel reſponſio Dei interpret.t.1.71.c.2. Saluator Iſraelitarum, ſternit Chuſan.raſathaim, t.3.10.e.hebraicè quid ſignificet, ibid.pacem reddit populo 40.an.ibid.primus Iudex populi Iſrael, ib.g.myſticè ſignif. Angelos noſtros tutelares ibid.f.cuius familia, ib.eius laus admiranda, ibid.g.moritur, Deo populum puniente, t.3.11.a.in locum Ioſue ſufficitur, t.3.5.c

Otioſi exhortatio, t.6.251.g.deteſtatio, t.6.275.c

Otium vitandum, t.3.410.a

Oua quid myſticè ſignific.t.1.138.c.2. vnde dicta, ibid.142.c.1

Oua & pulli in nido inuenti myſticè quid denotent, t.2.437.h

Oues electi ſunt Chriſtiani, t.1.123.c.2.& 124.c.1.& manſueti, t.3.192.f.cur eas Aegyptij abominentur, t.2.96.a.eas paſcenti Moyſi Deus in rubo apparet, mittitque eum etiam renitentem ad filios Iſrael de manu Phar.liberandos, t.2.89.c.& ſeq. earum acceptio multiplex, t.5.801.e

Ouile Eccleſiam ſignif.t.1.124.c.2. Chriſti quod, t.5.672.f

Oza arcam declinantem ſuſtentans typus indignè ad SS.Euchar.accedentium, t.3.73.d.t.3.169.c. Arca plauſtro nouo impoſita, S.Baptiſ.figura, t.3.73.f

Ozias ſacrificaturus contra legem Moyſis lepra percutitur, t.3.133.e. Dæmonem denotat, ibid.t.3.231.f.terræ motus horrendus, dum illicitè ſacrificaturus in templo lepra percutitur excitatur, t.3.232.f.v.t.1.74.c.1.

P.

B. PAchomij ſanctitas, t.6.186.b.Martyrium, ib.187.a

Pacificas beſtias Seruator noſter exemplo Salom. Patri pro nobis offert, t.3.114.b.t.3.173.c.t.3.217.d.earum oblationum ritus, t.2.180.b.t.2.243.h.t.2.298.a

Pactum Deum inter & Abraham, t.2.40.b

Pædagogi munus, t.5.395.b.Etymon, ibid.c

Pagi deſcriptio, t.1.190.c.1

Pagani vnde, & qui appellati, t.1.205.c.1.cum Hæreticis quomodo Iuſtitia obuient.t.3.426.b.quomodo Catholici, t.3.429.a

Palathu quid, t.3.273.h

Palæſtræ notio, t.1.249.c.1

Palæſtinæ deſcriptio, t.1.174.c.1

Palearum & Zizaniorum interpret. liter. & myſt.t.5.19.b.t.4.68.e

Pallium hyacinthinum quid ſig.myſticè, t.2.142.a.variæ eius ſign.t.5.802.e

Palliorum fœminarum varia nomina, t. 1.258.c.2. t.1.259.c.1
Palmæ interpretatio, t.1.109.c.1.t.1.235.c.2
Palmarum dies cur celebratur, t.6.23. a. Capitulauium cur dictus, ib.b.t.5. 587.g
Palumbes vide Turtur.
Panem bubulo ſtercore miſtum cur Iudæi comedant, t. 4.210.c
Panes azymi SS. Apoſtolorum libros deſignant, t. 2. 196. a. eorum vſus, t.2.196.e.t.2.297.c. duodecim in Tabernaculo, figura SS. Apoſtolorum, t.2. 194. c.
Panis acceptiones variæ, t.2. 110.g.t.5.803.d. mendacij quid, t.3. 348 f. vitæ, t.3.428.f
Panum propoſitionis faciendorum ratio, t. 2.270.b. myſticè Chriſtum figurabant, ibid. varia eorum ſpecies, t. 2. 271. a. & ſeq. t. 2. 270. b
Pannonia vnde dicta, t.1.177.c.1.eius longit.ibid.
Panotij in Scythia, t.1.122 c.1
Panther, Dracone excepto, omnium animal. amicus, t.1.130.c.2
Parabolæ ferè omnes Euangelicæ cum typis explicantur, t. 1. 80. 81. 82. quid ſignif. t. 5. 80. a. cur ijs Chriſtus vſus, 81.b. quarundam explicatio, ib. 84.c. cur iiſdem nos ſæpe vtamur, t.5.108.d. Salomonis, cur Prouerbia dicta, t.3 323.c. quid vtilitatis conferant, ib. decem fatuarum Virginum regno cœlorum comparatarum interpret. t.5.135.c. & ſeq.
Parabolá leænæ & leunculorū deſignatur captiuitas Regum Ioachaz & Ioacim, t. 4.251.b
Parabolá vineæ Ieruſalem calamitas deſcribitur, t.4.251.e
Paradiſi literalis & myſtica ſignificatio pulchra, t. 1.172. c.1. & 2. eius flumina quatuor, ibidem. in eo lignum vitæ, lignum item ſcientiæ boni & mali quid ſignific. ibid. c.2. eius IV. flumina quos ſignificent, t.1.77.c.2. vbi, & quando plantatus, t. 2. 15. f. Eccleſiæ typus, ibid. & t. 2.16.f. eius amœnitas, ibid. aqua diluuij eum non penetrarunt, ib. eius fluuiorum diuiſiones, t.2.16.b. & ſeq.
Paralyticus iacens in lecto quid ſignific. t. 1.79.c.1
Paraſceue cur inter Feſtiuitates numeratur, t.6.23. d. eius celebratio qualis, ib. h
Parcæ tres, earumque officia, t.1.208.c.1
Pardus Satanæ figura, Antichriſti item & peccator. t.1.130.c.2
Paræneſis ad charitatem, t.5.662.d.t.5.682.b.t.5.683.a.t.5.741.b ad Pœnitentiam, t.3.434.d
Parentum ætas ingraueſcens in filiorum adoleſcentia conquieſcat, t.3.401.e
Parentum & Filiorum mutua conuerſatio copioſè docetur, t.5.450. c. & ſeq. item Dominorum & ſeruorum, ib.f.t.5.476.f.t.5.527.e
Paries typus Chriſti. Item Hypocritarum, &c.t.1.196.c.2
Parnaſſus vbi ſitus, t.1.177.c. 2. t. 1.182.c.2
Parricidarum grauitas & pœnitentia in Conc. Mogunt. t. 6. 119.g. t. 6.159.d
Partes hum. corpor. quid ſignific. & quot ſint, à.t. 1. 104. ad 116. ad long. item cœli, t.1.146.c.2
Partes mundi cur Dij crediti, t.2.4.a
Participia quæ ſint, & vnde, t.1.44.c.1
Parturientis mulieris gemitus, t.4.29.b
Paruis neglectis maiora ſuccreſcunt, t..2.161.f
Paruulum cur Apoſt. ſe dixerit, t.5.439.g
Paruuli qui, t.3.326.b.t.3.334.e.h
Paruuli anima incircumciſi cur perierit, t.2. 40.e
Paſchæ feſtiuitas quando, quareq; primùm indicta, t. 6. 24. d. eius etymon, ibid. e. in eundem anni diem cur non reuertatur, ib. h. eius excellentia, t.5.589.g. eius ſanctificatio, & ritus, t.2. 99. d. & ſeq. t.2.354.b
Paſchale tempus quadrupliciter in veteri teſtamento obſeruari præceptum, t.2.334. eius agnus Chriſti typus, t.2. 99. f. eius comeſtio. quid. t.2.100.c.t.2.103.c. ibid. 462.387.f.t.2.426.b
Paſchalis Papa, t.6.233.b
Paſſerum genera & ſignificat, t.1.141.c.1. & 2.t.2.305.b.t.5.804
Paſſionem inter & propaſſionem diſtinctio, t.5.32.b.t.5.696.f
Paſſionis Dominicæ fructus, t.5.543.c. cauſa, t.6.23.e. effectus, ibid.
Paſtor eſt Chriſtus, t. 1. 124.c.2. & Apoſtoli, ibid. officium, t.2.126. a. & ſeqq.
Paſtores porcorum fugientes apud Geraſen, quos denotent, t.1.79.c.1
Paſtores Loth hæreticorum typum tenent, t.2.37.b
Paſtores inter & arietes diſcretio, t.4.74.b
Paſtorum inertiâ, & peccatis omnia vitia hæreſeſque in Eccleſiam inuehuntur, t.4.161.d. & ſeq.
Paſtorum, gregem Domini lacerantium increpatio, t. 4. 66.c.t.4. 293.d.g.t.4. 294.a
Pater in Script. multis modis ſumitur, t.1.118.c.1. & 2. quotuplices patres, t. 4.37.b
Paterfamil. quis in Script. dicatur, t.1.118.119. conducens operar. in vin. quis, t.1.79.c.2.t.5.113.g.t.5.114.a. & ſeq. de theſauro proferens vetera & noua, quid figuret, t.1.79.c.1
Patrum & ſeniorum conſilia audienda, t.3.190.b
Patientia Dei pulchrè ſolis calori aſſimilatur, t.5.246.a
Patientiæ fructus, t.6.209.c. ad eam paræneſis, t.6.208.g. Sanctorum quæ, t.6.237.c. eius laus, t.3.343.d
Patriarcha nomen Græcum, quid ſignific. t.1. 84.c.2
Patriarcharum nomina cur Aaron inter ſacrificia in humeris & pectore portarit, t.2.152.c. & ſeq.
Patriarchæ quidam filijs ſuis benedixerunt, quidam maledixerunt, t.3.401.a
Pauimentum pretioſo marmore ſtratum, & tabulis abiegnis attextum quos exprimat, t. 3.201.f
S. Paulus omnia in ænigmate figurata ſoluit, ſpecieſque eorū docet, t. 2.343.a. eius victoria & labor, t. 3. 16. f. cur ei datus Angelus Sathan, t.3.b.e. eius in docendo diligentia, & vitæ integritas, t.3.253. d. & ſeq. quo iuramento vſus, t. 5.175. b. eius paternus in filios affectus. t.5.304. ſtudium, ib.318.a labores, 363 g. & ſeq. t.5.368. a. & ſeq. ſeipſum cur commendárit, t. 5.363.b. & ſeq. 367.f. & ſeq. num. ei exprobrandum, quod humano auxilio in ſparta per murum ſit demiſſus, t.5.369 a
Pauo gentilitatem ſignat, t.1 140.c.1
Pauper & creditor obuiantes ſibi quales, t.3.354.b
Pauper à terra ſuſcitatus quis, t.3.299.a. ei obturans aurem, ipſe non exaudietur, t.3.347.d. non exaſperandus, t.3.402.b.t.3.403.b. eum fraudans vir ſanguinis eſt, t.3.478.b
Pauperes in occulto comedentes quos deſignent, t.3.308. e. eorum diuerſa genera, t.5 383.c
Paupertatis ſecuritas, t.4.327.b. voluntariæ commoda, t.6.270.a
Pax cum multis, conſilium cum vno eſt ineundum, t.3.406.f
Pax qui cuſtodienda, t.4.407.b. & 425. b. eam tempore belli ſuſcipientibus parcendum, t.2.433.d. recuſantibus, potiſſimùm Hæret. manus inſerendæ, ib.f. eius commendatio, t.5.268.f.t.6.75.g.t.5. 611.g. inducium ſanctitatis, ib.h. à ſacerdotibus populo annunciandæ, t.6.76.a. non falſa, ib.272.b. eius variæ ſignif. t. 5.802.a
Pedes in carmine qui colligendi & quot ſint ſpecies eorum, t.1.49.50.
Pedites nudi currentes quid notent, t.1.250.c.1.2
Peccare in Deum quid. t.2.45.a
Peccans tenebras amat t.3.448.e
Peccans ſine lege quis, t.5.185.b
Peccantes Iſraelitas cur Deus diu ſuſtinuerit, t.3.314.f
Peccatum animam occidit, t.2. 17. d. 163. d. alienum tegens adiutor eſt, ib.185.c. irremiſſibile quod, ibid. 288.f.t.2.223 e. cur vitandum, t.3.9.b. vires hoſtibus præbet, ib. 11. a. illud peccatis cumulantes, qua pœna multentur, ibid. 118. b. eius labe infecti cœli aditu arcendi, t. 3. 286. c. ſine confuſione confitendum, ibid. 404. e. Deo non adſcribendum, ſed homini à Deo condito, libero arbitrio, propoſitis præceptis quæ ſeruare poterat, ib. 429. f. & ſeq. & 430. a. eo polluti fruſtra in templo fiduciam locant, t.4. 26.f. eius merces, t.5.217.b. eius natura, & cauſa, t. 5. 264. e. quomodo committatur, t.2.153.d.t.6.151.d. cogitatione, ib.g. ſermone, ib. 152.c. eius varia genera, t.6.153.c.t.4.203.e.286.b. & ſeq. illud deflens & non emendans in caſſum laborat, ib.108 d. eius habitus deſperationem inducit, t.3.344.b. eius memoria vtilis, t. 4.234.f
Peccatum in loco ſancto comedere quid ſign. t. 2.194. a. t. 2. 300.b. Sacerdotis an peccatum populi appellauerit legislator, t.2.181.b. Iudæ quod, t.4.54.c. cur hunc textum Iudæi falſificarint, ib. ſtylo ferreo in vngue adamantino ſcriptum quod, t. 4. 54. e. quomodo vſque ad legem regnaſſe intelligendum, t.5.208.a. & ſeq. quando reuixerit, t. 5.222.t. 5. 224.c. ſine lege qui mortuum dicatur, t.5.224.a
Peccata Sanctorum quæ dicantur, t.2.352. e. improborum Deus non læditur, t.4.27.b. eorum meritis homines affliguntur, t.3.271.a. in adulterio concurrentia quæ, t.3.448.b
Peccati in S. Sanctum grauitas, & an extra Eccleſiam Cathol. ſit remiſſio peccatorum, t. 3. 442. d. & ſeq. an remittatur, t.3. 443. a. & ſeq. contra naturam prohibitio & grauitas, t. 2. 241. b. & ſeq. t.3.251.g
Peccatis populi tollit Deus è vita maturius bonos Principes, t.3.12.e
Peccatis varijs inuolutorum enarratio, t.5.516.b. & ſeq.
Peccatorem inter & peccare diſtantia, t.5.191.d

Digitized by Google

Peccatores in conſpectu Dei qui, t.2.37.b. curuant genua ante Baalim, t.3.8.f. inconſtantia eorum, ib. 48.b. quando à peccatis liberentur, t.3.10.e. quare iniqui dicti, t.2.292.f. qua nos ratione lædent, t.3.324.d. Deo exoſi, t.3.363.f. impœnitentes Deus non exaudit, ibid. 423.g. nec à nobis ſuſcipiendi, t.3.424.a correptionem fugiunt, ibid. 474.c. conuerſorum ſalute cur Deus adeò recreetur, t.5.107.b. quomodo abalienati dicantur à vulua, quod errauerint à ventre, & locuti ſint falſa, t.2.322.g

Pecora & pecudes qui differant, t.1.123.c.2. & per ea qui intelligantur, ibid.

Pectus Sacerdotis quale, t.2.199.a.t.2.301.a

Pecuniæ inſtar ſapientia quærenda, t.3.326.f

Pecunia pro animabus ſingulorum numerato populo Domino impenduntur, t.2.158.b. & ſeq.

Pelagianiſtarum de propriarum virium præſumptione Hæreſis, t.2.410.f

Pellis notiones, t.5.804.b

Pellicanus auis Aegyptia Eremitas ſignat, t.1.141.c.1

Pennæ quid ſignificent, t.1.138.c.2

Pennarum inquiſitio, t.6.238.a

Pentapolis quid, & vbi ſita, t.1.174.c.2

Pentecoſtes celebritas quando, curq; inſtituta, t.5.592.b. eius diei Conciones, t.5.668.e. & ſeq. eius feſtiuitas in veteri & nouo teſtamento quando cœperit celebrari, t.6.25.f. quomodo peragenda, ib.b. eius Sabbathum ſabbato ſancto Paſchæ æquiualet, t.6.26.b

Peperciſſe quomodo Deus dicat ſe Iſraelitis, cùm omnes exceptis duobus perierint, t.4.253.d. ingreſſu terræ repromiſſionis prohibiti num pœnis infernal. adiudicati, ib.

Percuſſionum variæ ſpecies, t.4.83.a. & ſeq. t.4.141.e. t.4.213.d. t.5.370.e. diuinæ in hominibus qualis, t.4.20.d

Perdere pecuniam quid, t.3.466.g

Perdix Diabolum figurat, t.1.140.c.2 natura eius, t.4.55.f

Perditio noſtra ex nobis eſt, t.3.429.e

Peregrinorum & hoſpitum ſuper terram fœlicitas, t.5.566.d. & ſeq.

Perfectioni ſtudenti quid neceſſum, t.4.347.b. eius poteſtas in hominum manu, t.5.111.g

Perficere malum quid, t.3.343.d

Periculum amans quis, t.3.402.b

Pericula maris nauigantibus comperta, t.3.502.d. maris hiſtorici obſtacula & Charybdes, ibid. c

Periurij prohibitio, t.6.122.g. pœna, t.6.123.a.t.6.161.b

Permanendum nequaquam in peccatis ob confidentiam diuitiarum, t.3.405.a. Neque iuuentutis, fortitudinis, aut miſericordiæ Domini, ib. b

Perplexæ admodùm de Ioram, filioque eius Ozochia, quæſtionis enodatio, t.3.227.b

Perſia vnde cognominetur, t.1.173.c.1. eius ſitus & latitudo, ib.c.1

Perſæ, & Medi horreſcentes audaciam Iudith, exercitus Diaboli denotant, t.3.259.f.t.3.277.c. eorum Deus ignis, t.1.173.c.1. item Sol. ib fortitudo, t.4.271.e

Perſecutio piè viuentib. neceſſaria, t.3.399.a. eius fructus, t.6.284.b

Perſeuerantia in bono opus, t.3.12.c.t.6.84.f. & ſeq.

Perſonarum reſpectus apud Deum non eſt, t.3.338.a. Diuinarum attributa, t.6.209.a. conſubſtantiales, t.2.9.g

Pes myſticè quos exprimat, t.5.804.e

Petendum qui ſit in nomine Chriſti, explicatur, t.5.657.b

Petitiones hominum cuiuſmodi debeant eſſe conſtituta, t.5.120.e & ſeq.

Petra à Moyſe percuſſa, aptiſſimus Seruatoris typus, t.2.112.a. quibus conueniat, t.4.53.a. variæ notiones, t.5.805.e. Iſraelitarum ſitim ſedans quid ſignif. t.3.378.b. vt cera liqueſcens quid, t.3.260.c. olei quæ. t.5.319.a

S. Petronellæ vita & obitus, t.6.187.b

Petroſa loca quid ſign. t.1.174.c.2

Petrus num ab Apoſt. Paulo reprehenſus, t.5.383.e. & ſeq. eius reprehenſionis cauſa, t.5.384.a. & ſeq. præ reliquis Apoſtolis in arduis locis interrogatur, t.5.92.b.t.5.98.d.t.5.709.g. Bariona cur dictus, t.5.99.a. eius & Apoſt. Pauli munus, t.5.596.e. cur eodem die, loco & ab eodem Tyranno diuerſo tamen mortis genere obierint, ib. quomodo eum alij Euangeliſtæ poſt trinum, alij binum galli cantum Dominum negaſſe commemorent, t.5.144.d.t.5.149.f

Phœnix reſurrectionem iuſtorum ſignific. t.1.139.c.2

Phaicræ quid, t.1.272.c.1

Phantaſticum Chriſto corpus aſcribentium refutatio, t.5.709.e

Pharan vbi, t.[illegible]64.b

Pharao nomen olim honoris, Diaboli typus, t.1.70.c.1, eius viſio myſticè quid, ibid. t.2.71.g. eius in fratres Ioſephi, maximè Beniamin liberalitas, t.2.75.a.76.b. mandata Dei contemnens grauius Iſraelitas premit, t.2.92.b. & ſeq. eius vocabulo omnis regia dignitas Aegyptiorum exprimebatur, t.4.278.b. comminatio contra eum facta, t.4.279.a. & ſeq. cur afflictus, t.4.279.g. Domus Iſrael baculus arundineus factus, & qualis, t.4.279.b. fluuios Aegypti ſibi aſcribens qua plaga percuſſus, t.4.280.c. ſublimitas eius cum Aſſur comparatur, & vtriuſq; ſimilis prædicitur interitus, t.4.284.d. & ſeq. Draconi aſſimilatur, t.4.287.b.d

Phares cur dicatur diuiſio, t.1.69.c.1

Pharetræ etymologia, t.1.246.c.2. eius notio myſtica, t.4.151.f. aurea, hæret. dogmata ſig. t.3.180.a

Phaſe inſtitutio, t.2.103.b.t.2.385.b. eius oblatio & Feſtiuitas, t.2.386.a.t.2.427.f

Phariſæi vnde dicti & quid doceant, t.1.86.c.1. ſapientes cur dicti, t.4.29.d. decalogum membranulis inſcribentium, & in frontibus ligantium veſania, t.5.128.b.t.5.129.b

Pheltiæ interitus, t.4.226.b

Phenenna heb. conuerſio, t.3.48.c. inſultat Annæ, ſed punita, ib.

Philargyriæ effectus, t.2.417.f

Philemon, cui Apoſt. Paul. Epiſt. ſcripſit quis, qualis, vndeq; oriundus fuerit, t.5.162.f.t.5.533.b

Philippo Samariæ Apoſtolo cur manus imponere non licuerit, t.5.671.b. eius effectus, t.5.674.e

Philiſtæi qui & Palæſtini Iſraelitas cædunt arca Domini capta, t.3.52.f. puniuntur grauiter à Deo, ib.53.a. eorum conſilium de placando Deo, ib. quinq; vrbes habuere, ibid. b. arcam plauſtro nouo imponunt, additis in capſella anis & muribus aureis, ib.d.g ijq; à quinq; ciuitatibus dati, à vicis & pagis tantum mures, ibid. g. Iudæis omnes fabros ferrarios abduxerunt. t.3.57.f

Philoſophi etymologia, t.1.201.c.1. Pythagoras primus huius nominis author, ibid. & t.1.180.c.1. multorum graues errores, t.1.201.c.1. eorum in tres claſſes diſtinctio, t.1.201.c.1.202.c.1

Philoſophia vera quæ. t.1.201.c.2. eius partes, ibid. & t.1.202.c.1. pompoſa deteſtatio. t.5.470.g

Philoſophorum, & Theologorum Ethnicorum variæ de Deo opiniones, t.1.201.c.2. eorum & gentilium ſcripta Antiochi literis comparantur, t.3.386.b. Græcorum, & SS. Patrum variæ opiniones de mundi creatione, t.2.4.a. horum alij tria, alij duo, alia alia principia ſtatuunt, ib.t.3.12.g

Phinees filij Eleazari laus, t.3.506.b. cur teſtamentum pacis à Deo acceperit, ibid. iram Dei à populo auertit, t.3.508.b. myſticè quos denotet, ib.

Phinees duo fuerunt, t.3.50.c.d. filius Heli contemptor legis diuinæ & humanæ, ib. heb. oris obturatio, ibid. in pugna occumbit, t.3.52.e. eius vxor in partu allato mortis eius nuncio obit. ib.

Phiton quid ſig. t.2.86.g

Phiſon quid, & vnde dictus, t.3.455.g

Photini & Manichæi hæreſis euerſio, t.5.374.f.t.5.375.a. & ſeq.

Phrigia cur Dardana vocata, eiuſq; ſitus, t.1.175.c.2. eius diuiſio, t.1.176.c.1

Phua pater Tholæ, an vterinus frater Gedeonis, t.3.27.f

Phyſices, Logices, & Ethices diuiſio, t.1.201.c.1. earumque explicationes, ibid.

Picem tangens coinquinatur, t.3.424.b

Pietatis deſcriptio & commodum, t.5.503.b

Piger formica exemplo ad laborem exhortatur, t.3.331.b

Piger in lapide luteo lapidatus quid, t.3.444.g. in ſtercore boum quid, ib.

Pigritia deſcriptio & exaggeratio, t.3.338.b. & 341.g.345.d.f.347.g.350.f.353.d.354.e

Pignoris reſtituendi, repetendique ratio, t.2.443.d. quibus dandum, t.4.248.g

Pij homines ad cœleſtem patriam aſpirant, t.3.43.a. ijs qui ſeculo renunciarunt, non reſpiciendum retro, t.3.53.e. aduerſis non franguntur, nec proſperis eleuantur, ib.f. gemunt, ſed à via tamen iuſtitiæ non deflectunt, ib. omnia à Deo habent, t.3.54.c. vitijs renunciant, ibid.f. illecebra voluptatum ijs fugienda, vt verò poſſint, Sanctorum orationibus indigent, t.3.57.b

Pili carnis qui, t.2.332.f. capitis & barbæ Ezech. detonſi, & variè diſperſi myſticè quid denotent, t.4.210.g. & ſeq.

Pincernæ munus, t.2.71.d

Pinnulæ, & ſquamæ piſcium figural, ignorantes denotant, t.2.211.e.

Item electos,ib.f.t.3.302.e.t. 2.423.g.t.2.424.b
Pinus quid, t.1.237.c.2
Piperis diſtinctiones variæ, t.1.240.c.2
Piſces à paſcendo dicti, t.1.136.c. 2. eorum varia nomina vnde ſint, ibid.137.c.1.& 2. varia genera,ib.c.2. Vet. & Nou. Teſtam.exprimunt,ibid.& homines,ib.c. 2. myſticas notiones varias vid. t. 5.806.c. eorum nomina cur in ſacrificijs non exprimantur, t. 2. 211. b
Piſcis ſtaterem in ore habens myſticè quid ſignif. t.5.105.c. aſſus Domino à Diſcipulis datus quid notet, t.5.632.c
Placendum an & quomodo hominibus, t.5.322.a
Plagæ Aegyptiorum ob populum retentum Hebræum, verſio fluuiorum in ſanguinem, t.2.94.g.productio ranarum, ib.b. Sniphum t.2.95.d.Muſcarum,t.2.95.g. item peſtis, t. 2.96. b. Grandinis immiſſio, t. 2.96.b. locuſtarum,t.2.97.c. tenebrarum, t.2.97.e. tandem primitiuorum illatus interitus, t.2.97.f.t.2.101.f. harum plagarum myſtica ſignificationes,t.2. 97.f. & ſeq. t. 2. 98. per tot.
Planctus Dei ſuper Ciuit.Hieruſalem,t.4.19.c.eius cauſa,ib. d. ſuper Aegyptum & vrbes eius,t.4.281.f.& ſeq. Pharaonem, t.4.286. b.& ſeq.Sanctorum quadripartitus,t.5.27.e
Plantatio roſæ in Iericho quid,t.3.452.g. Diaboli qualis, t.4.7.f
Plantatio & ædificatio cuiuſmodi eſſe debeant, t.4.79.b
Platanus vnde dicta,t.3.452.c. Chriſti Domini typus, ib.
Platearum definitio, t. 1. 190. c.1.in bonam & malam partem ſumuntur,ibid.
Plebem ſuam quomodo Deus in terra hoſtili tueatur, t.2.288.b
Pleiades ſtellæ, t.1.149.c.1.& 2
Plenum S.Eccleſiæ gaudium vbi, t. 3.286.g
Plumbum quid, & quotuplex,t.1.224.c.1
Pluralis numerus pro ſingulari ſcripturæ familiaris, t.5.155. b
Pluuia vel imber dona cæleſtia vel præcepta Dei ſignificat,t.1.168.c. 2.aliquando Dæmonem denotat,ibid. Euang.legis typus,t.3.56.f. matutina quæ,t.3.343.a
Poculum myſticè ſang. Dominicum ſignif.t.1.267.c. 2. varia eorum ſpecies, ibid. c.2
Poderis Sacerdotis myſtica notio,t.4.7.c
Poetæ vnde dicti,eorumq́ ortus,vſus,& officia,t.1.203.c.1
Pœna peccati per ſuperbiam commiſſi,t.2.348.b. Pœnæ æternæ ineuitabiles,t.4.139.g.peccatis reſpondent, t.3.11.b
Pœna eorum qui non dimittunt ſeruos & ancillas liberos, quod in templo cum ſolemnitate promiſerunt,t.4.96.d. & ſeq.
Pœnitentiæ definitio,t.1.101.c.2.eius partes, ibid, t. 6.20.t.3.50.d. maturanda,ib.& t. 3.405.d.eius modus aliquibus familiaris,ib. 268.quando,& cui non ſit locus,t.5.574.g. eius tres ſpecies, ib. 818.f.qualem inſtituere debeat peccator,t. 6.115. d. & ſeq. t. 6. 108.g.& ſeq. t. 6.297. d. qualitati peccatorum reſpondeat,t.3. 50.d.t. 6. 116. e. ſine acceptione perſonarum iniungenda, ibid. f. multis etiam ſigno dato danda, ibid.g. variæ pœnitentium ſatisfactiones,t.6.117.a.& ſeq.de vera pœnitentia, t. 6.100.f. & ſeq. teſtimonia & exempla ſacræ ſcripturæ pœnitentium, t. 6.101.d. t.6.103.a.& ſeq.tempus fructuoſæ pœnitentiæ, t.6.104.f
Pœnitentes quando reconciliandi, t. 6.164. a. pœnitentiam violantium pœna,ibid.d.vltima nulli denegand a,ibid. e. eius egregij cultores,t.6.20.f.quomodo agenda,ibid.g.duplicis generis, t.6.21.a
Polluere nomen Dei quid,t.2.250.d.terram,t.2.442.g
Poma noua & veterata comedentes qui,t.2.463.d.& ſeq.
Pondus & ſtatera Iudicia Domini,t.3.342.
Pondus & onus Domini quod, t.4.69.b.e
Ponderis & menſuræ iuſtitia, t.4.359. b. earum quædam genera & explicationes,ibid.
Ponderum diuerſorum auctores,t.1.224.c.2.nomina, eorumque interpretationes,t.1 225 c.1.& 2
Pontificis nomen & officium quale,t.1.85.c.1.olim reges, ib. munus, t.4.5 b t.5 548.d.eius qualitates Chriſto conueniunt, ibid. f
Pontificalia Aaronis & filiorum eius præcipiuntur, t.2.150.c
Pontus quid, t.1.177.c.1
Popina genuina interpret. t. 1.192 c.1
Populus vnde dictus,t.1 214.c.2.Domini quis,t.3.69.c.t.4.36.d
Populus omnis Hieroſolimam accurrit cum gratiarum actione holocauſta oblaturus,t.3.260.f t.3.477.f. myſticè quid, ib.g
Populus iuſtus dura Pharaonis ſeruitute preſſus per ſapientiam liberatur,aduerſarijs mari rubro pereuntibus,t.3.378.f. eius ſalus plurimum ex presbyteris pendet,t.3.251.b.t.3.271 f
Porcus quaſi ſpurcus peccatores ſignat,t.1.125.c.2
Porci marini terram ſub aquis fodiunt,t.1.137.c.1
Porfirion,t.1.142.c.2
Porphirij de S.Matth.ſcriptis error, & calumnia, t.3.239.c
Porta vnde appellata,t.1.190.c.2.dexterè interpretata Chriſtum & Eccleſ.ſiniſtrè Dæmonem hæret.&c. denotat, ibid. & t.1.191.c.1. cælorum quæ, t.4.11.b.noua, ib. 75.d.inferi,t.3.292.e.t.3.15.e. multiplex acceptio, t.5.703.c
Porta ſolis ſpecioſa templi, ad quam claudus Eleemoſynam petebat, myſticè quæ,t.5.703.c
Portentorum varia genera & ſign t.1.121.c.2.122. c. 1. & 2. quid, quandoque portendant,t.4.420.c. qualia in cælo in Hieruſalem apparuerint,ib.& ſeq.prodigia cur perpeſſa, ibid. f
Porticus quid,t.1.195 c.2.typus Incarnationis Dominicæ, ibid.
Porticus ædis Dominicæ in tres claſſes diſtinctio, t.3. 210. b. quorum figura, ib c.d
Portus vnde dictus, t.1.185 c.2.eius myſtica ſignif.ibid.
Poſſeſſio Chanaan quomodo dicta æterna, t.2.40.c. à creatione quomodo differat.t. 5. 430.g.mulieris bona Eccleſiã denotat,t.3.483. a.non in vita,ſed in morte diſtribuendã eſſe ſuadetur,t.3.476.d.e
Poſteriora Dei videre quid,t.2.39.b.t.2.40.a t.2.90.f
Poſteritas Abrahæ cur peregrina & vaga, t. 2.39.b
Poſtulationem in dantis & non poſcentis arbitrio eſſe debere exemplo Saulis & Dauidis, t.5.246.f
Potentia Dei mixta bonitati, t. 3. 380.e.eam in brachio facere quid, t. 3. 321.f
Poteſtatem habentem fugiendum eſſe,t.3.415.g
Poteſtatibus ſublimioribus parendum eſſe fusè commendatur, t. 5. 270. a. & ſeq.q.
Prædeſtinatio Dei in Ezechiele an ſit luſa,t.3.296. g. precibus impletur,t.2.52.g. eius effectus t.5.238.b
Prædicatori verbi diuini inceſſanter terrenis contemptis laborandum, t.3.177.g
Prædicationis ſermo quando,curq́ interdum ſubtrahatur,t.4.205.b
Prædicandi poſſibilitas à Deo poſtulanda,t.6.49.b
Præceptum Domini quid, t.2. 336.f.t. 6. 247. g. illud ſeruantium merces, t.2.129.e.t. 2.421.d
Præceptum de cuſtodia Sabbathi, t.2.161.c.t.2. 168. b. & ſeq. t. 2. 243.c.t.2.249.b.t.2.264.c
Præclari Epiſcopi encomium,t.6.204.b.quis, t.6.235.b
Præfatio tom.3.ad Hunbertũ Epiſcopũ,adhortationẽ continens,t.3.2
Prælati Eccleſiæ quandoq́ leni commonitione & ſimplici vti debent, t.3.12.c.mali & paſtores cur quandoq́ in Eccleſia, t. 3.12.f.ſub ijs fames verbi diuini,ibid.
Præpoſito maligno num obediendum, t.5.642.f
Præpoſitiones quædam S. Apoſt. Paulo familiares quid ſignificent, t. 5. 196.a.quot ſint,t.1.45.c.2
Præputiorum auferendorum lex in terra Chanaan,t.2.247.g.cordis præput. auferre quid myſticè ſign.t.4.17.e
Præſens ſemper apud Deum, præteritum, & futurum neſcit, t.3.315.e
Præſentia Chriſti in terris cuiuſmodi,t.5.159.g.t.5.160. d. cum reprobis,t.6.73 d.& electis,ib.
Præſtare citò decedere,quam diu ſine fructu hic degere, t.3.494.a
Præſumptio ſeriò vetatur,t.3.409.a
Prætorium quid, t.1.191.c.2
Præuaricationes cur hominibus oſtendantur, t.4.31.b
Prandium in Euangel. alibi,alibi verò cœna cur ab homine facta dicatur,t.3. 288.c
Preces Sanctorum iræ Dei reſiſtunt, t.4.27.b
Pretium reddendum ſecundum id,per quod quis peccauit, t.2.281.b
Presbyteri cultum Dei non ſedulò promouentes reprehenſione digni, t. 3.271.e.dicti olim qui nunc Epiſcopi dicuntur, t. 5. 455. h. bonorum commendatio,t.5.507.d.munus, ib. e.& ſeq.t.5.508.e. & ſeq. q.fusè,t.5.520.c. vnde cognominati,t. 6. 5. d.ſacerdotes cur dicti,ib.d.eorum munus,ib.e.vid. Sacerdos.
Primi, & Feliciani Martyrum tormenta,t.6.188.f
Primitiæ omnium frugum, omniumq́ pecorum Sacerdotibus debentur,t.2.354.a.t.2. 430. b. variarũ ſign. alleg. t.2.355.b.& ſeq. quales offerendæ,t.2.132.e
Primogenita offerre liter. & myſticè quid,t.2. 103.f. ea Domino vouere cur prohibitum, t.2.292.b
Primogenitum Iacob ab Eſau fratre venditum quid, t. 2.53.f
Primogenitum inter & vnigenitum diſtinctio,t.5.239.c
Primogenitus Iſrael quis, t.2 91.f
Primogenitus rectenè Ieſus dicatur,t.5.12.g
Principalium virtutum neceſſitas,t.6.81.b

Principatus, Poteſtatu, Virtutum & Dominationum nomina vbi Apoſt.inuenerit,t.5.427.e
Principij creationis mundi diuerſæ acceptiones,t.2.4.c
Princeps fortium quis,eiuſque cum teredone elegans comparatio, t.3.84.g.quid ſign. t.5.905.b.mundi cur Diabolus dictus,t.2.363.c
Principes verè qui cenſendi,t.1.213.c.1.quales eſſe debeant, t.3.21.c. populi coguntur reddere rationem,t.2.380.d.à Regibus differunt, t.3 362.d.honor ijs debetur,t.5.529.a.mali à Deo dantur ob peccata populi,t.3.10.g. boni ob peccata è vita præmaturè tolluntur, t.3.11.a.populi ſaluatores ſignificati per Angelos exterminatores,t.3.11.e.non omnes à Deo dantur, t.3.12.e. mali ob peccata populi à Deo aut dantur aut dominari permittuntur,ibid,
Principum tribuumque procerum Iſrael in ædificanda domo Dei, t.3.195.d
Priſca Germanor. in fide conſtantia,t.1.25.c.2
Pro octaua canere quid,t.3.172.c
Procidentes ob timorem Domini à Deo eriguntur,t.4.192.a.d.t.4.204.c.f
Procella perſecutionem denotat,t.1.153.c.2
Productio & corrept.caſuum in declinat.t.1.45.c.2
Profundi ſignific.multiplices,t.1.186.c.1
Profunditas conſiliorum Dei impenetrabilis,t.3.395.c
Progenitorum Chriſti liter. & myſtica interpretatio, t.5.7.f.& ſeq. t.5.744.c.& ſeq.fuſè.
Progenies Cain, cur ſola fœminas protulerit, t.2.27.e
Prolis creandæ aptior & perfectior ætas quibus annis comprehendatur,t.2.288.g
Promiſſiones Abrahæ cuiuſmodi factæ. t.2.36.a.t.2.38.g
Promiſſiones eximiæ de Salomonis templo, ſanctitate, regnique perpetuitate non inaniter & mendaciter factas cenſebimus, cum in Chriſto, qui ex Dauidis ſemine ortus,cumulatè ſint completæ, t.3.75.b.& t 3.76.a. & b. & ſeq. per tot. & t.3.178.e f.g.b.t.3.179.a.b
Promiſſionibus Dei fidem non habentes graues pœnas luent,t.2.346.f
Promontoriorum varia nomina. eorumq; ſignificationes, 180.c.2. & 81.c.1.myſticè DD.S. Eccleſ. denotant,ib.
Promptuariorum cum hæreticis comparatio pulchra,t.1.198.c.1
Prophana docentibus aures non dandæ, t.2.230.c. eorum mundatio qualis eſſe debeat, ib.g
Propheta contra mandatum Domini cibum ſumens à leonibus deuoratus,t.3.117.a.cuius typus,ibid.
Prophetæ 4.maiores quid tractent,t.1.92.c.2. & 93.c.1. & 2.cur obſcuriores,t.4.38.b.item Pſalmi, ibid. aliquorum hiſtoria contracta,t.1.93. & 94.
Prophetæ & Apoſtoli S. ſancti gratiâ pleni faciles & prompti in ſcribendo effecti,t.4.98.c.duo eorum genera,t.5.328.e.munus, t.4.61.b.varia genera, t.4.68 d
Prophetiæ ſeptem ſunt genera quæ vide,t.1.77.c.1.t.4.68.d.quid ſit, t.3.270.a.non facile ei fidendum, t.2.367.a. Hieremiæ à capite ad calcem recapitulatio, & ad mores vitamque noſtram præſentem accommodatio,t.4 166.a.& ſeq.eius eminentia, t.5.333.c. & ſeq.linguæ dono præualet, t.5.334.c.vnde dicta,t.5.335.a
Prophetici actus aliquando portenta dicuntur, t.1.123.c.1
Propheteſſæ puluillos ſub cubito conſuentes, quo ſpiritu agitata vaticinentur,t.4.230.g
Propinquus paruulorum & pupillorum quis, t.3.348.b
Propitiatorium minus quod,t.4.348.a. eius deſcriptio, ibid. Item maioris,ibid.
Propoſitionis panes, Sanctorum Doctorum figuram habent, t.2.135.b.t.3.162.b.eorum vſus, c.2.136.a
Proſelyti & Aduenæ cur Iſraelitæ populus electus alioquin dicti, t.2.277.b.vnde dicti,t.3.59.b.199.g
Proſpera & aduerſa æquo animo toleranda,t.3.328.f
Proſtibuli mercedem, & pretium canis in domum Domini non offerendum, t.2.441.e
Proſtitutio filiæ quid mali importet, t.2.249.a
Proximi nomine quis intelligendi,t.2.251.c.t.5. 441.e.eius charitatis & commodi Deus amans eſt, t.2.239.e
Prudentia carnis cur & quibus mors,t.5.230.b.Deo inimica,ibid.c.
Prudentiæ effectus, t.6.82.a.t.6.129.f. quid ſit, t.6.176.b.t.6.216.b
Pruina malitiam peruerſorum notat,t.1.169.c.2
Prunæ illicitas concupiſcentias ſignant, t.1.153.c.1.ſuper caput congregare quid ſign. t.3.352.b
Pſalmorum contenta,t 1.92.c.1.& 2
Pſalmus 17 ſolus ex lib.Regum cur reperiatur conſcriptus,t.3.84.b
Pſalterium Decachordum conueniens decalogorum typus,t.3.489.e.
Pſeudoapoſtolorum merces,t.4.67.e.t.5.366.g.conſortium eorum vitandum,t.5.372.d.& ſeq.
Pſeudopropheta cur Prophetæ dicantur,t.4.228 g. in quo differant, ib.b.vulpibus Samſonis aſſimilantur,t.4.229.d. & ſeq. tropologicè qui, t.4.80.c.à Deo auertentes occidendi,t.2.422.f
Pſittacus imitatur voces human. t.1.139.c.2
Ptolomæus Abobi Hypocritarum figura, t.4.412.b
S.Pudentianæ Virg.& ſororis liberalitas,t.6.187.c.t.6.191.b
Puellæ, repulsâ reginâ Vaſthi,ad Aſſuerum adductæ, diuerſas gentes ad Euang.doctrinam accedentes notant, t.3.383.c
Puer Heliſæi cum baculo quid ſignif.t.1.75.c.2. & Centurionis, t.1.78.c.2. Chriſtus cur dictus, t.1.116.c.2
Pueri irriſores Heliſæi præſignant crucifigentes Chriſtum, t.1.75.c.2
Puer Aegyptius, à Dauide bellante contra Malechitas inuentus myſticè quid ſignif.t.3.66.f
Puerpera immunditia,t.2.216.a.hæc immunditia vnde exiſtat,ib.b. eius mundatio quæ, ib.c.t.2.303.f
Pulchritudo filiæ Sion, t.4.22.b. mulieris non concupiſcenda, t.3.332.e.t.3.333.a. fallax gratia, t.3.361.g
Pulli quid & quos ſignific. t.1.138.c.2. duo columbarum quid.t.1.140.c.2
Puluis peccatorem ſignat,t.1.171.c.2.t.1.216.c.2. varias ſign. vide, t.5.807.c
Puluillos ſub omni cubito manus ponentes qui, t.4.231.c
Punitio Dei ſalubris medicina eſt, t.4.214 g
Pupilli,pauperis læſi, & viduæ lacrymantis cauſam Deus fideliter agit, t.3.480.f.eorum & viduarũ ratio habenda in Iudicio,t.3.403.c
Purgatorij ignis egregia comprobatio, t.1.17.c.2.t.5.19.e.t.5.76.g. t.5.300.c.quæ peccata hoc igne purgentur,t.5.301.c
Purificatio Leuitarum,t.2.332.f. Eccleſiaſtici ordinis figura, ib.
Purificationis celebritas cur inſtituta,t.5.584.c. quomodo celebranda,ibid.e.t.6.22.d. cur Hypante dicta,ib.
Puritati cordis qua ratione ſtudendum, t.6.93.a.& ſeq. diuina encomion,t.2.256.b
Purpura, qua Chriſtus fuit indutus, liter. & myſtica interpret. t.5.153.a. typus martyrij, t.1.260.c.1
Puſillanimitas cur fugienda,t.3.409.d.eius fugandæ remedium oratio,ib.e
Puteus Iuramenti quid,& quotuplex, t.2.47.d. & ſeq. videntis & viuentis quid ſignif.t.2.51.c. à Iacob in agro inuentus Baptiſm. figura, t.2.59.f
Puteorum varia nomina & pulchra ſignificatio de Chriſto, t.1.168.c.1.& 2.eos qui apud ſe habere dicantur,quid q; ſignif.t.2.361.b. & ſeq.multorum fons vnus quis,t.2.362.a.& ſeq. Hæreticos ſe ad hunc puteum eſſe iactant, ſed à Moyſe non ſunt congregati, ideò eorum eſt fons bituminis, t.2.562.c
Piramidis apud Aegyptios vſus,t.1.199.c.1
Pytoniſſarum pœna,t.2.254.b. quomodo earum ope Samuel Proph. ſuſcitatus,t.3.66.a.

Q.

QVadragenarius numerus ſemper afflictionem denotat,t.4.280.f.exemplis comprobatur, ibid.
Quadrageſimale ieiunium cur XL.dieb. celebretur, t.5.548.b.eius cuſtodia, t.5.585.a. Ieiunium à Moſis & Heliæ ieiunio exortum, t.6.18.d.t.5.21.g.eo tẽpore cur inſtitutũ,ib.eius myſtica interp.ib.
Quadraginta duæ manſiones filiorum Iſrael per varia loca in deſerto recenſentur, t.2.394.g.& ſeq. quid myſticè denotent, ib. quibus & quot annis ſint aptanda, t.2.400.b
Quadraginta diebus cur mulier pariens immunda ſit, t.2.216.f. oblatione qua mundata, t.2.217.e.t.2.303.g
Quadrantis notio, t.5.696.d
Quadriga ſoli,Biga vero Lunæ iunguntur & cur, t.1.250.c.1
Quadrupedum nomine quæ comprehendantur,t.2.9.d
Quærendus quomodo rectè ſit Deus, t.5.530.f
Qualitates & termini cauſarum quomodo in exordijs narrationum exprimendi,t.2.115.a
Quatuor millia viror. de ſept.panib. ſaturat. qui ſint, t.1.79.c.1
Quatuor Reges quinque ſuperantes, quos denotent, t.2.37.b.t.2.38.a. & ſeq.
Quatuor vxores Iacob, quarum duæ liberæ, duæ ancillæ fuerunt quid ſignif.t.2.60.b. & ſeq.
Quatuor annuli aurei altaris thymiamatis 4. Euang. libros denotant, t.2.157.f

Digitized by Google

Quatuor mundi plagæ, quos propriè denotent, t. 2. 321. c. & ſeq. t. 2. 323. c
Quatuor animalia quorum figura, t. 3. 192. g. h
Quatuor rotæ, 4. Euang librorum figura, & cur, t. 3. 108. c. t. 3. 207. b
Quatuor principales virtutes, t. 3. 374. c. à ſolo Deo largiuntur, ib. e
Quatuor flumina Paradiſi ex vno fonte procedentia myſticè quid deſinent, t. 3. 456. a. b
Quatuor ex corde quæ oriantur, t. 3. 484. e
Quatuor animalia ab Ezechiele viſa quid figurarint, t. 4. 177. d. & ſeq. eorum deſcriptio, t. 4. 178. c. & ſeq. t. 4. 179. per tot. t. 4. 180. g. quomodo ire & non ire dicantur, t. 4. 183. f. h. cur plena oculis, t. 4. 185. f
Quatuor menſurarum lapidearum deſcriptio, & notio myſtica, t. 4. 328. d. g. & ſeq. t. 4. 331. e. & ſeq. earũ labia cur reflexa, t. 4. 334. a
Quatuor minima terræ, & ſapientiſſima quæ, t. 3. 356. f
Quericuloſa murmuratio plebis contra Oziam, t. 3. 270. g. & alios ſuperiores, t. 3. 272. b
Quies temporum mollitiem & ſocordiam quantam apud Germ. peperit, t. 1. 26. c. 1
Quinarij numeri multiplicati deſcriptio & notio myſtica, t. 4. 317. e
Quinquagenarij numeri ſign. myſtica, t. 2. 139. h. t. 2. 148. f
Quinquageſimo anno Iubilæum celebrandum. t. 2. 275. b. f. eius immunitas, ib. in eo vſura à fratribus de bonis emptis aut diuenditis non accipienda, ibid. h. & ſeq.
Quinquaginta iuuentis cur Deus Sodomæ parcere promiſerit, t. 2. 43. c
Quinque millia virorum de quinque panibus & 2. piſcibus ſaturati qui ſint, t. 2. 79. c. 1
Quinque lapides Dauid, quinque libri Moyſis typum tenent, t. 3. 61. b
Quinque ſenſuum officia, t. 6. 177. f

R.

R*Abſacen quis, t. 3. 135. h. proditor Ieruſalem, ibid. blaſphemus & mendax, t. 3. 136. a. & d.*
Racha quid ſign. t. 5. 31. c. t. 5. 707. e
Rachiel dicitur ouis Dei, t. 1. 66. c. Idola abſcondens Eccleſiæ typus, t. 2. 62. b. t. 5. 16. b. ob partus difficultatem obit, ibid. 65. f. quomodo filios Iuda quaſi ſuos ploret, t. 5. 16. b
Radix, cuſtoſque omnium virtutum patientia, t. 3. 399. c. modus eam exercendi, ib. d. t. 5. 401. f. eius acceptiones, t. 5. 808. b
Ramath Sophim vrbs Elcanæ vbi ſita, t. 3. 47. b. patria fuit Ioſephi ab Arimathia, ib. Hebraicè altitudo eorum, t. 3. 48. b
Rameſſe terra quæ, t. 2. 76. d. t. 2. 104. e
Rami ſapientiæ quid ſign. t. 3. 398. b
Ramus bona opera, Rhamnus Antichriſtum exprimit, t. 5. 808. c
Ranæ loquacium Poetarum typus, t. 2. 94. h. t. 1. 133. c. 2. Moyſe orante moriuntur, t. 2. 93. b
Rapere pauperem quid, t. 4. 151. e
Raptorum Viduarum aut Virginum grauitas, t. 6. 121. g
Raptus Apoſt. Pauli binus cuiuſmodi, t. 5. 369. d. & ſeq.
Ratgarij Abb. Fulden. encomium, t. 6. 236. f. officia, ib. g. ſchiſma ſub eo, t. 6. 238. c. moritur, t. 1. 15. c. 1
Ratisbona vbi ſita, t. 6. 235. d. eius tituli, antiquitas, ſplendor, ib. e
Rationale quid ſignif. t. 2. 151. d. eius factura, ib. & t. 2. 152. f
Reatus Iudicij, Concilij, & Gehennæ diſtinctio, t. 5. 31. d. t. 5. 707. g
Rebecca cur dorſo Cameli ad Iſaac deducta, t. 2. 51. g. viſo Iſaac pallio ſe operiens S. Eccleſiæ typus, t. 2. 51. h. quomodo inſidias Iacob paratas cognouerit, cùm eas Eſau cogitatione præceperit, t. 2. 56. c
Reblata dicitur multitudo, t. 1. 74. c. 2
Rechabitarum obedientia & benedictio, t. 4. 97. c. myſticè quos ſign. ibid.
Recordari quomodo Hieremias Dominum roget, cui omnia nota ſunt, t. 4. 164. a
Rectæ fidei & Eccleſiaſticorum dogmatum definitio ad longum, 86. 87. 88. 89.
Rectè offerre tropicè quid, t. 2. 25. b
Rectitudo & ſimplicitas indiuiduæ comites, t. 3. 326. g. t. 3. 327. f
Rectoris munus, t. 4. 162. b
Rectorum, plebiſque merita inuicem ſæpe coniunguntur, t. 3. 86. c. eorum proprietates & officium, ib. d. & e
Reda quid, t. 1. 270 c. 2
Redemptionis omnis & ſalutis cauſa in Incarnatione Ieſu conſiſtit, t. 3. 295. d. Chriſti ſang. pretioſo, & non argento facta, t. 3. 9. d
Redimentes tempus qui, t. 5. 447. a
Refrigerium iuſti morte præoccupati quale, t. 3. 367. d
Refugij ciuitates quæ, t. 2. 122. g. myſtica earum explicationes, ib. h. t. 2. 403. h. t. 2. 431. h. t. 2. 432. c
Regeneratio ſpiritalis & carnalis quæ, t. 5. 679. f
Reges Apoſtoli, & alij Sancti interpretantur, t. 3. 333. b
Reges, Iudices, vbique Dei prædicatores ad ſapientiam & Iuſtitiam ſectandam exhortantur, oſtendendo, quam graue iniuſtis rectoribus immineat ſupplicium, t. 3. 369. f. & ſeq.
Regina Saba de Salom. eiuſq; ſapientia inſigne præconium, t. 3. 114. f. Eccleſiæ typus, ibid. & t. 3. 217. h. t. 3. 218. a
Regio Sanctorum quæ, t. 3. 296. g. t. 4. 90. b
Regum & temporum ordo cur in Hierem. & Ezech. Prophetijs non ſeruetur, t. 4. 62. f
Regnorum de gente in gentem translatio vnde, t. 3. 417. d
Regnum vnde deriuatum, t. 1. 212. c. 1. Aſſyriorum, & Romanorum præſtantiſſima, t. 1. 212. c. in ſe diuiſi inſtabilitas, t. 5. 75. d
Regnum mortis quod, t. 5. 209. d. vbi deſtrui cœptum, ib. e. in quibus ſit, t. 5. 210. a
Regnum cœlorum cur terrenis rebus comparetur, & quibus, t. 5. 84. f. t. 5. 85. a. & ſeq. æternum eſt, t. 3. 334. b. eius incertitudo, t. 5. 730. h. horribilitas, t. 5. 731. e
Regula triplex in corde noſtro Scripturarum, t. 3. 486. e
Regula B. Benedicti vberior explicatio, t. 6. 247. f. & ſeq. t. 6. 258. g. & ſeq. quid ſit, ib.
Regum ſignificationes myſticæ, t. 1. 212. c. 2. t. 5. 808. e. qui vere cenſendi, t. 2. 65. d. t. 3. 188. f. ad eorum exemplum ſubditi componuntur, t. 2. 161. g. t. 3. 416. e. nimia pompa eis vitanda, t. 2. 430. f. cur vinum ijs non dandum, t. 3. 357. inſipientium pernicies, t. 3. 416. h. officium, t. 4. 63. g. Aſſyriorum cur leones dicti, t. 4. 124. b. Romani Cæſares, t. 3. 125. g
Regum & Paralipomen. libr. contenta, t. 1. 92. c. 1
Religio quid, quæq; requirat, t. 1. 84. c. 2. eius cultus tria requirit, t. 1. 84. c. 2
Reliquiæ SS. Alexandri Papæ Martyr. Vrbani variorumque Sanctorum, t. 1. 3. c. 2. SS. Quirini & aliorum diuerſorum, t. 1. 4. c. 1. S. Venantij Martyris plurimis clarent miraculis, quæ omnia vide, t. 1. 4. c. 1. & 2. t. 1. 5. c. 1. & 2. permulta ſanguine ſtillantes ad longum vide, t. 1. 6. 7. 8. ſacrificiorum comburenda, t. 2. 335. b
Remiſſiones peccatorum quot, t. 2. 178. f
Reprehenſio S. Petrum inter & Paulum cuiuſmodi, t. 4. 322. f. & amicos, t. 6. 207. b
Reprobi quandoq; delitijs, electi verò tribulatione affluunt, & cur, t. 3. 90. h. & t. 3. 91. a. cur æternis ignibus torquendi, t. 3. 492.
Reproborum quorundam regum facta non inconuenienter Sacra Scriptura, & SS. Patrum teſtimonio Redemptori noſtro figuraliter conuenire, t. 3. 280. g. t. 3. 281. fuſè.
Repromiſſionis variæ damna, t. 3. 467. f
Reptilium animalium ſignif. liter. & figuralis, t. 2. 215. d. t. 2. 303. e. t. 2. 242. b. quando, & cur producta, t. 2. 8. f
Repudiata quæ, t. 4. 354. g. ſacerdotibus eam ducere cur vetitum, ibid.
Repudij libellus quomodo Iudæis à Deo datus, t. 4. 15. d. cur à Moyſe conceſſus, t. 2. 442. d
Requieſcens cum leone & catulis eius, Chriſtus in cruce intelligitur, t. 2. 375. b
Requietis tria genera, t. 5. 544. h. t. 5. 546. a. in cœleſtem quomodo intrandum, t. 5. 545. f. electorum in hac vita quæ, t. 3. 309. a
Reſeph reptans ventre interpretatur, t. 3. 305. b
Reſponſio Moyſis ad populum Iſrael, t. 2. 119. g
Reſponſoriarum primi inuentores Itali, t. 6. 29. b
Reſina pœnitentiam figurat, t. 4. 108. h. t. 4. 130. a
Reſtauratio hominum in quibus facta, t. 3. 425. b
Reſtituere quomodo Deus dicatur pœnitentes, t. 4. 51. d. quando per ſe ipſe, & quando per alios miniſtros, t. 4. 126. b
Reſtitutio populi Iſrael quando completa, t. 4. 52. d
Reſurgens Chriſtus quibus apparuerit, t. 2. 334. b
Reſurrectio Domini ab Apoſtolis in dubium vocata quid nobis conferat, t. 5. 643. e. quomodo contigerit, t. 3. 646. a. eius anniuerſaria ſolennitas cur celebretur, t. 5. 628. f. eius gratia, Euangelicaq; doctrina commendatio, t. 5. 336. b. & ſeq. t. 5. 337. d. eius ordo, t. 5. 338. h. t. 5. 339. a. & ſeq. eius probatio, t. 3. 628. f. 681. d. & ſeq.
Retributionem humani fauoris exemplo Chriſti non eſſe quærendam, t. 5. 708. e
Rex Ioſeph ſciens & ignorans quis, aptusque Chriſti typus, t. 2. 86. d. & ſeq. mærens Chriſtus, & quare, t. 4. 217. b
Rhetorices definitio & vtilitas, t. 6. 41. g. veritatis fautrix, ib. Rhetoris munus, t. 6. 46. c. & ſeq. eius præceptis S. Apoſt. Paulus vſus, ib. b

Digitized by Google

& t. 6. 47. a. & ſeq.
Rhinoceros quos ſignet vide, t. 1. 130. c. 2. & 131. c. 1
Riſai montis ſitus & ſignif. t. 1. 182. c. 2
Riſus Saræ promiſſo iam filio quid ſig. t. 2. 42. d. inordinati deteſtatio, t. 6. 278. f. t. 6. 283. e. t. 6. 292. d. ſtultum ſæpe prodit, t. 3. 444. c & gaudium 361. a
Ritè poſtulans à Deo non fruſtratur, t. 3. 396. d
Ritus ceſsionis in ſuſcitando ſemine ex cognati vxore ſine prole defuncti, quis apud Iudæos, t. 3. 42. d. ſacrificiorum & libaminum, t. 2. 189. c. t. 2. 190. f. t. 2. 202. a. & ſeq. t. 2. 301. g. Sacerdotij veteris teſtamenti deſcriptio, t. 3. 505. c. eius veſtium genera quotuplicia, & quæ, ib. d
Rixarum variæ ſpecies, & ſingularum pœna, t. 2. 123. a. & ſeq. fugiendæ, t. 3. 353. c
Roboam quomodo iuuenis, cum 41. ann. fuerit, dicatur, t. 3. 222. c. eius nominis etymon. ib. d. malorum Eccleſiæ rectorum typus, ib. Ob peccata ſua theſauris regionis Aegypti priuatur, t. 3. 222. g. t. 3. 509. d. & ſeq. typ. not. t. 1. 73. c. 1
Rogationum dies cur inſtituti, t. 5. 591. a
Rogel fons, t. 1. 165. c. 2
S. Romani Mart. Paſsio, t. 6. 198. b
Romanorum laus, t. 5. 174. g
Romphæa bis acuta quid, t. 3. 442. d
Ros ſignificat verbum Domini, t. 1. 169. c. 2. item doctrinam prædicatorum, ibid. 170. c. 1
Roſa Chriſti typum præ ſe fert, t. 1. 241. c. 2
Rotarum ab Ezech. viſarum conſtructio, t. 4. 184. b. t. 4. 223. d. h. earum altitudo & ſtatura, ibid. c. quorum typus, ib. d. variæ earum myſticæ ſignif. t. 4. 185. a. & ſeq. Duplex earum ſpiritus, duo teſtamenta, & dilectionem Dei & proximi denotat, t. 4. 224. f
Ruben filius viſionis interp. t. 1. 67. c. 1. violauit cubile Patris ſui, & quid myſt. ſign. t. 1. 67. c. 1. t. 2. 65. b. matri mandragoras præbens quid, t. 1. 242. c. 1. Chriſtianis bellum mouet, t. 3. 17. a. ob illicitum concubitum primogenitura priuatur, t. 3. 158. b
Rubus B. Virg. typus, t. 1. 236. c. 2. 289. d
Rudibus & imperfectis facilis doctrina & lac proponendum, t. 3. 50. b
Ruina Principum meritò plangenda. t. 3. 69. g
Ruminantibus animalib. Hæretici conferuntur, & quare, t. 2. 210. g. t. 2. 392. d eorum diſcretio, t. 2. 433. d
Ruth cur dicta feſtinans, t. 1. 72. c. 1. eius hiſtoria, ib. 92. c. 1. quomodo intrauerit in Eccleſiam, cùm Moabitis ingreſſus Eccleſiæ ſit interdictus, t. 2. 400. c. varij ibidem populi quibus Eccleſiam ingredi non licuit, ib. ad pedes Booz decumbit, illiusq; pallio ſe operit, t. 3. 40. b. à Booz ob continentiam laudata, ib. typus Eccleſiæ à gentibus collectæ, ib. 41. d. e. facta eſt Booz vxor, ib. 4. c. parit Obed. ib. f cur in genealogia Chriſti numeretur, cum Moabitis templum ingredi vetitum, t. 5. 745. b.

S.

SAbbathi præceptum propriè S. Sancto conuenit, & cur, t. 2. 416. a. eius cuſtodia, t. 4. 57. d. t. 4. 253. h. t. 4. 355. d. quid, t. 2. 243. g. eius ſanctificatio, t. 2. 316. a. ſanctum cur, quoq; ritu peragendum, t. 6. 24. b. in eodem ligna colligens quos denotet, t. 1. 71. c. 1. t. 1. 162. c. 2. t. 2. 348. e
Saccus pœnitentium typus, t. 1. 269. c. 1
Sacerdotalis terra, omnibus tributis preſsis immunis fuit, t. 2. 77. a. eius nominis ſanctitas, t. 5. 521. b
Sacerdotalium veſtium Hebræorũ copioſa deſcriptio, t. 3. 392. c. & ſeq.
Sacerdos omnis Leuita fuit, non omnis Leuita Sacerdos, t. 2. 443. c
Sacerdos quis ordinandus, t. 3. 48. f. caſtum eſſe oportet, t. 3. 50. c. Sanctum & zeloſum contra peccatores, ibid. d. nomen & habitus, t. 1. 85. c. 2. per nocturnam illuſionem pollutus, an, quandoq; à celebratione prohibeatur, t. 6. 112. a. varia huius pollutionis cauſa, ib. nihil ei prodeſt bona vita, ſi malè viuentibus non contradicat, ib. d. luctuoſa ſacerdotum malè viuentium deſcriptio, ib. h. & t. 6. 113. a. & ſeq. virtuti ei ſtudendum, t. 2. 152. e. & 255. a
Sacerdotes ob peccata populi quando puniantur, t. 3. 50. c. d. grandius peccant in contaminatione & contemptu rerum ſacrarum & Dei, ib. f. boni quàm grati Deo, t. 3. 51. c. propter Deum honorandi, t. 3. 410. d. rationem ſubditorum reddere tenentur, t. 3. 271. f. occulta eis reuelanda, t. 2. 219. h. ſeptem tubâ ante arcam canentes gratia S. ſancti, variorumque aliorum myſteriorum typum gerunt, t. 3. 172. g. Euangelicis etiam primitiæ debentur, t. 2. 354. h. t. 2. 430. h. t. 3. 410. f
Sacerdotij diſtributio, t. 3. 187. h. t. 3. 188. a. deſcriptio & excellentia, t. 5. 548. f. & ſeq. fusè, t. 5. 553. a. & ſeq. fuſiſsimè, t. 5. 561. d. Leuitico excellentius, t. 5. 554. c
Sacerdotis, cui vaſa ſacra, & myſteriorum ſapientiæ ſecreta commiſſa ſunt, munus, t. 2. 324. t. f. t. 2. 353. b. & ſeq.
Sacerdotibus ſolis poteſtas diſcernendi inter mundum & immundum delegata, t. 3. 132. f
Sacerdotium V. L. per Chriſtum abrogatum, t. 3. 51. b. V. L. Sacerdotes Chriſto indignantur, ib.
Sacerdotum, & Leuitarum per varios ordines & ſortes diſtributio, t. 3. 188. g. eorum Principum & Pſeudoprophetarum varia ſcelera, t. 4. 259. d. & ſeq.
Sachot vbi ſita, t. 3. 60. f
Sacra vnde dicta, t. 3. 193. c. 2
Sacramenta nou. leg. quid requirant à nobis, t. 1. 99. c. 2. quid ſign. ibid. quibus tractanda, t. 2. 149. h. ea num Prophetæ tractarint & non intellexerint; vbi obſcurus Apoſtoli locus explicatur, t. 5. 289. d. & ſeq. altaris cur in frumento & vino confici voluerit Deus, t. 1. 100. c. 2. eorum miniſter melior Chriſti miniſtris Vet. Teſtamenti, t. 5. 555. f. & ſeq.
Sacrarium quid ſig. t. 1. 193. c. 1
Sacrificia Vet. & Nou. leg. quid ſign. t. 1. 99. c. 2. quot fuerint, ibid. qualia Deus à nobis requirat, t. 1. 192. c. 2. an alibi quàm in Silo oblata, t. 3. 21. t. variorum varia vocabula eorumque ſignificationes, t. 1. 192. c. 2. vſus, ibid. gentilium varia genera & ritus, t. 3. 386. c. eorum multitudine Deus non placatur, t. 3. 478. f. qui ab Holocauſtis diſtinguantur, t. 2. 192. d. t. 4. 330. f
Sacrificium de ſartagine quid, t. 2. 178. a. t. 2. 191. f. t. 2. 297. f. item ex fragmentis, t. 2. 192. b. ſalutare aliud laudationis, voti aliud appellatur, t. 2. 165. h. t. 2. 196. d. t. 2. 300. f. g. à coniuge pro viro oblatum miraculo comprobatur, t. 3. 456. c
Sacrilegus quis, t. 5. 187. c
Sadoc, abiecto Abiathar à Salomone, fit ſummus Sacerdos, & æmulus Heli, t. 3. 50. b
Saducæorum doctrina, t. 1. 86. c. 1. etymon doctrina & hæreſis, t. 5. 18. d
Sæculi interpret. t. 1. 161. c. 2. ſanctum quod, t. 3. 434. e. eius ſapientia qualis, t. 4. 272. a. malignum quod, t. 5. 375. e. varia eius acceptiones, ibid. 376. b. eius ſe præſtat dare diſciplina quàm Hæret. t. 4. 63. a
Sagarum Cilicinarum vſus, t. 2. 140. c. Myſticè rectores Eccleſiæ exprimunt, ib. c. & f
Sagitta ſalutis Domini ab Heliſæo emiſſæ quid, t. 3. 132. b. vnde dicta, t. 1. 246. c. 1. primi earum inuentores Cretenſes, ibid. myſticè variè interpretantur, ibid. inebriatæ quid denotent, t. 3. 316. f. g
Sagittandi artem quæ gens optimè nouerit, t. 4. 21. f
Sagittarius quid notet, t. 5. 810. e
Sal allegoricè quid ſign. t. 1. 217. c. 2. de eius origine variæ opiniones, ib. vſus & natura, ib. terræ cur Apoſtoli dicti, t. 5. 29. d. eius natura vſus, ib. d
Salamandra ſerpens venenoſiſsimus, incendia extinguens, t. 1. 135. c. 1
Salem interpretatur pax, t. 1. 289. c. 2
Saliſatores vnde dicti, eorumque diuerſa genera, t. 6. 169. b
Salomon trinomius cuius figura, t. 1. 73. c. 1. eius libri quid doceant, t. 1. 92. c. 2. eius apparatus opiparus typicè myſterijs diuinis confertur, t. 3. 92. e. eius 3000. parabolæ SS. Trinit. figura, t. 3. 93. b. eius ſapientiæ fructus, ibid. d. Domus ab eo ædificata vniuerſalis Eccleſiæ figuram habet, t. 3. 93. e. huius domus incolæ, ibid. Hiram operâ in ædificio domus Domini vſus, t. 3. 93. b. templum Deo conſecrans, Chriſti, Eccleſiam ſuam ſanguine mundantis figura, t. 3. 112. b. & c. quas vrbes extruxerit, t. 3. 113. f. t. 3. 216. d. e. de Idololatria nunquam verè pœnituit, t. 3. 141. e. Tributarium faciens populum Chriſti typus, t. 3. 216. h. eius laus, t. 3. 508. e
Saltatrices Hæret. typum tenent, t. 3. 414. e
Saltus liter. & typica notio, t. 1. 184. c. 1. meridianus quis, t. 4. 256. d. cur contra eum vaticinari iuſſus Ezechiel, ibid.
Salus cum timore acquirenda, t. 3. 422. g
Saluator vnus cum ſit in ſubiacenti, quomodo plurimi in eo ſint intellectus diuerſorum eius nominum, t. 4. 125. d. & ſeq. cur Nazaræus dictus, t. 1. 189. c. 1
Saluator noſter quâ de cauſa à Ioanne baptizatus, t. 5. 20. c. t. 5. 20. f. quo ſpiritu in deſertum ductus, t. 5. 21. f. eius manſuetudo, t. 5. 71. e. Sabbato cur potiſsimum operatus ſit, t. 5. 73. d. facta ſua cur manifeſtare Iudæos vetuerit, t. 5. 74. d. per Ionam aptè figuratus, t. 5. 78. b. quomodo mare tranſierit, t. 5. 91. g
Samaria vnde cognominata, t. 1. 174. c. 1. Hæret. typus, ib. c. 2. variè in ſcript. accipitur, t. 3. 268. b

Samaritarum ſuperſtitio, t.1.86.c.1

Samem quid punicè ſignificet, t.3.8.g

Sames fons, t.1.165.c.2

Samgar interp. aduena, t.1.71 c.2. bonorum Euangelicorum prædicat. figura, t.3.12.f.& 15.b. liberat Iſraelem ab imminente bello t.3.12.a.600. Philiſtæorum vomere occidit, ibid. item vitulos & boues, ibid. Samgar.

Samia primò vaſa fictilia inuenit, t.1.180.c.1

Samſon idem quod ſolis fortitudo Chriſti, t.1.72.c.2. vlciſcitur raptum vxoris ſuæ, t.3.33.g. ad eum veniunt filij Iudæ de facto hoc expoſtulantes, ib.h. viros mille maxilla aſini necat, ibid.34.b. maxilla hæc perſonam Concionatorum vilem ſignificat, ibid. ducit in Gaza meretricem, ibid.b. vrbe excedit ſublatis ſimul portis vrbis, ibid.c. figura in hoc facto fuit Chriſti, ibid. eius problema myſticè explicatum, ib.d. occidit 30. viros in Aſcalone, ib.e. vulpes in ſegetem mittit, quæ diabolum aduerſus fortes imbellem ſign. ibid.f. maxilla qua vicit ille 1000. viros, patientiam Chriſtianorum notat, ib. quid per eius capillos indicetur, ib.f. diſcedit ab illo Spiritus S. ib.h. quid ille, ibid. & 35.a. oculi eruuntur, & quid illi moraliter, ib.b. ſubuertens domum typus Chriſti, & Chriſtianorum vincentium vitia & Dæmones, ibid.d.e.f. rectène inter Sanctos numeretur, t.5.569.e

Samuel idem quod nomen eius Deus typ. Nou. Sacerdotij. t.1.72.c.2. ex ſterilibus parentibus natus, hebraicè, poſtulatio Dei, aut, nomen eius Deus, t.3.47.b. ablactatus ad templum ducitur, t.3.48.d. indutus Ephod lineo, t.3.50.b. gratiſſimus Deo ſacerdos, ibid.51.b. à Deo electus & laudatus. ib.d. degeneres habuit filios, ib. à Deo nocte ter vocatus tandem diſcit interitum Heli & filiorum, ib. quomodo dicatur neſciuiſſe Dominum, ibid.h. pro populo ſupplicans exauditur, t.3.54.f. eius laus, ib. cecidit hoſtes vſq; ad Bethcar. ib. g. quotannis obambulauit per vrbes iudicium exercens & iuſtitiam adminiſtrans, ib.h. in Ramatha extruxit altare, t.3.55.a.b. filios habuit quatuor degeneres & nequam, ib.d.e. ſolatur illum Deus, ib. Sauli aſinas perditas indicat, & regnum portendit, ib.h. increpat populum ob regem petitum, t.3.60.f. precibus pluuiam impetrat, ibid.g. increpat Saulem ob ſeruatum Agag regem, t.3.58.f. eundem à Deo proiectum aſſerit, 59.b. ſupplicem Saulem reijcit iratus, t.3.59.e. eius laus & pietas, t.3.507.g. non videns Saulē vſq; ad mortem quomodo cū eo prophetaſſe dicatur, t.3.62.d.& e

Samuel Hrabani condiſcipulus qualis, t.6.237.a

Sancta Sanctorum vnde nomen indepta, t.1.193.c.2. eorum fabrica & notio myſtica, t.4.340.a.& ſeq. 341.a

Sanctarum reliquiarum, monumentorumque Fuld. deſcriptiones, t.6.231.a.& ſeq. t.6.252.a.& ſeq.

Sancti qua ratione quidam & peccatores dicantur, t.2.352.f

Sancti Patres orationibus nos iuuant, & exemplis ſuis confirmant, t.2.394.b

Sancti, & Martyres Deo ſunt curæ, t.3.365.h. interrogantes reſponſum, peccatores ſecus merentur, t.4.252.c

Sancti Spir. cum Deo locutio cuiuſmodi, t.5.238.d. pro nobis interpellat, ibid.a.f

Sancti Patriarchæ & Prophetæ ea quæ legis ſunt facientes num deliquerint, t.5.399.b. quomodo ſub lege vixerint, t.5.411.b

Sanctitas Patrum benedictionem ſæpe filijs cauſat, t.4.9.b

Sanctificatio populi Iſrael. quid figuraliter denotet, t.2.114.d. Item Sacerdotū, t.3.171.f. interfectorū & ſacerd. cuiuſmodi, t.4.64.b

Sanctificati loci deſcriptio, t.4.357.g

Sanctorum felicitas in cœlo, pro nobis orant. t.3.17.f. eorum in tormentis & rebus aduerſis conſtantia, ib.g. præmium, ibid. gloria & ſplendor, ib.19.d. interceſſio, 270.c. eorum conſortium maxime affectandum, t.3.484.b. eorum frequens inuocatio, t.6.208.f. tranſlationes ſynecdochicè accepta, ib.238. eorum à condito mundo certamina, t.6.209.a. eorum preces murus fortiſſimus, t.4.229.b. cur colles dicti, t.2.82.a. pro peccatis maximè ſunt ſoliciti, t.2.353.a. quomodo in hoc mundo diem feſtum agant, t.2.387.c. tranquille Deo vacant, t.3.281.e. ambulant ſuper aquas, ib.300. b. ſui ſemper accuſatores, ib.400.d. quomodo mirabilia Dei enarrent, cùm impenetrabilia aliàs dicantur, t.3.494.f

Sanctuarij præceptio, & conſtructio, t.2.132.b. Patriæ cœleſtis figura, t.2.133.a

Sandaliorum ſacerdotalium vſus, t.6.8.c. quid ſign. t.3.273.d

Sanguiſuga Satanas, t.1.136.c.2. Sanguiſugæ duæ filiæ luxuria & auaritia, ibid. t.3.356.b

Sanguis, adeps, & pinguedo animal. quid ſignificet, t.1.127.c.1

Sanguis fœderis à Moyſe reſperſus myſticè quid figurarit, t.2.131.b

Sanguis victimarum animæ typus, t.2.176. peccati quis, t.2.184.c. iuſtorum quomodo ſuper omnes Iudæos venerit, t.5.131.f.& ſeq. Chriſti qua ratione dicamur bibere, t.2.371.f. eius fluxum patientes in menſtruis ſub qui, t.2.232.g. Iudæis prohibitus, t.3.57. victimarum ſanguis vbi fundendus, ib.58.a. eius interp. alleg. t.5.811.a. eius eſus cur prohibeatur, t.2.239.a.& ſeq. t.2.296.c. t.2.298.a. t.2.422.b

Sapiens adeò nullus quin ſapientior euadere poſſit, t.3.323.e. eorum multitudo quæ, t.3.371.a

Sapientia Apoſtolica, cur ſal appelletur, t.2.355.g. diuinæ laus, t.3.13.c. eius ſedes, ibid. quid doceat, ib.d. humana ſignificata per vxorem Siſaræ, t.3.19.c. fauet idololatriæ, eiq; omnes victorias ac proſperitatem olim adſcripſit, ib. Salomonis vnde, t.3.355.d. Dei æterna Chriſtus eſt, t.3.396.g. incomprehenſibilis. ibid.h. omnibus eſt obuia, t.3.370.b. eius acquiſitio vtilis, ib.h. eius incapax eſt mundus, ibid.h. multiplicem intelligentiæ ſpiritum habet, t.3.372.c. ſole eſt ſpecioſior, t.3.373.d. omnia operatur, t.3.374.a. ad iuſtitiam viā ſternit, t.3.374.c. tædium leuat, t.3.374.b. ad faciendum malum qualis, t.4.19.e. eius multiplex deſcriptio, laus, & origo, t.3.449.c.& ſeq. mirè ad ſui complexum inuitat, t.3.450.a.& ſeq. doctrinæ ſuæ ſplendore omnia illuſtrat, t.3.451. per tot. t.3.452.e. Cedri & palmæ inſtar exaltata quid, t.3.451.d.e. hæret. qualis, t.4.32.b. eius, & Iuſtitiæ ſtudioſus beatus, t.3.428.c.& ſeq. eius ſtudij, & meditationis diuinæ legis laus & neceſſitas, t.5.609. t.3.343.a. eam cū diſciplina ſcire quid, t.2.323.c. à ſolo Domino largiri, t.3.326.f. non occultanda, t.3.404.c. eam cum charitate obtinere cupienti, qui gradus neceſſarij. t.6.35.b. t.6.36.a.& ſeq. t.6.60.e. indiuiduæ virtutes hæ comites, ib.e

Saraa intacta ab Abimelecho Abrahæ reſtituta præclarus S. Eccleſiæ typus, t.2.45.b. ſenex Iſaac peperit, t.2.46.b. mortua plangitur, & in Ephron ſepelitur, t.2.49.a.b. cur reprehenſa, cum Abraham riſerit, t.42.f. à Sarai quomodo diſtinguatur, t.2.1.65.c.1

Sarabaitæ teterrimum genus Monachorum, t.2.6.259.d

Sarai nomine immutato, filius promittitur, t.2.40.g. nominis huius immutatio vnde, t.2.40.h

Sartago ferrea, inſtar muri inter Prophetam & vrbem Hieruſalem myſticè quid ſignif. t.4.206.h.& ſeq. t.4.108.b

Sathanas quo ſenſu Petrus, & Chriſti in deſerto tentator compellatus, t.5.23.e. t.5.100.c. ei traditum qui ſpiritu ſaluetur, t.5.305.e

Satisfactio quid ſit, t.1.101.c.2. t.6.21.d

Satrapia quid ſit, & quid ſatrapes, t.3.9.g

Saturno filios gentiles obtulerunt, t.3.386.e

Satyri homunciones qui, t.1.122.c.1

Saul cur dictus petitio, t.1.72.c.1. figura repro. Iudæor. ib. Rex primus Iudæor. t.3.31.b. contra Philiſtæos in ſorte Aſer infeliciter pugnat, ib.52. increpitus fruſtra ſe excuſat, ib.58.d. honorari coram populo vult à Samuele, t.3.59.b. filius Cis Rex vnctus à Samuele typus eſt Chriſti, eiuſq; laus, t.3.55.f. agnouit per viſum fore ſe regem, ib.h. Prophetat, ib.56.b. quid prædixerit ib. recenſet populū contra Naas pugnaturus, ib.e. quamdiu regnauerit, ib.h. ab eo Hebræi multi deficiunt, t.3.57.b. offerendo hoſtias granditer peccauit, ib.c. proijcitur à Deo, ib. regnum eius quomodo futurū perpetuum ſi non peccaſſet, ib. dimicaturus contra Philiſtæos indicit exercitui ieiunium, ib.f. bis altare ædificauit, t.3.58.a. peccat parcendo Agag regi Amalech, & à Propheta increpatur, ib.d. eius & Ionathæ laus, t.3.69.g. in ſubditos liberalitas, ibid. Domum Dauid militibus ſtipans typus Paſſionis Dominicæ, t.3.62.b. eius Filij & domeſtici omnes vnà interimuntur, ib.66.h

Saulus vnde, quandoq; Pauli nomen acceperit, t.5.161.g. t.5.533.c. eius animi magnitudo, t.5.165.e. t.5.172.c. charitas in vicinos, t.5.243.b. vinctus Ieſu Chriſti cur dictus, t.5.162.b. t.5.533.e

S. Sauinus Venuſtianum ad fidem conuertens, cum eodem Martyrio coronatur, t.6.200.f

Scabies literal. & myſticè quid ſign. t.2.284.f

Scalarum myſtica ſignif. t.1.255.c.1

Scandalum propriè quid, t.2.389.g. grauitas & pœna, ib.& t.5.719.b. ſtudioſè vitandum, t.3.430.e. quid ſignif. t.5.93.b

Scarabei vnde, t.1.143.c.1.& 2

Scenopegiarum ſolemnitas, eiuſq; ſacrificia t.2.386.h.& ſeq.

Schiſma quomodo oriatur, t.1.86.c.1. ſub Ratgerio Abbate quale, t.6.213.g

Scientia ſine charitate inualida, t.5.314.b

Scienter peccans inexcuſabilis, t.3.387.d

Sciniphes, t.1.143.c.2

Sciopodum gens in Aethiopia, t.1.122.c.2

Digitized by Google

Scire Deus quos ſe dicat, t. 4.7.b
Sciſſio regni Salom. ſciſſione pallij noui præfigurata, t. 3. 116. g. quid apud Iudæos notarit, t. 5.148.f
Scoria varij generis metallis Ieroſol. Babyl. iniquitates comparantur, t.4.258.b.& ſeq. reproborum typus, t.1.223.c.2
Scorpiones quomodo congregentur in vnum, t.1.137.c.1
Scorpius Satan & miniſtri eius ſunt, t.1.134.c.2. natura, t.4.195. adulatorum typus, ib.
Scotia vnde appellata, t.1.179.c.2. eius partes, ibid.
Strabones, t.1.143.c.1
Scribæ repudiatus à Chriſto quos ſignific. t. 1.79.c.1
Scribæ Pont. pecunias gazophylacij numerantes Doctores Eccleſiæ deſignant, t.3.132.d
Scribendi ars pictoriæ præfertur, t.6.209. e. earum comparatio, t.6. 237.d. ab Aegyptijs inuenta, ib.e. laus, ib.g. genera, ib. h. vſus laudatus, ibid. inſtrumenta, t.6.238. a
Scrinium quid, eiusq; exercitium, t.6.53.b
Scriptura varios ſenſus admittunt, t.1.144.c.1. à Deo inſpirata, t.3. 13.a. arma ſunt contra hæreticos, ib. 56. d. fons omnis pietatis, ib. 363. d. ijs nec detrahendum, nec addendum, t.3.435.e. tribus modis intelligenda, t. 4. 240. e. ad Epiſcoporum menſas legendæ ex Conc. Tolet. mandantur, ebrietas prohibetur, t. 6. 162. h. earum eminentia, t.6.35.c. obſcuritatibus inuoluta, nec temerè legendæ, ibid. f. quomodo legendæ, t.6.36.g. earum verba contrariantia quomodo reconcilientur, t.6.39.f.& ſeq. ſenſu concordante, verba non curanda, ib.h
Sculptura biſtriata quid, t.3.206.d
Scutum quid, t.1.247.c.1. eius varia genera, ibid.
Scyphi tabernaculi cur in modum nucis fabricati, t.2.136. h. myſticè quid ſig. ibid. & t.2.137.c. t.1.268.c.1
Scylla in mari ſiculo quid, t.1.22.c.2. ib.180.c.1
Scythiæ origo, & magnitudo, t.1.175.c.1. t.3.6.g. eius diuitiæ, ib.
S. Sebaſtiani, & aliorum SS. reliquiæ miraculis clarent, t.1.1. præf.
Sedere in Concilio ludentium quid, t.4.50.g
Sechniæ quomodo ſex filij nati, cum tantum quinque numerentur, t.3.156.c
Secreta amici non reuelanda, t.3.463.f. nec Dei in conuiuijs tractanda, t.6.85.b
Sectarij qui dicantur, t. 1. 86.c.1
Secti lapides qui, t.2.121.c
Securis in aquam decidens Heliſæi ope natauit, t.3.129. d. quid deſignet, ibid. d. & e
Securitas in bello noxia, t.4.392.g
Sedecbias cur dictus iuſtus Domini, t. 1. 74. c. 2. malorum Eccleſiæ rectorum typus, t.3.143.c. eius in Deum & Dei nuncios impietas, ib.239.g. eius captio, t.4.62.g. Hieremiæ pro ſe & populo ſuo preces poſtulat, t.4.99.d. ſponte & non vi populi compulſus Ieremiam in carcerem detruſit, t.4.100.a. captus excæcatur, 101.d. ib.134.c
Seir ſignif. t 1.182.c.1. t.3.14.b. t.4.296.c.& ſeq.
Sem nominatiuus dicitur, t.1.64.c.1. benedictio, t.2.33.c. quos denotet, ibid. eius generationes, ib. f.& ſeqq. eius filij qui, t.3.149.b
Semei maledictionem Dauid æquo animo tulit, t.3.81.c.& t.3.82.b
Semeia Necllamites qualis, t.4.81.d.& ſeq.
Semeron quid & vnde dicta, t.3.223.c
Semen Abrahæ quale, t.3.321.b. t.3.396.a. mulieris quid, t. 2.22.c. Diaboli, ibid. illud cur fratri ſine liberis morienti ſuſcitandum præceperit Deus, t.2. 444. g. perplexæ quæſtionis de Ioſeph ob fratris ſemen ſuſcitatum declaratio, ib.& t.2.445.a.& ſeq.
Semina ſpiritualia non corrumpunt Dæmones, quæ autem in carne ſeminata ſunt, perdit & corrumpit, t.3.19.g
Seminiflui viri expiatio, t.2.229.c. t.2.305.b
Seminator Euangelicus quis, t.5.80.b. ſeminationis effectus, ibid. quæ iuſtorum & Dei, t.3.326.b. t. 3.341.g
Sellarum variarum interpret. t. 1. 270.c.2
Selmon mons, in quo Abimelech ligna cum omni populo ſuccidit, t. 3. 27.c. heb. conſentiens, ibid.
Senectus Dauidis per frigidam puellam Abiſag amplexu fouetur, t.3.90.b. ſenium variæ proprietates, ib. Abiſag quid ſignif. t.3.90.f. quare honoranda, t.5.548.b. venerabilis quæ, t.3.367.d
Senes proprie qui, t.3.343.c, non decipiendi, t. 3. 413. c. eos prudentiam, Presbyteros conſilium & ſcientiam potiſſimùm habere decet, t.3.457.e. eorum iuniorumq; tractandorum ratio, t.5.505.b. & ſeq. t.5.525.b. t.5.526.a. quid eos deceat, t.5.526.d
Sennacherib à proprijs filijs obtruncatur, t. 3. 137.g. eius in Deum, Ezechiamq; iniuria, t.3.235.b
Senſus corporis quinque explicantur, t.1. 103. c. 2. quando homini reddantur, t.2.289.b
Seon cur dictus tentatio oculorum, t.1.70.c.2. diaboli typus, t. 2. 363.b. 411.g.& ſeq.
Separationem quando Deus fieri iubeat, t.2.349.a
Sephora filium Circumcidens typus Eccleſiæ, t.2.91.f. b
Septem millia virorum qui non curuauerunt genua ante Baal quos ſignific. t.1.75.c.2
Septem diebus cur holocauſta offerri præcepta, t.2.268. b
Septem gentes è terra repromiſſionis eiecta, ſeptem vitiorum capit. typum gerunt, eorumque interpretatio. t.2.417.f.& ſeq.
Septem circumſpectores ſedentes in excelſo ad ſpeculandum qui, t. 3. 484. c
Septem Eunuchi ad Vaſthi introducendam miſſi ſeptiformem S. Sancti gratiam deſignant, t. 3. 282. d
Septem Diſcipulis cur Dominus vltimum conuiuium exhibuerit, t. 5.634.c
Septem inter & quinque panes populo dati diſtinctio, t. 5. 713.g. t.5. 714.b. quid ſignif. t. 5. 715. b
Septembris dierum feſtorum deſcriptio copioſa, t.6.194.a.& ſeq. t.6.195. per tot.
Septenarij numeri multiplices ſign. myſtica, t.3.480.b.& ſeqq. perfectio, t.2. 12. b
Septimarum feſtiuitas quid, & quomodo celebrandæ, t.2.386.f. t. 2 429.b
Septimus dies cur ſine veſpera, t.2.12.b
Septuageſima, Sexag. Quinquag. & Quadrageſima vnde nomen inuenerunt, t.6.22.f.& ſeq.
Septuaginta ſeniores cuius typum gerant, t.1.71.c.1
Septuaginta interp. erronea de Abrahami morte explicatio, t. 2.25.d
Sepulchrum allegoricè corpus peccatoris intelligitur, t.1.121.c.2. vnde dictum, ib.19. Abrahæ duplex quid myſticè denotet, t.2.49.c
Sepultura mortuorum quid ſign. t. 2. 77.d. t.6.270.g
Sequeſter & medius Moyſes Deum inter & hominem cur ſit conſtitutus, t.2.415.b
SS. Sergij & Bacchi tranſlationes, t. 6. 240. d. tumulus & ciborium, ib.
Series Pontificum ex Nicephoro, t.4.418.b.& ſeq.
Sermo Dei ad populum Iſrael. Decalogum legis proferens, t.2.115.b. & ſeqq. quid ſit, vndeq; dictus, t.6. 248. g. ſemen ſæpe ſignif. t.2.229.d
Sermonis boni, oriſq; puri commendatio, t.5.442.g
Serò conuerſorum conditiones cuiuſmodi, t. 6. 100. h. eorum pœnitentia num Deo grata, t. 6. 101. a. non tardandum conuerti ad Deum, t.6.105.e
Seron Syriæ Princeps, mundanorum principum figura, t. 4.390.f. à Iuda Machabæo interemptus, ib. b
Serpentis, calcaneo noſtro inſidiantis caput conterendum, t.6.250.a. Euam ſeducens cur callidus dictus, t.2.19.c
Serpentum varia genera, & ſign. t.1.133.c.2.135.c.1.& 2. trilingues, annoſi iuueneſcunt, de medulla ſpinæ hominis mortui naſcuntur, ib.c.2. eorum natura, t.5.63. e. populi eorum morſibus puniti æneo erecto ſanantur, t.2.360. g. myſticè quid ſignif. ibid.
S. Seruatij vita miraculoſa, t.6.186.g
Serui miſſi tempore fructuum & occiſi qui, t.1.79.c.2. ſerui, maximè fideles quomodo ſint tractandi, t. 3. 476.b. t.3.477.a. t.5.38.f. frugi laus, t.3.410.g
Seruientes Domino nulla re terreri, t.3.326.b. t.3.329.d.e. in ſanctitate ſeruiendum, ib.320.f.398.e
Seruitium filiorum Caath in miniſterio Domini, t.2.324.b.e
Seruitus filiorum Iſrael in Aegypto, t.2.102.g. Iacob pro filiabus duabus Laban; t.2. 60. a. quomodo ſeptem anni viſi dies breues, cum amantibus breues longi videantur, ib. quid ſig. t.1.66.c.2. t.2.62. e. eius variæ ſpecies, t.5.23.g. bonæ duo genera, ib.172.g
Seruitute ex paupertate venditum non eſſe opprimendum, t. 2. 280. b. Anno Iubilæi liber dimittendus eſt, t.2.280.e
Seruos & ancillas Iſraelitæ cur ex alijs nationibus accipere iuſſi, ibid.
Seruorum, talenta à Dominis ſuis accipientium myſtica expoſitio, t. 5.137.g. t.5.138.c.& ſeq.
Seruum fecit, qualemuè Apoſt. nominârit, t.5.519.a
Seruus Abrahæ ab ipſo adiuratus in Meſopotamiam ad quærendum Iſaac vxorem mittitur, t.2.49.d. myſticè quid ſignif. t. 2. 50. d. & ſeq.
Seruus Dominũ diligens quis, t.2. 426. f. emptitius quis, t.4.103.b.

Digitized by Google

emptitius ſex annis ſeruiens myſticè quid ſignif. t. 2. 121. f. ſubulâ cur aures ei perforandæ, t. 2. 122. b. t. 2. 426. a
Sethim quid, eiuſq; natura, t. 2. 142. c
Seueriſſima animaduerſionis Dei in peccatores exemplum, t. 2. 246. a. & ſeq.
Sex quæ Dominus odit, & ſeptimum deteſtatur, t. 3. 332. c
Sex menſes cur in computatione annorum regni Dauidis excludantur, t. 3. 154. g
Sex viri ad euertendam Hieroſolymam miſſi, ſex ætates humani generis denotant, t. 4. 221. c. vnus lineis veſtibus indutus, alter atramentario accinctus quid ſignif. ibid. d. Thau cur in fronte ſignare iuſſi, ibid. b. hoc ſigno initiati à cæde reſeruantur, t. 4. 222. c
Siba vnde nomen inuenerit, t. 3. 83. c
Siban quis menſis, t. 3. 289. g
Sibi credentium merces quæ, t. 4. 385. b
Sibyllarum enumeratio, & origo, t. 1. 203. c. 1. & 2. Erythrææ de Chriſto vaticinium, ib. c. 2
Sicera & vinum ſempiternam conſolationem ſignif. t. 3. 357. f
Sichimitæ exprobrant Abimelecho parricidium fratrum, t. 3. 26. f. recipiunt Gaal contra Abimelech, ibid. g. hebraicè numeri, 27. c. 1. typus obcæcatorum perfidia, ira ac cupiditate, ib. 27. c
Siciliæ etymologia, & deſcriptio, t. 1. 180. c. 1. cur Trinacria vocata, ib. eius fertilitas, ibid.
Siclus quid, t. 2. 187. g. t. 2. 299. f
Sidon à copia piſcium denominata, t. 1. 189. c. 1. eius exſtructores qui, ibid.
Signa cœleſtia venerari prohibentur, t. 4. 32. d. magorum cuiuſmodi t. 5. 542. e. à prodigijs differunt, & quomodo, ib. 283. b
Signorum diuerſorum ſpecies, t. 6. 37. d. e. quædam ignota, ib. f. quædam tranſlata, ib. b. t. 6. 38. a. alia ambigua, t. 6. 38. c. & ſeq.
Signorum bellicorum vſus, t. 1. 244. c. 2
Signum in manu quid ſign. t. 2. 103. b
Silo vrbs in tribu Ephraim, ibiq; arca Domini à tempore Ioſue ad Samuelem, t. 3. 47. c
Siloe fons, t. 1. 167. c. 2
Sina mons Iudæorum Synagogam figurat, t. 1. 182. c. 2. t. 3. 15. a
Sine me, quomodo interpretandum, t. 2. 163. e
Sinipes quid, t. 2. 95. d. hæret. typus, ibid. à Magis Pharaonis aquæ, ac à Moyſe productæ, ibid.
Sion vertitur ſpeculatio, t. 1. 182. c. 2. t. 1. 188. c. 2. typum aptè gerit Eccl. ibid.
Sior quid, t. 3. 169. c
Simeon ſenior infantem vlnis ſuſcipiens quid ſignificet, t. 3. 322. b. eius etymon & ſignif. myſt. t. 1. 67. c. 1
Simiarum quinque genera, & ſignific. t. 1. 132. c. 2
Similam offerens S. Eccleſiæ figuram habet, t. 2. 177. a. t. 2. 297. e. b
Similitudinem inter & imaginem diſcretio, t. 2. 413. b. non eſſe erigendam. ibid. t. 2. 414. a. & ſeq. quomodo ab æqualitate differat, t. 4. 276. a. vtraque Deo contra quoſdam Hæret. aſſeritur, ib. b
Simon amas me? num dubitantis fuerit, t. 2. 220. b
Simplici corde ad Deum accedendum, t. 3. 398. f
Simul qua ratione à Deo omnia creata dicantur, t. 3. 435. b
Simulachrorum vſus vnde extiterit, t. 1. 205. c. 2
Siſara dux exercitus Iabin Chananæi, eius potẽtia, t. 3. 12. d. hebraicè viſio equi, typus impiorum & hominum animalium, ib. b. & ib. 13. g. t. 1. 72. c. 1. à Iael aſtu occiditur, ibid. 13. g. clauus per os eius adactus cuius res typus, ibid.
Situs & habitus humani corporis quid denotet, t. 1. 115. c. 2. & 116. c. 1
Situla vnde dicta, t. 1. 268. c. 1
Sobal literal. & figural. quid ſignif. t. 3. 153. f
Sobrietatis commendatio, t. 3. 471. g. gulæ vituperatio, ib.
Societas prauorum vitanda, t. 4. 195. d
Socrus Petri febricitans, & à Domino curata Synagogam Iudæorum exprimit, vid. t. 1. 79. c. 1. t. 5. 50. g
Sodoma & Gomorrha ob nefanda flagitia in ſolitudinem redactæ; ſolus Loth ſapientia comite effugit, t. 3. 378. a. eius interp. t. 1. 189. c. 1. incendiũ, ib. collatione Hieruſalem iuſtificata cur dicatur, t. 4. 16. b. t. 4. 34. e. t. 4. 160. g. eius peccata quæ, t. 4. 242. f. earum terra paradiſo ſimilis, t. 2. 37. a
Sol & Luna luminaria cur magna dicta t. 2. 7. b. quomodo ſigna temporum, dierum & ann. ibid. 8. b. vtriuſque defectus vnde, t. 5. 606. a
Sol Prædicatorum verbi Dei typum tenet, & cur, t. 4. 14. b. t. 5. 814. g. vno die immotus hæſit, t. 3. 506. g. t. 1. 174. c. 2. ſuum ob incolumitatem Ezechiæ curſum mutans, ſuperſtitioſè à quibuſdam pro Deo coli cœptus eſt, t. 3. 139. e. f.
Solarij cum Miniſterijs Diuinis collatio, t. 1. 193. c. 1
Solemnitates Feriarum & Sabbathi, t. 2. 264. c. Paſchatis, ibid. d. cur non decimaquarta, ſed prima azymorum die celebratum, ib. e. eius celebrandi ratio, ibid. b. ſolemnitates etiam primitiarum, hebdomadarum & meſſis deſcribuntur, t. 2. 263. b. Tubarum, t. 2. 267. b. Chriſti typus, ib. c. t. 2. 310. b. & ſeq.
Solicitudo biſariam interpretatur, t. 3. 336. d
Solidorum aureorum primus vſus, t. 1. 177. c. 2
Solij eburnei deſcriptio liter. & myſtica, t. 3. 214. e. f. Dei quod, t. 4. 74. a
Solitudinis vtilitas, & turbarum damna, t. 3. 437. e
Solum quid, t. 1. 183. c. 2. paternum omnibus charum, t. 4. 26. d
Solurius vnde cognominatus, t. 1. 182. c. 2
Solus requirendus, qui ſolus peccatum non fecit, t. 2. 383. d
Somnia Ioſeph fratribus narrans odio habetur, t. 2. 67. g. myſticè quid ſignif. ib. h. t. 2. 70. d
Somnij nocturni peccatum & expiatio, t. 2. 440. g
Somnium exponere quibus conueniat, t. 4. 68. e
Somnolentiæ incommoda, t. 6. 275. a
Somnus dulcis quis, t. 4. 87. e. vitandus, t. 3. 346. e
Sophar literalis & alleg. interp. t. 3. 144. g
Sophiſticè loquentes odibiles Deo, t. 3. 484. f. varia eorum genera, t. 3. 484. g
Sophonias quare dicitur ſpeculum, t. 1. 76. c. 2
Sopor Adamo immiſſus quid ſignif. t. 2. 18. b. Domino qui tribuatur, t. 3. 60. c
Sorex antiquis Saurix dict. t. 1. 132. c. 2
Sorte ſua cuique bene vtendum, t. 2. 277. c. eius miſſio in Vet. & Nouo Teſt. cuiuſmodi, t. 4. 372. c. & ſeqq.
Sortes à Domino temperari, t. 3. 343. e
Sortilegorum ſignif. t. 6. 169. b
Spectaculum quid, t. 1. 248. c. 2
Spectrorum variæ ſpecies, t. 1. 208. c. 1
Specula quid ſit, t. 3. 32. c. myſticè ſuperbia, ib. eam ſibi ſtatuere quid, t. 4. 86. b. & ſeq.
Speculator propriè quis, t. 4. 201. b. & ſeq.
Specus liter. & myſticè quid ſig. t. 1. 186. c. 1
Spelunca duritiem peccatorum denotat, t. 1. 186. c. 1
Spem ponens in hominem maledictus, t. 4. 55. a
Spinæ peccatores deſignant, t. 1. 143. c. 1. in manibus temulenti creſcentes quid, t. 2. 142. d. t. 3. 352. b
Spinoſa terra quæ, t. 5. 551. e
Spirituali gladio qua ratione Chriſtianis contra vitia ſit depugnandum, t. 2. 380. f
Spiritum ſuum ſequentes facilè impingunt, t. 4. 229. a. mundi inter & diuinum differentia, t. 1. 286. g. 297. a
Spiritualis in afflictione ad Deum clamat, t. 3. 12. b
Spiritus S. vnde procedat, & quæ nomina ſortiatur, t. 1. 59. 60. c. 1. & 2. per Auſtrum deſignatur, ib. 150. c. 1. omni actui, peccato carenti adſit, t. 2. 341. e. eius gratia deſtituti nihil poſſumus, t. 3. 377. d. eius ſanctificationis mens Hæreticorum incapax, t. 5. 34. b. in Apoſtolis cur per ignem, in Chriſto verò columbam apparuerit, t. 5. 21. a. variæ eius operationes, ib. 325. g. & ſeq. fuſiſſimè. cur hominem deſerat, ibid. 231. d. num ex operibus legis ſit, an ex auditu, t. 5. 387. g. & ſeq. eum cur Dominus noſter ſemel in terris conſiſtens, & ſemel in cœlis præſidens dederit, ib. 641. f
Spiritus ſignificatio multiplex, vide t. 1. 102. c. 2. & f. 103. c. 1. t. 5. 817. e. ab anima quomodo differat, t. 1. 102. 103. c. 1. & 2. in creatione mundi ſuper aquas delatus, ſuper terram, diluuio finito rurſus eſt inductus, t. 2. 31. a. Domini in quibus requieſcat, t. 2. 340. b. & ſeq. Domini, qui à Sampſone diſceſſit, quis & qualis, t. 3. 35. a. Domini exagitans Saulem qua ratione malus dicendus, t. 3. 60. c. quid ſig. t. 3. 325. e. anima ſimul complens quomodo mobilis, & ſtabilis ſit, t. 4. 183. a. & ſeq.
Spiritus in vindictam creati qui, t. 3. 490. f
Spiritus principales qui, eorumque effectus, t. 4. 33. d. & ſeq. t. 4. 34. a. & ſeq.
Spiritu Moyſi turbato, Deus illius onus in ſeptuaginta Seniores partitur, qui omnes Prophetabant, t. 2. 340. e. quomodo Deus ijs de ſpiritu Moyſi dederit, ib. g
Spolia Iſraelitæ ab Aegyptijs auferunt, t. 2. 90. c
Spontaneum ſacrificium quod, t. 2. 196. f. quando de eo liceat comederet ibid.

Spontaneum Principum ſacrificium quale, t. 4. 366. b. Dona quæ hæredibus ſuis larguntur, ib. b
Sponſori vt fidem datam liberet laborandum, t. 3. 331. g
Sponſus ſanguinum quis, t. 2. 91 b
Sportarum, Dominica fragmenta continentium ſignif. myſtica, t. 5. 97.
Spungia quale animal, & quid ſign. myſt. t. 1. 137. c. 1
Stadiorum ſtatutor Hercules, t. 1. 200. c. 1
Stagni natura & explicatio, t. 1. 165. c. 1. & 2. Genazareth quod, t. 1. 224. c. 1
Stare in teſtamento ſuo quid, t. 3. 433. f
Stare & ſedere in homin. quomodo differant, t. 1. 115. c. 2. item currere, iacere &c. ibid.
Statera quid ſignif. t. 1. 225. c. 1 doloſa quæ, t. 3. 336. d. t. 3. 346. g
Statio quid ſign. t. 1. 185. c. 2
Stella Iacob, ſtella quæ Magis in Oriente apparuit, t. 2. 376. d
Stellæ ſunt ſigna temporum, t. 2. 8. c. quomodo à ſideribus & aſtris differant, quidq; ſign. t. 1. 149. c. 1. variæ notiones, t. 5. 813. a. futuram aeris qualitatem, & vigilias noctis indicant, t. 2. 8. a
Stercora comedere. & vrinam bibere quid, t. 3. 136. c
Sterilitas cur Annæ ſanctiſq; viris, & mulieribus immiſſa à Deo, t. 3. 47. c. agrorum vnde, t. 4. 67. a
Stigmata corpori non imprimenda, t. 2. 248. f
Stimulus carnis cur Apoſtolo datus, t. 5. 370. d. & ſeqq.
Stillicidij ſignificatio, t. 1. 169. c. 1
Stolæ ſignific. variæ vid. t. 5. 815. d
Stomachus oſtium eſt ventris, t. 1. 114. c. 1 ſignif. in Scriptura, ib.
Storax quid ſignif. t. 3. 453. a
Strabus Hrabani in Schola Fuld. ſucceſſor, quis & quantus, t. 1. 15. c. 2. proſa & carm. plura ſcripſit, ib.
Struthio Hypocritas Sinag. & Hæret. figurat, t. 1. 139. c. 2. t. 4. 159. f. & 260. a. quomodo Deum glorificet, t. 1. 139. c. 2. eius erga filios induratio, t. 4. 159. f
Studij boni, & diſcretionis Elogium, t. 5. 621. g
Studium Eccleſiaſticorum eſt, ſapientiam Patriarcharum, & Prophetarum &c. ſpeculari, t. 3. 488. c. cor ſuum tradunt ad vigilandum, & ſine intermiſſione vineam Chriſti propagare laborant, ibid. e. Deus illis adiutor, ib. f. eorum fructus, ib. g
Stulti mutabilitas, t. 3. 463. b. t. 3. 475. c. quomodo ijs ad interrogata reſpondendum, t. 3. 352. g. eorum diuerſæ ſpecies, t. 5. 302. a
Stultiloquij deteſtatio, t. 5. 445. b. t. 5. 515. c
Stultus quis, t. 3. 335. g. t. 3. 340. f t. 3. 343. g. cur ſapientiam non inueniat, t. 3. 340. d. t. 3. 349. f. à feneſtra reſpiciens in domum Hæret. typus, t. 3. 444. d
S. Sturmius primus Abbas Fuldenſ. t. 1. 11. c. 1. t. 1. 15. c. 2
Subditis concedenda multa, vt obedientia illorum promptior ſit, nec oneri ſuccumbant, t. 3. 58. b
Subſannatio & riſus Dei qualis futurus, t. 3. 325. f
Subſannantes Patri qui dicendi, t. 3. 356. c
Subſtantia num aliqua ſecundùm definitionem Marcion. & Valent. ſit inimica Deo, t. 5. 718. d. Dei inueſtigare curioſè nemini fas eſſe, t. 2. 233. c
Suburbanorum interp. liter. & typica, t. 1. 19. c. 1
Succeſſione non ſemper ad gubernacula aſcendendum exemplo Moyſis demonſtratur, t. 2. 383. f. & Domini Dei, t. 2. 430 e
Sulphuris vis, t. 1. 216. c. 2. eius 4. genera, t. 1. 217. c. 1. myſt. carnalia deſideria denotat, ibid. Sodom. & Gomor. conſumens myſt. quid ſign. t. 2. 44. d
Summus Sacerdos quomodo à funere Patris prohibitus dicatur, cum huic in officio ſucceſſerit, t. 2. 255. b
Sunamitis filius mortuus genus human. refert, t. 1. 75. c. 2
Super pectus cur ſerpens gradiatur, t. 2. 22. b
Superbia humilitate Chriſti premitur, t. 3. 18. b. eam mortales vix fugiunt, t. 3. 58. e. rarius verò illi, qui alijs præſunt, aut excellunt, ib. quomodo fugienda, ib. grauitas eius, & deteſtatio, t. 3. 417. c. h. t. 4. 242. e. t. 5. 617. b t. 6. 77. c. ib. 126 d. & 148. b. remedium contra eam, t. 6. 148 g. & 137. d. natura & origo, t. 6. 136. c. duo eius genera, ibid. d. Deo exoſa, ib. f h. ſuperbos vexat, ibid. eius notæ, ib. g & 274. d. ei magis, quam calliditati ſerpentis primorum parentum lapſus adſcribendus, t. 2. 19. d. eorum tentatio in quem finem permiſſa, t. 2. 19. d. ſerpens hic qualis fuerit, ib. e. varijs modis parentes noſtros tentauit, t. 2. 20 a. & ſeq. quomodo à Propheta appelletur radix omnium malorum, cum hoc ab Apoſtolo cupiditati tribuatur, t. 3. 417. b t. 3. 418 a. & ſeq. vtriuſque effectus varij, ib. per tot. & t. 3. 419 a. & ſeq t. 3. 420 a. t. 3. 423. b
Superborum interitus, t. 3. 18. c. quomodo ſint rogandi, t. 3. 339. a. conſortium eorum periculoſum, ib. 425. a
Superhumerale quid, eiuſque vſus, t. 2. 151. c. g. cur primò præceptum, t. 6. 7. b
Superiores & Prælati & bene viuere, & ſubditos corrigere debent, t. 3. 50. d. eorum peccata in Deum grauiora quam populi, & maiore pœnitentia eluenda, ib. f
Supplicia petentium tribulationes, t. 3. 272. b
Superſtitio vnde dicta, t. 1. 86. c. 1
Superſtitionum magicarum deteſtatio, t. 5. 606. d
Surdi quos ſignific. t. 1. 78. c. 2
Surgendum quomodo cum Chriſto, t. 5. 626. b
Suſanna figura Eccleſ. dicitur gratia eius vel lilia, t. 1. 75. c. 1. eius integritas, t. 6. 192. f
Suſis vnde dicta, eiuſq; fundator quis, t. 3. 28. c
Suſurro & bilingues qui, t. 3. 406. a
Suſpenſus ex patibulo, & inde auferendus vt ſepeliatur, vniuſcuiuſque baptizati typum tenet, t. 2. 435. b
Sutores vnde dicti, t. 1. 262. c. 2
Suillus cum aſpide pugnat, t. 1. 132. c. 2
Sus vide porcus.
Sidoniorum afflictio, t. 4. 278. b. & ſeq.
Syllaba quid ſit, t. 1. 29. 30. 31. vide ib. plura de iunctura product. & correpti. ſyllabar. ad fol. 35
Symbolum quando, quemq; in finem ab Apoſtolis compoſitum, t. 6. 31. c. vnde dictum, ibid. d. t. 6. 52. d. eius integra explanatio, ibid. f. & ſeq. t. 5. 587. b. t. 6. 71. d. & ſeq. quid contineat & quotuplex, t. 1. 101. c. 1. t. 3. 349. a
Symphoroſæ, Filiorumque eius tortura, t. 6. 191. b
Synagogæ etymon, ab Eccleſia diſtinctio, notioq; myſtica, t. 1. 84. c. 1. & 2. t. 3. 330. b. & 402. c. concubina eſt, & Antichriſto credet, qui ex ea naſcetur, t. 3. 25. g. deſerta & ſterilis eſt, quæriturque de clade ſua, ib. 37. g. ſanare neminem poteſt, ib. 42. a. prior tempore Eccleſia, non verò gratia, ibid.
Syria vnde dicta, eiuſq; ſitus & longitudo, t. 1. 174. c. 2. eius interp. myſtica, ib. eius Prouincia, t. 1. 174. c. 1. ingenitus & inexplebilis negotiationis ardor, t. 4. 272. c

T.

TAbernæ vnde dictæ, t. 1. 192. c. 1
Tabernaculum tangēs, cùm in Leuitico ſanctificari dicatur, quomodo alibi alienigena tangens moriturus ſit, t. 2. 322. d. vnde formatum, t. 1. 199. c. 2. eius myſtica interpret. ibid. Dei ſancti quod, t. 2. 325. e. omnes eius partes illi aptantur, ibid. Moſaici forma ac conſtructio, t. 2. 138. b. t. 2. 139. a. eius menſura, ib. S. Eccleſiæ typus, t. 2. 138. b. eius colorum varietas, t. 2. 139. a. quando exſtructum t. 2. 169. b. varias ſign. vid. t. 5. 816. b
Tabulæ teſtamenti cur manu Dei ſcriptæ, t. 2. 316. d. fractio & reſtauratio, Veter. & Noui teſtam. typus, ib. t. 2. 419. c. & ſeq.
Tabulata quid, eorumque vſus & præceptio, t. 3. 98. b. cur cedrina fuerint, t. 3. 98. per tot. & 99. b
Tacendum vbi fructus verba non conſequitur, t. 3. 473. c. g
Taciturnitatis encomium, t. 3. 439. h. eius ſpecies, t. 3. 440. a. t. 4. 201. g. t. 6. 284. d. & ſeq. 292. b
Tactus dolore quomodo Deus dicatur, t. 2. 28. b
Tadium impiorum duplex, t. 3. 379. g
Talpa malorum hominum figura, t. 1. 133. c. 1
Tanatos à morte ſerpentum dicta, & cur, t. 1. 179. c. 1
Tangi cur Chriſtus à Maria noluerit, t. 5. 636. e
Tardandum non in conuerſione ad Deum, t. 5. 614. b. t. 5. 615. a. & ſeq.
Tartarus vnde dictus, t. 1. 186. c. 2
Tauri nomen & myſteria, t. 1. 126. c. 1
Tauri ſcarabei, t. 1. 143. c. 1
Tebeth menſis quis, t. 3. 284. d
Telonij deductio, t. 1. 192. c. 1
Temerè nihil attentandum, t. 2. 43. a
Temerarium iudicium cùm Paulus prohibuit, num eodem vſus ad Philipp. t. 5. 303. f
Templi Salomonis conſtitutio & proportio, t. 3. 96. f. t. 3. 200. h. eius trabium longitudo, t. 3. 97. c. quo captum quotque finitum annis, t. 3. 200. f. t. 3. 104. g
Templum vnde dictum, t. 1. 195. c. 1. myſticè quid notet, ibid. Domini verum quod, t. 4. 26. e. materialis & myſtici deſtructio, t. 4. 159. c. Salomonis ſtipantium, reſq; ſacras adminiſtrantium in

diuerſas ſortes & officia diſtributio, t.3.131.d.e
Temporalia non nimis ſtudioſè cumulanda, t.3.421. g. neque in illis fidendum aut gloriandum, ib.b
Temporum deſcriptio & ſignificata, t.1.154.c.1. eorum viciſsitudines, ib.160.c.1. & 2. num ante mundum fuerint. t.2.4.e. diligens eorum habenda ratio, t.3.404.a. diuiſio, t.6.250.b
Tenebrarum ſignificatio, t.1.157.c.1. & 2. locus, t. 2.5. b. num ante lucem creata, t.2.5.a. ijs incluſi qui, t.3.389.b. in die myſticè quid ſignif. t.4.48.g. exteriores quæ, t.5.50.c
Temperantia eiuſque partium copioſa deſcriptio, t.6.82.d. & ſeq. eius effectus, t.3.130.c. t.6.176.b. t.6.177.a. & ſeq. t.6.216.b
Tempeſtas vide turbo.
Tentatio, t.6.204.e. Chriſti in deſerto qualis, t.5.22.b.e. eius duplex ratio, t. 4.110.c. t. 5. 242. b. eam quomodo Apoſt. in ſua carne Galatas non ſpreuiſſe commemoret, t. 5. 401. b. Iuſtorum finis, t.3.286.c
Tentaſſe Deus quomodo Abraham dicatur, cum ſecundum alios neminem tentet, t.2.47.f
Tentorium quid, t.1.299.c.1. Eccl. figura, ib.
Tepidorum miſeria & incommoda, t.5.410.g
Terebinthi genera quot, t.3.454. d. Eccleſiam figurat, t.3.454.e
Termini patrum non tranſgrediendi, t.3.348.d
Ternarius numerus SS. Trinit. ſignificat, t.3. 22. h. Trecenti milites Gedeonis eos ſignificant, qui Chriſti crucem tollant, ib.23.c
Terra nil noxium protulit ante lapſum Adæ, t. 2. 10. b. à terendo dicta, ib.7.a. t.1.171.c.1. & 2. varia eius ſign. ib. & t. 5.817. myſticè hominum terrenorum corda ſignif. t.3.15. a. tribulationis quæ, t.3.301.e. pro aqua ſumitur, ib. ſerotina quæ, t.4.13.g. item lacte & melle fluens, t.4.36.f. tribulationis quæ. t.4.105.d. viuentium Eccleſiam Chriſti mortuorum hæret. conciliabula denotat, t. 4. 289.g. ſancta, impios habens habitatores quæ, t.2.344. b. & ſeq. eidem ob Adami præuaricationem maledicitur, t.2.25.a
Terrena ſæpe dantur vt affectus ad cœleſtia excitetur, t. 2.89.b. quomodo ſancti ea deſerant. t.3.323.b
Terrenarum cura qualis ſpiritualibus incumbat, t. 5.307.a
Tertio die cur carnes ſacrificiorum comedere vetita, t.2.196.b
Teſſalia vnde dicta, t.1.177.c.2
Teſtamenta quot, t.2.287.b
Teſtamentum inter Deum & hominem poſitam literaliter & myſticè exponitur, t. 2. 32 b. veteris librorum accurata enumeratio, t.6.29. b. item Noui, t.6.30.a ſingulorum autores, ibid.c.g. Interpretes, t. 6. 30. d. Deum inter & filios Iſrael quod, t. 2.161.c. à quibus longe ſit, t.3.431. h. confirmatum ſuper caput Iacob quid denotet, t.3.504.g. nouum quando finiendum, t.4.316.d. beneficia nobis in eodem exinbita, ibid.e
Teſtimonijs ſcriptura quomodo hæretici vtentur, t.4.287.f
Teſtimoniorum Chriſti diuerſa genera, t.5.640.g
Teſtium requiſita, t.1.248.c.1. & 2. audiendorum ratio, t.2.432.e. falſorum pœna, ex Conc. Agath. t.6.119.b. & Arelat. t.6.124.f. b. t. 6.159.f. t.6.268 d. t.2.432.e. t.3.345.a.f. t.5.148.c
Textus de venundatione terræ mendoſus, t.2.276.h. & de Iudith origine, t.3.271.b. Lyrani de hac non improbabilis, t. 3. 271. c. obſcurus & quaſi contrarians ſibi num è S. ſcriptura auferendus, t. 4.183.f
Thabor interp. lumen veniens, t.1.182.c.1. typus Chriſti, ibid. t.3.56. b. varias ſign. vid. t. 4.108.h
Thalami vocabulum per oraculum introductum, t.1.192. c. 2. Typus B. Virg. ibid. templum ambientis deſcriptio, t.4.314. d. & ſeq. fuſiſsimè.
Thamar quomodo typus Eccleſiæ, t.1.69.c.2. vide ibid. hiſtor. Thamar. t.3.43.b. Iudæorum typus, t. 3.152.b
Thecua quid, t.4.22.g
Theman quid, & vbi ſita, t.3.151.d. t.3.304.b
Theoriæ encomium, t.4.152.b
Thermæ quid, t.1.192.c.1
Theriſtrum quid, t.2.50.c
Theſaurus in agro abſconditus quid, t.1.200.c. t.4.103.g. Domini theſ. Eccleſia, t. 4.125.c. defoſſus, vt & ſapientia abſcondita nulli prodeſt, t.3.441.h. t. 3. 495.e
Thiaræ inuentrix Semyram. Aſſyr. regina, t.1.260.c.1
Theſſalonicenſib. cur Apoſt. Epiſtolam miſerit, t. 5.477. d. Thimoteus ad eos conſulendos mittitur, t.5.480.f
Thiara, ſiue mitra vſus, t.2.154.h. qualiter fuerit facta, t.2.155.a
Thoſeth infernum deſignat, t.3.141.a. t.3.233.f
Thola Iudex ſuccedit Abimelecho, 23. an. iudicat Iſraelem, t.3.27.e
Tracia vnde nomen ſortita, t.1.177.c.1. eius ſitus & latitudo, ib.c.2
Thronus eburneus leonibus cinctus Eccleſiam denotat, t. 3.115.f. t.3. 219.e. & ſeq.
Thuris deſcriptio, t.3.453.d. & ſeq.
Thimiama orationis vim denotat, t.2.157.h. mane & veſperi incendere quid ſign. t.2.158 a. eius compoſitio, ib.b. & t.2.160.g
Tigris figura Diaboli, t.1.130.c.1. & 2. Fluuius, t.1.166.c.2
Tile à ſole dicta, & quare, t.1.179.c.1
Timenti Deum nihil arduum, t.3.309.g
Timor pœnæ alius, alius domini dicitur, t.2.97. a. Domini multas ſecum adfert virtutes, t.3.397.d. eius diuerſæ ſpecies, ib. e. ſine eo nihil poſſumus, t.3.397.h. peccatum expellit, t.3.398.e. duplex, ib. 323.f. eius laus, ib.449.b t.5. 613. b. incipientium Deo gratior, quàm dilectio perfectorum, t.4.22. a. Domini humanique diſcretio, t. 6.252.f
Timotheus typum tenet hæret. & quomodo, t. 4.424.c. à Iuda ſuperatur, ib.c. quomodo à Duce Iuda dicatur viuus dimiſſus, cum antea in Gazaræ præſidio mortuus perhibeatur, t.4.426.e
Tineæ quorum typum gerant, t.1.136.c.2
Tintinabula & mala punica cur Sacerdotis veſtibus impoſita, t. 2. 154.b
Titan quam immane portentum, t.1.122.c.1
Titi Veſpaſiani filij bonitas, t.5.420.b
Titus aper ſingularis, t.1.126.c.1
Titulorum & Idolorum erectio grauiter inhibetur, t.2.282.c
Tobias priſcæ legis cur imaginem gerat, t.1.75.c.1. eius in mortuis tumulandis pietas, t.3.412.d. Iunior imago Chriſti, t.1.75.c.2
Toga vſus apud Romanos, t.1.257.c.1
Tonitruum vnde dictum & quid denotet, t.1.151.c. 1. Incarnati Dei typus, t.3.501.a
Torris & titio quid ſignific. t.1.152.c.2
Torcularis ſignif. variæ, t.1.198.c.2. t.4.140.a
Tormenta aliorum remedia ſunt aliorum, t.4.15.b
Torrentum varia nomina & ſignificationes, t.1.167.c.2. & 168.c.1
Topazij lap. natura. & typ. interpret. t.1.200.c.1.2
Trabis & tigni diſcrimen, t.1.255.c.2
Trabrona inſula fertilitas, latit. & amœnitas, t.1.179.c.2
Tradere quomodo Deus hominem dicatur, t.5.178.b
Traditio Chriſti cur, & à quibus facta, t.5.386.c
Traditiones & doctrinæ è maioribus & Parentibus traditæ firmiter eſſe ſtandum, t.3.311.e
Transfigurationem Dominicam ſex finitis diebus qui dicat, Mattheus, cum Lucas, & Marcus octo commemorent, t.5.101.f Moyſes & Helias cum in eadem apparuerint, t.5.102.b. eius ſplendor, dor, t.6.105.b
Tranſitus Chriſti qualis, t.2.165.e
Tranſlatam inter & propriam locutionem diſtinctio & nota, t. 6. 39.b. & ſeq.
Tranſlatio S. Maximi & alior. Epiſcoporum, t.1.27.c.1
Tres homini hoſtes fortiſsimi, t.2.20.f
Tres menſes gaudij cum Iudith celebrati, tres virtutes Theologicas notant, t.3.261.a
Tres viri aquam de Bethleem afferentes qui, t.3.85.b. myſtice quid denotent, ib.c. & d.
Tres viri in fornace Babyl. Electos repræſentant, t.3.317.e
Tres vitiorum ſpecies odibiles, t. 3.457.b
Tres ſpecies pœnitentiæ, aliaq; tria diuerſa hominibus aduerſantia, t. 5.818.f
Tria maximè neceſſaria, t.1.135.c.1
Tria principia omnium, t.2.4.a
Tria ſata Angelis appoſita trium filiorum Noe typus, t.2.42.c
Tria feſta præcipua quæ, eorumque obſeruatio, t.2.128.d. & ſeq.
Tria inſaturabilia quæ, t.3.356.b
Tria difficillima quæ, t.3.356.d
Tria benè gradientia, & quartum feliciter incedens quid, t.5.356.b. t.3.357.a
Tria quæ Domino placent, & tria quæ odit, t.3.456.b
Tria timenda quæ, t.3.460.d
Tria in mundo omnia quæ, t.5.338.c
Tribus literalis & myſticus ſenſus, t.1.214.c.2
Tribus Leui, cur alijs numeratis non numeretur, ſed ſuper tabernaculum conſtituatur, t.2.319.h. myſticè quot ſignif. ibid. & t.2.320.a
Tribus ſex in monte Geracim benedicentes populo eorum, qui non metu pœnæ, ſed cœleſtis promiſsionis amore ſuccenſi veniunt ad ſalutem; In Ebal verò maledicentes, eorum, qui formidine pœnæ bona

operantur

operantur typum tenent, t. 2.446.b. & ſeq.
Tribus Iacob Eccleſiæ ſtatum denotat, t.3. 481
Tribus regibus exceptis omnes reges Iſrael peccauerunt, t.3.512.c
Tribuum diuerſarum virtutes & ſignificationes myſticæ, t.2.317. & ſeq. qui in ijs claruerint, ib.
Tribulatio num ſit indifferens, t. 5. 205. f. Deum inuocare docet, t. 3.10.c
Tribunal myſt. potentiam diuinæ Maieſt. ſign. t.1.193. c. 2
Triceſimo anno Hebræorum Sacerdotes initiabãtur ſacris, t. 4.175.d
Triclinium quid, t.1.192.c.2. typus SS. Trin. ib.
Triginta dies, ſpoliorum Aſſyriorum collectorum curriculum vitæ humanæ denotant, t.3. 258. a
Trina orationis Domini in paſſione cauſa, t. 5.146.e
SS. Trinitas vnde dicta, quidq; ſit, t.1.60.c.2.& 61.c.1. eius fidẽ qui habent, ſtrenui ſunt milites contra Eccleſiæ hoſtes, t. 3.57.b. ternario ſæpe numero exprimitur, t. 4.315. a. tota in creatione mundi cooperàta eſt, t.2.5.e
Triſtia cur Deus ſemper primo, deinde hilariora promittat, t. 4. 7. b. t.4.82.d
Triſtitia Dei qualis, t. 5.145.g. Spir. S. ib. 443. a. & ſeq.
Triſtitiæ incommodum, t.3.470.c. t.6.80.g. quæ periculoſiſſima, ib. b. licita, & neceſſaria quæ, t.6.81. a. eius natura & origo, t 6. 140.b. ſectatores ſuos vt vexet, t.6.140.c. eius indicia, ib. increpatio, ibid. d. remedium contra eam, ib. e. duplicis generis & quæ, t. 6. 146.e
Triticum ſeminantes & ſpinas metentes qui, t.4.40.d
Trium portarum in quatuor plagis notio myſtica, t. 4.326.a
Trium, triumphaliumque honorum deſcriptio, t. 1.244.c.1.& 2. quibus triumphare licuerit, ibid.
Truncus debilitatem & inertiam ſignat, t.1.109.c.2
Tryphon Aſiæ dux ſuperborum hæreticorum figura, t. 4.407. h. Ionathan dolo circumuenit, t.4. 408. a
Tuba Euangelicæ prædicationis ad hoſtes fugandos præualet armis & clypeis, t.3.257.b
Tubarum clangor ſolis Aaronis filijs commiſſus quid denotet, t. 2. 338.c. earum vſus, t.2.337.e. cur argenteæ, ib.
Tubalcain bellicæ rei expertiſſimus, t.2.27.e
Tugurij notio, t.1.199.c.2
Tumoris quatuor ſpecies, t.5.728.e
Tumultus Archiep. Mogunt. in S. Albani, t.6.244. h. Item Otgarij, & Hrabani, ib.
Tunica Ioſepho à patre facta qualis fuerit, t.2.67.e. myſt. quid ib.
Tunicas duas habere cum Chriſtus prohibeat, num pluribus indutus delinquat, t.2.200.h. t.2.201.a ſacerdotib. præcepta. t.2.299.b
Turbo tribulationem ſignificat, t.1.153.c.1.& 2
Turpitudines & errores gentium populo Dei ſtudioſè eſſe deuitandos, t. 2.242.g. & ſeq.
Turris myſticè B. Virg. typus, t. 1.190.c.2. Babylonica liter. & myſtica deſcriptio. t.2.34.g
Turtur figura corporis Chriſti, t.1.140.c.2. & alior. ibid. t. 2. 176. e. & 199.d
Typi varij Apoſtolorum, t.1.77.c.2.& 78.c. 1. & 2
Tyrannorum notio, t.1.212.c.2
Tyrorum & Sidonum hoſpitalitas & beneuolentia, t.5.70. e
Tyrus ob exaltationis contritionum Ieruſalem, per Nabuchod. vaſtatur, t. 4.268.c & ſeq. vbi ſita, t.4.269.d. Iuniores eius electi, ſenioribus reprobatis Eccleſiam & Synagogam denotant, t.4.271. c. eius nautæ & gubernatores Eccleſiæ præſulibus comparantur, t.4. 274.d. & hæreticis, ib. g. ab Ezech. planguntur, t.4.275.b.

V.

VAcca ſignific. varia, t. 1.126.c. 1.& 2. t.5.819. a. ruſa extra caſtra immolanda aptè Incarnat. Dominicam repræſentat, t.2.356.g. Ex vacca cinere fiebat aqua expiationis, quâ variæ immunditiæ abluebantur, t.2.356.f. t.2.357.a. eius cineres colligens quis, t.2.356.h. tactu mortui immundus effectus, hac aqua purificabatur, t.2.358.f. eius ſanguis cur immolatus, t.4. 115. b
Vaccæ duæ fœtæ à Philiſtæis ad arcam aduehendam currui iunguntur, t.3.53.e
Vacuos coram Deo nos apparere fructibus bonorum operum non conuenit, t.3.479.f
Væ minantis vox grande quid denotat, t.3.349.b. t.4.196.e
Valentini tres naturas inducentis error, t.5.80. g
Vallem ambulando gyrare quid, t.3.255.g
Vallis Salinarum quid, t.3.133 d. t.3.230. g
Vallium ſignif. t. 1.183. c. 2. myſticè homines contrito & humili corde ſign. ib. item Hæret. gehennam, & ib. c.2
Vani, qui ex creaturis Creatorem non agnoſcunt, & ex opere artificem, t.3.383.a
Vanitas Somniorum à ſpiritibus immiſſa ſæpe hominibus illudit, t. 3. 477.c. diuinationum, Augurij, & mendacij, ibid. & t.3.497.e
Varronis laus, t.6.43.b. eius de nouem muſis relatio, ib.
Vas electionis cur D. Paulus dictus, t. 4.333.e. varias eius ſignif. vid. t.5.823.e
Vaſcibo fons, t.1.165.c.2
Vaſa figuli vt flammâ, ſic iuſti tentatione probantur, t.3. 462.d.e. iræ Domini quæ, t. 4.125. b. ſacrorum interpretationes litterales & myſticæ, t.1.195.c.2. t.3.229.d. & ſeq. & 330. b. & ſeq.
Vaſthi regina plebis Iudaicæ typus, t.3.282.b
Vates idem quod Propheta quaſi præfatores cur dicti videntes, t.1.75. c.2.& 85.c.1
Vbera fortiter premere quid ſign. t. 3.357.c
Vectes SS. Doctorum typum tenent, t.1.271.c.1. item peccatorum, ib. t.2.147.b
Vehiculorum diuerſa vocabula, t.1.270.c.2
Veli, ſanctuarium, & ſanctum ſanctorum diuidentis deſcriptio, t.2. 144.g. & ſeq.
Velites qui, & eorum modus pugnandi, t.1.213.c.2
Velocitas in omni opere laudabilis, t.3.472.b
Velum Cherubim cur hyacintho, purpura, &c. textum, t.3.102.g. quid denotet, t.3.102.h. & t.3.103.a. vnde dictum, t.1.251.c.2
Vellus Gedeonis nunc ſiccum, nunc humectum cuius rei typus, t.3.21.b
S. Venantij corpus, & S. Cineres SS. Vrbani & Quirini propè Fuldam in Eccleſia S. Ioannis Bapt. conduntur, t.1.5. col. 2. eius miraculoſa vita, t.6.197.c
Venatoris nomen quibus conueniat, t.1.132.c.2. t.4.52.g
Venatio, aleaq; in ſanctis diebus illicita, t.5.586.b
Venas diuini ſuſurri furtim audire quid ſignif. t. 5.332.f
Vendentium & ementium proprietates, t. 4.215.b
Venenum vnde dictum, t.1.135.c.2
Ventilabrum extremi Iudicij typus, t.1.271.c.2
Ventorum varia genera, & ſignific. t. 1.152.c.1. & 2.& 153. c. 1. t.5. 819. f
Ventriloqui, & incantatores non audiendi, t.2.371.a. t.2.431.d
Ventris & vteri vocabulum mentem in S. Scriptura denotat, t. 4. 141.c. quomodo differant, t.1.112.c.1. & 2. pro mente ponuntur, t.4.19.c. t.5.819.f
Verba quæ loquebatur Moyſes quando eleuaretur, vel deponeretur arca, t.2.339.d. quandoq; armis præualent, t.2.365.d. & oratione, t.2.389.b. ſapientis aquæ ſimilia, t.3.344.b. iuſtificant, & damnant, t.3.364.c. eorum copia intelligentiæ inopia, t.3.222.h. t.3. 223.a
Verbi Dei ſuauitas, t. 3. 13. b. pro præcepto & paſſione quandoq; capitur, ib.11.f. vitia frenat, cum concupiſcentijs, t.3.14.b. quibus cauſa ruinæ & ſalutis, ib. eius auditores Reges, ib. f. eius vis, ibid. 355.f. id negligentium pœna, t.4.71.g
Verboſitas coram Presbyteris vitioſa, t. 3. 409. h. Hæreticis communis, t.3.416.d
Verbum nequam quid, t.3.438.c. bonum à Domino promiſſum Filium denotat, t.4.95.f
Veredarij, literas per omnes prouincias miſſas, annulo regio obſignatas, iuxta omnes linguas ſcriptas deferentes Prædicatores Verbi diuini exprimunt, t.3.289.g. h. pro Iudæis ſtantes ſeruatoris noſtri typum gerunt, t.3.290.a
Veri Chriſtiani qui, & quibus contra hoſtes ſuos Chriſtus vtatur, t.3.23.d
Veritati non verbis ſtudendum, t.2.338. b. ei non contradicendum, t.3.404.d. in Chriſto quæ, t.5.242.b. extra eum qualis, t. 5. 243.a. num aliqua ſine pietate ſit, t.5.519.e
Veritas connexionum vnde primùm extiterit, t.5.337.g
Vermis typus eſt Chriſti, t.1.136.c.1. item memoria peccatoris, ibid. origo & varia genera, ib.
Verſio manus Dei qualis, t. 4.150. e. inter emiſſionem & extenſionem manus diſcrimen, t.4.239.g
Verſipellis Diabolum propriè denotat, t.3.340.b
Vervex à viribus dictus, t.1.124.c.1
Veſpæ quid figurent, t.1.143.c.1.& 2
Veſpaſianus aper interp. t.1.125.c.2
Veſpera & mane quid, t.2.8.d. variæ ſignif. t.1.150.c.1
Veſpertiliones pennis pro pedibus vtentes quos exprimant, t.1.139.c.1. 2. t.2.212.e. t.2.424.f

Digitized by Google

Veſtibulum myſticè pulcrè ſignif. fidem, t.1.195.c. quid ſit, t.3.187.d

Veſtimenta Iſraelitarum 40. annorum ſpatio non attrita, nec calceamenta vetuſtate conſumpta, t.2.451.f. ex lino & lana myſticè quid ſignificent, t.2.438.g

Veſtis poderis totum habens orbem terrarum quid, t.3.392.c. candida baptizato data myſticè quid ſignif. t.6.10.b.t.6.54. b

Veſtitus & honor neminem efferre debet, t.3.421.c

Veſtium Sacerdotalium vſus, & ſignif. t.1. 193. c. 1. earum octo genera & notiones, ib.256.c.2. variarum varia vocabula & origines, t.1.257.c.1. & 2 antiquiſſima quæ ibid. variarum vſus, t.4. 236.f. earum ſciſſio quid figurarit, t.3.59. c. alleg. notion. vid. t.5. 820.b. ſancta Aaronis quid ſignif. t.2.150.g. octo earum genera, t.2.151.a

Veſtium alterius generis aut ſexus vſus cur prohibeatur, t.2.437.

Veterum in Iudicio ferendo conſuetudo, t.3.360.f

Vetus lex inſtabilitatem, Euang. ſtabilitatem continet, t.3.187.c

Vetus ſæculum num præſenti præferendum, t.3.491.c

Via quid, cuiuſq; biſaria acceptio, t.1.200. c. 2. diuerſarum explicatio, ib. pœni primi lapidibus ſtrauêre, ib. alia bona, mala alia, ibid. c. 1. trium dierum via myſt. quid notet, t. 2. 92. c. regalis quæ, quoq; modo eâ incedendum, ib. 363.f. laica quæ, t.3.63. e. aquilæ, colubri, & nauis, ib.356.d. recta Chriſtum denotat, t.4.84.b. & 87. b. præſens quomodo calcanda, ib.139.e

Via ruina Hæretica doctrina, t.3.474.g

Via mentis, t.4.31.g. Sion lugentes quæ, t.4.137.b

Vicini Deo qua ratione efficimur, t.4.319.c

Vicinus iuxta melior, quam frater procul, t.3. 353.f

Victima impiorum ingrata, t.3.341.e. pacificas offerre quid, t.2.130. b. eas cur ſuperſtitioſa gentilitas ad capita fontium & lucos immolarit, t.4.28.e

S.Victoris Martyrium horrendum, t.6.168.c

Vidua vera qua ratione obſeruanda, t.5.505.c. & ſeq. ad Eccleſiaſtica miniſteria aſſumptæ quales, t. 5. 506.b. virtutes, ib.d. vitia, ib. g. vera quæ, t.2. 443.a.t.5.507.c

Vigilia boneſtatis carnales mortificat voluptates, t.3.470.g

Vigiliarum & Orationis laus & neceſſitas, t.5.610.b

Viginti quinq; viri, qui peſſimum tractantes conſilium dicebant ædificatas eſſe domus, ciuitatem lebetes, ſe verò carnes ſecundum Ezech. vaticinium puniuntur, t. 4.225. g. deſperatorum typum habent, t.4.226.a

Vim quomodo regnum cœlorum patiatur, t.5.69.d

S.Vincentij & Valerij vita & Martyrium, t.6.181.f

Vindemia conſummationem ſæculi denotat, t.1.234.c

Vindemiare quid, t.4.141.b

Vindicta peccantium quanto ſerior, tanto eſt iuſtior, t.3.269.d. non eſt quærenda, nec talionis lege agendum, t.3.464.b

Vindicta peccatorum pœnitentium medicina, t. 4. 94. b. Diuinæ cauſa, t.6.102.b. quatuor gradus, t.5.38.b. eam quomodo Deus in Dæmones ante diem vltionis & iudicij faciat, t.1.395.e

Vineam alio ſemine ſeminans, Doctoris, errores ſua ſpargentis doctrina typum tenet, t.2.438.d. eius variæ notio. myſt. t.5.821.c

Vino ſacerdotibus interdicto, reſiduumq; oblationis comedere iubentur, t.2.207.g.t.3.208.a.t.2.297.b.t.2.302.b

Vinum quomodo tædium procreat, t.1.137.c.1. quid, eiusq; commoda & nocumenta, t.1.265.c.2. modicè ſumpti laus, t.3.472.g. immodici vituperium, ib. & t.5.581.g. eius vſus qua ratione interdictus, t.4.354.e. arcana cordis reſerat, t.3.473.e. electorum & reproborum cuiuſmodi, t.4.41.g. varias ſign. myſt. vid. t.5.821.b

Vipra vnde dicta & quos denotet, t.1.135.c.1

Vir qui cum Iacob luctatus eſt, typum Chriſti geſſit, t.1.66.c.1.67.a 1. varias eius notiones vide, t.5.821.e. aſcendens ſuper equum ruſum quis, t.1.239. ſanguinum quis, t.3.75.d. panes primitiarum Heliſæo deferens cœtum Sanctorum deſignat, t.3.128.c. decorum quis, t.3.160.f. malum fodicans Hæreticorum typus, t.3.343.c

Vir non ſecundùm filios hominum, Saluator noſter interpretatur, t.3.482.g

Virga Moyſis in ſerpentem verſa Iudaici populi typus, t. 2. 90. d. & ſeq. Dei quæ, t.2.112.c. ab Hieremia viſa, cur vigilans aliàs, nuceus baculus aliàs nominetur, t.4.8.a. myſticè quid ſign. ib.b

Virgæ Iacob varijs imbutæ coloribus quid figurarint, t. 1. 237. c. 1. duæ Ezechielis matrimonij iungendi typus, t.3.91.b

Virgam ferre quomodo Matth. & Lucas prohibitum commemorent, cum ſecundum Marcum Deus eis præceperit, ne quid in via tollerent niſi virgam, t.5.62.a.t. 5. 675.c

Virgas Aaronis inter & Magorum diſcrimen, t. 2.94.b. & ſeq.

Virgis ſumptis à duodecim tribuum Principibus & in tabernaculum poſitis, ſola Aaronis floruit, t.2.351.c. myſticè quid denotent, ibid. ſine humore germinans B.V. typus, ib. e. & ſeq.

Virginitas virginumque Martyr. commendatio. t.5.603.b

Virgo Sion, virga Ieruſalem quid, t.3.137.a. Iſrael quæ, t. 4. 87.c. Virgo & virga typicè quid, t.5.821.f. & ſeq.

B.Virgo Maria quam ſedulò gratiarum actionibus offerendis inſudarit, t.3.321.c

Virginem non deſponſatam ſtuprans quam pœnam ſubeat, t.2.439.g

Virgines aptæ Connubio quibus ornamentis opus habeant, t. 4.236.a velatarum & deuiantium grauitas, t.6.121.b. item non velatarum, t.6.122.a. velatarum item, t.6.158.d

Viri illuſtr. & clari ex ordine Benedict. item ſancti quot prodierint, t.1.15.c.1

Viri oſtium domus Loth cuſtodientes cæcitate percutiuntur, t.2.43.f. mendacij qui t.3.157.b. item pœnitentia, t.5.323.f

Virorum à Gedeone 22000. timidi recedunt, 10000. manent. illi typus tranſgreſſorum legibus hi conſtantium ac obſeruatorũ legis, t. 3.22.b.c. milites lingua lambentes, & manu haurientes aquam ſymbolum Iudæorum & gentilium, ib.d. vincit Madian 300. militibus miro aſtu, ibid. b. hi 300. viri figura ſunt Chriſtianorum Trinitatem credentium, ibid. eius pugna figura prælij contra Diabolum, ib.23.a. opere & nomine Chriſtum prophetat. ib.b. eius milites cõtra hoſtes pugnantes figura ſunt verorũ Prædicatorũ, ib.e.f. explorat hoſtium caſtra cum Phara famulo, auditq; duorum ſomnia ſibi mutuo referentia, t.3.23. b. proborum vitam prolongari, virorum verò ſanguinum dies dimidiari, t.3. 196.a.b. quorundam illuſtrium à S. Paulo ſalutatorum declaratio, t.5.286.a. & ſeq. t.5.288.b. Sanctorum charitatis virtute excellentium copioſa enumeratio, t.5.330.e. & ſeq.

Viribus proprijs homines nihil poſſe, t. 3. 137.c

Viridans ſuperbia quæ, t.2.224.c. & ſeq.

Virtutes vitijs contrarias exercendo perfectionem acquiri, t.5.582.f. t.4.323.g

Virtutes variarum gentium, ſed Deo ingrata, t. 2. 316. b. Domini quæ, t.3.318.b. Theologicarum effectus, t.3.344.d

Virtuti & probitati magis quam diuitijs ſtudendũ, t.6.45.a. & ſeq. t.6.60.f. eius definitio, t.6.129.d.t.6.175.b. plus quam vni ſtudendum, t. 2. 382. f. aduerſis probatur, t. 2. 396. a. hominem fluctuare non ſinit, ſed eum ſtabilit. t. 3. 48. a. eleuat ſupra alios, ibid. b

Viſibilis & inuiſibilis ſanctificationis effectus, t. 2.256.a

Viſio Dei cur toties bona in Scripturis dicatur, t.2.8.d. quid ſign. t. 4. 69.a. Sanctorum Dei cuiuſmodi, t.5.332. d. Dei cuiuſmodi, t. 6. 85.f.t.6.80.c. & ſeq à nobis poteſt videri, t.6.86.c. contraria de hac re opiniones conciliantur, ib. d. & ſeq. fuſiſſimè, t.6.91.d. viſio Dei duplex, t.6.87.f. cœleſtis & terrena qualis, t.6.88.c

Viſiones Ezechielis factæ, t.3.194.a. quid notarint, ibid. c. earum tria genera, t.1.77.c.1. & 2

Viſitatio regis Baltaſſar literalis & myſtica, t. 4.124.d

Viſus erga illicita cautè reſtringendus, t. 2.20.e.t.4.157.g

Vita propter vigorem dicta, t.1.102.c. t. fragilitas & inconſtantia, t.3.427.b. ib.420.a.435.a.b.t.3.292.c

Vitia quædam per cognationem quaſi ſibi propinqua deſcribuntur, t. 4.207.g. quomodo ijs reſiſtendum, ib. d. ijs inhærentibus proſpera non permittenda, t.4.46.f. eorum octo principalium effectus, t.6. 126.a. materia & ſoboles, t.6.135.a. per tot. diuerſitas, t. 6.148. d. Origo & qualitates ſingulorum, ib.g. & t.6.149.a. & ſeq. eorum impugnatio, ib.e. carnalium & ſpiritualium vitiorum diſcretio, t. 6. 150. b. excommunicatio & pœnitentia Eccleſiaſticorum contra ea peccantium, t.6.155.c. & ſeq. t.6.156. per tot. deteſtatio, t.5.485.f

Vitis primus plantator, t.1.234.c.1. vnde nomen ſortita, ibid. myſt. S.Eccleſiam denotat, ib. pulcher Chriſti typus, ib. fructuoſa vſus, & typus, t. 4. 234. a. noua, de qua Chriſtus bibit quæ intelligenda, t.5.143.b

Vitri origo vnde extiterit, t.1.222.c.1

Vitula conternans quid, t. 4. 116. a. elegans cur Aegyptus vocitetur, t.4.109.b. & vacca laſciuiens, ib.c. item mercenarij, ib.d.f

Vituli, hircique ſacrificium aptiſſimè Chriſto confertur, t. 2. 236. c. t.2.237.f. eum cur Moyſes in cineres redactum Iſraelitis ad bibendum dederit, t.2.162.f

Vitulus & a, à viriditate ſic dictus, quid myſticè ſignific. &c. t.1. 126. c.1.t.5.822.b

Viui in aduentu Domini in nubibus rapiendi num in puncto moriantur, t.5.

tur, t.5.483.b.e.h.t.5.484.a & ſeq.
Vltio Electorum de reprobis, t.3.345.b
Vlula quid ſignific. t. 1.140.c.1
Vmbilicus & viſſa quid denotent, t.3.328.c
Vmbra vide tenebra.
Vnanimitatis commendatio, t.5.281.g
Vnctionis Chriſmatis vſus, t.6.9.b.t.6.54.e. & ſeq.
Vnguenti optimi confectio ad conſecrandum tabernaculum, & eius vaſa, t.2.160.d. eius effectus. ib.e
Vngula finem rei ſignificat, t.1.109.c.2
Vngula, & Gutta ſignific. t.3.453.b
Vnicornis quid, t.2.370.f. Chriſti typus, ibid. t.2.374.g.t.2.463.b. t.1.131.c.1
Vnus iuſtus toti mundo praualet, t.2.382.a
Vnus pro vnitate fidei accipitur, t.2.307.d
Vnus ſenſatus Patriam inhabitans Cathol. tres impij deſertores Haret. exprimunt, t.3.430.f
Vocati num omnes iuſtificentur, t.5.239.e.t.5.240.a. & ſeq.
Vocanti Deo obſecundandum, t.3.325.f
Vocari ad olera quid ſignificet, t. 3.341.f
Vocatos inter & Electos verbi Dei Miniſtros diſcretio, t.5.172.g
Vocem vinam literis praualere, t.5. 402.g Dei quomodo ab Iſraelitis viſa dicatur t.2.19.d. perfectè cantantis qualitates, t. 6. 28.f. definitio, t. 1. 28.c. 1. cum non ſit diſpar, cur diſpar in cordibus noſtris ſit intelligentia, t.4.298.d. dura indurat, t. 4.162.a
Vocum variarum diſtinctiones, t. 4.187.b. & ſeq.
Volantes vt nubes qui, t.4.31.b
Volatilia producta ſecundum firmamentum quomodo intelligendum, t.2.8.b. & ſeq.
Volucres cæli Philoſophorum figura, t.3.319.d. eorum eſca quid denotet, t. 2.110.b. & ſeq.
Voluntas Dei in quibus, t.5.264.a
Voluntur qualis eſſe debeat, t.3.472.b
Votum viri, quando ſit validum vel irritum, t.2.388.d. item innuptæ puellæ, ibid.
Votorum variorum genera, eorumque perſolutio, t.2.288.e.t.2.389.b. perfectiſſima quæ, ibid.
Vpupa peccatorum figura, t.1.141.c.2.142.c.2
Vrbs Domini Eccleſia, vndeq; conſtet, t. 3. 325. d. fortitudinis quæ, t. 4.143. b
Vrbes quadrigarum quæ dicantur, t.3.197.g. earum typus, t. 3.197. h. & t.3.198.a.t.3.220.f
Vri & ſcandalizari cur Apoſt. ſe commemorârit, t.5.368.g
Vrias quid ſignificet, t.1.72.c.2.t.3.78.d
Vrſa, in cuius ore tres erant ordines, myſticè quid ſignif. t.4.20.h
Vrſus quale animal, t.1.131.c.2. ſignat Diabolum, & Veſpaſian. & Titum Imp. ibid.
Vſque dum quomodo interpret. t. 3. 274.g
Vſura in quo conſiſtat, t.4.249. d. tempore iubilæi, in recuperatione venditæ poſſeſſionis fuit illicita, t.2.279.f
Vter corporis mortalis typus, t.1.268.c.1
Vua acerba dentes obſtupefaciens quæ, t. 4. 88. d. t. 4.150.d. t. 4. 247. a
Vulgus quid, t.1.214.c.2
Vulnera diligentis quæ, t.3.353.d
Vulpes Diaboli & hæretic. figura, t.1.132.c.1. & 2
Vultur Chriſti typus, t. 1. 139.c.1. peccatoris item, ibid. t.4.158.c. auis bellicoſa, t.4.142.c.1
Vxor Iob quos ſignificet, t.1.69.c.2. Loth typus gratiam Dei reſpuentium, t.1.64.c. 2. in columnam ſalis verſa quos denotet, t.2. 44. d. & ſeq. t.3. 378. a. eam ducere cur Hieremias tempore captiuitatis prohibeatur, t.4.51.f. eam Deus quomodo amandam aliâs, aliâs odio habendam eſſe dixerit, t.5. 33. g. qualem Sacerdotes ducere poſſint, t.2.254.b.t.2.255.d.t.2.257.b. & ſeq. t.2.309.b. alterius viri pudenda attingentis manus abſcindenda, t. 2. 445.f. eius vota ſub viro an abſoluté ſint irrita, t. 2. 388.f. cuiuſdam ob adulterium ſuſpectæ, & ſacerdoti propoſitæ pulchra ſignificatio myſtica, t.2.327.e.t.2.439.d. ea qua ratione vtendum, t.4.79. g. qualis ducenda, t.4.80.a.

W.

WAlderici Strabi ad Hrabanum poemata, t.6.231.b
S. Wigberti Baſilica apud Herſfeldenſes, t. 6. 142. b. eius ſtructura, t.6.243.a. tranſlatio, ibid. b. eiuſdem Vitæ deſcriptio, ib. c. & ſeq.

X.

XEnodochia quæ, eorumque primus inſtitutor, t.1.195.c.1
Xeroſagia quæ dicatur, t. 1.101.c. 2
Xerxis regni ſolutionem vulpes ex equa creata portendit, t.1.121.c.2

Y.

YAdes quos ſignific. t.5.823.f
Ydra Lernæam ſerpens, t.1.135.c.1
Ydriæ notiones variæ, t.5.823.g
Ylen quid, t. 1. 145.c.2
Yſas cur dicatur inſula ſacrificium, t.1.72.c. 2
Yſopus quid, t. 5.823.g.

Z.

ZAbuli nominis inquiſitio, t.6.236. b
Zabulon habitaculum dicitur, & figura eſt militantis Eccleſiæ, t.1.67.c.2.t.3.17.g
Zacharias memor Domini interp. t.1.76.c.2.t.1.77.c.1. & 78.c. 2.t.3.189.g. gentium Doctorum typus, ib. variæ de eius Patre, & origine opiniones, t.3.229.h.t.230.a
Zambri dicitur, ſtella amaricans, t. 1.71.c. 1. libidinoſi hominis typus, t.2.381.a
Zara vel zares allegoricè Iudæos ſign. præuentos à Gentibus, & cruentatos cæde Prophetarum. t.3.43.b. oriens interp. t.1.69.c.2
Zebee & Salmana Principes Madian cum toto exercitu delentur à Gedeone, t.3.24.d. quid Hebraicè ſignificent, ib.e
Zebul oppugnat ſub ortum Solis Abimelech, t.3. 26. b
Zelans cur Dominus dicatur, t.2.116.c
Zelotypiæ lex eiuſmodi, t.2. 326.b. & ſeq. t.2.439.a
Zelpha quid ſignificet, t.1.66.c.1.t.2.61.f
Zena & Apollo quales, t.5.531.e
Zelus & iracundia hominis dies minuunt, t.3.370.f. D. Pauli in lucrifaciendis Deo animabus quantus, t.4.160. b. ſpiritus feruorem denotat, t.5.823.h
Zigleri reprobanda ſententia, t.3.268. a. t. 3.269.f. ſententiæ huic contraria defenſio, t.3.267.a
Zizania quid, t.5.823.h
Zona, ibid.
Zoroaſter Bactrin. Rex, primus Magiæ inuentor, t.3.241.b
Zorobabel quid ſignificet, t.1.75.c.1.

FINIS.

VITA HRABANI ABBATIS, EDITA A RODOLPHO Pro & M.

for monacho.

PRÆFATIO.

SCRIPTORES rerum Eccleſiaſticarum cum ſapienter, tum etiam vtiliter inſtituerunt vitas & facta iuſtorum, & ſecundum diuina præcepta viuentium virorum, per litterarum reuelationes tradere poſteris; merito à fidelibus magnis ideo laudibus extollendi, quod non inuidioſe ſilentes ea prætermiſerunt; ſed charitate, qua omnibus prodeſſe deſiderat, abundantes, ad exemplum recte viuendi cunctis imitari volentibus fidei veritate ſubnixa, protulerunt. Si enim non ita feciſſent, nequaquam ſcire potuiſſemus, quid ſancti Patriarchæ, quid Prophetæ quid Apoſtoli, quid etiam cæteri ſancti Martyres & Confeſſores Chriſti geſſerint, vel docuerint; quibuſue ſignis & virtutibus ante, vel poſt mortem ſuam claruerint, niſi ex eorum ſcriptis credita & intellecta noſceremus. Quæ ea non captandæ propriæ laudis intentione protulerunt: ſed vt per eiuſmodi exempla ad emendandos prauos mores humanæ præſumptionis; & ad conlaudandam diuinæ maieſtatis potentiam quorumcumque animos incitarent. Itaque eorum laudabile inſtitutum pro modulo meo ſequens, facultate, qua valeo, ſcribere nitor virtutes & miracula, quæ Deus per ſanctos ſuos modernos temporibus noſtris facere dignatus eſt; quorum ſacri cineres regionem noſtram inlati, cotidie fidelibus cauſa ſalutis exiſtunt: credens, me non inaniter, immo vtiliter, & mihimetipſi & multis aliis laborare; mihi quidem, quia præmium laboris mei cum eis, quos ob laudem Dei in ſimili opere ſudantes imitatus ſum, me habiturum eſſe, per Dei gratiam, confidens; aliis vero, quia rebus cognitis veneranda ſanctorum ſolemnia fidelius amplectuntur; & maiore mentis deuotione accenſi, in laudem Creatoris ſui latius adſurgunt. Temporibus igitur Ludouici Imperatoris, qui poſt genitorem ſuum, Carolum Magnum Imperatorem, per annos ſeptem & viginti, Francorum tenuit imperium, multorum reliquiæ Sanctorum ab vrbe Roma in Franciam delatæ ſunt; quarum aliæ quidem ab eis adductæ ſunt, qui iuſſu dominorum ſuorum, vt id efficerent, Romam profecti ſunt; Aliæ vero per clericos ſanctæ ſedis Apoſtolicæ, & ciues Romanæ vrbis allatæ, vel per viam, qua ferebantur, vel in locis, quibus ſuſceptæ & conditæ ſunt, multis & magnis miraculorum ſignis, cuius eſſent apud Deum meriti, claruerunt.

Conſtat namque, reliquias ſancti Sebaſtiani Martyris ab vrbe Roma deuectas, & ab Hilduino abbate apud Auguſtam Sueſſorum, Galliæ ciuitatem, in Eccleſia ſancti Medardi Confeſſoris venerabiliter conditas, tantis & inauditis omnibus retro generationibus florere miraculis; vt reuelatio eorum fidem excederet, niſi certum eſſet omnibus fideliter credentibus, quod Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui glorioſus eſt in ſanctis ſuis, mirabilis in maieſtatibus, faciensque prodigia omnia, quæcumque voluerit in cælo & in terra ſine vlla difficultate, poteſt efficere. Oſſa quoque beatorum Martyrum Marcellini & Petri, Proti atque Hyacinthi, cum reliquiis ſancti Hermetis, non minore miraculorum gloria in diuerſis ſanitatibus infirmantium cotidie fulgent; quæ & ipſa à Roma tranſlata & Einhardo abbati adducta iuxta Mœnum, Germaniæ fluuium, in villa, quæ prius Mullinheim, nunc autem Salgunſtat dicitur, digna celebratione à fidelibus venerantur. De quorum tranſlatione ſignis & virtutibus, quas per eos Deus operatus eſt, quia diligenter memoriæ traditum eſt, hic dicere omitto. De oſſibus vero beati Alexandri Martyris, & aliorum Sanctorum, quorum nomina ſuis locis dicentur, ſcribendum eſſe cenſeo; qualiter, & à quibus, vel ad quæ loca tranſlata ſint, quibuſque ſignis & virtutibus, ſiue in itinere quo ferebantur; ſiue in locis, quibus conditi ſunt, floruerint, memoriæ mandandum: vt cum de tranſlatione, & miraculis eorum, ſecundum veritatem geſtorum fuerit ſermo prolatus: quibus in locis à fidelibus veneranda debeant inueniri, per hæc ſcripta valeat agnoſci.

S Sebaſtiani m. reliquiæ.

IN ea parte Germaniæ, quam Franci, qui dicuntur orientales, inhabitant, locus eſt ex nomine vicini fluminis, *Fulda* vocatus; ſitus in ſaltu magno, qui moderno tempore ab incolis illarum regionum *Bochonia* appellatur; quem ſanctus Bonifacius Martyr, legatus in Germaniam ab Apoſtolica ſede directus, & epiſcopus Mogontiacenſis Eccleſiæ ordinatus; quia ſecretus erat, & à populari frequentia valde remotus, impetrauit à Karlmanno rege Francorum, & cum authoritate Zachariæ, ſanctæ ſedis Apoſtolicæ ſummi pontificis, monaſterium in eo conſtituit monachorum, anno ante paſſionem ſuam decimo; qui fuit ab Incarnatione Dominica quartus & quadrageſimus & ſeptingenteſimus annus. Huic itaque monaſterio, quintus à beato Bonifacio præfuit in regimine Herbanus abbas & præceptor meus, vir valde religioſus, & in ſcripturis diuinis adprime eruditus: cuius omne ſtudium fuit in meditatione legis Domini, & in doctrina veritatis, curaque maxima circa diſciplinam monaſticam, & profectum diſcipulorum; mens eius ad ea diſponenda, quæ ad cultum diuinum pertinent, ſemper erat intenta. Quotienſcumque à curis ſecularibus (quas, prout poſſibile erat, toto niſu declinabat) liber eſſe per-

al. Ualda.

mittebatur, aut alios ſacris literis inſtruebat; aut in legendo vel dictando, diuinis ſcripturis ſemetipſum paſcebat. Inter hæc & alia, quibus in oratione, vigiliis & abſtinentia, cæteriſque virtutum titulis formam ſe ſibi ſubditis præbebat; monaſterium totum domibus apertis & habitaculis congruentibus exſtruxit; & Eccleſiam ex diuerſo metallorum, precioſarumque veſtium genere, pulchra varietate decorauit. Per cellas quoque fratrum ſibi cõmiſſorum, & per alia loca multa ad ſe pertinentia, in quibus prius non erant, eccleſias cum permiſſione epiſcopi ſui conſtruxit; quas collectis vndecumque Sanctorum reliquiis, eorũ nomine & honore conſecrari fecit. Erant etiam per diuerſas prouincias prædia monaſterio ſubiacentia, partim ex donis regum; partim ex liberalitate fidelium perſonarum, propter amorem Dei, & venerationem ſancti Martyris Bonifacii illuc collata; quorum alia quidem per * villicos ordinauit: alia vero, & maxime illa, in quibus eccleſiæ fuerant, presbyteris procuranda atque diſponenda commiſit. E quibus, qui in Italia prædium procurabat, quod Adumar quondam Comes ſancto Bonifacio tradidit, nomine Addo, inde rediens, inter cætera retulit; Alabingum quendam, potentẽ in Italia virum, mandaſſe abbati, quod cuiuſdam ſancti Martyris oſſa vellet ei tranſmittere, ſi congruus ab eo venerationi illius locus exhiberetur; partemque hæreditatis ſuæ, quam in Francia, vnde oriundus fuit, habebat, ſolemni donatione loco illi conferre diſponeret, ad deſeruiendum vſibus eorum, qui ibi eſſent ſeruituri. Quibus ille auditis, quia multum in Domino gauiſus, talium rerum deſiderio non parum mouebatur, abſolutiſque celeriter cauſis, propter quas presbyter venerat, remiſit eum in Italiam; mandans memorato viro Halabingo, in translatione reliquiarum ſancti illius Martyris non ſegniter agendum; quin potius propter varios euentus rerum, omni velocitate, vt efficeretur, eſſe feſtinandum. Iam ſe diuinis officiis faciendis baſilicam congruentem habere conſtructam, & omnia parata, quæ ad ſuſceptionẽ & cultum huiuſmodi rerum vſus expoſcit; neque aliquid eſſe ex hac parte impedimenti, quin pollicitationem ſuam, ſi voluntas non defuerit, valeat implere. Cumque profectus eſſet presbyter, vt in Italiam reuerteretur; contigit, vt quidam Diaconus Romanæ Eccleſiæ, nomine *Deuſdona*, veniret in Franciam, ſpecie quidem, quaſi pro quibuſdam ſuis neceſſitatibus Regis opem imploraturus; re autem vera ſanctorum, quas ſecum habebat reliquias, alicui religioſorum in Francia virorum daturus, cuius adiutorio poſſet inopiæ ſuæ aliquod capere ſupplementum. Tranſcenſis igitur Alpium iugis, cum ad plana & campeſtria deſcendiſſet, in finibus Alamannorum venit ad quandam villam, quæ vocatur *Kentibruto*, in pago *Turibgaune*, vbi Eccleſiam cũ reliquiis ingreſſus, cum benigne à presbytero ſuſceptus eſſet; dedit ei partem reliquiarum beati Alexandri Martyris ſub altare Eccleſiæ conlocandam. Quo facto, mox, quanti meriti apud Deum eſſet, miraculis declarantibus, cœpit oſtendi. Audientes enim populi ſanctorum allatas reliquias eſſe; debiles, & ægrotos, & variis incommodis afflictos vndique cœperunt adducere; credentes, per orationes ſanctorum, priſtinam recuperare ſanitatem. Inter quos femina quædam, immundo ſpiritu poſſeſſa, baſilicam introiuit: cumque à presbytero, iuxta morem eccleſiaſticum, exorcizaretur; per os illius dæmon reſpondit: Si ab ea fuiſſet eiectus, ſtatim in aliud vas, quod ſibi in eadem regione conceſſum eſſet, ingredi deberet; Othmarum quendam, quem intraturus eſſet, ex nomine deſignans: Ad quem presbyter, quia non procul habitabat, mox nuntium mittens; iuſſit vt confeſſione facta, peccatorum pœnitentiam ageret: ne forte facinorum ſuorum merito * fieret inimico. Qui præceptis obediens, ad pœnitentiam, quam Diabolus ſemper auerſatur, tota mente confugiens, inſidias euaſit inimici: Dæmon vero per virtutem ſancti Martyris ipſa die eiectus, fœminam, quam tenebat, ſanæ mentis & incolumem reliquit. Item quædam femina, orationis cauſa veniens ad reliquias ſancti, duas inaures pro munere obtulit ad altare; quas ancilla, quæ in eius obſequio erat, ſuper altare poſitas concupiſcens; cum inter cæteras mulieres, quæ aduenerant, orationi incumberet, optauit in corde ſuo, vt eas cum iuſtitia redemptas habere potuiſſet. Cumque inter orandum id animo volutaret, mox mirum in modum, aliis ab oratione ſurgentibus, ipſa ſe erigere nullatenus potuit; ſed ita vt ſuper genua ſua orationi incubuit, quodam rigore contracta permanſit: Interrogata autem à presbytero cauſam peccati, cuius merito tam ſubitam membrorum contractionem pertuliſſet, vel quid animo gereret, quando in oratione procubuit? Reſpondit, nullam ſibi aliam læſionis ſuæ cauſam videri, quam inaurium illarum concupiſcentiam. Cui presbyter: *Si ſancti*, inquit, *Alexandri voluntas ſit, ſic eas, ſicut deſideraſti, poſſideas: Surge & tolle illas de altari.* Ad cuius vocem, mox illa, ſanitate recepta, ſurrexit, linteumque, quod circa caput ſuum habuit, ad altare volens offerre, nullo conamine de capite potuit abſtrahere. Quod cum videret presbyter, & ex recuperatione ſanitatis intelligeret, puellæ etiam inaures, quas deſiderauerat, diuinitus eſſe conceſſas, datis ei inauribus ait; *Accipe munus, quod deſideraſti, atque tibi gratũ à ſancto Dei non pro temporali precio cognoſce eſſe donatum.* Illa vero gratias agens Deo, & merita ſancti Alexandri glorificans, domum cum domina ſua gaudens reuerſa eſt. Poſtea contigit, quaſdam paupérculas mulieres orandi gratia ad ſanctas illas reliquias deuota mente properantes veniſſe ad fluuium Thuriſco; cumque non poſſent abſque nauigio tranſire nec haberent, quod pro naulo darent: (non enim eis erant, niſi quinque tantum panes ad viaticum:) Nauta autem cum vehementer inſtaret, naulum ab eis exigens: tandem obtulerunt ei quatuor panes, vno tantum ſibi ob neceſſitatem victus reſeruato: ſed cum ille adhuc non adquieuiſſet, dederunt ei & quintum. magis eligentes ad tempus famem moribundi corporis perpeti, quam victuram perpetuo animam ſanctæ orationis fructu priuare. Recepto autem quinto pane, in alteram amnis ripam feminas miſer ille nauigio tranſpoſuit; aſſumptiſque panibus, ac cæteris, quas ſimili inhumanitate contraxerat, rebus, ad propria redire volens; ſubita neruorum duritia ita deriguit, vt de loco, in quo erat, vllo ſe conamine mouere non poſſet: ſtabatq; ſtupefactus, ac pauore perculſus, cogitare cœpit, vnde ei tanti mali contingeret caſus: Tandem, accuſante conſcientia, in ſe reuerſus, ſcelus, quod commiſerat, recognoſcit; commiſſique pœnitens, ad Sancti reliquias, quæ iam tunc ab omnibus fere regionis illius incolis religioſa veneratione frequẽtabantur, pro abſolutione ſua ire deſiderat: ſtatimque, diuina miſeratione, gradiendi facultatem recipiens proficiſcitur. Eccleſiam intrat, panes ante altare cum publica facinoris ſui confeſsione deponit. Quos vt mulieres receperunt integram ſanitatem adeptus, domum ſuam cum gaudio repetiuit. Item quidam de comitatu Geraldi comitis, nomine Perathgarius, filius Theodaldi, iter agens: cum veniſſet ſecus Eccleſiam, in qua ſancti Martyris poſitæ ſunt reliquiæ, & vellet præterire: ammonitus à puero, qui comitatus eſt eum, vt ad ſacras reliquias cauſa orationis, paululum declinaret: reſpondit, ſibi tunc quidem eſſe feſtinandum propter legationem domini ſui peragendam: tempore vero oportuno ad orationẽ eſſe veniendum. Inter hæc verba ſubito equus, cui ſedebat, inuiſibili potentia fixus ſtabat immobilis; &, licet nimium calcaribus fatigatus, nullo modo ad ambulandum poterat impelli. Vnde factum eſt, vt confuſus, ac pauore perterritus deſcenderet de equo: & quod prius equitando facere contempſit, impleuit ambulando. Perrexit igitur ad Eccleſiam, & coram reliquiis ſancti Dei Martyris, expleta ſuppliciter oratione: agrum iuris ſui, qui poſſeſsioni Eccleſiæ illius contiguus erat, pro ſalute animæ ſuæ, ſolemni donatione ei contulit; ſicque itinere ſuo, quo miſſus fuerat, libero curſu perrexit. Alio quoque tempore contigit, vt vir quidam de orientalibus Alamanniæ partibus cum ſociorum ſuorum comitatu non modico, cauſa orationis, ad prædictas reliquias veniret, portans ſecum donaria ad ſacrarium do-

Margin notes: * *Laicos.* — *Deuſdona.* — * *Videtur deeſſe vox, obnoxius.*

mini

mini offerenda. Quæ cum poſuiſſet ſuper altare, protinus elapſa in terram ceciderunt; factumque eſt, vt tertio ſi, expoſita, nihilominus in terram corruerent: Vnde presbyter intelligens, aliquid ineſſe latentis nequitiæ, menti vel actibus offerentis: ait ei, vt ſua tolleret; & ad propria remearet, monuitque eum circa ſalutem animæ ſuę eſſe ſollicitum, ac pura confeſſione & dignis pœnitentię fructibus conſcientiam ſuam mundare, quo orationes eius & munera deinceps Deo potuiſſent eſſe placabilia. Erat vir quidam in eadem regione, Sygibaldus nomine, ex cuius ſeruis, inter cæteras multitudines, quæ ad orandū confluebant, vnus ad Eccleſiam venit, ſuſceptuſque à germano ſuo eiuſdem Eccleſiæ ſeruo, apud eum diebus aliquot manſit. Cum autem reuerteretur, ſubito in itinere, quo gradiebatur, obmutuit: Qui vero cum eo erant, cognito, quod acciderat, duxerunt illum ad dominum ſuum, eique geſtæ rei ordinem per omnia pandebant: Dominus vero ſerui ſtatim eum remiſit ad Eccleſiam, & quia per merita ſancti martyris Chriſti recuperata priſtina ſanitate curatus eſt, tradidit eum in loco reliquiarum eius perpetuo ſeruiturū. Multa quidem & alia in eodem loco diuinitus fieri miracula, à commeantibus celebri ſermone nunciantur: quæ huic operi, ne forte prolixa narratio legentibus faſtidium generaret, inſerere nolui: hæc autem, quæ commemoraui, in quodam libello, inde allato, ſuſcepi, & eodem ordine, quo ſcripta erant, licet non eis verbis, quia certa eſſe videbantur, inſerui, vt ex his cætera, quæ vulgari ſermone referuntur, veracius credi, & certius valeant ſciri.

Supradictus autem diaconus, itinere, quo cœperat, in Franciam venit, ac primum ſe ad Einhardum contulit, cuius ſupra mentionem feci: erat enim ei familiaris: deinde commendatis ſub ſignaculo ſanctorum reliquiis, ibi in eccleſia beatorum martyrum Marcellini & Petri conſeruandis; Mogontiam profectus eſt, vbi tunc erat quidam presbyter ex monachis noſtris, nomine Theotmar, pro cauſis quibuſdam ab abbate ad Orgarium archiepiſcopum miſſus. Is cum Diaconum vidiſſet, cognito, quod eſſet Romanus, percontatus eſt, ob quam cauſam tam procul à patria peregre eſſet profectus, auditiſque cauſis itineris, hortari eum cœpit, vt partem reliquiarum, quas ſe habere confeſſus eſt, ſuo donaret abbati, ſciens, ſe proculdubio, ob id, bene ab eo fore remunerandum. Placuit Diacono ſuadentis conſilium, factaque promiſſione dimiſit presbyterum die, qua tunc inter eos conuenerat, ad locum, vbi reliquias dimiſit, obuiam ei reuerſurum, & ſi abbati conuentio eorum placuiſſet, reliquias ſuſcepturum. Ille autem cum feſtinatione monaſterium reuertens, primum reſponſa Archiepiſcopi retulit Abbati: deinde quomodo cum Diacono de reliquiis condictum habuerat, intimauit. Quibus ille auditis, valde gauiſus eſt, volenſque velociter experiri fidem ſponſionis, remiſit eum, & alterum cum eo presbyterum ex fratribus noſtris, nomine Arhtarium cum munuſculis, ſicut promiſſum erat Diacono, perferendis. Ad cuius hoſpitium cum veniſſent, allatis muneribus, reliquias, quas promiſerat, repoſcebant. Tū ille: *Deliberatum*, inquit, *habeo, vobiſcum pariter ad monaſterium proficiſci, & non ſolum partem reliquiarum, ſicut promiſi, ſed etiam totum, quod modo habeo ex omnibus, quas ad hanc patriam adtuli, veſtro abbati offerre, eiuſque fidei me, cum eis pariter committere.* Erat autem eo tempore feſtiuitas ſanctorum martyrū, Marcellini & Petri, ad quam, quia magna multitudo populi confluxerat, & Diaconus quoſdam ex eis, apud quos hoſpitabatur, ſuſpectos habebat: (veritus eſt enim, ne forte eorū machinationibus, vel fraude, vel violentia reliquias amitteret:) viſum eſt eis, non prius loco egredi, quam, trāſacta feſtiuitate, populus ad ſua remearet, miſeruntque ad abbatem, Diaconi voluntatem nunciantes: ipſi interea, quæ itineri ſuo, & ſubuectioni ſanctarum reliquiarum neceſſaria videbantur, parare curabant. Erat etiam non procul ab eis presbyter, vnus ex fratribus noſtris nomine Anthadus, præpoſitus locorum in illis partibus monaſterio ſubiacentium, cui iniunctum erat, vt ſtatutis temporibus inde neceſſaria fratribus amminiſtraret. Hunc ſtatuerunt accerſire, quo facilius id, quod inchoatum habebant, & efficere moliebantur, fraterno roborati cōſilio, implere potuiſſent. Qui cum veniſſet, & finita ſolemnitate populus ex maxima parte iā receſſiſſet paratis omnibus, quæ itineris eorū vſus poſtulabat, loculum, quo ſanctæ reliquiæ erant recondiię, *eleuant, cum hymnis & laudibus ferre cœperunt, vndique per viam confluentibus populis, & elata in excelsū voce diuinas laudes cantantibus, ac ſic, iter eorū Domino proſperante, cum turbá non modica, quæ feretrum ſequebatur, die altera ad monaſterium venerunt, fratres autem occurrerunt eis cum crucibus ac cereis aduentum eorum præſtolante Abbate in Eccleſia beati Iohannis Baptiſtæ, quæ erat in itinere eo, diſtans à monaſterio, Africum verſus quaſi ſtadiis nouem. In quam *ij Non. Iunii cum ſacris reliquiis intrantes populo, qui eos, de diuerſis veniens, per ſaltum ſecutus eſt, & iam reuerti volebat, orandi ac vota ſoluendi ſpatium dabant. Quibus peractis leuantes loculum, ad monaſterium venerunt, ac Baſilicam beati Bonifacii martyris cum laude & lætitia ingreſſi, iuxta altare, in parte meridiana, feretrum cum ſacris cineribus poſuerunt. Altera autem die Deuſdona Diaconus, & germanus frater illius, nomine Theodorus, laicus, primo mane cum abbate ac duobus presbyteris, quorum ego alter eram, ſeorſum Baſilicam ingreſſi, loculum aperuerunt, & ſingulorum oſſa ſanctorum, ſicut in puluinis ſemotim condita fuerant, proferentes, abbati dederunt, coxam videlicet ac pedē ſancti Alexandri papæ & martyris: & brachium *Fœliciſſimi* Diaconi, caput ſanctæ *Concordiæ* martyris, ac partē de oſſibus ſanctorum epiſcoporum, *Fabiani* atque *Vrbani* martyrum Chriſti; ſedem beati Caſtuli: ac dentē ſancti Sebaſtiani: De oſſibus ſanctorū Pamphili presbyteri & martyris Papiæ, Mauri atq; Victoris: ſanctæ quoq; Fœlicitatis matris ſeptem filiorum, & ſanctarum virginum ac martyrum, Emmerentianæ atq; Baſiliæ, partes non paruas, in ſingulis ſacculis ſeorſum conditas. Quas cum ille venerabiliter ſuſcepiſſet, & cum honore ac reuerentia deoſculatas loculo reconderet, poſt paucos dies, remuneratum Diaconum ac fratrem eius remiſit in patriam, promittentes, ſe cum aliis ſanctorum reliquiis (ſi eis vita comes ac diuinus fauor adeſſet) iterum ad eum eſſe venturos. Poſtquā illi reuerſi ſunt, vt irent in patriam ſuam, euolutis diebus admodum paucis, memoratus abbas cum authoritate Orgarii Archiepiſcopi Mogontiacenſis Eccleſiæ per Reginbaldum chorepiſcopum eius, oſſa ſanctorum martyrum Alexandri & Fabiani cum magno honore intulit in Eccleſiam beatæ genitricis Mariæ, ad ſeptentrionalem plagam monaſterii ſuam, atq; in arca ſaxea incluſis eorū plumbeis loculis ad orientem altaris collocauit, 4. Kal. Auguſti, erigens deſuper ligneum ædificium, mechanica arte fabricatum; quod argento & auro atque lapidibus, pulchra varietate, decorauit: addens etiā verſus, quibus, vnde, & quo, & ad quē tranſlati ſunt, declaratur, metrica lege compoſitos, & litteris aureis ſcriptos, hoc modo:

Pontifices ſummi, huc quos iuſſit habendos,
Rectores fuerunt ſedis Apoſtolicæ,
Hos ſeruos Chriſti Hraban ſuſcepit ouando;
Illorumque oſſa hic condidit & loculo.
Leuita ergo duo prædicta ex vrbe ſecuti
Venerunt iſthuc digni & [illegible] ſuo,
Quos idem famulus Domini [illegible] obuius aſtans
Supplex accepit, hicque ſimul poſuit:
*Martyr Alexander martyr *Fabianus & ipſe,*
Huc venere ſimul, doctor vterq; pius.
Diſcipuli Syxti papæ, dignique miniſtri;
Fœliciſſimus hic Agapituſque manent:
*Omnes hi pariter aulam hanc *ſacris oſſibus ornant,*
Virgo Dei genitrix quam dicat & meritis.
Vos quoq;, qui intraſtis templum, iſtos cum preceſſiſſe
Patronos vobis quærite in auxilium.

Reliquorum vero ſanctorum oſſa, qui ſupra nominati ſunt in arca, quam ad inſtar arcæ fœderis Dei ex ligno fabricatam atque deauratam cum Cherubin ac vectibus ſuis in baſilica beati Bonifacii martyris in abſida orien-

Margin notes: *Einardus abbas.* — *Theotmar Otgarius archiepiſcopus.* — *Arthariꝰ.* — *Anthadus.* — *fort. eleuantes.* — *pridie.* — *Deuſdona. Theodorus* — *al. Apoſtolicorum.* — *al. Fauiani* — *Otgarius. Reginbaldus.* — *al. Fauian.* — **Fauianus* — *al. ſatis.*

tali poſuerat, condidit, donec venerationi eorum locum congruum pararet. Quod & poſtea cum Dei adiutorio, quam celerrime potuit, deuotus impleuit. Hæc autẽ geſta ſunt anno ab incarnatione Domini DCCCXXXV. Indictione XIII. Regnante Domino noſtro, Ieſu Chriſto: Qui cum Deo Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat, Deus per omnia ſecula ſeculorum Amen.

Poſthæc autem anno ſequente venit quidam laicus ab vrbe Roma, Sabbatinus nomine, cum ſociis ſuis in Franciam, ferens ſecum reliquias: auditoq; nomine ſupra memorati Abbatis, cuius deuotionem in diuino ſeruitio, ac veneratione ſanctorũ longe lateq; fama diuulgabat. Venit ad eum 8. Kal. Maii, deditq; illi oſſa ſancti Quirini martyris, qui fuit in Siſcia vrbe Pannoniæ quondam epiſcopus, & oſſa beati Romani militis, qui à beato Laurentio baptizatus, ſtatim capitali ſententia conſecutus eſt martyriũ: De corpore ſancti Cornelii papę oſſa 13. & de corpore ſancti Calixti papę 10. De corporibus vero ſanctorum Nerei & * Achillei oſſa 16. Sancti autem Turturinini oſſa 10. & ſancti Stactei de cineribus corporis maximam partẽ, & oſſa 10. Ille vero vniuerſa hæc venerabiliter ſuſcepta in arcã, quã ſupra ſub duob. Cherubin poſitã diximus, ſupplici deuotione collocauit. Igitur dum hæc agerentur, Addo presbyter abbatis, quẽ ſupra ad Alabingum quendam pro ſuſcipiendis alicuius ſancti oſſibus Italiã miſſum fuiſſe retulimus, corpus beati Venantii martyris, in territorio Ariminenſis vrbis inuentũ, ſuſtulit, & in Franciam redire feſtinauit: Ac primo quidẽ propter metum incolarum, illud occulte ferebat, deinde vero poſtquam Alpium iuga tranſiit, & in fines Baioariorum peruenit, iam ſecurior effectus, feretro impoſitum, confluentibus vndiq; populorum turbis, & excelſa Deũ voce laudantibus, detulit in cellam, quę vocatur Suolenhus, ſitam in regione Sualauel dominorum, & ad Auſtralem plagam altaris eccleſiæ in feretro, ſicut allatum erat, honorifice poſuit. Erat autẽ eo tempore prępoſitus cellæ illius ex fratribus noſtris, nomine Santharatus; qui ſtatim miſſo nuntio omnem rei geſtæ ordinem mandauit Abbati, rogans ſibi renuntiari, verũ ſanctas illas reliquias in eo loco, vbi tunc erant, permanere voluiſſet: an ſibi ad monaſterium transferri. Omnes enim populi regionis illius id petebant, idq; ſummis votis optabant, vt corpus ſancti Martyris ibi habere mererentur, cuius opem in diuerſis infirmitatum ſanitatibus cotidie ſentiebãt. Abbas vero cum audiſſet, mox de ſuis duos monachos presbyteros miſit ad prædictum fratrem, præcipiens eis, quanta potuiſſent celeritate, ſanctas illas reliquias ſibi adferrẽt. Erat enim iam tunc per omnes pene regiones illas celebre nomen ſancti Venantii martyris, propter virtutes & miracula, quæ Chriſtus, Dominus & rex Martyrum, per eum facere dignatus eſt. De quibus, quæ facta ſunt in eodẽ loco, priuſquam venirent, qui ab abbate miſſi fuerant, paucis arbitror eſſe perſtringenda. Nam cũ adhuc feretrum cum ſacris oſſibus iuxta altare eſſet poſitum, quædam femina de ipſo pago, quæ ante ſex annos oculorum lumen amiſerat, rogauit, ſe illuc adduci, credens ſibi per merita & orationes ſancti Venantii Dominum propitiari: cumque perducta eſſet, & ante feretrum proſtrata ſuppliciter oraſſet, viſum recepit. Poſt hæc altera mulier filium ſuum ſexennem, ex vtero claudum, ante reliquias ſancti Martyris poſuit, & expleta laude veſpertina, cœteris ad ſua regreſſis, ipſa cum puero pernoctauit, mane autem facto, ablatum adhuc ſicut fuerat, debilem domum reportans, in lectulũ poſuit: cellariumq; ſuum, vt puero panem daret, intrauit, à quo cum fuiſſet egreſſa, filiũ ſuum, quem claudum in lecto reliquit, cum aliis eiuſdem loci pueris in platea ludentem repperit, ita ſanum, vt nec ſignum aliquod in eo priſtinæ debilitatis remaneret. In quo liquido oſtenditur, quod ſuffragantibus meritis ſancti Venantii puer ille ſanatus ſit per virtutem eius, qui & filiũ Reguli, & puerũ centurionis verbo curauit, & in omni loco pręſentia ſuę maieſtatis, quęcũq; voluerit, facilime poteſt efficere, Ieſus Chriſtus, ſaluator noſter, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, Amen. Hæc quidẽ duo miracula, quæ modo retuli, ab eis, qui præſentes erant, & ea ſe vidiſſe teſtati ſunt, didici; cætera vero, quæ ſcripturus ſum, ipſe coram poſitus vidi, quia ex eis, qui ad perferendos ſacros cineres miſſi fuerant, vnus eram. Igitur cum veniſſemus ad locum, quem *Suolenhus* vocari ſupra diximus, paratis celeriter omnibꝰ, quæ ad deuectionem ſanctarum reliquiarum neceſſaria videbantur, prima luce poſt completum matutinum officium, celebratis ex more miſſarum ſolemniis, cum ingenti luctu ac mærore eorum, qui ibidem erant remanſuri, ſanctum illum theſaurum ſuſtulimus, atque iter ingreſſi portare cœpimus. Erat enim cœlum graue, nubib. obſcuriſſimis, & quæ cito in ingentem pluuiam reſolui poſſent, niſi id virtus diuina fieri prohiberet. Nam tota nocte illa, ſine intermiſſione pluebat, ita vt nobis iter illud ea die inchoari poſſe, minime videretur: ſed ſuperna gratia per merita ſancti ſui, id quod timebatur, longe aliter eſſe fecit. Nam vt pergere cępimus, mox diſſipatis nubibus, cœli ſerenitas venit, & per viam luti parum inuentum eſt. Riui quoq;, qui in tam magna & iugi pluuia, vt ea nocte erat, creſcere ſolebant, pede nihil creuiſſe reperti ſunt. Pergentes autem per ſingulas villas, obuiis populorũ turbis excipiebamur; qui nos in dicendis laudibus diuinis, & in ſacro onere ferendo, non ſegniter adiuuabant, donec veniremus in locum qui vocatur *Holzkircha*, ſitum in Alamannia: vbi congregata maxima multitudine promiſcui ſexus & ætatis cum ingenti lætitia ſuſcepti ſumus: Erat autem ibi oratorium non grande, quod intrare ac feretrum inferre volentes, præ multitudine turbarum, quæ præibant, & quæ ſequebantur, minime potuimus, ac per hoc ſub dio, in loco æditiore altari erecto, ac feretro iuxta illud poſito, rurſus miſſarum ſolemnia celebrauimus: vbi inter celebrandum duæ mulieres ſpiritus immundis obſeſſæ vexari cœperunt, & mox per virtutem Chriſti, ac merita ſancti Venantii, fugatis dæmonibus, integerrimam mentis & corporis meruerunt recipere ſanitatem. Expleta autem miſſarum celebratione, cum populus ad ſua reuertiſſet; oratorium, quod vicinum erat, ſanctos cineres intulimus ac feretrum pone altare poſuimus; ordinatis, qui ibi excubias ducerent, atque diuinis laudibus dicendis operam darent, ipſi nos in hoſpitium recepimus. In ipſa autem nocte, cum ad nocturnas vigilias diuinæ laudes dicerentur, quędam mulier muta, per merita ſancti Martyris, ſoluto linguæ vinculo, loquelam recepit; Nec multo poſt altera mulier ſpiritu immundo poſſeſſa, & brachium habens aridum, per orationes ſancti martyris eiecto dæmonio ita perfecte corpore & mente ſanata eſt, vt die craſtina feretrum cum cœteris ipſa portaret. Mane autem facto cum miſſarum ſolemnia agerentur, quædam mulier, quæ tribus ſemis annis cęca fuerat, viſum recepit. Et altera, dextram manum habens debilem, per merita ſancti conſecuta eſt integram ſanitatem. Cum autẽ inde promouere paraſſemus, & in ipſo profectionis noſtræ articulo ſolemniter à ſacerdote diceretur Oratio: vnus ex clericis, qui nobiſcum erant, nomine *Otberi*, cui ſuſcipiendorũ munerum, quæ à populo offerebantur, cura commiſſa fuerat; partem quandam allatæ pecuniæ * furatus, ſubito cecidit, & in conſpectu totius multitudinis, quę innumerabilis vndiq; confluxerat, ſpiritui traditus immũdo vexari cæpit, & eouſq; à dęmonio poſſeſſus eſt, donec à circumſtantibus allata pecunia, quã in zona abſconderat, per merita & orationes ſancti Dei Martyris tam perfecte curatus eſt, vt ab eodẽ loco incolumis cum laude Dei, ac publica ſceleris ſui confeſſione feretrum comitaretur, donec loco ſuo ſanctæ reliquiæ conderentur. Neq; enim prius aliquid huiuſcemodi inſaniæ ab infantia, vſque ad tempus illud, in eo auditum aut viſum eſt, ſed nec poſtea, quamdiu vixit, poteſtas in eum data eſt inimico. Igitur inde profecti venimus in villam, quæ vocatur *Trubtimintiga*: vbi iuxta ſacros cineres in eccleſia poſitos, quatuor mulieres in ipſa nocte ab immundis ſpiritibus liberatæ ſunt.

Nec prætereundum arbitror eſſe miraculum, quod merito huic ſancto Dei adſcribitur: Ante enim quam ad prædictam villam ventum eſſet: quædam

matro-

Sabbatinus.

* *al. Abillei.*

Solenhoff ad marginẽ erat notatum.

Santharatus.

Ioan. 4. Matth. 8

* *al. fraudatus.*

Digitized by Google

matrona nobilis, audito, quod per regionem illam ſancti Dei reliquiæ veherentur; erat enim in via ad alium quendam locum ire volens: recto, quo tendebat, itinere, obuiam nobis properauit, fibulamque ſuam auream, quam lingua Francorum *Spangam* vocant, in ipſo tranſitu perdidiſſet: quam cum diu cum omni comitatu ſuo, qui erat non modicus, quæreret, & minime reperiret, cæptum iter carpebat dicens: *Si domino noſtro Ieſu Chriſto placet, cuius ſancti famuli reliquiis ſupplex occurro. fibula, quam perdidi, facile eſt, vt à quolibet inuenta mihi reſtituatur.* Venit ergo, & adoratis reliquiis, oblatiſque muneribus cum rediret, occurrit ei quidam homo ignotus, eandem fibulam præ ſe ferens in manu: quam cum illa ſuam fore dixiſſet: *recipe,* inquit, *quia per orationes ſancti, cuius reliquias venerata es, reddita eſt tibi.* Atque ita mulier accepto, quod ſuum erat, itinere ſuo pergebat, laudans & benedicens Deum. Altera autem die, celebratis primo mane miſſarũ ſolemniis, cum ſanctis cineribus iter ingreſſi, venimus in locum, qui vocatur *Haſſareodt*; in quo monaſterium eſt monachorum; qui egreſſi cum crucibus & capſis, ſanctorum reliquias continentibus, diuinas laudes concinentes, ex illa parte fluminis aduentum noſtrum expectabant: Nos vero cum veniſſemus ad pontem fluminis, propter multitudinem, quæ ab Alimannia nobiſcum venerat, & iam redire volebat, vt orandi locum haberet, parumper conſtitimus. In quo loco ex accolis regionis illius non minima pars populi è diuerſo nobis occurrit, inter quos fœmina quædam vellus lanæ ferens cum manum ad feretrum, munus oblatura, extenderet; lana, quam tenebat, velut fumus, euanuit. Quod cum vidiſſet illa, pauens ac tremens cœpit quærere preſbyterum, cui peccatorum ſuorum confeſſionem daret, conſiliumque ſuæ ſalutis acciperet. Interrogata autem, ſi lana, quæ de manibus eius euanuit, eſſet furtiua: confeſſa eſt, non à ſe furatam, ſed à quadam ſocia ſua ſibi fuiſſe donatam: cumque res diligenti inquiſitione veſtigaretur: inuentum eſt, quod ouis, à qua vellus illud ſumptum eſt, proprio poſſeſſori erat fraude ſublata Ibi quidem turba illa, quæ nos, vt diximus, ab Alamannia proſecuta eſt, adoratis atque oſculatis ſacris reliquiis, domum reuerſa eſt. Monachi vero, qui nos in altera fluminis ripa operiebantur, & alia multitudo, quæ nobis ibi occurrit, comitati ſunt nos diuinis laudibus vſque ad eum locum, in quo ſimili modo ab aliis occurrentibus excipiebamur. Quæ cum ſimiliter, vt prior, facta oratione, ad ſua reuerſa eſt. Hoc modo per ſingulos dies à mane vſq; ad veſperam comitantibus nos, & Kyrieeleiſon cantantibus populorum turbis, cum ingenti gaudio gradiebamur.

Cum autem adpropinquaſſemus villæ, quæ vocatur *Hamalunburg*, ſita ſuper fluuium nomine Sala: quæ fuit quondam fiſcus regius, donec ex largitate Pipini regis Francorum, partibus ſancti Bonifacij martyris, ſolemni donatione collata eſt; occurrerunt nobis cum cereis & crucibus fratres noſtri, qui habitabant in cella, quæ ob hoc, quod ab eo quondam eſt habitata, *Bauguſſi* vocatur: & cum eis ingens multitudo virorum ac mulierum ex diuerſis locis vndique confluentium. Inter quos erat claudus quidam, de ipſa villa, quam ſupra nominaui; qui propter cruris ac pedis vnius imbecillitatem, duobus ſe baculis ad incedendum ſuſtentabat: is cum nobis paulolum conſiſtentibus, populus, qui occurrit, ſacras reliquias adoraret, in conſpectu multitudinis, per merita ſancti martyris, tam perfectè curatus eſt; vt vltra in ambulando baculorũ amminiculo non egeret. Cum autem, pergentibus nobis, & ſacrum onus ferentibus, ventum eſſet ad fluuium; inuenimus Abbatem noſtrum cum ſacerdotibus, ac monachis, & magna multitudine hominum in altera ripa fluminis aduentum noſtrum expectantem. Erat quidem ibi tranſitui noſtro nauis parata, ſed non in apto loco ad terram ſubducta; idcirco præceptum eſt nautis, vt eam nobis obuiam ducerent: qui longe ſurſum ab eo loco ad littus venimus: Illis vero feſtinantibus, vt iuſſa explerẽt, cum funem ſoluiſſent, & in amnem deſcendere paraſſent; ſubito è manibus eorum

al. Hamelburg.

lapſa in amnem, vi quidam inuiſibili contra impetum fluminis acta ferebatur, donec ad locũ, quo ſacrum onus ſuſceptura erat littori applicita peruenit. Tranſpoſitis autem reliquiis, & in prato adiacente miſſarum ſolemniis propter multitudinem ſub dio celebratis, cum in oratorium, quod in villa erat, feretrum cum ſacris cineribus poneremus: Mulier quædam neruorum contractione ita curuata, vt penitus ad videndum cœlum ſe erigere non poſſet: cunctis, qui aderant, videntibus, coram ſancti Dei reliquiis ab incommodo, quo iam per multos annos laborabat, in momento temporis virtute diuina liberata eſt. Poſtera die inde profecti, venimus in locum, vocabulo *Libtoluesbab* qui eſt in ſaltu Boconia: 4. leucis diſtans à Vuldenſi cœnobio: vbi ſuſcepti ab accolis ſyluæ, quorum magna multitudo obuiam venerat, cum in oratorio feretrum poſuiſſemus: quædam mulier paupercula filium ſuum ſexennem, à natiuitate ſurdum, & mutum, in vlnis ferens, ante ſancti reliquias poſuit, ibique pernoctans, die craſtina, vt populi dicebant, audientem & loquentem reportauit: Nos vero completis matutinorum laudibus, miſſarumque ſolemniis rite peractis, cum populis diuinas laudes concinentibus, iter ingreſſi, cum veniſſemus ad conſpectum monaſterii, ecce abbas noſter, qui nos pridie præceſſit, ad ordinandam ſuſceptionem ſanctarum reliquiarum, obuiam venit, & cum eo omnis multitudo fratrum noſtrorum, exceptis, quos vel ætas, vel infirmitas exire prohibuit, cum crucibus & cereis, portantes in loculis oſſa beatorum martyrum, Vrbani & Quirini: quæ de Roma nuper allata ſupra memoraui.

al. Lichtersbach.

Erat etiam cum eis, & Reginbaldus chorepiſcopus, & infinita hominum multitudo, qui propter letanias maiores: quæ tunc Idibus Maij menſis de diuerſis locis ad monaſterium conuenerant: cumque ſuppliciter adoraſſent cum ſumma veneratione, ſuſceptum corpus beati Venantii martyris, eccleſiam ſancti Ioannis Baptiſtę, quę diſtat, vt præfatus ſum, à monaſterio quaſi ſtadiis nouem, cum hymnis, & laudibus intulerunt. Quod Reginbaldus chorepiſcopus, facta oratione in abſida Eccleſiæ ad orientem altaris in arca ſaxea recondidit, cineresque ſanctorum martyrum, Vrbani & Quirini, pariter adpoſuit, ſingulos ſeorſum, in ſingulis loculis incluſos: vbi, orationibus eorum fideliter Deum deprecantibus, beneficia præſtantur vſque in præſentem diem, ad laudem & gloriam domini noſtri Ieſu Chriſti: Qui cum Deo patre & Spiritu ſancto viuit & regnat, Deus per omnia ſecula ſeculorum. Abbas vero deſuper ligneum erexit ædificium, quod ex auro & argento decenter ornauit, ſcriptis in circuitu metricis verſibus, geſtæ rei cauſam declarantibus, hoc modo:

Præcurſor Domini, Chriſtum qui tinxerat vndis,
Hanc aulam inhabitat ſanctificatque domum,
Quatuor hancq; viri, Chriſti magnalia ſcriptis
Qui iam expreſſerunt, ecce colunt pariter,
Sed homines ſancti valde, & ſacro ordine clari,
Non minus exaltant nobilitantq; locum,
Quos huc diuerſis duxit ex partibus Orbis,
Seruorum Domini ſtrenuus actus amor:
Vrbanum Roma, Quirinum Siſcia miſit,
Quos pie ſuſcipiens continet iſte locus,
Inſignis præſul ſanctus Venantius, atque
De Arimino veniens hic ſimul ipſe manet.
Hos quoq; ſuſceptos Hrabanus hic forte locauit,
Sacrofago hoc digne edidit & titulum,
Depoſcens omnes, templum qui greſſibus intrant,
Ipſum vt commendent rite Deo precibus.

Poſt hæc allatæ ſunt reliquiæ ſanctorum epiſcoporum, Cornelii atque Calixti, & ſanctorum martyrum, Agapiti, Georgii, Vincentii & Maximi; Sanctarum quoque virginum, Ceciliæ & Eugeniæ, Dignæ & Emeritæ, atque Columbanæ. Attulit autem eas quidam Clericus Italicus, nomine Fœlix, Anno ab incarnatione Domini DCCCXXXVIII. die quinto menſis Aprilis. Poſt cuius reditũ, non multis diebus interpoſitis: Theodorus frater Deusdonæ, cuius ſupra mentio facta eſt, cũ quodã ſocio

ſuo, Sabbatino, ab vrbe Roma profectus, Alamanniam venit; &, ſicut dudum promiſerat abbati, ſanctorum reliquias ſecum detulit: Oſſa videlicet beati Quirini, qui in Siſcia, Pannoniarum oppido, quondam epiſcopus erat, & temporibus Diocletiani imperatoris ſub Amantio præſide inter multas, quas pro Chriſti nomine pertulit, paſſiones, ligata ad collum mola, in flumen præcipitatus eſt: eumque diutiſſime ſuper vndas nataret, cum ſpectantibus * allocutus eſt, ne ſuo terrerentur exemplo, & oratione à Domino, vt mergeretur, obtinuit. Cuius corpus inuentum, & à fidelibus honorifice ſepultum eſt 2. Non. Iunii. Incurſione autem barbarorum in partes facta Pannoniæ; populus Chriſtianus, accepto corpore beati Quirini Martyris, Romam fugit, & ſacras reliquias via Appia, tertio miliario ab vrbe, in eccleſia Apoſtolorum, Petri & Pauli, aliquandiu iacuerunt, ſepeliuit in loco, qui dicitur *Catacumbas*. Detulit etiam & reliquias Vrbani papæ & confeſſoris, cuius doctrina ſuo tempore multi coronati ſunt Martyrio: Oſſa quoque ſanctæ Ceciliæ virginis, quæ ſponſum ſuum, fratremque eius Chriſto lucrata martyres fecit; & ipſa deinde martyrizata, ignem quidem ſuperans, ſed ferro occiſa, ſub Almachio vrbis præfecto: Necnon & oſſa ſanctorum, Tiburtii & Valeriani atque Maximi. Quorum primi quidem ſub prædicto Almachio, vrbis præfecto, fuſtibus cæſi & gladio ſunt percuſſi: vltimus vero tamdiu plumbatis verberatus eſt, donec redderet ſpiritum. Attulit quoque oſſa ſanctorum, Agapiti, Ianuarii, & Magni, diaconorum beati Sixti papæ: qui vna cum eo ſub Decio decollati ſunt ſicut in geſtis pontificalibus legitur. Zenonis quoque diaconi & Ypoliti martyris oſſa; qui tempore Decii Imperatoris ligatus pedes ad colla indomitorum equorum, & per carduetum tractus, emiſit ſpiritum; Aquilæ etiam atq; Priſcillę (vti Actus Apoſtolorum teſtantur) quondam comitum Pauli, ſacroſanctas reliquias detulit.

*for. collocutus.

al. Alexmachio.

al. Almachio.

Act. 18.

De quibus, per viam, qua ferebantur, magnum atque inauditum contigit miraculum: vero etenim cruore viſæ ſunt maduiſſe: nam tantus humor ſanguinei coloris de loculo, in quo conditæ fuerant, diſtillauit, vt veſtes quoque portantium inficeret, menteſque ſpectantium rei nouitate percelleret. Igitur cum veniſſent, ſuſcepit eos Santhratus frater noſter: quem cellulę Suolonis præpoſitum fuiſſe ſupra diximus: & aduentum quidem eorum cum celeritate nunciare curauit abbati: reliquias vero in loco, qui vocatur *Holtzkircha*, honorifice collocauit, ſabbato ſancto Pentecoſtes 1. Kal. Iunii. Conuenit autem illuc multitudo magna virorum ac mulierum: inter quos adducta eſt puella quædam duodennis, à natiuitate cæca & brachiis cruribuſque contracta: quæ per merita & orationes, in ipſis vigiliis, & ſanitatem membrorum & viſum recepit oculorum. Inde poſt dies 8. mulier quædam cæca viſum recepit; & hominis cuiuſdam, à natiuitate muti, ad loquendum lingua reſtituta eſt. Poſt hæc, die tertia, quædam mulier, quæ tribus continuis annis nihil * videns, per merita ſanctorum lumen recipere meruit. Et ſequenti die alterius mulieris manus contracta, priſtinæ reſtituta eſt ſanitati Igitur dum talia apud reliquias ſanctorum diuinitus agerentur; venerunt, qui ab abbate miſſi fuerunt ex monachis noſtris presbyteri tres; quorum vnus vocabatur *Megingor*; alter *Oedoltus* dicebatur; tertius autem *Theothmarus* erat, idem, cuius feci mentionem in tranſlatione reliquiarum beati martyris Alexandri: Qui ſecundum mandatum, quod habebant, acceptis ſanctorum oſſibus, quæ allata fuerant, cum honore & reuerentia ferre cœperunt. Comitata eſt autem eos multitudo magna virorum ac mulierum pſallentium, & diuinas laudes gratulabunda voce canentium. De pagis quoque & de villis certatim populi confluxerunt, adducentes ſecum ſpiritibus immundis obſeſſos, & diuerſis infirmitatum generibus afflictos; credentes per merita & orationes ſanctorum, deſideratam recipere ſanitatem. Inter quos adducta eſt mulier dæmoniaca, nomine *Hruoduiunt*. Erat enim de poteſtate ſancti Kyliani martyris, habitans in villa, quæ vocatur *Aſcbah*. Mox igitur vt peruenit ad conſpectum loculi, quo Sanctorum reliquiæ ferebantur: arrepta ab immundo ſpiritu diu multumque torquebatur; donec per Dei gratiam in conſpectu multitudinis tam perfecte curata eſt, vt deinceps incolumis, & ſanæ mentis, in Dei laudibus perſeueraret; quæ prius frequenter huiuſmodi incommodo laborare ſolebat.

*for. videbat.

Hoc quidem geſtum eſt ſexta feria 14. kalendarum Auguſtarum. Abbas vero circa honorem ſanctorum magnam gerens ſollicitudinem, me & quoſdam ex fratribus obuiam miſit: præcipiens, vt oſſa Sanctorum martyrum, Ianuarii & Magni, dimitterentur in monaſteriolo, quod vocatur *Holtzkirihc*; ſitum in prouincia Vualdſazi: cæterorum vero ſanctorum reliquiæ ad ſe ducerentur. Occurrimus autem eis in villa, quæ dicitur *Biſcofesheim*: vbi in Dei laudibus pernoctantes, & excubias ducentes; altera die, quæ erat dominica, ad Holzkiricham cum ſanctis reliquiis peruenimus: poſitoq; in Eccleſia iuxta altare feretro, cum ſacra miſſarum ſolemnia celebrarentur: Mulier quædam à dæmonio curata eſt. Nam cum miſerabiliter in conſpectu populi cruciaretur; muſca nigerrima, & miræ magnitudinis, ab ore eius viſa eſt auolare: poſt cuius egreſſum, recepta mentis ſanitate, curata eſt.

Sequenti autem die, dimiſſis ibi, vt præceptum erat, oſſibus ſanctorum martyrum, Ianuarii & Magni: atque in loculo, ſicut allata fuerant, pone altare venerabiliter poſitis; cum cæteris ſanctorum reliquiis profecti ſumus: proſequentibus nos fratribus & magna multitudine hominum regionis illius. Vndique etiam ducebantur infirmi, & variis paſſionibus affecti; inter quos puella quædam, nomine *Selina*, in ipſo itinere, quo gradiebamur, arrepta à dæmonio cucurrit, & morſu feretrum apprehendens, mox ſanæ mentis effecta eſt; acceptoque ſanctæ crucis vexillo, gaudens & laudans Deum, ſanctorum reliquias præcedebat. Cumque veniſſemus ad Mœnum fluuium, ſanctimoniales de monaſterio, quod vocatur *Zellinga*, cum crucibus & cereis egreſſæ, nos ſuſceperunt; ingreſſique cum ſacro onere Eccleſiam, vt populus, qui nobiſcum venerat, etiam tunc reuerti volebat, locum haberet orandi, ac vota ſoluendi. Sexta hora diei ſolemnia celebrauimus: quibus expletis cum omni illa multitudine venimus ad nauem: Erat etiam ex aduerſo in altera ripa fluminis turba non modica, aduentum noſtrum operiens. Nobis autem cum ſacris oſſibus nauem aſcendentibus: ecce ancilla quædam Mahthildæ abbatiſſę monaſterii illius, nomine *Liobſuind*, morbo contracta vetuſto, & humo ita adclinis, vt ad videndum cœlum nequaquam ſe erigere valeret, venit reptans pedibus, manibus ſcabellis innixis: cumque nauem vellet aſcendere, nec poſſet: vnus ex noſtris fratribus, *Gozmundus* nomine, eleuatam poſuit in nauem: tranſpoſitis autem nobis & in littus alterum cum ſacris oſſibus egreſſis; mox mirum in modum per virtutem Dei & merita ſanctorum, mulier ita curata eſt, vt ſine cuiuſpiam adiutorio ſe erigeret, ac ſcabellis quibus eatenus innitebatur, ſummitatem feretri tangeret. Stabat etiam adhuc innumerabilis multitudo promiſcui ſexus, & ætatis ex vtraque parte fluminis, inter quos erat Reginolfus quidam, presbyter Humberti epiſcopi: qui adſcenſo editiore loco mulierem ſanam populis in diuina laude clamantibus, oſtendit; vt geſto miraculo multi teſtes, multi etiam Dei fierent laudatores Sed & domina illius atteſtata eſt, ex multis annis eo morbo contractam illam & inutilem effectam, vſque ad id temporis perſeueraſſe: quo per Dei gratiam & ſanctorum eius orationes ab eiuſmodi incommodo liberata eſt. Inde profecti cum diuino adiutorio die tertia: hoc eſt, 8. Kalend. Auguſti, ad monaſterium peruenimus. Egreſſi autem fratres cum crucibus atque cereis, occurrerunt nobis in cliuo montis, qui vocatur *Haroldeshesberg*. Turba autem non modica ex accolis eremi, partim quidem nobiſcum: partim vero obuiam veniens illuc confluxerat: ſubſtitimus paululum, vt conueni-

al. ſcamellis.

uenientibus ſpatium daretur grandi: Et ecce, mulier quædam, quæ erat ab annis decem, & eo amplius, clinica, portabatur: cumque perlata à portantibus feretrum tetigiſſet, continuo recepta omnium ſanitate membrorũ, gaudens & laudans Deum, remeauit ad propria: fratres vero ſuſceptas ſanctorum reliquias, cum hymnis & laudibus in eccleſiam beati Bonifacii martyris intulerunt, poſitaſque cum loculo, ſicut allatæ fuerant, iuxta altare beatorum Apoſtolorum, die noctuque congrua veneratione frequentabantur. His ita geſtis, cum dies aliquanti tranſiſſent, vir venerabilis, Hrabanus abbas, Humbertum Wirziburgenſis Eccleſiæ epiſcopum inuitauit ad monaſterium, quod *Holzkirchs* vocari iam ſupra dictum eſt: & quia ad eius diœceſim locus pertinebat, cum illius auctoritate oſſa ſanctorum martyrum, Ianuarii & Magni, venerabiliter ibi in arca ſaxea ad orientem altaris collocauit, 8. Kal. Nou. Super quam ligneum erigens ædificium, auri argentique metallo pulchra varietate decorauit: ſcriptis in circuitu metricis verſibus, literis deauratis, hoc modo:

Ecce viros iſtos, præclaros valde patronos,
Roma, decus orbis, miſerat huc pariter:
Quos quoq; Hrabanus humilis ſuſceperat abbas,
Præſule cum Humberto rite locauit & hic:
Hic Magnus pauſat, martyr Ianuarius, atq;
Officio inſignes, atque ſacris meritis,
Qui cum pontifice Chriſto mucrone perempti
Leuitæ, cælo reddiderant animas.

Igitur ex eo tempore, quo eorũ ſacræ reliquiæ ibi conditæ ſunt, diuina vſque hodie populis præbentur beneficia. Per orationes enim & merita eorum, debiles & infirmi curantur, & ab obſeſſis corporibus dæmones effugantur, ac deſiderata fideliter orantibus vota præſtantur. Ex quibus pauca miracula, quæ ab his, qui præſentes erant, & ea ſe vidiſſe teſtati ſunt, ad meam notitiam literis denotata breuiter intimare curaui. Villa eſt ab eo monaſterio paſſibus mille, ſtans ad meridiem, nomine *Gundichenbus*, ex qua mulier quædam, nomine *Adalburg*, cum ſediſſet ad menſam vna cum marito ſuo, vt cibum caperet, ſubita contractione neruorum ita deriguit, vt vnguibus in palmam defixis nequaquam digitum à digito potuiſſet explicare. Quod cernens eius maritus, quanta potuit celeritate, prædictam ad monaſterium, presbyteris & fratribus loci illius præſentauit, ſupplicans; vt pro ſanitate illius diuinam clementiam precarentur. Ducta eſt igitur ad memoriam martyrum, fratribuſque veſpertinum celebrantibus officium, & illa coram altari proſtrata & orante, dextera ei manus reſtituta eſt: altera autem die, circa horam tertiam, recepta etiam ſiniſtra manus ſanitate, cum gaudio remeauit ad propria.

Altera quoque villa eſt etiam, non longe à monaſterio, nomine *Hohbus*, in qua puella quædam, cum ſtaret ad textrinum opus, ſubitaneo impetu ſpiritus maligni arrepta, manibuſque contractis, inutilis effecta eſt: cumque per continuos tres dies ac tres noctes æſtuans, & vociferans, multa ignota, quaſi cognita, loqueretur: ſanctam Gerdrudam adpellabat, aliorumque ſanctorum nomina proclamabat, inter cætera quoque adfirmabat, Luciam de cœlis deſcendentem ſe admonere, vt ad ſanctum Ianuarium, Magnumq; martyres properaret, aiebatque ſe prædictos ſanctos videre, & vſque ad locum, vbi requieſcunt, nominatim exprimens, ire deſiderabat. Quo cum fuiſſet à parentibus adducta, presbyteris ac monachis loci illius eadem ex ordine replicauit. Pater autem puellæ tres denarios ſuper contractam filiæ ſuæ manum poſitos, dextera ſua manũ illius ad altare cum munere porrexit, quod cum factum fuiſſet, mox mirum in modum per orationes ſanctorum, in vno eodemque momento & denarii ſuper altare ceciderunt, & puellæ integra mentis ac manus ſanitas reſtituta eſt. Erat etiam illis temporibus mulier quædam in villa, quæ dicitur *Erlabah*, diſtans à monaſterio Leucis 12. quæ per 10. annos continua immundi ſpiritus vexatione laborabat. Hanc parentes ſui plena fide perduxerunt ad memoriam ſanctorum martyrum, ſtante Eburhardo presbytero iuxta altare, ac miſſas celebrante: cumque pro ea fuiſſet oratum, ſubito immundum neſcio quid ac fœtidum euomuit, pariterque cum vomitu egreſſo dæmonio curata, & ſanæ mentis effecta eſt, factaque peccatorum ſuorum confeſſione, gaudens & laudans Deum reuerſa eſt ad domum ſuam.

Vir quidam erat in regione illa, *Freuuericus* nomine, de villa, quæ vocatur *Bettinga*; cuius ancilla, vocabulo *Gerſuind*, ſubito obmutuit, ac per 7. continuos dies muta permanſit; octauo autem die ad memoriam martyrum adducta, per merita eorũ priſtinæ reſtituta eſt ſanitati. Nam cum in Eccleſia publice miſſarum agerentur ſolemnia, & lectio legeretur euangelii, ſtantibus omnibus iuxta morem cum ſilentio & reuerentia, illa repente quaſi vi quadam acta crupit in vocem, &, *Kyrieeleiſon*, coram omni populo exclamauit, ac ſic per virtutem Dei & merita ſanctorum martyrum, recepta locutione, domũ reuerſa eſt.

Dies erat natalicius ſanctorum martyrum Ianuarii & Magni: præceptum eſt omnibus, ad ius monaſterii illius pertinentibus, viris ac mulieribus, vt ea die à rurali ac ſeruili opere vacarent, diemque feſtum dicarent. Contigit in villa quadam, quæ aſchauis Chriſtianis habitabatur, vt vnus eorum, paruipendens honorem ſanctorum, cum ſuis exiret in agrum, * metenſq; ſegetem, & meſſam congregaret in aceruos, cæteris ſollemnes ferias celebrantibus. Interea igitur aer denſiſſimus creuit in nubes, & tempeſtas ſæua exorta eſt, fulgura ventique vehementer vndique ferebantur, coruſcationes quoque valde terribiles & fulgura diſcurrentia, horrorem nimium mortalibus ingerebant: factumque grande miraculum Domino diſcernente inter venerantes, & feſta ſanctorum eius contemnentes: Omnes enim aceruí frugum, quos miſer ille ea dies meſſos congeſſerat, cœleſti igne conſumpti ſunt, cæteris, quos vel ipſe, vel conciues eius pridie meſſuerant, illæſis permanentibus, tantuſque timor ex hoc omnes perculit in circuitu, vt deinceps feſta ſanctorũ ſumma colerent reuerentia. Contigit etiam in die ſollemnitatis, vt puella quædam de villa Munbrunnoſi, nomine *Solma*, filia Bernalahi, de cotidiana vexatione maligni ſpiritus tam perfecte ſanaretur, vt ab ea die nequam ſpiritus nunquam eam inuaderet. Talibus quidem miraculis, & aliis innumerabilibus, quæ, breuitati ſtudentes, omittimus, Dominus noſter Ieſus Chriſtus declarare dignatus eſt merita ſanctorum ſuorum, Ianuarii & Magni, quorum oſſa ordine ſupradicto tranſlata & condita eſſe conſtat. Cætera vero corpora ſanctorum, quæ vel eodem, quo iſti, vel alio tempore adducta ſunt, quo tranſlata, & condita ſunt, iuxta fidem geſtorum declarabo. Locus eſt à monaſterio Fuldenſi decem & octo amplius leucis diſtans, ad Boream, nomine *Rathefſlborph*, à monachis quidem habitatus, ſed ad præfatum monaſterium eo tempore ad Rhabanum abbatem pertinentibus, in quo pulchram & diuinis officiis congruentem nouiter conſtruxit Eccleſiam: quam picturis & diuerſorum varietate metallorum decenter ornauit, altaribus & crucibus ex auro argentoque paratis, vaſiſque diuerſi generis, quæ diuinus cultus expoſcit, congruenter adhibitis. In quam cum authoritate Hunberti, qui Herloſfum presbyterum illuc vice ſua miſerat, oſſa beatæ Ceciliæ virginis, & ſanctorum martyrum, Tiburtii & Valeriani, intulit: atque in ſacrofago ſaxeo poſt altare poſuit, ſingulorum oſſibus in loculis ſingulis ſeorſum conditis, erectamq; deſuper, vt ei moris erat, ligneam tumbam auro parauit, & argento: Titulum quoque rei geſtæ ſeriem declarantem, metrico carmine compoſitum, literis deauratis in circuitu conſcripſit, in hunc modum:

Poſtquam rex regũm Chriſtus ſuper æthera celſa
Victor conſcendit, arbiter omnipotens,
Seruorum turbam hic liquit, plebemque fidelem,
Qui verbo & factis plurima lucra darent:
Inter quos iſti, quorum hic membra quieſcunt,
Virtutum titulis eximii fuerant.
Hi pompam mundi ſpernentes rite tenebant
Martyrii palmam, virgineumque decus:
Germani ecce duo hic pauſant, quos virgo beata
Lucrata eſt Chriſto dogmate Cecilia.

*fort. ma-tenet.

Valerianus adeſt vnus, Tiburtius alter,
Nomine præclarus, clarior & meritis:
Has tres perſonas, Romana ex arce meantes,
Suſcepit Hraban, Chriſte, tuus famulus,
Patronoſque ſibi exoptans fieri, arte magiſtra
Ornauit tumulum, condidit & titulum.

Ædificauit etiam Eccleſiam valde cõſpicuam in monte excelſo, 12. fere ſtadiis ad orientem, à ſuo monaſterio diſtantem. Quam cum ex præcepto Organi Archiepiſcopi per Reguibaldum chorepiſcopum eius in honorem beatorum Apoſtolorum, Patriarcharum, Prophetarum, Martyrum, Confeſſorum atq; virginum, omniumq; ſanctorum ſpirituum cœleſtium feciſſet conſecrari, intulit in eam oſſa ſanctæ Fœlicitatis, matris 7. filiorum martyrum, & ſanctæ Concordiæ: ſanctarum quoque virginum, Baſillæ Emmerentianæ, Candidæ & Eutropiæ. Quibus addidit oſſa ac veſtimenta ſanctorum, Aquilæ & Priſcillæ, 4. Kalend. Octobr. erectamque deſuper, ſicut & in cæteris fecerat, ligneam fabricam, auro argentoque decorauit, ſcriptis ex vtraque parte verſibus, qui geſtæ rei ordinem declararent, hoc modo:

Hic locus ecce tenet ſanctorum condita rite
Oſſa, ſimul memorans, & pia facta colit.
Mater Fœlicitas, ſancta & Concordia, nutrix
Hippolyti: hic pauſant Candida & Eutropia.
Pauli namque hoſpes Aquila hic, & Priſca quieſcunt,
Eugenia hic virgo atque Baſilla manent.
Virginis Agnetis hic conlactanea ſiſtit,
Nempe Emerentiana martyr & ipſa ſacra.

Tranſtulit quoque eadem die oſſa beatæ Leubæ virginis, cuius vitam atque geſta breui dudum libello comprehendi, & poſuit ea in crypta eiuſdem Eccleſiæ poſt altare, in honorem ſanctæ Dei Genitricis, ſanctarumque virginum Chriſti dedicatum, in arca ſaxea, quam etiam ligno circumdatam, auri argentique metallo decenter ornauit. Sequenti autem die per manum prædicti chorepiſcopi collocauit reliquias ſanctorum epiſcoporum, Cornelii, Calixti, Sixti, Sinitil, Nichaſii & Fœlicis. Stactei quoque & Pamphili presbyterorum, & ſanctorum martyrum, Criſpini & Criſpiniani, Nerei & Achillei, Sebaſtiani quoque, Caſtuli, & Romani Pappiæ & Mauri, atque Valeriani: Sanctarumque virginum, Ceciliæ, Eugeniæ atq; Anaſtaſiæ martyrum Chriſti, in Eccleſia beati Bonifacii martyris; in loco, quo prius ſanctum corpus illius quieſcebat. Ædificauit enim ibi turrem lapideam poſt altare; in cuius turris ſummitate media condidit prædictorum oſſa ſanctorum, arca ſaxea diligenter incluſa, ſuper quam culmen columnis quatuor ſuſtentatum erigens, auro ornauit & argento. Intra quod arcam oblongam quadrangulo ſchemate factam poſuit, quam etiam auro & argento, atque lapidibus ornans, ſingulorum ſanctorum imaginibus decenter expreſſis decorauit, verſuſque quaſi ex perſona eiuſdem arcę prolatos in circuitu conſcripſit, hoc modo:

Nomine quos noto, loculus hic & imagine ſignat,
Præclaros Chriſti ecce Dei famulos.
Qui corde impauido rubuerunt ſanguine ſacro,
Pro Chriſto iam animas expoſuere ſuas.

Sed & in turre ſubiecta verſus conſcripſit; quatuor quidem in vno latere: & quatuor in altero, elegiaco carmine, hoc modo compoſitos:

Martyribus Chriſti, quorum hic oſſa quieſcunt,
Hrabanus humilis condidit hunc titulum.
Horum tu, Lector, ſi noſcere nomina curas,
Arca ſuperpoſita pandit & ipſa tibi:
Roma decus mundi, laus rerum, ſumma poteſtas;
Hos iam lectores pontificeſque habuit:
Cum quibus hic pauſant ſumpti de partibus orbis
Virtute clari, Chriſte, tui famuli.

In reliquis vero duobus lateribus, aſcleadeo carmine hos verſus conſcripſit:

Fœlices nimium atque beati,
Quos rex Chriſtus ouans arce ſuperna
Sanctis pro meritis collocat aſtris,
Vitam perpetuam reddit & illis:
Qui templum Domini greſſibus intrant,
Hos nunc ammoneo, corde benigno,
Chriſtum ſuppliciter vt prece poſcant;
Quod cum martyribus ſidera praſtet.

Aliorum autem ſanctorum reliquias de diuerſis partibus orbis plurimas congregauit, atque in oratoriis, quæ tempore ſui regiminis numero 30. conſtruxerat, & ab epiſcopis, in quorum diœceſi fuerant, dedicari fecerat, honorifice collocauit. De quorum locis, & conſecrationum auctoribus, atque temporibus, ſanctorumque nominibus, quorum ſtolis illuſtrantur, ſi vita comes, & diuinus fauor affuerit, locis opportunis, ſcire volentibus, declarabo. Cum igitur vir ille venerabilis monaſterium ſibi commiſſum per annos 20. nobiliter rexiſſet, depoſito curæ paſtoralis pondere, ad Eccleſiam, quam ad orientem monaſterii ſancti Petri in monte conſtructam eſſe ſupra dixi, ſe contulit: ibique manens, ac Deo ſeruiens, cœleſti philoſophiæ vacabat. Erat enim in ſcripturis à pueritia valde ſtudioſus, & ſecundum donum ſibi cœlitus datum, lectionem diuinorum librorum plurimum adamauit, atque in his ſæpius meditatus eſt, vnde etiam hortatu fratrum ſuorum, atque amicorum, adgreſſus eſt ſcribere expoſitiones librorum diuinorum, tam veteris quam Noui Teſtamenti. Nam, vt ipſe teſtatus eſt, primum ſcripſit anno ætatis ſuæ circiter trigeſimo in laudem ſanctæ crucis duos libellos: hoc eſt, vnum metrico ſtylo, cum figuris myſticis; quæ in diuinis libris longe ante prænotatæ ſunt: vt in his manifeſtaretur Chriſti paſſio & redemptio noſtra, in figura ſanctæ crucis eſſe prænunciata. In quo etiam ſoluta oratione ſubiecta eſt vniuſcuiuſque figuræ explanatio, & ſic vigintiocto, excepta ſuperliminari pagina, videntur in ea contineri figuræ, ſimul cum expoſitionibus ſuis. Sequentem autem libellum ideo conficiendum putauit, quem etiam in vigintiocto capitulis breuiauit, vt locutionem metri prioris libelli in eo lucidiorem faceret. Poſthæc ſcripſit ad Hetrolfum archiepiſcopum de inſtitutione clericorum libros tres: in quibus de Eccleſiaſticis ordinibus, & officiis diuerſis, quæ in Eccleſia geruntur, ratio demonſtratur, & ordo diſcendi ac modus docendi verbi Dei declaratur. Ad quem etiam ſcripſit tractatum ſuper Euangelium Matthæi, conſummans illum octo libris. Cuius & hortatu fecit Homilias diuerſas per totum annum, ad diuerſas feſtiuitates. Et de variis vitiis atque virtutibus ſubiunxit ſermones, ad prædicandum populo Dei. Poſthæc rogatu epiſcoporum Frecholfi videlicet, Fridurichi & Humberti ſcripſit in Pentateuchum, commentariorum libros 29. hoc eſt:

In Geneſim, libros 4.
In Exodum, libros 4.
In Leuiticum, libros 7.
In Numerorum, libros 4.
Similiter & in Deuteronomium, libros 4.
In Ieſu Naue, quoque libros 4.
Et in Iudicum, libros duos.
In Ruth quoque, librum vnum.

Fecit etiam, rogatu Hiltuuini abbatis, libros 4. in expoſitione libri Samuelis & Regum.

Similiter, Ludouuico Imperatore hortante, in Paralipomenon edidit libros 4.

Scripſit præterea expoſitionem in hiſtoriam Iudith, librum vnum.

Et in hiſtoriam Heſter ſimiliter, librum vnum; quos tradidit Iudith Auguſtæ.

Librum quoque Machabæorum priorem, petente Geroldo archidiacono, libellis duobus explanauit, ſequentem vero libello vno.

Librum quoque, qui nuncupatur Sapientiæ, hortatu Orgarii archiepiſcopi, in tribus libellis, prout potuit, enodauit.

Et librum Ieſu filii Syrach, qui appellatur Eccleſiaſticus, decem libris ſimiliter elucidauit.

In Hieremiam quoque prophetam 20. libros expoſitionis, iuxta ſenſum maiorum, edidit.

In epiſtolas quoque Pauli, hortatu Lupi diaconi col-

lectarium fecit, colligens de diuerſis opuſculis ſanctorum patrum ſententias eorum, & in ordinem diſponens, in 30. libris illum determinauit.

Sunt quoque alia opuſcula eius, quæ ad interrogata diuerſorum, ei reſpondere neceſſarium fuit: Quorum vnum eſt de * Coepiſcoporum ordinatione: ſuper quo ad Drugonem archiepiſcopum ſcripſit librum vnum.

fort. *Chor epiſcoporum

Ad Notingum quoque epiſcopum Veronienſem, de præſcientia ac prædeſtinatione Dei: de gratia & libero arbitrio ſcripſit librum vnum: in quo, quid recte ſentiendum eſſet, oſtendit.

Nam ad Ludouicum Imperatorem, ſcripſit librum vnum contra eos, qui oblationem ſecundum regulam ſancti Benedicti deſtruere volebant. Cui & miſit epiſtolam conſolatoriam poſt calamitatem, quæ ei accidit ex parte filiorum ſuorum & optimatum; in qua ex diuinis teſtimoniis oſtendit, quod falſum iudicium non poteſt rite condemnare innocentem: in qua etiam nouiſſime prouocat eum ad indulgentiam in ſe commiſſorum.

Poſtea hortatu eiuſdem inprimis, fecit collectarium vnum de ſententiis diuinorum librorum, in quo primum teſtimoniis diuinis probauit, obſeruandum eſſe honorem parentum, & ſubiectione poteſtati à Domino ordinata. Deinde de diuerſis ſpeciebus virtutum, & econtrario vitiorum teſtimonia: de auctoritate diuina in eodem opere ſubiunxit, demonſtrans, qualiter vnicuique ordini in Eccleſia Deo militandum ſit: quod opus 40. capitulis conſummauit. Ad interrogata quidem Bonoſi abbatis, reſpondendo, quomodo cognationis commixtio declinanda ſit: & magica ars deuitanda, confecit librum vnum. Scripſit quoque libellum vnum ad Otgarium archiepiſcopum, in quo primum de pœnitentia legitima, & ſpe indulgentiæ, deinde diuerſa capitula de Canonibus diuerſorum Conciliorum ſubiunxit, ad corrigenda hominum vitia & inſtituta religionis Chriſtianæ roboranda.

Præterea quoque, Machario monacho petente, de Computo confecit Dialogum vnum.

EPISTOLA

IOHANNIS TRITHEMII, ABBATIS SANCTI IACOBI MAIORIS, APOSTOLI HERBIPOLENſis, in vitam ſancti Hrabani archiepiſcopi Moguntini.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, ILLVSTRISSIMOQVE PRINCIPI, ET DOMINO, DOMINO ALBERTO, SANCTÆ Moguntinæ Sedis & Magdeburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo, ſacri Romani Imperii principi Electori, per Germaniam Archicancellario, atque primati, Halberſtatenſis eccleſiæ, adminiſtratori Brandeburgenſium, Marchioni Stetinenſium, Pomeranorum, Caſſubiorum, & Sclauorum Duci, Nurenbergenſium Burggrauio, ac Rugiorum Principi, Iohannes Trithemius abbas monaſterii ſancti Iacobi maioris Apoſtoli in ſuburbanis Herbipolenſis ciuitatis, quondam vero Spanheimenſis, ordinis ſancti Benedicti, quicquid ad Deum oratio præualet peccatoris.

OBediui mandatis tuis Reuerendiſſime præſul, & vitam beati prædeceſſoris tui Rhabani Mauri Magnentii, ſacræ quondam Moguntinæ ſedis tuæ Archipontificis, atque doctoris celeberrimæ opinionis atque doctrinæ, ex diuerſis temporum ſcriptoribus veraci & ſuccinctæ narratione in vnum volumen comportaui. Nec mirum, ſi plura geſtorum eius ſilentio pertranſiui: quippe qui nullum ante me fixum, ſolidum & ſufficientem de hac ipſa materia potui habere ſcriptorem, ſed primus author eſſe ſine præcedente compellor, & ex multis atque diuerſis agellis decidentes colligere ſpicas, dominiciſque theſauris nouus meſſor manipulos inferre antiquos. Ab eius namque tranſitu de hoc mundo ad Dominum, vſque ad nos, anni computantur quinquaginta nouem atque ſexcenti, cuius longa intercapedo temporis multa per eum glorioſe facta perpetuam in obliuionem deduxit. Plures (fateor) hiſtoriarum ſcriptores varia laudum præconia de hoc beatiſſimo atque doctiſſimo viro in ſuis lucubrationibus paſſim hincinde ſcripſerunt, quorum tamen nullus vitam eius continuata ſerie compoſuit. Quæ ex re labor mihi grauiſſimus occurrebat, quia dum per diuerſos auctores, quid quiſque de Hrabano ſcripſerit, compulſus ſum quærere, ſingula, quæ reperi, minus lepide atque concinne potui ordinare. Quis enim noſtris maxime temporibus, ad hæc tanta reperiatur idoneus, vt ea faciat literaria perennitate reuiuiſcere, quæ per tot annos in obliuione mortalium conſtat permanſiſſe. Pudeat Germaniæ pontifices innatæ (vt ita dixerim) ſocordiæ, qui vanitatibus dediti, & Dei honorem in ſanctis negligunt, & decorem patriæ turpi diſſimulatione contemnunt. Compatior infœlicitati nationis meæ Germanicæ, cuius tanta eſt feritas animorum, vt neque ſuos recte nouerit inſtituere natos, neque eos, qui ſeſe moribus & doctrina cæteris præſtantiores exhibere ſtuduerunt, condignis laudum & meritorum titulis conſueuerit honorare. Ab eo namque tempore, quo ſanctus archipræſul Hrabanus migrauit ad Chriſtum, vſque ad ordinationem tui pontificatus, reuerendiſſime præſul Alberte, Moguntiacenſis eccleſiæ archiepiſcopi extiterunt numero, ſi recte memini, quinquaginta, è quibus Hrabani, ſanctiſſimi viri, memoriam nullus reuocauit ad mentem, nomen eius poſteritati notum facere nullus eorum attentauit. Tibi reſeruatum eſt hoc ſanctum opus Chriſtianorum, Chriſtianiſſime præſul, & eminentiſſime princeps, tuo nomini debetur tanti gloria viri, qui veterum atque ſanctiſſimorum pontificum imitatione, te in cunctis verum Chriſti ſtudet exhibere miniſtrum, & irreprehenſibilem eccleſiæ tibi commiſſæ verbo & exemplo pontificem. Fœlix proinde Moguntina, te moderante, ſancta eccleſia, qui ſacra ſanctorum oſſa tumulis reuerenter eleuata, populis veneranda præſtas fidelibus; & quæ veterum incuria mox erant reſoluenda in cinerem, memoriæ perpetuæ firmiter commendaſti. Vnde Germani omnes iure te lumen ſuum, & decus immenſum prædicant,

Digitized by Google

dicant, qui Dei cultor es maximus, venerator ſanctorum eius integerrimus, religionis catholicæ defenſor conſtantiſſimus, genere princeps nobiliſſimus, vita & moribus omnium ſine controuerſia clariſſimus; & idcirco nunquam ſine honore nominandus. Hæc & his maiora diuinæ miſerationis cumulata beneficia penſiculans ſedes Apoſtolica, quod nulli apud Germanos eatenus contigiſſe legitur: principem ætate iuuenem, ſed moribus ſenem, cum vix annum attigiſſes quintum atque viceſimum, præmiſſa electione fratrum canonica, te Moguntinæ ſedis & Magdenburgenſis eccleſiæ archiepiſcopum, atque primatem Germanorum pontificum omnium conſtituit, tibique munus conſecrationis placida benignitate cum palliorum decore vtriuſque eccleſiæ conceſſit. Inſuper vt nomen ter maximi ſiue triarchi merito videare conſecutus, adminiſtratorem te inſignis Eccleſiæ Halberſtatenſis conſtituit, & gloriam Celſitudinis tuæ ſuper omnes Germaniæ pontifices ſublimauit. Quod diuina præordinatione factum non ambigit, qui vitam & mores tuos ab ineunte noſcens ætate ſtudioſius penſiculauit. Nam teneris ab annis res diuina tibi ſemper in animo fuit, nihilque dulcius, quam clericorum choris intereſſe pſallentium, aras pulchro decore ornare, ſanctorum & beatiſſimorum martyrum Chriſti ſimul & confitentium oſſa vario & nitido ſplendore auri veſtire & argenti. Quod ego de tua religioſiſſima celſitudine tanto verius confidentiuſque ſcribere potui: quanto diutius ante decennium conuerſatus in curia ſereniſſimi principis Ioachimi, Brandenburgenſis marchionis, imperiique principis electoris, Germani tui; apud Vrſulam Coloniæ ad Spreuum, principem te, iuuenemque ſingulari pietate in Deum feruentem, & vidi plenius & audiui. Cum igitur diuina miſeratione præuentus, adhuc puer adoleſcens, tanta pietate, tanta charitate ac deuotione ſanctiſſimis te Chriſti miniſteriis aptare geſtires, vt non modo ſenioribus ſtuporem; ſed etiam vniuerſis, qui te videre, audire, ſeu alloqui meruiſſent, grandem incuteres admirationem, quis negare poterit, niſi demens; te, antequam naſcereris in mundum, diuina prouidentia electum & ſegregatum in hoc miniſterium trini pontificatus; in quo non ſolum tibi multimoda ſanctitatis merita potes acquirere, ſed commiſſos etiam tuæ fidei mortales vita, doctrina, & paſtorali auctoritate ad iuſtitiæ vias reuocare? His maximis à ſumma Dei prouidentia honoribus ſuſceptis, optime facis, operibus ipſis verum te pontificem exhibendo; qui præter multorum conſuetudinem præſulum, cæleſtibus terrena poſtponis, & præfers æterna caducis. Vnde beatum te dicent Germaniæ populi omnes, ſi tamen (quod faxit Omnipotens) vſque ad finem perſeuraueris in cœpto propoſito ſanctitatis. Sunt æmuli, non dubites, quibus iuuenilis iſte feruor ſanctitatis tuæ habetur ſuſpectus, in quo ſi, miſerante Deo, permanſeris, auges bonis lætitiam, & miſanthropis haud paruam confuſionem. Ego autem ſciens deuotionem tuam in ſanctos Dei, confido te in bene cœptis, eorum precibus & meritis permanſurum, & bonis cotidie ſtudiis additurum meliora; quouſque tandem illorum particeps effectus, ſine fine gaudeas in cælis, quorum nomen & memoriam cum tanto mentis deſiderio, & animi feruore honoras, nunc ſedulo præſul viator in terris. Hrabanum apud Moguntiacos deſpectum, & pene ſempiterna obliuione ſepultum, in nomine iuſti ſumma cum veneratione leuaſti de terra, propter quod & omnipotens Dominus animam tuam cum ſanctis ſuis exaltabit in patria. Et ego ne defuerim tam ſancto miniſterio tuo, libens, quod mihi nuper impoſuiſti, onus ſuſcepi, vitamque memorati pontificis beatiſſimi, qua potui diligentia ex diuerſis auctorum libris in vnum codicem laborioſe comportaui, in quo ſi non ſatisfeci tuo deſiderio, ſit bona voluntas in pauperculo ſufficiens obedientia pro merito. Obediui iubenti, feci quantum potui, & totum, quod mihi de laudibus tanti pontificis occurrebat, tuo nomini ſacratiſſimo dedicaui. Suſcipe nunc ergo manibus conſecratis, reuerendiſſime princeps, primitias frugum Trithemiani ſterilis agelli, tuo pontificatui ſumma cum humilitate ferentis oblatas, & qui ſummus es Dei ſacerdos, paleas à granis dignanter ſecerne, vt ſterile paruitatis meæ opuſculum de vita ſancti Hrabani præſulis tuo imperio compoſitum, tibique dicatum, eo ſecurius in lucem prodeat, quo ſub ferula pontificalis eminentiæ tuæ, diligentius, enucleatiuſque fuerit emendatum. Adeſt enim Serenitati tuæ copioſa cum auctoritate ſcientia, vnde non ſolum defendere hanc lucubrationem meam ab iniuria poteris detractorum, ſed etiam, cum opus fuerit, adamuſſim caſtigare. Vale pontificum princeps. Ex meo cœnobio, ſexta die menſis Nouembris. Anno Domini milleſimo quingenteſimo quintodecimo.

HRABANI MAVRI MAGNENTII, MOGVNTINÆ SEDIS ARchiepiſcopi, Vita; per Iohannem Trithemium, Abbatem Herbipolenſem.

HRabanus, cognomento Maurus, familia Magnentius, natione Francus orientalis, patria Buchonicus, in oppido Fuldenſi naſcitur, quarto Nonas Februarii, anno Dominicæ Natiuitatis ſeptingenteſimo octogeſimo octauo, Indictione Romanorum vndecima, qui fuit Caroli regis Magni Francorum vigeſimus, & Romani pontificis Adriani primi ſeptimus decimus annus. Cuius pater nomine Ruthardus Magnentiana familia ſatus, vir diues & potens, multo tempore ſub Francorum principibus in Germania ſtrenue militat. Mater vero dicebatur Aldegundis, honeſtiſſimæ cōuerſationis mulier, quæ ipſum filium ſuum ab infantia Deum timere docuit, literis imbuit, & non minus exemplo, quam verbo docilem eius animum ad omne opus bonum diligentiſſime erudiuit. Enimuero pia mater, cum adhuc mens nati eſſet puerili teneritudine flexibilis, mores eius ad Chriſti dogmatis integritatem laudabiliter inſtituit, laſciuos pueritiæ motus prudentiſſima ratione cōpeſcuit, eccleſiam viſitare, Dei ſermones audire, & diuinis crebro intereſſe myſteriis adhuc pene infantem continuata ſollicitudine mandauit. Erat autem Hrabanus puer, tam naturæ donis, quā gratiæ muneribus à Domino multipliciter præuentus: quæ magna cū tempore ſumpſerunt incrementa vigoris: donec poſtremo virum ad ſummæ perfectionis apicem perduxerunt. Ingenio fuit docilis, memoria viuaciſſimus, mente ſimul & corpore ſub pulcherrima diſpoſitione, pudicus atque caſtiſſimus: in cuius moribus relucebat integritas, & ſingularis in animo tranquillitas rutilabat. Omnia tamen iſta in eo dona tā gratiæ, quam naturæ clarius emicuerunt, cum ad virilem perueniſſet ætatem, in qua virtutum culmen omnium perfectus operator aſcendit. Quantum vero ad viſibilis pertinebat hominis rationem, corpore ſatis admodum fuit robuſtus, complexione mixto ſanguine phlegmaticus, plus corpore pinguis, quam macilentus, capite fortis & magnus, omniumque membrorum proportio-

ne for-

Digitized by Google

ne forma decente diſpoſitus. Vnde cum bonæ puer indolis, de die in diem ſemper ad meliora proficeret, & iam tunc quoddam in eo futuræ dignitatis & ſanctitatis præſagium reluceret, metuens pia mater, ne corruptibile corpus in medio prauæ nationis poſitum, qualibet
Sapient. 9. 15. occaſione deturparet animam: neue *terrena inhabitatio ſenſum deprimeret multa cogitantem*; tradere illum ad monaſterium deliberabat: in quo purius eum poſſe conuerſari minime dubitabat. Sed hoc matris propoſitum à principio genitori non placuit, quod tamen poſtea, diuino inſpiratus numine, approbauit. Humanum ſiquidem facile mutatur conſilium, quotiens diuina poteſtas ſuum ab æterno prædeſtinatum operatur inſtinctum. Præfuit in diebus illis nouello Fuldenſi monaſterio reuerendiſſimus Abbas, nomine Bangolfus, vir magnæ religionis, & multarum in Chriſto virtutum: qui ſancto Sturmo eius loci primo Abbati ſuccedens, annis præfuit quinq; & viginti, nomen ſanctitatis apud Germanos omnes cõſecutus glorioſum. Huius Abbatis clariſſimi magiſterio Hrabanus puer, cum eſſet annorum circiter nouem, à parentibus traditur: & iuxta normam ſancti Patris Benedicti, monachis inſtituendus commendatur. Facta eſt hæc in monaſterium Hrabani ſolennis traditio viceſima prima die menſis Martii, quæ fuit eiuſdem ſanctiſſimi patris Benedicti feſtiuitate ſolennis: anno Dominicæ Natiuitatis ſexingenteſimo nonageſimo ſeptimo, indictione Romanorum quinta. Claruit eo tempore in memorato monaſterio Fuldenſi ingens multitudo monachorum: qui arduam pro Dei amore vitam ducentes, à vino & carnibus omni tempore abſtinebant, & nec ius carnium præter infirmos, omninoque debiles, ſumebant in cibum, nec huius mundi voluptatibus vtebantur. Panis eorum cibarius erat & ruſticus: fabæ, piſa, & holera cibus, aqua vel ceruiſia potus. Viuebant de laboribus manuum ſuarum, ſicut veri patris noſtri Benedicti ſequaces & monachi, cũ nullos eo tempore in monaſterio ſeruos permitterentur habere ſeculares. Nam quicquid operis neceſſarii faciendũ in monaſterio clauſtralibus occurriſſet, non ſecularium, ſed manibus fiebat monachorum. Omnes tunc monachi ad monaſticæ regulæ puritatem viuere ſatagebant, in communi ſub vnius directione paſtoris, in vera paupertate, ſine peculio caſtitatem mentis & corporis inuiolabiliter conſeruantes, omnipotenti Deo in fraternæ charitatis vinculo ſeruiebant. O fœlix ætas, & tempora chariſmatibus ſancti Spiritus abunde fructuoſa, quando clauſtralis vitæ profeſſores erant optimi, & omni decore virtutum mirifice ornati & præditi. His viris in monaſterio Fuldenſi vita & conuerſatione ſanctiſſimis Hrabanus puer diuina ordinatione coniunctus, venerabili cuidam monacho ſeniori, *Rathgario* nomine, ſcientia literarũ, & ſanctis moribus imbuendus committitur, à quo diligentiſſime ad optima quæque informatur. Bonæ quoque diſpoſitionis puer, bonum aſſecutus doctorem, diuina miſeratione adiuuante, mox ſanctæ conuerſationis primordia, quantum ætas illa permiſit, bene inchoauit, in meliuſque ſucceſſiue perduxit, & optimo tandem fine conſummauit. Poſtea vero quam annum ſextum decimum compleuiſſet ætatis: anno videlicet Dominicæ Natiuitatis in carne, octingenteſimo quarto, indictione Romanorum duodecima, Baugolfus Abbas Fuldẽſis migrauit ad Dominum, anno regiminis ſui viceſimo quinto. Quo non ſine opinione ſanctitatis magnæ ſepulto prænominatus Hrabani Mauri præceptor Rathgarius electione fratrũ vnanimi tertius in abbatia ſuccedens, præfuit annis ſedecim, vir probatæ religionis, & magnæ ſanctitatis. Hic Hrabanum præ cæteris ſingulari diligebat affectu, propterea quod eum nouerat plus omnib' ad obedientiam promptum, & in lectionibus diuinarum ſcripturarum indefeſſa ſollicitudine ſtudioſum. Videbat illum ad ardua natum, & qui verbo & exemplo multis eſſet cum tempore profuturus in ſalutem. Nouerat etiam ſalutarem paſtoribus neceſſariam eſſe doctrinam, cum bona hominis vita ſine ſcientia ſpirituali diuinarum ſcripturarum non ſufficiat ad inſtitutionem ſubditorum. Nam qui ſibi ſoli eſt bonus, vtilis aliorum rector eſſe non poteſt. Propterea Rathgarius docilem puerũ nequaquam ſtatuit negligendum, quem illuſtrarum diuino ſpiritu multis non dubitabat fore præponendum. Nec ſua fuit confidentia fruſtratus, cum maior euaſerit Hrabanus eruditione, dignitate, ſimul & merito ſanctitatis, quam ſuorum aliquis vel cogitare potuiſſet, vel mente concipere. Mox enim vt annos pueritiæ ſuperauit, ſe totum diuinis mancipauit obſequiis, in eccleſia frequens, in choro pſallentium aſſiduus, & ſine vanitatis nota in ſeruitio Domini ſingularis. Nullus monachorum inter cantandum & legendũ illo fuit alacrior, nullus ad obedientiam ſeniorum inter omnes promptiorem ſe vnquam exhibuit. Deum pura mentis eleuatione ſemper amauit ſuper omnia, cui' ordinatiſſimæ voluntati quicquid acceptum nouerat, implere ſummo conatu ſatagebat. Ea vero, quæ diuinæ voluntati didicit eſſe contraria, nunquam in cordis ergaſterium cenſuit admittenda. Mentis ſuæ oculum à pulueribus terrenæ cupiditatis purum cuſtodiuit & mundum, atque in medio confratrum ſuorum omni tempore ſine offenſione viuebat. In oratione ſancta pene fuit continuus, in lectione diuinarum ſcripturarum ſine intermiſſione laudabiliter occupatus. Nemo illum vidit otioſum, non fabulis, ſeu otioſis ſermonibus illum quiſquam audiuit intentum, neque more complurium per clauſtrum diſcurſibus vanis quiſquam reperit vagabundum. Deo ſemper mente deditus, aut lectioni ſcripturarum incubuit, aut ſcripſit aliquid pro communi fratrum vtilitate, vel certe ſecum in cella ſolitarius habitans erat. Nihil enim dulcius illi fuit, quam continuum ſanctarum ſtudium ſcripturarum, & ideo cellæ monaſticæ ſecretum, multis importabile clauſtralibus, paradiſi delicias reputauit. Quod enim piſcibus riuus & aqua, hoc bonis & ſtudioſis monachis rectiſſime dicitur cella. Nam ſicuti piſces diu viuere ſine aqua nequeunt: ſic monachi crebrius extra cellam diſcurrentes, in vera mentis puritate non ſubſiſtunt. Cella enim monachis eſt officina virtutum, & mundus nimium frequentatus multorum cauſa vitiorum. Cella monachis eſt diuinæ ſchola ſcientiæ, extra quam cœleſtis non datur ſapientiæ doctrina. Vnde monachus, qui ſecretum cellæ non diligit, ad veram ſcientiam ſcripturarum Dei minime pertingit. Quod beatiſſimus pater hic noſter, ſanctus probe conſiderans Hrabanus, cellam ab infantia ſua dilexit monaſticam, in qua conſcientiã ſuam ab operibus mundi vanis cuſtodiuit illæſam, & omnium ſcripturarum, tam humanarum, quam diuinarum plenam fuit aſſecutus ſcientiam. Cellæ namque ſecretum amœnitati comparatur paradiſi, in qua delectabiliter conſiſtens, ac ſibi per diuini amoris continuum exercitium vnitus, mente ſimul & corpore habitauit ſecum in domo Dei quietus, animo creatori ſuo deuotus, nulli fratrum moleſtus; nulli grauis, nulli oneroſus, ſed acceptus bonis omnibus, & in vinculo charitatis fraternæ ſincere dilectus. In eo fuit completum, quod per prophetam Hieremiam dudum legitur pronunciatum. *Bonum eſt homini, cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua: quia ſedebit ſolitarius & tacebit, quoniam leuabit ſe ſupra ſe.* *Thren. 3. 27. & ſeq.* Hæc ſunt purificatæ conuiuia mentis, quæ nemo intelligit, niſi qui accipit, nemo vero accipit, niſi qui ſe pro Dei amore ab omni carnis illecebra veraciter ſegregauit. Non enim conſentiunt in vnum cohabitare vera gaudia mentis, & corruptibiles delitiæ ventris, quoniam duobus contrariis ſeruire dominis Saluator omnium non dicit eſſe poſſibile. *Beatus* igitur magnus iſte ſeruus Chriſti Hrabanus, *qui*, gratia Spiritus ſancti præuentus, *in conſilio impiorum non abiit, & in via peccatorum non ſtetit, nec in cathedra deriſorum conſedit: Sed in lege Domini fuit voluntas eius* *Pſal. 1. 1. 2.* confirmata & ſtabilis, & in iuſtificationibus eius meditatio illius die permanſit ac nocte. Beatus, inquam, vir iſte, & omni poſteritati merito venerandus, qui in hac mortalitate poſitus, ſemen bonum in benedictionibus Domini ſeminauit, de quo nunc fructum æternæ fœlicitatis manducat in cœlis. Propter quod omni

cenſe-

Digitized by Google

cenſetur honore dignus, ac ſempiterna memoria celebrandus: qui factus imitator diſcipulorum Domini: doctrina & moribus vniuerſam illuſtrauit eccleſiam, & varios hæreticorum errores diſputando ſcribendoque confutauit, de quibus ſuo inferius loco plenius dicturi ſumus. Cum ergo beatus Magnentius octauumdecimum ætatis ſuæ annum attingeret, qui fuit Dominicæ Natiuitatis octingenteſimus ſextus, & incredibili diuinarum ſcripturarum teneretur amore, iamque omnes deputatos ſibi doctores atque magiſtros vel æquaſſet, vel etiam ſuperaſſet eruditione & doctrina, nectamen in his, ad quæ diſcendo peruenerat, poſſet eſſe contentus, ſed pro magnitudine deſiderii ſui ad maiora ſacri ſtudii arcana feſtinaret, locum ad tempus mutare profectus cauſa decreuit. Nam eo tempore ſtudium literarum generale, ſicuti poſtea, necdũ in Fuldenſi monaſterio vigebat. Monachi etenim humili ſcripturarum intelligentia contenti: moribus graues, & ſubruſticana ſimplicitate imbuti altiora ſcientiæ ſtudia non curabant. Vnde beatiſſimus iuuenis cum pro ingenti ſcripturarum deſiderio, propter magiſtrorum penuriam animum ſuum in proprio ſatiare monaſterio non poſſet, ſciretque, Rathgarium ſe paſtorem habere fauorabilem, quadam die ad pedes eius prouoluitur, & quid haberet in animo ſumma cum humilitate manifeſtum faciens, conſenſum ſui ſenis deprecatur; placuit petitio adoleſcentis abbati: & conſilio ſeniorum adhibito, facilem poſtulanti dedit conſenſum. Cernebat enim ſenior prouidus, vt paulo dictum eſt prius, gratiam in eo relucere diuinam, cuius illum operatione magnum non dubitabat eſſe futurum, vnde & libens petita conceſſit. In diebus illis florebat in regno Francorum Albinus, qui & Alcuinus, natione Anglicus professione monachus, ordine Leuita, dignitate abbas monaſterii ſui Martini Thuronenſis, Caroli regis Magni quondã præceptor, in omni varietate ſcripturarum doctiſſimus, qui primus apud Gallos & Italos Romæ, Pariſii, & Sueſſionis, ſcholis monachorum publicis prælatus multa ſcripſit ad vtilitatem communem, & plures in omni ſcientia auditores educauit doctiſſimos. Ad hunc venerabilem virum (eo tempore in vrbe Roma cuſtodem & miniſtrum) Eccleſiæ Lateranenſis, ac ſcholis monachorum publicis præſidentem, Rathgarius abbas de Fulda miſit Hrabanum cum aliis duobus monachis, Haimone & Diedone: quorum prior epiſcopus poſtea fuit in Halberſtat: poſterior vero Hattoni in abbatia Fuldenſi fratrum electione ſucceſſit. Albinus ergo miſſos ad ſe monachos de Fulda ſub magiſterii ſui ferula ſuſcipiens, omnem circa illos diligentiam adhibuit, & nullis pro ſalubri eorum inſtitutione laboribus pepercit. Hrabanum tamen, quem cæteris acutiorem ingenio videbat propenſiore ſtudio proſequebatur docendi: & ſingulari cura ſollicitudinis circa illum vigilabat. Annis ſex continuis apud Albinum magiſtrum Hrabanus ſtudioſiſſimus auditor atque diſcipulus Romæ permanſit: & diſcendis ſcripturis indefeſſum ſtudium ſedulus impendit. In his artibus ſeptem, quas profeſſores earundem liberales vocant, euaſit doctiſſimus, & in omni ſcientia, tam diuinarum, quam humanarum traditionum, non erat illi ſecundus. Enimuero quam eruditus fuerit in Grammaticis, in Rhetoricis, in Logicis, in Arithmeticis, in Geometricis, in Poeticis & Muſicis, in Aſtronomicis & Mathematicis, in Phyſicis & Metaphyſicis, in Philoſophicis & Theologicis, in humanis quoque & diuinis, quicunque plenius intelligere deſiderat, eius volumina, quæ & plura ſunt & elegantiſſima, diligentius reuoluat. In diſputando tanti fuit acuminis, vt omnium ſophiſtarum nominatiſſimus haberetur & eſſet. Vnde, veluti alter Auguſtinus hæreticorum terror & malleus erat, quos omnes facili congreſſione ſuperabat & vicit. Et cum tantam omnium ſcientiarum eſſet copiam adeptus, nunquam tamen in ſuperbiam fuit elatus, nunquam ſuo ſe iudicio inaniter ſuper alios extulit, nunquam ſimpliciores & minus in ſcripturis eruditos etiam leuiter contempſit. In vera namq; humilitate fundatus monaſtica, paruulus in oculis ſuis apparebat, & quanto maior extitit, tanto ſe peramplius humiliauit. Nouerat enim, monachi ſcientiam ſine vera humilitate mentis pernicioſam eſſe ſtultitiam, etiam ſi apud homines doctiſſimus habeatur. Dicit enim ſcriptura: *Doctrina viri per patientiam dinoſcitur.* Patiens autem veraciter nemo dici meretur, qui humilis non fuerit, & omnipotentis nutui plena voluntate ſubiectus. Hrabanus autem noſter, verus Dei amator, qui & humilis & patiens veraciter extitit, quanto in bonis ſtudiis amplius profecerat, tanto magis animum ſuum corã Deo & hominibus humiliabat. Non illum vana terreni honoris ambitio traxit ad ſtudium, nõ paupertas vel inopia fecerat monachum in ſcripturis eſſe ſtudioſum; ſed Dei amor, qui vincit omnia, mentem illius incenderat ad ſpiritualis ſcientiæ incrementa. Nihil eſt difficile bonæ voluntati, nihil formidabile Deum veraciter amanti. Vnde cum ſe totum diuino mancipaſſet obſequio, nihilque in hoc mundo quæreret, nihil cuperet vel optaret, niſi Deum ſolum & ſcientiam ſcripturarum, dignum ſe Chriſto ſtuduit exhibere miniſtrum, à quo nouerat omne donum mortalibus prouenire perfectum. Semper aliquem diuinæ lectionis codicem verſabat in manibus, ſemper in ſemetipſo ſibi * vnitas aliquid operabatur bonæ operationis. Et neque diebus neque noctibus ab inueſtigatione diuinarum ceſſabat ſcripturarum. Nam præter illud tempus, quod vel ineuitabilis neceſſitas requirebat naturæ, vel diuini cultus ratio poſtulabat: quod reliquum erat, omne ſcripturarum ſtudio impendebat, idq; totum ſe arbitratus perdidiſſe, quod aliter quam in Dei laudibus, aut ſacris fuiſſet lectionibus expenſum: propterea quotiens ab actionibus poterat vacare publicis, ſuis vtiliter inſiſtebat priuatis, ſemperque oratione præmiſſa ſpeciali deuotione mentis ad Deum, aut legit, aut ſcripſit, aut legentem in ſcholis Albinum audiuit magiſtrum. His illum ſacris intentum ſtudiis, & ſine intermiſſione continuanter occupatum, magna Dei miſeratio cunctarum virtutum decorauit ornatu, contulitq; optanti ſenſum per omnia conſummatum intelligendi ſcripturas, deditq; bene merito ſanctorum ſcientiam, & in cunctis operibus bonis conſummationem. Annis tandem ſex Romæ apud magiſtrum cum ingenti doctrinæ profectu expletis, beatus Dei famulus, vna cum Haimone & Diedone, paſtoris ſui edicto reuocatur ad Fuldenſe monaſterium, qui tametſi multo libenti* ſub directione præceptoris in annos plures cœptum continuaſſet ſtudium, ſuo tamen promptus obeduit abbati, ſciens obedientiam cunctis monachorum præualere virtutibus, per quam ſolam iter pateſcit clauſtralibus ad patriam cœleſtem. Anno igitur Dominicæ Natiuitatis octingenteſimo duodecimo, indictione Romanorum quinta, beatus Hrabanus annum agens ætatis quartum atque viceſimum, abbatis ſui præcepto de Roma cum Haimone & Diedone ad monaſteriũ Fuldenſe reuertitur: anno videlicet abbatiæ Rathgarii memorati octauo. Quem fratres cum magna charitatis lætitia ſuſceperunt, dona multiplicia in eo diuina honorantes: quippe qui nouerant illum non ſolum propter ſcientiæ præeminentiam, & magiſtrum eſſe venerabilem, ſed multo magis ob vitæ meritum, cunctis in Chriſto virtutibus locupletem. Enimuero per illud ſexennium, quo Romæ ſub abbatis magiſterio literis operam dederat, in omni ſcientia, tam humana quam diuina, ſupra omnes coætaneos ſuos mirifice profecerat, euaſitque ſummus in omni ſcibili philoſophus, poetaque diſertiſſimus: & theologus cunctorum iudicio excellentiſſimus. Tanta denique & Romæ & Fuldæ cunctis vitæ ſuæ diebus virtutum, & meritorum ſanctimonia claruit, quod eorum, qui cum eo habitabant, gratia illum Dei præuentum ſpeciali nullus dubitauit: Vnde ſibi non ſolum profuit, ſed multis verbo, ſcriptis & exemplo ſalutis iter oſtendit. Rathgarius quoque, venerabilis abbas, qui, vt ſupra diximus, illum præ cæteris arctius diligebat, eius profectui miro congratulabatur affectu, gaui uſque talem ſe habere diſcipulum, qui iam idoneus eſſet quoſcunque & alios docere, magnificas omnipotenti Deo gratiarum retulit actiones. Verum vt eccleſiaſtici ordinis collatione maior eſſet Hrabano inter fratres auctoritas, per ſingulos

Prou. 19.

* for. vnitum.

ſacri miniſterii gradus euectum, poſtremo rector illum, triceſimo ætatis anno, ad ſacerdotalis officii dignitatem promouit. Qui presbyter conſecratus, nihil priſtinæ humilitatis omiſit: nihil monaſticæ conuerſationis & puritatis neglexit: ſed maiori ſe humilitati ſubiiciens, totam ad regularis obſeruantiam diſciplinæ animũ conuertit, cunctiſq; fratribus ſuis ſe obſequentiſſimum exhibuit: & vel orationi, vel ſacræ lectionis ſtudio ſemper intentus fuit. Cella, ſicut prius eſt dictum, paradiſus illi extitit, & chorum pſallentium fratrum, cœlum reputauit. Et quia cunctis pro Chriſti nomine humiliter obſequi ſtuduit, iure omnibus dilectus fuit. Amabant eum ſancti ſeniores, vt filium, venerabantur ſtudioſi iuuenes, vt cœleſtis doctrinæ magiſtrum. Omnes quoq; in communi totius illũ religionis monaſticæ habebant exemplum, & ſummum eruditionis Chriſtianæ documentum. Præcipuo tamen congratulationis officio Rathgarius abbas reuerendiſſimus exultabat, quod illum, quem ſingulari proſequebatur affectu amoris, tanta cerneret inſignia poſſidere virtutum. Et vere dignus fuit amari ab omnibus, qui conditorem omnium puro ſemper dilexit affectu. Completa fuit in illo placida illa æ-
Prou. 8. 17. ternæ ſapientiæ pollicitatio dicentis: *Ego diligentes me diligo: & qui mane vigilauerint ad me, inuenient me. Meum ſunt,* inquit, *diuitia & gloria, opes ſuperbæ & iuſtitia. Melior eſt fructus meus auro, & lapide pretioſo: & genimina mea argento electo.* Dilexit Hrabanus etenim ſapientiam Dei patris, cuius notitia credentibus datur per fidem in ſcripturis ſanctis: quarum lectioni tanto crebrius incubuit, quanto Deum ſincerius amauit. Eius gutturi fructus ſacræ lectionis ſemper dulcis extitit; quem in feruore ſancti Spiritus guſtauit. O quam ſuauis eſt veraciter guſtanti ſapor diuini amoris, per quem huius mundi cuncta dulceſcunt aduerſa, & forti animo vileſcunt omnia blandimenta. Nihil præter diuinum in affectum cordis admittitur: vbi ſolus creator ſuper omnia amatur. Huius ſacri ergaſterii ſummus operator extitit Hrabanus iſte, de quo loquimur, in quo ſpiritualis doctrinæ plenitudo exuberans totam illuſtrauit eccleſiam, & plures erudiuit ad iuſtitiam. Et ne ordine præpoſtero diutius euagemur, operæ pretium iudicauimus intermiſſa repetere, & quæ circa Hrabanum ab vrbe reuerſum, priuſquam presbyter fuerit ordinatus, ſint geſta, breuiter annotare. Rathgarius memorabilis abbas vtilitati cupiens conſuleſe plurimorum, de fratrum ſuorum conſilio ſcholam in monaſterio Fuldenſi publicam inſtituit: cuius magiſterium ſancto Hrabano, de Italia nuper reuerſo commendauit. Anno itaq; Dominicæ natiuitatis octingenteſimo, tertiodecimo, indictione Romanorum ſexta, Hrabanus annorum viginti quinque monaſterii monachorum ſcholæ præficitur: & eum docendi modũ, quem ab Albino nunc didicerat, etiam tenere apud Fuldenſes monachos inuiolabilem iubetur. Qui mox vt docendi ſubiuit officium, per omnia curauit Albinum ſequi & imitari magiſtrum, vt iuniores videlicet monachos primum doceret in Grammaticis, & cum apti viderentur ad maiora grauioribus etiã formarẽtur inſtitutis. Cumq; huius nouæ inſtitutionis apud Germanos fama tranſiſſet in publicum, plures cœnobiorum prælati eam docendi formam laudantes, alii monachos ſuos ad Fuldam miſerunt ſub Hrabani ferula ſacris imbuendos ſtudiis, alii vero ſcholas erexerunt in monaſteriis propriis, quibus præceptores de memorato cœnobio doctiores quoſque præfecerunt. Sed in tempore breui valde creuit numerus diſcipulorum Hrabani docentis, & per totam Germaniam & Galliam eruditionis & ſanctitatis eius veneranda opinio ſe diffudit. Vnde factum eſt, quod non ſolum abbates, monachos: ſed etiam nobiles terræ, filios ſuos Hrabani docendos magiſterio ſubdiderunt. Quos ille, vt erat manſuetiſſimus, omnes ſumma cum diligentia informabat, prout vniuſcuiuſq; vel ætas, vel ingenium permittebat, alios in Grammaticis, alios vero in Rhetoricis: atque alios in altioribus diuinæ atq; humanæ philoſophiæ ſcripturis, ſine inuidia communicans, quod ſinguli ab eo poſtulaſſent, omnes vero, quos in auditorium ſuum docendos admiſit, non ſolum proſa, ſed etiam carmine, quicquid occurriſſet, ſcribere informauit. Multos inſignes, doctos atq; ſanctiſſimos auditores habuit, quorum excellentiores atq; pręcipuos Megenfridus in libro de temporibus gratiæ quartodecimo nominatim commemorat, & ſunt iſti. *Strabus*, monachus Fuldenſis, patria Francus orientalis, qui magiſtro in regimine ſcholarum Fuldæ ſucceſſit, vir in omni plenitudine ſcripturarum doctiſſimus, metro exercitatus & proſa, multa in vtroq; genere conſcripſit. *Freculfus*, monachus Fuldenſis, patria Saxo, poſtea epiſcopus Lexouienſis in Rhotomagenſi prouincia Chriſtianæ fidei prædicator egregius, qui & ipſe plura opuſcula conſcripſit. *Lutbertus*, monachus Fuldenſis, & poſtea primus abbas in Hirſaugia, Spirenſis diœceſis, patria Sueuus, Doctor in omni varietate ſcripturarum eminentiſſimus, nec minus vitæ merito, quam eruditione pręclarus, qui nonnulla ingenii ſui monumẽta reliquit, & multa ſuis bona monachis impendit. *Hildolfus* monachus Fuldenſis, patria Francus orientalis, & primus apud ſanctum Aurelium Hirſaugiæ ſcholarum magiſter, homo integerrimæ cõuerſationis & doctrinæ, qui & ipſe multa vtilia conſcripſit. *Rutbardus*, monachus Fuldenſis, & ſecundus apud Hirſaugiã ſcholaſticus poſt mortem Hildolfi, qui cum eſſet doctiſſimus, plura compoſuit. *Bernardus*, monachus Fuldenſis, & poſtea Hirsfeldis abbas: patria Francus orientalis, vir ſapientia & moribus clarus, multa lucubrauit. *Bertholfus*, monachus Fuldenſis, patria Doringus, vir tã in diuinis ſcripturis, quam in literis humanis longe doctiſſimus, qui & ipſe nonnulla ſcripſit. *Ioannes*, monachus Fuldenſis, patria Francus orientalis, Poeta & Muſicus inſignis, qui & plura ſcripſit: & cantum eccleſiaſticum primus apud Germanos varia modulatione compoſuit. *Vngbertus*, monachus Fuldenſis, patria Saxonicus, vir miræ ſimplicitatis, & magnæ nihilominus eruditionis, vitæ merito, & clarus virtutibus effulſit. *Egbertus*, monachus Fuldenſis, vir vitæ admirabilis, & multo tempore voluntarie pro Chriſto incluſus, miraculis coruſcans, nonnulla compoſuit. *Carolus*, monachus Fuldenſis, patria Francus orientalis, magnæ ſapientiæ & eruditionis homo, quem ferunt, mortuo præceptore, Moguntinum meruiſſe archiepiſcopatum, & nonnulla ediduſſe volumina. *Altfridus*, monachus Fuldenſis, patria Saxonicus, mira ſanctitate & eruditione clarus, Deique verbi prædicator egregius, qui de Fulda miſſus ad nouam in Saxonia Corbeiam ſcholaſticus, poſtea quartus Hildelsheymenſis eccleſiæ pontifex ordinatur. Omnes præſcriptos Hrabani apud Fuldam inſignes diſcipulos, Meginfridus hiſtoriarũ ſcriptor commemorat: & varia dicitur ſcripſiſſe opuſcula. Ex aliis quoque cœnobiis ad ſe miſſos inſignes habuit auditores multos, doctrina & vitæ ſanctimonia celeberrimos: quorum nomina per memoratum ſcriptorem expreſſa, nos iſthic amore breuitatis obmiſimus, ne tædium induceremus. Curauit etiam hic beatiſſimus monachorum inſtitutor auditores ſuos erudire non minus ad timorem Dei, & mandatorum obſeruantiam, quam ad intelligentiam ſcripturarum, ſciens in ſancto Propheta Daniel ſcriptum: *Quoniam qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor* Dan. 12. 3
firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Parum eſt enim ad ſcientiam hominis clauſtralis intellectum erudire, niſi etiam ſtudeas pro viribus affectum ad Dei amorem accendere. In quo docendi genere beatus doctor Hrabanus præ cæteris notabiliter emicuit: qui ſuos auditores imprimis ad iuſtitiam erudiuit, quibus inter legendum crebro perſuadere conatus eſt, mores ſuos regularibus conformare ſanctionibus, euangelicisque ante omnia ſemper obedire inſtitutis. Docuit illos mundum, & omnes voluptates carnis pro Dei amore contemnere, vanitates tranſitorias & ſeculi pompas fugere, & omnem concupiſcentiam inordinatæ voluntatis declinare. Deum pura mente ſuper omnia diligendum monuit, & ſedulo, vt ſe reminiſcerentur morituros, diſcipulis lector inculcauit. Monaſticæ religionis tam ſincerus fuit amator: vt in auditorium ſuum neminem admitteret, niſi prius mentem

Digitized by Google

eius diligentiſſime ſuper integritate obſeruantiæ regularis exploraſſet. Vnde ſi quos mente aut corpore vagos, & ad obſeruantiam monaſticæ diſciplinæ minus reperiſſet idoneos, tanquam animalia bruta & beſtias immundas, ab acceſſu montis diuinarum ſcripturarum arcebat, dicens. Scriptum eſt: *Beſtia, quæ montem tetigerit, lapidibus obruatur.* (Exod. 19. 12.) Propterea fratres abite, & primum diſcite vos mente componere, vt moribus emendatis digni ſitis cum Moſe Dei ſermones in montis cacumine audire. Nemo enim Dei ſcripturas diſcendo vtiliter percipit, cuius adhuc anima vitiorum puluere ſordeſcit. Et hæc forma docendi ſancto viro ſemper familiaris extitit, vt ſtudio literarum iuſtitię præponeret diſciplinam, & ſcientiæ ſcripturarum anteferret pietatem. Qui tanto facilius iuſtitiam & virtutum obſeruantiã perſuadere potuit: quanto eas non modo verbis, ſed etiam operibus demonſtrauit. Singularem habebat docendi gratiam, & perſuadendi maximam facilitatem. Nam & ingenio fuit acutus: & facundia diſertus, voce quoq; tubali ſonorus, & quadam grauitate venerandus. Vnde quotiens ratio poſtulauit, ſola potuit voce terrere improbos, & non minus humilitate mulcere proſtratos. Conueniens animæ donis corpus, Domino largiente, conſecutus: & magna fuit in eo dilectionis auctoritas, & non minor cum manſuetudine affabilitatis humanitas. Qua moderatione ab adoleſcẽtia temperantiſſime vſus, & ſibi tranquillus extitit, & diſcipulis doctor vtilis, fructuoſuſque, vt pro tempore merebantur, occurrit. Fuerunt eo tempore, Meginfrido reſtante, in cœnobio Fuldenſi monachi ſub regula ſancti Benedicti, omnipotenti Deo in ſumma religione famulantes, numero centum quinquaginta, qui omnes, vt ſupra dictũ eſt, à vino & carnibus abſtinebant. Ex his duodecim ad minus, in omni ſcientia ſcripturarum doctiſſimi, dicebantur *Seniores*: quorum conſilio abbas in quotidianis neceſſitatibus vtebatur, vt opus non eſſet vniuerſam fatigare congregationem. Quotiens vero ex his duodecim quiſpiam, vel ad aliud cœnobium miſſus, vel morte fuiſſet ſublatus, ex doctioribus & ſanctioribus mox alius in eius locum rectoris & ſeniorum electione conſtituebatur. Et hæc laudabilis ſeniorum conſtitutio multis annis durauit, quamdiu videlicet ſtudiũ ſcripturarum in Fuldenſi monaſterio, quod ſanctus Hrabanus incœperat, viguit. Iſta autem fuit lex duodecim doctorum, vt ſingulis legerent ſinguli iuxta principalis ordinationem magiſtri, qui ſemper tertius decimus erat, & propterea omnium deputator lectionum, cui & obedire cæteri poſt abbatem omnes tenebantur. Fama ſanctitatis & eruditionis Fuldenſium monachorum, & ſancti præcipue Hrabani, per totum ſe regnum Francorum longius diffundente, filios ſuos multi nobiles & ignobiles ad ſeruiendum Domino in eorum conſortium tradiderunt, è quibus poſtea plures in Germania eccleſiæ pontifices habuerunt atq; paſtores. Regulari etenim obſeruantia durante, nullus à Dei ſeruitio repellebatur; ſiue nobilis eſſet, ſiue ignobilis: ſed iuxtą præceptum legislatoris Benedicti, cunctis aditus patuit pura intentione conuerti volentibus. Quæ tamen conſuetudo cum ſucceſſu temporis, & in Fuldenſi monaſterio, & in plerisq; aliis contra intentionem regulæ cernitur immutata, poſtea videlicet quam & diuitiæ religionem extinxerunt, & luxus cum ambitione peſſima ſtudium eliminauit ſcripturarum. Feruor eo tempore incredibilis fuit monachorum, * ſanctarum ſtudium ſcripturarum, qui per ſanctum Hrabanum Fuldæ cœpit, vt ſupra diximus, & breui per omnia pene cœnobia Germaniæ & Galliæ conualuit. Nec erant Latino patrioque ſermone contenti, ſed linguam diſcere Græcam atque docere, neceſſarium fore diſcipulis diuinæ ſpeculationis arbitrati, etiam Hebraicæ Chaldaicæque notitiam cum labore fuerunt aſſecuti. Sanctus namque Hrabanus, Albini Romæ auditor, Theophilum quendam Epheſium habuit præceptorem, à quo Pelaſgi ſermonis intelligentiam apprehendit ſufficientem, quam reuerſus in patriam ſuis quoque diſcipulis abſque inuidia communicauit. Enimuero cum eſſet vir omnium non ſolum ſtudioſiſſimus, ſed etiam ſine contradictione cuiuſquam doctiſſimus, optime intellexit, neminem apud Latinos veraciter eruditum, & in ſacris literis conſummatum poſſe reperiri, qui notitiã Græcæ linguæ non fuerit aſſecutus. Quod eo confirmo fidentius, quo, arte impreſſoria multiplicatis hodie Græcis voluminibus, & ipſe ſub bonis præceptoribus quantulamcunque huiuſce ſermonis intelligentiam apprehendi. Nam ſicuti riuulus ex fonte, ita ex lingua Græca, Latina deſcendit. Quiſquis ergo fontis notitiã deſpicit: vim & proprietatem riuuli, poculo cuius vtitur, minime cognoſcit. Iure igitur omnis Germania ſimul & Gallia tripartita hunc beatiſſimũ doctorem veneratur Hrabanum, vt vnicum totius eruditionis principem: à quo & pontifices Romani ſuſceperunt eccleſiaſticæ diſciplinæ: & monachi, ſcripturarum ſalutarem clauem intelligentiæ. Merito, inquã, Germanorum poſteritas omnis Hrabani laudes in perpetuum perſonabit, qui primus omnium veteri barbarie pulſa, ſuam fecit nationem ſermone Latinam. Primus enim omnium ſub fide Chriſti Germanos & Græcam reſonare linguam docuit & Latinam. Nullus ante illum, apud Germanos vel natus vel inſtitutus, Græci ſermonis notitiam habens, tot volumina tam eleganter, tam proprie, tamque concinne atq; Latine vſpiam conſcripſit. Si qui vero apud Germanos in regno Francorum ante ipſum docti fuerunt, non indigenæ, ſed Græci, Romani, Galli, Scoti, Britanni, ſeu aduenæ aliunde venientes extiterunt. Beatiſſimus autem Chriſtianæ fidei doctor inſignis Hrabanus, vnicus & primus Germanorum inſtitutionũ princeps, & magiſter diſciplinæ, qui nullum ante ſe in ſua habuit natione præcedentem ſcientiæ conſummatæ doctorem, diuino (haud dubium) ſuccenſus inſtinctu, quod domi habere nõ potuit: Romæ laudabiliter quęſiuit, inuenit, didicit, & Germanis ſine inuidia reportauit, priſcamq; de patria barbariem fugauit. Gentem ſuã gemino decorauit ornatu, quã & moribus ad ſanctitatem politiorem reddidit, & infuſa ſermonis Romani elegantia in omnem ſcientiæ plenitudinem introduxit! O doctorem cunctis venerandũ ſeculis! O literatorũ principem, omnibus viris doctis perpetua celebrandum feſtiuitate, qui vitam in carne duxit ſanctiſſimã, & vniuerſis eccleſiæ filiis doctrinã effudit ſalutarem! Iure, inquã, viuaci memoria cõmendandus eſt omniũ, qui non ſolum exemplo tunc præſentibus æternę pabulum vitæ præbuit, ſed etiã poſteritati ſuis ſcriptis documẽta ſalutaria reliquit. Vere dignus eſt, cuius in benedictionibus memoriam celebret omnis per Germaniam poſteritas, per quẽ nobis tanta mentis & corporis prouenit vtilitas. Fidem Chriſti orthodoxã ſumma cum alacritate ſemper docuit, ſacrã enodem ſcripturã apud Germanos primus reddidit, vitã apoſtolicã ducens, pernicioſos hæreticorum errores conſtantiſſima ratione confutauit. Denique, ſicut in ſuperioribus eſt dictum, primus omniũ apud Germanos publicam monachorum ſcholã tenuit, in qua non ſolum clauſtrales, ſed plures etiam ſecularis vitæ homines habuit auditores. In miniſteriũ diuinarum ſcripturarum ſcientias conuertit ſeculares: &, veluti Socrates alter, tractã è cœlo Philoſophiam in Ethicã tranſmutauit, propterea, vt me dixiſſe memini, auditores ſuos in omni doctrina literaturæ ſecularis ad plenũ inſtituit: eoſque inprimis Grammaticos, Dialecticos, Rhetores, Arithmeticos, Geometras, Aſtronomos, Muſicos, atque Poetas ſtatuit: & poſtea idoneos ad diuinarum ſcripturarum ſcientiam introduxit. Hæc forma docendi per ipſum didaſcalis tradita, multis annis in Fuldenſi monaſterio perſeuerauit, & ſucceſſu tẽporis ad plura Germanię cœnobia non ſine maxima vtilitate tranſlata fuit, ſicuti facile per veterum ſcripta cõprobatur, eo tempore, præter ſolũ ordinem ſancti patris Benedicti, nulla fuerunt clauſtraliũ per totã Germaniã cœnobia, cũ neq; Ciſtercienſes adhuc eſſent inſtituti, neq; fratrũ Conuentus mendicantiũ, neq; alterius cuiuſuis obſeruantiæ ſingularis, qui omnes longe poſtea superuenerunt. Et ideo quotiens in hoc opere mẽtionem de monachis facimus, nõ alii quam Benedictini ſunt intelligẽdi, niſi nominatim alterius profeſſionis exprimãtur ſpecialiter. Ad multos annos durauit in cœnobiis monachorum iſtud mirabile ſtudiũ ſcripturarum, &

viros

* Videtur deeſſe, erga.

viros ſanctitate non minus, quam doctrina facet ordo Benedicti produxit innumerabiles. Legimus enim, ſicuti ex ſupputatione annalium noſtrorum conſtat manifeſtum, quod ex monachis, ordinem ſancti patris Benedicti profeſſis, quatuor & viginti per ſucceſſum temporis ſacroſanctæ eccleſiæ Romanæ fuerunt pontifices, cardinales ducenti, ſexaginta nouem, Archiepiſcopi, per diuerſas mundi eccleſias, mille ſexcenti, octoginta quatuor, Epiſcopi vero quatuor millia, quingenti, duodecim. Denique catalogo ſanctorum ex eodem ordine reperiuntur aſcripti, quindecim millia ſexcenti, præter moniales & alios innumeros, quorum nomina ignoramus. Hi ſunt fructus monachorū ſtudii ſalutaris, in quo, plantante Hrabano multa millia in omni doctrina & ſanctitate totam illuſtrarunt eccleſiam. Sed non durauit in finem hæc ſancta conſuetudo monachorum, quoniam quod laudabiliter cœpit ex tempore, etiam cum tempore turpiter defecit. Nam circa Dominicæ natiuitatis annum milleſimum centeſimum, multiplicatis in eccleſia Dei variis inſtitutis clauſtralium, ſtudium à monachis noſtris tepeſcere cœpit, ac pene defecit. Hrabanus autem Maurus, monachorū ſcholaſticus inſignis, poſteaquam ſcholis præfuerat annis quinque, manum appoſuit ad ſcribendum, ætatis ſuæ anno triceſimo: qui fuit Dominicæ natiuitatis octingenteſimus, octauusdecimus, indictione Romanorum vndecima. Et cumprimis quidem ſcripſit mirabile illud opus de laudibus ſanctæ Crucis: quod poſtea dicauit Gregorio ſummo pontifici quarto. De quo in ſupplicatione pro Mauro ſic ait præceptor Albinus:

Hunc puerum docui diuini flumine verbi,
*Ethica * monitu & Sophiæ ſtudiu.*
Ipſe quidem Francus genere eſt, atque incola ſyluæ
Buchonia, huc miſſus diſcere verba Dei.
Abba ſuus namque, Fuldenſis rector ouilis,
Illum huc direxit, ad tua tecta, pater.
Quo mecum legeret metri ſcholaſticus artem,
Scripturam & ſacram rite pararet ouans:
Aſt vbi ſex luſtra impleuit, iam ſcribere tempus,
Ad Chriſti laudem hunc edidit arte librum.

* *for. præmiſsis.*

Quæ vero, quanta, & qualia deinceps ſcripſerit, tam in calce huius voluminis, quam in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis lector ſtudioſus poterit inuenire. Nullus ante illum Germanus tot volumina compoſuit: tot vtiles eccleſiæ tractatus tanta venuſtate elegantiaque Latini ſermonis rutilantes, in natione theutonica prius nemo lucubrauit. Nam vetus & nouum ex integro Teſtamentum in voluminibus multis expoſuit, & commentariis pulcherrimis luculenter exornauit. Quod quidem ſcribendi ſtudium ab eo tempore, vſq; ad mortem ſuam per annos triginta nouem, ſine intermiſſione, ſemper continuauit. Anno autem Domini noſtri Ieſu Chriſti octingenteſimo viceſimo, indictione Romanorum tertia decima Rathgarius Fuldæ abbas tertius, cui fratrum electione quartus in ordine abbatum ſuccedens, Ægiſo, vir ſenex & religioſus, præfuit annis quinque, ſub quo beatus Hrabanus cœptum ſtrenue docendi continuauit officium, vitam in omni plenitudine virtutum agens religioſiſſimam: & ſacram indeſinenter explanans ſcripturam ad gloriam Dei omnipotentis. Qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

HRABANI MAVRI MAGNENTII, ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, VIRI DOctiſſimi atque ſanctiſſimi, liber Vitæ ſecundus, per Ioannem Trithemium, Abbatem Herbipol. fœliciter editus, incipit ad gloriam omnipotentis Dei.

HActenus, reuerendiſſime Præſul, & Princeps illuſtr. Alberte, primum de vita ſancti Hrabani prædeceſſoris tui librum, auxiliante Domino Deo, continuauimus, in quo conuerſionem eius ad inſtitutiones monaſticas, ſtudium quoque & eruditionem ſcripturarū aperta narratione digeſſimus, vt quo feruore diuini amoris ſimul & fraternæ charitatis vir tantus cõuerſationem ſuam incœperit, poſteritatis memoriæ perpetuo commendaremus. Nunc autem, in ſequēti libro, quem ſecundū adiicimus, primo tempus quo Fuldenſi monaſterio præfuit abbas, quantum * ſi vires noſtræ tenues nimiū extendunt, ſtylo commendare pergimus: vt hiſtoriam ordine debito non fraudemus, verumtamen nō pollicemur, nos omnia ſcripturos, quæ in abbatia geſſit: ſed ex multis conſignamus pauciſſima, vtpote qui propter negligentiam ſcriptorum inuenire nequiuimus, quæ reſtabant, potiora. Anno igitur Dominicæ natiuitatis octingēteſimo, viceſimoquinto, indictione Romanorū tertia, mortuus eſt Ægiſo, Fuldenſis monaſterii abbas quart⁹, anno regiminis ſui quinto, vir moribus & vita religioſus, & diuinarum ſcripturarum amator præcipuus. Poſt cuius ſepulturam Hrabanus Maurus Magnentius, doctor & ſcholaſticus, monachorū celeberrimus, fratrum electione communi abbas in ordine quint⁹ inſtituitur, anno ætatis ſuæ triceſimo ſeptimo, & præfuit annis duobus & viginti, paſtorē ſe ouiū Chriſti exhibens, in omni ſanctitate vitę ſpectabilem, & in opere ſemper efficacem. Primus Fuldæ abbas fuit à beato Bonifacio archiepiſcopo inſtitutus ſanctus Sturmus, natione Anglicus, anno Domini ſeptingenteſimo, quadrageſimo tertio, indictione Romanorū vndecima, præfuitq; annis ſex & triginta. Poſt quem Baugolfus abbas præfuit annis vigintiquinque. Cui ſucceſſit Rathgarius annis ſedecim. Quo mortuo, Ægil abbas præfuit annis quinque. Et illo vita defuncto, ſanctus Hrabanus, in ordine fratrū quintus, vt diximus, fuerat ordinatus. A fundatione itaq; monaſterii Fuldenſis, vſque ad ipſum Hrabanum, per annos octoginta duos, abbates per ordinē quatuor extiterunt. Hrabanus itaq; memorati cœnobii quintus abbas inſtitut⁹ anno prænotato, qui fuit annus Ludouici regis Francorum Pii decimus, Eugenii Papæ ſecundi, annus quoq; ſecundus, & Othgarii archiepiſcopi Moguntini primus, in humilitate priſtina perſeuerauit, & vitā, ſicuti conſueuerat, in omni puritate mentis & corporis corā Deo indeſinenter continuauit. Deum munda cōſcientia dilexit ſuper omnia, pro cuius amore cōtempſit vniuerſa. In toto corde ſuo mandatorum eius ſemper memor extitit, & nunquam à bono ſtudio ceſſauit. In oratione tā deuotus & continuus extitit, vt nemo, cõuerſationis eius ignarus, putaſſet illum lectioni ſcripturarū vel * momētaneo potuiſſe intendere, vel nouæ compoſitionis quicquā lucubrare. Rurſus in legendis diuinis ſcripturis, in lucubrandis quotidie ferme nouis voluminibus, atq; in docendis inſtituendiſq; ad pietatem diuini cultus, ad regularis diſciplinæ obſeruantiā, & morum integritatem monachis commiſſis, nec minus in ordinanda cura domeſtica, tam frequens fuit & ſedulus, vt orandi nullū videretur habere momentum. Amor quippe Dei, quo totus ardebat incenſus, nō permiſit eſſe otioſum, quoniā, ſicuti expertus veriſſimè beatus teſtatur Gregorius, Amor Dei nunquā eſt otioſus. Operatur enim magna, ſi eſt, quod ſi operari renuit, profecto verus Dei amor nunquam fuit. Beatus itaq; abbas Hrabanus ouium Chriſti ſollicitus, parū indulgens ſuæ infirmitati naturę, omne temp⁹, quod occupationibus rei familiaris ſubripere potuit, orationi & ſtudio impendit. Monachū habuit nomine *Strabum*, patria Francum, ex vrbe Præapolitana oriundum, virū in omni ſcientia diuinarum humanarumq; literarū doctiſſimum, carmine ac proſa longa exercitatione peritū, nec minus vitæ merito, quā ſcripturarum eruditione venerandum, quem poſt ſe monachorum ſcholæ præfecit, & introductum docendi modum obſeruare, & continuare mandauit. Qui Strabus & proſa & carmine plura ſcripſit. Ipſe deniq; Hrabanus, vigilantiſſimus paſtor, munus docendi propter abbatiam penitus nō deſeruit: nec à componendis voluminibus ceſſauit. Amator nempe Dei ſincerus, quotiens opportune potuit, docēdi officiū, vt prius, repetiuit. Vnde quo liberius vacare poſſet interius, procuratores rerum temporalium ſufficientes conſtituit &

* *for. ſi.*

* *for. momento.*

idoneos, de quorũ fidelitate non potuit dubitare. Regnũ Dei ante omnia quærere ſtuduit, & de reb⁹ tranſitoriis ſe minus anxie nunquã intromiſit. Et quia Deũ in toto corde ſuo dilexit ſuper omnia, huius vitæ ab ipſo neceſſaria cõſecutus eſt, magna in abundantia. Circa regimen tamẽ animarũ valde ſollicitus extitit, & oues Chriſti ſibi commiſſas verbo ſalutis, exemplo ſanctitatis, & pabulo neceſſariç ſuſtentationis ſtudioſiſſime paſcere curauit, ſub eius regimine monaſterium Fuldenſe rebus atq; perſonis creuit quotidie, & fama ſanctitatis monachorũ eius per totum Francorum ſe regnum diffudit. Præcipue tamen abbatis Hrabani opinio doctrinæ & ſanctimoniæ in ore fuit omniũ celebris & glorioſa, non ſolum apud Germaniæ Francos, ſed apud Gallicanos quoq; & Italos. Cuius viri fama reges & principes, epiſcopos & doctores quoslibet, etiã longius diſtantes, in eius venerationem permouit. Omnes incomparabilem eius mirabantur doctrinã, & coniunctã eruditioni ſanctitatem laudibus continuis prædicabant vbiq;. Ex omni regno Francorũ, quod tunc erat vnum, Germanis & Gallis, ad audiendum illum certatim confluebant viri multarum facultatum periti, & ſe fore beatos exiſtimabant, qui ad eius fuiſſent familiaritatem admiſſi. Multi quoque principes, nobiles & ciues Hrabani magiſterio filios ſuos cõmiſerunt imbuendos, variis atq; magnificis præceptorem donis & muneribus honorantes. Quos ille tanta ſedulitate docuit, qua maior excogitari vix potuiſſet. Fuit enim laborũ patiens, & qui ſibi nihil oneroſum aut graue iudicabat, quod vel ad Dei honorem, vel ad proximi pertinebat vtilitatem, vnde ſibi ſoli natus videri non voluit, qui ſalutem aliorum ſemper, vt propriam quæſiuit. Ad regimen animarum, Deo prouidente valde fuit idoneus, vigilantia, pietate, diſcretione, prudentia, opere, & doctrina nulli ſecundus. Non erat penes illum acceptio perſonarum, ſed electio ſola meritorum: qui ſtatim, vt abbas ordinatus fuerat, vt iuſtitiæ magiſtram, in omnibus Benedicti patris ſequebatur regulam, à qua in omni vita ſua nunquam temere declinauit. In ipſa namque regula ſic abbas Benedictus mandat abbati: *Non præponatur ingenuus ex ſeruitio conuertenti: niſi alia cauſa rationabilis exiſtat. Enimuero ſiue ſeruus, ſiue liber, omnes vnum in Chriſto ſumus, & ſub vno Domino æqualem ſeruitutis militiam baiulamus, quia non eſt apud Deum perſonarum acceptio. Solummodo in hac parte apud ipſum diſcernimur, ſi humiles & meliores cæteris in bonis & ſanctis operibus inueniamur.* Hæc & alia monaſticæ perfectionis inſtituta ſanctus abba Hrabanus, vna cum euangelicis præceptis atque conſiliis obſeruatione ſtuduit adimplere continua, & fidelem ſe Chriſti miniſtrum atque vicarium in monaſterio exhibuit. In doctrina ſua regulam cuſtodiuit apoſtolicam, in qua Paulus amator Chriſti præcepit, dicens ad

2. Tim. 4. 2. diſcipulum: *Argue, obſecra, increpa*, id eſt, miſce diſcreto examine temporibus tempora, & terroribus blandimenta. Dirum magiſtri, & pium patris affectum ſubiectis ſibi monachis exhibuit, quando indiſciplinatos & duros corde ſeuerius arguit, obedientes vero manſuetos & humiles, vt in melius proficerent, paterno affectu beniuolus obſecrauit. Nunquam diſſimulauit peccata delinquentiũ, ſed mox vt oriri cœpiſſent vitia, radicitus amputauit. Honeſtiores enim & animis generoſiores, prima vel ſecunda admonitione blandus corripuit, & oratione manſuetiſſima confeſtim ad ſanitatem mentis reuocauit: improbos vero, ſi qui occurriſſent, duros corde, ſuperbos & inobedientes non verbis modo, ſed etiam verberibus &

Prou. 18. abſtinentia ſeuerius caſtigauit, ſciens ſcriptum, *quia ſtultus non corrigitur verbis*. Et iterum: *Percute filium tuum virga, &*

Prou. 23. 14. *liberabis animã eius * à morte.* Meditationem Dominicæ Paſſionis in corde ſuo ſingulari deuotione quotidie ſolebat reuoluere, & pro morte Saluatoris innocẽtiſſima lachrymans & gemens gratias referre. Fertur enim ſanctam in

** al. de inferno.*

conſuetudinem duxiſſe, vt nunquam cibum ſumeret, niſi prius gratias agens, vitam, actus, & paſſionem Domini, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, ab incarnatione incipiens ad aſcenſum eius in cœlum per ſingulos articulos meditando, gemendo, & orando percurriſſet. In argumentũ eſt veritatis opus illud de laudibus ſanctæ Crucis, in quo ſumma diligentia & deuotione myſteria Dominicæ Paſſionis enodauit. Niſi enim patienti Chriſto magnopere fuiſſet compaſſus, tanta laudum præconia nunquã in eius paſſionis memoriã ſcribere potuiſſet. Verum quia mentem Chriſto cõpatientem habuit, vires, quas negauit infirmitas, pietas miniſtrauit. Omnium namq; ſpiritualium exercitiorum Dominicæ paſſionis eſt maximum, in quo monachus, qui recto & ſapido modo fuerit aſſiduus, cito magnum inueniet conuerſationis internæ profectũ. Monachũ in hac ſancta meditatione homini mundano præpoſui, propterea ꝙ exutus negotiis ſecularibus ad meditationem Dominicæ Paſſionis, vitæ & mortis aptior iure cenſetur. Hrabani autem conuerſatio multum ſegregata fuit à mundo, propterea factus eſt Deo proximus, & ſibi per binariũ in ternario monaſtice vnitus. Huius ſanctiſſimæ conuerſationis ad monadem ternarii myſteriũ nemo vtiliter intelligit, qui adhuc vitiorum puluere ſordeſcit. Quiſquis enim purgatus à voluptatibus carnis, & ſegregatus à vanis mundi ſollicitudinib⁹ in domo Domini ſecũ ſolus habitat: iam oculos mentis apertos habere laudabiliter incipit, & nihil præter Deum ſolũ vel amat vel metuit. Quo ſanctiſſimo purgationis genere beatiſſimus abbas Hrabanus mirifice illuſtratus, Deum ſuper omnia timuit: in cuius apparere conſpectu aut reus, aut à bono opere vacuus horribile iudicauit. Quocirca futuræ ſibi mortis imaginatione crebro perterritus, cui eſſet villicationis ſuæ rationem quandoq; redditurus, ſedulo cogitabat, ſciens artem eſſe omnium artium regimen animarũ. Continuum ergo futuræ rationis reddendæ memoriam reuoluebat in mente, ſciens nimirum culpæ paſtoris incumbere, quicquid in ouib⁹ ſuis paterfamilias minus vtilitatis potuerit inuenire. Propterea ſummo conatu ſic ſtatuit viuere, vt, quantũ fragilitas permittit humana, ſecurior appareret coram Deo in reddenda ratione. Vnde non minus opere quam ſermone, verũ ſe omni tempore paſtorem ouium Chriſti ſtuduit exhibere. Et ob id omnia quæ diſcipulis docuit eſſe contraria in ſuis factis oſtendit non agenda. Omnipotenti Deo ſe gratũ in cunctis actionibus exhibere ſtuduit, quem pura conſcientia, mundo corde, & ſeruẽtiſſimo charitatis deſiderio amauit. Ad ſe ipſum recta conuerſatione ſemper ordinatus extitit, & à ſemitis iuſtitiæ minime declinauit. Ad ſubditos quoque ſuos debita ſub vigilantiæ cura ordinatũ ſe præbuit, quorum vtilitatem & profectũ in omnibus quæſiuit. In charitate proximi propter Deũ ardens fuit & feruidus, nulli grauis, inquam, nulli iniurioſus, nulli moleſtus, ſed neminem lædens benefecit vniuerſis. Euangelicis obedienter inhærens præceptis, bonum, quod ſibi fieri, ſecundũ rectum rationis iudicium, voluit; prior ipſe aliis ſedulo impendit. Omnes in Chriſto ſincere dilexit, omnes honore præuenit, & cunctis pro viribus benefacere curauit. Semetipſum ſibi pro Chriſti amore veraciter abnegans, euangelicis mandatis, ac monaſticis inſtitutionibus ſuam in cunctis voluntatem ſubiecit: mortificatiſq; pernicioſis deſideriis, & voluptatibus carnis, Chriſtianç arma patientiæ aſſumpſit, & ſub cõfeſſionis ordine martyrio non caruit, vtpote qui corpus ſuum ieiuniis, vigiliis, orationibus, diſciplinis, & aliis duris exercitationibus monaſticis ſine intermiſſione grauiter macerauit, carnibus, vino, & quibuslibet eſculentis lautioribus ſemper abſtinuit: Fabis, piſis, & holeribus naturæ indigentiam vtcunque ſuſtentauit. Quaſi paradiſi delitias amauit ieiunium, & neceſſitatibus carnis ſemper præpoſuit animæ nutrimentum. Quicquid neceſſitatibus ſuis potuit ſubripere, in vſus mox pauperum cenſuit erogare. Nam pientiſſimus cum eſſet in pauperes, & abbas Fuldæ, & archiepiſcopus Moguntiæ, tanta eos commiſeratione proſecutus eſt: vt de craſtino nullam videretur habere prouidentiam. Vnde & à bonis viris, Deumq; timẽtibus pater nominabatur inopum, & hoſpes egenorum. Ab illis vero, quos auri cupido inſatiabilis auaritiæ flammis incenderat, non pius, non miſericors, non munificus, ſed prodigus, vane glorioſus, & diſſipator ſubſtantiæ Chriſti, per iniuriam, potius nuncupari conſueuit. Ita virtus ſemper habet oſores, qui phariſæorum & ſcribarũ exemplo, bonum, quod

negare

negare in proximo nequeunt, in partem malam atque ſiniſtram temere peruertunt. His ſimilia beatus Hrabanus ab improbis paſſus eſt multa, qui cum pietatem eius in pauperes haud negare poſſent, vanitatis ſtudio aſcribere non timebant, aſſerentes illum vanæ laudis amore ductum eleemoſynas facere potius, quam pro honore Dei. Sed vir Domini militans ſub fide Chriſti, qui radio diuini amoris ſtabili iam firmitate ardebat, nec vana blateronum curauit obloquia, nec à bono, quod inchoauerat, opere propterea ceſſauit: quamuis non modo detractionibus ſuorum, ſed etiam conuitiis vrgeretur. Nec tamen mirum, ſi in tanta congregatione bonorū inueniebantur etiam nonnulli minus perfecti, aut mali, cum inter duodecim apoſtolos Chriſti vnus fuerit inuētus traditor eſſe magiſtri: & è ſeptem primis eccleſiæ diaconibus ſui extiterit nominis auctor erroris. Veruntamen nō dereliquit omnipotens famulum ſuum in tribulatione, quem in camino paupertatis multipliciter probatū inuenit eſſe fidelem, ac ſtabili firmitate voluntatis bonæ pene inuincibilem. Nullus eorum, quibus Dei amor cordi fuerat, & ſacrarum ſtudium ſcripturarum, facientem eleemoſynas virū Dei moleſtabat, in aliquo, ſed ex monachis illi, quos miniſtros & diſpenſatores rerum domeſticarum conſtituerat, facibus auaritiæ ſuccenſi, bonis obnitebantur ſtudiis ſui paſtoris. E quibus vnus fuit, nomine *Edelhardus*, patria Francus, homo plus æquo in rebus mundi ſollicitus, quem pater maiorem cellerarium domus conſtituerat, cuius hiſtoriā infœlicitatis vt ſcribamus, ratio poſtulat æquitatis. Clementiſſimus inopū pater publico mandauit edicto, vt quotiens extra tribus monaſterii aliquis morte commutaret hanc miſerabilem vitā, eius præbenda in cibo & potu integra, & ſine diminutione, per dies triginta cōtinuos pro animæ defuncti ſalute pauperibus deberet erogari. Contigit autem anno Hrabani abbatis duodecimo, qui fuit Dominicæ Natiuitatis octingenteſimus, triceſimus ſeptimus, Indictione Romanorū quintadecima, plures in Fuldēſi cœnobio monachos, vocante Domino, ab hac miſeria futurā tranſmigrare ad vitā. Vnde vir ſanctus, & defunctis compatiens & pauperibus viuis, ipſi Adelhardo, diſpenſatori dom⁹, ſerioſius mandauit, coram omnibus dicens ei: *Cura frater quam diligentiſſime, vt præbendas defunctorum fratrum meorum plenas & integras, ſicuti pro eorum ſalute conſtitui, ſingulis fideliter pauperibus diſtribuas. Quod ſi neglexeris, animā tuam in diſtricto Dei iudicio ream fore noueris, & puniendam.* Reſpondit Adelhardus, ſe patris iuſſa libenter facturum. Sed ò virus mortiferum, quā noxia eſt ſemper clauſtralibus auaritia, quos & propriæ ſalutis facit immemores, & contra puritatem monaſticā in ſuperbia pertinaces. Adelhardus piger ad obedientiam, tardus ad pietatem, & ardens totus ad auaritiā, pauperū inopiam neglexit, & nimia cupiditate ſeductus, ſuffragia mortuis debita fraudulenter ſubtraxit. Nam partim cōtemptu abbatis, cuius obluctabatur pietati, partim auaritia, nō minus quā tepiditate pernicioſa, datus in reprobum ſenſum, quieſcentiū in Domino præbendas, aut in totū retinuit, aut infideliter pauperibus miniſtrauit. Sed non tulit æquitas diuina tantā eius temeritatem ſine vindicta. Quadam namq; die, cum externis rerum curis nimium occupatus, hora iam eſſet tardior, & dormiētibus cæteris per locum capitularem ſolus tenderet in dormitorium, lucernulā, ex more, in manibus geſtans, vidit illic per gyrum monachos conſedere plurimos, conſueto ſchemate nigro indutos: & nimio terrore corrept⁹, quid ageret, neſciebat. Erat enim tardior hora noctis, qua cōuentum ſimul tunc adunatum ſuſpicari nō potuit. Vnde cum diligentius intueretur, ſingulas fratrum nuper vita defunctorū vmbras eſſe cognouit, quibus ſtipendia ſubtraxerat ordinata, & vltra modū perturbatus animo, retrocedere tentabat. Sed nimius pauor, ſanguine concitato in aduerſum, & crura obrigeſcere fecit & pedes, vſque adeo, quod ſe mouere de loco non potuit. Conſurgunt mox impetuoſe ſpirituum defunctorū terribiles vmbræ, proſtratumq; nimio pauore videntē, indumentis, virtute occulta, ſpoliarunt, ac dorſo, non ſolū vt nobis eſt cōſuetudo caſtigādis nudato, ſed inſuper corpore toto miſerū cædunt, ſenſibiliter virgis verberāt, percutiunt, horribili vocis imagine conſonantes: * *Arripe infelix auaritia, quam meruiſti, vindictam, poſt triduum grauiora recepturus, poſtea quam nobiſcū inter mortuos fueris computatus.* Euaneſcentibus mox vmbris, remanſit Adelhardus iacens, vt mortuus, circa mediū vero noctis, cū fratres cōſurgerent ad Laudes matutinas, flagellatū miſerum repererunt, in loco capitulari iacentem, mortuo quā viuo ſimiliorem. Qui deportatus ad infirmitoriū, & ad ſe tandem, fratrū ope, reuerſus, quid viderit, & quæ mala perpeſſus fuerit, audientib⁹ reuelauit, & quod die tertia moriturus, iuxta verbū apparentiū ſibi ſpirituum, prædixit. Et ne ſomnium exiſtimarent, aut ſolius paſſionem mentis: *Cernite*, inquit, *plagas, & verberum conſiderate liuores quia nemo ſic dormiens abſq; impreſſione aliqua violēta extrinſecus poterit ſignari.* Intuebantur miſerabili ſeueritate perculſum aſtantes, nec lachrymas poterant cōtinere, inter quos ſanctus paſtor Hrabanus oui nimis periclitanti ampliori cōpatiebatur affectu charitatis, & piæ cōmiſerationis. Curauit ergo ſollicitus, quod officiū requirebat abbatis, iamq; viribus deficiētem, paterno monebat affectu de cōmiſſis pœnitentiā agere, & de miſericordia Dei nullaten⁹ deſperare. Quem etiā ſalubri admonitione contritū & pœnitentem, ſacramentis præmuniuit Dominicis, morientemq; precibus Domino inſtanti⁹ cōmendauit. At ille ſub magno & aperto ſigno veræ cōtritionis die tertia migrauit è vita. Quo mortuo, beatiſſimus abba Hrabanus omnipotenti Deo ſacrificiū hoſtiæ ſalutaris pro remedio animę illius obtulit, ieiunia & orationes & ſibi, & fratribus indixit, eleemoſynas auxit, & in ſalutē ei⁹, quicquid boni poterat, miſericorditer impendit. Cū ecce defunctus, triceſima die poſt mortem ſuam, in cella oranti Hrabano poſt matutinas viſibilis, & ſqualidus apparuit, & quid pateretur, etiam habitu & aſſumpto ſchemate quodammodo demonſtrauit. Ad quē nihil territus vir Domini ait: *Quomodo eſt, frater, & quid circa te nunc agitur, qui tam ſqualidus mihi appares? Dic mihi, per Dominum precor quid tibi profuerunt orationes noſtræ, caſtigationes & ieiunia?* Cui reſpondit ſpiritus: *Orationes veſtræ omnipotenti Deo grata & accepta fuerunt, mihiq; non in paruū relevamen profuere pœnarum ſed plenā obtinere veniā nequeo, donec fratres noſtri aſſederint in cœlū purgati, quos ego in carne poſitus, mea tenacitate ac negligentia in pœnis purgatoriis retardaui. Nam & præbendæ mihi alioquin debitæ ipſis in ſubſidiū prouenit, ſicuti diuina iuſtitia ordinauit: Sed oro te, pater, duplicentur præbendæ pauperum, & confido, quod Dei miſeratione citius liberabor.* Promiſit vir ſanct⁹, quod poſtulauit defunctus. Duplicauit egenis præbendas, & orationes cōtinuauit. Vnde poſt alios triginta dies iterū claro ſchemate defunctus apparuit viuo paſtori, ſe iā tunc liberatū retulit, Domino Deo, & Hrabano gratias egit. Ex eo tempore Fuldenſes monachi pauore tā miſerabilis hiſtoriæ perculſi, & curā ſatisfaciendi pro mortuis tribus adhibuere ſollicitā, & abbatis ſui præcepta, ſine contradictione, ac ſi diuinitus emanaſſent, cuſtodire ſatagebant. Nam cū huius facti apud eos memoria, qui tunc inter mortales viuebāt, penitus eſſet indelebilis, mentes omnium tanto perculerat metu pauoris, q̄ nō ſolū debitas vita defunctis fratribus præbēdas diſtribuebant integras, & plenas in vſus pauperū, ſed vnus etiā quiſq; de ſua portione victus quotidie ſubtrahēs aliquid ſibi libens in ſubſidium contulit egenorū. Fecit & aliam valde neceſſariā cōſtitutionem beatus abbas Hrabanus, quæ, vt fertur, vſq; in præſentem diem in monaſterio ſeruatur. Sciens enim quā ſit monachis frequens cōſpectus mulierū periculoſus, illis maxime, qui iuniores ætate in timore Domini adhuc minus exercitatos habent ſenſus, de conſilio duodecim ſeniorū cunctis perpetuo mulieribus ad monaſteriū interdixit acceſſum. Quæ ſancta conſtitutio vt robur obtineret perpetuum, tranſitū fœmineo ſexui per aquilonarem vrbis portā, extra q̄ ſitum eſt monaſteriū, perpetua ſanctione prohibuit & negauit. In huius primordio conſtitutionis matrona quædam nobilis, curioſitate fœminea ſuperata, ſancti abbatis inhibitionē cōtemnens, adiunctaq; ſibi familiarū turba, per vetitam vrbis portā exiuit, & eccleſiam monaſterii præſumptuoſa temeritate intrauit. Quæ mox à dæmone arrepta, horri-

* *for. Accipe.*

biles cœpit emittere voces, aſtanteſq; nimio pauore perterruit. Quam ligatis manibus ſui reportarunt in oppidũ,& ſalutem eius cum lachrymis Hrabani & monachorũ precibus commiſerunt. Verum, Domino permittente, tam crudeliter in eam ſæuiebat dæmoniũ, quod intra paucos dies mori fuit cõpulſa, dæmonio in ea ſine intermiſſione clamante: *Pro me data eſt ſententia Dei, quoniam nemo, ſola morte excepta, me ab hoc vaſculo eiici t.* Similia nõnullis conſtat poſtea contigiſſe mulieribus, quas ſub ſimili præſumptione dæmonium inuaſit. In feſtis tamen ſancti Bonifacii martyris & dedicationis hodie mulieribus ad eccleſiam monaſterii tantum acceſſus permittitur, quod beati Hrabani, & multis poſtea temporibus penitus negabatur. His & aliis multis per virũ Dei laudabiliter conſtitutis, & mirabiliter patratis, nemo de eius ſanctitate poterat dubitare, cuius nutui omnes tam promptam cernebant diuinam adeſſe potentiam. Vnde nomen eius in toto regno Francorum factum eſt magna celebritate glorioſum: & multi de remotis terræ prouinciis eius fama eruditionis & ſanctitatis excitati, ad videndum illũ & audiendũ quotidie confluebant, qui conuerſatione ac moribus eius perſpectis, ad meliora profecerunt. Multis in abbatia Fuldenſi virtutibus coruſcauit & ſignis, quorum à nobis memoriam, nimia intercapedo temporis abſcondens, obliuione perpetua ſepeliuit. Ita mortalib⁹ ſemper vileſcunt præſentia, vt quantumlibet excellẽter ſuis temporibus dicta ſeu facta inſigniũ virorum, non ſolũ commendare literis deſpiciant, ſed etiã laudem adhibere meritis eorum dignam contemnant. Veterum magnifice geſta & legunt auide, & laudibus celebrant, ſed contemporaneos ſibi viros, etiam ſi veteribus ſint meliores, quaſi notos, & ob id minoris precii, ſpernẽdo meritis priuant. Tam eſt iniqua mortalium de rebus æſtimatio ſemper, vt incognita miretur, & laudibus celebret: nota vero, & ſibi præſentia, tanquam nihilum vilipendat: fidem maiorem incertis ſcriptis præſtans alienis, quam ſcientiam vel æſtimationẽ oculis propriis. Hinc fit iniuria multis, qui magna fecerunt in hoc mundo temporibus ſuis, & ſcriptorũ vel penuria, vel negligentia, nullã, aut paruam, apud poſteritatem, memoriam ſunt conſecuti. Sic Hrabanus, ſanctiſſimus abbas, magnas fecit in diebus ſuis virtutes, nec tamen condignam meritis à ſcriptoribus accepit memoriam. Refert enim ſupradictus auctor, Meginfridus, in volumine de temporibus gratiæ, Hrabanum hunc, beatiſſimum abbatem, ſuis ad Deum orationibus cæcos illuminaſſe, duos claudos greſſib⁹ formaſſe, quatuor, de humanis etiam corporibus plures eieciſſe dæmones, & multis aliis claruiſſe miraculis. Sed quo hæc facta ſint ordine, nõ ſatis luculenter expreſſit, propterea tamen de ſanctitate illius dubitandum non eſt, quod vitam eius nõ inuenimus ex ordine ab antiquis compoſitam: cum ſimilia multis ſanctorum acciderint. Verum ſi quis de huius viri ſanctimonia dubitat, libros, quos magno labore quondam edidit, attentius reuoluat. Optima ſcripſit, quoniam diuino ſpiritu illuſtratus, pure, ſancte, & irreprehenſibiliter in medio prauæ nationis vixit. Nec aliter viuere potuit, qui tam ſancta docuit & ſcripſit. Nam cum eſſet ardens in diuino amore, nullum ſine ſpirituali exercitio tempus præteriit, quippe qui ſe totum Dei ſeruitio mancipauit. Legit vtilia, ſcripſit ſancta, docuit recta, operabatur cœleſtia, & ſine intermiſſione meditabatur diuina. Hæc illum ſancta conuerſatio, & nobis merito venerabilem fecit in terris, & cum ſanctis Dei omnibus glorioſum reddidit in cœlis. Deo iuuenis in monaſterio cœpit viuere: ac bene cœpta fideliter vſq; ad mortem continuauit. Monachus fuit innocens, Abbas in Deo ſemper proficiens, archiepiſcopus inter præfectos excellens: fraternæ charitatis amator & cultor feruentiſſimus extitit, & ſalutem omnium ſtudioſiſſime quæſiuit. Vnde zelo diuini amoris accenſus, multis cœnobiis, quæ tunc fundabantur de nouo, & monachos ex ſuis dedit rogatus, & doctrina præclaros abbates. Infirmiores quoſque, & minus in obſeruantia regulari zeloſos atque perfectos, in monaſterio ſecum detinuit: & ſub virga diſciplinæ ad meliora quotidie compellere non ceſſauit. Ad monaſteria vero nouiter fundata, nõ miſit infirmos, ſed fortes, non tepidos & carnales, ſed moribus & eruditione conſummatos atq; perfectos. Anno regiminis ſui abbatialis tertiodecimo, qui fuit Dominicæ Natiuitatis octingenteſimus, triceſimusoctauus, indictione Romanorum prima, cum Erlafridus quidam Comes in Calba monaſterium in memoriã ſancti Aurelii pontificis, apud Hirſaugiam, Spirenſis diœceſis, nouum à fundamento conſtruxiſſet, miſſa legatione in Fuldam cum precibus Orgari Archiepiſcopi Moguntini * & Hrabanum abbatem, monachos ab eo petiit, & eius diſpoſitioni cœnobium, quod erexerat, cõmendauit. * for. ad. Qui pro Dei reuerentia, precibus annuens ſupplicantis, Lutbertum Hirſaugiæ primum abbatem cõſtituit, cui de ſuis, monachos in omni religione perfectos monaſtica, quindecim numero coniunxit. Ad monaſteriũ quoq; nouæ Corbeiæ, ꝙ in Saxonica regione, quæ nunc Weſtgallia nuncupatur, fundari cœpit, anno Dominicæ Natiuitatis octingẽteſimo, viceſimoſecundo, indictione Romanorũ quintadecima, monachos poſtea conſummatos deſtinauit, viros eruditos atque ſanctiſſimos, inter quos ſanctus Altfridus, poſtea quartus in Hildelsheim pontifex, vnus extitit: per quem Deus multa ſigna & miracula fidelibus oſtendit. Ad alia quoq; plura cœnobia, eo tempore nouiter cõſtructa, beatus Pater abbates miſit & monachos, quorum nomina breuitatis amore ſilentio pertranſiuimus: vtpote qui ad finem hiſtoriæ rationabiliter feſtinamus. Cum itaq; reuerendiſſimus abbas Hrabanus in lege monaſtica irreprehenſibiliter viueret, & multos verbo & exemplo ad iuſtitiã erudiret, ſæuit in eum totius boni aduerſarius, & variis modis viri propoſitũ eneruare, penituſq; ſubuertere laborabat, & multis variiſq; nocendi modis virum ſanctum aggreſſus, cum animi eius conſtantiam nequaquam poſſet perfringere, ſubditorũ eius mentes ad odium paſtoris callida ſtuduit machinatione prouocare. Anno igitur Natiuitatis eius quinquageſimo ſeptimo, vt Meginfridus (Fuldæ poſtea monachus) eſt autor, facta eſt inter eum & monachos eius, ſollicitante diabolo, grauis quædã & nociua diſſenſio: cuius tamen cauſam non expreſſit. Quam Ludouicus Germanorum rex, frater Lotharii Imperatoris, ac Regis Italiæ, filius Ludouici primi cum audiuiſſet, miſſis ad Fuldam nunciis, Hrabanum ad ſe vocauit abbatem, & monachorum temeritatem regali auctoritate compeſcuit, venientemq; cum honore ſuſcepit, & biennio ferme ſecũ in curia regali detinuit. Interea monachi Fuldenſes pœnitentia ducti, oratores miſerunt ad regem, humili ſupplicatione rogantes, vt ablatum ſibi redonaret abbatem. Quod tamen facere, propter cauſam rationabilem, & abbas ipſe renuit, & Rex admittere nullatenus conſenſit. Manſit ergo in aula regia beatus abbas Hrabanus biennio, vſq; ad mortem Orgarii Archiepiſcopi Moguntini, monachis interim lamentantibus.

Finis libri ſecundi.

HRABANI MAVRI MAGNENTII, ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, VIRI DOctiſſimi atque ſanctiſſimi liber Vitæ tertius, per Ioannem Trithemium Abbatem nouiter editus.

IGitur poſt mortem memorati Archiepiſcopi Moguntini Orgarii, qui fuit in ordine archipræſulũ quintus, & obiit anno Dominicæ Natiuitatis octingenteſimo, quadrageſimoſeptimo, indictione Romanorũ decima, menſis Aprilis die viceſimaprima, in monaſterio ſancti Albani martyris apud Moguntiã, in capella ſancti Bonifacii cum honore ſepult⁹, anno pontificatus ſui viceſimoſecundo, beatus Hrabanus Maurus Magnentius, abbas Fuldenſis, promotione Ludouici regis, in Archiepiſc. Moguntinũ electus, votis procerum ſucceſſit, & præfuit annis nouem, menſibus quatuor. Cui ſubſtitutus in abbatia Fuldenſi ſuccedens præfuit annis ſeptem. Hrabanus itaque abbas anno ætatis ſuæ quinquageſimo nono, qui fuit Lotharii Imperatoris ſeptimus, & quarti Leonis Papæ ſecundus, Germanorumque regis Ludouici æque ſepti-

mus,

mus, & Dominicæ Natiuitatis, iam prænotatus in Archiepiſcopum ordinatus, priſtinum vitæ rigorem non ſolum in nullo minuit, ſed quaſi tunc primum inciperet, conuerti ad Deum, regularis obſeruantiæ diſciplinam in multis auctam, vſque ad mortem cuſtodiuit. A carnibus & vino imprimus abſtinuit, delicias non quæſiuit, nullas infirmæ carnis aut mundi voluptates ſine illecebras vllatenus admiſit: balnea, & omne quod corpus tenerum fouet, ſed mentem reſoluit, damnatione perpetua refutauit, gregem ſibi commiſſum, vt verus pontifex, feruiduſque Chriſti miniſter, ſumma diligentia cuſtodiuit; quem verbo, exemplo ſimul, & huius vitæ pabulo, qua potuit ſollicitudine, pauit & enutriuit. Ab eius memoria nunquam receſſit apoſtolica

1. Tim. 3. ſententia Pauli, dicentis: *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris virum, ſobrium, caſtum, virtutibus ornatum, prudentem, pudicum, hoſpitalem, atque ſalutaris ſcientiæ doctorem: Non vinolentum, non percuſſorem, ſed modeſtum: Non litigioſum, non cupidum, & qui teſtimonium habeat bonum ab his etiam, qui foris ſunt; vt non in improperium incidat, & in laqueum diaboli.* Quæ omnia crebrius in mente reuoluens, nihil eorum, quæ pontificalis miniſterii officium requirere videbatur, omiſit, ſed irreprehenſibilem ſe cunctis in operibus bonis ſemper exhibuit. Ordinatus autem fuit in Archiepiſcopum, ſicut eſt dictum, viceſima ſexta die menſis Iunii, quæ fuit ſanctorum, Ioannis & Pauli, martyrum feſtiuitate ſolennis, apud Moguntiam in eccleſia cathedrali: rege Ludouico, & multis aliis præſentibus. Eodem anno, iubente Ludouico rege, apud Moguntiam in monaſterio ſancti Albani martyris, circa principium menſis Octobris ſynodum habuit, ad quam non ſolum de ſua prouincia, ſed etiam de aliis plures epiſcopos & abbates conuocauit; quorum conſilio, multa pro communi vtilitate rei eccleſiaſticæ prudenter ordinauit. Per idem tempus mulier quædam, Thierda nomine, pſeudopropheti ſſa, de partibus alienis venit ad Moguntiam: quæ Salomonis epiſcopi Conſtantienſis parochiam ſuis vaticiniis non modice perturbauerat. Nam certam, de proximo inſtantem conſummationis ſeculi diem, aliaque perplura, quæ ſoli Deo ſunt cognita, quaſi diuinitus ſibi reuelata, ſe ſcire, publice prædicabat; dicens, eodem anno vltimum mundi diem imminere. Vnde multi ex populo vtriuſque ſexus timore perculſi, ad eam venerunt, oblatiſque muneribus, ſe illius orationibus, quaſi alicuius ſanctæ commendabant. Et quod grauius eſt, ſacri etiam ordinis viri doctrinas eccleſiaſticas poſtponentes, illam quaſi magiſtram cœlitus deſtinatam ſequebantur. Hæc ad præſentiam ſancti Hrabani archipræſulis, & aliorum epiſcoporum apud ſanctum Albanum deducta, & diligenter de ſuis aſſertionibus requiſita; presbyterum quendam ſibi ea ſuggeſſiſſe, & ſe talia, quæſtus cauſa, in populum ſeminaſſe, profeſſa eſt. Quapropter ſynodali iudicio publice cæſa flagellis, miniſterium prædicationis, quod irrationabiliter vſurpauerat, & ſibi contra morem eccleſiaſticum vendicare præſumpſerat, cum dedecore maximo & manifeſta confuſione amiſit, ſuiſque vaticiniis tandem confuſa, finem impoſuit. Boteſcaleus quoque presbyter quidam, natione Gallus, ex Remorum diœceſi adueniens, de prædeſtinatione Dei nouum & pernicioſum ſeminabat errorem. Dicebat enim, tam bonos ad vitam æternæ fœlicitatis, quam malos ad mortem perpetuam ineuitabiliter à Deo prædeſtinatos eſſe: & nec illis nocere, ſi peccent: nec malis & præſcitis prodeſſe, ſi ad melioris vitæ propoſitum conuertantur, eo quod prouidentia Dei omnino ſit infallibilis. Contra quem beatiſſimus archipræſul Hrabanus campum diſputationis latum ingreſſus, tam ſcripturarum auctoritate, quam euidentia rationis cum coram omnibus, Deo auxiliante, ſuperauit, & vi argumentationis vſque adeo reddidit mutum, quod nihil pro ſua opinione amplius potuit inferre. Benedictus per omnia Deus, qui pernicioſiſſimum dogma erroris, per os famuli ſui Hrabani confutauit. Rationabiliter itaq; à ſancto Hrabano conuictus, ſuperatus, & confuſus in conſpectu epiſcoporũ, abbatum, & cæterorum omnium, qui fuere præſentes, correctionẽ aſſumpſit, erroremq; ſuum publice reuocauit. De ſententia vero ſynodi ſanctæ ad epiſcopum proprium Hingmarum Remis tranſmiſſus eſt, dato prius iuramento confirmationis, ne in regnum Ludouici, hoc eſt, Germanicum amplius rediret. Multa quoque in eadem ſynodo & alia fuerunt vtiliter decreta, quę alibi habentur. Verum ſilentio prętereundum non eſt, quemadmodum omnis boni hoſtis & inimicus, Diabolus ſanctis Hrabani ſtudiis aduerſabatur in omnibus die ac nocte; quærens & obſeruans eius vitæ ſemitas, vt eum vel à ſanctitatis reuocaret propoſito, vel publicæ neci exponeret, aut confuſioni perſonali. Nec à male cœptis quieuit, quouſque tandem in breui plurium animas ſubditorum ſubuertit. Nam cum vix duos in pontificatu menſes impleſſet, ſuis pene omnibus, inſtigante ſpiritu maligno, cœpit nimium diſplicere, quorum tanta fuit ſubſecuta temeritas, vt occultum de morte illius tractarent conſilium: conſpirantes enim aduerſus eum ex clericis eccleſiæ Moguntinæ complures, quorum vitia & inordinatam conuerſationem vir ſanctus rationabiliter arguebat, de laicis etiam multos nobiles & ignobiles in ſuam peruerſam ſocietatem occulte traxerunt, & malum in proprium pontificem conſilium adunarunt. Fuit autẽ Hrabanus pontifex & in ſe rectus, integer, & iuſtus; ad ſubditos vero Zeloſus, & paſtorali ſollicitudine vigilantiſſimus, qui cum eccleſiæ miniſtros ad Canonicas conſtitutiones, iuxta officii rationem, vellet reducere, prauorum contra ſe mentes grauiter irritauit. Et niſi prouidentia diuina, quæ nunquam in ſua diſpoſitione fallitur, aliter ordinaſſet, manus impiorum effugere minime potuiſſet. *Sed non eſt conſilium hominum contra Deum.* Eodem namque

tempore Hrabanus Archiepiſcopus ſynodo pręſidebat, Prouer. 21.

apud ſanctũ Albanum, Ludouicus rex in ciuitate Mogũtina procerum regni celebrabat conuentũ, qui homines ſancti Hrabani, vt Regino teſtatur in chronicis, cõſpirantes aduerſus Dominũ ſuum, publice conuictos, cũ eo pacificauit, & vnicuiq; pro menſura delicti ſatisfactione iniunxit. Anno poſt hęc Dominicę Natiuitatis octingenteſimo, quinquageſimo ſecundo, indictione Romanorũ quintadecima, qui fuit põtificatus beati Hrabani quint⁹ annus, iterũ celebrata eſt ſynodus, rege Ludouico iubẽte apud Mogũtiã, in monaſterio ſancti Albani martyris, ipſo Hrabano pſidẽte Archiepiſcopo, in qua pene oẽs epiſcopi, & abbates Francię orientalis, Bauarię atq; Saxonię, cũ Rhenanis & Moſellanis cõparuerunt propriis in pſonis. Multa in ea ſynodo ſtatuta ſunt, ad cõmunem vtilitatem eccleſię, proq; morũ correctione Deo famulantiũ clericorũ; q̃ omnia Ludouicus ipſe regali auctoritate cõfirmauit. Et epiſcopi quidẽ ſynodales q̃ſtiones in cõſilio determinabãt: rex aũt cum principib. in ciuitate ſedãdis litib. inuigilabat. Anno Dominicę Natiuitatis octingenteſimo quinquageſimo, indictione Romanorum tertiadecima, qui fuit ſancti Hrabani annus in põtificatu 3. Germaniæ populos grauiſſima fames oppreſſit, maximè circa Rhenũ habitantes. Nã vnus modius de frumẽto Moguntię, vendebatur pro decẽ nũmis argenti, quorũ ſex & viginti vnũ hodie faciunt auri florenũ. Ex qua ſupputatione cõſtat, vnum octale frumẽti, q *Maldrũ* vocant, plus q̃ tres ſoluiſſe florenos dictę menſurę Moguntinẽſis. Morabatur aũt eo tẽpore beatus Hrabanus Archiepiſc. in quadã villa parochię ſuę, cui vocabulum eſt W*mcella*, q̃ in deſcẽſu Rheni fluminis ad dextrã, ferme trib. à Moguntia diſtat milliarib. & nunc ab incolis terrę Wunckel nuncupatur. In ea reſidẽs, pauperes de diuerſis locis aduenietes cotidie pl⁹ q̃ trecentos ſuſcipiebat, & alimẽto ſuſtentabat, exceptis his, qui in præſentia illius aſſidue veſcebantur. Venit aũt inter alios, vna dierum & mulier quędã ex villa Crucinaco (q̃ nunc oppidum eſt) oriunda: inedia pene cõſumpta cum infante paruulo, cũ aliis pauperibus, refocillari deſiderans. Quę priuſquã limen portæ domus epiſcopalis tranſcenderat, prę nimia imbecillitate corruens in terrã, ſpiritum exhalauit. Puer vero mamillã matris defunctę iacentis, quaſi viuentis, de ſinu protrahens, & ſugere tentans, multos intuentes ad fletum coegit. Quæ cum

beato pontifici nuntiata fuiſſent, ingemuit, & præ nimio compaſſionis dolore lachrymas cohibere non potuit. Ex illa die per omnem regionem miſericordiam prædicari fecit egenis, eleemoſynas pro viribus auxit, Pauperibus, vndecunq; venientibus, neceſſarium præſentis vitæ pubulum abundantius miniſtrauit. Hanc eius munificentiam in pauperes omnipotens Deus gratam habens, duplici beneficio remuneraſſe legitur, dum ei copioſam huius vitæ prouiſionem in præſenti retribuit, & animam illius tandem à corpore ſeparatam, æternæ fœlicitatis in

Pſal. 111. 9 cœlo deliciis perpetuo ſatiauit. *Diſperſit* enim huius vitæ diuitias pro Chriſti amore, & *dedit pauperibus*, propter

* & cornu. quod & *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi*, * & conuiuium eius cum ſanctis omnibus exaltatur in gloria. Chriſtum Ieſum vnigenitum Dei filium, cuius miniſter erat & pontifex, amauit ſuper omnia, pro cuius honore fidelem ſe ouium eius paſtorem exhibuit, inſcios docuit, pauperes pauit, errantes & per deuia peccatorum præcipitatos ad viam iuſtitiæ paterna ſolicitudine reduxit. Vere iuſtus

Eccl. 31. 8 & ſanctus, *qui poſt aurum non abiit: nec in theſauris pecuniæ ſperauit*. Omnis confidentia eius fuit in Domino, pro cuius amore cetera omnia deſpexit. Vnde rerum temporalium curam exemplo priſcorum pontificum viris commiſit idoneis: quorum releuatus miniſterio, ſpiritualibus intentius vacaret. Ea vero, quæ pontificale requirebant officium, in tota diœceſi per ſemetipſum adminiſtrabat, lectioni diuinarum ſcripturarum, meditationi quoque, orationi & contemplationi, quotiens à pontificali poterat miniſterio vacare, ſemper fuit intentus, & ſanctitatis exercitium, quod monachus in cœnobio didicerat, etiam Archipræſul factus, ſiue intermiſſione, continuans, nunquam intermiſit. Verbum Dei prædicare ſibi commiſſo populo non erubuit, quippe qui ſe Apoſtolorum cõſecutum eſſe miniſterium recognouit. Enimuero ſicut non meretur dici Apoſtolus, qui vacans mundi negociis vel ocio, verbum Dei commiſſis ſibi populis non prædicat: Ita epiſcopali honore penitus eſt indignus, qui neglectis ſiue poſtpoſitis ſpiritualibus, ſola temporalia curat. Tranſiens ergo per vicos, perq; caſtella & villas, Apoſtolorum more, Hrabanus cum clericis nonnullis & monachis, quos ad hoc miniſteriũ nouit idoneos: Euangelium Dei populo nuntiauit, delinquentes corripuit, pœnitentes Domino reconciliauit. Mores clericorum totis viribus ad Apoſtolicam inſtitutionem reformare ſtuduit, pro quorum directione ſalubri, tres libros notabiles ad Haildolfum, quartum Archiepiſcopum Moguntinum, anteceſſorem ſuum, prius lucubrauit. Quotiens vero ab actionibus eccleſiæ publicis vacabat, manſionẽ reſidentiæ corporalis tenebat vel in memorata villa circa Rhenum Wincella, vel in Moguntia, circa maiorem eccleſiam, in domo epiſcopali, aut certe in monte, haud procul à prænominato vico, qui de nomine illius dictus eſt Biſthoſeberus, in quo nũc monaſterium ſancti Ioannis Baptiſtę cernitur eſſe conſtructum. Frequenter etiam manere conſueuit in cœnobio ſancti martyris Albani, quod in monte prope Moguntiam Richolfus, tertius Archiepiſcopus, conſtruxit, anno Domini ſeptingenteſimo, nonageſimo ſexto, indictione Romanorum quarta, propter monachorum inibi Deo famulantium vitæ ſanctitatem. In monaſterio etiam canonicorum ſancti Victoris, extra Moguntiam, ſæpius habitabat, cum propter aeris temperiem, tum propter loci & ſitus amœnitatem. Ibi nonnulla pro fidelium ædificatione ſcribens compoſuit, vbi & ſanctus Lullus quondam Archiepiſcopus orationi meditationiq; inſiſtere conſueuit. Hic iam reor oportunum, vt quam plura, quamq; vtilia ſcripſerit volumina Hrabanus iſte, ſanctiſſimus pontifex, ab anno ætatis ſuæ triceſimo, vſq; ad finem vitæ per annos ferme octo & triginta, quibus nunquam à ſtudio ſcripturarum & editione librorum ceſſauit, poſteritatis memoriæ commendem. Fuit enim, quemadmodum in ſuperioribus dictum eſt, per Germaniam omnium doctiſſimus, qui multitudine, vtilitate, facundia, & elegantia librorum à ſe æditorum, nec præcedentem quenquam habuit ſimilem, nec poſt ſe reliquit æqualem. Quod verum ex eo conſtabit facilius, ſi titulos librorum eius per ordinem exprimamus, non quo ſunt editi, ſed à nobis collocati.

Scripſit igitur ad Frecolfum Lexouienſem in Normannia epiſcopum, quondam diſcipulum ſuum de quo ſupra diximus, in Geneſim libros quatuor: in Exodum libros quatuor: in Numeros libros quatuor: in Leuiticum libros quatuor: in Deuteronomium libros quatuor: in hiſtoriam Ioſue libros duos: in hiſtoriam Iudicum libros duos: in hiſtoriam Ruth librum vnum: ad Hildouinum, abbatem ſancti Dionyſii ſuper hiſtoriam Regum libros plures: in Paralipomenon libros quatuor: in Eſram & Neemiam libros tres: in hiſtoriam Tobiæ librum vnum: in hiſtoriam Iudith libros ſeptem: in hiſtoriam Heſter librum vnum: in hiſtoriam Iob libros plures: in totum Pſalterium libros plures: in Prouerbia Salomonis libros plures: in Eccleſiaſten libros plures: in Cantica Canticorum libros plures: in librum ſapientiæ libros tres: in Eccleſiaſticum libros decem: In Eſaiam prophetã libros viginti: in Ezechielem libros viginti: in Danielem prophetã libros tres: in duodecim Prophetas minores libros duodecim: in hiſtoriam Machabęorũ libros tres: in Euangelium Matthæi libros octo: in Euangelium Lucæ libros tres: in euangelium Marci libros quatuor: in euangelium Ioannis libros plures: ad Luxum Seruatum presbyterum in omnes epiſtolas Pauli Apoſtoli libros tres, & viginti: in Actus apoſtolorum libros plures: in Epiſtolas Canonicas libros ſeptem: in Apocalypſin Ioannis, libros plures: ad Gregorium Papam quartum de laudibus ſanctæ Crucis laborioſum & mirabile opus, libros duos: ad Haimonem Epiſcopum Halberſtatenſem de Vniuerſo, libros viginti duos: de Vniuerſali natura, librum vnum: ad Haiſtolfum quartum eccleſiæ Moguntinæ archiepiſcopum, de inſtitutione, vita & moribus clericorum, libros tres: ad Heribertum epiſcopum de quæſtionibus Canonum librum vnum: ad Reginbaldum Epiſcopum de eadem materia, librum vnũ: de benedictionibus Patriarcharum, librum vnum: *de diuinis officiis, libros octo*: de computo eccleſiaſtico, libros duos: *preparamenta* ſeptem *artium liberalium, multa inuenta* volumina *compoſuit*: *Epigrammaton libros* quatuor: *de metrica compoſitione*, libros tres: ad Ludouicum Germaniæ regem libros, & Epiſtolas edidit plurimas, de materiis diuerſis & variis ſibi ab eo propoſitis: Epiſtolas quoque ſermones & homelias plures, & ſine certo numero ſcripſit compoſuit, & dixit; quorum ſingulorum per ordinem facere mentionem nimis foret lectoribus tœdioſum. Multa enim & alia ſcripſiſſe creditur, quæ in cognitionis noſtræ ergaſterium necdum peruenerunt. Hæc ſunt Hrabani doctiſſimi, atque ſanctiſſimi archipræſulis opuſcula, quæ me legiſſe memini, quorum editioni per annos, ſicut diximus, octo & triginta: primum Fuldæ monachus & ſcholaſticus, deinde abbas, & poſtremo archiepiſcopus ſine intermiſſione pro Dei gloria & fidelium vtilitate maxima inſudauit. Fuit enim vir ſua ætate Germanorum omnium ſtudioſiſſimus, & vniuerſalis facile princeps doctrinæ, qui ſapientia & eruditione in ſua natione omnes ſuperauit, vicitque præcedentes, nec ſimilem poſt ſe habuit, inter ſequaces. Ab eo namque tempore, quo ſcholaſticam apud Fuldam clauſtralibus paleſtram inſtituit, per annos ferme quadringentos, multi in ordine ſancti patris Benedicti per totam Europam monachi doctiſſimi claruerunt. De quibus in primo libro virorum illuſtrium, ordinis noſtri memorati, complures nominatim recenſui: & etiam non paucos in volumine, de ſcriptoribus eccleſiaſticis, dudum collocaui. Eo tempore prouerbium illud verum extitit quo dicebatur: *Scientia ſcripturarum in cucullis latitat monachorum.* Monachi enim tunc fuerunt ſtudioſi atque doctiſſimi, qui non ſolum Latinis ſed etiam Græcis litteris apud Germanos & Gallos ſtudium diligens impenderent. Noſtris vero monachis poſtremo voluptates carnis, & ocia lectioni ſcripturarum præferentibus, Græcarum etiam litterarum ſcientia pariter apud Germanos & Gallos penitus defecit. Superuenerunt

herunt noua fratrum inſtituta mendicantium, & nouos ſtudiorum modos cum familiari quodam atque campeſtri genere ſcribendi attulerunt. Hrabanus autem primus inter Germanos, Doctor vniuerſaliter eruditus, ſcientia profundus, eloquio diſertus, & ſolidus, vita emicuit, & conuerſatione, doctiſſimus, religioſus atque ſanctiſſimus; vere dignus, gratus, & acceptus Deo pontifex ſemper extitit. In cuius miniſterio die & nocte tam ſollicite vigilauit. Quicquid facere ad honorem Dei potuit, nullo vnquam tempore, nullaue occaſione prætermiſit. Plures per dioeceſim Moguntinam eccleſias de nouo conſtituit: vetuſtas, & ruinoſas etiam multas reparauit. Monaſterio Fuldenſi abbas præſidens, monaſticas præpoſituras nonnullis condidit, & quædam cœnobia monialium ſui ordinis in finibus Buchonici nemoris fundauit. Sed & alia memoratu digna geſſiſſe multa legitur, miraculis quoque variis coruſcaſſe memoratur. De quibus cum certum ac manifeſtum non conſtet nobis veritatis teſtimonium; ſatius duximus tacere penitus, quam incerta litteris commendare. Hoc vero quod, Meginfrido teſtante, cognouimus, etiam ſtyli officio poſteritati commendare non dubitamus. Hrabanus etenim reuerentiſſimus præſul, tam in abbatia Fuldenſi, quam in pontificatu eccleſiæ Moguntinæ, multas ab æmulis iniurias, oblocutiones, detractiones, & contumelias, etiam à ſuis propriis, ſine demerito ſuſtinuit; & ſæpe vſque ad mortem periclitatus fuit. Quæ omnia pro Dei amore patientiſſime ſuſtinuit, & quicquid aduerſi contra eum accidit, ſuis peccatis humiliter aſcripſit. Vnde non ſolum ſe patientem in aduerſis ſemper exhibuit; ſed quod maioris eſt menti, cuncta ſibi contraria etiam voluntarie pro charitate Domini tollerauit.

Enimuero cũ eſſet omnium pontificum ſuo tempore manſuetiſſimus, perſecutores & æmulos ſuos nunquam vocauit ad pœnam, nec verbo nec facto vllam de ipſis vnquam petiuit vindictam. Fundatus enim diuinę glutino charitatis ſupra firmam petram: nulla tentatione potuit à Domino ſeparari, viam timoris & amoris Domini, quã à teneris pueritiæ annis recte viuendo ambulare didicit. Nemo illũ vidit præter iuſtæ rationis modeſtiam irra commotum, nemo reperit animo perturbatum; ſed bonæ conſcientiæ teſtimonio lętus, mente ſemper fuit pacificus: & ſibimetipſi, cum Deo vnitus, omni tempore tranquillus. Permanſit conſtans in his exercitiis pietatis, & quanto ſe viciniorem morti ſenſit vel credidit: tanto mentem à caducis & vanis mundi ſtudiis amplius elongauit. Ieiuniis, vigiliis, orationibus, ſacris eleemoſynis, prædicationibus, & alijs bonis operibus, ſine intermiſſione fuit intentus, & omni tempore in officina diuini amoris vtiliter occupatus. Cum autem tempus ab æterno veniſſet præordinatum, quo miſericors & miſerator Dominus famulo ſuo pro meritis bonæ voluntatis mercedem dare prædeſtinauit fœlicitatis æternæ, correptus febre lecto decubuit, & creſcente morbo, tandem ad extrema peruenit. Qui viſione præmonitus angelica, vltimum ſibi huius vitæ miſerabilis inſtare certamen, exitum ſuum lætus Dominicis ſacramentis muniuit, & libris ſuis partim ad Fuldam, partimque ad monaſterium ſancti Albani, extra mœnia ciuitatis Moguntinæ, prouide diſtributis; ad Dominum, quem toto corde ſemper amauerat, inter orationis verba fœliciter emigrauit, ſexto Calendarum Nouembrium, anno Dominicæ Natiuitatis octingenteſimo, quinquageſimo ſexto, indictione Romanorum quarta, pontificatus ſui anno nono. In cuius tranſitu voces canentium angelorum auditæ ſunt, dicentium: *Iſte ſanctus digne in memoriam vertitur hominum, qui gaudio ducitur angelorum: quia in hac peregrinatione, &c.* Mortuus eſt autem beatiſſimus archiepiſcopus Hrabanus apud Vinicellam, habitationis ſuæ vicum, ad littora Rheni. Cuius ſacrum corpus, ſicut viuus ordinauerat, Moguntiam relatum eſt, & in eccleſia ſancti Martyris Albani cum honore ſepultum. De quo ſequens inuenitur epitaphium, in memoriam eius ſcriptum:

Lector honeſte, meam ſi vis cognoſcere vitam,
Tempore mortali diſcere ſic poteris.
Vrbe quidem genitus ſum, & ſacro fonte renatus
In Fulda, poſt hac dogma ſacrum didici.
Quo monachus factus ſeniorum iuſſa ſequebar,
Norma mihi vitæ regula ſancta fuit.
Sed licet incaute hanc, nec fixe ſemper haberem,
Cella tamen mihimet manſio grata fuit.
Aſt vbi iam plures tranſiſſent temporis anni,
Conuenere viri vertere fata loci,
Me abſtraxere domo inualidum, regique tulere,
Poſcentes fungi præſulis officio:
In quo nec meritum vitæ, nec dogma repertum eſt,
Nec paſtoris opus iure beneplacitum.
Promptus erat animus, ſed tardans debile corpus,
Feci, quod poteram, quodque Deus dederat.
Nunc ergo te ex tumulo, frater dilecte, iuuando
Commendes Chriſto me vt precibus Domino:
Iudicis æterni me vt gratia ſaluet in æuum,
Non meritum aſpiciens, ſed pietatis opus.
Hrabani nempe mihi nomen, lectio dulcis
Diuinæ legis ſemper vbique fuit.
Cui Deus omnipotens tribuas cœleſtia regna,
Et veram requiem ſemper in arce poli.

Et iſte quidem beatiſſimi pontificis Hrabani finis, in hoc mundo viuendi extitit. Cuius ſanctum corpus annis ſexcentis quinquaginta nouem in memorato cœnobio ſancti martyris Albani ſepultum, in ſarcophago iuxta murum chori eleuato permanſit. Ad cuius quoque tumulum à principio magnus populi fuit concurſus, & plura narrantur facta miracula; qui tamen ſucceſſu temporis omnino defecit, & ſacellum eius diu ſine honore permanſit. Vnde prouidentia Dei cuncta gubernantis, ad nominis ſui gloriam, & famuli ſui perpetuum honorem, ſanctiſſimum corpus eius de Moguntia ordinauit, & voluit in Saxoniam transferri anno præſenti, quo hoc ſcripſimus, Dominicæ videlicet Natiuitatis milleſimo, quingenteſimo, quinto decimo, Indictione Romanorum tertia. Quæ quidem tranſlatio per quem, qualiter, quando, & quorſum ſit facta; ſpeciali ſyntagmate deſcripſimus ad laudem, & gloriam Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: qui Deus eſt, viuit & regnat vnus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

HRABANI MAVRI MAGNENTII, ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, viri doctiſſimi atque ſanctiſſimi, ex ordine monachorum liber vitæ tertius finit, per Ioannem Trithemium abbatem editus.

EIVSDEM VITÆ COMPENDIVM.

Hrabanus in Fulda naſcitur, patre Ruthardo, matre Aldegunde, ſecunda die Februarii anno Dominicę Natiuitatis D. CC. LXXXVIII. *lib. primo.*

Hrabanus fit monach' anno Domini, D.CC.XCVII ætatis ſuæ anno nono Fuldæ. *lib. primo.*

Hrabanus monachus cauſa ſtudii Romam ad Albinum magiſtrum, & ſcholaſticum monachorum mittitur, Anno Domini D.CCC. VI. *lib. primo.*

Hrabanus Romæ ſex annis in ſtudio exactis, Fuldam reuertitur, anno Dommini DCCCXII. *lib. primo*, & mox ſcholaſticus monachorum Fuldæ inſtituitur.

Hrabanus fit abbas Fuldenſis in ordine quintus, annis XXII. Anno Domini DCCCXXV. ætatis vero ſuę XXXVI. *lib. ſecundo in principio.*

Hrabanus factus eſt archiepiſcop⁹ Moguntinus ſexto Kal. Iulii anno Domini D. CCC. XLVII. ætatis ſuæ LIX. & præfuit annis IX. *lib. tertio.*

Hrabani recenſentur quæ ſcripſit, & lucubrauit opuſcula, per annos triginta nouem continuos, *eodem libr. tertio.*

Hrabanus archiepiſcopus Moguntiæ ſextus in Vinicella VI. Kal. Nouembris, moritur pontificatus ſui anno nono, menſe quarto, ætatis vero ſue LXVIII. menſe nono, & incarnationis Domini D. CCC. LVI. *libr. tertio.*

Hrabani corpus in eccleſia iacuit ſepultum annis D. C. LIX. *in fine lib. tertii.*

Hrabani corpus in Saxoniam cum honore transfertur in menſe Auguſto, anno Domini milleſimo, quingenteſimo, quintodecimo.

Hrabani corporis ſiue oſſium translationem in libro ſpeciali deſcripſit Ioannis Trithemius, abbas monaſterii ſancti Iacobi Apoſtoli apud Herbipolim. Finis cum auxilio Dei XX. die Octobris, D. CCCC. XV.

E P I S T O L A

IOANNIS TRITHEMII ABBATIS SANCTI IACOBI MAIORIS, APOSTOLI WIRCIBVRGENSIS, IN vitam ſancti Maximi Præſulis Moguntini fœliciter ſumit exordium.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI, SERENISSIMOQVE PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO ALBERTO, SANCTAE MOGVNTINAE ſedis & Magdeburgenſis eccleſiæ archiepiſcopo, ſacri Romani imperii Principi electori, per Germaniam Archicancellario atque primati Halberſtadenſis eccleſiæ, Adminiſtratori Brandeburgenſium, Marchioni Stetinenſium, Pomeranorum, Caſſubiorum, Sclauorumque Duci, Norenburgenſium Burgrauio, ac Rugiorum Principi Ioannes Trithemius, abbas monaſterii ſancti Iacobi maioris, Apoſtoli Wirciburgenſis, quondam Spanheimenſis, ordinis ſancti patris Benedicti, promptiſſimam obſequendi voluntatem.

PRæcepiſti mihi nuper, ſacratiſſime Princeps, *vt quicquid ſparſim apud veteres hiſtoriarum notarios poſſem inuenire ſcriptum de beato Maximo, eccleſiæ tuæ Moguntinæ quondam reuerentiſſimo pontifice, quem alii ſeptimum, alii vero nonumdecimum in ordine antiſtitum poſuerunt, pro reuerentia nominis eius in* vnum epithoma, hoc eſt, breuem libellum comportarem. Cupiens autem tuis obedire mandatis, mox vires tentaui, libros hiſtoriales, quorum mihi fuit copia, lectione multa reuolui: & magnam in comportandis Maximi actibus difficultatem offendi. Ab eius namque obitu, vſque in hunc annum Dominicæ Natiuitatis milleſimum, quingenteſimum, ſextumdecimum, anni fluxerunt triginta ſeptem, ſupra centeſimum atque milleſimum, in quibus Moguntina tertio legitur funditus aggeribus deſtructa. Vnde non eſt mirandum, ſi aut ſcriptores defuerunt Moguntinenſibus hiſtoriarum in tantis eccleſiæ perſecutionibus, aut ſi fuerunt, eorum tamen annotationes ignibus ab impiis crematæ, ad noſtram peruenire memoriam nequaquam potuerunt. Hinc factum eſſe quis dubitabit, quod nihil aut parum, non ſolum de ſancto Maximo pontifice, verum & pluribus aliis, qui ante & poſt eum Moguntinæ præfuerunt eccleſiæ, ſcriptum inuenitur. Altera mihi difficultas ex eadem occaſione naſcitur, quod recentiores quidam, incerti ſcriptores temporum & Moguntinenſium hiſtoriarum, nec ordinem pontificum, nec tempus deſignauere, nec numerum. Sanctus etenim Creſcens, qui primus eccleſiæ Moguntinæ reperitur Epiſcopus, anno Domini octuageſimo fuit ordinatus, & moritur ſub Euariſto Papa Romano, anno Dominicæ Natiuitatis centeſimo octauo, indictione ſexta. A cuius obitu vſque ad ſanctum Bonifacium, qui anno Chriſti ſeptingenteſimo, viceſimo Epiſcopus fuit ordinatus, per Gregorium papam ſecundum, depoſito Vinliebo, quem Carolus Martellus, maior domus, laicum promouerat, anni tranſierunt quadraginta & ſexcenti, in quibus neoterici & incerti ſcriptores Moguntinenſium, ſedecim duntaxat epiſcopos cum ſancto Creſcente, Bonifacio excluſo, nominatim & ordine incerto connumerant. Verum niſi dicatur pontificio munere ſæpius vacaſſe ad multos annos eccleſia Moguntina, non poterit eſſe vera taliter opinantium ſententia. Sed in contrarium vt ego ſentiam, Meginfridi ſolidiſſimæ auctoritatis viri, me compellit ad amuſſim exquiſita diligentia, qui temporibus Othonis ſecundi ac tertii imperatorum, Fuldæ viuens in humanis libros quatuor & viginti hiſtoriarum de temporibus gratiæ compoſuit, in quibus aliter multo ſenſit & ſcripſit, quam auctores incerti omnes memorati. Moguntinos nempe præſules ante ſanctum Bonifacium quadraginta fuiſſe commemorat, inter quos beatum Maximum non ſancti Aurei martyris, vt iſti aſſeuerant, ſed ſancti Lucii Annæi pontificis octauidecimi ſucceſſorem immediatum fuiſſe probat. Sanctum vero martyrem Aureum ab Attila, Hunnorum rege, anno Domini quadringenteſimo, quinquageſimo quarto, indictione Romanorum ſeptima cum Iuſtina ſorore multiſque Chriſtianorum milibus in eccleſia XVI. Kalendas Iunii paſſum non ſextum, ſed quintum atque viceſimum eccleſiæ Moguntinæ fuiſſe pontificem, luce clarius demonſtrat; cui in epiſcopatu non Maximus, qui annis ferme duobus & ſeptuaginta præceſſerat ab hac vita ſublatus; ſed Eutropius, cuius iſti nullam faciunt mentionem, eodem anno ſucceſſit. Vnde ſatis admirari nequeo, qui fuerint, aut quo* vixerint in humanis iſti ſcriptores Moguntinenſium incerti, quorum nec volumina principium*

* *for. vnū epitomen.*

* *for. deeſt, tempore.*

pium

pium habent, nec titulos, nulliuſque nomen inuenitur aſcriptum. Ecce Meginfridus quadraginta pontifices in eccleſiâ Moguntina ſanctum Bonifacium praeceſſiſſe aſſerit, quorum nomina, tempus & regiminis annos clare per ordinem expreſſit cum recentiores iſti ſcriptores, etiam ſibi mutuo diſcordantes, nominatim duntaxat inuenerint ſedecim, quorum nec ordinem ſucceſſionis recte diſtribuunt, nec annos, aut pontificatus tempora, vel vnius expreſſerunt. Poſſumus tamen venia dignos iudicare ſcriptores iſtos neotericos duplici ratione; prima, quod veteres de his rebus ſcribentes in promptu non habuerunt auctores, quorum poſſent veſtigia ſequi, cum nullus priſcorum res geſtas ſine lectione praecedentium auctorum litteris committere poſſit. Secunda vero cauſa fuit, quae manet & hodie, quod pontifices eccleſiarum aut Deo penitus, aut vanitatibus dediti, & hiſtorias contemnentes, nulla ſcriptoribus rerum ſeu temporum beneficia vel munera contulerunt. Quemadmodum inter alios conqueritur Sigehardus monachus ſancti Albani, qui claruit anno Domini milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo ſeptimo in prologo libri ſui de paſſione ſanctorum Aurai & Iuſtinae martyrum, dicens: Si laborioſa ſcribentium ſtudia, more veterum, aut condigno remunerationis gauderent praemio, aut ſaltem magnatorum aſpectibus gratioſa, detractorum morſibus non paterent; ad diſcendum incognitâ, & ſcribendum vtilia, remoto procul ocio, multorum animos labor inclitus & induſtria naturalis incitaret. *Hinc reor factum, quod ſcriptores priſtinis rebus defuerunt atque temporibus, eo quod principes Germanorum, & praeſules neglexerunt hiſtorias, & ſua quidem facta commendari literis minime curauerunt; qui ſcriptores comparare beneficiis atque muneribus recuſarunt. Inde fit quod nec tua ſacroſancta eccleſia Moguntina ſuorum habet hiſtorias pontificum, nec ordinem eorum recte nouit, nec numerum. Vale decus principum, Neſtoreos faelix per annos. Ex meo coenobio apud VVirciburgum. XIX. menſis Ianuarii. Anno Dominicae Natiuitatis milleſimo, quingenteſimo, ſexto decimo.*

Finis Epiſtolae Ioannis Trithemii abbatis.

BEATI MAXIMI, NOBILIS ECCLESIAE Moguntinae quondam epiſcopi, vita, per Ioannem Trithemium Abbatem ſancti Iacobi maioris, Apoſtoli VVirciburgenſium nouiter edita, faeliciter incipit.

EO tempore, quo Liberius papa ſub graui perſecutione Arrianorum ſanctam Romanam gubernabat eccleſiam, ſanctus Lucius Annaeus, patria Romanus, apud Moguntiam, nobilem Germaniae vrbem decimus octauus pontificatum annis tenuit ferme vndecim. Quo foeliciter vita defuncto, ſanctus presbyter Maximus communi voto populi fidelis in epiſcopatu ſuccedens, anno Dominicae Natiuitatis trecenteſimo, quinquageſimo quarto, Indictione Romanorũ duodecima, praefuit annis, vt Miginfridus refert in chronicis, quatuor & viginti, ſub Arrianorum perſecutione grauiſſima, temporibus videlicet Theodomori & Clogionis regum Francorum, quo tempore Dagobertus, Genebaldi filius, Dux Francorum orientalium apud Wirciburgum, Rheno tranſmiſſo, Moguntinos in odium Romanorum grauiter afflixit: vrbem quoq; Treuirorum, quae tum parebat Romanis obſedit, coepit, ſpoliauit, incendit, funditusque ſubuertit. Annis quippe nongentis bellum cum Gallis atq; Romanis Franci reges habuere continuum, quouſque tandem victores eorum effecti, pene totam Europã ſuo Dominio violenter ſubdiderunt. Sub his turbationibus eccleſię, multa Chriſtianorum milia propter Catholicae fidei confeſſionem, ab infidelibus & hęreticis, apud Moguntiam, & in omnib. terminis eius, crudeliter fuerunt occiſa, quorum apud mortales nulla penitus habetur memoria, propter malitiam temporum, & penuriã fidelium ſcriptorum. Nuſquam erant tuti, nuſquam ſatis in vrbibus & oppidis ſecuri, quando & gladius vbiq; ſęuiebat gentilium: & non minus perfidia inualuit hęreticorum. Nam etſi pacem habere videretur eccleſia, ab his, qui Romanis principibus fuerunt ſubiecti, vt abnegare Chriſtum iam tunc nemo compelleretur: Arrianorum tamen in tantum illo tempore veſania praeualuit, vt nihil aut parum à perſecutione gentium differret. Deniq; Franci tam orientales, quam illi, qui ad oſtia Rheni conſederant, occidentales: Gothicae quoque nationes & alii pagani frequentes in Galliã motus & incurſus facientes, Moguntiam, Coloniam, Treuerim, Wormatiam, Spirã, Argentinam, & alias trans Rhenum vrbes, nimia crudelitate ſępius moleſtabant, nulli parcentes gradui, ſexui, vel aetati. Quapropter pontifices, & miniſtri Domini ſacerdotes, in quos furor perſequentium crudelius ſaeuiebat, in vrbibus & vicis publice non audentes comparere, quotiens perſecutio imminebat, cum ſuis ad nemora *ſucceſſerunt: in ſpeluncis & cauernis montium latitantes, inedia, fame ac ſiti, vltra quam credi poteſt, afflicti, longum pro fide Chriſti martyrium ſuſtinebant. Ea in tempora beatiſſimus pręſul Maximus incidit, quibus, niſi optimus, nemo fuit Chriſtianus. Probauit perſecutio fidem, & contulit in paſſione amor Dei conſtantiam. Beatus vero pontifex, vt Meginfridus eſt autor in Chronicis, ab Arrianis, hęreticis, multas & atrociſſimas inſidias & perſecutiones pro fide orthodoxa ſuſtinuit, & ſepties de ſua pulſus eccleſia, truſuſq; fuit. Nam cum eſſet vir in diuinis ſcripturis longe doctiſſimus, & ſecularis litteraturae non ignarus, malleo ſimilis, durus redargutor Arrianorum extitit, contra quorum veſaniam non ſolũ verbis, ſed etiã ſcriptis multipliciter pugnauit. Scripſit enim iam dicto Meginfrido teſtante, contra Arrianos, libros quatuor. De Incarnatione Domini libros duos. De Spiritu ſancto libros duos. De conſtantia fidei Catholicae, librum vnum De martyrio ſanctorum, librum vnum. Homelias, & ſermones multos & vtiles ad populũ. Alia quoq; nonnulla ſcripſiſſe dicitur, quę ad notitiã noſtrae lectionis peruenire minime potuerunt. Ciuitas.n. Moguntina, poſt mortẽ eius tertio, ſicut diximus, euerſa, & funditus deſtructa fuit. Primo ſcil per Francos. Secundo per Wandalos. Et tertio ſub Attila, per Hunnos, qui & ſanctum Aurẹum pontificẽ cum Iuſtina ſorore, & multis aliis in Eccleſia peremerunt. Hac trina Moguntinae ciuitatis deſtructione, haud ſolum multa Chriſtianorum milia fuerunt occiſa, ſed etiam nomina eorundem ſimul, & modus cum loco & tempore paſſionis ad poſteritatis memoriam nequaquam peruenire potuerunt, eo quod ſcriptoribus, nec oportunitas ſcribẽdi fuit, nec locus, vel tempus. Vnde mirandum non eſt, ſi & Beati praeſulis Maximi lucubrationes vel interierint ignibus crematae, vel alicubi ſitu lateant aut puluere ſepultae. Eadem eſt calamitate factum, quod praeter ſedecim numero, eccleſia Moguntina ſuorum Pontificum, qui ſanctum Bonifacium archiepiſcopum & martyrem praeceſſerunt, neque nomina, neque ordinem, neque tempora vſpiam potuit inuenire, cum non ſit veriſimile, in annis ſexcentis quadraginta, non plures extitiſſe quam ſedecim, niſi quis contendat, oues Chriſti apud Moguntiam & ſaepius, & diutius, permittente Deo, paſtoris neceſſario caruiſſe ſolatio. Quod ſi quis aſſerit, minime probabit. Nos enim contrarium ex Megenfrido facile poterimus comprobare, qui temporibus Otthonum clarens in humanis cum eſſet, omnium Germanorum diligentiſſimus compilator hiſtoriarũ, quadraginta numero fuiſſe ante Bonifacium in eccleſia Moguntina pontifices commemorat: inter quos ſanctum Maximum, non vt Neoterici quidam fecerunt, incerti auctores, ſeptimum,

for. ſeceſſerunt.

mum,

mum, ſed nonumdecimum extitiſſe præſulem aſſerit, beatoque Lucio ſucceſſiſſe Anneo ac annis, ſicut dictum eſt, præfuiſſe quatuor, & viginti. Neoterici autem, innominati ſcriptores, Megenfridi chronicorum notitiam non habentes, ſedecim duntaxat ante ſanctum Bonifacium eccleſiæ præfuiſſe Moguntinę pontifices aſſerunt, inter quos Maximum in ordine ſeptimum locantes, beati Aurei martyris ſub Attila, Hunnorum rege, paſſi ſucceſſorem immediatum extitiſſe cõtendunt. Sed hæc ratio * tempus non admittit. Sanctus enim Lucius Annęus, præſul octauusdecimus, moritur anno Dominicæ Natiuitatis trecenteſimo, quinquageſimoquarto, Indictione Romanorum duodecima, temporibus Liberii papæ, cui eodem anno, ſanctus Maximus in pontificatu ſucceſſit. Beatus vero præſul Aureus Moguntiæ ab Attila paſſus eſt ſextodecimo calendas Iunii, Anno Domini quadringenteſimo, quinquageſimoquarto, Indictione Romanorum ſeptima: cui non Maximus, vt iſti putant, ſed Eutropius in pontificatu ſucceſſit, temporibus ſancti Leonis papæ primi. Vides nunc, quod præciſe centum annorum tempus, ab inſtitutione Maximi ad pontificatum, vſque ad paſſionem beati martyris Auræi intermediat: quod præter Megenfridum monachum nullus ſcriptorum Moguntinenſium, quos ego legerim, animaduertit. Vnde mihi videtur, ſcriptores ipſos nominum conſonantia fuiſſe deceptos: qui pro *Anneo* poſuerunt *Aureum*, & Maximum ſucceſſorem immediatum ipſius Auræi martyris opinati ſunt, cuius non Aureus, ſed Annęus fuit ſucceſſor, vt oſtendimus, centum ante annos. Nam ita ſummatim auctor inquit memoratus: *Anno Dominicæ Natiuitatis octogeſimo, Creſcens à Roma directus in Germaniam primus Moguntinenſium ordinatus eſt epiſcopus, & præfuit annis duobus & viginti, vir magnæ ſanctitatis, & martyrio coronatus.* Poſt quem Maximus annis ſex, Creſcentius autem pręfuit annis XIX. Ciriacus annis XIV. Hilarius vir ſanctus & martyr annis XX. Martinus annis XIV. Celſus martyr annis XXII. Lucius annis X. * Hothardus, vir ſanctiſſimæ vitæ, annis XV. Sufficonius, vir ſanctus, annis VIII. Herigerus martyr annis quatuor. Rutherus martyr annis XX. Auitus, vir doctus atque ſanctiſſimus, annis XXII. Ignatius martyr annis tredecim. Dionyſius, vir ſanctus, annis XXVI. Ruthbertus annis XII. Adelhardus, vir ſanctus, annis decem. Annęus Lucius annis XVIII. Vir Apoſtolicę atque ſanctiſſimæ vitæ, Maximus, de quo nobis eſt ſermo, præfuit annis XXIV. Sidonius annis XIX. Sigiſmundus annis ſex. Lupoldus, vir ſanctus, annis XVII. Nicecius annis VIII. Marianus annis X. Auræus martyr, annis XVI. Poſt quem ſanctus Eutropius pręfuit annis XXIII. Poſt quem ordine ſuo, vſque ad ſanctum Bonifacium excluſiue, adhuc quatuordecim pontifices extiterunt in eccleſia Moguntina, quorum iſta ſunt nomina: Adelbertus, Rudhorius. Adelbaldus, Landfridus. Rudhardus, Sidonius, Secundus Vinlibertus, Ludgaltus, Ruthelmus, Rudualdus, Leonaldus, Richbertus, Heroldus, & filius eius Viniliebus laicus, per Carolum Martellum, maiorem domus Francorum, ea ratione pontificatu Moguntino donatus, ſicut & Milo filius ſancti Luthuini archiepiſcopatu Treuirorum, & alii multis aliis per Galliam, vt bello intereſſent cum illo contra Saxones, Francorum Domino rebelles. Verum non multo poſt Viniliebus laicus, ignarus diuinarum ſcripturarum propter venationes & homicidium ſententia Gregorii papę ſecundi fuit depoſitus: & ſanctus Bonifacius monachus & presbyter anno Domini ſeptingenteſimo viceſimo, Indictione Romanorum tertia in eius locum pręſul Moguntinæ eccleſiæ primus & quadrageſimus ordinatus, quem Zacharias papa Romanus poſtea in archiepiſcopum eiuſdem eccleſiæ ſublimauit. Hæc ideo mihi præmittenda neceſſario videbantur, ne quis eorum, qui olim iſta lecturi ſunt, à Moguntinis ſcedulis diſcordantem me, aut mendacem exiſtimare velit, aut ſine auctore certo ab aliorum opinione temere diſcrepantem. Stultum nempe foret Megenfridum certum, fixum & ſolidum præterire ſcriptorem, & incertorum ſcedulas ſequi recentium, propterea iam nominatim ſcriptoris decreuimus inhęrere veſtigiis & incertas neotericorum ſententias pręterire. Maximus igitur beati Lucii Annęi presbyter, & in miniſterio verbi Dei ſocius, natione Germanus, patria Moguntinus, & religione Chriſtianus fuit. Cuius temporibus adhuc Romani, ſicuti & prius, à multis retro annis Moguntiam, Treuerim, Coloniam, Wormatiam, Neometum, quæ nunc dicitur *Spira*, cum magna parte Galliæ ſuo ſub Dominio tenebant, licet à Francis, Germanis, Theutonibus, Saxonibus, Bauaris, atque Doringis incurſiones multas & frequentes paterentur, nunc victi, nunc autem victores. Qui more veterum, nimis cupidi Romanum ampliare Dominium, eas, quas ſuperauiſſent, gentes, & moribus, & legibus ſimul ac literis vti Romanis compellebant, quo potentiores cæteris eſſe viderentur. Vnde Germani circa littora Rheni commorantes, & Galli tandem victi à Romanis, eorum & linguam ſuſceperunt, & modum ſcribendi: Scholas inſtituerunt publicas per vrbes, in quibus, Romanorum exemplo filii ciuium atque nobilium litterarum ſtudiis imbuerentur. Inſuper, quo victoribus abundantius complacerent Romanis, prætermittentes nomina ſuæ gentis auita, natis ſuis vocabula & Gręca impoſuerunt & Latina: quanquam id poſtea conuerſi ad Chriſtum fecerint multi, non ob metum vel dilectionem Romanorum, ſed pro reuerentia potius & amore ſanctorum Apoſtolorum ac Saluatoris Ieſu Chriſti martyrum. Hæc dixerim, ne quis præfatos eccleſię Moguntinæ pontifices propterea natos vel Gręcos exiſtimet vel Romanos, quod eos illorum nominibus quandoque inuenerit nuncupatos. Variantur hominum cum tempore mores, mutantur nomina, & ſtudia mentium continua volubilitate ſeculorum alterantur. Beatus Maximus, teſtante Megenfrido, honeſtis & Chriſtianis parentibus ortus, in vrbe Moguntina, more gentis, adhuc puer ſtudio deputatus eſt litterarum, in quo cum tempore adeo profecit, quod ſibi coætaneos pene omnes ſuperauit. Erant in tempore illo plures cũ Chriſtianis mixti gentiles, & quemadmodum, perſecutione ceſſante, nemo paganum cogebat fieri Chriſtianum, ita nec quiſquam impellebat credentem abnegare vel deſerere Chriſtum. Multi tamen inter Chriſtianos ſurrexerunt hæretici, inter quos Arriani, principum Romanorum fauore ſuffulti, multas intulerunt veris Chriſtianis perſecutiones & moleſtias. Vnde cum publice non ſemper liceret, metu hęreticorum fideles quique filios ſuos in priuato fidem ſeruare conſtanter orthodoxam vſque ad mortem docuerunt. Sic nimirum & ſanctus Maximus, in his, quæ pertinebant ad fidem, & veram religionem, teneris ab vnguiculis parentum & ſacerdotum magiſterio ſufficienter inſtructus, in virum cum tempore magnum creuit, atque meritis & doctrina glorioſum. Mox enim, vt per ætatem ſapere ac intelligere cœpit, diuina miſeratione præuentus, non minus quam gratia ſemper comitatus, Deo ſe totum obtulit, pro cuius amore cuncta huius mundi blanda & dulcia cõtempſit. Conſuetudo fuit illo in tempore valde neceſſaria clericis ac ſacerdotibus, ſoli Deo vacare, ſacro miniſterio verbi & orationis inſiſtere: ad fidem & iuſtitiam populum non minus exemplo bonæ actionis, quam ſanctę prædicationis verbo erudire, mundi honores, diuitias quoque & omnes voluptates morituræ carnis vilipendere, & Chriſtum opere & ſermone ſuper omnia veraciter amare. In quo viuendi genere beatus Maximus in clericatu ſuo perſeueranter enituit: & breui cæteris perfectionis in ſe normam dedit. Merito ſanctitatis, fuit admirabilis: & diuinarum ſcripturarum interpres & Doctor inſignis. Propter quod ordinatus à beato pontifice Adelhardo clericus, vitam per omnia duxit apoſtolicam, multorumque corda verbo & exemplo in diebus ſuis ad Dominum conuertit. Adelhardo poſt hæc vita defuncto, beatus Lucius Annæus in pontificatu ſuccedens, præfuit annis decem & octo, vir magnarum in Chriſto virtutum, cui ſanctus ipſe Maximus ſtabili ſem-

* f. r. temporis.

* for. Gotthardus.

per

per charitate adhæſit, & innumeras Arrianorum perſecutiones pro defenſione Catholicæ fidei ſuſtinuit; ſed adiutorio Saluatoris noſtri Jeſu Chriſti fœliciter vbique triumphauit. Poſtremo tamen, ſancto Lucio Annæo pro fide orthodoxa in exilio, apud Phrygiam ſtrangulato cũ duobus presbyteris, Paulo & Creſcentio ſub ordinatione & inſidiis Arrianorum; beatiſſimus presbyter Maximus, quem pro confirmandis in recta fide populis apud Moguntiam, ordinatione diuina, reliquerat; fidelium omnium voto communi, præſul eccleſiæ iam dictæ nonusdecimus conſtituitur; & præfuit in tribulationib. hæreticorum multis, quatuor ferme annis atq; viginti. Facta ſunt hæc, vt ſupra diximus, anno Dominicæ Natiuitatis trecenteſimo, quinquageſimoquarto, decima die mẽſis Iulij, Indictione Romanorum duodecima. Ordinatus autem Pontifex in Eccleſia Moguntina beatiſſimus Pater Maximus, per omnia ſe ſtuduit exhibere Domino miniſtrum irreprehenſibilem, paratus amore Dei pro ſalute fidelis populi nõ ſolum perſecutiones ſuſtinere & carceres: ſed mortem quoque, & ſi quid eſſet morte crudelius, quod ei poſſet occurrere: Vitam in omni puritate Chriſtiana ducens continuam & Apoſtolicam: mundi rebus pauper & modicus, virtutibus diues, humilitate profundus. Qui cum eſſet vir tam in diuinis Scripturis, quam in ſecularibus ſcientiis multum peritus atque doctiſſimus, hoc ſummopere curabat in primis; vt vita conſtaret eius doctrinæ cõformis; ne aliis bona prędicans, ipſe reprobus efficeretur. *1. Cor. 9. 27.* Corpus proinde ſuum ieiuniis, abſtinentia multa, & vigiliis pene continuis pro Chriſti Saluatoris amore caſtigans; ſanctis orationibus & prædicationi ſalutaris doctrinæ verbi Dei ſine intermiſſione, quotiens oportune licebat, intentus. Per vicos circumibat & verbis, & plurimum Apoſtolorum exemplo, pedibus nudus, presbytero, diacono & ſubdiacono comitantibus; & cunctis per gyrum populis oportune & importune fidem Chriſti, quanta potuit ſedulitate, prædicauit. Fide, actione, atq; virtute Maximus Pontifex coram Deo & cunctis fidelibus extitit, qui nihil in hoc mundo aliud, quam Dei honorem, & ſalutem proximi quæſiuit. Mentis deſiderio ſemper in Deum fuit eleuatus: quippe qui ſe huic mundo peregrinum & nouit, & exhibuit; & propterea nulla rerum temporalium cupidine vel occupatione detentus vel implicatus fuit. O ter vere beatum, quaterque beatiſſimum Pontificem, cui Deus omnia ſolus extitit, qui mente ſimul & animo nihil aliud quam Dominum curauit, in amore ſemper occupatum ſe cuius & oſtendit! Amator enim Chriſti cum eſſet feruidus, omnia pro honore caduca contempſit auctoris: nec vanis laxauit animum, qui ſanctũ in ſe Dei meruit ſuſcipere cõmorantem * Patris, & Filij, Spiritum. **for. Patrē & Filium.* Electus Dei Pontifex, miniſter Chriſti, ſobrius vir, ſanctitate maximus, virtute nitens ab intus, contempſit, quicquid cernitur: amauit, quod non tangitur, ſed pura mente colitur.

O decus tu Pontificum,
Diuini cultor numinis,
Qui ſine mundi ſordibus,
Chriſto vixiſti ſplendidus.
Adeſto mitis omnibus,
Te mente recolentibus,
Nos ſoluens tuis precibus,
Noſtris à ſceleribus.

Non eſt eo tempore inuentus apud Germanos Pontifex doctior, ſanctiorque præſule Maximo, qui tanta ſub innocentia & eruditione ſcripturarum legem conſeruaret Excelſi; quoniam & hæreticorum errores verbis & ſcriptis conſtantiſſime redarguit, & fundatus ſupra firmam petram Domini amoris, nullas eorum perſecutiones formidauit. Septies tempore Pontificatus ſui ab impiis Arrianis vrbe Moguntina pulſus eſt; ſepties quoque diuina prouidentia reſtitutus; nunquam attædiatus merite, nunquam deiectus animo, nunquam victus aut ſuperatus. Nam cum eſſet diuina miſeratione præuentus aut illuſtratus, vnum Deum conſubſtantialem & coæternum ſemper, Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum aſſeruit: & ſanctam indiuiduamque Trinitatem perſonarum, vnius incomprehenſibilis & impartibilis Dei, conſtanter vbique prædicauit. Pro huius veræ, Catholicæ, orthodoxęque fidei aſſertione tuenda, nec mortem timuit, nec vincula, carcerem, aut exilium ſubire formidauit. Docuit publice, cum licuit, populum: docuitque, ſi aliter non potuit, occulte; gregem Domini ſuo miniſterio commiſſum docuit verbis, docuit ſcriptis Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum in Trinitate perſonarum vnum eſſe Deum, in quo nec maius ſit, nec minus; quemadmodum neque prius, neque poſterius. Enimuero nec Pater maior eſt Filio, aut Spiritu ſancto, nec minor; ſicuti neque prior neque poſterior; quoniam Trinitati perſonarum Deitas vna conuenit. nec tamen trina perſonarum exiſtentia vnitatem confundit. Beatus ergo præſul Maximus, & apud omnem poſteritatem fidelium ſempiterna memoria iure venerandus, qui Spiritu illuſtrante diuino per fidem in vera humilitate ſanctiſſimæ Trinitatis incomprehenſibile myſterium commeruit fideliter ſuſcipere, quod Arrius mente in ſuperbiam elatus, & arrogantiſſimus, nulla potuit ratione penetrare. Obſcuratum eſt inſipiens cor omnium Arrianorum, qui cum eſſent ſtulti, ſuperbi, & nimium arrogantes, ſapientiſſimos ſe omnium æſtimabant. Cum beatiſſimus Chriſti præſul Maximus in confeſſione veræ fidei ſinceriter viueret, fideli populo ſe Pontificem per omnia irreprehenſibilem exhiberet, fidem quoque orthodoxam gentibus non minus, quam Arrianis, conſtantiſſime prædicaret, multas illi poſuerunt inſidias, & nihil amplius quam ipſum eius ſanguinem ſitiebant. Sed protegente miſericordia Domini famulum ſuum, permiſſi non ſunt illum, quod maxime cupiebant, occidere, quamuis idipſum ſæpe iteratis vicibus pertentaſſent. Megenfrido, ſicut diximus, proteſtante in Chronicis, de temporibus gratiæ, ſepties eum non ſine iniuriis multis, & contumelia manifeſta; cum quibuſdam clericis extra Moguntinam ciuitatem eiecerunt, verberatumque ſæpius crudeliter, interficere minime potuerunt. At ille ſemper gaudens receſſit ab vrbe cum pleriſque diſcipulis ſuis, religioſiſſimis viris, Sidonio, Athario & Clemente presbyteris & aliis, quorum nomina præfatus non commemorat auctor: Deo gratias agens omnipotenti, quoniam dignus eſt habitus pro recta fide, & nomine Ieſu contumeliam pati. Reliquerat tamẽ ſemper è clericis in ciuitate, vel prope preſbyteros quoſdam, zelo Chriſtianæ fidei conſtantes, qui ſaltem per vicos & domos circumeuntes, occulte præmonerẽt Chriſti fideles, vt ſeſe ab Arriana impietate ſollicite cuſtodirent. Quotiens enim publice, ſicut dictum eſt, vtiliter & fructuoſe prædicare verbum Dei non permittebantur in vrbe, ſecretius id facere, vel in domibus fidelium nocturno tempore clauſis, vel in nemoribus & latibulis montium cogebantur ad tempus. O quantis virtutibus Chriſtianorum fides eo in tempore claruit, quæ tantis aduerſitatum indeſinenter agitata procellis non ſolum vinci aut ſuperari non potuit; ſed in tribulatione dilatata conualeſcens quotidie, *ſeque ipſa eſt facta conſtantior, quanto gentilium vel hęreticorum perſecutione amplius premebatur! **for. ſeipſa tanto:* Quid nos miſeri, nimiumque tepidi; & propterea inutiles Chriſti ſacerdotes atque miniſtri feciſſemus: ſi nos illis contigiſſet vir ille temporibus? Putaſne, tenuiſſemus in tanta perſecutione, conſtantiam, qui nullam aut paruam ſeruamus in pace diſciplinam? Quis in tribulatione vitam pro fide Chriſti exponeret: qui pro eius reuerentia & amore, in pace, temperare non vult à vitiis & voluptatibus moritutæ carnis? Aut quando mortem pro defenſione religionis ſuæ in perſecutione hæreticorum patienter ſuſciperet, qui pacem habens optimam, eius, quam profitetur, inſtitutionis fidei normam & præcepta ſalutaria negligit cuſtodire. O morum ingens diuerſitas, quantam cum tempore meritorum diſſimilitudinem inducis mortalibus! In diebus illis ſancta mater Eccleſia pacem bonam in multitudine fidelium habebat interius, licet maximas perſecutiones infidelium crebro exterius pate-

Digitized by Google

retur. Nunc autem pacem ab hæreticis & paganis eſt
conſecuta exterius; ſed quanta patiatur interius aduerſa
in prauis motibus filiorum, nemo eſt, qui ſufficienter
Iſai. c. 5. poſſit exprimere. Nam, vt Propheta dicit: *Omne caput*
languidum, & omne cor mærens; non eſt in corpore militan-
tis Eccleſiæ, vt olim priſcis fuit temporibus, vera ſalus *à*
Pſal. 13. 3. *vertice capitis vſque ad plantam pedis*. *Omnes* à feruore Ca-
tholicæ fidei *declinauerunt, inutiles facti ſunt: non eſt qui fa-*
ciat bonum, non eſt vſque ad vnum. Heu qualis compara-
tio fiet ſacerdotum Domini noſtræ tempeſtatis ad illos,
qui in Eccleſia priſcis floruere temporibus, quando (vt
parabolice loquar) ipſi ſacerdotes erant aurei: calices ve-
ro, in quibus Domino ſacrificabant, lignei, vitrei, ſiue de
cupro, aut viliori metallo fabricati! Corda quoque mi-
niſtrorum Eccleſiæ cunctis fuerunt adornata virtutibus,
& merito ſanctitatis lucida; cum templa materialia eſ-
ſent humilia, & rara luce tenebroſa. His autem nouiſ-
ſimis temporibus noſtris, templa ſunt ampla, pulchra ni-
mis, & feneſtrarum altitudine ſplendida; corda vero ſa-
cerdotum & miniſtrorum altaris, vt plurimum, igno-
rantia ſcripturarum & fœditate ſcelerum, prôh pudor,
omnino tenebroſa. Denique aurei, vel argentei ſunt ca-
lices, &, ſi dicere audeam, lutei ſacerdotes. Vnde
merito ingemiſcens dicere poteſt ſancta mater fide-
Iſa. 38. 17. lium, Chriſti Eccleſia: Heu mihi, quia nunc facta eſt *in*
pace amaritudo mea amariſſima; quoniam quæ olim in per-
ſecutione paganorum multitudine iuſtorum & marty-
rum florui, his diebus, qui ad pacem ſunt mihi, pene to-
ta in paucitate ſanctorum, & multitudine peruerſorum
defeci. Sed non ſic beatiſſimus præſul Maximus, ſub
perſecutione impiorum, fundatus in amore Chriſti,
longe cœleſtia præpoſuit terrenis; diuina humanis; ſem-
piterna caducis. Vitam in egeſtate peregit Apoſtolicam,
ſciens poſſe naturam, paucis eſſe contentam; ſi mens
Deo credula bonam adhibuerit in corde voluntatem.
Quocirca præcepto magiſtri humiliter obediens, nõ fuit
de craſtino ſollicitus, aurum vel argentum in thecis nun-
quam repoſuit, diuitias mundi fallaces nunquam quæ-
1. Tim. 6. 8 ſiuit vel amauit. Victum iuxta conſilium Apoſtoli ha-
bens tenuem, & amictu ſiue curioſitate ſimplici fuit cõ-
tentus, ſciens Pontificum opes virtutem eſſe conſtantiæ,
& gloriam ſalutem, & profectũ plebis in Domino com-
** al. ſacri.* miſſæ. Si quid vltra quotidiani victus * parci neceſſita-
tem forſitan ſuperfuit, in craſtinum ſeruari non permiſit,
ſed in vſus mox pauperum manu propria expendit. Hic,
niſi comparationes dicerentur odioſæ, in eos libuerit ex-
clamare Pontifices & miniſtros Eccleſiæ ſacroſanctæ;
quibus de ſalute animarum populi ſibi commiſſi nihil
aut parum; de ambitione, ſuperbia, & cupiditate rerum
temporalium conſtat ſummo conamine totum. Qui-
bus vanitas eſt quotidiano in vſu, auaritia ſemper cœca
& inquieta, familiaris ambitio, & contemptus humilium
Chriſti comes vbique & pauperum negligentia ſodalis,
faſtus dominij temporalis, & luxus carnis morituræ, cu-
ius iugi frequentatione amicus. Verum cum iſta nihil
ad me pertineant, nolo mihi officium docendi vſurpare
alienum. Magna fuit Beati Maximi temporibus in Ec-
cleſia Catholica Pontificum & ſacerdotum Chriſti per-
ſecutio, & multi, Arrianorum non valentes impietati re-
ſiſtere, in eorum dogma pernicioſum conſentientes, hę-
reſi ſubſcripſerunt. Ex illis vero, pro fide Orthodoxa
q fortiter ſteterunt, plures fuerunt occiſi; alij cũ ignomi-
nia in exiliũ fuerunt deportati; alij vero in montiũ cauer-
nis & nemorib. latere cõpulſi. Inter quos ſanctus Lucius
Annæus, Maximi, ſicut diximus, anteceſſor, in Phrygiam
deportat⁹; poſteaquã bieñio exulaſſet, noctu, Arrianorũ
inſidiis, eſt ſtrãgulatus. Sanctus etiã Paulinus, Treuirorũ
Epiſcopus, cũ ibidẽ exulaſſet cũ Radiano quodã Epiſco-
po annis quatuor, capite truncatus eſt, anno pontificatus
beati Maximi decimo; qui fuit dominicę Natiuitatis tre-
centeſimus, ſexageſimus quartus, Indictione Romano-
rum ſeptima. Beatus quoque Hilarius, Epiſcopus Picta-
uienſis in Gallia, factione Saturnini Arelatenſis epiſcopi,
& complicium eius Arrianorum relegatus in Phrygiam,
exulauit annis quinque, poſtea in Galliam redire permiſ-
ſus. Tanta ſub Conſtantio & Conſtante, Romanis prin-
cipibus, eo tẽpore fuit Arrianis permiſſa in veræ atq; Ca-
tholicę fidei aſſertores ſæuiendi poteſtas, ꝙ in ſanctorũ
pontificũ eccleſias, quos vel interemiſſent, vel procul ex
puliſſent, ſui erroris cõplices ordinarent Epiſcopos, gla-
diis ſuffulti & armis, q SpiritusS. gratia penitus erant in-
digni. Et qa vnius epiſcopi Arrianorũ depoſitio hiſtoriã
ſancti Maximi concernit, operæpretiũ fore arbitror, ge-
ſtę rei ſeriem literis dare poſterorum. Licentia Imperato-
rum Arriani hæretici abutentes, quendam è ſuis, homi-
nem ſceleſtiſſimum, nomine *Effratam*, in eccleſia nunc
metropolitana Colonienſi ad littora Rheni poſitam, E-
piſcopum poſuerunt; qui ſua impietate multos à vera
religione ſecum abduxit in errorem. Anno igitur Do-
minicæ Natiuitatis trecenteſimo, ſeptuageſimo quinto,
Indictione Romanorum tertia; qui fuit annus pontifi-
catus beati Maximi epiſcopi Moguntini viceſimus pri-
mus, adunatum eſt Concilium Epiſcoprum, in memo-
rata ciuitate Colonienſi, furore Arrianorum iam tunc
aliquantulum, per Dei gratiam, humiliato, & extincto:
Vocati ſunt ad ipſam Synodum plures epiſcopi fideles,
inter quos iſti nominantur fuiſſe præſentes. *Maximus*
epiſcopus Moguntinus, *Bonoſius* epiſcopus Treuirorum.
Victor Wangionum epiſcopus, *Ieſſe* Neometenſium e-
piſcopus, *Amandus* Ellatenſium epiſcopus, *Victorinus* Me-
tenſium Epiſcopus, & alij nonnulli ex Gallia Pontifices;
quorum nomina memoriæ non occurrunt. Audiens
Effrata tantorum contra ſe Pontificum aduentum, fu-
gam iniit, & quorundam ciuium Chriſto fidelium indu-
ſtria præuentus, redire coactus fuit. Iam enim occulte
pergens tranſierat Rhenum. Reductus autem, & ſan-
cto Concilio præſentatus; eius doctrina examini Pa-
trum exponitur, & erronea inuenitur. Qui cum eſſet
Arriana loquacitate garrulus, plura contra ſanctos Pa-
tres, pro ſui erroris defenſione, in medium propoſuit, **for. ara-*
quæ ſanctus Maximus, diſputator Catholicus, veluti *nearũ telā:*
* areaneorum tela, ſcripturarum teſtimonio, ſubito ra- *vel, Arria-*
tionabiliter confutauit. Poſtremo videntes ſancti Pa- *norũ tela.*
tres hæreticum in ſuo errore pertinacem, vt virus peſti-
ferum, à Pontificatu depoſuerunt: & ne fidem dein-
ceps maculare poſſet recte credentium, procul extra pa-
triam proſcriptum, quantocyus abire compulerunt. His
apud Coloniam pro Chriſti honore peractis, ſanctus
Præſul Maximus ad Moguntiam reuertitur, & ſenio gra-
uatus, paulatim viribus corporis cœpit deſtitui, ſed men-
te ſana vigens, & ſpiritu, nihil iam tunc optabat magis,
quam *diſſolui, & eſſe cum Chriſto*, quem puro ſemper cor-
de amauit. Cumque poſt biennij tempus finem ſibi hu-
ius vitæ conſpiceret imminere: ne poſt eius de hoc mun-
do tranſitum ad Patrem, in ouile Chriſti lupi proſili-
rent rapaces, conuocatis ad ſe fratribus, de vnanimi con-
ſenſu omnium, presbyterum quendam, nomine *Side-*
nium, per omnia virum Deo charum, Eccleſiæ Mogun-
tinæ poſt ſe futurum deſignauit Epiſcopum; qui fuit in
ordine Pontificum Moguntinenſium viceſimus, teſte
Megenfrido: & præfuit in multa ſanctitate decem &
nouem annis. Maximus autem ſanctiſſimus præſul, poſt
multa religioſiſſime geſta; poſt varias pro fide Chriſti
perſecutiones, & innumeras tribulationes; tandem, ple-
nus dierum atque virtutum, ad Dominum fœliciter
migrauit, die menſis Nouembris octauadecima, Anno
Põtificatus ſui viceſimoquarto; qui fuit Dominicæ Na-
tiuitatis trecenſimus, ſeptuageſimus octauus, Indictione
Romanorum ſexta. Quo anno, poſt feram Auxencij
mortem, Sanctus Ambroſius Mediolani Præſul conſti-
tuitur. Qui cum eſſet in omnibus ſcientiis doctiſſimus,
non ſolum diuinarum ſcripturarum, ſed etiam ſecula-
rium literarum, vitæ quoque merito celeberrimus, bre-
ui, miſerante Domino, Eccleſiæ pacem obtinuit, & Ar-
rianos procul effugauit. Beatiſſimi vero Pontificis
ſancti Maximi corpus, à diſcipulis in Eccleſia præſulis
Hilarij, poſtea nuncupata in Dalheim, vbi ciuitas Mo-
guntina eo tempore legitur fuiſſe conſtructa, debito
cum honore, iuxta tumbam ſancti Creſcentis, primi e-
piſcopi, fuit ſepultum; in quo quidem loco humatum

permanſit

permanſit annis quingentis, quiquaginta ſeptem, vſque ad tempora Hildeberti, poſt ſanctum Bonifacium, Moguntinenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi duode. imi. Qui anno Dominicæ Natiuitatis nongenteſimo triceſimoquinto, Indictione Romanorum octauâ, die menſis Martij quartadecima: decem Eccleſiæ Moguntinæ Pontificum oſſa de capella ſancti Hilarij memorata, ſolenni cum proceſſione cleri & populi ad eccleſiam monaſterij ſancti martyris Albani tranſtulit: & in choro, ſumma cum reuerentia, collocauit. Inter quæ corpus etiam beatiſſimi Pontificis Maximi, de quo loquimur, annumeratur. Hæc autem ſunt nomina decem Eccleſiæ Moguntinæ Pontificum, quorum oſſa præfatus Archipræſul ex Dalheim tranſtulit ad ſanctum martyrem Albanum: *Creſcentij*, primi martyris; *Marini*, ſecundi epiſcopi; *Rodhardi*, noni Epiſcopi, viri quondam ſanctiſſimi, qui ſua prædicatione, multa paganorum milia conuertit ad Chriſtum: *Suffibonij*, decimi Epiſcopi, æque viri per omnia ſanctiſſimi: *Maximi*, de quo nobis ſermo eſt, decimi noni Epiſcopi: *Sidonij* viceſimi Epiſcopi, doctoris gentium inſignis, & vere ſanctiſſimi: *Sigiſmundi*, viceſimi primi Epiſcopi, per omnia ſanctiſſimi: *Ludegalli*, Epiſcopi triceſimiquarti, magnarum virtutum in Chriſto viri: *Ludoaldi*, triceſimi ſexti Pontificis, Chriſtianiſſimi per omnia in Domino viri: *Leonealdi*, Epiſcopi triceſimiſeptimi, viri quoque ſanctiſſimi. De hac ſanctorum translatione Pontificum, quidam eo tempore carmine ſic ſcriptum poſteritati reliquit:

A Bonifacio meruit qui Gallia primo,
Is pater Hiluertus, archipræſul duodenus,
Comperiens oſſa Patrum veneranda relicta
Intra baſilicam nunc Hilarij ſacroſanctam:
E quibus hinc denos tranſuexit in ordine priſcos,
Vt locus inſignis conſeruet pignora dignis;
Attendens merita, ſimul ipſorum pia geſta.
Huic vt confratres aureo collaterales*
Efficit: & tumulo ſtricto concluſit in iſto,
Chriſti nongentos, x. ter, ſemel v. legis annos:
Vt decimam quartam lucem, vult Martius, addam.

*for. Auro.

Ea translatione, decem Eccleſiæ Moguntinæ præſcriptorum venerabilium Pontificum, per Hildebertum Archiepiſcopum, ſicut præmiſimus, facta; remanſit in choro ſancti Martyris Albani, apud Moguntiam, beati Maximi corpus denuo ſepultum, annis quingentis ſeptuaginta nouem, vſque ad tempora Domini Alberti, ex Marchionibus Brandeburgi Principis nobiliſſimi, Moguntinæ ac Magdeburgenſis in Saxonia Eccleſiarum inſignium Archiepiſcopi reuerendiſſimi, atque primatis Germanorum. Is Chriſto deuotiſſimus Archipræſul, cum cultor, amator, & venerator Sanctorum Dei maximus eſſet, reliquias, & ſacra buſta eorum ſumma cum veneratione ſemper, vbi licuit, inquiſiuit; de puluere cum honore leuans, auro & argento veſtiuit: honorem quoque ſingulis debitum exhibens, eorum memoriam feſtiue celebrauit. Mox enim vt ſummi Pontificatus duplicem apud Germanos, Domino prouidente, apicem ſuſcepit; totum ſe Chriſtianæ religioni mancipauit, actus epiſcopales, præter multorum conſuetudinem præſulum, in perſona frequenter propria deuotiſſime miniſtrauit, ordines contulit, miſſas ad altare ſolenniter ſæpius decantauit. Conſecrauit eccleſias, benedixit Abbates, habitum publice deferebat pontificalem locis atque temporibus ſuis; & nihil omiſit eorum, quę ad Chriſtiani Antiſtitis ſacrum videbantur pertinere officium. Summa eius delectatio ſemper in obſequio diuino, in celebrandis ad altare myſteriis ſacroſanctis, in ornandis quoque & venerandis reliquiis Sanctorum. Vnde cum anno Moguntini Archipontificatus ſui primo, Magdeburgenſis autem ſecundo, pro Dei amore & reuerentia Sanctorum, apud Moguntiam circumeundo ſacras, more ſuo, viſitaret Eccleſias, baſilicam martyris Sancti Albani deuotus intrauit: & videns præſcriptorum decem Pontificum ſancta corpora ſine honore neglecta, authoritate non minus Apoſtolica, quam ordinaria vſus; corpus ſancti Hrabani, quondam Archiepiſcopi totum; & ſancti Maximi Epiſcopi medium, permiſſione canonicorum, inde abſtulit, & in Saxoniam transferens, apud Hallas opidum, in baſilica caſtri ſancti Mauricij, ſolenni proceſſionis officio, collocauit; anno Dominicæ Natiuitatis milleſimo, quingenteſimo, quintodecimo, Indictione Romanorum tertia; à tranſitu vero ipſius beati Maximi, anno milleſimo, centeſimo, triceſimo ſeptimo. Ad laudem & gloriam Domini, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: Qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus ſancti, Deus, Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Finis adeſt.

mum, ſed nonumdecimum extitiſſe præſulem aſſerit, beatoque Lucio ſucceſſiſſe Anneo ac annis, ſicut dictum eſt, præfuiſſe quatuor, & viginti. Neoterici autem, innominati ſcriptores, Megenfridi chronicorum notitiam non habentes, ſedecim duntaxat ante ſanctum Bonifacium eccleſiæ præfuiſſe Moguntinę pontifices aſſerunt, inter quos Maximum in ordine ſeptimum locantes, beati Aurei martyris ſub Attila, Hunnorum rege, paſſi ſucceſſorem immediatum extitiſſe cõtendunt. Sed hæc ratio * tempus non admittit. Sanctus enim Lucius Anneus, præſul octauusdecimus, moritur anno Dominicæ Natiuitatis trecenteſimo, quinquageſimoquarto, Indictione Romanorum duodecima, temporibus Liberii papæ, cui eodem anno, ſanctus Maximus in pontificatu ſucceſſit. Beatus vero præſul Aureus Moguntiæ ab Attila paſſus eſt ſextodecimo calendas Iunii, Anno Domini quadringenteſimo, quinquageſimoquarto, Indictione Romanorum ſeptima: cui non Maximus, vt iſti putant, ſed Eutropius in pontificatu ſucceſſit, temporibus ſancti Leonis papæ primi. Vides nunc, quod præciſe centum annorum tempus, ab inſtitutione Maximi ad pontificatum, vſque ad paſſionem beati martyris Auræi intermediat: quod præter Megenfridum monachum nullus ſcriptorum Moguntinenſium, quos ego legerim, animaduertit. Vnde mihi videtur, ſcriptores ipſos nominum conſonantia fuiſſe deceptos: qui pro *Anneo* poſuerunt *Aureum*, & Maximum ſucceſſorem immediatum ipſius Auræi martyris opinati ſunt, cuius non Aureus, ſed Anneus fuit ſucceſſor, vt oſtendimus, centum ante annos. Nam ita ſummatim auctor inquit memoratus: *Anno Dominica Natiuitatis octogeſimo, Creſcens à Roma directus in Germaniam primus Moguntinenſium ordinatus eſt epiſcopus, & præfuit annis duobus & viginti, vir magna ſanctitatis, & martyrio coronatus.* Poſt quem Maximus annis ſex, Creſcentius autem pręfuit annis XIX. Ciriacus annis XIV. Hilarius vir ſanctus & martyr annis XX. Martinus annis XIV. Celſus martyr annis XXII. Lucius annis X. * Hothardus, vir ſanctiſſimæ vitæ, annis XV. Sufficonius, vir ſanctus, annis VIII. Herigerus martyr annis quatuor. Rutherus martyr annis XX. Auitus, vir doctus atque ſanctiſſimus, annis XXII. Ignatius martyr annis tredecim. Dionyſius, vir ſanctus, annis XXVI. Ruthbertus annis XII. Adelhardus, vir ſanctus, annis decem. Anneus Lucius annis XVIII. Vir Apoſtolicę atque ſanctiſſimæ vitæ, Maximus, de quo nobis eſt ſermo, præfuit annis XXIV. Sidonius annis XIX. Sigiſmundus annis ſex. Lupoldus, vir ſanctus, annis XVII. Nicecius annis VIII. Marianus annis X. Auræus martyr, annis XVI. Poſt quem ſanctus Eutropius pręfuit annis XXIII. Poſt quem ordine ſuo, vſque ad ſanctum Bonifacium excluſiue, adhuc quatuordecim pontifices extiterunt in eccleſia Moguntina, quorum iſta ſunt nomina: Adelbertus, Rudhorius Adelbaldus, Landtfridus. Rudhardus, Sidonius, Secundus Vinlibertus, Ludgaltus, Ruthelmus, Rudualdus, Leonaldus, Richbertus, Heroldus, & filius eius Viniliebus laicus, per Carolum Martellum, maiorem domus Francorum, ea ratione pontificatu Moguntino donatus, ſicut & Milo filius ſancti Luthuiui archiepiſcopatu Treuirorum, & alii multis aliis per Galliam, vt bello intereſſent cum illo contra Saxones, Francorum Domino rebelles. Verum non multo poſt Viniliebus laicus, ignarus diuinarum ſcripturarum propter venationes & homicidium ſententia Gregorii papę ſecundi fuit depoſitus: & ſanctus Bonifacius monachus & presbyter anno Domini ſeptingenteſimo viceſimo, Indictione Romanorum tertia in eius locum pręſul Moguntinæ eccleſiæ primus & quadrageſimus ordinatus, quem Zacharias papa Romanus poſtea in archiepiſcopum eiuſdem eccleſiæ ſublimauit. Hæc ideo mihi præmittenda neceſſario videbantur, ne quis eorum, qui olim iſta lecturi ſunt, à Moguntinis ſcedulis diſcordantem me, aut mendacem exiſtimare velit, aut ſine auctore certo ab aliorum opinione temere diſcrepantem. Stuetum nempe foret Megenfridum certum, fixum & ſolidum præterire ſcriptorem, & incertorum ſcedulas ſequi recentium, propterea iam nominatim ſcriptoris decreuimus inhęrere veſtigiis & incertas neotericorum ſententias pręterire. Maximus igitur beati Lucii Annęi presbyter, & in miniſterio verbi Dei ſocius, natione Germanus, patria Moguntinus, & religione Chriſtianus fuit. Cuius temporibus adhuc Romani, ſicuti & prius, à multis retro annis Moguntiam, Treuerim, Coloniam, Wormatiam, Neometim, quæ nunc dicitur *Spira*, cum magna parte Galliæ ſuo ſub Dominio tenebant, licet à Francis, Germanis, Theutonibus, Saxonibus, Bauaris, atque Doringis incurſiones multas & frequentes paterentur, nunc victi, nunc autem victores. Qui more veterum, nimis cupidi Romanum ampliare Dominium, eas, quas ſuperauiſſent, gentes, & moribus, & legibus ſimul ac literis vti Romanis compellebant, quo potentiores cæteris eſſe viderentur. Vnde Germani circa littora Rheni commorantes, & Galli tandem victi à Romanis, eorum & linguam ſuſceperunt, & modum ſcribendi: Scholas inſtituerunt publicas per vrbes, in quibus, Romanorum exemplo filii ciuium atque nobilium litterarum ſtudiis imbuerentur. Inſuper, quo victoribus abundantius complacerent Romanis, prætermittentes nomina ſuæ gentis auita, natis ſuis vocabula & Gręca impoſuerunt & Latina: quanquam id poſtea conuerſi ad Chriſtum fecerint multi, non ob metum vel dilectionem Romanorum, ſed pro reuerentia potius & amore ſanctorum Apoſtolorum ac Saluatoris Ieſu Chriſti martyrum. Hæc dixerim, ne quis præfatos eccleſię Moguntinæ pontifices propterea natos vel Gręcos exiſtimet vel Romanos, quod eos illorum nominibus quandoque inuenerit nuncupatos. Variantur hominum cum tempore mores, mutantur nomina, & ſtudia mentium continua volubilitate ſeculorum alterantur. Beatus Maximus, teſtante Megenfrido, honeſtis & Chriſtianis parentibus ortus, in vrbe Moguntina, more gentis, adhuc puer ſtudio deputatus eſt litterarum, in quo cum tempore adeo profecit, quod ſibi coætaneos pene omnes ſuperauit. Erant in tempore illo plures cũ Chriſtianis mixti gentiles, & quemadmodum, perſecutione ceſſante, nemo paganum cogebat fieri Chriſtianum, ita nec quiſquam impellebat credentem abnegare vel deſerere Chriſtum. Multi tamen firer Chriſtianos ſurrexerunt hæretici, inter quos Arriani, principum Romanorum fauore ſuffulti, multas intulerunt veris Chriſtianis perſecutiones & moleſtias. Vnde cum publice non ſemper liceret, metu hęreticorum fideles quique filios ſuos in priuato fidem ſeruare conſtanter orthodoxam vſque ad mortem docuerunt. Sic nimirum & ſanctus Maximus, in his, quæ pertinebant ad fidem, & veram religionem, teneris ab vnguiculis parentum & ſacerdotum magiſterio ſufficienter inſtructus, in virum cum tempore magnum creuit, atque meritis & doctrina glorioſum. Mox enim, vt per ætatem ſapere ac intelligere cœpit, diuina miſeratione præuentus, non minus quam gratia ſemper comitatus, Deo ſe totum obtulit, pro cuius amore cuncta huius mundi blanda & dulcia cõtempſit. Conſuetudo fuit illo in tempore valde neceſſaria clericis ac ſacerdotibus, ſoli Deo vacare, ſacro miniſterio verbi & orationis inſiſtere: ad fidem & iuſtitiam populum non minus exemplo bonæ actionis, quam ſanctę prædicationis verbo erudire, mundi honores, diuitias quoque & omnes voluptates morituræ carnis vilipendere, & Chriſtum opere & ſermone ſuper omnia veraciter amare. In quo viuendi genere beatus Maximus in clericatu ſuo perſeueranter enituit: & breui cæteris perfectionis in ſe normam dedit. Merito ſanctitatis, fuit admirabilis: & diuinarum ſcripturarum interpres & Doctor inſignis. Propter quod ordinatus à beato pontifice Adelhardo clericus, vitam per omnia duxit apoſtolicam, multorumque corda verbo & exemplo in diebus ſuis ad Dominum conuertit. Adelhardo poſt hæc vita defuncto, beatus Lucius Annæus in pontificatu ſuccedens, præfuit annis decem & octo, vir magnanimi in Chriſto virtutum; cui ſanctus ipſe Maximus ſtabili ſem-

per

* r. tempus.

* r. Gotthardus.

Digitized by Google

per charitate adhæſit, & innumeras Arrianorum perſecutiones pro defenſione Catholicæ fidei ſuſtinuit; ſed adiutorio Saluatoris noſtri Jeſu Chriſti fœliciter vbique triumphauit. Poſtremo tamen, ſancto Lucio Annæo pro fide orthodoxa in exilio, apud Phrygiam ſtrangulato cũ duobus presbyteris, Paulo & Creſcentio ſub ordinatione & inſidiis Arrianorum; beatiſſimus presbyter Maximus, quem pro confirmandis in recta fide populis apud Moguntiam, ordinatione diuina, reliquerat; fidelium omnium voto communi, præſul eccleſiæ iam dictæ nonusdecimus conſtituitur; & præfuit in tribulationib. hæreticorum multis, quatuor ferme annis atq; viginti. Facta ſunt hæc, vt ſupra diximus, anno Dominicæ Natiuitatis trecenteſimo, quinquageſimoquarto, decima die mẽſis Iulij, Indictione Romanorum duodecima. Ordinatus autem Pontifex in Eccleſia Moguntina beatiſſimus Pater Maximus, per omnia ſe ſtuduit exhibere Domino miniſtrum irreprehenſibilem, paratus amore Dei pro ſalute fidelis populi nõ ſolum perſecutiones ſuſtinere & carceres: ſed mortem quoque, & ſi quid eſſet morte crudelius, quod ei poſſet occurrere: Vitam in omni puritate Chriſtiana ducens continuam & Apoſtolicam: mundi rebus pauper & modicus, virtutibus diues, humilitate profundus. Qui cum eſſet vir tam in diuinis Scripturis, quam in ſecularibus ſcientiis multum peritus atque doctiſſimus, hoc ſummopere curabat in primis; vt vita conſtaret eius doctrinæ cõformis; ne aliis bona prędicans, ipſe reprobus efficeretur. [1.Cor. 9. 27.] Corpus proinde ſuum ieiuniis, abſtinentia multa, & vigiliis pene continuis pro Chriſti Saluatoris amore caſtigans; ſanctis orationibus & prædicationi ſalutaris doctrinæ verbi Dei ſine intermiſſione, quotiens oportune licebat, intentus. Per vicos circumibat & verbis, & plurimum Apoſtolorum exemplo, pedibus nudus, presbytero, diacono & ſubdiacono comitantibus; & cunctis per gyrum populis oportune & importune fidem Chriſti, quanta potuit ſedulitate, prædicauit. Fide, actione, atq; virtute Maximus Pontifex coram Deo & cunctis fidelibus extitit, qui nihil in hoc mundo aliud, quam Dei honorem, & ſalutem proximi quæſiuit. Mentis deſiderio ſemper in Deum fuit eleuatus: quippe qui ſe huic mundo peregrinum & nouit, & exhibuit; & propterea nulla rerum temporalium cupidine vel occupatione detentus vel implicatus fuit. O ter vere beatum, quaterque beatiſſimum Pontificem, cui Deus omnia ſolus extitit, qui mente ſimul & animo nihil aliud quam Dominum curauit, in amore ſemper occupatum ſe cuius & oſtendit! Amator enim Chriſti cum eſſet feruious, omnia pro honore caduca contempſit auctoris: nec vanis laxauit animum, qui ſanctũ in ſe Dei meruit ſuſcipere cõmorantem * Patris, & Filij, Spiritum. [*for. Patrē & Filium.] Electus Dei Pontifex, miniſter Chriſti, ſobrius vir, ſanctitate maximus, virtute nitens ab intus, contempſit, quicquid cernitur: amauit, quod non tangitur, ſed pura mente colitur.

O decus tu Pontificum,
Diuini cultor numinis,
Qui ſine mundi ſordibus,
Chriſto vixiſti ſplendidus.
Adeſto mitis omnibus,
Te mente recolentibus,
Nos ſoluens tuis precibus,
Noſtris à ſceleribus.

Non ẽſt eo tempore inuentus apud Germanos Pontifex doctior, ſanctiorque præſule Maximo, qui tanta ſub innocentia & eruditione ſcripturarum legem conſeruaret Excelſi; quoniam & hæreticorum errores verbis & ſcriptis conſtantiſſime redarguit, & fundatus ſupra firmam petram Domini amoris, nullas eorum perſecutiones formidauit. Septies tempore Pontificatus ſui ab impiis Arrianis vrbe Moguntina pulſus eſt; ſepties quoque diuina prouidentia reſtitutus; nunquam attædiatus mente, nunquam deiectus animo, nunquam victus aut ſuperatus. Nam cum eſſet diuina miſeratione præuentus aut illuſtratus, vnum Deum conſubſtantialem & coæternum ſemper, Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum aſſeruit: & ſanctam indiuiduamque Trinitatem perſonarum, vnius incomprehenſibilis & impartibilis Dei, conſtanter vbique prædicauit. Pro huius veræ, Catholicæ, orthodoxęque fidei aſſertione tuenda, nec mortem timuit, nec vincula, carcerem, aut exilium ſubire formidauit. Docuit publice, cum licuit, populum: docuitque, ſi aliter non potuit, occulte; gregem Domini ſuo miniſterio commiſſum docuit verbis, docuit ſcriptis Patrem & Filium, & Spiritum ſanctum in Trinitate perſonarum vnum eſſe Deum, in quo nec maius ſit, nec minus; quemadmodum neque prius, neque poſterius. Enimuero nec Pater maior ẽſt Filio, aut Spiritu ſancto, nec minor; ſicuti neque prior neque poſterior; quoniam Trinitati perſonarum Deitas vna conuenit, nec tamen trina perſonarum exiſtentia vnitatem confundit. Beatus ergo præſul Maximus, & apud omnem poſteritatem fidelium ſempiterna memoria iure venerandus, qui Spiritu illuſtrante diuino per fidem in vera humilitate ſanctiſſimæ Trinitatis incomprehenſibile myſterium commeruit fideliter ſuſcipere, quod Arrius mente in ſuperbiam elatus, & arrogantiſſimus; nulla potuit ratione penetrare. Obſcuratum eſt inſipiens cor omnium Arrianorum, qui cum eſſent ſtulti, ſuperbi, & nimium arrogantes, ſapientiſſimos ſe omnium æſtimabant. Cum beatiſſimus Chriſti præſul Maximus in confeſſione veræ fidei ſinceriter viueret, fideli populo ſe Pontificem per omnia irreprehenſibilem exhiberet, fidem quoque orthodoxam gentibus non minus, quam Arrianis, conſtantiſſime prædicaret, multas illi poſuerunt inſidias, & nihil amplius quam ipſum eius ſanguinem ſitiebant. Sed protegente miſericordia Domini famulum ſuum; permiſſi non ſunt illum, quod maxime cupiebant, occidere, quamuis idipſum ſæpe iteratis vicibus pertentaſſent. Megenfrido, ſicut diximus, proteſtante in Chronicis, de temporibus gratiæ, ſepties eum non ſine iniuriis multis, & contumelia manifeſta; cum quibuſdam clericis extra Moguntinam ciuitatem eiecerunt, verberatumque ſæpius crudeliter, interficere minime potuerunt. At ille ſemper gaudens receſſit ab vrbe cum pleriſque diſcipulis ſuis, religioſiſſimis viris, Sidonio, Athario & Clemente presbyteris & aliis, quorum nomina præfatus non commemorat auctor: Deo gratias agens omnipotenti, quoniam dignus eſt habitus pro recta fide, & nomine Ieſu contumeliam pati. Reliquerat tamẽ ſemper ę clericis in ciuitate, vel prope preſbyteros quoſdam, zelo Chriſtianæ fidei conſtantes; qui ſaltem per vicos & domos circumeuntes, occulte præmonerẽt Chriſti fideles, vt ſeſe ab Arriana impietate ſollicite cuſtodirent. Quotiens enim publice, ſicut dictum eſt, vtiliter & fructuoſe prædicare verbum Dei non permittebantur in vrbe, ſecretius id facere, vel in domibus fidelium nocturno tempore clauſis, vel in nemoribus & latibulis montium cogebantur ad tempus. O quantis virtutibus Chriſtianorum fides eo in tempore claruit, quæ tantis aduerſitatum indeſinenter agitata procellis non ſolum vinci aut ſuperari non potuit; ſed in tribulatione dilatata conualeſcens quotidie, *ſeque ipſa eſt facta conſtantior, quanto gentilium vel hęreticorum perſecutione amplius premebatur! [*for. ſeipſa tanto:] Quid nos miſeri, nimiumque tepidi; & propterea inutiles Chriſti ſacerdotes atque miniſtri feciſſemus: ſi nos illis contigiſſet vir ille temporibus? Putaſne, tenuiſſemus in tanta perſecutione, conſtantiam, qui nullam aut paruam ſeruamus in pace diſciplinam? Quis in tribulatione vitam pro fide Chriſti exponeret: qui pro eius reuerentia & amore, in pace, temperare non vult à vitiis & voluptatibus morituræ carnis! Aut quando mortem pro defenſione religionis ſuæ in perſecutione hæreticorum patienter ſuſciperet, qui pacem habens optimam, eius, quam profitetur, inſtitutionis fidei normam & præcepta ſalutaria negligit cuſtodire. O morum ingens diuerſitas, quantam cum tempore meritorum diſſimilitudinem inducis mortalibus! In diebus illis ſancta mater Eccleſia pacem bonam in multitudine fidelium habebat interius, licet maximas perſecutiones infidelium crebro exterius pate-

Digitized by Google

permanſit annis quingentis, quiquaginta ſeptem, vſque ad tempora Hildeberti, poſt ſanctum Bonifacium, Moguntinenſis Eccleſiæ Archiepiſcopi duodecimi. Qui anno Dominicæ Natiuitatis nongenteſimo triceſimoquinto, Indictione Romanorum octaua, die menſis Martij quartadecima: decem Eccleſiæ Moguntinæ Pontificum oſſa de capella ſancti Hilarij memorata, ſolenni cum proceſſione cleri & populi ad eccleſiam monaſterij ſancti martyris Albani tranſtulit: & in choro, ſumma cum reuerentia, collocauit. Inter quæ corpus etiam beatiſſimi Pontificis Maximi, de quo loquimur, annumeratur. Hæc autem ſunt nomina decem Eccleſiæ Moguntinæ Pontificum, quorum oſſa præfatus Archipræſul ex Dalheim tranſtulit ad ſanctum martyrem Albanum: *Creſcentiꝫ* primi martyris; *Marini*, ſecundi epiſcopi; *Rodhardi*, noni Epiſcopi, viri quondam ſanctiſſimi, qui ſua prædicatione, multa paganorum milia conuertit ad Chriſtum: *Suffboniꝫ*, decimi Epiſcopi, æque viri per omnia ſanctiſſimi: *Maximi*, de quo nobis ſermo eſt, decimi noni Epiſcopi: *Sidonij* viceſimi Epiſcopi, doctoris gentium inſignis, & vere ſanctiſſimi: *Sigiſmundi*, viceſimi primi Epiſcopi, per omnia ſanctiſſimi: *Ludegalli*, Epiſcopi triceſimiquarti, magnarum virtutum in Chriſto viri: *Ludoaldi*, triceſimi ſexti Pontificis, Chriſtianiſſimi per omnia in Domino viri: *Leonealdi*, Epiſcopi triceſimiſeptimi, viri quoque ſanctiſſimi. De hac ſanctorum translatione Pontificum, quidam eo tempore carmine ſic ſcriptum poſteritati reliquit:

A Bonifacio meruit qui Gallia primo,
Is pater Hiluertus, archipræſul duodenus,
Comperiens oſſa Patrum veneranda relicta
Intra baſilicam nunc Hilarij ſacroſanctam:
E quibus hinc denos tranſuexit in ordine priſcos,
Vt locus inſignis conſeruet pignora dignus;
Attendens merita, ſimul ipſorum pia geſta.
Huic vt confratres aureo collaterales* *for. Auro.
Efficit: & tumulo ſtricto concluſit in iſto,
Chriſti nongentos, x. ter, ſemel v. legis annos:
Vt decimam quartam lucem, vult Martius, addam.

Ea translatione, decem Eccleſiæ Moguntinæ præſcriptorum venerabilium Pontificum, per Hildebertum Archiepiſcopum, ſicut præmiſimus, facta; remanſit in choro ſancti Martyris Albani, apud Moguntiam, beati Maximi corpus denuo ſepultum, annis quingentis ſeptuaginta nouem, vſque ad tempora Domini Alberti, ex Marchionibus Brandeburgi Principis nobiliſſimi, Moguntinæ ac Magdeburgenſis in Saxonia Eccleſiarum inſignium Archiepiſcopi reuerendiſſimi, atque primatis Germanorum. Is Chriſto deuotiſſimus Archipræſul, cum cultor, amator, & venerator Sanctorum Dei maximus eſſet, reliquias, & ſacra buſta eorum ſumma cum veneratione ſemper, vbi licuit, inquiſiuit; de puluere cum honore leuans, auro & argento veſtiuit: honorem quoque ſingulis debitum exhibens, eorum memoriam feſtiue celebrauit. Mox enim vt ſummi Pontificatus duplicem apud Germanos, Domino prouidente, apicem ſuſcepit; totum ſe Chriſtianæ religioni mancipauit, actus epiſcopales, præter multorum conſuetudinem præſulum, in perſona frequenter propria deuotiſſime miniſtrauit, ordines contulit, miſſas ad altare ſolenniter ſæpius decantauit. Conſecrauit eccleſias, benedixit Abbates, habitum publice deferebat pontificalem locis atque temporibus ſuis; & nihil omiſit eorum, quę ad Chriſtiani Antiſtitis ſacrum videbantur pertinere officium. Summa eius delectatio ſemper in obſequio diuino, in celebrandis ad altare myſteriis ſacroſanctis, in ornandis quoque & venerandis reliquiis Sanctorum. Vnde cum anno Moguntini Archipontificatus ſui primo, Magdeburgenſis autem ſecundo, pro Dei amore & reuerentia Sanctorum, apud Moguntiam circumeundo ſacras, more ſuo, viſitaret Eccleſias, baſilicam martyris Sancti Albani deuotus intrauit: & videns præſcriptorum decem Pontificum ſancta corpora ſine honore neglecta, authoritate non minus Apoſtolica, quam ordinaria vſus; corpus ſancti Hrabani, quondam Archiepiſcopi totum; & ſancti Maximi Epiſcopi medium, permiſſione canonicorum, inde abſtulit, & in Saxoniam transferens, apud Hallas opidum, in baſilica caſtri ſancti Mauricij, ſolenni proceſſionis officio, collocauit; anno Dominicæ Natiuitatis milleſimo, quingenteſimo, quintodecimo, Indictione Romanorum tertia; à tranſitu vero ipſius beati Maximi, anno milleſimo, centeſimo, triceſimo ſeptimo. Ad laudem & gloriam Domini, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti: Qui viuit & regnat cum Deo Patre in vnitate Spiritus ſancti, Deus, Per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Finis adeſt.

EXCERPTIO HRABANI MAVRI
DE ARTE GRAMMATICA PRISCIANI.

De voce.

AVctoritas Philoſophorum oſtendit, proprietatem vocis in aëris percuſſione eſſe, quocunq; modo ictus fiat. Quam etiam diuiſerunt in 4. ſpecies, articulatã, inarticulatam, literatam & inliteratam. Sed de his duæ coniunctæ, videlicet articulata & literata. præcipuam commodamq;, imo neceſſariam vocem efficere, haud dubium eſt; quia ipſa ſolummodo literarum & intellectus capax eſſe dinoſcitur: Cæteræ intantum vtiles nõ ſunt; quia ſimul natura & intellectu capi nõ poſſunt: verum inuicem per ſingulas coëuntes, ſi quis inquirere voluerit, ſine dubio inueniet, vocem eas reddere, ſine intellectione; ſi tamen ea vtuntur, literis carent; quod ſupra dictis non contingit.

De littera.

Littera eſt pars minima vocis articulatæ, hoc eſt, quæ conſtat compoſitione litterarum: Minima autem, quantum ad totam comprehenſionem vocis litteratæ. Nam vox eſt, quicquid loquimur, vt puta, ſi dicas: *Orator venit & docuit*: Nam poteſt ſolui, *Orator venit. & docuit*, per ſingula verba; ipſa autem verba in ſyllabas, *o* & *ra*, *tor*; * ipſas ſyllabas in litteras; littera quoque ipſa minime poteſt diuidi, vnde hæc à Philoſophis *atomos* dicitur, id eſt, indiuiſibilis. *Scaurus* ſic eam definiuit: *littera eſt vocis, quæ ſcribi poteſt, forma.* Elementum eſt enim minima vis, eſt indiuiſibilis materia vocis articulatæ, & vniuſcuiuſque rei initium, à quo ſumitur incrementum, & in quod reſoluitur, huius figura littera vocatur. Veteres etiam litteras elemẽta dixerunt, ad ſimilitudinem mundi elementorum; eo quod * ſic illa coëuntia omne perficiunt corpus; ſic etiam iſta coniuncta orationem conſeruant, & diſiuncta diſſoluunt. Hoc ergo intereſt inter elementa & litteras; quod elementa proprie dicuntur ipſæ pronunciationes, id eſt, vis ſoni, quæ auditur ac intelligitur, figuræ vero earum literæ, a vero & b, & c, & alia quælibet, nomen eſt & pronuntiationis, & figuræ; legitur elementum, intelligitur littera, ſcribitur & nominatur.

**for. ipſa ſyllaba.*

**for. ſicut.*

Litera dicta quaſi *legitera*, quia legitur, & quod legentibus iter oſtẽdit, & à littura, quam patitur, & ꝙ legendo iteratur. Omnes ergo literę, quib⁹ Latini vtũtur, 20 & 3. ſunt; quarum differẽtiæ tres ſunt. Prima differentia qualitates habet duas, quæ aut Latinæ ſunt, aut Græcę: Latinæ ſunt vna & viginti: Græcæ duæ, y. vocalis & z. ſemiuocalis, quæ in vſum eorum propter Græca nomina venerunt. Sunt & alię quinque, quas poſt ꝑceptionem Dominicæ fidei, & ſi nõ in alphabeti ordine recipiunt, diuinis tñ paginis inditas continent, *H. propter nomen* IHESV: α & ω, ꝓpter auctoritatem diuini ſermonis, ego ſum ἄλφα & ω, x & p propter nomen Xpi. Secunda differentia in literis qualitates æque duas habet, q̃ aut vocales ſunt aut conſonantes. Itẽ tertia differentia eſt inter cõſonantes, ꝙ quædã ſunt ſemiuocales, quędã mutę, quædã liquidę, & quædã duplices. Sunt tñ vocales quinq;, ſ. a, e, i, o, u. Semiuocales ſeptem, l m n r ſ x z. Mutæ nouem, b c d f g k p q & t. Vocales dictæ ſunt quaſi *ſonantes*, quia & vocẽ per ſe faciunt, & aliis vocẽ præſtant: Conſonantes quidẽ, ꝙ cõſonant vocalibus: & bene dicuntur *conſonantes*, quod duo ſoni ſimul ſonãt. Semiuocales appellatæ, ꝙ plenam vocem non habent, vt ſemiuiri & ſemidij dicuntur, non quod dimidij, ſed quod pleni dij, & pleni non ſint: his ſi detrahas vocalem, habent tamen & tenuem ſonũ, & ſibilum quendam. vt ſi dicas, tolle inde vocalem e, ſonat tñ quidam *ſibulus ac tenuis ſonus. Mutæ autem dictę, nõ quod omnino voce careant; ſed quod ad cõparationem bene ſonantium, exiguã quandam partem vocis habeãt; velut informis dicitur mulier, non quæ caret forma; ſed quæ malẽ eſt formata; & frigidum dicimus eum, qui non penitus expers eſt caloris; ſed qui minimo hoc vtitur: Latini omnes vocales dichronas habent, i. quæ corripi poſſunt & produci, quemadmodum Græci iij, α ι & υ, ε vero & ο ſemper Gręci breues habent, & η & ω ſemper longas. Breues ſunt vocales, vt: ămor, ĕrit, ĭter, ŏperis, vtiq;: longæ: æra, erecta, îuit, ômen. vtile. Ex his igitur vocalib. i & v tranſeunt in conſonantium poteſtatẽ: Cum aut ipſę inter ſe geminantur, vt; Iuno, vita; aut vocalib. applicantur, vt vates, velox, vox, i vt iecur, iocus. hæ etiã mediæ dicũtur, qm̃ in quibuſdam dictionib. medium ſonum habẽt, nec naturalẽ, nec proprium, ſed alternos inter ſe ſonos confundunt; vt vir optumus; Et i quidem qñ poſt n conſonantem loco digamma functã Æolici ponitur, breuis eſt; ſequente d & m, & r & t & x ſonum y græce videtur habere, vt video, vim, virtus, vita, vix. v aũt, quamuis cõtractum, eundem tamen, hoc eſt y, ſonum habet, inter q, & e, & i, & æ diphthongon poſitum atq; quis quæ: Nec non inter g & eaſdem vocales, cũ in vna ſyllaba ſic inueniuntur, vt; pingues, anguis, linguæ. I aũt pro duplici cõſonante videtur eſſe, qñ inter duas vocales eſt poſita, ideoq; ſemper priorem ſyllabã facit longã; vt, maius, peius, eius, quia non aliter pronuntiari poteſt, q̃ ſi cum priori ſyllaba priori, & cum ſequenti altera proferatur: & ideo antiqui in his verbis duo ii ſemper ſcribebant. V vero loco cõſonantis poſita, eandẽ prorſus in omnib. vim habet apud Latinos, q̃ apud Æolos digamma, & ipſius digãma voce vau profecta eſt; pro qua Cęſar hanc figurã id eſt F, ſcribi voluit: Digamma n. aliqñ pro ſimplici, aliqñ pro duplici conſonante apud Æolos inuenitur ſcripta, ſicq; noſtrũ v, locũ ſimplicis videtur habere conſonantis, vt,

At Venus haud animo nequ equam exterrita mater: Duplicis quoq; cum in præterito perfecto, & plusq̃ perfecto, tertiæ & quartæ cõiugationis, in quibus i ante v conſonantẽ poſita ꝓducitur eademq; ſubtracta corripitur, vt, cupiui cupij, cupiueram cupieram, audiui audij, audiueram audieram. Aliquãdo vero metrici hac digamma, v & i loco conſonantis poſita pro correpta vocali vtuntur, vt Horatius, *ſilua* triſſyllabum *pertulit in epodo hoc verſu:

Niueſq; deducunt Iouem nunc mare nunc ſilue.

**for. protulit.*

Eſt enim dimetrum iambicum coniunctum penthemimere heroico. Et Aurelius Prudentius in Pſychimachia:

Egregia comitata viro: nam proximus Iob.

Sciendumq;, quod Æoli digamma cauſa aſpirationis, vt effugerent ſpiritus auſteritatem, & cauſa hiatus deuitandi aſſumebant. Nos autem in multis quidem, non tamen in omnib. illos ſequimur, vt cum deuitãtes aſpirationem dicimus, veſpera, vis, veſtis; hiatum: vt, clauus, argiuus, pauo, ouum, ouis, bouis. Ex conſonantibus ergo ſunt l & r liquidæ, quibus quidam addunt, m & n; hæ poſtpoſitę, f, ſemiuocali, & ſex mutis, id eſt, b c d g p t, pro arbitrio poetæ, plerumq; in metro vim conſonantis amittunt, & breuem ſyllabam reddunt, ac ideo Priſcianus docuit, f, magis mutã eſſe, * qui ſi eſt muta quęlibet liquidis pręponitur, & locũ literæ φ gręcæ mutæ apud nos obtinet, pręter quod fixis labris, quomodo φ, pronuncianda nõ eſt, k enim & q quamuis figura & nomine videantur aliquã habere differentiam cum c tamen eandem tam in ſono vocum, quam in metro poteſtatem cõtinent, & k quidẽ penitus ſuperuacua eſt, nulla n. videtur ratio cur à ſequẽte hæc ſcribi debeat: Carthago enim & caput ſiue per k ſiue per c ſcribantur, nullam faciunt nec in ſono nec in poteſtate eiuſdem cõſonantis differentiam, q vero propter nihil aliud ſcribenda videtur eſſe, niſi vt oſtendat ſequentem v ante alteram vocalem in eadem ſyllaba poſitam perdere vim literæ in metro. H autẽ aſpirationis eſt nota, & nihil aliud habet literæ, niſi figuram, vt Priſcianus dicit. Aliqui tamen Grammatici litteram eam

**for. ſibilus.*

**Locus deprauatus.*

eſſe

eſſe dicunt, quia more conſonantis literæ in metro ſæpe breuem ſyllabam longam reddit, hæc ſi c mutæ ſubiuncta fuerit, χ notat græcam. Si p præpoſita fuerit, φ ſignificat. Item ſi fuerit t præpoſita aſpirationi pro θ ponitur. Si pſ ſimul poſitæ, ψ græcam aſſerunt litteram, & hæc in peregrinis dictionibus vt Chimæra, Philoſophus, thelesfor, pſalmigraphus. Cæterum h vocalibus nunquam ſupponitur niſi in interiectione, ah, oh quę obturbantis & dolentis ſignificant affectum. S quoq; ſingularis eſt poteſtatis, quæ in metro vim ſuam frequenter amittit, hæc aliquádo in capite verbi præpoſita alteræ cõſonanti præcedentis verbi nouiſſimam ſyllabam in breuem vocalem deſinentem producit, aliquando correptá relinquit. Hanc & aliquando in medio verbo alteri conſonanti præpoſitam liquentium more diſperire quidam dicunt, vt in illo Virg.

Hortatur Mneſtheus, nunc, nunc inſurgite remis.

X duplex modo pro cſ modo pro gſ accipitur, vt: apex apicis, grex gregis; tranſit tamen aliquando in u conſonantem, vt: nix niuis, nec non in c, vt: nox noctis, ſubit etiam loco aſpirationis, vt veho vexi, traho traxi, ſed hæc contra regulam declinari videntur. Z in græcis tantummodo ponitur dictionibus, pro hac veterũ quidam i vocalem dixerunt, quidam duas ſſ ſcribere ſolebant, vnde iugum dictum eſt velut zugon, & Iupiter velut zeuſpater, item Meſſentius & petiſſare & tabliſſare, & cætera huiuſmodi vſum veterem declarabant. Illud præterea nobis intimandum eſt, quod omnium conſonantium litterarum iſta natura ſit, vt ſemiuocales omnes ab e incipiant, & in ſe deſinant, excepta x, quæ ab i incipit; Et mutæ omnes à ſe incipiant, & in e deſinant, exceptis k & g & h. Poſtremo illud notandum eſt, quod vnicuique litteræ accidunt 3. id eſt, nomen, quo nominatur, & pronunciatur: figura, qua ſcripta aſpicitur & notatur: poteſtas, qua ad proprietatẽ ſuam à reliquis in metrica ratione ſegregatur & intelligitur, vtrum ſit vocalis, an conſonans, an duplex, an ſemiuocalis, an muta, an liquida. Accidit etiam ſecundum aliquos auctores litteris ordo, quo alia præcedit, alia ſubſequitur, ita vt a prior ſit, ſubſequẽs b, tertia c, ac deinde cæteræ in ordinem litteræ. A autem in omnibus gentibus ideo prior eſt litterarum, pro eo quod ipſa prior naſcentibus vocem aperit.

De ſyllaba.

Syllaba eſt proprie congregatio aut compræhenſio literarum ſub vno accentu & vno ſpiritu prolata, abuſiue tamen etiam ſingularium vocalium ſonos ſyllabas nominamus. *ſyllaba* græce, latine *conceptio*, ſiue *complexio* dicitur. Nã ſyllaba dicta eſt, *ἀπὸ τοῦ συλλαμβάνειν τὰ γράμματα*, id eſt, à conceptione litterarum, *συλλαμβάνειν* enim dicitur concipere, vnde vere eſt illa ſyllaba, quæ ex pluribus naſcitur literis, ab ſingulis tamen incipiens ſyllaba, non plus quam ad ſex literas in Latino ſermone procedere poteſt, vt a, ab, eſt, mars, ſtans, ſtirps. Et ſciendum eſt, quod nulla ſyllaba tres vocales habeat: vnde v & i non aliter iunguntur diphthongis, niſi loco poſitæ conſonantium, vt ſiluę, Troię, v tantũ iungi poteſt diphthongo, cum amittit vim literæ, vt; quæ, linguæ, & ſæpe vna vocalis producta inuenitur, pro diphthongo poſita, vt inquiro pro quæro, includo pro claudo, occido pro cædo, illido pro lædo, Nilus pro Neilus, muſa pro moyſa, & è contrario pro longa vocali fiet diphthongus, vt lauor lautus, fauco fautus, auis auceps. Sed & hoc notandum eſt, quod ſi antecedant tres conſonantes vocalẽ, non poſſunt niſi duo cõſequi, vt monſtrans, ſcrobs. Nec iterum ſi conſequantur, poſſunt antecedere, niſi duæ, vt ſtirps. Tres aũt conſonantes non poſſunt aliter iungi in principio ſyllabæ ni ſit prima ſ, & ſecunda poſt ſ vel c, vel p, vel t, & tertia l vel r: vt ſculptile, ſplendens, ſcriba, ſtratum, ſpreuit. In fine vero dictionis contra inuenimus primam liquidam ſequentem mutam, poſtremam ſ: vt, vrbs, ſtirps: Duarum igitur conſoantium ſimul in ſyllaba poſitarum iſta ratio eſt. Semiuocales aliis ſemiuocalibus præponuntur in eadẽ ſyllaba: vt, Mneſteus, amnis, Smirna, ſmaragdus; nam vitium faciunt qui z m ſcribũt, nunquam enim duplex in capite ſyllabæ poteſt cum alia iungi conſonante, quod Lucanus oſtendit in decimo: *Terga ſedente crebro macula diſtincta ſmaragdo:* Nam niſi eſſet ſ ante m, ſubtrahi in metro minime potuiſſet, s n. in metro ſæpe vim conſonantis amittit, ante aliam conſonantem in eadem ſyllaba poſita, z autem non, niſi ſequatur correptá vocalem, & altera mox ſibi ſequatur. In fine quoq; ſyllabæ omnes liquidæ ſolent ante ſ poni, vt, puls, ars, hyems, põs. Similiter ante x excepta m, vt falx, lanx, arx. In multis autem præponuntur, b & g, ſequẽte, d, vt bdelyros, bdellium, genus lapidis, migdonides. C vero & p præponuntur ſequẽte t, vt lectus, aptus. Semiuocalis nulla præponitur mutis in capite dictionis, niſi ſ ſequente b & c, & q & p & t, vt, asbeſtus, ſcutum, ſqualens, ſperat, ſtans. Mutæ quoq; omnes pene omnib. præponuntur liquidis, vt, blandus, claret, abodlas (hoc eſt nomẽ barbarum) glacies, tlemus, planus, flauus, abnuo, cnidũ, Ariadne, Gneus, Ætnam, ctẽpnit, brẽnus, creber, drances, gratus, frater, pratum, tractus. Ante m autem inueniuntur tãtum c, d, g, t, vt Alcmenę Admetus, dragma, rhyhtmos. Sin aũt ſyllaba in duas deſinit cõſonantes, neceſſe eſt priorem liquidá eſſe & ſequentẽ, ſ & χ, vt ſupra oſtendimus, & c, & t antecedẽte n, vt, hinc, dicunt, amant, hunc, nec non & ſ antecedit t, vt in præpoſitione *poſt*, & in cõiunctione *aſt*, & in *verbo anomali, vt, ſum, es, eſt. Nam & loco ψ græcæ b s & p s ſcribitur, pro ratione genitiui, vt Arabs arabis, pelops pelopis, celebs celibis, princeps principis. Quibuſdá tamen, vt ſupra docuimus, nõ aliter videtur ψ græca niſi pſ ſcribenda, quanq̃ enim ratio genitiui ſupra dictam exigat ſcripturam, tamen cognationẽ ſoni ad hoc procliuiorem ſ aiunt; hoc tamen ſciendum eſt, quod principium ſyllabæ omni modo pro χ pſ debet habere, vt pſittacus, pſeudulus, ipſe. Nubo quoq; nupſi, ſcribo, ſcripſi faciunt, quamuis analogia per b cogit ſcribere, ſed euphonia ſuperat, quæ etiá nuptam non nubtá, & ſcribtum nõ ſcriptũ compellit per p nõ per b dicere & ſcribere. Omnes deniq; ſyllabæ aut lóngę ſunt, aut breues aut cõmunes. Longæ dicuntur, quæ ſemper longæ ſunt, breues, q́ ſemper breues ſunt; Cõmunes, quę modo breues ſunt, modo lógę, prout verſificatori placuerit, ſed lógæ duobus modis fiunt, natura & poſitione. Natura quidem bifariæ aut ꝓductione videl. ſingularium vocaliũ, vt, nauis, ſedes, finis, omen, vnus; aut duarum cõiunctione, quod diphthongon vocant; diphthongi aũt dicũtur, quod binos phthongos, hoc eſt, voces compræhendant: Nam ſingulæ vocales ſuas voces habent, vt, aeuum, poena, auguſtus, eurus, ei, quod eſt interiectio dolentis, & timentis, vt Virgil. 11. Æneid. *ei mihi, qualis erat, quantũ mutatus ab illo:* & ae quádo in genitiuo caſu à poetis per dięreſin profertur, ſecundum græcos per a & i ſcribitur ſiue in propriis nominibus, vt Aeneai, Anchiſai, ſiue in appellatiuis, vt pictai, aulai, vtraq; n. longa: Virg. in 3. *Aulai medio libabant pocula Bacchi*, pro *aulæ*. Et Cicero, *atq; oculos vrget pedibus pectusq; nopai*, pro *nopæ* i. ſcorpij. Poſitione vero longę fiunt ſyllabæ 3. modis: Cum correpta vocalis aut in duas deſinit conſonantes, vt aſt, aut in vná duplicem, vt dux, aut in vná deſinit cõſonantem, & excipitur ab altera, vt, arca. aut excipitur ab x duplici conſonante, vt, axis, aut excipitur ab i loco conſonantis poſita, vt Troia. Quę poſitio nonnunquá in metris in tres diuiditur ſyllabas, vt eſt illud: *Arma virum tabulaq & Troia gaza per vndas*; aut deſinit in conſonantem, vt excipitur ab u & i poſitis in loco cõſonantiũ, vt, aduena, adiutor. Breues vero ſunt ſyllabæ, quæ horum nihil habuerint. Accidit vnicuique ſyllabæ tenor, ſpiritus, tempus, numerus litterarũ. Tenor acutus & grauis & circumflexus, qui in vnaquaq; dictione certa, cert' eſſe debet. Similiter ſpiritus aſper & lenis. Tempus vnum & duo, aut etiam (vt quibuſdam placet) vnũ ſemis & duo ſemis, & tria & quatuor. Vnum, ſi vocalis breuis per ſe, & ſi eam vna cõſonans ſimplex cõſequatur, vt caput. Vnum ſemis in cõmunib. ſyllabis, de quib. poſtea dicemus, vt, lacrimæ. In lógis natura & poſitione duo ſunt tempora, vt da, aſt, duo ſemis, vt quando poſt vocalem natura longam ſequitur vna conſonans, vt, ſol. Tria, quádo poſt vocalem natura longá duæ conſonátes ſequuntur, & vna duplex, vt, mons, rex, quatuor tẽpora ſunt, vt puta, ſi quis ſimul ponat in verſu *lex prima*, & *lux*

** al. verbis anomalis.*

clara,& *pax plena*,& his ſimilia. Vocalis enim natura longa eſt,in *le* & *lu* & in *pa*,& duo tempora habet, hæc excipitur ab x duplici,quę vnum tempus habet,quã ſequuntur muta & liquida,quæ item per ſe vnũ tempus habent & cõplent. Hæ ergo oẽs ſimul iunctæ quatuor tempora faciunt,tamẽ in metro neceſſe eſt,vnamquamq; ſyllabã & vnius & duorum accipi temporũ. Cætera quoq; tempora,quæ accidunt,ſuperflua à metricis iudicantur. Numerus literarũ accidit ſyllabæ,quia,vt ſupra diximus,nõ minus quã vnius,nec plus quã ſex literarum apud latinos poteſt inueniri ſyllaba, illudq; intimandum eſt ꝙ omnis ſyllaba incipit habere rationẽ à vocali, vtrũ longa ſit, an breuis. Deinde & cõſiderari de conſonantib. ſequentib. non de præcedentibus. Præcedentes n. conſonantes nõ ipſi proſunt,quæ ſequitur,ſed anteriori vocali, v.g vt, ſi quis ſimul dicat,gens,ſtirps,n enim & duo ſs cũ t priori vocali,id eſt,e ſuum tempus tribuunt;& item r,p,ſ, præcedenti ſe,i,conſociant. Communes aũt ſyllabæ modis fiunt nouẽ, quibus aut naturaliter longæ poetali licẽtia in breues, aut naturaliter breues trãsferuntur in longas. Primus igitur modus eſt,cum correpta vocalis in eodem verbo à duobus excipitur conſonantibus, quarũ poſterior ſit liquida, eſt n. natura breuis in hoc, *mens tenebris obſcura ſuis*;eſt poſitione longa in hoc,*mortuaq; tenebris*. Et ſciendum,ꝙ non ſolum ante l vel r,ſed etiã ante m vel n, poſitæ mutę,apud priſcos poetas faciunt cõmunes ſyllabas, vt Ouid. *piſcoſamq; Cnidon grauidamq; Amathunta metallis*. Secundus modus eſt,cum correpta vocalis in conſonãtem deſinit,& excipitur ab h litera, eſt enim natura breuis in hoc,*porcinum tenuere gregem niger hiſpidus horrens*; lõga in hoc,*Vir humilis mæſto deiectus lumine terram*. Tertius modus eſt ſyllabæ cõmunis, cũ verbũ aliquod in vocalẽ deſinens correptam excipitur à duabus conſonantibus, quarũ prior ſit ſ eſt enim natura breuis in hoc Fortunati: *Ordinibus variis alba Smaragdus ineſt*. Eſt poſitione longa in hoc Sedulij: *Adueniat regnum iam iamq; ſcilicet illud*. Hæc quoq; ſ litera, aliis duabus conſonantib. id eſt, mutæ & liquidæ in principio ſyllabæ ſequentis præpoſita, inueniuntur cõmunem ſyllabam facere, vt Horat. ſermon. lib. 1. *Linquimus inſani ridentes præmia ſcribæ*. Eſt aũt modus quartus ſyllabæ cõmunis,cum poſt pedem quemlibet vna ſyllaba breuis remãſerit de verbo,quę vel in vocalẽ deſinẽs excipitur à cõſonante verbi ſequentis, vel in conſonantẽ deſinẽs excipitur altera vocali,eſt n natura breuis in hoc: *cuius onus leue eſt,cuius iuga ferre ſuaue eſt*. Eſt longa in hoc: *Frondea ficus erat,cuius in robore nullum*. Item modus quintus,cum pars orationis deſinit in diphthongon,ſequẽte ſtatim altera vocali,eſt n. longa in hoc, vt, *muſæ Aonides*; breuis in hoc: *Inſulæ Ionio in magno*. Virg. in 7. *Stipitibus duris agitur, ſudibuſve præuſtis*. hoc ergo modo, ſicut & priore, recẽtiores poetæ rariſſime vtuntur, ſed magis ſynalœphã in eo faciunt, vt Proſper:

Non noſtra hoc opis eſt, ſed ab illo ſumitur hic ros,
Qui ſiccam rupem fundere iuſſit aquas.

Sextusq; modus eſt,cum productam vocalem vocalis altera cõſequitur, eſt enim longa in hoc; *O vtinam in thalamos inuiſi Cæſaris iſſem*. Breuis in hoc: *Te Corydon, ô Alexi, trahit ſua quemq; voluptas*: & item Virg. in 5. *Infindunt pariter ſulcos, totumq; dehiſcit conuulſum*. Quem modum moderni verſificatores in eadem potius parte orationis facere cõſuerũt, vt, *Eoi venere magi*, &, *Splendidus auctoris de vertice fulget eous*. Septimus modus eſt,cum pronomen e litera terminatum vocalis ſtatim ſequitur,eſt n, longa in hoc Sedulij; *Non quia qui ſummus pater eſt, & filius hic eſt: Sed quia ꝙ ſummus pater eſt, & filius hoc eſt*. Breuis in hoc: *Hic vir, hic eſt, tibi quem promitti ſæpius audis*. Sed & aduerbium vnum e litera terminatum communem ſyllabam facit,eſt n. longa in hoc Paulini: *Donec aſpirante Deo conatibus ægris*. Breuis in hoc Proſperi, vt; *Morbo obſeſſis præſtanda eſt cura medendi: Donec in ægroto corpore vita manet*. Octauus modus eſt, cũ correptam vocalem in eadem parte orationis conſequitur z conſonans græca duplex. Eſt enim longa in hoc Iuuenci; *Difficile eſt terris affixos diuite gaza*. Breuis in hoc eiuſdem; *Et gaza diſtabat rerũ poſſeſſio fulgens*. Nonus modus eſt, quo omnis ſyllaba nouiſſima verſus in quocunq; metro, adiaphoros, i. indifferens eſt, & ad voluntatem poetarum, & correpta producitur & producta corripitur, cuius exempla in omnib. metris ſunt plurima. Sciendum aũt, quod falſo x literam dicunt cõmunem ſyllabam facere poſſe in metro, quia cum in eadẽ parte orationis ſequitur vocalẽ, ſiue natura longa ſit, ſiue natura breuis; ſemper eã habet lõgam, vt pax, lux, vox, rex, lex; & item fax, nex, nix, nox, nux. Cum vero in primordio fuerit verbi, nõ poteſt producere finalem vocalem prioris verbi, vt: *Pontibus in ſtratis conduxit littora Xerxes*. Omnes quippe conſonantes ſyllabæ, vt ait Varro, aliæ ſunt aſperæ, vt trux, crux; aliæ * leues, vt luna, lana; aliæ proceres, quæ vocalẽ longam extremam habent, aut penultimã, vt manſuetudo, facilitas; aliæ retorridæ, quæ mutam habent extremã; vt, hic, hoc; aliæ barbaræ, v t, gaza, mammon; aliæ græculæ, vt hymnos, zenon; aliæ duræ, vt ignotus, cognitus; aliæ molles, vt ædes, ludus, & ideo hoc omnino ſeruare debent, qui volunt lubricos & currentes verſus facere, vt quicunq; in ſonis aures grauet, vel obſtupeſcere faciat, vitare cõtendant, & euphoniæ in carminibus ſummam tribuant. *ſor lenes.

Primarum ſyllabarum in omnibus partibus difficilis inueſtigatio eſt, quam videlicet ipſe maxime dignoſcere poterit, qui pedum rationem & verſuum ſcanſionem in metris ſedulus diſcere curat, quia cum ſint multæ dictiones, quæ ſecundum analogiæ qualitatem eadem terminatione finiuntur, tamen non multæ ſunt, quæ in initiis cõcordent, ſed cum hæc operoſa expoſitione indigeant, ea ſolummodo nos, quæ à fidiſſimis artiũ ſcriptorib. exquiſita reperimus, breuiter cõmemorare ſatis ſit. Nam ſyllaba, aut diphthõgo lõga eſſe cognoſcitur, (qui quinquefarie ſcribitur, id eſt, ae, oe, au, eu, ei: hi vbicunq; reperiuntur, ſemper ſyllabam longã natura eſſe oſtẽdunt) aut exemplo. Quæritur n. in ſcanſione metri, & in cognitione pedum, vtrum ſyllaba longa ſit, an breuis, verbi g. *Muſa* nomẽ appellatiuum, ſi neſcias, vtrum *mu* producta ſit, an correpta, occurrat tibi illud Virgilij: *Muſa mihi cauſas memora, quo numine læſo*: & inuenies *mu* productã, quia omnis verſus heroicus, neceſſe eſt, primam ſyllabam habeat longam, cum ſpondæus vel dactylus in capite verſus huius metri ſemper conſtet. Item in Elegiaco carmine ad indagandas ſyllabas exempla prompta ſunt: nam prior verſus hexameter dactylum quinta regione pene ſemper tenet qui primam ſyllabam longam & poſteriores duas breues habet. Similiter & ſequens verſus pentameter. poſt duos primos pedes & coloſon duob. dactylis & vna ſuperſyllaba, verſum ſemper claudit vt Virg. in Epitaph. quod ſibi ante mortem condidiſſe fertur: De primis ſyllabis.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini paſcua, rura, duces.

Quod ſic ſcanditur, *Mantua* dactylus *me genu* dact. *it cala* dact. *bri rapu* dact. *ere te* dact. *net nunc* ſpondæus. *Partheno* dact. *pe: ceci*. dact. *ni* coloſon *paſcua* dact. *rura du* dact. *ces* coloſon Ecce, vt diximus, in priore verſu. quinta regione dactylus *e* longam & *rĕ*, & *tĕ*, breues oſtendit. Atq; in ſequenti verſu *pa* longa & *ſcu* & *ă* breues & item *rū* longa, *ră* & *du* breues ſimiliter idem pes oſtẽdit. Licet enim loca alia in verſu viciſſim ſpondæus & dactylus teneant. in iſtis tamen minime exempla fallunt Fortunatus in libello, quem de B. Mariæ laude cecinit, ita ponit:

Rorarunt cæli nubes, iuſtumq; pluerunt:
Quem Saluatorem germine Virgo dedit.

Quod ſic ſcãditur: *Rora* ſpond. *runt cæ* ſpond. *li nu* ſpond. *bes iu* ſpd. *ſtumq; plu* dãct. *erunt* ſpond. *Quem Sal* ſpondæus, *uato* ſpd. *rem* coloſon. *germine* dact. *Virgo de* dactylus, *dit* coloſon. Ergo ſicut in priore exemplo omnibus locis dactylum præter vnum ſpondæũ, ambo verſus habuerunt; ita nunc in ſequenti omnibus locis ſpondęum præter ſupradicta tria loca habent. Item aliquando prima ſyllaba ex cõpoſitione figuræ, qualis ſit deprehenditur, vt ſi neſcias qualis ſit, *pius vel probus*, ex cõpoſitione, quæ eſt, *impius vel reprobus* cognoſcitur; licet in ſyllabis aliquãtis hoc fallat: Nam cum dicimus *nubere*, *nu* longa eſt. Calpurnius in x. *Nubere vis Priſco, non miror, Paula ſapiſti*. Item cum dicimus *pronuba*, aut *innuba*, aut *connubium*, *nu* breuis in cõpoſitione. Virg. in 6. Æneid. *Et Bellona manet te: pronuba nec face*

tantum. Idem in 4. *Connubio iungam ſtabili propriamq́ dicabo.* Item in *lux lucis* longa eſt *lu*, lucerna in deriuatione breuis *lu*. Item *homo* breuis eſt, vbiq; *humanus* ſemper longa. *Itur in antiquam ſiluam*, i. longa *ſuperumque ad lumen ituras*, i. breuis. Sed hoc inuenire raro contingit, verum ſi quælibet pars orationis præpoſitionibus componantur, primas ſyllabas ex his cognoſcimus, nam talis manebit fere omnis compoſita ſyllaba, qualis & ipſa prępoſitio fuerit, vt, deceptus, eductus, abũdans, reluctans, *de* videlicet & *e* longa, *ab* & *re* breuis. Itẽ ex ipſis p̃poſitionibus *ad* & *ob* & *in* & *ſub* diuerſe in verbis ponuntur. Nam corripiũtur, cũ creſcendo diſſyllabã reddunt, vt, ădit, ŏbit, ĭnit ſŭbit. Indifferent. ſunt, cum triſſyllabam faciunt, vt, adicit, obicit, inicit, ſubicit. Producũtur tamen cum tetraſſyllabas ex ſe reddunt, vt ādicio, ōbicio, īnicio, ſūbicio. Item producuntur, quæ per *præ* & per *quæ* in primis ſyllabis ſcribuntur, vt præmium, præſciuit, quærens, quæſiuit. Breuiantur vero pretium, precor, premo, prehendo, & queror, hoc eſt, querelam depono, & quæ ex his per deriuationem vel cõpoſitionem fieri poſſunt, vt, adprecor, preces, comprimo, apprehenſus, conqueror, querela, & *que* coniunctio. Item breuiantur ex ijſdem p̃poſitionibus in compoſitione, vt, dehinc, profectus, profuſus, profeſſus, profatus, proauus, pronepos, &c. Sunt itẽ aliquanta verba, quæ primas ſyllabas tẽporum ratione p̃mutant, q̃ ſubter collecta in omni pręterito perfecto vel in omni p̃terito pluſquamperfecto, vel in vno futuro tantũ modi coniunctiui p̃ducuntur. In cęteris a. modis & temporib. breuiantur, vt ſunt hęc primæ coniugationis, lăuo, lāui, lāueram, lāuiſſem, lāuerim, cum lāuero. Iŭuo, iūui, iūueram, iūuiſſem, iūuerim, cum iūuero. Et ſecundæ hæc: Sĕdeo, ſēdi, ſēderam, ſēdiſſem, ſēderim, cũ ſēdero. Făueo, fāui, faueram, fāuiſſẽ, cum fāuerim, fāuero. Mŏueo, mōui, mōueram, mōuiſſem, mōuerim, cum mōuero. Fŏueo, fōui, fōueram, fōuiſſem, fōuerim, cũ fōuero. Vŏueo, vōui, vōueram, vōuiſſem, cũ vōuerim, vōuero. Păueo, pāui, pāueram, pāuiſſem, pāuerim, cum pāuero. Căueo, cāui, cāueram, cāuiſſem, cũ cāuerim, cāuero. Vĭdeo, vīdi, vīderam, vīdiſſem, cum vīderim, vīdero. Nĕo, nēui, nēueram, nēuiſſem, cum nēuerim, nēuero. Flĕo, flēui, flēueram, flēuiſſem, cum flēuerim, flēuero. Cĭeo, cīui vel cīj, cīueram, cīuiſſem, cum cīuerim, cīuero. Tertiæ vero coniugationis verba, quæ eandem regulã ſequuntur, ſunt hæc fŭgio, fūgi, fūgeram, fūgiſſem, cum fūgerim, fūgero. Cŭdo, cūdi, cūderã, cūdiſſem, cum cūderim, cūdero. Căpio, cēpi, cēperam, cēpiſſem, cũ cēperim, cēpero. Lĕgo, lēgi, lēgeram, lēgiſſem, cũ lēgerim, lēgero. Făcio, fēci, fēceram, fēciſſem, cũ fēcerim, fēcero. Iăcio, iēci, iēceram, iēciſſem, cũ iēcerim, iēcero. Lĭno, lēui, lēueram, lēuiſſem, cũ lēuerim, lēuero. ĕmo, ēmi, ēmeram, ēmiſſem, cum ēmerim, ēmero. Sĕro, ſēui, ſēueram, ſēuiſſem, cum ſēuerim, ſēuero. Ex quibus ſunt illa, quæ in præſenti tempore & in altis quibuſdam temporibus ſua poſitione primam ſyllabam oſtendunt ſe habere longam, ſed quæ natura correptam vocalem habent, huic regulæ mancipantur. Rŭmpo, rūpi, rūperam, rūpiſſem, cum rūperim, rūpero. Cĕrno, crēui, crēueram, crēuiſſem, cum crēuerim, crēuero. Spĕrno, ſprēui, ſprēueram, ſprēuiſſem, cum ſprēuerim, ſprēuero. Fŭndo, fūdi, fūderam, fūdiſſem, cum fūderim, fūdero. Vĭnco, vīci, vīceram, vīciſſem, cum vīcerim, vīcero. Tĕro, trīui, trīueram, trīuiſſem, cum trīuerim, trīuero. Frăngo, frēgi, frēgeram, frēgiſſem, cum frēgerim, frēgero. Fŏdio, fōdi, fōderam, fōdiſſem, cum fōderim, fōdero. ŏdio, ōdi, ōderam, ōdiſſem, cum ōderim, ōdero. Quartæ coniugationis, vt: vĕnio, vēni, vēneram, vēniſſem, cum vēnerim, vēnero. ĕo, īui vel īj, īeram, īјſſem, cum īerim, īero. Quĕo, quīui, quīueram, quīuiſſem, cum quīuerim, quīuero. Item contra inueniuntur, quæ in præſenti tempore producta ſunt & in præterito breuiantur, vt ſunt hæc: pōno, pŏſui, cōgo, cŏegi; dō, dĕdi; ſtō, ſtĕti: & ex eo compoſita: præſto, aſto, perſto, reſto. Item omnia verba, quæ in præteritis ante creſcunt, in primis ſyllabis breuiantur, vt ſunt hæc: pendeo pependi, mordeo, momordi, ſpondeo ſpoſpondi, tondeo totondi ſecundæ coniugationis. Tertij quoque ordinis hæc ſunt: poſco, popoſci; curro, cucurri; diſco, didici; cano, cecini; tango, tetigi; tendo, tetendi; pendo, pependi, pello, pepuli; tundo, tutudi; pungo, pupugi vel punxi; parco, peperci; pedo, pepedi, fallo, fefelli; cado, cecidi; tollo, tetuli; pario, peperi; pango, pepigi, &c. Item in verbis, quæ in eiſdem litteris ſcribuntur notandum, quod *liber* ſi librum ſignificat aut corticem, breuem habet *li*: ſi liberum, longam. *Pila* ſi vas ſignificat, longam habet *pi*, ſi ſphæram, breuem. Securus longam *ſe*, ſecuris breuem, domus breuem *do*, doma, i. tectum longam. *Plaga* cum clima ſignificat, breuis eſt *pla*; cum vindictam, longa. Palus paludis, breuis *pa*, palus pali longa. Populus cum vulgus ſignificat, breuis eſt *po*; cum arborem, longa. Nitens à nitore breuis eſt *ni*, à niſu longa. Item educo educis, longa *du*, educa educas, i. nutrio, breuis. Concido, decido, incido, occido, ſi ad caſum pertinent, correptam habent *ci*; ſi ad conciſionem, productam. Colo colis, breuis *co*, colo colas producta. Placeo places, correpta *pla*; placo placas, producta. Pareo pares, i. appareo, ſiue obtempero, producta *pa*, paro paras, i. præparo, & pario paris, correpta. Parentes, cum apparentes ſignificat, producta *pa*; cum genitores, correpta, ſicut & parientes. Incĭpio, incīpi, incīperam, incīpiſſem, cum incīperim, incīpero. Satăgo, ſatēgi, ſatēgeram, ſatēgiſſem, cum ſatēgerim; ſatēgero, & cuius ſimplex, vt, ăgo, ēgi, ēgeram, ēgiſſem, cum ēgerim, ēgero. Sĭno, ſīui, ſīueram, ſīuiſſem, cum ſīuerim, ſīuero. Dico dicis, longa *di*: ſic & ex eo compoſita producuntur, vt: cõdico, prædico, contradico, interdico. Dicas à dico, breuis *di*, ſimiliter & ex eo compoſita corripiuntur, vt p̃dico, vnde prædicator, dedico, abdico. *Idem* ſi neutri generis eſt, corripitur; ſi maſculini, producitur in vtroq; numero. Leuitas, ſi inſtabilitatẽ mentis deſignat, aut puſillitatem põderis, breuis eſt *le*; ſi lenitatem tactus, vnde ligna in ædificio leuigata dicuntur, longa eſt. Lego legis, correpta *le*; lego legas, producta. Citum à cio cis, quartę coniugationis, producta penultima; à cieo ciui ſecundę coniugationis, correpta penultima. *Ico* penultimam breuẽ habet in præſenti, ſed p̃ducit eam in præterito perfecto, vt ici: vnde ictus. *Ne* a. aduerbium prohibendi vel negandi longũ eſt, quãdo a. p̃ interrogatione vel increpatione ponitur, breuiatur. *Labor* cum nomen eſt, corripitur, cum verbum deponens, producitur, vt: *Labitur inualida deformis gloria formæ.* Liquor ſi nomen, corripitur, ſi verbũ, producitur vt Virg in Georg. *Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſoluit.*

De mediis ſyllabis.

Medias ſyllabas tribus modis agnoſcimus, poſitione & diphthongis & accentu; ſed de poſitione & diphthongis ſatis, vt reor, ſupra tractauimus, nunc de accentibus tractemus. Accentus vero eſt vt quidam recte putauerũt, vigor ac anima vocis. Nam ſicut nulla vox ſine vocali eſt, ita ſine accentu nulla eſt. Et accentus dictus eſt, quaſi *adcantus*, quod iuxta cantum ſit, ſicut aduerbium dictum, quod iuxta verbum eſt. Hic autem græce proſodia dicitur, vnde latini ei nomen poſuerunt; nam græce πρὸς, latine ad; ᾠδὴ græce, latine *cantus* eſt. Qui vocis accentus duo ſunt, ad ea quæ tractamus neceſſarij: correptus & productus; quia metricis temporis

quantitatem, quam in vnaquaq; ſyllaba habere debeãt, oſtendunt. Cęteri quoq; magis pronuntiationi, ſiue ſcripturæ, vel ſcriptioni deſeruiũt. Correptus accentus eſt in his ſyllabis, quas ſine vlla mora vocis enuntiamus, vt, macula, tabula. Productus eſt in his, quas cum aliqua mora vocis exprimimus, vt, maieſtas, libertas, quia vnaquæque longa ſyllaba tantum bis temporis occupat, quantum ſemel breuis. Medias tamen ſyllabas ita pronuntiationis accentus demonſtrant, vt in triſſyllabis partibus ſi penultima correpta eſt, & nec natura, nec poſitione longa, ad antepenultimam accentus transferatur, & penultima velocius pronuntietur, vt mænia, vincula. Si vero penultima ſiue natura ſiue poſitione longa eſt, ipſa accẽtum tenebit, vel circumflexum vel acutum, vt natura, poteſtas. Sciendum eſt tamen, quæ in verbis i correpta proferuntur, cum in medium venerint, & ipſa r in e mutauerint, vt legis, lege, legere, vbiq; breuiantur, excepto cum à tribus conſonantibus excipiuntur, b & m & t, vt: legebam, legemus, legetur. Ceterum eas dictiones, quæ polyſyllabæ ſunt, neceſſe eſt, vt exẽmplis & poſitione ac figuris, ſicut & accentibus, inueſtigemus, vt ſi quęramus, *truculentiſſimorum* quibus ſyllabis conſtet, ediſcimus primam & ſecundam exemplo breues eſſe, vt: *Domini truculentos perſequor hoſtes*: tertiam & quartam poſitione longas, quintam breuem accentu didicimus; quia cum dicimus, *truculentiſſimus*, penultimam breuem eſſe probamus: ſextam cum circumflexo accentu pronuntiamus, longam, eam demonſtramus. Item *cornigerorum*, ſi quęramus, quibus ſyllabis conſtet, inuenimus primam poſitione lõgam ſecundam accentu breuem, vt corniger penultima correpta; tertiam ex compoſitione figuræ depræhendimus eſſe correptam, quia *corniger*, nomen appellatiuum, figuræ eſt compoſitę ex *cornu* nomine & *gero* verbo. In gero quoq; geris breuis eſt *ge*, ſimiliter & in compoſitione corripitur. Quartam accentu longam eſſe oſtendimus, vltimæ vero qualitatem per ſingulas partes orationis monſtrabimus in ratione ſubiecta.

Item de mediis ſyllabis.

Medias ſyllabas 6. modis agnoſcimus, diphthongis, poſitione conſonantium, compoſitione partium, regula, auctorum exemplis, & accentu; Sed de diphthongis & poſitione litterarum ſupra diſſeruimus, cum de ſyllaba tractabamus; nunc de cæteris dicemus. Compoſitione ergo partium mediæ ſyllabæ dinoſcuntur, quia fere partes omnes cõpoſitæ eiuſdẽ poteſtatis habent ſyllabas in compoſitione, cuius habuere ſimplices, excepto, cum vel correptæ à priore ſtatu fuerint, & demptis vocalibus conglutinatio conſonantium fit, vt parricida, à parente nomine & verbo cedere, & quadrigæ pro quadriiugæ, bini pro bis vni, deni pro decies vni; vel cum concurrunt inter ſe duæ conſonantes in compoſitione, id eſt, finalis prioris dictionis, & inchoatiua ſequentis, & in hoc breuem ſyllabam prioris membri poſitione producunt, vt paterfamilias, eiuſmodi, ſatisfactio, vterque quod ſæpius accidit præpoſitionibus, quæ in conſonantem terminant, & breues ſunt natura, vt inter, ſubter, ſuper; producuntur aut poſitione, vt interfector, ſuperſtes, ſubterfugit. Aliter enim pene ſemper ſupra dictum ius ſeruant, vt beneuolus, maleuolus, quæ quia ſimplicia fuerunt omnibus ſyllabis breuia, ſunt & in compoſitione ſimiliter. Nam quæcunque à *gero* verbo ſunt compoſita, vel *fero*, vel *teneo*, vel *poſſum*, vel *facio*, vel *gigno*, omnia mediis ſyllabis breuiantur, quia ipſa verba ſupra dicta ſimplici figura primam partem corripiunt, vt corniger cornigeri, aliger aligeri, armiger armigeri, lauriger laurigeri, congero, degero, * congerans, degerans. Item aſtrifer, aſtriferi, ſtellifer, ſtelliferi, ſomnifer, ſomniferi, vocifero, vociferans, auferens ab aufero, confero, conferens. Item omnipotens, armipotens, almipotens, omnitenens, arcitenens, & contineo, continens, detineo detinens. Item pacificus, pacifico, pacificans; magnificus, magnifico, magnificans; mirifico, mirifice, mificans; glorifico, glorifice, glorificans, & ſimilia his. Item verbigena, terrigena, nubigena, troiugena, vnigenitus, primogenitus. Et ſciendum, quod omnia hæc, quæ in priore membro vltimam i habent, eandem corripiunt. Regula quoque auctorum tam copioſa eſt relatu, tamq; multiplicibus diſtincta varietatibus, & tam idoneis ſuffulta teſtimoniis, vt vix eam aliquis memoriæ totam commendare poſſit, aut ſtricto ſermone exponere. Sed quia penitus à nobis hanc ſileri non oportet, licet totam edicere breui hoc opuſculo noſtro non poſſimus, in inſignioribus tamen locis ſtylo contingere curemus. Nominis ergo rationem Priſcianus ſcribens vbi de denominatiuis diſputauit, vniuſcuiuſq; terminationis penultimas ſyllabas vel antepenultimas ſagaciſſime inueſtigauit. Cuius auctoritatem nos quoq; in hoc loco ſecuti ſumus. Ita tamen vt & q̃ ille de aliis ſpeciebus ſeorſum cõpoſuit, nos mixtim pro breuitate operis, & iuxta conuenientiam terminationis inſeramus.

' for. congerens, degerens.

In a. Ergo in a deſinentia denominatiua, ſi i habent ante a, hanc ſemper breuiant, vt ſapientia, acrimonia, nec non & ſecundæ declinationis nomina, quæ in cus deſinũt, niſi ſint regionum nomina, quæ ex his diriuãtur, antepenultimã, i. ſicut & penultimam corripiunt, vt ab amicus, amici, amicitia, inimicus, inimicitia, pudicus, pudicitia, ſic & alia quędam eiuſdem declinationis nomina diſſyllaba, vt lætus læti lætitia, durus duri duritia, mæſtus mæſti mæſtitia, ſtultus ſtulti ſtultitia. Similiter & illa quæ in tertia declinatione ſimilem habent nominatiuo genitiuum; nam iſtorum denominatiua à datiuo diriuantur, ſicut priorum à genitiuo, vt ſegnis ſegni ſegnitia, triſtis triſti triſtitia. Conſonante vero antecedente in a deſinentia denominatiua ſeu verbalia formas habent tres: la, na, ra;

In la. *la*, eſt longa antecedente e; cautus, cauti, cautela; tutus, tuti, tutela; cuſtos, cuſtodi, cuſtodela; mandatum, mandati, mandatela; cliens, clienti, clientela. Et nota, quod omnia extremam vocalem genitiui, ſi ſecundæ ſint, ſint tertiæ datiui in e longam conuertentia, aſſumunt, la, quę vero à verbis fiunt ſecundæ coniugationis, à ſecunda perſona abiiciunt ſ & aſſumunt, la, candeo candes candela, ſuadeo ſuades ſuadela.

In na. *Na* vero deſinentia, omnimodo longam habent penultimam, vel natura vel poſitione, officium officina, medicus medicina, rex regis regina, leo leæna, doctrix doctrina, piſcis piſcina, cocus cocina & culina, cantus cantilena, far farnia, lux lucis lucina, luceo lucerna, lateo laterna. Fiſcina corripit penultimam, quomodo fuſcina, murina, pagina, & hoc ideo, quia non diriuatiua ſunt, ſed primitiua, ſic & ſagana, ſagana enim & ſaga idem ſignificant;

In ra. *Ra* autem terminantia omnia participiis femininis futuri temporis ſimilem habent formam, vnde penultima quoque v ſine dubio producitur, ſcriptura, cenſura, pictura, tonſura, vſura, litura, natura, armatura. Et notandum, quod ſupradictæ omnes formæ, id eſt, in a deſinentes, propriæ ſunt feminini generis. Inueniuntur tamen pauca verbalia maſculini generis, ſiue communia, vt hic ſcriba à ſcribo, à lego, i longa, le, collega, fugio, hic & hæc perfuga, aſſequor aſſecula, aduenio aduena, conuenio conuena, penultima in his correpta; in conuiua, longa. Nam Propheta, Poeta, proreta primitiua, e penultimam producunt.

In ne. In *ne* autem deſinentia patronymica feminini generis, quæ ſunt iadis linguæ, i longam habent penultimam, ſi principale non habuerit eandem i vocalem, vt Adreſtos adreſtine, Nereus nerine: ſin autem principale habuerit i, o producta ante, *ne*, inuenitur vt acriſios, acriſione.

In e. In *e* deſinentia diriuatiua neutra ſunt, vt ſedile, ciuile, monile, cubile, quæ penultimam longam habent, & quia pleraque à communibus naſcuntur neutri generis, quæ in maſculino & fæminino in ilis terminantur, ex eorum regulis horum penultimæ noſcuntur.

In o. In *o* maſculina quidem ſiue communia pauca inueniuntur, vt à cicere cicero, à capite capito, à labe labeo, à latendo latro, à leniendo vero natura longa leno, à catus cato, à comedendo comedo, ab epulando epulo, penultima naturaliter breui, à palpando palpo poſitione longa eſt; fæminina namque plurima ſunt diriuatiua modo in io, modo in go, modo in do deſinentia;

In io. In *io* igitur terminantia plerunque à participiis præteriti temporis fiunt, quorum genitiuus aſſumpta, o, & correpta i facit huiuſcemodi nomina; oratus, orati, oratio; accuſatus, accuſati,

accuſa-

accuſatio; ſtatus, ſtati, ſtatio; datus, dati, datio; nexus, nexi, nexio; abolitus, aboliti, abolitio; lectus, lecti, lectio; munitus, muniti, munitio. Internectus autem internecti internecio, fecit euphoniæ cauſa, abiecta t. Diminutiua quoq; omnia, quę i ante o habent, hanc corripiunt. vt dixi homuncio.

In go.

In *go* vero deſinentia ſiue ſint deriuatiua, ſiue primitiua ſeu compoſita penultimam vel natura, vel poſitione longam habent, virago, compago, Carthago, ſartago, caligo, vligo rubigo ferrugo ærugo, virgo, margo; excipitur vnum ligo, cuius penultima corripitur; nec mirum, cum ſit maſculinum & ſolum diſſyllabum vocalem ante, go, habens.

In do.

In *do* deſinentia diriuatiua tam à nominibus, quam à verbis, vel participiis veniunt. hæc quoq; modo e longam vel i modo *tu*, habent ante *do*. vt acris acredo dulcis dulcedo, intercapio intercapedo torpeo torpedo. libet libido, cupio cupido, formido formidas, formidinis, quod ideo fecit ſimile nomen verbale primitiuo verbo, quia ipſa poſitio verbi talem habuit formam,

In tudo.

In *tudo* quoque fortitudo, magnitudo, habitudo, amplitudo; firmitudo, celſitudo. ſuauitudo, i antepenultima vbiq; correpta, teſta ſiue teſtu teſtudo, quod eſt corporale necnon omnia in *do* deſinentia quamuis non ſint diriuatiua penultimam u habentia producunt eam, natura vel poſitione, vt hirundo arundo, hirudo.

In al.

In *al* deſinētia denominatiua, ſi primitiua eorũ penultimam natura vel poſitione habuerint productam, ea quoque longam habent penultimam, ceruix, ceruicis, ceruical, tribunus tribunal, vectus vectigal, lupercus lupercal. ſin illa breuem, ea quoq; correptam totus total animus & anima animal.

In um.

In *um* deſinentia diriuatiua, ſiue etiam compoſita diuerſas habent formas, quædam enim vocalem e habent longam, vel i correptam ante um. e, vt oliuetum, coriletum, roſetum, dumetum, quercetum ac ſcutetum, mirtetum i u, vt augurium ſolarium, pomarium, ſolaciũ, ſuauium baſium, odium, remedium, concubium. palladium, officium, connubium, conuiuium, exilium conſilium iudicium, meritorium municipium pręſidium, domicilium. Conſonantes quoque ante *um* habentia diriuatiua diuerſas habent formas;

In bulum.

Alia enim in *bulum* deſinunt, quæ forma aſſimilis eſt diminutiuis, & veniunt à nominibus vel à verbis. vt: cuna cunabulum; veſta vel veſtis veſtibulum, thus, thuris, thuribulum; voco, vocas; vocabulum; concilias, conciliabulum; ſtas ſtabulum; paſco, pabulum; proſto proſtibulum; patior vel patio. patibulum. † Sin vero a. producitur, vt cunabulum, pabulum, excipitur ſtabulum, quod corripit a; nec mirum cum verbum quoque ſtabulo ſtabulas eandem corripiat ſyllabam, & ſtabilis, & ſtatus, & quæcunque à verbo ſto ſtas diriuata fuerint, excepto vno verbo ſupino ſtatum, & ſtamen nomine, & ſtatura, quod tam nomen quam participium eſt. ſtaturus quoque & ſtaturum producuntur, quamuis ſtatus, ſtata, ſtatum corripiantur.

† Et attendendum, quod penultima in omnibus corripitur, antepenultima vero ſi habeat i, corripitur, vt, veſtibulum patibulum.

In culum.

Inueniuntur etiam quædam in *culum* deſinentia. quæ à ſecunda deriuantur perſona. vt deuertis deuerticulum. vertis verticulum, vehis vehiculum, perior periris, vnde peritus & ab eo compoſitum imperitus periculum. oras oraculum. propugnas propugnaculum, obſtas obſtaculum, miraris miraculum, perpendis perpendiculum. ſpecio ſpecis ſpeculum pro ſpeciculum per ſyncopam, fero fers ferculum. Et ſciendum quod omnia penultimam u corripiunt. ſimiliter & diminutiua.

In culus, cula, culũ.

quæ in *culus. cula. culum*, & *vlus, vla, vlum* deſinunt vt igniculus, tantulus reg[illegible]lus [illegible]nanicula tantula, corp[illegible]ſculum, capitulum quor[illegible]m & quæcunq[illegible] e i antepenultimam habent, eandem breuiant. vt dulcic[illegible]lus. dulcicula, dulciculum, monticula, fidicula. cornic[illegible]lum, verſic[illegible]lus, anic[illegible]la, genic[illegible]lum. Excipitur cutic[illegible]la, quod in antepenultima producit Iuuenalis: *Conbibet æſtiuum contracta cuticula ſolem*, & apicula Quæ vero e ante *cula* habent prod[illegible]cunt eam. vt vulpecula, nubecula diecula.

In mentum.

Alia vero verbalium in *mentum* deſinunt, vt: veſtio, veſtis, veſtimentum; hortor, hortaris. hortamentum; orno, ornas, ornamentum; ſacro ſacras, ſacramentum; fundo fundas, fundamentum; moneo, monit[illegible]s monimentum; alui, alitus, alimentum: muniui, munitus, munimentum Et ſciendum, quod antepenultimam productam habent, vel correptam, prout ſint penultimæ ſyllabæ præteriti temporis eorum verborum, ex quibus diriuantur.

In moniũ.

In *monium* etiam inueniuntur diriuata, i correpta antecedente *mo*, ſiue ſequente. vt: patrimonium, matrimonium, teſtimonium.

In en.

In *en* deſinentia diriuatiua, in antecedente pene omnia verbalia ſunt & neutra; & ſi ſint à prima coniugatione a longam habent penultimam, vt: ſolor, ſolaris ſolamen, foro, foras foramen; curuas curuamen; oblectas, oblectamen; purgo purgas, purgamen; irrito irritas irritamen; ligas, ligamen. Sin à ſecunda vel tertia, i habent correptam, vt: moneo, mones, monimen; rego, regis, regimen; tego tegis, tegimen, & per conciſionem tēgmen; à ſpecis vel ſpecie ſpecimen; vel a productam, ſi in *uo* deſinit verbum; acuo acumen; fluo flumen; nuo, numen; numen enim eſt Dei nutus. vnde Virgil. *Meo ſine numine venti*. id eſt. ſine meo nutu; luo, lumen, quo omnia abluuntur, id eſt, purgantur à tenebris. A verbis, u. quartæ venientia, i productam habent; munio, munimen; lenio, lenimen; molior, molimen. Pauca inueniuntur in *en* dirinatiua gen. maſ. à pectendo pecten à filo filamen, quod per ſyncopam i flamen dicimus, & à canēdo compoſita maſculina, i correptam habent penultimam tubicen cornicen fidicen, excipitur vnum, *tibicen*, quod ideo ſolum i productam habuit penultimam, quod ſynæreſis facta eſt duorum ii breuium in vnam longam.

In ar.

In *ar* deſinentia diriuatiua, ſi conſonantem habeant ante *ar* penultima ſyllaba producitur vt: cæſus, Cæſar; lacus lacunar; lupa lupanar, ſin vocalem corripitur vt: laqueus laquear.

In er.

In *er* diriuatiua à nominibus pleraq; ſ & t habent ante r, vt: equeſter, pedeſter, ſicut & diminutiua habent, vt anteſter, pariſitaſter, antoniaſter catulaſter. Pleraque verbalia, verborum conſonantem correptam ſeruant, vt: rubeo, ruber; pigro piger; macero, macer,

In or, ur.

In *or* & in *ur* à verbis inuenio fieri abiectione, o, vt: coloro, color; laboro, labor, honoro, honor; decoro, decor; adoro, ador; murmuro, murmur; auguro, augur; ſaturo, ſatur, cuius fœmininum, ſatura, & neutrum ſaturum. Alia aſſumunt verbo, r, vt: amo, amor; furo, furor. Alia à participiis mutant *us* in *or*, & eius accentus ſeruant. vt: ſenatus, ſenator; monitus monitor. Et ſciendum, quod omnia comparatiua in *or* deſinentia penultimam i ſemper correptam habent, vt: ſenior, doctior, fidelior, maſculini & fœminini generis, ſic & eorum neutra, vt: doctius, fidelius.

In as.

In *as*, deſinentia denominatiua, ſin i habent penultimam aut e, corripiunt vt: probus, probi probitas; bonus, boni, bonitas; timidus, timidi, timiditas; pius pij, pietas; ſocius, ſocij, ſocietas; capax, capaci, capacitas; felix felici felicitas; celer, celeri, celeritas; auctor, auctoritas, quædam enim producunt e, vt: pauper, paupertas; vber, vbertas; maior, maieſtas. Sunt autem ex his quædam communia, vt: primas, optimas, vltima circumflexa.

In es.

In *es* deſinunt correptam denominatiua & verbalia, vt: eques, equitis; ſtruo, ſtrues; ſepio, ſepes. In *es* productam inueni verbalia, vt: luxu, vt: luxurio luxuries; illuuio, illuuies. Inueniuntur quoque patronymica huius formæ vt: anchiſiades. De hac igitur forma, qua vtuntur noſtri, diligentius dicendum eſt, nam ſi nominatiuus Græcus in *as* deſinat, Genitiuus vero in *u* diphthongon. a. penultima breuis ante *des*, inuenitur in patronymico vt: Pelias, peliades; Æneas Æneades; Menœtius, menœtiades; Lerchios lerchiades. Nam Ænides magis contra regulam. autoritate poetica poſuit, Virgilius in 9. e & a correptas, in i productam conuertens: *Sit ſatis in anide telis impune numanum oppetiiſſe tuis*. Hippotes, hippotades; butes butades; Corinetes, corinetides, i penultima breui. excipiuntur tamen hæc. quæ contra regulam penultimas vocales producunt, æolides, demades, codrides, licoorgides, lagides. belides, euerides, licomedides hæc apud Gręcos contra regulam penultimam diphthongon habent, pro qua nos i longam ponimus.

In is.

In *is* denominatiua ſiue verbalia multas & diuerſas habent formas. alia enim in *alis*, alia in *elis*. alia in *ilis*, *ulis* finiuntur vt: curialis, fidelis, docilis, vitilis curulis: alia verò in ris a longa antecedente, vt apollinaris. ſcholaris. alia

in *enſis*, vt: athenienſis; alias duas conſonantes habent ante *is*, vt agreſtis, mulicbris, ſamnis, inſignis. Ergo in *alis* deſinentia vel *ale*, ſi ſint à nominibus primæ declinationis, aſſumunt nominatiuo primitiuorum, *lis* vel *le*, & producunt a penultimam, vt: curia, curialis; memoria, memorialis; menſa, menſale; via, vialis. Sin ſecundæ, extremam i genitiui, ſin tertiæ, *is* mutant in a longam & aſſumunt *lis*, vt: martius, martij, martialis; fluuius, fluuij, fluuialis; liber, liberi, liberalis, theatrum, theatri, theatralis; caput, capitis, capitalis; virgo, virginis, virginalis; cardinis, cardinalis; hoſpitis, hoſpitalis; nauis, naualis, dotis, dotalis; floris, floralis; corporis, corporalis; celibis, celibalis; iuuenis, iuuenalis, vel iuuenilis; princeps, principis, principalis; vox, vocis, vocalis. Sin à quartæ declinationis nominibus deriuentur, abiecta ſ ſin à quintæ, es ex nominatiuo, & aſſumunt *alis*, vt: manus, manualis; cenſus, cenſualis; ſpecies, ſpecialis. Verbalia quoque à prima coniugatione inueniuntur in *alis*, vt: penetro, penetralis. In *elis* pauca inuenio denominatiua; fidus, fidi, fidelis; crudus, crudi, crudelis, patruus, patrui, patruelis, frater, fratris, fratruelis. Et nota, quod omnia extremam ſyllabam genitiui in e productam mutantia aſſumpſerunt *lis*: frater vero fratris, *is* in *u* conuerſa aſſumpſit *elis*. Omnia in *ilis*, quæ à nominibus diriuantur, nec non in *ile* neutra, i longam habent vt: ædis, ædilis, ſenex, ſenilis; anus, anilis; puer, puerilis; vir, virilis; ſcurra, ſcurrilis; ciuis, ciuilis, ſeruus, ſeruilis; quintus, quintilis; ſextus, ſextilis; gens, gentilis; hoſtis, hoſtilis; ſubtel, ſubtilis, excipitur par, parilis. Exilis etiam * agrem .... factum, denominatiuorum ſeruabit regulam. Nam in *ilis* deſinentia verbalia ſiue participialia corripiunt eandem i penultimam, fero fertilis, vtor vtilis, futtuo futtilis, volo volatilis, textus textilis, altus vel alitus altilis, fictus fictilis. Sic & in *bilis* deſinentia omnia penultimam i corripiunt, & ſi ſint à verbis primæ coniugationis, a longam habent antepenultimam, vt: amo amas amabilis, penetro penetras penetrabilis, paro paras parabilis miror miraris mirabilis, excepto ſtabilis, Lucanus in V.

In alis.

** Locus corruptus & ſimul mancus.*

> *Quam non è ſtabilis tremulo ſed culmine cuncta*
> *Deſpiceret.*

Quæ vero à verbis ſecundæ vel tertiæ vel quartæ coniugationis naſcuntur, ſi antepenultimam habeant i, eam quoque corripiunt, doceo docibilis, credo credibilis, vtor vtilis vtibilis, ſentio ſenſi ſenſibilis, audio audibilis. Sciendum tamen, quod quædam à præſenti, quædam ex præterito, quædam ex futuro deriuantur; ex præſenti, vt: doceo docibilis; ex præterito, vt: plauſi plauſibilis; ex futuro, vt: flebo flebilis, vnde e productam ante b habuit. In *aris* deſinentia diriuantur à nominibus, vltima parte genitiui in a longam conuerſa, & ſumunt *ris*, vt: populus, populi, popularis; ſingulus, ſinguli, ſingularis; apollo, apollinis, apollinaris; ſchola, ſcholæ, ſcholaris; peculium, peculij, pecularis; mola, molæ, molaris; velum, veli, velare neutrum. In *enſis* deſinentia, ſi ſint à nominibus primæ vel ſecundæ declinationis, mutant extremam partem nominatiui ſingularis, vel pluralis in *en*, & ſumunt *ſis*, vt: * circa, circenſis, Sardinia, Sardinienſis; caſtrum, caſtrenſis; Athenæ, Athenienſis, quod i habuit euphoniæ cauſa. Sin vero tertiæ ſunt declinationis, abiciunt extremam ſ genitiui, & aſſumunt *enſis*, vt: piſtoris, piſtorienſis; Carthaginis, Carthaginenſis. Quæ vero duos conſonantes habent ante *is*, vel à nominatiuo fiunt primitiuorum, abiecta eius extrema littera, & aſſumpta *bris*, vt: ſalus, ſalubris; mulier, muliebris; vel à genitiuo, mutata eius extrema parte in e, & aſſumpta *ſtis* vel *ſtris*, vt: ager, agri, agreſtis; terra, terræ, terreſtris. In *tis* quoque deſinentia, vel natura, vel poſitione longam habent penultimam, vt: ſamnitis pro ſamnis, ſicut tiburtis pro tiburs, & cereris vel ceritis pro ceres, quod tam corripit quam producit penultimam. In *us* igitur terminantium diuerſæ ſunt formæ, & varij intellectus, quia in hac terminatione inueniuntur poſſeſſiua, ac ſuperlatiua, diminutiua, diriuatiua, denominatiua quoque & verbalia, quorum ſpecies ſingillatim ediſſerere mirandæ nobis ſunt. Poſſeſſiua namque dicimus non ſolum poſſeſſionem ſignificantia, ſed etiam quæ formam habent poſſeſſiuorum. Sunt enim quædam gentilia ſimilem poſſeſſiuis habentia formam, vt Romanus ciuis vel ager: quædam autem propria & gentilia, atque poſſeſſiua, vt Latinus filius Fauni, & Latinus ciuis, vel ager. Alia tamen modo propria, vt: Quintilianus, Iulianus: alio loco patronymicorum poſita, vt Octauianus Cæſar, Emilianus Scipio: alia ſunt agnomina, vt Affricanus, Perſicus: alia diriuata à materia, vt ferreus à ferro factus, aureus, argenteus, marmoreus: alia ex morbis, vt: cardiacus; alia à profeſſionibus, vt: mechanicus, grammaticus; alia à diſciplinis, vt: Ariſtotelicus, Rhetoricus: alia ſimilia primitiuis, vt Tracius pro Trax. Sunt igitur formæ poſſeſſiuorum, quas à græcis accepimus hæ, in *cos*, quam mutauimus in *cus* antecedentibus a breui, vel i vel y, vt: hebraicus, Cipriacus, Italicus, Grammaticus, Rhetoricus, Libycus, quod ſolum y ante *cus* habet. In *us* quoque puram deſinunt poſſeſſiua tam Græca quam Latina, antecedente e correpta & producta, vel i correpta, ſiue o producta, aut æ, vel œ diphthongo, e breui, vt Hectoreus, Agenoreus, Cæſareus, Romuleus, aureus, argenteus, ferreus, ligneus, marmoreus, & fere omnia ad materiam pertinentia, e breuem ante *us* habent. Inueniuntur tamen pauca ſine e, vt: quernus, colurnus, abiegnus, e, vero longam ſpondeus, phebeus, & quando pro diphthongo ponitur, vt Achilleus pro Achilleios, alpheus pro alpheios, pythagoreus pro pythagoreios, quam tamen Virg in nomine *typhoeus* corripit in I. *Nate patris ſummi, qui tela typhoea temnis*, ſed dicitur tiphoeus & tiphos vel tiphon. Peregrina quoque maxime e habent ante *us* productam. Phariſæus, Matthæus, Iudæus, i autem breui. vt martius hereditarius, i tantum longam in paucis nominibus ſecundum Græcos producunt Romani, vt phrius dius, phria dia, conius cius argius, langius, lycius, ſperchius. Inueniuntur autem, u pro digamma functa i penultimam producere, vt argiuus, nominatiuus, genitiuus, &c. Imperatiuus, Optatiuus & his ſimilia, o producta vt herous, eous, æ diphthongon, vt ſabæus, cretæus, ptolomæus timæus, œ vt euboea. In *nus* autem deſinentia, ſi a habent penultimam vel e, producuntur, vt: Romanus, Hiſpanus fontanus, montanus. Dardanus quoque proprium eſt & primitiuum, ideoque a correptam habet; terrenus, egenus alienus amenus. i ante *nus* aliquando producitur, vt: camerinus, reginus, maſculinus, vicinus fœmininus, follinus marinus, taurinus, porcinus: aliquando vero corripitur, id eſt in his, quæ ab arboribus diriuantur, vt oleaginus, faginus; & in his, quæ ab aduerbiis naſcuntur temporalibus, vt: cras craſtinus, hodie hornotinus, diu diutinus; u quoque longa ante *nus*, vt tribunus; alia poſitionem habent & diriuantur, vt ab heri, heſternus, ab ætate æternus à die diurnus à ſemper ſempiternus. In *mus* deſinunt ſuperlatiua & omnia penultimam i breuem habent, vt: intimus, optimus, doctiſſimus, humillimus, minimus celeberrimus maximus; exceptis paucis, quæ longam ante *mus* habent, & ab aduerbio ſine præpoſitione diriuantur, vt ab extra extremus, à ſupra ſupremus, à poſt poſterior, poſtremus. Diminutiua quoque formas multas habent & in tribus generibus, vt: *culus cula culum, vlus vla vlum, olus ola olum*, penultima ſemper breui, vt igniculus, anicula, corpuſculum, tantulus, ſiluula, capitulum, ſergiolus, vnciola, lauriolum, necnon & homuncio, & aculeus breues ſunt penultima, reliqua vero aut poſitione tantum producuntur, vt agellus, capella, nouellum, pugillus, anguilla, aut natura ſimul & poſitione, vt: pauxillus pauxilla pauxillum, vllus vlla vllum. De antepenultimis quoque horum ſatis ſit huic breuitati quod ſupra diximus. Denominatiuorum ergo atque verbalium hac terminatione diuerſæ reperiuntur formæ, in *ius*, in *nus* diuiſas, in *bus*, in *cus*, in *quus*, in *dus*, in *lus*, in *rus*, in *ſus*, in

** for. circus.*

In tis.

In us.

In nus.

In mus.

ius,

Digitized by Google

In ius. *tus*, in *ſtus*. In *ius* terminantia, vt nuntius, Virgilius, Siluius, ſaucius, ſcius, neſcius, fabricius, omnia i penultimam corripiunt; & ſi habent i antepenultimam, eandem eorripiunt, vt tribunicius, aduectitius, patricius. Sin autem a, produeunt, vt gallinacius, membranacius. *In uus.* In *uus* diuiſas deſinentia, u penultimam corripiunt, vt: annuus, patruus, ambiguus, vacuus, menſtruus. *In quus* In *quus*: obliquus, penultima natura longa, & longinquus, poſitione. *In cus.* In *cus* vel *bus*, vt: parcus, ſuperbus. *In dus.* Quæ in *dus* deſinunt, vel penultimas corripiunt; vt: herbidus, turbidus, vuidus, rabidus, timidus, haridus, ſqualidus, frigidus: vel poſitione producunt, vt: errabundus, moribundus, amandus. *In lus.* Quæ in *lus*, ſimiliter penultimam corripiunt, vt: credulus, pendulus, bibulus. *In rus.* In *rus* autem denominatiua ſiue verbalia, pauca inueniuntur, quæ penultimam producunt; honor, honorus; odor, odorus; decor, decorus; canor, canorus. *In ſus.* In *ſus* deſinentia, ſi o habent penultimam, eandem producunt, vt: curioſus, herboſus, ſpumoſus, ſaxoſus, ſceleroſus, odioſus. *In tus.* In *tus* quoque terminantia verbalia; ſi i habent ante *tus*, eam breuiant, vt: ſonitus habitus; ſi autem ſunt denominatina, ſciendum, quod ſi à primæ declinationis nominibus diriuantur, a habent penultimam productam, vt: barbatus, ſtellatus, trabeatus, purpuratus: ſin à ſecundæ vel tertiæ, in quibuſdam a, in aliis i productam, vt: pallium, palliatus; anulum, anulatus, gratus, auitus, maritus, cerritus, à grates, auo, mare, cerere. A quartæ declinationis nominibus diriuata, u productam habent ante *tus*, cornutus, verutus, aſtutus, verſutus; excipitur à manu manuleatus, quod a longam habet penultimàm. *In ſtus, xus, ptus. ctus.* Namque in *ſtus*, vel *xus*, vel *ptus*, vel *ctus* deſinentia omnia penultimam poſitione producunt, vt honeſtus, mæſtus; robuſtus, laxus, flexus, fluxus, acceptus, aptus, ſanctus, amictus.

DE NOMINATIVO SINGVLARI.

NOminatiuus ſingularis hac regula per ſingulas terminationes, qualis ſit, apertiſſime dinoſcitur. *In a.* In a deſinentia nomina correptam Græca ſunt vel Latina, maſculina vel fœminina vel * neutrum, vt: hic Poeta, ſcriba; hæc muſa, Roma; hoc toreuma, emblema; hic & hæc auriga. *E cor.* In e correptam latina ſunt neutra, vt: hoc monile, mare. *E prod.* In e productam græca ſunt & fœminina, vt hæc Euterpe, Libye, ſcole, Andromache. *I prod.* In i productam Latina ſiue Græca inueniuntur & neutra ſunt, vel omnis generis, & aptota, vt: hoc gummi, ſinapi, hic & hæc & hoc frugi, nihili, mancipi, huiuſmodi, illiuſmodi, eiuſmodi, iſtiuſmodi, & cordi, nauci quoque, quod putamen nucis ſignificat, & pro nihilo accipitur. *In o correp.* In o eorreptam, quam tamen frequenter producunt Poetæ, Latina ſunt vel notha, maſculina vel fœminina vel communia; hic Cicero, Leo, hæc virgo, Carthago, hic & hæc homo, nemo neminis, quod eſt compoſitum ex non & homo. Quæ ergo ex his o in obliquis retinent, eandem productam habent, vt Cicero Ciceronis; quæ autem in i eam vertunt, eorrepta penultima pronuntiantur, vt virgo virginis. *O produc.* In o productam deſinentia Græca ſunt fœminina, vt: Manto, Dido, Sapho, Erato, hæc vel græce declinantur, vt: Manto Mantus, quod eſt genitiuus, Virg. in x. *Vatidica Mantus & Tuſci filius amnis*: vel addita *nis* faciunt genitiuum ſecundum latinos, o producta tamen, vt Dido Didonis, *In u.* In u latina ſunt generis neutri, vt cornu, gelu, genu, vel in quibus quamuis videatur quibuſdam artium ſcriptoribus, temporum eſſe differentia, (dicunt enim nominatiuum quidem & accuſatiuum, & vocatiuum corripi, reliquos vero produci) inueniuntur tamen in vſu pariter in omnibus produci caſibus hæc nomina, nec irrationabiliter. Omnis enim in quacunque parte terminatio in u deſinens producitur, vt: fluctu, Panthu, tu, diu. Ouidius in 8. Metamorphoſeon.

Dextroq; à poplite læuum
Preſſa genu digitis inter ſe pectine iunctis.

Ecce enim hic accuſatiuus eſt ſine dubio, & producitur. Apud Virg. quoq; in 1.

Nuda genu, nodoq; ſinus collecta fluentes.

Quomodo enim *ſinus collecta* accuſatiuum iunxit nominatiuo, ſic etiam *nuda genu*. *In c.* In c duo ſunt generis neutri, vt, halec quod longum eſt, vt Martialis, *capparim & putrirepas halece natantes*: eſt autem halec genus piſcis, & lac lactis, de cuius declinatione dubitatur. *D.* In d duo ſunt neutra correpta, vt: aliud & quid, & ex eo compoſita, vt aliquid, ſiquid, nequid. *Al cor.* In *al* correptam latina & barbara, maſculini generis vel neutri, vt hic Hannibal, hoc tribunal, ceruical; ſed neutra a producunt in obliquis caſibus. *Al prod.* In *al* productam vnum monoſyllabum maſc. vt, hic ſal, quod tamen in obliquis caſibus corripitur. *El cor.* In *el* correptam neutra latina, vt: hoc mel, fel. *El prod.* In *el* productam barbara, vt: hic Daniel, Michael, Gabriel. *Il cor.* In *il* correptam maſculina, vel communia, latina, vt: hic pugil, hic & hæc vigil, & nihil aptoton, quod eſt compoſitum à non & hilum, quod ſine dubio nomen eſt, id eſt, vllum. *Il prod.* In *il* productam vnum & tuſcum fæmininum, vt hæc Tanaquil, id eſt, vxor Tarquinij Priſci. In *ol* maſculinum latinum, vt: hic ſol, quod longum eſt. *ul.* In *ul* breuem maſc. vel com. latina, vt hic conſul. & hic & hæc exul. *am.* In *am* breuem vnum deſinit generis omnis, indeclinabile, vt: hic & hæc & hoc nequam *um.* In *um* correptam Latina ſeu Græca apud Græcos in *on* deſinentia neutra ſunt, vt: hoc templum, regnum, lignum. hoc pelium hoc hoſtorium. quod eſt lignum quo modius ęquatur. Inueniuntur autem apud Comicos multa huiuſcemodi, neutrorum formam habentia mulierum nomina, quibus articulos fæminini generis neceſſario ſignificationis gratia præponere ſolebant, vt hęc Dorcium hæc Glycerium hęc Sophronium: hoc autem ſolet adulationis cauſa, ſiue diminutionis ætatis. *On. An. In.* In *on*, in *an*, in *in*, Græca ſunt maſculina, vel fæminina, & producuntur omnia, vt hic titan pean Pan hic delphin, hæc trachin, hic Memnon, hæc Sidon. Et ſciendum quod omnia in *in*, deſinentia etiam in *is* productam finiuntur, vt delphis, trachis, eleuſis. *In on.* In *on* quoque deſinentia nomina genitiui Græci ſupra dictam ſeruant regulam penultima ſecundum Græcos manente producta vel correpta, vt Memnon, Memnonos, Simon Simonos, Lacoon Lacoontos id eſt Memnon Memnonis, Simon Simonis correpta. Lacoon Lacoontis producta, & Canon Canonis. *En cor.* In *en* deſinentia correptam Latina ſunt maſc. vel neu. generis vt: hic flamen cornicen, fidicen tubicen tibicen hoc numen, carmen. *En prod.* In *en* productam Latina ſunt generis maſculini, vt: hic lien rien, vel ren renis, ſplen, & Græca, vt: hic Damen, nomen proprium hiſtorici; & Seben nomen herois ſocij Vlyſſis, qui habitauit Temeſæ, & hæc Siren, hæc Trizen. *Ar cor.* In *ar* correptam latina, & Græca & barbara maſc. vel neu. generis, vt: hic Cæſar, hic boſtar, hoc nectar, hoc calcar ſed neutra ſi diriuatiua ſunt, producunt a in obliquis caſibus; à lupa lupanar, lupanaris. à lacu lacunar lacunaris à laqueo laquear laquearis, à calce calcar calcaris. *Ar prod.* In *ar* productam latina maſc. vel neu. vel com. generis, & ſunt vel monoſyllaba, vel ex monoſyllabis compoſita vt: hic Nar Naris id eſt nomen fluuij quod & a productam ſeruat in obliquis caſibus & hoc torcular. hoc puluinar. hoc far farris, quod poſitione producitur in obliquis. hic & hæc & hoc par, diſpar, impar, quæ a corripiunt in obliquis. Virg. in Bucolico: *Numero Deus impare gaudet*. Lucanus in 8. *Ergo pari voto & paribus ſe ſuſtulit aris*. Similiter lar laris. Plautus; *ego ſum lar familiaris*. Virg. *Pergameumq; larem, & cana penetralia Veſtæ.* Notandum, quod in nar. ſi naſum velimus ſignificare, melius nominatiuum ſimilem genitiuo proferemus. vt: hęc naris huius naris. vt Ouidius in 6. Metamorphoſeon.

Defluxere coma cum quis & naris & aures.

Lucanus in 11. Genitiuum * pertulit; ** protulit.*

Hic aures, alius ſpiramina naris adunca
Amputat.

Er cor. In *er* correptam. fæminin. maſc. & neu. & com. Græca ſiue Latina vt: hic puer. hic pater, hic Alexander, Menander. hæc mater, hoc tuber, hic & hæc pauper. *Er prod.* In *er* productam Gręca maſ. & vnum latinum; vel magis nomium

neu. generis, hic Hiber Hiberi, pro Hiſpanus, & ab eo compoſitum, celtiber; Hiber tamen Hibetis dicimus, quando de illa gente loquimur, quæ eſt iuxta Armenios, hic aer aeris, hoc ver veris. Æther quoque Virgilius in 8. corripit;

Namq; improuiſu vibratus ab æthere fulgur
Cum ſonitu venit, & ruere omnia vaſa repente.

Quamuis vel aliqui alij Grammatici hoc productum eſſe dicunt. *Ir cor.* In *ir* correptam maſculina ſunt, vt hic vir, leuir, & ex *vir* compoſita, vt: duumuir, triumuir &c. Et vnum gentile maſc. vt hic Treuir, & aliud fæmininum, vt: hæc Gaddir Gaddiris, id eſt, Tarceſſum, Hiſpaniæ ciuitas, quam nunc Tyrij mutato nomine Gaddir habent; vnum neutrum indeclinabile, vt: hoc ir, quod græci θνυαε dicunt, quidam addunt hic abaddir, ἀβεπλες huius abaddiris: id eſt nomen lapidis, quem pro Ioue deuorauit Saturnus, huncque Deum eſſe finxerunt. *In or cor.* In *or* correptam, maſc fæm. & neu & commun. tam græca quam latina inueniuntur, vt: hic Neſtor, hic orator, hæc vxor, hoc æquor, hic & hæc & hoc autor. Sed & hoc notandum eſt, quod in hac terminatione, ſi ſint latina nomina maſcul. genetis vel fæmin. aut com. ô productam habent, in obliquis caſibus, vt: hic doctor, ſalinator, hæc vxor, ſoror, hic & hæc auctor, pallor, pudor, macor, ſiue marcor, id eſt, macies, huius doctoris, vxoris, auctoris, marcoris. Quæ vero o in i vertunt in penultima, corripiuntur, vt: hic ordo ordinis, exceptis his, hic & hæc & hoc memor. immemor, huius memoris, immemoris, quæ à verbo memoro nata ſunt, & penultimam eius ſyllabam ſeruant; & hic & hæc indecor indecoris. Virg. in xi. *Non tamen indecorem tua te regina relinquit*; cuius etiam ſimplex, i. decor decoris apud veteres corripitur quando pro decorus, decora, decorum accipitur, qua quia ab eo, quod eſt decus decoris, diriuata ſunt, vel compoſita illius declinationem ſeruant; ſicut à corpore quoque compoſita, eius declinationem ſeruant; vt: bicorpor, tricorpor, bicorporis, tricorporis. Virg. in vi. *Delphin:s aſpriaque & forma tricorporis vmbra*; hæc arbor quoque arboris, quod à robore diriuatum, illius declinationem ſeruans, corripuit penultimam genitiui. Et à puero compoſita corripiuntur, vt: Puplipor, Marcipor, Pupliporis, Marciporis. Ita enim Probo teſte, dicebant antiqui pro Puplij puer, & Marci puer. Neutra quoque & græca omnia correptam o habent in obliquis caſibus, vt hoc marmor, æquor marmoris, æquoris, hic Hector Hectoris, Actor Actoris, quando eſt nomen proprium græcum. Virg.

Actoris aurunci ſp. lium quaſſatq; trementem.

Vt breuiter igitur ſupra dictam colligamus regulam: In *or* deſinentia neu. & græca, & quæcunque diriuantur vel componuntur à primitiuis penultimam corripientibus, ea & in obliquis corripiunt penultimam. Cætera vero producunt exceptis *cor*, quod aſſumit d, ac ſua ſe poſitione in genitiuo producit; & *ador*, cuius diriuatiuum Virg. in 7. producit;

Et adorea liba per herbam
Subiiciunt epulis.

Vr cor. In *ur* correptam latina maſculina deſinunt, & communia & neutra, vt: hic ſatur, hic turtur, hic & hæc augur. hoc tibur, nec non & illa quæ pro u o correptam habent per obliquos caſus, vt: hoc robur roboris, ebur eboris, femur femoris, & iecur iecoris, vel iecinoris, qui genitiuus videtur à nominatiuo *iecinus* venire, qui in vſu non eſt. *Vr prod.* In *ur* productam vnum inuenitur commune duum generum, hic & hæc fur huius furis. *As cor.* In *as* correptam græca maſculini vel fœminini generis, vel neutri vel communis; hic Arcas proprium, huius Arcadis; hæc Pallas. Palladis; hoc Ceras, proprium loci, huius Ceradis; hic & hæc arcas, gentile, huius arcadis. *As prod.* In *as* productam græca & latina maſculini, vel fœminini, vel neutri generis, vel communis, vt: hic Æneas, hic Mæcenas, hæc ciuitas, hoc vas vaſis, hic vas vadis (quod in obliquis corripitur) hic mas maris, & hoc fas, nefas, & hic & hæc & hoc nugas indeclinabilia, hic & hæc Capenas Capenatis, primas primatis, optimas optimatis, Arpinas, Crotonas, Pontias, Larinas: quæ ideo circumflexum habent in vltima accentum, quia perfecta eorum apud antiquos fuerunt, hic & hæc Arpinatis, primatis. In *es* correptam latina maſculina, vel fœminina, vel communia duum vel trium generum, hæc duobus modis breuia eſſe intelliguntur, cum aut e correptam in i mutauerint in Genitiuo, vt: hic miles militis, trames tramitis, hic & hæc ſoſpes ſoſpitis, pedes peditis, eques equitis, & hic & hæc ſuperſtes ſuperſtitis, aut e penultimam correptam in Genitiuo habuerint, vt hæc ſeges ſegetis, hæc teges tegetis, hic & hæc & hoc præpes præpetis, & quæ à verbis deriuantur, vt à tero teris. hic & hæc & hoc teres teretis; habeo habes, hic & hæc & hoc hebes hebetis; indigeo, hic & hæc & hoc indiges indigetis; impeto, impes impetis. Interpretor, interpres interpretis. *Es prod.* In *es* productam tam græca, quam latina, maſculini generis, vel fœminini, vel communis; hic Anchiſes, hic Ermogenes, hic Chremes, hic Verres; ſed latina quinque modis producta eſſe inueniuntur, id eſt, cum aut nomina fuerint quintæ declinationis, vt hic vel hæc dies diei; aut cum totidem ſyllabas genitiuus habuerit, quot & nominatiuus, vt hic & hæc proles prolis, cædes cædis. hæc ſtrages; aut cum in genitiuo creſcentes productam e in medio habuerint; vt hæc merces mercedis, hic & hæc hæres hæredis: aut cum monoſyllaba nomina fuerint, vel de monoſyllabis ducta, vt hic pes, ſemipes, bipes, quadrupes, cornipes: aut cum i ante es in fine habuerint, vt hic aries, hæc paries, abies, quies: quæ tamen omnia, præter quies quietis, & ex eo compoſitum, vt hic & hæc & hoc inquies inquietis, in obliquis corripiuntur ſimiliter, ſicut pes pedis, & ex eo compoſita. Virg. *Stat ſonipes ac frena ferox ſpumantia mandit.* Iuuenalis in quarto: *Squalidus in magna faſtidit compede foſſor.* Item Virgilius in tertio Bucolicorum: *Creditur ipſe aries, & iam nunc * vellere ſiccat.* ** vellera.* Idem in ſecundo libro Æneidos: *Et cuſtodes ſufferre valent, labat ariete crebro.* Item Virgilius in Ecloga 7. *Populus in fluuiis. abies in montibus altis.* Idem in 2. Æneidos: *Ædificant, ſectaque intexunt abiete coſtas.* *Is correp.* In *is* correptam tam græca, quam latina, maſculini generis, vel fœminini, vel communis, vt: hic Paris Paridis, vel Paris, hic collis huius collis, hæc Thedis Thetidis, hæc cuſpis cuſpidis, hic & hæc vtilis, huius vtilis. *Is prod.* In *is* productam græca & latina, maſculina, vel fœminina, vel communia; hic delphis delphinis, hic Aris (proprium) huius Arinis, hæc ſoteris ſoterinis, hic Dis (id eſt proprium Plutonis) huius Ditis, & hic & hæc dis (appellatiuum) huius ditis, hæc vis huius vis, hic glis gliris, hic & hæc Samnis Samnitis, hæc lis litis. *Os cor.* In *os* correptam tam græca, quam latina, maſculina, neutra, vel communia, hic delos delei: & omnia corripiuntur in *os* deſinentia græca, quæ in genitiuo diphthongon habuerint, hoc os huius oſſis quod etiam, *hoc oſſum*, antiqui protulerant, hic & hæc compos compotis: Seneca in Phædra; *compote voto*; & eſt adonium. *Os prod.* In *os* productam græca & latina maſculini, vel fœminini, vel communis, vel neutri generis; hic Heros huius herois, hic nepos nepotis, hæc dos dotis, hæc cos cotis, hic lepos leporis, mos moris, flos floris, ros roris, hic & hæc bos bouis (quod in genitiuo penultimam corripit) hos os oris, hic & hæc cuſtos cuſtodis, hic & hæc ſacerdos ſacerdotis, impos impotis. *Vs cor.* In *us* correptam latina, maſculini, vel fœminini, vel neutri, vel communis, duum vel trium generum: hic lepus, hic pius, ſanctus. iuſtus dignus, hęc venus, hęc manus. hoc tempus nemus, munus. hic & hæc * Ligns Liguris, hic & hæc & hoc vetus veteris. ** Ligur.* *Vs prod.* In *us* productam græca maſculina ſunt, quæ apud græcos in *dos* finiunt genitiuum, apud latinos *dos* in *dis* conuertunt, vt οἰδίπυς τῦ οἰδίποδος, hic Oedipus huius Oedipodis, hic Melampus huius Melampodis.

podis. Latina vero, quæ in ſupra dictam ſyllabam, id eſt, *us* productam deſinunt, ſine dubio fœminina ſunt, & tertiæ declinationis, quæ & in obliquis penultimam u producunt, vt: hæc ſeruitus ſeruitutis, ſenectus ſenectutis, iuuentus iuuentutis, tellus telluris; nullum enim latinum maſculinum, nec neutrum, nec commune in vs productam deſinit, *exceptis his vnum epicœnon, quod à græco mutauit y in u longam, vt: hic mus muris (Græci enim μῦς ſcribunt) & neutris his, hoc rus ruris, crus cruris, ius iuris, plus pluris, thus thuris; & communibus his, hic & hæc grus, & hic & hæc ſus, quæ tamen duo in obliquis corripiuntur, & huius gruis, huius ſuis. Virg. in x. Aeneidos:

[For. excepto vno epicœno.]*

Stymoniæ dant ſigna grues.

Et Horatius Sermonum lib. 2.

——*Diſcerpta ferentes*

Membra gruis ſparſiſale multo non ſine farre:

Palus quoque paludis corripitur, vt Virg.

——*Sterilisque diu palus, aptaque remis.* *[In ys.]* In *ys* Græca maſculina vel fœminina: hic amphibrachys huius amphibrachys, hic capys huius capyis, hæc erinnys erinnyis. *[In aes.]* In *aes* diphthongon vnum maſculinum latinum, hic præs huius prædis, hoc æs huius æris, cuius pluralium obliqui in raro ſunt vſu, vt: æra, ærarum, æribus. *[Aus.]* In *aus* diphthongon latina duo fœminina, hæc laus laudis, hæc fraus fraudis. *[Eus.]* In *eus* diphthongon deſinentia Græca ſunt, *us* in *i* mutantia in genitiuo, vt hic Titheus Tithei, vel *eus* dipthongon in *es* longam mutatur apud Latinos, vt: Ἀχιλλεὺς, Achilles, Περσεὺς Perſes, Οὐλιξεὺς, Vlixes, cuius genitiuum in ei profert Ouidius in 14. Metamorphoſeon: *Neritus, Macareus comes experientis Vlixei:* ex quo apparet, latinos quoque tam in *eus* quam in *es* hæc nomina ſolitos eſſe proferre. *[Ans, ens, ons, uns.]* In *ans* quoque vel in *ens*, vel in *ons*, vel in *uns* deſinentia nomina, ſemper & in nominatiuo poſitione conſonantium producuntur, atque inde in cæteris caſib. ſiue penult. ſiue antep. poſitione ſemper longam habent, & omnia ſunt latina, & maſculini, vel fœminini, vel communis generis, vt hic dodrans, quadrans, hæc glans glandis, hic & hæc & hoc infans, hic vſens, hæc mens, hic & hæc parens, hic & hæc & hoc prudens, ſapiens, hic mons, hæc frons, hic & hæc & hoc inſons, & ſons ſontis, hic aruns. *[Ars, ers, ors, urs, uls.]* Similiter & in *ars*, vel in *ers*, vel *ors*, vel in *urs*, vel in *uls*, terminantia poſitione longa ſunt, & ſunt latina maſculini, vel fœminini, vel communis generis, vt: hic Mars, hæc ars, hic & hæc & hoc iners inertis, hic Mauors, hæc cohors, hæc ſors, hic & hæc & hoc concors, hic & hæc & hoc Tiburs Tiburtis, quod tamen & gentile eſt, hæc plus huius pultis. *[Ems.]* In *ems* correptam, vnum fœmininum, hæc hiems. Virgilius in 1. Georg *vmida ſolſtitia atq; hiems orate ſerenas.* *[Abs.]* In *abs* breuem Græca & Latina maſc. & fœmin. hic Arabs Arabis, hæc trabs trabis. Virg. in 2. Georg. *Eoaſq; domos, Arabum pictoſq; gelonas.* *[Ebs cor.]* In *ebs* correptam latina omnis generis, hic & hæc & hoc celebs huius celibis. In *ebs* productam vnum fœmininum Latinum, hæc plebs. *[Obs cor.]* In *obs* correptam fœminina latina, hæc ſcobs ſcobis, & ſcrobs ſcrobis. Virg. in 2. Georgicorum, ite loca & ſcrobibus ſuperauit terra repletis. *[Ybs cor.]* In *ybs* breuem vnũ maſculinum, hic calybs huius calybis. Virg. in 1. Georg. *at calybes nudi, viroſaq; pontum.* *[Vrbs.]* In *urbs* vnum fœmininum, quod poſitionem ſuam in obliquis ſeruat, hæc vrbs vrbis. *[Aps.]* In *aps* correptam vnum fœmininum, hæc daps huius dapis. *[Eps.]* In *eps* correptam maſcul. & omnis generis, hic manceps mancipis, hic & hæc & hoc particeps participis, adeps vel adipes adipis, qui in vtroque genere inuenitur. Varro in 2. rerum ruſticarum. *adipes illa.* *[Ops prod.]* In *ops* productum Latinum fœmininum vnum, hæc ops huius opis, i. mater Deum. Virgilius in Georg. 4. *atque Ephyri atque opis & Aſia Dei* OPEA. *[Ops cor.]* Et in *ops* breuem vnum commune, hic & hæc & hoc ops opis, quod ſignificat copiam, ex eo componitur hic & hæc & hoc inops inopis. Inueniuntur & in hac terminatione græca maſculina, vt hic Pelops, æthiops, hydrops, merops, huius Pelopis, æthiopis, hydropis, meropis. Lucanus in 6. *Aut Pelopis latus ephyren abrumpere regnis.* Virg in 5. Georg. *Quid nemora æthiopum mollita nentia lana.* Idem in 3. *Pinguibus ab ſtabulis meropesq; aliaq; volucres.* *[Yps prod.]* In *yps* productam græca, vt cynyps cynyphis. Virg in 3. Georg.

Nec minus interea barbas incanaq; menta

Cynyphij tondent hirci ſetaſq; comantis.

[Irps.] In *irps* vnum latinum ſemper poſitione longum, hic & hæc ſtirps ſtirpis. *[In t.]* In *t* vnum neutrum correptum, vt: hoc caput capitis. *[Ax cor.]* In *ax* correptam latina & græca ſunt maſculina, vel fœminina, vel omnis, hic Pheax Pheacis, Aiax Aiacis, hæc pax pacis, hic & hæc & hoc audax audacis, capax, peruicax, rapax, fallax, pellax, vorax, tenax, emax, ſagax. *[Ex cor.]* In *ex* correptam græca & latina, maſculina & fœminina & communia trium generum, hæc lelex lelegis, hic grex gregis, apex apicis, hæc ilex ilicis, hic & hæc & hoc artifex artificis. *[Ex prod.]* In *ex* productã latina maſculina & fœminina ſunt vel communia trium generum, hic rex huius regis, hæc lex legis, hic & hæc & hoc exlex exlegis. *[Ix corr.]* In *ix* correptam latina maſcul. vel fœmin. vt: hic calix calicis, hic fornis fornicis, varix varicis, hæc pix picis, nix niuis, ſalix ſalicis. *[Ix prod.]* In *ix* productam græca x & latina, maſculina vel fœminina, vel communia trium generum: hic phœnix phœnicis, * hic cornix cornicis, hæc nutrix nutricis, hic & hæc & hoc pernix pernicis, felix felicis. *[* Hæc.]* Oportet autẽ ſcire quod græci, i & y ante x breuem eſſe volunt, etiamſi in obliquis producantur, vt phœnix phœnicos, bombombyx bombycos. a vero ſecundum genitiuum etiam in nominatiuo produci vel corripi dicunt, vt κόλαξ κόλακος. Latini tamen omnes vocales, *bitẽporu*, id eſt, διχρόνους habentes, ad genitiuum reſpicientes, dicunt produci vel corripi vocales ante x poſitas in nominatiuo. *[Ox cor.]* In *ox* correptam fœmin. nox noctis, & ex hoc compoſitum cõmune, hic & hæc & hoc pernox: hæc licet poſitionem ſemper habeant, tamen quia à noceo verbo nox veniſſe dicitur, breuem inde hoc natura vocalem habere intelligitur. *[Ox prod.]* In *ox* productam fœminini vel omnis: hæc vox vocis, hic & hæc & hoc velox velocis, ferox ferocis, atrox atrocis. In *ux* correptã barbara vel latina maſc. vel fœmin. vt: hic volux volucis, hæc nux nucis, crux crucis, hic & hæc dux ducis, trux trucis. *[Vx prod.]* In *ux* productam maſculinum, hic Pollux Pollucis; fœmininum, lux lucis. *[Yx.]* In *yx* correptam græca tã maſculina, quam fœminina, hic ſandyx ſandycis, hæc ſtyx ſticis. *[Aex, aux, alx, anx.]* In *aex* vel in *aux* vel in *alx* vel in *anx* deſinẽtia, latina & fœminina ſunt, & ſemper vel diphthõgo vel poſitione longa ſunt, hæc faex faecis, hęc faux faucis, hæc falx falcis, hæc lanx lancis. *[Vnx.]* In *unx* vnum cõmune, hic & hæc coniũx: quod tñ in obliquis corripitur, vt: huius cõiugis, huic cõiugi, &c. *[Arx.]* In *arx* vnum fœmininum ſemper poſitione longum, hæc arx arcis. Has autem ideo dixi quaſdã terminationes nominatiui partim eſſe correptas, partim ꝓductas, licet poſitione ſemper longæ ſint, vt naturæ earum qualitas pateſieret, & in obliquis, vbi ſine poſitione ſunt, manifeſtarentur.

DE OBLIQVIS CASIBVS.

GEnitiuus ſingularis primæ vel ſecũdæ, vel quartæ vel quintæ declinationis in vltima producitur, vt: huius poetæ, docti, fructus, ſpeciei. Tertiæ vero declinationis corripitur, vt huius fortis, excepto vno monoſyllabo, vt: hæc vis, huius vis. Datiuus quoq; ſingularis vltimã ſyllabam ſemper lõgam habet, vt huic poetæ, docto, forti fructui, ſpeciei: vbi notandũ eſt, quod nomina quintæ declinationis, ſi i in nominatiuo habeant penultimam (vt hæc facies, dies) ſeruent e longã in genitiuo vel datiuo, vt huius vel huic diei, & huius vel huic faciei. Sin autem conſonantem habeant ante es licet *ei* diuiſas ſimiliter faciant, corripiũt tamen penultimam & tam in genitiuo, quã in datiuo, vt fides fidei, ſpes ſpei, plebes plebei, res rei. accuſatiuus ergo ſemper breuis eſt, vt: hunc poetam, doctum, fortem, fructum, ſpeciem. Vocatiuus quidem ſingularis ſimilis eſt vbiq; ſuo nominatiuo, excepto cum in ſecũda declinatione, us mutatur in e breuem, vt: doctus, docte; ſiue cum propria eiuſdẽ declinationis, quæ i ante us habent, in nominatiuo abiecta us, faciunt vocatiuum, vltima producta, vt: hic Virgilius, o Virgili, hic Saluſtius, o Saluſti; nec non & vno appellatiuo, quod tam in e correptam, quam in i productam facit, hic filius, o filie, vel, o fili; vbi & notãdum eſt, quod hæc propria nomina, quæ

Digitized by Google

in i. terminant vocatiuum, penultimam licet correptam habeant, tamen in eadem penultima accentum tenent, quia perfecti vocatiui, quem antiquiſſimi proferebant in e, vt Virgilie, Mercurie, acutum accentum, qui in antepenultima apud eos ponebatur, iuniores gaudentes breuitate, per abſciſionẽ extremæ litteræ in penultima prætulerunt. Horatius in primo Carminum: *Mercuri facunde nepos Athlantis.* Idem in eodem; *Multis ille bonis flebilis occidit, nulli flebilior, quã tibi, Virgili.* ablatiuus enim ſingularis ſemper producitur, vt: ab hoc poeta, docto, fructu, ſpecie, excepta tertia declinatione, in his videlicet nominibus, quæ in e terminant ablatiuum, hæc autem omnia corripiuntur. vt: ab hoc patre, ab hac matre, excepto vno, quod producitur; ab hac fame. Virgilius in ſexto:

——Offam
Obiicit ille fame rabida tria guttura pandens.

Lucanns in x.

Non mandante fame multas volucreſque feraſq; Aegypti
poſuere Deos——

Et hæc productio ideo ei accidit, quia veteres magis ſecundum quintam, quam ſecundum tertiam, hoc nomen declinabant, vt: huius & huic famei, non huius famis, vel huic fami. Cæterum quotieſcunque tertia declinatio ablatiuum in i. mittit, eum ſemper longum habet. Iuuenalis in quinto:

Praterea lateris vigili cum febre dolorem.

Virg. Stans celſa in puppi.
Stat. in 1. Thebaidos;

Funditur & veteri ſpumauit lerna veneno.

Item nominatiuus & accuſatiuus & vocatiuus pluralis in maſculino, & fœminino, & communi genere ſemper producuntur, vt: hi & o poetæ, hos poetas, hi & o magiſtri, hos magiſtros. hi & hos & o ſapientes, hi & hos & o magiſtratus, hæ & has & o res. In neutro corripiuntur. vt. hæc & o mandata, hæc & o capita, hæc & o dogmata. hæc & o cornua. Præterea duo nomina dualis numeri, *ambo* & *duo*, quando ſunt maſculini videlicet generis, producuntur, vt Virgilius in ecloga 7. *Ambo florentes atatibus, Arcades ambo:*
quando neutri, corripiuntur. Genitiuus pluralis in *um* ſemper correptam terminat, ad eiuſq; penultimam cognoſcendam ita ratio perſpicua eſt, vt intimemus, à quo caſu ſingularium diriuetur, quia primæ declinationis, vel ſecundæ, vel quintæ genitiuus pluralis, cum ex ablatiuo ſingulari producto earundẽ declinationum naſcitur, ſeruat eandem productionem etiam in penultima ſua, vt: ab hoc poeta, horum poetarum; magiſtro, magiſtrorum; die dierum. A tertiæ declinationis ablatiuo breui genitiuus deſcendens, ſi penultimam i. habuerit, hanc ſemper corripit. In quarta autem declinatione cum idẽ caſus non ex ablatiuo producto, vt quidã æſtimant, ſed ex nominatiuo ſingulari fiat, abiecta ſ, & aſſumpta *um*, vtramque u breuem habet. Virg.

Accipe & hac, manuum tibi qua monimenta mearum
Sint puer.——

Iuuenalis in primo:

Viſcera magnarum domuum dominiq; futuri.

Datiuus igitur & ablatiuus pluralis ſi *is* terminantur, longi ſunt, vt: his & ab his poetis, magiſtris; ſi *bus*, breuiantur, vt: his & ab his patribus, fluctibus, rebus. Sed & hoc notandum q; ſi i vel u ſit ante *bus* in his caſibus, penultima corripitur. Virg. in 7. ecloga: *Proetides implerunt falſis mugitibus agros.* Et * item: *O virgo infelix, tu nunc in montibus erras.*
* Idem.
Ouidius in 3 Faſtorum; *Præmia de lacub. proxima muſta tuis.* Si autem a vel o ante bus erit producitur, vt: his & ab his natabus, filiabus. deabus. equabus. mulabus, libertabus, aſinabus: &, his vel ab his ambobus, duobus. Præterea quinta declinatio e penultimam in his caſibus ſemper longam habet, vt his & ab his diebus, faciebus. Virg. in primo Georgicorum:

Quippe etiam feſtis quadam exercere diebus,
Fas & iura ſinunt.

In græcis vero nominibus græce declinatis genitiuus ſingularis breuis eſt, cũ *dos* vel *ros* habuerit in fine, vt archados, poematos. Datiuus cum i. vt Palladi, accuſatiuus cũ a vel on, vt: Theſea, Delon. Virg. In 3. Georg. *Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto:* alias longus eſt Vocatiuus, cum a terminatur: in maſculinis tñ longus eſt, vt Ænea, nam in fœmininis corripitur, vt cathedra: e terminat⁹ producitur, vt ſcole, ſynagoge, pentecoſte, paraſceue, tydide, exceptis his, quorum nominatiuus *os* terminatur, vt petros petre, phœbos phœbe. I terminatus corripitur, vt: Nai, Alexi. Virgilius in Bucolicorũ 9. *Quo te Mœri pedes, an quo via ducit in vrbem?* O finitus longus eſt vt: Dido, Sappho. Nominatiuus & vocatiuus pluralis cum a vel ſ terminãtur, breues ſunt, vt: poemata, rhetores. Ruſinus in libello de pedibus; *ſpõdæo narrare ſolẽt tibi rhetores alta.* alias longi ſunt, vt eccleſiaſte: Genitiuus lõgus eſt, vt: philenon, laon, cedron; Datiuus *in* terminatus corripitur, vt: arcaſin; alias longus eſt, vt: lays. accuſatiuus ſi as fuerit terminatus, & à genitiuo ſingulari venerit, os. finito corripitur, vt: arcados, arcadas, Lucretij; *Lampadas igniferas manibus retinentia dextris*; alias autem productione lætatur, vt: eccleſias.

DE PRONOMINE.

IGitur pronomen in nominatiuo ſingulari, *o*, vel *e*, vel *is*, vel *er*, vel *us*, terminatum corripitur, vt: ego, ille, ipſe, iſte, is, meus, tu⁹, ſuus, noſter, veſter: *u* quoq; terminatum producitur. id eſt tu & circũflexo accentu pronunciatur: e litera finitum, poetis cõmune habetur, & modo in verſu corripitur, modo producitur: quia apud pleroſq; auctores ei per oẽs caſus. ce, ſyllaba addebatur, vt: hicce, huncce, hocce, hiſce, hoſce, haſce: vnde vocali quoq; ſequente per apocopam abſumpta, duabus. ec, manentibus ſolebant illud producere vt Virg. in 11. Æneidos:

Hocce erat, alma parens, quod me per tela per ignes
Eripis——

Sed ſcriptorum negligentia prætermiſit vnam, c. ſic etiam vetuſtiſſimi romanorum libri adhuc teſtãtur, cum ipſi duo, cc. in hoc pronomine vbiq; tenerẽt ſcripta. Sunt & alia duo pronomina cõmunis generis noſtras, veſtras: producta. quorum perfecta, noſtratis. veſtratis, erant vnde quia, ti, ſyllabæ ſyncopa facta eſt; manſit in a accentus perfecti. & vltima circumflectitur. Itaque neutrum eorum in e finitur noſtrate veſtrate ex quo oſtenditur, illorum quoque nominatiuos in tis ſecundum analogiam à vetuſtiſſimis prolatos eſſe. Nouem autem mobilia nomina. quæ quia pronominum ſequuntur declinationem, quidam ea inter pronomina poſuerunt; omnia in nominatiuo ſingulari & per omnia genera corripiuntur, excepto vno, quod in fœminino genere diphthongon habet, id eſt *qua* & *qui*, q̃do pro infinito vel interrogatiuo. id eſt, pro *quis* ponitur: *quis* autem & *quid* breues ſunt. Vnus, vna, vnum: ſolus, ſola, ſolũ: totus, tota, totum: alius, alia, aliud: vllus, vlla, vllum: nullus, nulla, nullum: alter, altera alterum: vter, vtra, vtrum: & ex eo cõpoſitum: neuter, neutra, neutrum. Similiter correpta ſunt omnium pronominum fœminina, quæ in a; & neutra, quæ in *um*, vel in *ud* fininnt nominatiuum, vt: illa, ipſa. iſta: illud, iſtud, ipſum. Genitiuus ſingularis in pronominibus, i vel æ, terminatus. longus, vt: mei, tui, ſui: meæ, tuæ, ſuæ: aliter quidem breuis, vt illius, noſtratis: vbi notandum, quod genitiuus qui in *ius* deſinit, ſiue in pronominibus, ſiue in nominibus, penultimam i. ſemper natura longam habet: licet eam poetæ ſæpius pro licentia eis conceſſa corripiant, abſq; vno *alterius*; quod quia ſolum dnabus vicit ſyllabis, proprium nominatiuum, corripit ſemper penultimam i. *alius* quoq; ſemper i: penultimam producit in omni caſu. Datiuus ſingularis ſemper producitur, vt: noſtro, illi, illæ: exceptis; mihi, tibi, ſibi: quæ indifferenter ponuntur. *Cui* quoq;, & *huic*, & *ei*, monoſyllaba eſſe Priſcianus teſtis, & pleriq; poetarum metris comprobant: vt Virgilius in 4. Æneidos: *Cuiq; loci leges dedimus connubia noſtra, Reppulit.* Idem in i. Georgicon: *huic à ſtirpe pedes temo protentus in octo.* & vbiq; hoc ſeruat. Inueniuntur tamen, ſed raro, per diæreſin biſſyllaba facta, & maxime, *ei*, differentiæ cauſa: ne interiectio eſſe putetur. Sciendumque, quod quando diuiſæ fuerint, penultimam corripiunt: *ei* autem, & *cui*, per diæreſin diuiſas eſſe, Iuuenalis oſtendit in v.

Implet & ad mœchos dat eiſdem ferre cinædis.

Statius, in i. ſyllabarum, *huic* diuidit.

Digitized by Google

Falſus huic pinnas & cornua ſumere tetra.

In eodem:

Lætus huic dono videas dare iura nepotes.

Cui quoq; in ambabus ſyllabis corripit Terrencianus de literis: *Verum vt cuiq; eſt proximitas locu oriri.* Idem in eodem: *Ex ordine fulgens cui dat nomen ſynopes.* eſt enim ſotadeum ex duobus ionicis, à maiore & tribus trochæis: quod ſic ſcanditur: *verum vt cui*, ionicus. *quæ eſt proximi*, ionic. *tas io.* trochæus. *tu o.* troc. *riri.* *troc. Item: *ex ordine*, ion. *fulgẽs cui*, ion. *das no*, troc. *men ſy.* troc. *nopes.* troc. Accuſatiuus ſingularis ſemper corripitur, vt: illum, illa, illud: excepto, cũ, c, litera terminatur, & poſitione producitur, vt: hunc, & hanc: vel cum, e, longa finitur. vt: me, te, ſe. Vocatiuus quidem regulam ſui ſequitur nominatiui, vt: tu, o tu. Licet in *us* deſinentium pronominum ſeu nominum vocatiuus in e finiatur: tamen eandem correptam habet. Notandum, quod, *meus*, cum ſecũdum regulam vocatiuum debuit facere: o mee: euphoniæ cauſa duas e breues in i longã conuertit. Terenti. in Adelphis: *o mi Æſchine, o mi germane.* nec ideo æſtimandum eſt ô pronomen eſſe: quia nomini vel pronomini in vocatiuo caſu vice articuli fungitur, cum ſine dubio aduerbium eſt vocandi & optandi: eſt etiam & interiectio dolentis. nec aliquid intereſt inter ô hoc vocatiuum, & heus: quomodo enim dicimus, heus iuuenes: ſic, ô iuuenes. Ablatiuus ſingularis ſemper producitur, vt: à me, ab illo: exceptis his duobus, quę tertiam ſequuntur declinationem, vt: ab hoc vel hac vel hoc noſtrate, veſtrate. Nominatiuus, & accuſatiuus, & vocatiuus pluralis tunc tantum corripiuntur, cum a fuerint terminati, vt: illa, noſtra. Genitiuus pluralis ſemper corripitur, vt: noſtrorum, veſtrorum, illorum, noſtrorum: niſi cum i ſit terminatus, vt: noſtri. Datiuus & ablatiuus, ſi *is* terminantur, longi ſunt, vt: meis, tuis, illis, vobis. Si *bus*, breues ſunt, vt: quibus, noſtratib. veſtratib. quæ etiam & penultimam corripiunt: vt Virg. in ecloga 6. *Quo curſu deſerta petiuerit, & quib. ante.* Verborum itaq; cum multiplex in accidentibus & varia ſit de verbo regula: ea tamen, quæ ad vtilitatem metricæ artis pertinent, ſic à magiſtris nobis tradita ſint. Vel quantum ipſi inueſtigare pro modulo ingenioli noſtri potuimus, Lucili, puerorum dulciſſime, hoc in loco tibi nunc ſcribere diſpono. Ita vt non ſolum vltimarum ſyllabarum, immo etiam penultimarum atq; ante penultimarum rationem, quæ non minus ſciri poetis neceſſaria eſt, quam nominum (prout breuitas opuſculi nos ſinit) ſtylo currente diligentius intimare curemus. Tu ergo ſi *enim velocis es ingenij, reliqua omnia tunc facilius coniicere poteris, ſi iſta intentius percipere modo ſtudueris. In verbis igitur omnibus hæc in finalibus ſyllabis breuiantur. *o*, vt: amo, doceo, pono, nutrio, amabo, docebo. quod tamen autoritas variet. *m*, vt: amabam, docueram, ponam. *r*, vt: amor, docebar, ponerer, nutriar. *t*, vt. amat, docebat, poſuerat, nutriret. *us*, vt: amamus, docemus. *re*, vt: amare. *te*, vt: docete. *tis*, vt: ponitis. *ſtis*, vt: amauiſtis. *ris*, vt: doceris, ponebaris. *ſe*, vt nutriuiſſe. Producuntur autem. *a*, vt: ama. *e*, cum in ſecundæ coniugationis imperatiuo ſit. vt doce. *i*, vt: nutri, amaui, amauiſti, docui. *u*, vt amatu. *c*, vt: fac, dic *as*, vt: amas, docebas, poſueras. *es*, vt: doces, amares, poſuiſſes. t autem cum in tertia perſona plurali l, vel n, vel ſ, vel r ante ſe habet, ſyllabam facit poſitione longam, vt: amant, docebant, ponerent, nutrierint: & vult, fert, eſt. Denique penultimarum atque ante penultimarum notitia à 4. coniugationibus maxime percipitur: quia omnia verba, quæ ſecundum analogiam declinantur, quatuor coniugationes habent. Prima igitur eſt coniugatio, quæ in indicatiuo modo, numero ſingulari, tẽpore præſenti, ſecunda perſona, verbo actiuo & neutrali in *as* productam deſinit. Secundum quidem declinationem, quam ipſa habet in præſenti, omnium coniugationum præteritum imperfectum & pluſquamperfectum in indicatiuo, nec non ſecundæ & tertiæ & quartæ coniugationis optatiuum futurum & præſens ſubiunctiuum declinantur, vt: amas, amat: amamus, amatis, amant: amabam, amabas, amabat: amabamus, amabatis, amabant: docebam. bas, bat: bamus, batis, bant: ponebam, bas, bat: bamus, batis, bant: nutriebam, bas bat: bamus, batis, bant: amaueram, amaueras, amauerat: amaueramus, amaueratis, amauerant: docueram, ras, rat: ramus, ratis, rant: poſueram, ras, rat: ramus, ratis, rant: nutriueram, ras, rat: ramus, ratis, rant. Doceam, doceas, doceat: doceamus, doceatis, doceant. ponam, nas, nat: namus, natis, nant. nutriam, as, at: amus, atis, ant. & ob id hæc omnia penultimam a in prima ac ſecunda plurali producunt. Similiter & in verbo paſſiuo hæc eadem tempora abſque præterito pluſquamperfecto præſentis temporis declinationem ſecuntur, vt: amaris amatur: amamur, amamini, amantur: amabar, baris, batur: bamus, bamini, bantur: nutriebar, baris, batur: bamur, bamini, bantur: docebar, baris, batur: bamur, bamini, bantur: ponebar, baris, batur: bamur, bamini, bantur. Docear, aris, atur: amus, amini, antur: ponar, ris, atur: amus, amini, antur: nutriar, aris, atur: amur, amini. antur. & ob hoc ipſa quoq; penultimam ſecundæ perſonæ & tertiæ ſingularis, nec non & primæ ac tertiæ pluralis productam habent, & ſecundam perſonam pluralem in antepenultima producunt.

* Spond.

* Modo.

Secunda ergo eſt coniugatio, quæ in indicatiuo modo, numero ſingulari, in ſtanti tempore, ſecunda perſona, genere actiuo & neutrali. *es.* in fine productam habet, *cui declinationem ſecuntur in omni coniugatione optatiui modi præſens & præteritum imperfectum atq; præteritum perfectum & præteritum pluſquamperfectum, & ſubiunctiui præteritum imperfectum, & pluſquamperfectum, nec non & optatiui futurum & ſubiunctiui præſens in prima coniugatione, vt: doces, docet, docemus, docetis, docent. amarem, amares, amaret, amaremus, amaretis amarent. docerem, res ret, remus, retis, rent. nutrirem, res ret, remus, retis, rent. amauiſſem amauiſſes, amauiſſet, amauiſſemus, amauiſſetis, amauiſſent. docuiſſem, ſes, ſet, ſemus, ſetis, ſent. poſuiſſem, ſes, ſet, ſemus, ſetis, ſent. nutriuiſſem, ſes, ſet, ſemus, ſetis, ſent. amem, ames, amet, amemus, ametis, ament. Hæc quoq; ſimiliter ſicut ſuperiora penultimam. e. primæ ac ſecundæ perſonæ pluralis ad formam præſentis temporis producunt. Similiter & in paſſiuo eadem tempora abſque præterito perfecto & pluſquamperfecto præſentis temporis declinationem imitantur. vt doceris, docetur, docemur, docemini, docentur. amarer, reris, retur, remur, remini, rentur. docerer, docereris, retur, remur, remini, rentur. ponerer, reris, retur, remur, remini, rentur. nutrirer, reris, retur, remur, remini, rentur. amer, ameris, ametur, amemur, amemini, amentur. Et iſta quidem in ſecunda & tertia perſona ſingulari, & prima ac tertia plurali penultimam longam habent, & antepenultimam in ſecunda plurali.

* Quam.

Tertia coniugatio eſt, quæ in ſecunda perſona indicatiui modi, temporis præſentis, ſingularis numeri, ſignificatione actiua & neutrali. *is.* finalem corripit. Ad huius ſimilitudinem declinantur futurum indicatiui prima & ſecunda coniugatione, nec non & quarta in his verbis, quæ in prima perſona præſentis temporis in. *eo.* deſinunt. Item ſubiunctiui præteritumperfectum atque futurum, vt: pono, ponis, ponit, ponimus. ponitis, ponunt. amabo, bis, bit, bimus, bitis, bunt, docebo, bis, bit, bimus, bitis, bunt, ibo, ibis, ibit, ibimus. ibitis, ibunt. quibo, bis. bit, bimus, bitis, bunt. amauerim, ris, rit, rimus, ritis, rint, docuerim, ris, rit, rimus, ritis, rint. poſuerim, ris, rit, rimus, ritis, rint. neutriuerim, ris, rit, rimus, ritis, rint, amauero, ris, rit, & rel. docuero, ris, rit & rel. poſuero. ris. rit. & rel. nutriero ris, rit. & rel. *Id ideo hæc in illis locis, vbi ſuperiora producta eſſe diximus, corripiuntur. Sic & in paſſiuo, futurum indicatiui in prima vel ſecunda coniugatione, ad inſtar præſentis temporis declinantur, vt: ponor, poneris, ponitur, ponimur, ponimini, ponuntur. amabor, amaberis, amabitur, amabimur, amabimini, amabuntur. docebor, doceberis, docebitur, docebimur, docebimini, docebuntur. iſtaque omnia ſimili modo corripiuntur. ſiue. i. breuis permanſerit, ſiue ſe in. e. correptam mutauerit.

* Et.

Quarta autem coniugatio in indicatiuo præſenti, ſecunda perſona ſingulari, actiuo genere & neutrali, i productam ante. ſ. habet, paſſiuo communi, & deponenti

ante nouiſſimam ſyllabam, vt nutrio. nutris, nutrit, nutrior, nutriris. hæc & in hoc differt à tertia, quod i longam, quam in præſenti tempore à ſecunda perſona accepit, ſeruat eam vbique productam: vt in imperatiuo, nutri, nutrito, nutrire, nutritos. & in infinitiuo audire vel audiri & in cæteris his ſimilibus. Meminiſſe ergo debes, quod, ſicut neutrum verbum actiui verbi regulam ſequitur in omni coniugatione, ſic paſſiui, commune & deponens, & in hoc eorum poteſtatem inueſtigare per ſyllabas potes. Notandum autem, quod primæ coniugationis verba non ſolum illam a. quam ad formam præſentis, in cæteris temporibus ſecundum prædictam rationem producunt. quin etiam illam, quam à præſenti indicatiuo, ſecunda perſona ſingulari acceperant, ſiue in penultimam ſiue in antepenultimam ſeu in quartá ante finem ſyllabam veniat, ſemper eam longam habent: in his videlicet temporibus & modis, quorum verba ſubter notantur vt à præſenti, donas, donamus, donatis: Imperfecto, donabam: perfecto, donaui plusquamperfecto, donaueram: futuro, donabo. Imperatiuo modo præſenti, dona, donate: futuro, donato, donatote, donanto: optatiuo imperfecto & coniunctiuo, donarem: pluſquamperfecto, donaſſem; coniunctiuo perfecto, donauerim: futuro, donauero: infinitiuo præſenti, donare: perfecto, donauiſſe; & in præſenti indicatiuo genere paſſiuo, donaris, donatur, donamur, donamini donantur. Imperfecto donabar, donabaris: futuro, donabor, donaberis. Imperatiuo præſenti, donare: futuro, donator: optatiuo, præteritoimperfecto, donarer, donareris, donaretur, donaremur, donaremini, donarentur. Infinitiuo præſenti, donari; ſic & omnia huius coniugationis verba, excepto vno monaſyllabo, do, das, quod contra * penultimam in pleriſq; corripit, vt in præterito imperfecto, & futuro & infinito, & in participio ac ſupino verbo, niſi quando poſitione producitur, & nomine verbali, vt: damus, datis, daris, datur dabam, dabo, darem, dare. datus, daturus, datū, datu, dator & quæ ex his ſolent fieri, vt dabamini: vbique enim in his breuiatur, *da*, Virg in. i. Aeneid. *Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum, vela dabant læti.* In eodem: *Adſit lætitiæ Bacchus dator & bona Iuno.* In eodem; *O paſſi grauiora, dabit Deus his quoq; finem.* Idem in eodem: *Si datur Italiam focus & rege recepto.* Idem in vi. *Cui datus hærebam cuſtos, curſuſq; regebam.* Idem in iii. *Et pater Anchiſes dare fatis vela iubebat.* Perſius, *Quin damus id ſuperis de magna quod dare lance, non poſſit magni meſſala* lippa pro pago, Virg. in iv. *Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.* Lucanus in .v. *Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.*

*Regulā.

Et ſecundæ coniugationis verba, ſimiliter illa quæ. e. longam à præſenti indicatiuo, perſona ſecunda ſingulari originaliter tulerant, vbicunq; eam in modis vel temporibus habent, ſemper eam producunt, vt: à doces, docemus, docetis. Imperfecto docebam, docebas, & rel. futuro docebo, docebis, & rel. Imperfecto præſen. doce, docete: futuro, doceto, docetote, docento. Optatiuo imperfecto, docerem, doceres, & rel. Infiniti. præſen. docere. Item indicatiuo præſenti paſſiui generis, doceris, docetur, docemur, docemini, docentur, Imperfecto, docebar, docebaris, & rel. futuro, docebor, doceberis, & rel. Imperatiuo præſenti, docere, docemini. futuro, docetor, docentor. doceminor. Optatiuo vel coniunctiuo imperfecto, docerer, docereris, & rel. Infinitiuo præſenti, doceri. Hæc item, quæ à prima perſona indicatiui correpta, e. naſcuntur, vbique eam ſeruant correptam. vt à doceo, imper. præſen. doceat, doceant, & optat. futuro ſiue coniunct. præſens, doceam doceas. & rel. & in paſſiuo. idem modi & tempora eadem, vt doceatur, doceamur. doceantur, & docear, docearis & rel. Hocq; ſciendum, quod non tantum hæc coniugatio in prima perſona indicatiui. e. ante. o. corripit, immo etiam in cæteris coniugationibus aliæ vocales ante o ſimiliter corripiuntur In prima coniugatione. e. vel. o. vt inchoo, meo, creo. In tertia i. vel u. vt facio, ruo induo, In quarta quoque ſimiliter i. breuiatur. vel e. vt eo. & audio. Fit hoc non in his ſolum, raro enim in latinis dictionibus vocalem penultimam ante alteram vocalem productam inuenies. Ideo autem diximus, *raro*, quia in fio verbo auctores producunt penultimam. vt Virg. in Bucolicis. *Omnia vel medium fiant mare, viuite ſiluæ.** Itinio terminantis genitiui penultima anceps, ſicut iam ante commemorauimus. In græcis autem dictionibus ſæpe hoc inuenitur, vt Menelaus, Spondæus, diacamilla. Tertia quoq; coniugatione perſona ſingularis indicatiui præſentis, in. is. breuem finiatur. notandum, quod omnia verba huius cõiugationis, ſi. i. breuem in fine verbi vel in medio in. e. mutauerint, vbiq; eam corripiunt. vt: legis, lege, legero, legeter, excepto cum à tribus in medio verbi excipitur conſonantibus: b. m. vel. t. vt legebam, legebar, legemus, legemur, legetur. Cæterum. i in medio verbi poſitam, vbique breuiant, vt legim*, legitis, legite, legito, legitur, legimur, legimini, & rel. Quæ autem in quarta coniugatione à ſecũda perſona indicatiui præſentis naſcuntur, ſicut ſupra diximus, i. ſemper longam habent. vt in indicatiuo, ab audis, audimus, auditis. Imper. audi audite, audito auditote. Optat. audirem, audires, & rel. Infinitiuo, audire. & in paſſiuo præſentis indica. audiris, auditur, audimur, audimini. Imp. audire, auditor. Opt. vel coniunc, audirer, audireris, & rel. Infinit. audiri. Quæ. u. à prima perſona generantur. i. ſemper breuem habent. v in præſenti indicat. tertia perſona pluralis audio, audiunt, & in futuro eiuſdem modi, audiam. audies, & rel Imper. præſen. audiat, audiamus, audiatis audiant, & fut. audiunto vel audiuntote. Optat. vel cõiunc. imper. audiam, audias, & rel. Et in paſſi. eiſdẽ modis & temporibus, vt audiuntur, audiar, audieris, & rel. audiatur, audiamini, audiãtur, audiuntur, audiar, audiaris, & rel Quod maxime in his verbis quartæ coniugationis, quæ in eo in prima perſona indicatiui deſinunt. oſtenditur; quia quæ à ſecunda perſona naſcuntur, i. longam habent, vt is, imus itis, ibam, ibas, iui, iueram, ibo, ite, & rel. Quæ à autem à prima, e. correpta pronunciantur, vt eo, eunt, eam, eas, & rel. Notandum ergo eſt, quod præteritum imperfectum tertiæ vel quartæ coniugationis indicatiuo modo non à ſecunda perſona, vt primæ vel ſecundæ coniugationis, venit, vt amabam, docebam, ſed à prima, o. finali in. e. longam conuerſa, & addita bam, vt faciebam, induebam, legebam, & audiebam, ſeruiebam, muniebam; vocali tamẽ, vbicunq; ante. e. euenerit, correpta. Si autem in quarta coniugatione. e. per ſyncopam abſtracta fuerit, i producitur, vt audibam, venibam, ibam. Præteritú ergo perfectum in actiui verbi declinatione, prima perſona indicatiui, in. i longam terminat, quam & natura productam habet eodem tempore in penultima ſecundæ perſonæ ſingularis atque pluralis, vt amauiſti, amauiſtis. In tertia quoq; perſona ſingulari, vt in prima plurali eam corripit, vt amauit amauimus. In tertia vero plurali, eamdem. i. productam, in. e. longam in penultima conuertit, vt amauerunt vel amauere, docuerunt vel docuere. Et ſciendum, quod præteritum pluſquamperfectum indicatiui modi, & præteritum perfectum ſubiunctiui modi, atque futurum ex ſupradicto tempore naſcitur, i. longa in. e. breuem conuerſa per omnes coniugationes, & omnibus perſonis, atque vtroque numero vt amaui, amaueram, amauerim, amauero. Nec non & præteritumpluſquamperfectum optatiui ſiue coniunctiui, & ex eis veniens præteritum infinitiui, ex eodem tempore naſcuntur, vt: vtinam vel cum amauiſſem, amauiſſe, docuiſſem, docuiſſe; hæc & natura & poſitione. i. longam habent. Penultimas igitur ſyllabas ſupra memorati temporis, id eſt, præter. perfect. indicatiui modi primæ perſonæ ſingularis ante. i. finalem, quales ſint, non parum iuuat cognoſcere, maxime cum ad originem eius cæterorum modorum omnia præter. perfecta ſiue pluſquamperfecta reſpiciant, & eius qualitatem in his ſyllabis, quæ incorruptas ab eo acceperant, ſeruant. In. ui. ergo ſyllabam terminantium omnis penultima longa eſt, vel natura, vel poſitione, vt amaui, laui, voui, moui. cupiui, muniui, audiui. Tertia vero & quarta coniugatione in. iui. deſinentia verba, ſi. u. conſonans intercipitur, corripiunt. i. penultimam, vt cupiui, cupij, arceſſiui, ſiui, ſij, muniui, munij, audiui, audij. In. u. i. diuiſas omnium coniugationum ver-

*For. & in ius.

bain-

ba inueniuntur terminantia, primæ, vt tonui, ſecui; ſecundæ vt tenui, habui; tertiæ, vt annui, poſui; quartæ, vt vt aperui, proſilui. Omnis autem penultima huius formæ, id eſt, in. u.i. diuiſas deſinentium corripitur. In ſi terminantium perfectorum penultimæ, vel natura, vel poſitione producuntur; natura, vt rideo, riſi, ſuadeo, ſuaſi, euado, euaſi, haurio, hauſi; poſitione, vt maneo manſi, repo, repſi. Et in xi. terminātia præterita, penultimā ſemper produeūt, vt frigeo, frixi; pelliceo, pellexi; pergo perrexi; diligo, dilexi; ſancio, ſanxi, vincio, vinxi. Bibo quoq; bibi tertiæ coniugationis verbum & ex eo compoſita, vt ebibo, & in præſenti & in præterito corripiunt penultimam. Scindo enim & findo etiamſi in præſenti poſitione ſint longa; in præterito tamen penultimam .i. corripiunt, vt ſcidi, fidi. Sic & contingo, contigi, attingo, attigi. Primæ quidem coniugationis duo monoſyllaba, ſto & do, corripiunt penultimas in præterito, vt ſteti, dedi. Sic & ex eis compoſita, vt reſto, reſtiti, reddo, reddidi.

Tertiæ autem quædam in principio ſyllabas repetunt, quædam in fine. In principio repetentia ſi in præſenti penultimam breuem habuerint, in præterito quoque corripiunt eam, vt cado cecidi, cano, cecini, pario, peperi. Sin longa ſit in præſenti penultima naturaliter, in præterito quoque producitur, vt cædo cæcidi, pedo, pepedi. Si poſitione ſit penultima in præſenti longa, eſt, quando ſeruatur in præterito; quando abiecerit conſonantem, corripitur. Seruatur in his: poſco, popoſci; parco, peperci, fallo, fefelli, tendo, tetendi, pendo, pependi, curro, cucurri. abiecta conſonante corripitur in his, diſco, didici, pello, pepuli tango, tetigi pango, pepigi, pungo, pupugi, tundo, tutudi. Quæ autem in fine repetunt, penultimam ſemper corripiunt, vt credo, credidi, vendo, vendidi, perdo, perdidi, prodo, prodidi, condo, condidi, addo, addidi, abdo, abdidi, abſcondo, abſcondidi. A pario vero compoſita tria quarti ordinis verba, vt, reperio, comperio, deperio, corripiunt penultimam in præterito, vt reperi, comperi, deperi, nec non & iſta, & omnia, quæ ex eodem verbo videntur eſſe compoſita, natura ſemper. pe. ſyllabam breuē habent, in quocunq; ſit loco, vt aperio, aperui, cooperio, co operui, experior, operior. Lucanus in 4. *Tradimus heſperias gentes, aperimus eoas.*

DE ANOMALIS.

IN anomalis nempe rationem producendi vel corripiendi, prout poſſumus, nūc breuiter pandemus. Fero, verbum inæquale, generis actiui, primam ſyllabam ſemper breuem habet in omnibus modis & temporibus, excepto, quando poſitione producitur. In ſecunda n perſona ſingulari præſentis indicatiui ſyncopam facit, id eſt, cōciſionē, vt fero, fers & ob hoc omnia, quæ à ſecunda perſona naſcūtur, ſeruant eius cōciſionem, vt fers, fert, fertis, fer, ferte, ferto, fertote, ferre. Et hæc cuncta, excepto vno, fer, præſentis imperatiui ſingularis, poſitione longa ſunt. In aliis quoq; omnib. modis, temporib. & perſonis tertiæ coniugationis rationē ſeruat, videlicet quia quæ à prima perſona accipiunt regulam, rectam declinationem ſecūtur, vt fero, ferebam, feram. Nam præteritum perfectum abuſiuum habet, id eſt, tuli, quod alterius verbi perfectū eſt, id eſt, tollo, tollis, tuli, facit, hoc tamen præteritum & omnia, quæ à ſe naſcuntur, primam ſyllabam corripiūt, vt tuli, tuliſti, & tulerā, tuleras, tuliſſem, tuliſſes, tulerim, tuleris, vel tulero, tuleris, tuliſſe. In paſſiuo quoq; ſimiliter corripitur, niſi quādo poſitione producitur & redit ad analogiam, declinaturq; ſecūdum regulam prædictæ cōiugationis, niſi quod in præterito & his, quę ex hoc naſcūtur, literaturam mutat. Nam facit indicatiuo præſenti, feror, fereris, fertur, ferimur, ferimini, ferūtur. præteritum imperfectum, ferebar, ferebaris, & rel. præteritum perfectum, latus ſum, es, eſt, & rel. Sic omnia ſecundum analogiam declinantur; iſtud tamen pręteritum primis ſyllabis producendum eſſe, oſtendit participiū pręteritum, à quo eſt compoſitum Lucanus in I V. *orant cecropiæ prelata fronde Mineruæ.* Et in eodem; *Et poſt trāſlatas exuſta Phocidos arces.* Notandum vero, quod aufero, affero, infero, ſuffero, cōfero, profero, præfero, trāsfero, circumfero, antefero, & omnia, quæ ex hoc verbo videntur eſſe cōpoſita, eius declinationem in vtroq; genere ſeruant. Volo quoq; verbū neutrale, ſiue primas ſyllabas in. e. mutet, ſiue cum. o. ſeruet, eaſdem tñ ſemper corripit natura, vt volo, volumus, volui, volueram, voluerim, voluero, & cœt. velim, velis, velit, & rel. In quib. tamen. e. poſitione producitur vt vellem, velles, & rel. Secunda namq; indicatiui perſona ſingularis in p æſenti producitur natura. id eſt, vis. Et in optatiuo futuro, ſiue coniunctiuo præſenti finalem ſyllabā ſecundæ perſonæ ſingularis, & penultimam primæ & ſecundæ pluralis, ſimili modo natura producit. velis, velimus, velitis: in cæteris vero pluralis numeri, ſiue. u. ſit penultima, vt volumus, ſiue. i. vt voluerimus, ſemper breues ſunt. vbi autem forma ſit primæ coniugationis, vt volebā, volueram, vel ſecundæ, vt vellem, velles voluiſſem, voluiſſes; illarum coniugationum regulam ſecuntur, quarum formam habent. Ex hoc igitur verbo compoſita ſunt alia duo verba, id eſt, nolo. & malo. Nolo vero ex non & volo, & ideo iuxta ſuum ſimplex, in prima parte ſemper producitur. Martialis in Epigrammatis; *Vt recitem tibi noſtra epigrammata nolo, Non audire celer, ſed recitare cupis.* Et Albanus in monaſticis: *Omnia, quæ dicunt homines, tu credere noli.* Malo quoq; ex magis & volo compoſitum ē: ma, tamen producta. Virg. in Georg. III. *Et quos aut pecori malint ſummittere habendo.* Edo quidem * anomale generis actiui ſecundam perſonā corrumpit, vt, es. e. tamē longa ante. s. & in omnibus perſonis vel temporibus, quæ ſolent ex hac ſecunda naſci perſona; corruptam inuenies regulam coniugationis. es. tamen productam, quā à ſecunda acceperunt perſona, ſeruatam vbique: es, eſt, eſte, eſto, eſtote, eſſent, eſſe: tamē in plurali numero præſentis indicatiui ſeruat regulam tertiæ coniugationis & vbiq; correpta, vt edimus, editis, edunt. Similiter in præter. imperf. & futuro, edebā, edam; & in omnibus, quæ ſolent à prima naſci perſona, hoc eſt. in tertia perſona imperatiui, vt edat, & in futuro optatiui qui eſt ēt ſubiunctum præſens, edam, edas, edat, & rel. prima ſyllaba correpta, vt Martialis de palumbe:

Inguina torquenti tardant hebetantq; palumbi,
Non edat hanc volucrem, qui cupit eſſe palax.

* *Anomalum.*

Ex hoc vtiq; verbo deriuantur, comedo, ambedo, abedo, circumedo, & eius declinationem in vtroq; genere ſeruant. Sciendum tamen, quod veteres iſtud verbū non corrupte, ſed integre ſecundum tertiam coniugationem declinabant, vt edo, edis, edit, correpta prima ſyllaba, & rel. Cato ad filium de oratore. *Lepus multum ſomni affert, qui illum edit.* Et Virg in IV. Georg.

Quis dubitet? nam ſæpe fauos ignotus abedit
Stellio. Et Martialis: *Ipſe ſuas nunquam barbarus edit aues*: e. vbiq; longa. Sum itaq; verbum ſubſtātiuum anomale per omnes modos, numeros & perſonas, primas ſyllabas breues natura habet vt ſum, es, & ſumus. Imperfecto, eram, eras, & rel. perfecto, fui, fuiſti, fuit, fuimus, & reli. Pluſquamperfecto, fueram, fueras & rel. Futuro ero, eris erit, & rel. Optatiuo, fuiſſem, fuiſſes. & rel. Coniunctiui perfec. fuerim, pluſquamperfec. fuiſſem; fut. fuero: excepto vno futuro tantum optatiui vel præſenti ſubiunctiui, vt ſim, ſis, ſit, ſimus, ſitis, ſint: quod ſecunda perſona ſingulari producit monoſyllabum, & in prima atq; ſecunda plurali penultimam. Fit tamen & in hoc verbo aliquib. perſonis productio poſitionis, & in tertia perſona præſentis indicatiui, vt, ſunt: ſiue ſecunda perſona pluralis, vt eſtis, & imperat. fut. ſecunda perſona, eſto, eſtote. & præſenti optat. eſſem, eſſes, eſſet, & rel. Infinitiuo præſent. eſſe. Similiter & quæ ab eo compoſita eius declinatione dinoſcūtur vel producta vel correpta eſſe. vt poſſum, aſſum, præſum, deſum, abſum, interſum, proſum, ſuperſum; quod plurimis exemplis probari poteſt. Martialis in epigram.

Et cantas belle, & ſaltas Attice belle:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte lyræ.

Idem in eodem: *Nunquid ſecurus non potes arrigere.* Virg. in Buco. *Huc ades ô Galatea, quis eſt nā ludus in vndis?* Et idem. *Huc ades: inſani feriant, ſine, litora fluctus.* Idem in eodem: *Non omnia poſſumus omnes.* Et idem: *Hæc tibi ſemper, & cum ſolemnia dona.* Item: *Hic tamen hac mecum poteras quieſcere nocte.* Item:

Fortunate puer. tu nunc eris alter ab illo. Memini quoq; & odi in indicatiuo tam præſentis tẽporis quam præteriti vim habet vltima producta. In cæteris autem temporibus & modis tertiam coniugationem ſecuntur. Nam noui præſeus noſco facit.

DE GERVNDIIS.

GEruudia vel participialia vel ſupina, quinque ſunt in huiuſmodi vocibus. vt amandi, amando, amandum, amatum, amatu. De vltimis eorum ſyllabis iam diximus, nunc vero de penultimis dicendum eſt, quia non minimum adiuuat eas ſciri, eum participia præteriti & futuri temporis inde veniant, vt amatu, amatus vel amaturus, & nomina verbalia, vt auditor, auditio. Regula enim quædam aliarum partium hinc videtur oriri, quæ ad medias ſyllabas cognoſcẽdas promptiſſima ſit, & totius rationis perſpicaciſſima norma, de quo manifeſtius in ſequentibus dicemus. Tria igitur priora ſupina penultimas poſitione ſemper producunt, licet vocalis natura ſit correpta vel producta, per omnes cõiugationes, vt amandi, amando, amandum; monendi, moneudo, monendum; gemendi, gemendo, gemendum; uutriendi, nutriendo, nutriendum. Sequentia autem duo dehinc exponentur. Omnia primæ coniugationis verba, quæ in. ui. præteritum terminant. ui. in tum conuertentia faciunt ſupina penultima producta, amaui, amatum; donaui, donatum; oraui, oratum; flaui, flatum; iuui, iutum, & ex eo adiuui, adiutum, nec non & in cæteris coniugationibus quæcunque in præterito, in ſupra dictam ſyllabam terminant, id eſt, ui. vel ij omnia penultimam producunt in ſupino, vt moui, motum, neui, netum, faui, fautum, cupiui, cupitum, ſolui, ſolutum, volui, volutum, calui, calutum, audiui vel audij, auditum, muniui, munitum; exceptis his, liui, litum, ſiui, ſitum, iui, itum, quiui, quitum, ciui, citum, ſeui, ſatum, cognoui, cognitum, agnoui, agnitum, & ex eis compoſita, obitum aditum, præteritum nequitum. Ab ambio quoq; ſupinum vel participium producit penultimam. i. Ouidius in I. Metamorphoſeon: *Iuſſit & ambita circundare litora terra*: quando nomen eſt, eandem corripit. Quæ vero in. ui. diuiſas in præte. definunt, ſi non poſitione producuntur in ſupino, vt ſecui, ſectum, mico, micui, mictum, docui, doctum, tenui, tentum, rapui, raptum, aperui, apertum, vel. u. penultimam habent, vt acui, acutũ, indui, indutum; cætera omnia corripiuntur, vt vetui, vetitum, crepui, crepitum, candui, canditum, ſtudui, ſtuditũ, habui, habitum, monui, monitum, vomui, vomitum, gemui, gemitum, fremui, fremitum, tremui, tremitum, & vnum. u. penultimam habens breuem, rui, rutum, & ex eo compoſita, vt obrui, obrutum, dirui, dirutum, erui, erutum. In. ſi. quoque vel in. xi. terminantia * præteritum penultimam ſupini aut natura aut poſitione ſemper producunt, vt riſi, riſum, indulſi, indultum, vel indulſum, luſi, luſum, læſi, læſum, vſſi, vſtum, luxi, luctum, auxi, auctum, duxi, ductum. dixi, dictum, vinxi, vinctum, ſanxi ſanctũ, flexi, flexum, fluxi, fluxum. Steti vero ſtatum ſupinum, penultima producta debet facere, vnde Lucanus in II. *conſtatura fides ſuperum*. cum datum & datus, ſicut ſuperius oſtendimus, corripiat. a. penultimam. Eſt tamen in hoc quoq; notandum, quod nomina ab eo deriuata. a. penultimam vel antepenultimam corripiunt, vt ſtatus, ſtata, ſtatum, ſtabilis. Lucanus in X. *Quorum ſtata tempora flatus.* Idem in V. *Quam non ſtabili tremulo ſed culmine cuncta Deſpiceret.* Cõpoſita ab eo varie vetuſtiſſimi protulerunt, aſto, aſtitum, & aſtatũ, præſto, præſtitum, & præſtatum: i. correpta, &. a. producta. Et ſciendum, quod in nullo alio ſupino ſiue participio ſeu nomine participiali. a. penultima corripitur, niſi in ſupra dictis duobus, id eſt, datus & ſtatus, ab vno verbo deponenti ſecundæ coniugationis, id eſt, reor, ratus, atq; vno tertiæ coniugationis, actiuo, ſero, ſeui, ſatum, ſatus. Difficile enim inuenies, e. verbi in a. conuerti participium ſiue ſupinum, niſi in ſupra dictis. In compoſitione vero ſupra dictorum ſupinorum ſiue participiorum in. i. conuertitur correptam; ſatus, inſitus, obſitus. Virg. in II. Georgic. *Vertere in alterius mutatamq; inſita mala ferre pirum.* In. di. deſinentia præterita vel in ſum terminant ſupinum, & poſitione penultimam producunt, vt fodi, foſſum, prandi, pranſum, pandi, panſum, defendi, defenſum, momordi, morſum, ſedi, ſeſſum, ſcidi, ſciſſum, fidi, fiſſum, vel in itũ, breui penultima, & maxime in his verbis, quæ iterationem nouiſſimæ ſyllabæ in præterito faciunt, vt reddidi, redditum, credidi, creditum, perdidi, perditum, condidi, conditum, vendidi, venditum. Vidi quoq; & eius compoſita prouidi & inuidi, penultimã in ſupino natura producunt, viſum, prouiſum, inuiſum, fudi, fuſum. u. longa. In. gi. quoq; finita verba in præterito. i. penultimam in ſupino breuiant, vt, fugi, & ex eo cõpoſita, confugi, perfugi, refugi, faciunt, fugitum, confugitum, perfugitum, refugitum, legi quoq; lectum facit, egi, actũ, fregi, fractum, & ex eis compoſita, vt collegi, collectum. In. bi. deſinens præteritum, corripit penultimam in ſupino. bibi, bibitum, ebibi, ebibitum, cõpeſco & * depeſco, & poſco, & diſco, à præſenti tempore faciunt ſupinum mutatione. o. in. i. correptã & additione tum, poſco, poſcitum, compeſco, compeſcitum, & * depeſco, depeſcitũ, diſco. diſcitum. Peperci vero vel parſi, parſum facit. Feci & ieci, factum & iactum, ici, ictum, reperi vero & comperi, & cætera eiuſdem originis poſitioue in ſupino producunt penultimam, vt compertum. repertum, expertum, opertum. Deponentia quoque vel communia quædam ſunt, quæ in ſupino penultimam natura producunt, quædam natura corripiunt, quædam poſitione tantum, quædam natura ſimul & poſitione eam longam habent, ſed poſitio plana eſt. Cæterum quæ natura vel producit vel corripit. exponemus. Omnia autem deponẽtia vel communia, quæ penultimam. a. in ſupino habent, producunt eam, vt iraſcor, iratum, criminor, criminatum; excepto vno, quod ſupra commemorauimus, reor, ratum. Quæ vero habent. i. correptam in penultima, ſecundæ ſunt vel tertiæ coniugationis, vt vereor, veritum, intueor, intuitũ, polliceor, pollicitum, adipiſcor, adipiſcitum, obliuiſcor, quoq; debuit facere obliuiſcitum, ſed per ſynæreſin facit oblitum. i. producta. Cætera enim, quę. i. producũt, quartæ ſunt coniugationis, vt mentior, mentitum. metior, metitum, largior, largitum. Quæ autem dubia ſunt inter tertiam & quartam coniugationem, aliquando auctores producunt, aliquando corripiunt, vt potior, orior, morior. Virg in III. Æneid. *Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, & auro vi potitur.* Idem in II. *Telis noſtrorum obruimur, oriturq; miſerrima cædes.* Lucanus in IV. *Non gratis moritur, iugulo qui prouocat hoſtem.* Neuius in Iliadis II. *Penetrat penitus, thalamoq; potitur.* Lucilius in III. *Conturbare animã potis eſt, quicunq; adoritur.* Ennius in XIV. Annalium: *Nunc eſt illa dies, cum gloria maxima ſeſe nobis oſtẽdat, ſi viuimus, ſiue morimur.* Supina eorum ſunt, ortum, potitum, moritum, i. penultima vel ſecundum tertiam coniugationem correpta, vel ſecundum quartam producta. Ergo quæ. u. penultimam habent in ſupino, eandem producunt, vt loquor, locutum, ſequor, ſecutum, vtor, vſum, & ex eis compoſita, vt alloquor, allocutum, conſequor, conſecutum, abutor, abuſum. Quæcunque enim de anomalis faciunt ſupina, aut ea poſitione producunt, vt tero. terſum, volo, vultum, aut natura. vt edo, eſus, & ab eo compoſita, vt comedo, comeſus, ambedo, ambeſus, adedo. adeſus. Virg. IX. *Et poſtibus haſit adeſis.* Idem in III. *Ambeſas ſubigat malis conſumere menſas.* Huius tamen verbi & aliud ſupinum inuenitur, heſitus. i correpta, quod ab edo, edis, edit, venit integra declinatioue. Sciendum autem, quod in um. deſinens ſupinum accepto verbo infinito quod eſt, ire, facit infinitum futuri, vt, oratum ire, doctu ire, lectum ire, auditum ire, frequenter tamen antiquiſſimi neutro participio futuri addebant eſſe, & infinitum futuri ſignificabant, vt oraturum eſſe, pro oratum ire dicentes, & facturum eſſe pro factum ire.

* Preterita.

* Depoſco.

* Depoſco.

DE ADVERBIIS.

ADuerbiorum ergo per ſingulas terminationes neceſſe eſt ita formas inſpicere, vt quæ ſint primitiua, quæue deriuatiua, diligenti cura intimemus, vt inde productionis regula vel correptionis manifeſtius eluceat. A. igitur terminãtia vel primitiua ſunt, vt, ita ꝙ ſolum à correptã habet, quamuis quidã *puta* quoq; aduerbiũ eſſe accipiant, ideoq; Perſiũ id corripuiſſe, vt. *Hoc puta non iuſtũ eſt*,

Digitized by Google

illud male, rectius illud. Vel compoſita, vt præterea, interea, poſtea, antea, quæ omnia producunt, a terminalem, vel ablatiui ſunt nominum, qui pro aduerbiis accipiuntur, vt, vna, qua, nequa, Roma, quæ a longam nemo habere dubitat. In e correptam, vel primitiua ſunt, vt pone, ꝑene, prope, nempe, quippe, ſæpe, inde, & ex eo compoſita, deinde, ſubinde, exinde, proinde, quæ omnia antepenultimam habent acutam, ſiue quia per adiectionem habent, de, vt quibuſdam videtur, vnde frequenter inuenimus, exin & dein. Virg. in 7. *Exin gorgoneis allecto infecta venenis*: ſeu magis, quia præpoſitiones ſeparatæ grauantur: vt autem coniunctæ eſſe oſtendantur, acutum in his aſſumpſerunt accentum, quomodo coniunctio, ſi & ne aduerbium, cum præponuntur quando, vt ſiquando, nequando. Nam aliquando differentiæ cauſa, ad aliquanto, quod conſimilem ſonum habere videntur, acuit antepenultimam. Vel deriuatiua ſunt à verbis, vt peragro, peregre, punio, impune, abundo, abunde, rito, vnde irrito, rite. Nomina quoque pro aduerbiis in e correptam deſinentia inuenimus, vt facile, forte, ſublime, quamuis facile & ſublime accuſatiui ſint, forte autem ablatiuus. ſic etiam ſponte ſua, & mane primo nomina eſſe oſtenduntur coniunctione aliorum caſualium, vt domi ſuæ, pote enim ab eo, quod eſt potis naſcitur, vt hic & hæc potis & hoc pote. Vnde Perſius: *Qui pote vis dicam nugaris cum tibi calue,* id eſt, quomodo poſſibile? Ab eo autem, quod eſt hic & hæc potis & hoc pote, fit comparatiuum, hic & hæc potior, & hoc potius, & ſuperlatiuus, vt, potiſſimus, ex quibus etiam aduerbia, potius, & potiſſime, ſunt, & à pote vtpote compoſitum aduerbium. In e productam primitiua non inueni, ſed deriuatiua à nominibus ſecundæ declinationis, quorum datiuus in o deſinens, in e longam vertitur, & facit aduerbium, vt huic claro, clare, pigro, pigre, pulchro, pulchre, à valido, valde per ſyncopam, affabro, affabre, ſano, ſane, fero, fere. Excipiuntur bene & male, à bono & malo, in e breuem deſinentia, quæ inæqualiter comparantur, vt bene, melius, optime; & quæ in comparatione deficiunt, vt pie, piiſſime, vlterius, vltime, nouiſſime. Multa autem ex ſupra dictis nominibus ipſa terminatione datiui pro aduerbiis accipiuntur, vt falſo, conſulto, poſtremo, ſedulo, auſpicato, augurato, manifeſto, priuato, precario, merito, & ſæpe corripiunt o terminalem, quando in aduerbij ſignificationem tranſeunt, vt cito, ſero, modo. Iuuenalis in 3. *Et cito rapturus de nobilitate comeſa Quod ſuper eſt.* Virg. in 4. Æneidos: *Tu modo poſce deos veniam ſacriſque litatis.* Statius in Thebaidos 1. *Sero memor thalami mœſte ſolatia mortis Phœbe paras.* Neceſſario dicitur, & neceſſe eget verbo ſubſtantiuo. A quintæ quoque declinationis nominibus compoſita, e producunt, pridie, hodie, poſtridie; meridie quoque pro aduerbio accipitur, cum ſit nomen. In i quoque productam deſinentia inueniuntur aduerbia, ſed pauca primitiua, vt heri. Alia vero nomina ſunt loco aduerbij poſita per genitiuum pleraque, vt domi, Taurominij, Lamſaci, Tyri, Epheſi, belli: per datiuum, vt veſperi, ſorti; nec non etiam per ablatiuum, vt quî,* per quomodo vel inde. In i correptam duo inueniuntur: vbi, & ibi, & ex eis compoſita, vt ſicubi, inibi. In o primitiua quidem, vt quando, temporale, & ex eo compoſita, ſiquando, nequando, aliquando, quæ antepenultimam habent acutam, ne duæ partes vt ſupra dictum eſt, eſſe putentur diuiſæ, vel indifferentiæ cauſa. Deriuatiua vero à facto, fatuito, ab omni, omnino à fortuitus, fortuito, à cis, citro, & citra, ab in, intro, & intra, infra. Sunt etiam compoſita, præſto, perfecto. Alia vero nomina ſunt vel pronomina aduerbialiter prolata, vt ſupra oſtendimus. falſo, merito, ſolito, ſedulo, cito, ſero, vero vtro, vtroque, aliquo, eo, illo. Sed quando pro aduerbiis accipiuntur, inueniuntur interdum corripientia o, quia in verbo & in aduerbio o indifferens habetur. In u pauca inueniuntur denominatiua, vt diu, & ex eo compoſitum interdiu, & à nocte, noctu, nam aſtu, nomen eſt indeclinabile, quomodo cornu. In æ diphthongon nomina ſunt genitiui caſus, loco aduerbii poſita, vt Romæ coſæ, capuæ. In c primitiua inueniuntur, ſic, donec, quod etiam *donicion* antiqui dicebant; & deriuatiua pronominum, illic, iſtic, huc, illuc, iſtuc, hinc illinc, iſtinc, hac, iſtac, illac, & omnia vel natura vel poſitione producunt extremam ſyllabam, excepto donec, & in fine circumflectuntur, ſi vocalem longam natura habuerint, compoſita quoq; inueniuntur vt adhuc, abhinc, dehinc. In l correptam pauca inueniuntur, vt ſemel, pol, ædepol, & vel coniunctio, quando pro valde accipitur. Nam omnia, quæ in m deſinunt, aduerbia, breuia ſunt, qualibet vocali antecedente, vtinam, primitiua, clam, coram, deriuata vel compoſita, nequicquam, nequaquam, penultima producta, præterea, quam, quando eſt ſimilitudinis, vel comparationis, ſiue electionis aduerbium accipitur. Virg in 12. *Quam facile accipiter ſaxo ſacer ales ab alto.* Saluſtius: *Mare ponticum dulcius, quam cætera maria.* Bifariam etiam & trifariam, & omnifariam, compoſita ſunt à ferendo & præpoſitis dictionibus. In em primitiua, item, tandem, compoſita, vt idem, ibidem, indidem, identidem. In im denominatiua inueniuntur & verbalia ſiue participialia, vt à parte, partim, à viro, viritim, à vice, viciſſim, ab oſtio, oſtiatim, à ſtatu, ſtatim, à raptu, raptim, à ſaltu, ſaltuatim, à curſu, curſim, à ſtricto, ſtrictim, à ſenſu ſenſim, à ſingulis, ſingillatim, à fatu, affatim, vel magis à græco, ἄφενος, id eſt, abunde, vnde & corripitur fa; à priuato, priuatim, à paulo, paulatim, à ſingulto, ſingultim, à tractu, tractim, à carpto, carptim, à ducto, ductim, præſertim, confeſtim. In um primitiua pauca ſunt, iterum, ſurſum, rurſum, & rurſus, prorſus, & prorſum. Deriuatiua vel compoſita dextrorſum, ſiniſtrorſum, deorſum, orſum, Orientem verſum, Occidentem, verſum, deorſum, hæc enim compoſita videntur eſſe, cum ſub vno accentu proferantur; melius tamen dicimus quod inclinant ſibi ſupra poſita nomina. Similiter actutum deriuatum ab actu, id eſt, celeritate. Virg. in 8. *Tam cætera reddet Actutum pius Aeneas, atque integer Aeneas cautus.* Nomina quoque neutri generis loco aduerbiorum in eadem terminatione inueniuntur, vt multum, primum, nimium, parum, pro paruum. In n duo inueniuntur productam, vt non, en; in n correptam cætera, vt forſan, forſitan. In r deſinentia omnia corripiuntur primitiua, cur & per; quando pro valde accipitur. Deriuatiua à nominibus vel participiis tertiæ declinationis veniunt in ter exeuntia, ſed ſi in ens deſinat nominatiuus, is genitiui in r conuertunt, vt ſapiens, ſapientis, ſapienter, prudens, prudentis, prudenter. Alia vero aſſumunt datiuo ter penultima correpta, vt fortis, forti, fortiter, vtilis, vtili, vtiliter, audax, audaci, audaciter, vel per ſyncopam audacter. Excipitur facilis, quod pro faciliter, facile aduerbii loco habuit in vſu e breui. Difficilis autem difficulter facit. Aliquando autem nomina neutra pro aduerbiis veteres vſurpabant, vt ſublime volans, pro ſublimiter, & vtile, acuile, pro vtiliter, acuiliter. Notandum autem, quod in hac terminatione ea aduerbia, quæ à ſecunda declinatione veniunt, extra hanc regulam in e productam ſicut & in r correptam deſinunt, vt à duro, dure, duriter, à largo, large, largiter, ab humano, humane, & humaniter, ab inhumano, inhumane, & inhumaniter, à firmo, firme, firmiter. Sic & alia inueniuntur, vt inſane, inſaniter, ſeuere, ſeueriter, benigne, benigniter, aſpere, aſperiter, proterue, proteruiter: quæ tamen vſus ita dicere modo reſpuit. Præterea à tribus & quatuor naſcuntur aduerbia ter, & quater ſunt & compoſita, vt obiter, pauliſper, tantiſper, parumper. In as productam primitiuum etas, & denominatiua in hac terminatione inuenio extrema circumflexa, vt alias. In es productam, ſodes, hercules, & numeri aduerbia, id eſt, quæ à numeris naſcuntur, ſcilicet à quinque vſque ad mille, vt quinquies, ſexies, decies, vicies, centies, quingenties, millies. In is correptam, bis & nimis, quod etiam nimium dicimus. Satis, quod etiam loco nominis poſitiui accipitur, & quod comparatiuum recipit, vt, ſatius pro melius. Iuuenalis in 3. *Hoc ſatius, quam ſi dicas: ſub iudice vidi.* In us vnum longum, primitiuum, plus. In us correptam primitiua, vt penitus, rurſus, prorſus, ſecus: deriuatiua, vt à cœlo, cœlitus, à ſtirpe, ſtirpitus, à fundo, funditus, à radice, radicitus, ab humano, humanitus diuino, diuini-

*Pro.

tus; dicitur tamen & diuine, & humane, & humaniter. Eminus quoque & comminus localia ſunt. Aduerſus quoque, quod etiam nominatiuus eſt, quomodo nullus, pro minime, & omnia comparatiua, quę nominum comparatiuorum generis neutri ſimilia ſunt, vt doctius, clarius, prudentius, otius, ſatius, fœlicius, ſapientius, nec non & illa, quæ quamuis à nominibus non deriuentur, tamen habent comparatiua vel diminutiua, vt ſæpe, ſæpius, ſæpiſſime, vltra, vlterius, vltime, vlterior, vltimus. Non enim huiuſcemodi aduerbia à nominibus, ſed ab aduerbiis nomina naſcuntur, ſupra, ſuperius, ſupreme, ſuperior, ſupremus, citra, citerius, citime, citerior, citimus, extra, exterius, extreme, exterior, extremus, infra, inferius, infime, inferior, infimus, diu, diutius, diutiſſime, diutior, diutiſſimus, nuper, nuperius, nupertime. Poſitione longa inueniuntur aduerbia, in rs vt fors. Virg. in 11. *Fors & vota facit cumulatque altaria donis*: quod ſimiliter ſicut forſan, forſitan, forte, fortaſſe, fortaſſis, à forte nomine deriuatur, & fors quidem & forſan, & forſitan, dubitandi ſunt, forte vero, euentus, pro fortuito, fortaſſe autem & fortaſſis pro temere. In ns, vt totiens quotiens, multotiens, aliquotiens. In x, vt vix, mox, pax, quod eſt græcum, quando ſignificat, tantummodo. In nc, nunc, hinc, illinc, iſtinc. In ps, deinceps.

DE PARTICIPIO.

PArticipiorum igitur omnium nouiſſimæ ſyllabæ ſecundum regulam nominum per omnes caſus, i. e. præteriti temporis & futuri ſecundum mobilia nomina, vt iuſtus, iuſta, iuſtum, amatus, amata, amatum, amaturus, amatura, amaturum, amandus, amanda, amandum, præſentis vero ſecundum fixa declinantur, vt, infans, infantis, emens, ementis, amans, amantis, docens, docentis, legens, legentis, audiens, audientis, & ex eorum ratione participia per caſus & genera, producendi & corripiendi regulam ſumunt. Penultimarum namque & cæterarum ſyllabarum cognitio à verbis percipitur, vnde deriuantur. Fit autem participium præſentis temporis à præterito imperfecto indicatiui modi, mutatione extremæ ſyllabæ, id eſt, bam in ns, vt amabam, amans, docebam, docens, legebam, legens, faciebam, faciens, muniebam, muniens, exceptis in eo deſinentibus quartæ coniugationis verbis, quæ contra aliorum regulam, i habent ante bam, productam, vt ibam, quibam, quod etiam in aliis verbis ſolet fieri, vt polibam pro poliebam, inſignibam, pro inſigniebam, nec tamen id prohibuit participia ad perfectorum regulam naſci, dicimus enim iens, audiens, quiens, poliens, inſigniens. Hæc tamen eadem participia, quæ à verbis in eo deſinentibus quartæ coniugationis naſcuntur anomale per obliquos caſus, pro ie, eu habuerunt, iens, euntis, quiens, queuntis, & ex eis compoſita, vt prodiens, prodeuntis, nequiens, nequeuntis. Futuri vero temporis participia, ſi ſint à verbis actiuis vel neutris, vel deponentibus, fiunt ab extremo ſupinorum, addita rus, amatu, amaturus, doctu, docturus, lectu, lecturus, auditu, auditurus, ſtatu, ſtaturus, curſu, curſurus, molitu, moliturus, *vertitu, verriturus. A communi quoque verbo, quod in futuro tempore duo habet participia, vnum quidem actiuum rus, alterum vero paſſiuum in dus: illud quod in rus definit ſecundum prædictam fit regulam, criminatu, criminaturus, illud autem, quod in dus, paſſiui futurum ſequitur. Paſſiua vero eiuſdem temporis participia fiunt à præterito participij præſentis temporis, tis finali in dus conuerſa, amans, amantis, amandus, docens, docentis, docendus, legens, legentis, legendus. audiens, audientis, audiendus, tranſiens, tranſeuntis, tranſeundus. prætetiens, prætereuntis, prætereundus. Præteriti enim temporis participia, quæ in tus, vel ſus, vel xus deſinunt, ſimiliter à ſupino extremo fiunt, addita s & correpta u. Naſcuntur autem à verbis paſſiuis & communibus & deponentibus & neutropaſſiuis, & quibuſdam neutris. A paſſiuis, vt amatu, amatus, domitu, domitus, doctu, doctus, deletu, deletus, merſu, merſus, pexu, pexus, auditu, auditus. A communibus: criminatu, criminatus, oſculatu, oſculatus. A deponentibus: for, fatu, fatus. loquor, locutu, locutus. A neutropaſſiuis, gauiſu, gauiſus, factu, factus. A neutris vero paucis præteritum naſcitur, cænatu, cænatus, pranſu, pranſus, placitu, placitus, nuptu, nuptus. Excipitur mortuus à morior, quod ſecundum analogiam moritu, moritus, & hinc moriturus debuit facere; ſed præteritum mortuus non moritus facit, potum quoque per ſyncopam, pro potatum, & inde potus, participium. Virg. in Buc. *Et potum paſtas age Tityre & inter agendum.* Et idem in Georg. *Quoque modo potus gauderent intiba fibris.* Lucanus in 5. *Strimona ſic gelidum bruma pellente relinquunt Potura te, Nile,* glues* Lautus lauturus, pro lauatus, lauaturus, in vſu eſt ortu, ortus, & oriturus facit. In anomalis quoque ſupra dictæ regulæ ſeruantur, latu, latus, laturus, ferens, ferentis, ferendus. eſu, eſus, eſurus, edens, edendus, ſic & ex eis compoſita. A ſum quoque veteres participium proferebant ens, vnde componitur potens nam futurus magis, à fio verbo videtur naſci, cuius præteritum eſt factus, & præſens, fiens: poteſt tamen à fui etiam eſſe exiſtimari. Facio, factu, præteritum factus habet, & futurum facturus & faciens præſens. *Fido quoque *fidens, fiſſus, fiſſurus facit. Et ſciendum, quod ſi deficiant ſupina, deficiunt etiam participia tam futuri temporis in rus deſinentia, quam præteriti, quæ ex ipſis naſcuntur: quod inuenis in omnibus meditatiuis & inchoatiuis, in quibus deficiunt ſupina duo extrema, quibus deficientibus, ſupra dictorum quoque temporum deficiunt participia. vt parturio, eſurio, horreſco, caleſco; quod & plerunque in neutris verbis ſecundæ coniugationis vel tertiæ in uo deſinentibus, vt tepeo, egeo, caleo, feruco, ſtupeo, lateo, candeo, niteo, æſtuo, luo. Inueniuntur tamen rariſſime in quibuſdam huiuſcemodi ſupina, vel futuri temporis participia, vt doleo, doliturus, careo, cariturus: nec non & alia multa inueniuntur deficientia. In aliis quoque ſignificationibus vel generibus verborum, tam ſupina quam ex eis naſcentia, vt vrgeo, ſpuo, metuo, timeo, medior, ambigo, ſcindo, vergo, arceo, mando, mandis: & quocunque tempore defectiua ſunt verba, deficiunt etiam participia. Ferior quoque & veſcor præteritum tempus non habent, nec eiuſdem temporis participia. Cœpi non habet præſens & futurum, nec participium, ſed tantum præteriti temporis, cœptus. Similiter, odi, noui, oſus, ex quo peroſus, & exoſus, notus, & memini, meminens, quia memini tam præſentis, quam præteriti vim habet, quomodo odi, vt ante iam diximus, noſco, noſcens facit. Similiter imperſonalia deficiunt in ſupinis & participiis, quæ ex ſupinis naſcuntur, vt piget, pudet, tædet, pœnitet, liquet, licet, liber, oportet; ſed compoſitum pertæſum inuenitur, & pœnitens, vnde pœnitentia: & libens & licens, vnde licentia, licitus. Sciendumque, quod ſi compoſita ſint verba, ab eis compoſita deriuentur participia, vt efficio, efficiens. Si enim ipſa per ſe componantur, non prius compoſitis verbis tranſeunt in nominum vim & ſignificationem: ſicut etiam ſi comparentur, vt nocens, innocens, ſapiens, inſipiens. Hæc igitur licet extraordinarie videat componere, cum de ſyllabarum poteſtate ſcribere mihi propoſitum ſit; tamen non inutiliter iſta interpoſui, quia manifeſtior erit qualitas dictionum, ſi origo earum antea diligentius inueſtigetur. Notandum quoque, quod omnia participia præteriti temporis ſiue futuri in penultimis vel antepenultimis ſuis regulam ſupinorum vnde deriuata ſunt, ſecuntur, exceptis paucis, vt ſtatum, ſtatu, quod penultimam, a. ſupini producit. In participio quoque ſeu nomine verbali corripit, vt ſtatus, ſtata, ſtabilis, niſi in futuro tantum participio, vt ſtaturus, ſtatura, ſtaturum, quod & nomen eſt. Sicut de gerundiis vel mediis ſyllabis ſcribentes ſupra oſtendimus, nec etiam id repetere neceſſe eſt, maxime cum ad alia feſtinemus.

DE CONIVNCTIONE.

COniunctionum quoque vltimas ſyllabas licet breuiter explanare poſſimus, tamen vt poteſtas earum manifeſtius eluceat, ſimul cum ſpeciebus illarum productionem ſeu correptionem indicari credimus oportere.

*for. verritu, verriturus.

*for. grues.

*Findo.
*findens.

Digitized by Google

tere. Species enim coniunctionum ſunt 14. id eſt, copulatiua, continuatiua, ſubcontinuatiua, adiunctiua, cauſalis, effectiua, approbatiua, diſiunctiua, ſubdiſiunctiua, diſſertiua, vel electiua, vel præſumptiua, aduerſatiua, abnegatiua, collectiua, vel rationalis, completiua. Copulatiua ſpecies eſt, quæ copulat tam verba, quam ſenſum, vt, &, que, ac, atque, quidem, quoque, quando pro quod ponitur; at, aſt, ſed, autem, vero, quando pro autem accipitur, hæc enim copulant cum confirmatione intellectum, & omnes corripiuntur, excepta vna aſt, quam poſitio producit. Continuatiuæ ſunt, quæ ſignificant ordinem præcedentis rei ad ſequentem, vt ſi ſtertit dormit: ſimiliter ſiue, ſin, ſeu, quarum tres producuntur, ſi ſin, ſeu; vna corripitur, ſiue. Subcontinuatiuæ vero cauſam continuationis oſtendunt conſequentem cum eſſentia rerum, vt, quo, quia, que, & breues ſunt. Adiunctiuæ ſunt, quæ verbis ſubiunctiuis adiunguntur, vt cum, vt dum, quatenus, omnes breues. Et hoc intereſt inter adiunctiuas & proprie cauſales, quod hæ cum affirmatione, illæ cum dubitatione proferuntur. Cauſales ſunt, quæ cauſam rem antecedentē ſignificant, vt: ſi, etſi, etiamſi, ſiquidem, quando, quandoquidem, quin, quinetiam, nam, namque, ni, niſi, niſiſi, ſi enim, etenim, ſed, interea, quamobrem, præſertim, item, itemque, cæterum, alioquin, prætetea: quæ omnes corripiuntur, exceptis, ſi, interea, & prætetea, & quę i ante n in vltima ſyllaba habent, vt quin & alioquin. Effectiuæ ſunt pene eædem, quæ & cauſales, ſed effectiuæ tamen quendam effectum plenius in ſe oſtendunt vt ſi dicam: mouetur, ambulat enim: quieſcit, ſedet * etiam. Notandum etiam, quod cauſales coniunctiones, quas alij in vna ſpecie poſuerunt, Apollonius, pater Herodiani, in quinque ſpecies diuidit, quas ſupra oſtendimus, id eſt, continuatiuas, ſubcontinuatiuas, adiunctiuas, cauſales, effectiuas, propter quandam diſtantiam, quam inter ſe habere videntur. Inueniuntur tamen & nomina, vel pronomina, vel etiam aduerbia, vel præpoſitiones, quæ loco cauſalium accipiuntur coniunctionum: nomina, qua cauſa, qua gratia, qua propter, quamobrem, & quaſobres: pronomina, vt ideo, eo: aduerbia, vt quando, etiam: præpoſitiones cum pronominibus, vt prætetea, interea, quæ poteſtatem originis ſuæ ſecuntur in temporibus. Approbatiuæ ſunt, quæ approbant rem. Virg. in 12. *Et quidem merui, nec deprecor, inquit.* Terentius in Phormione: *Ita cognatam quidem, at nos.* Et cauſales pro approbatiuis. Virg. in 11. Æneidos: *Dii, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curat.* Idem in 1. *Siquid vſquam iuſticia eſt.* Et ſciendum, quod, quando approbatiuæ ſunt, indicatiuo modo iunguntur. Diſiunctiuæ ſunt, quæ quamuis dictiones coniungant, ſenſum tamen diſiungunt, & alteram quidem rem eſſe, alteram vero non eſſe ſignificant, vt, ve, vel, aut: in qua ſpecie quædam dubitatiuæ, vel interrogatiuæ coniunctiones inueniuntur, vt: aut, an, ne, correpta nec ne; & eſt, quando indicatiue dicuntur; eſt, quando dubitatiue. Indicatiue, vt aut lux eſt, vel nox. Dubitatiue, vt: aut prodeſt, aut non prodeſt diuitias quærere. Subiunctiue ſunt quæ voce diſiunctiuarum vtrumq; tamen eſſe ſignificant, vel ſimul vt copulatiuæ, vt eſt Alexander vel Paris, pro Alexander, qui & Paris dicitur. Similiter Mars, ſiue Mauors gradiuus vel Maſpiter, vel diſcrete ſimul, vt: toto die vel legit iſte, vel cogitat; ſignificat enim & legere & cogitare, ſed non ſimul vtrunque facere, ſed aliis horis legere, aliis cogitare. Omnes ergo coniunctiones diſiunctiuorũ corripiuntur, exceptis his, quæ diphthongis conſtant, vt: aut, ſeu. Diſertiuæ vel electiuæ ſunt, quando diuerſis propoſitis aliquid ex eis nos eligere oſtẽdimus, vt: diues eſſe volo quam pauper. Eſt autem quam & accuſatiuum, quæ infiniti nominis, & aduerbiũ ſimilitudinis, vt Terentius in Phormione; *Quam inique comparatum eſt!* & duplicatiuũ pro coniunctione aduerſatiua accipitur, vt, quamquam. Aduerſatiuæ ſunt, quæ aduerſum cõuenienti ſignificant, vt: tamen, quanquã, quamuis, etſi, etiamſi, ſaltem; & breues ſunt, exceptis his, quæ vocalibus terminantur. Abnegatiuæ ſunt, vt: ne, & neq; breues. Collectiuæ vel rationales ſunt, ergo, igitur, itaque, quando penultima acuitur, quapropter, quin, alioquin, imo, vtiq;, ita, quippe, atquin, ſcil. hæc per illationem colligunt ſupra dictum, hoc eſt, ratione confirmant, & cõiunctiones ſunt, licet quædam aduerbia ibi eſſe videantur, correptis vltimis abſque his, quæ i ante n habent, quod ſupra oſtendimus. Completiuæ ſunt, vero, autem, quidem, equidem, quoque, enim, nam, namque, porro, porroautem, & fere quæcunq; coniunctiones ornatus cauſa, vel metri, nulla ſignificationis neceſſitate ponuntur. hoc nomine nuncupantur omnes, tamen hæ inter alias ſpecies inneniuntur, vt ſi dicam, *Æneas vero & pius & fortis fuit*, completiua eſt, quia ſi tollatur, *vero*, ſignificatio integra manet.

* enim.

DE PRAEPOSITIONIBVS.

PRæpoſitiones autem accuſatiui caſus ſunt hæ, ad, apud, ante, aduerſus, cis, citra, erga, contra, extra, inter, intrà, infra, iuxta, per, prope, propter, ob, pone, ſecũdum, poſt, trans, vltra, præter, ſupra, vſque, penes, numero 28. Ablatiui vero hæ, à, ab, abs, è, ex, de, pro, præ, cum, clam, coram, palam, ſine, abſque, tenus, num. 15. Sed accuſatiuæ hoc modo in temporibus ſyllabarum dinoſcũtur; *ad* breuis eſt, *aduerſus* primas duas poſitione longas habet, vltimam breuem, *apud*, ambæ breues, *ante* primam ſyllabam poſitione producit, ſequens breuis eſt; *cis* longa; *citra*, *ci-* breuis, *tra*, longa; *ſupra*, *ſu-* breuis, *pra*, longa; *circum*, prior poſitione longa, poſterior breuis eſt; *circa*, *erga*, *contra*, *extra*, *intra*, *infra*, *iuxta*, *pone*, omnes ſyllabas longas habent; *inter* primam poſitione producit, ſecunda breuis eſt, *per* breuis; *prope* ambæ breues; *propter*, prior longa, ſecũda breuis; *ob* breuis; *præter*, prior lõga, ſequens breuis; *vſque*, prior longa, poſterior breuis; *penes* ambæ breues. Ablatiui quoque præpoſitiones ſiunt hæ à, ab, abs, cum, coram, clam, de, è, ex, pro, præ, palam, ſine, abſq;, tenus; ſed *à*, & *abs*, & *de*, & *è*, & *ex*, & *præ* ſemper longæ ſunt, ſiue ſint in appoſitione ſeu in compoſitione. excepto q. *de*, in compoſitione dehinc corripitur, *ab*, & *cum*, & *clam* ſemper breues, niſi poſitio ſequentis eas partis producat; *pro*, aliquãdo corripitur in compoſitione, aliquando producitur, Corripitur, vt, proauus, pronepos, ſed hoc quidam ab aduerbio procul compoſitũ confirmant, vnde & corripitur & omnia ſimiliter pro correptam habentia, vt profatur, proteruus &c. Alij vero ad imitationẽ græcorũ apud quos pro corripitur præpoſitio, noſtros quoq; in quotundã compoſitione hoc feciſſe dicunt. *Coram* & *palam* & *abſq*, primas ſyllabas lõgas & poſteriores breues habent; *ſine* & *tenus*, ambas breues. Sed licet de temporibus præpoſitionum ſatis dictum eſſe arbitremur; libet tamen, quia vſus raro eorum apud auctores perfecte deſcribitur, manifeſtiorem de ipſis facere ſermonem.

DE PRODVCTIONE SEV CORREPTIONE *caſuum.*

IN prima declinatione, nominatiuus, & accuſatiuus, & vocatiuus, ſingularis breues ſunt. Genitiuus, datiuus, ablatiuus, longi ſunt, & omnes in plurali numero longi ſunt, niſi genitiuus, datiuus & ablatiuus, ſi in *bus* exeunt; propter differentiam breues ſunt. In ſecunda declinatione, nominatiuus ſingularis & vocatiuus, & accuſatiuus breues ſunt. Genitiuus datiuus & ablatiuus, longi ſunt, & omnes caſus plurales in maſculino & fœminino genere longi ſunt, niſi genit. In neutro genere, nomin. accuſ. & vocat. ſingulares, breues, alij tres, longi, & cæteri omnes in plurali numero breues, niſi datiuus & ablatiuus. In tertia declinatione nominat. & vocat aliquando breues, aliquando longi, genit. ſemper breuis eſt, & ablat. niſi in i & accuſ. datiu. ſingularis longus eſt. Plurales, nomin. accuſ. & vocat. longi, in maſculino & fœminino genere, dat. & ablat. breues. Nomin. & accuſ. & vocat. plurales in neutro genere breues ſunt. In quarta declinatione, nominatiuus & vocatiuus ſingul. & accuſat. in maſculino & fœminino genere breues ſunt. Genit. datiu. & ablat. longi ſunt. Plural. nomin. accuſ. vocat. longi ſunt, genit. datiu. ablat. breues. In neutris, nomin. accuſat. vocat. breues ſunt, alij tres longi ſunt. In plurali numero omnes breues. In quinta declinatione ſingulares omnes longi ſunt, niſi accuſatiuus. Plural. nomin. accuſ. & vocat. longi ſunt. Alij tres breues.

DE VI AC VARIA POTESTATE *metrorum.*

SAne quia in ſuperiore libello de poteſtate literarum & ſyllabarum atque variis omnium partium ſonis, nec non & pedum regulis, quantum ad primam inſtitutionem metricæ artis ſufficere credidi, pro qualitate ingenij, ſati, me tibi, dulciſſime, expoſuiſſe æſtimo: ſupereſt, vt ipſius metri vim, & ſubtiliſſimam poſitionem, atque ob quam cauſam, quibuſque auctoribus inuentum vel inſtitutum ſit, & à quibus mutatum vel variatum reperiatur, prout poſſim, in hoc etiam ſequenti libello explicem. Primumque notandum, quod ſicut à diſertiſſimis & veraciſſimis hiſtoriarum ſcrutatoribus exquiſitum eſt, antiquiorem apud Hebræos, quam apud Gentiles fuiſſe carminum curam; nam Moyſes, qui Exodi & Deuteronomij cantica ex ametro (ſicut Ioſephus & Origenes ſcribunt) compoſuit, ab omnibus, quos græci antiquiſſimos putant, ſenior deprehenditur: Homero ſcilicet & Heſiodo. Troianoque bello, ac multo ſuperius Hercule, Muſæo, Lino, Chirone, Zeto, Amphione. Perſeo, Orpheo, Caſtore, Polluce, Æſculapio, Libero, Mercurio, Apolline, & cæteris diis gentium, ſacriſque vel vatibus, ipſius quoque Iouis geſtis, quem Græcia in arce diuinitatis collocauit. Siquidem & Iob, quem multi Moyſi adæquant temporibus, hiſdem ſupra memoratis ſcriptoribus teſtantibus, totus ex ametro verſu dactylo, ſpondæoque decurrit; ſed de his plenius in ſequentibus, cum de ſpeciebus metrorum ſcripſerimus, dicemus. Tranquillius igitur, vetuſtæ ſcriptor hiſtoricæ, ſic de poetis gentilium, & de poematibus refert: *Cum primum homines, exuta feritate, rationem vitæ habere cœpiſſent, ſeque ac deos ſuos noſſe cultum modicum ac ſermonem neceſſarium, contentientibus ſibi vtriuſque magnificentiam & religionem deorum ſuorum excogitauerunt. Igitur templa illis domibus pulchriora, & ſimulacra corporibus ampliora faciebant. Ita eloquio etiam quaſi auguſtiore *honorando putauerunt, laudeſque eorum & verbis illuſtrioribus, & iucundioribus numeris extulerunt. Id genus, quia forma quadam efficitur, quæ *poetes dicitur, poema vocitatum eſt, eiuſque fictores poetæ.* Poetica itaque eſt fictæ veræue narrationis, congruenti rhythmo ac pede compoſita, metrica ſtructura, ad vtilitatem voluptatemque accommodata: *Metrum* ideo vocata, quia certis pedum menſuris ac ſpatiis terminatur. Menſura enim græce metrum dicitur. Ergo vnus pes metrum nõ eſt, nec vnus & ſemi pes, quia metrum pedibus conficitur; nec vtique pedes poſſunt dici vbi nuſquam duo ſunt. Igitur metrum plus eſt, quam vnus pes. Diſtat poetica, à poemate, & poeſi, quod *Poetica* ars ipſa intelligitur; *Poema* autem pars operis, vt tragœdia; *Poeſis* intextus, & corpus totius operis effecti, vt Ilias, Odyſſea Æneis.

*for. honorandos. *for. poeſis.

Poematos genera ſunt tria, aut enim actiuum vel imitatiuum, quod græci *dramaticon* vel mimeticon; aut enarratiuum vel enuntiatiuum, quod græci *exegeticon* vel *apangelticon* dicunt, aut commune vel mixtum quod græci *kœnon* vel *mikton* appellant. Dramaticon vel actiuum, in quo perſonæ ſolæ agunt, ſine vllius poetæ interlocutione, vt ſe habent tragicæ & comicæ fabulæ, quo genere ſcriptum eſt prima Bucolicôn, & ea, cuius initium eſt: *Quo te Mœri pedes.* Exegeticon vel enarratiuum eſt, in quo poeta ipſe loquitur ſine vllius perſonæ interlocutione, vt ſe habent tres Georgici libri, & prima pars quarti. Item Lucretii carmina & cætera his ſimilia. Kœnon vel commune eſt, in quo poeta ipſe loquitur, & perſonæ loquentes introducuntur, vt; ſcripta Ilias, & Odyſſea tota, Homeri, & Æneis Virgilij, & cætera his ſimilia.

Dramatici vel actiui poematis ſpecies ſunt 4. apud græcos; Tragica, Comica, Satyrica, Mimica; hæ apud Romanos vocantur: Prætextata, Tabernaria, Atellana, Planipes. Igitur in tragica græcorum eſt heroicę fortunæ in aduerſis compræhenſio. Tragœdia, vt quidam volunt, à trago & ode, dicta eſt, quod olim auctoribus tragicis, tragos, id eſt, hircus, præmium cantus proponebatur, quia *liberalibus in die feſto ob hoc ipſum immolabatur, quia (vt Varro ait) depaſcunt vitem. Et Horatius in arte poetica: *Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.* Mox & ſatyros agreſtes nudauit. Virg. in Georg. ii. *Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris cæditur.* Alij autem putant, à fece, quam græcorum quidam trygan appellant, tragœdiam nominatam per mutationem literarum, τρυγῳδίαν, quod olim, nondum perſonis à Theſpide repertis, tales fabulas peruncta ora fecibus agitabant, vt rurſus eſt Horatius teſtis, ſic ignotum genus tragicæ inueniſſe carmina;

*liberalius.

Dicitur & Plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent agerentque infecti fecibus ora.

Alij à vino arbitrabantur, propterea quod olim *tryx* dictitabatur, à quo *trygetos* hodieque vindemia eſt, quia *liberalibus apud Atticos die feſto Liberi patris vinum cantoribus dabatur, cuius rei teſtis eſt Lucilius.

*liberalius.

Comœdia eſt priuatæ ciuiliſque fortunæ ſine periculo vitæ comprehenſio. Comœdia dicta ἀπὸ τῶν κωμῶν. Comæ enim appellantur pagi, id eſt, conuenticula ruſticorum. Itaque iuuentus Attica, vt ait Varro, circum vicos ire ſolita fuerit & quæſtus ſui cauſa hoc genus carminis pronuntiabat, aut certe à ludis vicinalibus. Nam poſtea quam ex agris Athenas commigratum eſt, & *Hiludi inſtituti ſunt, ſicut Romæ Compitalici, ad canendum prodibant, & ab vrbana comicæ odæ. Item comœdia dicta eſt, vel quod in ea viculorum, id eſt humilium domuum fortunæ comprehendantur, non vt in tragœdia publicarum regiarumque; vel ἀπὸ τοῦ κώμου, id eſt, à commeſſatione, quia olim in eiuſmodi fabulis amantium iuuenum comæ canebantur. Igitur comœdia à tragœdia differt, quod in tragœdia introducuntur heroes, duces, reges. In comœdia humiles atque priuatæ. In illa luctus exilia, cædes: in hac amores, virginum raptus; dein quod in illa frequenter, & pene ſemper lætis rebus exitus triſtes, & liberorum fortunarumque *prior in peius *adgnitio. Quare hac varia diffinitione diſcretæ ſunt apud græcos. Altera enim *ἀκινδύνευτος, altera *τύχης περίστασις dictæ ſunt. Triſtitia namque tragœdiæ proprium, ideoque Euripides, petente Archelao Rege, vt de ſe tragœdiam ſcriberet, abnuit, ac precatus eſt, ne accideret Archelao aliquid tragœdiæ, oſtendens, nihil aliud eſſe tragœdiam, quam miſeriarum comprehenſionem. Poetæ primi comici Suſſurim, Bullus & Magnes, hi veteris diſciplinæ iocularia quædam minus ſcite ac vetuſte pronuntiabant. Secunda ætate fuerunt Ariſtofanes Eupolis, & Horatius, qui & principum vitia *reſectati acerbiſſimas comœdias compoſuerunt. Tertia ætas fuit Menandri Phili, & Philemonis, qui omnem acerbitatem comœdiæ mitigauerunt, atque argumenta multiplicia græcis erroribus ſecuti ſunt ab his Romani fabulas tranſtulerunt, & conſtat apud illos primo latino ſermone comœdiam Libœum, Andronicum ſcripſiſſe. Sunt qui volunt Epicharmum in Choo inſula exulantem primum hoc carmen frequentaſſe, & ſic à Choo comœdiam dici. Antea itaque galeribus non perſonis vtebantur, vt qualitas coloris indicium faceret ætatis, cum eſſent aut albi, aut nigri, aut ruſi. Perſonis vero vti primus cœpit Roſcius Gallus, præcipuus hiſtrio, quod oculis euerſis erat, nec ſatis decorus in perſonis paraſitum pronuntiabat. Satyra dicitur carmen, nec quidem apud Romanos maledicum, & ad carpenda hominum vitia *arche comœdiæ charactere compoſitum: quale ſcripſerunt, Lucilius & Horatius & Perſius, & olim Carmen; ideoque quod ex variis poematibus conſtabat ſatyra vocabatur, quale ſcripſerunt, Pacuuius & Ennius. Satyra autem dicta, vt alij volunt, ſiue à ſatyris, quod ſimiliter in hoc carmine ridiculæ res pudendæque dicuntur, quæ velut à ſatyris proferuntur & fiunt. Siue ſatyra dicitur à lance, quæ referta variis multiſque primitiis in ſacris apud priſcos deferebatur, & à copia ac ſaturitate rei ſatyra vocabatur, cuius generis lancium & Virg. in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit; *Lancibus & pandis fumantia reddimus exta.* Et idem: *Lanciſque & liba feremus*: ſiue à quodam genere farciminis* refertum & polenta & nucleis pini, & à mulſo conſperſi. Ad hæc alij addunt, & de malo punico grana. Alij autem dictam putant à lege ſatyra, quæ vno rogatu

*for. hi ludi. *for. priorum. *for. mutatio. *for. ἀκίνδυνος. *for. τύχης περίστασις. *for. inſectati. *for. acre. *referti.

multa comprehendit, quod ſcilicet & ſatyrico carmine multa ſimul poemata compræhenduntur, cuius ſatyræ legis Lucilius meminit in primo per ſatyram ædilem factum, qui legibus ſoluat. Quarta ſpecies eſt dramatis apud græcos, quæ mimica dicitur, quod rerum humanarum imitatrix ſit, eſt ergo ſermonis cuiuslibet ſine reuerentia, vel factorum turpium cum laſciuia imitatio, quia quædam fabulæ à poetis græcorum ita componebantur, vt aptiſſimæ eſſent motui corporis. Fabula enim à græcis dicitur παρὰ τὸ δρᾶν, id eſt, agere, quod per actus & per motus aliquos magis oſtenderetur. Nam & agi fabula non referri ab actoribus dicitur, ſed tamen in latinis fabulis plura ſunt cantica, quæ canuntur. Ideoque Horatius vtraſque has ſignificationes interpretatur, cum ita de fabula dicit:

Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.

Igitur latini has quatuor ſupra dictas ſpecies ſuis propriis appellauere nominibus, ſicut ſuperius iam commemorauimus, id eſt, tragicam dixere prætextatam, comicamque tabernariam, ſatyricam quoque, attellanam, & mimicam planipedem. Sed ſicut græcas appellationes, quid valerent ſecundum antiquorũ ſenſum, ediſſerere curauimus; ſic etiam latinas, quæ magis noſtrates ſunt, exponere non prætermittamus. Tragœdiæ ſcilicet & comœdiæ initio apud latinos togatæ dicebantur, quod omnia in publico honore confuſa cernebantur, quæ togatæ poſtea in prætextatas, & tabernarias diuidebantur. Togatæ fabulæ dicuntur, quæ ſcriptæ ſunt ſecundum ritus & habitus hominum togatorum, i. e. Romanorum. Toga namque Romana eſt; ſicut græcas fabulas ab habitu æque Palliatas Varro ait nominari. Sed & hoc notandum, quod togas, cum ſit generale nomen, ſpecialiter tamen pro tabernariis non modo communis error vſurpat, quia fauni togatas appellat: ſed & poetæ, vt Horatius, quia ait;

*Vel qui * prætextatas, vel qui docuere togatas.*

**for. prætextas.*

Togatarum fabularum ſpecies tot fere ſunt, quot & palliatarum. Nam primæ ſpecies ſunt togatarum, quæ prætextatæ dicuntur, in quibus imperatorum negotia agebantur & publice reges Romani vel duces inducuntur, perſonarum dignitate, & perſonarum ſublimitate tragœdiis ſimiles. Prætextatæ autem dicuntur, quia fere regum vel magiſtratuum, qui prætextata vtuntur, in eiuſmodi fabulis acta comprehenduntur. Secunda ſpecies eſt togatarum, quæ tabernariæ dicuntur, & humilitate perſonarum, & argumentorum ſimilitudine comœdiis pares. In quibus non magiſtratus regeſue, ſed humiles homines & priuatæ domus introducuntur, quæ cum olim tabulis tegerentur, tabernariæ vocabantur. Tertia ſpecies eſt fabularum latinarum, quæ à ciuitate Oſcorum Atella à qua primum cœptæ, appellatæ ſunt, atellanæ, argumentis dictiſque iocularibus ſimiles ſatyricis fabulis græcis. Quarta ſpecies eſt planipedis, qui græce dicitur mimus; ideo autem latine planipes dictus, quod actores pedibus planis, id eſt nudis proſceniũ introirent: non vt tragici actores, cum coturnis; neq;. vt comici, cum ſoccis, ſiue quod olim non in ſuggeſtu ſcenæ, ſed in plano orciſtræ poſitis inſtrumentis mimicis actitabant. Cuius planipedis acta togatarum ſcriptor ita in ædilicia fabula meminit; datur ineſt Scaurus exultat planipes, ſi quas tamen ex ſoccis fabulas fecerant, palliati pronuntiabant. Togata à prætextata tragœdia differt, quod in tragœdia heroes introducuntur, vt Pacuuius tragœdias nominibus heroicis ſcripſit, Oreſtem, Chriſeu, & his ſimilia. In prætextata autem qua inſcribũtur nomina latina, vt Brutus vel Decius. Item Marcellus vel Africanus, & his ſimilia. Togata tabernaria à comœdia differt, quod in comœdia græci ritus inducuntur, perſonæq; græcæ, vt Laches, Soſtrata, Geta, Demipho. In illa vero latinæ. Togatas tabernarias in ſcenam datauerunt præcipue duo, Affranius, & G. Quintius. Nam Terentius & Cœlius comœdias ſcripſerunt. Latina attellana à græca ſatyrica differt, quod in ſatyrica fere ſatyrorum perſonæ inducuntur, aut ſi quæ ſunt ridiculæ ſimiles ſatyris, vt olicus, Boſiridis. In attellana autem oſcæ perſonæ, vt Maccus.

Exegematici, id eſt, enarratiui, poematis ſpecies ſunt tres, Angeliticæ, hiſtoricæ, didaſcalicæ. Angelitica eſt, qua ſententiæ ſcribuntur, vt eſt Theognidis liber, & monaſtica Albini, quæ ſpecies in plurimis poematibus ſparſim poſita reperitur. Item chriæ eidem deputantur. Hiſtorica eſt, qua narrationis genealogiæ componuntur, vt eſt metrum de generatione mundi, & ſitu, & qualitate diuerſarum gentium, & liber Alcimi, & his ſimilia. Didaſcalia eſt, qua comprehenditur philoſophia Empedoclis, & Lucretij. Item Aſtrologia, & phœnomena Arati & Ciceronis, & Georg. Virg. & his ſimilia C.

Cœni vel communis poematos ſpecies ſunt duæ. Quarum prior Heroica, vt eſt Iliadis, & Æneidos. Altera eſt Eliaca, quæ & Lyrica dicitur, vt eſt Archilochus & Horatius.

Incipiunt gloſſæ verborum in Donatum maiorem.

Quot diffinitiones ſunt apud grammaticos? 6. Prima eſt ſubſtantialis. Nomen eſt pars orationis cum caſu. Secunda eſt ſoni, nomen dictum eſt, quaſi notamen. Tertia eſt numeralis, partes orationis ſunt 8. Quarta accidentalis, nomini accidunt ſex. Quinta ſpecialis, corpus aut rem proprie. Sexta eſt etymologia, homo dictus eſt ab humo, humus ab humore, verum, i p ſed. Corpus aut rem. Res propria eſt, vt Priſcianus dicit, ars, ad quemlibet auctorem ſpecialiter pertinens, vt eſt Arithmetica Nicomachi. Grammatica Ariſtarchi. Res vero communis vt diſciplina, ars. Alij dicunt rem eſſe propriam, vt ſunt nomina Angelorum, Michael, Gabriel, &c. Communem autem nomina virtutum, vt pietas, prudentia, & rel. Nonnulli hoc modo affirmare non dubitant res propria Deus eſt, communis autem angelus. Quatuor ſpecies ſunt, Publius, prænomen eſt. Cornelius proprium, Scipio cognomen, Africanus agnomen, Hæ 4. ſpecies nominum ad vnum virum pertinent. Alia ſunt primæ p i non aliunde ſumunt originem, creſcit ſæpe n ſi. e. quia nõ ſemper, tamen aliquando, vt paulum, paululum, pauxillum, pauxillulum. Sunt nomina tota q. d. iſta ſunt propria nomina apud græcos, & apud nos ſunt poſita inter appellatiuorum ſpecies, quia interpretationes eorum appellatiuæ ſunt. Themiſto interpræſenſibilis. Caliſo rationabilis. Pan omne vel totum, quæ ſunt tota græcæ declinationis, i. quia latine flecti non debent ab illo, qui vtramque nouerit linguam. Quæ appellantur notha, id eſt, ex parte nobilia. Nam græci Achilleios, latini Achilles, græci Agamemnon. latini Agamemno dicunt veluti ſermo & reliqua homonyma, i. vninomia vel vnuiuoca. Nepos, filius filij, luxurioſus vel prodigus dicitur. Synonyma & polyonyma, i. plurinomia vel multiuoca. Aries eſt animal, Aries eſt ſignum in cœlo, Aries machinamentum ad deſtruendum munitiones murorum. Acies dicitur oculorum, acies ferri, acies exercitus In his, quæ græca ſunt, m g ſr ſubauditur quam latinam, quia qualis eſt terminatio eorum apud græcos, eadem ſeruatur & apud latinos.

Agamemnonicæ, micenæ, i. quia Agamemno ibi regnabat. Aliæ mediæ ſignificationis, i. quia quando dico, magnus, adhuc pendet; vel ideo mediæ ſignificationis, quia ad bonum vel malum referuntur, vt magnus magiſter, & magnus latro. Alia patriæ, i. patria eſt ciuitas, in qua quis naſcitur, vel terra adiacens ciuitati. Primus de multis, i. quia ſpeciem habet ſuperlatiui. Prior de duobus, i. & iſte ſpeciem comparatiui, quia de duobus facit comparationem. Comedo, i. vorax ſiue tinea. Palpo, i. auicula papilio, vel cecus vel latro. Comparationis g i comparatio dicitur collatio ſimilium, quæ ex alterius collatione alterum præfert. Aliquando comparatiuus, & ſ i vlterior & ſuperior atque inferior comparatiui deriuantur ab aduerbiis, vltra, ſupra & infra. Nam poſitiuus p & a i perfectus eſt ſenſu, & abſolutus à caſu. Mare ponticum d q e m i maior enim eſſet comparatio, ſi abſolute diceret dulce, minus ideo ſignificat, quia amarum amaritudini comparatur. Iam ſenior ſ c d u ſ ecce comparatiuus pro poſitiuo accipitur, ad nullum enim alium caron fit comparatio.

DE GENERE.

HÆc muſa. Muſa interpretatur quærens, à ſono enim deriuatur, & eſt dea carminum. Nouem nomina muſarum ſunt, hæ: Melpomene, Euterpe, Polymnia, Terpſichore, Vrania, Clio, Calliope. Eſt epicœnon, i. ſupercommune, quia vtriuſque generis animalia vno articulo comprehendimus. Alij dicunt ſupercommixtum, non quod ipſa natura ſexus commixta ſit, ſed noſter intellectus; nonnulla enim animalia videntes, vtrum maſculus ſit an fœmina, ignoramus. Eunuchus comœdia i. liber Terentii, & eſt nomen illud generis fœminini. Similiter Oreſtes, & Centaurus. *Poema*, i. opus poetæ. *Emblema*, i. abundantia. *Porrum*, i. holus. *Cepe*, neutri generis eſt, in ſingulari numero, & eſt nomen holeris. *Forum*, i. mercatum ſeu tabulara nauium. *Stirps*, i. virgulta, quæ iuxta arborem naſcuntur, vel progenies. *Pampinus*, i. folium vitis. Sunt incerti generis, i. m & n. Duplex enim nominatiuus inuenitur, i. frenus & frenū, clipeus, & clipeum. Vulgus autem & ſpecus in vna terminatione maſculini & neutri generis ſunt, Fœminino, i. a, ſ, d ſæpe dicit, quia aliquando maſculini generis inuenitur vt oleaſter. Scutum à rotunditate dicitur. Fœmina quæ panes conficit, piſtrilla dicitur, ſeu vas, in quo miſcetur aqua farinæ, ſiue ipſius domus nomen diminutiuum. *Toreuma*, i. tornatura, vel bulla, quæ fit in aqua, vel (vt quidam dicunt) ſonus thoracis. *Euterpe*, i. nomen muſæ. *Gummi*, i. genus reſinæ aptum medicinæ. *Frugi*, i. parcus vel modeſtus. Nihili idem eſt, quod nihil. Pumilio, paruus homuncio.

DE NVMERO.

NVmerus dicitur à numis numerandis, vel à quadam dea Numeria. Singularis, i. certitas quantitatis. Pluralis, i incertus, hoc eſt multiplicatio vnitatum. Eſt dualis n. Dualis numerus dicitur, quia nec ſingularis numeri eſt, nec pluralis in tantum. Illicitum enim eſt dicere, *omnes duo*. Similiter eſt inconueniens, vt dicatur, *omnes duo* vel *ambo*, vt ſolet de cæteris numerorum nominibus dici. Dicimus enim, *omnes tres*, *omnes quatuor*, &c. Pompeius hoc modo dicit. Dualis eſt, qui duos tantum ſignificat, quando dico, *duo*, neque vnum poſſum ſignificare, neque multos. Hanc tamen rationē Priſciamus penitus deſtruit. Sunt etiam n, n, c, eo, quod aliquos caſus in vtroq; numero in vna litera habent. Semper pluralia; *manes*, inde dicūtur ſpiritus, quia ſemper manent, vel quia per aera manant, i influunt ad noua corpora. *Quirites*, nomen eſt plebis in Creta inſula, velut alij quirites Romani dicti ſunt, à quadam ciuitate Sabinorum, i curribus. *Cancelli* ideo pluralis numeri eſt, quia non poteſt iſta res de vna re fieri, ſed de multis. Similiter ſcopæ, ſcalæ, quadrigæ, &c. Kalendæ, in accenſione primæ lunæ ſacerdos idolorum iterata voce dicere ſolebat, *calo*, *calo* i. voco. Inde *Kalendæ*, vocationes dicuntur. *Nundinæ*, hoc eſt, emptiones. In ſolemnitatibus enim ſacrificiorum mercationes fieri ſolent, vel aliter, nundinæ, i. nouem dies ab Idibus retro vſque Nonas. *Feriæ*, i. vacationes, dictæ à fando, quia in conuentionibus diuerſa pronuntiantur. *Quadriga*, i. quaſi quadriiugæ à quatuor equis trahentibus. Nuptiæ, matrimonium, non niſi per duo efficitur. *Pus*, i. aliquando corruptionem ſanguinis, aliquando ſtagnum aquæ, aliquando tumorem in corpore, aliquando cuſtodiam ſignificat. Inde dicitur corpus vt quidam volunt, quaſi cordis cuſtodia, ſed melius eſt, vt corpus inde dicatur, quia corrumpi poteſt. *Ad menſuram*, i. in liquidis. *Vel pondus*, i. in aridis. *Mœnia*, i. ædificia ad munimē ciuitatis facta. *Floralia*, i. feſta deæ Floræ, quæ fuit verno tempore, quando terræ imolabant. *Saturnalia*, feſta Saturni. *Compitalia*, i. Cereris feſta, dicta à compitis, i. multis viis. *Populus*, i. quod ex vno conſtare non poteſt. *Contio* i. conuocatio, vel ipſe ſermo. Athenæ, & cætera, ciuitates ſunt Græciæ.

DE FIGVRA.

FIgura eſt tertias quantitatis. *Potens*, i. deriuatur à verbo poſſum, ſiue magis nomine *potis*, vt Priſcianus dicit. *Suburbanus*; ſuburbanum eſt, quicquid ſpecialiter ad ius vrbis pertinet. Multi dicunt ſuburbanum eſſe, qui ſub vrbe habitat, i iuxta murum forinſecus: vel, vt alij, qui ſubtus vrbem, i ædificiis ſubtus terram conſtructis moratur. *Efficax*, i. acutus, quaſi effectuum capax. *Municeps*, i. munera capiens. *Ineptus*, i. qui non eſt aptus. *Inſulſus*, qui non eſt ſalſus, hoc eſt, ſtultus. *Pennipotens*, i. pennis potens, vt aquila. *Nugigerulus*, i. nequam portitor. Inexpugnabilis; *pugnabilis* locus eſt, qui poteſt expugnari; *expugnabilis*, i. valde pugnabilis; *inexpugnabilis*, qui nullo modo valet expugnari. Alij dicunt: pugnabilis & expugnabilis vnum eſt. quod probat Pompeius. *Prætor*, i. iudex. *Senatuſconſultum*, ſenatus, genitiuus quartæ declinationis eſt; *conſultum* vero nominatiuus, i conſilium.

DE CASIBVS.

SEx quidem ſunt caſus. Nominatiuus à nominando. Genitiuus à generando. Datiuus à dando. Accuſatiuus ab accuſando. Vocatiuus à vocando. Ablatiuus ab auferendo, dictus, ex quibus duo, recti nominantur, ſed hoc tamen non fit in omnibus nominibus ſecundæ declinationis, qualitatem aut quantitatem ſignificantibus. Reliqui vero obliqui, i. retorti. Inſuper etiam vnum latinum, i. quia à latinis eſt inuentus, nonnulli ſeptimum nominant, quia ſeptimum obtineat locum. *Monoptota*, i. qui vna terminatione per omnes caſus funguntur, ſicut nomina numerorum & literarum. *Aptota* vero ſunt, quæ non habent, niſi vnum caſum, vt ſponte. *Diptota*, id eſt, bina caſualia, vt paſcha. *Triptota*, i. trina caſualia, vt muſa. *Tetraptota*, i. quaterna, vt, magiſter. *Pentaptota*, i. quina caſualia vt doctus. *Hexaptota*, i. ſena, quæ ſex mutationes caſuum habent, vt vnus. *Frugi*, i. abſtinens, vel parcus, quia parcit frugibus. *Nihili*, i. inutilis, qui nihil valet. *Nequam*, i. iniuſtus vel iniquus. *Fas*, i. quod dignum eſt fari. *Nefas*, i. quod dici nefarium eſt. Numeri declinantur, i. nomina numerorum. *Hunc laterem*, i omnes caſus illius nominis inueniuntur, exceptis nominatiuo & vocatiuo. *Ditione*, i. poteſtate. *Sponte*, i. voluntate. *Tabo*, id eſt peſte. *Natu*, i. natiuitate. *Ignarus belli*, i. qui nunquam bellum expertus eſt. *Securus amorum*, i. qui neminem amat. *Inimicus malis*, rectius dicitur, inimicus mihi eſt, quam inimicus meus eſt. *Congruus paribus*, i. conueniens ſimilibus. *Exoſus*, b. p, f illud eſt figurate, hoc eſt, non proprie, nam quando dico, *exoſus bella*, *præſcius futura* genitiuum naturaliter tenent, i *præſcius futurorum*; vel aliter figurate eſt, quia quaſi loco participiorum ponuntur, vt, odiens vel odio habens bella. Sed ea ſubauditur, tantum ſunt, quæ non ſunt aptota. Si vero e producta fuerit, e litera tunc producitur, cum ſit nomen quintæ declinationis. Sed hæc regula p, f, g, p, i. quia omnia nomina quintæ declinationis fœminini ſunt generis, excepto *dies*, quod tamen vtrumque inuenitur, & *meridies*, quod ſemper eſt maſculinum. *Propter differentiam*, i. vt ſit differentia accuſatiuo plurali ad nominatiuum & vocatiuum pluralem, quia ſi eſſet illis ſimilis, error dubietatis naſceretur, ſiue vt differentia fieret inter ablatiuum nominum iſtorum & eorum, quæ in e terminant illum ablatiuum, vt ab hoc patre. Nam nominatiui ſingulares terminati is ſyllaba, qui ablatiuum ſingularem in i finiunt, accuſatiuum pluralem rectius per is quam per es proferunt; *vel aliter*, i vt huiuſcemodi accuſatiuus differentiam faceret inter illa nomina, quæ genitiuum pluralem nominum, ſed in um faciunt. Ergo quæ in ium mittunt genitiuum pluralem, melius accuſatiuum pluralem in is efferunt. *Ab hoc domo*. Nos tamen habemus in vſu tres caſus iuxta ſecundam declinationem, ablatiuum ſingularem, genitiuum & accuſatiuum pluralem. *Ab hoc iugero*. Iuger, in longitudine, 240. pedes, & in latitudinem 120. habet. *Verum meminerimus*, verum pro ſed ponitur. *Euſoniam*, i bonam ſonoritatem. *Quam analogiam*, i collationem ſimilium, vt doctus, aptus, humus, domus. Quæ fit 8. modis 6. accidentiis nominis, extremitate & ratione temporum. Si igitur horum minus aliquid fuerit nomini, ad quod collatio fuerit, iam non ſtabit ratio analogiæ, vt eſt lupus & lepus, lupus facit lupa, lepus ſiuum eſt *Nequam*, *nihili*, hæc nomina ſecundum Priſcianum

Digitized by Google

monoptota ſunt. *Emblema*, i. abundantia vel figura naturalis in marmore. *Stemma*, i. ornamentum. *Poema*, i. opus poetæ. *In his autem regulis*, i. ablatiui. *Analogia*, i. proportio. *Trieterida*, i. trium annorum ſacrificia.

DE VERBIS ANOMALIBVS.

INterrogatio quid ſit inter anomala, & inæqualia, & defectiua. Anomalia dicuntur, quæ ab eiſdem literis incipiunt, ſed non in eadem forma, vt volo, vis. Inæqualia dicuntur, quæ non ab eiſdem incipiunt, vt ſum, es, & reliqua. Defectiua ſunt, aliquando in modis, aliquando in temporibus, aliquando in perſonis, vt cedo, cedite, & reliqua.

DE PEDIBVS.

SYzygiæ ſunt pedes pentaſyllabi, & dicti apud græcos ſyzygiæ, quaſi quædam declinationes. Sed hi non ſunt pedes, ſed appellantur pentaſyllabi, hexaſyllabi, quia vltra quinque & ſex ſyllabas non procedunt, vnde non oportet in carmine has ſyllabas quodlibet excedere nomen, vt Karthaginenſium, Hieroſolymitanorum, & Conſtantinopolitanorum.

Accidunt vnicuique pedi arſis & theſis, id eſt, eleuatio & poſitio vocis, neque enim inter vocis pedes dirigere poterunt, nisi alterna vice leuentur, vt arma *ar* eleuatio eſt, *ma* poſitio. In his duobus per diuiſionem pedes legitimi colliguntur. Æqua diuiſio eſt, quotiens arſis & theſis æquali temporum diuiſione ceduntur; dupla, quotiens ex his vnum alterum duplo vincit. Sexcupla vero eſt, quotiens vnum alterum ſexcuplo ſuperat. In ſimpla enim eius parte vnus plus inuenitur. In dupla vnus minus habetur. Sexcuplum enim dimidium dicitur. Triplum eſt, quando maior pars ter continet totum minus, id eſt, tria & vnum. Epitritum eſt, quando minus continetur à maiore, & eius tertia pars. Ceduntur vero pedum membra vel per æqualitatem, vel per duplum, vel per ſexcuplum, vel per triplum, vel per epitritum. Partimus ergo in æqua hos: ſpondæum, ēſtās. Pyrrichium, fŭgă, ex æqua diuiſione. Iambum, pārēns, ex dupla. Trochæum, mētă, ex dupla.

Partimus ergo in æquam hos:

SPondeum, vt *æſtas* .-.-
Pyrrichium, *fuga* v.v
Dactylum, *carmina* -.vv
Anapeſtum, *erato* vv.-
Diſpondeum, *oratores* -.-.-
Proceleuſmaticum, *auicula* vv.vv
Dyambum, *propinquitas* v-.v-
Ditrochæum, *cantilena* -v.-v
Antisbaſtum, *ſolonius* v-.-v
Coriambum, *armipotens* -v.v-

Item per duplam diuiſionem partimus hos pedes:

TRochæum, vt *meta* -.v
Iambum, *parens* [illegible]
Moloſſum, *Aeneas* -.--
Tribrachum, *macula* v.vv
Ionicum minorem, *Diomedes* vv.--
Ionicum maiorem, *Iunonius* --.vv

Tripla diuiſione diuidimus ſolum amphibrachum.

Amphibrachum, vt *carina* v.-v

Sexcuplæ autem diuiſionis ſunt hi:

AMphimacrus, vt *inſula* -.v-
Bachius, *achates* v.-v
Antibachius, *natura* --.v
Peon primus, *legitimus* -v.vv
Peon ſecundus, *colonia* v-.vv
Peon tertius, *Menedemus* vv.-v
Peon quartus, *celeritas* vv.v-

Reſtant, quos epitrita partitione diuidimus, hi:

EPitritus primus, *ſacerdotes* v-.--
Epitritus ſecundus, *conditores* -v.--
Epitritus tertius, *Demoſthenes* --.v-
Epitritus quartus, *Feſcennius* --.vv

Hi pedes quatuor geminati, hos ſedecim reddunt.

Pyrrichius cum pyrrichio	Iunctus, proceleuſmaticus eſt,	vt *auicula*.
Pyrrichius cum ſpondeo,	Ionicus eſt minor,	vt *Diomedes* vv--
Pyrrichius cum iambo,	Peon quartus eſt,	vt *celeritas* vvv-
Pyrrichius cum trochæo,	Peon tertius,	vt *Menedemus* vv-v
Spondeus cum pyrrichio,	Ionicus maior,	vt *Iunonius* --vv
Spondeus cum ſpondeo,	Diſpondeus,	vt *oratores* ----
Spondeus cum iambo,	Epitritus tertius,	vt *Demoſthenes* --v-
Spondeus cum trochæo,	Epitritus quartus,	vt *Feſcennius* ---v
Iambus cum pyrrichio,	Peon ſecundus,	vt *colonia* v-vv
Iambus cum ſpondeo,	Epitritus primus	vt *ſacerdotes* v---
Iambus cum Iambo,	Diiambus,	vt *propinquitas* v-v-
Iambus cum trochæo,	Antiſpaſtus,	vt *ſaloninus* v--v

Trochæus cum pyrrichio,	Peon primus,	vt *legitimus* - v v v
Trochæus cum ſpondeo,	Epitritus ſecundus,	vt *conditores* - v - -
Trochæus cum iambo,	Coriambus,	vt *armipotens* - v v -
Trochæus cum trochæo,	Ditrochæus,	vt *cantilena* - v - v

Biſſyllabi cum triſſyllabis iuncti 32. proferunt.

Pyrrichius cum tribracho v v v v v
Pyrrichius cum moloſſo v v - - -
Pyrrichius cum anapeſto v v v v -
Pyrrichius cum dactylo v v - v v
Pyrrichius cum amphibracho v v v - v
Pyrrichius cum amphimacro v v - v -
Pyrrichius cum bachio v v v - -
Pyrrichius cum antibachio v v - - v
Spondeus cum tribracho - - v v v
Spondeus cum moloſſo - - - - -
Spondeus cum anapeſto - - v v -
Spondeus cum dactylo - - - v v
Spondeus cum amphibracho - - v - v
Spondeus cum amphimacro - - - v -
Trochæus cum amphibracho - v v - v
Trochæus cum amphimacro - v - v -
Spondeus cum bachio - - v - -
Spondeus cum antibachio - - - v v
Iambus cum tribracho v - v v v
Iambus cum moloſſo v - - - -
Iambus cum anapeſto v - v v -
Iambus cum dactylo v - - v v
Iambus cum amphibracho v - v - v
Iambus cum amphimacro v - - v -
Iambus cum bachio v - v - -
Iambus cum antibachio v - - - v
Trochæus cum tribracho - v v v v
Trochæus cum moloſſo - v - - -
Trochæus cum anapeſto - v v v -
Trochæus cum dactylo - v - v v
Trochæus cum bachio - v v - -
Trochæus cum antibachio - v - - v

Triſſyllabi cum triſſyllabis poſiti, 54. inde colliguntur.

Tribus cum tribracho v v v v v v
Tribus cum moloſſo v v v - - -
Tribus cum anapeſto v v v v v -
Tribus cum dactylo v v v - v v
Tribus cum amphibracho v v v v - v
Tribus cum amphimacro v v v - v -
Tribus cum bachio v v v v - -
Tribus cum antibachio v v v - - v
Moloſſus cum tribracho - - - v v v
Moloſſus cum moloſſo - - - - - -
Moloſſus cum anapeſto - - - v v -
Moloſſus cum dactylo - - - - v v
Moloſſus cum amphibracho - - - v - v
Moloſſus cum amphimacro - - - - v -
Moloſſus cum bachio - - - v - -
Moloſſus cum antibachio - - - - - v
Anapeſtus cum tribus v v - v v v
Anapeſtus cum moloſſo v v - - - -
Anapeſtus cum anapeſto v v - v v -
Anapeſtus cum dactylo v v - - v v
Anapeſtus cum amphibracho v v - v - v
Anapeſtus cum amphimacro v v - - v -
Anapeſtus cum bachio v v - v - -
Anapeſtus cum antibachio v v - - - v
Dactylus cum tribracho - v v v v v
Dactylus cum moloſſo - v v - - -
Dactylus cum anapeſto - v v v v -
Dactylus cum dactylo - v v - v v
Dactylus cum amphibracho - v v v - v
Antibachius cum anapeſto - - v v v -
Antibachius cum dactylo - - v - v v
Antibachius cum amphibracho - - v v - v
Dactylus cum amphimacro - v v - v -
Dactylus cum bachio - v v v - -
Dactylus cum antibachio - v v - - v
Amphibrachus cum tribus v - v v v v
Amphibrachus cum moloſſo v - v - - -
Amphibrachus cum anapeſto v - v v v -
Amphybrachus cum dactylo v - v - v v
Amphibrachus cum amphibracho v - v v - v
Amphibrachus cum amphimacro v - v - v -
Amphibrachus cum bachio v - v v - -
Amphibrachus cum antibachio v - v - - v
Amphimacrus cum tribus - v - v v v
Amphimacrus cum moloſſo - v - - - -
Amphimacrus cum anapeſto - v - v v -
Amphimacrus cum dactylo - v - - v v
Amphimacrus cum amphibrachio - v - v - v
Amphimacrus cum amphimacro - v - - v -
Amphimacrus cum bachio - v - v - -
Amphimacrus cum antibachio - v - - - v
Bachius cum tribracho v - - v v v
Bachius cum molo v - - - - -
Bachius cum anapeſto v - - v v -
Bachius cum dactylo v - - - v v
Bachius cum amphibracho v - - v - v
Bachius cum amphimacro v - - - v -
Bachius cum bachio v - - v - -
Bachius cum antibachio v - - - - v
Antibachius cum tribus - - v v v v
Antibachius cum moloſſo - - v - - -
Antibachius cum amphimacro - - v - v -
Antibachius cum bachio - - v v - -
Antibachius cum antibachio - - v - - v

Iſti namque pedes, qui hic ſecuntur, cum ſuperius denominatis coniuncti faciunt 124. Pyrrichius, Spondeus, Iambus, Trocheus, Tribrachus, Moloſſus, Anapeſtus, Dactylus, Amphibrachus, Amphimacrus, Bachius, Antibachius, horum ſunt duodecim. Duodecim igitur, & ſedecim, & triginta duo, atque ſexaginta quatuor ſupra ſcriptam ſummam complebunt 12. 16. 32. 64. faciunt.

Mens tenebroſa tumet mortis obſcura tenebris.
Vir humilis, mæſtus, cælum conſcendit ab humo.
Cuius amor maneat, cuius in corde per æuum,
Scientia eſt, ô iuuenis, tibi ſit ſapientia ardor.
Sophia laus animi eſt. ſemper homo diſce ſophiam.
Eſt decus hoc animæ virtus hoc & inditum ordo.
Condite gaza polo ſaccos vacuate gazarum
Aula tenet Chriſtum Chriſti ſpectetur aula.

HRABANI MAVRI, ABBATIS FVLDENSIS, ET ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, DE VNIVERSO Libri XXII.

EPISTOLA RABANI AD LVDOVICVM Regem inuictiſſimum, &c. incipit fœliciter.

DOMINO EXCELLENTISSIMO, ET OMNI HONORE DIGNISſimo, Ludouico Regi, Rabanus viliſſimus ſeruorum Dei ſeruus, æternæ beatitudinis in Chriſto optat ſalutem.

AVDITA bona opinione veſtra, quæ prædicatur per totas prouincias Germaniæ atque Galliæ, & pene in cunctis partibus Europæ crebris laudibus intonat, ſatis exulto, & Domini miſericordiam imploro; quatinus hoc cum bono augmento ad ſalubrem finem peruenire concedat. Ob hoc quippe laboris mei opuſcula, quæ in ſeruitium Chriſti, ipſius largiente gratia, ſacras ſcripturas exponendo; prout potui, expendi, non ſine veſtra communione habere volui: ſed aliquos tractatus, atque commentarios, in diuinos libros conſcriptos, veſtræ venerationi direxi. Nuper quoq; quia vos, quando in præſentia veſtra fui, compertũ vos habere dixiſtis, aliquod opuſculum me nouiter confeciſſe de ſermonum proprietate, & myſtica rerum ſignificatione; quod etiam à mea paruitate poſtulaſtis vobis dirigi: feci libenter, quod petiſtis, & ipſum opus vobis in vigintiduobus libris terminatum tranſmiſi: vt, ſi Serenitati veſtræ placuerit, coram vobis relegi illud faciatis; & ſi aliquid in eo dignum emendatione repertum fuerit, cum veſtris ſagaciſſimis lectoribus, prout ratio dictat, illud emendare curetis. Sunt enim in eo plura expoſita de rerum naturis, & verborum proprietatibus, nec non etiam de myſtica rerum ſignificatione. Quod idcirco ita ordinandum æſtimaui, vt lector prudens continuatim poſitam inueniret hiſtoricam & myſticam ſingularum rerum explanationem: & ſic ſatisfacere quodammodo poſſet ſuo deſiderio, in quo & hiſtoriæ & allegoriæ inueniret manifeſtationem. Vnde mihi non melius aliud videbatur huius operis ſumere initium, quam ab ipſo conditore noſtro, qui omnium rerum eſt caput & principium: quia quicquid naturaliter ſubſiſtit, aut auctor & creator omnium eſt, aut ab eo condita creatura.
Rom. 11. Pſal. 120. *Quia ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia: qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt.* Sic ergo primum de ipſo ſummo bono & vero conditore noſtro: hoc eſt, Patre & Filio & Spirituſancto, vno & ſolo omnipotente Deo, iuxta paruitatem ingenii mei, quantum diuina gratia me poſſe conceſſit, ſcribendo aliqua diſſerui. Poſtea vero de cœleſtibus & terreſtribus creaturis non ſolum de natura: ſed etiam de vi & effectibus earum, ſermonem habere inſtitui: vt lector diligens in hoc opere & naturæ proprietatem iuxta hiſtoriam, & ſpiritualem ſignificationem iuxta myſticum ſenſum ſimul poſita inueniret. Et quia de ſanctis hominibus, qui in veteri & nouo Teſtamento commemorantur, eorumque actionibus myſticis, nec non & de locis, in quibus habitabant, ſilere me non conuenit: nomina ipſorum, ſimul & locorum ex Hebraica lingua in Latinam transferre placuit: vt inde facilius myſticam ſignificationem explanare poſſem. Addidi quoq; in præſenti opuſculo nõ pauca de fide Catholica

tholica & religione chriſtiana: & econtrario de gentilium ſuperſtitione, & hæretico-
rum errore, de philoſophis & magis atque falſis diis, de linguis gentium, de regnis mi-
litum, ciuiumque vocabulis atque affinitatibus; de homine & partibus eius, & reli-
quis animantibus: de lapidibus, lignis & herbis, quæ in terra gignuntur: de variis ar-
tibus atque artificiis & aliis multis: quæ omnia in procemio enumerari longum eſt.
Proinde quod de his poſui, nunc ſufficiat: cæterum autem in capitulis ſingulorum li-
brorum diligentius ea enumerari curaui. Decreui enim hoc totum opus (vt ſupra di-
xi) in viginti duos libros diſpertiri: ſub quo numero vetus teſtamentum legis diuinæ
interpres beatus Hieronymus complexum ſe aſſeruit: ex cuius interpretatione & ex-
poſitione quædam obſcura in hoc opere elucidaui. Tu autem, electe Domine & Re-
gum cariſſime, acceptis his, quæ tibi tranſmiſi, vtere eis, vt decet: & tam tibi, quam il-
lis, qui ſub tuo regimine ſunt conſtituti, ea vtilia eſſe permitte: quatenus tuum bo-
num ſtudium multis proueniat ad ſpiritalem profectum: & fiat tam tibi, quam illis,
ſpiritale exercitium atque cœleſtis gaudij incrementum. Imitare illius ſapientis viri
Sap. 7. exemplum, qui de ſapientiæ laude protulit tale præconium, dicens: *Inuocaui, & ve-
nit in me ſpiritus ſapientiæ: & præpoſui illam regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe dixi in com-
paratione illius: nec comparaui illi lapidem precioſum. quoniam omne aurum in comparatione illius
harena eſt exigua: & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Super ſalutem
& ſpeciem dilexi illam: & propoſui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumen illius.
Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per manus illius. Et
lætatus ſum in omnibus, quoniam antecedebat me iſta ſapientia. Quam ſine fictione didici, & ſi-
ne inuidia communico: & honeſtatem illius non abſcondo. Infinitus enim theſaurus eſt homini-
bus. Quo qui vſi ſunt, participes facti ſunt amicitiæ Dei: quomodo ipſe ſapientiæ dux eſt, & ſa-
pientium emendator. In manu enim illius ſunt & nos & ſermones noſtri & omnis ſapientia, & o-
perum ſcientia & diſciplina. Ipſe enim mihi dedit horum, quæ ſunt, ſcientiam veram: vt ſciam di-
ſpoſitionem orbis terrarum, & virtutem elementorum, initium & conſummationem, & medieta-
tem temporum, viciſſitudinum permutationes & conſummationes temporum, morum mutationes,
& diuiſiones temporum anni curſus, & ſtellarum diſpoſitiones, naturas animalium, & iras beſtia-
rum, vim ventorum, cogitationes hominum, differentias arborum, & virtutes radicum, & quæ-
cunque ſunt abſconſa & improuiſa didici. Omnium enim artifex docuit me ſapientia.* Vnde et-
iam in libro gentium & regum legitur Dominus probaſſe petitionem Salomonis:
qui petiit ab ipſo ſibi dari cor docibile, vt iudicare poſſet populum ſuum, & diſcerne-
3. Reg. 3. re inter bonum & malum. Vbi ita ſcriptum eſt: *Placuit ſermo coram Domino: quod Salo-
mon rem huiuſcemodi poſtulaſſet. & dixit Dominus Salomoni: Quia poſtulaſti verbum hoc, &
non petiſti dies multos, nec diuitias animaſque inimicorum tuorum: ſed poſtulaſti tibi ſapientiam
ad diſcernendum iudicium: Ecce feci tibi ſecundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens & intel-
ligens, intantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit: ſed & hæc quæ non
poſtulaſti dedi tibi, diuitias ſcilicet & gloriam: vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retro
diebus. Si autem ambulaueris in viis meis, & cuſtodieris præcepta mea, & mandata mea, ſicut
ambulauit Dauid pater tuus: longos faciam dies tuos.* Vnde manifeſtum eſt: quod quicun-
que verus eſt amator ſapientiæ, & diligens cuſtos mandatorum Dei, & fidelis execu-
tor voluntatis ipſius vſque in finem: hic habet eum protectorem, in futura vero vita
fideliſſimum boni ſtudii remuneratorem, & gaudii æterni largitorem. Idcirco, Do-
mine mi Rex, ante omnia ſemper ſtudium ſit tibi ad diſcendam ſapientiam diuinam,
ſubiectoſque tibi idipſum agere præcipias: quatenus merito rex nominari poſſis: qui
temetipſum & omnes tibi obedientes ſecundum voluntatem Dei regere, & in viam
veritatis ducere conaris. ſicque fiet vt cum apparuerit Rex regum, & Dominus do-
minorum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ, & congregatæ fuerint ante eum omnes gen-
tes: vt recipiant omnes iuxta meritorum qualitatem: aut præmium, aut pœnam.
tunc tu cum tuis à dextris eius ſtans, audias illam amabilem ſententiam Domini,
Matth. 25. quam ad omnes electos ſuos prolaturus eſt, dicens: *Venite benedicti Patris mei, poſ-
ſidete vobis paratum regnum ab origine mundi.* ſicq; inſertus ſanctorum cætibus ibis cum
eo in vitam æternam, vbi ſimul cum ſanctis angelis lætaberis in conſpectu gloriæ

Digitized by Google

ipſius fœliciter vſque in finem. Maieſtas omnipotentis Dei diu vos hic ſeruet incolumes, & poſtea in cœleſti regni gaudio beatificet ſempiterno.

INCIPIT EPISTOLA RABANI AD HEMMONEM Epiſcopum.

DOMINO REVERENDISSIMO, ET CVM OMNI CARITATIS OFFICIO MERITO VENERANDO ATQVE COLENDO PATRI, HEMMONI Epiſcopo, Rabanus inutilis ſeruorum Dei ſeruus in Chriſto æternam optat ſalutem.

M*EMOR boni ſtudii tui, ſancte Pater, quod habuiſti in puerili atque iuuenili ætate in litterarum exercitio, & ſacrarum ſcripturarum meditatione, quando mecum legebas non ſolum diuinos libros, & ſanctorum patrum ſuper eos expoſitiones: ſed etiam huius mundi ſapientiam, de rerum naturis ſollertes inquiſitiones, quas in liberalium artium deſcriptione, & ceterarum rerum inueſtigatione compoſuerunt. Poſtquam me diuina prouidentia ab exteriorum negotiorum cura abſoluit, teque in paſtoralis curæ officium ſublimauit: cogitabam, quid tuæ Sanctitati gratum & vtile in ſcribendo conficere poſſem: quo haberes ob commemorationem in paucis breuiter annotatum: quod ante in multorum codicum amplitudine, & facunda oratorum locutione diſertum copioſe legiſti. Neque enim mihi ignotum eſt, qualem infeſtationem habeas, non ſolum à paganis, qui tibi confines ſunt, ſed etiam à populorum turbis, quæ per inſolentiam & improbitatem morum tuæ paternitati non paruam moleſtiam ingerunt, & ob hoc frequenti orationi atque aſſiduæ lectioni te vacare non permittunt. Hæc enim omnia mihi ſollicite tractanti venit in mentem, vt iuxta morem antiquorum, qui de rerum naturis & nominum atque verborum etymologiis plura conſcripſere, ipſe tibi aliquod opuſculum conderem, in quo haberes ſcriptum, non ſolum de rerum naturis, & verborum proprietatibus: ſed etiam de myſtica earundem rerum ſignificatione: vt continuatim poſitam inuenires hiſtoricam & myſticam ſingularum expoſitionem. Tu autem, electe Domine & Epiſcoporum cariſſime acceptis his, quæ tibi tranſmiſi, vtere eis, vt decet: & tam tibi, quam illis, qui ſub tuo regimine ſunt conſtituti, vtile eſſe permitte; quatenus tuum bonum ſtudium multis proueniat ad ſpiritalem profectum, & fiat tam tibi, quam illis, ſpiritale exercitium, atq; cœleſtis gaudii incrementum. Imitare illius ſapientis viri exemplum, qui de ſapientiæ laude tale protulit præconium,*
Sap. 7. *dicens*: Inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ: & præpoſui illam regnis & ſedibus, & diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius, nec comparaui illi lapidem pretioſum: quoniã omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua; & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. Super ſalutem & ſpeciem dilexi illam, & propoſui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile eſt lumen illius. Veneruntautem mihi omnia bona pariter cum illa. *Nam & Apoſtolus Paulus*
1. Tim 4. *ſcribens ad Timotheum de doctrina ſapientiæ diuinæ, ad hoc ipſum exhortatus eſt eum, dicens*: Hæc proponens fratribus, bonus miniſter eris Chriſti Ieſu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam aſſecutus es. Præcipe hæc & doce Nemo adoleſcentiam tuam contemnat: ſed exemplum eſto fidelium, in verbo, in conuerſatione, in caritate, in fide, in caſtitate. Hæc meditare, vt profectus tuus manifeſtus ſit omnibus. Attende tibi & doctrinæ, inſta in illis. Hoc enim faciens, & teipſum ſaluum facies, & eos, qui te audiunt. *Vnde decet te nihil aliud præponere meditationi diuinæ legis, & doctrinæ verbi Dei: nec vllo modo debes ea deſerere propter mundanam curam, & ſecularia negocia: quia hæc maximum impedimentum faciunt operi diuino apud eos, qui his abutuntur. Nam (proh dolor) multi inueniuntur huius temporis viri eccleſiaſticis perſonis, qui relicto prædicandi officio, & ſpiritali conuerſatione, in eo ſe magnos æſtimant, ſi terrenis negociis præponantur, & diſceptationibus ſecularium ſæpe interſint: ita vt in eorum conuentibus quaſi arbitres præſideant, & eorum conflictuum iudices fiant. Quod tamen nullo modo Apoſtolus conſentit, qui ait*: Nemo mili-
2. Tim. 2. tans Deo implicet ſe negociis ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit. Nam qui certat in agone
1. Cor. 6. non coronatur, niſi legitime certauerit. *Item alibi ait*: Si quos contemptibiles habetis: hos conſtituite ad iudicandum ſecularia negotia. *Multo melius eſt enim laborare Epiſcopum in doctrina verbi Dei ob ſalutem animarum ſibi commiſſarum: quam in diſponendis & definiendis ciuilibus quæſtionibus, & variis hominum contentionibus vacare, qui propter terrenam cupiditatem lites & rixas inceſſanter mouent, & vnuſquiſque in his alterum ſuperare contendit. Nuſquam enim in ſcripturis ſacris legitur ipſe Saluator, aut diſcipuli eius hoc egiſſe ſiue docuiſſe. Inuenitur tamen in Euangelio ſcriptum: quod quidam homo rogauerit ipſum Mediatorem no-*
Luc. 12. *ſtrum, quod fratri ſuo iuberet, vt diuideret ſecum hereditatem ſuam. Cui ille reſpondit*: O homo, quis conſtituit me iudicem aut diuiſorem inter vos & reliquos? *In quo probauit ſe nolle, doctores Euangelij curis & rixis ſecularium occupari vel intereſſe. Non enim idem officium eſt, Euangelium Chriſti in pulpito Eccleſiæ populo prædicare, & in placito ſecularium lites Forenſes inter rixantes decernere. Hæc ergo cum ſcribantur, mi Domine, nolo, vt æſtimes, me nouam legem viuendi tibi conſtituere: ſed olim à ſanctis viris prolatam ob commemorationem breuiter commemorare. Credo enim te magis velle interno conſpectui conditoris tui ſalubriter placere: quam fauoribus humanis forinſecus inaniter extolli. Ideo quod bene in ſeruitio Dei agere cepiſti, hoc melius ac melius ſemper operando vſque in finem perficere ſatagas: vt in primis & in vltimis conuerſationis tuæ temporibus, Dei ſeruitium perfecte agens, ad cœleſtis præmij plenitudinem feliciter peruenire valeas; quatenus tibi in extremo iudicio ipſe ſum-*
Matth. 25. *mus paterfamilias cum ceteris electis dicat*: Euge ſerue bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam. Intra in gaudium Domini tui.

INCIPIVNT CAPITVLA libri primi.

PRimum de Deo.
Secundum de Filio Dei:
De Spiritu ſancto. 3
De eadem Trinitate. 4
De Angelis. 5

CAPITVLA SECVNDI LIBRI incipiunt.

Primum de hominibus, qui quodam præſagio nomina acceperunt.
Secundum de Patriarchis & ceteris eiuſdem ætatis hominibus.

CAPITVLA TERTII LIBRI incipiunt.

Primum de aliis quibuſdam viris ſiue fœminis, quorum nomina in veteri teſtamento ſcripta leguntur.
De Prophetis. 2

CAPITVLA LIBRI QVARTI incipiunt.

PRimum de his perſonis, quæ ad nouum teſtamentum pertinent: hoc eſt, Euangeliſtis & Apoſtolis.
De martyribus. 2
De eccleſia & ſynagoga. 3
De religione & fide. 4
De clericis. 5
De monachis. 6
De cæteris fidelibus. 7
De hæreſi & ſchiſmate. 8
De hæreſibus Iudæorum. 9
De diffinitionibus rectæ fidei & eccleſiaſticorum dogmatum. 10
De ſacramentis diuinis, vbi quid in his homini gerendum ſit, demonſtratur. 11
De exorciſmo. 12
De ſymbolo. 13
De oratione & ieiunio. 14
De pœnitentia ſatisfactione atque exomologeſi. 15

INCIPIVNT CAPITVLA QVINTI libri.

DE ſcripturis ſanctis, hoc eſt, veteri & nouo Teſtamento. 1
De autoribus eorundem librorum. 2
Breuis annotatio, quæ indicat, quid in ſanctis codicibus contineatur. 3
De bibliotheca. 4
De opuſculorum varietate. 5
De canonibus euangeliorum. 6
De canonibus conciliorum. 7
De cyclo paſchali. 8
De officiis canonicis, & de his, quæ in eccleſia leguntur atque canuntur. 9
De hoſtiis, holocauſtis atque ſacrificiis: & quid eorum ſpecies ſingulæ ſignificent. 10

CAPITVLA LIBRI SEXTI.

De homine & partibus eius. 1

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI SEPTIMI.

DE ætatibus hominis. 1
De generationis proſapia. 2
De ordinibus filiorum. 3
De agnatis & cognatis. 4
De coniugiis. 5
De morte. 6
De portentis. 7
De pecoribus & iumentis. 8

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI octaui.

DE beſtiis. 1
De minutis animantibus. 2
De ſerpentibus. 3
De vermibus. 4
De piſcibus. 5
De auibus. 6
De minutis auibus. 7

CAPITVLA LIBRI NONI.

DE mundo & quatuor plagis ipſius. 1
De atomis. 2
De elementis. 3
De cœlo. 4
De partibus cœli. 5
De ianuis cæli. 6
De cardinibus cæli. 7
De luce. 8
De luminaribus. 9
De ſole. 10
De luna. 11
De ſideribus. 12
De Pleiadibus. 13
De Arcturo. 14
De Orione & Hyadibus. 15
De Lucifero. 16
De veſpere. 17
De aere. 18
De nubibus. 19
De tonitru & fulgure atque coruſcationibus 20
De arcu cæleſti. 21
De igne. 22
De pruina. 23
De carbonibus. 24
De cineribus. 25
De ventis. 26
De aura & altano. 27
De turbine & procella. 28

CAPITVLA LIBRI DECIMI.

DE temporibus. 1
De momentis. 2
De horis. 3
De diebus. 4
De partibus diei. 5
De noctibus. 6
De ſeptem partibus noctis. 7
De tenebris. 8
De hebdomatibus. 9
De menſibus. 10
De viciſſitudinibus temporum quatuor. 11
De anno. 12
De ſeculo. 13
De ſex ætatibus ſeculi. 14
De feſtiuitatibus. 15
De ſabbato. 16
De Dominico die. 17

CAPITVLA VNDECIMI LIBRI incipiunt.

DE diuerſitate aquarum. 1
De mari. 2
De oceano. 3
De mediterraneo. 4
De rubro mari. 5
De abyſſo. 6
De æſtibus & fretis. 7
De lacis & ſtagnis. 8
De fontibus. 9
De fluminibus. 10
De torrentibus. 11
De puteis. 12
De gurgitibus. 13
De pluuiis. 14
De gutta. 15
De niue. 16
De glacie. 17
De pruina & grandine. 18
De rore. 19
De nebula. 20
De diluuiis. 21

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI duodecimi.

De terra. 1

De orbe. 2
De paradiſo. 3
De regionibus. 4
De inſulis. 5
De promontoriis. 6

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI tredecimi.

De montibus. 1
De collibus. 2
De vallibus. 3
De campis. 4
De ſaltibus. 5
De locis. 6
De confragoſis locis. 7
De luſtris ferarum. 8
De lucis. 9
De deſertis locis. 10
De amenis locis. 11
De apricis locis. 12
De lubricis locis. 13
De aeſtiuis locis. 14
De naualibus locis. 15
De litore. 16
De ſpecu. 17
De hiatu. 18
De profundo. 19
De barathro. 20
De Erebi profunditate. 21
De loco Cocyti. 22

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI decimiquarti.

De adificiis publicis. 1
De portis. 2
De viis. 3
De plateis. 4
De cloacis. 5
De foro. 6
De curia. 7
De pretorio. 8
De Gymnaſio. 9
De capitolio. 10
De arcibus. 11
De amphitheatro. 12
De faro. 13
De tabernis. 14
De balneis. 15
De apodyterio. 16
De tabernis. 17
De macello. 18
De carcere. 19
De habitaculis. 20
De adificiis ſacris. 21
De apicibus. 22
De parietibus. 23
De repoſitoriis. 24
De officinis. 25
De munitionibus. 26
De tentoriis. 27
De ſepulchris. 28
De adificiis ruſticis. 39
De agris. 30
De menſuris agrorum. 31
De itineribus. 32

CAPITVLA LIBRI QVINDECIMI incipiunt.

De Philoſophis. 1
De poetis. 2
De Sibyllis. 3
De magis. 4
De paganis. 5
De diis gentium. 6

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI ſedecimi.

De linguis gentium. 1
De gentium vocabulis. 2
De regnorum militiaque vocabulis. 3
De ciuibus & imperiis, militiaq; vocabuli. 4

CAPITVLA LIBRI DECIMISEPTIMI.

De pulueribus & glebis terra. 1
De glebis & aquis. 2
De vulgaribus lapidibus. 3
De lapidibus inſignioribus. 4
De marmoribus. 5
De ebore. 6
De gemmis. 7
De margaritis. 8
De Cryſtallis. 9
De vitro. 10
De metallis. 11
De auro. 12
De argento. 13
De aere. 14
De electro. 15
De ſtagno. 16
De plumbo. 17
De ferro. 18

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI decimioctaui.

De ponderibus. 1
De menſuris. 2
De numero. 3
De muſica & partibus eius. 4
De medicina & morbis. 5

CAPITVLA LIBRI DECIMINONI incipiunt.

De cultura agrorum. 1
De frumentis. 2
De leguminibus. 3
De vitibus. 4
De arboribus. 5
De propriis nominibus arborum. 6
De aromaticis arboribus. 7
De Herbis aromaticis ſiue communibus. 8
De oleribus. 9

CAPITVLA LIBRI VICESIMI INCIPIUNT.

De bellis. 1
De triumphis. 2
De inſtrumentis bellicis. 3
De buccinis & tubis. 4
De armis. 5
De gladiis. 6
De haſtis. 7
De ſagittis. 8
De pharetris. 9
De fundis. 10
De ariete. 11
De clypeis. 12
De loricis. 13
De galeis. 14
De fortis. 15
De Jectaculis. 16
De ludo gymnico. 17
De generibus gymnicorum. 18
De ſaltu. 19
De curſu. 20
De iactu. 21
De virtute. 22
De luctatione. 23

De paleſtra. 24
De agone. 25
De ludis circenſibus. 26
De auguriis. 27
De curru. 28
De equis, quibus curritur. 29
De ſeptem ſpaciis. 30
De equitibus. 31
De peditibus. 32
De coloribus equorum. 33
De theatro. 34
De ferali certamine. 35
De horum execratione. 36
De nauibus. 37
De partibus nauium, & armamentis. 38
De velis. 39
De funibus. 40
De retibus. 41
De fabrorum fornace. 42

CAPITVLA LIBRI VICESIMI PRIMI incipiunt.

DE fabricis parietum. 1
De diſpoſitione. 2
De conſtructione. 3
De venuſtate. 4
De laquearis. 5
De cruſtis. 6
De lithoſtrotis. 7
De plaſtis. 8
De pictura. 9
De coloribus. 10
De inſtrumentis ædificiorum. 1.
De lignariis. 12
De lanificij inuentione. 13
De veſtibus ſacerdotum. 14
De diuerſitate & nominibus veſtimentorum. 15
De proprio quarundam gentium habitu. 16
De palliis virorum. 17
De palliis fœminarum. 18
De ſtratu & reliquis veſtium, quæ in vſu habentur. 19
De lanis & lino. 20
De coloribus veſtium. 21
De inſtrumentis veſtium. 22
De ornamentis. 23
De annulis. 24
De cingulis. 25
De calciamentis. 26

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI viceſimiſecundi.

DE menſis & eſcis. 1
De potu. 2
De vaſis eſcariis. 3
De vaſis potariis. 4
De vaſis vinariis ſiue aquariis. 5
De vaſis oleariis. 6
De vaſis coquinariis & piſtoriis. 7
De vaſis repoſitoriis. 8
De caniſtro. 9
De vaſis luminariorum. 10
De lectis & ſellis. 11
De vehiculis. 12
De reliquis, quæ in vſu habentur. 13
De inſtrumentis ruſticis. 15
De inſtrumentis hortorum. 16
De inſtrumentis equorum. 17

PRimum apud Hebræos Dei nomen *Heli* dicitur: quod alij Deum, alij etymologiam eius exponentes, *ſcyros*, id eſt, *fortem* interpretati ſunt: ideo quod nulla infirmitate opprimitur: ſed fortis eſt & ſufficiens ad omnia perpetranda. Secundum nomen, *Eloim*. Tertium *Eloe*: quod vtrumque in latinum Deus dicitur. Quod nomen in latinum eſt ex Græca appellatione translatum. Nam Deus Græcæ * theos febor dicitur, id eſt, timor. Vnde tractum eſt nomen Dei: quod eum colentibus ſit timor. Deus autem proprie nomen eſt Trinitatis pertinens ad Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Ad quam Trinitatem etiam reliqua, quæ in Deo infra ſunt poſita, vocabula referuntur.

*For. δίος.

Quartum nomen eſt *Sabaoth*: quod vertitur in latinum, *exercituum* ſiue *virtutum*. de quo in Pſalmo ab Angelis dicitur: *Quis eſt iſte Rex gloriæ, Dominus virtutum?* Sunt autem in huiuſmodi ordinatione virtutes multæ: vt Angeli, Archangeli, principatus, & poteſtates, cunctique cœleſtis militiæ ordines: quorum tamen ille Dominus eſt. Omnes enim ſub ipſo ſunt, eiuſque Dominatui ſubiacent.

Pſal. 23.

Quintum nomen eſt *elion*, quod interpretatur in latinum *excelſus*: qui ſuper cœlos eſt: ſicut ſcriptum eſt de eo: *Excelſus Dominus, & ſuper cælos gloria eius.* Excelſus autem dictus pro valde celſus. *Ex* enim pro *valde* ponitur: ſicut *eximius*, quaſi *valde eminens.*

Pſal. 112.

Sextum, *ieie*, id eſt *qui eſt*. Deus enim ſolus, quia æternus eſt, hoc eſt, quia exordium non habet, eſſentiæ nomen tenet. Hoc enim nomen ad ſanctum Moyſen per Angelum eſt delatum. Quærenti enim, quod eſſet nomen eius, qui eum pergere præcipiebat ad populum ex Aegypto liberandum, reſpondit: *Ego ſum, qui ſum. & dices filiis Iſraël: Qui eſt, miſit me ad vos.* tanquam in eius comparatione qui vere eſt, quia incommutabilis eſt, ea, quæ commutabilia ſunt, quaſi non ſint. Quod enim dicitur, *fuit*, non eſt: & quod dicitur, *erit*, nondum eſt. Deus autem tantum *eſſe* nouit: *fuiſſe* & *futurum eſſe* non nouit. Solus autem Pater cum Filio & Spiritu ſancto veraciter eſt: cuius eſſentiæ comparatum eſſe noſtrum, non eſſe eſt. Vnde & in colloquio dicimus: *Viuit Deus*. qui eſſentia viuit, quam mors non habet. Septimum *adonai*, quod generaliter interpretatur, *Dominus*: quo dominetur creaturæ cunctæ: vel quod creatura omnis dominatui eius deſeruiat. Dominus ergo & Deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod timeatur à cunctis. Octauum *ia*, quod in Deo tantum ponitur: quod etiam in *alleluia* in nouiſſima ſyllaba ſonat Nonum, *tetragrammaton*, hoc eſt *quatuor literarum*: quod proprie apud Hebræos in Deo ponitur: *iod, he, vau, he*: id eſt duabus ia: quæ duplicata ineffabile illud & glorioſum nomen Dei efficiunt. Dicitur autem *ineffabilis*: non quia dici non poteſt: ſed quia finiri ſenſu & intellectu humano nullatenus poteſt. & ideo quia de eo, nihil digne dici poteſt, ineffabilis eſt Decimum *ſaddai*, id eſt, *omnipotens*. Vocatur autem omnipotens, eo quod omnia poteſt: ſed & à faciendo, quod vult, non à patiendo, quod non vult. Quod ſi ei accederet, nequaquam omnipotens eſſet. Facit enim quod vult: & inde omnipotens. Item omnipotens, quod ipſius ſunt omnia, quæ * vbi ſunt. Solus enim totius mundi habet imperium. Dicuntur autem & alia quædam in Deum ſubſtantialiter nomina: vt immortalis, incorruptibilis, incommutabilis, & æternus. Vnde & merito cunctæ præponitur creaturæ. Immortalis, ſicut de eo ſcriptum eſt: *Qui ſolus habet immortalitatem*: quia in eius natura nulla eſt commutatio. Nam omnis mutabilitas non inconuenienter mortalitas dicitur: ſecundum quod & anima dicitur mori; non quia in corpus vel in aliquam alteram ſubſtantiam mutatur & vertitur: ſed in ipſa ſua ſubſtantia. quicquid alio modo nunc eſt, aut fuit ſecundum id, quod deſtitit eſſe, quod erat mortalis, vtique deprehenditur. ac per hoc Deus ſolus dicitur immortalis: quia ſolus incommutabilis, incorruptibiliſque appellatur: quia corrumpi & diſſolui non poteſt, nec diuidi. Quicquid enim capit diuiſionem, & interitum capit. Ille nec diuidi poteſt, nec interire: inde incorruptibilis eſt. Incommutabilis eſt: quia ſemper manet, & mutari neſcit: nec perficit, quia perfectus eſt: nec deficit, quia æternus eſt. Æternus eſt: quia ſine tempore eſt: non enim habet initium, neque finem. Hinc & ſempiternus, eo quod ſit ſemper æternus. A quibuſdam autem æternus ab æthere creditur dictus: quomodo cœlum ſedes eius habetur. Vnde eſt illud: *Cælum cæli Domino.* Et hæc iſta quatuor vnum ſignificant.

Exod. 3.

For. vbique.

1. Tim. 6.

Pſ. 113.

ficant. Nam vna eademq; res dicitur, ſiue dicatur æternus
Deus, ſiue immortalis, ſiue incorruptibilis, ſiue immu-
tabilis. Nam inuiſibilis Deus dicitur, quia nunquam per
ſubſtantiam ſuam apparuit oculis mortalium Trinitas,
niſi per ſpeciem ſubiectæ creaturæ, eiuſdemque corpo-
reæ. Nam nemo poteſt ipſam manifeſtationem eſſen-
tiæ Dei videre & viuere, ſicut & dictum eſt Moyſi. Vn-
Ioan.1. de & Dominus in Euangelio ait : *Deum nemo vidit vn-
quam.* Inuiſibilis enim res eſt : ideoque non oculo, ſed
corde quærendus eſt. Impaſſibilis : quod nullis per-
turbationibus afficitur, quibus fragilitas humana ſuc-
cumbit. Non enim attingunt eum vllæ paſſiones : vt
libido, iracundia, cupiditas, timor, mœror, inuidia, &c.
quibus mens humana turbatur. Sed cum dicitur Deus
iraſci, aut zelare, aut dolere : noſtro vſu dicitur. Apud
Deum enim eſt perturbatio nulla : apud quē tranquilli-
tas ſumma eſt. Simplex autem dicitur, ſiue non amit-
tendo, quod habet : ſeu quia non aliud eſt ipſe, & aliud,
quod in ipſo eſt : ſicut in homine, cuius aliud eſt *eſſe*, &
aliud *ſapere* : nam & eſſe poteſt, & ſapiens non eſſe. De-
us habet eſſentiam : habet & ſapientiam : ſed qnod ha-
bet, hoc eſt : & omnia vnus, ae proinde ſimplex eſt :
quia non in eo aliquid accedere poteſt. Sed & quod
eſt, & quod in ipſo eſt, eſſentialiter eſt ; excepto, quod
relatiue ad quamcumque perſonam eſt. Summe bonus,
quia incommutabilis eſt : creatura vero bonum, ſed non
ſummum eſt, quia mutabilis eſt : & dum ſit quidem bo-
num, non tamen eſſe poteſt & ſummum. Incorpore-
us autem vel incorporalis ideo dicitur Deus, vt ſpiritus
credatur vel intelligatur eſſe, non corpus. Nam dum
dicitur ſpiritus, eius ſignificatur ſubſtantia. Immenſus,
quod cuncta concludat, & ipſe à nullo concludatur : ſed
omnia intra eius omnipotentiam coartentur. Perfectus
dicitur, quia nihil ei poteſt adici & tamen de conſum-
matione alicuius facti perfectio dicitur. Deus autem qui
non eſt factus, quomodo eſt perfectus. Sed hoc voca-
bulum de vſu noſtro ſumpſit humana inopia, ſicut & re-
liqua verba, quatenus id, quod ineffabile eſt, vtcum-
que dici poſſit : quomodo Deo nihil digne humanus
ſermo dicit, ſicut ſunt & alia. Creator dictus pro totius
mundi rebus ab ipſo creatis. Nihil enim eſt, quod non
originem à Deo traxerit. Ipſe & vnus, quia diuidi non
poteſt : vel quia nihil aliud eſſe poteſt, quod tantundem
capiat poteſtatis. Hæc igitur, quæ de Deo dicta ſunt,
ad totam pertinent Trinitatem, propter vnam & coæ-
ternam ſubſtantiam, ſiue in Patre. ſiue in Filio eius vni-
genito : in forma autem Dei, ſiue in Spiritu ſancto, qui
vnus eſt Spiritus Dei Patris, & Filij eius vnigeniti. Sunt
& quædam vocabula ex vſu noſtro ad Deum ſumpta
de membris noſtris, ſiue de inferioribus : qui in pro-
pria natura inuiſibilis & incorporeus eſt : pro efficien-
tibus tamen cauſarum in ipſo, rerum ſpecies aſſcribun-
tur : vt more locutionis noſtræ facilius ſeipſum inſinuet :
vt quia omnia videt, dicatur oculus ; & propter quod au-
dit omnia : dicatur auris : pro eo autem quod auertitur,
ambulat : pro eo quod exſpectat, ſtat. Sic in cæteris ho-
rum ſimilibus ab humanis mentibus trahitur ſimilitu-
do ad Deum : ſicut eſt obliuiſcens & memorans. Hinc
Eſai. 14. eſt, quod Propheta dicit : *Iurauit Dominus exercituum per
animam ſuam* : non quod Deus animam habeat : ſed quod
noſtro narrat affectu. Nam & facies Dei in ſcripturis
ſanctis, non caro, ſed diuina cognitio intelligitur, ea-
dem ratione, qua per faciem conſpectam quiſque co-
Pſal. 68. gnoſcitur. Hoc enim in oratione dicitur Deo : *Oſten-
de nobis faciem tuam.* Ac ſi diceretur : *Da nobis cognitionem
tuam.* Sic & veſtigia Dei dicuntur, quod nunc Deus
per ſpeculum cognoſcitur. Ad perfectum vero omni-
potens reperietur, dum in futuro facie ad faciem qui-
buſque electis præſentabitur : vt ipſam ſpeciem contem-
plentur, cuius nunc veſtigia comprehendere conan-
tur, hoc eſt, quem videre per ſpeculum dicuntur. Nam
& ſitus, & habitus, & locus, & tempus in Deo non pro-
prie : ſed per ſimilitudinem translate dicuntur. Sede-
re quippe ſuper cherubin dicitur, quod eſt ad ſitum : &
abyſſo tanquam veſtimento amictus, quod eſt ad habi-
tum : *& anni tui non deficient* : quod ad tempus pertinet. *Pſal. 101.*
Et ſi aſcendero in cælum, tu illic es : quod ad locum manet. *Pſal. 138.*
Nam & in Propheta plauſtri portantes fænum ſpecies
ad Deum ducitur. Et hæc omnia per figuram dicuntur
Deus : quod nihil horum ad proprietatem ſubſtantiæ e-
ius pertinet.

Et quia (ſicut diximus) membra humana & habi-
tus atque affectus humani per figuram Deo adſcribun-
tur : breuiter ea, quæ de his ſcripta recolimus, annota-
mus. Caput Domini ipſa diuinitas : eo quod principi-
um & creator ſit omnium rerum. Capilli autem Do-
mini candidi in propheta Daniele ſcribūtur : eo quod an- *Dan. 7.*
tiquus ſit dierum. Oculi * Deum inſpectio diuina : ** Domini.*
eo quod omnia videat. vt eſt illud in Apoſtolo : *Omnia *Heb. 4.*
enim nuda & aperta ſunt oculis eius.* Palpebræ * Deum oc- ** Domini.*
culta & ſpiritualia in diuinis præceptis myſteria : vt eſt *Pſal. 10.*
in Pſalmo : *Palpebra eius interrogant filios hominum*, hoc
eſt, *probant filios hominum.* Odoratus Domini, delecta-
tio eius in moribus ſiue operibus ſanctorum : vt in Ge-
neſi : *Odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis.* Os Do- *Gen. 8.*
mini filius eius vel ſermo ad homines : vt in Pſalmo : *Os
Domini locutum eſt.* Et alibi : *Os Domini ad iracundiam pro-* *Eſai. 1.*
uocauerunt. Lingua Domini ; Spiritus eius ſanctus : vt *Thr. 1.*
in Pſalmo : *Lingua mea calamus.* Facies Domini, oſten- *Pſal. 44.*
ſio eius per Filium eius ad homines : vt in Exodo : *Fa-
cies mea præcedet te.* & in Pſalmo : *Facies Domini dimiſit eos.* *Exod. 33.*
Verbum Domini, Filius : vt in Pſalmo : *Eructauit cor* *Pſ. 44.*
meum verbum bonum. Brachium Domini, Filius, per quem
omnia operatus eſt : vt in Propheta Eſaia : *Et brachium Do-* *Eſai. 53.*
mini cui reuelatum eſt. Dextra Dei, id eſt, Filius : vt in
Pſalmo : *Dextera Domini fecit virtutem.* Item dextera Do- *Pſal. 117.*
mini, gloria, ſiue beatitudo perpetua : ſicut in Euange-
lio de Filio dicitur : *Sedet ad Dexteram Dei.* Rurſum dex- *Marc. 16.*
tera Dei, electi omnes : vt in Deuteronomio : *In dextera* *Deut. 33.*
eius ignea lex. Alæ Domini, protectio diuina : vt in Pſal-
mo : *In vmbra alarum tuarum ſperabo.* Scapulæ Domini, *Pſ. 56.*
diuina patientia : qua portare dignatur infirmos : vt in
Deuteronomio : *Suſcepit eos, & ſuppoſuit ſcapulis ſuis.* Ma- *Deut. 32.*
nus Domini, diuina operatio. vt in prophetia : *Non-* *Eſai. 66.*
ne manus mea fecerunt hæc omnia ? Digitus Domini, Spi-
ritus ſanctus, cuius operatione tabulæ legis in Exodo
ſcriptæ referuntur : & in Euangelio : *Si in digito Dei eii-
cio dæmonia.* Digiti Domini, legislator, Moyſes, ſi-
ue Prophetæ : vt in Pſalmo : *Videbo cælos*, hoc eſt, le- *Pſ. 8.*
gis libros, & Prophetarum, *opera digitorum tuorum.* Sa-
pientia, Dei Filius. In Apoſtolo : *Chriſtus Dei virtus, &* *1. Cor. 1.*
Dei ſapientia. Et in Salomone : *Sapientia Domini attingit à* *Sap. 8.*
fine vſque ad finem fortiter. Vterus Domini, ſecretum di-
uinitatis : ex quo filium protulit : vt in Pſalmo : *Ex vte-* *Pſ. 109.*
ro ante luciferum genuite. Pedes Domini, ſtabilitas æter-
nitatis : vt in Pſalmo : *Et caligo ſub pedibus eius.* Thronus, *Pſal. 17.*
Domini, Angeli, ſiue ſancti, vel ipſa regnandi poteſtas : vt
in Pſalmo : *Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi.* Sedes Domi- *Pſal. 118.*
ni, id eſt, quod ſupra, Angeli vel ſancti : quod in his
Dominus ſedeat : vt in Pſalmo : *Deus ſedet ſuper ſedem* *Pſ. 46.*
ſanctam ſuam. Deſcenſus Domini, viſitatio eius ad ho-
mines : ſicut in Michea : *Ecce Dominus egredietur de loco* *Mich. 1.*
ſuo, & deſcendet conculcans extrema terræ. Item in malam
partem : vt in Geneſi : *Deſcendit Dominus, vt videret tur-* *Gen. 11.*
rim. Aſcenſus Domini, eleuatio hominis aſſumpti à
terra ad cœlos : vt eſt in Pſalmo : *Qui aſcendit ſuper cæ-* *Pſal. 34.*
los cælorum ad orientem. Stare Domini, patientia di-
uinitatis, per quam peccatores ad pœnitentiam ſuſti-
net : ſicut in Abacuc : *Stetit & menſus eſt terram.* & in Eu- *Abac. 3.*
angelio : *Stetit Ieſus, & iuſſit eum vocare ad ſe*, hoc eſt, cæ- *Marc. 10.*
cum. Tranſitus Domini, carnis aſſumptio : per quam
naſcendo, moriendo, reſurgendo, in cœlos aſcen-
dendo, quendam tranſitum fecit. In cantico cantico-
rum : *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* *Cant. 2.*
Greſſus Domini, aduentus vel viſitatio eius. Viæ
Domini, operatio diuinitatis : ſicut in Iob pro dia-
bolo : *Ipſe eſt principium viarum Dei.* Item viæ Do- *Iob. 40.*
mini, præcepta Domini vt in Oſee : *Quomodo recta* *Oſe. 14.*
via Domini, & iuſti ambulant in eis. Veſtigia Domi-
ni, operum ſecretorum ſigna : vt in Pſalmo : *Et ve-* *Pſal. 76.*

ſtigia

Digitized by Google

ſtigia tua non cognoſcentur. Cognitio Domini: quod co-
gnoſcentes nos faciat. Vnde dicit ad Abraham: *Nunc*
Gen. 22. *cognoui, quod timeas Deum*, hoc eſt, cognoſcere te feci. Ne-
ſcire Deum, reprobare eſt: vt in Euangelio: *Neſcio vos.* Re-
Matth. 7. cordatio Domini, miſericordia eius, per quam reſpicit &
miſeretur, cui vult: ſicut in Geneſi: *Recordatus eſt Dominus*
Gen. 8. *Noe.* Et alibi: *Recordatus eſt Dominus populi ſui.* Pœniten-
Pſal. 77. tia Domini rerum mutatio: ſicut in libro regum: *Pœnitet*
1. Reg. 15. *me, quod conſtituerim Saul regem.* Ira & furor Domini, vl-
tio diuinitatis in peccatores ſecundum vindictam pati-
entis: non ſecundum æquitatem iudicantis: vt in Pſalmo:
Pſal. 2. *In ira ſua & in furore ſuo conturbabit eos.* Dormire Domini
eſt, dum in quorundam hominum cordibus fides eius
minime vigilat: vt in Pſalmo: *Exurge, quare obdormis Domi-*
Pſ. 43. *ne?* Vigilia Domini, in electorum ſuorum cuſtodia per
præſcientiam diuinitatis ſemper adeſſe: vt in Pſalmo: *Ec-*
Pſ. 120. *ce non dormitabit neque obdormiet.* Sedere Dominum, re-
Pſ. 46. gnare eſt: vt in Pſalmo: *Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.*
Scabellum Domini, homo aſſumptus à Verbo, vel ſan-
Pſal. 98. cti eius à quibuſdam putantur: vt in Pſalmo: *Adorate ſca-*
bellum pedum eius, quoniam ſanctum eſt. Item ſcabellum eſt
Pſ. 109. humiliatorum ſubiectio: vt in Pſalmo: *Donec ponam ini-*
micos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ambulatio Domini,
declaratio diuinitatis in operibus electorum ſuorum:
Leu. 26. vt in Propheta: *Et inambulabo in illis, & ero illorum Dominus.*
Tuba Dei, vox manifeſta: vt in Apoſtolo: *In iuſſu & in vo-*
1. Theſſ. 4. *ce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo.*

Capit. II.

De Filio Dei.

MVltis etiam modis Chriſtus in ſcripturis inuenitur
diuinis. Nam ipſe Dei Patris vnigenitus eſt filius,
qui dum eſſet æqualis Patri, propter ſalutem noſtram,
formam ſerui accepit. Proinde quædam nomina in illo
ex diuinitatis ſubſtantia, quædam ex diſpenſatione ſuſce-
ptæ humanitatis aſſumpta ſunt. Chriſtus namque Græ-
cè à Chriſmate appellatus eſt: hoc eſt, *vnctus.* Sacerdotes
ergo & reges apud Iudæos ſacra vnctione in veteri teſta-
mento vngebantur. & ideo Chriſtus vnctus appellatur:
qui rex & ſacerdos eſt: qui non oleo materiali: ſed oleo
lætitiæ, hoc eſt, Spiritu ſancto eſt vnctus præ omnibus
participibus ſuis. Chriſtus vero Hebraice Meſſias dici-
tur. Ihesus Hebræum, Græce ſoter, latine ſalutaris, vel
ſaluator interpretatur: pro eo quod cunctis gentibus
ſalutifer venit. Emanuel ex Hebræo in latinum ſignifi-
cat nobiſcum Deus: ſcilicet quod per virginem natus
Deus hominibus in carne mortali apparuit. Deus dici-
tur propter vnitam cum Patre ſubſtantiam: Dominus
propter ſeruientem ſibi creaturam: Deus autem & ho-
mo, quia verbum & caro. Vnigenitus autem vocatur per
diuinitatis excellentiam: quia ſine fratribus. Primogeni-
tus per ſuſceptionẽ hominis: in qua per adoptionem gra-
tiæ habere fratres dignatus eſt: quib. eſſet primogenitus.
Homouſios patri ab vnitate ſubſtantiæ appellatur. Sub-
ſtanta enim vel eſſentia Græce vſia dicitur: homôs, vnum.
Vtrumq; n. coniunctum ſonat vna ſubſtantia. Principiũ
eo, quod ab ipſo ſunt omnia, & quia ante eum nihil eſt.
Finis, vel quia dignatus eſt in fine ſeculorum humiliter
in carne naſci & mori: vel quia quicquid agimus, ad il-
lum referimus: & cum ad illum peruenerimus; vltra,
quod quæramus, non habemus. Os Dei eſt, quia ver-
bum eſt eius. Nam ſicut proverbis, quæ per linguam
fiunt, ſæpe dicimus illa vel illa lingua: ita pro Dei verbo
ponitur os: quia mos eſt, vt ore verba formentur. Ver-
bum autem ideo dicitur, quia per eum omnia Pater con-
didit ſiue iuſſit. Veritas, quia non fallit: ſed tribuit, quod
promiſit. Vita, quia omnia viuificat. Imago dicitur pro-
pter parem ſimilitudinem Patris. Figura: quod ſuſcipi-
ens formam ſerui per operum virtutumque ſimilitudi-
nem Patris in ſe imaginem atque immenſam magnitudi-
nem deſignauit. Manus Dei eſt: quod omnia per ipſum
facta ſunt. Hinc & dextera propter effectum operis to-
tius creaturæ, quæ per ipſum formata eſt. Brachium:
quod ab ipſo omnia continentur. Virtus: quod omnem
Patris poteſtatem in ſemetipſo habeat, & omnia po-
teſt. Sapientia: quod ipſe reuelet myſteria ſcientiæ, &
arcana ſapientiæ. Splendor, propter quod manifeſtat.
Lumen, quia illuminat. Lux, quia ad veritatem contem-
plandam cordis oculos reſerat. Sol, quia illuſtrator. O-
riens, quia luminis fons, & quod oriri nos faciat ad vitã
æternam. Fons: quia rerum origo eſt, vel quod faciat ſi-
tientes. Ipſe quoque a, & o: quia initium & finis. Para-
clitus, id eſt, aduocatus: quia pro nobis intercedit apud
Patrem: & ad culpas noſtras remouendas curam gerit.
Sponſus, quia de cœlo deſcendens adhæſit eccleſiæ, vt
eſſent duo in carne vna. Angelus dicitur propter an-
nunciationẽ paternæ ac ſuæ voluntatis. Vnde & apud Pro
phetam magni conſilij angelus legitur: dum ſit Deus &
Dominus angelorum. Miſſus dicitur: quia Verbum ca-
ro factum eſt. Homo dicitur: quia incarnatus eſt. Me-
diator: quia de morte ad vitam nos perduxit. Prophe-
ta quod futura reuelauit. Sacerdos: quod pro nobis ho-
ſtiam ſe obtulit. Paſtor: quia cuſtos eſt: Magiſter: quia
oſtenſor. Nazaræus vero à loco Nazaret. A merito, id
eſt, ſanctus, ſiue mundus, quia peccatum non fecit. Si-
quidem & de aliis inferioribus rebus nominum ſpecies
ad ſe trahit Chriſtus, vt facilius intelligatur. Dicitur au-
tem panis, quia caro. Vitis: quia ex ſanguine ipſius re-
dempti ſumus. Flos: quia electus. Via: quia per ipſum
ad Deum imus. Oſtium: quia per ipſum ad Deum ingre-
dimur. Mons: quia fortis. Petra: quia firmitas eſt cre-
dentium. Lapis angularis: vel quia duos parietes edi-
uerſo, id eſt. de circumciſione & præputio, in vnam fa-
bricam eccleſiæ iungit: vel quod pacem Angelis & ho-
minibus in ſe facit. Lapis offenſionis: quia veniens hu-
milis, offenderunt in eum increduli homines, & factus
eſt petra ſcandali. Fundamentum autem ideo vocatur:
quia fides in eo fundata eſt: vel quia ſuper eum Catholi-
ca Eccleſia conſtructa eſt. Agnus dicitur propter inno-
centiam. Ouis propter manſuetudinem. Aries pro-
pter principatum. Hædus propter ſimilitudinem carnis
peccati. Et vitulus pro eo quod pro nobis eſt immola-
tus. Leo pro regno & fortitudine. Serpens pro mor-
te & ſapientia. Idem & vermis: quia reſurrexit. Aqui-
la pro eo quod poſt reſurrectionem ad aſtra remeauit.
Nec mirum ſi vilibus ſignificationibus figuretur: qui vſ-
que ad noſtrarum paſſionum ſeu carnis contumelias de-
ſcendiſſe cognoſcitur, qui dum ſit Dei Patris coæternus
ante ſecula filius, poſtquam venit plenitudo temporis,
propter ſalutem noſtram formã ſerui accepit, & factus
eſt filius Dei filius hominis. Vnde quædam de illo in ſcri-
pturis ſecundum formam Dei: quædam ſecundum for-
mam ſerui dicuntur. Quorum exempli gratia duo: quæ-
dam commemorantur, vt ſingula ad ſingula referantur.
Secundum formam enim Dei de ſeipſo dicit: *Ego & Pater* Ioan. 10.
vnum ſumus. Secundum formam hominis dicit: *Pater ma-*
ior me eſt. Homines autem minus intelligentes: quid & Ioan. 13.
ad quid dicantur: ea quæ propter formam ſerui dicta
ſunt, volunt transferre ad formam Dei: & rurſus ea, quæ
dicta ſunt ad formam Dei, vt ad ſe inuicem perſonæ refe-
rantur, volunt nomina eſſe naturæ atque ſubſtantiæ: &
faciunt errorem in fide. Sic enim Dei filio coniuncta eſt
humana natura: vt ex duabus ſubſtantiis fieret vna per-
ſona. Solus igitur homo pertulit crucem: ſed propter
vnanitatem perſonæ & Deus dicitur pertuliſſe. Hinc
eſt, quod ſcribitur: *Si enim cognouiſſent, nunquam Deum glo-* 1. Cor. 2.
riæ crucifixiſſent. Filium enim Dei crucifixum fatemur,
non ex virtute diuinitatis, ſed ex infirmitate humanita-
tis: non ex ſuæ naturæ permanſione: ſed ex noſtræ ſuſce-
ptione.

Inueniuntur ergo membra corporalia ipſo Filio Dei
aſſcribi: necnon & habitus corporis, de quo iam ſupra
aliqua poſuimus, & adhuc alia ſubiiciemus. Nam caput
Chriſti Deus eſſe in Apoſtolo legitur, & caput eccleſiæ 1. Cor. 11.
Chriſtus: vt eſt illud: *Nam caput mulieris eſt vir: caput au-*
tem viri Chriſtus, caput vero Chriſti eſt Deus. Corpus quidem
Chriſti ſancta eſt Eccleſia: ſicut etiam idem Apoſtolus
oſtendit. Capilli namque Chriſti candidi multitudinem
ſanctorum dealbatorum in Apocalypſi exprimunt, vbi

Digitized by Google

Apoc.1. ſcriptum eſt: *Caput autem eius & capilli erant candidi, tan-*
quam lana alba, & tanquã nix. Antiquitas & immortalitas
maieſtatis in capitis candore oſtenditur. Cui præcipue
iuſti quique velut capilli adhærentes, propter oues ad
dexteram futuras inſtar lanæ, & propter dealbatorum
innumerabilem turbam & electorum è cœlo datorum,
inſtar niuis effulgent. Oculi Chriſti præcepta ſunt Eu-
Gen.49. angelica. Vnde in Geneſi legitur: *Pulchriores ſunt ocu-*
li eius vino, hoc eſt, veteris legis doctrinis. Item ocu-
li Chriſti Doctores ſunt: per quos Eccleſia videt, quæ
Cant.5. recta ſunt, vt eſt illud in Cantico Canticorum: *Oculi e-*
ius, ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum. Qui bene, colum-
bæ, propter ſimplicitatem, & riuulis aquarum, propter
chariſmata diuina comparantur. Dentes Chriſti Apo-
ſtoli ſunt, & prædicatores noui teſtamenti. Vnde ſcri-
Gen.49. ptum eſt: *Dentes eius lacte candidiores.* Qui præcidunt ab
erroribus homines, & eos quaſi comedendo in Chri-
ſti corpus transferunt. Nomine autem lactis doctrina
legis ſignificatur. Lingua Chriſti Euangelicus ſermo
Pſal.21. eſt. *Lingua mea adhæſit faucibus meis.* Fauces Chriſti præ-
dicatores ſunt Euangelij. Nam de gutture illius ita legi-
Cant.5. tur in Cantico Canticorum: *Guttur illius ſuauiſſimum*
eſt. In gutture interna dulcedo verborum illius memo-
ratur: quam qui ſapit, non eſurit. Labia Chriſti, an-
Cant.5. nunciatores verbi: vt in Cantico Canticorum: *Labia il-*
lius diſtillantia myrrham primam. Barba CHRISTI ho-
mo aſſumptus à Verbo, vel perfecti omnes: vt eſt in Pſal-
Pſal.132. mo: *Sicut vnguentum in capite: quod deſcendit in barbam Aa-*
ron. Manus CHRISTI, operarij iuſtitiæ, ad omne o-
pus bonum parati. vt eſt illud in Cantico Canticorum:
Cant 5. *Manus eius tornatiles aureæ. Digiti mei pleni ſunt myrrha.* In
manibus enim opera, in digitis diſcretio deſignatur, in
myrrha continentia & paſſiones, quæ tunc probatiſſi-
ma eſt: cum ſolummodo pro charitate Dei & proximi,
vel continentia vel paſſiones fiunt. Dextera Domini,
teſtamentum nouum: ſiniſtra, vetus. Item dextera, bea-
titudo perpetua: ſiniſtra, vita præſens: ſicut in Canti-
Cant.2.8. co Canticorum Eccleſia dicit: *Læua eius ſub capite meo, &*
dextera eius amplexabitur me. Item dextera, electi: ſiniſtra,
Matth.25. reprobi omnes. vt in Euangelio: *Statuet oues à dextris,*
Hœdos autem à ſiniſtris. Vbera CHRISTI, Euangelica
Cant.1. doctrina: vt in Cantico Canticorum: *Meliora ſunt vbe-*
ra tua vino. Mamillæ Domini, duo teſtamenta. Vnde
Apoc.1. legitur in Apocalypſi: *Et zona aurea circa mamillas.* Ven-
ter CHRISTI, lauacrum regenerationis, ex quo ele-
ctos ſuos per adoptionis gratiam in filios generat. Hinc
Cant.5. in Cantico Canticorum dicitur: *Venter tuus eburneus.* In-
teſtina Domini. ſecretum diuinitatis, ſiue in ſacra ſcri-
ptura occulta Sacramenta. Hinc in Exodo ſcriptum eſt:
Exod.12. *Caput cum pedibus & inteſtinis vorabitis.* Crura eius, Apo-
ſtoli vel cæteri prædicatores totum Eccleſiæ corpus
Cant.5. ſuſtinentes: de quo in Cantico Canticorum dicitur: *Cru-*
ra eius ſicut columnæ marmoreæ. Pedes Domini, aſſum-
ptus homo à Verbo, vel Sancti Apoſtoli. De quo in
Deut.33. Deuteronomio ſcriptum eſt: *Qui appropinquant pedibus*
Pſ.131. *eius, accipient de doctrina illius.* Et in Pſalmo: *Adorabimus*
in loco, vbi ſteterunt pedes eius. Oſſa CHRISTI, fortes in
Eccleſia, quæ eſt corpus eius. De quo in Pſalmo ſcri-
Pſ.21. ptum eſt. *Diſperſa ſunt omnia oſſa mea.* Carnes CHRI-
Pſ.26. STI infirmi in Eccleſia: de quo dicit in Pſalmo: *Dum*
appropinquant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas. Ve-
ſtimenta Domini, caro aſſumpta. Vnde in Ezechie-
Ezech.9. le Propheta ſcriptum eſt: *Ecce vir veſtitus lineis*, id eſt, car-
ne munda. Item veſtimenta CHRISTI, electi omnes:
Iob 40. vt in Iob: *Circunda tibi decorem tuum, & ſpecioſis indue-*
re veſtibus. Tunica CHRISTI, eius Eccleſia, cuius figu-
ram tunica illa habuit: de qua in Euangelio ſcribitur:
Ioan.19. *Non ſcindamus illam: ſortiamur de illa, cuius ſit.* Stola CHRI-
STI, caro aſſumpta, paſſionis vino mundata. Hinc in
Gen.49. Geneſi ſcriptum eſt: *Lauabit vino ſtolam ſuam.* Vnde pal-
lium CHRISTI, ſancta Eccleſia, eius aſperſa cruore.
Ibid. Vnde & ſupra: *In ſanguine vuæ pallium ſuum.* Lumbare
Domini, populus Iudæorum, ſuperbiæ vitio putrefa-
Ierem.7. ctum. De quo in Iheremia ſcriptum eſt: *Sicut lumba-*
re adhæret corpori, ſic applicaui populum iſtum ad me, dicit Do-
minus. Cingulum CHRISTI, iuſtitia ſiue fides eius.
Hinc in Eſaia legitur: *Iuſtitia cingulum lumborum eius, & fi-* Eſa.11.
des cinctorium renum eius. Calciamenta Domini myſteri-
um incarnationis, de quo Iohannes Baptiſta in Euan-
gelio ait: *Cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corri-* Luc.3.
giam calciamenti eius.

CAPIT. IIII.

De Spiritu ſancto.

SPIRITVS ſanctus ideo prædicatur Deus, quia ex
Patre Filioque procedit, & ſubſtantiam eius habet.
Neque enim aliud de Patre procedere potuit, quam
quod ipſe eſt Pater. Spiritus ſanctus autem dictus eſt ſe-
cundum id, quod ad aliquid refertur. Sicut enim rela-
tiue Pater & Filius dicuntur: ita & Spiritus ſanctus ad
Patrem & Filium quodammodo relatiue dicitur, quia
Patris & Filij Spiritus eſt: ſed ipſa relatio Spiritus ſancti
non ita reciprocatione conuerti poterit; ſicut Pater &
Filius. Nam Pater Filij Pater dicitur, & Filius Patris * * Filius.
dicitur: Spiritus ſanctus vero vniformiter dicitur ad
Patrem & Filium: quia Patris & Filij Spiritus eſt. Di-
cimus enim Spiritum ſanctum, ſpiritum Patris: ſed non
viciſſim dicimus Patrem Spiritus ſancti, ne Filius e-
ius intelligatur Spiritus ſanctus. Item dicimus Spiri-
tum ſanctum, Spiritum Filij: ſed non dicimus Filium
Spiritus ſancti: ne Pater eius intelligatur Spiritus ſan-
ctus. Dicitur & idem Spiritus donum Dei: quia De-
us donator doni ſui eſt. In quibus nominibus circum-
ferri poteſt viciſſim relationis regula: vt ſic dicatur do-
nator doni, & donum donatoris: quia in his vocabulis
potuit inueniri vſitata huic categoriæ, quæ dicitur ad a-
liquid, circumlatio. Ergo hoc donum Dei, id eſt, Spi-
ritus ſanctus, qui de Patre & Filio æqualiter procedit
ineffabilis, quædam Patris Filiique communio eſt: &
ideo fortaſſe ſic appellatur, quia Patri & Filio poteſt ea-
dem appellatio conuenire. Nam hoc ipſe proprie di-
citur, quod illi communiter dicuntur: quia & Pater Spi-
ritus & Filius Spiritus, & Pater ſanctus, & Filius ſan-
ctus recte dicitur. Ergo vt nominibus iunctiſque
ſeparatim vtriuſque perſonæ conueniunt, vtriuſ-
que communio proprie ſignificetur, vocatur Spiri-
tus ſanctus: quia eſt tertia in ſancta Trinitate perſo-
na, Patri & Filio per omnia æqualis, quia coæternus,
& conſubſtantialis. Et hæc Trinitas, vnus eſt Deus,
ſolus bonus, magnus, æternus, omnipotens. Ipſe ſi-
bi vnitas, diuinitas, magnitudo, bonitas, omnipoten-
tia, & quicquid ad ſe ſubſtantialiter dicitur. Non ita in
relatiuis vocabulis intelligendum eſt, vel dicendum:
quia dici non poteſt, Pater ſibi Pater, vel Filius ſibi Fi-
lius, vel Spiritus ſanctus ſibi Spiritus ſanctus: ſed hæc
relatiua vocabula ad aliam perſonam referuntur. Nam
& hoc nomen, quod Spiritus dicitur, non ſemper ſe-
cundum id, quod refertur ad aliquid: ſed ſecundum id,
quod ad aliquam naturam ſignificat, intelligitur. O-
mnis enim incorporea natura Spiritus in ſcripturis ſa-
cris appellatur. Vnde non tantum Patri & Filio & Spi-
ritui ſancto, ſed omni rationali creaturæ & animæ hoc
vocabulum congruit. Spiritus ſanctus ideo non dici-
tur genitus, ne duo in Trinitate filij ſuſpicarentur. Id-
eo non prædicatur ingenitus, ne duo Patres in ipſa Tri-
nitate credantur. Procedens autem dicitur, teſtimonio
Domini dicentis: *Cum autem venerit paraclitus, quem ego mit-* Ioan.15.
tam vobis à Patre, Spiritum veritatis qui à Patre procedit, ille te-
ſtimonium perhibebit de me. Et rurſum: *ille*, inquit, *clarificabit,*
quia de meo accipiet & annuntiabit vobis. Hic autem non ſo-
lum natura procedit: ſed ſemper ad peragenda opera
Trinitatis indefinenter procedit. Hoc intereſt in-
ter naſcentem Filium, & procedentem Spiritum ſan-
ctum: quod Filius ex vno naſcitur, Spiritus ſanctus ex v-
troq; procedit. Et ideo dicit Apoſtolus: *Qui autem Spiritũ*
Chriſti non habet, hic nõ eſt eius. Nam Pater nunquam legitur Rom.8.

miſſus

Ioan. 14 miſſus, Spiritus vero miſſus: vt eſt illud Dominicum: *Paracletus*, inquit, *Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. & ſuggeret vobis omnia.* Paraclitus enim græce, latine interpretatur conſolator, à conſolatione. Paracliſis enim conſolatio interpretatur. Chriſtus enim eum lugentibus miſit, poſtquam ab eorum oculis ipſe in cœlum aſcendit. Conſolator enim triſtib. mittitur ſecundum illam eiuſdem Domini Matth. 5. ſententiam: *Beati lugentes: quoniam ipſi conſolabuntur.* Ipſe Matt. 9. etiam dicit: *Tunc lugebunt filij ſponſi: cum ab eis ablatus fuerit ſponſus.* Item paraclitus: pro eo quod conſolationem præſtat animis, qui gaudium temporale amittunt. Alij paraclitum latine oratorem vel aduocatum interpretantur. Ipſe enim Spiritus ſanctus dicit: ipſe docet: per ipſum datur ſermo ſapientiæ: ab ipſo ſancta ſcriptura inſpirata eſt. Ideo Spiritus ſanctus ſeptiformis nuncupatur propter dona, quæ de diuinitatis eius plenitudine particulatim quique, vt digni ſunt, conſequi promerentur. Ipſe enim Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiri- Eſa. 11. tus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis, Spiritus timoris Domini dicitur. Spiritus autem principalis in Pſalmo quinquageſimo legitur. Vbi quia tertio Spiritus repetitur, non nulli Trinitatem intelle- Ioan. 4. xerunt: ideo quia ſcriptum eſt: *Deus ſpiritus eſt.* Quod enim non eſt corpus, & tamen eſt: videtur reſtare, vt Spiritus ſit. Intelligunt enim ibi nonnulli Trinitatem ſignificari: in Spiritu principali Patrem, in Spiritu recto Filium, in Spiritu ſancto Spiritum ſanctum. Spiritus ſanctus ideo donum Dei dicitur, eo quod datur. A dando enim donum eſt nuncupatum. Notiſſimum eſt enim Dominum Ieſum Chriſtum, cum poſt eius reſurrectionem à mortuis aſcendit in cœlum, dediſſe Spiritum ſanctum: quo credentes impleti, linguis omnium gentium loquebantur. Intantum donum Dei eſt: inquantum datur eis, qui per eum diligunt Deum. Apud ſe autem Deus eſt. apud nos donum eſt: ſed ſempiter- 1. Cor. 12. ne Spiritus ſanctus donum eſt, diſtribuens ſingulis, prout vult, gratiarum dona. Nam & prophetis, quibus vult, impartit: & peccata, quibus vult, dimittit. Nam peccata noſtra ſine Spiritu ſancto non donantur. Spiritus ſanctus inde charitas proprie nuncupatur: vel quia naturaliter eos, à quibus procedit, coniungit, & ſe vnum cum eis eſſe oſtendit: vel quia in nobis id agit, vt in Deo maneamus, & ipſe in nobis. Vnde & in donis Dei nihil maius eſt caritate. & nullum eſt maius donum Dei, quam Spiritus ſanctus. Ipſe eſt & gratia. Quæ quia non pro meritis noſtris: ſed voluntate diuina gratis datur, inde gratia nuncupatur. Sicut vnicum Dei verbum proprie vocamus nomine ſapientiæ, cum ſit Pater. & Filius, & Spiritus ſanctus vniuerſaliter ſapientia; ita Spiritus ſanctus proprie nuncupatur vocabulo charitatis, cum ſit Pater & Filius vniuerſaliter charitas. Spiritus ſanctus digitus Dei eſſe, in libris Euangelij apertiſſime declaratur. Cum enim vnus Euangeliſta dixiſſet: *In digito Dei eiicio dæmonia*: a- Luc. 11. lius hoc idem ita dixit: *In Spiritu Dei eiicio dæmonia.* Vn- Matt. 12. de & digito Dei ſcripta lex eſt, data die quinquageſima ab occiſione agni: & die quinquageſima venit Spiritus ſanctus à paſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti. Ideo autem Digitus Dei dicitur, vt eius operatoria virtus cum Patre & Filio ſignificetur. Vnde & Paulus ait: *Hæc* 1. Cor. 12. *autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis, prout vult.* Sicut autem per baptiſmum in Chriſto morimur & renaſcimur: ita Spiritu ſignamur, qui eſt digitus Dei, & ſpiritale ſignaculum. Spiritus ſanctus idcirco in columbæ ſpecie veniſſe ſcribitur, vt natura eius per auem ſimplicitatis & innocentiæ decla- Matt. 10. retur. Vnde & Dominus, *eſtote*, inquit, *ſimplices, ſicut columbæ.* Hæc enim auis corporaliter ipſo felle caret, habens tantum innocentiam & amorem. Spiritus ſan- Actor. 2. ctus inde nomine ignis appellatur pro eo quod in Apoſtolorum actibus per diuiſionem linguarum, vt ignis, apparuit: *qui & inſedit ſuper vnumquemque eorum.* Propterea autem diuerſarum linguarum gratiam Apoſtolis dedit, vt idonei efficerentur fidelium eruditione populorum. Quod vero ſupra ſingulos ſediſſe memoratur, id cauſæ eſt, vt intelligatur per plures non fuiſſe diuiſus: ſed manſiſſe in ſingulis totus, ſicut fere ignibus mos eſt. Hanc enim habet naturam ignis accenſus: vt quanti ad eum, quanti ad rutinem purpurei ſplendoris aſpexerint: tantis viſum ſuæ lucis impertiat, tantis myſteſterium ſui muneris tribuat: & ipſe in ſua nihilominus integritate permaneat. Spiritus ſanctus nomine aquæ appellatur in Euangelio, Domino clamante & dicente: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius.* Euangeliſta autem Ioan. 7. expoſuit, vnde diceret: ſecutus enim ait: *Hoc enim dicebat de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Sed Ibid. aliud eſt aqua ſacramenti; aliud aqua, quæ ſignificat Spiritum Dei. Aqua enim Sacramenti viſibilis eſt, aqua Spiritus inuiſibilis eſt. Iſta abluit corpus, & ſignificat, quod fit in anima: per illum autem Spiritum ſanctum ipſa anima mundatur & ſaginatur. Spiritus ſanctus ideo vnctio dicitur, Iohanne Apoſtolo teſtante: quia ſicut o- 1. Ioan. 2. leum naturali pondere ſuperfertur omni liquore: ita in principio ſuperferebatur Spiritus ſanctus aquis. Vnde & Dominus oleo exultationis, hoc eſt, Spiritu ſancto legitur fuiſſe vnctus. Et Iohannes Apoſtolus Spiritum ſanctum vnctionem vocat, dicens. * *Et vos vnctionem, quam accepiſtis ab eo, permaneat in vobis. Et neceſſe non habetis, vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius docet vos de omni re.* Ipſe eſt enim Spiritus ſanctus vnctio inuiſibilis. Ibid. * Et vnctio.

Capit. IV.

De eadem Trinitate.

TRINITAS appellata, quod fiat totum vnum ex quibuſdam tribus, quaſi Trinitas: vt memoria, intelligentia & voluntas: in quibus mens habet in ſe quandam imaginem diuinæ Trinitatis. Nam dum tria ſint, vnum ſunt: quia & ſingula in ſe manent, & omnia in omnibus.

Omnis itaque ſcriptura veteris ac noui teſtamenti diuinitus inſpirata, ſi Catholice intelligitur, hoc inſinuat, quod Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, vnus ſit Deus, eiuſdemque ſubſtantiæ, vniuſque eſſentiæ atque inſeparabilis * indiuinitatis vnitate: ideoque non * Diuinitatis. ſunt tres dij, ſed vnus: Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: quamuis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non ſit qui Pater eſt, filiuſque à Patre ſit genitus: & ideo Pater non ſit, qui Filius eſt: Spiritus ſanctus nec Pater ſit, nec Filius: ſed tantum Patris & Filij Spiritus, Patri & Filio etiam ipſe coæqualis & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Et hæc Trinitas vnus eſt Deus, ex quo omnia, per quem omnia, & in quo omnia, bea- Rom. 11. to Paulo atteſtante, vbi ait: * *Quomodo ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi gloria in ſecula ſeculorum, Amen.* * Quoniã. Igitur firmiſſime credimus, Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, vnum eſſe naturaliter Deum: neque tamen ipſum Patrem eſſe, qui Filius eſt: nec Filium ipſum eſſe, qui Pater eſt: nec Spiritum ſanctum ipſum eſſe, qui Pater aut Filius eſt. Vna eſt enim Patris & Filij & Spiritus ſancti eſſentia: in qua non eſt aliud Pater aliud Filius, aliud Spiritus ſanctus: quamuis perſonaliter ſit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus ſanctus. Quod nobis maxime in ipſo ſanctarum ſcripturarum demonſtratur initio, vbi Deus dicit: *Faciamus ho-* Gen. 1. *minem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.* Cum enim ſingulari numero dixit, *imaginem*: oſtendit, vnam naturam eſſe, ad cuius imaginem homo fiebat. Cum vero dicit pluraliter, *noſtram*; oſtendit, Deum, ad cuius imaginem homo fiebat, non vnam eſſe perſonam. Si enim illa vna eſſentia Patris & Filij & Spiritus ſancti vna eſſet perſona, nõ diceretur, *ad imaginẽ noſtrã*: ſed, *ad imaginẽ meã*: nec dixiſſet, *faciamus*; ſed, *faciã*. Si vero in illis trib. perſonis

tres eſſent intelligendæ vel credendæ ſubſtantiæ; non diceretur, *ad imaginem noſtram* : ſed , *ad imagines noſtras*. Sed ad vnam imaginem vnius Dei homo factus dicitur , vt vna ſanctæ Trinitatis eſſentialiter diuinitas intimetur. Hanc quoque Trinitatem perſonarum atque vnitatem naturæ Propheta Iſaias reuelatam ſibi non tacuit , cum ſe dicit audiſſe Seraphin clamantia: *Eſa. 6.* *Sanctus , ſanctus, ſanctus Dominus Deus Sabaoth*. Vbi prorſus in eo quod dicitur tertio , *ſanctus* , perſonarum Trinitatem: in eo vero, quod ſemel dicitur , *Dominus Deus Sabaoth* , diuinæ naturæ cognoſcimus vnitatem. Plane abſque omni dubitatione credendum eſt, Patrem , & Filium, & Spiritum ſanctum , vnum eſſe Deum patrem omnipotentem , æternum, incommutabilem : & ſinguli horum Deus, & ſimul omnes vnus Deus : & ſingulis quiſque horum, plena & perfecta & æterna ſubſtantia : & ſimul omnes , vna ſubſtantia : quia quicquid eſt Pater, quo Deus eſt, quo ſubſtantia eſt, quo æternitas eſt : hoc Filius, hoc Spiritus ſanctus eſt. Ita etiam & Filius , eo , quo eſt Deus , quo ſubſtantia eſt , quo æternitas eſt : hoc Pater eſt & Filius. Vna in tribus diuinitas , vna eſſentia , vna omnipotentia. Et quicquid ſubſtantialiter de Deo dici poteſt , ſi forte de Patre ſolo interrogatus fueris, quid ſit Pater : reſponde , Deus eſt. Interrogatus de Filio , reſponde , Deus. Interrogatus de Spiritu ſancto, reſponde, Deus. Si interrogatus fueris ſimul de Patre & Filio & Spiritu ſancto , non Deos: ſed Deum reſponde vnum, omnipotentem, incommutabilem. Sciendum eſt , quod quædam de Deo ſubſtantialiter dicuntur : vt eſt, Deus , magnus, omnipotens : & quicquid ad ſe dicitur , id eſt , ſubſtantiam diuinitatis ſignificans : quædam * itaque relatiue dicuntur. vt Pater ad Filium, Filius ad Patrem, & Spiritus ſanctus relatiue ad Patrem & Filium: ad ſe autem ſiue Pater , ſiue Filius , ſiue Spiritus ſanctus, Deus dicitur. Itaque Pater eo , quo eſt Deus , hoc ipſo ſubſtantia eſt: quia eiuſdem ſubſtantiæ Filius, proculdubio & Filius Deus. & Spiritus ſanctus Deus. At vero Deus eo , quo Pater eſt , relatiue dicitur , quia non ſubſtantiæ nomen eſt : ſed refertur ad Filium. Non ſic dicimus Filium Patrem eſſe , quomodo dicimus Filium Deum eſſe : nec ita dicimus Patrem Filium eſſe , ſicut dicimus Deum eſſe : quia Deus ſubſtantialiter dicitur , Pater & Filius & Spiritus ſanctus relatiue dicuntur.

* *vero.*

Capvt V.

De Angelis.

ANgeli Græce vocantur , hebraice *malaoth* , latine vero *nuncij* interpretantur , ab eo , quod Domini voluntatem populis nuncient. Angelorum autem vocabulum officij nomen eſt : non naturæ. Semper enim ſunt Spiritus : ſed cum mittuntur , vocantur Angeli. Quibus ideo pictorum licentia pennas facit , vt celerem eorum in cuncta diſcurſum ſignificent : ſicut & iuxta fabulas poetarum venti pennas habere dicuntur propter velocitatem ſcilicet. Vnde & ſacra Scriptura dicit : *Pſal. 103.* *Qui ambulat ſuper pennas ventorum*. Nouem autem eſſe ordines Angelorum ſacræ Scripturæ teſtantur, id eſt, Angeli, Archangeli, Throni, Dominationes, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Cherubin, & Seraphim. Quorum officiorum vocabula cur ita ſint dicta, interpretando exequimur. *Angeli* vocantur propter quod de cœlis ad annunciandum hominibus mittuntur. Angelus enim græce , latine nuncius dicitur. *Archangeli* græca lingua ſummi nuncij interpretantur. Qui enim parua vel minima annunciant , Angeli: qui vero ſumma, Archangeli nuncupantur Archangeli dicti eo , quod primatum teneant inter Angelos. Archos enim græce , latine princeps interpretatur. Sunt enim & duces principes : ſub quorum ordine vnicuique Angelorum officia deputata ſunt. Nam quia Archangeli Angelis præſunt , Zacharias Propheta teſtatur dicens : *Zach. 2.* *Ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur : & alius Angelus egrediebatur in occurſum eius , & dixit ad eum : Curre , loquere ad puerum iſtum, dicens : Abſque muro habitabitur Ieruſalem*. Si enim in ipſis officiis Angelorum nequaquam poteſtates ſuperiores inferiores diſponerent : nullo modo hoc , quod homini diceret Angelus, ab Angelo cognouiſſet. Quidam autem Archangelorum priuatis nominibus appellantur : vt per vocabula ipſa, in opere quid valeant, deſignetur. Gabriel hebraice , in lingua noſtra vertitur , *fortitudo Dei*. Vbi enim potentia vel fortitudo manifeſtatur , Gabriel mittitur. Vnde & eo tempore, quo erat Dominus naſciturus & triumphaturus de mundo , Gabriel venit ad Mariam, vt illum annunciaret, qui ad debellandas aerias poteſtates humilis venire dignatus eſt. Michael interpretatur: *quis, ſicut Deus*. Quando enim aliquid in mundo miræ virtutis fit , hic Archangelus mittitur: & ex ipſo opere nomen eſt eius, quia nemo valet facere , quod facere poteſt Deus. Raphael interpretatur , *curatio vel medicina* Dei. Vbicunque enim curandi opus neceſſarium eſt, hic Archangelus à Deo mittitur , & inde medicina Dei vocatur. Vnde & ad Tobiam idem Archangelus miſſus oculis eius curationem adhibuit, & cæcitate deterſa viſum reſtituit Nominis enim interpretatione & Angeli officium deſignatur. Vriel interpretatur , *ignis Dei* : ſicut legimus apparuiſſe ignem in rubo. Legimus etiam ignem miſſum deſuper : & impleſſe, quod præceptum eſt. Throni autem , & dominationes , & principatus , & poteſtates , & virtutes , quibus cunctam cæleſtem ſocietatem Apoſtolus complectitur , ordines Angelorum, & dignitates intelliguntur. Et pro hac ipſa diſtributione officiorum, alij throni, alij dominationes , alij principatus, alij poteſtates dicuntur: pro certis dignitatibus, quibus inuicem diſtinguuntur. *Virtutes*. angelica quædam miniſteria perhibentur: per quas ſigna & miracula in mundo fiunt, propter quod & virtutes dicuntur. *Poteſtates* ſunt, quibus virtutes aduerſæ ſubiectæ ſunt , & inde poteſtatum nomine nuncupantur : quia maligni Spiritus eorum poteſtate coercentur , ne tantum noceant, quantum cupiunt. *Principatus* ſunt hi, qui Angelorum agminibus præſunt : qui pro eo , quod ſubditos Angelos ad explendum myſterium diuinum diſponunt , principatus vocabulum acceperunt. Nam alij ſunt , qui adminiſtrant ; alij , qui aſſiſtunt ; ſicut & per Danielem dicitur ; *Dan. 7.* *Millia millium miniſtrabant ei , & decies centena millia aſſiſtebant illi*. *Dominationes* ſunt hi, qui etiam virtutibus & principatibus præminent ; qui pro eo quod cæteris Angelorum agminibus dominantur, dominationes vocantur. *Throni* ſunt agmina Angelorum qui latino eloquio *ſedes* dicuntur ; & vocati throni, quia illis præſidet conditor, & per eos iudicia ſua diſponit. *Cherubim* autem & ipſi ſublimes cælorum poteſtates & angelica miniſteria eſſe perhibentur , qui ex hebraico in linguam noſtram interpretantur , *ſcientiæ multitudo*. Sunt enim ſublimiora agmina Angelorum ; qui pro eo , quod vicinius poſiti, diuina ſcientia cæteris amplius plena ſunt. *Cherubim* , id eſt, *plenitudo ſcientiæ* appellantur. Ipſa ſunt illa duo animalia ſuper propiciatorium arcæ facta ex metallo , propter ſignificandam Angelorum præſentiam , in quorum medio oſtenditur Deus. *Seraphim* quoque ſimiliter multitudo eſt Angelorum , qui ex hebræo in latinum *ardentes* vel *incendentes* interpretantur. Qui idcirco ardentes vocantur , quod inter eos & Deum nulli alij Angeli conſiſtunt ; & ideo quantum vicinius coram eo conſiſtunt , tanto magis claritate diuini luminis inflammantur. Hæc igitur vocabula agminum Angelorum ita ſunt ſpecialia ordini ſingulorum , vt tamen ſint ex parte communia omnium. Nam * throni, Dei ſedes , in quorundam Angelorum ordine ſpecialiter deſignentur ; tamen dicitur per Pſalmiſtam; *Pſal. 79.* *Qui ſedes ſuper Cherubim*. Sed ideo iſti ordines Angelo-

* *licet.*

rum priuatis nominibus appellantur, quia hoc ipſum officium in proprio ordine plenius accepe‑unt: & cum ſint omnibus officia communia, proprie tamen & nomina ſuis ordinibus deputantur. Vnicuique enim, ſicut prædictum eſt, propria officia ſunt iniuncta: quæ promeruiſſe eos in mundi conſtat exordio. Nam quia Angeli & locis & hominibus præſunt, Prophetæ teſtatur Angelus dicens: [*Dan. 10.*] *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi.* Vnde apparet nullum eſſe locum, cui angeli non præſunt. Hic eſt ordo vel diſtinctio angelorum, qui poſt lapſum malorum in cæleſti * iugore [** for. vigore.*] perſtiterunt. Nam poſtquam apoſtatæ angeli ceciderunt: hi perſeuerantia æternæ beatitudinis ſolidati ſunt. Vnde & poſt cæli creationem in principio repetitur: [*Gen. 1.*] *Fiat firmamentum*, nimirum oſtendens, quod poſt ruinam angelorum malorum hi, qui permanſerunt, firmitatem æternæ perſeuerantiæ conſecuti ſunt, nullo iam lapſu auerſi, nulla ſuperbia cadentes: ſed firmiter in Dei amore & contemplatione manentes nihil aliud dulce habent, niſi eum, à quo creati ſunt. Quod autem duo Seraphim in Iſaia leguntur, figuraliter veteris & noui teſtamenti ſignificationem oſtendunt. Ideo vero faciem & pedes Dei operiunt, quia præterita ante mundum, & futura poſt mundum ſcire non poſſumus: ſed media tantum eorum teſtimonio contemplamur. Singuli ſenas alas habent: quia de fabrica tantum mundi quę in ſex diebus facta ſunt, in præſenti ſeculo nouimus. Quod clamant ter, *ſanctus*, alter ad alterum, Trinitatis in vna diuinitate demonſtrat myſterium. Sed quid prodeſt nos de angelicis ſpiritibus iſta perſtringere: ſi non ſtudeamus hæc etiam ad noſtros profectus congrua conſideratione deriuare? Quia enim ſuperna illa ciuitas ex angelis & hominibus conſtat: ad quam tantum credimus humanum genus aſcendere, quantos illic contigit electos angelos remanſiſſe: ſicut ſcriptum eſt: *Statuit terminos gentium ſecundum numerum angelorum Dei*: debemus & nos aliquid ex illis diſtinctionibus ſupernorum ciuium ad vſum noſtræ conuerſationis trahere, noſque ipſos ad incrementa virtutum bonis ſtudiis inflammare. Quia enim illuc aſcenſura creditur tanta multitudo hominum, quanta multitudo remanſit angelorum: ſupereſt, vt ipſi quoque homines, qui ad cæleſtem patriam redeunt, ex eis agminibus aliquid illuc reuertentes * imitenies [** for. imitentur.*]. Diſtinctæ namque conuerſationes hominum ſingulorum agminum ordinibus congruunt. & in eorum ſortem per conuerſationis ſimilitudinem deputantur. Nam ſunt plerique, qui parua capiunt: ſed tamen hæc eadem parua pie annunciare fratribus non deſiſtunt. Iſti itaque in angelorum numerum currunt. Et ſunt nonnulli, qui diuinæ largitatis munere refecti, ſecretorum cæleſtium ſumma & capere præualent & nunciare. * Quo [** for. Quomodo.*] ergo iſti non inter archangelorum numerum deputantur? Et ſunt, qui mira faciunt, ſigna valenter operantur. Quo igitur iſti, niſi ad ſupernarum virtutum ſortem & numerum, congruunt? Et ſunt nonnulli, qui etiam de obſeſſis corporibus malignos Spiritus fugant, eoſque virtute orationis, & vi acceptę poteſtatis eiiciunt. Quo itaque iſti meritum ſuum, niſi inter * poteſtates [** for. poteſtatum.*] cæleſtium numerum, ſortiuntur? Et ſunt nonnulli, qui acceptis virtutibus etiam electorum hominum merita tranſcendunt. Cumque & bonis meliores ſunt, electis quoque fratribus principantur. Quo ergo iſti ſortem ſuam, niſi inter principatuum numerum, acceperunt? Et ſunt nonnulli, qui ſic in ſemetipſis cunctis vitiis omnibuſque deſideriis dominantur, vt ipſo iure mundicie dij inter homines vocentur. Vnde & ad Moyſen dicitur: [*Exod. 7.*] *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* Quo ergo iſti, niſi inter numeros dominatuum, currunt? Et ſunt nonnulli, qui dum ſibimet ipſis vigilanti cura dominantur, dum ſe ſollicita intentione diſcutiunt, diuino timori ſemper inhærentes: hoc in munere virtutis accipiunt, vt iudicare recte & alios poſſint. Quorum profecto mentibus dum diuina contemplatio pręſto eſt, in his velut in throno ſuo, Dominus pręſidens, aliorum facta examinat, & cuncta mirabiliter de ſua ſede diſpenſat. Qui ergo iſti, niſi conditoris ſui throni, ſunt? Vel quo niſi ad ſupernarum ſedium numeros aſcribuntur? Per quos dum ſancta Eccleſia regitur, plerumque de quibuſdam ſuis infirmis actibus etiam electi iudicantur Et ſunt nonnulli, qui tanta Dei ac proximi dilectione pleni ſunt, vt iure Cherubim nominentur. Quia enim, vt præfati ſumus, Cherubim plenitudo ſcientiæ dicitur, & Paulo dicente didicimus: [*Rom. 13.*] *Quia plenitudo legis charitatis*: omnes, qui Dei & proximi charitate cæteris amplius pleni ſunt, meritorum ſuorum ſortem inter Cherubin numero perceperunt. Et ſunt nonnulli, qui ſupernæ contemplationis amore accenſi, in ſolo conditoris ſui deſiderio anhelant, nil iam in hoc mundo cupiunt, ſolo æternitatis amore paſcuntur, terrena quæque abiiciunt, cuncta temporalia mente tranſcendunt, amant & ardent: atque in ſuo ipſo ardore requieſcunt, amando ardent, loquendo & alios accendunt: & quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt Quid ergo iſtos, niſi Seraphim, dixerim, quorum cor in ignem conuerſum lucet & vrit: quia & mentium oculos ad ſuperna illuminant: & compungendo in fletibus vitiorum rubiginem purgant. Qui ergo ita ad amorem ſui Conditoris inflammati ſunt, quo iſti, niſi inter Seraphin numerum, ſortem ſuæ vocationis acceperunt? Væ autem animæ, quæ in ſe de his bonis, quæ enumerauimus, minime aliquid recognoſcit: eiq; adhuc væ deterius imminet: ſed priuatam ſe donis intelligit & nequaquam gemit. Quiſquis ergo talis eſt, fratres mei, gemendus eſt valde: quia non gemit. Penſemus igitur accepta electorum munera: & virtute, qua poſſumus, ad amorem tantæ ſortis anhelemus. Qui in ſe donorum gratiam minime recognoſcit, gemat: qui vero minora in ſe cognoſcit, maiora aliis non inuideat. Angelorum enim nomine poteſtates ſupernæ, vt ſupra oſtendimus, deſignantur: vt in pſalmo: [*Pſal. 103.*] *Qui facit Angelos ſuos Spiritus.* Angelus autem typice Dominus Ieſus Chriſtus nuncupatur, id eſt, nuncius paternæ voluntatis. Vnde Propheta ait: *Veniet ad templum ſuum dominatorem, quem vos vultis. & Angelus teſtamenti, quem vos deſideratis.* Angelus Ioannes præcurſor in Malachia vocatur: vt eſt illud: [*Mal. 3.*] *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam.* Simili quoq; modo & in Apocalypſi, vbi prælia deſcribuntur, ita legitur: [*Apoc. 14.*] *Vidi angelum Dei fortem volantem per medium cælum.* Angeli ſancti prædicationes vocantur: de quibus Dominus ad Iob pro Diabolo loquẽs ait: [*Iob. 41.*] *Cum ſublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.* Et alibi: [*Eſa. 33.*] *Angeli pacis amare flebunt.* Et in Apoſtolo: [*1. Tim. 3.*] *Apparuit angelis.* Quod nomen non per naturam: ſed per officium miniſtrationis ſortiti ſunt. Angelus Diabolus in Apoſtolo nuncupatur, vbi ait: *Etiam ſi angelus de cælo euangelizauerit vobis præter quod euangelizauimus, anathema ſit.* Similiter & angeli immũdi Spiritus nuncupantur, vbi idem Apoſtolus ait: [*1. Cor. 6.*] *Neſcitis quia angelos iudicabimus: quanto magis ſecularia?* His vero exempla ſimilia, qui ſcripturas legit, inuenire poterit.

FINIS LIBRI PRIMI.

INCIPIT LIBER SECVNDVS DE HOMINIBVS: QVI QVODAM PRÆSAGIO NOMINA RECEPERVNT. DE PATRIARCHIS ET CÆteris eiuſdem ætatis.

Capvt I.

De Adam.

ADAM, ſicut beatus Hieronymus tradidit, *homo* ſeu *terrenum*, ſiue *terra rubra* interpretatur: ex terra enim facta eſt caro: & humus hominis faciendi materies fuit, hic figuram Chriſti geſtauit. Nam ſicut ſexta die formatus eſt ad imaginem Dei: ita ſexta mundi ætate Filius Dei formam carnis induit, vt reformaret hominem ad ſimilitudinem Dei.

Eua interpretatur *vita* ſiue *calamitas*, ſiue *væ*. Vita, quia origo fuit naſcendi: calamitas & væ, quia per præuaricationem cauſa extitit moriendi. A cadendo enim nomen aſſumpſit calamitas. Alij autem dicunt, quod ob hoc Eua, vita & calamitas ſit appellata: quia ſæpe mulier viro cauſa ſalutis eſt: ſæpe calamitatis & mortis, quod eſt væ. Deſignat autem Eccleſiam ſponſam Chriſti factam per lauacri miniſterium, quod de latere morientis Chriſti profluxit.

Cain interpretatur, *poſſeſſio*. Vnde etymologiam ipſius pater exprimens ait; Gen. 4. *Cain*, id eſt, *poſſedi hominem per Deum*. Idem & *lamentatio*, eo quod pro interfecto Abel interfectus ſit, & pœnam ſui ſceleris dederit. Hic autem frater, qui ætate maior eundem Abel occidit in campo, populum priorem ſignificat; qui interficit Chriſtum in caluariæ loco.

Abel enim interpretatur, *luctus*: quo nomine præfigurabatur occidendus. Idem & *vanitas*, quia cito ſolutus eſt atque ſubtractus. Hic paſtor ouium Chriſti tenuit typum; qui eſt verus paſtor & rector fidelium populorum. Vnde & animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis.

Seth, qui interpretatur *reſurrectio* vel *poſitio*: eo quod per interfectionem fratris natus quaſi reſurrectio illius appoſitus ſit. Hic demonſtrat Chriſtum Ieſum; in quo eſt vera reſurrectio & vita fidelium.

Enos iuxta propriæ linguæ varietatem *homo* vel *vir* dicitur, & congrue hoc vocabulum habuit. De eo Gen. 4. enim ſcriptum eſt; *Tunc initium fuit inuocando nomen Domini*: licet plerique hebræorum arbitrentur; quod tunc primum in nomine Domini & in ſimilitudine eius fabricata ſunt idola. Declarat Eccleſiam in ſpe viuentem; quamdiu ad beatitudinem promiſſæ fælicitatis perueniat.

Enoch filius Cain *dedicatio* interpretatur. In ipſius enim nomine ciuitatem poſtea ædificauit Cain. Significat autem, impios in hac vita tantum eſſe fundatos.

Cainan *lamentatio* vel *poſſeſſio eorum* interpretatur. Sicut enim Cain *poſſeſſio*; ita deriuatum nomen, quod eſt Cainan, facit, *poſſeſſio eorum*. Significat autem appetitores carnalium voluptatum; qui tantum de præſentis vitæ deliciis ſollicitudinem gerunt.

*ex Chus hebraice *Æthiops* interpretatur, * poſteritate ſui generis nomen ſortitus. Ab ipſo enim ſunt primogeniti Æthiopes. In cuius terra dicitur beatus Iob habitaſſe cum in capite libri illius ita ſcriptum eſt; Iob. 1. *Vir erat in terra Chus nomine Iob*. Idcirco ſanctus vir vbi habitauerit dicitur, vt eius meritum virtutis exprimatur. Chus namque quis neſciat, quod ſit terra gentilium? gentilitas autem obligata vitiis extitit; quoniam cognitionem ſui Conditoris ignorauit. Dicatur itaque vbi habitauerit, vt hoc eius laudibus proficiat; quod bonus inter malos fuit. Neque valde eſt laudabile; bonum eſſe cum bonis, ſed bonum eſſe cum malis.

Enoch autem filius Iareth interpretatur, *dedicatio*: ſicut & ſuperior. *Ipſe genuit Mathuſalam, ambulauitque cum Deo, & non apparuit: quia tulit illum Deus*. Gen. 4. Hic ſeptimus ab Adam tranſlatus eſt, & ſignificat ſeptimam requiem futuræ reſurrectionis, quando transferentur ſancti in vitam perpetuæ immortalitatis, & dedicabuntur habitaculum Dei in Spiritu ſancto.

Mathuſalam interpretatur, *mortuus*. Eſt euidens etymologia nominis. Quidam enim eum cum patre tranſlatum fuiſſe, & diluuium præteriſſe putauerunt. Ob hoc ſignanter transfertur, *mortuus eſt*: vt oſtenderetur non vixiſſe eum poſt diluuium; ſed in eodem cataclyſmo fuiſſe defunctum. Soli enim octo homines in arca diluuium euaſerunt. Significat autem idem Mathuſalam eos, qui huic mundo tantum dediti ſunt, & futuram vitam non quærunt. Hi enim licet longæui fuerint ſuper terram, tamen veraciter moriuntur; quia æternæ vitæ participes exiſtere non merentur.

Lamech autem *percutiens* interpretatur. Iſte enim percutiens interfecit Cain. Quod etiam ipſe poſtea ſe perpetraſſe vxoribus confitetur. Hic ſeculi huius figuram tenet; cuius peccatum Chriſtus per ſanguinis ſui effuſionem poſt lxxvii. mundi generationes abſoluit, iuxta quod eas Euangeliſta Lucas ſcribit.

Noe vero *requies* interpretatur. Ab eo igitur, quod ſub illo omnia retro quieuerint per diluuium, appellatus eſt *requies*. Significat autem Noe per omnes actus ſuos Chriſtum. Noe enim, vt diximus, *requies* interpretatur, & Dominus dicit; Matth. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris*. Solus iuſtus inuenitur Noe in illa gente; cui ſeptem homines donantur propter iuſtitiam ſuam. Solus iuſtus eſt, atque perfectus, cui ſeptem Eccleſiæ, propter ſeptemplicem Spiritum illuminantem, in vnam Eccleſiam condonantur. Noe ergo arcam conſtruxit de lignis imputribilibus; ſic Chriſtus fabricauit Eccleſiam ex hominibus victuris in æternum. Ligna arcæ conglutinata erant bitumine; ſic & Eccleſiæ membra iuncta ſunt compagine vnitatis & tolerantia charitatis. Sicut Noe cum ſuis per aquam & lignum ſaluatus eſt; ſic familia Chriſti per baptiſmum & crucis paſſionem eſt ſanata. Arca enim iſta Eccleſiam demonſtrabat, quæ natat in fluctibus mundi huius, & Chriſto gubernante ad litus æternæ quietis tendit. Iam vero illud, quod poſt diluuium de vinea, quam plantauit, inebriatus Noe, & nudatus eſt in domo ſua; cui non apparet, Chriſti eſſe figuram; qui inebriatus eſt, dum paſſus eſt; nudatus eſt, dum crucifixus eſt. In domo ſua, id eſt, in gente ſua, & in domeſticis ſanguinis ſui vtique Iudæis. Tunc enim nudata eſt mortalitas carnis eius. Quam nuditatem, id eſt, paſſionem Chriſti videns Cham deriſit; & Iudæi Chriſti mortem videntes ſubſannauerunt. Sem vero & Iafeth, tanquam duo populi ex circumciſione & præputio credentes, cognita nu-

ditate patris, qua ſignificabatur paſſio Saluatoris, ſumentes veſtimentum poſuerunt ſuper dorſa ſua, & intrantes auerſi operuerunt nuditatem patris: nec viderunt, quod verenda patris texerunt. Quodam enim modo paſſionem Chriſti velamento tegimus, id eſt, ſacramento honoramus, eiuſq; myſterij rationem reddentes, Iudæorum detractionem operimus. Veſtimentum enim ſignificat Sacramentum, dorſa memoriam præteritorum, quia paſſionem Chriſti tranſactam celebrat Eccleſia, non adhuc proſpectat futuram.

Sem dicitur *nominatus*: quod nomen ex præſagio poſteritatis accepit. Ex ipſo enim Patriarchæ, Prophetæ, & Apoſtoli, & populus Dei: ex ipſius quoq; ſtirpe & Chriſtus, cuius ab ortu ſolis vſq; ad occaſum magnum eſt nomen in gentibus.

Cham, *calidus*, interpretatur. Et ipſe ex præſagio futuri cognominatus. Poſteritas enim eius eam terræ partem poſſedit, quæ vicino ſole calentior eſt. Vnde & Ægyptus vſque hodie Ægyptiorum lingua Cham dicitur. Hic Iudæorum deſignat imaginem: qui Chriſti carnem atque mortem derident.

Iafeth, *latitudo*, interpretatur. Ex eo enim populus gentium naſcitur Et quia lata eſt ex gentibus multitudo credentium, ab eadem latitudine Iafeth dictus eſt: qui conuerſatur in Eccleſiis Iſraelitarum. In his ergo tribus filiis Noe, ſecunda origo ſeculi ſurrexit: vt tres partes mundi à trium generatione implerentur. Porro Sem in filiis ſuis Aſiam, & Cham Libyam, & Iafeth Europam poſſederunt. In quibus etiam Eccleſia Chriſti, ſanctę Trinitatis fide plantanda, præmonſtrabatur.

Chanaan filius Cham interpretatur, *motus eorum*. Quod quid eſt aliud: niſi opus eorum? Pro motu enim patris, id eſt, pro opere eius maledictus eſt. Vnde de ſedibus ſuis eiectus filiis fratrum ſuorum terram poſſeſſionis ſuæ reliquit, poſteritatem indicans Iudæorum: qui in paſſione Domini damnationis ſententiam exceperunt,
Matt. 27. clamantes: *Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.* Ob quod à patria quaſi ingrati per Romanos in vltionem ſanguinis Chriſti expulſi, locum ſanctæ Eccleſiæ dederunt: in qua verus cultus vnius Dei perſeuerat in æternum.

Nemroch interpretatur, *tyrannus*. Iſte enim prior arripuit inſuetam in populos tyrannidem, & ipſe aggreſſus eſt aduerſus Deum impietatis ædificare turrim. Vnde Diabolum expreſſit, qui ſuperbiæ appetitu culmen diui-
Eſ. 14. næ celſitudinis appetiuit, dicens: *Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo.*

Heber interpretatur, *tranſitus*. Etymologia eius myſtica eſt: quod ab eius ſtirpe tranſiret Deus, ne perſeueraret in eis tranſlata in gentibus gratia. Ex ipſo exorti ſunt hebræi. Vnde Heber, in cuius domo propria loquela remanſit, cæteris linguis diſperſis, redemptorem noſtrum inſinuat: in cuius Eccleſia vnitas fidei ſine ſchiſmate perſeuerat.

Falech interpretatur, *diuiſio*. Cui pater propterea tale nomen impoſuit: quod tunc natus eſt, quando per linguas terra diuiſa eſt. Propter ſuperbiam enim filiorum Adam, quæ ſemper inimica eſt ſimplicitati atque vnitati, diuiſio linguarum facta eſt: & propter humilitatem & manſuetudinem Chriſti & Apoſtolorum eius, linguarum diuerſitas coadunata eſt.

Melchiſedech interpretatur, *rex iuſtus*. Rex, quia poſtea imperauit Salem: iuſtus pro eo, quod diſcernens Sacramenta legis & euangelij, non pecudum victimas: ſed oblationem panis & calicis in ſacrificium obtulit. Hic ergo in oblatione ſua regnum Chriſti vel ſacerdotium figurauit: cuius corporis & ſanguinis Sacramentum, id eſt, oblatio panis ac vini in toto orbe offertur.

Capvt II.

De patriarchis & cæteris eiuſdem ætatis hominibus.

ABraham primo vocatus *pater videns populum*, propter Iſrael ſcilicet tantum, poſtea appellatus eſt Abraham, quod transfertur, *pater multarum gentium*: quod erat adhuc per fidem futurum. *Gentium* autem non habetur in
nomine: ſed ſubauditur iuxta illud: *Erit nomen tuum Abraham, quia patrem multarum gentium poſui te.* *Gen. 17.*
Abraham quippe habet triplicem ſignificationem in ſemetipſo. Primam ſaluatoris: quando relicta cognatione ſua venit in hunc mundum. Alteram patris: quando immolauit vnicum filium. Tertiam vero, quod figuram geſtat ſanctorum, qui aduentum Chriſti cum gaudio ſuſceperunt. Tabernaculum enim illud Abrahæ ipſam Ieruſalem habuit: vbi pro tempore Prophetæ & Apoſtoli habitauerunt: vbi & Dominus primum adueniens à credentibus ſuſceptus, ab incredulis in ligno ſuſpenſus eſt. In tribus autem viris, qui venerunt ad illum, Domini noſtri Ieſu Chriſti pronunciatur aduentus. Cum quo duo Angeli comitabantur: quos plerique Moyſen & Heliam accipiunt: vnum priſcæ legiſlatorem, qui per eandem legem aduentum Domini indicauit: alium, qui in fine mundi venturus eſſe denunciatur: & ſecundum aduentum Chriſti atque eius Euangelium Iudæis prædicaturus. Vnde & in monte, dum Dominus fuiſſet transfiguratus, hi duo Moyſes & Helias cum eo ab apoſtolis viſi ſunt. Quod vero Abraham tres videns, vnum adorauit, Dominum ſcilicet ſaluatorem oſtendit, cuius iam aduentus eſt præſtolatus: iuxta quod & iam Dominus in euange-
lio ait: *Abraham quæſiuit videre diem meum: vidit & gauiſus eſt.* *Ioan. 8.*
Duas autem vxores, quas habuit Abraham, id eſt, liberam & ancillam, Apoſtolo docente, duo eſſe teſtamenta didicimus: ex quibus duo populi, hoc eſt, Iudæorum & Eccleſiæ nati ſunt. Loth interpretatur, *declinans*. Factis enim Sodomorum non conſenſit: ſed eorum illicita carnis incendia declinauit. Ipſe igitur Loth frater Abraham, & iuſtus & hoſpitalis in Sodomis, qui ex illo incendio, quod erat ſimilitudo futuri iudicij meruit ſaluus euadere, typum figurabat corporis Chriſti: quod in omnibus ſanctis & nunc inter iniquos atque impios gemit: quorum factis non conſentit, & à quorum permixtione in ſeculi fine liberabitur: illis damnatis ſupplicio ignis æterni.

Vxor autem Loth eorum tenuit typum, qui per gratiam Dei vocati, poſtmodum retro reſpiciunt, & ad ea, quæ reliquerant, redire contendunt. De quibus ipſe Do-
minus: *Nemo*, inquit, *ponens manum ſuam ſuper aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.* *Luc. 9.*
Conſequenter ipſe legis geſtauit perſonam, de qua infidelitatis opera pariunt: qui etiam carnali intellectu vtuntur.

Filiæ eius duæ Samariam ſignificant Ieruſalemque: quæ fornicantur in lege per adulterium illicitæ doctrinæ.

Moab interpretatur, *ex patre*, & totum nomen Etymologiam habet. Concepit enim eum primogenita filia de patre. Significat autem Moab ſapientiam ſecularem: de
qua Dominus loquitur per Prophetam: *Perdam ſapientiam ſapientum: & prudentiam prudentium reprobabo.* *Eſa. 29.*
Quæ auctorem ſui ſenſum habet: qui ex Dei conditione generatur. Videtur quidem naſci de patre: quod interpretatur *Moab*: ſed quia adulter eſt & aduerſarius populi Dei, de inceſtu & ſpelunca, ac nocte generatur.

Ammon, cuius cauſa nomen redditur filius populi mei, ſic deriuatur, vt ex patre ipſe ſit ſermo. Ammon enim à quo dicti ſunt Ammonitæ, vocatur, *populus meus*. Poſſumus iuxta tropologiam filios Ammon intelligere, qui de Loth in ſpelunca generati ſunt ſemine, & generati in ebrietate & inceſtu, omnes
hæreticos: de quibus dicit & Apoſtolus Ioannes: *Ex* *1. Ioan. 2.*

nobis

nobis exierunt: ſed non fuerunt ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis: permanſiſſent vtique nobiſcum. Iſti in declinatione orti ſunt:
Pſ. 13. hoc enim Loth in linguam noſtram vertitur: quia *omnes ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum: non eſt vſque ad vnum.*

Sarai interpretatur, *princeps mea:* eo quod eſſet vnius tantummodo domus materfamilias: poſtea, cauſa nominis immutati, ablata, i, litera, dicitur Sara, id eſt, *princeps.* Omnium quippe gentium futura princeps erat: ſicut & Dominus pollicitus fuerat
Gen. 17. ad Abraham: *Dabo tibi ex Sara filium: & benedicam ei, & erit in gentem magnam: ſed & reges populorum erunt ex eo.*

Agar interpretatur, *aduena* vel *conuerſa.* Fuit enim Ægyptia complexui Abrahæ aduena: cauſa generandi data, quæ poſt contemptum, angelo increpante, conuerſa eſt ad Saram. Vxores autem Abraham, Sarai & Agar, ſecundum Apoſtolum, duorum teſtamentorum (vt ſupra diximus) geſtant figuram. Quarum vna, hoc eſt, Sarai libera, Eccleſiam ſignificans, genuit populum chriſtianum, qui ſecundum carnem non eſt: ſed in libertatem vocatus eſt: qua libertate liberauit eum Chriſtus. Altera autem, hoc eſt, Agar ancilla mater Iſmahelis, qui interpretatur, *auditio Dei*, ſynagogam exprimit, quæ populum Iudæorum in ſeruitutem generans, non meruit hæreditatem accipere cum filio liberæ: ſed proiectus cum matre in deſerto iſtius ſeculi oberrat.

Iſaac ex riſu nomen accepit. Riſerat enim pater, quando ei promiſſus eſt: admirans in gaudio. Riſit & mater: quoniam per illos tres viros promiſſus eſt: dubitans in gaudio. Ex hac ergo cauſa nomen accepit. Iſaac enim interpretatur, *riſus.* Quis ergo in Abraham (vt prædictum eſt) per immolationem filij ſui figurabatur, niſi pater excelſus? Quis in Iſaac, niſi Chriſtus? Nam ſicut Abraham vnicum filium & dilectum Deo victimam obtulit: ita Dominus vnigenitum ſuum pro nobis omnibus tradidit. & ſicut Iſaac ipſe ſibi ligna portauit, quibus erat imponendus: ita & Chriſtus in humeris lignum crucis ſuæ: in quo erat crucifigendus.

Duo autem ſerui illi dimiſſi, & non perducti ad locum ſacrificij, Iudæos ſignificabant: qui cum ſeruiliter viuerent, & carnaliter ſaperent: non intelligebant humilitatem vel paſſionem Chriſti. Ideo quia non intelligebant paſſionem Chriſti: non peruenerunt ad locũ ſacrificij: ſed illud, ꝙ figuratum eſt in Iſaac, tranſgeſtum eſt ad arietem: quia Chriſtus ouis. Ipſe enim filius: ipſe aries, agnus: filius, quia natus: aries, quia immolatus. Sed quid eſt, quod vepribus hærebat aries ille cornibus: niſi quod Chriſtus à Iudæis ſpinis eſt coronatus: & ad extremum in ligno crucis eſt confixus? De quo ſcriptum
Hab. 3. eſt: *Cornua ſunt in manibus eius.* Huic per ſeruum Abrahæ deſponſata eſt Rebecca, quæ interpretatur, *patientia:* ſiue *quæ multum acceperit:* quia per priſcam legem, quam ipſe ſeruus deſignat, prophetarum oraculis Domino noſtro Ieſu Chriſto ſponſa Eccleſia præparata eſt: quæ copioſam Spiritus ſancti gratiam accipiens, patienter promiſſa futuræ Eccleſiæ expectat. Huius filij fuerunt Eſau & Iacob.

Eſau autem trinomius eſt: & ex propriis cauſis varie nuncupatur. Dicitur enim Eſau, id eſt, rufus, ob coctionem ſcilicet rufæ lentis ita appellatus, cuius edulio primogenita perdidit.

Edom autem ob ruborem corporis dictus eſt: quod latine ſanguineus dicitur.

Seir vero quod fuerit hiſpidus & piloſus. Quando enim natus eſt: totus, ſicut pellis, piloſus erat: atque ideo tribus nominibus appellatur. Eſau, id eſt, rufus. Edom, id eſt, ſanguineus. Seir, id eſt, piloſus: quia non habuit lenitatem. Hic ſignificat populum Iudæorum in Chriſtum & prophetas impia perſecutione ſanguineum & rufum & piloſum, tegmine peccatorum horribilem.

Iacob autem, qui interpretatur, *ſupplantator:* ſiue quod in ortu * plantatur naſcentis fratris apprehenderit: ſiue **plantam.*
quod poſtea fratrem arte deceperit. Vnde & Eſau dixit:
Iuſte vocatum eſt nomen eius Iacob: ſupplantauit enim me en altera vice. *Gen. 27.* Iſte quidem Iſrael, vir videns Deum, dicitur. Tunc enim hoc nomen accepit: quando tota nocte luctatus vicit in certamine angelum, & oriente lucifero benedictus eſt. Inde propter viſionem Dei Iſrael appellatus eſt: ſicut
& ipſe ait: *Vidi Dominum, & ſalua facta eſt anima mea.* *Gen. 32.* Hic autem Chriſtum demonſtrat: ſiue populum gentium, qui Dei patris benedictione prælatus eſt priori populo Iudæorum. Iſti autem duo filij Rebeccæ duos populos (vt diximus) ſignificant, Synagogæ & Eccleſiæ. Et quomodo populus Iudæorum tempore maior ſeruit minori populo Chriſtianorum: ſic quidem & in ſingulis nobis dici poteſt: quod duę gentes & duo populi intra nos ſint: vitiorum ſcilicet atque virtutum. Sed iſte minor eſt: ille maior. Semper enim plures ſunt mali, quam boni: & vitia numeroſiora ſunt virtutibus: ſed tamen & in nobis gratia Dei populus populum ſuperat: & maior ſeruit minori. Seruit etenim caro Spiritui: & vitia virtutibus cedunt. Iſaac ergo portat imaginem Dei patris, Rebecca Spiritus ſancti, Eſau populi prioris & Diaboli, Iacob Eccleſiæ & Chriſti. Senuiſſe Iſaac conſummationem orbis oſtendit: oculi illius caliginaſſe, fidem periſſe de mundo, & religionis lumen ante eum neglectum eſſe ſignificat. Quod filius maior vocatur: acceptatio legis eſt Iudæorum. Quod eſcas eius atque capturam diligit pater: homines ſunt ab errore ſaluati, quos per doctrinam iuſtus quiſque venatur. Quod Iſaac de maioris filij ſui venatione veſci concupiſcit: ſignificat, quod omnipotens Deus Iudaici populi bona operatione paſci deſiderauit. Sed illo tardante minorem Rebecca ſuppoſuit: quia dum Iudaicus populus bona opera foris quærit, gentilem populum mater gratia introduxit: vt omnipotens pater cibum boni operis offerret, & benedictionem maioris fratris acciperet. Qui eoſdem cibos ex domeſticis animalibus præbuit quia gentilis populus placere Deo exterioribus
ſacrificiis non quærens per vocem Prophetæ dicit: *In me ſunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* *Pſ. 55.* Quod iſdem Iacob manus ac brachia & collum hædinis pellibus texit: hoc eſt, gentilis populus dum ſe peccatorem confiteri non erubeſcit, carnis in ſe peccata mactauit. Quod veſtimentis maioris fratris induitur, hoc eſt, quod ſacræ Scripturæ præceptis, quæ maiori populo data fuerat in bona operatione veſtitus eſt, & eis minor in domo vtitur: quæ maior foras exiens intus reliquit: quæ ille Iudaicus populus habere non potuit: dum ſolam in eis literam attendit. Quod Iſaac eundem filium neſcit, quem benedicit: hoc eſt, quod de gentili populo Dominus per
Pſalmiſtam dicit: *Populus, quem non cognoui, ſeruiet mihi.* *Pſ. 17.* Quod præſentem non vidit, & tamen quæ ei in futuro euenianr, vidit: ſignificat, quod omnipotens Deus per prophetas ſuos prædicaret gentilitati gratiam prærogandam: quam ei in præſenti per ſpeciem non oſtendit: quia tunc eam in errore reliquit: & tamen quia hanc quandoque collecturus erat, per benedictionem gratiam præuidit. Igitur Eſau poſt benedictionem patris inuidiæ ſtimulis concitatus necem fratri ſuo Iacob fraudulenter excogitat. Hoc nimirum & Iudaicus populus in Chriſto præmeditatus, non ſolum Dominum patibulo crucis tradidit: verum etiam credentes in illo vſque ad effuſionem ſanguinis perſecutus eſt. Iacob autem dolos fugiens fratris, relicta domo patria vel parentibus, vadit in regionem longinquam, vt acciperet ſibi vxorem. Non aliter Chriſtus relictis parentibus ſecundum carnem, id eſt, populo Iſrael & patria, id eſt, Ieroſolyma, & omnibus regionibus Iudææ, abijt in gentes: accipiens inde ſibi eccle-
ſiam: vt impleretur, quod dictum eſt: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam: & erit in loco, vbi dictum eſt: non plebs mea vos: ibi vocabuntur filij Dei viui.* *Oſe. 2.* Pergente autem Iacob in Meſopotamiam: venit in locum, vbi nunc Bethel vocatur: & poſuit ſub capite ſuo lapidem magnum, & dormiens vidit ſcalam ſubnixam innitentem cælo, & Angelos Dei aſcendentes & deſcenden-
tes. Hoc viſo euigilauit vnxitque lapidem, dicens: *Vere hic* *Gen. 28.*

domus Dei eſt & porta cæli: & his dictis diſceſſit. Somnus iſte Iacob mors ſiue paſſio eſt Chriſti. Lapis ad caput eius qui nominatim quodammodo lapis dictus eſt, etiam
1.Cor.11. vnctus Chriſtus ſignificatur: *Caput enim viri Chriſtus eſt.* Quis enim neſcit Chriſtum ab vnctione appellatum? Domus autem Dei, quia ibi natus eſt Chriſtus in Bethleem. Porta vero cæli: quia ibi in terram deſcendit: ibi iterum ad cœlum conſcendit. Erectio autem lapidis, reſurrectio Chriſti eſt. Porro ſcala Chriſtus eſt
Ioan.14. qui dixit: *Ego ſum via.* Per hunc aſcendebant & deſcendebant Angeli: in quibus ſignificati ſunt Euangelici prædicatores Chriſti, aſcendentes vtique cum ad intelligendam eius ſupereminentiſſimam diuinitatem excedunt vniuerſam creaturam: vt eum inueniant in principio Verbum Domini, per quem facta ſunt omnia: de-
Gal.4. ſcendentes autem, vt eum inueniant *factum ex muliere: factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret.* In illa enim ſcala à terra vſque ad cælum erecta, id eſt, à carne vſque ad Spiritum: quia in illo carnales proficiendo, velut aſcendendo, ſpiritales fiunt: ad quos lacte nutriendos etiam ipſi ſpiritales deſcendunt quodammodo: cum eis non poſſunt loqui quaſi ſpiritualibus: ſed quaſi carnalibus. Ipſe eſt ſurſum in capite ſuo: ipſe Deorum in corpore ſuo, id eſt, Eccleſia. I-
Ioan.14. pſum ergo ſcalam intelligimus: quia ipſe dixit: *Ego ſum via.* Ad ipſum ergo aſcenditur, vt in excelſis intelligatur: & ad ipſum deſcenditur, vt imbribus ſuis paruulus nutriatur: & per illum ſe erigunt, vt eum ſublimiter expectent: per ipſum ſe etiam humiliant, vt eum ſublimiter ac temperanter annuntient. Nunc autem quid iterum ſignificauerint quatuor vxores Iacob, quarum duæ liberæ, duæ ancillæ fuerunt: eſt dicendum. Vidimus enim, Apoſtolum in libera & in ancilla, quas habebat Abraham, duo teſtamenta intelligere: ſed ibi in vna & vna facilius appareret, quod dicitur: hic autem duæ ſunt & duæ: deinde ibi ancillæ filius exheredatur: hic vero ancillarum filij ſimul cum filiis liberarum terram promiſſionis accipiunt. Vnde hic proculdubio aliquid ſignificatur: quanquam enim duæ liberæ vxores Iacob ad nouum teſtamentum, quod in libertate vocati ſumus, exiſtimentur pertinere; non tamen fruſtra duæ ſunt; niſi quia duæ vitæ nobis in Chriſti corpore prædicantur; vna temporalis, in qua laboramus; alia æterna, in qua dilectionem Dei contemplabimur. Lia namque interpretatur, *laborans*: Rachel autem *viſum*, ſiue *principium*, ſiue *verbum*. Actio ergo huius vitæ, in qua viuimus ex fide, laborioſa eſt in operibus, & incerta; quo exitu perueniat ad vtilitatem eorum, quibus conſulere volumus. Ipſa eſt Lia, prior vxor Iacob; ac per hoc & infirmis oculis
Sap.9. fuiſſe commemoratur. *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incerta prouidentia noſtra.* Spes vero æternæ contemplationis Dei, habens certam intelligentiam
Gen.29. veritatis, ipſa eſt Rachel. Vnde etiam dicitur; *bona facie & pulchra ſpecie.* Hanc enim amat omnis pie ſtu-
Eſa.1. dioſus. & propter hanc ſeruit gratiæ Dei; quia *peccata noſtra & ſi fuerint ſicut fenicium, tanquam nix dealbabuntur.* Laban quoque interpretatur, *dealbatio*: cui ſeruiuit Iacob propter Rachel. Neque enim ſe quiſque conuertit ſub gratia remiſſionis peccatorum ſeruire iuſtitiæ; niſi vt quiete viuat in verbo; ex quo videtur principium quod eſt Deus.

Bala ancilla Rachel interpretatur, *inueterata.* De veteri quippe vita carnalibus ſenſibus dedita, corporeæ cogitantur imagines, etiam cum aliquid de ſpiritali & incommutabili ſubſtantia diuinitatis auditur.

Suſcipit & Lia de ancilla ſua filios amore habendi numeroſioris prolis accenſa. Inuenimus autem Zelpham ancillam eius interpretari, *os ducens.* Quapropter hæc ancilla illos figurat, quorum in prædicatione fidei Euangelicæ os erat, & cor non erat. De
Eſa.29. quibus ſcriptum eſt; *Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe eſt à me.* De quibus Apoſtolus di-
Rom.2. cit; *Qui prædicas non furandum, furaris.* Veruntamen vt etiam per hanc conditionem libera illa vxor Iacob laborans filios hæredes regni ſuſcipiat; ideo Dominus dicit; *Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite.* Matth.23.
Vnde & Apoſtolus: *ſiue*, inquit, *occaſione: ſiue veritate* Phil.1.
Chriſtus annuntietur: & in hoc gaudeo: ſed & gaudebo: tanquam & ancilla pariente de prole numeroſiore lætatur.

Seruitus itaque ipſa Iacob ſeptem annorum pro duabus vxoribus, huius vitæ præſentis tempus ſignificat; quia per ſeptem euoluitur; in qua Dominus formam ſerui accepit; factus obediens paternæ voluntati vſque ad mortem. Ille enim pro ouibus ſeruiuit; & Dominus noſter ait; *Non venit filius hominis miniſtrari,* Matt.20.
ſed miniſtrare. Ille pauit oues. & Dominus in Euangelio dicit; *Ego ſum paſtor bonus.* Ille mercedis lu- Ioan.10.
cro varium ſibi pecus abſtulit; Chriſtus diuerſarum gentium varietatem ſibimet congregauit. Ille tres virgas amputatis corticibus in alueis aquarum oppoſuit, vt in earum contemplatione multiplicarentur eius oues; & Dominus noſter in aqua baptiſmatis tria perſonarum nomina, Patris & Filij & Spiritus ſancti, populo fideli propoſuit; vt quiſquis hoc pleno corde perſpexerit, efficiatur ouis Dei.

Poſt longam igitur ſeruitutem, quam Iacob apud ſocerum ſuum pro vxoribus vel pro mercede ſuſtinuit, præcepit ei Deus, vt reuerteretur ad patriam ſuam. Tunc ignorante ſocero ſuo cum vxoribus ſuis properauit. Laban autem conſecutus eſt eum in monte Galaad cum furore, atque idola, quæ Rachel furauerat, apud eum requiſiuit; nec reperit. Quid ergo ſibi hoc ipſum figuraliter velit, videndum. Dum enim Laban ſuperius aliam gerat perſonam; nunc tamen Diaboli typum figurat.

Laban quippe interpretatur, *dealbatio*, dealbatio autem Diabolus non inconuenienter accipitur; quia cum ſit tenebroſus ex merito, *transfigurat ſe velut Angelum lu-* 2.Cor.11.
cis. Huic ſeruiuit Iacob, id eſt, ex parte reproborum Iudaicus populus; ex cuius carne incarnatus Dominus venit. Poteſt etiam per Laban mundus hic exprimi. Qui cum furore Iacob ſequitur, quia electos quoſque, qui redemptoris noſtri membra ſunt, perſequendo opprimere conatur.

Huius filiam, id eſt, ſeu mundi, ſiue Diaboli Iacob abſtulit, cum Chriſtus ſibi Eccleſiam coniunxit. Quam & de domo patris abſtulit; quia ei per prophetam dicitur; *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui.* Pſal.44.
Quid vero in idolis, niſi auaritia, deſignatur? Vnde & per Paulum dicitur; *Et auaritia, quæ eſt idolorum ſeruitus.* Coloſſ.3.
Laban ergo veniens, apud Iacob idolum non inuenit; quia oſtenſis mundi theſauris Diabolus in Redemptore noſtro veſtigia concupiſcentiæ terrenæ non reperit; ſed quæ Iacob non habuit, ea Rachel ſedendo cooperuit.

Per Rachel quippe, quæ ouis Dei dicitur, Eccleſia figuratur. ſedere autem eſt humilitatem pœnitentiæ appetere; ſicut ſcriptum eſt; *Surgite, poſtquam ſede-* Pſal.126.
ritis. Rachel ergo idola ſedendo operuit; quia ſancta Eccleſia Chriſtum ſequens vitium terrenæ concupiſcentiæ per humilitatem pœnitentiæ cooperuit. De hac cooperatione vitiorum per prophetam dicitur;
Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates: & quorum tecta ſunt peccata. Pſal.31.
Sumpſit autem Iacob lapidem; & conſtituit eum titulum, &c.

Myſtice autem inter fideles tam Iudæos quam gentes teſtis eſt lapis eminens in ſimilitudinem Chriſti, & aceruus lapidum, qui eſt multitudo credentium. Vir enim, qui cum Iacob luctatus eſt, typum Chriſti euidentiſſime geſſerat.

Cui tamen ideo præualuit Iacob, vtique volenti, vt myſterium figuraret paſſionis Domini.

Vbi viſus eſt Iacob in Iudæorum typo, hoc eſt, in corporis ſui ſobole præualuiſſe Deo, & quaſi cum infirmo, ita cum carne eius luctamen inire, & inua-

leſcere

Digitized by Google

leſcere in paſſione eius: ſicut ſcriptum eſt cum dicerent: *crucifige*. Et tamen Iacob ab eodem angelo benedictionem, quem victor ſuperauerat, impetrauit; Cuius nominis impoſitio vtique benedictio fuit. Interpretatur autem Iſrahel, *videns Deum*: quod erit in fine præmium ſanctorum omnium. Tetigit illi porro idem angelus latitudinem femoris, & claudum reddidit: ſicque erat vnus atque idem Iacob benedictus & claudus: benedictus in hiis, qui in Chriſtum ex eodem populo crediderunt; atque in infidelibus claudus. Nam in femoris neruo valetudo generis, & mulritudo eſt. Plures quippe ſunt in ſtirpe, qui degenerantes à fide Patrum, & à præceptis ſui auctoris deuiantes, in errore ſui ſeminis claudicant; de quibus prophetice prædictum eſt: [Pſal. 17.] *Et claudicauerunt à ſemitis ſuis*. Qui tamen populus poſt tactis ſibi viribus non ſolum claudicat: ſed & torpeſcit; ne vltra iam generare filios poſſit. Denique quod adiecit idem Patriarcha vidiſſe ſe Deum facie ad faciem; cum ſuperius virum ſecum narrat fuiſſe luctatum: id ſignificat; quia idem Deus homo erat futurus, qui cum Iacob populo luctaretur.

Dina, quæ transfertur, *in cauſam*: iurgij enim in Sichimis cauſa extitit: hæc quippe, vt mulieres videret extraneæ regionis, egreditur, quando vnaquæque mens, ſua ſtudia negligens, actiones alienas curans, extra habitum, atque extra ordinem proprium euagatur. Quam Sichem princeps terræ opprimit: quia videlicet intentam curis exterioribus diabolus corrumpit. *Et agglutinata eſt anima eius cum ea*, [Gen. 34.] quia vnitam ſibi per iniquitatem reſpuit; & quia cum mens à culpa reſipiſcit, afficitur; atque admiſſum flere conatur: triſtem blanditiis falſæ ſpei delinit. Zelus, quem habuerunt filij Iacob in vlciſcendo ſtupro ſororis ſuæ, moraliter commonet paſtores fidelium, quatenus habeant curam animarum ſibi commiſſarum: ne violenter aut corporali delicto, aut fornicatione ſpiritali polluantur, paratique ſint ipſi ſemper, ſecundum Apoſtolum, vlciſci omnem inobedientiam reſiſtentem veritati: atq; excommunicationis gladio feriant ſtupratorem, ne pro tanto commiſſo impunitus euadat.

Ruben, primogenitus Iſrahelis, qui interpretatur, [Gen. 29.] *viſionis filius*: ſic enim quando eum peperit Lia, vocauit nomen eius Ruben, dicens: *quia vidit D:us humilitatem meam*, populum ſignificat Iudæorum; qui Deum quodammodo vidit, hoc eſt, agnouit per acceptionem legis: ſed violauit cubile Dei patris: quando carnem, quam ſibi Chriſtus aſciuerat, confixit in patibulo crucis. Aliter ſignificat electum populum ex Iudæis; cui diuina miſeratio contulit; vt qui Deum negando & crucifigendo æternæ morti ſeipſum addixerat, compunctus ad prædicationem ſanctorum Apoſtolorum, erroris ſui pœnitentiam ageret & ex fide viueret.

[Gen. 29.] Simeon interpretatur, *auditio*, ſic enim dixit Lia, quando peperit eum: *quia exaudiuit me Deus*, hic ſcribas deſignat Iudæorum, qui acceperunt quidem vocem Dei, præcepta legis ſibi tradentem: ſed in furore ſuo occiderunt Prophetas; & in dolore ſuo ſuffoderunt fixuris clauorum Chriſtum firmiſſimum murum: in quo credentes ſtabili robore communiuntur.

Leui, qui interpretatur, *additus*, auctor & figura eſt principum ſacerdotum, qui Dominum crucifixerunt. Aliter Leui ſignificat chorum Apoſtolicum & vniuerſum martyrum exercitum; necnon & martyrum caput: omnique ordini perfectorum iſta dicuntur, qui perfectionem charitatis, morientes pro Domino, impleuerunt: & abrenunciantes omnibus culmen doctrinæ Euangelicæ aſſecuti ſunt: tanquam veri Leuitæ non habentes partem in terra: ſed cum Propheta dicentes: [Pſal. 15.] *Dominus pars hæreditatis meæ*. Vnde Moyſes in benedictione Leui ad Dominum ait: [Deut. 33.] *Perfectio tua & doctrina tua viro ſancto tuo, quem probaſti in tentatione: & iudicaſti ad aquas contradictionis. Tentatus* eſt enim vir iſte ſanctus, vt Apoſtolus ait, [Heb. 4.] *per omnia * ſimilitudine, excepto peccato*. [*pro] Sed maximam ei tunc diabolus tentationem intulit, cum in eius necem Iudæorum animos tanta obſtinatione excitauit, vt omnes vna voce dicerent: *Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros*. [Matth. 27] Aquæ enim contradictionis, populi ſunt Iudæorum, qui inundatione perſecutionum contra Chriſtum & ſanctos eius ſurrexerunt.

Iuda, *confeſſio*, dicitur; quia quando eum peperit Lia, laudem Domino retulit, dicens: *Nunc ſuper hoc confitebor Domino*; [Gen. 29.] id eſt, gratias ago. Hic ſignificat Chriſtum; qui in cubili ſepulchri, quaſi leo ſecurus, quodam corporis ſomno quieuit; deuictoque mortis imperio, poſt triduum ſurrexit. Qui contra aduerſarias poteſtates in cruce confligens, ſanctam Eccleſiam, quam de gentibus vniuerſis ad ſe vitem veram colligens, vino ſanguinis ſui lauauit, cunctis hoſtibus ſuperiorem fecit.

Iſaſchar, qui interpretatur, *merces*: hoc autem ideo, quia mandragoris filij ſui Ruben introitum viri, qui Racheli debebatur, ad ſe emerat Lia. Vnde & dum natus eſſet, dixit Lia: *Dedit Deus mercedem meam*. [Gen. 30.] Hunc pater Iacob in benedictione ſua *aſinum fortem* nuncupauit, [Gen. 49.] ſupponentem humerum ſuum ad portandum; quia in labore terræ, & vehendis ad mare, quæ in finibus ſuis naſcebantur, plurimum laborauit. Significat autem eccleſiam de gentibus: quæ ſubiecit humerum ſuum ad crucis onus portandum, & ad implendum mandata Chriſti, qui dixit; *Iugum n. meum ſuaue, & onus meum leue eſt*. [Matth. 11.]

Zabulon, qui interpretatur, *habitaculum*: propterea, quia Lia iam ſecura de cohabitatione Iacob dixit: *Habitabit vir meus mecum*. [Gen. 30.] Hic eandem Eccleſiam ſignificat, quæ ſecus fluctus huius vitę inhabitans, omnes tentationes & turbines ſeculi ſuſtinet: & in doctoribus ſuis ad montes virtutum * laudes Domino referendas conuocat [* &] populos omnium gentium:

Nepthalim quoque interpretatur, *conuertit me*, vel *dilatauit me*, vel *certe implicuit me*. De conuerſione, ſiue comparatione cauſa nominis eius eſt. Vnde & dicit Rachel, cum eum peperiſſet ancilla eius * Lia: *Comparauit me Deus cum ſorore mea, & inualui*. [* Bilha. Gen. 30.] Cui dixit pater in benedictione ſua: *Nepthalin ceruus emiſſus, dans eloquia pulchritudinis*: ſiue, *Nepthalin ager irriguus*. [Gen. 49.] Vtrumque enim ſignificat Hebræum verbum, *aila*. Significat autem, quod aquæ calidæ in ipſa naſcuntur tribu; ſiue quod ſuper lacum Geneſar fluento Iordanis eſſet irriguus. Hebræi autem volunt propter Tyberiadem, quæ legis videbatur habere notitiam, agrum irriguum & eloquia pulchritudinis prophetari. Ceruus autem emiſſus temporaneas fruges, & velocitatem terræ vberioris oſtendit; ſed melius; ſi ad doctrinam Saluatoris cuncta referimus; quod ibi vel maxime docuerit Saluator; quod in Euangelio quoque ſcriptum eſt. Aliter autem exprimit omnes ſanctos prædicatores: qui inſtar ceruorum tranſilientes, ad ſuperna ſe erigunt, cunctisq; credentib. doctrinæ eloquia conferunt.

Dan interpretatur, *iudicium*. Bala enim eum cum peperiſſet, dixit Rachel domina eius: *Iudicauit me Dominus, & exaudiens dedit mihi filium*: cauſam nominis expreſſit. Hic iuxta prophetiam Iacob *coluber in via, ceraſtes in ſemita* eſſe dicitur. [Gen. 49.] Dicunt quidam, Antichriſtum per hæc verba prædici de iſta tribu futurum, pro eo, quod hoc loco Dan & coluber aſſeritur & mordens: & vnde inter tribus Iſrael primus Dan ad Aquilonem caſtrametatus eſt; ſignificans illum, qui ſe in laterib. Aquilonis ſedere dicit; & de quo figuraliter Propheta dicit; *A Dan auditus eſt fremitus equorum*. [Ierem. 8:] Qui non ſolum *coluber*: ſed etiam *ceraſtes* vocatur. Cerata n. Græce cornua dicuntur. Serpens ille cornutus eſſe perhibetur: per quē digne Antichriſtus aſſeritur; qui contra vitā fidelium cum morſu peſtiferę prędicationis armabitur etiā cornib. poteſtatis. Quis aūt neſciat ſemitam anguſtiorem eſſe, quam viam? Fit ergo coluber in via, q in præſentis vitæ latitudine eos ambulare prouocat, quibus quaſi parcendo blanditur: ſed mordet, quod eos, quibus libertatem tribuit, erroris ſui veneno conſumit. Fit itaque iterum ceraſtes in ſemita: quia quos fideles reperit, & ſeſe inter anguſta itinera præcepri cœleſtis conſtringere videt, non ſolum nequitia callida perſuaſionis impetit; verum etiam ter-

rore poteſtatis perimit in perſecutionis angore. Poſt beneficia fictæ dulcedinis exercet cornua poteſtatis. In quo loco equi nomine hunc mundum inſinuat: quod per elationem ſuam in curſu labentium temporum ſpumat: & quod Antichriſtus extrema mundi apprehendere nititur. Ceraſtes iſte equi vngulas mordere perhibetur. Vngulam quippe equi mordere, eſt extrema ſeculi feriendo contingere, vt cadat aſcenſor eius retro: quia quisquis in iniquitatibus dignitate mundi extollitur, retro cadere dicitur. Dicit enim Moyſes in benedictio- *Deut.33.* ne: *Dan catulus leonis fluit largiter de Baſan.* Leo enim per fortitudinem Christi figuram gerit: econtrario vero per ferocitatem ſignificat diabolum. Antichriſtus ergo filius eſt ferocis diaboli. Hic largiter fluit de Baſan: quia plenus eſt confuſione. Baſan enim interpretatur, *confuſio* ſiue *pinguedo*, vel *bruchus*. Pinguedo enim nimietatem ſignificat ſuæ auariciæ atque luxuriæ, Bruchi autem ſimilitudinem habet in hoc, quod ſicut bruchus herbę: ita ipſe virtutum deuaſtat formoſitatem.

Gad ab *euentu* ſeu *procinctu* vocatus eſt: quando enim peperit eum Zelfa: dixit domina eius Lia: *In fortunata*, idem, quod dicitur, *in procinctu* vel *euentu*. Dicit enim de *Gen.49.* illo in benedictione pater Iacob: *Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipſe accingetur retrorſum.* Totum autem illud eſt, quod ante Ruben & dimidiam tribum Manaſſe ad filios quos trans Iordanem in poſſeſſione diuiſerat, poſt quatuordecim annos reuertens, prælium aduerſum eos gentium vicinarum grande reperit, & victis hoſtibus **dimicauit.* fortiter *dimicaret. Lege librum Iheſu Naue & Paralipomenon. de quo Moyſes ait; *Deut.33.* *Benedictus in latitudine Gad: quaſi Leo requieuit, cepitque brachium & verticem: & vidit principatum ſuum quod in parte ſua repoſitus doctor eſſet qui fuit cum principibus populi, & fecit iuſtitias Domini, & iudicium ſuum Iſrahel.* In benedictione Gad videtur Moyſes prædicere ſecundum hiſtoriam, potentiam virorum fortium vel iudicum, qui de illa tribu fuerunt. ſicut fuit Iepthe inter cæteros iudices valde clarus & nobilis actu. Secundum allegorias vero Gad interpretatur *accinctus* figuram Domini Ieſu Chriſti, qui aduerſus nequitias ſpirituales pugnaturus in infirmitate carnis noſtræ, virtute diuinitatis ſuæ præcinctus apparuit. Qui in latitudine benedictus eſt cum non ſolum ex Iudæis, ſed ex omnibus etiam nationib. ampliſſimum à patre toto orbe regnum accepit, *Malach.1.* impleto, quod Propheta prædixerat: *Ab ortu enim ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen meum, & horribile in gentibus.* Quia vero per humilitatem paſſionis ad tantam excreuit gloriam celſitudinis, apte de eius morte ſubiungi- *Deut.33.* tur: *Quaſi leo requieuit: cepitq́; brachium & verticem, &c.* In requietione enim leonis, poteſtas exprimitur ipſius Saluatoris: qui brachio fortitudinis ſuæ poteſtates mundanas religioni ſuæ inclinauit. Subiectis quippe ſibi regnis & gentibus vniuerſis principatus eius potentia claruit. Ipſe enim Apoſtolis, principibus ſcilicet populi Dei, toto orbe Euangelium prædicantibus adiutor & cooperator vbiq; fuit, dicente Euangeliſta: *Illi autem profecti prædi- Marc.16. cauerunt vbiq́; Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.*

Aſer, qui interpretatur *beatus*: quia dum eum peperiſ- *Gen.30.* ſet Zelfa, dixit Lia: *Beata ego, & beatificant me mulieres.* Hic demonſtrat Dominum Ieſum Chriſtum: cuius panis pinguis eſt in ore credentium: quia & delicias præbet regibus, hoc eſt, corporis ſui & ſanguinis ſacramenta dat ſanctis, qui rite reges dicuntur: quoniam bene ſemetipſos vel ſibi ſubditos regunt. Hic ſecundum prophetiam Moyſi eſt benedictus in filiis, & placens fratribus ſuis: cum credentes in eum, & per eius gratiam renaſcentes, vniuerſum orbem in ſimilitudine repleuerunt: & fratribus, hoc eſt, Apoſtolis & ſanctis gratiam ſuæ dilectionis ita tribuit, vt legis ceremonias ſpernerent, & ſuſcepta euangelica veritate gauderent & exultarent: quoniam digni habiti ſunt pro nomine eius contumeliam *Iac.1.* pati, cunctisque fidelibus prædicarent, dicentes: *Omne gaudium exiſtimate, cum in tentationes varias incideritis.* Vnde autem tanta in eis ſit abundantia charitatis Chriſti, *Deut.33.* exponitur figurate, dum ſubditur: *Tinguit in oleo pedem ſuum.* Aſcendens quippe in cœlum caput noſtrum Dominus Chriſtus chorum Apoſtolicum, cuius conſona prædicatione vniuerſum mundum erat peragraturus, quaſi pedem in terra adhuc conſiſtentem, oleo Spiritus ſancti copioſiſſime vnxit. Ex quo concepta virtute nullo labore deficeret: ſed immarceſcibilis ſemper gaudij alacritate polleret: cui etiam incorruptibilis calciamenti præſtitit munimentum. de quo ſequitur: *Ferrum & æs calciamentum eius.* Cuius dies iuuentutis ita fiunt, vt ſenectutis; quia corpus eius, quod eſt eccleſia, in primordio fidei floruit virtutibus, ſapientia viguit, miraculis coruſcauit. Sic & in fine ſeculi in electis perſeuerat vigor fidei: & ardor charitatis vſque in finem. Hic rectiſſimus *Eph.1.* eſt aſcenſor cœli, quia ſuper omnes virtutes cœleſtes & poteſtates angelicas poſt reſurrectionem ſuam aſcendit & ſedet ad dexteram Patris. *Magnificentia eius diſcurrunt Deut.33.* *nubes,* doctores videlicet & prædicatores Euangelij in toto orbe diſſeminant verbum Dei. *Cuius ſunt brachia Ibid.* *ſempiterna:* quia cunctis hoſtibus victoria eius fit perpetua. Qui eiiciet à facie ſua inimicum diabolum: & dicit conterere: quando nouiſſima inimica deſtruetur mors, & electi omnes immortalitate & incorruptione veſtiti triumphantes in regnum intrabunt æternum.

Ioſeph ab eo, quod ſibi aliud additamentum optauerat mater vocauit augmentum. Hunc Pharao *Sephaneth* appellauit: quod Hebraice *abſconditorum repertorem* ſonat: pro eo, quod obſcura ſomnia reuelauit, eique ſterilitatem prædixit. Tamen quia hoc nomen ab Ægyptio ponitur: ipſius linguæ debet habere rationē. Interpretatur ergo Sephaneth Ægyptio Sermone *Saluator mundi*: eo, quod orbem terræ ab imminente famis excidio liberaret. Quod autem Ioſeph à fratribus venditus in Ægypto ſublimatur, Redemptorem noſtrum ſignificat à populo Iudæorum in manibus perſequentium traditum, & nunc in gentibus exaltatum. Cui pater in benedictione ſua ait: *Filius accreſcens & decorus aſpectu. Filiæ diſcurrerunt ſuper murum: ſed exaſperauerunt eum, & iurgati ſunt, inuiderunt q́; illi, habentes iacula*, &c. *Gen.49.* Hæc prophetia poſt paſſionem Domini paternæ vocis imaginem prætulit: quia redeuntem in cœlum poſt victoriam Chriſti pater alloquitur, dicens: *Filius acc eſcens Ioſeph*: filius accreſcens *Ibid.* vtique in gentibus: quia cum ob incredulitatem ſynagogæ populum reliquiſſet, innumeram ſibi plebem eccleſiæ ex omnibus gentibus ampliauit. Quod & Dauid cecinit, dicens: *Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum Pſal.21.* *vniuerſi fines terræ. Filius accreſcens & decorus aſpectu. Gen.49.* Omnes enim ſuperat illius pulchritudo: iuxta quod de ipſo in Pſalmis canitur: *Speciosus forma præ filiis hominum. Filiæ diſ- Pſal.44.* *currerunt ſuper murum*, id eſt, eccleſiæ, quæ crediderunt in *Gen.49.* Chriſtum. Hæ ſuper ſoliditatem fidei, quaſi ſuper murum, amore pulchritudinis Chriſti accenſæ diſcurrerunt, vt verum ſponſum per contemplationem aſpiciant, & oſculo charitatis illi copulentur atque adhæreant. Sed obiurgati ſunt eum, quando falſis teſtimoniis calumniantes ſanctum Deum opprimere ſynagogæ populi cogitauerunt. *Inuiderunt illi habentes iacula.* Neque enim quiſ- *Ibid.* quam in Ioſeph coniecit ſagittas: vel aliquod vulneris telum: ſed hoc ſpecialiter euenit in Chrrſtum. *Sedet in Ibid.* *forti a cus eius.* Chriſtus enim arcum ſuum & arma poſuit in Deo, qui fortis eſt propugnator. Cuius virtute concidetur omnis nequitia perfidorum. *Et diſſoluta ſunt vin- Ibid.* *cula brachiorum eius*: quibus fratres eum vinctum ad Pilatum duxerunt, vel quibus eum ſuſpenſum in ligno crucifixerunt. *Reſciſſa ſunt enim per manum omnipotentis Iacob*, *Ibid.* hoc eſt, per manum omnipotentis Dei Iacob: ex cuius *Ibid.* femore ipſe Dominus bonus paſtor egreſſus eſt, lapis & firmitas credentium in Iſrahel. *Deus patris tui erit adiutor Ibid.* *tuus.* Quis adiuuit filium: niſi ſolus Deus Pater, qui dixit: *Iacob puer meus, ſuſcipiat eum anima mea: & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum.* Vniuerſa enim ſubiecit ei, cœleſtia per benedictionē cœli, & terrena per benedictionem abyſſi iacentis deorſum: vt omnib. angelis & hominib. dominaretur. *Benedictionibus vberum*, id eſt, ſiue duorum teſta- *Ibid.* mentorum, quorum altero nunciatus eſt, altero demon-

ſtratur:

Digitized by Google

ſtratur: ſiue benedictionibus vberum Mariæ, quæ vere
benedicta erant, quia hiiſdem ſancta virga de ſe potum
lactis Domino immulſit. Vnde & illa mulier in Euan-
Luc. 11. gelio ait: *Beatus venter qui te portauit, & vbera, quæ ſuxiſti. Be-*
Gen. 49. *nedictionibus vberum & vuluæ*; etiam hic benedicitur & vul-
ua eiuſdem matris; illa vtiq; virginalis, quæ nobis Chri-
ſtum Dominum edidit. De qua per Prophetam Hiere-
Ierem. 1. miam dicitur: *Priuſquam te formarem in vtero, noui te: & an-*
Gen. 49. *tequam exires de vulua, ſanctificaui te. Benedictiones patris tui*
confortati ſunt in te benedictionibus patrum tuorum. Benedi-
ctiones (inquit) Patris tui cœleſtis, quæ datæ ſunt tibi, à
ſummo cœli & abyſſi confortatę ſunt, id eſt, præualuerũt
benedictionib. patrum tuorum. Vltra omne enim ſan-
ctorum meritum Patriarcharum conualuit benedictio
omnipotentis Patris in Filio: ita, vt ei nullus ſanctorum
Ibid. æquetur: *donec veniret deſiderium collium æternorum.* Colles
iſti ſancti ſunt, qui Chriſti aduentum prophetantes ma-
gno deſiderio incarnationem eius expectauerunt. De
Luc. 10. quibus Dominus dicit: *Quia multi iuſti & prophetæ cupierunt*
videre, quæ videtis. Hi ergo ſancti dicti ſunt colles propter
excellentiam ſanctitatis; qui etiam æterni vocantur: quia
vitam conſequuntur æternam: nec intereunt cum mun-
do: ſed eſſe creduntur æterni. Fiant in capite Ioſeph o-
mnes benedictiones iſtæ ſuper caput Chriſti ponuntur,
Gen. 49. quas incarnatus accepit. *Et ſuper verticem Nazaræi:* de quo
Malach. 2. ſcriptum eſt; *Quoniam Nazaræus vocabitur*, id eſt, ſanctus
Gen. 49. Dei. *Inter fratres ſuos*, quia ipſe eſt caput omnium emi-
nens, vniuerſorum videlicet ſanctorum; quos etiam &
fratres vocat in Pſalmis.

Beniamin, qui interpretatur, *filius dexteræ*: quod eſt vir-
tutis. Nam mater eius moriens vocauerat nomen eius
Benoni, id eſt, *filius doloris mei:* pater autem hoc mutauit,
filium dexteræ nominans. Beniamin autem Pauli Apoſtoli
imaginem prætulit: quia & minimus Apoſtolorum fuit,
& de tribu eius aſcendit. Iſte eſt lupus rapax, mane perſe-
cutor diripiens, veſpere doctor paſcens. Quod aũt dixit
Deut. 33. Moyſes in benedictione Beniamin: *Amantiſſimus Domini*
habitabit confidenter: in eo quaſi in thalamo tota die morabitur:
& inter humeros illius requieſcet; videtur quidem ſecundum
hiſtoriam tangere, quod Beniamin à Patriarcha ſimul &
Propheta ſpiritu Dei pleno videl. patre ſuo Iacob ama-
retur; & quod per diſpenſationem Dei locus ille, in quo
cultus maxime futurus erat, tribui eidem decerneretur,
hoc eſt, Ieruſalem, vbi templum & altare Dei conſtrue-
batur; atq; ideo ſubiungitur: *Quaſi in thalamo tota die mo-*
rabitur: quia Ieruſalem fuit eo tempore locus, quem ele-
git Dominus, vt eſſet nomen eius ibi. Allegorice autem
Dominus noſter Ieſus Chriſtus ipſe amãtiſſimus eſt Dei
Matth. 3. Patris, de quo dixit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi be-*
17. *ne complacui.* Hic in virtute patris permanet; quia in de-
**regnat.* xtera virtutis ſedet: &*regnauit in excelſis. Sed & de hu-
militate eius intelligi poteſt; quia in ea diuinitas habitet
cõfidenter, quam ſibi cõiunxit in vnitate perſonę. Quod
autem in thalamo morabitur, & inter humeros illius re-
quieſcet; ſignificat, quod in vtero Virginis cœleſti Spon-
ſo coniuncta eſt eccleſia: quæ in fortitudine potentiæ
Chriſti, & in operib. eius maximam fiduciam ac requiem
mentis habet.

Manaſſes dictus eſt ab eo, quod ſit pater eius oblitus
laborum ſuorum. Ita Hebraice vocatur *oblinio*, geſtat au-
tem figuram prioris populi.

Effraim, qui interpretatur, *frugifer* ſiue *augmentum*: eo,
quod auxerit eum Deus. Hic autem gentium ſignificat
populum, qui per benedictionem Patriarchę prępoſitus
eſt maiori populo Iudæorum.

Thamar interpretatur, *amaritudo pro viris mortuis*, eadẽ
& *commutans*, mutauit enim ſe in habitum meretricis,
quando cum ſocero ſuo concubuit.

Phares interpretatur, *diuiſio*: ab eo, ꝙ diuiſerit mem-
branula ſecundarum: diuiſoris inde, id eſt, Phares ſorti-
tus eſt nomen. Vnde & Phariſæi, qui ſe, quaſi iuſtos, à
populo ſeparabant, diuiſi appellabantur.

Zara frater eius, in cuius manu coccinum, interpreta-
tur, *oriens*: ſiue quia primus apparuit: ſiue quod plurimi
ex eo iuſti nati ſunt: vt in libro Paralipomenon contine-
tur. Thamar habitum mutat, mutat & nomen: & fit de
Synagoga eccleſia: ſed in ea prorſus nomen amaritudi-
nis manet; non illius amaritudinis, in qua Domino mini-
ſtrauit: ſed illius, in qua Petrus amare fleuit. Nam & Iu-
das latine *confeſſio* eſt. Confeſſioni ergo amaritudo mi-
ſceatur: vt vera pœnitentia præſignetur: hac pœnitentia
fœcundatur eccleſia in omnibus gentibus conſtituta.
Oportebat enim Chriſtum pati & reſurgere tertia die: & prædica- *Luc.* 24.
ri in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum per om-
nes gentes incipientibus ab Hieruſalem. Nam & ipſe habitus
meretricis confeſſio peccatorum eſt. Typum quip-
pe eccleſiæ gerit Thamar ex gentibus euocatæ, ſedens
cum hoc habitu ad portam Enan vel Enachin, quod in-
terpretatur, *fons.* Cucurrit enim velut ceruus ad fontes
aquarum peruenire ad ſemen Abrahæ. Illo enim nõ co-
gnoſcente feratur; quia de illo prædictum eſt; *Populus,* *Pſal.* 44.
quem non cognoui ſeruiet mihi. Accepit in occulto annulũ *Gen.* 38.
& monile & virgam; quia vocatione ſignatur, iuſtifica-
tione decoratur, glorificatione exaltatur. *Quos enim præ-* *Rom.* 8.
deſtinauit, illos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iuſtificauit:
& quos iuſtificauit illos & glorificauit. Sed hæc (vt dixi) in
occulto, vbi fit & conceptio ſanctæ vbertatis. Mittitur *Gen.* 38.
autem hœdus promiſſus, tanquam meretrici. Hœdus
exprobratio peccati per eundẽ Odollamitem, tanquam
increpantem & dicentem: *Generatio viperarum.* Sed non *Matth.* 3.
eam inuenit peccati exprobratio, quam mutauit confeſ-
ſionis amaritudo: poſt vero iam publicis ſignis annuli &
monilis, & virgæ vicit temere iudicantes Iudæos: quorũ
iam perſonam ipſe Iudas geſtabat; qui hodieque dicunt,
non hunc populum eſſe Chriſti, nec habere nos ſemen
Abrahæ. Sed prolatis certiſſimis documentis noſtræ vo-
cationis, iuſtificationisq;, & glorificationis erubeſcunt
ſine dubio, & confunduntur, & nos magis quam ſe iuſti-
ficatos eſſe fatebuntur. Pignora enim refert habere ſe-
cum eccleſia. Accuſatur enim à Iudæis, quaſi adultera-
trix legis: ſed oſtendit virgam ſignũ paſſionis, & monile
legis legitimæ, & annulũ pignus immortalitatis. Quod
autem Scriptura dicit parientem Thamar & duos in vte-
ro geminos habentem: quorum ſcilicet primus, qui dici-
tur Zara, miſit manum ſuam, & obſtetrix ligauit cocci-
num: & dehinc illo manum intrinſecus retrahente po-
ſterior, qui Phares vocatur, porrexit manum, & naſcen-
do proceſſit: figuraliter congruit, quod extenderit Iſrael
in legis opera manũ ſuam, & eam Prophetarum & ipſius
Saluatoris pollutam cruore cõtraxerit: poſtea vero prior
aperit populus gentium ſcilicet, vt futuri eſſent nouiſſi-
mi, qui erant primi: & primi futuri eſſent, qui erant no-
uiſſimi.

Iob autem, vt quidam ſuſpicantur, in libro Geneſeos
Iohab nominatur, & de ſtirpe Eſau generatione quarta
natus creditur. Econtra Hebræi aſſerunt eum de Na-
chor ſtirpe eſſe generatum. Nam Eliphaz, qui vnus de
tribus amicis Iob eſſe legitur, in libro Hebraicarum quę-
ſtionum ſcriptum reperi, quod ipſe fuerit filius Eſau ex
Ada vxore ſua. In latinum quoque vertitur Iob, *dolens.*
Et recte, dolens, propter percuſſionem carnis, & paſſio-
nes dolorum. Calamitates enim ſuas nominis etymo-
logia figurauit. Hic ergo in factis dictisq; ſuis perſonam
exprimit redemptoris, de quo ſcriptum eſt: *Ipſe dolores no-* *Eſa.* 53.
ſtros tulit: & ægrotationes portauit.

Vxor quippe ipſius Iob, quæ eum ad maledicendum
prouocauit, prauitatem carnalium deſignat.

Tres vero amici illius typum tenent hæreticorum:
qui ſub ſpecie conſulendi ſtudium gerunt ſeducendi.

Heliud vero, qui contra eum ſuperbe locutus eſt, do-
ctorem ſuperbum & arrogantem demonſtrat: qui durius
increpatione ſua: fidelium intra ſanctam eccleſiam
arguit & increpat turbam.

Digitized by Google

CAPITVLA LIBRI TERTII INCIPIVNT.

Capvt I.

De aliis quibuſdam viris ſiue feminis, quorum nomina in veteri teſtamento ſcripta leguntur.

Capvt II.

De Prophetis.

PHarao nomen eſt non hominis, ſed honoris, ſicut apud nos *Auguſti* appellantur Reges, cum propriis nominibus cenſeantur. Exprimitur autem in latinũ Pharao, *denegans eum*, vtique Deum; ſiue *diſſipans*, ſeu *diſcooperiens*, ſcil. populum Dei: cuius fuit afflictor. Hic ergo figuram diaboli habuit: qui in huius ſeculi captiuitate populum Dei perdere & terrenis vitiorum operibus prægrauare tentauit. Cuius eunuchus Phutiſar, qui interpretatur, *os inclinans ad diſcendum*, emit Ioſeph, vendentibus fratribus ſuis. Sic & caſtus in diſciplinis euangelicus populus precio fidei emit Chriſtum, vendentibus eum Iudæis, proximis ſanguinis ſui. Qui merito *os inclinans ad diſcendum* dicitur: quia ſubdit ſe doctoribus ad diſcẽdam ſapientiam diuinam. Pharao ergo ſomnium vidit, quod interpretatus eſt Ioſeph; quia myſterium incarnationis dominicæ, quod ignorabat diabolus, Chriſtus gentibus manifeſtauit. Nam ſeptem anni vbertatis, qui in ſeptem ſpicis plenis, ſeu in ſeptem vaccis pinguib. oſtendebantur, ſeptem chariſmatum ſpiritalium dona, quibus vbertas fidei larga pietate redundat, ſignificabant. At contra ſeptem ſteriles & tenues famẽ veritatis & iuſtitiæ nouiſſimis temporibus figurabant. Ioſeph autem, qui typum induerat Chriſti, currum meruit & præconiauit ante eum: & conſtituit illum Pharao ſuper vniuerſam terram Ægypti: & Dominus noſter poſtquã eſt diſtractus à Iuda (vt Ioſeph à fratribus) & de infernorum carcere reſurrexit: aſcendit currum regni cœleſtis: de quo ſcriptum eſt: *Currus Dei decem milia*. (Pſal. 97.) & accepit poteſtatem à Patre prædicandi & iudicandi, ſicut Apoſtolus Paulus ait: (Phil. 2.) *Et dedit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen: vt in nomine Ieſu omne genu flectatur: cœleſtium, terreſtrium & infernorum.* Accepit quoq; & annulum, pontificatum ſcil. fidei, quo credentium animæ ſalutis ſigno ſignantur frontibus & cordibus. Per ſignum crucis figura æterni regis exprimitur. Induiturq; ſtola byſſina, id eſt, ſancta carne byſſo candidiore, & ſtola immortalitatis. Accepit quoque torquem auream, id eſt, intellectum bonum. Præco ante eũ præcedit, id eſt, aut Iohannes Baptiſta, qui iter eius præcedẽs præconiabat dicens: (Matth. 3.) *parate viam Domini*, habebit & alium præconem, tubam angeli: quia (1. Theſſ. 4.) *ipſe veniet in tuba angeli.* Dixit quoque rex ad Ioſeph: (Gen. 41.) *Ego ſum Pharao, abſq; tuo imperio nõ mouebit quiſquam manum aut pedem in omni terra Ægypti. Vertitq; nomen illius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca ſaluatorem mundi.* Quid manifeſtius de Chriſto, quando ſub figura Ioſeph Saluator oſtẽditur, non tantum vnius terræ Ægypti: ſed etiam totius mundi?

(Exod. 2.) Filia Pharaonis, quę expoſitum Moyſen ad ripam fluminis collegit, eccleſia gẽtium eſt: quæ Chriſtum ad flumen ſalutaris lauacri reperit.

Iamnes interpretatur, *marinus* ſiue *vbi eſt ſignum*. Corã enim ſignis Moyſi ceſſit, & defecit ſignum eius. Vnde & (Exod. 8.) dixerunt magi: *Hic digitus Dei eſt.*

Mambres interpretatur, *mare pelliceũ*, ſiue *mare in capite*. Moyſes interpretatur, *ſumptus ex aqua*. Inuenit eum ad ripam fluminis expoſitum filia Pharaonis; quem colligens adoptauit ſibi, vocauitq; nomen eius Moyſes, eoque de aqua ſumpſit eum. Hic typum Chriſti geſtauit: qui populum Dei à iugo diabolicæ ſeruitutis eripuit, & ipſum diabolum in æterna pœna damnauit. Qui decem plagis percuſſit Ægyptum: & decem præceptis erudiuit populum Dei in deſerto; quia Chriſtus in mãdatis Euangelij, quibus in deſerto iſtius mundi nutrit credentes, arguit ac damnat incredulos. Hic virga percutiens petram fontem viuentis aquam produxit: ſic & Chriſtus per paſſionem crucis mortem deguſtans, ſanguinem & aquam de latere ſuo produxit. Quibus duobus ſacramentis ſancta induitur eccleſia. Moyſes populum per deſertum duxit: ſed tamen vltra Iordanem in terram repromiſſionis non introduxit: quia vetus teſtamentum licet futuram in cœlis patriam in ſcriptis ſuis promiſerit: tamen non, niſi per Ieſu Chriſti ducatum, aditũ regni cœleſtis vllus adeptus eſt. Hic quoq; per fluenta baptiſmatis populum ſuum in terram eccleſiæ introducens, vitæ æternę electis ſuis dedit promiſſionẽ: & terrigenas fecit eſſe cœlicolas. Accepit ergo Moyſes vnam de ſeptem filiabus Raguel, qui interpretatur *paſtio Dei*, ſiue *amicus eius Deus*, nomine Sephoram, quæ interpretatur, *pulchritudo* ſiue *placens*. Quæ genuit ei filium, quem vocauit Gerſan, quod interpretatur, *aduena*. Peperit & alterum, qui vocatus eſt Eliezer, & interpretatur, *Deus meus adiutor*. Cum Redemptor de gentili populo eccleſiam ſeptiformem ſpiritali coniugio ſibi copulauit, quæ licet munere ſancti Spiritus ſeptiformis ſit: tamen vna eſt in fide Catholica: de qua in Cantico canticorum dicit: (Cant. 6.) *Vna eſt columba mea electa genitrici ſuæ.* Hæc vnum genuit filium, qui vocatur aduena: & alterum qui vocatur Dei adiutorium. Quæ nomina bene conueniunt populo Chriſtiano ex circumciſione & præputio conuocato. Aduenæ enim ſunt: quia in incolatu iſtius mundi à cœleſti patria modo peregrinantur: ſed tamen Dei adiutorio nunquam carebunt.

Aaron, *mons fortitudinis* interpretatur: propter quod turibulum accipiens in medio ſuperſtitum & interemptorum obuiam ſtetit: & ruinam mortis, quaſi quidam mons fortis, excluſit. Hic ſacerdotio ſuo Chriſti exprimit ſacerdotium: quia ſicut ille cruore victimarũ populum expiabat: ita & Chriſtus ſacrificio ſanguinis ſui peccata diluit mundi. Nam virga Aaron abſciſſa refloruit ac fructus protulit: ſic & arbor crucis Chriſti æternæ viriditatis & fructum vitæ perpetuæ per paſſionem Chriſti vniuerſo protulit mundo, demonſtrauitque Chriſti ſacerdotium perpetuo eſſe manſurum, & credentibus in eum eſſe proficuum.

Maria ſoror Aaron ſynagogæ ſpeciem prætulit.

Vxor Moyſi Æthiopiſſa figurauit Eccleſiam ex gentilibus Chriſto coniunctam: cuius ob cauſam zelo Synagoga obtrectans aduerſus Chriſtum ilico contagione lepræ perfunditur.

Eleazar interpretatur, *Deus meus adiutor*, ſiue *Dei adiutorium*. Hic typum tenet ſanctorum doctorum: qui verbo & exemplo ſanctam adiuuant eccleſiam: quorum vnus ait: (1. Cor. 3.) *Dei ſumus adiutores: Dei agricultura eſtis: Dei adificatio eſtis.*

Amalech, qui interpretatur, *populus lambens*, ſiue *lingens cum exercitu ſuo*: qui humanam ſemper deſiderat perditionem, & per doli machinationem populum Dei decipere geſtit, diabolum ſignificat. Hic obuius Dei populo reſiſtens, ad ſignum crucis euincitur.

Seon quoq; rex Amorræorum: qui in latinum *tentatio* vertitur *oculorum*, eundem diabolum ſignificat, qui mendacio fallendi ſe velut angelum transfigurauit.

Og rex Baſan qui interpretatur, *concluſio*, hic intercludere molitur difficultate vitiorum viam fidei noſtræ: ne pateat nobis tranſitus ad regnum promiſſum vitæ æternæ.

Digitized by Google

Septuaginta viri ſeniores, ſuper quos cecedit ſpiritus Dei, ſeptuaginta generationum linguas in hoc mundo diffuſas oſtendit, ex quibus multi credentes gratiam Spiritusſancti acceperunt.

Dathan & Abiron, & cæteri, qui ſe à Moyſe & Aaron ſegregantes, ſacrificium vſurpare conati ſunt, hæreticorum prauitatem deſignant, perniciemq; eorum, qui ſe à ſacerdotibus Chriſti & ſocietate Eccleſię diuidunt, & ſacrificia profana accipiunt.

Balaan qui interpretatur, *vanus populus*, & cadens apertos habuit oculos, typum eorum tenuit, qui per fidem cognitionem Dei habent: ſed obſcurati operibus corruūt.

Finees, *ori parcens*, interpretatur, transfixit cum pugione Zambri cum ſcorto Madianitide: id eſt, Domini furoré placauit, vt parceret. Nam iſte Phinees, qui Zambri & ſcortum in adulterio conuerſantes taliter interemit, figuram tenuit ſanctorum doctorum; qui Iudæos & hæreticos ſpiritali mucrone verbi Dei in amplexu falſæ doctrinæ & concubitu interfecerunt.

Zambri interpretatur, *ſtella laceſcens* vel *amaricans*. Proprie enim nomen ab amaritudine figuratum: quod peccando amaricauerit populum.

Ille quoque, qui ſabbatho ligna collegit, ſignificat eū, quem cum peccato iudicij dies inuenerit, vnde æterni ſabbathi requiem non meretur accipere.

Duodecim exploratores ſcribarum ac Phariſæorum imaginem tenuerunt: qui Iſraeliticum populum auerterunt: ne confiderent gratiam diuinæ repromiſſionis adipiſci poſſe per Chriſtum.

Duo portitores, qui de terra repromiſſionis botrum in ligno humeris geſtauerunt, duorum populorum ſignificationem expreſſerunt. Quorum prior Iudaicus gradiens aduerſus Chriſtū dat terga; poſterior Chriſtianus eum, poſt quem vehit, inſpicit & ſequitur Chriſtum.

Ioſuæ enim, qui interpretatur, *ſaluator*, ipſe in figuram Chriſti populum à deſerto ſaluauit, & in terram repromiſſionis induxit. Iſte Ieſus mittit duos exploratores ad Hiericho vrbem: qui ſuſcipiuntur à meretrice Raab. Ieſus ille dux populi in ſemetipſo Dominum Chriſtum & vocabulo oſtendit & facto. Hiericho autem ciuitas mundus eſt, ad quem Dominus Chriſtus ad perſcrutandos mores hominum duo teſtamenta direxit. Nam in eo vt credentium fidem aut rebellium peruicaciam plenius comprobaret: ante aduentum iudicij ſui, quaſi exploratores duos, Legem & Euangelium deſtinauit. Raab vero, quæ interpretatur, *latitudo*, vel *fames*, ſiue *impetus*, typum tenet eccleſiæ, quæ de extraneis atque alenis gentibus congregata eſt: quæ antea viuens in deſideriis carnis fornicabatur in idolis. De qualibus ait Dominus ad Iudæos, quod præcederent in regno cœlorum. Hæc igitur teſtamenta Domini ſola ſuſcipit: & ea fideliter conſeruat; inimicis omnino non tradit, ipſa periclitari optans, dummodo illæſa ac ſalua ſeruaret. Hæc caſurum mundum, ſicut illa ciuitatem firmiter credidit. Hæc pro ſe ac ſuorum ſalute omnium pactum cum teſtamentis Domini fecit. Hæc in domo ſua coccum, id eſt, ſignum ſanguinis poſuit: extra hanc ſi quis fuerit inuentus, ruinam ſeculi atque incendium mundi nulla ratione vitabit.

Acham, qui de Hiericho anathemate concupiuit, ſignificat nequam Chriſtianum: qui poſt perceptā fidem ſeculares mores vel mundi illecebras appetit.

Chaleph vero, qui interpretatur, quaſi *cor* aut *canis*, ſignificat doctorem Catholicum ſapientem corde & fortem ac ſtrenuum in exercitio virtutum. Iſte depoſcit ſibi à Ioſue permitti facultatem, vt congrediatur cum dialecticis ſæculi: cum hiis, qui pro veris falſa confirmant, vt eos confutet & ſuperet: & ſubuertet omnia, quæ illis falſis aſſertionibus conſtruxerunt. Ideo denique videns alacritatem eius Ieſus benedixit: inquit, eum ſcilicet, quod talia depoſcat & audiat. Sed & tu ſi vis dare operam ſtudiis, & legem prudenter medetari & effici cordatus in lege Dei: potes iſtas magnificas & munitas vrbes, id eſt, aſſertiones ſubuertere falſitatis: vt & tu merearis benedici ab Ieſu, & accipere Ebron. Interpretatur, autem Ebron, *coniunctio* vel *coniugium*. Per quod fortaſſe poteſt illud oſtendi, quod ſpelunca duplex comparata ab Abraham Patriarchà in ea eſt, in qua Patrum reliquiæ iacent, id eſt, Abraham cum Sàra, Iſaac cum Rebecca, Iacob cum Lia. Ipſe ergo in memoriis Patrum hæreditatem capit prudens & ſapiens Caleph: ipſi Ieſus Enachitarum gentiū metropolim tribuit Ebron, & efficitur ei ſors vſq; in hodiernum diem.

Othoniel, qui interpretatur, *tempus eius Deus*: vel *reſponſio Dei*. Iſte ſignificat rectores eccleſiarum ac iudices: quibus per Spiritus ſancti gratiam iudicium non ſolum rerum geſtarum datum eſt: ſed & animarum. Nam ſcriptum eſt de ipſo Othoniel, & factus eſt Spiritus Domini ſuper eum, & iudicauit Iſraqel, & exiit ad bellum, & tradidit Dominus in manus eius Chuſar Sathon regem. Quare hoc? quia Spiritus Domini in eo: & confortata eſt manus eius ſuper Chuſar Sathon. Et hæc dicit: *quia quieuit terra ſub eo iudice 40. annis.* *Iud. 5.* Vides, quam larga eſt diuina clementia. Octo annis filij Iſrahel ſeruierunt pro multorum delictis: quadraginta annis pro vnius iuſtitia in pace perdurant.

Adombezech, qui interpretatur, *dominus fulminis*, ſignificat diabolum: de quo Apoſtolus ait: *Ipſe enim ſathanas transfigurat ſe in angelum lucis.* *2. Cor. 11.* Tota autem eius potentia atque poteſtas vanitas eſt. Quem filij Iuda, hoc eſt, filij confeſſionis, ac filij Simeon, id eſt, filij exauditionis debellant: cum fideles quique ſcuto fidei atque armis virtutum contra eum dimicant: comprehendentes que eum, cædunt ſummitates manuum ac pedum eius, cum primordia male operationis atque praui exempli abſcidere viriliter contendunt, quatenus malignæ fraudis efficaciam repentinæ deceptionis non inueniant: cum vigor illi nocendi ſpiritali dimicatione aufertur.

Eglon ergo rex Mòabitarum, qui interpretatur, *rotatus* vel *orbitas*. typum tenet diaboli, qui fatigat populum Dei; & propter peccata ſua ſub ſeruiture conſtituit. Hunc Aoch iudex, qui interpretatur, *glorioſus*, & eſt ambidexter habens gladium ancipitem, interfecit. Sic doctor Catholicus rotantem diabolum in argumentis Philoſophorum ſermone euangelico atque prophetico concludit, & extinguit omnem praui dogmatis & craſſæ intelligentiæ ſenſum: qui ſe extollit & erigit aduerſum ſpiritalem ſcientiam Chriſti. Poſſunt & angeli ſalutares in Othonielis vel Iacob ſpecie deſignari: quia (ſicut ſæpe oſtendimus) non ſolum à contrariis virtutibus impugnamur: ſed & diuinæ bonæque virtutes ad auxilium noſtrum mittuntur à Domino. Mittit etiam nobis Dominus virtutem ſuam cœleſtem, per quam liberemur à iugo ſeruituris diabolicæ: quæ virtus omnia pro nobis agat, dextera & proſpera: quæ ducit in perditionem, & reuocet nos ad illam veram viam: qui dicit: *Ego ſum via, veritas & vita*, *Ioan. 14.* Ieſum Chriſtum, Dominum noſtrum.

Samgar, qui interpretatur nomen *aduena*, ſiue *ibi colonus*, & qui ſexcentos viros de Philiſtim vomere percuſſit: & deſcendit Iſrahel: ipſe ſignificat doctores ex gentibus: qui colunt agrum Dominicum: & non ſemper gladio diſtricti examinis contra aduerſarios vtuntur: ſed aliquando agreſti & ſimplici commonitione de animis auditorum vitia & peccata propellunt. Namque ſenarius numerus, qui multiplicatus peruenit in ſexcentos, mundi huius figuram tenet: qui in ſex diebus dicitur conſummatus. Sexcentos ergo in aratro dicitur percuſſiſſe ille, cui per crucem Chriſti crucifixus eſt mundus.

Debbora, quæ intepretatur, *apis*, ſignificat prophetiæ ſuauitatem, & cœleſtis doctrinæ dulcedinem. Hæc habitabat ſub palma inter Rama & Bethel. Rama interpretatur, *excelſa*: Bethel, *domus Dei*. Sub palma ſedem habet prophetia: quia *iuſtus, vt palma florebit*, *Pſal. 91.* inter excelſa videlicet & domum Dei: quia nihil vile habet prophetia, nec docet nos quæ ſunt ſuper terram quærere, ſed quæ in cœlis ſunt & in excelſis. Hæc ergo

primo vocauit ad ſe Baruch, qui interpretatur, *coruſcatio*. Coruſcatio vero, quæ habet quidem lucem, ſed non permanentem; ad modicum enim temporis reſplendet, & deſinit. Vnde Barach mihi videtur formā gerere prioris populi; qui primo omnium per prophetiam vocatus eſt, & legis ſplendore coruſcauit; ſed non permanſit. Cū ergo dixiſſet Debbora & Barach, id eſt, prophetia ad priorem populum: *Iudic. 4.* *Tibi præcepit Dominus Deus Iſrael: & tu a ſcende in montem Thabor, & accipe decem millia viros*: & reliqua quæ ſcripta ſunt; quid reſpondit Barach ex perſona populi ad prophetiam, audiamus. *Ibid.* *Non*, inquit, *aſcendam: niſi & tu aſcenderis mecum: quia neſcio diem, in qua mittit Dominus angelum ſuum mecum*. De excuſatione quidem verum eſt; ſed de repromiſſione falſum eſt. Quod enim aſcenderint in montem Dei, certum eſt; quod autem pollicentur ſe aſcenſuros eſſe cum prophetia, falſum eſt. Non enim ſecuti ſunt prophetiam, vt crederent ei, de quo omnis prophetia præſcripta eſt Chriſto. Propterea ergo dicit ad eum Debbora. *Ibid.* *Ibo tecum: veruntamen ſcito, quia non erit primatus tuus in via hac, qua incedis: ſed in manu mulieris tradet Dominus Siſaram*. Euidenter oſtendit: quia non erit apud illum populum primatus, nec permanebit apud eum victoriæ palma: ſed in manus mulieris, cui nomen Iael, tradetur Siſara. Iael quoque interpretatur *aſcenſio*, & ſignificat eccleſiam, qua aſcenditur in cœlum; cui traditur Siſara, qui interpretatur, *viſio equi*, hoc eſt, diabolus ſuperbus & incentor carnalium vitiorum. Quod autem Iahel ligno tempora Siſaræ transfodit, eccleſiæ triumphum expreſſit; quæ vexillo crucis diaboli imperium interfecit.

Gedeon interpretatur, *experimentum iniquitatis eorum*, frequentibus enim documentis informatus eſt, quaſi præſagio contra hoſtes futuram victoriam expediret: ex quo futuro experimento etymologiam nominis ſumpſit. Gedeon ergo iſte, qui cum trecentis perrexit ad prælium, typum Chriſti geſtauit: qui in ſigno crucis de mundo victoriam reportauit. Trecentorum enim numerus Tau litera continetur, quæ ſpeciem crucis oſtendit.

Abimelech interpretatur, *pater meus rex*. Videtur ergo Gedeon Chriſti imaginem habuiſſe; ſeptuaginta vero filij ſeptuaginta linguæ vel nationes; qui credentes per ſecundam regenerationem filij Dei eſſe meruerunt. Abimelech vero filius ancillæ typum Antichriſti portaſſe intelligitur; qui congregatis perditis nationibus regnum ſibi improbe vſurpabit, omneſque ſanctos vi & perſecutione, omnique crudelitate trucidabit. Ionathan vero iunior figura ſanctorum fuit. Sicut enim Ionathan per fugam receſſit, & reliqui interfecti ſunt fratres; ſic nemo euadere poterit perſecutionem Antichriſti; niſi qui per fugam receſſerit, & in montem benedictionis aſcenderit. Hic eſt mons, quem ſancti circumdabunt: quē & ſanctus Moyſes in benedictionibus (ſicut iam ſuperius dictum eſt) in Deuteronomio poſuit.

Tola, qui interpretatur, *vermiculum* vel *coccinum*, ſignificat eos, qui geminæ charitatis ardore accenſi bene ducatum populi Chriſtiani gerunt.

Iair, qui interpretatur, *illuminans*, hic ſignificat redemptorem noſtrum, qui dux & rex eſt populi Chriſtiani. Quod bene ipſa demonſtrant nomina. Iair enim interpretatur, *illuminans*, & Galaad, *aceruus teſtimonij*, illuminans bene dicitur Dominus noſter, de quo ſcriptum eſt in Euangelio: *Ioan. 1.* *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*: & ad quem in Pſalmis Propheta ait: *Pſal. 75.* *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis*. Hic ergo ex Galaad eſt: quia ex ſcripturis ſacris eius notitia percipitur. Quem qui ibi corde credulo quærit, ſine dubio inuenit.

Gepthe, qui interpretatur, *aperiens*, vel *apertum eſt*. Hic poſt victoriam filiam immolauit, redemptoris oſtendēs figuram: qui à facie fratrum ſuorū, id eſt, Iudæorum abſcedens, in gentibus principatum accepit; qui omnia humanæ ſalutis ſacramenta tanquam iuratus expleuit: & quaſi filiam: ita carnem propriam pro ſalute Iſrahel Domino obtulit. Iuraſſe patri vnigenitum legimus Pſalmo dicente: *ſicut iurauit Domino, votum vouit Deo Iacob*: *Pſal. 131.* ſcilicet vt ſacramentum religionis in carnis ſuæ paſſione pro ſalute generis humani expleret.

Samſon interpretatur, *ſol eorum*, vel *ſolis fortitudo*, fuit enim virtute clarus, & liberauit Iſrahel de hoſtibus: ſic Saluatoris noſtri mortem & victoriam figurauit; ſiue quia de faucibus diaboli gentes quaſi fauum ab ore præcepti leonis abſtraxit: ſiue quia poſt mortem plures lucratur; plurimoſq; moriens quam viuus extinxit.

Dalila, quæ interpretatur, *paupercula* vel *ſitula*, & Samſon verticem decaluauit, ſynagogā ſignificat, quæ Chriſtum in loco Caluariæ crucifixit.

Boos, qui interpretatur, *in fortitudine*, ſiue *in quo robur*, Chriſtum verum eccleſiæ ſponſum expreſſit.

Ruth interpretatur, *feſtinans*. Alienigena enim erat ex gentili populo: quæ, relicta patria, feſtinauit tranſilire in terram Iſrael, dicens ſocrui ſuæ: *Ruth. 1.* *quocunq; perrexeris pergam*. Hæc alienigena, quæ Iſraelitico viro nupſit, eccleſiam ad Chriſtum venientem oſtendit.

Anna, *gratia eius*, interpretatur. Quæ dum prius eſſet ſterilis natura, poſtremo Dei gratia fœcundata eſt. Hæc, quæ fuit ſterilis, & poſtmodum fœcunda effecta eſt eccleſiæ Chriſti typum tenet; quæ prius in gentibus erat ſterilis, nunc largiter pollet per vniuerſam terram prole innumeroſæ fœcunditatis.

Heli interpretatur, *Deus meus*. Hic ſacerdos reprobatus abiectionem ſacerdotij veteris teſtamenti præfigurauit; quia licet illud à Deo per Moyſen ſecundum tempus ordinatum fuiſſet, tamen non permanſit: quia aliud melius futurū erat vt in æternum permaneret: Domini videlicet noſtri Ieſu Chriſti; de quo ſcriptum eſt: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech*. *Pſal. 109.*

Ofni, *diſcalciatus*: filius enim Heli fuit electus in miniſterium ſacerdotij. Cuius amiſſionem ſuo expreſſit vocabulo. Apoſtolus enim ait: *Eph. 1.* *Calciati pedes in præparatione Euangelij pacis*. Et Propheta: *Eſai. 52.* *quam ſpecioſi pedes, qui annunciant pacem*. Iſte ergo diſcalceatus intepretatur: vt eius nomine veteris teſtamētu ſacerdotium à veteri populo ſignificaretur ablatum.

Finees ſuper oſni: *os mutum* interpretatur, quo ſignificatur ſacerdotij veteris & doctrinæ ſilentium. Hij ergo ſacerdotes, qui capta ex gentibus arca peremptı ſunt, ſignant, poſteritatem ſacerdotij prioris fuiſſe extinctam, & legis teſtamentum eſſe translatum ad cultum gentium.

Samuel interpretatur, *nomen eius Deus*. Hic reprobato Heli in miniſterio ſacerdotali ſucceſſit: noui ſacerdotij ſucceſſionem abiecto veteri ſacerdotio prænunciauit.

Yſai, qui interpretatur, *inſulæ ſacrificium*, vel *incenſum*, populum ſignificat priorem; qui per mare rubrum per Moyſen translatus, ſacrificium ſecundum legem Deo exhibuit in deſerto, de quo ſecundum carnem natus eſt Dauid noſter, Dominus videlicet Ieſus Chriſtus, qui eſt rex regum, & Dominus dominantium.

Saul, *petitio*, interpretatur. Notum eſt enim, quod Hebræorum populus eum ſibi regem peteret & accepit: non ſecundum Deum, ſed ſecundum ſuam voluntatem. Hic rex Iudaici populi inſinuat reprobationē: ſiue eiuſdem populi æmulationem: qui Dauid, id eſt, Chriſtum iniuſto iudicio conatus eſt perdere.

Dauid interpretatur, *fortis manu vtiq;*: quia fortiſſimus in prælijs fuit: ipſe & deſiderabilis in ſtirpe ſcilic. ſua: de qua prædixerat Propheta: *veniet deſideratus cunctis gentibus*. *Agg 2.* Hic Saluatoris noſtri expreſſit imaginem; ſiue quod in ſectatione Iudæorum iniuſtam perſecutionem ſuſtinuit: ſiue quod manu fortis fortem vicit diabolum atq; alligauit, eiuſq; ſpolia in toto orbe diſtribuit.

Goliath deſignat diabolum: cuius ſuperbiam Chriſti proſtrauit humilitas.

Ionathan interpretatur, *columbæ donum*, ſignificat eos, qui per gratiam Spiritusſancti veræ fidei donum & deuotionem erga Dauid noſtrum percipiunt.

Vrias interpretatur, *lux mea Dei eſt*, ſignificat diabolum, qui ſe per fictionem in angelum lucis tranſtulit: cuius

coniugio prius erat copulata eccleſia: quã Chriſtus concupiuit lauantem, id eſt, ſemetipſam à ſordibus ſeculi per lauacri vndam purificantem.

Abſalon, *patris pax*, interpretatur per antiphraſim: eo quod bellum aduerſus patrem geſſiſſet: ſiue quod in ipſo bello Dauid pacatum fuiſſe legitur filio; adeo vt etiam magno cum dolore extinctum plangeret. Hic typum tenet Iudæorum vel Iudæ proditoris: qui ſeditionem leuauerunt cõtra verum Dauid, inuidentes ei, & principatui eius inſidias molientes.

Salomon tribus nominib. fuiſſe perhibetur. Primum vocabulum eius *Salomon*, id eſt, *pacificus*, eo quod in regno eius pax fuerit. Secundum nomen eſt *Idida*, eo quod fuerit dilectus & amabilis Domino. Tertium, *Coeleth*, quod Græce appellatur, *eccleſiaſtes*: Latine, *concionator*: quod ad populum loqueretur. Hæc ergo Chriſti prænuntiant figuram: qui ædificauit domum Domino in cœleſti Hieruſalem, non de lignis & lapidibus, ſed de ſanctis hominibus. Ad cuius ſapientiam audiendam regina venit Æthiopiæ, hoc eſt, eccleſia de gentibus. Hæc ergo ad pacificum noſtrum & amabilem Domino (de quo Pater ait:
Matt. 3. 17 *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*) vt audiret ſapientiam eius, venit de vltimis terræ finibus: & audito eo, viſiſq; miniſteriis eius, in laudem ipſius prorupit, di-
3. Reg. 10. cens: *Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui placuiſti, & poſuit te ſuper thronum Iſrael: eo quod dilexerit Dominus Iſrael in ſempiternum, & conſtituit te regem, vt faceres iudicium & iuſtitiam*, &c.

Roboam interpretatur, *latitudo populi*: & ipſum per antiphraſin; eo, quod decem tribubus ab eo ſeparatis, duæ tantum ei relictæ ſint. Hic ergo Roboam filius Salomonis & Iheroboam ſeruus, ſub quibus Iſtael in duas partes diuiſus eſt, deſignant diſſenſionem illam in Domini aduentu factam: in qua pars credentium ex Iudæis regnat cum Chriſto, qui ex Dauid genere ortus: pars vero ſecuta eſt Antichriſtum; cuius cultui nefandæ ſeruitutis errore conſtricti ſunt. Aliter autem Roboam ſignificat malos rectores in eccleſia; qui terrenis cupiditatibus dediti negligunt curam habere ſubditorũ, & delectantur in multitudine ſibi obſequentium: nec tamen condignam habent ſollicitudinem ſibi commiſſorum.

Iheroboam interpretatur, *iudicatio*, ſiue *cauſa populi*, vel vt quidam aiunt, *diuiſio*, eo quod in regno eius diuiſus ſit populus Iſrael, & præciſus à regno ſtirpis Dauid: diuiſionis enim populi cauſa iſte extitit. Significat hęreticos, qui diſſenſionem amant, & vnitatem fidei Catholicæ hære-
*ſe ſibus ſcindunt; ac ſic cultui malignorum ſpirituum * ſibi obſequentes tradunt. Interpretatur aũt Iheroboam, *diiudicans populum*. Nam hæretici diiudicare populum videntur: cum erroris ſui ſequacem faciunt.

Abia, qui interpretatur, *pater dominus*, vel, *pater fuit*, typum tenet Scribarum & Phariſæorum: qui videbantur regere Iudaicum populum: ſed paternitatem ac dignitatem nominis ſui perdiderunt: cum traditionib. ſuis violauerunt legem: ſic Abia capta Bethel idola Iſraheli in ſcandalum reſeruauit, vt Hebręi aſſerunt: & ideo percuſſus à Domino mortuus eſt.

Aſa, qui interpretatur, *tollens* ſiue *ſuſtollens*, hic in prin-
3. Reg. 15. cipio regni ſui reſtaurauit cultum diuinum: *& fecit quod bonum & beneplacitum erat in conſpectu Domini, ſubuertitq; altaria idolorum, & confregit ſimulacra*. Vnde gratiam Domini promeruit: ita vt pugnans contra Æthiopes victoriam caperet, & eos vſq; ad internitionem cæderet: quia Domino pro eo pugnãte & exercitum eius adiuuante contriti ſunt: ſed poſtea in deterius relabens cum auxilium Aſſyriorum contra Baſa regem Iſrael quæſiſſet: & Anani Prophetam ad ſe à Domino miſſum, vt eum inde corriperet, & in vincula miſiſſet: grauiter inde Domi-
*in num offendit. Vnde iuſte ſibi Deo retribuente incidit in languorem grauiſſimum, & pedum dolorem vehementiſſimum: in quo & obiit. Nec * & infirmitate ſua quæſiuit Dominum; ſed magis in Medicorum artem cõfidens deluſus eſt. Is itaque eos figurat typice, qui bono inchoant initio: ſed malo finiunt termino: qui poſt abdicationem idololatriæ, & ſpretam ſeruitutẽ dæmoniorum, percepta gratia Baptiſmatis, & chriſmatis ſacri vnctione, ſtatim in primordio ſuæ vitæ pietatis arripiunt opera; ſed fortiore ætate, ac iuxta præſentis vitæ terminum, quando virtutibus operam dare debuerant, ad vitia * rebellabuntur: & in prauis delectantur actibus. * relabuntur

Ioſaphat, qui interpretatur, *Deus iudicium*, hic ergo rex typum præfert populi credentium de gentibus, qui ad redemptorem noſtrum, relicto parentum errore conuenit; ſacro Baptiſmate ablutus, & ſancti chriſmatis vnctione linitus, à Chriſto Chriſtianum nomen & regiam dignitatem accepit. Cui Petrus Apoſtolus in epiſtola ſua ait: *Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium: gens ſancta: populus acquiſitionis*. Quod nominis ipſius interpretatio 1. Pet. 2. bene confirmat. Interpretatur autem iuxta quoſdam Ioſaphat, *Domini dos*, ſiue *qui eſt dotatus*. Eccleſia gentium ergo pretio ſanguinis Chriſti comparata, & Spiritus ſancti pignore dotata, conſortium ſponſi cœleſtis, & ſocietatem regni promeruit. Cui factæ ſunt infinitæ diuitiæ, ſiue in conuentu diuerſarum nationum ad fidem, ſeu in adquiſitione variarum virtutum, & multa gloria ſpiritalis ſapientiæ.

Achab autem impius, qui in Samaria regnabat, hæreſiarchas exprimit, qui perditorũ turbam per errorem deuia ducunt, & in perpetuum mortis pręcipitium mergũt. Quod autem Ioſaphat affinitate coniunctus eſt Achab, deſcenditq; ad eum in Samariam, contra hoſtes, præbẽs ei auxilium: illos figuraliter demonſtrat, qui de Catholicis ad hęreticorum amicitiam ſe inclinant; qui licet à rectæ fidei tramite non recedant; tamen errantium ſocietatem atque communionẽ perfecte non deuitant. Quod nullo modo ſine culpa eſſe poterit: maxime cum Paulus ait Apoſtolus, hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuitandum. Tit. 3.

Ioram, qui interpretatur, *qui eſt excelſus*, & de religioſo patre Ioſaphat genitus ad perfidiam declinauit, & fornicari fecit filios Iuda, imitatus fornicationem domus Achab, eos poteſt ſignificare; qui Catholica fide imbuti, ac Chriſtiano Baptiſmate regenerati, eccleſiæ inſtituebantur ſacramentis: ſed relinquẽtes fidei veritatem, errores ſequuntur hæreticorum, & non ſolum ipſi à tramite ſani dogmatis exorbitant; imo alios ſecum per errorum deuia ducere certant. Vnde illos Helias, hoc eſt, ſermo propheticus redarguit; quia omnis diuinorum librorum ſanctio tales reprehendit, ac merito ſuæ peruerſitatis grauiſſimis teſtationibus increpat.

Achazias, qui interpretatur, *apprehendens Dominum*, ſignificat Scribas & Phariſæos doctores legis veteris; qui tenentes ſcripturã, legem Domini non tñ ſeruauerunt. Idcirco Iehu quem Dominus per Heliſæum Prophetam ad extirpandam domum Achab & ſacerdotes Baal interficiendos miſit, percuſſit Ioram regem Iſrahel, & Achaziam regem Iuda, & Ihezabel impiiſſimam reginam de palatio in Iezrahel præcipitare fecit. Iehu enim typice deſignare poteſt gentium principatum: quem Dominus ac Redemptor noſter deſtinauit, vt in ſacrilega ciuitate, quæ Prophetas & ipſum Dominum propherarum occidit, & Apoſtolos eius perſecuta eſt iudicia exerceret: & eam vltione iuſta perimeret, atq; ſacerdotiũ vanum, quod poſt Chriſti aduentum inaniter habuerat, deſtrueret: templumq; ſubuerteret: necnon & impiã ſynagogã; quæ ſanguinem ſanctorum ſemper ſitiebat, de regni culmine præcipitaret, ac rectores ipſius interficeret.

Athalia igitur hæc, quæ ſemen Dauid extinguere moliebatur, & regiam ſtirpem delere, bene impietatem exprimit ſynagogę; quę per nequitiam mentis, ſeminis Dauid, hoc eſt, Chriſti inſidiatrix erat, & odium contra eum ſemper in corde gerebat; quia aliquando regnare videbatur, cum legis ceremonias temporaliter obſeruabat. Interpretatur Athalia, *temporalis Domini*, ſed Ioſabet ſtrenuitate, quę interpretatur, *ſaturitas Domini*, id eſt, eccleſię, in qua vere ſunt delitię, ſeruatur Ioas, qui interpretatur, *memoria Domini*, Chriſtus videl. in quo memoria eſt nominis Domini; ne per crudelitatem ſæuiẽtis hoſtis interimatur in cordib. electorum; magiſq; nutriatur in domo

Digitized by Google

Ioiadæ Pontificis, qui *dilectus Domini*, interpretatur. De *Matt.3.17* quo Patris vox ait: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui*. Cuius domus S. Eccleſia eſt. Vbi in fide electorũ manens quotidie facit augmentum corporis ſui, donec tempore iudicij ſceptrum regni & potentiã aduerſus eos extollat, qui deprimere cogitabant, & interfectricẽ ſanctorum æternis deputauerit pœnis.

Amaſias qui interpretatur, *populũ tollens*, ſignificat malos rectores: qui populum Dei noxio errore ſiue prauis exemplis ſuis tollunt à vera religione, & inducunt in errorem atq; prauam conuerſationem; qui videl. ſicut Amaſias, ſimulant in aliquibus bonos ſe eſſe; ſed tamen nõ ſunt, quia perfectum cor nõ habent in cultu Dei: ſed nutantes atq; vacillantes ſemper inſtabiles fiunt: & magis diabolo quam Deo ſeruire probantur.

Ozias, qui interpretatur, *fortitudo Domini*, dionimus erat; quia qui in Paralipomenon Ozias, idem in libro Regum Azarias nominatur. Ozias interpretatur, *virtus Domini*. & Azarias, *auxilium Domini*, & recte virtus Domini vel auxilium Domini vocatur: quia quamdiu recta egit, diuina ope adiutus, plurima commiſit feliciter bella: & vbiq; de hoſtibus triumphauit. Sed poſtquam per ſuperbiam illicita tentabat, lepra percuſſus, & nominis & honoris ſimul fuſcauit dignitatem. Hic rex, qui ob meritũ ſcelerum ſuorum in fronte contagio lepræ perfunditur, regnum indicat Iudæorum, qui dedecus & maculas perfidiæ in fronte gerunt, vbi ſignum crucis portare noluerunt.

Ioathan, qui interpretatur, *conſummatus* vel *perfectus*, ſecutus eſt pulchram etymologiam nominis. Fecit enim rectum in conſpectu Domini, & portam templi ædificauit excelſam. Iuxta myſticum ſenſum, quem melius rex iſte Ioathan, cuius vita & opera laudantur, quam redemptorem noſtrum? de quo Pſalmiſta ait: *Quoniam magnus*
Pſal.95. *Dominus & laudabilis nimis: & terribilis eſt ſuper omnes deos*. Cuius perſecutionem nomen ipſum Ioathan exprimit. Interpretatur enim, *conſummatus* ſiue *perfectus*. Et de Domino Saluatore Paulus ad Hebræos ſcribens ait: *Et qui-*
Heb. 5. *dem cum eſſet filius Dei, didicit ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam, & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ*. Ipſe ædificauit portam domus Domini excelſam: quia per ipſum introitus patet fidelibus regni cœle-
Ioan.10. ſtis: *Ego ſum* inquit, *hoſtium: per me ſi quis ingredietur, ſaluabitur*. Et recte hæc excelſa porta vocatur; quia de hac eadẽ
Pſal.111. Pſalmiſta ait: *Excelſus ſuper omnes gentes eſt Dominus, ſuper cælos gloria eius*. Dicuntur & ſancti Doctores portæ: quia per eorum prædicationem vitæ diſcimus introitum; ſicut & portæ inferi dicuntur hæretici, qui contra Eccleſiam ſuper petram ædificatam, ipſius Domini atteſtatione præualere non poſſunt.

Achas interpretatur, *apprehendens*. Denique Achas, qui ex iuſto patre editus, in perfidiam & ſcelus idololatriæ delapſus eſt, ſignificat hęreticos, qui ex Catholicis patribus ſacramento fidei imbuti ſunt: ſed ad apoſtaſiam declinantes, cultum diuinum ſimulacris errorum ſuorum præbere non timent; qui fructum vteri ſui, hoc eſt, effectum prauæ meditationis in igne zeli dæmoniis immolant; quia ſicut Achas ſpoliata domo Domini, & domo regum & principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit: ita iſti aurum ſagacis ingenij, & argentum eloquentiæ conflant in cultum idolorum, vt intereant. Ægyptum inuocant, & Aſſyrios adeunt: cũ à poteſtatib. iſtius mundi protegi quærunt: ſed in tranſitu eo-
Ierem. 17. tum capti atq; occiſi ſunt: quia *maledictus eſt homo, qui confidit in hominem, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius*.

Ezechias interpretatur, *apprehendens Dominum*, vel *fortitudo Domini*, & nõ tam per ſe ſuosq; opus Dei ſtrenue geſ-
Col.2. ſit: imo per nuncios ad ſimile ſtudium alios prouocauit, typũ gerit Dñi Saluatoris: *in quo habitat omnis plenitudo di-*
Pſal.23. *uinitatis corporaliter: & eſt caput omnis principatus & poteſtatis: dominus fortis & potens in prælio*. Hic transgreſſiones Patrũ, & oẽs pręuaricationes, quæ fuerũt ſub lege, ſanguine ſuo diluit: & cultũ pietatis in eccleſia plene inſtaurauit. Ipſe legatos ſuos ad cõuocandas gentes ad fidem, h.e. primũ Prophetas, deinde Apoſtolos miſit, non ſolum de Iudęa: ſed & de aliis nationib. plurimos ad Catholicam fidem; & ad veram religionẽ poſt prædicationem Euangelij ſui conduxit. Quod aũt Ezechiæ pro bono opere adiiciũtur 15. anni, ſignificat oẽs ſanctos quibus ob ſequendã vitam æternam quinq; libri legis Moyſi cum decem verbis Decalogi dati ſunt: vt per cõplementum legis & præceptorum regni cœleſtis plenitudinem conſequantur.

Manaſſes autem, qui interpretatur, *obliuioſus* (per multa n. ſcelera & ſacrilegia reliquerat & oblitus fuerat Deũ) exemplar eſt veraciter pœnitentium & in Domini miſericordiam confitentium. Docet n. nos, quod poſt commiſſa ſcelera nullus debet de Dei miſericordia deſperare; ſed magis per pœnitentiam congruam ſpem habere veniæ, ſi eam rite perfecerit.

Ammon interpretatur, *fidelis* vel *honeſtus*, q̃ magis de eo per antiphraſin dictum intelligi poteſt, q̃ ſecundum veritatem: quia cũ idololatra eſſet, quomodo fidelis eſſe potuit? Typum n. ipſe tenet hęreticorũ; qui licet fingant, ſe eſſe bonos & Dei cultores; tñ errãtes, & in errorẽ mittentes, magis diabolo quam Deo ſeruire comprobantur.

Ioſias rex, qui interpretatur, *vbi eſt incenſum Domini* (hęc n. eſt propria etymologia nominis eius) eoq; Deo incenſum ſacræ orationis & bonorũ operum ſacrificium offerens, ſimulachra, quæ fecerunt anteriores reges, cõbuſſit & celebrauit Paſcha legitimum, & de templo Dñi idola multa depulit. Significat enim in hoc Chriſtum, qui paſſionem ſuſcepit atq; omnia execrabilia gentium de templis corporis noſtri deiiciens igne virtutis ſuæ exuſta cõminuit, atq; in huius ſeculi torrentem proiecit.

Ioachas, qui interpretatur, *retentus*, ſignificat prauos rectores, quos populus terræ, carnales videl. terrenæ cupiditati dediti, ſecundum mores ſuos cõſentientes vitiis ſuis perſonas eligũt; quos Pharao in Reblata vinxit, & in Ægyptũ duxit; cum diabolus per multitudinẽ adulatorum eneruans decipit corda prælatorum. Reblata enim, *multitudo*, interpretatur: ſicq; in ſpiritali Ægypto vinctos catenis in peccatorum tenebroſum mergit abyſſum.

Ioachim idem eſt, qui & Eliachin. Nam Ioachim interpretatur, *vbi eſt præparatio*. & Eliachin, *Dei reſurrectio*: ſignificat deuiãtes paſtores fideliũ, qui ſunt ſcientia apparati atq; ornati, & poteſtate ſublimati; ſed magis per hęc dona diabolo ſeruire probantur, q̃ Deo: & variis vitiis ſubduntur. Sciendum autem, quod cum ſemel quis cuilibet ſe manciparit vitio; nõ vno ſed multis dominis obnoxius erit. Vnde Ioachim, quem Pharao ante cenſum ſibi dare coegit, nunc Nabuchodonoſor, rex Babylonis, ſibi ſtrib. annis ſeruire compellit. Quid eſt ergo aliud regis Babylonis ſeruum eſſe: quã perſuaſionis delectatione, atq; conſenſu, antiquo hoſti ſubditum fore, & in cogitando, loquendo atq; in agendo totum vitiis deditum quaſi libere ab eo poſſideri.

Ioachim ſiue Iechonias, qui cum matre ductus eſt in Babylonem, ſimul & theſauro templi Domini, ſignificat lapſum atq; ruinam paſtorũ atq; rectorum eccleſiæ, qui veri Nabuchodonoſor, hoc eſt, diaboli arte deluſi, in cõfuſionẽ abducuntur errorũ atq; vitiorum: & qui per Dñi gratiam ac ſtudium bonũ alios ſermone doctrinæ, & bonis exemplis ad veram religionem ſuſcitare debuerant: ipſi variis vitiis trucidati, morte abſorpti ſunt peccatorũ. Hoc enim nomen Ioachim, qui, *reſuſcitans*, vel *qui eſt conſurgens*, interpretatur, ſignificat. Cũ quo ſimul precioſiſſima vaſa Dñi in captiuitatem aſportabantur; quia illi, qui in regni culmine excellebant, vel morum honeſtate fulgebant, malorum deprauati exemplis ſimul cum ipſis in prædam ceſſere diaboli.

Sedechias, qui interpretatur *iuſtus Domini*. Huius oculos in Reblatha rex Babylonis euulſit. Reblatha vertitur in latinum, *multa hæc*. ideoq; ſignificabat eos, qui in huius mundi malitia actione inuoluuntur, atq; à diabolo captiuati, intelligentiæ oculos perdunt.

Hieroboam, qui interpretatur, *diiudicans populum*. & decem tribus à domo Dauid, & à templo Dei ſeparans, ad idolatriã perduxit, ſignificat hæreticos, qui diſſenſionem amant, & vnitatẽ fidei catholicæ hæreſib. ſcindunt:

ac ſic

ac ſic cultui malignorũ ſpirituum ſibi obſequẽtes tradũt.

Achab, qui interpretatur, *frater patris*, & rex fuit iniuſtus, & iniquam habuit vxorem: ſignificat perſecutores Chriſtianorum, & maxime Iudæorum populum ſynagogæ cohabitatorem, qui perſecutus eſt Prophetas & ſanctos Dei, qui ad eum miſſi ſunt indicare voluntatẽ Dei, & docere præcepta ipſius legis: de quo etiam Chriſtus carnem aſſumere dignatus eſt. Concupiuit ergo Achab vineam Naboth: qui interpretatur, *perſpicuus* ſiue *confeſſio*: Hiezrahelitæ: hoc eſt, honeſtatis Dei ſiue ſeminis Dei, Domini videlicet noſtri Ieſu Chriſti, veri filij Dei.
Eſa. 5. Cuius vinea plebs eſt Iſraelitica. De qua Eſaias ait: *Vinea*
3.Reg.21. *Domini Sabaoth domus Iſrael eſt. Vt feciſſet in ea ortũ olerũ*: hoc
eſt, vt vbi vinũ gratiæ ſpiritalis germinare debuit, ibi fragilia quæq; dogmata per Phariſaicã ſuperſtitionem trãſplantaret. Sed Naboth hanc vineam dare nolenti, id eſt, Chriſto Phariſæorũ ſuperſtitionib. non conſentienti impia vxor Iezabel, hoc eſt, ſynagoga Iudæorum, machinata eſt mortem. Interpretatur n. Iezabel, *cohabitatrix*, ſiue *fluxus vanus*: quod bene conuenit ſynagogæ: quę habitare videbatur in domo Domini: ſed per varia deſideria vanitatis defluebat. Miſit ergo Iezabel literas ad maiores natu & ad optimates, qui erant in ciuitate; vt, ſubintroductis falſis teſtibus, teſtimonium falſum cõtra Naboth ponerent: quod benedixiſſet Deum & regem: & ſic eductũ de ciuitate lapidarent, vt moreretur: cum ſynagoga per Pontifices, Scribas & Phariſæos meditata eſt mortem Chriſti. Hic ergo Achab veros prophetas Dei ſpernens, falſos prophetas audiuit, & ſic deluſus à diabolo, gladio hoſtis interiit. Sic & populus Iudæorum ſpernendo doctores Euangelij, & ſequendo præcurſores Antichriſti, necnon & ipſum caput iniquorum, in mortem corruet ſempiternam.

Ochozias, qui interpretatur, *apprehendens Deum*, filius erat Achab: & perſequebatur prophetas Dei, & maxime Heliam: ſignificat populum Iudæorum, & maxime principes ſynagogæ; qui peccatis & vitiis dediti, & veritatem à ſe repellebãt, imo perſequebantur. Vnde legitur in Euangelio: quod miſerũt Principes & Phariſęi miniſtros, vt apprehenderent Ieſum. Domus ergo Ochoziæ, ſynagoga eſt Iudæorum, quæ legalib. præceptis quaſi cancellis cœnaculi vndiq; circumdata erat: ſed ſicut Ochozias per cancellos, quibus tueri debuit, ruens, ægritudinem nimiam incurrit: ita & populus Iudęorum, legis cuſtodiam excedens, in languorem deſpetabilem peccatorum cecidit: vbi quia diuina præſidia dereliquit, ſalutis remedia inuenire non meruit.

Nabuchodonoſor, qui interpretatur, *prophetia lagunculæ anguſtæ*: ſiue *prophetans iſtius modi ſignum*: pro ſomnio ſcil. futurorũ, quod vidiſſe narratur & Daniel interpretatus eſt: ſiue *ſeſſio in agnitione anguſtiæ* pro his, qui in captiuitatem ab eo ducti ſunt: typum tenet diaboli, qui hæreticorum plebem erroris captiuitate deuictã ab Hieruſalem, hoc eſt, ab Eccleſia in Babyloniam, id eſt, ignorãtiæ confuſionem abduxit.

Princeps cocorum, qui muros Hieruſalem ſubuertit, hoc ſignificat; quia omnes, qui ventris deſiderio ſeruiũt, virtutes animæ deſtruunt.

Ieſus, ſacerdos magnus, figuram gerebat Chriſti, per quem ex peregrinatione ſeculi huius ad cœleſtem Hieruſalem nobis fuiſſe regreſſus oſtenditur.

Zorobabel apud Hebræos ex tribus integris nominibus traditur eſſe compoſitus. *Zo*, iſte: *ro*, magiſter: *babel* proprie Babylonem conſonat; & efficitur nomen *Zorobabel*, hoc eſt, *iſte magiſter de Babylone*. In Babylone enim ortus eſt: vbi princeps gentis Iudææ extitit.

Iudith interpretatur, *laudans* vel *confitens*.

Heſter interpretatur, *abſconſa*. Hæ quoq; mulieres, quæ typum geſtant eccleſiæ, hoſtes fidei puniunt: ac populum ab interitu eruunt.

Suſanna interpretatur, *lilia* vel *gratia eius*. Hęc figurauit eccleſiam, q̃ falſitate Iudęi, quaſi adulteram, accuſant.

Tobias priſcæ legis imaginem tenet: cuius oculos Iudaici paſſeres obcæcant: dum eos luminis ſacramentum male intelligentes obcæcant.

Tobias filius eius Domini noſtri Ieſu Chriſti imaginem habuit; qui velut abſconditam & obcæcatam figuram caligine legis, claritate ſuæ virtutis illuminat.

Machabęi ſeptem, qui ſub Antiocho acerbiſſima perpeſſi tormenta, glorioſiſſime coronati ſunt, ſignificant eccleſiam ſeptiformem, quæ ab inimicis Chriſti multam martyrum ſtragem pertulit, & gloriæ cœleſtis coronam accepit.

Capitulum de Prophetis.

QVos gentilitas *Vates* appellat, hos noſtri *Prophetas* vocant: quaſi *præfatores*, quod porro fantur, & de futuris vera prædicunt. Qui autem à nobis *Propheta*, in veteri teſtamento *Videntes* appellabãtur: quia videbant ea,
q̃ cæteri non videbant: & præſpiciebant ea, quæ in *mi *myſterio.
niſterio abſcondita erant. Hinc eſt, quod ſcriptum eſt in
Samuele: *Eamus ad Videntem*: Hinc Eſaias: *Vidi*, inquit, *Do-* 1.Reg.9.
minum ſedentem ſuper thronum excelſum & eleuatum. Ezechie- Eſai.6.
li aperti ſunt cœli, & vidit viſiones Dei. Quorundam autẽ Prophetarum etymologiæ nominum annotãdæ ſunt. Vocabula enim eorum ſatis oſtendunt, quid in futuris factis, dictiſq; ſuis pronunciaſſent.

Helias interpretatur, *Dominus Deus*; ex futuro igitur pręſagio ſic vocatus. Nam cũ altercaretur in ſacrificio cum quadringentis ſacerdotibus Baal, inuocato nomine Do-
mini: *deſcendit ignis de cœlo ſuper holocauſtum. Quod cum vidiſ-* 3.Reg.18.
ſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam & ait: Dominus ipſe eſt Deus. Ex hac igitur cauſa tale prius nomen accepit: pro eo, quod per eum poſtea cognouerit populus dominum Deum. Idem &, *fortis Dominus*, interpretatur; vel propter quod interfecit eoſdem ſacerdotes, vel propter quod Achab aduerſitatem tollerauit. Hic Chriſtum demõſtrat: quia ſicut hic igneo curru ad ſuperna ſublatus eſt: ita Chriſtus carnem ſuam, in qua natus eſt & paſſus & reſurrexit, aſſumpſit in cœlum.

Vidua, ad quam mittitur Helias paſcendus, eccleſia eſt, ad quam per fidem veniſſe Chriſtus legitur. Cuius farinæ vel farina & oleum benedicitur & non defecit: id eſt, gratia Chriſti corporis, & vnctio chriſmatis; quæ toto mundo quotidie impenditur & nunquam minuitur.

Septem millia virorum, de quibus dictum eſt Heliæ, qui non curuauerunt genu ante Baal, ſignificant numerum ſanctorum, qui ſpiritu ſeptiformis gratiæ impleti, diabolo renunciauerunt.

Heliſæus, *Domini ſalus*, interpretatur. Vocabulum autem & idem ex futuri pręſagio ſuſcepit. Deniq; & multas virtutes fecit, & famem pellens, populum à morte ſaluauit. Hic eundem Redemptorem Dominum figurauit, qui de montis altitudine, id eſt, cœlorũ deſcendens ſublimitate, humiliauit ſeipſum à forma Dei vſque ad formam hominis, ac mortuis mẽbris ſua membra cõpoſuit, & noſtræ mortalitati ſui corporis medicinam aptauit.

Pueri, q inſultãtes Heliſęo, clamabant: *aſcende calue, a-* 4.Reg.2.
ſcende calue: & inuaſi à beſtiis perierunt, indicant populũ Iudaicũ, qui puerili ſtultitia irriſerunt Chriſtum in loco caluariæ crucifixum; & capti à duobus vrſis, hoc eſt, Tito & Veſpaſiano interierunt.

Puer Heliſæi, qui cum baculo ad reſuſcitandum mulieris eſt filium miſſus, typum priſcæ legis oſtendit; quæ generi humano tranſmiſſa nihil pręſtitit; niſi quod in virga ſolam auſteritatem ſeruitutis monſtrauit.

Sunamitis filius mortuus humani generis figuram tenet: ſuper quem Chriſtus oſcitans Spiritum Septiformis gratiæ ſpiritaliter aſpirat: per quem à morte peccator reuiuiſcat.

Naeman Syrus ſignificat ex gentibus populum congregatum, maculis delictorum pollutum, atq; à Chriſto per ſacramenta baptiſmatis purificatum.

Eſaias interpretatur, *ſalus Domini*, & merito: Saluatorẽ n. vniuerſarum gentium, eiuſq; ſacramẽta amplius, quam cæteri, prædicat. Hic quoq; formã Euangeliſtarum & Apoſtolorum expreſſit; qui vniuerſa ſacramenta Chriſti non quaſi per figuram, ſed velut præſentia, prædicauit.

Hieremias interpretatur, *excelſus Domini*, pro eo quod

Digitized by Google

Ierem. 1.

dictum eſt ei: *Conſtitui te ſuper gentes & regna.* Hic autem in verbo & paſſionibus ſuis mortem & paſſionem figurauit Domini Saluatoris.

Ezechiel interpretatur, *fortitudo Dei.* Hic quoq; imaginem Chriſti geſtauit; qui poſitum in hac terrena peregrinatione populum ſalutaribus præceptis inſtigat.

Daniel interpretatur, *iudicium Dei:* ſiue quod in presbyterorum iudicio ſententiam diuinæ examinationis exhibuit: dum reperta eorum ſalſitate Suſannam ab interitu liberauit; ſiue quod viſiones & ſomnia, quibus per ſingula quędam ænigmata futura mõſtrabantur, ſagaci mente diſcernens aperuit.

Dan. 9.

Hic *deſideriorum vir* appellatus eſt: quia panem deſiderij non manducauit, & vinum cõcupiſcentiæ non bibit. Idem vitam cœlibem * tenuit ſimilitudinem habuit continentiæ eorum, qui ſunt in otio ſancto, & non terrenis rerum copiis abutuntur.

** tenendo,*

Oſee interpretatur, *saluator* aut *saluans.* Dum enim iram Dei in populũ Iſrael ob crimen idololatriæ prophetaſſet, domui Iudæ ſalutem prænunciauit. Propter quod Ezechias rex Iuda, ſublatis idolis, * quos præcedentes reges conſecrauerant, templum Domini purgaſſe ac purificaſſe demonſtratur. Hic Chriſti demonſtrauit figuram, qui ex fornicatione gentium aſſumpſit in corpore ſuo eccleſiam.

** qua*

Iohel interpretatur, *dominus Deus,* ſiue *incipiens Deo,* vel *fuit Dei.* Hoc n. eius vocabulum reſonat etymologia incerta. Hic indicat typice eos, qui per fidei oſtium diuinæ ſcientiæ incipiunt cognoſcere ſacramentum.

Amos interpretatur, *populus auulſus.* Prophetia enim eius ad populum fuit Iſrael, qui iam auulſus erat à Domino, & aureis vitulis ſeruiuit, ſiue auulſus à regno ſtirpis Dauid. Hic ergo paſtor & ruſticus, Chriſti eſt typus, qui ab officio paſtorali pecorum, id eſt, ab Hebræorum regimine translatus, nunc alios greges paſcit in gentibus.

Abdias interpretatur, *ſeruus Domini.* Sicut n. Moyſes famulus Domini, & Apoſtolus ſeruus Chriſti: ita iſte Legatus ad gentes miſſus videt & prædicat, quæ prophetali digna ſunt miniſterio & ſeruituti: inde ſeruus Domini vocatur. Hic quidem in Samaria centum pauit Prophetas, & ſignificat omnes fidei prædicatores, qui in hoc mundo alimentis ſanctarum ſcripturarum omnes credentes reficiunt.

Ionas, qui interpretatur *columba* ſiue *dolens.* Columba pro gemitu: quoniam in ventre ceti triduo fuit: dolens autem vel propter triſtitiam, quam habuit de ſalute Niniuitarum: vel propter ederam ſubito areſcentem; cuius vmbraculo tegebatur contra ſolis ardorem. Ipſe eſt filius Amathi, idem cum hoc Sarebthane viduæ filius, vt Iudæi arſtimant, quem reſuſcitauit Helias, matre poſtea ad eum dicente. *Nunc cognoui quod vir Dei es tu, & verbum veritatis in ore tuo eſt.*

3. Reg. 17.

Ob hanc cauſam ipſum puerum Amathi vocitatum. Amathi enim ex Hebræo in Latinam liguam *veritas* dicitur; & ex eo, quod verum Helias locutus eſt, ille qui ſuſcitatus eſt, filius nuncupatus eſt veritatis. Ionas quoque tam ſermone quam naufragio ſuo paſſionem Chriſti, mortemque & reſurrectionem figurat: ſiue q̃ de naui ad mare, tanquam de cruce ad terrã proiectus eſt; ſiue quod in ventre ceti exceptus eſt, tanquam in ſepultura terræ, tribus diebus & tribus noctib. reconditus eſt: & quod per figuram Niniuen pœnitentiã mundi prædixit. In ſequentibus typum gerit Iudæorum, qui ſalutem gentium non tãtum aduenire noluerunt: ſed cũ venit, inuiſi ſunt. Niniue quoq; gentium ſignificat ſpeciem: Ionas vero in loco Iudæorum. Nam quemadmodum Niniuitarum ſalus ad æmulationem prouocauit Ionam; ita redemptio gentiũ ſcandalum extitit Iudęorũ. Merito & contra orientẽ ciuitatis ſediſſe legitur ſub vmbra hederæ: ita eadem plebs ſeparans ſe à ſalute eccleſiæ dolore tabida contra Chriſtum, id eſt, orientem linguam ſuam mouere nititur ſedens ſub vmbra legis.

Ion. 4.

Quæ vmbra verme areſacta eſt, quia adueniente Chriſto *vetera tranſierunt: & ecce facta ſunt omnia noua.* Prophetauit autem ſub Ozia rege Iuda, quando & Oſee & Amos & Eſaias prophetauerunt.

2. Cor. 5.

Micheas, qui interpretatur, *quis hic,* vel *quis iſte,* aut *humilitas,* ſignificat illum, qui in Euangelio ait: *Diſcite a me, quia mitis ſum, & humilis corde;* & de quo Propheta dixit: *generationem autem eius quis enarrabit?* ad quem verbum Dei factum eſt: *quia Verbum caro factum eſt: & habitauit in nobis,* per cuius diſpenſationem primum Prophetæ, & poſtea Apoſtoli ad prædicandum verbum Dei miſſi ſunt.

Matth. 11.
Eſai. 53.
Ioan. 1.

Quantum ergo ad hiſtoriam pertinet ſecundum ordinem captiuitatis, quia primum eſt capta Samaria metropolis Iſrahel, poſtea Hieruſalem vrbs Iudæ: prophetiæ titulus ponitur primum de Samaria, ſecundo de Hieruſalem. Quantum vero ad myſticos intellectus; quia Samaria ſemper in hæreſibus accipitur, Hieruſalem in typo Eccleſiæ: dicimus, verbum Domini fieri ad humilem & cohęredem Chriſti de diuerſis dogmatibus eccleſiæ: quia forte peccatum commiſerat, & totius ordinis volumen contexerat.

Naum interpretatur, *germen* ſiue *conſolator.* Increpat enim ciuitatem ſanguinum: & poſt euerſionẽ illius conſolatur Syon, dicens: *Ecce ſuper montes pedes euangelizantis & annunciantis pacem.* Hic quoque ſanctorum prædicatorum typum tenet, qui ciuitatem ſanguinum, hoc eſt, Babylonem ſpiritalem increpantes arguunt; germen Fidei & bonorum operum ab eis expetentes; ſi pœnitentiam egerint de peccatis ſuis, conſolationem veniæ illis promittunt.

Nah. 1.

Abacuc interpretatur, *amplexans:* quia vel ex eo quod amabilis Domini fuit, vocatur amplexatio: vel quod in certamine cum Deo congreditur amplexantis, id eſt, luctãtis ſortitus eſt nomen. Nullus enim tam audaci voce auſus eſt Deum ad diſceptationẽ iuſtitiæ prouocare: cur in rebus humanis & mundi iſtius tanta rerum verſetur iniquitas. Significat enim fidelem populum, qui ſuper excelſa eleuatus, in cruce Dominum contemplatur, dicens: *cornua in manibus eius, illic confirmata eſt virtus gloriæ eius.*

Hab. 3.

Sophonias, *ſpeculum* vel *arcanum Domini,* interpretatur; quod vtrumq; ad Prophetas conuenit. Ipſi n. ſciunt myſteria Dei. Vnde & Ezechieli dicitur: *Speculatorem te poſui.* & alibi: *Non faciet Dominus quicquam, niſi reuelauerit ſeruis ſuis Prophetis.* Iſte enim ſignificat eos, qui per contemplationis arcanum ad profectum veniunt meritorum.

Ezech. 3.
Amos 3.

Aggeus interpretatur in latinum, *feſtiuus & lætus reſonat.* Deſtructum enim templum ædificandum prophetat, & poſt luctum captiuitatis regreſſionis lætitiam prędicat.

Zacharias interpretatur, *memoria Domini.* Septuageſimo enim anno deſolationis templi cõpleto, Zacharia prædicante, memoratus eſt Dominus populi ſui; iuſſuq; Darij reuerſus eſt Dei populus, & reædificatum eſt vrbs & templum. Iſti enim duo prophetæ figuram geſtauerũt ſanctorum: qui in nobis huius peregrinationis vita futurum tempus liberationis decantant.

Malachias interpretatur, *angelus Domini,* id eſt, *nuntius.* Quicquid n. loquebatur, quaſi à Domino eſſent mãdata, ita credebãtur: & inde ita nomen eius ſeptuaginta interpretes tranſtulerunt, dicentes: *Aſſumptio verbi Domini ſuper Iſrael in manu angeli eius.* Iſte enim typum Saluatoris noſtri tenuit: qui angelus magni conſilij dicitur.

Eſdras interpretatur, *adiutor.*

Neemias interpretatur, *conſolator à Domino.* Quodam enim præſagio futurorum nomina iſta ſortita ſunt. Fuerunt enim in adiutoriũ & conſolationem omni illi populo redeunti ad patriam. Nam & templum Domini iidem reædificauerunt, & murorum & turrium opus ipſi reſtaurauerunt. Typum ergo iſti habent & Apoſtolorum & prædicatorũ Euangelij Chriſti; qui ſpiritale ædificium Dei poſt exitum fidelium de Babylone iſtius mundi, atq; regreſſum in terram repromiſſionis verbis & exemplis quotidie inſtaurando reædificãt: vt quæ prius per negligentiam vel deſidiam priſtinorum habitatorum corruerant, ipſi inſtanti niſu & ſtudio perfecto cum cooperatoribus deuotis recuperent.

Ananias interpretatur, *gratia Dei* idem & Sydrach lingua Chaldaica, quod interpretatur, *decorus meus.*

Azarias interpretatur, *auxilium Domini*: idem & Abdenago, quod in latinum vertitur, *ſeruiens taceo*.

Miſahel quia populus Domini: ipſe & Miſaac, qui interpretatur, *riſus* vel *gaudium*. Hii tres pueri figuram prætulerunt ſanctorum: qui corpus ſuum in perſecutione obtulerunt.

Aſaph interpretatur, *Synagoga*: ſignificans congregationem, quæ credidit: non quæ obſtinata permanſit. Nam poſt reſurrectionem Domini cõfeſſa legimus multa millia Iudæorum, ſicut inter alia teſtantur Acta Apoſtolorum.

Ethan interpretatur, *robuſtus*. Ethan autem iſte ſicut & Eman de cantoribus Dauid regis eſt, quos verba dierũ narrant, filius videlicet Chuſi filij Abdi de cõgregatione Merari filij Leui: vel de illis ſapientibus, quibus in libro

3.Reg.4. regum Salomonis ſapientia præfertur: *ſapientior*, inquit, *Ethan Ezrabelita & Eman*. Tantæ igitur ſciẽtiæ hoc carmen eſt, vt ſapientiſſimi illius nomine mereantur aſcribi.

Eman filius fuit Iohel filij Samuel de familia Caath filij Leui, vnus de cantoribus, quos Dauid in collatione archæ præfecit reliquis ad canendum. Eman interpretatur, *frater eius*. Quo vocabulo Dominus Chriſtus appellat eos, qui eius præceptis operibuſque deuoti ſunt:

Matth.12. ſicut ait in Euangelio: *Ite, dicite fratribus meis*. Iſraelitæ, id eſt, Deum videntes; quod vtrique illis accidere manifeſtum eſt, qui per obedientiæ miniſteriũ ſancta Domini luce radiantur.

Idithun interpretatur, *tranſiliens eos*: ſignificans eum, qui mente terrena tranſcendit, tranſilitq; eos qui inhærentes humo, & incuruati in terra, ea, quæ ima ſunt, cogitant atque in excelſo mentis habitant, de virtute Dei libero carmine philoſophatur.

Filij Chore, ſicut & Eman Echan, Aſaph & Idithun non Pſalmographi, ſed cantores fuere à Dauid quidem ob pſalmodiam electi; ſed ob ſignificantiam nominum titulis Pſalmorum congruenter affixi.

Chore ergo dicitur *Caluaria*. In cuius nominis loco Dominus eſt crucifixus: & ideo filij Chore merito dicuntur, qui paſſionis illius ſacramento tota deuotione famulantur.

Zacharias interpretatur, *memoria Domini*: ob hoc, quod canit memorari teſtamenti ſancti ſui.

Iohannes Baptiſta interpretatur, *Domini gratia*; eo quod ſit limes prophetiæ, prænuncius gratiæ, ſiue initium baptiſmatis, per quod gratia miniſtratur. Hi ſunt Prophetę veteris teſtamenti nouiq;, quorum finis Chriſtus, cui di-

Eſai.60. citur à Patre: *Et Prophetam in gentibus poſui te*.

Quot ſunt genera prophetiæ?

Prophetię autem genera ſeptem ſunt. Primum genus,

Act.10. *extaſis*, quod eſt mentis exceſſus; ſicut videtur Petrus vas illud ſummiſſum in ſtupore mentis.

Eſa.6. Secundum genus, *viſio*: ſicut apud Eſaiam legitur: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum cum variis animalibus*.

Gen.28. Tertium genus, *ſomnium*: ſicut Iacob ſubnixam in cœlo ſcalam dormiens vidit.

Quartum genus, *per nubes*: ſicut ad Moyſen, & ad Iob poſt plagam loquitur Deus.

Quintum genus, *vox de cœlo*: ſicut ad Abram ſonuit, di-

Gen.22. cens: *Ne iniicias manum tuum in puerum*, & ad Saulum in

Act.9. via: *Saule Saule, quid me perſequeris?*

Sextum genus, *accepta parabola*, ſicut apud Salomonem in Prouerbiis: & apud Balaam cũ euocaretur ad Balach.

Num.22. Septimum genus, *repletio Spiritusſancti*: ſicut pene apud omnes Prophetas.

Alij tria genera viſionum eſſe dixerunt.

Vnum, ſecundum oculos corporis; ſicut vidit Abraham tres viros ſub ilice mambre: & Moyſes ignem in rubo: & diſcipuli tranſfiguratum Dominum in monte inter Moyſen & Heliam: & cætera huiuſmodi.

Alterum, ſecũdum ſpiritum, quo imaginamur ea, quę per corpus ſentimus; ſicut vidit Petrus diſcum illum ſubmitti de cœlo cum variis animalibus: & ſicut Eſaias Dominum in ſede altiſſima non corporaliter, ſed ſpiritaliter vidit. Non enim Deum forma corporea circumterminat: ſed quemadmodum figurate non proprie dicuntur multa: ita etiam figurate multa monſtrantur.

Tertium autem genus eſt viſionis: quod neq; corporeis ſenſibus: neque vlla parte animæ: qua corporalium rerum imagines capiuntur: ſed per intuitum mentis: quo intellecta cõſpicitur veritas: ſicut Daniel prędittus mente vidit, quod Balthaſar viderat corpore: ſine quo genere illa duo vel infructuoſa ſunt, vel etiam in errorem mittunt.

Omnia tamen hæc genera Spiritusſanctus moderatur. Habere autem prophetiam non ſolum bonus, ſed etiam malus poteſt. Nam inuenimus Saulem regem prophetaſſe. Perſequebatur enim ſanctum Dauid, & impletus ſpiritu, prophetare incepit.

QVARTVS LIBER INCIPIT.

DE HIIS PERSONIS, QVÆ AD NOVVM TESTAMENTVM PERTINENT- HOC eſt, Euangeliſtis & Apoſtolis. Cap.1.

De martyribus Cap.2.
De Eccleſia & Synagoga Cap.3.
De religione & fide Cap.4.
De clericis. Cap.5. *De monachis* Cap.6.
De cæteris fidelibus Cap.7.
De hæreſi & ſciſmate Cap.8.
De hereſibus Iudæorum Cap.9.
De diffinitionibus rectæ fidei & eccleſiaſticorum dogmatũ Cap.10.
De ſacramentis diuinis: vbi, quid in his homini gerendum ſit, demonſtratur Cap.11. *De exorciſmo* Cap.12.
De ſymbolo Cap.13. *De oratione & ieiunio* Cap.14.
De pœnitentia ſatisfactione atq; exomologeſi Cap.15.

IN primis igitur notandum eſt, quod quatuor Euangeliſtæ Dñm noſtrum Ieſum Chriſtum ſub quatuor animalium vultib⁹ figuraliter exprimunt. Matthæus n. eundem Redemptorem natum & paſſum annuncians in ſimilitudinẽ hominis comparat. Marcus à ſolitudine exorſus leonis figuram induit, & Chriſti regnum inuictum, potentiamq; proclamat. Lucas quoq; per vituli myſticũ vultum Chriſtum pro nobis prædicat immolandum. Iohannes aũt per figuram Aquilæ eundem Chriſtum poſt reſurrectionẽ carnis demõſtrat reuolaſſe in cœlos. Hos ergo quatuor Euangeliſtas, ſiue quatuor, quę cõſcripſere Euãgelia per figuram expreſſerunt quatuor Paradiſi flumina de vno fonte prodeuntia, quæ irrigant oẽm ſuperficiem terræ. Similer & quatuor animalia, quæ Ezechiel Propheta in libro ſuo commemorat, dicens: *Quatuor facies erant vni, & quatuor pennæ vni, & manus hominis ſub pennis eorum*, in quatuor partibus per ſignificationem eoſdem Ezech.1. demonſtrabat. Sic quoq; & quatuor rotæ, de quib. idem Propheta narrat, quod eſſent iuxta animalia, & per quatuor partes irent, & non reuerterentur, cũ ambularent, eandẽ ſignificationem habent. Necnõ & quatuor facies, de quibus ſcriptũ eſt, quod eſſet vna facies Cherub, & alia facies hominis, & tertia facies leonis, & quarta facies aquilæ, idem demonſtrat. Quatuor aũt ſunt plagæ orbis, & quatuor viciſſitudines temporũ annuos fructus hominib. præbent: ſic & S. Eccleſia Chriſti in quatur partibus mundi dilata per totũ tempus huius ſeculi doctrina Euangelica nutritur & roboratur. Vnde S. Doctores, qui per quatuor Euangelia totum orbẽ illuminant, quatuor pręcipue virtutes, h. e. prudentiã, iuſtitiam, fortitudinẽ, temperantiã nobis cõmendant: vt in hiis conuerſantes, Deo placitam exhibeamus ſeruitutem. Item quatuor millia ſatiata ex vij. panib. leguntur in Euangelio à Domino: & paralyticus à quatuor viris ad ſanandũ Chriſto offertur. Præter hęc quoq; in aliis plurimis locis S. Scripturę quaternarius numerus horum figuram nobis inſinuat: & ſuperfluum eſt de his omnibus hic narrare.

Apoſtoli quoq; omnes totius eccleſiæ portãt typum: quia & idem in dimittẽdis peccatis ſimilem acceperunt poteſta-

Digitized by Google

poteſtatem. Habent quidem formã patriarcharum, quia per verbum prædicationis in toto orbe terrarum populũ Dei ſpiritaliter genuerunt. Proinde conſiderandum eſt ipſe myſticus numerus duodecim Apoſtolorum: quibus figuris in ſcriptura ſacra inſignis conſtet. Nam ſicut Deus Pater per vnigenitũ Filium ſuum in virtute Spiritus ſancti primam mũdi creationem ſex dierum operatione compleuit: ita etiam duplicato eodem ſenario numero, vnde 12. efficiuntur, mundum perditum etiam prope deletum Dominus Ieſus Chriſtus per ſuos 12. renouauit Apoſtolos. Et ſicut 12. menſibus in circulo anni diuerſis temperamẽtis mundi fructus ad vſum humani generis per Dei largitatem omnipotentis renouatur; ita per 12. Apoſtolorum doctrinam fructum bonorũ operum Deo afferre humanum genus fideliter inchoauit. Hic eſt verus Mazaroth, id eſt, ſignifer; per quẽ ſol iuſtitiæ Chriſtus omni tempore totum illuminat orbem. Et ſicut dies 12. horis ab ortu ſolis vſq; ad occaſum voluitur, ita dies verus Chriſtus per 12. Apoſtolos ſuos ad inchoationem rectæ conuerſationis, quod per ortum ſolis intelligitur, ſuos illuſtrat fideles; in qua qui vſq; ad occaſum, id eſt, vſq; ad finem vitæ perſeuerauerit, in æternum ſaluus erit. Et ſicut Iacob, qui *ſupplantator* dicitur, 12. filios genuit ad poſſidendam repromiſſionis terram; ita Chriſtus, qui ſupplãtauit diabolum, 12. elegit Apoſtolos, quibus terrã repromiſſionis, id eſt, regni cœleſtis benedictionem tradidit: & poteſtatem ejs tribuit calcãdi ſuper ſcorpiones & ſerpentes, & ſuper omnẽ virtutem inimici. Item ſicut Moyſes vndiq; ex omni parte, id eſt, ab oriente & occidente, ab aquilone & auſtro per 12. tribus metatur caſtra circa tabernaculum Dei: ita Chriſtus per 12. Apoſtolos quaternum Euangeliũ per quatuor orbis partes annuncians, ad æterna tabernacula omnes ſibi credẽtes inuitauit, dicens:
Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis: & ego reficiam vos*, & recipiam in æternæ vitæ tabernacula.

Et ſicut 12. fontes in Celim, vnde laſſatus valde valida ſiti populus potatus eſt; ita per 12. Apoſtolos omnis turba fidelium ſacræ fidei doctrina potatur, & ad æternę vitæ gaudia ſancta prædicatione vocatur.

Ioſue quoque, qui figuram Chriſti & nomine & actu expreſſit, 12. exploratores miſit ad explorandum terram repromiſſionis; quam Deus Abrahæ dilecto ſuo & ſemini eius daturum promiſit; ſic & Chriſtus 12. miſit Apoſtolos inter numeroſitatem omnium gentium euangelizare
Pſal. 18. regnum Dei: vt de illis Pſalmiſta ait: *In omnem terram exiuit ſonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum.*

Viri quoq; 12. ex 12. tribubus Iſrael ſiccis pedibus Iordanem tranſeuntes, 12. lapides eleuantes: pro ſigno ibidẽ poſuerunt in teſtimonium ſempiternum poſteris ſuis: hij 12. Apoſtolorũ tenuere figurãm, qui in ſacro baptiſmate officij ſui trophæa fixerunt, & prædicationis ſuæ credentibus inſignia reliquerunt. Hij tantũ 12. viri ad prædicandum teſtimoniũ ſempiternum, id eſt, Euangelium regni Dei omnibus per orbem terræ nationib. miſſi ſunt: qui etiam in ſancta Eccleſia omnibus ſunt credentibus miſſi in teſtimoniũ: quia quisquis ad æternæ vitæ gaudia peruenire voluerit, eorum prædicationem & doctrinam in omnibus ſequi neceſſe eſt, quorumq; ſucceſſores nunc in ſancta eccleſia ſunt omnes veritatis prædicatores annunciantes & prædicantes verbũ ſalutis æternæ in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Nam rex Salomon, qui *pacificus* interpretatur, mare æneum, id eſt, luterem ſuper 12. boues æneos poſuit ante templum, vbi ſacerdotes & miniſtri altaris lauabant manus, cum ingrederentur ſanctuarium Domini: ita Chriſtus mare æneum, id eſt, confeſſionem veræ fidei vel etiã confeſſionem delicti, ſiue ſacræ ſcripturæ doctrinam ſuper humeros 12. poſuit Apoſtolorum: quorum doctrina omnes imbuti fideles per cõfeſſionem veræ fidei & pœnitentiam delictorum ab omnibus mundẽtur ſordibus, & digni efficiantur ad æterna ſancta Domini ſui introire & regni cœleſtis gaudia poſſidere.

Duodecim namq; portæ ſanctæ erant in ciuitate Hieruſalem: per quas introibant & egrediebantur omnes manentes & venientes in eam. Hæc 12. Apoſtolorum figuram expreſſerunt; qui vere portæ ſunt ſpiritalis Hieruſalem: per quorum prædicationem & doctrinam omnibus vndiq; venientib. in ſanctam eccleſiam patefactæ ſunt portæ regni cœleſtis, quibus etiam data eſt poteſtas & ſucceſſoribus eorum in Eccleſia ligandi & ſoluendi in cœlo & in terra: vt quoſcunque per culpam ligauerint in terra, ligati ſint in æterna tormenta: quoſcunq; autẽ ſoluerint confitentes & pœnitentes peccata ſua, ſoluti ſint in cœlo: omnium hic remiſſione peccatorum percepta ad æternæ beatitudinis gaudia eorum precibus adiuti per Dei gratiam peruenire mereantur. Hæc de Apoſtolis Chriſti generaliter modo dicta ſufficiant: quorũ quid ſpecialiter ſignificent nomina, paulo poſt in ſequentibus dicemus.

Septuaginta duo diſcipuli ſignificant illuſtrationem totius orbis per Euangelium trinitatis, 24. enim horis mundus omnis peragitur. Qui numerus triplicatus propter eandem trinitatem in 72. deducitur. Idcirco autem mittuntur bini propter prædicandum Dei amorem & proximi, vel myſterium gemini teſtamenti.

Zacharias, vt ſupra dictum eſt, interpretatur, *memoria Domini.*

Eliſabeth, *Dei mei ſaturitas*, vel *Dei mei iuramentum*, interpretatur. Eliſabet typum tenet veteris legis ſeu prophetiæ, ſicut Zacharias maritus eius veteris ſacerdotij. Vnde ſicut Zacharias mutus Iohannis ſcribendo nomen edidit: ſicut vetus ſacerdotium ſub typo, ſacerdotium Chriſti & gratiam noui teſtamenti expreſſit: & ſicut Eliſabeth Mariæ ſalutationem audiens, quando infans in vtero eius exultauit, Spiritu ſancto repleta, beatam & benedictam eſſe matrem Domini prædicauit: ſic ſpiritus in litera aduenienti Chriſto lætatus eſt, & tota ſeries veteris teſtamenti Spiritu ſancto fœta benedictam ac ſalubrem Saluatoris incarnationem vniuerſo mundo præconiata eſt.

Iohannes formam habuit legis, quę Chriſtum annunciauit, & remiſſionem peccatorum per lauacri gratiam prædicauit.

Ioſeph ſponſus, qui cuſtos virginitatis eius fuit, ſignificat Chriſtum ſponſum eccleſiæ: cuius virginitas in fide vera ab ipſo vſque in finem conſeruatur.

Maria *illuminatrix* ſiue *ſtella maris* interpretatur. Genuit n. lumen mundi. Sermone autem Syro Maria, *Domina*, nuncupatur; & pulcre quia Dominum genuit cœli & terræ & vniuerſæ creaturæ. Myſtice autem eccleſiæ figuram geſtat & ſpeciem: quæ cum ſit deſponſata Chriſto, virgo perſeuerat.

Magi figurauerunt gentium populos, lucem fidei cognituros, indicantes ſacramentorum numerõ, Chriſtum per thura eſſe Deum, per myrrham hominẽ paſſum, per aurum regem omnium ſeculorum.

Herodes, qui infantibus necem intulit, diaboli formã expreſſit: vel gentium, quæ cupientes nomen Chriſti extinguere de mundo, in necem martyrum ſæuierunt.

Muti qui in Euangelio curantur, ſignificant eos, qui fidem Chriſti confitentur.

Cæci ſignificant eos, qui non intellexerunt fidem, quam crediderunt.

Surdi ſignificant eos, qui nõ obediunt pręceptis Dei. Claudi, qui non recte in ſemita mandatorum Dei gradientes, implere præcepta ſalutaria negligunt.

Homo prudẽs, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, ſignificat doctorem fidelem, qui in Chriſto ponit doctrinæ ſuę ac vitæ ſtabilimentũ: ille vero, q ædificauit domum ſuam ſuper harenam, hæreticorũ dogmata deſignat; qui ſic ædificant, vt ruinam faciant magnam.

Leproſus, quem Chriſtus deſcendens de monte primum curauit, indicat humanum genus delictorũ contagio maculoſum: hoc Redemptor dum de cœlorũ altitudine, quaſi de monte, deſcenderet à vario dæmonũ cultu mundauit, atque in vnitatem fidei reparauit.

Centurio fidem gentium ſignificat. Puer autem & filia Cananeæ mulieris, quos Chriſtus non veniens ad eos ſaluat, eaſdem gentes oſtendunt, quas Dominus non corporali pręſentia viſitauit: ſed per fidem verbi ſaluauit.

Ipſa quoque mulier Chananæa Eccleſiæ gentium gerebat figuram, quæ tanquam canis quærit micas de menſa Dominorum, id eſt, ſaturari doctrinis Apoſtolorum & Prophetarum.

Socrus Petri febricitans ſignificat ſynagogam æſtu carnalium deſideriorum accenſam. Cuius filia eſt pars illa credentium, quæ data eſt Petro regenda.

Scriba repudiatus, qui propter quęſtum dominum ſequebatur, ſignificat eos, qui Chriſti fidem non propter Dominum: ſed propter lucrum ſeculi appetunt.

Dæmoniacus, quem Dominus in regione Geraſenorum à legione curauit, ſignificat gentilem populum multorum cultibus Dæmoniorum obnoxium.

Paſtores porcorum fugientes, qui ea, quæ geſta ſunt, nunciant in ciuitate, ſignificant principes impiorum, qui dum fidem Chriſti fugiunt, virtutes tamen eius ſtupentes mirantur & prædicant. Paralyticus iacens in lectulo, anima eſt vita diſſoluta in corpore ſuo. Quæ dum fuerit gratia Chriſti per remiſſionem peccatorum ſanata, confeſtim priſtino robore recepto reſurgit, & lectum carnis ſuæ, in quo debilis iacebat, ad domum virtutum reportat: vt ſe intra conſcientiæ ſuæ ſecreta conſtringat: & nequaquam in exterioribus vltra voluptatibus diſſoluta diſcurrat.

Archiſynagogi filia, ad quam curandam Dominus dum pergeret, prius tamen, antequam ad eam veniret, tetigit eum à tergo mulier, quæ profluuio ſanguinis laborabat & curata eſt. Archiſynagogi quidem filia Iudææ typum tenuit: hæc autem, quæ profluuio ſanguinis laborabat, figuram habuit Eccleſiæ ex gentibus. Quæ dum poſt prædicationem & poſt paſſionem ac poſt aſcenſionem Chriſti credidit, quaſi à tergo Dominum tetigit: & ante accipere ſalutem, quam ſynagoga, promeruit.

Duo cæci iuxta viam ſedentes, ſignificant vtroſque populos Iudæorum & gentium per fidem Chriſto appropinquantes, qui dixit: *Ego ſum via.* Ioan. 14.

Dæmonium habens cæcus & mutus, qui ſcribitur à Saluatore curatus, indicat eos, qui ex idololatria gentium ad fidem dominicam conuertuntur. Quibus tamen expulſo à corde dæmonum cultu, dum priſtinam lucem perceperunt fidei, poſtea ad laudandum Dominum eorum lingua reſoluitur, vt confiteātur eum, quem antea negauerunt.

Homo manum aridam habens ſignificat animam miſericordiæ operibus infructuoſam: cui cum dicitur: *extende manum tuam*: admonet, ſemper porrigendam eleemoſynam pauperibus. Luc. 6.

Homo, de quo immundus Spiritus exiuit, & rurſum eum occupauit, ſignificat hominem pœnitentem: cui per ſubſecutam negligentiam acrius mentem occupat carnis voluptas: adiunctis ſecum ſeptem Spiritibus vitiorum, id eſt, iracundia, inuidia, atq; ventris ingluuie, inani gloria, ac ſuperbia.

Paterfamilias proferens de theſauro ſuo noua & vetera, Chriſtus eſt, proferens de impenetrabili ſcientia ſua gemina teſtamenta: *Vetus*. in quo fælicitas terrena promittitur: *Nouum*: per quod regnum cælorum ſperatur.

Homo, qui ſeminauit in agro ſuo granū ſynapis, Chriſtus eſt, qui ſeminauit fidem in mundo: in qua volucres cæli, id eſt, ſpiritales animæ requieſcunt. Mulier, quę fermentum abſcondit in ſatis tribus, ſignificat ſcientiam ſpiritualis doctrinæ feruentem in Trinitatis amore.

Homo, qui abſconditum theſaurum in agro reperit, ille eſt, qui in iſto mundo venditis omnibus Chriſtum, vitamq; æternam acquirit.

Quinq; milia virorum, qui quinq; panibus & duobus piſcibus paſti ſunt, eccleſiaſtici ſunt populi, qui per quinque ſenſus corporis alimento legis ſpiritalis à Chriſto reficiuntur: & duplici teſtamento, quaſi gemellis piſcibus, ſaturantur.

Quatuor autem milia virorum, qui aliis ſeptem panibus aluntur, eadem Eccleſia gentium eſt, quæ in quatuor partibus mundi diffunditur, atque vbertate ſeptiformis gratiæ recreatur.

Ille, qui ſæpe nunc in ignem, nunc in aquam cadebat, mundum ſignificat, ignis autem iram inflammantem, aqua carnis voluptatem demonſtrat: in quibus ſemper arreptus quotidiano lapſu præcipitatur.

Moyſes & Helias, qui apparuerunt cum Domino in monte, lex & prophetæ intelliguntur: quorum vocibus paſſio & reſurrectio & gloria Domini declaratur.

Homo habens centum oues, & relictis illis ouem perditam, quærit, ac repertā humeris reuehit, figuram Chriſti expreſſit: qui, relictis nonagintanouem agminibus angelorum in cælis, ouem, quæ perierat in Adam, vt bonus paſtor, quæſitam in gentibus reperit, atq; crucis ſuæ humeris paradiſo reportauit.

Mulier, quæ perditam reperit dragmam, Eccleſia eſt: quæ animam Diaboli laqueis abſtractam dum inuenerit per pœnitentiam, & angelorum & hominum facit lętitiam.

Debitor decem talentorum ſignificat homines, qui Deo ſunt obnoxij per tranſgreſſionem decem pręceptorum. Sed ſicut nobis poſcentibus à Domino peccata relaxantur: ita vnuſquiſq; noſtrum dimittere debet exemplo Domini: ne, dum minima debita in nobis peccantibus non concedimus, maiora noſtra exoluere cum vſuris pœnarum cogamur.

Diues, qui camelo comparatur, perſonā indicat Iudęorum: qui de legis potentia gloriantur: quam quia propter terrena colunt, non habent regnū cœlorum: ibiq; facilius gentium populus criminibus tortuoſus & ſarcinis peccatorum grauatus ingreditur, quaſi per foramen acus, per anguſtias paſſionum ac labores.

Paterfamilias, qui operarios ad vineam conduxit & denarij mercedem promittit, Chriſtus eſt, qui vocat omnes ad cultum fidei, promittens eis præmium perfectæ beatitudinis.

Operarij, qui hora prima conducti ſunt, hi ſunt, qui à rudimentis infantiæ cultum fidei conſecuti ſunt: qui autem hora tertia, hi ſunt, qui in adoleſcentia ad fidem acceſſerunt: qui vero hora ſexta conducti ſunt, hi ſunt, qui in iuuentutis ætate crediderunt: qui autem hora nona acceſſerunt, illi ſunt, qui à iuuentute in ſenectutem declinantes, Chriſti gratiam perceperunt: qui vero vltima hora, illi ſunt, qui iam decrepiti & in extremo vitæ ſuæ tempore vocati ad Chriſtum venerunt: qui tamen prioribus parem mercedem æternæ beatitudinis accipiunt: in illis conſeruans Chriſtus iuſtitiam, qui à prima hora natiuitatis operati ſunt: in iſtis impendens miſericordiam, qui vna vitæ hora laborauerunt.

Duo filij miſſi ad operandam vineam, duorum populorum typum demonſtrant. Primus enim miſſus vocatur gentium populus per naturæ intelligentiam ad operis diuini culturam: qui tamen ſpernens contumax extitit & ſeſe iturum negauit. Adueniente autem Domino, priorem contumaciam ſequenti emendauit obedientia. Secundus autem filius miſſus: Iudæus per legis cognitionem reſpondit: *Omnia, quæcunque dixerit nobis Dominus, faciemus.* ſed idcirco damnatur: quia non ſolum in confeſſione legis præuaricatus eſt, ſed in ipſum Dominum vineæ parricidales manus extendit. Exod. 24.

Homo, qui vineam plantauit, Dei portat figuram, qui condidit Hieruſalem. In qua ædificauit turrim, & torcular fodit, altare videlicet, templum, & ſepem circumdedit, id eſt, Angelorum munitione vallauit. Coloni autem, quibus vineam locat, populus eſt Iſrael, qui ſub diuino cultu poſſedit Hieruſalem.

Serui autem, qui tempore fructuum miſſi interfecti ſunt à colonis, prophetæ intelliguntur: quorum ſanguis effuſus eſt à Iudæis, dum ab eis quærerent iuſtitiæ fructum, & legis.

Filius autem nouiſſime miſſus, quem eiectum coloni

Digitized by Google

extra vineam occiderunt, Chriſtus eſt, quem crucifixerunt Iudæi, eiicientes eum extra portas Hieruſalem. Coloni autem, quos Dominus vineæ perdidit, iidem populi Iudæorum intelliguntur: qui olim, vt videntur, diſperſi ſunt atque peremtpi. Illi autem agricolæ, ad quos vinea transferri præcipitur, ſignificant Apoſtolos vel ſucceſſores Apoſtolorum.

Rex, qui fecit nuptias filio ſuo, Deus pater intelligitur: qui copulauit ex virgine carnem Chriſto.

Serui vero, qui miſſi ſunt vocare inuitatos, Apoſtoli ſunt atque Prophetæ: qui Iudæos per legem & euangelium prouocauerunt: ſed illi modo terrenis tempeſtatibus, modo carnis & legis onere preſſi ſolemnitatem aduentus Domini contempſerunt: vitæ æternę gaudia gentes introiſſe manifeſtum eſt.

Rex iratus, qui miſit exercitus ſuos, & perdidit interfectores illos, & ciuitatem incendit, Deus Pater eſt: qui ſuſcitauit Veſpaſianum Cæſarem Romanorum: qui & populum gladio vaſtauit, & ciuitatem Hieruſalem funditus cum ſuis vniuerſis euertit: ita vt vlterius belligerare non poſſet.

Hominem autem non habentem veſtem nuptialem in accubitu, qui loquente rege obmutuit, quem iubet ſeruis ſuis ablatum mitti in tenebras exteriores: ille eſt, qui in fide quidem cum cęteris requieſcit: ſed ſi inuentus fuerit in die iudicij veſtem carnis operibus habere pollutam: confeſtim iubetur ab angelis tolli, ac mergi in gehennam ignis æterni.

Duo debitores, ex quibus vnus debebat fæneratori denarios quingentos, alter quinquaginta: ſignificauit populum Iudæorum & Gentium: ex quibus ille, qui quinquaginta denarios debuit, Iudæorum typum habuit: ille vero, qui quingentos Gentium expreſſit figuram, qui ab initio mundi debitor ſemper exiſtens chirographum peccati per pœnitentiam non exoluit. Adueniente itaque Chriſto, tandem credidit, atque vberiorem miſericordiæ fructum accepit. Vnde quia plus illi conceſſum eſt à Chriſto, amplius diligit Chriſtum: ſicut ſcriptum eſt: *Cui plus dimittitur, plus diligit.* Luc. 7.

Septem fratres, qui vnam mulierem habuerunt, & ſine filiis mortui ſunt, homines infideles intelliguntur, qui in præſenti vita, quæ per ſeptem dierum circulum decurrit, totam vitam ſuam ſine fructu iuſtitiæ conſumpſerunt.

Duo in lecto: illi ſignificantur qui remoti à turbis in ocio quodam vitæ vacare videntur.

Duæ molentes in mola: qui negociis temporalium rerum circumferuntur.

Duo in agro: qui in miniſterio Eccleſiæ, tanquam in agro Dominico, operantur: ex quibus, adueniente ſeculi aduerſitate, id eſt, nocte: quidam permanent in fide, & aſſumuntur ad vitam: quidam decedunt & relinquuntur ad pœnam.

Quinque virgines ſapientes, omnes animæ ſanctæ intelliguntur; quæ quoniam per quinque ſenſus corporis nullam admittunt cordis corruptionem, idcirco quinario numero computantur. Quinque virgines fatuæ, quæ non habent in vaſis ſuis oleum: illæ animæ ſunt, quæ habent quidem integritatem corporum: ſed non ſeruant intra conſcientiam boni operis teſtimonium: dum in facie gloriantur apud homines, & non in corde apud Deum: ideo quod, quia in vaſis pectorum ſuorum mentis ſplendorem non gerunt, adueniente Domino à regni eius gaudio recluduntur.

Homo peregre proficiſcens, qui tradidit bona ſua ſeruis ſuis, Chriſtus eſt, qui poſt reſurrectionem ſuam ad cœlos regrediens tradidit euangelicam gratiam euangelicis negociatoribus fænerandam. Sed primus ſeruus in quinque talentis ſibi datis quinque libros legis accepit, quos doctrina vel opere decem præceptorum ampliauit. Alter in duobus talentis duo teſtamenta promeruit, eaque morali ac myſtico ſenſu pie diſpenſando duplicauit. Tertius ſub figura vnius talenti gratiæ donum acceptum in terrenis voluptatibus obſcurauit, ideoque proiectus eſt in infernum, quia nullum inde operatus eſt fructum. Alij in primo ſeruo quinque ſenſus cordis & corporis acceptos, in ſecundo intelligentiam & opus, in vno rationem intellexerunt.

Iuuenis filius viduæ, quem Dominus mortuum extra portas vrbis ſuſcitauit, ſignificat eum, qui palam quodlibet mortiferum crimen admittit & audito verbo Domini à morte peccati reſurgit & per pœnitentiam in Chriſto viuere incipit: redditurq; viduę matri ſuæ, id eſt, communioni Eccleſiæ.

Homo qui deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones: ipſe Adam figuratur in genere ſuo, qui dum deſcenderet de paradiſo cæleſti in mundum, incidit in angelos tenebrarum.

Samaritanus deſcendens, qui vulnera eius curauit, Chriſtus eſt cuſtos noſter: qui de cœlo deſcendit, & genus humanum à vulneribus peccatorum curauit.

Stabularius Apoſtoli ſunt, vel ſucceſſores, eorum, qui infirmitatem noſtram prædicatione euangelica recreant.

Martha, quæ excepit Chriſtum in domo ſua, & miniſtrabat, ſignificat Eccleſiam in hac vita Chriſtum in corde ſuo excipientem & opere iuſtitiæ laborantem.

Maria ſoror eius, quæ ſedebat ſecus Chriſti pedes, & audiebat verbum, demonſtrat eandem Eccleſiam in futuro ſeculo ab omni opere ceſſantem, & in ſola contemplatione ſapientiæ Chriſti requieſcentem.

Homo, qui media nocte poſtulabat ab amico ſuo tres panes, ſimilitudinem exprimit cuiuſq; in media tribulatione poſtulantis Dominum, vt det ei ſcientiam Trinitatis.

Diues, cuius vberes fructus ager attulit, ſignificat hominem luxuriis deditum, & abundantem peccatis, quem immoderato fluxu amplius peccare deſiderantem arguit Dominus, dicens: *Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua: & quæ præparaſti, cuius erunt?* Luc. 12.

Quinque illi in domo vna, id eſt, pater, mater, filius, filia, nurus, quibus duo in tres, & tres in duo diuiduntur: ſignificant humanum genus fide & religione ab inuicem ſeparatum, partim in diſciſſione ſchiſmatis, quod duo ſignificant: partim in numero Trinitatis, quod tria demonſtrant.

Diuiſus enim filius eſt aduerſus patrem ſuum, id eſt, populus ex gentibus veniens aduerſus Diabolum, cum quo ante fuerat ſociatus.

Diuiſa eſt & filia aduerſus matrem ſuam, id eſt, plebs ex Iudæis credens, aduerſus impiam ſynagogam.

Diuiſa eſt & nurus aduerſus ſocrum ſuam: Eccleſia ſcilicet ex gentibus aduerſus matrem ſponſi ſui, ſynagogam: de qua ſecundum carnem Chriſtus fuerat procreatus: qui omnes ſeparantur, ſibi inuicem renunciantes: alij terrenam: alij cæleſtem gloriam appetentes.

Galilæi decem & nouem, ſuper quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos, interitum plebis Iudæorum inſinuant. Decem & nouem enim apud græcos ex iota & theta literis exprimuntur: quibus figuris nomen Ieſu ſcribitur: in quem illi credere nolentes pariter à Romanis cum ſua vrbe proſtrati ſunt.

Homo, qui arborem fici in vinea ſua plantauit, Chriſtus eſt, qui ſynagogam Iudaico populo condidit. Quam cum Dominus quaſi inutilem iuſſiſſet abſcidi, fit illi à colonis Apoſtolis foſſa humilitatis: adhibetur & ſtercus, id eſt, confeſſio peccatorum: ſicq; in nouiſſimo credendo commutabitur in melius, dabitque fructus iuſtitiæ copioſos.

Mulier, quæ decem & octo annos infirmitatis habens à Domino erecta eſt, Eccleſiæ typus eſt, quæ in fine temporum ſalutem fidei conſecuta eſt. Sex enim ætatibus mundus iſte completur: cuius tamen tempus habet tripertitam diſcretionem: vnam ante legem, alteram in lege, tertiam ſub gratia. Sexies ergo terni x. & VIII. efficiunt. Quo numero tempus hoc noſtræ ſalutis inſinuatur: quando à Sathanæ vinculis, quibus curuabamur, erecti, donum ſalutis, & ſpem ſupernæ contemplationis accipimus.

Hydro-

Hydropicus, quem Dominus curauit, demonſtrat eos, quos fluxus carnalium voluptatum exuberans aggrauat.

Homo habens duos filios, Deus eſt intelligendus, habens duos populos: quorum maior figuram tenuit Iudaici populi, qui permanſit in Dei cultu: alter minor Gentium, qui Conditore deſerto ſeruus factus eſt idolorum: quem per egeſtatem fidei reuertentem clementer ſuſcipit Deus pater: & pro conuerſione eius ſub vituli typo filium immolat vnicum: tribuit etiam anulum fidei, & ſtola immortalitatis induit eum: quanquam Iudæus frater liuoris torqueatur inuidia, pro ſalute tamen eius gaudio concinit angelorum ſymphonia.

Diſpenſator prodigus, quem Dominus à villicatu amoueri præcepit, & fraudem faciens Domino ſuo, relaxauit debitoribus ſuis partem, vt haberet vnde in poſterum viueret: hæc comparatio ad exemplum noſtri propoſita eſt. Nam ſi ille à Domino ſuo laudari promeruit, qui fraudem ei faciens, in poſterum ſibi de alienis rebus prouidit: quantomagis Chriſto placere poſſumus, ſi ex rebus noſtris miſericordiam indigētibus faciamus, à quibus recipi in tabernacula æterna poſſimus?

Diues, qui induebatur purpura, ſignificat Iudæorum ſuperbiam florentem quondam imperij claritate vel honoris excellentia.

Mendicus vlceroſus demonſtrat gentilem populum confeſſionibus peccatorum humiliatum. Quinq; fratres diuitis illius, qui apud inferos torquebatur, Iudæi intelliguntur, qui ſub quinque libris legis poſiti ſunt.

Decem leproſi, qui mundantur à Domino, hæreticos ſignificant, qui in varietate colorum diuerſitatem habēt ſchiſmatum: qui ideo ad ſacerdotem mittuntur, vt, detonſa omni varietate errorum, vnitatis percipiant Sacramentum.

Iudex iniquus, qui Dominum non timebat, aſſidue tamen deprecantem viduam exaudiuit, ſimilitudo eſt, qua demonſtratur, quantam ſpem habere debet, qui Deum indeſinenter expoſcit: cum etiam apud aures iniuſti iudicis valuerit frequens inſtantia viduæ deprecantis. Ipſa autem vidua ſignificare poteſt Eccleſiam perſeuéranter ſui petentem vltionem de inimicis ſuis, hoc eſt, Diabolo & hæreticis.

Phariſæus orans in templo, Iudæorum eſt populus, qui ex iuſtificationibus legis extollit merita ſua. Publicanus vero gentilis eſt ſ. populus, qui longe à Deo poſitus confitetur peccata ſua: quorum vnus ſuperbiendo receſſit non iuſtificatus, alter humiliatus confitendo appropinquari meruit exaltatus.

Cæcus ſedens ſecus viam, populum demonſtrat gentilem: qui per Chriſti gratiam fidei meruit claritatem.

Zachæus, qui interpretatur, *iuſtus* ſiue *iuſtificatus* aut *iuſtificandus*, gentilis eſt populus, gratia meritorum puſillus, qui tamen à terrenis actibus ſubleuatus per lignum Dominicæ Crucis Chriſti myſterium contemplatur.

Homo nobilis, qui in longinquam abiit regionem, accipere ſibi regnum, Redemptorem noſtrum ſignificat: qui vſque ad fines terrę peruenit accipere regnum in populis gentium.

Ciues, qui noluerunt eum regnare, Iudæi intelliguntur, qui Chriſtum regem ſpreuerunt.

Seruus vero, qui mnam vnam accipiens x. acquiſiuit, ſignificat doctores, qui * acceptam gratiam Euangelij in decem verborum prædicamentis benedicti ſunt: & docendo multos in fide acquiſierunt: idcirco aduenienté Domino Chriſto laudantur: quia lucrati ſunt. Qui vero ex vna quinq; acquiſiuit, illos demonſtrat, qui mandata Dei ſeruantes, conſequuntur ſcientiam legis in v. libris Moyſi ſcriptam, eamque edocendo ad vſum ſalutis neceſſariam fænerant. Qui vero mnam vnam ipſam in ſudario conſeruauit: oſtendit eum, qui creditum ſibi gratiæ donum delicate ocioſeq; tractauit. Vnde & recte amittet collatam gratiam, qui per negligentiã prædicare contempſit: vt ei augeatur, qui inde laborauit.

**accepta gratia.*

Vidua, quæ in gazophylacium duo minuta iecit, animam fidelem demonſtrat: quæ in theſauro cordis fructum dilectionis Dei & proximi ſeruat.

Sponſus Chriſtus eſt, cuius nuptiæ cum Eccleſia celebrantur: in cuius coniunctione aqua in vinum mutatur: quia credentes per lauacri gratiam tranſeunt ad paſſionis coronam.

Architriclinus, Moyſes intelligitur: qui miratur meliorem & ſanctiorem populum per Ieſum in Euangelio cōgregatum, quam illum priorem ab Ægypto eductum. Finitum enim vinum oſtendit, ſublatam eſſe gratiam Spiritus ſancti à Iudæis, & per Apoſtolos in gentibus contributam.

Mulier Samaritana myſtice intelligitur ſynagoga, quinq; libris legis, quaſi quinq; viris, ſecundum ſenſum carnis ſubiecta: quam miſericorditer Dominus prouocat haurire aquam viuam: lauacri ſcilicet percipere gratiam, vel ſecretam legis intelligentiam.

Mulier adultera, quæ offertur Domino à Iudæis lapidanda, Eccleſia eſt: quæ prius relicto Deo in idolis fuerat fornicata: quam volebat ſynagoga zelans interficere: Chriſtus ſaluat per remiſſionem delicti: nec ſinit eam perire, qui nouit veniam condonare peccantibus.

Simon leproſus gentilis eſt populus, qui eſt à Redemptore mundatus.

Mulier, quæ vngento caput Domini vnxit, Eccleſia eſt: quæ fructum ſui operis, fideique odorem ad laudem Dei & Chriſti gloriam refert. Angelus ille, ad cuius deſcenſum mouebatur aqua quinq; porticibus cincta, Chriſtus eſt: in cuius aduentu turbatus eſt Iudæorum populus quinq; libris legis concluſus. Deſcendente enim angelo commouebatur aqua, & ſanabatur infirmus: deſcendente de cœlis Chriſto, commotus eſt in paſſione eius idem populus, & ſanatus eſt mundus.

Cæcus à natiuitate, quem Dominus vnctis oculis ad piſcinam Siloe miſit lauandum, ſignificat genus humanum à natiuitate, id eſt, à primo homine * errore tenebris viciatum: cuius oculos Dominus de ſputo & luto liniuit: quia *Verbum caro factum eſt*: & lauari oculos in piſcina iuſſit, vt baptizatus in Chriſto acciperet lucem fidei, & crederet in eum, qui viſibiliter in mundo apparuit.

**errorum.* *Ioan.* 1.

Lazarus, qui interpretatur, *adiutus*, quem Dominus quadriduanum fætentem de monumento ſuſcitauit, ſignificat mundum: quem grauiſſima peccati conſuetudo corruperat: qui tamen quarto die mortis ſuſcitatur. Prima enim dies mortis eſt tracta de Adam propago mortis. Altera dies mortis eſt tranſgreſſio legis naturalis. Tertia dies mortis, præuaricatio datæ legis. Quarta dies mortis eſt contemptus euangelicæ prædicationis, in qua die Dominus ſuum opus reſpiciens miſericorditer ſuſcitare dignatus eſt.

Seruus principis ſacerdotum, cuius dextera auricula amputatur, Iſraeliticus eſt populus: qui in incredulitate ſeruus effectus eſt. Hic dexteram aurem amittit, dum ad ſiniſtrum intellectum literæ tranſiuit. Cui Dominus in his, qui credunt, auditum reſtaurat fidei, & obedientem Euangelij fecit mandatis. Caiphas, *inueſtigator* aut *ſagax* aut *vomens ore*, interpretatur. Iniqué enim ore ſuo iuſtum condemnauit: quamuis hoc myſterio prophetali annuntiaſſet: nam idem princeps ſacerdotum, qui ſcidit veſtimentum ſuum in Domini paſſione, indicat hebræorum populum nudatum ſacerdotio, & euacuatum regno ſciſſo. Barrabbas, qui Iudæis dimittitur, ſignificat Antichriſtum; quem illi errantes ſuſcipere meruerunt pro Chriſto. Barrabbas enim interpretatur, *filius magiſtri*, eorum abſque dubio Iudæorum magiſter, qui eſt Diabolus, homicidiorum auctor, qui vſque hodie damnatur in eis. Herodes & Pilatus, qui cum eſſent diſcordes, in paſſione Domini amicitia fœderantur, indicant primùm diuiſos fuiſſe vtroſque populos, circūciſionis & gentium; qui tamen per paſſionem Domini in fide concordauerunt.

Herodes interpretatur, *pellicius*, verſipellem ſignificat Antichriſtum; & Pontius Pilatus declinans conſilium

vtiq; Iudæorum. Accepta enim aqua lauit manus ſuas, Matt. 27. dicens: *Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius.* Nam Pilatus interpretatur, *os malleatoris*: ſignificat Diabolum, qui eſt malleus vniuerſæ terræ.

Simon Cirenæus, cui geſtandam crucem impoſuerũt, populus gentilitatis intelligitur: qui peregrinus in lege obediens efficitur euangelio crucis: ipſe Chriſti victor & fidei baiulus factus. Duo latrones populum exprimunt Iudęorum ac gentium: quorum vnus incredulus blaſphemat Chriſtum in cruce pendentem: alter fidelis Iudæos increpat blaſphemantes.

Quatuor milites, qui quatuor partes ſibi de Ieſu veſtimentis fecerunt, præfigurauerunt quatuor partes mundi, quæ diuiſerunt ſibi eloquia Chriſti: ſicut ſcriptum eſt: Pſal. 118. *Lætabor ego ſuper eloquia tua: ſicut qui inuenit ſpolia multa.*

Sanctæ mulieres, quæ ſecutæ ſunt Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei de ſubſtantiis ſuis, quæ etiam interfuerunt in paſſione eius aſtantes, & poſt ſepulturam eius, cæteris recedentibus, remanebant ſedentes contra ſepulchrum: hoc eſt, Maria Magdalene, & Maria mater Iacobi & Ioſeph, quæ etiam ſoror fuit Mariæ Marc. 16. matris Domini, & mater filiorum Zebedæi, quam Marcus appellat Salome: & aliæ mulieres, quos in cæteris euangeliis legimus: hæ videlicet figuram habent humilium animarum ac deuotarum Domino: quæ quo maiore ſibi conſcientia fragilitatis pertimeſcunt: eo maiore Saluatoris amore feruentes paſſionis eius veſtigiis in hoc ſeculo, quo requies eſt præparanda futura, diligenter obſequuntur: & ſi forte valeant imitari pia curioſitate, quo ordine ſit eadem paſſio completa, perpendunt.

Mulieres, quæ Apoſtolis Domini reſurrectionem annunciant, lex & prophetia intelliguntur: quæ gloriam reſurrectionis Chriſti, antequam reuelaretur, quaſi præcurſores prædicauerunt.

Maria ergo Magdalene ipſa eſt ſoror Lazari & Marthæ, de qua Dominus eiecit ſeptem dęmonia. Ipſa eſt au- Luc. 7. tem non alia, quæ quondam, vt Lucas ſcribit, peccatrix adhuc, veniens pedes Domini lachrymis pœnitentiæ rigauit, & vngento pię confeſſionis liniuit: & quia multum dilexit, multorum veniam à pio iudice promeruit. Eadem vicina paſſione eius iuſtificata, & familiaris effecta Domino, non tantum pedes eius, vt idem Ioannes narrat, verum etiam caput vt Matthæus Marcuſque perhibent, oleo ſancto perfudit. Hæc à loco Magdalo Magdalene dicitur. Interpretatur enim Magdalene, *turris*. Myſtice autem ſignificat fidem ac pietatem ſanctæ Eccleſiæ, quæ odorem notitiæ Chriſti prædicando in vniuerſo ſpargit mundo.

Sic & Martha, quæ, *irritans* vel *prouocans*, interpretatur, typum tenet Eccleſiæ: quæ bonis operibus quotidie inſudans irritat Diabolum & membra eius, & prouocat piis actionibus ac verbis ad fidem electos Dei.

Septem diſcipuli, cum quibus Dominus poſt reſurrectionem conuiuaſſe deſcribitur, ſeptimam indicant reſurrectionis requiem, in qua omnes ſancti per Chriſtum æternæ beatitudinis refectione ſaturabuntur.

Principes ſacerdotum, qui ab cuſtodibus ſepulchri veraciter comperta reſurrectione Domini, dederunt ipſis pecuniam copioſam, vt mentirentur dicentes, corpus Domini à diſcipulis eius furatum, pręfigurabant eos, qui propter auaritiam terrenam vendunt veritatem, ementes iniquitatem. Sed & omnes, qui ſtipe templi, & his, quæ conferuntur ad vſum Eccleſię, abutuntur in aliis rebus, quibus ſuam expleant voluptatem, ſimiles ſunt ſcribarum & ſacerdotum redimentium mendacium pro ſanguine Saluatoris.

Quod autem vndecim diſcipulis Saluator poſt reſurrectionem ſuam in Galilæa in monte apparuit, non vacat à myſterio: ſed ſignificat, quia corpus, quod de communi humani generis terra naſcendo ſuſceperat, reſurgendo iam ſuper terrena omnia ſubleuatum, cæleſti virtute induerit.

In monte apparuit, vt admoneret fideles, ſi illic celſitudinem reſurrectionis eius cupiunt videre, hic ab infimis cupiditatibus ad ſuperna ſtudeant deſideria tranſire. Nomen vero Galilææ, *tranſmigratio* vel *reuelatio*, interpretatur. Tunc enim reuelata facie, ſicut 2. Cor. 3. Apoſtolus teſtatur, gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transformabuntur, quicunque modo reuelamus ad eum viam noſtram, eiuſque veſtigia ſequimur fide non ficta.

Apoſtoli enim Chriſti, quid interpretatione nominum ſuorum vel operum geſtu ſignificent, iam dicendum eſt. Denique Apoſtoli, *miſſi*, interpretantur. Hoc enim eorum nomen indicat. Nam ſicut græce *angeli*, latine *nuncii* nuncupantur: ita græce *Apoſtoli*, latine *miſſi* appellantur. Ipſos enim miſit Chriſtus euangelizare per vniuerſum mundum: ita vt quidam eorum Perſas Indoſque penetrarent, docentes gentes, & facientes in nomine Chriſti magna & incredibilia miracula, vt, atteſtantibus ſignis & prodigiis, crederetur illis in his, quæ dicebant. Habent autem pleriq; eorum ex his cauſam ſuorum vocabulorum.

Petrus à petra nomen accepit, hoc eſt, à Chriſto ſuper quem eſt fundata Eccleſia. Non à Petro petra: ſed Petrus à petra nomen ſortitus eſt: ſicut non Chriſtus à Chriſtiano; ſed Chriſtianus à Chriſto vocatur; ideoque ait Dominus; *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccle-* Matth. 16. *ſiam meam.* Quia dixerat Petrus; *Tu es Chriſtus filius Dei viui* deinde Dominus ei ſuper hanc, inquit, petram, quam confeſſus es, ædificabo Eccleſiam meam. Petra enim Chriſtus erat, ſuper quod fundamentum etiam ipſe ædificatus eſt Petrus.

Cephas dictus, eo quod in capite ſit conſtitutus Apoſtolorum. Cefale græce caput dicitur, & ipſum nomen in Petro ſitum eſt.

Simon bariona in linguam noſtram ſonat, *filius columbæ.* Eſt & nomen Syrum pariter & Hebræum. Bar quippe Syra lingua *filius*: iona hebraice *columba*: vtroque ſermone dicitur *bariona*. Alij ſimpliciter accipiunt, quod Simon, id eſt, Petrus, filius eſſet Ioannis; iuxta illam interrogationem; *Simon Ioannis diligis me?* & volunt ſcripto- Ioan. 21. rum vitio deprauatum, vt pro *bar Ioanna*, hoc eſt, filio Ioannis, *bar Iona* ſcriptum ſit, vna detracta ſyllaba. Ioanna interpretatur, *Domini gratia*. Et Petrum fuiſſe trinomium; Petrus, Ceſas, & Simon Barionam. Simon autem interpretatur hebraice, *audiens* & *obediens*. Petrus autem perſonam geſtat Eccleſiæ, quæ habet poteſtatem dimittendi peccata atque reducendi ab inferis homines ad cæleſtia regna.

Saulus hebræo ſermone *temperatio* dictus eſt; eo quod prius in temptatione Eccleſiæ ſit verſatus. Perſecutor enim erat; inde nomen habebat iſtud, quia perſequebatur Chriſtianos. Poſtea mutato nomine de Saulo factus eſt Paulus, quod interpretatur *mirabilis* ſiue *electus*. Mirabilis; vel quia multa ſigna fecit; vel quia ab Oriente vſque ad occaſum euangelium Chriſti in omnibus gentibus prædicauit; electus, ſicut in Actibus Apoſtolorum Spiritus ſanctus dicit; *Segregate mihi Barnabam & Paulum ad o-* Act. 13. *pus, ad quod elegi eos.* Latino autem ſermone Paulus à modico dictus eſt. Vnde & ipſe ait; *Ego ſum minimus Apoſtolo-* 1. Cor. 15. *rum.* Quando enim Saulus, ſuperbus, elatus; quando Paulus, humilis & modicus. Ideo ſic loquimur; *Paulo poſt videbo te*, id eſt, *poſt modicum*. Nam quia poſt modicus factus eſt, ipſe dicit; *Ego enim ſum nouiſſimus Apo-* Ibid. *ſtolorum, & minimus omnium ſanctorum.*

Cephas autem & Saulus ideo mutato nomine ſunt vocati, vt eſſent etiam ipſo nomine noui, ſicut Abraham & Sara. Significat autem Paulus conuerſionem Eccleſiæ de gentibus ad Chriſti fidem; cuius ipſe Apoſtolus & magiſter fuit; quoniam ſicut Paulus primum rebellis in incredulitate conſiſtens fuit, & poſtea per baptiſmi gratiam ablutus, & fide Chriſti imbutus, humilis ac deuotus permanſit; ſic & gentilitas primum Chriſtianis perſecutionem intulit ante perceptionem videlicet Euangelij Chriſti; poſtea vero deuota Deo exiſtens etiam ſanguinem ſuum pro eo fundere non dubitauit.

Andreas frater Petri carne & cohæres gratiæ ſecundum

Digitized by Google

dum hebræam Etymologiam interpretatur, *decorus* ſiue *reſpondens*. Sermone autem græco *à viro virilis* appellatur. Hic exprimit populum Eccleſiaſticum, qui decorus eſt in pulchritudine rectæ fidei, & reſpondet bonis operibus: quia quod corde credit, operibus exercet: viriliter quoq; ipſe in Dei mandatis agit, & operatur iuſtitiam, vt acceptus & placitus fiat Conditori ſuo.

Ioannes quodam vaticinio ex merito nomen accepit. Interpretatur enim, *in quo eſt gratia*, vel *Domini gratia*. Amplius enim cum cæteris Apoſtolis dilexit Ieſus. Hic eorum typum tenet, qui contemplationis gratia ſublimati ſedulo ſuo adhærent Conditori: nec aliquid carius ipſo
Pſal. 27. ducunt: qui cum Pſalmiſta dicere poſſunt: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt: ponere in Domino Deo ſpem meam: vt annuntiem omnes laudes eius in portis filiæ Syon.* Notandum tamen, quod in expoſitione Euangelica, vbi *Petrus & Ioannes* poſt reſurrectionem Chriſti *ad monumentum cucurre-*
Ioan. 20. *runt*, quod Ioannes *porro venit: ſed tamen non introiuit, Petrus autem poſterius veniens ſtatim introiuit & inuenit linteamina poſita, &c.* quæ ibi narrantur. Ibi ergo Ioannes populi Iudaici typum tenet: qui porro per notitiam legis ad Dominum venit: ſicut Ioannes ad monumentum: ſed non intrauit: quia legis quidem mandata percepit per prophetas, de incarnatione Domini, ac paſſione eius audiuit: & per ſacræ ſcripturæ teſtimonia de eo multa antea diu longe lateque prophetauit: ſed cum præſentem vidit, renuit, & hominem eſſe deſpexit, eumq; mortalem factũ credere noluit: ſicut porro venit ad monumentum: ita vacuus & ocioſus ſtetit. Sed ſecutus poſterior Petrus intrauit, per quem Eccleſia gentium deſignatur: quæ ſtatim vt audiuit de Chriſto mediatore Dei & hominum, eum, quem cognouit mortuum, viuentem credidit
Ibid. Deum. *Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus. qui venerat prior ad monumentum*: quia in fine mundi ad fidem Domini noſtri etiam Iudæa colligitur, Paulo atteſtante, qui
Rom. 11. ait: *Donec plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit*.

Iacobus Zebedæi à patre cognominatur, quem relinquens cum Ioanne verum patrem ſecutus eſt. Hi ſunt filij tonitrui, qui etiam Boanerges ex firmitate & magnitudine fidei nominati ſunt. Hic eſt Iacobus, filius Zebedæi, frater Ioannis, qui poſt aſcenſionem Domini ab Herode manifeſtatur occiſus.

Iacobus Alphæi ob diſtinctionem prioris cognominatus: quia ſicut ille dicitur filius Zebedæi, ſic iſte filius Alphæi. Cognomentum igitur ambo à patre ſumpſerũt. Iſte eſt Iacobus minor, qui in Euangelio frater Domini nominatur: quia Maria, vxor Alphæi, ſoror fuit Mariæ, Matris Domini, quam Maria Cleophæ Ioannes Euangeliſta cognominat à patre: ſiue à gentilitate familiæ, aut quacunq; alia cauſa ei nomen imponens.

Alphæus autem hebræo ſermone in latinum exprimitur, *milleſimus* ſiue *doctus*.

Philippus, *os lampadarum* vel *manuum*.

Thomas, *abyſſus*, vel *geminus*, vnde & græce Didymus appellatur. Hi ambo prædicatorum typum tenent, qui abyſſum ſanctarum ſcripturarum penetrantes, lumen prædicationis per ora ſua ad illuminandas gentes proferunt.

Bartholomæus, *filius ſuſpendentis aquas*, vel *filius ſuſpendentis me*. ſyrum eſt, non hebræum. Iſte ſimiliter doctores ſanctos ſignificat: qui aquas, hoc eſt, populos prædicatione ſua ſuſpendunt intentione ad ſupernum patrem, cuius ipſi filij ſunt.

Matthæus in hebræo, *donatus*, exprimitur: idem & appellatur Leui ex tribu, ex qua ortus fuit: in latino autem ex opere publicani nomen accepit: quia ex publicanis fuit electus & in apoſtolatum tranſlatus. Hic in Euangelij conſcriptione, quantum donum gratiæ poſt conuerſionem promeruit, oſtendit, exemplum tribuens omnibus, qui pœnitentiam dignam pro peccatis ſuis gerunt: vt nemo deſperet de venia: quia *beneplacitum eſt Do-*
Pſal. 146. *mino ſuper timentes eum, & in omnes, qui ſperant in miſericordia eius.*

Simon Chananæus ad diſtinctionem Simonis Petri de vico Galilææ, Cana: vbi aquas Dominus mutauit in vinum. Ipſe enim eſt, qui in alio Euangeliſta ſcribitur zelotes. Cana quippe, *zelus*, interpretatur: oſtendens, quod quiſquis prædicationis officium per diſpenſationem Dei accipit, zelum iuſtitiæ habere debet: quia *nemo mittens manum ſuam in aratrum, & reſpiciens retro, aptus* Luc. 9.
eſt regno Dei.

Iudas Iacobi, qui alibi appellatur Lebbæus, figuratum nomen habet à corde: quod nos diminutiue *corculum* poſſumus appellare. Ipſe in Euangelio alio Thathæus ſcribitur. Et bene eſt, vt cuius nomen à corde figuratur, totam intentionem mentis ad Deum vertat, vt ei per omnia placeat, cuius miniſtrum ſe eſſe probauit.

Iudas Scariothis à vico, in quo ortus eſt: vel ex tribu Iſachar vocabulum ſumpſit quodam præſagio futuri in condemnationem ſui. Iſachar enim interpretatur, *merces*; vt ſignificaretur pretium proditoris, quo vendidit Dominum: ſicut ſcriptum eſt. *Acceperunt mercedem* Zach. 11.
meam, xxx. argenteos, pretium, quod appretiatus ſum ab eis: quia per proditionem magiſtri æternæ perditionis ſibi memoriam aſciuit.

Matthias, qui inter Apoſtolos ſine cognomine ſolus habetur, interpretatur, *donatus*, vt ſubaudiatur, *pro Iuda*. Iſte enim in locum eius electus eſt ab Apoſtolis, cum pro duobus ſors mitteretur.

Aliter Matthias, *paruus*, interpretatur. & Ioſeph, qui cum eo ſub ſorte ſtatutus eſt, vocatur barſaba, hoc eſt, *filius quietis*. De quibus duobus Arator in metrico opere ſuo ita luſit, dicens:

Conſtituere duos Ioſeph cognomine iuſtum,
Matthiamq; Dei paruum: quod nomen (vt aiunt)
Hebræo ſermone ſonat, humilemq; vocando
Comprobat, ô quantum diſtant humana ſupernis
Iudiciis! parui merito tranſcenditur ille:
Laude hominum: qui iuſtus erat, duodena refulgent
Signa chori, terriſq; iubar iaculatur olympi.

Et notandum, quod Clemens Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, vir per omnia doctiſſimus, ambos hos qui ad ſortem apoſtolatus ſtatuti ſunt, de numero fuiſſe ſeptuaginta diſcipulorum refert.

Marcus, *excelſus mandato*, vtiq; propter Euangelium altiſſimi, quod prædicauit.

Lucas, *ipſe conſurgens*, ſeu *ipſe eleuans*. Hi duo Euangeliſtæ, hoc eſt, Marcus & Lucas, vnus ex Iudæis, alter ex nationibus electis, ſignificant duos ordines prædicatorum, hoc eſt, vnum ex Iudæis, alterum ex Gentibus ad prædicandum Euangelium in toto orbe directos. Qui etiam principem Apoſtolorum & magiſtrum gentium ſecuti ſunt: videlicet Marcus Petrum, cui apoſtolatus delegatus eſt Circumciſionis: & Lucas Paulum, qui doctor & magiſter Gentium fuit: ita vt vterque magiſtri ſui rite ſecutus veſtigia, miniſterij ſui digne expleret officium.

Barnabas, *filius prophetiæ*, vel, *filius conſolationis*, interpretatur. Iſte ſimul cum Paulo Spiritus ſancti iudicio ab Apoſtolis ſegregatus eſt ad prædicandum Euangelium in gentibus, vt illis prophetiæ donum reuelaret, & æternæ conſolationis oportunum dictis & factis præberet.

Nicodemus, qui venerat ad Dominum nocte, & myſterium ab eo didicit ſecundæ natiuitatis, ſignificat eos, qui deuoto corde veniunt ad magiſtros Eccleſiæ, vt diſcant ab eis veram ſapientiam: ſed adhuc in tenebris ignorantiæ poſiti dubitant, donec gratia Spiritus ſancti, cuius potentiam Ieſus expoſuit ipſi Nicodemo, illuſtrentur. Nam fertur in euangelio, quod idem Nicodemus venerit in paſſione Domini, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi libras centum, vt cum Ioſeph, qui fuit ab Arimathia, ſepeliret ſimul corpus Domini: ſed non hoc etiam à myſterio vacat: quia illi, qui vere diſcipula tui Saluatoris adhærent, mortis eius ac reſurrectionis memoriam cum aromatibus ſacrarum virtutum in cordis ſui recondunt ſecreto, iuſte & pie vi-

Tit.2. uendo expectantes diem reſurrectionis, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, *qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.*

Nathanael, *donum Dei*, interpretatur: quia dolus, id eſt, ſimulatio dono Dei in eo non fuit. Cuius imitatores ſunt quique electi, qui ſimplici deuotione ad Dominum veniunt, & mandata eius cuſtodiunt.

Capvt II.

De martyribus.

MArtyres græca lingua, latine *teſtes* dicuntur. Vnde & *teſtimonia* græce *martyria* nuncupantur. Teſtes autem ideo vocati ſunt: quod propter teſtimonium Chriſti paſſiones ſuſtinuerunt, & vſque ad mortem pro veritate certauerunt. Quod vero non *teſtes* (quod latine vtique poſſumus dicere) ſed græce *martyres* appellamus: familiarius Eccleſiæ auribus hoc verbum græcum ſonat: ſicut & multa gręca nomina, quæ pro latinis vtimur. Martyrum primus in nouo teſtamento Stephanus fuit, qui hebræo ſermone interpretatur, *norma*, quod prior fuerit in martyrio ad imitationem fidelium. Idem autem & græco ſermone in latinum vertitur, *coronatus*: & hoc prophetice: vt quod ſequeretur in re, vaticinio quodam futuri prius in vocabulo reſonaret. Paſſus eſt enim: & quod vocabatur, accepit. Stephanus enim, *corona*, dicitur: humiliter lapidatus: ſed ſublimiter coronatus. Duo autem ſunt martyrij genera: vnum in aperta paſſione: alterū in occulta animi virtute. Nam multi hoſtis inſidias Diaboli tolerantes, & cunctis carnalibus deſideriis reſiſtentes, per hoc, quod ſe omnipotenti Deo in corde mactauerunt, etiam pacis tempore martyres facti ſunt: qui etiam ſi perſecutionis tempus exiſteret, martyres fieri poſſent.

Capvt III.

De Eccleſia & ſynagoga.

** propterea.* ECcleſia græcum eſt, quod in latinum vertitur, *conuocatio*: * propter quod omnes ad ſe conuocet. Catholica, vniuerſalis: à poto Catholico, id eſt, ſecundum totum. Non enim, ſicut conuenticula hæreticorum, aliquibus regionum partibus coartatur: ſed per totum terrarum orbem dilatata diffunditur. Quod etiam Apoſtolus *Rom.1.* approbat ad Romanos, dicens: *Gratias ago Deo meo pro omnibus vobis: quia fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo.* Hinc & vniuerſitas ab vno cognominata eſt, propter quod in vnitate colligitur. Vnde Dominus in Euangelio *Luc.11.* ait: *Qui mecum non colligit, ſpargit.* Cur autem, Eccleſia *Apoc.1.* cum vna ſit, à Ioanne ſeptem ſcribuntur? niſi vt vna Catholica ſeptiformi plena Spiritu deſignetur: ſicut & de *I rou. 9.* Domino nouimus dixiſſe Salomonem: *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem.* Quæ tamen ſeptem *1.Tim.3.* vna eſſe non ambigitur, dicente Apoſtolo: *Eccleſia Dei viui, quæ eſt columna & firmamentum veritatis.* Inchoauit autem Eccleſia à loco, vbi venit de cælo Spiritus ſanctus: & impleuit vno loco ſedentes c.xx. Pro peregrinatione autem præſenti Eccleſia *Syon* dicitur: eo quòd ab huius peregrinationis longitudine poſita promiſſionem rerum cæleſtium ſpeculetur: & idcirco *Syon*, id eſt, *ſpeculatio*, nomen accepit: pro futuræ vero patriæ pace Hieruſalem vocatur. Nam Hieruſalem, *pacis viſio*, interpretatur. Ibi enim abolita omni aduerſitate pacem, quæ eſt Chriſtus, præſenti poſſidebit obtuitu.

Synagoga græce, latine, *congregatio*, dicitur. Quod proprium nomen Iudæorum populus tenuit. Ipſorum enim congregatio proprie ſynagoga dici ſolet: quamuis & Eccleſia dicta ſit. Noſtram vero Apoſtoli nunquam *ſynagogam* dixerunt, ſed ſemper *eccleſiam*: ſiue diſcernendi cauſa: ſiue quod inter congregationem, vnde ſynagoga, & conuocationē, vnde Eccleſia nomen accepit, diſtet aliquid: quod ſcilicet congregari & pecora ſolent, quorum & greges proprie dicimus congregari: conuocari autem homines ſolemus dicere.

Capvt IV.

De religione & fide.

DOgma à putando Philoſophi nominauerunt: id eſt, hoc puto eſſe bonum: hoc puto eſſe verum. Religio appellata, quod per eam vni Deo religamus animas noſtras ad cultum diuinum vinculo ſeruiendi. Quod verbum compoſitum eſt à religendo, id eſt, eligendo: vt ita latinum videatur, *religio*, ſicut *eligio*. Tria ſunt autem, quæ in religionis cultu ad colendum Deum in hominibus perquiruntur: id eſt, Fides, Spes, Charitas. In fide quid credendum: in ſpe quid ſperandum: in charitate quid ſit amandum. Fides eſt, qua veraciter credimus, quod nequaquam videre valemus. Nam credere iam non poſſumus, quod videmus. Proprie autem nomen fidei inde eſt dictum, ſi omnino fiat quod dictum eſt, aut promiſſum: & inde fides vocata ab eo, quod fiat illud, quod inter vtroſque placitum eſt: quaſi inter Deum & hominem. Hinc & fœdus. Spęs vocata, quod ſit pes progrediendi, quaſi, *eſt pes*. Vnde econtrario deſperatio. Deeſt enim ibi pes, nullaque progrediendi facultas eſt: quia dum quiſq; peccatum amat, futuram gloriam non ſperat. Charitas græce, latine, *dilectio*, interpretatur, quod duos in ſe liget. Nam dilectio à duobus incipit: quod eſt amor Dei & proximi. *Rom.13.* De qua Apoſtolus, *plenitudo*, inquit, *legis eſt dilectio.* Maior autem eſt hæc omnibus: quia qui diligit, & credit & ſperat: qui autem non diligit: quamuis multa dilectio carnalis non faciat bona, fruſtra laborat. Omnis autem dilectio, ſed magis amor dici ſolet. Dilectionis autem nomen tantum in melioribus rebus accipi ſolet. Sub Eccleſiæ autem vocabulo diſtinctio quædam reperitur: ita vt in ſacris ordinibus & in quibuſdam profeſſionibus fideles ab inuicem diſtent.

Capvt V.

De clericis.

CLeros & clericos hinc appellatos, quia Matthias ſorte electus eſt, quem primum per Apoſtolos legimus eſſe ordinatum. *Cleros* enim græce, *ſors* vel *hæreditas* dicitur. Propterea ergo dicti clerici, quia de ſorte ſunt Domini: vel quod Domini partem habent. Generaliter autem clerici nuncupantur omnes, qui in Eccleſia Chriſti deſeruiunt. Quorum gradus & nomina hæc ſunt: Hoſtiarius, Pſalmiſta, Lector, Exorciſta, Acoluthus, Subdiaconus. Diaconus, Presbyter, Epiſcopus. Ordo Epiſcoporum quadripartitus eſt, id eſt, in Patriarchis, Archiepiſcopis, Metropolitanis atq; Epiſcopis. Patriarcha græca lingua, *ſummus patrum*, interpretatur: quia primum, id eſt, apoſtolicum retinet locum: & ideo, quod ſummo honore fungitur, tali nomine cenſetur. ſicut Romanus, Antiochenus & Alexandrinus.

Archiepiſcopus græco vocabulo dicitur, quod ſit ſummus Epiſcoporum: tenet enim vicem Apoſtolorum, & præſidet tam Metropolitanis, quam Epiſcopis cæteris. Singulis enim prouinciis præminet, quorum auctoritati & doctrinæ cæteri ſacerdotes ſubiecti ſunt, ſine quibus, reliquis Epiſcopis nihil agere licet. Solicitudo enim totius prouinciæ ipſis commiſſa eſt. Omnes autem ſuperius deſignati ordines vno eodemq; vocabulo Epiſcopi nominantur: ſed ideo priuato nomine quidam vtuntur propter diſtinctionem poteſtatum, quam ſingulariter acceperunt.

Patriarcha pater principum. Archon enim princeps.

Archiepiſcopus princeps Epiſcoporum: ſicut Metropolitanus à menſura ciuitatum.

Epiſcopatus autem vocabulum inde dictum, quod ille, qui ſuperefficitur, ſuperintendat, curam ſcilicet ſubditorum gerens. Scopin enim latine *intendere* dicitur. Epiſcopi autem græce, latine, *ſpeculatores*, interpretantur. Nā ſpeculator eſt ꝓpoſitus in Eccleſia dictus: eo ꝙ ſpeculetur

Digitized by Google

atque præſpiciat populorum infra ſe poſitorum mores & vitam.

Pontifex princeps ſacerdotum eſt, quaſi via ſequentium: ipſe & ſummus ſacerdos, ipſe Pontifex Maximus nuncupatur: ipſe enim efficit Sacerdotes atque Leuitas: ipſe omnes ordines eccleſiaſticos diſponit: ipſe, quid vnuſquiſque facere debeat, oſtendit. Antea autem Pontifices & reges erant. Nam maiorum erat hæc conſuetudo, vt Rex eſſet etiam Sacerdos vel Pontifex. Vnde & Romani Imperatores pontifices dicebantur.

Vates à vi mentis appellatos. Cuius ſignificatio multiplex eſt. Nam modo ſacerdotem, modo prophetam ſignificat, modo poetam ſignificat.

Antiſtes ſacerdos dictus ab eo, quod ante ſtat. Primus eſt enim in ordine eccleſiæ, & ſupra ſe nullum habet.

Sacerdos autem nomen habet compoſitum ex græco & latino, *quaſi ſacrum dans.* Sicut enim rex à regendo: ita ſacerdos à ſanctificando vocatus eſt. Conſecrat enim & ſanctificat. Sacerdotes autem gentilium flamines dicebantur. Hii in capite habebant pileum, in quo erat breuis virga deſuper habens lanæ aliquid. Quod cum per æſtum ferre non poſſent: filo tantum capita religare cœperunt. Nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas erat. Vnde à filo, quo vtebantur *flamines* dicti ſunt, quaſi *filamines.* Verum feſtis diebus filo depoſito pileum imponebant pro ſacerdotij eminentia.

Presbyter græce, latine, *ſenior*, interpretatur: non pro ætate vel decrepita ſenectute: ſed propter honorem & dignitaté, quam acceperunt, presbyteri nominantur. Vnde & apud veteres iidem & Epiſcopi & presbyteri fuerunt: quia illud nomen dignitatis eſt: hoc ætatis. Ideo autem presbyteri ſacerdotes vocantur, quod ſacrũ dant: ſicut & epiſcopi, qui licet ſint ſacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent: quia nec chriſmate frontem ſignant, nec paraclitum ſpiritum dant: quod ſolis epiſcopis deberi lectio actus Apoſtolorum demonſtrat. Vnde & apud veteres iidem epiſcopi & presbyteri fuerunt: quia illud eſt (vt diximus) nomen dignitatis: hoc ætatis.

Leuitæ ex nomine auctoris vocati. A Leui autem Leuitæ exorti ſunt, à quibus in templo Dei myſtici ſacramenti miniſteria explebantur. Hii græce diacones, latine miniſtri dicuntur: quod ſicut in ſacerdote conſecratio, ita in diacono miniſterij diſpenſatio habetur.

Hypodiacones græce, quos nos ſubdiacones dicimus: qui ideo ſic appellantur, quia ſubiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo Dei à fidelibus ipſi ſuſcipiunt, & Leuitis ſuperponendas altaribus deferunt. Hii apud Hebræos nathinnei vocantur.

Lectores à legendo, pſalmiſtæ à pſalmis canendis vocati. Illi enim prædicant populis, quid ſequantur: iſti canunt, vt excitent ad coniunctionem animos audientium. Licet & quidam lectores ita miſeranter pronuncient, vt quoſdam ad luctum lamentationemque compellant. Idem etiam & pronuntiatores vocantur, quod porro annuncient. Tanta enim & tam clara eorum eſt vox: vt quamuis longe poſitorum aures adimpleant.

Cantor autem vocatus, quod voce modulatur in cantu. Huius duo genera dicuntur in arte muſica: ſicut ea docti homines latine dicere potuerunt, *præcentor & ſuccentor.* Præcentor ſcilicet, qui vocem præmittit in cantu: ſuccentor autem qui ſubſequenter canendo reſpondit. Concentor autem dicitur qui conſonat: qui autem non conſonat, non concinit, nec concentor erit.

Acoliti græce, latine ceroferarij dicuntur à deportandis cereis, quando legendum eſt euangelium aut ſacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur: non ad effugandas tenebras, dum ſol eodem tempore rutilet: ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum: vt ſub typo luminis corporalis illa lux
Ioan. 1. oſtendatur, de qua in euangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.*

Exorciſtæ ex græco in latinum adiurantes ſiue increpantes vocantur. Inuocant enim ſuper catechumenos, vel ſuper eos, qui habent ſpiritum immundum, nomen Domini Ieſu, adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis.

Oſtiarij iidem & Ianitores: qui in veteri teſtamento electi ſunt ad cuſtodiam templi, vt non ingrederetur in eum immundus in omni re. Dicti autem oſtiarij: quod præſint oſtiis templi. Ipſi enim tenentes clauem, omnia intus ex vtraque parte cuſtodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt: reſpuunt infideles.

CAPIT. VI.

De Monachis.

Monachus græca etymologia vocatus, eo quod ſit ſingularis. monas enim græce ſingularitas dicitur. Ergo ſi ſolitarius interpretatur vocabulum monachi: quid facit in turba, qui ſolus eſt? Plura ſunt enim genera monachorum.

Cœnobitæ, quos nos in communi viuentes poſſumus appellare. Cœnobium enim plurimorum eſt.

Anachoritæ ſunt, qui propter cœnobialem vitam deſerta petunt, & ſoli habitant per deſerta: & ab eo, quod procul ab hominibus receſſerunt, tali nomine nuncupantur. Sed anachoritæ Heliam & Iohannem, cœnobitæ apoſtolos imitantur.

Heremitæ hii ſunt, qui & anachoritæ, ab hominum conſpectu remoti, heremum & deſertas ſolitudines appetentes. Nam heremum dicitur quaſi remotum.

Abba autem, ſyrum nomen, ſignificat in latinum pater. Quod Paulus Romanis ſcribens expoſuit dicens:
in quo clamamus, abba Pater: duabus vſus linguis. Dicit Rom. 8.
enim abba ſyro nomine patrem, & rurſus latine nominat, id eſt, patrem.

CAPIT. VII.

De cæteris fidelibus.

Chriſtianus autem, quantum interpretatio oſtendit, de vnctione deducitur, ſiue de nomine auctoris & creatoris. A Chriſto enim chriſtiani ſunt cognominati: ſic à Iuda Iudæi. De magiſtri quippe nomine cognomen ſectatoribus datum eſt. *Chriſtiani* autem olim à Iudæis, quaſi ob opprobrium, *Nazareni* vocabātur: pro eo quod Dominus noſter atque Saluator à vico Galilææ *Nazarenus* ſit appellatus. Non ſe autem glorietur chriſtianum, qui nomen habet, & facta non habet. Vbi autem nomen ſecutum fuerit opus: certiſſime ille eſt chriſtianus, quia ſe factis oſtendit chriſtianum: ambulans, ſicut & ille ambulauit, à quo & nomen traxit.

Catholicus, *vniuerſalis*, ſiue *generalis*, interpretatur. Nam græci vniuerſale catholicon vocant.

Orthodoxus eſt recte credens: & vt credit, recte viuens. Orthôs enim græce, *recte*, dicitur: doxa *gloria*, hoc eſt vir rectæ gloriæ. Quo nomine non poteſt vocari, qui aliter viuit quam credit.

Neophytus græce, latine *nouellus & rudis fidelis*, vel *nuper renatus*, interpretari poteſt.

Catechumenus pro eo, quod adhuc doctrinam fidei audit, necdum baptiſmum percepit. Nam catechumenus græce, latine *auditor*, vel *inſtructor*, interpretatur.

Competens vocatur, quia poſt inſtructionem fidei competit gratiam Chriſti. Inde & à petendo competentes vocati.

Laicus, popularis. Laos enim græce populus dicitur.

Proſelytus, id eſt, aduena, & circumciſus, qui miſcebatur populo Dei, græcum eſt.

CAPIT. VIII.

De hæreſi & ſchiſmate.

Hæreſis græce ab electione vocatur, quod, ſcilicet vnuſquiſque id ſibi de hæreſi & ſchiſmate eligat, quod melius illi eſſe videtur, vt philoſophi peripatetici, Academici, & Epicuræi, & ſtoici: vel ſi qui alij, qui peruerſum dogma excogitantes arbitrio ſuo de eccleſia receſſerunt. Inde ergo hæreſis dicta græca voce ex interpretatione electionis, qua quiſque arbitrio ſuo ad inſtituenda ſiue ad ſuſcipienda quælibet ipſe ſibi elegit. No-

bis vero nihil ex noſtro arbitrio inducere licet: ſed nec eligere, quod aliquis de arbitrio ſuo induxerit. Apoſtolos Dei habemus auctores, quia nec ipſi quicquam ex ſuo arbitrio, quod inducerent, elegerunt: ſed acceptam à Chriſto diſciplinam fideliter nationibus aſſignauerunt. Itaq;
Galat. 1. *etiam ſi angelus de cœlo aliter euangelizauerit, anathema* vocabitur.

Secta à ſectando & tenendo nominata. Nam ſectas dicimus habitus animorum, ac inſtituta circa diſciplinam
*quod. fideliter, vel propoſitum, *quem tenendo ſequuntur, longe alia in religionis cultu opinantes, quam cæteri.

Schiſma ab ſciſſura animorum vocata. Eodem enim cultu ſchiſmaticus, eodemq; ritu credit, vt ceteri: ſolo cõgregationis delectatur diſcidio. Fit autem ſchiſma, cum dicunt homines: nos ſanctificamus immundos, & cætera ſimilia.

Superſtitio dicta eo, quod ſit ſuperflua aut ſuperſtituta obſeruatio. Alij dicunt à ſenibus, qui multis annis ſuperſtites per ætatem delirãt & errant ſuperſtitione quadam, neſcientes, quæ veteres colunt, aut quæ veterum ignari aſſciſcant. Lucretius autem ſuperſtitionem dicit ſuperſtantiam rerum, i. e. cœleſtium & diuinorum, quæ ſuper nos ſtant: ſed male dicit. Hæreticorum autem dogmata vt facile poſſint agnoſci, cauſas eorum, vel nomina demonſtrari oportet.

CAPIT. IX.
De hæreſibus Iudæorum.

SVnt enim hæreſes Iudæorum, quas quidam eorum contra fidem Chriſti reperientes, praui dogmatis auctores extiterunt, quorum hæc ſunt nomina, 1. Eſnæi. 2. Galilæi 3. Marbonæi. 4. Geniſtæ. 5. Meriſtæ 6. Saducæi. 7. Phariſæi. 8. Herodiani 9. Samaritæ. 10. Hemerobaptiſtæ.

Eſnæi dicunt, Chriſtum docuiſſe illos omnem abſtinentiam.

Galilæi & ipſi dicunt, Chriſtum veniſſe & docuiſſe eos, ne dicerent Dominum Cæſarem, ne ve eius monitis vterentur.

Marbonæi dicunt, ipſum eſſe Chriſtum, qui docuit illos in omni re baptizare.

Geniſtæ præſumunt, quoniam de genere Abrahæ ſunt. Nam cum in Babylonem veniſſet populus Dei, plerique relinquentes vxores ſuas, Babyloniis mulieribus adhæſerunt. Quidam autem Iſraeliticis cõiugiis contenti, vel ex eis geniti, dum reuerſi eſſent de Babylonia, diuiſerunt ſe ab omni populo, & aſſumpſerunt ſibi nomen iactantiæ.

Meriſtæ ſeparant ſcripturas, non credentes omnibus Prophetis; dicẽtes, aliis & aliis ſpiritib. illos prophetaſſe.

Saducæi interpretantur, *iuſti*: vendicant enim ſibi, quod non ſunt: negant reſurrectionem, dicentes: dictum eſt in
Geneſ. 3. Geneſi Adæ: *De terra es. & in terram ibis.* Hii quinq; tantum libros legis recipiunt: prophetarum autem vaticinia reſpuunt.

Phariſæi negant Chriſtum veniſſe, ne vlla in re ſupra dictis communicant. Phariſæi quidem & Saducæi inter ſe contrarij ſunt. Nam Phariſæi ex hebræo in latinum interpretantur, *diuiſi*: eo quod traditionum & obſeruationum, quas illi *deuteroſios* vocant, iuſtitiam præferant: vnde & diuiſi vocantur à populo quaſi per iuſtitiam.

Herodiani: nam temporibus Saluatoris hæc hęreſis ſurrexit. Hij Herodẽ magnificabãt, dicẽtes ipsũ eſſe Chriſtũ.

Samaritæ quoq;, *cuſtodes*, interpretantur, qui in locum Iſrael, iam captiuo & tranſducto in Babyloniam populo, tranſlati ſunt in terram decem tribuum: & ex parte ſine lege Iſraelitarum conſuetudinem obtinent. Iſti Prophetas non recipiunt, atque in obſeruationibus ſuis à Iudæis omnibus ſeparantur: quorum ſuperſtitio proculdubio omnibus nota eſt.

Hemerobaptiſtæ dicti: eo quod quotidie veſtimenta ſua & corpora lauent. Propterea quo plures hæreſum ſpecies inueniuntur, quæ in temporibus chriſtianis exortæ, per inuentores & ſequaces eorum fidem catholicam impugnare ſolitæ ſunt, quas etiam Pater Auguſtinus, ad Quoduultdeum diaconum ſcribens, ſatis manifeſte declarat. Sed quia memoratus doctor, in diffinitionibus ſuis eccleſiaſtica dogmata enumerans, quid credendum, quidve cauendum ſit, lucide deſcripſit: omiſſo hæreticorum catalogo, fidei catholicæ iura in hoc opere inſerenda cenſemus.

CAPIT. X.
De diffinitionibus rectæ fidei & eccleſiaſticorum dogmatum.

CRedimus, vnum Deum eſſe Patrem & Filium & Spiritum S. Patrem eo, quod habeat filium: Filium eo, quod habeat Patrem: Spiritum ſanctum eo, quod ex Patre & Filio procedat. Pater ergo principium Deitatis: qui ſicut nunquam fuit non Deus: ita nunquam non fuit non Pater. A quo Filius natus: à quo Spiritus ſanctus non natus, quia non eſt filius: neque ingenitus, quia non eſt Pater: nec factus Spiritus ſanctus, quia non eſt ex nihilo: ſed ex Deo Patre, & Deo Filio Deus procedens. Pater æternus eo, quod habeat Filium æternum, cuius æternus ſit Pater. Filius æternus eo, quod ſit Patri & Spiritui ſancto coæternus. Spiritus ſanctus æternus eo, quod ſit Patri & Filio coæternus: non confuſa in vna perſona Trinitas, vt Sabellius dicit: neque ſeparata aut diuiſa in natura diuinitas, vt Arrius blaſphemat: ſed alter in perſona Pater, alter in perſona Filius, alter in perſona Spiritus ſanctus: vnus in natura in ſancta Trinitate Deus Pater, & Filius & Spiritus ſanctus. Non Pater carnem aſſumpſit, neq; Spiritus ſanctus: ſed Filius tantum, vt qui erat in diuinitate Patris Dei Filius, ipſe fieret in homine hominis filius: ne filij nomen ad alterum tranſiret qui non eſſet natiuitate filius. Dei ergo filius, hominis factus eſt filius: natus ſecundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius & ſecundum veritatem naturæ ex homine hominis filius: vt veritas geniti non adoptione, non appellatione: ſed in vtraque natiuitate filij nomen naſcendo haberet, & eſſet verus Deus & verus homo, vnus filius. Non ergo duos Chriſtos, neque duos filios: ſed Deum & hominem vnum filium, quem propterea & vnigenitũ dicimus manentem in duabus ſubſtantiis: ſicut ei naturæ veritas cõtulit, non confuſis naturis, neque immixtis, ſicuti Timochiani volunt: ſed ſocietate vniti. Deus ergo hominem aſſumpſit: homo in Deum tranſiuit, non naturæ verſibilitate, ſicut Apollinariſtæ dicunt: ſed Dei dignatione, vt nec Deus mutaretur in humanam ſubſtantiam, aſſumendo hominem: nec homo, in diuina glorificatus in Deum: quia mutatio vel verſibilitas naturæ & diminutionem & abolitionem ſubſtantiæ facit. Creditur à nobis ſine confuſione coniuncta Trinitas, ſine ſeparatione diſtincta. Natus eſt ergo Dei filius ex homine, & non per homines, id eſt, non ex viri coitu (ſicut Hebion dicit:) ſed carnem ex virginis corpore trahens: & non de cœlo ſecum afferens (ſicut Marcaon, Origenes, & Eutyches affirmant) neque in phantaſia, id eſt, abſque veritate (ſicut Valentinus ſcilicet dicit) neque * doleyſi, id eſt, putatiue imaginatum: * δοκήσει
ſed corpus verum, non tantum carnem ex carne (ſicut Marcianus) ſed verus Deus ex diuinitate, & verus homo ex carne: vnus filius in diuinitate, Verbũ Patris, & Deus in homine, anima & caro. Anima non abſque ſenſu & ratione, vt Apollinaris: neque caro abſque anima, vt Anomœus: ſed anima cum ratione ſua: & caro cum ſenſibus ſuis: per quos ſenſus veros in paſſione & ante paſſionem carnis ſuæ dolores ſuſtinuit. Neque ſic eſt natus ex virgine, vt deitatis initium homo naſcendo acceperit: quaſi, antequam ex virgine naſceretur, Deus non fuerit, ſicut Artemon & Berillus & Marcellus docuerunt: ſed æternus Deus homo ex virgine natus eſt. Nihil creatum aut ſeruiens in Trinitate credendum, vt vult Dionyſius fons Arrij: nihil inæquale, vt Eunomius: nihil gratia æquale, vt vult Ethius: nihil anterius, poſterius ve, aut minus vt Arrius: nihil extraneum aut officiale alteri, vt Macedonius: nihil perſuaſione aut ſurreptione inſertũ, vt Manichæus: nihil corporeum, vt Melito & Tertullianus: nihil corporaliter effigiatum, vt Anthropoformus & Vadianus: nihil ſibi inuiſibile, vt Origenes: nihil creaturis viſibile, vt Fortunatus: nihil moribus vel voluntate diuerſum, vt Marcion: nihil Trinitatis eſſentia ad creaturarũ naturam deductum, vt Plato & Tertullianus: nihil officio ſingulare, nec alteri communicabile, vt Origenes: nihil con-

fuſum, vt Sabellius: ſed vnum perfectum, quia totum ex vno, & vnum, non tamen ſolitariũ: vt præſumunt Syluanus & praxetos penthapolitana damnabilis illa doctrina.

Omouſion ergo eſt in diuinitate Patris Filius. Omouſion Patri & Filio Spiritus ſanctus. Omouſion Deo & homini, vnus filius manens Deus in homine ſuo in gloria patris, deſiderabilis videri ab angelis. ſicut Pater & Spiritus S. adoratur ab angelis & ab omni creatura: non homo præter Deum: vel Chriſtus cum Deo, ſicut Neſtorius blaſphemat: ſed homo in Deo & in homine Deus.

Erit reſurrectio mortuorum hominum, ſed vna & ſemel, non prima iuſtorum, & ſecunda peccatorũ vt fabula ſomniatur: ſed vna omnium: & ſi id reſurgere dicitur, ꝙ cadit: caro ergo noſtra in veritate reſurgit, ſicut in veritate cadit: & non ſecundũ originem immutatio corporum erit, i.e. aliud nouum corpus pro carne: ſed eadem caro corruptibilis tam iuſtorum. quam iniuſtorum caro incorruptibilis reſurgit: vt vel pœnam ſufferre poſſit pro peccatis, vel in gloria æterna manere pro meritis. Omniũ enim hominũ erit reſurrectio. Si omnium erit: ergo omnes moriuntur: vt mors ab Adam ducta omnib. filiis eius dominetur: & manet illud priuilegium in Domino, quod

Pſal. 15. de eo ſpecialiter dicitur: ***Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem***, & caro eius non vidit corruptionem. Hanc rationem, maxima patrum turba tradente ſuſcepimus. Verum quia ſunt & alij æque catholici & eruditi viri, qui credunt animam in corpore manentem immutandos ad incorruptionẽ & immortalitatẽ eos, qui in aduentu Domini viui inueniendi ſunt. & hoc eis reputari pro reſurrectione ex mortuis, ꝙ mortalitatẽ immutatione deponãt, non morte: quolibet quis acquieſcat modo, non eſt hæreticus, niſi contentione hæreticus fiat. Sufficit enim in eccleſiæ lege, carnis reſurrectionem credere futurã de morte. Quod autem dicimus in ſymbolo, in aduentu Domini viuos ac mortuos iudicandos, nõ iuſtos & peccatores iudicare, ſicut Diodorus ſignificare putat: ſed viuos eos, qui in carne inueniendi ſunt, dicit, qui adhuc morituri creduntur, vel immutandi. ſicut alij volunt: vt ſuſcitati continuo vel reformari cum ante mortuis iudicentur.

Poſt reſurrectionem & iudicium non credamus reſtitutionem futuram. qua Origenes delirat. vt dæmones vel impij homines poſt tormenta, quaſi ſuppliciis expurgati, vel illi in angelicam redeant, qua creati ſunt, dignitatem: vel iſti iuſtorum ſocietate donentur: eo quod hoc diuinæ conueniat pietati, ne quid ex rationalibus pereat creaturis: ſed quolibet modo ſaluentur. Sed nos credamus ipſi

Matt. 25. Iudici omnium & Retributori iuſto, qui dixit: ***Ibunt impii in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam***: vt percipiant fructum operum ſuorum.

Geneſ. 1. ***In principio creauit Deus cælum & terram***, & aquam ex nihilo. & cum adhuc tenebræ ipſam aquam occultarent, & aqua terram abſconderet: facti ſunt Angeli & omnes cœleſtes virtutes vt non otioſa Dei bonitas: ſed haberet, in quibus per multa ante ſpacia bonitatem ſuam oſtẽderet: & ita hic viſibilis mundus ex materia, quæ à Deo creata fuerat, factus eſt & ornatus. Nihil incorporeum & inuiſibile in natura credendum: niſi ſolum Deum, i.e. Patrem & Filium & Spiritum S. qui ex eo incorporeus creditur, quia vbiq; eſt, & omnia implet atq; conſtringit: ideo inuiſibilis omnibus creaturis, quia incorporeus eſt. Creatura omnis corporea, angeli & omnes cœleſtes virtutes corporeæ, licet non carne ſubſiſtant. Ex eo autem corporeas eſſe credimus intellectuales naturas, ꝙ localiter circumſcribuntur: ſicut & anima humana, quæ carne clauditur: & dæmones, qui per ſubſtantiã angelicæ naturæ ſunt. Immortales credimus intellectuales naturas. quæ carne carent, nec habent, quo cadant, vt reſurrectione egeant poſt ruinam. Inde neceſſario animas hominũ non eſſe ab initio inter ceteras intellectuales naturas, nec ſimul creatas, ſicut Origenes fingit: neq; cum corporibus per coitũ ſeminantur, ſicut Luciferiani & Cyrill[9] & aliqui latinorũ præſumptores affirmant, quaſi naturæ cõſequentia ſeruiẽte: ſed dicimus corpus tantũ per cõiugij copulã ſeminari.

Creationem vero animæ ſolum creatorem noſſe: Dei vero iudicio coagulari & compingi atq; formari: ac formato iam corpore animam creari & infundi, vt viuat in vtero homo ex anima conſtans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero, plenus humana ſubſtantia: neq; duas animas eſſe dicimus in vno homine, ſicut Iacobus & alii Syrorum ſcribunt: vnam animalẽ, qua animatur corpus, & immixta ſit ſanguine: & alteram ſpiritalem, quæ rationẽ miniſtret: ſed dicimus vnam eandemq; eſſe animã in homine, quæ & corpus ſua ſocietate viuificet, & ſemetipſam ſua ratione diſponat: habens in ſe libertatem arbitrij, vt in ſuæ ſubſtantiæ legat cogitatione, quod vult. Solum hominem credimus habere animam ſubſtantialem, quæ & exuta corpore viuit, & ſenſus ſuos atq; ingenia viuaciter tenet: neq; cum corpore moritur, vt Arabs aſſerit: neque poſtmodũ interituram, ſicut Zenon dicit: quia ſubſtantialiter viuit. Animaliũ vero animæ non ſunt ſubſtantiæ: ſed cum carne ipſa carnis viuacitate naſcuntur: & cum carnis morte finiuntur: & ideo nec ratione reguntur, ſicut Plato & Alexander putant: ſed ad omnia ſc. naturæ incitamẽta * dicuntur. Anima humana non cum carne moritur, quia nec cum carne (vt ſuperius diximus) ſeminatur: ſed, formato in ventre matris corpore, Dei iudicio creari & infundi, vt viuat homo intus in vtero, & ſic procedat natiuitate in mundum.

* *ducũtur.*

Duabus ſubſtantiis conſtat homo, anima tantũ & carne: anima cum ratione ſua: & carne cũ ſenſibus ſuis, quos tamen ſenſus abſq; animæ ſocietate non mouet caro: anima vero & ſine carne rationale ſuum tenet. Non eſt tertius in ſubſtantia hominis ſpiritus, vt Didymus cõtendit: ſed ſpiritus ipſa eſt anima pro ſpiritali natura: vel pro eo, ꝙ ſpiret in corpore ſpiritus appellatur: animam vero ex eo vocari, quod datur ad viuendũ, vel ad viuificãdum animet corpus. Tertium vero quoniã ab Apoſtolo cum anima & corpore inducitur. ſpiritũ gratiam Spiritus S. eſſe intelligamus. quam orat Apoſtolus, vt integra perſeueret in nobis: nec noſtro vicio aut minuatur aut fugiatur à nobis: quia Spiritus ſanctus effugiet fictum.

Libertati arbitrij ſui commiſſus eſt homo ſtatim in prima mundi conditione: vt, ſalua vigilantia mentis adnitente, etiam præcepti cuſtodia perſeueraret: ſi vellt in id, ꝙ creatus fuerat, permanere. Poſtquam vero *ſeditione ſerpentis per Euam cecidit, naturæ bonum perdidit pariter & vigorem arbitrij, non tamen electionem: ne non eſſet ſuum, quod emendaret peccatum; nec merito indulgeretur, quod non arbitrio doluiſſer.

* *ſeductione.*

Manet itaq; ad quærendã ſalutẽ arbitrij libertas i. e. rationalis voluntas: ſed admonente prius Deo, & inuitante ad ſalutẽ: vt vel eligat vel ſequatur vel agat occaſione ſalutis, hoc eſt, inſpiratione Dei: vt autem conſequatur, quod eligit, vel quod ſequitur, vel quod occaſione agit: Dei eſſe libere cõfitemur. Initium ſalutis noſtræ, Deo miſerante, habemus: vt acquieſcamus ſalutari inſpirationi. noſtræ poteſtatis eſt: vt adipiſcamur, ꝙ ad acquieſcendũ admonitione cupimus, diuini eſt muneris: vt nõ labamur adepto ſalutis munere, ſolicitudinis noſtrę eſt, & cœleſtis pariter adiutorij: vt labamur, poteſtatis noſtræ eſt & ignauiæ.

Baptiſma vnum eſt ſed in eccleſia, vbi vna fides eſt. vbi in nomine Patris & Filij & Spiritus S. datur. Et ideo ſiqui apud illos hæreticos baptizati ſunt, qui in ſanctæ Trinitatis confeſſione baptizant, & veniunt ad nos: recipiantur quidem, quaſi baptizati, ne ſanctæ Trinitatis inuocatio vel confeſſio annulletur: ſed doceantur ante & inſtruantur: quo ſenſu ſanctæ Trinitatis myſterium in eccleſia teneatur. Et ſicut ſentiunt credere, vel acquieſcunt confiteri: purgati iam fidei integritate confirmentur manus impoſitione. Si vero paruuli ſunt vel hebetes, qui doctrinã non capiant: reſpondeant pro illis, qui illos offerunt iuxta morem baptizandi: & manus impoſitione & chriſmate communiti, Euchariſtiæ myſteriis admittantur. Illos autem qui nõ in ſanctæ Trinitatis inuocatione apud hæreticos baptizati ſunt, & veniunt ad nos, baptizari debere pronuntiamus, non rebaptizari. Neq; enim credendũ eſt, eos fuiſſe baptizatos, qui non in nomine Patris & Filij & Spiritus S. iuxta regulam à Domino poſitam tincti ſunt, vt ſunt Paulianiſtæ, Proclianiboritæ, vel Spuriſifori, Fotiniani: qui nunc vocantur Bonoſiani, Montani, &

Manichæi, variata impietatis germina: vel ceteri iſtorum originis ſiue ordinis peſtiſq; . qui duo principia ſibi ignota introducunt, vt Cerdo & Macion: vel contraria, vt Manichæus: vel tria & barbara, vt Secianus & Theodocus: vel multa, vt Valentinus: vel Chriſtum hominem fuiſſe abſque Deo, vt Cerinthus & Hebion & Harithemon & Formus. Ex iſtis (inquam) ſi qui ad nos venerint, non requirendum ab hiis, vtrum baptizati ſint, an non: ſed hoc tantum, ſi credant in eccleſiæ fidem, & baptizentur eccleſiaſtico baptiſmate.

Quotidie Euchariſtiæ communionem percipere, nec laudo nec vitupero: omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor: ſi tamen mens in affectu peccandi non ſit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Euchariſtię perceptione, quam purificari. Et ideo quamuis quis peccato mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatẽ, & communicaturus ſatisfaciat lacrimis & orationibus, & confidens de Domini miſericordia, qui peccata piæ confeſſioni donare conſueuit: accedat ad Euchariſtiam intrepidus & ſecurus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia & mortalia peccata non grauant. Nam quem mortalia crimina poſt baptiſmum commiſſa præmunt, hortor prius publica pœnitentia ſatisfacere, & ita ſacerdotis iudicio reconciliatum communioni ſociari, ſi vult: non ad iudiciũ & condemnationem ſui Euchariſtiam percipere. Sed & ſecreta ſatisfactione ſolui mortalia crimina non negamus: ſed mutato prius ſeculari habitu: & confeſſo religionis ſtudio per vitę correctionem, & iugi, imo perpetuo luctu, miſerante Deo: ita duntaxat, vt contraria pro hiis, quæ pœnitet, agat, & Euchariſtiam omnibus dominicis ſupplex & ſummiſſus vſque ad mortem percipiat.

Pœnitentia vera eſt, pœnitenda non admittere, & admiſſa deflere. Satisfactio pœnitentię eſt cauſas peccatorũ excludere: nec earum ſuggeſtionibus aditum indulgere.

In diuinis repromiſſionibus nihil terrenum vel tranſitorium expectemus, ſicut Meliciani ſperant: non nuptiarum copulam, ſicut Cerinthus & Marcion delirant: non quod ad cibum vel potum pertinet, ſicut Papia auctore Terrenus & Tertullianus & Lactantius acquieſcũt: neque per mille annos poſt reſurrectionem regnũ Chriſti in terra futurum, & ſanctos cum illo in deliciis regnaturos ſperemus ſicut Nepos docuit, qui primam iuſtorũ, & ſecundam impiorum reſurrectionem confinxit: & inter has duas mortuorum reſurrectiones gentes ignorantes Deum in angulis terrarum in carne reſeruandas: quæ poſt mille annos regni in terra iuſtorum inſtigante diabolo mouendæ ſunt ad pugnam contra iuſtos regnantes. & Domino pro iuſtis pugnante, imbre igneo compeſcendos: atque ita mortuos cum ceteris in impietate mortuis ad terrena ſupplicia in corruptibili carne reſuſcitandas.

Nullum credimus ad ſalutem, niſi Deo inuitante, venire: nullum inuitatum ſalutem ſuam, niſi Deo auxiliante, operari nullum, niſi orantem, auxilium promereri nullum voluntate Dei perire: ſed permiſſu pro electione arbitrij, ne ingenuitas poteſtatis, ſemel hominibus attributa, ad ſeruilem cogatur neceſſitatem.

Malum vel malitiam non eſſe à Deo creatam: ſed à diabolo inuentam, qui & ipſe bonus à Deo creatus eſt: ſed quia libero arbitrio, vt puta rationabilis creatura, commiſſus eſt, & cogitandi acceperat facultatem: ſcientiam boni vertit ad malum, & multa cogitando factus eſt inuentor mali: & quod in ſe perdiderat, inuidit in aliis: nec contentus ſolus perire ſuaſit aliis, vt qui eſſet ſuæ malitiæ inuentor, fieret & aliorum auctor: & ex eo malum vel malitia percurrerit inter ceteras rationabiles creaturas. Vnde cognoſcimus nihil eſſe natura immutabile, niſi ſolum Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, qui mutari non poteſt à bono, quia natura poſſidet bonum: nec poteſt aliud eſſe, quam bonus.

Angeli vero, qui in illa, qua creati ſunt, beatitudine perſeuerant, non natura poſſident bonum, vt non mutarentur cum ceteris ſed arbitrij ſeruantes bonam voluntatem, bonum conditionis & fidem, ſcil. ſeruauerunt Dom no ſuo. Vnde & merito ab ipſo Domino ſancti angeli vocantur, quod tenuerunt arbitrij ſanctitatem, nec ſociorum exemplo deuiauerunt à bono.

Bonæ nuptiæ ſunt: ſed cauſa filiorum, non concupiſcentiæ fornicationis obtentu. Melior eſt cõtinentia: ſed non ſibi ſufficit ad beatitudinem: ſi pro ſolo amore pudicitiæ retinetur: ſed ſi cum hoc affectu, cauſa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugij videbitur eſſe, quam caſtitas. Virginitas vtroq; bono pretioſior eſt: quia & naturam vincit & pugnam. Nam naturam corporis integritate pugnam caſtimoniæ pace.

Bonum eſt in cibo cum gratiarũ actione ſumere, quicquid Deus edendũ præcepit: abſtinere autem aliquibus, nõ quaſi à malis: ſed quaſi nõ neceſſariis, non eſt malum.

Moderari vero carnium vſum pro neceſſitate & tempore, proprie chriſtianorum eſt. Malas dicere nuptias, vel fornicationi comparandas, aut ſtupro: cibos vero credere malos, vel mali cauſa creari percipientibus: non eſt chriſtianorũ, ſed proprie * Eneachitarũ & Manichæorũ. ** Encratitarum.*

Sacratæ Deo virginitati nuptias coæquari, & pro amore caſtigandi corporis abſtinentibus à vino vel carnibus, nihil credere meriti accreſcere, non eſt hoc chriſtiani ſed Iouiniani.

Integra fide credendum eſt, beatam Mariam Dei Chriſti matrem & virginem genuiſſe, & poſt partum virginem permanſiſſe: nec in hoc blaſphemiæ Heluidij acquieſcendum, qui dixit: *Virgo ante partum: non virgo poſt partum.*

Elementa, i. e. cœlum & terram, non credamus abolenda per ignem, ſed in melius commutanda. figuram mundi, i. e. imaginem non ſubſtantiam, tranſituram.

Bonum eſt facultates cum diſpenſatione pauperibus erogare: melius eſt pro intentione ſequendi Dominum in ſimul donare, & abſolutum ſolicitudine egere cum Chriſto.

Maritum duarum poſt baptiſmum matronarum clericum non ordinandum: neque eum, qui vnam quidem, ſed concubinam, non matronam habuit: nec illum, qui viduam & repudiatam, vel meretricem in matrimonio ſumpſit: nec eum qui ſemetipſum abſcidit quolibet corporis ſui membro indignatione aliqua: vel iuſto iniuſto ve timore ſuperatus truncauerit: neque illum, qui vſuras accepiſſe conuincitur, aut in ſcena luſiſſe noſcitur: neque eum, qui publica pœnitentia mortalia defler: nec illum, qui aliquando in furiam verſus inſaniuit, vel afflatione diaboli vexatus eſt: neque eum, qui per ambitionem ad imitationem Symonis magi pecuniam offert.

Sanctorum corpora, & præcipue beatorum martyrum reliquias ac ſi Chriſti membra, ſinceriſſime honoranda & baſilicas eorum nominibus appellatas, velut loca diuino cultui mancipata, affectu piiſſimo & deuotione fideliſſima adeundas. Si quis contra hanc ſententiam venit: non chriſtianus, ſed Eunomianus & Vigilantianus creditur.

Baptizatis tantum iter eſſe ſalutis. Nullum catechumenum, quamuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credamus, excepto martyrio: vbi tota baptiſmi ſacramenta complentur.

Baptizandus confitetur fidem ſuam coram ſacerdote: & interrogatus reſpondit. Hoc & martyr coram perſecutore facit: qui & cõfitetur fidem, & interrogatus reſpondit. Ille poſt confeſſionem vel aſpergitur aqua, vel tinguitur: & hic vel aſpergitur ſanguine, vel tinguitur igne. Ille manus impoſitione Pontificis accipit Spiritum ſanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus ſancti, dum non eſt ipſe qui loquitur: ſed ſpiritus patris, qui in illo loquitur. Ille communicauit Euchariſtiæ in commemoratione mortis Domini: hic ipſi Chriſto commoritur: ille confitetur, ſe mundi actibus renunciaturum: hic ipſi re nunciat vitæ. Illi peccata omnia remittuntur: in iſto extinguuntur.

In Euchariſtia non debet aqua pura offerri, vt quidam ſobrietatis imagine falluntur: ſed vinum & aqua mixtum, quia & vinum fuit in redemptionis noſtræ myſterio, cum dicit: *Non bibam amodo ex hoc genimine vitis.* Et aqua erat mixtum, quod poſt cœnam dabatur. Sed & *Matt. 26.*

de late-

de latere eius,' quod lancea perfoſſum eſt, aqua cum ſanguine egreſſa, vinum de vera carnis eius vite cum aqua expreſſum oſtenditur.

Bona eſt caro noſtra & valde Bona: vtpote à ſolo & bono Deo condita, & non eſt mala, vt volunt Sethianus & Opinianus & Patricianus: nec mali cauſa, vt docuit Florinus: nec ex malo & bono compacta, vt Manichæus blaſphemat: ſed cum ſit creatione bona, arbitrio animæ efficitur nobis vel bona vel mala, non immutatione ſubſtantiæ, ſed executionis mercede. Ipſa enim eſt, quæ ſtatuitur ante tribunal Chriſti: in qua perferat anima corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.

In reſurrectione ex mortuis ſexus forma non mutabitur: ſed vir mortuus reſurget in forma viri: & femina in forma feminæ non carens ſexu, ſed tamen huius vitæ tantum conditione, ſpecie naturali: ne non ſit vera reſurrectio: ſi non id reſurgit, quod cadit.

Ante reſurrectionem Domini omnes ſanctorum animæ in inferno ſub debito præuaricationis Adæ tenebantur, donec auctoritate Domini per indebitam eius mortem de ſeruili conditione liberarentur. Poſt aſcenſionem Domini ad cœlos, omnium ſanctorũ animæ cum Chriſto ſunt: & exeuntes de corpore ad Chriſtum vadunt, expectantes reſurrectionem corporis ſui: vt ad integram & perpetuam beatitudiné eum ipſo pariter immutentur: ſicut & peccatorum animæ in inferno ſub timore poſitæ expectant reſurrectionem ſui corporis, vt cum ipſo ad pœnam conuertantur æternam.

Pœnitentiam abolere peccata, indubitanter credimus, etiam ſi in vltimo vitæ ſpiritu admiſſorum pœniteat: & publica vel ſupplici lamentatione peccata prodantur: quia propoſitum Dei, quo decreuit ſaluare, quod perierat, ſtat immobile: & ideo quia voluntas eius non mutatur, ſiue emendatione vitæ, ſi tempus conceditur, ſiue ſupplici confeſſione, ſi continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præſumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris: ſed vt conuertatur à perditione pœnitendo, & ſaluatus miſeratione Domini viuat. Si quis aliter de iuſtiſſima Dei pietate ſentit, non chriſtianus, ſed Nouatianus eſt.

Internas animæ cogitationes diabolum non videre, certi ſumus: ſed motibus eas corporis ab illo, & affectionum indiciis colligi & experimento, didicimus: ſecreta autem cordis ſolus ille nouit, ad quem dicitur: *Tu* 2. Par. 6.
ſolus noſti corda filiorum hominum.

Non omnes cogitationes noſtræ malæ ſemper diaboli inſtinctu excitantur: ſed aliquotiens ex noſtri arbitrij motu emergunt: bonæ autem cogitationes ſemper à Deo ſunt.

Dæmones per energiam non credimus ſubſtantialiter illabi animæ: ſed applicatione & oppreſſione vniri. Illabi autem menti illi ſoli poſſibile eſt, qui creauit: qui natura ſubſiſtens incorporeus capabilis eſt ſuæ facturæ.

Signa & prodigia & ſanitates etiam peccatores in nomine Domini facere ab ipſo Deo didicimus: & cum alios hac præſumtione iuuent, ſibi per ambitionem humanæ gloriæ nocent: qui gloriantur in dato falſo, non meritis debito.

Signis & prodigiis clarum poſſe fieri chriſtianum, non tamen ſanctum, ſi intemperatis & aſperis moribus agat: temperatis autem & placidis moribus, etiam abſque ſignorum efficacia & ſanctum & perfectum Dei hominem fieri, recte credimus.

Nullus ſanctus & iuſtus caret peccato, nec tamen ex hoc deſinit eſſe iuſtus vel ſanctus, cum affectu teneat ſanctitatem. Non enim naturæ viribus, ſed propoſiti adiuuamento per Dei gratiam acquirimus ſanctitatem: & ideo veraciter ſe omnes ſancti pronunciant peccatores, quia in veritate habent, quod plangant, & ſi non reprehenſione conſcientiæ, certe mobilitate præuaricatricis naturæ.

Paſcha, id eſt, Dominicæ Reſurrectionis ſolennitas ante tranſgreſſum vernalis æqui noctij, & ſextæ decimæ lunæ initium non poteſt celebrari; eodem tamen menſe nate.

Propter nouellos legiſlatores, qui ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicunt: vt quia Deus incorporeus recte creditur, etiam anima incorporea eſſe credatur: libere confitemur, imaginem in æternitate: ſimilitudinem in moribus inuenire.

FINIS LIBRI QVARTI.

CAPITVLA LIBRI QVINTI.

De ſanctis ſcripturis, hoc eſt, veteris & noui Teſtamenti. Cap. 1.
De auctoribus eorundem librorum. Cap. 2.
Breuis annotatio, qua indicat, quid in ſanctis canonicis libris contineatur. Cap. 3.
De bibliotheca. Cap. 4.
De opuſculorum varietate. Cap. 5.
De canonibus euangeliorum. Cap. 6.
De canonibus conciliorum. Cap. 7.
De cyclo paſchali. Cap. 8.
De officiis canonicis, & de his, quæ in eccleſia leguntur atque canuntur. Cap. 9.
De hoſtiis, holocauſtis atque ſacrificiis, & quid eorum ſpecies ſingula ſignificent. Cap. 10.
De ſacramentis diuinis: vbi, quid in his bonis gerendum ſit, demonſtratur. Cap. 11.
De exorciſmo. Cap. 12.
De ſymbolo. Cap. 13.
De oratione & ieiunio. Cap. 14.
De pœnitentia ſatiſfactione atque exomologeſi. Cap. 15.

INCIPIT LIBER QVINTVS.

CAPVT I.

De ſanctis ſcripturis, hoc eſt, veteri & nouo Teſtamento.

VEtus Teſtamentum ideo dicitur, quia veniente nouo ceſſauit. De quo Apoſtolus meminit: *Vetera tranſierunt: & ecce facta ſunt omnia noua.* Teſtamentum autem 1. Cor. 5
nouum ideo nuncupatur, quia innouat. Non enim illud diſcunt, niſi renouati homines ex vetuſtate per gratiam, & pertinentes iam ad teſtamentum nouum quod eſt regnum cœlorum. Hebræi enim vetus teſtamentum Eſdra auctore, iuxta numerum literarum ſuarum, in 22. libros accipiunt, diuidentes eos in tres ordines, Legis ſcilicet & Prophetarum atque Hagiographorum. Primus ordo legis in quinque libris * accipitur, quorum primus * Moyſis.
eſt *breſith*, qui eſt Geneſis. Secundus *elleſmoth*, qui eſt Exodus. Tertius *vaiecra*, qui eſt Leuiticus. Quartus *vaiedaber*, quid eſt Numerus. Quintus *belleaddabarim*, quid eſt Deuteronomium. Hi ſunt quinque libri Moyſi, quos Hebræi *thorath*, latini *legem* appellant. Proprie autem lex appellatur, quæ per Moyſen data eſt. Secundus ordo Prophetarum, in quo continentur libri octo, quorum primus, *Ioſua bennun*, qui latine Ieſus Naue dicitur. Secundus *Sobthim*, qui eſt Iudicum. Tertius *Samuel*, qui eſt Regum primus. Quartus *Malachim*, qui eſt Regum ſecundus. Quintus *Iſaias*. Sextus. *Ieremias*. Septimus, *Ezechiel*. Octauus, *Thariſtra*, qui dicitur 12. Prophetarum, qui libri quia ſibi præ breuitate adiuncti ſunt, pro vno accipiuntur. Tertius eſt ordo *Hagiographorum*, id eſt ſancta ſcribentium, in quo ſunt libri nouem, quorum primus *Iob*. Secundus *Pſalterium*, qui in quinque inciſionibus diuiditur. Tertius *Mailoth*, quid eſt Prouerbium Salomonis. Quartus *Coeleth*, qui eſt Eccleſiaſtes. Quintus *Siraſirim*, quod eſt Cantica Canticorum. Sextus *Daniel*. Septimus *Dabreiamin*, quid eſt verba dierum, id eſt Paralipomenon, qui & Chronicon. Octauus eſt *Eſdras*, qui in duos libros diuiditur apud græcos & latinos. Nonus *Heſter*. Qui ſimul omnes 5. & 8. & 9 fiunt 22. ſicut ſuperius comprehenſi ſunt. Quidam autem *Ruth* & *Cinoth*, quid latine dicitur *lamentatio Ieremiæ*, Hagiographis addiciunt, & 24. volumina teſtamenti veteris faciunt, iuxta 24. ſeniores, qui ante conſpectum Dei aſſiſtunt. Quartus eſt apud nos or-

do veteris Teſtamenti eorum librorum, qui in canone Hebraico non ſunt: quorum primus *Sapientia liber* eſt. Secundus *Eccleſiaſticus*. Tertius *Tobias*. Quartus *Iudith*. Quintus & Sextus *Macchabæorum*: quos licet Iudæi intra Apocrypha ſeparent, eccleſia tamen Chriſti eos inter diuinos libros honorat & prædicat. In nouo autem Teſtamento duo ſunt ordines. Primus Euangelicus, in quo ſunt: *Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes*. Secundus Apoſtolicus in quo ſunt in 14. Epiſtolis: *Petrus* in duabus. *Iohannes* in tribus. *Iacobus* & *Iudas* in ſingulis, *Actus Apoſtolorum*, & *Apocalypſis Iohannis*. Alij autem vetus & nouum Teſtamentum in ſeptuaginta duos libros diſtinguunt: ita vt primi legis Moyſi libri quinque ſint, hoc eſt, *Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numerus, Deuteronomium*. Hos ſecuntur hiſtorici libri ſedecim, *Ieſunaue* ſcilicet, & *Iudicum libri ſinguli*, ſiue *Ruth*. *Regum* etiam *libri quatuor*. *Paralipomenon* duo. Tobi quoq; & Heſter. atq; *ſinguli* Eſræ *duo*: & duo Machabæorum. Super hos Prophetici libri ſedecim ſunt: *Eſaias, Ieremias, Ezechiel & Daniel libri ſinguli: duodecim* quoque *Prophetarum libri ſinguli*. & hæc quidem Prophetica ſunt. Poſt hæc verſuum octo libri habentur, qui diuerſo apud Hebræos metro ſcribuntur, id eſt, *Iob* liber, & liber *Pſalmorum*, & *Prouerbiorum*, & *Eccleſiaſtes*, & *Cantica Canticorum*, ſiue *Sapientia* & *Eccleſiaſticus*, *Lamentationeſque Ieremiæ*. Sic quoque complentur libri veteris Teſtamenti 45. Noui autem Teſtamenti primum quatuor Euangelia ſunt: *Matthæi, Marci, Lucæ, & Iohannis*. Hos *quatuordecim Pauli Apoſtoli* ſequuntur, quibus ſubiunctæ ſunt *ſeptem canonicæ Epiſtolæ Iacobi, Petri, Iohannis, & Iudæ*. *Actus* quoque *duodecim Apoſtolorum*, quorum omninm ſignaculum eſt *Apocalypſis Iohannis*, quod eſt reuelatio Ieſu Chriſti, qui omnes libros & tempore & ordine. Hi ſunt libri canonici ſeptuagintaduo & ob hoc Moyſes ſeptuaginta elegit presbyteros, qui prophetarent. Ob hoc & Ieſus Dominus noſter ſeptuaginta duos diſcipulos prædicare mandauit. Et quomodo ſeptuaginta duæ linguæ in hoc mundo erant diffuſæ, congrue prouidit Spiritus ſanctus, vt tot libri eſſent, quot nationes, quibus populi & gentes ad percipiendam fidei gratiam ædificarentur. Hæc ſunt noua & vetera, quæ de theſauro Dei proferuntur, & quibus cuncta ſacramentorum myſteria reuelantur. Hi ſunt duo Seraphin, qui in confeſſionem ſanctæ Trinitatis iugiter decantant hagios, & dicentes hymnum erumpunt. Hæ litteræ ſacræ, hi libri integro numero & autoritate. Aliud cum iſtis nihil eſt comparandum: quicquid extra hos fuerit, inter ſancta & diuina nullatenus eſt recipiendum. hæc duo teſtamenta in multis locis ſcripturæ ſacræ præfigurata ſunt. Nam illi duo molares lapides ſunt, quos lex prohibet diuidere atque in loco pignoris tollere: quia neutrum teſtamentum auferendum eſt ab altero, quando vtraq; neceſſaria ſunt ad panem cœleſtem conficiendum, vt animarum paſtum præparent. Item duo Cherubin iuxta arcam poſita ſignificant duo teſtamenta eccleſiam Dei protegentia. Item Abacuc Propheta duo deſcribit animalia, in quorum medio Deus innoteſcitur. Summa autem vtriuſque teſtamenti trifarie diſtinguitur, id eſt, in hiſtoria, in moribus, in allegoria. Rurſus iſta tria multifarie diuiduntur, id eſt, quid à Deo, quid ab Angelis vel ab hominibus geſtum dictumque ſit, quid à Prophetis nunciatum de Chriſto & corpore eius, quid de diabolo & membris eius, quid de veteri & nouo populo, quid de præſenti ſeculo & futuro regno atque iudicio.

Capit. II.

De auctoribus eorundem librorum.

VEteris Teſtamenti ſecundum Hebræorum traditionem hi perhibentur auctores. Primus Moyſes diuinæ hiſtoriæ coſmographiam in quinque voluminibus edidit, quod pentaticum nominatur. Pentaticus autem ſiue pentateuchus à quinq; voluminibus dicitur. Pente enim græce quinque, teuchus volumen vocatur. *Geneſis* liber inde appellatur, eo quod exordium mundi, & generatio ſeculi in eo contineatur. *Exodus* vero exitum ab Ægypto, egreſſumque populi Iſrael digerit. & ex cauſa nomen accepit. *Leuiticus* appellatus, eo quod Leuitarum miniſteria & diuerſitatem victimarum exequitur, totuſque in eo ordo Leuiticus annotatur. *Numerorum liber* vocatur eo, quod in eo egreſſæ de Ægypto tribus dinumerantur, & quadraginta duarum per heremum manſionum in eo deſcriptio continetur. *Deuteronomium* græco ſermone appellatur. quod latine interpretatur *ſecunda lex*, id eſt, repetitio, & euangelicæ legis præfiguratio: qui ſic ea habet, quæ priora ſunt, vt tamen noua ſint omnia, quæ in eo reperiuntur. *Ioſue liber* nomen accepit à Ieſu filio Naue, cuius hiſtoriam continet: ſcriptorem vero eiuſdem Ioſue eſſe Hebræi aſſerunt. In cuius textu poſt Iordanis tranſitum regna hoſtium ſubuertuntur, terra populo diuiditur, & per ſingulas vrbes, viculos, montes atque confinia & eccleſiæ cæleſtiſque Ieruſalem ſpiritalia præfigurantur. *Iudicum* nominatur à principibus populi, qui præfuerunt in Iſrael poſt Moyſen & Ioſue, antequam Saul & Dauid & ceteri reges exiſterent. Hunc librum edidiſſe creditur Samuel. *Liber Samuel* eiuſdem Samuelis natiuitatem & ſacerdotium & geſta deſcribit: idcirco & ab eo nomen accepit. Et quamuis hic liber Saul & Dauid hiſtoriam contineat: tamen ad Samuel refertur, quia ipſe vnxit Saul in regnum, ipſe Dauid in regem futurum. Cuius libri primam partem conſcripſit Samuel, ſequentia vero eius vſque ad calcem ſcripſit Dauid. *Malachim liber* proinde appellatur, eo quod reges Iudæ & Iſraeliticæ gentis geſtaque eorum per ordinem digerat temporum. *Maloch* enim hebraice, latine *regum* interpretatur. Hunc librum Ieremias primus in vnum volumen coegit. Nam antea ſparſus erat per ſingulorum regum hiſtorias. *Paralipomenon* græce dicitur. quod nos *prætermiſſorum* vel *reliquorum* dicere poſſumus: quomodo ea, quæ in Samuele vel Regum libris vel omiſſa vel non plene relata ſunt, in iſto ſummatim ac breuiter explicantur. Librum Iob quidam Moyſen ſcripſiſſe arbitrantur, alij vnum ex Prophetis, nonnulli vero eundem Iob poſt plagam ſuæ paſſionis ſcriptorem eius fuiſſe exiſtimant arbitrantes, vt qui certamina ſpiritalis pugnæ ſuſtinuit, ipſe narraret, quas victorias experiuit. Principia autem & finis libri Iob apud hebræos proſa oratione texta ſunt: media autem ipſius ab eo loco, quo ait: *Pereat dies, in qua natus ſum*: vſque ad Iob. 3.
eum locum, vbi dicit: *Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam*: omnia heroico metro diſcurrit. Iob. 42.
Pſalmorum libri græce *Pſalterium*. Hebraice *Nabla*, latine *Organum* dicitur. Vocatus autem *Pſalmorum* liber, quod vno Propheta canente ad Pſalterium chorus concinendo reſponderet. Titulus autem in pſalmis hebraicus ita eſt: iſphr tha. blm. quod interpretatur *volumen hymnorum*. Auctores autem pſalmorum qui ponuntur in titulis: Moyſes ſcilicet, & Dauid & Salomon. Aſaph, Ethan, & Idithun, & filij Chore, Eman Ezrahelita, & reliqui quos Eſdras vno volumine comprehendit. Omnes autem pſalmi apud hebræos metrico carmine conſtant eſſe compoſiti. Nam in morem Romani Flacci & græci Pindari nunc iambico currunt, nunc alcaico perſonant. nunc ſafico tonant. trimetro vel tetrametro pede incedentes. Salomon filius Dauid regis Iſrael iuxta numerum vocabulorum ſuorum tria volumina edidit. Quorum primus eſt Maſloth quem græci *Parabolas*, latini *Prouerbia* nominant: eo quod in ipſo ſub comparatiua ſimilitudine figuras verborum & imagines veritatis oſtendit. ipſam autem veritatem ad intelligendum legentibus reſeruauit. Secundum librum *Coeleth* vocauit, qui græce *Eccleſiaſtes* dicitur, latine *Concionator*: eo quod ſermo eius non ſpecialiter ad vnum, ſicut in prouerbiis: ſed in aduerſos generaliter dirigatur, docens omnia, quæ in mundo cernimus, caduca eſſe & breuia & ob hoc minime appetenda. Tertium librum *Siraſirim* prænotauit, quod in latinā linguam vertitur, *Canticum Canticorum*: vbi per epithalamium carmen cōiunctionem Chriſti & eccleſiæ myſtice canit. Dictum autem Canticum Canticorum: eo quod omnibus canticis præferatur, quæ in ſcripturis ſacris habentur: ſicut quædam in lege dicuntur ſancta, quibus maiora ſunt ſancta ſanctorum. Horum autem trium librorū carmina hexametris & pentametris verſibus apud ſuos compoſita perhibentur, vt Ioſephus & Hieronymus ſcribūt. Eſaias Euangeliſta potius quam Propheta edidit librum ſuum, cuius

omnis

omnis textus eloquentiæ proſa incedit: Canticum vero hexametro & pentametro verſu diſcurrit. Hieremias ſimiliter edidit librum ſuum cum threnis, quod nos lamenta vocamus, eo quod in triſtioribus rebus funeribuſque adhibeantur: in quibus quadruplex diuerſo metro compoſuit alphabethum, quorum duo prima quaſi ſaffico metro ſcripta ſunt: qui tres verſiculos, qui ſibi nexi ſunt & ab vna tantum litera incipiunt, heroicum comma concludit. Tertium alphabetum trimetro ſcriptum eſt, & à trinis literis, id eſt, trini verſus incipiunt. Quartum alphabethum ſimile primo & ſecundo habetur. Ezechiel & Daniel à viris quibuſdam ſapientibus ſcripti eſſe perhibentur. Quorum Ezechiel principia & finis multis habetur obſcuritatib. inuoluta. Daniel ſyre ſermone regna orbis pronunciat & tempus aduétus Chriſti manifeſtiſſima prædicatione annotat. Hi ſunt quatuor Prophetæ, qui Maiores vocantur, quia prolixa volumina condiderunt. Liber duodecim Prophetarum auctorum ſuorum nominib. prænotatur, qui propterea dicuntur Minores, quia ſermones eorum breues ſunt. Vnde & connexi ſibimet inuicem in vno volumine continentur. Quorum nomina ſunt: Oſee, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, & Malachias.

Eſdræ liber auctoris ſui titulo prænotatur. In cuius textu eiuſdem Eſdræ Neemiæque ſermones pariter continentur. Nec quemquam moueat, quod vnus Eſdræ dicitur liber: quia ſecundus, tertius & quartus non habentur apud Hebræos, ſed inter apocryphos deputantur.

Heſter librum Eſdræ creditur conſcripſiſſe, in quo eadem regina ſub figura Eccleſiæ Dei populum à ſeruitute & morte eripuiſſe ſcribitur, atque interfecto Aman, qui interpretatur, *iniquitas*, diei celebritas in poſteros initur.

Liber ſapientiæ apud Hebræos nuſquam eſt. Vnde & ipſe titulus Græcam magis eloquentiam redolet. Hunc Iudæi * Filionis eſſe affirmant, qui proinde Sapientiæ nominatur: quia in eo Chriſti aduentus, qui eſt ſapientia Patris, & paſſio eius euidenter exponitur.

* *Philonis.*

Librum autem Eccleſiaſticum certiſſime Ieſus, Filius Sirach, Ieroſolymita, nepos Ieſu ſacerdotis magni compoſuit. Qui liber apud latinos propter eloquij parilitatem Salomonis titulo prænotatur. Dictus autem *Eccleſiaſticus*, eo quod de totius Eccleſiæ doctrina & religioſa conuerſatione magna cura & ratione ſit editus. Hic & apud Hebræos reperitur, ſed inter apocryphos habetur *Iudith* vero & *Tobi* atque *Machabæorum* libri quibus auctoribus ſcripti ſint, minime conſtat: habent autem vocabula ex eorum nominibus, quorum geſta ſcribunt.

Quatuor libros Euangeliorum quatuor Euangeliſtæ ſingulariter conſcripſerunt. Primus Matthæus conſcripſit Euangelium litteris Ebraicis & ſermonibus, in Iudæa * mittans Euangelizare ab humana Chriſti natiuitate, dicens: *Liber generationis Ieſu Chriſti, Filij Dauid, Filij Abraam*: ſignificans deſcendiſſe corporaliter ex ſemine Patriarcharum Chriſtum, ſicut promiſſum erat in Prophetis per Spiritum ſanctum. Secundus Marcus, plenus Spiritu ſancto, ſcripſit Euangelium Chriſti, eloquio Græco: in Italia ſecutus eſt Petrum, vt diſcipulus. Is initium ab ſpiritu prophetali fecit, dicens: *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domino*: vt oſtenderet, Chriſtum poſt aſſumptionem carnis Euangelium prædicaſſe in mundo. Ipſe enim Chriſtus & Propheta dictus eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Et Prophetam in gentibus poſui te.* Tertius Lucas inter omnes Euangeliſtas Græci ſermonis eruditiſſimus, quippe vt medicus in Græcia Euangelium ſcripſit Theophilo epiſcopo, initians à ſacerdotali ſpiritu, dicens: *Fuit in diebus Herodis Iudææ ſacerdos Zacharias*: Chriſtum poſt natiuitatem carnis & prædicationem Euangelij hoſtiam fuiſſe effectum pro ſalute mundi. Ipſe eſt enim ſacerdos, de quo dictum eſt in Pſalmis: *Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech.* Vbi enim Chriſtus aduenit, ſacerdotium Iudæorum * obmittunt, lex & Prophetia ceſſauit. Quartus Ioannes ſcripſit Euangelium vltimus in Aſia, incipiens à Verbo, vt oſtenderet, eundem Saluatorem, qui pro nobis dignatus eſt naſci &

* *initians.*
Matt. 1.
Marc. 1.
Pſal. 109.
* *obmutuit.*

pati, ipſum ante ſæcula Dei Verbum eſſe, ipſum è cœlo veniſſe, & poſt mortem ad cœlum iterum remeaſſe. Hi ſunt quatuor Euangeliſtæ, quos per Ezechielem Spiritus ſanctus ſignificauit in quatuor animalibus. Propterea autem quatuor animalia dicuntur: quia per quatuor mundi partes fides Chriſtianæ religionis eorum prædicatione diſſeminata eſt. Animalia autem dicta ſunt, quomodo propter animam hominis prædicatur Euangelium Chriſti. Nam & oculis plena erant intus & foris, quomodo præuident Euangelia, quæ dicta ſunt à Prophetis, & quæ promiſerat in prioribus. Crura autem eorum recta, quia nihil prauum Euangeliis eſt. Et alas habebant ſenas tegentes crura & facies ſuas: reuelata ſunt enim, quæ tegebantur, in aduentu Chriſti.

Euangelium autem interpretatur, *bona annunciatio.* Græce enim eu bonum, Angelum annunciatio dicitur. Inde & Angelus, *nuncius*, interpretatur. Paulus Apoſtolus ſuas ſcripſit epiſtolas quatuordecim, ex quibus nouem ſeptem Eccleſiis ſcripſit: reliquas diſcipulis ſuis, Timotheo, Tito, & Philemoni. Ad Hebræos autem epiſtolam apud pleroſque latinos eius eſſe, incertum eſt propter diſſonantiam ſermonis, eandemq; alij Barnaban ſcripſiſſe, alij à Clemente ſcriptam fuiſſe ſuſpicantur. Petrus ſcripſit duas nominis ſui Epiſtolas, quæ Catholicæ ideo nominantur: quia non vni tantum populo vel ciuitati, ſed vniuerſis gentibus generaliter ſcriptæ ſunt.

Iacobus & Ioan. & Iudas ſuas ſcripſerunt Epiſtolas. Actus Apoſtolorum primordia fidei Chriſtianæ in gentibus, & naſcentis Eccleſiæ Hiſtoriam digerit. Actuum Apoſtolorum ſcriptorem Lucam eſſe conſtat Euangeliſtam, in quo opere naſcentis Eccleſiæ infantia texitur, & Apoſtolorum hiſtoria retinetur: vnde & actus Apoſtolorum dicitur. Apocalypſin librum Ioannes Euangeliſta ſcripſit eo tempore, quo pro Euangelij prædicatione in Pathmos traditur relegatus. Apocalypſis autem ex Græco in latinum reuelatio interpretatur. Reuelatio enim dicitur manifeſtatio eorum quæ abſcondita erant, iuxta quod & ipſe Ioannes dicit: *Apocalypſis Ieſu Chriſti, quam dedit illi Deus palam facere ſeruis ſuis.* Hi ſunt ſcriptores ſacrorum librorum, qui per Spiritum ſanctum loquentes, ad eruditionem noſtram & præcepta viuendi, & credendi regulam conſcripſerunt. Præter hæc alia volumina apocrypha nuncupantur. Apocrypha autem dicta, i. ſecreta. quia in dubium veniunt. Eſt enim occulta origo: nec patet patribus, è quib. vſq; ad nos auctoritas veracium ſcripturarum certiſſima & notiſſima ſucceſſione peruenerit. In his apocryphis etſi inuenitur aliqua veritas, tamen propter multa falſa nulla eſt in eis canonica auctoritas. Quæ recte à prudentib. iudicantur non eſſe eorum credenda, quibus aſcribuntur. Nam multa & ſub nominib⁹ Prophetarum, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorũ ab hæreticis proferuntur, quæ omnia ſub nomine apocryphorum auctoritate Canonica, diligenti examinatione, remota ſunt.

Apoc. 1.

Capit. III.

Breuis annotatio, quæ indicat, quid in ſanctis Canonicis libris contineatur.

De diſputatione igitur veteris & noui teſtamenti, ordine librorum, & numero curſim breuiterq; parua procemia narrationum ſubiiciam. Geneſis iuxta fidem Hiſtoriæ deſcripſit fabricam mundi, & hominis conditionem, cataclyſmum, & diuiſionem terræ, cõfuſionemque linguarum, geſta patriarcharum vſque ad ingreſſionem Iſrael in Ægyptum.

Exodus continet Hebræorũ ſeruitutem, ex Aegypto egreſſum populi, nubẽ protegentẽ, tranſitũ ẽt rubri maris, merſumq; cũ currib. Pharaonẽ, & gloriæ decantationem, congreſſũq; heremi, cibũ mãnæ, & fluenta in dulcedinẽ verſa, mandata ẽt Decalogi, pugnã Amalech, & arcã teſtamenti, dedicationemque tabernaculi, & oblationem.

In Leuitico aũt lex ſacrificiorũ, hiſtoriarũq; diuerſitas, indumẽtaq; põtificũ, & miniſteria deſcribũtur, ciborũ ẽt, & diuerſitas peccatorũ, purgationeſq; vel hoſtiæ ordinãt.

In Numeris vero egreſſæ de Ægypto tribus enumeran-

tur, 40. quoque & duarum per heremum manſionum ſacramenta ſignantur.

In Deuteronomio autem, quæ eſt lex ſecunda, narrantur ea, quæ inter Pharan & Aſſeroth, & vſque ad Cadesbarne fuerint populo dicta à Moyſe mandata videlicet atque promiſſa, maledictiones peccatorum, promiſſiones beatitud nes: vbi caunticum Moyſes canit, vbi dicit benedictionis filiis Iſrahel: ibique, terræ repromiſſionis reſpecta, moritur atque ſepelitur. Non nulli Hebræorum quatuor libros tantum computant legis. id eſt, Geneſim, Exodum, Leuiticum, Numerum. Deuteronomium autem repetitionem eorundem, & quaſi quoddam legis meditatorium. ea dumtaxat ratione, quod illi quatuor proprias cauſas rerum geſtarum continet: iſte autem omnium quaſi iterando continet. In Ieſu quoque libro filij Iſtahel, duce Ieſu. Iordanen tranſeunt, ac ſæculo circunciduntur: ſubuerſiſque dehinc Chananæorum gentibus diuiſionem terræ hæreditatis ſorte ſuſcipiunt. In libro Iudicum continentur peccata & ſeruitutes Iſrael, exclamationeſque & miſerationes Dei. Liber Ruth eiuſdem Moabitidis texit Hiſtoriam, de cuius ſtirpis familia deſcendit Dauid, Hunc Hebræi libellum ad Iudicum librum ſubiungunt, quoniam eo tempore geſta eſſe memorantur, quę in eo ſcripta ſunt: at contra latini pro eo. quod genus regium Dauid retexit, ortum ex eadem Ruth Moabithide; ad corpus libri Regnorum veracius eum pertinere contendunt.

Liber Regum quamquam apud latinos propter prolixitatem ſui in quatuor partibus ſit * deſertus, apud Hebræos tamen in duobus diuiſus eſt voluminibus, quorum primus Samuel ſcribit arcam Domini à Iudæis tranſiſſe ad gentes, Helique ſacerdotium myſtice in Samuelem fuiſſe translatum, in Dauid Saulis Regis imperium.

* Digeſtus.

Malachim vero reges Iudææ & Iſraeliticæ gentis, geſtaque eorum per ordinem digerit temporum: ipſumque Iſrael ob errorem idololatriæ enarrat in Aſſyrios transmigratum: ad extremum edocet veniſſe Nabuchodonoſor Ieruſalem, captumque duxiſſe Principem ac populum, & ſubuertiſſe Vrbem & Templum.

Paralipomenon apud Hebræos ſub vnius libri volumine continetur, appellaturque ab eis Dabreiamin, id eſt, verba dierum: apud nos autem propter prolixitatem ſui in duabus deciſus eſt partibus. Hæc autem hiſtoria ordinem generationum & temporum continens, in qua ſcilicet non parua ſanctarum ſcripturarum eruditio continetur. Nam quæ in hiſtoria veteris teſtamenti in locis ſuis aut omnino omiſſa ſunt, aut fortaſſe non plene digeſta, in iſti ſummatim ac breuiter expleta ſunt. Cuius quidem ſeries à latere regum ſiue regnorum ducta, perueniens ad illud vſque tempus, quo & regnorum textus finitur.

Iob liber continet eiuſdem ſancti viri damna funeſta vel flagella, & contumelioſa conſolantium dicta: lamenta, quoque eius in quibus totius mundi deplorat miſeriam: conſolationes etiam Dei ad eum per turbinem, eiuſque duplicem bonorum in fine remunerationem. Hic etiam ex ſuis paſſionibus & verbis Chriſti expreſſit imaginem: coniunx vero eius carnalium typum deſignat, qui intra Eccleſiam poſiti vitam ſpiritalium moribus ſuis ſcandalizant. Amici vero eius ſpeciem tenent hæreticorum, ac figuram peruerſorum dogmatum. Porro Helui, qui aduerſus Iob graui exprobratione innititur, ſignificat eos, qui intra Eccleſiam prædicant & arroganter, & per timorem cordis. ac ſcientiæ faſtum quicquid proferunt, ſuperbiæ exemplis oſtendunt.

Liber Pſalmorum quamquam vno includatur volumine, non eſt tamen editus vno eodemque auctore. Decem enim pene Prophetæ ſunt, qui eos diuerſo tempore ſcripſerunt, id eſt, Moyſes, Dauid, Salomon, Aſaph, Ethan, Eman, Idithun, & Filij Chore, Aſir & Aahab ſiue Eſdra: nonnulli etiam Aggei, Zachariæ eſſe exiſtimantur. De his autem, qui ſine titulis ſunt, traditio veterum talis eſt: vt cuius auctoris præſcriptio præceſſerit. cæteri, qui ſine titulo ſecuntur, ipſius eſſe credantur. Eſt autem hic liber allegoricis ac typicis Sacramentis ſignatus: ſpecialiter autem, quod natus, quod paſſus, quod reſurrexit Chriſtus: vere hoc omne Pſalmorum reſonat organum. Sciendum tamen, quod apud Hebræos omnes Pſalmi permixti fuerint & inordinati, quos quidem primus Eſdras in vnum volumen coegit, & in ordinem numerumque diſpoſuit, ac per occultum Sacramenti myſterium aliis alios prætulit ordine, dum poſteriores videantur in tempore. Nam ſecundum hiſtoriæ curſum tertius Pſalmus quinquageſimo poſterior, ſed propter myſterium in ordine prior eſt. Sic enim habentur & cæteri: quia Spiritus ſanctus eos præordinauit, vt voluit. Salomon tria volumina edidit. Primus ex his, Prouerbiorum liber. Secundus, qui appellatur Eccleſiaſtes. Tertius, cuius titulus eſt, Canticum Canticorum. In quibus quidem tribus libris trium generum diſciplinas compoſuit, quibus ad rerum ſcientiam peruenitur. In primis namque Ethicam, id eſt, moralem: poſt hæc Phyſicam; quæ qualitatem naturæ comprehendit: ad vltimum theoriam, id eſt, contemplatiuam: In Prouerbiis enim moralia docens per communem quendam loquendi vſum altiorem intelligentiam edidit, conſeruationemque mandatorum, & doctrinæ cœleſtis inſtitutionem ſuccinctis verbis, breuibuſq; ſententiis coaptauit. Sunt autem Prouerbia ſub verbis aliis res alias explicantia, quæ aliter, quam dicuntur, intelliguntur: plus in virtute ſententiarũ quam in ſono verborum, quæ græci * parathimia vocant.

* Paræmiæ.

Eccleſiaſtes rerum naturam diſcutiens, cuncta in mundo caduca & vana eſſe reprehendit, rerum omnium fragilitate conſpecta renuntiari mundo admonuit.

In Canticis autem Canticorum ſupergreſſus viſibilia, atque contemplans ea, quæ ſunt cœleſtia vel diuina ſub ſpecie ſponſi & ſponſæ Chriſti Eccleſiæque Vnitatem declarat, atque animam ad amorem cœleſtium excitans perueniendum ad conſortium Dei prouocat. Illud vero non eſt omittendum, quod à doctoribus noſtris traditur, apud Hebræos hanc fuiſſe obſeruationem, necuiquam hunc librum legere permitterent, niſi viro iam perfectæ ſcientiæ, & roboratæ fidei: ne forte per imbecillitatem infantiæ & fidei imperitiam non tam erudiret cognitio lubricas mentes, quam potius ad concupiſcentias corporales conuerteret. Omnes ſcripturas tradi pueris à doctoribus eorum ſolitum eſt, etiam & eas, quas deuteres inuocant, quatuor tantum iſta ad vltimum reſeruare, id eſt, principium Geneſeos de mundi creatione. Ezechielis quo principia. in quibus de cherubin ſcripſit: & finem eius, in quo templi deſcriptio continetur, & Cantica Canticorum.

Liber Sapientiæ, qui vocatur panarethon, Chriſti aduentum, qui eſt ſapientia Dei Patris, paſſionemque eius aperta manifeſtatione denuntiat.

Eccleſiaſticus vero morum pene omnium diſciplinam, & ſanctæ religionis conuerſationem affatim copioſe deſcripſit. Dictus autem Eccleſiaſticus pro eo, quod in medio cætu populi, id eſt, coram Eccleſia fuerat habitus. Hic enim propter nimiam ſenſus ſimilitudinem & eloquij parilitatem Salomonis titulo prænotatur. Conſtat autem hunc librum ſub Ieſu filio Sirach editum fuiſſe. & inter reliquos ſanctarum ſcripturarum libros pari habitum veneratione.

Eſaias Propheta, qui interpretatur, *ſalus Domini*, hic, poſtquam de altari miſſus calculus labia eius purgauit, vt dignus efficeretur ſancti Spiritus Prophetia, ſpeculatur duo cherubin in ænigmate duorum teſtamentorum cum duodecim alis, id eſt, Apoſtolis, qui prædicatione ſua volueri celeritate diſcurrerunt, tegentes faciem & pedes ſedentis in throno Dei, id eſt. occultantes ea, ſiue quæ ante ſæculi fuerunt exordia, ſiue quæ poſt tranſactam huius mundi figuram futura ſunt. Hic tamen poſt viſionem Iudæ & Ieruſalem aduerſus cæteras gentes, quæ in circuitu eius ſunt, Prophetiæ conuertit ſermonem, & iuxta qualitatem locorum, & vitæ diuerſitatem, quæ eſſent eis mala ventura, denuntiat. Poſt captiuita-

*for. necẽ tem Ieruſalem, ruinam Babyloniæ comminatur, deinde * nec eſt Philiſtiim, vaſtationem Moab, exterminium Damaſci, Aegypti commotionem, & ſolitudinem maris deſerti, obſidionem quoq; Edom, fugam & interitum Arabiæ, excidium vallis Sion, ſubuerſionem etiam Tyri ſiue quadrupedum: ſed figuraliter in viſione Iudææ ſynagoga proiicitur, & Eccleſia Domino copulatur: in ruina Babyloniæ confuſio totius mundi, ſuperbiaq; arguitur, & finis monſtratur: in vaſtatione Moab error ſcientiæ ſæcularis in ſilentium luctumq; mutatur: in euerſione Aegypti totius mundi idololatriæ deſtruuntur, templiq; Domini ædificatio prædicatur: in contritione Philiſtiim luctus eorum monſtratur, qui abiiciunt iugum Chriſti, & eleuant ſe contra ſcientiam Dei. Porro per Damaſcum prædicatio gentium, & ruina oſtenditur populi Iudæorum: per omnes maris deſerti, huius ſæculi temptatio declaratur, & quæ illi ventura ſunt, oſtenduntur. Per Idumæam oritur ſol iuſtitiæ gentium, & tenebræ auferuntur populis Iudæorum. per Arabiam prædicatur aqua batiſmatis, præbenda his, qui fugerint gentium errores vel eorum blaſphemias. Per vallem Sion perditio prædicatur Ieruſalem & hæreticorum, qui de ſublimitate Eccleſiæ ceciderunt. Per Tyrum gentibus prædicatur, vt ſcilicet errore depoſito ad Chriſtum Dominum conuertantur: reliqua vero eius vel de Chriſto vel de Eccleſia gentium ſunt, ſiue de conſummatione mundi. Prophetauit annorum ferme ſeptuaginta ſub regibus quatuor Iudææ ordine atq; genere ſibimet ſuccedentibus, id eſt, Ozia, Mathan, Achach, ad vltimum Ezechia, ſub quo pars magna voluminis eius vſq; ad calcem texitur prophetiæ. Ieremias interpretatur, *propheta excelſus Domini*, ſimplex loquendo, & ad intelligendum facilis, qui in omnibus dictis & paſſionibus ſuis, Redemptoris noſtri imaginem prætulit. Hic poſtquam in Typo Chriſti regna deſtruxit diaboli, iuſtitiæq; vel fidei ædificauit imperium: iubetur prædicare per omnes gentes. Ægyptum videlicet. & Philiſtum, Moab, & Ammon, Edom & Damaſcum & Cedar, & ſuper regna Aſſur, nec non ſuper Elam & Babyloniam. Hic autem vidit virgam vigilantem diuinæ correptionis & poteſtatis, ollam quoq; ſuccenſam, id eſt Iudaicam plebem igne carnalium deſideriorum ardentem aſpicit, & duos coſinos ficorum in præfiguratione duorum populorum, deſcendit in domum figuli, & videt diminutionem vaſis prioris & noui inſtaurationem ad deſignandum defectum prioris populi, & ſucceſſionem futuri. Sumit etiam calicem ſupplicij, atq; vniuerſis gentibus porrigit. Accipit & lumbare ſub exemplo populi Iudæorum, quodq; putrefactum in deſperatione proiicit illud trans flumina gentium: oſtendit & calicem aureum Babylonis, per quem inebriatus eſt mundus, letiferum idolatriç vaſe, iubetur proiicere in Eufraten volumen lapidi alligatum ad demonſtrandum interitum Babylonis, vel figuraliter totius mundi: increpat etiam hic delinquentes, & ad conuerſionem prouocat: ad vltimum plangit ruinam Ieruſalem, templique excidium, & diſperſionem gentis. Exorſus autem duodecimo anno Ioſiæ regis Iudææ. prophetiaque eius per quatuor reges extenſa eſt ſub Ioſia & Eliachim, & Ioachim, & Sedechia. quo euerſa eſt Ieruſalem. Septuaginta duobus annis & quatuor menſibus prophetauit, excepto illo tempore, quo poſt euerſam Ieruſalem in Aegypto cum populo fuit.

Ezechiel. qui interpretatur, *fortitudo Dei*, hic figurans tropice Chriſtum, ſtat iuxta fluuium Thobar ſcilicet. & præclara continens myſteria, cernit ſimilitudinem gloriæ Dei, & quatuor animalia in ſimilitudine quatuor Euangeliorum, & rotas ſe inuicem cõtinentes in typo duorum teſtamentorum: videt aurigam, id eſt, Chriſtum deorſum igne iudicij, ſurſum electri, id eſt, diuinitatis fulgore rutilantem. Comedit quoque librum diuinæ legis, in quo ſcriptum eſt lamentum pœnitentium, & carmen iuſtorum, & væ eorum, qui poſt peccatum pœnitentiam non egerunt. Dehinc accepit laterem, in quo obeſſe Ieruſalem pictura deſcribitur: vel quod ſub typo Chriſti eiuſdem Ieruſalem, id eſt, totius Eccleſiæ, quæ eſt * à latere Chriſti formata, myſteria deſcribuntur. *è Capit etiam & hic propheta ſomnum ſiniſtri lateris in typum mortis peccatorum, qui ad leuam poſiti æterna ſupplicia ſuſtinebunt. Ac demum à ſiniſtro in dextro dormire iubetur propter ſpem eorum, qui pro emendatione morum reſurrectionis gloriam obtinebunt. Aſpicit in terra & duas virgas ſibimet copulantes in ſimilitudinem circumciſionis & gentium. ſiue aquilam ſub Nabuchodonoſor volantem, Chriſti figuram, magnis alis & volucri celeritate totius mundi imperium occupantem. Plangit præterea ſub ſpecie principis Tyri beatitudinem diaboli, quam amiſit, & ruinam eius magnam cum lamentatione deplorat. Ad vltimum harundinem vel funiculum geſtans metitur ſub ſpecie ſanctorum myſtice Ieruſalem. Inter hæc myſtica ſubiacent quædam moralia. Falſis comminatur prophetis, atque ſpeculatoribus præcipit, ne reticeant malitiam: quatuor etiam vltionum pœnas peccatoribus prædicat, animaſque redire ad corpora ſua prophetat: oſtendit quoq; vnumquemq; pro ſe rationem Domino redditurum, nec progeniei ſanctæ vltra nocere labem paterni delicti: obiurgat intra hæc ſub Oola & Ooliba omnem turpitudinem Samariæ & Ieruſalem, natiuitatemq; contumelioſam obiicit: ſæpe etiam ad pœnitentiam captiuos prouoçat, & poſt præuaricationem admonet populum redire conuerſum. Hic autem trigeſimo quinto ætatis ſuæ anno, & captiuitatis quinto in Chaldæa exulans prophetauit, ibique vaticinium ſuum conſummauit.

Daniel interpretatur, *iudicium Dei*, quiq; etiam Chriſto cunctis manifeſtior eſt prophetis: quia non ſolum prædicauit, vt cæteri: ſed etiam & tempus incarnationis & paſſionis per ordinem regum, & numerum diffiniuit annorum, ita vt non potius videatur futura prædicare, ſed quaſi tranſacta narrare. Hic autem quatuor regnorum cernit frequentius viſiones, eorumq; differentiam ſub diuerſis imaginibus promittit. De Antichriſto quoq; oſtendit, quod ipſe ſit cornu puſillum, id eſt, paruo tempore regnaturus de conſummatione Iſrael vel mundi plura conſcripſit, ſiue de die iudicij, regno ſanctorum. In fine autem voluminis prophetiæ ſuæ, Suſannæ hiſtoriam & Belis Draconiſque fabulam ponit. Hic autem liber apud Hebræos ebraicis quidem litteris, ſed Chaldaica lindua ſcriptus eſt. Prophetauit autem in Babylone, quando & Ezechiel.

Oſee propheta, qui interpretatur, *ſaluans*, in duodecim primus eſt, profundior reliquis in ſententiis, & operoſior intellectu. Iſte ad eas tribus, quæ & Samaria, & domus Ioſeph, & Iſrahel vocabantur, loquitur: ſed per Effren hæreticos arguit, qui recedentes qualicunq; ex cauſa ab Eccleſiæ vnitate, participes facti ſunt idolorum: per Samariam autem eorundem hæreticorum demonſtrat errorem, qui præceptorum Dei cuſtodes eſſe ſe mentiuntur, & ſub prætextu veritatis mendacium colunt. Hic hiſtorialiter Iudæos in Chriſtum tempore vltimo credituros pronuntiauit: tertium quoq; reſurrectionis dominicæ diem prædixit. Prophetauit autem in diebus Oziæ regis Iudææ, quando & Eſaias.

Iohel interpretatur, *incipiens*: iſte ad Iudam tantum & Ieruſalem vaticinium proferens in principio ſui voluminis poſt voluptuoſa conuiuia ad luctum prouocat Ieruſalem, excidium quoq; pronuntiat, prædicat quoq; vocationem gentium, & ſuper congregatos credentes ſuper venturum Spiritum ſanctum. Prophetat ſub Ioathan rege Iuda, quando & Micheas.

Amos, qui interpretatur, *onus*, vaticinauit in Samaria & Ieruſalem, tria & quatuor ſcelera gentium ſub totius mundi figura deſcribens, Primum itaque ſcelus, quia omnes in Adam peccauerunt. Secundum, quia in ſancta naturæ legem immemores rationis non intellexerunt. Tertium quoque eorum, qui datæ legi non obedierunt. Quartum inexpiabile eorum, qui in Chriſtum non crediderunt. Pro quibus ſceleribus intonat Dominus, ſe ignẽ, id eſt, ſententiam æterni iudicij illaturum. Hic autem aduentũ Chriſti ſub dominica veritate prædicat, dicẽs: *Ego firmans tonitruũ, & creans ſpiritũ, & annuncians hominib. Chriſtũ ſuum.* Amos 4.

ſuum. Reliqua autem, quæ de Amaſia & Ihetoboam ſiue Iſrael retulit, tropice ad hæreticos referenda ſunt. Prophetauit autem ſub rege Ozia eo tempore, quo & Oſee & Eſaias.

Abdias, qui interpretatur, *ſeruus Domini*, inter omnes Prophetas breuior eſt numero verborum: ſed gratia myſteriorum æqualis. Iſte contra Idumæam loquens, increpans myſtice ſuperbiam Edom prioris, videlicet audaciam, quod Iacob frattem ſuum, id eſt, Chriſtum occiderit in monte Sion, id eſt, Ieruſalem futuram ſalutem, & ſanctum, qui eſt Dominus, annuntiat, atq; in monte, per

** figuratur.*

quem *figuraliter Ecclesia gentiũ, futurum intonat Domino regnum. Prophetauit ſub Ioſia rege Iudææ, quando & Micheas.

**in ventre.*

Ionas, qui interpretatur, *columba*, tam ſermone quam naufragio ſuo paſſionem Chriſti, mortemq; & reſurrectionem figurat: ſiue quod de naue ad mare, tanquam de cruce ad terram, proiectus eſt: ſiue quod * inuenire cæti exceptus eſt, tanquam in ſepultura terræ, tribus dieb. & tribus noctibus reconditus eſt: & quod per figuram Niniuem pœnitentiam mundi prædixit, in ſequentibus typum gerit Iudæorum qui ſalutem gentium non tantum aduenire noluerunt: ſed cum venit, inuiſi ſunt. Niniue quoq; gentium ſignificat ſpeciem, Ionas vero in hoc loco Iudæorum. Nam qemadmodum Niniuitarum ſalus ad æmulationem prouocauit Ionam: ita redemptio gẽtium ſcandalum extitit Iudæorum. Merito & contra Orientem Ciuitatis ſediſſe legitur ederæ ſub vmbra: ita eadẽ plebs ſeparans ſe à ſalute Eccleſiæ, dolore tabida, contra Chriſtum, id eſt, Orientem eccleſię linguam ſuam mouere nititur, ſedens ſub vmbra legis, quæ vmbra ferme arefacta

2.Cor.5.

eſt quia, adueniente Chriſto, *vetera tranſierunt, & ecce facta ſunt omnia noua*. Prophetauit aũt ſub Ozia rege Iuda, quãdo & Oſee & Amos & Eſaias prophetauerunt.

Micheas, id eſt, *quis hic?* vel *quis iſte?* vel *humilitas*. Micheas Propheta comminatur Samariæ iram Domini ob cauſam ſimulacrorum, interitumq; populi Iſrael venturum denunciat, locum etiam, in quo Chriſtus naſceretur, demonſtrat. Prophetauit ſub Ozia, quando & Soffonias.

Naum, qui interpretatur, *conſolator*, ſimulachra gentiũ exterminanda denuntiat, nec non & vrbem ſanguinum Ieruſalem: poſt cuius interitum pedes annuntiantis pacem, id eſt, aduentum Saluatoris proclamat.

Abacuc, *amplexans*, ſiue *luctator fortis*, in principio voluminis ſui deſcribit diabolum cum membris ac moribus ſuis: in fine vero pronuntiat aduentum paſſionemq; Saluatoris.

Soffonias. *ſpeculator myſteriorum Dei*, cernit captiuitatem Ieruſalem vrbis à Romanis futuram per vocem clamoris à porta piſcium, & per collium contritionem, id eſt mõtis Sion, qui eſt collis Ieruſalem, nec non aliarum gentium euerſionem prædicat, terroremque diuini iudicij intonat. Loquitur etiam contra Moab & Ammon. ſed per

**finitimos.*

ipſos tanquam * finitum populi Dei, proximi Catholicis Sacramentis hæretici arguuntur. Hic tertium diem reſurrectionis Chriſti prophetat, atq; in aduentu Chriſti ſub vno iugo Domini totum mundum ſeruiturum adnunciat. Prophetauit ſub Ioſia, vt Ieremias.

Aggæus, qui interpretatur, *ſolennis*, hic in vaticinij ſui textu templum Domini inſtaurandum præcepit, contritionem prędicat gentium, vel commotionem totius mũdi prædicit, ac ſub figura Zorobabel Chriſti aduentum vaticinatur: ſeptuageſimo autem anno captiuitatis populi prophetauit, duobus tantum menſibus Zachariam vaticinio ſuo præcedens.

Zacharias, qui nominatur, *memoria Domini*, poſtquam iram Domini in patribus prophetauit: vidit & virum ſedentem ſuper equum rufum in figura corporis Chriſti roſeum ſanguinem paſſionis ſiue merita populi gentium ſignificantem. Aſpicit & quatuor cornua ſiue fabros in figura gentium, quæ Iudam & Iſrael diſpergentes graui pondere depreſſerunt. Intuetur ſimiliter & Ieſum ſordibus carnis & mortalitate veſtitum per figuram ſacerdotis: quibus ablatis, indutum immortalitate & gloria cernit, & lapidem, qui eſt Chriſtus, ſeptem oculos habentẽ, id eſt, ſeptiformis ſpiritus plenitudinem. Inter hęc intuetur & turrim & titionem extinctum, id eſt, diabolũ, candelabrum videlicet in figuram Chriſti cum lucernis ſeptem, quæ ſunt ſeptem dona Spiritus: nec non & duas oliuas ad dexterã & ad ſiniſtram candelabri poſitas, duorũ teſtamentorum typũ figurantes. Aſſumit quoq; idẽ duas virgas funiculi & decoris in typo Iudæorum & gentium. Aſpicit deinde duas mulieres, id eſt, Iudæorũ & gentium plebes in alias leuantes amphoram, id eſt, diabolicam doctrinam. Maſſam quoq; plumbi, quod eſt pondus peccati grauiſſimum, ſiue volumen volans, in quo peccata hominum & ſupplicia adſcribuntur. Videt & quadrigas quatuor vno prædicationis Euangelicæ iugo currentes. Poſt hæc aſpicit equos miſſos ad prædicationem mundi. Primum rufum martyrij paſſione. Secundum nigrum ſqualore pœnitentiæ. Tertium album candore baptiſmi. Quartum varium varietate virtutum. Cernit quoq; & tubas ſanctorum, geſtantes figuram, per quos Dominus mundo canit ſua præcepta: atq; Angelum, in quo duo ex aduerſo populi iunguntur. ſiue paxillum figuraliter Chriſtum infixum cordibus populorũ deſcribit, & paſtorum antichriſti opus & intentionem in ſiniſtris habentem: equum quoq; in figuram plebis hæreticorum, & aſcenſorem eius diabolum: prædicat etiam fontem in domo veri Dauid patentem in lauacro regenerationis. Alia, quæcunq; ſcripſit, aut de aduentu Domini narrant, aut de paſſione eius, & de ſeculi fine, & de iudicio ſuo. Prophetauit autem annis duobus Darij regis Medorum hiſdem temporibus, quibus Aggæus anno ſeptuageſimo diſſolutionis templi, & captiuitatis populi.

Malachias, qui interpretatur, *Angelus Domini*, in principio voluminis ſui demonſtrat odium Iudæorum in Eſau & dilectionem iunioris populi in Iacob. In ſequentibus autem veteres Iudææ victimas reprobat, & ſacrificium transferri ad Gentes in fine vero aduentum Domini annunciat. Diem quoq; iudicij, iuſtorumq; præmia, & impiorum pœnas, Ioannem etiam prædicat ante aduentum primum Domini miſſum, & Heliam ante ſecundum aduentum annũciat eſſe mittendum. Inter hæc nonnulla moralia & diſciplinis congruentia explicat, in quib. corripit populum ſiue ſacerdotes deſpicientes nomen Dei, atque eius Sacramenta pollutis oblationibus & ſacrificiis violantes primo, nec etiam Epiſcopos doctos & ſine macula eſſe debere, &c. perſonarum ſine acceptione populos veritatem inſtruere: diſcordes quoq; arguit, decimas, & primicias reddendas populis eccleſiæ præcipit: obiurgat & eos, qui coniuges ſuas deſpiciunt, & aliarum amore nituntur: ſimiliter & illos, qui miſeriam ſuam dolentes felicitatem laudent eorum, qui huius mundi proſperis perfruuntur. Prophetauit autem nouiſſimus in Babylone, quando Aggæus & Zacharias.

Eſdras ſcribit, populum Dei, expleto captiuitatis tempore, imperante Cyro rege Perſarum, in Ieruſalem fuiſſe reuerſum, ac ſub Zorobabel & Ieſu & Ioſedech, Filio ſacerdotis, ſiue Neemia muros Ieruſalem, templum & altare nouatum, ius quoq; ſacerdotum reſtitutum, & ſanctæ religionis cultum, multiſq; operibus gentium principumque Perſarum muneribus adornaturum.

Machabæorum libri licet non habeantur in canone Hebræorum: tamen ab Eccleſia inter diuinorũ voluminum hiſtorias annumerantur. Prænotant autem prælia inter Hebræorum duces, genteſq; Perſarum, pugnamq; ſabbatorum, & nobiles Machabæorum triumphos, fœdus quoq; amicitiarum cum populo Romanorum atq; legationum.

Item præfationis noui teſtamenti euangeliorũ prædicatio quamuis quadrifaria ſit, vna eſt tamen: quia ex vno eodemq; ore Trinitatis proceſſit. Hęc ſunt enim quatuor flumina de vno fonte paradiſi manantia, quæq; dupliciter vno ore decurrũt ac per totum mundum cœleſtis miniſtrantes fluenta gratiæ ac fidei verbis infundunt. Hæc eſt illa in Zacharia quadriga Domini, in qua per omnem euectus mundum leni iugo colla ſibi cunctarũ gentium ſubigit. Hi ſunt etiam, quos ſub quatuor animalium ſpecie viſio Prophetalis ſcribit, id eſt, hominis, leonis, vituli,

Digitized by Google

&aquilæ. Nanq; primus, vt homo, ordinem humanæ natiuitatis deſignat. Secundus ad inſtar rugientis leonis ſtatim in principio ſui ſermonis diuinæ poteſtatis fortitudinem intimat. Tertius victimam ſacerdotis præmittens, quaſi vituli mortem inſinuat. Quartus more aquilæ aſſectans cœlum & terram auidus tranſuolat, atq; natiuitatem Verbi occulta * myſteria intelligentia penetrat. Sed ex his tria illa animalia, quæ in terra gradiũtur. actualem vitam ſequentes, ea tantũmodo proſecuti ſunt, quæ homo Chriſtus in terris temporaliter geſſit. Quartum animal contemplationis acie cœleſtia inſpicit, & paulatim operum plurima diuinitatis Sacramenta digeſſit. Ex his primus & vltimus ea prædicauerunt, quæ ex ore Chriſti audierunt: vel quæ ab illo facta vel geſta viderunt. reliqui medij duo ea tantummodo, quæ ab Apoſtolis cognouerunt. Quorum quidem Matthæus Euangelium in Iudæa ſcripſit: deinde Marcus in Italia, tertius Lucas in Achaia: vltimus Ioan. in Aſia: ex quibus ſolus tantum Matthæus prædicationis hiſtoriam Hebraico perſtrinxit ſtylo, reliqui vero Græci ſermonis eloquio ediderunt.

** myſterij*

Epiſtolas Paulus quatuordecim prædicationis ſuæ perſtitnxit ſtylo, ex quibus aliquas propter typũ ſeptiformis eccleſiæ ſeptem ſcripſit eccleſiis, conſeruans potius, quã excedẽs numerum Sacramenti, propter ſeptiformem Spiritus ſancti efficaciam. Scripſit autem ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes, ad Coloſſenſes, ad Hebræos: reliquas vero poſtmodum ſingularibus edidit perſonis, vt rurſus illum ſeptenarium numerum ad Sacramentum vnitatis conuerteret. Argumenta autem earundem Epiſtolarum hæc ſunt. Inprimis Romanæ plebis fidem collaudat: Corinthios gemina doctrina caſtigat: apud Galatas per gratiam fidei excludit opera legis: Epheſios magnificat in fide, quam acceperunt: laudat Coloſſenſes: pro eo * in fide ſteterunt Philippenſes, Euangelium cuſtodiſſe gratulatur: Theſſalonicenſes in prima epiſtola fide creuiſſe & operibus, in ſecunda perſecutiones tolleraſſe fortiter gloriatur. Inſtruit per Timotheum & Titum Eccleſias: Philemonem de emendato ſeruo Oneſimo rogat. Ad vltimum Hebræos, qui in Chriſto crediderunt, & poſtmodum perſecutionibus Iudaicis territi à fide receſſerant, confortat, atque ad gratiam Euangelij reuocat.

** quod*

Petrus ſcripſit duas epiſtolas, quæ Catholicæ nuncupantur. Scripſit autem eas his, qui ex circumciſione credentes in diſperſione gentium erant: quæ quidem quibuſdam videntur eſſe planiores, dum tam profundis plenæ ſint ſenſibus, vt per eas, qui poſſint perſcrutari diuinæ ſcientiæ ſenſum quaſi per breue quoddam receptaculum, magna ſibi myſteria reuelari contueantur.

Iacobus frater Domini ſcripſit vnam Epiſtolam ad ædificationem Eccleſiæ pertinentem: cuius ſententia immenſam ſcientiæ claritatem legentibus videtur infundere.

Ioannes Apoſtolus ſcripſit epiſtolas tres: quarum prima officium charitatis commendans, tota in amore Dei & fraterna dilectione verſatur. Secunda quoque, quæ Electæ ſcribitur, dilectionis hortatur ſtudium, denotat etiam ſeductores, & ab hæreticis admonet declinandum. Tertiam autem Gaio ſcripſit, in qua collaudat eum in ſtudio veritatis & opere miſericordiæ: deinde denotat proteruiam cuiuſdam Diotrepis, & Demetrio teſtimonium perhibet veritatis.

Iudæ Epiſtola increpat blaſphemantes in Chriſto & quoſdam impudicos ſub exemplo impiorum, qui * ſuperbiam & luxuriam ſempiternis ardoribus traditi ſunt, pro quibus admonet Eccleſiam, vt eos arguat, & ad pœnitentiam cohortetur.

** ob*

Actuum Apoſtolorum hiſtoria naſcentis Eccleſiæ fidem opuſque deſcribit, cuius quidem ſcriptor Lucas Euangeliſta eſt: continet autem ea, quæ in Iudæa vel in Gentibus per gratiam Spiritus ſancti tam à Petro quam ab aliis Apoſtolis geſta ſunt.

Apocalypſis Ioannis poſtquam ſcribere ſeptem iubet Eccleſiis, aſpicit Filium hominis ſedentem in throno, & 24. ſeniores, & quatuor animalia procidentia ante thronum: in dextera quoque ſedentis librum ſeptem ſigillis ſignatum, in quo bellum & egeſtas, mors, clamor interfectorum, finis quoque mundi notatur. Scribit deinde duodena milia ſeruorum Dei, qui ſignantur in frontibus: ibi ſeptem Angeli tubis canunt, ſequente grandine & igne cum ſanguine in terram: tertia quoque pars terræ ibi igne comburitur: tertia pars maris ſanguis efficitur: aſtraque ipſa rutilantia tertiam fulgoris partem amittunt: ibi de putei fumo locuſtæ producuntur dæmoniorum, accipientes poteſtatem lædendi eos, qui non ſunt agni cruore ſignati. Præterea comedit Euangeliſta librum teſtamenti, oris prædicatione ſuauiſſimum, & operis difficultate amarum: metitur cœleſte templum: deſcribitque verba 24. ſeniorum, & archam teſtamenti, ac mulierem amictam ſole, pugnamque Michaelis cum dracone, ruinam draconis. Conſpicit præterea figuram antichriſti, habentem capita regni ſeptem, & cornua poteſtatis, & numerum hominis. Narrat inter hæc Canticum teſtamenti nouum, ſpeculaturque Angelos geſtantes ſtateras, cernitq; ſimiliter interitum beſtiæ, & beatitudinem eorum qui veſtimenta ſui corporis, hoc eſt, abſque carnis voluptate ſeruauerunt: exequitur deinde & interitum meretricis Babyloniæ, & nuptias agni, & aduentum iudicij, & interitum Antichriſti, & æternam punitionem diaboli, & vltimam memorat reſurrectionem mortuorum, cælique nouitatem & terræ, deſcriptionemque Ieruſalem: flumen etiam Baptiſmi mundum, & lignum vitæ Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.

CAPIT. IV.

De Bibliotheca.

Bibliotheca à Græco nomen accepit: eo quod ibi recondantur libri. Nam biblion librorum, theca repoſitio interpretatur. Bibliothecam veteris teſtamenti Eſdras ſcriba poſt incenſam legem à Chaldæis, dum Iudæi regreſſi fuiſſent in Ieruſalem, diuino afflatus Spiritu reparauit, cunctaque legis ac prophetarum volumina, quæ fuerant à Gentibus corrupta, correxit, totumq; vetus teſtamentum in viginti duos libros conſtituit: vt tot libri eſſent in lege, quot habebantur & litteræ. Apud Græcos aũt bibliothecam primus inſtituiſſe Piſiſtratus creditur tyrannus, quam deinceps ab Athenienſibus auctam Xerxes incenſis Athenis euexit in Perſas, longoq; poſt tempore Seleucus Nicanor rurſus in Græciam retulit. Hinc ſtudium regibus vrbibuſq; cæteris natum eſt comparandi volumina diuerſarum gentium, & per interpretes in Græcam linguam vertendi. Dehinc Magnus Alexander, vel ſucceſſores eorum inſtruendis omnium librorum bibliothecis animum intenderunt, maxime Ptolomæus, cognomento Philadelfus, omnis literaturæ ſagaciſſimus, cum ſtudio bibliothecarum Piſiſtratum æmularetur; non ſolum Gentium ſcripturas, ſed etiam & diuinas literas in bibliothecam ſuam contulit. Nam ſeptuaginta milia librorum huius temporibus Alexandriæ inuenta ſunt. Hic etiam & ab Eleazaro pontifice petens, ſcripturas veteris teſtamenti in Græcam vocem ex Hebræa lingua per 70. interpretes transferre curauit, quas in Alexandrina bibliotheca habuit. Siquidem ſinguli in ſingulis cellulis (vt quidam aſſerunt) ſeparati ita omnia per Spiritum ſanctum interpretati ſunt, vt nihil in alicuius eorum codice inuentum eſſet, quod * in cæteris vel in verborum ordine diſcreparet. Fuerunt & alij interpretes, qui ex Hebræa lingua in Græcam ſacra eloquia tranſtulerunt, ſicut Aquila, Symmachus & Theodotion: ſicut etiam eſt vulgaris illa interpretatio cuius auctor nõ apparet, & ob hoc ſine nomine interpretis quinta editio nuncupatur. Præterea ſextam & ſeptimam editionem Origenes miro labore reperit, & cum cæteris editionibus comparauit. Presbyterque Ieronymus trium linguarum pariter ex Hebræo in Latinum eloquium eaſdem ſcripturas conuertit, eloquenterque transfudit. Cuius interpretatio merito cæteris antefertur: nam eſt & verborum tenacior, & perſpicuitate ſententiæ clarior.

** à*

CAPIT.

Digitized by Google

CAPIT. V.

De opuſculorum diuerſitate.

OPuſculorum conſtat eſſe tria genera. Primum genus *Excerpta* ſunt, quæ Græce *ſcholia* nuncupantur, in quibus ea, quæ viderunt obſcura vel difficilia, ſummatim ac breuiter perſtringuntur. Secundum genus *Homiliæ* ſunt, quas latini *verbum* appellant, quæ proferuntur in populis. Tertium *Tomi*, quos nos *libros* vel *volumina* nuncupamus. Homiliæ autem ad vulgum loquuntur: Tomi vero, id eſt, libri maioris ſunt diſputationis. *Dialogus* eſt collatio duorum vel plurimorum, quem latini *ſermones* dicunt. Nam quos græci *dialogos* vocant, nos *ſermones* vocamus. Sermo autem dictus, quia inter vtrunque ſeritur. Vnde in Virgilio *Multa inter ſe ſerebant.* Tractatus eſt vnius rei multiplex expoſitio, eo quod tractat ſenſum in multa ſentiendi contrectando ſecum. Differt autem ſermo, tractatus & verbum. *Sermo* enim altera eget perſona. *Tractatus* ſpecialiter ad ſeipſum eſt. *Verbum* autem ad omnes. Vnde & dicitur *Verbum fecit ad populum.* Commentaria dicta quaſi commenta. Sunt enim interpretationes, vt commenta iuris, commenta euangelij. Apologeticus eſt excuſatio, in quo ſolent quidam accuſantibus reſpondere in defenſione enim aut negatione ſola poſitum eſt, & eſt nomen græcum. Panegyricum eſt licentioſum & laſciuioſum genus dicendi in laudibus regum: in cuius compoſitione homines multis mendaciis adulantur. Quod malum à græcis exortum eſt; quorum leuitas inſtructa dicendi facultate & copia incredibili multas mendaciorum nebulas ſuſcitauit.

Faſtorum libri ſunt, in quibus reges ac conſules ſcribuntur, à faſcibus dicti, id eſt, à poteſtatibus. Vnde & Ouidij libri *Faſtorum* dicuntur, quia de regibus & conſulibus editi ſunt.

Procemium eſt initium dicendi. Sunt enim procemia principia librorum, quæ ante cauſæ narrationem ad inſtruendas audientium aures coaptantur. Cuius nomen pleriq; latinitatis periti ſine translatione poſuerunt. Hoc autem vocabulum apud nos interpretatum præfatio nuncupatur, quaſi prælocutio.

Præcepta ſunt, quæ, aut quid faciendum, aut quid non faciendum ſit, docent: quid faciendum, vt: *Dilige Dominum Deum tuum:* &: *Honora patrem tuum & matrem tuam:* quid non faciendum, vt: *Non mœchaberis; Non furtum facies.* Similiter & gentilium præcepta vel iubent vel vetant: iubent faciendum, vt: *nudus aras, ſere nudus:* vetant, vt, *Ne ve inter vites corilum ſere. neve flagella Summa pete.* Primus autem apud Hebræos præcepta Moyſes ſcripſit: apud latinos Marcius vates primus præcepta compoſuit, ex quibus eſt illud: *Poſtremus dicas, primus * taceas.* Parabola & problemata nominibus ſuis indicant, altius ſe perſcrutari oportere. Parabola quippe alicuius rei ſimilitudinem * per ſe gerit. Quod licet ſit vocabulum Græcum, iam tamen pro latino vſurpatur: & notum eſt, quod in parabolis, quæ dicuntur rerum ſimilitudines, rebus, de quibus agitur, comparantur. Problemata autem, quæ latine appellantur propoſitiones, quæſtiones ſunt, habentes aliquid, quod diſputatione ſoluendum ſit. Quæſtio autem eſt, cum quæritur, an quid ſit, aut quale ſit. Argumentum autem dictum, quaſi argutum, vel quod ſit argute inuentum ad comprobandas res. Epiſtolam proprie Græci vocant, quæ interpretatur latine, miſſa. Styla enim ſeu ſtyli, miſſa vel miſſiante membranarum vſum in dedolatis ligneis codicellis epiſtolarum alloquia ſcribebantur: vnde portitores earum tabellarios vocauerunt. Codex multorum librorum eſt liber vnius voluminis, & dictus codex per translationem à codicibus arborum ſeu vitiũ, quaſi caudex, quod ex ſe multitudinem librorum, quaſi Romanorum, contineat. Volumen liber eſt à voluendo dictus, ſicut apud Hebræos volumina legis, volumina Prophetarum. Liber eſt interior tunica corticis, quæ ligno cohæret, de quo Virgilius ſic: *alta liber hæret in vlmo.* Vnde & liber dicitur, in quo ſcribimus: quia ante vſum chartæ vel membranarum de libris arborum volumina fiebant & compaginabantur. Vnde & ſcriptores à libris arborum librarios vocauerunt. Librarios ante à biblio palas dictos. Librum enim Græci biblum vocãt. librarij autem, id eſt, antiquarij vocantur: ſed librarij ſunt, qui & noua ſcribunt & vetera: antiquarij, qui tantummodo vetera: vnde & nomen ſumpſerunt. A ſcribendo autem ſcriba nomen accepit, officium exprimens vocabuli qualitate. Inſtrumenta ſcribæ calamus & penna: ex his n. verba paginis infigũtur: ſed calamus arboris eſt: penna auis, cuius cacumen in duo diuiditur, in toto corpore vnitate ſeruata. credo, propter myſterium, vt in duob apicibus vetus & nouum teſtamentum ſignaretur: quib. exprimitur verbi Sacramẽtum ſanguine paſſionis effuſum. Dictus autem calamus, quod liquorem ponat. Vnde & apud nautas *calare*, ponere dicitur. Penna autem à pendendo vocata, i. e. volando. eſt enim (vt diximus) auium. Folia autem librorum appellata, ſiue ex ſimilitudine foliorum arborum, ſeu quia ex follibus fiunt, i. e. ex pellibus, qui de occiſis pecudibus detrahi ſolent: cuius partes paginæ dicuntur, eo quod ſibi inuicem compaginantur. Verſus autem inde vulgo vocati, quia ſic ſcribebant antiqui, ſicut aratur terra. A ſiniſtra enim ad dexteram primum deducebant ſtylum, deinde conuertebantur ab inferiori, & rurſus ad dexteram verſus, quos hodieq; ruſtici vocant verſus. Scheda eſt, quod adhuc emẽdatur, & needum in libris redactum eſt: & eſt nomen Græcum ſicut & Tomus.

Deut. 6.
Exod. 20.
Ibid.
* agas.
* pra.

CAPIT. VI.

De Canonibus Euangeliorum.

CAnones Euangeliorum Ammonius primus excogitauit Alexandriæ, quos poſtea Euſebius Cæſarienſis ſecutus plenius compoſuit. Qui ideo facti ſunt, vt per eos inuenire & ſcire poſſimus, qui reliquorum Euangeliſtarum ſimilia aut propria dixerint. Sunt autem numero decem, quorum primus continet numeros, in quibus quatuor eadem dixerunt: Matthæus, Marcus, Lucas, Iohannes. Secundus, in quibus tres: Matth. Marc. Lucas. Tertius, in quibus tres: Matthæus, Lucas, Ioannes. Quartus, in quibus tres. Matth. Marc. Ioannes. Quintus, in quibus duo: Matthæus, Lucas. Sextus in quibus duo: Matthæus, Marcus. Septimus, in quib. duo: Matthæus Ioannes. Octauus, in quibus duo: Lucas, Marcus. Nonus, in quibus duo: Lucas, Ioannes. Decimus, in quib. ſinguli eorum quædã propria dixerunt. Quorum expoſitio hæc eſt. Per ſingulos enim Euangeliſtas numerus quidã capitulis affixus adiacet: quibus numeris ſubiecta eſt area quædam minio notata, quæ indicat, in quoto canone poſitus ſit numerus, cui ſubiecta eſt area. Verbi gratia: ſi eſt area prima, in primo canone: ſi ſecunda, in ſecundo: ſi tertia, in tertio. & ſic per ordinem vſq; ad decimum peruenies. Si igitur aperto quolibet Euangelio placuerit ſcire, qui reliquorum Euangeliſtarum ſimilia dixerint: aſſumes adiacentem numerum capituli, & quæres ipſum numerum in ſuo canone, quem indicat, ibiq; inuenies, qui & quid dixerunt: & ita demum in corpore inquiſita loca, quæ ex ipſis numeris dicantur, per ſingula Euangelia de eiſdem dixiſſe inuenies.

CAPIT. VII.

De Canonibus conciliorum.

CAnon autem Græce, latine *regula* nuncupatur. Regula autẽ dicta, quod recte ducit, nec aliquãdo alior ſum trahit. Alij dixerunt, regulam dictã, vel quod regat, vel ꝙ normam recte viuendi præbeat, vel quod diſtortũ, prauumq; quid corrigat. Canones aũt generalium conciliorum à temporib. Conſtãtini cœperunt. In præcedentibus namq; annis, perſecutione feruente, docendarũ plebium minime dabatur facultas. Inde Chriſtianitas in diuerſas hæreſes ſciſſa eſt: quia nõ erat licentia epiſcopis in vnum cõuenire, niſi tẽpore prędicti Imperatoris ſupra dicti. Ipſe enim dedit facultatem Chriſtianis libere congregari. Sub hoc ẽt ſancti patres in cõilio Niceno de omni orbe terrarum conuenientes, iuxta fidem Euangelicã & Apoſtolicã ſecundo poſt apoſtolos tradiderunt. Inter cætera aũt concilia quatuor eſſe venerabiles ſynodos, quæ totã principaliter fidem complectuntur, quaſi quatuor euãgelia vel totidem Paradiſi flumina. Harum prima Nicena ſynodus

trecen-

Digitized by Google

trecentorum, decem & octo Epiſcoporum Conſtantino Auguſto imperante, peracta eſt: in qua Arrianæ perfidiæ condemnata blaſphemia de inæqualitate ſanctæ Trinitatis, id eſt, † Arrius aſſerebat cõſubſtantialem Deo Patri Deum Filium, eadem ſancta ſynodus per ſymbolum definiuit. Secunda ſynodus centum quinquaginta patrum ſub Theodoſio ſeniore Conſtantinopolim congregata eſt, quæ Macedonium Epiſcopum, negantem Deum eſſe Spiritum ſanctum, hęreticum condemnans, conſubſtantialem Patri & Filio Spiritum ſanctum demonſtrauit: dãs ſymboli formam, quam tota græcorum & latinorum cõfeſſio in Eccleſiis prædicat. Tertia ſynodus Epheſina prima ducentorum Epiſcoporum ſub iuniore Theodoſio Auguſto edita, quæ Neſtorium duas perſonas in Chriſto aſſerentem, iuſto anathemate condemnauit, oſtendens manere in duabus naturis vnam Domini Ieſu Chriſti perſonam. Quarta ſynodus Calcedonenſis de.xxx. ſacerdotum ſub Marciano principe habita eſt, in qua Eutychen Conſtantinopolitanum abbatem, Verbi Dei & carnis vnam naturam pronunciantem, & eius defenſorem Dioſcorum, quondam Alexandrinum Epiſcopum, & ipſum rurſus Neſtorium cum reliquis hæreticis vna patrum ſententia prædamnauit: prædicans eadem ſynodus, Chriſtũ Deum ſic natum de Virgine, vt in eo ſubſtantiam diuinæ & humanæ confiteamur naturæ. Hæ ſunt quatuor ſynodi principales fidei doctrinam pleniſſime prædicantes. Sed & ſi qua ſunt alia concilia, quæ ſancti patres Spiritui Dei pleni ſanxerunt, poſt iſtorum quatuor auctoritatem, omnium manent ſtabilita vigore: quorum geſta in hoc opere condita continentur. Synodum nouimus ex græco interpretari *comitatum* vel *cœtum*. Concilij vero nomen tractum ex more Romano. Tempore enim quo cauſæ agebantur, conueniebant omnes in vnum, communique intẽtione tractabant. Vnde & concilium à communi intentione dictum, quaſi *communicilium*. Nam cilia oculorum ſunt. Vnde & conſidium conſilium dicitur, d. m. l. literam tranſeunte. Cœtus vero conuentus eſt vel congregatio à coeundo, id eſt, conueniendo in vnum. Vnde & conuentus eſt nuncupatus, ſicut conuentus cœtus vel concilium à ſocietate multorum in vnum.

† Locus corruptiſſimus ſic videtur reſtituendus: *Arrius aſſerebat, conſubſtantialem Deo Patri non eſſe Deum Filium: cuius contrarium ſancta ſynodus per ſymbolum definiuit.*

Capvt VIII.

De cyclo paſchali.

PAſchalem cyclum Hippolytus Epiſcopus temporibus Alexandri Imperatoris primus conſcripſit: poſt quem probatiſſimi auctores Euſebius Cæſarienſis, Theophilus Alexandrinus, Proſper quoq; natione Aquitanus atque Victorinus, amplificatis eiuſdem feſtiuitatis rationibus, multiplices circulos ediderunt. Cuius quidem rationem beatiſſimus Cyrillus Alexandrinæ vrbis Epiſcopus in nonaginta quinq; annos per quinquies decem noníes calculans, quoto Kalendario vel luna debeat paſcalis ſolennitas celebrari, ſumma breuitate notauit. Cyclum autem vocatum eo, quod in orbe digeſtus ſit, & quaſi in circulo diſpoſitum ordinem complet annorum ſine varietate & ſine vlla arte. Vnde factum eſt, vt cuique materiæ carmina, ſimplici formitate facta, cyclica vocarentur. Hinc & laterculum dictum, quod ordinem habeat tractuum annorum. Poſt cuius expletionem ad primum exordium reuertendum. Antiquitus Eccleſia paſcha quartadecima luna cum Iudæis celebrabat, quocunq; die occurreret: quem ritum ſancti patres in Nicena ſynodo prohibuerunt, conſtituentes non ſolum lunam paſchalem (& inde ſequitur inquirere) ſed etiam & diem reſurrectionis dominicæ obſeruare: & ob hoc paſcha à quinta decima luna vſq; in viceſimam primam extenderunt, vt dies Dominicus non omitteretur. Paſcha autem vocabulum non græcum, ſed hebræum eſt: nec à paſſione (quo-
* Paſchin. niam * paſcimin græce dicitur pati) ſed à tranſitu hebręo verbo paſcha appellata eſt: eo quod tunc populus Dei ex
Ioan. 13. Ægypto tranſierit. Vnde & in Euangelio *cum vidiſſet*, inquit, *Ieſus, quia venit hora eius, vt tranſiret de mundo ad patrem.* Cuius nox ideo peruigil ducitur, propter aduentum regis ac Dei noſtri: vt tempus reſurrectionis eius non nos dormientes, ſed vigilantes inueniat. Cuius noctis duplex ratio eſt: ſiue quod in eadem tunc vitam recepit, cum paſſus eſt: ſiue quod poſtea hora, qua reſurrexit, ad iudicandum venturus eſt. Eo autem modo agimus paſcha, vt non ſolum mortem & reſurrectionem Chriſti in memoriam reuocemus, ſed etiam cætera, quæ circa eum atteſtantur ad Sacramẽtorum ſignificationem, inſpiciamus. Propter initium enim nouæ vitæ, & propter nouum ho-
minem, quem iubemur induere, & exuere veterem, *expurgantes vetus fermentum, vt ſimus noua conſperſio: quoniam paſcha* 1. Cor. 5.
noſtrum immolatum eſt Chriſtus. Propter hanc ergo vitæ nouitatem primus menſis nouorum in anni menſibus celebrationi paſchali myſtice attributus eſt. Quod vero tertiæ hebdomadę die paſcha celebratur, id eſt, qui dies occurrit à quinta decima vſque in viceſimam primam: hoc ſignificat: quia in toto tempore ſeculi, qui ſeptenario dierum numero agitur, nunc tertium tempus hoc Sacramẽtum aperuit. Primum enim tempus eſt ante legem: ſecũdum ſub lege: tertium ſub gratia, vbi iam manifeſtatum eſt Sacramentum prius occultum in prophetico ęnigmate. Ideo & propter hæc tria ſeculi tempora reſurrectio Domini triduana eſt. Quod vero à quinta decima luna vſq; ad viceſimam primam per dies ſeptem paſchalis dies
quæritur: * propter ipſum numerum ſeptenarium, quo v- * ſit.
niuerſitatis ſignificatio ſæpe figuratur, qui etiam ipſi Ec- Apoc. 1.
cleſiæ tribuitur propter inſtar vniuerſitatis. Vnde & Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi ad ſeptem ſcripſit Eccleſias. Eccleſia vero adhuc in iſta mortalitate carnis conſtituta, propter ipſam mutabilitatem, lunæ nomine, in ſcripturis ſignificatur. Varia autem obſeruantia opinionum paſchalis feſtiuitatis interdum errorem gignit. Latini namque à tertio Nonas Martij vſq; in tertium Nonas Aprilis primi menſis lunam inquirunt: & ſi quinta decima luna die Dominico peruenerit, in alio die Dominico paſcha protrahunt. Græci primi menſis lunam ab octauo Idus Martij vſq; in diem Nonarum Aprilis obſeruant: & ſi quinta decima luna die Dominico incurrerit, ſanctum paſcha celebrant. Huiuſmodi ergo diſſenſio inter vtroſq; paſchalem regulam turbat.

Communis annus dicitur, qui duodecim tantum lunas, hoc eſt, dies trecẽtos quinquaginta quatuor habet. Dictus autem communis, quia ſæpe duo ita coniuncti incedunt, vt inuicem ſe in paſchali ſolennitate ſequantur. Nam emboliſmalis annus ſemper ſolus eſt.

Emboliſmus annus eſt, qui tredecim menſes lunares, id eſt, ccc lxxxiiii. dies habere monſtratur. Ipſe eſt annus ſancto Moyſi diuinitus reuelatus, in quo iubentur hi, qui longius habitabant, in ſecundo menſe paſcha celebrare. Emboliſmus autem nomen græcum eſt quod interpretatur latine, ſuperaugmentum: eo quod expleat numerũ annorum communium, quibus vndecim lunares dies deeſſe cernuntur. Emboliſmi autem anni & communes ſic inueniuntur. Si enim à quartadecima luna paſchæ pręcedentis vſq; ad quartamdecimam ſequentis ccc. lxxxiiii. dies fuerint: emboliſmus annus eſt: ſi ccc. liiii. cõmunis.

Biſſextus eſt per annos quatuor, vnus dies adiectus: creſcit enim per ſingulos annos quarta pars aſſis. At vbi quarto anno aſſem compleuerit, biſſextum annum facit. Dictus autem biſſextus, quod bis ſexies ductus aſſem facit, quod eſt vnus dies ſicut & quadrantem propter quatuor ductum, quod eſt biſſextus, quem ſub dierum curſu in annum ſol facit. Intercalares autem dies idcirco vocantur, quod interponuntur, vt ratio lunæ ſoliſq; conueniat. Calare enim ponere dicitur. Intercalare, interponere ſiue (vt alij volunt) calare, vocare dicitur. Nam verbum calo græcum eſt, id eſt, voco. Dicunt enim quod pontifex, Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe iuxta curiam calabrariam, quæ caſæ Romuli proxima eſt, quot dies à Kalendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat: & quintanas quidem dicto quinquies verbo Kalo, ſeptimanas repetito ſepties prædicabat. Epactas græci vocant, latini adiectiones annuas lunares, quæ per vndenarium numerũ

vſq; ad tricenarium in ſe reuoluuntur, quas ideo Ægyptij adiiciunt, vt lunaris emenſio rationi ſolis æquetur. Luna enim iuxta curſum ſuum viginti nouem ſemis dies lucere dinoſcitur, & fiunt in anno lunari dies ccc.liiii. remanēt ad curſum anni ſolaris dies vndecim, quos Ægyptij adiiciunt vnde & adiectiones vocantur. Abſq; his non inuenies lunam, quota ſit in quolibet anno & menſe & die. Iſtæ epactæ ſemper vndecimo Kal. Aprilis reperiuntur in eadem luna, quę fuerit eo die. Continentur autem circulo decennouenali: ſed cum ad viginti nouem expactas peruenerint, qui eſt circulus nonus decimus: iam ſequenti anno non addes ſuper viginti nouem vndecim vt decē annuncies. ſed detractis triginta inde reuertaris, vt vndecim pronuncies.

Capvt IX.

De officiis canonicis, & de his, quæ in Eccleſia leguntur atq; canuntur.

Officiorum plurima genera eſſe conſtat: ſed præcipuum illud, quod in ſacris diuiniſq; rebus habetur Officium ab efficiendo dictum, quaſi officium propter decorem ſermonis, vna mutata litera, vel certe vt quiſq; illa agat, quæ nulli officiant, ſed proſint omnibus. Veſpertinum officium eſt in initio noctis, vocatum ab ſtella Veſpere, quæ ſurgit oriente nocte. De quo officio pſalmiſta
Pſal. 140. commemorat dicens: *Eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum*. Eleuatio manuum operam piam, quę aut eleemoſynis exercetur, aut in aliqua probabili conuerſatione peragitur. Sacrificium vero veſpertinum illam oblationem fortaſſe ſignificat, quam in fine vitæ Domino ſolet offerre religioſa deuotio, cum pœnitentiam gerimus, & humili nos ſupplicatione purgamus: ſicut in quinquageſimo pſalmo dictum eſt: *Sacrificium Deo Spiritus contribulatus*. Veſpera noſtra eſt, quando iſtam lucem morte veniente deſerimus. Vnde neceſſe eſt, quia frequenter admonuimus neminem debere deſperare: ſed vltima ſua potius lachrymarum fonte detergat. Matutinum vero officium eſt in lucis initio ab ſtella Lucifero appellatū, quæ
Pſal. 62. oritur inchoante mane, de quo Pſalmiſta ait: *In matutinis meditabor in te*. Redit enim ad illud quod ſuperius dixit:
Ibid. *Ad te de luce vigilo*. Recte ſiquidem fidelis in matutinis vigilat, quoniam nec inter proſpera ſua obliuiſci poterat lu-
1. Theſſ. 5. cis auctorem. His Apoſtolus dicit: *Vos eſtis filii lucis & filii diei*. Quorum duorum temporum ſignificatione oſtenditur, vt die ac nocte ſemper Deus laudetur. Miſſa tēpore ſacrificij eſt, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Leuita: *ſi quis catechumenus remanſit, exeat foras*. & inde miſſa, quia Sacramentis altaris intereſſe non poſſunt, qui nondum regenerati noſcuntur. Chorus eſt multitudo in ſacris collecta, & dictus chorus, quod in initio in modum coronę circum aras ſtarent. Alij chorum dixerūt à concordia, quę in charitate conſiſtit: quia ſi charitatem non habeat, reſpondere conuenienter non poteſt. Cum autem vnus canit græce monodia, latine ſiciniū dicitur: cum vero duo canunt, bicinium appellatur: cum multi, chorus. Chorus eſt plurimarum vocum ad ſuauitatis mo-
Pſal. 149. dum temperata collectio de quo & Pſalmiſta ait: *Laudent nomen eius in choro, in tympano & pſalterio pſallant ei*. Nunc dicit, in choro nomen Domini eſſe laudandum. In choro vtiq;, qui iam nullam patitur diſperſionem, nullum tædium, nullum ſcandalum: ſed meritorum probitate collectus cariſſima ſemper vnitate cōſiſtit. Sed qualis quan-
Pſal. 112. tuſq; ſit iſte chorus, alius pſalmus exponit: *A ſolis ortu vſq; ad occaſum laudate nomen Domini*. Antiphona ex græco interpretatur, *vox reciproca*, duobus ſcilicet choris alternatim pſallentibus ordine commutato, ſiue de vno ad vnū: quod genus pſallendi gręcos inueniſſe tradunt. Reſponſoria Itali tradiderunt, quæ inde reſponſoria canentes vocant, quod alio deſinente, id alter reſpondeat. Inter reſponſoria autem & antiphonas hoc differt, quod in reſponſoriis vnus verſum dicit: in antiphonis autem verſibus alternant chori. Lectio dicitur, quia non canitur, vt pſalmus vel hymnus: ſed legitur tantum. Illic enim modulatio, hic ſola pronunciatio quæritur. Canticū eſt vox cantantis in lætitia. Pſalmus autem dicitur, qui cantatur ad pſalterium, quo vſum eſſe Dauid prophetam in magno myſterio prodit hiſtoria.] Hæc autem duo in quibuſdam pſalmorum titulis iuxta muſicam artem alternatim ſibi apponūtur. Nam canticum pſalmi eſt, cum id, quod organū modulatur, vox poſtea cantantis eloquitur. Pſalmi vero canticum, quod humana vox præloquitur, ars organi modulantis imitatur. Pſalmus autem ex pſalterio dicitur. Vnde nec mos eſt, ex alio opere eum cōponi. Tres autem gradus ſunt in cantando. Primus ſuccentoris. Secundus incentoris. Tertius accētoris Diapſalma quidam hebræum verbum eſſe volunt, quo ſignificatur ſemper idem: quod illa, quibus hoc interponitur, ſempiterna eſſe confirmet. Quidam vero græcum verbū exiſtimant, quo ſignificatur interuallum pſallendi: vt pſalma ſit, quod pſallitur, diapſalma vero interpoſitum in pſallendo ſilētium: vt quemadmodum in pſalmo dicitur vocis copulatio in cantando: ita diapſalma diſiunctio eorum, vbi quędam requies diſtinctæ continuationis oſtenditur. Vnde & illud probabile eſt, non coniungendas ſententias in pſallendo, vbi diapſalma interpoſitum fuerit: quia ideo interponitur, vt conuerſio ſenſuum vel perſonarum eſſe noſcatur. Hymnus eſt canticum laudantiū, quod de græco in latinum laus interpretatur, pro eo quod ſit carmen lætitiæ & laudis. Proprie autem hymni ſunt continentes laudē Dei. Si ergo ſit laus, & non ſit Dei: non eſt hymnus: ſi * ergo eſt, & in laudem Dei dicitur & cantatur: tunc eſt * vero. hymnus. Cui contrarium eſt threnum, quod carmen eſt lamenti & funeris. *Alleluia* duorum verborum interpretatio, hoc eſt, laus Dei: & eſt hebræum. *Ia* vnum eſt de decē nominibus, quibus apud hebræos Deus vocatur. *Amen* ſignificat vere ſiue fideliter: quod & ipſum hebræum eſt. Quæ duo verba, *amen*, & *alleluia*, nec græcis, nec latinis, nec barbaris licet in ſuam linguam omnino transferre, vel alia lingua annunciare. Nam quamuis interpretari poſſint, propter ſanctiorem tamen auctoritatem ſeruata eſt ab Apoſtolis in his propriæ linguæ antiquitas. Tanto enim ſacta ſunt nomina, vt etiam Ioannes in Apocalypſi ſua referat ſe Spiritu reuelante vidiſſe & audiſſe vocem cæleſtis exercitus, tanquam vocem aquarum multarum & tonitruum validorum dicentium *amen* & *alleluia* ac p- Apoc. 19.
hoc ſic oportet in terris vtraq; dici, ſicut in cælo reſonat. *Oſanna* in alterius linguæ interpretatione in toto tranſire nō poteſt. *Oſi* enim *ſaluifica* interpretatur: *anna* interiectio eſt motum animi ſignificans ſub deprecantis affectu. *Oſi anna* autem integre dicitur, quod nos corrupta media vocali litera & eliſa dicimus *oſanna*: ſicut fit in verſibus, cum ſcandimus. Litera enim prima ſequentis verbi extremam prioris verbi veniens excludit, & dicitur hebraice *oſanna*, quod interpretatur *ſaluifica*, ſubaudiendo vel populum tuum vel totum mundum.

Offertorium tali ex cauſa ſumpſit vocabulum Fertum enim dicitur oblatio, quæ altari offertur & ſacrificatur à pontificibus. A quo offertorium nominatur, quaſi propter fertur. Oblatio vocatur, quia offertur. Dona proprie dicuntur diuina munera, hominum munera. Nam dicūtur obſequia, quæ pauperes diuitibus loco munerum ſoluunt. Itaq; munus homini datur, donum Deo. Vnde etiā in templis donaria dicimus. Munera autem vocātur, quæ animabus accipiuntur vel dantur. Duo ſunt, quæ offerūtur: donum & ſacrificium. Donum dicitur, quicquid auro, argentoq; aut qualibet alia ſpecie efficitur. Sacrificiū autem eſt victima, & quæcunq; in ara cremantur ſeu ponuntur. Omne a. quod Deo datur, aut dedicatur aut cōſecratur. Quod dedicatur, dicendo datur, vnde & appellatur. Vnde & errant quæ conſecrationem dedicatione putant ſignificari. Imolatio ab antiquis dicta eſt, quod in mole altaris poſita victima cæderetur. Vnde & mactatio poſt imolationem eſt: nunc a. imolatio panis & calicis cōuenit. Libatio a. tantumodo calicis oblatio eſt. Hinc eſt illud: *Et libabit de ſanguine vuæ*. Sic & ſecularium quidam Gen. 49.
poetarum, *nunc*, inquit, *pateras libate Ioui*. Libare ergo proprie fundere eſt: ſumptumq; nomen à Libero quodam, qui in græcia vſum reperit victis.

Digitized by Google

Capvt X.

De hoſtiis holocauſtis atq; ſacrificiis, & quod eorum ſpecies ſingulæ ſignificent.

HOſtiæ apud veteres dicebantur ſacrificia, quæ fiebant, antequam ad hoſtes pergerent. Victimæ vero ſacrificia, quæ poſt victoriam de victis hoſtibus immolabant, & erant victimæ maiora ſacrificia, quam hoſtiæ. Alij victimam dictam putauerunt, quia ictu percuſſa cadebat: vel quia iuncta ad aras ducebatur. Holocauſtum illud eſt, vbi totum igne conſumitur, quod offertur. Antiqui enim cum magna ſacrificia adminiſtrarent, ſolebant totas hoſtias in ſacrorum conſumere flamma, & ipſa erãt holocauſtomata. Holon enim græce dicitur totum, cauſis incenſio: & holocauſtum, totum incenſum. Cerimoniæ apud latinos dicuntur ſacra omnia, quæ apud gręcos orgia vocantur. Proprie autem viſum eſt . doctoribus à carendo appellari *cerimonias*, quaſi *carimonias*, eo quod ea, quæ in ſacris diuinis offeruntur, in ſuo vſu id carerent homines. Quod nomen etiam in vſu eſt litterarum ſanctarum. Alij cerimonias proprie in obſeruationibus Iudæorum credunt, abſtinentiam ſcilicet quarundam eſcarum ſecundum veterem legem, eo quod obſeruantes ea careant his rebus, quibus ſe abſtinuerunt. Sacrificium dictũ, quaſi ſacrumfactum: quia prece myſtica conſecratur in memoriam pro nobis Dominicę Paſſionis. Vnde hoc, eo iubente, corpus Chriſti & ſanguinem dicimus Quod dũ fit ex fructibus terræ, ſanctificatur & fit Sacramentum, operante inuiſibiliter Spiritu Dei. Cuius panis & calicis Sacramentũ græci Euchariſtiam dicunt, quod latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore & ſanguine Chriſti? Quinq; a. ſpecies oblationum in lege ad imolandum iubebantur afferri: hoc eſt, boum, ouium, caprarum, auium, ſimilę & libamentorum. Sic & ibi hoſtiæ, victime, holocauſta, ſacrificia & libamina oblata commemorantur. Boues autem vaccæ & vituli aut Dominicæ Incarnationis operationes ſiue agri Dominici cultores, hoc eſt, doctores, aut legalium mandatorum operatores ſignificant. Oues autem & agni, aut ipſum Saluatorem, qui, ſecundum Eſaiam, *tanquam ouis, ad victimam ductus eſt*, & à Ioanne *agnus Dei, qui tollit peccata mundi* omnibus demonſtratur: aut ſimplices quoſq; & innocentes in Eccleſia ſignificant. Capræ autem vel hædi in hoſtiam oblati aut carnem Saluatoris, quæ abſq; peccato erat, & tamen pro peccatis humani generis Deo Patri oblata eſt: vt per eius mortem auctor peccati Diabolus iugularetur; aut pœnitentes pro peccatis ſuis ſignificant, qui ſe per afflictionem carnis mactant Deo. Aues autem aut Chriſti humanitatem ſignificant: ſicut per turturem & columbam Chriſti caro ſpiritui ſociata demonſtratur in myſterio paſſionis per ſacrificium Deo in odorem ſuauitatis oblata: aut ſanctorum perfectionis contemplationem deſignat. Volatilia enim homines ſunt contemplationi vacantes, terrenis omnino ſe non miſcentes negociis. Quod & ſi forte neceſſitas exegerit, mox reuolant ad ſublimia illo Euangelij iuuante teſtimonio, quo Dominus ait: *Conſiderati volatilia cali, quia non ſeminant neq; metũt: & Pater veſter celeſtis paſcit illa.* Contemplationi ergo vacans & in ſuperiorum conſideratione perfectus homo (hoc enim quæ prædicta ſunt docuerunt) ſi conuerſationem ſiue vitam ſuam oblationẽ offert de turturibus, aut de colũbis offerat munus ſuum, id eſt, in ſcientia & manſuetudine ſpiritali. Hæc enim opus habet vt non excedat legis conſideratio in vanis occupata. Turtur ſiquidẽ quia cognitionem habet: ita vt eius exemplo Iudæorum exprobraretur populus. Hoc Ieremias probat. Ait enim: *Turtur & hirundo & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini.* Columba autem munda & ſimplex, annunciatrixq; præſentiæ ſancti Spiritus eſt: quales oportet eſſe eos, qui circa contemplandas ſcripturas habent ſtudium. Vnde Ezechias ait: *Meditabor vt columba.* Simile aut eſt & libamentorum ſacrificium, aut Sacramentum corporis Chriſti & ſanguinis, quod in altari conſecratur & à fidelibus ad augmentum ſalutis ſuæ percipitur: vel Eccleſiæ Catholicæ, quæ myſtice corpus Chriſti eſt, figuram exprimit. & gratia abundat ſpiritali. Hæc ex conuenientibus membris quaſi ſimilia ex multis credentium granis collecta eſt & legis & Euangeliorum mola inter litteram ſeparata, per aquã etiam baptiſmatis adunata, chriſmatis oleo peruncta, ſancti Spiritus igne ſolidata, per humilitatem Spiritus Deo hoſtia placens effecta eſt. Similiter eadem ex multis perſonis, velut acinis botri, coadunata, & prælo paſſionis atque temptationum conquaſſata, vinum effundit ſpiritale. Legitur enim in ſcripturis Dominum victimas pecudum & hoſtias legales reprobaſſe, & ſacrificium ſpiritale experiſſe. Vnde eſt illud: *Non accipiam*, inquit, *de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos.* Et item: *nunquid manducabo* ait, *carnes taurorum aut ſanguinem hircorum potabo. Immola Deo ſacrificium laudis, & redde altiſſimo vota tua.* Sacrificium laudis honorificabit me: & illic tunc eſt, in quo oſtendam illi ſalutare Dei. Et alibi: *Circuibo & immolabo in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis cantabo & pſalmum dicam Domino.* Vnde in pſalmo ſancta Eccleſia totam ſe Deo dedicans dicit: *Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſu*, & reliqua. Quod autem abſque fermento iubetur Dei eſſe oblatio, & ſine melle: indicat apud Deum nihil voluptuoſum. nihil ſuaue huius mundi placere, nihilque, quod non habeat mordacis aliquid veritatis. Vnde & paſcha cum amaritudinibus manducatur. Econtrario miſceri in omnibus ſacrificiis ſal iubetur, ſcilicet vt omnia, quæ ad Chriſti honorem offerimus, ſal rationis ac diſcretionis ſemper accipiant. Quod vero in ſacrificium oleum offerebatur, ſignificat, vt quicquid ad cultum Chriſti & deuotionem ſanctorum impendimus, totum cum hilaritate faciamus: *nihil* (vt ait Apoſtolus) *ex triſtitia aut ex neceſſitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* Vnde quoque moraliter nos vitulum offerimus Deo, cum carnis ſuperbiam vincimus: agnum, cum irrationabiles motus corrigimus: hædum, cum laſciuiam ſuperamus: columbam, cum ſimplicitatem cuſtodimus: turturem, cum caſtitatem ſeruamus: hoc autem genus auium dicitur vnum & caſtum ſeruare coniugium. Similam & panes azymos offerimus, cum ſine malitia & nequitia hanc vitam præſentem gerimus. Offert (verbi gratia) ſimilam, qui in agri cultura aut nauigando aut in aliquibus communis vitæ vſibus poſitam offert conuerſationem, oleo tamen conſperſam: quia omnis anima eget oleo diuinæ miſericordiæ, nec præſentem vitam euadere quiſpiam poteſt, niſi ei oleum cæleſtis miſerationis affuerit. Nec non & illud intimandum, quod iuxtà mortalitatem per clibanum temptationum pondus exprimitur: per ſartaginem conſtantia animi & robur mentis: per craticulam multiplex impugnatio non incongrue ſignificatur.

Eſa. 53. Ioan. 1. Matth. 6. Ierem. 8. Eſa. 38. Pſal. 49. Ibid. Pſal. 115. Pſal. 65. 2. Cor. 9.

Capvt XI.

De Sacramentis diuinis: vbi, quid in his homini gerendum ſit, demonſtratur.

SAcramentum eſt in aliqua celebratione, cum res geſta ita fit, vt aliquid ſignificare intelligatur, quod ſancte accipiendum eſt. Sunt autem Sacramẽta, baptiſmus & chriſma, corpus & ſanguis Domini; quæ ob id Sacramenta dicuntur, quod ſub tegumento corporalium rerum virtus diuina ſecretius ſalutem eorundem Sacramentorum operatur. Vnde & à ſecretis virtutibus vel ſacris Sacramenta dicuntur. Quę ideo fructuoſe penes Eccleſiam fiunt: quia ſanctus in ea manens Spiritus eundem Sacramentorum latenter operatur effectum. Vnde ſeu per bonos ſeu per malos miniſtros intra Dei Eccleſiam diſpenſentur: tamen quia Spiritus ſanctus myſtice illa viuificat, qui quondam apoſtolico in tempore viſibiliter apparebat; operibus nec bonorum meritis diſpenſatorum amplificantur hęc dona, nec malorum attenuantur: *quia neque qui plantat, aliquid eſt, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus.* Vnde & græce myſterium dicitur, quod reconditam habeat diſpenſationem. Baptiſmus græce, 1. Cor. 3.

latine *tinctio* interpretatur. Quæ idcirco tinctio dicitur,
quia ibi homo Spiritu gratiæ in melius immutatur,& lon
ge aliud,quam erat,efficitur. Prius enim fœdi eramus de-
formitate peccarorum: in ipſa tinctione reddimur pul-
chri de albatione virtutum, Vnde & in Canticis ſcribitur
Cant. 3. Canticorum: *Quæ eſt iſta,quæ aſcendit,quaſi dealbata?* Cuius
myſterium non aliter, niſi ſub Trinitatis deſignatione,id
eſt,Patris & Filij & Spiritus ſancti cognominatione, cō-
Matth. 28. pletur,dicente Domino ad Apoſtolos: *Ite, docete omnes gen
tes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti.*
Deut. 19. Sicut enim *in tribus teſtibus ſtat omne verbum*: ita Sacramen-
tum confirmat ternarius numerus nominum diuinorum.
Quod autem per aquam Baptiſmus datur, hæc ratio eſt.
Voluit enim Dominus, vt res illa inuiſibilis per congru-
entiam, ſcilicet per contrectabile & viſibile impendere-
tur elementum, ſuper quod etiam in principio ferebatur
Gen. 1. Spiritus ſanctus. Nam ſicut aqua purgat exterius corpus:
ita latenter eius myſterio per Spiritum ſanctum purifica-
tur & animus. Cuius ſanctificatio ita eſt. Inuocato enim
Deo deſcendit Spiritus ſanctus de cælis, & medicatis a-
quis ſanctificat eas de ſemetipſo,& accipiunt vim purga-
tionis, vt in eis & caro & anima delictis inquinatæ mun-
Eph. 4. dentur. Hoc quoq; ſciendum, quod quamuis Apoſtoli-
ca doctrina prędicet vnam eſſe fidem & vnum Baptiſma:
tamen ſunt plura genera baptiſmatis, quæ purgant homi
nem à delictis,ac profectum conferunt ſanctitatis. Nam
legitur in Actibus Apoſtolorum,Dominum aſcenſurum
Act. 1. in cælum diſcipulis dixiſſe: *Ioannes quidem baptizauit aqua:
vos autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt multos hos dies.*
Vbi notandum, quod Baptiſma Domini in Spiritu ſan-
cto, de quo prædixerat Ioannes, non ad illud ſolummo-
do tempus reſpicit, quando Apoſtoli & cæteri fideles il-
lius temporis baptizati ſunt aqua in remiſſionem pecca-
torum per gratiam Spiritus ſancti donatam ſibi à Domi-
no:verum etiam quando, mittente ipſo Domino, plenius
eiuſdem dona accepere Spiritus ſancti de cælis: ſed & nūc
quicunq; Baptiſma in remiſſionem peccatorum accipi-
unt,vtiq; in Spiritu ſancto baptizantur,per cuius donum
& à peccatis abluuntur omnibus,& in bonis proficere a-
ctibus adiuuantur. Item legitur Saluator in Euangelio de
Luc. 12. ſe dixiſſe: *Baptiſmum habeo baptizari, & coartor, donec perficia
tur*: in quo videlicet paſſionis ſuæ innuit Sacramentum:
quoniam corpus ſuum, hoc eſt, ſanctam eccleſiam per ef
fuſionem ſanguinis ſui lauauit à ſordibus omnium pecca
Apoc. 1. torum. Vnde ſcriptum eſt: *Qui dilexit nos, & lauit nos à pec-
catis noſtris in ſanguine ſuo.* Hinc quoq; martyrium, quod p
Chriſti nomine patiuntur fideles, creditur eſſe purgatio
1. Pet. 2. omnium peccatorum: ſicut dicit Petrus Apoſtolus: *Chri-
ſtus paſſus eſt pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini
Ioan. 8. veſtigia eius.* De quo ipſa Veritas teſtatur, dicens: *Qui ſequi-
tur me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Et ite-
Matth. 16 rum: *Qui vult*, inquit, *poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tol
lat crucem ſuam, & ſequatur me. Nam qui perdiderit animam ſuā
propter me in vitam æternam cuſtodiet eam.* Præterea ſunt & a-
liæ ſpecies mundationum, quibus animæ purgantur à de
lictis atq; peccatis. Nam creduntur animæ ſolui à pecca-
torum vinculis per confeſſionem & per pœnitentiam ve
ram cum lachrymarum compunctione. Vnde eſt illud Ia
Iac. 5. cobi teſtimonium: *Confitemini alterutrum peccata veſtra, &
orate pro inuicem, vt ſaluemini.* Hinc & Pſalmiſta ad Domi-
Pſal. 31 num ait: *Delictum meum cognitum tibi feci, & iniuſtitias meas
non operui: dixi, pronuntiabo aduerſum me iniuſtitias meas Domi-
no, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* & alibi: *Lauabo*, inquit,
Pſal. 6. *per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum ri-
gabo.* Vbi *lectum* delectationem corporis intelligimus.
quam poteſt homo lachrymis, quamuis paucis, lauare: ſi
eum contingat cæleſti inſpiratione deflere. *Stratum* autē
ſignificat cumulum peccatorum, quem rigare iubemur,
hoc eſt, vberius lauare, vt ſimus ex peccarore iuſti, ex lu-
gente læti, & ex ægroto ſaniſſimi. Quod autem vera pœ-
nitentia expurget hominem, & ad cæleſte regnum perdu
Matth. 4. cat: oſtendit Dominus, dicens: *Pœnitentiam agite, appropin-
quabit enim regnum cælorum.* Item per bona opera & per e-
leemoſynas purgatur homo à ſordibus animæ. Vnde eſt
Pſal. 25. illud Pſalmiſtę: *Lauabo inter innocentes manus meas.* Inter in-
nocentes enim lauat manus ſuas, quiſquis facta propria
ſtudio bonæ conuerſationis emundat. Hinc & Saluator
in Euangelio ait: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt* Luc. 11.
vobis. Et alibi ſcriptum eſt: *Sicut aqua extinguit ignem: ita elee-* Tob. 4.
moſyna extinguit peccatum. Adiuuat etiam hominem ad ſalu
tem percipiendam æternam oratio pura. Adiuuat & prę-
dicatio verbi diuini. Adiuuat & dilectio pura verę carita-
tis. Vnde eſt illud Iacobi. *Oratio fidei ſaluabit infirmum, & ſi* Iac. 5.
in peccatis eſt, dimittentur ei. Et iterum: *Qui conuerti*, inquit, Ibid.
*fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte
& operit multitudinem peccatorum.* Denique Saluator, quod
dilectio remiſſionem peccatorum pariat, in Euangelio
ad Simonem loquendo de muliere peccatrice, quæ pe-
des eius lachrymis rigauit, & capillis terſit, & vnguento
vnxit: oſtendit, dicens: *Amen dico tibi, remittuntur ei peccata* Luc. 7.
multa: quoniam dilexit multum. Hinc & alibi ſcriptum eſt:
Caritas operit multitudinem peccatorum: &: *vniuerſa delicta ope-* Prou. 10.
rit caritas. Chriſma græce, latine *vnctio* nominatur: ex cu-
ius nomine & Chriſtus dicitur, & homo poſt lauacrum
ſanctificatur. Nam ſicut in baptiſmo peccatorum remiſ-
ſio datur: ita per vnctionem ſanctificatio Spiritus adhi-
betur: & hoc de priſtina diſciplina, qua vngi in ſacerdo-
tium & in regnum ſolebant: ex quo & Aaron à Moyſe vn
ctus eſt. Quod dum carnaliter fit, ſpiritualiter proficit:
quomodo & in ipſa Baptiſmi gratia viſibilis actus eſt, ꝙ
in aqua mergimur: ſed ſpiritalis effectus, quod à delictis
mundamur. Hoc ſignificat & illud vnguentum, quod
peccatrix ſuper caput Ieſu fudiſſe ſcribitur. Impoſitio id-
eo fit, vt per manus impoſitionem aduocatus inuitetur
Spiritus ſanctus. Tunc enim ille paraclitus poſt mundata
& benedicta corpora libens à Patre deſcendit: & quaſi
ſuper Baptiſmi aquam, tanquam ſuper priſtinam ſedem,
recognoſcens quieſcit. Nam legitur, quod in principio Gen. 1.
aquis ſuperferebatur Spiritus ſanctus. De reſiduis quoq;
duobus Sacramentis, hoc eſt, corpore & ſanguine Domi
ni, quæri poteſt, cur inter omnes fructus terræ potiſſimū
ad hoc elegerit frumentū atq; vinum, quaſi ipſa cunctos
fructus terræ dignitate præcellant, & præcioſiores omni-
bus fiant. Quod videlicet ita ſolui poſſe credimus. Ma-
luit enim Dominus corporis & ſanguinis ſui Sacramenta
fidelium ore percipi, & in paſtum eorum redigi, vt per vi-
ſibile opus inuiſibilis oſtenderetur effectus. Sicut enim
cibus materialis forinſecus nutrit corpus & vegetat: ita
etiam verbum Dei intus animam nutrit & roborat: quia
non ſolo in pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Deut. 8.
Dei: & Verbum caro factum eſt, & habitabat in nobis. Ait enim Matth. 4.
ipſa Veritas: *Caro enim mea vere cibus eſt, & ſanguis meus vere* Ioan. 1.
eſt potus. Vere ſcilicet caro Chriſti eſt cibus: quia vere pa- Ioan. 6.
ſcit & ad æternam vitam hominem nutrit: & ſanguis eius
vere eſt potus, quia eſurientem animam & ſitientem iu-
ſtitiam in æternum veraciter ſatiat. Temporalem quippe
vitam ſine iſto cibo & potu habere poſſunt homines, æ-
ternam omnino non poſſunt: quia iſte cibus & potus æ-
ternam ſocietatem capitis membrorumq; ſuorum ſigni-
ficat. *Qui manducat*, inquit, *meam carnem, & bibit ſanguinem* Ioan. 6.
meum, ipſe in me manet, & ego in eo. Huius rei Sacramentum,
id eſt, vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti, de Menſa
Dominica aſſumitur quibuſdam ad vitam, quibuſdā ad
exitiū. Res vero ipſa omni homini ad vitā, nulli ad exitiū,
quicunq; eius particeps fuerit, idem Chriſto capiti mem
brum aſſociatus in regno cæleſti: quia aliud eſt Sacramē-
tum, aliud virtus Sacramenti. Sacramentum enim ore p-
cipitur, virtute Sacramenti interior homo ſatiatur. Ergo
quia panis corpus confirmat, ideo ille corpus Chriſti cō-
gruenter nuncupatur: vinum autem, quia ſanguinem o-
peratur in carne, ideo ad ſanguinem Chriſti refertur.

Hęc autem dum ſunt viſibilia, ſanctificata tunc per
Spiritum ſanctum, in Sacramentum diuini
corporis tranſeunt.

* * *

CAPVT XII.

De exorciſmo.

EXorciſmus græce,latine coniuratio ſiue ſermo increpationis eſt aduerſum Diabolum vt diſcedat:ſicut eſt
Zach. 3. illud in Zacharia: *Et oſtendit mihi Ieſum ſacerdotem magnum ſtantem coram angelo Dei, & Sathan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei. Et dixit Dominus ad Sathan: Increpet Dominus in te Sathan, & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem.* Hoc eſt exorciſmo increpare & coniurare aduerſus Diabolū. Vnde ſciendum, quod non creatura Dei in infantibus exorcizatur aut exufflatur: ſed ille, ſub quo ſunt omnes, qui cum peccato naſcuntur. Eſt enim princeps peccatorum.

CAPVT XIII.

De ſymbolo.

SYmbolum per linguam græcam ſignum vel cognitio interpretatur. Diſceſſuri enim Apoſtoli ad euangelizandum in gentibus hoc ſibi prædicationis ſignum vel indicium poſuerunt. Continet autem confeſſionem Trinitatis & Vnitatis, & vnitatem Eccleſiæ, & omne Chriſtiani dogmatis Sacramentum. Quod ſymbolum fidei & ſpei noſtræ non ſcribitur in charta & atramento, ſed in tabulis cordis carnalibus.

CAPVT XIV.

De oratione & ieiunio.

ORatio petitio dicitur. Nam orare eſt petere:ſicut exorare impetrare. Conſtat autem oratio loco & tempore Loco, quia non vbiq;:cum prohibeamur à Chriſto in publico orare:ſed vbi oportunitas dederit, aut neceſſitas importauerit. Neq; enim contra præceptum reputatur ab Apoſtolis factum, qui in carcere, audientibus cuſtodibus,orabant & canebant Deo. De tempore vero di-
1.Theſſ. 5. ctum eſt: *Sine intermiſſione orate.* Sed hoc in ſingularibus. Nam eſt obſeruatio quarundam horarum communium, quæ diei interſpacia ſignant:tertia, ſexta & nona: ſimiliter & noctis. Sed ideo hæ orandi horæ diuiſæ ſunt, vt ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Quæ tempora in ſcripturis in-
Act. 2. ueniuntur. Primum enim Spiritus ſanctus congregatis
Act. 10. diſcipulis hora tertia infuſus eſt: & Petrus qua die viſionem communicationis in hoc vaſculo expertus, ſexta ho-
Act. 3. ra orandi gratia aſcenderat. Idem etiam cum Ioanne hora nona templum adiit, quando paralyticum ſanitati priſtinæ reformauit. Sed & Danielem legimus hęc tempora in oratione obſeruaſſe. Et vtiq; ex Iſraelis diſciplina docemur, vt ne minus, quam ter, in die adoremus. Debitores enim ſumus trium, Patris & Filij & Spiritus ſancti. Exceptis vtiq; & aliis legitimis orationibus, quæ ſine vlla admonitione debentur in ingreſſu lucis ac noctis ſiue vigiliarum: ſed & cibum non prius ſumere, quam interpoſita oratione. Priora enim habenda ſunt Spiritus refrigeria quam terrena. Qui autem vult orationem ſuam ad Dominum volare, faciat illi duas alas: ieiunium & eleemoſynam: & aſcēdit celeriter & exauditur. Ieiunium eſt parſimoniæ victus, abſtinentiaq; ciborum, cui nomen inditum ex quadam parte viſcerum tenui ſemper & vacua, q; vulgo *ieiunum* vocatur. Vnde ieiunium nomen creditur deriuatū, quod ſui media viſcera vacua & exinanita exiſtant. Ieiunium autem & ſtatio dicitur. Statio autem de militari exemplo nomen accepit pro eo, quod nulla lętitia obueniens caſtris ſtationem militum reſcindit. Nam lentius lętitia, triſtitia ſollicitius adminiſtrat diſciplinam. Vnde & milites nunquam immemores Sacramenti magis ſtationibus parent. Diſcernunt autem quidam inter ieiunium & ſtationem. Nam ieiunium eſt indifferenter cuiuſlibet diei abſtinentia non ſecundum legem, ſed ſecundum propriam voluntatem. Statio autem eſt obſeruatio ſtatutorum vel temporum vel dierum, vt quarta feria & ſexta feria ieiunium ex veteri lege præceptū: de qua
ſtatione in Euāgelio dixit ille: *Ieiuno bis in ſabbatho*, i. quar Luc. 18.
ta & ſexta ſabbathi. Temporum autem, quæ legalibus ac propheticis inſtitutionibus terminatis temporibus inſtituta ſunt: vt ieiunium quarti, quinti, ſeptimi ac decimi:
vel, ſicut in Euangelio, dies illi, in quibus ablatus eſt ſponſus: vel ſicut obſeruatio quadrageſimæ, quæ in vniuerſo Matth. 9.
Orbe, inſtitutione apoſtolica, obſeruatur circa confiniū Dominicę Paſſionis. His tertium genus quidam adiiciūt, quod *xeroſagiam* dicunt, abſtinentiam ſcilicet ciborum humentium. Vnde & nomen hoc datum, eo quod quidam ſiccis eſcis vtantur.

CAPVT XV.

De pœnitentia ſatiſfactione atq; exhomologeſi.

POEnitentia appellata, quaſi *punientia*, eo quod ipſe homo in ſe pœnitendo punit, quod male admiſit. Nam nihil agunt, quos veraciter pœnitet: niſi, vt id, quod male fecerint, impunitum eſſe non ſinant. Eo quippe modo ſibi non parcentibus ille parcit, cuius altum iuſtumque iudicium nullus contemptor euadet. Perfecta eſt autem pœnitentia, præterita deflere, & futura non admittere. Hæc ſecunda in ſimilitudine fontis eſt: vt ſi forte, impugnātē Diabolo, aliquod peccatum irrepſerit, huius ſatiſfactione purgetur. Satiſfactio autem eſt cauſas peccatorum & ſuggeſtiones excludere, & vltra peccatum non iterare. Reconciliatio vero eſt, quod poſt complementū pœnitentiæ adhibetur. Nam ſicut conciliamur Deo, quādo primum à gentilitate conuertimur: ita reconciliamur, quando poſt peccatum pœnitendo regredimur. Exhomologeſis græco vocabulo dicitur, quod latine *confeſſio* interpretatur. Cuius nominis duplex ſignificatio eſt. Aut
enim in laude intelligitur confeſſio, ſicut eſt: *confiteor tibi* Matth. 11.
Pater, Domine cæli & terræ: aut dū quiſq; confitetur ſua peccata ab eo indulgenda, cuius indeficiēs eſt miſericordia. Ex hoc igitur græco vocabulo exprimitur & frequētatur exhomologeſis, quod delictum noſtrum Domino confitemur, nō quidem, vt ignaro, cuius agnitioni nihil occultum eſt: ſed confeſſio eſt rei ſcilicet eius, quæ ignoratur, profeſſa cognitio. Vtile enim ſibi ac iocundum quiſquā eſſe exiſtimauerat rapere, adulterare, furari: ſed vbi hæc æternæ damnationi obnoxia eſſe cognouit, cognitis his confitetur errorem. Confeſſio autem erroris, confeſſio eſt deſinendi. Deſinendum ergo à peccatis eſt, dum confeſſio eſt. Confeſſio antecedit, remiſſio ſequitur. Cæterū extra veniam eſt, qui peccatum cognoſcit, nec cognitum confitetur. Itaq; exhomologeſis proſternendi vel humiliſ faciendi hominibus diſciplina eſt, habitu atq; victu ſacco & cinere incuruare corpus, ſordibus obſcurare, animū mœroribus deiicere, illa, q̄ peccant triſti tractatione mutare. Letaniæ autem græco nomine appellantur, quæ latine dicuntur rogationes. Inter letanias vero & exhomologeſin hoc differt, quod exhomologeſis pro ſola confeſſione peccatorum agitur: letaniæ vero, quæ indicuntur propter rogandum Dominum, & impetrandam aliquam eius miſericordiam. Sed nunc iam vtrunq; vocabulū ſub vna ſignificatione habetur: nec diſtat vulgo, vtrum letaniæ an exhomologeſis dicantur. Supplicationis nomen quodammodo nunc ex gentilitate retinetur. Nam feriæ aut legitimæ erant apud eos, aut indictæ. Indictæ autem, quia paupertas antiqua Romanorum ex collatione ſacrificabat, aut certe de bonis damnatorum. Vnde & ſupplicia dicuntur ſupplicationes, quæ fiebant de bonis paſſorum ſupplicia. Sacræ enim res de rebus execrandorum fiebant.

EXPLICIT LIBER QVINTVS.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

De homine & partibus eius.

NATVRA dicta ab eo, quod naſci aliquid faciat. Gignendi enim & faciendi potens eſt. Hanc quidam Deum eſſe dixerunt, à quo omnia creata ſunt & exiſtunt. Genus à gignendo dictum, cui deriuatum nomen à terra, ex qua omnia gignuntur *Ge* enim græce terrã dicunt. Vita dicta propter vigorem, vel quod vim teneat naſcendi atq; creſcendi. Vnde & arbores vitam habere dicuntur, quia gignuntur & creſcunt. Homo dictus, quia ex humo eſt factus, ſicut & in Geneſi dicitur: Gen. 2. *Et creauit Deus hominem de humo terræ.* Abuſiue enim pronunciatur ex vtraq; ſubſtantia totus homo, id eſt, ex ſocietate animæ & corporis. Nam proprie homo ab humo dicitur. Græci autem hominem anthropon appellauerunt, eo quod ſurſum expectet, ſubleuatus ab humo ad contemplationem artificis ſui. Quod Ouidius poeta deſignat, cum dicit.

Pronaq; cum ſpectant animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cælumq; * *videre* (* tueri.)
Iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus.

Qui ideo erectus cælum aſpicit, vt Deum quærat, non vt terram intendat, veluti pecora, quæ natura prona & ventri obedientia finxit. Duplex eſt autem homo, interior homo anima, & exterior homo corpus. Anima autem à gentilibus nomen accepit, eo quod ventus ſit. Vnde & græci ventum * animos dicunt, (* anemos.) quod ore trahentes aerem viuere videamur: ſed apertiſſime falſum eſt: quia multo prius gignitur anima, quam concipi aer ore poſſit, quæ iam in genitricis vtero viuit. Non eſt igitur aer anima, quod putauerunt quidam, qui non potuerunt incorpoream eius cogitare naturam. Homo quia ex duabus conſtat naturis: aliquando corpus humanum, aliquando etiam animam rationalem ſignificat. De quo Apoſtolus ait: 2. Cor 4. *Et ſi exterior homo noſter corrumpitur: interior renouatur de die in diem.* Eph. 3. Et alibi, interiorem hominem habitare Chriſtum per fidem in cordibus noſtris. Item in Pſalmo diuerſas ſpecies hominnm oſtendit propheta ita dicens: Pſal. 8. *Quid eſt homo, quod memor es eius? aut filius hominis, quoniam viſitas eum? Quid eſt homo*] cum deſpectu pronunciandum eſt, id eſt, fragilis & caducus Adæ ſequax, qui in veteri peccato permixtus ſocia prauitate concluſus eſt. Huius memor eſt Dominus, quando ei peccata dimittit, & miſericordiæ ſuæ dona largitur: ſicut in alio pſalmo dicturus eſt: Pſal. 35. *Filii autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt, inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluntatis tuæ potabis eos.* Hoc eſt ergo eſſe memorem, conferre delinquentibus tantæ gratiæ ſoſpitatem. *Aut filius hominis, quoniam viſitas eum.*] Hic iam voce ſurgendum eſt, quia Dominum ſignificat Saluatorem, qui non, vt cęteri mortales, ex duobus hominibus natus eſt: ſed ex Spiritu ſancto, & beatæ Mariæ ſemper virginis vtero, tanquam ſpõſus de glorioſo thalamo, proceſſit. Sequitur: Pſal. 8. *Minuiſti eum paulominus ab angelis, &c.*] Hinc iã Domini Saluatoris humilitas narratur & gloria. Minoratus eſt enim non neceſſitate miniſtratoria, ſed pietatis ſuę ſpontanea voluntate, ſicut Apoſtolus ait: Phil. 2. *Semetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Sequitur: Pſal. 8. *Paulominus ab angelis*] quia crucem pro omnium ſalute ſuſcepit. Ex ea ſiquidem per te Creator angelorum minor factus eſt angelis. Bene autem dixit, *paulominus*: quia etſi mortale corpus aſſumpſit, tamen peccata non habuit. Gloria vero & honore coronatus eſt, cũ poſt reſurrectionem nimis & mirabilem, totius mundi credulitatem, Deus in eo, quod homo factus eſt exaltatus, accepit. Homo Chriſtus eſt, vt in Eſaia: Eſa. 2. *Quieſcite ab homine, cuius Spiritus in naribus eius.* Et in pſalmo: *Accedet homo ad cor altum.* Pſal. 63. De hoc homine & per alium prophetam dicitur: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Quod autẽ dupliciter homo intelligendus ſit, oſtendit Dominus ad Ezechielem prophetam dicens: Ezech. 14. *Homo homo de domo Iſrael, qui poſuerit immundicias ſuas in corde ſuo*, & reliqua. Duplicem ergo nobis iuxta Apoſtolum (vt ſupra diximus) oſtendit hominem, interiorem & exteriorem. Multi enim habentes hominis faciem corporalem, diuerſarum beſtiarum aſſumũt imagines, quas diſſipare Propheta concupiſcens deprecatur: Pſal. 72. *Domine in ciuitate tua imagines eorum diſſipabis.* Illi, de quibus ſcriptum eſt: Pſal. 48. *Homo cum in honore eſſet, nõ intellexit: comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis*, non ſunt homines homines, ſed homines ſunt iumenta. Rurſum qui de Euangelio audiuit: Matth. 3. *ſerpentes genimina viperarum: quis oſtendit vobis fugere ab ira ventura*, non ſunt homines homines, ſed ſunt homines ſerpentes. Et de quibus ſcriptum eſt: Matth. 8. *vulpes foueas habent & volucres cæli nidos*: & de Herode: Luc. 13. *dicite vulpi huic*: non ſunt homines homines, ſed ſunt homines vulpes. Qui vero vtrunq; hominis vocabulum poſſidẽt, ſi errauerint: ideo per ſupplicia corriguntur, vt intelligãt, ꝙ Dominus ipſe eſt Deus. Homines rationabiles quique intelliguntur de quibus in pſalmo legitur: Pſal. 35. *Homines & iumenta ſaluos facies Domine.* Item homines peccatores, vt in pſalmo: Pſal. 81. *Vos autem ſicut homines moriemini.* Aliquando vero homo peccatorem quemlibet & perſecutorẽ ſignificat, ſeu impiiſſimum Antichriſtum, de quo dicit Pſalmiſta: Pſal. 9. *Exurge Domine, non praualeat homo.* Ipſe eſt enim homo peſſimus, quẽ humana non poteſt ſuſtinere conditio, in quo tanta erit verſutia vel poteſtas, vt ſola Domini virtus eius poſſit ſuperare nequitiam. Legitur & in Apoſtolo: Rom. 6. *Vetus homo noſter*, hoc eſt, homo peccati, *ſimul crucifixus eſt cũ Chriſto, vt deſtrueretur corpus peccati.* Eph. 4. Vnde iubet nos deponere veterem hominem cum actibus ſuis & induere nouum q ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis. Omnia enim peccata & crimina ſimul corpus appellat, ꝙ deſtrui dicit per bonam vitam & fidẽ Catholicam. Crucifixio quippe interioris hominis pœnitentiæ dolores intelligũtur, & continentiæ quidẽ ſalubris cruciatus, per quam mortem mors impietatis perimitur Spiritum idem eſſe, quod animam Euangeliſta ꝓnuntiat, dicens: Ioan. 10. *Poteſtatem habeo ponendi animam meam* & rurſum: *Poteſtatẽ habeo ſumendi eam* De hac quoq; ipſa Domini anima, paſſionis tempore, memoratus Euangeliſta ꝓtulit, ita dicens: Ioan. 20. *Et inclinato capite emiſit Spiritum.* Quid eſt n. emittere Spiritum, niſi quod animam ponere. Sed anima dicta, ꝓpter quod viuit: Spiritus a. vel pro ſpiritali natura, vel pro eo, quod inſpiret corpora. Item animum idem eſſe quod animam: ſed anima vitæ eſt, animus conſilij. Vnde dicunt philoſophi etiam ſine animo vitam manere, & ſine mẽte animam durare. Vnde & amentes. Nam mentem vocari, vt ſciat: animum, vt velit. Mens autem vocata, vt emineat in anima, vel quod meminit. Vnde & imemores amẽtes. Quapropter non anima, ſed quod excellit in anima, mẽs vocatur, tanquam caput eius, vel oculus. Vnde & ipſe homo ſecundum mentem imago Dei dicitur. Ita a. hæc omnia adiuncta ſunt animæ, vt vna res ſit. Pro efficientiis n. cauſarum diuerſa nomina ſortita eſt anima. Nam & memoria mens eſt. Vnde & imemores amentes. Dum ergo viuificat corpus, anima eſt: dum vult, animus eſt: dum ſcit, mens eſt: dum recolit, memoria eſt: dum rectum iudicat, ratio eſt: dum ſpirat Spiritus eſt: dum aliquid ſentit, ſenſus eſt. Nam inde animus ſenſus dicitur pro his, quæ ſentit. Vnde & ſententia nomen accepir. Significatio n. Spiritus multiplex eſt. Aliquando Spiritus nomine ipſe Deus demonſtratur, cum ſcriptum eſt: Ioan. 4. *Deus Spiritus eſt* & S. ſanctus, de quo in Euãgelio Angelus ad Mariã dicit: Luc. 1.

Luc. 1. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & Virtus Altiſsimi obumbrabit*
1. Cor. 2. *tibi*: & Apoſtolus: *Spiritus*, inquit, *omnia ſcrutatur, etiam pro-*
2. Cor. 3. *funda Dei.* Et iterum: *vbi Spiritus*, inquit, *Domini, ibi libertas.*
Aliquando etiam ſpiritus ſignificat Angelicam naturam
Pſal. 130. Vnde Pſalmiſta ait: *Qui facit angelos ſuos ſpiritus.* Aliquan-
do animam hominis, vt ſupra oſtendimus. Aliquando
ſanctos viros & virtutum decorem atque ſpiritalem ha-
Gal. 6. bentes. Vnde Apoſtolus ait: *Si quis praeoccupatus fuerit in a-*
liquo delicto: vos qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu
lenitatis. Aliquando ſpiritus vocatur ratio, quæ præemi-
Dan. 3. net animæ, vt in Daniele: *Spiritus & animæ iuſtorum, bene-*
dicite Dominum. Aliquando ſpiritus animam iumento-
rum ſignificat. Vnde Salomon ait: *Spiritus iumentorum de-*
Eccleſ. 3. *ſcendat deorſum.* Aliquando vocem hominis ſignificat.
Vnde dicit Apoſtolus: *Si orem lingua, ſpiritus meus orat:*
1. Cor. 14. *mens autem mea ſine fructu eſt. Orabo ergo ſpiritu, orabo & men-*
te. Aliquando increpationem cœleſtem. Vnde dicitur
Pſal. 17. in Pſalmo: *Ab increpatione tua* Domine, *ab increpatione ſpi-*
ritus iræ tuæ. Oſtendit ergo prædicatores verbi, quia Spi-
ritu ſancto inflammati, delinquentes populos increpa-
bant, quatenus à vitiis recederent. Aliquando ventum,
Pſal. 49. vt eſt illud: *In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.* Et in
contrariam partem ſpiritus nomine ſpiritalia vitia de-
notantur. Vnde dicitur ſpiritus ſuperbiæ, ſpiritus iræ,
ſpiritus triſtitiæ, ſpiritus fornicationis. Aliquando no-
mine ſpiritus ipſe diabolus demonſtratur. Vnde dici-
1. Reg. 16. tur: *Receſsit à Saul ſpiritus Domini bonus, & inuaſit eum ſpiritus*
nequam domino. Vnde & in Euangelio ipſa Veritas ait:
Matth. 12. *Cum immundus ſpiritus exierit de homine, ambulat per loca in-*
aquoſa, requiem quærens, & non inuenit. Et paulo poſt ſub-
iungit, dicens: *Tunc aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe, &*
intrantes habitant ibi. hoc eſt, cum plenitudine omnium
vitiorum. *Vnde fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus.*
Corpus dictum eo, quod corruptum perit. Solubile e-
nim atque mortale eſt, & aliquando ſoluendum. Caro
autem à creando eſt appellata. Crementum enim ſe-
men eſt maſculi, vnde animalium & hominum corpo-
ra concipiuntur. Hinc & parentes creatores vocantur.
Caro autem ex quatuor elementis compacta eſt. Nam
terra in carne eſt, aer in alitu, humor in ſanguine, ignis
in calore vitali. Habent enim in nobis elementa ſuam
quæque partem: cui quid debeatur, oſtendit compago
reſoluta. Caro autem & corpus diuerſa ſignificant.
Nom ſemper in corpore caro: in carne ſemper corpus
eſt. Nam caro eſt, quæ viuit, idem & corpus: corpus,
quod non viuit, idem non caro. Nam corpus dicitur aut
quod poſt vitam eſt mortuum, aut ſine vita eſt cōditum.
Interdum & cum vita & corpus & non caro, vt herba &
lignum. Myſtice enim corpus corporalem ſignificat
creaturam, vel hominis corruptam naturam. Vnde le-
gitur in Apoſtolo, corpora eſſe cœleſtia & corpora ter-
1. Cor. 15. reſtria. Et alibi, *corpus*, inquit, *quod corrumpitur, aggrauat*
Sap. 9. *animam.* Nam caro iuxta allegoriam aliquando ſignifi-
cat exteriorem hominem, aliquando literam legis &
carnalem ſenſum, aliquando ſapientiam humanam, quę
contraria ſentit Deo. Nam in Apoſtolo ſcriptum eſt:
Rom. 8. *Prudentia carnis mors eſt: prudentia autem ſpiritus vita & pax.*
* eſt Vnum atque idem *eſſe, quod dicit: *prudentia carnis mors:*
3. Cor. 3. & illud: *litera occidit.* Igitur prudentia carnis mors eſt.
Cum mors eſt? animæ ſine dubio. Qui enim legem ſe-
cundum carnem, id eſt, ſecundum literam intelligit, nō
venit ad Chriſtum qui eſt vita: & ideo prudentia carnis
mors eſt, prudentia vero ſpiritus vita & pax. Vitam
namque & pacem, quæ eſt Chriſtus, habet, qui ſpiritali-
ter intelligit legem. Aliter prudentia carnis peccatum
eſt, quod generat mortem. Prudentia enim ideo dici-
tur, cum res ſtulta ſit: qui ſecularibus hominibus erro-
res, viſibilibus concepti, ſiue in ſenſu, ſiue in actu contra
Rom. 8. legem Dei, prudentia videntur. *Quoniam*, inquit Apo-
ſtolus, *ſapientia carnis inimica eſt Deo: legi enim Dei non eſt*
ſubiecta, nec enim poteſt. Quomodo enim ſapientia car-
nis, hoc eſt, carnalis intelligentia non ſit inimica Deo,
quæ aduerſatur Chriſto? quæ non recipit eum, quem
Ioan. 17. miſit Deus? quæ dicit: *Nos legem habemus, & ſecundum le-*
gem debet mori, quoniam filium Dei ſe fecit. Notandum au-
tem, quod non carnem dixit inimicam, ſed ſapientiam
carnis: id eſt, non ſubſtantiā, ſed actus aut cogitationem
ſiue aſſeuerationem, quæ naſcitur de errore. Sapientia
ergo carnis eſt primum in loco aſtrorum ab hominibus
inuenta diſputatio: deinde viſibilium oblectatio. Hæc
inimica ſunt Deo, quia elementorum Dominum, & O-
pificem mundi, his coæquant, quæ fecit: aſtruentes, ni
hil poſſe fieri, præterquam mundi continet ratio. Quam-
obrem negant Deum feciſſe, vt virgo pareret, aut mor
tuorum corpora reſurgerent: *quia ſtultum eſt*, inquiunt, *vt*
fecerit Deus vltra quam ſapit homo. Hinc & alibi ſcriptum Gal. 5.
eſt: *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum: ſpiritus vero aduerſus car-*
nem. Et rurſum: *Caro & ſanguis regnum Dei non poſsidebunt:* 1. Cor. 15.
hoc eſt, peccatrix vita & ſanguinolenta non meretur vi-
tam habere æternam. Neque corruptio incorruptelam
poſſidebit: ſed ſancti & iuſti viri immutati & immorta-
les effecti per reſurrectionem carnis in die iudicij ad re-
gnum ſimul cum Chriſto tranſibunt perpetuum. Sen-
ſus corporis quinque ſunt: viſus, auditus, odoratus, gu-
ſtus & tactus. Ex quibus duo aperiuntur & clauduntur,
duo ſemper patentes ſunt. Senſus dicti, quia per eos
anima ſubtiliſſime totum corpus agitat vigore ſentien-
di. Vnde & præſentia nuncupantur, quod ſint præ ſen-
ſibus: ſicut præ oculis, quæ præſto ſunt oculis. Viſus eſt
qui à Philoſophis humor vitreus appellatur. Viſum au-
tem fieri quidam aſſeuerant aut extrema ætherea luce,
aut interno ſpiritu lucido per tenues vias à cerebro ve-
nientes, atque penetratis tunicis in aerem exeuntes, &
tunc commixtione ſimilis materiæ viſum dantes. Viſus
dictus, quod viuacior ſit ceteris ſenſibus, ac præſtantior
ſiue velocior, ampliuſque vigeat, quantum memoria in-
ter mentis officia vicinior eſt cerebro, vnde omnia ma-
nant. Ex quo fit, vt ea, quæ ad alios pertinent ſenſus vi-
dere dicamus: veluti cum dicimus; *vide, quomodo ſonat: vi-*
de, quomodo ſapit: ſic, &c. Auditus appellatus, quod vo-
ces hauriat, hoc eſt, aere verberato ſuſcipiat ſonos. Odo-
ratus, quaſi aeris odoris attactus. Tacto enim aere ſen-
titur. Sic & Olfactus, quod odoribus efficiatur. Guſtus
à gutture dictus. Tactus eo, quod pertractet & tangat,
& per omnia membra vigorem ſenſus aſpergat. Nam ta-
ctu probamus, quicquid ceteris ſenſibus iudicare non
poſſumus. Duo autem genera tactus eſſe. Nam aut ex-
trinſecus venit, quod feriat: aut intus in ipſo corpore ori-
tur. Vnicuique autem ſenſui propriam naturam datam.
Nam quod videndum eſt, oculis capitur: ꝙ audiendum
eſt, auribus; mollia & dura tactu æſtimatur. Sapor guſtu,
odor naribus ducitur. In multis locis Scripturæ ſacræ hi
quinque ſenſus corporis quinarium numerum myſtice
exprimuntur; vt eſt illud in parabola Saluatoris, vbi nar- Matth. 25.
ratur ſeruus à domino ſuo quinq; talenta accepiſſe, & ea
cum augmento eidem domino reuertenti repręſentaſſe.
Similiter & in ceteris locis, vbi quinarius numerus inſer-
tus eſt, aut quinq; libros Legis, aut quinq; ſenſus corpo-
ris myſtica ſignificatione demonſtrat. Notandū autem,
quod iidem ipſi ſenſus qui in exteriore homine deſcri-
buntur ſimili modo ſecūdum modum ſuum in interiore
eſſe manifeſtantur: quia ſpiritales res non corporalibus
ſenſibus, ſed ſpiritualibus rimandæ ſunt. Vnde diuina
vox in cantico Deuteronomij ait: *Videte, quoniam ego ſum* Deut. 33.
Deus, & non eſt alius præter me. Et in Pſalmo: *Attendite po-* Pſal. 77.
pulus meus legem meam, inclinate aurem veſtram in verba oris
mei. Et in Euangelio ipſa Veritas ait: *Qui habet aures au-* Matth. 11.
diendi, audiat. Et in Apocalypſi: *Qui habet*, inquit, *aures* Apoc. 2.
audiendi, audiat, quid Spiritus dicat Eccleſiis. Et in Pſalterio: Pſal. 33.
Guſtate & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus. Et Apoſtolus: 2. Cor. 2.
Chriſti, inquit, *bonus odor ſumus & in his, qui pereunt, & in his*
qui ſalui ſiunt. Et in Euangelio Dominus mulierem hæ-
morroiſſam fide ſe tetigiſſe magis quam corpore oſten-
dit, dicens: *Tetegit me aliquis: nam & ego ſenſi virtutem de* Luc. 8.
me exiſſe. Sic ergo cum omni cautela obſeruandum eſt,
quid ad corporis ſenſus, & quid ad animæ pertineat di-
gnitatem: ne forte confuſus ordo, & irrationabilis æſti-
matio alicubi repugnare, videatur veritati. Prima pars
corporis caput, datumq; illi hoc nomen eo, quod ſen-
ſus omnes & nerui inde initium capiunt, atque ex eo

omnis viuendi cauſa oriatur. Ibi enim omnes ſenſus ap-
parent. Vnde ipſius animæ, quæ conſulit corpori, quo-
dammodo perſonam gerit. Caput vero, quod prima cor
poris pars eſt (vt ſupra diximus) iuxta allegoriã aut Chri-
Eph.5. ſtum ſignificat, qui eſt caput corporis eccleſiæ: aut diui-
1.Cor.11. nitatem Saluatoris. Vnde legitur in Apoſtolo: *Caput mu-
lieris vir, caput viri Chriſtus, caput Chriſti Deus*. Ponitur enim
Eccl.9. aliquando caput pro principalitate mentis. Vnde ſcri-
ptum eſt: *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum
de capite tuo non deficiat*: hoc eſt, omni tempore ſint opera
tua & conuerſatio munda, & oleum charitatis atque mi-
ſericordiæ de mente tua nõ deficiat. Inuenitur aliquan-
Pſal.39. do caput pro initio poni, vt eſt illud: *In capite libri ſcriptum
Gen.1. eſt de me*: & quia *in principio fecit Deus cœlum & terram*: & *in
Ioan.1. principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum* &: *Deus erat
Verbum*. Inuenitur & aliquando nomine capitis prima-
tus cuiuslibet officii deſignari. Vnde dicuntur Apoſtoli
& Doctores Eccleſiæ capita eſſe gentium, quia principes
& magiſtri ſunt fidelium populorum. Item caput incho
atio bonorum operum, ſicut ipſa voluntas hominis, vt in
Leuit.1. Leuitico: *Ponet manum ſuper caput hoſtiæ ſuæ*. Similiter & in
quibuſdam locis duces & principes iniquorum capitis
Pſal.39. nomine cenſentur. Vnde dicitur: *Multiplicati ſunt ſuper
capillos capitis mei, qui oderunt me gratis*. Vt ergo oſtenderet
plus eſſe numerum infidelium, quam deuotorum, dicit,
multiplicatos eſſe perfidos Iudæos ſuper numerum ca-
pillorum, id eſt, recte credentium. Vertex eſt ea pars, qua
capilli capitis colliguntur, & in qua cæſaries vertitur, vn
de & nuncupatur. Vertex enim quando in bonam par-
tem accipitur, ſignificat ſummitatem iuſtitiæ vel perfe-
ctionem omnium virtutum: vt eſt illud in Salomone: *Co-
Prou.4. ronam enim gratiarum accipiet vertex tuus*. Item in malã par-
tem ponitur vertex, quãdo ſummam nequitiam ſignifi-
Pſal.109. cat: vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Verumtamen Deus conquaſſabit ca-
pita inimicorum ſuorum, verticem capilli perambulantium in de-
lictis ſuis*. Capita inimicorum ſunt auctores Iudaicæ ſedi-
tionis; ſed & hæreticorum ſine dubitatione doctores. Il-
li enim in carne Chriſtum perſecuti ſunt, ipſi autem cru-
deliores in ipſam etiam deſæuiunt Deitatẽ, ſi dici fas eſt.
Hi tales ſibi calumniarum inimicitias quærunt, vt ipſos
quoq; capillorũ vertices perambulare ac perſcrutari poſ-
ſe videantur. Caluaria ab oſſibus calua dicta per defe-
ctionem, & neutraliter pronunciatur. In Golgotha quip-
pe, quod interpretatur Caluaria, eo quod truncabantur
eo capita damnatorum, crucifixus eſt Dominus, vt vbi
prius erat area damnatorum, ibi erigerentur vexilla mar-
tyrij: & quomodo pro nobis maledictum crucis factus
eſt, & flagellatus, & crucifixus: ſic pro omniũ ſalute quaſi
noxius inter noxios crucifigitur. Capilli vocati, quaſi ca-
pitis pili, facti, vt & decorẽ præſtent, & cerebrum aduer-
ſus frigus muniant atque à ſole defendant. In capillis ve-
ro ornatus iuſtitiæ, & decor virtutum in fideli anima de-
monſtratur. Cui pro bonis meritis & ſapientiæ doctri-
na multiplex merces in æterna beatitudine reſeruatur.
Matth.10 Vnde ipſe in Euangelio ait: *Veſtri autem & capilli capitis o-
mnes numerati ſunt*. Item capilli virtutes animæ deſignãt:
Iud.16. ſicut in libro Iudicum de Sampſon legitur, qui capillos
poſtquam perdidit, ſtatim ab inimicis captus lumen ſci-
entiæ amiſit. Poſſunt & in capillis fideles populi accipi,
qui maximum decus ſua numeroſitate prębent eccleſię.
Cant.6. Vnde in Cantico canticorum Sponſus ad ſponſam di-
cit: *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte
Galaad*. Galaad enim *aceruus teſtimonij*. interpretatur:
quod bene conuenit adunatæ multitudini ſanctorum.
Item capilli in contrariam partem poſiti reperiuntur in
Pſal.39. Pſalmo, vbi vitia deſignantur: *Multiplicati ſunt*, inquit, *ſu-
per capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me*. Nec fruſtra
in comparatione delictorum capilli ponuntur: quia Do-
mini præcepto in veteri teſtamento ſacerdotes ipſa ſimi-
litudine radebantur. Pili autem dicti ſunt à pelle, qua
prodeunt, ſicut & pilo dicitur à pila, vbi pigmenta con-
duntur. Significant pili carnis cogitationes carnales,
quas radere nos à cordibus noſtris Scriptura ſancta mo-
net. Vnde & in libro Numerorum iubentur Leuitæ ra-
dere omnes pilos carnis ſuæ. Pili carnis ſunt quælibet
ſuperflua humanæ corruptionis. Pili carnis ſunt vitæ
veteris cogitationes, quas ſic à mente incidimus, vt de a-
miſſione earum nullo dolore defatigemur. Leuita nam-
que, *aſſumptus*, vocatur. Oportet ergo Leuitas omnes
pilos carnis radere: quia is, qui in obſequiis diuinis aſ-
ſumitur, debet ante Dei oculos à cunctis carnis cogita-
tionibus mundus apparere, ne illicitas mens cogitatio-
nes proferat & pulchram animæ ſpeciem, quaſi pilis fru-
ctificantibus, deformem reddat. Cæſaries à cędendo vo-
cata: ideoque tantum virorum eſt, virum enim tonſum
eſſe decet, mulierem non decet. Tamen in Deuterono-
mio legimus captiuam mulierem ante nuptum radere Deut.21.
iuſſam cæſariem, & circumcidere vngues, & deponere
veſtem, in qua capta eſt: quod ſignificat animam, quæ à
Deo pulchre creata eſt, ſi in gentili conuerſatione eam
inuenerimus, & ſociare voluerimus corpori Chriſti, vt
depoſito idololatriæ cultu induatur lugubribus pœni-
tentiæ indumentis, deploretq; patrem & matrem, h. eſt,
omnem memoriam mundi, eiuſque carnales illecebras.
Deinde nouacula verbi Dei & doctrina omne peccatum
infidelitatis eius, quod mortuum & inane eſt, abradatur,
(hoc enim ſunt capilli capitis, & vngulæ mulieris) atque
demum ſalutari lauacro mundata & purificata cõiunga-
tur ſanctis Dei; ſcil. cum iam nihil in capite mortuum,
nihil in manib. ex illis, quæ per infidelitatem mortis di-
cuntur, habuerit: vt neq; ſenſibus, neq; actib. immundũ
aliquid aut mortuum gerat. Comæ ſunt proprie non cæ-
ſi capilli, & eſt Græcus ſermo. Nam comas Græci caimos
à ſecando nominant. Vnde & cirin tonderi dicunt. In-
de & cirri vocantur, quod etiam Græci mallonem vocãt.
Comæ vero capitis myſtice cateruæ ſunt ſanctorum, qui
Chriſto capiti fideli famulatu adhærent. Vnde in Can-
tico canticorum Sponſa de Sponſo dicit: *Comæ eius ſicut e-
latæ palmarum nigræ quaſi coruus*. Hæ ergo comæ, *elatæ pal-* Cant.5.
mæ dicuntur propter caput Domini: *nigræ* propter deſpe-
ctionem apud homines: *elatæ* ob victoriam: *nigræ* ob
preſſuras. Crines proprie mulierum ſunt; dicti autem
crines eo, quod vittis diſcernantur. Vnde & diſcrimina-
lia dicuntur, à quibus diuiſi religantur. Myſtice autem
crines ſignificant facta virtutum, quas homo habet ex
dono Spiritus ſancti. Vnde in libro Iudicum legitur,
quod Sampſon quamdiu ſeptem crines capitis integros
habuit, inuictus fuit; poſtquam vero per fraudem mulie-
ris tonſus eſt, receſſit ab eo fortitudo; quia quiſquis per
gratiam Spiritus ſancti virtutes ſpiritales ſeruat, illæſus
manet. Si enim propter peccatum euacuatus fuerit gra-
tia ſpiritali, infirmus factus patet inimicorum captioni.
Poſſunt & crines eleemoſynarum largitatem ſignificare.
Hinc eſt, quod in Euangelio mulier illa, quæ pedes Ieſu Luc.7.
lachrimis lauit, crinibus extерſit, & vngento vnxit: vt
inſtrueret nos minimis membris Chriſti compati debe-
re, & ſuperflua pauperibus erogare, & odore bonarum
virtutum illis ferre opem. De quibus ipſe Dominus in
fine dicturus erit: *Quod ex his minimis fratribus meis feciſtis,* Matth.25.
mihi feciſtis. Aliquando etiam in crinibus exprimuntur
cateruæ fidelium, vt eſt illud in Cantico canticorum,
quod Sponſus ad ſponſam dicit: *Vulneraſti cor meum ſo-* Cant.4.
*ror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, &
in vno crine colli tui*. In vulneratione cordis magnitudo
amoris Chriſti in eccleſiam intelligitur, qui fit in vnitate
ſancta ſanctorum, id eſt, oculorum, & in vnitate pia ſub-
iectæ plebis, id eſt, crinium. Tempora ſunt, quæ cal-
uariæ dextra læuaque ſubiacent, quę ideo ſic nuncupan-
tur: quia mouentur, ipſaque mobilitate, quaſi tempora,
quibuſdam interuallis mutantur. Significant autem vi-
gilias corporis, quas homo debet habere temporanter
in ſtatu præſentis temporis, donec veniat ſomnus mor-
tis. Hinc Propheta ex perſona Chriſti in Pſalterio ait:
Si dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis dormitationem, Pſal.131.
*aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum Domino, ta-
bernaculum Deo Iacob*. Hæc omnia rationabiliter huma-
nitati Chriſti conuenire noſcuntur. Somnus iſte intelli-
gendus eſt requies mortis. Palpebrarum quoq; & tem-
porum motus vigilãtiam eius ante mortem demõſtrant:
quoniam reuera tempora capitis noſtri requiem habere

non poſſunt, quando oculi crebris motibus agitati vigilare noſcuntur. Prius enim poſuit ſomnum, & poſtea, quemadmodum ipſe ſomnus impleatur, expoſuit. Bene ergo mors Domini ſomno ſimilatur: quoniam triduana tãtum pauſatione ſuſceptus eſt, qui nullam corpori corruptionem intulit, ſed quietem. Facies dicta ab effigie. Ibi eſt enim tota figura hominis & vniuſcuiuſq; perſonę cognitio. Vultus vero dictus eo, quod per eum animi voluntas oſtenditur: ſecundum voluntatem enim in varios motus mutatur. Nam facies ſimpliciter accipitur de vniuſcuque naturali aſpectu. Vultus autem animorum qualitatem ſignificat. Facies autem duobus modis intelligitur, hoc eſt, corporea & ſpiritalis. Niſi enim eſſet in-
2.Cor.3. terioris hominis facies, non diceret Apoſtolus: *Nos autem reuelata facie gloriam Domini ſpeculantes transformamur de glo-*
1.Cor.13. *ria in gloriam tanquam à Domini ſpiritu.* Et iterum: *Videmus,* inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc vero facie ad faciem.* Item facies ſumma in mente declaratio, vt in Euangelio:
Matth.6. *Et faciem tuam laua.* Apertum eſt enim, nos nunc imagines videre per fidem: tunc res ipſas, hoc eſt, poſt reſurrectionem æterna gloria. Quod autem Dominus ad Moyſen dixit: *Faciem meam videre non poteris: non enim videbit me*
Exod.33. *homo, & viuet:* &, iuxta Iohannis vocem; *Deum nemo vidit*
Ioan.1. *vnquam:* ita intelligendum eſt, quod in hac corruptibili vita nullus perfecte contemplationem Dei habere poteſt. Viderunt enim patres teſtamenti veteris, Dominum, in hac vita poſiti, per quaſdã imagines, quibus ipſe ſe voluit oſtendere: ſed futuræ viſionis eius gloriam illis reſeruauit, qui eum in cœleſti beatitudine perpetualiter viſuri ſunt. Aliter ab eiuſdem ſententiæ virtute non ab-
Exod.33. horret, quod dicitur: *Non enim videbit me homo, & viuet:* quoniam quiſquis ſapientiam, quæ Deus eſt, videt, huic vitæ funditus moritur, ne iam eius amore teneatur. Nullus quippe eam videt, qui adhuc carnaliter viuit: quia nemo poteſt amplecti Deum ſimul & ſeculum. Qui enim Deum videt, eo ipſo moritur, quo vel intentione cordis, vel effectu operis ab huius vitæ delectationibus tota mente ſeparatur. Nemo ergo Deum vidit, & vixit, ac ſi aperte diceretur: *Nullus vnquam Deum ſpiritaliter vidit, & mundo carnaliter vixit.* Vultus enim aliquando pro intellectu, aliquando pro voluntate & affectu poſitus eſt. Nam quod in Pſalmo Propheta dixit: *proie-*
Pſal.30. *in *ctus ſum à vultu oculorum tuorum:* Patri dicit Filius * à forma ſerui. Speraui, quia me gratia tua deſereret, cũ paſſionis triſtitia præualeret. In pauore vtiq; mortis à vultu oculorum tuorum proiectus ſum, id eſt, in cõſpectu miſericordiæ tuæ. Et pulchre vultum dedit oculis, quia ipſi quam maxime ſignificant voluntates animorum. Vultus enim dicitur ab eo, ꝙ cordis velle per ſua ſigna demonſtret: ſicut oculi diuinitatis, cum reſpiciũt ſuam gratiam,
Pſal.33. pollicẽtur. Illud autem, quod dicitur: *Vultus Domini ſuper facientes mala* pronuntiat vultum Dñi, id eſt, intellectum eſſe ſupra malos, quos ſic attendit, vt non reſpiciat: ſic nõ reſpicit, vt tamen eorum facta cognoſcat. Frons ab oculorum foraminib. nominata eſt. Hæc imago quædam animi, mẽtis motum ſpecie ſua exprimit, dum vel læta vel triſtis eſt. Iuxta allegoriam frons verecundiam mentis aut impudẽtiam ſignificat. Vnde erubeſcere dicitur, qui compungitur pro delictis ſuis, & ſe meliorare ſtuduerit. Aliter de impudentis fronte exprobratur Ieruſalem per
Ierem.3. Prophetam ſcelus ſuum, cum ei dicitur: *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi.* Et iterum Dominus ad Ezechielem ait:
Ezech.3. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vt adamantem & vt ſilicem, dedi faciem tuam. Domus Iſrael attrita frontis eſt, & procacis audaciæ, & duro ſit corde, & ſcorpionibus comparatur: ideo dedi tibi vultum duriſſimum, & frontem, qua nullo pudore ſuperetur.* Ex quo diſcimus interdum gratiæ eſſe Dei, impudentiæ reſiſtere, vt cum locus popoſcerit, frontem fronte conterere. Hoc autem tribuitur, ne noſtra verecundia & humanus pudor pertimeſcat inſidias æmulorum. Et in eodem Propheta legitur, quod Dominus iuberet viro, qui
Ezech.9. indutus erat lineis, & attramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis, vt tranſiret per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſignaret Thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Quæ litera ſpeciem crucis Chriſti tenet, & ſignatur in frontibus fidelium, & confirmatur in cordibus electorum. Vnde dicit Pſalmiſta: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine:* quia Pſal.4.
ſicut nummus Imperatoris portat imaginem, ita & fidelibus ſigna cœleſtis principis imprimuntur. Oculi vocati, ſiue quia eos ciliorum tegmina occultunt, ne qua incidentis iniuriæ offenſione lædantur; ſiue quia occultum lumen habent, id eſt, ſecretum vel intus poſitum. Hij inter omnes ſenſus viciniores animæ exiſtunt. In oculis enim omne mentis iudicium eſt. Vnde & animi perturbatio vel hilaritas in oculis apparet. Oculi autem idem & lumina: & dicta lumina, quod ex eis lumen manat, vel quod ex initio ſui clauſam teneant lucem, aut extrinſecus acceptam viſui præponendo refundant. Oculus igitur nõ ſolum corporis viſum, ſed etiam cordis demonſtrat intuitum. Quod Pſalmiſta oſtendit, dicens:
Leuaui oculos meos in montes. & in Hieremia, *leua,* inquit, *oculos tuos, & vide* Nam cum dicit: *leuaui,* oſtendit ad con- Pſal.120.
templationem aliquam fuiſſe prouectum. Leuare enim Ierem.3.
eſt aliquid ad altiora transferre. *Oculos meos,* vtique cordis aſpectum, de quibus ſcriptum eſt: *Reuela oculos meos, &* Pſal.118.
conſiderabo mirabilia de lege tua. Et illud: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Nam ſi iſtos carnales aduertas, Pſal.18.
quid potuiſſet inde perficere? Si montes conſitos ſiluis aut ſaxis ſqualentibus legiſſet intendere. Sed hoc ſi ſpiritaliter inquiras, omnino proficuum eſt, vt oculos cordis ſui, ſiue ad ſanctos viros, ſiue ad libros diuinos, ſiue ad ſublimes angelos credatur eleuaſſe, qui magnitudine & firmitate vere montes ſunt. Vnde etiam competens ſuſtinebatur auxilium. Et in Euangelio ipſa Veritas ait:
Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te. Hic vero cogitationem & ſenſum in diuerſa volitãtem nuncupauit oculum: per dexteram autem voluntatis & affectuum initia demonſtrantur. Quam ſententiam & aliter poſſumus intelligere. Videtur mihi non incongrue accipi in hoc loco debere oculum, dilectiſſimum amicum. Nam hoc eſt vtique, quod membrum recte poſſumus appellare, quod vehementer diligimus, & ipſum conſiliarium, quia oculus eſt, tanquam demonſtrans iter in rebus diuinis, quia dextra eſt: vt ſiniſter ſit dilectus conſiliarius, ſed in rebus terrenis ad neceſſitatem corporis pertinentibus. Item in illo Euangelio, vbi Dominus diſcipulis ait: *Beati oculi, qui vident, quæ vos vide-* Matth.5.
detis, ibi intellectus fidelis & ſimplex affectus demon- Luc.10.
ſtratur, quo Dominus intuendus eſt. Nam & in illa ſententia, qua Saluator ait: *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum* Matth.6.
corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Per oculum intentionem cordis, & intellectum animi deſignat, quia cum bona intentione & voto placendi Deo aliquid agimus, totum corpus operis noſtri illuminatur. Quod ſi intentio peruerſa erit, etiam opus per eam confectum tenebroſum erit. Oculi duo actiuam & contemplatiuam vitam (vt quidam volunt) figurare dicunt. Denique quando legimus, oculos Domini nos reſpicere, vt eſt illud: *Ecce oculi Domini ſuper timentes eum:* &; *oculi Domini ſuper iuſtos:* Pſal.32.
continuam gratiam diuinitatis oſtendit: quia pietas ipſius eos protegit, quos ſe timere cognoſcit. Scire etenim debemus, quod oculi Domini in omni loco contemplantur bonos & malos: quia nihil illum latet: *omnia enim nuda & aperta ſunt oculis eius:* ſed bonos reſpi- Heb.4.
cit miſerando, malos autem per iudicium damnando. Pupilla eſt medius punctus oculi, in quo vis eſt videndi: vbi quia paruæ imagines nobis videntur, propterea pupillæ appellantur. Nam paruuli pupilli dicuntur. Hanc plerique papulam vocant. Vocatur autem pupilla, quod ſit pura atque impolluta, vt ſunt puellæ. Phiſyci dicunt, eaſdem pupillas, quas videmus in oculis, morituros ante triduum non habere, quibus non viſis certa eſt deſperatio. Circulus vero, quo à pupilla albę partes oculi ſeparantur diſcreta nigredine, corona dicitur, quod rotunditate ſui ornet ambitum papulæ. Myſtice pupilla oculi ſignificat intentionem puri cordis, per

quam

quàm cernitur iuſtitia,& diſcernitur verum à falſo. Vnde *Pſal. 16.* Propheta precatur in Pſalmo dicens: *Cuſtodi me Domine, vt pupillam oculi.* Pupilla eſt enim (vt ſupra oſtendimus) in medio poſita perſpicua pars oculi, qua corporum colores varia qualitate diſcernimus, dicta à paruitate ſui pupilla, quaſi puſilla. Huic conuenienter comparatus eſt Chriſtus, cui datum eſt in iudicio ſuo iuſtos à peccatoribus ſegregare. Aptiſſime itaq; petit cuſtodiri ſe, vt pupillam oculi, quando & per ipſam res viſuales diſcernimus, & in noſtro corpore nihil præſtantius inuenitur. Palpebræ ſunt ſinus oculorum à palpitatione dictæ, quia ſemper mouentur. Concurrunt n. inuicem vt aſſiduo motu reficiant obtutum. Munitæ ſunt autem vallo pilorũ, vt apertis oculis ſi quid inciderit repellatur, & ſomno cohibentib tanquam inuoluti, quieſcant latentes. In ſummitate aũt palpebrarum, locis, quibus ſe vtraq; clauſa contingunt, extãt admoti ordine ſeruato capilli, tutelã oculis demonſtrantes, vt irruentes facile iniurias excipiant, ne ex eo noceatur; vt puluetis vel cuiuſquam craſſioris materiæ arceant cõtactum, aut ipſum quoq; aerem concidendo mitificent, quo tenuem atq; ſerenum faciant viſum. Palpebræ myſtice poſſunt accipi occultæ diſpenſationes Dei, quę gerũtur in homine. Vnde dicitur in Pſalmo de Domino: *Oculi eius in pauperem reſpiciunt, palpebra eius* *Pſal. 10.* *interrogant filios hominum.* Ergo quia in Dño membrorum miniſteria per allegoriam frequẽter aptantur: dicit eum non ſolum, quãdo intendit oculis, ſed etiam tunc requirere, id eſt, conſiderare filios hominum, cum ea negligere quaſi dormiens æſtimatur. Palpebræ quippe Dei, eius iudicia ſunt, quæ aliquid nobis claudunt, aliquid aperiunt; quæ aperiendo nos interrogant, ſi intelligendo nõ extollimur: claudendo nos interrogant, ſi non deſpicimus. quæ intelligere non lemus. Item in Iob de Leuiathan ita ſcriptum eſt: *Oculi eius vt palpebra diluculi. Sternutatio eius ſplendor ignis*; *Iob 41.* quia ſternutatio caput maxime maxime concutit: ſternutatio iſtius vocatur illa extrema commotio, qua damnatum hominem ingreditur, & per eum ſuperbis principatur. Recte eius ſternutatio ſplendor ignis vocatur. Ante reproborum enim oculos ignis apparet, cum ſignorum virtutibus lucet Et oculi eius, vt palpebræ diluculi.] Nam conſiliarij eius in oculis deſignantur. Qui recte palpebris diluculi comparantur. Palpebris namq, diluculi extremas noctis horas accipimus, in quibus nox quaſi oculos aperit, dum venturæ lucis iam initia oſtẽdit. Lachrimas quidam à laceratione mentis putant dictas, alij exiſtimant ideo, quid Græci *darſiria vocant. **dacrya* Quid enim lachrimæ ex compuncto corde effuſæ efficere poſſint, oſtendit Propheta dicens: *Fuerunt* *Pſal. 41.* *mihi lachrimæ meæ panes die ac nocte.* Audiant hoc, qui Domino flere non appetunt, iuges lachrimas non inediam, ſed ſatietatem potius intuliſſe. Nec immerito; quia fletus ille cibus eſt animarum, corroboratio ſenſuum, abſolutio peccatorum; refectio mentium, lauacra culparum. Sed per has lachrimas ſignificat afflictionib. erudiri poſſe populum. Diem proſperitatem debemus accipere, noctem vero triſtitiam. Cilia ſunt tegmina, quibus co-operiuntur oculi: & dicta cilia. quod celant oculos, tegãtq, tura cuſtodia. Supercilia dicta, quia ſuppoſita ſunt ciliis, quæ idcirco pilis veſtita ſunt, vt oculis munimenta prætendant, & ſudorem à capite defluentem depellant. Intercilium vero eſt medium illud inter cilia & ſupercilia, quod ſine pilis eſt. Quid ſupercilia ſignificent, ſuperius dictum eſt: vbi per legiſlatorem in mundatione leproſi radi iubẽtur capilli capitis, barbaq; & ſupercilia, & omnis pilus, qui in corpore eſt Genæ ſunt inferiores oculorum partes, vnde barbæ inchoant. Nam Græci genos barbæ: hinc genæ, quod inde incipiant gigni barbæ. In genis ergo aliquando virtutes, aliquãdo ſpiritales patres iuxta allegoriã ſignificantur. Nam Sponſa de Sponſo in Cantico canticorum dicit: *Genæ illius ſicut areolæ aro-* *Cant. 5.* *matum conſitæ à pigmentariis.* In genis Saluatoris noſtri, eius modeſtia, pietas, ſimul & ſeueritas exprimitur. Areolæ aromatum, virtutes & dulcedo & fama gloriæ eius deſignatur. Pigmentarij vero Prophetæ ſunt & Apoſtoli, & qui futura incarnationis eius arcana patefecerunt.

Item Sponſus de Sponſa dicit: *Cortex mali punici, genæ tuæ* *Cant. 6.* *abſque oculis tuis.* Genæ ſanctæ ſpiritales ſunt Patres, qui virtutibus ſunt mirabiles, & moribus venerabiles, & in cruce Chriſti gloriari non erubeſcentes. Et hæc magna ſunt valde, quæ videntur; ſed multo maiora, quæ non videntur, & in futurum reſeruantur: *quæ oculus non vidit,* *1. Cor. 2.* *nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum.* Item Sponſus ad Sponſam dicit: *Pul-* *Cant. 1.* *chræ ſunt genæ tuæ, ſicut turturis*: hoc eſt, tanta te verecundię ſalutatis virtute decoraui, vt caſtitatem promiſſæ mihi fidei nulla prauorum doctorum ſeductione corrumpas. Malæ ſunt eminentes ſub oculis partes ad protectionem eorum ſuppoſitæ, vocatæ malæ, ſiue quod infra oculos prominent in rotunditatem, quam Græci mela appellant: ſiue quod ſint ſupra maxillas. Maxillæ per diminutionem à malis, ſicut paxillus à palo, taxillus à talo. Maxilla ergo aut doctores ſignificat, aut diſciplinã corporalem, per quam bruti & inobedientes conſtringuntur. Nam quod in libro Iudicum ſcriptum eſt: Sampſon *Iudic. 15.* maxilla aſini vel mandibula pulli aſinarum deleuiſſe & percuſſiſſe mille viros: typice exprimit geſtas Saluatoris noſtri. Quid hic per maxillam aſini, niſi prædicatorum eccleſiæ perſonæ ſignantur? Redemptor enim noſter, ſimplicitatem atque patientiam prædicantium ſuæ manus virtute tenens, à vitiis ſuis carnales interfecit, & maxilla in terram proiecta poſtmodum aquas ſudit: quia data morti prædicatorum corpora magna populis monſtrauere miracula. Quod autem in Pſalmo ſcriptum eſt: *Nolite fieri, ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus: in* *Pſal. 31.* *freno & chamo maxillas eorum conſtringe.* Ideo ergo iſtæ comparationes ſunt poſitæ, quia equus ſine diſcretione, ſeſſoris ſeruit arbitrio, & à quocunque fuerit aſcenſus, excurrit. Mulus autem patienter accipit ſarcinas, quibus fuerit oneratus: & pro hoc vtrique intellectum non habent, quia nec ille eligit, cui obediat; nec iſte cuius oneribus ingrauetur, intelligit. Prohibet ergo huiuſcemodi homines diabolicis fraudibus inſideri, & vitiorum oneribus prægrauati, ne male obediendo ſuperbiæ magis partibus addicantur. Nam quod ait, *in freno*, ad equum pertinet: frenum enim à ferum retinendo dictum eſt. Ferum quippe antiqui caballum dixerunt. *In chamo*, ad mulũ reſpicit. Maxilla vero adminicula ſunt animalium quibus eſca manditur, vt corporis vita procuretur. Ipſas ergo maxillas per figuram allegoricam dicit inobedientibus debere conſtringi, id eſt, copias victuales parcius dari, vt ieiuniorum neceſſitate, concluſi Creatoris ſubdantur imperio. Barbam veteres vocauerunt, quod virorum ſit, non mulierum. Barba autem ſignificat Apoſtolos vel Apoſtolicos viros. Vnde eſt illud: *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam Aaron, quod deſcendit in* *Pſal. 132.* *oram veſtimenti eius.* Barbam ſiquidem bene dicimus Apoſtolos: quoniam hæc robuſtiſſimæ virilitatis indicium eſt, & fixa ſub ſuo ca ite, id eſt, Chriſto perſeuerat. Multis enim paſſionibus diuino munere ſuperatis, Apoſtoli viros ſe conſtantiſſimos per Dei gratiam probauerunt: ſeruantes etiam regulas, quas à Domino acceperunt, ſub ſuo manſiſſe capite monſtrauerunt. Sed ne hanc barbam cuiuſcunq; hominis fortaſſis aduerteres, addidit *Aaron*, qui Chriſti ſ eciem proferens, iam i ſum in ſacerdotio ſuo ſub quadam imagine geſtabat. *Quod deſcendit in oram veſtimenti eius.*] Ora veſtimenti Domini Saluatoris ſignificatur eccleſia, quia vſque ad extremitates eius deſcendit Spiritusſanctus, quando ba tizatos vſque in finem ſeculi miſericordiæ ſuæ dignatione ſanctificat. Auribus inditum nomen à vocibus hauriendis. Vnde & Virgilius: *vocemque his auribus hauſit.* Aut quia vocem ipſam Græci audenliden vocant, ab auditu per immutationem literæ, aures, quaſi *audes*, nuncupatæ ſunt. Vox enim repercuſſa per anfractus eorum ſonum facit, quo ſenſum excipiant audiendi. Per aures enim (vt iam diximus) myſtice auditus internus animæ ſignificatur, ſiue obedientia in præceptis Dei, ſeu auditus fidei vel intellectus. Vnde ſcriptum eſt: *Qui habet aures audiendi, au-* *Matth. 11.* *diat*, hoc eſt, corde intelligat. Et iterum in malã partem: *Aures eorum aggraua, ne forte audiat.* *Eſa. 6.* Rogamus etiam Deum

ex udi

exaudire preces noſtras. Vnde eſt illud Pſalmiſtæ: *Ex-*
Pſal. 16. *audi Domine iuſtitiam meam, intende deprecationi meæ*: hoc eſt,
clementi preces noſtras ſuſcipe affectu. Nam intende-
re oculorum eſt preces admittere aurium. Sed ideo iſta
verba ſociata ſunt, vt ambarum rerum vnus intelligere
tur effectus. Quicquid enim vel auris audit, vel oculus
videt, vel manus palpat, vel quæ palatus guſtat, vel na-
ſus odoratur: Deo ſola contemplationis virtute notiſſi-
ma ſunt. Nares idcirco nominantur, quia per eas vel
odor, vel ſpiritus manare non deſinit: ſiue quia nos
odore admonent, vt norimus aliquid, ac ſciamus. Vnde
contra inſcii ac rudes ignari dicuntur. Olfeciſſe enim
ſciſſe veteres dicebant. In odoratu enim diſcretio boni
ac mali deſignatur. In Scriptura vero ſacra vocabu-
lonarium aliquando fatuitas, aliquando antiqui ho-
ſtis inſtigatio, aliquando vero præſcientia ſolet intel
ligi. Naribus namque fatuitas deſignatur ſcientiæ, vt
ſuperius Salomone atteſtante docuimus, qui ait: *Circulus*
Prou. 11. *aureus in naribus ſuis, mulier pulchra & fatua*. Narium no-
mine exhalantes inſidiæ atque inſtigatio antiqui hoſtis
accipitur, quod in libro Iob de illo Dominus atteſtatur,
Iob. 41. dicens: *De naribus eius procedit fumus*: ac ſi dicat: *De peruerſa*
inueſtigatione illius in humanis cordibus caligo nequiſſima cogi
tationis ſurgit, per quam videntium oculi tenebreſcant. In na-
ribus quoque præſcientia deſignatur, ſicut per Prophe-
Eſa. 2. tam dicitur: *Quieſcite ab homine, cuius ſpiritus eſt in naribus*
eius: quia excelſus reputatus eſt ipſe. Redemptoris ergo no-
ſtri ſpiritus eſſe in naribus eius dicitur: vt videlicet ſci-
entia illius eſſe in præſcientia deſignetur. Per nares ali-
quando inſidiæ antiqui hoſtis. Nam in cantico canti-
Cant. 7. corum Sponſus ad Sponſam dicit: *Naſus tuus ſicut turris*
Libani. In naſo verbi Dei diſpenſatores, cauſa diſcretio-
nis, deſignātur turris: quia eminentiſſimū locum tenent
Iob. 27. in eccleſia. Item in naribus ſpiraculum fidei bonarumq;
Iob. 41. virtutum exprimitur, vt eſt illud in Iob: *Spiritus diuinus in*
naribus meis. Item in malam partem narium trahitur ſi-
gnificatio, vbi Dominus de Leuiathan ad Iob locutus
Iob. 40. ait: *De naribus eius procedit fumus*, id eſt, diaboli: quia de
miraculorum inſidiis ad momentum etiam caliginoſa
dubietas generatur. Hinc rurſum de Behemoth ait: *In*
ſudibus perforabis nares eius. Quid per ſudes, niſi acuta con-
ſilia ſanctorum, quæ huius Behemoth nares perforant,
dum ſagaciſſimas eius inſidias & vigilando circumſpi-
ciunt & ſuperando transfigunt? Siue ipſius verba Domi-
ni ſudes ſunt, quibus Behemoth nares perforantur? Qui
cum Deum incarnatum eſſe dubitaret, hoc ex petitis
Matth. 4. miraculis tentando cognoſcere voluit, dicens: *Si filius*
Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Sed à Domino audiuit
hæc, & hæc ſententiarum eius acuminibus indagatio
antiqui hoſtis perculſa eſt. Os dictum, quod per ipſum,
quaſi per oſtium, & cibos intromittimus, & ſputum fo-
ras proiicimus: vel quia vnde ingrediuntur cibi, inde
egrediuntur ſermones. Os aliquando per ſignificatio-
nem ipſum Verbum, hoc eſt, Ieſum Chriſtum, qui no-
bis ſuam patriſque annunciat voluntatem, aliquan-
Eſai. 1. do Spiritum ſanctum, vt eſt illud: *Os Domini locu-*
tum eſt. Loquitur vtique ipſe, qui loqui facit. Nam
quamuis aleno miniſterio ſermo depromatur: Spiritus-
ſanctus tamen loquitur, cuius præcepta vulgantur, ſicut
dicit beatus Apoſtolus Petrus: *Non enim vnquam volun-*
2. Pet. 1. *tate humana allata eſt prophetia: ſed Spiritu ſancto attacti lo-*
cuti ſunt ſancti homines Dei. Aliquando internam cogita-
Pſal. 36. tione hominis oſtendit, vt eſt illud: *Os iuſti meditabitur*
ſapientiam. Non enim dicit, *meditatur*, ſed *meditabitur*, de
futuro. Os hic cogitationem debemus accipere: quia
de lingua ſequitur, quid loquatur. Meditabitur ergo
ſapientiam, non ſcripturarum lectione, ſed cordis pu-
riſſima viſione. Ibi enim non literis ſapientia colligi-
tur, ſed cœleſti largitate inelaborata præſtatur. Simi-
liter os in contrariam partem ponitur, vbi ad peccato-
rem dicitur; *Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua con-*
Pſal. 49. *cinnauit dolum*. Os pro doloſa cogitatione poſitum eſt,
& lingua pro falſa laudatione, vel conſilio maligno. Os
Matth. 49 locutio bona vel mala, vt in Euangelio: *Ex verbis tuis*
iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Aliquando ve-
ro os ponitur pro ipſis verbis, vt eſt illud in Apocalypſi; Apoc. 14.
Et in ore ipſorum, hoc eſt, in verbis eorum, *non eſt auditum*
mendacium. Et in Pſalmo: *Os meum loquetur ſapientiam,* Pſal. 48.
& meditatio cordis mei prudentiam. Sapientia pertinet ad
res diuinas edocendas, prudentia ad res probabiles in-
ſtituendas. Sic omnis ſermo diuinus duabus his virtu-
tibus indicatur. Labia à lambendo nominata. Quod
autem ſuperius eſt, *labium* dicimus: quod inferius eo
quod groſſius ſit, *labrum*. Alij virorum *labra*, mulierum
labia dicunt. Labia aliquando pro occulto verbo, ali-
quando pro manifeſto ponuntur. Pro occulto, vt eſt il-
lud Salomonis: *Labia iuſti conſiderant placita, & os impio-* Prou. 10.
rum peruerſa. Pro manifeſto autem, vt eſt illud in Pſalmo:
Labia mea laudabunt te. Item in Cantico canticorū Spon- Pſal. 62.
ſus ad ad Sponſam dicit: *Sicut vitta coccinea, labia tua: &*
eloquium tuum dulce. Vitta coccinea doctrina veritatis in- Cant. 4.
telligitur. Labia ſponſæ cocco aſſimulantur; quia Do-
mini ſanguinis, quo redempta eſt, pretium prædicare
non ceſſat eccleſia, vel quia prædicatio ſancta charitatis
ardore flammaſcit. Item Sponſus de Sponſa dicit: *Labia* Cant. 5.
illius lilia diſtillantia myrrham primam. Labia illius, verba
ſunt doctrinæ; *lilia*, quia claritatem regni cœleſtis pro-
mittunt: *diſtillantia myrrham primam*: quia per contem-
ptum voluntatum præſentium ad hanc perueniendū eſſe
prædicant. Linguæ à ligando cibo putat Varro nomen
impoſitum: alij, quod particulatos ſonos verborū ligat.
Sicut n. plectrum chordis, ita lingua illiditur dentib. &
vocalem ſonum efficit. Sic & lingua, eo quod eloquium
format, pro loquela ponitur. Vnde dicuntur genera lin-
guarum: quia diuerſi ſunt ſoni verborum. Loquebantur
n. variis linguis Apoſtoli, *magnalia Dei* quia Spiritusſancti Act. 2.
gratiam acceperunt loqui poſſe omnibus linguis laudem
Dei. Item lingua doctrina recta vel praua, vt in Salomo-
ne: *Labia ſapientium diſſeminabunt ſapientiam, lingua prauorum* Prou. 15.
peribit. Dentes Græci *odontes* vocant & inde in latinum
trahere nomen videntur. Significant dentes aliquando
Doctores Eccleſiæ, vt eſt illud in Cantico canticorum;
Dentes tui ſicut greges tonſarum. In dentibus vero perfectio- Cant. 4.
res quiq;, & ad regendam eccleſiam Dei aptiores deſi-
gnantur. Illi enim comminuunt ſentētias ſacrarum ſcri-
pturarum, & in paſtum redigunt fidelium animarum. I-
tem in Pſalmo Propheta ad Dominum dicit: *Dentes pec-* Pſal. 3.
catorum contriuiſti, id eſt, detrahentium verba mordacia,
qui poteſtati diuinæ nefandis dogmatib. obloquuntur.
Dentes enim dicti ſunt à demendo: & ideo pulchre ni-
mis linguę detrahentium, dentes vocantur: quia ſicut illi
ciborum partes demunt, ita & iſti opiniones hominum,
adhibita detractione corrodunt. Dentes intellectus ſi-
ue locutio bona vel mala, vt in Exodo: *Oculum pro oculo,* Exod. 21.
dentem pro dente. Palatum noſtrum, ſicut cœlum eſt poſi-
tum; & inde palatū à polo per diriuationem. Sed & gręci
ſimiliter appellant, eo quod pro ſui concauitate cœli ſi-
militudinem habeat. Sicut palatū ſuper linguam extat,
& ſub eo verba formantur; ſic noſtra locutio cœleſti ſa-
pientiæ & ſpiritali doctrinæ ſubiungere ſe debet, vt vti-
lem doctrinam & proficuam auditoribus ſuis proferre
poſſit. Fauces à fundendis vocibus nominatæ, eo ꝙ per
eas famur voces. Arteriæ vocatæ, ſiue quod per eas à pul-
mone aer hoc eſt, ſpiritus fertur; ſeu quod artis & angu-
ſtis meatib⁹ ſpiritum vitalem teneant. Vnde vocis ſonos
emittunt, & ſoni vnomodo ſonarent, niſi linguæ motus
diſtantias vocis efficeret. Fauces iudicium intellectus ſi-
gnificare valēt; vt eſt illud: *Vbi ſunt fauces meæ? nonne ſapien-* Iob. 6.
tiam meditantur? Item fauces mandatorum Dei cuſtodiā
ſignificant: quia ſicut* per ſonos faucium verba proferre * homo
debet; ſic doctor Catholicus per mandatorū Dei cuſto-
diam, prædicationis ſuæ profectū oſtendere debet. Hinc
in Pſalmo ſcriptū eſt: *Lingua mea adhæſit faucibus meis*. Nam Pſal. 12.
cum omnis guſtus ſapiat in palato, conſiderandum hic,
quare dixit, *faucibus meis?* Fauces enim ſunt gutturis no-
ſtri via, vbi iam deglutita dulcedo nulla ſentitur. Sed
quod de eloquio Domini erat abſolute dicturus mira-
biliter illam partem poſuit, vt cito ad cordis noſtri pene-
trabilia perueniret. Rurſum ſcriptum eſt: *Laboraui cla-* Pſal. 68.
mans: raucæ factæ ſunt fauces meæ. Laborabat ergo Chriſtus

clamans

Digitized by Google

clamans,quando non audiebatur à perfidis; raucæ factæ ſunt fauces eius, quia dicta eius nequaquam ſacrilegus populus audiebat. Mentum dictum,quod inde mandibulæ oriantur: vel quod ibi iungantur. In mento n.vbi barba maxime protenditur, oſtendit adeſſe debere manſuetudinem veræ doctrinæ, nec aliquid ibi commiſceri 2. Reg. 20. fraudis & malitiæ. Hinc enim,quod Ioab Amaſæ mentũ dextra manu tenuit, ſed ſiniſtra gladium latẽter mittens eius viſcera effudit. Dextera namq; mentum tenere eſt quaſi ex benignitatibus blandiri: ſed ſiniſtram ad gladiũ mittit, qui latenter ex malitia percutit. Collum dictum, quod ſit rigidum,& hæret vt columna baiulans caput & ſuſtentans,quaſi *capitolium*. Cuius anterior pars gula vocatur, poſterior Ceruix. Ceruix autem vocata,quod per eam partem cerebrum ad medullam ſpinæ dirigatur, quaſi cerebri via. Veteres autem plurali tantum numero *ceruices* dicebant. Primus Oſtenſius *ceruicem* ſingulariter dixit. Ceruix autem numero ſingulari membrum ipſum ſignificat. Nam pluraliter contumaciam ſæpe demonſtrat. Cicero in Verrinis: *Prætorem tu cauſes,frange ceruices.* In collo intelligentiæ decor vel prædicationis fortitudo,ſiue etiam doctores ſancti exprimuntur: vt eſt Cant. 1. illud in Cantico canticorum; *Collum tuum ſicut monilia*, Cant. 4. & iterum: *ſicut turris*, inquit, *Dauid collum tuum.* Turris Dauid eccleſia eſt Catholica: collum, prædicatores ſancti. Vnde in eadem ciuitate conſtantia firma eſt,& vndique *inexplanabilis. Item collum vel ceruix in malam partem accipitur; vt eſt illud de ſapientia teſtimonium: *Superborum & ſublimium colla propria virtute calcauit.* Et in Pſal. 128. Pſalmo: *Dominus*,inquit, *iuſtus concidet ceruices peccatorum.* Exod. 33. Ceruices autem pro ſuperbia poſitas Scriptura teſtatur, Act. 7. dicens: *Cerno,quo populus iſte duræ ceruicis ſit.* Et beatus Stephanus in paſſione ſua Iudæos arguens dicit: *Dura ceruice & incircumciſis cordibus & auribus. vos ſemper Spiritui ſancto reſtitiſtis,ſicut patres veſtri.* Iſtis ergo hæc viciſſitudo redditur,vt ceruices, quas contra Dominum lethaliter extulerunt,iugo ipſius ſuaui ſalutari humilitate ſubdantur. Quod ſæpe de perſecutoribus factum eſſe meminimus, vt fierent prædicatores ſanctiſſimæ religionis, qui prius idola nefandiſſimis perſuaſionibus vindicabant. Gurgulio à gutture nomen accepit,cuius meatus ad os & nares pertendit, habens viam, qua vox ad linguam tranſmittitur; vt poſſit verba collidere: vnde & garrire dicimus. Guttur aliquando ſignificat dulcedinem legis Dei, Cant. 5. vt eſt illud Sponſæ de Sponſo: *Guttur illius ſuauiſſimum, & totus deſiderabilis.* In gutture interna dulcedo veborum illius memoratur,qua quis ſapit, non eſurit. Totus deſiderabilis eſt; quia totus Deus, & totus homo, in quem 1. Pet. 1. deſiderant & angeli proſpicere: Deus in maieſtate patris, homo in virginitate matris; in illa Creator,in hac Saluator. Item in contrariam partem guttur accipitur, vt il- Pſal. 13. lud: *Sepulchrum patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant.* Per figuram parabolæ nimis compotens facta probatur alluſio. Sepulchrum enim mortui guttur eſt mentientis, quando exitiabilem ſibi vanitatem in faucibus reuoluit, quæ malum mortis infligit. Merito ergo ſepulchrum dictum eſt guttur eorum, qui mortifera loquebantur. Nam ſicut illa cum patent, fœtidos odores exhalant: ita & iſtorum guttur peſtiferos ſermones proferebat. Gula autem, quæ à deglutiendo nuncupata eſt, aliquando pro acceptione cibi vel potus ponitur; aliquando pro voracitate,id eſt,commeſſatione & ebrietate,quæ gaſtrimargia dicitur,& vnum eſt de octo principalibus vitiis. Cõtra quam ipſa Veritas ad diſcipulos ait: Luc. 21. *Attendite vobis, ne forte grauentur corda veſtra in crapula & e-* Rom. 13. *brietate.* Et Apoſtolus,*non in commeſſationibus*,inquit, *& e-* 1. Cor. 6. *brietatibus:* quia *ebrioſi regnum Dei non poſſidebunt.* Humeri dicti,quaſi armi ad diſtinctionem hominis à pecudibus mutis,vt hij humeros,illi armos habere dicantur. Nam proprie armi quadrupedum ſunt. Humeri operatio vel pondus eiuſdem operis,ſicut in Exodo in ornamento ſacerdotis ſuperhumerale præcipitur. Brachia à fortitudine nominata. Bary enim Græce graue & forte ſignificatur. In brachiis enim thori lacertorum ſunt,& inſigne muſculorum robur exiſtit. Hij ſunt thori, i.muſculi: & dicti thori,quod illic viſcera torta videantur. Humerus autem pro onere aliquãdo poſitus reperitur, aliquando pro fortitudine. Dicitur enim in benedictione Iſachar, Gen. 49. quod ipſe fuerit aſinus fortis, & ſuppoſuerit humerum ſuum ad portandum. In quo intelligitur ſimplex gentilitas,quæ ſe idcirco ad robur boni operis erigit:quia ad æternam vitæ patriam tendit. Vnde etiam & ponit humerum ad portandum,quia dum ad promiſſam requiẽ peruenire deſiderat,cuncta mandatorũ opera libenter portat. Legitur & in Eſaia de Domine Saluatore, quod fa- Eſai. 53. ctus ſit principatus ſuper humerũ eius, eo quod crucem ſuam ipſe portauerit,vel per humerum oſtẽdens brachij fortitudinem,eodem Eſaia dicẽte: *Reuelauit Dominus bra-* Eſa. 52. *chium ſanctum ſuum omnibus gentibus.* Et rurſum: *Domine,quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt.* Eſai. 53. Cubitum dictum, quod ad cibos ſumẽdos in ipſo cubamus. In cubito autem aliquando auctor & redemptor humani generis deſignatur, vt eſt illud in conſtructione arcæ Noe: *Et in cubito*, inquit, *conſummabis ſummitatem* Gen. 6. *eius.* In vno ergo cubito conſummatur Arca: quia vnus eſt auctor & redemptor ſanctæ eccleſiæ ſine peccato,ad quem & per quem omnes proficiunt, qui ſe eſſe peccatores nouerunt. Item cubiti duo præcepta charitatis. Vnde & arca teſtamenti, quæ typum eccleſiæ habuit, duos cubitos habuiſſe in longitudine perhibetur. Vlna ſecundum quoſdam vtriuſque manus extenſio eſt: ſecundum alios cubitus,quod magis verum eſt; quia Græce olenos cubitus dicitur. Vlna ſignificat bonam operationem. Vnde Simeon dicitur Chriſtum in vlnis ſuſce- Luc. 2. piſſe & Dominum benedixiſſe. Quid eſt enim Chriſtum in vlnis ſuſcipere,niſi piis hunc operibus velut membris noſtris amplectere? Per vlnas enim virtutum operatio exprimitur. Cum enim quis in alio eſurientem Chriſtum ſatiat, in alio ſitientem potat, in alio hoſpitem ſuſcipit, in alio nudum operit,in alio infirmum vel in carcere poſitum viſitat: his proculdubio deuotis actionibus tanquam ipſum Chriſtum amplectitur. Alę ſubbrachia ſunt appellatæ,eo quod in eis in modum alarum motus brachiorum inchoat. Quas quidam aſcellas vocãt,quod ex eis cillentur,id eſt,moueantur. Vnde & aſcilla dicta ab eo, quod cillantur,hoc eſt,moueantur omnia. Nam cillere eſt mouere. Aſcella aliquando pro deſideria poſita reperitur ex ocioſitate: Vnde eſt illud in Prouerb. Salomon. *In deſideriis eſt omnis otioſus.* Et iterum: *Abſcondit piger manum* Prou. 26. *ſuam ſub aſcella, & laborat ſi ad os ſuum applicauerit eam.* Quia piger & deſidioſus magis appetit deſidiam carnalẽ,quam virtutum operationem; abſcondit manũ ſuam ſub aſcella,nec vult operationem ſuam profeſſioni ſuæ concordẽ facere,maxime cum ſcriptũ ſit: *Corde creditur ad iuſtitiam,* Rom. 10. *ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Vnde & ſapientia alibi dicit: *Qui operantur in me, non peccabunt.* Hinc & ipſa Veritas Eccl. 24. ait: *Non omnis,qui dicit mihi,Domine Domine,intrabit in regnũ* Matth. 7. *cælorum: ſed qui facit voluntatem Patris,qui in cælis eſt, ipſe intrabit in regnum cælorum.* Manus dicta,quod ſit totius corporis munus. Ipſa enim cibum ori miniſtrat: ipſa operatur omnia atque diſpenſat: per eam accipimus & damus. Abuſiue manus etiam ars vel artifex: vnde & manus precium dicimus. Manus aliquando poteſtatem ſignificat, vt eſt illud Pſalmiſtæ, quo ad Dominum ait: *In manibus tuis tempora.* Et Iacob Patriarcha ad Iudam filium ſuum, *manus*, inquit, *tua in ceruicibus inimicorum tuorum.* Ali- Gen. 49. quando diſcretionem iudicij, vt eſt illud: *extendit ma-* Pſal. 54. *num ſuam in retribuendo illis.* Manus his virtutem iudicij ſignificat quæ tunc oſtenditur, quando illam diſcretionem bonorum malorumque fecerit. Manus pro bona operatione aliquando ponitur,vt in Pſalmo: *Manus tuæ* Pſal. 118. *fecerunt me,& plaſmauerunt me.* & alibi: *Deum*, inquit, *ex-* Pſal. 76. *quiſiui manibus meis.* Item manus virtus animæ ſiue opus bonum,vt in Pſalmo: *Labores manuum tuarum manducabis* Pſal. 127. In contrariam vero partem manus accipiuntur, vt eſt illud: *Secundum operationem manuum ſuarum retribue illis.* Prou. 12. Dextera vocatur à dando. Ipſa enim pignus pacis datur,ipſa fidei teſtis atque ſalutis adhibetur; & hoc eſt illud apud Tullium. *Fidem publicam iuſſu Senatus dedi*, id eſt, Gal. 2. dexteram. Vnde & Apoſtolus, *Dexteras* inquit, *dederunt*

*inexpugnabilis.

mihi & Barnabæ ſocietatis. Siniſtra autem vocata, quaſi ſine
dextera, ſiue quod rem fieri ſinat. A ſinendo autem ſini-
ſtra eſt nuncupata. Per dexteram enim aliquando deſi-
gnatur Chriſtus filius Dei, propter effectiuam poten-
Pſal.117. tiam, de quo ſcriptum eſt: *Dextera Domini fecit virtutem: De-
xtera Domini exaltauit me.* Aliquando æterna beatitudo:
vnde ipſe Chriſtus dicitur in dextera Dei ſedere, hoc eſt,
in æterna beatitudine regnare. Aliquando electionem
Matt.25. ſanctorum, vnde dicuntur iuſti ſtare ad dexteram Iudi-
cis, hoc eſt, æterna beatitudine digni, & peccatores ad ſi-
niſtram, hoc eſt, in partem reprobam, qui ſupplicio tra-
Deut.33. diti ſunt. Hic impletur quod alibi ſcriptum eſt: *In dex-
tera Dei ignea lex,* à ſiniſtra autem eius reprobi. In ſiniſtra
ergo Domini reprobi poſiti erunt, qui & ſiniſtra, hoc
eſt, præſentia, quam diu vixerunt, ardenti cupiditate a-
mauerunt: nec æternorum, quæ per dexteram ſignifican-
tur, deſiderium habuerunt. Item, dextera ſignificat a-
morem æternæ vitæ: & ſiniſtra delectationem laudis
Matth. 6. præſentis ſæculi. Vnde dicitur: *Te autem faciente eleemo-
ſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua: vt ſit elee-
moſyna tua in abſconſo: & Pater tuus, qui videt in abſconſo, red-
det tibi.* Quid eſt in abſcondito, niſi in ipſa bona con-
ſcientientia, quæ humanis oculis demonſtrari non po-
teſt, nec verbis aperiri? Rurſum per dexteram ſignifica-
tur futura vita. & per ſiniſtram præſens. Vnde de Domi-
Prou. 3. no ſcriptum eſt: *In dextera eius longitudo dierum, & in ſi-
niſtra eius, diuitiæ & gloria:* quia hic ſancti diuitias virtu-
tum colligunt, & in futuro contemplationem vultus
Dei percipient. Nam & alibi inuenitur dextera pro pro-
ſperitate poſita, ſiue hominum fauore: & ſiniſtra pro ad-
Eſa.30. uerſitate huius vitæ, vel vituperatione, vt in Eſaia: *Hæc
eſt via, ambulate in ea, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram:*
ſicut dies aliquando proſperitatem ſignificat, & nox ad-
uerſitatem. Aliquando dextera, bona opera exprimit,
quæ Domino placent; & ſiniſtra mala, quæ ei diſplicent.
Dextera amicus, ſiue vxor, vel filij, vel quilibet propin-
Matth. 5. qui, ſicut quidam volunt intelligi, vt in Euangelio: *Si
dextera manus tua ſcandalizat te: abſcide eam, & proiice abs te.*
Palma eſt manus expanſis digitis, ſicut contractis pu-
gnus. Pugnus autem à pugillo dictus: ſicut palma ob pan-
ſis palmæ ramis. In palma amplitudo eloquentiæ ali-
quando ſignatur: ſicut in pugno anguſtus tractatus argu-
mentorum & concluſio ſyllogiſmorum. Vnde quidam
ſapientium de Dialectica & Rhetorica diſputans ait: Dia-
lectica & Rhetorica eſt, quod in manu hominis pugnus
aſtrictus. & palma diſtenſa. Illa breui oratione argumen-
ta concludit, iſta facundiæ campos copioſo ſermone diſ-
currit. Illa verba contrahit, iſta diſtendit. Dialectica qui-
dem ad inueniendas res acutior, Rhetorica ad inuentas
dicendas facundior. Illa raros & ſtudioſos requirit: hæc
frequenter procedit in turbas. Item palma ſignificat lar-
gitatem eleemoſynæ, & pugnus parcitatem. Vnde
ſcriptum eſt in prouerbiis, Salomonis de muliere pru-
Prou. 31. denti: *Palmas ſuas extendit ad pauperem.* Et alibi ſcriptum
Eccl.7. eſt: *Sit manus tua ad dandum porrecta. & ad colligendum con-
tracta.* Item de palmo & pugillo Propheta dicit, Domini
potentiam demonſtrans: *cælum,* inquit, *palma metitur &
Eſa.40. terram pugillo concludit.* Item in paſſione Domini ſcriptum
Matth.26 eſt: *Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt:
alij autem palmas in faciem ei dederunt, dicentes: Propbetiza
nobis Chriſte: Quis eſt qui te percuſſit?* Quod dictum eſt:
ſpuerunt in faciem eius, ſignificat eos, qui eius præſentiæ
gratiam reſpuunt. Item colaphis eum cedunt, qui ei
honores ſuas præferunt. Palmas in faciem ei dant, qui
perfidia cæcati, eum non veniſſe affirmant, præſentiam
eius exterminantes & repellentes. Error hæreticorum
de Chriſto tribus generibus terminatur. Aut enim de
diuinitate, aut de humanitate, aut de vtroque falluntur.
Digiti nuncupati, quia decem ſunt: vel quia decenter
iuncti exiſtunt. Nam habent in ſe & numerum perfectiſ-
ſimum, & ordinem decentiſſimum. Digiti autem pro
diſtributione donorum Spiritus ſancti in ſcripturis alle-
gorice accipiuntur. Nam ſcriptum eſt in Euangelio, Do-
Luc. 11. mino dicente. *Si in digito Dei eiicio dæmonia,* hoc eſt, in
Exod.31. virtute Spiritus ſancti, *profecto perueniet in vos regnum Dei.*

Et in Exodo legitur, *digito Domini legem fuiſſe conſcriptam,* Pſal.8.
quem multi Spiritum ſanctum accipere voluerunt. Et
in Pſalmo legitur: *Quoniam videbo cælos opera digitorum
tuorum.* Merito iſtud de futuro glorioſa dicit Eccleſia,
quæ ante aduentum Domini erat adhuc in Patriarchis &
& ſanctis hominibus conſtituta. Ait enim: *videbo cælos,*
id eſt, libros Euangelicos, qui cœli merito dicuntur:
quoniam continent Dominum Saluatorem, qui dixit:
cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Eſa. 66.
Ideo hic poſitam operationem digitorum æſtimo, vt li-
bros diuinos cooperatione ſanctæ Trinitatis perfectos
euidenter oſtenderet, ſicut & alibi legitur: *Appendit tri-* Eſai. 40.
bus digitis molem terræ. Quod ſimili Sacramento recipi-
endum eſt. Digitus enim dicitur diuinæ operationis ef-
fectus, quod poteſt Patri & Filio & Spiritui ſancto, id
eſt, vni Deo aptiſſime conuenire. Item per digitos diſ-
cretio ſiue exercitium boni operis exprimitur. Vnde de
illa muliere forti, quam Salomon in fine prouerbiorum
ſuorum deſcribit ita legitur. *Manum ſuam miſit ad fortia,* Prou.31.
& digiti ſui apprehenderunt fuſum. Manus enim miſit ad
fortia, id eſt, ſtudium ſuum ad perfecta Chriſti carita-
tis opera, & digiti ſui apprehenderunt fuſum, cum diſ-
cretionis æquitate textrinam ſtolæ cœleſtis per opera
charitatis efficit. Vbi diſcretione ſumma opus eſt, vt
pro æterna mercede, & non pro temporali laude bona
agamus. Vngulas ex Græco vocamus; Illi enim ony-
chen vngulam dicunt. Per vngulam quippe extremi-
tas vel finis cuiuslibet rei demonſtratur. Nam ſcriptum
eſt in Geneſi, vbi Iacob benedixit filio ſuo Dan, dicens:
Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita, mordens vngulas e- Gen 49.
qui, vt cadat aſcenſor eius retro. Quidam vero hanc pro-
phetiam ad antichriſtum transferunt, arbitrantes eum
de tribu Dan venturum: in hoc loco *equum* accipi iudi-
cant hunc, qui per elationem ſuam in curſu labentium
temporum ſpumat; Et quia antichriſtus extrema mun-
di apprehendere nititur, ceraſtes iſte equi vngulas mor-
dere perhibetur: Vngulam quippe equi mordere, eſt
extrema ſæculi feriendo contingere. *Vt cadat aſcenſor e-
ius retro.* Aſcenſor equi eſt, quiſquis extollitur in digni-
tatibus mundi. Qui retro cadere dicitur, & non in fa-
ciem: ſicut Saulus cecidiſſe memoratur. In facie enim
cadere, eſt in hac vita ſuas vnumquemque culpas cogno-
ſcere, eaſque pœnitendo deflere. Retro vero, quo non
videtur, cadere eſt ex hac vita repente decedere, ad quæ
ſupplicia ducatur ignorare. Item de equo in Iob ſcriptum
eſt: *Terram vngula fodit.* Solet in equi vngula laboris Iob. 39.
fortitudo cognoſci. Quid ergo per vngulam, niſi in
Prædicatore ſancto virtutum perfectio, demonſtratur?
Qui videlicet terram fodit vngula, dum de corde au-
dientium exemplo ſuorum operum terrenas cogitatio-
nes eiicit. Truncus media pars corporis à collo ad in-
guinem. De quo Virgilius. Caput collo vehitur.
Truncus ſuſtinetur coxis & genibus cruribuſque. Trun-
cus, qui ſine capite & manibus eſt, ſignificat debilita-
tem & inertiam cuiuslibet. Vnde de Iudith ſcriptum Iud.13.
eſt, quod, cum caput abſcideret Olofernis, corpus e-
ius truncum euolueret. Porro quia Olofernis typum
tenet diaboli, truncum corpus eius oſtendit, eum, ab-
ſciſa poteſtatis eius, ipſum inimicum ex omni parte in-
firmũ & debilem eſſe, vt eo facilius bellatores Chriſti con
fidant, iudicem nequiſſimum ſe vincere poſſe, quo eum
pleniter ediſcunt fragilem & ſuperabilem fore. Pectus
vocatum, quod ſit pexum inter eminentes mamilla-
rum partes. Vnde & pectinem dici, quod pexos capil-
los facit. Pectus autem ſignificat tractatum internum
& ſapientiæ rationem. Vnde Iohannes legitur ſuper Ioan.13.
pectus recubuiſſe Saluatoris, ex quo doctrinam ſapi-
entiæ hauſit cœleſtis. In contrariam vero partem pe-
ctus trahit ſignificationem, quando ſignificat doli ac
malitiæ calliditatem. Vnde dicitur Serpenti: *Super pe-* Gen. 13.
ctus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus. Su-
per pectus quippe graditur Serpens: quia omnes greſ-
ſus diaboli nequiciæ ſunt & fraudes. Nam in peccato-
re calliditatem & verſutias cogitationum eius indicat,
quibus ad eos, quos vult decipere, ſerpit. Terram au-

tem comedit, cum errore peccantium paſcitur ac dele-
ctatur, eoſque ſeducens ad interitum rapit. Mamillæ vo-
catæ, quia rotundæ ſunt, quaſi malæ, per diminutio-
nem ſcilicet. Vbera dicta, quia lacte vberta: vel quia
humore humida, ſcilicet lactis in morem vuarum ple-
na. In mamillis vero atque vberibus doctores ſancti
myſtice exprimuntur, qui lacte doctrinæ ſacræ nutriunt
fideles, ſiue duos populos venientes ex circumciſione
& gentilitate. Vnde in Cantico Canticorum. ſponſus
Cant. 4. ad ſponſam: *Duo vbera tua ſicut duo hinnuli capreæ gemel-
li.* Duo vbera (vt diximus doctores ſunt vtriuſque te-
ſtamenti: vel duo populi, ex circumciſione venientes,
& gentilitate: qui per humilitatem quidem paruos ſe eſ-
ſe intelligunt, & peccatores: ſcilicet caritate currentes
omnia obſtacula mundi tranſeunt. Vbera ſen us cor-
Eſai. 32. dis, vt in Eſaia: *Accingite lumbos veſtros ſuper vbera,* hoc eſt,
continentiam habere contra ſenſus carnales. Cutis eſt,
quæ in corpore prima eſt appellata, quod ipſa corpo-
ri ſuperpoſita inciſionem prima paciatur. Cutis enim
græce inciſio dicitur. Idem eſt & pellis, quod externas
iniurias corporis tegendo pellat, pluuiaſque & ventos
ſoliſque ardores perferat. Pellis enim mox detracta à
corpore iam corium dicitur. In cute enim vel pelle, qua
animal forinſecus circundatur, myſtice vel corpus hu-
manum demonſtrat, quo naturam animæ intra ſe vigen-
tem regit: vel ſanctam Eccleſiam ſignificat, quam Chri-
Ioan. 14. ſtus, qui eſt *Via, Veritas & Vita,* viuificat & regit: quæ
afflictionibus foris atteritur, & intus virtutibus robo-
Iob. 7. ratur. Vnde & in Iob ſcriptum eſt: *Cutis mea aruit, &
contracta eſt.* Et iterum, *ruga,* inquit, *mea teſtimonium di-*
Iob 16. *cunt contra me.* Et rurſum: *pelli mea conſumptis, carnibus*
Iob. 19. *adhæſit os meum.* Quia igitur Chriſtus & Eccleſia vna
perſona eſt: quid per os, niſi ipſe Dominus? quid per
carnem, niſi diſcipuli deſignantur, qui paſſionis eius
tempore infirma ſapuerunt. Quid vero per pellem,
quæ exterior carne manet in corpore, niſi illæ ſanctæ
mulieres figurantur, quæ ad præparanda ſubſidia Do-
mino ſeruierunt. Ait ergo: *Pelli mea conſumptis carnibus
adhæſit os meum:* hoc eſt, hij qui meæ fortitudini propin-
quius adhærere debuerunt, paſſionis meæ tempore ti-
more conſumpti ſunt: & eas, quas ad exteriora mini-
ſteria poſui, in paſſione mea inhærere mihi fideliter in-
Iob. 19. ueni. Vnde ſubditur: *Et derelicta ſunt tantummodo la-
bia circa dentes meos.* Quid per labia, niſi locutio? quid
per dentes, niſi Apoſtoli deſignantur? Qui adhuc ſta-
tim poſt paſſionem confabulari de Domino nouerant:
ſed prædicare iam eum, aut mordere infidelium vicia
formidabant. Aruina, pinguedo cuti adhærens. Pul-
pa eſt caro ſine pinguedine; dicta, quod palpitet: reſi-
lit enim ſæpe. Hanc plerique & viſcum vocant, propte-
rea quod glutinoſa ſit. Aruina aliquando pinguedinem
dilectionis ſignificat: vt eſt illud in Leuitico: *adeps & ar-
uina* in hoſtiis pacificis iubentur Deo offerri. Item arui-
Iob. 15. na abundantium terrenarum rerum ſignificat, vt eſt il-
lud in Iob, vbi de ſuperbo homine ſcribitur: *Cucur-
rit aduerſum Deum erecto collo, & pingui ceruice armatus eſt.*
Contra Deum erecto collo currere eſt, ea, quæ Creato-
ri diſplicent, cum audacia perpetrare. Iniquus enim in
pingui ceruice contra Deum armatur: quia rebus tem-
porlaibus tumens contra præcepta veritatis, quaſi de
Ibid. magnitudine carnis, erigitur. De quo additur: *Ope-
ruit faciem eius craſſitudo.* Faciem eius craſſitudo operuit:
Ibid. quia deſiderata terrenarum rerum abundatia oculos
mentis premit. *Et de lateribus,* inquit, *eius aruina depen-
det:* hoc eſt, quiſquis potenti & iniquo adæret, ipſe
quoque de eius potentia, velut ex pinguedine rerum,
tumet. Item pinguedo gratiam diuinam ſignificat: vt
Pſal. 62. eſt illud in Pſalmo: *ſicut adipe & pinguedine repleatur ani-
ma mea.* Item in malam partem adeps ponitur, cum craſ-
ſitudinem malitiæ ſignificat, iuxta illud Pſalmiſtæ: *adi-*
Pſal. 16. *pem ſuum,* inquit, *concluſerunt.* Membra ſunt partes cor-
poris. Artus, quibus colligantur membra, ab artan-
do dicti, quorum diminutiua ſunt articuli. Nam ſic-
ut artus dicimus membra maiora, vt brachia: ita arti-
culos minora membra, vt digiti. Membra quando in
bonam partem accipiuntur, ſanctos & electos Dei, qui
membra ſunt corporis Chriſti, ſignificant: quia ille eſt
caput, eccleſia vero corpus ipſius, & membrum de
membro. Quod longa ratione diſputans Apoſtolus i-
ta oſtendit, in quibus alia ſunt glorioſa & fortiora, a-
lia ignobiliora & infirmiora membra: quod facit diffe-
rentia virtutum, & diſcutiendi vel docendi ſtudium.
Nam oculi in corpore Chriſti poſſunt dici, qui medi-
tantur in lege Domini die ac nocte: aures, qui diligen-
ter audiunt verbum Dei & obediunt mandatis eius: os
& lingua prædicatores ſancti: manus, qui bene operan-
tur vel eleemoſynas tribuunt: pedes, qui viam man-
datorum DEI incedunt, & cætera huiuſmodi: quod
longum eſt ennumerare. Aliam vero ſignificationem
habent membra, quando ad diaboli partem ſenſum tra-
hunt: quia ſicut omnes ſancti ad Chriſti corpus perti-
nent: ita omnes iniqui ad corpus Antichriſti. Vnde
ſcriptum eſt in Iob de Leuiathan: *Membra carnium eius* Iob. 41.
coherentia ſibi. Carnes iſtius ſunt omnes reprobi, qui
ad intellectum ſpiritalis patriæ per deſiderium non aſ-
ſurgunt. Membra autem ſunt carnium hij, qui eiſdem
peruerſe agentibus & ſeſe ad iniquitatem præcedenti-
bus coniungunt. Sed eſt aliud membrum corporis, a-
liud membrum membri. Sicut autem pernicioſum eſt,
ſi vnitas deſit membris bonis: ita pernicioſum eſt, ſi
non deſit malis: dum in duas pertes rubri maris vnda di-
uiditur, vt ab electo populo ad terram repromiſſionis
tenditur. Nerui Græca deriuatione appellati, quos il-
li neur vocant. Alij latine vocatos neruos putant, eo
quod artuum coniunctiones inuicem hiis inhæreant.
Maximam autem virium ſubſtautiam neruos facere
certiſſimum eſt. Nam quanto fuerint denſiores, tan-
to propenſius augeſcere firmitatem. In neruis comple-
xio virtutum deſignatur: quia ſicut artus & oſſa neruis
compinguntur: ita virtutes & bona opera amoris glu-
tino copulantur. Vnde in Iob ſcriptum eſt: *Oſſibus &* Iob. 10.
*neruis compegiſti me. Vitam & miſericordiam tribuiſti mihi, &
viſitatio tua cuſtodiuit ſpiritum meum.* Humanum quippe
animum viſitatio ſuperna cuſtodit, cum hunc virtuti-
bus ditatum vel flagello percutere vel compungere non
deſinit. • Item in aliam partem verborum ſignificatio
trahitur: cum in eodem libro de Behemoth ſcriptum
ſit: *Nerui teſticulorum eius perplexi ſunt. Oſſa eius velut fiſtu-* Iob. 40.
la æris. Tot ergo iſte Behemoth teſtes habet, quot ini-
quitatis ſuæ adiutores poſſidet. Qui idcirco perplexi
ſunt, quia videlicet prædicatorum illius argumenta do
loſis aſſertionibus innodantur: vt recta eſſe ſimulent,
quæ peruerſa perſuadent. *Oſſa,* inquit, *eius velut fiſtula æ-
ris.* Quid aliud oſſa Antichriſti, quam quoslibet in eius
corpore valentiores accipimus? In quorum corde ini-
quitas dum vehementer indurauit, per eos tota eius cor-
poris compago ſubſiſtit. Recte autem oſſa eius æris fi-
ſtulæ comparantur: quia nimirum, more metalli in-
inſenſibilis, ſonum bene viuendi habent: ſed ſenſum be-
ne viuendi non habent. Compago capita ſunt oſſium di-
cta eo, quod ibi compacta neruis vel glutino quodam
adhæreant. Oſſa ſunt corporis ſolidamenta In hiis e-
nim omnis poſitio roburque ſubſiſtit. Oſſa quoque
per allegoriam fortitudinem mentis debemus aduerte-
re. Quæ cum deficit, vigor eius elabitur: ſicut & oſſibus
quaſſatis corpus minime continetur. Vnde propheta in
Pſalmo ait: *Sana me Domine, quoniam conturbata ſunt omnia
oſſa mea* Et alibi, *omnia,* inquit, *oſſa mea dicent: Dn. quis ſimi-* Pſal. 6.
lis tibi? Oſſa nec ſenſum nec vocem habere manifeſtū eſt: Pſal. 34.
ſed (ſicut frequenter diximus) fortitudo animi & conſtā-
tia mentis debēt intelligi. Quæ merito oſſib. comparan-
tur: quia ſicut illa corpus cōtinent, ita & hæc ſanctas con
roborant voluntates. Dicant ergo hoc ſacramentum oſ-
ſa, non caro, id eſt, firmitas, non remiſſio: quia talem hy-
mnum non poteſt niſi ſola mentis dicere fortitudo. *Quis,*
negatiuum eſt: quia nemo poteſt eſſe ſimilis, cum ſit ſan-
cta Trinitas ſingularis. Multum quippe eſt creatura à
Creatore diſſimilis. Illa deniq; ſeruit, iſte dominatur. Et

Pſal.41. iterum pœnitens dicit : *Oſſa mea ſicut in frixorio confrixa*
ſunt. Sicut opinione proſpera bene meritorum oſſa, id
eſt, animi fortitudo pingueſcit, quando eorum conſcien-
Prou. 15. tia felici recordatione lætatur, ſicut dicitur Salomon: *Fa-*
ma bona impinguat oſſa: ita recordatione contraria peccato-
rum virtus, tamquam frixa, contrahitur, dum oblocu-
tiones hominum & conſcientiæ ſuæ iudicia grauiter ex-
paueſcit. Siue hic frigitur peccator: quoniam futuros i-
gnes incendiaque formidat. Nam qui ſe paueſcit arſu-
rum, ipſius incendij terrore iam frigetur. Item oſſa vir-
tutes ſignificant ſanctorum, vt in Pſalmo: *Cuſtodit omnia*
Pſal. 33. *oſſa eorum, vnum ex his non conteretur.* Medullæ appellatæ,
quod madefaciant oſſa. Irrigant enim & confortant.
Medulla ſignificat internam cogitationem mentis. Vn-
Pſal.65. de eſt illud Pſalmiſtæ : *Holocauſta medullata offeram tibi.*
Holocauſta medullata ſunt ſacrificia, quæ puro atque in-
timo corde diuinis conſpectibus damus. Nam quando
inuicem holocauſti contritionem cordis offerimus: o-
portet, vt intus habeat puriſſimam fidem: intus habeat
operas fideles, quæ ad vicem medullæ oblationem pu-
puriſſimam reddant, ne ſit aridum atque vacuum, quod
diuinis aſpectibus immolamus. Vertibulæ ſunt ſummæ
oſſium partes nodis groſſioribus conglobatæ, ita dictæ
eo, quod ad inflexionem membrorum illa vertantur.
Cartilagines oſſa mollia, & ſine medulla: quod genus
auriculæ & narium diſcrimen & coſtarum extremitates
habent, ſiue opercula oſſium, quæ mouentur: & dictæ
cartilagines, quod leui attritu carent dolore, dum ple-
ctuntur. Cartilago aliquando ſignificat ſimulationem
Iob.41. virtutum. Vnde ſcriptum eſt in Iob de Leuiathan: *Car-*
tilago eius quaſi lammine ferreæ. Cartilago namque oſſis qui-
dem ſpeciem habet, ſed oſſis fortitudinem non habet.
Quid eſt ergo, quod cartilago eius laminis ferreis com-
paratur? niſi, quia hij, qui in illo debiliores ſunt, ad per-
petranda mala nequiores exiſtunt. Ergo cartilago eius
ferro ſimilis dicitur: quia hij, qui in eius corpore ad o-
ſtenſionem virtutum non ſufficiunt, contra necem fide-
lium acrius accenduntur. Coſtas appellari quidam pu-
tant, quod ab ipſis interiora cuſtodiantur, & tota molli-
cies ventris vallata ſaluetur. Latus, quia iacentibus no-
bis latet: eſt enim læua pars corporis. Dextro autem la-
teri habilior motus eſt, læuo fortior, & oneri ferendo
accommodatior. Vnde & læua nuncupata, quod aptior
ſit ad leuandum aliquid & portandum. Ipſa enim geſtat
clypeum, enſem, pharetram & reliqua onera: vt expedi-
ta ſit dextra ad agendum. Et notandum, quod lateris no-
men ſynonymum eſt & ad plura ſignificanda habile. Di-
citur enim latus hominis, & latus pecudis, latus ædifi-
cij, & latus dimenſionis terræ: quæ omnia locis ſuis pro-
pria ſignificatione interpretari debent. Tamen homi-
nis latus, quod cum coſtis inteſtina protegit, ſignificare
Gen. 2. poteſt occultationes internorum conſiliorum. Vnde eſt
illud, quod Conditor noſter dormienti Adæ de latere
ſumpta vna coſta condidit mulierem, cum myſtice præ-
figurabat Eccleſiam de latere Chriſti in cruce per mor-
tem ſopiti Sacramenta ſalutis eſſe exitura, videlicet ſan-
guinem & aquam, de quibus ſponſa illi conderetur Ec-
cleſia. Tropologice vero ſciendum eſt, quia nequaquam
culmen contemplationis attingimus, ſi non ab exterio-
ris curæ oppreſſione ceſſamus, nequaquam noſmetipſos
intuemur, vt ſciamus aliud in nobis eſſe rationale, quod
regit, aliud animale quod regitur: niſi ad ſecretum ſilen-
tij recurrentes ab omni exterius perturbatione ſopia-
mur. Quod ſilentium noſtrum bene Adam dormiens
figurauit, de cuius mox latere mulier proceſſit quia quiſ-
quis ad interiora intelligenda rapitur, à rebus viſibilibus
mentis oculos claudit: & tunc in ſe ipſo vel quæ præeſſe
viriliter debeant vel quæ ſubeſſe poſſint, infirma diſtin-
guit, vt aliud in ipſo ſit, quod regere valeat tanquam vir:
aliud, tanquam fœmina, quod regatur. Dorſum eſt à cer-
uice vſque ad renes. Dictum autem dorſum, quod ſit ſu-
perficies durior corpore in modum ſaxi fortis & ad por-
tandum & ad perpetiendum. Terra quia in ea ſupini ia-
* bruta cemus in terra: quod ſolus homo poteſt. Nam * muta
animalia tantum aut in ventre aut in latere iacent. Vnde
in animalibus terga abuſiue dicuntur ſcapulæ. Dorſum
quidem atque tergum, eo quod ſunt poſteriores partes
corporis, aut fugam ſignificant, vt eſt illud Pſalmiſtæ,
quo ait: *& inimicorum meorum dediſti mihi dorſum.* & alibi Pſal. 17
ſcriptum eſt: *terga verterunt.* Quod ſignignificare po- Ier. 49
teſt auerſionem prauorum à cultu diuino, & deſpectio-
nem veræ religionis: ſicut in Ezechielis viſione ſcriptum Ezech.8
eſt, quod viri ſtantes, contra templum dorſa verſa habe-
rent, & facie reſpicerent ad ſolis ortum. Item in dorſo
vel tergo ſignificantur corporei dolores, quos illatis
verberibus ſancti viri ſuſtinebunt. Vnde propheta di-
cit in Pſalmo: *Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro*: videli- Pſ. 65.
cet verbera, quæ & Paulus pertulit, & reliqua fidelium
turba ſuſtinuit, ad hoc verberibus humiliati, vt diaboli-
cam ſuperbiam cum mundi ipſius delectatione reſpue-
rent. Rurſum tergum obliuionem præteritorum ſigni-
ficat. Vnde petimus Deum in oratione, vt peccata
noſtra præterita poſt tergum mittat, hoc eſt, perpetuæ
obliuioni tradat. Nam quod dorſum & tergum deſpe-
ctionem Dei ſignificent, oſtendit Eſaias dicens ad Iſrae-
liticam plebem: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tu-* Eſa. 30
um, & aures tuæ audient vocem poſt tergum monentis. Quaſi
in faciem homo monitus eſt, quando ad iuſtitiam condi-
tus præcepta rectitudinis accepit: ſed cum eadem præce-
pta contempſit, quaſi conditori ſuo dorſum mentis in
faciem dedit. Sed ecce adhuc poſt tergum ſequitur &
monet: quia iam & à nobis contemptus eſt, & tamen
nos adhuc vocare non ceſſat. Quaſi dorſum ei in faciem
dedimus, cuius verba deſpicimus, cuius verba calcamus:
ſed nos poſt tergum ſtans auerſos reuocat, qui & videt,
quod deſpicitur, & tamen per præcepta clamat, per pa-
tientiam expectat. Interſcapulum ſpacium dicitur,
quod inter ſcapulas eſt, vnde & nominatur. In ſcapulis
enim poſſumus intelligere, iuxta allegoriam, oneris ſar-
cinam: vt eſt illud, quod Abraham tollens panem & v- Gen.21
trem aquæ impoſuit ſuper ſcapulas Agar: vel operatio-
nes diuerſas, iuxta illud, quod in Pſalmo de Deo ſcriptum
eſt: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Scapulæ Domini ſunt o- Pſ. 90.
perationes mirabilium, per quas, velut quibuſdam hu-
meris, virtutis diuina monſtratur. Vnde cum Deo ſca-
pulæ, oculi brachiumve dicitur: cauendum ſummopere
eſt, ne quid in eo mens corporeum ſuſpicetur. In an-
thropomorphitarum namque hæreſim cadere eſt eum, qui
incircumſepte implet & circumplectitur omnia inter
corporalia lineamenta concludere. Sed omnipotens
Deus ad ſua nos trahens, vſque ad noſtra ſe humiliat: atq;
vt alta inſinuaret, humilibus cōdeſcendit, quatenus par-
uulis animus rebus cognitis enutritus ad inquirenda ex-
urgat incognita, atq; ad eum, qui longe ſuper ipſum eſt,
quædam iuxta ſe audiens, quaſi quibuſdam ad illum paſ-
ſibus moueatur. Vnde fit vt per ſcripturam ſuam aliquā-
do à corporibus hominum, aliquando à mentibus, ali-
quando vero ab auibus, aliquando etiam ab inſenſatis re-
bus quaſdam longe diſſimiles in ſe ſimilitudines trahat
Plerumq; enim à corporibus hominum in ſe ſimilitudi-
nem trahit: ſicut de eo ſperanti homini per prophetam
dicitur: *In ſcapulis obumbrabit tibi*: cum conſtet, quod in na- Pſal. 9
tura ſua nec oculum Deus, nec ſcapulas habeat, nec cæ-
tera lineamenta membrorum. Sed quia nos per oculum
cernim⁹, in ſcapulis vero onera ſuſtinemus: Deus quod o-
mnia videat, oculum habere perhibetur: quod vero nos
tolleret atq; eo ipſo, quo tollerat, ſeruat, obumbrare nos
in ſcapulis dicitur. Ait enim: *in ſcapulis ſuis obumbrabit tibi*:
ac ſi diceret peccatori homini & poſt peccatum veniam
deprecanti: Ea pietate te Dominus proteget, qua te tolle-
rauit: obumbrat, i. in ſcapulis ſuis, qui, dum portat defen-
dit. Spina eſt iunctura dorſi, dicta eo, quod habeat radio-
los acutos. Cuius iuncturæ ſpondylia appellantur pro-
pter partem cerebri, quæ fertur per hos longo tractu ad
cæteras corporis partes. Sacra ſpina eſt vna perpetuæ ſpi-
næ, quam Græci ironoſtoin vocant, quoniam primum
infante concepto naſcitur, ideoq; & hoſtia id primum à
gentilibus diis ſuis dabatur: vnde & ſacra ſpina dicitur.
Spina enim aliquando pro fortitudine corporis, aliquan-
do pro elatione mentis atq; ominibus peccatis ponitur.

Pſal. 31. Vnde ſcriptum eſt in Pſalmo: *Conuerſus ſum in ærumna mea,*
dum confringitur mihi ſpina. Spina eſt enim, quæ totum cor-
pus erigit atq; continet. Hæc pro ſuperbia merito poſita
eſt, quæ confracta non deiicit ad interitum, ſed erigit po-
tius ad ſalutem. Dum enim fortitudo & proſperitas cor-
poris confringitur, neceſſe eſt, vt ad cordis humilitatem
mentis intima reuocentur. Bene hoc loco per ſpinam o-
mne peccatum euidenter exprimitur, quia dum trahit ad
delectationem, quaſi pungendo lacerat mentem. Hinc
ergo iuſti & pœnitentis voce dicitur: *Conuerſus ſum in æru-*
mna mea, dum configitur mihi ſpina: quia ſcilicet mens ad la-
mentum vertitur, vt peccati punctio pœnitendo franga-
tur. Renes ait Varro dictos, quod riui ab hiis obſceni
humoris naſcantur. Nam venæ & medullæ tenuem li-
quorem deſudant in renibus, qui liquor rurſum in reni-
bus calore venerio reſolutus decurrit. Renes aliquando
pro conſtantia mentis ponuntur: quia ſicut iſti corpus
continẽt, ita animi ſtabilitatem & illa cuſtodit. Vnde
Pſal. 72. propheta ait: *Renes mei reſoluti ſunt.* Renes ergo ſuos dixit
eſſe ſolutos: quia mundanarum rerum felicitatem incau-
ta voluntate quæſierat. Item renes interiora cordis
Ierem. 17. ſunt, vt in propheta: *Ego Dominus ſcrutans renes & corda*
Rurſum renes delectationem carnis ob fluxas cogitatio-
Pſ. 25. nes aliquando ſignificant. Vnde Pſalmiſta petit: *Vre renes*
meos & cor meum. Si enim voluptatem libidinis in renibus
eſſe neſciret, eos vri minime petiſſet: hoc eſt, vt delecta-
tiones & cogitationes humanæ verbi Domini calore
Exod. 12. purgarentur. Hinc bene in Exodo renes habere accin-
ctos Iſraelitis præcipitur in paſchali edulio: quoniam qui
paſcha comedit, habere renes accinctos debet, vt qui ſo-
lennitatem reſurrectionis atq; incorruptionis agit, cor-
ruptioni iam peruicia nulli ſubiaceat, voluptates edo-
met, carnem à luxuria reſtringat. Lumbi ob libidinis la-
ſciuiam dicti, quia in viris cauſa corporeæ voluptatis in i-
pſis eſt, ſicut in vmbilico fœminis. Vnde & ad Iob in ex-
Iob 38. ordio ſermonis dictum eſt: *Accinge, ſicut vir, lumbos tuos:* vt
in his eſſet reſiſtendi præparatio, in quibus libidinis eſt
vſitata dominandi occaſio. Vmbilicus eſt medius locus
corporis, dictus, quod ſit vmbus iliorum. Vnde & vm-
bo appellatur locus in medio clypei, à quo pendet. Ex
eo enim infans in vtero pendet: ex eo enim & nutritur.
in lumbis aliquando fortitudo animi exprimitur, iuxta
Eph. 6. illud Apoſtoli: *Accingite lumbos mentis veſtræ:* & aliquando
Iob 40. libido carnis, vt ſupra dictum eſt. Vnde ad Iob de Rehe-
moth Dominus ait: *Fortitudo eius in lumbis eius: & virtus*
eius in vmbilico ventris ipſius. Seminaria coitus viris in lum-
bis eſſe: in vmbilico autem ineſſe fœminis perhibetur, vt
ſupra oſtendimus. Hinc eſt enim, quod veritas diſcipulis
Luc. 12. dicit: *Sint lumbi veſtri præcincti.* Hic Petrus cum luxuriam
1. Petr. 1. à corde reſtringeret admonebat, dicens. *Succincti lumbos*
mentis veſtræ. Hinc Paulus cum per Abrahæ ſacrificium
Mechiſedech tempore Leui ſacerdotium diceret deci-
matum, vbi tunc in Abrahæ corpore Leui lateret, oſten-
Heb. 7. dens, ait: *Adhuc enim in lumbis patris erat.* Quia vero ſemi-
narium luxuria fœminis in vmbilico continetur, Pro-
pheta atteſtante didicimus, qui ſub ſpecie fœminæ pro-
Ezech. 16. ſtitutæ Iudææ petulantiam increpans, ait: *In die ortus tui*
non eſt præciſus vmbilicus tuus. Ilium Græco ſermone appel-
latum, quod ibi nos obuoluamus. Græce enim ileos ob-
uoluere dicitur. Teſticuli enim virilis ſexus robur ſigni-
Leuit. 22. ficant virtutis. Vnde legitur in Leuitico. *Omne animal,*
quod vel contritis vel tuſis vel ſectis ablatiſque teſticulis eſt, non of-
feretis Deo. Contritis teſticulis eſt, qui paulatim creſcen-
te malitia conteret ſuam in virtutibus prolem & ſigna,
per quæ vir poſſit agnoſci: qui & recte reprobatur: quia
ſibimetipſi in talibus nocuit. Tuſis teſticulis eſt, qui il-
latis ſibi temptationibus tribulationibuſque ceſſit, a-
nimæque ſuæ fortitudinem prodidit. Non enim opor-
tet hoc perpeti, nec omnino cedere imminenti hoſti
atque affligenti. Sectis ablatiſque teſticulis eſt, qui vna a-
ctione praua, animiſque impiis exſecante, ſicut cultro
& auferente, quemadmodum nimis effera & direptrix
manus ſemetipſum abſcidens & auferens à coniunctio-
ne, quæ eſt in virtutibus. Venter & aluus & vterus in-
ter ſe differunt. Venter eſt, qui acceptos cibos digerit,
& apparet extrinſecus, pertingitque à pectore ad ingui-
nem: & dictus venter, quod per totum corpus vitæ a-
limenta tranſmittat. Aluus eſt, qui cibum recipit & pur-
gare ſolet. Saluſtius: *Simulans ſibi aluum purgari.* Et vo-
catus eſt aluus, quod abluatur, id eſt, purgetur. ex ipſo
enim ſordes ſtercorum defluunt. Vterum ſolæ mulieres
habent, in quo cõcipiunt ad ſimilitudinem cauliculi. Ta-
men autores vtrum pro vtrolibet ſexus ventre plerumq;
ponunt: nec poetæ tantummodo, ſed & cæteri. Voca-
tus autem vterus, quod duplex ſit, & ab vtraque in du-
as ſe diuidit partes, quæ in diuerſum diffuſæ ac replexæ
circumplicantur in modum cornu arietis: vel quod in-
terius impleatur fœtu. Hinc & vter, quod aliquid in-
trinſecus habuerit membra & viſcera. Venter iuxta al-
legoriam ſignificat capacitatem rationis, ſiue animæ af-
fectum. Inde eſt illud, quod Abacuc propheta, *venter,* Hab. 3.
inquit, *meus turbatus eſt in me.* Et Hieremias: *Ventrem* Ier. 4.
meum doleo: & ſenſus cordis mei turbatus eſt. Rurſum Pſal- Pſ. 30.
miſta ait: *Conturbatus eſt in ira oculus meus, anima mea, &*
venter meus. Litera ſiquidem poſuit inimicorum indigna-
tionem: oculus autem intellectum ſignificat, quem
ſemper conturbamus atque confundimus, quando im-
minentia pericula formidamus. Venter vero noſter al-
uus eſt, in quo edulia deglutita recondimus. Qui aper-
te memoriæ comparatur: quia ſicut ille tranſmiſſas eſ-
cas recipit: ſic memoriæ ſinus notitias rerum compe
tenter aſſumit. Conturbatum ergo dicit ventrem, id eſt,
memoriam ſuam, vbi habebat repoſita, quæ illi Dominus
de ſua clarificatione promiſerat: ſed cum videret caro
imminere ſibi pericula, conſequens fuit eam trepidatio-
ne turbari. Vterus autem aliquando ſignificat arcanum
naturæ aliquando ſecretum conſilij. Vnde Pater in Pſal-
mo ad Filium ait: *Ex vtero ante luciferum genui te*, id eſt, ex Pſ. 109.
arcano ſubſtantiæ meæ, ex ipſa ſcilicet Deitate, totum
ex toto, omnipotentem, lumen de lumine, ſummum ex Eſa. 53.
ſummo: quod nulla inueſtigatio, nullus ſenſus poſſit at-
tingere. Nam quemadmodum valet comprehendi, de
quo ſcriptum eſt: *Generationem autem eius quis* enarrabit?
Mirabi euitas, & ſufficiens pro noſtra infirmitate men-
ſura: quia nec plus poſſumus capere & hoc abunde ſuf-
ficit vtique credidiſſe. Rurſum in Iob ſcriptum eſt: *De* Iob. 38.
cuius vtero egreſſa eſt glacies. Quid eſt ergo, quod Dominus
prius quidem patrem ſe pluuiæ inſinuat: poſtmodum
vero de ſuo egredi vtero glaciem narrat, ſeque gelu gi-
gnere de cœlo pronunciat? niſi quod miro modo noſtri
pectoris terram ad ſuſcipienda verbi ſemina prius per
occultæ gratiæ pluuiam infundit: & poſtmodum ne in
conceptis virtutibus immoderatius profluat, diſciplina
intima diſpenſationis premit. Viſcera non tantum inte-
ſtina dicimus: ſed quicquid ſub corio eſt à viſco, quod
eſt inter cutem & carnem. Item viſcera vitalia, id eſt,
circumfuſa cordis loca, quaſi viſcera eo, quod ibi vita,
id eſt, anima continetur. Item viſcera capita neruorum
ex ſanguine & neruis copulata. Viſcera myſtice ſignifi-
cant affectum pietatis & miſericordiæ. Vnde ſcriptum
eſt in Euangelio: *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in qui-* Luc. 1.
bus viſitauit nos oriens ex alto. Et Apoſtolus, *ſi qua*, inquit, Phil. 2.
viſcera miſerationis. Et in alteram partem viſcera ſignifica-
tionem trahunt: vt eſt illud in Actibus apoſtolorum de
Iuda: *& diffuſa ſunt viſcera eius*, h. e. malitiæ tractatus ſunt pa- Act. 1.
tefacti. Cor à Græca appellatione deriuatur, quod illi
cardian dicunt: ſiue à cura. In eo enim omnis ſollicitudo
& ſcientiæ cauſa manet. Quod ideo pulmoni vicinũ eſt:
vt cum ira accẽditur, pulmonis humore temperetur. Hu-
ius duæ arteriæ ſunt, è quibus ſiniſtra plus ſanguinem ha-
bet, dextera plus ſpiritum. Vnde & in dextro brachio pul-
ſum inſpicimus. Cor enim multis ſpecieb. ſignificandis
conuenienter aptatur. Nam aliquando pro anima poni-
tur, aliquando pro intelligentia, aliquando pro conſilio
& verbo occulto, aliquando pro intelligentia. Nam pro
anima cor ponitur, vt eſt illud Salomonis: *Omni cuſtodia ſer-* Prou. 4.
ua tuũ cor, quia ex ipſo vita procedit. Itẽ cor pro intelligentia Pſ. 83.
ponitur, vt eſt illud Pſalmiſtæ. *Cor meũ & caro mea exultaue-*
rũt in Deũ viuũ. quãuis vtraq; videant̃ pertinere ad carnẽ,
cor tñ ad ligentiã referri poſſe non dubiũ eſt. Nã cuius ſa-

pientiam

pientiam præferre volumus, eius cor ſine dubitatione laudamus. Conſilium vero in cordis nomine exprimitur, quod actus præuenit, teſtante Saluatore in Euangelio: *Ex corde exeunt cogitationes malæ, adulteria, homicidia,* & cetera. De quo Pſalmiſta ait: (Matt. 15.) (Pſ. 11.) *Labia doloſa in corde & corde locuti ſunt mala.* Nam quod dicit in corde & corde: quotiens volumus doloſos exprimere, duplicia eorum corda declaramus, ſicut * Salomon dicit: (* Iacobus. Iac. 1.) *Vir duplex inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.* Quando autem ſimplices cupimus indicare, vnum cor in eis eſſe teſtamur, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur: (Act. 4.) *Multitudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna.* Sic & bilingues dicimus, qui in vna ſententia minime perſeuerant. Pro diligentia vero & deuotione illud eſt poſitum: (Pſ. 85.) *In toto corde meo exquiſiui te.* Hoc quoq; munus eſt Domini quod toto corde, hoc eſt, plena deuotione aſſerit ſe Deum exquiſiſſe. Non enim quæreret, niſi inquiſitus fuiſſet. In alteram vero ſignificationem nuncupatio cordis ponitur, cum mortem vel infernum vel ſepulchrum ſignificat. Vnde eſt illa ſententia Saluatoris, qua ad Iudæos ait: (Matt. 12) *Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus noctibus.* Piſcis autem, qui Ionam deuorauit in Pelago, ſignificat mortem, quam Chriſtus perpeſſus eſt in mundo. In ventre ergo ceti Ionas erat tribus diebus & tribus noctibus. Et Saluator noſter in morte & in ſepulchro fuit tribus diebus & tribus noctibus: tuncque completum eſt illud, quod legitur in Oſee: (Oſe. 13.) *Ergo mors tua, o mors: ero morſus tuus, o inferne.* Et ſicut Ionas in ventre piſcis non permanſit, ſed eiectus eſt in aridam: ita & Saluatoris noſtri anima non relicta eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem: ſed reſurrexit in gloria. Item de Leuiathan Dominus ad Iob ait: (Iob. 41.) *Cor eius indurabitur, quaſi lapis, & ſtringetur, quaſi malleatoris incus.* Cor enim antiqui hoſtis, vt lapis, indurabitur: quia nulla vnquam conuerſionis pœnitentia mollietur, qui ſolis ictibus æternæ vltionis aptabitur. Leuiathan ergo, vt malleatoris incus, ſtringitur, qui inferni vinculis coartabitur, vt æterni ſupplicij continua percuſſione tundatur. Præcordia ſunt loca cordi vicina, quibus ſenſus percipitur: & dicta præcordia eo, quod ibi ſit principium cordis & cogitationis. In præcordiorum nomine rationabilis tractatus animæ poſſunt accipi, vt eſt illud Eſaiæ, quo ad Dominum ait: (Eſa. 26.) *Anima mea deſiderauit te in nocte, & ſpiritu meo in præcordiis meis.* Pulſus vocatus, quod palpitet, cuius inditio aut infirmitatem intelligimus aut ſalutem. Huius duplex eſt motus: ſimplex, qui ex vno ſaltu conſtat: compoſitus, qui ex pluribus motibus inordinatus & inæqualis exiſtit. Qui motus certa habent ſpacia. Dactylium percuſſum, quamdiu ſine vicio ſunt. Siquando citatiores ſunt, vt dorcadacizontes: vt leniores, vt mirmicizontes, mortis ſigna ſunt. Venæ dictæ eo, quod viæ ſint natantis ſanguinis, atque riui per omne corpus diuiſi, quibus vniuerſa membra irrigantur. Dicitur & vena aqua, vnde fons ebullit. Quod etiam ſignificare poteſt proceſſum gratiæ ſpiritualis atque doctrinæ. Vnde ſcriptum eſt in ſapientiæ libro: (Prou. 5.) *Sit vena tua benedicta.* Et alibi *Vena viuentium aquarum*, hoc eſt, ſapientiæ, *dulcis hauſtus, & potus ſalubris.* Sanguis ex Græca etymologia nomen duxit, quod vegetetur & ſuſtineatur & viuat. Sanguis autem eſt, dum in corpore eſt: effuſus vero cruor dicitur. Nam cruor vocatus ab eo, quod effuſus decurrit: vel ab eo, quod currendo corruat. Alij cruorem interpretantur ſanguinem corruptum, qui emittitur. Alij aiunt vocatum ſanguinem, quod ſuauis ſit. Sanguis autem integer non eſt, niſi in iuuenibus. Nam dicunt phyſici minui ſanguinem per ætatem. Vnde & in ſenibus tremor eſt. Proprie ſanguis animæ poſſeſſio eſt. Inde genas lacerare mulieres in luctu ſolent. Vnde & purpureæ veſtes, & flores purpurei mortuis præbentur. Sanguis aliquando ſacramentum Dominicæ Paſſionis ſignificat: (Ioan. 6.) vt eſt illud Saluatoris in Euangelio: *Caro mea vere eſt cibus: & ſanguis meus vere eſt potus.* (Exod. 12.) Nam & in lege præceptum eſt populo Iſraelitico, vt de ſanguine agni paſchalis ponerent ſuper vtrumque poſtem, & in ſuperliminaribus domorum, in quibus paſcha edebant, quatenus exterminatoris excidium poſſent euadere. Sic & ſanguis Chriſti mundat conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti, & liberat nos de poteſtate inimici, & perſecutione hoſtis antiqui. (Heb. 6.) Item in aliam partem ſanguis ſignificatio ducitur, cum aut operationem carnalem, aut corruptionem mortalis naturæ ſignificat. Vnde Propheta precatur Dominum: (Pſal. 50.) *Libera me de ſanguinibus Deus Deus ſalutis meæ.* Et iterum, (Pſal. 5.) *virum*, inquit, *ſanguinum & doloſum abbominabitur Dominus.* Vir quidem ſanguinum eſt, qui humano cruore polluitur: nec non & ille, qui decipit viuum. Et Apoſtolus: (1. Cor. 15.) *Caro ſanguis regnum Dei non poſſidebunt: neque corruptio incorruptelam poſſidebit.* Pulmo ex Græco trahit vocabulum. Græci enim pulmonem pneumon vocant eo, quod flabellum cordis, in quo pneuma, id eſt, ſpiritus ineſt, pro quo agitantur & mouentur. Vnde & pulmones vocati ſunt. Nam Græce pneuma ſpiritus dicitur, qui flando & exagitando aerem emittit & recipit, à quo mouentur pulmones & palpitant, & aperiendo ſe, vt flatum capiant: ſtringendo, vt eiiciant. Eſt enim corporis organum. Iecur nomen habet eo, quod ignis ibi habeat ſedem, qui in cerebrum ſubuolat: inde ad oculos, cæteroſque ſenſus & membra diffunditur: & calore ſuo ad ſe ſuccum ex cibo tractum vertit in ſanguinem, quem ad vſum paſcendo nutriendoque ſingulis membris præbet. In iecore autem conſiſtit voluptas & concupiſcentia iuxta eos, qui de phyſicis diſputant. In iecore autem, id eſt, in epate delectionem ſiue concupiſcentiam ſignificatam poſſumus intelligere. Vnde eſt illud, quod (Leuit. 3. 4.) in lege præceptum eſt, cum ventre & renibus & adipe partem iecoris Deo offerri: quia concupiſcentiam noſtram magis ad Dei quam ad mundi debemus conuertere voluntatem. Legitur enim in libro Tobiæ, quod Angelus (Tob. 6.) præceperit Tobiæ, piſcem captum exenterare, & cor eius, & fel & iecur in caſſidili reponere, iecurque poſtea ex præcepto Angeli ſuper carbones viuos ponere, quatenus præualeret dæmonem effugare. In iecore enim, cuius ardore accepti cibi in ſtomacho excoquuntur, docemur, vt maturitate conſilij ſtudeamus fluxas carnis cogitationes ad purũ excoquere & in ſeceſſum mittere, ne forte diabolo in cubilibus cordium noſtrorum conſentiamus vllo modo locum habere: ſed magis robore fidei & ſacrarum orationum feſtinemus eum foras expellere. Fibræ iecoris ſunt extremitates, ſicut extremæ partes foliorum in tibiis, ſiue quaſi linguæ eminentes. Dictas autem fibras, quod apud gentiles in ſacris Phœbi ad aras ferebantur ab ariolis, quibus oblatis atq; ſuccenſis reſponſa acciperent. Cui bene conuenit, quod ſupra diximus iecoris partem Deo offerri iuſſam: vt Deo potius offeratur, quod ſuum eſt, quam idolis vanis & ſurdis, in quibus ſola fraus & deceptio eſt. Splen dictum à ſupplemento ex contraria parte iecoris, in vacua exiſteret. Quem quidam etiam riſus cauſa factum exiſtimant. Nam ſplene ridemus. Ammonet etiam hæc articula viſcerum nos, vt non vana lætitia mundi, ſed in Domino exultemus & lætemur: ne vano riſui ora diſſoluamus. De quo ſapientia dicit: (Eccl. 2.) *Riſum deputaui errorem*: ſed magis luctu in præſenti ſæculo noſtra peccata deleamus, vt in futura vita æterno gaudio fruamur. Vnde ſcriptum eſt: (Matt. 5.) *Beati, qui lugent nunc: quoniam ipſi conſolabuntur.* Felle iraſcimur, corde ſapimus, iecore amamus. Quibus quatuor elementis conſtantibus, integrum eſt animal. Fel appellatum, quod ſit folliculus geſtans humorem, qui vocatur bilis. Fel enim amaritudinem & doloſitatem peruerſæ mentis ſignificat. Vnde beatus Petrus Apoſtolus ad Simonem per fraudem gratiam Spiritus ſancti accipere volentem ait: (Actor. 8.) *In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te eſſe.* Hinc & in Iob de impio ſcriptum eſt: (Iob. 20.) *Panis illius in vtero eius vertetur in fel aſpidum intrinſecus*: id eſt, ſatietas tranſitoriæ delectationis in retributitionis fine ad amaritudinem vertetur. Tunc etenim iniqui vident, quod antiqui ſerpentis veneno interfecti ſunt, cum flammis vltricibus traditi cum eodem ſuo perſuaſore cruciatur. Siue panis illius in vtero eius in fel aſpidum intrinſecus vertitur: quia dum ſacræ legis ſcientia glo-

riantur, vitæ potum conuertit ſibi in veneni populum.
Hinc rurſum in Cantico Deuteronomij de Iudæis legi-
Deut. 32. tur: *Vua eorum vua fellis, & botrus amaritudinis* ipſis, qui Sal-
uatori noſtro in cruce pendenti acetum cum felle mixtũ
in potum dederunt. Stomachus Græce os vocatur eo,
quod oſtium ventris ſit, & ipſe cibum excipiat atq; in in-
teſtina tranſmittat. In ſtomacho aliquando iram & in-
dignationem animi ſignificatam poſſumus intelligere.
Vnde dicimus iracundos homines ſtomachari, quia fu-
rorem ſuum intus occultare non poſſunt. ſed cum impe-
tu conuiciorum illum foras proiiciunt. Inteſtina dicun-
tur eo, quod corporis interiore parte cohibentur. Quæ
idcirco longis nexibus in circulorum ordinata ſunt mo-
do. vt ſuſceptas eſcas paulatim digerant, & ſuperadditis
cibis non impediantur. In inteſtinis ergo poſſunt animi
Gen. 6. ſecreta & cogitatus interni accipi. Vnde ſcriptum eſt. *Ta-*
Iob. 30. *ctus dolore cordis intrinſecus.* Et in libro Iob legitur: *Inteſti-*
na, inquit, *mea efferbuerunt dolore abſque vlla requie.* Hinc &
in Leuitico iubentur hoſtiæ inteſtina ſimul cum capite
& pedibus aqua lota adoleri Domino in holocauſtum ac
ſuauem odorem. Inteſtina ſane vel interanea (vt alia e-
ditio habet) cum pedibus aqua dilui iubet ſermo præce-
pti, Sacramentum baptiſmi ſub figurali prædicatione
denuncians. Nam interanea diluit, qui conſcientiam
purgat. Pedes abluit, qui conſummationem ſuſcipit ſa-
Ioan. 13. cramenti: & ſcit, quia *qui mundus eſt, non indiget, niſi vt pe-*
des lauet. Matrix dicitur quod fœtus in eo generetur: ſe-
men enim receptum confouet, confotum corporat,
corporatum in membra diſtinguit. Vulua vocata, qua-
ſi valua, id eſt, ianua ventris: vel quod ſemen recipit: vel
quod ex ea fœtus procedat. Vulua ſignificat interna ſe-
creta. Vnde in Iob ſcriptum eſt. *Quis concluſit oſtiis mare,*
Iob 38. *quando erumpebat quaſi de vulua procedens?* quia videlicet
tunc humano generi præceptis legis obuiauit, quando
adhuc ſeculum ſuæ origini vicinum quaſi ab ortu pro-
prio ad profectum vitæ carnalis exiebat. De vulua quip-
pe procedere eſt in lucem præſentis gloriæ carnaliter
apparere. Item vulua interiora animæ ſunt, vbi bonum
vel malum concipitur. Eſt & vulua Eccleſiæ fides inte-
rior à qua hæretici deprauati abortum matris intulerunt,
Pſa. 51. ſicut in Pſalmo de eiſdem dicitur: *Alienati ſunt peccatores*
à vulua, errauerunt ab vtero, locuti ſunt falſa. Veſica dicta,
quia ſicut vas aqua de renibus vrina collecta completur
& humore diſtenditur. Cuius vſus in volucribus non
habetur. Vrina autem dicta, ſiue quod vrat, ſeu quia ex
renibus egeritur: cuius iudicio & ſalus & ægritudo futu-
ra monſtratur. Qui humor vulgo lotium dicitur: eo
quod lota, id eſt, munda veſtimenta efficiantur. Semen
eſt, quod iactum ſumitur aut à terra, aut ab vtero ad gi-
gnendum vel fructus vel fœtus. Eſt enim liquor ex ci-
bi & potus decoctione factus ac diffuſus per venas at-
que medullas, qui inde deſudatur. In modum ſentinæ
concreſcit in renibus, eiectuſque per coitum, & in vte-
ro mulieris ſuſceptus, calore quodammodo viſcerum, &
menſtrualis ſanguinis irrigatione formatur in corpore.
Seminis autem nomen diuerſis ſpeciebus non inconue-
nienter aptatur: quia ſemen animalis eſt cuiuslibet, vn-
de origo eius naſcitur. Semen eſt & arborum, herbarum
Gen. 1. atque olerum, vnde originem trahunt: ſicut legitur Do-
minus de fructibus terræ in Geneſi dixiſſe: *Germinet ter-*
ra herbam virentem & facientem ſemen & lignum pomiferum
faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit
Luc. 8. *ſuper terram,* & cetera. Legitur in Euangelica parabola,
Saluatore dicente, ſemen eſſe verbum Dei: quia ex ipſo
fructus bonarum virtutum procedit. Menſtrua, ſuper-
uacuus mulierum ſanguis. Dicta autem menſtrua à cir-
cuitu lunaris luminis, quo ſolet hoc euenire profluui-
um. Luna autem Græce mene dicitur, vnde muliebria
nuncupantur. Nam mulier ſolum animal menſtruale
eſt: cuius cruoris contactu fruges non germinant, aceſ-
cunt muſta, moriuntur herbæ, amittunt arbores fœtus,
ferrum rubigo corrumpit, nigreſcunt æra: ſiqui canes
inde ederint, in rabiem efferuntur: glutinum aſfaltis,
quod nec ferro nec aquis diſſoluitur, cruore ipſo pollu-
tum, ſponte diſpergitur. Poſt plurimos autem dies
menſtruos ideo ſemen non eſſe generabile, quia iam
non eſt menſtrualis ſanguis, à quo perfuſus irrigetur. Te-
nue ſemen locis muliebribus non poteſt adhærere. La-
bitur enim, nec habet vim adhærendi. Similiter & emiſ-
ſum vim non habet gignendi, quia muliebri ſanguini
miſceri non poteſt propter nimiam ſui ſpiſſitudinem.
Hinc & ſteriles mares vel fœminas fieri per nimiam ſe-
minis vel ſanguinis craſſitudinem vel propter nimiam
raritatem. Primum autem aiunt cor hominis fingi,
quod in eo ſit vita omnis & ſapientia: deinde quadrage-
ſimo totum corpus expleri, quod ex abortionibus (vt
ferunt) collectum eſt. Alij fœtus à capite ſumere di-
cunt exordium. Vnde & in auium fœtibus primum o-
culos fingi in ouis videmus. Fœtus autem nominatus,
quod adhuc in vtero foueatur. Cuius ſecundæ dicun-
tur folliculus, qui ſimul cum infante naſcitur, continet-
que eum: dictus, quia comitatur & ſequitur. Naſci au-
tem patribus ſimiles aiunt, ſi paternum ſemen validius
ſit: matribus, ſi maternum: & hac ratione ſimiles expri-
mi vultus. Qui autem vtriuſque parentis figuram red-
dunt, æqualiter mixto paterno maternoque ſemine con-
cipiuntur, auorum proauorumque ſimiles fieri, quia
ſicut in terra ſemina multa occulta, ſic & in nobis ſemi-
na celantur, figuras parentum reddituræ. Ex paterno
autem ſemine puellas naſci, & ex materno pueros: quia
omnis partus conſtat duplici ſemine, cuius pars maior
cum inualuerit, occupat ſimilitudinem ſexus. Iuxta al-
legoriam fluxus ſanguinis poteſt intelligi idololatriæ
obſcenitas, & errorum pollutio. Sic & menſtruale tem-
pus illud intelligitur, quo pene vniuerſus Orbis in er-
rore & idololatria verſabatur. Et ad mulierem men-
ſtruatam non licet accedere, nec cum ea commiſceri:
quia nec idololatriæ paganorum, nec hæreſi hæretico-
rum licet Catholico homini communicare. Femora di-
cta ſunt, quod ea parte à ſexu viri diſcrepat. Sunt autem
ab inguinibus vſq; ad genua. Femina autem per deriua-
tionem femorum partes ſunt, quibus in equitando ter-
gis equorum adhæremus. Vnde & præliatores olim ſub
feminib. equos amiſiſſe dicebantur. Femur generis pro-
pago intelligitur, ſicut in Geneſi de Iacob legitur: *Tetigit* Gen. 32.
latitudinem femoris eius, & claudicauit. Item fæmur caro ho-
minis, vt in Hieremia: *Poſtquam oſtendiſti mihi percuſſi fe-* Ier. 31.
mur meum. Nam femur aliquando ſignificat Incarnatio-
nem Dominicam, & aliquando voluptatem carnis. Le-
gitur ergo in Pſalmo prophetam ad Dominum dixiſſe:
Accingere gladio tuo circa femur potentiſſime. Dicit enim, *ac-* Pſal. 44.
cingere gladio tuo, metaphora à bellatore concepta, qui
dimicaturus gladio cingitur, vt proſternat inimicum.
Sed hic gladium ſermonem prædicationis debemus ac-
cipere. De quo ipſe in Euangelio teſtatur: *Non veni pa-* Matth. 10
cem mittere in terram, ſed gladium. Et Apoſtolus dicit: *Et gla-* Eph. 6.
dium Spiritus, quod eſt verbum Dei. Gladius autem ſermo
Dei dicitur, quia corpulenta viciis corda hominum ictu
ſuæ virtutis irrumpit: nec poteſt imbecillitas humana re-
ſiſtere, vbi illa fortitudinis gloria dignatur intrare. Fe-
mur vero incarnationem ſignificat Domini Saluatoris: Gen. 49.
ſicut in Geneſi legitur: *Non deficiet princeps ex Iuda, neque* Gen. 24.
dux de femoribus eius. In ipſo etiam myſterio & Abraham
fecit iurare famulum ſuum. Quando enim tacto femo-
re ſubiunxit, *potentiſſime*: hoc ait, vt reuerendam incar-
nationem crederes, quam potentia diuinitatis aſſum-
pſit. Similiter ſapientiſſimus ille dicit: *Gladius eius in*
femore ipſius. Quo tamen ſignificari, deſiderium carna-
le verbo Dei conſtringendum, poteſt non incongrue ac-
cipi. Nam quod ſequitur, *ſpecie tua & pulchritudine tua:* Pſ. 44.
hic vtramque naturam poſitam euidenter cognoſcimus:
vt ſpecies pertineat ad humanitatem, pulchritudo ad
Deitatem. Illa enim ſpecies benedicitur, in qua mun-
do ſalus apparuit. Iſta pulchritudo aptiſſime pronun-
ciatur, vnde omnia pulchra, quæcunque decora ſunt.
Legitur quoque in Cantico Canticorum Sponſus ſpon- Cant. 7.
ſæ dixiſſe: *Iunctura feminum tuorum, ſicut monilia, quæ fabri-*
cata ſunt manu artificis. Vbi duorum concordia populo-
rum ſpiritali prole fœcundorum in iũctura feminũ deſi-
gnatur. Quæ ſicut monilia fabricata ſunt manu artificis,

id eſt,

Digitized by Google

id eſt, ineffabili largitate conditoris noſtri firmata. In
monilibus opera bona exprimuntur. Inguina autem fu-
rorem libidinis vel iracundiæ poſſunt deſignare. Vnde
2. Reg. 2. in libro Regum legitur, quod Abner auerſa haſta percuſ-
ſiſſet Aſahel in inguine & transfodiſſet eum. Cuius Aſa-
hel typum tenuit, niſi horum quos vehementer arripiens
furor in præceps ducit? Qui in eodem furoris impetu tan-
to cautius declinandi ſunt, quanto & inſania vehemen-
tiori rapiuntur. Vnde & Abner, qui ſermone noſtro *pa-
tris lucerna* dicitur, fugit: quia doctorum lingua, quæ ſu-
pernum lumen indicat, cum per abrupta furoris mentem
cuiuſpiam ferri conſpicit, cumque contra iraſcentem diſ-
ſimulat verborum iacula reddere, quaſi perſequentem
non vult ferire: vnde & Abner cum contra perſequen-
tem ſubſtitit, non eum recta, ſed auerſa haſta transfora-
uit. Ex mucrone quippe percutere eſt impetu apertæ in-
crepationis obuiare: auerſa vero haſta perſequentem fe-
rire eſt furentem tranquille ex quibuſdam tangere &
quaſi parcendo ſuperare. Aſahel autem protinus occum-
bit: quia commotæ mentes dum & parci ſibi ſentiunt, &
tamen reſponſorum ratione in intimis ſub tranquillitate
tanguntur, ab eo, quod ſe erexerant, ſtatim cadunt. Qui
ergo à feruoris ſui impetu ſub lenitatis percuſſione reſi-
liunt, quaſi ſine ferro moriuntur. Coxæ quaſi coniunctæ
axes dicuntur. In ipſis enim femora mouentur, quorum
concaua vertebra vocantur: quia in eis capita femorum
vertuntur. Suffragines dicuntur, quia ſubtus franguntur,
id eſt, flectuntur, non ſupra, ſicut in brachiis. Genua ſunt
commiſſiones femorum & crurium: & dicta genua, eo
quod in vtero ſint genis oppoſita. Cohærent enim ibi ſi-
bi, & cognata ſunt oculis, lacrimarum indiciis & miſeri-
cordiæ. Nam à genis genua dicuntur. Denique compli-
catum gigni formarique hominem, ita vt genua ſurſum
ſint, quibus oculi formantur, vt caui ac reconditi fiant.
Vnde Ennius: *Atque genua comprimunt arta gena.* Inde eſt,
quod homines dum ad genua ſe proſternunt, ſtatim la-
crimantur. Voluit enim eos natura vterum maternum
rememorare, vbi quaſi in tenebris ſedebant, antequam
venirent ad lucem. Genua myſtice confeſſionem humili-
Ephes. 3. tatis ſignificare poſſunt: vt eſt illud Apoſtoli: *Flecto*, in-
quit, *genua ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Hinc & Pe-
Luc. 5. trus procidit ad genua Ieſu, dicens: *Exi à me Domine, quia
homo peccator ſum.* Aliquando autem genua ſignificant
virtutem fidei. De quo vox diuina in libro Regum ad
3. Reg. 19. Heliam Prophetam ait: *Reliqui mihi ſeptem millia virorum,
qui non curauerunt genua ſua ante Baal.* Item genua aliquan-
do pro membris Chriſti poſita intelliguntur: vt eſt illud
Pſal. 108. in Pſalmo: *Genua mea infirmata ſunt præ ieiunio*, cum euan-
Matth. 4 gelio teſte doceatur, 40. diebus, & 40. noctibus Chri-
ſtum Dominum Ieiunaſſe: genua tamen eius infirmata
eſſe non legimus, ſed tantum eſuriſſe declaratur. Vnde ſi
hanc eſuriem ad genua referas, id eſt, corporis ſtabilita-
tem, quibus ſemper inſiſtimus: poteſt congruenter apta-
ri minus: ne ſi hoc ſcrupulum mouit, melius genua ad
ipſius membra referantur, quæ reuera infirmata ſunt,
quando Apoſtoli eius paſſione diſperſi ſunt. Quid enim
plus eſſe potuit infirmius, quam vt Petrus negaret, & re-
liqua fidelium turba latuiſſet Talus dictus à talo. Nam
talus eſt eminens rotunditas. Vnde & faſtigium templi
rotundi talus vocatur. Talus autem ſub cruce eſt, ſub ta-
lo calcanei. Talus finem cuiuslibet rei ſignificat: ſicut
ipſe ſubeſt cruribus & eminentiæ corporis. Vnde legi-
Geneſ. 37. tur Iacob filio ſuo Ioſeph tunicam talarem atque poly-
mitam feciſſe, hoc eſt, vario colore contextam. Ideo ta-
laris tunica dicitur eo, quod vſque ad talos deſcenderet,
& manibus artificis mira eſſet varietate diſtincta. Quæ
etiam tunica ſecundum allegoriam varietatem populo-
rum ex omnibus gentibus in corpore Chriſti congrega-
tam ſignificauit. Item aliomodo Ioſeph, qui inter fratres
vndecim vſque ad finem iuſtus perſeueraſſe deſcribitur,
ſolus talarem tunicam habuiſſe deſcribitur. Quid eſt er-
go talaris tunica, niſi actio conſummata? Quaſi enim
protenſa tunica talum corporis cooperit, cum bona a-
ctio ante Dei oculos vſque ad vitæ terminum nos tegit.
Leuit. 3. 7. Vnde & per Moyſen cauda hoſtiæ in altari offerri præci-
pitur, vt videlicet omne bonum, quod incipimus, etiam
perſeueranti fine compleamus. Pedes ex græca etymo-
logia nomen ſortiti ſunt. Hos enim græci podas dicunt,
quia alternis motibus ſolo incedunt fixi. Pedes curſum
vitæ præſentis ſignificant, ſtabilitatem mentis ac fidei: vt
eſt illud in Pſalmo: *Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Hie-* Pſal. 115.
ruſalem: hoc eſt, greſſus operum noſtrorum firmiter per-
manent in fide & religione, quam in præſenti tempore
ſancta tenet eccleſia. In contrariam partem pedum ſigni-
ficatio vertitur; vt eſt illud propheticum teſtimonium:
Cur claudicatis vtroque pede, hoc eſt, ſermone & opere eſtis 3. Reg. 18.
inſtabiles & ſubuerſi, pronique ad malum. Item in Pſal-
mo de Iudæis ſcriptum eſt: *Veloces pedes eorum ad effunden-* Pſal. 113.
dum ſanguinem. Pedes appellat conſilij progreſſus, quibus
de incepto prouehimur ad exitus rerum. Nam quod di-
xit, *veloces*, oſtendit moderationis illis conſilia defuiſſe ad
effundendum ſanguinem, ſubaudiendum Domini Sal-
uatoris vt ſceleratæ rei creſcat immanitas actionis. Item
pedes curſus vitæ, vel ſtabilitatem mentis aut fidei, vt in
Pſalmo: *Perfice greſſus meos in ſemitis tuis.* Plantæ à planicie Pſal. 16.
nuncupatæ, quæ non rotundæ, vt in quadrupedibus, ne
ſtare non poſſit bipes homo, ſed planæ atque longiores
formatæ ſunt, vt ſtabile corpus efficerent. Sunt autem
plantæ anteriores partes, quæ etiam de multis oſſibus
conſtant. Significant plantæ terminum conuerſationis
noſtræ. Vnde ſcriptum eſt in Eſaia de Iudaico populo: *A* Eſa. 1.
planta pedis vſque ad verticem non eſt ſanitas in eo: hoc eſt, à
ſummo vſque ad ſummum. Tota enim eorum conuerſa-
tio viciorum & peccatorum aculeis confoſſa erat, nec ſa-
nitas vlla rectæ fidei & bonorum operum in eis appare-
bat. Vnde ſcriptum eſt in Pſalmo de Iuda proditore: *Qui* Pſal. 40.
edebat panes meos, ampliauit aduerſum me ſupplantationem. Qui
enim panem doctrinæ ab ore Saluatoris accepit, & com-
muniter cum ceteris Apoſtolis apud eum vixit, ignoran-
tibus eis cum Iudæis machinatus eſt ſcelus proditionis,
ita vt oſculo eum traderet. O diſcipulum ſurdum, ô indo-
cili corde duriſſimum! Quis enim eum à tanta pietate a-
liquid virtutis animo percepiſſe credat, qui tam crudelis
exſtitit parricida? Calcis pars eſt plantæ à callo nomen il-
li impoſitum, quo terram calcamus: hinc & calcaneus.
Solum, inferior pars pedis, inde eſt dictum, quia eo terræ
veſtigia imprimimus. Sed & ſolum dicitur omne, quod
aliquid ſuſtinet, quaſi ſolidum. Vnde & terra ſolum, quod
cuncta ſuſtineat: & ſolum pedis, quod totam corporis
molem portat. Calcaneus ſupplantatio viciorum eſt, ſiue
extremus curſus vitæ. De calcaneo enim in Pſalterio de
iniquis ſcriptum eſt: *Ipſi calcaneum meum obſeruabunt.* Mos Pſal. 55.
iſte diabolicus eſt, vel eorum, qui miniſtri ipſius eſſe no-
ſcuntur: vt calcaneum, id eſt vltima noſtra inſidioſa calli-
ditate reſpiciant: ſicut Serpenti à Domino prædictum
eſt: *Illa tuum obſeruabit caput: & tu inſidiaberis calcaneo eius.* Geneſ. 3.
Scit enim diabolus finitima noſtra iudicari, & ipſa vult
euertere, vt poſſimus ad reatus diſcrimina peruenire. Ve-
ſtigia enim, quibus tranſeundo pedibus indicium tranſi-
tus noſtri relinquimus, aliquando ſtabilitatem virtutum
myſtice deſignant, vt eſt illud in Pſalmo: *Vt non moueau-* Pſal. 16.
tur veſtigia mea. Et in aliam partem translatum deuium
peccatorum monſtrat, vt eſt illud: *Tranſit iter impiorum,* Sap. 2.
tanquam veſtigium nauis. Neque ſilendum arbitror, quod
in corpore noſtro eſt. Quædam tantum vtilitatis cauſa
facta ſunt, vt viſcera: quædam & vtilitatis & decoris, vt
ſenſus in facie, & in corpore manus ac pedes, quorum
membrorum & vtilitas magna eſt, & ſpecies decentiſſi-
ma: quædam tantum decoris, vt mamillæ in viris, & in
vtroque ſexu vmbilicus: quædam diſcretionis, vt in viris
genitalia, barba prolixa, pectus amplum: in mulieribus
lenes genæ & anguſtum pectus ad concipiendos & por-
tandos fœtus, renes & latera dilatata.

CAPIT. II.
De ſitu & habitu humani corporis.

STare hominis, in fide conſiſtere ſignificat, vt in Apo-
ſtolo: *State in fide.* Ambulare, ad Deum tendere, vt in 1. Cor. 16.
Pſalmo: *Et ambulabam in latitudine.* Sedere in Deo humi- Pſal. 118.
liter requieſcere, vt in Euangelio: *Vos autem ſedete in ciui-* Luc. 24.

2. Reg. 7. *tate.* Et in libro Regum de Dauid dicitur: *Seditque coram Domino.* Iacere, aut vitiis aut temptationibus ſuccumbere. Marc. 7. Vnde legitur in Euangelio: *Et inuenit eum iacentem in lecto.* Currere, in operibus bonis proſperari. In Apoſtolo: 1. Cor. 9. *Sic currite, vt comprehendatis.* Et in malam partem: Prou. 1. *Pedes eorum ad malum currunt.* Aſcenſus, profectus in Domino. Pſal. 83. In Pſalmo: *Aſcenſus in corde ſuo diſpoſuit.* Et in Exodo: Exod. 13. *Armati aſcenderunt filii Iſrael de Aegypto.* Item in malam partem Ioan. 10. aſcenſus, ſuperbiæ præſumptio in Euangelio: *Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.* Luc. 10. Deſcenſus, defectus à Deo. In Euangelio: Eſa. 30. *Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho.* Et in Iſaia: *Væ, qui aſcenditis equos, vt deſcendatis in Aegyptum.*

CAPIT. III.

Quomodo humana membra aſcribantur diabolo.

SCiendum vero eſt, quod quando membra hominis & humani actus diabolo aſcribuntur, non ſecundum hiſtoriam, ſed ſecundum allegoriam accipienda ſunt: quia in multis locis ſcripturæ ſacræ huiuſmodi ſpecies inueniuntur. Nam caput omnium malorum diabolus eſt. Abac. 3. Vnde legitur in Abacuc: *Percuſſiſti caput de domo impii.* Corpus vero diaboli reprobi homines. Vnde de Vehemoth Iob. 41. legitur in libro beati Iob: *Corpus eius ſicut ſcuta fuſilia.* Oculi eius vel dentes hæretici, ſiue praui omnes Doctores: vt Ibidem. in prædicto libro ſcriptum eſt: *Oculi eius ſicut palpebræ: in circuitu dentium eius formido.* Nares diaboli, inſpirationes Ibidem. illius prauæ: vt in Iob: *Et de naribus eius fumus procedit.* Os diaboli, locutiones eius, quibus corda hominum occultis Ibidem. cogitationibus alloquitur: vt eſt illud in Iob: *De ore eius flamma procedet.* Lingua diaboli, ſapientia ſeculi huius, Iob. 40. vel hæreticorum dogma: vt eſt illud in Iob: *Et fune ligabis linguam eius.* Oſſa diaboli, potentes quique & fortes Ibidem. in malitia, ſiue hæretici vt eſt illud in Iob: *Oſſa eius, fiſtulæ æris.* Cartilago eius minus potentes, quam hij, qui oſſa nominantur: vt eſt illud in Iob: Ibidem. *Cartilago eius ſicut laminæ ferreæ.* Halitus diaboli, inſpiratio occulta, per quam corda peccatorum amore carnali ardere facit: vt eſt illud in Iob. 41. Iob: *Halitus eius prunas ardere facit.* Facies diaboli, Antichri-Ibidem. ſti aduentus, vel aperta eius malitia: vt eſt illud in Iob: *Faciem eius præcedit egeſtas.* Carnes diaboli, infirmi quique in corpore eius, & minus valentes peccare: vt eſt illud in Ibid. Iob: *Membra carnium eius cohærentia ſibi.* Teſticuli diaboli, vel hæretici, vel prauæ cogitationes ſubtiliter vinculis Iob. 40. peccatores ligantes, vt eſt illud in Iob: *Nerui teſticulorum eius perplexi ſunt.* Cauda diaboli, Antichriſtus vel conſue-Ibid. tudo peccandi, vt eſt illud: *Stringit caudam ſuam quaſi cedrum.* Dormire diabolum, eſt in corde reproborum re-Ibid. quieſcere, vt eſt illud in Iob: *Sub vmbra dormit in ſecreto calami.* Paſcere diaboli, eſt in peccatis impiorum delectari, vt eſt illud in Iob: *Huic montes herbas ferunt.* Quod ad hominem & ad partes attinet corporis, ex parte iam ſuperius dictum eſt. Nunc ætates eius ſubiungamus.

EXPLICIT LIBER SEXTVS.

INCIPIT LIBER SEPTIMVS.

De ætatibus hominis. 1

De generationis proſapia. 2

De ordinibus filiorum. 3

De agnatis & cognatis. 4

De coniugiis. 5

De morte. 6

De portentis. 7

De pecoribus & iumentis. 8

CAPIT. I.

De ætatibus hominis.

GRadus ætatis ſex ſunt: Infantia, Pueritia, Adoleſcentia, Iuuentus, Grauitas atque Senectus. Prima ætas infantia eſt pueri naſcentis ad lucem, quæ porrigitur in ſeptem annis. Secunda ætas pueritia, id eſt, pura, & necdum ad generandum apta, tendens vſque ad 14. annum. Tertia, adoleſcentia ad gignendum adulta, quæ porrigitur vſque ad 28. annos. Quarta, iuuentus, firmiſſima ætatum omnium, finiens in quinquageſimum annum. Quinta ætas ſenioris, id eſt, grauitas, quæ eſt declinatio à iuuentute in ſenectutem, nondum ſenectus, ſed iam non iuuentus: quia ſenioris ætas eſt, quam græci presbyten vocant. Nam ſenex apud græcos non presbyter, ſed Gereon dicitur. Quæ ætas, à quinquageſimo anno incipiens, ſeptuageſimo anno terminatur. Sexta ætas ſenectus, quæ nullo annorum tempore finitur: ſed poſt quinque illas ætates, quantumcunque vitæ eſt, ſenectuti deputatur. Senium autem pars vltima ſenectutis, dicta, quod ſit terminus ſextæ ætatis. In hiis igitur ſex ſpaciis philoſophi vitam deſcripſerunt humanam, in quibus mutatur & currit, & ad terminum mortis peruenit. Pergamus ergo breuiter per prædictos gradus ætatum, etymologias eorum in homine demonſtrantes. Infans dicitur homo primæ ætatis. Dictus autem infans, quia adhuc fari neſcit: id eſt, loqui non poteſt. Nondum enim bene ordinatis dentibus plena eſt ſermonis expreſſio. Infantes, malitia paruulos myſtice ſignificant: vt in Pſalmo: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem.* Psalm. 8. Lactentes, in Chriſti fide proficientes. Ablactatus, Chriſtus, de quo per Eſaiam dicitur: *Super foramina aſpidis, & in cauerna reguli qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet.* Eſa. 11. Ablactati perfecti, quaſi à ſimplici cibo doctrinæ abſtracti. Vbi & ſupra *Ablactatus*, à lacte expulſus ab vberibus. Paruulus myſtice Chriſtus, vt eſt illud Eſaiæ: *Paruulus natus eſt nobis.* Eſa. 9. Item paruuli ſancto Spiritu humiles, vt in Pſalmo: *Cuſtodiens paruulos Dominus.* Pſal. 114. Et in malam partem in Oſee: *Paruuli eorum eliduntur.* Oſee 14. Paruuli, cogitationes prauæ, priuſquam in opere perficiantur, vt in Pſalmo: *Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram,* Pſal. 136. hoc eſt, ad Chriſtum. Puer à puritia vocatus, quia purus eſt, & necdum lanuginem floremque genarum habens. Hij ſunt ephebi, id eſt, à Phœbo dicti, nec dum viri adoleſcentuli lenes. Puer autem tribus modis dicitur: pro natiuitate, vt Eſaias, *Puer natus eſt nobis:* Eſa. 9. pro ætate, vt: octennis, decennis. Vnde eſt illud: *Iam puerile iugum tenera ceruice gerebat.* Pro obſequio & fidei puritate: de quo Dominus ad Prophetam ait: *Puer meus es tu: noli timere:* Ierem. 1. dum iam Hieremias longe pueritiæ exceſſiſſet annos. Puer myſtice Chriſtus intelligitur, vt in Euangelio: *Puer autem Ieſus creſcebat.* Luc. 2. Item in malam partem. Puer centum annorum, id eſt, peccator perfectæ ſtultitiæ, vt in Eſaia: *Quoniam puer centum annorum morietur.* Eſa. 65. Pueri ſancti appellari à puritate, vt in Eſaia: *Ecce ego & pueri, quos dedit mihi Dominus.* Eſa. 8. Et in aliam partem: *Nolite pueri effici ſenſibus* &c. 1 Cor. 14. Puella eſt paruula, quaſi pupilla. Vnde pupillos non pro conditione, ſed pro ætate puerili vocamus. Pupilli autem dicti, quaſi ſine oculis, hoc eſt, à parentibus orbi. Hi autem vere pupilli dicuntur, quorum patres ante deceſſerunt, quam ab hiis nomen acciperent: ceteri orbi vocantur. Orphani id eſt, qui & pupilli. Illud enim græcum nomen eſt: hoc, latinum. Nam & in Pſalmo, vbi legitur, *pupillo tu eris adiutor,* Pſal. 9. græcus habet, *orphano.* Cuius ſententiæ talis eſt ſenſus. Pupillum vero dicit, non cuius genitor carnalis occubuit, ſed cui pater ſepultus eſt mundus. Nam pupillos multos inuenies orbatos patre viſibili & ſunt blaſphemi, obligatores, & quod in illa ætate creberrimum eſt, luxurioſi. Et hij à Domino probantur alieni. Sed ab illis pupillis diuidi non poteſt adiutorium Dei, quorum pater diabolus in actione facinorum probatur extinctus. Et intende, quod dicit: *tu eris adiutor:* vt, cum carnaliter affligi videas eos, non dubites eſſe liberandos. Item in Pſalterio ſcriptum eſt: *Pupillum & viduam ſuſcipiet: & viam peccatorum exterminabit.* Pſal. 145. Pupillus & vidua ſunt, qui Dominum pura mente reſpiciunt, humanis ſolaciis deſtituti: hos recipit Chriſtus ſuo munimine vindicandos. Sed cum iſtos pro ſua pietate receperit, diabolum, qui eſt via peccatorum, exterminabit id eſt, à termino regni ſui reddit alienum. Prægnantes animæ fidelium verbum Dei nuper concipientes & necdum in opere parturientes: ſicut in Exodo pro contentionis

Exod. 21. doctoribus dicitur: *Si duo viri rixantes, & percuſſerit quis mu-*
lierem pregnantem, & abortiuum fecerit, id eſt, fidei verbum
perdiderit. De hiis namque animabus fidelium per A-
Amos 1. mos de hæreticis dicitur: *Secuerunt pregnantes Galaad.*
Item prægnantes, animæ peccatorum, cupiditatum co-
Matt. 24. gitationibus plenæ, de quibus in Euangelio dicitur. *Væ*
pregnantibus & nutrientibus in illis diebus. Pariens autē cor-
dis fidei verba concipiens, & in confeſſione vel opere
Ierem. 31. generans: ſicut in Hieremia de fidelibus dicitur: *Inter*
quos erit cæcus & claudus, pregnans & pariens. In malam par-
Pſal. 7. tem: *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* Primogeni-
Exod. 13. tus, Chriſtus de quo in Lege: *Omne primogenitum, ada-*
periens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Item primoge-
Exod. 4. nitus, populus Iudæorum, vt in Propheta: *Primogeni-*
tus meus Iſrael. Primogenita, primitiua vita, pro qua in
Exod. 13. Lege ſcriptum eſt: *Omnia primogenita filiorum tuorum re-*
dimes. Puberes à pube, id eſt, à pudenda corporis par-
te nuncupati, quod hæc loca tunc primum lanuginem
ducunt. Quidam autem ex annis pubertatem exiſti-
mant vocatam, id eſt, eum puberem eſſe, qui 14. an-
nos expleuerit, quamuis tardiſſime pubeſcat. Certiſ-
ſimum puberem eſſe, qui ex habitu corporis puberta-
tem oſtendit, & generare iam poſſit. Puerperæ ſunt,
quæ annis puerilibus pariunt. Vnde & Horatius lau-
datur: *Prima prole puerpera nato.* Et dictæ puerperæ, vel
quod partu grauentur, vel quod primum pueros pa-
riunt. Vnde de matre Saluatoris ait poeta:

Salue ſancta parens enixa puerpera regem.

Adoleſcens dictus eo, quod ſit ad gignendum adultus:
ſiue à creſcere & augeri. Adoleſcentes, fideles ſiue o-
1. Ioan. 2. peribus proficientes, vt in epiſtola Iohannis: *Scribo vo-*
bis, adoleſcentes, quia viciſtis malignum. Et in aliam par-
Eccleſ. 11. tem: *Adoleſcentia enim & voluptas vana ſunt.* Iuuenis vo-
catus, quod iuuare poſſe incipit: vt in bobus iuuen-
ci, cum à vitulis diſceſſerint. Eſt enim iuuenis in ipſo
ætatis incremento poſitus, & ad auxiliandum præpa-
ratus. Nam iuuare hominis eſt opus, aliquid confe-
rentis. Sicut autem triceſimus perfectæ ætatis eſt an-
nus in hominibus: ita in pecudibus & in iumentis ter-
tius robuſtiſſimus. Iuuenes ſignificant alacres in Deum,
1. Ioan. 2. vt in Epiſtola Iohannis: *Scribo vobis iuuenes, quia fortes*
eſtis, & verbum Dei in vobis manet. Et in malam partem,
Pſal. 77. vt in Pſalmo: *Iuuenes eorum comedit ignis.* Infantes enim
& adoleſcentes atque iuuenes myſtice ſignificant eos,
qui creſcunt in gratia Dei, & fortiter reſiſtunt diabolo.
1. Ioan. 2. Vnde Iohannes Apoſtolus in epiſtola ſua dicit: *Scribo vo-*
bis adoleſcentes, quoniam viciſtis malignum. Scribo vobis infan-
tes, quoniam cognouiſtis Patrem. Scribo vobis iuuenes, quia
fortes eſtis & viciſtis malignum, & verbum Dei in vobis manet.
Item in malam partem puer, adoleſcens & iuuenis po-
ſiti reperiuntur, quando ſtultitiam ſenſus aut petulan-
Prou. 22. tiam morum ſignificant. Vnde ſcriptum eſt: *Stultitia*
ligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. Vn-
3. Reg. 12. de in libro Regum de Roboam legitur, quod relicto
ſeniorum conſilio ſecutus ſit adoleſcentium & iuuenum
1. Cor. 14. conſilium. Hinc & Apoſtolus iubens ait: *Nolite pueri*
effici ſenſibus, ſed malitia paruuli eſtote. Paruulus enim in-
telligitur mente humilis & ſimplex, vt eſt illud Domi-
Matth. 11. nicum teſtimonium in Euangelio: *Confiteor tibi Domine*
Pater cæli & terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & pruden-
tibus, & reuelaſti ea paruulis. Item paruulus aliam ſigni-
1. Cor. 13. ficationem habet, vbi dicitur Apoſtolus: *Cum eſſem par-*
uulus, loquebar vt paruulus: ſapiebam vt paruulus: cogitabam
vt paruulus: cum autem factus ſum vir, euacuaui, quæ erant
paruuli. Vir nuncupatus, quod maior in eo vis eſt, quam
in feminis. Vnde & virtus nomen accepit: ſiue quod
vi agat feminam. Myſtice enim vir aliquando intelli-
gitur Chriſtus, cuius vxor eſt eccleſia. Vnde dicit Apo-
Epheſ. 5. ſtolus: *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit*
eccleſiam. Item vir intellectus ſpiritalis in hiſtoria ſcri-
pturarum accipitur. Rurſum vir ſpiritus intelligitur,
qui principatur in anima. Vnde Dominus ait ad mu-
Ioan. 4. lierem Samaritanam: *Vade voca virum tuum*: hoc eſt, re-
di ad intellectum tuum. Item vir in contrariam par-
tem ponitur, vt eſt illud in Pentateucho: *bona facie valde* Geneſ. 24.
virgo, quam vir non cognouerat: id eſt, diabolus, qui ple-
runque mentem cogitatione corrumpit. Item vir Chri-
ſtus intelligitur in illo Zachariæ teſtimonio: *Ecce veniet,* Zach. 6.
inquit, *vir, cuius Oriens nomen eſt.* Et alibi: *Reuertimini fi-* Ierem. 3.
lii reuertentes, quia ego vir veſter. Rurſum vir & vxor, Chri-
ſtus & Eccleſia, vt in Apoſtolo: *Propter hoc relinquet homo* Epheſ. 5.
patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ; & erunt duo in car-
ne vna. Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Vir & vxor,
anima & caro, filij opera ab vtriſque genita, vt in Exodo:
Seruiet tibi cum vxore & filiis. Item vir & vxor, diabolus Exod. 21.
& ciuitas Babylonia, hoc eſt, conuentus omnium malo-
rum. Mulier vero à mollitie, tanquam mollier, de-
tracta l. litera vel mutata, appellata eſt mulier. Vtri-
que enim fortitudine & imbecillitate corporum ſepa-
rantur. Sed ideo maxima fortitudo viri, mulieris mi-
nor, vt patiens viro eſſet: ſcilicet ne à feminis repu-
gnantibus libido cogeret viros aliud appetere, aut in
alium ſexum proruere. Dicitur autem mulier ſecun-
dum femineum ſexum, non ſecundum corruptionem
integritatis, & hoc ex lingua ſacræ ſcripturæ. Nam
Eua ſtatim facta de latere viri ſui, nondum contacta à
viro, mulier appellata eſt, dicente ſcriptura: *Et forma-* Geneſ. 2.
uit eum in mulierem. Myſtice mulier aut Eccleſiam ſigni-
ficat propter filiorum generationem, de qua legitur in
Prouerbiis: *Mulierem fortem quis inueniet?* Hæc etiam Prou. 31.
mulier ſeptiformis tenet eccleſiæ ſacramentum, vt in
Eſaia: *Apprehendent*, inquit, *ſeptem mulieres virum vnum*: aut Eſa. 4.
animam ſiue humanam carnem ſignificat, quæ impe-
rio ſpiritus ſubiecta eſſe debet, & eius regimine guber-
nari. Vnde dicit Apoſtolus: *Caput mulieris vir, caput* 1. Cor. 11.
viri Chriſtus. Tunc enim bene animam ſiue carnem re-
git ſpiritus, ſi ipſe ſpiritu Chriſti regi meruit: *quia quicun-* Rom. 8.
que ſpiritus Dei aguntur, hi filii ſunt Dei. Qui autem ſpiritum
Chriſti non habet, hic non eſt eius. Item mulieres, animæ fi-
delium, ſed infirmæ, ſicut in Propheta de hæreticis di-
citur: *Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum mearum.* Mich. 2.
Item mulier vel vxor ſapientia, vt eſt illud: *Lætare cum mu-* Prou. 5.
liere adoleſcentiæ tuæ. Hæc mulier genuerat filios, non fi-
lias, hoc eſt, virtutes, non vitia. Rurſum mulier in
malam partem accipitur: mulier vrbs Babylonia, quæ
totius mundi gerit figuram, vt in Apocalypſi: *Vidi mu-* Apoc. 17.
lierem ebriam de ſanguine ſanctorum. Item mulier, hæreti-
ca prauitas, vt in Salomone: *Mulier ſtulta & clamoſa ple-* Prou. 9.
naque illecebris. Item mulieres, duæ plebes, Iudaica atque
hæretica, vt in Zacharia: *Ecce mulieres duæ portantes ampho-* Zach. 5.
ram, id eſt, diabolum, qui eſt caput totius iniquitatis.
Adulter diabolus vel dæmones vt in Eſaia: *Vos autem ac-* Eſa. 57.
cedite filii auguratricis, ſemen adulteri & fornicariæ. Forni-
caria carnalis propagatio plebs Iudæa ſiue anima pec-
catricis. Meretrix, anima peccatrix, quæ derelicto
cœleſti viro, id eſt, Chriſto, adulterinos de diabolo ini-
quitatis fructus concipit: vt in Hieremia: *Frons meretri-* Ierem. 3.
cis facta eſt tibi. Lupanar, id eſt, locus meretricioſus, con-
ſcientia hominis peccatoris, vel corpus, in quo adulte-
rinos cum dæmonibus perpetrat concubitus: vt in Eze-
chiele: *Et deſtruam lupanar tuum.* Virago à viridiori æta- Ezech. 16.
te dicta eſt, ſicut & virga, ſicut & vitula. Alias ab incor-
ruptione, quaſi virago, quod ignoret femineam paſſio-
nem. Virago vocata, quia virum agit, hoc eſt, ope-
ra virilia facit, & maſculini vigoris eſt. Antiqui enim
fortes feminas viragines vocabant. Virgo autem non
recte virago dicitur, ſi non viri officio fungitur: mu-
lier vero ſi opera virilia facit, recte virago dicitur, vt
amazona. Quæ veri nunc femina, antiquitus vira vo-
cabatur, ſicut à ſeruo ſerua, ſicut à famulo famula, ita à
viro vira. Hinc & virginis nomen dictum quidam pu-
tant. Virgo myſtice aut ſanctam Eccleſiam Catholi-
cam ſignificat, quæ fide eſt incorrupta, ſiue animam
fidelem, quæ non conſentit contaminari ſuggeſtionibus
diaboli, vel hæreticorum erroribus corrumpi. Cui di-
cit Apoſtolus: *Deſpondi enim vos virginem caſtam exhibe-* 2. Cor. 11.
re Chriſto. Virgines, animæ ſanctorum à corruptione
mundi per quinque ſenſus corporis ſe continentes, vt in

Euangelio: *Simile eſt regnum cælorum decem virginibus.* Item virgines, animæ continentium, non propter æternam retributionem, ſed propter fauorem laudis humanæ. Vnde & ſupra: *Et quinque fatuæ.* Et in Amos Propheta: *Ibidem.* *Amos 8.* *In die illa deficient virgines pulchræ.* Lampades, opera iuſtitiæ, vt in *Matth. 25* Euangelio: *Accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo & ſponſæ.* Sterilis myſtice ſanctam eccleſiam ante aduentum *Eſa. 54.* Saluatoris noſtri ſignificat, vt in Eſaia: *Lauda ſterilis, quæ* *Pſal. 112.* *non paris.* Et in Pſalmo: *Qui habitare facit ſterilem in domo.* Femina vero à partibus femorum dicta, vbi ſexus ſpecies à viro diſtinguitur. Alij græca etymologia feminam ab ignea vi dictam putant, quia vehementer concupiſcit. Libidinioſiores enim viris feminas eſſe, tam in hominibus, quam in animalibus. Vnde nimius amor apud antiquos femineus vocabatur. Femina quando in bonam partem accipitur, ſignificat Mariam matrem Domini, de qua Pro- *Ierem. 31.* pheta ait: *Femina circumdabit virum:* aut humilitatem ſubiectorum. Quando autem in malam partem, ſignificat libidinem luxurioſorum. Senior eſt adhuc viridior. Vnde in ſexto libro Ouidius ait: *Senior inter iuuenemque ſenemque.* Senioris autem nomen aut dignitatem magiſterij, aut maturitatem conſilij ſignificat. Vnde in Epiſtola ſua *1. Pet. 5.* Petrus Apoſtolus dicit: *Seniores, qui in vobis ſunt, obſecro con-* *Ioan. 2. &* *ſenior & teſtis Chriſti paſſionum.* Et Iohannes, *Senior,* inquit, *3. epiſt.* *electæ Dominæ.* Et: *Senior Gaio cariſſimo.* Senes autem quidam dictos putant à ſenſus diminutione eo, quod iam præ vetuſtate deſipiant. Nam Phyſici dicunt, ſtultos eſſe homines frigidioris ſanguinis: prudentes, calidi. Vnde & ſenes, in quibus iam friget, & pueri, in quibus necdum calet minus ſapiunt. Inde eſt, quod conuenit ſibi infantium ætas & ſenum. Senes enim per nimiam ætatem delirant, pueri per laſciuiam, & infantes ignorant, quid agant. Senex autem tantum maſculini generis eſt, ſicut anus feminini. Senex myſtice quando in bonam partem accipitur, conſummatæ iuſtitiæ ſignificat hominem, & *Geneſ. 25.* probatæ ſcientiæ: vt eſt illud in Geneſi: *Mortuus eſt Abra-* *Sap. 4.* *ham ſenex & plenus dierum.* Et in Salomone: *Cani ſunt hominis ſenſus, & ætas ſenectutis, vita immaculata.* Quando vero in alteram partem ponitur, ſignificat hebetudinem ſenſus, & inſipientiam erroris. Vnde in Salomone ſcriptum *3. Reg. 11.* eſt: *Cumque iam ſenex eſſet, deprauatum eſt cor eius.* Senectus autem multa ſecum & bona affert & mala. Bona, quia nos à potentiſſimis Dominis liberat: voluptatibus imponit modum: libidinis frangit impetus: auget ſapientiam: dat maturiora conſilia. Mala autem, quia ſenium miſerrimum eſt debilitate & odio. Subeunt enim morbi, triſtiſque ſenectus. Nam duo ſunt, quibus minuuntur corporis vires, ſenectus & morbus. Senectus aliquando incommoda præſentis temporis ſignificat: aliquando candorem virtutum. Nam Propheta Dominum preca- *Pſal. 70.* tur in Pſalterio, ita dicens: *Ne proiicias me in tempore ſenectutis.* Supplicat, ne tempore ſenectutis ſuæ proiiciatur à Domino: quando feſſa fit virtus corporis, plus indiget adiuuari. Sed hanc ſenectutem non ſolum ætatem finitam debemus accipere: ſed etiam cum tribulationibus crebris atque martyriis robur animæ conſeneſcit. Candorem autem virtutum ſignificat illud, vbi ſcriptum eſt: *Pſal. 91.* *Senectus mea in miſericordia uberi.* Senectus candidum caput habet. Quæ ſimilitudo (vt arbitror) hic iuſte datur eccleſiæ: quoniam omnia merita ſanctorum tanquam cani capitis puriſſima luce fulgebunt. Nec in caſſum addidit, *mea*: quia ſenectus humana morbis grauiſſimis ſauciata tendit ad finem, querelis oneroſa, colore deformis eſt. At contra ſenectus eccleſiæ ad vitam ducit perpetuam, ad beatitudinem mirabilem, ad pulchritudinem ſingularem, vt luceant, ſicut angeli Dei. Hæc de ſexu hominum, & gradibus ætatum nunc dicta ſufficiant. Iam de generatione ſerie dicenda ſunt aliqua.

CAPIT. II.

De generationis proſapia.

PAter eſt, à quo initium naſcitur generis. Itaque is paterfamilias vocitatur. Pater autem dictus eo, quod patratione per acta filium procreet. Patratio enim eſt rei venereæ conſummatio. Lucretius: *Et bene patratio patrum.* Genitores autem à gignendo: & parentes, quaſi parientes, & creatores. Crementum enim eſt ſemen maſculi, vnde animalium & hominum corpora concipiuntur. Hinc creatores parentes dicuntur. Multis modis in ſcripturis pater poſitus reperitur: quia aut naturaliter pater dicitur, vt Deus Pater omnium, à quo ſunt omnia: quia ab eo omnia originem habent aut generatione, ſicut nominatur ab eo, quod filium genuit, vt eſt illud: *Abraham* *Matth. 1.* *genuit Iſaac, Iſaac autem genuit Iacob,* &c. aut poſteritatem gentis ab eo ortæ: ſicut in Euangelio legitur, Iudæos Domino dixiſſe: *Pater noſter Abraam eſt.* & diues in inferno *Ioan. 8.* poſitus patrem vocauit Abraham. Pater vero homo pri- *Luc. 16.* mus, Adam intelligitur: vt eſt illud Eſaiæ: *Pater veſter pri-* *Eſa. 43.* *mus peccauit.* Item Pater, mundus ſiue diabolus eſt, vt in Euangelio: *Vos de patre diabolo eſtis.* Et in Zacharia: *Patres* *Ioan. 8.* *veſtri vbi ſunt?* Rurſum patres Apoſtoli, ſiue Prophetæ, vt *Zach. 1.* in Pſalmo: *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii.* Et doctrinâ *Pſal. 44.* dicitur pater, ſicut Paulus aliquibus fidelibus ait: *Licet* *1. Cor. 4.* *multos magiſtros haberetis, tamen non multos patres. Ego enim per Euangelium in Chriſto vos genui.* Aut veneratione, ſicut monaſtica diſciplina docet monachos: vt illum, qui ſuper eos paſtor conſtitutus eſt, Abbatem & Dominum vocent. Sed quæritur, cum Dominus diſcipulis ſuis inſſerit dicens: *Patrem nolite vocare vobis ſuper terram, quia vnus* *Matt. 23.* *eſt pater veſter, qui in cælis eſt: nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus:* quare aduerſum hoc præceptum doctorem gentium Apoſtolus eſſe ſe dixerit: aut quomodo vulgato ſermone, maxime in Paleſtinæ & Ægypti monaſteriis ſe inuicem patres vocent? Quod ſic ſoluitur, aliud eſſe natura patrem vel magiſtrum, aliud indulgentia. Nos ſi hominem patrem vocamus, honorem ætati deferimus, non auctorem noſtræ oſtendimus vitæ: quia nec initium vitæ ex eis habemus, ſed tranſitum vitæ per eos accepimus. Magiſter quoque dicitur ex conſortio veri magiſtri. Et [illegible] infinita replicem, quomodo vnus per naturam Deus [illegible] vnus filius non præiudicat ceteris, ne per adoptionem dii vocentur & filij: ita & vnus pater & magiſter non præiudicat aliis, ne abuſiue appellentur patres & magiſtri. Mater dicitur quod exinde efficiatur aliquid. Mater enim quaſi materia. Nam cauſa pater eſt. Mater ſignificat eccleſiam, vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Qui ha-* *Pſal. 112.* *bitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem.* Item mater eſt cæleſtis Hieruſalem, vt in Apoſtolo: *Quæ au-* *Galat. 4.* *tem ſurſum eſt, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrorum.* Iterum mater ſynagoga Iudæorum intelligitur, vt eſt illud Hieremiæ Prophetæ: *In ſceleribus veſtris dimiſi matrem ve-* *Hier. 50.* *ſtram.* Rurſum pater vel mater Babylonia ſiue generatio carnalis eſt, vt Pſalmiſta dicit: *Quoniam pater meus & ma-* *Pſal. 26.* *ter mea dereliquerunt me.* Paterfamilias autem dictus, quod omnibus in familia ſua poſitis ſeruis, tanquam pater filiis, patria dilectione conſulit, ſeruorumque conditionem à filiorum affectu nô diſcernit, ſed quaſi membrum vnum complectitur. Hinc enim exortum eſt nomen patrisfamilias. Qui autem inique dominantur in ſeruos, hoc ſe nomine nequaquam putent appellari. Qui ſit autem paterfamilias myſtice intelligendus, parabola euangelica docet, cum ibi ita legitur: *Simile eſt regnum cælorum pa-* *Matt. 20.* *trifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam.* Quis vero patrisfamilias ſimilitudinem rectius tenet, quam conditor noſter, qui regit, quos condidit, & electos ſuos ſic in hoc mundo poſſidet, quaſi ſubiectos Dominus in domo? Qui habet vineam, vniuerſam ſcilicet eccleſiam, quia ab Abel iuſto vſque ad vltimum electum, qui in fine mundi venturus eſt, quot ſanctos protulit, quaſi tot palmites miſit. Matremfamilias inde vocari, quia per quandam iuris ſolennitatem in familiam tranſit. Tabulæ enim matrimoniales inſtrumenta emptionis ſuæ ſunt. Alias ſicut matrona eſt mater primi pueri, id eſt, quaſi mater nati: ita materfamilias illa eſt, quæ plures enixa eſt. Nam familia ex duobus eſſe incipit. Spiritaliter autem mater omnium fidelium ſancta eſt eccleſia, quæ quotidie Deo filios generat per ſacramenta diuina & verbum Euangelij. Item Hieruſalem cæleſtis mater noſtra dicitur: vt eſt illud in Apoſtolo: *Illa,* inquit, *quæ* *Galat. 4.*

Galat. 4. ***ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.*** Nam
familia pro ſeruis abuſiue, non proprie, dicitur. Iuxta al-
legoriam autem familia Chriſti plebs eſt chriſtiana, quæ
in ſancta verſatur eccleſia, vt ſupra oſtendimus. Vnde di-
citur in oratione ſacerdotis ad Dominum: ***Familiam
tuam, quæſumus, Domine continua pietate cuſtodi:*** quia aliter
illæſa ſeruari non poteſt, niſi eius protectione muniatur.
Auus patris pater eſt ab æuo dictus, id eſt, ab antiquitate.
Proauus aui Pater eſt, quaſi prope auum. Abauus proaui
pater iam longe ab auo. Atauus abaui pater. Tritauus
ataui pater, quaſi tetrauus, id eſt, quartus ſupra auum. Sed
tritauus, vltimum cogitationis nomen eſt.

Capit. III.

De ordinibus filiorum.

QVadripartitus eſt autem ordo filiorum ita: vnigeni-
tus, primogenitus, medius, nouiſſimus. Primoge-
nitus, ante quem nullus: vnigenitus, poſt quem nullus:
medius, inter omnes: nouiſſimus, poſt omnes, idem &
minimus à monade. Nouiſſimus autem, propter quod
nouus, quia ceteri præcedendo antiquiores exiſtunt.
Quatuor etiam modis filij appellantur: Natura, imita-
tione, adoptione, doctrina. Natura veluti cum dicuntur
filij Abrahæ Iudæi. Imitatione, vt ipſius Abrahæ fidem
Matth. 3. imitantes ex gentibus dicente Euangelio: ***Potens eſt Deus***
Ioan. 8. ***de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ:*** vel ſicut eoſdem Iu-
dæos Dominus filios eſſe dicit diaboli, à quo non nati,
ſed quem fuerant imitati. Adoptione quoque, quod hu-
mana conſuetudine nulli licet neſcire: vel ſicut nos Deo,
Matth. 6. non natura, ſed adoptione dicimus: ***Pater noſter, qui es in
cælis.*** Doctrina, ſicut Apoſtolus filios ſuos appellat eos,
quibus Euangelium prædicauit. Filij, populi fideles per
Apoſtolorum prædicationem in eccleſia renati: ſicut ait
1. Cor. 4. Apoſtolus: ***In Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui.*** Qui-
Pſal. 33. bus per pſalmiſtam Dominus dicit: ***Venite filij, audite me.***
Iob 27. Filij, hæreticorum diſcipuli, vt in Iob: ***Si multiplicati fue-
rint filij eius, in gladio erunt.*** Filij, reprobi omnes: vt in epi-
1. Ioan. 3. ſtola Iohannis: ***In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli.***
Pſal. 44. Filia, anima fidelis ſiue eccleſia, vt in Pſalmo: ***Audi filia &
vide.*** Et in malam partem. Filia Babylonis miſera. Filiæ,
Ierem. 7. animæ ſanctorum, vt in Propheta: ***Ero vobis in patrem, &
vos eritis mihi in filios & filias.*** Item filij reprobi omnes vt in
Eſa. 14. Eſaia: ***Præparate filios occiſioni in iniquitate patrum ſuorum.***
Filij autem ideo in legibus liberi appellantur, vt iſto vo-
cabulo ſecernantur à ſeruis: quia ſicut ſeruus in poteſta-
te eſt Domini, ſic filius in poteſtate eſt patris. Inde etiam
fit filio emancipatio, vt ſit liber à patre: ſicut fit ſeruo ma-
nu remiſſio, vt ſit libertus à Domino. Item liberi dicti,
qui ex libero ſunt matrimonio orti. Nam filij ex libero
& ancilla ſeruilis conditionis ſunt: ſemper enim qui na-
ſcitur, deteriorem parentis ſtatum ſumit. Naturales au-
tem dicuntur ingenuarum concubinarum filij, quos ſola
natura genuit, non honeſtas coniugij. idem pueri à pube.
Adoptiuus filius eſt, qui aut patre iuſto aut auo aut proa-
uo, cuius poteſtate per mancipationem eſt traditus in a-
lienam poteſtatem, qui vtriuſque fert nomen, vt Fabius
Emilius, vel Scipio Paulinus. Myſtice autem adoptiui
filij intelliguntur eſſe chriſtiani, quos Deus Pater mit-
tens vnigenitum filium ſuum immenſa gratia per Spiri
tus ſancti donum in locum adoptauit filiorum. Vnde &
Galat. 4. Apoſtolus ad credentes ait: ***At vbi venit plenitudo temporis,
miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege: vt
eos, qui ſub lege erant, redimeret: vt adoptionem filiorum recipe-
remus. Quoniam autem eſtis filii Dei, miſit Deus Spiritum Filij ſui
in corda noſtra, clamantem, abba Pater. Itaque iam non eſt ſer-
uus ſed filius. Quod ſi filius & heres per Deum.*** Gemini ſunt non
duo tantum ſimul nati, ſed etiam plures. De geminis au-
tem vnus abortiuus: alter, qui legitime natus fuerit, vol-
picus nominatur. Gemini autem in ſcripturis iuxta alle-
goriam duo populi intelliguntur, hoc eſt, Iudæorum &
gentilium. Hos præfigurabant illi gemini Rebeccæ, quos
genuit Iſaac Patriarchæ. Vnde ipſa Rebecca dum perre-
xiſſet, vt adoraret & conſuleret Dominum: tale ab eo ac-
Geneſ. 25. cepit reſponſum: ***Duæ gentes in vtero tuo ſunt: & duo populi ex
ventre tuo diuidentur, populuſque populum ſuperabit, & maior
ſeruiet minori.*** Quod & aliter iuxta tropologiam intelligi
poteſt. Siquidem & in ſingulis nobis hoc dici poteſt,
quod duæ gentes & duo populi ſint intra nos, viciorum
ſcilicet atque virtutum. Sed iſte minor eſt, ille maior.
Semper enim plures ſunt mali, quam boni, & vitia nu-
meroſiora ſunt virtutibus: ſed tamen & in nobis gratia
Dei populus populum ſuperat, & maior ſeruiet minori.
Seruiet enim caro ſpiritui, & vitia virtutibus cedunt. Po-
ſtumus vocatur eo, quod poſt humationem patris naſci-
tur, i.e. poſt obitum. Iſte & defuncti nomen accepit. Sic
enim lex voluit, vt qui defuncto naſcitur, defuncti nomi-
ne appelletur. Nothus dicitur, qui de patre nobili & ma-
tre ignobili gignitur, ſicut ex concubina. Eſt autem hoc
nomen græcum, & in latinitate defecit. Huic contrarius
eſt ſpurius, qui de matre nobili & patre ignobili naſcitur.
Item ſpurius patre incerto, matre vidua genitus, velut
tantum ſpurij filius: quia muliebrem naturam veteres
ſpuriam vocabant. Latine autem ſpurij, quaſi extra puri-
tatem, i.e. quaſi immundi. Legitur enim in libro Regum
vir ſpurius, nomine Goliath, de caſtris Philiſtinorum proceſsiſſe, 1. Reg. 17.
quem Dauid vicit, atque percuſsit: quod ſignificat Redempto-
rem noſtrum, qui fortis manu Goliath, qui ***tranſmigrans***
interpretatur, & ſignificat diaboli ſuperbiam, ſingulari
certamine congreſſum proſtrauiſſe, ac populum Dei à
timore eius eripuiſſe. Nepos eſt, qui ex filio natus eſt. Di-
ctus autem, quaſi natus poſt. Primum enim filius naſci-
tur, deinde nepos. Gradus enim ſubſtitutionis eſt. Hinc
& poſteritas, quaſi poſtera ætas. Nepos autem vtriuſque
ſexus eſt. Nam vt neptis dicamus, in iure eſt propter diſ-
cretionem ſucceſſionis amiſſam. Pronepos eſt, qui ex
nepote conceptus natuſque eſt, & dictus pronepos, quaſi
natus porro poſt. Ex hoc quoque gradu incipit vocari &
progenies quia non eſt in eis longa poſteritas. Sicut au-
tem inferius longe editi progenies dicuntur: ita ſuperius
proaui, ataui, qui & progenitores appellantur, quaſi por-
ro generantes. Pronepos dictus, quia prope non poteſt.
Abnepos, quia ſe iungitur à nepote. Etenim inter illum
& nepotem pronepos. Adnepos, abnepotis filius. Tri-
nepos adnepotis filius quia poſt nepotem quartus in or-
dine eſt, quaſi tetranepos Minores autem non dicimus,
niſi quotiens graduum deficit nomen, vt puta filius, ne-
pos, pronepos, abnepos, arnepos, trinepos. Vbi iſti gra-
dus defecerint, merito iam dicimus minores ſicut & ma-
iores dicimus pro patre patris, aui, proaui, abaui, ataui,
tritauique vocabulum.

Capit. IV.

De agnatis & cognatis.

AGnati dicti eo quod accedant pro natis, dum deſunt
filij. Qui ideo prius in genere agnoſcuntur: quia ve-
niunt per virilis ſexus perſonas: veluti frater eodem patre
natus, vel fratris filius, nepos, vel ex eo iterum patruus.
Cognati dicti, quia ſunt & ipſi propinquitate cognatio-
nis coniuncti. qui inde poſt agnatos habentur: quia per
feminini ſexus perſonas veniunt: nec ſunt agnati, ſed a-
lias naturali iure cognati. Proximus propter proximita-
tem ſanguinis appellatus. Conſanguinei eo, quod ex vno
ſanguine, i.e. ex vno patris ſemine nati ſunt. In ſcriptura
ergo ſacra non tantum illi cognati dicuntur, qui hiſtoria-
liter quadam proximitate conſanguinitatis ſociati viden-
tur: ſed etiam illi, quos cognatio ſpiritalis in fide & bonis
operibus coniungit. Quod ibi monſtratur, vbi fideles de
gentibus ſemen Abrahæ nuncupantur. Vnde Apoſtolus
dicit: ***Non omnes, qui ex Abraham nati ſunt, filij dicuntur Abra-*** Rom. 9.
***ham: ſed qui ex fide Abrahæ ſunt, illi æſtimantur in ſemine: quo-
niam qui ex fide ſunt, illi filij ſunt Abrahæ.*** Proximi autem my-
ſtice fide propinqui intelliguntur: vt eſt illud in Salomo-
ne: ***Venite & manducate & bibite & inebriamini proximi.*** Vici- Sap. 2.
ni, propinqui, vt in Exodo: ***Aſſumet vicinum ſuum, qui con-*** Exod. 12.
iunctus eſt domui ſuæ. Et in Salomone: ***Melius eſt vicinus iuxta,*** Prou. 27.
quam frater procul. Fratres dicti eo, quod ſint ex eodem fructu,
i.e. ex eodẽ nati ſemine. Germani vero de eadẽ genitrice
manantes, nõ (vt multi dicũt) de eodẽ germine, qui tan
tũ fratres vocantur. Ergo fratres ex eodẽ fructu, germani

ex ea-

ex eadem genitrice manantes. Vterini vocati, quod ſint
ex diuerſis patribus & vtero vno editi: nam vterus tan-
tum mulieris eſt. Quatuor autem modis in ſcripturis di-
uinis fratres dici conſtat: natura, gente, cognatione, af-
fectu. Natura, vt Eſau & Iacob, Andreas & Petrus, Ia-
cobus & Iohannes. Gente, vt omnes Iudæi fratres in-
Deu. 15. ter ſe vocantur. Vnde dicit in Deuteronomio: *Si autem*
Rom. 9. *emeris fratrem tuum, qui eſt Hebræus*. Et Apoſtolus: *Opta-*
bam, inquit, *ego anathema eſſe à Chriſto pro fratribus meis, qui*
ſunt cognati mei ſecundum carnem, qui ſunt Iſraelitæ. Porro
cognatione fratres vocantur, qui ſunt de vna familia, id
eſt, patria, quas latini paternitates interpretantur, cum ex
vna radice multa generis turba diffunditur. Et in Geneſi
Gen. 13. dixit Abraham ad Loth: *Non ſit rixa inter me & te, & inter*
paſtores tuos & paſtores meos: quia omnes nos fratres ſumus. Et
certe Loth non erat frater Abrahæ: ſed filius fratris eius
Aaron. Quarto modo affectu fratres dici, qui in duo
ſcinduntur, ſpiritale & commune: ſpiritale, quoniam
Pſal. 132. omnes chriſtiani fratres vocamur: vt, *Ecce quam bonum &*
quam iucundum habitare fratres in vnum: in commune, cum
& omnes homines ex vno patre nati pari inter nos ger-
manitate coniungimus, ſcriptura loquente: *Dicite his,*
qui oderunt vos, fratres noſtri vos eſtis. Germana ita intelli-
gitur, vt germanus eadem genitrice manans. Myſtice
Chriſtus frater eſt, de quo in Canticis Canticorum dicit:
Cant. 8. *Frater meus & ego illi*. Item fratres, Apoſtoli, ſiue omnes
Pſal. 21. ſancti, vt in Pſalmo: *Narrabo nomen tuum fratribus meis*. Et
Iob. 6. in aliam partem, vt in Iob: *Fratres mei præterierunt me ſicut*
torrens. Amici, Apoſtoli vel omnes ſancti: vt in Euange-
Ioan. 15. lio: *Iam non dico vos ſeruos, ſed amicos*. Et in aliam partem:
Matth. 22. *Amice quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem*. So-
Cant. 1. dales Apoſtoli, vt in Canticis Canticorum: *Ne vagari in-*
cipiam per greges ſodalium tuorum. Soror autem, vt frater.
Nam ſoror eſt ex eodem ſemine, dicta quod ſola cum
fratribus in ſorte agnationis habeatur. Myſtice autem
ſororis nomina ſancta eccleſia vel anima fidelis accipi
poteſt. Vnde in Cantico Canticorum ſponſus ad ſpon-
Cant. 4. ſam dicit: *Quam pulchra ſunt mamma tua ſoror mea ſponſa! Pul-*
chriora vbera tua vino: & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia
aromata. In mammis ſancti doctores intelliguntur pro-
pter conſolationem infirmorum, & paruulorum ſuſten-
tationem, quæ lacte exprimitur. In vberibus ſuauitas
gratiæ deſignatur, quæ pulchrior eſt auſteritate legis. In
odore vnguentorum fama ſuauiſſima inſinuatur diffuſæ
fidei, quæ per totum orbem ſpargitur. Hæc quoque legi
veteri præfertur, quæ in ſola Iudæa coanguſtata diu late-
bat. Fratrum patrueles dicti eo, quod patres eorum ger-
mani fratres inter ſe fuerunt. Conſobrini vero vocati,
quia aut ex ſorore & fratre, aut ex duabus ſororibus ſunt
nati, quaſi conſorini. Matrueles autem materteræ filij
ſunt. Sobrini, conſobrinorum filij Patruus frater patris
eſt, quaſi pater alius. Vnde & moriente patre pupillum
prior patruus ſuſcipit, & quaſi filium lege tuetur. Auun-
culus eſt frater matris, cuius nomen formam diminuti-
ui habere videtur, quia ab auo venire monſtratur. Ami-
ta eſt ſoror patris, quaſi alia mater. Matertera, ſoror ma-
tris, quaſi altera mater. Socer, quia filiam dedit. Gener,
quia filiam duxit. Gener autem dictus, quod aſciſcatur
ad augendum genus. Socer autem & ſocrus, quod gene-
rum vel nurum ſibi aſſociat. Vitricus eſt, qui vxorum ex
alio viro filium aut filiam habentem duxit: & dictus vi-
tricus, quaſi nouitricus, quod à matre ſuperducatur no-
uus. Priuignus eſt, qui ex alio patre natus eſt: & priui-
gnus dici putatur, quaſi priuigenus, quia prius genitus:
Vnde & vulgo ante natus dicitur. Vocabula hæc à gente
videntur declinata: genitor genitrix, agnati agnatæ, co-
gnati cognatæ, progenitores progenitrices, germani
germanæ.

CAPIT. V.
De coniugiis.

VIr ſexum ſignificat, non coniugium, niſi adieceris,
virum. Maritus vero etiam ſine adiectione coniu-
gem ſonat, & à mare maritus, quaſi mas. Eſt enim no-
men primæ poſitionis, quod facit in diminutione maſ-
culus, in deriuatione maritus. Sponſus ab ſpondendo
vocatus. Nam ante vſum tabellarum matrimonij cautio-
nes ſibi inuicem emittebant, in quibus ſpondebant, ſe
inuicem conſentire in iura matrimonij, & fidei iuſſores
dabant. Vnde & admiſſum eſt, vt ſponſum dicamus vi-
rum ab ſpondendo, & ſponſam ſimiliter. Cæterum pro-
prie ſpondere velle eſt. Ergo ſponſum, non quia permit-
titur, ſed quia ſpondet & ſponſores dat. Sponſus Chri-
ſtus ideo, quod à Patre ab initio ſit repromiſſus, vt in Pſal-
mo: *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*. Sponſa Pſal. 18.
eccleſia, quæ vtique diuinis ſponſionibus ſit promiſſa, vt
in Cantico Canticorum: *Veni à Libano ſponſa, veni à Libano*, Cant. 4.
hoc eſt, à candore baptiſmatis. Nuptiæ copulatio Verbi
Dei & carnis, vt in Euangelio: *Simile eſt regnum cælorum* Matt. 22.
homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Item nuptiæ ſocietas an-
gelorum & hominum per Dominum Chriſtum facta, vt
in Euangelio: *Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum* Luc. 12.
ſuum, quando reuertatur à nuptiis. Thalamus vterus virginis Pſal. 18.
Mariæ, vt in Pſalmo: *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de tha-*
lamo ſuo. Thalami corda ſanctorum, vt in Ezechiele: *Oſcu-*
lum reconciliatio hominis in Deum: ſicut de prodigo filio di-
citur: Et oſculatus eſt eum. Et in Apoſtolo: *Reconciliati ſu-* Luc. 15.
mus Deo per mortem filij eius. Et in malam partem: *Iuda oſcu-* Rom. 5.
lo filium hominis tradis! Riſus gaudium ſempiternum, ſicut Luc. 22.
in Salomone pro eccleſia dicitur: *Et ridebit in die nouiſſimo*. Prou. 31.
Et in aliam partem: *Ego quoq; interitu veſtro ridebo*. Arrabo Prou. 1.
dicta, quaſi arra bona. Quod enim datur pro coniugio,
bene datur: quia coniugium bonum eſt. Quod vero cau-
ſa fornicationis aut adulterij, malum eſt: idcirco arrabo
non eſt. Dicta autem arra à re, pro qua traditur. Eſt autem
arra non ſolum ſponſio coniugalis, ſed etiam pro quali-
bet promiſſa re data, vt compleatur. Proci, nuptiarum
petitores, à præcando & petendo dicti. Pronuba dicta
eoque nubentibus præeſt, quæque nubentem viro con-
iungit, ipſa eſt & paranympha. Nam nympha ſponſa in
nuptiis & nympha prolabationis officio, quod & ad no-
men nubentis alludit. Coniuges appellati propter iugũ,
quod imponitur matrimonio coniungendis. Iugo enim
nubentes ſubiici ſolent propter futuram concordiam, ne
ſeparentur. Coniuges autem verius appellantur à prima
diſpoſitionis fide, quamuis adhuc inter eos ignoretur
coniugalis concubitus: ſicut Maria coniunx Ioſeph vo-
catur, inter quos nec fuerat nec futura erat carnis vlla
commixtio Matrona eſt, quæ iam nupſit, & dicta matro-
na, quaſi mater nati: vel quia iam mater fieri poteſt. Vnde
& matrimonium dictum. Diſtinguitur autem inter ma-
tronam & matremfamilias. Nam matronæ, quæ iam in
matrimonium conuenerunt: matres, quæ genuerunt:
matresfamiliæ, quæ per quandam iuris ſolemnitatem in
familiam mariti tranſierunt. Monogamus dictus, qui vni
tantum nupſit. Monos enim apud græcos vnum dicitur:
gamos nuptiæ interpretantur. Digamus autem & triga-
mus à numero vxorum vocatus, quaſi duarum vel trium
maritus. Vidua vocata, quod cum viro duo fuerint, nec
circa conſortium alterius viri poſt mortem coniugiis pri-
mi adhæſerit. Nam quæ alteri poſt mortem prioris viri
nupſerit, viduæ non dicuntur. Item vidua quod ſola ſit,
nec circa conſortium alterius viri coniugalia iura cuſto-
diat. Fratris vxor fratriſſa vocatur: mariti frater, leuir di-
citur. Duorum inter ſe fratrum vxores ianitrices vocan-
tur, quaſi eandẽ ianuam terentes, vel per eandem ianuam
iter habentes. Viri ſoror glos appellatur Sororis vir ſpe-
ciale nomen non habet, nec vxoris frater. Matrimonium
eſt nubiliũ iuſta conuentio & conditio. Coniugiũ eſt legi
timarum perſonarum inter ſe coeundi & copulandi nu-
ptiæ. Tribus autem ob cauſis ducitur vxor. Prima eſt cau-
ſa prolis, de qua legitur in Geneſi: *& benedixit eos dicens:* Geneſ. 1.
Creſcite & multiplicamini. Secunda cauſa adiutorij, de qua Gen. 2.
ibi in Geneſi dicitur: *Non eſt bonum eſſe hominem ſolum: fa-* 1. Cor. 7.
ciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Tertia cauſa in continentiæ.
Vnde dicit Apoſtolus, vt qui ſe non continet, nubat. In
eligendo marito quatuor expectari ſolent: virtus, genus,
pulchritudo, ſapientia. Ex his ſapientia potentior eſt. Ad
amoris effectum refert hæc quatuor Virgilius de Ænea,
quod his Dido impulſa eſt in amorem eius: pulchritu

dine,

dine, *quam ſeſe ore ferens*: virtute, *quam forti pectore & armis*: oratione; *heu quibus ille iactatus fatis, quæ bella exhauſta canebat*: genere; *credo equidem (nec vana fides) genus eſſe deorum.* Item in eligenda vxore quatuor res impellunt hominem ad amorem: pulchritudo, genus, diuitiæ, mores. Melius tamen ſi in ea mores magis quam pulchritudo quæratur. Nunc autem illæ quæruntur, quas aut diuitiæ aut formę non quas probitas morum commendat. Ideo autem fœminę ſub viri poteſtate conſiſtunt; quia leuitate animi plerunq; decipiuntur. Vnde & æquum erat eas viri auctoritate reprimi. Proinde & veteres voluerunt fœminas innuptas, quamuis perfectæ ætatis eſſent, propter ipſam animi leuitatem in tutela cõſiſtere. Myſtice autem viri nomine aut Chriſtus intelligitur, qui eſt ſponſus eccleſiæ, aut ſpiritus hominis, i. mens & ratio, quæ animam regit, & in ea dominatur. Nam vir & vxor eius Chriſtus & eccleſia. Vnde dicit Apoſtolus: *Eph. 5.* *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam.* Similiter & ſponſus & ſponſa eandem rem ſignificant: quoniam ſponſus Chriſtus inde eſt dictus, vt ſupra oſtendimus, quia à Patre ab initio fuit promiſſus. Vnde & in Pſalmo legitur: *Pſal. 18.* *In ſole tabernaculum ſuum & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.* Sponſa vero eius eſt eccleſia, quæ vtique diuinis ſponſionibus fuit promiſſa. Vnde in Cantico canticorũ dicitur: *Cant. 4.* *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni.* Libanus, *candor*, interpretatur, id eſt, anima bonis actibus candidata. Quam tertio ſponſus hortatur, vt veniat; primo viuẽtem in carne per bona opera; ſecundo abſoluta carne ad percipiendam vitam beatam; tertio recepto corpore ad perfruendum poſt reſurrectionem gaudio perfecto. Item in cõtrariam partem vir ponitur: vt eſt illud in Geneſi: *Gen. 24.* *Pulcra facie valde virgo quam vir non cognouerat*, i. diabolus, qui plerunq; mentem cogitatione corrumpit. Coniugium vero ſpiritale, hoc eſt, coniunctio Chriſti & eccleſiæ multa bona in ſe habet, quia illud, ꝙ diximus in viro eligendo, maxime viget in Chriſto, hoc eſt, virtus & ſapientia, genus & pulchritudo. De quo ait Apoſtolus: *1. Cor. 1.* *Chriſtum dico Dei virtutem & Dei ſapientiam.* Et Propheta: *Eſa. 53.* *Generationem* inquit, *eius quis enarrabit?* Et in Pſalmo de ipſo legitur: *Pſal. 44.* *Speciosus forma præ filiis hominum.* In vxore autẽ eius ſimiliter illa quatuor, quæ ante numerauimus, inueniuntur, hoc eſt pulcritudo, genus, diuitię, mores. Nam in Cantic. canticor. de eius pulcritudine ita dicitur: *Cant. 1. 4.* *Pulcra es amica mea, ſuauis & decora, ſicut Hieruſalem.* De genere quoq; eius dicit B. Petrus Apoſtolus: *1. Pet. 2.* *Vos genus regium & ſacerdotale.* De diuitiis illius ſcriptum eſt: *In operibus manuũ illius diuitiæ multæ.* Honeſtatem autem morũ illius pene omnis ſcriptura S. prædicat. Vnde nõ eſt neceſſe aliquod exemplum inde ponere. Hic ergo vir virgo eſt in carne, & monogamus in ſpiritu, quia aliam ſponſam neſcit prętet S. Eccleſiã Catholicam. Cui ipſa ſponſa dicit in Cantico cantic. *Cant. 2.* *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Qui vxori ſuę dotem dedit, quãdo pretium ſanguinis ſui pro ea fudit. Arram tribuit, quãdo gratiam Spiritus ſancti illi dans æternam in cœlis hæreditatem promiſit. Vnde Apoſtolus de eodem ſpiritu ait: *Eph. 1.* *Ipſe eſt pignus hæreditatis noſtræ.*

CAPVT VI.

De morte.

MOrs dicta, quod ſit amara, vel à marte, qui eſt effector mortium, ſiue à morſu hominis primi, quod vetitæ arboris pomum mordens mortem incurrit. *Gen. 3.* Tria ſunt autem genera mortis; acerba, immatura, naturalis. Acerba infantum: immatura iuuenum: merita, id eſt, naturalis ſenum. Viui aliquando iuſti intelliguntur, qui conſiſtunt in æterna vita. Vnde eſt illud: *Sap. 4.* *Placebo Domino in regione viuorum.* Et in aliam partem: *Eccl. 4.* *Laudaui magis mortuos quam viuentes*, hoc eſt, bono fine conſummatos, quam viuentes in peccatis. Mortui enim aliquando peccatores vel infideles ſignificant, vt eſt in Euangelio: *Matth. 8.* *Sine mortuos, vt ſepeliant mortuos ſuos.* Et in bonam partem: *Apoc. 14.* *Beati mortui qui in Domino moriuntur.* Vnde ſcriptum eſt in Pſalterio: *Pſal. 115.* *Pretioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius.* Et in Apoſtolo: *Col. 3.* *Mortui enim*, inquit, *eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Mors autem non ſolum carnis obitum, ſed etiam interitum animæ & damnatorum inferni ſignificat. Vnde ſcriptum eſt: *Gen. 2.* *Quocunq; die comederitis ex eo, morte moriemini.* Et alibi Saluator ait: *Ioan 8.* *Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum.* Et rurſum: *Ego ſum*, inquit, *reſurrectio & vita; qui credit in me, non morietur in æternum.* *Ioan. 11.* Et in Pſalterio ſcriptum eſt: *Pſal. 33.* *Mors peccatorum peſſima eſt.* Mortem peccatorum illam dicit, quæ ab homine non poteſt intueri, quam non ſolum malam, ſed etiam peſſimam eſſe profitetur. Re-uera peſſima, quoniam eam æterna pœna comitatur. Viuentes mundo & mortui Deo peccatores intelliguntur in Pſalmo: *Pſal. 54.* *Deſcendunt in infernum viuentes.* Cadauer autem eſt, ſi inſepultum iacet. Nam cadauer nominatum à cadendo, quia iam ſtare non poteſt. Quod dum portatur, exequias dicimus, crematum reliquias, conditum iam ſepultum. Corpus autem conſuetudine dicitur, vt eſt illud: *Cum corpora luce carentum.* Myſtice cadauera infidelium corpora ſignificant, vt eſt illud in Propheta: *Ioel 3.* *Et impleam vallem Ioſaphat cum cadaueribus mortuorum.* Item in aliam partem ponuntur, vt illud in Pſalterio: *Pſal. 78.* *Poſuerunt cadauera ſeruorum tuorum.* Defunctus vocatur, quia compleuit vitæ officium. Nam dicimus functos officio, qui officia debita compleuerunt. Vnde eſt: *Et honoribus functus.* Hinc ergo defunctus, quod ab officio ſit vitę depoſitus, ſiue quaſi diem functus. Sepultus autem dictus eo, quod iam ſine pulſu & palpitatione eſt, id eſt, ſine motu. Sepelire eſt autem condere corpus. Nam humare obruere dicimus, hoc eſt, humum iniicere. Sepultus autem non vitiis obrutum aut damnatum in inferno ſignificat. Vnde dicitur: *Luc. 15.* *Mortuus eſt & diues, & ſepultus eſt in inferno.* Sepulchrum vero allegorice corpus peccatoris intelligitur, mortuam vitiis animam intrinſecus retinens. Et in Euangelio dicitur: *Matth. 23.* *Quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorum.* Aliquando tamen ſepulcrum memoriam mortis & reſurrectionis Domini ſignificat, vt in Eſaia: *Eſa. 11.* *Et erit*, inquit, *ſepulcrum eius glorioſum.*

CAPVT VII.

De portentis.

POrtenta eſſe Varro ait, quæ contra naturam nata videntur: ſed non ſunt contra naturam: quia diuina voluntate fiunt, cum voluntas Creatoris, cuiuſque conditæ rei natura ſit. Vnde & ipſi gentiles Deum modo naturam, modo deum appellant. Portentum ergo fit non contra naturam, ſed contra quam eſt nota natura. Portenta autem & oſtenta, monſtra atq; prodigia ideo nuncupantur, quod portendere atq; oſtendere, monſtrare ac prædicere aliqua futura videntur. Nam portenta dicta perhibentur à portendendo, i. præoſtendendo. Oſtenta autem, quod oſtendere quicquam futurum videantur. Prodigia, quod porro dicant, i. futura prædicant. Monſtra vero à monitu dicta, quod aliquid ſignificando demonſtrent: ſiue quod ſtatim monſtrent, quid appareat. Et hoc proprietatis eſt, abuſione tamen ſcriptorum plerumque corrumpitur. Quædam autem portentorum creationes in ſignificationibus futuris conſtitutę videntur. Vult enim Deus interdum ventura ſignificare per aliqua naſcentium noxia, ſicut per ſomnos & per oracula qua præmoneat & ſignificet quibuſdam vel gentibus, vel hominibus futuram cladem; quod plurimis etiam experimentis probatum eſt. Xerxen quippe vulpes ex equa creata ſolui regnum portendit. Alexandro ex muliere monſtrum creatum, quod ſuperiores corporis partes hominis, ſed mortuas habuerit inferiorum diuerſarum beſtiarum, ſed viuentes, ſignificaſſe repentinam regis interfectionem; ſuperuixerat enim deteriora melioribus. Sed hæc monſtra, quæ in ſignificationibus dantur, non diu viuunt, ſed continuo, vt nata fuerint, occidunt. Inter portentum autem & portentuoſum differt. Nam portenta ſunt, quæ transfigurantur, ſicut fertur in

Vmbria mulierem pe‸periſſe ſerpentem. Vnde Lucanus: *Matremque ſuus conterüit infans.* Portentuoſa vero leuem ſumunt mutationem; vt exempli cauſa cum ſex digitis nati. Portenta igitur vel portentuoſa exiſtunt, alia magnitudine totius corporis vltra communem hominum modum, quatenus fuit Titan in nouem iugeribus iacens, Homero teſtante: Alia prauitate totius corporis, vt nani, vel quos Græci Pygmæos vocant eo, quod ſint ſtaturæ cubitalis. Alia, magnitudine partium, veluti capite informi, aut ſuperfluis membrorum partibus, vt bicipites & trimani, vel cinodentes, quibus gemini procedunt dentes. Alia defectu partium, in quibus altera pars plurimum defecit ab altera, vt manus à manu vel pedes à pede. Alia diſciſſione, vt ſine manu aut capite generata, quos græce ſtereſios vocant. Alia per numeria quando ſolum caput aut crus naſcitur. Alia, quæ in parte transfigurantur: qui leonis habet vultum vel canis, vel taurinum caput aut corpus, vt Erſaſi dememorant genitum minotaurum, quod Græci eteromorfian vocant. Alia, quæ ex omni parte transfigantur in alienæ creationis portentum, vt ex muliere vitulum dicit hiſtoria generatum. Alia, quæ ſine transfiguratione mutationem habent locorum, vt oculos in pectore, vel in fronte: aures ſupra in tempore: vel ſicut Ariſtoteles tradidit quendam in ſiniſtra parte iecur, in dextra parte ſplen habuiſſe. Alia, ſecundum connaturationem, vt in alia manu digiti plures connaturati & cohærentes reperiunt, in alia minus, ſiue in pedibus. Alia ſecundum immaturam & intemperatam creationem, ſicut hi, qui dentati naſcuntur, ſiue barbati vel cani. Alia complexu plurimarum differentiarum, ſicut illud, quod diximus in Alexandro multiforme portentum. Alia commixtione generis, vt Androgini & Ermafroditæ nuncupantur. Ermafroditæ autem nuncupati eo, quod in eis vtraque ſexus appareat. Erma quippe apud Græcos maſculus, afrodi fœmina nuncupatur. Hi dextram mammillam virilem, ſiniſtram muliebrem habentes, viciſſim coeundo & gignunt & pariunt. Sicut autem in ſingulis gentibus quædam monſtra ſunt hominum: ita & in vniuerſo genere humano quædam monſtra ſunt gentium, vt gygantes, cynocephali, cyclopes, & cetera. Gigantes dictos iuxta Græci ſermonis etymologiam, qui eos gegines exiſtimant, id eſt, terrigenas eo, quos eos fabuloſe pariens terra immenſa mole & ſimiles ſibi genuerit. Ge enim terra appellatur: genos, genus: licet & terræ filios vulgus vocet, quorum genus incertum eſt. Falſo autem opinantur quidam imperiti de ſcripturis ſacris præuaricatores, angelos cum filiabus hominum ante diluuium concubuiſſe, & exinde natos gigantes, id eſt, nimium grandes & fortes viros, de quibus terra completa eſt. Cynocephali appellantur eo, quod canina capita habeant, quoſque ipſe latratus magis beſtias quam homines confitetur: hi in India naſcuntur. Cyclopes quoque eadem India gignit, & dicti cyclopes eo, quod vnum habere oculum in fronte media perhibentur. Hi & agriofagitæ dicuntur propter ſolas ferarum carnes, quas edunt. Lemnias in Libya credunt truncos ſine capite naſci, & os & oculos habere in pectore. Alios ſine ceruicibus gigni oculos habentes in humeris. In vltimo autem Orientis monſtruoſæ gentium facies ſcribuntur. Aliæ ſine naribus æquali totius oris planicie informes habentes vultus. Alij labro ſubteriore adeo prominente, vt in ſolis ardoribus totam ex eo faciem contegant dormientes. Aliis concreta ore eſſe modico tantum foramine, calamis auenarum haurientes paſtus. Nonnulli ſine linguis eſſe dicuntur, in vicem ſermonis vtentes nutu ſiue motu. Panotios apud Scythiam eſſe ferunt, tam diffuſa magnitudine aurium, vt omne corpus contegant: pan enim græco ſermone omne, othim aures dicuntur. Artabatice in Æthiopia proni, vt pecora, ambulare dicuntur. Quadrageſimum æui annum nullus ſupergreditur. Satyri homunciones ſunt aduncis naribus, cornua in frontibus, & caprarum pedibus ſimiles: qualem in ſolitudine * Autumus ſanctus vidit, qui etiam interrogatus à Dei ſeruo, reſpondiſſe fertur, dicens: *Mortalis ego ſum, vnus ex accolis heremi, quos vario deluſa errore gentilitas faunos ſatyroſque colit.* Dicunt quidam eſſe ſilueſtres homines, quos nonnulli fatuos ficarios vocant. Sciopodum gens fertur in Æthiopia ſingulis cruribus & celeritate mirabili, quos inde ſciopodas græci vocant eo, quod per æſtum in terra reſupini iacentes pedum ſuorum magnitudine adumbrantur. Antipodas in Libya plantas verſas habent poſt crura, & octenos digitos in plantis. Ippodes in Scythia ſunt, humanam formam & equinas pedes habentes. In India ferunt eſſe gentem, qui Macrobij nuncupantur, duodecim pedum ſtaturam habentes. Eſt & gens ibi ſtatura cubitalis, quos græci à cubito Pygmæos vocant, quos vulgus ſeptem caulinos vocant eo, quod ſeptem ſub vno caule requieſcunt: de qua ſupra diximus. Hi montana Indiæ tenent, quibus vicinus eſt Oceanus. Perhibent & in eadem India eſſe gentem fœminarum quæ quinquennes concipiunt & octauum vitæ annum non excedunt. Dicunt autem & alia hominum fabuloſe portenta, quæ non ſunt, ſed ficta in cauſis rerum interpretantur, vt Geryonem Hiſpaniæ regem triplici forma præditum: fuerunt enim tres fratres tantæ concordiæ, vt in tribus corporibus quaſi vna anima eſſet. Gorgones quoque meretrices crinitæ os ſerpenteſque aſpicientes conuertebant in lapides, habentes vnum oculum, quo inuicem vtebantur. Fuerunt autem tres ſorores vnius pulchritudinis, quaſi vnius oculi, quæ ita ſpectatores ſuos ſtupeſcere faciebant, vt vertere eos putarentur in lapides. Sirenas tres fingunt fuiſſe ex parte virgines, & ex parte volucres, habentes alas & vngulas: quarum vna voce, altera tibiis, tertia lira canebat; quæ illectos nauigantes ſub cantu in naufragia trahebant. Secundum veritatem autem meretrices fuerunt, quæ tranſeuntes, quoniam deducebant ad egeſtatem, his fictæ ſunt inferre naufragia. Alas autem habuiſſe & vngulas, quia amor & volat & vulnerat; atque in fluctibus commoraſſe dicuntur, quia fluctus Venerem creauerunt. Scillam quoque ferunt fœminam capitibus ſuccinctam caninis cum latratibus magnis propter fretum Siculi maris, in quo nauigantes verticibus in ſe concurrentium vndarum exterriti latrare exiſtimant vndas, quas ſorbentis æſtus vorago collidit. Fingunt & monſtra quædam irrationabilium animantium, vt Cerberum inferorum canem tria capita habentem: ſignificantes per eum tres ætates, per quas mors hominem deuorat, id eſt, infantiam, iuuenturem, ſenectutem; quem quidem ideo dictum Cerberum putant, quaſi creouorum, id eſt, carnem vorans. Dicunt & Ydram ſerpentem cum nouem capitibus, quæ latine Cædra dicitur, quod vno cæſo tria capita excreſcebant. Sed conſtat Ydram locum fuiſſe emanantem aquas, vaſtantem vicinam ciuitatem, in quo, vno meatu clauſo, multi erumpebant. Quod Hercules videns, loca ipſa exuſſit, & ſic aqua clauſit meatus. Nam Ydra ab aqua dicta eſt. Huius mentionem facit Ambroſius in ſimilitudinem hæreſium dicens. Hæreſis enim quaſi quædam Ydra fabularum vulneribus ſuis creuit, & dum ſæpe recipitur, pullulat igni debita, incendioque peritura. Fingunt & Chimæram triformem beſtiam, quæ ore eſt leo, poſtremis partibus draco, media capra. Quam quidam phyſiologi non animal, ſed Ciliciæ montem eſſe aiunt, quibuſdam locis leones & capreas nutrientem, quibuſdam ardentem, quibuſdam ſerpentibus plenam. Hunc Belloſontis habitabilem fecit. Vnde Chimæram dicitur occidiſſe: Centauris autem ſpecies vocabulum indidit, id eſt, hominem mixtum equo. Quos quidem equites Theſſalorum dicunt: ſed pro eo, quod diſcurrentes in bello velut vnum corpus equorum & hominum viderentur, inde centauros factos aſſeuerant. Porro Minocentaurum nomen ſumpſiſſe ex tauro & homine: qualem beſtiam dicunt fabuloſe in labyrintho incluſum fuiſſe. De qua Ouidius: *ſemibouemque virum, ſemiuirumque bouem.* Onocentaurum autẽ vocari eo, quod media hominis ſpecie, media aſini

* *Antonio.*

eſſe dicatur: ſicut & Hippocentaurus; quod equorum
hominumque in eis natura coniuncta fuiſſe putatur.
Hoc quoq; notandum eſt, quod aliqñ prophetici actus
portenta dicuntur, cum aliquid de futuris præſignant:
Ezech. 12. vt illud, quod Dominus ad Ezechielem ait: *Fili hominis,*
dedi te in ſignum & portentum domui Iſrahel. Vnde idem
Propheta legitur iuſſus dormire in latere dextro ad tem-
pus, & item in latere ſiniſtro ad tempus, vt præfigura-
ret, quod Dominus populo Iſraelitico in vindictam
euenire volebat. Item legitur de Eſaia, quod nudus &
diſcalciatus ambulauerit ad præfigurandum vaſtatio-
nem terræ Iudæorum, & captiuitatem populi Iſraeliti-
ci. Et ſic alij Prophetæ actibus ſuis & vaticiniis futura
exemplabant. Similiter & in nouo teſtamento ſigna,
portenta & prodigia leguntur accidiſſe: Quod etiam
& Iohel in ſuo libro prædicere videtur; vt eſt illud:
Ioel 2. *Et erit poſt hæc effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem:*
& prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ: ſenes veſtri ſomnia ſo-
mniabunt: & iuuenes veſtri viſiones videbunt. Sed & ſuper
ſeruos meos, & ancillas meas in diebus illis effundam ſpiritum
meum: & dabo prodigia in cælo & in terra: ſanguinem & i-
gnem, & vaporem fumi. Sol vertetur in tenebras & luna in
ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis:
& erit, omnis, quicunq; inuocauerit nomen Domini ſaluus erit.
Vnde nobis non eſt neceſſe de portentis, quæ genti-
lium libri narrant, diutius diſputare. Sed & hoc nos
conuenit credere, quod quæcunque veraciter in rebus
fiunt & in naturarum mutatione deſcribuntur, non ni-
ſi ordinatione & voluntate Dei fieri poſſe, qui omnia
iuſte agit & recte diſponit: quoniam iuſtus eſt Domi-
nus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operi-
bus ſuis.

Capvt VIII.

De pecoribus & iumentis.

OMnibus animantibus Adam prima vocabula indi-
dit, appellans vnicuique nomen ex præſenti in-
ſtitutione, iuxta conditionem naturæ, cui ſeruiret. Gen-
tes autem vnicuiq; animalium ex propria lingua dede-
runt vocabula. Non autem ſecundum linguam latinam
atque græcam aut quarumlibet gentium barbararum
nomina illa impoſuit Adam: ſed illa lingua, quæ ante
diluuium omnibus vna fuit: quæ & Hebræa nuncupata
eſt. Latine autem animalia ſiue animantia dicta, quod
animentur vita & moueantur ſpiritu. Iuxta allegoriam
vero animalia brutos homines ſignificant, & terrena
tantummodo cogitantes. Vnde dicitur: *Animalis ho-*
1.Cor.2. *mo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia eſt illi.* Hinc &
Pſal.67. per Pſalmiſtam dicitur: *Animalia tua habitabunt in ea.* A-
nimalia fuerunt gentes vera religione vacuatæ. Sed cum
ad Dominum venerunt, factæ ſunt eius ope ditatæ: vt
iam nihil indigeant, ſed rationabili ac pleno lumine
compleantur. Hæc habitabunt in Eccleſia, cum veræ
religionis cultum, ipſo miſerante, perceperint. Item il-
1.Cor.15. lud, quod dicit Apoſtolus: *eſt corpus animale, eſt & ſpiritale*
non prius ſpiritale, ſed quod animale, dehinc quod ſpiritale. In
corpore animali ſignificat præſentis vitæ ſtatum, quam-
diu homo gerit corpus mortale. Spiritale autem corpus
ſignificat futuræ vitæ immortalitatem, quando hoc cor-
ruptibile corpus induerit incorruptionem. Animale
corpus eſt, dum cibis ſuſtentatur, vt viuat: ſpiritale au-
tem, cum horum nihil indigebit conuerſus in vitam. O-
mnia ſupradicta hoc ſenſu clauduntur. Non enim aliud
cōtinetur in ſuperioribus, niſi quia animale corpus mo-
ritur, & reſurget ſpiritale, quod neque iam manducet,
nec infirmetur, nec ſit fœtidum, nec ægrum natura; quia
animale ex Adam, ſpiritale vero per Chriſtum in reſur-
rectione mortuorum. Animalia, quæ ruminant, quæ in
lege munda deſcribuntur, homines ſunt ſancti diuina
præcepta ore & corde ſiue opere ſemper meditantes; vt
Pſal.18. eſt illud in Pſalmo: *Meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſem-*
per. Animalia vero, quæ non ruminant, peccatores ſunt
& immundi, minime legi Dei operam dantes, nec in eius
meditatione ſtudentes. Animalia quippe, quæ vngulam
findunt & ruminant, quæ in lege mundana deſcribun-
tur, ſunt fideles, in vtroque teſtamento credentes, &
velut in duabus vngulis pedem operis forma greſſus fi-
gentes. Animalia enim quæ ruminant & vngulam non
findunt, quæ immunda narrantur, populi ſunt Iudæorū,
qui teſtamentum vetus ore meditantur: ſed nouum mi-
nime recipiunt. Item animalia cornuta, qui in ſacrificio
Deo offerri præcipiuntur, in eſum fidelium carnes illo-
rum conceduntur, ſicut vituli, arietes, hirci, cerui damu-
læ & capreoli virtutes ſignificant ſanctorum, cornua vir-
tutum aduerſus diabolum & vitia peccatorū geſtantes.
Cornu myſtice Chriſti regnum in Euangelio ſignificat:
Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Cornua Luc. 1.
ſeptem poteſtates per omne tempus. Vnde in Apoca
lypſi, *vidi*, inquit, *agnum quaſi occiſum habentem cornua ſe-*
ptem & oculos ſeptem. Cornua trophæum crucis Chriſti. Apoc. 5.
In Abacuc: *Cornua in manibus eius: ibi abſcondita eſt fortitu-*
do eius. Cornua ſuperbia diaboli, vel poteſtas eius præ- Abac. 3.
ſenti in tempore, ſiue regnum Antichriſti in Apocalypſi.
Cornua regna ſeculi huius in Daniele. Cornua ſuperbiæ
in Pſalmo: *Et à cornibus vnicornuorum humilitatem meam.* Pſal.21.
Et alibi: *& omnia cornua peccatorum confringam.* Qua- Pſal.74.
drupedia vocata, quia quatuor pedibus gradiuntur.
Quorum quædam dum ſint ſimilia pecoribus, tamē ſub
cura humana non ſunt, vt cerui, damæ & onagri, &c. ſed
neque beſtiæ ſunt, vt leones, neque iumenta, vt vſus ho-
minum iuuari poſſint. Pecus dicimus omne, quod hu
mana lingua & effigie caret. Proprie autem pecorum
nomen his animalibus accommodari ſolet, quæ ſunt aut
ad veſcendum apta, vt oues & ſues: aut vſui hominum
commoda, vt equi & boues. Differt autem inter peco
ra & pecudes. Nam communiter veteres in ſignificatione
omnium animalium pecora dixerunt. Pecudes
autem tantum illa animalia, quæ edunt, quaſi *pecuedes.*
Generaliter autem omne animal pecus à paſcendo vo-
catum. Iumenta nomina inde traxerunt, quod noſtrum
laborem, vel onus ſuo adiutorio, ſubiectando, vel aran-
do iuuent. Nam bos carpentum trahit, & duriſſimas
terræ glebas vomere vertit: equus & aſinus onera, & ho-
minum in gradiendo laborem temperant. Vnde & iu-
menta appellantur ab eo, quod iuuent homines. Sunt n.
magnarum virium animalia. Iumenta autē myſtice fide-
les ſunt in Eccleſia, ſed ſpiritali intellectu carētes in Pſal-
mo: *Homines & iumenta ſaluabis Domine.* Item iumenta in- Pſal.35.
tellectu & eloquio carentes in Pſalmo: *Vt iumentum fa-* Pſal.72.
ctus ſum apud te. Rurſum iumenta homines luxurioſi
ſunt, de quibus in Iohel ita ſcriptum eſt: *Computruerunt* Ioel. 1.
iumenta in ſtercore ſuo. Item iumentum corpus eſt Chriſti,
vt quidam volunt. Vnde eſt illud Euangelicum: *Impo-* Luc. 10.
ſuit illum in iumentum ſuum, & duxit illum in ſtabulum. Pe-
cudes autem ſignificant ſimplices homines & minus ca-
lentes ingenio, quos Dominus per gratiam Spiritus ſan-
cti illuminatos efficit gregem ſuum & inter oues ſuas
numerari facit. Vnde Pſalmiſta de Chriſto dicit: *Om-* Pſal.8.
nia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues, vniuerſas inſuper, &
pecora campi. Pecora autem aliquando peccatores, &
qui voluptatibus dediti ſunt; vt in Zacharia: *Paſce peco-* Zach. 11.
ra occiſionis. Et in Pſalterio: *Oues & boues inſuper & pecora.* Pſal.8.
Pecora, ſimplices, quique minus præditi rationandi
ſubtilitate in Salomone: *Diligenter agnoſce vultum pecoris* Prou. 27.
tui, tuoſque greges conſidera. Oues electum populum Chri-
ſtianum ſignificant: ſicut in Euangelio Dominus Petro
dicit Apoſtolo: *paſce oues meas.* Qui ideo comparantur Ioan. 21.
ouibus, quoniam ſe, præſtante Domino, in noxia con-
uerſatione moderantur: deinde exuuias ſine aliquo ſen-
ſu doloris amittunt. Nam ſicut ouis tondentem ſe non
increpat: ita nec iuſtus cupiditatem ſe expoliantis ac-
cuſat. Boues autem prædicatores deſignant, qui huma-
na pectora mandatis cœleſtibus virtutum meſſem ger-
minare fecerunt. Nec vacat, quod dicit, *inſuper:* quia Pſal.8.
non ſolum illi ſancti ſubiecti ſunt, ſed etiam peccatores.
Sæpe enim de conuerſis talibus maiori gloria triumphat
Dominus Chriſtus. Pecora enim ſunt, dum in campo-
rum libertate, id eſt, in mundi iſtius voluptate paſcun-

rur: oues ſunt,cum iam intra Domini ſepta clauduntur. Pſal.49. Item alibi vox diuina dicit: *Mea ſunt omnes feræ ſiluarum, iumenta in montibus, & boues.* Feræ ſiluarum gentes ſignificant,qui in ſeculi iſtius nemoribus ſuperſtitione ferociſſima verſabantur. Iumenta in montibus ſunt ſimplices in Eccleſia Catholica conſtituti,qui in cacumine fidei habitare noſcuntur. Boues indicans Apoſtolos & Prophetas,qui in agro Dñi aſſiduo laborare verſati ſunt. Quapropter his alluſionibus competenter appoſitis præfigurat Eccleſiam Catholicam de diuerſis mundi partibus colligendam. Diſcretio eſt autem inter armenta & greges. Nam armenta equorum & boum ſunt; greges vero camelorum,caprarum & ouium ſunt. Ouis molle pecus lanis,corpore inerme,animo placidum:ab oblatione dictum eo,quod apud veteres in initio non tauros, ſed oues in ſacrificio mactarent. Ex his quaſdam bidentes vocant, eas, quæ inter octo dentes duas altiores habent, quas maxime gentiles in ſacrificium offerebant. Oues autem (vt diximus) innocentes & ſimplices quoque in populo Chriſtiano ſignificant: necnon & ipſius Domini aliquãdo manſuetudinem & patientiam ouis typice demonſtrat; vt eſt illud Eſaiæ de innocenti morte Saluatoris: Eſai.53. *Sicut ouis*,inquit *ad occiſionem ducetur & non aperiet os ſuũ.* Ioan.10. Oues populi fideles in Euangelio: *Oues meæ vocem meam audient.* Pſal.8. Et in Pſalterio: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues.* Oues duæ gentium populos ſignificant, quas nutriet homo, id eſt, Chriſtus, de quo legitur in Eſai.7. Propheta: *In diebus illis nutriet homo vaccam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis comedet butyrum.* Item oues reprobi Pſal.48. in Pſalterio: *Sicut oues in inferno poſiti ſunt, & mors depaſcet eos*, id eſt, diabolus. Veruex vel à viribus dictus, quod cæteris ouibus ſit fortior; vel quod ſit vir,i.maſculus: vel quod vermes in capite habeant,quorum excitati pruritu inuicem ſe concutiunt, & pugnantes cum magno impetu feriunt. Sic & aries vel à potu are os,id eſt, à Marte vocatus. Vnde apud nos in gregibus maſculini mares dicuntur: ſiue quod hoc pecus à gentilibus primum aris eſt immolatum. Vnde eſt illud: *Aries mactatur ad aram.* Arietes autem ſignificant Apoſtolos vel Eccle- Eſa.60. ſiarum principes. Vnde in Eſaia legitur: *Arietes Nabaioth* Pſal.28. *miniſtrabunt tibi.* Et in Pſalterio: *Afferte Domino filios arietum.* Hi, tanquam duces gregum,in cauſas Domini perduxerunt populum Chriſtianum. Filios autem arietum offerendos dicit, quos Apoſtoli prædicatione genuerunt, non qui prauo dogmate probantur extranei. Arietes autem bene ſunt Apoſtoli comparati: quoniam (vt diximus) animalia ipſa plurimum fronte valent, & obiecta ſemper impingendo deiiciunt.Quod prædicando fecerunt Apoſtoli,qui diuerſas ſuperſtitiones,& idola firmiſſima cœleſtis verbi quadam fronte ruperunt. Aries enim dictus eſt, quaſi à fronte ruens. Et in aliam partem arietes Principes ſunt praui,de quibus legitur in Ezech.27. Ezechiel: *Cum hœdis & agnis & arietibus.* Agnum, quem Græci vocant à poruagno, quaſi pium: & Latini autem hoc nomen habere putant,eo,quod præ cæteris animalibus matrem agnoſcat adeo, etiam ſi in magno grege errauerit, ſtatim balatu recognoſcat vocem parentis. Agnis autem aut perſonam Saluatoris noſtri myſtice gerit, cuius mors innocens ſaluauit genus humanum. De Ioan.1. quo Iohannes ait: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi:* aut cuiuslibet Catholici vitam innoxiam, qui matris ſuæ, hoc eſt,Eccleſiæ vocem agnoſcens obediendo eius adhæret lateri,& obedit mandatis. Agni ſancti, Ioan.21. in Euangelio: *Paſce agnos meos.* Agni homines laſciuien- Eſa.34. tes in Eſaia: *incraſſatus eſt gladius meus de ſanguine agnorum* Leuit.5. *& hircorum.* Agna vita actiua in Leuitico: *Agat pœnitentiam, & offerat agnam de grege ſiue capram:* quæ eſt contemplatiuæ vitæ figura. Septem agni, & ſeptem agnæ, quæ in lege Deo in ſacrificium offerri præcipiuntur, ſanctorum omnium plenitudinem, vel operis innocentiæ obtinent myſterium. Fœtus gemelli, duo charitatis præcepta, id eſt, dilectio Dei & proximi. In Canticis Cant.6. canticorum: *Omne gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas.* Hedi ab edendo vocati: parui enim pinguiſſimi ſunt & ſaporis iocundi. Vnde & edere; inde & edulium vocatur. Hi quoque iuxta allegoriam ſignificant peccatores, qui ad ſiniſtram iudicis in fine ſtatuendi ſunt, ſicut iuſti ad dexteram, quos oues ſignificant. Vnde ipſa Veritas in Euangelio ait: *Statuet quidem oues à dextris, hedos autem à ſiniſtris.* Matth.25. Interdum autem & iuſti hoc nomine exprimuntur, ob confeſſionem peccatorum, vt in Hieremia: *Recedite* inquit, *de medio Babylonis: de terra Chaldæorum egredimini; & eſtote quaſi hedi ante greges.* Ierem.50. Hedus Chriſtus propter ſimilitudinem carnis peccati: vt in Deuteronomio. *Non coques hedum in lacte matris.* Deut.14. Hedus Antichriſtum ſignificat, vt illud in Euangelio: *Nunquam dediſti mihi hedum, vt cum amicis meis epularer.* Luc.15. Ouile ouium Eccleſia eſt, vt in Euangelio: *Et fiat vnum* Ioan.10. *ouile & vnus paſtor.* Ibid. Paſtor, Chriſtus: vt in Euangelio: *Ego ſum paſtor bonus.* Paſtores, Apoſtoli, vel ceteri principes eccleſiarum; vt in Propheta: *Dabo vobis*, inquit, *paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos ſcientia & doctrina.* Ierem.3. Paſtores, ſacerdotes improbi; vt in Hieremia: *Grex diſperſus* Ierem.10. *eſt, quia non eſt qui diſperſa colligat*, &c. Cuſtos, Dominus; in Iob: *Tibi peccaui ô cuſtos hominum.* Iob 7. In Eſaia: *Cuſtos quid de nocte: cuſtos quid de nocte.* Eſa.21. Cuſtodes Apoſtoli vel ceteri prædicatores. In Eſaia: *Super muros tuos Hieruſalem con-* Eſa.62. *ſtitui cuſtodes tota die & tota nocte in perpetuum non tacebunt.* Mercenarij, populus Iudæorum; in Euangelio: *Quanti mercenarij in domo patris abundant panibus?* Luc.15. Inquilinus hæreticus, mercenarius populus Iudæorum. In Leuitico: *Inquilinus ſacerdotis & mercenarius non comedet ex eo*, hoc Leui.22. eſt ex ſacrificio Corporis Domini. Hircus, laſciuum animal & petulcum, & feruens ſemper ad coitum, cuius oculi ob libidinem in tranſuerſum aſpiciunt: vnde & nomen traxit. Nam hirci ſunt oculorum anguli ſecundum Suetonium, cuius natura adeo calidiſſima eſt: vt ad adamantem lapidem, quem nec ignis nec ferrum domare valet, ſolus huius cruor diſſoluat. Nam hircus, qui in lege pro peccatis offerebatur, peccatorum oſtendit perſonam, qui fuſo ſanguine, hoc eſt, pœnitentiæ lachrymis ſoluit duritiam peccatorum. Vnde in Pſalterio ad Dominum dicit Eccleſia: *Offeram tibi boues cum* Pſal.65. *hircis.* Dan.8. Hirci peccatores ſiue gentiles, in Daniele: *Ecce autem hircus caprarum veniebat ab Aquilone.* Duo hirci, vterque populus, Iudæorum ſcilicet & gentium, ex traduce peccati venientes in Leuitico. Alij autem duos hircos, Chriſtum & Barraban, intellexerunt. Boues, (vt ſupra diximus) intelliguntur prædicatores, qui pectora humana feliciter exarantes, eorum ſenſibus cœleſtis verbi ſemina fructuoſa condebant. Hirci vero intelliguntur, qui diabolicis prauitatibus ſtudentes, hiſpidis vitiis veſtiuntur. Hircus enim dictus eſt, quaſi hirſutus; ſed & eos cum bubus offert Eccleſia, quando conuerſi Chriſto Domino confitentur. Hircus enim fuit latro ille, qui pendebat in cruce, & mox factus eſt bos, quando ad confeſſionem veritatis reſpiciens peruenit. Dixit enim; *memento mei Domine, cum veneris in regnum tuum.* Luc.23. Capros & capras à carpendis virgultis quidam dixerunt; alij quod carpunt aſpera, nonnulli à crepitu crurium eas vocitatas putant. Agreſtes capræ, quas Græci pro eo quod acutiſſime videant, id eſt, oriderefteron, dorcas appellauerunt. Morantur enim in celſis montibus, & quamuis de longe; vident tamen omnes, qui veniunt. Idem autem & capræ: idem ibices, quaſi abices eo, quod inſtar auium ardua & excelſa teneant loca, & in montib. inhabitant, ita vt de ſublimitate vix humanis obtutib. pareãt. Vnde & meridiana pars ibices aues vocãt, qui Nili fluenta inhabitant. Hæc itaq; animalia (vt diximus) in petris altiſſimis commorantur; & ſi quando ferarum vel hominum aduerſitatem perſenſerint, de altiſſimis ſaxarum cacuminibus ſeſe præcipitantes, in ſuis cornibus illæſa ſuſcipiunt. Capra carnem Saluatoris ſignificat, hoc eſt, ſimilitudinem carnis peccati, vt in Salomone; *fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ.* Cant.2. Item capræ, peccatores ſiue gentes, in Daniele; *Ecce hircus caprarum*, id eſt, princeps peccatorum. Dan.8. Capræ ergo iuſti interdum ex gentibus venientes, in Salomone; *Capillatura tua ſicut grex caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad.* Cant.4. Hinc item dicit Sponſos ad ſponſam; *Duo vbera tua ſicut duo hinnuli* Ibid.

capreæ gemelli, qui paſcuntur in liliis, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Quod enim hæc animalia ferarum vel hominum aduerſitate perterrita, de altiſſimis rupibus ſe præcipitando, cornibus ſuis illæſa ſuſcipiunt; ſignificat, quod iuſti quique, & Deum timentes, legem Dei in duobus teſtamentis meditantes, & duobus præceptis charitatis eam adimplentes, ab omni aduerſitate illæſi cuſtodiuntur. Grex intelligitur fidelium congregatio, veterem conuerſationem in Baptiſmo relinquens, vt eſt illud in Cantico canticorum: *Ibid.* *dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro.* Item grex eſt peccatorum collectio. In Hieremia: *Ierem. 12.* *Congrega eos, quaſi gregem ad victimam.* Cerui dicti apo ton ceraton, id eſt, à cornibus. Cerata enim Græce cornua dicuntur. Hi enim ſerpentum inimici cum ſeſe grauatos infirmitate perſenſerint, ſpiritu narium eos extrahunt de cauernis, &, ſuperata pernicie veneni, eorum pabulo reparantur. Dictamnum herbam ipſi prodiderunt. Nam eo paſti excutiunt acceptas ſagittas. Mirantur autem ſibilum fiſtularum: arrectis auribus acute audiunt: ſubmiſſis nil. Si qua immenſa flumina vel maria tranſnatant, capita clunibus præcedentium imponunt, ſibique inuicem ſuccedentes nullum laborem ſentiunt ponderis. Ceruus enim ſanctos viros ſignificat, Deum deſiderantes: Vnde Propheta ait: *Pſal. 41.* *Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum: ita deſiderat anima mea ad te, Deus.* Eſt enim illud animal primo innoxium, deinde velociſſimum, tertio deſiderio inardeſcente ſiticuloſum. Serpentes naribus trahit: quos vt vorauerit, veneno æſtuante permotus ad fontem aquarum, quanta poteſt velocitate, feſtinat. Amat enim aqua dulci puriſſimaque ſatiari. Huius decora comparatio noſtrum deſiderium ardenter inſtigat: vt quando venena antiqui ſerpentis haurimus, & in intimis faucibus æſtuamus, ad fontem diuinæ miſericordiæ ilico feſtinemus; quatenus quod peccati aduerſitate contrahitur, dulciſſimi hauſtus puritate vincatur. Nec vacat, quod, *ad fontes aquarum*, dixit, non, *aquas*. Fons enim aquarum Chriſtus eſt Dominus, vnde omnia fluunt, quæcunque reficiunt. Fluenta enim plerunque ſiccari poſſunt: fons autem aquarum ſemper irriguus eſt. Vnde merito dictum eſt, ad liquorem ſacræ originis feſtinandum: vbi de ſiderium noſtrum nunquam habere poſſit ieiunium. *Pſal. 103.* Item alibi ſcriptum eſt: *Montes excelſi ceruis.* Item cerui, Patriarchæ. Vnde in Canticis canticorum pro Saluatore, qui ex eorum ſtirpe ſecundum carnem natus eſt, dicitur; *Cant. 2.* *fuge dilecte mi, aſſimulare capreæ, hinnuloque ceruorum.* Cerui, Apoſtoli. In Pſalterio: *Pſal. 28.* *Vox præparantis ceruos.* Cerua eſt caro Domini. In Salomone: *Prou. 5.* *cerua chariſſima & gratiſſimus hinnulus: vbera eius ebrient te*, id eſt, Euangelica doctrina. Ceruæ, Apoſtoli ab hoc, quod ſpiritaliter parturiunt. In Iob: *Iob 39.* *Nunquid noſti tempus partus ibicum, vel parientes ceruas obſeruaſti?* Ceruus eſt (vt diximus) venenoſarum ſerpentium vorax, ſpinoſa tranſcendens & ſumma agilitate præditus, habitare diligit in montibus altiſſimis. Huic merito comparantur fideles, qui diabolum vorant, quando nequitias eius ad Domini laudem gloriamque conuertunt; vitiaque huius ſeculi quaſi ſpinas bona conuerſatione tranſiliunt: & habitant in montibus, id eſt, Apoſtolis & Prophetis, qui ſanctis prædicationibus ſuis in hoc mundo ſolida cacumina eſſe meruerunt. Tragelaphi à Græcis dicti, qui dum eadem ſpecie ſint, vt cerui, villoſos tamen habent armos, vt hirci: & menta prolixis hirſuta barbis, qui non alibi ſunt quam circa Faſidem. Hinnuli filij ſunt ceruorum. Damula vocata, quod de manu fugiat, timidum animal & imbelle. De quo Martialis:

Dente timetur aper: defendunt cornua ceruum:
Imbelles Dama quid, niſi præda, ſumus?

Hæc quoque animalia aut Chriſtum ſiue innocentes homines ſignificant. Hinc quoque Sponſa de Sponſo in Cantico canticorum ait: *Cant. 2.* *Similis eſt dilectus meus damulæ hinnuloque ceruorum.* Chriſtus igitur in aſſumptione carnis & humilitate damæ aſſimilatur: in varietate vero virtutum & innocentia hinnulo ceruorum, hoc eſt, Patriarcharum, de quibus ſecundum carnem originem duxit. Lepus quaſi leuipes: quia velociter currit. Vnde & Græce pro curſu lagos dicitur, velox enim animal & ſatis timidum. Significat autem lepus homines timentes Deum: qui non in ſemetipſis, ſed in Creatore ſuo fiduciam habent. Vnde legitur in Salomone: *Prou. 30.* *Lepuſculus plebs inualida: quæ collocat in petra cubile ſuum.* Vnde dicitur in Pſalmo: *Pſal. 103.* *Petra refugium leporibus & erinaciis.* Petra autem Chriſtus eſt. Hinc de Moyſe ſcribitur, quod *Exod. 33.* lepuſculus Domini Moyſes ſteterit in foramine petræ: quia in paſſione Redemptoris ſpem ſalutis ſuæ habuit. Erinacius vero, quem vocamus ericium, animal omnino timidum natura prouidente ſemper armatum: cuius cutem inuicem ſetarum ſudes acutiſſimæ denſiſſimæque communiunt: cui tamen non ſufficit natiua munitio: ſed ne aliqua fraude poſſit intercipi, refugiũ habet ſemper in ſaxis. Huic competenter aptatur, qui pecatis ſuis hiſpidus futura iudicia metuens petram Chriſtum firmiſſimum noſcitur habere refugium. Sus dicta, quod paſcua ſubigat: id eſt, terra ſubacta eſcas inquirat. Verres eo, quod grandes habent vires. Porcus, quaſi ſpurcus; ingurgitat enim ſe ceno; luto immergit; limo illinit. Horatius: *Et amica luto ſus.* Hinc etiam ſpurcitiam vel ſpurios nuncupamus. Porcorum pilos ſetas vocamus; ſetas à ſue dictas, à quibus & ſutores vocantur, quod ex ſetis ſuant, id eſt, conſuant pelles. Sues peccatores ſignificant, & immundos vel hæreticos, de quibus in lege præcipitur, ob hoc, quod vngulam findunt, & non ruminant, ne à fidelibus carnes eorum contingantur. Hi licet vtrumque teſtamentum legis & Euangelij ſuſcipiãt: ſed quia ſpiritalem cibum non ruminant, immundi ſunt. Item ſues pœnitentes negligentes, & ad ea, quæ fleuerant, reuertentes ſignificant: ſicut Petrus in epiſtola ſua ait: *Canis reuerſus ad vomitum ſuum, & ſus lota in volutabro luti.* *2. Pet. 2.* Canis ergo cum vomit, profecto cibum, qui pectus deprimebat, proiicit; ſed cum ad vomitum reuertitur, vnde leuigatus fuerat, rurſus oneratur. Sic qui admiſſa plangunt, profecto mentis nequitiam, de qua male ſaturati fuerant, quæ eos intus deprimebat, proiiciunt confitendo; quam poſt confeſſionem, dum repetunt, reſumunt. Sus lota in volutabro luti, dum lauatur, ſordidior redditur: & qui admiſſum plangit, nec tamen deſerit, grauiori culpæ ſe ſubiicit, q & ipſam veniam contemnit, quam flendo impetrare potuit; & quaſi in lutoſa aqua ſemetipſum inuoluit, quia dum ſuis lachrymis vitę munditiam ſubtrahit, ante Dei oculos ſordidas ipſas lachrymas facit, Item porci, homines immundi atque luxurioſi. In Euangelio: *Matth. 8.* *Si eiicis nos: mitte in porcos.* Item ibi; *Matth. 7.* *Ne mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Porcus ſimiliter immundi ſpiritus. In Euangelio: *Luc. 15.* *Et miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos.* Porcus ſimiliter immundos ſignificat & peccatores: de quibus in Pſalmo ſcriptum eſt: *Pſal. 16.* *De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum: ſaturati ſunt porcina, & relinquentur, quæ ſuperfuerant paruulis ſuis.* Iudæos dicit de immundiciis, quæ à Domino abſcondita, id eſt, noſcuntur eſſe prohibita. Porcina ad polluta reſpicit, quæ inter cætera veteris teſtamenti præcepta immunda prænotatur. Tranſmiſerunt autem reliquias peccatorum filiis ſuis, quando clamabant: *Matth. 27* *Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.* Item ſus peccator recte intelligens, & luxurioſe viuens in Salomone: *Prou. 11.* *Circulus aureus in naribus ſuis mulier pulchra & fatua.* Item ſus carnalium cogitationes ſordidæ: ex quibus opera praua velut decocta procedunt. in Eſaia: *Eſai. 65.* *Qui comedunt carnem ſuillam, & ius prophanum in vaſis eorum.* Aper à feritate vocatus, ablata f. litera & ſubrogata p. Vnd & apud Græcos ſiagros, id eſt, ferus dicitur. Omne enim, quod ferum eſt & immite, abuſiue agreſte vocamus. Alij autem aprum dicunt eſſe nuncupatum, quod in locis aſperis commoratur. Significat autem aper ferocitatem principum huius ſeculi. Vnde in Pſalmo de vinea Domini ſcriptum eſt: *Pſal. 79.* *Exterminauit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Exterminauit extra terminos atque patriam ſuam vbique diſperſit quod in gente contingit Iudæorum. Aprum Veſpaſianum forſitan debemus accipere, qui illis exiſtit fortis & ſæuus. Per hoc au-

Digitized by Google

tem nomen ſignificat Iudæis eſſe contrarium, quia hoc animal inter cætera habere videbatur immunditiam de ſilua, ſcilicet de gentibus, quæ merito ſiluis ſqualidis comparantur: quia adhuc inſitæ fructuoſo germine non fuerunt. Singularem autem ferum Titum filium eius memorat, qui reliquas belli tanta populatione contriuit, vt gentem & ciuitatem, quaſi herbarum pabula, terribili depaſtione conſumeret. Neceſſe enim fuit hoc vineæ contingere, cuius maceria videbatur eſſe depoſita. Spiritaliter autem aper propter ferocitatem & fortitudinem nimiam diabolus intelligi poteſt. De ſilua autem dixit, quia cogitationes eius agreſtes a-uiæque ſemper exiſtunt. Iuuencus dictus eo, quod iuuare incipiat hominum vſus in colenda terra, & quia apud gentiles Ioui ſemper vbique iuuencus immolabatur, nunquam taurus: nam in victimis ætas etiam conſiderabatur. Taurus Græcum nomen, ſicut & bos. Indicis tauris color fuluus eſt: volucris enim pernicitas pilis in contrarium verſis. Caput circumflectunt flexilitate, qua volunt: tergi duritia omne telum reſpuunt, inimici feritatem. Taurus Chriſtus. In Gene-
Gen.49. ſi: *Et furore ſuo ſubneruauerunt taurum.* Item tauri, poteſtates ſeculi huius, cornu ſuperbiæ humiles plebes ventilantes, de quibus in Hieremia: *mugiſtis vt tauri.* Et
Ierem.50. alibi: *& tauri cum potentibus.* Tauri & in bonam & in
Eſa.34. aduerſam partem ſignificationem trahunt. In bonam
Matth.22 quoque, vt eſt illud in Euangelio: *Ecce prandium meum paraui, & altilia occiſa ſunt, & omnia parata.* Quid ergo per tauros, niſi Patres teſtamenti veteris ſignificantur? nam dum ex permiſſione legis acceperant, quatenus aduerſarios ſuos odij retributione percuterent, vt ita dicam: quid aliud quam tauri erant, qui inimicos ſuos virtutis corporeæ cornu feriebant? Quid vero per altilia, niſi noui teſtamenti Patres figurantur, qui dum gratiam pinguedinis internæ percipiunt, æternis deſideriis innitentes, ad ſublimia contemplationis ſuæ penna ſubleuantur. In contrariam vero partem tauri
Pſal.67. poſiti accipiuntur, vt eſt illud in Pſalmo: *Concilium taurorum inter vaccas populorum.* Hic per tauros hæreticos ſignificat indomitos, qui erecta ceruice ſeducunt animas innocentes, & ad ſuum gregem trahunt, quos infelici perſuaſione decipiunt. Vaccæ quoque populorum ſunt mulieres ductili voluntate leuiſſimæ, quę perfidiæ Doctores, tanquam tauros, ſequuntur. Bouem Græci boeten dicunt. Hunc Latini trionem vocant eo, quod terram terat, quaſi terionem. Nenius trionem. Hic moderatur ruſticus. Cuius latitudo pellium à mento ad crura pallearia dicuntur à pelle ipſa, quaſi pellaria. In bubus ergo aliquando luxurioſorum dementia: aliquando laborioſa fortitudo prædicantium: aliquando humilitas exprimitur Iſrahelitarum: quod enim bouis nomine per comparationem luxurioſorum dementia deſignatur, Salomon indicat, qui cum male ſuaden-
Prou.7. tis mulieris petulantiam præmiſiſſet, adiunxit: *Statimque eam ſequitur, quaſi bos ductus ad victimam.* Rurſum, quod bouis nomine labor prædicatoris exprimitur, Le-
Deut.25. gis verba teſtantur, quæ ait: *Non obturabis os boui trituran-*
1.Cor.9. *ti.* Rurſum quia bouis nomine plebs Iſrahelitica figuratur, Propheta aſſerit, qui Redemptoris aduentum denuncians dicit: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præ-*
Eſa.1. *ſepe Domini ſui.* Item ibi: *beati, qui ſeminatis ſuper omnes a-*
Eſai.32. *quas, immittentes pedem bouis & aſini.* Item bos diabolus in membris, hoc eſt, hæreticis. Inde in Iob: *fœnum vt*
Iob 40. *bos comedet.* Vacca quaſi boacca, eſt enim ex qualitate mobilium nominum, ſicut leo leæna, draco dracæna. Hæc aliquando in bonam ſignificationem ſenſum tra-
Num.19. hit, vt eſt illud in Lege, vbi vacca rufa ætatis integra, & quæ non traxerit, immolari iubetur in expiatione ſanctuarij Domini. Solet per maſculinum fortitudo, per fœmineum vero infirmitas deſignari. Quid ergo per vaccam, niſi aſſumpta ad ſacrificium infirmitas Incarnationis Dominicæ, figuratur. De quo ſcriptum eſt:
2.Cor.13. *quia & ſi mortuus eſt infirmitate, ſed viuit ex virtute.* Bene autem vacca hæc rufa dicitur, quia videlicet eius humanitas rubra per cruorem paſſionis fuit. Ætas humanitatis Domini integra eſt, omnia eius operatio perfecta. In qua videlicet humanitate macula non fuit: quia & veraciter de eo ſcriptum eſt: *Qui peccatum non fecit, nec* Eſai.53.
dolus inuentus eſt in ore eius. Bene autem ſubditur: *Nec portauerit iugum.* Num.19.
Quia ergo Dominus nulli ſuccubuit, iugum minime portauit. Bene autem dicitur: *Immolauit eam in conſpectu Domini.* Ibid.
Redemptor enim noſter in conſpectu hominum quaſi extinctus eſt, ſed in conſpectu Patris immolatur: quia quod ante oculos hominum pœna, hoc ante oculos Patris ſacrificium fuit. In malam vero partem vacca accipitur, quando laſciuiam hominis peccantis exprimit, vt eſt illud Propheticum: *Vacca laſciuiens Ephraim.* Et iterum, *Ephraim*, inquit, *vitula docta diligere trituram: & ego tranſiui ſuper pulchritudinem* Oſe.4.
colli eius. Vacca plebs Iudaica credens in Chriſto, vt in Oſe.10.
Eſaia: *nutriet homo vaccam boum*, id eſt, Chriſtus, *& duas* Eſai.7.
oues præ vbertate lactis comedet butyrum. Vaccæ, fideles in Eccleſia, quorum figuram vaccæ illæ gerebant, quæ arcam Domini in terra Philiſtinorum reportarunt. Vaccæ, animæ carnalibus vitiis plenæ, vt in Pſalterio: *Con-* Pſal.67.
cilia taurorum inter vaccas populorum. Vaccæ, diuites ſe- Amos 4.
culi huius: vt in Amos: *Audite verbum Domini vaccæ pingues.* Vitulus & vitula à viriditate vocati ſunt, id eſt, ætate viridi, ſicut virgo. Vitulam ergo paruam eſſe, & nondum enixam: nam enixa iuuenca eſt, vt vacca. Vitulus ergo in bonam partem accipitur, quando innocentiam fidelium demonſtrat, aut ſinceram laudem piæ deuotionis. Vnde ſcriptum eſt: *Reddemus vitulum* Oſe.14.
labiorum noſtrorum. Et in Pſalmo: *imponent ſuper altare* Pſal.50.
tuum vitulos. Vitulos quippe poſuit aut pro innocentibus, quorum ætas prima eſt, & à iugo peccati ceruix probatur aliena, & ideo in tali verbo permanſit, vt actum illum præteritæ legis indicaret fuiſſe rerum imaginem futurarum: ſiue illos prædicatores Euangelii promittit, quorum imaginem in vituli figura Lucas Euangeliſta ſuſcipit, qui non mugitibus aera verberarent, ſed orbem terrarem Dominicæ fidei prædicatione complerent: ſiue illos magis vitulos debemus aduertere, qui animas ſuas in hoſtiam ſuauitatis ſacris altaribus obtulerunt. Nam & pater Auguſtinus, cum de figuris illis Euangelicis ageretur, quodam loco ipſum Dominum vitulum dicit, qui ſe hoſtiam obtulit pro ſalute cunctorum. Quapropter ſiue de adoleſcentibus, ſiue de prædicatoribus, ſiue de martyribus ſenciatur: tales tantum Propheta vitulos altaribus Domini potuit promittere, quos Chriſtianæ religioni nouerat conuenire. Vitulus Chriſtus in Euangelio: *Adducite vitulum ſaginatum & occide.* Et in aliam Luc.15.
partem: *& comminuet eos, tanquam vitulos Libani.* Vitu- Pſal.28.
li, ſancti fide creſcentes & à iugo legis libera colla habentes. Vituli, Iudæi laſciuientes. In Pſalmo: *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me.* Tunc Pſal.21.
ergo in malam partem vituli ſignificatio trahitur, quando petulantiam atque laſciuiam ſignificat peruerſorum. Vnde filij Iſrahel in deſerto peruerſa mente idololatriam in ſimilitudine vituli exercuerunt: & Hieroboam, relicto Dei templo, quod erat in Hieruſalem, ſimulacrum vituli finxit, & diuino cultu honorauit. Hinc ſcriptum eſt in Pſalmo: *Fecerunt vitulum in* Pſal.105.
Choreb & adorauerunt ſculptile. Choreb vero interpretatur Caluaria, vbi poſtea Dominum crucis patibulo carne conſtat occiſum: vt in ipſo eodemque nomine iam tunc & illo deſerto Choreb culturam Dñi, perfidi nefanda præſumptione violarent; quorũ poſteritas erat in Caluariæ loco crucifixura Dñm Chriſtum. Illud quoq; æſtimo conſiderandũ, ꝙ dixit, *adorauerunt ſculptile*; quia in Exodo legimus vitulũ conflatilem collatis ornamentis monſtruoſo quodã indicio fuiſſe formatũ. Sed duas res hic dictas debemus habere, i. ꝙ vitulum adorauerint in deſerto, & ſculptilia vel ſimulacra in repromiſſionis terra coluerint; ꝙ in ſubſequentib. ipſe dicturus eſt; *& mutauerunt gloriam ſuam in ſimilitudinem vituli manducãtis fœnum.* Ibid.
Gloria eorũ fuit adorata diuinitas, q̃ infelici cõmutatione pendẽtes vſq; ad hoc peruenire meruerũt, vt deſerẽtes cœli terręq; Creatorẽ Deum ſibi facerent ſimilitudinem

vituli

vituli fena comedẽtis. De ſanguine ergo & adipe ac pinguedine pecudum, quæ in lege offerebantur, hic pauca inſerenda ſunt. Sanguis vis eſt animæ, vt quidam volunt: de cuius natura diſputandi licentia non conceditur, quia origo eius ſecreta ſoli Deo cognita eſt, ſed ad baſim altaris ſecundum legis præceptum effundi, id eſt, poteſtati diuinæ & intellectui reſeruare. Quid enim eſt ſanguinem comedere, niſi de animę origine diſputare? Sanguis opera carnis, vt in Apoſtolo: *caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt.* (1.Cor. 15.) Sanguis peccatum ſignificat, vt in Amos: *Sanguis ſanguinem tetigit propter hoc lugebit terra.* (Oſe. 4.) ſanguine ſanguinem tangere, eſt peccata peccatis coniungere: ſiquidem omne peccatum occidens animam ſanguini comparatur, ſicut in propheta pro peccatore dicitur: *Sanguis eius ſuper caput eius.* (Oſe. 12.) Adeps pinguedo gratiæ diuinæ. In pſalmo: *Sicut adipe & pinguedine repleatur.* (Pſal. 62.) Adeps compunctionem cordis ſanctorum. In Leuitico, *& impoſito deſuper holocauſto adolebit adipes pacificorum.* (Leu. 6.) Adeps, ſpiritalis gratiæ intellectus: vt in pſalmo: *& adipe frumenti ſatiat te.* (Pſal. 147.) Adipes, quæ operiunt genitalia, quæ commedi prohibentur, animæ origo, ſicut & ſuperius de ſanguine dictum eſt, à quibuſdam ſignificari videtur in Leuitico. Adeps craſſitudo malitiæ, vt in pſalmo: *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum.* (Pſal. 72.) Item ibi: *adipem concluſerunt.* (Pſal. 16.) Craſſitudo duritia eſt cordis. In propheta: *Incraſſatum eſt cor populi huius* (Eſa. 6.) & in Iob. *Operuit craſſitudo eius faciem, & de lateribus eius aruina dependet.* (Iob. 15.) Medulla, cogitationes ſanctæ ſiue compunctio ex intimo corde procedens in pſalterio: *Holocauſta medullata offeram tibi.* (Pſal. 65.) & in malam partem de reprobis in Ezechiele dicitur: *Et iniquitates eorum in oſſibus eorum.* (Ezech. 32.) Bubali vocati per deriuationem, quod ſint ſimiles boum, adeo indomiti, vt pro feritate iugum ceruicibus non recipiant, hos Affrica procreat. Vri agreſtes boues ſunt in Germania, habentes cornua in tantum protenſa, vt regiis menſis inſigni capacitate ex eis gerulæ fiant. In bubalis autem vel vris poſſunt accipi ſuperbi doctores & dominatores plebis, qui habentes ſimilitudinem bonorum doctorum in gradu vel officio, quod geſtant: ſed ſuperbia tumentes, & in cornibus potentiæ mundanæ potius confidentes, quam in diuinum auxilium, contra Apoſtolum eligunt dominari in cleris, non forma fieri gregis, quibus Dominus per prophetam comminatur, dicens: (Eſa. 34.) *Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos. Nonne greges paſcuntur à paſtoribus? Lac comedebatis, & lanis operiebatis, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis: quod infirmum erat, non conſolidaſtis: & quod ægrotum, non ſanaſtis: quod fractum eſt, non alligaſtis: & quod abiectum eſt, non reduxiſtis: quod perierat, non quæſiſtis: ſed cum auſteritate imperabatis eis & cum potentia.* Camelis cauſa nomen dedit, ſiue quod, quando onerantur, vt breuiores & humiles fiant, accumbant (quia græci cami humile & breue dicunt) ſiue quia curuus eſt dorſo. Camum enim verbo græco curuum ſignificat. Hos licet & aliæ regiones mittant, ſed Arabia plurimos: differunt autem ſibi. Nam Arabici bina tubera in dorſo habent, reliquarum regionum ſingula. Cameli vero nomine aliquando in ſacro eloquio. Dominus, aliquando autem gentilium ſuperbia exprimitur, quaſi excreſcente deſuper tumore tortuoſa. Dromeda genus camelorum eſt minoris quidem ſtaturæ, ſed velocioris, vnde & nomen habet. Nam dromos græce curſus & velocitas appellatur: centum & amplius milia vno die pergere ſolet. Quod animal, ſicut bos & ouis & camelus, ruminat. Ruminatio autem dicta eſt à ruma eminente gutturis parte, per quam dimiſſus cibus à certis reuocatur animalibus. Camelus autem aut Chriſti humilitatem ſignificat, qui onera peccatorum noſtrorum portabat, aut gentilem populum conuerſum ad fidem Chriſtianam. Quod in Euangelio Dominus ait: (Matth. 19.) *facilius eſt camelum per foramen acus tranſire quam diuitem intrare in regnum cælorum:* oſtendit, facilius Chriſtum pati pro dilectoribus ſeculi, quam dilectores ſeculi ad Chriſtum poſſe conuerti. Cameli enim nomine ſe intelligi voluit, quia ſponte humiliatus infirmitatis noſtræ onera ſuſcepit. In quo enim manifeſtius intelligitur, quam in ipſo, quod ſcriptum eſt: *quanto magnus es, humilia te in omnibus.* (Syr. 3.) Per acum autem punctiones ſignigcant, per punctiones dolores in paſſione ſuſceptos. Foramen ergo acus dicit anguſtias paſſionis, qua ſciſſa noſtræ quaſi veſtimenta naturæ quodammodo reſarcire, id eſt, recuperare dignatus eſt, quatenus poſt lapſum melius reformari gaudeamus ad teſtimonium Apoſtoli dicentis: *Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* (Gal. 3.) Alij camelum Dominum Ieſum Chriſtum intellexerunt, pro eo, quod, humiliando ſemetipſum, peccatorum noſtrorum onera portauit. Camelus, amor ſeculi, cuius figuram camelus ille gerebat, quem Rebecca nuptura viro ſuo Iſaac deſcendit ac reliquit. Cameli peccatores moribus diſtorti, vt in Iudicum: *& cameli eorum ſicut locuſtæ in multitudine.* (Iud. 7.) & in Eſaia de Hieruſalem ſcriptum eſt: (Eſa. 60.) *Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha. Omnes de ſaba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino adnunciantes.* Significat enim hæc ſententia conuentum nationum ad Eccleſiam Chriſti. Madian & Epha regiones ſunt trans Arabiam fertiles camelorum. Omnis prouincia vocatur Saba, vnde venit Saba regina ad Salomonem. Cedar autem regio Sarracenorum eſt, qui Iſmahelitæ dicuntur, & in Nabaioth vnus eſt filiorum Iſmahel, ex quorum nominibus ſolitudo vocatur, quæ frugum inops, pecorum plena eſt. Per familiaria ergo nomina gentium barbararum, quæ vicinæ ſunt Iſmahelitis, totius mundi conuerſio prædicatur. Mathan enim in hoc loco interpretatur *iniquitas* & Epha *ſolutus* vel *fundens* Saba *conuerſio* vel *captiuitas* Cedar *tenebræ*: Nabaiot *prophetia*. Greges igitur camelorum, id eſt, diuitum & peccatorum, iniquitatis vinculis reſoluti, & animas ſuas effundentes Deo, operient Hieruſalem muneribus: & omnes de captiuitate venient, & conuerſione ſua aurum fidei & thus ſacrificij deferent: intantum proficientes, vt & aliis prædicent ſalutare Dei. Aſinus & aſellus à ſedendo dictus, quaſi aſeddus: ſed hoc nomen quod magis equis conueniebat, ideo hoc animal ſumpſit: quia priuſquam equos caperent homines, huic præſidere ceperunt. Animal quippe tardum, & nulla ratione renitens, ſtatim vt voluit, ſibi homo ſubſtrauit. Aſinorum quoq; vel aſinarum nomine aliquando luxurioſorum petulantia, aliquando manſuetudo ſimplicium, aliquando ſtultitia gentilium deſignatur. Aſinus enim myſtice, quod brutum & libidinoſum eſt animal, aut gentilem populum (vt diximus) ſignificat, ſuper quem Dominus ſedere dignatus eſt ad Hieroſolymam tendens, vt eum ſubiectum faceret, & ad cæleſtem patriam perduceret: aut ſtultum hominem, & luxuriam iſtius mundi tantummodo ſectantem. Vnde Iacob ad Iſachar filium ſuum, qui interpretatur, *merces*, ait. (Gen. 49.) *Iſachar aſinus fortis accubans inter terminos, vidit requiem, quod eſſet bona, & terram, quod optima, & ſuppoſuit humerum ſuum ad portandum, factuſque eſt tributis ſeruiens.* Gentilis ergo populus, quem Dominus ſanguinis ſui precio mercatus eſt, prius quaſi brutum & luxurioſum animal erat, nullaque ratione ſubſiſtens. Nunc vero fortis eſt, Saluatori noſtro mentis occulta ſubigens, ac Redemptoris dominio colla ſubijciendo, iugum diſciplinæ euangelicæ perferat. Vnde & factus eſt tributis ſeruiens, hoc eſt, regi & Chriſto ſuo fidei bona operumque bonorum munera offerens. Item aſinus homo ſtultus. In Deuteronomio: *Non arabis in boue & aſino*, (Deut. 22.) id eſt, ſtultum prædicatione ſapienti non ſocies. Aſinus ſynagogam Iudæorum ſignificat. In Geneſi: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem, ô fili mi, aſinam ſuam.* (Gen. 49.) Aſinus corpus hominis: vnde in libro Iudicum ſcriptum eſt: *Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos.* (Iud. 5.) Item ibi de aſina filiæ Caleph, quæ animæ gerit imaginem, dicitur: (Iud. 1.) *Cumque ſuſpiraſſet ſedens in aſino.* Primogenita aſini exordia vitæ luxurioſæ, vt in Exodo: *Primogenita aſini redimes oue:* (Exod. 34.) tunc enim ſtultum hominem ſignificat aſinus, quando peccati onera portantem & vſque ad finem vitæ libidines carnis exercentem demonſtrat. Vnde ſcriptum eſt, quod Ana dum paſceret aſinos primis ſui Eſebon, in-

uenıret aquas calidas in deſerto. Hinc de luxurioſis per
Ezech. 23. prophetam dicitur: *Quorum carnes ſunt, vt carnes aſinorum.*
Onager interpretatur aſinus ferus. On quippe græci
aſinum vocant, agriam ferum. Hos Affrica magnos ha-
bet & indomitos & in deſerto vagantes: ſinguli autem
fæminarum gregibus præſunt: naſcentibus maſculis eos
zelant, & teſticulos eorum morſu detruncant, quod ca-
uentes matres earum in ſecretis locis occultant. Signifi-
cat autem Onager aut Iudaicum populum aut hominem
heremitam. Iudaicum aūt populum ſignificat in pſalmis
Pſal. 103. vbi ſcriptum eſt: *Expectabunt onagri in ſiti ſua.* Cum ſuperius
dixerit beſtias ſiluarum aquis decurrentibus eſſe pota-
tas, onagros tanquam poſuit ſitim ſuam exſpectare: ſcili-
cet Iudæos, qui neglexerunt fluenta diuinæ pietatis hau-
rire. Onager enim ſylueſter aſinus eſt, qui inter reliqua a-
nimalia cor dicitur habere pinguiſſimum. Quod genus
quantum patiens eſt domitum, tantum ſæuiſſimum red-
ditur, cum ſiluis retinentibus efferatur His obſtinati Iu-
dæi merito comparantur, quia ferocia mentis & calloſa
fatuitate durati ſunt, nec ſatiari cito poculis vitalibus
adquieſcunt: nam quod dicit, *expectabunt*, illud ſignificat,
quod frequenter dictum eſt: quia in fine ſeculi, Helia &
Enoch venientibus, creditura eſt multitudo Iudæorum.
Iob. 39. Rurſus in libro Iob Dominus dixiſſe fertur: *quis dimi-
ſit onagrum liberum, & vincula eius quis ſoluit, &c.* ſubaudis,
niſi ego. Onager enim, qui in ſolitudine commoratur,
eorum vitam ſignificat, qui remoti à turbis populari-
bus conuerſantur. Liber ergo dimittitur, qui calcatis
terrenis deſideriis appetitu onerum temporalium, ſe-
curitate mentis exoneratur: *& vincula eius quis ſoluit?* ſub-
audis, *niſi ego.* Soluuntur enim vniuſcuiuſcunque ſancti
vincula, dum diuino adiutorio interna deſideriorum
Ibid. carnalium retinacula diſrumpuntur. *Cui dedi habitaculum
in ſolitudine, & tabernacula eius in terra ſalſuginis.* Nam re-
moti viri, id eſt, à carnalibus deſideriis alieni hoc ſilen-
tium mentis inhabitant: vt turba deſideriorum carna-
lium non premantur. Et tabernacula onagri huius in ter-
ra ſunt ſalſuginis. Salſugo incendere ſitim ſolet. Et ſancti
viri quamdiu in huius vitæ tabernaculis degunt, ad ſu-
pernam patriam deſiderij ſui quotidianis æſtibus accen-
duntur. Onager, arrogans quiſque, id eſt, amator vanæ
Ier. 2. gloriæ: vt in Hieremia: *Onager aſſuetus in ſolitudine deſiderio
animæ ſuæ traxit ventum amoris ſui*, id eſt, Spiritum ſuper-
Ier. 14. biæ. Onagri principes Iudæorum, vt in Hieremia. *Sed &
onagri ſteterunt in rupibus, traxerunt ventum quaſi dracones.* E-
qui dicti eo, quod quando quadrigis iungebantur, æ-
quabantur, pareſque forma & ſimiles curſu copulaban-
tur. Caballus antea à cao dictus, propter quod gradiens
vngula impreſſa terram concauat: quod reliqua anima-
lia non habent: inde & ſonipes, quod pedibus ſonat. E-
quus vero aliquando in bonam partem vertit ſignifica-
tionem: aliquando in malam. In bonam partem, vt eſt
Abac. 3. illud Abacuc prophetæ: *aſcendens*, inquit, *ſuper equos tuos
Iob. 39. & equitatus tuus ſanitas.* Et in Iob diuina vox ait: *Nunquid
præbebis equo fortitudinem? aut circumdabis collo eius hinnitum,
&c.* Hic equus prædicatores ſancti intelliguntur, quo-
rum ſeſſor Dominus eſt, qui eis fortitudinem, hoc eſt,
conſtantiam mentis dat, & ſonum ſanæ prædicationis.
Econtrario vero de alia ſpecie equorum in cantico exo-
Exod. 15. di ſcriptum eſt: *Equum & aſcenſorem proiecit in mare.* Et rur-
Ibid. ſus: *Quadrigas Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.*
Sunt equi, quos Dominus aſcendit, & circumeunt om-
nem terram, de quibus dicitur: *Et equitatus tuus ſalus.* Sunt
autem equi, qui aſcenſores habent Diabolum & Ange-
los eius. Iudas equus eius erat: ſed donec aſcenſorem ha-
buit Dominum, de equitatu ſalutis fuit cum cæteris, &
cum Apoſtolis miſſus ægrotis ſalutem, & ſanitatem lan-
guentibus præſtitit: ſed vbi ſe Diabolo ſubſtrauit (poſt
Ioan. 13. buccellam enim introiuit in eum Sathanas) & illius ha-
benis ductus aduerſum Dominum & Saluatorem no-
ſtrum cæpit equitare. Omnes enim, qui perſecuntur ſan-
ctos, equi ſunt hinnientes: ſed habent aſcenſores, qui-
bus aguntur, Angelos malos, & inde feroces ſunt. Do-
minus ergo equum & aſcenſorem proiecit in mare, &
factus eſt mihi in ſalutem. Equi peccatores intelligun-
tur & luxurioſi homines, vt in Hieremia: *Equi admiſſarij Ier. 5.
vnuſquiſque ad vxorem proximi ſui hinniebat.* Equus, carna-
lis potentia. In Eſaia: *Væ qui aſcenditis, ſuper equos vt deſcen- Eſa. 30.
datis in Ægyptum.* Et in pſalmo: *Dormitauerunt, qui aſcende- Pſa. 75.
runt equos.* Quod autem equi rufi & varij nigri & albi in
propheta Zacharia apparuiſſe leguntur, aut caſtigatio-
nem peccantium deſignat, aut conſolationem conuer-
ſorum. Scriptum eſt enim in Zacharia, Domino dicente:
*Ego iraſcor ſuper gentes opulentas. Quia ego iratus ſum parum, i- Zach. 1.
pſi vero addiderunt in malum.* Et rurſum ipſe propheta ait:
*Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & i- Ibid.
pſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo: & poſt eum equi
rufi, varij & albi, &c.* Nox, in qua cernitur viſio, obſcuritas
myſticę viſionis intelligitur. Vir, qui aſcendit ſuper equū
rufum, Dominus atque Saluator eſt, qui diſpenſatio-
nem noſtræ carnis aſſumpſit. Mirteta autem, quæ erant
in profundo, inter quæ ſtare deſcribitur, angelicæ intel-
liguntur poteſtates, quæ ei etiam in carne poſito mini-
ſtrauerunt. Equi rufi varij albi, Apoſtoli & apoſtolici vi-
ri intelliguntur: quorum alij in martyrio coronati ſunt,
& appellantur rufi: alij operibus & doctrina ac varietate
ſignorum varij nuncupantur. Alij virginitatis decore, in-
tegritateque cordis ornati, & puritate cordis, cernere
Deum in præmio ſuſceperunt. A Domino enim miſſi
ſunt Apoſtoli, vt totum mundum euangelica prædica-
tione complerent, qui poſtquam opus expleuerunt re-
uerſi ſunt ad magni conſilij Angelum, qui ſtabat inter
eos, & dixerunt ad eum: *Perambulauimus terram, & imple-
uimus opus, quod nobis iniunctum eſt: & ecce omnis terra habita-
tur & quieſcit à bellis vitiorum*, & quæ ante *erat deſerta à Do-
mino, nunc eius habitatio eſt.* Quod ait: *anno ſeptuageſimo mi-
ſerebitur Hieruſalem & vrbibus Iuda*: hic eſt ſenſus: vt vera
pax non fiat, niſi ſeptuageſimo anno, id eſt, æterno ſab-
bato: nec Hieruſalem, id eſt, Eccleſia æterna quiete, niſi
poſt laborem ſex ætatum, ſine omni perturbatione in
ſeptima requieſcet. Verba conſolatoria dona ſunt ſancti
Spiritus, & pignus hæreditatis noſtræ, quam percepturi
erimus poſt Babyloniæ, id eſt, huius mundi captiuita-
tem. Quod autem in prophetis legimus bigas & quadri-
gas, iuxta allegoriam aut tempora regnorum, aut prin-
cipatum vel actum ipſorum oſtendit. Nam bigas in E-
ſaia legimus, & in Zacharia quadrigas. Ita quoque ibi Zach. 6.
ſcriptum eſt: *Leuaui oculos meos, & vidi, & ecce quatuor qua-
drigæ egredientes de medio duorum montium: & montes, montes
ærei. In quadriga prima equi rufi, & in quadriga ſecunda equi ni-
gri, & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi
varij fortes.* De quadriga prima equi rufi erant & cruenti
& ſanguinarij & Babyloniæ crudelitate terribiles: in
quadriga ſecunda equi nigri regnum Medorum & Per-
ſarum, quod bigæ ſedens & egrediens per Aſſueri regis
edictum mortem omnium Iudæorum triſti nuntio præ-
ferebat: in quadriga tertia equi albi Macedones, ſub
quorum imperio de Antiocho Machabæorum victo-
riam legimus: in quadriga quarta equi varij fortes. Sci-
mus enim Romanorum reges alios in gente Iudæa fuiſ-
ſe clementes, vt Gaium Cæſarem, Auguſtum & Clau-
dium: perſecutores alios atque terribiles, vt Gaium vel
Neronem, Veſpaſianum & Adrianum. Propheta ergo
quærente, quid ſibi Angelus, qui loquebatur, vellet ſi-
gnificare, quem cerneret: Angelus qui loquebatur in eo,
reſpondit & narrauit quatuor ventos eſſe cæli, id eſt,
quatuor plagas mundi, quæ vocantur græce clımata: quæ
aſſiſtunt & parent Domini voluntati. Nihil enim hæc
quatuor regna, quæ diximus, abſque Domini voluntate
fecerunt. Ita iuxta allegoriam in quadriga duo teſtamen-
ta, ſiue ipſorum teſtamentorum in præceptis charitatis
prædicatores, ſeu etiam duo populi vel ipſorum popu-
lorum doctores poſſunt intelligi, hoc eſt, Iudæorum &
gentium, quibus Chriſti potentia præſidens regimen
congruum pręſtat. Item in quadriga quatuor euangeliſtę
ſiue quatuor euangelia poſſunt accipi, vel quatuor vir-
tutes principales, hoc eſt, prudentia, iuſtitia, fortitudo,
temperantia. Quæ currui Domini bene conueniunt,
quia per ipſas electos ſuos in viam iuſtitiæ dirigens per-
ducit ad regnum perpetuum. Currus autem à curſu di-

ctus,

ctus, vel quia rotas habere videtur. Currus enim ſanctorum Angelorum ſocietatem, aut ſanctorum hominum vnanimitatem myſtice deſignat, in quibus Dominus *4. Reg. 2.* voluntatis ſuæ regimen exercet. Vnde in curru igneo legitur Helias ſublatus in cælum: vt videlicet aperte monſtraretur, quia homo purus adiutorio egebat alieno. Per angelos quippe facta illa & oſtenſa ſunt adiumenta: quia nec ad cælum quidem aereum per ſe aſcendere potuit, quem naturæ ſuæ infirmitas grauabat, Redemptor autem noſter non curru, non angelis ſubleuatus legitur: quia is, qui fecerat omnia, nimirum ſuper omnia ſua virtute ferebatur. Illuc enim reuertebatur, vbi erat: & inde rediebat, vbi remanebat; quia qui per humanitatem aſcendebat in cælum, per diuinitatem & terram pariter continebat & cælum. Item legitur in *Pſal. 67.* pſalmo: *Currus Dei decem milia multiplex, mil a lætantium, Dominus in illis.* Sanctorum ergo vnanimitas virtus eſt Domini, quam ille, velut auriga, inſidet, & ad voluntatis ſuæ miniſterium moderatur. Sed vt iſtum currum oſtenderet non equis deditum, ſed humanis cogitationibus attributum, ait, *decem milia multiplex*: quod bene ad innumeros populos non ad equos noſcitur pertinere. ſubiunxit, *milia lætantium*, quod vtique de fidelibus debet intelligi. Et vt oſtenderetur lætitiæ plenitudo, ait, *Dominus in illis*: qui magnæ exultationis eſt cumulus, & bonorum omnium dulcedo mirabilis. Item in aliam partem currus ſocietas intelligitur impiorum vinculo *Exod. 15.* peccatorum alligata: de quo in Exodi cantico ſcriptum eſt, vt ſupra oſtendimus. Porro equites ſingulares ideo currere dicuntur: quia ſingulariter vnuſquiſque curſum vitæ huius atque tranſit, alius alio tempore ſequens alium, per vnam tamen viam mortalitatis vſque ad propriam metam mortis. Equites enim in bonam partem & in malam poſſunt accipi. In bonam, quando domatores viciorum ſignificant: in malam autem, quando ſuperbi homines in mundana potentia confidentes præfigurantur. Mulus autem ex græco tractum vocabulum habet. Græce enim inde vocatur, quod iugo piſtorum ſubactus tardas molendo ducat in gyrum molas. Iudæi aſſerunt, quod Ana abnepos Eſau equarum greges ab aſinis in deſerto ipſe fecerit primus aſcendi: vt multorum inde noua contra naturam animalia naſcerentur. Onagros quoque ob hoc miſſos eſſe ad aſinas, & temporum iſtiuſmodi reperiſſe concubitum, vt velociſſimi ex his aſini naſcentur. Mulus enim, quod oneriferum eſt animal, ſignificat ſtultitiæ ſecutores. Quam Abſalon mulo ſedens, & ſeditionem contra patrem leuans, ſecutus merito interiit. Proinde Pſal- *Pſal. 31.* miſta auditores ſuos compeſcit dicens: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. In chamo & freno maxillas eorum conſtringe.* Prohibet ergo huiuſcemodi homines diabolicis fraudibus inſideri, & vitiorum oneribus prægrauati: ne male obediendo ſuperbiæ magis partibus addicantur. Verum iſtis talibus quid dicit eſſe faciendum? ſcilicet quod animalibus imprudentibus. His enim comparationibus ſtultos homines veritati ſubiicit. Nam quod ait, *in freno*, ad equum pertinet. Frenum enim à fero retinendo dictum eſt. Ferum quippe antiqui caballum dixerunt. *In chamo*, ad mulum reſpicit. Ergo hæc duo animalia ſupradicta cohibent iſta retinacula: vt ad arbitrium iubentis incedant, ne ſuis voluntatibus efferantur. Maxilla vero adminicula ſunt animalium, quibus eſca manditur, vt corporis vita procuretur. Ipſas ergo maxillas per figuram & allegoriam dicit inobedientibus debere conſtringi, id eſt, copias victuales parcius dari: vt ieiuniorum neceſſitate concluſi Creatoris ſubdantur imperio. Induſtria quippe humana diuerſum animal coegit in coitu: ſicque adulterina commixtione genus aliud *Gen. 30.* reperit, ſicut in Iacob contra naturam colorum ſimilitudines procurauit. Nam tales fœtus oues illius concipiebant, quales vmb[illegible] arietum deſuper aſcendentium in aquarum ſpecu[illegible] contemplabantur. Denique & hoc ipſum in equarum gregibus fieri fertur, vt generoſos obiiciant equos viſibus concumbentium: quo eorum ſimiles concipere & creare poſſint. Nam & columbarum ſpecies dilectores depictas ponunt pulcerrimas columbas hiſdem locis, quibus illæ verſantur: quo rapiente viſu ſimiles generent. Inde eſt, quod quidam grauidas mulieres iubent vt nullius intueantur peſſimos animalium vultus, vt cynocefalos & ſimias, ne viſibus occurrentes ſimiles fœtus pariant. Hanc enim fœminarum eſſe naturam dicunt, vt quales conſpexerint ſiue mente conceperint in extremo voluptatis æſtu quando concipiunt, talem & ſobolem procreent. Etenim animal in vſu venerio formas extrinſecus intus tranſmittit, eorumque ſatiata typis, rapit ſpecies in propriam qualitatem. In animantibus bigenera dicuntur, quæ ex diuerſis naſcuntur, vt mulus ex equa & aſino, burdo ex equo & aſina, ibride ex apris & porcis, tityrus ex oue & hirco, muſcus ex capra & ariete. Eſt autem dux gregis.

EXPLICIT LIBER VII.

INCIPIT LIBER OCTAVVS.

De beſtiis. 1.
De minutis animantibus 2.
De ſerpentibus 3.
De vermibus. 4.
De piſcibus. 5.
De auibus. 6.
De minutis auibus. 7.

CAPVT I.

De beſtiis.

BESTIARVM vocabulum proprie conuenit leonibus, pardis, tigribus, lupis, vulpibus, canibuſque, & ſimiis, & cæteris, quę vel ore vel vnguibus ſæuiunt, exceptis ſerpentibus. Beſtiæ dictæ à vi, qua ſæuiunt: feræ appellatæ eo, quod naturali vtantur libertate & deſiderio ſuo ferantur. Sunt enim liberæ eorum voluptates, & huc atque illuc vagantur, & quo animus duxerit, eo feruntur. Leonis vocabulum ex græca origine inflexum eſt in latinum. Græce enim leon vocatur, & eſt nomen medium, quia ex parte corruptum eſt: leæna vero totum græcum eſt, ſicut & dracæna. Vt autem leæna lea dicatur, vſurpatum eſt à poetis. Leo autem græce, latine rex interpretatur eo, quod princeps ſit omnium beſtiarum. Cuius genus trifarium dicitur, è quibus breues, & iuba criſpa, imbelles ſunt: longi, & coma ſimplici, acres. Animos eorum frons & cauda indicat: virtus eorũ in pectore eſt: firmitas in capite. Septi à venatoribus terram contuentur, quo minus conſpectis venabulis terreantur. Rotarum timent ſtrepitus, ſed ignes magis. Cum dormierint, vigilant oculi: cum ambulãt, cauda ſua cooperiunt veſtigia ſua, ne eos venator inueniat. Cum genuerint catulũ, tribus diebus & tribus noctibus catulus dormire fertur: tunc deinde patris fremitu vel rugitu veluti tremefactus cubilis locus ſuſcitare dicitur catulum dormientem. Circa hominem leonis natura mitis eſt: vt, niſi læſi, nequiant iraſci. Patet enim eorum miſericordia exemplis aſſiduis. Proſtratis enim parcunt, captiuos obuios in patriam redire permittunt, hominem non niſi magna fame interimunt. Leo enim, qui rex eſt beſtiarum, per fortitudinem typum tenet Chriſti, qui eſt rex regum & dominus dominantium, de quo ſcriptum eſt in Apocalypſi: *Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum & ſoluere ſeptem ſignacula eius.* *Apoc. 5.* Vnde & Iacob patriarcha dixit in benedictione Iudæ filij ſui: *Catulus leonis Iuda. Ad prædam fili mi aſcendiſti*: *Gen. 49.* quoniam Chriſtus naſcendo paruulus factus eſt, & in crucem aſcendens, captiuos populos de poteſtate diaboli redemit.

Qui

Quibene catulo dormienti tribus diebus & tribus no-
ctibus comparatur: quia triduo in ſepulchro iacens ſo-
mnum mortis impleuit , & ipſa morte mortis impe-
Gen. 49. rium vicit. De quo in Geneſi ſcriptum eſt: *Quaſi ca u-
lus leonis , quis ſuſcitabit eum* ? Leones præpoſiti Eccle
ſiæ intelliguntur. Vnde in templo Domini leones cum
bubus ex ære in baſibus templi fieri præcipiuntur Item
leo per figuram ſanctorum doctorum impauidum cæ-
tum ſignificat, quorum rugitus, hoc eſt, prædicationis
Prou. 30 vox terret aduerſarios. Vnde ſcriptum eſt: *Leo fortiſſi-
Amos 3. mus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum.* Et in Amos: *Leo
rugiet: quis non timebit? Dominus locutus eſt: quis non proph-
tabit?* Item leo in contrariam partem ponitur, quan-
do ſæuitia eius demonſtratur , vt eſt illud Petri Apo-
1.Pet. 5. ſtoli. *Vigilate*, inquit, *& orate: quia aduerſarius veſter
Diabolus, tanquam leo rugiens, circuit, quærens quem deuo-
Iob. 4. ret.* Rurſum in Iob ſcriptum eſt: *Rugitus leonis, & vox
leænæ, & dentes catulorum leonum contriti ſunt.* Leænæ au-
tem nomine aliquando ſancta Eccleſia , aliquando
Babylonia deſignatur. Pro eo enim, quod contra aduer-
ſarios audax eſt, leæna Eccleſia dicitur , ſicut eiuſdem
beati Iob vocibus approbatur, qui derelictam ab Eccle-
Iob. 28. ſia Iudæam indicans ait: *Non calcauerunt eam filij inſtitorum
Iob. 39. nec pertranſibit per eam leæna.* Leæna Eccleſia in Iob: *Nun-
quid capies leænæ prædam? aut animas catulorum eius implebis?*
Catuli leænæ, Apoſtoli. vbi & ſupra. Aliquando leænæ
nomine huius mundi ciuitas, id eſt, Babylonia expri-
mitur, quæ contra vitam innocentium immanitate cru-
delitatis effrenatur: quæ antiquo hoſti, quaſi ſæuiſſimo
leoni, ſociata, peruerſæ perſuaſionis eius ſemina conci-
pit, & reprobos ex ſe filios ad ſimilitudinem illius quaſi
crudelis catulos gignit. Catuli autem leonum ſunt quili-
bet reprobi ad iniquam vitam malignorum Spirituum
errore generati: qui & ſimul omnes vniuerſam mundi
ciuitatem, quam prædiximus Babyloniam, faciunt, &
tamen idem ſinguli Babyloniæ filij quaſi non leænæ ple-
ne catuli vocantur. Sicut enim Sion tota Eccleſia dici-
tur, filij autem Sion ſanctorum ſinguli quique memo-
rantur: ita & filij Babylonis ſinguli quique reproborum,
& eadem Babylonia ſimul omnes reprobi vocantur.
Leo, Diabolus ob fortitudinem & crudelitatem, vt in
Pſal. 7. Pſalmo: *Ne quando rapiat, vt leo, animam meam.* & alibi:
Pſal. 10. *Sedet in inſidiis cum diuitibus in occultis, ſicut leo in cubili ſuo.*
Ier 50. Leones ſunt poteſtates huius ſeculi , vt in Hieremia:
Grex diſperſus populus meus: leones eiecerunt eos. Catuli leo-
Pſal. 56. num, Dæmones ſiue praui homines, vt in pſalmo: *In me-
Pſal. 103. dio catulorum leonum dormiui conturbatus.* Et alibi: *Catuli
leonum rugientes, vt rapiant & quærant à Deo eſcam ſibi.* Cu-
bile leonum, præſens mundus: vel quodlibet regnum
Nah 2. huius mundi: vt in Naum: *Vbi eſt cubile leonum, & paſcua
catulorum leonum.* Item cubile leonum, corda reprobo-
Pſal. 103. rum, vt in pſalmo: *Ortus eſt ſol, & congregati ſunt, & in cubi-
libus ſuis ſe collocabunt.* Tigris vocata propter velocem
fugam. Ita enim nominant Perſæ & Medi ſagittam. Eſt
enim beſtia variis diſtincta maculis , virtute & veloci-
tate mirabilis. Ex cuius nomine flumen Tigris appel-
latur , quod is rapidiſſimus ſit omnium fluuiorum.
Has magis Hircania gignit. Tigris autem myſtice ſi-
gnificat aſtutiam Diaboli. Inde in Iob ſcriptum eſt:
Iob. 4. *Tigris periit eo , quod non haberet prædam, & catuli leonum
diſſipati ſunt.* Hunc vocabulo tigridis repetit , quem
leonis appellatione ſignauit. Sathan quippe & pro-
pter crudelitatem leo dicitur , & propter multiformis
aſtutiæ varietatem non incongrue tigris vocatur. Mo-
do enim ſe, ſicut eſt perditus, humanis ſenſibus obi-
cit: modo quaſi Angelum lucis oſtendit: modo ſtul-
torum mentes blandiendo perſuadet : modo ad cul-
pam terrendo pertrahit : modo ſuadere vitia aperte
nititur : modo in ſuis ſuggeſtionibus ſub virtutis ſpe-
cie palliatur. Hæc itaque belua , quæ tanta varietate
reſpergitur, iure tigris vocatur. Quæ apud ſeptuagin-
ta interpretes myrmicoleon dicitur, quod videlicet a-
nimal abſconſum puluere, formicas (vt diximus) fru-
menta geſtantes interficit: quia nimirum apoſtata An-
gelus in terram de cælis proiectus iuſtorum mentes,
quæ bonorum ſibi operum perfectionem præparant,
in ipſo actionis itinere obſidet: cumque has per inſi-
dias ſuperat , quaſi formicas frumenta geſtantes im-
prouiſus necat. Panther dictus ſiue quod omnium a-
nimalium ſit amicus, excepto dracone: ſiue quia & ſui
generis ſocietate gaudet, & ad eandem ſimilitudinem,
quicquid accipit, reddit. Pan enim græce omne dici-
tur: beſtia minutis orbiculis ſuperpicta, ita vt oculatis
ex fuluo circulis nigra vel alba diſtinguatur varietate.
Hæc ſemel omnino parturit. Cuius cauſæ ratio ma-
nifeſta eſt. Nam cum in vtero matris coaluerint catu-
li, maturiſque ad naſcendum viribus pollent, odiunt-
que temporum moras. Itaque oneratam fœtibus vul-
uam, tanquam obſtantem partui, vnguibus lacerant.
Effundit illa partum ſeu potius dimittit , dolore co-
gente: Ita poſtea corruptis & cicatricoſis ſedibus ge-
nitale ſemen infuſum non erit acceptum, ſed irritum
reſilit. Nam Plinius dicit animalia cum acutis vngui-
bus frequenter parere non poſſe; viciantur enim intrin-
ſecus ſe mouentibus catulis. Pardus ſecundus poſt pan-
theram, genus eſt varium ac velociſſimum , & præ-
ceps ad ſanguinem; ſaltu enim ad mortem ruit. Par-
dus autem myſtice ſignificat Diabolum diuerſis vitiis
pleniſſimum, vel peccatorem quemlibet maculis ſcele-
rum & diuerſorum errorum aſperſum. Vnde dicit pro-
pheta; *Æthiops non mutauit pellem & pardus varietatem ſuam.* Ier. 13.
Item pardus Antichriſtus malitiæ varietate aſperſus, vt
in Apocalypſi; *Et beſtia. quæ aſcendebat de mari, ſimilis erat* Apoc. 13.
pardo: de illis dicit, qui in nigredine peccatorum & va-
rietate perſeuerant. Alibi tamen ſcriptum eſt: *Habitabit* Eſa. 11.
lupus cum agno, & pardus cum hædo cubabit. Quod in aduen-
tu Chriſti completum eſt, quando illi, qui antea fero-
ces fuerunt, cum innocentibus vitam ducunt, & qui er-
rorum maculis polluti erant, pœnitentiam agentes ad
veritatem fidei conuertuntur. Leopardus ex adulterio
leænæ & pardi naſcitur, & tertiam originem efficit: ſic-
ut & Plinius in naturali hiſtoria dicit, leonem cum par-
do aut pardum cum leæna concumbere, & ex vtroque
coitu de genere partus creari, vt mulus ex equo & aſi-
na. Rhinocerota græce vocatus, latine interpretatur,
in nare cornu. Idem & monoceron, id eſt, vnicornis, eo
quod vnum cornu in media fronte habeat pedum qua-
tuor, ita acutum & validum, vt quicquid impetierit, aut
ventilet aut perforet. Nam & cum Elephante ſemper
certamen habet, & in ventre vulneratum proſternit.
Tantæ autem fortitudinis eſſe dicitur, vt nulla venan-
tium virtute capiatur: ſed, ſicut hi aſſerunt, qui deſcriben
dis naturis animalium laborioſa inueſtigatione ſudaue-
runt, virgo ei puella proponitur, quo venienti illa ſi-
num aperit, in quo ille, omni ferocitate poſtpoſita, ca-
put deponit, ſicque ſoporatus, ab eis, à quibus capi quæ-
ritur, repente velut inermis inuenitur. Buxei quoque co-
loris eſſe deſcribitur. Qui etiam cum Elephantis quando
certamen aggreditur, eo cornu, quod in nare ſingulari-
ter geſtat, ventrem aduerſantium ferire perhibetur, vt
eum ea, quæ molliora ſunt vulnerat, impugnantes ſe fa-
cile ſternat. Poteſt ergo per hunc rhinocerotem vel mo-
nocerotem ſcilicet vnicornem ille populus intelligi, qui
dum de accepta lege non opera ſed ſolam inter cunctos
homines elationem ſumpſit , quaſi inter cæteras be-
ſtias cornu ſingulare geſtauit. Vnde paſſionem ſuam
Dominus, Propheta canente, pronuncians ait: *Libera* Pſa. 21.
me de ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.
Tot quippe in illa gente vnicornes vel certe rhinocero-
tes extiterunt, quot contra prædicamenta veritatis de le-
gis operibus ſingulari & fatua elatione confiſi ſunt. Bea-
to igitur Iob ſanctæ Eccleſiæ typum tenenti dicitur:
Nunquid volet rhinoceros ſeruire tibi? Ac ſi apertius dicatur: Iob. 39.
Nunquid illum populum, quem ſuperbire in nece fide-
lium ſtulta ſua elatione conſideras, ſub iure tuę prædica-
tionis inclinas? ſubaudis, vt ego, qui & contra me illum
ſingulari cornu extolli conſpicio, & tamen mihi, cum
voluero, protinus ſubdo. R[illegible]cerotem ergo Paulo A-
poſtolo per ſimilitudinem comparare poſſumus , qui
prius perſecutor & blaſphemus extitit, ſicut de eo ſcri-

Digitized by Google

Act. 9. ptum eſt: *Saulus adhuc ſpirans minarum & cædis in diſcipulos
*Domini, acceſſit ad principem ſacerdotum, & petiit ab eo epiſto-
*las in Damaſcum ad ſynagogas: vt ſi quos inueniſſet huius vitæ vi-
ros ac mulieres: vinctos perduceret in Hieruſalem. Qui diuinæ
legis eruditione præditus dum aliorum ingluuiem re-
darguit, cornu Elephantis in ventrem ferit. In ventrem
Phil. 3. quippe Elephantos percuſſerat, cum dicebat: *Multi am-
*bulant, quos ſæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos
*crucis Chriſti, quorum finis interitus quorum Deus venter eſt, &
Ibid. *gloria in confuſione ipſorum.* Et rurſum: *huiuſmodi*, inquit,
Chriſto Domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri. Cornu ſuo i-
gitur rhinoceros iſte non iam homines, ſed beſtias
percutit, quando illo Paulus doctrinæ ſuæ fortitudi-
ne nequaquam perimendos humiles impetit, ſed ſu-
perbos ventris cultores occidit. Quæ ergo in Paulo
ſcripta cognouimus, ſuperem, vt facta & in aliis cre-
damus. Multi quippe ad humilitatis gratiam ex illius
populi elatione conuerſi ſunt, quorum ſæuiciam Do-
minus dum ſub iugo inſpirati timoris edomuit, nimi-
rum rhinocerotis ſibi fortitudinem ſubegit. Rhinoce-
ros Chriſtus Dominus poteſt intelligi propter inuictam
Deut. 33. fortitudinem, vt in Deuteronomio: *Cuius fortitudo ſimi-
lis eſt rhinocerotis Rhinoceros, vt ſupra diximus fortes quo
Iob. 39. que ſiue poteſtates ſeculi huius in Iob: *Nunquid volet rhi-
noceros ſeruire tibi? Monoceron, hoc eſt, vnicornis, Chri-
Pſal. 28. ſtus eſt, vt in pſalmo: *Et dilectus ſicut filius vnicornium*, id eſt,
ſingularis potentiæ & vnum ſanctorum regnum. Vni
cornis ſuperbi vel vnum habentes teſtamentum, vt in
Pſal. 21. pſalmo: *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Ele-
phantem græci à magnitudine corporis vocatum putãt,
quod formam montis proferat. Græce enim mons elfio
dicitur. Apud Indos autem à voce *barro* vocatur. Vnde
& vox eius barritus, & dentes ebur. Roſtrum autem pro-
moſcida dicitur, quoniam illo pabulum ori admouet, &
eſt angui ſimilis vallo munitus eburneo. Hos boues *lu-
cas dictos ab antiquis Romanis: boues, quia nullum a-
nimal grandius videbant: lucas, quia in Lucania illos
primos Pyrrhus in prælio obiecit Romanis. Nam hoc
genus animantis in rebus bellicis aptum eſt. In eis enim
Perſiæ & Indi ligneis turribus collocatis de muro tan-
quam iaculis dimicant. Intellectu autem & memoria
multa vigent: gregatim incedunt: motu, quo valent,
ſaltant, murem fugiunt, auerſi coeunt. Quando au-
tem parturiunt, in aquis vel in inſulis dimittunt fœtus
propter dracones, quia inimici ſunt, & ab eis implicati
necantur. Biennio autem portant fœtus, nec amplius
quam ſemel gignunt, nec plures, ſed tantum vnum. Vi-
uunt autem trecentos annos. Apud ſolam Affricam &
Indiam Elephanti prius naſcebantur: nunc ſola India
eos gignit. Elephas autem ſignificat peccatorem imma-
nem ſceleribus, & facinorum deformitate ſqualidum:
attamen tales ſæpe ad Chriſtum conuertuntur. Vnde
ſcriptum eſt in libro Regum, quod adducerentur ad Sa-
3. Reg. 10. lomonem ſimiæ & elephanti, quia *ipſe eſt pax noſtra, qui fe-
Eph. 2. *cit vtraque vnum*, & in ſanguine ſuo mundauit conſcien-
tiam noſtram ab operibus mortuorum. Griphes vocatur,
quod ſit animal pennatum & quadrupes. Hoc genus in
hyperboreis naſcitur montibus. Omni parte corporis
leones ſunt, alis & facie aquilis ſimiles, equis vehemen-
ter infeſti. Nam & homines viuos diſcerpunt. Hi poſſunt
ſignificare ferocitatem perſecutorum, & elationem ſu-
perborum, qui infeſti ſunt hominibus, qui ſimplicitatem
Chriſtianam ſequuntur & rationabiliter viuunt. Came-
leon non habet vnum colorem, ſed diuerſa eſt varietate
conſperſus, vt pardus. Dictus autem ita, quod huius ca-
meleontis corpuſculum ad colores, quos videt, faciliima
conuerſione variatur, quod aliorum animalium non eſt
ita ad conuerſionem facilis corpulentia. Cameleopar-
dus dictus, quod, dum ſit, vt pardus, albis maculis aſper-
ſus, collo equo ſimilis, pedibus bubalis, capite tamen ca-
melo eſt ſimilis. Hunc Æthiopia gignit. Nec ab re eſt,
quod beſtiarum harum color & factura ad ſignificatio-
nem variorum errorum atque vitiorum transferatur, ſi
alicubi in ſcripturis illius mentio fuerit reperta. Lynx di-
citur, quia in luporum genere numeratur, beſtia maculis
culis terga diſtincta, vt pardus, ſed ſimilis lupo. Huius v-
rinam conuertere ſe in duriciam lapidis pretioſi dicunt,
qui ligurius appellatur: quod & ipſos linces ſentire hoc
documento probatur. Nam egeſtum liquorem arenis,
inquantum potuerint, contegunt, inuidia quadam natu-
rali, ne talis egeſtio tranſeat in vſum humanum. Lynces
dicit Plinius ſecundus extra vnum non admittere fœtum.
Similiter & iſta beſtia typum tenet inuidorum homi-
num atque doloſorum, qui magis cupiunt nocere quam
prodeſſe, & terrenis cupiditatibus intenti ea, quæ ſu-
perflua ſibi ſunt, & cæteris prodeſſe poterant, inutiliter
ſeruant. Caſtores à caſtrando dicti ſunt. Nam teſticuli
eorum apti ſunt medicaminibus. Propter quos cum
perſenſerint venatorem, ipſi ſe caſtrant & morſibus vi-
res ſuas amputant. De quibus Cicero in Scauriana:
Redimunt ſe à parte corporis: propter quod maxime expetuntur.
Iuuenalis: *Qui ſe eunuchum ipſe facit cupiens euadere damno
teſticuli. Ipſi ſunt & fibri, qui etiam & pontici canes
vocantur. Mira ergo eſt animantium quorundam pru-
dentia: ſed multo magis quorundam hominum ſtu-
penda eſt dementia, qui creaturam Dei in ſe conditam
æſtimant vitiorum eſſe efficaciam. Inde quidem hære-
tici extiterunt, qui genitalia membra ſibi amputauerunt,
quo facilius ſeruare poſſent nubendi continentiam, il-
lam ſententiam Domini male interpretantes, qua ait:
Sunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: *Matt. 19.*
cum hoc magis intelligendum ſit pertinere ad volupta-
tum & libidinis amputationem, quam ad membrorum
corporis detruncationem. Tales ergo canonica aucto-
ritas excommunicare & ad pœnitentiam redigere perce-
pit. Vrſus fertur dictus, quod ore ſuos formet fœtus, qua-
ſi *orſus*. Nam aiunt eos informes generare partus, & car-
nem quandam naſci, quam mater lambendo, in mem-
bra componit. Vnde eſt illud. *Sic format lingua fœtus
cum protulit vrſa. Sed hoc immaturitas partus facit. De-
nique triceſimo die generat. Vnde euenit, vt præci-
pitata fœcunditas informis procreetur. Vrſorum caput
inualidum, vis maxima in brachiis & lumbis. Vnde
interdum erecti inſiſtunt. Vrſus ergo aliquando iuxta
allegoriam ſignificat Diabolum inſidiatorem gregis
Dei, aliquando autem duces ſæuos & crudeles. Vn-
de in libro Regum ſcriptum eſt, quod pueros, qui He- *4. Reg. 2.*
liſæum prophetam irridebant, duo vrſi egreſſi de ſilua
comederant: quod ſignificat duos principes Romano-
rum, Veſpaſianum videlicet & Titum, egreſſos de ſaltu
gentium deuorare Iudaicos pueros, qui irriſerunt Sal-
uatorem noſtrum in caluariæ loco crucifixum. Et ite-
rum ibi: *Veniebat leo & vrſus & tollebat arietem de grege.* Lu- *1. Reg. 17.*
pus græca deriuatione in linguam noſtram transfertur.
Lupos enim illi lycos dicunt. Lycos autem græce à
morſibus appellatur, qui rabie rapacitatis quæque inue-
nit trucidat. Alij lupos vocatos aiunt, quaſi leopos,
quod quaſi leoni, ita ſit illi virtus in pedibus: vnde &
quicquid preſſerit pede, non viuit. Rapax autem beſtia
& cruores appetentes. De quo ruſtici aiunt, vocem ho-
minem perdere, ſi eum lupus prior viderit. Vnde &
ſubito tacenti dicitur, *lupus in fabula*. Certe ſi ſe præui-
ſum ſenſerit, deponit ferocitatis audaciam. Lupi toto
anno non amplius quam dies duodecim coeunt. Famen
diu portant, & poſt longa ieiunia multum deuorant.
Lupos Æthiopia gignit ceruice iubatos, & tantum va-
rios, vt nullum colorem illis dicant abeſſe. Lupus ergo
raro inuenitur bonam ſignificationem habere, ſed ſæ-
pius contrariam. Nam aut Diabolum ſignificat, vt eſt
illud in Euangelio: *lupus rapit & diſpergit oues:* aut hære- *Ioan. 10.*
ticos vel doloſos homines, de quibus Dominus ait:
Attendite à falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis o- *Matth. 7.*
uium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. Et iterum, *Videt* *Ioan. 10.*
lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Legitur tamen
Iacob patriarcha in benedictione Beniamin filij ſui di-
xiſſe ita: *Beniamin lupus rapax mane comedet prædam, veſpe-* *Gen. 49.*
re diuidet ſpolia. Quibus dictis Apoſtolus Paulus de-
ſignatur, de Beniamin ſtirpe progenitus, qui ma-
ne rapuit prædam, id eſt, in primordiis fideles,
quos potuit deuaſtauit: veſpere autem ſpolia diuiſit:

quia fidelis poſtmodum factus ſacra eloquia audientibus diſpenſatione mirifica diſpenſauit. Canis nomen latinum græcam etymologiam habere videtur. Græ- *Kyon. ce enim * cinos dicitur: licet eum quidam à canore latratus appellatum exiſtiment eo, quod inſonat: inde & canere. Nihil autem ſagacius canibus. Plus enim cæteris ſenſus animalibus habent. Namque ſoli ſua nomina recognoſcunt, Dominos ſuos diligunt, dominorum tecta defendunt, pro dominis ſuis morti ſe obiiciunt, voluntarie cum domino ad prædam currunt, corpus domini ſui etiam mortuum non relinquunt. Quorum poſtremo natura eſt, extra homines eſſe non poſſe. In canibus duo ſunt expectanda: aut fortitudo, aut velocitas. Canis autem diuerſas ſignificationes habet. Nam aut diabolum vel Iudæum, ſiue gentilem populum ſignificat. Vnde Propheta Do- Pſal. 21. minum precatur dicens in pſalmo: *Erue à framea animam meam, & de manu canis vnicam meam.* Nam in meliore parte canis ponitur, vt in Eccleſiaſte, vbi ſcri- Eccl. 9. ptum eſt: *melior eſt canis viuus leone mo tuo.* Hic leonem diabolum, canem vero gentilem vel hominem peccatorem accipiendum puto. Qui ideo melior dicitur, quod ad fidem & pœnitentiam poſſit venire. Hinc de Pſal. 58. Iudæis ſcriptum eſt: *Conuertantur ad veſperam, & famem patientur vt canes, & circuibunt ciuitatem.* Canes intelli- Eſa. 56. guntur muti ſacerdotes vel improbi. vt in Iſaia: *Ca-* Pſal. 21. *nes muti non valentes latrare.* Canes, Iudæi. In pſalmo: *Quoniam circundederunt me canes multi.* Canes, populus Matth. 15. gentium, vt in Euangelio: *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Canes, hæretici, vt in Deu- Deut. 23. teronomio: *Non inferes pretium canis in domum Dei tui.* Et Phil. 3. in Apoſtolo: *Videte canes, videte malos operarios, videte conciſiones.* Canis vero voraciſſimum animal atque importunum conſueuit illas domus latratibus defendere, in quibus edacitatem ſuam nouit accepto pane ſatiare. His merito comparantur Iudæi, qui Chriſtianæ fidei munere ſaginati, Eccleſiam Dei clamoſa prædicatione defendere feſtinabunt: ſicut Paulo Apoſtolo contigit, vt qui ante fuit perſecutor Chriſtiani nominis, poſtea diuino munere iungeretur Apoſtolis. Canes, homines rixoſi vel detractores alterutro ſe lace- Gal. 5. rantes vt in Apoſtolo: *Quod ſi inuicem mordetis & comedetis, videte ne ab inuicem conſumamini.* Catuli abuſiue dicuntur quarumlibet beſtiarum filii. Nam proprie catuli canum ſunt, per diminutionem dicti. Linciſci vero dicuntur (vt ait Plinius) canes nati ex lupis & canibus, cum intra ſe forte miſcentur. Solent & inde fœminas canes noctu in ſiluis alligatas admitti ad tigres beſtias, à quibus inſiliri & naſci ex eodem fœtu canes adeo acerrimos & fortes, vt in complexu leones proſternant. Catuli ergo ſignificant gentiles. Vnde eſt in Euangelio, quod ſyrophæniſſa mulier, cui Do- Matth 15. minus ait: *non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*: reſpondit ei dicens: *etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum.* Menſa quippe eſt ſcriptura ſacra, quæ nobis panem vitæ miniſtrat, micæ puerorum, interna ſunt myſteria ſcripturarum, quibus humilium ſolent corda puerorum refici. Non ergo cruſtas, ſed micas de pane puerorum edunt catelli: quia conuerſi ad fidem, qui erant deſpecti in gentibus non literæ ſuperficiem in ſcripturis, ſed ſpiritalium ſenſum, quibus in bonis actibus proficere valeant, inquirunt. Vulpis dicta, quaſi volupis. Eſt enim volubilibus pedibus, & nunquam rectis itineribus, ſed tortuoſis amfractibus currit: fraudulentum animal inſidiiſque decipiens. Nam dum non habuerit eſcam, fingit mortem, ſicque deſcendentes quaſi ad cadauer aues rapit & deuorat. Vulpis enim myſtice diabolum doloſum, vel hæreticum callidum, ſiue peccatorem hominem ſignificat. Vnde de Hero- Luc. 13. de Dominus ait in Euangelio: *Ite, dicite vulpi illi.* Et ali- Matth. 8. bi: *Vulpes*, inquit, *foueas habeant: & volucres cæli nidos*: in vulpibus hæreticos, & in volucribus cæli malignos Spiritus exprimens, qui in pectoribus humanis ſibi latibula quærunt, vbi ſuggeſtiones ſuas peruerſas inferant, & voluntates ſuas peſſimas expleant. Item vulpes Diabolus vel Dæmones, vt in pſalmo *Tradentur* Pſal. 62. *in manus gladij, partes vulpium erunt.* Et in Hieremia: *propter montem Sion quia diſperiit. Vulpes ambulauerunt in eo.* Threm. 5. Vulpes, hæretici in canticis canticorum: *Capite nobis* Cant. 2. *vulpes puſillas exterminantes vineas*, id eſt, plebes fidelium. Et in libro Iudicum de Sampſon dicitur: *Apprehendit* Iud. 15. *trecentas vulpes, & ligauit faculas in caudis eorum.* Simiæ græcum nomen eſt, id eſt, preſſis naribus. Vnde & ſimias dicimus, quod ſuppreſſis naribus ſint, & facie fœda, rugis turpiter follicantibus: licet & capellarum ſit preſſum habere naſum. Alij ſimias latino ſermone vocatas arbitrantur eo, quod multa in eis ſimilitudo rationis humanæ ſentitur: ſed falſum eſt. In elementorum cognitione ſagaces: noua luna exultant: media & calua triſtantur: fœtus, quos amant, ante ſe geſtant: neglecti circa matrem hærent. Harum genera quinque ſunt. Ex quibus * circopetici caudas habent. *cercopitheci. Simia enim cum cauda eſt, quam quidam cruram vocant. Spingæ villoſæ ſunt comis, mammis prominentibus, dociles ad feritatis obliuionem. Cynocefali & ipſi ſimiles ſimiis, ſed facie in modum canis, vnde & nuncupati. Satyrici facie admodum grata, & geſticulatis motibus inquieti. Callitrices toto aſpectu à cæteris diſtant. Sunt enim in facie producta barba, & lata cauda. Simiæ autem callidos mente, & peccatis fœtidos homines ſignificant. Qui aliquando per conuerſionem & pœnitentiam ad pacificum noſtrum deducuntur, & eius agunt ſeruitium, ſicut ſupra dictum eſt de Elephantis & ſimiis, qui adducebantur ad Salomonem. Enydros beſtiola, ex eo nuncupata, quod in aquis verſetur. & maxime in Nilo. Quæ ſi inuenerit dormientem crocodilum, volutat ſe in luto primum, & intrat per os eius in ventrem, & carpens omnia intranea eius, ſic moritur. hinc enemon græce vocatus eo, quod odore ſuo & ſalubria ciborum & venenoſa prodantur. De quo Dracontius ait: *Prædit ſuillus vim cuiuſcunque veneni.* Suillus autem à ſetis eſt nuncupatus. Hic etiam ſerpentes inſequitur. Qui cum aduerſus aſpidem pugnat, caudam erigit, quam aſpis maxime incipit obſeruare quaſi minantem, ad quam cum vim ſuam transfert, decepta corripitur. Melo, vel quod ſit rotundiſſimo membro, vel quod fauos petat, & aſſidue mella captet. Muſio appellatus, quod muribus infeſtus ſit. Hunc vulgus capum à captura vocat. Alij dicunt, quod captat, id eſt, videat. Nam tam acute cernit, vt fulgore luminis noctis tenebras ſuperet. Vnde à græco venit catus, id eſt, ingenioſus. Venator Chriſtus eſt, vt in Eſaia ſecundum lxx. *Ecce quem-* Eſa. 31. *admodum leo aut catulus leonis in venatione quam capit: ita veniet* Venatores, Apoſtoli vel cæteri prædicatores, vt in Hieremia. *Mittam eis venatores, & venabuntur eos de o-* Ier. 16. *mni monte.* Venator Diabolus, in cuius figura Nembroth ille gigas venator coram Domino, vt in Geneſi. Gen. 10. Venatores praui homines, vt in propheta: *Venantes ce-* Thre. 3. *perunt me, quaſi auem, inimici mei gratis.* Lamia Diabolus vel Dæmones, vt in Ieremia: *Sed & lamia nudauit mamillam,* Thren. 4. *& lactauit catulos.* Item lamia, hæreticus vel quilibet hypocrita, vt Eſaias dicit: *Cubauit lamia, & inuenit ſi-* Eſa. 34. *bi requiem.*

Capvt II.

De minutis animalibus.

MVs puſillum animal, græcum illi nomen eſt; quicquid vero ex eo trahitur, latinum fuit. Alij dicunt mures, quod ex humore terræ naſcantur. Nam mus terra, vnde & humus. His in plenilunio iecur creſcit, ſicut quædam maritima augentur, quæ rurſus minuente luna deficiunt. Sorex latinum eſt eo, quod rodat & in modum ſerræ præcidat. Antiqui autem ſanticem dicebant, ſicut & clodum claudum. Muſtela dicta, quaſi mus longus. Nam telum à longitudine dictum. Hęc ingenio ſubdola in domibus vbi nutrit, catulos ſuos transfert, mu-

tatq; ſedem,ſerpentes etiam & mures perſequitur. Duo
autem ſunt genera muſtelarum. Alterum enim ſilue-
ſtrum eſt, diſtans magnitudine, quod græci ictidas vo-
cant:alterum in domibus oberrans.Falſo autem opinan-
tur, qui dicunt, muſtelam ore concipere, aure effundere
partum. Muſtela eſt furti figura, vt in Leuitico demon-
ſtratur. Talpa dicta, quod ſit damnata cæcitate perpetua
tenebris. Eſt enim abſq; oculis, ſemper terram fodit,&
humum egerit,& radices ſub frugibus comedit. Myſtice
autem mures ſignificant homines cupiditate terrena in-
hiantes & prædam de aliena ſubſtantia ſurripientes. mu-
ſtela vero eos per figuram demonſtrat,qui ingenium na-
turale ſub dolo malitiæ polluunt & totam vitam ſuam in
inſidiis & fraudibus ducunt. Talpa ergo, quæ cæcitate
perpetua damnata eſt, aut idola ſignificat cœca, ſurda &
muta: aut etiam ipſos idolatras,qui ignorantiæ & ſtulti-
tiæ tenebris ſemper errant. De quibus in Eſaia ſcriptum
Eſa. 2. eſt: *Vt adoretis talpas & veſpertiliones*, hoc eſt, cæci cæcos
Pſal. 113. colant. De quibus alibi ſcriptura dicit: *Similes illis fiant,*
qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Aut etiam hære-
ticos ſiue falſos Chriſtianos per figuram demonſtrat:
quoniam ſicut talpa abſque oculis ſemper terram fodit,
& humum egerit, & radices ſub frugibus comedit: ſic
& ipſi veræ ſcientiæ lumine priuati, terrenis actibus in-
cumbunt, & deſideriis carnis, & illecebris voluptatum
deſeruiunt,radiceſque bonorum operum, in quibuſcun-
que poſſunt, dente inalitiæ corrodere & ſubuertere co-
nantur. Glires dicti ſunt, quia pingues eos efficit ſo-
mnus. Nam glicere dicimus creſcere. Hieme enim to-
ta dormiunt, & immobiles, quaſi mortui, iacent: tem-
pore æſtiuo reuiuiſcunt. Iſti ergo eos ſignificare poſſunt,
qui torpore pigritiæ inutiles fiunt, & laborare vtiliter
Prou. 20. nolunt, de quibus ſcriptum eſt: *Propter frigus piger arare*
noluit: mendicabit ergo æſtate, & non dabitur ei: quia qui nunc
ocioſus tempore præſentis vitæ torpeſcit, fruſtra in die
iudicij, quando tempus eſt meſſis, mendicabit: quia cœ-
leſtis vitæ gaudium nullo modo cum iuſtis habebit. E-
ricius animal ſpinis coopertum, quod exinde dicitur no-
minatum eo, quod ſubrigit ſe quando ſpinis ſuis claudi-
tur, quibus vndique protectus eſt contra inſidias. Nam
ſtatim, vt aliquid præſenſerit, primum ſe ſubrigit, atque
in globum conuerſus, in ſua ſe arma recolligit. Huius
prudentia quædam eſt. Nam dum abſciderit vuam de vi-
te, ſupinus ſeſe volutat ſuper eam, & ſic eam exhibet
natis ſuis. Ericius enim myſtice peccatores aculeis vicio-
rum plenos & aſtutia nequitiæ callentes ſignificat, &
fraudibus & rapinis: qui per fraudem de alienis labori-
Eſai. 34. bus ſibi paſtum quærunt. De quibus ſcriptum eſt: *Ibi ha-*
bet foueam ericius, & catulos ſuos nutrit. Item illud, quod in
Pſ. 103. Pſalmo ſcriptum eſt: *Petra refugium erinaciis.* Erinacius i-
dem eſt, qui & ericius, animal omnino timidium, natu-
ra prouidente ſemper armatum, cuius cutem inuicem ſe-
tarum ſudes acutiſſimæ denſiſſimæque communiunt.
Cui tamen non ſufficit natiua munitio, ſcilicet ne aliqua
fraude poſſit intercipi, refugium habet ſemper in ſaxis.
Huic competenter aptatur, qui peccatis ſuis hiſpidus, fu-
tura iudicia metuens, petram Chriſtum firmiſſimum no-
ſcitur refugium habere. Grillus nomen à ſono vocis ha-
bet. Hic retro ambulat, terram terebrat. ſtridet noctibus
Venatur eam formica circumligata capillo, in cauernam
eius coniecta, afflato prius puluere, ne ſe abſcondat: ita
formicæ complexibus trahitur. Formica dicta ab eo,
quod ferat micas farris, cuius ſolertia multa. Prouidet e-
nim in futurum, & præparat æſtate, quod hieme come-
dat. In meſſe autem elegit triticum, hordæum non tan-
git: dum pluit eis ſuper frumentum, totum eiicit. Dicun-
tur in Æthiopia eſſe formicæ ad formam canis, quæ ha-
renas aureas pedibus eruunt, quas cuſtodiunt ne quis au-
ferat, captanteſque ad necem perſequuntur. Iuxta alle-
goriam formica prouidum hominem, vel operarium v-
tilem ſignificat. Vnde Salomon in prouerbiis hortatur,
Prou. 6. dicens: *Vade ad formicam ô piger & conſidera vias eius, & di-*
ſce ab ea ſapientiam. Quæ cum non habeat ducem nec præceptorem,
nec principem: parat æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe, quod
comedat. Hinc hortatur quemq; ſui curam agere: & ſi tan-
tillum animal ſine præceptore, ſed ſola natura duce ſibi
in poſterum præuidere ſtudet: quantomagis ille homo,
Deo præceptore, & doctoribus admonentibus, debet
in meſſe huius vitæ operum colligere fructus, & horreo
vitæ recondere, vt habeat in die frigoris, id eſt, iudicij,
qua non poteſt laborare, vnde viuat? Formicaleon ob
hoc vocatus, quia eſt vel formicarum leo, vel certe for-
mica pariter & leo. Eſt enim paruum animal, formicis ſa-
tis infeſtum, quod ſe in puluere abſcondit, & formicas
frumenta geſtantes interficit. Proinde autem leo & for-
mica vocatur, quia aliis animalibus, vt formica eſt: for-
micis autem, vt leo, eſt. Ranæ à garrulitate vocate eo,
quod circa genitales ſtrepunt paludes,& ſonum vocis im
portunis clamoribus reddunt. Ranæ dæmones. In Apo-
calypſi: *Vidi de ore draconis ſpiritus tres immundos in modum ra-* Apoc. 16.
narum: ſunt autem ſpiritus dæmoniorum. Ranæ hæretici,
qui in ceno viliſſimorum ſenſuum commorantes, vana
garrulitate latrate non deſinunt, vt in Exodo legitur.

CAPIT. III.

De ſerpentibus.

ANguis vocabulum, ſerpentum genus, quod plicari &
contorqueri poteſt: & inde anguis, quod anguloſus
ſit,& nunquam rectus. Angues autem apud gentiles pro
geniis lucorum habiti ſemper: vnde Perſius: *Pinge duos an-*
gues pueris, ſacer eſt locus. Colubrum ab eo dictum, quod co-
lat vmbras, vel quod in lubricos tractus flexibus ſinuoſis
labatur. Nam lubricum dicitur, quicquid labitur, dum
tenetur, vt piſcis & ſerpens. Ceraſtes ſerpens dictus, eo
quod in capite cornua habet ſimilia arietum. Cerata
græci cornua dicunt. Sunt autem illi quadragemina corni
cula, quorum oſtentatione veluti eſcas illiciens ſollicitat,
& animalia perimit. Totum enim corp⁹ tegit arenis, nec
vllum indicium ſui præbet, niſi ex ea parte, qua inuitatas
aues vel animalia capit. Eſt autem flexuoſus plus quam a-
lij ſerpentes, ita vt ſpinam non habere videatur. Colu-
bri enim & ceraſtri nomine diabolus vel Antichriſtus ſi-
gnificatur, vt eſt illud, quod Iacob patriarcha de Dan filio
ſuo prophetauit, dicens: *Fiat Dan coluber in via, & ceraſtes* Gen. 49.
in ſemita mordens vngulas equi, vt cadat aſcenſor eius retro. Non
ſolum enim coluber antichriſtus, ſed etiam ceraſtes vo-
catur. Cerata enim græce dicuntur cornua, ſerpenſque
hic cornutus eſſe (vt ſupra memorauimus) perhibetur:
per qem digne aduentus Antichriſti aſſeritur: quia con-
tra vitam fidelium cum morſu peſtiferæ prędicationis ar-
mabitur etiam cornibus poteſtatis. Quis autem neſciat
ſemitam anguſtiorem eſſe, quam viam? Fit ergo *coluber in*
via: quia in præſentis vitæ latitudinem eos ambulare pro-
uocat, quibus parcendo quaſi blanditur: ſed *in via mordet*,
quia eos, quibus libertatem tribuit, erroris ſui veneno
conſumit. Fit iterum *ceraſtes in ſemita*: quia quos fideles
reperit, & ſeſe ad præcepti cœleſtis anguſta itinera con-
ſtringentes, non ſolum nequitia callidæ perſuaſionis im-
pedit; ſed etiam terrore poteſtatis premit, & in perſecu-
tionis angore poſt beneficia fictæ dulcedinis exercet
cornua poteſtatis. Quo in loco equus hunc mundum in-
ſinuat, qui per elationem ſuam in curſu labentium tem-
porum ſpumat. & quia Antichriſtus extrema mundi ap-
prehendere nititur: ceraſtes ille equi vngulas mordere
perhibetur. Vngulam quippe equi mordere eſt extrema
ſeculi feriendo contingere. *Vt cadat aſcenſor eius retro.* A-
ſcenſor equi eſt, quiſquis extollitur in dignitatib. mundi
qui retro cadere dicitur, & non in faciem, ſicut Saulus ce-
cidiſſe memoratur. In facie enim cadere eſt in hac vita
ſuas vnumquemque culpas cognoſcere, eaſq; pœniten-
do deflere. Retro vero, quo non videtur, cadere eſt ex
hac vita repente decedere, & ad quæ ſupplicia ducatur,
ignorare. Et quia Iudæa erroris ſui laqueis capta pro Chri
ſto Antichriſtum expectat: bene Iacob eodem loco re-
pente in electorum voce conuerſus eſt, dicens: *Salutare* Gen. 49.
tuum expectabo Domine: id eſt, non ſicut infideles Antichri-
ſtum, ſed eum, qui in redemptionem noſtram venturus
eſt, verum credo fideliter Chriſtum. Serpens autem no-
mē accepit, quia occultis acceſſib. ſerpit: non apertis paſ-
ſib⁹, ſed ſquamarum minutiſſimis niſib. repit. Illa autem,

Digitized by Google

quæ quatuor pedibus nituntur,ſicut lacerti & ſtelliones,
non ſerpẽtes,ſed reptilia nominãtur. Serpentes aũt repti
lia ſunt,quia pectore & ventre reptant,quorũ tot venena,
quot genera,tot prnicies,quot ſpecies, tot dolores,quot
Gen. 3. colores habentur. Serpens aũt diabolum ſignificat,vt eſt
illud in Geneſi: *ſerpens erat callidior cunctis animãtib. terræ*:aut
Pſal. 13. malitioſos homines atq; hęreticos,de quib. pſalmiſta ait;
Acuerũt linguas ſuas, ſicut ſerpentes:venenũ aſpidũ ſub labiis eorũ.
Pulcre hic malitia hæreticorũ,doluſq; deſcribit. Linguæ
enim verba ſignificant, quæ nequitiæ cotibus expolita
vulnerare contendunt corda ſimplicium. Quæ merito
ſerpentibus exæquantur: quia ſermonibus ſuis virus e-
uomunt. Vnde ſurdis aſpidibus comparantur. Tali enim
propoſito contendunt, vt pertinacia mentis nunquam
velint à veritate ſuperari. Item in aliam partem ſerpentis
Ioan. 3. ſignificatio trahitur, vt eſt illud in Euangelio: *Sicut exal-
tauit Moyſes ſerpentem in deſerto: ita exaltari oportet Filium ho-
minis, vt omnis qui credit in illum, non pereat, ſed habeat vitam
æternam.* Ibi enim ſignificat ſerpens mortem, Chriſti quæ
ſaluauit genus humanum, quod aſtutia ſerpentis antiqui
maligna ſuaſione ſalute à conditore percepta priuauit.
Draco, maior cunctorum ſerpentium ſiue omnium ani-
mantium ſuper terram. Hunc græci draconta vocant.
Vnde deriuatum eſt in latinũ,vt draco diceretur. Qui ſæ-
pe ab ſpeluncis abſtractus fertur in aerem,concitaturque
propter eum aer. Eſt autem criſtatus, ore paruo, & artis
fiſtulis,per quas trahit ſpiritum,& linguam exerit. Vim
autem non in dentibus, ſed in cauda habet, & verbere
potius quam rictu nocet. Innoxius autem eſt à venenis:
ſed ideo huic ad mortem faciendam venena non eſſe ne-
ceſſaria, quia ſi quem ligarit occidit. A quo nec elefans
tutus eſt ſui corporis magnitudine. Nam circa ſemitas
deliteſcens, per quas elefanti ſoliti gradiuntur,crura eo-
rum nodis illigat,ac ſuffocatos perimit. Gignitur autem
in Æthiopia & India in ipſo incendio iugis æſtus. Myſti-
ce draco aut diabolum ſignificat, aut miniſtros eius, vel
etiam perſecutores Eccleſiæ, homines nefandos. cuius
myſterium in pluribus locis ſcripturæ inuenitur. Nam in
Pſalterio de hoc ſcriptum eſt, & in libro Iob, nec non
Pſal. 73. in Apocalypſi Iohannis. Deniq; Pſalmiſta dicit: *Tu con-
firmaſti in virtute tua mare, contribulaſti capita draconum ſuper
aquas.* Confirmauit enim rubri maris liquidos abyſſos,
quando in duobus lateribus ſic aqua diuiſa eſt, vt mare
nauigerũ iter faceret eſſe terrenum. *Contriuiſti capita dra-
conum ſuper aquas*, myſterium ſuperioris miraculi decenter
exponit:quia illa præfiguratio trãſitus maris rubri aquas
ſancti baptiſmatis indicabat, vbi capita draconum,id eſt,
ſpiritus immundorum producuntur ad nihilum,quando
animas, quas illi peccatorum ſordibus inquinant, fons
Ibid. ſalutaris emundat. Quod autem additur: *tu confregiſti caput
draconis magni*, & cetera: cum ſuperius dixerit plurali nu-
mero, *capita draconum*, ſignificare volens nequicias ſpiri-
tales: modo ſingulari numero ponit draconem, vt ipſum
ſatan indicare videatur,qui quantũ fortior,tantum nequi
or: & cum ſingulari numero ponitur, inter malignos ſpi-
ritus habitare penitus abnegatur. Confractum eſt enim
caput eius,quando ſuperbia eius de cœlo eiecta eſt,& na-
tiuam claritatem retinere non meruit, qui ſe voluntaria
obſcuritate maculauit. Addidit: *dediſti eum in eſcam populo
æthiopum.* Æthiopes bene peccatores aduertimus,qui an-
te fuerunt tenebroſa mente teterrimi, ſed ad Deum con-
uerſi eum ceperunt eſcam habere,cum de eius detractio-
ne ſatiantur. Nam hodieq; quem peſſimum intelligi vo-
lumus,diabolum nominamus. Omnibus enim culpis ex-
ſufflator admiſſis,totius auctor erroris: & ſicut ille Chri-
ſtianos inſequitur: ita ab omnibus execrabili errore diſ-
cerpitur. Sic fit,vt qui paganis ante venerabilis nunc à
Chriſtianis detractionum morſibus corrodatur. Siue
conuerſi iam fideles eſcam poſſunt habere diabolum,
quando per ipſius machinamenta temptationeſq; profi-
ciunt. Ipſo enim perſequente, martyres fiunt:ipſo affli-
gente,patientiæ munere coronantur. Quapropter me-
rito diabolus illorum eſca dicitur, quos fatigationibus
crebris ad deſideria nociua perducit. Aſpis vocatur,quod
morſu venena immittat & ſpargat. Ios enim græci vene-
nũ vocant:& inde aſpis,quod morſu venenato interimat.
Huius diuerſa genera & ſpecies,& diſpar effectus ad no-
cendum. Fertur aũt aſpis cum ceperit pati incantatorem,
qui eam quibuſdam carminibus propriis euocat, vt eam
de cauerna producat: illa cum exire noluerit, vnam au-
rem in terram premit, alteram cauda obturat & operit,
atq; ita voces illas magicas non audiens non exit ad in-
cantantem. De quo dicit Pſalmiſta: *Ira illis ſecundum ſimi-* Pſal. 57.
*litudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas,
quæ non exaudiet vocem incantantium, & veneficia, quæ incan-
tantur à ſapiente.* Cui ſerpenti ira Iudæorum per ſimilitu-
dinem nimis aptiſſimam diffinitur. Obſtinatorum quip-
pe hominum ira irreuocabilis eſt, qui ne docentium prę-
dicationes exaudiant, procurant ſibi voluntariam ſurdi-
tatem. Cui malo conſuetudo aſpidis comparatur,quæ ne
verba incantantis exaudiat, ſitalq; latebras derelinquat,
vnam autem caudæ ſuæ inflexione dicitur obturare, al-
teram vero in terram deprimere. Cui merito Iudæi com-
parati ſunt,qui,cordis auribus obturatis,ſanctæ ſcripturæ
audire noluerunt ſaluberrimam iuſſionem. Obturare e-
nim à ſacerdotibus tractum eſt, qui aures ſuas ture reple-
bant, ne peregrinis verbis intercedentibus confuſa car-
minum memoria turbaretur Dipſa genus aſpidis, qui la-
tine ſitula dicitur: quia quẽ momorderit, ſiti perit. Hyp-
nalis genus aſpidis, quod ſomno necat. Hanc ſibi Cleo-
patra appoſuit & ita morte quaſi ſomno ſoluta eſt. E-
morrhois aſpis nuncupatur, quod ſanguinem ſugat,qui
ab eo morſus fuerit: ita vt diſſolutis venis, quicquid vitæ
eſt. per ſanguinem euomat. Græce enim ſanguis hæma
dicitur. Preſter aſpis ſemper ore patenti & vaporanti
currit,cuius poeta ſic meminit: *Oraque diſtendens auidus fu-
mantia preſter.* Hic quem percuſſerit diſtenditur, enormi-
que corpulentia necatur. Exuberatum enim putredo ſe-
quitur. Spectabificus aſpis,qui dum momorderit homi-
minem, ſtatim eum conſumit,ita vt liqueſiat totus more
ſerpentis. Baſiliſcus græce, latine interpretatur regulus
eo, quod rex ſerpentium ſit, adeo vt eum videntes fugi-
ant:quia olfactu ſuo eos necat. Nam & hominem ſi vel
aſpiciat,interimit. Siquidem & eius aſpectum nulla auis
volans illæſa tranſit: ſed quam procul ſit eius ore combu-
ſta deuoratur. A muſtelis tamen vincitur,quas illic ho-
mines inferunt cauernis, in quibus deliteſcunt. Itaq; ea
viſa fugit. Quem illa perſequitur & occidit. Nihil enim
parens ille rerum ſine remedio conſtituit. Eſt autem lon-
gitudine ſemipedalis albis maculis lineatus. Reguli au-
tem. ſicut ſcorpiones. arentia quæque ſectantur & poſt-
quam ad aquas venerint hydrophobos & limphaticos
faciunt. Sibilus idem eſt, qui & regulus: ſibilo enim oc-
cidit antequam mordeat vel exurat. Baſiliſcus autem dia-
bolum ſignificat, qui nequiciæ ſuæ veneno palam inter-
ficit incautos:ſed idem ſuperatur,cum ceteris noxiis ani-
mantibus à milite Chriſti ſpem ſuam totam in ipſo po-
nente,cuius virtus oẽs aduerſarias poteſtates ſuperat atq;
cõculcat. De hoc quoq; Propheta in Pſalmis dicit: *Super aſ-* Pſal. 90.
*pidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draco-
nem.* Hic iam diuina virtus exprimitur, quæ tantis rebus
ſæuientibus imperabit. Nam omnia iſta nomina diabo-
lo congruenter aptantur. Aſpis eſt,dum occulte perimit.
Baſiliſcus,cum palam venena diſſeminat. Leo, dum per-
ſequitur innocentes. Draco, cum negligentes impia vo-
racitate deglutit. Verum hæc omnia in glorioſo aduen-
tu Domini pedibus ipſius proſtrata iacuerunt. Solus e-
nim tam ferocia valuit ſubdere, qui Patri coæternus &
conſubſtantialis ſecundum diuinitatem probatur exiſte-
re. Hæc ſi diligenter ſanctorum patrum prædicatione
tractemus, nec aliqua dementium hæretica prauitate
turbemur: & omnia nobis,ſicut dicta ſunt, abſoluta ve-
ritate conſtabunt. Scorpio vermis terrenus, qui potius
vermibus aptatur. Animal armatum aculeo & ex eo
græco vocatum eſt, quod cauda figat.arcuato vulnere ve-
nena diffundat. Proprium eſt autem ſcorpionis, quod
manus palmam non feriat. Scorpius diabolum ſignificat
vel miniſtros eius. Vnde eſt illud Dominicum in Euan-
gelio: *Ecce*, inquit, *dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes* Luc. 10.
& ſcorpiones & ſuper omnem virtutem inimici. Nam & alibi

Dominus

Luc. 11. Dominus in Euangelio ait: *Quis enim eſt ex vobis, quem ſi pe-*
tierit filius ſuus panem, nũquid lapidem dabit illi? Aut ſi petierit o-
uum nunquid porriget ei ſcorpionem? Aut ſi piſcem petit, nunquid
ſerpentem dabit illi? Tria ſunt nobis maxime neceſſaria, id
eſt, fides, ſpes caritas: fides, vt recte credamus: ſpes, vt ſem-
per cum bona patientia Dei præſtolemur promiſſa: cari-
tas, vt ſedulo eum diligamus ex toto corde, tota mente,
tota virtute, & proximos noſtros, ſicut noſmetipſos. In
fide piſcis ſignatur, in ſpe ouum, in charitate panis: & e-
contrario in lapide duritia, in ſerpente infidelitas, & in
ſcorpione deſperatio exprimitur. In Baptiſmo fides acci-
pitur, vnde viuitur in ſæculo: ſpes in ouo, quia in ouo nũ-
dum pullus videtur, ſed hinc ſperatur: caritas autem, quia
totum vincit pani comparatur. Vipera dicta, quod vi pa-
riat. Nam & venter eius cum ad partum ingemuerit, catu-
li non expectantes naturæ ſolutionem, corroſis eius late-
ribus, vi erumpunt cum matris interitu. Lucanus: *Vipereo*
coeunt abrupto corpore nodi. Fertur autem, quod maſculus o-
re inſerto viperæ ſemen expuat, illa autem ex voluptate
libidinis in rabiem verſa caput maris ore ceptum præci-
dit. Ita fit, vt parens vtraq; pereat: maſculus dum coit: fœ-
mina, dum parturit. Vipera ſignificat malicioſos homi-
nes, nec non hæreticos, qui venena nequiciæ intra ſe ge-
runt. Vnde Ioannes Baptiſta ad Iudæos, qui ad eum do-
loſe veniebant, dixit: *Progenies viperarum, quis demonſtrabit*
Matt. 3. *vobis fugere ab ira ventura?* Malæ ergo ſoboles malorum pa-
tentum actiones imitantes, progenies viperarum vocan-
tur, quia per hoc, quod bonis inuident, eoſq; perſequun-
tur, quod quibuſdã mala retribuunt, quod læſiones pro-
ximis exquirunt: quoniam in hiis omnibus priorum ſuo-
rum carnalium vias aſſequuntur, quaſi venenati filij de
venenatis parentibus nati ſunt. Enydris, coluber in aqua
viuens: græci enim aquam ydros vocant. Ydros aquatilis
ſerpens, à quo icti obturgeſcunt. Cuius morbum qui-
dam boam dicunt eo, quod fimo bouis remedietur. Y-
dra draco multorum capitum, qualis fuit in Lerna palu-
de prouinciæ Arcadiæ. Hæc latine excedra dicitur, quod
vno cæſo tria capita excreſcebant: ſed hoc fabuloſum eſt.
Nam conſtat ydram locum fuiſſe euomentem aquas va-
ſtantes vicinam ciuitatem in quo vno meatu clauſo mul-
ti erumpebant. Quod Hercules videns, loca ipſa exuſſit,
& ſic aquæ clauſit meatus. Nam ydra ab aqua dicta eſt.
Celidros ſerpens, qui & cerſidros quaſi cerigni, qui & in
aquis & in terris moratur. Nam cirſon dicunt græci ter-
ram, ydros aquam, per quam labitur, terram fumare fa-
cit. Quam ſic Macer deſcribit: *Seu terra expirat ſpumantia*
virus: ſeu terra fumat, qua teter labitur anguis. Salamandra vo-
cata, quod contra incendia valeat. Cuius inter omnia ve-
nenata maxima vis eſt. Cætera enim ſingulos feriunt, hæc
plurimos pariter interimit. Nam ſi arbori irrepſerit o-
mnia poma inficit venenis, & eos, qui ederint, occidit.
Quæ etiam ſi vel in puteo cadit, vis veneni eius potantes
interficit. Ita contra incendia repugnans ignes ſola ani-
malium extinguit. Viuit enim in mediis flammis ſine do-
lore & conſummatione: & non ſolum quia non moritur,
ſed extinguit incendium. Et vt breuiter ſuperiora reca-
Matt. 13. pitulem: ſerpens eſt diabolus vel homines impij, vt in
Euangelio: *Serpentes genimina viperarum.* Serpens Chriſtus
propter ſapientiam, cuius figuram ſerpens ille æreus ge-
rebat, quem Moyſes in ligno ſuſpendit, cuius intuitu per-
Matth. 10 cuſſi à ſerpentibus ſanabantur. Et in Euangelio: *Eſtote*
Gen. 3. *prudentes ſicut ſerpentes.* Serpens, diabolus in Geneſi: *Sed &*
ſerpens erat callidior cunctis animantibus, quæ fecerat Dominus
Deus. Caput ſerpentis, prima peccati ſuggeſtio, vt in Ge-
Ibid. neſi: *Ipſa conteret caput tuum.* Pectus ſerpentis, typus ſu-
Ibid. perbiæ, vel tumidi cordis malitia, vt eſt illud: *Supra pectus*
Pſal. 103. *tuum gradieris.* Draco diabolus, vt in pſalterio: *Draco iſte,*
Pſal. 73. *quem formaſti ad illudendum ei.* Et alibi: *Tu confregiſti caput*
Ibid. *draconis magni.* Dracones, dæmones, vt in Pſalterio: *Tu*
contribulaſti capita draconum. Dracones, principes genti-
Eſai. 43. um, vt in propheta: *Glorificabit me beſtia agri, dracones &*
ſtruthiones. Leuiathan, id eſt, ſerpens diabolus. In Eſaia.
Eſai. 27. *Et viſitabit Dominus in gladio ſuo duro ſuper leuiathan ſerpentem*
tortuoſum, & occidet cetum, qui eſt in mari. Coluber diabo-
Iob. 26. lus, vt in Iob: *Et obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tor-*
tuoſus, id eſt, medicina, Domini noſtri Ieſu Chriſti proie-
ctus eſt diabolus de cordibus hominum. Regulus diabo-
lus vel dæmones flatu cogitationis corda hominum vul-
nerantes, vt in Hieremia. *Ecce ego mittam vobis regulos, qui-* Ier. 8.
bus non eſt incantatio, & mordebunt vos. Et in Deuterono-
mio: *In quo erat ſerpens adurens.* Aſpis duricia cordis pec- Deut. 8.
catorum ſanctis prædicationibus aurem cordis non ac-
commodantes. In Pſalmo: *Sicut aſpidis ſurdæ, & obturantis* Pſ. 57.
aures ſuas. Et in aliam partem, vt in Iob pro impio: *Caput* Iob 20.
aſpidum ſurget, hoc eſt, inſpirationes diaboli vel dæmo-
num. Aſpis & baſiliſcus, peccatum & mors. In Pſalmo:
Super aſpidem baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & Pſal. 90.
draconem, id eſt, diabolum & Antichriſtum. Vipera, dia-
bolus vel miniſtri eius in Euangelio: *Genimina vipera-* Matt. 3.
rum. Et in Iob: *Et occidet eum lingua viperæ.* Scorpius dia- Iob. 20.
bolus. In Euangelio: *Dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper* Luc. 10.
ſerpentes & ſcorpiones. Sunt & alia ſerpentium genera, vt
admoditæ, elefantiæ, camedracontes. Poſtremo quantus
nominum, tantus mortium numerus. Omnes autem
ſerpentes natura ſua frigidi ſunt, nec percutiunt, niſi
quando caleſiunt. Nam quando ſunt frigidi, nullum tan-
gunt. Vnde & venena eorum plus die quam nocte no-
cent. Torpent enim noctis algore. Et merito, quia fri-
gidi ſunt nocturno rore. In ſe enim adducunt corporis
vaporem gelidæ peſtes & naturæ frigidæ. Vnde & hie-
me in nodos torpent, æſtate ſoluuntur. Inde eſt, quod
dum quicunque ſerpentium veneno percutitur, primo
obſtupeſcit, & poſtea, vbi in illo calefactum ipſum virus
exarſerit, ſtatim hominem extinguit. Venenum autem
dictum eo, quod per venas vadit. Infuſa enim peſtis per
venas vegetatione corporis aucta diſcurrit, & animam
exigit. Vnde non poſſe venenum nocere, niſi hominis
tetigerit ſanguinem. Lucanus: *Noxia ſerpentum eſt admix-*
to ſanguine peſtis. Omne autem venenum frigidum eſt,
& ideo anima, quia ignea eſt, fugit venenum frigidum.
in naturalibus bonis. quæ nobis & irrationabilibus ani-
mantibus videmus eſſe communia, viuaci quadam ſen-
ſus ſubtilitate ſerpens excellit. Vnde & legitur in Gene-
ſi: *Serpens autem erat ſapientior omnibus animantibus ter-*
ræ. Dicit autem Plinius, ſi creditur, quod ſerpentis ca- Gen. 3.
put, etiam ſi cum duobus euaſerit digitis, nihilominus
viuit. Vnde & totum corpus obiicit pro capite ferien-
ti. Anguibus vniuerſis hebes viſus eſt, raro in aduerſum
contuentur: nec fruſtra, cum oculos non in fronte ha-
beant, ſed in temporibus, adeo vt citius audiant quam
aſpiciant. Nullum autem animal in tanta celeritate lin-
guam mouet, vt ſerpens, adeo vt triplicẽ linguam habere
videatur, cum vna ſit. Serpentium nuda ſunt corpora, ad-
eo vt quacumq; eunt via, humore deſignent veſtigia. Ser-
pentium veſtigia talia ſunt, vt cum pedib. carere videãtur,
coſtis tamen & ſquamarum niſib. repunt, quas à ſummo
gutture vſque ad imam aluum parili modo diſpoſitas ha-
bent. Squamis enim, quaſi vnguibus, coſtis, quaſi
cruribus, innituntur. Vnde ſi in qualibet corporis par-
te ab aluo vſque ad caput ictu aliquo collidatur, debilis
reddita curſum habere non poteſt: quia vbicunque il-
le ictus inciderit, ſpinam ſoluit, per quam coſtarum pe-
des & motus corporis agebantur. Serpentes autem diu
viuere dicuntur, adeo vt, depoſita vetere tunica, ſene-
ctutem deponere, atque in iuuentam redire perhibean-
tur. Tunicæ ſerpentum exuuiæ nuncupantur, eo quod
hiis, quando ſeneſcunt, ſeſe exuunt, quibus exuti in iu-
uentam redeunt. Dicuntur enim exuuiæ & induuiæ,
quia exuuntur & induuntur. Pythagoras dicit, de me-
dulla hominis mortui, quæ in ſpina eſt ſerpentem crea-
ri. Quod etiam Ouidius in Metamorfoſeon libris
commemorat dicens: *Sunt qui clauſo putrefacta ſpina ſe-*
pulcro mutari credunt humano ſanguine medullas. Quod ſi
creditur, merito euenit: vt ſicut per ſerpentem mors
hominis: ita & hominis morte ſerpens. Fertur au-
tem, quod ſerpens hominem nudum non ſit auſus
contingere. Prudens lector, cognitis hiis ſerpen-
tium generibus atque effectibus, quando de eis in ſcri-
pturis legas, non te pigeat temptare, ſi aliquid poſſis in
ſpiritalem ſenſum inde redigere.

Capit. III.
De vermibus.

VErmis eſt animal, quod plerumque de carne vel de li-
gno vel de quacunque re terrena ſine vllo concubi-
tu gignitur: licet nonnunquam & de ouis naſcantur, ſic-
ut ſcorpio. Sunt autem vermes aut terræ, aut aquæ, aut
aeris, aut carnium, aut frondium, aut lignorum, aut veſti-
mentorum. Aranea, vermis aeris, ab aeris nutrimento
cognominata, quia exiguo corpore longa fila deducit, &
telæ ſemper intenta, nunquam deſinit laborare, perpe-
tuum ſuſtinens in ſua arte diſpendium. Sanguiſuga, ver-
mis aquatilis, dicta, quod ſanguinem ſugit. Potantibus
enim inſidiatur. Cunque labitur faucibus, vel vbi vſpiam
adhæreſcit, ſanguinem haurit, & cum nimio cruore ma-
duerit, euomit, quod hauſit: ita vt recentiorem denuo
ſugat. Cantarida, vermis terrenus, qui cum humano
corpori fuerit applicatus, ſtatim ſui aduſtione veſicas fa-
cit plenas humore. Multipes, vermis terrenus, ex mul-
titudine pedum vocatus, qui contractus in globum
complicatur, naſcitur ſub petris ex humore & terra. Li-
max, vermis limi, dictus, quod in limo vel de limo naſca-
tur. Vnde & ſordida ſemper & inmunda habetur. Bom-
byces, frondium vermes, ex cuius textura bombycinum
conficitur. Appellatus autem hoc nomine ab eo, quod
euacuetur, fila generat, & aer ſolus in ea remaneat. E-
ruca, frondium vermis, in olus vel pampino inuoluta,
ab erodendo dicta. De quo meminit Plautus: *Imitatus
nequam beſtiam & maleficam innolutam in pampino implicat.*
Sed idem nec aduolat, vt locuſta, vt huc illucque diſcur-
rens ſemipaſta dimittat: ſcilicet permanet perituris fru-
gibus, & tardo lapſu pigris morſibus vniuerſa conſu-
mit. Teredonas græci vocant lignorum vermes, quod
terrendo edant. Hos nos thermites dicimus (ita enim
apud latinos ligni vermes vocantur) quos tempore im-
portuno cæſæ arbores gignunt. Tinea, veſtimentorum
vermis, dicta, quod teneat & eo vſque inſideat, quo e-
rodat. Vnde pertinax, quod in eandem rem identidem
vrgeat. Vermes carnium, hemicraneus, lumbricus,
aſcaridæ coſti peduculi. pulices, lendix, tarmus ricinus,
vſia, cimex. Hemicraneus, vermis capitis vocatur. Lum-
bricus inteſtinorum dictus, quaſi lumbicus, quia labi-
tur, vel quod in lumbis ſit. Aſcaridæ coſti peduculi,
vermes cutis à pedibus dicti. Vnde & peduculoſi dicun-
tur, quibus peduculi in corpore efferueſcunt. Pulices
vero vocati ſunt, quod ex puluere magis nutriantur.
Lendix idem, quod tarmus à lende. Tarmus vermis eſt
lardi. Ricinus vermis canis vocatus eo, quod erit in au-
ribus canum. Cenos enim græce canis eſt. Vſia eſt ver-
mis porci, appellata, quia vrit. Nam vbi momorderit,
adeo locus adet, vt ibi veſicæ fiant. Cimex de ſimilitu-
dine cuiuſdam herbæ vocatus, cuius fœtorem habet.
Proprie autem vermis in putredine carnis naſcitur. Ti-
nea in veſtimentis, eruca in olere, teredo in ligno, tar-
mus in lardo. Vermis non, vt ſerpens, apertis paſſibus
vel ſquamarum niſibus repit, quia non eſt illi ſpinę rigor,
vt colubri, ſcilic. in directum corculi ſui partes gradatim
porrigendo, contractas contrahendo, porrectas motum
explicat, ſicque agitatus perlabitur. Vermis autem my-
ſtice Chriſtus pro humilitate aſſumpti hominis intelligi
Pſal. 21. poteſt, vt eſt illud in Pſalmo: *Ego ſum vermis & non homo.*
Aut memoria animi peccatoris in inferni pœna conſtitu-
Eſai. 66. ti, de quo ſcriptum eſt: *Vermis eorum non morietur, & i-
gnis non extinguetur.* Aranea vero humanam fragilitatem
Pſal. 38. ſignificat. Vnde eſt illud in Pſalmo: *Et tabeſcere feciſti, ſic-
ut araneam, animam eius.* Aranea vero corpus habet te-
nue, in terra non habitat, ſed per loca altiora telas quaſ-
dam tenuiſſima viſcerum digeſtione contexit: ſicut & à
quibuſdam vermibus ſericum dicitur exfiliari. Huic er-
go exiguo corpuſculo recte conuerſi & afflicti anima
comparatur, quæ longis obſeruationibus vigiliiſque fa-
tigatur, terrena deſerens, ſubtiliſſimas operationes vir-
tutum diuino timore viuificatas efficit. Poſt hæc reuer-
titur ad illud ſuæ propoſitionis initium, quæ licet incre-
petur, licet tabeſcat: tamen fragilitate humanitati ſe di-
uerſarum varietate confunditur aduerſitatum. Item a-
ranea fraudem diaboli deſignat, vt in Eſaia: *Telas araneæ* Pſal. 59.
texuerunt. Sanguiſuga vero diabolus eſt. Vnde eſt illud
in prouerbiis: *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes: affer, af-* Prou. 30.
fer. Diaboli ergo filiæ ſunt luxuria & auaritia, quibus
ſanguinolentus hoſtis humanum genus infeſtat. Eruca
ſimiliter poteſt ſignificare diabolum, qui germina vir-
tutum in homine creſcentia malis ſuaſionibus rodere &
viciis præuis extirpare non ceſſat. In ſcripturis ergo ſa-
cris, vbi de tinea & ærugine mentio fit, myſticus in eis
quærendus eſt ſenſus. Nam iuxta allegoriam ærugo po-
teſt ſignificare arrogantiam atque iactantiam. Quæ v-
bicunque fuerit, omnem decorem & robur virtutum
obfuſcat, ac theſaurum ſpiritalium donorum diſſipat.
Vnde propheta dicit: *Deus diſſipat oſſa hominum ſibi pla-* Pſal. 52.
centium: & omnis arrogantia abominatio eſt apud Deum. Ti- Luc. 16.
nea autem inteſtinum vicium animi ſignificat. Vnde
Dominus ait in Euangelio: *Theſaurizate vobis theſauros in* Matt. 6.
*cælo, vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non ef-
fodiunt nec furantur.* Tinea vero, quæ veſtes latenter cor-
rodit, deſignat inuidiam, quæ ſtudium bonum lacerat, &
comparationem vnitatis demoliri non ceſſat. Fures
namque dæmones atque hæretici ſunt, de quibus Veritas
ait: *Omnes quotquot venerunt, fures ſunt & latrones.* Ioan. 10.

Capit. IV.
De piſcibus.

PIſces inde dicti, vnde pecus, à paſcendo ſcilicet. Re-
ptilia dicuntur hæc, quæ natant eo, quod reptandi
habeant ſpeciem & naturam: quamuis ſe in profundum
inmergant, tamen in natando repunt. Vnde & Dauid
ait: *Hoc mare magnum & ſpatioſum, illic reptilia, quorum* Pſal. 103.
non eſt numerus. Anfiuia ſunt quædam genera piſcium, in-
de dicta eo, quod ambulandi in terris vſum, & natandi
in aquis officium habeant. Anfi enim græce vtrunque
dicitur, id eſt, quia & in aquis & in terris viuunt, vt focæ
crocodili, hippotami, hoc eſt, equi fluuiales Pecoribus
autem & beſtiis & volatilibus antea homines nomina
impoſuerunt, quam piſcibus, quæ prius viſa & cognita
ſunt. Piſcium vero poſtea paulatim cognitis generibus
nomina inſtituta, aut ex ſimilitudine terreſtrium, vt ra-
næ, & vituli, & leones, & nigri meruli, & paui diuerſo
colore dorſo & collo picti, & turdi albi & varij, & cete-
ra, quæ ſibi iuxta ſpecies terreſtrium animalium nomina
vendicauerunt ex moribus terreſtrium, vt canes in mari
à terrenis canibus nuncupati, quod mordeant: & lu-
pi, quod improba voracitate alios perſequantur: à co-
lore, vt vmbræ, quia colore vmbreę ſunt: & auritatæ, quia
in capite auri colorem habeant: & varij à varietate, quos
vulgo tructas vocant: figura vt orbis, qui rotundus eſt,
totuſque in capite conſtat: vt ſolea, quod ſit inſtar cal-
ciamentorum ſolida: à ſexu, vt muſculus, quod ſit bal-
lenæ maſculus. Eius enim coitu concipere hæc belua
perhibetur. Hinc muſculi coclearum, quorum lacte
concipiunt oſtreæ. Ballenæ autem ſunt immenſæ ma-
gnitudinis beſtiæ, ab emittendo & fundendo aquas vo-
catæ. Cæteris enim beſtiis maris altius iaciunt vndas.
Bal enim græce emittere dicitur. Cete dictæ, hoc eſt, ob
immanitatem. Sunt enim ingentia genera beluarum,
& æqualia montium corpora: qualis cetus excepit Io-
nam, cuius aluus tantæ magnitudinis fuit, vt inſtar ob-
tineret inferni dicenti propheta: *exaudiuit me de ventre* Ioan. 2.
inferi. Equi marini, quod prima parte equi ſunt, poſtrema
ſoluuntur in piſcem. Bocas diſcunt eſſe boues mari-
nos, quaſi boacas. Cærulei à colore appellati: nam
cæruleum eſt viride cum nigro, vt eſt mare. Delfines
certum habent vocabulum, quod voces hominum ſe-
quantur, vel quod ad ſymphoniam gregatim cōueniunt.
Nihil in mari velocius iſtis: nam plerunque ſalientes na-
ues tranſuolant. Quando autem præludunt in fluctibus,
& vndarum ſe molibus ſaltu præcipiti feriunt, tempeſta-
tes ſignificare videntur. Hij proprie Simones nominan-
tur. Eſt & delfinū genus in Nilo dorſo ſerrato, * ꝙ croco- * quo
dilorum

dilorum tenera ventrium ſecantes interimunt. Porci marini ſunt, qui vulgo vocantur, vt ſuilli. Qui dum eſcam quærunt more ſuis, terram ſub aquis fodiunt. Circa guttur enim habent oris officium, & niſi roſtrum arenis inmergant, paſtum non colligunt. Crocodilus à croceo colore dictus. Gignitur in Nilo, animal quadrupes in terra & in aquis valens, longitudine plerunq; viginti cubitorum dentium & vnguium immanitate armatum, tantæque cutis duritia, vt quamuis fortium ictus lapidum tergo repercutiat. Nocte in aquis, die humi quieſcit. Oua in terra fouet, maſculus & fœmina vices ſeruant. Hunc quidam piſces, ſerratam habentes criſtam, tenera ventrium deſecantes, interimunt. Solus ex animalibus ſuperiorem maxillam mouere dicitur. Ippotamus vocatus, quod ſit equo ſimilis dorſo, iuba & hinnitu, roſtro reſupinato à primis dentibus, cauda tortuoſa, die in aquis commoratur, nocte ſegetes depaſcitur. Et hunc Nilus gignit. Mullus vocatus, quod mollis ſit atque tenerrimus: cuius cibo tradunt libidinem inhiberi, aciem autem oculorum hebetari. homines vero, quibus ſæpe paſtus, piſcem olent. Mullus in vino necatus: hij, qui inde biberint, tædium vini habent. Mugillus nomen habet, quod ſit multum agilis. Nam vbi diſpoſitas ſenſerit piſcatorum inſidias, confeſtim retrorſum rediens, ita tranſilit rete, vt volare piſcem videas. Anguillæ ſimilitudo anguis nomen dedit. Origo eius ex limo. Vnde & quando capitur, adeo lenis eſt, vt quanto fortius preſſeris, tanto citius elabatur. Ferunt autem Orientis fluuium Gangen anguillas tricenis pedibus gignere. Anguillæ vino necatæ: qui ex eo biberint, tædium vini habẽt. Draco marinus aculeos in branciis habet ad caudam ſpectantes, qui dum percuſſerit, quaqua ferit, venenum fundit: vnde & vocatus. Murenam græci minanam vocant eo, quod complicet ſe in circulos. Hanc fœminini tantum eſſe ſexus tradunt, & concipere à ſerpente. Ob id à piſcatoribus, tanquam à ſerpente, ſibilo vocatur & capitur: ictu autẽ fuſtis difficulter interimitur: Conchæ & cocleæ hac ex cauſa vocatæ, quia deficiente luna cauantur, i. e. euacuantur. Omnium enim clauſorum maris animalium atq; concharũ incremento lunæ membra turgeſcunt, defectu euacuantur. Luna enim cum in augmento fuerit, auget humorem: cum vero in defectus venerit, humores minuuntur. Hoc enim phyſici dicunt. Conchæ autem primæ poſitionis nomen, cocleæ vero per diminutionem quaſi conchulæ. Concharum multa genera ſunt, inter quas & margaretiferæ quæ cocleæ dicuntur, in quarum carne precioſus calculus ſolidatur. De quibus tradunt hij, qui de animantium ſcripſere naturis, eo quod nocturno tempore litora appetunt, & ex cœleſti rore margaretum concipiunt. Vnde & cœloe nominantur. Murice cochlea eſt maris, dicta ab acumine & aſperitate, quæ alio nomine conchylium nominatur. Propter quod circumciſa ferro lacrimas purpurei coloris emittat, ex quibus purpura tinguitur, & inde oſtrum appellatum, quod hæc tinctura ex teſte humore elicitur. Cancros vocari, quæ conchæ ſunt, crura habentes, inimica oſtreis animalia. Eorum enim carnibus viuunt miro ingenio. Quæ cum validam teſtam eius aperire non poteſt, explorat, quando oſtrea clauſtra teſtarum aperiat, tunc cancer latenter lapillum iniicit, atque impedita concluſione oſtreæ carnes erodit. Tradunt quidam, decem cancris cum ozimi manipulo alligatis, omnes, qui ibi ſunt, ſcorpiones ad eum locum coituros. Duo ſunt autem genera cancrorum: fluuialès & marini. Oſtrea dicta eſt à teſta, * quibus mollicies interior carnis munitur. Græci enim teſtam oſtrea dicunt. Oſtrea autem neutro, carnes eius fœminino genere dicuntur. Muſculi ſunt (vt prædiximus) cocleæ, à quorum lacte concipiunt oſtreæ, & dicti muſculi, quaſi maſculi. Spungia à fingere dicta, id eſt, nitidare & extergere. Vnde Cicero: *Et fingebatur ſpungiis ſanguis*, id eſt, extergebatur. Animal autẽ eſſe docetur cruore inhærente petris. Vnde & dum abſciditur, ſanguinem remittit. Spungia enim caua myſtice ſignificat doloſam infidelitatem Iudæorum, de quibus ſcriptum eſt in Euangelio: *Illi autem ſpungiam plenam aceto hiſopo circumponentes*

* qua

Matt. 27.

obtulerunt ori eius. Nam de ipſis animantibus alia ſunt viuentia in aquis & diſcurrunt, vt piſces: alia, quæ ſtant fixa, vt oſtreæ, icini, ſpungiæ. Ex hiis alias mares dici eo quod tenues ſint fiſtulę, ſpiſſioreſq; alias feminas, qui maiorib. ſunt ac perpetuis, alias duriores, quas græci appellant tragos, & nos hircos has dicere poſſumus ob aſperitatẽ ſui: molliſſimum genus earum penecilli vocantur eo, quod aptæ ſint ad oculorũ tumores, & ad extergendas lippitudines vtiles. Candidæ ſpungiæ cura fiunt. Per æſtatem n. ad ſolem ſternuntur, &. ſicut cera punica. candorem bibunt. Animalium omnium in aquis viuentium nomina cẽtum quadraginta quatuor Plinius ait diuiſa in beluarũ generibus, ſerpentium communium terræ & aquæ, cancrorum, concharum, locuſtarum, poleridum, poliporum, ſolearum, lacertorum, vt loligo, & huic ſimilia. Ex quib. multa quodam nature intellectu ordinem tẽporum ſuorum agnoſcũt: quædam vero in ſuis locis ſine mutatione vagantur. In piſcib. autem fœminis aliæ commixtione maſculi concipiunt & pariunt catulos: aliæ ponunt oua ſine maſculi ſuſceptione concepta, quæ iterũ inſequentis ſui ſeminis iactu perfunduntur: & quæ hoc munere fuerint afflata, generabilia fiunt: quæ vero perfuſa non fuerint, ſterilia perſeuerant aut putreſcunt. Piſciũ autem vocabulo aliquando boni homines, aliquando vero mali in ſcripturis deſignantur, vt eſt illud in Euangelio, quo Saluator in parabola de ſagena miſſa in mari narrat, dicens: *Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſa in mari, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam, cum impleta eſſet, educentes & ſecus littus ſedentes elegerunt bonos in vaſa ſua: malos autem foras miſerunt*. Sub qua parabola ſancta Eccleſia ſagenæ comparatur, quæ & piſcatorib. eſt commiſſa, & per eam quiſq; ad æternum regnum à præſentis ſæculi fluctib. trahitur, ne in æternæ mortis profunda mergatur. Quæ ex omni genere piſcium congregat, quia ad peccatorum veniã ſapientes & fatuos, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos vocat. Sed litus hoc finem mundi indicat, ſagena ſanctam eccleſiam, quam trahebat. Et quidem boni piſces, h. e. boni homines, nunc recipiuntur in vaſa, hoc eſt, in æternas ducentur manſiones: mali autem foras mittentur, in caminum, videlicet ignis, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Poſſunt & piſces ſapientes iſtius mundi ſignificare, vt eſt illud pſalterij: *Volucres cœli, & piſces maris, qui perambulant ſemitam maris*. Volucres cœli, ſuperbi homines, qui inflati vento iactãtiæ, quaſi per inane aeris efferuntur, & humilia deſpiciunt, cum altius eleuãtur. Volucres n. à volatu crebro dictæ ſunt. Piſces n. maris Philoſophos fortaſſe ſignificant, qui huius mundi naturam erratica curioſitate pertractant. Nam ſicut illi poſita frõte itinera ſibi reſerant pelagi in vndatione confuſa: ita & iſti capite dimiſſo venas rerum ratione humana aſſiduo labore perquirunt. Sed cum ſint piſces & fluminum, non vacat, quod hic poſuit, *maris*, propter eos, qui ſibi videntur eſſe ſapiẽtes. verum iſti tales, eorumq; ſimiles Domini pedibus feliciter ſubiiciuntur, quando ad Chriſtianæ venerint religionis affectum. Piſcatores, Apoſtoli vel cæteri prædicatores. Vnde in Euangelio legitur: *Ite poſt me, & faciam vos piſcatores hominum fieri*. Et in malam partem per Eſaiam: *Lugebunt piſcatores*. Piſces ſancti. In Euangelio. *Et traxerunt rete plenum piſcibus magnis*. Piſces reprobi. In euangelio. *Malos autem foras miſerunt*. & in Amos: *Sed & piſces maris congregabantur*. Piſcis, Dominus Ieſus Chriſtus tribulationis igne aſſatus. In Euangelio: *Poſuerũt coram eo partem piſcis aſſi, & fauum mellis*. Piſces duo coniuncti quinque panibus, duo teſtamenta legis, vel duo charitatis præcepta, ſiue duæ perſonæ, regia & ſacerdotalis. In Euangelio: *Et acceptis quinq; panibus & duobus piſcibus*. Hamus diuinitas Filij Dei, quæ carne induta latuit hamus in eſca. De quo hamo Dominus ad Iob loquens ait: *Nunquid abſtrahere poteris Leuiathan hamo tuo?* quia idem hoſtis antiquus humani generis, dum more piſcis eſcam corporis Domini per paſſionem momordit, enecatus eſt per patientiam diuinitatis. Item in malam partem pro diabolo per Abacuc: *totum in hamo ſuo leuabit*.

Matt. 13.
Pſal. 8.
Matt. 4.
Eſai 19.
Ioan. 21.
Matt. 13.
Oſe. 4.
Luc. 24.
Matth 14
Iob 40.
Abac. 1.

C a p i t. V.

De auibus.

VNum nomen auium,ſed genus diuerſum. Nam ſic-
ut ſpecie ſibi differunt,ita & naturæ diuerſitate. Nam
aliæ ſimplices ſunt,vt columbæ:aliæ aſtutæ,vt perdix : a-
liæ ad manum ſe ſubiiciunt , vt accipiter : aliæ reformi-
dant,vt garamentes: aliæ hominum conuerſatione dele-
ctantur , vt hirundo ; aliæ in deſertis ſecretam vitam dili-
gunt,vt turtur:aliæ ſolo ſemine reperto paſcuntur,vt an-
ſer:aliæ carnes edunt & rapinis intendunt,vt miluus:aliæ
incuriæ, quæ manent in locis ſemper. Aliæ aduentitiæ,
quæ propriis temporibus reuertuntur,vt ciconiæ,hirun-
dines : aliæ congregæ, id eſt, gregatim volantes,vt ſturni
& coturnices: aliæ ſoliuagæ, id eſt,ſolitariæ propter inſi-
dias deprædandi, vt aquilæ, accipitres. & quæcunque ita
ſunt : aliæ vocibus ſtrepunt, vt hirundines; aliæ cantus e-
dunt dulciſſimos , vt cygnus & merula: aliæ verba & vo-
ces hominum imitantur , vt pſittacus & pica. Sunt & a-
lia ſicut genere, ita & moribus innumerabilia. Nam vo-
lucrum quot genera ſint, inuenire quemquam poſſe dif-
ficile eſt. Neque enim omnia Indiæ & Æthiopiæ aut
Scythiæ deſerta quis penetrare poterit,qui earum genus
vel differentias noſſet. Aues dictæ eo, quod vias certas
non habeant,ſcilicet per auia quæque diſcurrunt. Aliter,
quod alis alta intendant , & ad ſublimia remigio alarum
conſcendant. Volucres à volando. Nam vnde volare,inde
& ambulare dicimus. Vola enim dicitur media pars pedis
ſiue manus,& in auibus vola pars media alarum,quarum
motu pinnæ agitantur,inde volucres. Pulli dicuntur o-
mnium nauium nati,ſed & animalium quadrupedũ nati,
pulli dicuntur,& homo paruus pullus. Recenter igitur
nati pulli eo,quod polluti. Vnde & veſtis nigra,pulla di-
cta eſt. Alæ ſunt,in quib. pennę per ordinem fixæ volandi
exhibent vſum. Vocate autem alæ, quod hiis aues com-
plexos alant pullos ac foueant. Pennæ à pendendo,id eſt,
volando dictæ: vnde & pendere. Volucres enim penna
rum auxilio mouentur,quando ſe aeri mandant. Pluma,
quaſi piluma. Nam ſicut pili in quadrupedum corpore. i-
ta pluma in auibus. Auium autem nomina multa à ſono
vocis conſtat eſſe compoſita, vt grus,coruus,cygnus,pa-
uo,miluus,vlula,cuculus,graculus, & cetera. Varietas e-
nim vocis eorum docuit homines, quid nominarentur.
Volucres angeli ſunt , ſicut in Iob pro origine ſapientiæ
volucres cœli nidos habere. Volucres homines ſuperbi.
Pſal.8. In pſalterio : *Oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi.*
Volucres cœli, & piſces maris. Volatilia, Apoſtoli,vel omnes
Matt. 22. ſancti. In Euangelio : *Tauri mei & volatilia occiſa ſunt*,i.pa-
tres noui & veteris teſtamẽti. Volatus,ſanctorum ad Dn.
Deum aſcenſus, vel in ſcripturis intellectus. In pſalterio:
Pſ.17. *Volabo & requieſcam.* Aues autem ſiue volucres diuerſas ſi-
gnificationes habent. Aliquando enim ſignificant Ange-
Eccl.10. los, vt eſt illud : *Aues cœli annunciant vocem eius* : aliquando
ſanctos homines,vt eſt illud de grano ſinapis teſtimoni-
Matt.13. um. *quod minimum eſt quidem omnib. ſeminibus:cum autem cre-*
uerit,maius omnib oleribus eſt:& fit arbor,ita vt veniant volucres
& habitent in ramis eius. Prædicatio Euangelij minima eſt
omnibus diſciplinis corã oculis ſapientium iſtius mundi:
ſed creſcit in arborem,ita vt volucres cœli , quas vel ani-
mas credentium vel fortitudines Dei ſeruitio mancipa-
tas ſentire debemus , veniant & habitent in ramis eius.
Ramos puto euangelicæ arboris , quæ de grano ſinapis
creuerit,dogmatum eſſe diuerſitates , in quibus ſupradi-
ctarũ volucrum vnaquæq; requieſcit. Aues ſunt dæmo-
Apoc.19. nes. Vnde & in Apocalypſi omnibus auibus dicitur: *Aues,*
quæ volatis per medium cœlum,venite ad cœnam magnam Dei, vt
Prou. 10. *manducetis carnes regum,&c.* Et in Salomone: *Qui innititur*
mendacio,hunc paſcit ventus. idem autem ipſe ſequitur aues
volantes. Auis, Saluator. Vnde in Iob de Iudæa,quę in eũ
Iob 28. creditura non erat,dicitur: *Viam ignorauit auis.* Auis plebs
Eſa.16. Iudæa. In propheta *Facta eſt Sion ſicut auis volans.* De hac ple
Deut. 22. be figuraliter in Deuteronomio præcipitur: *Si ambulaueris*
per viam, & in arbore vel in terra nidum auis inueneris , & matrẽ
pullis vel ouis deſuper incubantem : non tenebis eam cum filiis , ſed
abire patieris captos tenens filios. Quod de Apoſtolis intelligi-
tur,qui ex eadem plebe per Chriſtum Dn. aſſumpti ſunt,
illa vero relicta. Auis diabolus in Iob. *Nũquid illudes ei quaſi* Iob. 40.
aui? Aliquando vero volucres ſignificant malignos Spiri-
tus,qui tollunt ſementem in via poſitum, iuxta parabolã
Euangelicam. Via ergo mens eſt ſedulo malarum cogita Luc.8.
tionum meatu trita atq; areſacta, ne verbi ſemẽ excipere
ac germinare ſufficiat: atque ideo quicquid boni ſeminis
vicinia talis viæ contigerit, perit, quia improbo peſſimæ
cogitationis tranſitu conculcatum à dæmonibus rapitur.
Qui recte volucres cœli , ſiue quod cœleſtis ſpiritaliſque
ſunt naturæ,ſiue quod per aera volitant,appellantur. Alæ
quippe in ſcripturis ſignificant duo præcepta charitatis,
quibus ad cœleſte regnum conſcenditur, ſiue duo teſta-
menta,ſicut in duabus alis cherubin ,& in Ezechiele ani-
malium, quæ duabus alis velabant corpus ſuum ,oſtendi-
tur. Alæ ſex, prædicatio diuina per vtrunq; teſtamentum
in hoc mundo,qui in ſex diebus factus eſt, adnunciata. In
Eſaia: *Sex Alæ vni, & ſex Alæ alteri.* Alæ ſuperbia,ſicut in Iob Eſa.6.
pro hæretico dicitur: *Cum tempus aduenerit, in altum alas eri-* Iob.39.
git. Pennæ quoq; ſignificant ſcripturas ſacras, vt eſt illud
in Pſalmo: *Pennæ columbæ deargentatæ.* Pennæ,animæ ſan- Pſ.67.
ctorum ſunt,vel virtutes eorum. In Pſalmo *Et volauit ſuper* Pſ.17.
pennas ventorum. Et alibi : *Si ſumpſero pennas ante lucem.* Ni- Pſal.138.
dus ergo eccleſiam aut requiem ſanctorum ſignificat in-
excelſo,vt eſt illud in Pſalmo : *Paſſer inuenit ſibi domum, &* Pſ.83.
turtur nidum , vbi reponat pull. ſſuos, hoc eſt, filios ſuos. Ali-
ter nidus bona conſcientia, in qua bonarum cogitationũ
fœtus fouentur atq; in opera pariuntur, vt poſtea filij ap-
pellentur:vt eſt in Pſalterio : *Filij tui ſicut nouella oliuarum in* Pſ.127.
circuitu menſæ tuæ. Aliquando vero pulli in malam partem
accipiuntur:vt eſt illud in Salomone: *Et pulli aquilarum de-* Prou.30.
uorent eum. Ouum(vt quidam volunt)ſpem ſignificat. Vn-
de legitur in Euangelio: *Aut quis ex vobis ſi petierit patrem o-* Luc.11.
uum nunquid porriget ei ſcorpionem? Oua, hæreticorum diſci-
puli. In Iob: *Relinquet oua ſua in terra.* Item oua prædicatio Iob.39.
hæreticorum. In Eſaia: *Qui comederit de ouis eorum, morietur.* Eſa.59.
Pulli ſancti. In Pſalmo: *Et turtur nidum ,&c.* Et alibi: *Et pullis* Pſ.83.
coruorum inuocantibus eum,id eſt, fideles de infidelibus gen- Pſ.146.
tibus. Pulli Aquilæ,fideles in Eccleſia,vt in Iob: *Pulli eius* Iob 39.
ſanguinem lingent,id eſt, ſacramenta paſſionis Domini. A-
quila ab acumine oculorum vocata. Tanti enim contui-
tus eſſe dicitur,vt cum ſuper maria immobili penna fera-
tur, nec humanis pateat obtutibus : de tanta ſublimitate
piſciculos natare videat , ac tormenti inſtar deſcendens
raptam prædam pennis ad litus pertrahat. Nam & contra
radium ſolis fertur obtutum non flectere. Vnde & pul-
los ſuos vngue ſuſpenſos radiis ſolis obiicit & quos vide-
rit immobilem tenere aciem , vt dignos genere,conſer-
uat;ſi quos vero inflectere obtutum quaſi degeneres ab-
iicit. In ſcriptura ſacra vocabulo aquilæ aliquando mali-
gni ſpiritus raptores animarum, aliquando præſentis ſe-
culi poteſtates , aliquando vero ſubtiliſſimæ ſanctorum
intelligentiæ, vel incarnatus Dn. ima celeriter tranſuo-
lãs,& mox ſumma repetens deſignatur. Aquilarum no-
mine inſidiatores ſpiritus exprimuntur , Hieremia atte-
ſtante,qui ait: *Velociores fuerint perſecutores noſtri aquilis cœli.* Thren.4.
Aquilæ vocabulo poteſtas terrena figuratur. Vnde per
Ezechiel prophetam dicitur: *Aquila grandis magnarum ala-* Ezech. 7.
rum, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate venit ad
Libanum, & tulit medullam cedri, & ſummitatem frondium eius
euulſit. Aquilæ vocabulo vel ſubtilis ſanctorũ intelligen-
tia, vel volatus Dominicæ Aſcenſionis exprimitur. Vnde Ezech.1.
idẽ propheta cum ſub animaliũ ſpecie Euangeliſtas qua-
tuor ſe videre deſcriberet, in eis ſibi hominis, leonis, bo-
uis & aquilæ faciem apparuiſſe teſtatur, quartũ procul du
bio animal Ioan. per aquilã ſignans,qui volando terrã de-
ſeruit:quia p ſubtilẽ intelligentiã interna myſteria verbo-
rum videndo penetrauit. Cunctarũ quippe auiũ viſus aci-
es aquilæ ſuperat : ita vt ſolis radiis fixos in nulla ſe eius o-
culos lucis ſuæ coruſcatione verberans claudat. Ad præ-
ceptũ ergo Dei eleuatur aquila, dũ iuſſionib. diuinis ob-
tẽperans in ſupernis ſuſpenditur fideliũ vita quæ & in ar-
duis nidũ ponere dicitur,quia terrena deſideria deſpiciẽs,
ſpe iã de cœleſtib. nutritur. In arduis nidũ ponit, quia ha-
bitationẽ mẽtis ſuæ in abiecta & infima cõuerſatione nõ
cõſtrauit. Aquila Dn. in Deuteronomio: *Sicut aqla protegit* Deut.32.

nidum

nidum ſuum ſuſcepit eos. Aquila, Diuinitas Filij Dei. In Sa-
Prou.30. lomone: *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro,*
Iob. 39. *&c.* Aquila ſancti in Iob: *Nunquid ad præceptum tuum eleua-*
bitur aquila, & in arduis ponet nidum ſibi? Et in Euangelio le-
Mat. 24. gitur: *Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.*
Ezech.17. Aquila diabolus vel antichriſtus. In Ezechiel: *Et ecce a-*
quila vna grandis. Aquila, gens impia, vel ciuitas in aliorum
depredatione decurrens. Et per Michæam contra Sama
Mich.1. riam dicitur: *Dilata, ſicut aquila, caluicium tuum.* Vultur à
volatu tardo nominatus putatur. Magnitudine quippe
præpetes volatus non habet. Harum quaſdam dicunt cõ-
cubitu non miſceri, & ſine copula cócipere & generare,
natoſq; earum pene vſque ad centum annos procedere.
Vultures autẽ ſicut & aquilæ, etiam vltra maria cadauera
ſentiũt altius quippe volantes, multa quæ montiũ obſcu
ritate celantur, ex alto illæ cóſpiciunt. Recte ergo Media-
tor Dei & hominũ, Redemptor noſter, vulturis appella-
tione ſignatur, qui manens in altitudine diuinitatis ſuæ
quaſi à quodá volatu ſublimi cadauer mortalitatis noſtræ
cóſpexit in infimis, & ſeſe de cœleſtibus ad ima ſubmiſit.
Fieri quippe propter nos homo dignatus eſt & dum mor
tuum animal petiit, mortem apud nos, qui apud ſe erat
immortalis, inuenit. Sed huius vulturis oculus fuit ipſa
intentio noſtræ reſurrectionis: quia ipſe admortuus ab
æterna nos morte liberauit. Ille ergo perfidus Iudæorum
populus mortalem vidit: ſed quod morte ſua noſtram
mortem deſtrueret, minime attendit. Semitam igitur
ignorauit auis, nec intuitus eſt oculos vulturis: quia etſi
vidit eum, quem in morte tenuit, videre noluit, quanta
vitę noſtræ gloria de eius morte ſequeretur. Vnde ad cru-
delitatem quoq; perſecutio exarſit, verba vitæ percipere
renuit prædicatores regni cœlorũ, prohibendo, ſæuien-
do, feriendo repulit. Vultur peccator prædam de aliena
Leuit.11. morte rapiens, vt in Leuitico: *Vulturem & ſimilem eius ne co-*
medas. Grues de propria voce nomen ſumpſerunt. Tali
enim ſuſurrant ſono. Hæ autẽ dum properant, vnam ſe-
quuntur ordine literato. De quibus Lucanus: *Et turbata*
perit diſperſis litera pennis. Excelſa autẽ petũt, quo facilius vi-
deant, quas petunt, terras. Caſtigat autẽ voce, quæ cogit
agmẽ. At vbi raucesſit, ſuccedit alia. Nocte autẽ excubias
diuidunt, & ordinem vigiliarũ per vices faciunt, tenentes
lapillos ſuſpenſis digitis, quibus ſomnos arceant. Quod
cauendũ erit, clamore indicant. Ætatẽ in illis color pro-
dit: nam ſenectute negreſcũt. Grues quippe illos ſignifi-
care poſſunt, qui in cœnobiis communiter viuẽtes, vnius
tamen ductũ ſequi non ſpernunt. vigilias exercent, & pro
inuicẽ ſolliciti nocturnos cantus in pſalmodiis edere nõ
ſegnes fiunt. Vnde dicitur: *grues vnã ſecuntur & literato or-*
dine volant. Ciconiæ vocatæ à ſono, quo crepitãt, quaſi ci-
caniæ, quem ſonũ oris potius eſſe q̃ vocis, quia eum qua-
tiente roſtro faciũt. Hæ veris nuncię, ſocietatis comites,
ſerpentiũ hoſtes maria tranſuolãt, in Aſiã collecto agmi-
ne pergũt. Cornices duces eas præcedũt, & ipſe quaſi ex-
ercitus proſequitur. Eximia illis circa filios pietas. Nam
adeo natos impenſius fouent, vt aſſiduo incubitu plumas
exuant. Quantũ autẽ tempus impẽderint in fœtibus edu
candis, tantũ & ipſæ inuicẽ à pullis ſuis aluntur. Ciconia
igitur prouidos homines ſignificat & cautos ſeruos Dei
in cõuerſatione ſua, qui perſecuntur ſerpentes, & venena
eorũ pro nihilo ducũt: quia malignos ſpiritus cũ veneno-
ſis ſuggeſtonibus ſuis inſectantes ad nihilũ redigunt. De
Ierem. 8. quibus & Hierem. ait: *Turtur & hirundo & ciconia cognoue-*
rũt tempus aduentus ſui, h.e. tempus, quo S. Eccleſia in aduẽ-
tu Saluatoris cõgreganda erit in vnũ. Olor auis eſt, quem
græci cygnũ appellant. Olor autẽ dictus, ꝙ ſit totus plu-
mis albus. Nullus enim meminit cygnũ nigrum. Olor e-
nim græce totũ dicitur. Cygnus autẽ à canendo eſt appel-
latus, eo ꝙ carminis dulcedinẽ modulatis vocibus fundit.
Ideo autem ſuauiter eum canere, quia collum longum &
inflexum habet: & neceſſe eſt eluctantẽ vocem per lon
gum & flexuoſum iter varias reddere modulationes. Fer-
tur in hyperboreis partibus præcinentibus citharœdis o-
lores plurimos aduolare, apteq; ad modũ concinere. O-
lores autem latinũ nomen eſt: nam græce cygni dicuntur.
Nautæ vero ſibi hunc bonã prognoſin facere dicunt, ſi-
cut Emilius ait: *Cygnus ſemper lætiſſimus ales. Hunc optant nau-*
tæ, quia ſe non mergit in vndas. Cygnus ceruicis altæ, ſuperbia
exprimitur. Strutio græco nomine dicitur. Quod animal
in ſimilitudine auis pennas habere videtur, tamen de ter-
ra altius non eleuatur. Oua ſua fouere negligit, ſed proie-
cta tantummodo fotu pulueris animantur. Per ſtrutio-
nem myſtice hypocritæ ſignificantur. Vnde per Prophe-
tam dicitur: *Glorificauit me beſtia agri, dracones & ſtrutiones.* Eſa. 43.
Quid enim draconum nomine, niſi in aperto malitioſæ
mentes exprimuntur, quæ per terram ſemper infimis co-
gitationibus repunt? Quid vero per ſtrutionis vocabulũ,
niſi hii, qui ſe bonos ſimulant, deſignantur, qui ſanctitatis
vitam, quaſi volatus pennam, per ſpeciẽ retinent & per
opera nõ exercent? Glorificari itaq; ſe Dominus à draco-
ne vel ſtrutione aſſerit, quia & aperte malos & ficte bo-
nos plerunq; ad ſua obſequia ex intima cogitatione con-
uertit. Vel certe agri beſtia dominũ, i. e. dracones ſtrutio-
neſq; glorificant, cum fidẽ, quæ in illo eſt, ea, quæ in hoc
mundo dudũ membrũ diaboli fuerat, gentilitas exaltat.
Quapropter malitiá draconũ nomine exprobrat, & pro-
pter hypocriſin vocabulo ſtrutionum notat. Quaſi enim
pennas accepit gentilitas, ſed volare non potuit, quæ &
naturá rationis habuit, & actionẽ rationis ignorauit. Po-
teſt etiam ſtrutio hæreticos vel philoſophos ſignificare,
qui cum pennis ſapientiæ ſe exaltare volunt, ſed tamen
nõ euolant. Vnde in Eſaia legitur: *Et erit cubile draconum, &*
paſcua ſtrutionum. Ardea vocata, quaſi ardua, i.e. propter Eſa. 34.
altos volatus. Lucanus: *quodq; auſa volare ardea:* formidat
enim imbres, & ſuper nubes euolat, vt procellas nubium
ſentire nõ poſſit: cum autẽ altius volauerit, ſignificat tem-
peſtatem. Hanc multi Tantalũ nominant. Hæc auis po-
teſt ſignificare animas electorũ, quę formidantes pertur-
bationẽ huius ſeculi, ne forte procellis perſecutionũ, in-
ſtigante diabolo, inuoluãtur, intentionẽ ſuam ſuper om-
nia temporalia ad ſerenitatem patriæ cœleſtis, vbi aſſidue
Dei vultus cóſpicitur, mẽtes ſuas eleuant. Phœnix Arabię
auis, dicta, ꝙ colorẽ phœniceum habeat: vel ꝙ ſit in toto
orbe ſingularis & vnica: nam Arabes ſingularẽ phœnicẽ
vocant: hæc quingentis vltra annis viuens, dum ſe viderit
ſenuiſſe, collectis aromatũ virgultis rogum ſibi inſtruit,
& conuerſa ad radium ſolis alarum plauſu voluntariũ ſibi
incendiũ nutrit: ſicq; iterũ de cineribus ſuis reſurgit. hæc
etiam poteſt ſignificare reſurrectionẽ iuſtorum, qui aro-
matibus virtutum collectis inſtaurationẽ prioris vigoris
poſt mortem ſibi præparant. Cinnomolegus & ipſa Ara-
biæ auis, proinde ita vocata, quod in excelſis nemoribus
texerit nidos ex fruticibus cinnami: & quoniam nõ poſ-
ſunt ibi homines conſcendere propter ramorũ altitudi-
nem & fragilitatẽ, eoſdem nidos plumbatis appetunt ia-
culis, ac ſic cinnama illa deponunt, & preciis amplori-
bus vendunt: eo ꝙ cinnamũ magis quam alia mercatores
probent. Pſittacus in Indiæ litoribus gignitur, colore vi-
ridi, torque puniceo, grandi lingua, & ceteris auibus la-
tiore: vnde & articulata verba exprimit, ita vt ſi ea non
videris, hominem loqui putes: ex natura autem ſalutat,
dicens: aue, vel chære: cetera nomina inſtitutione diſcit.
Hinc eſt illud:

Pſittacus à nobis aliorum nomina diſcat:
Hæc per me didici dicere: Cæſar aue.

Alcyon, Pelagi volucris, dicta quaſi ales oceanea eo, quod
hieme in ſtagnis oceani nidos facit, pulloſque educit, qua
excubante fertur extento æquore pelagus ſilentibus ven
tis ſeptem dierum tranquillitate miteſcere, & eius fœti-
bus educandis obſequium ipſa rerum natura præbere.
Onocraculus auis eſt roſtro longo, quam græci onocro-
colon vocant. Crocodilus genus volatile, dictum, quia ſi
cor edens. Veſpertilio ex tempore nomen accepit eo, ꝙ
lucem fugiens crepuſculo veſpertino circumuolat, præ-
cipitato motu acta, & tenuiſſimis brachiorũ membris ſu-
ſpenſa, animal murium ſimile, non tam voce reſonans
quam ſtridore: ſpecie quoq; volatilis ſimul & quadrupes,
quod in aliis auibus repertri nõ ſolet. Veſpertiliones ſunt
idolorum monſtra tenebris dedita, vt in Eſaia legitur: *vt* Eſa. 2.
adoretis talpas & veſpertiliones. Noctua dicitur pro eo, ꝙ no-
cte volat & per diem nõ poſſit videri. Nam exorto ſplen-

dore ſolis viſus illius habetatur: hanc autem inſula Cretenſis non habet, & ſi veniat aliunde, ſtatim moritur. Noctua à quibuſdam dicitur coruus marinus. Noctua autem non eſt bubo. Nam bubo maior eſt. Noctua homines, veritatis lucem fugientes, tenebris obligatos ſignificat. Vnde in Leuitico hæc auis veſci prohibetur. Bubo à ſono vocis compoſitum nomen habet, auis feralis, onuſta quidem plumis, ſed grauis ſemper detenta pigritia in ſepulchris die noctuque verſatur, & ſemper commorans in cauernis. De qua Ouidius:

Fataque volucris venturi nuncia luctus.
Ignarus bubo dirum mortalibus omen.

Denique apud augures malum portendere fertur. Bubo tenebris peccatorum deditos & lucem iuſtitiæ fugientes ſignificat. Vnde inter immunda animalia in Leuitico deputatur. Lucina auis inde nomen ſumpſit, quia cantu ſuo ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, quaſi lucinia, eadem & acedula. De qua Cicero in prognoſticis:

Et matutinis exercet acredula cantus.

Hæc forſan ſanctos prædicatores typice ſignificare poteſt, qui futuræ lucis exortum pronunciant & ad eius aduentum animo vigilanti intendere fideles quoſque exhortantur. Vlula auis à planctu & luctu nominata. Cum enim clamat, aut fletum imitatur, aut gemitum. Vnde & apud augures ſi lamentetur, triſtitiam; tacens oſtendere fertur proſperitatem. Quæ auis ſignificare poteſt vlulatum peccatorum in inferno. Vnde Propheta, quando fit
Eſa. 13. mentio Babyloniæ vaſtationis. *Vlulæ in ædibus eius commorari perhibentur, ſicut & onacraculus & ericius.* Graculus à garrulitate nuncupatus, non (vt quidam volunt) pro eo quod gregatim volent, cum ſit manifeſtum ex voce eos nuncupari. Eſt enim loquaciſſimum genus, & vocibus importunum. Quod vel philoſophorum vanam loquacitatem, vel hæreticorum verboſitatem noxiam ſignificare poteſt. Picæ, quaſi poeticæ, quod verba in diſcrimine vocis exprimant, vt homo. Per ramos enim arborum pendulæ importuna garrulitate ſonantes. Et ſi linguas in ſermone nequeunt explicare, ſonum tamen humanæ vocis imitantur. De qua congrue quidam ait:

Pica loquax certe Dominum te voce ſaluto,
Si me non videas, eſſe negabis auem.

Picus à Pico Saturni filio nomen ſumpſit, eo quod ea in auſpiciis vtebatur. Nam fertur hanc auem quoddam habere diuinum illo indicio, quod in quacunque arbore indificauerit, clauum vel quicquid aliud fixum diu hærere non poteſt, quin ſtatim excidat, vbi ea inſederit. Sed de hoc ſentiat quiſque, quod velit. Nam ſonus vocis eius loquacitatem hæreticorum poteſt ſignificare, vel philoſophorum: ſicut ſuperius de graculo diximus. Pauo nomen de ſono vocis habet. Cuius caro tam dura eſt, vt putredinem vix ſentiat, nec facile coquatur. De quo quidam ſic ait:

Miraris quotiens gemmantes expandit alas,
Si potes hunc ſæuo tradere cura coco.

Pauo quidem, qui Salomoni à longinquis regionibus ductus eſt, & diuerſos colores in pennis habet, ſignificat populum gentilem de longinquis partibus terræ ad Chriſtum venientem, qui etiam eius gratia multarum virtutum ornatu reſplendet. *Gallus* à caſtratione vocatus. Inter ceteras enim aues huic ſolo teſticuli adimuntur. Veteres enim abſciſos *gallos* vocabant. Sicut autem à leone leæna, à dracone dracæna: ita à gallo gallina. Gallus virum ſanctum aut doctorem euangelicum ſignificat, qui ſub caligine iſtius mundi poſitus futuram lucem vitæ æ-
Prou. 30. ternæ pronunciat. De quo per Salomonem dicitur: *Gal-*
Iob. 38. *lus accinctus, nec eſt rex, qui reſiſtat ei.* Et in Iob: *Quis dedit*, inquit, *gallo intelligentiam?* Item in aliam partem gallus po-
Eſa. 22. nitur, vt eſt illud Iſaiæ: *Aſportari te faciam, ſicut aſportatur gallus gallinaceus.* Gallina ſignificat ſapientiam, ſiue ſanctam eccleſiam, ſeu animal iuſtum, vt eſt illud Domini-
Matt. 23. cum teſtimonium ad Hieruſalem: *Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas, & noluiſti.* *Anſer* ab aſſiduitate natandi aptum nomen ſumpſit. Ex quo genere quædam germanæ dicuntur, quo plus ceteris nutriant. Anſeris nomen anes dedit per de-

riuationem, vel ad ſimilitudinem, vel quod & ipſam natandi frequentiam habeat. Iſte vigilias noctis aſſiduitate clangoris teſtatur. Nullum autem animal ita odorem hominis ſentit, vt anſer. Vnde & clangore eius gallorum aſcenſus in Capitolio deprehenſus eſt. Hæc prouidos homines & erga cuſtodiam ſuam bene vigilantes ſignificare poteſt. *Mergus* ab aſſiduitate mergendi nomen hoc eſt: quia ſæpe dimiſſo capite in profundo aurarum ſigna ſub fluctibus colligunt, & præuidentes æquoris tempeſtatem cum clamore ad litora tendunt. *Mergus* homo luxurioſus, libidini carnis ſemper intentus: quod in Leuitico demonſtratur. Fulica manſueta auis & nigra eſt, anati quidem paruior, ſed corporis compoſitione conſimilis, quæ in ſtagnis delectabiliter commoratur. Eſt autem auis ſtagnenſis, habens nidum in medio aquæ, vel in petris, quas aquæ circumdant, maritimoque ſemper delectatur profundo, quæ dum tempeſtatem perſenſerit, fugiens in vado ludit. Hæc ad baptizandos bene refertur, qui in ſacratiſſimi fontis gratia perſeuerant. Vnde ſcriptum eſt: Fulicæ domus dux eſt eorum ſcilicet qui omnium chriſtianorum ſacer fons dux eſt, dum eos ad cœlorum regna perducit. *Turtur* de voce vocatur, auis pudica, & ſemper in montium iugis & in deſertis ſolitudinibus commorans. Tecta enim hominum & conuerſationem fugit & commoratur in ſiluis. Cuius econtrario columba hoſpitia humana diligit, domorum blanda ſemper habitatrix. Turtur corpus Chriſti ſignificat, quod eccleſia eſt, propter gentium varietatem, de quo ſcriptum eſt:
Quam pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis! Et in Pſalmo: *Tur-* Cantic. 1.
tur nidum, vbi reponat pullos ſuos. Columbæ dictæ, quod ea- Pſal. 83.
rum colla ad ſingulas conuerſiones colores mutent, aues manſuetæ, & hominum multitudine conuerſantes, ac ſine felle: quas antiqui venerias nuncupabant, eo quod nidos frequentant & oſculo amorem concipiunt. Columba Deus. In Hieremia: *A facie gladii columbæ vnuſquiſ-* Ierem. 46.
que ad populum ſuum conuertetur, & ſinguli ad terram ſuam fugient. Columba Spiritus ſanctus. In Euangelio: *Et vidit* Matth. 10.
Spiritum Dei deſcendentem, ſicut columbam, ſuper illum. Columba eccleſia propter ſimplicitatem cordis. In Canticis
Canticorum: *Columba ſpecioſa, auro gemmiſque percincta.* Cant. 2.
Columbæ Apoſtoli. In Iſaia: *Qui ſunt iſti, qui vt nubes vo-* Eſa. 60.
lant, & quaſi columbæ ad feneſtras ſuas? Columba Iudæi. In
Sophonia: *Væ prouocatrix columba non audiuit vocem.* Co- Sophon. 3.
lumba enim ſimplicitatem mentis ſignificat. Duo pulli columbarum exprimunt duplex pœnitentiæ lamentum.
Vnde legitur in Leuitico: *Si autem non valuerit manus eius* Leuit. 5.
offerre pecus, offerat vel duos turtures vel duos pullos columbarum. Palumbes auis caſta ex moribus appellatur, quod comes ſit caſtitatis. Nam dicitur, quod, amiſſo corporali conſortio, ſolitaria incedat, nec carnalem copulam vltra requirat. Turtur enim typum tenet ſanctæ Eccleſiæ (ſicut ſupra diximus) quoniam præter Chriſti Domini alterius neſcit habere conſortium. Similiter & columba Spiritum ſanctum aut eccleſiam ſignificat, de qua ſcriptum eſt:
Vna eſt columba mea, vna dilecta mea. Et iterum, *pennæ*, in- Cant. 6.
quit, *columbæ deargentatæ*: quia innocentiam habet co- Pſal. 67.
lumba, & diuinis eloquiis argenteo candore reſplendet. Item in aliam partem columba ponitur, vt eſt illud Oſee:
Effraim columba ſine ſenſu, non habens cor. Rurſum turtur Spi- Oſe. 7.
ritum ſanctum, aut virum ſanctum, aut intelligentiam ſpiritalem deſignat, vt eſt illud in Canticis Canticorum:
Vox turturis in terra noſtra audita eſt. Sed tunc columba Spi- Cant. 2.
ritus ſanctus dicitur, quando ſcripturæ ſacræ manifeſta diſſertio eſt: tunc vero turtur Spiritus ſanctus intelligitur, cum ſcripturæ altis atque obſcuris myſteriis eleuantur. Perdix de voce nomen habet, auis doloſa atque immunda. Nam maſculus in maſculum inſurgit, & obliuiſcitur ſexum libido præceps. Adeo aut fraudulenta, vt alterius oua diripiens foueat: ſed fraus fructum non habet. Denique dum pulli proprie vocem genitricis audierint, naturali quodam inſtinctu hanc, quæ fouet, relinquunt, & ad eandem, quæ genuit, reuertuntur. Perdix ergo ſignificat diabolum, de quo in Hieremia ſcriptum eſt:
Perdix fouet, quæ non peperit: facit diuitias ſuas non cum iudicio. Ierem. 17.
In dimidio dierum ſuorum derelinquet eas. Sic & diabolus per

Digitized by Google

principes hæreticorum congregauit populos, quos non
peperit, & deceptorum ſibi multitudinem conſociauit,
quos poſtea dimiſit, & omnium iudicio ſtultiſſimus eſſe
comprobatur. Coturnices à ſono vocis dictas conſtat,
quas græci ortygas vocant eo, quod viſæ fuerint primum
in Ortygia Inſula. Hæc aduenie͂di habent tempora. Nam,
æſtate depulſa, maria tranſmeant. Ortygometra dicitur,
quæ gregem ducit. Eam terræ propinquantem accipiter
videns rapit: ac propterea cura eſt vniuerſis, ducem ſolli-
citare generis externi, per quem caueant prima diſcrimi-
na. Cibos gratiſſimos habent lemina venenorum. Quam
ob cauſam eas veteres veſci interdixerint. Solum enim
hoc animal, ſicut & homo, caducum morbum patitur.
Coturnices quæ in Eſu filiorum Iſrael datæ ſunt, legis hi-
ſtoricæ (vt quidam volunt) figuram habent: de quo legi-
tur in Exodo. Paſſeres ſunt volatilia à paruitate vocata;
vnde & puſilli & parui. De quo in Pſalmo ſcriptum eſt:
Pſal. 83. *Paſſer inuenit ſibi domum.* Et alibi: *Sicut paſſer vnicus in ædificio.*
Pſal. 101. Et in aliam partem in Pſalmo: *Tranſmigra in montem ſicut*
Pſal. 10. *paſſer.* Item paſſeres ſancti. In Pſalterio: *Illic paſſeres nidi-*
Pſal. 103. *ficabunt.* Paſſer eſt nimia velocitate celerrimus, qui in ſil-
uis habitare non patitur: ſed domum ſibi in parietum fo-
raminibus deſideranter exquirit, quam dum inuenerit,
nimio gaudio lætus exultat, qui ſe diuerſarum aduerſita-
tum vlterius parete non credit inſidiis. Sic anima iucun-
datur, dum in cœlorum regno manſionem ſuam ſenſerit
eſſe præparatam. Item paſſeres illi, qui in emundatione
leproſi in Leuitico offerri iuſſi ſunt ſacramentū paſſionis
Chriſti, in quo à ſordibus peccatorum mundamur, deſi-
Rom. 6. gnant. Quod oſtendit Paulus dicens: *Quicunque in Chriſto*
baptizati ſumus, in morte ipſius baptizati ſumus. In hoc enim
viuens paſſer & lignum cedrinum & coccinum tortum
& yſopus tinguitur. Omnia enim hæc comprehendun-
tur in virtute baptiſmatis, quod diximus Dominicæ eſſe
paſſionis figuram ſignificationemque. Sed viuens paſſer,
quem in vnigeniti neceſſarie diuinitate accipimus, in ſan
guine etiam hic occiſi paſſeris & aqua tinguitur, id eſt, in
gratia baptiſmatis: quia non in hominis paſſione, ſed Dei
& hominis baptizantur. Deinde poſt hoc viuens paſſer
in agrum, vt volet, dimittitur. Ergo impaſſibilis diuinitas,
& inſeparabilis erat à carne, quæ paſſa eſt. Vnde & inſepa-
rabilis in ſanguine baptizatur: vt inpaſſibilis viua in a-
grum auolet: ad latitudinem videlicet contemplationis
emittitur, quo illum dimittente noſtro videlicet intelle-
ctu, ſub huius enim contemplatione tenetur. Eſt & alia
Pſal. 10. paſſeris ſignificatio, vt ſupra diximus. Vnde legitur: *Tranſ-*
migra in montem ſicut paſſer. Paſſerum quoque plura ſunt
genera. Alij gaudent ad foramina parietum. Alij valles
roſcidas requirunt: nonnulli montes appetunt ſqualen-
tes. Sed de illis nunc dicit, qui ad altiſſima loca terrarum
leuiſſima voluntate rapiuntur, vt hiis merito ſimiles æſti
mentur, qui ad nequiſſimas prædicationes leuitate incō-
ſtantis animi transferuntur. Nam in Pſalmo Propheta ita
Pſal. 101. dicit: *Similis factus ſum pellicano in ſolitudine: factus ſum ſicut*
nocticorax in domicilio. Vigilaui & factus ſum ſicut paſſer vnicus
in ædificio. Per hæc nomina volucrum (vt arbitror) diuer-
ſa nobis pœnitentium genera declarantur. Pellicanus e-
nim auis Ægyptia eſt, ciconiis corporis granditate con-
ſimilis, quæ naturali macie ſemper affecta eſt: quoniam
(ſicut phyſologi volunt) tenſo inteſtino per viſcera, quic-
quid eſcarum accipit, ſine aliqua decoctione tranſmittit.
Hinc fit, vt adipe proprio minime farciatur, quia paruiſ-
ſimo ciborum ſucco reficitur: quæ non gregatim, vt cæ-
teræ aues volant, ſed delectatione ſe ſolitaria conſolatur.
Eorum vnum genus dicitur eſſe, quod ſtagnis inhabitat:
aliud (ſicut dictū eſt) quod in deſertis locis ſecretiſq; ver-
ſatur. Per hoc igitur auium genus pulcherrime ſignifican
tur heremitæ, qui hominum conſortio derelicto, timore
Domini, remota ſe afflictione diſcruciāt. Sequitur: *Factus*
ſum ſicut nocticorax in domicilio. Aliud genus introducitur
pœnitentis. Nocticorax græco vocabulo dicitur noctis
coruus, quem quidā bubonē, quidam noctuā eſſe dixe-
rūt: alij magis coruo magnitudine & colore conſimilem,
quem ſpecialiter in Aſiæ partibus inueniri poſſe teſtātur.
Iſtum ſicut diei fulgor abſcōdit, ita aduentus noctis pro-
ducit: & contra conſuetudines auium tunc magis vigila-
re & eſcas quærere incipit, quādo ſe in ſoporem animan-
tia cuncta componūt. Ita & pœnitens iſte nocturno tem-
pore eſcas animæ ſollicita curioſitate perquirit, modo
pſalmodiæ operā dando, modo eleemoſynas facie͂do, mo
do carceres occulte viſitādo ſolū Deum vult habere teſte͂,
cui caligo noctiū nō tollit aſpectū. Et nota, quia ſicut pel-
licanus deſignat heremitā atq; ſolitariū: ita nocticorax il-
lū declarat, qui ſe domilio retinens à publica viſione re-
motus eſt. Poteſt etiā nocticorax Chriſtū vel virū ſanctū
ſignificare in fidelibus deſpicabile͂. Paſſer eſt auis parua,
vt ſupra diximus: ſed nimia ſagacitate ſollicita quæ nec fa-
cile laqueis irretitur, nec per ingluuie͂ ventris eſcarū am-
bitione decipitur. Hæc propter infirmitatem ſuam ne aut
ipſa à prædatore capiatur, aut fœtus eius ſerpe͂tinis deuo-
rentur inſidiis, inter aues vnica cautione munita ad do-
morū faſtigia celſa concurrit: vt à ſuſpectis caſibus redda-
tur aliena, quæ multis periculis probatur obnoxia. Huic
merito comparatur, qui diaboli inſidias formidans ſpecia
liter ad eccleſiæ ſepta ſe cōferens, in eius faſtigio vigilans
tutiſſime perſeuerat. *Vnicum* dixit propter caritatem, quæ
ex multis vnum facit: *in ædificio*, propter altitudinem fidei
& fortitudine͂ mentis. Conſiderandū eſt etiam, quemad-
modum iſte ſupplicans à maioribus auibus, pellicano &
nocticorace, cepit, & peruenit vſq; ad paſſeris minutiſſi-
mam paruitatem: quoniam gradatim pœnitendo deſcen-
dens primo loco grandis eſt, ſecundo mediocris, tertio
conſuetudine ipſa omnino tolerabilis. Hæ autem aues
per figuram ſunt parabolæ hominibus genere diſcrepan-
tes, ſed cōſuetudinum qualitate conſimiles. Hirundo di-
cta, ꝙ cibos non ſumat reſidens: ſed in aere capiat eſcas
& edat: garrula auis & per tortuoſos orbes & flexuoſos
circuitus peruolans, & in nidis conſtruendis educandiſ-
que fœtibus ſolertiſſima, habens etiam quoddam præ-
ſcium, quod lapſura deſerat, nec appetat culmina: ab aliis
quoq; auibus non impetitur, nec vnquam prȩda eſt. Ma-
ria tranſuolat, ibiq; hieme commoratur. Hirundo autem
pœnitentium pro peccatis ſuis typum tenet, quæ ſtridore
vocis ploratum magis quam melodiam ſonat, & pro can-
tu gemitus edere ſolet, ſicut & columba. Vnde Ezechias
in oratione ſua ait: *Sicut pullus hirundinis, ſic clamabo: medi-* *Eſa. 38.*
tabor, vt columba. Lacrimis ergo ſuis pœnitens paſcitur, &
ad ſuperna cor eleuans cœleſtis cibi pabulum ſibi quæ-
rit. Vnde & Propheta ait: *Fuerunt mihi lacrimæ meæ panes die* *Pſal. 41.*
ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi eſt Deus tuus. Et iterum,
ſicut cinerem, inquiens, *manducabam panem meum: & potum* *Pſal. 101.*
cum fletu temperabam à facie iræ & indignationis tuæ, quia ele-
uans eliſiſti me. Vpupam græci appellant eo, quod ſterco-
ra humana conſiderat, & fætenti paſcatur fimo auis ſpur-
ciſſima, criſtis extantibus galeata, ſemper in ſepulcris &
humano ſtercore commorans. Hæc auis ſceleratos &
peccatores homines ſignificat, qui ſordibus peccatorum
immorari aſſidue delectantur. Coruus ſiue corax nomen
à ſono gutturis habet, quod voce crocitet. Fertur hæc
auis, quod editis pullis eſcam plene non præbeat, priuſ-
quam in eis per pennarum nigredinem ſimilitudinem
proprij coloris agnoſcat. Poſtquam vero eos tetros plu-
mis aſpexerit in toto, agnitos abundantius paſcit. Hic
prior in cadaueribus oculum petit. Coruus nigredinem
peccatorum vel dæmonum ſignificat, vt eſt illud in Salo-
mone: *Effodiant eam corui de conuallibus.* Item coruus gen- *Prou. 30.*
tilem populum ſignificat, vt eſt illud in Iob: *Quis præpa-* *Iob. 39.*
rat coruo eſcam ſuam, quando pulli eius ad Dominum clamant
vagantes eo, quod non habeant cibos. Pullis vero coruorum,
filiis ſcilicet gentium, eſca datur, cum eorum deſiderium
noſtra conuerſione reficitur. Ruſum in bonam partem
ponitur, vt eſt illud in Canticis Canticorum de ſponſo:
Crines eius vt abietes nigri ſicut corui. Coruus Chriſtus eſt in *Cant. 5.*
membris eius, hoc eſt, ſanctis, vt in Canticis Cantico-
rum: *Coma eius ſicut elata palmarum nigra quaſi coruus.* Cor- *Ibid.*
uus nigredo peccati vel infidelitatis, vt in Pſalmo: *Et pul-* *Pſal. 146.*
lis coruorum inuocantibus eum. Coruus peccatoris tardi-
tas ad pœnitentiam, & vana ſpe de die in diem dif-
ferens, vt in Sophonia: *Vox cantantis in feneſtra, cor-* *Sophon. 2.*
uus in ſuperliminaribus eius. Cornix, annoſa auis

apud

apud latinos græco nomine appellatur, quam aiunt augures hominum curas ſignificationibus agere, inſidiarum vias monſtrare, futura prædicere. Magnum ergo nefas eſt hæc credere, vt Deus conſilia ſua cornicibus mandet. Huic inter multa auſpicia tribuunt etiam pluuias portendere vocibus. Vnde eſt illud:

Tunc cornix plena pluuiam vocat improba voce.

Sed hæc incerta omittentes de certioribus ſcribere temptemus. *Miluus* mollis & viribus & volatu, quaſi mollis auis. Vnde & nuncupatus, rapaciſſimus tamen, & domeſticis ſemper auibus inſidiatur. Miluus ſignificat vtpote rapacem vel elatum hominem, vt eſt illud in Pſalmo ſecundum Hebræos: *Milui abies domi eius*. Accipiter auis animo plus armata quam vngulis, virtutem maiorem in minori corpore geſtans. Hic ab accipiendo, id eſt, à capiendo nomen ſumpſit. Eſt enim auis rapiendis aliis auibus auida: ideoque vocatur accipiter, hoc eſt raptor. Vnde
2. Cor. 11. & Paulus dicit: *Suſtinetis enim, ſi quis accipit.* * Vt enim di-
* Ne. ceret, *ſi quis rapit*, dixit, *ſi quis accipit*. Ferunt autem accipitres circa pullos ſuos impios eſſe. Nam cum viderint eos poſſe temptare volatus, nullas eis præbent eſcas: ſed verberant pennis & à nido præcipitant, atque teneros compellunt ad prædam, ne forte adulti pigreſcant. Accipiter interdum ſanctum virum ſignificat, vtpote rapiens
Iob 39. regnum Dei. De quo ſcriptum eſt in Iob: *Nunquid in ſapientia tua plumeſcit accipiter expandens alas ſuas ad auſtrum?* id eſt, nunquid cuilibet electo tu intelligentiam contuliſti, vt flante ſancto Spiritu cogitationum alas expandat, quatenus pondera vetuſtæ conuerſationis abiiciat, & virtutum plumas in vſum noui volatus ſumat. Poteſt etiam per hunc accipitrem renouata gentilitas deſignari. *Capus* Italica lingua dicitur à capiendo. Hanc noſtri falconem vocant, qui & alio nomine dicitur herodius. Hæc auis etiam rapaces homines ſignificare poteſt. Quod autem in Leuitico & in Deuteronomio quadam aues pro immun-
Leuit. 11. dis deputantur oſtendit ſcriptura dicens: *Omnes aues mun-*
Deut. 14. *das comedite: immundas ne comedatis, aquilam ſcilicet & grifen, & alietum, ixon & vulturem, ac miluum iuxta genus ſuum: & omne coruini generis, ſtrutionem ac noctuam & larum atque accipitrem iuxta genus ſuum, herodium & cignum & ibin & mergulum, porphyrionem, & nycticoracem onacrasalum & caradrium, ſingula in genere ſuo: vpupam quoque & veſpertilionem & omne quod reptat & pennulas habet immundum erit nec comedatur.* Inter illicita atque nimis euitanda connumerandum contemplationi vacantem quempiam tales habentem maculas quales per denumeratas aues legislator ſignificat. Ait enim: *Aquilam & Grifen & alietum & miluum ac vulturem iuxta genus ſuum.* Rapaces & cibum alienum male ſectantes, quæſtibuſque iniuſtis gaudentes per prædicta ſignificat. Quia enim quidam inueniuntur in eccleſiis inter eos, qui putantur contemplationi operam dare, qui non quemadmodum debent ad hoc vacant, ſed fruſtra
1. Tim. 6. inſtantur: audi Paulum dicentem: *Si quis alia docet & non adquieſcit ſanis ſermonibus Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ei, quæ ſecundum pietatem eſt, doctrinæ, ſuperbus eſt nihil ſciens, ſed languens circa quæſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ contentiones, blaſphemia, ſuſpiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum & quia veritate priuati ſunt, exiſtimantes quæſtum eſſe pietatem.* Hos ergo ſignificant ea, quæ nunc denumerata ſunt, animalia victum ex rapina conquirentia. Quædam autem ex hiis alias aues inuadunt & ex venationibus earum nutriuntur. Alia vero in domos ingredientia diripiunt, quæ repererint, ne quidẽ geren-
2. Tim. 3. tium ſe obſoniis parcentia. Quibus ſunt ſimiles quidam, qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quos Paulus arguit. Vultur rixis & bellis gaudet propter cadauera præliorum, intantum, vt etiam ſequatur exercitum. Non ergo oportet aliorum caſibus paſci atque nutriri eum, qui contemplationi dat o-
Geneſ. 8. peram. Coruini ergo generis animalia ſunt affectionis expertia: quod manifeſtũ eſt ex eo, quod emiſſus à Noe ex prima cum coruus auolatione tranſgreſſus eſt. Cui ſimilis Iudas circa ſuum magiſtrum fuit & Dominum. Strutio auis quidem eſt, ſed volare non poteſt, totamque vitam ſuam circa terram occupat: quales ſunt quidam Deo militantes & ſeculi negotiis ſe implicantes. Noctuam vero, pro qua 70. glaucum dixerunt, hanc aſſerunt in nocte acuti eſſe viſus, ſole autem apparente minus vtilitate oculorum frui. Tales ſunt qui legis gloriantur contemplatione & ſcientia, lucem euangelicæ conuerſationis capere non valentes. Larus eſt animal in vtroque viuens, id eſt, aqua & terra: quia ſicut auis quidem volat, vt aquatile autem natat. Cui non male comparantur hij, qui ſimul circumciſionem venerantur & baptiſma. Ad quos Paulus dicit: *Si circumcidimini, Chriſtus vobis nihil pro-* Gal. 5.
deſt. Accipiter autem inter rapaces aues eſt. Habet autem quiddam aliud, propter quod à legislatore poſitus eſt. Manſueſcit quippe & cooperatur ad rapacitatem. Quem imitantur hii, qui manſueti quidem videntur eſſe, & ſenſu tranquilli: ſunt autem cum potentibus & auaris atque rapacibus. Nycticorax animal eſt, quod in nocte tantummodo rapit atque operatur: ſicut ſunt gentes in intelligibilibus noctis operibus occupatæ: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia idolorum cultus & hiis ſimilia. Ibis & porfirion, & quem 70. nominant pellicanus & cygnus & herodius & caradrius, longi eſſe colli, trahereque cibum ex altitudine terræ atque aquarum dicuntur. Quæ animalia imitari non debemus, nec de inferioribus euellere cibum, ſed de cœleſtibus. Ille ſiquidem contemplationi vacat, quia ad ſuperiora mente contendit. & non ſolum intelligibilem, ſed & ſenſibilem cibum à Deo expectat. Vnde ait Dominus: *Nolite ſolliciti eſſe ani-* Matt. 6.
ma veſtra, quid manducetis, neque corpori veſtro, quid induamini. Scit enim Pater veſter cœleſtis, quia omnibus his neceſſe habetis. Vpupa lugubre animal, amanſque luctum eſt. *Seculi au-* 2. Cor. 7.
tem triſtitia mortem operatur. Propter quod oportet eum, qui diligit Deum, ſemper gaudere, ſine intermiſſione orare, in omnibus gratias agere. quia gaudium ſpiritus fructus eſt. Veſpertiliones circa terram volant: ita vt pennis pro pedibus vtantur, quando ambulant: quod indignum eſt in eis, qui contemplationi dant operam. Quorum enim eſt volatus circa terram, horum etiam contemplatio proculdubio in terrenis occupatur. Non ergo incredulus ſis, nec dubites, quod etiam hæc, quæ nunc denumerata ſunt, animalia ad oſtenſionem figuramq; eorum, à quibus abſtinere debent contemplationi vacantes, poſuit legislator. Sed inquies: Quomodo horum animalium non cibus, ſed imitatio prohibetur, cum pellicano & nycticoraci Dauid Propheta ſemetipſum comparauerit, dicens: *ſimilis factus ſum pellicano in ſolitudine, factus ſum* Pſal. 101.
ſicut nycticorax in domicilio. Per aquilam autem Moyſes ipſum ſignificat Deum dicentem in Iſrael: *Quomodo por-* Deut. 32.
tauerim vos ſuper alas aquilarum. Nam & Prophetæ leonem Chriſtum appellant. Leonem autem ediuerſo eſſe Petrus 1. Pet. 5.
diabolum dicit: nec tamen ſecundum hoc leo Chriſtus ſecundum quod diabolus dicitur. abſit à nobis, abſit iſta impietas. Sed quia ſimul regium, nec non rapax atque immite eſt animal: cumque dignitatem laudabilem, vituperabilem tamen operationem generat: quod quidem laudabile habet, hoc in Chriſti regno accipitur: quod autem vituperabile in diabolo, id eſt rapacitas, immanſuetudo. Quod & in aquila conſiderantes, ſine aliqua dubietate reperimus. Propter altitudinem enim volatus figuram eius in Deum Moyſes ſumpſit. Quia vero rapax, à cibo eius abſtinendum dixit. Propheta autem Dauid lugens hominem in peccato cõſtitutum, nocticoraci hunc, ſicut in nocte viuentem, comparauit. Per pellicanum autem, vtpote per animal amans ſolitudinẽ, figurauit eum, qui forſan amicis deſolatus eſt, aut cognatis aliorumque ſimilium ſocietate deſtitutus. Augures autem dicunt, & in geſtu & in motu & in volatu & in voce auium ſigna eſſe conſtituta. Oſcines aues vocant, quæ ore cantuque auſpicium faciunt, vt coruus, cornix, picus. Alites, quæ volatu oſtendere futura videntur, quæ ſi aduerſæ ſunt, inhebæ dicuntur, quod inhibeant, id eſt vetant: ſi proſperæ, præpetes: & ideo præpetes, quia omnes aues priora petunt volantes. Tertiam faciunt ſpeciem auguriorum in auibus, quam communem vocant, ex vtroque permixtam, id eſt, aues quæ ex ore & volatu auguria faciunt: ſed fides Chriſti hæc non habet. Omnium autem genera vo-

Digitized by Google

lucrum bis naſcuntur. Primum enim oua gignuntur. Inde calore materni corporis formantur & animantur. Oua autem dicta ab eo, quod ſint vuida. Vnde & vua eo, quod intrinſecus humore ſit plena. Nam humidum eſt, quod exterius humorem habet: vuidum, quod interius. Quidam autem putant ouum græcam habere originem nominis. Illi autem dicunt oa, v litera ablata. Oua autem quædam inani vento concipiuntur, ſed non ſunt generabilia, niſi quæ fuerint concubitu maſculino concepta & ſeminali ſpiritu penetrata. Ouorum vim tantam dicunt vt lignum perfuſum eo non ardeat: ac ne veſtis quidem contincta adoratur. admixta quoque calce glutinare fertur vitri fragmenta.

Capit. VI.

De apibus.

Apes dictæ vel quod ſe pedibus inuicem alligent, vel pro eo, quod ſine pedibus naſcuntur. Nam poſtea & pedes & pennas accipiunt. Hæ ſolertes in generandi mellis officio aſſignatas incolunt ſedes, domicilia inenarrabili arte componunt: ex variis floribus fauum condunt, textiſque ceris innumera prole replent: exercitum & reges habent: prælia mouent: fumum fugiunt: tumultu exaſperant. Nam plerique experti ſunt de boum cadaueribus naſci. Has pro hiis creandis vitulorum occiſorum carnes verberantur, vt ex putrefacto cruore vermes creentur, qui poſtea efficiuntur apes. Proprie tamen apes vocantur ortæ de bubus, ſicuti ſcrabrones de equis, fuci de mulis, veſpæ de aſinis. Caſtros græci appellant, qui in extremis fauorum partibus maiores creantur, quos aliqui reges putant: dicti, quod caſtra ducant. Fucus eſt maior ape, ſcrabone minor. Dictus autem fucus, quod alienos labores edat, quaſi fagus. Depaſcitur enim quod non laborauit. De quo Virgilius:

Ignauum fucos pecus à præſepibus arcent.

Apes formam virginitatis ſiue ſapientiæ tenent, vt eſt illud in Salomone: *Vade ad apem, & diſce, qualis operatrix ſit.* Aliam autem ſignificationem habet, vbi in Propheta legitur: *Sibilauit Dominus muſcæ, quæ eſt in extremo fluminis Aegypti in deſerto; & api, quæ eſt in terra Aſſur.* Eſa. 7. Ibi enim typice per muſcam Pharaonem, & per apem Nabuchodonoſor demonſtrat: qui populum Iudæorum peccantem dignis flagellis caſtigauerunt. Et in Pſalmo legitur: *Circumdederunt me ſicut apes, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis.* Pſal. 117. Apes enim fauum circumdant, quando per domos cereas liquores dulciſſimos recondunt: & cum ſibi putant victualia reponere, faciunt, vnde homines poſſint ſua deſideria ſatiare. Quod Iudæos impleſſe manifeſtum eſt, quando rem cuncto Orbi dulciſſimam amaris conatibus affecerunt.

Spinæ ſeculi peccata deſignant, quibus Iudæorum populus ferociter incitatus in delictis ſuis, velut ignis concrepans, æſtuauit. Sed in eis quoque gratia Domini vindicatum eſt, quando de illo melle, quod condiderant neſcij, conuerſi ad Dominum ſuauiſſime ſunt repleti. Fuci enim, qui alienos labores edunt, ignauos & ocio torpentes homines ſignificant, qui magis ex aliorum operibus ſibi paſtum, quam de proprio ſudore, exhiberi expetunt. De quibus ad Theſſalonicenſes Paulus ſcribens ait: *Audiuimus autem quoſdam inter vos ambulantes inquiete, nihil operantes, ſed curioſe agentes. Hiis autem, qui eiuſmodi ſunt, denuntiamus & obſecramus in Domino Ieſu Chriſto, vt cum ſilentio operantes ſuum panem manducent.* 2. Theſſ. 3.

Scrabones vocati à cabo, id eſt, caballo, quod ex eis creentur, vt quidam æſtimant. Sicut autem ſcrabrones naſcuntur de equorum carnibus putridis: ita ex eis iterum ſæpe naſcuntur ſcarabei, vnde & cognominati ſunt.

Tauri ſunt ſcrarabei terreſtres ſiue ſilueſtres ricino ſimiles. Veſpæ autem ſiue ſcrabrones ſignificant hoſtes perſequentes vel timores hoſtium, vt eſt illud Dominicum promiſſum in lege, quod ad Iſrael per Moyſen ait: *Mittet Dominus ante introitum tuum anteceſſores tuos veſpas, qui exterminant Cananæum, Aeuæum atque Pherezæum.* Sap. 12. Non legitur alicubi hiſtoria veteris Teſtamenti, quod ſcrabrones vel veſpas miſerit Dominus ante filios Iſrael in hoſtes eorum: ſed per hæc animalia, quæ aculeis pugnant, deſignat timores compunctionis in hoſtes eorum, quo terebantur atque fugabantur. De ſcarabeo autem in Propheta ita ſcriptum eſt: *Et ſcarabeus de ligno clamauit:* quod putant quidam de Domino dictum, qui in cruce ſuſpenſus pro perſecutoribus exorauit, dicens: *Pater ignoſce illis, quia neſciunt, quod faciunt:* Luc. 23. vel de latrone, qui in cruce ad Chriſtum clamauit dicens: *Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum.* Ibid.

Locuſta quod pedibus ſit longis, velut haſta. Vnde & eam græci tam maritimam quam terreſtrem aſtaco appellant. Locuſta aliquando populos ſignificat inſtabiles & vagos, vt eſt illud in Euangelio de Iohanne: *Eſca autem eius erat locuſta & mel ſilueſtre:* Matt. 3. quia de conuerſione populorum ad fidem Chriſti paſtus ei fiebat delectabilis atque ſuauis. Item in Exodo octaua plaga legitur Exod. 10. locuſta miſſa eſſe in Ægyptum: per quod genus plagæ putatur à quibuſdam diſſidentis à ſe & diſcordantis humani generis inconſtantia confutari. Locuſta populus gentium, vt in Salomone: *Locuſta regem non habet & egreditur vniuerſa per turmas.* Prou. 30. Item locuſtæ dæmones, vt in Apocalypſi: *Et de fumo egreſſæ ſunt locuſtæ.* Apocal. 9. Et in libro Iudicum: *Cameli eorum vt locuſtæ.* Iudic. 7. Locuſta ſuperbia vel vegatio mentis, vt in Iohel: *Reſiduum erucæ comedet locuſta.* Ioel. 1. Alio quoque ſenſu locuſtæ pro mobilitate leuitatis accipiendæ ſunt, tanquam vagæ & ſalientes animæ in ſeculi voluptates. Item per ſignificationem locuſtæ, quæ pluſquam cetera minuta quæque animantia humanis frugibus nocent, linguæ adulantium exprimuntur, quæ terrenorum hominum mentes, ſi quando bona aliqua proferre conſpiciunt, hæc immoderatius laudando corrumpunt. Fructus quippe Ægyptiorum eſt opera cenodoxorum, quam locuſtæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes tranſitorias cor operantis inclinant. Herbas vero locuſtæ comedunt, quando adulatores quique verba loquentium fauoribus extollunt. Poma quoque arborum deuorant, quando vanis laudibus quorundam iam quaſi fortium opera eneruant.

Muſca ex græco venit, ſicut & mus. Hæ, ſicut & apes, necatæ in aqua aliquotiens poſt vnius horæ ſpatium reuiuiſcunt.

Cynomyia græce vocatur, id eſt, muſca canina. Nam *cino græce canis vocatur. (* cyon.) Muſcæ inmundos ſpiritus vel peccatores ſqualores vitiorum ſectantes ſignificant, qui ſordibus ſcelerum oleum miſericordiæ atque caritatis corrumpunt. Vnde in Eccleſiaſte ſcriptum eſt: *Muſcæ morientes exterminant ſuauitatem vngenti:* Eccleſ. 10. quia malus mixtus bonis contaminat plurimos, quomodo muſcæ ſi moriantur in vngento, perdunt odorem & ſaporem illius: ſic & calliditas ſapientiam, & prudentiam malitia ſordidat. Quarto autem loco Ægyptus muſcis percutitur. Exod. 8. Muſca enim inſolens & inquietum animal eſt. In qua quid aliud quam inſolentes curæ deſideriorum carnalium deſignantur. Ægyptus ergo muſcis percutitur, quia eorum corda, qui hoc ſeculum diligunt, deſideriorum ſuorum inquietudinibus feriuntur. Porro 70. interpretes cynomyiam, id eſt, caninam muſcam poſuerunt, per quam canini mores ſignificantur: in quibus humanæ mentis voluntas & libido carnis arguitur. Poteſt quidem hoc loco ſignificari etiam per muſcam caninam forenſis hominum eloquentia, qua velut canes alterutro ſe lacerant.

Culex ab aculeo dictus, quo ſanguinem ſugit. Habet enim in ore fiſtulam in modum ſtimuli, qua carnem terebrat, vt ſanguinem bibat.

Scinifes muſcæ minutiſſimæ ſunt aculeis permoleſtæ: qua tertia plaga ſuperbus Ægyptiorum populus cæſus eſt. Hoc animal pennis quidem ſuſpenditur per aera volitans: ſed ita ſubtile & minutum, vt

oculi viſum, niſi acute cernentis, effugiat. Corpus autem cum in ſederit, acerbiſſimo terebrat ſtimulo: ita vt quem volantem videre quis non valeat, ſentiat ſtatim aduenientem. Hoc ergo animalis genus ſubtilitati hæreticæ comparatur, quæ ſubtilibus verborum ſtimulis animas terebrat, tantaque calliditate circumuenit, vt deceptus quiſque nec videat nec intelligat, vnde decipiatur: ſed in Trinitate blaſphemantes totius mundi diſſipant fidem. Bru-
Ioel. 1. chus ingluuies ventris. Vnde & ſupra: *Reſiduum eruca co-*
Ibid. *medet bruchus*. Rubigo iracundia cordis. In Iohel: *Reſiduum bruchi comedet rubigo*. Eruca prurigo luxuriæ. De quo &
Ioel. 1. ſupra. *Reſiduum eruca comedet locuſta.*

FINIS LIBRI OCTAVI.

INDEX CAPITVLORVM LIBRI NONI.

De atomis.	1
De elementis.	2
De cælo.	3
De partibus cæli.	4
De ianuis cæli.	5
De cardinibus.	6
De luce.	7
De luminaribus.	8
De Sole.	9
De Luna.	10
De ſyderibus.	11
De pleiadibus & arturo.	12
De arturo.	13
De orione & hyadibus.	14
De Lucifero.	15
De veſpere.	16
De aere.	17
De nubibus.	18
De tonitru & fulgore atque coruſcationibus.	19
De arcu cæleſti.	20
De igne.	21
De pruna.	22
De carbonibus.	23
De cineribus.	24
De ventis.	25
De aura & altano.	26
De turbine.	27
De tempeſtatibus.	28
De procella.	29

INCIPIT LIBER NONVS.

De mundo & quatuor plagis eius.

IN ſacro ergo eloquio intelligentiæ magnę diſcretio eſt. Sæpe enim in quibuſdam locis illius & hiſtoria ſeruanda eſt & allegoria: & ſæpe in quibuſdam ſola exquirenda eſt allegoria: aliquando vero ſola neceſſe eſt vt teneatur hiſtoria. Nam in quibuſdam locis (ſicut diximus) hiſtoria ſimul tenenda & allegoria, vt & tardiores paſcantur per hiſtoriam, & velociores ingenio per allegoriam. Vnde cum loquente Deo populus lampades & ſonitum buccinæ & montem fumigantem cerneret, perterritus petiit, vt eis per Moyſen Dominus loqueretur. Vnde ſcri-
Exod. 20. ptum eſt: *Stetit populus de longe, Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus*. Turba quippe populi allegoriarum caliginem non valet penetrare: quia valde paucorum eſt ſpiritalem intellectum rimari. Quia enim mentes carnalium ſola ſæpe hiſtoria paſcuntur, loquente Deo ſtetit populus à longe: quia vero ſpiritales quique allegoriarum nubem penetrant, vt ſpiritaliter Dei verba cognoſcant, Moyſes acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus. Idcirco nos in hoc opere, vbi de rerum varietate varia ſignificatione ſcribere diſpoſuimus, res ipſas primum notamus: deinde ſignificationem earum breuiter differemus, ita vt à mundo incipientes, partes eius ſubſequenter differendo ponamus. Mundus eſt cœlum & terra, mare & quæ in eis opera Dei ſunt. De quo dicitur: *Et mundus* *Ioan. 1.*
per eum factus eſt. Mundus autem à philoſophis dictus, quod in ſempiterno motu ſit, vt cœlum Sol, Luna, Aer, Maria. Nulla enim requies eius elementis conceſſa eſt: ideoque ſemper in motu eſt. Græci vero nomen mundo de ornamento accommodauerunt propter diuerſitatem elementorum, & pulchritudinem ſyderum. Appellatur enim apud eos *coſmos*, quod ſignificat *ornamentum*. Nihil enim mundo pulchrius oculis carnis aſpicimus. Mundus enim aliquando hiſtorialiter, id eſt, vniuerſorum elementorum compactio accipitur: aliquando vero iuxta allegoriam in bonam partem, & aliquando in contrariam ponitur. Nam mundus hiſtorialiter in eo intelligitur, vbi Euangeliſta dicit: *In mundo erat, & mundus per eum* *Ibid.*
factus eſt. Et illud vbi Dominus ait: *Ego lux in hunc mundum* *Ioan. 12.*
veni. In mundo quippe erat, & mundus per ipſum factus eſt: quia Deus erat, totus vbique, quia ſuæ præſentia maieſtatis ſine labore regens, ſine onere continens, quod fecit. In quo etiam mundo, quem prius per diuinitatem creauit, poſtmodum homo natus apparuit. Quod autem ſequitur: *Et mundus eum non cognouit*: ſignificat ho- *Ioan. 1.*
mines mundi amore deceptos atque inhærendo creaturæ ab agnoſcenda Creatoris ſui maieſtate reflexos. Duobus autem modis (vt diximus) mundus intelligitur: aliter in peccatoribus, aliter in ſanctis. Quod autem Dominus dicit ad Patrem: *vt mundus credat, quia tu me miſiſti.* *Ioan. 17.*
Et alibi: *vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrem*: hic nominat *Ioan. 14.*
mundum eos, qui credituri erant: vel quia tunc credebant Chriſtum Filium Dei eſſe ad ſalutem humani generis miſſum à Patre in mundum. Quod autem ait: *Pa-* *Ioan. 17.*
ter iuſte mundus te non cognouit, ego autem cognoui te: ideo non cognouit, quia damnatus eſt per iuſtitiam: ille vero, qui ſaluandus erat, mundus per miſericordiam te cognouit: vtrique ipſe Chriſtus reconciliauit pater non merito, ſed gratia. Hinc dicitur Ieſus Saluator mundi, hoc eſt, eccleſiæ Catholicæ: quia ipſe Saluator omnium, & maxime fidelium. Quod enim legitur Dominus dixiſſe: *venit* *Ioan. 12.*
enim princeps huius mundi, & in me non inuenit quicquam: hic oſtendit diabolum principem eſſe peccatorum hominum, non creaturarum Dei: & quotieſcunque mundi figura in mala ſignificatione ponitur, nihil oſtendit, niſi mundi illius amatores, & non Dei. Abſit enim, vt credamus, illum principem eſſe cœli & terræ & creaturarum omnium, quæ generaliter mundi nomine appellantur: totus itaque ſuo ſeruit Creatori, non deceptori, Redemptori non interemptori, & regitur diſpenſatione diuina, non inimici verſutia ſubuertitur, præter homines partis illius, qui propria voluntate, non neceſſitate aliqua, ſe ſubiiciunt diabolo. Aliquando etiam ipſa ambitio terrenarum rerum mundi nomine deſignatur. Vnde dicit Iohannes Apoſtolus: *Nolite diligere mundum, neque ea, quæ* *1. Ioan. 2.*
in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt caritas patris in eo: quia omne, quod in mundo eſt, concupiſcentia carnis eſt, concupiſcentia oculorum & ſuperbia vitæ. Omne quod in mundo, dicit omnes, qui mente inhabitant mundum, qui amore incolunt mundum; ſicut cœlum inhabitant, quorum cor ſurſum eſt, quamuis carne ambulent in terra. Omne quod in mundo eſt, id eſt, mundi amatores non habent niſi concupiſcentiam carnis, & oculorum, & ſuperbiam vitæ. Quibus vitiorum vocabulis omnia viciorum genera comprehendit. Concupiſcentia carnis eſt, omne, quod ad voluptatem & delitias corporis pertinet, in quibus ſunt maxima, cibus & potus & concubitus: quæ tria Salomon ſanguiſugis comparat. Concupiſcentia oculorum, quæ fit in diſcendis artibus nefariis, in contemplandis ſpectaculis turpibus vel ſuperuacuis, in adquirendis rebus temporalibus, in dinoſcendis & carpendis proximorum viciis. Superbia vitæ eſt, cum ſe quis iactat in honoribus. Per hæc tria cupiditas humana temptatur: per hæc Adam & Dominus ipſe temptatus eſt. Quatuor autem eſſe climata mundi aiunt, id eſt, plagas: Orientem & Occidentem, Septentrionem & Meridiem. Oriens ab exortu ſolis eſt nuncupatus. Occidens, quod diem faciat occidere atque interire. Abſconditi enim lumen

mundo & tenebras ſuperinducit. Septentrio autem à ſe-
ptem ſtellis axis vocatur, quæ in ipſo reuolutæ rotantur.
Hic proprie vertex dicitur eo, quod vertitur, ſicut poeta
ait: *Vertitur interea cœlum.* Meridies, vel quia ibi Sol faciat
medium diem, quaſi *medidies*: vel quia tunc purius micat
Luc. 1. æther. Merum enim purum dicitur. Myſtice autem O-
riens Dominum ſignificat Saluatorem, de quo in Luca
Zach. 6. ſcriptum eſt: *Viſitauit nos Oriens ex alto.* Et in Zacharia
Propheta: *Ecce vir, Oriens nomen eius.* Oriens, populus Iu
dæorum, ſiue illuminatio fidei, ſicut in Eſaia eccleſia di-
Eſa. 43. citur: *Ab Oriente adducam ſemen tuum.* Occidens, populus
Ibid. gentium. Vbi & ſupra: *Et ab Occidente congregabo te.* Occi-
dens autem ſignificat vitæ melioris defectum, vel occa-
ſum mortis. Vnde de peccatoribus in Propheta ſcriptum
Amos 8. eſt: *Occidet vobis ſol in meridie.* Et Pſalmiſta, *tunc*, inquit,
Pſal. 67. *facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen eſt ei.* Item
occaſus ſignificat poſt temptationis ardores incentiuæ
libidinis refrigerationem: ſicut in Deuteronomio pro
eo, qui nocturno polluitur ſomno, hoc eſt, occulta co-
gitatione, vt non reuertatur prius in caſtra, quam lauet
veſtimenta ſua, & occidat ſol. Rurſum Oriens deſignat
initium bonæ vitæ noſtræ: Occaſus malæ conuerſatio-
Pſal. 103. nis affectus, vt eſt illud in Pſalmo: *Quantum diſtat Oriens
ab Occaſu, elongabit à nobis iniquitates noſtras.* In Occaſu
enim eramus, cum peccati vinculo tenebamur aſtricti:
in Oriente autem ſumus, quando per aquam regenera-
tionis nos verus ſol inuiſitat & tenebras facit noſtrorum
diſcedere peccatorum. Tantum ergo iniquitates noſtræ
longæ ſunt, cum nobis peccata noſtra denotantur, quan-
tum poteſt clara dies à tenebroſa nocte diſtare. Siue per
Orientem ſignificat regnum Dei, per Occaſum vero ge-
hennam, quæ tantum à beatorum ſede diſſociata eſt,
Luc. 16. quantum dicit Abraham, loquens ad diuitem, *Inter nos
& vos chaos magnum firmatum eſt.* Septentrionalis autem
pars mundi, vnde gelu & ſiccitas procedunt, per figuram
oſtendit diabolum vel frigus infidelitatis, de quo ſcri-
Pſal. 88. ptum eſt: *Aquilonem & mare tu creaſti. Thabor & Hermon in
nomine tuo exultabunt, tuum brachium cum potentia*: per aqui-
Eſa. 14. lonem deſignans diabolum, qui dixit: *Ponam ſedem meam
in aquilone, & ero ſimilis altiſſimo.* Vnde alibi legitur. Aqui
lo durus eſt ventus, qui alio nomine dexter vocatur, eo
quod diabolus nomen ſibi dextri præſumat, tanquam
boni: ſiue quod Occidentem, id eſt, peccatum reſpicien-
tibus dextra fiat. Aquilo ſignificat populum gentium,
Eſa 43. vt in Eſaia: *Diſ, am aquiloni da.* Et in Pſalterio: *Latera aqui-
Pſal. 47. lonis ciuitas regis magni.* Et in Iob: *Ab aquilone aurum venit.*
Iob 37. Meridiana autem plaga mundique & auſtralis ab auſtro
vento vocatur, calore ſuo frigus diſſipat & glaciem ſol-
uit: ſignificans gratiam Spiritus ſancti, qui caritatis ardo-
re frigus infidelitatis expellit, & peccatorum duritiam
Pſal. 125. diſſoluit. Vnde ſcriptum eſt: *Conuerte Domine captiuita-
tem noſtram ſicut torrens in auſtro.* Qui etiam ventus ſigni-
ficat populum Iudaicum lumen ſcientiæ in ſcripturis le-
giſque prophetarum habentem, ſicut aquilo gentilem in
tenebris infidelitatis & ſtultitia erroris degentem. Has
quoque ambas gentes Chriſti gratia per euangelium ad
ſe conuocauit. Item in aquilone aduerſa mundi in auſtro
blandimenta deſignantur. Qua gemina expugnatione
probatur eccleſia & per conſtantiam fidei mirum odo-
rem virtutum diſpergit. Vnde ſponſa in Cantico Can-
Cant. 4. ticorum dicit; *Surge aquilo & veni auſter, perfla ortum meum,
& fluant aromata illius.* Conſurge, permittentis vox eſt,
non imperantis. Item in contrariam partem meridies ac-
Pſal. 90. cipitur, vt eſt illud in Pſalmo: *A ruina & dæmonio meridia-
no.* Dæmonium meridianum eſt inmane periculum fer-
uore perſecutionis accenſum, vbi ruina plerumque me-
tuitur. Auſter, eccleſia, quæ ex Iudæis prior in Chriſto
Eſa. 21. edidit, vt in Propheta: *Qui habitatis in terra auſtri, ferte a-
Iob 37. quam ſitienti*, id eſt, baptiſmum credentibus. Et in Iob:

*Ab aquilone aurum venit ab auſtro formidoloſa laudatio
Auſter ſancta eccleſia eſt fidei calore
accenſa.*

CAPIT. I.

De atomis.

PHiloſophi atomos vocant quaſdam in mundo corporum partes tam minutiſſimas, vt nec viſui pateant: nec tomen, id eſt, ſectionem recipiant. Vnde & atomi dictæ ſunt. Hæ per inane totius mundi inrequietis motibus volitant, & huc atque illuc ferri dicuntur, ſic tenuiſſimi pulueres quæ fuſi per feneſtras radiis ſolis videntur. Ex his arbores & herbas & fruges omnes oriri, & ex his ignem & aquam, vniuerſa gigni atque conſtare quidam philoſophi gentium * pictauerunt. Sunt autem atomi *putauerunt. aut in corpore, aut in tempore, aut in numero. In corpore, vt lapis. Diuidis eum in partes, & partes ipſas diuidis in grana, velut ſunt arenæ: rurſumque ipſa arenæ grana diuide in minutiſſimum puluerem, donec, ſi poſſis, peruenias ad aliquam minutiam, quæ non iam diuidi poteſt, vel ſecari poſſit. Hæc eſt atomus in corporibus. In tempore vero ſic intelligitur atomus. Annum (verbi gratia) diuidis in menſes, menſes in dies, dies in horas: adhuc partes admittunt diuiſionem, quouſque venias ad tantum temporis punctum, & quandam momenti particulam talem, quæ per nullam morulam produci poſſit, & ideo iam diuidi non poteſt. Hæc eſt atomus temporis. In numeris, vt puta octo diuidunt in quatuor, rurſus quatuor in duos, inde duo in vnum. *Vnde *Vnum. autem atomus eſt, quia inſecabilis eſt, ſic & ſuram. Nam orationem diuidis in verba, verba in ſyllabas, ſyllabam in litteras. Littera pars minima atomus eſt, nec diuidi poteſt. Atomus ergo eſt, quod diuidi non poteſt, vt in geometria punctus. Nam tomus diuiſio dicitur græce, atomus indiuiſio. Nam quantum indiuiſibilis vnitas valeat in rebus ad oſtendendam myſticam ſignificationem, manifeſte ſcriptura deſignat: quia ipſam omnium rerum initium eſſe demonſtrat, Apoſtolo dicente: *Vnus Dominus,* Epheſ. 4. *vna fides, vnum baptiſma, vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes & per omnia & in omnibus nobis, qui eſt benedictus in ſecula.* Vnde idem iubet nos ſollicitos ſeruare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vt fiat vnum corpus & * cuius *vnus. Spiritus, ſicut vocati ſumus in vna ſpe vocationis noſtræ.

CAPIT. II.

De elementis.

YLen græci rerum quandam primam materiam dicunt, nullo prorſus modo formatam: ſed omnium corporalium formarum capacem, ex qua viſibilia hæc elementa formata ſunt. Vnde & ex eius deriuatione vocabulum acceperunt. Hanc *Ylen* latini *materiam* appellauerunt: ideo quia omne informe, vnde aliquid faciendum eſt, ſemper materia nuncupatur. Prouide & eam *ſiluam* nominauerunt. Nec incongrue: quia materiæ ſiluarum ſunt. Græci autem elementa ſtoixa nuncupant: eo quod ſibi ſocietatis concordia & communione quadam conueniant. Nam ſicca inter ſe naturali quadam ratione iuncta dicuntur, vt intro originem ab igne repetentes vſque ad terram, intro à terra vſque ad ignem: vt ignis quidem in aera deſinat, aer in aquam denſetur aqua in terram craſſeſcat: rurſuſque terra diluatur in aquam, aqua rareſcat in aerem, aer in ignem extenuetur. Quapropter omnia elementa omnibus in eſſe: ſed vnū quodque eorum ex eo, quod amplius habet, accepiſſe vocabulum. Sunt autem diuina prouidentia propriis animantibus diſtributa. Nam cœlum angelis, aerem volucribus, mare piſcibus, terram hominibus, eccleſiaſque animantibus Creator ipſe impleuit.

CAPIT. III.

De cœlo.

COelum dictum eo, quod, tanquam cælatum vas, impreſſa lumina habeat ſtellarum, veluti ſigna. Cœlum autem in ſcripturis ſanctis ideo *firmamentum* vocatum, quod ſit curſus ſiderum & ratis legibus fixiſque firmatum. Interdum & cœlum pro aëre accipitur, vbi venti & nubes & procellæ & turbines fiunt. In ſcriptura ſacra plerumque & ea, quæ accipi ſecundum hiſtoriam poſ-

ſunt, ſpiritaliter intelligenda ſunt: vt & fides habeatur in
veritate hiſtoriæ, & ſpiritalis intelligentiæ capiatur in
myſteriis allegoria: ſicut hoc quoque nouimus, quod
Pſal. 8. Pſalmiſta ait: *quoniam videbo cælos opera digitorum tuorum,
lunam & ſtellas, quas tu fundaſti.* Ecce enim iuxta veritatem
hiſtoriæ ſtat ſermo rationis: quia & cœli opera Dei ſunt,
& luna ac ſtellæ ab eo creatæ atque fundatæ ſunt. Sed ſi
hoc Pſalmiſta iuxta ſolam hiſtoriam & non etiam ſecundum
intellectum myſticum aſſerit, qui cœlos opera Dei
eſſe profeſſus eſt, dicturus lunam & ſtellas: cur non etiam
ſolem, quem ſcimus, quia eius opus eſt, pariter enumerauit?
Si enim iuxta ſolam hiſtoriam loquebatur, dicturus
luminare minus, prius luminare maius dicere debuit,
vt ante ſolem & poſt lunam atque ſtellas fundatas
eſſe perhiberet. Sed quia iuxta intellectum myſticum
loquebatur, vt lunam ſanctam eccleſiam, & ſtellas homines
ſanctos accipere deberemus: ſolem nominare noluit:
quia videlicet ipſi æterno ſoli loquebatur, de quo
Mal. 4. ſcriptum eſt: *Vobis autem, qui timetis Dominum, orietur ſol iuſtitiæ.*
Cœlum autem iuxta allegoriam aliquando ipſum
Pſal. 113. Dominum, Saluatorem ſignificat, vt eſt illud: *cœlum cœli
Domino:* quia ſanctus ſanctorum & Deus Deorum: ita etiam
cœlum cœlorum recte ipſe dicitur, in quo plenitudo
diuinitatis inhabitat. Aliquando vero angelicas po-
Geneſ. 1. teſtates ſignificat, vt eſt illud in Geneſi: *In principio fecit
Deus cœlum & terram:* quod prius vocauit firmamentum:
quia cœli fuerunt hij, qui prius bene conditi ſunt, ſed
poſtmodum firmamentum appellati ſunt: quia omnino
iam ne caderent, virtutem incommutabilitatis accipiunt.
Eſa. 1. Ad quos per Prophetam alibi dicitur: *Audite cæli, quia Dominus
locutus eſt.* Item cœli nomine Prophetæ & Apoſtoli
Pſal. 18. & ſancti viri exprimuntur, vt eſt homo: *Cœli enarrant gloriam
Dei:* quia ipſi de aduentu Chriſti diſſerendo orbem
terrarum ſanctis admonitionibus impleuerunt. De qui-
Pſal. 32. bus cœlis alibi dicitur: *Verbo Domini cœli firmati ſunt, &
Spiritu oris eius omnis virtus eorum:* quia Chriſto poſt aſcenſionem
deſuper mittente Spiritum ſanctum Apoſtoli in
Geneſ. 1. fide & ſcientia confortati ſunt. Igitur *in principio fecit
Deus cælum*, id eſt, ſpiritales, qui cæleſtia meditantur &
quærunt in ipſo: fecit & carnales, qui terrenum hominem
necdum poſuerunt. Aliquando etiam contempla-
Pſal. 106. tionem ſupernorum cœlum ſignificat, vt eſt illud: *Aſcendunt
vſque ad cælos, & deſcendunt vſque ad abyſſos.* Vſque ad
cœlos quippe aſcendimus, cum ſumma penetramus: ſed
abyſſos vſque deſcendimus, cum repente à contemplationis
culmine per turpia tempramenta deiicimur. Plerumq;
ergo in ſancto Euangelio regnum cœlorum præſens
eccleſia nominatur. Congregatio quippe iuſtorum
regnum cœlorum dicitur. Quia enim per Prophetam
Eſa. 66. Dominus dicit: *Cælum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum
Prou. 15. pedum meorum:* & Salomon ait: *anima iuſti ſedes ſapientiæ:*
1. Cor. 1. Paulus etiam dicit Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam:
liquido comprobatur Deum, &c. hoc eſt regnare
& iudicia ſua decernere. Nam cœlum & aer iſte (vt ſupra
diximus) agnoſcitur, in quo cœlo, hoc eſt, aereo Helias
raptus deſcribitur: & quo Apoſtolus de inmundis ſpiri-
Ephеſ. 6. tibus loquitur: *non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem &
ſanguinem, ſed contra ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus.* Et alius
2. Pet. 3. Apoſtolus: *Cæli autem qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti
ſunt igni, ſeruati in diem iudicii.* Aliquando ergo in cœ-
Pſal. 103. li nomine ſacra ſcriptura deſignatur de qua dicitur: *Extendens
cælum ſicut pellem:* ex qua nobis & ſol ſapientiæ, & luna
ſcientiæ, & ex antiquis patribus ſtellæ exemplorum
atque virtutes lucent. Quod, ſicut pellis extenditur:
quia per ſcriptores ſuos carnis lingua formatum ante oculos
noſtros per verba doctorum exponendo diſplicatur.
Cuius cœli ſuperiora Dominus in aquis tegit: quia
alta ſacri eloquij, id eſt, ea, quæ de natura diuinitatis, vel
de æternis gaudiis narrat, nobis adhuc neſcientibus, ſolis
angelis in ſecreto ſunt cognita. Nam alibi in Pſalte-
Pſal. 148. rio legitur: *Laudate eum cæli cælorum, & aquæ, quæ ſuper cælos
ſunt, laudent nomen Domini.* Quamuis in Geneſi vnum
cælum fabricatum eſſe legerimus, tamen eos plurali nu-
2. Cor. 12. mero & Paulus Apoſtolus appellauit, qui refert in tertium
ſe cœlum raptum, ibique talia cognouiſſe, quæ homini
non liceat effari: & hic plurali numero nuncupantur.
Quod tali forſitan ratione concordat. Dicimus vnum
eſſe palatium, quod multis membris, multiſque
ſpatiis ambiatur: ita forſitan & cœli partes dicimus cœlos,
dum complexio atque ſinus eius vnus eſſe monſtre-
tur. Aquas vero ſuper cœlos eſſe Geneſis refert. Ait e- Geneſ. 1.
nim: *diuiſitque aquas, quæ erant ſub firmamento, ab his, quæ
erant ſuper firmamentum.* Firmamentum enim in eccleſia
ſcripturæ diuinæ intelliguntur: quia cœlum plicabitur,
ſicut liber: diſcreuitque ſuper hoc firmamento aquas, id
eſt, cœleſtes populos angelorum, qui non opus habent
hoc ſuſcipere firmamentum, vt legem legentes audiant
verbum Dei. Vident enim eum ſemper & diligunt: ſed
ſuperpoſuit ipſum firmamentum legis ſuæ ſuper infirmitatem
inferiorum populorum, vt ſibi ſuſcipientes cognoſcant,
qualiter diſcernant inter carnalia & ſpiritalia,
quaſi inter aquas ſuperiores & inferiores.

CAPIT. IV.
De partibus cœli.

APpellatur autem idem locus æthra, in quo ſidera
ſunt, & ſignificat eum ignem, qui à toto mundo in
altum ſeparatus eſt. Sane æther eſt ipſum elementum,
æthera vero ſplendor ætheris eſt. Conſiſtunt enim luminaria
in firmamento cœli, hoc eſt, in firmamento legis
Dei infixa, euangeliſtæ videlicet & doctores ſcripturæ
ſanctæ diſputando cohærentes & omnibus inferioribus
lumen ſapientiæ demonſtrantes. Prodiit etiam ſimul,
&c. micantium ſiderum turba, id eſt, diuerſarum
virtutum in eccleſia numeroſitas, quæ in huius vitæ obſcuritate,
tanquam in nocte, refulgentes diuidant in hoc
firmamento ſcripturæ ſenſibilia & intelligibilia, quaſi
inter lucem perfectorum, & tenebras populorum: &
ſunt inſignia virtutum & miraculorum.

CAPIT. V.
De ianuis cœli.

IAnuæ cœli duæ ſunt: Oriens & Occaſus. Nam vna
porta ſol procedit, alia ſe recipit. Significant autem ianuæ
cœli teſtamenta diuina. Vnde Pſalmiſta ait: *Man- Pſal. 77.
dauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit.* Mandatum eſt
enim nubibus, id eſt, prædicatoribus, vt per ianuas cœli,
hoc eſt, ſcripturas ſanctas prædicatione glorioſa ad
uentum Saluatoris Domini nunciarent: qui vere manna
ſumitur, quando adorabili communicatione guſtatur.

CAPIT. VI.
De cardinibus.

CArdines autem mundi duo: Septentrio & Meridies.
In ipſis enim voluitur cœlum. Significant autem
cardines ipſi præſentis eccleſiæ conuerſationem, quæ
per totum orbem dilatatur, & in duobus teſtamentis,
ſiue in duobus præceptis caritatis conuerſans ad futuram
patriam tendendo curſum præſentis vitæ dirigit. Vnde
ſcriptum eſt: *Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper 1. Reg. 2.
eos orbem.*

CAPIT. VII.
De luce.

LVx poſt creationem cœli & terræ à Creatore primum
formata eſt ad manifeſtanda & declaranda opera Dei.
Lux ipſa ſubſtantia eſt: lumen à luce manat, id eſt candor
lucis: ſed hoc confundunt auctores. Lucis ergo
nomine diuerſæ ſignificationes exprimuntur. Aliquando
enim ipſum Deum, id eſt, totam ſimul ſanctam
Trinitatem oſtendit: aliquando Filium Dei: aliquando
ſanctos viros ſignificat: aliquando ſcripturam
ſacram: aliquando prædicationem Euangelij: aliquando
ſanctam eccleſiam. Sciendum nobis eſt, hoc nomen luminis
toti⁹ Trinitatis eſſe commune. Legitur enim: *Deus 1. Ioan. 1.
lux eſt, & tenebræ in eo nullæ ſunt.* Ergo quia Pater, & Filius
& Spiritus ſanctus vnus eſt Deus: recte animaduertimus

de tota

Pſal. 35. de tota Trinitate eſſe dictum: *Deus lux eſt, & tenebræ in eo nulla ſunt.* Vnde verſus iſte merito de Saluatore dicit: *In lumine tuo videbimus lumen.* Quod autem Chriſtus vera Ioan. 8. lux ſit, oſtendit ipſe in Euangelio dicens: *Ego ſum lux mundi. Qui ſequitur me, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Ioan. 1. De quo Iohannes Euangeliſta air: *Erat lux vera, quæ inluminat omnem venientem in mundum*: omnem videlicet, qui inluminatur ſiue naturali ingenio, ſeu ſapientia diuina. Sicut enim nemo à ſe ipſo eſſe, ita etiam nemo à ſe ipſo ſapiens eſſe poteſt: ſed illo illuſtrante, de Syr. 1. quo ſcriptum eſt: *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt.* Sancti quidem homines lux ſunt recte vocati, dicente ad eos Matth. 5. Domino: *Vos eſtis lux mundi.* Et Apoſtolo Paulo: Epheſ. 5. *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino:* ſed multum diſtat inter lucem, quem * mihi luminatur, & lucem, quæ (* illuminatur.) illuminat: inter eos, qui partipatione veræ lucis accipiunt, vt luceant: & ipſam lucem perpetuam, quæ non ſolum lucere in ſe ipſa, ſed & ſua præſentia quoſcumque attigerit, illuſtrare ſufficit. Aliquando autem ſcripturam ſacram lucem intelligimus, vt eſt illud: Pſal. 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, & lumen ſemitis meis.* Sciens ergo huius ſeculi noctem diuerſis offenſionibus irretiram, vt alibi laqueos, alibi ſcopulos, alibi contineat profundiſſimas vaſtitates: pedibus ſuis verbum Domini lucere teſtatur, ne abſentia veri luminis incidat ruinam, quam per ſuam prouidentiam vitare non poterat. Sed hoc verbum illud debet intelligi, quod per ſcripturas ſacras prophetarum ore ſeminatum eſt. Quod verbum bene appellauit lucernam, quæ humanis vſibus data eſt ad depellendam noctis profundiſſimæ cæcitatem, ſicut 2. Pet. 1. Petrus Apoſtolus dicit: *Habemus certiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obſcuro loco.* Item lumen illuminatio fidei eſt, vel donum Pſal. 4. Spiritus ſancti, vt in Pſalmo: *ſignatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine.* Item lux & tenebræ electi & repro-Iob 38. bi, vt in Iob: *Nunquid noſti, quis locus ſit lucis & tenebrarum, ducas vnum quodque ad terminos ſuos.* Item lux & tenebræ, 1. Ioan. 2. iuſtitia & iniquitas, vt in Apoſtolo: *Qui diligit proximum ſuum, in lumine eſt: qui autem odit, in tenebris ambulat.* Item prædicationem euangelij lucerna ſignificat. Vnde Sal-Luc. 11. uator ait: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt lucet omnibus, qui in domo ſunt.* Ponere ergo lucernam ſub modio, ſuperiora facere corporis commoda, quam prædicationem veritatis: vt ideo quiſque veritatem non prædicet, dum timet, ne aliquid in rebus corporalibus & temporalibus moleſtiæ patiatur. Poteſt & lucerna hæc ſuper de humanitate Saluatoris interpretari. Ipſe quippe lucernam accendit, qui teſtam humanæ naturæ flamma ſuæ diuinitatis impleuit, quam profecto lucernam nec credentibus abſcondere, nec modio ſupponere, hoc eſt, ſub menſura legis includere, vel intra vnius Iudææ gentis terminos voluit cohibere. Candelabrum eccleſiam dicit, cui lucernam ſuperpoſuit, quia noſtris in frontibus fide ſuæ incarnationis affixerunt, vt qui eccleſiam fideliter ingredi voluerint, lumen veritatis palam queant intueri. Nam & ſancta eccleſia luminis vocabulo deſignatur, vt eſt illud: Pſal. 103. *Amictus lumine ſicut veſtimento.* Lumen enim eccleſiam Cant. 3. ſignificat, de qua ſcriptum eſt: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata?* Dealbata enim intelligitur inluminata. Quæ recte velut veſtis aduertitur Domini Saluatoris, non habens maculam aut rugam. Ipſa eſt enim candida, hoc eſt, dealbata, omni decore virtutum adornata. Ad Gal. 3. quam dicit Apoſtolus: *Omnes, qui in Chriſto baptiſati eſtis, Chriſtum induiſtis:* hanc etiam tunica illa ſignificauit, quæ non potuit diuidi tempore paſſionis. Hæc eſt, de qua di-Pſal. 103. citur: *Amictus lumine ſicut veſtimento.*

Capit. VIII.

De luminaribus.

LVminaria autem, quæ in cœlo ſunt poſita, diem noctemque illuminant ſecundum Creatoris ſui diſpoſitionem, & curſus ſui offici peragunt, hoc eſt, Sol, Luna & ſtellæ iuxta qualitatem ſuam ſignificationes allegoricas habent, quæ ad laudandum Dominum, poſtquam angelicas virtutes ad laudem Dei Pſalmiſta incitauit, ſubſequenter prouocans ait: *Laudate eum Sol & Luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen.* Pſal. 148.

Capit. IX.

De Sole.

SOl ergo & Luna ac ſtellæ (vt quidam dicunt) & ſi aliquo proprio regantur: tamen quia carnalibus oculis pateſcunt, inferiores eſſe virtutibus, quæ non videntur, non abſurda æſtimatione colligitur, quamuis cœli ſpeciem decoro lumine ornare videantur. Nam illa, ad quæ peruenit noſter aſpectus, licet ſint lucida atque ſubtilia: tamen corpora eſſe manifeſtum eſt: & neceſſe eſt, vt illis cedant, quæ inuiſibili virtute ſubſiſtunt. Quapropter ſolem, lunam & ſtellas ſiue per propriam rationem, ſiue per alias ſenſibiles & iudicabiles ſubſtantias Propheta laudare præcepit Dominum, quia Creatoris beneficio exiſtere meruerunt. Conſiderata enim tot lumina ingentes admirationes poſſunt commouere, quando & mortales oculos videre faciunt, & ipſa vitam ſplendida claritate conſiſtunt. Igitur Sol in ſcriptura ſacra aliquando ſignificat Dominum Saluatorem: aliquando ſanctorum ſuorum claritatem: aliquando ſapientiæ fulgorem: aliquando decorem virtutum, & econtrario aliquando æſtum perſecutionis, & tribulationem præſentis vitæ. Nam ſol Saluatorem in eo exprimit, quod ſicut ipſe ſine aliqrum adminiculo ceteris ſideribus, hoc eſt, lunæ & ſtellis (vt quidam ferunt) fulgorem præſtat: ita & Chriſtus propria virtute ſplendens & nullius ope indigens ſanctæ eccleſiæ, quibuſque virtutem ſanctis ſplendorem ſapientiæ, & virtutum tribuit. Vnde in Propheta ſcriptum eſt: *Orietur vobis timentibus Dominum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Mal. 4. Et alibi ex perſona peccatorũ dicitur: *Sol iuſtitiæ, non eſt ortus nobis.* Sap. 5. Quod autem ſplendorem claritatis ſanctorum reſurrectionem ſol ſignificat, oſtendit ipſa Veritas, in Euangelio dicens: *Tunc* Matt. 13. *fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno Patris eorum.* Nam ſolem ſapientiam ſignificare teſtatur Pſalmiſta dicens: *Solem in* Pſal. 135. *poteſtatem diei, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Quod ſpiritaliter ita intelligi poteſt, vt ſolem ſapientiæ Dominus ſanctis ſuis miſeratus infundat, quatenus illa videant, qua ad ipſius certum eſt pertinere iuſſionem. Decorem autem virtutum & bonorum operum ſolem ſignificare illa Domini ſententia demonſtrat, qua ad Apoſtolos loquens ait: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus vt videant* Matth. 5. *opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt.* Sol ſignificat acumen ſapientiæ, ſicut in Iob quibuſdam ſapientibus, ſed reprobis pro diabolo dicitur: *Radij ſolis* Iob 41. *ſub ipſo erunt*, ſubauditur eccleſiæ fides, de quo per Iohel Prophetam dicitur; *Sol conuertetur in tenebras*: quia fides Ioel. 2. eccleſiæ nouiſſima perſecutione in reproborum cordibus per infidelitatem obſcurabitur. Sol manifeſta operatio eſt, ſicut in Pſalterio dicitur pro corpore aſſumpto: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Pſal. 18. Denique in contrariam partem ſolis ſignificationem prolatam oſtendit illa Euangelica parabola, quam de ſementis diuerſitatem Dominus protulit dicens: *Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi* Luc. 8. *non habebant terram multam, & continuo exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ: ſole autem orto æſtuauerunt: & quia non habebant radicem*, aruerunt. Petroſa vero loca, quæ tenui ceſpite contecta ſuſceptum ſemen cito germinare queunt, ſed vim radicis figendæ non habent, illa nimirum ſunt præcordia, quæ nullis diſciplinæ ſtudiis erudita nullas temptationem probationibus emollita, dulcedine tantum auditi ſermonis, ac promiſſis cœleſtibus ad horam delectantur, ſed in tempore temptationis recedunt. Sol proſperitas eſt, & luna aduerſitas mundi.

Vt in Pſalterio: *Per diem ſol non vret te, neque luna per noctem.* Pſal. 120.

CAPIT. X.

De Luna.

LVna autem, quæ menſtruis temporibus creſcit & decreſcit, & non proprio lumine lucet, ſed ſolis mutuato ſplendore illuſtratur, aliquando in ſcripturis ſignificat hanc mortalem vitam & miſeram, aliquando præſentem eccleſiam. [Luc. 10.] Vnde in euangelica parabola legitur, quod homo ab Ieruſalem deſcendens in Hiericho incidiſſet in latrones, qui etiam diſpoliauerunt eum, plagis impoſitis, abierunt ſeminiuo relicto. Hic ergo homo Adam intelligitur cum omni genere humano. Hieruſalem autem ciuitas illa cæleſtis accipitur, à cuius beatitudine Adam lapſus per priuationem, & eiectus in hanc mortalem vitam & miſeram, quam bene Hiericho, quæ luna interpretatur ſignificat, variis videlicet defectuum laboribus inſtabilis ſemper & caduca. Latrones autem dæmones intelligere poſſumus, qui ſeducendo Adam deſpoliauerunt eum gloria beatæ immortalitatis, & innocentiæ veſte priuarunt. Lunam autem figurare eccleſiam oſtendit ille verſus: Fecit lunam in tempore, ſol cognouit occaſum ſuum. Luna eccleſia eſt, quam in temporibus factam aliquando minui contingit, aliquando creſcere, quæ tamen ſic minuitur, vt ſemper redeunte integritate reparetur. Solem vero in hoc loco merito accipimus Dominum Saluatorem. Iſte ergo cognouit occaſum ſuum, id eſt, gloriam ſuæ [Matt. 26.] paſſionis agnouit, cum diſcipulis ſuis diceret: *Venit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum.* Item luna ſignificat martyrum paſſionem, vt per Iohel prophe- [Ioel. 2.] tam dicitur: *Et luna vertetur in ſanguinem*, hoc eſt, martyrum ſuorum cruore perfuſa. Item luna præſens ſeculum ſignificat, eò quod ſemper mutetur. De quo in [Apoc. 12.] Apocalypſi dicitur de Eccleſia: *Et luna ſub pedibus ſuis.* Aliquando autem luna inſtabilem mentis humanæ qualitatem in ſcripturis reprehendit, vt eſt illud Sapientiæ: [Syr. 27.] *Stultus vt luna mutatur: quia vir duplici animo inconſtans eſt in omnibus viis ſuis.* Sed & hoc notandum, quod luna tempus paſchalis feſtiuitatis maxima ex parte ordinat, quæ ſolemnitas tunc maxime celebratur, cum ſolis lumen animis proficiens incremento primam ſumit de noctis vmbra victoriam. Deinde menſem primum anni, qui & nouarum vocatur, in quo paſcha celebremus, attendimus. Ipſe autem eſt menſis, in quo mundus iſte formatus, & homo eſt primus in Paradiſi ſede locatus: quia per huius myſteria ſolemnitatis primam nos ſtolam recepturos, primum ſupernæ beatitudinis regnum, à quo in longinquam regionem diſceſſimus, nos recepturos eſſe ſperamus. De cuius glo- [2 Pet. 3.] ria regni beatus Apoſtolus Petrus, *cælos autem nouos*, [* iuxta.] inquit, *& terram nouam * & promiſſa ipſius expectamus, in qui-* [Apoc. 21.] *bus iuſtitia habitat.* Sed & Iohannes in Apocalypſi ſua: *Et dixit, qui ſedebat in throno: Ecce facio omnia noua.* Deinde etiam tertiam menſis eiuſdem ſeptimanam in paſcha obſeruamus, quod Reſurrectionis Dominicæ gaudiis aptiſſime congruit: quia & eodem ſacro ſancta eius reſurrectio tertia die facta eſt, & tertio tempore ſeculi, id eſt, cum gratiæ cæleſtis aduentu tota eius in carne diſpenſatio, quæ per reſurrectionis conſummata eſt gloriam, mundo apparuit. Prima namque ſeculi tempora lege naturali per patres, media lege litterali per Prophetas extrema chariſmate ſpiritali per ſe ipſum veniens illuſtrare dignatus eſt. Sed & ipſa tunc lunæ conuerſio pulcherrimum nobis ſacramenti cæleſtis ſpectaculum præbet. Namque luna, quæ rotundi facta ſtemmaris à ſole lumen (vt ſupra diximus) accipit, ideoque ſemper ex dimidio orbe, quem ad ſolem habet, lucida eſt: ex altero autem dimidio ſemper obſcura. A prima vſque ad quintamdecimam lucis crementum ad terras, defectum vero habet ad cælos à quintadecima autem vſque ad nouiſſimam crementum eiuſdem ſuæ lucis à terrenis auerſum paulatim ad cæleſtia reuertit. Quæ nimirum eius conuerſio recte paſchalis gaudij myſteria ſignat, quibus omnem mentis noſtræ gloriam à viſibilibus auertere delitiis, caducisque fauoribus, atque ad ſolam cæleſtis gratiæ lucem ſuſpendere contemplando docemur. Vel ſi vtramque eius conuerſionem in bonum delectat interpretari, poſſumus intelligere, quod creſcens ad oculos humanos lumen lunæ virtutum gratiam, quibus apparens in carne Dominus mundo illuxit, inſinuet, de quibus dicitur: *& Ieſus proficiebat ſapien-* [Luc. 2.] *tia & ætate & gratia apud Deum & homines*; recreſcens vero ad cælos reſurrectionis aſcenſioniſque illius gloriam deſignet, quæ in ſe quidem ipſa mox perfecta prouenit, ſed in animo fidelium, quibus dea lucis ſuæ profectibus vſque ad finem ſeculi creſcere non deſinit. Reſurgens e- [1. Cor. 15.] nim Dominus à mortuis, primo ſingulis ac binis, ac deinde pluribus, modo ſeptem, modo vndecim, & pluſquam quingentis fratribus ſimul, ad vltimum diſcipulis omnibus apparuit: quibus videntibus aſcenſurus in cæ- [Actor. 1.] lum, præcepit eos ſuæ diſpenſationis eſſe teſtes in Hieruſalem, & in omni Samaria, & vſque ad vltimum terræ. Et bene luna cum noſtros creſcit ad oculos, paulatim à ſole recedit: cum vero ad cælos, paribus ad eum ſpaciis redit. Hoc eſt enim, quod ipſe dicit: *Exiui à Pa-* [Ioan. 16.] *tre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad* [Pſal. 18.] *Patrem.* Et quod de illo Pſalmus ait: *A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius.* Quia ergo luna eo ſuæ lucis incremento, quod exiens à ſole ad noſtros euoluit obtutus, Domini Saluatoris in carne, vſque ad tempora paſſionis, doctrinam virtuteſque ſignificat: eo autem, quo ad ſolem rediens, paulatim ad inuiſibilem nobis cæli faciem recolligit, reſurrectionis illius ac poſterioris gloriæ miracula demõſtrat: merito à quintadecima paſchalis non gaudiis apta prædicatur. Hiis quidem paſchalis temporis à legis obſeruatione ſumptis iudiciis hæredes noui Teſtamenti etiam diem Dominicam, quam ſcriptura vnam ſiue primam ſabbati cognominat, annectimus. Nec inmerito quæ & conditione primitiuæ lucis excellens, & triumpho Dominicæ reſurrectionis inſignis, & noſtra quoque nobis reſurrectione manet ſemper exoptabilis. Septem quoque dies lunæ, id eſt, à quintadecima vſque ad viceſimam primam, per quos ea dominica naturali ordine diſcurrit, vniuerſitatem eccleſiæ, quæ per totum mundum paſchalibus eſt redempta myſteriis, à parte denuntiant. Nam & ſeptenario ſæpe numero vniuerſitatem deſignare ſcri- [Pſal. 118.] ptura conſueuit. Vnde quod ait Propheta: *Septies in die laudem dixi tibi*: nil melius intelligitur, quam quod alibi [Pſal. 33.] ait: *ſemper laus tua in ore meo.* Et ſpecialiter totam catholicæ eccleſiæ perfectionem eo figurari Iohannes teſtatur, qui ad ſeptem Aſiæ ſcribens eccleſias, vniuerſalis per orbem eccleſiæ myſteria patefacit. Vnde & per omnia, quæ ſingulis ſeptem ſcribit, hortamenta hunc verſiculum intexere curauit: *Qui habet aures audiendi, audiat,* [Apocal. 2.] *quid Spiritus dicat eccleſiis.* Quod vnicuilibet dixerat, hoc omnibus ſe dixiſſe probat eccleſiis. Nec minus etiam moralem nobis commendant paſchalia tempora ſenſum: in nomine quidem paſchæ, vt de viis ad virtutes tranſitum cottidie faciamus ſpiritalem. In menſe autem nouarum, in quo adulti fructus aduentu ſuo pronun- [Ephes. 4.] tiant veterem ceſſationem, vt exuentes veterem hominem cum actibus eius, renouemur ſpiritu mentis noſtræ, & induamus nouum hominem, qui ſecundum Dominum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate & veritate: & vt vegetari diuerſatum varietate virtutum, earumque foliis, veluti amœnæ arboris adumbratione, velati, tanquam lætæ atque fructiferæ ſegetes pullulemus in plenilunio, vt perfectum ſplendorem fidei & ſenſus gerentes, à peccati tenebris ſegregemur: in reuerſa eadem luce lunari ad cælos quod à quintadecima luna fieri incipit, vt quanto magni ſumus, humiliemur in omnibus, dicentes cum Apoſtolo ſinguli: *Gratia autem* [1. Cor. 15.] *Dei ſum id, quod ſum.* Quæ profecto gratia muneris ſuperni, quia tertia tempore ſeculi manifeſtius effuſa eſt; pulcherrima figurarum conſequentia tertia lunæ hebdomade lumen ipſius, quod eatenus ad terras creuerat, ad cæleſtia iam creſcere inchoat: pulchre hanc in paſcha obſeruare præcipimur: vt gratiæ quam acci-

pimus nunquam obliti, per ſingulos gradus ſpiritalis
tranſitus largitori illius obediendo vicem rependere
meminerimus. Vel certe in creſcente ad homines luna
vitæ nobis actiuæ, in reuerſa vero ad cœlos ſpeculatiuæ
typus oſtenditur. Vel in hac nobis conuerſione dilectio
proximi, in illa noſtri ſignatur auctoris: aut huc conuer-
ſus lucis eius profectus, vt bona foras operemur, admo-
net: porro illuc, vt eadem bona opera ſolo ſupernæ
Matth. 5. mercedis intuitu geramus: huc, vt luceat lux noſtra co-
ram hominibus, vt videant bona noſtra opera: illuc, vt
glorificent Patrem noſtrum, qui in cœlis eſt.

CAPIT. XI.
De ſyderibus.

Siderum & aſtrorum hæc diſtantia eſt. Stellæ ergo &
ſidera & aſtra ita inter ſe differunt. Nam ſtella eſt
quælibet ſingularis: ſidera vero ſunt ſtellis plurimis fa-
cta, vt hyades, pleiades: aſtra autem ſtellæ grandes, vt
Orion, boetes. Sed hæc nomina ſcriptores confundunt,
& aſtra pro ſtellis, & ſtellas pro ſyderibus ponunt. Et
ſtellas non habere proprium lumen, ſed à ſole illumina-
ri dicuntur, ſicut & luna. Sidera vero aliquando in bo-
nam partem, aliquando in contrariam accipiuntur. In
bonam ergo partem accipiuntur, quando ſanctos & e-
lectos Dei ſignificant, qui ſunt in eccleſia. Vnde eſt il-
Gen. 22. lud, quod ad Abraham Dominus ait: *Multiplicabo ſemen
1. Cor. 15. tuum, ſicut ſtellas cœli.* Et Apoſtolus: *Stella*, inquit, *ab ſtel-
la differt in claritate: ſic erit & reſurrectio mortuorum.* Stella
Apoc. 22. Chriſtus eſt, vt in Apocalypſi: *Ego ſum ſtella ſplendida &
Num. 24. matutina.* Et alibi: *Orietur ſtella ex Iacob.* Et in Apocalypſi:
Apoc. 1. *Septem*, inquit, *ſtellæ Angeli ſunt ſeptem eccleſiarum.* Nam
& Apoſtolus Paulus ſeptem ſcribit eccleſiis, non tamen
hiſdem, quibus Iohannes. & ſeptem loca figura ſunt to-
tius eccleſiæ, quæ ſeptiformis Spiritus ſancti gratiam
Pſal. 135. habet. Hinc & Pſalmiſta de creatoris opere ait: *Lunam
& ſtellas in poteſtatem noctis, quoniam in ſeculum miſericordia
eius.* Lunam (vt iam diximus) eccleſiam debemus acci-
pere: ſtellas, diuerſos eius ordines ſanctitate pollentes,
vt ſunt Epiſcopi, presbyteri, Diaconi, & ceteri, qui ve-
lut ſtellæ, cœleſti noſcuntur conuerſatione radiare. Hæc
omnia in poteſtate noctis, id eſt, in ſeculi iſtius tenebris
data ſunt, vt per eos caliginoſa reluceant corda morta-
lium. Item ſtellæ ſunt ſancti ſiue docti eo, quod virtu-
tum operibus in hoc mundo reſplendent, vt in Pſalte-
Pſal. 146, rio: *Qui numerat multitudinem ſtellarum, & omnibus eis no-
Iob 38. mina vocat.* Aſtra ſunt ſancti Angeli, vt in Iob: *Cum me
laudarent aſtra matutina.* In contrariam ergo ſignificatio
nem ponuntur ſidera, quando aut peruerſos angelos ſi-
gnificant, aut hæreticos, ſiue hypocritas. Peruerſos er
go Angelos de cœlo cecidiſſe teſtatur Apocalypſis, dum
dicit draconem tertiam partem ſyderum ſecum traxiſſe
in terram. Hæreticos autem ſub ſiderum nomine de-
notat Iudas Apoſtolus in epiſtola ſua, dicens: *Sidera er-
rantia, quibus procella tenebrarum in æternum ſeruata eſt.* Hy-
pocritæ autem, qui per fictas ſpecies virtutum ſanctos
imitari videntur, tamen ipſi velut ſtellæ de cœlo in ter-
ram cadunt, dum à ſanctorum conſortio ſequeſtrati in-
ter peccatores aſcribuntur.

CAPIT. XII.
De pleiadibus.

Pleiades autem & arcturus quid ſignificent, in ſenten-
tia, qua Dominus ad beatum Iob locutus eſt, animad-
Iob 38. uerti poteſt. Ait enim: *Nunquid iungere valebis in mican-
tes ſtellas pliades? aut gyrum arcturi poteris diſsipare?* Pliades
ſtellæ apo tu pliſta, id eſt, à pluralitate vocatæ ſunt: ita
autem vicinæ ſibi & diuiſæ ſunt conditæ, vt & ſimul ſint
& tamen coniungi nequaquam poſſint, quatenus in
ciuitate quidem coniunctæ ſint, ſed tactu
diſiunctæ.

CAPIT. XIII.
De arcturo.

Arcturus vero ita nocturna tempora illuſtrat, vt in
cœli axe poſitus per diuerſa ſe vertat, nec tamen oc-
cidat. Neque enim extra currens voluitur, ſed in loco
ſitus in cunctis mundi partibus nequaquam caſurus in-
clinatur. Quid enim micantes pliades quæ & ſeptem
aliud, quam ſanctos omnes denunciant, qui inter præ-
ſentis vitæ tenebras ſpiritus ſeptiformis gratiæ nos lumi-
ne illuſtrant? quia ab ipſa mundi origine vſque ad eius
terminum diuerſis temporibus ad prophetandum miſ-
ſi, iuxta aliquid ſibi coniuncti ſunt, & iuxta aliquid non
coniuncti. Stellæ enim pliades (ſicut ſupra dictum eſt)
in ciuitate ſibi cōiunctæ ſunt, tactu diſiunctæ: ſimul qui-
dē ſitæ ſunt, & tamen lucis ſuæ vicinitatis radios fundunt.
Ita ſancti omnes aliis atq; aliis ad prædicandum tempori-
bus apparentes: & diſiuncti ſunt per viſionem ſuæ * ma- ** manus.*
gnus, & coniuncti per intentionē mentis. Simul micant,
quia vnū prædicaut: ſed nō ſemetipſos tangūt, quia diuer-
ſis temporibus pariūtur. Quā diuerſis temporibus Abel,
Eſaias, & Iohannes apparuerunt? diuiſi quidem tempo-
re fuerunt, ſed non prædicatione. In arcturo autem, qui
per gyrum ſuum nocturna ſpacia non occaſurus illuſtrat,
nequaquam particulatim edita vita ſanctorum, ſed tota
ſimul eccleſia deſignatur, quæ fatigationes quidem pa-
titur, nec tamen ad defectum proprij ſtatus inclinatur.
Gyrum laborum tollerat, ſed ad occaſum cum tempori-
bus non feſtinat. Neque enim ad ima poli arcturus cum
nocturno tempore ducitur, ſed dum ipſe voluitur, nox
finitur: quia nimirum dum ſancta eccleſia innumeris tri-
bulationibus quatitur, præſentis vitæ vmbra termina-
tur, eaque ſtante nox præterit: quia, illa in ſua incolumi-
tate perducante, mortalitas huius vitæ percurrit. Poteſt
ergo per arcturum, qui à plagis frigoris naſcitur, lex: per
pliades vero, quæ ab Oriente ſurgunt, teſtamenti noui
gratia deſignari. Quaſi enim ab aquilone lex venerat,
quæ tanta ſubditos rigiditatis aſperitate terrebat, dum
pro culpis ſuis alios præciperet lapidibus obrui, alios
gladij morte mulctari: Pliades vero, quæ ipſe quoque
(ſicut ſuperius diximus) ſeptem ſunt, teſtamenti noui
gratiam tanto apertius indicant, quanto cuncti liquido
cernimus, quod per illud fideles ſuos ſanctus Spiritus ſe-
ptiformis muneris lumine illuſtrat. Quamquam ergo
ſe arcturus vertit, pliades oſtendit: quia per omne, quod
teſtamentum vetus loquitur, teſtamenti noui opera nun-
tiantur: ſub textu enim litteræ regit myſterium prophe-
tiæ.

CAPIT. XIV.
De Orione & hyadibus.

De Orione autem & hyadibus ſimiliter Beatus Iob ſi-
gnificationem myſticam expreſſit, dicens: *Qui fecit
arcturum & oriona & hyades & interiora auſtri.* Oriones *Iob 9.*
quippe in ipſo pondere temporis hyemalis oriuntur,
ſuoque ortu tempeſtates excitant, & maria terraſque per-
turbant. Quid ergo poſt arcturum per orionas niſi mar
tyres deſignantur? qui dum ſancta eccleſia ad ſtatum
prædicationis erigitur, pondus perſequentium, mole-
ſtias quæ paſſuri ad cœli faciem quaſi in hyeme venerunt.
Bene autem ſubdidit protinus hyades, quæ iuueneſcen-
te verno ad cœli faciem prodeunt, & cum ſol iam caloris
ſui vires exerit, extenduntur. Illius quippe ſigni viciis in-
hærent, quod ſapientes ſeculi taurum vocant, ex quo au-
geri ſol incipit, atque ad extendenda diei ſpatia feruen-
tior exſurgit. Qui itaque poſt orionas hyadum nomine,
niſi doctores ſanctæ eccleſiæ deſignantur? qui ſubductis
martyribus eo iam tempore ad mundi notitiam vene-
runt, quo fides clarius elucet, & repreſſa infidelitatis hye-
me, altius præcordia fidelium ſol veritatis * calet, qui re- ** calefacit.*
mota tempeſtate perſecutionis, expletis longis noctibus
infidelitatis, tunc ſanctæ eccleſiæ orti ſunt, cum ei iam
per credulitatis vernum lucidior annus aperiretur. Nec
inmerito ſancti doctores hyadum nuncupatione ſignan-

tur. Græco quippe eloquio hyadas pluuia vocatur, & hyades nomen à pluuiis acceperunt, quia ortæ procul dubio imbres ferunt. Bene ergo hyadum appellatione expreſſi ſunt, quia ad ſtatum vniuerſalis eccleſiæ quaſi in cœli faciem deducti, ſuper arentem terram humani pectoris ſanctæ prædicationis imbres ſuderunt. Cum enim dixiſſet: *qui facit arcturum & oriones & hyades*: protinus addidit: *& interiora auſtri*. Quid namque hoc in loco auſtri nomine, niſi feruor ſancti Spiritus, deſignatur? Quo dum repletus quiſque fuerit, ad amorem patriæ ſpiritalis ignoſcit. Interiora ergo auſtri ſunt occulti illi angelorum ordines, & ſacratiſſimi patriæ cœleſtis ſinus, quos implet calor Spiritus ſancti. Illuc quippe ſanctorum animæ & nunc corporibus exutæ & poſt corporibus reſtitutæ perueniunt, & quaſi in auſtri abditis occultantur.

CAPIT. XV.

De Lucifero.

LVcifer ergo aliquando in bonam partem ſignificationem trahit, aliquando in contrariam. Tunc enim in bonam partem ponitur, quando aut Dominum Saluatorem aut lumen ſapientiæ ſignificat. Nam, Dominum Saluatorem illa ſententia libri Iob denotat, qua
Iob 38. dicitur: *Nunquid producas luciferum in tempore ſuo*. Luciferum ergo ſe Chriſtus innotuit, quia diluculo à morte reſurrexit, & fulgore ſui luminis mortalitatis noſtræ ca-
Apoc. 22. liginem preſſit. Cui bene per Iohannem dicitur: *Stella ſplendida & matutina*. Viuus quippe apparendo poſt mortem matutina nobis ſtella factus eſt: quia dum in ſemetipſo exemplum nobis reſurrectionis præbuit, quæ lux ſequatur indicauit. Lucem ergo ſapientiæ & boni intel-
2. Pet. 1. lectus illa ſententia beati Petri oſtendit, qua ait: *Habemus firmiorem propheticum ſermonem, cui bene facitis attendentes, donec dies luceſcat & lucifer oriatur in cordibus veſtris*. Lucifer ipſe clarus intellectus noſter eſt, qui illuſtrabitur lumine veræ ſapientiæ perfectæ caritatis. In contrariam vero ponitur lucifer, vbi per Eſaiam Prophetam in onere Babylonis ſub typo regis Babyloniæ ad apoſtatam angelum di-
Eſa. 14. citur: *quomodo cecidiſti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris, &c.* Nam ibi ruina eius de claritate æterna in infernales tenebras oſtenditur.

CAPIT. XVI.

De veſpere.

VEſpere vero autem finem mundi & aduentum antichriſti ſignificat, aut occubitum mortis Redemptoris noſtri. aduentum antichriſti veſper ſignificat in illa ſuperiore ſententia Iob, qua poſt productionem luci-
Iob 38. feri ſubſequenter legitur: *Et veſperum ſuper filios terræ conſurgere facis*. Veſperum vero ſuper terræ filios Dominus conſurgere facit, quia infidelibus Iudæorum cordibus dominari antichriſtum, eorum merito exigente, permittit. Qui idcirco à Domino huic veſperi iuſte ſubduntur, quia ipſi ſponte ſua filij terræ eſſe voluerunt. Terrena quippe & non cœleſtia requirentes, à perſpiciendo luciferi noſtri claritatem cæcati ſunt: & dum præeſſe ſibi veſperum expetunt, ſubſequentes damnationis pœna merguntur.

CAPIT. XVII.

De aere.

AEr eſt inanitas lumen plurimum habens ad mixtum raritatis quam cætera elementa. De quo Virgilius: *longum per mane ſecutus*. Aer dictus ab eo quod ferat terram, vel quod ab ea feratur. Hic autem partim ad terrenam, partim ad cœleſtem materiam pertinet. Nam ille ſubtilis, vbi ventoſi ac procelloſi motus non poſſunt exſiſtere, ad cœleſtem pertinet partem: iſte vero turbu-
* exhalationibus humorũ. lentior, qui * exaltationibus humilis corporeſcit, terræ deputatur, quique ex ſe multas ſpecies reddit. Nam commotus ventos facit, vehementius concitatus ignes & tonitrua, contractus nubila, cum ſpiſſatus pluuiam, congelantibus nebulis niuem. Turbulentus congelantibus denſioribus nubibus grandinem: diſtemus ſerenum efficit. * diſtentus. Nam aerem denſum nubem eſſe, nubem rarefactam & ſolutem aerem. Aer autem ſignificat inanitatem cuiuslibet rei. Vnde Apoſtolus ait: *Sic pungo, non quaſi aerem verberans*, id eſt, non inania conſectans. 1. Cor. 9.
Item aer ſignificat tenuitatem mentium ſecularium, vt eſt illud in Iob: *Subito aer cogetur in nubes, & ventus tranſiens* Iob 37.
fugabit eas. Quid ergo per aerem, niſi mentes ſecularium deſignantur, quæ innumeris huius vitæ deſideriis deditæ, huc illucque more aeris fluide diſperguntur. Sed aer in nubes cogitur, cum flexuæ mentes perſuperni * ſpe- * Spiritus.
ctus gratiam virtutis ſoliditate roborantur: ventus ergo tranſiens nubes fugat, quia mortalis vita percurrens prędicatores ſanctos à noſtris oculis corporaliter occultat. Aliquando autem prædicatores diuini verbi aer ſignificat, vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Tenebroſa aqua in nubibus aeris*. Pſal. 17.
Idem in Prophetis prædicatoribus verbi, quia quamuis ſe aliquis putet dicta eorum intelligere, ad ipſam, ſicuti eſt, virtutem dictorum in totum vix peruenire poteſt, ſicuti dicit Apoſtolus: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate* 1. Cor. 13.
tunc autem facie ad faciem: quando ipſum videt, quod credidit: ipſum cognoſcitur reſpicere, quod ſperauit.

CAPIT. XVIII.

De nubibus.

NVbes dictæ ab nubendo, id eſt, operiendo cœlum: vnde & nuptæ, quod vultus ſuos velent: vnde & Neptunus, quod nubat, id eſt mare & terram tegat. Nubes autem aeris denſitas facit. Venti enim aerem conglobant, nubeſque faciunt. Vnde eſt illud: *Atque in nubem cogitur aer*. Nubes autem myſtice aliquando incarnationem Chriſti ſignificant, nullo peccati pondere grauatam ſiue virginem maritam, aliquando protectionem Spiritus ſancti, aliquando Prophetas & prædicatores ſanctos. Nam incarnationem Chriſti ſignificat illud Eſaiæ: *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & deſcendet in* Eſa. 19.
Aegyptum. Et illud in Exodo: *Dominus*, inquit, *præcedebat* Exod. 13.
eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Nubes enim iſta præcedens Chriſtus, idem etiam columna, quia rectus & firmus & fulciens infirmitatem noſtram: per noctem lucens, per diem non lucens, vt qui non vident videant, & qui vident, cæci fiant. Poteſt & ſic non in congrue accipi, quod Chriſti ſacramentum, tanquam in die, manifeſtum eſt in carne, velut in nube: in iudicio vero, tanquam in terrore nocturno: quia tunc erit magna tribulatio ſeculi, tanquam ignis, & lucebit iuſtis, & ardebit iniuſtis. Illud autem, quod in euangelio legitur, vbi Dominus coram tribus diſcipulis transfiguratus eſt in monte, *&* Matt. 17.
ecce nubes lucida obumbrauit eos: quia materiale tabernaculum Petrus quæſiuit nubis, accipit vmbraculum, vt diſcat, in reſurrectione non tegmine domorum, ſed Spiritus ſancti gloria ſanctos eſſe protegendos. Et notandum, quod ſicut Domino in Iordane baptiſato, ſic & in Mat. 3. 17.
monte clarificato, totius ſanctæ Trinitatis myſterium declaratur. Nam ibi Pater in voce, filius in baptiſmate, & Spiritus ſanctus in columba oſtenſus eſt: hic vero Pater in voce, Filius in clarificatione, Spiritus ſanctus in nube demonſtratus eſt: quia nimirum gloriam eius, quam in baptiſmo credentes confitemur, in reſurrectione videntes eum laudabimus. Quod autem nubes Prophetas ſiue prædicatores diuini eloquij ſignificent, oſtendit illud in Pſalmo: *Multitudo ſonitus aquarum, vocem* Pſal. 76.
dederunt nubes: quaſi mare confragoſum: ita in ſanctis eccleſiis reſonant diuerſa vota populorum. Sed quare ſit ſonitus factus multitudinis aquarum, pulchre ſubiicit, quia vocem dederunt nubes. Nubes prædicatores ſignificari, ſæpe iam diximus, de quibus ſcriptum eſt: *Mandabo nu-* Eſa. 5.
bibus ne pluant ſuper eam imbrem. Qui vocem ſuam magnam dederunt, cum præcepta Domini vulgauerunt in toto orbe terrarum, ſicut & alius Pſalmus ante prædicauit: *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines terræ verba eo-* Pſal. 18.
rum. Nubes eſt protectio diuina, ſicut in Exodo legitur tabernaculum federis nubes obumbraſſe. Nubes ob-

ſcuri-

Digitized by Google

Pſ. 146. curitas eſt ſcripturarum,vt in Pſalterio: *Qui operit cœlum nubibus.*

CAPIT XIX.

De tonitru. Et fulgore. Et coruſcationibus.

Tonitruum dictum,quod ſonus eius terreat. Nam totius ſonus, qui ideo interdum tam grauiter concutit omnia ita vt cœlum dehiſciſſe videatur, quia cum procellæ vehementiſſimi venti nubibus ſe repente in miſerint, turbine in valeſcente, exitumq; quærente nubem, quam excauauit,impetu magno reſcindit ac ſic cum horrendo * labore defertur ad aures. Tonitruum aliquando in ſcripturis diuinam vocem ſignificat, vt eſt illud: *Intonuit de cœlo Dominus, & altiſſimus dedit vocem ſuam*: quippe qui erat ingentia Sacramenta locuturus: ait enim in Euangelio vox omnipotens Patris: *& clarificaui, & iterum clarificabo*: vnde multi (ſicut ibi legitur) tonitruum fuiſſe crediderunt. Altiſſimus autem dedit vocem ſuam,quando dictum eſt: *Hic eſt filius meus dilectus,in quo mihi bene complacui.* Aliquando vero prædicationem deſignat Euangelij, vt eſt illud: *Vox tonitrui in rota.* In rota ergo, id eſt, mundo vox tonitrui eius egreſſa eſt, quando prædicatores Chriſti circulum totius orbis verbis tonantibus impleuerunt. Cum tonitruo autem ſimul & fulgur exprimitur: ſed illud celerius videtur,quia clarum eſt: hoc autem,id eſt,tonitruum ad aures tardius peruenit. Fulgor & flumen ictus cœleſtis iaculi à feriendo dicti fulgi enim ferire eſt atq; percutere:fulmina autem colliſa lumina faciunt.Nam omnium rerum colliſio ignem creat,vt in lapidibus cernimus: vel à territu rotarum ſimili modo in nubibus ignis, vnde & prius nubilia ſunt, deinde ignis: ex vento autem & igne fulmina in nubibus fieri & impulſu ventorum emitti. Ideo autem fulminis ignem vim habere maiorem,quia ſubtilioribus elementis factus eſt quam noſter,id eſt, qui nobis in vſu eſt. Tria ſunt autem eius nomina: fulgus quia tangit; fulgor quia incendit & vrit: fulmen quia findit: ideo & cum ternis radiis pingitur.

*fragore · Pſal. 17. · Ioan. 12. · Matt.3.17 · Pſal. 76.

Fulgura autem ſiue coruſcationes myſtice diuinos in ſcripturis exprimunt terrores, quæ in miraculo coruſcantibus fiunt:vel * cõmunicationes,quæ ſcriptæ ſunt in lege diuina vt eſt illud: *Illuxerunt coruſcationes tuæ orbi terræ: vidit & commota eſt terra.* Coruſcationes diuina præcepta dicit veritatis lumine radiantia, quæ tenebras hominum per totum mundum ſalutari illuminatione fugauerunt. Et * alibi ita dicitur: *fulgura multiplicauit, & conturbauit eos*: id eſt,miracula multa fecit,quę ſic corda intuentium permouerunt, quemadmodum crebra ſolent fulgura viſa terrere. *Conturbauit eos*:de his dicit, qui tunc conturbati ſunt, quando eum reſurrexiſſe manifeſtis probationibus agnouerunt.

* comminationes · Pſal.76. · * alibi ita · Pſal.17.

CAPIT. XX.

De arcu cœleſti.

Arcus cœleſtis dictus à ſimilitudine curuati * aureus. Iris huic nomen proprium eſt, & dicitur iris, quaſi aeris,id eſt, quod per aerem ad terram deſcendat. Hic autem à ſole reſplẽdet, dum cauæ nubes ex aduerſo radium ſolis accipiunt,& arcus ſpeciem fingunt. Cui varius color eſt: quia aqua tenuis,aer lucidus, & nubes caligantes inradiatæ illi varios creant colores. Arcus autem cœleſtis eſt ſignum teſtamenti, quod poſuit Deus inter ſe & homines atq; omnem animam viuam, ne perdat eam diluuio. Nam quod ille apparet in nubibus,& nunquam niſi de ſole reſplendet: ſignificat, quia illi non pereunt diluuio, qui in prophetis & omnibus ſcripturis diuinis, tanquam Dei nubibus, virtutem agnoſcunt Chriſti. Nam quod in eodem arcu color aquæ & ignis ſimul oſtenditur,quia ex parte cæruleus eſt & ex parte rubicundus: apparet,quod vtriuſq; iudicij teſtis ſit: vnius videlicet faciendi,& alterius facti,id eſt, quia mundus iudicij igne cremabitur,non aqua diluuij vltra delebitur. Iris,id eſt,arcus duorum iudiciorum Dei figuram habere dicitur: hoc eſt,primi,quod per diluuium: ſecundi,quod per ignem, vt eſt illud in Apocalypſi: *Et iris in circuitu eius.* Serenitas eſt indulgentia deliciorum per ſanguinem Ieſu Chriſti poſt tenebras peccatorum data,vt eſt illud in Euangelio: *Facta veſpere dicitis: ſerenum erit: rubicundum eſt enim cœlum.*

* arcus · Apoc.4. · Matt.16

CAPIT. XXI.

De igne.

Ignis ergo, qui quartum mundi eſt elemendum, aliquando exprimit zelum Dei: aliquando Spiritum ſanctum,aliquando caritatem: aliquando cupiditatem: aliquando malitiam:aliquando intellectum: aliquando tribulationem:aliquando iram:aliquando voluptatem.Zelum enim Dei ſententia notat,qua dicitur. *Deus noſter ignis conſumens eſt.* Nam Spiritum ſanctum demonſtrat, qui in die pentecoſtes in linguis igneis ſuper Apoſtolos apparuit, vbi eos luce ſapientiæ illuminauit & zelo iuſtitiæ corda eorum accendit. Caritatem autem ſignificat, vbi feruorem dilectionis exprimit, vt eſt illud in Euangelio: *Ignem mittere in terra: & quid volo, niſi vt ardeat?* Cupiditatem autem ſignificat, quando ambitionem nimiam terrenarum rerum denotat. Vnde in Exodo Dominus præcipit de obſeruatione ſabbati: *non ſuccendetis*,inquit,*ignem in omnibus habitaculis veſtris per diem ſabbati.* Ignem cupiditis tam incorporibus humanis; quam etiam in conuenticulis vniuerſis vetat incendere. Malitiam autem ſignificat ignis,quando cor malum ad inferiora ſemper incuruatum demonſtrat. De quo igne dicitur: Hunc ignis aduerſarium conſumet, quia peſſimum cor ex ſua malitia rabeſcit Sicut autem ignis amoris mentem erigit: ita ignis malitiæ inuoluit. Tribulationem autem ignis ſignificat,vt eſt illud in pſalmo: *Igne nos examinaſti, ſicut igne examinatur argentum.* Tunc autem iram ſignificat, quando vindictam cœleſtem oſtendit,vt eſt illud: *Conſumam eos igne ira mea, ait Dominus.* & alibi, *quia ignis*, inquit, *exarſit ab ira mea & ardebit vſq; ad inferos deorſum.* Tunc autem voluptatem ignis ſignificat, quando libidinis ardorem oſtendit, vt eſt illud: *omnes adulterantes ſicut carbo ignis ardens corda eorum.* Quibus niſi ſubuenerit pœnitentiæ remedium,ignis pœnæ perpetuæ ſubſequentur, vbi erit fletus & ſtridor dentium,& cruciatus ſempiternus. De quo in Eſaia ſcriptum eſt: *Ecce omnes vos accenſi igne, accincti flammis, ambulate in lumine ignis veſtri.* Habẽt enim peccatores inſe fœnum, ligna, ſtipulam, ſpinas & tribulos,ſoluimque: quæ æterno traduntur incendio Hi tamen prouocantur ad ſalutem, diciturq; eis: *ambulate in lumine ignis veſtri & flammis*, & reliqua:vt in pœnis & ſuppliciis * diſtant Dei potentiam,& redeant ad ſalutem. Item ignis intellectus in ſacris eloquiis accipitur bonus vel malus, ſicut in Leuitico de filiis Aaron dicitur.qui ignem alienum in conſpectũ Dn. obtulerunt & ibi conſumpti ſunt. Fumus autem aliquando in bonam partem, aliquando in contrariam ponitur. Nam quod dicit Pſalmiſta: *aſcendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardeſcit*: fumus hic in bono poſitus eſt: quia ſicut iſte terrenus inutiles lacrimas mouet: ita & ille pœnitentiæ calore ſuccenſus fructuoſæ profundit fluentia lacrimarum in ira eius, hoc eſt,tempore,quo hic peccatores futuri iudicij timore conturbat, vt eos ad remedium conuerſionis adducat. Ignis autem eſt caritas Dei, virtutum progreſſionib. creſcens, quæ quanto magis concupiſcitur,tanto efficacius ampliatur.Bene autem dixit: *à facie eius*: quoniam ipſius illuminatione caritas conceditur eis,qui peccata relinquunt. Quod autem alibi de peccatoribus dicitur: *ſicut defecit fumus, deficient*: hic peccatorum pœna prædicitur. Fumus enim eſt ex flamma iſta corruptibili ſurgens tenebroſa conglobatio, quæ quantum plus extollitur, tantum per inania tenuatur. Huic peccatores merito comparantur, quoniam ex flamma nequitiæ ſuæ producunt fumiferas actiones, quæ licet ad altiora, ſuperbia faciente, conſurgant, neceſſe eſt, vt ſua magis, velut fumus, elatione deficiant.

Deut. 4. · Luc. 12. · Exod. 3[illegible] · Pſal.65. · Pſal. 57. · Pſ.17. · Oſe. 7. · * effugiat · Pſal.17. · Pſal.67.

Capit. XXII.

De prunis.

PRunæ autem ſignificant illicitas concupiſcentias animæ, quæ polluunt greſſus operum humanorum. Vnde eſt illud: *dum ambulat ſuper prunas, planta eius non comburentur.* Hinc in Iob de leuiathan ſcriptum eſt. *Halitus eius prunas ardere facit.* quid prunas, niſi ſuccenſas internis cõcupiſcentiis reproborum mentes, appellat? toties enim Leuiathan halitus prunas accendit, quotiens occulta ſuggeſtio humanas mentes ad delectationes inlicitas pertrahit: & flamma de ore eius egreditur, quia quicquid per ſe, quicquid per prædicatores ſuos loquitur, ignis eſt. quo non aurum neque argentum, ſed lignum, fænum, ſtipula concrematur.

Prou. 6.
Iob. 41.

Capit. XXIII.

De carbonibus.

CArbones autem ſignificãt nigredinem peccatorum. Vnde eſt illud: *Carbones ſuccenſi ſunt ab eo.* Carbones vero ſuccenſos, peccatores dicit: qui velut carbones mortui in mundi iſtius cæcitate tenebrantur, ſed iterum pœnitentia inflammante reuiuiſcunt, & ex mortuis prunis viui incipiunt eſſe carbones. Similiter & illud, quod in Pſalmo legitur: *Sagitta potentis acuta cum carbonibus.* Carbones autem deſolatorios nonnulli peccatores teterrimos atq; malis actibus extinctos intelligere voluerunt, quorum formido & recordatio noſtra vicia deſolare noſcuntur, dum metuimus talia committere, quæ illos cognouimus pertuliſſe: Poteſt autem & illud intelligi, vt carbones deſolatorios orationes accipiamus charitatis igne ſuccenſas quæ nos viciis ita mũdant atq; purificant, vt quod in nobis diabolus conſtrinxerat, deſolatum atq; euerſum diuino benefi.io ſentiatur. Siue magis illud eſt, quod Eſaias ait: *& volauit ad me vnus de ſeraphin, & in manu habebat carbonem ignis, quem forcipe acceperat de altari. & tetigit os meum & dixit: ecce tetigit hoc labia tua, & ait: ecce abſtulit iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgaui.* Quod nunc beneficio ſanctæ crucis efficitur, quando labia noſtra Dn. recordatione ſignamus. Nec inmerito forſitan ſignum crucis deſolatorium dicimus eſſe carbonem, quando fugat peccata credentium, cum tamen perfidis videatur extinctum. Item illud vbi ſcriptum eſt: *ſicut acetum dentibus, & fumus oculis: ita piger his, qui miſerunt illum.* Hic fumus vanitatem exprimit eorum, qui cupiditatem iſtius mundi magis ſequuntur quam ſtudium verbi Dei.

2. Reg. 22.
Pſal. 119.
Eſa. 6.
Prou. 10.

Capit. XXIV.

De cineribus.

CInis autem humanæ fragilitatis inanitatem ſignificat. Vnde in Salomone ſcriptum eſt: *Quid ſuperbit terra & cinis?* Similiter & fauilla: Vnde in Iob dicit: *Ago pœnitentiam in fauilla & cinere.* In fauilla etenim & cinere pœnitentiam agere eſt, contemplata ſumma eſſentia, nil aliud, quam fauillam ſe cineremq; cognoſcere. Vnde & ciuitati reprobæ in Euangelio Dominus dicit: *Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis: olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.* In cilicio quippe aſperitas & compunctio peccatorum: in cinere autem puluis oſtenditur mortuorum: & idcirco vtrumque hoc adhiberi ad pœnitentiam ſolet, vt in punctione cilicij cognoſcamus, quid per culpam fecimus, & in fauilla cineris perpendamus, quid per iudicium facti ſumus. Torris & titio humanum genus ſignificat per Dominum Ieſum Chriſtum à perpetua combuſtione * ſe in iuſtum abſtractum, vt in Zacharia: *Nunquid non iſte torris erutus eſt de igne?* Titiones duo, poteſtates ſeculi huius atque hæretici ex vno conſenſu eccleſiam perſequentes, vt in Eſaia: *Noli timere à duabus caudis titionum fumigantium iſtorum.*

Eccl. 10.
Iob. 42.
Matt. 11.
* ſemiuſtum
Zach. 3.
Eſa. 7.

Capit. XXV.

De ventis.

VEntus eſt aer commotus & agitatus, pro diuerſis partibus cœli nomina diuerſa ſortitus. Dictus autem ventus, quod ſit vehemens & violentus. Vis enim eius tanta eſt, vt non ſolum ſaxa & arbores euellat: ſed etiam cœlum terramque conturbet, maria commoueat. Ventorum quatuor principales ſunt ſpiritus quorum primus ab Oriente ſubſolanus, à Meridie, auſter, ab Occidente fauonius, à ſeptentrione eiuſdem nominis ventus aſpirat: habentes geminos hinc inde ventorum ſpiritus. Subſolanus à latere dextro vulturnum habet, læuo eurum: auſter à dextris euroauſtrum, à ſiniſtris auſtroaffricum: fauonius à parte dextera affricum, à læua chorum: porro ſeptentrio à dextris circum, à ſiniſtris aquilonem. Hi 12. venti mundi globum flatibus circumagunt, quorum nomina propriis ex cauſis ſignata ſunt, ſicut illi oſtendunt, qui de etymologiis nominum ipſorum ſcripſerunt: ſed nos de his ſolummodo narrare diſponimus, quos celebriores in ſcripturis inuenimus. Ventus autem aliquando in bonam partem, aliquando in contrariam ponitur. In bonam ergo partem ventus ponitur, vt eſt illud: *Qui producit ventos de theſauris ſuis.* Vbi non inprobe ſentimus Apoſtolos expreſſos, quorum prædicatio totum mundum, tanquam ventus celerrimus, percurrit ſicut & illud, quod alibi ſcriptum eſt: *Aſcendit ſuper cherubin, & volauit ſuper pennas ventorum:* vbi exprimitur aſcenſio Domini ſuper cœlos cœlorumque virtutes, vbi nunc ad dexteram Patris collocatus, cum Patre regnat & Spiritu ſancto. Quod autem dicitur volare ſuper pennas ventorum, celeritatem nimiam decenter oſtendit, quando fama natiuitatis eius, paſſionis & reſurrectionis per totum mundum diſcurrit. Quid enim dici poteſt velocius, quando, ipſo in cunabulis iacente, Magis cum claritas ſtellæ nunciauit, & mox, vt natus, in alia mundi parte eſt conſpectus. Item venti animas ſignificant. Vnde ſcriptum eſt: *Qui fecit ventis pondus.* Velocitate ac ſublimitate ventorum ſolent animæ deſignari. Pondus ergo accipiunt animæ, vt ab intentione Dei non iam leui motu deſiliant, ſed in eum fixa conſtantiæ grauitate conſiſtant. Vel certe ventis pondus facere eſt, conceſſam hic electis de virtutibus gloriam permixta infirmitate temperare. In contrariam vero partem ventus ponitur, vt eſt illud in Euangelio: *Deſcendit pluuia, & venerunt flumina, flauerunt venti, & irruerunt in domum illam.* Hic per pluuiam multimodas diaboli temptationes, per flumina apertas manifeſtaſque perſecutiones, per ventos malignos ſpiritus intelligi volunt. Similiter illud, quod in Iob legitur, in contrariam partem intelligendum eſt: *Tulit eum ventus vrens.* Ventus vrens malignus Spiritus vocatur, qui deſideriorum flammas in corde excitat, vt ad æternitatem ſuppliciorum trahat. Item venti ſuperbiæ ſpiritus intelligũtur, velut in Oſee de hæreticis dicitur: *Ligauit eum ſpiritus in alis ſuis.* Item ibi: *Omnes paſtores tuos paſcet ventus.* & alibi: *qui nititur mendaciis, hic paſcitur ventis.* Orientalis autem ventus ſubſolanus vocatur, quia ſub ſolis ortu oritur: ſignificat prædicationem Euangelij, quæ à ſole vero proceſſit, & totum mundum luce fidei atque ſapientiæ illuminauit. Vnde ſcriptum eſt: *Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Auſter ab hauriendo aquas vocatus. Vnde & craſſum aerem facit, & nubilia nutrit: hic græce nothus appellatur, propter quod interdum corrumpat aerem. Nam peſtilentiam, quæ ex corrupto aere naſcitur, auſter flans in reliquas regiones tranſmittit. Sed ſicut auſter peſtilentiam gignit, ſic aquilo repellit. Significat auſter aliquando calorem fidei, vt in Pſalmo: *ſicut torrens in auſtro:* aliquando gratiam Spiritus ſancti, vt in Cantico Canticorum dicitur: *ſurge aquilo, & veni auſter, perfla hortum meum.* Aliquando feruorem dilectionis, vt in Pſalterio dicitur: *Excitauit auſtrum de cœlo, & induxit in virtute ſua affricum.* Item in partem contrariam ponitur, quando ardorem cupiditatis ſignificat, qui peſte viciorum corripit hominum mentes, & ægritudinem peccatorum in humanum genus introducit. Occidentalis autem ventus, qui Zephyrus græco nomine appellatur eo, quod flores & germina eius flatu viuificentur. Hic latine fauonius dicitur, propter quod foueat, quæ naſcuntur. Tunc autem hic ventus in bonam partem poſitus reperitur, cum mortis Chriſti & veri ſolis occubitum ſi-

Pſ. 134.
Pſal. 17.
Iob. 28.
Matt. 7.
Iob 27.
Oſe. 4.
Ier. 22.
Prou. 10.
Malach. 4.
Pſ. 125.
Cant. 4.
Pſal. 77.

gnificat,

Digitized by Google

gnificat, vnde omnium germina virtutum & bonorum operum in mundo naſcuntur. Tunc autem in contrariam partem ponitur, cum melioris vitæ defectum ſignificat. Amos. 8. Vnde in propheta peccatoribus dicitur: *occidet vobis ſol meridie.* Aquilo dictus eo, quod aquas ſtringat, & nubes diſſipet: gelidus eſt enim ventus & ſiccus. Significat aut vel diabolum vel homines infideles, vt iniquitatis abundantiam, & defectum caritatis. Vnde Eſai. 14. ſcriptum eſt in propheta: *Ab aquilone exardeſcent mala ſuper terram.*

Capit. XXVI.

De aura & altano.

AVra ab aere dicta, quaſi aeria, quod leuis ſit motus aeris. Agitatus autem aer auram facit. Vnde & Lucretius dicit *aerias auras.* Altanus cui in pelago eſt, per deriuationem in alto, id eſt, mari vocatur. nam alter eſt flatus in ripis, quem diximus auram: nam aura in terra eſt. Aura ſignificat tranquillitatem bonæ mentis contemplantis Deum. Vnde Helias ſtans in monte coram Domino, cum videret ventum grandem ſubuertentem 3. Reg. 19 montes, ait: *Non in ſpiritu Dominus:* & poſt commotionem ignis dixit: *non in igne Dominus: & poſt ignem ſibilus auræ tenuis. Quod cum vidiſſet Helias, operuit vultum ſuum pallio, & egreſſus ſtetit in oſtio ſpeluncæ.* Sed in ſpiritu commotionis & ignis non eſſe Dominus dicitur: eſſe vero in ſibilo auræ tenuis non negatur: quia nimirum mens cum in contemplationis ſublimitate ſuſpenditur, quicquid perfecte conſpicere præualet, Deus non eſt: cum vero ſubtile aliquid conſpicit, hoc eſt, quod de incomprehenſibili ſubſtantia æternitatis audit. Quaſi enim ſibilum tenuis auræ percipimus, cum ſaporem incircumſcriptæ veritatis contemplatione ſubita deguſtamus. Tranquillitas autem pelagi, quam *alatanum* vocant, pacem Eccleſiæ ſignificat in mundo: quæ, aura Spiritus ſancti flante, proſpero curſu poſt tempeſtatem in mundo factam ad optatum æternæ quietis portum ſtudet ſecura peruenire: ſicut in illa nauigatione Domini cum diſcipuli in naui, cum nauicula operetur fluctibus, Matt. 8. *ſurgens Dominus imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna.* Tropologice autem & nos ſinguli catholica fide inſtructi, & ſigno Dominicæ Crucis inbuti dum ſeculum relinquere diſponimus, nauem perfecto cum Ieſu conſcendimus, mare tranſire conamur: ſed qui non dormitauit neque obdormiet, Iſrahel cuſtodiens ſemper, nobis tamen ſæpe nauigantibus, quaſi inter æquoris fremitus. obdormit, quando, crebreſcente inter medios virtutum niſus vel inmundorum ſpirituum vel hominum prauorum vel ipſo noſtrarum cogitationum impetu, fidei ſplendor obtenebreſcit, ſpei celſitudo contabeſcit, amoris flamma refrigeſcit. Verum inter huiuſmodi procellas ad illum, neceſſe eſt, gubernatorem curramus, illum ſedulo excitemus, qui non ſeruiat ſed imperet ventis. Mox tempeſtates compeſcet, refundet tranquillitatem, portum ſalutis indulgebit.

Capit. XXVII.

De turbine.

TVrbo eſt volubilitas ventorum, & turbo dictus à terra, quotiens ventus conſurgit & terram in circuitum mittit. Turbo perſecutionum vel tribulationum impetus ſignificat, Eſai. 25. vt in Eſaia: *factus eſt fortitudo pauperis, ſpes à turbine.* Tempeſtas aut pro tempore dicitur, ſicut vbique hiſtoriographi loqui ſolent, dum dicunt ea tempeſtate, aut ab ſtatu cœli, quia magnitudine ſuæ multis diebus oritur. Turbo enim aut flagellum Domini in hominem miſſum deſignat, aut prauorum hominum perſecutiones. Iob. 38. Nam in Iob legitur: *Reſpondens autem Dominus Iob de turbine dixit.* Notandum video: quia ſi ſano atque incolumi loqueretur ex tranquillitate Dominica locutio facta diceretur: ſcilicet quia fracto flatu loquitur, de turbine locutus fuiſſe deſcribitur. Aliter enim Dominus ſeruis ſuis loquitur, cum eos intrinſecus per compunctionem prouehit: aliter, cum per diſtrictionem, ne extollantur, præmit. Per blandam locutionem Domini amanda dulcedo eius oſtenditur: per terribilem vero poteſtas eius metuenda monſtratur. In illa perſuadetur animæ, vt proficiat: in iſta reprimitur, quæ proficit. In illa diſcit, quod appetat: in iſta, quod metuat. Per illam dicit: *gaude & lætare filia Sion, quia ecce venio & habitabo in medio tui:* per iſtam dicitur: *Dominus in tempeſtate, & in turbine via eius.* Nah. 1. Blandus quippe eſt, qui, vt in medio inhabitem, venit: cum vero ſe per tempeſtatem & turbinem inſinuat, nimirum quæ tangit corda, perturbat atque ad edomandam elationem ſe exerit, quando potens & terribilis innoteſcit. Hinc in Pſalmo ſcriptum eſt: *Perſequeris eos in tempeſtate tua, & in ira tua conturbabis eos.* Pſal. 82. In tempeſtate dicit, hoc eſt, iudicij tempore. Item tempeſtas examen iudicij ſignificat, vt in Pſalmo: *In circuitu eius tempeſtas valida:* Pſal. 49. quod tempeſtati merito comparatur: primum quia inprouiſum eſt: deinde quod ſubito fragore conturbat: & locum tollit conſilio repentina periculi magnitudo. Tempeſtas enim imbrium aeris eſt quædam concitata ſeditio, in qua vehementer terminatur, dum aquarum nimietate vexamur. Sequitur: *Et in ira tua conturbabis eos.* Sæpe iam diximus iram diuinitati non poſſe congruere: ſed ab hominibus tractum eſt, qui quando ſceleratos iudicant, feruore animi commouentur: nec aliter ad damnandum hominem veniunt, niſi de commiſſis eorum criminibus excitentur. Perſecutionem autem prauorum ille verſus ſignificat ex perſona Domini prolatus: *Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.* Pſal. 68 Ille, qui ſuper maria fixis greſſibus ambulauit, qui Petro dexteram, ne mergeretur, extendit, quemadmodum ſe tempeſtate dictum eſſe demerſum. Hic altitudo maris copioſa populi ſignificatur inſania. Item tempeſtas eſt ſeditio concitata dementium. Ipſa enim demerſit Dominum Saluatorem, quando eum peruenire fecit ad crucem.

Capit. XXVIII.

De procella.

PRocellæ enim aut de fluminibus aut de ventis fiunt. Nihil autem velocius ventis. Vnde & propter celeritatem tam ventos quam flumina alata fingunt poetæ, vt alata vis auſtri. Procella enim ſignificat tempeſtuoſos perſecutorum furores, qui Eccleſiam Chriſti partim minis, partim flagris atque tormentis afficiunt. Sed aliquando ipſas perſecutorum mentes Dominus in melius conuertit, vt per pœnitentiam à priſtinis ſceleribus ſe mundantes ad bonos actus conuertantur. Nam in Pſalmo ſcriptum eſt: *Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.* Pſ. 148. Ignis, grando, nix, glacies per allegoriam (ſicut dictum eſt) homines ſignificat, qui in hoc ſeculo ex turbulentis & peſſimis ad deuotionis tranquilliſſima ſtudia peruenerunt. Qui faciunt verbum eius: niſi qui ex tempeſtuoſis & improbis ad confeſſionis ipſius gratiam venire meruerunt. Aliquando vero dum in prauis actibus perſeuerant, æterna eos pœna cruciabit. Vnde ſcriptum eſt: Pſal. 10. *Pluit ſuper peccatores laqueos ignis: ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eorum.* Ignis eſt, quando eos flammea cura conſumit: ſulphur, quia cogitationes eorum deteſtabili fœtore ſordeſcunt: ſpiritus procellarum, dum ſe tumultuoſa mente confundunt: pars calicis eorum, id eſt, menſura, qua pollutis actibus ebriantur.

Explicit liber nonus.

Digitized by Google

INCIPIT LIBER DECIMVS.

De temporibus	1
De momentis	2
De horis	3
De diebus	4
De partibus diei	5
De nocte	6
De ſeptem partibus noctis	7
De tenebris	8
De hebdomatibus	9
De menſibus	10
De viciſſitudinibus temporum quatuor	11
De anno	12
De ſeculo	13
De ſex ætatibus mundi	14
De feſtiuitatibus	15
De ſabbato die	16
De Dominico die	17

CAPIT. I.
De temporibus.

TEmpora igitur à temperamento nomen accipiunt: ſiue quod vnum quodque illorum ſpacium ſeparatim temperatum ſit: ſeu quod momentis, horis, diebus, menſibus annis, luſtris, ſeculiſq; & ætatibus omnia mortalis vitæ curricula temperentur. Conſtat ergo trimoda ratione computum temporis eſſe diſcretum. Aut enim natura, aut conſuetudine, aut certe auctoritate decurrit. Et ipſa quidem auctoritate bifarie diuiſa, humana videlicet, vt olympiades quatuor annorum, nūdinas octo dierum, indictiones 14. annorum ambitu celebrari. Diem quoq;, qui ex quadrantibus conficitur, menſe Februar. vel Auguſto intercalari Græci, Ægyptij, Romani pro ſuo quiq; captu iuſſerunt. Diuina autem, vt ſeptima die ſabbatum agi, ſeptimo anno à rurali opere vacari, quinquageſimum iubilæum vocari Dominus in lege præcepit. Porro natura duce repertum eſt, ſolis annum trecentis ſexaginta quinq; diebus & quadrante confici, lunæ vero annum, ſi communis ſit, trecentis quinquaginta quatuor, ſi emboliſmis, 384. diebus terminari, totumq; lunæ curſum decennouali circulo comprehendi. Sed & errantia ſidera ſuiſq; ſpaciis Zodiaco circumferri, quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam dea creatrix, vna de pluribus, ſed ab vno vero Deo creata eſt. quando ſideribus cœlo inditis præcepit vt ſint in ſigna & tempora & dies & annos. Tempus autem, quod græce chronos dicitur, ab initio mundi vſq; ad finem ſeculi decurrit: ita vt momentis, horis, diebus, menſibus, annis, luſtris, ſeculis, ætatibus (vt ſupra diximus) diuidatur. Significat autem oportunam diſtributionem diuinæ voluntatis. Vnde eſt illud: *Oculi omnium in te ſperant*, Domine, *& tu das eſcam illis in tempore oportuno.* nec non & illud tempus faciendi: *Domine diſſipauerunt iniqui legem tuam.* Spreuit ergo populus deuotus temporib. Autiochi à plebe Iudaica legem Domini cultu dæmonum polluendam: velut ad medicum clamat ægrotus, tempus eſſe ſubueniendi, ne morbis ingrauantibus, ſalus populi potuiſſet ad ſumi: tempus eſt faciendi, non differendi, quod expedit. Iuſſerat enim per legem & prophetas, vt verus Dominus, quatenus eum homo reuerentiſſima deuotione coleret, ſed quoniam hoc in ſuam perniciem contempſit obſtinatio Iudæorum: clamat populus fidelis tempus faciendi, id eſt, vt mundo ſalutaris appareas, peccata diſſoluas, mortem vincas, ipſumque diabolum cum ſua cohorte proſternas. Hoc eſt enim Domini facere, prædictis temporibus aduenire. Vnde & per prophetam dictum eſt: *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.* Et Apoſtolus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* Omnia enim, quæ Dominus facit, aptiſſima diſpoſitione complentur: vt ante fieri non debeant, niſi quando ille miſerator indulſerit. Hinc eſt, quod nobis ſemper expedit habere patientiam, expectare, quæ iuſſa ſunt, rogare, quæ proſunt: tempus autem faciendi nouit ille, qui rector eſt.

Pſal. 144. *Pſal. 188.* *Eſai. 94.* *2. Cor. 6.*

CAPIT. II.
De momentis.

MOmentum eſt minimum atq; anguſtiſſimum tempus à motu ſiderum dictum. Eſt enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid ſibi cedit atq; ſuccedit. Momentum ergo ſignificat breuiſſimum temporis decurſum, vt eſt illud Apoſtoli: *omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur in momento, in ictu oculi.* *1. Cor. 15.* Per ictum oculi nimiam breuitatem vult ſignificare momenti: vt quanta ſit Dei potentia, ex reſurrectionis celeritate cognoſcas. De quo alia editio habet: *in atomo & in ictu oculi.* Ninimum autem omnium, & quod nulla ratione diuidi queat, tempus atomum græce, hoc eſt, indiuiſibile ſiue inſectibile nominant, quod ob ſui puſillitatem tam grammaticis quam calculatoribus vſibile eſt, quib. eum verſum per verba, verbum per pedes, pedes per ſyllabas per tempora diuidant, & longæ quidem duo tempora, vnum breui tribuant, vltra quod diuidant, non habentibus: hanc atomum nuncupari complacuit.

CAPIT. III.
De horis.

HOra græcum nomen eſt & tamen latinum ſonat. Hora enim finis eſt temporis, ſicut & hora ſunt fines, maris, fluuiorum, veſtimentorum. Hora, duodecima pars diei eſt, ſcil. *articularis, hoc eſt, à ſolis ortu vſq; ad occaſum: non naturalis, qui conſtat à ſolis ortu vſq; ad alium ſolis ortum, & viginti quatuor horis completur. Siquidem duodecim horæ diem complent, Dn. atteſtante, qui ait: *Nonne duodecim horæ ſunt diei? ſi quis ambulauerit in die*, non offendit. *Ioan. 11.* Vbi quamuis allegorice ſe diem, diſcipulos vero, qui à ſe illuſtrandi fuerant, horas appellauerit: ſolito tamen humanæ computationis ordine numerum definiuit horarum. Scilicet ſciendum, quod hora aliquando pro tempore, pro ætate ſeculi ponitur. Nam pro tempore poſita eſt hora in illa Pauli ſententia, qua dicit: *Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* *Rom. 13.* Quod ad illud ſpectat, vbi dictum eſt: *Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſalutis.* *2. Cor. 13.* Tempus enim Euangelij in hoc ſignificatur, quod ad meritum proficere debeamus, hoc eſt, de ſomno ſurgere, operari bonum, quaſi in die, hoc eſt, palam, & dari operam, vt pure viuentes ad promiſſum præmium veniamus excuſſo ſommo ignorantiæ ſiue negligentiæ. Hora ergo pro ætate ſæculi poſita eſt in epiſtola Iohannis, vbi ait: *Filioli, nouiſſima hora eſt.* *1. Ioan. 2.* Nouiſſimam horam nouiſſimum ſeculi tempus quod nunc agitur, dicit iuxta illam parabolam Domini, vbi operarios in vineam conductos narrat. Prima hora eſt vſq; ad tempora Noe, à temporibus Noe hora tertia, à temporibus Abraham hora ſexta, à data lege hora nona, à Chriſto in finem ſæculi hora vndecima, in qua Antichriſtus futurus eſt prophetatus. Item hora prima infantia ſiue pueritia, hora tertia adoleſcentia, hora ſexta iuuentus, hora nona ſenectus, hora vndecima extrema ſenium: vnde & ſupra exemplum datum eſt.

* *artificialis.*

CAPIT. IV.
De diebus.

DIes eſt aer ſole illuſtratus, nomen inde ſumens, quod tenebras diſiungat ac diuidat. Nam cum in primordio creaturarum tenebræ eſſent ſuper faciem abyſſi: *Dixit Deus: fiat lux: & facta eſt lux. Et vocauit Deus lucem diem:* *Gen. 1.* quæ definitio bifarie diuiditur, hoc eſt, vulgariter & proprie. Vulgus enim omnem diem ſolis præſentiam ſupra terras appellat: proprie autem dies viginti quatuor horis, id eſt, circuitu ſolis totum orbem luſtrantis impletur, qui ſecum ſemper & vbique lumen diurnum circumferens non minore aerum ſpacio noctu ſub terras quam ſupra terras interdiu creditur exaltari. Ante vero ſolis creationem, primitiuæ lucis circuitu, quod nunc p ſolem fit, agebatur, primo quidem ſecundoque die aquas abyſſi, quæ omnem terram texerant, tertia vero aera vacuum

ſua circumuagatione luſtrantis. Quantum ergo nobis
veſtigia patrum ſequentibus coniicere datur, cum dice-
ret Deus: *Fiat lux*: mox tenebræ, quæ abyſſum texerant,
abierunt: & lux, ab Oriente medias inter vndas emer-
gens, cunctam terræ ſuperficiem operuit latitudine ſui
fulgoris, boreales ſimul auſtraleſque, nec non & occidu-
as oras attingens, paulatimque ſe completo Diei vnius
ſpacio ſubducens, inferiora terræ gyrando ſubiit, atque
aurora præcedente diem ſecundum tertiumq; ſimili or-
dine compleuit: hoc tantum à ſolari luce differens, quod
caloris fotu carebat: & quia ſidera nondum erant, priſcis
ad huc tenebris noctes illas relinquebat obſcuras. Dies
autem iuxta allegoriam plures ſignificationes habet. A-
liquando ſignificat Dominum Saluatorem: aliquando
ſanctos eius: aliquando ſcientiam ſanctarum ſcriptura-
rum: aliquando charitatem, aliquando virtutum fulgo-
rem: aliquando proſperitatem temporalem: aliquando
diem iudicij: aliquando æternam beatitudinem. Dies
autem Dominum ſignificat in illa ſententia euangelij:
Ioan. 11. *Qui ambulat in die, non offendit*: quia quiſquis doctrinam ſe-
quitur Saluatoris, peccatorum offendicula non timebit.
Item dies Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat, vt eſt il-
Pſal. 117. lud Pſalmi: *Hæc eſt dies, quam fecit Dominus* Item dies Apo-
Pſal. 18. ſtolos & ſanctos Dei ſignificare in illo pſalmiſtæ verſu in-
telligitur: *dies eructat verbum*, id eſt, Dominus Apoſtolis
diuina claritate irradians verba cœleſtis luminis intima-
bat: ſicut econtrario in illo, quod ſequitur: *nox nocti in-*
Ibidem. *dicat ſcientiam*: Iudas Iudæis Chriſtum prodidiſſe cogno-
ſcitur. Item diem ſcientiam ſanctarum ſcripturarum in
hoc intelligi poſſumus, quia ibi lumen iuſtitiæ & veræ
ſapientiæ bene intelligentibus lucet. Vnde Apoſtolus
admonet, vt intenti ſimus ad meditandam legem Dei,
2. Petr. 1. *donec dies illuceſcat, & lucifer in cordibus noſtris oriatur*. Quod
autem lux diurna caritatem ſignificet, oſtendit Iohannes
1. Ioan. 2. in Epiſtola ſua dicens: *Qui diligit fratrem ſuum, in lumine*
manet. Item & dies euangelium demonſtrat: vt eſt illud
Cant. 2. in Cantico Canticorum: *donec aſpiret dies & amoueantur*
Ioan. 9. *vmbræ*. Item dies vita præſens vt eſt illud Euangelij: *Me*
oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt. Rurſum di-
Eſai. 60. es futura vita iuſtis, vt in Eſaia: *Non eſt tibi amplius ſol ad*
lucendum per diem. Dies & nox iuſti & peccatores, iuſti-
1. Theſſ. 5. tia & iniquitas in Apoſtolo: *Non ſumus noctis neque tene-*
brarum. Omnes enim vos filij lucis eſtis & filij Dei Dies & nox
Pſ. 41. proſperitas eſt & aduerſitas. vt in Pſalmo: *In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam & nocte declarauit*. Item ibi:
Pſ. 21. *Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies: & nocte, & non ad*
inſipientiam mihi. Nam virtutum fulgorem & honeſta-
tem conuerſationis bonæ dies ſignificat in illa Pauli ſen-
Rom. 13. tentia, vbi ait: *Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & indua-*
mur arma lucis, ſicut in die honeſte ambulemus: quia ſi igno-
rantias noſtras ſcientiæ ratio fugat, & indignos actus de-
clinantes pia quæque & honeſta ſectemur, in luce ſu-
mus poſiti, & quaſi in die honeſte ambulamus. In eo er-
Pſal. 41. go, quod ſcriptum eſt: *in die mandauit Dominus miſericor-*
diam ſuam, & nocte declarauit: diem ocium debemus acci-
pere, in quo Domini præcepta diſcuntur. Nam lex eius
in ſpacio tranquillitatis ebibitur. Tunc enim vacat diſce-
re, quando non eſt, quod debeat impedire. Sequitur: *Et*
nocte declarauit: illud vtique: quod dicitur in quiete, in tri-
bulatione declaratur: prius enim ocioſo tempore legis
verba diſcuntur: ſed eorum fructus in afflictione mon-
ſtratur. Quod autem diei vocabulum tempus iudicij ſi-
1. Theſſ. 5. gnificet, oſtendit illa ſententia Euangelij, qua dicitur: *Di-*
1. Cor. 3. *es Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*. & illud Apoſtoli. *dies*,
inquit, *Domini declarabit*. Diem autem pro æternitate po-
Pſal. 83. ſitum oſtendit Propheta ad Dominum dicens: *quia me-*
lior eſt dies vna in atriis tuis ſuper milia ita ſunt atria Domini.
in quibus ſuperius concupiſſe ſe & defeciſſe teſtatus eſt.
In quibus vna dies iuſte deſideratur: quia ſemper æterna,
quæ ſolis aduentu non oritur, nec eius finitur occaſu,
quam non ſequitur craſtina, nec præcedit heſterna: ſed
immutabilis manens, conſtat vnitate perpetua. *Super mi-*
lia mundum iſtum ſignificat, vbi milia dierum ſuſtinent
Pſal. 89. finem. *Dies vnus mille anni*, vt in Pſalmo: *Quomodo mille an-*
ni ante oculos tuos tamquam dies vna. Dies duo vetus & no-
uum teſtamentum quibuſdam figurare videntur, vt in
Pſalmo: *Bene nunciate de die in diem ſalutare eius*. Dies co- Pſal. 95.
gnitio Trinitatis, vt in Exodo: *Ibimus viam trium dierum*, Exod. 35.
& ſacrificemus Domino Deo noſtro. Item dies tres paſſionis
ſepulturæ & reſurrectionis Saluatoris typum continent,
vt in Oſee: *Viuificabit nos Dominus poſt duos dies, die tertio ſu-* Oſe. 6.
ſcitabit nos, & viuemus. Dies ſextus, præſens mundus, qui
in his ſex diebus factus perhibetur. Vnde dies ſex, ſex
milium annorum figuram habere dicuntur, ſicut eſt il-
lud in Apoſtolo: *Quoniam dies vnus apud Dominum ſicut mil-* 2. Pet. 3.
le anni, & mille anni ſicut dies vna. Septimus vero dies, qui in
requiem Dei ſanctificatus ſcribitur, requiem ſignificat o-
mniũ ſanctorũ poſt excurſum vitæ præſentis. Dies ſeptẽ
omne tempus & opus vitæ præſentis. quod in his ſeptem
diebus voluitur. continent Sacramentum, in quib. præ-
cipitur paſcha celebrari, id eſt, de peioribus ad meliora
per emendationem vitæ tranſire. & fermentum, quod eſt
corruptio peccati, non comedere, ſed in azymis ſinceri-
tatis & veritatis ambulare. Dies octaua Reſurrectionis
Dominicæ obtinet ſacramentum. Item dies octaua fu- 1. Cor. 5.
turam omnium reſurrectionem & diem iudicij, cuius
myſterio ſexta pſalmi titulatio præſignatur hoc eſt, *pro o-*
ctaua. Hodie æternitas diuinitatis intelligitur, nec initio
cepta nec fine claudenda. Vnde in Pſalmo Pater ad Filiũ
loquitur dicens: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Apud
Dominum enim nec heri nec cras, ſed ſemper eſt hodie. Pſal. 2.
Hodie omne præſens tempus ſignificat, vt in pſalmo: *Ho-*
die ſi vocem eius audieritis: velut ſi dicatur: *quocunq; in tempo-* Pſal. 94.
re Cras futurum tempus, vt in euangelio: *Nolite cogita-* Matt. 6.
re de craſtino. quid manducetis aut quid bibatis. Item ibi: *ſi enim*
fenum, id eſt, peccatores, *quod hodie in agro eſt, & cras in cliba-*
num, hoc eſt in combuſtionem perpetuam *mittitur, Deus*
ſic veſtit. & alibi: *ne forte dicant filij veſtri filiis noſtris cras. non* Ioſ. 22.
eſt vobis pars in Iſraele.

Capit. V.

De partibus Dei.

PArtes diei tres ſunt mane, meridies, ſuprema. Mane,
lux matura & plena, nec iam crepuſculum: & dictum
mane à manu Manu enim antiqui bonũ dixerunt. Quid
enim melius luce? Mane autem ſignificat tempus rege-
nerationis in baptiſmate, quo incipit homo eſſe filius lu-
cis: vel lumen bonorum actuum: vel tempus reſurrectio-
nis. Vnde eſt illud: *Quoniam ad te orabo Domine mane, & ex-* Pſal. 5.
audies vocem meam. Eccleſia enim, quæ ſe cognoſcit habu-
iſſe tenebras peccatorum, & de nocte mundi iſtius con-
gregata, tunc ſe merito exaudiri credit. cum in lucem ve- Ibid.
ræ reſurrectionis erumpit Tempus autem reſurrectionis
ſignificat, vt eſt illud, quod ſequitur. *Mane aſtabo tibi, & vi-*
debo. quoniam non volens Deus iniquitatem tu es. In die iudicij
quando reſurgunt omnes homines à ſopore mortis. tunc
apparebit æquitas iudicij Dei, quando vnicuiq; reddet
ſecundum opera ſua. Meridies dicta, quaſi *medidies*, hoc
eſt, medius dies: vel quia tunc purior dies eſt. Merum e-
nim purum dicitur. Significat autem planam doctrinam
cum claritate bonorum actuum, vt eſt illud in Cantico
Canticorum, vbi ſponſa dicit ad ſponſum: *indica mihi, vbi* Cant. 1.
paſcas, vbi cubes in meridie. Et alibi meridies in contrariam
ponitur, vt eſt illud in Pſalmo: *A ruina & dæmonio meridia-* Pſal. 90.
no. Dæmonium meridianum eſt immane periculum fer-
uore perſecutionis accenſum, vbi ruina plerumq; metui-
tur quando infirmitas humana ſuperatur. Item *à dæmonio*
meridiano accipitur pro manifeſto, non occulto. Suprema
eſt poſtrema pars diei, quando ſol curſum ſuum in occa-
ſum vertit, dicta, quod ſupereſt ad partem vltimam diei,
quod declinat ad veſperum. Veſpera ergo vel finem vitæ
humanæ vel ſeculi terminum vel pœnitentiam futuram
ſignificat. Nam quod veſpera ſignificet occubitum mor-
tis Chriſti, illud Pſalmiſtæ declarat: *ad veſperũ demorabitur* Pſal. 29.
fletus, & ad matutinum lætitia. Fletus demoratus eſt veſpere
quãdo Chriſtus Dn. noſter peremptus eſt: tunc n. vere de
moratus eſt fletus, dũ per triduũ fideliũ turba congemuit,
& mundi per ipſius occubitum natura cõcuſſa eſt. In ma-

tu ino

Digitized by Google

tutino quoq; orta eſt lætitia, quando tempore matutino Reſurrectio Domini, Euangelio teſtante, vulgata eſt, & diſcipuli præſentia Domini ſui immortalitatem cernere meruerunt. *Veſpere* ergo finem mundi ſignificat, quan-
Ioan 9. do iam tempus operandi finitum eſt. Vnde dicitur: *Venit nox quando iam nemini licet operari.* Pœnitentiam autem futuram ſignificat, vbi peccatores in tenebras exteriores proiiciendi deſcribuntur. Hæc tria tempora in vno verſu
Pſal. 54. Pſalmiſta comprehendit, dicens: *Veſpere, mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.* Hæc verba magna nobis Sacramenta denunciant. *Veſpere* ſignificat tempus traditionis, quando eum Iudas cohortibus noſcitur prodidiſſe ſe quærentibus. *Mane*, cum ad Pontium Pilatum productus eſt audiendus. *Meridie*, quia hora ſexta, vt Euangeliſta dicit, in cruce ſuſpenſus eſt. *Narrabo*, pertinet ad veſperam, quia tunc omnia locuta eſſe conſtat, quæ Iudas nequiſſimus facere diſponebat. *Adnunciabo* ad mane reſpondit, quando dicente Pilato, *tu es rex Iudæorum*, adnunciauit *In hoc natus ſum*, & cetera, quæ ibi dicuntur à Domino. Iunxit etiam, *& exaudiet vocem meam.* Ad meridiem pertinet, quando in cruce dixit, *Conſummatum eſt*, & emiſit ſpiritum. Item *veſpere* paſſionem ſignificat, *mane* reſurrectionem, *meridies* aſcenſionem eius in cœlum.

Capit. VI.

De nocte.

NOx dicta, quod noceat aſpectibus vel negotiis humanis: ſiue quod in ea fures latroneſq; nocendi aliis occaſionem nanciſcantur. Eſt autem nox ſolis abſentia terrarum vmbra condita, donec ab occaſu redeat ad exortum: iuxta quod naturam eius & Poeta deſcribens innuit inquit, *oceano nox inuoluens vmbra magna terramq; po-*
Cant.6. *lumque.* Et Salamon ſacris litteris expreſſit: *Qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies & inclinentur vmbræ*: eleganti vtiq; ſenſu deceſſionem noctis, inclinationem appellans vmbrarum. Nam quomodo pro conditionibus plagarum, quibus ſolis curſus intenditur, & ſplendorem eius à nobis obiectio terrenæ molis excludit, inumbratio illa, quę noctis natura eſt, ita erigitur, vt ad ſidera vſq; videatur extendi. Merito contraria viciſſitudine, id eſt, lucis exortu vmbras inclinari, noctem videlicet deprimi pelliq; ſignauit. Quam videlicet vmbram noctis ad aeris vſq; & ætheris confinium philoſophi dicunt exaltari, & acuminatis inſtar pyramidum tenebris lunam, quæ infima planetarum currit, al'quando contingi atque obſcurari nnl lumque aliud ſidus taliter eclipſin, hoc eſt, defectum ſui luminis pati, eo quod circa fines telluris ſolis ſplendor vtiq; diffuſus ea libere, quæ telluri procul abſunt, aſpiciat: ideoq; ætheris quæ vltra lunam ſunt ſpacia, diurnæ lucis plena ſemper efficiat, vel ſuo videlicet, vel ſiderum radiata fulgore. Eſt autem noctis vmbra mortalibus ad requiem corporis data, ne operis auida continuato labore deficeret ac periret humanitas: & vt animantibus quibuſdam, quæ lucem ſolis ferre nequeunt, ipſis etiam beſtiis, quæ præſentiam verentur humanam, diſcurrendique vbi ac victum quæritandi copia ſuppeterent, iuxta quod in
Pſal. 103 Dei laudibus Pſalmiſta decantat: *ſol cognouit occaſum ſuum: poſuiſti tenebras, & facta eſt nox in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluarum*, & cetera. Sicut enim dies lucem fidei & iuſtitiæ æquitatem & proſpera atque felicia in ſcripturis myſtice ſignificat: ita & nox iniuſtitiam & infidelitatem atque aduerſa quæque deſignat. Nam nox infidelitatem ſignificat
1.Theſſ. 5. in illo Apoſtoli teſtimonio, quo ait: *Non ſumus noctis filij neq; tenebrarum.* Iniquitas autem in noctis ſignificatione
Iob.3. exprimitur in illa ſententia beati Iob: *pereat dies in qua na-*
Pſal. 50. *tus ſum, & nox, in qua dictum eſt: conceptus eſt homo.* Vnde Pſalmiſta in iniquitatibus conceptum ſe eſſe & in delictis natum teſtatur. Perire ergo optat beatus Iob ſpem ab apoſtata angelo illatam, qui diem ſimulans & promiſſione diuinitatis emicuit, ſed noctem ſe exhibens lucem nobis noſtræ immortalitatis obſcurauit. Pereat antiquus hoſtis, qui lucem promiſſionis oſtendit: ſed peccati tenebras contulit, qui quaſi diem ſubblandiendo innotuit, ſed vſq; ad tenebroſam noctem ex impreſſa commodis cæcitate perduxit. Aduerſa ergo in noctis nomine exprimuntur, vbi Pſalmiſta ſe in nocte clamare teſtatur, hoc eſt, in tribulatione, nec tamen exauditum eſſe.
Item Pſalmiſta dicit: *In die tribulati nis meæ Dominum ex-* Pſal. 58.
quiſiui manibus meis nocte coram eo, & non ſum deceptus. In noctis nomine mundi iſtius ſignifiat vitam, quæ quamuis lucem habere videatur, peccatorum tamen obſcuritate fuſcata eſt. Item per *noctem* ſignificauit inferni clauſtrum,
cum dicit: *forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illumina-* Pſ. 138.
tio mea in deliciis meis. Quomodo ergo poterat à tenebris conculcari, cui erat nox illuminatio in deliciis ſuis? oſtendit enim tunc inferni clauſtrum reuera illuminatum, quando poteſtatem diaboli contriuit, & hominem ſua miſeratione liberauit. Nox vita præſens, vt in pſalmo:
In noctibus extollite manus veſtras in ſancta. Item ibi: *nocte co-* Pſal. 133.
ram eo, & non ſum deceptus. Nox futurum ſeculum de pec- Pſ. 58.
catoribus ſignificat, vt in Euangelio: *Veniet nox, quando* Ioan. 9.
nemo poteſt operari. Nox eſt vita peccatorum, vt in Apo-
ſtolo. *Qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt, nocte e-* 1.Theſſ. 5.
brij Nox cæcitas cordis, vel vana ſecuritas eſt ſicut in Iob
pro impio dicitur: *Nocte opprimet eum tempeſtas.* & in Eu- Iob 27.
gelio: *ſtulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem* Luc. 12.
paraſti, cuius erunt? Nox futura tribulatio, vt in euange-
lio: *In illa nocte duo erunt in agro; vnus aſſumetur, & vnus re-* Luc. 17.
linquetur. Nox tribulatio vitæ præſentis in tempore, vt
in Euangelio: *Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum* Luc. 11.
media nocte, dicit illi: Amice commoda mihi tres panes, hoc eſt, ſcientiam Trinitatis. Media nox occultum Domini iu-
dicium ſignificat, vt in Euangelio: *Media nocte clamor fa-* Matt. 25.
ctus eſt: ecce ſponſus venit. Media nox mors eximprouiſo ad-
ueniens, ſicut in Iob de reprobis: *Et in media nocte auferen-* Iob 34.
tur. Prima vigilia, prima hominum ætas, id eſt, infantia ſiue pueritia: ſecunda vigilia adoleſcentia & iuuentus: ter-
tia vigilia ſenectus, vt in Euangelio: *& ſi in tertia vigilia ve-* Luc. 12.
nerit & ita eos inuenerit: beati ſunt ſerui illi.

Capit. VII.

De ſeptem partibus noctis.

NOctis autem partes ſeptem ſunt: crepuſculum, conticinium, intempeſtum, gallicinium, matutinum, diluculum. Crepuſculum eſt dubia lux. Nam creperum dubium dicimus, hoc eſt, inter lucem & tenebras. Veſperum à ſtella occidentali vocatum, quæ ſolem occiduum ſequitur, & tenebras ſequentes præcedit. De qua Virgilius: *Ante diem clauſo componit veſper olympo.* Conticinium eſt, quando omnes ſilent. Conticeſcere enim ſilere eſt. Intempeſtum eſt medium & inactuoſum noctis tempus quando agi nihil poteſt, & omnia ſopore quieta ſunt. Nam tempus per ſe non intelligitur, niſi per actus humanos. Medium autem noctis actu caret: ergo tempeſtas inactuoſa, quaſi ſine tempore, hoc eſt, ſine actu, per quem dinoſcitur. Vnde eſt: *intempeſtiue veniſti*: ergo intempeſta dicitur, quia caret tempore, id eſt, actu. Gallicinium propter gallos lucis prænuncios dictum. Matutinum eſt, vt in abſceſſum tenebrarum, & auroræ aduentum: & dictum matutinum, quod hoc tempore inchoante mane fit. Diluculum, quaſi iam incipiens parua diei lux: hæc & aurora, quæ ſolem præcedit. Eſt autem aurora diei clareſcentis exordium, & primus ſplendor aeris, qui græce *eos* dicitur, quam nos per diriuationem *auroram* vocamus, quaſi *eororam*. Vnde eſt illud: *Et latus eous currus equus eoaſque acies.* Veſpera ergo & initium noctis ſignificat vel initium tribulationis quæ poſt proſperitatem ſeculi ſequitur: vel exordium auerſionis iniquorum, qui auerſi à luce vera mandatorum Dei, incidunt in tenebras peccatorum. Quando enim quis à veritate & iuſtitia recedit, & in tenebras errorum atque peccatorum corruit: merito veſperi nomine vocatur, quia antichriſti, qui veſper in ſcripturis appellatur, conſors efficitur. Intempeſtum autem, h.e. mediũ noctis vel profunditatem peccatorum ſignificat, vel re-

cellum

Digitized by Google

ceſſum à mundanis & ad laudandum Dominum bono-
rum hominum ſtudium. Vnde propheta ait in pſalmo:
Pſal.118. *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitia*
tua. Non vacat quod dicitur:*media nocte ſurgebam.* Scit e-
nim hoc temporè primogenita Ægyptiorum fuiſſe per-
cuſſa: ſcit etiam ea tempeſtate, Petri Pauli & Silæ in car-
cere poſitorum vincula reſoluta:ſcit quoq; ſponſum me-
dia nocte eſſe venturum: ideoque eodem tempore ſurgit
ad laudes,ne inter fatuasvirgines ianua clauſa remaneat.
Nec vacat, quod dicit:*ſurgebam:* quia ſemper ſurgitur,
cum ad Dominum præconia feſtinatur. *Ad confitendum,*
hic ſignificat ad laudandum: quia ſequitur:*ſuper iudicia*
iuſtitia tua. Nam ſi pœnitentiæ confeſſionem voluiſſet in-
telligi, *ſuper miſericordiam tuam,* diceret: non, *ſuper iudicia*
iuſtitia tua. Gallicinium autem conuerſionem peccato-
rum ſignificat. Vnde eodem tempore Petrus,qui Domi-
num negando in tenebris obliuionis errauit, & ſperatæ
iam lucis rememoratione correxit, & eiuſdem veræ lucis
adepta præſentia plene totum,quicquid mutauerat,ere-
xit. Hunc opinor gallum aliquem doctorum intelligen-
dum,qui vos iacentes excitans & ſomnolentos increpat,
dicens:*Euigilate iuſti & nolite peccare.* Matutinum ergo ſiue
diluculum Reſurrectionis Dominicæ tempus ſignificat,
vel hominis à peccatis ad iuſtitię plenam conuerſionem.
Pſal.62. Vnde Pſalmiſta ad Dominum ait: *Ad te de luce vigilo: & in*
matutinis meditabor in te,quia factus es adiutor meus. Ad ipſum
vigilatur, quotiens in mundi ambitione dormitur. Nam
illa ſic conſequimur, ſi iſta deſerere feſtinemus. Bene au-
Pſal. 107. tem adiecit:*in matutinis meditabor in te,* & alibi: *exurgam di-*
luculo: quando tempus Dominicæ Reſurrectionis eluxit,
& tunc eius laudes cerneret, quando genus humanum
exemplo ſuæ reſurrectionis animauit. *Matutinum iudicij,*
Pſal. 100. dies ſiue reſurrectio mortuorum,vt in pſalmo: *In matuti-*
nis interficiebam omnes peccatores terræ. Aurora eſt Eccleſia
eo, quod poſt tenebras peccatorum luce fidei illuſtrata
Iob. 38. ſit,vt in Iob: *Et oſtendiſti auroræ locum ſuum.*

Capvt VIII.

De tenebris.

TEnebras autem dictas, quod teneant vmbras. Tene-
bræ autem ſignificant aliquando profunditatem
ſcripturarum diuinarum: aliquando ignorantiam: ali-
quando infidelitatem peccatorum: & aliquando pœ-
nam gehennæ. Profunditatem ergo ſcripturarum illud
Pſ. 17. ſignificat propheticum teſtimonium, quo ait: *Poſuit tene-*
Pſal. 138. *bras latibulum ſuum.* & alibi: *tenebræ non obſcurabuntur abs te:*
& nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen e-
ius. Tenebras enim dicit myſtica quæque & profunda
Prouerb. 6. ſcripturarum diuinarum iuxta illud, quod legimus in pro
uerbiis: *Intelliget quoque parabolam & tenebroſum ſermonem.*
Pſ. 17. Sic & in alio pſalmo legimus. *Tenebroſa aqua in nubibus ae-*
*ris:*ergo iſtæ tenebræ non obſcurabuntur,ſed potius illu-
minantur à Domino,quoniam prædicatio prophetarum
ipſo veniente completa eſt. Ignorantiam autem ſignifi-
cant tenebræ in illa apoſtolica ſententia,qua dicit de pec
Eph. 4. catoribus:*Tenebris obſcuratum habentes cor.* Infidelitatem au
tem iniquorum illa euangelica ſententia denotat, vbi di-
Ioan. 1. citur:*lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.*
Lux quippe eſt hominum Chriſtus,qui omnia qui illumi
nari merentur corda hominum ſuæ præſentia cognitio-
nis illuſtrat. tenebræ autem ſtulti ſunt & iniqui, quorum
*æterna cæca præcordia lux * & veræ ſapientiæ,qualia ſint,mani-
feſte cognoſcit:quamuis ipſi radios eiuſdem lucis nequa-
quam capere per intelligentiam poſſint:veluti ſi quilibet
cæcus iubare ſolis obfundatur, nec tamen ipſe ſolem,
cuius lumine perfunditur, aſpiciat. Tenebræ, Diabolus
Nah. 1. vel dæmones, vt in propheta: *Inimicos eius*, id eſt, Domi-
num, *perſequuntur tenebræ.* Pœna autem gehennæ in tene-
bris ſignificatur in illa Euangelij ſententia, vbi de pecca-
Matth. 22. tore ita legitur: *ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in*
tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Quicun-
que ergo in præſenti vita infidelitatis & peccatorum in-
terioribus tenebris obſcuratur, neceſſe eſt, ſi ei condigna
pœnitentia non ſubuenerit, vt in exteriores tenebras
poſt exitum præſentis vitæ mittatur, vbi eſt pœna mortis
& ſempiternus horror inhabitat. Vmbra ergo aliquando
in bono, aliquando in malo ponitur. Tunc vero in bo-
no, quando cuſtodiam Dei & protectionem Spiritus ſan
cti ſignificat, vt eſt illud in pſalmo: *Sub vmbra alarum tua-* Pſal. 56.
rum ſpero, donec tranſeat iniquitas. Et alibi:*cuſtodi me Domine* Pſal. 16.
vt pupillam oculi, ſub vmbra alarum tuarum protege me. Aptiſſi-
me itaque petit cuſtodiri ſe, vt pupillam oculi, quando &
per ipſam res viſuales diſcernimus, & in noſtro corpore
nihil præſtantius inuenitur. Sequitur: *Sub vmbra alarum*
tuarum protege me. Hic aliud introducitur * ſcena, quod * ſchema.
græce parabola, latine comparatio dicitur, quando ſibi
genus diſſimile in aliqua commonitione ſociatur. Pater-
nis enim protectionibus alæ ſunt comparatæ. Miſericor-
dia quippe & charitas quaſi alæ ſunt Patris, quibus ſe ꝓ-
tegi congruenter expoſtulat. Et in Euangelio: *Et ecce nubes* Matth. 17.
lucida obumbrauit eos. Et alibi: *Sub vmbra eius viuemus in genti-* Thr. 4.
bus. Vmbra teſtamentum vetus, vt in Salomone: *Donec a-* Can. 4.
ſpiceret dies & amoueantur vmbræ. Vmbra vita hominis, vt in
Iob: *Fugit velut vmbra.* Vmbra mors carnis, vt in pſalmo: Iob. 14.
Operuit nos vmbra mortis. Tunc autem in malo vmbra po- Pſ. 43.
nitur, quãdo vel corporis mortem ſignificat, vel pœnam
gehennæ, vt eſt illud: *Si ambulauero in medio vmbræ mortis* Pſal. 22.
non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et alibi: *poſuerunt me* Pſ. 87.
in lacu inferiori in tenebris & in vmbra mortis: peccatorum in-
dicat locum, quia mors delinquentium vmbroſas ac te-
nebroſas patitur manes, dum eis gaudium non relucet,
qui perpetua triſtitiæ ſuæ obſcuritate demerſi ſunt: & id-
eo pro locorum qualitate verbum hoc multifaria ſigni-
ficatione variatur. Caligo vmbra eſt de ſpiſſitudine aeris
effecta: & dicta caligo, quod maxime aeris calore gigna-
tur. Iuxta allegoriam vero ſignificat caligo diuinorum ſe-
cretorum operimentum. Vnde legitur in Exodo: *Stetit po-* Exod. 20.
pulus de lõge, Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus.
Turba quippe populi allegoriarũ caliginem non valet pe
netrare: quia valde paucorum eſt ſpiritalem intellectum
rimari. Quia enim mentes carnalium ſola ſæpe hiſtoria
paſcuntur: loquente Deo ſtetit populus de longe: quia ve
ro ſpiritales quiq; allegoriarũ nubem penetrant & ſpirita
liter Dei verba cognoſcunt: Moyſes acceſſit ad caliginẽ,
in qua erat Deus. Hinc & in pſalmo dicitur: *Caligo ſub pe-* Pſ. 17.
dibus eius: quia non ea claritate Deus ab inferioribus cerni-
tur, qua in ſuperioribus dominatur. Quæ ſententia & ali-
ter intelligi poteſt: caligo vero hic Diabolus eſt, qui ho-
minum mentes innubilat, dum veritatis ſplendorem non
facit videre, quas poſſidet. *Sub pedibus eius:* quia ſine dubio
maieſtate Domini Saluatoris conculcatur dæmoniorum
execranda nequitia, ſicut in nonageſimo pſalmo dictum
eſt: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leo-* Pſal. 90.
nem & draconem: Item caligo ſignificat cæcitatem cordis
perſecutorum. Hinc Dominus ad Iob ait: *Quis clauſit oſtiis* Iob. 30.
mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem
nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ ob
uoluerem. Mare ſæuiens nube induitur, quia crudelitas p-
ſequentium ſtultitiæ ſuæ velamento veſtitur: & perſpi-
cuam veritatis lucem videre non ſufficit, & id, quod agi-
tur per crudelitatem, per cæcitatem non agnoſcit. Quia
ergo perſecutores Eccleſiæ inſtabilitate cordis inquieti
atq; huic ſeculo dediti non grandia, ſed puerilia ſapiunt:
ſuperno iudicio conſtringuntur, ne tantum perſequi va-
leant, quantum volunt. Item vmbra & caligo aliquando
peccata ſignificat, vnde dicitur: *ſedentes in tenebris, & in vm-* Luc. 1.
bra mortis: aliquando delectationem peccatorum, vt eſt
illud in Iob de diabolo dictum: *ſub vmbra in ſecreto calami* Iob. 40.
& iunci & locis virentibus. Et quia vmbra non longe eſt ab
aere, cuius eſt vmbra: ita & mors non longe eſt à pœna.
Hinc & in Iob dicitur: *Vbi vmbra mortis, & nullus eſt* Iob. 10.
ordo, & ſempiternus horror inha-
bitat.

Capvt IX.

De hebdomadibus.

HEbdomada græce à ſaptenario numero nomen accepit, humana quidem conſuetudine ſeptenis ſolū acta diebus: ſed ſcripturæ ſacrę auctoritate multis ſpeciebus inſignis, quæ tamen cunctę (ni fallor) ad vnum finem ſpectant, nos ſcilicet ammonentes poſt operum bonorū perfectionem in Spiritus ſancti gratia perpetuam ſperare quietem. Prima ergo ſingularis illa hebdomada, & à qua cæteræ formam capeſſunt, diuina eſt operatione ſublimis: quia Dominus ſex diebus mundi ornatum cōplens, ſeptima requieuit ab operibus ſuis: vbi notādum, quod non ideo ſenarius numerus eſt perfectus, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit: ſed (ſicut Auguſtinus ait) ideo Dominus, qui omnia ſimul creare valebat, in eo dignatus eſt operari: qa numerus eſt ille perfectus, vt etiam per hunc opera ſua probaret eſſe perfecta, qui ſuis partibus primus impletur, id eſt, ſexta & tertia dimidia, quę ſunt vnum, duo & tria, & ſimul ſex fiunt. Ad huius exemplum diuinæ hebdomadis ſecunda hominibus obſeruanda mandatur, dicente Domino: [*Exod. 20.*] *ſex diebus operaberis & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die ſabbathi Domini Dei tui non facies omne opus. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt: & requieuit in ſeptimo:* quæ à populo hebdomada Dei ita computabatur antiquitus: Prima ſabbathi vel vna ſabbathi ſiue ſabbathorum, ſecunda ſabbathi, tertia ſabbathi, quarta ſabbathi, quinta ſabbathi, ſexta ſabbathi, ſeptima ſabbathi, vel ſabbathum: non quod omnes ſabbathorum, hoc eſt, requietionum dies, quæ ſuo nomine & cultu ſingularis excellebat prima vel ſecūda vel tertia vel cæteræ ſuo quæq; cenſerentur ex ordine. Tertia ſpecies hebdomadis in celebratione Pentecoſtes agitur, ſeptem videlicet ſeptimanis dierum, & monade, hoc eſt, quinquaginta diebus impleta: qua die & Moyſes ardentem conſcendens in montem, legem de cælo accepit, & Chriſtus in linguis igneis Spiritus ſancti gratiam de cęlo miſit Quarta ſeptimi mēſis erat hebdomada, qui ſolemnitatibus præclaris pene totus expendebatur, inter quas præcipue dies propiciationis eminebat, qua ſola per annum pontifex, derelicto foris populo, ſancta ſanctorum intrabat, aňuis antea fructibus, hoc eſt, frumenti, vini & olei ex ordine collectis: ſignificans Ieſum pontificem magnum impleta diſpenſatione carnis per proprium ſanguinem cæleſtis regni ianuas ingreſſum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, q foris adhuc poſiti præſtolamur & diligimus aduentum eius: vbi notandum, quia ſicut quidam in mundi per legē prima tertia & ſeptima die videbantur luſtrari: ſic & primus, tertius ac ſeptimus menſis ſuis quiq; cerimoniis extitere ſolemnes. Quinta hebdomada ſeptimi anni, quo toto populus ab agricolādi opere legis imperio vacabat, dicente Domino: [*Leu. 25.*] *ſex annis ſeres agrum tuum, ſeptimo ceſſabis.* Sexta anni iubilæi, hoc eſt, remiſſionis hebdomada eſt, quæ ſeptem hebdomadibus annorum, hoc eſt, xlviv. annis texitur: qua expleta, hoc eſt, quinquageſimo demum anno incipiente, tubæ clarius reſonabant, & ad omnes iuxta legem poſſeſſio reuertebatur antiqua. Septima ſpecies hebdomadis eſt, qua propheta Daniel vtitur, more quidem legis, ſeptenis annis ſingulas cōplectens hebdomadas, ſed noua ratione ipſos annos abbreuians, duodenis videlicet menſibus lunæ ſingulos determinans, embolifmos vero menſes, qui de annuis vndecim epactarū diebus accreſcere ſolent, in lege patria tertio vel altero anno ſingulos adiiciens: ſed vbi ad duodecimum numerum augeſcendo perueniret, pro integro anno pariter inſerens. Hoc autem fecit non veritatis cognitionem quærentibus in videndo: ſed prophetiæ more ipſum quærentium exercendo ingenium, malens vtriq; ſuas margaritas à filiis clauſas fructuoſo ſudore inueſtigari, quam profuſas à porcis faſtidioſa deſpectione calcari. Verum vt hæc apertius elucеſcant, ipſa iam angeli ad prophetam edicta videamus: [*Dan. 9.*] *Septuaginta*, inquit, *hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatū, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, impleatur viſio & prophetia & vngatur ſanctus ſanctorum.* Nulli dubium, quin hæc verba Chriſti incarnationem deſignent, qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus eſt oleo lætitiæ p̄ participib. ſuis: & quod hebdomades lxx. per ſeptenos annos diſtinctę, quadringentos & nonaginta annos inſinuent. Sed notandum, quod eaſdem hebdomadas nō ſimpliciter annotatas ſiue computatas, ſed abbreuiatas aſſerit, occulte videlicet lectorem commonens, vt breuiores ſolito aňos nouerit indicatos. [*Ibid.*] *Scito ergo*, inquit, *& animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterū ædificetur Ieruſalem vſq; ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem & hebdomades ſexaginta duæ erunt: & rurſus ædificabitur platea & muri in anguſtia temporis.* Eſdra narrante didicimus, quod Neemias cum eſſet pincerna regis Artaxerxis viceſimo anno regni eius, menſe Niſan, impetrauit ab eo reſtaurari muros Ieruſalem, templo multo ante, Cyro permittente, conſtructo ipſumq; opus (vt dictum eſt) in anguſtia temporis perfecerit: adeo ſcilicet à finitimis gentibus impugnatus, vt ſtructores ſinguli gladio renes accincti vna manu pugnaſſe, altera murum recuperaſſe narrentur. Ab hoc ergo tempore vſq; ad Chriſtum ducem hebdomades lxx. computa, hoc eſt, annos duodenorum menſium lunarium quadringētos nonaginta: qui ſunt anni ſolares quadringenti ſeptuaginta quinq;: ſiquidem Perſæ à præfato viceſimo anno regis Artaxerxis vſq; ad mortem Darij regnauerunt annis trecentis: inde Romani vſq; ad ſeptimum decimum Tiberij Cæſaris annum monarchiam tenuerunt annis lix. qui ſunt ſimul (vt diximus) anni cccc lxxv. & continentur circulis decennouenalibus xxv. Decies nouies enim vicem & qni fiunt cccc. lxxv. Et quia ſingulis circulis emboliſmi vii. accreſcunt: multiplica xxv. per vii. fiūt clxxv. qui ſunt emboliſmi menſes quadringentorum lxxv. annorum. Si ergo vis ſcire quot annos lunares facere poſſint, partire clxxv. per xii. duodecies deni & quaterni xiv. annos faciunt, & remanent menſes vii. Hos iunge ad ſupraſcriptos cccc. lxxv. fiunt ſimul cccc lxxxviv. adde & menſes ſuperfluos vii. partemque octaui decimi anni imperij Tiberij, quo Dominus paſſus eſt: & inuenies à tempore pręfinito ad eius vſq; paſſionē hebdomadas lxx. abbreuiatas, hoc eſt, annos lunares cccc. xc. ad eius vero baptiſmum, quando vnctus eſt ſanctus ſanctorum, deſcendente ſuper eum Spiritu ſancto, ſicut columba; non ſolum hebdomadas vii. & lx. duas fuiſſe completas, ſed & partem iam ſeptuageſimæ hebdomadis inchoatā: *& poſt hebdomadas*, inquit, *lx. duas occidetur Chriſtus & non erit eius populus qui eum negaturus eſt.* Non ſtatim poſt lx. duas hebdomadas, ſed in fine ſeptuageſimę hebdomadis occiſus eſt Chriſtus: quam ideo (quantū coniicere poſſumus) ſegregauit à cęteris: quia de hac erat plura relaturus: nam & Chriſtus in illa crucifixus, & à populo perfido non modo in paſſione, verum continuo ex quo à Ioanne prædicari cepit, negatus eſt. Quod a. ſequitur: [*Ibid.*] *& ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas & poſt finem belli ſtatuta deſolatio:* non ad lxx hebdomadas pertinet. Prædictum enim fuerat, quod ipſæ hebdomades ad Chriſti vſq; ducatum pertingerent: ſed ſcriptura, prædicto aduentu & paſſione ipſius, quid etiam poſt hanc populo, qui eum recipere nollet, euenturum, oſtendit. Ducem enim venturum Titum dicit, qui quadrageſimo anno Dominicæ paſſionis ita cum populo Romano ciuitatem & ſanctuarium diſſipauit, vt nō remaneret lapis ſuper lapidem. Verum, his per anticipationem prælibatis, mox ad exponēdum hebdomadæ, quam omiſerat, redit euentum. [*Dan. 9.*] *Confirmabit autem pactū multis hebdomada vna* hoc eſt, ipſa nouiſſima, in qua vel Ioannes Baptiſta, vel Dominus, & apoſtolus in prędicando multos ad fidē conuerterunt. [*Ibid.*] *Et in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiū.* Dimidium hebdomadis huius quintus decimus aňus Tiberij Cęſaris erat, quādo, inchoato Chriſti baptiſmate, hoſtiarū purificatio fidelib. paulatim vileſcere cepit. Item ꝙ ſequitur: [*Ibid.*] *& in templo erit abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem & finē perſeuerabit deſolatio*: ad ſequentia tempora reſpicit: cuius

prophetiæ veritatem & hiſtoria veterum, & noſtrorum hodieq; temporum teſtatur euentus. Octaua ſpecies hebdomadis vniformis & ſola, ſine circuitu reuolutionis, extans ad figuram per omnia primæ hebdomadis labentibus huius ſeculi conficitur ætatibus. Prima enim die facta eſt lux, & prima ætate homo in Paradiſi amænitate locatur: diuiſa luce à tenebris factum eſt veſpere, & ſeparatis Dei filiis à ſemine nequam, nõ longe poſt, natis gigantibus, corrupta eſt omnis terra, donec Creator pœnitens ſe hominem feciſſe, mundum diluuio perdere diſponeret. Secunda die firmamentum in medio libratur aquarum: ſecunda ætate arca in medio fertur aquarum, hinc fonte abyſſi ſupportata, illinc cæli cataractis compluta: quæ habuit veſperam, quando filij Adam pedes ab Oriente mouentes, qui in conſtruenda ſuperbiæ turre conuenerunt, linguarum diuiſione mulctati, & ab inuicem ſunt diſperſi. Tertia die aquis in congregationẽ vnam coactis, apparuit arida, ſiluis herbiſque decora: &
* firmatis. * demonum. tertia ætate, * firmitatis in cultu * denium nationibus, Abraham patriarcha cognationem patriamque deſerens ſanctorum ſemine fœcundatur. Huic aduenit & veſpera, quando gens hebræa malis coacta præmentibus contra Dei voluntatem regem ſibi petiit: qui mox ordinarus primo Domini ſacerdotes prophetaſque trucidat: poſtmodum ipſe cum tota gente gladio periit allophylorum. Quarta die cælum luminaribus ornatur: quarta ætate gens illa cæleſti fide inclyta, regno Dauid & Salomonis glorioſa, Templi etiam ſanctiſſimi altitudine totum nobilitatur in orbem: ſed accepit & veſperam, quando, crebreſcentibus peccatis, regnum illud à Chaldæis diſſipatum, templum dirutũ, & tota gens eſt Babyloniam tranſlata. Quinta die piſces aueſq; aquis eductæ: hi in patriis manent vndis, illæ aera terramq; peruolant: quinta ætate multiplicatus in Chaldæa populus Iſrael, pars cæleſtium deſideriorum pẽnis fulta, Hieroſolymam petiit: pars volatu deſtituta virtutum, inter Babyloniæ fluenta reſedit. Succeſſit & veſpera, quando, iminente iam Saluatoris aduentu, gens Iudæa propter ſcelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, inſuper & alienigenis eſt ſubacta regibus. Sexta die terra ſuis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur; moxq; eius latere dormientis ſumpta coſta, fæmina fabricatur: ſexta ætate præconantibus prophetis Filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei crearat, apparuit: qui dormiens in cruce ſanguinem & aquam de latere, vnde ſibi Eccleſiam conſecraret, emanauit: huius ætatis veſpera cæteris obſcurior in Antichriſti eſt perſecutione ventura. Septima die, conſũmatis operibus ſuis, Deus requieuit: eamq; ſanctificans, *Sabbathum* nuncupari præcepit, quæ veſperam habuiſſe nõ legitur: ſeptima enim ætate iuſtorum animæ poſt optimos huius vitæ labores in alia vita perpetuo requieſcunt, quæ nulla nunquam triſtitia maculabitur, ſed maiori inſuper reſurrectionis gloria cumulabitur. Hęc ętas hominibus tunc cœpit, quando primus martyr Abel corpore quidem tumulum, Spiritu autem ſabbathum ꝑpetuæ quietis intrauit: perficietur autem, quãdo receptis ſanctis corporibus in terra ſua duplicia poſſidebunt, lætitia ſempiterna erit eis: & ipſa eſt octaua, pro qua ſextus pſalmus inſcribitur: credo, quia in ſex huius ſeculi ætatibus pro ſeptima vel octaua illius ſeculi eſt ætate ſupplicandum, in qua quia iuſti gaudia, ſed reprobi ſunt ſupplicia percepturi. Pſalmus hinc ingenti pauore incipit, currit, finitur: *Domine, ne in ira tua arguas me*, & cætera. Pſal. 6.

Capvt X.

De menſibus.

MEnſes dicti à menſura, qua quiſq; eorum menſuratur: ſed melius à luna, quę græco ſermone mene vocatur. Nam & apud hebręos, Hieronymo teſte, luna, quoniam mene nominant, menſibus nomen dedit. Vnde & Ieſus filius Sirach, qui vtiq; hebraice ſcripſit, de luna lo-
Syr. 43. quens ait: *menſis ſecundum nomen eſt eius*. Antiqui enim menſes ſuos non à ſolis ſed à lunæ curſu computare ſolebant. Vnde quotiens in ſcriptura ſacta, ſiue in lege, ſeu ante legem, quota die menſis quid factum dictumue ſit, indicatur, non aliud quam lunæ ætas ſignificatur, à qua ſemper hebræi, *quibus credita ſunt eloquia Dei*, antiquo patrum more menſes obſeruare non ceſſarunt: primum menſem nouorum, qui paſchæ cerimoniis ſacratus eſt, Niſan appellantes, qui propter multiuagum lunæ diſcurſum, nunc in Martium menſem, nunc incidit in Aprilem, nunc aliquot dies Maij menſis occupat. Sed rectius Aprili deputatur: quia ſemper in ipſo vel incipit vel deſinit vel totus includitur, ea dumtaxat regula (cuius & ſupra meminimus) obſeruata, vt quæ quintadecima poſt æquinoctium luna extiterit, primum ſequentis anni menſem faciat: quæ vero antea, nouiſſimum præcedentis: ſic quod per ordinem ſecundus eorũ menſis Ia Maio, tertius Siuan Iunio, quartus Thamul Iulio, quintus ab Auguſto ſextus Elul Septẽber, ſeptimus Theſeti October, quem propter collectionem frugum & celeberrimas in ipſo feſtiuitates nouum annum appellant: octauus Mare ſuam Nouember: nonus Caſleu Decẽber: decimus Debeth Ianuario: vndecimus Sabat Februario: duodecimus Adar Martio ſimili ratione comparatur. Quos videlicet menſes propter lunæ circulum, qui xxix. & ſemis diebus conſtat, tricenis vndetricenisq; diebus alternantes, ſecũdo demum vel tertio anno exacto, menſem ſuperfluum, qui ex annuis vndecim epactarũ diebus confici ſolet, intercalant. Vnde non nullo moueor ſcrupulo, quomodo maiores noſtri diem, quã lex data eſt, quæ eſt tertia menſis tertij, quinquageſimam ab agni occiſione computent, ponentes videlicet primi menſis reſiduos dies numero decem & ſeptem: quia tredecim priores fuerant ante paſcha tranſacti, ſecundi xxx. tertij tres, qui fiunt ſimul dies quinquaginta: cũm cõſtet duos menſes lunares non lx. ſed quinquaginta nouem diebus terminari: ideoq; ſi paſchalis menſis xxx. diebus * * computatus. computatur xxix. ſui curſus dies poſt paſcha retinuerit, ſecundum iam menſem non triginta, ſed vndetriginta diebus debere concludi: ac per hoc in ſumma temporis memorati non pluſquam vndequinquaginta dies inueniri: niſi forte putandum eſt ſynecdochicos (quæ eſt regula ſanctæ ſcripturę frequentiſſima) à parte totum computari. Verum hæc vtcumq; acta vel computata fuerint, claret tamen hebræos ad lunæ curſum ſuos menſes obſeruare conſueſſe, nec aliter in Geneſi recte ſentiendum, vbi Noe cũ ſuis ſeptimodecimo die ſecundi menſis arcam ingreſſus, & xxviii. eiuſdem menſis die poſt diluuium egreſſus aſſeritur: quam annum ſolis integrum, hoc eſt, trecentorum ſexagintaquinq; dierum eſſe deſcriptum: quia videlicet luna, quę præſenti anno, verbi gratia, per Nonas Maias ſeptima decima extiſtit, anno ſequenti viceſima viii. pridie Nonas Maias occurret. Notandum ſane, quod nimium fallantur, qui menſem definiẽdum vel ab antiquis definitum autumant, quamdiu luna Zodiacum circulum peragit, quæ nimirum (ſicut diligentior inquiſitio naturarum edocuit) Zodiacum quidem ſeptem viginti diebus, & octo horis ſui veri curſus ordinem viginti nouem diebus & duodecim horis ſalua ſui ſaltus ratione conficit: ideoq; rectius ita definiendum, quod menſis lunæ ſit luminis lunaris circuitus ac redintegratio de noua ad nouam: ſolaris autem menſis digreſſio ſit ſolis per duodecimam partem Zodiaci, id eſt, ſigniferi circuli, quæ triginta diebus decem & ſemis horis impletur: viginti duabus videlicet horis, ac dimidia, lunari menſe productior, è quibus vndecim epactarum dies & quadrans annuatim ſuccreſcere ſolet. Duodecies enim viceni & bini ducentos ſexaginta quatuor faciunt, quas eſſe horas vndecim dierũ hinc facile patet: quia vndecies viceni & quaterni eandẽ ſummam conficiunt. Porro duodecies ſemis ſex faciunt, quæ annuæ ſunt horæ quadrans. Siquidem luna duodecim ſuos menſes vndecim diebus (vt dictum eſt) & quadrante breuiores totidem ſolis menſibus agens, in his tãdem peragendis tredecies Zodiaci ambitũ luſtrat. Iuxta allegoriam vero menſis, qui à luna nomẽ & ordinem accepit, ſignificat ſanctæ Eccleſiæ coadunationem ſiue ꝑfectum. Vnde Iob ait: *Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes* Iob. 24. *priſtinos*? qd nomine ſignat *menſium*, niſi collectiones ani-

Digitized by Google

marum,ſiue aliquan o menſis pro perfectione.Remini-
ſcatur ergo per vocem Iob Eccleſia perfectionis priſtinę,
& reducat ad memoriam, quanta perfectio ꝓdicatio-
nis ſuæ collectis animabus reportabat lucra. Menſes duo
decim eiuſdem numeri ſunt Apoſtoli, vt in Apocalypſi:
Apoc.22. *Per ſingulos menſes reddentes fructum ſuum.* Item menſis, ſicut
& ſabbathum, pro requie ſempiterna poſita inueniuntur
Eſa.66. vt eſt illud Eſaiæ: *erit menſis ex menſe & ſabbathum ex ſab-
batho* vt de carnalibus ſabbathis menſibuſq; fiant ſpirita-
lia ſabbatha delicata. Qui ſabbatiſmus Dei populo reſer-
uatur, & menſis ſpiritalis, quando à puncto vſq; ad pun-
ctum luna complebitur, & ſuo currit ordine, vt efficiat
menſem integrum calendarium. Quod autem luna, quę
à ſole illuminatur, ſignificet Eccleſiam à Chriſto illumi-
natam: non indiget explanari. & ſabbathum requiem ſi-
gnificat. Veniunt ex neomeniis & ſabbathis, qui ſex die-
bus, in quibus factus eſt mundus, tranſcenſis feſtinant ad
ſeptimum diem, id eſt, ſabbathum, in quo vera eſt requi-
Eſa. 66. es: *veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea*, dicit Domi-
nus non populus Iudæorum tantum, nec in ſola Hieru-
ſalem: ſed omne humanum genus vbiq; in toto orbe ad-
Ioan.4. oret Patrem in Spiritu & veritate.

Capvt XI.

De viciſſitudinibus temporum quatuor.

TEmporum autem viciſſitudines quatuor ſunt: Ver, Æſtas, Autumnus & Hiems. Dicta ſunt autem tempora à communionis temperamento, quod inuicem ſe humore, ſiccitate, calore & frigore temperent. Hæc & curricula dicuntur, quia non ſtant, ſed currunt. Conſtat autem, poſt factum mundum ex qualitate curſus ſolis tempora in ternos menſes fuiſſe diuiſa, quorum temporum talem veteres diſcretionem faciunt, vt primus menſis ver nouus dicatur, ſecundus adultus, tertius præceps. Sic & æſtas in ſuis tribus menſibus: noua, adulta & præceps. Sic & autumnus: nouus, adultus, & præceps. Item hiems: noua, adulta & præceps ſiue extrema. Vnde & eſt illud extremæ ſub caſu hiemis. Ver autem dictum, quod viret: tunc enim poſt hiemem veſtitur tellus herbis, & in florem cuncta rumpuntur. Æſtas dicitur, quaſi vſta, id eſt, exuſta & arida: nam calor aridus eſt. Autumnus à tempeſtate vocatus, quando & folia arborum cadunt, & omnia matureſcunt. Hiemem ratio hemiſphærij nun-
* brachys. cupauit, quia tunc breuiori ſol voluitur circulo. Vnde & hoc tempus bruma dicitur, quaſi * braxin, id eſt, breuis: vel à cibo, quod maior ſit tunc veſcendi appetitus. Edacitas enim græce bruma appellatur. Vnde & imbrumati dicuntur, quibus faſtidium eſt ciborum. Hibernus autem inter hiemem & vernum, quaſi hieuernus, qui plerumq; à parte totam hiemem ſignificat. Hæc tempora ſingulis etiam cæli partibus aſcribuntur. Ver quippe Orienti datur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. Æſtas vero Meridiano eo quod pars eius calore flagrantior ſit. Hiems Septentrioni, quod frigoribus & perpetuo gelu torpet. Autumnus Occiduo propter graues morbos, quos habet: vnde & tunc omnium folia arborum defluunt. Vt autem autumnus abundet morbis, facit hoc confinium frigoris & caloris, & compugnantia intra ſe contrariarum rerum. Myſtice autem ver Baptiſmi nouitatem ſignificat, aut renouationem vitæ poſt frigus infidelitatis, & pigritiæ torporem: ſiue reſurrectionem corporum poſt mortis occubitum. Vnde Dominus præcepit in lege menſem nouarum obſeruare & verni principium, quando eduxit Do-
Exod.14. minus filios Iſrael de terra Ægypti per mare rubrum, in quo & celebrare paſcha iuſſit: quo etiam tempore Saluator poſt paſſionem à morte ſurrexit, & ſpem nobis reſurrectionis tribuit. Æſtas autem venturæ iocunditatis præfiguratio eſt, & feruorem charitatis exprimit. Vnde eſt il-
Pſal.73. lud in pſalmo: *Æſtatem & ver tu feciſti ea.* Et in Salomone:
Cant. 2. *Iam enim hiems tranſiit & receſſit: flores apparuerunt in terra.* Æ-
Prou. 20. ſtas futura beatitudo, vt in Salomone: *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit æſtate, & non dabitur ei.* Per hæc duo tempora ſignificat fideles diuerſa morum qualitate pollentes. Alij enim ſunt tanquam æſtas, fidei calore feruentes ad martyriumvſque perducti: alij manſuetudine temperati, tanquam ver, ęquabili Domino deuotione famulantes. Omnia enim & iſta & alia ipſe fecit, cuius gratia conceditur, quod in hominum bona voluntate monſtratur. Autumnus etiam, in quo colliguntur fruges, & tempus eſt meſſis atque vindemiæ, tempus vniuerſalis iudicij ſignificat, quando vnuſquiſque operis mercedem recipiet, & metet fructum laboris ſui, iuxta illud Apo-
ſtoli: *Omnes nos oportet ſtare ante tribunal Chriſti. vt recipiat v-* 2.Cor. 5.
nuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum: Gal. 6.
quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Sic
enim Dominus in Euangelio ait: *Meſſis vero conſummatio* Matth. 13.
ſeculi eſt. meſſores autem Angeli Dei. Et alibi: *Sic eſt regnum Dei,* Mar. 4.
quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille. Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpicam. Et cum ſe produxerit fructus, ſtatim mittat falcem, quo-
niam adeſt tempus meſſis. *Tunc enim mittet Filius hominis* Matth.13.
angelos ſuos & colligent de regno eius omnia ſcandala, alligantque zizania faſciculis ad comburendum: triticum autem congregant in horrea ſua. Item autumnus aliquando tranſacta ſalutis
tempora ſignificat, vt in Michea: *Væ mihi, quia factus ſum* Mich. 7.
ſicut qui colligit racemos in autumno. Hiems vero tribulationem ſignificat vel terminum mortalis vitæ. Vnde Do-
minus præcepit in Euangelio diſcipulis, dicens: *orate, vt* Matt. 24.
non fiat fuga veſtra hieme vel ſabbatho. Si de captiuitate Hieruſalem hanc ſententiam voluerimus accipere, quando à Tito & Veſpaſiano capta eſt: orare debent, ne fuga eorum hieme vel ſabbatho fiat: quia in altero duritia frigoris prohibet ad ſolitudinem pergere, & in montibus deſertiſque latitare: in altero autem tranſgreſſio legis eſt, ſi fugere voluerint, aut mors imminens, ſi remanſerint. Si autem de conſummatione mundi intelligitur: hoc præcepit, vt non refrigeſcat fides noſtra, & in Chriſtum caritas: neq; vt ocioſi in opere Dei torpeamus virtutum ſabbatho.

Capvt XII.

De anno.

ANnus vel ab innouando cuncta, quæ naturali ordine tranſierant, vel à circuitu temporis nomen accepit: quia veteres annum per circumponere ſolebant, vt Cato dicit in originibus, oratorum añum, id eſt, circum, terminum: & ambire dicitur pro circuire. Eſt autem annus lunaris, eſt & ſolaris, eſt & errantium diſcretus ſtellarum: eſt & omnium planetarum vnus, quem magnum ſpecialiter nuncupant. Sed lunaris annus quadrifarie accipitur. Primus eſt namq;, cum luna xxvii. dieb. & octo horis Zodiacum percurrens, ad id ſignum, ex quo egreſſa eſt, reuertitur. Secundus duobus diebus & quatuor horis prolixior, qui cõſuete menſis appellatur, cum ſolẽ à quo noua digreſſa eſt, xxix. dibus & duodecim horis exactis, iam defecta repetit. Tertius, qui xii. menſibus huiuſmodi, id eſt, diebus ccclıv. expletur, & vocatur communis eo, quod duo ſæpiſſime tales pariter currant. Quartus, qui emboliſmus græce dicitur, id eſt, ſuperaugmentum, & habet xiii. menſes, id eſt, dies ccc.lxxxiv qui vterq; apud hebręos à principio menſis paſchalis incipit, ibidemque finitur: apud Romanos vero ab incipiente luna menſis Ianuarij ſumit initium, ibiq; terminatur. Item ſolis eſt annus, cum ad eadem loca ſiderum redit peractis trecentis ſexaginta quinq; diebus & ſex horis, id eſt, quadrante totius diei: quæ pars quater ducta cogit interponi vnum diem: quod Romani biſſextum vocant, vt ad eundem circuitum redeatur. Quartus ſolaris gyri annus biſſextilis eſt, cæteris tribus vno die prolixior, quo confecto ſol ad cuncta ſignorum loca eiuſdem dierum noctiumque, quibus ante quadriennium, reuertitur horis. Añus errantiũ ſtellarũ eſt, quo illarũ quæq; Zodiaci ambitũ pluſtrat, de quo ſupra diximus. Annus magnus eſt, cum omnia ſi-
mul errantia ſidera ad ſua quęq; loca ſimul habuere * re- * recurſum.

currunt, quem etiam circulus magnus paſchæ oſtendit. Circulus paſchæ magnus eſt, qui multiplicato per inuicem ſolari ac lunari cyclo qngentis triginta duobus conficitur annis. Siue enim decies nonies viceni & octoni, ſeu vicies octies deni ac noueni multiplicentur: quingentorum XXXII. numerum complent, vnde fit, vt idem circulus magnus decennouennalis lunæ circulos viginti octo, ſolis autem, qui vicenis octoniſq; conſummari ſolet annis, decem & nouem habeat circulos biſſextos decies nonies ſeptenos, id eſt, centum triginta tres menſes ſolares vicies octies ducentos viginti & octo, id eſt, ſex milia trecentos octoginta quatuor. Menſes autem lunares vicies octies ccxxxv. i. ſex milia d. lxxx. dies, exceptis biſſextis vicies octies VI. d. ccc. xxxv. id eſt, cxxciv. lxxx. appoſitis autem biſſextis cxciv. ccc. XIII. Qui vbi memoratam ex ordine mẽſium dierumq; ſummam compleuerit, mox in ſe ipſum reuolutus cuncta, quæ ad ſolis vel lunæ curſũ pertinent, eodem, quo præterierant, ſemper tenore reſtaurat. Tantum anni Dominicæ Incarnationis ſuo certo tramite proficiunt in maius: & indictiones, quoquo ferãtur in ordine, nil ſiderum curſum, atq; ideo nil paſchalis calculi ordinem mouent: anni enim iuxta allegoriam aliquando æternitatẽ, aliquando breuitatem humanæ vitæ ſignificant: in illo enim prophetico, vbi ad Deum dicitur:

Pſal. 101. *tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*: natura eius ſub breuitate declaratur: quia ipſe ſolus nouit eſſe, qui vt ſit, alio non egeret adiutore. Alibi autem, vbi ſcriptum eſt:

Pſal. 89. *anni noſtri, ſicut arena meditabuntur*: malignitatẽ vitæ noſtræ poſita ſimilitudo declarat. Aranea eſt enim animal debile ac tenuiſſimum, quod tranſeuntibus muſcis ad eſcam ſibi procurandam quædam retia doloſa contexit. Sic ãni eorum: qui ſceleratis operibus dediti ſunt, in artibus & ſubdolis machinationibus occupantur. Quod autẽ ſubſequenter dicitur: *dies annorum noſtrorum in ipſis lxx. anni: ſi autem in potentatibus, lxxx. anni* & cætera: ſi annos iſtos ad literam velimus aduertere, multos hominum & nonagenarios bene viuentes inuenies, & iterum necdum ſeptuagenarios debilitate confectos: vt, quod hic dicitur, conſtare minime poſſe videatur: ſed numerum ſeptuagenariũ legi potius decenter aptamus, quo ſabbathi diem obſeruandum eſſe præcepit: octogenarium vero populo Chriſtiano aptiſſime deputamus, qui octauum diem Reſurrectionis Dominicæ ſancta feſtiuitate veneratur. Octogenarium vero addidit in potentatibus: quia tũc reuera cepimus habere potentiam, quando nobis Dominus Saluator apparuit. Iſti ergo ſunt dies annorum, qui nobis probabilis vitæ conferunt claritatem. Annus Dominus Ieſus

Pſal. 64. Chriſtus à quibuſdam putatur, vt in pſalmo: *Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate.* Annus, præſens tempus ab aduentu Domini vſq; in finẽ mundi, in quo pœnitentia & remiſſio peccatorum prædicatur, vt eſt illud in Eſaia:

Eſa. 61. *Prædicare annum placabilem Domino, & diem retributionis.* Hinc & in Euangelio agricola

Luc. 13. ad Dominum ſuum ait: *Dimitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam cophinum ſtercoris.* Anni ſex, de quibus in lege præcipitur, vt ſi puer hebræus emptus pre-

Exod. 21. cio fuerit, Domino ſuo ſeruiat, & in ſeptimo ad libertatẽ exeat, præſens ſignificant tempus: quia mundus ſex diebus factus eſt Iubilæus interpretatur remiſſionis annus. Eſt enim hebraicus ſermo, & numerus, qui ſeptenis annorum hebdomadibus, id eſt XLVIV. annis texitur, in quo clangebantur tubæ, & ad omnes reuertebatur antiqua poſſeſſio, debita abſoluebantur, confirmabantur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecoſtes & ipſi celebramus poſt Domini reſurrectionem, remiſſa culpa, & totius debiti chirographo euacuato, ab omni nexu liberi, ſuſcipientes aduenientem in nos gratiam Spiritus ſancti.

CAPVT XIII.

De ſeculo.

Secula generationibus conſtant, & inde ſecula, quod ſe ſequantur. Abeuntibus enim aliis alii ſuccedunt. Hinc quidam quinquageſimum annum ſeculum dicũt, quem hebræi iubelæum vocant. Ob hanc cauſam & ille Exod. 21.
hebræus, qui propter vxorem & liberos amans Dominũ ſuum, aure pertuſa aut ſeruitio ſubiugatus, ſeruire iubetur in ſeculum, hoc eſt, vſq; ad annum quinquageſimum. Aliquando pro præſenti vita poſitum eſt, vt eſt illud: *Confitemini Domino quomodo bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Pſal. 135.
Seculum, huius vitæ ſignificat curſum, vbi miſeri ſunt, quicumq; delinquunt: vbi fas eſt corda noſtra conuerti, & miſericordiam poſtulari. Ibi enim damnatio eſt confiteri peccatum, vbi conſtat eſſe iudicium. Aliquãdo pro æternitate ponitur, vt eſt illud: *Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui*: quia quicquid Dominus promiſit, * per eum Pſal. 104. *perenni.
firmitate manſurum eſt. Aliquãdo præteritum tempus ſignificat, vt eſt illud: *Miſericordia Domini à ſeculo*, hoc eſt, à Pſal. 40.
primordio mundi declarata eſt in fidelibus ſuis: *& vſq; in ſeculum ſeculi*, hoc eſt, in præſenti & in futuro ſeculo. Sic ergo ter hic poſitum ſeculum æternitatem Domini abſolute deſignat: quoniam & ille ante ſeculum, & in ſeculo, & poſt iſtud ſeculum miſericors eſſe mõſtratur. Ætas plerumq; dicitur & pro vno anno, vt in annalibus: & pro ſeptem, vt hominis: pro centum, vt pro quouis tempore. Vnde & ætas tempus, quod de multis ſeculis inſtruitur: & dicta ætas, quaſi æuitas, id eſt, ſimilitudo æui. Nam eius eſt ætas perpetua, cuius neq; initium neq; extremum naſcitur: quod græci vocant æonas: quod aliquando apud eos pro ſeculo, aliquando pro æterno ponitur. Vnde & apud latinos eſt deriuatum. Ætas autem prope duobus modis dicitur. Aut eſt enim hominis, ſicut infantia, iuuẽtus, ſenectus: aut mundi, cuius prima ætas eſt ab Adam vſq; ad Noe: ſecunda à Noe vſq; ad Abraham: tertia ab Abraham vſq; ad Dauid: quarta à Dauid vſq; ad migrationem Iuda in Babyloniam: quinta deinde vſq; ad aduentum Saluatoris in carne: ſexta, quæ nunc agitur, vſq; quo mundus iſte finiatur. Sic ergo poteſt mundi ætas ad ſimilitudinem æui hominis comparari.

CAPVT XIV.

De ſex ætatibus ſeculi.

De ſex huius mũdi ętatibus à ſeptima vel octaua quietis vitæque cæleſtis & ſupra in comparatione primæ hebdomadis, in qua mundus ornatus eſt, aliquanta perſtrinximus: & nunc in comparatione æui vnius hominis, qui *microcoſmos* græce à philoſophis, hoc eſt, *minor mundus* ſolet nuncupari, de eiſdem aliquanto latius exponemus. Prima eſt ergo mundi huius ætas ab Adam vſq; ad Noe, continens annos, iuxta hebraicam veritatem, mille ſexcentos quinquaginta VII iuxta lxx. interpretes, II. cc. & XLII. generationes, iuxta vtramq; editionem numero decem: quæ vniuerſali eſt deleta diluuio, ſicut primam cuiuſq; hominis obliuio demergere conſueuit ætatẽ. Quotus enim quiſque eſt, qui ſuam recordetur infantiam? Secunda ætas à Noe vſq; ad Abraham, generationes iuxta hebraicam auctoritatem complexa decem, annos autem CCXXII. porro iuxta interpretes anni mille lXXII. Generationes vero XI. Hęc quaſi pueritia fuit generis populi Dei, & ideo in lingua inuenta eſt, id eſt, hebræa. A pueritia nãque homo incipit noſſe loqui poſt infantiam, quæ hinc appellata eſt, quod fari non poteſt. Tertia ab Abraham vſq; ad Dauid, generationes iuxta vtramq; auctoritatem XIV. annos vero dcccc. XLII. complectens. Hæc quædam velut adoleſcentia fuit populi Dei, à qua ætate quia incipit homo poſſe generare, propterea Mathæus Euangeliſta generationum ex Abraham ſumpſit exordium, qui etiam pater gentium conſtitutus eſt, quando mutatum no- Gen. 17.
men accepit. Quarta à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis, annos habens, iuxta hebraicam veritatem, cccc. lxxIII. iuxta lxx. tranſlationem duodecim amplius

Digitized by Google

generationes: iuxta vtroſque codices xviii. quas tamen Euangeliſta Matthæus certi myſterij gratia xiv. ponit, à qua, velut iuuenali ætate, in populo Dei regum tempora ceperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta gubernando ſoler exiſtere regno. Quinta, quaſi ſenilis ætas, à * tranſmigrati Babylonis vſque ad aduentum Domini Saluatoris in carne, generationibus & ipſa xxiv. porro annis dlxxxviv. extenta. In qua, vt graui ſenectute feſſa, malis crebrioribus, plebs hebræa quaſſatur. Sexta, quæ nunc agitur, ætas nulla generationum vel temporum ſerie certa: ſed, vt ætas decrepita ipſa; totius ſeculi morte conſumenda Has ærumnoſas, plenaſque laboribus, mundi ætates quique felici morte vicerunt, ſeptima iam ſabbathi perennis ætate ſuſcepti octauam beatæ reſurrectionis æratem, in qua ſemper cum Domino regnent, expectant.

*tranſmigratione.

Capvt XV.

De feſtiuitatibus.

Feſtiuitas dicta à feſtis diebus, quaſi *feſtiditas* eo, quod in eis ſola res diuina fit, quibus contrarij ſunt faſti, in quibus ius fatur, id eſt, dicitur. Solemnitas à ſacris dicitur, ita ſnſcepta, vt mutari ob religionem Chriſti non debeat abſolutio, id eſt, firmo atque ſoli Deo nominata. Celebritas autem vocatur, quod non ibi terrena, ſed cæleſtia tantum aguntur. Paſchæ feſtiuitatum omnium prima eſt, de cuius vocabulo iam ſuperius dictum eſt. Pentecoſten, ſicut & paſcha, apud hebræos celebris dies erat, quod poſt quinque decadas paſchæ celebratur, vnde & vocabulum ſumpſit. Pente enim græce quinque. In quo die ſecundum legem panes propoſitionis de nouis frugibus offerebantur: cuius figuram annus iubelæus in teſtamento veteri geſſit, quæ nunc iterum per figuram repromiſſionis æternam requiem præfigurat. Epiphania græce, latine apparitio ſiue manifeſtatio vocatur. Eo enim die Chriſtus ſideris indicio magis apparuit adorandus: quod fuit figura præmitiæ credentium gentium. Quo die Dominicum Baptiſmatis Sacramentum & permutatæ aquæ in vinum factorum per Dominum ſignorum principia extitérunt. Duæ ſunt autem Epiphaniæ: prima, in qua natus Chriſtus paſtoribus hebræorum, angelo nunciante, apparuit: ſecunda, in qua ex gentium populo, ſtella indice, ad præſepis cunabula magos adoraturos exhibuit. Scenophegia ſoleñitas hebræorum de græco in latinum tabernaculorum dedicatio interpretatur, quæ celebrabatur à Iudæis in memoriam expeditionis, cum ab Ægypto promori in tabernaculis agebant, & ex eo Scenophegia. Scena enim græce tabernaculum dicitur: quæ ſolemnitas apud hebræos Septembri menſe celebratur Neomenia apud nos Calendas; apud hebræos autem quia ſecundum lunarem curſum menſes ſupputantur, & græce men luna appellatur: inde neomenia, id eſt, noua luna. Erant enim apud hebræos ipſi dies calendarum ex legali inſtitutione ſolennes, de quibus in pſalterio dicitur: *Canite in initio menſis tuba, in die inſigni ſolennitatis veſtræ.* Encænia, noua templi dedicatio. Græce enim dicitur nouum. Quando enim aliquid nouum dedicatur, encænia dicitur. Hanc dedicationis templi ſolemnitatẽ Iudæi Octobri menſe colebant. Dies palmarum ideo dicitur, eo quod in eo Dominus & Saluator noſter, ſicut propheta cecinit, Hieruſalem tendens, aſellum ſediſſe perhibetur: tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo plebium obuiam ei clamauerunt: *oſanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, rex Iſrael.* Vulgus autem ideo hunc diẽ *capitilauium* vocat, quia tunc moris eſt lauandi capita infantium, qui vngendi ſunt, ne obſeruatione quadrageſimæ ſordidata ad vnctionem accederent. Hoc autem die ſymbolum competentibus traditur, propter confinium Dominicæ paſchæ ſoleñitatis, vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam feſtinant, fidem, quam confiteantur, agnoſcant. Cæna dominica dicta eſt eo, quod in eo die Saluator paſcha cum ſuis diſcipulis fecerit. Quod & hodieq;, ſicut eſt traditũ, celebratur, ſanctumq; in eo die chriſma conficitur, atq; initium noui teſtamenti, & veteris teſtamenti ceſſatio declaratur.

Pſal. 80.

Zach. 9.

Matth. 21.

Capvt XVI.

De Sabbatho.

Sabbathum ab hebręis ex interpretatione vocabuli ſui requies nominatur: quod Deus in ipſo, perfecto mundo, requieuiſſet. Siquidem in eo die requieuit Dominus in ſepulchro, vt quietis illius myſterium confirmaret. Quam Iudæis obſeruandum in vmbra futuri præceptum eſt: poſtquam Chriſtus in ſepulchro ſuo eius figuram adimpleuit, obſeruatio eius quieuit.

Capvt XVII.

De Dominico die.

Dominicus dies proinde vocatur, quia in eo reſurrectio Domini noſtri declarata eſt. Qui dies non Iudæis, ſed Chriſtianis in reſurrectione Domini declaratus eſt, & ex illa habere cepit feſtiuitatem ſuam Illis enim ſolum celebrandum ſabbathum traditum eſt: quia erat antea requies mortuorum: reſurrectio autem nullius erat, quam qui reſurgens à mortuis non moreretur. Poſtquam autem facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, vt periret in capite, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine: iam Dies Dominicus, id eſt, octauus, qui & primus, celebrari cepit.

EXPLICIT LIBER DECIMVS.

INCIPIT LIBER VNDECIMVS.

INDEX CAPITVM LIBRI VNDECIMI.

De diuerſitate aquarum	1
De mari	2
De oceano	3
De mediterraneo	4
De rubro mari	5
De abyſſo	6
De æſtu & freto	7
De lacu & ſtagnis	8
De fontibus	9
De fluminibus	10
De torrentibus	11
De puteis	12
De gurgitibus	13
De fluuiis	14
De gutta	15
De niue	16
De glacie	17
De pruina	18
De rore	19
De nebula	20
De diluuiis	21

Capitvlvm Primvm.

De diuerſitate aquarum.

Aqvarvm naturæ diuerſitas multa eſt. Aliæ enim ſalis, aliæ nitri, aliæ alumnis, aliæ ſulphuris, aliæ bituminis, aliæ curam morborum adhibentes: de quo hiſtorici plura narraſſe reperiuntur. Nam (fertur) iuxta Romã Albulæ aquę vulneribus medentur. In Italia fons Ciceronis oculorũ vulnera curat. In Æthiopia locus eſt, quo pfuſa corpora velut oleo niteſcũt. Zæme fons in Africa canoras voces facit. Ex Clinaterio, lacu Italiæ, q biberint, vini tędiũ habent. In Chio inſula fontẽ * eſſe, quo hebetes fiant. In Boetica duo fontes, alter memoriã, alter obliuionẽ afferat. Cizici fons amorẽ Veneris tollit. Bo-

*aiunt.

heciæ lacus ſurialis eſt; de quo qui biberit, ardore libidinis exardeſcit. In Campania ſunt aquæ, quæ ſterilitatem fœminarum & virorum, inſaniam abolere dicuntur. In Æthiopię fonte rubro qui biberit, limphaticus fit. Lechnus fons Arcadiæ abortus fieri non patitur. In Sicilia fontes ſunt duó, quorum vnus ſterilem fæcundat, alter fæcundam ſterilem facit. In Theſſalia duó flumina, ex vno bibentes oues, nigras fieri, ex altera albas, ex vtroque varias. Clituminus lacus in Vmbria maximos boues gignit. Reuinus paludis aquis iumentorum vngulas indurari: in Aſphalite lacu Iudææ nihil mergi poteſt, quicquid animam habet. Minidiſſidem vocari ſtagnum, in quo nihil innatat, ſed omnia merguntur. At contra in Alce lacu per Poſcidanium omnia fluitant, nihil mergitur. Marſide fons in Phrygia ſaxa gerit, in Achaia aqua profluit è ſaxis. Styx appellata, quod ilico potata interfecit. Celoconium ſtagnum Siciliæ tetro odore abigit proximantes. Fons eſt in Africa circa templum Ammonis, qui humoris nexibus humum ſtringit: fauillas etiam in ceſpidem ſolidat. Fons Iob in Idumæa quater in anno colorem mutare dicitur, id eſt, puluerulentum, ſanguineum, viridem, limpidum, ternis menſibus in anno tenens ex his vnum colorem. In Fracotidis lacus eſt, ter in die fit amarus, & deinde totiens dulcis. Fons Siloa ad radicem montis Sion non iugibus aquis, ſed in certis horis diebuſque ebullit. In Iudęa quondam riuus ſabbatis omnibus ſiccabatur. In Sardinia fontes calidi oculis medentur, fures arguunt: nam cæcitate detegitur eorum facinus. In Epiro eſſe fontem, in quo faces extinguuntur accenſæ: accenduntur extinctæ. Apud Garamantas fontem eſſe, ita algentem die, vt non bibatur: ita ardentem nocte, vt non tangatur. Iam vero in multis locis aquæ manant perpetim, feruentes tantum, vt balnea calefaciant. Quædam terræ ſunt, quæ multum ſulphuris & aluminis habent. Itaque cum per venas calentes aqua frigida venit, vicino ſulphuris calore contacta excandeſcit: nec talis ab origine effluit, ſed permutatur, dum venit. Sulphurem alumenque ſecum ferunt aquæ vtramque materiem igne plenam, nimiſque montibus incaleſcentem. Diuerſæ enim ſpecies aquarum diuerſos effectus habentes, congruas ſignificationes in ſcripturis, vbi neceſſe eſt, exprimere poſſunt. Illarum enim rerum, quæ in ſcripturis inueniuntur, conuenit, vt ſignificationes diligenter exquirantur: quæ autem alias, non eſt neceſſe exponi. Aquæ in ſcriptura ſacra aliquando Spiritum ſanctum, aliquando ſcientiam ſacram, aliquando ſcientiam prauam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando mentes fidem ſequentium demonſtrare ſolent. Per aquam quippe ſancti Spiritus infuſio deſigatur, ſicut in Euangelio dicitur: (Ioan. 7.) *Qui credit in me* (ſicut dicit Scriptura) *flumina de ventre fluent aquæ viuæ*. Vbi Euangeliſta ſicus adiunxit: (Ibid.) *Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum*. Rurſum per aquam ſancta ſcientia deſignatur, ſicut dicitur: (Syr. 15.) *Aqua ſapientiæ ſalutaris potauit eos*. Per aquam quoque praua ſcientia appellari ſolet, ſicut apud Salomonem mulier, quæ typum hæreſeos tenet, callidis ſuaſionib. blanditur, dicens: (Prou. 9.) *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt*. Aquarum ergo nomine nõ nunquam ſolent tribulationes intelligi, ſicut per Pſalmiſtam dicitur: (Pſal. 68.) *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam*. Per aquam populi deſignantur, ſicut per Iohannem dicitur: (Apoc. 17.) *Aquæ vero ſunt populi*. Per aquam quoque non ſolum fluxus decurrentium populorum, ſed etiam bonorum mentes fidei prædicamenta ſequentium deſignantur, ſicut Propheta ait: (Eſa. 32.) *Beati, qui ſeminatis ſuper omnes aquas*. Et per Pſalmiſtam dicitur: (Pſal. 28.) *vox Domini ſuper aquas*. Aquæ ſunt Angeli, vt quidam volunt, vt eſt illud Pſalmi: (Eſai. 148.) *& aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini*. Aquæ gentes ſunt, vt in Apocalypſi: (Apoc. 17.) *Aquæ, quas vidiſti, populi ſunt & gentes*. Aqua, Dominus Ieſus Chriſtus eo, quod ſordida abluat, & reficiat ſitientes, vt in Hieremia: (Ierem. 2.) *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ*. Et in Pſalmo: (Pſal. 21.) *Sicut aqua, effuſus ſum*. Aqua, fluenta diuinæ prædicationis, vt in Eſaia: (Eſai. 43.) *Dedit in deſerto aquas*, id eſt, in populo. Aqua, ſanctorum obſcura prędicatio, vt in Pſalmo: (Pſal. 17.) *Tenebroſa aqua in nubibus aeris*. Et alibi: (Pſal. 76.) *A multitudine ſonitus aquarum vocem dederunt nubes*. Aqua baptiſmus, vt in Eſaia: (Eſa. 55.) *Omnes ſitientes venite ad aquas*. Et in Ezechiele: (Ezech. 36.) *Effundam ſuper vos aquam mundam*. Item ibi: (Ezech. 47) *& ecce aqua de latere dextro egrediebatur*, id eſt, Domini Ieſu Chriſti. Aqua effuſio lachrymarum, vt quidam volunt: (Iob. 9.) *Si lotus fuero quaſi aquis niuis*. Aqua doctrina iuſti, vt in Salomone: (Prou. 18.) *Aqua profunda verba ex ore viri*. Item ibi: (Prou. 5.) *Bibe aquam de tua ciſterna*. Aqua charitas à quibuſdam putatur, vt in Pſalmo: (Pſal. 103.) *Qui tegit in aquis ſuperiora eiuſdem*, cœlum diuinæ ſcripturæ, quia ſecundum Euangelium in duobus præceptis charitatis tota lex pendet & Prophetæ. Aquæ perſecutiones huius mundi, vt in Iob: (Iob. 38.) *Nunquid eleuabis in nebula vocem, & impetus aquarum operiet te*. Aquæ, temptationes diaboli, vt in Pſalmo: (Pſal. 80.) *Probaui te ad aquas contradictionis*. Aquæ baptiſmum hæreticorum, vt in Pſalterio: (Pſal. 143.) *Libera de aquis multis*. Aquæ multiplicatio peccatorum, vt in Pſalterio: (Pſal. 17.) *Miſit ex alto, & accepit me, & aſſumpſit me de multitudine aquarum*. Aqua, dogma hæreticorum, vt in Salomone: (Prou. 9.) *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt*. Et in Eſaia: (Eſai. 1.) *Caupones tui miſcent aquam vino*. Aqua, immoderata locutio, vt in Salomone: (Prou. 17.) *Qui dimittit aquam*, id eſt, linguam, *caput eſt iurgiorum*. Aqua luxuria carnis, vt in Salomone: (Prou. 30.) *Terra, quæ non ſatiabitur aqua*, id eſt, caro hominis, quæ non expletur luxuria. Et in Euangelio pro quodam lunatico dicitur: (Matth. 17.) *Sæpe cadet in ignem, crebro autem in aquam*.

Capvt II.

De mari.

MAre eſt aquarum generalis collectio: omnis enim congregatio aquarum, ſiue ſalſæ, ſiue dulces, abuſiue maria nuncupantur; iuxta illud: (Gen. 1.) *Et congregationes aquarum vocauit maria*. Propriè aut mare appellatum eo, quod aquę eius amaræ ſint. Ideo autem mare incrementum non capere, cum omnia flumina, omnes fontes recipiat, hæc cauſa eſt, * parum; (* primum) quod influentes vndas ipſa magnitudo eius non ſentiat: deinde, quia amara aqua dulce fluentum conſummat: vel quod ipſæ nubes multum aquarum ad ſe trahant: ſiue quod illam partim auferant venti parti ſol exſiccet: poſtremum, quod per occulta quædam terræ foramina percolatus, & ad caput omnium fonteſque reuolutus recurrat. Hinc & in eccleſia ſcriptum eſt: (Eccl. 1.) *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant*. Vbi metaphorice aquæ nomine & flumina homines intelliguntur, qui in terram, vnde ſumpti ſunt, reuertuntur: ſed terra eorum multitudine non impletur.

Capvt III.

De Oceano.

OCeanum græci & latini ideo nominant eo, quod in circuli modo ambiat Orbem. Item quia vt cœlum purpureo colore nitet: Oceanus, quaſi cyaneus. Iſte eſt, qui oras terrarum amplectitur, alterniſq; æſtibus accedit atque recedit. Reſpirantibus enim in profundum ventis, aut reuomit maria, aut reſoluit.

Capvt IV.

De mediterraneo.

MAre magnum eſt, quod ab occaſu ex Oceano fluit, & in meridiem vergit: deinde ad Septentrionem tendit. Quod inde magnum appellatur, quia cetera maria in comparatione eius minora ſunt. Iſte & mediterraneus; quia per mediam terram vſq; ad Orientem profunditur, Europam & Africam Aſiamque diſterminans.

INCIPIT LIBER DECIMVS.

De temporibus 1
De momentis 2
De horis 3
De diebus 4
De partibus diei 5
De nocte 6
De ſeptem partibus noctis 7
De tenebris 8
De hebdomatibus 9
De menſibus 10
De viciſſitudinibus temporum quatuor 11
De anno 12
De ſeculo 13
De ſex ætatibus mundi 14
De feſtiuitatibus 15
De ſabbato die 16
De Dominico die 17

CAPIT. I.
De temporibus.

TEmpora igitur à temperamento nomen accipiunt: ſiue quod vnum quodque illorum ſpacium ſeparatim temperatum ſit: ſeu quod momentis, horis, diebus, menſibus annis, luſtris, ſeculiſq; & ætatibus omnia mortalis vitæ curricula temperentur. Conſtat ergo trimoda ratione computum temporis eſſe diſcretum. Aut enim natura, aut conſuetudine, aut certe auctoritate decurrit. Et ipſa quidem auctoritate bifarie diuiſa, humana videlicet, vt olympiades quatuor annorum, nūdinas octo dierum, indictiones 14. annorum ambitu celebrari. Diem quoq;, qui ex quadrantibus conficitur, menſe Februar. vel Auguſto intercalari Græci, Ægyptij, Romani pro ſuo quiq; captu iuſſerunt. Diuina autem, vt ſeptima die ſabbatum agi, ſeptimo anno à rurali opere vacari, quinquageſimum iubilæum vocari Dominus in lege præcepit. Porro natura duce repertum eſt, ſolis annum trecentis ſexaginta quinq; diebus & quadrante confici, lunæ vero annum, ſi communis ſit, trecentis quinquaginta quatuor, ſi emboliſmis, 384. diebus terminari, totumq; lunæ curſum decennouali circulo comprehendi. Sed & errantia ſidera ſuiſq; ſpaciis Zodiaco circumferri, quæ natura non iuxta ethnicorum dementiam dea creatrix, vna de pluribus, ſed ab vno vero Deo creata eſt. quando ſideribus cœlo inditis præcepit vt ſint in ſigna & tempora & dies & annos. Tempus autem, quod græce chronos dicitur, ab initio mundi. vſq; ad finem ſeculi decurrit: ita vt momentis, horis, diebus, menſibus, annis, luſtris, ſeculis, ætatibus (vt ſupra diximus) diuidatur. Significat autem opportunam diſtributionem diuinæ voluntatis. Vnde eſt illud: *Oculi* Pſal. 144.
omnium in te ſperant, Domine, *& tu das eſcam illis in tempore* Pſal. 188.
oportuno. nec non & illud tempus faciendi: *Domine diſſipauerunt iniqui legem tuam.* Spreuit ergo populus deuotus temporib. Antiochi à plebe Iudaica legem Domini cultu dæmonum polluendam: velut ad medicum clamat ægrotus, tempus eſſe ſubueniendi, ne morbis ingrauantibus, ſalus populi potuiſſet ad ſumi: tempus eſt faciendi, non differendi, quod expedit. Iuſſerat enim per legem & prophetas, vt verus Dominus, quatenus eum homo reuerentiſſima deuotione coleret, ſed quoniam hoc in ſuam perniciem contempſit obſtinatio Iudæorum: clamat populus fidelis tempus faciendi, id eſt, vt mundo ſalutaris appareas, peccata diſſoluas, mortem vincas, ipſumque diabolum eum ſua cohorte proſternas. Hoc eſt enim Domini facere, prædictis temporibus aduenire. Vnde & per
Eſai. 94. prophetam dictum eſt: *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.* Et Apoſtolus: *Ecce nunc tempus acceptabile, ec-*
2. Cor. 6. *ce nunc dies ſalutis.* Omnia enim, quæ Dominus facit, aptiſſima diſpoſitione complentur: vt ante fieri non debeant, niſi quando ille miſerator indulſerit. Hinc eſt, quod nobis ſemper expedit habere patientiam, expectare, quæ iuſſa ſunt, rogare, quæ proſunt: tempus autem faciendi nouit ille, qui rector eſt.

CAPIT. II.
De momentis.

MOmentum eſt minimum atq; anguſtiſſimum tempus à motu ſiderum dictum. Eſt enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid ſibi cedit atq; ſuccedit. Momentum ergo ſignificat breuiſſimum temporis decurſum, vt eſt illud Apoſtoli: *omnes quidem reſurge-* 1. Cor. 15.
mus, ſed non omnes immutabimur in momento, in ictu oculi. Per ictum oculi nimiam breuitatem vult ſignificare momenti: vt quanta ſit Dei potentia, ex reſurrectionis celeritate cognoſcas. De quo alia editio habet: *in atomo & in ictu oculi.* Ninimum autem omnium, & quod nulla ratione diuidi queat, tempus atomum græce, hoc eſt, indiuiſibile ſiue inſectibile nominant, quod ob ſui puſillitatem tam grammaticis quam calculatoribus viſibile eſt, quib. cum verſum per verba, verbum per pedes, pedes per ſyllabas per tempora diuidant, & longæ quidem duo tempora, vnum breui tribuant, vltra quod diuidant, non habentibus: hanc atomum nuncupari complacuit.

CAPIT. III.
De horis.

HOra græcum nomen eſt & tamen latinum ſonat. Hora enim finis eſt temporis, ſicut & hora ſunt fines, maris, fluuiorum, veſtimentorum. Hora, duodecima pars diei eſt, ſcil. * articularis, hoc eſt, à ſolis ortu vſq; ad * artificialis.
occaſum: non naturalis, qui conſtat à ſolis ortu vſq; ad alium ſolis ortum, & viginti quatuor horis completur. Siquidem duodecim horæ diem complent, Dn. atteſtante, qui ait: *Nonne duodecim horæ ſunt diei? ſi quis ambulauerit in* Ioan. 11.
die, non offendit. Vbi quamuis allegorice ſe diem, diſcipulos vero, qui à ſe illuſtrandi fuerant, horas appellauerit: ſolito tamen humanæ computationis ordine numerum definiuit horarum. Scilicet ſciendum, quod hora aliquando pro tempore, pro ætate ſeculi ponitur. Nam pro tempore poſita eſt hora in illa Pauli ſententia, qua dicit: *Hora eſt iam nos de ſomno ſurgere.* Quod ad illud ſpectat, Rom. 13.
vbi dictum eſt: *Ecce nunc tempus acceptum, ecce nunc dies ſalu-* 2. Cor. 13.
tis. Tempus enim Euangelij in hoc ſignificatur, quod ad meritum proficere debeamus, hoc eſt, de ſomno ſurgere, operari bonum, quaſi in die, hoc eſt, palam, & dari operam, vt pure viuentes ad promiſſum præmium veniamus excuſſo ſomno ignorantiæ ſiue negligentiæ. Hora ergo pro ætate ſæculi poſita eſt in epiſtola Iohannis, vbi ait: *Filioli, nouiſſima hora eſt.* Nouiſſimam horam nouiſſi- 1. Ioan. 2.
mum ſeculi tempus quod nunc agitur dicit iuxta illam parabolam Domini, vbi operarios in vineam conductos narrat. Prima hora eſt vſq; ad tempora Noe, à temporibus Noe hora tertia, à temporibus Abraham hora ſexta, à data lege hora nona, à Chriſto in finem ſæculi hora vndecima, in qua Antichriſtus futurus eſt prophetatus. Item hora prima infantia ſiue pueritia, hora tertia adoleſcentia, hora ſexta iuuentus, hora nona ſenectus, hora vndecima extrema ſenium: vnde & ſupra exemplum datum eſt.

CAPIT. IV.
De diebus.

DIes eſt aer ſole illuſtratus, nomen inde ſumens, quod tenebras diſiungat ac diuidat. Nam cum in primordio creaturarum tenebræ eſſent ſuper faciem abyſſi: *Dixit* Gen. 1.
Deus: fiat lux: & facta eſt lux. Et vocauit Deus lucem diem: quæ definitio bifarie diuiditur, hoc eſt, vulgariter & proprie. Vulgus enim omnem diem ſolis præſentiam ſupra terras appellat: proprie autem dies viginti quatuor horis, id eſt, circuitu ſolis totum orbem luſtrantis impletur, qui ſecum ſemper & vbique lumen diurnum circumferens non minore aerum ſpacio noctu ſub terras quam ſupra terras interdiu creditur exaltari. Ante vero ſolis creationem, primitiuæ lucis circuitu, quod nunc p ſolem fit, agebatur, primo quidem ſecundoque die aquas abyſſi, quæ omnem terram texerant, tertia vero aera vacuum

Digitized by Google

ſua circumuagatione luſtrantis. Quantum ergo nobis
veſtigia patrum ſequentibus coniicere datur, cum dice-
ret Deus: *Fiat lux*: mox tenebræ, quæ abyſſum texerant,
abierunt: & lux, ab Oriente medias inter vndas emer-
gens, cunctam terræ ſuperficiem operuit latitudine ſui
fulgoris, boreales ſimul auſtraleſque, nec non & occidu-
as oras attingens, paulatimque ſe completo Diei vnius
ſpacio ſubducens, inferiora terræ gyrando ſubiit, atque
aurora præcedente diem ſecundum tertiumq; ſimili or-
dine compleuit: hoc tantum à ſolari luce differens, quod
caloris foru carebat: & quia ſidera nondum erant, priſcis
ad huc tenebris noctes illas relinquebat obſcuras. Dies
autem iuxta allegoriam plures ſignificationes habet. A-
liquando ſignificat Dominum Saluatorem: aliquando
ſanctos eius: aliquando ſcientiam ſanctarum ſcriptura-
rum: aliquando charitatem, aliquando virtutum fulgo-
rem: aliquando proſperitatem temporalem: aliquando
diem iudicij: aliquando æternam beatitudinem. Dies
autem Dominum ſignificat in illa ſententia euangelij:
Ioan. 11. *Qui ambulat in die, non offendit*: quia quiſquis doctrinam ſe-
quitur Saluatoris, peccatorum offendicula non timebit.
Item dies Dominum Ieſum Chriſtum ſignificat, vt eſt il-
Pſal. 117. lud Pſalmi: *Hæc eſt dies, quam fecit Dominus* Item dies Apo-
Pſal. 18. ſtolos & ſanctos Dei ſignificare in illo pſalmiſtæ verſu in-
telligitur: *dies eructat verbum*, id eſt, Dominus Apoſtolis
diuina claritate irradians verba cœleſtis luminis intima-
bat: ſicut econtrario in illo, quod ſequitur: *nox nocti in-*
Ibidem. *dicat ſcientiam*: Iudas Iudæis Chriſtum prodidiſſe cogno-
ſcitur. Item diem ſcientiam ſanctarum ſcripturarum in
hoc intelligi poſſumus, quia ibi lumen iuſtitiæ & veræ
ſapientiæ bene intelligentibus lucet. Vnde Apoſtolus
admonet, vt intenti ſimus ad meditandam legem Dei,
2. Petr. 1. *donec dies illuceſcat, & lucifer in cordibus noſtris oriatur*. Quod
autem lux diurna caritatem ſignificet, oſtendit Iohannes
1. Ioan. 2. in Epiſtola ſua dicens: *Qui diligit fratrem ſuum, in lumine*
manet. Item & dies euangelium demonſtrat: vt eſt illud
Cant. 2. in Cantico Canticorum: *donec aſpiret dies & amoueantur*
Ioan. 9. *vmbræ*. Item dies vita præſens vt eſt illud Euangelij: *Me*
oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt. Ruſum di-
Eſai. 60. es futura vita iuſtis, vt in Eſaia: *Non eſt tibi amplius ſol ad*
lucendum per diem. Dies & nox iuſti & peccatores, iuſti-
1. Theſſ. 5. tia & iniquitas in Apoſtolo: *Non ſumus noctis neque tene-*
brarum. Omnes enim vos filij lucis eſtis & filij Dei Dies & nox
Pſ. 41. proſperitas eſt & aduerſitas, vt in Pſalmo: *In die manda-*
Pſ. 21. *uit Dominus miſericordiam ſuam & nocte declarauit*. Item ibi:
Deus meus, clamabo per diem, nec exaudies: & nocte, & non ad
inſipientiam mihi. Nam virtutum fulgorem & honeſta-
tem conuerſationis bonæ dies ſignificat in illa Pauli ſen-
Rom. 13. tentia, vbi ait: *Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & indua-*
mur arma lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus: quia ſi igno-
rantias noſtras ſcientiæ ratio fugat, & indignos actus de-
clinantes pia quæque & honeſta ſectemur, in luce ſu-
mus poſiti, & quaſi in die honeſte ambulamus. In eo er-
Pſal. 42. go, quod ſcriptum eſt: *in die mandauit Dominus miſericor-*
diam ſuam, & nocte declarauit: diem otium debemus acci
pere, in quo Domini præcepta diſcuntur. Nam lex eius
in ſpacio tranquillitatis ebibitur. Tunc enim vacat diſce-
re, quando non eſt, quod debeat impedire. Sequitur: *Et*
nocte declarauit: illud vtique: quod dicitur in quiete, in tri-
bulatione declaratur; prius enim ocioſo tempore legis
verba diſcuntur: ſed eorum fructus in afflictione mon-
ſtratur. Quod autem diei vocabulum tempus iudicij ſi-
1. Theſſ. 5. gnificet, oſtendit illa ſententia Euangelij, qua dicitur: *Di-*
1. Cor. 3. *es Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet*. & illud Apoſtoli. *dies*,
inquit, *Domini declarabit*. Diem autem pro æternitate po-
Pſal. 83. ſitum oſtendit Propheta ad Dominum dicens: *quia me-*
lior eſt dies vna in atriis tuis ſuper milia ita ſunt atria Domini.
in quibus ſuperius concupiſſe ſe & defeciſſe teſtatus eſt.
In quibus vna dies iuſte deſideratur: quia ſemper æterna,
quæ ſolis aduentu non oritur, nec eius finitur occaſu,
quam non ſequitur craſtina, nec præcedit heſterna: ſed
immutabilis manens, conſtat vnitate perpetua. *Super mi-*
lia mundum iſtum ſignificat, vbi milia dierum ſuſtinent
Pſal. 89. finem. *Dies vnus mille anni*, vt in Pſalmo: *Quomodo mille an-*
ni ante oculos tuos tanquam dies vna. Dies duo vetus & no-
uum teſtamentum quibuſdam figurare videntur, vt in
Pſalmo: *Bene nunciate de die in diem ſalutare eius*. Dies co- Pſal. 95.
gnitio Trinitatis, vt in Exodo: *Ibimus viam trium dierum*, Exod. 35.
& ſacrificemus Domino Deo noſtro. Item dies tres paſſionis
ſepulturæ & reſurrectionis Saluatoris typum continent,
vt in Oſee: *Viuificabit nos Dominus poſt duos dies, die tertio ſu-* Oſe. 6.
ſcitabit nos, & viuemus. Dies ſextus, præſens mundus, qui
in his ſex diebus factus perhibetur. Vnde dies ſex, ſex
milium annorum figuram habere dicuntur, ſicut eſt il-
lud in Apoſtolo: *Quoniam dies vnus apud Dominum ſicut mil-* 2. Pet. 3.
le anni, & mille anni ſicut dies vna. Septimus vero dies, qui in
requiem Dei ſanctificatus ſcribitur, requiem ſignificat o-
mniũ ſanctorũ poſt excurſum vitæ præſentis Dies ſeptẽ
omne tempus & opus vitæ præſentis. quod in his ſeptem
diebus voluitur. continent Sacramentum, in quib. præ-
cipitur paſcha celebrari, id eſt, de peioribus ad meliora
per emendationem vitæ tranſire, & fermentum, quod eſt
corruptio peccati, non comedere, ſed in azymis ſinceri-
tatis & veritatis ambulare. Dies octaua Reſurrectionis
Dominicæ obtinet ſacramentum. Item dies octaua fu- 1. Cor. 5.
turam omnium reſurrectionem & diem iudicij, cuius
myſterio ſexta pſalmi titulatio præſignatur hoc eſt, *pro o-*
ctaua. Hodie æternitas diuinitatis intelligitur, nec initio
cœpta nec fine claudenda. Vnde in Pſalmo Pater ad Filiũ
loquitur dicens; *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Apud
Dominum enim nec heri nec cras, ſed ſemper eſt hodie. Pſal. 2.
Hodie omne præſens tempus ſignificat, vt in pſalmo: *Ho-*
die ſi vocem eius audieritis: velut ſi dicatur: *quocunq; in tempo-* Pſal. 94.
re Cras futurum tempus, vt in euangelio: *Nolite cogita-* Matt. 6.
re de craſtino. quid manducetis aut quid bibatis. Item ibi: *ſi enim*
fœnum, id eſt, peccatores, *quod hodie in agro eſt, & cras in cliba-*
num, hoc eſt in combuſtionem perpetuam *mittitur, Deus*
ſic veſtit. & alibi: *ne forte dicant filij veſtri filiis noſtris cras. non* Ioſ. 22.
eſt vobis pars in Iſraele.

Capit. V.

De partibus Dei.

PArtes diei tres ſunt mane, meridies, ſuprema. Mane,
lux matura & plena, nec iam crepuſculum: & dictum
mane à manu Manu enim antiqui bonũ dixerunt. Quid
enim melius luce? Mane autem ſignificat tempus rege-
nerationis in baptiſmate, quo incipit homo eſſe filius lu-
cis: vel lumen bonorum actuum: vel tempus reſurrectio-
nis. Vnde eſt illud: *Quoniam ad te orabo Domine mane, & ex-* Pſal. 5.
audies vocem meam. Eccleſia enim, quæ ſe cognoſcit habu-
iſſe tenebras peccatorum, & de nocte mundi iſtius con-
gregata, tunc ſe merito exaudiri credit, cum in lucem ve-
ræ reſurrectionis erumpit Tempus autem reſurrectionis Ibid.
ſignificat, vt eſt illud, quod ſequitur: *Mane aſtabo tibi, & vi-*
debo quoniam non volens Deus iniquitatem tu es. In die iudicij
quando reſurgunt omnes homines à ſopore mortis, tunc
apparebit æquitas iudicij Dei, quando vnicuiq; reddet
ſecundum opera ſua. Meridies dicta, quaſi *medidies*, hoc
eſt, medius dies: vel quia tunc purior dies eſt. Merum e-
nim purum dicitur. Significat autem planam doctrinam
cum claritate bonorum actuum, vt eſt illud in Cantico
Canticorum, vbi ſponſa dicit ad ſponſum: *indica mihi, vbi* Cant. 1.
paſcas, vbi cubes in meridie. Et alibi meridies in contrariam
ponitur, vt eſt illud in Pſalmo: *A ruina & dæmonio meridia-* Pſal. 90.
no. Dæmonium meridianum eſt immane periculum fer-
uore perſecutionis accenſum, vbi ruina plerunq; merui-
tur quando infirmitas humana ſuperatur. Item *à dæmonio*
meridiano accipitur pro manifeſto, non occulto. Suprema
eſt poſtrema pars diei, quando ſol curſum ſuum in occa-
ſum vertit, dicta, quod ſupereſt ad partem vltimam diei,
quod declinat ad veſperum. Veſpera ergo vel finem vitæ
humanæ vel ſeculi terminum vel pœnitentiam futuram
ſignificat. Nam quod veſpera ſignificet occubitum mor-
tis Chriſti, illud Pſalmiſtæ declarat: *ad veſperũ demorabitur* Pſal. 29.
fletus, & ad matutinum lætitia. Fletus demoratus eſt veſpere
quãdo Chriſtus Dn noſter peremptus eſt: tunc n. vere de
moratus eſt fletus, dũ per triduũ fideliũ turba congemuit,
& mundi per ipſius occubitum natura cõcuſſa eſt. In ma-

Digitized by Google

tutino quoq; orta eſt lætitia, quando tempore matutino Reſurrectio Domini, Euangelio teſtante, vulgata eſt, & diſcipuli præſentia Domini ſui immortalitatem cernere meruerunt. *Veſpere* ergo finem mundi ſignificat, quando iam tempus operandi finitum eſt. Vnde dicitur: (Ioan. 9.) *Venit nox quando iam nemini licet operari.* Pœnitentiam autem futuram ſignificat, vbi peccatores in tenebras exteriores proiiciendi deſcribuntur. Hæc tria tempora in vno verſu Pſalmiſta comprehendit, dicens: (Pſal. 54.) *Veſpere, mane & meridie narrabo & annunciabo, & exaudiet vocem meam.* Hæc verba magna nobis Sacramenta denuciant. *Veſpere* ſignificat tempus traditionis, quando eum Iudas cohortibus noſcitur prodidiſſe ſe quærentibus. *Mane*, cum ad Pontium Pilatum productus eſt audiendus. *Meridie*, quia hora ſexta, vt Euangeliſta dicit, in cruce ſuſpenſus eſt. *Narrabo*, pertinet ad veſperam, quia tunc omnia locuta eſſe conſtat, quæ Iudas nequiſſimus facere diſponebat. *Adnunciabo* ad mane reſpondit, quando dicente Pilato, *tu es rex Iudæorum*, adnunciauit. *In hoc natus ſum*, & cetera, quæ ibi dicuntur à Domino. iunxit etiam, *& exaudiet vocem meam.* Ad meridiem pertinet, quando in cruce dixit, *Conſummatum eſt*, & emiſit ſpiritum. Item *veſpere* paſſionem ſignificat, *mane* reſurrectionem, *meridies* aſcenſionem eius in cœlum.

Capit. VI.

De nocte.

NOx dicta, quod noceat aſpectibus vel negociis humanis: ſiue quod in ea fures latroneſq; nocendi aliis occaſionem nanciſcantur. Eſt autem nox ſolis abſentia terrarum vmbra condita, donec ab occaſu redeat ad exortum: iuxta quod naturam eius & Poeta deſcribens innuit inquit, *oceano nox involuens vmbra magna terramq; polumque.* Et Salamon ſacris litteris expreſſit: (Cant. 6.) *Qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies & inclinentur vmbræ*: eleganti vtiq; ſenſu deceſſionem noctis, inclinationem appellans vmbrarum. Nam quomodo pro conditionibus plagarum, quibus ſolis curſus intenditur, & ſplendorem eius à nobis obiectio terrenæ molis excludit, inumbratio illa, quę noctis natura eſt, ita erigitur, vt ad ſidera vſq; videatur extendi. Merito contraria viciſſitudine, id eſt, lucis exortu vmbras inclinari, noctem videlicet deprimi pelliq; ſignauit. Quam videlicet vmbram noctis ad aeris vſq; & ætheris confinium philoſophi dicunt exaltari, & acuminatis inſtar pyramidum tenebris lunam, quæ infima planetarum currit, aliquando contingi atque obſcurari nnllumque aliud ſidus taliter eclipſin, hoc eſt, defectum ſui luminis pati, eo quod circa fines telluris ſolis ſplendor vtiq; diffuſus ea libere, quæ telluri procul abſunt, aſpiciat: ideoq; ætheris quæ vltra lunam ſunt ſpacia, diurnæ lucis plena ſemper efficiat, vel ſuo videlicet, vel ſiderum radiata fulgore. Eſt autem noctis vmbra mortalibus ad requiem corporis data, ne operis auida continuato labore deficeret ac periret humanitas: & vt animantibus quibuſdam, quæ lucem ſolis ferre nequeunt, ipſis etiam beſtiis, quæ præſentiam verentur humanam, diſcurrendique vbi ac victum quæritandi copia ſuppeterent, iuxta quod in (Pſal. 103) Dei laudibus Pſalmiſta decantat: *ſol cognouit occaſum ſuum: poſuiſti tenebras, & facta eſt nox in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluarum*, & cetera. Sicut enim dies lucem fidei & iuſtitiæ æquitatem & proſpera atque felicia in ſcripturis myſtice ſignificat: ita & nox iniuſtitiam & infidelitatem atque aduerſa quæque deſignat. Nam nox infidelitatem ſignificat (1. Theſſ. 5.) in illo Apoſtoli teſtimonio, quo ait: *Non ſumus noctis filij neq; tenebrarum.* Iniquitas autem in noctis ſignificatione (Iob. 3.) exprimitur in illa ſententia beati Iob: *pereat dies in qua natus ſum, & nox, in qua dictum eſt: conceptus eſt homo.* Vnde Pſal- (Pſal. 50.) miſta in iniquitatibus conceptum ſe eſſe & in delictis natum teſtatur. Perire ergo optat beatus Iob ſpem ab apoſtata angelo illatam, qui diem ſimulans & promiſſione diuinitatis emicuit, ſed noctem ſe exhibens lucem nobis noſtræ immortalitatis obſcurauit. Pereat antiquus hoſtis, qui lucem promiſſionis oſtendit: ſed peccati tenebras contulit, qui quaſi diem ſubblandiendo innotuit. ſed vſq; ad tenebroſam noctem ex impreſſa commodis cæcitate perduxit. Aduerſa ergo in noctis nomine exprimuntur, vbi Pſalmiſta ſe in nocte clamare teſtatur, hoc eſt, in tribulatione, nec tamen exauditum eſſe. Item Pſalmiſta dicit: *In die tribulationis meæ Dominum exquiſiui manibus meis nocte coram eo, & non ſum deceptus.* (Pſal. 58.) In noctis nomine mundi iſtius ſignificat vitam, quæ quamuis lucem habere videatur, peccatorum tamen obſcuritate fuſcata eſt. Item per *noctem* ſignificauit inferni clauſtrum, cum dicit: *forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis.* (Pſ. 138.) Quomodo ergo poterat à tenebris conculcari, cui erat nox illuminatio in deliciis ſuis? oſtendit enim tunc inferni clauſtrum reuera illuminatum, quando poteſtatem diaboli contriuit, & hominem ſua miſeratione liberauit. Nox vita præſens, vt in pſalmo: *In noctibus extollite manus veſtras in ſancta.* (Pſal. 133.) Item ibi: *nocte coram eo, & non ſum deceptus.* (Pſ. 58.) Nox futurum ſeculum de peccatoribus ſignificat, vt in Euangelio: *Veniet nox, quando nemo poteſt operari.* (Ioan. 9.) Nox eſt vita peccatorum, vt in Apoſtolo. *Qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt, nocte ebrij.* (1. Theſſ. 5.) Nox cæcitas cordis, vel vana ſecuritas eſt ſicut in Iob pro impio dicitur: *Nocte opprimet eum tempeſtas.* (Iob 27.) & in Euangelio: *ſtulte, hac nocte repetent animam tuam à te, quæ autem paraſti, cuius erunt?* (Luc. 12.) Nox futura tribulatio, vt in euangelio: *In illa nocte duo erunt in agro; vnus aſſumetur*, & vnus *relinquetur.* (Luc. 17.) Nox tribulatio vitæ præſentis in tempore, vt in Euangelio: *Quis veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, dicit illi: Amice commoda mihi tres panes*, hoc eſt, (Luc. 11.) ſcientiam Trinitatis. Media nox occultum Domini iudicium ſignificat, vt in Euangelio: *Media nocte clamor factus eſt. ecce ſponſus venit.* (Matt. 25.) Media nox mors ex improuiſo adueniens, ſicut in Iob de reprobis: *Et in media nocte auferentur.* (Iob 34.) Prima vigilia, prima hominum ætas, id eſt, infantia ſiue pueritia: ſecunda vigilia adoleſcentia & iuuentus: tertia vigilia ſenectus, vt in Euangelio: *& ſi in tertia vigilia venerit & ita eos invenerit beati ſunt ſerui illi.* (Luc. 12.)

Capit. VII.

De ſeptem partibus noctis.

NOctis autem partes ſeptem ſunt: crepuſculum, conticinium, intempeſtum, gallicinium, matutinum, diluculum. Crepuſculum eſt dubia lux. Nam creperum dubium dicimus, hoc eſt, inter lucem & tenebras. Veſperum à ſtella occidentali vocatum, quæ ſolem occiduum ſequitur, & tenebras ſequentes præcedit. De qua Virgilius: *Ante diem clauſo componit veſper olympo.* Conticinium eſt, quando omnes ſilent. Conticeſcere enim ſilere eſt. Intempeſtum eſt medium & inactuoſum noctis tempus. quando agi nihil poteſt, & omnia ſopore quieta ſunt. Nam tempus per ſe non intelligitur, niſi per actus humanos. Medium autem noctis actu caret: ergo tempeſtas inactuoſa, quaſi ſine tempore, hoc eſt, ſine actu, per quem dinoſcitur. Vnde eſt: *intempeſtiue veniſti*: ergo intempeſta dicitur, quia caret tempore, id eſt, actu. Gallicinium propter gallos lucis prænuncios dictum. Matutinum eſt, vt in abſceſſum tenebrarum, & auroræ aduentum: & dictum matutinum, quod hoc tempore inchoante mane ſit. Diluculum, quaſi iam incipiens parua diei lux: hæc & aurora, quæ ſolem præcedit. Eſt autem aurora diei clareſcentis exordium, & primus ſplendor aeris, qui græce *eos* dicitur, quam nos per diriuationem *auroram* vocamus, quaſi *eororam*. Vnde eſt illud: *Et latus eous currus equus eoaſque acies.* Veſpera ergo & initium noctis ſignificat vel initium tribulationis quæ poſt proſperitatem ſeculi ſequitur: vel exordium auerſionis iniquorum, qui auerſi à luce vera mandatorum Dei, incidunt in tenebras peccatorum. Quando enim quis à veritate & iuſtitia recedit, & in tenebras errorum atque peccatorum corruit: merito veſperi nomine vocãtur, quia antichriſti, qui veſper in ſcripturis appellatur, conſors efficitur. Intempeſtum autem. h.e. mediũ noctis vel profunditatem peccatorum ſignificat, vel re-

ceſſum à mundanis & ad laudandum Dominum bono-
rum hominum ſtudium. Vnde propheta ait in pſalmo:
Pſal. 118. *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ*
tuæ. Non vacat quod dicitur: *media nocte ſurgebam.* Scit e-
nim hoc tempore primogenita Ægyptiorum fuiſſe per-
cuſſa: ſcit etiam ea tempeſtate, Petri Pauli & Silæ in car-
cere poſitorum vincula reſoluta: ſcit quoq; ſponſum me-
dia nocte eſſe venturum: ideoque eodem tempore ſurgit
ad laudes, ne inter fatuas virgines ianua clauſa remaneat.
Nec vacat, quod dicit: *ſurgebam:* quia ſemper ſurgitur,
cum ad Dominum præconia feſtinatur. *Ad confitendum,*
hic ſignificat ad laudandum: quia ſequitur: *ſuper iudicia*
iuſtitiæ tuæ. Nam ſi pœnitentiæ confeſſionem voluiſſet in-
telligi, *ſuper miſericordiam tuam,* diceret: non, *ſuper iudicia*
iuſtitiæ tuæ. Gallicinium autem conuerſionem peccato-
rum ſignificat. Vnde eodem tempore Petrus, qui Domi-
num negando in tenebris obliuionis errauit, & ſperatæ
iam lucis rememoratione correxit, & eiuſdem veræ lucis
adepta præſentia plene totum, quicquid mutauerat, ere-
xit. Hunc opinor gallum aliquem doctorum intelligen-
dum, qui vos iacentes excitans & ſomnolentos increpat,
dicens: *Euigilate iuſti & nolite peccare.* Matutinum ergo ſiue
diluculum Reſurrectionis Dominicæ tempus ſignificat,
vel hominis à peccatis ad iuſtitię plenam conuerſionem.
Pſal. 62. Vnde Pſalmiſta ad Dominum ait: *Ad te de luce vigilo: & in*
matutinis meditabor in te, quia factus es adiutor meus. Ad ipſum
vigilatur, quotiens in mundi ambitione dormitur. Nam
illa ſic conſequimur, ſi iſta deſerere feſtinemus. Bene au-
Pſal. 107. tem adiecit: *in matutinis meditabor in te,* & alibi: *exurgam di-*
luculo: quando tempus Dominicæ Reſurrectionis eluxit,
& tunc eius laudes cerneret, quando genus humanum
exemplo ſuæ reſurrectionis animauit. *Matutinum iudicij,*
Pſal. 100. dies ſiue reſurrectio mortuorum, vt in pſalmo: *In matuti-*
nis interficiebam omnes peccatores terræ. Aurora eſt Eccleſia
eo, quod poſt tenebras peccatorum luce fidei illuſtrata
Iob. 38. ſit, vt in Iob: *Et oſtendiſti auroræ locum ſuum.*

CAPVT VIII.

De tenebris.

TEnebras autem dictas, quod teneant vmbras. Tene-
bræ autem ſignificant aliquando profunditatem
ſcripturarum diuinarum: aliquando ignorantiam: ali-
quando infidelitatem peccatorum: & aliquando pœ-
nam gehennæ. Profunditatem ergo ſcripturarum illud
Pſ. 17. ſignificat propheticum teſtimonium, quo ait: *Poſuit tene-*
Pſal. 138. *bras latibulum ſuum.* & alibi: *tenebræ non obſcurabuntur abs te:*
& nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ eius, ita & lumen e-
ius. Tenebras enim dicit myſtica quæque & profunda
Prouerb. 6. ſcripturarum diuinarum iuxta illud, quod legimus in pro
uerbiis: *Intelliget quoque parabolam & tenebroſum ſermonem.*
Pſ. 17. Sic & in alio pſalmo legimus. *Tenebroſa aqua in nubibus ae-*
ris: ergo iſtæ tenebræ non obſcurabuntur, ſed potius illu-
minantur à Domino, quoniam prædicatio prophetarum
ipſo veniente completa eſt. Ignorantiam autem ſignifi-
cant tenebræ in illa apoſtolica ſententia, qua dicit de pec
Eph. 4. catoribus: *Tenebris obſcuratum habentes cor.* Infidelitatem au
tem iniquorum illa euangelica ſententia denotat, vbi di-
Ioan. 1. citur: *lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.*
Lux quippe eſt hominum Chriſtus, qui omnia qui illumi
nari merentur corda hominum ſuæ præſentia cognitio-
nis illuſtrat. tenebræ autem ſtulti ſunt & iniqui, quorum
**æterna* cæca præcordia lux * & verae ſapientiæ, qualia ſint, mani-
feſte cognoſcit: quamuis ipſi radios eiuſdem lucis nequa-
quam capere per intelligentiam poſſint: veluti ſi quilibet
cæcus iubare ſolis obfundatur, nec tamen ipſe ſolem,
cuius lumine perfunditur, aſpiciat. Tenebræ, Diabolus
Nah. 1. vel dæmones, vt in propheta: *Inimicos eius,* id eſt, Domi-
num, *perſequuntur tenebræ.* Pœna autem gehennæ in tene-
bris ſignificatur in illa Euangelij ſententia, vbi de pecca-
Matth. 22. tore ita legitur: *ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in*
tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Quicun-
que ergo in præſenti vita infidelitatis & peccatorum in-
terioribus tenebris obſcuratur, neceſſe eſt, ſi ei condigna
pœnitentia non ſubuenerit, vt in exteriores tenebras
poſt exitum præſentis vitæ mittatur, vbi eſt pœna mortis
& ſempiternus horror inhabitat. Vmbra ergo aliquando
in bono, aliquando in malo ponitur. Tunc vero in bo-
no, quando cuſtodiam Dei & protectionem Spiritus ſan
cti ſignificat, vt eſt illud in pſalmo: *Sub vmbra alarum tua-* *Pſal. 56.*
rum ſpero, donec tranſeat iniquitas. Et alibi: *cuſtodi me Domine* *Pſal. 16.*
vt pupillam oculi, ſub vmbra alarum tuarum protege me. Aptiſſi-
me itaque petit cuſtodiri ſe, vt pupillam oculi, quando &
per ipſam res viſuales diſcernimus, & in noſtro corpore
nihil præſtantius inuenitur. Sequitur: *Sub vmbra alarum*
tuarum protege me. Hic aliud introducitur * ſcena, quod ** ſchema.*
græce parabola, latine comparatio dicitur, quando ſibi
genus diſſimile in aliqua commonitione ſociatur. Pater-
nis enim protectionibus alæ ſunt comparatæ. Miſericor-
dia quippe & charitas quaſi alæ ſunt Patris, quibus ſe pro-
tegi congruenter expoſtulat. Et in Euangelio: *Et ecce nubes* *Matth. 17.*
lucida obumbrauit eos. Et alibi: *Sub vmbra eius viuemus in genti-* *Thr. 4.*
bus. Vmbra teſtamentum vetus, vt in Salomone: *Donec a-* *Can. 4.*
ſpiceret dies & amoueantur vmbræ. Vmbra vita hominis, vt in
Iob: *Fugit velut vmbra.* Vmbra mors carnis, vt in pſalmo: *Iob. 14.*
Operuit nos vmbra mortis. Tunc autem in malo vmbra po- *Pſ. 43.*
nitur, quādo vel corporis mortem ſignificat, vel pœnam
gehennæ, vt eſt illud: *Si ambulauero in medio vmbræ mortis* *Pſal. 22.*
non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et alibi: *poſuerunt me* *Pſ. 87.*
in lacu inferiori in tenebris & in vmbra mortis: peccatorum in-
dicat locum, quia mors delinquentium vmbroſas ac te-
nebroſas patitur manes, dum eis gaudium non relucet,
qui perpetua triſtitiæ ſuæ obſcuritate demerſi ſunt: & id-
eo pro locorum qualitate verbum hoc multifaria ſigni-
ficatione variatur. Caligo vmbra eſt de ſpiſſitudine aeris
effecta: & dicta caligo, quod maxime aeris calore gigna-
tur. Iuxta allegoriam vero ſignificat caligo diuinorum ſe-
cretorum operimentum. Vnde legitur in Exodo: *Stetit po-* *Exod. 20.*
pulus de lōge, Moyſes autem acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus.
Turba quippe populi allegoriarū caliginem non valet pe
netrare: quia valde paucorum eſt ſpiritalem intellectum
rimari. Quia enim mentes carnalium ſola ſæpe hiſtoria
paſcuntur: loquente Deo ſtetit populus de longe: quia ve
ro ſpiritales quiq; allegoriarū nubem penetrant & ſpirita
liter Dei verba cognoſcunt: Moyſes acceſſit ad caliginē,
in qua erat Deus. Hinc & in pſalmo dicitur: *Caligo ſub pe-* *Pſ. 17.*
dibus eius: quia non ea claritate Deus ab inferioribus cerni-
tur, qua in ſuperioribus dominatur. Quæ ſententia & ali-
ter intelligi poteſt: caligo vero hic Diabolus eſt, qui ho-
minum mentes innubilat, dum veritatis ſplendorem non
facit videre, quas poſſidet. *Sub pedibus eius:* quia ſine dubio
maieſtate Domini Saluatoris conculcatur dæmoniorum
execranda nequitia, ſicut in nonageſimo pſalmo dictum
eſt: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leo-* *Pſal. 90.*
nem & draconem: Item caligo ſignificat cæcitatem cordis
perſecutorum. Hinc Dominus ad Iob ait: *Quis clauſit oſtiis* *Iob. 30.*
mare, quando erumpebat quaſi de vulua procedens, cum ponerem
nubem veſtimentum eius, & caligine illud quaſi pannis infantiæ ob
uoluerem. Mare ſæuiens nube induitur, quia crudelitas per-
ſequentium ſtultitiæ ſuæ velamento veſtitur; & perſpi-
cuam veritatis lucem videre non ſufficit, & id, quod agi-
tur per crudelitatem, per cæcitatem non agnoſcit. Quia
ergo perſecutores Eccleſiæ inſtabilitate cordis inquieti
atq; huic ſeculo dediti non grandia, ſed puerilia ſapiunt:
ſuperno iudicio conſtringuntur, ne tantum perſequi va-
leant, quantum volunt. Item vmbra & caligo aliquando
peccata ſignificat, vnde dicitur: *ſedentes in tenebris, & in vm-* *Luc. 1.*
bra mortis: aliquando delectationem peccatorum, vt eſt
illud in Iob de diabolo dictum: *ſub vmbra in ſecreto calami* *Iob. 40.*
& iunci & locis virentibus. Et quia vmbra non longe eſt ab
aere, cuius eſt vmbra: ita & mors non longe eſt à pœna.
Hinc & in Iob dicitur: *Vbi vmbra mortis, & nullus eſt* *Iob. 10.*
ordo, & ſempiternus horror inha-
bitat.

Digitized by Google

CAPVT IX.

De hebdomadibus.

HEbdomada græce à ſaptenario numero nomen accepit, humana quidem conſuetudine ſeptenis ſolũ acta diebus: ſed ſcripturæ ſacræ auctoritate multis ſpeciebus inſignis, quæ tamen cunctæ (ni fallor) ad vnum finem ſpectant, nos ſcilicet ammonentes poſt operum bonorũ perfectionem in Spiritus ſancti gratia perpetuam ſperare quietem. Prima ergo ſingularis illa hebdomada, & à qua cæteræ formam capeſſunt, diuina eſt operatione ſublimis: quia Dominus ſex diebus mundi ornatum cõplens, ſeptima requieuit ab operibus ſuis: vbi notãdum, quod non ideo ſenarius numerus eſt perfectus, quia Dominus in eo mundi opera perfecerit: ſed (ſicut Auguſtinus ait) ideo Dominus, qui omnia ſimul creare valebat, in eo dignatus eſt operari: qa numerus eſt ille perfectus, vt etiam per hunc opera ſua probaret eſſe perfecta, qui ſuis partibus primus impletur, id eſt, ſexta & tertia dimidia, quę ſunt vnum, duo & tria, & ſimul ſex fiunt. Ad huius exemplum diuinæ hebdomadis ſecunda hominibus

Exod. 20. obſeruanda mandatur, dicente Domino: *ſex diebus operaberis & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die ſabbathi Domini Dei tui non facies omne opus. Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt: & requieuit in ſeptimo:* quæ à populo hebdomada Dei ita computabatur antiquitus: Prima ſabbathi vel vna ſabbathi ſiue ſabbathorum, ſecunda ſabbathi, tertia ſabbathi, quarta ſabbathi, quinta ſabbathi, ſexta ſabbathi, ſeptima ſabbathi, vel ſabbathum: non quod omnes ſabbathorum, hoc eſt, requietionum dies, quæ ſuo nomine & cultu ſingularis excellebat prima vel ſecũda vel tertia vel cæteræ ſuo quæq; cenſerentur ex ordine. Tertia ſpecies hebdomadis in celebratione Pentecoſtes agitur, ſeptem videlicet ſeptimanis dierum, & monade, hoc eſt, quinquaginta diebus impleta: qua die & Moyſes ardentem conſcendens in montem, legem de cælo accepit, & Chriſtus in linguis igneis Spiritus ſancti gratiam de cęlo miſit. Quarta ſeptimi mẽſis erat hebdomada, qui ſolemnitatibus præclaris pene totus expendebatur, inter quas præcipue dies propiciationis eminebat, qua ſola per annum pontifex, derelicto foris populo, ſancta ſanctorum intrabat, añuis antea fructibus, hoc eſt, frumenti, vini & olei ex ordine collectis: ſignificans Ieſum pontificem magnum impleta diſpenſatione carnis per proprium ſanguinem cæleſtis regni ianuas ingreſſum vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, q foris adhuc poſiti præſtolamur & diligimus aduentum eius: vbi notandum, quia ſicut quidam immundi per legẽ prima tertia & ſeptima die videbantur luſtrari: ſic & primus, tertius ac ſeptimus menſis ſuis quiq; cerimoniis extitere ſolemnes. Quinta hebdomada ſeptimi anni, quo toto populus ab agricolãdi opere legis imperio vacabat,

Leu. 25. dicente Domino: *ſex annis ſeres agrum tuum, ſeptimo ceſſabis.* Sexta anni iubilæi, hoc eſt, remiſſionis hebdomada eſt, quæ ſeptem hebdomadibus annorum, hoc eſt, xlviv. annis texitur: qua expleta, hoc eſt, quinquageſimo demum anno incipiente, tubæ clarius reſonabant, & ad omnes iuxta legem poſſeſſio reuertebatur antiqua. Septima ſpecies hebdomadis eſt, qua propheta Daniel vtitur, more quidem legis, ſeptenis annis ſingulas cõplectens hebdomadas, ſed noua ratione ipſos annos abbreuians, duodenis videlicet menſibus lunæ ſingulos determinans, embolиſmos vero menſes, qui de annuis vndecim epactarũ diebus accreſcere ſolent, in lege patria tertio vel altero anno ſingulos adiiciens: ſed vbi ad duodecimum numerum augeſcendo perueniret, pro integro anno pariter inſerens. Hoc autem fecit non veritatis cognitionem quærentibus inuidendo: ſed prophetiæ more ipſum quærentium exercendo ingenium, malens vtiq; ſuas margaritas à filiis clauſas fructuoſo ſudore inueſtigari, quam profuſas à porcis faſtidioſa deſpectione calcari. Verum vt hæc apertius eluceſcant, ipſa iam angeli ad prophetam edicta

Dan. 9. videamus: *Septuaginta*, inquit, *hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, impleatur viſio & prophetia & vngatur ſanctus ſanctorum.* Nulli dubium, quin hæc verba Chriſti incarnationem deſignent, qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus eſt oleo lætitiæ pꝛ participib. ſuis: & quod hebdomades lxx. per ſeptenos annos diſtinctę, quadringentos & nonaginta annos inſinuent. Sed notandum, quod eaſdem hebdomadas nõ ſimpliciter annotatas ſiue computatas, ſed abbreuiatas aſſerit, occulte videlicet lectorem commonens, vt breuiores ſolito años nouerit indicatos. *Scito ergo*, inquit, *& animad-* Ibid.
uerte ab exitu ſermonis, vt iterũ ædificetur Ieruſalem vſq; ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem & hebdomades ſexaginta duæ erunt: & rurſus ædificabitur platea & muri in anguſtia temporis. Eſdra narrante didicimus, quod Neemias cum eſſet pincerna regis Artaxerxis viceſimo anno regni eius, menſe Niſan, impetrauit ab eo reſtaurari muros Ieruſalem, templo multo ante, Cyro permittente, constructo ipſumq; opus (vt dictum eſt) in anguſtia temporis perfecerit: adeo ſcilicet à finitimis gentibus impugnatus, vt ſtructores ſinguli gladio renes accincti vna manu pugnaſſe, altera murum recuperaſſe narrentur. Ab hoc ergo tempore vſq; ad Chriſtum ducem hebdomades lxx. computa, hoc eſt, annos duodenorum menſium lunarium quadringẽtos nonaginta: qui ſunt anni ſolares quadringenti ſeptuaginta quinq; ſiquidem Perſæ à præfato viceſimo anno regis Artaxerxis vſq; ad mortem Darij regnauerunt annis trecentis: inde Romani vſq; ad ſeptimum decimum Tiberij Cæſaris annum monarchiam tenuerunt annis lix. qui ſunt ſimul (vt diximus) anni cccc lxxv. & continentur circulis decennouenalibus xxv. Decies nouies enim vicem & qni fiunt cccc. lxxv. Et quia ſingulis circulis emboliſmi vii. accreſcunt: multiplica xxv. per vii. fiũt clxxv. qui ſunt emboliſmi menſes quadringentorum lxxv. annorum. Si ergo vis ſcire quot annos lunares facere poſſint, partire clxxv. per xii. duodecies deni & quaterni xiv. annos faciunt, & remanent menſes vii. Hos iunge ad ſupraſcriptos cccc. lxxv. fiunt ſimul cccc lxxxviv. adde & menſes ſuperfluos vii. partemque octaui decimi anni imperij Tiberij, quo Dominus paſſus eſt: & inuenies à tempore prẽfinito ad eius vſq; paſſionẽ hebdomadas lxx. abbreuiatas, hoc eſt, annos lunares cccc. xc. ad eius vero baptiſmum, quando vnctus eſt ſanctus ſanctorum, deſcendente ſuper eum Spiritu ſancto, ſicut columba, non ſolum hebdomadas vii. & lx. duas fuiſſe completas, ſed & partem iam ſeptuageſimæ hebdomadis inchoatã: *& poſt hebdomadas*, inquit, *lx. duas occidetur Chriſtus & non erit eius populus qui eum negaturus eſt.* Non ſtatim poſt lx. duas hebdomadas, ſed in fine ſeptuageſimę hebdomadis occiſus eſt Chriſtus: quam ideo (quantũ coniicere poſſumus) ſegregauit à cęteris: quia de hac erat plura relaturus: nam & Chriſtus in illa crucifixus, & à populo perfido non modo in paſſione, verum continuo ex quo à Ioanne prædicari cepit, negatus eſt. Quod a. ſequitur: *& ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit popu-* Ibid.
lus cum duce venturo, & finis eius vaſtitas & poſt finem belli ſtatuta deſolatio: non ad lxx hebdomadas pertinet. Prædictum enim fuerat, quod ipſæ hebdomades ad Chriſti vſq; ducatum pertingerent: ſed ſcriptura, prædicto aduentu & paſſione ipſius, quid etiam poſt hanc populo, qui eum recipere nollet, euenturum, oſtendit. Ducem enim venturum Titum dicit, qui quadrageſimo anno Dominicæ paſſionis ita cum populo Romano ciuitatem & ſanctuarium diſſipauit, vt nõ remaneret lapis ſuper lapidem. Verum, his per anticipationem prælibatis, mox ad exponẽdum hebdomadæ, quam omiſerat, redit euentum. *Confir-* Dan. 9.
mabit autem pactũ multis hebdomada vna, hoc eſt, ipſa nouiſſima, in qua vel Ioannes Baptiſta, vel Dominus, & apoſtolus in prędicando multos ad fidẽ conuerterunt. *Et in dimidio he-* Ibid.
bdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiũ. Dimidium hebdomadis huius quintus decimus añus Tiberij Cęſaris erat, quãdo, inchoato Chriſti baptiſmate, hoſtiarũ purificatio fidelib. paulatim vileſcere cepit. Item ꝙ ſequitur: *& in templo erit* Ibid.
abominatio deſolationis, & vſq; ad conſummationem & finẽ perſeuerabit deſolatio: ad ſequentia tempora reſpicit: cuius

prophetiæ

Digitized by Google

prophetiæ veritatem & hiſtoria veterum, & noſtrorum hodieq; temporum teſtatur euentus. Octaua ſpecies hebdomadis vniformis & ſola, ſine circuitu reuolutionis, extans ad figuram per omnia primæ hebdomadis labentibus huius ſeculi conficitur ætatibus. Prima enim die facta eſt lux, & prima ætate homo in Paradiſi amænitate locatur: diuiſa luce à tenebris factum eſt veſpere, & ſeparatis Dei filiis à ſemine nequam, nō longe poſt, natis gigantibus, corrupta eſt omnis terra, donec Creator pœnitens ſe hominem feciſſe, munduum diluuio perdere diſponeret. Secunda die firmamentum in medio libratur aquarum: ſecunda ætate arca in medio fertur aquarum, hinc fonte abyſſi ſupportata, illinc cæli cataractis compluta: quæ habuit veſperam, quando filij Adam pedes ab Oriente mouentes, qui in conſtruenda ſuperbiæ turre conuenerunt, linguarum diuiſione mulctati, & ab inuicem ſunt diſperſi. Tertia die aquis in congregationē vnam coactis, apparuit arida, ſiluis herbiſque decora: & tertia ætate, * firmitatis in cultu * denium nationibus, Abraham patriarcha cognationem patriamque deſerens ſanctorum ſemine fæcundatur. Huic aduenit & veſpera, quando gens hebræa malis coacta præmentibus contra Dei voluntatem regem ſibi petiit: qui mox ordinatus primo Domini ſacerdotes prophetaſque trucidat: poſtmodum ipſe cum tota gente gladio periit allophylorum. Quarta die cælum luminaribus ornatur: quarta ætate gens illa cæleſti fide inclyta, regno Dauid & Salomonis glorioſa, Templi etiam ſanctiſſimi altitudine totum nobilitatur in orbem: ſed accepit & veſperam, quando, crebreſcentibus peccatis, regnum illud à Chaldæis diſſipatum, templum dirutū, & tota gens eſt Babyloniam tranſlata. Quinta die piſces aueſq; aquis eductæ: hi in patriis manent vndis, illæ aera terramq; peruolant: quinta ætate multiplicatus in Chaldæa populus Iſrael, pars cæleſtium deſideriorum peñis fulta, Hieroſolymam petiit: pars volatu deſtituta virtutum, inter Babyloniæ fluenta reſedit. Succeſſit & veſpera, quando, im̄inente iam Saluatoris aduentu, gens Iudęa propter ſcelerum magnitudinem Romanis tributaria facta, inſuper & alienigenis eſt ſubacta regibus. Sexta die terra ſuis animantibus impletur, & homo primus ad imaginem Dei creatur, moxq;, eius latere dormientis ſumpta coſta, fæmina fabricatur: ſexta ætate præconantibus prophetis Filius Dei in carne, qui hominem ad imaginem Dei crearat, apparuit: qui dormiens in cruce ſanguinem & aquam de latere, vnde ſibi Eccleſiam conſecraret, emanauit: huius ætatis veſpera cæteris obſcurior in Antichriſti eſt perſecutione ventura. Septima die, conſum̄atis operibus ſuis, Deus requieuit: eamq; ſanctificans, *Sabbathum* nuncupari præcepit, quæ veſperam habuiſſe nō legitur: ſeptima enim ætate iuſtorum animæ poſt optimos huius vitæ labores in alia vita perpetuo requieſcunt, quæ nulla nunquam triſtitia maculabitur, ſed maiori inſuper reſurrectionis gloria cumulabitur. Hęc ętas hominibus tunc cepit, quando primus martyr Abel corpore quidem tumulum, Spiritu autem ſabbathum ꝑpetuæ quietis intrauit: perficietur autem, quādo receptis ſanctis corporibus in terra ſua duplicia poſſidebunt, lætitia ſempiterna erit eis: & ipſa eſt octaua, pro qua ſextus pſalmus inſcribitur: credo, quia in ſex huius ſeculi ætatibus pro ſeptima vel octaua illius ſeculi eſt ætate ſupplicandum, in qua quia iuſti gaudia, ſed reprobi ſunt ſupplicia percepturi. Pſalmus hinc ingenti pauore incipit, currit, finitur: *Domine, ne in ira tua arguas me*, & cætera.

* firmatiu. * damonum.

Pſal. 6.

Capvt X.

De menſibus.

MEnſes dicti à menſura, qua quiſq; eorum menſuratur: ſed melius à luna, quę græco ſermone mene vocatur. Nam & apud hebręos, Hieronymo teſte, luna, quoniam mene nominant, menſibus nomen dedit. Vnde & Ieſus filius Sirach, qui vtiq; hebraice ſcripſit, de luna loquens ait: *menſis ſecundum nomen eſt eius*. Antiqui enim menſes ſuos non à ſolis ſed à lunæ curſu computare ſolebant. Vnde quotiens in ſcriptura ſacra, ſiue in lege, ſeu ante legem, quota die menſis quid factum dictumue ſit, indicatur, non aliud quam lunæ ætas ſignificatur, à qua ſemper hebræi, *quibus credita ſunt eloquia Dei*, antiquo patrum more menſes obſeruare non ceſſarunt: primum menſem nouorum, qui paſchæ cerimoniis ſacratus eſt, Niſan appellantes, qui propter multiuagum lunæ diſcurſum, nunc in Martium menſem, nunc incidit in Aprilem, nunc aliquot dies Maij menſis occupat. Sed rectius Aprili deputatur: quia ſemper in ipſo vel incipit vel deſinit vel totus includitur, ea dumtaxat regula (cuius & ſupra meminimus) obſeruata, vt quæ quintadecima poſt æquinoctium luna extiterit, primum ſequentis anni menſem faciat: quæ vero antea, nouiſſimum præcedentis: ſic quod per ordinem ſecundus eorū menſis Ia Maio, tertius Siuan Iunio, quartus Thamul Iulio, quintus ab Auguſtō ſextus Elul Septēber, ſeptimus Theſeri October, quem propter collectionem frugum & celeberrimas in ipſo feſtiuitates nouum annum appellant: octauus Mare ſuam Nouember: nonus Caſleu Decēber: decimus Debeth Ianuario: vndecimus Sabat Februario: duodecimus Adar Martio ſimili ratione comparatur. Quos videlicet menſes propter lunæ circulum, qui xxix. & ſemis diebus conſtat, tricenis vndetricenisq; diebus alternantes, ſecūdo demum vel tertio anno exacto, menſem ſuperfluum, qui ex annuis vndecim epactarū diebus confici ſolet, intercalant. Vnde non nullo moueor ſcrupulo, quomodo maiores noſtri diem, qua lex data eſt, quæ eſt tertia menſis tertij, quinquageſimam ab agni occiſione computent, ponentes videlicet primi menſis reſiduos dies numero decem & ſeptem: quia tredecim priores fuerant ante paſcha tranſacti, ſecundi xxx. tertij tres, qui fiunt ſimul dies quinquaginta: cum̄ cōſtet duos menſes lunares non lx. ſed quinquaginta nouem diebus terminari: ideoq; ſi paſchalis menſis xxx. diebus * computatur xxix. ſui curſus dies poſt paſcha retinuerit, ſecundum iam menſem non triginta, ſed vndetriginta diebus debere concludi: ac per hoc in ſumma temporis memorati non pluſquam vndequinquaginta dies inueniri: niſi forte putandum eſt ſynecdochicos (quæ eſt regula ſanctæ ſcripturę frequentiſſima) à parte totum computati. Verum hæc vtcumq; acta vel computata fuerint, claret tamen hebræos ad lunæ curſum ſuos menſes obſeruare conſueſſe, nec aliter in Geneſi recte ſentiendum, vbi Noe cū ſuis ſeptimodecimo die ſecundi menſis arcam ingreſſus, & xxviii. eiuſdem menſis die poſt diluuium egreſſus aſſeritur: quam annum ſolis integrum, hoc eſt, trecentorum ſexagintaquinq; dierum eſſe deſcriptum: quia videlicet luna, quę præſenti anno, verbi gratia, per Nonas Maias ſeptima decima exiſtit, anno ſequenti viceſima viii. pridie Nonas Maias occurret. Notandum ſane, quod nimium fallantur, qui menſem definiēdum vel ab antiquis definitum autumant, quamdiu luna Zodiacum circulum peragit. quæ nimirum (ſicut diligentior inquiſitio naturarum edocuit) Zodiacum quidem ſeptem viginti diebus, & octo horis ſui veri curſus ordinem viginti nouem diebus & duodecim horis ſalua ſui ſaltus ratione conficit: ideoq; rectius ita definiendum, quod menſis lunæ ſit luminis lunaris circuitus ac redintegratio de noua ad nouam: ſolaris autem menſis digreſſio ſit ſolis per duodecimam partem Zodiaci, id eſt, ſigniferi circuli, quæ triginta diebus decem & ſemis horis impletur: viginti duabus videlicet horis, ac dimidia, lunari menſe productior, è quibus vndecim epactarum dies & quadrans annuatim ſuccreſcere ſolet. Duodecies enim viceni & bini ducentos ſexaginta quatuor faciunt, quas eſſe horas vndecim dierū hinc facile patet: quia vndecies viceni & quaterni eandē ſummam conficiunt. Porro duodecies ſemis ſex faciunt, quæ annuæ ſunt horæ quadrans. Siquidem luna duodecim ſuos menſes vndecim diebus (vt dictum eſt) & quadrante breuiores totidem ſolis menſibus agens, in his tādem peragendis tredecies Zodiaci ambitū luſtrat. Iuxta allegoriam vero menſis, qui à luna nomē & ordinem accepit, ſignificat ſanctæ Eccleſiæ coadunationem ſiue ꝓfectum. Vnde Iob ait: *Quis mihi tribuat, vt ſim iuxta menſes priſtinos*? q̄d nomine ſignat *menſium*, niſi collectiones ani-

Syr. 43.

Rom. 3.

* computatus.

Iob. 24.

marum,ſiue aliquan o menſis pro perfectione.Reminiſcatur ergo per vocem Iob Eccleſia perfectionis priſtinę, & reducat ad memoriam, quanta perfectio ꝑ rædicationis ſuæ collectis animabus reportabat lucra. Menſes duodecim eiuſdem numeri ſunt Apoſtoli, vt in Apocalypſi: *Apoc.22.* *Per ſingulos menſes reddentia fructum ſuum.* Item menſis, ſicut & ſabbathum, pro requie ſempiterna poſita inueniuntur vt eſt illud Eſaiæ: *Eſa.66.* *t erit v en ſis ex menſe & ſabbathum ex ſabbatho* vt de carnalibus ſabbathis menſibuſq; fiant ſpiritalia ſabbatha delicata. Qui ſabbatiſmus Dei populo reſeruatur, & menſis ſpiritalis, quando à puncto vſq; ad punctum luna complebitur, & ſuo currit ordine, vt efficiat menſem integrum calendarium. Quod autem luna, quę à ſole illuminatur, ſignificet Eccleſiam à Chriſto illuminatam: non indiget explanari, & ſabbathum requiem ſignificat. Veniunt ex neomeniis & ſabbathis, qui ſex diebus, in quibus factus eſt mundus, tranſcenſis feſtinant ad ſeptimum diem, id eſt, ſabbathum, in quo vera eſt requies: *Eſa. 66.* *veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea*, dicit Dominus non populus Iudæorum tantum, nec in ſola Hieruſalem: ſed omne humanum genus vbiq; in toto orbe ad- *Ioan.4.* oret Patrem in Spiritu & veritate.

Capvt XI.

De viciſſitudinibus temporum quatuor.

TEmporum autem viciſſitudines quatuor ſunt: Ver, Æſtas, Autumnus & Hiems. Dicta ſunt autem tempora à communionis temperamento, quod inuicem ſe humore, ſiccitate, calore & frigore temperent. Hæc & curricula dicuntur, quia non ſtant, ſed currunt. Conſtat autem, poſt factum mundum ex qualitate curſus ſolis tempora in ternos menſes fuiſſe diuiſa, quorum temporum talem veteres diſcretionem faciunt, vt primus menſis ver nouus dicatur, ſecundus adultus, tertius præceps. Sic & æſtas in ſuis tribus menſibus: noua, adulta & præceps. Sic & autumnus: nouus, adultus, & præceps. Item hiems: noua, adulta & præceps ſiue extrema. Vnde & eſt illud extremæ ſub caſu hiemis. Ver autem dictum, quod viret: tunc enim poſt hiemem veſtitur tellus herbis, & in florem cuncta rumpuntur. Æſtas dicitur, quaſi vſta, id eſt, exuſta & arida: nam calor aridus eſt. Autumnus à tempeſtate vocatus, quando & folia arborum cadunt, & omnia matureſcunt. Hiemem ratio hemiſphærij nuncupauit, quia tunc breuiori ſol voluitur circulo. Vnde & ** brachys.* hoc tempus bruma dicitur, quaſi * braxin, id eſt, breuis: vel à cibo, quod maior ſit tunc veſcendi appetitus. Edacitas enim græce bruma appellatur. Vnde & imbrumati dicuntur, quibus faſtidium eſt ciborum. Hibernus autem inter hiemem & vernum, quaſi hiemernus, qui plerumq; à parte totam hiemem ſignificat. Hæc tem ora ſingulis etiam cæli partibus aſcribuntur. Ver quippe Orienti datur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. Æſtas vero Meridiano eo quod pars eius calore flagrantior ſit. Hiems Septentrioni, quod frigoribus & perpetuo gelu torpet. Autumnus Occiduo propter graues morbos, quos habet: vnde & tunc omnium folia arborum defluunt. Vt autem autumnus abundet morbis, facit hoc confinium frigoris & caloris, & compugnantia intra ſe contrariarum rerum. Myſtice autem ver Baptiſmi nouitatem ſignificat, aut renouationem vitæ poſt frigus infidelitatis, & pigritiæ torporem: ſiue reſurrectionem corporum poſt mortis occubitum. Vnde Dominus præcepit in lege menſem nouarum obſeruare & verni principium, quando eduxit Do- *Exod.14.* minus filios Iſrael de terra Ægypti per mare rubrum, in quo & celebrare paſcha iuſſit: quo etiam tempore Saluator poſt paſſionem à morte ſurrexit, & ſpem nobis reſurrectionis tribuit. Æſtas autem venturæ iocunditatis præfiguratio eſt, & feruorem charitatis exprimit. Vnde eſt il- *Pſal.73.* lud in pſalmo: *Æſtatem & ver tu feciſti ea.* Et in Salomone: *Cant. 2.* *Iam enim hiems tranſiit & receſſit: flores apparuerunt in terra.* Æ- *Prou. 20.* ſtas futura beatitudo, vt in Salomone: *Propter frigus piger arare noluit: mendicabit æſtate, & non dabitur ei.* Per hæc duo tempora ſignificat fideles diuerſa morum qualitate pollentes. Alij enim ſunt tanquam æſtas, fidei calore feruentes ad martyriumvſque perducti: alij manſuetudine temperati, tanquam ver, ęquabili Domino deuotione famulantes. Omnia enim & iſta & alia ipſe fecit, cuius gratia conceditur, quod in hominum bona voluntate monſtratur. Autumnus etiam, in quo colliguntur fruges, & tempus eſt meſſis atque vindemiæ, tempus vniuerſalis iudicij ſignificat, quando vnuſquiſque operis mercedem recipiet, & metet fructum laboris ſui, iuxta illud Apoſtoli: *Omnes nos oportet ſtare ante tribunal Chriſti. vt recipiat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum:* *2.Cor.5.* *Gal. 6.* *quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.* Sic enim Dominus in Euangelio ait: *Meſſis vero conſummatio* *Matth.13.* *ſeculi eſt. meſſores autem Angeli Dei.* Et alibi: *Sic eſt regnum Dei,* *Mar. 4.* *quemadmodum ſi homo iactat ſementem in terram, & dormiat, & exurgat nocte ac die, & ſemen germinet & increſcat, dum neſcit ille.* Vltro enim terra fructificat, primum herbam, deinde ſpicam, deinde plenum frumentum in ſpicam. Et cum ſe produxerit fructus, ſtatim mittat falcem, quoniam adeſt tempus meſſis. *Tunc enim mittet Filius hominis* *Matth.13.* *angelos ſuos & colligent de regno eius omnia ſcandala, alligantque zizania faſciculis ad comburendum: triticum autem congregant in horrea ſua.* Item autumnus aliquando tranſacta ſalutis tempora ſignificat, vt in Michea: *Væ mihi, quia factus ſum* *Mich. 7.* *ſicut qui colligit racemos in autumno.* Hiems vero tribulationem ſignificat vel terminum mortalis vitæ. Vnde Dominus præcepit in Euangelio diſcipulis, dicens: *orate, vt* *Matt. 24.* *non fiat ſuga v ſtra b eme vel ſabbatho.* Si de captiuitate Hieruſalem hanc ſententiam voluerimus accipere, quando à Tito & Veſpaſiano capta eſt: orare debent, ne fuga eorum hieme vel ſabbatho fiat: quia in altero durities frigoris prohibet ad ſolitudinem pergere, & in montibus deſertiſque latitare: in altero autem tranſgreſſio legis eſt, ſi fugere voluerint, aut mors imminens, ſi remanſerint. Si autem de conſummatione mundi intelligitur: hoc præcepit, vt non refrigeſcat fides noſtra, & in Chriſtum caritas: neq; vt ocioſi in opere Dei torpeamus virtutum ſabbatho.

Capvt XII.

De anno.

ANnus vel ab innouando cuncta, quæ naturali ordine tranſierant, vel à circuitu temporis nomen accepit: quia veteres annum per circumponere ſolebant, vt Caro dicit in originibus, oratorum añum, id eſt, circum, terminum: & ambire dicitur pro circuire. Eſt autem annus lunaris, eſt & ſolaris, eſt & errantium diſcretus ſtellarum: eſt & omnium planetarum vnus, quem magnum ſpecialiter nuncupant. Sed lunaris annus quadrifarie accipitur. Primus eſt namq;, cum luna XXVII. dieb. & octo horis Zodiacum percurrens, ad id ſignum, ex quo egreſſa eſt, reuertitur. Secundus duobus diebus & quatuor horis prolixior, qui cõſuete menſis appellatur, cum ſolē à quo noua digreſſa eſt, XXIX. dibus & duodecim horis exactis, iam defecta repetit. Tertius, qui XII. menſibus huiuſmodi, id eſt, diebus CCCLIV. expletur, & vocatur communis eo, quod duo ſæpiſſime tales pariter currant. Quartus, qui emboliſmus græce dicitur, id eſt, ſuperaugmentum, & haber XIII. menſes, id eſt, dies CCC.LXXXIV qui vterq; apud hebręos à principio menſis paſchalis incipit, ibidemque finitur: apud Romanos vero ab incipiente luna menſis Ianuarij ſumit initium, ibiq; terminatur. Item ſolis eſt annus, cum ad eadem loca ſiderum redit peractis trecentis ſexaginta quinq; diebus & ſex horis, id eſt, quadrante totius diei: quæ pars quater ducta cogit interponi vnum diem: quod Romani biſſextum vocant, vt ad eundem circuitum redeatur. Quartus ſolaris gyriannus biſſextilis eſt, cæteris tribus vno die prolixior, quo confecto ſol ad cuncta ſignorum loca eiuſdem dierum noctiumque, quibus ante quadriennium, reuertitur horis. Añus errantiũ ſtellarũ eſt, quo illarũ quæq; Zodiaci ambitũ pluſtrat, de quo ſupra diximus. Annus magnus eſt, cum omnia ſimul errantia ſidera ad ſua queq; loca ſimul habuere * re- ** recurſum.*

Digitized by Google

currunt, quem etiam circulus magnus paſchæ oſtendit. Circulus paſchæ magnus eſt, qui multiplicato per inuicem ſolari ac lunari cyclo qngentis triginta duobus conficitur annis. Siue enim decies nonies viceni & octoni, ſeu vicies octies deni ac noueni multiplicentur; quingentorum XXXII. numerum complent, vnde fit, vt idem circulus magnus decennouennalis lunæ circulos viginti octo, ſolis autem, qui vicenis octoniſq; conſummari ſolet annis; decem & nouem habeat circulos biſſextos decies nonies ſeptenos, id eſt, centum triginta tres menſes ſolares vicies octies ducentos viginti & octo, id eſt, ſex milia trecentos octoginta quatuor. Menſes autem lunares vicies octies CCXXXV. i. ſex milia d. lxxx. dies, exceptis biſſextis vicies octies vi. d. ccc, xxxv. id eſt, cxxciv. lxxx. appoſitis autem biſſextis cxciv. ccc. xiii. Qui vbi memoratam ex ordine mēſium dierumq; ſummam compleuerit, mox in ſe ipſum reuolutus cuncta, quæ ad ſolis vel lunæ curſū pertinent, eodem, quo præterierant, ſemper tenore reſtaurat. Tantum anni Dominicæ Incarnationis ſuo certo tramite proficiunt in maius: & indictiones, quoquo ferātur in ordine, nil ſiderum curſum, atq; ideo nil paſchalis calculi ordinem mouent: anni enim iuxta allegoriam aliquando æternitatē, aliquando breuitatem humanæ vitæ ſignificant: in illo enim prophetico, vbi ad Deum dicitur: Pſal. 101. *tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*: natura eius ſub breuitate declaratur: quia ipſe ſolus nouit eſſe, qui vt ſit, alio non egeret adiutore. Alibi autem, vbi ſcriptum eſt: Pſal. 89. *anni noſtri, ſicut arena meditabuntur*: malignitatē vitæ noſtræ poſita ſimilitudo declarat. Aranea eſt enim animal debile ac tenuiſſimum, quod tranſeuntibus muſcis ad eſcam ſibi procurandam quædam retia doloſa contexit. Sic añi eorum: qui ſceleratis operibus dediti ſunt, in artibus & ſubdolis machinationibus occupantur. Quod autē ſubſequenter dicitur: *dies annorum noſtrorum in ipſis lxx. anni: ſi autem in potentatibus, lxxx. anni* & cætera: ſi annos iſtos ad literam velimus aduertere, multos hominum & nonagenarios bene viuentes inuenies, & iterum necdum ſeptuagenarios debilitate confectos: vt, quod hic dicitur, conſtare minime poſſe videatur: ſed numerum ſeptuagenariū legi potius decenter aptamus, quo ſabbathi diem obſeruandum eſſe præcepit: octogenarium vero populo Chriſtiano aptiſſime deputamus, qui octauum diem Reſurrectionis Dominicæ ſancta feſtiuitate veneratur. Octogenarium vero addidit in potentatibus: quia tūc reuera cepimus habere potentiam, quando nobis Dominus Saluator apparuit. Iſti ergo ſunt dies annorum, qui nobis probabilis vitæ conferunt claritatem. Annus Dominus Ieſus Pſal. 64. Chriſtus à quibuſdam putatur, vt in pſalmo: *Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate.* Annus, præſens tempus ab aduentu Domini vſq; in finē mundi, in quo pœnitentia & remiſſio peccatorum prædicatur, vt eſt illud in Eſaia: Eſa. 61. *Prædicare annum placabilem Domino, & diem retributionis.* Hinc & in Euangelio agricola Luc. 13. ad Dominum ſuum ait: *Dimitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circa illam, & mittam cophinum ſtercoris.* Anni ſex, de quibus in lege præcipitur, vt ſi puer hebræus emptus precio fuerit, Exod. 21. Domino ſuo ſeruiat, & in ſeptimo ad libertatē exeat, præſens ſignificant tempus: quia mundus ſex diebus factus eſt Iubilæus interpretatur remiſſionis annus. Eſt enim hebraicus ſermo, & numerus, qui ſeptenis annorum hebdomadibus, id eſt xlvi v. annis texitur, in quo clangebantur tubæ, & ad omnes reuertebatur antiqua poſſeſſio, debita abſoluebantur, confirmabantur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecoſtes & ipſi celebramus poſt Domini reſurrectionem, remiſſa culpa, & totius debiti chirographo euacuato, ab omni nexu liberi, ſuſcipientes aduenientem in nos gratiam Spiritus ſancti.

Caput XIII.

De ſeculo.

SEcula generationibus conſtant, & inde ſecula, quod ſe ſequantur. Abeuntibus enim aliis alii ſuccedunt. Hinc quidam quinquageſimum annum ſeculum dicūt, quem hebræi iubelæum vocant. Ob hanc cauſam & ille hebræus, Exod. 21. qui propter vxorem & liberos amans Dominū ſuum, aure pertuſa aut ſeruitio ſubiugatus, ſeruire iubetur in ſeculum, hoc eſt, vſq; ad annum quinquageſimum. Aliquando pro præſenti vita poſitum eſt, vt eſt illud: Pſal. 135. *Confitemini Domino quomodo bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius.* Seculum, huius vitæ ſignificat curſum, vbi miſeri ſunt, quicumq; delinquunt: vbi fas eſt corda noſtra conuerti, & miſericordiam poſtulari. Ibi enim damnatio eſt confiteri peccatum, vbi conſtat eſſe iudicium. Aliquādo pro æternitate ponitur, vt eſt illud: Pſal. 104. *Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui*: quia quicquid Dominus promiſit, * per eum firmitate manſurum eſt. (* perenni.) Aliquādo præteritum tempus ſignificat, vt eſt illud: Pſal. 40. *Miſericordia Domini à ſeculo*, hoc eſt, à primordio mundi declarata eſt in fidelibus ſuis: *& vſq; in ſeculum ſeculi*, hoc eſt, in præſenti & in futuro ſeculo. Sic ergo ter hic poſitum ſeculum æternitatem Domini abſolute deſignat: quoniam & ille ante ſeculum, & in ſeculo, & poſt iſtud ſeculum miſericors eſſe mōſtratur. Ætas plerumq; dicitur & pro vno anno, vt in annalibus: & pro ſepteni, vt hominis: pro centum, vt pro quouis tempore. Vnde & ætas tempus, quod de multis ſeculis inſtruitur: & dicta ætas, quaſi æuitas, id eſt, ſimilitudo æui. Nam eius eſt ætas perpetua, cuius neq; initium neq; extremum naſcitur: quod græci vocant æonas: quod aliquando apud eos pro ſeculo, aliquando pro æterno ponitur. Vnde & apud latinos eſt deriuatum. Ætas autem prope duobus modis dicitur. Aut eſt enim hominis, ſicut infantia, iuuētus, ſenectus: aut mundi, cuius prima ætas eſt ab Adam vſq; ad Noe: ſecunda à Noe vſq; ad Abraham: tertia ab Abraham vſq; ad Dauid: quarta à Dauid vſq; ad migrationem Iuda in Babyloniam: quinta deinde vſq; ad aduentum Saluatoris in carne: ſexta, quæ nunc agitur, vſq; quo mundus iſte finiatur. Sic ergo poteſt mundi ætas ad ſimilitudinem æui hominis comparari.

Caput XIV.

De ſex ætatibus ſeculi.

DE ſex huius mūdi ætatibus à ſeptima vel octaua quietis vitæque cæleſtis & ſupra in comparatione primæ hebdomadis, in qua mundus ornatus eſt, aliquanta perſtrinximus: & nunc in comparatione æui vnius hominis, qui *micrconfmos* græce à philoſophis, hoc eſt, *minor mundus* ſolet nuncupari, de eiſdem aliquanto latius exponemus. Prima eſt ergo mundi huius ætas ab Adam vſq; ad Noe, continens annos, iuxta hebraicam veritatem, mille ſexcentos quinquaginta vii iuxta lxx. interpretes, ii. cc. & xlii. generationes, iuxta vtramq; editionem numero decem: quæ vniuerſali eſt deleta diluuio, ſicut primam cuiuſq; hominis obliuio demergere conſueuit ætatē. Quotus enim quiſque eſt, qui ſuam recordetur infantiam? Secunda ætas à Noe vſq; ad Abraham, generationes iuxta hebraicam auctoritatem complexa decem, annos autem ccxxii. porro iuxta interpretes anni mille lxxii. Generationes vero xi. Hæc quaſi pueritia fuit generis populi Dei, & ideo in lingua inuenta eſt, id eſt, hebræa. A pueritia nāque homo incipit noſſe loqui poſt infantiam, quæ hinc appellata eſt, quod fari non poteſt. Tertia ab Abraham vſq; ad Dauid, generationes iuxta vtramq; auctoritatem xiv. annos vero dc. ccc. xlii. complectens. Hæc quædam velut adoleſcentia fuit populi Dei, à qua ætate quia incipit homo poſſe generare, propterea Matthæus Euangeliſta generationum ex Abraham ſumpſit exordium, qui etiam pater gentium conſtitutus eſt, quando mutatum nomen accepit. Gen. 17. Quarta à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis, annos habens, iuxta hebraicam veritatem, cccc. lxxiii. iuxta lxx. tranſlationem duodecim amplius

Digitized by Google

generationes: iuxta vtroſque codices XVIII. quas tamen
Euangeliſta Matthæus certi myſterij gratia XIV. ponit, à
qua, velut iuuenali ætate, in populo Dei regum tempora
ceperunt. Hæc namque in hominibus ætas apta guber-
** tranſmigratione.* nando ſolet exiſtere regno. Quinta, quaſi ſenilis ætas, à *
tranſmigrari Babylonis vſque ad aduentum Domini Sal
uatoris in carne, generationibus & ipſa XXIV. porro annis
dlxxxvIV. extenta. In qua, vt graui ſenectute feſſa, malis
crebrioribus plebs hebræa quaſſatur. Sexta, quæ nunc a-
gitur, ætas nulla generationum vel temporum ſerie cer-
ta: ſed, vt ætas decrepita ipſa; totius ſeculi morte conſu-
menda Has ærumnoſas, plenaſque laboribus, mundi æ-
tates quique felici morte vicerunt, ſeptima iam ſabbathi
perennis ætate ſuſcepti octauam beatæ reſurrectionis æ-
tatem, in qua ſemper cum Domino regnent, expe-
ctant.

CAPVT XV.

De feſtiuitatibus.

FEſtiuitas dicta à feſtis diebus, quaſi *feſtiditas* eo, quod
in eis ſola res diuina fit, quibus contrarij ſunt faſti, in
quibus ius fatur, id eſt, dicitur. Solemnitas à ſacris dici-
tur, ita ſuſcepta, vt mutari ob religionem Chriſti non de-
beat abſolutio, id eſt, firmo atque ſoli Deo nominata.
Celebritas autem vocatur, quod non ibi terrena, ſed cæ-
leſtia tantum aguntur. Paſchæ feſtiuitatum omnium pri-
ma eſt, de cuius vocabulo iam ſuperius dictum eſt. Pen-
tecoſten, ſicut & paſcha, apud hebræos celebris dies e-
rat, quod poſt quinque decadas paſchæ celebratur, vnde
& vocabulum ſumpſit. Pente enim græce quinque.
In quo die ſecundum legem panes propoſitionis de no
uis frugibus offerebantur: cuius figuram annus iubelæus
in teſtamento veteri geſſit, quæ nunc iterum per figuram
repromiſſionis æternam requiem præfigurat. Epiphania
græce, latine apparitio ſiue manifeſtatio vocatur. Eo e-
nim die Chriſtus ſideris indicio magis apparuit adoran-
dus: quod fuit figura præmitiæ credentium gentium.
Quo die Dominicum Baptiſmatis Sacramentum & per-
mutatæ aquæ in vinum factorum per Dominum ſigno-
rum principia extiterunt. Duæ ſunt autem Epiphaniæ:
prima, in qua natus Chriſtus paſtoribus hebræorum, an-
gelo nunciante, apparuit: ſecunda, in qua ex gentium po
pulo, ſtella indice, ad præſepis cunabula magos adoratu-
ros exhibuit. Scenophegia ſoleñitas hebræorum de græ-
co in latinum tabernaculorum dedicatio interpretatur,
quæ celebrabatur à Iudæis in memoriam expeditionis,
cum ab Ægypto promori in tabernaculis agebant, & ex
eo Scenophegia. Scena enim græce tabernaculum dici-
tur: quæ ſolemnitas apud hebræos Septembri menſe ce-
lebratur Neomenia apud nos Calendas; apud hebræos
autem quia ſecundum lunarem curſum menſes ſupputan
tur, & græce men luna appellatur: inde neomenia, id eſt,
noua luna. Erant enim apud hebræos ipſi dies calenda-
rum ex legali inſtitutione ſolennes, de quibus in pſalte-
Pſal. 80. rio dicitur: *Canite in initio menſis tuba, in die inſigni ſolennita-
tis veſtræ.* Encænia, noua templi dedicatio. Græce enim di-
citur nouum. Quando enim aliquid nouum dedicatur,
encænia dicitur. Hanc dedicationis templi ſolemnitatē
Iudæi Octobri menſe colebant. Dies palmarum ideo di-
citur, eo quod in eo Dominus & Saluator noſter, ſicut
Zach. 9. propheta cecinit, Hieruſalem tendens, aſellum ſediſſe p-
hibetur: tunc gradiens cum ramis palmarum multitudo
Matth. 21. plebium obuiam ei clamauerunt: *oſanna, benedictus, qui ve-
nit in nomine Domini, rex Iſrael.* Vulgus autem ideo hunc diē
capitilauium vocat, quia tunc moris eſt lauandi capita in-
fantium, qui vngendi ſunt, ne obſeruatione quadrageſi-
mæ ſordidata ad vnctionem accederent. Hoc autem die
ſymbolum competentibus traditur, propter confinium
Dominicæ paſchæ ſoleñitatis, vt qui iam ad Dei gratiam
percipiendam feſtinant, fidem, quam confiteantur, agno
ſcant. Cæna dominica dicta eſt eo, quod in eo die Salua-
tor paſcha cum ſuis diſcipulis fecerit. Quod & hodieq;,
ſicut eſt traditū, celebratur, ſanctumq; in eo die chriſma
conficitur, atq; initium noui teſtamenti, & veteris teſta-
menti ceſſatio declaratur.

CAPVT XVI.

De Sabbatho.

SAbbathum ab hebręis ex interpretatione vocabuli ſui
requies nominatur: quod Deus in ipſo, perfecto mun-
do, requieuiſſet. Siquidem in eo die requieuit Dominus
in ſepulchro, vt quietis illius myſterium confirmaret.
Quam Iudæis obſeruandum in vmbra futuri præceptum
eſt: poſtquam Chriſtus in ſepulchro ſuo eius figuram ad-
impleuit, obſeruatio eius quieuit.

CAPVT XVII.

De Dominico die.

DOminicus dies proinde vocatur, quia in eo reſurre-
ctio Domini noſtri declarata eſt. Qui dies non Iu-
dæis, ſed Chriſtianis in reſurrectione Domini declaratus
eſt, & ex illa habere cepit feſtiuitatem ſuam Illis enim ſo-
lum celebrandum ſabbathum traditum eſt: quia erat an-
tea requies mortuorum: reſurrectio autem nullius erat,
quam qui reſurgens à mortuis non moreretur. Poſtquam
autem facta eſt talis reſurrectio in corpore Domini, vt
periret in capite, quod corpus Eccleſiæ ſperaret in fine:
iam Dies Dominicus, id eſt, octauus, qui & primus, cele-
brari cepit.

EXPLICIT LIBER DECIMVS.

INCIPIT LIBER VNDECIMVS:

INDEX CAPITVM LIBRI VNDECIMI.

De diuerſitate aquarum	1
De mari	2
De oceano	3
De mediterraneo	4
De rubro mari	5
De abyſſo	6
De æſtu & freto	7
De lacu & ſtagnis	8
De fontibus	9
De fluminibus	10
De torrentibus	11
De puteis	12
De gurgitibus	13
De fluuiis	14
De gutta	15
De niue	16
De glacie	17
De pruina	18
De rore	19
De nebula	20
De diluuio	21

CAPITVLVM PRIMVM.

De diuerſitate aquarum.

AQVARVM naturæ diuerſitas multa eſt.
Aliæ enim ſalis, aliæ nitri, aliæ alumnis, a-
liæ ſulphuris, aliæ bituminis, aliæ curam
morborum adhibentes: de quo hiſtorici
plura narraſſe reperiuntur. Nam (fertur)
iuxta Romā Albulæ aquę vulneribus medentur. In Italia
fons Ciceronis oculorū vulnera curat. In Æthiopia locus
eſt, quo pfuſa corpora velut oleo niteſcūt. Zæme fons in
Africa canoras voces facit. Ex Clinaterio, lacu Italiæ, q bi
berint, vini tędiū habent. In Chio inſula fontē * eſſe, quo
hebetes fiant. In Boetica duo fontes, alter memoriā, alter ** aiunt.*
obliuionē afferat. Cizici fons amorē Veneris tollit. Bo-

heciæ

heciæ lacus furialis eſt; de quo qui biberit, ardore libidinis exardeſcit. In Campania ſunt aquæ, quæ ſterilitatem fœminarum & virorum, inſaniam abolere dicuntur. In Æthiopię fonte rubro qui biberit, limphaticus fit. Lechnus fons Arcadiæ abortus fieri non patitur. In Sicilia fontes ſunt duô, quorum vnus ſterilem fæcundat, alter fæcundam ſterilem facit. In Theſſalia duô flumina, ex vno bibentes oues, nigras fieri, ex altera albas, ex vtroque varias. Clituminus lacus in Vmbria maximos boues gignit. Reuinus paludis aquis iumentorum vngulas indurari: in Aſphalite lacu Iudææ nihil mergi poteſt, quicquid animam habet. Minidiſſidem vocari ſtagnum, in quo nihil innatat, ſed omnia merguntur. At contra in Alce lacu per Poſcidanium omnia fluitant, nihil mergitur. Marſide fons in Phrygia ſaxa gerit, in Achaia aqua profluit è ſaxis. Styx appellata, quod ilico potata interfecit. Celoconium ſtagnum Siciliæ tetro odore abigit proximantes. Fons eſt in Africa circa templum Ammonis, qui humoris nexibus humum ſtringit: fauillas etiam in ceſpidem ſolidat. Fons Iob in Idumæa quater in anno colorem mutare dicitur, id eſt, puluerulentum, ſanguineum, viridem, limpidum, ternis menſibus in anno tenens ex his vnum colorem. In Fracotidis lacus eſt, ter in die fit amarus, & deinde totiens dulcis. Fons Siloa ad radicem montis Sion non iugibus aquis, ſed in certis horis diebuſque ebullit. In Iudęa quondam riuus ſabbatis omnibus ſiccabatur. In Sardinia fontes calidi oculis medentur, fures arguunt: nam cæcitate detegitur eorum facinus. In Epiro eſſe fontem, in quo faces extinguuntur accenſæ: accenduntur extinctæ. Apud Garamantas fontem eſſe, ita algentem die, vt non bibatur: ita ardentem nocte, vt non tangatur. Iam vero in multis locis aquæ manant perpetim, feruentes tantum, vt balnea calefaciant. Quædam terræ ſunt, quæ multum ſulphuris & aluminis habent. Itaque cum per venas calentes aqua frigida venit, vicino ſulphuris calore contacta excandeſcit: nec talis ab origine effluit, ſed permutatur, dum venit. Sulphurem alumenque ſecum ferunt aquæ vtramque materiem igne plenam, nimiſque montibus incaleſcentem. Diuerſæ enim ſpecies aquarum diuerſos effectus habentes, congruas ſignificationes in ſcripturis, vbi neceſſe eſt, exprimere poſſunt. Illarum enim rerum, quæ in ſcripturis inueniuntur, conuenit, vt ſignificationes diligenter exquirantur: quæ autem alias, non eſt neceſſe exponi. Aquæ in ſcriptura ſacra aliquando Spiritum ſanctum, aliquando ſcientiam ſacram, aliquando ſcientiam prauam, aliquando tribulationem, aliquando defluentes populos, aliquando mentes fidem ſequentium demonſtrare ſolent. Per aquam quippe ſancti Spiritus infuſio deſigatur, ſicut in Euangelio dicitur: *Qui credit in me* (ſicut dicit Scriptura) *flumina de ventre fluent aquæ viuæ.* Ioan. 7. Vbi Euangeliſta ſicus adiunxit: *Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Ibid. Rurſum per aquam ſancta ſcientia deſignatur, ſicut dicitur: *Aqua ſapientiæ ſalutaris potauit eos.* Syr. 15. Per aquam quoque praua ſcientia appellari ſolet, ſicut apud Salomonem mulier, quæ typum hæreſeos tenet, callidis ſuaſionib. blanditur, dicens: *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt.* Prou. 9. Aquarum ergo nomine nō nunquam ſolent tribulationes intelligi, ſicut per Pſalmiſtam dicitur: *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.* Pſal. 68. Per aquam populi deſignantur, ſicut per Iohannem dicitur: *Aquæ vero ſunt populi.* Apoc. 17. Per aquam quoque non ſolum fluxus decurrentium populorum, ſed etiam bonorum mentes fidei prædicamenta ſequentium deſignantur, ſicut Propheta ait: *Beati, qui ſeminatis ſuper omnes aquas.* Eſa. 32. Et per Pſalmiſtam dicitur: *vox Domini ſuper aquas.* Pſal. 28. Aquæ ſunt Angeli, vt quidam volunt, vt eſt illud Pſalmi: *& aquæ, quæ ſuper cælos ſunt, laudent nomen Domini.* Eſai. 148. Aquæ gentes ſunt, vt in Apocalypſi: *Aquæ, quas vidiſti, populi ſunt & gentes.* Apoc. 17. Aqua, Dominus Ieſus Chriſtus eo, quod ſordida abluat, & reficiat ſitientes, vt in Hieremia: *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ.* Ierem. 2. Et in Pſalmo: *Sicut aqua, effuſus ſum.* Pſal. 21. Aqua, fluenta diuinæ prædicationis, vt in Eſaia: *Dedit in deſerto aquas*, id eſt, in populo. Eſai. 43. Aqua, ſanctorum obſcura prędicatio, vt in Pſalmo: *Tenebroſa aqua in nubibus aeris.* Pſal. 17. Et alibi: *A multitudine ſonitus aquarum vocem dederunt nubes.* Pſal. 76. Aqua baptiſmus, vt in Eſaia: *Omnes ſitientes venite ad aquas.* Eſa. 55. Et in Ezechiele: *Effundam ſuper vos aquam mundam.* Ezech. 36. Item ibi: *& ecce aqua de latere dextro egrediebatur* id eſt, Domini Ieſu Chriſti. Ezech. 47. Aqua effuſio lachrymarum, vt quidam volunt: *Si lotus fuero quaſi aquis niuis.* Iob. 9. Aqua doctrina iuſti, vt in Salomone: *Aqua profunda verba ex ore viri.* Prou. 18. Item ibi: *Bibe aquam de tua ciſterna.* Prou. 5. Aqua charitas à quibuſdam putatur, vt in Pſalmo: *Qui tegit in aquis ſuperiora eiuſdem*, cœlum diuinæ ſcripturæ, Pſal. 103. quia ſecundum Euangelium in duobus præceptis charitatis tota lex pendet & Prophetæ. Aquæ perſecutiones huius mundi, vt in Iob: *Nunquid eleuabis in nebula vocem, & impetus aquarum operiet te.* Iob. 38. Aquæ, temptationes diaboli, vt in Pſalmo: *Probaui te ad aquas contradictionis.* Pſal. 80. Aquæ baptiſmum hæreticorum, vt in Pſalterio: *Libera de aquis multis.* Pſal. 143. Aquæ multiplicatio peccatorum, vt in Pſalterio: *Miſit ex alto, & accepit me, & aſſumpſit me de multitudine aquarum.* Pſal. 17. Aqua, dogma hæreticorum, vt in Salomone: *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt.* Prou. 9. Et in Eſaia: *Caupones tui miſcent aquam vino.* Eſai. 1. Aqua, immoderata locutio, vt in Salomone: *Qui dimittit aquam*, id eſt, linguam, *caput eſt iurgiorum.* Prou. 17. Aqua luxuria carnis, vt in Salomone: *Terra, quæ non ſatiabitur aqua*, id eſt, caro hominis, quæ non expletur luxuria. Prou. 30. Et in Euangelio pro quodam lunatico dicitur: *Sæpe cadet in ignem, crebro autem in aquam.* Matth. 17.

Caput II.

De mari.

MAre eſt aquarum generalis collectio: omnis enim congregatio aquarum, ſiue ſalſæ, ſiue dulces, abuſiue maria nuncupantur, iuxta illud: *Et congregationes aquarum vocauit maria.* Gen. 1. Proprie aut mare appellatum eo, quod aquę eius amaræ ſint. Ideo autem mare incrementum non capere, cum omnia flumina, omnes fontes recipiat, hæc cauſa eſt, * partim, quod influentes vndas ipſa magnitudo eius non ſentiat: deinde, quia amara aqua dulce fluentum conſummat: vel quod ipſæ nubes multum aquarum ad ſe trahant: ſiue quod illam partim auferant venti parti ſol exſiccet: poſtremum, quod per occulta quædam terræ foramina percolatus, & ad caput omnium fonteſque reuolutus recurrat. Hinc & in eccleſia ſcriptum eſt: *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant.* Eccl. 1. Vbi metaphorice aquæ nomine & flumina homines intelliguntur, qui in terram, vnde ſumpti ſunt, reuertuntur: ſed terra eorum multitudine non impletur.

* primum

Caput III.

De Oceano.

OCeanum græci & latini ideo nominant eo, quod in circuli modo ambiat Orbem. Item quia vt cœlum purpureo colore nitet: Oceanus, quaſi cyaneus. Iſte eſt, qui oras terrarum amplectitur, alterniſq; æſtibus accedit atque recedit. Reſpirantibus enim in profundum ventis, aut reuomit maria, aut reſoluit.

Caput IV.

De mediterraneo.

MAre magnum eſt, quod ab occaſu ex Oceano fluit, & in meridiem vergit: deinde ad Septentrionem tendit. Quod inde magnum appellatur, quia cetera maria in comparatione eius minora ſunt. Iſte & mediterraneus; quia per mediam terram vſq; ad Orientem profunditur, Europam & Africam Aſiamque diſterminans.

Capvt V.

De rubro mari.

RVbrum autem mare vocatum eo, quod ſit roſeis vn-
dis infectum. Non tamen talem naturam habet,
qualem videtur oſtendere: ſed vicinis littoribus vitiatur
gurges atque inficitur; quia omnis terra, quæ circumſtat
pelago, rubra eſt, & ſanguineo colori proxima: ideoque
inde minium acutiſſimum cernitur, & alij colores, qui-
bus pictura variatur. Ergo cum terra habeat naturam,
fluctibus ſubinde diluitur, & quicquid adhæſum eſt, in
colorem cadit. Ob hoc etiam in his littoribus gemmæ
rubræ inueniuntur. Lapillus enim eiuſmodi humo in-
uolutus, cum inter arenas attritus eſt, & terræ colorem
habet, & maris. Hoc mare in duos ſinus ſcinditur: & is,
qui ab Oriente eſt, Perſicus appellatur, quia oram illius
Perſæ inhabitant; alter vero Arabicus dicitur, quod ſit
circa Arabiam. Mare autem iuxta allegoriam aut ba-
ptiſmum ſignificat, aut mundanam ſapientiam, aut ſe-
culum præſens æſtuans vndis perſecutionum, aut pecca-
tores fluctibus vitiorum tumultuantes. Nam mare Ba-
1. Cor. 10. ptiſmum ſignificat, vt eſt illud Apoſtoli: *Omnes baptizati*
ſunt in nube & in mari: vbi verus Pharao cum exercitu ſuo
ſubmergitur, & verus Iſraelita à perſequente hoſte libe-
ratur. Item mare Baptiſmum ſignificat in Apocalypſi:
Apoc. 4. *Et ante ſedem tanquam mare vitreum.* Huius Baptiſmi ma-
re illud æreum figuram habuit, quod Salomon in
templo Domini fecit. Item mare Scriptura diuina eſt
propter inæſtimabilem eius ſcientiam, vt in Ezechiele:
Ezech. 1. *Et viſio earum*, id eſt, rotarum, *ſicut viſio maris.* Item mare
Orientale, populus Iudæorum: mare nouiſſimum, po-
pulus gentium. Vnde legitur in Zacharia, quod propter
Zach. 14. aquam Baptiſmi dicitur: *Medium earum ad mare nouiſſi-*
mum. Nam mare mundanam ſapientiam deſignat, vt eſt
Pſal. 8. illud in Pſalmo: *Volucres cæli, & piſces maris, qui perambu-*
lant ſemitas maris. Piſces vero maris Philoſophos fortaſ-
ſe ſignificant, qui huius mundi naturam erratica curio-
ſitate pertractant. Nam ſicut illi, poſita fronte, itinera
ſibi reſerant, pelagi inundatione confuſa: ita & iſti ca-
piunt, rete miſſo, venas rerum ratione humana aſſiduo
labore perquirendo. Sed cum ſint piſces & fluminum,
non vacat, quod hic poſuit, *maris*, propter eos, qui ſibi
videntur eſſe ſapientes. Item mare præſens ſeculum ſi-
Matth. 13. gnificat, vt eſt illud in Euangelio: *Simile eſt regnum cælo-*
Abac. 3. *rum ſagenæ miſſæ in mare.* In Abacuc: *Miſiſti equos tuos in*
mare, id eſt, Apoſtolos, *turbantes aquas multas*, id eſt, gen-
tes. Item mare deſertum, præſens mundus eſt. In Eſaia:
Eſai. 21. *Onus maris deſerti.* Rurſum mare gentium populus eſt, vt
Pſal. 45. in Pſalterio: *Propterea non timebimus, dum turbabitur terra,*
& transferentur montes, id eſt, Apoſtoli, *in cor maris.* Et in
Luc. 13. Euangelio: *Si haberetis fidem ſicut granum ſinapis, diceretis huic*
arbori moro: eradicare & transplantare in mare & obedire nobis.
In hoc etiam mare diabolicæ ſine numero ſerpere pro-
bantur inſidiæ malitiæque dæmonum, velut quibuſdam
fluctibus animarum voluntas inſtabilis commouetur, vt
Pſal. 103. eſt illud Pſalmiſtæ: *Hoc mare magnum & ſpatioſum, illic re-*
ptilia, quorum non eſt numerus. Animalia puſilla & magna, il
lic naues pertranſibunt. Draco iſte: quem formaſti ad illudendum
ei. Mare enim ſpacioſum ipſæ reddunt, dum naufragare
compellunt: quia dubium non eſt, illum vndas immaniſ-
ſimas pati, qui mergitur gurgite peccatorũ. Mare quip-
pe à meando dictum eſt, quod ſemper eat ac redeat. Sed
iſte ſpiritus innumerabiles nobis à Deo comprehenſi
ſunt, qui arenam maris, & pluuiarum guttas enumerat.
Et ne omnino incomprehenſibiles linquerentur, quan-
titate non qualitate ea diffiniuit. Denique de eis dici-
tur: *Animalia puſilla & magna*: quoniam inter ipſos & ma-
iores eſſe nequitiæ probantur omnimodis, & minores.
Illic, immundo ſcilicet, quem ſuperius dixit mare. *Naues*
autem merito ſignificantur Eccleſiæ, quæ periculo-
ſos fluctus mundi per lignum glorioſę crucis euadunt,
portantes populos, qui ſigno fidei crediderunt. Vbi &
draco malignus & peſtifer inhabitat, qui illuditur ab an-
gelis Dei per iuſtiſſimas increpationes, vel etiam & à fi-
delibus viris, dum incentiua vitiorum eius deteſtabili er-
rore refugiunt. Nam quod mare peccatores ſignificet,
oſtendit Pſalm. dicens: *Mare vidit & fugit: Iordanis conuer-* Pſal. 113.
ſus eſt retrorſum. Mare frequenter diximus peccatores i-
ſtius ſeculi debere ſuſcipi, qui more vndarum tumidis
cogitationibus fluctuant. Iordanem vero pro quoli-
bet flumine debemus accipere: qui variis deſideriis ho-
mines rapiunt & in mare illud magnum nefanda præci-
pitatione deducunt. Iſta enim duo, quæ genus huma-
num diuerſa delectatione rapiebant, aduentu Domini
reſpectus, à ſuis conſuetudinibus retrorſum præcipita-
ta redierunt. Cor maris, hominum corda, vt in Pſalte- Pſal. 45.
rio: *Transferentur montes in cor maris.* Cor maris, Iudæa
eo, quod in medio mundo ſita eſſe dicatur. Vnde in li-
bro Heſdræ pro Saluatore dicitur: *Vidi virum aſcenden-*
tem de corde maris. Et in Ezechiele: *O Tyre, quæ ſita es in* 4. Eſdr. 13.
corde maris. Profundum maris ſempiterna damnatio, vt Ezech. 27.
in Euangelio: *Expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in* Matth. 18.
collo eius demergatur in profundum maris. Lingua maris Æ-
gypti, philoſophia huius mundi, vt in Eſaia: *Et ſiccauit* Eſai. 11.
Dominus linguam maris Ægypti. Litus maris finis mundi,
vt in Euangelio: *Et ſecus litus ſedentes elegerunt bonos in va-* Matth. 13.
ſa, malos autem foras miſerunt. Oceanum autem, qui cir-
cuiuit Orbem terræ, maris nomine vocatum illa ſen-
tentia beati Iob denotat, qua ait: *Nunquid mare ego ſum,* Iob. 7.
aut cetus? quia circumdediſti me carcere. Cetum ergo Co-
ſmographi maxime in Oceani profunditate conuerſari
dicunt: cuius ſententiæ tales eſſe poteſt ſenſus, quod
mare allegorice mundum dixerit, & cetum diabolum,
qui intra mundi iſtius clauſtra tenetur: in illius etiam
concluſione ipſe damnandus ſit. Carcerem ergo pro
cruciatibus poni ſæpe legimus: quia ad carcerem o-
mnes pertinent pœnæ. Pro omnibus ergo malis, quæ
patiebatur beatus Iob, ipſa domum tormentorum no-
minauit, veluti ſi eadem domo fuiſſet incluſus. Mare
ergo rubrum ſiue Baptiſmi ſignificat ſacramentum, ſeu
etiam ſeculi iſtius fluentum ac turbidum ſtatum, per
quem ſancti tranſeunt illæſi, & peccatores obruuntur
examine diuini iudicij. De quo legitur in Pſalmo: *Qui* Pſal. 135.
diuiſit mare rubrum in diuiſiones, & eduxit Iſrahel per medium
eius, excuſſit *Pharaonem & exercitum eius in mare rubrum.*
Priſcæ auctoritatis viri mare rubrum in duodecim diui-
ſiones dixerunt eſſe partitum, quantas tribus fuiſſe Iu-
dæorum: ideoque hic plurali numero poſitum eſt, *in*
diuiſiones: ne putaremur mare rubrum vno itinere fuiſ-
ſe tranſmiſſum. Sed poteſt hoc & ſpiritaliter congruen-
ter aduerti. Rubrum mare eſt ſeculi iſtius permixta pro-
funditas, quam multis diuiſionibus tranſimus, quan-
do conuerſi ad terram viuentium Domini munere feſti-
namus. Aliter enim per eleemoſynas, aliter per aſſi-
duam ſupplicationem, aliter per virginitatem, aliter per
excellentiſſimam charitatem: ſic multis diuiſionibus
per ſeculi huius mare tranſitur ad Dominum, qui dia-
bolum cum miniſtris ſuis in fonte ſalutis excutit: quan-
do eum à nobis potentiæ ſuæ virtute remouet. *Excutit*
autem, dixit, tanquam mulierem proiicit: vt de hac ce-
leritate & virtutem diuinitatis oſtenderet, & illos terre-
nas ſordes eſſe monſtraret.

Capvt VI.

De Abyſſo.

AByſſus profunditas eſt aquarum impenetrabilis, ſi-
ue ſpeluncæ aquarum latentium, quibus fontes &
flumina procedunt, vel qui & occulte ſubtereunt. Vn-
de & abyſſus dictus. Nam omnes aquæ torrentes per
occultas venas ad matricem abyſſum reuertuntur. Abyſ-
ſus intelligitur profunditas ſcripturarum, vt eſt illud in
Pſalmo: *Abyſſus abyſſum inuocat*: id eſt, vetus teſtamen- Pſal. 41.
tum nouum annunciat, & nouum vetus in teſtimonium
vocat. *In voce cataractarum tuarum*, hoc eſt, in prædica- Ibid.
tione ſanctorum. Item abyſſus aquæ immenſitas eſt, vt
in Geneſi legitur: *Et rupti ſunt fontes abyſſi magnæ.* Item Gen. 7.

Digitized by Google

Pſal. 35. abyſſus ineffabilia iudicia Dei deſignat, vt eſt hoc: *Iudicia tua abyſſus multa*. Item abyſſus infernum ſignificat, vt Rom. 10. Apoſtolus ait: *Aut quis deſcendit in abyſſum? id eſt, Chriſtum à mortuis reducere.* Item abyſſus corda hominum denotat Iob 28. facinoribus tenebroſa, vt eſt illud beati Iob: *Abyſſus dicet, non eſt in me, & mare loquetur, non eſt mecum.* Nec nõ & abyſſus ſuperſtitioſis atque perſecutorib. eccleſiæ comparatur: quia ſicut pallium ſubiecta cooperit ita illi mundum fœdiſſima ſuperſtitione texerunt: vt non ſolum mediocres homines, ſed in perniciem ſuam ipſos quoq; ſanctos viros atque eminentiſſimos tormẽtis corporum obruere viderentur, vt eſt illud in Pſalmo: *Abyſſus ſicut pallium* Pſal. 103. *amictus eius: & ſicut montes ſtabunt aquæ.* Item abyſſus corda hominum facinoribus tenebroſa, vt in Amos: *Vocauit in-* Amos 7. *dicium Dominus, & deuorauit abyſſum multam.* Abyſſus damnatio peccatorum ſempiterna, vt in Iob: *Æſtimauit a-* Iob. 41. *byſſum quaſi ſeneſcentem*: id eſt, diabolus per miniſtros ſuos putabit, quod pœna impiorum finem habitura ſit. Abyſſus infernus, vt in Euangelio: Matth. 8. *Et deprecabantur eum ſpiritus*, id eſt, dæmones, *ne in abyſſum eos mitteret.*

Capvt VII.

De æſtibus vel fretis.

Æſtus ad Oceanum pertinet, fretum ad vtrumque mare. Nam æſtus eſt maris acceſſus vel receſſus, id eſt, inquietudo: vnde æſtuaria dicuntur, per quę mare viciſſim tam accedit quam recedit. Fretum autem appellatum, quod ibi ſemper mare ferueat. Nam fretum eſt anguſtum & quaſi feruens mare, ab vndarum feruore nominatum. Iuxta allegoriam æſtuat mundus vndis perſecutionum, & per varia loca aut accedit aut recedit, feruet etiam odiis, & tumultus excitat, nec vnquam perfectæ tranquillitatis in altero valet habere ſtatum. Vnde & in Marc. 6. Euangelio legitur, miſiſſe Dominum aſcendere diſcipulos ſuos in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas, ipſoſque remigando laborare propter contrarium ventum. Quod myſtice labores varios Eccleſiæ ſanctæ deſignat, quæ inter vndas ſeculi aduerſantes & immundorum flatus ſpirituum ad quietem patriæ cœleſtis, quaſi ad fidam littoris ſtationem, peruenire conatur. Sed prius non ceſſat ventus, quam Saluator aſcendit in nauem: quia in quocunq; corde Deus per gratiam ſui adeſt amoris, mox immenſa vitiorum & aduerſantis mundi ſiue ſpirituum malignorum bella compreſſa quieſcunt.

Capvt VIII.

De lacis & ſtagnis.

SVnt autem & quædam maria, quæ non miſcentur Oceani fluctibus aut mari magno, & dicuntur lacus & ſtagna. Lacus eſt receptaculũ, in quo aqua retinetur nec miſcetur fluctibus, vt lacus Aſfalti, vt lacus Benacus, & ceteri, quos Græci limen, id eſt, ſtagna vocant. Nam fontes labuntur in fluuios, flumina in freta diſcurrunt. Lacus ſtat in loco, nec profluit, & dictus lacus, quaſi aquæ locus. Lacus autem idem & ſtagnum, vbi immenſa aqua conuenit. Nam dictum eſt ſtagnum ab eo, quod illic aqua ſtet, nec decurrat. Lacus Aſfalti, idem & mare mortuum vocatum, propter quod nihil viuum gignit, nihil recipit ex genere viuentium. Nam neque piſces habet, neque aſſuetas aquis & lætas mergendi vſu patitur aues: ſed & quæcunque viuentia mergenda temptaueris, quacunque arte demerſa, ſtatim reſiliunt; & quamuis vehementer illiſa, confeſtim excutiuntur; ſed neque ventis mouetur, reſiſtente turbinibus bitumine, quo aqua omnis ſtagnatur: neq; nauigationis patiens eſt, quia omnia vita carentia in profundum merguntur: nec materiem vllã ſuſtinet, niſi quæ bitumine illuſtratur: lucernam accenſam ferunt ſupernatare, extincto demergi lumine. Hoc & mare ſalinarum dicitur, ſiue lacus Aſfalti, id eſt, bituminis: & eſt in Iudæa inter Hiericho & Zoran: longitudo eius vſque ad Zoaras Arabiæ dirigitur ſtadiis ſeptingentis octoginta, latitudo ſtadiis centum quadraginta vſq; ad viciniam Sodomorum. Stagna philoſophiam huius mundi ſignificant, vt in Eſaia: *Ponam flumi-* Eſai. 42. *na in inſulas, & ſtagna areſaciam.* Myſtice autem mare mortuum, quod nihil gignit viuum, nihil recipit ex genere viuentium: ſed omnia vita carentia in profundum mergit, & terræ Sodomorum atq; Gomorræ imminet (quas ciuitates, ignẽ & ſulphur de cœlo pluens Dominus ſubuertit) ſignificat præſentis ſeculi peruerſitatem, vbi diabolus in perditis regnat, & cum his, qui in Deo vita viuunt, nullo conſortio iungitur: ſed vera vita carentes in profundum mergit inferni. In ſulphure fœtor carnis, & per ignem ardor deſiderij carnalis exprimitur. Sulphur quippe fœtorem habet, ignis ardorem. Qui itaque ad peruerſa deſideria ex carnis fœtore arſerãt, dignum fuit, vt ſimul ſulphure perirent & igne, quatenus ex iuſta pœna diſcerent, & iniuſto deſiderio quid feciſſent. Lacus Tiberiadis ab oppido Tiberiade vocatus, quod quondã Herodes in honorem Tiberij Cæſaris condidit. Eſt autem in Iudæa omnib. lacis ſalubrior & ad ſanitatem corporum quodam modo efficacior. Genaſar lacus ampliſſimus in Iudæa, longitudine centum quadraginta extenditur ſtadiis, latitudine quadraginta diffunditur, criſpantibus aquis auram non ventis, ſed de ſe ipſo ſibi creans. Vnde & Geneſar dicitur gręco vocabulo, quaſi generans ſibi auram. Denique diffuſiora ſpacia lacus frequentibus auris ſpirantibus agitantur, vnde & purior hauſtus eius, & ad potandum dulcis & habilis. Denique ſi ſcierimus, quid in latina lingua reſonet Geneſar: intelligeremus, quomodo Ieſus per typum Apoſtolorum & nauis Eccleſiam de perſecutionis naufragio liberatam transducat ad littus, & in tranquilliſſimo portu requieſcere faciat. Interpretatur autẽ Geneſar, ortus principium, vt in libro de nominibus Hebraicis inuenimus. Tunc enim plena nobis tribuetur tranquillitas, quando Paradiſi per Chriſtum nobis reſtituetur hæreditas, ac primæ ſtolæ reddetur iucunditas. Lacus enim generali vocabulo aut pro inferno ponitur, aut pro ſepultura foueali, aut iſtius mundi profundiſſima calamitate. Dicitur enim inde lacus, quod ſub ipſa terra lateat. Nam lacus pro inferno notatur, vt eſt illud Pſalmiſtę: *Poſuerunt me in lacum inferio-* Pſal. 87. *rem, in tenebras & vmbra mortis* Sic & in illo teſtimonio Zachariæ Prophetæ, quo ad ipſum Dominum ait: *In ſan-* Zach. 9. *guine teſtamenti tui * eduxit vinctos tuos de lacu, in quo non eſt* * eduxiſti *aqua.* Quod ita intelligitur: In ſanguine paſſionis tuæ, ô Saluator, eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, in quo non eſt vlla miſericordia, tua clementia liberaſti. Item lacus pro ſepultura ponitur, vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum.* Pſal. 87. Culpat eos, qui putabant, Dominum Saluatorem mortuum fuiſſe communiter, & illam ſingularem & mirabilẽ paſſionem morientibus reliquis hominibus comparem. Rurſum in laci nomine profundiſſima calamitas iſtius mundi exprimitur, vt eſt illud: *Ad te Domine clamaui, Deus meus ne ſileas à* Pſal. 142 *me, & ero ſimilis deſcendentibus in lacum.* Lacus enim hoc ſeculum eſt, quod quaſi delectabile ac tranquillum creditur; ſed quas profunditates & menſuras habeat, ignoratur. Lacus dolor vel lapſus in mortem, vt in Pſalterio: *Lacum aperuit & effodit eum.* Pſal. 7. Et alibi: *laqueos parauerunt pedibus meis.* Pſal. 56. Lacuna, hæretici, vt in Propheta: *Qui faciebant lacu-* Eſai. 19. *nas ad capiendos piſces.*

Capvt IX.

De Fontibus.

VAſcho nomen eſt fontis in tribu Beniamin, & interpretatur, *conuerſio generationis.* Rogel nomen eſt fontis in tribu Beniamin: & interpretatur, *deorſum ferens.* Sames fons eſt in tribu Beniamin, & interpretatur, *ſol.* Areth fons, apud quem Gedeon caſtrametatus eſt, interpretatur, *artifex*: & merito, quia ibi Domini Iudic. 7. mandato probabatur populus, iuxta aquas, qui cum Gedeone pugnaturus erat. Fons quoque aut Dominum

Chriſtum myſtice ſignificat, aut gratiam Spiritus ſancti,
aut Baptiſmi lauacrum, aut originem virtutum. Nam
Gen.2. Chriſtum ſignificat in eo, quod in Geneſi legitur, fon-
tem eſſe in medio Paradiſi, vnde quatuor flumina proce-
debant, hoc eſt, quatuor Euãgelia de fonte ſalutaris pro-
cedentia ad irrigationem generis humani. Item fons
Spiritus ſancti gratiam deſignat in eo, quod Dominus
Ioan. 4. dicit in Euangelio: *Qui biberit aquam, quam ego do, fiet in eo
fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Baptiſmi vero ſacra-
mentum oſtendit illud Zachariæ Prophetæ, quo ait: *In
Zach.13. die illa erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem
in ablutionem peccatoris & menſtruatæ.* Hic fons de domo
Dei egrediens fertur ad eccleſiam, & ad ſcientiam Scri-
pturarum, vt omnes renaſcamur in Chriſto, & in aqua
Baptiſmatis, noſtra nobis peccata donentur. Nihil im-
mundius menſtruata, quæ quicquid attigerit, immun-
dum facit: & iniuſtorum ſordes Chriſti abluuntur Ba-
Ierem.2. ptiſmate. Fons Saluator, vt in Hieremia: *Me dereliquе-
runt fontem aquæ viuæ.* Fons Baptiſmum in Iohel: *Et fons
Ioel 3. de domo Domini egredietur & irrigabit omnem terram.* Et in
Eſa.19. aliã partem, vt in Propheta: *Deſiccabitur fluuius à fonte ſuo.*
Eſa. 12. Fontes ſancti prædicatores; vt in Eſaia: *Haurietis aquas in
gaudio de fontibus Saluatoris.* Et in aliam partem per Iohel:
Sed & beſtiæ ſuſpexerunt ad te, exſiccati ſunt fontes aquarum.
2. Pet.2. Fontes, hæretici in epiſtola Petri: *Hi ſunt fontes ſine aqua.*
Eccl.12. Fons origo generis humani in Salomone: *Antequam rum-
* vitta. patur funis argenteus, & recurrat * iuxta aurea, & conteratur y-
dria ſuper fontem,* id eſt, caro hominis per mortem. Fons
ergo originem virtutum ſignificat in illo Pſalmiſtæ: *Quo-
Pſal.35. niam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.*
Chriſto Domino dicit: *quoniam apud te eſt fons vitæ*, id eſt,
initium omnium bonorum, & origo virtutum; vnde per-
fectiſſime complemur, quando aliquod munus ab eius
pietate ſuſcepimus. Similiter & illud intelligendum eſt:
Pſal.103. *Qui emittit fontes in cõuallibus, inter medium montium pertranſ-
ibunt aquæ*: quia omnipotens Deus dona ſpiritalis gratiæ
humilibus præſtat, quo loco hic conuallium ponuntur,
& aquæ diuinæ ibi ſemper exæſtuant: quæ *inter medium
montium*, hoc eſt, ſuperborum hæreticorum ſine aliquo
fructu pertranſibunt.

Capvt X.

De Fluminibus.

Fluuius eſt perẽnis aquarum decurſus, à fluendo per-
petim dictus. Proprie autem flumen aqua ipſa: flu-
uius, curſus aquæ. Prius autem flumen quam fluuius, id
eſt, prior aqua quam decurſus. Duo ſunt autem flumi-
num genera: vnum torrens, alterum viuum. De quo Vir-
gilius: *Donec me flumine viuo abluero.* Torrens eſt aqua ve-
niens cum impetu. Dictus autem torrens, quia pluuia
creſcit, ſiccitate torreſcit, id eſt, areſcit. Allegoria fluuij
ſeu fluminis aliquando in bonam partem, aliquando in
contrariam vertitur. In bonam partem flumina accipi-
Ioan.7. untur, vbi Saluator dicit: *Qui in me credit, flumina de ven-
tre eius fluent aquæ viuæ*, id eſt, gratiæ ſpiritales de cordis ſe-
Pſal.45. creto emanant. Sic etiam in Pſalterio: *Fluminis*, inquit,
impetus, hoc eſt, gratia Spiritus ſancti, *lætificat ciuitatem Dei*,
Pſal.64. id eſt, eccleſiam Dei. Et alibi: *Flumen Dei repletum eſt a-
Pſal. 41. qua.* Similiter & illud Pſalmiſtæ, vbi ait; *Excelſa tua & flu-
ctus tui ſuper me tranſierunt.* Excelſa vero & fluctus ad ſcri-
pturas ſacras competenter aptamus. Ipſæ ſunt enim,
quas ſuperius abyſſos vocauit, vbi & parabolarum qui-
dem fluctus alludit, * & altitudo ſenſuum pia perſcruta-
* vt tione grandeſcat. Hæc ergo ſupra ſe dicit tranſiſſe iu-
ſtus, quia in eorum notitia auidus ſe perſcrutator immi-
ſerat. Aliquando autem flumina ſignificant Apoſtolo-
rum & Euangeliſtarum doctrinam cum bonis operibus,
Pſal.92. vt eſt illud: *Eleuauerunt flumina voces ſuas.* & : *flumina plau-
Pſal.97. dent manibus in idipſum.* Item Eſaia: *Ponam flumina in inſu-
Eſa.42. las.* In contrariam vero partem flumina ponuntur, quan-
do ſeculi iſtius turbidum curſum & peccatorum inunda-
Pſal. 136. tionem ſignificant, vt eſt illud; *Super flumina Babylonis il-
lic ſedimus & fleuimus.* Contemplandum autem, quod
non dicit, *in fluminibus*: ſed, *ſuper flumina.* Nam qui adhuc
in fluminibus iſtis ſunt, peccatorum inundatione rapi-
untur; qui vero ſuper ripas ſalui ſedent, iam ab illis flu-
ctibus diuino munere ſunt liberati. Vnde de Sanctis a-
libi dicit: *Flumina pertranſibunt pede*, hoc eſt, mundi huius Pſal. 65.
turbida fluenta per gratiam Chriſti ſecuro virtutum
tranſibunt greſſu ad futuram patriam, vbi gaudij noſtri
eſt & ſalutis æternæ origo præparata. Flumina impetus
perſecutionis in Canticis canticorum: *Aquæ multæ non* Cant.8.
*potuerunt extinguere charitatem, * ne flumina * obruerent illam.* * nec
Flumen Philoſophia huius mundi vel dogma hæretico- * obruent
rum in Pſalterio: *Tu exſiccaſti flumin Ethan*, qui interpre- Pſal.73.
tatur, *fortis*, id eſt, diabolus, de quo in Euangelio dicitur: Luc. 11.
Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, & cetera. Item a-
lio modo in Iob: *Abſorbebit fluuium, & non mirabitur, &* Iob.40.
habebit fiduciam, quod influat Iordanis in os eius. Fluuij no-
mine humani generis decurſio ſignatur, quę velut à fon-
tis ſui origine naſcendo ſurgit, & ad ima defluens mo-
riendo pertranſit. Iordanis autem appellatione bapti-
zati deſignantur. Quaſi ergo diceret: Ante mundi Re-
demptorem mundum Vehemoth non miratus abſor-
buit: ſed (quod eſt acrius) etiam poſt Redemptoris ad-
uentum, quoſdam, qui baptizati ſunt, deglutire ſe poſſe
confidit. Quidam autem fluuiorum propriis ex cauſis
nomina acceperunt. Ex quibus nonnulli notandi ſunt,
qui in hiſtoriis celebres memorantur. Geon fluuius de
Paradiſo exiens, atque vniuerſam Æthiopiam cingens,
vocatus hoc nomine, quod incremento ſuæ exundatio-
nis terram Ægypti irriget. *Ge* enim terram ſignificat
græcis. Porro apud Ægyptios Nilus vocatur propter li-
mum, quem trahit, qui efficit fœcunditatem. Vnde &
Nilus dictus eſt, quaſi nilon. Nam antea Nilus latine
Melo dicebatur. Apparet autem in Nili effluxu de lacu,
de quo in meridiem verſus excipitur Ægypto. vbi aqui-
lonis flatibus repercuſſus aquis retro luctantibus intu-
meſcit & vndationem Ægypti facit. Ganges fluuius,
quem Phiſon ſancta Scriptura cognominat, exiens de
Paradiſo, pergit ad Indiæ regiones. Dictus autem Phi-
ſon, id eſt, caterua; quia decem fluminb. magnis ſibi ad-
iunctis impletur & efficitur vnus. Ganges autem voca-
tus à Gangaro rege Indiæ; fertur autem Nili modo exal-
tari, & ſuper Orientis terras erumpere. Tigris fluuius
Meſopotamiæ de Paradiſo exoriens, & pergens contra
Aſſyrios, & poſt multos circuitus in mare mortuum in-
fluens. Vocatus autem nomine propter velocitatem,
inſtar beſtiæ Tigridis nimia pernicitate currentis. Eu-
frates fluuius Meſopotamiæ, de Paradiſo exoriens, co-
pioſiſſimus gemmis, qui per mediam Babyloniam in-
fluit. Hic à frugibus vel ab vbertate nomen accepit.
Nam Hebraice *eufrata, fertilitas*, interpretatur. Myſtice
autem hij quatuor fluuij (vt ſupra dictum eſt) quatuor
Euangelia ſignificant, quæ quatuor Euangeliſtæ conſcri-
pſerunt. Nam Geon Fluuius, qui interpretatur, *pectus*,
ſiue *præruptum*, ſignificat Euangelium Matthęi, quod pri-
mum conſcriptum eſt ab ipſo auctore Hebraica lingua,
& à genealogiis Saluatoris incipiens, breuiter natiuita-
tem Domini notat, magnorumque aduentum ad ipſum
Saluatorem, & paruulorum ab Herode occiſionẽ, poſt-
ea baptiſmum eius commemorãs, & in deſerto ieiunium
atque tentationes, quibus à diabolo tentatus eſt, mox
ad prædicationem Euangelij, & miraculorum facturam
tranſit; ſicque ad paſſionem eius perueniens, reſurrexiſ-
ſe eum à mortuis oſtendit, & diſcipulis in Galilæa appa-
ruiſſe, & ad prædicationem Euangelij eos miſiſſe: &
terram Æthiopiæ & ſpiritales Ægypti quatuor fluentis
dogmatum irrigat, qua fructum fidei & bonorum ope-
rum proferat. Vnde & ipſe Euangeliſta in eccleſiaſtica
hiſtoria deſcribitur in Æthiopiæ partibus ipſum Euan-
gelium prædicaſſe & martyrio conſummatus eſſe. Gan-
ges vero, hoc eſt Phiſon, qui interpretatur, *caterua*, ſiue
oris mutatio, ſignificat Euangelium Marci, quod de ge-
nealogia Saluatoris ſecundum carnem parum narrat: de
prędicatione autem eius, & de miraculis cateruatim, quę
ceteri Euãgeliſtæ plenius narrant, in vnum codicem col-
ligit: & ſic ad paſſionem Chriſti perueniens, reſurrectio-

nemque

Digitized by Google

nemque à mortuis, in cœlum eum aſcendiſſe, & Apoſtolos poſt aſcenſionem eius mundo prædicaſſe demõſtrat. Tigris quoque bene poteſt conuenire Euangelio Lucæ, qui primum à ſacerdotio Zachariæ, & de natiuitate Iohannis incipiens, annunciationem angeli ad Mariam virginem, & natiuitatem Saluatoris conſequenter enunciat; ſicque genealogiam eius circa Baptiſmatis narrationem commemorans tranſit ad exponendum prædicationem eius, & miraculorum facturam: & velociter tranſcurrens omnia, atq; paſſionem Domini & reſurrectionem deſcribens, eũ aſcendiſſe ad cęlos, diſcipuloſq; Dominum collaudaſſe in templo, breuiter & ſuccincte omnia comprehendit. Eufrates enim fluuius, qui interpretatur, *frugifer*, ſiue *creſcens*, optime conuenit Euãgelio Iohannis, qui de diuina generatione Saluatoris inchoãs, maxime, quæ ad diuinam eius naturam exponẽdam pertinebant, deſcripſit, & ſic terram eccleſiæ ad germen ſpiritale & fructum virtutum proferendum irrigauit, ſcientiæque ſpiritalis illi opes contulit. Iordanisq; fluuius à duobus fontibus nominatur, quorum alter vocatur Ior, alter Dan. His igitur procul à ſe diſtantibus in vnum alueum fœderatis, Iordanis deinceps appellatur. Naſcitur autem ſub Libano monte, & diuidit Iudæam & Arabiã: qui per multos circuitus iuxta Hiericho in mare mortuũ influit. Myſtice autem Iordanis, qui interpretatur, *deſcenſio eorum*, & in quo Saluator baptizatus eſt, Baptiſmi gratiam ſignificat: vbi deponere debemus veterem hominem cum actibus ſuis, & induere nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate veritatis: vbi & deſcendere de ſuperbia diabolica debemus, & humilitatis ac manſuetudinis Chriſti participes eſſe. Triplicem ergo ob cauſam Saluator ab Iohãne accepit baptiſmum; primum, vt quia homo natus erat, omnem iuſtitiam & humilitatem legis impleret; ſecundo, vt baptiſmate ſuo Iohannis Baptiſma comprobaret: tertio, vt Iordanis aquas ſanctificans per deſcenſionem columbæ, Spiritus ſancti in lauacro credentium monſtraret aduentum. Quod autem in Iheſu Naue ſcriptum eſt, vbi de tranſitu filiorum Iſrael per Iordanis alueum commemoratur, quod ſacerdotes, qui portabãt arcam fœderis Domini, cum poſuerũt veſtigia pedum ſuorum in aquis Iordanis, aquę, quæ inferiores ſunt, decurrerent atq; deficerent; quæ autem deſuper venerunt, in multa mole conſiſterẽt; illa pars hominum, qui poſtq̃ ſanctum Baptiſma conſequuntur, ſe ipſos rurſus ad negotia ſeculi, & illecebras libidinum tradũt, & cum auaritia ſalſum poculum bibunt, in ea parte aquarũ deſignatur, quæ in mare profluit atq; in ſalſis fluctibus deperiit: pars vero illa, quæ cũ ſtabilitate permanet & dulcedinem ſuã ſeruat, deſignat eos, qui acceptum Dei munus indeclinabiliter tenent. Laboch fluuius eſt & interpretatur, *arena*, vel *luctamẽ*: quo tranſmiſſo, luctatus Iacob aduerſus eũ, qui ſibi apparuerat, vocatus eſt Iſrahel. Fluit autem inter Amman, h. eſt, Philadelphiam & Garaſan in quarto eius miliario, & vltra procedens Iordani fluuio commiſcetur. Luctamen viri, qui cum Iacob luctabatur, iuxta allegoriam ſignificat paſſionem Chriſti: vbi viſus eſt Iacob in Iudęorum typo, h. eſt, in corporis ſui ſobole præualuiſſe Deo, & quaſi cum infirmo, ita cum carne eius luctamen inire & inualeſcere in paſſione eius, ſicut ſcriptum eſt, cum dicerent: *Crucifige*. Iuxta tropologiam vero Iacob, qui cum angelo contendit, vniuſcuiusq; perfecti viri & in contemplatione poſiti animam exprimit: quia videlicet anima cũ contemplari Dominum nititur, velut in quodam certamine poſito, modo quaſi exuperãt, quia intelligendo & ſentiendo de incircumſcripto lumine aliquid deguſtat. Ella, Aber, Gozam nomina fluminum in terra Medorum, ad quorum montes captiuus ductus eſt Iſrahel. Ella interpretatur, *infirmitas*: & Aber interpretatur, *liuor*, aut *vultus*: & Gozan, *confio eorum*, interpretatur: quod ſignificare poteſt eorum læſionem, qui de terra Eccleſiæ educti in voluptatibus ſeculi viuunt, vbi diuerſa vulnera vitiorum patiuntur. Abana fluuius Damaſci, & interpretatur, *lapides eius*, deſignans duritiam ſterilitatis prauorum, qui virtutum gignere neſciunt fructum. Chobar fluuius, iuxta quem Ezechiel Propheta poſitus viſionem vidit, interpretatur, *grauitudo*: Ezechiel vero, *fortitudo Dei*. Venit ergo Ezechiel iuxta fluuium Chobar; quia fortitudo Dei per incarnationis ſuę myſterium propinquare dignata eſt peccatorum ſuorum pondera portanti generi humano, quod ab ortu ſuo quotidie defluit ad mortem. Fons autem ſiue natatoria Siloa ad radicem montis Sion (vt ſupra dictum eſt) vt iugibus aquis ſed incertis horis diebuſque ebullit, ſignificat Baptiſmi ſacramentum: vnde Dominus cœci nati oculos ſputo cum luto mixto deſuper liniens dicit ei: *Vade & laua te in natatoria Siloe*, quod interpretatur, *miſſus*: quod fecit Dominus, perſpicuum eſt. Illuminatio enim facta eſt in cæco, ſed magnum myſterium commendatur in humano genere: *expuit in terram, de ſaliua lutum fecit*: quia *Verbum caro factum eſt*: *& vnxit oculos cæci*. Inunctus erat & nondum videbat: mittit illum ad piſcinam, quæ vocatur Silo. Pertinuit autem ad Euangeliſtam, commẽdare nobis nomen huius piſcinæ, & ait, quod interpretatur, *miſſus*. Iam, quis eſt miſſus, agnoſcitis. Niſi enim ille fuiſſet miſſus: nemo noſtrũ fuiſſet ab iniquitate dimiſſus: lauit ergo oculos in ea piſcina, quę interpretatur, *miſſus*, baptizatus eſt in Chriſto. Sic ergo quãdo eum in ſeipſo quodammodo baptizauit, tunc illuminauit; quando inunxit, fortaſſe catechumenum fecit.

Eph. 4. — Matth. 3. — Ioſ. 3. — Ioan. 9.

Capvt XI.

De torrentibus.

Torrens eſt (vt ſupra diximus) aqua veniens cum impetu. Sunt autem quædam nomina propria torrentium, quæ, iuxta interpretationem ſuam, myſticam ſignificationem habent: vt eſt torrens Ciſon, qui interpretatur, *duritia eorum*, & eſt iuxta montem Thabor, vbi contra Siſaram dimicatum eſt, & ſignificat contumaciam ſuperborum, quæ Domini virtute conteritur. Cademi torrens eſt, iuxta quem Debbora bellum geſſit. Interpretatur autem, *reſurrectio inutilis*: quod ſignificat peccatorum reſurrectionem, qui non ad vitam, ſed ad pœnam perpetuam reſurrecturi erunt. Corathi torrens eſt trans Iordanem, in quo abſconditus eſt Helias è regione eiuſdem fluminis: interpretatur autem, *diuiſio*, vel *cognitio*. Chimarus, id eſt, torrens Chedron inter montem eſt oliueti, & Hieruſalem, vbi Dominum Saluatorem Iohannes Euangeliſta narrat traditum: interpretatur autem Cedron, *tenebræ* vel *dolor*: & ſignificat cæcitatem Iudæorum, qui cum tumultu venerunt comprehendere Ieſum: Nam torrens fluuius hibernis imbribus concitatur ſubito: qui & rapidus cognoſcitur & cœnoſus, quia non puro fonte profunditur, ſed terrenis infectionibus ſordidatur. Huic merito comparatur ſeculi iſtius turbidus curſus, qui nullo veritatis fonte defluit, ſed malorum omnium tempeſtate coaleſcit. Vnde dicitur: *Torrentem pertranſiuit anima noſtra*. Et item: *de torrente in via bibit, propterea exaltauit caput*. Merito ergo & Iſrael ipſum pertranſiſſe ſe perhibet: vnde caput eius potaſſe prædicatum eſt. Sed in his omnibus vna eſt vera confeſſio, quoniam de tantis periculis ſola Domini miſeratione liberamur. Item torrens, doctrina prauorum in Pſalterio: *Tu diſrupiſti fontes & torrentes*. Rurſum torrens, tentationis impetus in Pſalterio: *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me*. Inuenitur & torrens poſitus in bonam partem, vt eſt illud: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*. Torrentem vero diximus eſſe fluuium velocem, qui ſubita pluuiarum inundatione deſcẽdit, cui bene comparatur ſapientia Chriſti: quia & ſubita eſt, & ita rapida, vt ad finem, quem vult, ſine aliqua tarditate perueniat. Riui dicti, quod diriuentur ad irrigandum, id eſt, ad inducendum aquas in agris. Nam rigare inducere eſt. Significat autẽ fluentum atque irrigationem cœleſtis gratiæ: quia corda humana ad proferẽdum fructum doctrinæ & bonorum operum irrigantur. Vnde & illud: *Petra profudit mihi riuos olei*, hoc eſt, Chriſtus dona Spiritusſancti. In Pſalmo: *Riuos eius inebria, multiplica generationes eius, in ſtillicidiis ſuis lætabitur, cum exorietur*. Riuos etiam hic dicit Apoſtolos,

Pſal. 123. — Pſal. 109. — Pſal. 73. — Pſal. 17. — Pſal. 35. — Iob. 29. — Pſal. 64.

vel alios fideles, qui de illo Dei repleto ſemper flumine biberũt Sed nepotum ipſum crederes eſſe tenuiſſimum, dicit riuos ipſos inebriandos, vt ad tantam ſatietatem perueniant, quanta & ipſis abunde ſufficiat, & aliis pro futura concedat. Redit igitur ad ſingularem numerum, quem eccleſiaſticæ vnitati diximus conuenire. Dixit enim, *multiplica generationes eius*, illius ſcilicet riui, qui de flumine ſancto profluxit, vt per generationes ſuccedentes prædicatio beata non deficiat, ſed multiplicet: vnde Catholica ſemper creſcat Eccleſia, vt qui modo imbuuntur ſacro dogmate, poſt alios docere videantur. Stillicidia enim ſunt guttæ, quæ de tectis cadunt, non pondere, ſed aſſiduitate penetrantia: quæ quantum diſtent à riuis, etiam viſualis nobis ratio patefecit. Ergo in primordiis ſuis lętabitur omnis fidelis, cum exorietur: & aqua & Spiritu ſancto vere renaſcimur, & gloria Domini ipſius dignatione præparamur. Eſt enim nobis tunc magna lætitia, quando, antiqui hominis vetuſtate depoſita, in nouæ regenerationis gaudia committamur
Eſa. 30. Riui, prædicatio ſanctorum in Eſaia: *Et erunt ſuper omnem montem excelſum, & ſuper omnem collem eleuatum riui currentium aquarum.*

Capvt XII.

De Puteis.

PVteus eſt lacus defoſſus, ex quo hauritur aqua, à potatione dictus: qui & in bonam ſignificationem poſitus intelligi poteſt, & in contrariam. Puteus iuramenti,
Gen. 21. quem fodit Abraham, id eſt, Berſabee in regione Geraritica. Puteus viſionis eſt in deſerto apud quem habitauit Iſaac. Puteus iudicij eſt vſque in præſentem diem in regione Geraritica. Rurſum puteus iuramenti, vbi iurauerunt Iſaac & Abimelech, vocaturque oppidum Iſaac. Sunt & alij plures putei in ſanctis Scripturis, qui in regione Geraritica, & iuxta Aſcalonem demonſtrantur. In bonam ergo ſignificationem illud accipi poteſt,
Gen. 26. quod in Geneſi legitur Iſaac fodere puteos, quos foderunt pueri patris eius Abraham: ſed inuidentes ei Palæſtini obſtruxerunt eos implentes humo, & reliqua. Quis eſt iſte Iſaac, niſi Saluator noſter? Qui dum deſcendiſſet in iſtum torrentem Gerara, primo omnium illos puteos fodere voluit, quos foderant pueri patris ſui, id eſt, Moyſes puteum legis foderat, Dauid, Salomon & Prophetæ libros ſcripſerunt veteris teſtamenti: quos tamen terrena & ſordida repleuerat intelligentia Iudæorum. Et eorum os cum vellet purgare Iſaac, vt oſtenderet, quia quæcunque lex & Prophetæ dixerunt, de ipſo dixerunt: rixati ſunt cum eo Palæſtini, id eſt, Iudæi a regno Dei alieni: ſed deſcendit & diſcedit ab eis, & non poteſt eſſe cum his, qui in puteis aquam nolunt habere,
Matth. 23. ſed terram, & dicit eis: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Fodit ergo Iſaac nouum puteum, immo pueri Iſaac fodiunt. Pueri ſunt Iſaac, Matthæus, Marcus, Lucas, & Iohannes, Petrus & Iacobus, Iudas & Apoſtolus Paulus: qui omnes teſtamenti noui puteum foderunt, & inuenerunt aquam viuam, quæ fit aquæ fons ſalientis
Ioan. 4. in vitã æternam. Pro his adhuc altercantur illi, qui terrena ſapiũt, nec noua cõdi patiuntur, nec vetera purgari, Euangelicis puteis contradicunt, Apoſtolis aduerſantur: & quoniam in omnibus contradicunt litigantes,
Act. 13. dicitur ad eos: *Quoniam indignos vos feciſtis gratia Dei, ex hoc iam ad gentes ibimus.* Poſt hæc fodit tertium puteum Iſaac, & appellauit nomen loci illius latitudo, dicens:
Gen. 26. *Nunc dilatauit nos Dominus, & fecit creſcere ſuper terram.* Vere dilatatus eſt Iſaac, & impleuit omnem terram ſcientia Trinitatis, & in toto Orbe latitudinem Eccleſiæ collocauit. Prius tantum in Iudæa notus erat Deus Iſ-
Pſal. 75. rahel nominabatur: nunc autem *in omnem terram exiuit*
Pſal. 18. *ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* In contrariam vero ſignificationem poſitus eſt puteus ille, ſuper
Ioan. 4. quem legitur Saluator fatigatus ex itinere ſediſſe, & mulier Samaritana cum hydria aquam haurire velle. Hydria enim fortaſſe amorem ſeculi huius ſignificat, id eſt, cupiditatem, quam ibi homines de tenebroſa profunditate, cuius imaginem puteus gerit, hoc eſt, de terrena conuerſatione hauriunt voluptatem, qua percepta iterum in eius appetitum inardeſcunt, ſicut de aqua illa qui biberit, ſitiet iterum. Oportebat autem vt Chriſto credens ſeculo renunciaret, &, relicta hydria, cupiditatem ſecularem ſe reliquiſſe monſtraret, non ſolum credens corde ad iuſtitiam, ſed etiam ad ſalutem ore confitens Rom. 10.
prædicaret, quod credidit. Item puteus vel diabolum ſignificat, vel infernum, vt eſt illud; *neque vrgeat ſuper me* Pſal. 68.
puteus os ſuum. Vrgent quoque peccatores os ſuum concludere, cum vſque ad mortis ſuæ tempus in peſſima voluntate perſiſtunt. Ciſterna, recta intelligentia, vt in Salomone: *Bibe aquam de ciſterna tua & fluenta putei tui.* Prou. 5.
Ciſterna hęretici vel praua intelligentia, vt in Hieremia: *foderunt ſibi ciſternas diſſipatas.* Ierem. 2.

Capvt XIII.

De Gurgitibus.

GVrges eſt proprie lacus altus in flumine, ſignificat allegorice turbines perſecutionum, quæ aduerſantur electis in hoc mundo. Vnde in Iona ſcriptum eſt: *Omnes gurgites tui & fluctus tui ſuper me tranſierunt.* Quod Ion. 2.
ſuper Ionam tumentes fluctus maris tranſierunt, & detonuerit ſæua tempeſtas, nulli dubium eſt, myſterium eſſe Chriſti Nullus enim eſt hominum, qui cunctas ſuſtinere queat tentationes abſque Chriſto. Et quomodo omnes perſecutiones, & vniuerſa quæ accidunt, abſque Dei non ingeruntur voluntate: idcirco Dei gurgites dicuntur, & fluctus, qui non oppreſſerunt Ieſum, ſed tranſierunt per eum, minantes tamen naufragium, non inferentes. Vniuerſæ ergo perſecutiones & turbines, quibus vexatur humanum genus, & cunctæ nauiculæ eorũ, quæ frangebantur, ſuper meum (inquit) detonuere caput. Ergo ſuſtinui tempeſtates, & fregi turbines ſeuientes, vt ſecurius nauigarent.

Capvt XIV

De Pluuiis.

PLuuiæ dictæ eo, quod fluant, quaſi fluuiæ. Naſcuntur enim de terræ & maris anhelitu. Quæ cum altius eleuatæ fuerunt, aut ſolis calore reſolutæ, aut vi ventorum compreſſæ ſtillantur in terris. Imbres autem & ad nubes & ad pluuias pertinent, dictæ græco vocabulo, quod terram inebrient ad germinandum. Ex his enim cuncta creantur. Significant autem pluuiæ vel imbres dona cœleſtia, & præcepta vel mandata Dei, quæ terram, hoc eſt, homines irrigant & excitant ad proferendum germen bonorum operum. Vnde eſt illud in Pſalmo: *Pluuiam voluntariam ſegregabit Deus hereditati tuæ*: exponit illud, quod Pſal. 7.
ſuperius dixit: *cœli diſtillauerunt.* Ipſa enim pluuia volun- Ibid.
taria, quam tunc comedendi auida gens Iudæa promeruit, manna. Nam vt voluntati eius ſatisfieret, inexpertum miraculum mundus accepit. Pluuia ſiquidem illa voluntaria fuit, non iſta quæ generaliter vbique defenditur. Et alibi: *mandabo*, inquit, *nubibus meis, ne pluant ſu-* Eſa. 5.
per illam imbrem: non in iſtis viſibilibus, quæ aut aquas depluunt, aut corpulenta qualitate denſantur: ſed aliquas poteſtates Domini intellectuali conditione famulentur. Multis enim ſignificationibus ſermo iſte repletus eſt: quod etiam reſpicit ad Apoſtolos & Prophetas. Imber matutinus & ſerotinus, vetus teſtamentum & nouum intelligitur, vt in Iohel Propheta: *deſcendere faciet ad* Ioel 2.
vos imbrem matutinum & ſerotinum in principio, hoc eſt, in Chriſto. Aliquando vero pluuia in malam partem poſita reperitur, vt eſt illud, quod Saluator dicit, pluuiam ſuper domum in arena fundatam deſcẽdiſſe & eam ſubuertiſſe. Pluuia iſta, diabolus; flumina omnes Antichri- Matth. 7.
ſti, qui contra Chriſtum ſapiunt: venti, ſpiritales nequitiæ quotidie hominum perditionem moliuntur.

Capvt XV.

De Gutta.

GVtta, quæ ſtat: ſtilla, quæ cadit. Hinc eſt ſtillicidium, quaſi ſtilla cadens. Stira enim græcum eſt, id eſt, gutta: inde fit diminutiuum, vt dicamus, *ſtilla*. Nam gutta ſignificat doctrinam ſpiritalem: vnde eſt illud Sponſi in Cantico canticorum, quod ad ſponſam dicit: *Aperi*
Cant. 5. *mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* Caput Chriſtus Deus, cincinni ſunt fidelium collectiones. In rore & guttis noctium frigens charitas in multis oſtẽditur, quam in Deum & proximos habere debuerunt. Ideo neceſſarie excitat Dominus fideles quoſq; ad prędicationis ſtudium. Stillicidia autem ſignificant leuia
Pſal. 64. documenta, de quibus dicitur: *In ſtillicidiis ſuis lætabitur, cum exorietur.* Quæ ad inchoantes reſpiciunt Chriſtianos, quando anguſta primordia latiſſima non poteſt introire doctrina. De quibus dicit Apoſtolus: *Non potui*
1. Cor. 3. *vobis loqui, quaſi ſpiritalibus, ſed quaſi carnalibus: quaſi paruulis in Chriſto lac vobis potum dedi, non eſcam:* primum enim ariditas fidei quibuſdam ſtillicidiis animatur, poſt riuis affluentibus irrigatur. Deinde, ſicut dicit verſus ſuperior, ad fluminis illius plenitudinem, iuuante Domino, perueniamus: & ſic per hæc tria diuini muneris ordo declaratur.

Capvt XVI.

De Niue.

NIx à nube, vnde venit, dicitur, & ſignificat aliquando candorem iuſtitiæ, vt eſt illud in Pſalmo: *lauabis*
Pſal. 50. *me, & ſuper niuem dealbabor.* Et item: *dum diſcernit cæleſtes*
Pſal. 67. *reges ſuper terram, niue dealbabuntur in Selmon.* Reges ſunt Apoſtoli, ſanctique Pontifices, cæterique fideles, qui probabiliter regere corpora ſua diuino munere meruerunt. Hi ſuper niuem dealbabuntur in Selmon, id eſt, ſuper candorem niuis eluceſcunt: quia Eccleſiam regere fideliter atque ordinarie noſcuntur in Selmon, qui interpretatur, *vmbra*, hoc eſt, ſub protectione diuina. *Dealbabuntur* autem aliquando ponitur in malo, ſicut & in
Act. 23. Actib. Apoſtolorum: *Percutiet te Dominus, paries dealbate.*
Matth. 23 Hoc & in Euangelio teſtatur: *Similes eſtis monumentis dealbatis, quæ plena ſunt oſſibus mortuorum.* Niues Baptiſmi pro-
Iob 6. fuſionem ſignificant, vt in Iob: *Qui timet pruinam, irruet ſuper eum nix:* pruinam vero in loco præſentẽ tribulationẽ
Iob 38. intellexerunt. Item in Iob ita legitur: *Nunquid ingreſſus es theſauros niuis, aut theſauros grãdinis aſpexiſti?* In frigore niuis, vel in duritia grãdinis quid aliud accipitur, quã vita prauorum, quæ & torpore frigeſcit, & per duriciam malitiæ
Ibid. percutit: *quæ præparaui* (inquit) *in tempus hoſtis, in die pugnæ & belli*: vt cum aduerſarius noſter diabolus tentare nos nititur, eorum moribus, quaſi ſuis contra nos armis, nititur. Siue in niue vel grandine theſauri habentur: quia plerique iniquitatis torpore frigidi ad ſupernam gratiam aſſumpti in ſancta Eccleſia fulgeſcunt luce, & prauam ſcientiam doctrinæ ſuæ ictibus cudunt. Vnde aperte ſequitur: *Quæ præparaui in tempus hoſtis in diem pugnæ & belli.* Saulus quippe nix & grando contra aduerſariorum pectora factus eſt vel candore iuſtitiæ, vel diſtricti eloquij correptione. Sed & hoc notandum, quod in niue aliquando blandimentum candoris exprimitur, ſicut in fulgore terror. Vnde & angelus, qui gloriam Reſurrectionis Dominicæ nunciabat, & terribilis ad damnandum improbos, & benignus erat ac blandus ad conſolandum electos. Nam idem angelus, qui apparuit, vt cuſtodes ſepulchri impios timore perterreret, ac mortuorum inſtar terræ proſterneret: is viſitatrices eiuſdem ſepulchri puriſſimas benigna conſolatione refouet.

Capvt XVII.

De Glacie.

GLacies à gelu & aqua, quaſi gelacies, id eſt, gelata aqua: gelus autem, quod eo ſtringatur tellus. Ge quippe terra dicitur. Tunc autem maiori gelu ſtringitur terra, cum fuerit nox ſerena. Nam glacies duriciam peccatorum ſignificat, vt eſt illud in Salomone: *Sicut in* Syr. 33.
ſereno glacies, ita ſoluentur peccata tua. Et in Pſalmo: *Ignis,* Pſal. 48.
grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum: quæ faciunt verbum eius. Quibus rebus per allegoriam homines ſignificat, qui in hoc ſeculo ex turbulentis & peſſimis ad deuotionis tranquilliſſima ſtudia peruenerunt. Qui faciunt verbum eius, niſi qui ex tempeſtuoſis & improbis ad confeſſionis ipſius gratiam venire meruerunt. Nam Dominus ad Iob ita loqtur: *De cuius vtero egreſſa eſt glacies,* Iob. 38.
& gelu de cælo quis genuit? In gelu vel glacie, frigida & perfidiæ torpore conſtricta accipimus corda Iudæorum, qui per myſteria legis & prophetiæ ſic intra ſinum gratiæ, quaſi intra vterum creatoris, habebantur. Sed quia, veniente Domino, conſtricti frigore perfidiæ feruorem charitatis amiſerunt, quaſi glacies de vtero creatoris egreſſi ſunt. *Et gelu* inquit, *de cælo quis genuit:* quaſi de cœlo gelu exiit: quia de ſublimi prole ſanctorum proceſſit frigida plebs infidelium: idcirco autẽ Dominus genuiſſe dicit, quia frigidos à ſe exire permiſit.

Capvt XVIII.

De Pruina & Grandine.

PRuina eſt matutini temporis frigus, qui inde pruinę nomen accepit, quia ſicut ignis vrit. Pyr enim ignis græce dicitur. Vere enim & ad frigus & ad ſolem pertinet. Nam vno ſermone duo diuerſa ſignificantur, pro eo, quod vnum effectum habent. Similis enim vis eſt & caloris & frigoris: vnde & vtraque ſaxa rumpunt. Nam & calor vrit, vt eſt illud: *Vritur infelix Dido.* Item frigus vrit, vt eſt illud: *Aut Boreæ penetrabile frigus adurat.* Iuxta allegoriam ſignificat abſtinentiam eo, quod per hoc frigeſcat calor corporis. De quo in Pſalmo: *factus ſum ſicut vter in pruina.* Pruina vero ſignifi- Pſal. 118.
cat malitiam peruerſorum. Vnde legitur in Pſalmo: Pſal. 77.
Occidit in grandine vineas eorum, & muros eorum in pruina. Item pruina eſt præcurrens anticipanſque malitia, quæ alienos labores peruenire non permittit ad fructus. Grando comminatio Dei, qua contumaces verberat, vt in Pſalmo: *Grando & carbones ignis.* Et in aliam par- Pſal. 17.
tem: *Occidit in grandine vineas eorum.* Grando futura per- Pſal. 77.
cuſſio eſt, vt in Eſaia: *Allidet in turbine & in lapide grandinis.* Et alibi: *Dabo lapides prægrandes deſuper irruentes.* Eſai. 30.
Ezech. 13.

Capvt XIX.

De Rore.

ROs græcum eſt, quod illi droſor dicunt: alij putant ros dictum, quia rarus eſt & non ſpiſſus, vt pluuia. Ros ſignificat verbum Domini: ideo quod madida faciat corda hominum terrenorum ad proferendum fructum, vt eſt illud in Pſalmo: *Sicut ros Hermon, quod de-* Pſal. 132.
ſcendit in montem Sion. Ros eſt tenuis ac leuis pluuia non per guttas veniens, ſed per quaſdam minutiſſimas partes duritiam terrenæ ariditatis infundens. Per hunc cuncta germinantia coaleſcunt, & in varios fœtus temperationis munere perducuntur. Hermon Hebræum nomen eſt montis vltra Iordanem fluuium conſtituti: interpretatus, ſicut à patribus traditum eſt, ſignificat anathema. Ros ergo montis iſtius nutriens peccatores, qui ſub anathematis execratione latuerunt, deſcendit in montem Sion, quando ad conuerſationis remedium, Domino largiente, peruenerint. Sion enim ſignificat Eccleſiam Catholicam, quæ recipit gentes, quæ erant

ſub anathematis periculo conſtitutæ. Item ros prædicatorum doctrinam, vt eſt illud in libro Iob: Iob.38. *Quis eſt pluuiæ pater? vel quis genuit ſtillas roris?* ac ſi diceret; niſi ego? qui ſiccam terram humani cordis guttis ſcientiæ gratuito aſpergo rore. Stillæ autem roris Chriſti ſancti prædicatores ſunt, qui arua pectoris noſtri inter mala vitæ præſentis, quaſi inter tenebras ſiccæ noctis arentia, gratia ſupernæ largitatis perfundunt.

Capvt XX.

De Nebula.

Nebula inde dicta, vnde & nubila, ab obnubendo ſcilicet, hoc eſt, operiendo terram; ſiue quod nubes volare faciat. Exaltant enim valles humidæ nebulas, & fiunt nubes, inde nubilum, inde niues, nebulæ. Nebulæ autem ima petunt, cum ſerenitas eſt: ſumma, cum nubilum. Myſtice nebula ſignificat aut obſcuritatem ſcripturarũ aut erroris caliginem. Vnde in dedicatione Templi cum nebula impleuit domum Domini, non poterant ſa- 3.Reg.8. cerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam. Hæc ſententia ſuperbos Iudæorum pontifices ac doctores inſinuat, qui dum natiuitatis Chriſti ſacramenta inueſtigare deſpiciunt, debitum fidei ſui miniſterium per erroris nebulam perdiderunt. Nebula ergo Synagogam, id eſt, domum Domini impleuit, & ſacerdotes propter nebulam miniſtrare non poterant: quia dum in teſtamẽto veteri ſenſus myſticos literæ velamine coopertos inter obſcuras allegoriarum caligines inueſtigare deſpiciunt, debitum fidei ſiue miniſterium propter nebulam perdiderunt. Vnde ad Iob Dominus ait: Iob.38. *Nunquid eleuabis in nebula vocem tuam?* In nebula ergo Iudæis vocem doctrinæ ſuæ Dominus protulit, cum de ſe etiam aperta narrauit. Quid eſt enim apertius, quam: Ioan.10. *Ego & Pater vnum ſumus*? quid apertius, quam: Ioan.8. *ante Abraham ego ſum*: ſed quia auditorum mentes infidelitatis caligo compleuerat: quaſi emiſſum ſolis radium nebula interiacens abſcondebat. Nebula velamentum myſteriorum Dei, quod doctores ſancti meditando ſcrutantur. Vnde legitur in Propheta: Nah.1. *Nebula puluis pedum eius*. Item nebulæ, hæretici, de quibus Petrus Apoſtolus: 2.Pet.2. *Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebulæ turbinibus agitatæ.*

Capvt XXI.

De Diluuio.

Diluuium dictum, quod aquarum clade omnia, quæ inundauerit, deleat. Primum diluuium exſtitit ſub Noe,* hominum ſceleribus offenſus omnipotens, toto orbe contecto, deletis cunctis, vnum ſpacium cœli * fuit ac pelagi; cuius indicium hactenus videmus in lapidibus, quos in remotis montibus, conchis & oſtreis concretos, ſæpe etiam cauatos aquis videre ſolemus. Secundum diluuium fuit in Achaia, Iacob Patriarchæ & Oggi temporibus, qui Eleuſinæ conditor & rex fuit, nomen & à loco & tempore dedit. Tertium diluuium in Theſſalia Moyſi vel Amphyctionis temporibus fuit, qui tertius poſt Cecropem regnauit. Cuius temporibus aquarum illuuies maiorem partem populorum Theſſaliæ abſumpſit, paucis per refugia montium liberatis, maxime in monte Parnáſiõ, in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur, qui tunc ad ſe ratibus confugientes ſuſceptos per gemina Parnaſi iuga fouit & aluit. A quo propterea genus hominum græcorũ fabulæ ex lapidibus reparatum ferũt propter hominum inſitam cordis duritiam. Sed & flumina cum inſolitis aucta imbribus vltra conſuetudinem vel diuturnitate vel magnitudine redundant, multaque proſternunt: & ipſa diluuium dicuntur. Sciendum autem, flumina cum ſupra modum creſcunt, non tantum ad præſens inferre damna, ſed etiam & aliqua ſignificare futura. Myſtice diluuium quando in bonam partem accipitur, Baptiſmum ſignificat: quando vero in contrariam, errorem hæreticorum. Nam illa ſententia Pſalmiſtæ, qua dicit: *Dominus diluuium inhabitat, & ſedebit Dominus* Pſal.82. *rex in æternum*. Ibi decurſus virtutib. ſpiritus ſeptiformis, in tertio vero ordine ad Trinitatis cõplexionem mirabili diſpoſitione peruenit. Dicendo enim in his duobus verſiculis tertio, *Dominus*, oſtendit ſanctam Trinitatem diluuio, id eſt, aquis Baptiſmatis inhabitare, ſicut in Euangelio dictum eſt: *Euntes baptiſate omnes gentes: In nomine* Matth.28 *Patris & Filij, & Spiritusſancti*. Sed quæramus, cur hic diluuium pro ſacris fontib. poſitum eſt? Merito; quoniam illud quod factum eſt ſub Noe, baptiſmatis ſacri gerebat imaginem. Nam ſicut iſtud purgat animas peccatorum ſordibus; ita & illud diluuium mundi crimina probroſa deleuit. Merito ergo pro Baptiſmate diluuium poſitum eſt, ad cuius ſimilitudinem conſtat effectum. Nam quod tertio, *Dominus* repetiit ſine diſtinctione perſonarum, licet intelligi primum dictum de Spirituſancto: *Dominus diluuium inhabitat*. Sequitur: *Et ſedebit Dominus rex in æternum*. Hoc autem de filio recte intelligimus. *Dominus vir-* Pſal.28. *tutem populo ſuo dabit*: de Patre competenter aduertimus. Populo ſuo ſignificat Chriſtiano, quem de ſacri baptiſmatis munere conquiſiuit. Subiunxit etiam: *& benedicet populum ſuum in pace*. Non dixit, *benedicent*, ſed; *benedicet*: quia vnus eſt Dominus Deus noſter: *in pace*, propter illud Euangelium: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquam* Ioan.14. *vobis*. Vna eſt enim pax Patris & Filij, & Spiritusſancti. Item in contrariam partem ponitur diluuium in illo verſu, quo Propheta ait: *In diluuio aquarum multarum ad eum* Pſal.31. *non approximabunt*. Diluuium enim aquarum multarum eſt error hominum peſſimorum, qui variis prauitatibus fluctuantes, multiplices ſibi doctrinas conſtituunt, quas à vero magiſtro nullatenus acceperunt. Quæ ſententia maxime hęreticos arguit, qui in diluuio peruerſitatis ſuę tempeſtuoſas & naufragas excitant quæſtiones.

EXPLICIT LIBER VNDECIMVS.

*quo
*fecit

Digitized by Google

INCIPIT LIBER DVODECIMVS.

INDEX CAPITVM LIBRI DVODECIMI.

De terra 1
De orbe 2
De Paradiſo 3
De regionibus 4
De inſulis 5
De promentoriis 6

CAPITVLVM PRIMVM.

De Terra.

TErra eſt in media mundi regione poſita, omnibus partibus cœli in modum centri æquali interuallo conſiſtens: quæ ſingulari numero totum orbem ſignificat, plurali vero ſingulas partes. Cuius nomina diuerſa dat ratio. Nam terra dicta à ſuperiori parte, qua teritur: humus ab inferiore: vel humida terra, vt ſub mare: tellus autem, quia fructus eius tollimus. Eadem & arua ab arando & colendo vocata. Proprie autem terra ad diſtinctionem aquæ *arida* nuncupatur. Sicut ſcriptura ait, quod vocauerit Deus terram, *aridam*. (Gen. 1.) Naturalis enim proprietas ſiccitas eſt terris. Nam vt humida ſit, hoc aquarum affinitate ſortitur. Cuius motum alij dicunt ventum eſſe in concauis eius, qui motus eam mouet. Saluſtius: *Venti per caua terræ citati rupti aliquot montes tumuliq; ſedere.* Alij aquam dicunt generalem in terris moueri, & eas ſimul concutere, ſicut vas, vt dicit Lucretius. Alij fungum eandem terram vocant, cuius pleræque latentes ruinæ ſuperpoſita cuncta concutiunt. Terræ quoque iactus aut motu aquæ inferioris fit, aut crebris tonitruis, aut de concauis terræ erumpentibus ventis. Terra enim myſtice plures ſignificationes habet. Aliquando ſignificat patriam cœleſtem. vt eſt illud: *credo videre bona Domini in terra viuentium.* (Pſal. 25.) Et illud Euangelium: *beati mites* inquit, *quoniam ipſi poſſidebunt terram.* (Matth. 5.) Aliquãdo carnem Domini Saluatoris ſignificat, vt eſt illud: *Benedixiſti Domine terram tuam, auertiſti captiuitatem Iacob.* (Pſal. 84.) Iacob enim Patriarcha ſignificat populum fidelem, qui liberatus eſt à captiuitate diaboli per incarnationem Saluatoris. Item terra ſignificat ſanctam Mariam virginem, de qua Dominus naſci dignatus eſt. Vnde eſt illud: *Veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit.* (Pſal. 84.) Poteſt & aliter hic ſenſus intelligi. Veritas de terra oritur, quando confeſſio peccatorum offertur: iuſtitia de cœlo proſpexit, qñ fit remiſſio peccatorũ: Quod in Publicani illi⁹ oratione prouenit. (Luc. 18.) Veritas enim de terra orta eſt, quando ima reſpiciens, confitendo peccata ſua, Dominum rogauit; iuſtitia vero de cœlo proſpexit, cum deſcendit iuſtificatus Publicanus magis, quam ille Phariſæus. Item terra Eccleſiam ſignificat, vt eſt illud: *Domini eſt terra.* (Pſal. 23.) Quamuis terram & in bono & malo poni ſæpe nouerimus: hic tamen Eccleſiam debemus aduertere, quæ Domino ſpecialiter pura mente famulatur. Nam licet omnia ab ipſo ſint condita; tamen illud ipſius eſſe proprie dicimus, quod eum veneratur auctorem: & ideo eccleſia non immerito fructifera bonorum terra ſuſcipitur, quia nutrit & continet populum. Sequitur: *Et plenitudo eius*, (Ibid.) id eſt, multitudo ſancta, qua repletur Eccleſia. Sed ne terram, quam ſuperius dixit, anguſtam putares aliquando fortaſſe regionem: nunc dicit: *orbis terrarum*, (Ibid.) hoc eſt, vniuerſalem eccleſiam, quæ totius mundi ambitu continetur. Intende vero, quod dicit: *Qui habitant in ea*, id eſt, non qui veniunt & recedunt: ſed qui fixa mentis ſtabilitate perdurant. Habitare enim manere dicimus, quod errantium non eſt; quod mutabilitati non conuenit, ſed ille ſolus Eccleſiam inhabitat, qui vſque ad obitum ſuum in fide rectiſſima perſeuerat, ſicut & alius Pſalmus dicit: *vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* (Pſal. 22.) Terra homo ipſe, vt in Euangelio: *Aliud cecidit in terram bonam.* (Luc. 8.) Item in Geneſi, *arida*, terra nominatur, vt eſt illud: *Et vocauit aridam terram*, (Gen. 1.) populum ſcilicet fontem fidei ſitientem, & bonorum operum germen proferentem. Terra vero in malum poſita eſt, vbi corruptionem humanæ naturæ, vel peccatores, vel perditos homines ſignificat. Corruptionem autem naturæ illa Domini ſententia demonſtrat, qua ad hominem peccantem ait: *Terra es, & in terram ibis.* (Gen. 3.) Peccatores quoque terræ nomine ibi notantur, vbi Dominus ad ſerpentem ait: *Terram comedes cunctis diebus*, (Ibid.) hoc eſt, peccatores in ſortem tuam & perditionem trahes, & eorum iniquitatibus paſceris. Similiter & illud, quod alibi legitur: *Recedentes à te in terra ſcribentur*, (Ierem. 17.) id eſt, qui per apoſtaſiam à te auertentur, inter peccatores connumerabuntur. Terra, carnalis potentia, vt in Eccleſiaſtico: *Quid ſuperbit terra & cinis?* (Syr. 10.) terra deſerta populus Iudæorum, ſiue omnes peccatores, vt in Hieremia: *Terra deſerta & inhabitabilis, in qua nullus habitat, nec pertranſeat per eam filius hominis*, (Ierem. 6.) id eſt, Dominus Ieſus Chriſtus. Puluis peccatores ſunt, ſicut in Eſaia dicitur pro diabolo: *& ſerpentis puluis panis eius.* (Eſa. 65.) Et alibi: *non ſic impij non ſic: ſed tanquam puluis.* (Pſal. 1.) Lutum medicinæ cœleſtis glutinum, vt in Euangelio: *lutum fecit, & liniuit oculos meos.* (Ioan. 9.) Aliter peccatorum glutinum, vt in Pſalmo: *Eripe me de luto, vt non inhæream.* (Pſal. 68.) Lutum adulatio deceptoris, ſiue hæreticorum falſa delinitio, vt in Ezechieli: *ipſi ædificabant parietem: illi autem liniebant eum luto abſque temperamento.* (Ezech. 13.)

CAPVT II.

De Orbe.

ORbis à rotunditate circuli dictus, quia ſicut rota eſt. Inde breuis etiam rotella orbiculus appellatur. Vndique enim circumfluens Oceanus eius in circuitu ambit fines. Significat ergo aut totum mundum iuxta hiſtoriam, aut, iuxta allegoriam, vniuerſalem Eccleſiam, aut in contrariam partem impios, qui frequenter terræ appellatione declarantur. De quibus Pſalmiſta ait: *Iudicabit orbem terræ in iuſtitia.* (Pſal. 9.) A Domino iudicandi ſunt, qui pertinacia ſua nullà remiſſione liberantur. Populus autem ſignificat eos, qui ex Hebræis fideles probati ſunt, & qui deuoti ex gentibus aduenerunt. Requirendum eſt ſane, quod & hic orbem terrarum dicat, & in Pſalmo ponat: *illuxerunt fulgura eius orbi terræ*, (Pſal. 76.) & in aliis plurimis locis ipſo ſchemate terram prohibeat eſſe concluſam. Iterumque centeſimus ſextus Pſalmus quatuor cardinibus terræ ſpacia comprehendit, dicens: *A ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari.* (Pſal. 106.) Cuius rei euidentiſſimum quoque Euangelij exſtat exemplum, vbi dicit: *Emittet angelos ſuos cum tuba & voce magna, & congregabit à quatuor angulis terræ.* (Matth. 24.) Vnde merito æſtimo perquirendum, quemadmodum terræ poſſit, & quadratio & circulus conuenire, dum ſchemata ipſa (ſicut geometrici dicunt) iudicantur eſſe diuerſa. Formam terræ ideo Scriptura orbem vocat, eo, quod reſpicientibus extremitatem eius circulus ſemper apparet, quem circulum Græci horizonta vocant. Quatuor autem cardinibus eam formari dicit; quia quatuor cardines quatuor angulos quadrati ſignificant, qui intra prædictum terræ circulum continentur. Nam ſi ab Orientis cardine in Auſtrum & in Aqui-

lonem ſingulas rectas lineas ducas: ſimiliter quoque & ſi ab Occidentis cardine ad prædictos cardines, id eſt, Auſtrum & Aquilonem ſingulas rectas lineas tendas: facis quadratum terræ intra orbem prædictum. Sed quomodo quadratus iſte demonſtratiuus inter circulum ſcribi debeat, Euclides in quarto libro elementorum euidenter inſinuat: quapropter recte ſcriptura ſancta faciem terræ & Orbem vocat, & quatuor eam dicit cardinibus contineri. Diuiſus eſt autem trifarie, à quibus vna pars Aſia, altera Europa, tertia Africa nuncupatur: quas tres partes Orbis veteres non æqualiter diuiſerunt. Nam Aſia à meridie per Orientem vſque Septentrionem peruenit: Europa vero à Septentrione vſque Occidentem: atque Africa ab Occidente vſque ad meridiem. Vnde euidenter Orbem dimidium duæ tenent, Europa & Africa: alium vero dimidium ſola Aſia. Sed iſtæ duæ ideo partes factæ ſunt, quia inter vtraſque ab Oceano mare magnum ingreditur, quod eas interſecat. Quapropter ſi in duas partes Orientis & Occidentis Orbem diuidas, Aſia erit in vna, in altero Europa & Africa. Iſtæ tres partes totum humanum genus cum inſulis, quæ his adiacent, continent. Et bene tribus partibus diſtinctus eſt Orbis, qui ſanctæ Trinitatis fide imbuendus erat, & Euangelico documento inſtruendus. *Matth.13.* Vnde legitur in parabola Saluatoris, quod mulier accepτum fermentum abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentaretur totum, id eſt, ſancta Eccleſia humano generi, quod ex tribus filiis Noe ſeminatum fuit in mundo, fermentum Euangelicæ doctrinæ in cordibus fidelium abſcondit, donec natiuum ſaporem totum per rectam fidem & ſcientiam ſpiritalem conuerteret in cultum & ſeruitium Dei.

Capvt III.

De Paradiſo.

PAradiſus eſt locus in Orientis partibus conſtitutus, cuius vocabulum ex græco in latinum vertitur, *hortus*. Porro Hebraice Eden dicitur, quod in linguam noſtram *deliciæ*, interpretatur: quod vtrumque iunctum facit hortum deliciarum. Eſt enim omni genere ligni & pomiferarum arborum conſitus, habens etiam & lignum vitæ: non frigus, non æſtas, ſed perpetua aeris temperies, ex cuius medio fons prorumpens, totum nemus irrigat, diuiditur in quatuor naſcentia flumina. Cuius poſt peccatum hominis aditus interclusus eſt. Septus eſt enim vndique romphæa flammea, id eſt, muro igneo accinctus: ita vt eius cœlo pene iungat incendium. Cherubin quoq;, id eſt, angelorum præſidium arcendis ſpiritibus malis ſuper romphæa flagranti ordinatum eſt: vt homines flammæ, angelos vero malos angeli ſubmoueant, ne cui carni vel ſpiritui tranſgreſſionis aditus Paradiſi pateat. Paradiſus, id eſt, hortus delitiarum myſtice aut Eccleſiam præſentem ſignificat, aut terram viuentium, vbi illi qui merentur per fidem rectam & bona opera victuri ſunt in perpetuum. De quo Dominus ad latronem *Luc.23.* in cruce confitentem ait: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiſo.* Aliter autem paradiſus (vt diximus) ſigni- *Gen.2.* ficat ſanctam Eccleſiam, de qua in Geneſi ſcriptum eſt: *Plantauerat Dominus Deus paradiſum voluptatis à principio.* Paradiſus eccleſia eſt: ſic de illa legitur in Canticis canti- *Cant.4.* corum: *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa.* A principio autem plantatur Paradiſus: quia Eccleſia Catholica à Chriſto, qui eſt principium omnium, cōdita eſſe cognoſcitur. Fluuius de Paradiſo exiens imaginem portat Chriſti de paterno fonte fluminis, qui irrigat eccleſiā ſuam verbo prędicationis, & dono Baptiſmi. De quo bene per Prophetam dicitur: *Dominus Deus noſter fluuius glorioſus exiliens in terram ſitientem.* Quod quatuor fluminibus de Paradiſo egredientibus terra rigatur: ſolidum mentis noſtræ ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia continet: quia quatuor virtutibus tota boni operis ſtructura conſurgit. Quatuor ergo Paradiſi flumina terram irrigant; quia dum in his quatuor virtutibus cor infunditur, ab omni deſideriorum carnalium æſtu temperatur. Item allegorice quatuor Paradiſi flumina quatuor ſunt Euangelia ad prædicationem in cunctis gentibus miſſa. Ligna fructifera omnes ſancti ſunt: fructus eorum, opera eorum. Lignum vitæ, ſanctus ſanctorum vtique Chriſtus, ad quem quiſque ſi porrexerit manum, viuet in æternum. Lignum autem ſcientiæ boni & mali, proprium eſt voluntatis arbitrium; quod in medio noſtri eſt poſitum ad dignoſcendum bonum vel malum. De quo qui, relicta gratia Dei, guſtauerit, morte morietur.

Capvt IV.

De Regionibus.

INdia vocata ab Indo flumine, quo ex parte Occidentali clauditur. Hæc à meridiano mari porrecta vſque ad Ortum ſolis, & Septentrionem, vſque ad montem Caucaſum peruenit, habens gentes multas & oppida: inſulam quoque Taprobane gemmis & elephantis refertam, Chryſam & Argyrem auro argentoque fœcundas, vtilem quoque arboribus foliis nunquam carentem. Habet & fluuios Gangen & Nidan & Ipanem illuſtrantes Indos. Terra Indiæ fauonij ſpiritu ſaluberrima; in anno bis metit fruges, vice hyemis eteſias patitur; gignit autem tincti coloris homines, Elefantes ingentes. Monoceron beſtiam, pſitacum auem, ebenum quoque lignum & cinnamum, & piper, calamum aromaticum, mittit & ebur, Lapides quoque pretioſos berillos, chryſopraſos, & adamantem, carbunculos, ligirios, margaritas & vniones, quibus nobilium fœminarum ardet ambitio. Ibi ſunt & montes aurei, quos adire propter dracones & grifes, & immenſorum hominum monſtra impoſſibile eſt. Parthia ab Indiæ finibus vſque ad Meſopotamiam generaliter nominatur; propter inuictam enim virtutem Parthorum & Aſſyria, & reliquæ proximæ regiones eius nomen traxerunt. Sunt enim in ea Aracuſia, Parthia, Aſſyria, Media & Perſida, quæ regiones inuicem ſibi coniunctæ initium ab Indo flumine ſumunt, Tigri clauduntur, locis montuoſis & aſperioribus ſitæ, habentes fluuios Idaſpem & Arbem. Sunt enim inter ſe finibus ſuis diſcretæ, nomina à propriis auctoribus trahentes. India enim, quæ in Orientali parte conſiſtit, & ſolis Ortum prima ſuſcipit, primitiuam poteſt deſignare eccleſiam in gente Iudæa conſtitutam; quæ aduentum ſolis iuſtitiæ prima aſpexit, & lumen verum huic Orbi exortum per doctores ſuos in toto Orbe prædicauit: ipſa etiam aurum ſapientiæ & argentum eloquentiæ gemmaſque omnium virtutum ſufficienter habuit, arboreſque ſemper virentes, hoc eſt, homines rectæ fidei viriditate pollentes non paucos habuit; ſed tamen beſtiarum multitudine non caruit omnino, quia perſecutores Chriſtianitatis nominis plures inuenit, & hæreticorum venenoſa documenta exoriri præſenſit: ſed omnia figmenta diaboli, Chriſti virtute ſuperauit. Aſſur interpretatur deprimens, id eſt, diabolus humanum genus deprimens in Pſalmo: *Etenim*, inquit, *Aſſur ſimul venit cum illis.* *Pſal.88.* Item Aſſur diabolum vel poteſtates huius ſeculi ſignificat, vt eſt illud Eſaiæ: *Væ Aſſur virga furoris mei.* *Eſa.10.* Item ibi: *noli timere populo meus habitator Sion ab Aſſur. In virga enim percutiet te, & baculum* *Ibid.* *ſuum leuabit ſuper te in via Ægypti.* Ruſſum Aſſur Antichriſtum ſignificat, vt eſt illud Micheæ Prophetæ: *Tunc erit* *Mich.5.* *pax terra noſtra, cum ſurrexerint in ea paſtores ſeptem & octo primates hominum*, id eſt, prædicatores legis & Euangelij: *& indagabunt Aſſur*, hoc eſt, Antichriſtum, *in foſſa Nembroth*, hoc eſt, in damnatione diaboli. Aſſyria vocata ab Aſſur, filio Sem, qui eam regionem poſt diluuium primū incoluit. Hæc ab ortu Indiam, à meridie Mediam tangit, ab occiduo Tigrim, à ſeptentrione montē Caucaſum, vbi portæ Caſpiæ ſunt. In hac regione primus vſus inuentus eſt purpuræ. Vnde primum crinium & corporum vnguenta venerunt, & odores, quibus Romanorum atque græcorum effluxit luxuria. Aſſyria, quæ ab Aſſur, qui interpretatur, vt quidam volunt, *dirigens*, vel *gradiens*,

denomi-

denominata eſt, quæ etiam primum principatum per in-
ſolentiam in mundo arripuit, ſignificat faſtum imperij
mundani. De quo etiam in Geneſi ſcriptum eſt: *De terra*
Gen. 10. *illa exiuit Aſſur, & ædificauit Niniuen & Roboch ciuitatem.* De
hac terra Aſſyriorum pullulauit imperium, qui ex nomi-
ne Niniueli filij Nini condiderunt vrbem magnam,
quam Hebræi appellant Niniuen, ad cuius vel ruinam,
vel pœnitentiam tota Ionæ pertinet prophetia. Aſſyrij
interpretantur, *deprimentes* id eſt, impij vel dæmones, vt
Ierem. 2. eſt illud Hieremiæ: *Quid tibi cum * illa Aſſyriorum, vt bibas a-*
* via *quam fluminis?* Et in bonam partem intelliguntur Aſſy-
Eſa. 19. rij, vt dicit Eſaias: *erit Iſrahel tertius Ægyptio, & Aſſyrio bene-*
dictio in medio terræ. Cedar Hebræum nomen eſt, quod
noſtra lingua interpretatur, *tenebræ.* Hoc ad ſeculi hu-
ius pertinet amatores; qui tenebroſis actibus inuoluti,
illa magis diligunt, vnde perire noſcuntur. Sed vt verbi
huius breuiter noſcamus originem, Cedar Iſmahel fi-
lius fuit, qui genti ſuæ nomen dedit, cuius fines vſque ad
medos Perſaſque prolati ſunt: hi nunc Sarraceni appel-
lantur. Quo vocabulo competenter ſignificantur pec-
catores, inter quos ſe adhuc habitare Eccleſia ſuſpirat.
Media & Perſida à regibus Medo & Perſo cognomina-
tæ, qui eas prouincias bellando aggreſſi ſunt, ex quibus
Media ab Occaſu tranſuerſa Parthia regna amplectitur,
à Septentrione Armenia circumdatur, ab Ortu Caſpios
videt, à meridie Perſidem. Huius terra medicam arbo-
rem gignit, quam alia regio minime parturit. Sunt au-
tem Mediæ duæ: maior & minor. Perſida tendens ab
ortu ad Indos ab occaſu rubrum mare habet, ab Aqui-
lone vero meridiem tangit, ab Auſtro Armeniam, quæ
Perſidæ adnectitur, quibus eſt Suſa oppidum nobiliſſi-
mum: in Perſide primum orta eſt ars magica, ad quam
Nembroth gigas poſt confuſionem linguarum abiit, i-
bique Perſas ignem colere docuit. Nam omnes in illis
partibus ſolem coluerunt, qui ipſorum lingua *el* dicitur.
Perſæ & Medi, qui regnum poſt Aſſyrios tenuerunt, ſi-
gnificant principatum gentium, quæ aliquando ſolatiis
fouent populum Dei. Vnde legitur in hiſtoriis veterum,
quod Cyrus rex Perſarum atque Medorum, qui in Eſaiæ
Eſa. 44. vaticinio prædictus fuerat, ſoluerit captiuitatem Iudai-
45. cam, & Templum Dei conſtrui iuberet. Ob hoc etiam
ſeruus Dei nuncupatus eſt, ob quod etiam auxilium Do-
mini illi promiſſum eſt, vt ſubiiciat coram eo gentes &
dorſa regum vertat: & merito. Nam Medi & Perſæ,
menſurantes, ſiue *menſurati.* interpretantur. Menſura,
qua menſi ſunt, remetiebatur eis. Meſopotamiam græ-
cam etymologiam poſſidet, quod duobus fluuiis am-
biatur. Nam ab oriente Tigrim habet, ab occiduo Eu-
fraten. Incipit autem à Septentrione inter montem Tau-
rum & Caucaſum, cui à meridie ſequitur Babylonia, de-
inde Chaldæa, nouiſſime Arabia Eudæmon. Meſopo-
tamia, quæ interpretatur, *eleuata*, vnde Iacob duxit vxo-
rem, ſignificat gentilitatem, vnde Chriſtus exquiſiuit ſi-
Eph. 5. bi eccleſiam ſponſam, nõ habentem maculam ac rugam.
Nam ſicut Iacob, relicta domo patria vel parẽtibus, per-
rexit in regionem longinquam, vt acciperet ſibi vxorem:
non aliter Chriſtus reliquit parentes ſecundum carnem,
id eſt, populum Iſraheliticum, & patriam, id eſt, Hiero-
ſolymam & omnes regiones Iudææ, & abiit in gentes,
accepitque ſibi inde Eccleſiam, vt impleretur quod dictũ
Oſe. 2. eſt: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam,*
dilectam. Babyloniæ regionis caput Babylon vrbs eſt, à
qua etiam nuncupata eſt tam nobilis, vt Chaldæa & Aſ-
ſyria & Meſopotamia in eius nomen aliquando tranſie-
rint. Hanc vrbem primum Nembroth gigas fundauit.
Hanc Semiramis regina Aſſyriorum ampliauit murum-
que vrbis bitumine & cocto latere fecit. Vocabulum
Gen. 11. autem ſumpſit à confuſione eo, quod ibi confuſæ ſint at-
que permixtæ linguæ ædificantium turrim. Babylonia,
quæ interpretatur, *confuſio*, in qua principatus erat Chal-
dæorum, qui interpretantur, *quaſi dæmonia*, vel *quaſi feroces*,
ſignificat ciuitatem diaboli, in qua ſempiterna confuſio
eſt, & vbi dæmoniorum ferocitas in ſubuerſione homi-
num apparet. In qua regnauit Nabuchodonoſor, qui in-
terpretatur, *prophetia laguncula anguſtæ* & ſignificat diabo-
lum. Ipſe enim vaſtauit ciuitatem Dei, & templum in-
cendit: quia ſanctam Eccleſiam inſectatur odiis, & ho-
mines, qui templum Dei fuerunt, incendio mundanæ
concupiſcentiæ ſubuertere cupit. Nam ita de eo legi-
tur: *Venit Nabuzardan princeps exercitus, ſeruus regis Babylo-* 4. Reg. 25.
nis, Hieruſalem, & ſuccendit domum Domini, & domum regis,
& domos Hieruſalem, omnemque domum combuſſit igni, & mu-
ros Hieruſalem in circuitu deſtruxit omnes exercitus Caldæorum,
qui erat cum principe militum: reliquam autem populi partem,
qui remanſerat in ciuitate, & perfugas, qui transfugerant ad re-
gem Babylonis, & reliquum vulgus tranſtulit Nabuzardan prin-
ceps militiæ. & reliqua. Venit Nabuzardan, qui interpre-
tatur, *ventilabrum*, ſiue *prophetia alienis iudicii*, & ſignificat
Antichriſtum; iuſto Dei iudicio ſuper peccatores prin-
ceps vtique exercitus regis Babylonis Hieruſalem intel-
ligibilem, & ſuccendit domum Domini, cum antiquus
hoſtis, qui & rex confuſionis, & princeps omnium ini-
quorum eſt, tam malignorum ſpirituum, quam etiam
impiorum hominum, plebem inuadit fidelium, & do-
mum regis, & domos Hieruſalem, id eſt, rectores & eos,
qui videbantur in viſione pacis manere, inflammatos
cupiditate ſubuertit, omnemque domum combuſſit i-
gni, cum vniuſcuiuſque conſcientiam per flammam il-
liciti amoris perturbauit; & muros Hieruſalem in circui-
tu deſtruxit, cum intentionem orationis & virtutum
ſtudia, quæ contra ſe valere nouit, in deſperantibus diſ-
ſoluit, ne per ſpem veniæ ad diuina recurrant auxilia, &
correctioris vitæ apprehendant munimina: populumq;
in captiuitate ducens, de pauperibus terræ reliquit vini-
tores & agricolas, quia eos, qui viles verbo & exem-
plo eſſe poterant, per vitia captiuans, ſtultis & hebeti-
bus commendat agriculturam, quatenus non vinum
gratiæ ſpiritalis & frumentum ſanæ doctrinæ in vineis &
agris populorum fructificet, ſed ſpinæ magis & tribuli
vitiorum exteſcant. Babylon quoque mundus aut Ro-
ma eſt, vt in Apocalypſi legitur: *Et Babylon magna venit* Apoc. 16.
in memoriam ante Dominum, dare calicem vini indignationis i-
ræ eius. Et in Eſaia: *Et erit Babylon illa glorioſa in regnis inclita* Eſa. 13.
in ſuperbia Chaldæorum, ſicut ſubuertit Deus Sodomam & Go-
morram, non habitabitur vſque in finem. Et in Hieremia: *ca-*
lix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, Ierem. 51.
ſubito cecidit Babylon, & contrita eſt. Arabia appellata, id
eſt, *ſacra.* Hoc enim ſignificat interpretata, eo, quod ſit
regio thuriferos odores creans: hinc n. græci eudæmon,
noſtri beatam nominauerunt, in cuius ſaltib. & myrra &
cinnamum prouenit. Ibi naſcitur auis Phęnix, Sardonyx
gemma, & hirus molocides & pedorata ibi inueniuntur.
Ipſa eſt Saba appellata à filio Chus, qui nuncupatus eſt
Saba. Hæc autem anguſto terræ tractu ad Orientem
verſus ad Perſicum ſinum extenditur, cuius ſeptentrio-
nalia Caldæa claudit, Occaſum ſinus Arabicus. Arabia,
quæ interpretatur *humilis*, ſiue *campeſtris*, terrenam ſigni-
ficat delectationem. Vnde ſcriptum eſt in Pſalmo: *Reges*
Arabum & Saba dona adducent. Arabum ponitur pro homi- Pſal. 71.
nibus ſuaui & terrena ſe delectatione tractantibus. Nam
ſicut illa patria diuerſis aromatibus ſenſum varium mul-
cet; ita iſti ad delectationes molliſſimas illecebris ſecu-
laribus inuitantur. Reges ergo Arabiæ ſunt, qui blandi-
menta corporum rigidæ ſubiiciunt diſciplinæ. Similiter
Saba, vnde Sabæi dicti ſunt, quamuis corporali delecta-
tione præualeat, & iocundis odoribus ſit referta: ſuauio-
ra tamen conuerſi eius populi offerunt dona virtutum.
Syriam Syrus quidam perhibetur indigena ſuo vocabu-
lo nuncupaſſe. Hæc ab oriente fluuio Eufrate, ab occaſu
mari noſtro & Ægypto terminatur, habens à Septen-
trione Armeniam, & Cappadociam; A meridie ſinum
Arabicum; ſitus eius porrectus in immenſam longitudi-
nem, in lato anguſtior. Syria enim ſignificat ſuperbiam
gentium, quæ ſæpius affligebat populum Dei. Vnde ſcri-
ptum eſt, quod Benedab rex Syriæ congregauerit omnẽ 3. Reg. 20.
exercitum ſuum, & 32. reges ſecum, & equos, & currus,
& aſcendens pugnabat contra Samariam, & obſidebat
eam, & reliqua. Myſtice Benadab, hoſtis Iſrahel, ſigni-
ficat diabolum, omnium bonorum inimicum, qui diuer-
ſos exercitus malignorum ſpirituum ad ſubuertendum

populum Dei contrahit. Sed per pueros principium Iſrael vincitur, cum per bonos auditores ſanctorũ doctorum, qui id, quod aure audiunt, factis implere nituntur, iniquus hoſtis in fugam vertitur: omniſq; ſuus exercitus à militibus Chriſti turbatur. Fugit quoq; Benedab rex Syrie in equo cum equitibus: nec non egreſſus rex Iſrael percuſſit equos & currus, & percuſſit Syriã plaga magna. Quid eſt, quod Benadab rex Syriæ in equo cum equitib. fugere deſcribitur, niſi quod princeps omnium iniquorum, diabolus quorum oculi ſublimes ſunt; Syria enim interpretatur, *ſublimis*, in equo ſuæ ſuperbiæ confidens cũ equitibus ſuis, ſcil. omnibus ſuperbis, quia eſt caput ſuper omnes filios ſuperbiæ, ab exercitu Chriſti, hoc e. humilibus & Deum timentib. ſuperatus in fugam vertitur. Habet autem Syria in ſe prouincias; Commagenam, Phœniciam, & Palæſtinam, cuius pars eſt Iudæa abſque Sarracenis & Nabathenis. Commagena prima prouincia Syriæ, à vocabulo Commage vrbe nuncupata, quæ quondam ibi metropolis habebatur: huius eſt à Septentrione, ab ortu Meſopotamia, à meridie Syria, ab Occaſu mare magnum. Phœnix Cadmi frater de Thebis Ægyptiorum in Syriam profectus apud Sigonem regnauit, eamq; prouinciam ex ſuo nomine Phœniciã appellauit. *vrbs Ipſa eſt *vbi eſt Tyrus, ad quam Eſaias loquitur. Habet autem ab oriente Arabiam, à meridie mare rubrum. Palæſtinæ prouincia Philiſtim vrbem metropolim habuit, quæ nunc dicitur Aſcalon, ex qua ciuitate omnis circa eam regio Palęſtina eſt nuncupata. Huius ab oriẽte mare rubrum occurrit, à meridiano latere Iudæa excipitur, à ſeptentrionali plaga Tyriorum finib. diuiditur, ac occaſu Ægyptio limite terminatur. Iudæa regio Palæſtinæ ex nomine Iudæ appellata, ex cuius tribu reges habuit. Hæc prius Chanaan dicta à filio Cham, ſiue à decem Chananæorum gentibus, quibus expulſis eandem terram Iudęi poſſederunt. Initium longitudinis eius à vico Arſa vſq. ad vicum Iuliadem porrigitur; in quo Iudæorum pariter ac Tyriorum communis habitatio eſt. Latitudo autem eius à monte Libani vſque ad Tiberiadis lacum extenditur. In medio autẽ Iudææ ciuitas Hieroſolyma eſt, quaſi vmbilicus regionis & totius terræ, variarum opum diues, frugibus fertilis, aquis illuſtris, opima balſamis. Vnde ſecundum elementorum gratiam exiſtimauerunt Iudæi eam promiſſam patribus terram fluentem melle & lacte, cum hic illis Deus reſurrectionis prærogatiuam pollicentur. Iudæi, *confeſſores*, interpretantur: & Iudæa interpretatur, *confeſſio*. Myſtice ſanctam Eccleſiam ſignificat: in qua Dominus recta fide, pia confeſſione & bonis operibus ſemper laudatur. Cuius etiam typum Hieruſalem quæ interpretatur, *viſio pacis*, tenet: quia ille inde conſpicitur, qui *eſt pax noſtra & fecit vtraq; vnum*. *Eph. 2.* Sed & hoc notandum, quod & Hieruſalem ſecũdum hiſtoriam ipſa eſt vrbs, in qua Dominus crucifixus eſt & ſepultus, & reſurrexit à mortuis, ad quam Saluator in Euangelio ait: *Hieruſalem, Hieruſalem qua occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt*, &c. *Matth. 23.* ipſam gentem exprimens, quæ in Hieruſalem, & in confinibus eius habitat. Allegoriee autem ſignificat præſentem Eccleſiam, de qua ſcriptum eſt: *Hieruſalem, quæ ædificatur, vt ciuitas*. *Pſal. 121.* Tropologice autem ſignificat fidelem animam, quæ pura mente Dominum contemplatur: iuxta anagogen ergo cœleſtem patriam, & ſanctorum angelorum atque hominum habitationem in cœlis, de qua dicit Apoſtolus: *Hieruſalem quæ ſurſum eſt quæ eſt mater noſtra*. *Gal. 4.* De qua Iohannes Apoſtolus in Apocalypſi ſua ſufficienter narrat, & ſtructuram eius de lapidibus precioſis, hoc eſt, hominibus ſanctis myſtice deſcribit. Samaria regio Palæſtinæ ab oppido quõdam nomẽ accepit quę vocabatur Samaria, ciuitas quõdam regalis in Iſrahel, quæ nunc ab Auguſti nomine Sebaſtia nuncupatur. Hæc regio inter Iudęam & Galilæam media iacet, incipiens à vico, cui nomen eſt Oleas, deficiens in terra Ararath: ſitus eius natura cõſimili, nec vllo differens à Iudæa. Samaria enim, *cuſtodia*, interpretatur: inde nuncupata, quod tranſlatis decem tribubus à Chaldæis aliæ gentes ab eis ſubſtitutæ ſunt, quæ terram cuſtodirent. Solent autem Samariam idolatriæ imaginem ſuſtinere. Ipſi enim ſeparati à populo Iudęorum ſimulacris multorum animalium, id eſt, vaccis aureis animarũ ſuarum decus addixerant. Poſſunt etiam in Samaritanis & hæretici accipi, qui videntur legis Dei notitiam habere, ſed errorum ſuorum ſimulacra non ceſſant colere, & ideo ſeparati à populo Dei nullam poſſunt cõmunionem habere. Ituræa & Draconites regio, cuius tetrarcha fuit Philippus, ſicut in Euangelio legimus. Traconitis autem dicitur terra iuxta deſertum Arabiæ, quod Boſtræ iungitur. Ituræa Syrum eſt, & interpretatur, *montana*. Galilæa regio Palæſtinæ, vocata, quod gignat candidiores homines, quam Palæſtina. Hæc autem duplex eſt: ſuperior & inferior, ſibi tamen connexæ, Syriæ & Phœniciæ adhærentes. Terra eorum opima & ferax & fructib. ſatis fœcunda. Interpretatur autem Galilæa, *rota*, ſiue *tranſmigratio facta reuelatio* quæ aliquando ſignificat præſentis vitæ curſum, vt eſt illud in Euangelio, vbi de Saluatore dictum eſt: *reliquit Iudæam, & iterũ venit in Galilæam*. Quid eſt, *reliquit Iudæam* niſi reliquit infidelitatem illorum, qui eum recipere noluerunt, & lapidem, quem ædificare debuerunt, reprobauerunt: & abiit per Apoſtolos in Galilæam, id eſt, inuolubilitatem huius mundi, præcipiens Apoſtolis: *Ite, docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris & Filij, & Spiritusſancti*. *Ioan. 4.* *Matth. 28* Quid aũt Galilæa in tranſmigratione ſignificet, oſtendit illud, quod angelus ad monumentum Domini poſt reſurrectionem eius mulieribus ait: *Præcedet vos in Galilæam; ibi eum videbitis ecce dixi vobis*. *Ibid.* Iam quippe Redemptor noſter à paſſione ad reſurrectionem, à morte ad vitam, à pœna ad gloriam, à corruptione ad incorruptionem tranſmigrauerat. Prius poſt reſurrectionem in Galilæa à diſcipulis videtur, quia reſurrectionis eius gloriam poſt læti videbimus, ſi modo à vitiis ad virtutum celſitudinem tranſmigramus. Qui ergo nunciatur in ſepulchro, in tranſmigratione oſtenditur; quia is, qui in mortificatione carnis agnoſcitur, in tranſmigratione mentis videtur. Secundum illud autem, quod Galilæa interpretatur, *reuelatio*, nõ iam in forma ſerui intelligendum eſt, ſed illã, in qua æqualis eſt Patri, quam promiſit apud Iohannem dilectoribus ſuis, cum diceret: *Et ego diligam eum, & oſtendam me ipſum illi*: *Ioan. 14.* non vtique ſecundũ id, quod iam videbant, & quod iam reſurgens cum cicatricibus non ſolum videndum, ſed etiam tangendum poſtmodum oſtendit; ſed ſecundum illam ineffabilem lucem *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, *Ioan. 1.* ſecundum quam *lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt* Illuc nos præceſſit, vnde ad nos veniens non receſſit, & quo nos præcedens non deſeruit. Illa erit reuelatio, tanquam vera in Galilæa, cum ſimiles ei erimus ibi eum videbimus ſicuti eſt. *1. Ioan. 3.* Ipſa erit etiam beatior tranſmigratio ex iſto ſeculo in illam æternitatem, ſi eius præcepta ſic amplectamur, vt ad eius dexteram ſegregati mereamur. Pentapolis regio in confinio Arabiæ & Palæſtinæ ſita, dicta à quinque ciuitatibus impiorum, quæ cœleſti igne conſumptæ ſunt: terra amplius ab Hieruſalem olim vberrima, nunc autem deſerta atque exuſta. Nam pro ſcelere incolarum de cœlo deſcendit ignis, qui regionem illam in cineres æternos diſſoluit; illic vmbra quędam & ſpecies in fauillis & arborib ipſis etiam adhuc videtur. Naſcuntur enim ibi poma virentia ſub tanta ſpecie maturitatis, vt edendi deſiderium gignant; ſi carpas, fatiſcunt, ac reſoluuntur in cinerem, fumumq; exalant, quaſi adhuc ardeant. Nam Pentapolis à numero deriuatum nomen, quaſi quinque ciuitatum regio. Deniq; hæ vero ciuitates in ea conſitæ ſunt, hoc eſt, Sodoma, quæ interpretatur, *pecus ſillens* Gomorra, quę interpretatur, *populi timor*, vel *ſeditio* Adama, quæ interpretatur, *humus*, ſiue *terra*, ſiue *terrena*: Seboim, quæ interpretatur, *capreatum*, vel *damularum*, ſiue *ſtatio eius mare*, vel *ſtatio maris*: Segor, quæ interpretatur, *parua*. Hæc autem regio quia diuino iudicio propter ſcelera ſua exuſta eſt, ſignificat eos, qui quinque ſenſibus corporis ſuis abutuntur in luxuria & voluptate terrenarum rerum, rei ſunt æterni incendij, ſi non eis pęnitentia & correctio peruerſorum morum ante ſubuenerit. Ægyptus, quæ prius *aeria* dicebatur, ab Ægypto Danai fratre

postea

poſtea ibi regnante nomen accepit. Hęc ab oriente Syrię ac rubro mari coniuncta, ab occaſu Libyam habet, à ſeptentrione mare magnum, à meridie vero introrſus recedit, pertendens vſq; ad Æthiopes: regio cæli imbribus inſueta, & pluuiarum ignara. Nilus ſolus eam circumfluens irrigat, & inundatione fæcundat: vnde & ferax frugibus multam partem terrarum frumento alit, cæterorum quoque negociorum adeo copioſa, vt im leat neceſſariis mercibus etiam Orbem terrarum. Interpretatur autem Ægyptus, *tribulatio coanguſtans*: & ſignificat vanum laborem, quem iniqui exercent in hoc mundo æſtuantes per auaritiam, lucra ſeculi ſectando, & negotia mundi exercendo: vbi nunquam animabus ſuis requiem inuenient, ſed de tribulatione huius vitæ in anguſtiam peruenient ſempiternam. Poteſt autem Ægyptus mundum ſignificare ad Deum conuerſum, vt in pſalmo: [*Pſal. 67.*] *Venient legati ex Ægypto*. Et in Eſaia: [*Eſa. 19.*] *In die illa erit alt re o mini in medio terra Ægypti. Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis Saluatorem & propugnatorem qui liberet eos.* Item in malam partem intelligitur, vt eſt illud [*Ezech. 29.*] Ezechiel: *Cum dedero terram Ægypti deſolatam. Deſeretur autem terra à plenitudine ſua, quando percuſſero omnes habitatores eius.* Item Amos dicit: [*Ioel. 3.*] *Ægyptus in deſolatione erit, & Idumea in deſertum perditionis.* Scythia, ſicut & Gotta à Magog, filio Iafet, fertur cognominata: cuius terra olim ingens fuit. Nam ab oriente Indiæ, à ſeptentrione per paludes * metocides inter Danubium & oceanum vſque Germaniæ fines porrigebatur. [* *Meotides*] Poſtea vero minor effecta à dextra orientis parte, qua oceanus Syricus tenditur vſque ad mare Caſpium, quod eſt ad occaſum: dehinc à meridie vſque ad Caucaſi iugum deducta eſt: cui ſubiacet Iſcania ab occaſu habens pariter multas gentes propter terrarum infæcunditatem late vagantes, ex quibus quædam agros incolunt, quædam portentuoſæ ac truces carnibus humanis & eorum ſanguine viuunt. Scythiæ plures terræ ſunt locupletes, habitabiles tamen plures. Nam dum in pleriſque locis auro, gemmis affluant: griſſorum immanitate acceſſus hominum rarus eſt: ſmaragdis autem optimis hæc patria eſt. Cianeus quoque lapis & cryſtallus puriſſimus Scythiæ eſt. Habet & flumina magna Oſcorum Faſiden atque Araxen. Scythia enim, quæ calore caret, & frigore ſemper dureſcit, illos ſignificare poteſt, qui à calore Spiritus ſancti extranei ſunt, & ſub illius regno conſiſtunt, qui dixit: [*Eſa. 14.*] *Ponam thronum meum ad aquilonem & ero ſimilis altiſsimo*: [*Matth. 24.*] de quibus Chriſtus ait: *Abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum*: quorum truculentia carnibus humanis veſcitur, & eorum ſanguine viuit, dum innocentes lædere non deſiſtunt, & per auaritiam eorum neceſſarios ſumptus in proprium quæſtum conuertunt. Illi autem, qui ex his in locuplete terra & habitabili degēt, eos ſignificant, qui de errore gentilium & idololatria conuerſi ad terram Eccleſiæ veniunt, ibique ſincera fide lucidi, & precioſarum virtutum gemmis ſemper virentes, cæleſti conuerſatione futuræ patriæ viuunt. Quorum (iuxta Apoſtolum) [*Phil. 3.*] conuerſatio ſemper in cælis eſt: & in carne ambulantes non ſecundum carnem militant, ſed ea, quæ ſurſum ſunt, quærunt, vbi & Chriſtus eſt, in dextera Dei ſedens: & quæ ſurſum ſunt ſapiunt, non quę ſuper terrā. Armenia nuncupata ab Armeno Iaſonis Theſſali comite, qui amiſſo rege Iaſone & collecta multitudine eius, quæ paſſim vagabatur, Armeniam cæpit & ex ſuo nomine nuncupauit. Sita eſt autem inter Taurum & Caucaſum, à Cappadocia vſque ad Caſpium mare protenſa: habens à ſeptētrione Ceraunios montes, è quibus Tigris fluuius naſcitur, & in cuius montibus arca diluuio ſediſſe perhibetur. Interpretatur autem Ararath, *Armenia*, ſiue *mons bellicatus*. Ararath ipſa eſt Armenia. Siquidem in montibus Ararath arca poſt diluuium ſediſſe perhibetur, & dicuntur ibidem vſq; hodie eius manere veſtigia. Meminit horum montium & Hieremias in viſione contra Babylonem: Ioſephus quoq; in primo antiquitatum iudaicarum libro, ſecularium literarum hiſtoriam proferens: *anim aduertēs*, inquit, *Noe terram diluuio liberatam ſeptem alios dies abire permiſit, & vniuerſa animalia beſtiaſque patentibus clauſtris emit ens, ipſe cum ſua prole egreſſus eſt, immolans Deo hoſtias gaudenſque cum liberis. Hunc locum Armeni exitum vel egreſſum vocant. Siquidem ibi cultores illarum regionum arcam primum ſediſſe teſtantur, & lignorum quadam ſupereſſe monimenta arca huius & diluuij. omnes, qui barbaras ſcripſere hiſtorias, recordantur*, quorum eſt Beroſus chaldæus, *qui ſuper diluuio referens hæc locutus eſt: Dicitur huius nauis in Armenia propter montem Carduenorum pars aliqua permanere, & quoſdam bitumen ex ea auellentes circumferre, quo vtuntur vel maxime hi, qui luſtrantur & ſe expiant.* Sed & Hieronymus Ægyptius, qui antiquitates phœnicum pulchro ſermone conſcripſit, & Naſeas & multi alij, Nicolaus quoque Damaſcenus in XXVII. libro refert. Eſt in Armenia ſuper Immadem mons nomine Beris, ad quem multos in diluuio confugiſſe autumant, ibique eſſe ſaluatos: alios vero in arcæ alueo ſupernatantes, ad eius verticem perueniſſe, & vſque ad multas ætates ligna arcæ monſtrari ſolita: quos quidem ego puto non eſſe alios, niſi eos, quos Moyſes legifer Iudæorum in ſuis voluminibus edidit. Myſtice aut Ararath ſiue Armenia mundi iſtius principatum vel populum gentium ſignificare poteſt. Qui bene mons bellicatus dicitur, quia ab altitudine ſuperbiæ & idolatriæ errore auulſus, ſanctæ ſe ſubdit Eccleſiæ, quæ eſt arca Dei viui: & omnium animantium, hoc eſt, hominum continet in ſe genera: & in celſitudine virtutum conſiſtens deuotionē futuram expectat in regno cæleſti. Cappadocia vrbs proprie nominatur. Hæc in capite Syriæ ſita ab oriente Armeniam tangit: ab occaſu Aſiam minorem: ab aquilone mare Cimericum & Hemiſterios campos, quos habuere Amazones: à meridie Taurum montem, cui ſubiacet Cilicia & Biſauria vſq; ad Cilicium ſuū, qui ſpectat contra inſulam Cyprum. Terra eius ante alias nutrix equorum. Alis amnis per eam fluit, qui quondam Lydiæ regna diſiunxit à Perſis. Cappadocia autem interpretatur, *manu redempta*. Hæc quoque typice ſignificare poteſt ſanctam Eccleſiam, quæ Chriſti Domini noſtri operatione à poteſtate Diaboli redempta eſt. Aſia minor ab oriente Cappadocia cingitur: ab aliis partibus vndiq; mari circumdatur. Nam à ſeptentrione pontum Euxinum habet, ab occaſu Propontidem, à meridie Ægyptiū mare. Habet ꝓuincias: Bithyniam, Phrygiam, Gallicam, Lediam, Cariam, Pamphiliam, Iſauriam, Lyciam. Habet autem hęc in ſe VII. ciuitates iſtas, hoc eſt, Epheſum, Smirnam, Pergamum, Thiatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiciam. Interpretatur vero Aſia, *eleuata* ſiue *gradiens*. Eccleſiam ſignificans ad ſuperna virtutum gradibus proficientem: vnde Ioannes in Apocalypſi prænominatis ſeptem Eccleſiis, quæ ſunt in Aſia. Nam Epheſus interpretatur, *voluntas* ſiue *conſilium meum*: quod eſt Eccleſia voluntate & conſilio Dei electa. Smirna interpretatur, *canticum eorum*: hoc eſt, fidelium confeſſio. Pergamus interpretatur, *diuidens cornua eorum*, id eſt, Eccleſia hæreticorum timores vel aeriarum poteſtatum temptamenta diſſecans. Thiarita interpretatur, *illuminata*, Eccleſia videlicet ſole iuſtitiæ illuminata. Sardis interpretatur, *principium pulchritudinis*, hoc eſt, Eccleſia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt principium pulchritudinis. Sed Philadelphia interpretatur, *ſaluans*, id eſt, Eccleſia ꝓprios ſaluans populos. Laodocia, quæ interpretatur, *tribus amabilis*, ſignificat Eccleſiam, quæ eſt amabilis Deo. Gallatia dicta à priſcis gallorum gentibus, à quibus extitit occupata. Nam Galli in auxilium à rege Bithyniæ euocati regnum cum eo parta victoria diuiſerunt, ſicq; deinde gręcis admixti, primum Gallogræci nunc ex antiquo Gallorum nomine Galatæ dicuntur, & eorum regio Galatia nuncupatur. Interpretatur autem Galatia, *magnifica*, ſiue *tranſlata*: & merito, quia ab errore tranſlata, in fidei virtute facta eſt magnifica. Phrygia dicta à Phrygia Europis filia. Hæc & Dardania à Dardano Iouis filio dicta, de quo Homerus ait: *Quem primus caleſti Iupiter arce.* Hic enim profectus de Corintho ciuitate primus venit in Phrygiam. Eſt autē regio Troadi ſuperiecta, ab aquilonis parte Galatiæ, à meridiana vicina eſt Lycaoniæ, ab oriēte Lydię adhæret, ab occidente Helleſponto mari termina-

ut. Huius regio Troia eſt, quam ex ſuo nomine appella-
uit Tros Troianorum Rex, Ganymedis Pater. Duæ ſunt
aut Phrygię: maior & minor. Maior Phrygia Smirnam ha
bet: minor Phrygia Ilium & Lycaoniam. Interpretatur a.
Phrygia, *ſciſsio pectorum*: Lycaonia vero interpretatur, *ad
ſ..ſcitandum*. Lydia autem à Lydo regis fratre, qui in pro-
uincia remăſerat, cognominata eſt. Coniungitur a. ab oc-
cidente minori Phrygię, ab ortu Smirnam vrbem habet,
quam Elles fluuius cingit, cuiũs campos Pactolus & Ther
mus circumfluunt, arenis aureis ditiſſimi. Lydia autem
interpretatur, *defæcata*. Iſauria ex ſitu loci perhibetur co-
gnominata, quod vndique aperta aurarum flatibus pa-
teat. Metropolim vrbem Seleuciam habet. Cilicia à Cili-
ce quodam nomen traxit, quem ortum Phœnice dicunt,
antiquioremque Ioue fuiſſe aſſerunt. Plurima iacet cam-
pis recipiens ab occiduo Lyciam, à meridie mare ſuc-
cum, à tergo montis Tauri iuga. Hanc Cignus interſecat,
matrem vrbium habet Tharſum. In ea & Coriſcos opi-
dum eſt, vnde crocum plurimum & optimum venit ſpi-
** fragrantius.* ramine * Flagrantior, & colore plus auro. Interpreta-
tur autem Cilicia, *cœtus*, aut *luctus*, vel *aſſumptio*, vel *ſom-
tus eius*. Hæc typice perſonam pœnitentium gerit, qui pec
cata ſua quotidie in ieiunio & oratione deplorant, & à
Domino veniam deprecantur. Licia nuncupata, quod
** Cilicia.* ab oriente adiuncta * ciliæ ſit. Nam habet ab ortu Cili-
ciam, ab occaſu & meridie mare, à ſeptentrione Cariam.
Ibi eſt mons Cimera, qui nocturnis æſtibus ignem exa-
lat, ſicut in Sicilia Æthna, & Veſuuius in Campania. In-
terpretatur autem Licia, *lachrymans*. Albus regio Idumæo
rum, quæ nunc Gabalene dicitur, vicina Petræ ciuitati.
Amalechites regio in deſerto ad meridiem Iudææ, tenēs
vrbem Petram euntibus Ailam, cuius & ſcriptura recor-
Num. 13. datur, dicens: *Amalech habitat in terra ad auſtrum*: ſed & iu-
xta eum alius Chananęus habitauit, qui & dimicauit cō-
Num. 14. tra filios Iſrael in deſerto, de quibus ita ſcribitur: *Amelech
autem & Chananeus hab ta t in valle*. Argob regio regis
Baſan ſupra Iordanen in ſorte dimidiæ tribus Manaſſe,
& eſt vſque hodie vicus circa Geraſa vrbem Arabię xv. ab
ea milibus diſtans contra occidentem, qui Arga appella-
tur, quod interpretatur Symmachus, *men uram*. Interpre-
tatur autem Argob, *maledicta ſublimitas*. Et quæ eſt male-
dicta ſublimitas, niſi faſtus ſuperbiæ, quæ interpretatur
anathema triſtitiæ? Ermon regio hebræorum eſt, quam
obtinuit Ieſus. Hebræus vero, quo prælegente ſcripturas
didici, affirmat montem Hermon Paneade inminere,
quam quondam tenuerunt Euæi & Amorræi, de quo
nunc æſtiuæ niues Tyrum ob delicias deferuntur. Cene
regio principum Idumæorum interpretatur, *poſſeſsio*: Eui-
la, vbi aurum puriſſimum, quod hebraice dicitur Zaab,
& gemmæ precioſiſſimæ, carbunculus ſmaragdusque
naſcuntur. Eſt autem regio ad orientem vergens, quam
circuit de Paradiſo Phiſon egrediens, quem noſtri muta-
to nomine Gangen vocant. Sed & vnus de minoribus
Noe Euila dictus eſt, quem Ioſephus refert cum fratribus
ſuis à flumine Coſene & regione Indiæ vſq; ad eum locū,
qui appellatur Hicira, poſſediſſe. Sed & Iſmahel in ſoli-
tudine Euila habitaſſe ſcribitur, quam ſancta ſcriptura ait
eſſe in deſerto Sur contra faciem Ægypti, & tendere vſq;
ad terram Aſſyriorum. Interpretatur autem Euila, *dolens*,
ſiue *parturiens*. Efratha regio Bethleem, ciuitas Dauid, in
qua natus eſt Chriſtus. Eſt autem in tribu Iuda, licet ple-
riq; male æſtiment in tribu Beniamin iuxta viam, vbi ſe-
pulta eſt Rachel, quinto miliario ab Hieruſalem, in eo lo
co, qui à lxx. vocatur *Hippodromus*, ſicut legimus in libro
Paralipomenon. Interpretatur autem Effratha, *vbertas*, ſi-
ue *puluerulenta*. Elath regio principum Edom, & ciuitas
Eſau in decimo à Petra miliario contra orientem. Inter-
pretatur enim Elath *ad ſolum*, vel *ſolitarius*, aut *vnum*. Phi-
liſtim, quæ nunc dicitur Aſcalon, & circa eam regio eſt
Paleſtinæ. Philiſtim enim interpretatur, *ruina duplex*. Ge-
rara, ex cuius nomine Geratinea, vocatur regio tranſdo-
romam procul ab Eleuteropoli, milibus xxv. ad meridiē.
Erat autem olim terminus Cananæorum ad auſtralem
partem, & ciuitas metropolis Paleſtinæ. Scriptura com-
memorat fuiſſe eam inter Cades & Sur, hoc eſt, inter
duas ſolitudines, quarum vna Ægypto iungitur, ad quam
populus trans fretum rubri maris peruenit. Altera vero
Cades vſque ad Sarracenorum heremum extenditur.
Interpretatur autem Gerara *ruminationem vidit*, ſiue *ma-
cheriæ*. Geſſe regio Ægypti, in qua habitauit Iacob cum
liberis ſuis. Geſſe interpretatur, *appropinquans adpalpationi
eorum*, ſiue *vicinitas*. Idumæa regio Eſau, quæ ex eo, quod
ille Edom vocabatur, nomen accepit. Eſt autem circa
vrbem Petram, quæ nunc dicitur Gabalene. Iotheth re-
gio principum Edom in eadem, de qua & ſupra diximus,
Gabalene. Meſſe regio Indiæ, in qua habitauerunt filij
Iectan filij Eber: Meſſe quippe interpretatur, *aqua rara*,
vel *elatio*. Theman regio principum Edom in terra Ge-
baletica, * Theman filio Eliſam Eſau ſortita vocabulum, ** à*
ſed vſque hodie eſt villa, Theman nomine, diſtans ab vr-
be Petra v. milibus, vbi & Romanorū militum præſidiū.
Sed de quo loco Eliſas rex Themanorum, vnuſquiſq; fi-
liorum Iſmahel appellabatur Theman. Sciendum autem,
quod omnis auſtralis regio hebraice Theman dicitur. In
terpretatur autem theman, *auſter*, vel *affricus*. Cedar, de
quo in Ezechiele principes Cedar leguntur: ſed & Hie-
remias & Eſaias in viſione Arabiæ, huius vocabuli recor-
dantur. Eſt autem regio in heremo Sarracenorum, à filio
Iſmahelis Cedar ita cognominata. Cedar autem inter-
pretatur, *tenebræ*, vel *mæror*. Gotha regio Aſſyriorum: Go-
tha interpretatur, *principium*. Decapolis, ſicut in Euan-
gelio legimus, decem vrbium regio eſt trans Iordanem
circa Hippum & Pellam & Gadaram. Fathures regio Æ-
gypti iuxta Hiezechielem & Hieremiam, in qua profugi
habitauere Iudæi. Fathures vero interpretatur, *oris explo-
ratio*, ſiue *bucella luminis*, vel *os turturis*. Gellam Sur regio
allophylorum: porro gela interpretatur *migra* vel *tranſ-
migrantis*. Geſſur regio alienigenarum in Syria: nam geſ-
ſur interpretatur, *iuxta lumen meum*, vel *applicans ſe lumini
meo* Galilæa dicitur regio. Nam duæ ſunt Galilęæ, è qui-
bus vna Galilæa gentium vocatur, vicina finibus Tyro-
rum, vbi & Salomon xxv. ciuitates donauit Hiram regi
Tyri in ſorte tribus Neptalim: altera Galilæa dicitur cir-
ca Tiberiadem, & ſtagnum Geneſareth in tribu Zabu-
lon. Interpretatur autem Galilæa, *volutab.lis*, aut *tranſmi-
gratio perpetrata*, vel rota. Gamela regio Idumæorum, pro
qua Aquila & Symmachus interpretantur, *vallem ſalis*.
Macha regio regis Geſſur, interpretatur macha, *mollitus*,
ſiue *confractus*. Maſagam regio Moabitarum, vt ſcribit
Hieremias, Maſaga interpretatur *requirentem* ſiue *retinen-
tem*. Miſor regio Moab iuxta Hieremiam, interpretatur
directa ſiue *campeſtris* vel *tribulatio*. Masfath regio Moabi-
tarum, ſicut in Hieremia legimus. Poſita eſt autem & ſu-
pra in Eſaia. Interpretatur autem Masſath, *aquarum impe-
tus habens tempora*. Maon regio Moabitarum iuxta Hiere-
miam. Maon interpretatur, *habitaculum*. Magedan, ad cu-
ius fines Matthæus Euangeliſta ſcribit Dominum perue-
niſſe: ſed & Marcus eiuſdem nominis recordatur, nunc
autem regio dicitur Magedana circa Geraſan. Magedon
enim interpretatur, *pomorum eius*, ſiue *cœnacula eius*. Ne-
beoth regio, de qua ſcribit Eſaias. Nam Nebeoth inter-
pretatur, *prophetans*. Oſyr eſt locus, vnde (ſicut in Re-
gnorum libris legimus) aurum afferebatur Salomoni:
fuit autem vnus de poſteris Eber, nomine Oſyr, ex cu-
ius ſtirpe venientes à fluuio, Coſene vſque ad regionem
Indiæ, quæ vocatur Hieria, habitaſſe refert Ioſephus, à
quo puto & regionem vocabulum conſecutam. Oſyr au-
tem interpretatur, *ignominia*. Reblatha regio eſt Babylo-
niorum, ſiue vrbs, quam nunc Antiochiam vocant. Reb-
latha vero interpretatur, *multa iſta*, ſiue *multitudo*. Saron,
cuius & Eſaias meminit, dicens: *in paludes verſus eſt Saron*. *Eſa. 33.*
Vſque ad præſentem autem diem regio inter montem
Thabor & ſtagnum Tyberiadis appellatur: ſed & Cæſa-
ria Paleſtinæ vſque ad opidum Ioppe, omnis terra, quæ
cernitur, dicitur Saronas. Interpretatur vero Saron, *prin-
ceps mœroris*. Sefela, ſicut ſcribit Eſaias, pro qua Aquila
campeſtrem, Symmachus *vallem* interpretantur, vſq; hodie
omnis regio iuxta Eleutheropolim campeſtris & plana,
quæ vergit ad aquilonem & occidentem, Sefela dicitur.
Thalaſſar regio eſt Syriæ: Thalaſſar autem interpretatur,

appenſus princeps: Æthiopum regio ab Indo flumine conſurgens iuxta Ægyptum in Nilum & oceanum in meridie ſub i, ſa ſolis vicinitate iacet. Chanaan, filius Cham, obtinuit terram à Sidone vſq; ad Gazam, quam Iudæi deinceps poſſederunt, eiectis Chananæis. Interpretatur autem Chanaan, *motus eorum* vel *negociator*, aut *humilis*. Significat autem Chanaan cupidos & auaros infirmarum rerum & ſectatores ſecularium negotiorum, quos amo-

1. Ioan. 2. uendos à ſuis ſedibus conſtat, quia *mundus tranſit & concupiſcentia eius*. Pontus regio multarum gentium iuxta mare Ponticum, quod Aſiam, Europamque diſterminat. Pontus vero interpretatur, *inclinans*. Saronas, quæ interpretatur, *campeſtris*, regio eſt Paleſtinæ vſque ad opidum Ioppe pertingens Sarona quoque interpretatur, *cantans triſtitiam*. Poſt Aſiam ad Europam ſtylum vertimus. Europa quippe (vt gentiles ferunt) Agenoris regis Libyæ filia fuit quam Iupiter ab Affrica raptam Cretam aduexit, & partem tertiam orbis ex eius nomine appellauit. Iſte eſt autem Agenor Libyæ filius, ex qua Libya, id eſt, Affrica fertur cognominata. Vnde apparet prius Libyam accepiſſe vocabulum, poſtea Europam. Europa autem in tertiam partem orbis diuiſa incipit à flumine Tanai, deſcendens ad occaſum per ſeptentrionalem oceanum vſque in fines Hiſpaniæ: cuius pars orientalis & meridiana à Ponto conſurgens, tota mari magno coniungitur, & in inſulis Gadis finitur. Prima Europæ regio Scythia inferior, quæ à Mæotidis paludibus incipiens, inter Danubium & oceanum ſeptentrionalem vſque ad Germaniam porrigitur: quæ terra generaliter propter barbaras gentes, quibus inhabitatur, barbarica dicitur. Huius pars vna Alama eſt, quæ ad Mæotidas paludes pertingit: poſt hanc Dacia, vbi & Gothia: deinde Germania, vbi plurimam partem Suevi incoluerunt. Germania poſt Scythiam inferiorem à Danubio inter Rhenum fluuium oceanumque concluſa cingitur. A ſeptentrione & occaſu oceano, ab ortu vero Danubio, à meridie Rheno flumine dirimitur: terra diues virium, ac populis numeroſis & immanibus. Vnde & propter fæcunditatem gignendorum populorum Germania eſt dicta. Gignit aues ircanias, quarum pennæ nocte perlucent. Vniſontes quoque feras & vros atque alces parturit. Nutrit & gemmas, cryſtallum & ſuccinum, gallaicum quoque viridem, & ceraunium candidum. Duæ ſunt autem Germaniæ: ſuperior iuxta ſeptentrionalem oceanum, inferior circa Rhenum Prouincias autem, quas Danubius à barbarico ad mediterraneum mare ſecludit, prima eſt Meſſia, à meſſium prouentu vocata. Vnde & eam veteres Cereris horreum nuncupabant. Hæc autem ab Oriente oſtiis Danubij iungitur, ab euro vero Trachiæ, à meridie Macedoniæ: ab occaſu Iſtriæ copulatur. Poſt Meſſiam autem Pannonia eſt: inde Noricus ager frigidus & parcius fructuoſus: poſt quem Reticus frugibus ferax, qui excipit Gal-

* Belgicam. liam * bellicam. Thraciæ Thiras Iafeth filius veniens nomen dediſſe perhibetur: alij à ſæuitia incolarum Thraciam appellatam dixerunt. Huic ab oriente Propontis & vrbs Conſtantinopolis oppoſita eſt. A ſeptentrione vero Iſter obtenditur: à meridie vero Ægæo mari adhæret: ab occaſu Macedonia illi ſubiacet, cuius regionem olim diuerſi populi Maſſagetæ, Sarmatæ, Scythæ & aliæ plurimę nationes incoluerunt. Ampla eſt enim, ideoq; plurimas continuit gentes. Ebrum fluuium Thracia fudit, qui etiam gentes barbarorum plurimas tangit. Græcia à Græco rege vocata, qui cunctam eam regionem incoluit Andromacha de Pyrrho Moloſum genuit, à quo pars Epiri Moloſia dicta eſt. Sūt autem prouinciæ Græciæ VII. quarum prima ab occidente Dalmatia, inde Epirus, inde Elladas, inde Theſſalia, inde Macedonia, & duæ in mari: Creta & Cyclades. Illyricus autem generaliter omnis Græcia eſt. Dalmatia à Delim, maxima eiuſdem prouinciæ ciuitate, traxiſſe nomen perhibetur: adhæret autem ab oriente Macedoniæ: à ſeptentrione Meſſię: ab occaſu Hiſtria terminatur: à meridie vero Adriatico ſinu clauditur. Epirus à Pyrrho Achillis filio cognominata, cuius pars Caonia, quæ ante Moloſia dicta eſt à Moloſo filio Pyrrhi, quē de Andromacha habuit: ſed poſtquam occiſus eſt Pyrrhus Oreſtis inſidiis, Andromacham Helenus ſuſcepit: tenuitque regnum priuigni, qui ſucceſſerat patri, à quo Moloſia dicta eſt pars Epiri, quam Elenus poſteà à fratre Caone, quē in venatu per ignorantiam dicitur occidiſſe, Caoniam nominauit, quaſi ad ſolatium fratris extincti. Elladdes dicta à rege Ellano Deucalionis & Pyrrhę filio, à quo & prius gręci ellenes nuncupati ſunt. Ipſa eſt Attica terra, Atte prius dicta. Nam Granus quidam Græciæ indigena fuit, ex cuius filia, Attes nomine, Attica terra eſt vocata: hæc inter Macedoniam & Achaiam media iacet, Arcadię à ſeptentrionali parte coniuncta. Ipſa eſt vera Græcia, vbi fuit Athenæ ciuitas, mater liberalium literarum, & philoſophorum nutrix, qua nihil habuit Græcia clarius atq; nobilius. In ea eſt & Marathonius campus, opinione quondam prælij cruentiſſimus. Ellados autem duæ ſunt prouinciæ: Boetia & Peloponenſis. Boetia autē dicta hac ex cauſa. Dum Cathmus Agenoris filius Europam ſororem à Ioue raptam ex præcepto genitoris quæreret, nec reperiret: patris iram formidans, confirmato animo elegit exilium. Nam bouis forte conſpectæ ſecutus veſtigia, amplexus eſt ſedem, vbi illa recubuerat: ſicque locum de nomine bouis Boetiam, vbi & Thebas vrbem conſtruxit, in qua olim ciuilia bella detonuerunt, & vbi nati ſunt Apollo & Hercules maior ille Thebanus. Eadē eſt Econia vocata à fonte quodam Apollini & muſis conſecrato, qui in eadem Boetia eſt. Peloponenſis vero ſecūda pars elladis à Pelopo rege nata atq; vocata. Theſſalia à Theſſalo rege cognominata, quæ ad meridianam plagā Macedoniæ coniuncta eſt: cuius a tergo Pieria eſt. Multa in Theſſalia flumina & opida, inter quæ præcipue Theſſalonica Ibi eſt & mons Parnaſus quondam Apollini cōſecratus. Theſſalia patria Achillis, & origo Lafitarū fuit, de quibus fertur, quod hi primò equos frenis domuerant. Vnde centauri dicti ſunt. In Theſſalia primum ſolidi aurei facti ſunt, domandorum quoq; equorum vſus repertus eſt. Macedoniæ in exordio ab Emachio rege Emachia nomen erat: ſed Macedo, Deucalionis maternus nepos, poſt quam ibi accepit principatum, mutauit vocabulum, Macedoniamq; à ſuo nomine dixit. Eſt autem confinis ab oriente Ægæo mari: à meridie Achaiæ: ab occaſu Dalmatiæ: à ſeptentrione Meſſiæ patriæ Alexandri Magni, & regio aureis venis argentiq; optima, lapidem, quē peaniten vocant, iſta gignit: mons Olympus in ea eſt, qui excellenti vertice tantus attollitur, vt in cacumine eius nec nubes nec venti ſentiantur. Achaia ab Achęo rege & vrbe & prouincia appellata eſt. Hęc pene inſula eſt. Nam abſq; ſeptentrionali parte, qua Macedoniæ iungitur, vndiq; ſepta eſt mari. Ab oriēte enim habet Mirtheum mare, ab euro Creticum, à meridie Ionium, ab Affrico & occaſu Caſſiopas inſulas, à ſola ſeptentrionali parte Macedoniæ vel Atticæ terræ adiungitur. Huius caput eſt vrbs Corinthus, Grǽcię decus. Machus Achaię fluuius. Arcadia ſinus Achaię eſt, vt platani folium, inter Ionium & Ægęum mare expoſita, quam Arcas Iouis & Caliſtę filius, Pelaſgis in declinationem redactis, ex ſuo nomine Arcadiam nuncupauit. Ipſa eſt Sicyonia à Sicyone rege, à quo & regnū Sicyniorum eſt dictum. Habet a. Arcadia fluuiū magnum Erimantum, asbeſtōn quoque lapidem, qui ſemel accenſus nunquam exſtinguitur: candidiſſimę etiam merulę ibi naſcuntur. Pannonia ab Alpibus Apenninis eſt nuncupata, quib. ab Italia ſecernitur: regio vero fortis & ſolo lęta, duobus ſatis acribus fluuiis, Drauo Sauoq;, vallata. Coniungitur a. cum Norico & Retia, habent: b. ab oriēte Meſſiam, ab euro Iſtriam, ab affrico vero Alpes Apenninas. Habet ab occaſu Galliam Belgicam, à ſeptētrione Dambu fontem vel limitem, qui Germaniam Galliamq; ſecernit. Italia olim à gręcis populis occupata, magna Gręcia appellata, deinde à regis nomine Saturnia, mox & Latium dicta, eo ꝙ idem Saturnus, à Ioue ſedibus ſuis pulsꝰ, ibi latuerit. Poſtmodū ab Italo rege ibi regnāte nuncupata eſt. Cuius ſitus longitudine amplius quam latitudine à cinicio in eurum extēditur, à meridie tirreno mari, ab aquilone Adriatico clauditur, ab occiduo Alpiū iugis finitur: terra omnibus in rebus pulcherrima, ſoli fertilitate, pabuli vbertate gratiſſima. Habet lacus, Ve-

nacum

nacum atque Lucrinum: Fluuios, Eridanum & Tiberim & repentes fontibus vel fontes baias, gignit gemmas, ſirticem, ligurium & corallium. Boam quoque ſerpentem, lyncem feram & diomedias aues. Italia autem & Hiſpania idcirco Heſperię dictæ, quod gręci Veſpero ſtella nauigent & in Italiam & in Hiſpaniam. Quæ hac ratione diſcernuntur. Aut enim Eſperiam ſolam dicis, & ſignificas Italiam: aut addis vltima, & ſignificas Hiſpaniã, quia in occidentis eſt fine. Tuſcia pars Italiæ, Vmbria vero (vt hiſtoriæ narrant) eo quod tempore aquoſæ cladis imbribus ſuperfuerunt, & ob hoc Vmbria græce cognominata. Eſt enim in iugis Apennini montis ſita, in parte Italiæ iuxta meridiem. Ethruria pars Italiæ dicta, quod eius fines tendebantur vſq; ad ripam Tiberis quaſi.

Nam ite oris ſignificat, altera feroi finis vocatur. Romæ enim finis antea vnam tantum Tiberis ripam tenebat. Alij Etruriam dictam ab Etruſco principe putant. Item & tyrema à Tirreno Lidij fratre, qui ex oriente cum populi parte de Mœnia venit ad Italiam. Hæc eſt & Tuſcia, ſed Tuſciam dicere non debemus, quia nuſquam legimus. Tuſcia autem à frequentia ſacrificij & turis dicta eſt. Gallia à candore populi nuncupata. Gala enim gręce lac dicitur. Montes & rigor cæli ab ea parte ſolis ardorem excludunt. Quo fit, vt candor corporum non coleretur. Hanc ab oriente Alpium iuga tuentur, ab occaſu oceanus includit, à meridie prærupta Pyrenæi, à ſeptentrione Rheni fluenta atq; Germania, cuius initium Belgica finis. Aquitania eſt regio gleba vberi & populoſa, & ad vſum animantium apta, fluminibus quoq; & fontibus irrigua, perfuſa duobus magnis Rheno & Rhodano fluuiis. Belgis autem ciuitas eſt Galliæ, à qua Belgica prouincia dicta eſt Ciſalpina: quia circa Alpes vel citra alpina, id eſt, trans Alpes contra ſeptentrionem Retia vero terra hieme atque æſtate vernat, ſol ibi mitis, grata temperies, purus aer & blandus: inde vocata, quod ſit iuxta Rhenũ. Aquitania autem ab obliquis aquis Ligeris fluminis appellata, qui ex plurima parte terminus eius eſt, eamq; pene in orbem cingit. Hiſpania prius ab Ibero amne Iberia nuncupata eſt. Poſtea ab Hiſpano Hiſpania cognominata eſt. Ipſa eſt vera Eſperia à Veſpero ſtella occidentali dicta: ſita eſt autem inter Affricam & Galliam, à ſeptentrione Pyrenæis montibus clauſa, à reliquis partibus vndiq; mari concluſa, ſalubritate cæli æqualis, omnium fructuũ generibus fœcunda, gemmarum metallorumque copiis ditiſſima Interfluunt eam flumina magna: Betis, Mineus, Iberis & Tagos, aurum trahens, vt Pactolus. Habet prouincias ſex: * terram conenſem, Carthaginenſem, Luſitaniam, Galliciam, Beticam, & trans freta in regione Affricæ Tingitaniam. Duæ ſunt Hiſpaniæ: citerior, quæ in ſeptentrionis plagam à Pyrenæo vſq; ad Carthaginem porrigitur: vlterior, quæ in meridiem à Celtiberis vſque ad Gaditanum fretum extenditur: citerior & vlterior dicta, quaſi citra & vltra: ſed citra, quaſi citra terras, & vltra: vel quod non ſit poſt hanc vlla, hoc eſt, alia terra. Hæc de Europæ regionibus dicta ſufficiant: nunc de partibus Affricæ breuiter dicamus. Libya eſt dicta, quod inde Libs flat, hoc eſt, Affricus: alij aiunt Epauum Iouis filium, qui Memphim in Ægypto condiderat, ex Caſſiota vxore procreaſſe filiam Libyam, quæ poſtea in Affrica regnum poſſedit: cuius ex nomine terra eſt illa Libya appellata: Affricam autem nominatam quidam inde exiſtimant, quaſi *apricam*, quod ſit aperta cælo vel ſoli, & ſine horrore frigoris: alij dicũt Affricam appellari ab vno ex poſteris Abrahæ de Cethura, qui vocatus eſt Afer, de quo ſupra meminimus. Incipit autem à finibus Ægypti, pergens iuxta meridiem per Æthiopiam vſq; ad Athlantem montem, à ſeptentrionali vero parte mediterraneo mari coniuncta clauditur, & Gaditano freto finitur: habens prouincias, Libyam Cirenenſem, Pentapolim, Tripolim, Bizanciũ, Carthaginem, Numidiam, Mauritaniam Sitifenſem, Tingitaniam, & circa ſolis ardorem Æthiopiam Libya Cirenenſis in parte Africę prima eſt à Cirene vrbe metropoli, quæ eſt in eius finibus nuncupata. Huic ab oriente Ægyptus eſt, ab occaſu Syrtes maiores & Troglodítæ: à ſeptẽtrione mare Libycum: à meridie Æthiopia & barbarorũ

* *Tarraconenſem.*

variæ nationes & ſolitudines inacceſſibiles, quæ etiã baſiliſcos ſerpẽtes creant. Pentapolis græca lingua à quinq; vrbibus nũcupata, id eſt, Berenice & Ceutria, Apollonia, Ptolomais, ex quib. Ptolomais & Berenice à regibus nominatæ ſunt. Eſt autem Pentapolis Libyæ Cirenenſi adiuncta & in eius finibus deputata. Tripolitanam quoque prouinciam græci lingua ſua ſignant de numero triũ magnarum vrbium: Peoa, Sabrete, Leptis magna. Hęc ab oriente Syrtes maiores & Troglodytas: à ſeptentrione mare Adriaticum: ab occaſu Bizancium: à meridie Getulos & Garamantas vſq; ad oceanum Æthiopicum pertendẽtes vel portum tendentes. Biſacena regio ex duob. nobiliſſimis opidis nomẽ ſortita eſt, ex quib. vna Achumetus vocatur. Hæc ſub Tripoli eſt patens paſſuum ducenta milia vel amplius, fœcunda oleis, & glebis ita præpinguis, vt iacta ibi ſemina incrementa pene centeſimæ frugis renaſcantur. Zeugis, vbi Carthago magna ipſa eſt, & vera Affrica inter Bizancium & Numidiam ſita: à ſeptentrione mari Siculo iuncta: & à meridie vſq; ad Getulorũ regionẽ porrecta: cuius proxima quæq; frugifera ſunt, vlteriora a. beſtiis & ſerpentib plena, atq; onagris magnis in deſerto vagantibus. Gethulia autem Affricæ pars mediterranea eſt, Numidia ab incolis paſſim vagantib. ſic vocata, quod nullam certam haberent ſedem. Nam lingua eorum incertæ ſedes & vagæ, *numidæ* dicuntur. Incipit a. à flumine Amphiſicam in Zeugitanum limitem deſinit, habens ab ortu Syrtes minores, à ſeptentrione mare, quod intendit Sardineum: ab occaſu Mauritaniam Sitifenſem: à meridie Æthiopum gentes: regio campis prępinguis: vbi autẽ ſilueſtris eſt, feras educat: vbi iugis ardua, equos & onagros procreat. Eximio etiam marmore præditatur, quod numidicum dicitur Habet a. vrbes præcipuas, Ipponi regium & Truſicadam. Mauritania vocata à colore populorum: græci n. nigrum mauron vocant. Sicut n. Gallia à candore populi: ita Mauritania à nigro nomen ſortita eſt. Cuius prima prouincia Mauritania Sitifenſis eſt, quæ Sitifiæ habuit opidum, à quo & vocabulum traxiſſe regio perhibetur. Mauritania vero Cæſarienſis coloniæ. Cæſaria ciuitas fuit & nomen prouinciæ ex ea dictum. Vtraq; igitur prouinciæ ſibi coniunctæ ab oriente Numidiam habent, à ſeptentrione mare magnum, ab occaſu flumen Maluam, à meridie montem Aſtrixim, qui diſcernit inter fœcundam terram & arenas iacentes vſque ad oceanum. Mauritania Tingitana, à Tingitania metropoli huius prouinciæ ciuitate vocata eſt. Hæc vltima Affricæ exurgit à montibus ſeptem, habens ab oriente flumen Maluam, à ſeptentrione fretum Gaditanum, ab occiduo oceanum Athlanticum, à meridie gaululum gentes vſq; ad oceanũ eſperum peretrantes: regio gignens ferociſſimos dracones & ſtrutiones: olim etiam & elephantibus plena fuit, quos ſola nunc India parturit. Garamantis regionis caput Gataman opidum fuit. Eſt autem inter Cirenenſem Æthiopiam, vbi eſt fons, qui & calore diei frigeſcit, & calet frigore noctis, Æthiopia dicta à colore populorũ, quos ſolis vicinitas torret. Deniq; vim ſideris prodit color hominum. Eſt enim ibi iugis æſtus. Nam quidquid eius eſt, ſub meridiano cardine eſt: circa occiduum a. montuoſa eſt, arenoſa in medio, ad oriẽtalem vero plagam deſerta, cuius ſitus ab oriente vſq; in Ægypti fines porrigitur. A meridie oceano, à ſeptentrione Nilo flumine clauditur: plurimas habens gentes diuerſo vultu & monſtruoſa ſpecie horribiles, ferarum quoq; & ſerpentiũ referta eſt multitudine. Illic quippe rhinocerota beſtia & camelopardus, baſiliſcus, dracones ingentes, ex quorum cerebro gemmæ extrahuntur: hyacinthus quoq; & chryſopraſus ibi reperiuntur, cinnamomum illic colligitur. Duæ ſunt a. Æthiopiæ: vna circa ortum ſolis, altera circa occaſum in Mauritania. Extra tres a. partes Orbis quarta pars trans oceanũ interior in meridie, quæ à ſolis ardore incognita nobis eſt, in cuius finibus antipodas fabuloſe inhabitare produntur. Proxima autem Hiſpaniæ Mauritania eſt, deinde Numidia, inde Carthaginenſes, poſt quam Getuliam accipimus, poſtea Æthiopiam, inde loca exuſta ſolis ardoribus. Sciendũ ſane, quod quædam prouinciæ primum de nomine auctoris appellatæ erant, poſtea à prouincia gẽti

nomeq

Digitized by Google

nomen eſt factum. Nam ab Italo Italia, & rurſus ab Italia Italus. & ſic vtimur ipſa nomina gentis, quomodo fuit ipſum nomen auctoris, vnde diriuatum eſt nomen prouinciæ. Ex quo accidit, ex vno nomine nominare ciuitatem & regionem & gentem. Prouinciæ autem ex cauſa vocabulum acceperunt. Principatus namq; gentiũ quia ad reges alios pertinebant, cum in ius ſuum Romani vincendo redegerũt, procul poſitas regiones prouincias appellauerunt. Patria autem vocata, quod communis ſit omnium, qui in ea nati ſunt. Terra autem ſignificat (vt præ diximus) elementum: terras vero ſingulas partes, vt Affrica, Italia, eadem & loca. Nam loca & terræ ſpacia in orbe terrarum multas in ſe continent prouincias: ſicut corpore locus eſt pars vna multa in ſe continens membra, ſicut & domus multa in ſe habens cubicula, ſic terræ & loca dicuntur ſpacia, quorum partes ſunt prouinciæ: ſicut in Aſia Phrygia: in Europa Gallia, Recia: in Hiſpania Betica. Nam Aſia locus eſt, prouincia Aſiæ, Phrygia: Troia regio Phrygiæ, Ilium ciuitas Troiæ. Item regiones partes ſunt prouinciarum, quas vulgus conuentus vocat: ſicut in Phrygia Troia: ſicut in Gallicia, Cantabria, Aſturia. A rectoribus autem regio nuncupata eſt, cuius partes territoria ſunt: territorium autem vocatum, quaſi tauritorium tritum bubus & aratro. Antiqui enim ſulco ducto & poſſeſſionum & territoriorum limites deſignabant.

CAPVT V.

De inſulis.

INſulæ dictę, quod in ſalo ſint, id eſt, in mari poſitę: quę in plurimis locis ſacræ ſcripturæ aut Eccleſias Chriſti ſignificant, aut ſpecialiter quoſlibet ſanctos viros, qui tunduntur fluctibus perſecutionum: ſed non deſtruuntur, quia à Deo proteguntur. Nam in pſalterio ſcriptum
Pſal.96. eſt: *Dominus regnauit, exultet terra lætentur inſulæ multæ.* Regnante itaque Domino per totum mundum diſpoſitæ lætentur Eccleſiæ: quæ merito inſulis comparantur, quia mundi fluctibus ambitę circumlatrantium perſecutionũ numeroſitate tunduntur: ſed ſicut iſtæ ſæuientib. fluctib. neſciunt lædi: ita nec ſanctæ Eccleſiæ perturbationibus aduerſariorum probantur immunes: quin potius illos ſuis cautibus frangunt, qui in eas vndoſis culminibus irruerunt. Et vide, quia dicit, *multæ*, non omnes, propter hæreticas prauitates, qui erroribus ſuis Eccleſiarum no-
Ezech.39. men imponunt. Item inſula, plebs Iudæa, vt in Ezechiele: *fili hominis loquere ad habitatores inſulæ.* Sunt quidem plurimæ inſulæ propriis nominibus vocatæ, ſed paucis locis in ſcripturis ſacris eorum nomina poſita reperiuntur: ideo non credimus in hoc opere neceſſarium eſſe earum nomina reperire poſſe. Attamen quarundam earum hic etymologias ſecundum maiorum traditionem ponere non piget: quia fortaſſe lectori gratum eſt, ſi quid inde in hoc opuſculo noſtro reperierit dictatum, cũ inde habeat materiam ad ſpiritalem intelligentiam earum ſignificationem transferendi, ſi alicubi ei oportunum viſum fuerit. Chio inſula ante Bithyniam, quam iam aliqui Chiam appellauerunt. Gindus inſula contra Aſiam: hæc interpretatur, *mentis exceſſus.* Miciliæ inſula contra Aſiam à ſeptimo miliario. Hæc interpretatur *de infirmitate*, ſiue *mandatum humilitatis.* Samothracia eſt inſula in Pathmo ſinu. Britannia oceani inſula interfuſo mari à toto Orbe diuiſa, à vocabulo ſuæ gentis cognominata. Hęc aduerſa Galliarum parte ad proſpectum Hiſpaniæ ſita eſt. Circuitus eius quadragies octies ſeptuaginta quinq; milia. Multa & magna flumina in ea, fontes calidi, metallorum larga & varia copia, gagates lapis ibi plurimus, & margaritæ. Tanatos inſula oceani freto Galliæ à Britannia ſeparata, frumentariis campis & gleba vberrima. Dicta autem Tanatos à morte ſerpentum, quos dum ipſa neſciat, aſportaret inde, & in terram gentium vecta ſiti angues ilico pereunt. Tile vltima inſula oceani inter ſeptentrionalem & occidentalem plagam vltra Britanniam, à ſole nomen habens: quia in ea æſtiuum ſolſtitium ſol facit, vt quidam dicunt, & nullus vltra eam dies eſt, vnde & pigrum & cõcretum eſt eius mare. Orcades inſulę oceani intra Britanniam poſitæ, numero xxxiii. quarum xx. deſertæ ſunt, tredecim coluntur. Scotia, eadem & Ibernia, proxima Britanniæ inſula, ſpacio terrarum anguſtior, ſed ſitu fæcundior. Hæc ab Affrico in boream porrigitur. Cuius partes priores ſunt Ibernia, & Cantabricum oceanũ intendunt. Vnde & Ibernia dicta Scotia autem, quod ab Scotorum gentibus colitur, appellata. Illic nulla anguis, auis rara, apis nulla, adeo vt aduectos inde pulueres ſeu lapillos ſi quis alibi ſparſerit inter aluearia, examina fauos deſerant Gadis inſula in fine Beticæ prouinciæ ſita, quæ dirimit Europam ab Affrica, in qua Herculis columnæ viſuntur, & vnde cirreni maris faucibus oceani æſtus immittitur. Eſt autem à continentibus terris centum xx. paſſibus diuiſa, quam Tyri, à rubro profecti mari, occupantes, in lingua ſua Gadis, id eſt, ſeptum nominauerunt pro eo, ꝙ circumſepta ſit mari: naſcitur in ea arbor ſimilis palmæ, cuius gummis infectum vitrum ceraniam gem̃am reddit. Fortunatarum inſulę vocabulo ſuo ſignificant omnia ferre bona, quaſi felices & beatæ fructuum vbertate. Sua enim apte natura precioſarum poma ſiluarum parturiũt, fortuitis actibus iuga collium veſtiuntur, ad herbarum vicem meſſis & olus vulgo eſt. Vnde gentilium error & ſecularium carmina poetarum propter ſoli fæcunditatem eaſdem eſſe Paradiſum putauerunt. Sitæ ſunt autem in oceano contra læuam Mauritaniæ occiduo proximæ, & inter ſe interiecto mari diſcretæ. Gorgodes inſulæ oceani obuerſæ promontorio, quod vocatur eſperaceris, quas incoluerunt gorgones, fæminę alitum pernicitate, hirſuto & aſpero corpore, & ex his inſulæ cognominatæ. Diſtant a. à continenti terra bidui nauigatione. Eſperidum inſulæ vocatæ à ciuitate Eſperide, quæ fuit in fine Mauritanię. Sunt vltra Gorgodes ſitę ſub athlanticum litus in intimos maris ſinus, in quarum hortis fingunt fabulę draconem peruigilem aurea mala ſeruantem: fertur n. eſſe mare ęſtuarium adeo vndoſis lateribus tortuoſum, vt, viſentibus procul lapſus anguis im̃utatur. Cryſę & Argyrę inſulę in Indico oceano ſitę, adeo fęcũdę copia metallorum, vt pleriq; eas auream ſuperficiem & argenteam habere prodiderint: vnde & vocabula ſortitę ſunt. Tabrobona inſula Indię ſubiacens ad eurum, ex quo oceanus Indicus incipit: patens in longitudine octingentis lxxv. milibus paſſuum, in latitudine ſexcentis xxv. milibus ſtadiorum. Scinditur amne interfluo tota margaritis repleta & gem̃is. Pars eius beſtiis & elephantis repleta eſt, partẽ vero homines tenent. In hac inſula dicunt in vno anno duas eſſe ęſtates & duas hiemes, & bis florib. vernare, vtilis inſula Indię virens omni tempore folia. Huc vſq; oceani inſulę. Itẽ inſulę, quę in Helleſponto vſq; ad Gades in mari magno ſunt conſtitutę. Cyprus inſula à ciuitate Cypro, quę in ea eſt, nomen accepit: ipſa eſt Paſon Veneri conſecrata in Carpatio mari, vicina auſtro, famoſa quondam diuitiis, & maxime ęris: ibi n. prima huius metalli inuentio & vtilitas fuit. Hęc a. interpretatur, *triſtis* aut *mæror*. Gręca Gręcię inſula pars eſt vergens in Peloponenſem. Hęc primum à temperie cęli *macaronneſon* appellata eſt: deinde Creta dicta à Creto quodam indigena, quem aiunt vnum cretarum fuiſſe, à quib. Iupiter ibi abſconditus eſt & enutritus. Eſt a. inſula Gręcię inter ortum & occaſum longiſſimo tractu porrecta, à ſeptentrione Gręcię ęſtibus, ab auſtro Ægyptiis vndis perfuſa: fuit a. quõdam centum vrbibus nobilis, vnde & hęc Centapolis dicta eſt. Prima etiam remis & ſagittis claruit: prima literis iura finxit: equeſtres turmas prima docuit: ſtudium muſicum ab ideis dactylis in ea cęptum: capris copioſa, ceruis eget: lupos & vulpes, aliaque ferarum noxia nuſquam gignit: ſerpens nulla ibi, nulla noctua, & ſi inuehatur, ſtatim emoritur. Larga eſt vitibus & arboribus. Diptamnus herba Creta naſcitur, & alimos, quę admorſa diurnam famem prohibet, phalangos autem venenatos gignit, & lapidem, qui ideus dactylus dicitur. Huius autem vocabulũ eſt inter Syrum & hebręum. Abidos inſula in Europa ſuper Helleſpontũ poſita, anguſto & periculoſo mari ſeparata, & Abidos Gręce dicta, quod ſit introitus Helleſponti maris, in quo Xerxes pontem ex nauibus fecit. &

in Græciam tranſiit. Coos inſula adiacens prouinciæ Atticæ, in qua Hippocrates medicus natus eſt, q̃ (vt Varro teſtis eſt) arte lanificij prima in ornamento fæminarum inclaruit. Hæc autem interpretatur, *excuſſio*, vel *preſtolatio*. Cyclades inſulæ antiquitus Græciæ fuerunt, quas inde Cycladas autumant dictas, quod ſpaciis longioribus à Delo proiectæ in orbem, tamen circa Delum ſitæ ſint: nam orbem cyclon græci loquuntur. Quidam vero non quod in orbem digeſtæ, ſed propter ſcopulos, qui circa eaſdem ſunt, dictas putant Cycladas. Hę in Helleſpontũ inter Ægæum & Malæum mare conſtitutæ circumdantur etiam pelago merito. Sũt autem omnes numero liii. tenentes à ſeptentrione in meridiem milia quingenta, ab oriente in occaſum milia cc. Metropolis earum Rhodos. Delos inſula in medio Cycladum ſita, & dicta Delos fertur, quod propter diluuium, quod Ogi temporibus notatur, cum orbẽ multis menſibus continua nox inumbraſſet, ante omnes terra radiis ſolis illuminata eſt, ſortitaq; ex eo nomen, quod prima manifeſta fuiſſet viſibus. Nam delon græce manifeſtum. Dicitur enim & Ortygia eo, ꝙ primum ibi viſæ ſunt coturnices aues, quas græci ortygas vocant. In hac inſula Latona enixa eſt Apollinem & Dianam. Delos autem & ciuitas dicitur & inſula. Rhodos inſula Cycladum prima ab oriente, in qua roſæ capitulum dicitur eſſe inuentum, dum ibi ciuitas cõderetur: ex quo vrbs & inſula Rhodos eſt appellata. In hac vrbe ſolis Coloſſus fuit æreus, lxx. cubitorum altitudine: fuerunt & alij c. numero in eadem inſula coloſſi minores. Tenedos inſula vna ex Cycladibus à ſeptentrione ſita, in qua olim ciuitas à Tenne quodam condita eſt, vnde & nomen vrbis illius, vel potius inſulæ fuit. Nam Tennes iſte infamatus, ꝙ cum nouerca ſua concubuiſſet, & fugiens in hanc inſulam, vacuam cultoribus obtinuit, vnde & Tenedos dicta eſt. Sic Cicero: *tenent ipſum, cuius ex nomine tenedos nominatũ*. Carpatos inſula vna ex Cycladibus à meridie poſita in Ægyptum, à qua Carpacium mare appellatum eſt, vocata eſt propter celerem fructuum maturitatem. Eſt n. inter Ægyptũ & Rhodum. Ex hac inſula dicuntur & carpaſiæ naues magnæ & ſpacioſæ. Cyterea inſula vna ex Cycladibus à parte occidua ſita, cuius Porfiris antea nomen fuit. Cyterea autẽ vocata, quod ibi Venus ſit orta. Icaria inſula vna de Cycladibus, quæ Icario mari nomen dedit. Hæc inter Samum & Micanium procurrentibus ſaxis inhoſpitalis eſt, & nullis finibus portuoſa. Dicitur a. Icarum Cretenſem ibi naufragio interiſſe, & de exitu hominis inpoſitũ nomen loco. Naxon inſula à Dionyſio dicta, quaſi dianaxon, quod fertilitate vitium vincat cæteras: eſt autẽ à Delo x. & viii. milia paſſuum ſeparata, ex qua olim Iupiter fertur aduerſus Titanas fuiſſe profectus. Melos inſula ex numero Cycladum, vna omnium inſularum rotundiſſima, vnde & nuncupata. Hiſtoria dicit ex Iaſone natum fuiſſe Philomelum, & Plutum ex Philomelo Pareantam genitum, qui de ſuo nomine Paron inſulam & opidum appellauit. Prius autem Minoia, deinde Paron dicta, de qua Virgilius: *niuiumq; Paron*: gignit enim marmor candidiſſimum, quod parium dicunt: mittit & ſardũ lapidem, marmoribus quidem præſtantiorem, & inter gemmas viliſſimum. Cion inſula Syra lingua appellatur eo, quod maſtix gignit. Syri n. maſticem Cion vocant. Samo inſula eſt in mari Ægæo, vbi nata eſt Iuno, ex qua fuit Sibylla Samia, & Pythagoras Samius, à quo *Philoſophiæ* nomen inuẽtum. In hac inſula reperta prius fictilia vaſa tradũtur, vnde & vaſa Samia appellata ſunt. Sicilia à Sicano rege Sicania cognominata eſt: deinde à Sicalo Itali fratre Sicilia. Prius a. Trinacriam dictam propter Trinacria, id eſt, promontoria: Pelorum, Pathmum & Libeum. Trinacria n. græcũ eſt. Quod latine triquadri, quaſi in tres quadras diuiſa. Hęc ab Italia ex iugo freto diſcreta, Affricum mare proſpectans, terris frugifera, auro abundans, cauernis tamen & fiſtulis penetrabilis, ventiſq; & ſulphure plena, vnde & ibi Ætnę montis incendia, in cuius freto Scylla eſt & Charybdis, quibus nauigia aut abſorbentur aut colliduntur. Fuit a. quondam patria cyclopum, & poſtea nutrix titannorum, frugum fertilis, ac primum terris omnibus comiſſis ſeminibus aratro proſciſſa. Princeps vrbiũ Siracuſæ: habet fontem Arecuſam & alueum fluuium, magnorum generatorem equorum: in ea inſula primum eſt inuenta comœdia. Achaten lapidem ipſa primum ex Achate flumine dedit: parturit & mare eius corallum: gignit & ſales agrigentinos in igne ſolubiles, crepitantes in aquis omnes: ambitus eius clauditur ſtadiorum trium milium. Saluſtius autem dicit Italiæ coniunctam fuiſſe Siciliam: ſed medium ſpacium impetu maris diuiſum, & per anguſtiam ſciſſum. Tapſus inſula ſtadiis x. à Sicilia remota, iacẽs & planior. Vnde & nuncupata, de qua Virgilius: *Tapſumq; iacente*: Æolæ inſulæ Siciliæ, appellatæ ab Æolo Ippotæ filio, quem poetæ finxerunt regem fuiſſe ventorum: ſed (vt Varro dicit) rector fuit iſtarum inſularum: & quia ex earum nebulis & fumo futuros prædicabat flatus ventorum, ab imperitis viſus eſt ventos ſua poteſtate retinuiſſe. Æolæ inſulæ & Vulcanæ vocantur, quod & ipſæ, ſicut Ætna, ardeant. Sunt autem nouem habentes ꝓpria nomina, quarum primam à Liparo quidam Liparem vocant, qui eam ante Æolum rexit: altera Geram vocatur, ꝙ ſit collibus eminentiſſimis: reliquæ vero, id eſt, Strongyle, Didime, Erifuſa, Feſtia, Fenicuſa, Euomon, Stripodes, Fonores, quomodo nocte ardent, Æoliæ ſiue Vulcaniæ dicuntur: ex his quædam ab initio non fuerunt, poſtea in mari editæ vſq; ad nunc permanentes. Stoechades inſulę Maſſilienſium lx. milium ſpacio à continenti in frontem Narbonenſis prouinciæ, qua Rhodanus fluuius in mare exit. Dictæ a. græce Stoechades, quaſi opere in ordinem ſtent poſitæ. Sardus Hercule procreatus cum magna multitudine à Libya profectus Sardiniã occupauit, & ex ſuo vocabulo inſulæ nomen dedit. Hæc in Affrico mari facie veſtigij humani in orientem quam occidentem latior ꝓminet ferme paribus lateribus, quę in meridiem & ſeptẽtrionem vertunt, ex quo ante commercium à nauigantib. græcorum Ichus appellata eſt: terra patet in longitudine milia centum quadraginta, in latitudine quadraginta: in ea neq; ſerpens gignitur, neq; lupus: ſed ſolifuga tantum animal exiguum hominibus perniccioſum: venenũ quoque ibi non naſcitur, niſi herba per ſcriptores plurimos & poetas memorata, apiaſtro ſimilis, q̃ homines rectos contrahit & quaſi ridentes interimit: fontes habet Sardinia calidos, infirmis medelam præbentes, furibus cæcitatẽ, ſi Sacramento dato oculos aquis eius tetigerint. Corſicæ inſulæ exordium incolæ Ligures dederunt, appellantes eam ex nomine ducis. Nam quædam Corſa nomine, Ligur mulier cum taurum ex grege, quem prope litora regebat, tranſnatare ſolitum atq; per interualla corpore aucto remeare videret, cupiens ſcire incognita ſibi pabula, taurum à cæteris digredientem vſq; ad inſulam nauigio perſecuta eſt. Cuius regreſſu inſulæ fertilitatẽ cognoſcentes Ligures ratibus ibi profecti ſunt, eamq; nomine mulieris auctoris & ducis appellauerunt. Hæc autem inſula græce Cirne dicitur à Cirno Herculis filio habitata. De qua Virgilius: *cyrnea taxus*. Diuiditur autem à Sardinia viginti milium ſpacio, freto cuncta Liguſtici æquoris, ſinu ad proſpectum Italię. Eſt autem multis promontoriis anguloſa, gignens & lętiſſima pabula, & lapidem, quem catociten græci vocãt. Eboſus inſula Hiſpaniæ, dicta, quod à zamo non procul ſit quaſi ebozus. Nam ſeptuaginta ſtadiis ab ea diſtat, cuius terram ſerpentes fugiunt. Huic cõtraria eſt Colubria, quæ fęta eſt anguibus. Baleares inſulę Hiſpaniæ duæ ſunt: Afroſiades, & Gemnaſide maior & minor. Vnde & eas vulgus maioricam & minoricam nũcupauit. In his primum inſulis inuentæ ſunt fundæ, quibus lapides emittũtur. Vnde & Baleares dictæ. Bali enim græce emittere dicitur. Vnde baliſta, quaſi miſſa, & fundibulum. Virgilius: *Balearis verbera fundæ*.

Caput VI.

De promontoriis.

Commune eſt inſulis, vt promineant: inde & loca earum promontoria dicuntur. Sic Saluſtius de Sardinia: *In orientem quam occidentem latior prominet*. Sigeum promontorium Aſiæ, vbi Helleſpontus apertius dilatatur. Dictum autem Sigeum propter

Digitized by Google

Herculis taciturnitatem: quia prohibitus hoſpitio à Lao
medonte Troianorum rege ſimulauit abſceſſum, & inde
contra Troiam cum ſilentio venit, quod dicitur *ſige*. Ma-
leum promontorium Græciæ, quod intrat in mare, & per
milia quinquaginta protenditur, vbi vnda ita ſæua eſt, vt
perſequi nauigantes videatur. Hoc autem promonto-
rium à Maleo rege Argiuorum nomen accepit. Pelorum
promontorium Siciliæ, reſpiciens aquilonem, ſecundum
Saluſtium dictum à gubernatore Hannibalis illic ſepul-
to. Pachmium promontorium Siciliæ auſtrum ſpectans
ab aeris craſſitudine dictum: nam path eſt pinguis & craſ-
ſus: auſtro enim perflatur. Lilibeum promontorium Si-
ciliæ, ſolis occaſum intendens, vocatum ab eiuſdem no-
minis ciuitate, quæ ibi eſt ſita. Borion promontorium
Numidiæ, vocatum ita, quod aquilonem intendat, Ipo-
ne regium poſtea dictum pro eo, quod ſit æquore inter-
ruptum. Calpis Hiſpaniæ promontorium. Promonto-
ria enim, quæ in inſularum ſummitatibus conſiſtunt, &
eis contra fluctus maris munimen præſtant, poſſunt iux-
ta allegoriam doctores ſanctos figurare, qui præſunt ec-
cleſiis Dei, & eos in perſecutionum fluctibus roborant
atque confortant, ne procella tempeſtatum atque allu-
uione vndarum obruantur.

Explicit liber duodecimus.

INDEX CAPITVLORVM LIBRI DECIMITERTII.

De montibus. 1
De collibus. 2
De vallibus. 3
De campis. 4
De ſaltibus. 5
De locis. 6
De confragoſis. 7
De luſtris ferarum. 8
De lucis. 9
De deſertis locis. 10
De deuiis locis. 11
De amanis locis. 12
De apricis locis. 13
De lubricis locis. 14
De æſtiuis locis. 15
De naualibus. 16
De litore. 17
De ſpecu. 18
De hiatu. 19
De profundo. 20
De barathro. 21
De Erebi profunditate 22
De loco cocyti. 23

INCIPIT LIBER XIII.

CAPIT. I.

De montibus.

MONTES ſunt tumores terrarum, aptiſſime dicti,
quod ſint eminentes. Quidam autem ex propriis
cauſis vocati ſunt, ex quibus notandi ſunt, qui opinio-
ne maxime celebrantur. Mons Caucaſus ab India vſ-
que ad Taurum porrectus pro gentium ad ingruarum
varietate, quoquo verſum vadit, diuerſis nominibus
nuncupantur. Vbi autem ad orientem in excelſiorem
conſurgit ſublimitatem, pro niuium candore Caucaſus
nuncupatur. Nam orientali lingua caucaſum ſignificat
candidum idem niuibus denſiſſimis candidatum. Vnde
& eum Scythæ, qui eidem monti iunguntur, Crocaſum
vocauerunt. Caſim apud eos candor ſiue nix dicitur.
Gen. 8. Mons Taurus à pleriſq; idem vocatur & Caucaſus. Ara-
rat mons Armeniæ, in quo Arcam hiſtorici poſt dilu-
uium ſediſſe teſtantur. Vnde & vſque hodie ibidem li-
Num. 22. gnorum veſtigia eius videntur. Ararat interpretatur, *de-
ſcendens à ſpecula*. Mons Moabitarum, in quem adducit Ba-
labe filius Beor Balaam diuinum ad maledicendum Iſrael
ſuper verticem, qui propter vehemens præruptum vo-
catur exciſus, & imminet mari mortuo haud procul ab
Arnone. Fogor & Bethfogor mons Moabitarum ad
quem Balaac rex adducit Balaam ariolum in ſupercilio
Libiadis. Sed & alia villa Sodor haud procul à Bethleem
cernitur, quæ nunc Faor nuncupatur. Abarim mons, in
quo mortuus eſt Moyſes. Dicitur autem mons eſſe Na-
bau in terra Moab contra Hiericho ſuper Iordanem in
ſupercilio Faſga, oſtenditurq; aſcendentibus de Libiade
in Herbum antiquo hodieque vocabulo iuxta montem
Fogor nomen priſtinum retinentem, à quo circa eum re-
gio vſq; nunc vocatur Faſga. Abarim autem interpreta-
tur, *in tranſitu* quod ſignificare poteſt finem legis: quoniã
*legis datur Moyſes ibi in monte virtutum collocatus *legislator.
de hac vita tranſiit. Nec enim poterat per Moyſen popu-
lus Iſraeliticus tranſire Iordanem, & intrare in terram re-
promiſſionis: ſed per ducatum Ieſu hoc factum eſt, h.e.
Saluatoris noſtri, qui de deſerto iſtius mundi per Baptiſ-
mi ſacramentũ fideles ſuos introducit in terrã viuentium,
& gloriam regni cœleſtis. Hermon mons Amorræorum,
de quo dictum eſt, quem phenices vocant Sanior, & A-
morræus appellauit Sanir, diciturque eſſe in vertice eius
inſigne templum, quod ethnicis cultui habetur, à regio-
ne Paneadis & Libani. Sed & terra filiorum Iſrael tranſ
iordanem à ſolis ortu à prærupto Arnonis vſq; ad mon-
tem Hermon extenditur. Hermon autem interpretatur,
anathema, vel *triſtitia*: ſignificat autem idolorum cultu-
tam & ſuperbiæ faſtum, quibus merito anathema dicitur:
quia à ſanctis & fidelibus viris omnis communio & ſo-
cietas eius interdicitur: quando, iuxta Apoſtolum, *nulla* 2. Cor. 6.
ſocietas eſt lucis ad tenebras, nec vlla eſt conuentio Chriſti ad Belial.
Catachryſeia, i.e. ad aura. Sunt autem montes auri ferti-
les in deſerto pro culxi manſionibus à Coreb, iuxta quos
Moyſes Deuteronomiũ ſcripſiſſe perhibetur: ſed metal-
loeris fano, quod noſtro tempore corruit, montes vena-
rũ auri plenos eſſe vicinos æſtimant. Choreb mons Dei
in regione Madian iuxta montem Sina ſuper Arabiam in
deſerto, cui iungitur mons & deſertũ ſarracenorũ, quod
vocant Faran. Mihi videtur, quod duplici nomine idem
mons nunc Sinai nũc Choreb vocetur. Interpretatur au-
tem Choreb, *caluus*, vel *ſiccitas*, vel *ſolitudo*, vel Sinai *tempta-
tio* vel *rubrum* & *anfora mea*: vbi Moyſes legem accepit, &
menſurã viuendi ex Domini mandato rudi populo ſcri-
pſit: ſed temptatio perfidorũ ibi nõ defuit, nec ſanguinis
effuſio penitus ceſſauit. Galaad mons ad quem ſeptimo
die profectionis eius charis Iacob profugus venit. Eſt autem
ad tergũ Phœnicis & Arabiæ collibus Libani copulatus,
extenditurq; per deſertũ: vſq; ad eum locum tranſiorda-
nem habitauit quondã Seon rex Amorreorum. Cecidit
autem ſupradictus mons in ſortem filiorũ Ruben & Gad
& dimidiæ tribus Manaſſe. Sed & Hieremias loquitur:
Galaad tu mihi initium Libani: à quo monte & ciuitas in eo Ierem. 22.
cõdita ſortita vocabulũ eſt quam cepit de Amorræorum
manu Galaad filius Machir, filij Manaſſe. Galaad autem
qui interpretatur, *aceruus teſtimonii & tranſmigratio teſtimo-
nii*, ſignificat ſanctam ſcripturã, in qua fœdus & pactum
inter Deum & homines conſtitutum legitur. Ibi etiam
& reconciliatio humani generis per Chriſtũ apud Domi-
nũ prædicatur. Galaad mons in deſerto, vbi caſtra metati
ſunt filij Iſrael. Gebal mons in terra repromiſſionis, vbi
ad imperiũ Moyſi altare conſtructũ eſt. Sunt autem iuxta
Hiericho duo montes vicini contra ſe inuicẽ reſpicien-
tes, è quibus vnus Garizim, alter Gebal dicitur. Porro Sa-
maritani arbitrantur hos duos montes iuxta Neapolim
eſſe, ſed vehemẽter errant. Plurimũ enim inter ſe diſtant,
nec poſſunt inuicẽ benedicentiũ ſiue maledicentium in-
ter ſe audiri voces: quod ſcriptura commemorat. Bebal
interpretatur, *vorago vetus*: Garizim mons ſuper quem ſte-
terunt iniqui, maledicta reſonabant iuxta ſupra dictum
montem Gebal. Garizim interpretatur, *diuiſio* ſiue *præciſio*.
Qui ſunt ergo iſti, qui incedunt iuxta montẽ Garizim, &
qui incedunt iuxta montem Gebal? Illi itaque, qui in hoc
loco iuxta montẽ Garizim incedunt electi ad benedicen-
dũ, eos figuraliter indicant, qui non metu pœnæ, ſed cœ-
leſtis promiſſionis amore ſuccenſi veniunt ad ſalutem.
Illi vero dimidij, qui iuxta montẽ Gebal incedunt, in quo
maledictiones prolatæ ſunt, illos indicant, qui nõ amore

benedictionum vel promiſſionum, ſed futurorum ſupplíciorum timore complent, quæ in lege ſcripta ſunt, vt perueniant ad ſalutem. Omnes antem circa arcam incedunt, qui ab eccleſiæ ſinu non recedunt: ſed nobiliores eſſe illos nouimus, qui boni ipſius deſiderio, æternæ benedictionis amore quod bonum eſt, agunt, quam illos, qui pro mali metu bonū ſectantur. Mons oliuarū ad oriētem eſt Ieruſalē, in quo diſcipulos erudiebat Ieſus. Mons ergo iſte ſignificat celſitudinem virtutum & gratiarū ſpiritaliū, quæ dono Spiritus ſancti diſtribuuntur fidelibus.

Naban quod ebraice dicitur nabo, mons ſuper Iordanem contra Hierichum in terra Moab. vbi Moyſes mortuus eſt. & vſque hodie oſtenditur in ſexto miliario vrbis Esbus contra orientalem plagam. Nabau ergo interpretatur, *in concluſione*, & ſignificat terminum legis, ſicut &
Rom. 10. mors Moyſi: quia ſecundum Apoſtolum *finis legis Chriſtus eſt ad iuſtitiam omni credenti.*

Or mons, in quo mortuus eſt Aaron iuxta ciuitatem Petram, vbi vſque ad præſentem oſtenditur rupes, qua percuſſa Moyſes aquas populo dedit. Or autem interpretatur *iracundia*, & merito: quia ibi propter dubitationem Moyſi & Aaron in productione aquæ de petra interdictum eſt eis, ne introducerent filios Iſrael in terram repromiſſionis.

Gaas mons in tribu Effraim, in cuius ſeptentrionali plaga ſepultus eſt Ieſus filius Naue: & vſque hodie iuxta vicum Thamnam ſepulchrum eius inſigne monſtratur.

Seir mons in terra Edom, in quo habitauit Eſau in regione Gebalena, quæ ex eo, quod Eſau piloſus eſſet & hiſpidus, Seir, h.e. piloſi nomen accepit. In quibus locis ante habitauit Chorreus, quem interfecit Chodor Laomor. Meminit montis Seir & Eſaias in viſione Idumææ. Quid autem Seir, qui interpretatur, *piloſus* vel *hiſpidus*, ſignificet: ille qui hiſtoriam Iacob & Eſau legit & bene intelligit facile dinoſcere poteſt: quia Iacob ſimplex ſignificat ſimplicitatē eccleſiæ: Eſau vero piloſus & hiſpidus Iudæos & hæreticos ſetis vitiorum ſordidos & fetidos exprimit.

Baal Hermon mons circa Libanum in finibus allophylorum. Gelboe montes alienigenarum in ſexto lapide aſcitopolim. In quibus & vicus eſt grandis, qui appellatur Gelbus: In his occubuit Saul & Ionathan, ob quod
2. Reg. 1. maledixit eis Dauid dicens: *montes Gelboe, nec ros nec pluuia veniant ſuper vos, &c.* Quid ergo montes Gelboe Saul moriente deliquerunt, quatenus in eis nec ros nec pluuia caderet: & ab omni eos viriditatis germine ſententiæ ſermo ſiccaret? Sed quia Gelboe interpretatur decurſus, per Saul autem vnctum & mortuum mors noſtri Mediatoris exprimitur: non immerito per Gelboe montes ſuperba Iudæorū corda ſignantur, quæ dum in huius mundi deſideriis defluunt, in Chriſti id eſt, vncti ſe morte miſcuerunt: & quia in eis vnctus rex corporaliter moritur, ipſi ab omni genere rore ſiccantur.

Thabor & Hermon montes ſunt Syriæ prouinciæ, quorum nomina ingentia ſacramenta parturiunt. Thabor enim dicitur, *veniens lumen*: quod ſpecialiter aduen-
Ioan. 1. tum Domini Saluatoris ſignificat, de quo dictum eſt: *erat lumen verum, quod illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum.* Hermon ſignificat, *anathema eius*, id eſt, diaboli, quam à Chriſtianis Domino veniente ſuſcepit. Dignum enim fuit vt præſenti lumine tenebroſus diabolus vinceretur. Iſti ergo exultabunt in nomine Domini, ſicut alibi
Pſal. 113. fideles dicunt: *Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam.* Libanus mons phænicum altiſſimus, cuius meminerunt prophetæ, dictus à thure, quia ibi colligitur. Cuius ea pars, quæ eſt ſuper eum ad orientalem plagam reſpiciens, antilibanus appellatur, idem contra Libanum. Libanus poteſt ſignificare ſanctam eccleſiā ſacro baptiſmate à peccatis mundatam, & candore virtutum dealba-
Pſal. 103. tam. Vnde dicitur in Pſalmo: *Satiabuntur omnia ligna ſiluarum & cedri Libani, quas plantaſti.* Ligna ſiluarum plebes ſignificant ingentium populorum, qui eccleſiæ catholicæ de dumoſis atq; incultis nationibus aduenerunt. Hæc ligna indicant homines vtriq; mediocres: cedri autem Libani declarant nobiles ac potentes, qui in humano genere tanquam cedri, eminere noſcuntur. Libanus enim interpretatur, *candidatio*. Seculi autem huius poteſtas quædam videtur eſſe feſtiuitas, vbi diuites homines ac potentes excelſi atq; proceri quaſi in Libano monte naſcuntur, qui tamen ad veram religionem Domini munere peruenerunt. Sophim mons Effraim in loco Ramathem. Sophim vero interpretatur, *ſpecula*, ſiue *ſcopulus*, & ſignificat culmen perfectionis. Vnde legitur in Regum vir vnus fuiſſe de Ramatha Sophim de monte Effraim, in alta ſcilicet contemplatione virtutum, vt à nullis ſubiacentibus & circumlatrantibus cogitationibus mentis eius ſublimitas deiiceretur vel vnitas ſcinderetur.

Sion mons eſt vrbis Ieruſalem in auſtrali parte conſtitutus ſupereminens ciuitati. Vnde & Sion interpretatur *ſpeculum*, ſiue *ſpeculatio*: & ſignificat ſanctam eccleſiam, quæ corde puro & ſimplici intentione ſupernæ pacis viſione contemplatur & ipſum ſuper omnia dominantem & regnantem inſpicit Deum.

Sina mons in regione Madian ſuper Arabiam in deſerto, de quo in Apoſtolo legitur: *Sina mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, quæ nunc eſt, Ieruſalem, & ſeruit cum filiis ſuis.* Galat. 4.
Significat autem ſynagogam Iudæorum carnalem obſeruantiam legis tenentē, quam prædictus Apoſtolus comparauit Agar ancillæ Saræ. Sunt & alij montes inſignes, quorum mentio tantum in hiſtoriis gentilium reperitur. Horum quippe nomina hic cum etymologiis eorum commemorari ſufficiat.

Acroceraunij montes propter altitudinem & fulminū ictus vocati ſunt. Græce enim ceraunos fulmen dicitur. Sunt autem inter Armeniam & Iberiam, incipientes à portis Caſpis vſque ad fontem Tigridis fluuij.

Yberborei montes Scythiæ, dicti, quod ſupra id eſt, vltra eos flat boreas. Rifæi montes in capite Germaniæ ſunt, à perpetuo ventorum flatu nominati. Nam rite græce impetus & orme dicitur. Olympius mons Macedoniæ nimium præcelſus, ita vt ſub illo nubes eſſe dicantur. De quo Virgilius: *Nubes exceſſit Olympus.* Dictus autem Olympus, quaſi olor lampus, id eſt, quaſi cœlum. Hic mons Macedoniam diuidit à Thracia. Athos mons Macedoniæ, & ipſe altior nubibus, tantumq; ſublimis, vt in Lemno vmbra eius pertendat, quæ ab eo ſeptuagintaſex milibus ſeparatur. Parnaſus mons Theſſaliæ iuxta Boetiam, qui gemino vertice eſt erectus in cælum: hic in duo finditur iuga, Circa & Niſa. Vnde nuncupatur eo, quod in ſingulis iugis colebantur Apollo & Liber. Hæc iuga à duobus fratribus Ciceron & Elico appellantur. Nam elicon dictus ab Elcicone fratre Ciceronis.

Apenninus mons appellatus, quaſi Alpes Penniceæ: quia Hannibal veniens eaſdem Alpes aperuit. Vnde & Virgilius: *Alpes immittit apertas.* Has enim Hannibal poſt bella Hiſpaniæ aceto rupit Iuuenalis: *Et montem rupit aceto.* Et inde loca ipſa, quæ rupit, Appenninæ Alpes vocantur. Mons Ætna ex igne & ſulphure dictus, vnde & gehenna conſtat. Ab ea autem parte, qua hunc Eurus vel affricus flat, habere ſpeluncas plenas ſulphuris, & vſque ad mare deductas, quæ ſpeluncæ recipientes in ſe fluctus, ventum creant, qui agitatus ignem creat ex ſulfure. Vnde eſt, quod videtur incendium.

Pyrenæus & ipſe à crebris fulminum ignibus nuncupatus: græce enim ignis pyrus vocatur. Iſte eſt, qui inter Galliam atque Hiſpaniam quaſi de induſtria munimentum interiacet.

Solurius à ſingularitate dicitur, quod omnibus Hiſpaniæ montibus ſolus altior videatur.

Calpis mons in vltimis finibus oceani, qui dirimit Europam ab Affrica, quam Athlantis finem eſſe dicunt. De quo Lucanus: *Eſperiem Calpem, ſummumque implevit Athlantem.*

Athlans ſuper Promethei fuit Rex Affricæ, à quo Aſtrologiæ artem prius dicunt excogitatā: ideoq; dictus eſt ſuſtinuiſſe cœlum. Ab eruditione igitur diſciplinæ, & ſcientia cæli nomen eius in montē Affricæ deriuatū eſt, qui nunc Athlans cognominatur, qui propter altitudinē ſuam quaſi machinam cœli atque aſtra ſuſtentare videtur. Aliquando Dominū Saluatorē ſignificat: aliquando ſanctā eccleſiā: aliquando Apoſtolos & Prophetas, ſiue ſan-

ctos vi-

ctos viros pro celſitudine virtutum. Et econtrario aliquando ſuperbos homines & tumidos in potentia mundana regni deſignat: aliquando hæreticos: aliquando vero ipſum diabolum. Mons enim Dominum Saluatorem
Eſa. 2. in prophetia ſignificat, vbi ait: *Erit in nouiſſimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & ibunt ad eum omnes gentes*, & reliqua. Mons autem eccleſiam ſignificat, vbi Propheta dicit in Pſalmo:
Pſal. 124. *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion, non commouebuntur*
Pſal. 132. *in æternum.* Et iterum: *Sicut ros*, inquit, *Hermon, quod deſcendit in montem Sion.* Sion enim, qui interpretatur, *ſpeculatio*, ſignificat eccleſiam (vt diximus) in quam abundantia diuinæ gratiæ deſcendit, & Deus cottidie contemplatur:
Pſal. 83. quia *Deus Deorum videbitur in Sion.* Hermon hebræum nomen eſt mõtis vltra Iordanem fluuium conſtituti, cuius interpretatio (ſicut ſupra dictum eſt) ſignificat *anathema.* Ros ergo montis iſtius nutriens peccatores, qui ſub anathematis excitatione iacuerunt, deſcendit in mõtẽ Sion,
*conuerſionis. quando ad *verſationis remediũ, Domino largiente perueniunt. Sion enim ſignificat eccleſiam catholicam, quæ recipit gentes, quæ erant ſub anathematis periculo conſtitutæ. Nam montes Apoſtolos & Prophetas ſignificãt,
Pſal. 103. vbi dicitur: *Montes excelſi ceruis.* Cerui enim ſunt fideles, qui vitia huius ſeculi, quaſi ſpinas, bona conuerſatione transiliunt & habitant in montibus, i.e. Apoſtolis & Prophetis, qui ſanctis prædicationibus ſuis in mundo ſolida cacumina eſſe meruerunt. Item montes, ſanctos viros ſiue libros diuinos ſignificant in illo Pſalmiſtæ, quo ait:
Pſal. 120. *Leuaui oculos meos ad montes, vnde veniet auxilium mihi.* Hoc ſi ſpiritaliter inquiras, omnino proficuũ eſt, vt oculos cordis ſui ſiue ad ſanctos viros, ſiue ad libros diuinos, ſiue ad ſublimes angelos credatur eleuaſſe, qui magnitudine & firmitate ſua vere montes ſunt. Vnde etiam competens ſuſtinebatur auxilium. Mons eſt populus Iudæorum, de
Dan. 2. quo in Daniele: *abſciſus eſt lapis ſine manibus*, i.e. Chriſtus abſq; virili ſemine conceptus, & fide ſua repleuit vniuerſum orbem terrarum. In contrariam vero partem mon-
Pſal. 96. tis ſignificationem trahunt. Vnde ſcriptum eſt: *Montes, ſicut cera fluxerunt à facie Domini.* Hic montes ſignificant homines, qui & ſeculi huius altitudines appetunt, & inſenſata ſuperſtitione dureſcunt. His mirabiliter comparata eſt cera liqueſcens: quoniam tanto facilius in pœnitentiam defluunt, quanto ſe duritia immobiles eſſe crediderunt. Montes, diuites & poteſtates ſeculi huius, vt in Iob
Iob 40. pro diabolo dicitur: *Huic montes herbas ferunt*: quod eſt vitia carnis. Mons diabolus propter tumorem, vt in Eſaia:
Eſa. 13. *Leuate ſignum ſuper montem caliginoſum.* Et in Ieremia: *Ecce*
Ier. 51. *ego ad te mons peſtifer.* Mons dogma hæreticorum, vt in
Pſal. 10. Propheta ex perſona eccleſiæ: *In Domino confido, quomodo dicitis animæ meæ: transmigra in montem ſicut paſſer.* Montes dæmones vel hæretici, ſiue Iudæorum ſcribæ. In Ieremia:
Ierem. 13. *Date Domino Deo veſtro gloriam, antequam offendant pedes veſtri*
*Neque à *ad montes caliginoſos.* Et in Pſalmo: * *Vſque ad deſertis mon-*
Pſal. 74. *tibus.* Montes duo, qui in Zacharia ærei deſcribuntur,
Zach. 6. duo teſtamenta legis, de quorum medio quadriga Domini, i.e. quatuor euangeliorum prædicatio procedit. Hæreticos ergo ſignificant montes, vbi dicitur: *Nequando of-*
Ierem. 13. *fendant pedes veſtri ad montes caliginoſos.* Monet enim nos Propheta, vt caueamus, ne forte greſſus operum noſtrorum in ſuperba doctrina hæreticorum offendentes in caliginem errorum cadant. Diabolũ vero ſignificat mons,
Apocal. 8. vbi in Apocalypſi ſcriptum eſt: quod mons magnus miſſus ſit in ſtagnum ignis ardentis & ſulphuris: quia contumacia diaboli æterna gehenna damnatur. Fundamenta montium, ſpes ſuperborum. In Pſalmo: *Et fundamenta*
Pſal. 17. *montium conturbata ſunt.*

Capit. II.
De collibus.

Colles ſunt præeminentiora iuga montium, quaſi colla. Iuga autem montiũ ex eo appellata ſunt, quod propinquitate iunguntur. Tumulus eſt quaſi tumens tellus. Item tumulus terra congeſta, vbi nulla memoria eſt. Colles enim ſignificant bonos homines minoris meriti, quam montes. Sunt autem mediocres ex qualitate tractantes, qui tamen Dominum bonis operibus laudant, vt Propheta teſtatur dicens: *Montes & colles cantabant co-* Pſal. 148.
ram Deo laudem. Item in aliam partem collis ponitur, vt eſt illud in Euangelio: *Omnis mons & collis humiliabitur.* Iuga Luc. 3.
autem montium ſanctis merito comparantur, qui fraterna caritate inuicem iuncti copulantur, & ſocialiter viuentes omne diuortium ſchiſmatis ſpernunt.

Capit. III.
De vallibus.

Valles ſunt humilia loca, quaſi vulſa *hino & conualles depreſſa loca terrarum inter montes. Sunt *humo.
propria nomina vallium: vt Aialon vallis atque præruptum, ſupra quam orante quondam Ieſu luna ſtetit iuxta villam, quæ vſque nunc Aialon dicitur contra Orientem Bethelis tribus ab ea milibus diſtans procul Agaba & Rama Saulis vrbibus. Porro ebræi adfirmant Aialon vicum eſſe iuxta Nicopolim in ſecundo lapide pergentibus Heliam. Cœlaſtitanorum, i.e. vallis gigantum, aduerſus quos præliatus eſt Dauid. Codas, i.e. vallis Ioſafath inter Ieruſalem & montem oliueti: lege Prophetam Ioel. Rafaim vallis allophylorum ad ſeptentrionalem plagam Ieruſalem. Vallis ſignificat contritionẽ cordis, & humilitatem. vt eſt illud in Pſalmo: *Conualles abundabunt frumento.* Con- Pſal. 64.
ualles populos ſignificant humiles: quia nihil his humilius, quę in quadam concauitate deſcendunt. Illi ergo humiles abundant frumento, i.e. doctrina ſpiritali & ope virtutum, ſicut ille publicanus, qui nec oculos audebat Luc. 18.
ad cælum erigere, nec aliqua meritorum præſumptione confidere, abundauit frumento. Nam quia humilis conuallis fuit, erectus eſt, quia, præſtante Domino, ſeipſe deiecit. Item in aliam partem vallis ponitur, vt eſt illud Prophetæ: *Vallis filiorum Ennon*, in quo pœna gehennæ expri- Ierem. 19.
mitur. Valles hæretici vel Iudæi ſiue peccatores de eccleſiæ ſublimitate cadentes, vt in Eſaia: *vallem filiæ Sion.* Et a- Eſa. 10.
libi: *vallem filiorum Ennon.* Vallis humiles corde ſignificat, Ier. 19.
de quo in Canticeo Canticorum vox Chriſti loquitur dicens: *Ego flos campi*, i.e. decus mundi: *& lilium conuallium*, Cant. 2.
gloria videlicet humilium.

Capit. IV.
De Campis.

Campus eſt terrarum planicies. Dictus autem campus, quod breuis ſit pedibus nec erectus vt montes, ſed patens & ſpacio ſuo porrectus & iacens. Vnde & græce pedion dicitur. Sumpſit autem nomen ex græca etymologia. Cami enim græce breue dicunt. Solum eſt omne, quod ſuſtinet, à ſoliditate dictum ſcilicet. In camporum ergo nomine aliquando ſcripturæ diuinæ exprimuntur, eo quod *pactum congruentem fidelibus animabus *paſtum.
præbeant, vt eſt illud in Pſalmo: *Et campi tui replebuntur vbertate.* Aliquando vero ęqualitatem & placiditatem mo- Pſal. 64.
rum deſignat, vt illud Pſalmiſte: *Gaudebunt campi & omnia, quæ in eis ſunt.* Campos hic ſimiliter in bono debemus Pſal. 95.
accipere: quia illa plena dicimus, quæ pulcherrima æqualitate tenduntur. Campos ergo dicit viros iuſtitiæ laude pollentes, non ſuperbia tumidos, non aſperos iracundia, ſed manſueta lenitate planiſſimos. Campus intelligitur mundus eo, quod ſit patens, de quo Abacuc Propheta dicit: *Exiit verbum*, id eſt, Filius Dei, *& miſit ſe in campum.* Et in Pſalmo ſcriptum eſt: *Sicut poſuit in Aegypto ſigna ſua, & prodigia ſua in campo Taneos.* Taneos enim ciuitas eſt Ægypti, vbi facta ſunt prodigia, quæ leguntur. Signa vtiq; fuerunt in Ægypto duris cordibus quaſi characteris impreſſa veſtigia. Prodigia vero quaſi porro dicentia, i.e. quæ præfigurabuntur eſſe ventura. Omnes enim illæ plagæ ad aliquam ſignificantiam priſcis temporibus contigerunt. Merito ergo ſigna & prodigia ſunt appellata, quæ in Ægypto facta monſtrantur. Taneos, *humile mandatum*, diximus interpretari, quod in iſto ſeculo neceſſarium nobis ac ſalutare cognoſcitur: vbi humiles ac proſtrati eſſe debemus, qui veniæ ſemper ſuffragia poſtulamus. In cõtrariam vero partem campus accipitur, quando luxum voluptatum & diſciplinæ laxamentum ſignificat: *quia arta via eſt, quæ ducit ad vitam: lata via & ſpacioſa, quæ ducit ad* Matth. 7.
mortem.

C a p i t. V.

De Saltibus.

SAltus ſunt vaſta & ſilueſtria loca, vbi arbores exiliunt in altu.n. Saltus vel ſilua myſtice ſignificat ſterilitatem gentium. *Pſal. 95.* Vnde eſt illud Pſalmiſtæ: *Tunc exultabunt omnia ligna ſiluarum ante faciem Domini, quomodo venit.* Ligna ſiluarum per ſe amaros & ſteriles inferunt fructus: ſed cum fuerint inſita, dulciſſima vbertate pingueſcunt. Sic gentes, quæ prius fuerant, velut ligna ſiluarum, ad culturam fructiferam productæ, ante faciem Domini magno ſunt gaudio lætaturæ. Sed cum dicit, *omnia ligna*, illam partem vult intelligi, quæ inſeri bonis operibus potuit ac mutari. *Ezech. 34.* Saltus populus eccleſiæ, vt in Propheta: *Qui habitant in deſerto, ſecuri dormient in ſaltibus.* Saltus agri meridiani populus Iudæorum, vt in Ezechiel Propheta dicitur ad ſaltum *Ezech. 20.* agri meridiani: *Ecce ego ſuccendam ignem * vita. & deuorabit omne lignum viride, & omne lignum aridum.* ** in te.*

C a p i t. VI.

De Locis.

REperiuntur in diuinis libris nomina locorum, quæ etiam ſine ſignificatione myſtica non ſunt: ſed nos de his omnibus, quid typice ſignificent, enarrare longum eſſe arbitramur: ideo nomina ipſorum tantummodo ponentes cum expoſitione hiſtorica, ceterum myſterium earundem prudenti lectori ad inueſtigandum relinquimus. Ænam euntibus Thamnam nunc deſertus eſt locus, & proximus Thamnæ vico grandi, qui ſitus eſt inter Heliam, & in Oſpolim eſt. Et fons in ſupradicto Ena loco. Vnde & Ena, i. e. fons nomen accepit, in quo ſtans idolum maxima illius regionis veneratione colitur. Porro ebræi affirmant, Enam nō locum ſignificare ſed biuium, vbi certo intuitu neceſſarium ſit ad vnam è duabus viis eligendam. Enam etiam interpretatur, *cor eorum.* Areatat locus tranſiordanem, in quo planxerūt quondam Iacob, tertio ab Iericho lapide, duobus milibus ab Iordane, qui nunc vocatur Bethagla, quod interpretatur, *loco gyri*: eo quod ibi more plangentiū circumierint in funere Iacob. Ælim caſtra filiorum Iſrael, & locus in deſerto, in quo vndecim fontes, & 70. palmarum arbores Moyſes de mari rubro exiens reperit. Nam elim interpretatur, *arietes fortes*, vt in Exodo legitur: *Exod. 15.* *Et venerunt filii Iſrael, vbi erant duodecim fontes*, i. e. apoſtolorum doctrina. Ælus in deſerto, vbi filij Iſrael caſtra metati ſunt. Ælus quoq; interpretatur, *Num. 12.* *fermenta* ſiue *commiſce.* Aſeroth pars heremi, vbi Maria & Aaron contra Moyſen locuti ſunt. Habitauerunt quondam euchi hias eroch vſq; ad vrbem Gazam. Verum hæc loca non Aſeroth ſed aſerim appellari ebræi putant. Aſeroth enim interpretatur, *atria*, vel *veſtibula.* Aſemona caſtra filiorum Iſrahel in deſerto. Nam Aſemona interpretatur, *os eius*, ab oſſe & non ab ore. Atheraim pro quo Aquila & Symmachus *exploratorum viam* interpretati ſunt, vbi aduerſum Chananæū qui ab auſtro contra Iſrael erumperat, in ſolitudine dimicatur Areopoleos, in quo & militum ex omni parte præſidia diſtributa plenum ſanguinis & formidinis teſtantur ingreſſum. Hic quondā Moabitarum fuit, & poſtea Seon rex Amorræorum iure belli eum obtinuit: ſed & terra filiorum Iſrael tranſiordanem incipiens ab Arnone vſq; ad montē Hermon & Libanū extenditur. Ar locus vel oppidum Arnon, quod à 70. interpretibus per extenſam vocalem Er dicitur. Ar vero dicitur, *ſuſcitauit* vel *vigilia.* Æſinion locus deſerti, deniq; & ipſum vocabulum in cultam terram deſertamq; ſignificat. Araboth Moab, vbi ſeculo numeratus eſt populus. quod Aquila interpretatur, *humilia*, ſiue *æqualia Moab.* Abelſathim locus in deſerto ad meridiem Moabitarum, & interpretatur, *luctus litorum*, vel *riparum.* Beniacan in deſerto caſtra filiorum Iſrael. Benacham enim interpretatur, *filius neceſſitatis.* Beroth filiorum Iachim in deſerto locus, in quo obiit Aaron. & oſtenditur vſq; hodie in decimo lapide vrbis Petræ montis Vrtice. Beroch autem interpretatur, *putei.* Bonos, h. e. collis præputiorum. locus in Galgalis, vbi circumcidit Ieſus populū Iſrael in ſecundo ab Ieſicho lapide, & oſtenduntur vſq; hodie ſaxa, quæ de Iordane illue translata ſcriptura commemorat. Bethdago locus, in quo duæ tribus Zabulon & Iſachar, habent confinia. Bethago quoque interpretatur, *domus feſtiuitatis eorum.* Chaſpi, vbi geminos Iudę filios Thamar edidit: oſtenditur autem nunc locus deſertus iuxta Adollam in finibus Eleutheropoleos. Chaſpi enim interpretatur. *calix immenſi*, ſiue *immola mihi.* De hoc quippe in libris hebraicarū quæſtionum plenius diſputatum eſt. Emechachor, quod interpretatur, *vallis Achor*, i. e. *tumulus atq; turbarum*, vbi Achan lapidibus oppreſſus eſt, eo quod quædam de anathemate ſuſtuliſſet. Eſt autem locus iuxta Iericho, haud procul à Galgalis. Male ergo quidā putant vallem Achior à nomine eius, qui lapidatus eſt, nuncupatam: cum ille Acheon dictus ſit, & nō Achior ſiue Achar. Fanuel locus, in quo Iacob tota nocte conluctans Iſraelis vocabulum meruit iuxta torrentem Iacob. Fanuel autem interpretatur, *facies Dei*, ab eo, quod ibi Dominū viderit. Golgolq; & Galgal, iuxta quem montes eſſe ſcribuntur Garizim & Gebal. Galgal autem locus eſt iuxta Iericho. Errant igitur Samaritani, qui iuxta Neapolim Garizim & Gebal montes oſtendere volunt, cum illos iuxta Galgal eſſe ſcriptura teſtetur. Galgal autem interpretatur, *reuelatio.* Golathmaim locus, qui interpretatur, *poſſeſſio aquæ.* Goliath locus iuxta Iordanem in tribu Beniamin, vbi altare Domino conſtituerunt filij Ruben. *Ioſ. 22.* Goliath enim interpretatur, *reuelatio* ſiue *tranſmigratio.* Iroth locus deſerti, ad quem venerunt filij Iſrael mare rubrum transfretantes. Iroth ergo interpretatur, *longitudo.* Letabutha locus in deſerto, vbi torrentes aquarum demonſtrantur.

Lobon locus ſolitudinis tranſiordanem, in quo Moyſes Deuteronomium legitur. Lobon autem interpretatur, *ingreſſus* ſiue *inueniens.*

Mirra vel Mara, quod interpretatur, *amaritudo*, i. e. litera legis: eſt autem locus. in quo aquas, iacto ligno Moyſes in dulcem vertit ſaporem. Vnde legitur in Exodo: *Exod. 15.* *Venerunt filii Iſrael in Myrrha vel Mara, & non poterant bibere aquam de Myrrha vel Mara, quia amara erat.* Rafidim locus in deſerto iuxta montem Choreb, in quo de petra fluxere aquæ, cognominatuſque eſt temptatio: ibi & Ieſus aduerſus Amalech dimicat prope Faran. Rafidim quippe interpretatur, *laxa manus*, vel *ſanitas iudicii*, aut *viſio auris ſufficiens eis.*

Scene, id eſt, tabernacula, locus. in quo habitauit Iacob regreſſus de Meſopotamia, qui lingua hebraica appellatur Sochoch.

Sior locus contra faciem Ægypti. Sed & hodie oſtenditur villa, nomine Sior inter Heliam & Eleutheropolim in tribu Iuda. Supra hoc in libris hebraicarum quæſtionum plenius dicitur. Sior vero interpretatur, *paruulus* ſiue *turbulentus.* Selo in tribu Effraim, in quo loco arca teſtamenti manſit, & tabernaculum domini vſque ad tempora Samuelis. eſt autem vndecimo miliario Neapoleos, in regione Atrapitena. Sed & inde patriarchæ filium Selon appellatū legimus. Selo autem interpretatur vel *dimiſſio eius* aut *petitio.* Abennezer, quod interpretatur, *lapis adiutorii*, ſiue *lapis auxiliatorum.* Eſt autem locus, vnde tulerunt Philiſtim arcam teſtamenti inter Heliam & Alcalonem iuxta villam Bethſamis. Aſiongaber: in hoc loco claſſis Ioſaphat vi tempeſtatis adtrita eſt. Fertur autē ipſa eſſe Iſſia haud procul ab Ailo in rubro mari. Ahia in aſinorum regione locus. Ahia quippe interpretatur, *vultur* vel *tus.* Elim puteus dimon. Et huius loci eadem viſione Eſaias recordatur. Acheldemach, hoc eſt, ager ſanguinis, qui hodieque monſtratur in Helia ad auſtralem plagam montis Sion.

Ennon iuxta Salim, vbi baptizabat Iohannes, ſicut in *Ioan. 3.* Euangelio ſecundū Iohannē ſcriptū eſt. & oſtenditur nūc vſq; locus in octauo lapide Scythopoleos ad meridię iuxta Salē & Iordanē. Ennon autē interpretatur, *donauit mihi.* Baalthamar iuxta Gaba, vbi filij Iſrael aduerſus tribum Beniamin iniere certamē, & vſq; hodie Bethamari in ſupra dictis locis viculus appellatur. Baalthamar autem interpretatur, *habens palmam.*

Bechacar: vſq; ad hunc locū populus Iſraelis fugientes alienigenas perſecutus eſt, appellans eum lapidē adiutorij. Nam Betachar interpretatur, *domus negotii*, vel *agni.* Beraſan, ad quem locum Dauid prædæ partem miſit.

Baurim locus, ad quem vſque proſecutus eſt Michol filiam Saulis vir ſuus lacrimans. Baurim quippe interpretatur, *electi* vel *iuuenes*.

Ergab: ad quem locum Ionathan filius Saul puerum dirigit militaribus iaculis ſe exercens: pro quo Aquila & Symmachus interpretati ſunt, *lapidem*.

Eſthama: ad quem locum miſit Dauid. Eſthama interpretatur, *miſericordia Dei*. Fel monialmioni, quod Aquila interpretatur, *illum* vel *iſtud*. Symmachus vero neſcio quem locum tranſtulerunt arcam teſtamenti de Azoto. Nunc vicus grandis vocatur. Getham interpretatur antipatriam & iamniam: ſed & alia villa appellatur Gethim. Nam getha interpretatur *torcular eius, humilis foſſio*. Gallim, vnde fuit Falti, qui poſt fugam Dauid Michol vxorẽ eius acceperat. Meminit huius loci & Eſaias. Dicitur autem eſſe & quidam Acaron vicus, qui vocatur Gallim. Gallim quippe interpretatur, *loca paluſtria aceruι*. Gel locus, in quo percuſſit Iehu Rex Iſrael Ochoziam, regem Iudææ, iuxta Ieblaam. Gel autem interpretatur, *diuiſio* vel *præciſio*. Getſemane locus, in quo ante paſſionem Saluator orauit. Eſt autem ad radices montis olíueti nunc eccleſia deſuper ædificata. Nam getſemani interpretatur, *vallis pinguedinum*.

Golgotha, locus caluariæ, in quo Saluator pro ſalute omnium crucifixus eſt, & vſque hodie oſtenditur in Helia ad ſeptentrionalem plagam montis Sion. Nauoth locus in Rama, vbi Dauid ſedit: & de hoc in libris hebraicarum quæſtionum diximus. Nauoth autem interpretatur, *conſpicuus*, vel *ſeſſionis excluſio*. Rama pro qua Aquila interpretatur, *exaltatio*, vel *exaltabitur*, quod ſcriptum eſt in

Ierem. 31. Zacharia. Eſt autem & alius locus in tribu Beniamin iuxta

Matth. 2. Bethleem, de quo dicitur: *vox in Rama audita eſt*. Rama quippe interpretatur, *excelſa*. Soſamoth: ad quem locum miſit Dauid. Soſamoth interpretatur, *labium mortis*.

Thelamage locus, quo Abner miſit ad Dauid: ſed ſciendum, quod pro hoc verbo Aquila interpretatur extemble. Symmachus pro ſemetipſo. Saforuaim, de quibus locis Aſſyrij tranſmigrantes habitauerunt in Samaria, & ab ipſis Samaritanorum gens ſumpſit exordium. meminit horum & Eſaias. Thafeth: legimus in Ieremia: Aram Thafeth. Eſt autem in ſuburbanis Heliæ vſque hodie locus, qui ſic vocatur, iuxta piſcinam fullonis & agrũ. Acheldemach ergo interpretatur, *paruulus venet*. Thabat, vbi pugnatum eſt aduerſus Madian. Nam thabath interpretatur loma: excepto hoc nomine cetera, quæ ſecuntur, per aſpirationem litteræ legenda ſunt. Thopeth in valle filiorum Iſrael Ennon, vbi populus ſimulachra venetatur. Eſt autem locus in ſuburbanis. Thopeth ergo interpretatur, *protectio oris*, ſiue *gehenna*.

Capit. VII.

De Confragoſis locis.

Confrages loca, in quæ vndique venti currunt ac ſæpe frangunt: vt Neuius ait: *In montes, vbi venti frangebant locum*.

Capit. VIII.

De Luſtris ferarum.

Luſtra obſcura latibula ferarum & luporum cubilia ſunt. Vnde & lupanaria luſtra dicuntur per contrarietatem videlicet, quia parum illuſtrantur. Rupes ſignifi-

Ier. 14. cant ſuperbiam, vt in Ieremia: *Onagri ſteterunt in rupibus*. Antrum ſignificat hominem peccatorem, ſicut in Iob

Iob 37. pro Zabulo: *Commorabitur beſtia in antro ſuo*.

Capit. IX.

De Lucis.

Lucus eſt locus denſis arboribus ſeptus, ſolo lucem detrahens. Poteſt & à conlucendo crebris luminibus

* Que. dici. * Et ibi propter religionem gentilium cultumque fiebant. Luci vbi in diuinis libris leguntur, errorem gentilium ſignificant: quia ſæpius ibidem idolis immolabant, vt eſt illud in Propheta: *lucum dazinus*, hoc eſt, Adonidis, qui amaſius erat Veneris, vbi ipſe ab errantibus quaſi mortuus plangebatur.

Capit. X.

De Deſertis locis.

Deſerta vocata, quia non ſeruntur, & ideo quaſi deſeruntur, vt ſunt loca ſiluarum & montium, contraria vberrimarum terrarum, vbi ſunt vberrimæ glebæ. Ponitur deſertum aliquãdo pro Paradiſo, quem homo, quando peccauit, deſeruit, vt eſt illud in Euangelio: Quod Luc. 15.
homo, qui habuit centum oues, reliquit nonaginta nouem in deſerto, abiit quærere vnam ouem, quæ perierat. Aliquando autem deſertum ſignificat indigentiam præſentis vitæ, vt eſt illud Pſalmiſtæ: *In deſerto & in inuio & inaquoſo, ſic in ſancto apparui tibi.* Pſal. 62.
In deſerto, dicit, hoc eſt, in mundi iſtius indigentia & ſterilitate ieiuna. Sequitur, *& in inuio*: quia mundus in ſe non habet viam, niſi Dominũ Saluatorem, qui iter eſt cæcorum, & errantium rectitudo ſalutaris. Addidit: *Et inaquoſo*, id eſt, ſterili atq; infructuoſo. Aquoſum enim dicimus, quod aquis abundantibus irrigatur: inaquoſum vero, aridumq; atq; infertile, vt merito eius anima nimia ſiccitate dureſcat. Vnde per hæc tria nomina mundi iſtius neceſſitas indicatur. Aliquando Iudææ deſertum dicimus propter infidelitatem videlicet à Domino ſpretam atq; relictam. Aliquando gentilitas, de qua ſcriptum eſt: *Lætabitur & in via exultabit*. nec non Eſ. 35.
eſt illud: *plures filij ſunt deſerta magis quã eius, quæ habet virum.* Eſ. 54.

Capit. XI.

De Deuiis locis.

Deuia ſunt loca ſecreta & abdita, quaſi extra viam. Ipſa ſunt & inuia. Inde & auiaria ſecreta loca, & à via remota aut tantum adibilia auibus. Vnde eſt illud: *Inculta rubent auiaria vaccis*. Deuia enim errores hęreticorum myſtice ſignificant: qui viam veritatis ſeruare negligunt, & eius veſtigia ſequi nolunt, qui dixit: *Ego ſum Via, Veritas & Vita.* Ioan. 14.
Omnis enim, qui iuſtitiæ tramitem non ſeruat, rectè per deuia tranſire dicitur.

Capit. XII.

De Amænis locis.

Amæna loca Varro dicta ait eo, quod ſolum amorem præſtant, & ad ſe amanda alliciant. Verius Flaccus, quod ſine munere ſint, nec quicquam his officij agatur, quaſi annua, hoc ẽſt, ſine fructu, vnde nullus fructus exſoluitur. Vnde etiam nihil præſtantes immunes vocantur.

Capit. XIII.

De Apricis locis.

Aprica loca, quæ ſole gaudent, quaſi ... :........ id eſt, ſine frigore, ſiue quod ſint aperta cœlo. Opaca vero loca, quaſi operta cœlo, aprico contraria.

Capit. XIV.

De Lubricis locis.

Lubricum dici locum, eo, quod ibi quis labitur: & lubricum dicitur, non quod labitur, ſed in quo labitur.

Capit. XV.

De Aeſtiuis locis.

Æſtiua loca ſunt loca vmbroſa, quibus per æſtatem vitant pecora ſolis ardorem, & vmbroſi patuere æſtiua lycei. Amæna autem & aprica loca ſpecies virtutum poſſunt deſignare, vbi ſol iuſtitiæ ſplendet, & temperamentum bonæ vitæ conſiſtit. Econtrario velut lubrica loca vitia valent ſignificare, vbi greſſus rectæ conuerſationis non poteſt conſiſtere: lubrica enim pergit, qui luxus ſeculi ſequitur, & delitias huius mundi atque diuitias habere inhiantet appetit: in quibus omnibus caſus vitæ humanæ proximus eſt, & deceptio animarum certiſſima.

Capit. XVI.

De Naualibus.

Naualia ſunt loca, vbi naues fabricantur: hæc & textrimum vocantur. Statio eſt, vbi ad tempus ſtant naues: portus, vbi hiemant: inportunum autem, in quo nullum refugium, quaſi nullus portus. Portus autem locus eſt ab acceſſu ventorum remotus, vbi hiberna opponere ſolent. Et portus dictus à deportandis commerciis.

Hunc veteres à baiolandis mercibus baias vocabant, illa declinatione à baia baias, familia familias. Si autem naues ſpiritaliter eccleſias poſſunt ſignificare, quæ in ſalo iſtius mundi verſantur & fluctibus temptationum atque perſecutionum tempeſtatibus quaſſantur: non incongrue ſtatio vel portus nauium, fidei firmitas poteſt accipi, vbi tranquillitatem quietis ſanctorum animæ inuenire
Pſal.106. deſiderant. Vnde in Pſal. ſcriptum eſt: *Et eduxit eos in portum voluntatis eorum, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos.* Oſtendit Dominum laborantibus ſolatium præſtare: ſolet enim poſt pericula labore feſſi emergere, vt ſe gaudeant ingenti clade liberatos, quando ad portum ceperunt venire tutiſſimum. Portus enim à portandis nauibus dictus
* concluſio eſt. Subiungitur repetita quidem, ſed nimis grata * concludit: vt de neceſſitatibus cunctis liberaretur animus æſtuantis.

Capit. XVII.
De Litore.

Litus eſt terra aquæ & mari vicina, & dictum litus, quia fluctu eliditur, vel quod aqua alluitur. Cicero in Topicis: *Litus eſt aqua, qua per fluctus eluditur.* Litus enim finis
Matt. 13. ſeculi, vt eſt illud Euangelicum, vbi dicitur: Sagenam Domini piſces trahere ad litus, vbi boni piſces colliguntur in vaſa, mali autem per litus immortalitatis ſtatus ſignantur. Vnde legitur Dominus in Euangelio ſediſſe in litore, & diſcipuli deſcribuntur nauigio laborare. Poſt reſurrectionem Dominus in littore ſterit, qui ante reſurrectionem ſuam coram diſcipulis ſuis in fluctibus maris ambulauit. Cuius rei ratio feſtine cognoſcitur, ſi ipſa, quæ tunc inerat, cauſa penſetur. Quid enim mare, niſi præſens ſeculum, ſignificat, quod ſe cauſarum tumultibus & vndis vitæ corruptibilis illidit? quid per ſoliditatem litoris, niſi illa perpetuitas quietis æternæ, figuratur? quia igitur diſcipuli adhuc fluctibus mortalis vitæ inerant, in mari laborabant: quia vero Redemptor noſter iam corruptionē carnis exceſſerat, poſt reſurrectionem ſuam in litore ſtabat: ac ſi ipſum reſurrectionis myſterium rebus diſcipulis loqueretur, dicens: Iam vobis in mari non appareo, quia vobiſcum in perturbationis fluctibus non ſum.

Capit. XVIII.
De Specu.

Specus eſt foſſa ſub terra, quæ perſpici poteſt. Spelea græce, ſpelunca latine. Speluncæ deſignant corda pec-
Eſa. 32. catorum tenebroſa, vt in Propheta: *Et tenebræ ſuper ſpeluncas vſque in æternum.* Spiracula appellata omnia loca peſtiferi ſpiritus, quem græci paronia appellant vel acheronica. Etiam Varro ſpiraculum dicit huiuſcemodi locum: & ſpiracula ex eo dicuntur, quia terra ſpiritum edit.

Capit. XIX.
De Hiatu.

Hiatus præruptio terreæ profunda, quaſi hiactus. Proprie autem hiatus eſt hominis oris apertio, translata à feris, quarum auiditas oris ab apertione monſtratur.

Capit. XX.
De Profundo.

PRofundum proprie, quaſi cuius porro ſit fundus. Abuſiue autem profundum vel ſurſum vel deorſum, vt mare, ac terræ cælique profundum. Profundum aliquando ſignificat ſecretū ſapientiæ: aliquando intimam compunctionem cordis: aliquando voracitatem peccatorū: aliquando inferni clauſtra. Profunditas ergo dicitur ſapientia diuina, ad cuius fundū, hoc eſt, finem nemo pertingere valet. Compunctionem velut cordis ſignificat in
Pſal. 129. illo Pſal. vbi dicitur: *De profundis clamaui ad te Domine.* De iſto profundo glorioſas fudit lacrimas Petrus. De iſto Publicanus pectora culpanda tundebat, qui ſic in altum venerat peccatorum, vt nec oculos leuaret ad cælum. De iſto deniq; loco Ionas tacitus vociferabat ad Dominum, qui in ventre ceti poſitus infernum viuus intrauerat. Cetus enim Prophetæ oratorium fuit. Deſignat autem profundum voracitatem peccatorum vel perſecutionum, vbi
Pſal. 68. dicitur: *Libera me ex odientibus me & de profundo aquarum.* Inferni autem clauſtra ſignificant vbi dicitur: *Neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuum.* Ibidem.

Capit. XXI.
De Barathro.

BArathrum nimiæ altitudinis nomen eſt & dictum eſt Barathrum, quaſi vorago atra, ſcil. à profunditate.

Capit. XXII.
De Erebo.

Erebus inferorum profunditas atque receſſus.

Capit. XXIII.
De loco cocyti.

COcytus locus inferi, de quo Iob ita loquitur: *Dulcis fuit glareis cocyti, & poſt ſe omnem hominem trahet, & ante ſe innumerabiles.* Iob 21. Sapientes huius ſeculi cocyti fluuium eſſe apud inferos putauerunt: ſed nos cognoſcamus vocem beati viri, cocyton græce dictum infirmantium luctum dici: infirmantium vtique, qui viriliter agere tenuunt. Glareas vero lapillos fluminum appellare conſueuimus, quos aqua defluens trahit: qui lapilli eos deſignant, qui ſuis voluptatibus ſemper dediti, quaſi à flumine ad ima trahūtur, quaſi ſuis quotidie lapſibus ad luctum tendunt, vt in æternum poſtea lugeant. Dulcis autem glareis fuit: quia ad quanta vitiorū genera quoslibet antiquus hoſtis pertrahit, quaſi tot ſuæ dulcedinis potus eis propinat. Bene ergo dicitur: *dulcis fuit glareis cocyti*, qui amarus eſt electis, & ſuauis eſt reprobis. *Et poſt ſe omnem hominem trahit, & ante ſe innumerabiles.* Quia autem plus eſt omnem hominem, quam innumerabiles trahere, cur prius dicitur: quia *omnem hominem* trahit, & poſt in augmento *innumerabiles* ſubiungitur. Ratio namque expetit, vt prius, quod minus eſt, & poſtea in augmento quod plus eſt, diceretur. Sed ſciendum: quia hoc plus fuit, innumerabiles dixiſſe, quam omnes: poſt ſe enim omnem hominem trahit, quia in tribus annis & dimidio omnes, quos in ſtudiis vitæ carnalis inuenerit, iugo ſuæ damnationis aſtringit. Ante ſe autem innumerabiles traxit: quia ſexmilia adhuc amplius annorum curricula quamuis carnales omnes trahere non potuit, multo tamen plures ſunt, quos in tam longo tempore rapiendos inuenerit. Tartarus, vel quia omnia illic turbata ſunt, aut (quod eſt verius) . . . . . . id eſt, à tremore frigoris, quod eſt algere & frigere ſcilicet, quia luce ſoleque caret: quaſi neque illic vapores ſint, qui ex ſolis luce gignuntur: neque flatus, qui eiuſdem montibus incitetur: ſed perpetuus ſtupor. Tartarizin enim horrere & tremere apud græcos legitur. Illic enim fletus eſt & ſtridor dentium. Gehenna Matt. 22. eſt locus ignis & ſulphuris, quem appellari putant à valle idolis conſecrata, quæ eſt iuxta murum Ieruſalem, repleta olim cadaueribus mortuorum. Ibi enim hebræi filios ſuos immolabant dæmonibus, & appellabatur locus ipſe gehennum. Futuri ergo ſupplicij locus, vbi peccatores cruciandi ſunt, huius loci vocabulo deſignatur. Duplicem autem eſſe gehennam ignis & frigoris legitur. Infernus appellatur, eo quod infra ſit. Sicut autem ſecundum corpus, ſi pōderis ſui ordinem teneat, inferiora ſunt omnia grauiora: ita ſecundum ſpiritum inferiora ſunt omnia triſtiora. Vnde & græca lingua origo nominis, quo appellatur inferus ex eo quod nihil ſuaue habeat, reſonare perhibetur. Sicut autem cor animalis in medio eſt: ita & infernus in medio terræ eſſe perhibetur. Vnde & in Matt. 12. Euangelio legimus: *In corde terræ.* Philoſophi autem dicunt, quod inferi pro eo dicuntur, quod animæ hinc illuc inferantur.

FINIS LIBRI DECIMITERTII.

INDEX CAPITVLORVM LIBRI DECIMIQVARTI.

De Aedificiis publicis. 1
De Portis. 2
De Viis. 3
De Plateis. 4

De Cloacis 5
De Foro 6
De Curia 7
De Prætorio 8
De Gymnaſio 9
De Capitolio 10
De Arcibus 11
De Amphitheatro 12
De Faro 13
De Thermis 14
De Balneis 15
De Apodyterio 16
De Tabernis 17
De Macello 18
De Carcere 19
De habitaculis 20
De Aedificiis ſacris 21
De Aditibus 22
De Parietibus ædificiorum 23
De Repoſitoriis. 24
De Officinis 25
De Munitionibus 26
De Tentoriis 27
De Sepulchris 28
De Aedificiis ruſticis 29
De Agris 30
De Menſuris agrorum. 31

INCIPIT LIBER DECIMVS QVARTVS.

CAPIT. I.

De Ædificiis publicis.

CIVITAS eſt hominum multitudo, ſocietatis vinculo adunata: dicta à ciuibus, id eſt, ab ipſis incolis vrbis. Nam vrbs ipſa mænia ſunt; ciuitas autem non ſaxa, ſed habitatores vocantur. Tres autem ſunt ſocietates: familiarum, gentium, vrbium. Vrbs vocata ab orbe, quod antiquæ ciuitates in orbem fiebant: vel ab vrbo parte aratri, quo muri ſignantur. vnde eſt illud: *Optauitque locum regno concludere.* Sulco deſignabatur, id eſt, aratro. Cato: *Qui vrbem*, inquit, *nouam condet, tauro & vacca, & vbi arauerit, murum faciet: vbi portam vult eſſe, aratrum ſubtollat & portet & portam vocet.* Ideo autem vrbs aratro circumdabatur diſpari genere iumentorum propter commixtionem familiarum, & imaginem ſerentis, fructumque reddentis. Vrbs autem aratro conditur, aratro euertitur. Vnde Horatius: *Imprimeretque muris hoſtile aratrum.*

Oppidum quidam ab oppoſitione murorum dixerunt: alij ab opibus recondendis, eo quod ſit munitum: quod ſit conuentus in eo habitantium, & opem ferat mutuam contra hoſtem. Nam primum homines, tanquam nudi & inermes, nec contra beluas præſidia habebant, nec receptacula frigoris & caloris, nec ipſi inter ſe homines ab hominibus ſatis erant tuti. Tandem naturali ſollertia ſpeluncis ſilueſtribuſque tegumentis tuguria ſibi & caſas virgultis arundinibuſque contexerunt, quo eſſet vita tutior, ne his, qui nocere poſſent, aditus eſſet. Hæc eſt origo opidorum, quæ eo, quod opem darent, idcirco oppida nominata dixerunt. Oppidum autem magnitudine & mænibus diſcrepare à vico & caſtello & pago. Ciuitates autem aut coloniæ aut municipia aut vici aut caſtella aut pagi appellantur. Ciuitas proprie dicitur, quam non aduenæ, ſed eodem innati ſolo condiderunt: ideoque vrbes à propriis ciuibus conditæ, ciuitates non coloniæ nuncupantur. Colonia vero eſt, quæ defectu indigenarum nouis cultoribus adimpletur. Vnde & colonia à cultu agri eſt dicta. Sunt ergo propria nomina ciuitatum atq; oppidorum, nec non & villarum: ſed ex eis, quædam, quæ inſigniora ſunt, hic in hoc opuſculo noſto ponere cenſemus.

Achath eſt vrbs Nembroht regni in Babylone. Porro ebræi hanc eſſe dicunt Meſopotamiam ciuitatem, quæ hodie vocatur Niſibi, à Lucullo quodam conſule obſeſſam captamque, & ante paucos annos à Iouiniano imperatore Perſis traditam. Achath quippe interpretatur, *vmbraculum.*

Aggai ad occidentalem plagam vertit Bethelis, non multum ab ea diſtans. Sita eſt autem Bethel euntibus Eliam de Neapoli in læua parte viæ 12. circiter miliario ab Elia, & vſque hodie, paruus licet, vicus oſtenditur. Sed & Eccleſia ædificata eſt, vbi dormiuit Iacob pergens Meſopotamiam. Vnde & ipſi loco Bethel, id eſt, domus Dei nomen impoſuit. Aggai enim interpretatur, *queſtio* vel *feſtiuitas.*

Arbohc corrupte in noſtris codicibus arboc ſcribitur, cum in Hebræis legatur arbe, id eſt, quatuor ex eo, quod ibi tres patriarchæ, Araham, Iſaac & Iacob ſepulti ſunt, & Adam magnus, vt in Ieſu libro ſcriptum eſt: licet eum quidam conditum in loco caluariæ ſuſpicentur. Hæc eſt autem eadem Celibron olim metropolis Philiſtinorum, & habitaculum gigantium, regnumque poſtea Dauid in tribu Iuda ciuitas ſacerdotalis & fugitiuorum: diſtat ad meridianam plagam Eliæ milibus circiter viginti duobus. & quercus Araham, quæ & ilex manere vſque ad Conſtantij regis imperium monſtrabatur: truncus leumeius in præſentiarum cernitur. Cumque à noſtris ibidem Eccleſia iam extructa ſit. in circuitu à cunctis gentibus terebinthi locus ſuperſtitioſe colitur, eo quod ſub ea Araham angelos quondam hoſpitio ſuſceperit. Hæc ergo primum Arbe, poſtea à Cebro vno filiorum Calep ſortita vocabulum eſt. Lege verba dierum. Cebron autem interpretatur, *coniugium* ſiue *viſio ſempiterna.*

Adama eſt vna de quinque ciuitatibus Sodomorum verſa cum ceteris. Adama vero interpretatur, *humus* ſiue *terra* ſiue *terrena.*

Aſtachroth antiqua ciuitas Og regis Baſan, in qua habitauerunt gigantes, quæ poſtea cecidit in ſortem tribus Manaſſe regionis Patanæ, & ſex milibus ab Abra vrbe Arabiæ ſeparata eſt. Nam aſtaroth interpretatur, *ouilia*, vel *faciunt exploratorem.*

Arabbi terminus Iudæ prouinciæ ad orientem, reſpiciens tribus Iudæ. Eſt autem & vicus nunc vſque grandis nouem milibus à Neapoli contra orientem deſcendentibus ad Iordanem & Hierichum, per eamq; appellatur à Crapitene, ſed & finium Amorrhæorum à Crabim dicitur, de quo loco non exterminauit alienigenas tribus Neptalim, vt in Iudicum libro ſcriptum eſt. Arabbi enim interpretatur, *ſcorpiones.*

Achar ebraice dicitur emechachur, quod interpretatur, *vallis tumultus* ſiue *turbarum* eo, quod ibi tumultuatus & turbatus ſit Iſrael, in qua lapidauerũt quondam Achan propter furtum anathematis. Eſt autem ad ſeptentrionem Herichus, & vſq; hodie ab regionis illius accolis ſic vocatur. Nam Achur interpretatur, *turbatio* vel *tumultus.*

Accaron in tribu Dan, vt ego arbitror, ſiue in tribu Iuda ad læuam. Cahananæorum vrbs eſt antiqua, quæ olim ſatrapes Paleſtinæ: & decreta eſt quidem tribui Iudæ, nec tamen tenta ab ea, quia habitatores priſtinos nequiuit expellere. Sed & vſq; hodie grandis vicus ciuium Iudæorum Accaron dicitur inter Azotum & Iamniam: Accaron turrim Stratonis poſtea Cæſaream nuncupatam. Accaron quippe interpretatur *eruditio, triſtitia* vel *ſterilitas.*

Azotus vſque hodie non ignobile municipium Paleſtinæ, & vna eſt de quinque ciuitatibus allophylorum: decreta quidem tribui Iudæ, ſed non retenta ab ea: quia nequaquam veteres potuit colonos expellere. Azotus quidem interpretatur, *ardor ignis patrui mei.*

Aſcalon vrbs nobilis Paleſtinæ, quæ & ipſa antiquitus vna fuit de quinque ſatrapis allophylorum, ſeparata quidem per ſortem tribui Iudæ, nec tamen reten-

Digitized by Google

ta ab ea: quia habitatores eius ſuperare non potuit. Porro Aſcalon interpretatur, *appenſa* vel *ignis* vel *infamis*.

Emach vrbs, quæ cecidit in ſortem Ruben: ſed & nunc Amathus villa dicitur trans Iordanem, & viceſimoprimo miliario penead meridiem. Ego autem inueſtigans reperi Emath vrbem Celeſyriæ appellari, quæ nunc græco ſermone Epiphania nuncupatur. Emach quippe interpretatur, *populus adhuc*.

Bethlehem ciuitas Dauid in ſorte tribus Iudæ, in qua Dominus noſter atque Saluator natus eſt in ſexto ab Elia miliario contra meridianam plagam, iuxta viam, quæ ducit Hebron: ibi & ſepulchrum Ieſſe patris Dauid oſtenditur: & mille circiter paſſibus procul turris gregis quodam vaticinio paſtores Natiuitatis Dominicæ conſcios ante ſignificans. Sed & propter eandem & Betlehem regis quondam Iudæ Archelai tumulus oſtenditur, qui ſemitæ ad cellulas noſtras à via publica diuertentis principium eſt. Vocabatur autem Bethleem & filius Efrathæ, id eſt, Mariæ, vt in Paralipomenon legitur. Hæc vrbs iuxta quoſdam à Iebuſæis condita fertur, & vocata primum Efrata. Quando autem ibi Iacob pecora ſua pauit, eidem loco Bethleem nomen quodam vaticinio futuro impoſuit, quæ, *domus panis*, interpretatur propter eum panem, qui ibi de cœlo deſcendit.

Bala, quæ Segor, nunc Gozara nuncupatur. Sola denique Sodomorum vrbibus Loth precibus reſeruata eſt: imminet autem mari mortuo, & præſidium in ea poſitum eſt militum Romanorum, habitatoribus quoque propriis frequentatur, & apud eam gignitur balſamum, & poma palmarum antiquæ vbertatis indicia. Nullum autem moueat, quod Segor eadem Zoara dicitur, cum idem nomen ſit paruulæ, vel minoris: ſed Segor ebraice, Zoara ſyre nuncupatur. Bala autem interpretatur, *abſorpta*.

Damaſcus vrbs nobilis Phænicis: eodem autem vocabulo & Maſech ancillæ Abraham filius appellatus eſt. Damaſcum Syriæ conditam conſtat & nuncupatam à Damaſco diſpenſatoris Abræ filio. Damaſcus quoque interpretatur, *ſanguinis potus*, vel *ſanguinis oſculum*.

Dan viculus quarto de Paneade miliario euntibus Tyrum, qui vſque hodie ſic vocatur, terminus Iudææ Prouinciæ contra ſeptentrionem: de quo & Iordanis flumen erumpens à loco ſortitus eſt nomen. Ior quippe richron idem fluuium ſiue riuum ebræi vocant. Dan enim, *iudicium*, interpretatur, vel *iudicans*.

Dothain, vbi inuenit Ioſeph fratres ſuos pecora paſcentes, qui & vſque hodie in decimo à Sebaſtia miliario contra aquilonis plagam oſtenditur. Dothaim ergo interpretatur, *pabulum* vel *viride eorum* aut *ſufficientem defectionem*. Dehonque & Dibon in ſolitudine caſtra filiorum Iſrahel. Eſt autem & alia Dibon villa pergrandis iuxta Pararnonem, quæ dum prius fuiſſet filiorum Moab, & poſtea eam Seon rex Amorræorum belli iure tenuiſſet, à filiis Iſrahel capta atque poſſeſſa, in partem venit tribus Gad. Nam Debon interpretatur, *abundanter*, vel *ſatis intelligens*.

Eſebon ciuitas Seon regis Amorræorum in terra Galaad. Quæ cum fuiſſet Moabitarum, ab Amorræis belli iure poſſeſſa eſt. Eſebon vero, *cogitatio* vel *cingulum mæroris* interpretatur. Engathi in tribu Iuda, vbi abſconditus eſt Dauid in ſolitudine, quæ eſt in Aulone Ihierichis, hoc eſt, in regione illa campeſtri. Vocatur autem vſque hodie vicus pergrandis Iudæorum Engadda iuxta mare mortuum, vnde & balſamum venit, quas vineas Engaddi Salomon nuncupat. Engaddi vero interpretatur, *fons hædi*.

Endor in tribu Manaſſe vbi phithoniſſa à Saule Iudææ rege conſulitur. Endor autem interpretatur fons generationis.

Gaza ciuitas Enchorum, in qua habitauere Cappadoces, priſtinis cultoribus interfectis. Apud veteres erat comminus Chananæorum iuxta Ægyptum, ceciditque in ſortem tribus Iudæ: ſed eam tenere non potuit, quia Enachim, id eſt, gigantes allophylorum fortiſſime reſtiterunt: & eſt vſque hodie inſignis ciuitas Paleſtinæ, vocata autem Gaza eo, quod ibi Cambyſes rex Perſarum theſauros ſuos poſuit, cum bellum Ægyptiis intuliſſet. Perſarum enim lingua theſaurus gaza nominatur. Gaſa quippe interpretatur *fortitudo eius*.

Gabaath in tribu Beniamin vrbs Phinees filij Eleazar, vbi ſepultus eſt Eleazarus: eſt autem Gabatha villa in duodecimo lapide Eleutheropoleos. Nam Gabaath interpretatur, *colis patruelis* Iericho vrbs à Iebuſæis condita traditur, à quibus traxiſſe nomen perhibetur. quam Iordanem tranſgreſſus ſubuertit Ieſus, rege illius interfecto: pro qua conſtruxit aliam Ozam de Bethel ex tribu Effraim, quam Dominus atque Saluator ſua præſentia illuſtrare dignatus eſt. Sed & hæc eo tempore, quo Ieruſalem oppugnabatur à Romanis, propter perfidiam ciuium capta atque deſtructa, pro qua tertia ædificata eſt ciuitas, quæ hodieque permanet: & oſtenduntur vtriuſque vrbis veſtigia vſq; in præſentem diem. Iericho quoque interpretatur, *odor eius*, vel *luna*: & ſignificat defectum mortalis vitæ.

Ieruſalem, in qua regnauit Adonibezeth & poſt ea tenuere Iebuſæi, è quibus & ſortita vocabulum eſt: quibus multo poſt tempore Dauid exterminatis totius eam Iudææ prouinciæ metropolim fabricatus eſt, eo, quod ibi locum templi emeret & inpenſas ſtructuræ Salomoni filio dereliquerit. Hanc eſſe Ioſephus refert, quæ in Geneſi ſcribitur Salem ſub rege Melchiſedech: *Gen.14.* fuit autem in tribu Beniamin. Iebus vero quatuor modis ſignificationem habere in ſcripturis reperitur. Ipſa eſt, quæ & Ieruſalem Ieruſalem, hoc eſt, iuxta hiſtoriam, in qua ſancta Eccleſia ipſa terrena ciuitate notatur & iuxta allegoriam exprimitur: & iuxta tropologiam, in qua anima fidelis deſignatur: & iuxta anagogen, in qua cœleſtis patria præfiguratur, ſicut ſupra oſtendimus.

Sion, eadem ciuitas, propter montem in ea ſitum in auſtrali parte ipſius ciuitatis nominatur, & ſenſum myſticum habet. Nam Sion, *ſpecula*, ſiue *contemplatio* interpretatur, & ſignificat Eccleſiam ſiue animam fidelem ſiue cœleſtem patriam. Sion iuxta hiſtoriam plebs eſt Iudæorum, vel ipſa ciuitas in monte Sion, quæ & Ieruſalem dicitur. Vnde legitur in Amos propheta: *Amos 1.* *Dominus in Sion rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam*: quia ex eadem plebe Dominus ſecundum carnem genitus eſt. Et de hoc Eſaias dicit: *Eſai. 2.* *De Sion exibit l.x. & verbum de Ieruſalem.* Et in Michea de hoc ſcriptum eſt: *Mich.3.* *Sion quaſi ager arabitur, & Ieruſalem quaſi aceruus lapidum erit.* Secundum allegoriam vero ſanctam Eccleſiam deſignat: vt eſt illud in Pſalmo: *Pſal. 147.* *Lauda Dominum tuum Sion.* Vnde Eſaias dicit: *Eſai.52.* *Conſurge, conſurge, induere fortitudine tua Sion.* Et Micheas de hoc ſcribit: *Mich.4.* *Surge & tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, & vngulas tuas ponam ferreas.* Secundum anagogen autem cœleſtem patriam deſignat. Vnde dicit Apoſtolus. *Heb.12.* *Acceſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem.* Filia Sion eſt Eccleſia ſiue ſancta anima. Vnde legitur in Sophonia: *Soph.3.* *Lauda filia Sion. Iubila tu Iſrahel.* Filij Sion, filij Eccleſiæ ſunt. Vnde legitur in Pſalmo: *Pſal. 149* *Filij Sion exultent ſuper regem ſuum.* Et Iohel dicit: *Ioel.2.* *Vos filij & filiæ Sion exultate Domino Deo veſtro, qui dedit vobis doctorem iuſtitiæ.*

Moab ab vno filiorum Loth, qui vocabatur Moab, vrbs Arabiæ, quæ nunc Areopolis dicitur. Appellatur autem Maob ex nomine vrbis & regione: propter hoc ipſa ciuitas quaſi proprium vocabulum poſſidet Rabbatha Moab, id eſt, grandis Moab. Moab interpretatur, *ex parte*, id eſt, ex diabolo.

Ammon filius generis mei, ſiue populus turbidus, Iudæi ſcilicet (vt quidam volunt) vel hæretici. Vnde in Deuteronomio legitur: *Deut.23.* *Ammonita & Moabita etiam poſt decimam generationem non intrabunt eccleſiam Domini vſque in æternum.* Et Sophonias de hoc dicit: *Soph.2.* *Viuo ego dicit Dominus, quia Moab & Sodoma erit & filij Ammon quaſi Gomorra.* Item in bonam partem intelliguntur, vt eſt illud Eſaiæ: *Eſa.11.* *Filij Moab obedientes erunt.* Roboch ciuitas Aſſyriorum, quam ædificauit Aſſur regrediens de terra Sennaar. Roboth enim interpretatur, *inclinatio* vel *plateæ*.

Sidon

Sidon vrbs Phœnicis inſignis, olim terminus Chananæorum ad aquilonem reſpiciens, & poſtea regionis Iudææ. Cecidit autem in ſortem tribus Aſer: ſed non eam poſſedit, quia hoſtes nequaquam valuit expellere. Hanc quoq; vrbem Phœnices à rubro mari profecti condiderunt, quam à piſcium copia Sidon appellauerunt. Nam piſcem Phœnices Sidon vocant. Ipſi etiam Tyrum in Syria, ipſi Vticam in Africa, Iponem, Iebtin, aliaſq; vrbes in oris maritimis condiderunt. Sidon quoq; interpretatur, *venatio mortis*.

Sennaar campus Babylonis, in quo turris eſt, vnde egreſſus Aſur ædificauit Niniuen. Sennaar ergo interpretatur, *excuſſio dentium*, vel *fætor eorum*. Sodoma ciuitas impiorum diuino igne conſumpta iuxta mare mortuum. Sodoma quoq; interpretatur, *pecus ſilens* ſiue *cæcitas* ſiue *ſimilitudo eorum*.

Seboim, & hæc ciuitas impiorum in æternas cineres diſſoluta.

Sora vrbs iuxta Sodomam, quæ & Segor & Zora dicitur, de qua ſupra dictum eſt.

Salem ciuitas, Sicimorumque Sichem. Sed & alia villa oſtenditur vſq; in præſentem diem iuxta Eliam contra orientalem plagam hoc nomine. In octauo quoq; lapide à Scythopoli campo vicus Salumias appellatur. Salem ciuitas interpretatur, *pax* vel *reddens*.

Thamna, vbi oues ſuas totondit Iudas, oſtenditur hodieq; vicus pergrandis in finibus Dioſpoleos euntibus Eliam in tribu Dan ſiue Iuda. Thamna, alia ciuitas principum Edom: ſed & concubina Eliſahz, filij Eſau, Thamna appellata eſt, quæ peperit ei Amalech: vnde Amalechitæ. Porro Thamna interpretatur, *perfecta pars*, ſiue *conſummatio data*.

Arimathem ophini ciuitas Elchane & Samuelis in regione Thamnitica dioſpolim, vnde fuit Ioſeph, qui in *Matt. 27.* Euangelio de Arimathia ſcribitur. Nam archmatem interpretatur, *altitudo eorum*.

Bethſamis ciuitas ſacerdotalis in tribu Beniamin, quæ vſque hodie demonſtratur de Eleutheropoli pergentibus Nicopolim in decimo miliario contra orientalem plagam. Bethſamis vero interpretatur, *domus ſolis*.

Betſaida ciuitas in Galilæa Andreæ & Petri & Philippi prope ſtagnum Geneſareth. Nam Bethſaida interpretatur, *domus fructuum*, vel *domus venatorum*.

Bethfage villula in monte oliueti, ad quam venit Dominus Ieſus. Porro Bethfage interpretatur, *domus oris vallium* vel *bacca*.

Bethania villa ſecundo ab Elia miliario in latere montis oliueti, vbi Saluator Lazarum ſuſcitauit, cuius monumentum Eccleſia nunc ibidem conſtructa demonſtrat. Bethania quoque *domus afflictionis*, vel *domus obedientiæ*.

Bethſaida piſcina in Ieruſalem, quæ vocatur Probatica, & à nobis interpretari poteſt, *pecualis*. Hæc quandoque quondam porticus habuit oſtenduntur quoque gemini lacus, quorum vnus hibernis pluuiis adimpleri ſolet, alter mirum in modum rubens quaſi cruentis aquis antiqui in ſe operis ſigna teſtatur. Nam hoſtias in eo lauari à ſacerdotibus ſolitas ferunt, vnde & nomen acceperat.

Capharnaum iuxta ſtagnum Geneſar vſque hodie oppidum in Galilæa gentium ſitum, in finibus Zabulon & Neptalim. Capharnaum autem interpretatur, *ager* vel *villa conſolationis*.

Emmaus, de quo loco fuit Cleophas, cuius Lucas Euangeliſta meminit: hæc eſt nunc Nicopolis inſignis ciuitas Paleſtinæ. Emmaus enim interpretatur, *populus abiectus*.

Effraim iuxta deſertum, ad quam venit Dominus Ieſus cum diſcipulis ſuis. Effraim ergo interpretatur, *fertilis populus*, ſiue *acutus*: quem nos poſſumus dicere, ab augendo, augentium.

Fanuel ciuitas, quam ædificauit Iheroboham.

Fanuel enim interpretatur, *facies Dei*.

Modin vicus iuxta Dioſpolim, vnde fuerunt Machabæi, quorum hodieque ibidem ſepulchra monſtrantur.

Mello ciuitas, quam ædificauit Solomon.

Nazareth, vnde & Dominus noſter atque Saluator, Nazaræus vocatus eſt. Eſt autem vſque hodie in Galilæa viculus contra legionem in 15. miliario ad orientalem plagam, iuxta montem Thabor nomine Nazara. Nazareth autem interpretatur, *flos* aut *virgultum eius*, vel *mundicia* aut *ſeparatio* vel *cuſtodia*.

Saba ciuitas regalis Æthiopiæ, quam Ioſephus à Campiſe rege Meroem cognominatam ex ſororis vocabulo refert. Saba quoque interpretatur, *captiua*.

Sareptha oppidum Sidoniorum in via publica ſitum, vbi habitauit quondam Elias. Sareptha interpretatur, *incendium* ſiue *tribulatio panis*.

Tharſis, vnde aurum Salomoni deferebatur.

Hanc putat Ioſephus Tharſum vrbem eſſe Ciliciæ. Tharſis enim interpretatur, *exploratio gaudij*.

Therſa, vbi Aſa Iſrael rex fuit. Therſa vero interpretatur contemplatio.

Acheldemach ager eſt ſanguinis, qui hodie monſtratur in Elia ad Auſtralem plagam montis Sion: & hactenus iuxta Iudæorum conſilium mortuos ignobiles alios terra tegit, alios ſub dio putrefacit.

Antiochia ciuitas Cœleſyriæ, in qua Barnabas & Paulus Apoſtoli ſunt ordinati. eſt & alia in Piſidia prouincia Aſiæ, in qua iidem prædicantes Iudæis dixerunt: *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repuliſtis illud*, &c. *Act. 13.*

Alexandria ciuitas Ægypti, in qua Beati Euangeliſtæ Marci tumulus veneratur. Interpretatur autem Alexandria, *auferens anguſtiam tenebrarum*.

Attalia ciuitas eſt Pamphyliæ maritimæ. Attalia enim interpretatur, *tempus eius*, vel melius, *declinatio Domini*.

Amphipolis ciuitas eſt Macedoniæ. Eſt & altera eiuſdem nominis in Syria Amphipolis autem interpretatur, *populus ore corruens*.

Appolonia ciuitas & ipſa Macedoniæ. Eſt altera in Affrica, quæ dicitur Pentapolis. Appolonia autem interpretatur, *diſciplina* vel *ſynagoga eorum*.

Athenæ ciuitas eſt in Achaia. Athenienſes autem interpretantur, *exploratores* aut *reſpondentes* vel *humiles* ſiue *tempore diſſipati*.

Ariopagus Athenarum curia, quæ interpretatur *villa Martis*: quia ipſe ibi quondam à 12. diis iudicatus ſit. Ariopagus quoq; *primitiua* interpretatur vel *ſollemnitas*: ſed & hoc violentum, cum Athenienſis curiæ nomen ſit, quæ à Marte nomen accepit.

Antipatris ciuitas Paleſtinæ, nunc diruta, quam Herodes rex Iudææ ex patris ſui nomine vocauerat. Interpretatur autem antipatris, *donans laudationem*.

Cæſareæ ciuitates Iudææ ſunt in terra repromiſſionis, vbi Cæſarea Paleſtinæ in litore maris ſita: altera vero Cæſarea Philippi, cuius Euangelij ſcriptura meminit. Cæſarea autem interpretatur, *poſſeſſio principis*.

Corinthus ciuitas Achaiæ maritima. Corinthus interpretatur, *conuerſatio eorum*.

Lidda ciuitas Paleſtinæ in littore maris magni ſita. Lidda enim interpretatur, *vtilitas*.

Seleutia ciuitas Syriæ nouella, quam condidit Seleutius, qui & Antiochiam. Seleutia quoque interpretatur, *tollens ſemetipſam*, ſiue *experimentum itineris* vel *exeuntem ad vocationem*.

Salamis ciuitas in Cypro inſula. Hæc enim interpretatur, *miſſus*.

Tyrus metropolis Phœnicis in tribu Neptalim.

Tyrus quoque interpretatur, *anguſtia*, vt ſupra diximus.

Troas ciuitas Aſiæ maritima. Troas vero interpretatur, *requies*.

Theſſalonica ciuitas Macedoniæ. Nam Theſſalonica interpretatur, *feſtinans vmbram roborare* ſiue *formare*.

Ciuitas vel vrbs quando in bonā partem accipitur, aut

Digitized by Google

ſanctam Eccleſiam ſignificat, aut fidelem animam. Vn-
Pſal. 144 de in Pſalmo ſcriptum eſt: *Magnus Dominus & laudabilis*
Pſ. 45. *nimis in ciuitate Dei noſtri, in monte ſancto eius.* & item: *Flumi-*
nis impetus lætificat ciuitatem Dei: h. e. Spiritus ſancti gratia
lætificat ſanctam Eccleſiam Dei, vel cuiuslibet ſancti vi-
ri fidelem animam. De quo in Apocalypſi abundantiſſi-
Apoc. 21. me ſcriptum eſt. Vnde illud: *Vidi ciuitatem Ieruſalem no-*
uam deſcendentem de cælo ornatam, tanquam ſponſam viro ſuo.
Ciuitates vero Iudææ ſimiliter ſunt Eccleſiæ Chriſti vel
Pſal. 68. animæ fidelium. Vnde ſcriptum eſt in Pſalmo: *Ædifica-*
buntur ciuitates Iudæ, & reliqua. Ciues autem fideles my-
Eph. 2. ſtice dicuntur. Vnde ait Apoſtolus: *Sed eſtis ciues ſanctorum,*
& domeſtici Dei. Ciuitas corda vel corpora impiorum, vt
Pſal. 9. in Pſalmo: *ciuitates eorum deſtruxiſti.* Et in Euangelio: *Et*
Matt. 22. *ciuitates eorum igni ſuccendiſti.* Quando autem in contra-
riam partem ciuitas ponitur, ſignificat Babylonem ſpi-
ritalem, vrbem videlicet diaboli, quæ mergetur in pro-
Apoc. 18. fundum abyſſi, vbi eſt habitatio dæmoniorum & omnis
Spiritus inmundi, ſuper quam flebunt reges terræ, qui
cum illa fornicati ſunt, & negotiatores terræ flebunt &
Heb. 13. lugebunt ſuper illam. Dicit enim Apoſtolus: *Non habe-*
mus ciuitatem hic manentem, ſed futuram inquirimus, hoc eſt,
cœleſtem patriam, & ſocietatem ſanctorum angelorum.
Municipium eſt, quo manente ſtatu ciuitatis, ius ali-
quando minoris aut maioris officij à principe impetrat.
Dictum autem municipium à muneribus, id eſt, officiis,
quod tantum munia, id eſt, tributa debita vel munera
reddant. Nam liberales & famoſiſſimæ cauſæ, & quæ
ex principe proficiſcuntur, ibi non aguntur. Hæc enim
ad dignitatem ciuitatis pertinent. Vici & caſtella & pa-
gi ſunt, quæ nulla diginitate ciuitatis honorantur, ſed
vulgari hominum conuentu incoluntur, & propter par-
uitatem ſui maiori ciuitati attribuuntur. Municipium ſi-
militer ſignificat futuram in cœlis patriam, & gloriam
Phil. 3. perpetuam ſanctorum. Vnde & Apoſtolus ait: *noſter au-*
tem municipatus in cælo eſt. Vnde expectamus Dominum Salua-
torem, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum
corpori claritatis ſuæ. Vicus autem dictus ab ipſis tantum
habitationibus, vel quod vias habeat tantum ſine mu-
ris. Eſt autem ſine munitione murorum, licet & vici di-
cantur ipſæ habitationes vrbis. Dictus autem vicus eo,
quod ſit vice ciuitatis, vel quod vias habeat tantum ſine
muris. Vici autem vel villæ gentium vel vias ſitus vel
terrenas actiones myſtice exprimere poſſunt, quia extra
ciuitatis locum poſitæ ſunt, id eſt, extra communionem
plebis Dei habitant. Vnde eſt illud, quod Dominus iu-
bet in Euangelica parabola, quando illi, qui ad nuptias
Luc. 14. vocati ſunt, nolebant venire, ſeruos ſuos exire in plateas
& vicos ciuitatis, vt, quoſcunque inuenerint, vocarent
ad nuptias. hoc eſt, retardante Iudaica plebe venire ad
nuptias Domini, mandat gentium multitudinem in lo-
cum illius ſubintrare, vt implerentur nuptiæ diſcum-
bentium.

Caſtrum antiqui dicebant oppidum loco altiſſimo ſi-
tum, quaſi caſam altam, cuius pluralis numerus caſtra di-
minutiuum caſtellum eſt. Caſtra ſiue caſtella cohabita-
tionem bonorum hominum vel ſanctorum angelorum
poſſunt ſignificare.

Vnde legitur in Exodo, caſtra filiorum Iſrael, vbi ca-
Gen. 28. ſtra metati ſunt, & in Geneſi, vbi Iacob patriarcha obui-
am ſibi habuit angelos Dei, appellauit nomen loci illius
Manaim, id eſt, caſtra. Caſtra Dei, quæ vidit Iacob
in itinere, nulla dubitatio eſt, quod angelorum fuerit
multitudo, ea quippe in ſcripturis militia cœli nomina-
tur.

Pagi ſunt apta ædificiis loca inter agros habitantibus,
hæc & conciliabula dicta à conuentu & ſocietate multo-
rum in vnum. Competa ſunt, vbi vſus eſt conuentus fie-
ri ruſticorum: & dicta competa, quod loca multa in a-
gris eorum competunt, quo conuenitur à ruſticis. Sub-
urbana ſunt circumlecta vel iecta ciuitatis ædificia, quaſi
ſub vrbe. ſuburbana autem, quæ ædificia ſunt & loca ci-
uitatis, poſſunt ſignificare diuerſarum gentium ſitus, qui
ad ciuitatis Dei, hoc eſt, ſanctæ Eccleſiæ vſus poſſunt per-
tinere, quando per prædicatorum ſtudium ad perceptio-
nem verbi Dei prouocantur & catechumeni fiunt: ſic-
que, ſi fide perſeuerauerint, vnitati ſanctæ Eccleſiæ ſo-
ciabuntur. Mænia ſunt muri ciuitatis, dicti ab eo, quod
muniant ciuitatem, quaſi munimenta vrbis, id eſt, tuta-
menta. Munium autem dictum, quaſi manu factum, ſic-
ut & munus. Muri à munitione dicti, quaſi muniri, quod
muniant & tueantur interiora vrbis. Mænia autem du-
plicem habent ſignificationem. Nam interdum mænia
abuſiue dicuntur omnia ædificia publicæ ciuitatis, dum
diuidimus muros & mænia pandimus vrbis: proprie au-
tem mænia ſunt tantum muri: murus autem turribus
propugnaculiſque ornatur: promurale vero, quod ſit
pro munitione muri. Eſt enim murus proximus ante
murum. Mænia ergo ciuitatis ſanctæ iuxta ſenſum my-
ſticum aut conuenticula ſunt iuſtorum, aut calumnia ſa-
cratum virtutum. Murus autem ipſius ciuitatis inexpu-
gnabilem fidei, caritatis ſpeique firmitatem ſignificat.
Poteſt & ipſe Dominus, Eccleſiam vndique protegens,
murus magnus intelligi, de quo Eſaias ait: *vrbs fortitu-* *Eſa. 26.*
dinis noſtræ ſaluatur, ponetur in ea murus. & antemurale, id
eſt, Domini protectio, & interceſſio ſanctorum patriar-
charum & prophetarum vel ceterorum ſanctorum præ-
dicatorum, qui ei ita faciunt docendo corda credentium.
Vel murus ſignificat fidem, & antemurale bona opera.
Non enim ſufficit murum habere fidei, niſi ipſa fides
bonis operibus confirmetur. Hic murus & hoc ante-
murale ſiue circummurale de viuis lapidibus exprimi-
tur, qui iuxta prophetam voluuntur ſuper terram. Item
muri munimenta ſunt ſcripturæ diuinæ vel prophetæ,
ſicut legitur in Pſalmo: *ædificentur muri Ieruſalem.* Turres *Pſal. 50.*
vocatæ, quod teretes ſint & longæ teres. Eſt enim ali-
quid rotundum cum proceritate, vt columna. Nam &
quamuis quadratæ aut latæ conſtruantur, procul tamen
videntibus rotundæ exiſtimantur: ideo, quia omne cu-
iuſque anguli ſimulachrum per longum aeris ſpacium
euaneſcit atque conſumitur, & rotundum videtur. In
turris ſignificatione ipſe Saluator intelligitur, vt eſt illud:
Turris fortiſſima nomen Domini. Item turris ſcriptura di- *Prou. 18.*
uina, vt in Canticorum Canticis dicitur: *Collum tuum* *Cant. 4.*
ſicut turris Dauid. Vel excellentiam virtutum ſignificat, vel
eminentium doctorum, qui primum locum tenent in
Eccleſia. Vnde in Cantico Canticorum dicitur: *Naſus* *Cant. 7.*
tuus ſicut turris Libani. In naſo vero verbi Dei diſpenſato-
res cauſa diſcretionis deſignantur, turri qui aſſimilantur,
qui eminentiſſimum locum tenent in Eccleſia. Inueni-
tur aliquando turris in contrariam partem poſita: hoc
eſt altitudinem ſuperbiæ ſignificat. Hinc eſt illud, quod *Gen. 11.*
filij Adam in Geneſi leguntur turrim excelſam ædifica-
re, vbi confuſa eſt lingua eorum. Item turris Eccleſia, vt
in Michea: *& tu turris gregis nebuloſa filia Sion*, id eſt, diui- *Mich. 4.*
nis Sacramentis obumbrata. Quidam autem hanc tur-
rim virginem Mariam intelligunt. Item turres corda re-
proborum duplicitatis malitia conſtructæ, vt in Sopho-
nia: *ſuper omnem murum munitum, & ſuper omnem tur-* *Soph. 1.*
rim excelſam.

Capit. II.

De portis.

Porta dicitur, quia poteſt vel importari vel exportari
aliquid. Proprie autem porta aut vrbis aut caſtrorum
vocatur, ſicut ſuperius dictum eſt. Porta aliquando in
bonam partem accipitur, aliquando vero in malam. In
bonam ergo partem accipitur, quando ipſum Dominum
ſignficat, per quem nobis vitæ æternæ aditus patet.
Vnde ipſe ait: *Ego ſum oſtium: per me ſiquis introierit, ſal-*
uabitur & ingredietur & egredietur & paſcua inueniet. Item *Ioan. 10.*
porta fidem Chriſti ſignificat. Vnde ſcriptum eſt: *Per*
portam ingrediuntur in ciuitatem: quia per fidem rectam in-
troeundum eſt in Eccleſiam Dei. Porta Chriſti vel fi-
des vt in Pſalmo. *Ecce Porta Domini: iuſti intrabunt per eam.* *Pſal. 117.*
Porta vterus virginis Mariæ, ſiue canon veteris teſta-
menti, vt in Ezechiele: *Vidi portam in domo Domini clau-* *Ezech. 44*
ſam. Portæ, ſcripturæ ſanctæ, Apoſtoli vel opera bona,

Pſal.23. vt in Pſalmo: *Eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloria.* Portæ corda hominum, ſiue aditus mentis à diabolo dudum obſeſſæ, poſtea Christo poſſeſſæ, vt in Gene-
Gen.24. ſi: *Poſſidebit ſemen tuum*, id eſt, Christus, *portas inimicorum ſuorum.* Item portæ doctores ſancti intelliguntur, qui nobis aperiunt dogmatibus ſuis introitum regni cœleſtis. Econtrario vero portę nomine hæretici & falſi doctores exprimuntur, per quas perditi in Gehennam in-
Matth.16 trant. De quibus Dominus ad Petrum ait: *Tu es Petrus, & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam. Et portæ infe-*
Pſal.9. *ri non præualebunt aduerſus eam.* Et Pſalmiſta: *exaltas me de portis mortis, vt annunciem omnes laudes tuas in portis filiæ Sion.* Porta vero mortis eſt diabolus vel omnis illecebra ſecularis. Quoniam per hanc ad æternum exitium infeliciter introitur. Liberatus ergo ex illis portis mortalibus, in iſtis portis Eccleſiæ, quæ beatitudinem tribuunt ſempiternam, pronunciaturum ſe laudes Domini pollicetur, per quas nomen eius eximium toto orbe celebratur.

Capit. III.

De Viis.

VIæ, ipſa ſpacia anguſta, quæ inter vicos ſunt. Via in bonam vel in malam partem poſita reperitur. In
Ioan.14. bonam, vbi Dominus ait: *Ego ſum Via, Veritas & Vi-*
Pſ.118. *ta.* Et Pſalmiſta: *Viam*, inquit, *veritatis elegi*, hoc eſt, doctrinam veritatis. Econtrario eſt alia via, de qua idem
Ibidem. propheta deprecans Dominum ait: *Viam iniquitatis amoue à me, & in lege tua miſerere mei.* Et in Salomone de me-
Prou.7. retrice ſcriptum eſt: *Via*, inquit, *inferi domus eius.* Item viarum nomine exprimuntur, de quibus Dominus per
Ezech.33. prophetam ait: *Vnum quemque iuxta vias ſuas iudicabo, di-*
Matt.7. *cit Dominus Deus.* Dicitur arta & anguſta via, quæ ducit ad vitam: lata & ſpacioſa, quæ ducit ad mortem. Via vita præſens, vt in Euangelio: *Eſto conſentiens aduerſario*
Matt.5. *tuo cito, dum es cum eo in via.* Via, libri legis & propheta-
Ier.6. rum, vt in Ieremia: *ſuper vias ſtate & videte & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona.* Semita, præcepta
Pſal.118. diuina, vt in Pſalmo: *Deduc me in ſemita mandatorum tuorum.*

Capit. IV.

De Plateis.

PLateæ perpetuæ ac latiores ciuitatum viæ ſunt, iuxta proprietatem linguæ græcæ à latitudine nuncupatæ. Plateæ vero ſimiliter aliquando in bonam partem, aliquando in malam poſi æ reperiuntur. In bonam, quando amplitudinem credentium in gentibus ſignifi
Prou.1. cant. Vnde ſcriptum eſt: *Sapientia foris prædicat, & in plateis dat vocem ſuam.* Aliquando ſignificat æternam beati-
Apoc.21. tudinem dilatatam ſanctorum, vt in Apocalypſi: *Plateæ tuæ Ieruſalem ſternentur auro mundo, & per omnes vicos tuos alleluia cantabunt.* In malam vero partem platea ponitur, quando amplitudinem ſignificat ſecularium volu-
Matth.7. ptatum: quia (vt ſupra diximus) *lata & ſpacioſa via eſt, quæ ducit ad mortem.*

Capit. V.

De Cloacis.

CLoacæ dictæ, quod his percolantur: atque has primum Romæ feciſſe Tarquinium Priſcum, vt quotiens pluuiarum inundatio exiſteret, per eas extra ciuitatem emitterentur: ne maximis perpetuiſque tempeſtatibus planiciem vel fundamenta vrbium ſtrages aquarum ſubuerteret.

Capit. VI.

De Foro.

FOrus eſt exercendarum litium locus, à fando dictus. Hæc loca & proroſtra vocantur: ideoque quod ex bello Punico captis nauibus Carthaginenſium roſtra ablata ſunt, & in foro Romano præfixa, vt eſſet eius inſigne victoriæ.

Capit. VII.

De Curia.

CVria dicitur eo, quod ibi cura per ſenatum de cunctis adminiſtretur.

Capit. VIII.

De Prætorio.

PRætorium dictum, quod ibi prætor præſideat ad diſcutiendum.

Capit. IX.

De Gymnaſio.

GYmnaſium generalis eſt exercitiorum locus. Tamen apud Athenas locus erat, vbi diſcebatur philoſophia, & ſapientiæ exercebatur ſtudium. Nam Gymnaſium græce vocatur, quod latine exercitium dicitur, hoc eſt, meditatio. Sed & balnea & loca curſuum athletarum gymnaſia ſunt eo, quod illic homines in ſuæ artis ſtudium exercitentur.

Capit. X.

De Capitolio.

CApitolium Romæ vocatum, quod fuerit Romanæ vrbis & religionis caput ſummum. Alij dicunt, Tarquinius Priſcus dum capitolij fundamenta Romæ aperiret, in loco fundamenti, caput hominis litteris Tuſcis notatum inuenit: & proinde Capitolium appellauit.

Capit. XI.

De Arcibus.

ARces ſunt partes vrbis excelſæ atque munitæ. Nam quæcunque tutiſſima vrbium ſunt, ab arcendo hoſtem arces vocantur, & a reus arca. Arx enim aliquando ſignificat mundanam potentiam, aut ſecularem ſapientiam: aliquando vero culmen veræ ſapientiæ, & celſitudinem virtutum. Vnde legitur, quod Dauid expugnauerit arcem Sion, Iebuſæos inde expellens, & eiiciens de ea cœcos & claudos, qui oderant animam Dauid, & vocauerit eam deinceps ciuitatem Dauid. Quia Saluator noſter de gentium multitudine vel de qualibet anima malignos ſpiritus eiiciens, ſibi per illuminationem ſapientiæ illuſtrat: merito arx Sion, id eſt, *ſpeculatio & viſio pacis*, ipſa tunc vocabitur, atque de ea tunc recte per pſalmiſtam dicitur: *Notus in Iudæa Deus, in Iſra-* Pſal.75.
ël magnum nomen eius, & factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Circum Romani dictum putant à circuitu equorum, eo quod ibi circum metas equi currant. Theatrum autem ab ſpectaculo nominatum, quod in eo populus ſtans deſuper atque ſpectans ludos ſcenicos contemplaretur.

Capit. XII.

De Amphitheatro.

AMphitheatrum vero vocatum, quod ex duobus ſit theatris compoſitum. Nam Amphitheatrum rotundum eſt: theatrum vero ex medio amphitheatro eſt, ſemicirculi figuram habens. Labyrinthus eſt perplexum parietibus ædificium, qualis eſt apud Cretam à Dædalo factus, vbi fuit Minotaurus incluſus, in quo ſi quis introierit, ſine glomere lini exitum inuenire non valet. Cuius ædificij talis eſt ſitus, vt aperientibus fores tonitruum intus terribile audiatur: deſcenditur centenis vltra gradibus. Intus ſimulachra & monſtrificæ effigies: in partes diuiſas tranſitus innumeri per tenebras, & cetera. ad errorem ingredientium facta, ita vt de tenebris eius in lucem venire impoſſibile videatur. Quattuor autem ſunt labyrinthi: primus Ægyptius: ſecundus Creticus: tertius in Lemno: quartus in Italia: omnes ita conſtructi, vt diſſoluere eos nec ſecula quidem poſſint.

Digitized by Google

Capit. XIII.

De Faro.

FArum turris eſt maxima, quam græci ac latini in commune ex ipſius rei vſu fatum appellauerunt: eo quod flammarum indicio longe videatur à nauigantibus: qualem Ptolomæus iuxta Alexandriam conſtruxiſſe octingentis talentis traditur. Vſus enim, nocturno nauium curſu ignes oſtendere ad * pronuntianda vada, portuſque introitus. ne decepti tenebris nauigantes in ſcopulos incidant. Nam Alexandria fallacibus vadis inſidioſos acceſſus habet. Hinc ergo in portibus machinas ad perlucendi miniſterium fabricatos faros dicunt. Nam fos lux eſt, oros viſio dicitur. Vnde & lucifer græce fosforos appellatur. Cocleæ ſunt altæ & rotundæ turres, & dictæ cocleæ, quaſi cilicieæ vel circuli, quod in eis, tanquam per circulum orbemque, conſcendatur: qualis eſt Romæ centum ſeptuaginta quinque pedibus.

* *declinanda*

Capit. XIV.

De Thermis.

THermas appellatas, quod caleant. Græci enim thermon calorem vocant.

Capit. XV.

De Balneis.

BAlneis vero nomen inditum à lauatione mæroris. Nam græci balanion dixerunt, quod anxietatem animi tollat. Hæc & gymnaſia dicuntur, quia ibi athletæ vncto corpore & perfricato manibus exercitantur. Nam gymnaſium græce, latine exercitium dicitur, ſicut ſupra oſtendimus.

Capit. XVI.

De Apodyterio.

APodyterium, vbi lauantium veſtimenta ponuntur, ab exuendo ſcilicet dictum: apodeterin enim Græce exuere dicitur. Popina græcus ſermo eſt, qui apud nos corrupte propina dicitur. Eſt autem locus iuxta balnea publica, vbi poſt lauacrum à fame & ſiti reficiuntur. Vnde & propina & propinare dicitur. Pina enim græce fionem vel famem ſignificat, eo quod hic locus famem tollat.

Capit. XVII.

De Tabernis.

TAbernæ olim vocabantur ædiculæ plebeiorum paruæ & ſimplices, inuicem ſexibus vel vectibus & tabulis cluſæ: vnde & tabernariæ, quod ibi ſolebant conſedere. Dictæ autem tabernæ, quod ex tabulis ligniſque erant conſtructæ: quæ nunc etſi non ſpeciem, nomen tamen priſtinum retinent.

Capit. XVIII.

De Macello.

MAcellum dictum, quod ibi mactentur pecora, quæ mercantibus venundantur. Mercatum autem à commercio nominatum. Ibi res vendere vel emere ſolitum eſt: ſicut & teloneum dicitur, vbi merces nauium, & nautarum emolumenta redduntur. Ibi enim vectigalis exactor, ſed & precium rebus impoſiturus, & vocem à mercatoribus flagitans.

Capit. XIX.

De Carcere.

CArcer eſt, à quo prohibemur exire: & dictus carcer à coercendo. Carcer iuxta allegoriam aliquando ſignificat tribulationem præſentis vitæ, vbi tribulantur electi ad tempus, de quo propheta ait: *Educ de carcere animam meam ad confitendum nomini tuo*: *Pſal. 141.* aliquando cuſtodiam inferni, vt eſt illud in Euangelio: *Matt. 5.* *Iudex tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris*, & reliqua.

Capit. XX.

De Habitaculis.

HAbitatio ab habendo vel ab habitando vocata, vt habitare caſas. Domus ex græca appellatione vocata. Nam domata græci tecta dicunt. Eſt autem domus vnius familiæ habitatio, ſicut vrbs vnius populi, ſicut Orbis domicilium totius generis humani. Omne ædificium antiqui ædem appellauerunt. Alij edem ab edendo quidem ſumpſiſſe nomen exiſtimant, dantes exemplum de Plauto: *ſi vocaſſem vos in edem ad prandium.* Hinc & edificium, eo quod fuerit prius ad edendum factum. Domus caro Saluatoris aſſumpta in ſancta Eccleſia, vt in Salomone: *Sapientia ſibi domum ædificauit.* *Prou. 9.* Et in Pſalmo: *In domum Domini ibimus cum conſenſu.* *Pſal. 121.* Domus corda fidelium vel corpora, vt in Exodo: *Ponetis de ſanguine agni ſuper vtrumque poſtem, & ſuperliminaribus domus, in quibus edetis illud.* *Exod. 12.* Domus, corda reproborum, vt in Eſaia: *Et orientur in domibus eorum ſpinæ*, *Pſal. 34.* id eſt, ſolicitudo ſeculi. Domus diaboli, conuentus omnium malorum, vt in Salomone: *Ne forte impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena.* *Prou. 5.* Aula domus eſt regia ſiue ſpacioſum habitaculum porticibus quatuor concluſum. Atrium magna ædes eſt, ſiue amplior & ſpacioſa domus: & dictum eſt atrium, quod addantur ei tres porticus extrinſecus. Alij atrium, quaſi ab igne & ligno atrum dixerunt. Atrum ergo fit ex fumo. Aula enim ſanctam Eccleſiam ſignificat, aut conſcientiam mundiſſimæ animæ: ipſa eſt enim aula regalis & habitatio Spiritus ſancti. ſicut dicit Apoſtolus: *Quia templum Dei eſtis. & ſpiritus Dei habitat in vobis.* *1. Cor. 3.* Domus ergo aliquando ſignificat ſanctam Eccleſiam, vt eſt illud: *Domum tuam decet ſanctitudo, Domine, in longitudine dierum*: *Pſal. 92.* aliquando cœleſtem Ieruſalem, de qua legitur: *Pſal. 121.* *Lætatus ſum in his, quæ dicta ſunt mihi: in domum Domini ibimus*: aliquando vero animam ſanctam, in qua habitat Deus. Atria enim aut ſanctam Eccleſiam ſignificant, aut introitum fidei. Vnde ſcriptum eſt: *Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis Ieruſalem.* *Ibidem.* Significat enim eos, qui iam in penetralibus ſunt Eccleſiæ, ſiue qui ingreſſus vel ingreſſus eſſe meruerunt. Thalamum hac ex cauſa vocatum ferunt. Cum enim raptæ fuiſſent à Romanis Sabinæ, ex quibus cum vna ante alias ſpecie nobilis cum magna admiratione omnium raperetur, thalamoni duci eam oraculo reſponſum eſt dari. Et * quomodo hæ nuptiæ feliciter ceſſerant, inſtitutum eſt, vt in omnibus nuptiis thalami nomen iteretur. **quoniam* Ægyptij quoque lingua ſua loca, in quibus nubentes ſuccedunt & cubant, thalamum nominant. Thalamus ergo myſtice vterum ſanctæ Mariæ virginis ſignificat, in quo natura noſtra coniuncta eſt Verbo Dei hoc eſt, ſancta Eccleſia Chriſto Filio Dei copulata eſt: vel corda ſanctorum, in quibus anima per amorem ſponſo inuiſibili iungitur, vt eius deſiderio ardeat, nullaque iam, quæ in mundo ſunt, concupiſcat: præſentis vitæ longitudinem pœnam deputet, exire feſtinet, & amoris amplexu in cœleſtis ſponſi viſione requieſcere deſideret. Cœnaculum dictum à communione veſcendi. Vnde & cœnobium, congregatio. Antiqui enim publice & in commune veſcebantur: nec vllius conuiuium ſingulare erat, ne occulto deliciæ luxuriam gignerent. Cœnaculum ergo ſignificat ſanctam Eccleſiam, in qua Chriſtus myſterium paſſionis ſuæ, & ſacramentum corporis & ſanguinis ſui dicauit, necnon & vbi Spiritus ſanctus in ſpecie ignis ſuper centumuiginti credentes & variarum linguarum loquela eis per eundem Spiritum data eſt. Triclinium eſt cœnaculum à tribus lectulis diſcumbentium dictum. Apud veteres enim in loco conuiuij apparatus exponebatur. Clinon enim græce lectum vel accubitum, ex quo confectum eſt, vt triclinium diceretur. Triclinium enim fidem Trinitatis exprimit: vbi ſanctæ animæ fide, ſpe & charitate quieſcentes expectant introitum regni cœleſtis. Cella dicta, quod nos occultat & celat. Cubiculum vero, quod eo cubamus, ibique dormientes requieſcimus. Cubile autem cubandi locus eſt: ſeceſſus, quod ſit locus, id eſt, ſine acceſſu. Cubiculum ſpiritaliter ſignificat cordis ſecretum: vnde

Matt. 6. iubetur vir Euangelicus orare Patrem cœleſtem. Vnde ei dicitur: *Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum.* Diuerſorium dictum eo, quod ex diuerſis viis ibi conueniatur. Hoſpitium ſermo græcus eſt: vbi quis ad tempus hoſpitali iure inhabitat, & iterum inde tranſiens migrat: inde & metatum, quia mutatur. Vnde legitur: Et caſtrametatis permutauerunt. Non enim illic permanet exercitus, ſed pertranſit. Diuerſorium poteſt ſignificare præſentem Eccleſiam, ad quam vndiq; gentes conuenientes habitaculum quærunt, & in eo hoſpitio manentes aditum expectant ſupernæ patriæ. Apogeum eſt conſtructum ſub terris ædificium, quod nos antrum vel ſpeluncam dicimus. Solarium, quod ſoli & auræ pateat: quale fuit locus, in quo Dauid Bethſabee lauantem aſpexit & adamauit. Cuius myſterium patet: quia Chriſtus videns Eccleſiam de gentibus, ſe à peccatis per pœnitentiæ lacrimas atq; baptiſmi ſacramentum purificantem, eius ſpeciem concupiuit, & ſibi ſponſam aſſociare deſiderauit. Xenodochium vero eſt habitaculum factum ad ſuſcipiendos peregrinos. Itaque cum Hieroſolymam Antiochus obſideret, Hircanus princeps Iudæorum, reſerato Dauid ſepulchro, tria milia auri talenta inde abſtraxit, ex quibus trecenta Antiocho dedit, vt obſidionem relinqueret. Atq; vt facti inuidiam demeret, fertur ex reliqua pecunia inſtituiſſe primus xenodochia, quibus aduentum ſuſciperet pauperum & peregrinorum: vnde & vocabulum ſumpſit. Nam ex græco in latinum xenodochium, *peregrinorum ſuſceptio*, nuncupatur. Vbi autem ægrotantes de plateis colliguntur, noſocomium dicitur græce, in quo conſumpta languoribus atque inediis miſerorum membra fouentur.

CAPIT. XXI.

De Aedificiis.

SAcrarium proprie eſt locus templi, in quo ſacra reponuntur: ſicut donarium eſt, quo collocantur oblata: ſicut lectiſternia dicuntur, vbi homines ſedere conſueuerunt. Ab inferendis ergo & deportandis ſacris ſacrarium nuncupatur: donarium vero eo, quod ibi donata ponantur, quæ in templis offerre conſueuerunt. Oratorium orationi tantum eſt conſecratum, in quo nemo aliquid agere debet, niſi ad quod eſt factum: vnde & nomen accepit. Penetralia ſecreta ſunt oraculorum: & penetralia dicta ſunt ab eo, quod eſt penitus. Monaſterium vnius monachi habitatio eſt. Sterio ſtatio, id eſt, ſolitarij habitatio. Cœnobium ex græco & latino videtur eſſe compoſitum: eſt enim habitaculum plurimorum in commune viuentium. Cœnon enim græce commune dicitur. Fana dicta à funibus, quib. templa error gentilium conſtruebat: vnde conſules dæmonum reſponſa audierant. Delubra veteres dicebant templa fontes habentia, quibus ante ingreſſum diluebantur, & appellari delubra à diluendo. Ipſæ ſunt nunc ædes cum ſacris fontibus, in quibus fideles regenerati purificantur, & bene quodam præſagio delubra ſunt appellata: ſunt enim in ablutione peccatorum. Fons autem in delubris locus regeneratorum eſt, in quo ſeptem gradus in Spiritus ſancti myſterio formantur, tres in deſcenſu, & tres in aſcenſu: ſeptimus vero is eſt, qui & quartus, id eſt, ſimilis filio hominis extinguens fornacem ignis, ſtabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Baſilicæ prius vocabantur regum habitacula, vnde & nomen habent. Nam Baſileus rex, & baſilicæ regiæ habitationes. Nunc autem ideo diuina templa baſilicæ nominantur, quia ibi regi omnium Deo cultus & ſacrificia offeruntur. Martyrium locus martyrij græca deriuatione eo quod in memoriam martyris ſit conſtructum: vel quod ſepulchra ſanctorum ibi ſint martyrum. Aram quidam vocatam dixerunt, quod ibi incenſæ victimæ ardeant: alij aras dicunt à precationibus, quas græci aras dicunt. Pulpitum, quod in eo lector vel pſalmiſta in publico conſpici à populo poſſit, quo liberius audiatur. Analogium dictum, quod ſermo inde prædicetur. Nam logus græce ſermo dicitur, quod ipſum altius ſitum eſt. Tribunal eo, quod inde à ſacerdote tribuantur præcepta viuendi. Eſt enim locus in ſublimi conſtitutus, vnde vniuerſi eum audire poſſint. Alias tribunal à tribu denominatum, quod ad illum tribus conuocetur. Tribunal aliquando in ſcripturis ſanctis potentiam maieſtatis diuinæ, qua iudicaturus eſt mundum, vt eſt illud in Euangelio: *Dum venerit Filius hominis in ſede maieſtatis ſua, tunc* Matt. 25. *congregabuntur omnes gentes.* & in Apoſtolo: *omnes*, inquit, 2. Cor. 5. *ſtabimus ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque propria corporis ſui, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Sacra ſunt loca diuinis cultibus conſtituta, vtpote ea, in quibus altaria litantibus de more à pontificibus conſecrantur. Sancta iuxta veteres exteriora templi ſunt: ſancta autem ſanctorum locus templi ſecretior, ad quem nulli erant acceſſus, niſi tantum ſacerdotibus. Dicta autem ſancta ſanctorum, quia exteriori oraculo ſanctiora ſunt, vel quia ſanctorum ſanctiora ſunt, ſicut Cantica Canticorum, quia Cantica vniuerſa præcellunt. Sanctum autem à ſanguine hoſtiarum nuncupatum. Nihil enim ſanctum apud veteres dicebatur, niſi quod hoſtiæ ſanguine eſſet conſecratum aut conſperſum. Item ſanctum quod exſtat eſſe ſancitum. Sancire autem confirmare, & irrogatione pœnæ ab iniuria defendere. Sic & leges ſanctæ & mores ſancti eſſe dicuntur. Propiciatorium, quaſi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio eſt. Oracula dicta eo, quod inde reſponſa redduntur, & oracula ab ore. Quam autem materiam ad inſtructionem tabernaculi Dominus quæſierit, ipſe in Exodo manifeſtat, dicens ad Moyſen: *loquere filiis Iſrahel, vt tollant mihi primitias: ab o-* Exod. 25. *mni homine, qui offeret vltroneus, accipietis primitias mihi.* Et nos primitias bonorum noſtrorum Domino tollimus, quando ſi quid boni agimus, totum hoc diuinæ gratiæ tribuimus. *Hæc ſunt autem, quæ accipere debetis: aurum, argen-* Ibid. *tum & æs, hyacinthum ac purpuram, coccumque biſtinctum, & byſſum, pilos caprarum, & pelles arietum rubricatas, pelles hyacinthinas & ligna ſethim, oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguentum, & thymiama boni odoris, lapides onychinos & gemmas ad ornandum ephod, ac rationale: facientque mihi ſanctuarium: & habitabo in medio eorum.* Cuncta hæc quæ Dominus ſibi à priore populo ad faciendum ſanctuarium materialiter offerri præcepit, nos quoque, qui ſpiritales filij Iſrahel, id eſt, imitatores Domini videntes populi eſſe deſideramus, ſpiritali intelligentia debemus offerre. Cui videlicet *aurum* offerimus, cum claritate veræ ſapientiæ, qua eſſe in fide recta reſplendemus: *argentum*, cum & ore noſtro confeſſio fit ad ſalutem: *æs*, cum eandem fidem publica prædicatione diuulgare gaudemus: *hyacinthum*, cum ſurſum corda leuamus: *purpuram*, cum corpus paſſioni ſubiicimus: *coccum biſtinctum*, cum gemma, id eſt, Dei, & proximi dilectione flagramus. *byſſum*, cum carnis caſtitatem ſentimus: *pilos caprarum*, cum habitum pœnitentiæ ac luctus induimus: *pelles arietum rubricatas*, cum ipſos dominici gregis ductores ſuo ſanguine baptiſatos videmus: *pelles hyacinthinas*, cum nos poſt mortem ſpiritalia in cælis corpora habituros eſſe ſperamus: *ligna ſethim*, cum, expurgatis peccatorum ſpinetis, munda carne & anima Domino ſoli ſeruiemus: *oleum ad luminaria concinnanda*, cum fructibus caritatis & miſericordiæ refulgemus: *aromata in vnguentum, & thymiama boni odoris*, cum opinionem bonæ noſtræ actionis multis ad exemplum bene viuendi longe lateque diffundimus: *lapides onychinos & gemmas ad ornandum ephod ac rationale*, cum miracula ſanctorum, quibus cogitationes Deo deuotas & opera virtutum ornauere, digna laude prædicamus, atque hæc in adiutorium noſtræ fidei, vbi opus fuerit, adſumimus. Quia enim in humeris onera geſtare ſolemus, recte ephod, id eſt, ſuperhumerale opera iuſtorum, & pii pro Domino labores inſinuantur. Quia vero in pectore cogitationum ſedes eſt, recte in rationali, qui eſt habitus peccatoris, rationales mundæ electorum cogitationes exprimuntur: lapideſque onychini & gemmæ ornant ephod ac rationale, cum eximiis ſummorum patrum actibus & cogitationibus etiam miraculorum inſignia iunguntur. Legitur ergo in veteri teſtamento de tabernaculi conſtructione, quod Moyſes fabricauit in deſerto, & de templi ædificatione, quod ædificauit

Salomon in terra repromiſſionis, vbi in vtroque ædifi-
cio ſancta & ſancta ſanctorum commemorantur, quo-
rum myſteria rite intelligentibus facile patent: quia v-
traque domus ſanctam Eccleſiam deſignat. Verum quia
prior domus in itinere, quoad terram repromiſſionis
veniebatur: hæc autem ædificabatur in ipſa terra repro-
miſſionis, & in ciuitate Hieruſalem: illa, vt de loco ad
locum crebro Leuitarum miniſterio portata, tandem in
terram promiſſæ hæreditatis induceretur: hæc, vt mox
in patria ipſa & ciuitate regia conſtructa inuiolabili ſem-
per fundamento conſiſteret, donec indutum ſibi figu-
rarum cœleſtium munus impleret: poteſt in illa præ-
ſentis Eccleſiæ labor & exilium, in hac futura requies &
beatitudo figurari: vel certe quia illa ſolis filiis Iſrahel,
hæc autem à proſelytis etiam in gentibus facta eſt, poſ-
ſunt in illa principaliter patres veteris teſtamenti,
& antiquus ille Dei populus, in hac autem congrega-
ta de gentibus Eccleſia figuraliter exprimi: quamuis æ-
dificium vtriuſque domus enucleatius ſpiritali ſenſu ex-
cuſſum & labores præſentis Eccleſiæ cottidianos, &
præmia in futuro perennia, gaudiaque regni cœleſtis,
& electionem primæ in Iſrahel Eccleſiæ, & ſalutem o-
mnium gentium in Chriſto multimodis oſtendatur in-
ſinuare figuris. Sanctum autem, quod velo ſuſpenſo à
ſanctuario ſeparatum eſt, ſignificat præſentem Eccleſi-
am, quæ peregrinatione iſtius mundi verſatur: ſanctum
autem ſanctorum illam, quæ in cœlis eſt: quia ipſa ſan-
cta Eccleſia, quæ ex ſanctis angelis & hominibus con-
ſtans, partim adhuc peregrinatur in infimis, partim au-
tem in ſuperna patria regnat in ſupernis, adhuc ciues
ſuos, dirimente velo cœli, habet ad inuicem ſegrega-
tos. De qua Paulus Apoſtolus ad Hebræos ſcribens
pleniſſime teſtatur, cum Chriſtum verum pontificem
aſſerit non per hircorum & vitulorum, ſed per propri-
um ſanguinem introiſſe ſemel in ſancta, æterna redem-
ptione inuenta. Denique in ſcripturis ſanctis aliquan-
do tabernaculum corpus Domini Saluatoris ſignificat,
Pſal.18. vt in Pſalmo: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Item ta-
bernaculum Dei ſancta eſt Eccleſia, ſiue anima fidelis in
peregrinatione mundi degens. Vnde legitur in Pſal-
Pſal.41. mo: *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vſ-
Hebr.8. que ad domum Dei.* & in Apoſtolo: *tabernaculum, quod fi-
xit Deus, & non homo.* De hoc tabernaculo in Exodo Do-
Exod. 25. minum Moyſi ita locutum fuiſſe narratur: *Facies mihi
ſanctificationem, & inde videbor à vobis.* Columnæ taber-
naculi doctores ſunt Eccleſiæ, vt in Apoſtolo legitur:
Gal.2. *Iacobus & Iohannes & Cephas, qui videbantur columnæ eſſe.* Se-
ræ ſiue vectes, quæ tabulas ſiue columnas continebant,
ſcripturam ſacram vel concordiam ſanctorum prædica-
torum ſignificant. Vnde robur & firmitas eorum de-
monſtratur. Baſes ſunt columnarum libri legis & pro-
1.Cor.11. phetarum: caput columnarum, Chriſtus. In Apoſtolo:
Caput viri Chriſtus. Cortinæ tabernaculi, multitudo fi-
delium, fidei funibus atque ſcripturarum præceptis ſu-
ſpenſa: anſulæ cortinarum hyacinthinæ, cœleſtia præce-
pta: ſaga cilicina vndecim ſub peccatorum forma expri-
muntur: quinquaginta circuli ſpem futuræ quietis ſi-
gnificant: ſancta ſanctorum cœleſtis illa patria, & æ-
terna gaudia regni cœlorum: duo cherubin, duo teſta-
menta legis: arca teſtamenti Eccleſia. Vnde legitur in
Pſal.131. Pſalmo: *Exurge Domine in requiem tuam tu & arca ſancti-
ficationis tuæ.* Propitiatorium ſuper arcam Chriſtus in ca-
1.Ioan.2. pite Eccleſiæ. In epiſtola Iohannis: *Aduocatum habemus
apud Patrē Ieſum Chriſtū iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis
noſtris.* Quattuor circuli aurei, in quibus arca portaba-
tur, quattuor Euangeliorum libri, quibus Eccleſia per
quattuor mūdi partes accincta prædicatur. Vectes de
lignis imputribilibus, circulis intromiſſis, fortes præ-
dicatores mente incorrupta Euangelicæ prædicationi
ſemper intenti. Vrna aurea, caro eſt Saluatoris mun-
da, perpetuæ diuinitatis dulcedine repleta. Menſa Do-
minus Ieſus Chriſtus, qui eſt refectio electorum, ſiue v-
Pſal.22. nitas fidei: de quo dicit Pſalmiſta: *Paraſti in conſpectu
meo menſam.* Poteſt & menſa de lignis ſethim pacta ſcri-
pturam ſacram ſignificare, de fortibus ſanctorum pa-
trum verbis actibuſque compactam: quæ dum nobis,
quæ ſint æternæ gaudia beatitudinis, & quomodo ad hæc
perueniatur, oſtendit, cibum profecto nobis ſalutis ac
vitæ ſuggerit. Varia vaſa, quæ ad offerenda libamina
ſunt facta, variæ ſunt diſtinctiones eloquij diuini pro
diſpari capacitate audientium. Panes propoſitionis
ſuper menſam poſiti ſemper doctores ſunt ſpiritales,
qui in lege Domini die ac nocte meditantes cunctis Ec-
cleſiam intrantibus refectionem verbi cœleſtis offe-
runt.

Duodecim ergo panes in menſa tabernaculi, duodecim
Apoſtoli, & omnes doctrinæ illorum ſequaces in Eccle-
ſia. Candelabrum corpus Domini, vel Eccleſia ſancta,
aut diuina ſcriptura. In Zacharia: *Vidi à dextris altaris* *Zach.4.*
candelabra duo argentea. Septem lucernæ candelabro ſu-
perpoſitæ, ſeptiforme Eccleſiæ ſacramentum vel fides.
In Exodo, Lucerna Eccleſiæ fides, vel opera iuſtitiæ. In
Salomone: *Propterea non extinguetur lucerna per totam no-
ctem.* Paxilli ærei in tabernaculo, Patriarcharum & pro-
phetarum obtinent ſacramentum. Paxillus Dominus
Ieſus Chriſtus in corda fidelium defixus: ſicut in Eſaia
de eo loquitur: *Figam illum in domo fideli.* Paxillus, com- *Eſai.22.*
punctionis ſtimulus, ſicut in Deuteronomio ſcriptum
eſt: *Habebis locum extra caſtra, ad quem egrediens ad requiſi-* *Deut.23.*
ta naturæ gerens paxillum in balteo. Circulus, ſpiritalis in
ſcripturis circuitus. In Exodo. Catenulæ, teſtimonia
ſcripturarum inuicem ſe continentia. Vaſa in taberna-
culo, fideles in Eccleſia. Vnde dicit Apoſtolus: *In* *2.Tim.2.*
*magna autem domo non ſolum ſunt vaſa aurea & argentea, ſed
& lignea & fictilia.* Oſtium tabernaculi, præſens vita, ſi-
ue introitus ad fidem, vel inchoatio bonorum operum.
Vnde in Leuitico: *Et adducet eum ad hoſtium tabernaculi,* *Leu.4.*
& ponet manum ſuper caput hoſtiæ ſuæ. Altare aureum, ipſa
diuinitas, vel altitudo fidei. In Exodo: *Non aſcendas per* *Exod. 20.*
gradus ad altare meum. Nam in veteri teſtamento duo al-
taria facta eſſe leguntur: vnum erat altare holocauſti, in
quo victimæ immolabantur: aliud altare thymiamatis,
quo incenſum Domino offerebatur. Sed altare holo-
cauſti generaliter vitam deſignat iuſtorum, qui carnem
ſuam quotidie crucifigere cum vitiis & concupiſcenti-
is, atque in hoſtiam viuentem Deo offerre conſueue-
runt. Altare vero thymiamatis, quod in adolendum
thymiama factum erat, ſpecialem quorundam perfecto-
rum vitam ſignificat. Neque fruſtra in illo carnes ani-
malium incendebantur, in hoc adolebatur incenſum:
quia in illo figurabantur hij, qui non ſecundum deſide-
ria carnis ambulant, ſed quaſi hæc Domino immolan-
tes, omnes ſui corporis ſenſus per ignem ſancti Spiri-
tus eius voluntati dedicant: in iſto autem illorum ty-
pus exprimitur, qui maiore mentis perfectione, exſtin-
ctis prorſus ac ſopitis illecebris omnibus carnis, ſo-
la Domino orationum vota offerunt: nil quidem de
carne, quod ſe impugnet, nil de conſcientia pecca-
ti, vnde conturbentur ac paueant, habentes: ſed dulci-
us profuſione lacrimarum optantes venire & parere an-
te faciem Dei. Vnde apte hoc altare intus in vicinia ve-
li & arcæ, illud ante tabernaculum foris poſitum eſt:
quia nimirum illi in conſpectu ſanctæ Eccleſiæ cunctis
exemplo virtutum præfulgent: iſti altiores ardore de-
ſiderij, contemplatione futuræ beatitudinis, etiam
corpore detenti, non minimum propinquant. Apte
illud ære, hoc veſtiri auro præcipitur. Æs namque plus
aliis metallis ſonorum ac diu durabile eſt: aurum vero
quantum ſono ſuccumbit, tantum ſplendore præſtat æ-
ramento: illud doctorum prædicationem forinſecus
ſignificat, iſtud interius ſplendorem caritatis diuinæ in-
timat, vbi lumine contemplationis Dei abundanter il-
luſtratur. Poteſt & altare myſtice ſignificare corda e-
lectorum, in quibus DOMINO hoſtia laudis & bo-
næ deuotionis offertur: vel altitudinem fidei, vt eſt
illud in Pſalmo: *Tunc imponent ſuper altare tuum vitu-* *Pſal.50.*
los. Quidam hoc loco dicunt ipſum DOMINVM vi-
tulum, qui ſe hoſtiam obtulit pro ſalute cuncto-
rum. Quapropter ſiue de adoleſcentibus, ſiue de
prædicatoribus, ſiue de martyribus ſentiatur: Tales

tamen

Digitized by Google

tamen propheta vitulos altaribus Domino potuit promittere, quos Chriſtianæ religioni nouerat conuenire. Altare corpus Saluatoris aſſumptum. In Exodo: *Exod. 20.* *Altare de terra facietis mihi.* Altare ſancta Eccleſia. In deuteronomio: *Deut. 27.* *Cum tranſieritis Iordanem, ædificate altare de lapidibus, quos ferrum non tetigit*, id eſt, de ſanctis fidelibus, quos nullũ ſchiſma hæreſum aut contaminatio peccati maculauit. Item altare ſignificat paſcua ſcripturarum, vt in Pſalmo: *Pſal. 25.* *Lauabo inter innocentes manus meas, & circuibo altare tuum Domine.* Rurſum altare corda ſanctorum ſignificat. In Leuitico: *Leu. 6.* *Ignis autem in altari ſemper ardebit*, id eſt, ardor caritatis. Cornua altaris eſt altitudo cœleſtis patriæ, vt in Pſalmo: *Pſal. 117.* *Conſtituite diem ſolemnem in confrequentationibus vſque ad cornu altaris.* Altare æneum corda carnalium: in quo altari carnes in holocauſtum cremabantur: quæ opera carnalia deplorant incenſum orationes ſanctorum. In Pſalmo: *Pſal. 140.* *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum, in conſpectu tuo Domine.* Sacrificium oblatio iuſtitiæ. In Pſalmo: *Pſal. 4.* *Sacrificate ſacrifiſicum iuſtitiæ.* Holocauſtum, id eſt, totum combuſtum, totus fidei accenſus ſiue carnis mortificatio. Eſt enim quidam ignis caritatis omnia membra hominis in proprios vſus aſſumens, vt non permittat ea militare peccato. Et in Pſalmo: *Pſal. 65.* *Holocauſta medullata offeram tibi.* Hoſtia pacifica, opus miſericordiæ: quæ ideo hoſtia pacifica appellatur, eo quod hoſtia diabolo reſiſtat & Deo hominem reconciliet. In Pſalmo: *Pſal. 95.* *Tollite hoſtias, & introite in atria eius.* Adipes pacificorum, compunctio cordis, & lacrimarum profuſio intelligitur. In Leuitico: *Leuit. 5.* *Et impoſitum deſuper holocauſtum adolebit.* In tauro vero ſuperbia, quæ continentiæ cultro in arca cordis iugulatur. In ariete furor. In hirco libido. In vitulo, carnis voluptas. In agno laſciuia. In hædis peccata diuerſa. Per turturem & columbam munditia caſtitatis, & ſimplicitas cordis in ſacrificium Dei offertur. In ſimilagine puritas mentis, vel opera miſericordiæ. In primitiis initia bonorum operum, vel bona voluntas. In decumis vero perfectio bonorum operum. Sacerdos Dominus eſt Ieſus Chriſtus. In Pſalmo: *Pſal. 109* *Tu es ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech.* Sacerdotes, ſancti: vt in Eſaia: *Eſa. 61.* *Vos ſacerdotes Domini vocabimini & miniſtri Dei noſtri.* & in malam partem in Malachia: *Mal. 2.* *Vos ſacerdotes quid polluiſtis nomen meum?* Veſtimenta ſacerdotum, opera iuſtitiæ. & in Pſalmo: *Pſal. 131.* *Sacerdotes tui, Domine, induantur iuſtitia.* Item veſtimenta ſacerdotis, plebs fidelium. In Leuitico: *Leu. 21.* *Caput ſuum non diſcooperiet, & veſtimenta non ſcindet.* Tunica hyacinthina Chriſti Eccleſia, eius ſanguine decorata. In Exodo: *Exod. 39.* *Et fecerunt tunicam hyacinthinam*, & cetera. Superhumerale virtus operationis ab humeris ſignificata. In Exodo: *Ibidem.* *Et fecerunt ſuperhumerale de auro & hyacintho, purpura & cocco & byſſo retorta.* Rationale doctrina, vel veritas ſeu rationis à pectore declaratio. In Exodo: *Ibid.* *Et fecerunt rationale opere textili.* Duodecim lapides in rationali, quaterno ordine trini poſiti, fidem Trinitatis, & Euangelicum ſermonem, atque 12. Apoſtolorum doctrinam in pectore ſacerdotis ſemper ineſſe monſtrant. Poderis, hoc eſt, tunica ſecretior. In Exodo: *Ibidem.* *Et fecerunt veſtimentum podere ſub vmbone, opus textile, totum hyacinthinum.* Tintinnabula aurea veſtimentis inſerta ſermo prædicationis operibus coniunctis. Mala punica tintinnabulis permixta, vnitas fidei, & concordia charitatis. Lamina aurea in fronte, crucis præfiguratio vel manifeſta iudicia. In Exodo: *Ibidem.* *& fecerunt laminam auream, & fecerunt in ea litteras deformatas ſanctitatis ſignaculo Domini.* Sancta ſanctorum myſteria quæque Dei, vel regna cœlorum. In Apoſtolo: *Heb. 9.* *Non enim in manufactis ſanctis Ieſus introiuit exemplaria verorum: ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei.* Templa nomen generale. Pro locis enim quibuſcunque magnis antiqui templa dicebant: & templa dicta, quaſi tecta ampla: ſed & locus deſignatus ad orientem à contemplatione templum dicebatur: cuius partes quatuor erant: antica ad ortum, poſtica ad occaſum, ſiniſtra ad ſeptentrionem, dextra ad meridiem * expectant. Vnde & quando templum conſtruebant orientem, expectabant æquinoctialem, ita vt linea ab ortu ad occidentem miſſa fierent partes cœli dextra ſiniſtra æquales: vt qui conſuleret ac deprecaretur, rectum aſpiceret orientem. Templum myſtice vel corpus Domini ſignificat, de quo ipſe in Euangelio ait: *Ioan. 2.* *ſoluite templum hoc, dicit Dominus, & in tribus diebus excitabo illud.* vel cœtum ſanctorum, quibus Apoſtolus ait: *1. Cor. 3.* *Vos eſtis templum Dei, & Spiritus Dei habitat in vobis: ſi quis autem templum Dei violauerit, diſperdet illum Deus. Templum enim Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos.* Si ergo ille templum Dei per aſſumptam humanitatem factus eſt, & nos templum Dei per inhabitantem ſpiritum eius in nobis efficimur: conſtat vtique, quia figuram omnium noſtrum & ipſius videlicet Domini & membrorum eius, quæ nos ſumus, templum illud materiale tenuit: ſed ipſius tanquam lapides ſingulariter electi & precioſi in fundamento fundati: noſtri autem tanquam lapidum viuorum ſuperædificatorum ſuper fundamentum *Eph. 2.* Apoſtolorum & prophetarum, hoc eſt, ſuper ipſum Dominum. Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino habebat 60. cubitos in longitudine, & 20. cubitos in latitudine, & 30. cubitos in altitudine. Longitudo domus longanimitatem deſignat Eccleſiæ, qua in exilio peregrinationis huius patienter aduerſa quæque tolleret, donec ad patriam, quam exſpectat, perueniat. Latitudo inſinuat caritatem, quæ nouit dilatato ſinu mentis non ſolum amicos in Deo ſed inimicos diligere propter Dominum, donec veniat tempus, quando, ſiue ad pacem ſuam conuerſis ſeu funditus omnibus extinctis inimicis, cum ſolis gaudeat amicis in Deo. Altitudo ſpem denunciat futuræ retributionis, cuius intuitu libenter infima quæque, ſiue quæ demulcent, ſeu quæ aduer'antur, contemnit, vſque dum, vtriſque tranſcenſis, ſola mereatur videre bona Domini in terra viuentium. Opera, quæ Hiram artifex de Tyro fecerat Salomoni, ſpiritalem ſignificationem habent. Mare fuſile decem cubitorum, à labio vſque ad labium rotundum in circuitu, figuram tenet ſacri Baptiſmatis, quo in remiſſionem peccatorum emundamur. Duodecim boues, qui illud portabant, duodecim Apoſtolos ſignificant, & omnes, qui vice eorum regendam in Chriſto ſanctam ſuſceperunt Eccleſiam. Similiter duodecim luteres, in quibus hoſtiæ lauabantur, ſignificant ſacrum Baptiſma & ſanctificationem Spiritus ſancti. Cetera autem vaſa, quæ prædictus artifex finxit de ære in argilloſa terra, diuerſas ſpecies ſignificant ſanctorum hominum quæ in argilloſa terra, hoc eſt, in ſcriptura ſacra formantur ad miniſterium Dei.

* *ſpectabãt*

CAPIT. XXII.

De Aditibus.

ADitus ab adeundo dictus, per quem ingredimur & admittimur. Veſtibulum eſt vel aditus domus priuatæ, vel ſpacium adiacens ædibus publicis: & veſtibulum dictum eo, quod eo veſtiuntur fores, aut quod aditum tecto veſtiat aut ab ſtando. Veſtibulum autem aliquando ſignificat fidem, per quam intratur in Eccleſiam: aliquando humilitatem, quia nemo poteſt ad gradus ſpiritalium donorum aſcendere, niſi per humilitatis virtutem. Vnde ſcriptum eſt: *Eſai. 66.* *Super quem requieſcit Spiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos?* Poteſt quoque per veſtibulum fides intelligi. Ipſa quippe eſt ante gradus & portam: quia prius ad fidem venimus, & poſtmodum per ſpiritualium donorum gradus cœleſtis vitæ aditum intramus. Non enim virtutibus venitur ad fidem, ſed fide pergitur ad virtutes: per fidem ergo venitur ad opera, ſed per opera ſolidatur in fide. Veſtibulum itaque ante gradus eſt: quia qui prius crediderit, ipſe poſt virtutum gradibus ad portæ aditum aſcendit. Gradus ſpiritales aſcenſus ſunt, vt in pſalterij titulo: *Canticum graduum.* Gradus eburnei ſunt caſta antiquorum patrum exempla. A gradibus eburneis, ex quibus te delectauerunt. His quoque virtutum gradibus recte credens ad portæ aditum aſcend.t. Porticus quod tranſitus ſit magis, quam vbi ſtandum ſit, quaſi porta: & porticus eo, quod ſit aptus. Porticus aliquando ſignificat aditum domus. Vnde ſcriptum eſt in libro Regum:

3.Reg. 6. *Porticus erat ante templum 20. cubitorum iuxta menſuram la-*
titudinis templi, & cetera. Porticus, quæ erat ante tem-
plum, & propior, lucem ſolis accipere ſolebat, quid a-
pertius, quam illam eius partem, quæ Dominicæ Incar-
nationis tẽpora præceſſit, typice denunciat? in qua; ſunt
patriarchæ & prophetæ, qui orientem huic mundo ſo-
lem iuſtitiæ primi ſuſceperunt, & naſcendi in carne Do-
mino teſtimonium, ſiue viuendo, ſiue prædicando, ſiue
naſcendo, ſiue etiam moriendo præbuerunt. Ianua à Ia-
no quodam appellatur, cui gentiles omnem introitum
vel exitum ſacrauerunt. Vnde Lucanus:

Ferrea belligeri compeſcat limina Iani.

Eſt autem primus domus ingreſſus: cetera intra ia-
nuam hoſtia vocantur. Generaliter hoſtium eſt, per quod
aliquo arcemur ingreſſu, ab obſtando dictum. Alij aiunt
hoſtium appellari, quia hoſtem moratur: ibi enim aduer-
ſariis nos obiicimus. Hinc & hoſtia tiberina, quia hoſti-
bus ſunt oppoſita. Fores & valuæ clauſtra ſunt: ſed fo-
res dicuntur, quæ foras: valuæ, quæ intus reuoluuntur,
& duplices, complicabileſque ſunt. ſed generaliter vſus
vocabula iſta corrupit. Clauſtra ab eo, quod claudantur,
dicta. Oſtium ſignificat cogitationem mentis, ſiue adi-
Matt. 6. tum cordis, vt in Euangelio: *Tu autem cum orabis, intra in*
cubiculum, &, clauſo oſtio ſuper te, ora Patrem tuum. Introi-
tus ingreſſus per fidem in Eccleſia, egreſſus per diſſolu
tionem carnis ad contemplationem diuinam, vt in Eu-
Ioan. 10. uangelio: *Et ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.* Et
Pſal. 120. in Pſalmo: *Dominus cuſtodiat introitum tuum & exitum tu-*
um ex hoc nunc & vſque in ſeculum. Item hoſtium aliquan-
1. Cor. 16. do apertionẽ fidei ſignificat, vt eſt illud in Apoſtolo: *Ho*
ſtium enim mihi apertum eſt magnum & euidens. Ianua ergo
vel oſtium templi Domini ſignificat Dominum Salua-
Ioan. 14. torem: quia nemo venit ad Patrem, niſi per ipſum. & ſic
Ioan. 10. ipſe alibi dicit: *Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſal-*
uabitur. Oſtium porticus, ſermo propheticus, qui qua-
ſi recto calle ingredientes ad oſtium templi perducebat:
quia gratiam Domini Saluatoris, qua mundum erat re-
empturus, aperte prædicabat. Factura ergo porticus
tota fideles illius temporis ſignat: oſtium vero in por-
ticu doctores, qui ceteris lucem vitæ, ianuamque
intrandi ad Dominum pandebat, exprimit. Et bene *v-*
nium oſtium, propter conſonam in omnibus ſanctis fidem
ac dilectionem veritatis. Quæ videlicet porticus iuxta
latitudinem templi 20. cubitis longa erat: quia nimi-
rum antiqui iuſti per longanimitatem deuotæ mentis
deſiderabant venire ad dilationem Eccleſiæ in caritate
3. Reg. 6. Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Legitur au-
tem in libro Regum, quod Salomon fecerit in ingreſ-
ſu oraculi duo oſtiola: quia boni angeli, & homines ſan-
cti Dominum ac proximos perfecte diligunt: neque vl-
lus ianuam vitæ, niſi per geminam hanc dilectionem,
poterit intrare; ſeu quia vtriuſque populi fidelibus, &
Iudæis ſcilicet, & Gentibus, eadem vitæ ianua reſeratur.
Poſtes habent angulos quinque: quia non ſolum ani-
mas electorum aula cœli recipit, ſed corporibus im-
mortali gloria præditis in iudicio ſuas fores aperit. Car-
do eſt locus, in quo oſtium vertitur & ſemper moue-
tur, dictus apo to cardian, quod, quaſi cor hominem to-
tum, ita ille cuneus ianuam regat ac moueat. Vnde pro-
uerbiale eſt, *in cardine rem eſſe.* Limina oſtiorum dicta
eo, quod tranſuerſa ſunt, vt limes: & per ea, ſicut in a-
gro, aut introeatur aut foras eatur. Poſtes & antes, qua-
ſi poſt & ante. Antes, quia ante ianuam ſtant, vel quia
antea ad eas aſcendimus, priuſquam ad domum ingre-
diamur: poſtes eo, quod poſt oſtium ſtent. Cardo po-
teſt ſignificare rectæ fidei firmitatem: in hac enim oſtia
vertuntur, quia extra regulam fidei nullo modo patitur
dilectionis ordo ſe ſeparari. Item legitur in libro Re-
3. Reg. 7. gum: *Et cardines oſtiorum templi ex auro erant.* Si oſtia do-
mus interioris ſancti ſanctorum angelica ſunt miniſte-
ria, quæ nobis de corpore egreſſis introitum vitæ cœle-
ſtis reſerant: & oſtia templi doctores ſunt ſancti ac ſacer-
dotes, qui inſtruendo, baptizando, Dominici corpo-
ris & ſanguinis myſteria communicado prima nobis Ec-
cleſiæ præſentis limina pandunt quid cardines vtrorum-
que oſtiorum, niſi ſenſus & corda ſunt eorundem ange-
lorum, ſiue hominum ſanctorum, quibus immobiliter
contemplationi ac dilectioni ſui Conditoris adhærent,
vt eo miniſterium diuinitus ſibi delegatum recte com-
pleant. Item in malam partem ponitur cardo, vt in Sa-
lomone, vbi dicit: *Sicut oſtium vertitur in cardine ſuo: ita* Prou. 26.
piger in lectulo ſuo. Piger ergo in lecto ſui corporis ſicut o-
ſtium vertitur in cardine: quia modo exire ad operan-
dum, modo ad requieſcendum redire proponit: tamen
in ſuis iacere prauitatibus nunquam deſiſtit. Limina e-
nim oſtiorum, humilitas & manſuetudines bonorum
ſunt morum: quia in ipſis perficiuntur gradus virtutum,
ibique patet ingreſſus regni cœleſtis dicente ipſo Domi-
no: *Qui ſe humiliauerit, exaltabitur.* Et alibi: *Beati mites,* Matt. 23.
quoniam ipſi poſſidebunt terram. & pſalmiſta: *Manſueti*, in- Matt. 5.
quit, *poſſidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Pſal. 36.

Capit. XXIIII.

De parietibus ædificiorum.

FVndamentum dictum, quod fundus ſit domus, idem
& cæmetum à cædendo dictum, quod groſſo lapide
ſurgat. Fundamentum enim allegorice Chriſtus intel-
ligitur, vel fides eius catholica, ſuper quam fundata eſt
Eccleſia. Vnde ſcriptum eſt in Apoſtolo: *Fundamentum* 1. Cor. 3.
enim aliud nemo poteſt ponere præter id, quod poſitum eſt in Chri-
ſto Ieſu. Et item: *ſuperædificamini*, inquit, *ſuper fundamentum* Eph. 2.
Apoſtolorum & prophetarum, hoc eſt, doctrinam eorum. I-
tem legitur in Pſalmo de ciuitate Dei, hoc eſt, Eccleſia:
fundamenta eius in montibus ſanctis, id eſt, Chriſtus Domi- Pſal. 86.
nus, qui ſic Eccleſiam ſuam continet, vt nulla poſſit quaſ-
ſatione titubare. Merito ergo ab ipſo ſumpſit exordium,
quem rerum omnium conſtat eſſe principium. Paries
nuncupatur, quia ſemper duo ſunt pares, vel à latere,
vel à fronte. Siue enim tetragonum, ſiue exagonum:
ſic qui ſe conſpiciunt, ex pari erunt. Aliter enim ſtructu-
ra facta de formis eſt. Parietinas dicimus, quaſi parie-
tum ruinas: ſunt enim parietes ſtantes ſine tecto, & ſi-
ne habitantibus vel habitatoribus. Angulus dicitur,
quod duos parietes in vnum coniungat. Paries corpus
Saluatoris ſignificat, vt eſt illud in Pſalmo: *Tanquam pa-* Pſ. 61.
rieti inclinato & maceriæ impulſæ. & alibi: *ecce ſtat poſt parie-* Cant. 2.
tem noſtrum. Paries ſimulatio hypocritarum, & in Eze-
chiel. *Ipſi ædificabant parietem, illi autem liniebant eum luto* Ezech. 13.
abſque paleis. Feneſtræ auditus fidei vel cordis intelle-
ctus, vt in Canticis Canticorum: *Ecce ipſe ſtat poſt parie-*
tem noſtrum, reſpiciens per cancellos. Feneſtræ: viſus, auditus,
odoratus, & ceteri ſenſus carnis, vt in Ieremia: *Intrauit* Ier. 9.
mors per feneſtras noſtras. Feneſtra cogitatio cordis, vel i-
pſa mentis intentio, vt in Sophonia: *Vox cantantis in fe-* Soph. 2.
neſtra, coruus in ſuperliminaribus eius. Pictura in pariete co-
gitationes prauæ in corde hominis, vt in Ezechiele: *Et* Ezech. 8.
ecce omnia idola domus Iſrahel depicta erant in pariete. Parie-
tes enim templi Dei, fideles ſunt ex vtroque populo,
hoc eſt, Iudaico & Gentili, ex quibus Chriſtus ædifica-
uit Eccleſiam ſuam. Vnde legitur in Regum de Salo-
mone: *Et ædificauit parietes domus intrinſecus tabulatis cedri-* 3. Reg 6.
nis à pauimento domus vſque ad ſummitatem parietum, & vſ-
que ad laquearia operuit lignis cedrinis. Intrinſecus quidem
domus cedro erat veſtita: nam forinſecus tanto nito-
re lapis ipſe, de quo facta fuerat, fulgebat, ac ſi calculo
eſſet candido texta. Iuxta ſenſus vero myſticos, parie-
tes templi ſunt fidelium populi, ex quibus ſancta vniuer
ſalis conſiſtit Eccleſia: quorum dilatationem per Or-
bem latitudo deſignat parietum, ſpem vero & intentio-
nem omnem ad cœleſtia erectam longitudo: vel cer-
te altitudo parietis, quæ ex ordinibus lapidum ſuper in-
uicem poſitis conſtat, præſentis ſtatum Eccleſiæ ſigni
ficat, vbi electi ſuper fundamentum Chriſti omnes æ
dificati, ſibi inuicem in ordine per temporum curricu-
la ſuccedunt, ſeſeque inuicem portantes, legem Chri-
ſti, quæ eſt charitas, adimplent. Angulus, quod duos
parietes in vnum coniungit. Angulus autem ſiue an-
gularis in ſcripturis intelligitur Chriſtus, eo quod

duos

Digitized by Google

Pſ.117. duos parietes coniungat in vnum, credentes videlicet ex Iudæis & Gentibus. Vnde ſcriptum eſt in Pſalmo: *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Sub alluſione fabricantium exponitur inanis opera Iudæorum. Soli quippe hominum adhuc in mundo vnum colentes ædificare videbantur, dum cæteræ nationes idolorum ſe cultura deſtruerent. Ædificantes enim tendunt ſuper vel ſemper ad angulum; vt commiſſorum parietum ſoliditas impleatur. Iudæi vero fidei ſuæ fabricam minime perfecerunt: quoniam ipſum, qui erat lapis fortiſſimus angularis, more dementium putauerunt eſſe contemnendum. Dominus autem Chriſtus per tropologiam (ſicut innumeris locis conſtat expoſitum) ideo lapis dicitur angularis: quia duos ad ſe populos à diuerſo venientes, Gentilium atq; Iudæorum, tanquam geminos parietes in vnam ſoliditatis gratiam colligauit. De hoc lapide prophetæ, de hoc Apoſtoli, de hoc multi diuerſa dixerunt. Angulus enim tractus eſt ex græco ſermone, id eſt, à gony, quod latine dicitur genu eo, quia inflexu ſpeciem anguli conformi qualitate reſtituit. Nam apud græcos originem ſui nominis, in deriuationibus omnino cuſtodit, vt tetragonus. pentagonus, & his ſimilia. Culmina dicta ſunt, quia apud antiquos tecta culmo tegebantur, vt nunc ruſticani. Hinc tecti ſummitas culmen dicitur. Cameræ ſunt volumina introrſum reſpicientia, appellatæ à curuo. Camur enim græce curuum eſt. Laquearia ſunt, quæ cameram ſubtegunt & ornant, quæ & lacunaria dicuntur: principaliter autem lacus dicitur, vt Lucilius: *reſulta. radeſq; lacuſque*: cuius diminutio lacunar facit. vt Horatius: *neque aureum mea renitet in domo lacunar.* Inde fit alia diminutio, lacunarium, & per antiſtachon laquearium facit. Tecta enim ſine laquearia, ſancti doctores intelligi poſſunt. Vnde ſponſa in Cantico Canticorum ait: *Ligna domorum noſtrarum cedrina, laquearia cypreſſina.* *Cant. 1.* Domos quippe ſuas varia per mundū fideliū cōuenticula nominat, è quibus omnib. ipſa vniuerſalis Eccleſia cōſtat. Ligna autem & laquearia diuerſos in eiſdem domib Eccleſiæ fidelium ordines deſignant. Nanque vtraque in alto ſolent poni; ſed tigna ad munitionem fiunt. laquearia vero magis decori domorum quam munitioni proficiunt. Significant ergo tigna prædicatores ſanctos. quorum & verbo & exemplo ſtructura eiuſdem Eccleſiæ, vt ſubſiſtere poſſit, continetur: quia ſuæ robore doctrinæ turbines hæreticæ impulſionis, ne eam deiiciant, arcent. Aſſimulantur laquearia ſimplicioribus Chriſti famulis, qui propriis Eccleſiam virtutibus potius exornare, quam doctrinæ verbis diffundere, & contra dogmatum impetus norunt munire. Dependunt autem affixa tignis laquearia: quia neceſſe eſt, vt quicunque in ſancta Eccleſia ſublimes virtutibus ſplendere deſperant, ſummorum patrum dictis atque exemplis, quibus à terrenorum ambitu ſuſpendantur, tota mente inhæreant. Et bene tigna hæc cedrina & laquearia dicuntur eſſe cypreſſina: quia vtranq; hanc arborem imputribilis omnino naturæ, altitudinis eximiæ, & odoris conſtat eſſe præcipui. Quod *2. Cor. 2.* eis apte conuenit, qui cū Apoſtolo dicere poſſunt: *Chriſti bonus odor ſumus Deo.* & *Phil. 3.* : *noſtra conuerſatio in cælu eſt.* Tectum intentionem cœleſtis operationis ſignat, id eſt, vitam *Matth. 24* contemplatiuam in Euangel. *& qui in tecto eſt, non deſcendit aliquid tollere de domo ſua.* Item rectum corpus homi*Matt. 10.* nis, vt in Euangel. *Quod in aure auditis, prædicate ſuper tectum.* Tectum velamen legis, & obſcuritas ſanctarum ſcripturarum intelligitur. Abſida græco ſermone latine interpretatur, *lucida*: eo quod lumine accepto per arcum reſplendeat. Sed vtrum abſidam an abſidem dicere debemus, verbi genus ambiguum quidam doctorum exiſtimant. Teſtudo eſt camera templi obliqua: nam in modum teſtudinis veteres templorum tecta faciebant, quæ ideo ſic fiebat, vt cœli imaginem redderet: quod conſtat eſſe conuexum. Alij teſtudinem volunt eſſe locum in parte atrij aduerſa venientibus. Arcus dicti, quod ſint arta concluſione curuati, ipſi & fornices. Pauimenta origine apud græcos elaborata arte picturæ, licoſtrata paulis cruſtis ac teſſellis tinctis in varios colores: vocata autem pauimenta eo, quod paueantur, id eſt, cædantur. Vnde & pauor, quia cædit cor. Oſtracus eſt pauimentum teſtaceum, eo quod fractis teſtis calce admixto feriatur. Teſtam enim græci oſtra dicunt: Pauimentum intelligitur humiliatio atq; afflictio animæ, ſiue in terrena declinatio, vt eſt illud in Pſalmo: *Adhæſit pauimento anima mea.* *Pſ. 118.* Pauimentum eſt ſoli alicuius in læuitatem maxima conſtructa ſoliditas, quæ merito noſtro corpori comparatur, quoniam & ipſum ſimili nitore læuigatur. Adhæſiſſe ſe ergo dicit carni ſuæ: quod vicioſum eſſe non dubium eſt. Anima ſi adhæreat corpori, delictis fauet: ſi voluntate ſit diuiſa, virtutibus. Pauimentum humilitas fidelium doctrinam ſanctorum patienter ſuſcipientium, vt in Ezechiele: *Et ante gazophylacium pauimentum ſtratum lapide.* *Ezech. 40* Item legitur in libro Regum, quod Salomon *3. Reg. 6.* pauimentum texerit auro intrinſecus & extrinſecus, hoc eſt, in oraculo & in ipſo templo. Texit ergo Salomon pauimentum domus auro intrinſecus & extrinſecus: quia Rex noſter pacificus & angelos atque animas iuſtorum in cœlis perfecte ac plenarie dono dilectionis æternorum à mortalium vilitate ſecreuit. Compluuium dictum, quia aquæ partibus, quæ circa ſunt, eo conueniunt. Teſſella ſunt, è quibus domicilia ſternuntur, à teſſeris nominata, id eſt, quadratis lapillis per diminutionem. Baſes fulturæ ſunt columnarum, quæ à fundamento conſurgunt, & ſuperpoſitæ fabricæ ſuſtinent pondus. Baſes autem nomen petræ eſt fortiſſimæ ſyro ſermone. Columnæ pro longitudine & rotunditate vocatæ, in quibus totius fabricæ pondus erigitur. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinum. Genera rotundarum quatuor ſunt: Doricæ, Ionicæ, Tuſcanicæ, Corinthiæ menſura craſſitudinis & altitudinis inter ſe diſtantes. Quintum genus eſt earum, quæ vocantur Atticæ, quaternis angulis aut amplius, paribus laterum interuallis. Capitella dicta, quod ſint columnarum capita, ſicut ſuper collum capitis. Epiſtylia ſunt, quæ ſuper capitella columnarum ponuntur, vt eſt græcum, id eſt, ſupermiſſa. Baſes autem myſtice poſſunt intelligi libri teſtamentorum diuinorum, quibus innititur omnis doctrina ſanctorum prædicatorum. Columnæ enim ſunt Apoſtoli & doctores Euangelij. Hos præfigurauerunt illæ duæ columnæ, quas legitur feciſſe Hiram in ædificatione tēpli Domini, ſicut ſcriptum eſt in libro Regum & Paralipomenon, vt eſt illud: *Compleuit Hiram omne opus regis in domo Dei, hoc eſt, columnas duas & epiſtylia & capita & quaſi quadam retiacula, quæ capita tegerent ſuper epiſtylia.* *2. Par. 4.* Hæ ſunt columnæ, de quibus Paulus ait: *Iacobus, Cephas & Iohannes, qui videbantur columnæ eſſe, dexteras dederunt mihi & Barnabæ, ſocietatem, vt nos in gentibus, illi autem in circumciſione.* *Gal. 2.* Quibus verbis quaſi exponere videtur myſterium columnarum materialium, & quid videlicet figurauerint, & quare duæ ſint factæ. Apoſtolos namq; & doctores ſanctos cūctos ſpiritales ſignificant, fortes nimirum fide, atq; opere & contemplatione ad ſuperna erectos. Duæ ſunt autem, vt & gentes & circumciſionem prædicando in Eccleſiam introducant: ſtabant in porticu ante fores templi, & ingreſſum illius ſuo decore ac pulchritudine ex vtraq; parte mirabiliter ornabant. Oſtium autem templi *Ioan. 14.* Dominus eſt: quia nemo venit ad Patrem, niſi per ipſum. *Ioan. 10.* & ſicut alibi dicit: *ego ſum oſtiū: per me ſiquis introierit, ſaluabitur.* Quod videlicet oſtium columnæ ab vtroq; latere coram poſitæ circumſtant, cum miniſtri ſermonis vtriq; populo introitum regni cœleſtis oſtendunt. Capita etenim columnarum, hoc eſt, ſuprema pars earum præcordia ſunt fidelium doctorum, quorum Deo deuotis cogitationibus ſicut capite membra, ita ipſorum omnia & opera diriguntur & verba. Duo autem capitella, quę his capitibus erant ſuperpoſita, duo ſunt teſtamenta: quorum meditatione atq; obſeruantia doctores ſancti toto animo ſubduntur & corpore. Vnde bene vtrumq; capitellum quinque cubitos habebat altitudinis: quia nimirum quinq; libris ſcriptura Moſaicæ legis comprehenſa eſt. Quinq; etiam ſeculi ætates tota veteris inſtrumēti ſeries complexa eſt. Nouum vero teſtamentū non alia nobis aliqua prædicat, quā quæ Moyſes prædicanda per hoc eſſe prædixerat, & prophetæ. Species namq; catenarū &

ſimilitudo retis in capitellis, varietas eſt virtutum ſpiritalium in ſanctis, de qua Domino cantatur in Pſalmo: *Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumamicta varietate* diuerſorum chariſmatum: vel certe multiplex contextio catenarum, & retis expãſio multifarias electorum perſonas inſinuat: qui cum verbis ſanctorum prædicatorum fideliter auſcultando atq; obediendo adhærẽt, quaſi columnarum capitibus ſuperpoſitæ retes & catenulæ miraculum ſuæ connexionis cunctis aſpectantibus præbent. *Pſal. 44.*

Capit. XXIV.

De Repoſitoriis.

ÆRarium vocatum, quia prius æs ſignatum ibi recõdebatur. Hoc n. olim in vſu erat, auro argentoque nondum ſignato. Ex quorum metallis quãuis poſtea facta fuiſſet pecunia, nomen tñ ærarij permanſit ab eo metallo, vnde pecunia initium ſumpſit. Armarium locus eſt, vbi quarũcunq; artium inſtrumenta ponuntur: armamẽtiarum vero, vbi tm̃ tela armorum. Vnde Iuuenalis: *Quicquid telorum armentaria cœli*: dicta autem vtraq; ab armis, id eſt, brachiis quib. exercentur. Bibliotheca eſt locus, vbi reponũtur libri. Biblion n. græce liber, theca repoſitorium dicitur. Cellarium, ꝙ in eo colligantur miniſteria menſarũ, vel quæ neceſſario victui ſuperſunt. Inter prõptuariũ autem & cellarium hoc intereſt, quod cellarium eſt paucorum dierum, prõptuarium vero temporis longi. Promptuarium dictum eo, ꝙ inde neceſſaria victui promũtur, h. e. proferuntur. Promptuaria aliqñ in malam partẽ accipiuntur, vt eſt illud: *Promptuaria eorũ plena, eructantia ex hoc in illud.* Promptuaria, quæ cellaria vulgus appellat, hæreticorum corda ſignificant, vbi diuerſarũ rerum ſpecies epulæq; depoſitæ ſunt. Iſta quãtum copioſe farcita ſunt, tm̃ diuerſas eructuationes peſſimæ exhalationis emittunt. Quos ſi autoritate conuincas, ad interpretationũ nequitias transferuntur: cũ inde quoq; fuerint Dn. iuuante ſuperati, ad ſophiſtarũ ſe verſutias calumniaſq; conuertunt, vagi, inſtabiles: quia radicem nequeunt habere veritatis. Vnde aſperis odoribus comparata ſunt, quæ ſimplicium corda fœtido ſermone decipiunt. Apotheca autẽ vel horrea à græco verbo repoſitoria vel recondiroria dici poſſunt, eo quod in his homines elaboratas fruges reponunt. Vnde & enteca græca nomine repoſitam rei copioſam ſubſtantiam appellamus. *Pſal. 143.*

Capit. XXV.

De Officinis.

ERgaſterium locus eſt, vbi opus aliquod fit: græco enim ſermone erga opera, ſteri oſtacon, id eſt, operarij: ergaſtula quoq; & ipſa à græco vocabulo nuncupãtur, vbi deputantur noxij ad aliquid opus faciendum. vt ſolẽt gladiatores & exules, qui marmora ſecant, & tñ vinculorum cuſtodiis allegati ſunt: *Genetheum græce dictum eo, quod ibi conuentus fœminarum ad opus lanificij exercendum conueniat mulier n. gyne nuncupatur. Piſtrinum, quaſi piliſtrinũ: quia pilo antea tundebant granum. Vnde & apud veteres non molitores, ſed piſtores dicti: quaſi pinſores à pinſendis granis. Molæ n. vſus nondum erat, ſed granum pilo pinſebant. Vnde & Virgilius: *Nunc torrete flammis fruges, nũc frangite ſaxo.* Clibanum, id eſt, furnum per ditinationem à farre aiunt dictum, quoniam panis ex eo factus ibi coquitur. Clibanus (vt diximus) combuſtio ſempiterna intelligitur, vt in Euangel. *Si enim fœnũ, quod hodie in agro eſt, & cras in clibanum mittitur.* Vnde clibanus tribulatio vitæ præſentis, vt in Ieremia: *Pellis noſtra*, h. e. caro. *quaſi clibanus, exuſta eſt à facie tẽpeſtatum famis.* Clibanus eſt coquendis panibus ænei vaſculi deducta rotunditas, quæ ſuburentib. flammis ardet intrinſecus. In qua ſimilitudine merito peccatores ponũtur, qui in futuro iudicio & mœrore animi & pœnali excruciatione torquẽdi ſunt, qui contra regulas Dn. obſtinata mente vixerunt. De quib. dicitur in pſalmo: *Pones eos, vt clibanum ignis, in tẽpore vultus tui.* Vultus vero Dn dies eſt iudicij, quando filius hominis videbitur ab hominibus ſed ſoli eum iuſti etiam diuinitatis ſuæ contemplatione reſpiciunt. Torcular dictum eo, quod ibi vuæ calcentur, atq; exortæ exprimãtur. Forus eſt locus, vbi vua calcatur, dictus, quod ibi feratur vua, vel propter quod ibi pedib. feriatur: vnde & calcatorium dicitur. ſed hoc nõmen multa ſignificat. Torcular altare ab eo, quod ibi oblationes atq; fructus conferãtur, vt in cantico Eſaiæ: *Et torcular fodit in ea.* Item torcular, futura tribulatio, vt in Apocalxpſi: *Et ipſe calcauit torcular vini iræ furoris Domini.* Itaq; torcular, quod iuxta ſcripturæ ſanctæ conſuetudinem interdum pro vltione atq; ſuppliciis ponitur peccatorum, interdum in cõgregatione nouorum fructuum: pro pœnis ponitur atq; tormentis, qñ Ieremias in lamentationib. plangens euerſionem Ieruſalem loquitur: *Torcular calcauit Dn virgini filiæ Iudæ: ideo ego ploro.* In bonam partem ſcribuntur pſalmi *pro torcularibus*, octauus & octogeſimus tertius: legitur enim in titulo octogeſimi pſalmi ita: *In fine pro torcularib. Aſaph. Quinti ſabbati* eſt quinta dies à ſabbato, quæ à gentibus dies Iouis, à nobis quinta feria vocatur, in qua dixit Deus: *producant aquæ reptilia animarum viuarum, & volatilia ſub firmamento cœli*: myſtice ſignificans, diuerſæ virtutis viros ex aquis baptiſmatis eſſe naſcituros. Tituli ergo huius intentio talis eſt, vt, *in finem*, deſignet Dn. Chriſtum: *pro torcularibus*, eccleſiam perſecutionibus exanimatã: *Aſaph*, congregationem: *quinta ſabbati*, baptiſmum. Vnde colligitur pſalmum in Eccleſia Dn. de regenerata congregatione eſſe locuturum. Hoc enim Aſaph ad hiſtoriam quidem loquitur: ſed melius intelligitur ſpiritualiter à populo Chriſtiano. Lacus infernum ſignificat, vt in pſalterio: *Poſuerunt me in lacu inferiori.* & alibi: *deduxerunt in lacum mortis vitam meam.*

** Gynecẽũ* · *Matt. 6.* · *Thren. 5.* · *Pſ. 20.* · *Eſai. 5.* · *Apoc. 19.* · *Thren. 1.* · *Pſal. 87.*

Capit. XXVI.

De Munitionibus.

MVnitum vel munimentum dictum, quia manu eſt factum. Cohors vocata, vel quod coarctet cuncta, quæ interius ſunt, id eſt, cõcludat; vel quod coerceat obiectu ſuo extraneos & adire prohibeat. Vallum eſt, quod mole terræ erigitur, vt cuſtodia prætendatur. Dictum autem à vallis. Nam valli dicti, quod figantur & vellantur. Interualla ſunt ſpacia inter capita vallorum, id eſt, ſtipitum. quibus vallum fit vnde & cætera quoque ſpacia dicuntur ab ſtipitibus ſcilicet. Agger eſt cuiuslibet rei aceruatio, vnde foſſæ aut valles poſſunt repleri. Agger proprie dicitur terra aggeſta, quæ vallo facto propius ponitur: ſed abuſiue & muros & munimenta omnia aggerẽ dicimus. Vallum enim vel agger in ſcripturis coanguſtationem hoſtium ſignificat, quia hoſtes coartant eos, quibus nocere volunt. Vnde ad Ieruſalem Dn. in Euangelio ait: *Venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & coanguſtabunt vndiq, & ad terram proſternent te & filios tuos, qui in te ſunt*: quod ſignificat animæ humanæ, quæ viſio pacis debuit eſſe, propter peccata ſua anguſtiam. Qui namque ſunt humanæ animæ maiores inimici, quam maligni ſpiritus, qui hanc corpore exeuntem obſident, quam in carnis amore poſitam, deceptoriis delectationibus fouent, hanc ſocietatem ſuæ damnationis trahentes coartant, vt in ipſa iam extremitate vitæ deprehenſa, à quib. hoſtibus circumcluſa ſit, videat, & tamen euadendi aditum inuenire non poſſit: quia operari iam bona non licet, quæ cum licuit agere contempſit. Maceriæ ſunt parietes longi, quibus vineæ aliquæ clauduntur. Longum enim græci macron dicunt. Sepes munimenta latorum ſunt, inde & appellatæ. Maceria vel ſepes myſtice angelorum cuſtodiam ſignificant, qua plebs Dei, quæ vinea Domini ſabaoth per prophetam appellata eſt, circumuallabatur atq; muniebatur. Vnde in Eſaia ſcriptum eſt: *Vinea facta eſt dilecto in cornu filio olei.* Et poſt paululum: *Auferam*, inquit, *ſepem eius, & erit in direptionem. Diruã maceriam eius, & erit in conculcationem.* Et in euangelio ipſe Dn. texit parabolam dicẽs: *Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & ſepem circũdedit ei.* Item in pſalterio de eadem vinea ita legitur: *deſtruxiſti omnes macerias eius, poſuiſti munitiones eius in formidinem.* Itaq; maceria eſt, quæ loca ad aliquam vtilitatem præparata defenſionis cauſa communit. Hæc non commixtione rei alterius ædificatur: ſed in parietis mo-

Luc. 19. · *Eſai 5.* · *Ibid.* · *Matt. 21.* · *Pſal. 79.*

Digitized by Google

dum ſaxorum tantum adunatione conſtruitur, ad cuius ſimilitudinem poſuit ſimplicem illam inuictamq; defenſionem diuinam, quam neceſſe fuit amoueri, vt gens Iudæorum potuiſſet hoſtium incurſione vaſtari. Pulcherrime autem dictum eſt: *munitiones eius poſuiſti in formidine*: vt culpis facientibus ipſum Dominum formidarent, cuius ſolebant munitione vallari. Maceria ergo ſignificat Pſal. 61. crucem Chriſti, vt quidam volunt, vt eſt illud Pſal. *Tanquam parieti inclinato & maceriæ impulſæ.* Caulas munimenta ouium vel ſepimenta ouilium. Eſt autem nomen græcum, i. e. detracta. Nam græci aulas vocant animalium receptacula. Allegorice autem ſicut oues religioſos homines, qui manſueti ſunt & innocentes viuunt, ſic & caulæ ſanctam eccleſiam ſignificant, vbi oues Chriſti poſitæ conſeruantur & à beſtiis defenduntur.

Capit. XXVII.

De Tentoriis.

Tabernacula tentoria ſunt militum, quibus in itinere ſolis ardores, tempeſtatemque imbrium, frigoriſque iniurias vitant. Dicta autem tabernacula, quod cortinæ diſtentæ funibus, tabulis interſtantibus, appenderentur, quæ tentoria ſuſtinerent. Tentorium vocatum eo quod tenditur funibus atque paxillis, vnde & hodie prætendere dicuntur. Myſtice tentorium ſiue tabernaculum aut præſentem eccleſiam ſignificat, ſicut illud tabernaculum Moſaicum in deſerto in huius præfiguratione conditum eſt: aut congregationem fidelium ex gentibus, ſicut illud Pſal. 83. eſt Pſalmiſtæ: *Quam amabilia ſunt tabernacula tua Domine*: vel conditionem corporis humani, de quo dicit Apoſto- 2. Cor. 5. lus: *Quamdiu ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, nolentes expoliari, ſed ſuperueſtiri.* Item cogitationem men- Iob 15. tis ſignificat tabernaculum, vt eſt illud beati Iob: *Ignis deuorat tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt*: ſicut enim corpus in tabernaculo, ſic mens habitat in cogitatione: ſed ignis tabernacula deuorat, dum æſtus auaritiæ cogitationes deuaſtat.

Capit. XXVIII.

De Sepulchris.

Sepulchrum à ſepulto dictum. Prius autem quiſque in domo ſua ſepeliebatur: poſtea vetitum eſt legibus, ne fætore ipſo corpora viuentium contacta inficerentur. Monumentum ideo nuncupatur, eo quod mentem moneat ad defuncti memoriam. Cum enim non videris monumentum, illud eſt, quod ſcriptum eſt: *Excidi, tanquam mortuus, à corde.* Cum autem videris, monet mentem, & ad memoriam te reducit, vt mortuum recorderis. Monumenta itaq; & memoriæ pro mentis ammonitione dictæ. Tumulus dictus, quaſi tumens tellus. Sarcofagũ græcum eſt, eo quod ibi corpora conſumantur: ſarco enim græce caro, fagus comedere dicitur. Mauſolea ſunt ſepulcra vel monumenta regum, à Mauſoleo rege Ægyptiorum dicta. Nam eo defuncto vxor eius miræ magnitudinis & pulchritudinis exſtruxit ſepulcrum, intantum, vt vſq; hodie omnia monumenta precioſa ex nomine eius mauſolea nuncupentur. Pyramides eſt genus ſepulcrorum quadratum & faſtigiatum vltra omnem excelſitudinem, quæ fieri manu poſſit: vnde & menſuram vnam vmbrarum egreſſæ, nullam habere vmbram dicuntur. Tali autem ædificio ſurgunt, vt à lato incipiant, & in anguſto finiantur, ſicut ignis. Pyr autem dicitur ignis. Has Ægyptus habet: apud maiores enim potentes aut ſub montibus aut in montibus ſepeliebantur. Inde tractum eſt, vt ſuper cadauera aut pyramides fierent, aut ingentes columnæ collocarentur. Myſtice ſepulcrum aliquando occultam nequitiam ſiue hæreticorum prædicationem ſignificat. Vn- Pſal. 13. de Pſalmiſta dicit: *Sepulcrum patens guttur eorum.* Sepulcrũ enim mortui guttur eſt mentientis, qui exitiabilem ſibi vanitatem in faucibus reuoluit, quæ malum mortis infligit. Bene autem addidit *patens*: quod ſi clauſum eſſet, minus fæteret. Aliquando fœtidam conuerſationem peccatoris & auari hominis ſignificat. Vnde idem Pſalmiſta ait, Pſal. 48. *Sepulcra eorum domus eorum in æternum*: quia in incepta auaritia & luxuria eligunt perſeuerare. Item ſepulcrum ſignificat hypocritas, qui foris ſimulatam iuſtitiam oſtendunt & intus pleni ſunt malitia & dolore, de quibus Dominus in euangelio dicit, quod ſimiles eſſent ſepulcris Matth. 23. dealbatis, quæ foris apparent hominibus ſpecioſa, intus ſunt plena oſſibus mortuorum. Aliquando tamen ſepulcrum in bonam partem accipitur vt eſt illa ſententia Eliphas ad beatũ Iob: *Ingredieris in abundantia ſepulcrum.* Iob 5. Quid ſepulcri nomine, niſi contemplatiua vita, ſignatur? quæ nos quaſi ab hoc mũdo mortuos ſepeliuit, dum à terrenis deſideriis ſuſceptos in intimis abſcondit. Ait ergo: *Ingredieris in abundantia ſepulcrum*, Vir quippe perfectus ſepulcrum in abundantia ingreditur: quia prius actiuæ vitæ opera congregat, & poſtmodum carnis ſenſum per contemplationem mortuum huic mundo funditus occultat. Item ſepulcrum memoria mortis & reſurrectionis Domini intelligitur, vt in Eſaia: *Et erit ſepulcrum glorioſum.* Eſa. 11. Sepulcrum corpus peccatis ſubditum ſiue ſimulatores quique, vt in Euangelio: *Væ vobis Phariſæi ſcribæ, qui ſimiles* Matt. 23. *eſtis ſepulcris dealbatis.* Foſſa damnatio peccatorum, vt in Pſalmo: *Vt mitiges eum à diebus malis, donec fodiatur.* Pſal. 93. Foſſa damnatio diaboli vel antichriſti, vt in Propheta: *Et in la* Zach. 10. *gabunt Aſſur* id eſt, Antichriſtum, *in foſſa Nebroth.* Fouea dolus vel laqueus in mortem, vt in Pſalmo: *Lacum aperuit* Pſal. 7. *& effodit eum, & incidit in foueam quam fecit.* Fouea hæretica deceptio, vt in Salomone: *Fouea profunda eſt meretrix, &* Prou. 23. *puteus anguſtus aliena vxor.*

Capit. XXIX.

De Aedificiis ruſticis.

Caſa agreſte habitaculum, palis atque virgultis arundinibuſq; contextum, quibus poſſint homines tueri à vi frigoris, vel caloris iniuria. Tugurium caſula eſt quam faciunt ſibi cuſtodes vinearum ad tegimen ſui quaſi tegurium: ſiue propter ardorem ſolis, & radios declinandos: ſiue vt inde vel homines vel beſtiolas, quæ inſidiari ſolent natis frugibus, abigant. Hanc ruſtici capanam vocant, quod vnum tantum capiat. Caſa ſiue tugurium poſſunt egeſtatem præſentis vitæ ſignificare. Vnde legitur, patres noſtros in terra peregrinationis ſuæ in caſulis Heb. 11. habitare. Et per tugurium vile habitaculum in Eſaia, & cito deciduum in hoc mundo exprimitur, vt eſt illud: *Erit* Eſa. 1 *Sion ſicut vmbraculum in vinea, & ſicut tugurium in cucumerario.*

Capit. XXX.

De Agris.

Ager latine appellatur, eo quod in eo aliquid agatur. Alij agrum ex græco nominari manifeſtius credunt: vnde & villa græce coragros dicitur. Villa à vallo, id eſt, aggere terræ nuncupata, quod pro limite conſtitui ſolet. Poſſeſſiones ſunt agri late patentes, publici priuatique, quos in initio non mancipatione, ſed quiſque, vt potuit, occupauit atque poſſedit: vnde & nuncupati. Fundus dictus, quod & fundatur vel ſtabiliatur patrimonium. Fundus autem vrbanum ædificium & ruſticũ intelligendum eſt. Prædiũ, quod ex omnibus patrifamilias maxime prævidetur, i. e. apparet, quaſi prævidium: vel quod antiqui agros quos bello ceperant, vt prædæ nomine, habebant. Omnis autem ager (vt Varro docet) quadrifarie diuiditur: aut aruus eſt ager, id eſt, ſationalis: aut conſitus, id eſt, aptus arboribus: aut paſcualis, qui herbis tantum & animalibus vacat: aut ſunt horti apibus congruentes & floribus. Quod etiam Virgilius in quatuor libris Georgicorum ſecutus eſt. Agri autem nomine humanũ genus, habitans in hoc mundo, exprimitur. Vnde legitur in parabola euangelica: *Ager eſt mundus*, in quo ſeminatur ſanctũ Matt. 13. verbum Dei: ſed iuxta differentiam terræ fructificauit: quia bona terra fructum centuplum bonorum operum profert: mala autem profert ſpinas & tribulos viciorum, quæ etiam eſt maledictioni proxima. Item ager eſt eccleſia, vt in Geneſi: *Ecce*, ait Iſaac, *odor filii mei ſicut odor agri* Gen. 27. *pleni, cui benedixit Deus.* Et in Euangelio: *Emerunt ex eis* Matt. 27 *agrum figuli in ſepulturam peregrinorum.* Item ager eſt populus Iudæorum. De quo agro Salomon ad Abiathan ſacerdotem ait: *Vade in agrum tuum in Anathot.* Item ager 2. Reg. 2. ſignificat diſciplinam religionis chriſtianæ, vt eſt illud

Matt. 13. in Euangelio: ***Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in***
agro, quem qui inuenit homo, abſcondit & præ gaudio illius vadit
& vendit omnia, quæ habet & emit agrum illum, &c. Theſau-
rus iſte cæleſte deſiderium ſignificat. Ager vero, in quo
theſaurus abſconditur, diſciplinam ſtudij cœleſtis: ho-
mo, qui hunc theſaurum inuenit, humiles & religioſos
ſignificat. Quia valde gaudent, dum bonum percipiunt
deſiderium: tunc profecto venditis, id eſt, contemptis
voluptatibus carnis, cunctique terrenis delectationi-
bus, omnia mundi per diſciplinæ cœleſtis cuſtodiam cal-
cant: nil iam, quod caro blanditur, libet: nil, quod carnis
vitam trucidat, ſpiritus horreſcit. Siue aliter: theſaurus
iſte Chriſtus intelligitur: ager autem ſancta ſcriptura, in
qua repoſita eſt notitia Saluatoris noſtri: quia quiſquis
eum, eius gratia reuelante, cognouerit, oportet illum o-
mnia delectamenta ſeculi contemnere, & ad eius noti
tiam iugi exercitatione bonorum operum feſtinare. In-
uentus theſaurus abſconditur enim, vt ſeruetur: quia ſtu-
dium bonæ voluntatis in opere Dei nemo cuſtodire ſuf-
ficit, qui ab humanis laudibus non abſcondit. Ruta vete-
res incultos agros dicebant, id eſt, ſiluas & paſcua: agrum
vero, qui colebatur. Nam rus eſt, quo mel, quo lac, quo
pecus haberi poteſt. Vnde & ruſticus nominatur. Nam
hæc ruſticorum prima & otioſa felicitas. Seges ager eſt,
in quo ſeritur. Vnde & Virgilius:

Illa ſeges demum votis reſpondet auari
Agricolæ.

Compaſcuus ager dictus, qui à diuiſoribus agrorum re-
lictus eſt ad paſcendum communiter vicinis. Alluuius a-
ger dictus eſt, quod paulatim fluuius in agrum mittitur.
Arcifinius ager dictus eſt, quia certis linearum menſuris
non continetur: ſed arcentur fines eius obiectu flumi-
num, montium, arborum. Vnde & in his agris nil ſubſi-
tum interuenit. Nonalis ager eſt primum proſciſſus, ſiue
qui alternis annis vacat nouandarum ſibi virium cauſa.
Noualia enim ſemel cum fructu erunt & ſemel vacua.
Noualia poſſunt ſignificare labores fructuoſos nouiter
Oſe. 10. inceptos. Vnde eſt illud propheticum: ***innouate vobis no-***
ualia: ac ſi diceret: exercete voſmetipſos in ſtudiis vtili-
bus, ne ſegnicies vos ſteriles reddat. Hinc & alibi ſcriptũ
Prou. 13. eſt: ***Multi cibi in noualibus patrum***, hoc eſt, abundantes deli-
ciæ virtutum ſunt in doctrinis & exemplis ſanctorũ do-
ctorum. Area dicitur tabularum æqualitas. Dicta autem
area à planitie atque æqualitate. vnde & ara. Alij aream
vocatam dicunt, quod pro triturandis frugibus æra dan-
tur, quaſi ærea: vel quod non triturentur in ea, niſi arida.
Area myſtice eccleſiam ſignificat. Vnde Iohannes Bapti-
Matth. 3. ſta legitur dixiſſe in Euangelio de Chriſto: ***Cuius ventila-***
brum in manu eius, & permundabit aream ſuam. Per ventila-
brum, id eſt, palam diſcretio iuſti examinis: per aream ve-
ro præſens eccleſia deſignatur in qua procul dubio quod
Matt. 22. lugubre ſatis eſt. ***Multi ſunt vocati, pauci vero electi***: pauca
grana, ſupernis recipienda manſionibus, in comparatio-
ne multorum, quæ flammis ſunt mancipanda perpetuis.
Cuius areæ purgatio & nunc viritim geritur, cum quiſq;
peruerſus vel ob manifeſta peccata de eccleſia reiicitur,
vel ob occulta poſt mortẽ diuina diſtrictione damnatur:
Matth. 13. & vniuerſaliter in fine perficietur quando ***mittet filius ho***
minis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala. Ven-
tilabrum itaque Dominus in manu, id eſt, iudicij diſcri-
Ioan. 5. men habet in poteſtate: quia ***Pater non iudicat quemquam,***
ſed iudicium omne dedit Filio.

Capit. XXXI.
De Menſuris agrorum.

Menſuras viarum has miliaria dicimus: Græci ſtadia:
Galli leugas: Ægyptij ſignes: Perſæ paraſangas. Sunt
autem proprio quæque ſpatio: miliarium mille paſſibus
terminatur. Et dictum miliarium, quaſi milladiũ habens
pedes quinque milia. Leuga finitur paſſibus mille quin-
gentis. Stadium, octaua pars miliarij eſt, conſtans paſſi-
bus centumuigintiquinque. Hoc primum Herculem
ſtatuiſſe dicunt, eumque eo ſpatio terminaſſe, quod ipſe
ſub vno ſpiritu confeciſſet, ac proinde ſtadium appellaſ-
ſet, quo in finem reſpiraſſet, ſimulque & ſtetiſſet.

Capit. XXXII.
De Itineribus.

Via eſt, qua poteſt ire vehiculum: & via dicta à vehicu-
lorum incurſu. Nam duos actus capit propter eun-
tium & venientium vehiculorum incurſum. Omnis au-
tem via aut publica, aut priuata. Publica eſt, quæ in ſolo
publico eſt, quæ inter actus populo patet. Hæc aut ad ma-
re aut ad opida pertinet. Priuata eſt, quæ vicino munici-
pio data eſt. Via enim multiplicem ſignificationem ha-
bet: in bonam partem aliquando accipitur: aliquando
vero in contrariam. Via enim ipſum Dominum Chri-
ſtum ſignificat, qui ait in Euangelio: ***Ego ſum Via, Veritas*** Ioan. 14.
& Vita: & per ipſum ad æternam vitam pergimus: & ipſo
tribuente veram beatitudinem accipiemus. Aliquando
vero viæ nomine præcepta diuina, & regulæ ſanctarum
ſcripturarum deſignantur, vnde Pſalmiſta ait: ***Viam man-*** Pſal. 118.
datorum tuorum cucurri. Et item: ***Vias tuas Domine demonſtra*** Pſal. 24.
mihi, & ſemitas tuas doce me. Aliquando vita hominis in eo
ſignificatur. Vnde Propheta ait: ***Vias meas enunciaui, & ex-*** Pſal. 118.
audiſti me. In contrariam vero partem viæ ſignificatio tra-
hitur, quando propter viam mentis iniquæ ad actionem
malorum operum demonſtratur, vt eſt illud Propheti-
cum: ***Viam***, inquit, ***iniquitatis amoue à me.*** Et in libro Sa- Ibid.
pientiæ ſcriptum legimus: ***Sunt viæ, quæ putantur ab homi-*** Sap. 13.
nibus rectæ, quorum vita ducit ad infernum. Vnde dicitur: ***Via***
ſpacioſa hoc eſt, vitiorum illecebris dilatata, vt eſt illud in
Euangelio: ***Lata & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem.*** Matth. 7.
Arta autem via eſt diſtricta vel tribulationibus preſſa, de
qua ſcriptum dicitur: ***Quam anguſta porta & arta via, quæ*** Ibid.
ducit ad vitam! Directa autem via eſt illa, quæ præceptis
Dei eſt ornata, vt in Eſaia: ***Rectas facite***, inquit, ***ſemitas Dei.*** Eſa. 40.
Praua autem à Dei præceptis deuia, vt in eodem Prophe-
ta: ***Erunt autem praua in directa, aſpera in vias planas.*** Plana Ibid.
enim illa eſt via, quæ obedientia præceptorum Dei eſt
exæquata. Nam alibi legitur: ***Vias, quæ à dextris, nouit Do-*** Prou. 4.
minus: quæ à ſiniſtris, ſunt peruerſæ. Strata dicta, quaſi vulgi
pedibus trita. Lucretius: ***Strata, quæ iam vulgi pedibus detri-***
ta viarum. ipſa eſt & dilapidata, id eſt lapidibus ſtrata. Pri-
mi autem Pœni dicuntur lapidibus vias ſtrauiſſe, poſtea
Romani eas per omnem pene orbem diſpoſuerunt pro-
pter rectitudinem itinerum, ne plebs eſſet otioſa. Ag-
ger eſt media ſtratæ eminentia coaggeratis lapidibus
ſtrata, ab aggere, id eſt, à coaceruatione dicta, quam hi-
ſtorici viam militarem dicunt: vt qualis ſæpe viæ depre-
henſus in aggere ſe pens. Item itus eſt via, qua iti ab ho-
mine quaquauerſum poteſt. Iter autem & itiner diuer-
ſam ſignificationem habent. Iter enim eſt locus tranſi-
tu facilis, vnde & appellamus aditum. Itiner autem itus
eſt longæ viæ, & ipſe labor ambulandi, vt, quo velis, per-
uenias. Semita itineris dimidium, à ſemi itu dictum. Se-
mita autem hominum eſt. Calles ferarum & pecudum.
Callis eſt iter pecudum inter montes anguſtum & tri-
tum, à callo pedum vocatum, ſiue callo pecudum perdu-
ratum. Tramites ſunt tranſuerſa in agris itinera ſine re-
cta via: dicta, quod tranſmittant. Diuortia ſunt flexus
viarum, hoc eſt, viæ in diuerſa tendentes. Nunc diuer-
ticula ſunt hoc eſt diuerſę ac diuiſæ vię ſiue ſemitæ tranſ-
uerſæ, quæ ſunt alteræ viæ. Biuium, quia duplex eſt via.
Competa, quia plures in ea competunt viæ, quaſi triuiæ,
quadriuiæ. Hoc quoque obſeruandum eſt in locis ſingu-
lis, vbi iſta nomina viarum ſunt denotata, vt à præceden-
tibus vel conſequentibus eiuſdem ſcripturæ locis earum
ſignificatio intelligatur. Quia ſic congruus ſenſus fa-
cile in eis dinoſcitur, vtrum ad bonam vel
malam partem pertineant.

FINIS LIBRI DECIMIQVARTI.

INCIPIVNT CAPITVLA LIBRI DECIMIQVINTI.

De Philoſophis. 1
De Poetis. 2
De Sibyllis. 3
De Magis. 4
De Paganis. 5
De diis gentium. 6

CAPIT. I.

De Philoſophis.

PHILOSOPHI græca appellatione vocantur, qui latine amatores ſapientiæ interpretantur. Eſt enim Philoſophus, qui diuinarum & humanarum rerum ſcientiam habet. omnem bene viuendi tramitem tenet. Nomen philoſophorum primum à Pythagora fertur exortum. Nam dum antea græci veteres Sophiſtas. id eſt, ſapientes, aut doctores ſapientiæ ſemetipſos iactantius nominarent. iſte interrogatus, quid profiteretur, verecundo nomine philoſophum, i. e. amatorem ſapientiæ ſe eſſe reſpondit: quoniam ſapientem profiteri arrogantiſſimum videbatur. Ita deinceps poſteris placuit, vt quantalibet de rebus ad ſapientiam pertinentibus doctrina quiſq; vel ſibi vel aliis videretur excellere. non niſi philoſophus vocaretur. Iidem autem philoſophi triplici genere diuiduntur. Nam aut phyſici ſunt, aut ethici, aut logici. Phyſici dicti, quia de naturis tractant: natura quippe græce phyſis vocatur. Ethici, quia de moribus tractant. Mores enim apud Græcos ethos appellantur. Logici autem, quia in naturis & in moribus rationem adiungunt: ratio enim græce logos dicitur. Diuiditur autem Phyſica in ſeptem partes, hoc eſt, Arithmeticam, Aſtronomiam, Aſtrologiam, Mechaniam, Medicinam, Geometriam & Muſicam. Arithmetica eſt numerorum ſcientia Aſtronomia eſt lex aſtrorum, qua oriuntur & occidunt aſtra. Aſtrologia eſt aſtrorum ratio & natura & poteſtas, cælique conuerſatio. Mechania eſt peritia fabricæ artis in metallis & in lignis & lapidibus. Medicina eſt ſcientia curationum, ad temperamentum & ſalutem corporis inuenta. Geometria eſt diſciplina menſurandi ſpatia locorum, & magnitudines corporum. Muſica eſt diuiſio ſonorum, & vocum varietas, eſt modulatio canendi. Ethica autem diuiditur in quatuor partes, hoc eſt, in prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem & temperātiam. Prudentia in agnitionem veritatis inducit hominem. Iuſtitia dilectionem Dei & proximi ſeruat. Fortitudo vincit aduerſa, mortemq; contemnit. Temperantia vitioſas voluptates reprimit, & omnia moderatur. Logica autem diuiditur in duas ſpecies, hoc eſt Dialecticam & Rhetoricam. Dialectica eſt diſputatio acuta, verum diſtinguens à falſo. Rhetorica eſt diſciplina ad perſuadendum quæque idonea. Diuiſi ſunt autem ipſi philoſophi in hæreſibus ſuis, habentes quidam nomina ex autoribus: vt Platonici, Epicurici, Pythagorici: alij à locis conuenticulorum & ſtationum ſuarum, vt Peripatetici, Stoici, Academici. Platonici à Platone. Hi animarum creatorem eſſe Deum, corporum angelos aſſerunt: per multos annorum circulos in diuerſa corpora redire animas dicunt. Stoici à loco dicti. Porticus enim fuit Athenis, quam græce Stoan appellabant, in qua picta erant geſta ſapientum, atque virorum fortium hiſtoriæ. In hanc porticum conuenientes ſapientes philoſophabantur, ex quo & ſtoici dicti ſunt: græce enim porticus ſtoa dicitur. Hanc ſectam primo Zeno inſtituit. Hi negant, ſine virtute effici quemquam beatum. Omne peccatum vniforme eſſe aſſerunt, dicentes; ſic ille nocens erit, qui paleas furauerit. quam qui aurum: qui mergū occiderit, quam qui equum. Non enim animal crimen, ſed animus facit. Hi etiam animam cum corpore perire dicunt, animam quoq; virtutem cōtinentem & æternam eſſe negant: affectāt gloriam æternam, cum fatentur ſe non eſſe æternos. Academici à villa Platonis appellati academia Athenarum, vbi idem Plato docebat. Hi omnia incerta opinantur: ſed ſicut fatendum eſt, multa & occulta eſſe, quæ voluit Deus intelligentiam hominis excedere: ſic tamen plurima eſſe, quæ poſſint & ſenſus penetrabili ratione comprehendi. Hanc ſectam Archeſilaus, cirenaicus philoſophus reperit, cuius ſectator fuit Democritus, qui dixit, tanquam in puteo alto, ita vt fundus nullus ſit, ita in occulto iacere veritatem. Peripatetici à deambulatione dicti, eo quod Ariſtoteles, auctor eorum, deambulans diſputaret. Hi dicunt quandam particulam animæ eſſe æternam, de reliquo magna ex parte mortalem eſſe. Cynici ab immunditia impudentiæ nuncupati: contra humanam enim verecundiam in propatulo coire cum cōiugibus, eis mos erat: cenſentes, licitum & honeſtum eſſe, palam cum vxore concumbere: quia coniugium iuſtum eſt, publice id prædicantes agendum eſſe, vt canes in vicis vel plateis. Vnde & à canibus, quorum vitam imitabantur, etiam vocabulum nomenq; traxerunt: Epicurei dicti ab Epicuro quodam philoſopho. amatore vanitatis, nō ſapientiæ, quem etiam philoſophi porcum nominauerunt: quaſi volutans in cæno, carnalem voluptatem corporis ſummum bonum aſſerens. Qui etiam dixit, nulla diuina prouidentia inſtructum eſſe aut regi mundum: ſed originē rerum atomis, id eſt inſecabilibus ac ſolidis corporibus aſſignauit, quorum fortuitis concurſionibus vniuerſa naſcantur & nata ſunt. Aſſerunt autem, Deum nihil agere, omnia conſtare corporibus, animam nihil aliud eſſe quam corpus. Vnde & dixit: *Non ero, poſteaquam mortuus fuero.* Gymnoſophiſtæ nudi per opacas Indiæ ſolitudines perhibentur philoſophari, adhibentes tantum genitalibus tegmina. Gymno enim ex eo dictum eſt, quod iuuenes nudi exercentur in campo, vbi pudenda tantum operiunt. Hi & à generando ſe cohibent. Theologi autem iidem ſunt, qui & phyſici: dicti autem Theologi, quoniam in ſcripturis ſuis de Deo dixerunt. Quorum varia conſtat opinio, quod Deus eſſet dum quærerent Quidam corporeo ſenſu hunc mundum viſibilem ex quatuor elementis Deum eſſe dixerunt, vt Dionyſius ſtoicus: alij vero ſpiritaliter intellexerunt mentem eſſe Deum, vt Thales Mileſius. Quidam autem animum in omnibus commanentē & lucidum, vt Pythagoras: quidā Deum ſine tempore incommutabilem, vt Plato: quidam mentem ſolutam, vt Cicero: quidam & ſpiritum & mentem, vt Maro. Inuentum enim ſolummodo Deum, vt non inuenerunt, expoſuerunt: *euanuerunt in cogitationibus ſuis: Dicentes ſeſe ſapientes, & ſtulti facti ſunt.* Rom. 1. Platonici quidem curatorem & arbitrum & iudicem aſſerunt: Epicurei ocioſum & inexercitatum. Mundum autem Platonici affirmant incorporalem: ſtoici corporalem. Epicurus atomis, Pythagoras ex numeris Heraclitus ex igne. Vnde & Varro ignem mundi animum dicit: proinde quod in mundo omnia gubernet, ſicut animus in nobis, quam vaniſſime, qui cum eſt in nobis inquit, ipſi ſumus cum exit, emorimur. Ergo & ignis cum de mundo proficiſcitur per fulgura emoritur. Hi philoſophorum errores etiam apud eccleſiam induxerunt hæreſes. Inde eone & formæ: neſcio quæ inde apud Arriū Trinitas Numinis, & apud Valentinū Platonicus furor: inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: ab ſtoicis enim venerat. Et vt anima interire dicatur, Epicurus obſeruat, & vt carnis reſtitutio negetur, de vana omniū philoſophorū ſchola ſumitur: & vbi materia cum Deo ęquatur Zenonis diſciplina eſt. Et vbi quid de igneo Deo legitur, Heraclitus interuenit. Eadem materia apud hæreticos & philoſophos voluitur, i. e. retractatis implicatur: ſed * ſcriptis erroribus gentiliū atq; hæreticorū, q̄ *ſpretis. ſit vera philoſophia ſecundū catholicorum patrū ſenſum dicendū nobis eſt. Philoſophia ergo eſt naturę inquiſitio, rerum humanarū diuinarumq; cognitio, quantū homini poſſibile eſt rimari. Eſt quoq; philoſophia honeſtas vitæ. ſtudiū beneuiuendi, meditatio mortis, contemptus ſeculi q̄ magis conuenit chriſtianis, qui, ſeculi ambitione calcata, diſciplinabili ſimilitudine futuræ patriæ viuunt. Materia ergo philoſophiæ cōſtat ex ſcientia & opinione. Scientia eſt, cum res aliqua certa ratione percipitur: vt eclipſis ſolis, lunaris corporis obiectus eſt: vel in ſcripturis hiſtoriæ textus, qui rerum geſtarum exprimit veritatem, ſiue moralis vitæ fidelis inſtitutio. Opinatio

eſt,

eſt, cum incerta res latet, & nulla firma ratione diffiniri poteſt, vt magnitudo cœli, vel profunditas terræ, ſiue etiam inuiſibilium rerum & incomprehenſibilium diſputatio. Diuiditur ergo philoſophia in tres partes, hoc eſt, in Phyſicam, Ethicam & Logicam, ſicut ſuperius oſtendimus. In Phyſica igitur cauſa quærendi, in Ethica ordo viuendi, in Logica ratio intelligendi verſatur. In quibus videlicet generibus tribus Philoſophiæ diuina eloquia conſiſtunt. Nam aut de natura diſputare ſolent, vt in Geneſi & in Eccleſiaſte: aut de moribus, vt in Prouerbiis & in omnibus ſparſim libris. aut de Logica, pro qua noſtri Thelogiam ſibi vendicant, vt in Cantico Canticorum, & ſancto Euangelio. Theologica quoq; eſt, quæ inſpectiua dicitur, qua ſupergreſſi viſibilia, de diuinis & cœleſtibus aliquid mente ſolum contemplamur. Nam quoq; in has duas partes Philoſophia vera diuiditur, i.e inſpectiuã & actualem. Actualis eſt, quæ in operationibus huic vitæ mortali neceſſariis conſiſtit. Per hanc legitur mos viuendi, honeſtus appetitus, & inſtituta ad virtutes tendentia exercentur: per illam vero Deus amatur, ſpe & fide colitur. Vnde neceſſe eſt, vt quicunq; ſapiens eſſe deſiderat, & ad agnitionem veræ ſapientiæ, atque ad contemplationem ipſius veritatis peruenire voluerit, ſacras ſcripturas ſecũdum regulam catholicæ fidei intente legat, & ſecundum earum inſtituta in ſacris virtutibus bene viuendo ſemetipſum exercere ſtudeat, mundumq; cor ab omni malo deſiderio & mundi cupiditate habere certet: ſicque ad deſideratum bonum, Deo opitulante, peruenire valebit:

Pſal. 118. hoc enim Pſalmiſta nobis oſtendit, dicens: ***Beati immaculati in via, qui ambulãt in lege Dei. Beati, qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.*** Hinc & ipſa Veritas ait:

Matth. 5. ***Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.*** Itaq; primo ſciendũ eſt, quod quædam res tam claræ & nobiles ſunt, vt non propter aliud emolumentum expetendæ ſint, ſed propter ſuam ſolummodo dignitatem amandæ ſunt & exequendæ: virtus videlicet, ſcientia veritatis, amor bonus. Has quidem res veri philoſophi intellexerunt in natura humana, & ſummo ſtudio coluere. Igitur virtus eſt animi habitus, naturæ decus, vitæ ratio, morum nobilitas: quæ habet partes quatuor, i.e. prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, temperantiam. Nam prudentia eſt rerum & naturarum ſcientia. Hæc partes tres habet, hoc eſt, memoriam, intelligentiam, prouidentiam. Memoria, per quam animus repetit, quæ fuerũt: intelligentia, per quam ea perſpicit, quæ ſunt: prouidentia, per quam futurum aliquid prouidetur, antequam fiat. Iuſtitiæ quidem diffinitio talis eſt: Iuſtitia eſt habitus animi, vnicuiq; rei propriam tribuens dignitatem. In hac diuinitatis cultus, in hac humanitatis iura, & æquitas totius vitæ conſeruatur. Hæc partim ex naturæ iure, partim ex conſuetudinis vſu conſtat: quia partes illius quoddam naturæ ius inſerit, vt religionem, pietatem gratiam, vindicationem, obſeruationem, veritatem: quarum diffinitio talis eſſe poterit. Religio eſt, quæ ſuperioris cuiuſdam rei, quam diuinam vocant, curam ceremoniamque affert. Pietas, per quam ſanguine coniunctis, patriæq; beniuolis officium & diligens tribuitur cultus. Gratia, in qua amicitiarum & officiorum alterius memoria & remunerandi voluntas continetur. Vindicatio, per quam ius aut iniuria & omnino omne, quod offuturum eſt, defendendo aut vlciſcendo propulſatur. Obſeruantia per quam homines, aliqua dignitate antecedentes, cultu quodam & honore dignantur. Veritas, per quam ea, quæ ſunt, aut ante fuerunt, aut futura ſunt dicuntur. Ex conſuetudinis ergo vſu iuſtitia obſeruatur: ita vt ex pacto pari iudicatoque & ex lege conſideretur. Pactum quoq; eſt, quod inter alios aliquos conuenit pariter, non omnes. Æquabile iudicatum eſt, quod alicuius magni viri aut aliquorum ſententiis conſtitutum eſt. Lex eſt omni populo ſcriptum ius, quid cauere vel quid obſeruare debeat. Tertia vero ſpecies virtutis eſt fortitudo, quæ ita diffinitur: Fortitudo eſt magno animo periculorum & laborum perpeſſio: cuius partes ſunt: magnificentia, fidentia, patientia, perſeuerantia. Magnificentia eſt rerum magnarum & excelſarum cum animi ampla quadam & ſplendida propoſitione cognitio atque adminiſtratio. Fidentia eſt, per quam magnis & honeſtis in rebus multum animus in ſe fiduciæ certa cum ſpe collocauit. Patientia eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſa, rerum arduarum aut difficilium voluntaria ac diuturna perpeſſio. Perſeuerantia eſt in ratione bene conſiderata ſtabilis ac perpetua permanſio. Vltima vero ſpecies virtutis eſt temperantia, cuius diffinitio talis eſt: Temperantia eſt rationabilis in libidine atque in aliis non rectis impetus animi firma & moderata dominatio: eiuſque partes ſunt: continentia, clementia, modeſtia. Continentia eſt, per quam omnis mala cupiditas magna conſilij gubernatione regitur & gubernatur. Clementia eſt, per quam iniuria & odia miti animo retinentur. Modeſtia eſt, per quam totius vitæ modus ſeu animi ſeu in corporis motibus vbique honeſti cura ſeruatur. Vnde honor eſt eximius coram hominibus hæc ſeruanti, & laus apud Deum. Sed dolendum eſt, cum illi philoſophi has virtutes ob illarum tantum virtutum dignitatem ad laudem vitæ ſeruauerunt, quod nos Chriſtiani ab his in multis deuio errore declinamus: quando hæc nunc in fide & caritate obſeruantibus æternæ gloriæ ab ipſa Veritate, Chriſto Ieſu, præmia pollicentur. Sunt ergo hæ excellentes virtutes in noſtra, hoc eſt, chriſtiana religione intelligendæ atque obſeruandæ: vt ſapientia ſit, qua Deus ſecundum modulum humanæ mentis intelligatur & timeatur & futurum eius credatur iudicium. Iuſtitia, vt caritas Dei, eiuſque mandatorum obſeruatio firmiter teneatur. Fortitudo, qua hoſtis antiquus vincatur, & aduerſa mundi tolerentur. Temperantia, quæ libidinem refrenet, auaritiam reprimat, omnes animi impetus ſedet ac temperet: illeq; finis in omnibus his virtutibus attendatur, vt diligatur Deus & proximus. Quid enim facilius eſt amare ſpecies pulcras, dulces ſapores, ſonos ſuaues, odores fragrantes, tactus iocundos, honores & felicitates ſeculi, quæ, velut volatilis vmbra, recedũt, ante Deum amare, qui eſt æterna pulcritudo, æterna dulcedo, æterna ſuauitas æterna fragrantia, æterna iocunditas, perpetuus honor, indeficiens felicitas maxime cum diuinæ nil aliud nobiſcum agant, niſi, vt diligamus Deum & Dominum noſtrum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & proximum noſtrum, tanquam noſmetipſos. Nam promiſſum habemus ab illo, qui fallere ignorat: ***iugum,*** *Matth.* 11.
inquit, ***meum ſuaue eſt, & onus meum leue.*** Laborioſior eſt enim huius mundi amor, quam Chriſti. Quod enim in illo anima quærit, non inuenit, id eſt, felicitatem & æternitatem: quoniam hæc infima pulcritudo tranſit & recedit, vel amantem deſerit, vel ab amante deſeritur. Teneat ergo anima ordinem ſuum, vt diligat, quod ſuperius eſt, id eſt, Deum: & regat, quod inferius eſt, id eſt, corpus: & ſocias animas dilectione nutriat & foueat: ſicque ſacrificiis purgata, atque exonerata anima ab hac laborioſa vita & ærumnoſa reuolet ad requiem, & intret in gaudium Domini ſui. In ſcripturis ergo ſacris ſapientiæ nomine aliquando Chriſtus notatur, vt in Apoſtolo: ***Chriſtum,*** in- 1. *Cor.* 1.
quit, ***dico Dei virtutem, & Dei ſapientiam:*** aliquando doctrina cœleſtis, vt in Apoſtolo: ***ſapientiam,*** inquit, ***loquimur in-*** 1. *Cor.* 2.
ter perfectos, quoniam nemo principum huius ſeculi cognouit. Item ſapientia aliquando huius mundi philoſophia nuncupatur. Vnde Salomon ait: ***Sapientia hominum non eſt mecum.*** *Prou.* 30.
Et in Apoſtolo: ***ſtultam,*** inquit, ***fecit Deus ſapientiam huius*** 1. *Cor.* 1.
mundi. Sapiens vero Deus in Iob dicitur, vt eſt illud: ***Deus*** *Iob* 9.
ſapiens corde, & fortis eſt robore. Item ſapientes ſancti vocitantur in Oſee, vbi ſcriptum eſt: ***Quis ſapiens, & intelliget &*** *Oſe.* 14.
ſciet hæc: quia recta via Domini, & iuſti ambulant in eis. Rurſum ſapientes dicuntur philoſophi, Iudæi ſiue hæretici, de quibus Apoſtolus ait: ***Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti*** *Rom.* 1.
facti ſunt. Stulti ergo ſecundum ſeculum ſunt ſancti. Vnde Apoſtolus ait: ***Stulta mundi & infirma elegit Deus, vt confun-*** 1. *Cor.* 1.
dat fortia. Rurſum ſapientes huius mundi ſtulti ſunt apud Deum. Vnde in Pſalmo ſcriptum eſt: ***Simul inſipiens*** *Pſal.* 48.
& ſtultus peribunt.

* * *

C A P I T. II.

De Poetis.

POetæ vnde ſint dicti, ſicut ait Tranquillus. Cum primum homines iuxta initium chriſtianitatis, exuta feritate, rationem vitæ habere cepiſſent, ſeq; ac Deos ſuos noſſe cultum ædilicium ac ſermonem comenti, ſibi vtriuſque neceſſarium ad religionem magnificentiam Deorum excogitauerunt. Igitur vt templa illis, domibus pulcriora, & ſimulacra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio etiam quaſi auguſtiori honorandos putauere: laudeſq; eorum & verbis illuſtrioribus & iocundioribus numeris extulerunt. id autem quia forma quadam efficitur, quæ poeſis dicitur, poema vocitatum eſt. eiuſq; facto res poetæ. Vates à vi mentis appellatos, Var. o autor eſt: vel à viendis carminibus, id eſt, flectendis hoc eſt, modulandis: & proinde poetæ, latine vates, olim ſcripta eorum vaticinia dicebantur. Lirici poetæ apo to lirin, id eſt, à varietate carminum: vnde & lira dicta. Tragœdi dicti, quod initio canentibus præmium erat hircus, quem græci tragos vocant. Vnde & Horatius:

Carmine qui tragico vilem certauit ob hircum.

Iam dehinc ſequentes tragici multum honorem adepti ſunt, & excellentes in argumentis fabularum ad varietatis imaginem fictis. Comœdi appellati, ſiue à loco, quia circum pagos agebant, quos græci comas vocant: ſeu à comeſſatione. Solebant enim poſt cibum homines venire ad eos audiendos. Sed comici priuatorum hominum prædicant acta: tragici vero reſpublicas & regum hiſtorias. Quidam autē poetæ theologici dicti ſunt: quoniam de diis carmina faciebant. Officium poetæ in eo eſt, vt ea, quæ vere geſta ſunt, in alias ſpecies obliquis figurationibus cum decore aliquo conuerſa tranſducant. Vnde & Lucanus ideo in numero poetarum non ponitur: quia hiſtorias compoſuiſſe videtur, non poema. Poematis genera ſunt tria. Aut enim actuum vel imitationū eſt, quod græci dramaticon vocant vel * micticon appellant. Aut enarratiuum, quod græci exegematicon vel panegyricon nuncupant. Aut commune vel mixtum, quod græce cœnon vel micton appellant. Dramaticon eſt actiuum, in quo perſonæ loquentes introducuntur ſine poetæ interlocutione, vt ſe habent tragœdiæ & fabulæ. Drama enim latine fabula dicitur, quo genere ſcripta eſt:

*mimiticon.

Quo te Mœri pedes, an qua via ducit in vrbem?

Quo apud nos genere Canticorum Cantica ſcripta ſunt, vbi vox alternans Chriſti & eccleſiæ (tametſi non in hoc interloquente ſcriptore) manifeſte reperitur. Exegematicon eſt vel enarratiuum, in quo poeta ipſe loquitur ſine vllius interpoſitione perſonæ, vt ſe habent tres libri Georgici toti & prima pars quarti. Item Lucretij carmina, & his ſimilia: quo genere apud nos ſcriptæ ſunt parabolæ, & Eccleſiaſtes: quæ ſua lingua, ſicut & Pſalterium, metro conſtat eſſe conſcripta. Cœnon vel micton eſt, in quo poeta ipſe loquitur, & perſonæ loquentes introducuntur, vt ſunt ſcripta Ilias & Odyſſea Homeri & Æneidos Virgilij, & apud nos hiſtoria beati Iob: quamuis hæc in ſua lingua non tota poetica, ſed partim ſit metrico vel rythmico ſcripta ſermone.

C A P I T. III.

De Sibyllis.

SIbyllæ generaliter dicuntur omnes fœminæ vates lingua græca: nam ſios æolico ſermone Deus. Belen græce mentem nuncupant, quaſi Dei mentem. Proinde igitur, quia diuinam voluntatē hominibus interpretari ſolebant, Sibyllæ nominatæ ſunt. Sicut enim omnis vir Prophetans vel vates dicitur vel propheta: ita omnis femina prophetans Sibylla vocatur: quod nomen ex officio, non ex proprietate vocabuli eſt. Decem autem Sibyllæ à doctiſſimis autoribus fuiſſe tradūtur, quarum prima de Perſis fuit, ſecunda Libyca, tertia Delphica, in templo Delphici Apollinis genita, quæ ante Troiana bella vaticinata eſt, cuius plurimos verſus operi ſuo Homer⁹ inſeruit Quarta, Cimmeria in Italia. Quinta Erythrea nomine Ero fila in Babylone orta, quæ græcis Ilium petentibus vaticinata eſt, perituram eſſe Troiam, & Homerū mendacia ſcripturum. Dicta autem Erythræa, quia in eadem inſula eius inuenta ſunt carmina. Sexta, Samia, quæ Phemone dicta eſt, à Samo Inſula, vnde fuit, cognominata. Septima, Cumana, nomine Amalthea, quæ nouē libros attulit Tarquinio Priſco, in quibus erant decreta Romana conſcripta: ipſa eſt Cimea. De qua Virgilius:

Vltima cumes venit iam carminis ætas.

Dicta autem Cumana à ciuitate Cumas, quæ eſt in Campania, cuius ſepulcrum adhuc in Sicilia manet. Octaua, Helleſpōtia in agro Troiano nata, quæ ſcribitur Solonis & Cyri fuiſſe temporibus. Nona, Phrygia, quæ vaticinata eſt anciriæ. Decima, quæ Tyburtij nomine Albunea: quarum omnium carmina efferuntur, in quibus de Deo & Chriſto & gentibus multa ſcripſiſſe manifeſtiſſime comprobantur. Celebrior inter ceteras ac nobilior Erythræa perhibetur, quæ de Chriſto quædam ſcripſit, vt ſunt verſus eiuſdē, in quorū capitibus græca lingua *Theu yios ſoter* continetur, quod latine interpretatur, *Ieſus Chriſtus Dei Filius Salvator*. Hi autem verſus, quorū primæ litteræ illum ſenſum, quem diximus reddant, ſicut eos quidam latinis extantibus verſibus eſt interpretatus, hoc continent:

Iudicii ſignum tellus ſudore madeſcit.
E cœlo rex adueniet per ſecla futurus,
Scilicet vt carne præſens diiudicet orbem:
Vnde Deum cernent incredulus atque fidelis,
Celſum cum ſanctis æui iam termino in ipſo.
Sic animæ cum in carne aderunt, quas iudicat ipſe,
Cum iacet incultus denſis in vepribus orbis.
Reiicient ſimulacra viri, cunctam quoque gazam.
Exuret terras ignis pontumque polumque.
Inquirens tetri portas effringet Auerni.
Sanctorum ſed enim cunctæ lux libera carni
Tradetur, ſontes æterna flamma cremabit.
Occultos actus retegens tunc quiſque loquetur
Secreta, atque Deus reſerabit pectora luci.
Tunc erit & luctus, ſtridebunt dentibus omnes,
Eripitur ſolis iubar, & chorus interit aſtris.
Voluetur cœlum, lunaris ſplendor obibit.
Deiiciet colles, valles extollet ab imo.
Non erit in rebus hominum ſublime vel altum.
Iam æquantur campis montes & cærula ponti.
Omnia ceſſabunt, tellus confracta peribit,
Sic pariter fontes, torrentes fluminaque igni.
Sed tuba tum ſonitum triſtem cœlo dimittet ab alto,
Orbe gemens facinus miſerum, varioſque labores,
Tartareumque chaos monſtrabit terra dehiſcens.
Et coram hic Domino reges ſiſtentur ad vnum.
Decidet è cœlo ignisque & ſulphuris amnis.

In his latinis verſibus de græco vtcunque tranſlatis vbi non ille ſenſus occurrere potuit, quod fit cum literæ in eorum, quæ ſunt, capitibus connectuntur, vbi y littera in græco poſita eſt, quia non potuerunt latina inueniri verba, quæ ab eadem littera inciperent, & ſententiæ conuenirent. Hi autem ſunt verſus tres, quintus & octauusdecimus. & nonusdecimus. Deniq; & ſi litteras, quæ ſunt in capitibus omniū verſuum, connectentes horum trium, quæ ſcripta ſunt, non legimus: ſed pro eis y litteram, tanquam in eiſdem ipſa ſit poſita, recordamur: exprimitur in quinq; verbis *Ieſus Chriſtus Filius Dei Saluator*: ſed cum græce hoc dicitur, non latine: & ſunt verſus 27. qui numerus quadratū ternarium ſolidum reddit. Tria enim ter ducta fiunt nouem: & ipſa nouem ſi ita ducantur, vt lato in altum figura conſurgat, ad 20. & 7. perueniunt. Horum autem græcorum quinque verborum, quæ ſunt, *Ieſus Chriſtus Theu yios ſoter*: quod eſt latine, *Ieſus Chriſtus Dei Filius Saluator*, ſi primas litteras iungas, erit ἰχθὺς id eſt, *piſcis*, in quo nomine myſtice intelligitur Chriſtus, eo quod in huius mortalitatis abyſſo, velut in aquarum profunditate, viuus, hoc eſt, ſine peccato eſſe potuerit. Hæc autem Sibylla, ſiue Erythræa ſiue (vt quidā magis credunt) Cymea nihil habet in toto carmine ſuo (cuius exigua iſta particula eſt) quod ad Deorum falſorum ſiue fictorū cultum pertinet: quinimo ita etiam contra eos & cōtra cultores eorū loquitur, vt in eorū numero deputanda videatur, qui pertinet ad ciuitatē Dei. Inſerit etiam Lactantius operi ſuo quædā de Chriſto vaticinia Sibyllæ: quāuis non

exprimat, cuius. Sed quæ ipſe ſingillatim poſuit, ego arbitratus ſum coniuncta eſſe ponenda, tanquam vnum ſit prolixum: quę ille plura coiomemorauit & breuia: *In manum* (inquit) *infidelium poſtea veniet. Dabunt autem alapas Deo manibus inceſtu, & impuro ore expuent venenata ſputa. Dabit vero ad verbera ſimpliciter ſanctum dorſum: & colaphos accipiet, tacebit, nequis agnoſcat, quod Verbum eſt, vel vnde venit. vt inferis loquatur, & corona ſpinea coronetur, ad cibum autem f. l & ad ſitim acetum dederunt. Inhoſpitalitatis hanc miniſtrabant Domino menſam: ipſa inſipiens tuum non intellexiſti Deum ludentem mortalium, ſed ſpinis coronaſti, & horridum fel miſcuiſti. Templi vero velum ſcindetur: & medio die nox erit tenebroſa nimis in tribus horis & morte morietur, tribus diebus ſomno ſuſcepto, tunc ab infernis regreſſus ad lucem veniet primus reſurrectionis principio reuocatis oſtenſo.* Iſta Lactantius carptim per interualla diſpoſitionis ſuæ, ſicut ea poſcere videbantur, quæ proba e intenderat, adhibuit teſtimonia Sibyllina: quæ nihil interponentes, ſed in vnam ſeriem connexa ponentes, ſolis capitibus, vt ſcriptores deinceps ea ſeruare non negligant, diſtinguenda curauimus.

CAPIT. IV.

De Magis.

MAgorum primus Zoraſtres rex Bactrianorũ, quem *nimis rex Aſſyriorum pra lio interfecit. (* Ninus.) De quo Ariſtoteles ſcribit, quod vicies centum milia verſuum ab ipſo condita indiciis voluminum eius declarentur. Hanc artem poſt multa ſecula Democritus ampliauit, quando & Hippocrates medicinæ di ciplina effloruit. Apud Aſſyrios autem magicæ artes copioſæ ſunt, teſtante Lucano:

—— Quis noſcere fibra
Fata queat? quis prodat aues aut fulgura cœli
Seruet & Aſſyria ſcrutetur ſydera cura.

Itaque hæc vanitas magicarum artium ex traditione angelorum malorum in toto terrarum orbe plurimis ſeculis valuit. Per quandam ſcientiam futurorum & infernorum & inuocationes eorum inuenta ſunt aruſpicia, augurationes & ipſa, quæ dicuntur, oracula & Nigrimantia. Nec mirum de magorum præſtigiis, quorum intantum prodiere malefactorum vel maleficorum artes, vt etiam Moyſi ſimilimis ſignis reſiſterent, vertentes virgas in dracones, aquas in ſanguinem. Quid plura? ſi credere fas eſt de phitoniſſa, vt Prophetæ Samuelis animam de inferni abditis euocaret, & viuorum præſentaret conſpectibus: ſi tamen animam Prophetæ fuiſſe credamus, & non aliquam fantaſmaticam illuſionem Satanæ fallacia factam. Prudentius de Mercurio ſic ait:

Traditur hic tinctas ſumpto moderamine virga
In lucem reuocaſſe animas: ——
—— Aſt alias damnaſſe neci.

Et poſt paululum adiecit:

Murmure nam magico tenues exire figuras,
Atque ſepulcrales cito incantare fauillas.
Vita iiſdem ſpoliare alios ars noxia nouit.

Magi ſunt, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur: hi & elementa concutiunt: turbant mentes hominum, ac ſine vllo veneni hauſtu, violentia tantum carminis interimunt. Vnde & Lucanus:

Mens hauſta nulla ſanie polluta veneni
Incantata perit. ——

Dæmonibus enim accitis audent ventilare, vt quiſq; ſuos perimat malis artibus inimicos. Hi etiam ſanguine vtuntur & victimis, & ſæpe contingunt corpora mortuorum. Necromantici ſunt, quorum præcantationibus videntur reſuſcitati mortui diuinare, & ad interrogata reſpondere. Necro enim græce mortuus, mantia diuinatio nuncupatur, ad quos ſuſcitãdos cadaueri ſanguis adiicitur Nam amare dæmones ſanguinem dicunt: ideoq; quotiens necromantia fit, cruor aqua miſcetur: vt colore ſanguis facilius prouocetur. Ydromantici ab aqua dicti: eſt enim ydromantia, in aquæ inſpectione vmbras dæmonũ euocare, & imagines vel ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire. vbi adhibito ſanguine etiam ab inferis perhibentur ſuſcitari: quod genus diuinationis à Perſis fertur allatum. Varro dicit diuinationis quatuor eſſe genera: terram, aquam, aerem, & ignem. Hinc geomantiam, ydromantiam, aeromantiam, pyromantiam dictam. Diuini dicti, quaſi Deo pleni: diuinitate enim ſe plenos aſſimulant, & aſtuta fraudulentia hominibus futura coniectant. Duo ſunt genera diuinationis: ars & furor. Incantatores vocati ſunt, quia artem verbis compleant. Arioli vocati, propter quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funeſta ſacrificia offerunt, hiſque celebritatibus dæmonum reſponſa accipiunt. Aruſpices nuncupati, quaſi horarum inſpectores: dies enim & horas in agendis negotiis operibuſque cuſtodiunt: & quid per ſingula tempora obſeruare debeat homo, intendunt: hi etiam exta pecudum inſpiciunt, & ex eis futura prædicant. Augures ſunt ſcilicet, qui volatus auium & voces intendunt, aliàque ſigna rerum, vel obſeruationes improuiſe hominibus occurrentes: iidem & auſpices. Nam auſpicia ſunt, quæ iter facientes obſeruant. Dicta autem ſunt auſpicia, quaſi auium aſpicia, & augurium, quaſi auium garria, hoc eſt, auium voces & linguas. Item augurium, quaſi auigerium, quod aues gerunt. Duo ſunt autem genera auſpiciorum: vnum ad oculos, aliud ad aures pertinens Ad oculos ſcilicet volatus: ad aures vox auium. Phitoniſſæ à Phitio Apolline dictæ, eo quod is autor fuit diuinandi. Aſtrologi dicti eo, quod in aſtris augurantur. Genethliaci appellati propter natalium cõſiderationem dierum. Geneſim vero hominum per duodecim cœli ſigna deſcribunt, ſyderumque curſu naſcentium mores, actus, euenta prædicare conantur, id eſt, quali ſigno fuerit natus: aut quem effectum habeat vitæ, qui naſcitur. Hi ſunt, qui vulgo Mathematici vocantur. Cuius ſuperſtitionis genus conſtellationes latini vocant, id eſt notationes ſyderum, quomodo ſe habeant, cum quiſq; naſcitur. Primum autem iidem ſtellarum interpretes magi nuncupabantur: ſicut de his legitur, qui in Euangelio Chriſtum natum nunciauerunt: poſtea hoc nomine ſoli Mathematici: cuius artis ſcientia vſque ad Euangelium fuit conceſſa: vt Chriſto edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cetero interpretaretur. Horoſpici, quod per horas natiuitates hominum ſpeculantur, diſſimili & diuerſo fato. Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ religionis per quaſdam, quas ſortes ſanctorum vocant, diuinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunq; ſcripturarum inſpectione futura promittunt. Saliſatores vocati ſunt, quia dum eis membrorum quæcunq; partes ſalierint, aliquid ſibi exinde proſperum ſeu triſte ſignificare prędicunt. Ad hæc omnia pertinent & ligaturæ execrabilium remediorum contemnendæ, ſiue in præcantationibus, ſiue in caracteribus vel in quibuſcunq; rebus ſuſpendendis atque ligandis: in quibus omnibus ars dæmonũ eſt ex quadam peſtifera ſocietate hominum & angelorum malorum exorta. Vnde cuncta vitanda ſunt à Chriſtiano & omnino penitus execratione repudianda atque damnanda. Auguria auium Phryges primi inuenerunt: præſtigium vero Mercurius primus dicitur inueniſſe. Dictum eſt autem præſtigium, quod pręſtringit aciem oculorum. De magicis autem artibus atq; incantationibus & ſuperſtitionibus diuerſis, quas gentiles & falſi chriſtiani in diuinationibus ſuis & obſeruationibus peruerſis ſequi videntur, quid lex diuina ſanciat: in auctoritatibus veteris teſtamẽti ac noui facile eſt inuenire. Deteſtatur enim eos lex diuina, quæ in libro Exodi ita dicit: *Maleficos in terra tua ne patiaris viuere.* (Exod. 22.) Et item: *Qui immolat*, ait, *diis præter ſoli Domino occidetur.* (Ibid.) Et in Leuitico: *ne comedetis*, inquit, *cum ſanguine: non augurabimini, ne obſeruabitis ſomnia, & ſuper mortuum ne incidetis carnem veſtram, neque figuras & ſtigmata facietis vobis. Ego Dominus.* (Leu. 19.) Et item: *Ne declinetis*, ait, *ad magos, nec ab ariolis aliquid ſciſcitemini, vt non polluamini per eos.* (Ibid.) Et iterum: *Vir*, inquit, *ſiue mulier, in quibus phitonicus vel diuinationis fuerit ſpiritus, morte moriatur: lapidibus obruent eos: ſanguis eorum ſit ſuper eos.* (Leu. 20.) In Deuteronomio quoque ſic dicit: *Quando ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: caue, ne imiteris abhominationem illarum gentium. nec inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem: aut qui ariolos ſciſcitetur & obſeruet ſomnia atque au-* (Deut. 18.)

Suria: nec ſit maleficus, neque incantator, nec phithones conſulat, neque diuinos, & quaras à mortuis veritatem. Omnia enim hac abominabitur Dominus. & propter huiuſmodi ſcelera delebit eos in introitu tuo. perfectus eris & abſque macula cum Domino Deo tuo. Gentes iſta, quarum poſſidebis terram, augures & diuinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter inſtitutus es. Et quid ſequendum ſit vel obaudiendum, mox ſequitur, dicens:
Ibid. *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus: ipſum audies, vt petiſti à Domino Deo tuo in Oreb, quando concionatus es atque dixiſti: Vltra non audiam vocem Domini Dei mei: & ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus mihi: Bene omnia ſunt locuti. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimilem tui, & ponam verba mea in ore eius: loqueturque ad eos omnia, qua pracepero illi. Qui autem verba eius, qua loquetur in nomine meo audire noluerit. ego vltor exiſtam.* Hic ergo Propheta & Domi-
Ioan. 14. nus omnium prophetarum, qui eſt *Via, Veritas & Vita*, conditor vtriuſque teſtamenti, non ſolum in veteri ſed etiam in nouo omnes errores & diuinationes atque artes noxias reſpuit atque contemnit: nec ab alio, quam à ſe, vult requiri veritatem aut ſanitatem: quia ipſe cum Patre & Spiritu ſancto vnus verus atque omnipotens eſt Deus, faciens mirabilia magna ſolus. Vnde in Euangelio
Matth. 11. omnes ad ſe inuitat, dicens: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus*
Ioan. 8. *meum leue.* Et item: *Ego ſum*, inquit, *lux mundi: qui ſequitur*
1. Tim. 4. *me, non ambulabit in tenebris: ſed habebit lumen vita.* Hic ergo iuxta Pauli ſententiam *Saluator eſt omnium hominum, ma-*
Act. 4. *xime fidelium*: de quo & Petrus ait: *Non eſt enim aliud nomen datum hominibus ſuper terram, in quo oporteat homines ſaluos fieri.* In quo etiam nomine quotidie ſigna magna & ſanitates in Eccleſia per orationes fidelium fiunt. Quoniam
Luc. 10. ipſe diſcipulis in Euangelio ait: *Ecce ego do vobis poteſtatem*
Mar. 16. *calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones & ſuper omnem virtutem inimici. Euntes pradicate Euangelium,* Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite. Quid ergo neceſſe eſt ſalutem ab alio, quam à medico omnipotente, quærere? Aut quæ ratio eſt ſcientiam & ſapientiam ab alio quolibet diſcere velle, quam ab omni ſapiẽ-
Syr. 1. tiæ & ſcientiæ fonte? De quo ſcriptum eſt: *Omnis ſapientia à Domino Deo eſt, & apud illum fuit ſemper, & eſt ante eum. Arenam maris, & pluuia guttas & dies ſeculi quis dinumerabit? Altitudinem cali & latitudinem terra, & profundum abyſſi quis menſus eſt? Sapientiam Dei pracedentem omnia quis inueſtigabit? Prior omnium creata eſt ſapientia & intellectus prudentia ab auo. Fons ſapientia verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata aterna.* Qui enim ſine ſaluatore ſalutem vult habere, & ſine vera ſapientia æſtimat ſe prudentem fieri poſſe: non ſaluus, ſed æger: non prudens, ſed ſtultus in ægritudine aſſidua laborabit, & in cæcitate noxia ſtultus & demens permanebit: ac proinde omnis inquiſitio, & omnis curatio, quæ à diuinis & magis, vel ab ipſis dæmoniis in idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda eſt quam vita: & qui ea ſectantur, ſi ſe non correxerint, ad æternam perditionem tendunt. Quoniam, pſalmiſta di-
Pſ. 75. cente, *omnes dij gentium dæmonia*, qui per deceptos homines, alios decipere quotidie geſtiunt: vt perditionis ſuæ faciant eos eſſe participes.

Capvt V.

De Paganis.

PAgani ex pagis Athenienſium dicti, vbi exorti ſunt. Ibi enim in locis agreſtibus & pagis gentiles lucos idolaque ſtatuerunt, & in tali initio vocabulum pagani ſortiti. Gentiles, qui ſine lege ſunt, & dum non crederent, dicti ſunt gentiles: quia ita ſunt, vt fuerunt geniti, id eſt, in carne deſcenderunt, ſub peccato ſcilicet idolis ſeruientes, & necdum regenerati. Proinde qui gentiles apud latinos nuncupabantur, ipſi dicuntur græce ethnici. Ethnici enim græce, latine gentiles: ethnos enim græce gens dicitur. Poſt fidem autem non debent vocari gentes, ſeu gentiles, illi, qui ex gentibus credunt: ſicut poſt fidem dici iam non poteſt Iudæus, teſtante Paulo Apoſtolo, & dicente iam Chriſtianis: *Quoniam cum gentes eſſetis*, hoc eſt, infideles, & reliq. Etiam apoſtatæ dicuntur, qui poſt baptiſmum Chriſti ſuſceptum ad idolorum cultum & ſacrificiorum contaminationes reuertuntur. Eſt autem nomen græcum.

Capvt VI.

De diis gentium.

QVos pagani Deos aſſerunt, homines olim fuiſſe produntur, & pro vniuſcuiuſque vitæ meritis coli apud ſuos poſt mortem cęperunt: vt apud Ægyptum Iſis, apud Cretam Iouis, apud Mauros Iuba, apud Latinos Faunus, apud Romanos Quirinus. Eodem quoq; modo apud Athenas Minerua, apud Samum Iuno, apud Paſos Venus, apud Lemnos Vulcanus, apud Naxos Liber, apud Delios Apollo. In quorũ etiam laudibus acceſſerunt & poetæ, etiam poſitis carminibus in cælum eos ſuſtulerunt. Nam quarundam & inuentiones artium reperiſſe dicuntur. Vt à *Scolapio medicinam. Vulcano fabricam. Ab actibus a. vocantur, vt Mercurius, qui mercibus pręeſt, Liber à liberalitate. Fuerunt quidam viri fortes aut vrbium conditores, quibus mortuis homines, qui eos dilexerũt, ſimulachra finxerunt, vt haberent aliquod ex imaginum contemplatione ſolatium: ſed paulatim hunc errorẽ perſuadentibus dæmonibus ita in poſteris irrepſiſſe: vt quos illi pro ſola nominis memoria honorauerunt, ſucceſſores Deos exiſtimarent atq; colerent. Simulachrorum vſus exortus eſt, cum ex deſiderio mortuorum conſtituerentur imagines vel effigies, tanquam in cęlum receptis: pro quibus ſe in terris dæmones colendi ſuppoſuerunt, & ſibi ſacrificare à deceptis & perditis perſuaſerunt. Simulachra a. à ſimilitudine nuncupata, eo ꝙ manu artificis ex lapide aliaue materia eorum vultus imitantur, in quorum honore finguntur. Ergo ſimulachra vel pro eo quod ſunt ſimilia, vel ꝓ eo quod ſint ſimulata atq; conficta. Vnde & falſa ſunt. Et notandum, quod latinus ſermo ſit in hebræis. Apud eos n. idolum atq; ſimulachrum ſemel dicitur. Iudæi dicunt, quod Iſmahel primus ſimulachrum luto fecerit: gentiles a. primum Prometheum ſimulachra hominũ de luto finxiſſe perhibent: ab eoq; natam eſſe artem ſimulachra & ſtatuas fingendi. Vnde & poetę ab eo homines primum factos eſſe confingunt figuratè propter effigies. Apud græcos a. oliua orta eſt: & Athenienſium vrbs ex Mineruæ appellatione nomen ſortita eſt. Hic primus omnium Iouem appellauit, ſimulachra reperit, aras ſtatuit, victimas im̃olauit: nequaquam iſtius modi rebus in Gręcia vnquam viſis. Idololatria, idolorum ſeruitus ſiue cultura interpretatur. Nam latria græce, latine ſeruitus dicitur, quæ, quantum ad veram religionem attinet, non niſi vni & ſoli Deo debetur. Hanc ſicut impia ſuperbia ſiue hominum ſiue dæmonum ſibi exhiberi vel iubet vel cupit: ita pia humilitas vel hominum vel angelorum ſanctorum ſibi oblatam recuſat, &, cui debetur, oſtendit. Idolũ a. eſt ſimulachrum, quod humana effigie factum & conſecratum eſt, iuxta vocabuli interpretationẽ. Idos n. græce ſonat forma, & ab eo per diminutionem idolum deductũ, æque apud nos formulam facit. Igitur omnis formalis formula idolum ſe dici expoſcit. Inde idololatria omnis circa omne idolum famulatus & ſeruitus. Quidam vero latini, ignorantes græcam linguam, imperite idolũ ex idolo dicunt ſumpſiſſe nomen, quod diabolus creaturæ cultum diuini nominis inuexit. Dæmones à gręcis dictos aiunt, quaſi * dæmonias, i. peritos ac rerum ſcios: præſciunt n. futura multa, vnde ſolẽt reſponſa multa dare. Ineſt n. illis cognitio rerũ, pluſquam infirmitati humanæ, partim ſubtilioris ſenſus acumine, partim experientia lõgiſſimę vitę, partim per Dei iuſſum angelica reuelatione. Hi corporum aeriorum natura vigent. Ante tranſgreſſionẽ quidem cæleſtia corpora gerebant: lapſi vero in æthereã qualitatem conuerſi ſunt. Nec aeris illius puriora ſpacia, ſed iſta caliginoſa perpeſſi ſũt tenere, qui eis quaſi carcer eſt vſq; ad tẽpus iudicij. Hi præuaricatores angeli, quorũ diabolus princeps eſt. Diabolus hebraice dicitur, *deorſum fluens*: quia quietus in cæli culmine ſtare contẽpſit, ſed ſu-

* *Æſculapio.*

* *daimonas.*

perbiæ pondere deorſum corruens cecidit. Græce enim diabolus *criminator* vocatur, quod vel crimina, in quæ ipſe illicit, ad Deum referat: vel quia electorum innocentiam criminibus fictis accuſat. Vnde & in Apocalypſi vo-
Apoc. 12. ce angelica dicitur: *Proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorũ, qui accuſabat illos in conſpectu Dei noſtri die ac nocte.* Sathanas in latinum ſonat, *aduerſarius* ſiue *tranſgreſſor*. Ipſe eſt enim aduerſarius, qui eſt veritatis inimicus, & ſemper ſanctorum virtutibus contraire nititur. Ipſe & tranſgreſſor,
Ioan. 8. quia & præuaricator effectus. *In veritate*, qua conditus eſt, *non ſtetit*. Idem & temptator, qui ad temptandam iuſtorum innocentiam poſtulat, ſicut in Iob ſcribitur. Antichriſtus appellatur, qui contra Chriſtum venturus eſt: non quomodo quidam ſimplices intelligunt Antichriſtum ideo dictum quod ante Chriſtum vẽturus ſit. id eſt, poſt eum veniat Chriſtus. Sed Antichriſtus grçce dicitur, quod latine, *contrarius Chriſto*. anti in latinum *contra* ſignificat. Chriſtum n. ſe mentietur, dum venerit, & contra eũ dimicabit, & aduerſabitur ſacramentis Chriſti, & veritatis eius. Nam & templum Ieroſolymis reparare & omnes veteris legis cerimonias reſtaurare temptabit. Sed & ille Antichriſtus eſt, qui negat eſſe Deum Chriſtum: contrarius enim eſt Chriſto. Omnes enim, qui exeunt de Eccleſia, & ab vnitate fidei præciduntur, & ipſi Antichriſti sũt. Bel idolum eſt Babylonicum, quod interpretatur, *vetus*. Fuit enim hic Belus pater Nini, primus rex Aſſyriorum, quem quidam Saturnum appellant: quod nomẽ & apud Aſſyrios & apud Afros poſtea cultum eſt. Vnde & lingua Punica Bel Deus dicitur. Apud Aſſyrios autem Bel vocatur, quadam ſacrorum ſuorum ratione, & Saturnus & ſol. Belfegor interpretatur, *idolum ignominiæ*. Idolum fuit Moab cognomento Baal ſuper montem Fogor, quem latini pauperum vocant Deum hortorum. Fuit autem de Lapſaco ciuitate Helleſponti, de qua pulſus eſt: & propter virilis membri magnitudinem in numero Deorum ſuorum eum græci tranſtulerunt, & in numine hortorum ſacrauerunt. Vnde & dicitur præeſſe hortis propter eorum fæcunditatem. Beelzebub idolum fuit Accaron, quod interpretatur, *vir muſcarum*: Zebul enim muſca vocatur. Spurciſſimum idolum ideo vir muſcarum vocatũ propter ſordes idololatriæ. Vehemoth in latinam linguam *animal* ſonat, propter quod de excelſis ad terrena cecidit, & pro merito ſuo, vt animal brutum, effectus ſit. Ipſe eſt & Leuiathan, id eſt, ſerpens de aquis: quia in huius ſeculi mari volubili verſatur aſtutia. Leuiathan a. interpretatur, *additamentum eorum*: quorum ſ. niſi hominũ, quib. in Paradiſo ſemel culpam prçuaricationis intulit, & hanc vſq; ad æternã mortẽ quotidie perſuadendo adiicit vel extendit. Quædam nomina Deorum ſuorũ gentiles *
* per vanas fabulas ad rationes phyſicas conantur traducere, eaq; in cauſis elemẽtorum compoſita eſſe interpretãtur. Sed hoc à poetis totum fictum eſt, vt Deos ſuos ornarent aliquibus, quos perditos ac dedecoris infamia plenos fuiſſe, hiſtoriæ confitentur: omnino n. fingendi locus vacat, vbi veritas ceſſat. Saturnus origo Deorũ & totius poſteritatis à paganis deſignatur: hunc latini à ſato appellatum ferunt, quia ad ipſum ſatio omnium pertineat rerum: vel à temporis longitudine, quod ſaturetur annis. Vnde & eum græci cronos nomen habere dicunt, id eſt, tempus. Quod filios ſuos fertur deuoraſſe, hoc eſt, annos, quos tempus produxerit, in ſe reuoluit: vel quod eo ſemina, vnde oriuntur, redeunt. Hunc cæli patris abſcidiſſe genitalia dicunt: quia nihil in cçlo de ſeminibus naſcitur. Falcem tenet (inquiunt) propter agriculturam ſignificandam: vel propter annos & tempora, quod in ſe redeant: vel propter ſapientiam, quod intus acuta ſit. In aliquibus autem ciuitatibus Saturno liberos ſuos apud gẽtiles immolabant, quod Saturnum poetæ liberos ſuos deuoraſſe ſolitum tradiderunt. Iouis fertur à iuuando dictus, & Iupiter quaſi iuuans pater, hoc eſt, omnibus præſtans. Hunc & priuato titulo Iouem optimum dixerunt, dum fuiſſet inceſtor in ſuis, impudicus in extraneis. Quẽ modo taurum fingunt propter Europæ raptum. Fuit enim in naui, cuius inſigne erat taurus: modo Danaes per imbrem aureum appetiſſe concubitum, vbi intelligitur pudicitiam mulieris ab auro fuiſſe corruptam: modo in ſimilitudinem aquilæ, propter quod puerum ad ſtuprum rapuerit: modo ſerpentem, quia reptauerit: & cygnum, quia cantauerit. Et ideo non figuræ iſtæ ſunt, ſed plane de veritate ſcelera. Vnde erat turpe tales Deos credi, quales homines eſſe non debent. Ianum dicunt, quaſi mundi vel cæli vel menſium ianuam. Duas Iani facies faciunt propter orientem & occidentem: cum vero faciunt eum quadrifrontem, & Ianum geminum appellant, ad quatuor mundi partes hoc referunt, vel ad quatuor elementa ſiue tempora: ſed dum hoc fingunt, non Deum, ſed monſtrum faciunt. Neptunum aquas mundi prædicant: & dictus ab eis Neptunus, quaſi nube tonans. Vulcanum volunt ignem eſſe, & dictus Vulcanus, quaſi volans calor: vel quaſi Volicanus, quod per aerem volet. Ignis enim è nubibus naſcitur. Vnde etiam Homerus dicit eum præcipitatum de aere in terras, quod omne fulmen de aere cadit. Idcirco autem Vulcanus de femore Iunonis fingitur natus, quod fulmina de imo aere naſcuntur. Claudus dicitur Vulcanus: quia per naturam nunquam rectus eſt ignis, ſed quaſi claudus eiuſmodi ſpeciem motumq; habet. Ideo autem in fabrorum fornace eundem Vulcanum autorem dicunt, quia ſine igne nullum metalli genus fundi extendiq; poteſt. Pluton græce, latine Dieſpiter vel Ditiſpater: quem alij Orcum vocant, quaſi receptorem mortuorum. Vnde & orca nuncupatur vas, quod recipit aquas. Ipſe & græce Caron. Liberum à liberamento appellatum volunt quod quaſi mares in coeundo per eius beneficiũ emiſſis ſeminibus liberẽtur. Quod idem Liber muliebri & delicato corpore pingitur, dicunt mulieres ei attributas, & vinum propter excitandam libidinem. Vnde & frons eius pampino cingitur, ſed ideo coronã viteam & cornu habet: quia cum grate & moderate vinũ bibitur, lçtitiam pſtat: cum vltra modũ, excitat lites, id eſt, quaſi cornua dat. Idẽ a. & Lyæus apo to lio, ꝙ multo vino mẽbra ſoluantur. Iſte & græce Dionyſius à mõte Indiæ Niſo, vbi dicitur eſſe nutritus. Cæterum eſt & Niſa ciuitas, in qua colitur idem Liber, vnde Niſeus dictus eſt.

Mercurius ſermonem interpretantur. Nam ideo Mercurius, quaſi medius currens, dicitur appellatus: quod ſermo currat inter homines medius. Ideo & Hermes græce, quod ſermo vel interpretatio quç ad ſermonem vtiq; pertinet, hermenia dicitur. Ideo & mercibus præeſſe, qa inter vendentes & ementes ſermo fit medius. Qui ideo fingitur habere pennas, quia citius verba diſcurrunt: vnde velox & errans inducitur. Alas eius in capite & in pedibus ſignificare volucrẽ fieri per aera ſermonem. Nũcium dictum, quoniam per ſermonem omnia cogitata enunciantur. Ideo autem furti magiſtrum dicunt, quia ſermo animos audientium fallit. Virgam tenet, qua ſerpentes diuidit, id eſt, venena: nam bellantes ac diſſidentes interpretum oratione ſedantur. Vnde ſecundum Liuium Legati pacis caduceatores dicuntur. Sicut enim per præfectiales bella inducebantur: ita pax p caduceatores fiebat. Hermes autẽ dicitur grçce apo tes ermenias, latine interpres, qui ob virtutẽ, multarumq; artium ſcientiam trimegiſtus, i. ter maximus nominatus eſt. Cur a. eum capite canino fingunt, hæc ratio dicitur, quod inter omnia animalia canis ſagaciſſimum genus & perſpicax habeatur.

Martem Deum belli eſſe dicunt, & martem appellatũ, quia per viros pugnatur, vt ſit mars mas: licet & tria ſint genera conſuetudinum, ſcilicet Scytharum, vbi & fæminæ & viri in pugnam eunt: Amazonum, vbi ſolæ fæminç: Romanorum, aliarumque gentium, vbi ſoli mares. Item martem, quaſi effectorem mortium. Nam à marte mors nuncupatur. Hunc & adulterum dicit, quia belligerantibus incertus euentus eſt. Quod vero nudo pectore ſtat: vt bello ſe quiſq; ſine formidine cordis obiiciat. Mars a. apud græcos Gradiuus dicitur, eo quod in bello gradum inferant, qui pugnant: aut quod impigre gradiantur.

Hercolem credebant Deum virtutis: dicitur autẽ Hercoles græce, quaſi heris cleos, id eſt, litis glorioſus, ab heris, id eſt, lis, & cleos, gloria: vel quaſi herocleos, quod latine virorum fortium famam dicimus. Fuit autem (vt ſcribit Sextus Pompeius) agricola: ideoque Anchei regis

ſtabulum

ſtabulum ſtercoribus purgaſſe refertur, quia proprie agricolarum eſt ſtercorare agros.

Apollinem quamuis diuinatorem & medicum appellent: ipſi tamen etiam ſolem dixerunt, quaſi ſolum ipſum titan, quaſi vnum ex titanis, qui aduerſum Iouem non fecit: ipſum Phebum, hoc eſt, adoleſcentem, vnde & ſol puer pingitur eo, quod quotidie oriatur & noua luce naſcatur. Pithium quoq; Apollinem eundem vocari aiunt à Pithone, immenſæ molis ſerpente, cuius non magis venena quam magnitudo terrebat. Hunc Apollo ſagittarum ictibus ſternens nominis quoque ſpolia reportauit, vt Pithius vocaretur. Vnde & ob inſigne victoriæ Pithia ſacra celebranda conſtituit. Dianam quoq; germanam eius ſimiliter lunam & viarum præſidem aiunt, vnde & virginem volunt, quod * via nihil pariat: & ideo ambo ſagittas habere finguntur, quod ipſa duo ſidera de cælo radios vſq; ad terras emittant. Dianam autẽ vocatam, quaſi duanam, quod luna die ac nocte appareat. Ipſam & Lucinam aſſeuerant eo, quod luceat: eandem & Triuiam, quod tribus fingatur figuris. De qua Vitgilius: *Tria virginis ora Dianæ*: quia eadem Luna, eadem Diana, eadem Proſerpina vocatur. Sed cum luna fingitur, ſubluſtri ſplendet amictu: cum ſubcincta lucet calamos, Laronia virgo eſt: cum ſubnixa ſedet ſolio, Plutonia cõiunx. Latona autem Diana, eo quod Latonæ fuerit filia.

* *virgo.*

Cererem, id eſt, terram à creandis frugibus aſſerunt dictam, appellantes eam nominibus plurimis. Dicũt etiam eam & Opem, quod opere melior fiat terra: Proſerpinã, quod ex ea ꝓſerpinẽt fruges: veſtem, quod herbis vel variis veſtita ſit rebus: vel à vi ſua ſtando. Eandem & tellurẽ & matrem magnam fingunt turritam cum tympano & gallo & ſtrepitu cymbalorum. Matrem vocatam, quod plurima pariat: magnam quod cibum gignat. Almam, q̃a vniuerſa animalia fructibus ſuis alit. Eſt enim alimentorum nutrix terra. Simulachrum eius cum claui fingitur, quia tellus hieme clauditur, vere aperitur, vt fruges naſcantur. Quod tympanum haberet, ſignificare volunt orbẽ terræ: quod curru vehi dicitur, quia ipſa eſt terra, quæ pendet in aere: quod ſuſtinetur rotis, quia mundus rotatur & volubilis eſt. Leones illi ſubiiciunt manſuetos, vt oſtendant nullum eſſe genus terræ tam ferum, quod non ſubiici poſſit aut ſuperari ab ea. Quod in capite turritam geſtat coronam, oſtẽdit ſuperpoſitas terrę ciuitates quaſi inſignitas turribus conſtare. Quod ſedes finguntur circa eam, quod, cum omnia moueantur, ipſa non mouetur. Coribantes eius miniſtri conſtrictis gladiis eſſe fingũtur: vt ſignificent omnes ꝓ terra ſua debere pugnare. Quod gallos huic Deę, vt ſeruirent, fecerunt: ſignificant, qui ſemine indigeant, terram ſequi oportere: in ea quippe omnia reperire, quod ſe apud eam iactant, pręcipitur (inquiunt) vt qui terram colunt, ne ſedeant: ſemper enim eſſe, quod agant. Cymbalorum autem ſonitus, ferramentorũ eſt crepitus in colendis agris: & ideo ære colebant, priuſquam ferrum eſſet inuentum. Eandem Veſcam & ignem eſſe perhibent: quia terram & ignem habere nõ dubium eſt, vt ex Ætna Vulcanoq; datur intelligi: & ideo virginẽ dictant, quia ignis inuiolabile ſit elementum, nihilq; naſci poſſit ex eo, quippe quia omnia quæ arripuerit * aſſumat. Ouidius in Faſtis:

* *abſumat*

Nec tu aliud Veſtam quam viuam intellige flammam.
Nata de flamma corpora nulla vides.

Propterea & virgines ei ſeruire dicunt eo, quod ſicut ex virgine, ita nihil ex igne naſcatur.

Iunonem dicunt, quaſi Ianonem, id eſt, ianuam propurgationibus fæminarum, eo quod quaſi portas matrũ natorum pandat & nubentium maritis. Sed hoc philoſophi. Poetæ autem Iunonem Iouis aſſerunt ſororẽ & coniugem: ignem & aerem Iouem: aquam & terram Iunonẽ interpretantur, quorum duorum permixtione vniuerſa gignuntur: & ſororem dicunt, quod mundi pars eſt: coniugem, quod commixta coeat. Vnde & Vitgilius:

Tum pater omnipotens fœcundis imbribus æther
Coniugis in gremium deſcendit.

Minerua apud Græcos Athena dicitur, id eſt, fæmina: apud latinos autem Mineruam vocatam, quaſi Deam & munus artium variarum. Hanc n. inuentricem multorum ingeniorum perhibent: inde eam artem & rationem interpretantur: quia ſine ratione nihil poteſt cõtineri: quia ratio, quæ ex ſolo animo naſcitur, animum quoq; putant eſſe in capite & cerebro. Ideo eam dicunt de capite Iouis eſſe natam: quia ſenſus ſapientis, quo inuenit omnia, in capite ſunt. In cuius pectore ideo caput Gorgonis fingitur, quod illic eſt omnis prudentia, quæ confundit alios & imperitos & ſaxeos comprobat: quod & in antiquis Imperatorum ſtatuis cernimus in medio pectore locatũ propter inſinuandam ſapientiam & virtutem. Hæc Minerua & Tritonia dicitur. Triton n. Affricæ palus eſt, circa quam fertur virginali apparuiſſe ætate: propter quod Tritonia nuncupata eſt: vnde & tanto procliuius Dea credita eſt, quanto minus origo eius innotuit. Pallas autem dicta vel ab inſula Pallene in Thracia, in qua nutrita eſt: vel apo tin palle, id eſt, motu: vel ab haſte concuſſione: vel quod Pallantem gigantem occiderit. Venerem exinde dicunt nuncupatam, quod ſine vi fæmina virgo eſſe non deſinat: hanc Græci * affrodin vocant propter ſpumam ſanguinis generantem. * Affrodin n. græce ſpuma vocatur. Quod a. fingunt Saturnum cælo patri genitalia abſcidiſſe, & ſanguinẽ fudiſſe in mare, atq; eo ſpuma maris concreta Venus nata eſt: illud aiunt, quod coitus ſalſi humoris ſubſtantia eſt, & inde * affrodin Venerem dici, quod coitus ſpuma eſt ſanguinis, qui ex ſucco viſcerum liquido ſalſoq; conſtat. Ideo a. Venerem Vulcani dicunt vxorem, quia venerium officium non ſine calore conſiſtit: vnde eſt frigidus in venere ſenior. Nam quod Saturnus dicitur patri cælo virilia amputaſſe, quæ in mare cadentia Venerem creauerunt: id ideo fingitur, quia niſi humor de cælo in terram deſcenderet, nihil crearur. Cupidinem vocatum ferunt propter amorem. Eſt n. dæmon fornicationis, qui ideo alatus pingitur: quia nihil amantibus leuius, nihil mutabilius inuenitur. Puer pingitur, q̃a ſtultus eſt & irrationabilis amor. Sagittam & facem tenere fingitur: ſagittam, quia amor cor vulnerat: facem, quia inflammat. Pan dicunt græci, latini Siluanum Deum ruſticorum, quem in naturæ ſimilitudinem formauerunt: vnde & pan dictus eſt, id eſt, omne: fingunt enim eum ex vniuerſali elementorum ſpecie: habet n. cornua in ſimilitudinem radiorum ſolis & lunæ: diſtinctam maculis habet pellem propter cæli ſydera. Rubet n. facies ad ſimilitudinem ætheris. Fiſtulam VII. calamorum geſtat propter harmoniam cæli, in qua VII. ſunt throni, & ſeptem diſcriminavocum. Villoſus eſt, quia tellus conueſtita eſt. A genibus pars eius inferior fœda eſt propter arbores & feras & pecudes. Caprinas vngulas habet, vt ſoliditatem terræ oſtendat. Quem vocant rerum & totius naturæ Deum. Vnde pan, quaſi omnia, dicunt. Iſis lingua Ægyptiorum terra appellatur, quam Iſim volunt eſſe: fuit a. Iſis regina Ægyptiorum, Machis regis filia, quæ de Græcia veniens Ægyptios literas docuit, & terras colere inſtituit, propter quod & terram eius nomine appellauerunt. Serapis omnium maximus Ægyptiorum Deus, ipſe eſt Apis rex Argiuorum, qui nauibus tranſuectus in Ægyptum, cum ibidem mortuus fuiſſet, Serapis appellatus eſt: propterea q̃a arca, in qua mortuus ponitur, quam ſarcofagum vocant, ſatos dicitur græce, & ibi eum venerari ſepultum cæperũt, priuſquam templum eius eſſet inſtructum. ſed Apis, Sorapis primo, deinde vna litera commutata Serapis dictus eſt. Apis fuit apud Ægyptios taurus Serapi conſecratus, & ab eo ita cognominatus, quem Ægyptus inſtar numinis colebat, eo quod de futuris daret quędam manifeſta ſigna. Apparebat enim in Memphis, quem cẽtum antiſtites proſequebantur, & repente velut lymphatici præcauebant. Huius capitis imaginem ſibi in heremo Iudæi fecerunt. Fauni à fando, velut * apotelphanis dicti, quod voce, non ſignis, oſtendere viderentur futura. In lucis n. conſulebantur à paganis, & reſponſa illis non ſignis, ſed vocibus dabant. Genium a. dicunt, quod quaſi vim habeat omnium rerum gignendarum, ſeu à gignendis liberis. Vnde & genitales lecti dicebantur à gentibus, qui nouo marito ſternebantur. Hæc & alia ſunt gentilium fabuloſa figmenta, quæ interpretata ſic habentur, vt ea non in-

* *Aphroditin.*
* *Aphros.*
* *Aphroditin.*
* *teſphonis.*

tellecta

te lecta damnabiliter tamen adorent. Fatum autem dicunt eſſe, quicquid dij fantur, quicquid Iupiter fatur. A fando igitur fatum dicunt, id eſt, à loquẽdo, qui niſi hoc nomen iam in alia re ſoleret intelligi, quo corda hominũ nolumus inclinare, rationabiliter poſſemus à fando fatũ appellare: non enim abnuere poſſumus, eſſe ſcriptum in
Pſ. 61. literis ſanctis: *ſemel locutus eſt Deus, duo hæc audiui*, &c. Quod enim dictum eſt: *ſemel locutus eſt*. intelligitur: immobiliter, hoc eſt, incommutabiliter eſt locutus, ſicut nouit incommutabiliter omnia, quæ futura ſunt, & ipſe facturus eſt. Tria autem fata fingunt in colo & fuſo digitiſq; fila ex lana torquentibus propter tria tempora: præteritum, quod in fuſo iam netum atq; inuolutum eſt: præſens, quod inter digitos nentis trahitur: futurum in lana, quæ colo implicata eſt, & quod adhuc per digitos nentis ad fuſum, tanquam pręſens ad pręteritum, traiiciendum eſt. Parcas cata antifraſin appellatas, quod minime parcãt, quas tres eſſe voluerunt: vnam, quæ vitam hominis ordiatur: alteram, quæ cõtexat, tertiam, quæ rumpat. Incipimus enim, cum naſcimur: ſumus, cum viuimus: deſumus, cum interimus. Fortunam à fortuitis nomen habere dicunt, quaſi deam quandam res humanas variis caſibus & fortuitis illudentem. Vnde & cæcam appellant eo quod paſſim in quoſlibet incurrens ſine vllo examine meritorum & ad bonos & ad malos venit. Fatum autem à fortuna ſeparãt, & fortunam, quaſi ſit in his, quæ fortuito veniunt, nulla palam cauſa. Fatum vero appoſitum ſingulis & ſtatutum aiunt. Aiunt & tres furias fæminas crinitas ſerpentibus propter tres effectus, quæ in animis hominum multas perturbationes gignunt, & interdum cogunt delinquere, vt nec famæ periculiue reſpectum habere permittant. Ira, quæ vindictam cupit: cupiditas, quæ deſiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. Quę ideo furiæ appellantur, quod ſtimulis ſuis mentem feriant, & quietam eſſe non ſinant. Nymphas deas aquarum putant dictas à nubibus: nam ex nubibus aquę, vnde nomen deriuatum: nymphas aquarum deas, quaſi numina lympharum. Ipſas a dicunt & muſas, quas & lymphas. nec immerito: nam aquæ motus muſicen efficit. Nympharũ apud gentiles varia ſunt vocabula. Nymphas quippe montium oreades dicunt, ſiluarum driades, fontium amadriades, camporũ naides, maris naides Eroas dicunt à Iunone traxiſſe nomen: græce enim Iuno Era appellatur: & ideo neſcio quis filius eius ſecundum græcorum fabulam Eros fuit nuncupatus: hoc velut myſticum ſignificante fabula, quod aer Iunoni deputetur, vbi volunt eroas habitare, quo nomine appellant alicuius meriti animas defunctorum, quaſi heroas, id eſt, viros aerios & cælo dignos propter ſapientiam & fortitudinem. Penates gentiles dicebant omnes Deos, quos domi colebant: & penates dicti, quod eſſent in penetralibus, id eſt, in ſecretis. Hi Dij quomodo vocabantur, vel quæ nomina habuerint, ignoratur. Manes Deos mortuorum dicunt, quorum poteſtatem inter lunam & terram aſſerunt: à quibus & mane dictum exiſtimant, quos putant habere quimanus, id eſt, rarus eſt: manes dictos, ſiue qui late manant per auras, ſiue quia mites ſunt, immanibus cõtrario nomine hoc appellantur. Apuleius autem ait eos cata antifraſin dici manes, hoc eſt, mites ac modeſtos, cum ſint terribiles & inmanes, vt Parcas, vt Eumenides. Laruas ex hominibus factos dæmones aiunt, q meriti mali fuerint, quarum natura dicitur terrere paruulos, & in angulis garrire tenebroſis. Lanias. quas fabulæ tradunt infantes corripere ac laniare ſolitas, à laniando ſpecialiter dictas. Piloſi, qui græce panitæ, latine incubi appellantur, ſiue inuij ab ineundo paſſim cum animalib. vnde & incubi dicuntur ab incumbendo, hoc eſt, ſtuprãdo: ſæpe enim improbi exiſtunt etiam mulieribus & earũ peragunt concubitum, quos dæmones galli duſios nuncupant, quod aſſidue hanc immundiciam peragunt. Quẽ autem vulgo Incubonem vocant, hunc Romani Faunũ ficarium dicunt. Ad quem Horatius dixit: *Faune nympharũ fugiẽtium amator. per meos fines & aprica rura lenis incedas*. Sed falſis diis & figmentis hominum ſpretis, de quibus pſal-
Pſ. 95. miſta ait: *Omnes dij gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit*: differentiam ipſius nominis patefaciamus. Dij ergo gentium dæmonia ſunt, quæ nulli præſtant: ſed in ſe credentes ſemper decipiunt, ſemper illudũt. Nam quamuis dęmones latine *ſcientes* vocentur, quaſi * demonas: huma * Daimones. no tamen ſermone cõuicium eſt. Vnde ita dicimus, quos execratione dignos iudicamus: non immerito, quoniam in illis vera ſcientia non eſt, qui Creatoris ſui non ſecundant arbitrio: ſic & ſapientes philoſophos dicimus. Sed hos perſequitur Apoſtolus diffinitiua ſententia, dicens: *Sapientia huius mundi, ſtultitia eſt apud Deum*. Vnde neceſſe I. Cor. 3. eſt, vt hoc ſcienres pro non intelligentibus eos habeam᷒. Dæmon igitur eſt à Deo quædam, ſicut & bonorum angelorum, excellens homines creata ſubſtantia, quæ propria faciente ſuperbia eouſq; peruenit, vt, naturali dignitate depoſita, malis operibus ſemper inſiſtat. Tamen alibi ſcriptum eſt: *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum, in medio autem* Pſ. 81. *Deos diſcernit*. Vno verbo Ieſus Chriſtus mirabili nobis breuitate declaratur. Ipſe enim Deus ſtetit in ſynagoga, qui ſedit ad dexteram Patris. Situs enim iſti corporales ſunt. Nam ſi maieſtatem eius intendas, vbiq; totus, vbiq; plenus eſt. Nec poteſt dici natura deitatis ſtare vel ſedere, quia nulla loci determinatione concluditur. Sic enim de ipſo & Ioannes Baptiſta dicit: *Medius autem veſtrum ſtat,* Ioan. I. *quem vos non ſcitis*. Addit &, *Deorum*, vt euidentius de hominibus dictum aduerteres, inter quos corporaliter habitaſſe cognoſcitur Chriſtus: ſicut Ieremias propheta prędixit: *Poſt hæc in terris viſus eſt & cum hominibus conuerſatus eſt.* Bar. 3. Nam hoc dictum de hominibus ſępius inuenimus. Vnde & ad Moyſen dicit: *Conſtitui te Deum Pharaoni*. & inferius Exod. 7. pſalmus ipſe dicturus eſt: *Ego dixi: Dij eſtis & filij Excelſi om-* Pſ. 81. *nes*. Sic enim & filios Dei homines vocamus. Quod ſi ad naturam deitatis referas, vnum eſt Verbum, quod veraciter ac proprie ſic debeat nuncupari. Dicimus nonnunquam abuſiue deos & ſuperas poteſtates, ſicut ait Apoſto- I. Cor. 8. lus: *Et ſi ſint, qui dicantur dij, ſiue in cælo ſiue in terra. Nobis autem* Pſ. 81. *vnus eſt Deus Pater*. Sequitur: *In medio autem Deus diſcernit*, id eſt, Apoſtolos atque iuſtos, qui maieſtatis eius monita fidemq; ſecuti ſunt. Diſcernere enim ad pręſcientiam pertinet, intellectumq; diuinum, qui nos de maſſa peccati eripit & ad cælorum regna perducit. Vnde & Apoſtolus dicit: *Quis enim te diſcernit?* I. Cor. 4.

FINIS LIBRI XV.

INDEX CAPITVM LIBRI XVI.

De Linguis gentium 1
De Gentium vocabulis 2
De Regnorum vocabulis 3
De Ciuibus 4

INCIPIT LIBER XVI.

CAPVT I.

De linguis gentium.

LINGVARVM diuerſitas exorta eſt in ædificatione turris poſt diluuium. Nam priuſquam ſuperbia turris illius in diuerſos ſignorum ſonos humanam diuideret ſocietatem, vna omnium nationum lingua fuit, quæ hebræa vocatur, qua patriarchæ & prophetæ vſi ſunt, non ſolum in ſermonibus ſuis, verum etiam in literis ſacris. Initio autem quot gẽtes, tot linguæ fuerunt. Deinde plures gentes, quam linguæ: quia ex vna lingua multæ ſunt gentes exortæ. Linguæ a. dictæ in hoc loco ꝓ verbis, q̃ per linguam fiunt, genere locutionis illo, quo is, qui efficit ꝑ id, ꝙ efficitur, nominatur, ſicut os dici ſolet pro verbis, ſicut manus pro literis. Tres ſũt a. linguæ ſacræ. Hebręa, Gręca, Latina: q̃ toto Orbe maxime excellunt. His n. trib. linguis ſup Crucẽ Domini à Pilato cauſa eius fuit ſcripta. Vnde &, ꝓpter obſcuritatẽ ſanctarũ ſcripturarũ, harum trium linguarũ cognitio neceſſaria eſt, vt ad alteram recurratur, ſi aliquam dubitationẽ nominis vel interpretationis ſermo vni᷒ linguæ attulerit. Gręca a. lingua inter cęteras gentiũ clarior habetur. Eſt n. & latinis & omnibus linguis ſonantior. Cuius varietas in

quinq;

Digitized by Google

quinque partibus diſcernitur. quarum prima dicitur cenodo,id eſt,mixta ſiue comunis,qua omnes vtuntur. Secūda attica,videlicet athenienſis,qua vſi ſunt omnes Græciæ autores. Tertia dorica,quam habent Ægyptij & Syri. Quarta ionica. Quinta æolica, qua ſe æolice locutos dixerunt, & ſunt in obſeruatione græcæ linguæ eiuſmodi certa diſcrimina. Sermo enim eorum ita eſt diſpertitus. Latinas autem linguas quatuor eſſe quidam dixerunt, id eſt,priſcam,latinam, Romanam,mixtam. Priſca eſt,qua vetuſtiſſimi Italiæ ſub Iano & Saturno ſunt vſi in compito,vt ſe habent carmina Saliorum. Latina,quam ſub Iano & regibus Tuſciæ,& cæteri in Latio ſunt locuti, ex qua fuerunt duodecim tabulæ ſcriptæ. Romana, quæ poſt reges exactos à populo Romano geſta eſt,quam Neuius, Plautus, Virgilius, poetæ, & ex oratoribus Gracchus & Cato & Cicero vel cæteri effuderunt. Mixta,quę poſt imperium latius promotum ſimul cum moribus & hominibus in Romanam ciuitatem irrupit, integritatem verbi per ſolœciſmos & barbariſmos corrumpens. Omnes autem Orientis gentes in gutture linguam & verba collidunt,ſicut Hebræi & Syri. Omnes mediterraneæ gentes in palato ſermones feriunt, ſicut Græci & Aſiani. Omnes Occidentis gentes verba in dentibus frangunt, ſicut Itali & Hiſpani. Syrus caldæus vicinus hebręo eſt,in ſermone conſonans, in pleriſque & literarum ſono. Quidam autem arbitrantur linguam ipſam eſſe caldęam: quia Abraham de caldæis fuit. Quod ſi hoc recipitur, quomodo in Daniele hebræi pueri linguam, quam non nouerant, doceri iubentur ? Omnem autem linguam vnuſquiſque hominum,ſiue græcam,ſiue latinam,ſiue cæterarum gentium,aut audiendo poteſt tenere, aut legendo ex præceptore accipere. Cum autem omnium linguarum ſcientia difficilis ſit cuiquam, nemo tamen ita deſidioſus eſt,vt in ſua gente poſitus, ſuæ gentis linguam neſciat. Nam quid aliud putandus eſt, niſi animalibus brutis deterior ? illa enim proprie vocis clamorem exprimunt: iſte deterior, qui proprię caret linguæ noticia. Cuiuſmodi autem lingua locutus ſit Deus in principio mundi, dum diceret:
Gen. 1. *Fiat lux*: inuenire difficile eſt: nondum enim erant linguę. Item qua lingua inſonuit poſtea exterioribus hominum auribus ? Maxime ad primum hominem loquens, vel ad prophetas, vel dum corporaliter ſonuit vox dicentis Dei: *Tu es filius meus dilectus*: vbi à quibuſdam creditur illa lingua vna & ſola, quæ, antequam eſſet linguarum diuerſitas. In diuerſis quippe gentibus creditur, quod eadem lingua illis Deus loquatur, qua ipſi homines vtuntur, vt ab eis intelligatur: loquitur autem Deus hominibus nō per ſubſtantiam inuiſibilem, ſed per creaturam corporalem,
* etiam per quam * enim & hominibus apparere voluit quod lo-
1.Cor. 13. cutus eſt. Dicit enim Apoſtolus: *Si linguis hominum loquar & angelorum*: vbi quæritur, qua lingua Angeli loquantur. Non quod angelorum aliquæ linguæ ſint, ſed per aggregationem dicitur. Item quæritur, qua lingua in futurum homines loquantur, quod nuſquam reperitur. Nam di-
Ibid. cit Apoſtolus: *ſiue linguæ ceſſabunt*. Ideo autem prius de linguis, ac deinde de gentibus poſuimus, quia ex linguis gētes, non ex gentibus linguæ exortæ ſunt.

Capvt II.

De gentium vocabulis.

GEns eſt multitudo ab vno principio orta, ſiue ab alia natione ſecūdum propriam collectionem diſtincta, vt Græcia, Aſia: hinc gentilitas dicitur. Gens autem appellata propter generationes familiarum, id eſt, à gignendo, ſicut natio à naſcendo. Gentes, à quibus diuiſa eſt terra, quindecim ſunt: de Iafeth xxxi. de Cham xxvii. de Sem, quæ fiunt lxxiii vel potius, vt ratio declarat lxx. duæ, totidem linguæ, quæ per terras eſſe cæperunt, quæ creſcendo prouincias & inſulas impleuerunt.

Filij Sem quinq; ſingulariter gentes ſingulas procreauerunt. Quorum primus Elam, à quo Elamitæ principes Perſidis. Secundus Aſſur, à quo Aſſyriorum pullulauit imperium. Tertius Arfaxat, à quo gens Caldæorum exorta eſt, Quartus Lud, à quo Lydij. Quintus Aram, à quo Syri quorum metropolis fuit Damaſcus.

Filij Aram, nepotes Sem quatuor: Hus, & Hul, & Gether, & Meſa & Hus Traconitidis conditor, quæ inter Paleſtinam & Coeleſyriam tenuit principatum: vnde fuit
Iob, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Vir erat in terra Hus*. Se- Iob. 1.
cundus Hul, à quo Armeni. Tertius Gether, à quo Carmeni ſiue Carię. Quartus Meſa, à quo ſunt hi, qui vocantur Meones. Poſteritas Arfaxat filij Sem. Heber nepos Arfaxat, à quo Hebræi: Iectan filius Heber, à quo Indorum orta eſt gens: Sale filius Iectan, à quo Bactriani, licet eos alij Scytharum exules ſuſpicentur. Iſmahel filius Abraham à quo Iſmahelitę, qui nunc corrupto nomine Sarraceni, quaſi à Sarra, & Agareni ab Agar. Nabaioth filius Iſmahel, à quo Nabuthæi, qui ab Eufrate mare rubrum inhabitant. Moab & Ammon filij Loth, à quo Moabitæ & Ammonitæ. Edom filius Eſau, à quo Idumæi. Hæ gentes, quæ de Sem ſtirpe, Agareni ab Agar, qui (vt diximus) peruerſo nomine Sarraceni vocantur, quia ex Sarra ſe genitos gloriantur. Iſmahelitæ, *obedientes ſibi*, interpretantur, i. peccatores, qui, quod concupiſcunt, faciunt. Vnde
legitur in pſalmo: *Tabernacula Idumæorum & Iſmahelitæ*. Pſ. 82.

Agareni interpretantur, *proſelyti*, hoc eſt, peccatores à conuentu Eccleſiæ alieni. Vnde ſcriptum eſt in pſalmo:
Moab & Agareni, Iebal & Ammon, Amalech & alienigenæ cum Ibid.
habitantibus Tyrum. Edom, à quo Idumæi, *rubeus* ſiue *ſanguineus* interpretatur: ſignificat populum Iudæorum ob necem Chriſti & prophetarum ſanguinolentum: vnde in
Abdia ſcriptum eſt: *Hæc dicit Dominus ad Edom: Ecce paruu-* Abd. v. 2.
lum dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde: ſuperbia cordis tui extulit te. Idumæi, *ſanguinei* ſiue *terra* interpretantur, id
eſt dæmones ſiue peccatores, vt in pſalmo legitur: *Me-* Pſ. 136.
morare domine filiorum Edom in die Ieruſalem, qui dicunt: exinanite, exinanite vſque ad fundamentum in ea. Item Idumæus
populus eſt gentium: vnde in Deuteronomio ſcriptum Deut. 23.
eſt: *Non abhominaueris Idumæum quia frater tuus eſt*: nec Ægyptum, quia aduena fuiſti in terra eius: *qui nati fuerint ex eis, tertia generatione intrabunt Eccleſiam Domini*, id eſt, per fidem Trinitatis, & lauacrum regenerationis.

Seir, qui, *hiſpidus* vel *hirſutus*, interpretatur, populum Iudæorum ſignificat. Vnde in cantico Deute-
ronomij legitur: *Dominus de Sina veniet, & de Seir ortus eſt* Deut. 33.
nobis.

Amalech interpretatur, *lambens*, id eſt, Diabolus. Vn-
de legitur in Exodo: *In manu abſcondita vel valida expugnat* Exod. 17
Dominus Amalech à generatione in generationem.

Amalechitæ interpretantur, *populus lambens*, id eſt, peccatores terrena ambientes. Vnde ſcriptum eſt in pſalmo:
Gabal & Ammon & Amalech & alienigenæ cum habitantibus Pſ. 82.
Tyrum. Philiſtęi ipſi ſunt Paleſtini, quia p. literam ſermo hebræus non habet: ſed pro eo ph græce vtitur: inde Philiſtæi pro Paleſtinis dicuntur, à ciuitate vtique ſua: ijdem & allophyli: ijdem & alienigenæ ob hoc, quia ſemper fuerint inimici Iſrael, & longe ab eorum genere ac ſocietate ſeparati. Philiſtiim interpretantur, *cadentes poculo*, id eſt, inimici Eccleſiæ, de ſua ſe extollentes ſcientia. Vnde
legitur in propheta: *Verum quid mihi & vobis Tyrus & Sydon* Ioel. 3.
& omnis terminus Paleſtinorum. Cito velociter reddam viciſſitudinem vobis ſuper caput veſtrum. Item in bonam partem in-
telliguntur. Vnde legitur in pſalmo: *Hi allophyli ſubditi* Pſ. 59.
ſunt.

Chananęi appellati de Chanaan filio Cham, quorum terram Iudæi poſſederunt. Cuius ex origine fuit Emor frater Sichem, à quo Amorræi ſunt nuncupati. Chananæi interpretantur, *inſtabiles* ſiue *immobiles*, & ſignificant peccatores fundamentum fidei non habentes. Vnde le-
gitur in cantico Exodi: *Tabuerunt omnes inhabitantes Cha-* Exod. 15.
naan.

Ægyptij ab Ægypto quodam rege vocati ſunt: nam ante aerei dicebantur. Interpretantur autem lingua hebraica Ægyptij, *affligentes*, eo quod afflixerunt Dei populum, priuſquam diuino auxilio liberarentur. Ægyptij interpretantur, *affligentes*, id eſt, impij vel dæmones Eccle-
ſię fideles opprimentes: vnde legitur in Exodo: *Affligebant* Exod. 1.
Ægyptij operibus duris.

Armenius ex Theſſalia vnus de numero ducum Iaſonis, qui ad Colchos profecti ſunt, recollecta multitudine, q uæ amiſſo rege Iaſone paſſim vagabatur: Armeniam condidit, gentique ex ſuo vocabulo nomen dedit. Limes eſt Perſicus, qui Scythas ab eis diuidit, Scythas cognominatos, à quo limite Scythę à quibuſdam perhibentur vocati, gens antiquiſſima ſemper habita. Hi Parthos Bactria noſque, fœminæ etiam eorum Amazonum regna condiderunt.

Maſſagetæ ex Scytharum origine ſunt, & dicti Maſſagetæ, quaſi graues, id eſt, fortegetæ. Nam ſic Liuius argentum graue dicit, id eſt, maſſas. Hi ſunt, qui inter Scythas atque Albanos ſeptentrionalibus locis inhabitant.

Amazones dictæ ſunt, ſeu, quod ſimul viuerent ſine viris, quaſi amazoni: ſiue quod aduſtis dexterioribus mãmis eſſent, ne ſagittarum iactus impediretur, quaſi aneſmazoſin: nudabant enim, quam aduſſerant, mammam. Has Tatianus vnimammas dicit. Nam hoc eſt amazon, quaſi anes mazoſim, id eſt, ſine mamma. Has iam non eſſe, quod earum partim ab Hercule, partim ab Achille, vel Alexandro vſq; ad internicionem deletæ ſunt. Albani ſunt partes Aſiæ, & Aſiaticæ gentis, quæ poſteros ſe Aſonis credunt, albo crine naſcuntur ab aſſiduis niuibus, & ipſius capilli color genti nomen dedit, & inde dicuntur Albani. horum glauca oculis, id eſt, picta ineſt pupilla, adeo vt nocte pluſquam die cernant. Albani autem vicini Amazonibus fuerunt.

Vngros antea Vrnos vocatos, poſtremo à rege ſuo Auates appellatos, qui prius in vltima Mœotide inter glacialem Canaim & Maſſagetarum immanes populos habitauerunt. Deinde pernicibus equis Caucaſi rupibus feras gentes Alexandri clauſtra perhibentes eruperunt, & Orientem viginti annis tenuerunt captiuum, & ab Ægyptiis atq; Æthiopibus annuum vectigal exegerunt. Troianorum gens antea Dardanai à Dardano nominata. Nam Dardanus & Iaſius fratres è Græcia profecti ſunt. Ex his Iaſius ad Thraciam, Dardanus ad Phrygiam peruenit, ibiq; primus regnauit: poſt quem filius Erictonius, deinde nepos eius Tros, à quo Troiani nuncupati ſunt. Galatæ Galli eſſe noſcuntur, qui in auxilium à rege Bithyniæ euocati, regnum cum eo, peracta victoria, diuiſerunt. ſic quidem græcis admixti primum Gallogræci, nunc ex antiquo Gallorum nomine Galatæ nuncupantur.

Græci, ante Theſſali à Theſſalo, poſtea à Græco rege Græci ſunt nuncupati. Nam Gręci proprie Theſſali ſunt.

Lapitas autem gentem Theſſaliæ fuiſſe aiunt circa Penion amnem olim inhabitantem, à Lapita Apollinis filia nuncupatos.

Sicyonij, Gręci ſunt, nuncupati à Sicyonio rege. Hi primum Agialei vocabantur à rege Agialeo, qui primus Sicyoniis imperauit, à quo & Agialea ciuitas nũcupata eſt, quæ nunc Peloponenſis vocatur à Pelope rege ſuo: ipſi ſunt ab Archade rege Iouis & Caliſtæ filio dicti.

Danai à Danao rege vocati: iidem & Argiui ab Argo conditore cognominati. Poſtquam autem rex græcorum Apis mortuus eſt, huic filius Argus ſucceſſit in regnum, & ex eo Argiui appellati ſunt, qui etiam ab eis poſt obitũ Deus haberi cæpit, templo & ſacrificio honoratus.

Achæi, qui & Achiui ab Achæo filio Iouis dicti, Pelaſgi nominati, quia cum velis paſſim verno tempore adueniſſe Italiam viſi ſunt, vt aues. Primo enim eos Varro Italiam appuliſſe commemorat: græci vero Pelaſgos Iouis & Lariſſæ filios perhibent dictos.

Myrmidones fuerunt Achillis ſocij, Dolopes Pyrrhi: dicti ſunt autem Myrmidones propter aſtutiam, quaſi myrmicæ, id eſt, formicæ. Oſtenes autem dicunt dictos Myrmidones à Myrmidone duce, Iouis & Corunoſæ filio, qui Cecropi Athenienſium regi ſucceſſit. Granus, cuius filia Attis nomen & regionis & gentis dedit, & ex ea Attici cognominati, qui ſunt Athenienſes.

Ion vir fortis ex ſuo nomine eoſdem Athenienſes vocauit Iones.

Macedones à nomine Macionis regis antea Emarci nuncupati ſunt, poſtea Macedones dicti. Epirrotæ à Pyrro Achillis filio, prius Pyrridæ: poſtea vero cum Pyrro rege duce ad Italiam tranſite præſumpſerunt.

Dorus Neptuni & Ellepis filius fuit, vnde Dori originem & nomen ducunt. Sunt autem pars Græciæ gentis, ex quibus etiam cognominata eſt tertia lingua græcorũ, quæ Dorica appellatur. Lacedæmones à Lacedæmone Semelæ filio dicti. Hi diu perſeuerantes in bello contra Meſſenios veriti, ne diuturnitate pręlij ſpem prolis amitterent, præceperunt, vt virgines eorum cum iuuenibus domi relictis concumberent: ſicq; ex promiſcuo virginũ concubitu iuuenes de incertis parentibus nati, ex nota materni pudoris Spartani vocati ſunt. Nã ipſos eſſe Spartanos, quos & Lacedæmones.

Thraces ex Thira filio Iafeth, qui vocatus eſt Thiras, exorti & cognominati (vt ſuperius dictum eſt) perhibentur: licet gentiles eos à morib. ita dictos exiſtiment, quod ſint truces: ſæuiſſimi n. omnium gentium fuerunt. Vnde & multa fabuloſa de eis memorantur, quod captiuos diis ſuis litarent, & humanum ſanguinem in oſſibus captum portare ſoliti eſſent: de quibus Virgilius:

Heu fuge crudeles ter: as, fuge litus auarum:

quaſi crudelium & auarorum.

Hiſtriorum gens originem à locis ducit, qui miſſi ab argo ad nautas perſequendos, vt à ponto intrauerunt Hiſtrum fluuium, à vocabulo amnis, quo à mari receſſerũt, appellati ſunt.

Romani à Romuli nomine nuncupati, qui vrbem Romam condidit, gentiq; & ciuitati nomen dedit. Hi ante à Saturno Saturnij, à Latino Latini vocati ſunt. Nam Latinus Italiæ rex fuit, qui ex ſuo nomine Latinos appellauit, qui poſtea Romani nuncupati ſunt. Hi & Quirites dicti, quia Quirinus dictus eſt Romulus: qua ſemper haſta vtebatur, quæ Sabinorum lingua quiris dicitur. Italus quoque & Sabinus & Sicanus fratres fuerunt, ex quibus nomina populis impoſita & regionibus ſunt. Nam ab Italo Italia, à Sabino Sabinia, à Sicano Sicanij cognominati ſunt, ijdem & Siculienſes. Tuſci Italiæ ſunt populi. Et eſt à frequentia ſacrorũ * vt turris vocata, i. apo to tuſciaſim. * &

Ymbri Italiæ gens, ſed Gallorum veterum propago, qui Appenninum montem incolunt, de quibus hiſtoriæ perhibent eo quod tempore à quo ſecladis imbribus ſuperfuerint, & ob hoc Ymbrios græce nominatos.

Marſi gens Italiæ dicta à comite Liberi Marſia, qui vſum illis virium oſtendit, & ob hoc illi ſtatuam fecerunt, quam poſtea Romani victis Marſis tulerunt. Marſos autem græci Truſcos vocant, quaſi . . . . quia multos ſerpentes habeant, & ob hoc eis . . . . ſerpens dicatur: illęſos autem eſſe carminum maleficiis. Inhabitant autem plagam Appennini montis ſimul cum Ymbris. Gothi à Magog filio Iafeth nominati putantur de ſimilitudine vltimæ ſyllabæ, quos veteres magis Getas quam Gothos vocauerunt: gens fortis & potentiſſima, corporum mole ardua, armorum genere terribilis. De quibus Lucanus:

Hinc Dacus primat, inde Gentes occurrat Hiberis.

Daci autem Gothorum ſoboles fuerunt, & dictos putant Dacos quaſi Dagos, quia de Gothorum ſtirpe creati ſũt: de quibus ille: *ibu acretos procul vſq; Dacos.*

Beſſi barbari fuerunt, qui à multitudine boum ſic vocari creduntur. De quibus quidam: *qui colit tire medio vel ille diutiũ multo boue pilleatus accola ripæ.*

Bipedes pedeſtri prælio magis quam equeſtri ſunt vſi, ex hac cauſa vocati.

Sarmatæ patentibus campis armati inequitabant, priuſquam eos Lentulus Danubio prohiberet: atq; inde ob ſtudium armorum Sarmatæ nuncupati exiſtimantur.

Lanus fluuius fertur vltra Danubium, à quo Alani dicti ſunt: ſicut & populi, inhabitantes iuxta Lemannum fluuium, Alemanni vocantur, de quibus Lucanus:

Deſeruere cauo tentoria fixa Lemanno.

Languebardos vulgo fertur nominaſſe prolixa herba & nunquam tonſa.

Wandalicus amnis ab extremitate Galliæ erumpens, iuxta quem fluuium inhabitaſſe, & ex eo tranſiſſe nomen Guandali perhibentur.

Germaniæ gẽtes dicti, quod ſint imania corpora, imaneſq;

neſq; nationes, ſæuiſſimis duratæ frigoribus, qui mores ex ipſo cœli rigore traxerunt; feroces animi, & ſemper indomiti, raptu venatuq; viuentes. Horum plurimæ gentes, variæ armis, diſcolores habitu, linguis diſſonę, & origine vocabulorũ incertæ: vt Tolleraces, Amſiuari Quadi, Tungri, Marcomanni, Bruteri, Camaſi, Blangioni, & Vbantes; quorum immanitas barbariæ etiam in ipſis vocabulis horrorem quendam ſignificat.

Sueui pars Germanorum fuerunt in fine Septentrionis, de quibus Lucanus: *Fundit ab extremo flauos, ab Aquilone Sueuos*: quorum fuiſſe centum pagos & populos, multi prodiderunt. Dicti autem Sueui putantur à monte Sueuo, qui ab ortu ſolis initium Germaniæ facit, cuius loca incoluerunt.

Burgundiones quondam à Romanis ſubacta interiori Germania, per caſtrorum limites poſiti à Tiberio Cęſare, magnam coluerunt gentem, atq; ita nomẽ ex locis ſumpſerunt; q̃a crebra per limites habitacula cõſtituta, *burgos* vulgo vocant. Hi poſtea rebelles Romanis effecti pluſq̃ octoginta milia armatorum ripæ Rheni fluuii inſederũt, & nomen gentis obtinuerunt.

Saxonum gens in Oceanum littoribus & paludib. inuiis, virtute atq; agilitate habilis: vnde & appellata, quod ſit durum & validiſſimum genus hominum, & præſtans ceteris piraticis.

Franci à quodam proprio duce vocari putantur: alij eos à feritate morum nuncupatos exiſtimant. Sunt enim in illis mores inconditi, naturalis ferocitas animorum.

Britones quidam latine nominatos ſuſpicantur eo, quod bruti ſint: gens intra Oceanum interfuſo mari quaſi extra Orbem poſita, de quibus Virgilius: *Toto diuiſos Orbe Britannos*.

Scoti propria lingua nomen habent à picto corpore, eo, quod aculeis ferreis cum atramento variarum figurarum ſtigmate adnotentur.

Galli à candore corporis nuncupati ſunt: gale enim græce lac dicitur: vnde & Sibylla ſic eos appellat, cum ait de eis: *Tunc lactea colla auro inectuntur*: ſecundum diuerſitatem enim cœli & facies hominum & colores & corporum quantitates, & animorum diuerſitates exiſtunt. Inde Romanos graues, Græcos leues, Afros verſipelles, Gallos natura feroces, acriores ingenio peruidemus; quod natura climatum facit.

Galli autem Senones, antiquitus Zenones dicebantur, quod Liberum hoſpitio recepiſſent: poſtea z in ſ litteram commutata eſt.

Vacca oppidum fuit iuxta Pirenæum, à quo ſunt cognominati Vacçi, de quibus creditur dixiſſe Poeta: *Itaq; vagantes Vaccai*. Hi Pyrenæi iugis peramplam montis habitant ſolitudinem: iidem & Vaſcones, quaſi Vaccones, c in ſliteram demutata; quos Gneus Pompeius, edomita Hiſpania, ad triumphum venire feſtinans de Pyrenæi iugis depoſuit, & in vnum oppidum congregauit: vnde & conuenarum vrbs nomen accepit. Hiſpani ab Ibero amne primum Iberi, poſtea ab Hiſpalo Hiſpani cognominati ſunt.

Galatæ à candore dicti, vnde & Galli; reliquis enim Hiſpaniæ populis candidiores exiſtunt. Hi græcam ſibi originem aſſerũt, vnde & naturali ingenio callent: ſiquidem poſt finem Troiani belli Teucrum morte Mediacis fratris inuiſum patri Telamoni, dum non reciperetur in regnum, Cyprum conceſſiſſe, ibiq; vrbem nomine antiquæ patriæ Salaminam condidiſſe, inde ad Gallatiam profectos, expoſitis ſedibus ex loco genti nomen dediſſe.

Aſtures gens Hiſpaniæ, vocati eo, quia circa Aſturem flumen, ſeptẽ montibus ſiluisq; crebris inhabitent.

Cantabri gens Hiſpaniæ, à vocabulo vrbis & Iberi amnis; cui inſidũt appellati: horum animus pertinax magis ad latrocinandum & ad bellandum, vel ad perpetiendum verbera ſemper parati.

Celtiberi ex Gallis Celticis fuerunt, quorũ ex nomine appellata eſt regio Celtiberia. Nam ex flumine Hiſpanię Ibero, vbi conſederunt, & ex Gallis, qui Celtici dicebantur, mixto vtroq; vocabulo, Celtiberi nuncupati ſunt.

Afri appellati ab vno ex poſteris Abrahæ, qui vocabatur Affer, qui dicitur duxiſſe aduerſus Libyam exercitũ, & ibi victis hoſtibus conſediſſe, eiuſq; poſteros ex nomine Ataui, & Afros Africam nuncupaſſe.

Pœni autem Carthaginenſes ſunt à Phœnicibus nũcupati, qui cum Didone profecti ſunt: Tyrios vero à Tyro vrbe Phœnicum nominatos, de qua profecti ſunt, & in Africæ littus venerunt.

Getuli Getæ dicuntur fuiſſe, qui ingenti agmine à locis ſuis nauibus cõſcendentes loca Syrtium in Libya occupauerunt: & quia ex Getis venerant, inde deriuato nomine Getuli cognominati ſunt: vnde & opinio eſt, apud Gothos ab antiqua cognatione Mauros cõſanguinitate propinquos ſibi vocare. Africam autem in initio nomen habuere Libyes, deinde Affri, poſt hoc Getuli, poſtremo Mauri & Numides. Mauri & Numidæ (vt Affri putant) ſic ſumpſerunt exordium & vocabulum. Nam poſtquam in Hiſpania Hercules interiit, & exercitus eius compoſitus ex variis gentibus, amiſſo duce, paſſim ſibi ſedes quærebant, & ex eo numero Medi, Perſæ & Armeni nauibus Africam tranſuecti, proxima mari loca occupauere. Sed Perſæ dum materiam in agris pro conſtruendis domiciliis non inuenirent, & ignota lingua commercium prohiberet: per patentes agros & diuerſas ſolitudines vagabantur, & perambulationibus vagabundis, ſemetipſos propria lingua Numidas appellauerunt, id eſt, ſine oppido vagos & errantes.

Medi autem cum Libyis ſe miſcuerunt, qui proximam Hiſpaniam inhabitant, quorum nomen paulatim Libyes corrupte barbara lingua Mauros propter Medos appellantes, licet Mauri ob colorem à Græcis vocentur: Græci enim nigrum mauron vocant. Æſtifero quippe calore afflati ſpeciem atri coloris ducunt.

Maſſilia ciuitas Affricæ eſt non longe ab Athlante & hortis Heſperidum: à qua ciuitate Maſſali vocati ſunt, quos nos corrupte Maſſulas vocamus: de quibus Virgilius: *Hic mihi Maſſilæ gentis monſtrare ſacerdos*.

Gaudalij gentes ſunt à meridie vſque Oceanum Heſperidum peruagantes: his nomen Gauloen Inſula dedit quæ eſt iuxta Æthiopiam, vbi nec ſerpens naſcitur neque viuit.

Garamantes populi Affricæ prope Cirenas inhabitantes, à Garamante rege Apollinis filio nominati, qui ibi ex ſuo nomine Garama oppidum condidit; ſunt autem proximi gentibus Æthiopum. De quibus Virgilius: *Extremi Garamantes*. Extremi autem, quia ſæuitia à conſortio humanitatis remoti.

Heſperij vero ſunt, qui circa Hiſpaniam commorantur: nam Hiſpania Heſperia dicitur.

Æthiopes dicti à filio Cham, quo vocatus eſt Chus, ex quo originem trahunt. Chus enim Hebraica lingua Æthiops interpretatur. Hi quondam ab Indo flumine conſurgentes iuxta Ægyptum inter Nilum & Oceanum in Meridie ſub ipſa ſolis vicinitate inſiderunt; quorum tres ſunt populi: Heſperi, Garamantes & Indi. Heſperi ſunt Occidentis: Garamantes Tripolis: Indi Orientis.

Æthiopes interpretantur, *tenebræ*, vel *caligo*, id eſt, impij, quibus diabolus, velut tenebris circumſeptus, incedit.

Troglodytæ gens Æthiopum ideo nuncupati ſunt, quod tanta celeritate pollent, vt feras curſu pedum aſſequantur.

Panfagij & Hini in Æthiopia ſunt, quibus eſca eſt, quicquid mandi poteſt, & omnia fortuitu gignentia: vnde & appellati Ictyofagij, quod venando in mari valeãt, & piſcibus tantum alantur. Hi poſt Indos montanas regiones tenent, quos ſubactos Alexander Magnus piſcibus veſci prohibuit.

Anthropofagi, gens aſperrima ſub regione Syri cõſita:

quia humanis carnibus veſcuntur, ideo Anthropofagi nominantur. Itaque ſicut his, ita ceteris gentibus per ſecula, aut à regibus, aut à locis, aut à moribus, aut ex quibuslibet aliis cauſis immutata vocabula ſunt: ita vt prima origo nominis eorum temporum vetuſtate non pateat. Iam vero hi, qui Antipodes dicuntur eo, quod contrarij eſſe veſtigiis noſtris putantur, vel quaſi ſub terris poſiti aduerſa pedibus noſtris calcent veſtigia, nulla ratione credendum: quia nec ſoliditas patitur, nec centrum terræ. Sed nec vlla hoc hiſtoriæ cognitione firmatur: ſed hoc poetæ quaſi ratiocinando coniectant. Titanes autem quoſdam in Græcia ferunt fuiſſe robuſtos & excellentes viribus populos, quos ferunt fabulæ ab irata contra deos terra ad eius vltionem creatos: vnde Titanes dicti ſunt, apo to thiton, id eſt, ab vltione, quod quaſi vlciſcendæ matris terræ cauſa in deos armari exiſterent, quos fabulæ à Ioue bello fuiſſe ſuperatos atque extinctos fingunt, propter quod de cælo iactis fulminibus interierunt.

Capvt III.

De Regibus & militia vocabulis.

Regnum à regibus dictum: nam ſicut reges à regnando vocati: ita regnum à regibus. Regnum vniuerſæ nationes ſuis quæque temporibus habuerunt, vt Aſſyrij, Medi, Perſi, Ægyptij, Græci: quorum vices ſors temporum ita volutauit, vt alterum ab altero ſolueretur. Inter omnia autem regna terrarũ duo regna ceteris glorioſiora traduntur: Aſſyriorum primo, deinde Romanorum, temporibus & locis inter ſe ordinata atq; diſtincta. Nam ſicut illud prius & hoc poſterius: ita illud in Oriente, hoc in Occidente exortum eſt: deniq; in illius fine, huius initium cõfeſtim fuit: regna cętera, cęteriq; reges velut appendices iſtorum habentur. Sed inter regna omnia illud maxime appetendũ eſt regnum, ꝙ ſtabile & fixũ permanet, atque in æterna pace conſiſtens, nullum habebit finem, cuius regni rex eſt Chriſtus, de quo Propheta ait:
Eſa. 9. *Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis ſuper ſolium David. & ſuper regnum eius, & confirmet illud & corroboret, in iudicio eius iuſtitia amodo & vſq; in ſempiternũ.* De quo etiam
Luc. 1. Angelus ad Mariam ait: *Dabit illi Dominus Deus ſedem David patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.* Ad cuius regni poſſeſſionem ipſe nos quotidie vocat per Scripturas ſacras & prædicatores Euangelij, vt ſperemus & deſideremus cœleſtia, illucq; peruenire per rectam fidem & bona opera contendamus: ad quod in die iudicij ipſe rex regum cum ſederit in ſede maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes & electos ſuos, qui à dextris eius erunt, inuitat, dicẽs:
Matth. 25. *Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.* Ceterum in hoc mundo illa regna laudabilia ſunt, quæ ſubiiciuntur regi vero, Domino videlicet Chriſto, qui in toto orbe terrarum in gentibus & locis diuerſis dilatans eccleſiam gubernat ac regit ſecundum voluntatem ſuam. Ad quæ regna loquitur Prophe-
Pſal. 67. ta in Pſalmo, dicens: *Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino, pſallite Deo, qui aſcẽdit ſuper cælos cælorum ad Orientem.* Dicens enim, *regna terræ*, omne genus humanum ſignificare voluit; quia licet ſint gentes, quæ non habeant reges, tamen hoc verbo concluditur, quicquid gentium eſſe ſentitur; quod dicitur, *cantate*, ad animæ reſpicit puritatem; *pſallite*, ad opera ſanctiſſima, quæq; Domino probantur accepta. *Qui aſcendit ſuper cælos cælorum*: Dominus vtiq;, qui de cœlo deſcendit ad liberandum infirmitatis noſtrę naturam, ipſe etiam ſuper cœlorum cœlos aſcendit: quia ſedet ad dexteram Patris. *Ab Oriente*, velut quod dixit, Ieruſalẽ euidenter oſtendit, quæ eſt in Orientis partib. collocata. Vnde Dominus Apoſtolis videntib. aſcendit ad cœlos. Reges à regẽdo vocati; ſicut enim ſacerdos à ſanctificando, ita & rex à regendo. Non autem regit, qui nõ corrigit. Recte igitur faciendo nomen tenetur, peccãdo amittitur. Vnde & apud veteres tale erat prouerbium: *Rex eris, ſi recte facias: ſi non facias, non eris.* Regię virtutes pręcipuæ, iuſtitia & pietas; plus autem in regibus laudatur pietas; nam iuſtitia per ſe ſeuera eſt. Reges autem ob hãc cauſam apud græcos *baſileu* vocantur, quia, tanquam *baſes*, populum ſuſtinent, vnde & baſes coronas habent: quanto enim quiſque magis præponitur, tanto amplius pondere laborum grauatur. Tyranni græce dicuntur, id eſt, latine & reges: nam apud veteres inter regem & tyrannum nulla diſcretio eſt, vt:

Pars mihi pacis erit dextram tetigiſſe tyranni.

Vel tyrones vocabantur. Nam tyro fortis, de qualibus Dominus loquitur dicens: *Per me reges regnant, & tyranni* Prou. 8.
obtinent terram. Iam poſtea in vſum accedit, tyrannos vocari peſſimos atque improbos reges, luxurioſe dominationis cupiditatem & crudeliſſimam dominationem in populis exercentes. Rex myſtice Deus intelligitur, vt eſt illud in Pſalmo: *Deus autem rex noſter ante ſecula.* Regina eſt Pſal. 73.
autem ſancta Eccleſia, vt eſt illud in Pſalm. *Aſtitit Regina à dextris tuis.* Item reges Apoſtoli, ſiue ſancti cęteri ſunt, vt legitur in Pſalm. *Deus qui das vindictas, & in regnum potens* Pſal. 17.
eſt & dat virtutem regibus noſtris. Item reginæ ſunt animæ perfectorum, quæ non ſunt ancillæ peccati, vt in Canticis canticorum dicitur: *ſexaginta ſunt reginæ.* Reges enim Cant. 6.
recte ſancti homines dicuntur, qui ſpiritus auctoritate ſecundum voluntatem Dei animas ſuas regunt, & regi regum, Domino videlicet Chriſto obediendo ſubiiciũt: qui, iuxta Pſalmiſtę vocem, *dominabitur à mari vſque mare,* Pſal. 71.
& à flumine vſq; ad terminos orbis terræ: cui reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei. Dominabitur dicit, cultu religionis latius innoteſcit, vtique Dominus Chriſtus, de quo ſuperiora canunt, & inferiora dictura ſunt. Iſtud autem ad Salomonem filium David omnimodis non poteſt pertinere, qui tantum in gente Iudæa rex fuiſſe cognoſcitur. Nam ſi maria iſta noſtra velis intelligere, totius mundi ambitum, quem verſus iſte ſignificat, non præualebis aduertere. Reges ergo Arabiæ ſunt, qui blandimenta corporum rigidæ ſubiiciũt diſciplinæ Similiter Saba, vnde Sabæi dicti ſunt, quamuis corporali delectatione præualeat, & iocundis odoribus ſit refecta: ſuauiora tamen conuerſi eius populi offerunt dona virtutum. Quod autem ait: *& adorabunt eum omnes reges terræ*, per omnes reges nos voluit cunctas intelligere nationes; quia nulla gens eſt, quæ in parte populi ſui proprium nõ adoret auctorem. Item reges, praui doctores intelliguntur, vt eſt illud Prophetæ: *Ipſi regnabunt,* Oſe. 8.
& non ex me. Tyrannus autem vel diabolũ typice poteſt figurare, vel Antichriſtum, qui contraria ſemper Chriſti imperio agere moliuntur: & hos ſequuntur peruerſi homines, qui cupiditatem terrenã ſectantes, crudeliter magis premere populum Chriſtianum eligunt, q̃ modeſta diſpoſitione regere, & rite ac conſulte illi præeſſe. Conſules appellantur à conſulendo, ſicut reges à regẽdo, ſiue à legando nam cũ Romani regũ ſuperbã dominationem non ferrẽt; annua imperia, binoſq; cõſules ſibi fecerunt. Nam faſtus regius non beneuolentia conſulentis, ſed ſuperbia dominantis erat. Hi ergo conſules appellati vel à conſulendo ciuibus, vel à regendo cuncta conſilio, quos tũ ideo mutãdos per annos ſingulos elegerunt, vt nec inſolens diu maneret, & moderatior cito ſuccurreret. Inde autem duo pares: quia vnus rem ciuilem, alter rem militarem miniſtrabat: regnauerunt autem annis 464. Conſules autem recte dici poſſunt magiſtri Eccleſiæ, hoc eſt, Epiſcopi atq; presbyteri & ceteri, qui conſiliis ſecundum ſanctarum ſcripturarum traditionem plebem ſibi ſubiectam adiuuant atq; gubernant. Hoc autem nomẽ poteſtatis ex gẽtilium traditione inuentum ideo poſuit, quia conuenit eccleſiaſticæ dignitati, vt interiora & exteriora omnia agant cum conſilio prudenter, ſecundum illud, ꝙ ſcriptum eſt: *Omnia fac cum conſilio, & poſt factum non pœnitebis.* Syr. 32.
Nam Cęſaris nomen aut Auguſti non aliter Dño noſtro conuenire arbitror niſi ſub ſignificatione monarchiæ, quia ſolus regnat in cœlis & in terris, & quia ſub eius imperio conſiſtunt vniuerſa. Monarchæ ſunt, qui ſingularem poſſidẽt principatum, qualis fuit Alexander apud Græcos, Iulius apud Romanos: hinc & Monarchia

dicitur,

dicitur, monos quippe ſingularis græco nomine, archia
principatus eſt. Tetrarchæ ſunt quartam partem regni te-
nẽtes. Nam tetra quatuor ſunt: qualis fuit apud Iudęam
Philippus. Princeps & dignitatis nomen vel modũ ſigni-
ficat, & ordinis; ſicut eſt illud Virgilianum: *Princeps arden-
tem conterit lampada turmis*, pro, *primus*. Dictus autem Prin-
ceps à capiendo figuratę, eo quod primus capiat: ſicut
municeps ab eo, quod munia accipiat. Legitur ergo in
Eſa. 9. Propheta de Chriſto, quod ipſe ſit Princeps pacis, cuius
Ioan. 12. principatus eſt ſuper humerum eius; quia in cruce omnia
Phil. 2. trahit ad ſeipſum; & ideo illi curuatur omne genu, & cõ-
fitebitur omnis lingua, quia ipſe in gloria Dei Patris viuit
& regnat in ſecula: de quo principe ita legitur in Ezechi-
Ezech. 44 ele: *Princeps ſedebit in ea*, hoc eſt, in porta clauſa, *& comedet
panem ſuum*. Dicuntur & Apoſtoli principes & doctores
Pſal. 46. Eccleſiæ Dei, de quibus ſcriptum eſt in Pſalmo: *Principes
Pſal. 44. populi conuenerunt cum Deo Abraham*. Et item: *Conſtitues*, in-
quit, *eos principes ſuper omnem terram. quorum principatus ni-
mis confortatus eſt*. quia hi ſuis monitis vſq; ad finem mun-
di regunt Eccleſiam, & in die iudicij futuri ſunt iudices
Matth. 19 cum Chriſto, ad quos ipſe ait: *cum ſederit Filius hominis in
ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudican-
tes duodecim tribus Iſrael*. Rurſum Principes ſunt ſancti, vt
Eccl. 10. in Salomone: *Vidi ſeruos in equis*, id eſt, peccatores in car-
nali potentia, *& Principes quaſi ſeruos ambulantes ſuper ter-
ram*. Item in contrariam partem Principes accipiuntur,
Eſai. 19. vt Propheta dicit: *Principes extiterunt, & non cognoui*. Item
Princeps diabolus ſiue Antichriſtus, ſicut in Ezechiele
Ezech. 28. Dñs de eo loquitur, dicens: *Fili hominis leua planctum ſu-
per principem Tyri*, id eſt, ſuper principem tribulationis.
Dux dictus eo, quod ſit ductor exercitus; ſed non ſtatim
quicunque principes vel duces ſunt, & reges dici poſ-
ſunt. In bello autem melius ducem nominari, quam re-
gem. Nam hoc nomẽ exprimit in prælio ducentem. Vn-
de & Virgilius ducis Euandri. Saluſtius: *quo cupidinis more
ducis ſeſe quiq; bonum non ducit more conſulis*. Dux enim ille
vere dici poteſt, qui in calle iuſtitiæ incedens ſequentes
ducit per fidem rectam & bona opera in vitam æternam.
Pſal. 85. Vnde Propheta Dominum deprecatur, dicens: *Deduc me
Pſal. 142. in via tua & ambulabo in veritate tua*. Et alibi: *Spiritus*, in-
quit, *tuus bonus deducet me in viam rectam*. Vnde & ipſe Sal-
uator Dux à Propheta legitur in Euangelio, vbi ſcriptum
Matth. 2. eſt: *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principi-
bus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Iſrael*.
Item dux Dominus Ieſus Chriſtus intelligitur in illo E-
Eſa. 55. ſaiæ: *Ecce teſtem populis dedi eum ducem ac præceptorem gentium*.
Ezech. 34. Et alibi: *Seruus meus Dauid princeps in medio eorum*. Duces
ſunt ſancti prædicatores eo, quod trahunt fidelium gre-
ges poſt ſe. Item in contrariam partem duces hæretici
ſunt, & Iudæi ſiue doctores improbi, vt in Euangelio:
Matth. 15. *Dimittite eos, cæci ſunt duces cæcorum ſi cæcus cæcum duxerit am-
bo in foueam cadunt*. Fortis Dominus eſt, vt in Pſalmo le-
Iob 9. gitur: *Dominus fortis & potens*. Et in Iob: *Sapiens corde, & for-
tis robore*. Fortes, ſancti ſunt, vt in Canticis canticorum:
Cant. 3. *Ecce lectum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis
Luc. 11. Iſrael*. Fortis, diabolus, vt in Euangelio: *Cum fortis armatus
cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet*. Patricij
inde vocati ſunt pro eo, quod ſicut patres filiis, ita pro-
uident Reipublicæ. Præfecti dicti eo, quod prætoria po-
teſtate præſint. Prætores, iidem, qui & præfecti, quaſi
præpoſitores. Præſides vero dicti, quia alius loci tute-
lam præſidialiter tenent. Prætores autem, quaſi præce-
ptores ciuitatis, & principes; iidem & quæſtores, quaſi
quæſitores, eo quod quæſtionibus præſunt. Conſilium
enim & cauſa apud eos eſt. Proceres ſunt Principes ciui-
tatis, quaſi præcedentes, quod omnes honore præcedũt.
Tribuni vocati, quia militib. ſiue plebibus iura tribuunt.
Chiliarchæ ſunt, qui mille præſunt, quos nos, *millenarios*,
nuncupamus; & eſt græcũ nomen. Centuriones dicti eo,
quod præſunt centum militibus: ſicut quinquagenarij,
quia in capite ſunt quinquaginta militũ, ſicut decani eo,
quod decem militibus præferuntur. Hæ autem ſpecies
prælatorum in eccleſia rite tenentur; quod vnuſquiſque
præpoſitus iuxta ritum & ordinem ſuũ curam habet ſub-
ditorum, ne per deuia erroris pergant, neq; iniuſtis ope-
ribus inſiſtant, necnon & caueant, ne alius alteri noceat,
ne per violentiam opprimat: ſed concordes inuicem &
pacifici vitam modeſtam ducant. Vnde & in veteri le- *Exod. 18.*
ge Iethro, cognatus Moyſi, dedit illi conſilium, vt con-
ſtitueret in plebe tribunos & centuriones & quinqua-
genarios & decanos, quatenus ipſi minora decernerent
atque diiudicarent: Ipſe vero ea quæ ad Dominum per-
tinent, ſubditis ſuis diſpenſaret. Hinc & Apoſtolus He-
bræis præcepit, dicens: *Obedite præpoſitis veſtris in Domino,* *Heb. 13.*
*& ſubiacete eis: ipſi enim peruigilant quaſi pro animabus veſtris,
Domino reddituri rationem: vt cum gaudio hoc faciant, & non
gementes hoc enim non expedit vobis*. Et iterum: *Mementote*, in- *Ibid.*
quit, *præpoſitorum veſtrorum, qui locuti ſunt verbum Dei, quorũ
intuentes exitum conuerſationis imitamini fidem*. Miles dictus,
quia mille erant ante in numero vno, vel quia vnus eſt ex
mille electus. Romulus autem primus ex populo mili-
tes ſumpſit & appellauit. Liber primus militiæ ordi-
nem docuit. Miles autem ordinarius dicitur, aut extra-
ordinarius. Ordinarius eſt, qui per ordinem militat, nec
adhuc aliquem conſecutus eſt gradum honoris: eſt enim
gregarius, id eſt, humilis militiæ: extraordinarius vero,
qui ob virtutem promouetur ex ordine. Emeriti dicun-
tur veterani, ſolutique militiæ, qui iam in vſu prælij non
ſunt; & quia mereri militare dicitur, ab ſtipendiis ſcili-
cet, quæ merentur. Iidem & veterani dicuntur, quia iam
in vſu prælij non ſunt, ſed poſt militiæ labores quietis
ſuffragium conſequuntur. Equeſtres milites dicti, quia
equo ſedeant, & militant in equeſtri ordine. Tirones
dicuntur fortes pueri, qui ad militiam deliguntur, atque
armis gerendis habiles exiſtunt. Hi enim non ſola pro-
feſſione natiuitatis, ſed ab aſpectu & valetudine corpo-
ris exiſtimantur. Vnde & tirones dicti, quique, antequam
ſacramento probati ſint, milites non ſunt. Romanæ
autem militiæ mos fuit, puberes primos exerceri armis.
Nam ſextodecimo anno tirones militabant, quo etiam
ſolo ſub cuſtodibus agebant. Conſcripti militia dicun-
tur, quia in tabulis conferuntur ab eo, qui eos ductutus
eſt; ſicut tranſcripti vocantur, cum de alia in aliam legio-
nem tranſeunt; & inde tranſcripti, quia nomina dant, vt
tranſcribantur: & optiones dicti, quod ſint electi: nam
optare eligere eſt, ſicut eſt illud; *optauitq; locum regno* id
eſt, elegit. Excubitores dicuntur pro eo. quod excubias
ſemper agunt, ſunt enim ex numero militum, & in por-
ticibus excubant propter regalem cuſtodiam: excubiæ
autem diurnæ ſunt: vigiliæ nocturnæ, vnde & vigiles. Ve-
lites erant apud Romanos genus militiæ à volitando vo-
cati. Lecti enim agilitate iuuenes cum armis ſuis poſt
terga equitum conſedebant, & mox cum ad hoſtes ven-
tum eſſet, equis deſiliebant, & continuo pedites ipſi ex
alia parte equitibus, per quos aduecti fuerãt, dimicantib.
hoſtem perturbabant. Ab his velitibus Elephanti quon-
dam Hannibalis retroacti, cum regi iam à ſuis non poſ-
ſent, fabrili ſcalpro inter aures adacto necabantur. Mili-
tia aũt à militibus dicta, aut à multis quaſi multitia, qua-
ſi negotium multorum; aut à mole rerum, quaſi molitia.
Legio ſex milium armatorum eſt, ab electo vocata, quaſi
lecti, i.e. armis electi; proprie aũt Macedonum phalanx,
Gallorum caterua, noſtra legio dicitur. Legio habet 60.
centurias, manipulos 30. cohortes 12. turmas 200. Cen-
turia eſt pars exercitus in centenos milites diuiſa. Vnde
& qui his præſunt, centuriones dicuntur. Subcenturiati
vero ſunt, non qui in prima, ſed qui in ſecunda centuria
ſunt, quaſi ſub prima centuria. tamen ſtricti etiam ipſi &
in ſpiculis poſiti in bello ſunt, vt ſi prima defecerit, iſti,
quos ſub ſecunda diximus, laborantibus primis ſubue-
niant. Vnde ad inſinuandum ponitur ſubcenturiatus,
quaſi armis doloſis inſtructus. Manipulus ducentorum
eſt militum. Manipuli autem dicti ſunt milites, ſiue quia
bellum primi manu incipiebant; ſiue quod anteq̃ ſigna
eſſent, manipulos ſibi, id eſt, faſciculos ſtipulæ vel herbæ
alicuius pro ſignis faciebant, à quo ſigno manipulares
milites cognominati ſunt. De quibus Lucanus:

Euocat armatos extemplo ad ſigna maniplos.

Turma 30. equites ſunt; Romani enim equites in vna
tribu 300. fuerunt, de ſingulis enim centuriis 10. daban-

tur, &

tur, & fiebat turma. Cohors quingentos milites habet. Tria ſunt militiæ genera: ſacramentum, euocatio, coniuratio. Sacramentum, in quo poſt electionem iurauit vnuſquiſq; miles, ſe non recedere à militia, niſi poſt completa ſtipendia, id eſt, militiæ tempora: & hi ſunt qui habent plenam militiam: nam 20. & 5. annis tenentur. Euocatio dum ad ſubitum bellum nō ſolum miles, ſed ceteri euocantur. Vnde etiam Conſul ſolebat dicere: *Qui rempublicam ſaluam vult eſſe, me ſequatur.* Coniuratio, quæ fit in tumultu, quando vicinum vrbis periculum ſingulos iurare non patitur: ſed repente colligitur multitudo, & tumultuoſa in ira conflatur: hæc & tumultuatio dicitur. In acie autem iſtæ fere formæ ſunt exercitus; claſſis, nodus, cuneus, alæ, cornua, agmen: quæ formas & nomina ab ipſis rebus, de quibus trāslata ſunt, mutuantur. Acies dicta, quia ferro armata ſit & acumine gladiorum. Exercitus multitudo ex vno genere ab exercitatione vocata. Cuneus eſt collecta in vnum militum multitudo; vnde propter quod in vnum coit, ipſa coitio in vnum cuneus nominatus eſt, quaſi commeus; quia in vnū omnes coguntur. Claſſes dictæ propter diuiſionem exercitus, q̄ Romulus inſtituit. Nam claſſen greci diuidere dicūt, qui poſt manipuli dicti ſunt, vnde & Virgilius:

Claßibus hic locus, hic acie certare ſolebant.

Iam poſtea & claſſica nauium dicta. Nodus proprie denſa peditum multitado, ſicut equitū turma. Nodum enim dictum pro difficultate, quia vix poſſit reſolui. Alę in exercitu triginta equites eſſe dicuntur. Alæ autem equites ab hoc dicti, quia tegunt pedites, alarū vice. Cornua dicuntur extremitas exercitus, quia intorta ſit. Agmen dicitur, quia in longitudine directum, quale ſolet eſſe, cum exercitus iter facit, ab agendo vocatum, id eſt, eundo. Plautus: *quo te agis & ipſe:* eſt aūt exercitus ambulantis. Nam agmen dicitur, quod in longitudine directū ſit, quale ſolet eſſe, cū exercitus portis procedit; quicq̄d fuerit aliud, abuſiue dicitur. Milites autē Chriſti illi eſſe dicuntur, qui contra diabolum pugnant, & contra vitia fortiter dimicant: quibus cum cōſummauerint & expleuerint agonem ſuum, non merces terrena, ſed vita promittitur æterna. Nam de talib. Apoſt. ad Corinth. ſcripſit, dicens:
2.Cor.10. *In carne enim ambulantes, non ſecundū carnem militamus. Nam arma militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo ad deſtructionem, inimicorum conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obſequium Chriſti & in promptu habentes vlciſci omnem inobedientiam.*

Caput IV.

De Ciuibus.

DE imperiis, militiæque vocabulis ex parte dictum eſt. Deinceps ciuium nomina ſummatim ſubigimus. Ciues vocati, quod in vnum coeuntes iuuant, vt vita cōmunis & ornatior fiat & tutior. Ciues autem myſtice in bonam partem ponuntur, vt eſt illud in Apoſtolo:
Eph.2. *Vos autem eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei.* Item in malam partem, quando ad Babyloniam ſpiritalem, hoc eſt, in partem diaboli deputantur. Domus vnius familiæ habitaculum eſt, ſicut vrbs vnius populi: ſicut orbis, domiciliū totius generis humani; eſt autem domus genus. Vnde in
Pſal.134. Pſalmo ſcriptum eſt: *Domus Iſrahel benedicite Dominum: domus Aaron benedicite Dominum: domus Leui benedicite Dominū: qui timetis Dominum, benedicite Dominum.* Poſtquam gentilium ſimulachra deriſit, in tertio ingreſſu laudes dominicas ſanctorum dicit ore celebrandas; ſed in his duobus verſibus per officia diuerſa diſcurrens ammonet, vt vero Domino laus fidelium debeat perſonare. In Iſrahel omnis ponitur iuſtus, qui diuina contemplatione gratulatur, quos poſtea numerat ſpecialiter. In Aaron enim ſacerdotes In Leui reliqui miniſtri. Ad poſtremum, qui Domino in qualibet probabili conuerſatione famulantur: ſic omnis populus per diuerſas partes deuotus Dominum laudare præcipitur. Genus à gignendo & progenerando dictum, aut à diffinitione certorum prognatorum: nationesque propriis cognationibus terminatæ gentes appellantur. Populus humanæ multitudinis iuris conſenſu concordi communione ſociatus. Populus autem in eo diſtat à plebibus, quia populus vniuerſi ciues ſunt, connumeratis ſenioribus. Plebs autem reliquum vulgus ſine ſenioribus ciuitatis. Populus ergo tota ciuitas eſt: vulgus vero plebs eſt; plebs autem dicta à pluralitate. Maior enim eſt numerus iuniorum quam ſeniorum, apo to polis, id eſt, ciuitas vel pluralitas. Vnde & populus dictus eſt: græce autem populus laos dicitur à lapidibus. Vulgus eſt paſſim inhabitans multitudo, quaſi quiſque quo vult. Populi autem nomen in ſcripturis ſacris aut gentem Iudæorum ſignificat vnius Dei cultu mancipatam, & legis Domini præceptis inſtitutam; vel etiam Chriſtianum populum, qui magis Deo deuotus eſſe dignoſcitur. Vnde in Pſalmo ſcriptum eſt:
Scitote, quod Dominus eſt Deus: ipſe fecit nos, & nō ipſi nos: nos autem populus, & oues paſcuæ eius. Pſal.99. Nam quamuis natiuitatis noſtræ miniſterium præbeat carnalis operatio: tamen ille in hunc mundum nos probatur adducere, qui cuncta fecit ad exiſtentiam peruenire. Sequitur: *Nos autem populus eius, & oues paſcua eius.* Venit ad populum fidelem per comparationes pulcherrimas: quid ſint, oſtendēs, oues, quia ſimplices ſunt, & ipſe eorum paſtor eſt verus: *paſcua eius,* id eſt, diuinarum ſcripturarum copioſa & dulcis epulatio. Ipſa ſunt enim paſcua, quibus fidelis anima ſaginatur & ad futuræ beatitudinis amæna perducitur. Tribus dicuntur, tanquam curiæ & congregationes diſtinctæ populorum: & vocatæ tribus, quod in principio Romani trifarie à Romulo diſpertiti: in ſenatoribus, militibus & plebibus, quę tamen tribus nunc multiplicatæ nomen priſtinum retinent. Tribus ſimiliter myſtice ſignificant aut duodecim tribus Iſrahelitici generis, aut conuenticula ſanctorum in Eccleſia. Nam cum de Ieruſalem myſtica Propheta cōmemoret, addidit: *Illuc enim aſcenderunt* Pſal.121.
tribus, tribus Domini, teſtimonium Iſrael ad confitendum nomini tuo Domine. Dicendo, *illuc*, ſignificat ciuitatem Hieruſalem, quam ſuperius dixit: *cuius participatio eius in id ipſum,* Ibid.
& vt cœleſtem eſſe cognoſceres, addidit, *aſcenderunt:* ad quam beati ſemper aſcendunt, quoniam iugi exercitatione proficiunt: ſubiunxit, *tribus*, in quibus erat Iſraheliticus populus diſtributus: ſic enim illi genti ad numerum filiorum Iacob duodecim tribus fuerunt, ſicut Romano populo 35. curiæ: in iſtis ergo tribubus ſignificat ſanctos, qui Dominum Saluatorem eſſe Deum confeſſi ſunt. Nam vt ab infidelibus tribus iſtas fidelium ſegregaret: addidit; *tribus Domini:* quæ vtiq; eius eſſe nō poterant, niſi ei pura mente credidiſſent. Alias enim tribus conſtat fuiſſe diaboli, quæ ex Chriſto maluerunt impia voluntate ſeparari, quibus ipſe in Euangelio dixit: *Vos à patre diabolo eſtis.* Ioan.8.
Verum quales eſſent iſtę tribus Domini breuiter indicauerit, *teſtimonium Iſrael*, id eſt, qui teſtimonium præbeant ſanctitati. Cenſores apud veteres Romanos erant: eſt enim nomen cenſoris dignitas iudicialis: cenſere enim iudicare eſt. Item cenſores ſunt patrimoniorum iudices à cenſu æris appellati. Iudices dicti, quaſi ius dicentes populo; ſiue quod iure diſceptent. Iure enim diſputare eſt iuſte iudicare: non eſt autem Iudex, ſi in eo non eſt iuſtitia. Leguntur enim in ſcripturis ſacris: Iniqui pro cenſoribus æquitatis poſiti. Similiter & iudices iniqui, qui iniquitatem in iudicando magis ſecuti ſunt quam æquitatem: cuius rei exempla inueniuntur plurima. Senatui nomen ætas dedit, quod ſeniores eſſent. Alij à ſinendo dictos accipiunt ſenatores, i. ſi enim agendi facultatem dabant. Senatuſconſultus à conſulendo & tractando eſt dictus; quod ſic fit, vt conſulat & nocere non poſſit. Patres autem (vt Saluſtius dicit) à curæ ſimilitudine vocati ſunt. Nam ſicut Patres filios, ita illi rempublicam alebant. Patres conſcripti: quia dū Romulus decem curias Senatorum elegiſſet, nomina eorum præſenti populo in tabulas aureas contulit, atque inde Patres conſcripti vocati. Municipes ſunt in eodem municipio nati, ab officio munerum dicti eo, quod publica munia accipiunt. Munia enim officia ſunt: vnde & immunes dicuntur, qui nullum gerunt of-

ficium: municipales, originales ciues & in loco officium
gerentes. Legitur etiam in ſcripturis municipatus ſancto-
Phil. 3. rum eſſe in cœlis, quia ibi munera capiunt ſempiterna.
Priuati ſunt extranei ab officiis publicis, eſt enim nomen
magiſtratum habenti contrarium: & dicti priuati, ꝙ ſint
ab officiis curiæ abſoluti. Mercenarij ſunt, qui ſeruiunt
accepta mercede: iidem & barones græco nomine, quod
ſint fortes in laboribus. Mercenarij myſtice illos ſignifi-
cant, qui ſeruiunt Domino non pro amore diuino tantũ,
ſed pro temporali retributione, de quibus ſcriptum eſt in
Euangelio: Quod profugus filius pœnitendo dixerit:
Luc. 15. *Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus? ego au-*
tem hic fame pereo. Et alibi ipſa Veritas ait: *Mercenarius &*
Ioan. 10. *qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propria, vidit lupum venien-*
tem, & dimittit oues & fugit. Publicani appellantur códu-
ctores vectigalium fiſci vel rerumpublicarũ, quia vecti-
galia publica exigũt, vel quia per negotia ſeculi lucra ſe-
ctentur: vnde & cognominati ſunt. Hi etiam in Euan-
gelio cum peccatoribus ſimul leguntur veniſſe ad Salua-
torem; quia qui publica negotia in terrenis actibus exer-
cent, difficile peccatorum ſarcina carẽt; ſed cum per pœ-
nitentiam ad Dominum veraciter conuertuntur, ex pec-
catoribus iuſti fiunt. Villicus proprie villæ gubernator
eſt, vnde & à villa villicus nomen accepit: interdũ autem
villicus nõ gubernationẽ villæ, ſed diſpenſationem vni-
uerſæ domus, Tullio interpretante, ſignificat: quod eſt
vniuerſarum poſſeſſionum & villarum diſpenſatorem.
Villicus autem in Euangelica parabola comparatur illi,
qui in terrenis negotiis ſe reum facit; ſed per eleemoſy-
nam ſe abſoluere certat. Vnde ſcriptum eſt quod villicus
Luc. 16. accuſatus apud dñm ſuum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius,
per pecuniam dimiſſam conſeruis ſuis prouidebat ſibi in
futurum. Vnde ipſe Dñs, explicita parabola, diſcipulis
Ibid. ſuis ait: *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cum d-*
feceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Actores, iidem &
curatores, ab agendo & curãdo vocati. Procuratores ve-
ro eo, quod vice curatoris funguntur quaſi pro curatore,
ſicut proconſul pro conſule. Myſtice autem procurato-
res ſiue tutores & actores poſſunt Prophetæ accipi, quo-
rum verbis quotidie in aduẽtu Saluatoris erudiebamur.
Gal. 4. Vnde Apoſtolus ſub exemplo ait: *Quanto tempore heres par-*
uulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit dominus omnium: ſed ſub tu-
toribus & actoribus eſt vſq; ad præfinitum tempus à patre. Recte
hi ſub tutoribus eſſe dicuntur, qui habentes ſpiritum ti-
moris, necdum meruerũt ſpiritum libertatis & adoptio-
nis accipere. Ætas enim infantiæ & peccata formidat, &
pædagogum metuit: nec confidit eſſe liberam, licet per
naturam domina ſit; & ſecundum vtramq; intelligentiã,
quam tutores & actores ac prophetas vel angelos dixi-
mus, paruulus iſte tamdiu ſub actoribus eſt atq; tutori-
bus, donec legitimum perfecti viri tempus impleuerit.
Legitimum autem tempus ſicut Romanis legibus 25. an-
norum ſpatio terminatur, ita ad humani generis perfe-
ctionem Chriſti reputatur aduentus: ſtatim vt ille vene-
rit, & omnes in virum perfectũ creuerimus: pædagogus
à nobis tutorq; diſcedunt: tũc auctoritate domini & he-
reditatis poſſeſſione perfruimur, in qua prius nati, quod-
ammodo putabamur alieni. Coloni ſunt cultores adue-
næ, dicti à cultura agri: ſunt n. aliunde veniẽtes, atq; alie-
num agrum locatum colentes, ac debentes cõditionem
genitali ſolo propter agriculturã ſub dominio poſſeſſo-
ris, pro eo, ꝙ his locatus eſt fundus. Coloni autem qua-
tuor modis dicuntur. Nam coloni aut Romani ſunt, aut
coloni Latini, aut auxiliares coloni, aut coloni iuris pri-
uati. Inquilini vocati, quaſi incolentes aliena: non enim
habent propriam ſedem, ſed in terra aliena inhabitant.
Differt autẽ inter inquilinum & aduenam. Inquilini n.
ſunt, qui emigrant & non perpetuo permanent. Aduenę
autem vel incolæ, aduenticij perhibentur ſed permanẽ-
tes; & inde incolæ, quia iam habitatores ſunt, ab incolẽ-
do. Aduenæ enim ſunt ſancti, qui de errore mundano
tranſlati ad ſanctam eccleſiam tranſmigrant, de quibus
Pſal. 145. Propheta ait: *Dominus cuſtodit aduenam & pupillam*, id
eſt, qui de Babylonia ciuitate diaboli ad Hieruſalem
ciuitatem Domini Saluatoris aduenerit. Hunc cuſtodit,
ſi tamen in electorum habitatione permanſerit. Indi-
genæ ſunt inde geniti, & in eodem loco nati, vbi inhabi-
tant. Incola autem non indigenam ſed aduenam indi-
cat. Peregrini eo, quod ignorantur eorum parentes, à
quibus orti exiſtunt: ſunt enim de longinqua regione.
Legitur enim ita in Pſalmiſta: *Ne ſileas à me, quoniam inco-* Pſal. 38.
la ego ſum apud te, & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Inco-
la vero dicitur, qui terram colit ad tempus ſuperueni-
ens extraneus, non qui in patriæ ſuæ regione conſiſtit:
quod omni ſancto euenit, qui in diuina ciuitate recipi-
tur. Omnes enim nos peccatum fecit extraneos, & in ne-
faria tenuit regione captiuos; ſed quando nos miſericor-
dia eius ſuſcepit, incolæ ſumus; quoniã illuc aduenimus,
id eſt, de Babylonia ad Hieruſalem, ipſo attrahẽte, tranſ-
ponimur. Ideo enim, *apud te*, vt nõ in diaboli, ſed in Do-
mini ciuitate incolam eum fuiſſe ſentires: ſubiunxit, *&*
peregrinus. quia incipit eſſe, vbi nõ erat. Peregrinus enim
dicitur, quaſi pergens longius. Et vt generalem hanc co-
gnoſceres fuiſſe ſententiam, dicit: *Sicut omnes patres mei.*
Vrbani vocantur, qui Romæ habitant: qui vero in cete-
ris, oppidani. Nam ſola vrbs Roma, cetera, opida. Famu-
li ſunt ex propria familia ſeruorum exorti. Serui autem
vocabulum inde traxerũt; quia hi, qui iure belli poſſent
occidi à victoribus cõſeruabantur: ſerui fiebant, à ſeruã-
do ſcil. ſerui vocati. Seruus myſtice Chriſtus in abiectio-
ne carnis, ſicut in Eſaia de eo dicitur: *Ecce ſeruus meus ſuſci-* Eſai. 42.
piam eum. Item ſeruus doctor fidelis in Eccleſia, vt in Eu-
angelio legitur: *Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudẽs?* & in aliã Matth. 24
partem de prauo doctore, vbi & ſupra; *quod ſi dixeris ille*
ſeruus malus in corde ſuo. Seruus eſt homo peccator, vt in Ibid.
Salomone: *Seruus verbis non corrigitur: quia quod dicis intelli-* Prou. 29.
git & reſpondere dedignatur. Item ſerui, ſancti ſunt, vt in Io-
hel: *ſed & ſuper ſeruos & ancillas meas effundam de ſpiritu meo.* Ioel 2.
Famuli autem ſiue ſerui & in bonam & in malam partem
(vt diximus) accipi poſſunt: quia ſerui dicuntur iuſtitiæ,
ſerui peccati, Scriptura teſte, quæ ait: *Cui quis ſeruit, eius &*
ſeruus additus eſt. Et Apoſtolus: *Liberati* inquit, *à ſeruitute* Rom. 6.
peccati ſerui facti eſtis iuſtitiæ. ſimiliter & ancillæ. Ancillæ à Ibid.
ſuſtentaculo vocatę: ancon enim græce cubitus dicitur,
vnde & anconem dicimus. Ancillæ enim Dei, iuxta al-
legoriam, animæ ſanctæ, quæ prompta deuotione eius
deſeruiunt voluntati. Vnde Pſalmiſta ait: *Ecce ſicut oculi* Pſal. 138.
ſeruorum in manibus dominorum ſuorum. Et ſicut oculi ancillæ in
manibus dominæ ſuæ: ita oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum,
donec miſereatur nobis. Item ancillæ, Apoſtoli propter car-
nis infirmitatem, ſicut pro diabolo dicitur: *& alligabis eum* Iob. 40.
ancillis tuis. Rurſum ancillæ, animæ peccatorum ſunt, vt
in Nahum: *Miles captiuus adductus eſt: & ancillæ eius mina-* Nah. 2.
bantur gementes. Pauper Chriſtus eſt, ſiue populus fidelis,
vt in Apoſtolo: *Propter nos pauper factus eſt, cum eſſet diues.* Et 2. Cor. 8.
in Pſalmo: *Iſte pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum.* Pſal. 33.
Pauperes, ſancti, qui humiles ſpiritu ſunt, vt in Euange-
lio: *Beati pauperes ſpiritu:* Et in Pſalterio: *Non ſpreuit neque* Matth. 5.
deſpexit preces pauperum. Aliter pauperes, diuites ſeculi Pſal. 21.
huius virtutibus vacui, vt eſt illud in Apocalypſi: *Di-*
cis, quia diues ſum & ditatus: & neſcis, quia tu es pauper & men- Apoc. 1.
dicus. Inops, populus gentium humilis, vt in Pſalterio:
Suſcitans à terra inopem. Et alibi: *Eripiens inopem de manu* Pſal. 112.
fortioris. hoc eſt, de poteſtate diaboli. Mancipium eſt, Pſal. 34.
quicquid manu capi aut ſubdi poteſt, vt homo, e-
quus, ouis. Hæc enim animalia ſtatim vt nati ſunt,
mancipium eſſe putantur. Nam & ea, quæ in beſtiarum
numero ſunt, tunc videntur mancipium eſſe, quando ca-
pi ſiue domari ceperint. Ingenui dicti, quia in genere ha-
bent libertatem, non in facto, ſicut liberti: vnde & eos
græci eugenos vocant, quod ſint boni generis. Libertus
autem vocatus, quaſi liberatus: erat enim prius iugo ſer-
uitutis addictus. Libertorum filij apud antiquos Liber-
tini appellabantur, quaſi de libertis nati. Nunc vero li-
bertinus aut à liberto factus aut poſſeſſus. Liberti enim
ſpiritaliter illi dicuntur, qui Chriſtiana libertate bene v-
tuntur. Vnde Apoſtolus ait: *Qui enim in Domino vocatus eſt* 1. Cor. 7.
ſeruus, libertus eſt Domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus
eſt Chriſti. Hic n. omnino ſeruus eſt, qui imprudẽter agit:
ſicut & veteribus placuit, qui omnes ſapientes liberos

appella-

appellauerunt,imprudentes autem omnes ſeruos. Vnde Salomon: *Serui*, inquit, *ſapienti liberi ſeruient.* (Eccl.10.) Hic ergo qui credit, ac ſi ſeruus ſit ad tempus, quia rem facit prudenter, vt credat in Chriſtum, libertus fit Domini. Si ergo peccata ſeruos faciunt,ſicut Cham filius Noe peccati & imprudentiæ cauſa factus eſt ſeruus. Cum accepetit remiſſionem peccatorum,libertus efficitur. *Similiter*,inquit, *qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti.* (1.Cor.7.) profectus eſt ex libero in ſeruum fieri Chriſti:liber enim à Deo,quod maximum crimen eſt, ideo amiſſa amara & contraria libertate ſeruilem conditionem ſortitus eſt, quæ prodeſſet,ſicut dicit Dominus: *Tollite iugum meum ſuper vos, quia ſuaue eſt: & onus meum leue eſt.* (Matth.11.) Manumiſſus dicitur, quaſi manu emiſſus. Apud veteres enim quotiens manu mittebant,alapa percuſſos circumagebant, vnde & manumiſſi dicti,eo,quod manu mitterentur. Ciues Romani poſtea dicti ſub conſulibus per teſtamenta in vrbe Romana ſunt effecti: dicti autem ciues Romani, quia teſtamento liberi effecti in numero Romanorum ciuium tediguntur. His primum aditus erat in vrbe Roma commorari. Ceteris autem libertis prohibebatur,ne vel in vrbe Roma vel infra ſeptimum ab vrbe miliarium commanerent:licet legamus Paulum Apoſtolum neceſſitate compulſum propter ſeditionem exortam ciuem Romanum ſe appellaſſe. Multo glorioſius eſt,quod ſe cum ceteris fidelibus ciuem cœleſtis Hieruſalem nuncupauit: vnde ad Epheſios ſcribens, ait: *Ergo iam non eſtis hoſpites & aduenæ,ſed eſtis ciues ſanctorũ, & domeſtici Dei,ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum*, (Eph.2.) hoc eſt, ſuper nouum & vetus teſtamentum collocati. quæ n. Apoſtoli prædicauerunt, prophetæ futura dixerunt, hoc eſt, non ſolum nos,ſed & cœleſtes poteſtates pariter fieri habitaculum Dei in Spiritu ſancto. Heredis nomen impoſuit cenſus æris: cõſoluit enim tributum actoris: in hoc enim vocabulo prima ſucceſſio eſt hereditatis & generis, vt ſunt filij vel nepotes. Proheres qui loco heredis fungitur, quaſi pro herede. Eſt enim aut inſtitutus aut ſubſtitutus. Heredes autẽ myſtice ſancti Dei poſſunt intelligi, & qui cœleſtis patriæ poſſeſſores futuri ſunt. Vnde Apoſtolus ad Roman. ſcribens ait: *Ipſe ſpiritus teſtimonium reddet ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti.* (Rom.8.) Vt ergo promptos ad obediendum Deo Patri faceret, hac ſpe exhortatur, dicens,Dei nos futuros heredes,coheredes autem Chriſti: vt quia magna ſpes premij eſt, tanto magis in Dei rebus propenſiores eſſemus,poſtponentes curam mundanorum. Quid ſit autem coheredem eſſe filij Dei, ab Apoſtolo Iohanne docemur:inter cetera enim ait: *Scimus, quoniam,cum apparuerit,ſimiles ei erimus.* (1. Ioan.3.)

EXPLICIT LIBER SEDECIMVS.

INCIPIT LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

INDEX CAPITVM LIBRI DECIMISEPTIMI.

De Pulueribus & glebis terræ.	Cap.1
De Glebis & aquis.	2
De Lapidibus vulgaribus.	3
De Lapidibus inſignioribus.	4
De Marmoribus.	5
De Ebore.	6
De Gemmis.	7
De Margaritis.	8
De Cryſtallis.	9
De Vitro.	10
De Metallis.	11
De Auro.	12
De Argento.	13
De Ære.	14
De Electro.	15
De Stagno.	16
De Plumbo.	17
De Ferro.	18

CAPITVLVM PRIMVM.

De Puluere & glebis terræ.

PVluis dictus,quod vi venti pellatur: tollitur enim eius flatu,nec reſiſtit,nec ſtare nouit,ſicut ait Propheta: *tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ.* (Pſal.1.) Limus vocatus, quod leuis ſit. Cænum eſt vorago luti. Cinis ex incendio dicitur. Ab eo enim fit fauilla, quod per ignem effecta ſit: nam fos ignis eſt. Gleba,quod ſit globus; pulueris enim collectione compingitur, & in vno glomere adunatur: terra autem ligata, gleba eſt; ſoluta, puluis. Lutum vocatum quidam per antifiaſin putant, ꝙ non ſit lotum,h.e. mundum. Nam omne lutum immundum eſt. Volutabra appellata, quod ibi porci voluẽtur. Vligo ſordes limi vel aquæ limoſæ ſunt. Puluis ſignificat corruptionem humanæ naturæ, vel leuitatem humanæ mentis;vt eſt illud in Pſalmis,quod de peccatore ſcriptũ eſt: *& erit tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.* (Pſal.1.) Puluis enim(vt ſupra diximus)eſt reſolutio terræ: & homo terrenus qñ inflatur ſeductorio vento ſuperbiæ, de ſoliditate terræ viuẽtium, quaſi puluis abiicitur: quia ſua leuitate ad firmamentum mandatorum ſe tenere nõ potuit. Limus autem terrenam materiam humani corporis ſignificat,vt eſt illud: *Formauit ergo hominem Dominus de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem*: (Gen.2.) cum ei ſubſtantiã animæ ac ſpiritus,in qua viueret,creauit. Aliter limus cænũ & ſordes ex- rimit vitiorum, in quibus polluitur homo. ſimiliter & lutum duplicem ſignificationem habet;hoc eſt,carnis humanæ,& pollutionem vitiorum. Vnde Dñs legitur in Euangelio lutum ex ſputo feciſſe, & cæci nati oculos aperuiſſe: *expuit enim in terram, & fecit de ſaliua lutum*: (Ioan.9.) quia Verbum caro factum fide incarnationis eius imbuit genus humanum,quod cæcum erat à natiuitate,hoc eſt,ab origine primi hominis: & ſic ad piſcinã Siloe, hoc eſt,ad Baptiſmi ſacramentum illud miſit; econtrario vero lutũ ponitur, qñ ſordes ſignificat vitiorum. Vnde eſt illud Petri,quod de peccatoribus ait: *contigit enim eis illud veri prouerbium: canis reuerſus ad ſuũ vomitum: & ſus lota in volutabro luti.* (2. Pet.2.) Argilla ab Argis vocata, apud quos primũ ex ea vaſa confecta ſunt: & ſignificat ſanctã ſcripturam: vnde legitur in libro Regũ,quod omnia vaſa,quæ fecit Hiram Salomoni in domo Dñi,de aurichalco erãt,in regione Iordanis vidit ea rex in argilloſa terra: (3.Reg.7.) Aperte in regione Iordanis fuſa ſunt vaſa domus Domini,in quo videl. flumine Dñs noſter baptizari dignatus eſt,& tinctus aquarum vndis,nobis elementũ aquarum in ablutioné peccatorũ cõuertit. Argilloſa autem terra, de qua factæ ſunt formæ ad fundẽda vaſa Dñi, quę melius, quam Scriptura ſacra, de qua regulam bene viuendi accipimus, valet intelligi: quaſi n. argilla ignib. durata formam vaſis Dñi, quanta & qualia fieri debeant,exhibet,cũ nobis ſcripturam regulã iuſtitiæ,quam ſequamur,oſtẽdit; ſanctorumq; nobis exempla,qui in igne tribulationum inuincibiles perſeuerarunt,in omnib. ſequenda præmonſtrat. Creta ab inſula Creta,vbi melior eſt,nomen traxit, Creta imolia cãdida eſt. A cunea Italię inſula dicta,quarũ altera veſtimentorũ pretioſos colores emolliens,cõtriſtatos ſulphure,quodã nitore exhilarat; altera gemmis nitorem præſtat. Creta argentaria,& ipſa cãdida appellata eo, ꝙ nitorem argento reddat. Terra Samia à Samo inſula dicta, glutinoſa & candida,& linguæ lenis medicamentis & vaſculis neceſſaria. Sulphur vocatũ, quia igne accenditur: * vt n. ignis eſt: (* for. vi) nam vis ex aquis feruẽtib. ſentit; neq; alia res facilius

accendi-

accenditur:naſcitur in inſulis Eolus inter Siciliam & Italiam,quas ardere dicunt. Inuenitur & in aliis locis effoſſum. Huius genera quatuor: vnum, quod foditur tranſlucetque & viret, quo ſolo ex omnibus generibus medici vtuntur: alterum,quod appellant glebam: vſibus tantum fullonum familiare: tertium liquor eſt, vſus eius ad lanas ſulfindas,quo candorem mollitiemque prętat. Quartum ad licinia maxime cõficienda aptum. Sulphuris tanta vis eſt,vt morbos comitiales deprehendat nitore ſuo impoſitus ignibus ardeſcens in calice vini,prunaq; ſubdita,circumferens exardens centibus repercuſſo,pallorem dirum velut defunctorum effundit. Quid in ſulphure,niſi fœtor carnis?&quid per ignem,niſi ardor deſiderij carnalis, exprimitur? cum ergo habitantium Sodomis vel Gomorrha carnis ſcelera punire Dominus decreuiſſet:in ipſa qualitate vltionis innotuit maculam criminis: ſulphur quippe fœtorẽ habet,ignis ardorem. Qui itaq; ad peruerſa deſideria ex carnis fœtore arſerant;, dignum fuit, vt ſimul ſulphure perirent & igne: quatenus ex iuſta pœna diſcerent, ex iniuſto deſiderio quid feciſſent.

Capvt II.

De glebis & aquis.

BItumen in Iudææ lacu Aſfaldite emergit, cuius glebas ſupernatantes nautæ ſcafis appropinquantes colligunt. In Syria autem limus eſt paſſim à terra æſtuans; ſpiſſatura autem vtraque & denſitate coeunt, & vtraque græci ſpiſſa aſſalton appellãt: natura eius ardens & *ignũ cognata,& neque aqua nec ferro rumpitur:niſi ſolis muliebribus inquinamẽtis vtilis ad compages nauium. Myſtice autem bitumen,quod eſt feruentiſſimum & violentiſſimum gluten, ſignificat dilectionis ardorẽ, vi magna fortitudinis ad tenendam ſocietatem ſpiritalem omnia tollerantem: vnde de arcæ ſtructura,quam,Domino iubente, ædificauit Noe,ita legitur in libro Geneſis: *Fac tibi arcam de lignis leuigatis,manſiunculas in arca facies,& bitumine linies eam intrinſecus & extrinſecus,& ſic facies eam.* Arcam inſtruxit Noe de lignis non putreſcentibus: & Eccleſia conſtruitur à Chriſto ex hominibus victuris in ęternum. Arca enim Eccleſiam demonſtrabat,quæ natat in fluctibus mundi huius. Quod autem eadem arca de lignis quadratis fieri iubetur vndiq;, ſtabilẽ vitam ſanctorum ſignificat, ad omne opus bonum paratam: quacumque enim verteris quadratum, firmiter ſtabit. Quod bitumine glutinantur arcæ ligna intrinſecus & extrinſecus vt in compagine vnitatis, ſignificatur tolerantia caritatis, ne ſcandalis eccleſiam tentantibus, ſiue ab his, qui intus ſunt,ſiue ab his, qui foris ſunt, cedat fraterna iunctura, & ſoluatur vinculum pacis. Alumen vocatum à lumine, quod lumen coloribus præſtat tinguendis:eſt autem ſalſugo terræ,efficiturque hyeme ex aqua & limo, & æſtiuis ſolibus maturatur. Huius ſpecies duæ ſunt:liquidum & ſpiſſum. Sal quidam dictum putant,quod in igne exiliat: fugit enim ignem,dum ſit igneum: ſed naturam ſequitur, quia ignis & aqua ſemper inter ſe inimica ſunt. Alij ſal à ſalo & ſole vocatum exiſtimant; nam aquis maris ſponte gignitur ſpuma in extremis littorib. vel ſcopulis derelicta & ſole decocta:ſunt & lacus & flumina & putei, è quibus hauritur, dehinc in ſalinis ingeſtus ſole ſiccatur; ſed & flumina denſantur in ſalem, amne reliquo ſub gelu fluente. Alibi quoq; detractis harenis colligitur creſcens cum lunę noctibus. Nam in Cirenea ammoniacus ſub harenis inuenitur: ſunt & montes natiui ſalis, in quibus ferro cæditur vt lapis renaſcẽs maius tanta alicubi duricie, vt muros domusq; maſſis ſalis faciant, ſicut in Arabia. In natura quoq; ſalis differentiæ ſunt. Nam alibi ſuauis,alibi ſalſiſſimus; commune ſal in igne crepitat; tragaſeum nec crepitat in igne, nec exilit. Agrigentinum Siciliæ flammis patiens,in aqua exilit,in igne fluit. Sal myſtice ſignificat condimentum ſapientiæ; vnde Dominus ad Apoſtolos in Euangelio ait: *Vos eſtis ſal terræ: quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.* Sic appellantur Apoſtoli, quia per ipſos vniuerſum hominum conditur genus: terræ enim nomine humana natura ſignificatur. In ſalis vero verbi ſapientia:quod autem Apoſtolos ſuos cœleſti ac diuina ſapiẽtia plenos, ſal terrę Saluator nominat, oſtendit fatuos eſſe iudicandos, qui terrena tantũ ſapiunt, qui temporalium bonorum velut copiam ſectantes, vel inopiam metuentes, amittunt æterna, quæ nec dari poſſunt ab hominibus, nec auferri. Notandum autem, quod ſalis natura infæcunditatem terræ facit; vnde & in Pſalmo eſt: *Poſuit terram fructiferam in ſalſuginem*: & quaſdam vrbes legimus ira victorum ſale ſeminatas, vt nullum in eis germen oriretur. Allegoriæ autem hoc & conuenit doctrinæ Apoſtolicæ, vt deſtructis aduerſariorum munitionibus, & peccati regno deiecto, ſale ſapientiæ cõpeſcat vltra in carnis humanæ, terrę ſeculi luxum atq; fœditatẽ germinare vitiorum. Item quia ſal ad condiendos cibos, carnesq; ſiccandas aptum eſt: rite demonſtrat, quod per prædicationem Euangelij fluxus reſtringitur voluptatũ: & humana natura, excluſis vermibus & putredine peccatorum, illæſa ſeruatur ſuo conditori per eius cuſtodiam mandatorum. Bonum quippe eſt Dei verbum audire frequentius, ſale ſapientiæ ſpiritalis cordis arcana condiri, immo ipſum cum Apoſtolis ſal terræ fieri, id eſt, eorum quoq; qui adhuc terrena ſapiunt, imbuendis mentibus ſufficere. At ſi quis ſemel condimento veritatis illuminatus ad apoſtaſiã redierit, quo alio doctore corrigitur, qui eam quam ipſe guſtauit ſapiẽtiæ dulcedinem, vel aduerſis ſeculi perterritus, vel illecebris illectus abiecit? Sicut ergo ſal infatuatum cum ad condiendos cibos carneſque ſiccandas valere deſierit, nullo iam vſui aptum erit; neq; enim (vt alius reſtatur Euangeliſta) in terrã vtile eſt, cuius iniectu germinare prohibetur: neq; in ſterquiliniũ agriculturæ profuturum quod viuacibus licet glebis immixtum non fętare ſemina frugum, ſed extinguere naturaliter ſolet. Sic hominis, qui poſt agnitionem veritatis retro redierit, neque ipſe fructum boni operis ferre, neq; alios excolere valet, ſed foras mittendus, hoc eſt, ab eccleſiæ eſt vnitate ſecernendus, vt iuxta aliam parabolam irridentes eum inimici dicant: *Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare.* Nitrum à loco ſumpſit vocabulum: naſcitur enim in oppido vel regione Ægypti, Nitria, ex quo & medicinæ fiunt, & ſordes corporũ veſtiumque lauantur. Huius natura non multum à ſale diſtat. Habet enim virtutem ſalis, & ſimiliter oritur caneſcentib. ſiccitate littoribus. Nam ſicut ſalem in littore maris feruor conficit ſolis, durando in petrã aquas marinas, quas maior vis ventorum vel ipſius maris feruor in litora vlteriora proiecerit: ita in Nitria, vbi æſtate pluuiæ prolixiores tellurem infundunt, aderit ardor ſideris tantus, qui ipſas aquas pluuiales per latitudinem harenarum concoquat in petram ſali quidem vel glaciei aſpectui ſimillimã: ſed nil gelidi rigoris, nil ſalis ſaporis habentem, quæ tamen iuxta naturam ſalis in caumate durare, aut in nubiloſo aëre fluere ac liquefieri ſolet. Hãc indigenæ ſumẽtes ſeruant, & vbi opus extiterit, pro lomento vtuntur. Vnde Iudææ peccanti dicit Propheta: *ſi laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua, dicit Dominus Deus.* Crepitat autem in aqua, quomodo calx viua: & ipſa quidem diſperit; ſed aquam lauationi habilem reddit. Cuius natura cui ſit apta figuræ, cernens Salomon ait: *Acetum in nitro, & qui cantat carmina cordi peſſimo.* Acetum quippe ſi mittatur in nitrum, ferueſcit nitrum protinus, & ebullit: & peruerſa mens quando per increpationem corripitur; de correptione fit deterior, & inde in murmurationis iniquitatem ſuccenditur, vnde debuit ab iniquitate compeſci. Quod autem de prophetica ſententia ſupra commemoraui, vbi ſcriptum eſt: *ſi laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbã borith,* & reliqua; pro herba borith ſeptuaginta tranſtulerunt.... vt ſignificaret herbam fullonum, quæ iuxta ritum prouinciæ Palæſtinæ in virentibus & humectis naſcitur locis, & ad lauandas ſordes eandem vim habet, quam & nitrum. Nitrum autem noſtrum & herba fullonis pœnitentia eſt: eccleſiaſticus quoque ſermo, qui arguit & increpat & corripit delinquentem, moderatioris nitri habet ſimilitudinem: qui

*igni

Gen. 6.

Matth. 5.

Pſal. 106.

Luc. 14.

Ierem. 2.

Prou. 25.

Ierem. 2.

vero leui peccatorum ſorde maculatus eſt, leuiorib. purgatur monitis. Porro peccata grauia, quæ ad mortē trahunt, nec nitro, nec herba borith dilui poſſunt, ſed [1.Cor.3.] grauioribus tormētis indigent: *Vniuſcuiuſq; enim opus quale ſit,* [Ierem.2.] *ignis probabit & igne reue. abitur.* Pulchreq; addidit: *maculata es in iniquitate tua in cōſpectu meo:* quod etiam ſi hominib. munda videaris, mihi munda non es, qui noui conſcientias ſingulorum. Affronitum græce, latine ſpuma nitri eſt: de quo quidam ait:

Ruſticus es. neſcis, quid græco nomine dicar.
Spuma vocor nitri: græcus es afronito.

Colligitur in Aſia à ſpeluncis diſtillans, de hinc ſiccatur ſole: optimum putatur, ſi minime fuit ponderoſum, & maxime fricabile, colore pene purpureo.

Capvt III.

De lapidibus vulgaribus.

LApides tanquam terra denſior etiam vulgo diſcernuntur. Lapis autem dictus quod lædat pedem: lapis mollis eſt & ſparſus: ſaxa hærent & à montib. exciduntur. Petra græcum eſt. Silex eſt durus lapis eo, quod exiliat ignis ab eo, dictus. Scopulus à ſaxo eminenti, quaſi ab ſpeculando, dictus, ſiue à tegimento nauium apoto. Lapis vel petra multiplicem ſignificationem habet. Aliquando enim ſignificat Chriſtum propter firmitatem fi- [Pſal.117.] dei, atque ſoliditatem veritatis, vt eſt illud in Pſalmo: *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: à domino factum eſt, & eſt mirabile eſt in oculis noſtris.* [1.Cor.10.] Et Apoſtolus: *bibebant,* inquit, *de ſpiritali conſequen i e petra: petra autem erat Chriſtus.* Aliquando vero lapidis nomine ſignificantur Apoſtoli aut ſancti viri, ſiue ipſa opera [Apoc.21.] virtutum: vnde ſcriptum eſt in Apocalypſi: *Fundamenta muri ciuitatis omnia lapide pretioſo ornata.* Et in Pſalmo de [Pſal.101.] ſanctis ſcriptum eſt: *Beneplacitum habuerunt ſerui tui, lapides eius & terræ eius miſerebuntur.* Et alibi, *lapides,* inquit, *ſancti voluuntur ſuper terram.* Item lapides aliquando ſignificant ordinem præpoſitorum in eccleſia, de quibus Ieremias: [Thren.4.] *Diſperſi ſunt,* inquit, *lapides ſanctuarij in capite omnium platearum.* Idem in latatum ſpacioſarumque viarum, quæ ducunt ad perditionem. Aliquando populum Iudæorum, [Ierem.50.] de quibus in Propheta dicitur: *Tollite lapides de via, & redigite in aceruos.* Similiter autem lapides ſignificant duriciā [Luc.3.] cordis gentilium, de quibus Dominus ait: *Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ:* ſignificat autem & pe- [Luc.8.] troſa terra ſterilitatē cordium reproborum, vnde in Euangelio ſcriptum eſt, quod ſemen illud, quod in terram petroſam cecidit, radicem non habebet; quia reproborum corda oportunum fructum afferre non poſſunt: eo quod ad tempus credunt & in tempore tentationis à ſtatu iuſtitiæ recedunt. Item de duricia diaboli in libro Iob [Iob.41.] ſcriptum eſt: *Cor eius indurabitur tanquam lapis:* quia nulla vnquam conuerſionis pœnitentia mollitur. Gypſus cognatus calci eſt, & eſt græcum nomen: plura eius genera; omnium autem optimum de lapide ſpeculari. Calx viua dicta, quia dum ſit tactu frigida, intus occultum cōtinet ignem. Natura eius mirum aliquid facit: poſtquam enim arſerit, aquis incenditur, quibus ſolet ignis extingui: oleo extinguitur, quo ſolet ignis incendi: vſus eius ſtructuris fabricæ neceſſarius. Nam lapis lapidi non poteſt adhæ- [*ſit] re fortius, niſi * ad calce coniunctus. Calx è lapide albo & duro melior: quod ſignificare poteſt glutinum caritatis, quo copulantur inuicem electi pertinentes ad ſpiritale ædificium Dei, quia cādore virtutum nitent, & pulchritudinem bonorum operum in ſe oſtendunt. Arena ab ariditate dicta, non ab adhęrendo in fabricis, vt quidam volunt. Huius probatio eſt, ſi manu impreſſa ſtridet, aut ſi in veſtē candidam ſparſa nihil ſordis relinquat. Arena autem myſtice ſignificat inſtabilitatem hominum terrenorum, vel infertilitatem Iudaici populi, qui terrenis concupiſcentiis inhiantes, ſpiritales fructus gignere [Pſal.138.] neglexerunt: de quibus ſcriptum eſt: *Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur.* Et in Euangelio legitur, vi- [Matth.7.] rum ſapientem ædificare domum ſuam ſuper petram; ſtultum vero ſuper arenam ponere. Fundamentum, quod Apoſtolus Paulus architectus poſuit, vnus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Super hoc fundamentum ſtabile & firmum & per ſe robuſta mole fundatum ædificatur Chriſti Eccleſia: ſuper arenam vero, quæ fluida eſt & coagmentari non poteſt, nec in vnam copulam redigi, omnis hæreticorum ſermo eſt, qui ad hoc ædificatur, vt corruat.

Capvt IV.

De lapidibus inſignioribus.

MAgnes lapis Indicus ab inuentore vocatus. Fuit autem in India primum repertus grauis, crepidarum baculiq; cuſpide hærens, cum armenta quidem Magnes paſceret: poſtea paſſim inuentus: eſt autem colore ferrugineus, ſed probatur cum ferro adiunctus, eius fecerit raptum: nam adeo apprehendit ferrum, vt catenam faciat annulorum: vnde & eum vulgus ferrum viuum appellat. Galates lapis primum inuentus eſt in Sicilia, Galatis fluminis fluore reiectus, vnde & nominatur: licet in Britannia ſit plurimus. Eſt autem niger, planus leuis, ſed ardens igni admotus, fictilia ex eo ſcripta non delentur: incenſus ſerpentes fugat dæmoniacos prodit, virginitatē deprehendit, mirumque in modum accenditur aqua, oleo extinguitur. Aſbeſton Arcadiæ lapis ferri coloris, ab igne nomen ſortitus, eo quod accēſus ſemel nunquam extinguatur: de quo lapide mechana cum aliquid ars humana molita eſt, quo gentiles capti ſacrilegio mirarentur: denique in templo quodam fuiſſe Veneris fanum, ibique candelabrum, & in eo lucernam ſub dio ſic ardentem, vt eam nulla tempeſtas, nullus imber extingueret. Selinitis, qui latine lunaris interpretatur: eo quod interiorem eius candorem cum luna creſcere atque deficere aiunt: gignitur in Perſide.

Capvt V.

De marmoribus.

MArmor ſermone græco à viriditate vocatus: & quāuis poſtea & alij colores inueniantur: nomen tamen priſtinum à viriditate retinuerunt. Marmorum colores & genera innumerabilia ſunt: non tamen omnia è rupibus excidūtur: ſed multa ſub terra ſparſa ſunt, & pretioſiſſimi generis, ſicut Lacedęmonium viridiorem cunctis repertum prius apud Lacedæmonios, vnde & vocabulum traxit: Parius candoris eximij, ligdinis cognomēto. Hic apud Paron inſulā naſcitur: vnde & Parius nuncupatur; magnitudo eius, qua lances crateraſq; non excedat, vnguentis ipſe aptus. Parius enim marmor coloris candidi eſt, & ſignificat mundiciam electorum. Vnde in templo Salomonis ex ipſo lapide legitur, arietes templi ædificatos eſſe: quod ſignificat, ex munda ſanctorum vita & conuerſatione probatiſſima ſanctam Eccleſiam ædificatam eſſe. Alabaſtrum lapis candidus interdiſtin- [Matth.26.] ctus variis coloribus; ex quo Euangelici illius vnguenti vaſculum fuit. Cauant enim hunc ad vaſa vnguentaria, quoniam optime ſeruare ea incorrupta dicitur: naſcitur circa Thebas Ægyptias & Damaſcum Syriæ, cæteris candidior: probatiſſimus vero in India. Alabaſtrum myſtice poteſt ſignificare ſanctam Scripturam, quæ continet vnguētum pretioſum, hoc eſt, ſcientiam ſpiritalem, quæ odore ſuo totum mundum replet. Vnde legitur in Euangelio mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, effudiſſe ipſum vnguentum ſuper caput Ieſu recumbentis: quod ſignificat eccleſiam diuinitatem Chriſti prædicare in toto mundo. Vnxit & ipſa mulier pedes Domini ex eodem vnguento: quia illa eius naturam, qua terram contingere, hoc eſt, inter homines conuerſari dignatus eſt, pia prædicatione commendat ac deuotis veneratur obſequiis.

Digitized by Google

Capvt VI.

De Ebore.

EBur à barro, id eſt, elephanto dictum: Horatius: *Quid tibi vis mul.er nigris digniſſima barris?* Significat autem ebur pudicitiæ continentiam: vnde ſcriptum eſt in Pſal-
Pſal. 44. mo de Eccleſia: *Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis, &c.* Dixit enim Propheta, vnde veniat
ſponſæ glorioſiſſima pulchritudo, quæ ad domini dextri
locata conſiſtit, id eſt, à domibus eburneis: quod ſigni-
ficat ornamenta palatiorum, quę copioſo ebore veſtiun-
tur: Sed ebur non ad ſolas diuitias intelligamus aptatũ:
ſed quoniam elephas, cuius hæc oſſa ſunt, nimiæ caſtita-
tis aſſeritur; qui inter quadrupedia & ſenſu plurimum va-
let, & temperanter miſcetur fœminæ ſuæ, & coniuge ſe-
cunda non vtitur. Hoc pudicis fœminis decenter apta-
tum eſt: quia illæ in domibus eburneis manſiſſe noſcan-
tur, quæ per caſtitatem Chriſti Domini præcepta ſecutæ
ſunt. Hanc enim translationem probauerunt doctiſſimi
Patres Auguſtinus atque Hieronymus.

Capvt VII.

De Gemmis.

POſt marmorum genera gemmæ ſequuntur, quæ mul-
tum auro decorem tribuunt venuſtate colorum. Ge-
nera gemmarum innumerabilia eſſe traduntur, è quibus
nos ea tantum, quæ principalia ſiue notiſſima, annotabi-
mus. Gemmæ vocatæ, quod inſtar Gummi transluceant:
pretioſi lapides ideo dicti ſunt, quia care valent, ſiue vt à
vilibus diſcerni poſſint, ſeu quod rari ſint: omne enim,
quod rarum eſt, magnũ & pretioſum vocatur, ſicut & in
1. Reg. 3. Samuelis volumine legitur; *Et ſermo Domini pretioſus erat in Iſrael*, hoc eſt, rarus. Lapides pretioſi intelliguntur ſan-
cti Apoſtoli & omnes ſancti, de quibus in Apocalypſi ci-
uitas regis magni conſtituitur. Item in Ezechiele legũtur
nouem nomina lapidum pretioſorum, in quibus nouem
ordines angelorum exprimuntur. Vnde per Prophetam
Ezech. 28. contra diabolum dicitur: *Omnis lapis pretioſus operimentum tuũ: ſardius topazius, iaſpis, chryſolithus, onyx, beryllus, ſapphirus,*
Ibid. *carbunculus, & ſmaragdus.* Et poſt pauca: *In medio lapidum ignitorum, ambulaſti perfectus decore à die conditionis tuæ.* Pre-
tioſiſſimi autem lapides in Exodo numerantur, hoc eſt,
in rationabili Pontificis poſiti, & in Apocalypſi in con-
ſtructione ſpiritalis ciuitatis. Nam in Exodo ita ſcriptum
Exod. 28. eſt: *In primo verſu erit lapis ſardius, topaſius & ſmaragdus. In ſecundo carbunculus, ſapphirus & iaſpis. In tertio lygurius, achates, & amethyſtus. In quarto chryſolithus, onyx & beryllus.* In Apo-
Apoc. 21. calypſi quoq; ita legitur: *Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioſo ornata. Fundamentum primum iaſpis ſecundus ſapphirus, tertius chalcedonius, quartus ſmaragdus, quintus onyx, ſextus ſardonius, ſeptimus chryſolithus, octauus beryllus, nonus topaſius, decimus chryſopraſſus, vndecimus hyacinthus, duodecimus amethyſtus. Et duodecim portæ duodecim margaritæ ſunt per ſingula, & ſingula portæ erant ex ſingulis margaritis.* Variorum
nominibus lapidum, vel ſpecies virtutum, vel odor, vel
diuerſitas indicatur, quibus tota Ieruſalem cœleſtis ex-
ſtruitur. Difficile eſt enim, ſingulos cunctis florere virtu-
tibus. Deniq; Eſaias cum eiuſdem ornatum deſcriberet
Eſa. 54. ciuitatis, dicens: *Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in ſapphiris*, & reliqua; ſtatim ſubiecit: *Vniuerſos*
Apoc. 21. *filios tuos doctos à Domino. Fundamentum*, inquit, *primum iaſpis.* Iaſpidum multa ſunt genera. Alius enim viridis co-
loris, & tinctus quaſi floribus apparet. Alius ſmaragdi
habens ſimilitudinẽ, ſed craſſi coloris, quo omnia phan-
taſmata fugari autumant. Alius niuei & ſpumæ marmo-
rum fluctuum quaſi mixto cruore obrutilans. Per iaſpidẽ
ergo fidei viror immarceſcibilis indicatur, quæ Domini-
cę paſſionis ſacramento per vndam baptiſmatis inbuitur
atque ad omnes ſpiritalium gratiarum flores proficienti-
bus meritis inſtruitur. Hanc enim qui habuerit, vanos
1. Pet. 5. timores fugat, monente beato Petro Apoſtolo: *Aduerſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret: cui reſiſtite fortes in fide.* Et poteſt cum ſponſa dicere:
Dilectus meus candidus, & rubicundus. Vnde merito ex hoc Cant. 5.
lapide in Apocalypſi ſtructura muri, & apud Eſaiam pro-
pugnacula eiuſdem ciuitatis muniũtur pariter & ornan-
tur. Duo autem lapides, id eſt, iaſpis & ſardius, duorum
iudiciorum Dei, primum per aquam diluuij, ſecundum
per ignem, figuram habere dicuntur. Vnde legitur in A-
pocalypſi: *Qui ſedebat ſuper thronum, ſimilis erat lapidi iaſpidi* Apoc. 4.
& ſardio. Item Iaſpis teſtimonia ſcripturarum ſignificat,
vt eſt illud in Eſaia: *Iaſpide propugnacula tua.* *Secundus ſapphi-* Eſa. 54.
rus. Huius lapidis colorem pariter & ſacramentum Moy- Apoc. 21.
ſes expoſuit: cum Dei habitum deſcribens diceret: *Sub*
pedibus eius quaſi lapidis opus ſapphiri, & quaſi cœlum cum ſerenũ Exod. 24.
eſt. Ezechiel quoque dicit, quod locus, in quo thronus
Dei ſit, ſapphiri habeat ſimilitudinem, & gloria Dñi in
colore conſiſtat. Qui portat imaginem ſupercœleſtem,
vt qui talis eſt, cum Apoſtolo poſſit dicere: *Noſtra autem*
conuerſatio in cœlis eſt: qui radiis percuſſus ſolis fulgorem Phil. 3.
ardentem ex ſe emittit; quia cœleſtibus ſemper intentus
ſanctorũ animis diuini luminis quotidie radiis innoua-
tus cõpunctior quodammodo atq; ardẽtior æterna per-
quirit: altiuſq; in inquirenda perſuadet. Nam quod in rubro
mari reperiri dicitur, ſignificat, per Domini paſſionem,
& ſacri baptiſmatis lauacrum, mentes mortalium ad prę-
ſumenda cœleſtia ſublimiter erigi. *Tertius chalcedonius.* Apoc. 21.
Chalcedonius quaſi ignis lucernæ pallentis ſpecie reni-
tet, & habet fulgorem ſub dio, nõ in domo: quo demon-
ſtrantur hi, qui cœleſti deſiderio ſubnixi, hominibus tñ
latent, & quaſi in abſcondito ieiunium, eleemoſynam,
preceſq; ſuas agunt; ſed cum doctrinæ vel aliis ſanctorũ
vſibus inſeruituri, ad publicum procedere iubẽtur, mox,
quid fulgoris intus geſſerint, oſtẽdunt. Nam quod ſcul-
pturis reſiſtere, radiis autem ſolis vel digitorum attrita, ſi
excandeat, paleas ad ſe rapere dicitur: talib. merito con-
gruit, qui in nullo ſuam fortitudinem vinci permittẽtes,
ipſi potius fragiliores quoſque in ſui luminis ardoriſque
iura coniungunt. De quorum vno dicitur: *Ille erat lucerna* Ioan. 5.
ardens & lucens. Ardens fidei amore, lucens ſermone; lu-
men virtutum ſuarum internæ caritatis oleo, ne deficiat,
ſemper renouant. Et quod apud Naſamonas, quæ eſt
Æthiopiæ prouincia, naſcitur, indicat eos ſub ardente
feruore dilectionis, fama tñ obſcura, quaſi nigrante cute
ſordere. *Quartus ſmaragdus.* Smaragdus nimiæ viriditatis Apoc. 21.
eſt: adeo, vt herbas virẽtes, frondeſq; geminas etiam ſu-
peret omnes, inficiens circa ſe viriditate repercuſſum aë-
rem. Qui mero & viridi proficit oleo, quamuis natura
imbuatur. Cuius genera plurima; ſed nobiliores Scythi-
ci, ſecundum locum tenent Bactriani, tertium Ægyptij.
Significat animas fide ſemper virentes, quæ quo magis
aduerſitate ſeculi, quæ figuram Scythiæ deſignat, attem-
ptantur; eo amplius hereditatẽ immarceſcibilẽ, & æter-
nam conſeruatam in cœlis, & mente concipere ſperãdo,
& in proximos ſatagunt ſpargere prædicando. Quæ etiã
calice Dominicę paſſionis, & internæ pinguedine carita-
tis, quæ per Spiritumſanctum datur, ad contemptum
mundi proficiunt. His eiuſdem quoq; lapidis patria tel-
lus pulcherrima ratione cõgruit. Tellus locupletes, ſed in-
habitabilis: nam cum auro & gemmis affluat; Griphes te-
nent vniuerſa, alites ferociſſimæ, vel potius feræ volãtes.
Sunt enim quadrupedes, & corpore quidem leonibus,
capite vero & alis aquilis ſimillimæ. Arimaſpi cum his
dimicant, qui vno oculo in fronte media feruntur inſi-
gnes, vt accipiãt hos lapides, mira cupiditate, & feris ca-
pientibus, & Armaſpis cuſtodientib. Hanc enim terram
virtutum theſauris abundãtem audierat Pſalmiſta, cum
dicebat: *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine*, i.e. à mun- Pſal. 54.
di illecebris animos elongando ſubtraxi. In hac contra-
rias ſibi beſtias oſtenderat, cum increpans ait: *Muta efficiantur labia doloſa, quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem in* Pſal. 30.
ſuperbia & contemptu. In hac quoq; Gazas deſiderabiles
inuenire ſe manifeſtabat cum admiratione delectabili
ſecutus adiungere dicens: *Quam magna multitudo dulcedinis* Ibid.
tuæ Domine: quam abſcondiſti timentibus te, & cetera vſque ad
fin. Pſalmi. Contra huiuſmodi alites, ſemen diuini verbi

Digitized by Google

nobis præripere anhelantes,quiq; ſanctorum inuigilant,
ſimplici per cœleſte deſiderium intentione,quaſi vno o-
culo admirandi,vt gemmam fidei,ceterarumq; virtutum
inueſtigare & effodere queant. Quo enim quæq; virtus
celſior eſt eo pauciores habet cultores, grauioremq; ab
immũdis ſpiritibus perſecutionem tollerat,qui velut gri-
phes horrẽdi meritorum deiectione terreſtres,ſed ſuper-
ba mentis altitudine volucres,diuitias ſpiritales non ſibi
ad vſum poſſidere, ſed hominib. auferre indefeſſo labo-
re decertant. Et quia tanta fidei ſublimitas per Euange-
lium mundo innotuit: apte propter quatuor Euangelij
Apoc.21. libros quarto loco ſmaragdus ponitur. *Quintus Sardonyx.*
Hic ex onyche candorem, ex ſardio ruborem trahens,
ab vtraq; ſardonyci nomen accepit:ſunt enim eius gene-
ra plurima. Alius enim terræ rubræ ſimilitudinem tenet.
Alius, quaſi per humanam vnguem ſanguis emicat, bi-
color apparet. Alius tribus coloribus, ſubterius nigro,
medio candido,ſuperius niueo conſiſtit. Cui comparan-
tur homines corporis paſſione rubicundi, ſpiritus puri-
tate candidi: ſed mẽtis ſibimet humilitate deſpecti, cum
1.Cor 4. Apoſtolo proteſtantes: *Et ſi exterior homo noſter corrumpitur,*
2. Cor. 4. *ſed tamen interior renouatur de die in diem.* Et iterum: *Nihil*
mihi conſcius ſum,ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Itemque Pſal-
Pſal.38. miſta: *Quamquam in imagine Dei homo ambulet*, id eſt, de vir-
tute mentis, *tamen vane conturbabitur*, id eſt, de infirmita-
te carnis. Quæ quoniam paſſio in corporis infirmitate
Matth.10 verſatur (*qui enim occidunt corpus, animam non poſſunt occi-*
dere,) & humilitas de eiuſdem corporis fragilitate deſcen-
Rom.7. dit,cum dicitur: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore*
mortis huius: recte ſardonyx quinto fundamento inſeri-
tur. Nam corpus noſtrum quinq; ſenſibus ſubſiſtere cer-
Apoc.21. tum eſt. *Sextus Sardius* qui ex integro ſanguinei coloris
eſt,martyrum gloriam ſignificat: de qua dicitur: *Precioſa*
Pſal.115. *in conſpectu Domini mors ſanctorum eius*; merito ſexto loco
poſitus,cum Dominus noſter & ſexta ætate ſeculi incar-
natus,& ſexta feria ſit pro totius mundi ſalute crucifixus.
Apoc.21. *Septimus Chryſolithus.* Chryſolithus lapis,quaſi aurum,ful-
get,ſcintillas habens ardentes. Cuius ſpecie figurãtur hi,
qui intellectu ſupernæ veræ ſapientiæ fulgentes verba
exhortationis in proximos, vel etiam virtutũ ſigna,quaſi
ſcintillas ignis effundunt. Quorum & arator ait:

Mentibus inſtat amor, ſermonibus æſtuat ardor.

Quod quia ſolo ſpiritalis gratiæ munere geritur, decen-
tiſſime ſeptimo fundamento Chryſolithus:in ſeptiformi
enim numero ſolet Spiritusſancti gratia figurari. De quo
Apoc.1. ſupra dicitur: *& à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius*
ſunt. Cui ſenſui conſonat etiam hoc,quod eiuſdem lapi-
dis genus quoddam cærulei viridantisq; coloris inueni-
tur. Vnde & apud Hebræos à marini coloris ſimilitudi-
ne tharſis appellatur. Viror quippe ad integritatẽ fidei,
quæ initium ſapientiæ dicitur: aqua vero tropice ad Spi-
ritumſanctum pertinet, Domino atteſtante, qui ait: *Qui*
Ioan.7. *credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem*
Apoc.21. *dicebat de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Octa-*
uus Beryllus. Beryllus eſt, quaſi conſideres aquam ſolis
fulgore percuſſam rubicundum ac decorum reddere co-
lorem: ſed non fulget niſi in ſexangulam formam poli-
endo figuretur. Repercuſſu enim angulorum ſplendor
illius acuitur. Significat autem homines quidem inge-
nio ſagaces,ſed amplius ſupernæ gratię lumine refulgen-
tes. Nam quod aqua ſenſus altitudinem deſignet,Salo-
Prou.28. mon teſtis eſt,qui ait: *Aqua profunda verba ex ore viri*: ſed
eſt perfecti fulgoris vel humana vel etiam diuina ſapien-
tia, niſi operum quoque conſummatione ſubuertatur.
Nam ſenatio ſæpe numero perfectio deſignatur actio-
nis; maxime, cum in hoc numero mundi huius ſit opus
conſummatum. Quodque tenentis manum adurere di-
citur,proculdubio patet,quia quiſquis ſancto viro con-
iungitur, eius nimirum bonæ cõuerſationis igne recrea-
Apoc.21. tur. *Nonus Topazius.* Topazius lapis quantum inuentio-
ne rarus; tantum mercium quantitate precioſus eſt, qui
duos fertur habere colores: vnum auri puriſſimi,& alte-
rum ætherea claritate relucentem: pinguedo roſea, vere-
cundaque puritas; vicinus lapidi chryſopraſſo magnitu-
dine vel colore,quia maxime lampat, cũ ſolis ſplendore
percutitur,omnium gemmarum ſuperans precioſiſſimas
claritates, in aſpectum ſuum ſingulariter prouocãs ocu-
lorum cupidiſſimam voluptatem. Quem ſi polire velis,
obſcuras; ſi naturæ propriæ relinquas, irradiat. Hic regi-
bus ipſis fertur eſſe mirabilis, vt inter diuitias ſuas nihil
ſe ſimile poſſidere cognoſcant. Cuius pulcherrima natu-
ræ qualitas contemplatiuæ vitæ decori digniſſime com-
paratur. Hanc enim reges ſancti,quorũ cor eſt in manu
Dei,cunctis bonorum operum diuitiis vniuerſisq; virtu-
tum gemmis merito præferunt,in eam maxime puræ ſuæ
mentis intuitum aërẽmq; dirigẽtes, tanto ardentius cœ-
leſtis vitæ dulcedinem animo complectẽtes,quanto fre-
quentius ſupernæ gratiæ fuerunt ſplendore percuſſi. Ha-
bent ergo ſancti viri aureum colorem ex flamma internę
caritatis, habent ætherium ex ſupernæ contemplatione
dulcedinis,qui ſępe pręſentis ſeculi turbine velut attritus
vileſcit. Non enim facile poteſt animus vno eodemque
momento terrenis laboribus, ęrumnis curisq;& doloribus
agi,& illa cœleſtis vitæ gaudia trãquillæ mentis ſtatu de-
lectatus intueri. Quin potius ingemiſcendo proclamat:
Turbatus eſt, inquiens, *præ ira oculus meus: inueteraui in omnes* Pſal.6.
inimicos meos. Quod vero in inſula Thebaide, quæ Topa-
zion appellatur (vnde ipſe nomen accepit) inueniri di-
citur, dupliciter intelligendum eſt,quia & illę præcipuę,
id eſt, Ægyptiorum regiones monachorum gregibus ab-
undent,& quicunque ſoli iuſtitiæ vicinus habitauerit,æ-
therei nimirũ luminis fulgore coronetur. Et pulchre ſic-
ut in octauo ordine actiuę vitę perfectio,ſic in nono ſpe-
culatiuæ ſuauitatis gemma ponitur; ſiue quia nouem or-
dines angelorum, quorum vitam imitatur, in ſcriptura S.
repetiãtur. ſiue quia à perfectę beatitudinis denario vno
tantum (vt ita dicam) gradu mortis abeſt, cui ſummo de
ſiderio Propheta ſuſpirans aiebat: *Ideo dilexi mandata tua* Pſal.118.
ſuper aurum & topazion, id eſt, ſuper omnem probatæ a-
ctionis claritatẽ, ſuperq; omnem quæ in hoc ſeculo fieri
poteſt, contemplatiui gaudij ſublimitatem dulciſſimo
mandatorum tuorum delectabar amore, quorũ primum
& maximum eſt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde,* Deut.6.
tota anima, tota virtute. Quod non, niſi in illo cœleſtis re-
gni culmine, ad integrum perfici poſſe, certiſſimum eſt.
Decimus Chryſopraſſus. Chryſopraſſus eſt viridis, aureæque Apoc.21.
mixturæ: quidam etiam purpureum iubar trahens, aureis
interuenientibus guttis; naſcitur aũt in India. Qui ſigni-
ficat eos, qui viriditatem æternę patrię, perfectæ caritatis
fulgore promerẽtes, eam etiam cæteris purpurea marty-
rii ſui luce patefaciunt. Qui quoniam in eo, quod præ-
ſentem vitam deſpiciunt, æternam gloriam præferunt,
Domini in carne apparentis exempla ſequuntur, iam ve-
luti India, id eſt, prope ſolis ortum, meritorum ſuorum
fulgur oſtendunt; & qui, velut ſol, in regno Patris fulge-
re, regiq; ſuo, cui nunc compatiuntur, tunc conregnare
deſiderantes expectant, iure in decimo loco ſunt poſiti.
Per denarium enim, quo Dominicæ Vineæ cultores re-
munerantur, ęterni regis percipiẽda imago figuratur: vbi
quod in nouo gradu nõ poterat, perfecta dilectione Dei
& proximi per omnia decalogus implebitur. *Vndecimus* Ibid.
Hyacintus. Hyacintus in Æthiopia reperitur, cæruleũ co-
lorẽ habens, optimus, qui nec rarus eſt, nec denſitate ob-
tunſus; ſed ex vtroq; temperamento lucet,& purificatum
ſuauiter florẽ trahit. Hic autem nõ rutilat æqualiter: ſed
cum cœli facie mutatur: ſereno autem perſpicuus atque
gratus eſt: nubilo coram oculis euaneſcit atq; marceſcit.
Indicat aũt animas cœleſti ſemper intẽtioni deditas, atq;
angelicæ quodammodo (quantum mortalibus fas eſt)
cõuerſationi propinquantes: quibus omni cuſtodia vir-
tus diſcretionis ſeruare præcipitur: ne vel omnia ſenſus
ſubtilitate callẽtes, altiora ſe quærere, & fortiora ſe ſcru-
tari audeant. (*Gloria enim Domini celare verbum*, id eſt, cau- Prou.25.
te de Deo vel homine Chriſto philoſophari:) vel rurſum
deſidia torpentes ad infirma fidei initia atq; elemẽta ex-
ordij ſermonum Dei relabantur. Quin potius via regia
gradientes, à dextris & à ſiniſtris per arma iuſtitiæ procu-
rati procedant: aptaq; temporis obſeruantia cum cœlo
faciem mutantes ſuis inſpectoribus dicant: *Siue enim men-*
te excedimus, Deo: ſiue ſobrij ſumus vobis. Quaſi enim Hyacin- 2.Cor.5.

2.Cor.6. ſtus nubilo circundatus, loquitur: *& ne anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris.* Et iterum: *Nihil* 1.Cor.2. *enim iudicaui me ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* & quaſi in ſerena luce viſus ait: *Sapientiam autem* Ibid. *loquimur inter perfectos.* Duodecimus *amethyſtus.* Amethy- Apoc.21. ſtus purpureus eſt permixto violacio colore, & quaſi roſę nitore, quaſdamq; leuiter flammulas fundẽs. Sed & quidam illius nõ ex toto in purpura igneus, ſed quaſi vinum rubens apparet. Purpureus ergo decor cœleſtis regni habitum, roſeus vero atque violacius humilem ſanctorum verecundiam, precioſamque mortem deſignat: quorum fidei mens principaliter in ſummis erigitur, etiam, cum extremis perpeti abiecta cernuntur, Dominici ſemper Luc. 12. inter aduerſa memor promiſſi: *Nolite timere puſillus grex, quia complacuit Patri veſtro, dare vobis regnum*: quique flammam charitatis non ad ſe tantum inuicem, ſed ad ipſos etiam perſecutores ſpargentes poſitis genib. implorant: Act.7. *Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum* atque inter calicem paſſionis bibendum, illius potius vini, quod lætificat cor hominis, iugi recordatione inebriantur, quod Dominus ſe nouum cum diſcipulis ſuis in regno Patris bibiturum eſſe promiſit. Sicque fit, vt in Iaſpide fidei viriditas: in Sapphiro ſpei cœleſtis altitudo: in Chalcedone flamma caritatis internæ figuretur: in Smaragdo autem eiuſdem fidei fortis in aduerſa conuerſio: in Sardonyce ſanctorum inter virtutes humilitas: in Sardis reuerendus martyrum cruor exprimitur; in Chryſolitho vero ſpiritalis inter miracula prædicatio; in Beryllo prædicantium perfecta operatio; in Topazio eorundem ardens contemplatio monſtratur. Porro in Chryſopraſſo beatorum martyrum opus pariter & pręmium: in Hyacinto doctorum cœleſtis ad alta ſubleuatio, & propter infirmos humilis ad humana deſcenſio: in Amethyſto cœleſtis ſemper regni in humilium animo memoria deſignatur. Onyx appellata, quod habeat in ſe permixtum candorem in ſimilitudinem vnguis humanæ; græce enim vnguem onyce dicunt: hanc India vel Arabia gignunt. Diſtant autem inuicẽ; nam Indica igniculos habet albis cingentibus zonis: Arabica autem nigra eſt cum candidis zonis: genera eius quinque. Legitur in Exodo, quod, Domino Exod.28. iubente, Moyſes faceret Aaron fratri ſuo ſuperhumerale ex auro, hyacintho & purpura, coccoq; biſtincto, & byſſo retorta, duoſq; lapides onychinos ſculpens nominib. filiorũ Iſrael, insereret ipſos ſuperhumerali incluſos auro atq; circumdatos. Cuius ſignificatio myſtica in promptu eſt: lapides quippe pretioſa opera ſunt virtutum ſpiritalium: habetq; ſacerdos in humeris lapides pretioſos & in eis nomina Patrum inſcripta, cum & ipſe claritate bonorum operum cunctis admirandus exſtiterit, & eandem clariatem non à ſe nouiter inuentam, ſed antiqua ſibi Patrum auctoritate traditam eſſe docuerit. Duplici autem ratione hæc in humeris portat: vt & ipſe præceptis dominicis humiliter ſubditus incedat, & auditorib. ſuis ſemper cœleſtia, ſiue ſua, ſiue Patrum exempla, quæ ſequantur, proponat. Carbunculus dictus, quod ſit ignitus, vt carbo, cuius fulgor nec nocte vincitur: lucet enim * vibret in tenebris adeo, vt flammas ad oculos *iuberet. Genera eius duodecim ſunt: ſed præſtantiores ſunt, qui videntur fulgere, & velut ignem fundere. Hic enim lapis poteſt ſignificare verbum Dei, quod per Apoſtolicum ordinem & prædicatores Euangelij illuceſcit nobis in obſcuro huius mundi, & effugat noctis tenebras & caliginem pecca- Ioan. 1. torum; vnde ſcriptum eſt: *Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt* Lyncurius vocatus, quod fiat ex vrina lyncis beſtiæ tempore indurata; eſt autem, ſicut eſucinum, fulua, adtrahens ſpiritu folia propinquantia. Hæc gemma quia de rubris gemmis eſt, poteſt martyrum paſſionem ſignificare, qui quos, ſpiritu diuino incitati, folia verborum adtrahunt, per ea perſecutores ſuos orãdo ſiue prædicando ſibi conciliant, & ad vnitatem fidei perducunt. Achates namq; lapis de nigris gemmis vna eſt, reperta primum in Sicilia iuxta flumẽ eiuſdem nominis, poſtea plurimis in terris: eſt autem nigra, habens in medio circulos nigros, & albos iunctos & variatos, ſimilis hæmatiti: ſi creditur, tempeſtates auertit, flumina ſiſtit. Hic etiam illos ſignificare poteſt, qui propter cœleſtis vitæ deſiderium deſpectum mundi habent, & coronam vitæ expectant æternæ. Corallius gignitur in mari, forma ramoſus, colore viridis, & maxime rubens, viæ eius candidæ ſub aqua & mollis: extractus confeſtim duratur & rubeſcit; tactuſque protinus lapideſcit. Itaque occupari euellique retibus ſolet, aut acri ferramento præcidi: qua de cauſa corallius vocatus. Quantum apud nos margaritum Indicum pretioſum eſt, tantum apud Indos corallium. Hunc magis fluminibus reſiſtere affirmant, ſi creditur. Hic ergo lapis eorum figuram merito exprimit, qui de maris fluctibus, hoc eſt. de mollicia ſecularis conuerſationis abſtracti, per robur continentiæ dureſcunt, & ſoliditatem rectæ fidei, ac bonorum operum decorem in ſe oſtendunt: ita vt ſanctiſſimis viris merito inde complacere poſſunt. Alabandina dicta ab Alabanda Aſiæ regione, purpuræ aſpectu ſimilis. Iſte in Oriente igne liquatur, atque in vſum vitri funditur. cuius color prope ad Chalcedonium ſimulatur: ſed magis rubeus eſt: & ſanguinem martyrum per figuram oſtendit.

Capvt VIII.

De Margaritis.

MArgarita, prima candidarum gemmarum, quam Indi margaritam aiunt vocatam, quod in conculis maris hoc genus lapidum inueniatur. Ineſt enim in carne cocleæ calculus natus, ſicut in cerebro piſcis lapillus: gignitur autem de cœleſti rore, quem certo anni tempore cocleæ hauriunt: ex quibus margaritis quidã vniones vocantur: aptum nomen habentes, quod tantum vnus, nunquam duo vel plures ſimul reperiantur. Meliores autem candidæ margaritæ, quam quæ flaueſcunt. Illas enim iuuentus aut matutini roris conceptio reddit candidas. Has ſenectus vel veſpertinus aër gignit obſcuras. Margaritum myſtice ſignificat euangelicam doctrinam ſiue ſpem regni cœlorum, vel charitatem & dulcedinem cœleſtis vitę. Vnde legitur in Euangelica parabola de homine quærenti bonas margaritas, quod, inuenta Matth. 13. vna precioſa margarita, abierit & vendiderit omnia, quę habuerat, & emerit agrum illum; quia qui cœleſtis vitæ dulcedinem (in quantum poſſibilitas admittit) perfecte cognouerit, ea, quæ in terris amauerat, libenter cuncta derelinquit. In comparatione eius vileſcunt omnia. Deſerit habita, congregata diſpergit, inardeſcit in cœleſtibus animus; nil in terrenis libet; deforme deſpicitur, quicquid de terrena placebat ſpecie; quia ſola pretioſa charitas fulget in mente.

Capvt IX.

De cryſtallis.

CRyſtallus reſplendens & aquoſus colore. Traditur, quod nix ſit glacie durata per annos, vnde & nomen ei Græci dederunt. Gignitur autem in Aſia & Cypro: maxime in ſeptentrionum alpibus, vbi nec æſtate ſol feruentiſſimus inuenitur: ideoq; ipſa diuturna & annoſa duricia reddit hanc ſpeciem, quæ cryſtallus dicitur. Hic oppoſitis radiis ſolis adeo rapit flammam, vt aridis ſpongiis vel foliis ignem præbeat. Vſus eius etiam ad pocula deſtinatur: nihil autem aliud, quam frigidum pati poteſt. Cryſtallus aliquando ſignificat Baptiſmi ſacramentum: aliquando firmitatem ſanctorum angelorum: aliquando etiam incarnationem Dominicam. Baptiſmum enim ſignificat in illo, quod in Apocalyſi ſcriptum eſt: *In conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile cryſtallo.* Propter fi- Apoc.4. dem veritatis Baptiſma refertur ad vitrum, in quo non aliud videtur exterius, quam quod geſtat interius. Cryſtallo quoque, quod de aqua in glaciem & lapidem pretioſum efficitur, Baptiſmi gratia figuratur. Quod autem cryſtallus ſignificet ſoliditatem angelorum, vel incarnationem Dominicam, in illo teſtimonio Ezechielis Pro-

Digitized by Google

Ezech. 1. phera probatur, quo ait: *Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis & extenti ſuper capita eorum deſuper.* Poſſunt enim firmamenti nomine cœleſtes poteſtates intelligi. Quod firmamentum recte quaſi aſpectus dicitur cryſtalli: quia videl. cryſtallũ forte quidem nimis eſt, ſed ex aqua ſolidatum: & natura angelica quando creata liberum arbitrium accepit: vt vtrum vellet in humilitate perſiſtere; & in omnipotentis Dei aſpectu permanere, an ad ſuperbiam laberetur, & à beatitudine caderet, per ſimilitudinem aqua fuit. Sed quia, cadentib. aliis, angeli ſancti in ſua beatitudine perſtiterunt, atque hoc acceperunt in munere, vt iam cadere omnino non poſſint: in eis natura ſua, quia iam duci mutabiliter non poteſt, quaſi ad imaginem cryſtalli durata eſt. Item humana natura priuſquam à Creatore omnium ſuſciperetur, terra erat. Nam firmamentum non erat: peccanti quippe homini dictum eſt: *Terra es, &*
Gen. 3. *in terram ibis.* At poſtquam aſſumpta eſt ab auctore omnium, atque in cœlis ſubleuata, & ſuper angelos ducta: firmamentum facta eſt, quæ terra fuit. Sed firmamentum, quod aſpicitur, cuius habebat ſimilitudinem,
Ezech. 1. ſubinfertur, cum dicitur: *quaſi aſpectus cryſtalli horribilis.* Cryſtallum (ſicut dictum eſt) ex aqua congelaſcit & robuſtum fit. Scimus ergo, quanta ſit aquæ mobilitas. Corpus autem Redemptoris noſtri quia vſq; ad mortem paſſioni ſubiacuit, aquę ſimile iuxta aliquid fuit: quia naſcendo, creſcendo, laſſeſcendo & eſuriendo, ſitiendo, moriendo, vſque ad paſſionem per momẽta temporum mutabiliter decurrit. Aqua ergo in cryſtallum verſa eſt; quando corruptionis eius infirmitas per reſurrectionem ſuam ad incorruptionis firmitatem eſt immutata. Adamas Indicus lapis & indecorus, ferrugineum habens colorem; & ſplendorem cryſtalli. Nunquam autem vltra magnitudinem nuclei auellani repertus. Hic nulli cedit materiæ, nec ferro quidem, nec igni; nec vnquam incaleſcit. Vnde & nomen interpretatione græca indo-
*vis mita *ius accepit. Sed dum ſit inuictus, ferri igniſque contemptor, hircino rumpitur ſanguine recenti, & calido maceratur, ſicque multis ictibus ferri perfrangitur. Cuius fragmenta ſculptores pro gemmis inſigniendis perforandiſque vtuntur. Hic autem diſſidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxta poſitus ferrum non patiatur abſtrahi à magnete: aut ſi admotus magnes comprehenderit, rapit atq; aufert. Fertur quoq; in electri ſimilitudine venena deprehendere, metus vanos expellere, maleficis reſiſtere artibus. Genera eius ſex. Significat autem iſte lapis duriciam cordis Iudæorum, qui indomabilis & intractabilis ſemper ad pœnitẽtiam erat. Vn-
Ierem. 17. de ita legitur in Ieremia Propheta: *Peccatum inde ſcriptum eſt ſtylo ferreo, in vngue Adamantino exaratum ſuper latitudinem cordis eorum.* Peccatũ autem ius indelebile atq; (vt ita dicam) nulla ratione abolendum, ſcriptum eſt ſtylo ferreo, vngue adamantino. Per ſtylum ergo ferreum fortis ſententia, per vnguem vero adamantinum ſignatur finis æternus. Peccatũ vero inde ſtylo ferreo in vngue adamantino ſcriptum dicitur: quia culpa Iudæorum per fortem Dei ſententiam in fine ſeruatur infinito: qui in paſſione
Matth. 27 Saluatoris dixerunt: *Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios no-*
Matth. 26 *ſtros.* Aliter de Iuda proditore & conſortib. eius dictũ accipi poteſt, de quo Veritas ait: *Filius hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: væ autem homini illi, per quem tradetur: melius erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.*

Capvt X.

De Vitro.

Vitrum dictum, quod in ſui perſpicuitate tranſluceat. In aliis enim metallis, quicquid intrinſecus continetur, abſconditur; in vitro vero quilibet liquor vel ſpecies, qualis eſt interius, talis exterius declaratur & quodãmodo clauſus patet; cuius origo hæc fuit. In parte Syriæ, quæ Phœnicis vocatur finitima Iudęæ circa radicẽ montis Carmeli palus eſt, ex qua naſcitur Belus amnis, quinque milium paſſuum ſpacio in mare fluens iuxta Ptolomaidem, cuius arenæ, decurrente fluctu, à ſordibus eluũtur. Hinc fama eſt, pulſa naue mercatorum vitri cum ſparſim per litus epulas pararent, nec eſſent pro attollendis vaſis lapides, glebas vitri naui ſubdiderunt: quibus accenſis, permixta harena littoris, tranſlucentes noui liquoris fluxiſſe riuos, & hanc fuiſſe originem vitri. Mox, vt eſt ingenioſa ſollertia, non fuit contenta ſolo vitro, ſed aliis mixturis hanc artẽ ſtuduit; leuibus enim aridiſq; lignis coquitur, abiecto cypro ac vitro, continuiſq; fornacibus vt æs liquatur maſſæque fiant. Poſtea ex maſſis rurſus funditur in officinis, & aliud flatu figuratur. Aliud torno teritur: aliud argenti modo celatur: tinguitur etiam multis modis, ita vt hyacintos ſapphiroſque virides imitetur, & onyces, vel aliarum gemmarum colores: neq; eſt alia ſpeculis aptior. Maximus tamen honor in candido vitro, proximaq; in cryſtalli ſimilitudine. Vnde & optandum argenti metalla & auri repulit; vitrum olim fiebat & in Italia, & per Gallias & Hiſpaniam: harena alba molliſſima pila molaque terebatur. Vitrum aũt quod Baptiſmatis ſacramentum ſignificet, in quo abluimur ab omni ſorde peccatorum, & puritati reſtituimur, iam ſuperius dictum eſt. Vnde in Apocalypſi ita ſcriptũ de ſtructura ciuitatis ſupernæ; *Ipſa vero ciuitas aurum mundum ſi-* Apoc. 21.
milis vitro mundo. Eccleſia in auro figuratur, quæ in candelabris aureis & phialis propter ſapiẽtiæ cultũ ſæpe cõpta deſcribitur: vitrum aũt ad fidem verã retulit; quia quod foris videtur, hoc eſt & intus; & nihil ſimulatũ eſt & non perſpicuum in ſanctis eccleſiæ. Poteſt & ad illud tempus referri, quo ſibi inuicem cogitationes in alterutrum perſpiciuntur & declarantur.

Capvt XI.

De Metallis.

Metallum dictum græce apo to meta, quod natura eius ea ſit, vt vbi vna vena apparuerit, ibi ſpes ſit alterius inquirendi. Septem autem ſunt genera metallorum; aurum, argentum, æs, electrum, ſtagnum, plumbũ, &, quod domat omnia, ferrum.

Capvt XII.

De Auro.

Aurum ab aura dictum, i. e à ſplendore, eo quod percuſſo aëre plus fulgeat. Vnde & Virgilius:

Diſcolor inde auri per ramos aura refulſit.

Hoc eſt, ſplendor auri; naturale n. eſt, vt metallorũ ſplendor plus fulgeat luce alia repercuſſus. Hinc & aurarij dicti, quorũ fulgor ſplẽdidos reddit. Aurũ ſplendorem ſapientiæ, vel intellectũ ſpiritalem ſacrarũ ſcripturarũ, vel caritatis eminentiã ſignificare poteſt; vt eſt illud in Pſal.
Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato. Ideo ſupra vir- Pſal. 44.
tutes alias gratia caritatis apparuit; quia omnia eius fulgor excellit, & ſapientiæ lumen ſplendidiſſimũ eſt, quod maxime in ſcripturarum meditatione percipietur. Obrizum aurum dictum, quod obradiet ſplendore: eſt enim coloris optimi, quod Hebræi ofaz, græci aurum vocant. De auro autem obrizo in Iob, vbi de ſapiẽtia diuina ſcri- Iob. 28.
ptura commemorat, ita legitur: *Non dabitur aurum obrizũ pro ea*: quid namq; per aurum obrizum, niſi ſancti angeli deſignantur? qui recte & aurum vocãtur obrizum; aurũ, quia fulgent claritate iuſtitiæ; obrizum, quia nullum habuerunt vnquam contagium culpæ. Homines vero iuſti quamdiu in hac carne corruptibili mortaliter viuũt, aurum quidem eſſe poſſunt: obrizum eſſe omnino nõ poſ-
ſunt: *quia corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: & depri-* Sapien. 9.
mit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem. Nam quamuis in hac vita ex magna iuſtitiæ claritate reſplendebant: nequaquam tamen ad purum peccatorum ſordibus ca-
rent. Item in eodem libro legitur: *Si putaui aurum robur* Iob. 31.
meum, & obrizo dixi, fiducia mea. Quid in hoc loco aurum accipimus, niſi præclari intellectus ingeniũ? Quid obrizum, niſi mentẽ, quæ dũ igne amoris excoquitur, ſemper in ſe ſeruat claritatem pulchritudinis cottidiana innoua-

tione

Digitized by Google

tione feruoris. Neſcit enim mens per torporem vetere-
ſcere, quæ ſtudet per deſiderium ſemper inchoare. Sancti
autem viri robur ſuum aurum non deputant: quia quan-
tolibet ingenio fulgeant, nihil ſe eſſe ex ſuis viribus pen-
ſant: & cum ſentire omnia valenter poſſint, prius intelli-
gere ſemetipſos cupiunt: quatenus lumen ingenij, more
ſolis, prius illuſtret locum, in quo oritur, & poſtmodum
cætera, ad quæ procedendo dilatatur: ne ſi intendendo
cognoſcendis alijs ſemetipſos neſciant, ibi ſolis radius v-
bi oritur, tenebreſcat. Item in auro Deus intelligitur: ſic-
ut in canticis canticorum pro Chriſto dicitur: *Caput autẽ*
Cant. 5. *eius aurum optimum.* In Apoſtolo: *Caput autem Chriſti Deus.*
1. Cor. 11. Aurum ſpiritualis eſt ſenſus in ſcriptura diuina vt in pſal-
Pſal. 61. mo: *Poſteriora do‧ſi eius in virore auri.* Aurum, ſancti, de quo
Iob. 31. in Iob legitur: *Ab aquilone aurum veniet*, id eſt, Apoſtolo
Pſ. 71. gentium credentes in Chriſto. Et in pſalmo: *Viuet, & dabi
tur ei de auro Arabiæ.* Aurum ſapientia, ſicut in Exodo in or-
namento ſacerdotis hoc ipſum priore in loco habere præ
cipitur. Aurum, reprobi quiq; apud Dominum reiecti, &
apud homines electi, de quibus in Iob pro diabolo dici-
Iob. 41. tur: *ſternet ſibi aurum quaſi lutum.* & in Abacuc: *eſca eius e-
Hab. 1. lecta.*

Capvt XIII.

De argento.

ARgentum non longe à græca appellatione diſtat:
hoc enim illi argyrum vocant. Cui mirum in modum
illud, dum candidum ſit, impreſſum corpori lineas ni-
gras reddit. Argentum viuum dictum, quod excitat ma-
terias, in quibus iniicitur: hoc & liquidum, quia percur-
rit. Inuenitur ſpecialiter in metallis ſiue in argentariis for
nacibus guttarum concretione tectis inhærens: ſæpe et-
iam & in ſtercore vetuſtiſſimo cloacarum, vel puteorum
limo. Myſtice in argento eloquia diuina ſiue intellectus
literæ vel hiſtoriæ exprimitur, vt eſt illud in propheta
Ioel. 3. contra hæreticos: *Argentum meum & aurum meum tuliſtis &
Pſ. 11. poſuiſtis in delubris veſtris.* & in pſalmo: *Eloquia*, inquit, *Do-
mini eloquia caſta, argentum igne examinatum terræ, purgatum
ſeptuplum*: definiuit per ſimilitudinem metalli candidi,
quod ſint eloquia caſta argentum terræ igne examina-
tum, quod ſolet eſſe puriſſimum, quando frequenti fue-
rit decoctione mundatum: examinatum quippe, vel pur-
gatum contra illud ponitur, quod de peccatoribus ait:
Ibid. *Labia doloſa, in corde & corde locuti ſunt*: & vt, quam pluri-
mum diſtaret, agnoſceret, addidit: *purgatum ſeptuplum*:
qui numerus ad ſeptiformem ſpiritum videtur pertine-
re, id eſt, timorem Dei, pietatem, ſcientiam, fortitudi-
nem, conſilium, intelligentiam, ſapientiam. Per quæ ver-
bum diuinum in ſuccenſis fornacibus, manens verita-
tis rutila coruſcatione. Item argentum, oris confeſſio ſi-
Exod. 25. ue munditia caſtitatis. In Exodo: *Omnis, qui percipit corde,
offerat initia Domino aurum & argentum & æramentum.* Rur-
Ier. 6. ſum argentum populus Iudæorum in Ieremia: *Argentum
reprobum vocate eos, quia Dominus proiecit eos.* Item argen-
tum ſermonem prædicationis ſignificat. Vnde in
Exodo columnæ tabernaculi deargentatæ eſſe perhi-
bentur.

Capvt XIV.

De ære.

ÆS ab ſplendore æris vocatum, ſicut aurum & argen-
tum. Apud antiquos autem prior æris, quam ferri,
cognitus vſus. Ære quippe primi proſcindebant terram,
ære certamina belli gerebant: eratque in precio magis
æs. Aurum vero & argentum propter inutilitatem reij-
ciebantur. nunc verſa vice iacet æs: aurum ſummo ceſſit
honore. ſic voluenda ætas commutat tempora rerum. &
quod fuit in precio, fit nullo denique honori. Vſus æris
poſtea tranſiit in ſimulachris, in vaſis, in ædificiorum
ſtructuris maxime, & ad perpetuitatem monumento-
rum. Etiam publice in eis conſtitutiones ſcriptæ ſunt. In
ære autem vanitas, vel inanitas fidei exprimitur: vt eſt il-
lud in Apoſtolo: *Factus ſum velut æs ſonans, cymbalum tinni- 1. Cor. 13.
ens.* Item aliam ſignificationem habet in illo pſalmiſtæ: Pſal. 17.
Poſuiſti, inquit, *vt arcum æreum, brachia mea.* Hic ergo pro-
pheta demonſtrat, qualiter contra diabolum oportet
dimicari. Brachia vero Chriſti prophetæ ſunt & Apoſto-
li, per quos deſiderium ſuæ voluntatis operatus eſt. His
comparat æreum arcum, quia neſciunt ſerui Dei prædi-
cando molleſcere: ſed in cæleſti fortitudine permanen-
tes, verbis ſalutaribus emiſſis, tanquam ſagittis eminus
iaculatis, deuotorum hominum corda compungunt.
Item æs ſunt ſcripturæ diuinæ: vnde in Eſaia: *pro ære*, Eſa. 60.
inquit, *afferam aurum, & pro ferro afferam argentum, &
pro lignis æs.* & in Deuteronomio propter terram repro-
miſſionis, quæ eſt Eccleſia, ait: *Cuius lapides ferrum ſunt,* Deut. 8.
& de cuius montibus, id eſt, doctoribus, *æris metalla fodiun-
tur.* Æs pœnitentiæ eſt fortitudo vel ſonus prædicatio-
nis. vt in Exodo: *Omnis*, inquit, *qui percipit corde, offe-* Exod. 25.
rat Domino aurum & argentum & æramentum. Item æs
fortitudinem Eccleſiæ in longanimitate patientiæ ſi-
gnificat: vnde eſt illud in Iob: *Lapis ſolutus calore in æs ver-* Iob. 28.
titur. Item de Antichriſto in eodem libro legitur: *Repu-* Iob. 41.
tauit ferrum vt paleas, & æs in lignum putridum. In quo de-
notatur eius pertinaciæ rigor. Rurſum æs murmurato-
res in flagellis Dei ſignificat, vt in propheta: *Omnes*, in- Ezech. 22.
quit, *iſti conuerſi ſunt in ſcoriam argenti in medio fornacis æs,
ſtagnum & plumbum.* Aurichalcum dictum, quod &
ſplendorem auri, & duritiam æris poſſideat: eſt autem
nomen compoſitum ex lingua latina & græca: æs enim
ſermone græcorum chalco vocatur: fit autem ex ære &
igne multo, ac medicaminibus perducitur ad aureum
colorem. Corinthium eſt commixtio omnium metal-
lorum, quod caſus primum miſcuit, Corintho, cum capere-
tur, incenſa. Nam dum hanc ciuitatem Hannibal cæpiſ-
ſet, omnes ſtatuas æneas in vnum rogum congeſſit, &
eas incendit. Ita ex hac commixtione fabri ſuſtulerunt:
& fecerunt paropſides: ſic Corinthia nata ſunt ex omni-
bus in vnum, nec hoc, nec illud. Vnde & vſque in ho-
diernum diem: ſiue ex ipſo, ſiue ex imitatione eius æs
Corinthium vel Corinthia vaſa dicuntur. Legitur enim Apoc. 1.
in Apocalypſi de ſimilitudine Filij hominis: quod ca-
put eius & capilli erant candidi, tanquam lana alba, &
tanquam nix: & oculi eius velut flamma ignis: & pedes
eius ſimiles aurichalco ſicut in camino ignis ardentes.
Pedes ignitos nouiſſimi temporis Eccleſiam dicit, quæ
vehementibus eſt examinanda & probanda preſſuris.
Aurichalcum quippe eſt æs multo igne & medicamine
perductum ad aureum colorem. Alia tranſlatio, quæ
dicit ſimiles aurichalco Libani ſignificat in Iudæa, cu-
ius Libanus mons eſt, Eccleſiam eſſe perſequendam
præcipue nouiſſimis diebus. In ſcoria autem poteſt in-
telligi populus Iudæorum, vel reprobi omnes à natura-
li metallo per vitium peccati reprobati ac proiecti. In
propheta: *Omnes iſti conuerſi ſunt in ſcoriam argenti*, & Ezech. 22.
cætera.

Capvt XV.

De electro.

ELectrum vocatum, quod ad radium ſolis clarius au-
ro argentoque reluceat. Sol enim à poetis elector
vocatur: defecatius eſt enim hoc metallum omnibus
metallis. Huius tria ſunt genera. Vnum, quod ex pini ar-
boribus fluit, quod ſuccinum dicitur. Alterum metallum,
quod naturaliter inuenitur & in pretio habetur. Ter-
tium, quod fit de tribus partibus auri, & argenti vna,
quas partes, etiamſi naturale ſoluas, inuenies inde ni-
hil intereſſe, natum an factum: vtrumque enim eiuſdem
naturæ eſt. Electrum, quod eſt naturale, eiuſmodi na-
turæ eſt, vt in conuiuio & ad lumina clarius cunctis me-
tallis fulgeat, & venenum prodat. Nam ſi eo infundis,
venenum ſtridores edit, & colores varios in modum ar-
cus cæleſtis emittit. De electro autẽ in viſione Ezechielis

Ezech.1. prophetæ ita ſcriptum eſt: *Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis intrinſecus per circuitum à lumbis eius & deſuper: & à lumbis eius vſque deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu, velut aſpectum arcus, cum fuerit in nube in die pluuiæ.* Quid eſt, quod aſpectus hominis videtur in throno, quaſi ſpecies electri? niſi quod in electro aurum & argentum miſcetur, vt res vna ex metallis duobus fiat, in qua & per argentum auri claritas temperatur, & per claritatem auri ſpecies clareſcit argenti. In Redemptore autem noſtro vtræque naturæ, id eſt, diuinitatis & humanitatis, inconfuſe atque inſeparabiliter ſibimet ſunt vnitæ: vt per humanitatem diuinitatis eius claritas noſtris poſſet oculis temperari, & per diuinitatem humana in eo natura clareſcere: atque exaltata fulgorem vltra hoc, quod creata fuerat, habere.

Caput XVI.

De ſtagno.

STagni etymologia apoxupizion, id eſt, ſeparans & ſecernens mixta enim & adulterata inter ſe per ignem metalla diſſoſpat, & ab auro & argento æs plumbumque ſecernit. Alia quoque metalla ab igne defendit: & cum ſit natura æris ferrique duriſſima, ſi abſque ſtagno fuerit, vritur & ctematur. Stagnum illitum æreis vaſis ſaporem facit gratiorem, & compeſcit virus æruginis. Specula etiam ex eo temperantur. Ceruſſa quoque ex eo, ſicut ex plumbo, conficitur. Stagnum allegorice ſophiſticam locutionem, & hæreticorum ſimulationem ſignificare poteſt. Vnde & in Ezechiele, vbi de Tyri negotiis memoratur, ita ſcriptum eſt: *Carthaginenſes negociatores tui à multitudine cunctarum diuitiarum argento, ferro, ſtagno, plumboque repleuerunt nundinas tuas.* Ergo nundinas Tyri non auro nec lapide precioſo, ſed argento, ferro, ſtagno plumboque multiplicant, habentes eloquij venuſtatem & arma ad expugnandum, & in ſtagno eloquij ſimilitudinem, quod mentitur argento, & in plumbo impietatem grauiſſimam iuxta Zachariam, in quo mulier ſedit ſuper talentum plumbi, & Ægyptij demerſi ſunt in profundum, ſicut plumbum. Longa ſingulorum diſputatio metallorum, ſed breuitati ſtudendum eſt. Item ſtagnum eſt

Ezech.27.

Ezech.22. ſimulatio ſanctitatis, vt in propheta: *Omnes iſti conuerſi ſunt mihi in ſcoriam argenti, æs, ſtagnum & plumbum.*

Caput XVII.

De plumbo.

PLumbum dictum, quod ex eo primum pilis factis maris altitudo temptata eſt. Huius duo genera ſunt, nigrum & candidum: ſed melius candidum quod prius in inſulis Athlantici maris inuentum eſt. Siquidem & in Luſitania & in Gallia gignitur: ſumma terra harenoſa & coloris nigri & pondere grauis. Interueniunt & minuti calculi, maxime è torrentibus ſiccatis: lauant eas harenas, &, quod ſubdit, coquunt in fornacibus. Inueniuntur & in aureis metallis: aqua miſſa calculi nigri & graues, & dum aurum colligitur, cum eo remanent: poſtea ſeparatim conflantur, & in plumbum album reſoluuntur. Inde & eadem grauitas plumbi, quæ auri eſt. Sic & cupiditas mundi & auaritia pecuniarum oneroſa eſt, & grauiſſima iniquitate opprimit amatorem ipſius.

Caput XVII.

De ferro.

FErrum dictum, quod farra, id eſt, ſemina frugum terræ condat. Idem & calybs à Chalybe flumine, vbi ferrum optima arte temperatur. Vnde abuſiue dicitur caly bs ipſa materies, vulnificuſque calybs ferri vſus poſt alia metalla repertus eſt: cuius poſtea verſas in opprobrium ſpecies: nam vnde pridem tellus tractabatur, inde modo cruor effunditur. Ferrum myſtice ſignificat tribulationem & anguſtiam, vt eſt illud in pſalmo de Ioſeph: Pſ.104.
Ferrum pertranſiuit animam eius. Ferrum autem hic indicat tribulationem duræ neceſſitatis, quæ inſtante anima peruagatur, dum de futuris ſolicite iam mala patitur, quæ timere non deſinit. Talis illa in Euangelio locutio eſt, vbi Simeon dicit ad Mariam: *Et tuam ipſius animam* Luc.2.
pertranſibit gladius: ſignificans, habituram matrem glorioſam triſtitiam Dominicæ paſſionis. Quod genus locutionis inter propria ſcripturæ diuinæ credimus adnotandum. Item ferrum fortes quique in Eccleſia, vt eſt illud in libro Iob: *Ferrum de terra tollitur.* & in Deutero- Iob.28.
nomio: *Cuius lapides ferrum ſunt:* Item ibi de Eccleſia dici- Deut.8.
tur: *Ferrum & æs calciamentum eius.* Rurſum ferrum acu- Deut.33.
men mentis ſignificat, vnde per Salomonem dicitur: *Fer-* Prou.27.
rum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici ſui. Iterum ferrum eſt ſermo increpationis, vt eſt illud in Deuteronomio: *Si quis abierit cum amico ſuo ſimpliciter in ſiluam ad* Deut.19.
ligna cædenda, & ferrum de manubrio eius exierit, & amicum eius occiderit. Rurſum ferrum inſidiæ ſunt inimici: ſicut per Salomonem dicitur: *ſicut ferrum æruginat ma-* Eccl.12.
litia eius.

FINIS LIBRI XVII.

INDEX CAPITVM LIBRI XVIII.

De ponderibus 1
De menſuris 2
De numero 3
De muſica & partibus eius 4
De medicina & morbis 5

INCIPIT LIBER XVIII.

Caput I.

De ponderibus.

POnderum ac menſurarũ iuuat cognoſcere modum. nam omnia corporalium Sap.11.
(ſicut ſcriptum eſt) à ſummis vſq; ad * vi- *ima.
na, *in menſura & numero & pondere diſpoſita ſunt atq; formata.* Cunctis enim corporeis rebus pondus natura dedit. Suum quoque regit omnia pondus. Primum Moyſes, qui omnes antecedit gentiliũ philoſophos tempore, nouit numeros, & menſuras & pondus diuerſis ſcripturæ ſuæ locis ornauit. Deinde Fidon argiuis ponderum rationem in Græcia conſtituit. & licet alij antiquiores extiterunt: ſed iſte hac arte experiẽtior fuit. Pondus dictum eo, quod in ſtatera libratum pẽdeat: hine & penſum. Abuſiue autem pondus libra vna eſt. Vnde etiam dipondius dictum eſt, quaſi duo pondera: quod nomen adhuc in vſu retinetur. Trutina eſt gemina ponderum lancis æquali examine pendens facta propter talenta & centenaria adpendenda: ſicut momentana pro parua modicaq; pecunia. Hæc & moneta vocata, eadem & ſtatera, nomen ex numero habens, quod duabus lancibus & vno in medio ſtylo librata æqualiter ſtet. Examen eſt filum medium, quo trutinæ ſtatera regitur, & lances æquantur: vnde & in lancis amẽtum dicitur. In ſtatera æquitatis vel diuinæ gubernationis potentia ſignificatur, vt in Eſaia: *& librauit in pondere montes, & colles* Eſa.40.
in ſtatera, hoc eſt, iudicat in iuſtitia maiores & minores, potentes & infirmos, nobiles & ignobiles: quia *ipſe iudi-* Pſal.9.
cabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate ſua. Hinc & Iob ait: *Vtinã appenderentur peccata mea, quibus iram merui, &* Iob.6.
calamitas, quam patior, in ſtatera. p. Quis alius ſtateræ nomine, niſi Dei & hominum mediator, exprimitur? qui ad penſandum vitæ noſtræ meritum venit, ac ſecum iuſtitiam ſimul & miſericordiam detulit: ſed miſericordiæ

lance

Digitized by Google

lance præponderans culpas noſtras parcendo leuigauit.
Libra enim ponderis myſtice iuſtitiæ obſeruantiam ſi-
gnificat:quia ibi probatur,quid æquum, & quid contra-
rium æquitati ſit. Cuius rei plurima in ſcripturis inueniũ-
tur probamenta:& non neceſſe eſt,inde aliqua hic nume
Pſal. 10. rari. Propheta igitur teſtante, *iuſtus Dominus & iuſtitiam di-
ligit , æquitatem vidit vultus eius.* Iuſtum dicit Deum amare
iuſtitiam: quia neſcit alios reſpicere,niſi qui norũt cuſto-
dire iuſtitiam. Adiecit: *æquitatem vidit vultus eius*, illam ſcili-
cet æquitatem quam tamen propitius ipſe concedit. Nõ
enim quicquam ex ſe probi humanitas habet , niſi quod
à Domino bonorum omnium ſuſceperit largitore. Hinc
Prou. 21. & in prouerbiis ita ſcriptum eſt: *Qui ſequitur iuſtitiam, dili-*
Syr. 15. *gitur à Domino*:& alibi de ſapientia dictum eſt: *Qui continẽs
eſt*, inquit, *iuſtitiæ, apprehendet illam.* Vnicuiq; a. ponderi cer-
tus eſt modus nominibus propriis deſignatus. Calcus mi
nima pars ponderis, quarta pars oboli eſt, conſtans lentis
geminis granis. Appellatur a. calcus, quod ſit paruulus,
ſicut & lapis calculus, qui adeo minimus eſt , vt ſine mo-
leſtia ſui calcetur. Siliqua viceſima quarta pars ſolidi eſt,
ab arbore, cuius ſemen eſt, vocabulum tenens. Ceraten
oboli pars media eſt , habens ſiliquam vnam & ſemis:
hunc latinitas ſemiobolum vocat: ceraten autem græce ,
latine ſiliqua cornu interpretatur, Obolus ſiliquis tribus
appenditur, habens cerates duos, calcos quatuor : fiebat
enim olim ex ære adinſtar ſagittæ: vnde & nomen à græ-
cis accepit, hoc eſt, ſagitta. Scrupulus ſex ſiliquarum pon
dere conſtat: hic apud græcos gramma vocatur: ſcrupu-
lus autem dictus per diminutionem à lapillo breui , qui
ſcrupus vocatur. Dragma autem octaua pars vnciæ eſt,&
denarij pondus argenti, tribus conſtans ſcrupulus, id eſt,
decem & VIII. ſiliquis. Dragma enim ſimilitudo ad ho-
minem refertur in parabola euangelica , vbi Dominus
Luc. 15. ait : *Aut quæ mulier habens dragmas x. & ſi perdiderit dragmam
vnam, nonne accendit lucernam , & euerrit domum, & quærit di-
ligenter, donec inueniatur*, & cætera. Qui ſignatur per paſto-
rem ipſe , & per mulierem Dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus : & quia imago hominis exprimitur in dragma, tunc
mulier dragmam perdidit : quando homo ad imaginem
Dei conditus peccando à ſimilitudine ſui Conditoris re-
ceſſit. Sed accendit mulier lucernam : quia Dei ſapientia
ipſe Dei Filius cum de Mariæ vtero humanam naturam
ſuſcipiens, in humanitate apparuit, mortalitatis noſtræ ſe
conſcientia concuſſit : & ad immortalitatem , vnde per
peccatum cecidit , per Chriſtum ſe redire poſſe conſpe-
xit. Denarius autem dictus, quia pro decem nummis im-
putabatur. Denarius allegorice ſignificat remuneratione̅
futuram ſanctorum , quæ illis pro bono labore hic pro-
Matth. 20 mittitur, & in futuro datur. Vnde in euangelio paterfami
lias operariis vineæ ſuæ in fine operis ſui legitur dediſſe
denarium. Denarij. duo præcepta charitatis, vel vtrumq;
teſtamentum, hoc eſt, nouum & vetus, ſignificat: vnde in
Luc. 10. euangelio dicitur: *& alio die protulit denarios duos , & dedit
ſtabulario.* Solidus nuncupatur, quia nihil illi deeſſe vi-
detur : ſolidum enim veteres integrum dicebant & totũ.
Ipſe quoque nouiſſima vocatur pro eo , quod nomini-
bus principum effigieque ſignetur. Ab initio vero vnum
numiſma , vnus argenteus erat : hoc enim ab Aſſyriis cæ-
pit : dicunt autem Iudæi , quod Abraam in terram Cha-
naan primus hanc aduexerit formam. Solidus apud lati-
tinos alio nomine ſextula dicitur, quod his ſexuncia com
pleatur. Hunc (vt diximus) vulgus aureum ſolidum vo-
cat : cuius tertiam partem ideo dixerunt tremiſſem , eo
quod ſolidum faciat termiſſus. Expreſſio enim nomiſma-
tis in cenſu , ſignificat imaginem Conditoris in humana
anima, qui ab vno quoq; noſtrum expetitur, quando cre-
dulitas rectæ fidei cum bonis operibus à nobis exquiri-
tur. Vnde Dominus ad eos, qui eum tẽptabant, in euan-
Matt. 22. gelio ait: *Reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari : & quæ ſunt Dei
Deo.* Nummus autem oſtenſus imaginem Cæſaris tenuit:
& ideo Cæſari reddere nummum , tributum, pecuniam,
& honores terrenos iuſſit. Deus autẽ noſmetipſos, id eſt,
imaginem Dei, quam ipſe condidit in nobis, quæ non eſt
in auro picta , ſed in hominibus figurata. Sextula bis aſ-
ſumpta duellam facit , ter poſita ſtaterem reddit , ſtatera
autem medietas vnciæ , appendens aureos tres. vnde &
vocatur ſtater, quod tribus ſolidis ſtet. Hæc & ſemiun-
cia , quia ſemis habet de vncia: hæc & ſemiſſis , quia pon-
deris ſemis eſt, quaſi ſemis aſſis. Quadrantem hebræi ſi-
militer codrantem vocant : & vocatur quadrum , quod
vnciæ quartam partem appendat. De quadrante autem
in euangelio ita legitur, vbi commemoratur nocentis tra
ditio in carcerem : *Amen dico tibi*, inquit, *non exies inde, donec* *Matth.* 5.
reddas nouiſſimum quadrantem. Quadrans genus nu̅mi eſt,
quaſi duo minuta : vnde in alio in euangelio mulier illa *Mar.* 12.
paupercula & vidua dicitur miſiſſe quadrantem in cor- *Luc.* 21.
banam: in alio duo minuta, non quod diſſonent euange-
lia, ſed quod vnus quadrans duos minutos nummos ha-
beat. Hoc eſt ergo, quod dicit ; *non egredieris de carcere*, do- *Matth.* 5.
nec etiam minuta peccata perſoluas; de ſoluendo autem
nouiſſimo quadrante poteſt non abſurde intelligi aut ꝓ
eo poſitum, quod nihil relinquatur impunitum; ſicut lo-
quentes etiam dicimus, *vſq; ad fæcem*, cum volumus expri-
mere * aliud ita exactum, vt nihil relictum ſit; vel vt ſigni- * *aliquid.*
ficarentur nomine quadrantis nouiſſima terrena pecca-
ta. Quarta enim pars diſtinctorum membrorum huius
mũdi, & ea nouiſſima, terra inuenitur; vt incipias à cælo,
ſecundum aerem, numeres aquam tertiam, quartam ter-
ram. Sicel, qui latino ſermone ſiclus corrupte appellatur,
hebræum nomen eſt, habens apud eos vnciæ pondus. A-
pud latinos autem & græcos quarta pars vnciæ eſt, & ſta-
teris medietas , dragmas appendens duas. Vnde cum in
literis diuinis legitur ſiclus, vncia eſt, cũ vero in gentiliũ,
quarta pars vnciæ eſt. Vncia dicta, ꝙ vniuerſitatem mino
rum ponderum ſua vnitate vinciat, id eſt, complectatur.
Conſtat a. dragmis octo, id eſt, ſcrupulis XXIV. quod pro-
inde legitimum pondus habetur ; quia numerus ſcrupu-
lorum eius horas diei noctiſq; metitur; vel quia libram ef
ficit, duodecies computata. Libra duodecim vnciis perfi-
citur, & inde habetur perfecti ponderis genus ; quia tot
hæc conſtat vnciis , quot menſibus annus. Dicta autem
libra, quod ſit libera, & cuncta intra ſe pondera prædicta
concludat. Mna in põderibus centum dragmis appendi-
tur , & eſt nomen græcum. Significat mna decem verba
legis , quæ hominibus diuinitus data ſunt , vt in eis ope-
rentur, & lucrum ſpiritale efficiant; vnde in euangelio le- *Matth.* 25.
gitur, quod homo nobilis, qui abiit in regionem longin-
quam, expẽderit ſeruis ſuis pecuniam ſuam; cui reuertẽti
ſinguli expoſuere, quæ lucrificauerunt. Iſte a. homo nobi
lis Redemptor noſter eſt , qui abiit in regionem longin-
quam; quia, paſſione ſua & reſurrectione completa, aſcẽ-
dit in cælum , & ſedit à dextris Dei. In die autem iudicij
venturus, vt exquirat ex ſingulis debitoribus ; ecuniam ,
quam eis commendauerat ; *& reddet vnicuique ſecundum o-* *Matt.* 16.
pera ſua. Talentum, ſummum eſſe pondus perhibetur in *Rom.* 2.
græcis ; nam nihil eſt calco minus , nihil talento maius;
cuius varium apud diuerſas gentes pondus habetur. A-
pud Romanos enim talentum eſt lxx. duarum librarum ,
ſicut Plautus oſtendit , qui ait , duo talenta eſſe centum
quadraginta quatuor libras. Eſt autem triplex , i. minus,
medium, ſu̅mum; minus quinquaginta ; medium ſeptua-
ginta duarum librarum ; ſu̅mum centum viginti conſtat.
Centenarij enim numeri nomen eſt eo, quod centum li-
brarum ponderis ſit ; quod põdus propter perfectionem
centenarij numeri inſtituerunt Romani. Talenti nomine
plenitudo & perfectio donorum ſignificatur ; vnd in eu- *Matth.* 25.
angelica parabola Dominus dicit, hominem peregre ꝓ-
ficiſcentẽ vocaſſe ſeruos ſuos, & tradidiſſe illis bona ſua;
& vni dedit quinq; talenta, alij autem duo, alij vero vnũ.
Quinque n. ſunt corporis ſenſus, videlicet viſus, auditus,
guſtus, odoratus, & tactus; quinq. igitur talentis donum
quinq; ſenſuum , id eſt , exteriorum ſcientia exprimitur;
duobus vero intellectus & operatio deſignatur ; vnius
autem talenti nomine intellectus tantummodo deſigna-
tur. Decem milia talenta operationem decem præcepto-
rum legis in euangelio ſignificãt, vbi ita legitur; *& oblatus* *Matth.* 18.
eſt vnus, qui debebat decem milia talenta. Item talentum in ma
lam partem ponitur in Zacharia, vt eſt illud; *vidi*, inquit, *Zach.* 5.
iniquitatẽ ſuper talentum plumbi. Antiquiſſimi, nondũ auro
argentoq; inuento, ære vtebantur; nam prius ærea pecu-

Digitized by Google

nia in vſu fuit, poſt argentea, deinde aurea ſubſecuta eſt, ſed ab ea, quę prima fuit, & nomen retinuit. Vnde & ęrarium dictum, quia prius æs tantum in vſu fuit, & ipſum ſolum recondebatur, auro argentoq; nondum ſignato: ex quorum metallis quamuis poſtea fuiſſet facta pecunia, nomen tamen ærarij permanſit ab eo metallo, vnde initium ſumpſit. Theſaurum iuxta græcã apo tis theſeos, à poſitione, hoc eſt, à repoſito nominatur. Nam theſis poſitio dicitur: & eſt nomen ex græco latinoque ſermone compoſitum: nam theſis græci repoſitum dicunt: * latini aurum, quod iunctum ſonat, *repoſitum aurum*. Auraria nomen habet ab auro. De theſauri ſignificatione euangelica parabola manifeſtum indiciũ dat, vbi Dominus ait: *Simile eſt regnum cælorum theſauro abſcondito in agro, quem qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuerſa, quæ habet & emit agrum illum.* Theſaurus autem cæleſte eſt deſiderium. Ager vero, in quo theſaurus abſconditur, diſciplina ſtudij cæleſtis. Quem profecto agrum, venditis omnibus, comparat, qui voluptatibus carnis renuncians, cuncta ſua terrena deſideria per diſciplinæ cuſtodiam cæleſtis calcat: vt nihil, quod caro blanditur, liceat: nihil, quod carnalem mentem trucidat, * ſpiritum perhorreſcat. Item theſaurus iſte, *in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi*, aut Dei Verbum eſt, quod in carne Chriſti videtur abſconditum: aut ſanctæ ſcripturæ, in quibus repoſita eſt notitia Saluatoris. Quem cum quis in eis inuenerit, debet omnia iſtius ſeculi emolumenta contemnere, vt illum poſſit habere, quem reperit. Tributa vero eo, quod antea per tribus ſingula exigebantur, ſicuti nunc per ſingula territoria. Sic autem in tres partes diuiſum fuiſſe Romanum populum conſtat: vt ea, quæ erant in ſingulis partibus, tribuni dicerentur. Vnde etiam ſumptus, quos dabant populi, tributa nõminarunt. Vectigalia ſunt tributa à vehendo dicta. Stipendium à ſtipe pendenda nominatum. Antiqui enim appendere pecuniam ſoliti erant magis, quam annumerare. Quid autem diuites, qui theſaurorum poſſeſſores ſunt, & quid diuitiæ myſtice ſignificent, breuiter dicamus. Diues dicitur Deus, vt in Apoſtolo: *Deus, qui diues eſt in miſericordia.* Diuites, ſancti ſunt, vt in Apoſtolo: *Quia diuites facti eſtis in illo in omni ſapientia & prudentia.* Diues, eſt populus Iudæorum, de quo in euangelio dicitur: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam diuitem intrare in regnum cælorum.* Alij autem hunc diuitem, ſuperbum quemlibet intelligunt. Diuites ſunt Iudæi philoſophi, vel ſuperbi huius mundi, vt in pſalterio: *Diuites eguerunt & eſurierunt.* & alibi: *Diuites dimiſit inanes.* Diuitiæ ſunt virtutes animæ, ſiue ſermo ſapientiæ, vt in Apoſtolo: *Quia diuites facti eſtis in illo in omni ſapientia & prudentia.* & in Salomone: *poſſeſſio animæ viri propria diuitiæ:* & in aliam partem pro hæretico, vt in Iob legitur: *Diuitias, quas deuorauit, de ventre illius extrahet eas Deus.* Pecunia ergo verba diuina ſunt: vt in Euangelio: *Oportuit te committere pecuniam meam nummulariis.* Sacculus theſaurizatio in Deum, vt in Euangelio: *Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcant.* Sacculus congregatio auaritiæ, vt in Aggæo propheta: *Et qui mercedes congregauit, miſit eos in ſacculum pertuſum.* Negociatores Apoſtoli ſunt: ſicut in Iob pro diaboli corpore, hoc eſt, omnibus iniquis de eiſdem prædicatoribus dicitur: *Concident eum amici, diuident eum negociatores.* Item in malam partem, vt in Ezechiel: *Negociatores cum agnis & hædis venerunt ad te.* Moneta appellata eſt, quia monet, ne quæ fraus in metallo vel in pondere fiat. Nomiſma eſt ſolidus aureus, vel argenteus, ſiue æreus: qui ideo nomiſma dicitur, quia nominibus principum effigiiſq; ſignatur. Prius nummus argyrus nuncupabatur: quia quam plurimũ ex argento percutiebatur. Nummi autem à Numa Romanorum rege vocati ſunt, qui eos primum apud latinos imaginibus vocauit, & titulo nominis ſui præſcripſit. In nomiſmate tria quæruntur: metallum, figura, & pondus: ſi ex his aliquid defuerit, nomiſma non erit. De nomiſmatis myſtica ſignificatione ſuperius dictum eſt. Tria ſunt autem genera argenti & auri & æris: ſignatum, factum, infectum. Signatum eſt, quod in nummis eſt: factum, quod in vaſis: infectum, quod in maſſis id eſt maſſa. In

Margin notes (left): * *& ex latino.* — Matth.13. — * *Spiritus.* — Col. 2. — ph. 2. — Ɩ. Cor. 1. — Ɩatth.19. — ſal.33. — uc.1. — .Cor. 1. — rou.13. — ıb.20. — Ɩatth.25. — uc.12. — gg.1. — ıb.40. — zech.27.

notitiam autem formarum metalla ita venerunt: dum enim quacunq; cauſa ardentes ſiluæ excoquerent terram, quæ calefactis venis fudit riuos cuiuſcunq; ſtructuræ, ſiue æs illud fuerat, ſiue aurum, cum in loca terræ depreſſiora decurreret, ſumpſit figuram, in quam illud vel profluens riuus, vel excipiens lacuna formauerat: quarum rerum ſplendore capti homines cum legatas attollerent maſſas, viderunt in ea terræ veſtigia figurata, in quæ excogitauerunt liquefactas ad omnem formam poſſe deduci.

Capvt II.

De menſuris.

Menſura eſt res aliquando ſuo vel tempore circumſcripta. Hæc aut corporis eſt aut temporis: corporis, vt hominum, lignorum & columnarum longitudo & breuitas. Sed & ſolem iſtum propriam ſui orbis habere menſuram: quod geometrici perſcrutari audent: temporis, vt menſura horarum, & dierum añorum: vnde & metiri pedes horarum dicimus, hoc eſt, menſurari. Legitur enim in ſapientiæ libro, quod Deus omnia menſura, numero & pondere diſponat. Sap. 11. In quibus tribus diffinitionibus, vt reor, hæc intelligi poſſunt: vt in menſura conſtet qualitas: in numero quantitas: in pondere ratio. Hæc peræquata in iudicio & miſericordia Dei conſtant: quia in his duobus terminis omnia concluſa ſunt. In quibus hũc mundum conſtituit, gubernat & iudicaturus eſt: in his Deus iudex iuſtus comprehẽdi poteſt: Omnia ergo, quæ ſuperius diximus vel dicemus, in clauſula horum trium nobis nunc abſcondita latent, quæ ſolis clauibus iudicij & miſericordię Dei tunc reſerabuntur, vt ſciantur: quando in aduentu Domini illuminabuntur abſcondita tenebrarum, & reuelabuntur conſilia cordium, vt laus ſit vnicuique à Deo vel pæna. 1.Cor. 4. Proprie autem menſura vocata, quod ea fruges metiuntur atq; frumentum, id eſt, humida & ſicca: vt per modos, vrnas, & amphoras. Menſurarũ pars minima coclear, quod eſt dimidia pars dragmæ apponendi ſiliquis nouem, qui triplicatus conculam facit. Concula dragma vna & dimidia adimpletur. Cyathi põdus decem dragmis appenditur, qui etiam à quibuſdam cauſatus vel laſſatus nominatur. Oxifalus fit, ſi quinque dragmæ adduntur ad decem. Acitabulus quarta pars eminæ eſt, duodecim dragmas appendens. Cotula emina eſt habens cyathos ſex, quæ idcirco cotula vocatur, quia cote græco ſermone inciſio dicitur, & emina ſextarij in duo æqua inciditur, & cotulam facit: emina autem appẽdet libram vnam, quæ geminata ſextarium facit. Sextarius duarum librarum eſt, qui bis aſſumptus nominatur bilibris: aſſumptus quater fit græco nomine cenix: quinquies complicatus quinam ſiue gomor facit. Adiice ſextum, congium reddit: nam congius ſex metitur ſextariis, à quo & ſextarij nomen dederunt. De ſtatere & bilibri in Apocalypſi deſcriptione tertij ſigilli ita ſcriptum eſt: *Et cum aperuiſſet ſigillum tertium: audiui tertium animal dicens, veni & vide: & ecce equus niger, & qui ſedebat ſuper eum, habebat ſtateram in manu ſua. Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium dicentem: bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum & oleum ne læſeris. Et ecce equus niger, & qui ſedebat ſuper eum, ſtateram habebat in manu ſua. Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animalium*, & cætera. Apoc. 6. Equus niger falſorum caterua eſt fratrum, qui ſtateram rectæ profeſſionis habent, ſed ſocios lædunt per opera tenebrarum. Dum enim in medio animalium dicitur, *ne læſeris*: oſtenditur, illic eſſe, qui lædat. De hoc & pręcurrẽte equo dicit Apoſtolus: *Foris pugnæ, intus timores.* 2.Cor.7. Bilibris tritici denario, & vinum & oleum ne læſeris. Caue, inquit, ne exemplo peſſimo fratrem tuum ſcandaliſes, propter quem Chriſtus mortuus eſt, & ſacri ſanguinis chriſmatiſque portat inſignia: quia ſiue perfecti meritis, ſine etiam minimi quique in Eccleſia fide tamen ſanctæ Trinitatis imbuti, omnes eodem perfecto pretio ſanguinis Dominici ſunt redempti: nec inmerito bilibri & non ſimplici libra fidei vel operis perfectio exprimitur, quæ v-

traque

traque in radice geminæ conſiſtit charitatis. Metrum eſt menſura liquidorum: hęc à menſura accepit nomen: metron enim menſuram dicunt græci, & inde appellata metreta. Licet & vrna & ampliora & reliqua huiuſmodi nomen à menſura ſumpſerunt: tamen iſta hoc nomen à denarij numeri perfectione accepit. Metrum ad omnem menſuram pertinet. Metrum enim gręce, latine menſura dicitur. Nam & cyathus menſura eſt, & amphora menſura eſt, & quicquid plus minuſue capit, menſura eſt. ſed ideo hoc nomen ſpecialiter ſibi aſſumpſit, quod ſit menſura perfecti numeri, id eſt, denarij. Vnde in Euangelio ſcriptum eſt de conuiuio nuptiali: vbi Dominus aquas in
Ioan. 2. vinum conuertit. *Erant*, inquit, *lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas vel ternas.* Hydrię vocantur vaſa aquarum receptui parata: græce enim aqua hydor dicitur. Aqua autem ſcripturæ ſacræ ſcientiam deſignat: quæ ſuos auditores & à peccatorum ſorde abluere, & diuinæ cognitionis ſolet fonte potare. Vaſa ſex, quibus continebantur, corda ſunt deuota ſanctorum, quorum perfectio vitę & fidei ad exemplum recte credendi ac viuendi præpoſita eſt generi humano. per ſex ſeculi labentis ætates, id eſt, vſq; ad tempus Dominicæ prædicationis. Et bene lapidea ſunt vaſa, quia fortia ſunt præcordia iuſtorum: vt puta illius fide & dilectione ſolidata: *capiētes*, inquit, *ſingulæ metretas binas vel ternas.* quia ſcripturæ ſanctæ auctores & miniſtri prophetæ modo de
Pſal. 103. Patre tantum loquuntur & Filio, vt eſt illud: *omnia in ſa-*
1. Cor. 1. *pientia feciſti* (virtus enim Dei & ſapientia Chriſtus eſt) modo etiam Spiritus ſancti faciunt mentionem, iuxta il-
Pſ. 32. lud eiuſdem pſalmigraphi: *Verbo Domini cæli firmati ſunt & Spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Modius dictus ab eo, ꝙ ſit ſuo modo perfectus: eſt autem menſura librarum quadragintaquatuor, id eſt, ſextariorum viginti duorum: cuius numeri cauſa inde tracta eſt, eo quod in principio Deus viginti duo opera fecerat. Nam prima die ſeptem opera fecit, i. materiam informem, angelos, lucem, cælos ſuperiores, terram, aquam atq; aerem: Secunda die firmamentum ſolum: tertia die quatuor, maria, ſemina, ſationes atq; plantaria: quarta die tria, ſolem & lunam & ſtellas: quinta die tria, piſces & reptilia aquarū, & volatilia: ſexta die quatuor, beſtias, pecudes, reptilia terræ, & hominem, & facta ſunt omnia vigintiduo genera in diebus ſex. & 22. generationes ſunt ab Adam vſq; ad Iacob, ex cuius ſemine naſcitur omnis gens Iſrael: vigintiduo libri veteris teſtamenti vſq; ad Heſter: & vigintiduo literarum ſunt elementa, quibus conſtat diuinæ legis doctrina. His igitur exemplis modius vigintiduorum ſextariorū à Moyſe ſecundum ſacræ legis menſuram effectus eſt: & quamuis diuerſæ gentes huic menſuræ pondus vel adiciant ignoranter, vel detrahant: apud hebræos conſtitutione diuina tali ratione ſeruatur. Modius enim à modo dictus. Hinc & modica, id eſt, moderata: modicis enim modius nomen impoſuit: nam modica pro paruis abuſiue non ꝓprie dicimus. In ſcriptura ſacra modius æquitatem iuſtitiæ ſignificat. Vnde Dominus in lege præcepit dicens:
Deut. 25. *Non ſit tibi modius maior & minor, ſed modius iuſtus, æquuſq; ſextarius.* Item modius corpus humanum vel legis literam
Luc. 8. 11. ſignificat. Vnde Dominus ait in euangelio: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio.* Ponere ergo lucernam ſub modio eſt, ſuperiora facere corporis commoda, quam prædicationem veritatis: vt ideo quiſque veritatem non prædicet, dum timet, ne aliquid in rebus corporalibus & temporalibus moleſtiæ patiatur. Sub modio ergo lucernam ponit, quiſquis lucem doctrinæ bonæ commodis temporalibus obſcurat & tegit. Super candelabrum autem, qui corpus ſuum miniſterio Dei ſubiicit: vt ſuperior ſit prædicatio veritatis: inferior, ſeruitus corporis: per ipſam tamen corporis ſeruitutem excellentior luceat doctrina, qui per officia temporalia, id eſt, per vocem & linguam & cæteros corporis motus exhibetur. Satum eſt genus menſuræ iuxta morem prouinciæ Paleſtinæ, vnum & dimidium modium capiens, cuius nomen ex hebræo ſermone tractum eſt. Satum enim apud eos nominatur ſumptio ſiue leuatio, eo quod qui metitur, eandem menſuram ſumat ac leuet. Eſt & alias ſatum menſura, ſextariorum viginti duorum capax, quaſi modius. Vnde in euan-
Matt. 13. gelio ſcriptum eſt de muliere, quæ abſcondit fermentum in farinæ ſatis tribus, donec fermentaretur totum. Nam hæc mulier ſignificat ſanctam Eccleſiam: quę doctrinam Euangelij & intellectus ſacrarum ſcripturarum condit in peccatoribus humanis, donec coadunet tres partes orbis, quod de tribus filiis Noe exortum in orbe continet: triquadro conuertens ad fidem ſanctæ charitatis: vt Spiritus & anima & corpus in vnum redacta non diſcrepent inter ſe. Poſſunt itaq; præter hæc & in farinæ ſatis tribus illi Dominici ſeminis fructus, triceſimus ſcilicet, ſexageſimus & centeſimus, intelligi, id eſt, coniugatorum, continentium atq; virginum. Et pulchre dicit, eatenus abſcōditum in farina fermētum, donec fermentaretur totum: quia charitas in noſtra mente recondita, eouſq; creſcere debet, donec totam mentem in ſui perfectionem commutet. Batus autem vocatur hebraica lingua ab olearia mola, quæ apud eos baluata nominatur, capiens quinquaginta ſextarios, quæ menſura vna molæ vice proteritur. Ephi ergo menſura eſt trium modiorum, vt in libro Ruth oſtenditur: & gomor menſura eſt atticorum cenicū trium. Vnde & in Leuitico & in Numerorum libro quotienſcunq; decima pars ephi in ſacrificio exhiberi iubetur, menſura gomor expenſa intelligitur. Ephi eandem menſuram habet in aridis, quam in humidis batus. Amphora vocata, quod hinc & inde leuetur: hæc græce à figura ſui dicti dicitur, quod eius anſæ geminatæ videantur aures imitari. Recipit autem vini vel aquæ pedē quadratum, frumenti vero modios Italicos tres. Cadus gręce amphora eſt continens vrnas tres. Vrna menſura eſt, quā quartarium dicunt: proprie autem vrna vas eſt, quod pro condēdis defunctorum cineribus adhiberi ſolet, de quo poeta: *Cælo tegitur, qui non habet vrnam.* Medunna menſura eſt quinq; modiorum: medunna autem latina lingua vocatur, id eſt, dimidia, eo quod quinq; modios metiatur, qui eſt dimidius numerus à perfecto denario. Artaba mēſura eſt apud Ægyptios ſextariorum ſeptuagintadnorū, compoſita ex numero propter lxx. & duas gentes vel linguas, quæ orbem impleuerunt. Gomor quindecim modiorum onus appendet. Corus xxx. modiorum menſura completur. Hic ex hebraico ſermone deſcendit, qui vocatur coria à ſimilitudine collis. Coria enim hebraice colles appellātur: coaceruati enim modij triginta inſtar collis videntur, & onus cameli efficiuntur. De amphora in
Zacharia propheta ita ſcriptum eſt: *Et ecce mulier vna ſedens* *Zach. 5.*
in medio amphoræ, & dicitur: *hæc eſt impietas: & proiecit eam in medio amphoræ, & miſit plumbeam maſſam in os eius.* & cætera. Amphora autem hic ſignificat menſuram grandem ini-
quitatis Iudæorum: de qua Saluator ad ipſos ait: *Implete* *Matth. 23.*
menſuram patrum veſtrorum. Super hanc menſuram omniū delictorum media ſedebat impietas, quam alio nomine idololatriam poſſumus appellare, & negationem Dei. Miſſa eſt ergo maſſa plumbea in os ſynagogę Iudæorum, vt arrogantia eius conquieſcat. Hæc ergo impietas ſynagogæ, quæ ſedebat ſuper peccata Iſrael, & in ſuo ſcelere gloriabatur, poſtea mittitur in medium Babylonis, & captiuitatis malo deprimitur, vel certe ab angelo: vt quæ
prius latebat in ſcelere, æterno ſilentio conticeſcat. Legi- *Luc. 16.*
mus in euangelio, quod villicus iniquitatis debitoribus domini ſui, qui debebant domino ſuo grande debitum reddere, hoc eſt, vnus centum cados olei, alter centum choros tritici: ipſe penſam temperarit, & iuſſerit priori pro centum cadis olei ſcribere quinquaginta: ſequenti vero pro centum choris tritici ſcribere octoginta: quibus rebus inſtruimur, vt miſericordiam debiti remiſſione facientes, ipſi à miſericorde Domino remiſſionem debitorum noſtrorum conſequamur.

Digitized by Google

Capvt III.

De numero.

NVmerorum enim ratio in multis iuxta allegoriam
typica ſignificatione myſterium nobis venerandum
oſtendit. Vnde primus numerus, hoc eſt, vnus ad vnita-
tem deitatis refertur. De quo in Exodo ſcriptum eſt:
Deut.6. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt.* Item vnus ad
vnitatem eccleſiæ ſiue fidei pertinet. Vnde in Actibus
Act. 4. Apoſtolorum de credentibus ſcribitur: *Erat illis cor v-*
num, & anima vna. Rurſum vnus ad vnitatem fidei ſiue
operis perfectionem reſpicit. Hinc in Geneſi de arca
Gen. 6. ſcriptum eſt: *& in cubito conſummabis ſummitatem eius.* Ite-
rum vnus malorum vnitatem exprimit, vt eſt illud in
Matt. 22. euangelio: *& vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali.*
Nam binarius numerus ad duo teſtamenta reſpicit, vn-
3.Reg.6. de in Regum libro ſcriptum eſt: *Et fecit duo cherubim, de-*
cem cubitorum magnitudine. Item duo ad duo præcepta
Matth.22. charitatis pertinent: vnde dicit in euangelio: *In his duo-*
bus preceptis tota lex pendet & prophetæ. Rurſum duo duas
dignitates exprimunt, regiam ſcilicet & ſacerdotalem:
quarum figuram duo illi piſces quinque panibus adiun-
cti in euangelio gerebant. Iterum duo myſterium ſigni-
ficant duorum populorum, id eſt, Iudæorum & gentium.
Zach.6. Vnde in Zacharia ſcriptum eſt: *& pax erit inter duos illos.*
Necnon & duo animæ & corporis conuentionem ſigni-
Matth.18. ficant: vnde Dominus dicit in euangelio: *ſi duo ex vobis*
conſenſerunt ſuper terram, & reliqua. De quo & Amos di-
Amos 3. cit: *Nunquid ambulabunt duo pariter, niſi conuenerit eis?* Item
duo electorum atque reproborum præfigurationem ge-
Matt. 24. runt. Vnde Dominus dicit in euangelio: *Tunc duo erunt in*
agro: vnus aſſumetur, & alius relinquetur. Ternarius ergo nu-
merus ad Trinitatis myſterium pertinet, vt in epiſtola
1.Ioan.5. Ioannis: *Tres ſunt*, inquit, *qui teſtimonium dant.* Item tres ad
paſſionis Domini ſepulturam & reſurrectionis Sacramé-
Oſe. 6. tum reſpiciunt; vnde in Oſee ſcriptum eſt; *Viuificabit nos*
poſt duos dies: in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus. Rurſum
tres ad fidem, ſpem, charitatem exprimendam valent;
quarum virtutum figuram tres illæ ciuitates in Deutero-
nomio, ad quas homicida, qui nolens proximum occi-
derit, confugere præcipitur, habere dicuntur. Item tres
tria tempora ſignificant, hoc eſt, primum ante legem, ſe-
cundum ſub lege, tertium ſub gratia. Vnde in euangelica
Luc.13. parabola legitur; *Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fru-*
ctum in ficulnea, & non inuenio. Iterum tres trimodam ho-
minum operationem in bono vel in malo præfigurant,
1.Cor.3. id eſt, cogitatione, ſermone, & opere; vt in Apoſtolo; *ſi*
quis, inquit, *ædificauerit ſuper fundamentum hoc, aurum, argen-*
tum, lapides precioſos, ligna, fœnum, ſtipulam. Rurſum tres tri-
modam fidelium profeſſionem demonſtrant, id eſt, cle-
ricorum, monachorum, & coniugum. De hac tripertita
Ezech.14. in Eccleſia profeſſione per Ezechielem loquitur Domi-
nus, dicens; *Si tres viri iſti, Noe, Daniel & Iob fuerint in medio*
eorum, filium & filiam non liberabunt: ſed ipſi ſoli liberabuntur.
Quaternarius ergo numerus ad quatuor pertinet euan-
Ezech.1. gelia, vt in Ezechiel; *& in medio*, inquit, *eorum erat ſimilitu-*
do quatuor animalium. Item quatuor ad quatuor ſancto-
rum virtutes myſticam ſignificationem ducunt, hoc eſt,
prudentiam, iuſtitiam, fortitudinem, & temperantiam;
quibus animæ ſanctorum, Domino largiente, reficiun-
Mar.8. tur; vnde ſcriptum eſt; *Erant autem, qui manducauerunt,*
quaſi quatuor millia hominum, & dimiſit eos. Rurſum qua-
tuor ad quatuor mundi partes pertinent, ex quibus ſan-
cta Eccleſia congregatur. Vnde dicitur per prophetam;
Eſa.43. *Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te,*
dicam Aquiloni, da, & Auſtro, noli prohibere. Similiter qua-
tuor ad quatuor elementa mundi, quibus humanum
corpus compactum eſt, poſſunt referri; quia inde cor-
poris conditio maxime roboratur & ſubſiſtit. Nam
in euangelio ſcriptum eſt, quod paralyticus in lecto
portaretur à quatuor. Quinarius ergo numerus ad
quinque legis libros Moyſi ſignificationem aliquando
1.Cor.14. trahit, de quibus Apoſtolus ait; *Volo in Eccleſia quinque*
verba ſenſu meo loqui. vel ad quinque ſenſus corporis, id eſt,
viſum, auditum, guſtum, odoratum & tactum. Vnde in
Euangelio ſcriptum eſt: *Simile eſt regnum cælorum decem vir-* Matth.25.
ginibus: quinque enim ex eis erant fatuæ, & quinque pru-
dentes. Item ibi: *& vni dedit quinque talenta.* Hinc & Do- Ibid.
minus ad Samaritanam mulierem ait: *quinque enim viros* Ioan. 4.
habuiſti. Senarius ergo numerus ad dies ſex, in quibus
Deus omnem condidit creaturam, ſignificationem re-
fert: vt eſt illud in Exodo: *ſex enim diebus condidit Deus cæ-* Exod.20.
lum & terram: vel ad omne tempus præſentis ſeculi, quod
ſex ætatibus voluitur: vnde Dominus perfector totius
operis ſui, ſexta ætate in mundum veniens, ſexta feria
paſſus eſt, in ſabbatho requieuit in ſepulchro, & in die
Dominica reſurrexit à mortuis. Septenarius igitur nu-
merus multiplicem ſignificationem habet: quia aliquan-
do ad diem ſeptimum refertur, in quo, perfectis omni-
bus, Dominus requieuit. Vnde & ſanctorum animæ poſt
laborem bonorum operum requieſcunt ab omni opere
ſuo in æterna beatitudine. Aliquando autem ad ſepti-
formem gratiam Spiritus ſancti pertinet, de quo in Apo-
calypſi ſcriptum eſt: *Septem cornua, & ſeptem oculi, ſeptem* Apoc. 5.
ſunt Spiritus Dei miſſi per omnem terram. Item ſeptem le-
guntur Eccleſiæ in Apocalypſi, quæ per ſeptem cande- Apoc.1.
labra & per ſeptem ſtellas figurantur. In quibus pleni-
tudo ſanctorum verſatur, ſicut idem teſtatur: quia ſe-
ptem candelabra, ſeptem Eccleſiæ ſunt: ſimiliter & ſe-
ptem ſtellæ. Item per ſeptem omne præſens tempus hu-
ius ſeculi deſignatur, quod per ſeptem dierum circulum
voluitur. Et in contrariam partem per ſeptenarium nu-
merum plenitudo peccati, id eſt, vniuerſitas ſeptem prin
cipalium vitiorum figuratur: vnde Dominus de inmun-
do ſpiritu in Euangelio ait: *Tunc vadit & aſſumit alios Spiri-* Luc.11.
tus ſeptem nequiores ſe, & intrantes habitant ibi, & fiunt nouiſſi-
ma hominis illius peiora prioribus. Hinc & in Salomone legi-
tur: *Ne credideris ei, quoniam ſeptem nequitiæ ſunt in anima il-* Prou.26.
lius, hoc eſt, diaboli. Rurſum ſeptem perfectionem fla-
gellorum Dei demonſtrat: vt in Leuitico: *Caſtigabit*, in- Leuit. 26.
quit, *vos Dominus ſepties pro peccatis veſtris.* Præterea ſeptem
& octo legis & euangelij figurationem tenent: vnde in
Eccleſiaſte ſcriptum eſt: *Da partes ſeptem, nec non & octo.* Eccl.11.
Similiter ſeptem & octo quietis & reſurrectionis ob-
tinent ſacramentum. Octo enim ad diem Dominicæ
Reſurrectionis ſiue omnium ſanctorum futuram reſur-
rectionem pertinent. De qua in titulo pſalmi ſexti ſcri-
bitur: *in finem pro octaua.* Nouem namque ad Sacra-
mentum paſſionis Domini demonſtrandum ſatis va-
let: quia ipſe Dominus hora nona clamans voce ma-
gna emiſit ſpiritum. Item nouem leguntur eſſe ordi-
nes angelorum, id eſt, angeli, archangeli, throni, do-
minationes, virtutes, principatus, poteſtates, cheru-
bin, & ſeraphin. Quod ſignificant nonagintanouem
oues in euangelica parabola, relictæ in deſerto ſiue in
montibus. Item nouem imperfectionem mandatorum
Dei, ſiue inplenitudinem omnium bonorum deſignant:
ſicut in Deuteronomio de lecto Og regis Baſan, qui ty-
pus eſt diaboli, ſcriptum eſt, quod nouem cubitis ſit
longitudo eius. Denarius ergo numerus ad decalogum
legis aliquando refertur. Vnde Pſalmiſta ait: *In pſalmo* Pſ.32.
decem chordarum pſallam tibi. Item eodem numero perfe-
ctio operum, vel plenitudo ſanctorum deſignatur, qua-
rum figuram illæ decem cortinæ, quæ in tabernaculo te-
ſtimonij, iubente Domino, factæ ſunt, obtinuerunt.
Vndenarius numerus tranſgreſſionem legis, vel pecca-
torum obtinet figuram; ſicut & vndecimus pſalmus, qui
in eodem numeri Sacramento præſignatus eſt, oſtendit,
dicens; *Saluum me fac Domine quoniam defecit ſanctus*: vnde & Pſ.11.
in tabernaculo fœderis in ſimilitudine peccantium eiuſ-
dem numeri ſaga cilicina fieri præcipiuntur. Duodecim
ad Apoſtolos pertinent, ſicut in euangelio demonſtra-
tur, vbi ita legitur; *Duodecim Apoſtolorum nomina hæc ſunt.* Matt. 10.
Hinc ipſe Dominus ad diſcipulos ſuos ait; *Nonne ego vos e-* Ioan.6.
legi duodecim? & cætera. Itē duodecim ad omnium ſancto-
rum pertinent Sacramentū, q ex quatuor mundi partib.
p fidem Trinitatis electi vnā ex ſe faciunt eccleſiā; horū
electorum duodecim illi lapides precioſi, ex quibus in

Digitized by Google

Apocalypſi ciuitas regis magni conſtruitur, figuram ha-
bent. Hi ſunt 12. tribus filiorum Iſrahel, ſenſu videntes
Dominum. Tredecim vero ad legis plenitudinem & fidẽ
Ezec. 40. Trinitatis pertinent, vt in Ezechiele: *& menſus eſt*, in-
quit, *altitudinem portæ tredecim cubitis.* Quatuordecim ve-
ro ad Sacramentum dominicæ generationis reſpiciunt,
vt in principio Euangelij Matthæi ſatis demonſtratur:
Matth. 1. *Ab Abraham vſque ad Dauid generationes* 14. Item quatuor-
decim ad præſens tempus vel futurum pertinent, ſicut
in Leuitico demonſtratur, vbi ſcriptum eſt de muliere,
quæ genuerit fœminam, quod duabus hebdomadibus,
hoc eſt, præſenti & futuro ſit immunda. Quindecim
autem numerus, legis & Euangelij, quietis & reſurre-
ctionis obtinet myſterium: vt in Actibus apoſtolorum
Paulus apoſtolus quindecim dieb. cum Petro Apoſtolo
cõmoraſſe dicitur. Sedecim ad numerũ ſedecim prophe-
tarum. Decem & ſeptem ad Sacramentum omnium
prophetarum: quia decem præcepta legis per ſeptifor-
mem gratiam Spiritus ſancti operantur. Viginti ad per-
fectionem operum, quæ per caritatem operantur. Deca-
logus enim legis per duo dilectionis præcepta duplica-
tus viginti efficit. Vnde & duo cherubin, quod eſt ple-
nitudo ſcientiæ, in templo eiuſdem numeri cubitos ha-
buiſſe narrantur. Viginti duo pertinent ad Sacramen-
tum diuinorum voluminum ſecundum Hebræorum lit-
teras. Vigintiquatuor numerus ad viginti quatuor li-
bros veteris teſtamenti, iuxta Hebræorum traditionem,
à quibuſdam figuram habere dicitur. Alij vero patres
veteris ac noui teſtamenti ſub eodem numero intellexe-
Apoc. 4. runt. In Apocalypſi: *& ſuper thronos* 24. *ſeniores ſedentes.*
Nam 25. corporis quinque ſenſibus in ſemetipſis multi-
plicatis perueniunt ad Sacramentum, ſicut in Ezechie-
le manifeſtatur. Viginti octo numerus ad legis & Euan-
gelij pertinet myſterium, ſub cuius numeri Sacramen-
to cortinæ tabernaculi eiuſdem numeri cubitos in longi-
tudine habuiſſe feruntur in Exodo. Triginta vero ad
Matth. 13 fructus fidelium coniugatorum, vt in Euangelio: *& da-
bit fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud vero
triceſimum.* Triginta duo ad myſterium ætatis, qua Do-
minus noſter in carne conuerſatus eſt: vnde (vt quibuſ-
Eph. 4. dam videtur) ait Apoſtolus: *Donec occurramus ad vnita-
tem fidei & agnitionis Filij Dei in virum perfectum in menſuram
ætatis plenitudinis Chriſti.* Quadraginta vero numerus le-
gis & Euangelij obtinet Sacramentum. Item quadra-
Matth. 4. ginta ad quadrageſimæ Sacramentum pertinet. Vnde
in Euangelio de Domino ſcriptum eſt: *& agebatur in
ſpiritu in deſerto* 40. *diebus.* Iterum 40. Reſurrectionis
Dominicæ Sacramentum continent: vnde in Actibus a-
Act. 1. poſtolorum ita ſcriptum eſt: *& conuerſatus cum eis dies* 40.
Præterea 40. numerus omne præſens huius ſeculi tem-
pus figurare dicitur: quatuor enim ſunt mundi partes, &
omnis creatura viſibilis ex quatuor conſtat elementis.
Denarius vero numerus in bonam vel malam partem
perfectus eſt: qui denarius per quaternarium ductus
quadragenarium implet. Hinc eſt, quod per Pſalmi-
ſtam dicitur: *Quadraginta annis proximus fui generationi*
Pſal. 94. *huic*: & in diluuio iuxta eiuſdem numeri dies & totidem
noctes ſuper terram Dominus pluit: & in Iona prophe-
Ion. 3. ta ſcriptum eſt: *Poſt quadraginta dies Niniue ſubuertetur:*
quod & ipſum ſecundum hiſtoriam in eadem ciuitate fa-
ctum non eſt: in mundo vero, cuius figuram ciuitas illa
habuit, impletum erit. Quadraginta vero ad numerum
in heremo manſionum, vel ad numerum generationum,
quæ ab Abraham ſunt vſque ad Dominum Ieſum Chri-
ſtum, pertinet. Quinquaginta autem ad pentecoſten
vel aduentum Spiritus ſancti: vnde dicitur in Actibus
Act. 2. Apoſtolorum: *Dum complerentur dies pentecoſtes.* Item
quinquaginta ad indulgentiam pertinet peccatorum, in
cuius numeri Sacramento quinquageſimus Pſalmus po-
ſitus eſt. Sexaginta vero numerus ad omnium perfe-
ctorum pertinet Sacramentum: vnde dicit in Cantico
Cant. 3. Canticorum: *In lectulum Salomonis*, id eſt, Chriſti Eccle-
ſiam, *ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrahel.* Item ſe-
xaginta ad fructum viduis ſiue continentibus deputa-
Matth. 13 tur. Vnde in Euangelio legitur: *& dabit fructum, aliud
ſexageſimum.* Septuaginta vero ad veterum patrum per-
tinere dicitur Sacramentum. In quorum figuram Salo-
mon ad ædificium templi ſeptuaginta milia operario-
rum elegiſſe dicitur, qui in humeris portabant. Nam 70.
& 80. ad figuram legis & Euangelij ſimul pertinent, vt
in Pſalmo ſcriptum eſt: *Dies annorum in ipſis* 70. *anni. Si* Pſ. 89.
autem in potentatibus, octoginta anni. Septuaginta vero duo
ad numerum presbyterorum pertinet Moyſi vel diſci-
pulorum, quos Dominus in prædicationem Euangelij
elegit. Septuaginta quinque ad numerum animarum
pertinent, quæ cum Iacob in Ægyptum deſcendiſſe nar-
rantur in Actibus apoſtolorum. Octoginta ad quorun-
dam Chriſtianorum animas, quæ Domino fide tantum,
non operibus cohærent: de quibus in Canticis Canti-
corum ſcriptum eſt: *Septuaginta ſunt reginæ*, id eſt, ani- Cant. 6.
mæ perfectorum, *& octoginta concubinæ.* Centum ad mar-
tyrum fructum ſiue virginum pertinent, vt in Euange-
lio: *& dabit*, inquit, *fructum, aliud centeſimum*, & reliqua. Matth. 13.
Centum viginti numerus perfectionem legis & Euan-
gelij per figuram oſtendit. Vnde legiſlator Moyſes cen-
tumuiginti annorum eſſe deſcribitur: & Spiritus ſanctus
in die pentecoſtes deſcendit ſuper centum viginti ani-
mas credentium, qui fuerunt in cœnaculo Sion congre-
gati. Nam leguntur ante diluuium centumuiginti anni
ad pœnitentiam hominibus decreti: Salomonici templi
altitudo centum 20. cubitorum erat. Hoc autem, quod
omnis templi altitudo centum 20. cubitorum fuit, ad i-
dem Sacramentum reſpicit, quod primitiua in Ieroſoly-
mis Eccleſia propter paſſionem, reſurrectionem & a-
ſcenſionem Domini in cœlos in hoc numero virorum
gratiam Spiritus ſancti accepit. Itaque procedente na-
turalis numeri progreſſione ab vno vſque ad 12. & col-
lectis in vnum omnium locorum ſummitatibus 120. fi-
unt. 15. namque, quæ ex ſeptem & 8. conſtant, ſolent
nonnunquam ad ſignificationem referri vitæ futuræ,
quæ nunc in ſabbatiſmo geritur animarum fidelium:
perficietur autem in fine ſeculi reſurrectione corporum
immortalium. Centum quinquaginta quatuor nume-
rus ad electorum pertinet Sacramentum, in quorum fi-
guram eiuſdem numeri piſces poſt reſurrectionem Do-
mini ab Apoſtolis in Euangelio capti referuntur. Tre-
centi ad numerum perfectorum, qui per crucem Ieſu de
mundo triumphantes victoriam reportant, in quorum
typo Gedeon in Iudicum libro eiuſdem numeri pugna- Iud. 7.
tores elegiſſe ſcribitur. Quingenti ad quinque ætates
mundi (vt à quibuſdam putatur) pertinet Sacramentum,
quibus tranſactis Saluator mundum viſitare dignatus
eſt: in cuius typo Noe cum quingentorum eſſet anno-
rum, diuinitus inſpiratus aptauit arcam in ſalutem do-
mus ſuæ. Millenarius numerus perfectionem beatitu-
dinis ſignificat. Vnde in Cantico Canticorum legitur:
Vinea fuit pacifico, in eaque habet populos: tradidit eam cuſtodi- Cant. 8.
bus: vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea, id eſt, Ec-
cleſia fructu habundans fidei, fuit pacifico, id eſt, Domi-
no Chriſto, quam tradidit cuſtodibus, hoc eſt, prophetis
& apoſtolis atque angelicis dignitatibus: pro cuius fru-
ctu ipſe vir affert mille argenteos, hoc eſt, perfectionem
retributionis. Mille ducenti apoſtolicorũ doctorum ge-
runt figuram: qui omnia mundi dimittentes, in verbo
prædicationis laborare non ceſſant. Hi duplici remune-
ratione, quæ in ducentis deſignatur, donantur: de qui-
bus ſcriptum eſt: *Mille tui, Pacifice, & ducenti his, qui cuſto-* Cant. 8.
diunt fructus eius. Septem milia numerus ad omnium ele-
ctorum pertinet Sacramentum, qui pleni Spiritu ſancto
per hebdomadam huius mundi ad regna cœlorum colli-
guntur. De quo in libro Regum, *reliqui*, inquit, *mihi ſe-* 3. Reg. 19.
ptem milia virorum. Sexcenta milia quingenti ad Sacra-
mentum filiorum Iſrahel, qui egreſſi ſunt de Ægypto, vt
in Exodo. Decem milia numerus ad Decalogum per-
tinet legis, vt in Euangelio: *& oblatus eſt ei vnus, qui debe-* Matth. 18.
bat decem milia talenta. Centum 40. quatuor milia ad Sa-
cramentum electorum, qui ex Iudæis in fine mundi cre-
dituri ſunt in Chriſto (vt quidam volunt) vbi & ſu-
pra. Rurſum 40. quatuor milia ad Sacramentum o-
mnium virginum, de quibus in Apocalypſi: *& nemo*, in- Apoc. 14.

Digitized by Google

Ibid. quit, *poterat canticum illud dicere, niſi illa 140. quatuor millia.* & poſt pauca: *virgines enim ſunt: & in ore ipſorum non eſt inuentum mendacium.*

Capit. IV.
De Muſica & partibus eius.

MVſica eſt peritia modulationis ſono cantuque conſiſtens; & dicta muſica per deriuationem a muſis. Muſæ autem appellatæ apo to maſan, id eſt, à quærendo: quod per eas (ſicut antiqui voluerunt) uis carminum & vocis modulatio quæreretur: quarum ſonus ex ſenſibili re eſt, & præterfluit in præteritum tempus, inprimiturque memoriæ: inde à poetis Iouis & Memoriæ filias muſas eſſe confictum eſt: niſi enim ab homine memoria teneatur, ſoni pereunt: quia ſcribi non poſſunt. Moyſes dixit, repertorem muſicæ artis fuiſſe Tubal, qui fuit de ſtirpe Cam ante diluuium. Græci vero Pythagoram dicunt huius artis inueniſſe primordia ex malleorum ſonitu, & cordarum extenſione percuſſa. Alij Linum Phebeum & Zetum & Amphion in muſica arte primos claruiſſe ferunt. Poſt quos paulatim directa eſt præcipue hæc diſciplina, & aucta multis modis: eratque tam turpe neſcire, quam litteras. Interponebatur autem non modo ſacris, ſed & omnib. ſolemnibus, omnibuſq; lætis vel triſtioribus rebus. Vt enim in veneratione diuina hymni, ita in nuptiis hymenæi, & in funeribus threni & lamenta à tibiis canebantur. In conuiuiis vero lyra vel cithara circumferebatur, & accubantibus ſingulis ordinabatur conuiuiale genus canticorum. Itaque ſine muſica nulla diſciplina poteſt eſſe perfecta: nihil enim ſine illa. Nam & ipſe mundus quadam harmonia ſonorum fertur eſſe compoſitus: & cœlum ipſum ſub armoniæ modulatione reuoluitur? Muſica mouet affectus, prouocat in diuerſum habitum ſenſus: in præliis quoque tubæ concentus pugnantes accendit: & quanto vehementior fuerit clangor, tanto fit ad certamen animus fortior. Siquidem & remiges cantus hortatur ad tolerandos quoſque labores: muſica animum mulcet, in ſingulorum operum fatigationem modulatione vocis ſolatur: excitatos quoque animos muſica ſedat: ſicut de
1. Reg. 16. Dauid legitur, qui ab ſpiritu immundo Saulem arte modulationis eripuit: ipſas quoque beſtias nec non & ſerpentes volucres, delfinas ad auditum ſuæ modulationis muſica prouocat. Sed quicquid loquimur, vel intrinſecus venarum pulſibus commouemur, per muſicos rythmos harmoniæ virtutibus probatur eſſe ſociatum. Muſicæ partes ſunt tres, id eſt, harmonica, rythmica,
** diſcernit* metrica. Harmonica eſt, quæ * decernit in ſonis acutum & grauem. Rythmica eſt, quæ requiritur incuſſione verborum, vtrum bene ſonus an male cohæreat. Metrica eſt, quæ menſuram diuerſorum metrorum probabili ratione cognoſcit: vt verbi gratia heroicon, iambicon, elegiacon, & cetera. Ad omnem autem ſonum, quæ materies cantilenarum eſt, triformem conſtat eſſe naturam. Prima eſt harmonica, quæ ex vocum cantibus conſtat: ſecunda organica, quæ ex flatu conſiſtit: Tertia rythmica, quæ pulſu digitorum numeros recipit. Nam aut voce editur ſonus, ſicut per fauces: aut flatu ſicut per tubam aut tibiam: aut pulſu, ſicut per citharam aut per quodlibet aliud, quod percutiendo canorum eſt: Prima diuiſio muſicæ, quæ harmonica dicitur, id eſt, modulationis, pertinet ad comœdos, tragœdos vel choros, vel ad omnes, qui voce propria canunt. Hæc ex animo & corpore motum facit, ex motu ſonum: ex quo colligitur muſica, quæ in homine vox appellatur. Vox aer ſpiritu verberatus, vnde verba ſunt nuncupata. proprie autem vox hominum ſeu irrationabilium vel animantium. Nam in aliis abuſiue non proprie ſonitum vocem vocari: vt, vox tubæ infremuit, fractaſque ad litora voces. Perfecta eſt autem vox alta, ſuauis & clara: alta, vt in ſublime ſufficiat: clara, vt aures adimpleat: ſuauis, vt animis audientium blandiatur. Si ex his aliquid defuerit, vox perfecta non fuerit. Secunda diuiſio organica eſt in his, quæ ſpiritu reflante completa in ſonum vocis animantur: vt ſunt tubæ, calami, fiſtulæ, organa, pandora, & his ſimilia. Tertia diuiſio rythmica pertinens ad neruos & pulſus, cui dantur ſpecies citharatum diuerſarum. Tympanum quoque cymbalum, ſiſtrum, acitabula ærea & argentea: & alia, quæ metallico rigore repercuſſa, reddunt cum ſuauitate tinnitum, & cetera huiuſmodi. Canticum ſignificat ſcientiam ſpiritalem, vt in Pſalmo: *Cantate Domino canticum* *Pſal. 32.*
nouum: pſallere eſt opus bonum exercere. Canticum ad contemplatiuam: pſallere refertur ad actiuam vitam, vbi & ſupra. Iubilatio clamor ſpiritali feruore expreſſior, ſiue gaudium ineffabile, quod humana lingua plenius fari non valet, vt in Pſalmo: *Beatus populus, qui ſcit* *Pſal. 88.*
iubilationem.

Primo omnium ad organi (eo quod maius eſſe his omnibus generibus in ſonitu & fortitudine nimia computatur) clamores veniam, quod de duabus elephantorum pellibus concauum coniungitur, & per 12. fabrorum ſufflatoria compulſatum per 12. cicutas æreas in ſonitum nimium, quem in modum tonitrui concitat: ita vt per mille paſſus ſine dubio ſenſibiliter ſeu vtique amplius audiatur: ſicut Hebræos de organis, quæ ab Hieruſalem vſque ad montem oliueti, & amplius ſonanter audiuntur, comprobatur. Duo genera à pleriſque organi eſſe dicuntur. Primum eſt id, quod diximus, & aliud, quod de peregrinatione Iſrahel propheta prærpoſuit apud Babylonem, & ſubito ſcribitur, ita dicens: *Su-* *Pſal. 136.*
per flumina Babylonis, & reliqua. Hoc totum figuraliter ac ſpiritaliter Christi Euangelium ſignificat: quoniam & illud de duabus, id eſt, duarum legum aſperitate coniungitur per 12. ſufflatoria fabrorum, id eſt, per patriarchas ac prophetas: per duodecim cicutas æreas, id eſt, per Apoſtolos ſonum nimium emittit, ſicut ſcriptum eſt: *In omnem terram exiuit ſonus* *Pſ. 18.*
eorum, id eſt, vox Euangelij in toto orbe terrarum, ſicut ſcriptum eſt: *Vox tonitrui tui in rota.* Nam per mille paſ- *Pſ. 76.*
ſus, id eſt, per perfectum numerum decem verborum legis impletur ſonus eius. In ſalicibus, id eſt, per laborem vnius cuiuſque doctoris & per motum labiorum eius Euangelium prædicatur. Item organum homo ſiue corpus dominicum, vt in Pſal. *Laudate eum in chordis* *Pſal. 150.*
& organo. Et in aliam partem de vana impiorum lætitia vt in Iob: *Tenent tympanum & citharam, & gaudent ad* *Iob 21.*
ſonitum organi. Tuba itaque, de qua in Daniele ſcriptum
eſt: *Cum audieritis vocem tubæ, fiſtulæ, cithara*, & reliqua: *Dan. 3.*
diuerſis figuris ac formis efficitur. Aliter enim eſt tuba congregationis populi, aliter conductionis, aliter victoriæ, aliter perſequendi inimicos, aliter concluſionis ciuitatum, & reliqua. Tuba autem congregationis apud rerum peritiſſimos hoc modo intelligitur: tribus fiſtulis æreis in capite anguſto inſpiratur in capite voluto per quatuor vociductas æreas, quæ per æreum fundamentum quaternas voces producunt, mugitum nimium vehementiſſimumque profert. Ita Euangelium in trina confeſſione trium perſonarum ſanctæ Trinitatis in capite anguſto, hoc eſt, in natiuitate Chriſti diuinitate inſpiratur, & per quatuor vociductas æreas, per quatuor Euangeliſtas, per æreum fundamentum, ſtabilitatem ſcilicet fidei & operum in toto orbe vocem nimio clamore quaſi in modum tubæ congregationis emittit. De fiſtula autem refertur ita, quod ſit bumbolum æreum, ductile quadratum, latiſſimumque, in modum coronæ cum fiſtulo æreo ferreoque commixto, quod in ligno alto ſpecioſoque formato ſuperiore capite conſtringitur. In hoc quoque per ſingula latera duodecim bumbula ærea 12. fiſtulis in medio poſitis in catenis dependent. ita tria bumbula vno bilatere per circuitum vtique finguntur: & concitato primo bumbulo, & concitatis 12 bumbolorum fiſtulis in medio poſitis, clamorem magnum, fragoremque nimium ſupra modum ſimul proferunt.

Bumbolum itaque cum fiſtulis, id eſt, doctor in medio Eccleſiæ eſt cum Spiritu ſancto: qui loquitur in ea conſtringitur in ligno alto, id eſt, in Chriſto, qui à ſapientibus ligno vitæ comparatur; in catena, i. e. in fide, & nō ſe iun-

git ter-

git terræ, id eſt, operibus carnalibus. Duodecim Apoſtoli cum fiſtulis, id eſt, cum diuinis eloquiis. Cithara, de qua in quadrageſimo ſecundo Pſalmo ſcriptum eſt: *confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus*: propriæ conſuetudinis apud Hebræos, quæ cum chordis viginti quatuor, in modum deltæ literæ (ſicut peritiſſimi tradunt) vtique componitur, & per digitos Pindari variis vocibus, tinnuliſque actibus in diuerſos modos concitatur. Cythara autem, de qua ſermo eſt, Eccleſiæ ſpiritaliter typum habet, quæ cum viginti quattuor ſeniorum dogmatibus trinam formam habens in modum deltæ litteræ fidem ſanctæ Trinitatis ſignificat: & per manus apoſtolici ordinis, qui prædicator illius eſt, in diuerſos modulos veteris & noui teſtamenti aliter in littera, aliter in ſenſu figurate concitatur. Pſalterium, quod Hebraice Nablum, græce aũt Pſalterium, latine autem Laudatorium dicitur, de quo in quinquageſimo & 4. Pſal. dicit: *exurge pſalterium & cithara*: non quod in modum citharę, ſed ꝙ in modum clipei quadrati conformetur cũ chordis decem, ſicut ſcri-
Pſal. 143. ptum eſt: *In Pſalterio decem cordarum pſallam tibi.* Sed hinc inde chordæ eius contritæ ſunt: vt reſurgentem ab inferis ad cœlorum regna per indicium manus concitantis ab imo in altum ſignificarent pſalterium, quod vulgo canticum dicitur, & à pſallendo eſt nominatum: quod ad eius vocem chorus conſonando reſpondeat. Eſt autem ſimilitudo citharæ barbaricæ (vt alij volunt) in modum deltæ litteræ. Sed Pſalterij & citharæ hæc differentia eſt, quod Pſalterium lignum illud concauum, vnde ſonus redditur, ſuperius habet, & deorſum feruntur chordæ, & deſuper ſonant. Cythara vero concauitatem ligni inferius habet. Pſalterium autem Hebræi decachordon vſi ſunt propter numerum decalogum legis. Cithara ſignificat pectus deuotum, in quo, tanquam nerui, ſunt virtutes, hoc eſt, ſpiritalia bona, vt in
Pſal. 107. Pſalmo: *Exurge Pſalterium & cithara*, id eſt, opera cum
Eſai. 5. fide. Et in malam partem vt in Eſaia: *Cithara & lyra & tympanum & vinum in conuiuiis veſtris*: in quo deſignatur voluptuoſorum luxuria. Pſalterium vero opera bona ſi-
Pſal. 18. gnificat, vt eſt illud in Pſalmo: *Pſalterium iocundum cum cithara.* Item Pſalterium decem chordarum operatio
Pſ. 143. decem præceptorum legis: vt in Pſalmo: *In Pſalterio de-*
Pſ. 191. *cem chordarum pſallite ei.* Item ibi: *in decachordo*, inquit, *Pſalterio cum cantico & cithara*, id eſt, ſenſu & fide. De tuba autem pſalterio & cithara in Pſalmo ſcriptum eſt:
Pſal. 150. *laudate eum in ſono tubæ: laudate eum in pſalterio & cithara.* Hæc inſtrumenta muſica ſignificabili modo ad aliquid ponuntur in ordinem: vt tuba concrepet regi: pſalterium canat Deo: cithara cum reliquis ſponſo. Iſta enim ibi non eſſe manifeſtum eſt: ſed hæc omnia myſticis alluſionibus ad Chriſtum Dominum conſtat eſſe referenda, qui eſt rex & Deus, & ſponſus ſanctæ Eccleſiæ. Sambuca itaque apud peritiſſimos Hebræorum ignota res eſt. Antiquis autem temporibus apud caldæ-
Dan. 3. os fuiſſe reperitur, ſicut ſcriptum eſt: *Cum audieritis vocem tubæ, fiſtulæ, cithara, ſambuca*, & reliqua. Bucin vocatur tuba apud Hebræos: deinde per diminutionem bucina dicitur: ſambuca autem ſol apud Hebræos interpretatur, ſicut ſcriptum eſt: *Samſon ſol eorum.* Propterea autem ſambuca apud eos inſcribitur: quia multi corticem alicuius arboris eſſe putant. & per linituram ceræ mellis eſſe ſonorum, quod in modum tubæ de ramo arboris moueri poteſt. Et ideo ſambuca dicitur, quod in tempore æſtatis tantum fieri poteſt, & vſq; ad frigoris tempus durare poteſt. Areſcit enim ſecundum communem conſuetudinem: hæc typum tenet eorum, qui Dominum in bonis ſuis laudant, in tempore frigoris, id eſt, in tempore tribulationis vel perſecutionis laudare eum non poſſunt, propter infidelitatem vitæ eorum, & habundantiam diuitiatum ſuarum. Lira dicta apo tu liron, id eſt. à varietate vocum, quod diuerſos ſonos efficiat. Liram primum à Mercurio inuentam fuiſſe dicunt hoc modo: cum regrediens Nilus in ſuos meatus varia in campis reliquiſſet animalia: relicta etiam teſtudo eſt, quæ cum putrefacta eſſet, & nerui eius remanſiſſent extenti; intra corium percuſſa à Mercurio ſonitum dedit, ad cuius ſpeciem Mercurius liram fecit, & Orpheo tradidit, qui eius rei maxime ſtudioſus erat: vnde & æſtimatur eadem arte non feras tantum, ſed & ſaxa atque ſiluas cantus modulatione applicuiſſe. Hanc Muſicæ ſtructuram propter ſtudij amorem, & carminis laudem, etiam inter ſidera ſuarum fabularum commentis collocatam eſſe. Lira enim myſtice ſignificat ſanctorum exultationem. Vnde in Paralipomenon legitur: *in* 1. Par. 15.
liris & nablis. & in malam partem, vt in Amos: *& canti-* Amos 5.
*ca liræ tuæ non * audiant.* Tympanum eſt pellis vel corium * audiam
ligno ex vna parte extentum: eſt autem pars media ſymphoniæ in ſimilitudinem cribri tympanum dictum eo, quod in medio eſt: vnde & margaritum medium tympanum dicitur: & ipſum ſymphonia ad virgulam percutitur. Tympanum paucis verbis explicari oportet, quod minima res eſt, eo quod in manu mulieris portari poteſt, ſicut ſcriptum eſt in Exodo: *Sumpſit autem Maria* Exod. 15.
propheteſſa ſoror Aaron tympanum in manu ſua: & eſt tuba cum vna fiſtula in capite anguſto, per quod inſpirat: ſic & minima ſapientia legis veteris in manu Iudæorum ſynagogæ antiquis temporibus fuit. Item tympanum corpus attenuatum in ieiunio ſignificat: vt in Pſalmo:
laudate eum in tympano & choro. Chorus quoque ſimplex Pſ. 150.
pellis eſt cum duabus cicutis æreis, & per primam inſpiratur: per ſecundam, vocem emittit: typus populi prioris, qui anguſtam intelligentiam legis acceperat, & per anguſtam voluntatem prædicationis omnia inſtiter prædicauit. Si autem terrena ſapienter ac diligenter reſpiciamus, ſpiritaliter ac myſtice intelligenda Ibid.
ſunt. Item alio modo, chorus concordia eſt caritatis, Thren. 5.
vbi & ſupra: *Laudate eum in tympano & choro*: & in aliam Iob. 30.
partem, vt in Hieremia: *Verſus eſt in luctum chorus noſter*: & alibi: *& organum meum in vocem flentium.* Cymbalum acitabula quædam ſunt, quæ percuſſa inuicem ſe tangunt, & faciunt ſonum: dicta autem cymbala, quia cum
ballemacia ſimul percutiuntur, cum enim græci dicunt Pſ. 150.
cymbala ballemacia, de quo in Pſalmo ſcriptum eſt: *Laudate eum in cymbalis bene ſonantibus.* Cymbala bene ſonantia labia noſtra debemus accipere, quæ non immerito inter muſica inſtrumenta poſita ſunt: quia & ſimilitudo quædam eſt cymbalorum: & per ea voces humanæ harmoniam reddere ſuauiſſimam comprobantur. Harmonia eſt enim diuerſarum rerum in vnam conuenientiam redacta copulatio: quod & in voce humana conſtat accidere: quando & tempora ipſa & ſyllabæ in vnam vocis concordiam perducuntur. Siſtrum ab inuentrice vocatum: Iſis enim regina Ægyptiorum id genus inueniſſe probatur. Iuuenalis:

Iſis & irato feriat mea lumina ſiſtro.

Inde & hoc mulieres percutiunt, eo quod inuentrix huius generis mulier fuit. Vnde & apud Amazonas ſiſtro ad bellum fœminarum exercitus vocabatur. Tintinnabulum de ſono vocis nomen habet; ſicut & plauſus manuum, ſtridor valuarum. Symphonia vulgo appellatur lignum cauum ex vtraque parte pelle extenta, quam virgulis hinc & inde muſici feriunt: fitque in ea ex concordia grauis & acuti ſuauiſſimus cantus.

CAPIT. V.

De Medicina.

MEdicina eſt, quæ corporis vel tuetur, vel reſtaurat ſalutem: cuius materia verſatur in morbis vel vulneribus. Ad hanc itaque pertinent non ea tantum, quæ ars eorum exhibet, qui proprie Medici nominantur; ſed etiam cibus & potus, tegmen & tegumen: defenſio denique omnis atque munitio, qua ſanum corpus aduerſus externos ictus, caſuſque ſeruatur. Nomen autem Medicinæ à modo, id eſt, temperamento impoſitum æſtimatur. Nam in ea multum contriſtatur natura, mediocritet autem gaudet: vnde & qui pigmenta & antidota ſatis vel aſſidue biberint, vexantur. Immoderatio enim omnis non ſalutem, ſed periculum affert. Medicinæ autem artis auctor ac repertor apud græcos perhibetur Apollo: hanc filius eius Æſculapius laude vel

opere ampliauit. Sed poſtquam fulminis ictu Æſculapius interiit, interdicta fertur medendi cura, & ars ſimul cum auctore defecit, latuitque per annos pene quingentos vſque ad tempus Artaxerxis regis Perſarum: tunc eam reuocauit in lucem * Ypocras Aſclepio patre genitus in inſula Choo.

*Hippocrates

Sanitas eſt integritas corporis, & temperantia ex calido & humido, quod eſt ſanguis: vnde & ſanitas dicta eſt, quaſi ſanguinis ſtatus. Morbi generali vocabulo omnes paſſiones corporis continentur: quod inde veteres morbum nominauerunt, vt ipſa appellatione mortis vim, quæ ex eo naſcitur, demonſtrarent. Inter ſanitatem autem & morbum media eſt curatio, quæ niſi morbo congruat, non perducit ad ſanitatem. Morbi omnes ex quatuor naſcuntur humoribus, id eſt, ex ſanguine & felle, melancholia & phlegmate: ex ipſis enim reguntur ſani, ex ipſis læduntur infirmi. Dum enim amplius extra curſum naturæ creuerunt, ægritudines faciunt: ſicut autem quatuor ſunt elementa, ſic & 4. humores: & vnuſquiſque humor ſuum elelementum imitatur: ſanguis aerem: cholera ignem: melancholia terram: phlegma aquam: & ſunt quatuor humores, ſicut elementa, quæ conſeruant corpora noſtra. Sanguis ex græca etymologia vocabulum ſumpſit, quod vegetet & ſuſtentet & viuat. Cholera græci vocauerunt, quod vnius diei ſpacio terminetur: vnde & cholera, id eſt, fellicula nominata eſt, hoc eſt, fellis effuſio: Græci enim fel cholen dicunt. Melancholia dicta eo, quod ſit ex nigri ſanguinis fece, admixta habundantia fellis: græci enim melan nigrum vocant, fel autem cholen appellant. Sanguis latine vocatus, quod ſuauis ſit: vnde & homines, quibus dominatur ſanguis, dulces & blandi ſunt: phlegma autem dixerunt, quod ſit frigidum: græci enim rigorem phlegmonem appellant: ex his quatuor humoribus (vt diximus) reguntur ſani, ex ipſis læduntur infirmi. Dum enim amplius extra curſum naturæ creuerunt, ægritudines faciunt: ex ſanguine autem & felle acutæ paſſiones naſcuntur, quas græci oxea vocant: phlegmate vero & melancholia veteres cauſæ procedunt, quas græci cronia dicunt. Oxea eſt acutus morbus, qui aut cito tranſit aut celerius interficit, vt pleureſis, phreneſis: * axi enim acutum apud græcos, & velocem ſignificat. Cronia eſt prolixus corporis morbus, qui multis temporibus remoratur, vt podagra, * ſiſis: cronos apud græcos tempus dicitur.

* oxy
* phthiſis

Quædam paſſiones ex propriis cauſis nomina acceperunt. Febris á feruore dicta: eſt enim abundantia caloris. Phreneſis appellata, ſiue ab impedimento mentis: quia græci mentem phrenas vocant: ſeu quod dentibus infrendant. Medicinæ curatio ſpernenda non eſt, quia & ſanctos viros ea vti legimus, & in Eccleſiaſtico de ea ita ſcriptum eſt: *Honora medicum propter neceſſitatem; etenim illum creauit Altiſſimus. A Deo eſt enim omnis medela: quoniam altiſſimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illam.*

Eccl. 38.

Sed omiſſis his quæ ſecularium litterarum ſcriptores de morbis & de medicina arte conſcripſere: ea hic commemorare ſufficiat, quæ in diuinis libris legimus: quia & in lege de variis morborum generibus narratur: & propheta Eſaias medicina arte ſubuenit Ezechiæ regi Iuda. Et Paulus apoſtolus Timotheo modicum vinum prodeſſe dixit. Languor eſt viciorum morbus, vt in Exodo legitur: *Si obſeruaueritis præcepta mea, omnem languorem, quem induxi ſuper Aegyptum, non inducam ſuper te.* Infirmitas ſignificat impoſſibilitatem mentis, vt eſt illud in Apoſtolo: *Qui infirmus eſt, holera manducet.* Febris eſt carnalis cupiditas, inſatiabiliter ardens, ſicut in Euangelio ſocrum Petri figuraliter febricitantem dicit. Paralyticus ſignificat animam viciis diſſolutam, atque in carnis ſuæ languore peccatorum depreſſam: vt in Euangelio legitur: *Ecce paralyticus in grabato portabatur à quatuor.* Hydropicus ſignificat auarum hominem: quia ſicut hydropicus quanto plus bibit, tanto plus ſitit: ſic auarus quanto plus de pecunia congregat, tanto plus auaritiæ æſtibus anhelat. Lepra eſt doctrina hæreticorum falſa atque varia, vel Iudæorum infidelitas, ſiue contaminatio peccatorum, vt in Leuitico: *Locutus eſt Dominus ad Moyſen & Aaron dicens: Homo, in cuius carne & cute ortus fuerit diuerſus color ſiue puſtula aut quaſi lucens quippiam,* id eſt, *plaga lepræ, adducatur ad Aaron ſacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius: qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album colorem mutatos, lepra eſt: & ad arbitrium eius ſeparabitur.*

Eſai. 38.
1.Tim.5.
Exod.15.
Rom.14.
Matt.8.
Marc. 2.
Leuit.13.

Leproſi ſunt hæretici Dominum Ieſum Chriſtum blaſphemantes. Leproſi in Barba, id eſt, hæretici de incarnatione Saluatoris, vel de ſanctis Apoſtolis praua ſentientes. Leproſi toto in corpore, id eſt, qui & ſupra blaſphemiam ſuam in omnem ſcripturarum ſeriem permiſcentes: lepra tumens, inflata ſuperbia: lepra humilis, ſimulatio cordis, vel latens blaſphemia: lepra rubens, iracundia cordis: lepra alba eſt hypocriſis. Lepra in domo infidelitas eſt tota in plebe. Lepra in veſtimento ſignificat vicia carnis. Lepra in carne viua, peccata ſunt in anima. Lepra volatica, vicium quodlibet: ex ſe generans profluuium ſeminis, immoderata eſt locutio: nocturna pollutio, peccatorum occulta cogitatio eſt. Mulier menſtrua, anima eſt immundis cogitationibus polluta, vt in Hieremia dicitur: *Omnes quærentes eam non deficient: in menſtruis eius inuenient illam.* Fluxus ſanguinis, eſt profuſio peccatorum. Debilitatio membrorum, debilitatio mentium eſt, vt in Leuitico legitur: *Locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: loquere ad Aaron & ad filios eius: Homo de ſemine veſtro per familias qui habuerit maculam, non accedat ad altare, nec offerat panes Deo ſuo, ſi cæcus fuerit, ſi claudus, ſi torto naſo, ſi fracta manu, ſi gibbus, ſi lippus oculis, ſi impetiginem habens in corpore, ſi iugem ſcabiem, vel ponderoſus,* & cetera.

Iere.2.
Leuit. 21.

Cæcus dicitur, qui ſuperna luce priuatus, quo greſſum operis tendat, omnino neſcit. De hac cæcitate per Malachiam ad ſacerdotes dicitur: *ſi offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum eſt?* Et in bonam partem accipitur, vt in Euangelio legitur: *ſi cæci * eſſetis, non haberetis peccatum.* Mutus eſt, qui non prædicat Dei verbum, nec laudem Deo cantat: ſurdus, qui contemnit audire verbum Dei. Aurem abſciſam habet, qui obedientiam in Dei præceptis non exhibet. Lippus oculis eſt, qui ingenium quidem intelligentiæ habet: ſed hunc ſolicitudo ſeculi ſuperna contemplari non ſinit. Torto naſo eſt, qui ad diſcretionem boni ac mali idoneus non eſt. Linguam abſciſam habet, qui fidem rectam minime confitetur. Manum fractam habet, qui ab actione recta exſors vacat. Claudus eſt, qui, quo operis greſſus tendat, videt: ſed eum infirmitas mentis bene agere non ſinit. Et in bonam partem in Euangelio accipitur: *& pauperes ac debiles introduc huc.* Lippus eſt, quem terrena cupiditas deprimens, mentis oculos ad cœleſtia contemplanda eleuare non ſinit. Confractis teſticulis eſt, qui viriles ſenſus aduerſus vitia non habet. Ponderoſus eſt, quem praua cogitatio indeſinenter grauat in mente. Scabiem in corpore habet, quem luxuria carnis deuaſtat in mente. Impetiginem habet, cui auaritia dominatur in corde. Alij hanc impetiginem conciliabula hæreticorum intellexerunt. Abſtractus eſt, qui, peccatis propriis exigentibus, à Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia, ſeparatus eſt. Medicus Chriſtus, vt in Euangelio: *Non egent ſani medico, ſed male habentes.* Reſina, cœleſtis medicina eſt, vt Hieremias dicit: *Nunquid non eſt reſina in Galaad,* hoc eſt, in Eccleſia, *aut Medicus non eſt ibi?* Item ibi propter animam peccatorum languore infirmam: *ponite,* inquit, *reſinam ad dolorem eius, ſi forte ſanetur.* Odor vocatus ab aere: thymiama, græca lingua vocatum, quod ſit odorabile: nam timo dicitur flos, qui odorem refert, de quo Virgilius: *redolentque thymo.* Incenſum dictum, quia igne conſumitur, dum offertur: ſignificat enim incenſum orationis puritatem: vnde dicitur in Pſalmo: *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum, in conſpectu tuo.*

Mal. 1.
Ioan. 9.
* eſſetis
Luc. 14.
Matth. 9.
Iere.8.
Ier. 51.
Pſal. 140.

Et in Exodo DOMINVS ad Moyſen ait: *ſume tibi aromata, ſtacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidiſſimum: æqualis ponderis erunt omnia: facieſque thymiama compoſitum opere vnguentarij, mixtum*

Exod. 30.

diligenter

diligenter & purum. Thymiama compoſitum ex aromatibus facimus, cum in altari boni operis virtutum multiplicitate redolemus: quod mixtum & purum fit: quia quantum virtus virtuti iungitur, tantum incenſum boni operis ſincerius exhibetur. Aromata ergo in puluerem redigere, eſt virtutes recogitando terere & ſubtiliter examinare. Incenſum odoriferum de pigmentis eſt ſuauis aduſtio, quæ carbonibus concremata cariſſimum fumum porrigit ad ſuperna, & odorantes ſe delectabili iocunditate permulcet. ſic beatorum oratio, igne caritatis incenſa; diuinis conſpectibus ingeritur, quæ magis humilitatis & compunctionis pondere ſubleuatur. Virtutibus enim Dominus noſter tanquam bonis delectatur odoribus: nam orationem ſanctam, velut odorem ſuauiſſimum, ſuſcipere Dominum, & in Apocalypſi legitur, Apoc. 8. vbi dictum eſt: *Stetit Angelus iuxta aram templi, habens thuribulum aureum, & aſcendit fumus ſupplicationum de manu angeli in conſpectu Domini, vt daret de orationibus ſanctorum, quod eſt ante Dominum.*

Finis Libri XVIII.

INDEX CAPIT. LIBRI XIX.

De cultura agrorum	1
De frumentis	2
De leguminibus	3
De vitibus	4
De arboribus	5
De propriis nominibus arborum	6
De aromaticis arboribus	7
De herbis aromaticis ſiue communibus	8
De holeribus	9

INCIPIT LIBER DECIMVS NONVS.

CAPIT. I.

De cultura agrorum.

CVLTVRA eſt, qua frumenta vel vina magno labore quæruntur, ab incolendo vocata. Diuitiæ enim antiquorum in his duobus erant, bene paſcere, & bene arare. Cultura agri, cinis, aratio, intermiſſio, incenſio ſtipularum, ſtercoratio, occatio, runcatio. Cinis eſt incendium, per quod ager inutilem humorem exudat. Aratio dicta, quia de ære prius terræ culturam exercebant, antequam ferri fuiſſet vſus repertus. Duplex ergo aratio: vernalis & autumnalis. Intermiſſio eſt, qua alternis annis vacuus ager vires recipit. Stercoratio eſt lætaminis aſperſio. Stercus autem vocatum, vel quia ſternitur in agris, vel quia extergi oporteat, quod ſordidum in ciuitate redundat Idem & fimus eſt, qui per agros iacitur: & dictus fimus, id eſt, ſtercus, quod vulgo lætamen vocatur: eo quod ſuo nutrimento læta faciat germina, reddatque arua pinguia & fœcunda. Occatio eſt, cum ruſtici, ſatione facta, bobus dimiſſis, grandes glebas cædunt ac ligonibus frangunt: & dicta occatio, quaſi occæcatio, quod operiat ſemina: occare igitur eſt operire terra ſemina, vites, vel arbores. Runcatio eſt à terra herbas vellere: nam rus terra eſt: ſulcus à ſole vocatus, quod proſciſſus ſolem capiat. Veractum dictum quaſi vere actum, id eſt, verno aratum. Proſciſſio eſt aratio prima, cum adhuc durus ager eſt. Satio dicta quaſi ſeminis actio, vel quaſi ſatorum actio. Serere autem vocatum, quod hoc ſereno cœlo faciendum eſt, nō per imbres. Hinc eſt & illud Virgilianum: *nudus ara: ſere nudus.* Meſſis à metendo, id eſt, à recidendo dicta: ſeges autem de ſemine dicta, quod iacimus: ſiue à ſectione. Spiritaliter aūt in ſcripturis ſacris agricultura corda credentiū intelliguntur, in quibus fructus virtutum 1. Cor. 3. germinant: vnde Apoſtolus ad credentes ait: *Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.* Agricola autem Deus eſt: vnde Dominus in Euangelio ait: *Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt.* Ioan. 15. Item agricola Apoſtoli ſunt, vel ceteri prædicatores. Coloni vero ſancti intelliguntur. Vnde in Euangelio dicit: *malos male perdet,* id eſt, Iudæos, *& vineam ſuam tradet colonis aliis.* Matt. 21. Operarij Apoſtoli, vel ceteri prædicatores. In Euangelio legitur: *rogate Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.* Matt. 9. Aliter operarij hæretici, in Apoſtolo: *Videte,* inquit, *canes: videte malos operarios: videte conciſionem.* Phil. 3. Incenduntur ergo igne agri vt omnis humor inutilis exudet, quando per zelum Dei omnis ſuperfluitas viciorum à cordibus electorum exuritur: ne ibi quicquam peſtiferum germinet. Arantur agri, quando per doctorum prædicationem turbæ credentium exercentur & præparantur ad accipiendum ſemen verbum Dei: *ſemen enim eſt verbum Dei,* Luc. 8. vt in Euangelio Dominus ipſe oſtendit. Stercora ergo in agrum mittuntur, vt melius fructificet: quia per recordationem peccatorum quique fideles ad pœnitentiam prouocabuntur: vt melius in ſulcis iuſtitiæ creſcat germen rectæ fidei, & fructus bonæ operationis. Sulci ſunt corda fidelium, vt in Pſalmo: *ſulcos eius inebria.* Pſ. 64. & in Iob: *ſi aduerſum me in terra mea clamat, & cum ipſa ſulci eius deflent.* Iob. 31. Semen, diuina prædicatio, vt in Euangelio: *Exiit qui ſeminat ſemen ſuum.* Matt. 13. Semen, hæreticorum prædicatio, àqua ſtultitiæ perfuſa, vt in Pentateucho: *Omne ſemen, ſuper quod ceciderit aqua, immundum erit.* Leu. 11. Arator crux, ſiue prædicationis officium, vel inchoatio bonorum operum, vt in Euangelio: *Nemo mittens manum ſuam in aratrum, & reſpiciens retro aptus eſt regno cœlorum.* Luc. 9. Arare prædicationis eſt officium exercere: vnde in libro Regum legitur: *& ipſe in 12. arantibus vnus erat.* 3. Reg. 19. Seminare eſt prædicationis ſermonem in corda fidelium ſpargere, vt in propheta: *& ſeminabunt agros.* Pſal. 106. Segetes autem plebes ſunt fidelium quas mundant & expurgant agricultores ſpiritales, hoc eſt, doctores ſancti, ne quicquam ibi creſcat inutile atque virulentum. Meſſis vero vbertas eſt vel copia fidelium, vt in Euangelio Dominus ad Apoſtolos ait: *Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem.* Ioan. 4. Aliter autem meſſis conſummatio eſt ſeculi, meſſores vero angeli Dei, triticum autem electi ſunt, & Zizania reprobi. Matt. 13. Colliguntur ergo ſegetes & rediguntur in manipulos, vt in horreum Domini collocentur: cum ſancti viri cum manipulis virtutum in cœleſtem manſionem recipiuntur: vt eſt in Pſalmo: *Venientes,* inquit, *venient in exultatione portantes manipulos ſuos,* Pſal. 125. hoc eſt, mercedem bonorum operum metentes. Zizania vero ſcandala vel male viuentes intelliguntur vt in Euangelio ſcriptum eſt: *Venit inimicus, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici* Matth. 13. & paulo poſt: *Alligate,* inquit, *zizania, faſciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.* Ibid.

CAPIT. II.

De frumentis.

FRumenta ſunt proprie, quæ ariſtas habent: fruges autem reliquæ. Spiritaliter autem frumentum aut ipſum Redemptorem noſtrum ſignificat, qui in Euangelio ait: *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet:* Ioan. 12. vel ſanctos viros, qui membra ſunt corporis eius. Item frumentum prædicationis ſermonem ſignificat, vnde Salomo ait: *Qui abſcondit frumentum, maledicetur in populis.* Prou. 11. Triticum autem ſimiliter electos ſignificat, qui pertinent ad horreum Dominicum, ſicut ſupra oſtendimus. Siligo genus tritici, à ſerendo dictum: nam in pane ſpecies eius præcipua eſt. Hordeum dictum, quod præ ceteris generibus frumenti antea fiat aridum: vel quod ſpica eius ordines habeat. Significat autem hordeum, literam legis veteris, quæ carnalibus Iudæis ad alimentum data eſt: vnde in Euangelio legitur, quod ex quinque panibus hordeaciis quinque milia hominum Dominus ſatiauit. Ioan. 6. Rurſum in Geneſi ſcriptum eſt de Iſaac: *Seuit Iſaac, & inuenit in illo anno centuplum hordei.* Gen. 26. Ariſta appellata, quod prius ipſa areſcat.

areſcat. Culmus eſt ipſe calamus ſpicæ, quià radicibus naſcitur: & dictus culmus, quaſi calamus. Folliculum eſt theca frumenti, in qua granum ſeruatur interius. Hæc ſuper ſpicam vallo inſtructa munimen prætendit, ne auium minorum morſibus ſpica fructibus exuatur, aut veſtigiis proteratur. Hæc quoque obſeruantiam carnalem legis veteris ſignificant. in qua medulla ſenſus ſpiritalis condita latet. Spicæ initia fidei, vel inchoatio bonorum operum, ſicut in Iob de hæreticis dicitur: *& eſurientibus tulerunt ſpicas.* (Iob 24.) Stipula, aridi ad fidem, vel inanes in Apoſtolo: *lignum fœnum, ſtipulam.* (1. Cor. 3.) & in propheta: *heu mihi, quia factus ſum ſicut, qui colligit ſtipulam in meſſe*, (Mich. 7.) hoc eſt, nullum boni operis fructum inueni. Stipula autem ac paleæ peccatores ſignificant, qui apti ſunt ad incendium æternum: vnde ſcriptum eſt: *Paleas autem exuret igni inextinguibili.* (Matt. 3.) In Hieremia quoque ſcriptum eſt: *quid paleis ad triticum? dicit Dominus.* (Ier. 23.) Aceruī, collectio fidelium ad aream Eccleſiæ, ſiue ſanctorum prædicatio perfecta: ſicut in Iob de hæreticis dicitur: *inter aceruos eorum meridiati ſunt.* (Iob. 24.)

Capit. III.

De leguminibus.

LEgumina à legendo dicta, quaſi electa: veteres enim meliora quæque legebant: ſiue quod manu legantur, nec ſectionem requirant. Leguminum plurima genera ex quibus faba, lenticula, piſum, faſelum, cicer, lupinum, grat ora in vſu hominum videntur. Myſtice autem legumina continentiam luxuriæ, & mortificationem corporis ſignificare poſſunt: vnde in Daniele propheta, ipſe Daniel & tres pueri cum eo, contemptis deliciis regalibus, appetiſſe eſum leguminum: (Dan. 1.) contritis carnalibus deſideriis, merito viri deſideriorum ſpiritalium poſſunt nuncupari.

Capit. IV.

De vitibus.

VItis plantationem primus Noe inſtituit rudi adhuc ſeculo. Apud græcos autem conſtat inuentorem vitis Liberum appellari: vnde & eum gentiles poſt mortem Deum eſſe voluerunt. Vitis dicta, quod vim habeat citius radicandi. Alij putant vites dictas, quod inuicem ſe vites innectant, viciniſque arboribus reptando religentur: eſt enim earum natura flexibilis, quod, quaſi brachiis quibuſdam, quicquid comprehenderint, ſtringant. Labruſca eſt vitis agreſtis, quæ in terræ marginibus naſcitur: vnde & labruſca dicta à labris & extremitatibus terræ: ſummitates vitium & fruticum flagella nuncupantur, eo quod agitentur. Palmes vitis, materia mollis. qui per nouella brachia miſſus fructum affert. Corimbi ſunt anuli, qui proxima quæque ligant & comprehendunt, ne longius laxati palmites ventorum flatibus diſſipentur. Vuæ dictæ, quod intrinſecus humore ſint plenæ, ſuccique & pinguedinis: nam humidum eſt. quod exterius humorem habet: vuidum, quod interius, vt acina botrus. Racemus eſt botryonis pars. & botryo græcum eſt. Myſtice autem vinea Eccleſia vel populus Iſrahel poteſt intelligi: de quo in Eſaia ita ſcriptum eſt: *Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei & ſepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit eam electam, & ædificauit turrim in medio eius & torcular exſtruxit in ea, & exſpectauit, vt faceret vuas, & fecit labruſcas*, & cetera. (Eſai. 5.) Quod autem vinea Dei appellatur populus Iſrael, & in fine huius cantici legimus: *Vinea Domini exercituum domus eſt Iſrael, & vir Iuda germen laudabile eius.* & in 70. nono Pſalmo: *Vineam de Ægypto tranſtuliſti, eieciſti gentes, & plantaſti eam.* In Euangelio quoque pene hiiſdem verbis, quibus propheta nunc loquitur, Dominus texit parabolam: *Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & maceriam illi circumdedit, & fodit in ea torcular, ædificauit turrim, & locauit eam agricolis*, & cetera. (Matt. 21.) Et in Hieremia legimus: *Ego plantaui te vineam fructiferam totam veram: quomodo conuerſa es in amaritudinem vinea aliena?* (Ier. 2.) Itaque Hieruſalem (vt diximus) plangitur, & ſermone prophetico illius ruina cantatur. Porro Eccleſiæ & populo quondam gentium aliud carmen eſt editum, de quo in Pſalmis legimus: *Cantate Domino omnis terra, annuntiate de die in diem ſalutare eius, annunciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius* (Pſal. 95.) Per metaphoram (vt diximus) vineæ deſcribit populum Iudæorum quem ſepſit angelorum auxilio, & lapides elegit ex eo, vel idola, vel omnia, quæ Dei cultum poterant impedire: & plantauit eam vineam ſorech, quam ſolus Symmachus electam interpretatus eſt. Ædificauit quoque turrim in medio eius, templum videlicet in media ciuitate, & torcular ſtruxit in ea, quod quidam altare ſignificare putant: vt in cantico Eſaiæ dicitur: *& torcular fodit in ea.* (Eſai. 5.) Torcular eſt futura tribulatio, vt in Apoc. *Et ipſe calcauit torcular vini iræ furoris Domini.* (Apoc. 19.) Sicut enim ad torcular omnes vuæ comportãtur atque calcantur, vt ex eis exprimatur vinum: ſic altare omnis populi ſuſcipit fructus, & immolatas hoſtias deuorat iuxta illud, quod de Beniamin legitur: *Beniamin lupus rapax mane comedit, & ad veſperam dabit eſcas.* (Gen. 49.) Cuncta, quæ dicuntur de vineæ, poſſunt & ad animæ humanæ referri ſtatum, quæ à Deo plantata in bonum, non vuam attulerit, ſed labruſcas, & poſtea ſit tradita beſtiis conculcanda, nec diuinarum imbrem ſuſceperit doctrinarũ, quia prætérita contempſerit. Vitibus inter cetera magis iſta conueniant: obliqueatio, putatio, propaginatio, foſſio. Obliqueare eſt circa radicem terram aperire, & velut lacus efficere. Putare eſt virgam ex vite ſuperuacuam reſecare, cuius flagellis luxuriat: putare enim dicitur purgare, id eſt, amputare: traducere, tranſducere. Propaginare vero flagellum vitis terræ ſubmerſum ſternere, & quaſi porro pangere. Hinc propagines à propagare & protendere dictæ. Fodere verò eſt quaſi foueam facere ac fouere. Hæc omnia ſi quis diligenter intenderit, in Eccleſiæ inſtructione ſpiritaliter inuenire poterit: vnde in Cantico Canticorum ſponſa dicit: *Flores apparuerunt in terra, tempus putationis aduenit*, (Cant. 2.) id eſt, vt amputatis inutilibus vanæ religionis ſarmentis, futuro fidei fructui præparetur. Vitis vero allegorice ſignificat Chriſtum, qui dicit in Euangelio: *Ego ſum vitis vera.* (Ioan. 15.) Item in aliam partem vineæ vel vitis ſignificatio trahitur, vt eſt illud in cantico Deuteronomij: *Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra.* (Deut. 32.) Palmites autem Apoſtoli vel ſancti allegorice intelliguntur: vnde Dominus ad Apoſtolos ait: *Ego ſum vitis vera, & vos palmites*, & cetera. (Ioann. 15.) Similiter & vua fructum iuſtitiæ ſignificat. & econtrario ſub alia ſignificatione legitur: *Vua earum, vua fellis, botrus amaritudinis in ipſis.* (Deut. 32.) Botrus autem alibi Eccleſiam ſiue corpus Domini ſignificat. Vnde in Numerorum libro ſcriptum eſt, quod duo viri portarent botrum in vecte de terra repromiſſionis: (Num. 13.) quia duo ordines prædicatorum, Chriſti incarnationem voce & verbo credentibus afferunt: quia quem prophetæ futurum annunciauerunt, hunc Apoſtoli iam veniſſe teſtantur. Vindemia autem myſtice conſummatio ſeculi intelligitur, vel vindicta in populum. Vnde in Pſalmo legitur: *Vindemiant eam omnes, qui tranſeunt viam.* (Pſal. 79.) & Iohel, *mittite*, inquit, *falces: & vindemiate vineam terræ, quoniam matura ſunt vuæ eius.* (Ioel 3.) Vinea eſt Eccleſia, vt in Cantico Canticorum dicitur: *Vinea fuit Pacifico, & tradidit eam cuſtodibus.* (Cant. 8.) id eſt, Apoſtolis. Item vinea, plebs iudaica, vt in Pſalterio: *Vineam ex Aegypto tranſtuliſti:* (Pſ. 79.) Vinea, fidelium plebs, vt in Salomone: *Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas.* (Cant. 2.) Vineæ, bonorum operum actiones, vt in propheta: *& plantabunt vineas:* (Eſai. 65.) & in aliam partem, vt in Salomone legitur: *Tranſiui per vineam viri ſtulti, & ecce omnia repleuerunt vrtica.* (Prou. 24.) Torcular (ſicut ſupra diximus) altare ſignificat ab eo, quod ibi oblationes, tanquam fructus, conferantur: & aliter torcular tribulationum preſſuram ſignificat, in qua fideles probantur. Vnde in titulo quorundam pſalmorum ſcriptum eſt: *In finem pro torcularibus.*

CAPIT. V.

De Arboribus.

ARborum nomen ſiue herbarum ab aruis inflexum
creditur, eo quod terris fixis radicibus adhærent: v-
traq; autem ideo ſibi pene ſimilia ſunt: quia ex vno alte-
rum gignitur. Nam dum ſementem in terram ieceris,
herba prius oritur: dehinc confota ſurgit in arborem: &
infra paruum tempus, quam herbam videras, arbuſtam
ſuſcipis. Arbuſta arbor nouella & tenera, in qua inſertio
fieri poteſt: & dicta arbuſta, quaſi arboris haſta. Alij arbu-
ſtum locum, in quo arbores ſunt, volunt accipere, ſicut
ſalectū: ſic & virecta, vbi virgultæ nouellæ virentes ſunt.
Luc. 13. Arbor autem humanum genus ſignificat, vt eſt illud: *Ar-*
Mat. 7. 12. *borem fici quidam habuit plantatam in vinea.* Item arbor bona
dicitur bonus homo, & mala arbor, malus homo. Qui-
dam in hoc teſtimonio arborem voluntatē hominis ma-
gis quam ipſum hominem accipiendū putant: & fructum
bonum, bona opera: malum vero mala opera. Radix au-
tem originem myſtice ſignificat: vnde in Apoſtolo ſcri-
Rom. 11. ptum eſt: *Quod ſi radix ſancta, & rami.* Item de peccatore
Pſal. 51. dicitur: *Deſtruet te Deus, in finem euellet te, & emigrabit de ta-*
bernaculo ſuo, & radicem tuam de terra viuentium. Rami vero
propaginem cuiuslibet exprimunt, in bonam partem ſi-
ue in malam translatam. In bonam, vt eſt illud in Euan-
Matth. 13. gelio de grano ſinapis, de quo Dominus ait: *Fit arbor, ita*
vt veniant volucres cœli, & habitent in ramis eius. Item in aliam
Dan. 4. partem in Daniele ſcriptum eſt: *præcidite arborem & ramos*
Sap. 4. *eius.* Et in Salomone: *Et præcidantur rami inconſummati.* Fo-
lium vero ſermonem doctrinæ ſignificat. vnde in Pſalmo
Pſal. 1. ſcriptum eſt de ligno illo mirabili, *quod plantatum eſt ſecus*
decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & fo-
lium eius non decidet. Hoc enim lignum ſignificat Domi-
num noſtrum Ieſum Chriſtum, propter paſſionem cru-
cis, cuius virtutum fructus pabula ſunt credentium, cuius
folia non decidunt: quia nullo caſu verba eius à veritate
diſcedunt. Hæc ſunt aquæ ſpiritales: hæc folia ſalutaria,
Apoc. 22. de quibus in Apocalypſi beatus Iohannes dicit: *Et oſtendit*
mihi flumen aquæ vitæ ſplendidum, tanquam cryſtallum, exiens de
throno Dei & agni, in medio plateæ eius, & ex vtraque parte flu-
minis arborem vitæ, quæ facit fructum, duodecies ſingulis menſi-
bus reddens fructum ſuum, & folia illius arboris ſunt in ſanitatem
gentium deputata. Flos enim Chriſtum myſtice ſignificat
Cant. 2. qui in Cantico Canticorum dicit: *Ego flos campi, & lilium*
conuallium. Flores ſignificant incrementa bonæ conuer
Ibid. ſationis, vt eſt illud in Cantico Canticorum: *Flores appa-*
ruerunt in terra, id eſt, initia fidei & iuſtitiæ floruerunt in
mundo, creſcente eccleſia Chriſti. Item flos gloria ſecu-
Eſa. 40. li huius. In Eſaia: *Omnis*, inquit, *caro fœnum, & omnis gloria*
eius quaſi flos fœni. Poma ſignificant fructus ſanctorum in
Cant. 4. virtutibus, vt eſt illud in Cantico Canticorum: *Et mandu-*
Cant. 7. *cet fructum pomorum ſuorum.* Item ſponſa ad ſponſum dicit:
Omnia poma noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi. Poma noua
& vetera, præcepta ſiue promiſſa ſunt noui teſtamenti &
veteris. quæ omnia ad Chriſti gratiam referre eccleſiam
manifeſtum eſt. Rurſum poma dulcedo peccati: vnde in
Amos 8. Amos legitur: *quid tu vides Amos? Et dixi: vncinum pomorum*,
hoc eſt, ſupplicia peccatorum. Matura dicuntur, quod a
pta ſunt ad mandendum: ſic & immatura, quia priuſquam
matura fiant, dura ſunt ad mandendum. Allegorice au-
tem matura dicuntur illa, quæ perfecta ſunt: immatura
autem, quæ imperfecta eſſe dinoſcuntur. Siluæ autem ſi-
ue ſaltus myſtice gentes ſignificant, vel etiam ſacram ſcri-
pturam allegoricis teſtimoniis obumbratam, vt eſt illud:
Deus à Libano veniet, & ſanctus de monte vmbroſo & condenſo.
Pſal. 131. De quo in Pſalmo ſcriptum eſt: *Inuenimus eam in campis ſil-*
uæ. Campi vero ſiluæ indicant corda gentilium, quæ ex
peccatis quaſi ſilueſtribus ac dumoſis locis, mundante
Domino, campeſtri puritate patuerunt. De his ſiluis e-
greſſi ſunt duo vrſi reges videlicet Romanorum ad præ-
ceptum typici Heliſæi, & poſt quadraginta duos annos a-
ſcenſionis eius ad cœlos Iudaicos pueros comederunt.
Pſal. 79. Siluæ gentes ſunt, vt in Pſalmo: *Exterminauit eam aper de*
ſilua. Condenſa autem, hoc eſt opaca ſilueſtria quæ loca
ſignificāt diuinæ ſcripturæ occulta. vt eſt illud in Pſalmo:
Reuelauit Dominus condenſa: & in templo eius omnes dicent glo- *Pſal. 28.*
riam. Reuelauit enim timor Domini condenſa, quando
ignoratione depoſita ad intelligentiam diuinæ legis de-
uoti populi conuenerunt. Pro qua re in Eccleſia eius om-
nes referunt gloriam: prout vnus quiſq; præfati ſpiritus
ſeptiformis dona ſuſcipit: gloria enim (ſicut dictū ſæpe
meminimus) laus eſt facta celebratione multorum. Item
ſaltus ſignificat populum eccleſiæ, de quo in Propheta
ſcriptum eſt: *Qui habitant in deſerto, ſecuri dormient in ſaltibus.* *Ezech. 34.*
Rurſus ſaltus meridianus typum tenet populi Iudæorum:
vnde in Ezechiel dicit: *Hæc dicit Dominus ad ſaltum agri me-* *Ezech. 20.*
ridiani: Ecce ego ſuccendam ignem in te, & deuorabit omne lignū
viride, & omne lignū aridum. Ligna dicta, quia incenſa con-
uertuntur in lumen: vnde & lucinium dicitur, quod lu-
men det. Aſtula ab tollendo nuncupata. Fomes eſt aſtu
la, quæ ab arboribus excutitur reciſione: aut aſtulæ am-
buſtæ, aut ligna cauata, à fungis nomine accepto: quod
ita capiat ignem, de quo Virgilius: *rapuitque in fomite flam-*
mam. Ligna enim & in bonam partem & in malam poſi-
ta reperiuntur: in bonam, vt eſt illud: *Gaudebunt campi, &* *Pſal. 95.*
omnia ligna ſiluarum ante faciem Domini, quoniam venit. In
malam vero, vt eſt illud in Eccleſiaſte: *Qui ſcindit ligna peri-* *Eccleſ. 10.*
clitabitur in eis: quia quicunque executor eſt peccatorum,
æterno incendio deputabitur. Item ligna angeli, vt qui-
dam putant ſicut in Ezechiele Propheta per diabulo dici-
tur: *Omne lignum paradiſi non eſt aſſimilatum ei.* Et poſt pau- *Ezech. 31.*
ca: *Cedri non fuerunt altiores illis.* Lignum Chriſtus ſiue ſan-
cti, in Pſalmo: *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſe-* *Pſal. 1.*
cus decurſus aquarum. Et in Euangelio: *Si in viridi ligno hæc* *Luc. 23.*
faciunt, in arido quid fiet? Lignum homo, vt in Eccleſiaſte:
Si ceciderit lignum ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, id eſt, in bo- *Eccleſ. 11.*
nam vel in malam partem, *vbicunque ceciderit, ibi erit.* Ligna
teſtimonia ſcripturarum in Leuitico: *Ignis autem in altari* *Leuit. 6.*
ſemper ardebit, quem nutriet ſacerdos ſubiiciens ligna mane per
ſingulos dies. Huic teſtimonio Salomonis ſententia con-
gruit, in qua ait: *Qui addit ſcientiam, addit dolorem.* Lignum *Eccleſ. 1.*
crux Chriſti in libro ſapientiæ: *Benedictum lignum, per quod* *Sap. 14.*
fit iuſtitia. Et in Pſalmo: *Dominus regnauit à ligno.* Ligna pec- *Pſal. 95.*
cata in Deuteronomio: *Si quis abierit cum proximo ſuo ſim-* *Deut. 19.*
pliciter in ſiluam ad ligna cædenda. Torris lignum aduſtum,
quem vulgus titionem appellat, extractum foco ſemiu-
ſtum & extinctum. Quiſquiliæ ſtipulæ immixtæ ſurculis
ac foliis aridis: ſunt autem purgamenta terrarum. Myſti-
ce autem torris vel titio ſignificat ſapientiam vanam, quæ
veræ ſapientiæ cōtraria eſt: vnde legitur in Eſaia Prophe-
ta, Dominū dixiſſe ad ipſum Prophetam: *Egredere in occur-* *Eſa. 7.*
ſum Achaz, tu, & qui derelictus eſt Iaſub filius tuus, ad extremum
aquaductus piſcinæ ſuperioris in via agri fullonis, & dices ad eum:
Vide, ne ſileas, noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus cau-
dis titionum fumigantium iſtorum in ira furoris Raſin regis Syriæ,
& filii Romeliæ, eo quod conſilium inierit contra te Syria in ma-
lum Effraim, & filius Romeliæ, dicentes: Aſcendamus ad Iudam
& ſuſcitemus eum, & euellamus eum ad nos. Duas autem cau
das torrium fumigantium (vt prius diximus) vocat ſa-
pientiam ſecularem, hæreticumq; ſermonem, quorum
finis exuſtio eſt: qui fruſtra inierunt conſilium, vt aſcen-
derent contra Iudam, & quaſi negligentem & dormien-
tem caperent, & ſuis erroribus copularent. Caries pu
tredo lignorum: dictum hoc nomen, quod eueniat lignis
virtute carentibus. Caries autem ſignificare poteſt pu-
tredinem peccatorum: vnde homines carnales vermi-
bus concupiſcentiæ exeſi inhabiles efficiuntur ædificio
ſpiritali pertinenti ad ciuitatem Dei.

CAPIT. VI.

De propriis nominibus arborum.

PAlma dicta, quia manus victricis ornatus eſt: vel quod
oppanſus eſt ramis in modum palmæ hominis. Eſt
enim arbor inſigne victoriæ, proceroque ac decoro vir-
gulto, diuturniſque veſtita frondibus, & folia ſua ſine vl-
la ſucceſſione conſeruans. Hanc græci phœnicem dicunt,
quod diu durat, ex nomine auis illius Arabicæ, quæ mul-
tis annis viuere perhibetur. Quæ dum in multis locis na-
ſcatur, non in omnibus fructus perficit maturitatem: fre-

quenter autem in Ægypto & Syria, fructus autem eius dactyli à digitorum ſimilitudine nuncupati ſunr. Palma enim dicta eſt, quaſi pacis alma, quæ præmium eſt in agone vincentibus, ſicut Apoſtolus dicit (*Phil. 3.*): *Nunc tendo ad palmam ſupernæ vocationis.* Hæc ſuper terras hiſpida eſt, & quibuſdam rumoribus inæqualis: ſed vbi ad ſuperna proceſſerit, dulciſſimorum fructuum ſuauitate completur, & quaſi quibuſdam radiis ornata diſtenditur: ſic iuſtorum conuerſatio in hoc mundo duris eſt laboribus plena: ſed in ſupernis probatur eſſe pulcherrima. Palma autem ſignificare poteſt homines virtutum decore ſemper virentes, & victoriam de viciis omnibus & hoſtibus ſpiritualibus capientes: vnde præmium coronæ æternæ à Domino accipiunt, de quo in Pſalmo ſcriptum eſt (*Pſal. 91.*): *Iuſtus vt palma florebit, ſicut cedrus Libani multiplicabitur.* Et in Cantico Canticorum (*Cant. 5.*) ſponſa de ſponſo dicit: *Coma eius ſicut elata palmarum, nigra quaſi coruus.* Comæ cateruæ ſanctorum, quæ Deo fideli famulatu adhærent: elatæ palmæ propter caput Domini: nigræ propter deſpectionem apud homines: vel elatæ ob victoriam: nigræ ob preſſuras. Laurus à verbo laudis dicta: hac enim cum laudibus victorum capita coronabantur. Apud antiquos autem laudea nominabatur: poſtea d litera ſublata, & ſubrogata r dicta eſt laurus: vt in auriculis, quæ in initio audiculæ dictæ ſunt: & medidies, qui nunc meridies dicitur. Hanc arborem græci dafnem vocant: quod nunquam deponat viriditatem, inde illa potius victores coronabantur: ſola quoque hæc arbor fulgore fulminari minime creditur. Hæc arbor bene poteſt ſignificare martyrum victorias & coronas inmarceſcibiles: malum à græcis dicta, quod ſit fructus eius pomorum omnium rotundiſſimus: vnde & hæc ſunt vera mala, quæ vehementer rotunda ſunt. Malamaciana à loco vocata, vnde prius aduecta ſunt. Nam multæ arbores nomina ex prouinciis vel ciuitatibus, de quibus allatæ ſunt, acceperunt. Virgilius amantibus quid ex malo quæri ſoleat, oſtendit. Mala cidonia nomen ſumpſit ab oppido, quæ eſt in Inſula creta, de qua græci dicere ſolent vrbium Cretenſium matrem Cidoniam, ex cuius pomo cidonicum conficitur. Fit quoque ex ea & vinum, quo languentium deſideria falluntur: nam ſpecie, & guſtu, & odore cuiuslibet vini veteris imaginem repræſentat. Malomelum à dulcedine appellatũ, vel quod fructus eius mellis ſaporem habeat, vel quod in melle ſeruetur. Malum autem allegorice ſignificat Dominũ Chriſtum: vnde ſponſa in Cantico Canticorum (*Cant. 1.*) dicit: *ſicut * malum inter ligna ſiluarum, ſic dilectus meus inter filias: ſub vmbra illius quem deſiderabam ſedi: & fructus eius dulcis gutturi meo:* (** malus*) hoc eſt, ſicut malum viſu, odore & guſtu antecedit ligna ſilueſtria: ſic Chriſtus antecellit omnes ſanctos, qui filij Dei dicuntur: ſed gratia, ille ſolus natura, & eodem prodeunte, quem ſemper adeſſe quæſiui, quieſco ac ſecura permaneo: quia gratiæ ſuæ cæleſti dulcedine me reficit. Malum punicum dici eo, quod ex Punica regione ſit genus eius translatum: idem & malumgranatũ, eo quod intra corticis rotunditatem granorum contineat multitudinem. Malapunica eccleſia eſt ſiue vnitas fidei, & pacis concordia, ob cuius figuram Iſraelitici exploratores in libro Numeri (*Num. 13.*) de terra repromiſſionis malumpunicum cum botro pariter & ficis portabant. Et in Exodo, In ornamento ſacerdotis malapunica tintinnabulis aureis cõiungi præcipiuntur. Malum autem punicum ſignificat cœtum ſanctorum & electorum virorum: vnde ſponſa ad ſponſum in Cantico Canticorum (*Cant. 6.*) dicit: *ſicut cortex malipunici, genæ tuæ, abſque occultis tuis.* Genæ ſanctæ eccleſiæ ſpiritales ſunt patres: qui virtutibus ſunt mirabiles, & moribus venerabiles, & in cruce Chriſti gloriari non erubeſcentes. Et hæc magna ſunt valde, quæ videntur in ea: ſed multo maiora, quæ non videntur & in futura reſeruantur. Poteſt & in malo granato intelligi eccleſia de multis gentibus congregata ſiue diuerſas in ſe gratias habens: vnde in Canticis Canticorum (*Cant. 4.*) de ea ſcriptum legitur: *emiſſiones tuæ paradiſus malorum granatorum cum fructu pomorum.* Ficus latine à fœcunditate vocatur: feracior eſt enim arboribus cæteris: nam ter quaterque per ſingulos annos generat fructum, atque altero matureſcente alter oboritur: hinc & caricæ à copia nominatæ ſunt. Ficus myſtice ſignificat ſynagogam Iudæorum, vt eſt illud in Euangelio (*Matt. 21.*): *Areſacta eſt continuo ficulnea.* Et in Abacuc: *Ficus*, inquit, *non afferet fructum, & non erit generatio in vineis, &c.* Ficus vineæ, & oliua erat ſynagoga Iudæorum, quando dulcedinem bonæ operationis, flagrantiam feruidæ dilectionis, pinguedinem animi miſericordis, Deo deuota proferebat: ſed hæc ficus, Domino ad eam tertio veniente, hoc eſt, in legislatione per Moyſen, in ſedula increpatione & exhortatione per Prophetas, in oblatione gratiæ per ſeipſum, virtutis fructum ferre neglexit: propter quod ad maledictionem eius æterna ariditate damnata eſt. Item ficus, priſca lex: vnde dicitur in Euangelio (*Matt. 21. Luc. 13.*): *Homo quidam plantauit vineam*, hoc eſt, plebem iudaicam, *& in vinea plantauit ficum.* Folia ficus, aſperitas eſt legis, vel prurigo viciorum. Hinc eſt illud in Geneſi (*Gen. 3.*): *Et ſumpſerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*, hoc eſt, ſuccinctoria genitalium. Caprificus appellata eo, quod parietes, quibus innaſcitur, carpat: rumpit enim & prodit ex latebris, quibus concepta eſt. Alij caprificum putant dictum, quod ficus arbor eius remedio fœcundetur. Morus à græcis vocata, quam latini rubũ appellant eo, quod fructus vel virgulta eius rubent. Eſt enim mora ſilueſtris fructus afferens, quibus in deſerto paſtorum fames ac penuria confouetur: huius folia ſuperiactata ſerpenti feruntur interimere eum. Rubus ergo (vt quidam opinantur) Mariæ virginis * præfiguratione eo, quod quaſi de humani corporis rubo, Saluatorem tanquam roſam emiſerit: aut quod vim diuini fulgoris ſine ſui conſumptione pertulerit. (** præfiguratio eſt.*) Vnde in Exodo (*Exod. 3.*) legitur: *Apparuit Dominus Moyſi in flamma ignis de medio rubi: & videbat, quod rubus arderet & non combureretur.* Sicomorus, ſicut & morus græca nomina ſunt: dicta autem ſicomorus eo, quod ſint folia eius ſimilia moro. Hanc latini celſam appellant ab altitudine, quia non eſt breuis, vt morus. Alij autem dicunt eam ficum eſſe ſilueſtrem. Vnde Amos Propheta (*Amos 7.*) ad Amaſiam ait: *Non ſum propheta, nec filius prophetæ: ſed cum eſſem armentarius, & ruborum mora ſtringerem: tulit me Dominus ſequentem greges.* Hoc dicendum eſt, quod humilem paſtorem & ruſticum aſſumpſerit Dominus, & miſerit ad populum ſuum Iſrael, & præceperit ei, vt egrederetur de terra ſua, & Samariam pergeret. Item ſycomorus vana ſcientia. In Hieremia (*Ier. 50.*): *Habitabunt dracones*, hoc eſt, dæmones: *cum fatuis ficariis.* Item in bonam partem (*Luc. 19.*): *Aſcendit Zacheus in arborem ſicomolum.* Nux appellata quod vmbra vel ſtillicidium foliorum eius proximis arboribus noceat: hanc alio nomine latini ioglandem dicunt, quaſi Iouis glandem: fuit enim hæc arbor conſecrata Ioui, cuius pomum tantam vim habet, vt miſſum inter ſuſpectos herbarum vel fungorum cibos, quidquid in eis virulentum eſt, elidat, rapiat, atque extinguat. Nuces autem generaliter dicunt omnia poma tecta corio duriore: vt pineæ, nuces, auellanæ, glandes, caſtaneæ, amygdalæ: hinc & nuclei dicti, quod ſunt duro corio tecti. At contra poma omnia mollia mala dicta, ſed cum adiectione terrarum in quibus antea nata ſunt: vt perſica, punica, maciana, cidonia, &c. Myſtice autem nucis arbor ſignificat eccleſiam vel ſanctum virum dulcedinem fructuum virtutum in abdito cordis geſtantem. Vnde ſponſa in Cantico Canticorum (*Cant. 6.*) dicit: *Deſcendi ad hortum nucum, vt viderem poma conuallium.* Hortus etenim nucum eccleſia eſt præſens, vbi noſtras conſcientias alterutrum minime videmus: ſed fracta per temptationem teſta corporis, apparebit internæ dulcedinis guſtus. Poma conuallis fructus eſt humilitatis: deſcendit ſancta eccleſia per doctores ſanctos: vt videat, qui proficiant ad fructus bonos: quiue adhuc indigeant doctrinæ irrigatione. Item nuces incarnationem Domini Saluatoris, ſiue myſterium ſanctæ Trinitatis (vt quidam putant) ſignificant. Vnde in libro Numeri (*Num. 17.*) de virga Aaron ita legitur: *& germinauit nuces.* Amygdala græcum nomen, quæ latine nux longa vocatur: hanc alij nuculam vocant, quaſi minorem nucem, de qua Virgilius:

——— Cum ſe nux plurima ſiluis
Induit in florem: ———

Cunctis enim arboribus prior ſe flore conueſtit, & ad in-

ferenda poma arbuſta ſequentia præuenit. Vnde & primitiuam Eccleſiam, quæ ex Iudæis credidit, ſignificat: de qua Salomon ait: *Florebit amygdalus*: quæ ſententia & aliter iuxta allegoriam intelligi poteſt. Dicit enim Eccleſiaſtes: *Eccleſ. 12.* *Florebit amygdalum, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ.* Tradunt per hæc humanorum membrorum fieri ſignificantiam: nam in flore amygdali canos capillos, in impinguatione locuſtæ humorem pedum, in diſſipatione capparis concupiſcentiæ frigus oſtendit: quæ cum ſeni in poſtremæ ætatis tempore acciderunt, tunc neceſſe eſt, vt in terram, id eſt, quaſi in æternitatis ſuæ domum redeat. Bene quoque hanc æternitatis domum, illam futuram terram accipimus, de qua ſcribitur: *Pſal. 114.* *Placebo Domino in regione viuorum.* *Geneſ. 30.* Legitur Iacob Patriarcha tuliſſe virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis atque ex parte eas decorticaſſe, & poſuiſſe in canalibus, vbi effundebatur aqua ante oues: vt cum veniſſent greges ad bibendum, coram ſe haberent virgas, vt in aſpectu earum conciperent. Quid eſt virgas virides amygdalinas, atque ex platanis ante oculos gregum ponere: niſi per ſcripturæ ſeriem, antiquorum patrum vitas vel ſententias in exemplum populis præbere? Quæ nimirum quia iuxta rationis examen rectæ ſunt: virgæ nominantur, quibus ex parte corticem ſubtrahit: vt in his, quæ expoliantur, intimus candor appareat: & ex parte corticem ſeruant, ſicut fuerant exterius, in veritate permaneant: variuſque virgarum color efficitur, dum cortex ex parte ſubtrahitur, & ex parte retinetur. Ante conſiderationis enim noſtræ oculos præcedentium patrum ſententiæ quaſi virgæ variæ ponuntur. In quibus dum plerumque intellectum literæ fugimus, quaſi corticem ſubtrahimus: & dum plerumque intellectum literæ ſequimur, quaſi corticem reſeruamus. Dumque ab ipſis cortex literæ ſubtrahitur, allegoriæ candor interior demonſtratur, & dum cortex relinquitur exterioris intelligentiæ, virentia exempla monſtrantur: quas bene Iacob in aquæ canalibus poſuit: quia & Redemptor noſter in libris eas ſacræ ſcientiæ, quibus nos intrinſecus infundimur, fixit. Has aſpicientes arietes cum ouibus coeunt, quia rationabiles noſtri ſpiritus intellectus dum in earum intentione defixi ſunt, ſingulis quibuſque actionibus permiſcentur, vt tales fœtus operum procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus præceptorum vident. Caſtaneam latini à græco appellant vocabulo: hanc enim græci caſtaneam vocant, propter quod fructus eius gemini in modum teſticulorum intra folliculum reconditi ſunt, qui dum eiiciuntur, quaſi caſtrantur. Hæc arbor ſimul vt exciſa fuerit, tanquam ſilua, expullulare conſueuit. Hæc arbor continentium cœtum ſignificare poteſt, qui per caſtitatem corporis multos virtutum fructus affert. Ilex ab electo vocata: huius enim arboris fructum hominis primum ad victum ſibi elegerunt: vnde & poeta:

Mortales primi ructabant gutture glandem.

Prius enim, quam frumenti vſus eſſet, antiqui homines glande vixerunt. Ilex vero myſterium tenet crucis Chriſti. vnde legitur, quod Abraham habitauerit ad ilicem Mambre: quia in myſterio præfigurabat paſſionem Chriſti. Fagus & eſculus arbores glandiferæ ideo vocatæ creduntur, quod fructibus earum olim homines vixerunt ac cibum ſumpſerunt, eſcamque habuerunt. Nam eſculus ab eſca dicta, fagus vero à græco vocabulum traxit. **phagin* * Fage autem græce comedere dicitur, in quo facto admonemur abſtinentiæ operam dare, vt magis ſtudeamus parco victu contenti eſſe, quam carnalibus epulis auide incumbere. Silicum, quam latini corruptæ ſiliquam vocant, ideo à græcis tale nomen accepit, eo quod ligni **xylon* eius fructus ſit dulcis: * ſilo quippe dicunt lignum: * li- **glyky* con dulce. Huius arboris pomis ſuccus expreſſus accacia dicitur à græcis. Myſtice autem ſiliqua aut voluptatem mundi, aut ſapientiam ſecularem ſignificat: vnde luxurioſus *Luc. 15.* filius in Euangelio legitur, dum paſceret porcos & egeret fame, quod cõcupiſceret ſiliquas, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. Dæmonum enim cibus eſt ebrietas, luxuria, fornicatio, & vniuerſa vicia hæc blanda ſunt & laſciuia, & ſenſus voluptatem demulcent: ſtatimque vt apparuerunt, ad vſum ſui prouocant: quibus ideo luxurioſus adoleſcens non poterat ſaturari: quia ſemper voluptas famem ſui habet, & tranſacta non ſatiat: & ſatanas cum aliquem ſua arte ceperit & proprium ei impoſuerit iugum, vltra ad vitiorum abundantiam prouocare non procurat, ſciens eſſe iam mortuum: ſicuti multos idolatras videmus panis miſeria & egeſtate confectos. Item dæmonum cibus eſt carmina poetarum, ſecularis ſapientia rhetoricorum pompa verborum. Hæc ſua omnes ſuauitate delectant, & dum aures verſibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoq; penetrãt, & pectoris interna deuincunt. Verum vbi cum ſummo ſtudio fuerunt ac labore perlecta, nihil aliud niſi inanem * ſomnum & ſermonũ ſtrepitũ ſuis lectoribus tribuunt: **ſonum.* nulla ibi ſaturitas veritatis, nulla iuſtitiæ refectio reperitur: ſtudioſi earum in fame veri & virtutum penuria perſeuerant. Piſtatia dicitur, quod cortex pomi eius nardipiſtici odorem referat, de quo in ſequentibus dicemus. Pinus arbor picea ab acumine foliorum vocata: pinum enim antiqui acutum nominabant. Pinum autem aliam pitim, aliam græci peuten vocant, quam nos piceam dicimus, eo quod deſudet picem: nam & ſpecie differunt. In Germaniæ autem inſulis huius arboris lacrima electrum gignit: gutta enim defluens rigore vel tempore in ſoliditatem dureſcit, & gemmam facit, de qualitate ſua & nomen accipiens, id eſt, ſuccinum, eo quod ſuccus ſit arboris. Pinus creditur prodeſſe cunctis, quæ ſub ea ſeruantur, ſicut ficus nocere omnibus. Poteſt autem timor gehennæ per pinum piceam ſignificari: quia ſicut pinus arboribus creditur prodeſſe cunctis, quæ ſub ea conſiſtunt: ſic timor gehennæ illis proderit, qui propter timorem pœnarum agunt pœnitentiam peccatorum ſuorum. Econtrario vero ficus, hoc eſt, carnalis luxus nocet omnibus, qui ſecuntur & abutuntur rebus conceſſis per illecebram voluptatum. Item pinus leues in eccleſia ſignificat, & ad omne opus bonum paratos: vnde in Eſaia ita legitur: *Abies & buxus & pinus ſimul.* Rurſum pi- *Eſa. 60.* nus diuites ſeculi huius ſignificat, vt ſupra. Pix inquinamentum & nigredo delictorum. In Salomone: *Qui tan- Eccleſ. 13.* *git picem, inquinabitur ab ea.* Abies dicta, quod præ ceteris arboribus longe eat & in excelſum promineat: cuius natura expers eſt terreni humoris, ac perinde habilis atque leuis: de qua Virgilius: *& caſus abies viſura marinos.* quia ex ea naues fiunt. Hanc quidam gallicum vocant propter candorem: eſt autem ſine nodo. Abies vero propter altitudinem ſui, & robur diu durabile, mentem electorum infima quæque deſideria ſpernentem, & cœleſtium contemplationi ſemper intentam, virtute quoque patientiæ ſingulariter excellentem non incongrue demonſtrat. Vnde in libro Regum ſcriptum eſt de Salomone ac templi ædificatione: *& texit*, inquit, *pauimentum tabu- 3. Reg. 6.* *lis abiegnis, veſtiuit eas auro.* Auri autem laminæ quæ marmori ac tabulis ſunt abiegnis ſuperpoſitæ, ipſa eſt latitudo caritatis de corde puro & conſcientia bona & fide non ficta, quæ ſicut aurum aliis precioſius eſt metallis, ita ceteris eximior virtutibus in templo Dei ſingulari luce refulget. Item in aliam partem in Zacharia ſignificatio abietis eſt, vbi dicitur: *Vlula abies, quia ce- Zach. 11.* *cidit cedrus.* Cedrus, quam græci cidroſin vocant, id eſt, arboris humor ardentis, cuius folia ad cypreſſi ſimilitudinem reſpondent: lignum vero iocundi odoris eſt, & diu durans, nec à tinea vnquam exterminatur, de quo Perſius: *Et cedro digna locutus eſt*, ſcilicet propter durabilem perpetuitatem. Vnde & in templis propter diuturnitatem ex hoc ligno laquearia fiunt. Huius ligni reſina cedria dicitur, quæ in conſeruandis libris adeo eſt vtilis, vt perliti ex ea nec tineas patiantur, nec tempore conſeneſcant: naſcitur in Creta, Affrica atque Syria. Cedrus namque (vt diximus) arbor eſt imputribilis omnino naturę, odoris iocundi, aſpectus nitidi, ſerpentes accenſa nidore fugans ac perimens: quæ vniuerſa perfectis quibuſque conueniunt, quorum inſuperabilis eſt patientia: fama virtutum eximia: præſentia cunctis gratiſſima bonis: auctoritas ad reuincendos confutandoſque eos, qui veri-

tati

tati reſiſtunt, conſtantiſſima: qui & in hac vita & in futura ſingulari præ ceteris ſanctis eminentia fulgent. Nempe cedrus Chriſtum ſiue ſanctam eccleſiam myſtice ſignificat. *Eccleſ. 24* Vnde in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: *ſicut cedrus exaltata ſum in Libano.* Item cedrus Prophetas atque Apoſtolos *Pſal. 103.* typice figurat. Vnde dicitur in Pſalmo: *Satiabuntur omnia ligna ſiluarum, & cedri Libani, quas plantaſti, illic paſſeres nidificabunt*, hoc eſt, viri ſpiritales in doctrina Prophetarum & apoſtolorum conuerſantur. Item cedri ſuperbos hæreticos, ſiue philoſophos, ſeu etiam dæmones figurant: vnde *Pſal. 28.* ſcriptum eſt in Pſalmo: *Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani, & comminuet eas.* *Eſa. 1.* Et in Eſaia: *ſuper omnes*, inquit, *cedros Libani & erectas.* Cypariſſus græce dicitur, quod caput eius à rotunditate in acumen erigitur: vnde & canon vocatur, id eſt, alta rotunditas. Hinc & fructus eius conus, quia rotunditas eius talis eſt, vt conum imitetur. Vnde & coniferæ cypariſſi dicuntur: huius lignum cedro pene proximam habet virtutem, templorum quoque trabibus aptum, in penetrabili ſoliditate nunquam oneri cedit: ſed ea, quæ in principio fuerit, firmitate perſeuerat. Antiqui cypreſſi ramos prope rogum conſtituere ſolebant, vt odorem cadauerum, dum vrerentur, opprimerent iocunditate odoris ſui. Cypreſſus etiam in eo, quod medendis apta eſt corporum paſſionibus, quod ſuæ venuſtatem comæ nullo ventorum impulſu deponit, conſtantiam exprimit, eorumq; actionem, qui altioribus virtutum ornatibus ſanctam eccleſiam decorant. Cypreſſus namque Chriſtum *Eccleſ. 24.* vel eccleſiam ſignificat: vnde eſt illud: *ſicut cedrus exaltata ſum in Libano, & ſicut cypreſſus in montibus Hermon.* Item cypreſſus Prophetas vel Patriarchas vel doctores ſanctos figurat: vnde in Cantico Canticorū ſponſa dicit: *Cant. 1.* *Tigna domorum noſtrorum cedrina, laquearia noſtra cypreſſina.* Tigna & laquearia doctores ſunt in ſancta eccleſia propter munimen & decorem: cedrina & cypreſſina, propter eximias virtutes eorum & odorem bonæ vitæ. Iuniperus græce dicta ſiue quod ab amplo in anguſtū finit, vt ignis: ſiue quod conceptum diu teneat ignem, adeo vt ſi prunæ eius ex eius cinere fuerit opertæ, vſque ad annum perueniant: pyr enim apud græcos ignis dicitur. De hac arbore *Iob 30.* in libro Iob ſcriptum eſt: *Radix iuniperorum erat cibus eorum.* Arbor namque iuniperi pro foliis punctiones habet: ſic quippe ſunt hirſuta, quæ profert, vt ſpinis ſimilia contrectantem pungere valeant. Spina vero eſt omne peccatum, quia dum trahit ad delectationem, quaſi pungendo lacerat mentem. Quid ergo per radicem iuniperi, niſi auaritia, deſignatur: ex qua peccatorum omnium ſpinæ *1. Tim. 6.* producuntur. De qua & per Paulum dicitur: *Radix omnium malorum cupiditas.* Ipſa quippe latenter oritur in mente, ſed punctiones peccatorum omnium patenter producit in opera. Ebenus in India & Æthiopia naſcitur, quæ cæſa dureſcit in lapidem, cuius lignum nigrum eſt, & cortex leuis, vt lauri: ſed indicium maculoſum eſt in paruulis diſtinctionibus albis ac fuluis: Æthiopicum vero, quod præſtantius accipitur, in nullo eſt maculatum: ſed eſt nigrum, lene & corneum. Platanus à latitudine foliorum dicta, vel quod ipſa arbor patula ſit & ampla: nam platos græci latum vocant. Expreſſit huius arboris ſcri- *Eccleſ. 24.* ptura & nomen & formam, dicens: *quaſi platanus dilatata ſum in plateis*: eſt autem tenerrimis foliis ac mollibus, & vitium ſimilis. Myſtice autem hæc arbor Dominū Chriſtū ſignificat, qui in toto orbe in membris ſuis dilatatur, & manſuetudinis atque innocentiæ ſuæ vbique fidelibus ſalutifera monſtrat exempla: de quo in Pſalmo ſcriptum *Pſal. 1.* eſt: *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Bene (vt arbitror) ligno fructifero comparatus eſt Dominus Chriſtus propter crucem, quam pro hominum ſalute ſuſcepit. Item platanus ſanctos ſignificat in ſermone prædicationis quaſi dilatatos foliis: vnde legi- *Ezech. 31.* tur in Ezechiel: *Platani fuerunt aquæ frondibus eius.* Quercus ſiue quirinus vocatur, quod ea ſoliti erant dij gentium quærentibus reſponſa præcanere: arbor multum annoſa: ſicut legitur de quercu Mambre, ſub qua habitauit Abraham, quæ fertur vſque ad Conſtantini regis imperium per multa ſecula perduraſſe. Huius fructus galla appellatur, ex quibus vna agreſtis. Robur autem generaliter dicitur ex omni materia, quidquid eſt firmiſſimum. Poteſt hæc arbor typice ſignificare patientiam atque longanimitatem ſanctorum, qua fortiter ipſi omnia aduerſa ſuſtinentes, in conſtantia animi ſui perſeuerant, & æquanimiter omnia ferunt. Per quercum (vt dixi) ſancti fide atque virtutibus robuſti in Eſaia myſtice deſignantur, vbi ita legitur: *Et erit oſtenſione ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ expandit ramos ſuos.* *Eſa. 6.* Item in aliam partem: *& ſuper omnes quercus*, inquit, *Baſan.* *Eſa. 2.* Fraxinus vocari fertur, quod magis in aſpera loca montanaque fraga naſcatur. Hinc per derinationem fraxinus, ſicut à monte montanus: de qua Ouidius:

—— *& fraxinus vtilis haſtis.*

Poteſt autem ſignificare arma virtutum, quibus vtuntur ſancti contra hoſtes ſuos. Taxus venenata arbor, vnde & toxica venena exprimuntur: ex hac arcus Parthi & aliæ gentes faciunt. Vnde & poeta:

—— *iſta reos taxus torquetur in arcus.*

Hæc arbor poteſt dolos & venenata dogmata hæreticorum exprimere quæ pariunt mortem, & afferunt interitum his, qui in his læſi fuerint. Alnus vocatur, quod alatur amne: proxima enim aquæ naſcitur, nec facile extra vndas viuit. Hinc & tenera & mollis, quia in humecto loco nutritur. Vlmus nomen accepit, quod vliginoſis locis & humidis melius proficit. Nam in montanis & aſpetis minus læta eſt. Poſſunt autem hæ duæ arbores illos ſignificare, qui irrogatione ſacrarum ſcripturarum, & humilitate motum magis proficiunt, quam illi, qui in potentia propria confidunt. Populus dicta, quod ex eius calce multitudo naſcatur: cuius genus duplex eſt. Nam altera eſt alba, altera nigra. Alba autem populus dicta, quia folia eius vna parte ſunt alba, altera viridia. Hæc ergo bicolor, habens quaſi noctis & diei notas, quæ tempora ortu ſolis occaſuque conſtant. Generant etiam reſinam circa Eridanum fluuium, velut alij narrant, in finibus Syriæ. Populus virgulta caſtitatis (vt quidam volunt) in Leuitico ſignificat. & in malam partem illud accipitur in Oſee, vbi dicitur: *ſubtus populum & terebinthum, quia bona eſt vmbra eius.* *Oſe. 4.* Tiliam dicunt vocatam eo, quod vtilis ſit ad vſum telorum, nitore & leuitate iaculandi. Eſt enim genus materiæ leuiſſimæ, quæ & apibus ad mel conficiendum vtiliſſima eſt: ſic & in doctoribus manſuetudo laudabilis eſt, & valde ſuauis eſt prædicatio verbi. Salix dicta, quod celeriter ſaliat, hoc eſt, velociter creſcat: arbor lenta, vitibus habilis vinciendis: cuius ſeminis hanc dicunt eſſe naturam, vt ſiquis illud in poculo hauſerit, liberis careat: ſed & feminas infœcundas efficit. Salices iuxta myſterium fideles ſunt in eccleſia prope fluenta diuinæ prædicationis radicati, in Eſaia, vbi dicitur: *Et quaſi ſalices iuxta fluentes aquas.* *Eſa. 44.* Item ſalices homines infructuoſi ſunt: vnde eſt illud in Iob: *Circumdabunt eum*, hoc eſt, diabolum, *ſalices torrentis.* *Iob 40.* Et alibi: *Ad torrentem ſalicum deducent eos.* *Eſa. 15.* Populus autem, & ſalix, & tilia, molles materiæ ſunt, & ad ſculpturam aptæ. De populi autem ſignificatione & ceterarū iam ſuperius dictum eſt. Myrica, quam latini tramaraciam vocant, ex amaritudine nominata: guſtus enim eius nimis amarus eſt. Hæc arbor in ſolitudine & ſaxoſa humo naſcitur: ex qua etiam arbore maleficis artibus miſtra, id eſt, odia concitari dicuntur. De hac arbore ſimilitudo dicitur in Hieremia Propheta qui ait: *Hæc dicit Dominus: maledictus homo, qui confidit in homine & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedet cor eius.* *Ierem. 17.* *Erit enim quaſi myrica in deſerto, & non videbit, cum venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili.* Hoc de populo dicitur Iudæorum, qui habitant in deſerto, fructuſque non faciunt, & ſunt in terra ſalſuginis, quæ nullos fructus facit, & inhabitabili, quæ hoſpitem non habet Deum, nec angelorum præſidia, nec ſpiritus ſancti gratiam, nec ſcientiam magiſtrorum. Myrtus à mari dicta, eo quod magis litorea arbor ſit: vnde & Virgilius: *litora myrtis lætiſſima.* Et: *amantes litora myrta.* Hinc eſt, quod à græcis myrteæ dicuntur. Medicorum autem libri hanc arborem aptam ſcribunt mulierum neceſſitatibus plurimis: myrtus enim populum gentium ſignifi-

cat. Vn-

Digitized by Google

cat. Vnde huius arboris mentio fit in Zacharia Prophe-
Zach. 1. ta, vbi ita legitur: *Et ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo, &c.* Hunc virum Hebræi Michaelem Archangelum putant, qui vltor iniquitatum & peccatorum ſit in Iſrael, & quod ſteterit inter myrteta, quæ erant in profundo, intelligi volunt prophetas & ſanctos, qui in medio capti populi conuerſabantur & erant in profundo. Lentiſcus, quod cuſpis ipſius lentus ſit & mollis: nam lentum dicimus, quicquid flexibile eſt. Vnde & lentum vimen & vites. Virgilius: *& lentis vites*: pro flexibiles. Huius fructus oleum deſudat. Cortex reſinam, quæ maſtix appellatur, cuius plurima & melior in Chio Inſula gignitur. Lentiſci enim mentio eſt in Danielis libro, vbi Suſannæ hiſtoria ſcripta eſt: & vbi de ſcino & prino reſponſio presbyterorum oſtenditur. Latini enim ſcinum & prinum ilicem & lentiſcum interpretantur, quorum ſenius ibi manifeſtatur. Terebinthus arbor, græcum nomen, generans reſinam omnium reſinarum præſtantiorem. Legitur & in Geneſeos, quod Patriarcha Iacob conuocata omni domo ſua iuxta præceptum Domini dixerit ad eos: *Abiicite Deos alie-*
Gen. 35. *nos, qui in medio veſtri ſunt: & mundamini ac mutate veſtimenta veſtra: ſurgite, & aſcendamus in Bethel vt faciamus ibi altare Domino, qui exaudiuit me in die tribulationis meæ, & fuit ſocius itineris mei. Dederunt ergo ei omnes Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum. At ille infodit eas ſubter terebinthum, quæ eſt poſt vrbem Sichem*: quod ſignificat eccleſiam omnia ſimulacra gentilium abiicere, & perpetuæ obliuioni damnando illa tradere, vt ſolius & vnius veri Dei cultus vbique celebris fiat. Terebinthus ſan-
Eſa. 6. cti, vt in Eſaia: *Et erit in oſtenſione ſicut terebinthus.* Sicut in
Oſe. 4. aliam partem, vt in Oſee: *Subtus populum & terebinthum: quia bona erat vmbra eius.* Buxus græcum nomen eſt, ex parte à latinis corruptum: pixos enim appellatur apud eos arbor ſemper virens, & lenitate materiæ elemento-
Eſa. 30. rum apicibus apta. Vnde & ſcriptura dicit: *Scribe buxo, & diligenter in libro exara illud.* Buxus autem lenes in eccleſia ſignificat, qui licet fructus ſpiritales minime habeant, tamen perpetua fidei confeſſione virent: vnde eſt illud
Eſa. 60. in Eſaia: *Abies & buxus & pinus.* Arundo dicta, quod cito areſcat: hanc veteres cannam vocauerunt. arundinem poſtea Varro dixit. Sciendum ſane, quod latinum canna de lingua hebræa nomen ſumpſit: apud eos enim calamus canna dicitur. Arundo autem ſignificat mirabilitatem humanæ mentis. Vnde Dominus dicit de Iohan-
Matth. 11. ne ad Iudæos: *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?* Sed Iohannes arundo vento agitata non erat: qui nunquam in alteram partem flecti poterat, & nec laudibus vanis fauebat, nec aduerſitatibus cedebat. Arundo aurea incarnationem Saluatoris ſignificat, ſiue
Apoc. 21. diuinam ſcripturam, vt in Apocalypſi: *Et in manu eius arundo aurea.* Item calamus prædicatio ſanctorum eſt,
Eſa. 35. vt in Eſaia: *Orietur viror calami & iunci.* Iuncus fidelis eſt in eccleſia iuxta fluenta diuinæ legis ſemper morans, vt
Iob 8. in Iob: *Nunquid virere poteſt ſcirpus abſque humore? aut creſcit carectum ſine aqua?* Paliurus herba aſperrima & ſpinoſa. Paliurus eſt defenſio peccati ſiue impuritas men-
Eſa. 34. tis. Vnde in Eſaia: *Et paliurus in munitionibus eius. Qui*
Mich. 7. *rectus eſt in eis ſicut paliurus: & ſicut ſpina de ſepe.* Ramnus genus eſt rubi, quam vulgus ſenticem vrſinam appellat, aſperum nimis & ſpinoſum: ſentix dicta à ſitu, quod eſt terra inculta, in qua ſentices ſpinæque naſcuntur. Maiores autem noſtri omnem arborem ſpinoſam veprem dicebant, quod vi prendat: de ramno igitur ita in Pſal-
Pſal. 57. mo legitur: *Priuſquam producant ſpinæ veſtræ rhamnos. ſicut viuentes, ſic in ira abſorbet eos.* Ergo Rhamnus (vt diximus) ſpinarum genus eſt permoleſtum, quod prius in herbam molliſſimam pubeſcit: ſed vbi adulta ætate coaluerit, ramuſculos producit acuminatos, poſteaque eius ſudes dureſcunt in arborum firmitatem. Hoc ergo Iudæis præſens ſententia comminatur, quod prius abſorbeantur, quam longa ætate eorum malicia conualeſcat: ſi-
Pſal. 54. cut & in alio loco de talibus dicitur: *Viri ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos.* Sequitur celeritas perditio-
Pſal. 57. nis eorum: *Sicut viuentes, ſic in ira abſorbet eos.* Bene dixit, *ſicut viuentes*: quia viuere videntur, & mortui ſunt: omnis enim peccator in prauitate degens veritati moritur. Spinas enim diuitias & ſolicitudines ſeculares ipſe Dominus, cum expoſuiſſet parabolam ſementis, interpretatur in Euangelio, dicens: *Quod autem in ſpinis cecidit, hi* Luc. 8.
ſunt, qui audierunt verbum, & a ſollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur & non referunt fructum. Similiter ſpinæ iuxta allegoriam vitiorum ſordes exprimere poſſunt, quæ pungunt illicitis deſideriis mentem humanam, & ad peccandum prouocant. Tribuli vero aculei vitiorum vel temptationum intelliguntur, vt eſt illud
in Geneſi: *ſpinas & tribulos germinabit tibi.* Et in Prophe- Gen. 3.
ta: *Peccatum*, inquit, *Iſrael lappa & tribulus.* Vepres abla- Oſe. 10.
tio peccatorum in Eſaia: *Omnes montes, qui in ſarculo ſar-* Eſa. 7.
rientur, non veniet illuc terror veprium & ſpinarum. Vrticæ
prurigo luxuriæ in Eſaia: *orientur in domibus eorum*, hoc Eſa. 34.
eſt, in cordibus reproborū *ſpina & vrtica.* Oleaſter dictus, quod ſit foliis oliuæ ſimilibus, ſed latioribus: arbor ſilueſtris, amara atque infructuoſa: cui inſertus oliuæ ramus vim mutat radicis, & vertit eam in propriam qualitatem. Lacrima oleaſtri arboris duplex. Alia enim gummi ſimulat ſine vllo qualitatis morſu: alia ammoniaci guttam ex diſtillatione collectam ac remordentem. Oliua græce oleon dicitur, ex quo in latinum tractum eſt, vt oliua dicatur: olea autem ipſa arbor eſt: fructus
oliua: ſuccus oleum eſt. Arbor pacis *inſignis, cuius *inſigne
fructus diuerſis nominibus appellatur. Oleaſter autem infructuoſa arbor ſignificat gentiles: qui quam diu ſine Chriſto erant, fructum rectæ fidei & bonorum operum gignere non poterant: poſtquam autem ab errore vetuſto abſciſi, ad Chriſti fidem conuerſi ſunt: radici Patriarcharum & Prophetarum protinus inſerti ſunt, & facti ſunt ſocij radicis & pinguedinis oliuæ: de
quo Apoſtolus ad Romanos ſcribens, eleganter diſpu- Rom. 11.
tat, & Propheta de Chriſti corpore, quod eſt eccleſia,
canens in Pſalterio ait: *Ego ſum ſicut oliua fructifera in do-* Pſal. 51.
mo Domini: ſperaui in miſericordia Dei mei in æternum, & in ſeculum ſeculi. Oleum enim aliquando gratiam Spiritus ſancti ſignificat: aliquando caritatem, & aliquando miſericordiam, & econtrario aliam ſignificationem habet,
vbi Pſalmiſta ait: *Oleum autem peccatoris non impinguet ca-* Pſal. 140.
put meum Eſt enim oleum in bonam partem cauſa ſplendoris, pabulum luminis, præſtans nitorem pariter & ſalutem. In malam vero partem (ſicut hic ponitur) oleum peccatoris eſt dilectio ſimulata, verborumque adulationibus & blandimentis noſtras mentes, velut olei pinguedo, leniter ingrediens rigorem veritatis emollit, & ad noxias cogitationes amoris ficti potius oſtentatione perducit. Oliua Chriſtus in eccleſia: vnde & in Eccleſiaſti-
co legitur: *Sicut oliuam ſpecioſam fructiferam vocauit Dominus* Eccleſ. 24.
nomen tuum. Et poſt pauca: *Exarſit ignis in ea.* Oleum gra-
tia ſpiritus ſancti in Deuteronomio: *Suxerunt mel de petra,* Deut. 32.
& oleum de firmiſſima petra. Et in Iob: *Petra mihi fundebat* Iob 29.
riuos olei. Et alibi: *computreſcet iugum à facie olei.* Oleum Eſa. 10.
opera miſericordiæ, vt in Pſalmo: *Et caro mea immutata* Pſal. 108.
eſt propter oleum. Oleum hilaritas mentis, vt in Euange- Matth. 6.
lio: *cum ieiunias, vnge caput tuum.* Et in Pſalterio: *vt exhila-* Pſal. 103.
ret faciem eius in oleo. Oleum teſtimonium conſcientiæ bo- Matt. 25.
næ, vt in Euangelio: *Prudentes autem ſumpſerunt oleum in* Pſal. 140.
vaſis ſuis. Oleum ſermo deceptoris, in Pſalmo: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Oleum, hæreticorum ſubtilis & blanda deceptio: ſicut in Salomone de ea-
dem praua doctrina dicitur: *nitidius oleo guttur eius.* Et in Prou. 5.
Oſee: *& oleum in Aegypto ferebant*, hoc eſt, ad ſecularium Oſe. 12.
mentes decipiendas. Vnguentum nomen Saluatoris.
In Salomone: *vnguentum effuſum nomen tuum.* Vnguentum Cant. 1.
gratia Spiritus ſancti, in Salomone: *muſcæ morituræ*, id eſt, Eccleſ. 10.
dæmones, *exterminant vnguentum ſuauitatis.* Vnguentum
chriſmatis vnctio. In Pſalterio vt quidam volunt: *à fructu* Pſal. 4.
frumenti & olei multiplicati ſunt: & in Exodo plurima de hoc narrantur. Oleum fomentum blanditiæ in prædicatio-
ne diuina, in Euangelio: *Et appropians alligauit vulnera eius:* Luc. 10.
infundens vinum & oleum. Amurca olei pars aquoſa ab emergendo dicta, id eſt, quod ab oleo ſe emergat, & fex ſit eius: hanc græci amircen vocant, ex latina lingua tra-

hentes. Gummen græcum nomen eſt : hoc enim illi gummi dicunt. Reſinam græci retinã vocant: rethi enim græce dicitur, quidquid manat. Eſt enim lacrima ſudore exhalata lignorum: vt ceraſi, lentiſci, balſami, vel reliquarum arborum ſiue virgultorum, quæ ſudare produntur : ſicut & odorata Orientis ligna, ſicut gutta balſami ac ferulatum vel ſuccinorum, cuius lacrima dureſcit in gemmam. Prima eſt reſina terebinthina omnium præſtantior. *Petrea. Affertur autem ex Arabia * patria atque Iudæa & Syria, Cypro & Affrica, ex inſulis quoque Cycladibus: ſecunda eſt lentiſcina, quæ mirtix vocatur: hæc ex Chio Inſula deportatur: tertia pinalis.

Capit. VII.

De aromaticis arboribus.

AROMATA ſunt quæque fragrantis odoris, quæ India vel Arabia mittit, ſiue aliæ regiones. Nomen autem aromata traxiſſe videntur, ſiue quod aris impoſita, diuinis inuocationibus apta videantur: ſeu quod ſeſe aeri inſerere ac miſcere probantur: nam quid eſt odor, niſi aer contactus? Aromata, varia virtutum ornamenta ſignificant: 3. Reg. 10. ſicut in libro Regum de Saba regina legitur: *non ſunt allata huiuſcemodi aromata, ſicut Saba regina dedit Salomoni.* Pigmenta, varia virtutum odoramenta, vbi & ſupra: cum vniuerſis pulueribus pigmentariis. Tus arbor Arabica immenſa atque ramoſa, leuiſſimi corticis, ramis ad aeris qualitatem, amygdalæ modo ſuccum aromaticum fundens album, & ad maſticationem velut in puluere reſolutũ: & cum frangitur intus, pingue & igni appoſitum facile ardeſcit: & appellatur apud nos maſculus eo, quod ſit natura rotundum, in modum teſticulorum, reliquum planum, & pene ſcabroſum, minus optimum. Adulteratur autẽ mixta reſina ſiue gummi, ſed dinoſcitur ſua proprietate. Nam thus igni impoſitum ardeſcit: reſina fumeſcit. Gumen vero liqueſcit calefactum. Thus autem à tundendo dictum: hoc & Libanum vocatum à monte Arabiæ, vbi Sabæi ſunt. Nam mons eorum Libanus dicitur, vbi thura colliguntur. Myrrha arbor Arabiæ, altitudinis ad quinq; cubitorum, ſimilis ſpinæ, quam achantum dicunt. Cuius gutta viridis atque amara: vnde & nomen accepit: myrrha & gutta eius ſponte manans pretioſior eſt: elicita corticis vulnere vilior iudicatur. Sarmenta eius Arabes ignibus fouent: quorum fumo ſatis noxio, niſi ad odorem ſtoracis occurrant, plerumq; inſanabiles morbos contrahunt. Myrrha autem Trogoditæ ab Inſula Arabiæ dicta, vbi melior colligitur & purior. Diuerſa enim aromata diuerſas ſpecies ſignificant virtutum, quibus ſancta decoratur eccleſia. Vnde in Cantico Canticorum Cant. 3. ſcriptum eſt: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarii?* Miratur ſynagoga quomodo gentium populus nullo circumciſionis myſterio emundatus, nulla prophetarum ammonitione eruditus, ſubito ab infimis voluptatibus per deſertum gentilitatis & idolatriæ ad alta virtutum culmina & ſponſi amplexus aſcendiſſet, igne amoris accenſa, omni niſu virtutum ad cœleſtia tendit. Ex mortificatione carnalium voluptatum, & puritate orationum, & omnium virtutum odore. Hinc item ſcriptum eſt: Cant. 4. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris*: quia in myrrha mortificatio carnis, in thure deuotio orationis exprimitur. Cant. 5. Hinc ruſum ſponſus dicit : *meſſui myrrham meam, cum aromatibus meis.* Per myrrham paſſio vel mortificatio, per aromata omnes virtutes exprimuntur. Metit myrrham cum aromatibus, quando martyres cum ceteris electis ad maturitatem præmiorum perducit. Hinc ruſum per Prophetam de Domino Saluatore di- Pſal. 44. ctum eſt: *Myrrha & gutta & caſia à veſtimentis tuis?* ſanctum Domini corpus quoddam Deitatis fuiſſe cognoſcitur veſtimentum. Nam ſicut veſtibus cooperiuntur membra mortalium: ita & maieſtas Verbi in fidelium oculis carnis velamine videbatur abſcondi. Ab hoc ergo veſtimento, id eſt, incarnationis arcano congrue veniſſe dicitur myrrha, gutta & caſia. Myrrha mortem ſignificat, quam pro omnium ſalute ſuſcepit: gutta vero, quæ dicitur ammoniaca, duricias curat aliqua neceſſitate contractas: quæ pulchre incarnationi Domini comparatur: quia duriciam cordis humani ſancta prædicatione diſſoluit. Caſia, quæ à noſtris fiſtula dicitur, redemptio generis humani per aquam baptiſmatis indicatur: quoniam hoc herbæ genus aquoſis locis dicitur inueniri. His rebus etiam odor eſt ſuauis, vt merito ſanctæ incarnationi & virtus herbarum & odoris ſuauitas compararetur. Gutta vis amoris Dei, & arbor caritatis intelligitur, vbi & ſupra: *ligamentum gutta dilectus meus mihi.* Cant. 1. Storax arbor Arabiæ, ſimilis malocedonij, cuius virgulæ inter caniculæ ortum cauernatim lacrimam fluunt : diſtillatio eius in terra cadens munda non eſt: ſed cum propriæ corticis ſcrobe ſeruatur: illa autem, quæ virgis & calamis inhæſerit, munda eſt & albida: dehinc fulua fit ſola cauſa, & ipſa ſtorax calamos pingues, reſinoſa, odoris iocundi, humecta, & veluti melloſum liquorem emittens. Storax autem vocata, quod ſit gutta arboris profluens & congelata. Nam græci ſtitiam guttam dicunt, græce autem ſtirax, latine ſtorax dicitur. Hoc ergo pigmentum cum ceteris aromatibus duxerunt filij Iſrael in Ægyptum, & obtulerunt Ioſeph pro munere, quod ſancti viri in peregrinatione huius ſeculi Saluatori noſtro afferunt dona bonæ voluntatis & ſacrarum virtutum, quibus ipſe delectatur, vt placabilis ſit & annuens votis eorum. Bdellium Indiæ & Arabiæ arbor, cuius lacrima melior Arabica: eſt enim lucida ſubalbida, leuis, pinguis æqualiter, cerea, & quæ facile mollitur, neque ligno vel terra commixta, amara, odoris boni. Nam ex India ſordida eſt & nigra & maiore gleba. Adulteratur enim admixtum gummi, quæ non ita amarificat guſtum. Maſtix arboris lentiſci gutta eſt: hæc granomaſtix dicta, quia in modum granorum eſt. Piperis arbor naſcitur in India in latere montis Caucaſi, quod ſoli obuerſum eſt: folia iuniperi ſimilitudinem habent, cuius ſiluas ſerpentes cuſtodiunt: ſed incolæ regionis illius, cum maturæ fuerint, incendunt: & ſic ſerpentes igne fugantur, & inde ex flamma nigrum piper efficitur. Nam piperis natura alba eſt, cuius quidem diuerſus eſt fructus. Nam quod immaturum eſt, piper longum vocatur: quod incorruptum ab igne, piper album: quod vero cute rugoſa & horrida fuerit, ex calore ignis trahit & colorem & nomen. Piper ſi leue eſt, vetuſtum eſt: ſi graue, nouellum. Vitanda eſt autem mercatorum fraus: ſolent enim vetuſtiſſimo piperi humecto argenti ſpumam aut plumbum aſpergere, vt ponderoſum fiat. Aloe in India atque Arabia gignitur, arbor odoris ſuauiſſimi ac ſummi: denique lignum ipſius vice thymiamatum altaribus adoletur, vnde & nomen traxiſſe creditur. De aloe autem in Euangelio de ſepultura Domini ita legitur : *Venit ergo Ioſeph, & tulit corpus Ieſu. Venit autem & Nicodemus, qui venerat ad Ieſum nocte primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quaſi libras centum.* Ioan. 19. Hinc & in Cantico Canticorum ſcriptum eſt in laudem ſponſæ: Cant. 4. *myrrha & aloe cum omnibus primis vnguentis.* Myrrha enim & aloe arbores ſunt aromaticæ, quæ continentiam carnis exprimunt, cum omnibus primis vnguentis, id eſt, chariſmatibus virtutum. Caſia naſcitur in Arabia, virga robuſti corticis, & purpureis foliis, vt piperis: eſt autem virtute cinamomo ſimilis, ſed potentia inferior: vnde pro cinamomi vice duplex eius pondus in medicamentis admiſcetur. Cinamomum dictum, quod cortex eius in modum cannæ ſit rotundus & gracilis. Gignitur autem in Indiæ & Æthiopiæ regionibus, frutice breui duorum tantum cubitorum, colore ſubnigro vel cinereo tenuiſſimarum virgarum. Nam quod in craſſitudinem extenditur, deſpectui eſt: quod vero gracilius prouenerit, eximium: quod cum frangitur, viſibile ſpiramentum emittit ad imaginem nebulæ ſeu pulueris. De his arboribus in Cantico Canticorum ſcriptum eſt: *Fiſtula & cinamomum cum vniuerſis lignis Libani.* Cant. 4. Fiſtula, quæ & caſia, arbor aromatica eſt, ſed modica: & ideo humiles ſpiritu deſignat. Myſtice caſia eſt doctrina recta ſiue opinio bonorum operum, vt in Pſalterio: *Et caſia à veſtimentis tuis.* Pſal. 44. Item cinamomum, qui ſeipſos deſpiciunt, ſignat: quia & ipſa eſt breuis arbor, ſed odorifera & dulcis: ſic & humilitas magnam habet laudem & dulcedi-

nem apud Deum: quia ſicut fiſtula & cinamomum humiles ſanctorum cogitationes: ſic & ligna Libani ſublimes eorum actiones demonſtrant. Calamus aromaticus à ſimilitudine calami vſualis vocatur. Gignitur in India, multis nodis geniculatus, fuluus, flagrans ſpiritus ſuauitate. Qui cum frangitur, in multas fit partes ſciſſilis, ſimulans guſtu caſiam cum leui acrimonia remordente. Calamus ergo ſimul cum ceteris aromatibus, hoc eſt, cum myrrha, cinamomo & caſia verbo Domini ad ſacræ vnctionis oleum miſceri iubetur, vt ſanctificetur tabernaculum Dei, & omnia vaſa eius. Porro vnguentum quo perunguitur tabernaculum, chriſma eſt, quo vngitur fidelis populus, in quibus diuinitas, tanquam in tabernaculo, habitat. Poteſt quidem intelligi hoc vnguentum etiam virtutes ſanctorum, ſiue odor iuſtitiæ longe lateque diffuſus. De quo dicit Apoſtolus: 2.Cor.2. *Deo autem gratias, qui triumphat nos in Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos.* Balſami arbor in Iudæa intra terminos tantum viginti iugerum erat: poſtea quoniam eadem regione Romani potiti ſunt, etiam latiſſimis collibus propagata eſt: ſtirpe ſimilis viti, foliis ſimilis rutæ, ſed albidioribus ſemperque manentibus. Arbor autem balſamus, lignum eius xylobalſamum dicitur: fructus ſiue ſemen carpobalſamum: ſucus opobalſamum. Quod ideo cum adiectione ſignificatur, eo quod percuſſus ferreis vinculis cortex ligni per cauernas eximij odoris guttas diſtillat. Cauerna enim græco ſermone ope dicitur: cuius guttam adulteratur, admixto cyprino oleo vel melle: ſed ſincerus probatur à melle, ſi cum lacte coagulauerit: ab oleo, ſi inſtillatus aquæ, aut admixtus, facile fuerit reſolutus. Præterea etſi laneæ veſtes ex ipſo pollutæ non maculantur; adulteratus quidem neque cum lacte coagulat, & vt oleum in aqua ſupernatat, & veſtem maculat. Balſama autem ſi pura fuerint, tantam vim habent, vt ſi ſol excanduerit, ſuſtineri in manu non poſſint. Huius ergo liquoris, hoc eſt, balſami myſtice mentio fit in libro Ieſu filij Syrach, vbi ita ſcriptum eſt: Eccleſ.24. *& balſamum non mixtum, odor meus.* Et in Cantico Canticorum, dicente ſponſa de ſponſo, ita ſcriptum legitur: Cant.1. *Dum eſſet rex in recubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum: faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi in vineis Engaddi.* Botrus ergo cypri factus eſt Dominus in reſurrectione, qui fuerat faſciculus myrrhæ in paſſione. Qui bene etiam in vineis Engaddi eſſe memoratur: namque in vineis Engaddi (vt præfati ſumus) balſamum gignitur, quod in cariſſima confectione liquori oliuæ admiſceri ac pontificali benedictione ſolet conſecrari: quatenus fideles omnes cum impoſitione manus ſacerdotalis, qua Spiritus ſanctus accipitur, hac vnctione ſignentur.

Capit. VIII.

De herbis aromaticis ſiue communibus.

Extant & quarundam herbarum nomina, quæ ex aliqua ſui cauſa reſonant habentes nominum explanationem: non tamen omnium herbarum etymologiam inuenies: nam pro locis mutantur etiam nominibus. Folium dictum, quod ſine vlla radice innatans in Indiæ litoribus colligatur, quod in lino perforatum ſiccant Indi, atque reponunt. Fertur autem paradiſi eſſe herba, guſtu nardum referens. Nardus herba eſt ſpicoſa: vnde & à græcis nardoſtacos appellata, quarum alia Indica, alia Syricina vocatur, non quod in Syria naſcatur, ſed quod mons, in quo inuenitur, alio latere Indiam ſpectat, alio Syriam: eſt autem Indicum multiforme, ſed melius Syriacum, leue, fuluum, comoſum, ſpica paruum, odoriſſimum cyperũ ſimilans: quod ſimilis rum in ore tardauerit, linguam ſiccat. Nardum Celticum à regione Galliæ nomen traxit: naſcitur enim ſæpius in Liguriæ alpibus & in Syria, frutice paruo, radicibus in manipulum collectis ligamentis. Flos eius tantum propter odorem bonum, tyrſi eius atque radiculæ vtiles probantur vſibus noſtris. Nardus autem ſignificat odorem virtutum ſanctorum in eccleſia: vnde ſponſa dicit in Cantico Canticorum: Cant.1. *Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum*, hoc eſt, regi Chriſto in beatitudine cœleſtis ſecreti quieſcenti ſanctorum virtus in eccleſia magnæ nobis gratiam ſuauitatis adminiſtrat. Item ſponſus dicit de ſponſæ gloria in eodem libro: *Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, cypri cum nardo.* Cant.4. Nardus & crocus per irrigationem ſacri Baptiſmatis ſancta eccleſia paradyſum ex ſe emiſerit malorum punicorum, i. e. ſanctorum martyrum cum pomorum fructibus, i. e. cum ſanctorum virtutum fructu. Cyprus arbor aromatica eſt, ſignificans cœleſtis gratiæ benedictionem. Nardus Dominicæ paſſionis typum, crocus caritatis feruorem exprimit: coniungitur cyprus nardo, cum diuina gratia confortat nos pro Chriſto pati. Item nardus croco iungitur: cum caritate Chriſti mortem libenter ſuſcipimus. Crocum dictum ab oppido Ciliciæ, quod vocatur Coricium, quamquam & alibi naſcatur: ſed non tantum vel tale, quale in Cilicia, vnde & à potiori parte nomẽ accepit: nam multæ res nomina ſumpſerunt à locis, vbi plus * peruenit & melius aliquid. * prouenit Optimum autem eſt, quod fuerit recens odoris boni, albedine parua, porrectæ longitudinis integrum, & neq; in fragmenta comminutum, inſpiratione bona, & cum carpitur, manus inficiens, & leuiter acre. Quod ſi eiuſmodi non fuerit: aut vetuſtum, aut infuſum cognoſcitur. Item cyprus incorruptionem ſignificat: nardus fortitudinem: crocus martyres. Hyſopus herba humilis, cuius radices ſaxum penetrant: quod ſignificat humilitatem pœnitentiæ, ſiue Baptiſmum, vt in Pſalterio: Pſal.50. *aſperges me hyſopo, & mundabor.* Coſtum radix herbæ eſt, naſcentis in India, Arabia & Syria. ſed melius Arabicum: eſt enim album & leue ſuaue, iocundi odoris. Indicum colore atro, & leue, vt ferula: Syriacum vero pondere graue, colore buxeo, odore acri: ſummum tamen album leue, aridum guſtu incendens. Flos enim vel Chriſtum ſignificat, qui de virga radicis Ieſſe effloruit, vel ſpecimen iuſtitiæ, vt in Pſalmo: Pſal.91. *Iuſtus*, inquit, *vt palma florebit.* Roſa ab ſpecie floris nuncupata, quod rutilanti colore rubeat. Significat autem roſa martyres: vt eſt illud: Eccleſ.39. *ſicut roſa germinans ſuper humida fluenta.* Lilia lactei floris herba: vnde & nuncupata, quaſi laclia, cuius dum candor ſit in foliis, auri tamen ſpecies intus effulget. Lilium autem Chriſtum ſignificat, qui in Cantico Canticorum ait: Cant.2. *Ego flos campi & lilium conuallium.* Et item: Cant.6. *vt paſcatur in hortis, & lilia colligat*: ac ſi diceret, Ego ſum decus mundi, & gloria humilium: qui de ſponſa ſua ſic ait: Cant.2. *ſicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias*: quia candor caſtitatis eius tribulationibus probatur, & maior eſt fructus prædicationis quam quietis. Poteſt & in lilio virginitas exprimi: quia excellentior eſt caſtitas virginalis, quam cæteræ virtutes, ſicut in Apocalypſi oſtenditur. Viola propter vim odoris nomen accepit: huius genera ſunt tria: purpureum, album, melinum. Viola quoque ſignificat confeſſores ob ſimilitudinem liuidorum corporum. Vnde ſcriptum eſt in Cantico Canticorum: Cant.2. *flores in terra viſi ſunt*: quibus etiam regnum cœlorum promiſſum eſt. Edera dicta, quod arboribus reptando adhæreat: de qua Virgilius:

Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.

Alij ederam aiunt vocatã, quod hædis ſupra lactis abundantiam in eſca à veteribus præbebatur. Ederæ, frigidæ terræ indices ſunt. Fiſicus nam antifarmacon ebrietatis eſt, ſi qui potus edera coronetur. Edera autem typum Iudaici populi habet, qui aliquando florebat: ſed non diu in virore priſtino remanebat. Vnde in libro Ionæ Prophetæ edera, ſub cuius vmbraculo Ionas ſedebat in aſcenſione vermis diluculi in craſtinum, exaruit in reſurrectione illius vermis, qui ait: Pſal.21. *Ego ſum vermis, & non homo.* Iudaica plebs per infidelitatẽ exaruit: quæ quondam florebat in Patriarchis & Prophetis. Galbanum dictus mons Cretæ, ex quo dictamnum herba nomen accepit, propter quam apud Virgilium cerua vulnerata ſaltus peragrat dictamneos: tantæ enim potentiæ eſt, vt ferrum à corpore expellat, ſagittas excutiat. Vnde & eius pabulo feræ percuſſæ ſagittas à corpore inhærentes eiiciunt. Hanc quidam latinorum poleium martis dicunt propter belli tela excutienda. Mandragora dicta, quod habeat mala ſuaue olentia in magnitudinem mali maciani: vnde & eam latini

malum terræ vocăt. Hanc poetæ anthropomorpheos ap-
pellant, quod radicem formam hominis ſimulantem, cu
ius cortex vino immixta ad bibendum datur, quorū cor-
pus propter curam ſecandum eſt: vt ſoporati dolorem
non ſentiant. Huius ſpecies duæ. Femina foliis lactucæ ſi-
milibus mala generat in ſimilitudinem prunorum: ma-
ſculus vero foliis betæ ſimilibus. De mandragora ſponſa
Cant. 7. dicit in Cantico Canticorum: ***Mandragora dederunt odorem***
in portis noſtris. Mandragora propter multimoda medica-
minum genera ſanctorum virtutibus comparatur. Por-
tæ eccleſiæ doctores ſunt ſancti. In huiuſmodi portis
mandragorę dant odorem: cum ſpiritales quiq. ex ſe vir-
Geneſ. 30. tutum palmam longe lateq; ſpargunt. Legitur in Gene-
ſeos, quod Ruben filius Liæ egreſſus in agrum inuenerit
mandragoras, & dederit eas Liæ matri ſuæ: quod ſignifi-
cat famam bonam, quam quiſq; bene ſtudioſus adipiſci-
tur ex mundanis hominibus, referre hanc debet ad ma-
trem eccleſiam. Vnde dicit Apoſtolus de epiſcopo ordi
1. Tim. 3. nando: ***oportet etiam illum teſtimonium habere bonum ab eis, qui***
foris ſunt: qui licet parum ſapiant, reddunt tamen plerum-
que labori eorum, per quos ſibi conſulitur, & ſplendo-
rem laudis, & honorem bonæ opinionis. Herbæ æternæ
paradiſi viriditas & ſanctarum animarum paſcua: vt in
Ioan. 10. Euangelio: ***Si quis per me introierit, ſaluabitur: & ingredietur***
Ezech. 34. ***& egredietur, & paſcua inueniet.*** Et per Ezechielem: ***In mon-***
tibus excelſis Iſrael, vbi paſcam eas in herbis virentibus. Et econ-
trario de ariditate mentis ſuæ de Iudæis per Hieremiam
Ierem. 14. dicitur: ***defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.*** Herba vi-
Iob 40. ta carnis eſt, vt in Iob pro diabolo: ***huic montes,*** hoc eſt, lu-
xurioſi diuites, ***herbas ferunt.*** Herba vita mortalium, vt in
Pſal. 89. Pſal. ***mane ſicut herba tranſeat.*** Pratum eſt, cuius fœni copia
armenta tuetur: cui veteres Romani nomen indiderunt
ab eo, quod protinus ſit paratus, nec magnum laborem
culturæ deſideret: prata autem eſſe, quæ ſecari poſſunt.
Pratum myſtice intelligi poteſt ſancta eccleſia, vel ſcri-
ptura ſacra, in quibus flores diuerſarum virtutum repe-
riuntur, & paſtus ſpiritalis piis animalibus, hoc eſt, fideli-
bus hominibus præparatur. Vnde ſponſa in Cantico
Cant. 2. Canticorum dicit: ***Flores apparuerunt in terra***, id eſt, in ocio
fidei & iuſtitia floruerunt in mundo, creſcente eccleſia.
Ibid. Hinc item ipſa doctoribus dicit: ***fulcite me floribus, ſtipate***
me malis, quia amore langueo: ac ſi diceret: conſolamini me
exemplis ſeu incipientium, ſeu terminantium viam ſalu-
tis, dum adhuc in huius peregrinationis tædio amore ſu-
pernæ viſionis langueſco. Prata patefacta eſt ſcriptura di-
Prou. 27. uina, vt in Salomone: ***Aperta ſunt prata, & apparent herbæ vi-***
Sap. 2. ***rentes.*** Item in malam partem, vt in Salomone: ***nullum***
pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra. Auena, lolium,
zizania quam poetę ſemper infelix loliū dicunt, quod ſit
inutile & infæcundum, myſtice ſignificant peccatores &
Matth. 13. vitia, vnde in Euangelio dicitur, quod in ſegete Domini
inimicus ſuperſeminauerit zizania. Fœnum dictū, quod
autem eo flamma nutriatur: fos enim flamma eſt. Fænum enim
iuxta allegoriam ſignificat fragilitatem humanæ natura:
Pſal. 36. vnde legitur in Pſalmo de peccatoribus: ***Quoniam, tāquam***
fœnū, velociter areſcent: &, ſicut olera herbarum, cito cadent. Fœ
num pulchra eſt res, dum viret, dum floret, ſed cum arue-
rit, mutato protinus colore marceſcit: ſic ſunt impij, qui
quaſi florida lætitia relucentes, præmaturo fine ſiccan
tur. Primo fœno comparati ſunt, vt areſcerent: nunc a-
greſtibus oleribus, vt deciderent: non enim dixit, hole-
ra ***hortorum***, ſed ***herbarum***: vt ſignificaret potius illa viliſſi-
ma, quæ per agros ſponte naſcuntur. Fœnum hiſtoriam
Pſal. 146. legis aut temporalia ſignificat, vt in Pſalmo: ***Qui producit***
in montibus fœnum. Fœnum peccatores, vt in Euangelio:
Matth. 6. ***Si enim fœnum, quod hodie in agro eſt, & cras in clibanum mitti-***
tur. Olera enim ab olla dicta ſunt, vbi collecta decoquun-
tur: quapropter fœnum mundi nobilibus comparemus,
qui & facile proficiunt, & viriditatis magna quaſi gratia
veſtiuntur. Olera herbarum, mediocres ponantur & hu-
miles, quæ per loca inculta, copia pullulante, conſur-
gunt, & naturæ ſuæ agreſtem atque hiſpidam retinent
qualitatem. Sed & illud velociter areſcit: & iſta
cito decidunt.

CAPIT. IX.
De oleribus.

ORtus nominatur, quod ſemper ibi aliquid oriatur.
Nam cum alia terra ſemel in anno aliquid gignat:
ortus nunquam ſine fructu eſt. Olus ab alendo dictum,
eo quod primū homines oleribus alerentur, antequam
fruges & carnes ederent. Tantum enim pomis arborum
& oleribus alebantur, ſicut animalia herbis. Ortus enim
ſanctam ſignificat eccleſiam, in qua variæ ſpecies virtu-
tum gignuntur. Vnde ſponſus de ſponſa dicit: ***ortus con-*** Cant. 4.
cluſus, ſoror mea ſponſa: ortus concluſus, fons ſignatus. Ortus
concluſus, eccleſia eſt: quia multifaria ſpiritalium ope-
rum germina gignat: fons eſt, quia doctrina ſalutari re-
dundat. Concluſus, quia Domini protectione vncta per-
ſiſtat: ſignatus ſermone fidei. Item aliam ſignificationem
habet ortus in hoc teſtimonio libri Regum, vbi narrat,
quod Achab rex diceret ad Naboth Iezrahelitam: ***da mi-*** 3. Reg. 21.
hi vineam tuam, vt faciam mihi ortum olerum, quia vicina eſt &
prope domum meam, &c. Naboth ergo qui interpretatur,
cōſpicuus, ſignificat Dominum Saluatorem qui eſt ſemen
quod interpretatur Iezrahel, quia verus eſt filius Dei: hic
habuit vineam, de qua in Eſaia ſcriptum eſt: ***Vinea enim*** Eſa. 5.
Domini Sabaoth domus Iſrael eſt. Hanc concupiuit Achab,
qui interpretatur, ***frater patris***, populus videlicet Iudai-
cus, de quo Chriſtus carnem aſſumere dignatus eſt, vt fe-
ciſſet in ea ortum olerum, hoc eſt vt vbi vinum gratię ſpi-
ritalis germinare debuit, ibi fragilia quæque dogmata per
Pharisaicam ſuperſtitionem tranſplantaret. Sed Na-
both hanc vineam dare nolenti, id eſt Chriſto Phariſæo-
rum ſuperſtitionibus non conſentienti impia vxor Ieza
bel, hoc eſt, ſynagoga Iudæorum machinata eſt mortem
eius. Ortus internas delitias paradiſi ſignificat: vnde di-
citur: ***intra ortum meum ſoror mea ſponſa.*** Item ortus eſt po- Cant. 5.
pulus Iudæorum, de quo dicitur: ***dilectus meus deſcendit in*** Cant. 6.
ortum ſuum ad areolam aromatis. Rurſum ortus quædam
hypocritarum ſimulatio, vt in Eſaia: ***qui mundos ſe puta-*** Eſa. 66.
bant in ortis. Areola virgo Maria in Cantico Canticorum:
Dilectus meus aſcendit ad ortum ſuum, ad areolam aromatis. A- Cant. 6.
reolæ corda ſanctorum, virtutum odore fragrantes, vbi
& ſupra: ***Areolæ aromatum conſita à pigmentariis.*** Olus, ſim- Cant. 5.
plex eſt & aperta prædicatio, vt in Apoſtolo: ***qui infirmus*** Rom. 14.
eſt, olera manducet. Olus minimum operatio bona, ex
qua quidam hypocritæ hominibus placere ſtudent, vt
in Euangelio: ***Væ vobis Phariſæi hypocritæ: qui decimatis men-*** Matt. 23.
tam & anetum, cyminum & omne olus. Cepe & alia corru-
ptionem mentis, & acredinem peccati ſignificant, quæ
quanto amplius eduntur, tanto magis dolore cruciant:
vnde & in Numerorum libro filij Iſrael murmurantes
leguntur dixiſſe: ***in mentem veniunt nobis cucumeres, & pe-*** Num. 11.
pones, porrique & cepe, & allia. Anima noſtra arida eſt: nihil a-
liud reſpiciunt oculi noſtri, niſi manna. Sinapis appellatur
quod foliis ſit ſimilis napis. Hæc herba myſtice ſignifi-
cat Euangelium Chriſti, ſicut ipſe Dominus oſtendit di
cens: ***Simile eſt regnum cælorum grano ſinapis***, & reliqua: Matth. 13.
quod in corde credentium ſeminatum germinat, ***& recta***
fidei ac bonorum operum profert fructum. Rafanum græci, nos
radicem vocamus eo, quod totus deorſum nititur: dum
reliqua olera in ſumma magis proſiliant: cuius ſemine
macerato quiſquis ſuas manus infecerit, ſerpentes impu-
ne tractabit: ſiquidem ex ipſius radice etiam ebur albe-
ſcit, in cibo quoque venenis reſiſtit. Nam contra vene-
na radices, nuces, lupini, citrum, apium proſunt: ſed con-
tra futurum, non contra acceptum venenum. Vnde & a-
pud veteres ante alias epulas hæc ſolebant menſis appo
nere. Hæc continentiam figuraliter poteſt exprimere, &
cautelam, quæ multum valet contra venenatas ſuggeſtio-
nes diaboli & contra vicia carnis. Lactuca dicta eſt, quod
abundantia lactis exuberet, ſeu quod lacte nutrientes fe-
minas implet: hæc & in viris veneris vſum coercet. La-
ctuca agreſtis, quam ſarſiliam nominamus eo quod dor-
ſus eius in modū ſerræ eſt. Pręceptum eſt ergo filiis Iſrael,
vt lactucas agreſtes in paſcha comederent cum aſſis agni
carnibus. Lactucæ vero agreſtes valde amarę ſunt: car-
nes vero agni cum lactucis agreſtibus ſunt edendæ,

vt

Digitized by Google

vt cum corpus Redemptoris accipimus, nos pro peccatis noſtris in fletibus affligamus, quatenus ipſa amaritudo pœnitentiæ abſtergat à mentis ſtomacho peruerſæ amorem vitæ. Cucumeres quod ſint interdum amari, qui dulces naſci perhibentur, ſi lacte melliro eorum ſemen infundatur. De cucumeribus & peponibus in pentateucho legitur, quod eos filij Iſrael concupierunt, ſpernentes manna: ſicut concupiſcentia carnalis faſtidit cibum ſpiritalem, & ſpernit eum. Cucurbita herba eſt alieno egens ſuſtentaculo: quæ ſignificat infirmos quoſq; & indoctos, qui aliorum indigent ſolatio, quo fulciantur, ne
Ion. 4. corruant. De cucurbitis in Iona Propheta legitur. Apium dictum quod ex eo apex, id eſt, caput antiquorum triumphantium coronabatur. Hercules autem hanc herbam primus capiti circumtulit: nam nunc populum capite præferebat, nunc oleaſtrum, nunc apium. cuius radices efficaciter pugnant contra inſidias veneriorum: eius generis ſunt petroſilenon, ippoſilenon & oleoſilenon. Petroſilenon vocatum, quod ſit ſimilis apio & naſcatur in petris montibuſque præruptis: quod nos petrapium dicere poſſumus. Silenon enim græce apium dicitur, ſed eſt ſummum ac probabile acedonicum, guſtu ſuaue, & odore aromatico. Feniculum latini vocant, quod eius tyrſi ſeu radicis ſuccus acuat viſum, cuius virtus traditur, vt ſerpentes annuam ſenectutem eius guſtu deponant: hoc olus græci maratron vocant. Quid autem olera, quæ contra venenum valent. myſtice ſignificent, iam ſuperius dictum eſt. Liguſticum à regione nomen accepit: naſcitur enim plurimum in Liguria, odore aromatico, & guſtu acri. Coriandrum ex græco nomine ſumptum, quod illi corian vocant, cuius ſemen in dulci vino datum proniores reddit in venerem: ſi ſupra modum dederis, amentiam nutrit. canos etiam ex coriandro infici traditum eſt. Legitur in Exodo, quod manna ſimile eſſet ſemini coriandri, album & ſublucidum: ſic & verbum Dei albedinem habet caſtitatis, & lumen ſcientiæ ſpiritalis: vnde animæ fideles quotidie paſcuntur. Ruta dicta, quod ſit feruentiſſima, cuius altera agreſtis atque virtute acrior, ſed vtraque feruentiſſima comprobatur: hanc venenis repugnare muſtelæ docent, quæ dum cum ſerpente dimicauerint, cibo eius armantur. Hæc fidem Chriſti ſignificat: quæ contra antiqui ſerpentis venena plurimum valet.

FINIS LIBRI DECIMINONI.

INCIPIT LIBER XX.

De bellis. 1
De triumphis. 2
De inſtrumentis bellicis. 3
De buccinis & tubis. 4
De armis. 5
De gladiis. 6
De haſtis. 7
De ſagittis. 8
De pharetris. 9
De fundis. 10
De ariete. 11
De clipeis. 12
De loricis. 13
De galeis. 14
De foro. 15
De ſpectaculo. 16
De ludo gymnico. 17
De generibus gymnicorum. 18
De ſaltu gymnicorum. 19
De curſu. 20
De iactu. 21
De virtute. 22
De luctantia. 23
De paleſtra. 24
De agone. 25
De generibus agonum. 26
De ludis circenſibus. 27
De circis. 28
De aurigis. 29
De curru. 30
De equis, à quibus curritur. 31
De ſeptem ſpaciis. 32
De equitibus. 33
De peditibus. 34
De coloribus equorum. 35
De theatro. 36
De ſtrali certamine. 37
De horum execratione ludorum. 38
De nauibus. 39
De partibus nauium & armamentis. 40
De velis. 41
De funibus 42
De retibus. 43
De fabrorum fornace. 44

Capit. I.

De bellis.

PRimus bella inſtituit Ninus rex Aſſyriorum. Ipſe enim finibus ſuis nequaquam contentus, humanæ ſocietatis fedus irrumpens, exercitus ducere, aliena vaſtare, liberos populos aut trucidare, aut ſubiicere cepit, vniuerſamque Aſiam vſque ad Libyæ fines noua ſeruitute perdomuit. Hinc etiam ſtuduit vrbes in mutuo ſanguine alterna graſſari cæde. Quatuor autem ſunt genera bellorum: id eſt, iuſtum, iniuſtum, ciuile, & pluſqnam ciuile. Iuſtum bellum eſt, quod ex prædicto geritur de rebus repetitis, aut propulſandorum hoſtium cauſa. Iniuſtum bellum eſt, quod de furore, non de legitima ratione initur, de quo in republica Cicero dicit: *Illa iniuſta bella ſunt, quæ ſunt ſine cauſa ſuſcepta: nam extra vlciſcendi aut propulſandorum hoſtium cauſam bellum geri iuſtum nullum poteſt.* Et hoc idem Tullius paruis interiectis ſubdidit: *Nullum bellum iuſtum habetur niſi denuntiatum, niſi indictum, niſi de repetitis rebus.* Ciuile bellum eſt inter ciues orta ſeditio & concitati tumultus: ſicut inter Syllam & Marium, qui bellum ciuile inuicem in vna gente geſſerunt. Pluſquam ciuile bellum eſt, vbi non ſolum ciues certant, ſed & cognati: quale actum eſt inter Cæſarem & Pompeium, quando gener & ſocer inuicem dimicauerunt. ſic in hac pugna frater cum fratre dimicauit, & pater aduerſus filium arma portauit. Lucanus:

——*In fratrum ceciderunt præmia fratres.*

Item:

——*cui ceruix cæſa parentis*
Cederet.——

Bella itaque dicuntur interna, externa, ſeruilia, ſocialia, piratica. Nam piratica bella ſunt ſparſa latronum agmina per maria myoparonibus leuibus & fugacibus, non ſolum nauibus commeatus ſed etiam inſulas prouinciaſque vaſtantibus, quos primum Gn. Pompeius poſt multam vaſtatiouem, quam terra marique diu egerat, mira celeritate compreſſit ac ſuperauit. Sicut autem bellum vocatur, quod contra hoſtes agitur: ita tumultus, quod ciuili ſeditione concitatur. Nam ſeditio eſt diſſenſio ciuium: dicta, quod ſeorſum alij ad alios eant. Alij æſtimant, diſſenſionem animorum ſeditionem vocari, quam græci diaſtaſin vocant: quoniam autem differant, vtrumque Cicero docet: *poteſt enim*, inquit, *eſſe bellum, vt tumultus non ſit: tumultum autem eſſe ſine bello non poteſt. Quid eſt enim aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiam dictus tumultus, quaſi timor multus: grauius autem eſſe tumultum, quam bellum. Nam in bello vacationes valent, in tumultu non valent.* Differt autem bellum, pugna & prælium: nam bellum vniuerſum dicitur aut punicum, cuius partes ſunt pugnæ, vt Cannenſis, Ferinenſis. Rurſum in vna pugna multa ſunt prælia: aliud enim in cornibus, aliud in media, aliud in extrema acie geritur. Bellum igitur eſt totum, pugna vnius diei, prælium pars pugnæ eſt. Bellum antea duellum vocatum eo, quod duæ ſint partes dimicantium: vel quod alterum faciat victorem, alterum victum: poſtea, mutata & detracta litera,

dictum bellum. Alij per Antiphraſin putant dictum, eo
quod ſit horridum. vnde illud: *Bella, horrida bella*: cum
bellum contra ſit peſſimum. Prælia dicuntur ab impri-
mendo hoſtem: vnde & præla ligna, quibus vua premi-
tur. Pugna vocata eo, quod in initio vſus fuiſſet in bello
pugnis contendere: vel qui primo bello pugnis incipie-
bant: vnde & pugna etiam duorum eſt aliquando, & ſine
ferro. Hæc enim bella apud carnales ſunt, qui de poten-
tia mundana confligunt. Ceterum apud chriſtianos &
fideles Dei famulos alius mos pugnandi eſt, de quo ſcri-
Epheſ. 6. bit Apoſtolus: *Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem &*
ſanguinem: ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi
rectores tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitia in cæleſti-
1. Cor. 9. *bus.* Et item: *Caſtigo*, inquit, *corpus meum, & ſeruituti ſubii-*
cio: ne forte, cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar. Item
bella vel pugnæ certamen aduerſus nequitias ſpiritales,
Ibid. vel aduerſus vitiorum conflictiones; vt in Apoſtolo: *ſic*
pugno, non quaſi aerem verberans. Rurſum bella vel certa-
Ierem. 1. men diaboli aduerſus ſanctos: vt in Hieremia: *& bellabunt*
aduerſum te, & non præualebunt. Semper enim ſancti viri
contra vicia & contra temptamenta diaboli, contraque
oblectamenta carnis & illecebras voluptatum dimicant:
vt ſint ſancti & immaculati in conſpectu Dei perficien-
tes ſanctificationem in timore ipſius, quibus pax Chri-
Ioan. 14. ſtus eſt qui diſcipulis ſuis ait: *Pacem meam do vobis, pacem*
Ephеſ. 2. *meam relinquo vobis. Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque v-*
num. Quatuor autem in bello geruntur: pugna, fuga, vi-
ctoria, pax. Pacis vocabulum videtur à pacto ſumptum:
poſterius autem pax accipitur, fædus primum initur. Fæ-
**fecialibus.* dus eſt pax, quæ fit inter dimicantes, vel à fide vel à *fi-
ctialibus, id eſt à ſacerdotibus dictum: per ipſos enim fie-
bant fœdera, ſicut per ſeculares bella. Alij fædera dicta
putant à porca fæde & crudeliter occiſa: cuius mors o-
ptabatur ei, qui à pace reſiliiſſet. Virgilius: *& cæſa iunge-*
bant fædera porca fæde. Fæderis partes induciæ: & dictæ in-
duciæ, quaſi in die ſocia.

Capit. II.

De triumphis.

OMne regnum ſeculi huius bellis quæritur, victoriis
propagatur. Victoria dicta, quod vi, id eſt, virtute
adipiſcatur: h. e. enim ius gentium, vim vi expellere: nam
turpis eſt dolo quæſita victoria. Certa autem victoria eſt,
vel occiſio hoſtis. vel expoliatio, vel vtrumque. Non eſt
autem iocunda victoria, quæ per immenſa detrimenta
contingit. & hoc eſt, quod laudat Saluſtius, duces victo-
riam incruento exercitu deportaſſe. Pompa dicta eſt græ-
ca ſignificatione, Pompeii, hoc eſt, publice oſtentari.
Præcedit autem victoria pompam ideo, quod ituris ad
hoc certamen prius eſt victoriæ votum conuerſione.
Trophæum dictum apo to ſtrofes, id eſt, à conuerſione
hoſtis & fuga: nam ab eo, quod hoſtem quis fugaſſet, me-
rebatur trophæum: qui occidiſſet, triumphum, qui di
ctus eſt apo ſtriambes, id eſt, ab exultatione. Plenæ enim
victoriæ triumphus debetur, ſemiplenæ trophæum: quia
nondum plenam eſt victoriam cõſecutus: non enim ob-
tinuit, ſed fugauit exercitum. Hæc tamen nomina ſcri
ptores confundunt: erat autem Romanorum, vt trium-
phantes quadrigis veherentur, ex illo, quod ſoliti priores
duces hoc habitu bella inire. Quicunque autem in con-
flictu viciſſent, palma aurea coronabantur, quia palma
ſtimulos habet: qui vero ſine conflictu fugientem pro-
ſtrauiſſet, laurea: eo quod hæc arbor ſine ſpinis eſt. Duo-
bus autem generibus deletur exercitus: aut internicione,
aut diſperſione. Saluſtius inquit: *hoſtes oppreſſi aut dilapſi fo-*
rent. Sic & vtrumque Virgilius: internicione:

—— *ſubmerſaſque obrue puppes.*

Diſperſione:

Aut age diuerſas, aut diſſice corpora ponto.

Spolia autem hoſtium, præda, manubiæ, exuuiæ, partes.
Præda à prædando vocata: manubiæ eo quod manibus
detrahuntur: exuuiæ ab exuendo dictæ, quia exuuntur:
hæc & partes à pari diuiſione, pro perſonarum qualitate,
& laborum iuſta deciſione. Spolia autem à palliis, quaſi
ex pallia: victis enim detrahuntur. Victoria noſtra Chri-
ſtus eſt: cuius triumphi ſignum crux eſt, quo diabolũm
vicit, & mortem ſuperauit. Spolia autem eius, quæ de ho-
ſte ſumpſit, homines ſunt in Deum credentes: qui de po-
teſtate Diaboli eruti, regi ſuo legitimo ſociantur. Vnde
ipſa Veritas in Euangelio ait: *Dum fortis armatus cuſtodit a-* *Luc. 11.*
trium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autem fortior illo
ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus con-
fidebat. & ſpolia eius diſtribuit. Victoria eſt diaboli vel aduer-
ſarij triumphus: vt eſt illud Apoſtoli: *Deo autem gratias,* *1. Cor. 15.*
qui dedit nobis victoriam. Brauium eſt conſtitutum bono-
rum præmium meritorum: In Apoſtolo: *deſtinatum perſe-* *Phil. 3.*
quar brauium ſupernæ vocationis. Corona æternæ gloriæ pro
iuſtitia merces, vt in Apoſtolo: *de reliquo repoſita eſt mihi co-* *2. Tim. 4.*
rona iuſtitiæ. Pax Chriſtus eſt, quia *ipſe eſt, qui fecit vtraque* *Ephеſ. 2.*
vnum. Pax carnis aduerſus ſpiritum, concordia in bonum,
vt in Pſalmo: *Rogate, quæ ad pacem ſunt in Hieruſalem.* Et in *Pſal. 121.*
aliam partem pro Iudæis vel hæreticis accipitur; vt in
Deuteronomio: *Non loqueris ei pacifica omni tempore.* *Deut. 2.*

Capit. III.

De inſtrumentis bellicis.

SIgna bellorum dicuntur, quod ex his exercitus & pu-
gnandi & victoriæ receptui accipit ſymbolum: nam
aut per vocem tubæ, aut per ſymbolum ammonetur
exercitus.

Capit. IV.

De buccinis & tubis.

BVccina, qua ſignum datur in hoſte, dicta à voce, quaſi
vocina: nam pagani agreſteſque ad omnem vſum buc-
cina ad compita conuocabantur. Proprie ergo hoc agre-
ſtibus ſignum fuit, de quo Perſius:

Buccina cogebat priſcos ad arma quirites.

Huius clangor buccinium dicitur. Tubam Tyrrheni pri-
mi inuenerunt. tubã dictam, quaſi tofam, id eſt, cauam.
Iterum tubam, quaſi tibiam. Inter tubam autem & buc-
cinam veteres diſcernebant. Nam buccina inſonans ſol-
licitudinem ad bella nunciabat. Virgilius:

—— *Buccina ſignum*
Dira dedit. ——

Tuba autem prælia indicabat:

—— *Dat tuba terribilem ſonitum.*

Cuius ſonus varius eſt: nam interdum canitur, vt bella
committantur: interdum, vt inſequantur eos, qui fu-
giunt: interdum canitur receptui. Nam receptus dici-
tur, quo ſe exercitus recipit: vnde & ſigna receptui cane-
re dicuntur. Tuba autem ſiue buccina ſanctorum prædi
catorũm vocem ſignificat, quæ in toto mundo per præ-
dicationem euangelij ſonat, & ad certamen ſpiritales mi
lites Chriſti prouocat: hij docendo, ammonendo & ex
hortando populum Dei inſtruunt: &, quid faciendum,
vel quid deuitandum ſit, demonſtrant. Quiſquis autem
iuxta eius indicia ſe obſeruat, & ſecundum eius magiſte-
rium vixerit, vitam percipiet ſempiternam.

Capit. V.

De Armis.

ARma generaliter omnium rerum inſtrumenta ſunt:
vnde & vbi reponuntur, armaria dicta ſunt. Item ar-
ma dicuntur tela omnium generum: ſed arma ſunt, qui
bus ipſi tuemur: tela ſunt, quæ emittimus. Nam arma du-
plicia ſunt, id eſt, vel quibus percutimus, vel quibus tegi-
mur. Arma autem dicta proprie ſunt eo, quod armos te-
gant: nam arma vel ab armis dicuntur, id eſt, ab humeris:
vt:

—— *Letos huic haſta per armos*
Acta tremit. ——

Vel apo tu areos, id eſt, à Marte. Myſtice autem pro ſen-
tentiis ſanctarum ſcripturarum, vel * exercitus virtutum ** exercitiis.*
accipiuntur: vnde Apoſtolus ait: *Nam arma militiæ no-*
ſtræ non carnalia, ſed ſpiritalia ſunt, & potentia Deo ad deſtru- *2. Cor. 10.*
ctionem aduerſarum munitionum, hoc eſt, vitiorum & er-
rorum, quibus, diabolo inſtigante, homines aduerſi con-
tra milites Chriſti pugnant. Armarium vero ſcriptura
eſt ſacra, vel fides recta: vnde proferuntur arma ſpirita-

lia con

lia contra hoſtes chriſtianæ fidei, & oppugnatores veræ religionis. Item arma protectionem diuinam ſignificant, Pſal. 34. & adiutorium eius in ſanctos: vt in Pſalterio: *Apprehende arma & ſcutum.* Arma, opera iuſtitiæ aduerſus diaboli vi- Epheſ. 6. tia, vt in Apoſtolo: *Accipite armaturam Dei, vt poſſitis reſiſtere.* Arma, opera peccati, vel diaboli inſidiæ, vt in Pſal. Pſal. 45. *Arma & ſcuta comburet igni.*

CAPIT. VI.

De Gladiis.

GLadius generaliter dicitur enſis in prælio, ſed enſis ferrum tantum eſt. Gladius vero totus: proprie autem appellatur gladius, quod gulam diuidit, id eſt, ceruicem ſecat. Ad hoc enim primum eſt factum: nam membra ſecuribus magis cæduntur, collum gladio tantū: acies autem gladii ab acumine dicta. Capulus vocatus, vel quia caput eſt gladij, vel quia capitur ibi, vt teneatur. Nam alias acies ferri non finit. Mucro non tantum gladij eſt, ſed & cuiuslibet teli acumen: dictus à longitudine: nam Macron græci longum vocant: hinc & machæra. Machæra autem eſt gladius longus, ex vna parte acutus. Framea vero gladius eſt ex vtraque parte acutus, quam vulgus ſpatam vocat: ipſa eſt romphæa. Framea autem dicta, quia ferrea eſt: nam ſicut ferramentum, ſic framea dicitur: ac proinde omnis gladius framea. Gladius enim in Epheſ. 6. bono & in malo accipitur: in bono, vt in Apoſtolo. *Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* In malo, vt eſt illud Pſal. 36. Pſalmiſtæ: *Gladium euaginauerunt peccatores.* Gladius peccatoris eſt, quilibet dolus, alterius appetens læſionem. nam & ille, qui inopem ſpoliare contendit, peruerſe conſilij ſui gladium educet: & ille, qui praua ſuaſione deſiderat decipere animas innocentum, enſem peſſimæ cogitationis oſtendit. *Euaginauerunt* autem ſignificat, *nudauerunt*: vt quod ante erat in cogitatione, tanquam in vagina, reconditum, poſt eductum reuelatis cogitationibus appareret. Framea vltionem diuinam ſignificat in Pſal. 34. impio, vnde eſt illud in Pſalmo: *Effunde frameam, & concludе aduerſus eos, qui me perſequuntur.* Et in aliam partem: Pſal. 21. *Eripe à framea animam meam*: nam liberari ſe poſtulauit à morte, quam ſubiturus erat, collato ſcilicet reſurrectionis auxilio. Framea enim ſynonymum nomen eſt, ſignificans ſiue haſtam, ſiue gladium, ſiue quælibet arma, per quæ voluit futurum crucis exitum competenter aduerti, qui per ipſam plerumque ſuccedit: ſed primo dixit, *eripe animam meam*: modo petit liberari eccleſiam, quæ eſt illi vnica, id eſt, catholicam: vt intelligatur doctrinas nouas & conciliabula perditorum vnitatis vocabulo reſpuiſſe. Item framea ſignificat vindictam in inſontem Pſal. 9. prolata: vt eſt illud Pſalmiſtæ de peccatoribus: *Inimici defecerunt framea in finem.* Inimici, genitiuus caſus eſt, id eſt, diaboli, cuius framea defeciſſe teſtatur. Framea enim hebraicus ſermo eſt, ſignificans gladium, quo hoſtis ille bacchabatur: quod autem dixit, *in finem*, conſummatio ſeculi datur intelligi, quando virtus diaboli omnipotenti illo gladio probatur interimi: de quo dixit in ſeptimo Pſal. 7. Pſalmo: *niſi conuertimini, gladium ſuum vibrabit, &c.* Spato *paſchin à paſſione dicitur, græco vero: quoniam * patin græce dicitur pati: vnde & *patior* & *patitur* dicimus. Semiſpatium gladius à media ſpatæ longitudine appellatus: vt imprudens vulgus dicit: ſine ſpatium, dum ſagitta velocior ſit. Pugio à pungendo & transfigendo vocatus: eſt enim gladius paruus & bis acutus, lateri adhærens. Idem & clunabulum dictum, quod religetur ad clunes. Sica à ſecando dicta: eſt enim gladius breuis, quo maxime vtuntur, qui apud Italos latrocinia exercent: à quo & ſicarij dicti. Gladius enim plures ſignificationes habet: & in bono. & in malo accipitur, vt ſupra oſtendimus. Nam gladius verbum Dei, & ſeueritatem legis atque Prophe- Apocal. 1. tarum ſignificat, vt in Apocalypſi: *Et gladius egrediebatur de ore eius*, id eſt, verbum Domini. Gladius vis eſt amoris Matth. 10. Dei, vt in Euangelio: *Non veni pacem mittere, ſed gladium.* Gladij ſunt in manibus ſanctorum teſtimonia diuinæ ſcripturæ ex vtroque teſtamento legis in acumine perdu- Pſal. 149. cta, vt in Pſalmo: *& gladii bis acuti in manibus eorum.* Et in A- Epheſ. 6. poſtolo: *& gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei.* Gladij, duo ſunt teſtamenta legis, vt in Euangelio ſecundum Lucam: Luc. 22. *Ecce gladii duo hic.* Gladius eſt hæreticorum prædicatio, vt Prou. 30. in Salomone: *Qui pro dentibus gladios habet.* Et in Euange- Matt. 26. lio: *Omnis qui percuſſerit gladio, gladio morietur.* Gladius eſt Pſal. 143. ſeductio diaboli, vt in Pſalterio: *Qui liberaſti ſeruum tuum de gladio maligno.* Gladius eſt damnatio ſempiterna, vt in Iob 27. Iob: *Si multiplicati fuerint filii eius*, i.e. hæreticorum diſcipuli, *in gladio erunt.* Gladius eſt iudicium Dei, vt in Hie- Ierem. 46. remia: *A facie gladii columba vnusquiſque ad populum ſuum conuertetur.* Gladius eſt vindicta vel ſermo Domini, vt in A Hebr. 4. poſtolo: *Viuus eſt enim ſermo Dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti.* Romphæa idem eſt, quod & ſupra. Machæra, ſermo doloſus & inſidiis plenus vt eſt illud in Pſal. 56. Pſalmo: *Filii hominum, dentes eorum arma & ſagitta, & lingua eorum machæra acuta.* Secures ſigna ſunt, quæ ante conſules ferebantur, quas Spani ab vſu Francorum per deriuationem franciſcas vocant. Ea ſolebant ſigna portari: ne aut vſum perderet belli, aut vacans aſpectum amitteret gladiorum. Dicitur autem ſecuris ferramentum, quo cæduntur ligna ad vſum hominum: quod etiam myſtice aut euangelicam prædicationem aut iudicij Matth. 3. ſententiam ſignificat: vnde eſt illud in Euangelio: *Iam enim ſecuris ad radices arborum poſita eſt.* Arbor huius mundi eſt vniuerſum genus humanum: ſecuris vero eſt Redemptor noſter, qui velut ex manubrio & ferro conſtat, tenetur que ex humanitate, ſed incidit ex diuinitate. Quæ videlicet ſecuris iam ad radicem arboris iſtius poſita eſt: quia etſi per patientiam expectat, videtur tunc, quod factura eſt. Poteſt & ſecuris nomine prædicatio ſermonis Hebr. 4. euangelici intelligi: quia, ſecundum Apoſtolum, *viuus eſt ſermo Dei, & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, compagum quoque & medullarum, & diſcretor cogitationum.* Et Ieremias Propheta verbum Domini ſecuti comparat cædenti petram. Siue ſecuris ſententiam iudicij altiſſimi ſignificat, quæ ad radices arborum, id eſt, ad finem regni populi Iudaici poſita eſt: vt eos, qui in Chriſto credere noluerunt, de terra viuentium abſcidat.

CAPIT. VII.

De haſtis.

HAſta eſt contus cum ferro, cuius diminutiuum facit haſtilia. Nomen autem haſtæ ab haſtu ſumpſit, vnde & aſtucia. Contus ferrum non habet, ſed tantum cuſpide acuto eſt. Virgilius:

Ferrataſque ſudes, & acuta cuſpide contus.

Contum autem quaſi contium: eſt enim contum acuta rotunditas. In ſignificatione autem haſtæ vel haſtilium poteſt temptatio diabolica intelligi, per quam ſaluti generis humani ipſe antiquus hoſtis inuidet, & interfectionem præparat: vnde eſt illud, quod de Goliath gigante 1. Reg. 17. ſcriptura refert, dicens: *Haſtile autem haſtæ eius erat quaſi liciatorium texentium, &c.* Pugna vero Philiſtinorum contra Iſrael non inconuenienter malignorum ſpirituum prælium aduerſum eccleſiam Dei accipi poteſt. Inde egreditur de caſtris, ſcilicet Philiſtinorum, vir ſpurius, nomine Goliath, nimiæ magnitudinis: qui bene poteſt ſignificare diaboli ſuperbiam, quam Dauid noſter, ſingulari certamine congreſſus, proſtrauit, ac populum Dei à timore eius eripuit: qui leonem & vrſum necauit, vrſum, videlicet diabolum: leonem, antichriſtum, alterum nunc hominibus latenter inſidiantem: alterum in poſterum manifeſtiſſime ſæuientem. Lancea eſt haſta amentum habens in medio: dicta autem lancea, quod æqua lance, id eſt, æquali amento ponderato vibratur. Amentum vinculum eſt iaculorum: haſtiliarium, quod in mediis haſtis aptatur: & inde amentum, quod media haſta religetur & iaculetur. Claua eſt qualis fuit Herculis: dicta, quid ſit clauis ferreis inuicem religata, & eſt cubito ſemis facta in longitudine: hæc & cateia, quam Horatius caiam dicit: eſt enim genus Gallici teli ex materia quam maxime lenta, quæ iactu non quidem longe propter grauitatem euolat: ſed quo peruenit, vi nimia perfringit:

Digitized by Google

quod ſi ab artifice mittatur, rurſum redit ad eum. Lancea
enim poteſt ſignificare paſſionis dolorem, vel ſacramen-
torum apertionem: vnde in Propheta ſcriptum eſt: *Lan-*
Ioan. 19. *ceis ſuis vulnerauerunt me.* Et in paſſione Domini *vnus mili-*
tum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit ſanguis & aqua.
Eleganti ergo euangeliſta verbo vſus eſt, vt non diceret:
latus eius percuſſit aut vulnerauit: aut quid aliud: ſed, *a-*
peruit, vt illic quodammodo vitæ hoſtium panderetur,
vnde ſacramenta eccleſiæ manauerunt. ſine quibus ad vi-
tam, quæ vera eſt vita, non intratur. Ille ſanguis in re-
miſſionem fuſus eſt peccatorum: aqua illa ſalutare tem-
perat poculum: hæc & lauacrum præſtat & potum.

Capit. VIII.
De ſagittis.

SAgitta à ſagaci iactu, id eſt, veloci ictu vocata. Pennis
enim fertur, quaſi auis, & celeriter mox percurrit ad
hominem. His primum Cretenſes vſi ſunt, quibus pen-
næ (vt diximus) ideo agglutinantur, vt leues ſint & præ-
uolent haſtas. Spicula ſunt ſagittæ vel lanceæ breues ab
ſpicarum ſpecie nuncupatæ. Scorpio eſt ſagitta venena-
ta, arcu vel tormentis excuſſa. quæ dum ad hominem ve-
nerit, virus, quo figit, infundit: vnde & ſcorpio nomen
Iob 6. accepit. De ſagittis ergo in Iob ita ſcriptum eſt: *Sagitta*
Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum.
Hic ſagittarum nomine animaduerſionis ſententia deſi-
gnatur. Vir igitur ſanctus quia peregrinationis ſua ærum-
nam reſpicit, quod ſub perſecutionibus Dominicæ ani-
maduerſionis ingemiſcat, dicit: *vnde & verba mea dolore*
ſunt plena: quia ſagitta in me ſunt Domini: ac ſi diceret: Ego
in exilij damnatione non gaudeo: ſed ſub iudicio poſi-
tus doleo, quia vim percuſſionis agnoſco. Sagitta, Domi-
nus Ieſus Chriſtus, corda electorum ſuorum ſalubriter
Eſa. 49. vulnerans: vt in Eſaia: *ſicut ſagittam, abſcondit me in pharetra*
Pſal. 63. *ſua.* Sagitta præceptum diuinum, vt in Pſalterio: *Sagitta*
paruulorum factæ ſunt plagæ eorum, hoc eſt, Apoſtolorum.
Pſal. 17. Et alibi: *miſit ſagittas ſuas, diſſipauit eos.* Sagittæ inſidiæ ini-
Ierem. 9. mici, ſiue ſermo hæreticorum, vt in Hieremia: *ſagitta vul-*
nerans, lingua inimici. Aliquando vero ſagittarum nomine
(vt diximus) ſententiæ diuinæ legis exprimuntur: vnde
Pſal. 44. eſt illud in Pſalmo: *Sagitta tua acutæ potentiſſime.* Et alibi:
Pſal. 119. *ſagitta* acutæ ſunt verba Domini Saluatoris hominum
potentis acutæ. Sagittæ corda ſalubriter infigentia, quæ
ideo vulnerant, vt ſanent: ideo percutiunt, vt liberent:
ideo proſternunt, vt erigant. Nam & aliam ſignificatio-
Pſal. 10. nem ſagittæ habent in illa Pſalmi ſententia: *Parauerunt*
ſagittas ſuas in pharetra, vt ſagittent in obſcuro rectos corde. Per-
manet in comparatione ſagittarij: nam ſicut iſte habet
ſagittas in pharetra. ita ille geſtat in corde verba veneno
ſa: in obſcuro vero ſiue cum perſecutionibus perturba-
tur eccleſia. quando timore periculi carnales homines
creduntur facilius immutari: ſiue in abſcondito conſilio,
cum oportunius putant chriſtianos decipere, quando
eos iudicant ſua conſilia non videre: ſed cum dicit, *rectos*
corde, inſidias eorum oſtendit inanes & vacuas.

Capit. IX.
De pharetris.

PHaretra, ſagittarum theca, à ferendo iacula dicta, ſi-
cut & feretrum, vbi funus defertur: quæ idcirco ety-
mogiam communem habent: quia pharetra mortem, fe-
retrum mortuum portat. Coriti proprie ſunt arcuum
thecæ, ſicut ſagittarum pharetræ. Pharetra enim aut ſcri-
ptura eſt ſacra, vnde ſagittę ſententiarum diuinarum pro-
feruntur, & Prophetæ atque Apoſtoli prædicationis ia-
cula mittunt: aut humanitatem Saluatoris noſtri, qui in
Eſa. 49. Eſaia loquitur, dicens: *Poſuit me ſicut ſagittam electam, & in*
pharetra ſua abſcondit me. Quando dicit, *ſagittam electam*:
oſtendit habere Deum ſagittas plurimas. ſed nõ electas:
quæ ſagittæ Prophetæ ſunt & Apoſtoli, qui in toto orbe
Pſal. 44. diſcurrunt: de quibus & in alio loco canitur: *Sagitta tua*
Pſal. 119. *acuta potentiſſime: populi ſub te cadent.* Et iterum: *Sagitta po-*
tentis acuta cum carbonibus deſolatoriis. Chriſtus autem de
multis ſagittis & filiis plurimis, vna ſagitta electa, & fi-
lius vnigenitus eſt, quam in pharetra ſua abſcondit, id
eſt, in humano corpore: vt habitaret in eo plenitudo di Coloſſ. 2.
uinitatis corporaliter: ratumque eſſet credentium fides:
cui & ſupra dicitur: *Tu es Deus abſconditus*: & neſciebamus. Eſa. 45.
Qua ſagitta & ſponſa vulnus accipiens loquitur in Canti
co Canticorum: *Vulnerata caritate ego ſum.* Vagina appel- Cant. 2.
lata eo, quod in ea mucro vel gladius baiuletur. Theca ab
eo quod aliquid receptum tegat, c. litera pro g. poſita.
Alij græco nomine thecam vocari aſſerunt, quod ibi re-
ponatur aliquid: inde. & bibliotheca, librorum repoſi-
tio dicitur. Vagina autem occultationem cõſilij, vel pro
relationem iudicij ſignificat: vnde in Pſalmo ſcriptũ eſt:
Niſi conuertimini, gladium ſuum vibrabit. Contumaces ter- Pſal. 7.
ret Iudæos, qui Domini lege contempta idolorum cultu-
ris nefandiſſimis ſeruiebant: ipſis, niſi conuertantur, gla-
dium ſuum vibrabit, id eſt, vnicum Filium ſuum ſub lu-
cente claritate miſſurus eſt. Vibrare enim illud dicimus,
quod modo lumen, modo vmbras tremulas probatur o-
ſtendere: hoc conſtat in incarnatione Chriſti Domini
proueniſſe, quando perfidis tenebras, fidelibus autem
lumen ſuæ deitatis oſtendit. Arcus vocatus eo, quod ar-
ceat aduerſarium: vnde & arces dicuntur, à quibus ar-
centur hoſtes. Item arcus dicitur ob ſpeciem, quod capi-
ta eius ſint curuata arcibus. Arcus eſt iuxta myſticum ſen-
ſum euangelicus ſermo, vt in Geneſi: *Sedes in forti arcus* Geneſ. 49.
eius, id eſt, Domini. Et in Apocalypſi: *Datus eſt ei arcus.* Apoc. 6.
Arcus, hæreticorum dogma vt in Pſalterio: *Quoniam ecce* Pſal. 10.
peccatores tetenderunt arcum ſuum. Item de arcu in Pſalmo Pſal. 7.
ita ſcriptũ eſt: *Arcum ſuum tetendit, & parauit illum.* Arcum
itaque ſcripturam noui & veteris teſtamenti congruen-
ter accipimus: quia duobus quodammodo cũruatis fle-
xibus deuotorum colla complectitur: hic fidelibus ſuaue
iugum oſtenditur: contumacibus autem arma terribilia
declarantur: *tetendit*, adiectum eſt, ne eius patientia re-
miſſa putaretur. Quod autem ſequitur: *& in ipſo para-* Ibid.
uit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit: Hic diſtributio
diuinæ maieſtatis oſtenditur: quia per arcum, i. e. per ve-
tus & nouum teſtamentum (ſicut iam dictum eſt) & ef-
fectus mortis venit, & ſagittis ipſius vita præſtatur. E
greſſæ ſunt autem de iſto arcu tanquam ſagittæ. i. e. Apo-
ſtoli, qui ardentibus, hoc eſt, deſiderantibus animis in
modum ſagittarum præcepta ſalutaria tranſmiſerunt: vn-
de & impij ſauciarentur, & fidelibus efficax cura proue-
niret.

Capit. X.
De fundis.

FVnda dicta eo, quod ex ea fundantur lapides, i. e. emit-
tantur. Baliſta, genus tormenti, ab emittendo iacula
dicta: ballin enim græce mittere dicitur. Torquetur
enim verbere neruorum, & magna vi iacit aut haſtias aut
ſaxa: inde & fundibalus, quaſi fundens & emittens, dici-
tur. Contra baliſtam teſtudo valet: ſeries enim fit armo-
rum vmbonibus inter ſe colligatis. Funda eſt eccleſia: ſi-
cut in Iob pro Antichriſto dicitur: *In ſtipulam verſi ſunt ei* Iob 41.
omnes lapides fundæ. Et in Zacharia: *ſubiicient in lapidibus fun-* Zach. 9.
dæ. De funda autem in libro Regum ita ſcriptum legimus:
Elegit Dauid ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente, & mi- 1. Reg. 17.
ſit eos in peram paſtoralem, quam habebat ſecum, & fundam ma-
nu tulit, & proceſſit aduerſus Philiſtæum: quod ſignificat Chri
ſtum per quinque libros legis in vnitate caritatis diabo-
lum funda prædicationis ſuperaſſe atque proprio gladio,
hoc eſt, nequitia ipſius, damnaſſe atque interemiſſe.

Capit. XI.
De Ariete.

ARieti nomen ſpecies dedit eo, quod cum impetu im-
pingit murum in modum arietum pugnantium. Va-
lide enim ac nodoſe arboris caput ferro veſtitur, eaque
ſuſpenſa funibus multorum manu ad murum impellitur:
deinde retrorſum ducta maiori impetu deſtinatur: ſicque
crebris ictibus concuſſum muri latus cedit, cauatumque
irrumpit ac feneſtram facit. Contra inpulſum arietis re-
medium eſt ſaccus paleis plenus, & in eum locum dimiſ-
ſus, quo aries percutit. Laxo enim ſaccorum ſinu ictus

arietis

arietis illiſus mollit:duriora n.mollioribꝰ facilius cedunt. Plutei ſunt crates corio crudo intextæ:quæ in opere faciendo hoſti obiiciuntur. Arietes ſunt tẽptationũ ſtimuli, vel impetus perſecutionis:vt eſt illud: *& pones arietes in gyro.* Ezech. 4.

Capit. XII.

De clipeis.

Clipeus eſt ſcutum maius.dictum ab eo quod clepet, id eſt celet corpus,periculiſq; ſubducat. Onomatopœion. Oppoſitus enim ſua defenſione ab haſtis & iaculis corpus munit. Clipeus autem peditum eſt,ſcutum equitum. Scutum appellatum eo,quod à ſe excutiat telorum ictum:vt enim telis reſiſtatur,cli eus anteferetur. De clipeo in prouerbiis ſcriptum eſt *Omnis ſermo Dei clipeus ignitus eſt ſperantibus in ſe.* Hæc tota Chriſti Eccleſia nouit, & illi maxime ſentiunt, qui, Deo ſecũ morante,terrenæ faſtum ſapientiæ contemnunt. Quia nimirum omnis ſermo diuinæ auctoritatis corda electorum & igne caritatis accendit, & ſcientia veritatis illuſtrat, & viciorũ ſordes (ſi quos in eis inuenerit) conſumit, & ab hoſtium inſidiis ſperantes in ſe cunctiſq; defendit aduerſis. Item in cantico canticorum ſcriptum eſt: *Mille clipei pendent ex eo, omnis armatura fortium:*quod ſignificat teſtimonia ſcripturarum ſanctarum. Vmbo, ſicut vmbilicus,pars media eſt, quaſi ancile,vocatur ſcutum breue & rotundum, de quo Virgilius:

Prou. 30. / Cant. 4.

Leua ancile gerebat.

Et ancile dictum ab anciſione quod ſit ab omni parte veluti anciſum.hoc eſt,rotundum. Ouidius.

Idq; ancile vocant, quod ab omni parte reciſum.

Quaque notis oculis angulus omnis abeſt.

Peltum,ſcutum breuiſſimum in modum lunæ mediæ: de quibus meminit liber Regum: *Fecit rex Salomon ducenta ſcuta de auro puro, & trecentas peltas ex auro probato.* Cetra ſcutum loreum ſine ligno, quo vtuntur Affri & Mauri, de quo Poeta: 3. Reg. 10

Leuas cetra tegit.

Parma leuia arma, quaſi paruus clipeus : dicitur autem & teſtudo ſcutorum: nam in modum teſtudinis ſit. Clipeus & teſtudo eſt ſcutorum connexio curuata in teſtudinis modum. Namq; in armorum generibus milites etiam ab animalibus nomina ſumunt,vt aries. Et Saluſtius, *in modum*,inquit, *ericij militaris.* Scutum aũt fidem ſignificat, vt eſt illud Apoſtoli: *Sumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſ.mi ignea extinguere.* Aut adiutorium diuinum,vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi.* Item ſcutum obduratio cordis.vel peccati defenſio.vt illud Hieremiæ: *Dabis eis Domine ſcutum cordis laborem tuum.* Arma ab arcendo dicta ſunt, quod per ea hoſtes violentiſſimos arceamus: & ideo hoc humana conſuetudine dicitur,quæ armat manum,vt opprimat inimicum. Ceterum arma & ſcutum ſola voluntas eſt Domini, qui protegit periclitantem, & expugnat aduerſum:ſcutum enim dictum eſt, quaſi ſculptum,quod in ipſo antiqui ſua facta ſignabant nam quod dicit *apprehende* : nunquid ab eo ſumitur ad tempus peregrina defenſio? ſemper ille paratus eſt ad exitus rerum, qui probatur omnipotens:nec quaſi de quiete exurgere creditur, qui nunquam iacuiſſe declaratur. Arma igitur pertinent ad indumenta ferrea, per quæ ſalus humana defenditur: ſcutum ad repellendos ictus inimici, vt fruſtrata tela cadant,quæ fuerant ad exitium hominis deſtinata.

Eph. 6. / Pſal. 34. / Thr. 3.

Capit. XIII.

De loricis.

Lorica vocata eo, quod loris careat : ſolis enim circulis ferreis contexta eſt. Squama eſt lorica ferrea ex laminis ferreis aut æreis concatenata in modum ſquamæ piſcis,& ex ipſo ſplendore ſquamarum & ſimilitud ne nuncupatur.In ciliciis aũt & poliuntur loricæ, & teguntur. Significat aũt lorica iuſtitiæ obſeruantiam,quæ protegit hominem, & illæſum ſeruat ab hoſte:quia ſicut difficile vulneratur in his vel maxime locis, qui vitam tenent, qui * conſertam hamis & circulis ferreis inuicem ſe tenentẽ loricam virtutis indutus eſt: ita qui eſt circundatus multiplici veſte iuſtitiæ,nec ad ſimilitudinem ceruiin iecur accipiet ſagittam, nec in deſideria corruet, & furores ſedat mundo corde, habens artificem huius loricæ Deum, qui vnicuiq; ſanctorum omnia arma fabricatur, & non ſinit ab iaculo voluptatis perire, & à ſagittis ardẽtibus percuti pariter & vexari. Item lorica in malã partẽ accipitur,vt in Ezechiel: *Aduerſus Gog oẽs ſcutati & loricati.* Ezech. 38.

* conſertam.

Capit. XIV.

De galeis.

Caſſis de lamina eſt:galea de corio. Nam galeros conũ dicitur.caſſidem aũt à Tuſcis nominatam. Illi n. galeã caſſem nominãt,credo,à capite. Apex eſt,ꝙ in ſummo galeæ eminet,quo figitur criſta,q̃ græci conũ vocãt:nam conus eſt curuatura,quæ in galea prominet,ſuper q̃ criſtę ſunt. Nam caſſis vel galea,quæ caput noſtrũ,h.e.mentem noſtram contra arma inimici defendit,ſpes eſt in Dn Saluatorẽ:vnde monet Apoſtolus nos induere galeã ſalutis: quoniã contra atrociſſimos hoſtes,oĩ tẽgiuerſatione callidos bellum gerimus. Idcirco oĩ cautela & ſollicitudine vigilare debemus, vt qualitercũq; tẽptauerint, munitos nos & præparatos inueniant. Neceſſe eſt n.vt Deus adiuuet,quos viderit in precib. vigilare,& de armis eius expectare victoriã In huiuſmodi ergo bello ſobria mẽte opus eſt & pura cõſcientia: quia nõ contra carnalia nequitię,ſc. aduerſus ſpiritalia dimicatur.Contra terrigenas n.hoſtes corpus ſagina roboratur,& populo mẽs incenditur, vt repugnãdi ſuat audaciã:aduerſus ſpiritalia n.nequitiæ ſpiritaliter repugnandũ & ſobrietatis & abſtinẽtiæ arma ſumẽda ſunt vt infuſi S.Spiritu immundos & erraticos ſpiritus deuincamꝰ ſic itaq; ſuccingemꝰ lũbos noſtros in veritate, ſi parati ſumus errori reſiſtere. Omnis n.qui operari vult, ſuccinget ſe,vt,ablato impedimento,diligẽtius operetur. Eph. 6.

Capit. XV.

De foro.

Forum exercendarum litium locus à fando dictus:qui locus & proroſtra vocat ab eo, ꝙ ex bello Punico captis nauib. Carthaginenſium roſtra ablata ſunt & in foro Romano præfixa, vt eſſet huius inſigne victoriæ. Prima ſpecies fori, locꝰ in ciuitate ad exercẽdas nũdinas relictꝰ. Secunda, vbi magiſtratus iudicare ſolet. Tertia,quam ſupra diximus,quam calcatorium nominauimus. Quarta, ſpatia plana in nauibus. De quibus Virgilius:

Laxatque foros.

Conſtat aũt forus cauſa,lege,& iudice. Cauſa vocata à caſu,quo euenit:eſt n.materia & origo negocij,necdũ diſcuſſionis examine facto. Quæ dũ ꝓponitur,cauſa eſt: dũ diſcutitur, iudicium eſt:dũ finitur,iuſtitia. Vocatũ aũt iudiciũ,quaſi iuris dictio:& iuſtitia,quaſi iuris ſtatus.Iudiciũ aũt prius inquiſitio vocabatur:vnde & auctores iudiciorũ præpoſitos,quæſtores vel quæſitores vocamus. De cauſa ergo in pſalterio ſcriptũ eſt: *Exurge Dn. & iudica cauſam tuã.* Poſt cũcta,quæ dixit,nunc facit iudicis cauſam: vt eũ efficaciꝰ cõmoueret,cui negotij ſui qualitas intimatur: Nũc ad ipſum Dn.verba cõuertit,expetẽs, vt cauſam ſuã cõtra illos diiudicet,qui nõ deſinunt prauiſſimis murmurationib.inſonare. Iudicat n.cauſam ſuã,dũ errantes facit manifeſta cognoſcere. vt cõuerſi prædicẽt, ꝙ ſtultis cogitationib.abnuebant. De iudicio vero ita ſcriptũ legitur: *Deus iudiciũ tuũ regi da.* Iudicium n.dictum eſt, quaſi iuris diciũ i. e.quod in eo ius dicatur. Et vt veraciſſime ꝓbaretur eſſe petitio, eadẽ iterũ ſequẽti cõmate geminauit. Hoc eſt n. ꝙ dicit: *& iuſtitiã tuã filio regis:*quod ſuperius ait: *iudiciũ tuum regi da:* ꝙ in ſcripturis diuinis ad exprimendã cauſam frequẽter inuenis repetitũ.Negotiũ multa ſignificat:modo actũ rei alicuius,cui cõtrarium eſt ociũ:modo actionẽ cauſæ,ꝙ eſt iurgiũ litis:& dictũ negociũ,quaſi neociũ.i.e. ſine ocio. Negotiũ aũt in cauſis,negociatio in cõmerciis dicitur,vbi aliqd datur,vt maiora lucrentur. Iurgiũ dictũ, quaſi iuris garriũ,eo ꝙ hi,q cauſã dicũt iure diſceptẽt.Lis à cõtẽtione limitis prius nomẽ ſumpſit,de quo Virgilius.

Pſal. 73. / Pſal. 71. / Ibid.

Limes erat poſitus,litem vt diſcerneret agris.

Cauſa autẽ aut argumento, aut probatione conſtat. Argumentum nunquam teſtibus, nunq̃ tabulis dat probationẽ: ſed ſola inueſtigatione inuenit veritatẽ:vnde dictũ eſt: Argumentum,argutum inuẽtum.Probatio aũt teſtib

& fide tabularum conſtat. Negotium enim aliquod lau-
dabile eſt, hoc eſt; quando in ſtudiis ſpiritalibus labora-
Luc. 19. tur: vt eſt illud in Euangelio: *Negociamini, donec veniam.*
Hinc dicuntur negotiatores ſpiritales, qui bonas marga-
ritas quærunt. Et econtrario aliud eſt negocium vitupe-
rabile, hoc eſt, quod in cupiditate mundana exercetur,
2. Tim. 2. de quo dicit Apoſtolus: *Nemo militans Deo, implicat ſe nego-
tiis ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit.* Similiter autem &
cauſæ aliquando laudabiles ſunt: aliquando vituperabi-
les. Tunc enim laudabiles ſunt cauſæ, quando ad virtutes
ſpectant: tunc autem vituperabiles, quando ad conten-
Pſ. 42. tiones ſeculares pertinent. Dicit enim Pſalmiſta: *Iudica
me Deus, & diſcerne cauſam meã de gente non ſancta* Non enim
petit peccata ſua diſcuti, ſed ab iniquorum conſortio li-
berari. Eſſet enim periculoſum dici *iudica me*, niſi addidiſ-
ſet: *& diſcerne cauſam meam*: id eſt, diuide permixtionem
meam, quam in ſeculo iſto ſuſtineo, & aliquando ſegre-
gatum me ab impiis in populi tui electione conſtitue.
Addit, *de gente non ſancta*: hoc eſt, de peruerſis ac male vi-
uentibus. Legitur & in alio propheta Dominus incre-
Eſa. 58. paſſe peccantes, ita dicens: *Ecce ad lites & contentiones vigi-
latis & percutitis pugno impie*: quod quam ſit vituperabile,
manifeſtum eſt. In omni autem iudicio ſex perſonæ quæ-
runtur: iudex, accuſator, reus, & tres teſtes. Iudex dictus,
quaſi ius dicens populo: ſiue quod iure diſcepter. Iudex
autem in ſcripturis ſacris aliquando ipſe Deus noſter, qui
omnia ſecundum æquitatem iudicat: vnde propheta ait:
Pſ. 7. *Deus iudex iuſtus, fortis & longanimis.* Item homines iudices
Deute. 16. dicuntur. Vnde in lege ſcriptum eſt: *Iudices in portis tuis
conſtitues, qui iudicent populum in æquitate.* Accuſator, voca-
tur, quaſi accauſator, qui ad cauſam vocat eum, quem ap-
pellat. Accuſator ſignificat diabolum, de quo in Apoca-
Apoc. 12 lypſi ſcriptum eſt: *Lætamini cæli, & exultate omnes, qui habi-
tatis in eis: quoniam proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum.*
Reus à re, qua petitur, nuncupatur: quia quamuis ſcele-
ris conſcius non ſit: reus tamen dicitur, quandiu in iudi-
cio pro re aliqua petitur. Reus enim in ſcripturis pro ſon
Exod. 21. te & peccatore ponitur: vnde eſt illud: *Qui hominem occi-
derit, reus eſt mortis.* Teſtes antiquitus ſuperſtites diceban-
tur: eo quod ſuper ſtatum cauſæ proferebantur: nunc,
parte ablata nominis, teſtes vocari: teſtis autem conſide-
ratur conditione, natura & vita Conditione, ſi liber, non
ſeruus: nam ſæpe ſeruus metu dominantis teſtimonium
ſupprimit veritatis. Natura, ſi vir, non fœmina. nam *va-
rium & mutabile ſemper fœmina.* Vita, ſi innocens & integer
actu: nam ſi vita bona defuerit, fide carebit. Non enim
poteſt iuſtitia cum ſcelerato habere ſocietatem. Duo au-
tem ſunt genera teſtium: aut dicendo id, quod viderunt:
aut proferendo id, quod audierunt. Duobus autem mo-
dis teſtes delinquunt, cum aut falſa promunt, aut vera ſi-
lentio obtegunt. Teſtes autem in ſcripturis ſacris illi di-
cuntur, qui ea, quæ viderunt & audierunt, veraciter pro-
Act. 1. tulerunt. Vnde ipſe Deus ad Apoſtolos ſuos ait: *& eritis
mihi teſtes in Hieruſalem & in omni Iudæa & Samaria, & vſq; ad
vltimum terræ.* Vnde & Petrus & Ioan. cum à Iudæis tenti
fuiſſent & probibiti, ne omnino loquerentur, neque do-
cerent in nomine Ieſu vlli hominum: reſpondentes dixe-
Act. 4. runt ad eos: *Si iuſtum eſt in conſpectu Dei vos potius audire, quam
Deũ, iudicate: non enim poſſumus, quæ vidimus & audiuimus, non
loqui.* Hinc & illi, qui in recta fide & in confeſſione nomi-
nis Chriſti vſque ad mortem perſeuerunt, martyres, h.e.
teſtes Chriſti nuncupantur: qui recte loquendo & bene
operando in vita ſua nec non & in morte teſtimonium fi-
dele Domino præbuerũt. Vnde & Apoſtolus, ſanctorum
Hebr. 11. virtutes numerando, ad extremum ſubiunxit, dicens: *Hy
omnes teſtimonio fidei probati inuenti ſunt.* Et vt breuiter cun-
cta repliceemus, Iudex Deus eſt, ſicut ſupra oſtendimus,
Pſal. 7. vt in Pſalterio: *Deus iudex iuſtus, fortis & patiẽs.* Iudices ſunt
Matt. 19. Apoſtoli, vt in Euangelio: *Sedebitis ſuper ſedes 12. iudicantes
12. tribus Iſrael.* Teſtes ſunt Apoſtoli vel ceteri fideles, vt
Act. 4. 5. in Apoſtolo: *Teſtimonium dicemus de Deo, quod ſuſcitauit Ieſum
Apoc. 1. Chriſtum à mortuis.* Teſtes Chriſtus, vt in Apocalypſi: *Ieſus
Eſa 55. Chriſtus, qui eſt teſtis fidelis*: & in Eſaia: *ecce teſtem populis dedi
Pſ. 26. eum.* Teſtes falſi ſunt Iudæi ſiue hæretici, vt in Pſalmo *quo-
Deut. 19. niam inſurrexerint in me teſtes iniqui.* Et in Deuteronomio: *ſi
ſteterit teſtis iniquus, falſum teſtimonium proferens aduerſus pro-
ximum ſuum.* Iudicium eſt diſcretio boni ac mali, vt in Pſal
terio: *ſi vere vtiq; iuſtitiam loquimini, recte iudicate filij hominũ.* Pſal. 57.
Iudicium ſeparatio bonorum à ſocietate malorum, vt in
Euangelio: *& ſeparabit eos ab inuicem.* & in Pſalmo: *Iudica me* Matt. 25.
Deus, & diſcerne cauſam meam. Iudicium damnatio futura, Pſ. 42.
ſicut in Euangelio pro fidelibus Veritas loquitur: *qui cre-* Ioann. 3.
dit in me, nõ iudicabitur. Et econtrario de reprobis: *qui aũt nõ* ibidem.
credit, iam iudicatus eſt, h.e. condemnatus. Iudicium in in-
iuſti reprehenſione vel damnatione, vt in Euangelio *No-* Matth. 7.
lite iudicare, vt non iudicemini. & in Apoſtolo *qui non mandu-* Rom. 14.
cat, manducantem non iudicet. Iudicium confeſſio pœniten-
tis in eo enim, quod ſe accuſat, & Dei iudiciũ laudat, verũ
iudicium eſt. De quo iudicio Dominus per Eſaiam loqui Eſa. 43.
tur, dicens: *reduc me in memoria, & iudicemur ſimul* & in Iob. Iob. 14.
*& dignum ducis ſuper huiuſmodi aperire oculos tuos, & adducere
eum tecum in iudicium.* Et in Apoſtolo: *quod ſi noſmetipſos iudi-* 1. Cor. 11.
caremus: non vtiq; iudicaremur. Iudicium, quorundam præ-
ſumptio & de propria ſe extollentium iuſtitia, quib. Dñs
per Ieremiam reſpondit dicens: *quid vultis mecum iudicio* Iere. 2.
contendere? omnes me dereliquiſtis. Inimicus diabolus iuxta al-
legoriam intelligitur: vt in Euangelio: *inimicus homo hoc fe-* Matth. 13
cit. Inimici, Iudæi vel hæretici, vt in Michea: *Inimici homi-* Mich. 7.
nis, hoc eſt, Chriſti, *domeſtici eius.* Aduerſarius, ſermo diui-
nus, eo quod contrarius cõtraria hominũ voluntati præ-
cipiat, vt in Euangelio: *eſto conſentiens aduerſario tuo cito, dum* Matth. 5.
es cum illo in via. Aduerſarius diabolus, vt in Zacharia: Zach. 3.
& ſatan ſtabat à dextris eius ita vt aduerſaretur ei Crudelis dia
bolus, vt in Salomone: *ne des alienis*, h.e. dæmonibus, *hono-* Prou. 5.
rem tuum, & annos tuos crudeli. Alieni, dæmones, Iudæi ſiue
hæretici, vt in Pſal. *quoniam alieni inſurrexerunt aduerſum me.* Pſ. 53.
Extranei, dæmones, vt in Salomone: *ne forte impleantur ex-* Pro. 5.
tranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena. Fur diabolus,
vt in Oſee: *& fur ſpolians, latrunculus foris* Latrones dæmo- Oſe. 7.
nes, in Iob: **ſimul venerunt latrones eius & fecerunt ſibi viam per* Iob 19.
me. Fures & latrones, hæretici ſiue Iudæorum doctores. *ſimul ve
In Euangelio: *omnes, quotquot venerunt fures ſunt & latrones.* nerunt
Fur, mors ex improuiſo adueniens, vt in Euãgelio *hoc au-* Ioan. 10.
tem, inquit, ſcitote, quia ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veni- Matt. 24.
ret: vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Fur dies 1. Theſſ. 5.
iudicij in Apoſtolo: *dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet.*

Capit. XVI.

De ſpectaculis.

Spectacula (vt opinor) generaliter nominantur volu-
ptates, quæ non per ſemetipſas inquinant: ſed per ea,
quæ illic geruntur. Dicta autem ſpectacula eo, quod ho-
minibus publica ibi præbeatur inſpectio. Hæc & ludicra
nuncupata, quod in ludis gerantur aut in ſcenis. De ſpe-
ctaculo autem in Apoſtolo ita legimus: *ſpectaculũ facti ſu-* 1. Cor. 4.
mus huic mundo, & angelis & hominibus. Quia erunt ſpecta-
culum Enoch, & Helias vſq; adeo, vt corpora eorum in
platea proiiciantur in conſpectu totius populi infidelis:
ita & apoſtoli ſpectaculum facti ſunt: quia publice irride-
bantur poſiti ad iniuriam & mortem, quam paſſi ſunt.
Mundum autem angelos & homines dixit: quia & angeli
mali ſunt, dicente Dauid in Pſal. 74. *vexabant illos per angelos
malos.* Et homines mali atq; increduli his apoſtolorum
iniuriæ oblectamenta ſunt: mundus autem idcirco infi-
delitas dicitur, quia viſibilia ſequitur.

Capit. XVII.

De ludo gymnico.

Gymnicus ludus eſt velocitatis ac virium gloria. Cu-
ius locus gymnaſium dicitur, vbi exercẽtur athletæ,
& curſorum velocitas cõprobatur. Hic accidit, vt omniũ
prope artium exercitia gymnaſia dicantur. Ante enim in
ludis certantes cincti erant, ne nudarentur: poſt relaxato
cingulo repente proſtratus & exanimatus eſt quidam
curſor: quare ex conſilij decreto arconi Ypomenes, vt
nudi deinceps exercitarentur, permiſit. Ex illo gymna
ſium dictum, quod iuuenes nudi exercerentur in
campo, vbi ſola tantum verecunda o-
periuntur.

· CAPIT. XVIII.

De generibus gymnicorum.

GEnera gymnicorum quinq; ſunt: id eſt, ſaltus, curſus, iactus, virtus, atque luctatio: vnde ferunt, quendam regem tot filios adoleſcentes habentem totidem generibus de regno iuſſiſſe contendere.

CAPIT. XIX.

De ſaltu.

SAltus dictus, quaſi exilire in altum: eſt enim altius exilire vel longius. Saltus enim myſtice profectum virtutum ſignificat: vt eſt illud in Eſaia: *Eſa. 35.* *tunc ſaliet claudus, ſicut ceruus.* Saltare totis viribus in Domino gaudere: ſi ut in libro Regnm de Dauid dicitur: *2. Reg. 6.* *& ſaltauit coram arca Domini totis viribus.* *Luc. 7.* & in aliam partem in Euangelio: *cantauimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis.*

CAPIT. XX.

De curſu.

CVrſus à velocitate crurum vocatur: eſt enim curſus celeritas pedum. Myſtice autem curſus ad tranſitum præſentis vitæ pertinet, vel certaminis agonem, quo milites Chriſti in hoc mundo laborant: vnde dicit Apoſtolus: *1. Cor. 9.* *Neſcitis, quod hij, qui in ſtadio currunt, omnes quidem currunt, ſed vnus accipit brauium. Vos quidem ſic currite, vt comprehendatis,* hoc eſt, vt palmam victoriæ & plenam mercedem laboris veſtri accipiatis.

CAPIT. XXI.

De iactu.

IActus dictus à iaciendo: vnde & piſcatorum rete iaculum dicitur. Huic arti vſus eſt acceptos lapides procul ferire, haſtas pondere librato iacere, ſagittas arcu emittere.

CAPIT. XXII.

De virtute.

VIrtus eſt immenſitas virium, in labore & pondere corporis. Virtus pertinet ad exercitium ſpiritale, vt virtutibus vincamus, vicia ſuperemus.

CAPIT. XXIII.

De luctatione.

LVctatio à laterum complexu vocata, quibus cominus certantes innituntur: qui græca appellatione athletæ vocantur. *Eph. 6.* Nam & luctatio noſtra ſpiritalis eſt, non carnalis: quia, teſte Apoſtolo, non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem: ſed aduerſus principes & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus.

CAPIT. XXIV.

De paleſtra.

LOcus autem luctationis paleſtra dicitur. Paleſtram autem vel apo tu paleſi, id eſt, à luctatione vel apo tu palin, id eſt, à motu ruinæ fortis nominatam dicunt: ſcilicet quod in luctando cum medios arripiant ſe te, quatiunt, idque apud græcos palin vocatur.

CAPIT. XXV.

De agone.

QVæ latini certamina, græci agonas vocant, quæ celebrantur: ſiquidem omnem cœtum atque conuentum agona dici. Alij, quod in circulis & quaſi agonis, id eſt, ſine anguloſis locis ederentur, nuncupatos agones putant.

CAPIT. XXVI.

De generibus agonum.

AGonum genera ſunt hæc: immenſitas virium, curſus celeritas, ſagittandi peritia, ſtandi patientia, ad citharam quoque tibias incitandi geſtus, de motibus quoque, de forma, de cantandi modulatione, terreſtris quoque belli, & naualis prælij, perpetiendorumque ſuppliciorum certamina. De agone autem mundano Apoſtolus ſumpſit exemplum ad agonem ſpiritalem, dicens: *1. Cor. 9.* *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam,* &c. A quibus omnibus, dixerit, inquiramus, vt poſſit nobis ſpiritalis agonis inſtructio comparatione carnalis acquiri. Illi etenim, qui in hoc agone viſibili ſtudent legitime decertare, vtendi omnibus eſcis, quas deſiderij libido ſuggeſſerit, non habent facultatem: ſed illis tantummodo, quas eorundem certaminum ſtatuit diſciplina. Et non ſolum interdictis eſcis & ebrietate, omnique crapula eos neceſſe eſt abſtinere: verum etiam cuncta inertia & ocio atque deſidia, vt quotidianis exercitiis. iugique meditatione virtus eorum poſſit accreſcere: & ita omni ſollicitudine ac triſtitia, negotiiſque ſecularibus, affectu etiam & opere coniugali efficiuntur alieni: vt præter exercitium diſciplinæ nihil aliud nouerint, nec vlli mundiali curæ penitus implicentur: ab eo tantum, qui certamini præſidet, ſperantes quotidiani victus ſubſtantiam, & coronæ gloriam, condignaq; præmia victoriæ laude conquirere. Itaq; ſi agonis mundialis intelligimus diſciplinam, cuius exemplo beatus Apoſtolus nos voluit erudire, docens, quanta cuſtodia quid nos conueniat facere: qua puritate oporteat cuſtodire noſtri corporis atque animæ caſtitatem, quos neceſſe eſt quotidie ſacroſanctis agni carnibus veſci. Quod enim illi in corporis puritate cupiunt aſſequi, nos debemus etiam in cordis conſcientia poſſidere. In qua Dominus arbiter atque * agonthea reſidens, ** agonotheta.* pugnam curſus atq; certaminis noſtri iugiter exſpectat: vt ea, quæ in propatulo horremus admittere, ne intrinſecus quidem concaleſcere in causa cogitatione patiamur: & in quibus humana cogitatione confundimur, ne occulta quidem concupiſcentia polluamur. Quæ licet poſſit hominum præterire notitiam: ſanctorum tamen angelorum, ipſiuſq; omnipotentis Dei ſcientiam nulla ſubterfugiunt ſecreta, nec latere poterunt. Et in hoc multum diſpar donum eſt, ac per hoc diligentiores nos eſſe debere, quibus non terrenis & marceſcentibus floribus, ſed æternis conſerta gemmis, in modum regalis diadematis, ſpiritalis corona ſeruatur.

CAPIT. XXVII.

De ludis circenſibus.

LVdi circenſes ſacrorum cauſa ac deorum gentilium celebrationibus inſtituti ſunt: vnde & qui eos exſpectant, dæmonum cultibus inſeruire videntur.

CAPIT. XXVIII.

De circis.

IN circo, vnde emittuntur equi, carceres dixerunt ab ea re, qua & ille carcer, qui eſt in ciuitate: quod ſicut ibi homines damnati atq; incluſi, ita hic equi coercentur, ne exeant, antequam ſignum emittant. Carcer autem ſpiritaliter pœnam ſignificat præſentem vel futuram: vt eſt illud Pſalmiſtæ: *Pſal. 141.* *Educ,* inquit, *de carcere animam meam, ad confitendum nomini tuo.* Hic carcerem duplici modo maiores intelligere voluerunt: aut ſeculi iſtius pœnales anguſtias, quas patimur in iſto corpore conſtituti: aut magis cuſtodias inferni, quas euadere non licet lege humanitatis infirmæ. Carcer enim dictus eſt, quaſi arcer: eo quod à ſe arceat exire concluſos. Sed cur ſe de iſto carcere liberare deſideraret, cauſa ſubſequitur: *Ad confitendum nomini tuo.* Tunc enim à cunctis fidelibus Patri confeſſio laudis exhibetur, quando eum reſurrectionis miraculo de inferni carcere conſtat eductum.

CAPIT. XXIX.

De aurigis.

ARs circi, auriga & currus, equites ſiue pedites. Auriga proprie dictus, quod currum agat & regat, ſiue quod feriat iunctos equos. Nam auriga ferit, vt laus haurit apertum. Ipſe eſt & agitator, id eſt, verberator ab agendo dictus.

Capit. XXX.

De curru.

CVrrus autem à curſu dictus, vel quia rotas habere videtur: vnde & currum, quaſi curſum. Currus ſub allegoria duplici modo intelligitur. Aut enim angelicus exercitus in eo exprimitur: vnde legitur in libro Regum 4.Reg.2. Helias igneo curru raptus in cœlum: per angelos quippe illa facta, & oſtenſa ſunt adiumenta: quia nec ad cœlum quidem aereum per ſe aſcendere poterat, quem naturæ ſuæ infirmitas grauabat: aut ſanctorum omnium ſocietas: vnde eſt illud Pſalmiſtæ: Pſal.67. *Currus Dei decem milium multiplex, milia lætantium, Dominus in illis.* Sanctorum ergo vnanimitas currus eſt Domini, quem ille, velut auriga, inſidet, & ad voluntatis ſuæ minſterium ſalutari lege moderatur: ſed vt iſtum currum oſtenderet non equis deditum, ſed humanis cogitationibus attributum: ait: *Decem milium multiplex:* quod bene ad innumeros populos, non ad equos noſcitur pertinere. ſubiunxit: *Milia lætantium:* quod vtiq; de fidelibus debet intelligi. Et vt oſtenderetur lætitiæ plenitudo, ait: *Dominus in illis:* qui magnæ exultationis eſt cumulus, & bonorum omnium dulcedo mirabilis. Nam aliquando currus ſocietas impiorum, vinculo peccatorum alligata, intelligitur. Vnde in Exodo ſcri- Exod.15. ptum eſt: *Currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.*

Capit. XXXI.

De equis, quibus curritur.

QVadrigæ, & bigæ, & trigæ, & ſeiugæ à numero equorum & iugo dicti. ex quibus quadrigas ſoli, bigas lunæ, trigas inferis, ſeiugas Ioui, deſultores lucifero & heſpero ſacrauerunt. Quadrigam ideo ſoli iungunt, quia per quatuor tempora annus vertitur: vere, æſtate, autumno & hieme. Bigas lunæ, quoniam gemino curſu cum ſole contendit, ſiue quia die & nocte videtur: iungunt enim vnum equum nigrum, alterum candidum. Trigas diis inferis, quia hij per tres ætates homines ad ſe rapiunt, id eſt, per infantiam, iuuentutem, atq; ſenectam. Seiugum maximus curſus currui Iouis: propterquod maximum deorum ſuorum eum eſſe credunt. Quadrigæ autem in ſcripturis ſacris aut quatuor Euangeliſtæ ſiue Euangelia intelliguntur, vel quatuor virtutes principales, hoc eſt, prudentia, iuſtitia, fortitudo, & temperantia. In quibus omnium virtutum ſumma conſiſtit: quæ etiam hominem ad celſitudinem perfectionis prouehunt & ad cœleſte regnum perducunt. In his autem duo teſtamenta intelliguntur, aut duo populi fidelium: ex Iudæis videlicet & gentibus, quos auriga cœleſtis ſecundum voluntatem ſuam ducit: vnde & Pſalmiſta ait: Pſal. 85. *Deduc me Domine in via tua, & ambulabo in veritate tua.*

Capit. XXXII.

De ſeptem ſpaciis.

SEptem ſpacia quadrigæ currunt referētes hoc ad curſum ſeptem ſtellarum, quibus mundum regi dicunt: ſiue ad curſum ſeptem dierum præſentium, quibus peractis vitæ terminus conſummatur, quorum finis eſt crinis, id eſt, iudicium.

Capit. XXXIII.

De equitibus.

POrro equites ſingulares ideo currere dicuntur: quia ſingulariter vnuſquiſq; curſum vitæ huius peragit atque tranſit: alius alio tempore ſequens alium, per vnam tamen viam mortalitatis vſque ad propriam metam mortis.

Capit. XXXIV.

De peditibus.

PEdites aūt iunt propterea pede currere: quia pedibus curritur mortalitatis. Ob hoc à ſuperiori parte currūt ad inferiora, i. e. ab Oriente vſq; ad Occidentē: quia mortales oriuntur & occidunt. Nudi currunt quia & homini in ſeculo nullæ reliquiæ ſunt. Recto ſpacio currunt: quia inter vitam & mortē nihil diſtat. Sed hęc igitur propterea fingunt, vt vanitates ſuas & ſacrilegia excuſare conentur. Equites autem ſignificant eos, qui alienis adminiculis adiuti rem peragunt. Pedites autem qui proprio labore certaminis curſum conſummant: vnde de equitibus Propheta ad Dominum dicit: *Aſcendens ſuper equos tuos, & equitatus tuus ſanitas,* id eſt, aſcēdis in corda electorum tuorum per illuminationem gratiæ, per quam, te regente, iter virtutum incedant, perque orbem totum te euangelizando ferentes perpetuæ ſalutis mundo vitam prædicent. De peditibus autem item ſcriptura dicit: *Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit: & impij in tenebris conticeſcent.* 1. Reg. 2. Pedes enim ſanctorum ſuorum Dn. ſeruabit, hoc eſt, electorum ſuorum opera in viam iuſtitiæ diriget & impij in tenebris conticeſcent, *quia mittentur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium:* Matth. 8. 22. vbi concreſcent, id eſt, ab arrogantia ſuperbiæ ſuæ ceſſabunt.

Capit. XXXV.

De coloribus equorum.

CIrca cauſas quoq; elementorum iidem gentiles etiam colores equorum iunxerunt. Roſeos enim ſoli, id eſt, igni; albos aeri, praſinos terræ, venetos mari aſſimulantes. Item roſeos æſtati currere voluerunt, quod ignei coloris ſint, & cuncta tunc flaueſcant. Albos hiemi, quod ſit glacialis, & frigoribus vniuerſa caneſcant. Veri praſinos viridi colori, quod tunc pampinus denſatur. Venetos ſiue ruffos autumno currere, quos & Marti ſacrauerunt, à quo Romani exoriuntur: inde & vexilla Romanorū cocco decorantur, eo quod mars ſanguine gaudet. Sed hæc vana ſunt fidei Chriſtianæ contraria: vnde animaduertere debes Chriſtiane, quod circum numina immunda poſſideant. Quapropter alienus erit tibi locus, quem plurimi ſatanę ſpiritus occupauerunt: totum enim illum diaboolus & angeli eius repleuerunt. Attamen in Apocalypſi legimus, quod apparuerit Ioan. equus albus, rufus niger, & pallidus: quorum diuerſitas ſpiritalē quærit intelligentiam. Vnde equus albus ſignificat Eccleſiam ſuper niuem gratia dealbatam *ſuper quem ſedebat ille, qui habebat arcum, cui & data eſt corona: & exiuit vincens, vt vinceret:* Apoc. 6. quod Dn ſupra Eccleſiam ſedens ſpiritalis doctrinæ contra impios arma ferens victoriam ſuis percipit. Equus autem rufus, ſuper quem ſedebat ille, qui ſumpſerat pacem de terra ſignificat populum ſiniſtrum, ex ſeſſore ſuo diabolo ſanguinolentum, cui ſemper diſcordia placet. Equus vero niger, ſuper quem ſedebat, qui ſtateram habebat in manu ſua, falſorum caterua eſt fratrum: hij ſtateram rectæ profeſſionis habent: & ſocios lædunt per opera tenebrarum. Nam equus pallidus, in quo ſedebat ille, cui nomen erat mors, & quem infernus ſequebatur, hæretici ſunt: qui * ſe catholicos fallunt morte inhabitatrice digni, perditorum poſt ſe rapiunt exercitum. Diabolus enim & miniſtri eius metonymicôs mors & infern⁹ dicti ſunt: eo quod multis cauſa mortis & infernorum ſunt.

* ſi

Capit. XXXVI.

De theatro.

THeatrum eſt, quo ſcena includatur, ſemicirculi figuram habens, in quo ſtantes omnes inſpiciunt. Cuius forma primum rotūda erat ſicut amphitheatrum: poſtea ex medio amphitheatro theatrum factum. Theatrum autem ab ſpectaculo nominatum apo to theoro, quod in eo populus ſtans ſuper atq; exſpectans ludos cōtemplaretur. Idem vero theatrum, idem & proſtibulū eo, quod poſt ludos exactos meretrices proſternerentur. Idem & lupanar vocatum ab eiſdem meretricibus, quæ propter vulgati corporis leuitatem lupæ nuncupantur. Nam lupæ meretrices ſunt à rapacitate vocatæ eo, quod ad ſe rapiant miſeros, & apprehendant. Lupanaria enim à paganis conſtituta ſunt, vt pudor mulierum infelicium ibi publicaretur, & ludibrio haberentur tam hij, qui facerēt, quam qui paterentur. Myſtice autem theatrum præſentem mundum ſignificare poteſt: in quo hij, qui luxum huius ſeculi ſecuntur, ludibrio habent ſeruos Dei, & eorum pœnas ſpectando lætantur. Vnde Apoſtolus dicit: *Spectaculum ſumus facti in hoc mundo angelis & hominibus propter Deum.* 1.Cor.4.

Digitized by Google

CAPIT. XXXVII.

De ferali certamine.

FErarum pugna erat, emiſſas beſtias iuuenes excipere: aduerſus eas vltroneo funere certare, non crimine, ſed furore.

CAPIT. XXXVIII.

De horum execratione ludorum.

HÆc quippe ſpectacula crudelitatis, & inſpectio vanitatum, non ſolum hominum viciis, ſed & dæmonum iuſſis inſtituta ſunt. Proinde nihil eſſe debet Chriſtiano cum circenſi inſania, cum impudicitia theatri, cum amphitheatri crudelitate, cum atrocitate arenæ, cum luxuria ludi. Deum enim negat, qui talia præſumit, fidei Chriſtianæ præuaricator effectus: qui id denuo appetit, quod in lauacro iam pridem renunciauit, id eſt, diabolo cum pompis & operibus eius.

CAPIT. XXXIX.

De nauibus.

ARtium quarundam vocabula, quibus aliquid fabricatur huiuſcemodi, deinceps ex parte notanda decerno. Artifex generale nomen: vocatus, quod artem faciat: ſicut aurifex, qui aurum. Faxo enim pro facio antiqui dicebant. Nauclerus Dominus nauis eſt appellatus: ita quod nauis in ſorte eius ſit. Cleros enim græce ſors dicitur. Ceteri autem in naui in gubernatione eius ſunt. Gubernio, qui & gubernator, quaſi cohibernator, quod cohibeat prudentia ſua hibernia, id eſt, tempeſtates maris. Nauta à naue dictus per deriuationem: nauita autem pro nauta poetice dicitur: ſicut Mauors pro Mars: nam rectum eſt nauta. Remex vocatur, quod remum gerit: ſic autem remex, quomodo tuber, dicitur nominatiuo caſu. Epibata græco nomine appellatur, qui latine dicitur ſuperueniens: hic nihil habet negotij, ſed naulo dato in alias terras tranſire diſponit. Nauim quidam perhibent dictam eo, quod gnauum rectorem quærat, id eſt, peritum, ſapientem, ſtrenuum, qui continere & gubernare nouit propter maritima pericula & caſus: vnde & illud Salo-
Prou. 1. monis: *Intellegens gubernacula poſſidebit.* Nauis enim myſti-
Matt. 14. ce aut Eccleſiam ſignificat, vt eſt illud in Euangelio: *Na-*
Pſal. 103. *uis autem iactabatur in medius fluctibus.* Et in Pſalmo: *Hoc mare magnum & ſpacioſum*, &c. vſque: *illic naues pertranſibunt.* In nauibus autem merito ſignificantur Eccleſiæ, quæ periculoſos fluctus mundi per lignum glorioſæ crucis euadunt, portantes populos, qui ligno fidei crediderunt. In his nauibus habitat Chriſtus: qui ſi à credentibus excite-
Pſal. 47. tur, dicit immaniſſimæ tempeſtati, vt quieſcat: & quieſcit. Item alibi idem propheta ait: *In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis:* quia per Spiritus ſancti gratiam philoſophorum dogma, qui in mare iſtius ſeculi diſputando tranſierunt, per prædicatores euacuatum eſt. Dominus ergo nauis eccleſiæ, ipſe Saluator eſt, qui & gubernator: quia per Spiritum ſuum ipſe eam regit atq; gubernat, do-
Eſa. 23. nec eam ad portum ſalutis æternæ perducet. Item in aliam partem nauis accipitur, vt in Eſaia: *Vlulate naues maris:* quo nomine deſignantur philoſophi, vel hæretici inanibus quæſtionibus oberrantes. Rates, primum & antiquiſſimum nauigij genus; rudibus, tignis, aſſeribuſque conſertum: ad cuius ſimilitudinem fabricatæ naues, ratariæ dictæ. Nunc iam rates abuſiue naues: nam proprie rates ſunt connexæ inuicem trabes. Trieris nauis ma-
Eſa. 33. gna, quam græce durconem vocant, de qua in Eſaia: *Non tranſibit per eam trieris magna.* Liburneæ dictæ à libiis: naues enim ſunt negotiatorum, de qualibus Horatius.

Ibis liburnis inter alta nauium.

Roſtratæ naues vocatæ ab eo, quod in fronte roſtra ærea habeant propter ſcopulos, ne feriantur & collidantur. Longæ naues ſunt, quas dromones vocamus: dictæ eo, quod longiores ſint ceteris: cuius contrarius muſculus, curtum nauigium. Dromo autem à decurrendo dictus: curſum enim græce dromon vocant. Claſſis dicta eſt græco vocabulo apo ton calon, id eſt, lignis: vnde & calones naiculæ, quæ ligna militibus portant. Barca eſt, quæ cuncta nauis commercia ad litus portat: hanc nauis in pelago propter nimias vndas ſuo ſuſcipit gremio: vbi autem appropinquauerit portum, reddet vicem barcanaui, quam accipit in pelago. Paro nauigium piratarū aptum, & ex his ita vocatum. Mioparo quaſi minimus paro: eſt enim ſcafa ex vimine facta, quæ contecta crudo corio genus nauigij præbet: qualibus vtuntur germanorum piratæ in oceani litoribus vel paludibus ob agilitatem. de qualibus hiſtoria: *gens*, inquit, *Saxonum mioparonibus non viribus nituntur*, fugæ potius, quam bello parati. Celones, quos græci celecras vocant, i. e. veloces, biremes, vel triremes, agiles, & ad miniſterium claſſis aptæ. Ennius: *labitur vncta carina per æquora alta celonis.* Limbus nauicula breuis, quæ alia appellatione dicitur & cumba & caupolus, ſicut & lintris, i. e. carabus, quem in Pado paludibuſque vtuntur. Carabus eſt parua ſcafa ex vimine facta, quæ cōtecta crudo corio genus nauigij præbet. Varia enim nauium genera diuerſa conuenticula poſſunt exprimere bonorum & malorum. In quibus boni bona, mali autem mala machinantur. Similiter & inſtrumenta nauium varia diuerſas artes ſignificant, in quibus boni prodeſſe ſtudent: mali autem nocere.

CAPIT. XL.

De partibus nauium, & armamentis.

PVppis poſterior pars nauis eſt, quaſi poſt: prora autem anterior, quaſi priora. Cumba locus vnus nauis, quod aquis incumbat. Carina à currendo dicta, quaſi currina. Fori nauium, latera concaua à ferendo onere dicta, ſiue tabulata nauium, quæ ſternuntur: dicta ab eo, quod incellus ferunt vel foris emineant. Tranſtra ſunt tabulæ, vbi ſedent remiges, quod in tranſuerſo ſint ducta, quæ Virgilius iuga appellat. Remi à remouendis & decutiendis fluctib, ſicut tonſores à tondēdis & decutiendis capillis. Palmula eſt extrema latitudo remi, palma dicta, quia mare impellitur. Antemnæ aūt dictæ, quod ante amnem ſint poſitæ: præterfluit enim eas amnis. Cornua, extremæ partes antemnarum ſunt dictæ per tropum. Malus eſt arbor nauis, qua vela ſuſtinentur. Malus autem dictus, quia habet inſtar mali in ſummitate: vel quia quaſi quibuſdam malleolis ligneis cingitur, quorum volubilitate vela facilius eleuantur. Clauus eſt, quo regitur gubernaculum de quo Ennius.

Vt clauum rectum teneam, nauemq; gubernem.

Porticulus malleus in manu portatur, quo modus ſignumq; datur remigantibus, de quo Plautus: *Ad loquendum atq; tacendum tute habes porticulum.* Tonſilla, vncinus ferreus vel ligneus, ad quem in littore defixum funes nauium illigantur, de quo Ennius:

Tonſillas capiunt, conſigunt litus ad vncas.

Anchora dens ferreus ex græca etymologia nomen ducit: quod, quaſi hominis manus, comprehendat vel ſcopulos vel harenas: nam manus græce chir dicitur: apud Hebræos autem aſpirationem non habet: nam ancira dicitur. Vnde apud maiores ſine aſpiratione proferebatur. Significat autem anchora in tentationem ſanam, & affectum animi bonum, quo homo tendit ad Deum & ad vitam æternam. Vnde Apoſtolus hortatur nos dicens:
Fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam Heb. 6.
propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vſq; ad interiora velaminis, vbi præcurſor introiuit pro nobis Ieſus, & cetera.

CAPIT. XLI.

De velis.

VEla græci armena dicunt proinde, quod aere mouentur. Apud latinos autem vela à volatu dicta. Vnde eſt illud: *Velorum pandimus alas.* Vela ergo nauium typice exprimere poſſunt voluntates hominum, quæ vento, hoc eſt, ſpiritali impulſu ad curſum vitæ bonæ, ſiue malæ ad interitum impelluntur. Spiritus enim Dei bonus deducit in viam rectam: & nequam ſpiritus in viam prauam.

CAPIT.

CAPIT. XLII.

De funibus.

FVnes dicti, quod antea in vſum luminis fuerunt circundati cera: vnde & funalia Reſtes ſunt, ſiue quod tates contineanr, ſeu quod his retes tendantur. Rudentes ſunt funes nauium ex nimio ſtridore ita dicti. Funes vero ſiue rudeutes retinacula exprimere poſſunt voluptatum, quæ & animas hominum, ne in præcipitium ruant, retinent.
Eccl. 4. Funis, fides Trinitatis, vt in Salomon. *Funis triplex difficile rumpitur.* Funes populi fideles in Trinitatis
Pſ 15. fide contexti, vt in Pſalmo: *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Funes, rolongatio peccatorum, vt in Eſaia.
Eſai. 5. *Va, qui trahitis iniquitatis in funiculis vanitatis.*

CAPIT. XLIII.

De retibus.

REtes vocatæ ſiue à retinendis piſcibus, ſiue à reſtibus, quibus tenduntur. Minus autem rete ſimplagium dicitur à plagis: nam proprie plagas dici funes illos, quibus retia tenduntur circa imam & ſummam partem. Funda genus eſt piſcatoriæ retis, dicta ab eo, quod in fundum mittatur: idem etiam à iactando iaculum dicitur. Plautus: *Prob. quidē antea iaculator eras.* Tragum genus retis ab eo, quod trahitur, nuncupatum, Ipſa eſt & verriculum: verrere enim trahere eſt. Retia ſiue ſagenæ prædicationem myſtice deſignant Euangelij. Vnde & Apoſtoli, typici piſcatores, à Domino mittuntur in mare illius ſeculi, vt dogmatibus ſuis eruant homines ab erroribus mundanis & perducant ad rectam fidem Dei. De ſagena
Matth. 13. vero ita in Euangelio legitur: *Simile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Quam, cum impleta eſſet, educentes & ſecus litus ſedentes elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.* Sub hac ergo parabola ſancta Eccleſia ſagenæ comparatur: quia & piſcatoribus eſt commiſſa, & per eam ad æternum regnum à præſentis ſæculi fluctibus trahitur, ne in æternæ mortis profunda mergatur: quæ ex omni genere piſcium congregat: quia ad peccatorum veniam ſapientes & fatuos, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos vocat.
Pſal. 64. Vnde per Pſalmiſtam de eo dicitur: *Ad te omnis caro veniet.* Quæ ſagena ſcilicet tunc vniuerſaliter repletur, cum in fine ſuo humani generis ſumma concluditur, quam educunt & ſecus litus ſedent: quia ſicut mare ſeculum, ita ſeculi finem ſignificat litus maris, in quo ſcilicet fine boni piſces in vaſis eliguntur, mali proiiciuntur foras: quia & electus quiſque in tabernacula æterna recipitur; & æterni luce regni perdita, ad exteriores tenebras reprobi pertrahuntur. Nam retia aliquando deceptionem diaboli
Pſal. 140. deſignant, vt in Pſalmo: *Cadent in retiaculo eius peccatores.* Conopeum rete, quo culices excluduntur in modum tentorij quo magis Alexandrini vtuntur, quia ibi ex Nilo culices copioſi naſcuntur: vnde & conopeum dicitur:
Iud. 10. nam Canopeus Ægyptus eſt. Legitur quoq; in libro Iudith de Holoferne, quod habuerit conopeum & vſus eſſet illo. Columna quæ erat ad caput lectuli Holofernis, ſignificat duritiam praui cordis, quæ erroem genuit maleſidæ ſecuritatis: gladius, qui in ea ligatus pendebat, malitia eſt iniquæ intentionis. Coma capitis elatio ſuperbæ mentis: ceruix vero contumacia iniquæ actionis; & conopeum, hoc eſt, rete muſcarum inſidias ſignificat doloſæ cogitationis. Commendat ergo Iudith noſtra puellæ ſuæ oſtiorum cuſtodiam: quia ſancta Eccleſia vnicuique fidelium Catholicæ fidei præcipit habere obſeruantiam. Orat ipſa cum lacrimis: quia ſupernum auxilium poſcit intima deuotione cordis. Accedit ad columnam, & exſoluit pugionem, per quem hoſtis nequiſſimi amputet caput: cum denudata malitia duri cordis abſcidit ab hoſte occaſionem proteruæ temptationis. Aufert & conopeum: quia fraudes eius detegit, quibus ſimplices & incautos implicare contendit: ſiq; truncum hoſtis corpus euoluit, cum ipſum inimicum ex omni parte infirmum & debilem eſſe oſtendit: vt eo facilius bellatores Chriſti confidant hoſtem nequiſſimum ſe vincere poſſe, quo eum pleniter ediſcunt fragilem & ſuperabilem fore.

CAPIT. XLIV.

De fabrorum fornace.

FAber à faciendo ferro impoſitum nomen habet: hinc diriuatum eſt nomen ad alias artium materias fabros vel fabricas dicere: ſed cum adiectione, vt faber lignarius, & reliqua, propter operis ſe firmitatem: in fabrorum autem fornace gentiles Vulcanum auctorem dicunt: figuraliter per Vulcanum ignem ſignificantes, ſine quo nullum metalli genus fundi extendiq; poteſt. Nihil eſt enim pene, quod igne non efficiatur. Alibi enim vitrum, alibi argentum, alibi plumbum, alibi minium, alibi pigmenta, alibi medicamina efficit. Igne lapides in æs reſoluūtur. Igne ferrum gignitur ac domatur. Igne aurum perficitur. Igne cremato lapide cementa & parietes ligantur. Lapides nigros ignis coquēdo candificat: ligna candida vrendo obfuſcat. Carbones ex pruna fulgida nigros facit, de lignis duris fragiles, de putribilibus imputribiles reddit, ſtricta ſoluit, ſoluta reſtringit, dura mollit, mollia dura reddit, habet & medicaminis vſum. Nam ſæpe tuti prodeſt, peſtilentiæ quoque, quæ obſcuratione ſolis contrahitur, auxiliari certum eſt. In opere quoq; aliud gignit primis ignibus, aliud ſecundis aliud tertiis. Habet quoq; & aliam in ſe diuerſitatem ignis: nam alius eſt, qui vſui humano: alius, qui in iudicio apparet diuino: ſiue qui de cœlo fulmen aſtringit: ſiue qui de terra per vertices montium eructuat. Ignis autē dictus, quod nihil gigni poteſt ex eo eſt enim inuiolabile elementum, * aſſumens cuncta, quæ rapit. ** abſumēs* De ignis autem myſtica ſignificatione iam ſuperius dictum eſt, vbi de quatuor elemētis diſputatum eſt. Si autem quis hæc, quæ hic ſcripta ſunt, illis comparare voluerit: per efficientias earum forſitan adhuc plura myſteria inde poterit explanare. Faber vero Deus intelligitur, pro eo, quod omnem fabricam cœli & terræ operatus ſit, vt in Euangelio: *Nonne hic eſt fabri filius?* Matt. 13. Fabri, ſancti prædicatores, ſicut Regum liber dicit: *Porro faber ferrarius non inueniebatur in Iſrael.* 1. Reg. 13. Fabri regna gentium à quatuor mundi partibus populum Iſrael, vel ceteros humiles ſeruitutis pondere deprimentes, vt in Zacharia: *& ecce* Zach. 1. *quatuor fabri.* Fabrica duabus rebus conſtat, ventis & flamma. Flamma vero proprie fornacis eſt dicta quod flatu follium excitetur. Fornax vero ab igne vocata: fos enim ignis eſt. Caminus, fornax, græcum eſt diriuatum à cauma: fornax enim ſiue caminus aut tribulationem nimiam præſentis temporis typice exprimere poteſt: vt eſt illud teſtimonium propheticum: *liberauit vos Dominus de fornace* Ier. 11. *ferrea*, hoc eſt, Ægypto, vbi populus Dei grandi tribulatione vexabatur: aut gehennæ tormentum ſignificat, vt eſt illud in Euangelio: *mittite eos in caminum ignis, vbi erit fletus* Math. 13. *& ſtridor dentium.*

Incus eſt, in qo ferrum tunditur, à cædendo dictus: eo quod illic aliquid cudamus, id eſt, feriēdo producamus. Cudere enim cædere & ferire eſt. Veteres autem non incudem vocabant ſed intudem: eo quod in ea metallum tundatur, hoc eſt, tendatur. Vnde & tudis malleus, à tundendo, id eſt, tendendo dictus. De incude autem ita in libro Iob ſcriptum eſt, cum de leuiathan narratur: *Cor eius* Iob. 41. *indurabitur quaſi lapis, & ſtringetur quaſi malleatoris incus.* Incudem quippe malleator ſolis aptam percuſſionibus figit. Ad hoc namq; incus ſtatuitur, vt erebris ictibus feriatur. Leuiathan ergo, vt malleatoris incus, ſtringetur: quia inferni vinculis coartabitur, vt æterni ſupplicij continua percuſſione tundatur. Qui modo quoq; percutitur dum iuſti quique illo in inſidiis vigilante, ſed doloribus tabeſcente, ſaluantur. In incude autem alia vaſa formantur: ipſe vero tot percuſſionibus in vas aliud non transfertur. Recte ergo leuiathan iſte incudi comparatus eſt: quia nos, illo perſequente, componimur: ipſe autem ſemper percutitur, & in vas vtile nunquam mutatur.

Malleus vocatus, quia, dum quid calet & molle eſt, cædet & producet: in ſcriptura enim ſacta mallei nomine aliquando diabolus deſignatur, per quem nunc de-

linquen-

Digitized by Google

linquentium culpæ feriuntur: aliquando vero percuſſio cæleſtis accipitur: quia vel electi ſupernos ictus ſentiunt, vt à prauis itineribus corrigantur: vel iuſta ira reprobos percutit, vt iam ſupplicia æterna præueniens, quid etiam in poſterum mereantur, oſtendit. Nam quia appellatione mallei antiquus hoſtis exprimitur, Propheta teſtatur, cum ſuper eum vim extremi iudicij contemplatur, dicens: (Ier. 50.) *Quomodo confractus eſt & contritus malleus vniuerſæ terræ?* Ac ſi diceret: eum, per quem vaſcula ſua Dominus in miniſterij vſu formanda percutit, quis perpendat, quo turbine, veniente extremo iudicio, in æterna damnatione confringat. Rurſum per malleum percuſſio cæleſtis exprimitur: quod Salomone templum ædificante ſignatur cum dicitur: (3. Reg. 6.) *Domus autem cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata eſt: malleus & ſecuris & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cum ædificaretur.* Quid enim domus illa, niſi ſanctam Eccleſiam, quam in cæleſtibus Dominus inhabitat, figurabat, ad cuius ædificationem electorum animæ, quaſi quidam expoliti lapides, deferuntur: qui cum ædificantur in cælis, nullus illic iam diſciplinæ malleus reſonat: quia dolati atque perfecti illuc lapides ducimur, vt locis iuxta meritum congruis diſponamur. Item mallei ſunt comminationes diuinæ aduerſus peccatores, vt in Hieremia: (Ier. 23.) *Nonne verba mea ſunt ſicut ignis, & ſicut malleus conterens petras.* Item mallei, flagella peccatorum, ſicut Salomon dicit: (Prou. 19.) *mallei ſtultorum corpora percutientes.*

Forcipes quaſi ferricipes eo, quod ferrum candens capiant teneantque: ſiue quod ab his aliquid foruum capimus & tenemus: quaſi foruicapes: nam foruum eſt calidum. Vnde & formoſos dicimus, quibus calor ſanguinis ex rubore pulchritudinem creat. (Eſa. 6.) De forcipe ita in Eſaia legitur: *Et volauit ad me vnus de ſeraphin, & in manu eius calculus quem forcipe tulerat de altari.* Vnde in forcipe, qua calculus comprehenditur, duo teſtamenta deſignantur: quæ inter ſe Spiritus ſancti vnione ſociantur: & verbum Dei ad purgandum labia prophetæ per angelica miniſteria affert, vt populo digne poſſit nunciare voluntatem Dei. Lima dicta eo, quod lene faciat: nam limum lene eſt, in quo boni doctoris exprimi poteſt officium: qui mentes hominum iocundis ſermonibus lenificat, & placidum facit ad audiendum verbum Dei, & ad perficiendum bonis operibus voluntatem ipſius.

FINIS LIBRI XX.

INCIPIT LIBER VICESIMVS PRIMVS.

INDEX CAPITVM LIBRI VICESIMI PRIMI.

De fabricis parietum 1
De diſpoſitione 2
De conſtructione 3
De diuerſitate ædificiorum 4
De laquearijs 5
De cruſtis 6
De lithoſtrotis 7
De plaſtis 8
De pictura 9
De coloribus 10
De inſtrumentis 11
De lignarijs 12
De lanificij inuentione 13
De veſtibus ſacerdotis 14
De diuerſis nominibus veſtimentorum 15
De quarundam gentium habitu 16
De pallijs virorum 17
De pallijs fœminarum 18
De ſtragulo & reliquis veſtibus 19
De lana & lino 20
De coloribus veſtium 21
De inſtrumentis veſtium 22
De ornamentis 23
De annulis 24
De cingulis 25
De calciamentis 26

CAPITVLVM PRIMVM.

De fabricis parietum.

IN fabricis parietum atq; tectorum græci inuentorem Dædalum aſſerunt. Iſte enim primus didiciſſe fabricam à Minerua dicitur. Fabros autem ſiue artifices græci tectarios vocant, id eſt, inſtructores. Architecti autem cementarij ſunt, qui diſponunt in fundamentis: vnde & Apoſtolus de ſemetipſo, *quaſi ſapiens*, inquit, *architectus fundamentum poſui.* (1. Cor. 3.) Machiones dicti à machinis, in quibus inſiſtunt propter altitudinem parietum.

CAPVT II.

De diſpoſitione.

ÆDificiorum partes ſunt tres: diſpoſitio, conſtructio, venuſtas. Diſpoſitio eſt areæ vel ſoli & fundamentorum diſcretio.

CAPVT III.

De conſtructione.

COnſtructio eſt laterum & altitudinis ędificatio. Cõſtructio autem vel inſtructio vocata eo, quod inſtringat & cohærere faciat, vt lapides, lutum & lignum inuicem ſibi. Nam intinctio ferri in aqua in ſtructura eſt. Niſi enim candens tingatur, ſtringi & cohærere non poteſt ferrum. Item cõſtructio à multitudine lapidum & lignorum dicta, vnde & ſtrues. Aliud eſt n ædificatio, aliud inſtauratio. Nã ædificatio noua conſtructio eſt. Inſtauratio vero, ꝙ reparatur ad inſtar prioris. Nam *inſtar* veteres pro ſimilitudine ponebant, Inde & inſtaurare dicebant. Cõſtat a. conſtructio fundamento, lapidibus, calce, harena & lignis. Fundamentum dictum, quod fundus ſit ædificij. Idem & cæmentum à cædendo dictum, quod cęſo lapide ſurgat. De myſtica autem ſignificatione fundamenti iam ſuperius dictum eſt. Lapides ergo diuerſi generis in ſtructuris apti ſunt, quorum ſignificatio (vt ſupra iam dictum eſt) & in bonam & in contrariam partem ponitur: quia dicuntur lapides viui, hoc eſt, ſancti, qui ad cæleſtem conſtructionem habiles ſunt: & lapides inſenſati & duri, qui ferramentis ſpiritualibus nullo modo cædunt, quia nulla nunquam conuerſionis pœnitentia molliuntur: nec calcis, hoc eſt, charitatis glutino adinuicem copulari conſentiunt. Arena autem, quæ per ſe infirma eſt, & fluida atq; inſtabilis manet, quando cũ calcis adiunctiõne commiſcetur, firmitatem percipit & ad ædificationẽ vtilis habetur. Sic & peccatorum ſterilitas, quæ per ſe vtilis non eſt, tamen per conuerſionem ad ſanctorum ſocietatem pertingit, ſtabilitatem bonorum operum percipit, & per dilectionis mandatum ad inſtructionem ſanctæ Eccleſiæ pertinebit.

Fictilium operum ad parietes & fundamenta coctis laterculis, ad tecta imbriculis teguliſq; aptantur. Tegulæ vocatæ, quod tegant ædes: & imbrices, quod accipiant imbres. Tegulæ autem primæ poſitionis nomen, cuius diminutiuũ tigillum. Laterculi vero vocati, quod lati formentur circumactis vndiq; quatuor tabulis. Lateres autẽ crudi ſunt, qui & ipſi inde nominati, quod lati ligneis formis efficiuntur, quorum crates dicuntur, in quibus lutum pro hiſdem lateribus crudis portari ſolet. Sunt enim coñexiones cannarum, dicti apo to cratin, i. quod ſe inuicem teneant. Lutum autem vocatum quidem per antiphraſim putant, quod non ſit mundum. Nam omne lotum mundum eſt. Fictilium autem operum ratio iuxta myſticam ſignificationem ad creationem humanæ con-

Gen. 2. ditionis poteſt referri: quia ſcriptum eſt: *Formauit Deus ho-
minem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ:
& factus eſt homo in animam viuentem.* Figulus autem noſter
Deus eſt, quod Propheta Hieremias & Apoſtolus Pau-
lus probant. Nam apud Hieremiam prophetam tale ali-
quid legimus, vbi iubetur à Deo introire in domum figu-
li, & videre eum fingentem vtiq; vas collapſum de mani-
bus ſuis, recolligens rurſum finxit illud ſecundum volū-
Ier. 18. tatem ſuam: *& factus eſt*, inquit, *ſermo Domini ad eum, dicens:
Nunquid ego non poſſum facere domus Iſrael, ſicut figulus iſte?* Et
Eccl. 27. Sapientia dicit: *Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos
tentatio.* Habet ergo noſtri Deus poteſtatem, ſicut & fi-
gulus luti, vt faciat ab eadem maſſa vaſa ad honorem &
vaſa ad contumeliam. De lateribus autem in Geneſi ita
legitur, vbi de conſtructione turris mentionem facit:
Gen. 11. *Cumq; proficiſcerentur de Oriente, inuenerunt campum in terra
Senaar, & habitauerunt in eo, dixitq; alter ad proximum ſuum:
Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni: habueruntq; lateres
pro ſaxis, & bitumen pro cæmento*, & dixerunt: *venite, faciamus
nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum, & ce-
lebremus nomen noſtrum, antequam diuidamur in vniuerſas ter-
ras*, & reliqua. Turris hæc ſuperbiam huius mundi ſigni-
ficat, vel impia dogmata hæreticorum: qui poſtquam mo
ti ſunt ab Oriente, id eſt à vero lumine receſſerunt, & ve-
nerunt in campum Senaar, qui interpretatur, *excuſſio den-
tium* ſtatim aduerſus Dominum, impietatis ſuæ ędificant
turrim, ac dogmatum ſuperbiam nefario auſu confin-
gunt, volentes curioſitate non licita ipſius cæli alta pene-
trare: ſed ſicut illi per ſuperbiam ab vna lingua in multis
diuiſi ſunt: ita & hæretici ab vnitate fidei confeſſione ſe-
gregati inter ſe, diuerſitate erroris, quaſi per diſſonãtiam
linguæ, inuicem ſecernuntur. Cannalis dicta ab eo, quod
caua ſit in modum cannæ: ſane eandem melius genere fæ
minino quam maſculino proferimus. De cannalibus ita
Gen. 30. in Geneſi legitur: *Tollens itaq; Iacob virgas populeas virides &
amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticauit eas, & ponebat
in cannalibus, vbi effundebatur aqua: & veniebant ad puteum con-
tra pecora, vt conciperent eo tempore, cum venirent ad potandum*,
&c. cuius myſterium tale eſt: Quid eſt virgas virides a-
mygdalinas, atq; ex platanis, ante oculos gregum pone-
ne, niſi per ſcripturæ ſeriem, antiquorum patrum vitas at-
que ſententias in exemplum populis prębere? Quæ nimi
rum quia iuxta rationis examen rectæ ſunt, virgæ nomi-
nantur, quibus ex parte corticem ſubtrahit, vt in his, quę
expoliantur, intimus candor appareat: & ex parte corti-
cem ſeruat, vt ſicut fuerat exterius in veritate permaneat.
Viridiorq; virgarum color efficitur: dum cortex ex parte
ſubtrahitur, & ex parte retinetur. Ante conſiderationis
enim noſtræ oculos prædicantium patrum ſententiæ,
quaſi virgæ variæ, ponuntur. In quibus dum plerumque
intellectum literę fugimus, quaſi corticem ſubtrahimus,
& dum plerumq; intellectum literę ſequimur, quaſi cor-
ticem reſeruamus. Dumq; ab ipſis cortex literæ ſubtrahi-
tur, allegoriæ candor interior demonſtratur: & dum cor-
tex relinquitur, exterioris intelligentiæ virentia exempla
mõſtrantur. Quas bene Iacob in aquæ canalibus poſuit,
quia & Redemptor noſter in libris eas ſacræ ſcientiæ, q-
bus nos intrinſecus infundimur, fixit. Has aſpicientes a-
rietes cum ouibus coeunt, quia rationales noſtri Spiritus
intellectus dum in earum intentione defixi ſunt, ſingulis
quibuſq; actionibus permiſcentur, vt tales fętus operum
procreent, qualia exempla præcedentium in vocibus pręceptorum vident.

Fiſtulæ aquarum ſunt dictę, quod aquas fundant & e-
mittant. Nam ſtola græce mittere eſt: formæ earum pro
magnitudine aquæ, & capacitatis modo fiunt. Poſſunt
autem fiſtulæ myſtice deſignare prædicatorum ora, ex
quibus aquæ doctrinæ effunduntur in corda auditorum,
ex bonis videlicet doctoribus ſalubres aquæ & ſua-
ues: ex malis vero amaræ &
noxiæ.

Capvt IV.

De venuſtate.

HVc vſq; partes conſtructionis. Sequitur de venuſta-
te ædificiorum. Venuſtas eſt, quicquid illud orna-
menti & decoris cauſa ædificiis additur, vt tectorum au-
rō diſtincta laquearia, & precioſi marmoris cruſtæ, & co-
lorum picturæ.

Capvt V.

De laquearii.

DE laqueariis iam dictum eſt, quia ſplendorem ſim-
pliciorum Chriſti famulorum, & tamen virtute ſub-
limium figuram tenent, & decorem Eccleſiæ præbent.

Capvt VI.

De cruſtis.

CRuſtæ autem tabulæ ſunt marmoris: vnde & mar-
morati parietes, cruſtati dicuntur.

Capvt VII.

De lithoſtrotis.

LIthoſtrota ſunt elaborata arte picturæ paruulis cru-
ſtis ac teſſellis tinctis in varios colores. Teſſellę autem
à teſſeris nominatæ, id eſt, quadratis lapillis per diminu-
tionem. De lithoſtroto autem in euangelio fit mentio,
vbi in paſſione Domini Pilatus ſediſſe pro tribunali ſcri-
bitur in loco, qui dicitur Lithoſtrotos, hebraice autem Ioan. 19.
galbata. In quo manifeſtatur, quod falſorum accuſato-
rum varia fictio non potuit vincere ſimplicem aſſertionẽ
veritatis: ſed qui poteſtatem habuit ponendi animam
ſuam, & iterum ſumendi eam, dedit ſemetipſum pro no-
bis: vt per effuſionem ſanguinis ſui maculas diuerſas no-
ſtrorum dilueret peccatorum.

Capvt VIII.

De plaſtis.

PLaſticen eſt parietum ex gipſo effigies ſignaq; expri-
mere: pingique coloribus. Plaſticen autem dictum
græce, quod latine eſt fingere terra vel gipſo ſimilitudi-
nes. Nam & impreſſa argilla formam aliquam facere, pla
ſtis eſt: vnde & protoplaſtus eſt dictus homo, qui ex limo
primus eſt conditus.

Capvt IX.

De pictura.

PIctura eſt imago exprimens ſpeciem rei alicuius, quæ
dum viſa fuerit, ad recordationem mentem redu-
xit.

Capvt X.

De coloribus.

COlores autem dictos, quod calore ignis vel ſole per-
ficiuntur, ſiue quod initio colabantur, vt ſummæ
ſubtilitatis exiſterent. Colores autem naſcuntur aut fi-
unt, naſcũtur, vt ſinopis, rubrica, paritonium, melinum,
frecia, auripigmentum. Cæteri finguntur aut arte, aut
permixtione. Colores autem diuerſi diuerſas ſignificant
ſpecies virtutum, quibus decoratur plaſma Dei ad ima-
ginem ſui Conditoris, vt ruborem ſinopidis vel minij o-
ſtendat in ardore charitatis, & purpuriſmum in martyrio
& paſſionibus pro Chriſti nomine expenſis, in auripi-
gmento ſplendorem ſapientiæ, in veneto atque hyacin-
to cæleſtem conuerſationem, in ceruſa candorem caſti-
tatis, & cæteris ſpeciebus virtutum, vt pro ſe opportu-
nitas temporis affert, & ratio poſtu-
lat ordinis.

Digitized by Google

CAPVT XI.

De inſtrumentis ædificiorum.

STructuram autem parierum ad normam fieri, & ad perpendiculum reſpondere oportet. Norma dicta à græco vocabulo, extra quam rectum nihil fieri poteſt. Componitur autem ex tribus regulis, ita vt duę ſint binorum pedum: tertia habeat pedes duos, vncias x. quas æquali craſſitudine politas extremis cacuminibus ſibi iungat, vt * ſcemam trigoni faciant, & erit norma. *(* ſchema.)* Regula dicta, quod ſit recta, quaſi rectula, & impedimentum nõ habeat. Perpendiculũ eſt, quod ſemper appenditur. Deniq; in fabrica niſi omnia ad perpendiculum & certam regulam fiant: neceſſe eſt, cuncta mendoſa inſtruantur, vt aliqua patua ſint, aliqua cubantia, prona nonnulla, alia ſupina: & propter hoc ruant vniuerſa, quæ ſunt male cõſtructa. In norma enim & regula atq; perpendiculo æquitatis ratio intelligenda eſt, vt omnia opera noſtra ſecundum ſanctarum ſcripturarum traditionem & regulam rectæ fidei, perpẽdiculumq; ſanæ doctrinæ faciamus, & ſecundum hoc, quod diuina pręcepta docent, ſic opera noſtra ad ſalutem nobis proueniant. Aliter autem perdit

Pſ.126. ſuum laborem, qui extra hæc facit: quia *niſi Dominus ædificauerit domum, inuanum laborant, qui ædificant eam.* Trullæ nomẽ factum eo, quod trudit & detrudit, id eſt, includit calce vel luto lapides. Trulla autem cęmentarij ſignificat ſpiritalem ædificationem Dei, quam ipſe artifex optimus in cõſtructione Eccleſiæ ſuę agit. Vnde in Amos prophe-

Amos 7. ta ſcriptum eſt: *Et ecce Dominus ſtans ſuper murum lutum, & in manus eius trulla cæmentarij, & dixit Dominus ad me: quid tu vides Amos? & dixi. trullam cæmentarij: & dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſrael, non adiiciam vltra ſuper ædificationem vel miſericordiam inducere eum, & demolientur excelſa idoli & ſanctificationes Iſrael deſolabũtur.* Dominus autem, qui eſt structor maceriæ, & lapis angularis, comminatur auferre ſe trullam in auxilio protectionis ſuæ à populo Iſrael. Cumq; Dominus protectionem ſuam & (vt ità dicam) parietis veſtimentum trulla ceſſante ſubtraxerit: tunc demolientur excelſa idolorum, & ſanctificationes decem tribuum deſolabuntur vel deſtruentur. Iuxta anagogem dicit Dominus Chriſtus, & ſtat ſuper murum firmiſſimum, ſuper Apoſtolos & ſanctos ſuos, quibus dedit, vt ipſi murus firmiſſimus vocarentur. Vnde & Petro

Matth.16. dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meã & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.* Qui murus, niſi Domini defendatur auxilio, omnem fortitudinem amittit: ſed eo protegente in tantum robuſtus eſt, vt dicatur

Eſa.43. ad eum: *ſi tranſieris per ignem, flamma non comburet te*: quantoque magis temptationibus tunditur, tanto plus fortior fit & pro nomine Saluatoris inter flagella lætatur. Scalæ ab ſcandendo, i. aſcendendo vocatæ. Hętent enim parietibus: ſcalæ autem dicuntur, aut vnæ ſint aut plures, quia numeri tantum pluralis eſt nomen, vt literæ, quæ epiſtolam ſignificant. Scalæ enim myſtice ſignificant profectus ſanctorum per prædicationes eorum. Vnde in Geneſi le-

Gen. 28. gitur, quod viderit Iacob in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen eius tangens cælum. Somnus iſte Iacob mors ſiue paſſio eſt Chriſti. Lapis ad caput eius, qui nominatim quodam̃odo dictus eſt etiam vnctus, Chri-

1. Cor. 11. ſtus ſignificatur. *Caput enim viri Chriſtus eſt*: quis enim neſcit Chriſtum ab vnctione appellari? Domus autem Dei Bethleem dicitur: quia ibi natus eſt Chriſtus. Porta vero cæli, quia ibi in terram deſcendit, vbi iterum ad cælum conſcendit. Erectio autem lapidis reſurrectio Chriſti eſt.

Ioan. 14. Porro ſcala Chriſtus eſt, qui dixit: *Ego ſum Via*: per hanc a-

Gen. 28. ſcendebant & deſcendebant angeli, in quibus ſignificati ſunt euangeliſtę prædicatores Chriſti: aſcendentes vtiq;, cum ad intelligendam eius ſupereminentiſſimam diuinitatem excedũt vniuerſam creaturam: vt eum inueniant

Ioan. 1. in principio, Verbum Domini apud Dominum, per quẽ facta ſunt omnia: deſcendentes autem, vt eum inueniant

Gal. 4. factum ex muliere, factum ſub lege: vt eos, qui ſub lege erant, redimeret.

CAPVT XII.

De lignariis.

LIgnarius, generaliter ligni opifex appellatur. Carpentarius, ſpeciale nomen eſt: carpentum facit, ſicut nauicularius: quia tantum nauium eſt fabricator & artifex. Sarcitector dictus, quod ex multis hinc & inde coniunctis tabulis vnum tecti ſarciat corpus: idem & lignarius, quia tectoria lignis inducit. Lignarij ergo ac carpentarij atq; ſarcitectores poſſunt intelligi ſancti doctores atque prædicatores euangelij, qui ſpiritale ædificium Deo ſuis ſermonibus atq; bonis exemplis præparant, & ſiue ex nouiter credentibus domũ Deo ædificant, ſiue ex his, quos hæretici atq; ſchiſmatici per errorem corruperant, iterũ illos increpando. atq; corrigendo, ad ſpiritale ædificium Dei reſtaurant. Vnde & in Exodo carpentarij leguntur, & in libro Regum fabri lignorum, & cæmentatij deſcribuntur, qui inſtaurabunt ſartatecta domus Dei. Materia inde dicitur omne lignum, quod ex ea aliquid efficiatur: vel ſi ad ianuam referas, vel ad ſtatuam, materia erit. Ad aliquid enim ſemper materia accipienda eſt, ſicut elemẽta materiam rerum eſſe dicimus: quia inde ea, quæ ſunt facta, videmus: & materia, quaſi mater, dicta. In materia n. myſtice intelligi poteſt humana creatura: vnde artifex ſummus per opifices ſuos, hoc eſt, doctores ſanctos multiplicem præparat ornatum eccleſiæ, & vaſa apta ad miniſteriũ ſuum ædificat. Trabes vocatæ, quod in tranſuerſo poſitæ vtroſq; parietes contineant. Aliud autem ſunt tigna, aliud trabes: tigna enim iuncta trabem faciunt. Trabes autem ſunt, cum ſunt dolatæ. De trabibus autem in libro Regum ita ſcriptum eſt: *Poſuit Salomon trabes in domo per circuitum forinſecus, vt non hærerent muris templi, &c.* *3. Reg. 6.* Qui itaq; trabes domus, quæ tabulata portabant, niſi prædicatores ſancti, ſunt typice deſignati, qui dum ipſi ſublimẽ atq; honorabilem in Eccleſia Dei locum teneant, infirmiores quoſq; ac fragiles ſuis prædicationibus ab infimorum appetitu ſuſtollunt: atq; ad cæleſtia deſideranda ac ſperanda ſuſpẽdunt: ſuis etiam interceſſionibus, vt in ceptis perſiſtant, adiuuantur. Item trabis ſub alia ſignificatione in euangelio poſita eſt, vbi Dominus ait, *quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo eſt, non conſideras?* *Matth. 7.* Hic trabis peccatum maius, & maxime inuidia intelligi poteſt: feſtuca autem peccatum minus ſiue ſubitanea iracundia. Aſſeres ab aſſe dicti, quia ſoli ponuntur, neq; coniuncti. Scindulæ eo quod ſcindantur, id eſt, diuidantur. In aſſeribus autẽ quia tecto domus conueniunt, bene pœnitentia accipi poteſt, vel charitas, quæ operit multitudinem peccatorum, *Prou. 10.* & in pſalmo Propheta dicit: *Beati, quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* *Pſal. 31.* Epigri & claui ſunt, quibus lignum ligno adhæret. Claui dicti, quaſi calabi, quia ex chalybe fiunt: idem ferro: chalybs enim ferrum eſt. Claui autem myſtice ſanctorum prædicationes corda hominum transfigentes intelligi poſſunt: vnde in Salomone ſcriptum eſt: *Verba ſapientium & ſtimuli & quaſi claui in altum defixi.* *Eccl. 12.* Tabulæ à veteribus tegulæ vocabantur, à tegendo ſcilicet, vnde & tegulæ. Comiſſura dicitur tabularum coniunctio. Tabulæ autem poſſunt ſignificare fideles auditores, qui à trabib. vel tignis, hoc eſt, à ſanctis doctoribus ſuſtentantur: ſic & comiſſura eorum vnitas & charitas intelligi poteſt. Sectio autem dicta à ſequendo ea, quæ cæperit. Nam ſecare ſectare & ſequi eſt. Serra autem nomen de ſono factũ eſt, id eſt, ab ſtridore. Hæc perſecutionem in Chriſtianos factam ab infidelibus ſignificare poteſt: vnde & in Apoſtolo legimus: *lapidati ſunt, ſecti ſunt, in occiſione gladij mortui ſũt.* *Heb. 11.* Et Eſaiam prophetam lignea ſerra ſerratum ſcriptura narrat. Circinus dictus, quod vergendo efficiat circulum, cuius motu duplicata linea fit, quæ ſimplex per latitudinẽ extenſa fuerat. Punctus a. in medio circa centrum à gręcis dicitur, in cuius medinm cuncta conuergunt. De circino a. & cæteris inſtrumentis artificoſis in Eſaia, vbi de plaſte idoli mentio fit, ita ſcriptum eſt: *Faber ferrarius lima operatus eſt in prunis, & in malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio* *Eſa. 44.*

*fortitudinis ſuæ. Artifex lignarius extendit normam, formauit il-
lud in runcina: fecit illud in angalari, & in circino tornauit illud,
& fecit imaginem viri, quaſi ſpecioſum hominem habitantem in
domo.* Quicquid autem de idolis dictum eſt, poteſt referri
& ad hæreſeos principes, qui ſimulachra dogmatum ſuo
rum atq; mendacij artifici corde componunt, & veneran
tur ea, quæ à ſe ſciunt eſſe ſimulata: non ſufficit eis error
proprius, niſi ſimplices quoſq; eorum adulatione decepe
1.Tim. 6. rint, qui quæſtum putant eſſe pietatem, & deuorant do-
mus viduarum, aburenteſq; vulgi imperitia, ita arte diale
ctica, quaſi aſcia, terebro & lima & runcina, formant do-
gma ſuum, & eudunt malleo atq; inaurant ſermonis rhe-
Phil. 3. torici venuſtate, *quorum Deus venter eſt, & gloria in confuſione
eorũ.* Securis vocatur eo, quod arbores ſuccidantur, quaſi
ſemicuris: ex vna enim parte acuta eſt, ex altera foſſoria.
Hæc apud veteres penna vocabatur; vtranq; autem ha-
bens aciem, bipennis. Nam bipennis dicitur, quod ex v-
traq; parte habeat acutam aciem, quaſi duas pennas: pen
num autem antiqui acutum dicebant. De ſecure autem
Matth. 3. Ioannes Baptiſta ad Iudæos ita ait: *Iam enim ſecuris ad radi-
ces arborum poſita eſt.* Arbor huius mundi eſt vniuerſum ge-
nus humanum. Securis vero eſt Redemptor noſter, qui
velut ex manubrio & ferro conſtat: teneturq; ex humani-
tate, ſed incidit ex diuinitate: quę videlicet ſecuris iam ad
dicem arboris iſtius poſita eſt: quia & ſi per patientiam ex
pectat, videtur tamen quid factura eſt. Poteſt & ſecuris
nomine prædicatio ſermonis euangelici intelligi: quia,
Heb. 4. ſecundum Apoſtolum, *viuus ſermo Dei & efficax & penetra-
bilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſq; ad diuiſionem animæ,
carnis & ſpiritus compagum quoq; & medullarum, & diſcretor co
gitationum.* Et Hieremias propheta verbum Domini ſecu-
ri comparat cędenti petram: ſiue ſecuris ſententiam iudi-
dicij altiſſimi ſignificat, quę ad radices arborum, ideſt, ad
finem regni populi Iudaici poſita eſt: vt eos, qui in Chri-
ſtum credere noluerunt, de terra viuentium abſcidat. A-
ſcia ab aſculis dicta, quas à ligno eximit, cuius diminuti-
uum eſt aſciola. Eſt autem manubrio breui & aduerſa par
te referens vel ſimplicem malleum, aut cauatum vel bi-
corne raſtrum. De ſecuri autem, aſcia & bipenne in Pſal-
terio ſcriptum eſt, vbi deſtructio templi Domini comme-
Pſ. 73. moratur: *ſecuribus exciderunt ianuas eius in idipſum, bipenni &
aſcia deiecerunt eam.* In ſecuri tribulationem huius ſeculi
demonſtrat: in aſcia, prauorum perſecutionem, qua ſan-
ctos vſq; ad interitionem perſecuntur. In bipenne gemi-
nam afflictionem, qua electos Dei praui homines verbis
& factis affligunt, deſignat. Scalprum dictum, quod ſcal-
pturis & foraminibus ſit aptum, quaſi ſcalforus, cuius di-
minutiuum ſcalpellus. Terebra vocata à verme ligni, qui
nuncupatur terebra, quem græci teredona vocant. Hinc
dicta terebra: quod, vt vermis, terendo perforat, quaſi te-
reſora, vel quaſi transforans. Ædificare eſt bona opera fa
1.Cor. 3. cere, vel recte docere, vt in Apoſtolo: *Si quis autem ædificat
ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides precioſos.* Et
Malach. 1. in aliam partem pro populo Iudæorum per Malachiam
dicitur: *Ipſi ædificabunt, & ego deſtruam.* Deſtruere eſt mala
Eccl. 34. opera exercere, vel male docere, vt in Salomone: *Vnus æ-
Ier. 1. dificans, & vnus deſtruens.* Et in bonam partem per Hiere-
miam dicitur: *Vt deſtruas & ædifices.* Mundare eſt à vitiis ex-
Matth. 8. purgare, vt eſt illud Euangelij: *Tetigit eum, dicens: volo, mun-
dare: & confeſtim mundata eſt lepra.*

Capvt XIII.

De lanificii inuentione.

MIneruam quandam Gentiles multis ingeniis prædi-
cant. Hanc enim primam lanificij vſum monſtraſ-
ſe. Hanc etiam telam ordiſſe, & coloraſſe lanas perhibẽt:
oliuæ quoq; hanc dicunt inuentricem, & fabricę, multa-
rumq; artium repertricem. Ideo illi vulgo opifices ſuppli
cant: ſed hoc poetice fingitur. Non enim Minerua iſtarũ
artium princeps eſt: ſed quia ſapientia in capite eſſe dici-
tur hominis, & Minerua de capite Iouis nata fingitur,
hoc eſt, ingenium; ideoq; ſenſus ſapientis, qui inuenit o-
mnia, in capite eſt: ideo & Dea artium Minerua dicitur:
quia nihil excellẽtius eſt ingenio, quo reguntur vniuerſa.

Capvt XIV.

De veſtibus ſacerdotum.

OCto ſunt in lege genera ſacerdotalium veſtimento-
rum. Poderis eſt ſacerdotalis linea corpori aſtricta,
& vſq; ad pedes deſcendens: vnde & nuncupata, quam
vulgus camiſiam vocat. Aban eſt cingulum ſacerdotale,
rotundum, polymita arte ex cocco, purpura, hyacintho-
que conextum, ita vt flores atq; gemmæ in eo eſſe videren-
tur diſtinctę. Pileum eſt ex byſſo rotundum, quaſi ſphęra
media, caput tegens ſacerdotale, & in occipitio vitta con-
ſtrictum: hoc græci & noſtri tiaram vel galeam vocant.
Machin, quod eſt tunica talaris, tota hyacinthina, habẽs
ad pedes ſeptuaginta duo tintinnabula, totidemq; inter-
mixta ac dependentia malapunica. Ephoth, quod inter-
pretatur latine, *ſuperindumentum*: erat enim pallium ſuper
humerale, ex quatuor coloribus & auro contextum, ha-
bens in vtroq; humero lapides duos ſmaragdos auro cõ-
cluſos, in quibus ſculpta erant nomina patriarcharum.
Logicon, quod latine dicitur *rationale*, pannus duplex, au
ro & quatuor textus coloribus, habens magnitudinem
palmi per quadrum, cui intexti erant duodecim precio-
ſiſſimi lapides. Hic pannus ſuperhumerali contra pectus
pontificis annectebatur. Petalum, aurea lamina in fronte
pontificis, quę nomen Domini tetragrammaton hebraicis
literis habebat ſcriptum. Baain ſiue fæminalia, i. bracæ li-
neæ vſq; ad genua pertingentes, quibus verecunda ſacer-
dotis velabantur. Myſtice a. poderis ſignificat caſtitatẽ
corporis & animæ vſq; in finem. Cingulum vero continẽ
tiam atq; abſtinentiam, mortificationemq; carnaliũ de-
ſideriorum. Quatuor quidem colores præcipui, hoc eſt,
hyacinthus, purpura, coccuſq; bis tinctus, ac byſſus retor
ta, ex quibus pontificis habitus contextus erat ſimul cum
auro, myſticam ſignificationem habent, hoc eſt, aurum fi-
gurat ſapientiam ſpiritalem: hyacinthus cęleſtem conuer
ſationem: purpura martyrium: coccus bis tinctus charita
tis perfectionem, quæ in duobus præceptis, hoc eſt, dile-
ctione Dei & proximi: byſſus vero caſtitatem atq; mundi
ciam: Pileum quoq; ſiue tiara byſſina, quæ caput tegebat
& ornabat ſacerdotis, admonet eum omnes capitis ſen-
ſus Deo conſecratos habere, ne vel oculi eius videant va-
nitatem, vel aures libentius audiendo opprobrium acci-
piant aduerſus proximum ſuum: os abundet nequitia: &
lingua contineat dolum: ſiue etiam cor crapula & ebrie-
tate grauetur: vel olfactus aſperſum myrrha, aloe & cin-
namomo lectum meretricis amplectatur. Tunica vero
hyacinthina oſtendit, qualis eſſe debeat vita ſacerdotalis,
hoc eſt, ſupernis ſolummodo deſideriis inceſſanter inten-
ta, & conuerſationem iuxta Apoſtolum habens in cælis, Phil. 3.
ac ſui Saluatoris indeſinenter expectans aduẽtum. Quæ
videlicet tunica, ſicut & byſſina, ad pedes vſq; pertinge-
bat: vnde vterq; græce poderis eſt dicta, vt oſtẽderetur,
nil in ſacerdotali vita infirmum ac ſordidum remanere:
ſed omne, quod ageret, quaſi æthereo colore ſpecioſiſſi-
mum in vniuerſa membra eius à capite vſq; ad pedes gra-
tia virtutum contecta eſſe debere. Ephoth, quod auro &
quatuor coloribus contextum erat, & lapides precioſos
conſcriptos nominibus filiorum Iſrael inſertos habebat,
ſignificat bonam operationem iuxta exempla ſanctorum
patrum, & exercitium virtutum. Logicon ergo, quod eſt
rationale, quod in pectore ſacerdotis ponebatur, oſten-
dit, quod ſacerdos & rector populi Dei omnia debet ra-
tionabiliter agere, & ſubtili ſemper examine bona ma-
laque diſcernere. Quod autem in rationali quatuor or-
dines fuerint, & horum ſinguli quique tres habuere lapi
des: quid nobis intimatur typice, niſi vt in virtutibus, quę
diſtinguuntur quatuor principaliter, fidem ſanctæ Trini
tatis non fictam teneamus. Poſſumus ſane in vario deco-
re lapidum non ſolum claritatem multifariam ſacerdota
lis actus & cogitatus, verum etiam ſpiritualium accipere
charismata virtutum, ac miracula ſanitatum, de quibus i-
pſe Dominus Apoſtolis, *infirmos*, inquit, *curate, mortuos ſu- Matt. 10.
ſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite.* Petalum autem au-
reum, hoc eſt, lamina aurea in fronte pontificis, in qua
ſanctũ Domini, hoc eſt, nomen Domini ſculptũ eſt, ſacra-

tius:

tius cęteris erat indumentum illius:& merito. Quia ſicut
diuina potentia cunctis, quæ creauit, ſupereminet: ita o-
portebat, vt nomen eius, cæterum pontificis habitum
ornatumque tranſcendens, altius præmineret, &, velut
cuncta ſanctificans, eximiam in eius fronte ſedem tene-
ret. Significat autem ipſam profeſſionis noſtrę fiduciam,
Gal. 6. quam in fronte portamus, dicentes ſinguli cum Apoſto-
lo: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chri
ſti.* Verum quia de cæteris ſupra tractatum eſt, fæminalia,
quæ ad operiendam carnem turpitudinis fieri mandan-
tur, illam caſtimoniæ portionem, quæ appetitum copu-
læ coniugalis cohibet, proprie deſignant, ſine qua nemo
vel ſacerdotium ſuſcipere, vel ad altaris poteſt miniſteriũ
conſecrari. i. ſi non aut virgo permanſerit, aut coniugium
contra vxoriæ coniunctionis fædera ſoluerit.

Capvt XVI.

De diuerſis nominibus veſtimentorum.

DIuerſitas veſtimentorum: tegmen, tegumen, indu-
mentum, veſtimentum, & reliqua. Tegmen dictum
eo, quod tegat membra, ſicut tegumen tecta, quæ tegunt
corpora. Veſtimentum vero eſt, quod vſq; ad veſtigium
prætenditur, quaſi veſtigimẽtum: vt eſt tunica talaris, ſed
& hoc conſuetudo ſermonis auctorum confundit. Indu
mentum, quod intus ad corpus induitur, quaſi intumen-
tum. Diſcernitur autem veſtitus à cultu, quoniam latius
intelligitur cultus. Item cultus ab habitu. Nam habitus
ad naturam pertinet: cultus ad homines Pleræq; a. veſtiũ
aut à tempore, quo maxime in vſu ſunt, appellantur: aut à
locis, vbi vel primum confectę, vel maxime venditantur:
aut à genere coloris, aut à nomine repertorum. Veſtitus
a. quando in bonam partem accipitur, myſtice ſignificat
aut fidem, qua induuntur renati in Baptiſmate Chriſti:
aut charitatem. Vnde eſt illud, quod Propheta dicit de
Pſ. 44. Eccleſiæ ornatu in Pſalterio: *Aſtitit regina à dextris tuis in ve
ſtitu deaurato, circumdata varietate.* Quod dicit, *in veſtitu de-
aurato:* aurum ad charitatis debemus aptare fulgorem, qa
virtute circumdata ſancta reſplendet Eccleſia. Et ne ſolã
ibi intelligeres eſſe charitatem: *in veſtitu*, dixit, *deaurato*, nõ
aureo: deauratum enim dicimus, quando ſuperducta ſpe
cies auri in aliqua materia glutinatur. Ideo a. ſupra virtu-
tes alias gratia charitatis apparuit, qa omnia eius fulgore
excellit. Addit, *circumamicta varietate.* Perſcrutemur, cur
Eccleſia Dei de veſtis varietate laudetur, cui totum ſim-
plex conuenit atq; vnum? Sed hac varietate aut linguas
multiplices ſignificat: quia omnis gens ſecundum ſuam
patriam in Eccleſia pſallit auctori: aut virtutum pulcher-
rimam diuerſitatem. Ornatur n. auro Apoſtolorum, ar-
gento prophetarum, gem̃is virginum, cocco martyrum,
purpura pœnitentium. Iſta eſt ergo varietas vnitatis, quæ
oculis Domini ex omnibus gentibus pia conuerſatione
placitura contexitur. Veſtis antiquiſſima hominum fuit
perizomatum, i. ſuccinctorium, quo tantum genitalia cõ
teguntur. Hoc primum primi mortales è foliis arborum
ſibi fecerunt, quando poſt præuaricationem erubeſcẽtes
pudenda velarunt. Cuius vſum quædam barbaræ gẽtes,
dum ſint nudæ, vſq; hodie tenent. Hęc & campeſtria nũ-
cupantur pro eo, quod hiſdem iuuenes, qui nudi exercẽ-
tur in campo, pudenda operiunt. Perizoma ergo ꝙ con-
ſuerunt primi parentes noſtri de foliis fici, & ſe contege-
bant, hoc ſignificat, quod ſeculũ aſperum amplectuntur,
qui prurigine voluptatis carnalis hærent, quiq; decepti
hæretica prauitate, & gratia Dei nudati, tegumenta men-
daciorum, tanq; folia fici, colligunt, facientes ſibi ſuccin
ctoria prauitatis, cum de Domino vel Eccleſia mentiũ-
tur. Tunica veſtis antiquiſſima appellata, quæ in motu in
cedentis ſonum facit. Tonus n. ſonus eſt. Primum a. fuere
pelliciæ tunicæ, quibus poſt offenſam & eiectionem de
paradiſo Adam & Eua induti ſunt. Talaris tunica dicta
eo, quod ad talos vſq; deſcendat, & ad pedes defluat, ſic-
ut pectoralis: quia apud antiquos breuis erat, vt tantum
pectus operiret, licet nunc profuſior ſit. Manicleata tuni-
ca, i. manicata eo, quod habeat manicas, quam chiroditã
gręci vocant. Tunica a. indumentum ſignificat fidei inte-
gritatem, quam Petrus Apoſtolus habuiſſe dinoſcitur, de
quo in Euangelio loquitur: *Cum audiſſet Petrus, quia Domi-* Ioan. 21.
nus eſt: tunica ſuccinxit ſe, & miſit ſe in mare: quia fidei firmita
te pericula euaſit iſtius ſeculi, & temptationes ſuperauit.
Item in Geneſi legitur, quod Iacob patriarcha Ioſeph fi-
lio ſuo feciſſet tunicam polymitam ſiue talarem, hoc eſt, Gen. 37.
* aſtralogon ſeu manicatam, quæ haberet manicas: anti- * *aſtragalon.*
qui n. magis colobiis vtebantur. Tunica a. polymita, quã
fecit ei pater, ſecundum allegoriam varietatem populorũ
ex omnibus gentibus in corpore Chriſti congregatam ſi-
gnificauit. Item alio modo Ioſeph, qui inter fratres vnde-
cim vſq; ad finem iuſtus perſeueraſſe deſcribitur, ſolus ta-
larem tunicam habuiſſe perhibetur. Quid eſt ergo talaris
tunica, niſi actio cõſum̃ata? quaſi n. propenſa tunica talũ
corporis cooperit, cum bona actio ante Dei oculos vſq;
ad vitæ nos terminum tegit. Dalmatica veſtis primum in
Dalmatica prouincia Græciæ texta eſt tunica ſacerdota-
lis candida cũ clauis ex purpura. Serica eſt à ſerico dicta,
vel quod eam Seres primi miſerunt. Holoſerica, tota ſe-
rica: Holon n. totum. Tramoſerica ſtamine lineo trama
ex ſerico. Holoſora tota ex purpura: holon n. totum.
Byſſina candida confecta ex quodam genere lini groſſio
ris: ſunt, qui & genus quoddam lini byſſum eſſe exiſtimãt.
Veſtimentum eſt Eccleſiæ fides, ſiue virtutis varietas, vel
nationum diuerſitas, vt in Pſalterio: *Aſtitit regina à dextris* Pſ. 44.
tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate. Et in Eſaia: *Con-* Eſa. 51.
*ſurge, conſurge, induere fortitudine tua Sion. induere veſtim entis
gloria tua Hieruſalem, ciuitas ſancta.* Veſtimenti nomen, Chri
ſti corpus aſſumptum, ſicut propheta dicit: *& ecce vir veſti-* Ezech. 9.
tus lineis. Item veſtimentum Chriſti, populi fideles. Veſti-
mentum ſanctorum, opera iuſtitiæ, ſiue fideles Chriſti, vt
in Apoſtolo: *Quicunq; in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum in-* Gal. 3.
duiſtis. Veſtimentum impiorum, opera iniquitatis ſunt, vt
illud Pſalmiſtæ: *Induantur ſicut diploide, confuſione ſua.* Veſti- Pſal. 108.
mentum caro hominis, ſicut in Salomone legitur: *Omni* Eccl. 9.
tempore ſint veſtimenta tua candida, i. nulla pollutione in lu-
xuria ſordida. Veſtimentum ſimulatio hypocritarum, vt
in euangelio: *Venient ad vos in veſtimentis ouium, intus a. ſunt* Matth. 7.
lupi rapaces. Veſtis nuptialis, fides, vel (vt quidam volunt)
charitas, vt in euangelio: *Amice quomodo huc intraſti, non ha-* Matt. 22.
bens veſtem nuptialem? Veſtimentum lineum, virtus animæ,
ſiue mundiria caſtitatis, vt in Leuitico: *Veſtietur ſacerdos ve-* Leuit. 6.
ſtimentis lineis & femoralibus. Linea dicitur, quia ex ſolo li-
no fit. Linoſtema veſtis eſt ex lana linoq; contexta: & di-
cta linoſtema, quia in ſtamine linum, in trama lanam ha-
bet. Linea quidem veſtis ſignificat mortificationem vitæ
carnalis. Linoſtema vero, quæ ex lana linoq; cõtexta eſt,
hypocritarum perſonam ſignat, qui benignitatem erga
proximos oſtendunt, & doloſas iniquitates opponunt.
Quid ergo per lanam, niſi ſimplicitas? & quid per linum,
niſi ſubtilitas, deſignatur? & ſępe homo ſubtilis & acutus
exterius ſimplicitatẽ manſuetudinis oſtendit, & interius
ſubtilitatem malitiæ cõtegit. Iſte ergo veſtem ſe actionis
ſuæ quaſi ex lana & lino induit, quando ab eo & ſimplici
tas monſtratur in ſuperficie, & ſubtilitas malitiæ ſeruatur
in mente. Lumbare vocatur, quod lumbis religetur, vel
quod lumbis hæreat. Hoc in Ægypto & Syria non tantũ
fæminæ, ſed & viri vtuntur. Vnde & Hieremias trans Eu-
fratem tulit lumbare ſuum, ibiq; illud in foramine petræ
abſcondit, & poſtea ſciſſum reperit. Hoc quibuſdam &
renale dicitur, quod in renibus alligatur. De lumbare er-
go Dominus ad Hieremiam ita ait: *Sicut n. adhæret lumbare* Ier. 13.
*ad lumbos viri, ſic agglutinaui mihi omnem Iſrael & omnem do-
mum Iuda, dicit Dominus, vt eſſet mihi in populum, & in nomen,
& in laudem, & in gloriam: & non audierunt.* Cinctorium ſiue
lumbare, quod in renibus iſigitur, populus Iſrael eſt, qui
in lini ſimilitudinẽ aſſumptus de terra, & illotus, nec mol
litudinem habuit, nec candorem, & tamen per illius mi-
ſericordiam adhęſit Deo. Cumq; peccaſſet huiuſcemodi
linum atq; lumbare, ductum eſt trans Eufraten, i. in Aſſy-
rios, & ibi abſconditur, hoc eſt, multitudine magnarum
& innumerabilium gentium quodam̃odo abſorptus &
nihil reputatus. Poſt longum a. tempus ipſe propheta in
typum Domini populũ liberat de captiuitate, qui nihilo-

minus & poſt reditum Domini pręcepta non fecit: ſed ſecutus Deos alienos, ad extremum etiam in Dei Filium miſit manus, & æterna perditione contabuit. Omnis quoq; vir ſanctus lumbare Dei eſt, qui aſſumptus de terra, & de terræ limo, Dei conſortio copulatur quodamodo: quę in Eccleſia eius videntur obſcena, maiore diligentia operit atq; circumdat, ne gentilium & hæreticorum morſibus pateant. Quod lumbare ſi aquam tetigit, & Eufratis fluēta tranſierit, ita vt Aſſyriæ regionis * honoribus imbuatur (* *humeribus.*): perdit priſtinam fortitudinem, & conputreſcit atque diſſoluitur: & quamuis in vſum Dei redeat, tamen priſtinam pulchritudinem habere nō poteſt, non duritia Dei, ſed ſuo vitio: quia nolunt audire verba eius, & ambulant in prauitate cordis ſui: ſiue, quod ſibi rectum videtur, hoc faciunt. Cingulum myſtice intelligitur ſpiritalis operis *Pſ. 29.* accinctus in pſalterio: *præcinxiſti me lætitia.* Balteum accinctus virtutum, ſiue circumſpectio mentis: vnde legitur in *Deut. 23.* Deuteronomio: *Habebis paxillum in balteo*, id eſt, ſtimulum *Iob. 12.* compunctionis. Et in aliam partem in Iob: *Balteum regum diſſoluit, & præcinget fune renes eorum.* Armelauſa vulgo vocata, quod ante & retro diuiſa atq; aperta eſt, in armos tantū clauſa, quaſi armiclauſa, c. litera ablata. Camiſias vocari, quod in his dormimus in camis, id eſt, in ſtratis noſtris. Femoralia appellata eo, quod femora tegant: ipſæ & bracæ, quod ſint breues, & verecunda corporis his velentur.

Capvt XVI.

De proprio quarundam gentium habitu.

SAraberæ ſunt fluxa ac ſinuoſa veſtimenta, de quibus legitur in Daniele: *Et Saraberæ eorum non ſunt immutatæ.* Et Publius: *vt quid ergo in ventre duo Parthi Sarabera ſuſpenderunt.* Apud quoſdam a. Saraberę quędam capitum tegmina nuncupantur, qualia videmus in capite magorum picta. Maſtruga veſtis germanica ex pelliculis ferarum, de qua Cicero pro Scauro: *Quem purpura regalis non commouit, eum ſardorum maſtruga mutauit.* Maſtruga autē, quaſi monſtruoſa, eo quod qui ea induuntur, quaſi in ferarum habitum transformantur. Legitur in Apoſtolo de quibuſdam *Heb. 11.* ſanctis, qui fuerunt ſub veteri teſtamento: *Circumierunt*, inquit, *in melotis & pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* In quo manifeſtatur, quod viri ſancti, quibus ad æternam vitam gradiendi amor incumbit, non præſentis vitæ deliciis per voluptatem vti deſiderent: ſed per continentiam magis virtutū copiam habere ſtudeant. In quibus ornati ad æterni regis conuiuium intrare mereantur.

Capvt XVII.

De palliis virorum.

PAllium eſt, quo miniſtrantium ſcapulæ conteguntur, vt, dum miniſtrant, expediti diſcurrāt. Plautus: *Si quid facturus es, appende in humeris pallium, & perge, quantum valet tuorum pedum pernicitas.* Dictum autem pallium à pellibus: quia prius ſuperindumenta pellicia veteres vtebantur, quaſi pellea: ſiue à palla per deriuationem. Chlamys eſt, quæ ex vna parte induitur, neq; conſuitur, ſed fibula infrenatur: hinc & græce nomen accepit. Chlamys laudis eſt ornatus, vt in Salomone: *Et chlamydem fecit viro ſuo*, id eſt, veſtimentum: quod tanquam de duobus teſtamentis confectum ſit. Toga dicta, quod velamento ſui corpus tegat atq; operiat. Eſt autem pallium purum forma rotunda & fuſiore, & quaſi inundante ſinu, & ſub dextro veniens ſupra humerum ſiniſtrum ponitur: cuius ſimilitudinem in operimentis ſimulachrorum vel picturarum aſpicimus, eaſq; ſtatuas togatas vocamus. Toga a. Romani in pace vtebantur, belli autem tempore paludamentis: mēſura togæ iuſtæ, ſi ſex vlnas habeat. Toga palmata dicebatur, quam merebantur hi, qui reportabant de hoſtibus palmas. Ipſa vocabatur & toga picta eo, quod victorias cum palmis intextas haberet. Pallium myſtice in bono ac*Eſa. 61.* cipitur, vt eſt illud *Pallium laudis pro cingulo mœroris.* Item in contrariam partem in pſalmo pallium poſitum eſt, vbi *Pſal. 103.* legitur de Eccleſia: *Qui fundauit terram ſuper ſtabilitatem eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. Abyſſus, ſicut pallium, amictus eius.* Abyſſus enim dicitur aquarum copioſiſſima multitudo, quę & in bono & in malo plerumq; ponitur. Hęc merito hic ſuperſtitioſis atq; perſecutoribus comparantur: quia ſicut pallium ſubiecta cooperit: ita illi mundum fœdiſſima ſuperſtitione texerunt, vt nō ſolum mediocres homines, ſed in pernitiem ſuam ipſos quoq; ſanctos viros atq; eminentiſſimos tormentis corporum obruere viderentur. Diplois græcum nomen ab eo, quod ſit duplex amictus. Horatius: *Contra quem duplici panno patiētia velat.* Eſt autem veſtis militaris, cuius vſus gallicis primum expeditionibus cæpit & præda hoſtili, de qua eſt vox illa ſenatus: *Togis depoſitis Quirites ad ſaga fugerunt.* Sagum autem gallicum nomen eſt. Dictum autem ſagum quadrum eo, quod apud eos primum quadratum vel quadruplex eſt. Nam in propheta ſcriptum eſt: *Operiantur, ſicut diploide, confuſione ſua.* *Pſ. 108.* Petiit ergo, vt vtriuſq; legis intelligentia veſtiantur, qui nunc vtroq;, perfidia faciente, nudati ſunt. Cōfuſio n. Iudæorum eſt legem non intelligere, quæ totiēs Saluatorem Dominum præcinuit aduenire: ſiue illud genus vult exprimere, quod ſolet in prouerbiis dici: id eſt: *Confuſionis duplici pallio veſtiantur*, dum ante Dominum & homines erubeſcunt. Sagorum a. myſticus ſenſus in tabernaculi Moſaici conſtructione ſatis explanatus eſt, ad cuius lectionem lectorem mittimus. Penula eſt pallium cū fimbriis longis, cuius mentio in epiſtola Pauli ad Timo- *2. Tim. 4.* theum fit. Caſula eſt veſtis cucullata, dicta per diminutionem à caſa, quod totum hominem tegat, quaſi minor caſa: inde & cuculla, quaſi minor cella. Sic & græce planeta dicta, quia horis errantibus euagatur. Vnde & ſtellæ planetæ, i. vagæ eo, quod vagæ ſuo errore motuq; diſcurrūt. Caſula iuxta allegoriam rectæ fidei poteſt exprimere indumentum, in quo bonorum operum plenitudo conſiſtit. Vnde ſcriptum eſt: *In caſula ipſius requieſcunt bona per eū.* *Eccl. 14.* Melotis, quæ etiam pera vocatur, pellis eſt caprina, collo pendens, præcincta vſq; ad lumbos. Eſt n. habitus ꝓprie neceſſarius ad operis exercitium: fiebat a. prius (vt quidā exiſtimant) ex pelliculis melorum: vnde & melotes vocatæ ſunt. Fimbriæ vocatę ora veſtimētorum, hoc eſt, fines, ex græco vocabulum trahunt Græci n. terminum ora vocant. Fimbrię ſpiritaliter ſignificant myſteria incarnationis Domini, qua tetigit mulier hæmorrhoiſſa, & ſtatim ſanata eſt. Item fimbrię ſignificant extremitatem vitæ hominum; vnde in pſalmo de Eccleſia legitur: *In fimbriis aureis circumamicta varietate.* *Pſal. 44.* quia in fine tota perfectio eſt, vbi charitas non, tanquam deaurata, conſpicitur, ſed iam pleniſſima, tamquam aurea.

Capvt XVIII.

De palliis fœminarum.

SEgillum eſt prælatum reginarum amiculum, vnde & appellatum. Peplum matronale pallium ex purpura ſignatum, cuius fimbriæ aurei ſtaminis ſummitate reſplendent. Palla eſt quadrum pallium muliebris veſtis, deductum vſq; ad veſtigia, quod affixis in ordinem gemis: & palla dicta à Falin, i. à Mobilitate, quæ circa finem huiuſmodi indumenti eſt: ſiue quod rugis vibrantibus ſinuata criſpetur. Theriſtrum palliolum eſt, quo vſq; hodie Arabiæ & Meſopotamię mulieres velantur, quibus in æſtu tutiſſimo teguntur vmbraculo. Anoboladium amictoriū lineum fœminarum, quo humeri operiuntur, quod græci vel latini ſindonem vocant. Nam de theriſtro & in Eſaia legitur, & in Geneſi de Rebecca ita ſcriptum eſt: *Gen. 24.* *Rebecca quoq;, conſpecto Iſaac, deſcendit de camelo, & ait ad puerum: Quis eſt ille homo, qui venit per agrum in occurſum nobis? Dixit ei: Ipſe eſt Dominus meus. At illa tollens cito pallium operuit ſe.* Rebecca vero, Iſaac viſo, quis ille homo ſit, requiſito puero, cognoſcit: quia quotidie ſancta Eccleſia adhuc prophetarū atque Apoſtolorum dicta, quod de Redemptore ſuo credere debeat, intelligit. Quæ ſeſe mox pallio operuit: quia tanto ſubtilius Saluatoris ſui myſteria penetrat, quanto altius de anteacta vita confunditur: &, quia peruerſe egetit, verecundatur. Pallio ſe cooperire curauit, quia viſo Domino infirmitatem ſuæ actionis erubuit: & illa, quæ prius in camelo libere geſtabatur, deſcendens

poſtmodum

Digitized by Google

poſtmodum verecundia tegitur. De ſindone ergo myſtice munditia caſtitatis exprimitur: vnde corpus Dñi Ioſeph inuoluiſſe legitur, quia inenarrabili caſtitate demõſtrauit illud mundiſſimum fore, & à mundis hominibus in ſacramento percipiendum oportere. Item in Prouer-
Prou.31. biis de muliere forte ſita legitur: *Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.* In linteo ſindonis ſubtilis intextio ſignatur ſanctæ prædicationis, in qua molliter quieſcit: quia mẽs in illa fidelium ſpe ſuperna refouetur.
Act.10. Vnde & Petro animalia in linteo demonſtrantur: quia peccatorum animæ miſericorditer aggregatæ in blanda fidei quiete continentur. Hanc ergo ſindonem fecit & vendidit; quia fidem, quam credendo texuerat, loquendo dedit, & ab infidelibus vitam rectæ cõuerſationis accepit: quæ & chananæo cingulum tradidit, quia per vigorem demonſtratæ iuſtitiæ fluxu opera gentilitatis aſtrinxit: vt hoc, quod præcipitur, viuendo teneat, ſicut
Luc.12. ſcriptum eſt in Euangelio: *Sint lumbi veſtri præcincti.* Stola, matronale operimentum, quod cooperto capite & ſcapula à dextro latere in læuum humerum mittitur. Stola autem græce vocatur, quod ſupermittatur: idem ricinum latino nomine appellatum eo, quod dimidia eius pars retro reiicitur, quod vulgo mauortem dicunt. Vocatum autem mauortem, quaſi martem: ſignum autem
1.Cor.11. martialis dignitatis & poteſtatis in eo eſt. *Caput enim mulieris eſt vir:* inde & ſuper caput mulieris eſt. Stola indu-
Luc.15. mentum Baptiſmi vel fidei ſignificat, vt in Euangelio: *Cito proferte ſtolam primam, & induite eum.* Item ſtola remunerationem futuram ſignificat atque immortalitatem: aliquando vero honorem dignitatis ſiue ordinis ſacri; vnde
Eccl.6. ſcriptum eſt: *Stola gloriæ induet illum.* Remuneratio autem futura in ſtola ſignificatur, vbi legitur in Apocalypſi, ꝙ animabus ſanctorum, quæ clamabãt ad Dominum poſt effuſionem ſanguinis ſui, & vindictam expetebant, re-
Apoc.6. ſpõſum ſit: *vt requieſcerent adhuc modicum tempus donec impleantur conſerui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſimiliter, ſicut & illi.* Singulas modo ſtolas habent animæ ſanctorum de ſua immortalitate gaudentes, reſurgenti-
Eſa.61. bus autem corporibus, iuxta Eſaiam, *in terra ſua duplicia poſſidebunt.* Non deſiderium reſurrectionis abnuitur, ſed ex colligendorum fratrum augmento differtur. Nam & ipſa animarũ lætitia poteſt ſtolis albis figurari, cum Domino reuelante, didicerint & impios in fine damnandos, & vſque in finem ſeculi multos ſuo numero per martyrium eſſe ſociandos: atque interna caritate perfuſi maluerint hac conſolatione contenti pro ſupplendo fratrũ
** differri* numero hactenus ſua gaudia * deferri.

Capvt XIX.

De ſtratu & reliquis veſtibus quæ in vſu habentur.

STragulum veſtis eſt diſcolor, quod manu artificis diuerſa varietate diſtinguitur. Dictum autem, quod in ſtratu & amictu apta ſit. De quo Salomon: *Stragulatam veſtem fecit ſibi: byſſus & purpura indumentum eius.* Stragulata veſtis, quæ, variante textura, ſolet firmiſſima confici fortia Eccleſiæ opera & diuerſa virtutum eius ornamenta ſignificat. De quibus Propheta in ſummi regis, viri vi-
Pſal.44. delicet illius, laude cecinit: *Aſtitit regina à dextris tuis in veſtimento deaurato, circumdata varietate:* ſicut ſupra oſtenſum eſt. Ceruicalia autem ſunt, eo quod ponantur ſub ceruice vel cubito. Puluillus dictus à puluinari, qui eſt diuitum lectus. Culcitræ vocatæ, quod calcentur, id eſt, farciantur pluma ſiue tomento, quo molliores calidioresque ſint. Ceruicalia autem ſiue puluilli ſeu culcitræ poſſunt iuxta allegoriam adulationes deſignare falſorũ doctorum & adulatorum, qui decipiunt eos, quibus pro malis operibus impunitatem promittunt, & vitę pręmia indignis ſpondent. Quibus per Prophetam dicitur: *Væ*
Ezech.13. *vobis, qui conſuitis puluillos ſub omni cubito, & ceruicalia ad decipiendas animas,* &c. Tapetia dicta, quod pedibus primum ſternentur quaſi tapegia. Tapetia enim ornatum eloquentiæ poſſunt ſignificare: vnde meretrix in Prouer-
biis ait: *Intexui funibus lectum meum, ſtraui tapetibus pictis ex* *Prou.7.*
Ægypto. In lecto ergo funibus intexto meretrix molliciem quieſcendi deſignat. In tapetibus vero pictis ex Ægypto etiam oculorum temptat illecebras, quibus nephando aſpectu irretitis facilius ad ſeducenda mentis arcana penetrat. Quia vero nomine funium aliquando ſolent diuina præcepta figurari, quo à noſtris nos voluptatibus coercendo religant, promittunt ſe hęretici contextu verborum cœleſtium ſalubre ſuis auditoribus quaſi ſtratum parare, in quo vitiorum tumultibus libero corde quieſcant; ſed veraciter illis funibus peccatorum conſtruunt locum perditionis, vbi perpetuò pedes manusq; alligati damnentur: de quo Dominus in Apõcalypſi: *Et dedi,* inquit, *illi tempus, vt pœnitentiam ageret, &* *Apoc.2.*
non vult pœnitere à fornicatione ſua. Ecce mitto eam in lectum, & qui mœchantur cum ea in tribulationem maximam. In tapetibus vero pictis ex Ægypto ornatus eloquentiæ & dialecticæ artis verſutia, quę ab ethnicis originem ſumpſit, intelligitur, per quam mens hæretica ſenſum doctrinæ peſtilentis, quaſi meretrix thorum facinoris, ſe texiſſe gloriatur. Manutergia nunc pro operiendis menſis ſunt, quæ (vt nomen ipſum indicat) olim tergendis manibus præbebantur. Mappæ conuiuij & epularum appoſitarum ſunt quaſi manubię atque ob id nominatę, cuius diminutiuum mappella eſt ſiue mandeba à mandendo. Sabanum græcum eſt. Facitergium & manutergium à tergendo faciem vel manus vocatum. Hæc linteamina ad officium menſę pertinent, & ad miniſterium humanum: ſed non minus ad vſum ſacri miniſterij, & ad officium altaris pertinere noſcuntur, quãdo ſupra menſam, hoc eſt, ſacrum altare linteamina munda ponuntur, & mappulæ manibus ſacerdotum & miniſtrorum tenentur, vt populus eos ſemper ad ſeruitium Dei paratos conſpiciat. Vela dicta, quod obiecto ſuo interiora domorum velent. Aulęa vela picta, & grandia, quæ ideo aulæ dictæ ſunt, quod primum in aula Attali regis Aſiæ, cui ſucceſſit populus Romanus, inuentæ ſunt. Cortinæ ſunt aulea, i. e. vela de pellibus, qualia in Exodo leguntur, à quibus tabernaculum extrinſecus tegebatur. Dictæ autẽ cortinæ à corus, eò quod prius ex pellibus fuiſſent factæ: vnde & in Exod. tabernaculo legis iubentur cortinæ fieri ex pellib. arietũ rubris, & ex pellibus hyacinthinis. Cilicia Arabes nuncupant velamenta pilis caprarum contexta, ex quibus ſibi tentoria faciunt. Vela enim & cortinas atq; ſaga cilicina in tabernaculo Domini, diuino præcepto, quiſquis Exodum legerit, facta poterit ágnoſcere, & inde myſterium congruum ſano ſenſu valet rimari, maxime cum ibi decem cortinæ iuſſæ ſunt fieri diuerſorum colorum ſpecie * varietate; quia ſancta vniuerſalis Eccleſia ex multis ** variegata*
electorum perſonis, ex multis per orbem eccleſiis, ex variis virtutum floribus ædificatur, cuius omnis perfectio in denario numero continetur. Saga ergo, quibus operitur tabernaculum, rectores ſunt Eccleſiæ ſanctæ, quorũ induſtria ac labore pecus eiuſdem eccleſię protegitur atque inceſſabili cura munitur: ne videlicet vita fidesque electorum hæretica ſeductione corrumpi: ne falſorum catholicorum improbitate fœdari: ne tentantium vitiorum ſorde attaminari: ne temporalium ſubſidiorum inopia poſſit ad triſtitiam deduci.

Capvt XX.

De lano & lino.

LAna à laniando, id eſt, à vellendo vocata: hinc & vellus dictum, quod prius lanæ vellerentur, non tonderentur. Linum ex terra oritur, deflexumque nomen eius à græco: nam linum græci linarium dicunt, ſiue quòd ſit molle & lene. Poſſunt autem myſtice in lana, quia ouinus eſt habitus, omnia pietatis & ſimplicitatis opera, quę proximis impẽdimus, accipi. Poteſt in lino, quod ex terra virens oritur, ſed longo ac multiplici exercitio humorem natiuum amittit atq; ad gratiam noui candoris peruenit, caſtigatio noſtræ carnis intimari, cui dũ ingenitas vitiorum ſordes per continentiam excoquimus, dignam

Digitized by Google

profectò eam, qua Chriſtum induamus, efficimus, iuxta
Gal. 3. illud Apoſtoli: *Quotquot ergo in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtũ induiſtis.* De lana ergo & lino in Prouerbiis de muliere
Prou. 31. forti ſcriptum eſt: *Quæſiuit lanam & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum.* Quærit ergo mulier fortis lanam & linum, & operatur conſilio manuum ſuarum, cum eccleſia ſancta ſollicite perquirit, quibus ſe pietatis fructibus exerceat, quomodo à carnalibus emundet illecebris, & hoc vtrumque conſilio prudentiſſimo, hoc eſt, ſupernæ ſolummodo retributionis facit intuitu. Stuppa vero cannabi ſiue lini hæc ſecũdum antiquam orthographiã. Stuppa dicta, quod ex ea rimæ nauium ſtupentur: vnde & ſtiparores dicuntur, qui in vallibus eam componunt. Hæc poteſt ſignificare deſpectam verbi doctrinamiã ſuperbis, quæ tamen frequenter adiuuat neceſſitatibus populorum in fluctibus huius ſeculi laborantium. Byſſus genus eſt quoddam lini nimium candidi & molliſſimi, quod Græci papacen vocant. De byſſo quoque in Pro-
Prou. 31. uerbiis ſcriptum eſt: *Byſſus quoq; & purpura indumentum eius.* Byſſus in caſtitate puræ conuerſationis: purpura in effuſione pretioſi martyrum ſanguinis. Byſſus namq; cãdidi coloris eſt: purpureus autem color de ſanguine conchyliorum marinorum tinguitur, quod & oſtrũ vocatur eo, ꝙ ex teſtæ humore tinguitur; vnde pulchre dictum eſt à patribus; quia ſancta Eccleſia electorum florib. vernans, in pace habeat lilia, in bello roſas. Itẽ quia byſſus de terra virens oritur, ſed per exercitationes longas ac multifarias, am ſſo humore ac virore natiuo, ad decorem cãdidę veſtis perducitur. Purpura autem regalis eſt habitus. Byſſo induitur Eccleſia, cum caſtigant corpora ſua electi, & ſeruituti ſubiiciunt; purpura autem, cum eandem continentiam non ob fauorem vulgi, ſed pro acquirenda beatitudine regni perennis exercẽt. Sed hic virtutum habitus in præſenti quidem neſcientib. videtur contemptibilis, ſed in futuro, qualis fuerit, manifeſte patebit. Vnde pulchre in Apocalypſi ſua Iohannes ſanctorum ſe vocem
Apoc. 19. audiſſe refert, dicentium: *Gaudeamus & exultemus: quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt ei, vt cooperiat ſe byſſinum ſplendens candidum.* Byſſinum enim iuſtificationes ſunt ſanctorum. Et in contrariam partem byſſi & purpuræ ſignificatio in Euãgelio trahitur, vbi ita
Luc. 16. legitur: *Erat quidam diues qui induebatur purpura & byſſo.* vbi ſecularium diuitiarum ambitio exprimitur, quæ ad tempus auaris arridet, ſed cito decidua ad luctum æternum eos perducit.

Capvt XXI.

De coloribus veſtium.

PVrpura apud Latinos à puritate lucis vocata; apud Græcos autem purphira dicitur cum aſpiratione, apud nos purpura ſine aſpiratione. Ferrugo color eſt purpuræ ſubnigræ, quæ fit in Hiſpania: vt ferrugine clarus ſidera. Dicta autem ferrugo, quod omnis purpuræ prima tinctura eiuſmodi coloris exiſtat. Coccum Græci, nos rubrum ſeu vermiculum dicimus: eſt enim vermiculum ex ſiueſtribus frondibus. Coccus, quia ignis habet ſpeciem, merito flagrantiſſimæ ſanctorum dilectioni comparatur. Vnde & quidam ex eis, qui hanc, præſente & comitante ſecum Domino, conceperant, aiebant:
Luc. 24. *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, &*
Matth. 24 *aperiret nobis ſcripturas?* Cui contra de reprobis dicitur: *Et quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Hæc quaſi bis tinguntur, cum amore Dei & proximi flammeſcit, cum illum ex toto corde, tota anima, tota virtute, ſicut & nos ipſos, diligimus. Hyacinthus quoniam aëris & cœli ſpeciem imitatur, eorundem mentes electorum omni ſpe & deſiderio cœleſtia quærentes ſignificat: cuius nobis coloris ſacramentum commendans
Col. 3. Apoſtolus ait: *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt, in dextra Dei ſedens.*

Capvt XXII.

De inſtrumentis veſtium.

TEla pro longitudine ſtaminum dicta, cuius deriuatiuum eſt telaria. Tela pro longitudine dicitur. Stamẽ ſignificat aut prolongationem vel ordinationem iudicij: vnde legitur in Propheta: *Et telam quam orditus eſt ſuper vniuerſas nationes terræ* quia Dominus vndiq; præmia iudi- Eſai. 25.
caturus ſecũdum propria præparat merita. Colum, quod ſit in longitudine & rotunditate, quaſi columna. Fuſus, quod per ipſum fundatur, quod netum eſt. In colo enim ſcripturarum ſcientia exprimitur: & in fuſo intentio diſcretionis: vnde ſcriptũ eſt in Prouerbiis de muliere forti; *Manus eius miſit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fuſum.* Prou. 31.
Solent enim fœminę nentes, fuſum in dextera, colum tenere in ſiniſtra. In colo enim lana inuoluta eſt, quia filo ducenda & nenda tranſeat in fuſum. Sæpedum in ſcripturis dextera vitam perpetuam, læua præſentia dona Dei ſignificat: opulentiam videlicet rerum, pacem temporum, ſoſpitatem corporum, ſcientiam quoq; ſcripturarum, & cœleſtium perceptionem ſacramẽtorum. Hæc & huiuſmodi bona, cum Domino largiente, percipimus, iam lanam agni immaculati de colo infuſam, de læua in dextram traiicimus; quia de bonis noſtri Redemptoris, de exemplis operum eius ſtolam nobis gloriæ cœleſtis, ac veſtem caritatis nuptialem facimus. Netum enim, vnde fila conficiuntur, laborem exprimit terrenũ: vnde homines ſibi futuræ remunerationis apparant indumentum. De quo Dominus in Euangelio, volens nos retrahere à mundana concupiſcentia, & ad futuram gloriam præparare, ait: *Conſiderate lilia agri, quomodo creſcunt: non laborant, neq; nent,* &c. Stamen dictum, quia rectum ſtat. Trama, Matth. 6.
quod via recta tranſmittatur per telam: eſt enim filis inter ſtamen currens, quæ duo poſſunt ſignificare fidem rectam cum bonis operibus.

Capvt XXIII.

De ornamento.

ORnamenta ſunt dicta eo, quod eorum cultu ora vultusq; decorentur. In ornamentis autem virtutum varietates vel diuerſæ chariſmatum gratiæ, quæ animas hominum ornant, intelligi poſſunt; vnde & in Ezechiele
Dominus ad Iudæã dicit: *Indui te ſubtilibus, & ornaui te.* Et Ezech. 16.
alibi ſcriptum: *ornaui te in monilibus.* E contrario vero in Eſa. 61.
Salomone ita legitur: *Ecce mulier in ornamento meretricio.* Pr. u. 7.
hoc eſt, hæretica prauitatis ſophiſtica locutione, & falſo virtutum colore. Prima ornamenti eſt corona, inſigne victoriæ ſiue regij honoris ſignum, quæ ideo in capite regum ponitur ad ſignificandos circumfuſos in orbe populos, quibus accinctus quaſi caput ſuum coronatur. Nomen coronæ hac ex cauſa vocatum eo, quod in initio circum aras curreretur, atque imagine circuitus vel chori eſſe formatam & nominatam coronam. Imperatores Romani & reges quidam gentium aureis coronis vtũtur: Perſæ thiaras gerunt, ſed reges rectas, ſatrapæ incuruas. Reperta eſt autem thiara à Semiramide Aſſyriorum regina: quod genus ornamenti exinde vſque hodie gens ipſa retinet. Athenienſes enim cycladas aureas gerebant partim in vertice, nonnulli in fronte. Non enim eadem ſunt inſignia omnium regnorum. Gentilium vates infulſas apices pillea ſiue galeria vtebantur. Corona autem myſtice æternæ gloriæ mercedem pro iuſtitia ſignificat: vnde Apoſtolus ait: *Bonum certamen certaui, curſum* 2. Tim. 4.
conſummaui, fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ. Quomodo ſpiritalium profectuum conſummatio prouehit ad coronam: recte horum quoq; remuneratio nomine coronæ vocitatur. Item corona diſcipulorum Domini ambitum vel totius eccleſiæ conuentũ ad Chriſtum ſignificat, de quo Pſalmiſta ait: *Poſuiſti in capite eius* Pſal. 20.
coronam de lapide pretioſo. Et item: *benedices,* inquit, *coronam* Pſal. 64.
anni benignitatis tuæ. Corona enim non improbe circum-

Digitized by Google

euntium diſcipulorum videtur ſignificare cõuentũ: quia ipſum docentem deſiderantium Apoſtolorum circuitus ambiebat; hęc erat corona capitis, hoc regale diadema, ꝙ nõ ornaret impoſitum, ſed de Chriſto Dño potius ornaretur. In hac n. corona & totius mundi circulum merito poterimus aduertere, in quo generalis ſignificatur eccleſia. In contrarium vero corona ponitur, qñ tribulationis circumdationem ſignificat; vnde ſcriptum eſt: *coronans coronauit te tribulatione.* Eſai.22. Nam diadema quidam dicunt eſſe ornamentum capitis matronarũ ex auro & gemmis contextum, quod in ſe circumactis extremitatib. retro aſtringitur, & exinde dictum græce, quod præligetur. Infula eſt faſciola ſacerdotalis capitis, alba in modum diadematis, à qua vittæ & ab vtraq; parte dependent, quæ infulã vinciunt. Infula aũt plerumq; lata erat, plerumq; tortilis de albo & cocco. Apex eſt pileum ſubtile, quo ſacerdotes gentiles vtebantur, appellatus ab apiendo, i. e. à ligando. Nam virgula, quę in pileo erat connectebatur filo, quod fiebat ex lana oſtræ. Galerium pilleum ex pelle cæſæ oſtræ factum. Pilleum autem dictũ à pelle hoſtræ, vnde fiebat. Cidarium & ipſum ſacerdotum erat, quod à pleriſq; mitra vocatur. Mitra eſt pilleum frigium caput protegens, quale eſt ornamentũ capitis deuotarum: ſed pilleum virorum eſt, mitra aũt fœminarum. Redimicula aũt ſunt, quibus mitra alligatur: pilleum autem (vt prædiximus) à pelle erat. Nam mitra ex lana eſt. Ricula eſt mitra virginalis capitis; vittæ ſunt, quæ in crinibus innectũtur, quibus fluentes religantur capilli: & vittæ dictæ, quod vinciant. Tenia aũt vittatũ extremitas dependens diuerſorum colorũ. Item vitta eſt, qua corona vincitur; tenia vero extrema pars vittæ, quæ dependet coronæ. Diſcriminalia capitis mulierũ ſunt, vocantur ex eo, quod caput earũ à viro diſcernant; nam & diſcriminare dicitur. Acus ſunt, quibus in feminis ornandorũ crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos *diſpẽdet capillos. (* *diſſipẽtur*) Inaures ab auriũ foraminib. nuncupatæ, quibus pretioſa grana lapidũ dependent: harum in Græcia puellæ vtraq; au... pueri tantum dextera gerebant. Torques ſunt circuli aurei à collo ad pectus vſq; pendentes. Torques aũt & bullæ à viris geruntur, à fęminis vero monilia & catellæ. Dictæ aũt torques, quod ſint tortæ: & bullæ, quod ſimiles ſint rotunditate bullis, quæ in aqua vento inflantur. Monile ornamentũ ex gemmis eſt, quod ſolet ex fęminarum pendere collo; dictũ à munere. Hoc etiam & ſerpentum dicitur, quia conſtat ex amforolis quibuſdam aureis, gemmiſq; variis in modum facturæ ſerpẽtis: licet & ſegmentatas veſtes dicamus, vt ipſa, & ſegmẽtatis dormis & paruula cunis. Plerumq; aũt & per monile omnia ornamenta matronarum ſignificãtur, quicquid illis munere datur. Murena vulgo vocatur ꝙ ſcil. aurimetallo in virgulis lateſcente quadam ordinis flexuoſi catena contexitur in ſimilitudinem murenæ ſerpentis, quæ ad collũ ornandum aptatur. Hæc & interdum auri atq; argenti texitur virgulis. Vnde & in Canticis dicitur canticorum: Cant.1. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* In murenulis quippe ſcriptura ſancta oſtenditur, quæ auro ſpiritalium ſenſuũ fulget interius, & argento cœleſtis eloquij nitet exterius: dexteras communes eſſę virorum ac fœminarum, quia vtriuſq; ſexus dextræ ſunt. Armillæ aut proprie virorum ſunt, collatę victorię cauſa militibus ob armorum virtutem; vnde & quondam vulgo virile dicebantur. Ab intellectu aũt circuli armilla non diſcrepat, quia ipſa quoq; hoc, vbi ponitur, ambiendo conſtringit. Sed armilla latius extenditur, circulus rotundus fit. Fibulæ ſunt, quibus pectus fęminarum ornatur, vel palliũ tenetur à viris in humeris, ſeu cingulum in lumbis. Lunulæ ſunt ornamenta mulierũ in lunæ ſimilitudine bullulæ aureæ dependentes. Specula ſunt, in quibus fœminæ vultus ſuos intuentur. Dictum autem ſpeculum, vel quod ex ſplendore reddatur, vel quod ibi fęminæ intuẽtes cõſiderent ſpeciem ſui vultus, & quicquid ornamenti deeſſe viderint, adiiciant. Perichelides ſunt apud fœminas crurum ornamenta, quibus greſſus earum ornantur. Olfactoriola vaſcula ſunt, in quibus odoramenta geſtantur.

CAPVT XXIV.

De anulis.

ANuli autem per diminutionem dicti à circulis & annis, qui ſunt circum brachia, & circum crura: vnde & ſigna eorum per diminutionem ſigilla: nam ſigna maiora ſunt, ſigilla vero quaſi minora ſigna. Anulos homines primum geſtare ceperunt quarto à pollice digito, quod eo vena quædam ad cor vſque pertingat, quam notandã ornandamque aliquo inſigni veteres putauerunt. Apud Romanos anuli de publico dabantur, & non ſine diſcrimine. Nam dignitate præcipuis viris gemmati dabantur, ceteris ſolidi. Anulum aureum neque ſeruus neque libertinus geſtabat in publico: ſed anulo aureo liberi vtebantur, libertini argenteo, ſerui ferreo. Anulus fidei ſignaculum demonſtrat, vt eſt illud: *Date anulum in manu eius*, Luc.15. hoc eſt, fidei indicium in bona operatione. In Eſaia quoque, vbi enumerantur ornamenta multiplicia, mitrę & ceterorum mentio fit, ita legitur: *In die illa auferet Dominus ornamenta calciamentorum, & lunulas & torques, & monilia & armillas & mitras, diſcriminalia & perichelidas & murenulas & olfactoriola & inaures & anulos & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria & pallia & linteamina & acus & ſpecula & ſindones & vittas & theriſtra.* Eſa.3. Myſtica eorum ſignificatio à ſanctis doctoribus lucide expoſita eſt. Deſcribit monilia fœminarum, & per hæc inſignia ciuitatum, vel iuxta anagogen variarum ornamenta virtutum habent mulieres in lunæ ſimilitudinem bullulas dependentes, quas nos ad Eccleſiæ ornamenta transferimus, quæ illuminantur ſole iuſtitiæ. Torques quoque, quæ ad pectus vſque dependent, intelligentiam ac principatum mentis in corde demonſtrant. Et monilia quæ vno ſermone omnia ornamenta ſignificant, & armillarum bona opera, quale Rebecca accepit in ſponſalibus: & mitras capitis ornamenta & diſcriminalia, vt iudicium habeat ſingulorum: & perichelidas, quibus noſter greſſus ornatur: Et audimus: *Pes tuus non offendet.* Prou.3. Et: *Eruet pedes meos à lapſu.* Pſal.24. Et murenulas, quæ auri atque argenti texuntur virgulis, ſenſum videlicet ſcripturarum. Et olfactoriola: vt Chriſti bonus odor ſimus. 2. Cor.2. Et inaures, ne audiamus iudicium ſanguinis: ſed Domini verba, dicentis: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Mat.11,13 Et anulos quibus ſignamur ad Domini militiam, *quem Deus ſignauit Pater*: Ioan.6. vnde dicitur ad Principem Tyri: *Tu es ſignaculum ſimilitudinis.* Ezech.26. Filius quoque prodigus cum ſtola recepit anulum Luc.15. & calciamenta & gemmas in fronte pendentes, quibus noſtra ora decorantur; de cuius capitis ornamento & in Pſalmo legimus: *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam Aaron.* Pſal.132. Mutatoria iuxta anagogen illa ſunt, de quibus dicitur: *Ibunt de virtute in virtutem.* Pſal.83. Et linteamina, vt lauti in Domino deliciis perfruantur, ſecundum illud, quod in Pſalmis ſcriptum eſt: *Torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Pſal.35. Hæc autem omnia perdiderunt filiæ Sion, quia ambulauerunt extento collo, & oculorum nutib. ſuperbiam geſtierũt, putantes ſuæ eſſe potentiæ, quod habebant, & non Domini gratiæ. Habent acus mulieres, quibus crinium compago retinetur, ne laxius fluant, & in ſparſos diſſipentur capillos. Habent & ſpecula, quibus conſiderant vultũ ſuum, &, ſi quid deeſſe viderint, addunt ornamento. Habent & theriſtra, quę nos pallia poſſumus appellare, quib. obuoluta eſt & Rebecca, & hodie Arabię ac Meſopotamiæ operiũtur fœminę. Filiæ ergo Sion ꝓpter ſuperbiam ſuã perdiderunt acus, quibus omniũ præceptorum regula ſtringebatur; perdiderunt ſpecula, quæ obtulerũt in Exodo, manẽtes in forib. tabernaculi, mulieres ad luterem Dñi fabricandum. De quibus & Paulus Apoſt. loquebatur: *Videmus aũt nunc per ſpeculum in ænigmate.* 1. Cor.13. Amiſerunt ſindones & vittas, quibus operiebant humeros, & fluentem huc atque illuc animum conſtringebant, & theriſtra, quo tutiſſimo in æſtibus tegebantur vmbraculo. Item inaures obedientia ſiue intellectus in ſcripturis rectus intelligitur: vnde in Exodo viri cum mulieribus præbuerunt ar-

millas & inaures, annulos & dextralia. In malá vero partem aliqñ hæc ſignificationẽ trahũt, vt eſt illud, quod ob fornicationem vituli cõflatilis in Exodo legitur, vbi dixit Aaron: Exod. 32. *Tollite inaures aureas de vxorum & filiarum veſtrarum auribus, afferte ad me.* Et in lib. Iudic. Gedeon ad populum Iud. 8. dixit: *Date mihi inaures ex præda veſtra.* Inaures n. aureas Iſmahelitę, i. obedientes ſibi habere conſueuerunt. Et poſt ibid. pauca, *fornicatusq; eſt*, inquit, *Iſrael in eo.* Torques prędica- Ezech. 16. tionis decus intelligitur, vt in Ezech. *Dedi*, inquit, *armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.* Et in malá par- Iud. 8. tem in lib. Iudic. *præter torques aureas camelorum*, h. e. ornatam eloquẽtiam peccatorum. Armillas decus operis vel Exod. 35. virtutis, vt in Exod. *Viri cum mulieribus præbuerunt armillas.* Dextralia, recta operatio, vbi & ſupra. Diſcretio boni & mali, vbi & ſupra. Annulus (vt ſupra diximus) fidei ſigna- Luc. 15. culum ſignificat, vt in Euangelio: *Date annulum in manu eius.* Item annulus obſignatio ſacrę legis eſt: non n. omnibus patet myſtica & occulta S. Scripturæ intelligẽtia: vn- Apoc. 5. de ſcriptum eſt in Apocalypſi: *Vidi librum in dextera ſeden-* Dan. 12. *tis ſignatum ſigillis ſeptem.* Et alibi, *clauſi* inquit, *ſignatiq; ſunt ſermones.* Specula quoq; præcepta diuina ſiue exemplaria præcedentium patrum intelliguntur: vnde ſcriptum eſt Exod. 38. in Exodo: *Fecit & labrum æreum cum baſi ſua de ſpeculis mulierum excubantium in oſtio tabernaculi*, h. e. ſanctarum animarum, quæ in obſeruantia mandatorum Dei quotidie vigilant. In polymito varia virtutum chariſmata intelligũ- Ezech. 16. tur, vt eſt illud in Ezechiele: *Vnxi te oleo & veſtiui te diſcoloribus.* Et in aliam partem: *Negotiatores tui* hoc eſt, Tyri, *in* Ezech. 27. *volucres hyacinthi & polymitorum gazarum precioſarum.*

Capvt XXV.

De cingulis.

CInctus eſt lata zona, & minus lata ſemicinctium, & vtriuſq; diminutiuum cingulum. Nam à cincto per diminutionem cingulum nominatum. Cincto autem iuuenes in exercitatione cãpeſtri verecunda velabant, vnde & campeſtris dicebatur. Cingulum ergo ſpiritalem Pſal. 29. operationem ſignificat, vt eſt illud in Pſalmo: *Præcinxiſti me lætitia, vt cantet tibi gloria mea, vt non compungar.* Balteus cingulum militare eſt, dictus per hoc, quod ex eo ſigna dependent ad demõſtrandam legionis militaris ſummã, id eſt, ſex millium ſexcentorum, ex quo numero & ipſi conſiſtunt: vnde & balteus dicitur; non tm̃, quod cingitur, ſed etiam à quo arma depẽdent. Balteus vero accinctum virtutum ſignificat, ſiue circumſpectionem mẽtis, Deut. 23. vt eſt illud in Deuterono. *Habebis paxillum in balteo*, id eſt, ſtimulum compunctionis in multiplicatione virtutum. Iob. 12. Et in aliam partem baltei ſignificatio in Iob, vbi legitur: *Balteum regum diſſoluet, & præcinget fune renes eorum.* Zona græcum eſt, quã illi zonarim, nos cingulũ nuncupamus. Strophium eſt cingulum aureum cum gemmis, de quo ait Cinna: *Strophio lactantes cincta papillæ:* ſed prudẽtius nomen hoc gemmæ ſtrophio illigata eſt. Zona enim ſignificat mortificationem corporis: vnde de Iohanne Bapti- Matth. 3. ſta in Euangelio legitur: *Ipſe autem Iohannes habebat veſtimẽtum de pilis camelorum, & zona pellicea circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſta & mel ſilueſtre.* Ecce in Iohanne vilitas cibi & veſtimenti laudatur, quorum exercitatio in diuite arguitur; *& pilis* inquit, *habebat*, non de lana; quia aliud auſteræ veſtis indicium eſt, aliud luxurię mollioris. Zona autem pellicia, qua accinctus fuit & Helias, mortificationis ſymbolũ eſt. Porro quod ſequitur: *eſca autem eius erat locuſta & mel ſilueſtre:* habitatori ſolitudinis cõgruum fuit: vt non delicias ciborum, ſed neceſſitatem humanæ carnis expleret. Redimiculum eſt, quod ſuccinctorium ſiue bracile nuncupamus, quod deſcendens per ceruicem, & à laterib. colli diuiſum, vtrarumq; alarũ ſinus ambit atq; hincinde ſuccingit, vt conſtringens latitudinẽ veſtis corpus contrahat, atque coniungẽdo componat. Hunc vulgo bracilem quaſi bracialem dicunt; quamuis non brachiorum, ſed renum ſit cingulum. Huius habitus cõſuetudinem monachi habuerunt in Ægypto commorantes, ita vt brachiis impigri ad omne opus, expeditiq; redderentur, illud Apoſtoli præceptum ſtudentes omni virtute complere. *Quia non ſolum mihi, ſed etiam his qui mecum e-* Act. 20. *rant, miniſtrauerunt manus iſtæ: neq; panem ab aliquo gratis man-* 2. Theſſ. 3. *ducauimus, ſed in labore & fatigatione nocte ac die operantes, ne quem veſtrum grauaremus.* Et: *Si quis non vult operari, nec man-* Ibid. *ducet.* Succinctorium autem vocatum, quod (vt dictũ eſt) ſub brachiis ductum alarum ſinum ambit atq; inde ſuccingit. Succinctorium autem ſignificat ſolidamentum iuſtitiæ & veritatis: vnde ſcriptum eſt in Eſaia de Dño: *Et erit iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renũ* Eſa. 11. *eius: quia ipſe factus eſt nobis à Deo ſapientia & iuſtitia & ſancti-* 1. Cor. 1. *ficatio & redemptio*, qui in Euangelio loquebatur: *Ego ſum* Ioan. 8. *Lux & Via, Vita & Veritas:* de quo in Pſalmis dicitur: *Veri-* Ioan. 14. *tas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo proſpexit:* vnde & Apoſt. Pſal. 84. hortatur Epheſios, dicens: *State ergo ſuccincti lumbos veſtros* Eph. 6. *in veritate, & induti lorica iuſtitiæ.* Faſcia eſt, qua tegitur pectus, & papillæ comprimuntur atq; criſpanti angulo anguſtius pectus artatur; & dicta faſcia, quod in modum faſciculi corpus alligatur; hinc & faſciolæ, quibus vulnera alligantur: poteſt autem in faſcia ſollicita mentis cuſtodia erga cogitationes peruerſas & deſideria nociua intelligi, quam mulier, hoc eſt, fidelis anima ad conſeruationem ſui ſibimetipſi adhibet: vnde dicit Propheta: *Nun-* Ierem. 2. *quid poteſt obliuiſci mulier ornamenti ſui, aut faſciæ pectoralis ſuæ?* & reliqua.

Capvt XXVI.

De calciamentis.

SVtores nuncupatos, quod inſertis filo porcorum ſetis ſuant, id eſt, conſuant, quaſi ſetores. Caligarios vero non à callo pedum, ſed à calo, id eſt, ligno vocatos, ſine quo conſui calciamenta nõ poſſunt, quos græci calopodas dicunt. Fiebant autem prius ex ſalice tantum; hinc & calciamenta dicta, quod in calo, i. ligno fiant, vel ꝙ calcentur. Calciamẽta ergo myſtice ſignificant prædicationem pacis, de quibus Propheta ait: *Quam ſpecioſi ſunt ſuper* Eſai. 52. *montes pedes euangelizantium pacem, prædicantes bonum?* Et A- Eph. 6. poſtolus, *calciati*, inquit, *pedes in præparatione Euangelij pacis.* Hinc & in Ezechiele ſcriptum eſt: *Calciaui te hyacinthino*, id eſt, ſpe cœleſti, *& calciamento*, exemplo videl. præcedẽtium patrum. De quo in Exodo legitur; *Et calciamenta ha-* Exod. 12. *bebitis in pedibus veſtris.* Item calciamenta opera ſunt mortalitatis, vel exempla prauorum hominum, à quib. Dñs Apoſtolos prohibuit in Euangelio, dicẽs: *Neq; calciamen-* Matth. 10 *ta portabitis in via.* Ocreæ, tibialia calciamenta, quod crura tegant. Cothurni ſunt, quibus calciabantur tragœdi, qui in theatro dicturi erant, & alta intonantiq; voce carmina cantaturi. Eſt enim calciamentum in modum crepidarum, quo heroes vtebantur; ſed tale eſt, vt & in dextro & in læuo conueniat pede. Soleæ ſunt, quibus tantum pedum plantæ teguntur, dictæ à ſolo pedum. Item ſoleæ materiales ex materia corij intexta. Myſtice ſoleæ ſiue ſandalia diſcretionẽ doctrinæ ſignificant; vnde Dñs in Euangelio ſecundum Marcum iuſſit diſcipulos calcia- Marc. 6. ri pedes ſandaliis vel ſoleis: vt pes neq; tectus ſit, nec totus nudus ad terram: quod myſtice ſignificat, vt nec occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Socci, cuius diminutiuum ſoccelli, appellati inde, quod ſoccum habeant, quo pars plantæ inducitur. Calliculæ callicæ, vel à callo pedum dictæ, vel quia ligantur; nam ſocci non ligantur, ſed tantum intromittuntur. Calliculi vero ſiue caligæ in Actibus Apoſtolorum deſcribuntur, Act. 12. vbi Petrus Apoſtolus legitur ab Angelo admonitus, vt calciaret ſe caligis ſuis, & ſequeretur eũ; quod ſignificat, vt ſolutus à vinculis terrenis liberius iret ad prędicationẽ Euangelij. Corrigiæ à coreis vocantur, vel à colligatione, quaſi colligiæ. Corrigia ergo myſtice ligationem ſignificat myſterij; vnde Ioannes Baptiſta de Domino ait: *Cuius non ſum dignus corrigiam calciamenti ſoluere*, id eſt, my- Marc. 1. ſteria incarnationis eius reuelare; vel aliter: Non ſum dignus eius calciamenta portare, id eſt, nomen ſponſi mihi vſurpare.

FINIS LIBRI XXI.

INDEX CAPIT. LIBRI XXII.

De menſis & eſcis 1
De potu 2
De vaſis eſcariis 3
De vaſis potationis 4
De vaſis vinariis & aquariis 5
De vaſis oleariis 6
De vaſis coquinariis & piſtoriis 7
De vaſis repoſitoriis 8
De caſtro 9
De luminaribus 10
De lectis & ſellis 11
De vehiculis 12
De reliquis, quæ in vſu habentur 13
De inſtrumentis ruſticis 14
De inſtrumentis ortorum 15

LIBER XXII.

CAPVT I.

De mensis & eſcis.

PRimus Dædalus menſam & ſellam fecit. Coquinæ apparatum Apicius quidã primus compoſuit, qui in eo aſſumptis bonis morte voluntaria periit, & merito; quia is, qui gulæ atq; edacitati ſeruit, & animam & corpus interficit. Ab eſu & comeſu menſæ factum vocabulum: nullum n. alium habet vſum. Coquere ergo ſignificat verbum Dñi ſubtiliter in corde debere meditari, hoc eſt, quaſi mente decoquere: cuius verbi frequentatio in libr. Leuitici reperitur. Comedere enim myſtice ſignificat verba diuina ſpiritaliter ſumere, & panẽ illum, qui de cœlo deſcendit, auide delectare: vnde in Iohele ſcriptum: *Et comedetis veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis Dominum Deum veſtrum.* Thorus dicitur à tortis herbis, quæ accumbentium humeris ſupponuntur. Sicſadiũ ab ſtipitibus dictum, quaſi ſtipadium: ſic n. prius ſcriptum eſt. Conuiuium apud græcos à cõputatione ſympoſium, apud nos vero à conuictu rectius appellatur, vel quia vitæ collocutionem habet. Item cõuiuium à multitudine conueſcentium: nam priuata menſa victus eſt, cõuiuium non eſt. Conuiuij triplex eſt modus: diſcumbendi, edendi & bibendi, vt:

Ioan. 6.

Ioel. 2.

Poſtquam prima quies epulis menſaq; remota eſt,
Crateres magnos ſtatuunt, & vina coronant.

Cõuiuium autem myſtice ſiue S. Scripturæ meditationẽ ſignificat, vbi refectio ſpiritalis ſumitur: vel remunerationẽ futuram demõſtrat, vbi plenitudo omnium bonorũ ſanctis & dignis hominib. præparata eſſe creditur. Vnde in Propheta ſcriptum eſt: *Præparabitur à Domino in mõte hoc conuiuiũ pinguium, conuiuium medullatorũ & vindemiæ defæcatæ.*

Eſa. 25.

Cibus dictus, quia capitur ore, ſicuti eſca quia eam os capit. Victus proprie vocatus, quia vitam retinet: vnde & ad cibum vocare inuitare dicitur. Alimonia dicitur, eo, quod eius ſumptu corpus alatur. Hanc iuuenes accipiũt ad incrementum, ſenes ad perſeuerantiam: neq; n. ſubſiſtere poterit caro, niſi cõfortetur alimentis. Cibus enim aut prædicationẽ ſermonis Domini ſignificat, aut voluntatem Dei: vnde Dñs ait in Euangelio: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei.* Et in Propheta: *Cibauit* inquit, *eos ex adipe frumenti* quod ſiue manna ſignificat, ſiue corpus Dñi Chriſti. Adipem quippe dicimus animaliũ pinguedinem corpulentam; quod nomen ad frumentum abuſiue translatum eſt, vt ſignificaret ei interius aliquam *in eis eſſe bonitatem. Victus autem neceſſarium cibum ſignificat, non delitioſum; vnde dicit Apoſtolus: *Habentes autem victum & veſtitum*, ſiue (vt in aliis exemplaribus legimus) *habentes alimenta & operimenta his contenti ſimus.* Ac ſi diceret: ſufficit illa habere, quæ ad vſum ſunt nobis neceſſaria. Hæc enim fruemur ſola; cetera vero ſi cumulata fuerint aliis relinquamus in modum. Habentes autem alimenta & operimenta, & his cõtenti ſimus: *operimenta*, inquiens, non *veſtimenta*, vt in quibuſdã latinis exemplaribus non proprie circumfertur, id eſt, quæ corpus operiant, nõ quæ amictus gloria blandiantur. Opulentia ab ope dicta eſt, quam ſi diſcutias, inuenies eam tenere modum: nam quomodo opitulatur, quod nimium eſt: cum incommodius ſit, quam parum. Opulentiæ autem nomen non ſolum ad corporales res, ſed etiam ad ſpiritales pertinet; quia opes fuerunt, hoc eſt, diuitię terrenæ. Similiter & opes virtutum in ſcripturis leguntur, quæ magis diuitem faciunt hominem, quam diuitiæ terrenæ; quia ex terrenis deſideriis ex cupiditate ſeculari cruciatur animus hominum: ex amore autem cœleſtium conſolatur & paſcitur; vnde Apoſtolus ad Timotheum ſcribens ait: *Diuitibus huius ſeculi præcipe non ſublime ſapere neq; ſperare in incerto diuitiarum, ſed in Deo viuo, qui nobis omnia abunde ad fruendum: bene agere, diuites fieri in operib. bonis facile tribuere, cõmunicare, theſaurizare ſibi fundamentum bonũ in futurum, vt apprehendãt veram vitam.* Epulæ ab opulentia rerũ dictæ. Epulæ aũt ſimplices in duo neceſſaria diuidũtur: panem & vinum; & duo ſuperflua, quæ terra & mari veſcendi cauſa exquiruntur. Dapes aũt regum ſunt, epulæ priuatorum. Delitiæ nuncupatæ, quod his delectentur homines, easq; ſuauiter appetant. Epulæ aũt quando in bonam partem ſignificationem ducunt, ſpiritale gaudiũ ſanctorum in bonis virtutum & ſapientiæ exprimunt. Vnde & Apoſtolus ait: *Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Itaq; epulemur non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ*, &c. hoc eſt, lætitiam habentes renouationis facta vetera fugiamus, immundiciam omnem abiicientes à nobis, quæ eſt corruptio: quia ſicut *fermentum totam maſſam corrumpit*: ita & mala vita totum hominem. Similiter autem dapes deliciæ ſpiritales delicias bonorum actuum & ſacræ ſcientiæ ſignificant, quæ paſcunt animam. Econtrario vero quando abutitur homo terrenis deliciis, & corporali cibo, nõ *animæ, ſed & corpori detrimentum facit. Pulmentum vocatur à pulte: ſiue n. ſola pultis, ſiue quod aliud eius permixtione ſumatur: pulmentum proprie dicitur. Pulmentum n. legitur Iſaac Patriarcha expetiuiſſe ab Eſau filio ſuo, quod tamen Iacob bene expleuit; quia Iſaac inde bene refectus benedictionem pro eo plenam illi rependit: quod ſignificat: remorãte priori populo in exteriori exercitatione, populus gentium Deo Patri bonę voluntatis & innocentiæ ſimul offerẽs æternæ benedictionis gratiam accipere promeruit. Satietas autem & ſaturitas ſibi differunt. Nam ſatietas & ex vno cibo dici poteſt pro eo, quod ſatis ſit: ſaturitas autem à ſatura nomen accepit, quod vario eſt alimentorum apparatu compoſitum. Satietas autem aliquando in bonam partem, aliquando vero in contrariam ponitur. In bonam, quando abundantiam virtutum in præſenti, vel plenitudinem remunerationis in futuro ſignificat; vnde ſcriptum eſt in Euangelio: *Satiauit Dominus quinq; millia hominum.* Et Propheta, *Satiabor*, inquit, *dum manifeſtabitur gloria tua.* In contrariam autem partem ſatietas ponitur, dum ſcriptura dicit de impiis: *Satiabuntur pœnis ſuis*, hoc eſt, abundabunt tormentis futuris. Similiter & ſaturitas in bonam & in contrariam partem repoſita reperitur. In bonam vbi Propheta dicit: *Edent pauperes & ſaturabuntur.* Et in Euangelio Dominus: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* In malam vero, vbi de Iudæis Pſalmiſta dicit: *Saturati ſunt porcina, & reliquerunt quæ ſuperfuerunt, paruulis*: ſordibus enim peccatorum ſuorum replebantur, qui contrarij Filio Dei extiterunt, & tranſmiſerunt reliquias peccatorum filiis ſuis, quando clamabant: *Sanguis eius ſuper nos & filios noſtros.* Crapula eſt immoderata voracitas, quaſi cruda epula, cuius cruditate grauatur cor, & ſtomachus indigeſtus afficitur. Immoderata enim voracitas vitium eſt: ſed tantum id ſalutis eſt, quantum

Ioan. 4.
Pſal. 80.
* ineſſe
1. Tim. 6.
1. Tim. 6.
1. Cor. 5.
ibid. & Gal. 5.
* tantum
Gen. 27.
Matth. 14.
Pſal. 16.
Pſal. 21.
Matth. 5.
Pſal. 16.
Matt. 27.

ſuſtenta-

ſuſtentationi naturæ æque ſufficiat. Crapula autem iuxta allegoriam vel tropologiam in contrariam partem magis, quam bonam accipitur: quia ad vitium magis refertur, quam ad virtutes. Hinc Dominus in Euangelio diſcipulis ait: Luc. 21. *Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat repente ſuper vos dies illa.* & reliqua. Prandium ab apparatu edendi dictum. Proprie autem veteres prandium vocabant omnium militum cibum ante pugnam; vnde eſt illud ducis alloquium: *Prandeamus, tanquam apud inferos cœnaturi.* Cœnam vocari aiunt à communione veſcentium. Cœnon quippe græci commune dicunt, vnde & communicantes, quod communiter, id eſt, pariter conueniant: apud veteres enim ſolitum erat in propatulo veſci & communiter epulari, ne ſingularitas luxuriam gigneret. Eſt autem cœna veſpertinus cibus, quam veſpertinam dicebant antiqui: in vſu enim erant prandia. Prandium enim myſtice paſtum ſignificat præſentis temporis, vbi fideles ſanctorum Prophetarum & Apoſtolorum dictis & exemplis paſcuntur. Vnde & in euangelica Matth. 22 parabola ſcriptum eſt: *Rex ſeruis ſuis ait: dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri & altilia ſunt occiſa, & omnia parata ſunt.* Cœnam autem finem mundi intelligere poſſumus, vbi Dominus vnicuique reddet opera ſua; vnde in Euangelica parabola, dignis in conuiuio recumbentibus, ille, qui non habuit veſtem nuptialem, proiectus eſt de conſortio aliorum in pœnam ſibi condignam: quia recumbẽtib. electis in quiete ſuperna ſoli reprobi proiicientur in tenebras exteriores, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Panis dictus, quod in omni cibo apponatur, vel quod omne animal eum appetat. Pan enim græce omne dicitur. Cibarius eſt, qui ad cibum ſeruis datur, non ad delicias. Fermentatus panis, fermentis cõfectus: azymus, non fermentatus. Nam azymus eſt ſine fermento, ſincerus. Acrizymus leuiter fermentatus, quaſi acroazymus. Panis autem & in bonam partem, & in malam accipitur. In bonam vero partem, quando Chriſtum ſignificat, vel ſermonem eius. Vnde ipſe ait in Euangelio: Ioan. 6. *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi.* Et item: Ibid. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita.* Fidem ſignificat panis, vt in Luc. 11. Euangelio: *Quis*, inquit, *veſtrum habebit amicum, & ibit ad illum nocte, & dicet illi: Amice commoda mihi tres panes.* Item Ibid. panis caritas intelligitur, vnde in Euangelio Dñs ait: *Quis veſtrum patrem petit panem: nunquid lapidem dabit illi?* Rurſum panes, decem plenitudines omnium ſanctorum decalogum ſeruantes intelliguntur: & panes duodecim, qui Exod. 25. ſuper mẽſam propoſitionis per ſingula ſabbata mutabantur, duodecim Apoſtolorum obtinent ſacramentum. In contrariam vero partem panis ponitur, vbi doctrinam hæreticorum ſignificat: vnde in Salomone ſcriptum eſt; Prou. 9. *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuauior.* Item Prou. 23. ibi, *ne deſideres*, inquit, *de cibis eius, in quibus eſt panis mendacij.* Azyma ſinceritatem mentis ſignificant abſque fermento malitiæ, vt in Apoſtolo; 1. Cor. 5. *In azymis*, inquit, *ſinceritatis.* Similago, fidelium multitudo, puritas mentis, operatio miſericordiæ, & fortitudo caritatis intelligitur. Vnde in Leuitico ſcriptum eſt: Leuit. 2. *Si autem offert munus, ſacrificium Deo, ſimilago ſit munus eius.* Subcinericius panis dicitur coctus ſub cinere & reuerſatus: ipſe eſt focacius. Subcinericius humilitatis oblationem ſignificat, vt in Geneſi: Gen. 18. *Feſtinanter*, ait, *conſperge tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericium panem.* Et in aliam partem: Oſe. 7. *Factus eſt Effraim, ſicut ſubcinericius, qui reuerſatur.* Clibanicius in teſta coctus. De clibanicio pane in Leuitico ſcriptum eſt: Leuit. 2. *Cum autem obtuleris ſacrificium coctum in clibano, de ſimila panes ſcilicet abſque fermento, conſperſos oleo, & lagana azyma oleo lita.* Recte ergo ſacrificium in hoc loco, vt denunciaret natiuitatem Chriſti, dicitur coctum clibano, Dei genetricis videlicet vtero. Ille enim clibanus neceſſarie nominatur: quia & panes ignemque deſuper clibanus ſuſcepit: ſic & Dei genetrix deſuper vitæ panem, Deum videlicet Verbum, in ſuo vtero, ignemque ſuſcepit præſentiæ ſpiritus. Verba ergo Apoſtolorum, panes accipe; Prophetarum vero, lagana. Quantum enim panes à laganis ad nutriendum ſunt aptiores, tantum verba Apoſtolorum, verbis Prophetarum. Vtrique autem azymi; quia ex alia doctrina fermentum non habent, verbi gratia, ſapientiæ ſecularis, quod conuenit accipere. Placentæ ſunt, quæ fiunt de farre, quas alij liba dicunt eo, quod libeant & placeant. Dulcia ſunt genera piſtorij operis, à ſapore dicta; melle enim aſperſa ſumuntur. Cruſta ſuperficies panis, ipſa & fragmenta, quia diuiduntur, vt fracta. De placentis in Hieremia mentio fit, vbi increpatur populus, quod placentas ſiue focacios reginæ cœli coxerint: quod hæreticos ſiue ſchiſmaticos ſignificat; quicquid ſapientia ſeculari in hæreſi excoquentes præparant, non Deo, ſed malignis ſpiritibus offerunt illud. Et in Pſalmo ſcriptum: *Mittit cryſtallum ſuum, ſicut fruſta panis.* Pſal. 147. Cryſtalli ſubſtantia obſtinatis peccatoribus merito comparatur, qui algore perfidiæ conſtricti per ſingulos dies congelaſcunt. Hos quoque Dominus, veluti fruſta panis, emittit, quando conuerſos ſua facit prædicare magnalia, vnde populus eſuriens cœleſti pane veſcatur. Fruſta enim partes corporis dicimus alicuius: ſignant quippe doctrinæ diuerſa dona, quæ * expectatoribus in ſanctis ſuis Dñs ſæpius monſtrare dignatus eſt. (* for. peccatoribus) Fermentum à feruore nuncupatum, quod plus vna hora non ſ ōt contineri; creſcendo n. excedit. Farina & furfures à farre dictæ, cuius ſunt purgamenta. Amolum flos farinæ, tenuiſſimum præ leuitate de mola egeſtum; vnde & appellatum, quaſi à mola. Fermẽtum fides intelligitur in Euangelio, vbi ſcriptum eſt; *Mulier accepto fermento miſit in farinæ ſata tria.* Matth. 13. Item fermentum corruptionem mentis ſignat per peccatum, vt in Exodo: *Omnis*, inquit, *qui comedit fermentatum peribit anima eius.* Exod. 12. Farina, multitudo fidelium, vt in Euangelio: *Mulier accepto fermento, miſit in farinæ tria ſata*: Matth. 13. quod eſt Trinitatis myſterium. Farina eſt opus bonum vel malum, ſicut eſt illud in Propheta: *Non eſt manipulus in eis faciens farinam: quod & ſi fecerit, alieni comedent ea.* Oſe. 8. Carnes dictæ, quia caro ſunt, ſiue à creando: vnde & à græcis creas vocatur. Caro ſacramentum corporis Domini in Euangelio: *Qui manducat carnem meam, & bibit meum ſanguinem.* Ioan. 6. Carnes hiſtoria legis (vt quidam volunt) in Exodo: *Ad veſperum veſcemini carnibus, & mane ſaturabimini panibus*, Exod. 16. hoc eſt, poſt illuminationem fidei, & reſurrectionem Domini noſtri Ieſu Chriſti ſpiritali cibo veſcemini. Caro enim hominem exteriorem ſignificat, vnde ſcriptum eſt in Apoſtolo: *Caro enim concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem*: Gal. 5. & ſanguis operationem carnalem. Vnde Propheta dicit in Pſalmo: *Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ.* Pſal. 50. Item caro & ſanguis ingluuiem ventris atque luxuriam ſignificat: vt in Apoſtolo; *Caro & ſanguis*, inquit, *regnum Dei non poſſidebunt.* 1. Cor. 15. Crudum dicitur, quod ſit cruentum; eſt enim cum ſanguine coctum. Sed & multi temporis aliquid coctum vocatur. Aſſum, quod ardeat, vt arſum. Elixum, quod in aqua ſola decoquitur. Lixa enim aqua dicitur ab eo, quod ſit ſoluta; vnde & ſolutio libidinis luxus, & membra loco mota luxa dicuntur. Præceptum namque ita eſt in lege de agni carnibus in Paſcha veſcendis: *Non comedetis ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantum igni.* Exod. 12. Quid crudæ agni carnes, niſi inconſideratam ac ſine reuerentia cogitationis reiectam illius humanitatem ſignificant? Omne enim, quod ſubtiliter cogitamus, quaſi mente coquimus. Sed agni caro nec cruda edenda eſt, nec aqua cocta, quia Redemptor noſter nec purus homo æſtimandus eſt, neque per humanam ſapientiam, qualiter incarnari Deus potuit, cogitandus. Omnis enim, qui Redemptorem noſtrum purum hominem credit, quid iſte aliud, quam agni carnes crudas, comedit: quas videlicet coquere per diuinitatis eius intelligentiam noluit. Omnis enim, qui incarnationis eius myſteria iuxta humanã ſapientiam diſcutere conatur, carnes agni aqua vult coquere, id eſt, diſpenſationis eius myſterium per diſſolutam vult ſcientiam penetrare. Frixum à ſono dictum, quando ardet in oleo. Frixura ſignificat timorem pœnæ. Vnde Pſalmiſta ait: *Oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt.* Pſal. 30. Sicut opinione proſpera bonorum meritorum, oſſa, id eſt, animi fortitudo pingueſcit, quando eorum conſcientia felici recorda-

tione

Prou. 15. tione lætatur, ſicut dicit Salomon: * *Farina bona impinguat*
* Fama *oſſa*. ita recordatione contraria peccatorum virtus, tan-
quam frixa, contrahitur, dum oblocutiones hominum
& conſcientiæ ſuæ iudicia grauiter expaueſcit; ſiue hic
frigitur peccator, quando futuros ignes incendiaq; for-
midat: nam qui ſe paueſcit arſurum, ipſius incendij ter-
rore iam friget. Salſum, quaſi ſale aſperum, demptis
quaſi è medio ſyllabis tribus. Sal enim condimentum
Matth. 5. ſapientiæ ſignificat, vt in Euangelio ipſa Veritas ait: *Vos*
Marc. 9. *eſtis ſal terræ*. Et item: *Habete*, inquit, *ſal in vobis*. Ruſum
ſal infamatam Iudæorum ſcientiam ſignificat in Leuiti-
co: *Pluam*, inquit, *ſuper terram illam puluerem & ſal*. Salſu-
go quoque cordis compunctionem deſignat, ſicut in
Iob. 39. Iob de onagris, hoc eſt, monachis dicitur: *Terbernacula e-*
ius in terra ſalſuginis. Item ſalſugo infidelitas Iudæorum,
Pſal. 106. vel ariditas mentis in Pſalterio: *Terra fructifera in ſalſugi-*
nem. Ius coquinæ magiſtri à iure nuncupauerunt, quia
eſt lex condimenti eius. Hanc græci zemam vocant.
Coquere ergo diligentem meditationem ſignificat. Ver-
bum Domini ſubtiliter in corde meditari, quaſi mente
decoquere eſt: quod in Leuitico ita probatur. Come-
dere eſt diuina verba ſpiritualiter ſumere, & panem il-
lum, qui de cœlo deſcendit, auide delectare. Vnde in
Ioel. 2. Iohel: *Et comedetis veſcentes, & ſaturabimini, & laudabitis Do-*
minum Deum veſtrũ. Fames egeſtas fidei, & aſſumptio ver-
Luc. 15. bi diuini in Euangelio: *Facta eſt fames valida in regione illa,*
Eſa. 5. *& ipſe cepit egere* Et in Eſaia: *Propterea captiuus ductus eſt po-*
pulus meus, quia non habuit ſcientiam, & nobiles eius interie-
Amos 8. *runt fame*. Et in Amos: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, &*
emittam famem in terram, non famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed
Pſal. 32. *audiendi verbum Dei*. Et in Pſalmo: *Vt eripiat à morte animas*
eorum & alat eos in fame. De hac fame verbi Dei pro viro
Pſal. 36. iuſto in Pſalmo dicitur: *Iunior fui & ſenui & non vidi iu-*
ſtum derelictum, nec ſemen eius egens pane. Et in Salomone:
Prou. 10. *Non occidet Dominus fame animam iuſti*. Sitis hoc, quod &
ſuperius, ariditas cordis, vbi non eſt verbum Domini
Eſai. 5. In Eſaia: *Multitudo eorum ſiti * caruit*. Et in Hieremia:
* exaruit *Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à ſiti*. Et in bo-
Ierem. 2. nam partem: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam*. Lac à
Matth. 5. græco ſermone deriuatum eſt pro candore. Græci enim
album gleucon dicunt, quod nutrit & quod nutritur. Nã
lacte nutrimur, viuimus ſanguine. Vbera, vnde lac proce-
dit, quatuor Euangeliorum doctrinam ſignificant. Vn-
Cant. 4. de in Cantico canticorum ſcriptum eſt: *Meliora ſunt vbera*
tua vino. Lac quoque priſca lex per Moyſen prolata in-
telligitur; vnde prædicatoribus noui Teſtamenti in Ge-
neſi dicitur: *Pulcriores ſunt oculi eius vino, & dentes lacte can-*
Gen. 49. *didiores*. Item lac ſimplicem doctrinam ſignificat in A-
1. Cor. 3. poſtolo, vbi dicitur: *Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis*
potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis. Hic lac ſen-
ſus accipitur, id eſt, intellectus paruus. Hinc & in E-
Eſa. 60. ſaia ſcriptum eſt de eccleſia gentium: *Mamilla regum la-*
ctaberis, hoc eſt, prædicatione ſanctorum doctorum nu-
trieris. Item lac ſinceritatem mentis ſignificat in epi-
1. Pet. 2. ſtola Petri: vbi dicit: *Rationabiles ſine dolo lac concupiſcite,*
1. Cor. 9. *vt in eo creſcatis in ſalutem*: nam & alibi ſcriptum eſt: *Quis*
paſcit gregem, & de lacte gregis non comedit? Quactum,
quaſi coactum, id eſt, quaſi coagulatum. Accepta enim
ſecum alia ſpecie coagulatur. Coagulatum & in bono
& in malo ponitur. In bono ſicut in ſexageſimo ſepti-
Pſal. 67. mo Pſalmo dictum eſt: *Mons coagulatus, mons pinguis*.
Coagulatum caritatem concretam ſignificat. Mons e-
nim vber eſt Chriſtus vel Eccleſia. In malam vero par-
Pſal. 118. tem, vbi ſcriptum eſt: *Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum*,
quod ſignificat vitiis concretum. Caſeus ſenſus ſpiri-
talis (vt quidam volunt) ſicut in libris Regum pro Da-
1. Reg. 17. uid ſcribitur: *Dixit ei pater ſuus: Accipe ephi polentæ*, id eſt,
trium modiorum menſuram, *& decem formellas caſei, & fer*
tribuno: quod tenet decem præceptorum legis figuram
cum fide ſanctæ Trinitatis. Butyrum euangelicus ſer-
mo à lacte legis seductus ſicut in Geneſi de Abraham
Gen. 18. narratur, quod cum ceteris dapibus, hoc eſt, vitulo &
lacte ipſum butyrum in prandio Domino obtulit. Item
butyrum fructus Eccleſiæ, quæ ex Iudæis credidit: vnde
Eſa. 7. in Eſaia de Domino ſcriptum: *Butyrum & mel manduca-*
bit. Paſcitur enim Saluator noſter butyro, hoc eſt, fide
credentium Iudæorum, & melle, hoc eſt, dulcedine di-
lectionis fidelium ex gentibus. Mel græcæ appellatio
nis eſt, quod ab apibus nomen habere probatur. Nam
apis græce meliſſa dicitur. Antea autem mella erant de
ratione, inueniebanturque in arundinum foliis: vnde &
Virgilius:

Hactenus aerei mellis cœleſtia dona.

Siquidem hucuſque in India & Arabia colligatum repe-
ritur ramis inhærens in ſimilitudinem ſalis. Mel quo-
que myſtice ſignificat dulcedinem præceptorum Dei,
vnde Propheta dicit in Pſalmo: *Quam dulcia faucibus* Pſal. 118.
meis eloquia tua, Domine, ſuper mel & fauum ori meo. Item
mel dulcedinem ipſius per figuram exprimit Saluatoris,
de quo in Cantico Deuteronomij dictum eſt: *Suxerunt* Deut. 32.
mel de petra: Et Pſalmiſta: *De petra*, inquit, *melle ſaturauit* Pſal. 80.
eos. In contrariam vero partem mel ponitur, vbi dulce-
do peccati, & vita voluptuoſa deſignatur. Propter quod
etiam in ſacrificio Dei per legem prohibitum eſt offerri.
Fauum vocari, quia comeditur magis quam bibitur. Fa-
gere enim græci comedere appellant. Fauus enim mel-
lis iuxta allegoriam caro eſt Saluatoris, diuinitatis dul-
cedine plena, vt in Euangelio: *Et poſuerunt*, inquit, *co-* Luc. 24.
ram eo partem piſcis aſſi, & fauum mellis. Item fauus ſcriptu-
ra eſt diuina melle ſpiritualis ſapientiæ repleta, vt in Can
ticis canticorum: *comedi*, inquit, *fauum cum melle meo*. In Cant. 5.
contrariam vero partem fauus eſt poſitus, vbi hæretico-
rumque illecebroſam deceptionem ſignificat, vnde in
Prouerbiis legitur: *Fauus diſtillans labia meretricis*. Aiunt Prou. 5.
medici, & qui de humanorum corporum ſcripſere natu-
ris, præcipueque Galenus in libris, quorum titulus eſt
Neptie, in quo narratur puerorum & iuuenum ac perfe-
ctæ ætatis, mulierumque corpora inſito calore feruere,
& noxios eſſe his ætatibus cibos, qui calorem augeant,
ſanitatique conducere frigida, quæque in vſum ſumere,
ſicut econtrario ſenibus, qui pituita laborent & frigore,
calidos cibos & vina vetera prodeſſe.

Capvt II.

De potu.

POtio à græca deriuatione vocata, hanc enim illi po-
tos dicunt. Aqua generaliter vocata, quod ſuperfi-
cies eius æqualis ſit. Hinc & æquora, quam inde recen-
tem dicimus, quia non eſt vtilis vetuſta, vt vinum: ſed
ſtatim ſublata de flumine, fonte vel puteo. Fœteſcit enim
vetuſta. Aqua enim naturalis eſt potus & generaliter o-
mnibus communis: vnde & ſalubrior ceteris. Potus ve-
ro aliquando ſignificat gratiam Spiritusſancti, vt in Pſal-
mo: *Torrente*, inquit, *voluptatis tuæ potabis eos*. Item in a- Pſal. 35.
liam partem: *Non eſt*, inquit, *regnum Dei eſca & potus*. Vi- Rom. 14.
num dictum inde, quod eius potus venas ſanguine re-
pleat. Hoc alij, quod nos cura ſoluat, lyæum appel-
lant. Veteres vinum venenum vocabant; ſed poſtquam
inuentum eſt virus lethiferi ſucci: hoc, vinum vocatum;
illud, venenum. Vnde & Hieronymus in libro, quem
de virginitate conſeruanda ſcripſit, adoleſcentulas, in-
quit, ita vinum debere fugere, vt venenum: ne pro æta-
tis calore feruenti bibant & pereant. Inde eſt, quod a-
pud veteres Romanos fœminæ non vtebantur vino, niſi
ſacrorum cauſa certis diebus. Merum dicimus, cum vi-
num purum ſignificamus. Nam merum dicimus, quic-
quid purum atque ſincerum eſt, ſicut & aquam meram
nulli rei mixtam. Hinc & merenda, quod antiquitus id
temporis pueris & operariis quibuſque panis merus da-
batur; aut quod meridie, hoc eſt, eo tempore id ſoli ac
ſeparatim cibum ſumebant, non vtique ſicut in prandio,
aut in cœna, ad vnam menſam. Inde credimus etiam
illud tempus, quod poſt medium diem eſt, meridiem
appellari, quod purum eſt. Vinum enim plures ſignifi-
cationes habet: quia aliquando ſignificat ſanguinem
Chriſti, vt in Euangelio: *Qui manducat meam carnem, &* Ioan. 6.
bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Aliquando gra-
tiam Spiritusſancti, vt: *vinum*, ait, *nouum in vtres nouos* Marc. 2.

mitti debet. Aliquando ſermonem diuinum ſiue compun-
Pſal. 59. ctionem cordis, vt in Pſalmo: *Potaſti nos* inquit, *vino com-*
punctionis. Aliquando iudicium diuinum, vt in Apocaly-
Apoc. 19. pſi: *Ipſe calcauit torcular vini iræ furoris Domini.* Aliquando
ſacram Scripturam & rectā doctrinam, vnde per Eſaiam
Eſa. 1. ad Iudæos dicitur: *Caupones tui miſcent aquam vino.* A-
Eph. 5. liquando opera luxuriæ, vt in Apoſtolo: *Nolite,* inquit,
Prou. 20. *inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Et alibi: *Luxurioſa res eſt*
vinum, & tumultuoſa ebrietas. Merum autem ſinceritatem
iudicij aut veritatis, vel etiam calorem fidei ſignificat,
Pſal. 74. vt in Pſalmo: *Vini,* inquit, *meri plenus mixto.* Vnde bea-
tus Ambroſius in hymno ſacræ Epiphaniæ mirabiliter
declamauit ſplendidiſſima luce verborum. Quod au-
tem dixit, *meri*: ſinceritatem deſignat, quod ſemper pu-
rum, ſemper limpidum. Nam refectos homines ad glo-
riam virtutis, non ad vitium ebrietatis adducit. Quod
autem dixit, *mixto:* nouum vetuſque ſignificat teſtamen-
tum, quæ vtraque permixta animarum efficiunt ſaluber-
rimam potionem. Vinum cōditum ſeruentem amorem
ſignificat, id eſt, variis virtutum pigmentis ornatum. Vn-
Cant. 8. de in Cantico canticorum legitur: *Et dabo tibi poculum ex*
vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum. Mu-
ſtum eſt vinum è lacu ſtatim ſublatum: dictum autem
creditur muſtum, quod in ſe limum & terram habeat
mixtam. Nam mus terra, vnde & humus, cuius tanta vis
feruoris eſt, vt vaſa quamuis grandia ex eo plena abſque
ſpiramine repleta ilico diſrumpat. Muſtum autem ſi-
gnificat gratiam Spiritusſancti nouiter datam. Vnde le-
gitur in Actibus Apoſtolorum, Iudæos de Apoſtolis di-
Act. 2. xiſſe: *Muſto pleni ſunt iſti.* Quod licet illi prauo ſenſu in-
terpretati ſunt, veraciter tamen ipſi diuina gratia ſunt re-
pleti, ex qua multos ſalubri ebrietate potauerunt. Ace-
tum, vel quia acutum, vel quia aquatum vinum, id eſt, a-
qua mixtum, cito in hunc ſaporem redigitur. Vnde & a-
cidum, quaſi aquidum. Myſtice autem acetū puritatem
Pſal. 68. corruptā mentis ſignificat: vnde in Pſalm. ſcriptum eſt: *Et*
in ſiti potauerunt me aceto. Matthæus enim refert, cum Dn̄s
Matth. 27 dixiſſet, *Sitio:* oblatum illi fel cum aceto permixtum: vt
reuera perfecta Iudæorum amaritudo potionis ipſius &
auſteritas indicaretur. Ille enim dixit, *Sitio*: quia fidem
in ipſis deſideratam non poterat inuenire: iſti obtulerūt
amariſſimos mores ſuos, qui nulla compunctione con-
uerſi ſunt. Item aceti aſperitas mentis corruptio intelli-
Num. 6. gitur: vnde in libro Numerorum Nazaræis, qui ſe ſancti-
ficabant Domino, vinum ſimul & acetum ſumere prohi-
bitum eſt. Sicera eſt omnis potio, quæ extra vinum ine-
briare poteſt. Cuius licet nomen Hebraicum ſit, tamen
latinum ſonat pro eo, quod ex ſucco frumēti vel pomo-
rum conficiatur, aut palmarum fructus in liquorem ex-
primantur, coctisq; frugib. aqua pinguior, quaſi ſuccus,
colatur, & ipſa potio ſicera nuncupatur. Sicera autem e-
brietatem ſignificat, à qua omnis ſcriptura ſacra nos pro-
hibet. Vnde in lege Dominus dixit ad Aaron: *Vinum &*
Leuit. 10. *omne, quod inebriare poteſt, non bibes tu & filij tui, quando intra-*
bitis in tabernaculum teſtimonij. id eſt, ad diuinum miniſte-
rium, & ad doctrinam ſpiritalem. Tabernaculum enim
teſtimonij cœleſtium rerum eſt contactio. Vnde non ſo-
lum nos Apoſtolus prohibet inebriari, ſed etiam Eſaias
Propheta ſimili modo ebrietatem deteſtatur, dicens: *Væ,*
Eſa. 5. *qui conſurgitis mane ad ebrietatem ſectandam, & potandum vſq;*
ad veſperam, &c. Item ſicera peccati dulcedinem & volu-
ptatis illecebram ſignificat. Vnde de præcurſore Domi-
Luc. 1. ni Angelus teſtatus eſt, dicens: *Vinum & ſiceram non bibet:*
quia ieiunus & abſtinentiæ deditus erat. Ebrietas au-
tem aliquando ſobrietas mentis intelligitur, vt in Acti-
Act. 2. bus Apoſtolorum: *Hij ebrij ſunt.* Aliter ebrietas & cra-
pula plenitudinem ſignificāt vitiorum, vt in Euangelio:
Luc. 21. *Attendite, ne grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate.* Et in
Prou. 26. Salomone: *Velut ſpina naſcatur in manu ebrioſi.* Fex dicta,
quod ſeſe vaſis emergēdo affigat. Fex enim vltimum iu-
dicium ſignificat. Vnde de fece in Pſalmo ſcriptum eſt:
Pſal. 74. *Veruntamen fex eius non eſt exinanita.* Feces enim hic non
ſordes, ſed ima illa atque vltima vini debemus accipere.
Nam quomodo feces habere potuit, quod merum atq;
purum ante declarauit? Sed vt ad iſtam fecem cognoſce-
res minime fuiſſe peruentum, redit ad poculum plenum,
dicens: *Bibent omnes peccatores terræ.* Hic ſignificat, quod Ibid.
ſæpe diximus, Iudæos in fine ſæculi cum aliis peccato-
ribus de iſto calice bibituros, quando credere merue-
rint, ſeque Eccleſiæ Catholicæ adunata fide coniun-
xerint.

Capvt III.

De vaſis eſcariis.

VAſa dicta à veſcendo, quod in eis eſcæ apponantur.
Cuius diminutiuum, vaſcula, quaſi veſcula. Fictilia
dicta, quod fiant & fingantur ex terra. Fingere eſt enim
facere, formare & plaſmare. Vnde & figuli dicuntur.
Et vas fictile dicitur, non fictum, illud, quod menda-
cium eſt: ſed quod formatur, vt ſit & habeat aliquam
formam. Vnde & Apoſtolus dicit: *Numquid dicit figmen-* Rom. 9.
tum ei, qui ſe finxit: quare ſic me feciſti? Fictilia vaſa in Samo
inſula prius inuenta traduntur, facta ex terra cretea &
indurata igne; vnde & Samia vaſa. Poſtea inuentum
eſt, rubricam addere, & ex rubra terra fingere. Anti-
quiorem fuiſſe vſum fictilium vaſorum conſtat, quam
fundendi æris aut argenti. Apud veteres enim nec au-
rea nec argentea, ſed fictilia vaſa habebantur; ſicut ad
vina doliis excogitatis, ad aquas amforis, hydrus ad bal-
neas, ac reliquis, quæ in vſibus hominum aut rota fiunt,
aut manu aptantur. Fictilium ergo vaſorum figura ad
humanæ conditionis ſortem pertinet. Vnde ſcriptum
eſt: *Formauit Deus hominem de limo terræ.* Quæ tamen i- Gen. 2.
gne Spiritusſancti ad purum excocta, vaſa precioſa ad
ſeruitium Dei habilia fiunt. Vaſa enim precioſa, aurea &
argentea, ſancti ſunt ſapientiæ ſplendore & eloquentiæ
nitore fulgentes: ſicut econtrario lignea, vel fictilia va-
ſa, illi ſunt, qui adhuc aliquid minus de perfectione ha-
bent. Vnde Apoſtolus: *In magna,* inquit, *domo non ſolum* 2. Tim. 2.
ſunt vaſa aurea & argentea, ſed & lignea atq; fictilia: & quædam
ſunt in honorem, alia vero in contumeliam. Magna, inquit,
domus eſt eccleſia, ex multis conſiſtens hominibus. Ne-
ceſſe eſt ergo, non omnes ibi eſſe æquales. Nam & in
magna domo non poſſunt omnia vaſa ſimilia reperiri, li-
cet ſit domus valde magna; ſed inter aurea & argentea
vaſa perſpiciuntur & lignea & fictilia; & alia quidem
multa digna ſunt honore, alia vero ſunt contemptibilia
& ad certum vſum diſcreta. Deinde quia naturalis erat
vaſorum diuiſio, vt ne quid tale apud nos exiſtimaret,
adiecit; *Si enim quis ſe mundauerit ab his, erit vas in honore ſan-* Ibid.
ctificatum Domino, & optimum, ad omne opus bonum præparatū.
Sed quod illic materia naturalis facit, hoc hic arbitrium.
Qui enim ſe à deterioribus ſegregauerit, eſt vas vtile in
honorem Dei; alia vero in contumeliam. Hoc autem
in noſtro eſt poſitum arbitrio & poteſtate; vtrum id,
quod melius, an quod deterius eſt, eligamus. Cælata va-
ſa argentea vel aurea ſunt, ſignis eminentioribus intus
extrave expreſſa, à cœlo vocata, quod eſt genus ferra-
menti, quod vulgo cilionem vocant. Chryen, dicta vaſa
deaurata, græcum eſt. Anaglypha (quod ſuperius) ſunt
ſculpta. Græce enim ana ſurſum, glyfe ſculptura. Inde a-
naglyfa, id eſt, ſurſum ſculpta. Vaſa enim celata ſiue ana-
glyfa ſignificant ſanctos, variarum virtutum inſigniis di-
ſtinctos atq; decoratos. Illa autem vaſa, quę deaurata di-
cuntur, ſignificāt eos, quos donum perfectæ caritatis ad-
ornat. De quibus ſcriptum eſt in Pſalmo: *Aſtitit regina à* Pſal. 44.
dextris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate. Aurum ad
caritatis debemus aptare fulgorem, qua virtute circūda-
ta ſancta reſplendet eccleſia. Et ne ſolam ibi intelligeres
eſſe caritatem; *in veſtitu.* dixit, *deaurato:* non, aureo. Deau-
ratū enim dicimus, qn̄ ſuperducta ſpecies auri in aliqua
materia glutiātur. Ideo aūt ſuper virtutes alias gratia ca-
ritatis apparuit; quia omnia eius fulgor excellit. Addit,
circumamicta varietate. Perſcrutemur, cur Eccleſia Dei de
veſtis varietate laudetur, cui totum ſimplex conuenit at-
que vnum. Sed hac varietate aut linguas multiplices ſi-
gnificat; quia ſic omnis gens ſecundum ſuam patriam in
Eccleſia pſallit auctori; aut virtutum pulcherrimam di-
uerſitatem.

Digitized by Google

uerſitatem. Ornatur enim auro Apoſtolorum, argento Prophetarum, gemmis virginum, cocco martyrum, purpura pœnitẽtium. Iſta eſt ergo varietas vnitatis, quæ oculis Domini ex omnib. gentibus pia conuerſatione placitura contexitur. Diſcus antea ſcus ab ſpecie ſcuti, vnde & ſcutella: poſtea diſcus vocatus, quod det eſcas, i. e. apponat, à quo & diſcumbentes dicti: ſiue apo to liſcin, i. quod iaceant. Parapſis, quadrãgulum & quadrilaterum vas, id eſt, paribus abſidis. Patena, quod diſpanſis patentibusq; ſit oris lata.
Matth. 14 De diſco & parapſide in Euangelio legitur, h. e. in decollatione Iohannis, diſci cõmemoratio
Matth. 26 fit. Et in paſſione Saluatoris de parapſide legitur. In quibus admonemur, vt libidinem & crudelitatem fugiamus, & fraudem vel proditionem facere omnino caueamus omnes, qui luxuriam Herodis & auaritiam Iudæ deteſtamur. Menſa enim à menſe dicta eſt; quia eodem die conuiuia ritu gentium exercebantur. De menſa er-
Pſal. 22. go Propheta ait: *Paraſti in conſpectu meo menſam.* Eccleſię vero menſa eſt beata conuiuatio, epulatio felix, ſaturitas fidei, eſca cœleſtis. Verum iſtam menſam aduerſus eos paratam eſſe manifeſtum eſt, qui non aliqua peruerſitate demerſi eccleſiam Dei ſuo grauiter errore contri-
1. Cor. 11. ſtant, de quibus Apoſt. dicit: *Qui manducat indigne, iudiciũ ſibi mãducat & bibit, non diiudicans corpus Domini*, datum ſcilicet ad remiſſionem peccatorum, & vitam perpetuam poſſidendam. Mementote autem, quod menſa in bono
1. Cor. 10 & in malo ponitur, ſicut dicit Apoſt. *Non poteſtis communicare menſæ Domini, & menſæ diaboli.* Item menſa altare eſt Chriſti, à quo fideles percipiunt corporis & ſanguinis eius myſterium. Rurſum menſa Domini eſt vtriuſq; legis intellectualis epulatio, in qua conuiuarum more paſcuntur, qui delicias Domini auiditate mentis eſuriunt, & ſancti Spiritus ſaluberrima ebrietate impleri ſe deſiderant. Hæc Iudæis fuit in ſcandalum, ſicut Pſalmiſta teſtatur, dicens:
Pſal. 68. *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum & in retributiones & in ſcandalum:* quando ipſi Iudæi Chriſti ſpi-
Exod. 25. ritale deteſtati ſunt conuiuiũ. Præcepit Dominus Moyſi in Exodo, vt faceret menſam de lignis ſethim, & pararet in miniſterium eius diuerſa vaſa, hoc eſt, acetabula, phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda erant libamina, &c. Menſa enim Domini de lignis ſethim facta ſcriptura eſt ſacra, de ſanctis viris prolata. Vaſa varia, quæ ad offerenda ſunt libamina facta, variæ ſunt diſtinctiones eloquij diuini pro diſpari capacitate audiẽtium: non n. vna eademq; omnibus poteſt conuenire doctrina. Aliter nãq; ſapientes, aliter inſipientes, aliter diuites, aliter pauperes, aliter ſani, aliter infirmi, aliter ſenes, aliter iuuenes, aliter viri, aliter fęminę, aliter celibes, aliter cõiugati, aliter prælati, aliter ſubditi, docendi ſunt. Quæ tamen vaſa omnia ad offerẽda libamina pertinent: quia cum prudens doctor diuerſa pro diuerſitate audientium loquitur, vniuerſa in regula ſacræ Scripturæ reperiuntur, atque ad offerenda Domino vota bonorum operum corda excitant auditorum. Hinc & in libro Numerorum ſcriptum eſt, quod Principes offerent ad dedicationem altaris diuerſa vaſa, hoc eſt, acetabula, phialas, & mortariola. Quæ vtique myſticam ſignificationem habent. Denique acetabula, quæ anguſtum os habent, anguſtiam literæ legalis, & obſcuritatem locutionis propheticæ per myſterium exprimunt. Phialæ vero, quæ ex vitro primitus factæ dicuntur (nam Græci vitrum hyalon nominant) & cum ſummo ſunt oris latioris, luciditatem ac perſpicuitatem Euangelici ſenſus, in quo myſteria omnia legis & Prophetarum explanata ſunt, & plana locutione doctrinæ Apoſtolicæ, in qua ea, quæ prius in ænigmate latebant, in luce prolata & expoſita ſunt, inſinuant. Et quid in mortariolo aureo, niſi cor electorum plenum diuina ſapientia, & aromata in ſe continens virtutum, ſignificatur?

CAPVT IV.

De vaſis potatoriis.

POculum à potando nominatum: eſt enim omne vas, in quo bibendi eſt conſuetudo. Poculum enim myſtice ſignificat calicẽ ſanguinis Domini, quod ſic inebriat, vt mentem ſanet, à delictis prohibens, non ad peccata perducens. Hæc vinolentia ſobrios reddit, hæc plenitudo malis euacuat; & qui illo poculo non fuerit repletus, æterna redditur egeſtate ieiunus. Inuenitur etiam in malo poſitum, vt Eſaias ait: *Accepi de manu tua calicem rui-* *Eſai. 61.*
na, poculum iræ & indignationis meæ. Addidit etiam, quam præclarum eſt vtique, cum talia conferat, vt ad cœlorum regna perducat; de quo poculo in Euangelio dici-
tur: *Qui biberit ex aqua, quam ego do, non ſitiet vnquam, ſed* *Ioan. 4.*
fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Pateræ phialę ſunt, dictæ: vel quod in ipſis potare ſolemus, vel quod patentes ſunt diſpanſiſque labris. Phialæ doctores ſunt ſancti in Eccleſia, ampla ſcientia referti. De quo in Exodo. Item phialæ ſors in peccatoribus iræ diuinæ, de quo
in Apocalypſi; *Septem*, inquit, *phialæ nouiſſimæ iræ Dei plenæ.* *Apoc. 16.*
Cratera calix eſt duas habens anſas, & eſt græcum nomẽ: declinatur enim apud eos hic crater; nam latine hæc cratera dicitur: vnde & Perſius; *Sutui crateras argenti.* Virgil.

Crateras magnas ſtatuunt, & vina coronant.

Fiebant autem primum ex connexionibus virgultorum. Vnde & dictæ crateræ apo to cratin, id eſt, quod ſe inuicem teneant. Cyathi quoque ſcyphi. Cimbia & ipſa poculorum ſunt genera, ex quibus cimbia pocula dicta ſunt ex ſimilitudine timbæ nauis.

Emiſtis ſpecies poculi, quæ ductim, hoc eſt, vno ſpiritu bibitur. Bachea primum à Baccho, quod eſt vinum, nominata: poſtea in vſibus aquatiis tranſiit. Calices & calati & ſchalæ, poculorum genera ante ex ligno facta, & inde vocata. Græci enim omne lignum cala dicebant. Calix ſignificat ſacram ſcripturam, id eſt, duo teſtamenta, vt quidam volunt; ſicut in Euangelio ſecundum Lu-
cam duos calices, vnum ante cœnam, & alium poſt cœ- *Luc. 22.*
nam in Paſcha Dominus Apoſtolis tradidiſſe legitur. Item calix figuraliter exprimit ſupplicia peccatorum in
Pſalterio: *Ignis & ſulphur & ſpiritus procellarum, pars calicis eo-* *Pſal. 10.*
rum. Rurſum calix tribulatio eſt vitæ præſentis, & vindi-
cta in omnes gentes in Hieremia: *Accipe calicem iſtum, &* *Ierem. 25.*
dabis ex eo bibere ad omnes gentes. Ampulla eſt quaſi ampla bulla; ſimile eſt enim rotunditate bullis, quæ ex ſpumis aquarum fiunt atq; ita inflantur vento. Diximus autem ſuperius dę myſtica vaſorum ſignificatione: nec neceſſe eſt denuo id repetere; quod iam pleniter conſtat explanatum eſſe.

CAPVT V.

De vaſis vinariis ſiue aquariis.

ANoforum vas ferens vinum. Eno enim vinum eſt. De quo eſt illud:

Vertitur enofori fundis ſententia nobis.

Faſcæ ex græco vocabulo dictæ. Hæ pro vehendis ac recondendis phialis primum factæ ſunt, vnde & nuncupatæ. Poſtea in vſum vini tranſierunt, manente græco vocabulo, vnde ſumpſerunt initium. Lagena & ſitula græca nomina ſunt, inflexa ex parte, vt latina fierent. Illi enim laginos, nos lagenas, illi ſilice, nos ſitulam dicimus. Lagenę, corda hominum, ſapientię vinum retinentes, vt
in Propheta: *Omnis laguncula implebitur vino.* Ydria genus *Ierem. 13.*
vaſis aquatilis per deriuationem vocata: hydros enim græce aquam dicunt. Ydria carnem hominum ſignificat,
vt in libro Iudicum; *Et dedit in manus eorum ydrias vacuas.* Et *Iud. 7.*
in Salomone: *conteratur*, inquit, *ydria ſuper lacum*, hoc eſt, *Eccl. 12.*
carnalis cupiditas, de qua in Euangelio legitur: *Reliquit* *Ioan. 4.*
ergo ydriam ſuam, & abiit in ciuitatem. Sex ergo ydriæ in Eu- *Ioan. 2.*
angelio ſignificant ſex ætates mundi, in quibus aqua ſapientiæ legalis per Chriſtum cõuerſa eſt in vinum gratiæ

ſpiritalis. Situla, quod ſitientibus apta ſit ad bibendum:
quod vas græci cadum vocāt. Situla myſtice carnē Chri-
ſti ſignificat. Vnde in libro Numerorum ſcriptum eſt:
Num. 24. *Fluit aqua de ſitula eius.* Catinum vas fictile, quod melius
neutro genere dicitur, quam maſculino: ſicut & ſalinum
dicitur vas aptum ſalibus. Catinum eandem ſignificatio-
nem habet, quam diximus de parapſide, in qua manife-
ſtatus eſt proditor ſaluatoris. Scyphus, in quo manus
lauamus. Orcarum ſeriola eſt ordo rectus vel vas fictile
vini apud Syriam primum excogitatum, ſicut calices à
Cilicia nuncupatæ, vnde & primum aduectæ ſunt. Scy-
phus ſignificat ſcientiam legis: vnde in ſacco Beniamin
Gen. 44. inuentus eſt ſcyphus Ioſeph: quia in corpore Pauli do-
ctrina cęleſtis præfulgebat eloquij. Orcas eſt anforę ſpe-
cies, cuius minore vocabulo vrceus diminutiuo vrceolus
eſt. Dolium cupos & cupas à capiendo, id eſt, accipien-
do aquam vel vinum, vocatas: vnde & caupones. Vter
Pſal. 118. ab vtero vocatus eſt. De vtre vero Pſalm. ait: *Et factus ſum
ſicut vter in pruina, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.* Vter e-
nim in pruina natiuo calore vacuatum beneficio con-
uerſionis attrahitur, & cum ſic fuerit felici ſorte macera-
tum, prouenit, quod ſequitur, vt iuſtificationes Domini
nullatenus poſſint obliuiſci. Vter enim corpus morta-
le ſignificat: pruina beneficium conuerſionis oſtendit:
per quam euenit, vt caro noſtra laſciuiens afflictione
pœnitentiæ contrahatur. Tantum enim creſcit calor fi-
dei, quantum de flamma ſubtractum fuerit corporali.
De vtribus quoque in Euangelio mentio fit, vbi Domi-
Matth. 9. nus de prædicatione fidei locuturus ait: *Nemo mittit vi-
num nouum in vtres veteres: alioquin rumpuntur vtres, & vinum
effunditur: ſed vinum nouum in vtres nouos mittunt: & ambo con-
ſeruabuntur*: in vtribus veteribus carnales homines deſi-
gnans, & in vtribus nouis ſpiritales, qui apti ſunt ad ca-
piendum vinum gratiæ cœleſtis.

Mulgarium, vas, in quo mulguntur pecora, idem eſt
& mulcrum ab eo, quod ibi mulgetur lac. Mulgarium
quoque vas eſt paſtorale, in quo lac infuſum eſt, & ſigni-
ficat veterem legem, in qua continebatur lac facilis do-
ctrinæ imperitis conueniens. Labrum vocatū eo, quod
in eo lauationem fieri ſolitum eſt infantium, cuius dimi-
nutiuum, labellum. Idem & albena, quod in ea albatio-
nem fieri ſolitum eſt. Labrum enim in Exodo poſitum
legitur ante aditum templi Domini, vbi ſacerdotes laua-
* erant bant manus & pedes, quando ingreſſuri * ſunt taberna-
culum teſtimonij, & quando acceſſuri ad altare; quod ſi-
gnificat compunctionis lacrimarum emundationem.
Duobus namq; modis lacrimarum & compunctionum
ſtatus diſtinguitur; quia primo neceſſe eſt, quiſq; ad Do-
minum conuerſus pro his, quæ cōmiſit, peccatis veniam
fuſis lacrimis precetur; quod ſi comitantibus dignis pœ-
nitentię fructibus longo tempore perfecerit: reſtat, vt ſe-
curior de accepta peccatorum venia effectus iam deſide-
riis inhiantib. optet venire tempus, quo mereatur inter
beatiſſimos angelorum choros faciem videre Creatoris.
Ioan. 13. Peluis vocata, quod pedes ibi lauentur. Peluis enim,
vbi Dominus, immiſſa aqua, lauit pedes diſcipulorum
ſuorum, ſignificat orationem ſanctam, per quam gratia
diuina poſt lauationem baptiſmatis mundat opera no-
ſtra à ſordibus terrenis: vnde ipſe Dominus in Euangelio
Ibid. ait: *Qui lotus eſt, non habet opus, niſi pedes lauare: ſed eſt mundus
totus.* Quomodo eſt vtrumque; & mundus & totus, &
tamen pedes lauandi ſunt? Niſi quia mundus totus eſt in
lauacro ſancti baptiſmatis, ſed iterum puluere terrenæ
habitationis ſordidatur. Vnde & neceſſe habet iterum
lauari per gratiam diuinæ pietatis, licet prius eadem gra-
tia eſſet totus mundatus, Apoſtolo Ioanne atteſtante:
1. Ioan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipimus, &
* nobis veritas in * eo non eſt.* Quotidie ergo pedes lauat nobis, qui
interpellat pro nobis; & quotidie nos opus habere, vt
pedes lauemus, in ipſa oratione Dominica confi-
Matth. 6. temur, cum dicimus: *Dimitte nobis debita
noſtra, ſicut & nos dimittimus de-
bitoribus noſtris.*

Caput VI.

De vaſis olearijs.

Lenticula vaſculum olearium ex ære & argento fa-
ctum, ab liniendo dictum. His enim reges & ſacer-
dotes liniebantur. Significat autem Scripturam ſacram,
in qua cōtinetur promiſſio Spiritusſancti, per cuius gra-
tiam vngimur & ſanctificamur Deo, reges & ſacerdotes Apoc. 1.
ſpiritales efficimur.

Caput VII.

De vaſis coquinarijs & piſtorijs.

Omnia vaſa coquendi cauſa parata cocula dicuntur.
Plautus: *aneis coculis mihi excocta eſt omnis mina*, & cete-
ra. Olla dicta pro eo, quod ebulliat in ea aqua, igne ſub-
iecto; vt altius vapor emittatur; vnde & bulla dicitur,
quæ in aqua venti ſpiritu ſuſtentatur. Patella, quaſi pa
tula olla: eſt enim oris patentioribus. Myſtice ergo in
olla generis proſapia (vt quidam volunt) intelligitur:
vnde ſcriptum eſt in Pſalmo: *Moab olla ſpei meæ* propter Pſal. 59.
Ruth. Item olla damnatio ſempiterna, vt in Iohel:
Vultus redigentur in ollam. Rurſum olla plebs eſt Iudaica, Ioel. 2.
cupiditate carnali accenſa, de qua Hieremias: *ollam*, in- Ierem. 1.
quit, *ſuccenſam ego video.* Item in nomine ollæ præſens
mundus, vel genus humanum, ſiue quælibet anima pec-
catrix igni tribulationis appoſita notatur, de quo Do-
minus dixit ad Ezechielem: *Pone ollam ſuper prunas va-* Ezech. 24
cuam, donec incaleſcat æs eius. Cacabus & cucuma à ſono
feruoris cognominantur. Hæc in græcis & latinis com-
munia nomina habent: ſed vtrum latini à græcis, an
græci à latinis hæc vocabula mutuaſſent, incertum eſt.
Lebetes ænea vaſa ſunt græco ſermone vocata: ſunt e-
nim ollæ minores in vſum coquendi paratæ. De lebe-
te ergo in Ezechiele ita ſcriptum eſt: *Hæc dicit Dominus* Ezech. 24.
*Deus: Pone lebetem, & mitte in eam aquam, & mitte in eam
diuiſiones oſſium & carnium*, & cetera. Vbi ſub lebetis ſimi-
litudine vrbem Ieruſalem deſcribit & ſub oſſium & car-
nium coctione tormenta fortium & fragilium expri-
mit in eo, & per excoctionem rubri ignis ipſius ciui
tatis deſtructionem propter iniquitates eius ſignifi-
cat. Iuxta tropologiam vero vrbs iſta & lebes mun-
dum iſtum ſignificant, qui *in maligno poſitus eſt.* Hic in 1. Ioan. 5.
die iudicij diuino igne ſuccenditur, & ciuitas ſangui-
num ponitur ſuper carbones ignis, vt impleatur, quod
ſcriptum eſt in Eſaia: *Habens carbones ignis, ſedebat ſuper* Eſai. 50.
eos. Et impleatur, quod ſcriptum eſt: *Nihil occultum,* Matt. 10.
quod non reueletur. Dicitque ſe Dominus non miſereri,
nec mundi præterire peccata, neque parcere impiis,
nec placari, vt viæ pereant impiorum, ſecundum il-
lud, quod in primi Pſalmi fine ponitur: *Et iter impio-
rum peribit.* Sartago ab ſtrepitu ſoni vocata, quando
ardet in ea oleum. Item Carthago tribulatio vitæ præ-
ſentis, vt in Pſalmo: *& oſſa mea*, id eſt, fortes eccleſiæ, Pſal. 30.
ſicut in frixorio confrixa ſunt. Rurſum ſartago zelus recti-
tudinis aduerſus peccata, & compunctio fraternæ infir-
mitatis. In Ezechiel: *Et tu fili hominis pone ſartaginem inter* Ezech. 4.
te, & inter ciuitatem. De hac ſartagine loquitur Apoſtolus:
Quis ſcandalizatur, & ego non vror? 2. Cor. 11.

Mola dicitur à ſui rotunditate vocata, vt mala po-
morum, ſicut & græci. Per molam exprimitur circui- Matth. 18
tus vitæ præſentis, & labor terrenus. In Euangelio: *Qui
ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, expedit ei, vt ſuſpendatur
mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum ma-
ris.* Hinc in Eſaia aduerſus Babylonem dicitur: *Tolle mo-* Eſai. 47.
lam, & mole farinam. Et alibi: * *Occiſi erunt molentes in mi-* Eccl. 12. * ocioſi erunt
nuto numero. Molæ duæ, duo teſtamenta legis (vt quidam
volunt) ſignificant; vnde legitur in Euangelio: *Tunc duæ
erunt in molendino, vna aſſumetur, & vna relinquetur.* Molæ Matth. 24
duæ, ſpes & formido, vt in Deuteron. *Non accipias loco pi-* Deut. 24
gnoris inferiorem & ſuperiorem molam. Cribrum, quod ibi cur-
rat frumētum, quaſi currifrugum. Cribrum iuxta allego-

riam

Digitized by Google

Amos 9. riam ſeparatio eſt fideliũ à ſocietate infidelium. De quo
Luc. 22. in Amos mentio fit, & in euangelio Dominus ad Petrum
ait: *Ecce Sathanas expetiuit, vt cribraret vos ſicut triticum*, &c.

Capvt VIII.

De vaſis repoſitoriis.

Gazophylacium vna area eſt, vbi colliguntur in templo ea, quæ ad indigẽtiam pauperum mittuntur: cõpoſitum eſt autem de lingua Perſica & græca. Gaza enim
* phylace. lingua perſarum diuitiæ, * filaxion vel filaxe græce cuſtodia interpretatur. Myſtice autem gazophylacium corda ſunt ſanctorũ ſapientiæ diuitiis plena: quod in Ezechiele propheta & in euangelio ſatis demonſtratur. Arca dicta quod arceat viſum atq; prohibeat: hinc & archiuũ: hinc & archanum, i. ſecretum, vnde cæteri arcentur. Arcæ autẽ myſtica ſignificatio in Exodo pleniſſime demonſtratur, vbi de conſtructione arcæ teſtamenti Domini narratur: quia aut incarnationem Domini ibidem ſignificat, aut ſanctam eccleſiam, in qua teſtamentá diuina recondita ſunt. Item arca Noe, quod ſanctæ eccleſiæ typum teneat, manifeſtis indiciis comprobatur. Loculus ad aliquid ponendum intra factus locus, ſeu ad veſtes vel pecuniam cuſtodiendam. Vnde per diminutionem dicitur. Legitur n. de loculo in Geneſi, vbi de ſepulchro Ioſeph narratur, & in euangelio de loculis Iudæ proditoris mentio fit. Scrinia ſunt vaſa, in quibus ſeruantur libri vel theſauri. Vnde apud Romanos illi, qui libros & eccleſiaſticos theſauros ſeruant, ſcriniarij nuncupantur. Saccus à ſago dictus, ꝙ eo conſuto efficiatur, quaſi ſaggus. Pœnitentium enim iſte eſt habitus & vilium rerum condimentum.

Marſupium ſacculus nummorum, quod græci marſippa appellant. Quædam græca nomina in latinum paulo inflectuntur propter Romanum eloquium. Siſtarcia nautarum ſunt ab eo, quod conſueta ſunt. Inuolucrum dictum, quod aliquid in ſe teneat inuolutum. Fiſcus ſacculus eſt publicus, vnde & fiſcellæ & fiſcinæ dicuntur. Hũc habent exactores, & in eo mittunt debitum publicum, quod redditur regibus. Fiſcus autem prima poſitio eſt, deriuatiuum fiſcina, diminutiuum fiſcella. Sacculus myſtice theſaurizatio eſt bonorum operum. Vnde Dominus
Luc. 12. ait in euangelio: *Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt* Et in aliam partem illud intelligitur, quod in Salomone legi-
Prou. 1. tur: *Marſupium*, ſiue ſacculum, *commune poſsideamus*, id eſt, auaritiam. Pera iuxta allegoriam victus eſt ſollicitudo.
Luc. 10. Vnde Dominus præcepit, dicens: *Nolite portare ſacculum neq; peram in via.*

Capvt IX.

De caniſtro.

Caniſtrum fiſſis cañis contexitur, vnde & nũcupatum. Alij grecum aſſerunt. Caniſtrum autem ſignificat linguam doctoris, in qua offeruntur legis præcepto panes azymorum, hoc eſt, verbum euangelij in ſacrificiũ Domini: ſicut legitur in vnctione Aaron & filiorũ eius factum eſſe. Coſinus eſt vas ex virgultis contextum aptum mundare ſtercora, & terram portare, de quo dicit Pſalmi-
Pſal. 80. ſta pro Iſrael: *Manus eius in coſino ſeruierunt*. Dictus a. coſinus, quaſi couus vel quaſi cauus. Et hoc quãuis iuxta hiſtoriam dici videatur, quando in Ægypto Iudæorum populus diuerſis neceſſitatibus ſeruiebat: modo vt lateres faceret, vt terrã coſinis modo exhiberet: tamen iſtud Chriſtianorũ patribus diligentius applicamus, à quorũ dorſo auertit Deus onera peccatorum, quando ſe felici humili-
Matth. 11. tate proſternunt, ſicut ipſe dicit: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam*. Coſinos a. dicimus, p quod ſordium purgamenta proiicimus, vt loci puritas eluceſcat. Manus ergo ſuas in eis tenent, qui peccatorum inmundiciis occupantur: ſed de hac ſeruitute liberamur à Domino, quando ſcelerum noſtrorum ſordibus expia-
Matth. 14. mur. Item duodecim coſini Apoſtoli intelliguntur, in quibus collectæ ſunt reliquię fragmentorũ ex quinq; panib. & duob. piſcibus. Sporta vel à ſparto fieri ſolet, vel ꝙ exportet aliquid. In euangelio quoq; legitur, ꝙ tulerunt A-
Matth. 15. poſtoli de fragmentis VII. panũ, VII. ſportas plenas: quod ſignificat apoſtolicos doctores ea, q̃ plebs nõ valet cõſumere de myſticis doctrinis S. ſancti, hoc ipſi in ſe colligãt.

Capvt X.

De vaſis luminariorum.

Focum antiqui appellarunt ignem. fos enim græce, latine ignis eſt. Vnde & iuxta philoſophos calore quoniam cuncta procreantur, & reuera ſine calore nihil naſcitur: adeo vt de ſeptentrione dicatur: *Sterili non quicquam frigore gignant*. Varro autem focos ait dictos, quod foueant ignes. Nam ignis ipſa flamma eſt. Quicquid autem ignem fouet, focus vocatur, ſiue ara, ſiue aliud, in quo ignis fouetur. Lucerna à lychno dicta eſt. Vnde & breuis eſt *lu*, vt Perſius:

Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernam.

Si enim à luce diceretur, non ſtaret verſus. Lychnus autẽ quaſi lucinius: eſt enim cincendula lucernæ. Lucerna eccleſiæ fides eſt, vel opera iuſtitiæ. Vnde in Salomone ſcri-
ptum eſt: *Propterea non extinguetur lucerna eius per totam noctem* Item lucerna ſignificat propheticum ſermonem vel Prou. 31.
prædicatores diuinæ legis. Vnde Propheta ait in pſalmo:
Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine. Et in euangelio Pſ. 118.
de Ioanne Baptiſtá ſcriptum eſt: *Ille erat lucerna ardens & lucens*. Candelabrum à candelis dictum, quaſi candelaforũ: Ioan. 5.
quod candelam fert. Candelabrum autem myſtice corpus Domini, vel ſanctam eccleſiam, aut diuinam ſcripturam ſignificat. Vnde in Zacharia legitur: *Vidi à dextris altaris candelabra duo argentea.* Nam VII. lucernæ candelabro Zach. 4.
ſuperpoſitæ (vt in Exodo legitur) ſeptiformis eccleſię Sacramentũ & VII. dona Spiritus ſancti ſignificant. Cereus per deriuationem à cera nomen habet, ex qua formatur, de quo dicitur:

Hi. tibi nocturnos præſtabo cereus ignes:

Subducta luce altera lux tibi ſum. Cereus autẽ, qui ad illuminandas tenebras noctis accenditur, ſignificat doctrinam fidelis prædicatoris, quæ illuminat animas verbo Dei credentes & obedientes. Item de cera in pſalmo ſcriptum eſt: *Sicut fluit cera à facie ignis, ſic peribunt peccatores à facie Dei, & iuſti epulentur.* Quoniam in iudicio Dei à facie ipſius ſic diſpereũt peccatores, quemadmodum cera proximo igne conſumitur. Lacunaria pendentia ſunt lumina quaſi lucenaria, in eſt, in aere lucentia. Funalia dicuntur, quæ intra ceram ſunt dicta à funibus, quos ante vſum papyri cera circumdatos habuere minores: vnde & funera dicuntur. Lampas flam̃a eſt in vertice lucens, dicta, quod labentis motum oſtendere videatur. De lampadibus autem in euangelio legitur, quod quinq; virgines prudentes lampades ſuas cum oleo habuerunt: quia electi in cordibus ſuis oleum miſericordiæ & charitatis tenent, quod fatuæ virgines non habent. Vnde, intrantibus prudentibus ad nuptias, fatuæ repelluntur: & eorum opera, quæ clara hominibus foris apparuerunt, in aduentu iudicis intus obſcurantur, & à Deo retributionem non inuenerũt: quia pro eis receperunt ab hominibus laudes, quas amauerunt. Item lampades ſignificant ſanctorum corda ſplẽdida, & ſcientiæ lumine ſemper fulgida, vt in canticis can- Cant. 8.
ticorum: *Lampades eius, lampades ignis atq; flammarum.* Item alibi legitur: *Lampas contempta apud cogitationes diuitũ*: quod Iob. 12.
ſignificat doctores eſſe contemptos in cordibus ſuperborum. Fax dicta, quod focos faciat: cuius diminutiuum, facula. Laterna inde vocata, quod lucem interius habeat clauſam. Fit enim ex vitro, recluſo intus lumine, vt venti flatus adire non poſſit, & ad præbendum lumen facile vbiq; circumferatur. Pyra eſt, quæ in modum aræ ex lignis conſtrui ſolet, vt ardeat. Pyr enim ignis dicitur. Sed pyra eſt lignorum congeries, cum nondum ardet: rogus eſt, cum ardere cœperit: buſtum vero iam exuſtum vocatur. Farum eſt turris maxima, quam græci ac latini à com̃uni ipſius rei vſu farum appellauerunt eo, quod flam̃arum indicio longe à nauigantibus videatur: ſicut ſupra diximus: qualẽ Ptolomęus iuxta Alexandriam conſtruxiſſe octingentis talentis traditur. Vſus eius eſt, nocturno nauium curſui ignes oſtendere ad pronuncianda vada portus introitus, ne decepti tenebris nauigantes in ſcopulos incidant. Nam Alexandria fallacibus vadis inſidioſos acceſſus habet. Hinc ergo in portibus machinas ad prælucẽdi miniſterium fabricatas faros dicunt. Nam fos lux, foros viſio dicitur: vnde & lucifer græce fosforus appellatur.

Digitized by Google

Capvt XI.

De lectis & ſellis.

Lecti à lectis herbis vocati. Stratus ab ſternẽdo dictus, quaſi ſtoriatus. In his ſolis antiqui ad dormiendum accubabant, nondum laneis ſtramentis repertis. Storia, quod ſit ſtrata. Cama eſt breuis & circa terram: græci enim cami breue dicunt. De lectis & ſtratu Propheta in [*Pſal.6.*] Pſalterio ait: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.* Si hoc ad literam velis accipere; merito quidem lectum, quem noctibus polluerat, lachrymis abluebat: ſed occurrit poſſibilitas, vt tanta fuiſſet copia lachrymarum, quæ non ſolum faciem, ſed & lectum lauiſſe diceretur. Quapropter melius lectum delectationem corporis intelligamus, in qua, velut in cubili noſtro, marceſcenti voluptati renitimur, quam poteſt homo lachrymis quamuis paucis lauare, ſi eum contingat cæleſti inſpiratione deflere. Cubile eſt cubãdi locus. Grabatum græcum eſt. Baiolana eſt lectus, qui in itinere baiulatur, à baiolando, i. deportando. De cubili autem ita in pſalte- [*Pſal.4.*] rio ſcriptum eſt: *In cubilibus veſtris compungimini.*

Ferarum domicilium proprie cubile dicitur à cubando. Ferocium ergo cogitationes apte dixit cubilia: quamuis interdum & in bono abuſiue legatur aſſumptum, vt [*Pſal. 149.*] eſt de ſanctis: *Lætabuntur in cubilibus ſuis.* Nam quod dicit, *in cubilibus veſtris compungimini:* ſignificat, pœnitentiã agite. Nam compunctione quædam animarum fit optata conuerſio: ac ſi diceret: deſerite prauas cogitationes veſtras, antequam ſcelera perpetretis. Grabatum enim ſignificat ſufferentiam charitatis fraternæ. Vnde ſcriptum eſt in Eu- [*Matth.9.*] angelio, quod Dominus dixerit paralytico à ſe ſanato: *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* id eſt, relinque peccata priſtina, neceſſitatibus fratrum ſuccurre: & in vniuerſis quæ agis, vide, ne in hoc ſeculo mentem figas, ſed ad videndam faciem tui feſtines Redemptoris: ſurge bona operando: porta grabatum tuum, diligendo proximum: & ambula expectando beatam ſpem & aduentum gloriæ magni Dei. Nam iuxta allegoriam lectus aut requiem ſignificat in Chriſto, aut contemplatiuam vitam, aut infirmitatem corpoream, aut vitam opulentam, aut hæreticorum deceptionem, aut tribulationem vitæ futuræ. Lectus enim Eccleſiæ requies eſt in Chriſto, vt eſt illud in [*Cant. 3.*] cantico canticorum: *Ecce lectum Salomonis lx. fortes ambiunt.* Item lectus requies ſpiritalis, hoc eſt, vita contemplatiua [*Ibid.*] in Salomone: *In lectulo meo per noctem quæſiui, quem deſiderat* [*Luc. 17.*] *anima mea.* Et in Euangelio: *Tunc duo erunt in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur.* Ruſum lectus, hominis corpus, [*Pſ. 40.*] vel infirmitas carnis in pſalmo: *Dominus opem ferat illi ſuper* [*Iſ. 6.*] *lectum doloris eius.* Et alibi: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum.* Lectus vita opulenta: ſicut in Amos pro diuitibus [*Amos 6.*] huius ſeculi dicitur: *Qui dormitis in lectis eburneis.* Lectus in Eccleſia hæreticorum deceptio, de quo in Salomone ſcri- [*Prou.7.*] ptum eſt: *Intexui lectum meum funibus,* hoc eſt, vinculis peccatorum. Lectus tribulatio vitæ futuræ. Hinc dicitur in [*Apoc. 2.*] Apocalypſi: *Ecce mitto illam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in magna tribulatione erunt.* Puluinar lectus diuitum eſt: inde & puluillus. Puluillus enim ſignificat deceptionem [*Ezech. 13.*] adulatorum: vnde ſcriptum eſt in Propheta: *Væ vobis, qui conſuiſtis puluillos ſub omni cubitu manus, & ceruicalia ad animas diripiendas.* Sponda autem exterior pars lecti, pluteus interior. Geniales lecti proprie ſunt, qui ſternuntur puellis nubẽtibus: dicti autem à generandis liberis. Cunabula ſunt lectuli, in quibus infantuli iacere conſueuerunt, dicta, ꝙ partui adhibeantur, quaſi cinabula. Nam cine eſt græce eniti: hæc ſæpe abuſiue pro infantum nutrimento ponũtur. Feretrum dicitur eo, quod in eo mortui deferantur. Quod & iam myſtice ſignificat adulatorum fauores, vel malas conſuetudines hominum, in quibus peccatis mortui iacere deſiderant: vnde cum Dominus voluit ſuſcitare mortuum, iuſſit ſtare feretrum: quia vetuit adulationũ decipulis in peccatis diutius morari. Scãna ſunt, quia lectis altioribus apponuntur, dicta à ſcandendo: hinc & ſcabella lectis paruis vel ſellis ad aſcẽſum apponuntur. Scabellum autẽ ſubpedaneum dicitur. Nam græci hypopodion dicunt, latini ſcabellum, alij ſubpedaneũ, quod ſub pedibus ſit. Scabellum humiliatorum ſubiectionẽ ſigni- [*Pſ. 109.*] ficat, vt eſt in pſalmo: *Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Sedes dicta, quoniã apud veteres Romanos non erat vſus accumbẽdi: vnde & conſedere dicebantur: propterea (vt ait Varro de vita populi Romani) viri diſcumbere cæperunt, mulieres ſedere: quia turpis vſus in muliere accubitus. Sedes a. myſtice ſignificat habitum re- [*Pſ. 44.*] gnantis ſiue iudicantis. Vnde dicitur in pſalmo: *Sedes tua* [*Pſal 9.*] *in ſeculum ſeculi.* & iterum: *Sedes,* inquit, *ſuper thronum, qui iu-* [*Matth.19.*] *dicas æquitatem.* Et in euangelio Dominus Apoſtolis ait: *Sedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Cathedrę n. ſedes doctorum ſunt, & ſignificant myſtice docendi poteſtatem, aut doctrinam legis Moyſi, ſiue etiam hæreticorum doctrinam. Nam cathedra doctrina vel poteſtas eſt [*Pſ. 106.*] in pſalterio: *Cathedra ſeniorum laudet eum.* Cathedra doctri- [*Matth.23.*] na legis Moyſi in euangelio: *Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & ſacerdotes & phariſæi.* Cathedra hæreticorum do- [*Pſal.1.*] ctrina, vt in pſalmo: *Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Sedere enim docere eſt. Solium, in quo reges ſedent propter cautelam corporis ſui, ſecũdum quoſdam à ſoliditate dictũ, quaſi ſolidum. Secũdum alios per antiſtœchon, quaſi ſolidum, à ſedẽdo: vnde & ſella, quaſi ſeda, dicta eſt, & ſubſellia, quaſi ſubſedilia. Solium enim in ſcripturis ſacris regnantis habitum & diuinæ maieſtatis excellentiã ſignat. [*Eſa. 6.*] Vnde Dominus in Eſaia & in Michea legitur ſediſſe ſup ſolium excelſum & eleuatum. Filius enim Dei Dominus noſter Ieſus Chriſtus hac ſententia in regnantis habitu demonſtratur, qui regnat in æternum, & ſedet ſuper ſedẽ ſanctam ſuam. Tripodes ſcamnella ſunt, habentes tres pedes: ſed & candelabra tripodes ſunt, quia ſimiliter tres habent pedes.

Capvt XII.

De vehiculis.

Carrum à cardine rotarum dictum, vnde & currus dicti, quod rotas habere videntur. Rota autem dicta, quod ruat, & rotundum à rota vocatum. Reda genus vehiculi quatuor rotarum: has antiqui redas dicebant, propter quod haberent rotas. Carpentum pompaticum vehiculi genus, quaſi carrum pompaticum. Plauſtrum vehiculum duarum rotarum, quibus onera deferuntur: & dictum planſtrum, quia voluitur: quaſi diceret pilaſtrum. Rota autem myſtice ſignificat aut orbem, aut vitam humanam, aut volubilitatem animę, aut inſtabilitatem hu- [*Pſ. 76.*] manæ mentis. Nam in pſalmo ſcriptum eſt: *Vox tonitrui tui in rota.* In rota ergo, id eſt, in mundo vox tonitrui eius egreſſa eſt, quando prædicatores Chriſti circulum totius [*Ezech. 1. 10.*] orbis verbis intonantibus impleuerunt. In Ezechiele autem multipliciter de rotis diſputatũ eſt, vbi legitur, quod apparuiſſet iuxta animalia rota vna ſuper terram, & poſtmodum de quatuor rotis narrat, quarum aſpectus erat & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ. Si quis totam curſumq; conſiderat tempore, videbit mundum eſſe completum ſermone apoſtolico. Rota quoq; in rota vel duorum iunctura teſtamentorum eſt, quod indicat ſcala Ia- [*Gen. 28.*] cob, & forceps Eſaiæ, & gladius bis acutus, vel euangeli- [*Eſa. 6.*] ca ſibi cohærentia, quorum curſus & ſtatura tendit ad cæ- [*Apoc. 1.*] lum. De planſtris in Geneſi ſcriptũ eſt, quod miſerit Pha- [*Gen. 45.*] rao per Ioſeph plauſtrum ad ſubuehendum ſenem Iacob & paruulos eius: in quo ſignatur ſolatia oportuna præbuiſſe doctores infirmis auditoribus, quo facilius poſſint iter præſentis vitæ tranſire. Item in Amos propheta legi- [*Amos 2.*] tur, Dominum dixiſſe: *Ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrum onuſtum fœno, & peribit fuga à veloce,* &c. Vbi demõſtratur, Dominum conqueri, ſe grauatum eſſe ſceleribus Iudæorum, pro quibus eis velocem induxit vindictam. I- [*Eccl. 12.*] tem rotæ circuitus, vitæ præſentis labor in Salomone: *Et confringatur rota ſuper ciſternam, & rurſum pones eos vt rotam.*

Capvt XIII.

De reliquis, quæ in vſu habentur.

Baculus à Baccho repertore vitis fertur inuentus, quo homines moti vino niterentur: ſicut autem à Baccho baculus, ita à baculo bacillum per diminutionẽ. Baculus

autem ſuſtentationem imbecillitaris humanæ ſignificat.
Pſal. 22. Vnde Propheta ad Dominũ ait: *Virga tua, & baculus tuus,*
illa me conſolata ſunt. Virga enim pettinet ad iuſtitiam &
fortitudinem Domini Saluatoris, ſicut in pſalmo dicitur:
Pſ. 44. *Virga æquitatis, virga regni tui.* Baculus ad adiutotium hu-
manum reſpicit, quo vt pes caute defigitur, & totum cor-
pus in ſude ſuperincumbentium ſuſtinetur. Hoc vſi ſunt
Gen. 32. parriarchæ vt dicit Iacob: *In baculo meo tranſiui Iordanem i-*
Exod. 12. *ſtum.* Item in Exodo ait Dominus filiis Iſrael: *Renes veſtros*
accingetis, & tenẽtes baculos in manibus comed. tis feſtinantes. Ve-
ctes dicti, quod manibus vectentur, vnde hoſtia ſaxaque
euelluntur. Vectes enim aliquando ſignificant ſanctos
doctores, quibus iuxta conſtitutionem diuinam vehebatur
tur arca eccleſiæ, ſiue menſa Domini, vt in Exodo ſcriptũ
eſt. Item vectes aliquando ſignificant clauſtra fortia infer
ni, ſiue peccatores, quos Dominus legitur confregiſſe, iu-
Pſ. 106. xta illud: *Portas æneas contriuit, & vectes ferreos confregit.* Or-
tæ ſunt æneæ, hominum conſuetudines vitioſæ, quæ nos
ita in peccatorum atriis recludunt, vt exeundi nequeant
præbere licentiam. Vectes autem ferreos ſpiritus inmun
dos non improbe videmur accipere, qui illas ianuas pec-
catorum, ne circumdato exire liceat, obſeruare noſcun-
tur. Scalæ ſunt ſanctorum profectus, vt in Geneſi legitur:
Gen. 28. *Viditq; Iacob in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen*
illius tangens cælum. Scopæ curæ ſunt ſuperſtitioſæ per va-
Luc. 11. nam gloriam, vt eſt illud euangelicum: *& veniẽs inuenit do-*
mum vacantem, ſcopis mundatam & ornatam. Et in aliam par-
Eſa. 14. tem, vt in Eſaia: *& ſcopabo eum ſcopa, terens,* id eſt, ſatisfactio
ne pœnitentiæ.

Forfices ſecundum etymologiam ſi à filo dicuntur, f.
ponitur, vt forfices, quæ ſunt ſartorum: ſi à pilo, p. vt for-
pices, quę ſunt tonſorum ſi ab accipiendo c. p. vt forcipes
eo, quod formum capiunt, quæ ſunt fabrorum. Formum
enim dixerunt antiqui calidum: vnde & formoſus. No-
uacula, noua vacula eſt in quadam ſubtilitate tenſum la-
tius ferrum radẽdis pilis acutiſſimum præparatum quod
licet barbæ ſegetem metat impreſſum, corporis tamen
ſubſtantiam relinquit illæſam. In nouacula quoq; fraus
& dolus Antichriſti exprimitur. Vnde in pſalmo ſcriptũ
Pſ. 51. eſt. *Iniuſtitiam cogitauit lingua tua. ſicut nouacula acuta, feciſti*
dolum. Conuenienter ergo ſæuiſſimi hominis dolum acu-
tæ nouaculæ comparauit, quia ſicut illa hominem non lę
dit, ita etiam iſte animam iuſti ſub quauis afflictione per-
cellit. Poteſt etiam radere omnia, quæ ſunt forinſecus at-
tributa, quaſi pilos: ſed animæ interna tunc magis efficit
pulchriora, quando ei nititur auferre mundana.

Clauis dicta, quod claudat & aperiat. Catenarũ, quod
capiendo teneat. Clauis enim myſtice ad apertionem ſpi-
ritualis ſenſus ſignificat. Vnde Dominus in euangelio ad
Luc. 11. legiſperitos ait: *Accepiſtis clauem ſcientiæ, & ipſi non introiſtis,*
& eos, qui intrabant, prohibuiſtis. Et ita clauis iuſtitiæ, miſeri-
cordiæ, pietatiſq; virtutes deſignat in euangelio, vbi Do-
Matth. 16. minus Petro ait: *Tibi dabo claues regni cælorum.* Item claues,
acutæ ſanctorum prædicationes corda hominum tranſ-
Eccl. 12. figentes, vt in Salomone: *Verba ſapientium, vt ſtimuli, & quaſi*
claui in altum defixi. Clauis enim (vt diximus) apertionem
ſanctarum ſcripturarum, vel poteſtatem ligandi atque
ſoluendi, ſeu ius introducendi ad vitam, ſiue deiiciendi
Eſa. 22. ad mortem, ſicut per Eſaiam de Saluatore dicitur: *Dabo*
clauem domus Dauid ſuper humeros eius, & aperiet, & non eſt, qui
Apoc. 1. *claudat.* Et in Apocalypſi: *Habeo claues mortis & inferni.* Ho-
rologia, quod ibi horas legamus, id eſt, colligamus. Eſt e-
nim in ſolariis poſitum, vbi à clauo per lineas currit vm-
bra, vt quamcumq; diei horam oſtendant.

C A P V T XIV.

De inſtrumentis ruſticis.

ARatrum ab arando terram vocatum, quaſi arateriũ.
Vomer dictus, quod vi humũ eruat, ſeu ab euomen-
do terram. De quo Lucretius: *Vncus aratri occulte decreſcit*
vomeri marius ſumpſitque detrimenta fulgorem. Ligones, quod
terram leuent, quaſi leuones. Aratrum enim myſtice ſi-
gnificat opus prædicationis euangelicæ, in quo cultus a-
gri Dominici exercetur ita vt vomere verbi diuini exſtir-
pentur vitia ſimul, & eradicentur noxia deſideria, ſicque
præparetur terra cordium humanorum ad accipienda
ſemina virtutum. Sed ſtudioſus quiſque, aratrum ſpiritua-
le tenens, ad anteriora attendere debet, vt faciat ſulcum
rectum, & non auertatur tramite veritatis. Vnde Domi-
nus ait in euangelio: *Nemo mittens manum ſuam in aratrum,* *Luc. 9.*
& reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Vomeres enim & ligo-
nes exercitia prædicationum ſunt, vnde Propheta de do-
ctoribus ait: *Conflabunt gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas* *Eſa. 2.*
in falces. Similiter & ſarculus idem ſignificat (vt ſupra) in
Eſaia: *Omnes,* inquit, *montes, qui in ſarculo ſarrientur.* Arare e- *Eſa. 7.*
nim (vt diximus) vel fodere, prædicationis eſt opus exer-
cere. Vnde agricultor dicit in euangelio: *Domine dimitte* *Luc. 13.*
illam & hoc anno, vſq; dum fodiam circa illam, & mittam ſter-
cora. Et in Deuteronomio ſcriptum eſt: *Non arabis in boue* *Deut. 22.*
ſimul & aſino. Huic loco ſententia illa de libro Iob con- *Iob. 1.*
gruit: *boues arabant, & aſinæ paſcebantur.* Nomen ergo ſter-
coris plures ſignificationes habet. Nam ſtercus ſunt ſacri
ficia Iudæorum. Vnde in Eſaia ſcriptum eſt: *Facta ſunt mor* *Eſa. 5.*
ticina eorum, ſicut ſtercus in medio platearum. Item ſtercus re-
cordatio peccatorum, delinquentibus ad radicem cor-
dis appoſita. Hinc dicitur in euangelio: *Vſque dum fodiam* *Luc. 13.*
circa illam, & mittam ſtercora. Stercus, peccati luxuria, de
quo legitur: *Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo.* Stercus *Ioel. 1.*
hominis, odor deterrimus peccatorum: ſiquidem omne
peccatum fætens eſt: hinc eſt ad Ezechiel: *Et ſtercus, quod e* *Ezech. 4.*
greditur de homine, operies in oculis eorum. Cultelli à cultura
dicti eo, quod ex ipſis putationem veteres in arbores &
vites faciebant, priuſquam falces eſſent repertæ.

Falx eſt, qua arbores putantur & vites. Dictæ autem
falces, quod his primum milites herbam ſcilicet ſolebãt
abſcindere, vnde eſt illud:

Pax incerta ducis placidos curuauit in vſus.
Agricolæ non vſum militum ante ſuum. &c.

Falcaſtrum à ſimilitudine falcis vocatum. Eſt autem fer-
ramentum curuum cum manubrio longo ad denſitatem
veprium ſuccindendam. Hi & runcones dicti, quibus ve-
pres ſecantur, à runcando dicti. Falces enim prædicatio-
nes ſunt ſanctorum ſuperflua auferentes, &, quæ neceſſa
ria ſunt, relinquentes. Item falces ſucceſſio eſt carnis per
mortem, vel ipſa diuinitas circumplectens omnia, atque
diiudicans: vnde ſcriptum eſt in Iohel: *Mitte falces, & vin-* *Ioel. 3.*
demia vineam terræ. Et in Apocalypſi: *Et habebat in manu ſua* *Apoc. 14.*
falcem acutam. Ventilabrum enim ſignificat examen iuſti-
tiæ: vnde in euangelio de eo legitur: *Cuius ventilabrum in* *Matth. 3.*
manu ſua & permundabit aream ſuam, & congregabit triticum
in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Area ec-
cleſia in euangelio: *& permundabit aream ſuam.* Item area *Ibid.*
præſentem mundum, de quo legitur in Propheta: *Filia Ba* *Ier. 51.*
bylonis area tritura mea. Aceruí, collectio fideliũ ad aream
eccleſiæ, ſiue ſanctorum prædicatio perfecta: ſicut in Iob *Iob. 24.*
de hæreticis dicitur: *Inter aceruos eorum meridiati ſunt.* Triti- *Matth. 3.*
cum, ſancti vel electi in euangelio: *Et congregabit triticum*
in horreum. Frumentum corpus Chriſti, vel euangelicus
ſermo in pſalmo: *Cibauit eos ex adipe frumenti.* Granum fru- *Pſ. 80.*
menti, Chriſtus in Euangelio: *Niſi granum frumenti cadens* *Ioan. 12.*
in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Frumentum,
prędicationis ſermo in Salomone: *Qui abſcondunt frumẽta,*
maledicentur in populis. Horreum regnum cælorum in euan *Prou. 11.*
gelio: *Congregabit triticum in horreum ſuum.* Prælum trabes, *Matth. 3.*
quo vua calcata premitur, à premendo vocata, quaſi preſ
ſorium lacus. Prælum, quo premitur oleum, vt quod li-
quatur, profluat, quo ab vuis vel oliuis torquẽdo oleum
vinumque exigitur.

C A P V T XV.

De inſtrumentis hortorum.

ROta, quod quaſi ruat: eſt enim machina, de qua è flu-
mine aqua extrahitur. Lucretius.

In fluuio verſare rotas atq; hauſtra videmus.

Hauſtra autem, id eſt, rota, ab hauriendo dicta. Girgillis,
quod in giro vertatur: eſt enim lignum in tranſuerſa pertica

Digitized by Google

mobile, ex quo funis cum ſitula vel vtre in puteum dimittitur hauriendæ aquæ cauſa. Rota enim curſum vitæ ſignificat. Vnde eſt illud in Eccleſiaſte: *Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vita aurea, & conteratur ſuper fontem ydria, & confringatur rota ſuper lacum, & reuertatur puluis ſuper terram ſuam.* Quoniam enim ydria, quæ conteritur, ceſſat haurire: & rota, per quã de lacu & puteo aquæ leuantur, ſi fuerit confracta, aquæ vſus intercipitur: ita & cum funiculus argenti fuerit interruptus, & animæ riuus recurrerit ad fontes, interibit homo. Eccl. 12.

Capvt XVI.

De inſtrumentis equorum.

PHaleræ ornaměta equorum ſunt, & eſt græcus ſermo. Frena dicta, quod equos fremere cogant, vel quod hæc equi frendant, id eſt, imprimant dentibus & obmordeant. Vnde & nefrendes dicti, adhuc lactentes porculi, quod nondum frendant, i. comminuant dentibus. Hinc & faba freſa, quod molita eſt. Lupati ſunt freni aſperrimi. Dicti autem lupati à lupinis dentibus, qui inæquales ſunt, vnde etiam eorum morſus vehementer obeſt cani. Capiſtri à capite iumentorum dicti. Sella à ſedědo, quaſi ſeda. Antela, quaſi ante ſellam: Sicut & poſtela poſt ſellam. Cingulum hominum generis neutri: nam animaliũ generis fœminini eſt. Dicimus enim has cingulas Sagma, quæ corrupte vulgo dicitur ſauma vel ſalma, à ſtratu ſagorum vocata. Vnde & caballus ſagmarius, mula ſagmaria dicitur. Capulum funis à capiendo: quod eo indomita iumenta comprehendantur. Calcaria dicta, quia in calce hominis ligantur, id eſt, in pedum poſteriori parte ad ſtimulandos equos, in quibus aut pugnandum eſt aut currendum, propter pigritiam animalium aut timorem. Nã & ex timore vel à ſtigo ſtimuli nuncupantur. Strigilis à tergendo: eo quod his equi terguntur. Character eſt ferrum candens & ignitum, quo notæ pecoribus inuruntur. Character autem græce, latine forma dicitur. Cauterium quaſi cauturium: quia vrat, vt prouida ſit in eo ſeueraque cautio, vt dum videtur, cuius ſit, auaritia refrenetur: quod interdum pro ſigno, interdum pro cura adhibetur, vt vis morbi ignis ardore ſiccetur. Habenas ab habědo dictas, quod his equos habeamus, hoc eſt, teneamus: vnde & equabiles dicti hæc retinacula à retinendo lora. In his ergo ſpeciebus diſciplina deſignatur inſolentium & brutorum hominum: vnde Pſalmiſta ait: *Nolite fieri, ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus: in camo & freno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.* Psal. 31. Hinc iam generaliter genus humanum commonet, ne vagis ſubdatur erroribus. Scrutemur, quare iſtæ comparationes ſint poſitæ. Equus ſine diſcretione ſeſſoris fertur arbitrio, & à quocũque fuerit aſcenſus, excurrit. Mulus autem patienter accipit ſarcinas, quibus fuerit oneratus: & adhoc vtriq; intellectum non habent: quia nec ille eligit, cui obediat: nec iſte, quibus oneribus ingrauetur, intelligit. Prohibet ergo huiuſcemodi homines diabolicis fraudibus inſideri, & vitiorum oneribus prægrauari: ne male obediendo ſuperbiæ magis partibus addicantur. Verum iſtis talibus quid dicitur eſſe faciendum? Scilicet quod animalibus imprudětibus. His enim comparationibus ſtultos homines veritati ſubdit inuitos. Nam quod ait, *in freno*, ad equum pertinet. Frenum enim à fero retinendo dictum eſt: ferum quippe antiqui caballum dixerunt: *In camo*, ad mulum reſpicit. Ergo hæc animalia ſupradicta cohibent iſta retinacula, vt ad arbitrium iubentis incedant, ne ſuis voluntatibus efferantur. Maxillæ vero amminicula ſunt animalium, quibus eſca manditur, vt corporis vitæ procuretur. Ipſas ergo maxillas per figuram allegoricam dicit inobedientibus debere conſtringi, id eſt, copias victuales parcius dari, vt ieiuniorum neceſſitate concluſi, Creatoris ſubdantur imperio. Allegoria eſt enim (ſicut ſæpe dictum eſt) quando aliud dicitur, & aliud ſignificatur. Et quoniam diximus, in hac parte Dominum Chriſtum loqui: *conſtringe* ſcilicet dicitur Patri: ſanctæ tamen Trinitatis vnum velle, vna poteſtas, vna cooperatio eſt.

HRABANI MAVRI, ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, DE VNIVERSO LIB. XXII. FINIS.

Digitized by Google

HRABANI MAVRI ABBATIS primùm FVLDENSIS poſteà ARCHIEPISCOPI MOGVNTINI, DE LAVDIBVS SANCTÆ CRVCIS LIBRI DVO, ERVDITIONE VERSV PROSAQVE MIRIFICI. QVO figuris ſiue imaginibus XXVIII. multa fidei chriſtianæ myſteria, multi myſtici numeri: Angelorum, virtutum, VII. donorum Spiritus ſancti, VIII. beatitudinum, IV. Elementorum, IV. temporum anni, IV. Euangeliſtarum & agni, Menſium, ventorum, V. Librorum Moyſis, nominis Adam, Alleluia, & Amen, aliarumque rerum vis & dignitas in formam Crucis redacta, ſubtiliter & ingenioſe explicantur.

IACOBVS WIMPFELINGIVS SLETSTATINUS Vniuerſis bonarum literarum amatoribus. S. P.

HRabanus Theutonicus mirificum & artificioſiſſimum opus in laudem ſanctæ Crucis, laborioſiſſimo carmine contexuit: in quo multa chriſtianæ fidei myſteria, multos myſticos numeros, Angelorum, virtutum, donorum, beatitudinum, Elementorum, temporum, plagarum, menſium, ventorum, librorum Moyſis, huius nominis Adam, & aliarum nobilium rerum vim & dignitatem, ſanctæ Cruci conuenire & adaptari poſſe demonſtrat, innectens verſum verſui, vt & figuræ ſuos habeant verſiculos, quibus imagines diuerſæ repræſentantur, nec tamen legitimus ordo principalis carminis à ſuo curſu vel tenore abrumpitur, aut intercipitur: ita litera ipſa duplici plerunque ordini quadrant: Poſt quodlibet etiam carmen ſolutus ſequitur ſermo, verſuum admirandam profunditatem dilucidè explanans. O præclarum & omni veneratione dignum opus, quo non immeritò Germania (quæ talem virum peperit) illuſtris redditur & glorioſa. Fac igitur peculiarem hunc librum tibi candide lector obſecro, quiſquis verè chriſtianus es: vt nouitatem videas, vt ingenium laudes, vt egregiam venam mireris, vt ad amorem Crucis & crucifixi accendaris, vt deuotus eſſe incipias ei qui pro te paſſus eſt, vt teipſum oblectes in hac dulci arbore, in qua mundi ſalus pependit, in qua eſt omnis ſpes noſtra, refugium noſtrum, medicina noſtra, per quam ſaluati & liberati ſumus, fructum animæ tuæ immortalem ex dono Dei indubie conſequere. Vale chariſſime in Chriſto lector. Ex heremitorio diui Guilhermi, in ſuburbano Argentinenſi, quinto idus ſextilis, Anni ſalutis noſtræ Milleſimo quingenteſimo primo.

IOANNIS REVCHLINI PHORCENSIS, LL. Doctoris, ad Thomam Anshelmi Impreſſorem, in laudem Hrabani de ſancta Cruce. ΕΠΑΙΝΟΣ.

TEmet ô Thoma reputo Phorcenq; beatam,
  Quod per vos Hrabani de Cruce fulget opus.
Semina ſcribendi redeunt diſperſa per orbem,
  Ars quam venturis occuluere patres.
Accedat propius mens neſcia turpe videre:
  Hic latet in pulchro pulchrior æthra polo.
Non crux Andromedæ Cepheidis: aut Ganiana
  Veris: in hoc dabitur conſpicienda libro:
Sed cui fixus erat hominumq; Deumq; creator,
  Mundus & innocuus crimina noſtra luens.
Crux hæc plus Hrabani quam Conſtantinia ſplendet
  Quondam ſydereis viſio picta notis.
Ærea ſerpentis potuit ſanare figura
  Fixa cruci: noſtra tu mage tutus eris.
Formoſas ſpargit ſeries maculoſa lituras
  Partibus in varijs: vt notet ordo crucem.
Quo Hrabanus Coum facilè deuicit Apellen,
  Nil tibi Parrhaſius: nil tibi Zeuſis erit.
Siue leges librum: Polydædala cuncta videbis,
  Siue audire libet: cantilat harmonia.
Quare agite ambo duo, titulos creſcatis in altos
  Hoc ſolo Hrabani ſplendidiore libro.
Anshelmi Thoma, qui chartas imprimis arte;
  Tuque ſimul Phorce, fons & origo mei.
Vrbs: honor artificum, fabricatrix ingeniorum,
  O Decus, O Hrabani viue ſecunda parens.

AD MAGNI INGENII VIRVM BONArumque rerum indagatorem ſolertiſſimum, fratrem Nicolaum Keinbos: ordinis ſancti Ioannis Hieroſolymitani, plebanum Durlacenum: in mirificum opus Hrabani Mauri Fuldenſis Abbatis, de laudibus Crucis σύγκρισις, ſiue commendatio.

QVod mihi nuper opus Hrabani Nicolae ſacratæ
  De Cruce miſiſti, deq; decore Crucis,
Non potui non multimodo mirarier auſu,
  Ducere vel dignum laudibus immodicis.
Et decuit: quis enim Chriſtiuę Crucifer miniſter
  Non etiam ſtudeat laudibus ipſe Crucis?
Sed quis digna tamen ſe dicere poſſe putabit
  Carmine mirifica, ſaluificaq; Cruci?
Deficit in cunctis ſenſus, lingua, ingenij vis:
  Mortalis attentant qui canere ore Crucem.
Ille tamen Hrabanus doctus pater, optimus auctor,
  Auſus idem, vario carminis auſpicio,
Myſteriumq; Crucis, laudesq; decuſq; peregit,
  Et docuit cunctis rebus ineſſe Crucem.
A ſuperis duxit, primoq; parente: per omnes
  Ille creaturas, atque elementa Crucem.
O quantum aggreſſus diuus pater ille laborem?
  Quantum onus immenſum ſumpſit amore Crucis?
Peruigil inſomnes noctes (dubio procul) egit,
  Vt laudes poſſet continuare Crucis.
Quo magis indignor: homines quoque temporis huius
  Execror: admiror, dedoleoque leues;
Non modo ſocordes qui, deſidiaque fluentes
  Non digne inſudant, peruigilantque Cruci:
Quin etiam violant, temerant, modo commaculantque,
  Contemnunt, horrent, dilacerantque Crucem:
Inſuper & pedibus calcant venerabile ſignum:
  Et Cruce ſignatos turpiter interimunt.
Quos ſua pœna manet tandem, Crucis interea nos
  Cum Hrabano laudes concinere vſque iuuat.
Et Domino grates referamus, habemus, agamus:
  Qui Cruce nos propria liberat atque beat.
Te quoque chare pater, meritum Nicolae ſequetur
  Condignum à ſuperis, chriſticolisque pijs,
Qui Cruce ſignatam veſtem geris: hinc Crucis arma
  Diligis, obſeruas, amplificare ſtudes.
Das quoque materiam, quo prodeat hoc opus olim
  In lucem: & vitam te duce ſuſcipiat.
Iure igitur Keinbos dictus: quia crimine ab omni
  Immunis viuis: nec tibi praua placent.
Vnde etiam laudes quæris Crucis, atque trophæum:
  Inſtituiſque bonis artibus ingenium.
Proinde vale, nos vmbra Crucis defendat, & alis
  Suſcipiat famulos protegat atque ſuis.
Et quæ perpetuo Crux eſt veneranda decore:
  Hæc quoque perpetuo nos tueatur. Amen.

AD CHRISTIANOS IODOCI GALLI Tetraſtichon.

DIſcite ab infernis ſacra Crux quos ſola redemit,
Qua dignum amplecti ſit pietate crucem.
Cum nuſquam affectus, labor, ingenium, & memorandi
Vis: vt ſunt iſto tam benè ſparſa libro.

IN LAVDEM CARMINVM HRABANI Theodoricus Greſemundus Legum Doctor.

HRabanus calamo: tabulis indulſit Apelles,
Spirabat quicquid pinxit vterque manu.
Huius edax raſit tabulas quaſcunque vetuſtas;
Illius æterno tempore viuet opus.
Carminibus vitam picta debetis ideæ:
Lingua ſi pereat, carmina non pereunt.

ALIVD CARMEN EIVSDEM AD IDEM.

ADmirabiliter tornatos inſpice verſus
Hrabani: læto ſi quis es ingenio.
Quomodocunque legas, oritur cum carmine ſenſus:
Nam ſeruit multis litera quæque modis.
Quodque magis mirum eſt, numeris habitatur imago
Quæque ſuis: vati hæc non labor vllus erant.
Nam licet haud facili conſtent hæc carmina lege:
Illa tamen facili cuncta decore fluunt.

ELEGIACVM IOANNIS GALLINARII Heidelbergenſis ad amatores Chriſti, vt legant Hrabanum de laude ſanctæ Crucis.

SI quis auet pæana Crucis percurrere Chriſti,
Huc greſſum celeri dirigat vſque gradu.
Maxima Theutonicæ Hrabanus gloria gentis
Nobile mirifico carmine luſit opus.
Non ſimilem Germana tulit, non Itala tellus,
Et neque Tarteſſus, nec Rhodanus, nec Arar,
Non Helenæ flammas, non infœlicis Eliſſæ
Perſtrepit hic vulnus, Tantalidumue thoros.
Non ſonat indomiti feruentia prælia Martis,
Nec probat acis carmina facta modis:
Sacra triumphantis cecinit ſed ſtigmata Chriſti
Arma, quibus ſtigium vicit & ipſe ducem,
Quæ fontes herebi manes, tenebraq; nephanda,
Tartareus Pluto: Perſephoneq; tremunt.

AD MVSAS, VT HRABANVM CORONA ex omnibus aromatum generibus ornent cingantque, Elegiacum Ioannis Gallinarij Heidelbergenſis.

CIngite virginea Hrabano tempora lauro
Caſtalides vati, palladiaque coma.
Non Hederæ virides deſint, non myrtea ſylua,
Lilia, conueniant purpureæque roſæ.
Cinnama, ſerpillum, buxus, narciſſus, amomum,
Tus, violæ, nardus, balſama, myrrha, thymus,
Huc Terebinthe adeas, Iuglandes, roſque marine,
Huc cum Syluano tu Cypariſſe veni.
Nectite panchæis quicquid generatur in hortis
Quicquid habent Cilices, Ydaliumue nemus.
Quicquid Erythræa quærit niger Indus in alga,
Pactolus quicquid vel Tagus ipſe vehit.
Huc etiam croceos apportet Tmolus odores:
Huc & apum hybleos mellifera ora fauos.
Huc cryſtalla ferant gelido de vertice Thauri
Gryphes Hyperborei, Caucaſeæque feræ.
Huc electra ferant niuei de littore cigni
Eridani lachrymas, & phaetonciadum.
Vos & Hamadryades Nappeæ germana campi
Carpite odoriferi graminis omne genus.
Floribus intextis precioſas nectite gemmas,
Tempora Hrabano cingite Pierides.

HEXASTICHON EIVSDEM.

INdole Dædalea Hrabanus ſtamina duxit
Et Labyrintheo fila regenda modo.
Sit quamuis Theſeus Ariadnes numine fretus
Dædalus ingenio: verſibus ipſe Maro:
Arte tamen nulla potes hunc æquare poetam,
Tanto igitur vatis gloria maior erit.

PRO LAVDE CARMINIS OPEROSI ET inſolentioris Georgij Symleri Wimpinenſis, in opificem.

QVanta Moguntinæ Hrabani nomina terræ?
Nomina, perpetuam nunc habitura fidem.
Corniger auriferis Rhenus vbi labitur vndis,
Et vada Theutonico littore Belga ſecat:
Dux hic noſter honos (fingat maiora vetuſtas)
Germanis rutilum nobilibuſque decus,
Edidit indicio quid noſtra, quid Itala tellus
Poſſit: ad inſolitam dum citat ille chelyn.
Aurea iam ſileant Tarpæi ſaxa tonantis
Et Ptolomeæ machina dicta phari:
Dehinc Cretæ ſileat & inextricabilis error,
Quæ potuiſſe ferunt Dædaleaſque manus.
Hic tibi ſint reſono miracula iuncta theatro:
Famaque de thermis concelebrata vetus.
Si cupies Smirnæ ſuſpenſam dicere molem,
Cum ſeſſore graui Bellerophontis equum,
Siue Epheſi, ſeu vis Rhodiæ meminiſſe columnæ,
Eſt opus hoc cunctis rarius ingenijs.
Vim dedit in numeros illi formoſus Apollo:
Nam cecinit multis vix imitanda viris.
Andini liceat mirabere plectra cothurni:
Ignorare potes maius & Iliade.
Accedant Thebæ, ciuilia buſta Philippi,
Annibal, & cultæ laus Venuſina lyræ.
Nil erit, ad noſtram quæcunque tuliſſe mineruam:
Concedunt illis ſingula imaginibus.

EIVSDEM TETRASTICHON.

DEbetur noſtro laus hæc primaria vati,
Vtile chriſticolis quod patefecit opus:
Et pinxit roſeo cunctis veneranda cruore
Signa Crucis: ſummi militiamque Dei.

SEdis Apoſtolica præſes moderator, & orbis
Immortale iubar, portus & aura tuis,
Dexter ames terras: & quæ tibi munera præbet
Auctor inauditi carminis: ipſe colas,
Materiam ſumpſit qua non eſt dignior vlla,
Quæ ſit vel proſa, vel celebranda modis.
Carmen Apellea dic viuat imagine forma,
Donec erit terris aurea Roma caput.

INTERCESSIO ALBINI PRO MAVRO.

SAnctе Dei præſul meritis in ſecula viuens,
  Cauſam quam ferimus ſuſcipe mente pia.
Nempe ego cum fueram cuſtos humiliſq; miniſter
  Iſtius Eccleſiæ, dogmata ſacra legens,
Hunc puerum docui diuini famine verbi
  Ethicæ moniris,& ſophiæ ſtudijs.
Ipſe quidem Francus genere eſt, atque incola ſyluæ
  Bochoniæ, huc miſſus diſcere verba Dei:
Abbas namq; ſuus, Fuldenſis rector ouilis,
  Illum huc direxit ad tua tecta pater,
Quò mecum legeret metri ſcholaſticus artem:
  Scripturam & ſacram ritè pararet ouans.
Aſt vbi ſex luſtra impleuit iam ſcribere tentans
  Ad Chriſti laudem hunc edidit arte librum:
Quo typicos numeros, tropicas & ritè figuras
  Indidit, vt dona panderet alma Dei.
Paſſio quid Chriſti mundo conferret honoris,
  Qualiter antiquum vinceret & chelydrum:
Quod ſic venturum ſancti cecinere Prophetæ,
  Ac libri legis grammate ritè dabant:
Et quia ſe meminit nutritum in domate claro
  Iſtius ecce loci hinc tibi dona feret.
Quæ licèt indigna & ſint vilia, tu tamen ipſa
  Patronus mitis accipe quæſo piè,
Altithrono & redde pignus quod præſtitit ipſe
  Inſtanter poſcens artifici veniam.
Qui quantum potuit, non quantum debitor ipſe
  Extitit, vt grates redderet ore Deo:
Crimine pro miſeri largas tu funde potenti
  Alme preces Domino, ſicq; iuuato tuum,
Qui multa infanda ſemet egiſſe fatetur,
  Ætas laſciua quanta patrare ſolet.
Sed ſpes firma manet, bonitas & magna tonantis
  Ipſum quod ſaluet omnipotens medicus:
Sanguine qui proprio laxauit debita mundo,
  Abluit & fonte crimina multa ſacro.
Tantum tu precibus ipſum meritiſque ſacratis
  Commenda Chriſto, ſicq; beatus erit,
Præſentem & vitam peragat, ſoſpeſque futuræ
  Seruetur patriæ, protege ſancte tuos.

PONTIFICEM SVMMVM SALVATOR CHRISTE TVERE

T SALVVM NOBIS PASTOREM IN SÆCVLA SERVA

RÆSVL VT EXIMIVS SIT RITE GREGORIVS ALME

CCLESIÆ CVSTOS DOCTORQVE FIDELIS IN AVLA

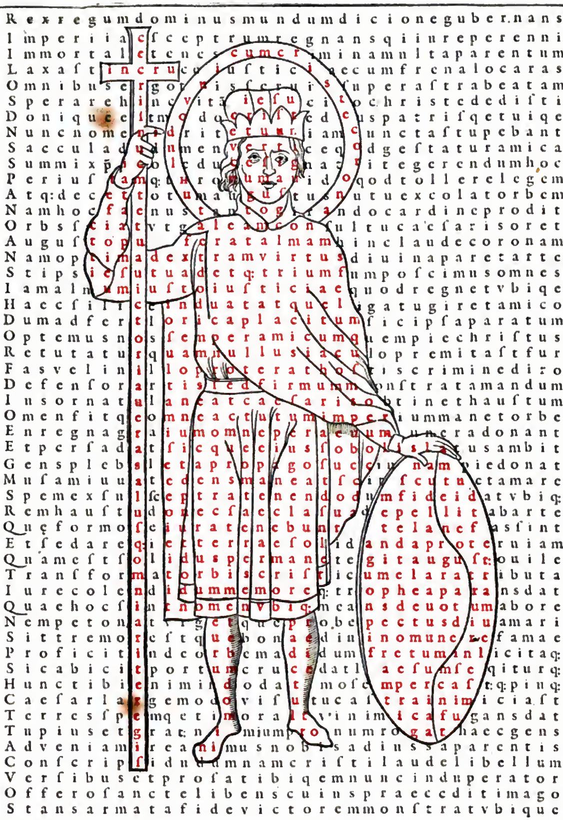
Pontificem ſummum ſaluator Chriſte tuere,
Et ſaluum nobis paſtorem in ſecula ſerua:
Præſul vt eximius ſit ritè Gregorius alma
Eccleſiæ cuſtos,doctorq; fidelis in aula.

COMMENDATIO PAPÆ.

Sedis Apoſtolicæ princeps, lux aurea Rhomæ,
  Et decus & doctor plebis, & almus amor.
Tu caput eccleſiæ es,primus patriarcha per orbem,
  Præclarus meritis,& pietate potens.
Sal terræ,mundi lux,atque vrbs inclyta Chriſti,
  Perpetuæ præbens lucis iter populo.
Veſtra valet cœlum reſerare & claudere lingua
  In terra poſitus clauiger æthereus.
Tu renouator ades patriæ,ſpes,rector,honorque.
  Dulcis amor cunctis,dignus amore Dei.
Tempora ſunt huius vitæ nunc plena periclis:
  Bella mouent gentes,hoſtis vbiq; furit,
Vnde opus eſt valde tua quod protectio fortis:
  Succurrat miſeris,quos inimicus odit.
Eripe ſancte pijs monitis,precibuſque ſacratis
  Commiſſum tibimet paſtor ab hoſte gregem.
Vt tua laus maneat,merces,& gloria ſemper,
  Cum Chriſto in cœlis regna beata tenens,
Principi apoſtolico Petro coniunctus in æuum,
  In terris vicem cuius & ipſe geris.

Offert munus Pontifici.

Præſul amate Deo te Papa Gregorius oro,
  Intra oues proprias me vt miſerum numeres.
Siſque tui famuli protector verus, & ipſum
  Æterno Domino reſtituas precibus,
Qui ſe totum offert,parua hæc & dona miniſtrat
  Commendans tibimet ſeq; ſuaq; ſimul.
Per te vt alma Crucis laus nunc acceptior extet
  Principi Apoſtolico munera miſſa Petro:
Quæ Chriſti ad laudem conſcripta eſt tempore priſco
  Ludere dum libuit carmine verſifico.
Credo quidem memet per te conquirere poſſe
  Vitam quam nequeo per propria merita.
Te Deus æternus mundi mitiſſimus auctor
  Tempore longæuo protegat atque regat,
Vt valeas,vigeas ſanus,& proſpera captes
  Hic,& in æternum regna ſuperna metas.
Te vigilem ſeruet qui non dormitat in æuum:
  Nominis atque tui reſtituat meritum.
Vt vigilet cautus paſtor,Gregorius aſſis
  Sancte tuis ouibus:Papa beate vale.

De Imagine Caſaris.

REx regumDominus mundum ditione gubernans,
Imperij ac ſceptrum regnans qui iure perenni
Immortale tenes, cum crimina multa parentum
Laxaſti in Cruce.iuſtitiæ cùm fræna locatas:
Omnibus ergo tuis ſeruis, ſuper aſtra beatam
Sperare hinc vitam Hieſu citò Chriſte dediſti
Doni quæ eſt modo Chriſte Deus patriſq; tuique:
Nunc nomen id ritè tuum iam cuncta ſtupebant
Sæcula,dudum en vertice quod geſtatur amica
Summi chriſticolæ.duce ſignat rite gerendum hoc.
Per iuſtamq; thronum auido quod tollere legem
Atque decet.totum Auguſtus nutu excolat orbem.
Nam hoc fœnus tanto girando cardine prodit,
Orbs ſciat,vt galeam conſultu cæſaris oret,
Auguſto pure feret almam hinc laude coronam.
Nam optima dextram virtut diuina paret arte.
Stips Hieſu tua detq; triumphum, poſcimus omnes
Iam almum iuſto iuſtitiæ quod regnet vbique,
Hæc ſilice induat atq; ligatu giret amico.
Dum affert lorica placitum ſic ipſa paratum,
Optemus nos ſemper amicum, quem pie Chriſtus
Re tutatur,quam nullus iaculo premit,aſt fur
Fas,vel in illo proterat hoſtis crimine diro.
Defenſor artis ſed firmum monſtrat amandum
Ius ornatu laneat cæſaris obtinet hauſtum,
Omen ſitq; omne, ac tutum imperium manet orbe.
En regna graium omne per æuum munera donant,
Et Perſa dat, ſicque eius ſobolis latus ambit.
Gens plebs læta propago ſuccinam piè donat
Muſam iuuat edens maneat. ſcit ſcutum & amare
Spem exul ſceptra tenendo,dum fidei dat vbiq;
Rem hauſtu donec ſæcla ſua depellit ab arte.
Quæ formoſe iura tenebunt tela nefas ſint,
Et ſedare qui & terræ ſolidanda proteruiam,
Quam eſt ſolidus permane regit Auguſtus ouile,
Transformat orbis Chriſti cum clara tributa,
Iure colendi dum memor æque trophea parans dat,
Quæ hoc ſint nomen vbiq; means, deuotum ab ore
Nempe tonat,vrgetq; probè pectus diu amari,
Sit tremor eſtq, bonæ diuino munere famæ,
Proficit inde orbe madidum fretum illicitaq;,
Sic abiicit portum, Cruce dat leſum ſequiturq;.
Hunc tibi enim indo datum ò ſemper caſtuſq; piuſq
Cæſar large modo vitu tu caſtra inimici aſt
Terres ſpemq, timor altus inimica fugans dat,
Tu pius & gratus nimium pronum rogat hæc gens
Ad veniam ire animus nobis ad iuſta parentis:
Conſcripſi dudum nam Chriſti laude libellum
Verſibus & proſa. tibi quem nunc Induperator
Offero ſanctè libens,cuius præcedit imago
Stans armata fide victorem monſtrat vbiq;.

DECLARATIO.

O Chriſte ſaluator rex regum & dominus dominorum, qui mundum propria dicione gubernas, & ſceptrum incorruptibile tenendo iure perenni ſuper omnia regnas: tu crimina multa parentum noſtrorum in Cruce deleſti: quando humano generi iuſtitiæ fræna conſtituiſti, atque tuis fidelibus in cælis beatam vitam ſperare, velociterq; adipiſci poſſe dediſti. Ergo tui muneris eſt largiſſimi patriſq; tui ſcilicet potentiſſimi, quod nomen illud tuum ineffabile omnibuſque ſæculis dudum terribile, nunc piiſſimi principis vertice geſtatur honeſta religione, quæ ab omnibus veneratur celeberrima. Hinc quoque oſtenditur: quod eius auctoritate atque defenſione, Auguſtum imperium firmiter tenetur, & cuique auaro religionique chriſtianæ contrario, per iuſtum iudicium ptās aufertur: vt religioſi principis nutu totus orbis regatur. Nā largitio ampliſſima munerum illius hoc vbique prodit: ad laudem venerandi Imperatoris terrarum populos prouocans, quatenus communi conſilio eius defenſionem omnes pariter quærāt. Quod quidem nos tui famuli Chriſte mitis ſaluator ſupplices petimus, quatenus per vexillū ſanctæ Crucis, tua ſacratiſſima virtus ipſius dexterā diuina imbuat arte, atque triumphum vbiq; conferat iuſtitiæ. Hæc quoq; illum thorace fidei adamante duriore induit, quæ ſcilicet & ornatū decentiſſimū, & munimentum confert fortiſſimum. Vnde neceſſe eſt vt nos pariter cum omni populo chriſtiano, eius amicitię gratiam optemus: quem Dominus Chriſtus ita protegens cuſtodit, vt nullus inſidians eum aliquo modo nocere poſſit: vel famam eius iuſtiſſimā aliquo crimine maculare: ſed defenſor omnipotens adiutor boni ſtudij eius & bonę voluntatis, conſtantiam & veræ innocentiæ formam in eo nobis ſemper imitabilem proponit, vultq; vt nobiliſſimi Cæſaris omnem fœlicē habeat actū, hincq; eius Imperiū terra ſcilicet & pelago tutum maneat. Nam gentes, græcorum dona præcioſiſſima illi deferunt, ſimiliter & regna Perſarum, nec non & cæteræ gentes ipſius ſimul eiuſq; prolis latus tuendo frequentant, maximè gens Germaniæ & populus Francorum (de quibus eius nobilis proſapia originem traxit) in eius laudibus concinnit, vitam illi & proſperitatem continuam exoptans. Exul quoq; quicunque priſcis temporibus à ſede propria aberrauit, eius triumphos amando mō reditum velocem ſperat: quia ſceptra tenendo fidei verbum ſpargit vbique, donec populum ſuum à vetuſto ſcelerum vſu purget, qui iuuante Chriſto firmiter fidei catholicæ iura tenebit: ne fruſtra verbi iacula proferat, ſed ſint arma potētia Deo in omne opus bonū, & Chriſti fide roborata carnis proteruiam doment. O quàm ſolidus fide & ſtabilis in chriſtiana religione manet, qui oues ſibi commendatas diligenter omni hora cuſtodit, & penſum dominici ſeruitij cultumq; diuinum ſtrenuè ab omnibus ſibi obtemperantibus expetit, dum ſuperni regis vexillum cunctis venerandum eſſe oſtendit, & ad prædicandum Chriſti euangelium vbique doctores ſuos dirigit: qui duricordes ſermonibus ſuis molliant, & ad percipiendum bonum odorem virtutū, diuina gratia opitulante producant: vt luxus ſæculi ſpernant, & in Chriſto ſpem collocantes ipſius paſſionib. communicare appetant. Ecce tibi ô Imperator clementiſſime atque ſanctiſſime præſens offero munus omni deuotione ſubiectus: qui terribilis extas aduerſarijs, inimicorum terga perſequens, & placidus es deuotis, clementer conuerſis veniam tribuens. Omnis gens, omnis natio tuam voluntatem facere expetit: noſque tui miſeri famuli clementiam tuam pronis obſequijs adire optamus, eiuſque votis obtemperare in omnibus deſideramus. Nam libellum, quem in honorem ſanctæ Crucis dudum proſa metroque compoſui, nūc tuæ ſerenitati offero ſupplex, deprecans, vt qui ſcuto fidei, lorica iuſtitiæ & galea ſalutis decenter es ornatus: nos ſub tua defenſione Chriſto militantes munire digneris, atque ad portum ſalutis æternæ in augmentum præmiorum tuorum Domino adiuuante perducere. Continet autem præſens imago ſereniſſimi Imperatoris Hludouici xv. verſus metro dactylico tetrametro conſcriptos hoc modo. *Hieſu Chriſte tuum vertice ſignum. Auguſto galeam conferat almam. Inuictam & faciat optima dextram. Virtus Hieſu tua detque triumphum. Iuſto iuſtitiæ induat atque. Lorica ſemper placitum amicum. Quam nullus iaculo proterat hoſtis. Sed firmum maneat Cæſaris omne. Ac tuum Imperium omne per æuum. Sicque eius ſobolis læta propago. Succedens maneat ſceptra tenendo. Donec ſæcla ſua iura tenebūt. Et terra ſolidus permanet orbis. Chriſte dum memoret nomen vbique. Et verbum Domini prædicet vltro*: In circulo autem qui caput cingit duo verſus adonici metri continentur iſti. *Tu Hludouicum Chriſte corona.* Crux verò quam dextera geſtat, hos tenet verſus metri aſclepiadij. *In Cruce Chriſte tua victoria vera ſaluſque Omnia rite regis.* Scutum verò quod ſiniſtra tenet, elegiaco metro conſcriptum eſt hoc modo. *Nam ſcutum fidei depellit tela nefanda. Protegit Auguſtum clara trophæa pars. Deuotum pectus diuino munere fretū. Illeſum ſemper caſtra inimica fugat.*

INCIPIT PROLOGVS.

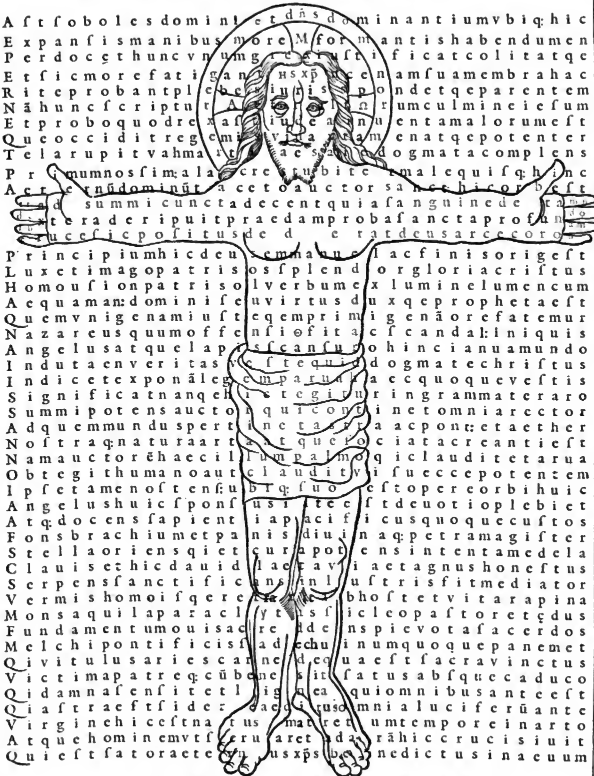
HOrtatur nos lex diuina ad deferendum Domino dona, nec excipit aliquem, ſed ab omnibus ſpontaneam expetit oblationē: cum Moyſi Dominus præcepit ita dicens: Loquere filijs Iſrael vt tollant mihi primicias, ab omni homine qui offert vltroneus accipietis eas. Vbi nullus excuſationi locus datur, quando voluntas prōpta quæritur & non neceſſitas imponitur, ſed vniuſcuiuſque proprio arbitrio relinquitur. Vnde ipſe hæc legens, animum deuotum impēdens, offerebam has primicias, in laudem ſanctæ Crucis expenſas: quæ columna eſt cæleſtis ædificij, in qua videlicer conſtructa eſt domus Chriſti, ipſi arbitri interno qui me conſpicit non ſuperba intentione, ſed humili deuotione quicquid ſua gratia poſſum, in eius laudem volens conferre: qui non ſecundum faciem ſed ſecundum cor iudicās, non æſtimat quantitatem muneris, ſed quantitatem deuotionis. Nec enim arbitror me poſſe aliquid ſanctæ Cruci decens cōferre, quæ claritate ſua cūcta clarificat: ſed claritatem eius & maieſtatem perpetuam, laudibus quibuſcumq; poſſum conſeruis meis prædico: vt ſæpius eam legentes ac ſedulo conſpicientes, noſtram in ea redemptionem aſſidue cogitemus, redemptorique noſtro inceſſanter gratias agamus. Qui cum nullius egeret, ſempiternumque regnū vna cum patre & Spiritu ſancto haberet: ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, factus obediens patri vſque ad mortem, mortē autē Crucis Semel quoq; pro peccatis noſtris mortuus eſt iuſtus pro iniuſtis: vt nos offerret Deo, faceretq; nos regnū & ſacerdotes Deo patri. Quapropter rogo, vt quicunq; textum huius operis perſpexerit, non ſtatim propter artificis vilitatem ſpernendo abijciat: ſed ſi velit & poſſit legat, & oculo ſanæ fidei intuendo atque per auctoritatem diuinarum ſcripturarum diiudicando, quod in eo catholicè & rectę repererit diſputatum, ei hoc tribuat à quo eſt omne bonum: ſi quid autem minus recte atq; inconſiderate inuenerit prolatum, magis meæ imperitiæ quam malitiæ deputet, qui catholicæ fidei quantum poſſum rectitudinem ſemper deſidero & inhianter diſco, eiuſq; iura quantum ſuperna gratia concedit ſeruare contendo Atq; ideo cui erraſſe videor humiliter ſuggero, vt vel viua voce ſi præſens ſim, vel per ſcripta ſi abſens, errorem meum mihi intimare non tardet. Sin autem propter longinquitatem terrarum, ſeu propter aliam aliquam impoſſibilitatem neutrum horum facere poſſit, ſiue etiam me à præſenti vita cōſtiterit exceſſiſſe, precor vt pro reatu meo clementiſſimū iudicem deprecetur: quatenus ipſe quem humanæ infirmitatis nihil latet, erroris mei vincula diſſoluat, & ſuæ remiſſionis gratia peccatorū mihi veniam donet Hocq; idem me quādiu vixero in hoc corpore acturum exopto, id eſt, pro meis & pro aliorū erratibus quotidie preces fundere: vt ipſe pius ſua gratia & errantes corrigat, & erratorum indulgentiam tribuat De cætero autem moneo lectorē, vt huis conſcriptionis ordinem teneat, & figuras in eo factas ſeruare non negligat: ne operis precium pereat, & vtilitas lectionis minuatur. Quod vt facilius poſſit, vniuſcuiuſq; figuræ rationem in ſequenti ſibi pagina proſaico ſtilo intimare curabam, ſubtexuectēs expoſitionem eius ſimul & verſus, qui in ea conſcripti ſunt. Si quē autē mouet, cū vniuſcuiuſq; paginæ, verſus eiuſdē numeri deſcribere decreuerim, cur aliquas notas ſiue punctos eis interſeruerim, agnoſcat me hoc non tam neceſſitate quā voluntate feciſſe, vt lucidior ſenſus & locutio in eis fierit. Nec hoc quidem vulgo nec frequenter feci, nec ſine auctoritate maiorū. Nā non recordor alicubi me feciſſe in ipſis verſibus punctos, niſi vbi quæ pronomē vel quæ coniunctio fuit, vel *vs* finalis ſyllaba dictionis, quod idē & Porphirius fecit: ſecūdum cuius exemplar litteras ſpargere didici, & pro *m* littera alicubi virgulam, ſuper antecedentem ſibi vocalem notaui. Feci quoq; & ſynalœphā, aliquādo in ſcriptu in oportunis locis ſynalœpharū, quod & Titus Lucretius non raro feciſſe inuenitur. V quoq; inter q & aliquā vocalē poſitam aliquādo intercepi, ſimiliter & *h* nō littera ſed nota aſpirationis eſſe cōuincitur. Si autem metricis omnibus, qui ſolū modo metri genus & pedū regulā ſeruāt, poteſtas nō minima datur per metaplaſmos & ſchæmata atq; tropos, & cętera quæ poetis abundātiſſima à grāmaticis cōceſſa ſunt, cur nō mihi? qui nō ſolum genera certa metrorū & pedes legitimos, ſed etiā ſeriē & numerū litterarū, & figurarum modū diligētius ſeruare curaui Ante omnia quoq; obſecro vnumquemq; qui hoc opus legerit, ne inuidiæ ſtimulis contra me excitetur: vt laborē meū diſſipare cōtendat, ne dū hoc quod ego ad laudem Dei parare ſategi, ille delere ſtudeat: & ſibi magis nocere ſtudeat quā mihi: & dū ſanctæ Crucis gloriā per meam humilitatem audire non ſuſtinet: crucifixi regis offenſam incurrens, redemptionis gratiam quæ in Cruce eſt non conſequatur.

Digitized by Google

Prima

Digitized by Google

LIBER PRIMVS.

Aſt ſoboles Domini & Dominus dominantium vbiq;,hic
Expanſis manibus morem formantis habendum en
Perdocet,hunc vnum grex iuſtificat,colit atq;.
Et ſic more fatigantis Cruce nam ſua membra hac
Rite probant plebes, iuris ſpondetq; parentem
Nam hunc ſcriptura.Et oro altorum culmine Hieſum,
Et probo: quod rex.aſt Iudæa nuenta malorum eſt
Quæ occidit regem, is viuax tamen atque potenter
Tela rupit vah martia,Eſaiæ dogmata complens.
Primum nos ſimus alacres, tubitet male quiſq; hinc
ÆternumDominum tacet,ò auctor ſanctus hic orbe eſt
Tradi ſummi cuncta decent, quia ſanguine demptam
Dextera deripuit prædam proba,ſancta.profundo:
In Cruce ſic poſitus dederat Deus arce coronam.
Principium hic Deus,Emmanuel.ac finis, origo eſt.
Lux,& imago patris.os,ſplendor,gloria,Chriſtus
Homouſion patri.ſol.verbum.ex lumine,lumen cum
Æqua manus Domini.ſeu virtus.duxq; Propheta eſt.
Quem vnigenam iuſte, quem primigenam ore fatemur:
Nazarcus,cum offenſio fit,ac ſcandalum iniquis.
Angelus,atque lapis.ſcanſuro hinc ianua mundo.
Induta en veritas veſte,quid dogmate Chriſtus
Indicet exponam:legem parua hæc quoque veſtis
Significat,namq; hic tegitur in grammate raro
Summipotens auctor:qui continet omnia rector.
Ad quem mundus pertinet.aſtra.ac pontus,& æther.
Noſtramq; natura arta atque ſociata creanti eſt.
Nam auctorem hæc illum (palmo qui claudit & arua)
Obtegit humano aut claudit viſu.ecce potentem.
Ipſe tamen oſtenſus vbiq; ſuo eſt opere orbi huic
Angelus .huic ſponſus.ille eſt deuotio plebi &
Atque docens ſapientia,pacificus quoq; cuſtos,
Fons,brachium & panis,diuinaq; petra. magiſter.
Stella,oriens,qui & cura potens.intenta medela.
Clauis & hic Dauid,læta via,& agnus honeſtus.
Serpens ſanctificans.illuſtris fit mediator:
Vermis homo iſque,retraxit ab hoſte (& vita) rapina.
Mons aquila,paraclytus,ſic leo,paſtor, & ædus.
Fundamentum,ouis,ac reddens pie vota ſacerdos.
Melchi pontificis ſadech vinum quoq; panem,&
Qui vitulus,aries,carne de qua eſt ſacra vinctus
Victima patreq; cùm benè ſit ſatus abſq; caduco:
Qui damna ſenſit & lignea,qui omnibus ante eſt.
Qui aſtra eſt ſyderea æditus omnia luciferum ante.
Virgine hic eſt natus matre.tum tempore in arto
Atq; hominem vt ſeruaret,ad aram hic Crucis iuit,
Qui eſt ſator æternus,Chriſtus benedictus in æuum.

ECce Imago Saluatoris membrorum ſuorum poſitione, conſecrat nobis ſaluberrimam, dulciſſimam & amantiſſimam ſanctæ Crucis formam: vt in eius nomine credentes & eius mandatis obedientes, per eius paſſionem ſpem vitæ æternæ habeamus: vt quotieſcunque Crucem aſpiciamus, ipſius recordemur, qui pro nobis in ea paſſus eſt, vt eriperet nos de poteſtate tenebrarum: deglutiens quidem mortem, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cœlum ſubditis ſibi Angelis & poteſtatibus & virtutibus: vtque recogitemus, quod non corruptibili argento vel auro redempti ſumus de vana noſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine quaſi agni incõtaminati & immaculati Chriſti: vt ſimus ſancti immaculati in cõſpectu ei' in charitate: vt per hęc efficiamur diuinę naturæ cõſortes, fugientes eius qui in mũdo eſt concupiſcẽtiæ corruptionẽ. Sunt quippe & in ipſa pagina nomina eiuſdẽ redemptoris noſtri verſibus comprehenſa, quædam ex diuinitatis eius ſubſtantia, quædam verò ex diſpenſatione ſuſceptæ humanitatis aſſumpta: vt oſteuderetur, quod idẽ mediator Dei & hominum, & patri eſt in Deitate conſubſtantialis atque coæqualis, & matri in humanitate ſuſcepta connaturalis atque conſimilis: quia omnem naturam noſtram ipſe perfectè ſuſcepit abſque peccato. Qualitas autem eorum facilè per rationem ſubternexam poteſt cognoſci: vtrum ad diuinam vel ad humanam eius pertineant naturam. Chriſtus namque græcè à chriſmate eſt appellatus, hoc eſt, vnctus. Sacerdotes ergo & reges apud Iudæos ſacra vnctione in veteri teſtamento vngebantur, & ideo Chriſtus vnctio appellatur, qui rex & ſacerdos eſt: quia nõ oleo materiali, ſed oleo lætitiæ, hoc, eſt Spiritu ſancto vnctus eſt præ omnibus participibus ſuis. Chriſtus verò hebraicè Meſſias dicitur. Hieſus hebræum græcè ſother, latinè ſalutaris vel ſaluator interpretatur: pro eo quod cunctis gentibus ſalutifer venit. Emanuel ex hebræo in latinum, ſignificat, nobiſcum Deus, ſcilicet quod per virginem natus Deus hominibus in carne mortali apparuit. Deus dicitur propter vnitam cum patre ſubſtantiam. Dominus propter ſeruientem creaturam. Deus autem & homo quia verbum & caro. Vnigenitus autem vocatur per diuinitatis excellentiam, quia ſine fratribus. Primogenitus, per ſuſceptionem hominis, in qua per adoptionem gratiæ habere fratres dignatus eſt, quibus eſſet primogenitus. Homouſion patri ab vnitate ſubſtantiæ appellatur, ſubſtantia enim vel eſſentia græcè vſia dicitur. Omoyſion, vtrumque enim coniunctum ſonat vna ſubſtantia. Principiũ, eo quod ab ipſo ſunt omnia, & quia ante eum nihil eſt. Finis, quia dignatus eſt in fine ſæculorum humiliter in carne naſci & mori: vel quia quicquid agimus ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus, vltra quod quæramus non habemus. Os Dei eſt, quia verbum eſt eius. Nam ſicut pro verbis, quæ per linguam fiunt ſæpe dicimus illa vel illa lingua, ita pro verbo Dei ponitur os, quia mos eſt vt ore verba formentur. Verbum autem ideo dicitur, quia per eum omnia pater condidit ſiue iuſſit. Veritas, quia non fallit, ſed tribuit quod promittit. Vita, quia omnia viuificat. Imago dicitur propter parem ſimilitudinem patris. Figura, quia ſuſcipiens formam ſerui, per operum virtutumq; ſimilitudinem, patris in ſe imaginem atque immenſam magnitudinem deſignauit. Manus Dei eſt: quod omnia per ipſum facta ſunt. Hinc & dextera: propter effectum operis totius creaturæ quæ per ipſum formata eſt. Brachium, quod ab ipſo omnia continentur. Virtus, quod omnem patris poteſtatem in ſemetipſo habeat, & omnia poteſt. Sapientia, quod ipſe reuelet myſteria ſcientiæ & arcana ſapientiæ. Splendor, propter quod manifeſtat. Lumen, quia illuminat. Lux, quia ad virtutem contemplandam cordis oculos reſerat. Sol, quia illuſtrator. Oriens, quia luminis fons, & quod oriri nos faciat ad vitam æternam. Fons, quia rerum origo eſt, vel quia ſatiat ſitientes. Ipſe quoq; A & Ω, quia initium & finis. Paracletus, id eſt, aduocatus, quia pro nobis intercedit apud patrem, & ad culpas noſtras remouendas curam gerit. Sponſus, quia de cælo deſcendens adhæſit Eccleſiæ, vt eſſent duo in carne vna. Angelus dicitur, propter annunciationem paternæ ac ſuæ voluntatis, vnde & apud Prophetam magni conſilij Angelus legitur, dum ſit Deus & Dominus Angelorum. Miſſus dicitur; quia verbũ caro factum eſt. Homo dicitur, quia incarnatus eſt. Mediator, quia de morte ad vitam nos perduxit. Propheta, quod futura reuelauit. Sacerdos, quod pro nobis hoſtiam ſe obtulit. Paſtor, quia cuſtos eſt. Magiſter, quod oſtenſor. Nazarenus verò à loco. Nazareus, à merito, id eſt, ſanctus ſiue mundus: quia peccatum non fecit. Siquidem & alijs inferioribus rebus nominum ſpecies ad ſe trahit Chriſtus: vt facilius intelligatur. Dicitur autem panis, quia caro. Vitis, quia ex ſanguine ipſius redempti ſumus. Flos, quia electus. Via, quia per ipſum ad Deum imus. Oſtium, quia per ipſum ad Deum ingredimur. Mons, quia fortis. Petra, quia firmitas eſt credentium. Lapis angularis, quia duos parietes è diuerſo, id eſt, de circumciſione & præputio in vnam fabricam Eccleſiæ iungit: vel quod pacem Angelis & hominibus facit. Lapis offenſionis, quod veniens humilis offenderunt in eum increduli, & factus eſt petra ſcandali. Fundamentum autem ideo vocatur, quia fides in eo fundata eſt: vel quia ſupra eum catholica Eccleſia conſtructa eſt. Agnus dicitur, propter innocentiam. Ouis, propter manſuetudinem. Aries, propter principatum. Hœdus, propter ſimilitudinem carnis peccati. Vitulus, pro eo quod pro nobis eſt immolatus. Leo, pro regno & fortitudine. Serpens, pro morte & ſapientia. Vermis idem, quia reſurrexit. Aquila, propter quod poſt reſurrectionem ad aſtra remeauit. Nec mirum ſi vilibus ſignificationibus figuretur: qui dum ſit patri coæternus ante ſæcula filius, naturæ noſtræ vilitatem non ſpernens, natus eſt in tempore hominis filius. Verbum enim caro factum eſt, & habitauit in nobis. Sunt ergo verſus quinque, qui in linea humani corporis ſpeciem forinſecus circumdantes conſcripti ſunt, quorum primus incipit à medio digito dextræ manus, & ſic in indicem trãſit, poſtea in pollicem ſe erigens & per brachium dextrum aſcendens, in vertice capitis finitur. Qui talis eſt: *Dextra Dei ſummi cuncta creauit Hieſus*. Secundus à capite deſcendens ſimiliter in medio digito ſiniſtræ manus finitur iſte: *Chriſtus laxabit è ſanguine debita mundo*. Tertius à quarto digito dextræ manus, qui medicus vocatur, incipiens, & per auricularem dextrum brachium ſubtus ducens, in latere dextro vſque ad ventrem medium deſcendens, rurſusque à dextro genu in radicem pedis deſinit. Ita: *In Cruce ſic poſitus deſoluens vincla tyranni.* Quartus in radice pedis dextri exterius incipiens inter media crura aſcendens ad radicem vſque pedis ſiniſtri exterius peruenit. Ita: *Aeternus Dominus deduxit ad aſtra beatos.* Quintus item à radice pedis ſiniſtri exterius vſq; ad genua aſcendens, & à ventre medio per latus & brachiũ ſiniſtrum vſque ad medicum digitum pertingit. Ita: *Atque ſalutiferam dederat Deus arce coronam.* In veſte quidem femora circumdante, ſunt verſus hi duo elegiaci. *Veſte quidem parua hic tegitur qui continet aſtra. Atque ſolum palmo claudit vbique ſuo.* In cæſarie verò capitis eius ſcriptum eſt: *Iſte eſt rex iuſtitiæ.* In vultu quoque & mento, papillis & vmbilico continetur iſtud: *Ordo iuſtus Deo.* In corona autem caput cingente iſtud: *Rex regum & Dominus dominorum.* In cruce namque quæ iuxta caput eius poſita eſt ſunt tres literæ, hoc eſt, A M & Ω, quod ſignificat initium & medium & finem ab ipſo omnia comprehendi.

Digitized by Google

II. Figura. De crucis figura, quæ intra tetragonum eſt ſcripta, & omnia ſe comprehendere manifeſtat.

O	cruxq:excellistot	O	etdominarisolymp	O
C	aceleſtesplebeset	c	larasaccipisilli	c
R	egnaregendapolic	r	ucifixinut:etardo	r
V	ndiq:tealmificatr	u	beascũſang'inisvſ	u
X	riſtiquapropterc	x	regevocaberetudu	x
D	umqehumanatibiex	q	uirisdiuinaq:tact	u
V	niusaltithronide	u	otoinlaudishonor	e
X	riſticolasſocias	a	eſacrofaminevíua	x
M	ultiplicesIaudes	e	ndasaculminecael	i
I	nterriscantusquo	ſ	offertorbisetexu	l
S	anctificatmundus	u	ent:tepont:ethicſo	l
E	xáltatiubilanscũ	m	ontibusaridacant	ũ
R	uracanuntſtellis	m	otutucarminadona	s
O	rtusetoccaſusaqu	i	loſicauſteretaur	a
L	aeticiamregniten	e	asquodluminelume	n
A	ltapolipandascon	s	ignesnumenetiſti	c
T	antadeidonadiſpe	n	ſansquiomniafeci	t
O	cruxquaexp̄iescar	O	benedictatriumph	O
Q	uantatibidederat	t	antorũfactoramor	e
V	iuificantisenimd	o	nodeusipſeparaui	t
E	tbeneteextulerat	d	irenedicerepuppu	p
R	ancidusisvaleatd	e	ceptorduxetiniqu	i
E	xemptamriſitprae	d	amqilucisabaethr	a
D	etruſamqediuvolu	i	tpunirenecandohi	c
E	npiacruxdominide	c	antansquispiemuſ	a
M	agnificareualett	a	ntãteetdicerefat	u
P	ulchranitescultu	t	eviſugloriacingi	t
T	axusdirafugitcal	a	nusſetpinushonor	i
I	nclinanthumilese	t	cedrosmirramelyr	o
O	lfactũpauitantna	r	dusetmiracypreſu	s
M	axtixtusguttaamm	o	numbalſamabidell	a
V	ictaemaieſtateſu	p	erſuavotaferuntt	c
N	ominetuaſperiorm	a	iorvirtutepiisho	e
D	onascummercedeme	e	ntxp̄iantetribuna	l
O	cruxq:dederasrupt	O	plebemireabauern	O

LIBER PRIMVS.

O Crux quæ excellis toto & dominaris olympo,
Cælcſtes plebes & claras accipis illic
Regna regenda poli, crucifixi nudus & ardor
Vndique te almificat, rubeas cum ſanguinis vſu
Chriſti, quapropter ex rege vocabere tu dux.
Dumque humana tibi exquiris diuinaque tactu
Vnus altithroni deuoto, in laudis honore
Chriſticolas ſocias: ac ſacro famine viuax
Multiplices laudes en das à culmine cœli.
In terris cantus quos offert orbis, & exul
Sanctificat mundus, ventus, te pontus, & hic ſol
Exaltat iubilans cum montibus, arida cantum
Rura canunt, ſtellis motu tu carmina donas.
Ortus & occaſus, aquilo, ſic auſter, & aura:
Læticiam regni teneas quod lumine lumen,
Alta poli pandas, conſignes numen & iſtic
Tanta Dei dona diſpenſans, qui omnia fecit.

O crux quæ Chriſti es caro benedicta triumpho:
Quanta tibi dederat tantorum factor amore:
Viuificantis enim dono Deus ipſe parauit,
Et bene te extulerat, dire ne dicere puppup
Rancidus is valeat deceptor, dux & iniqui,
Exemptam riſit prædam qui lucis ab æthra:
Detruſamque diu voluit punire necando hic.
En pia Crux Domini, decantans quis piè muſa
Magnificare valet tantam te, & dicere fatu:
Pulchra nites cultu, te viſu gloria cingit.
Taxus dira fugit, calamus ſe & pinus honori
Inclinant humiles: & cedros myrrha melyro
Olfactum pauitant, nardus & myrrha, cypreſſus,
Maſtix, tus, gutta, ammomum, balſama, bidella.
Victæ maieſtate ſuper ſua vota ferunt te.
Nomine tu aſperior, maior virtute, pijs hoc
Donas, cum mercede meent Chriſti ante tribunal.
O Crux quæ dederas rupto plebem ire ab auerno.

DECLARATIO.

AST hæc figura Crucē Chriſti in quatuor cornibus cūcta complecti prædicat, ſiue quæ in cælis, ſiue quæ in terra, ſiue quæ ſubtus terram ſunt, omnia videlicet viſibilia atque inuiſibilia, viuentia & non viuentia, quia quatuor Crucis cornua ſiue quatuor loca intimant, in quibus rationales verſantur creaturæ, id eſt, cæleſtium, terreſtrium & infernorum & ſupercæleſtium, de quibus & Paulus Apoſtolus loquitur, vt in nomine Hieſu omne genu flectatur cæleſtium, terreſtrium & infernorum. De tribus Pauli teſtimonium eſt, videamus & quartum. Laudate Dominum cæli cælorum, & aquæ quæ ſuper cælos ſunt laudent nomen Domini. Ruſumque dicuntur cæleſtia & alia ſupercæleſtia. Siue quatuor ſpecies totius creaturæ, id eſt, eſſe, viuere, ſentire, & intelligere, in quibus omnibus creatura ſubſiſtit. Nam alia tantum ſunt, ſed nec viuunt, nec ſentiūt, neq; diſcernunt, vt ſunt lapides. Alia ſunt & viuunt, ſed nec ſentiunt neq; diſcernunt, vt ſunt arbuſta & omnia germina terrę. Alia verò ſūt, viuūt & ſentiūt, ſed nō diſcernūt, vt ſunt bruta animalia, quibus vis eſt ſentiendi, ſed non ſubeſt ratio intelligendi. Alia autem ſunt, viuunt, ſentiunt & diſcernunt, vt ſunt angeli & homines, qui eſſentia ſubſiſtunt, vita viuunt, ſenſu ſentiunt, intellectu diſcernunt. Sunt & ipſius animæ quatuor affectiones, quibus animantia vel ad bona vtuntur vel ad mala. Has & antiqui ſubtiliter inuenerunt, & eorum inuenta probantes poſteri ſuſceperunt, id eſt. timere, ac dolere, cupere ac lætari. Hæc ergo ſi ſanctæ Crucis præſidio ordinantur atque muniuntur, in religioſis hominibus ſalutifera eſſe probātur, licet eas vitia eſſe, ſtultitia quorundam ſapientum huius mūdi exiſtimarit. Quod ſi ita eſſet, & eas niſi peccatores omnino non poſſunt hēre aut perditi, rectè non affectus aliqui poſſent dici, ſed morbi. Aut cum tales animorum motus inueniantur in ſanctis Apoſtolis & Prophetis, quis ita deſipiat, vt eos affectus vitia credat? ex quibus Deo placuerunt illi, qui vitijs plus quā cæteri homines reſtiterunt. Itaque Paulus Apoſtolus de timore ſic loquitur: Timeo autem ne ſicut ſerpens ſeduxit Euam aſtutia ſua, ſic & veſtri ſenſus corrumpantur à charitate quæ eſt in Chriſto. Idem de cupiditate fiducialiter dicit: Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Sed & de triſtitia, quam alij dolorem appellant, idem doctor gentium ait: Quia triſtitia eſt mihi magna & continuus dolor cordi meo, pro fratribus meis qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. Nam & ad Romanos ſcribens ait: Gaudeo in vobis, ſed volo vos Sapiētes eſſe in bono & ſimplices in malo. Dauid quoque Propheta de timore ita ait: Timor Domini ſanctus permanet in ſæculum ſæculi. Item, Timete, inquit, Dominum omnes ſancti eius. De triſtitia verò ita ait: Contriſtatus ſum in exercitatione mea. Item de concupiſcere idem dicit: Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore, & concupiui ſalutare tuum Domine. De lætitia quidem idem Pſalmiſta exhortans ſanctos Dei dicit: Lætamini in Domino & exultate iuſti, gaudete iuſti in Domino. Hunc ergo timorem vel dolorem, hanc cupiditatem ſiue hoc gaudium qui reprehendere voluerit, ipſum reprehendit Apoſtolum & Prophetam, qui per tales affectiones non ſolum Deo placuerit: ſed etiam quoſdam alios ad idipſum exhortati ſunt, & qui extorres horum fuere, inter criminoſos quod eſſent ſine affectu culpauerunt. Non ergo has affectiones habendo: ſed eis male vtendo delinquimus, quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creatorem: qualitas verò, bonam & malam ſignificat voluntatem: ac ſi motus qui in omnibus affectiones ſunt, hæ eædem ipſæ in benè vtentibus virtutes, & in malè vtentibus paſſiones ſiue perturbationes, ac vt quidam volunt, ægritudines fiunt: illeque eis benè vtitur, qui non ſuam, ſed Dei quærit facere voluntatem: vt iam non ſibi viuat, ſed ei qui per ſanguinis ſui effuſionem in cruce illum redemit: qui cum Apoſtolo dicere poteſt: Ego enim per legem legi mortuus ſum, vt Deo viuam: Chriſto confixus ſum Cruci: Viuo autem iam nō ego, viuit verò in me Chriſtus. Quod autem nunc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum pro me. Omnia ergò hæc ſanctæ Cruci conueniunt, quia in ea omnium creator paſſus eſt Chriſtus. Nam paſſio Chriſti cælum ſuſtentat, mundum regit, tartarum perfodit. In ea confirmantur Angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, ſtabiliuntur ſubſiſtentia, animantur viuentia, conſeruantur ſentientia, illuſtrantur intelligentia. Inde timor ductus à pœna, fideles liberat: triſtitia ſalubris, pœnitentes à peccatis mundat: cōcupiſcentia boni, virtutum fructus germinat: gaudium vitę ſpe confidentes lætificat. Omnium quippe auctor hāc ſanctam ſibi præuidebat machinam: hanc conſtrui voluit, vt in ipſa reſtauraret & coadunaret omnia per Hieſum Chriſtū Dominum noſtrum. Sunt quoque verſus duo in ipſa Cruce conſcripti, quorum prior eſt: *O Crux quæ ſummi es noto dedicata tropheo*: à ſummo in ima deſcendens. Alter verò: *O Crux quæ Chriſti es caro benedicta triumpho*: à dextra in ſiniſtram crucis tendens. Sunt & in tetragono circa crucem quatuor verſus, quorum primus, qui ſupra crucem, eſt hic: *O crux quæ excellis toto & dominaris olympo.* Qui verò infra, eſt hic: *O Crux quæ dederas rupto plebem ire ab auerno.* Qui autem in dextra, hoc eſt, in anachroſticide poſitus eſt, hic eſt: *O Crux dux miſero latoque redemptio mundo.* Et qui in ſiniſtra, hoc eſt, in teleſticide hic: *O Crux vexillum ſancto & pia cautio ſæclo.* Notandum autem quod O literam, quæ circuli habet ſimilitudinem, idcirco in quatuor angulis tetragoni & in quatuor cornibus crucis, necnon & in media cruce poſuimus: vt oſtenderetur omnia ſanctam Crucem ſua potentia concatenare, & in veneratione Chriſti copulare quæ ſurſum & quæ deorſum ſunt.

III. Figura. De nouem ordinibus Angelorum, & de nominibus eorum in Crucis figura diſpoſitis.

Salueſanctaſaluschriſtiotupaſſiolaeta
Cruxvenerandadeidoctrixſapientialumen
Lausvericaravirtusphiloſophiaclarahis
Quosdantaruaſoliveculmenconditolympi
Sidereosquechoroscetcandidaſceptradiei
Nāq;ſalushominumesrerumrenouatiopulcra
Tebeatorbstotusalainclytanempepolorum
Omnegenupertecaeleſtūetflectiturambit
Terreſtrumatq;inferiuxtaſuavinculanorū
Sceptraducesregnacuruantisnomineieſus
Atmichaelprincepshabitantūduxetinalto
Tememoratvirtutedeiſimulaetheracuncta
Etregeretetegereſtesnuminisalmaquodara
Quoclypeoexultatframeaquafortisinibit
Horridabelladraconisouanscūmilib;almis
Atq;tuaslaudesquaeretſibipraemiavictor
Namiurehancſtatuitſuſpenſamact:q;modū:qe
Sorſqcrucemtalemhancaramveraquibusqe
Virtutūvteſtanspromatvitaipſaſenatum
Scriptabonaiuſteconſurguntincrucevita
Xp̄sſeadpetrāfideinimiumauctaqueſenos
Duceretinclinanshumilistumvenitabarce
Etdocuitverbisfactisdocumentareliquit
Accrucesacrapiacompleuitcunctacreator
Hocgabrielalacerdansclarumfamenadaurē
Virginisorabasarchangelusetparanymphus
Ieſumſaluantemiātangenslaudetriumphum
Orafaelmedicinadeinumtededithaeccrux
Redderepoſſeiubarcuiustuncritefiguram
Monſtrabascaecoquaeluminareddiditorbi
Credim;ergocruciſantiquainlaudibuseſſe
Cūnouaconſonuitpſallentumcantiolaudem
Angeliinofficiūetveniebantiureminiſtri
Hincrogocaelorūagmenbenedicitechriſto
Quicruceſaluauitmundumdansregnabeatis
Etveſtrūnumerumcompleuitinarcepolorum

LIBER PRIMVS.

SAlue ſancta ſalus, Chriſti ô tu paſſio læta,
Crux veneranda Dei doctrix, ſapientia, lumen,
Laus veri, cara virtus, philoſophia clara, his
Quos dant arua ſoli, vel culmen condit olympi,
Sidereoſque choros, & candida ſceptra diei.
Namque ſalus hominum es, rerum renouatio pulchra:
Te beat orbs totus, ala inclyta nempe polorum,
Omne genu per te cæleſtum & flectitur ambit
Terreſtrum atque infer iuxta ſua vincula norum.
Sceptra duces regna curuantis nomine Ieſus:
At Michael princeps habitantum dux & in alto
Te memorat virtute Dei ſimul æthera cuncta
Et regere & tegere, ſtes numinis alma quod ara:
Quo clipeo exultat, framea qua fortis inibit
Horrida bella draconis ouans cum millibus almis.
Atque tuas laudes quæret ſibi præmia victor.
Nam iure hanc ſtatuit ſuſpenſam actuſque, moduſque,
Sorſque Crucem talem hanc aram, vera quibuſque
Virtutum vt teſtans promat vita ipſa ſenatum.
Scripta bona iuſte conſurgunt in Cruce vita.
Chriſtus ſe ad Petram fidei nimium auctaque ſenos
Duceret inclinans humilis, tum venit ab arce,
Et docuit verbis, factis documenta reliquit,
Ac Cruce ſacra pia compleuit cuncta creator.
Hoc Gabriel alacer dans clarum famen ad aurem
Virginis orabas Archangelus, & paranymphus
Ieſum ſaluantem iam tangens laude triumphum.
O Raphael medicina Dei, num te dedit hæc Crux
Reddere poſſe iubar, cuius tunc rite figuram
Monſtrabas cæco, quæ lumina reddidit orbi.
Credimus ergo Crucis antiqua in laudibus eſſe:
Cum noua conſonuit pſallentum cantio laudem
Angeli in officium & veniebant iure miniſtri:
Hinc rogo cælorum agmen benedicite Chriſto,
Qui Cruce ſaluauit mundum, dans regna beatis:
Et veſtrum numerum compleuit in arce polorum.

DECLA-

DECLARATIO.

Meritò quippe ſanctorum Angelorum ordines & cæleſtis militiæ exercitus, nomine & numero ſanctæ Cruci concordant: vt æterni regis victoriam collaudent, & magnitudinem lætitiæ ſuæ honeſto officio prædicent: cùm non ſolum in hora natiuitatis Chriſti laudaſſe, & poſt in deſerto illi miniſtraſſe ſacer Euangelij textus commemoret, verum etiam in tempore paſſionis & reſurrectionis eius, debito ei officio ipſos aſſtitiſſe manifeſtè narret: maximeq; illos credi oportet huius rei eſſe deuotos, quia quantò dignius in eius militia militant, tantò deuotius eius triumphum laudant. Nouem ergò ſunt ordines Angelorum, vt ſancta ſcriptura nobis commendat: hoc eſt, Angeli, Archangeli, Virtutes, Principatus, Poteſtates, Dominationes, Throni, Cherubin & Seraphin. Sed ad hæc exponenda beati Gregorij Papæ verba ponamus: Eſſe namque Angelos & Archangelos, penè omnes ſacri eloquij paginæ teſtantur. Cherubin quoque & Seraphin, ſæpe vt notum eſt libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apoſtolus ad Epheſios enumerat dicens: Supra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem. Qui rurſus ad Coloſſenſes ſcribens ait: Siue throni ſiue dominationes ſiue principatus ſiue poteſtates. Dominationes verò, principatus ac poteſtates iam ad Epheſios loquens deſcripſerat, ſed ea quoque Coloſſenſibus dicturus pręmiſit thronos, de quibus nec dum quicquã Epheſijs fuerat locutus. Dum ergò illis quatuor, quæ ad Epheſios dixit: id eſt, principatibus & poteſtatibus, virtutibus atque dominationibus, coniunguntur throni, quinque ſunt ordines, qui ſpecialiter exprimuntur; quibus dum Angeli & Archangeli, Cherubin atque Seraphin adiũcta ſunt, procul dubio nouem eſſe Angelorum ordines inueniũtur. Vnde & ipſi Angelo, qui primus conditus eſt, per Prophetam dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore, in delitijs paradiſi Dei fuiſti. Quo notandum, quod primus Angelus non ad ſimilitudinem Dei factus, ſed ſignaculum ſimilitudinis dicitur, vt quò ſubtilior eſt natura, eò in illo imago ſimilius inſinuetur expreſſa. Quo in loco mox ſubditur: Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus, Onix, & Berillus, Saphirus, Carbunculus, & Smaragdus. Ecce nouem dixit nomina lapidum, quia profectò nouem ſunt ordines Angelorum. Quibus nimirum ordinibus ille primus Angelus, ideo ornatus & coopertus extitit: quia dũ cunctis agminibus Angelorum pręlatus eſt, ex eorum comparatione clarior fuit. Sed hæc diſpoſitio in Cruce nouem ordinum Angelorum quid nobis ſacramenti innuat? proſequamur. Tenet ergò hæc ſpecies ſanctę Crucis in inferiori ſua parte, duos ordines, id eſt, Angelos & Archangelos, in brachio dextro duos, hoc eſt, virtutes & poteſtates, in brachio ſiniſtro item duos, id eſt, principatus & dominationes, in medio vnum, id eſt, thronos, in ſuperiori parte itẽ duos, hoc eſt, Cherubin & Seraphin. Quæ etiam nomina ad Domini noſtri Hieſu Chriſti gloriam prædicandam ſatis conueniunt, eiuſque magnificentiam & potentiam narrandam decenter competunt. Quem enim Angeli & Archangeli in infima parte Crucis poſiti denunciant, niſi eum qui de cœlo in terram deſcendit, magni videlicet conſilij Angelum, ad annunciandum manſuetis miſſum, vt fortior fortem alligaret, eiuſque vaſa diriperet. Et quem alium Virtutes, Poteſtates, Principatus & Dominationes prædicant in brachijs Crucis poſiti? niſi eum de quo ſcriptum eſt: Dextera Domini fecit virtutem. Et item: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Itemque: Et factus eſt principatus ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis. Et item: Et dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ. Throni ergò in medio crucis poſiti, quem alium in ſe ſedere notant? niſi illum cui dictum eſt Apoſtolo teſte: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi, virga recta eſt virga regni tui. Et Pſalmiſta: Sedes, inquit, ſuper thronos qui iudicas æquitatem. Et quem Cherubin Seraphinq; ſignificant in arce Crucis poſiti? niſi eum de quo dicit Apoſtolus. In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Et item, Deus noſter ignis conſumens eſt. Cherubin quippe plenitudo ſcientiæ, & Seraphin ardentes vel incendentes interpretantur. Sed hæc non ita prædicamus de ordinibus Angelorum, quaſi vnigenito illos coæquemus: ſed per ſubiectæ creaturæ officia & nomina diſpenſationis: illius ſacramenta veneramur. Eſt enim ipſe Deus & Dominus Angelorum: ante omnia videlicet ſæcula ex Deo patre genitus: hoc eſt, de ſubſtantia patris, qui in nouiſſima ætatum ſæculi ex Virgine matre natus, naturam in ſe ſuſcepit humanam, ad debellandum ſcilicet mundi principem miſſus, vt expoliaret principatus & poteſtates, palam triumphans eos in ſemetipſo quem pater ſuſcitauit à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cęleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod non ſolũ in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnia Eccleſiæ quæ eſt corpus ipſius. Nouem ergò literæ maiores, quæ in hac pagina ſpeciem Crucis faciunt, hoc ſonant, CRVX SALVS. habentque ſingulæ ſingulos ordines Angelorum: quod facile cuilibet patebit qui literas nouit, & nomina nouem ordinum non ignorat.

III. Figura. De nouem ordinibus Angelorum, & de nominibus eorum in Crucis figura diſpoſitis.

Saluesanctaſaluschriſtiotupaſſiolaeta
Cruxvenerandadeidoctrixſapientialumen
Lausvericaravirtusphiloſophiaclarahis
Quosdantaruaſoliuelculmenconditolympi
Sidereosquechorosetcandidaſceptradiei
Nāq;ſalushominumesrerumrenouatiopulcra
Tebeatorbstotusalainclytanempepolorum
Omnegenupertecaeleſtūetflectiturambit
Terreſtrumatq;inferiuxtaſuavinculanorū
Sceptraducesregnacuruantisnomineieſus
Atmichaelprincepshabitantūduxetinalto
Tememoratvirtutedeiſimulaetheracuncta
Etregerettegereſtesnuminisalmaquodara
Quoclypeoexultatframeaquafortisinibit
Horridabelladraconisouanscūmilib:almis
Atq;tuaslaudesquaeretſibipraemiavictor
Namiurehancſtatuitſuſpenſamactuſqemoduſqe
Sorſqecrucemtalemhancaramveraquibuſqe
Virtutūvteſtanspromatvitaipſaſenatum
Scriptabonaiuſteconſurguntincrucevita
Xp̄sſeadpetrāfidēnimiumauctaqueſenos
Duceretinclinanshumilistumvenitabarce
Etdocuitverbisfactisdocumentareliquit
Accruceſacrapiacompleuitcunctacreator
Hocgabrielalacerdansclarumfamenadaurē
Virginisorabasarchangelusetparanymphus
Ieſumſaluantemiāttangenslaudetriumphum
Oraſaelmedicinadeinūmtededithaeccrux
Reddereposſeiubarcuiustuncritefiguram
Monſtrabascaecoquaeluminareddiditorbi
Credim:ergocruciſantiquainlaudibuseſſe
Cūnouaconſonuitpſallentumcantiolaudem
Angeliinofficiūetveniebantiureminiſtri
Hincrogocaelorūagmenbenedicitechriſto
Quicruceſaluauitmundumdansregnabeatis
Etveſtrūnumerumcompleuitinarcepolorum

LIBER PRIMVS.

Salue ſancta ſalus, Chriſti ô tu paſſio læta,
Crux veneranda Dei doctrix, ſapientia, lumen,
Laus veri, cara virtus, philoſophia clara, his
Quos dant arua ſoli, vel culmen condit olympi,
Sidereoſque choros, & candida ſceptra diei.
Namque ſalus hominum es, rerum renouatio pulchra:
Te beat orbs totus, ala inclyta nempe polorum,
Omne genu per te cæleſtum & flectitur ambit
Terreſtrum atque infer iuxta ſua vincula norum.
Sceptra duces regna curuantis nomine Ieſus:
At Michael princeps habitantum dux & in alto
Te memorat virtute Dei ſimul æthera cuncta
Et regere & tegere, ſtes numinis alma quod ara:
Quo clipeo exultat, framea qua fortis inibit
Horrida bella draconis ouans cum millibus almis.
Atque tuas laudes quæret ſibi præmia victor.
Nam iure hanc ſtatuit ſuſpenſam actuſque, moduſque,
Sorſque Crucem talem hanc aram, vera quibuſque
Virtutum vt teſtans promat vita ipſa ſenatum.
Scripta bona iuſte conſurgunt in Cruce vita.
Chriſtus ſe ad Petram fidei nimium auctaque ſenos
Duceret inclinans humilis, tum venit ab arce,
Et docuit verbis, factis documenta reliquit,
Ac Cruce ſacra pia compleuit cuncta creator.
Hoc Gabriel alacer dans clarum famen ad aurem
Virginis orabas Archangelus, & paranymphus
Ieſum ſaluantem iam tangens laude triumphum.
O Raphael medicina Dei, num te dedit hæc Crux
Reddere poſſe iubar, cuius tunc rite figuram
Monſtrabas cæco, quæ lumina reddidit orbi.
Credimus ergo Crucis antiqua in laudibus eſſe:
Cum noua conſonuit pſallentum cantio laudem
Angeli in officium & veniebant iure miniſtri:
Hinc rogo cælorum agmen benedicite Chriſto,
Qui Cruce ſaluauit mundum, dans regna beatis:
Et veſtrum numerum compleuit in arce polorum.

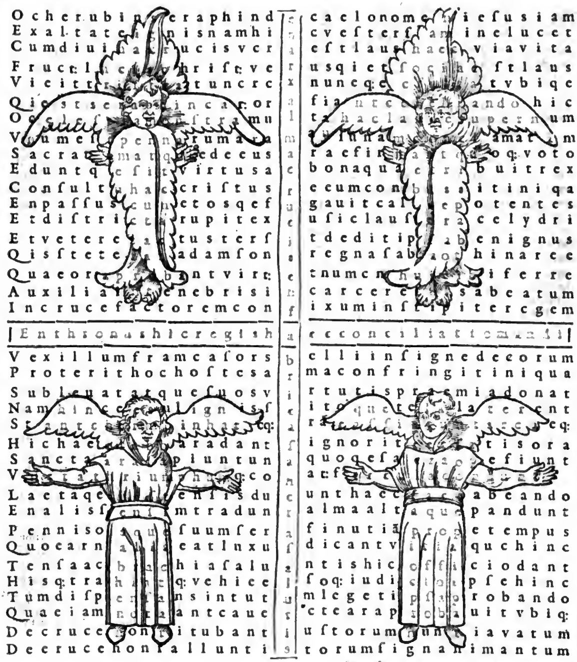
DECLARATIO.

MEritò quippe ſanctorum Angelorum ordines & cæleſtis militiæ exercitus, nomine & numero ſanctæ Cruci concordant: vt æterni regis victoriam collaudent, & magnitudinem lætitiæ ſuæ honeſto officio prædicent: cùm non ſolum in hora natiuitatis Chriſti laudaſſe, & poſt in deſerto illi miniſtraſſe ſacer Euangelij textus commemoret, verum etiam in tempore paſſionis & reſurrectionis eius, debito ei officio ipſos affuiſſe manifeſtè narret: maximeq; illos credi oportet huius rei eſſe deuotos, quia quantò dignius in eius militia militant, tantò deuotius eius triumphum laudant. Nouem ergò ſunt ordines Angelorum, vt ſancta ſcriptura nobis commendat: hoc eſt, Angeli, Archangeli, Virtutes, Principatus, Poteſtates, Dominationes, Throni, Cherubin & Seraphin. Sed ad hæc exponenda beati Gregorij Papæ verba ponamus: Eſſe namque Angelos & Archangelos, penè omnes ſacri eloquij paginæ teſtantur. Cherubin quoque & Seraphin, ſæpe vt notum eſt libri Prophetarum loquuntur. Quatuor quoque ordinum nomina Paulus Apoſtolus ad Epheſios enumerat dicens: Supra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem. Qui rurſus ad Coloſſenſes ſcribens ait: Siue throni ſiue dominationes ſiue principatus ſiue poteſtates. Dominationes verò, principatus ac poteſtates iam ad Epheſios loquens deſcripſerat, ſed ea quoque Coloſſenſibus dicturus præmiſit thronos, de quibus nec dum quicquã Epheſijs fuerat locutus. Dum ergò illis quatuor, quæ ad Epheſios dixit: id eſt, principatibus & poteſtatibus, virtutibus atque dominationibus, coniunguntur throni, quinque ſunt ordines, qui ſpecialiter exprimuntur; quibus dum Angeli & Archangeli, Cherubin atque Seraphin adiũcta ſunt, procul dubio nouem eſſe Angelorum ordines inueniũtur. Vnde & ipſi Angelo, qui primus conditus eſt, per Prophetam dicitur: Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia & perfectus decore, in delitijs paradiſi Dei fuiſti. Quo notandum, quod primus Angelus non ad ſimilitudinem Dei factus, ſed ſignaculum ſimilitudinis dicitur, vt quò ſubtilior eſt natura, eò in illo imago ſimilius inſinuetur expreſſa. Quo in loco mox ſubditur: Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus, Onix, & Berillus, Saphirus, Carbunculus, & Smaragdus. Ecce nouem dixit nomina lapidum, quia profectò nouem ſunt ordines Angelorum. Quibus nimirum ordinibus ille primus Angelus, ideo ornatus & coopertus extitit: quia dũ cunctis agminibus Angelorum prælatus eſt, ex eorum comparatione clarior fuit. Sed hæc diſpoſitio in Cruce nouem ordinum Angelorum quid nobis ſacramenti innuat? proſequamur. Tenet ergò hæc ſpecies ſanctæ Crucis in inferiori ſua parte, duos ordines, id eſt, Angelos & Archangelos, in brachio dextro duos, hoc eſt, virtutes & poteſtates, in brachio ſiniſtro item duos, id eſt, principatus & dominationes, in medio vnum, id eſt, thronos, in ſuperiori parte itẽ duos, hoc eſt, Cherubin & Seraphin. Quæ etiam nomina ad Domini noſtri Hieſu Chriſti gloriam prædicandam ſatis conueniunt, eiuſque magnificentiam & potentiam narrandam decenter competunt. Quem enim Angeli & Archangeli in infima parte Crucis poſiti denunciant, niſi eum qui de cœlo in terram deſcendit, magni videlicet conſilij Angelum, ad annuntiandum manſuetis miſſum, vt fortior fortem alligaret, eiuſque vaſa diriperet. Et quem alium Virtutes, Poteſtates, Principatus & Dominationes prædicant in brachijs Crucis poſiti? niſi eum de quo ſcriptum eſt: Dextera Domini fecit virtutem. Et item: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Itemque: Et factus eſt principatus ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius, admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis. Et item: Et dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terræ. Throni ergò in medio crucis poſiti, quem alium in ſe ſedere notant? niſi illum cui dictum eſt Apoſtolo teſte: Thronus tuus Deus in ſæculum ſæculi, virga recta eſt virga regni tui. Et Pſalmiſta: Sedes, inquit, ſuper thronos qui iudicas æquitatem. Et quem Cherubin Seraphinq; ſignificant in arce Crucis poſiti? niſi eum de quo dicit Apoſtolus. In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Et item, Deus noſter ignis conſumens eſt. Cherubin quippe plenitudo ſcientiæ, & Seraphin ardentes vel incendentes interpretantur. Sed hæc non ita prædicamus de ordinibus Angelorum, quaſi vnigenito illos coæquemus: ſed per ſubiectæ creaturæ officia & nomina diſpenſationis: illius ſacramenta veneramur. Eſt enim ipſe Deus & Dominus Angelorum: ante omnia videlicet ſæcula ex Deo patre genitus: hoc eſt, de ſubſtantia patris, qui in nouiſſima ætatum ſæculi ex Virgine matre natus, naturam in ſe ſuſcepit humanam, ad debellandum ſcilicet mundi principem miſſus, vt expoliaret principatus & poteſtates, palam triumphans eos in ſemetipſo quem pater ſuſcitauit à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cęleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod nõ ſolũ in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Omnia ſubiecit ſub pedibus eius, & ipſum dedit caput ſupra omnia Eccleſiæ quæ eſt corpus ipſius. Nouem ergò literæ maiores, quæ in hac pagina ſpeciem Crucis faciunt, hoc ſonant, CRVX SALVS. habentque ſingulæ ſingulos ordines Angelorum: quod facile cuilibet patebit qui literas nouit, & nomina nouem ordinum non ignorat.

Digitized by Google

IV. Figura. De Cherubin & Seraphin in Crucem ſcriptis & ſignificatione eorum.

LIBER PRIMVS.

O Cherubin Seraphin de cælo nomen Ieſus iam
Exaltate,ignis nam hinc veſter famine lucet.
Cum diuina Crucis vera crucis laus,hæc via, vita.
Fructus lucis Chriſtus verus, qui & ſocia eſt laus:
Vicit triſtia tunc rex,nuncque exultat vbique,
Qui eſt Seraphin carus:ora fiant celebrando hic
O cæleſtia monſtra multa hac laude ſupernum:
Vnum eſt pennarum aram auſu,nam conclamatam
Sacratum atque decus aræ firmant, quoque voto
Edunt,quæ ſit virtus,ac bona quæ tribuit rex
Conſulcu hac Chriſtus te cum conbuſſit iniqua.
En paſſus cunctoſque fugauit calce potentes:
Et diſtricta rupit excuſſi clauſtra chelydri,
Et veteres actus terſit,dedit ipſa benignus
Quis ſteterat Adam ſons regna Sabaoth in arce:
Quæ ora probant,virtus, & numen, huic ibi ferre
Auxilia in tenebris,in carcere,iuſſa beatum
In Cruce factorem,confixum in ſtipite regem:
En thronus hic regis,hæc conciliatio mundi,
Vexillum,framea,ſors belli,inſigne decorum
Proterit hoc hoſtes,arma confringit iniqua:
Subleuat atque ſuos,virtutis præmia donat:
Nam hinc exul ignis ſcito,quæ tela laterent
Stant Cherubin,hæc quæ aræ aſſiſtunt,arcæ quæ
Hic hæc labbara dant ſigno rite,& ſatis ora
Sancta ara ſapiunt,vna quoque ſacra ope fiunt.
Vncta triumphum quæ conatus fercula condunt:
Lætaque diſtenſis ducunt hæc facta beando.
En alis ſenſim tradunt alma,altaque pandunt
Pennis oſque ſuum Seraphin,vt iam prope tempus
Quo carnalis eat luxus dicant,vitiaque hinc:
Tenſa ac brachia ſaluantis hic officio dant.
Hiſque trahi atque vehi celſo quæ iudicio ipſe hinc
Tum diſpenſans in tutum leget ipſa probando
Quæ iam nota ante auctu,& cara probauit vbique:
De Cruce non titubant iuſtorum nuntia vatum.
De Cruce non fallunt iſtorum ſigna animantum.

DECLA-

DECLARATIO.

IN hac itaque pagina Crux Domini, ſimul cum figuris Seraphin & Cherubin circa ſe poſitis, depicta conſcriptaq; cernitur. Quæ ideo in hoc opus hic introducuntur, vt oſtẽdatur, quanta prouiſione ac diſpenſatione, diuina clemẽtia humano generi ſemper ſalutẽ ſuam procurauerit, cũ & in ipſis ſpiritib. Angelicis per Propheticam reuelationẽ, ſpeciem redemptionis noſtræ ante videri voluit, & per opera Prophetica in tabernaculi templique aditis constructa, id eſt, in ipſis Cherubin iuxta arcam vltra velum poſitis, æternam propitiationem mundo intimare decreuit. Proinde, licèt multa multi de habitu & ſitu horum animalium interpretati ſint, & alia atque alia diuerſo ſtylo non diuerſa fide ſcriptitarint: mihi tamen non incongruè videtur (ſalua maiorũ traditione) ipſa animalia habitu ſuo, ſanctæ Crucis exemplari figuram, cum & interualla ipſius localiter ſeruent, & ſurſum atque deorſum, in dexteram atque ſiniſtram ſitu ſuo ſimiliter protendant. Denique Seraphin Propheta Eſaias inter alia ita narrat dicens: Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & ea quæ ſub eo erant replebant templum. Seraphin ſtabant ſuper illud, ſex alæ vni & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem, & duabus velabant pedes, & duabus volabant, & clamabat alter ad alterum, & dicebat: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius. Quid ergò ſitus iſte ſenarum alarum Seraphin pręfigurat, niſi Crucis Chriſti imaginem? Illæ quippe alæ quæ ſuperiorem partem corporis ſui, id eſt, faciem velabant, quod ſurſum ad caput erectæ ſint, neceſſe eſt & ob hoc ſuperiorem partem Crucis demonſtrent manifeſtum eſt: Illæ autem quæ infimam partem, id eſt, pedes velabant, quomodo niſi deorſum dimiſſas eſſe credendum eſt, & ob hoc inferiorem partem Crucis ſignificare. Illæ autem duæ quæ ad volandum extenſæ ſunt, quid aliud quàm tranſuerſum Crucis lignum, in quo brachia & manus extenſæ ſunt, Domini ſignificant? Et proinde in poſitione ſex alarum Seraphin, manifeſtè totius Crucis Chriſti ſignaculum expreſſum eſſe nemo ſapiens dubitat. Benè quoque ipſa incedentes vel ardentes interpretantur: quia illam formam demõſtrant, in qua ſuperatæ ſunt omnes aduerſariæ poteſtates, & totius mundi peccata conſumpta atq; deleta ſunt, immo ignem illum electis Dei commendant, quem ſe Dominus in terram mittere & vt arderet ſe velle teſtatus eſt. Et meritò trina voce ad laudem ſanctæ Trinitatis omnes electos cohortabantur, hoc eſt, eos qui ante aduentum Saluatoris fuerunt, & qui in præſentia incarnationis eius vixerunt, quique adhuc vſque in finem mundi poſt aſcenſionem eius in cælos ad fidem conuertendi ſunt: quia omnes vna paſſio Chriſti ſimul redemit de Iudæis videlicet atque gentibus. De cætero Cherubin illa quæ in tabernaculo ſiue templo fabricata erant, quid aliud extenſione alarum ſuarum quam Crucis Chriſti imaginem præferebant? De quibus benè in libro regum narrat, quòd facta eſſent decem cubitorum altitudinis, & decem cubitos haberent à ſummitate alæ, vſque ad alæ alterius ſummitatem. Ad cuius etiam inſtar humani corporis forma comparari poteſt, cuius penè tanta latitudo eſt in extenſione brachiorum à ſummitate digitorum vnius manus vſque ad ſummitatem digitorum alterius manus, quanta eſt altitudo ſiue longitudo à planta pedis vſque ad verticem capitis. Hæc ergò iuxta arcam & propitiatorium ſtabant, quia veram propitiationem in incarnatione Saluatoris humano generi demonſtrabant. Hæc & in modum Crucis alas extenſas ſemper habebant, quia perpetuam noſtram redemptionem in paſſione Chriſti Saluandorum ritè intimabant. In Cruce quoque hic verſus eſt in longitudine à ſummo deorſum vadens: *En arx alma Crucis: en fabrica ſancta ſalutis.* Iſte quidem in latitudine: *En thronus hic regis, hæc conciliatio mundi.* In Seraphin quoque & Cherubin verſus elegiaci conſcripti ſunt. Nam in Seraphin illo quod ſupra dextrũ cornu Crucis ſtat, hi ſunt verſus: *Signa Crucis Chriſti aſt Seraphin cæleſtia monſtrant. Pennarum atque ſitu hæc cuncta ſacrata probant.* In eo verò quod ſupra çornu ſiniſtrum, hi: *Nam hæc ſocia exultant celebrando hac laude ſupernum. Conclamantq; tribus ſceptra Sabaoth vicibus.* In Cherubin namque dexteriore verſus iſti ſunt: *Hinc ſignant Cherubin hæc labbara ſancta triumphum. Diſtenſiſq; alis brachia tenſa notant.* In ſiniſteriore quippe iſti: *Quæ latere aßiſtunt arca & ſacra opercula condunt. Factaq; propitia officio ipſa probant.*

Digitized by Google

V. Figura. De quatuor figuris tetragonicis circa Crucem poſitis, & Spirituali ædificio domus Dei.

C r u x r o g o ſ a c r a d e i ſ i g n a m i h i n o m i n e p e c t:
L a u d i b u s v t c l a r a c a n t e m t u a r i t e t r o p a e a
Q n o m o d o t e r r e n i s a b c a e l i s f o e d e r a d u c a s
P a c t u m c o n f i r m e s e t l o e t i v i n c u l a r u m p a s
O v o s a g m e n a p o ſ t o l i c v m t u m a r t y r u m e t o r d o
I u r e d o m u s x p̄ i p o ſ u i t q u o s c u l m e n i n i p ſ u m
C o n d i ſ t i s i m a p l e b s a l m a e ſ t v o c e r e p e r t a
S a n c t a ſ a l u t a r i s e t c r u x f u n d a m i n e ſ u m m o
I n ſ i t a c o n ſ t r u e t a c r u c i f i x i r o b o r e f i x a
Q u a e v e r e h u m a n ũ g e n u ſ a d v i t a m d e d i c a u i t
F i r m a t a q e c o l u m n a e x i t o ſ t e n d e r e p h i l a x
A e t e r n a m p e r ſ e p a r a d i ſ ſ o ſ u r g e r e f o r m a m
T e g m i n i s e t a u l a m ſ p o n ſ i i u ſ t i q u o q: r e g i s
C r i ſ t e t r o p a e a n o u a m o x i u r e c r u o r e v i a q e
E r i g i s i n m u n d o q u o d i u ſ t i f o e d e r a ſ e r u e t
S p e r n a t d a m n a t u m v i n c a t p i e t a t e d o l o ſ u m
C u i f a u o r a t q: t i m o r v i r t: a e p a l m a c o r o n a e s

I n c l y t a c r u x d o m i n i x̄ p i f u n d a m e n e t a u l a e

P u l c h r i o r e s t o t o v e r n a n t i f l o r i b u s a r u o
C e l ſ i o r a e e e d r o p a r i o e t p r e c i o ſ i o r a l b o
Q u a d r a t a s i u n g i s i n f i r m o t r a m i t e p e t r a s
E t r i t e p a t r i a r c h a r ũ i u s p l e b s q u e p r i o r a
F u n d a m e n t a t r a h i t i n f u n d i o d o m a t i s o m n i s
Q u a e b e n e d e u o t a c o r d a ſ c i t d o g m a t e p r i m ũ
V i n c i r e t e e t u m r e g n a n t i v c r b a p r o p h e t a e
C o m p l u e r a n t v i u a m i m p e r i i s a u l ā p i e r e g i
V t c r i ſ t o i ā f o r m a ſ·ſ e n t i n ſ c a m m a t e t r i t o
O m n i s n a m q: ſ i m u l ſ e a n d i t o n a m q: ſ i m u a ſ t r a
H a e c a u l a i e ſ u s a d l a e t a m f u l a i e ſ u s r c t o n
E t v o c e f i r m a t a v i g e t b o n a e f i r m a t a v i t a e
I u n c t i o ſ i g n a t d a t h a e c o m i n e i u ſ ſ a m e a r e
Q u a v i a d u x d u c i t a d l ũ c i s ſ c e p t r a t e n e n d a
Q u o s t e m p l o d e d i c a t l a e t a b o n a m a n ſ i o x p̄ i
Q u a t t u o r a t q: c r u c i s a u g e t c u m r u p i b: i ſ t i s
P e r f e c t a m q e d o m u m d c d u c e n s a n g e l u s i p ſ e

LIBER PRIMVS.

CRux rogo ſacra Dei ſigna mihi numine pectus:
Laudibus vt clara cantem tua ritè trophæa:
Quomodo terrenis ab cælis fœdera ducas,
Pactum confirmes, & lethi vincula rumpas.
O vos agmen Apoſtolicum, tu martyrum & ordo,
Iure domus Chriſti poſuit quos culmen, in ipſum
Condiſtis, ima plebs alma eſt voce reperta.
Sancta ſalutaris & Crux fundamine ſummo
Inſita, conſtructa, crucifixi robore fixa:
Quæ verè humanum genus ad vitam dedicauit,
Firmataque columna exit oſtendere philax,
Æternam per ſe paradiſo ſurgere formam,
Tegminis & aulam ſponſi, iuſti quoque regis
Chriſte trophæa noua mox iure, cruore, viaque
Erigis in mundo, quod iuſti fœdera ſeruet:
Spernat damnatum, vincat pietate doloſum:
Cui fauor atque timor, virtus & palma, corona es.

Inclyta crux Domini, Chriſti fundamen & aulæ,
Pulchrior es toto vernanti floribus aruo:
Celſior ac Cedro, Pario & precioſior albo,
Quadratas iungis in firmo tramite petras:
Et ritè patriarcharum ius, plebsque, priora
Fundamenta trahit, in fundo domatis omnis:
Quæ benè deuota corda ſcit dogmate primum
Vincire, rectum regnanti verba prophetæ
Compluerant, viuam imperijs aulam piè regi
Vt Chriſto iam formaſſent in ſcammate trito:
Omnis namque ſimul ſcandit ob nomen ad aſtra.
Hæc aula Hieſus ad lætam fulminis Arcton,
Et voce firmata viget bona ſtructio vitæ:
Iunctio ſignat, dat hæc omine iuſſa meare:
Qua via dux ducit ad lucis ſceptra tenenda:
Quos templo dedicat læta bona manſio Chriſti:
Quatuor atque Crucis auget cum rupibus iſtis:
Perfectamque domum deducens angulus ipſe.

DECLA-

DECLARATIO.

IN hac igitur pagina Crux ſancta per medium tendit, quatuor quadrangulas formas circa latera eius poſitas habens: ad oſtendendum vtique cæleſtis ædificij ſtructuram, Eccleſiæ videlicet Dei viui, quæ & domus eius eſt, columna & firmamentum veritatis. Ad hanc ergo domum pertinent electi Angeli, quorum nobis ſimilitudo in futura vita præmittitur, dicente Domino: Illi autem qui digni habentur ſæculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque nubunt, neque ducunt vxores, neque enim vltra mòri poterunt: æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei, cum ſint filij reſurrectionis. Ad hanc pertinet ipſe mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Hieſus, ipſo atteſtante, cùm ait: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod exponens Euangeliſta ſubiunxit: Hoc autem dicebat de templo corporis ſui. Dicit autem Apoſtolus de nobis: Neſcitis quia templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis. Si ergò ille templum Dei per aſſumptam humanitatem factus eſt: & nos templum Dei per inhabitantem ſpiritum eius efficimur: conſtat vtique quia figuram omniū noſtrum & ipſius videlicet Domini, & membrorum eius quæ nos ſumus, templum illud materiale tenuit, quod Salomon rex ædificauit in Hieruſalem: ſed ipſius tanquam lapidis Angularis ſingulariter electi, & precioſi in fundamēto fundati: noſtri autem tanquam lapidum viuorum ſuperædificatorum ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, hoc eſt, ſuper ipſum Dominum. Quod oſtendit Apoſtolus dicens: Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt, qui eſt Chriſtus Hieſus. Qui propterea rectè fundamentum domus Domini poteſt vocari: quia ſicut ait Petrus: Non eſt aliud ſub cælo nomen datum hominibus in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et item: Ad quem inquit accedentes lapidem viuum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum & honorificatum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domus ſpiritualis in ſacerdotium ſanctum, offerentes ſpirituales hoſtias acceptabiles Deo per Hieſum Chriſtum. Poſſunt ergò huius fundamenti primi lapides ac fundationi habiles, Patriarchæ & Prophetæ, Apoſtoli & martyres non incongruè accipi: qui ſiue prædicando, ſiue operando, ſiue patiendo fidei fundamenta nobis iecerunt, & quorum auctoritatem in doctrina, exempla in actibus, imitationem in tollerantia cætera turba fidelium ſequitur. Nam ſicut Apoſtoli & martyres poſt Saluatoris incarnationem, paſſionem & reſurrectionem atque aſcenſionem in cælos per totum orbem ſpirituale ædificium domus Dei Chriſtum prædicando, ſiue etiam pro Chriſto moriendo fabricati ſunt: ita ante aduentum eius in carne Patriarchæ atque Prophetæ in priore populo, & in his regionibus in quibus degebant, ſemper aliorum vitam verbis atque exemplis in melius conuertere ſatagebant, quatenus digna conuerſatione Deum habere mererentur habitatorem, ipſumque ſibi eſſe ſentirent Deum propitium, ſub cuius dominatione poſiti cognouerunt omnipotentem. Bene ergò in libro regum ſcriptum eſt de illa typici templi ædificatione: quod præceperit rex vt tollerent lapides grandes, lapides precioſos in fundamentum templi, & quadrarēt eos. Lapides ergò precioſi ſunt ſancti viri, qui meritis ſunt præclari, qui benè quadrari iubentur, ac ſic in fundamento poni. Quadratum namque omne quocunque vertitur fixum ſtare conſueuit. Cui nimirum figuræ aſſimilantur corda electorum: quæ ita in fidei firmitate conſiſtere didicerunt, vt nulla occurrentium aduerſitate, nec ipſa etiam morte à ſui rectitudine ſtatus poſſint inclinari: quales videlicet Doctores Eccleſia nō ſolum de Iudæa, verum etiam de gentibus perplures ſuſcepit. Rectè quidem in ſancta Cruce hæc ædificatio demonſtratur, quia in ipſa, id eſt, in paſſione Chriſti tota Eccleſia catholica fundata, fabricata perfectè, atque dedicata eſt, nec hoc ædificium vnquam veniret ad effectum, niſi per Crucem liberaretur genus humanum, nec ipſius ſacerdotis dignè compleretur officium, niſi ipſe Sacerdos in Cruce fieret ſacrificium. In ipſa autem Cruce continetur hic verſus ſcriptus: *Inclyta Crux Domini Chriſti fundamen & aula.* In tetragonis verò circa Crucem poſitis verſus conſcripti, nō per circuitum penitus girant, hoc eſt, vt finalibus literis ad inceptiuas per anfractum redeant, ſed omnes in dextro angulo ſuo ſuperius incipientes, per ſiniſtrum ſupra ad ſiniſtrum infra in decem & nouem literis deſcendunt, poſtea iterum in dextro angulo ſuperius à viceſima litera incipiētes, & deſcendendo per dextrum inferius vadentes ad ſiniſtrum vſque infra decem & ſeptem literis pertingunt: & ſic vnuſquiſque verſus quatuor tetragonorum XXXVI. literas continet, qui vtique numerus eſt tetragoni plani & ſenarij in ſemetipſo multiplicatione confecti, ſicut in ſequentibus demonſtrabimus. Eſt autem verſus hic tetragoni ſubtus dextrum cornu poſiti: *Te Patriarcharum laudabilis actio ſignat.* Subtus ſiniſtrum verò poſiti tetragoni iſte eſt: *Plebſque Prophetarum diuino famine iuſſa.* At eius quoque, qui ſupra dextrum cornu Crucis poſitus eſt, talis eſt verſus: *Agmen Apoſtolicum pandit tua rite trophæa.* Supra ſiniſtrum verò talis: *Martyrum & ipſe chorus effuſo iure cruore.*

VI. Figura. De quatuor virtutibus principalibus quomodo ad Crucem pertineant, & quod omnium virtutum fructus per ipſam nobis collati ſunt.

Omnipotensvirtusſummaſapientiachriſte
Ornasquitotūarcecrucisdominuspiemundū
Diſpenſaſquetuisſanctiſpiadonaſalutis
Namq;quadrigapiisbenecornib:aptaquat'nis
Virtutumpanditſeriemdedicantetriumpho
Victorisregisoſtendensſanguinecunctas
Proficeracſpeciesfructupietatisinorbe
Eſtvirtushabitusanimimorumetdecusomne
Nobilitasvitaeratioetmoderatiolinguae
Quaecruxalmapiisiuſtadaslaudeprobanda
Cunctaſimulplacitodepromisſingulavoto
Sanctatuodocuittenerumprudentiamundum
Exteiuſtitiabeneferuensſperneregaudet
Terroremzabuliſcanditbenedictusamorre
Adpiaconſiliamentēaufertfraudeuoratam
Vndeaccarnalempoteritvimettollerepugnā
Vitotaniſuſortihincquoq;eadinclytaviſu
Attenditaduerſaferensitcumipſavetando
Peſtiferavetitaſcelerumcumnoxiacaedis
Oſtendensetpſallereiābonatemporapoſſe
Signadeiſcireetmandataediſſerereacſpe
Etfactolucemconquirerehinemodoſanctos
Atrectaeqeaureseaeleſtibusoptimadigne
Conducantquoddonaparentetgerminaruris
Efoliisfructuscorreptaqueſqualidarite
Viminaſuccendantetregiaferculapromant
Hosergofructuspietasſacratiſſimaſeuit
Gratiapurgauitpatientiaetarteprobauit
Pactumconiunxitetlexpatrisalmarigauit
Produxitbonitasnāviuidagraminachriſti
Sacrauitcultusetlausconſtantiacunctos
Fulcibatculmosnouagranaperomniavirtus
Iamhumiliscondititnutritq;modeſtiaplenam
Inſpicafrugēdatperſeuerantiafructumet
Tēporematurumcandentemconcitechriſtus
Tumcruxperteiuſtitiaetpropenumineviſo
Mittensiamfalcēconcludetinhorreameſſē

LIBER PRIMVS.

OMnipotens virtus, ſumma ſapientia Chriſte
Ornas qui totum arce Crucis Dominus pie mundū,
Diſpenſaſq; tuis ſanctis pia dona ſalutis:
Namque quadriga pijs benè cornibus apta quaternis
Virtutum pandit ſeriem, dedicante triumpho
Victoris regis oſtendens ſanguine cunctas
Proficere ac ſpecies fructu pietatis in orbe.
Eſt virtus habitus animi morum & decus omne,
Nobilitas vitæ, ratio & moderatio linguæ,
Quæ Crux alma pijs iuſta das laude probanda
Cuncta ſimul placito depromis ſingula voto.
Sancta tua docuit tenerum prudentia mundum:
Ex te iuſtitia benè feruens ſpernere gaudet
Terrorem zabuli, ſcandit benedictus amorre
Ad pia conſilia, mentem aufert fraude voratam:
Vnde ac carnalem poterit vim & tollere pugnam
Vi tota, niſu forti, hinc quoque ad inclyta viſu
Attendit, aduerſa ferens it cum ipſa vetando
Peſtifera vetitas ſcelerum cum noxia cædis
Oſtendens & pſallere iam bona tempora poſſe,
Signa Dei ſcire, & mandata ediſſerere ac ſpe
Et facto lucem conquirere hinc modo ſanctos
Arrectæque aures cæleſtibus optima digne
Conducant, quod dona parent & germina ruris
E folijs fructus, correptaque ſqualida ritè
Vimina ſuccendant, & regia fercula promant.
Hos ergò fructus pietas ſacratiſſima ſeuit,
Gratia purgauit, patientia & arta probauit,
Pactum coniunxit, & lex patris alma rigauit,
Produxit bonitas, nam viuida gramina Chriſti.
Sacrauit cultus, & laus conſtantia cunctos
Fulcibat culmos, noua grana per omnia virtus
Iam humilis condit, nutritq; modeſtia plenam
In ſpica frugem, dat perſeuerantia fructum &
Tempore maturum candentem concite Chriſtus:
Tum Crux per te iuſtitia & prope numine viſo
Mittens iam falcem concludet in horrea meſſem.

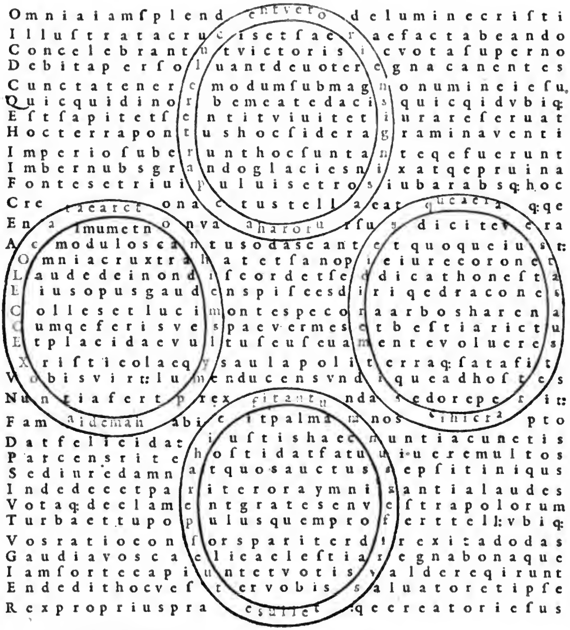

Digitized by Google

DECLARATIO.

QVantos ergò & quales fructus lignum ſanctæ Crucis germine ſuo protulerat, dignum eſt etiam in hoc ſacro carmine modò commemorare, cuius fructus æternus eſt & radix perpetua, cuius odor mundum replet, & ſapor fideles ſaginat, cuius ſplendor ſolem ſuperat, & candor niuem obfuſcat, cuius cacumen polum excedit, & cuius infimum inferna penetrat, cuius firmitas humilia iocunditas exaltat, & cuius potentia exaltata humiliat. Omnium enim virtutum ſeries per ipſum & in ipſo collata eſt mundo, quia in ipſo rerum perfectio completa eſt. In ipſo celſitudinem ſuam prudentia demonſtrat, in ipſo ſoliditatem ſuam iuſtitia reuelat, in ipſo potentiam ſuam fortitudo conſignat, in ipſo moderamina ſua temperantia collaudat. Hic etiam prudentia acquiſitionem ſapientiæ & comprehenſionem veritatis deuotius concedit, atque hinc prouidentiæ, intelligentiæ & memoriæ dona, omnis fidelis percipit. Hic iuſticia fidei fundamentum poſuit, atque hinc pietatis & religionis, gratiæ quoque & vindicationis æquitatem vnicuique diſtribuit. Hic fortitudo blanda & aduerſa magnificentiſſimè contemnit, atq; hinc fidentiæ, patientiæ & perſeuerantiæ exempla proponit. Hic temperantia in libidinis ac pertinaciæ inſolentes impetus frena diſciplinæ iniicit, atque hinc pudicitiæ & continentiæ, clementiæ quoque & ſobrietatis multiplicia dona deſiderantibus impendit. Hoc videlicet lignum ab ipſo plantatum eſt, de quo dicit Propheta, ligni comparationem faciens: Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo, & folium eius non decidet, & omnia quæcunque fecerit proſperabuntur. Decurſus ergò aquarum ſunt quotidiani tranſitus deficiẽtium populorum. Et de ſemetipſo veritas dicit: Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Lignum ergò ſecus decurſus aquarum eſt cum folijs & fructu, quia protectionis ſuæ nobis vmbraculum preferens apparuit creator in carne, & humanum genus per reſurrectionem ad vitam erexit, quod per defectum quotidie ibat ad mortem. Verè enim iſtud lignum dedit fructum in tempore ſuo, quando Saluator noſter paſſione & reſurrectione ſua completa, eccleſiam per totam mundi latitudinem in ſe vitem veram coadunatam cunctis virtutibus fecit abundare, ipſo hoc teſtante: Ego ſum, inquit, vitis & vos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Spirituales enim hic gignuntur fructus, quos enumerat Apoſtolus dicens: Fructus autem Spiritus eſt, charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Benè ergò in in ſancta Cruce ſpiritualis adhibetur fructus, quia omnium bonorum in ea crucifixus eſt auctor. Nam ex parte carnis, dum in ea mori voluit Chriſtus, ſalutem integram humanum percepit genus. Granum frumenti in terram cecidit, & glorioſam martyrum ſegetem protulit. Vnus ſtips portauit hominem ſuſpenſum, & totus mundus ad cæleſte dedicatus eſt regnum. Iudæa gens inſolens non timuit perimere regem, & totius orbis gentes ipſum ſuſceperunt redemptorem, quia in ſemine Abrahæ benedicentur omnes familiæ terræ. Quatuor ergo hæ figuræ in vnam Crucis formam diſpoſitæ, quatuor principalium virtutum continent nomina: prudentiæ quoque, iuſtitiæ, fortitudinis & temperantiæ, ex quibus omnis virtutum ſeries procedit, & in quibus ratio bonæ vitæ conſiſtit. Sunt ergò memoratæ figuræ ſecundum trigoni ſpeciem coniunctæ, ſed varijs gradibus diſtinctæ. Facti ſunt enim in duobus lateribus vniuſcuiuſq; conſtare, & nullum niſi per ſancti Spiritus gratiam eas poſſe impetrare. Tenet quoq; hæc poſitio ſanctæ Crucis, in trigonis ſuis quatuor verſus xxxvi. literarum, id eſt, in ſingulis ſingulos: quorum primus qui in ſupremo poſitus eſt trigonus, tenet hunc verſum, incipientem à dextro angulo ſuperius, & circumeuntem per cæteros angulos, vſque ad illum vnde incipiebat, ita: *Arce Crucis Domini ſumma prudentia ſiſtit.* In infimo autem trigono incipit verſus hic, à dextro angulo deſubtus, & vadit per cæteros circum, vſque ad ipſum à quo initium capiebat, ita: *Iuſtitia & prona mandat ſe parte tenendam.* Dexteræ autem partis trigonus continet hunc verſum, ab infimo angulo primum ſurſum aſcendendo, ſic circumeundo cæteros vſq; ad initium ſuum, ita: *Forti ſed in dextro cornu fert ſpiculatu do.* Siniſtri verò trianguli verſus, à medio angulo initium ſumit, gradiens primùm aſcendendo vſq; ad alterum angulum, indeque per circuitum ad caput ſuum reuertitur, ita: *Cum in leuo moderans diſponit iura modeſta.* Modeſtia igitur per ſyncopam ſcripta, pro temperantia ponitur, ſpecies pro genere.

VII. Figura. De quatuor elementis, de quatuor viciſſitudinibus temporum, de 4. plagis mundi, & de 4. quadrantibus naturalis diei, quomodo omnia in Cruce ordinentur, & in ipſa ſanctificentur.

LIBER PRIMVS.

Omnia iam ſplendent vero de lumine Chriſti
Illuſtrata, Crucis & ſacræ facta beando
Concelebrant, vt victori ſic vota ſuperno
Debita perſoluant, deuotè regna canentes
Cuncta tenere modum ſub magno numine Hieſu.
Quicquid in orbe meat edacis quicquid vbique
Eſt, ſapit & ſentit, viuit, & iura reſeruat:
Hoc terra, pontus, hoc ſydera, gramina, venti,
Imperio ſuberunt, hoc ſunt, anteque fuerunt
Imber, nubs, grando, glacies, nix atque pruina,
Fontes, & riui, puluis, & ros, iubar abſque hoc
Cretæ, arcton, actu, ſtellæ atque aera quæque.
En almum, & non vaaharo, rurſus dicite vera,
Ac modulos, cantus, odas, cantet quoque iuſtus:
Omnia Crux trahat, & ſano pie iure coronet:
Laude Dei non diſcordet, ſed dicat honeſta
Eius opus gaudens, piſces, dirique dracones,
Colles, & luci, montes, pecora, arbos, harena,
Cumque feris, veſpæ, vermes, & beſtia rictu:
Et placidæ vultu, ſeu ſæua mente volucres:
Xpicolæ quis aula poli, terraque ſata ſit:
Vobis virtus lumen ducens vndique ad hoſtes
Nunſcia fert, prex ſit aut vnda, ſed ore peritus
Fama idem ab abicit palmam noſci hic rapto
Dat fœlici, dat iuſtis hæc nuntia cunctis:
Parcens ritè hoſti, dat fatu viuere, multos
Sed iure damnat, quos auctus ſepſit iniquus.
Inde decet pariter ora ymnizantia laudes
Votaque declament grates, en veſtra polorum
Turba, & tu populus quem profert tellus vbique:
Vos ratio conſors pariter direxit ad odas:
Gaudia vos cæli cæleſtia regna bonaque
Iam forte capiunt, & votis valde requirunt:
En dedit hoc veſter vobis ſaluator, & ipſe
Rex proprius præſul lætusque creator Hieſus.

DECLARATIO.

REctè igitur quaternarium numerum perfectione ſacratum penè nullus iguorat, & ideo benè illum in forma Crucis Chriſti transfiguratum totus orbis veneratur. Siquidem mundum quatuor elementis conſtare manifeſtum eſt, id eſt, igne, aere, aqua & terra: Et totum orbem quatuor terminari partibus ſiue angulis notum eſt, oriente ſcilicet & occidente, aquilone & meridie. Quatuor quoque ſunt viciſſitudines temporum, id eſt, ver, æſtas, autumnus, hyems: & quatuor quadrantes naturalis diei, id eſt, quater ſenæ horæ, quæ tamen his initijs dignoſcuntur, mane videlicet & meridie, veſpere & intempeſto. Sed quomodo Cruci conuenienter poſſit hæc diſpoſitio coaptari, intimandum eſt. Si ergò erectam Crucem voluerimus aſpicere, ignem, quod ſupremum eſt elementorum, in arce illius collocemus: aerem quoque & aquam, quæ media ſunt in elementis, in tranſuerſo Crucis ligno, quod per medium ſtipitis erecti ducitur, conſignemus: terram verò, quę grauiſſima eſt & imum in creaturis tenet locum, inferiori parti Crucis deputemus. Hæc quippe omnia elementa ſicut quadam naturæ propinquitate ſibimet commiſcentur, vt mundi integritatem perficiant: ita etiam quatuor partibus Crucis ſibimet ſociantur, vt perfectam ſpeciem eius demonſtrent. Si autem quatuor plagis orbis eam velimus aſſignare, iacentem metiamur neceſſe eſt ita: vt primam partem eius orienti, extremam occidenti, dextram aquiloni, ſiniſtram auſtro deputemus. Similiter quoque quatuor viciſſitudines temporum naturalis diei, eadem diſpoſitione in Cruce poſſunt adunari: vt vna ſpecies anni ſiue diei congrue in his queat oſtendi. Ver enim atque aurora ortum lucis & coaleſcentia in terra germina ordine ſuo proferunt, & ob hoc benè orienti deputantur. Æſtas autem atque meridies propter feruorem auſtro coaptantur: quia dum in eiſdem cæli partibus ſol erigitur, flagrantiore mundum torret calore: Autumnus namque & veſpera iure occidenti mancipantur, eò quòd tunc omnium fructuum terræ meſſis finitur, & tota diei ſpacia terminantur. Hyems ergò & intempeſtum, ſeptentrioni aſſimilantur: eò quòd tunc terra frigore torpeat, & magis quieti quàm alicui operi tempus oportunum ſit. Igitur dum omnia per Crucem conſtat eſſe recuperata, & per Chriſti paſſionem renata ac meliorata: ritè ad eius laudem cuncta conueniunt: quia ipſe eſt cum patre & Spiritu ſancto vnus Deus, cui ſoli benedictiones illæ competunt, quas tres pueri in camino ignis ardentis, omnes creaturas ad laudem creatoris exhortando, concinnebant atque dicebant: Benedicite omnia opera Domini Dominum & cætera. De quo & Pſalmiſta dicit: Laudent eum cæli & terra, mare & omnia quæ in eis ſunt: quia, ſecundum Apoſtolum, ex ipſo & per ipſum & in ipſo ſunt omnia, ipſi honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Cur verò in rotis quatuor elementa ſiue quatuor tempora ſeu quatuor plagas mundi depinxerim, hæc ratio eſt: quia omnis mundi machina temporalis eſt, & quadam permixtione elementorum atque ſucceſſu temporum variabilis ſiue mutabilis, Salomone atteſtante, qui ait: Omnia tempus habent, & ſuis ſpacijs tranſeunt vniuerſa ſub cælo. Nunc ignis aerem ſiccat, aqua humidiorem facit, nũc terra aquarum alluuionibus afficitur, nunc ſolis ardore ſiccatur. Aqua quippe natura mobilis eſt, & quendam circulum curſu cõficit. Omnia flumina, inquit Eccleſiaſticus, intrant in mare, & mare non redundat, ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur, vt iterum fluant. Ignis quoque ſimiliter naturalèm motum habet, vnde ad altiora ſe ſemper erigit accenſus, & locum ſibi ſuper aera quærit. Diſcurrunt fulgura, & crebris micat ignibus æther. Tempora namque circulis tranſeunt, & viciſſitudines quatuor ternorum menſium orbibus eunt. Annus quoq; ab eo quod ſemper vertatur & in ſe redeat nomen accepit. Dicitur & orbis terræ & vertigo poli terras atque æquora circumuoluere. Girans girando vadit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur. Quinq; tenent zonæ cælum, obliquus qua ſe ſignorum verteret ordo. Sunt quoq; & ipſi verſus in rotis conſcripti ſphærici ſiue circularis numeri: id eſt, XXXVI. qui per ſenarium ſenario multiplicato in ſenarium terminat, quorum primus in ſupremo circulo hic eſt verſus: *Ver oriens ignis aurora hac parte relucent*. In infimo verò hic: *Autumnus, zephyrus, tellus & veſpera hic ſit*. Dextro namque hic: *Arcton hyems limpha media nox ecce locata*. Et in ſiniſtro hic verſus: *Aer, æſtas, auſter, arci hic ſit meridieſque*.

VIII. Figura. De menſibus duodecim, de duodecim ſignis, atque duodecim ventis, & de Apoſtolorum prædicatione, deque cæteris myſterijs duodenarij numeri, quæ in Cruce oſtenduntur.

Chriſtusſaluatorcriſtusrexarceſerenus
Conſiliumuirtusmagnaetbenedictiolumen
Patrisdiuinaprolescertetrahitomnehinc
Iusortumfacturafabrummoscaſtushonorem
Hincquebonumquicqiduerummirumqevidetur
Iuſticiaeqicquidarcequicquidmanetorbe
Quicquidriteprobatetprofertordinemund:
Angelusatq:bonusquaenamſuffertetiniquus
Sunthincquodqedeusuanumdeiecceratexhoc
Saecloiusreuocansenomniacriſtushonore
Complectitdominansconſignatmuneranutu
Hincdecetvtgenushumanumetluminisexſul
Norethosradiosquoserigithaecbenedicta
Cruxſaluansetreddensquemiamprim:habebat
Ecfortumlucisnocuusquoabſceſſeratadam
Qotqotiamradiosvereceniſtoscelebrant
Perpetualucisfulgeſcuntfortecrebroque
Hoccandoreſatismicueruntarmaprophetae
Grexetapoſtolicusdecoraturlucecoruſca
Hocq:fideschriſticandethocſolerelucent
Cordabenehominumvotaquoluminegliſcunt
Iuſtipollentespermiſticaſignabonumque
Conicientradiummandatiscredereobipſum
Ettribuuntpopuliscumiuraſupernanotare
Aſſcribuntchriſtoconſortiaducerevitae
Chriſtusrexdominusdiuinusmunereſummus
Scandensaltacrucisenroborafundit:inhoc
Iſtamtuncſpeciẽplantandopanderecaelos
Tradiditetvoluitgratosconquirierillic
Ergoqaterternosabaquarumetlimitemundi
Hocventosincallecrucisbenedixeratipſe
Signaq:biſſenaprincepsſtipandogubernat
Acduodenaſuiſoriensplagaſuſcipithoris
Tractadeiſpatienhisſectiototalaborat
Omnianamcriſticruxgloriaſeptareſoluit
Ipſaq:ſanctapoliſtansgaudiaiuraq:terrae
Proponitſignatlaudatprobatipſaqedonat

LIBER PRIMVS.

CHriſtus Saluator Chriſtus rex arce ſerenus,
Conſilium, virtus magna & benedictio, lumen,
Patris diuina proles: certè trahit omne hinc
Ius ortum, factura fabrum mos caſtus honorem
Hincque bonum quicquid verum mirumq; videtur
Iuſtitiæ quicquid arce quicquid manet orbe.
Quicquid ritè probat & profert ordine mundus,
Angelus atque bonus, quæ nam ſuffert & iniquus
Sunt hinc, quodq; Deus vanum deiecerat ex hoc
Sæclo ius reuocans: en omnia Chriſtus honore
Complectit dominans, conſignat munera nutu.
Hinc decet vt genus humanum & luminis exul
Noret hos radios: quos erigit hæc benedicta
Crux ſaluans, & reddens quem iam primus habebat
Exortum lucis, nocuus quo abſceſſerat Adam.
Quotquot iam radios vere en iſtos celebrant
Perpetua lucis fulgeſcunt ſorte crebro quæ.
Hoc candore ſatis micuerunt arma Prophetæ,
Grex & Apoſtolicus decoratur luce coruſca.
Hocque fides Chriſti candet, hoc ſole relucent
Corda bene hominum, vota quo lumine gliſcunt
Iuſti pollentes per myſtica ſigna bonumque
Conicient radium mandatis credere ob ipſum,
Et tribuunt populis cum iura ſuperna notare
Aſcribunt Chriſtus conſortia ducere vitæ:
Chriſtus rex dominus diuinus munere ſummus
Scandens alta Crucis en robora, funditus in hoc
Iſtam tunc ſpeciem plantando pandere cælos
Tradidit, & voluit gratos conquirier illic:
Ergo quater ternos ab aquarum & limite mundi
Hoc ventos in calle Crucis benedixerat, ipſe
Signaque biſſena princeps ſtipando gubernat,
Ac duodena ſuis oriens plaga ſuſcipit oris
Tracta Dei ſpacia, en his ſectio tota laborat,
Omnia nam Chriſti Crux gloria ſepta reſoluit,
Ipſaque ſancta poli ſtans gaudia iuraque terræ
Proponit, ſignat, laudat, probat, ipſaque donat.

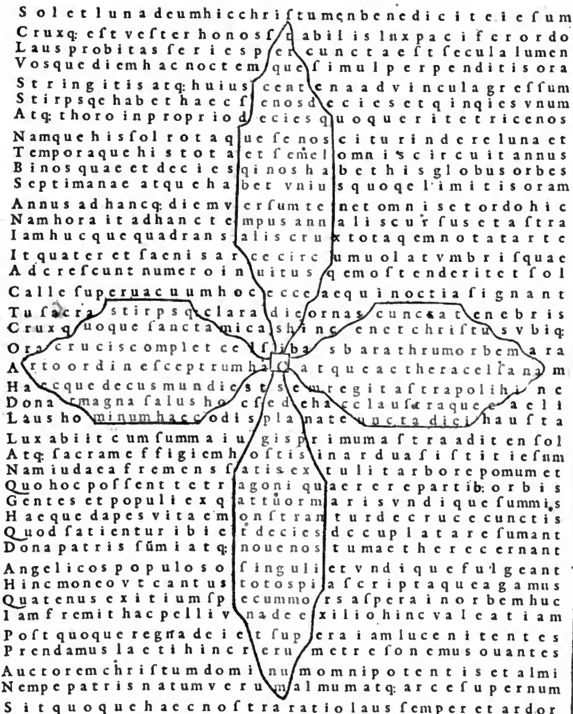

Digitized by Google

DECLARATIO.

DVodenarius ergò numerus quàm benè & aptè ſanctæ Cruci conueniat, non paruæ rationis eſt intelligere: quippe cùm duodecim venti ſint, qui mundum perflant, & duodecim ſigna zodiaci, quibus ſeptem planetæ circulos ſuos ordinatè & diſpoſitè pergunt, & duodecim menſes, quibus annuus curſus peragitur: artificialiſque diei horæ duodecim, quibus Sol totam ſuperficiem terræ illuſtrat: duodecim quoque Patriarchæ, ex quibus omnis multitudo filiorum Iſrael propagata eſt, quæ terram repromiſſionis ſecundum ſortes XII. tribuum poſſedit, à quibus exorti ſunt Prophetæ, diuini partus preconeſ. Vnde & ipſe Saluator carnem ſuſcipere, & inter homines naſci dignatus eſt: qui lux in hunc mundum veniens, XII. Apoſtolos, quos ex ipſa gente elegit Sol iuſtitiæ, in horarum ſimilitudine illuſtrans, per cunctas plagas orbis, ad ſanctæ Trinitatis fidem prædicandam direxit. Et in ædificio cæleſtis Hieruſalem eiuſdem numeri ſacramentum multipliciter inſinuatur, quod Apocalypſis quidem oſtendit, vbi ita ſcriptum eſt: Et oſtendit mihi ciuitatem ſanctam Hieruſalem, deſcendentem de cælo, à Deo habentem claritatem Dei: lumen eius ſimile lapidi pretioſo, tanquam lapidis Iaſpidis, ſicut criſtallum: & habebat murum magnum & altum, habens portas duodecim, & in portis Angelos XII. & nomina ſcripta, quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſrael. Ab oriẽte portæ tres, ab aquilone portæ tres, ab auſtro portæ tres, & ab occaſu portæ tres: & murus ciuitatis habens fundamenta XII. & in ipſis XII. nomina XII. Apoſtolorum & Agni, & reliqua. Sancta enim Eccleſia in hoc ædificio ſpirituali ſignificatur, quæ eſt cæleſtis videlicet Hieruſalem, & vrbs regis magni, cuius artifex & conditor eſt Deus, qui fundamentum eius ſimul & conſummatio eſt, qui pro nobis etiam pontifex fieri dignatus eſt, vt proprij ſanguinis hoſtia eiuſdem mœnia ciuitatis ablueret pariter atque dedicaret. Omnia quæcunque habet propria pace ipſe poſſidet, vnde & in pectore ſummi pontificis XII. lapides pretioſi, quaterno verſu diſpoſiti, & duodecim Patriarcharum nominis inſcripti videbantur imponi, vt pulcherrimo panderetur, omnia ſpiritualia chariſmata, quæ ſinguli quique ſanctorum virium ex parte perficiebant, in mediatore Dei & hominum homine Chriſto Hieſu, pariter & perfectè fuiſſe completa. Quod in Euangelio quoq; Iohannes teſtatur: Et verbum, inquit, caro factum eſt, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. Et paulò poſt: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quia lex per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Hieſum Chriſtum facta eſt. Habet ergò hæc ſpecies ſanctæ Crucis in cornibus ſuis ternas lineas, vt demonſtret, quod ſicut ipſa dextra læuaque, in directo tramite ſuo vicinas & coadhærentes lineas habet, ita ventorum quatuor cardinalium principalitas, in dextra & in ſiniſtra ventos alios poſitione ſua conſociat, ſic & quatuor tempora, ternos menſes ſingula habentia, ſiue æquinoctijs ſiue ſolſtitijs media, iuxta quoſdam dirimuntur: quod illi planum erit, qui Græcorum ſeu Ægyptiorum de temporibus rationes ſedulus diſcere curat. Sunt autem in ipſa Cruce duo verſus hexametri, quorum prior in longitudine à ſummo deorſum vadens, hic eſt: *In Cruce nunc menſes, venti, duodenaq; ſigna.* Qui autem in latitudine tranſit, iſte eſt: *Grex & Apoſtolicus decoratur luce chorusca.* Sunt quidem & alij duo verſus pẽtametri in lineis adiacentibus cornibus Crucis, quorum vnus per anfractum longitudini Crucis ſupra infraque copulatur ita: *Sunt quoque conſocia hic ſtips, plaga, & orbis opus.* Alter verò dexteræ ac leuæ parti in latitudine ſociabitur ita: *Sancta valet celebri aſt Crux dare calle bonum hoc.*

IX.ª Figura. De diebus anni in quattuor hexagonis & monade comprehenſis, & de biſextili incremento, quomodo in ſpecie ſanctæ crucis adornentur & conſectentur.

LIBER PRIMVS.

SOl & Luna Deum hic Chriſtum en benedicite Hieſum:
Crux quæ eſt veſter honor, ſtabilis lux, pacifer ordo,
Laus, probitas, ſeries, per cuncta & ſæcula lumen:
Voſque diem hac noctemque ſimul perpenditis hora,
Stringitis atque huius centena ad vincula greſſum.
Stirpſque habet hæc ſenos decies & quinquies vnum,
Atque thoro in proprio decies quoque ritè tricenos:
Namque his Sol rota quæ ſe noſcitur indere, Luna &
Temporaque his tota & ſemel omnis circuit annus,
Binoſque & decies quinos habet his globus orbes:
Septimanæ atque habet vnius quoque limitis oram
Annus ad hancque diem verſum tenet omnis, & ordo hic:
Nam hora it ad hanc, tempus, annalis curſus & aſtra.
Iam hucque quadrans alis Crux tota quem notat arte
It quater & ſænis arce circumuolat vmbris, quæ
Accreſcunt numero, inuitus quem oſtenderit & Sol
Calle ſuperuacuum hoc ecce æquinoctia ſignant.
Tu ſacra ſtirps quæ clara die ornas cuncta tenebris,
Crux quoque ſancta micas, hinc en & Chriſtus vbique
Ora Crucis complet, celſi ibas baratrum orbem ara
Arto ordine ſceptrum hac atque æthera celſa, nam
Hæcque decus mundi eſt. Sem regit aſtra poli hinc
Donat magna ſalus hoc ſede hac, clauſtraque cæli
Laus hominum hæc odis planat cuncta Dei hauſta.
Lux abijt cum ſumma iugis primum aſtra adit en Sol,
Atque ſacram effigiem hoſtis in ardua ſiſtit Hieſum.
Nam Iudæa fremens ſatis extulit arbore pomum, &
Quo hoc poſſent tetragoni quærere partibus orbis
Gentes & populi ex quattuor maris vndique ſummis.
Hæcque dapes vitæ monſtrantur de Cruce Cunctis.
Quod ſatientur ibi, & decies decuplata reſumant
Dona patris ſummi, atque nouenos tum æthere cernant
Angelicos populos, ô ſinguli & vndique fulgeant.
Hinc moneo vt cantus totos pia ſcriptaque agamus.
Quatenus exitium ſpe cum mors aſpera in orbem huc
Iam fremit: hac pelli vna & de exilio hinc valeat iam:
Poſt quoque regna Dei & ſupera iam luce nitentes
Prendamus, læti hinc rerum & reſonemus ouantes
Auctorem Chriſtum dominum omnipotentis, & almi
Nempe patris natum, verum, almum atq; arce ſupernum.
Sit quoque hæc noſtra ratio, laus ſemper, & ardor.

Digitized by Google

DECLARATIO.

ERgò hæc figura ſanctæ Crucis per quatuor hexagonos & per monadem inter medios poſitam, omnes dies anni complectitur. Siquidem annus ſolaris habet dies CCC. LXV. & quadrantem. Diuide ergò hos per IIII. quater XCI. CCC. LXIV. fiunt, & remanet vnus dies & quadrans. Diuide illum vnum diem per IV. quater ſex horæ XXIV. fiunt, quod eſt integra dies à ſolis ortu vſque ad alterum ſolis ortum. Diuide ipſum quadrantem, quater enim hora & ſemis ſex horas complent, quod eſt biſſexti per ſingulos annos incrementum, ac inde fit ſi totum annum in quatuor partiaris, quod vnaquæque pars dies XCI. & horas ſeptem ac ſemiſſem contineat, atque hæc fiat vera partitio quatuor viciſſitudinum, id eſt, veris, æſtatis, autũni & hyemis, vt ſingulæ dies XCI. & ſeptem horas ac ſemiſſem habeant. Notandum tamen quod in hac figura quadrantis demonſtratio aliter non fit, niſi ſub intellectu & examinatione ſex angulorum, vt horæ ſingulæ ſingulis deputentur angulis. Si enim quatuor hexagonos in angulis ſuis perſpexeris, XXIV. horas in his notabis: qua ſcilicet plenitudine horarum dies biſſextilis conficitur, & non abſurdè hæc ratio huic rei diſcreta eſt. Si enim in quatuor annis quadrantilis portio ad vnius diei peruenerit ſummam, ritè in quatuor hexagonis quater ſex horarum Crux oſtendit & normam. Recte ergò hexagonus diuinitus huic diſpoſitioni ordinatus eſt: quia ſenarius numerus in tota anni ſerie plurimum valet. Ad hoc quoque demonſtrandum ponamus partem vnius capituli de libro ſancti Auguſtini quarto de ſancta trinitate. Annus etiam vnus, ſi XII. menſes integri conſiderentur, quos triceni dies complent (talem quippe menſem veteres obſeruauerunt, quem circuitus lunaris oſtendit) ſenario numero pollet. Quot enim valent ſex in primo ordine numerorum, qui conſtat ex vnis, vt perueniatur ad X. hoc valent LX. in ſecundo ordine, qui conſtat ex denis, vt perueniatur ad C. Sexagenarius ergò numerus dierum, ſexta pars anni eſt. Proinde per ſenarium primi verſus multiplicantur, tanquam ſenarius ſecundi verſus, & fiunt ſexies ſexaginta, trecenteni & ſexaginta dies, qui ſunt integri XII. menſes. Sed quoniam ſicut menſem circuitus lunæ oſtendit hominibus, ſic annus circuitu ſolis animaduerſus eſt. Reſtant autem quinque dies & quadrans diei, vt ſol impleat curſum ſuum, annumque concludat. Quatuor enim quadrantes faciunt vnum diem, quem neceſſe eſt intercalari excurſo quadriennio (quod biſſextum vocant) ne temporum ordo turbetur. Etiam ipſos quinque dies & quadrantem ſi conſideremus, ſenarius numerus in eis plurimum valet. Et primò ſicut fieri ſolet vt à parte totum computetur, non ſunt iam dies quinque ſed potius ſex, vt quadrans ille accipiatur pro vno die. Deinde quia in ipſis quinque diebus ſexta pars menſis eſt, ipſe autem quadrans ſex horas habet. Totus enim dies, id eſt, cum ſua nocte, viginti quatuor horæ ſunt: quarum pars quarta, quæ eſt quadrans diei, ſex horæ inueniuntur. Ita ergò in anni curſu ſenarius numerus plurimum valet. Meritò itaque ſanctæ Cruci aptata eſt ſeries dierum: quia per ipſam illuminata ſunt corda hominum. Ipſi competit copulatio hexagonorum: quia in ipſa conſtat perfectio rerum. Ad ipſam ordo temporalis lucis conuenit: quia per ipſam lucem æternam homo inuenit. Ad illam nonagenarius numerus cum monade concurrit, quia per illam angelicus ordo ad ſui numeri plenitudinem peruenit. Ad ipſius quoque medietatem ex quatuor partibus hexagoni directi vnitate copulantur: quia per ipſius maieſtatem oẽs gentes ex 4. plagis mundi in vnitate fidei ſociantur: ipſiuſq; completo opere cæleſtis atque terreſtris creatura vna charitate coniunguntur. Ipſi honor & maieſtas: per cuius clementiam hæc cuncta perpetrata ſunt, laus & gloria in ſæcula ſæculorum. Habet quippe hæc ſpecies ſanctæ Crucis in longitudine per duos hexagonos metrum ſapphicum, quod eſt pentametrum, endecaſyllabum, & ſunt eius tres verſus pares. Recipiunt autem ſinguli hos 4. pedes binarũ ſyllabarum, trocheũ, ſpondeum, trocheum, iambum & vltimum triſſyllabum bachium. Poſt tres autem verſus additur dicolos dactilicus, hoc eſt, dactilus & ſpondeus. Suntque in ſupremo haxagono hi verſus: *Terq; centenos decieſq; ſenos, & ſemel quinos habet vniuerſum. Tempus annalis Cruce circuitus. Ecce dies hic.* In ſecundo quoq; hi: *Sed plagis poſiti ſatis exagoni. Quatuor monſtrant decies nouenos. Singuli totos pie cum monade. Et ſuper vnum.* Notandum autem quod ſuperiores verſus, quia C. literam, quæ in medio hexagonorũ eſt, ſibi attrahunt, XCII. literas habent, ſequentes verò XCI. Illi autem duo hexagoni, qui tranſuerſam partem Crucis faciunt, metro elegiaco compoſiti ſunt, quorum prior hos verſus habet: *Stirps quoque ſancta Crucis complet certo ordine ſceptrum. Hacque decus mundi & magna ſalus hominum hac.* Poſterior verò iſtos: *Cuncta tenet Chriſtus barathrum, orbem atque æthera celſa. Nam regit aſtra poli hic clauſtraq; cuncta dei,*

X. Figura. De numero Septuagenario & ſacramentis eius: quomodo Cruci conueniant.

Quidferatenvitamcorruptioquidvereatur
Debitaquidlaxetquidvinclatenaciacedat
Nuncdecetvtveraxſpehilarishoccmuſabeato
Carminedepromatcrucisarduadicatetacta
Hocmeritovoxfauceomnishocperſonetarte
Osdigitiplectrumvotacorlingualoquella
Quodcecidittbellotoruusdraconoxiusille
Artevenenatahominemtruxquiexpuliteden
Traxeratatquecadensdecaelilucifer arce
Tertiamadinfernifumantiaſulfureſtagna
Aſtrorumpartemſecumquiafraudeſuperbus
Temptauitſuperoſonsſeſimilareſupernum
Ingelidaſtatuensaquilonisſedetribunal
Agnushuncquelupumſuperauitiurepotenti
Eripuitpraedamſtudiaqueferociapreſſit
Imoatgentesexplacitoadſacranunciacura
Conuertitmelioranotanscaeleſtiadonans
Nealboortuledathuiccaſtofabulaiamſiin
Roboreconſurgitquidogmataſenſitaperta
Nearcatoscantuſuppletexaridahauſtaqe
Inqueſacralaudefecundatgerminisauctor
Iſtaenperfidiamcauſatpraemunerecellit
Virtuslargacrucisdimittensdebitamundo
Deniquehocnumeromanifeſtaredemtiototo
Quodfueritmundodanielisſeptuagintahoc
Ebdomadaeſignantvtpraeuaricatiocertum
Acciperetfinempeccatumetnoxaetiniquum
Iuſtitiamq;aeternãadduceretipſecreator
Ieremiasdeciesſeptenosſcripſitetannos
Poſtqosipſeſuosavinclisſolueretauctor
Atmoiſesſanosmonitudiſcreueratipſehis
Quosdocuittoleransſenioresſeptuaginta
Saeculapacificansdruxluſtrastotabeato
Famineeuangeliidecalogietfoederećlaro
Neceriſinſcriptaimposreoripſafiguraen
Inquinisſenſusſummisdesquodpiecunctos
Magnificeetplaciteiustotibiiurefauere

LIBER PRIMVS.

QVid ferat en vitam, corruptio quid vereatur,
Debita quid laxet, quid vincla tenacia cedat,
Nunc decet vt verax ſpe hilaris hoc muſa beato
Carmine depromat, crucis ardua dicat & acta.
Hoc merito vox fauce omnis hoc perſonet arte,
Os, digiti, plectrum, vota, cor, lingua, loquela:
Quod cecidit bello toruus draco, noxius ille
Arte venenata hominem trux qui expulit Eden:
Traxerat atque cadens de cæli lucifer arce
Tertiam ad inferni fumantia ſulphure ſtagna
Aſtrorum partem ſecum: quia fraude ſuperbus
Temptauit ſupero ſons ſe ſimilare ſupernum
Ingelida ſtatuens Aquilonis ſede tribunal:
Agnus huncque lupum ſuperauit, iure potenti
Eripuit prædam ſtudiaque ferocia preſſit:
Imò at gentes ex placito ad ſacra nuncia cura
Conuertit, meliora notans, cæleſtia donans:
Ne albo ortu lædat huic caſto fabula iam ſi in
Robore conſurgit, qui dogmata ſenſit aperta
Ne areat os cantu, ſupplet rex arida hauſtaque
Inque ſacra laude fœcundat germinis auctor.
Iſta en perfidiam cauſat præ munere cellit
Virtus larga Crucis, dimittens debita mundo.
Denique hoc numero manifeſta redemptio toto
Quod fuerit mundo, Danielis ſeptuaginta hoc
Ebdomadæ ſignant: vt præuaricatio certum
Acciperet finem, peccatum, & noxa, & iniquum:
Iuſtitiamque æternam adduceret ipſe creator.
Hieremias decies ſeptenos ſcripſit & annos,
Poſt quos ipſe ſuos à vinclis ſolueret auctor:
At Moiſes ſanos monitu diſcreuerat ipſe his
Quos docuit tolerans ſeniores ſeptuaginta:
Sæcula pacificans, Drux luſtras tota beato
Famine Euangelij, decalogi, & fœdere claro:
Nec eris inſcripta impos reor ipſa figura, en
In quinis ſenſus ſummis des, quod pie cunctos
Magnifice & placite iuſto tibi iure fauere.

DECLARATIO.

SEptuagenarium quippe numerum præſens forma ſanctæ crucis ſparſis literis conſcripta demonſtrat, quo nobis intimatur, omnia myſteria, quæ idem numerus continet, honori ſanctæ crucis decentiſſimo conuenire. Nam LXX. anni captiuitatis, quos Hieremias Propheta prædixit populo ſacrilego futuros, quid aliud ſignificant? quàm omne tempus iſtius vitæ, quod per ſeptenarium dierũ numerum diſcurrit, quo propter peccatum primi hominis damnati ſumus, & pœnis ærumniſque affligimur, & varijs tribulationibus atq; anguſtijs quotidie afficimur. Sed quia finem captiuitatis poſt LXX. annos idem Propheta prænunciauit: hoc, niſi fallor, inſinuat, quod in fine mundi captiuitas noſtra perfectè diſſoluetur, quando nouiſſima & inimica deſtruetur mors, quando ſcilicet & de animæ decore & de corporis immortalitate ſine fine cum Chriſto gaudebimus: atque ideo in ſanctæ crucis forma hæc ratio oportebat demonſtrari, quia ipſa per Chriſti paſſionem huius gratiæ nobis contulit effectum. Cui rei concordant ipſa verba Prophetæ, qui ait: Hæc dicit Dominus, Cum cœperint impleri in Babylone LXX. anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum bonum, & reducam vos ad locum iſtum: Ego enim ſcio cogitationes pacis & non afflictionis, vt dem vobis finem bonum & patientiam, & inuocabitis me, & ibitis & adorabitis me, & exaudiã vos, quæretis me & non inuenietis, cum quæſieritis me in toto corde veſtro, inueniar à vobis, ait Dominus, & reducam captiuitatem veſtram, & congregabo vos de vniuerſis gentibus, & de cunctis locis ad quæ expuli vos, & reuerti vos faciam ad locum à quo tranſmigrare vos feci, & reliqua. Quid eſt enim quod dicit Propheta: cùm cœperint impleri in Babylone LXX. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbũ bonum? niſi quod dicit Apoſtolus: Quando autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Et item: In nouiſſimis diebus locutus eſt in filio ſuo, quem conſtituit hęredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula. Cum cœperint impleri dixit: non cum completi fuerint, quia non in conſummatione mundi, ſed in nouiſſima ætatum ſæculi incarnatus eſt Chriſtus, & per verbum Euangelij illuminauit credentes, atque per paſſionem & reſurrectionem ſuam reſtaurauit genus humanum. Quod enim bis in hoc capitulo reuerſionem prædicat, hoc eſt, in eo quod dicit: Et reducam vos ad locum iſtum; & paulò poſt ſubiungit: Et reuerti vos faciam ad locum à quo tranſmigrare vos feci, poteſt intelligi, quod animę reuerſionem ad requiem in priori ſententia: & in ſecunda corporum reſurrectionem ad gloriam inſinnet. Poſt mortem ergò ſanctorum animæ modo in paradiſum vadunt, & in fine mundi recipientes corpora ſua, regnum intrabunt æternum. Septuaginta verò ebdomadas numerauit Daniel vſque ad Chriſtum, quando finem acciperet delictum & præuaricatio, & adduceretur iuſtitia ſempiterna. Verùm vt hæc apertiùs eluceſcant, ipſa iam angeli ad Prophetam dicta videamus. Septuaginta, inquit, hebdomadæ abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt cõſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum, & reliqua. Nulli dubium, quin hæc verba Chriſti incarnationem deſignent, qui tulit peccata mundi, legem & prophetas impleuit, vnctus eſt oleo lætitię præ participibus ſuis. Numerentur igitur iſtæ hebdomadæ per ſeptenos annos diſtinctæ, à viceſimo anno regni Artaxerxis regis, quando Nehemias pincerna eius impetrauit ab eo reſtaurari muros Hieruſalem, templo multò ante Cyro permittente constructo, quæ ipſæ abbreuiatæ eſſe deſcribuntur, hoc eſt, ſecundum lunæ computum duodenorum menſium lunarium: hinc fiunt anni quadringenti nonaginta, qui ad ſolẽ redacti faciunt annos CCCC.LXXV. ad eius verò baptiſmum, quando vnctus eſt ſanctus ſanctorum, deſcendente ſuper eum Spiritu ſancto ſicut columba, non ſolum hebdomadas VII. & LXII. fuiſſe completas, ſed & partem ſeptuageſimæ hebdomadis inchoatam. Et poſt hebdomadas, inquit, LXII. occidetur Chriſtus, & non erit eius populus qui eum negatus eſt. Non ſtatim poſt LX. duas hebdomadas, ſed in fine ſeptuageſimæ ebdomadis occiſus eſt Chriſtus, quam ideo, quantum conijcere poſſumus, ſegregauit à cæteris, quia de hac erat plura relaturus. Nam & Chriſtus in illa crucifixus, & à populo perfido non modò in paſſione, ſed continuò ex quo à Iohanne prædicari cœpit negatus eſt. Confirmabit autem multis pactum hebdomadibus, vna ipſa videlicet nouiſſima, in qua vel Iohannes Baptiſta vel Dominus & Apoſtoli prædicãdo multos ad fidem conuerterunt. Et in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificium, hoc eſt, XV. anno Tyberij Cæſaris, quando inchoato Chriſti baptiſmate hoſtiarum purificatio Chriſti fidelibus paulatim vileſcere cœpit, & meritò, quia quantò magis appropinquabat veritas, vmbra ſecedebat. Dignum etiam erat vt quando ipſe Saluator in Cruce fieri voluit hoſtia legalis, pecudum deſineret victima, & quando verus agnus Dei Chriſtus pro totius mundi peccatis immolatus eſt, typicus ille deficeret, qui pro vnius gentis liberatione in teſtimonium occiſus eſt. Item LXX. presbyteros Moyſes Domini mandato populo prætulit, vt oſtenderet ſolummodo qui per Spiritus S. gratiam legem ſpiritualiter intelligunt, idoneos eſſe alijs magiſterium præbere: Et hoc in ſanctæ Crucis decebat numero oſtendi, quia non eſt inuentus, neque in cælo, neque in terra, neque ſubtus terram, qui aperiret librum, & ſolueret ſeptem ſignacula eius, reſpiceretque illum, niſi agnus qui in medio throni ſtat tanquam occiſus, habens cornua ſeptem & oculos ſeptem: Leo quidem de tribu Iuda radix Dauid, qui clauẽ tenens claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit, qui datus eſt in lucem gentium vt aperiret oculos cæcorum, vt educeret de concluſione vinctum, de domo carceris, ſedentem in tenebris & vmbra mortis. Sunt quidem hic in figura ſanctæ Crucis V. ſperulæ diſpoſitæ, quæ ſimul numerum LXX. continent, ſigillatim verò vnaquæque XIV. harumque III. vnum verſum tenent in longitudine à ſummo incipientem & in ima deſinentem, ita: *Crux pia conſtructa hic ſuperaſti vincula mortis.* Item in latitudine tres ſummulæ alium verſum tenent ita: *Magna bona & ſancta hic ſuperaſti crimina ſecli.* Medietas quoque crucis vtrique verſui communis eſt.

XI. Figura. De quinque libris Moſaicis, quomodo per Crucem innouentur, exponitur.

Tepateralmepolidoctoremcarmineiniſto
Rectoremquevocofelicibusannuecoeptis
Tupiusetclemensſenſumdansverbaq;caſta
Vttuaquidprimaſignetlexpandereposſim
Adcrucisaeternamlaudemlegiſq;ſecundae
Iusdemonſtrandumvotaritusqueperennes
Cumprimumhaeccri|tegene|ratiomaximarerũ
Exortaeſtexinui|ſiscru|cisalmarefulſit
Gloriacumdonolu|xalmab|eauitetaruahaec
Cunctaſimulrecr|eattua|q;nuncdexteraxp̃s
Etveralucisdans|munera|cumcruceſaeclis
Namgeneſisvitae|laudat|mirabilelign:hoc
Intercunctafuitplantatumquodparadiſo
Viuificanslignatribuensetmunerafruct:
Hocpatriatq;iſacvexitmultandusadaltar
Oratet|exodus|hoc|iuraſa|tis|aſtnum|erorum
Eueher|atquec|uia|cerdot|ivm|erusca|nitore
Nuptac|anittr|iui|isleui|b:ve|ntatma|relud:
Vdattr|anſitu|hoſ|ticuso|bma|gnalia|cantat
Etpleb|scarme|neio|ptimep|urc|miratr|ophaea
Laudẽi|namore|deip|ſallit|q;tr|iumphi|eteoum
Hocmaretestaturvietricesorbitacalles
Atveterẽhoclignumlegisdulcauitabyſum
Bispetramexcutitviuamproduxitetvndam
Namqueamalechca|namdeu|icitprimitusirã
Signumhuiuspari|ternom|endeleuitetilli
Botrumhocvectep|iumren|otavexitvterque
Vectorumvotiset|ouanti|busomnialaudant
Donadeiterrishi|sgaudi|aineſſeepularum
Quisbenemyſteri|adicit|veldicerecuncta
Ritevaletcruxdonatuacuinonſatisomnis
Linguacreaturaepoteritdepromerelaudẽ
Hoſtiatepatrisaeternidedicaueratāram
Vitaeſerpentemexaltaſtiettupiecriſtũ
Monſtraſtipopulodetetquiddicereposſũ
Cunctabonadederasdemebasetmalacuncta

LIBER PRIMVS.

TE pateralme poli doctorem carmine in iſto
Rectoremque voco, fœlicibus annue cœptis
Tu pius & clemens ſenſum dans, verbaque caſta,
Vt tua quid prima ſignet lex pandere poſſim
Ad Crucis æternam laudem legiſque ſecundæ
Ius demonſtrandum, vota, rituſque perennes.
Cum primum hæc ritè generatio maxima rerum
Exorta eſt, ex inuiſis Crucis alma refulſit
Gloria cum dono lux alma beauit, & arua hæc
Cuncta ſimul recreat tua quæ nunc dextera Chriſtus,
Et vera lucis dans munera cum Cruce ſæclis.
Nam geneſis vitæ laudat mirabile lignum hoc
Inter cuncta fuit plantatum quod paradiſo,
Viuificans ligna tribuens & munera fructus.
Hoc patri atque Iſaac vexit multandus ad altare,
Orat & exodus hoc iura ſatis eſt numerorum.
Euehet atque cui acerdoti vmerus canit ore
Nupta canit triuijs leuibus, ventat mare, ludus
Vdat tranſitu hoſticus, ob magnalia cantat.
Et plebs carmen ei optime, pure, mira trophæa
Laudem in amore Dei pſallitque triumphi: & eoum
Hoc mare teſtatur victrices orbita calles:
At veterem hoc lignum legis dulcauit abyſſum:
Bis petram excutit, viuam produxit & vndam:
Namque Amalech canam deuicit primitus iram.
Signum huius pariter nomen deleuit, & illi
Botrum hoc vecte pium renota vexit vterque
Vectorum votis & ouantibus omnia laudant
Dona Dei terris his gaudia ineſſe epularum.
Quis bene myſteria dicit vel dicere cuncta
Rite valet Crux dona tua? cui non ſatis omnis
Lingua creaturæ poterit depromere laudem:
Hoſtia te patris æterni dedicauerat aram:
Vitæ ſerpentem exaltaſti &, tu pie Chriſtum
Monſtraſti populo: de te & quid dicere poſſum,
Cuncta bona dederas, demebas & mala cuncta.

DECLARATIO.

QVisquis legis primæ plenam deſiderat habere notitiam, neceſſe eſt vt huius figuræ per omnia memor ſit, & eius factum mente ſæpius reuoluat: & comparans priora poſterioribus recolat ſcriptum: Omnia in figura contingebant illis, ſcripta ſunt autem ad correctionem noſtram, in quos fines ſeculorum deuenerunt: & quod exẽplari & vmbræ deſeruiunt cæleſtium: & item, vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum. Vmbra enim non ſine vero corpore fit: ſed tamen ipſa in ſe veram & integram ſpeciem corporis non exprimit. Quapropter oportet vt quiſquis veritatis amator eſt, ſi vmbram prius videat, ad verum corpus, cuius ipſa vmbra eſt, ocius oculos conuertat: ne dum penitus in vmbra intuitu hæreat, veritatis fructum negligens perdat. Lex ergò hauſtum ſitientibus præbuit, ſed ſine ligno potabilis non fuit. Oſtendit quippe Dominus Moyſi lignum: quod mittens in aquam, omnem amaritudinem in ea abſumpſit: & quæ prius ſitientes populos vano alliciebat aſpectu, ligno immiſſo, omnes dulciſſimo refrigerabat potu. Itaque, ſecundum Apoſtolum, lex quidem eſt ſancta, & mandatum ſanctum, & iuſtum bonum: ſed lex Spiritualis eſt, vt idem dicit Apoſtolus: & non in vetuſtate literæ, ſed in nouitate Spiritus debet intelligi. Litera enim occidit: Spiritus autem viuificat. Lex ergò Spiritus vitæ, in Chriſto Hieſu liberauit nos à lege peccati & mortis. Nam quod impoſſibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem Deus: filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati, & de peccato peccatum damnauit in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, qui non ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum. Scriptum quippe eſt in lege: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis vt faciat ea. Sed quoniam in lege nemo iuſtificatur apud Deum, & quicunque ex operibus legis ſunt, ſub maledicto ſunt: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia ſcriptum eſt: maledictus omnis qui pendet in ligno: vt gentibus benedictio Abrahæ fieret in Chriſto Hieſu, vt pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem. Igitur cum deſtructa ſit maledictio legis per Crucem, & eius amaritudo per ipſam conuerſa in dulcedinem: dignum eſt etiam vt in eius effigiem diſponãtur libri legis: vt congruentia operis in hoc innoteſcat, & myſterij ſacramentum appareat. Ergò in capite, hoc eſt, in culmine ſanctæ Crucis, ſit poſitus liber Geneſeos, quia ipſe caput eſt & primus omnium librorum, narrans quod in principio fecit Deus cælum & terram, vtique per filium ſuum coæternum ſibi Deus pater, id eſt, per verbum ſuum: de quo dicit Pſalmiſta: Verbo Dei cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eius. Hinc dicit & Euangeliſta Iohannes: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. In ima verò parte Crucis, hoc eſt, in pede, ſit poſitus nouiſſimus quinque librorum legis, id eſt, Deuteronomium, quod interpretatur renouatio legis: vtique ſignificans Euangelium, in quo cuncta, quæ lex figuraliter atque typicè protulit, veraciter ac Spiritualiter ſunt enodata, ac noſtri Saluatoris ore reſerata. Iure ergò in capite Crucis Geneſeos, & in fine Deuteronomium conſiſtunt: quia eum quem lex narrat in principio temporis cum patre omnia condidiſſe, in fine temporis hunc Euangelium refert cuncta per Crucem renouaſſe. Exodus verò benè in dextra ponitur, in quo exitus filiorum Iſrael de Ægypto conſcribitur, & ibidem plura à Domino facta miracula narrantur, iuxta illud Pſalmiſtæ: Dextera Domini fecit virtutem. Et item: Qui percuſſit Ægyptum cum primogenitis eorum, & eduxit Iſrael de medio eius, in manu forti & brachio excelſo. In ſiniſtra quoque liber Numerus eſt poſitus: quia ipſe ſiniſtras congregationes Chore, Dathan & Abyron, contentiones contra Moyſen & Aaron leuaſſe deſcribit, & per Domini potentiam citius compreſſas. At Leuiticus in medio omniũ ſtans, crucis medietatem tenet: quia illum pontificem deſignat in plurimo ritu ſacrificiorum, qui in ara Crucis ſemetipſum obtulit hoſtiam immaculatam Deo, ad exhaurienda multorum peccata, & pro tranſgreſſoribus exorãs, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Ergo in quinq; tetragonis quinq; libri legis per quinque verſus hic notantur, qui ſunt iuxta ordinem tetragonorum loco ſexto, & per ſenarium in ſemet multiplicato. Sexies enim ſeni faciunt in plana figura ſextum tetragonum, quod facit XXXVI. Eſt quoque verſus tetragoni in arce Crucis poſitus iſte: *Te Geneſis Crux alma beat tua munera laudat.* Secundus verò eſt, qui in tetragoni dextri cornu poſitus hic: *Exodus atque canit tranſitus carmen amore.* Tertius namque in medio Crucis eſt ſitus hic: *Iura ſacerdotis Leuiticus optimè pſallit.* Quartus quidem in ſiniſtro cornu ſcriptus eſt ita: *Aſt Numerus cantat magnalia mira triumphi.* Vltimus etiam qui in vltimo tetragono, id eſt, in baſe Crucis deſcriptus eſt, ita ſonat: *Nam Deuteronomium renouantis gaudia dicit.*

XII. Figura. De nomine Adam protoplaſti, quomodo ſecundum Adam ſignificet, & eius paſſionem demonſtret.

Pergeſalutiferamſpecioſodicereverſu
Muſacrucisdominilaudēſolamenetactum
Inquamorsvictaeſtcunctadimiſapiacla
Luxrediitmundoveniaetcummunerevenit
Adamnamprimustulitomniadignadecoris
Progenieextotanocuacumpabulaſumpſit
Cunctavenuſtabonaremearuntcarabeata
Cūaduenitieſusadampieinaruaſecundus
Vniusexhominisſceleretotdamnatulere
Inrebuscunctiperiturietmorteminores
Vniusatqehominisdonoſaluanturvbique
Credentesomnesfruituriacluceſuperna
Deniqueregnauitperlignumnoxiacuncto
Morsetiammundodominansetſortebeatum
Captiuaregnumperlignūacperdiditomne
Etnocuosmultosamiſeratinprobaquondā
Entotitribuitchriſtusvtianuaſithinc
Orbimundonamſpeciemtotamacpiushicis
Conſtituittollensdirasarashuicintus
Etdederatlucemcordisetpangerepactum
Primushomoterrenuseratetpignoratota
Terrenagenuitmortisquisdebitaliquit
Poſteriorverusfueratcaeleſtisetadam
Caeleſtisquemanetcuiusgeneratiotota
Hicdominusmunditerraepontiquepolique
Regnatinaeternumdonatcumregnabeatis
Quattuoripſedabittotiusconditoradam
Iureplagasorbistanqamdenominediçtas
Cuiusluxvirtusdominumteſtanturvbique
Enanatoldyſisarctonmeſembriahaecſic
Deſignantodisartecendecetvtpiecuncta
Auctoremdominumcognoſcantlaudebeata
Etcelebrentcriſtumqodvereſiliusipſe
Summiſitpatrisetdexteraveratonantis
Cuiuscurabonaeſttactmedicinaſalutis

LIBER PRIMVS.

Perge ſalutiferam ſpecioſo dicere verſu
Muſa Crucis Domini laudem, ſolamen & actum,
In qua mors victa eſt, cuncta dimiſſa piacla,
Lux redijt mundo, venia & cum munere venit.
Adam nam primus tulit omnia digna decoris,
Progenie ex tota, nocua cum pabula ſumpſit:
Cuncta venuſta bona remearunt, cara beata
Cum aduenit Hieſus Adam piè in arua ſecundus.
Vnius ex hominis ſcelere, tot damna tulere
In rebus cuncti, perituri & morte minores:
Vnius atque hominis dono ſaluantur vbique
Credentes omnes, fruituri ac luce ſuperna.
Denique regnauit per lignum noxia cuncto
Mors etiam mundo dominans & ſorte beatum
Captiua regnum per lignum ac perdidit omne:
Et nocuos multos amiſerat improba quondam.
En toto tribuit Chriſtus vt ianua ſit hinc
Orbi, mundo: nam ſpeciem totam ac pius hic is
Conſtituit tollens diras aras huic intus
Et dederat lucem cordis, & pangere pactum.
Primus homo terrenus erat, & pignora tota
Terrena genuit mortis quis debita liquit:
Poſterior verus fuerat cæleſtis & Adam,
Cæleſtiſque manet cuius generatio tota.
Hic dominus mundi, terræ, pontique, polique,
Regnat in æternum donat cum regna beatis.
Quattuor ipſe dabit totius conditor Adam
Iure plagas orbis, tanquam de nomine dictas:
Cuius lux virtus dominum teſtantur vbique.
En anatol, dyſis, arcton, meſembria, hæc ſic
Deſignat odis arte, en decet vt pie cuncta
Auctorem dominum cognoſcant laude beata:
Et celebrent Chriſtum, quod vere filius ipſe
Summi ſit patris, & dextera vera tonantis:
Cuius cura bona eſt, tactus medicina ſalutis.

DECLARATIO.

QVid ergò ſibi velit hæc figura & hæc conſcriptio, oportet intelligi. Nomen enim primi hominis, id eſt, Adam, in figura & forma ſanctæ crucis diſpoſitum eſt: de quo exortæ ſunt omnes gentes, & omne genus humanum originem traxit: qui ſecundum Apoſtolum eſt forma futuri videlicet Chriſti, de quo idem Apoſtolus ita dicit: Factus eſt primus Adam in animam viuentem, nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem. Et paulò pòſt: Primus, inquit, homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis: qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes. Igitur ſicut portamus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis Et cur hoc dixerit, ſtatim cauſam ſubiunxit: Hoc autem dico fratres, quoniam caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt, neque corruptio incorruptelam poſſidebit. Rectè enim nomen Adam in crucem configuratum ponitur, in qua omne genus humanum per Chriſtum liberatum eſſe cognoſcitur, nec in alia forma ſpecies redemptionis noſtræ magis conuenit haberi quàm in illa, vbi plagæ totius mundi potuere comprehendi. Quæ ſcilicet ſancta Crux eſt, quæ iacens totum orbem metitur, de qua Poeta ait: Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis. Splendidus auctoris de vertice fulget æous. Occiduo ſacræ lambuntur ſidere plantæ. Arcton dextra tenet, medium leua erigit axem. Cunctaque de membris viuit natura creantis. Et cruce confixus Dominus regit vndiq; mundum. Hoc idem & in nomine Protoplaſti olim deſignatum fuit, ſcilicet Adam. In cuius vocabulo quatuor literis, quatuor orbis terrarũ partes per græcas appellationes demonſtrantur. Si enim græcè dicantur oriens, occidens, aquilo, meridies, ſicut pleriſque locis ſancta eos ſcriptura commemorat, in capitibus verborum inuenies Adam. Dicuntur enim græce memoratæ quatuor mundi partes: Anatole, dyſis, arctos, mezembria. Iſta quatuor nomina, ſi tanquam verſus quatuor ſub inuicem ſcribis, in eorum capitibus Adam legitur: & inde intelligi datur Dominum orbis eum eſſe creatum, & ſignificare eum qui in cruce quadrata totius orbis futurus erat redemptor & reparator. Vnde & ſecundus Adam dicitur: Habet quoque idem nomen in ſe myſterium incarnationis Chriſti, ſi numerus in literis eiuſdem nominis ſecundum græcorum regulam, qui ad literas ſuos numeros computant, intendatur. A enim in numeris apud Græcos ſignificat vnum. Δ quatuor. A alterum vnum. M. xl. Coniunge hos numeros quatuor, fiunt XLVI. & hoc eſt, quod Iudæi in Euangelio reſpondiſſe leguntur: XLVI. annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud, quod Euangeliſta intelligens dixit: Hoc autem dicebat de templo corporis ſui, quia Dominus noſter Hieſus Chriſtus de Adam corpus accepit, non de Adam peccatum traxit: templum corporeum inde ſumpſit, non iniquitatem quæ de templo pellenda eſt. Ipſam autem carnem quam traxit de Adam (Maria enim de Adam, & Domini caro de Maria) Iudæi crucifixerunt, & ille reſuſcitaturus erat ipſam carnem triduo, quam illi in Cruce erant occiſuri, & ita illi ſoluerunt templum XLVI. annis ædificatum, & ipſe in triduo reſuſcitauit illud. Benedicamus igitur nos Deum patrem omnipotentem: qui per verbum ſuum ſibi coæternum formauit nos. Benedicamus & Dominum noſtrum Hieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum: qui per myſterium incarnationis ſuæ in cruce reformauit nos. Benedicamus & Spiritum ſanctum, qui per gratiam ſuam illuminatos vitæ æternæ conſignauit nos: vnum & ſolum Deum omnipotentem: æternum, immenſum, inæſtimabilem, incomprehenſibilem, immortalem, inuiſibilem: illum vnum deſideremus, à quo & beabimur: illum ſolum ex toto corde, tota mente, tota virtute diligamus, in cuius amore in æternum iocundabimur: ad illum tantum curramus, illique ſolum in hac peregrinatione ingemiſcamus, qui nos in cæleſtibus in conſpectu gloriæ maieſtatis ſuæ remunerabit, & ſine fine lætificabit. Ipſi gloria, & honor, & poteſtas, & imperium in ſæcula ſæculorum, Amen. Aſt hic in quatuor literis grandioribus nominis Adam, per peruiores literas quinquaginta & vnam, talis conſcriptus eſt verſus, ſecundum ordinem literarum nominis Adam legendus, ita: ***Sancta metro atque arte en doces vt ſint carmina Chriſto hinc.***

XIII. Figura. De diebus conceptionis Christi in vtero virginis, quatuor Crucibus demonſtratis: hoc eſt, CC. LXXVI. & eiuſdem numeri ſignificatione.

Arborodorepotensfrondoſoverticelata
Quaſummavereſacroufluitordinebertas
Ortusditatusetparcuinullusinorbeeſt
Floribusetfoliismillenogerminediues
Omnesexcedensaltasgrauitudineſyluas
Cumtotampiemagnusveſtithonorq:decuſq:
Ambitverushonorlaetusloquitureavoto
Stanshomoliuorhocnationidenegatatri
Demonishorrendusremſcirilaudemoueri
Arborſolatenensvariosvirtutecolores
Purpureoregisſubtacturoſcidafulgens
Aeternocsradiostantintenampievincte
Ædesturritaeexhocdudumeſtnonnebeata
Machinaetipſadeiaraetquivsitsvprema
Larhocneeſtetmiralucernahocociatota
Agn:hocstatuitſignansq°oqueriteuiando
Veraſalusiſtaquosverusfonsbonitatis
Eſtbenedictioq:ſacravitamorpietasque
Sanctaſalutisluxetvitaredemptiovera
Inq:domuprincepsdonumdatpacisinorbem
Iuraq:amicitiaehincfirmauitdepoſuitq:
Aſcitaantiquiniſuſq:texitiemsmorscũ
Inlecebrilluſucircaignemnoxiaenimſic
Pellaxdecipitetſocordemubiinqietato
Conſpexitvotoiãarridensvinxitaperte
Otucruxſpecioſaopinuspulchrioromnia
Quaevincisnemoraocaedrisaltioripſis
Monſtransenumeroradiantidonabeata
Aduentuieſusquaciqtusprobusotiqnutu
Istuleritdabatiiſſebeatecumpievenit
Egrediensv'lnahucetblandonumineſemet
Signauitcaelosterrenaetcondereregna
Vtdudumſanctilinguaceccinerepro✦etae
Fecerithiccelſadocrordumcondiditima
Imperiũinq:humeriſtantoſitq°odpier°egi

LIBER PRIMVS.

Arbor odore potens, frondoſo vertice lata,
Qua ſumma vere ſacro v fluit ordine bertas,
Ortus ditatus & par cui nullus in orbe eſt
Floribus & folijs, milleno germine diues,
Omnes excedens altas grauitudine ſyluas.
Cum totam pie magnus vertit honorque decuſque,
Ambit verus honor, lætus loquitur ea voto
Stans homo, liuor hoc nationi denegat atri
Dæmonis horrendus, rem ſciri, laude moueri.
Arbor ſola tenens varios virtute colores,
Purpureo regis ſub tactu roſcida fulgens
Æterno es radio, ſtant in te nam pie vinctæ
Ædes turritæ, ex hoc dudum eſt nonne beata
Machina & ipſa Dei, ara, & qui vſit ſuprema
Lar hoc ne eſt, & mira lucerna, hoc ocia tota
Agnus hoc ſtatuit, ſignans ritè viando
Vera ſalus iſta, quos verus fons bonitatis
Eſt benedictio quæ ſacrauit, amor, pietaſque,
Sancta ſalutis lux, & vita, redemptio vera:
Inque domu princeps donum dat pacis in orbem,
Iuraque amicitiæ hinc firmauit, depoſuitque,
Aſcita antiqui niſus, quæ texit hiems mors, cum
Illecebri luſu circa ignem noxia, enim ſic
Pellax decipit, & ſocordem vbi inquietato
Conſpexit voto iam arridens, vinxit apertè.
O tu Crux ſpecioſa, ô pinus pulchrior, omnia
Quæ vincis nemora, ô cedris altior ipſis,
Monſtrans è numero radianti dona beata
Aduentu Hieſus quæ intus probus ocia nutu
Iſtulerit, dabat ijſſe beate cum pie venit
Egrediens vulua huc, & blando numine ſemet
Signauit, cælos terrena & condere regna:
Vt dudum ſancti lingua cecinere Prophetæ.
Fecerit hic celſa doctor, dum condidit ima,
Imperium inque humeris tanto ſit quod pie regi.

Digitized by Google

DECLARATIO.

HÆc igitur cruces quatuor triplici tramite conſcriptæ, oſtendunt in ſemetipſis per literarum ſeriem, numerum dierum, quo Domini corpus ſecundum Eccleſię fidem in vtero virginali conſtructum atque compactum eſt: templum videlicet illud, quod à Iudæis deſtruendum, & à ſe in triduo reſuſcitandum prædixit ipſe Saluator: quod vt manifeſtius fiat, ponamus vnum capitulum ex libro S. Auguſtini, de ſancta Trinitate, quarto: quo iſtud ſcriptũ eſt: Nec immeritò, inquit, in ædificatione dominici corporis, in cuius figura templum à Iudæis deſtructum, triduo ſe reſuſcitaturum eſſe dicebat, numerus ipſe ſenarius pro anno poſitus intelligitur. Dixerunt enim XLVI. annis ædificatum templum: & quadragies ſexies ſeni fiunt CC.LXXVI. qui numerus dierum complet nouem menſes & ſex dies, qui tanquam decem menſes parientibus feminis imputantur: non quia omnes ad ſextum diem poſt nouem menſes perueniunt, ſed quia ipſa perfectio corporis Domini, tot diebus ad partum perducta comperitur: ſicut à maioribus traditũ ſuſcipiens eccleſiæ cuſtodit auctoritas. Octauo enim Kalendas Aprilis conceptus creditur, quo & paſſus. Ita monumento nouo quo ſepultus eſt, vbi nullus erat poſitus mortuorum, nec antea nec poſtea, congruit vterus virginis quo conceptus eſt, vbi nullus ſeminatus eſt mortalium. Natus traditur octauo Kalendas Ianuarias: Ab illo ergo die vſque ad iſtum computati, CC.LXX. & VI. reperiuntur dies, qui ſenariũ numerum quadragies ſexies habent: quo numero annorum templum ædificatum eſt: quia eo numero ſenarium corpus Domini perfectum eſt, quod mortis paſſione deſtructum, triduo reſuſcitauit. Dicebat enim hoc de templo corporis ſui: ſicut euidentiſſimo & robuſtiſſimo Euangeliorum teſtimonio declaratur. Hæc Auguſtinus. De cætero autem illud intuendum eſt, quàm congrue idem numerus formæ ſanctæ Crucis conueniat, in qua templum Dominici corporis à Iudæis ſoluebatur, & ab ipſo Domino reſuſcitandum parabatur. Ad hoc enim venit Chriſtus, vt in carne quam pro mundi redemptione ſuſceperat moreretur: ad hoc mortuus eſt, vt in ipſa reſurgeret. Quapropter intueri libet, quomodo memoratus numerus, id eſt, CC. LXX. & VI. in quatuor partes diuiſus, cornua ſanctæ Crucis vniuerſaliter exprimat, & per ſingula Crucis imaginem proferat. LX. enim & IX. in vnoquoque cornu conſiſtunt, quod etiam non diſcrepat à ſuperioris rationis ſimilitudine, qua dictũ eſt CC.LXXVI. numerum, IX. menſes & VI. dies complere. Sicut enim nouenarius & ſenarius numerus in toto excellebat, & ſecundum eorum dominationem, omnis ſumma computabatur, ita & in partibus non minus eadem denominatio ſimul cum myſterio illuceſcit. Quid enim in nouenario, niſi nouem ordines Angelorum, & quid in ſenario, niſi homo qui in ſexta die creatus eſt inſinuatur? Vtraque enim creatura in Crucis effigie denotatur, quia vtraque per Saluatorem in Cruce reparatur, & ab vtraque myſterium incarnationis Domini honorabatur: quia in die natiuitatis eius ad laudem & lætitiam vtraque incitabatur. Vnde Lucas dicit: Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo cæleſtis militiæ, laudantium Deum & dicentium: Gloria in excelſis Deo: & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et paulò pòſt: Et reuerſi ſunt, inquit, paſtores, laudantes & glorificantes Deum in omnibus quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos. Quatuor ergo Cruces in hac pagina, per quatuor loca pictæ atque conſcriptæ ſunt, hoc modo: Longitudo enim Crucis vniuſcuiuſque à ſummo deorſum, tribus lineis ſingillatim legendis deſcendens, vnum verſum continet XXXIX. literarum, ſimiliter in latitudine per tranſuerſum, tres lineæ à ſiniſtra in dexteram tendentes, vnum verſum faciunt, & ita fit, vt literæ quæ in medio crucis ſunt, vtrique verſui communes ſunt, nouenarium exprimant numerum: illæ verò quæ in cornibus circumpoſitæ ſunt, ſexagenarium. Eſt autem verſus hic in lõgitudine crucis ſupremæ XXXIX. literarum: *Forma ſacrata Crucis venerando fulget amictu.* In latitudine verò iſte totidem literarum: *Magnus veſtis honor lætus loquor hoc nationi.* In fine quippe crucis, in longitudine hic verſus eſt: *Corporis ergo ſacri conſtructio in arte beata.* In latitudine quoque iſte: *Enumero radians qua intus probat ipſſe beate.* At in dextræ crucis longitudine hic legendus eſt verſus: *Nunc canam, at exorans Ieſum abdere & vda piare.* Et in latitudine iſte: *Vera ſalus iſta eſt benedictio ſancta ſalutis.* Nam in ſiniſtræ crucis longitudine talis eſt verſus: *In toto ipſe manens tenet ipſeque viuit in omni.* Atque in latitudine talis: *Fons bonitatis amor pietaſque redemptio vera.*

XIV. Figura. De annis ab exordio mundi vſque in annum paſſionis Chriſti, in notis græcarum literarum, ſecundum formam ſanctæ Crucis diſpoſitis, ſimul cum ſacramento quod in hoc reuelatur.

Dignumopusetclarumvictorispſallereregis
Vexilluminſignedominantislaudetriumphum
Quomundumeripuitnocuiq'oetſceptratyranni
Diſtrucſitreprobanſrectorisregminafalſa
Quobeneſuſtentatcaelumpelaguſqueſolumq'e
Cuiusinorbeſacraexfueritnãaltatioquando
Myſterioadcurrensnaſcentisaborginemundi
Annorumſaecliſerieſhaecattulitatquehinc
Iureſacraefideiplebesconcurrereſcriptis
Credentesfecitprobaconditoromniacondens
Temporacumnumeroconcordanscunctaſacrato
Cunctaquiadominusrenouauitſaeculapriſca
Sanguinenamrecreansperfecitcunctacruore
Iambonusinprimistuncfinxitquaeexadiebus
Principivtgeneſispieſanctodogmatepandit
Q'odhominemfacienscompleſſetfactacreator
Sicquediesextahominemreparandoredemptor
Sabbatademonſtranscelebrauitſabbatavero
Enpatrathuncnumerũſuſſumquodpaſſiofalſo
Oppetatindepremattemptantemhancuſiamarti
Occumbatcurarumvtvinctaeſtparsſitadirum
Quodnunquampoſthaecfallacisfactioplebis
Iamoſtentatpandetpietatisſedprobavirtus
Dogmatavera deipercunctahaectemporamundi
Sanctificarecrucembenedicereregnafutura
Q'aeeſſetſaluatorbenedictapotentiapatris
Nempedaturuseisſummonouapraemiachriſtus
Quosmonitisflexitdocuitquosverbaſalutis
Quospiacordafidesoperisquosinſulaveſtit
Atcrucishaecſpeciestribuitſolaminafidis
Materiamlaudisbonitatẽhincſcirecreantis
Quipiusomnipotensvitamdeditanteſalubrem
Quandohominemvoluitparadiſumſortetenere
Etpoſtlapſafugammiſeransquoq;noluitipſum
Fraudeperirelupihancmaximeconditorarcem
Sedcrucisadvitamvotodedicaueratorbihuc
Virtutũvtnumeroeueheretadſceptraſuperna
Spesamoratquefidesomnesquosſanxitabaeuo
Perpetuodignoschriſtivenerabilevisuhinc

LIBER PRIMVS.

Dignum opus & clarum victoris pſallere regis
Vexillum inſigne dominantis laude triumphum;
Quo mundum eripuit, nocui & quo ſceptra tyranni
Diſtruxit, reprobans rectoris regmina falſa:
Quo benè ſuſtentat cælum, pelaguſque, ſolumque:
Cuius in orbe ſacra exfuerit nam altatio, quando
Myſterio adcurrens naſcentis ab origine mundi
Annorum ſecli ſeries hæc attulit, atque hinc
Iure ſacræ fidei plebes concurrere ſcriptis
Credentes fecit, proba conditor omnia condens
Tempora, cum numero concordans cuncta ſacrato
Cuncta quia dominus renouauit ſæcula priſca
Sanguine nam recreans, perfecit cuncta cruore,
Iam bonus in primis tunc finxit quæ exa diebus.
Principium vt geneſis pie ſancto dogmate pandit,
Quod hominem faciens compleſſet facta creator:
Sicque die ſexta hominem reparando redemptor
Sabbata demonſtrans, celebrauit ſabbata vere.
En patrat hunc numerum ſuſſum quod paſſio falſo
Oppetat, inde premat temptantem hanc vſiam arti
Occumbat curarum vt vincta eſt pars ſita dirum.
Quod nunquam poſt hæc fallacis factio plebis
Iam oſtendet; pandat pietatis ſed proba virtus
Dogmata vera Dei per cuncta hæc tempora mundi.s
Sanctificare Crucem benedicere regna futura.
Quæ eſſet Saluator, benedicta potentia patris:
Nempe daturus eis ſummo noua præmia Chriſtus,
Quos monitis flexit, docuit quos verba ſalutis.
Quos pia corde fides operis quos inſula veſtit:
At Crucis hæc ſpecies tribuit ſolamina fidis
Materiam laudis bonitatem hinc ſcire creantis:
Qui pius omnipotens vitam dedit ante ſalubrem,
Quando hominem voluit paradiſum ſorte tenere:
Et poſt lapſa fugam miſerans quoque noluit ipſum
Fraude perire lupi, hanc maximè conditor arcem:
Sed Crucis ad vitam voto dedicauerat orbi, hinc
Virtutum vt numero eueheret ad ſceptra ſuperna.
Spes, amor atque fides omnes quos ſanxit ab æuo
Perpetuo dignos Chriſti venerabile viſu huic.

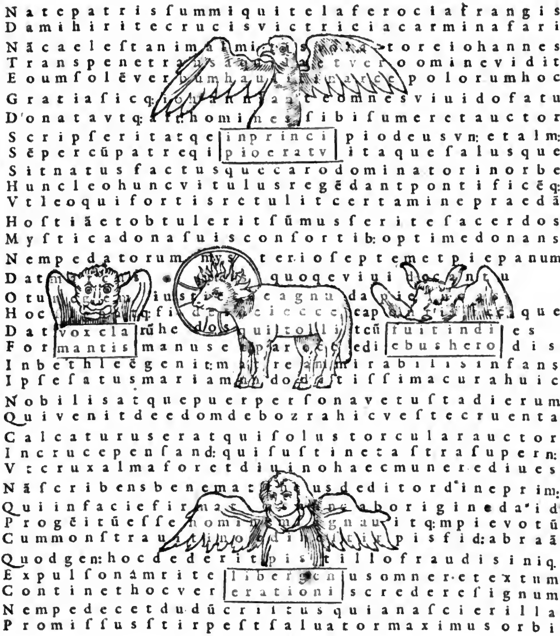
DECLA-

Digitized by Google

DECLARATIO.

IN hac pagina continetur numerus annorum ab exordio mundi, vſq; in annū paſſionis & reſurrectionis Domini: ſcilicet in literis græcis, quæ in crucis figurā diſpoſitæ ſunt, qui eſt v. cc. xxxi. ſecundum fidem chronicorum Euſebij ac Hieronymi. Siquidem ſecundum eorum computationem, ſunt anni ab Adam vſq; ad diluuium v.cc.xlii. à diluuio autem vſq; ad Abraham anni dcccc.xlii. ab Abraham autem vſq; in annum xv. Tiberij Cæſaris, quo Dominus in Iordane ab Iohanne baptizatus eſt, & ſalutarem viam populis annunciauit, ſignis atque virtutibus vera cōprobans eſſe quæ diceret, ſunt anni ii. xliv. qui ſcilicet omnes iuncti faciunt annos v. cc. xxviii. Adde tres annos, quando in xviii. Tiberij Cæſaris anno, ad paſſionem Dominus venit, & à Iudæis crucifixus, tertia die reſurrexit, fiūt omnes anni v.cc.xxxi. Qui ſi diuidantur ſecundum literas ſupraſcriptas in cruce, myſterium nobis venerandum innuitur. Quatuor igitur ſunt literæ, quæ crucis effigiem conficiunt Γ. videlicet Z. T. & X. ſed tres poſteriores quater ſunt poſitæ, id eſt, per ſingula cornua ſemel. Γ. quoque in medio crucis ſemel eſt poſita. Quarum ſi ptās in numeris conſideretur earum, hic diſpoſitio gratiæ ſupernæ nobis dona demonſtrant. Siquidem Γ. Græcorum ternarium numerum ſignificat. Z. ſeptenarium. T. tricenarium: & X. millenarium. Sed quid nobis in Γ. niſi fides trinitatis innuitur? quid per Z. niſi ſpes fidelium? & quid per T. niſi charitas. quid verò per X. niſi æterna beatitudo ſignificatur? Rectè enim per Γ. quæ prima harum literarum, & in medio crucis poſita eſt, fides oſtenditur, quia fundamentum bonorum operum, & initium ſalutis noſtræ, fides recta eſt. Impoſſibile eſt enim ſine fide placere Deo, quia iuſtus ex fide viuit. Per Z. quoque benè ſpes intimatur, quia omnis fidelium intentio ad æternam requiem, quæ per ſeptenarium ſignificatur, anhelat, dicens cum Propheta: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Charitas quoque ritè per T. exprimitur, quæ ſanctæ crucis tenet imaginem. In crucis enim opere magna charitas Dei patris oſtenſa eſt, qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, ſicut ipſe Saluator de ſe dixit in Euangelio: Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Et Apoſtolus: Commendat autem Deus ſuam charitatem in nobis, quod cum adhuc eſſemus peccatores. Chriſtus pro nobis mortuus eſt: Multò igitur magis iuſtificati in ſanguine ipſius ſalui erimus ab ira per ipſum. T. igitur ccc. numerum ſignificat: quod ſunt ſexies quinquageni. In quibus numeris quid aliud quam perfectio charitatis inſinuatur? Quinquagenarius enim numerus propter pentecoſten Spiritus ſancti gratiam demōſtrat. Et ſenarius numerus perfectus eſt. Charitas Dei (vt ait Apoſtolus) diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis. per X. igitur literam, quæ millenarium numerum exprimit, aptè beatitudo æterna ſignificatur. Nam millenarius numerus pro ſignificatione perfectionis ſolet poni in ſcripturis, quia nimirum numerum quadratum ſolidum facit. Decem quippe decies ducta, centum faciunt. Quæ videlicet figura iam quadrata, ſed adhuc plana eſt, verum in altitudinem ſurgat, & ſolida efficiatur. Multiplica c. per x. & fiunt mille. Quo perfecto numero ſtabilis & inſeparabilis & velut conquadrata iuſtorum in cælis vita deſignatur, quia ex omni parte perfecta eſt, cum & animarum infinita lætitia, & corporum immortalitate perfruuntur: quando ſpeciem ſtatus ſui perfectam habent, id eſt, in longitudine æternitatem, in latitudine charitatē, in altitudine diuinam contemplationem. Denique de ipſarū literarū characteribus libet aliquid ad ſenſum dicere, quæ memoratos numeros notant, & ſitu ſuo crucis effigiem demonſtrant. Siquidem Γ. quæ ſurſum erecta eſt, & in ſummo plana eſt, benè ſignificat fidem quæ ſurſum erigi ad Dominum debet, & ſtatum mentis firmare: ſed tamen cum magnæ humilitatis cuſtodia ſeruari, ne paſſim incerta vagando, in errorem cadat. Quas vtraſque res Apoſtolus oſtendit dicens: Fratres ſtate in fide, viriliter agite & confortamini. Item alibi: Non plus ſapere quàm oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem. Vnicuique autem ſicut Deus diuiſit menſuram fidei. Z. ergò benè intimat ſpem, quæ fines ſuos in ancoræ morem curuat: oſtendens nos debere ſpe ad cæleſtia immobiliter cohærere, ne nos tempeſtas perſecutionum, ſiue turbo tentationum, ſeu illecebra voluptatum ab æternæ vitæ deſiderio poſſit euellere, de quo Apoſtolus ad Hebræos ſcripſit: Fortiſſimum, inquit, ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propoſitam ſpem, quam ſicut ancoram animæ habemus tutam ac firmam, ac incedentem vſque ad interiora velaminis, vbi præcurſor pro nobis introijt Hieſus ſecundum ordinem Melchiſedech, pontifex factus in æternum. T. ergo litera quæ ſimilitudinem crucis habet, & duplici compingitur forma: bene duo præcepta charitatis nobis inſinuat. Pars enim eius quædam ſurſum aſcendit, quædam vadit per tranſuerſum: ſed illa pars quæ ſurſum erecta eſt, diuinum nobis commendat amorem, vt Deum & creatorem noſtrum toto corde, tota anima, tota mente diligamus: illa verò quæ per medium ducitur, ita tamen vt in erecta parte ſurſum conſiſtat, noſtrum nobis inuicem inſinuat amorem, quæ diuino amore debet ordinari, vt amicos diligamus in Deo, & inimicos propter Deum. De qua re Apoſtolus Iohannes nos inſtruit: In hoc, inquit, cognouimus charitatem Dei, quomodo ille pro nobis animam ſuam poſuit, & nos debemus animas pro fratribus ponere. Et item: Hoc mandatum habemus à Deo: vt qui diligit Deū, diligat & fratrem ſuum. X. verò quæ græcè chile, latinè mille ſignificat, non directis lineis, ſed circumferentibus ſcribitur, quando mille ſignificat. Ita Ω. quia alium numerum indicat, in directis lineis ſcripta. Hanc ergo perfectionem ſanctorum in cælis diximus ſignificare, quæ circumductis lineis ſcribitur, vt oſtendat gaudij cæleſtis nullum eſſe terminum, vbi ſanctorum laus ſine fine manebit, de quibus ait Propheta: Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæculum ſæculi laudabunt te, quando ſecundum Eſaiam Prophetam, ſtabit ſemen ſanctorum coram Deo, quaſi cæli noui & terra noua, & quando erit menſis ex menſe, & ſabbatum ex ſabbato. X. aut prima litera nominis Chriſti eſt: & benè hoc conuenit huic rationi. Ipſe eſt enim gaudium noſtrum, cui dicimus cum Propheta: Lætificabis nos in gaudio cum vultu tuo, in quem & deſiderant angeli proſpicere. Igitur ipſarum literarum ſeries à Γ. incipiens, id eſt, à medio crucis per 4. plagas ducitur: hoc mirum ſignificans, quod poſt paſſionem Chriſti, eius diſcipuli incipientes ab Hieruſalem, cœperunt Euangelium in toto orbe prædicare, & diuina chariſmata cunctis gentibus diſtribuere: vt ex cunctis terrarum partibus fideles ad præmia æterna, per fidei & ſpei & charitatis dona mererentur peruenire. Sunt quoque duo verſus hic ſanctæ Crucis in notis memoratis numerum conſcripti, quorum prior in longitudine ab arce crucis deorſum legendus eſt, ita: *En Crucis hac ſpecies Ieſus bene monſtrat honorem.* Altera verò per tranſuerſum eius limitem, ſecundum ordinem recitandus eſt, ita: *Computat hunc numerum Ieſus quo eſt paſſus in aruis.* Hieſus quoque nomen, quod gramma nota crucis media continet, vtrique verſui communis eſt, vt euidenter oſtenditur.

XV. Figura. De quatuor Euangeliſtis & Agno, in Crucis ſpecie conſtitutis.

LIBER PRIMVS.

Nate patris ſummi, qui tela ferocia frangis,
Da mihi ritè Crucis victricia carmina fari.
Nam cæleſte animal mitis volat ore Iohannes
Tranſpenetrans aquila: & vero omine vidit
Eoum ſolem, verbum hauſit in arce polorum hoc:
Gratia ſicque Iohanni ante omnes viuido fatu
Donata; vtque artus hominis ſibi ſumeret auctor
Scripſerit: atque in principio Deus vnus & almus
Semper cum patre qui pio erat: vtaque, ſaluſque,
Sit natus, factuſque caro, dominatur in orbe.
Hunc leo, hunc vitulus regem dant, pontificemque.
Vt leo, qui fortis retulit certamine prædam:
Hoſtiam & obtulerit ſummus ſe ritè ſacerdos,
Myſtica dona ſuis conſortibus optime donans.
Nempe datorum myſterio ſeptem & pie panum:
Dat Marcus ſeptem ſpiritus quoque viuide cantu.
O tu regem iuſti ecce agnum da pie Lucas:
Hoc ſignatque fides Dei ecce ea, pontificemque
Dat vox clarum hedos qui tollit cum fuit in dies.
Formantis manus & par ecce diebus Herodis
In Bethleem genitus matre ammirabilis infans:
Ipſe ſatus Maria, mundo ditiſſima cura huic:
Nobilis atque puer, perſona vetuſta dierum
Qui venit de Edom de Bozra, hic veſte cruenta
Calcaturus erat qui ſolus torcular, auctor
In cruce penſandus qui ſuſtinet aſtra ſupernus:
Vt crux alma foret diuino hæc munere diues.
Nam ſcribens benè Mattheus dedit ordine primus
Qui in facie firmat ius, hunc ab origine Dauid
Progenitum eſſe hominem ſignauit, quem piè votum
Cum monſtrauit in ordine ſtirpis fidus Abraham:
Quod genus hoc dederit piſtillo fraudis iniquæ
Expulſo nam ritè liber genus omne retextum
Continet hoc vere rationis credere ſignum,
Nempe decet dudum Chriſtus quia naſcier illa
Promiſſus ſtirpe eſt, ſaluator maximus orbi.

DECLARATIO.

HIc quoque quatuor illa animalia Prophetica circum agnum ſtantia, ſimilitudinem crucis exprimunt: quæ viſio Ezechielis atque Apocalypſis Iohannis commemorant: quæ Ezechiel in medio ignis vel electri eſſe ſcribit, & Iohannes in medio ſedis & in circuitu ſedis. Sed Ezechielis verba de his prius videamus, qui inter alia ita ſcripſit: Similitudo autem vultus eorum facies hominis & facies leonis, à dextris ipſorũ quatuor: facies autẽ bouis à ſiniſtris ipſorũ quatuor: & facies aquilę deſuper ipſorũ quatuor: & reliqua. Iohãnes verò ita ſcripſit: Et in medio ſedis & in circuitu ſedis quatuor animalia plena oculis ante & retro: & animal primum ſimile leoni: & animal ſecundum ſimile vitulo: & tertium animal faciem habens quaſi hominis: & quartum animal ſimile aquilæ volanti. Et paulò pòſt ſubintroduxit aliam viſionem ita dicens: Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium & in medio ſeniorum agnum ſtantem tanquam occiſum, habentem cornua ſeptem & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus Dei miſſi in omnem terram. Cum in quatuor animalibus & in quatuor eorum faciebus Propheta & Apoſtolus concordẽt, licèt in aliquibus differant, quæ modò non vacat dicendum per ſingula: Videamus quid ille ſitus ſignificet horum quatuor animalium, quæ Iohannes ſcripſit in circuitu ſedis eſſe & agni, qui in medio throni ſtat. Nonne crucem Domini? Quando ergò dicitur in circuitu ſedis quatuor eſſe: non aliud reor illũ ſignificare velle, quàm in quatuor partibus, id eſt, antè & retrò, dextra & ſiniſtra, quantum ad poſitionem loci pertinet, cæterum inlocaliter aliquid huiuſcemodi diffiniri non poteſt. Hæ ergò quatuor partes quid aliud ſignificant, quã quatuor cornua crucis, ſi iacentem illam conſiderare velimus? Agnum verò qui in medio ſedis eſt, quid aliud quàm mediam crucem tenere intelligimus? Ipſe enim in ea confixus eſt qui abſtulit peccata mundi. Quatuor quippe hæc animalia, quatuor Euangeliſtas ſignificant, vt eccleſiæ tradit auctoritas, hoc eſt, Matthæum, Marcum, Lucam, Iohannem: qui iure in ſanctæ crucis ſpecie conſcribuntur, quia paſſionem Domini & reſurrectionem in libris ſancti Euãgelij omnes concorditer teſtantur. Mattheus iure in imo poſitus ſpeciem hominis tenet: quia in principio Euangelij ſui genealogiam ſaluatoris deſcribens, ex terrenis parentibus eum carnem aſſumere intimauit. Marcus verò & Lucas, quaſi iam altius conſtituti, regiam in eo poteſtatem & ſacerdotalem dignationem ſignificant: quorum prior, hoc eſt, Marcus, ſpeciem leonis habet: in quo vox leonis in heremo rugientis auditur. Vox clamantis, inquit, in deſerto: Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Nam Amos dicit: Dominus de Sion rugiet, & de Hieruſalem dabit vocem ſuam. Leo eſt rex beſtiarum, vnde Salomon dicit: Sicut fremitus leonis, ita furor regis. Et in Geneſi Patriarcha Iacob de Iuda (vnde reges & vnde Chriſtus carnem aſſumpſit) dixit: Catulus leonis Iuda, ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo & quaſi leæna. Quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda & dux de fœmoribus eius, donec veniat qui mittendus eſt: & ipſe erit expectatio gentium. Alter quoque, hoc eſt, Lucas, vituli ſimilitudinem tenet: qui à Zacharia ſacerdote initium ſumens, ipſum Dominum etiam de cognatione ſacerdotum ſecundum hominem natum teſtatur, cum Angelum narrat ad Mariam matrem eius dixiſſe: Et ecce Elizabeth cognata tua concepit filium in ſenectute ſua: & à Dauid per Nathan genealogiam Saluatoris ducens, ipſum ſacerdotem eſſe inſinuat. Iohannes autem ſpeciem aquilæ in ſe oſtendit: qui iure in arce crucis conſiſtit, qui ad altiora volans, ſecretiora Chriſti diuinitatis myſteria explorat, & quaſi in ipſum Deitatis ſolem, mentis oculos figens, ſtatim in principio Euangelij ſui de diuinitate Chriſti exorſus eſt, ita: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quatuor ergò Euangelia à 4. Euangeliſtis conſcripta, 4. flumina paradiſi de vno fonte procedentia ſignificant, quia ſicut ipſa ex vna matrice fontis procedẽtia totam terram rigauerunt: ita ab vno vero fonte, hoc eſt, Chriſto, à quo qui ſemel bibit, non ſitiet in æternum, 4. Euangelia emanantia, & per prædicatorum ora diffluentia, totum mũdum ad virtutum fructus germinandum irrigant. Hæc ſunt diuini currus, 4. rotæ, quæ ſequebantur, 4. animalia, 4. facies & 4. alas habentia. Quod autem Propheta dicit: Quod apparuerit rota vna ſuper terram iuxta animalia habens 4. facies: & ſtatim ſubiungit plurali numero: Et aſpectus earum quaſi viſio maris, & vna ſimilitudo earum 4. & reliqua, poteſt ad intellectum huiuſce rationis transferri. In rota enim vna 4. ſpecies rotarum apparuerunt, quia 4. Euangelia in vna paſſione Saluatoris concordarunt. Tanta enim ſimilitudo erat rotarum 4. ſequentium animalia 4. vt vna rota veriſſimè crederetur, tantaque ſimilitudo eſt in narratione euangeliſtarum, vt vno Spiritu dictata facillimè approbetur. Quod per 4. partes earum ibant rotæ & non reuertebantur cum ambularent, quia per 4. plagas mundi docendo diſcurrunt Euangelia, nec regredientur abnegare quod docent: quia veritas tenorem obſeruat rectitudinis, nec deflectitur in obliqua falſitatis. In ipſis quippe 4. animalibus ſunt ſcripta ſibi conuenientia, hoc eſt, ius & auctoritatem eorum ſignificantia, quid de Domino Saluatore prædicent. Nam in ſpecie hominis deorſum ſcriptus eſt hic verſus: *Mattheus hunc hominem ſignauit in ordine ſtirpu.* Leo verò hæc habet verba: *Marcus regem ſignat.* Imago quoque vituli hæc continet: *Dat Lucas pontificem.* Aſt aquila in arce crucis conſiſtens hunc ſonat verſum: *Altiuolans aquila & verbum hauſit in arce Iohannes.* Tenent & 4. chartas hæc eadem animalia, in quibus principales eorum ſententiæ denotantur, vnde 4. Euangeliorum primæ partes demõſtrantur. Agnus quippe, qui in medio ſtat, habet in capite & in cornibus ſcriptum: *Septem Spiritus Dei.* Quod idem ſignificat ſeptem cornua, & ſeptem oculi. In corpore verò reliquo tenet & ſententiam baptiſtæ Iohannis de ſe: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* In Cruce nempe, quam geſtat in capite, oſtendit ſcriptum græcum nomen: YOS. Quod interpretatur filius, ſignificans, quod hæc imago non agnum quemlibet communem, ſed Dei filium demonſtrat.

XVI. Figura. De ſeptem donis Spiritus ſancti, quæ Propheta Eſaias enumerat.

Spiritusalmevenisu peradirectusabarce
Vttibideuotammente etbenecredulacorda
Tudedicesvatisquiſpsesquoquevitaequem
Expatrepromiſſumſapientiamittereſemet
Promiſitchriſtusantiquumlaudenouumque
Altithronidonumcaraetpiapactioſponſae
Incrucequamſponſusregaliſanguinisoſtro
Dotauitdeſponſauiinſcammateſaeclihoc
Cuidasergoboneintellectuſingulacarpit
Myſteriainternedoctusatqueomniapenſat
Qualiteripſapatrisſapientiaxp̄sinorbem
Tepignusdederitquemſponſaenobilisarrã
Eſſeſuaevoluitdumſpſauctoresomnemhanc
Formaſtietmolẽtuconſpicisinterioraet
Noneritvllatibiniilicoſcrutaberisillã
Namq:creaturainuiſainconſpectibusalmis
QueriteEſaiaſcioeſepthisdareſummis
ſapie celle cons situd scien epiet timor
Vitaetebisenimin ſenſumindereſefatorinſit
Chriſtusdansclarummandatũbinietamoris
Vtdeusextotocordiſpſallaturhonoreipſe
Almusameturamorq:ſcientiacuideturomnis
Exinvtfratriscunctiamplectenturamorem
Quodcruxalmadeibenefactoſcemateſignat
Namparsſurſumerectadeipiemandatamorem
Tranſuerſapacemdatquamcũfratretenendã
Conſtituitſanctaepietatisſummusamator
Criſtusquicruceeratinfixushoſtiapacis
Propteramicorumpiusarbiterorbisamorem
Dilectãponensanimamatq:exemplareliquit
Hunctuſanctificanspſallend:ſemperamorẽ
Spiritusindemihitimoromnisnoxiusabſit
Quatenusauctacrucisdiuinaegloriamecum
Carminepermaneattuimplebiscarminemutum
Osetritefaciscaeleſtempſallerecantum

LIBER PRIMVS.

SPiritus alme veni ſupera directus ab arce,
Vt tibi deuotam mentem & bene credula corda
Tu dedices vatis, qui ſpiritus es quoque vitæ:
Quem ex patre promiſſum ſapientia mittere ſemet
Promiſit Chriſtus, antiquum laude nouumque
Alti throni donum, charæ & pia pactio ſponſæ:
In Cruce quam ſponſus regali ſanguinis oſtro
Dotauit, deſponſauit in ſcammate ſæcli hoc.
Cui das ergò, bene intellectu ſingula carpit
Myſteria, interne doctus atque omnia penſat,
Qualiter ipſa patris ſapientia Chriſtus in orbem
Te pignus dederit, quem ſponſæ nobilis arram
Eſſe ſuæ voluit, dum ſpiritus auctor es, omnem hanc
Formaſti & molem, tu conſpicis interiora &
Non erit vlla tibi, ni ilico ſcrutaberis illam.
Namque creatura inuiſa in conſpectibus almis
Quem ritè Eſaiam ſcio & ſeptem, his dare ſummis,
Vitæ te bis enim in ſenſum indere ſe fator inſit
Chriſtus, dans clarum mandatum bini & amoris,
Vt Deus ex toto cordis pſallatur honore,
Almus ametur, amorque ſcientia cui detur omnis ipſe.
Exin vt fratris cuncti amplectentur amorem:
Quod crux alma Dei benefacto ſchemate ſignat.
Nam pars ſurſum erecta Dei piè mandat amorem,
Tranſuerſa pacem dat, quam cum fratre tenendam
Conſtituit, ſanctæ pietatis ſummus amator
Chriſtus: qui in cruce erat infixus hoſtia pacis.
Propter amicorum pius arbiter orbis amorem
Dilectam ponens animam, atque exempla reliquit.
Hunc tu ſanctificans (pſallendus ſemper) amorem
Spiritus inde mihi timor omnis noxius abſit:
Quatenus aucta crucis diuinæ gloria mecum
Carmine permaneat, tu implebis carmine mutum
Os: & ritè facis cæleſtem pſallere cantum.

DECLARATIO.

SCriptum eſt in Eſaia: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de germine eius aſcendet: & requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus, Spiritus conſilij & fortitudinis, Spiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum Spiritus timoris Domini. Septiformis igitur gratia Spiritus ſancti per Prophetam annumeratur, quæ ſuper florem illum iucundiſſimè requieſcere dicitur, qui in canticis canticorum ſponſæ dicit: Ego flos campi & lilium conuallium. Virgam quoque & florem, de quo Propheta narrauit, iudæi ipſum Dominum dicunt pro potentia regnantis & pulchritudine: nos autem virgam dicimus ſanctam Mariam de ſtirpe Ieſſe progenitam, quæ nullum habuit ſibi fruticem cohærentem, quia nullum habuit carnalis copulæ coniugem: florem verò Dominum Hieſum, qui de cortice humanæ naturæ ſplendidiſſimus erupit, quia ſine ſorde peccatorum ex virginali vtero natus proceſſit: qui & in carnis ſuæ caſtitate candorem lilij demonſtrauit, & in ſanguine paſſionis roſæ ruborem oſtendit. Super illum ergò requieſcit Spiritus Domini, hoc eſt, æterna habitatione permanebit: quia in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum: ſed vnxit eum Deus pater oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis: & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Quomodo igitur de Chriſto ſcriptum eſt: quod acceperit Spiritum ſanctum à patre, & ipſum dederit? Vtraque natura in eo monſtrata eſt, & humana ſcilicet & diuina. Accepit vt homo: dedit vt Deus. Nos autem accipere hoc donum quidem poſſumus pro modulo noſtro: effundere autem ſuper alios non vtique poſſumus: ſed vt fiat, Dominum ſuper eos quod id efficiatur inuocamus. Sed quæri poteſt, cur Prophetam à Spiritu ſapientiæ numerare inceperit, & in Spiritum timoris deſierit, cum Pſalmiſta dicat: Initium ſapientiæ timor Domini. Quod ita ſolui poteſt: Propheta ergò cum de flore virgæ, quæ de radice Ieſſe egreſſura erat, prophetauit, id eſt, Chriſto, quia ipſum in diuinitate coæternum patri intellexit, & totius boni & ſanctitatis, immò omnium rerum auctorem cognouit: vt cum tanta plenitudine ſanctitatis à cælis ipſum ad nos vſque deſcendere ſignificaret, & in noſtram, id eſt, humanam naturam gratiam diffundere monſtraret: ab ipſo faſtigio ſpiritualium donorum incipiens ad ima vſque progreditur. Quæ eſt enim maior gratia, quàm ipſum omnipotentem creatorem, à quo, & per quem, & in quo ſunt omnia, & ipſam ſapientiam æternam, à qua, & per quam, & in qua illuſtrantur omnia, pro modulo noſtro plenè atque perfectè conſpicere? aut quæ minor quàm propter pœnam gehennæ à peccatis ſe hominem compeſcere? Nec dum enim in gradus ſuperiores aſcendit, qui in iſto pœnaliter afficitur: quia timor pœnam habet. Qui autem timet, non eſt perfectus in charitate. Sed non niſi per iſtum humana infirmitas ad ſuperiora valet conſcendere. Atque ideo dicit Pſalmiſta: Initium ſapientiæ timor Domini, quia primitus debet homo per timorem à peccatis ſe cohercere, ſciens ſcriptum, quòd Deus vnicuique reddit ſecundum opera ſua, quodque impij ibunt in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam: & ſic amore mercedis æternæ in cæteros gradus aſcendere, id eſt, in ſecundum gradum, vt pius ſit & mitis, fidem hominis rectam, & nulli malum pro malo, ſed ſemper quod bonum eſt reddens: neque maledicenti remaledicens, ſed econtrario benedicens. In tertium quoque, vt ſcientiam habeat bona eligere & mala reprobare, diuertere à malo, & facere bonum: ſequi pacem & odium ſpernere. In quartum vt fortis ſit, firmo iuſtitiæ incedens gradu, & non patiatur ſe vllis corrumpi proſperis atque vllis affici aduerſis. In quintum verò gradum, vt omnia vero conſilio agat, & ſecundum id quod ſcriptura diuina docet obediens faciat, id eſt, vt dimittat debita proximis ſuis, quatenus dimittat ſibi Deus peccata ſua: miſereatur alterius, vt ſui miſertus ſit Deus: faciat amicos de mammona iniquitatis, vt cum deficiat recipiant eum in æterna tabernacula: ſeminet terrena, vt metat cæleſtia: perdat modò animam ſuam in hoc mundo, vt in vitam æternam cuſtodiat eam, & his ſimilia. In ſextum, vt intelligat Deum, id eſt, tota cordis intentione illum perquirat, tractet, inſpiciat, & omnes malos cogitatus cordi ſuo aduenientes ſubitò euellere feſtinet, & paruulos ſuos ad petram allidet Chriſtum. Cum autem in ſeptimum aſcenderit gradum, id eſt, in ſapientiam, iam ipſum hominem exhibebit perfectum, & ex ſeruili conditione in filium tranſit: & non neceſſe habet vt aliquis doceat illum, ſed, ſicut ſcriptum eſt, vnctio eius docet eum de omnibus: delectatus perfecta dilectione Dei certus effectus eſt cum Apoſtolo, quod neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit eum ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Hieſu Domino noſtro. Quod autem bis hic numerantur eadem VII. dona Spiritus ſancti, duo nimirum ſignificat præcepta charitatis, quæ per Spiritum ſanctum diffunduntur in cordibus noſtris: ſiue duo teſtamenta, quæ per eundem Spiritum dictata atque conſcripta ſunt: quæ in vna Cruce, id eſt, in vna paſſione Chriſti compacta atque coadunata ſunt. In Cruce ergò Chriſti duo efficiuntur: vnum quia omne diuortium & inimicitia in ipſa diſſoluta ſunt, pacificataque omnia ſunt in ipſa quæ in cælo & quæ in terra ſunt. Deſcripſi ergò hic florigeram Crucem quatuor coloribus præcipuis, id eſt, hiacinthino, purpureo, byſſino, & coccineo, vt floris illius iucundiſſimi decorem demonſtrarem, quem prophetica locutio narrat de ſtirpe regia exortum: qui ſpecioſus forma præ filijs hominum exiſtens, omnium virtutum decorem in ſemetipſo vltra omnes mirabiliter oſtendit. Nec enim vllum ſanctorum fas eſt credere, ad excellentiam charitatis eius peruenire potuiſſe: quia illum ſolum ſine peccati macula conſtat natum eſſe: & quod cæteris ex parte conferebat gratia, illi totum ex integro præbebat natura. In hiacintho quippe intelligimus cæleſtem eius inter homines conuerſationem: in purpura paſſionis ſanguinem: in candore & byſſo corporis eius inuiolatiſſimam caſtitatem: in cocco quoque præcipuam ac perfectam charitatem. His quidem omnibus homo Chriſtus Hieſus inter homines natus ſerenus reſplendebat, quia totius decoris pulchritudine intus foriſque plenus erat. Proficiebat igitur puer Hieſus ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines: & vir factus populi teſtimonio laudatus erat dicentis: Bene omnia fecit: & ſurdos fecit audire, & mutos loqui. Qui doctrina ſua mundum illuſtrans atque ægrotos eius ſanans, per mortem deſtruxit mortem: & triumphans reſurrexit in gloria, aſcendit in cælos, ſedet ad dexteram Dei patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos, & ſæculum per ignem.

Digitized by Google

XVII. Figura. De octo beatitudinibus Euangelicis.

Sanctabeatapotensvitaelausgloriachriſti
Cruxvenerandadeitupro ſperafunctioſaecli
Dignabonaatquepiaxp̄oaf ficerasquiamembra
Stipiteſuſpēſaafflictos ſubcarcerisvmbra
Deriperaspopulosregnum in ſublimerepoſtum
Quisdederasquoniamſpect atiolongapolorum
Redditaiurepiisbeatoli metſtemmatedignos
Nambonaquaeinterrampi us arbiteroreſereno
Seminadiſperſitſacramultiplicauitamauit
Quaequeſedensmontisorauitinarcemagiſter
Diſcipulistribuenspac tumpiafoederaiuris
Incipiebatenimalmifico tuncordineſanctis
Virtutũhistitulisdominus piapanderedicta
Vtbenedictapatrisprolis hocdogmateſignet
Cruxquiatotabonaconplec titetoptimaperſe
Datdocetalmaannectitam antibusatquebeata
Sicfelixdiuinamardoretremenspremecordam
Qiicesfacetiuſtitiamhostepioalgidaſerua
Flentesquicupidosnamhisſurſumomenadeumq:
Quisconſulaeternaacſitmiſeratiocernent
Dolatioidq:refectiopaſtiolargaaeetinarce
Nonaltoactioconpetitorerepenſqueſupernũ
Opseſtnuncvalethicatq:hocſatisinternacum
Longeabſunthumilivesoloquodpronusadorat
Cumverbumhaudſolummitesſedinordinemores
Omnitenensposcitſemperhoctemporequeomni
Ergobeatorumeſthabitareinlucevolentumet
Octenohocnumerovtſuperarduadonareqirant
Hocq:reſurgentesregnumquiaſiccrucevadent
Cruxviaſcalarotapatriaduxportatriumphus
Vitabeatahominummeritorumetmaximamerces
Binaquaterpoſitaenregnipiaformulapandit
Sanctabonosbenedonapolumſcandendomereri
Cunctipotensqedeidominushocomnipotentis
Spiritusipſemodisvultpacisſcandereſedem
Septenoſq:gradusſuperiserexerataſtrisquo
Altapolihincpiepoſſebenignospanderetire
Quoscomitaturamorratioluxlausbonavirtus
Gloriaſtemmathronusqisadditurarcepolorũ

LIBER PRIMVS.

Sancta, beata, potens, vitæ laus, gloria Chriſti
Crux veneranda Dei tu, proſpera functio ſæcli,
Digna, bona atque pia, Chriſto afficeras quia membra
Stipite ſuſpenſa, afflictos ſub carceris vmbra
Deriperas populos, regnum in ſublime repoſtum
Quis dederas: quoniam ſpectatio longa polorum
Reddita iure pijs beat olim, & ſtemmate dignos:
Nam bonaq; in terram pius arbiter ore ſereno
Semina diſperſit ſacra, multiplicauit, amauit:
Quæq; ſedens montis orauit in arce magiſter,
Diſcipulis tribuens pactum, pia fœdera iuris:
Incipiebat enim almifico tunc ordine ſanctis
Virtutum his titulis Dominus pia pandere dicta.
Vt benedicta patris proles hoc dogmate ſignet,
Crux quia tota bona complectit, & optima per ſe
Dat, docet alma, annectit amantibus atque beata:
Sic fœlix diuinam ardore tremens preme chordam
Qui hic es, fac & iuſtitiam, hoſte pio, algida ſerua
Flentes qui cupidos, nam his ſurſum omen ad eumque,
Quis conſul æterna ac ſit miſeratio, cernent,
Dolatio, idq; refectio, paſtio larga, & in arce
Non alto actio competit ore, repenſq; ſupernum
Ops eſt nunc, valet hic atque hoc ſatis, interna cum
Longe abſunt, humili ve ſolo, quod pronus adorat,
Cum verbum haut ſolum mites, ſed in ordine mores
Omnitenens poſcit ſemper hoc temporeq; omni.
Ergo beatorum eſt habitare in luce volentum, &
Octeno hoc numero vt ſuper ardua dona requirant,
Hocque reſurgentes regnum: quia ſic Cruce vadent.
Crux via, ſcala, rota, patria, dux, porta, triumphus,
Vita beata hominum meritorum, & maxima merces:
Bina quater poſita en, regni pia formula pandit
Sancta bonos bene dona polum ſcandendo mereri:
Cunctipotenſq; Dei Dominus hoc omnipotentis
Spiritus ipſe modis vult pacis ſcandere ſedem:
Septenoſq; gradus ſuperis erexerat aſtris, quo
Alta poli hinc pie poſſe benignos panderet ire,
Quos comitatur amor, ratio, lux, laus, bona virtus,
Gloria, ſtemma, thronus, quis additur arce polorum.

DECLA-

Digitized by Google

DECLARATIO.

OCto ergò beatitudinum ſeries hic in ſpecie ſanctæ Crucis notantur, vt cuncto fidelium populo innoteſcat: vbi ſalutis ſuæ habuerit initium, & vbi perfectionis ſuæ inuenturus ſit ſupplemētum: quando per paſſionem Chriſti acceperit remiſſionem peccatorum, & per reſurrectionem eius vitam & immortalitatem ſperet æternam: quando beatitudinis quoque cæleſtis à nullo alio requirat integritatem, quam ab illo, à quo conſecutus eſt denuò redemptionem. Meritò ergò ſanctæ Cruci hæc cuncta ſacramenta conueniunt, quia per illam liberati pactum fidei & ſocietatem vnitatis populi ineunt. Ibi inſinuatur à morte redemptio, ibi demonſtratur ſancta morum conuerſatio, ibi intimatur omnium virtutum perfectio, ibi promittitur ad æternam vitam reſurrectio, ibi æternæ vitæ ſperatur adeptio, & veræ fœlicitatis acquiſitio. Nam quoniam poſt enumerationem ad tractatum ſpiritualium chariſmatum de octo beatitudinibus ſermo nobis haberi placuit, videamus quomodo hæ duæ res ſibi conueniant, & ſi hīdo ſanctæ Crucis hanc conuenientiam in ſe demonſtrare valeat. Facit enim Beat. pater Auguſtinus in libro, quem de ſermone Domini in monte placuit nominare, huius conuenientiæ talem commemorationem, ita dicens: Videtur ergò mihi etiam ſeptiformis operatio Spiritus S. de quo Eſaias loquitur, his gradibus ſententijſque congruere: ſed intereſt ordinis. Nam ibi numeratione ab excellentiorib. cæpit: hic verò ab inferioribus. Ibi namque incipit à ſapientia Dei, & deſinit ad timorem Dei, ſed initium ſapientiæ timor Domini eſt. Quapropter ſi gradatim tāquam aſcendentes numeremus, primus ibi eſt timor Dei, ſecunda pietas, tertia eſt ſcientia, quarta fortitudo, quintum conſilium, ſextus intellectus, ſeptima ſapientia. Timor Dei congruit humilibus, de quibus hic dicitur: Beati pauperes Spiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum: id eſt, non inflati, non ſuperbi. De quibus Apoſtolus dicit: Noli altum ſapere, ſed time, id eſt, noli extolli. Pietas cōgruit mitibus: qui enim piè quærit, honorat ſanctam ſcripturam, & non reprehendit quod nondum intelligit, & propterea non reſiſtit, quod eſt mitem eſſe. Vnde hic dicitur: Beati mites, quoniam ipſi hæreditate poſſidebunt terram. Scientia congruit lugentibus: qui iam cognouerunt in ſcripturis, quibus malis vincti teneantur, quæ tanquam bona & vtilia ignorantes appetiuerunt. De quibus hic dicitur: Beati qui lugent nunc: quoniam ipſi conſolabuntur. Fortitudo congruit eſurientibus & ſitientibus. Laborant enim deſiderantes gaudium de veris bonis, & amorem à terrenis & corporalibus auertere cupientes. De quibus hic dicitur: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Conſilium congruit miſericordibus. Hoc enim vnum remedium eſt de tantis malis euadendi, vt dimittamus, ſicut & nobis dimitti volumus, & adiuuemus in quo poſſimus alios, ſicut & nos in quo non poſſumus cupimus adiuuari. De quibus hic dicitur: Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Intellectus cordis congruit mundis corde: tanquam purgato oculo quo cerni poſſit quod corporeus oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. De quibus hic dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Sapientia congruit pacificis, in quibus iam ordinata ſunt omnia, nulluſque motus rebellis eſt: ſed cuncta obtemperant ſpiritui hominis, cùm ipſe obtemperat Deo. De quibus hic dicitur: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Et paulò pòſt ſubiunxit: Eſt iſta quidem in hac vita poſſunt compleri: ſicut completa eſſe in Apoſtolis credimus. Nam illa omnimoda in angelicam formam mutatio, quæ poſt hanc vitam promittitur, nullis verbis exponi poteſt. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cęlorum. Hæc octaua ſententia, quæ ad caput redit, perfectumque hominem declarat, ſignificat fortaſſe & circumciſionem octauo die in veteri teſtamento, & Domini reſurrectionem poſt ſabbatum, qui eſt vtique octauus dies, idemque primus. Benè ergò omnis virtutum ſeries in gradus diſtribuitur: quia omnis vita fidelium per incrementum atque ad augmenta ad altiora ſubleuatur: donec ad ſummam perfectionis, id eſt, charitatem perueniat, illam videlicet quæ perfecta foras mittit timorem, per quam meretur iam habitatorem in ſe habere Deum: quia Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: quando iam ſedata tentationum tempeſtate, tota in Dei contemplatione erit. Hinc dicit Pſal. Ambulabūt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion: & alibi: Factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Et hoc ritè per ſpiritualia chariſmata innoteſcitur: quia per Spiritus ſancti gratiam omne datum optimum, & omne donum perfectum nobis conceditur. Rectè quidem hi gradus in ſanctæ Crucis forma diſponuntur: quia per ipſam ad cæleſte regnum verè conſcenditur. Sed quia duæ partes ſanctæ Crucis ſunt, vna quæ erecta ſtat, altera quæ per tranſuerſum vadit: ita gradus ipſi octo beatitudinum à nobis in illa diſpoſiti ſunt, vt ab imo vſque ad medium in erecta eius parte aſcendatur, & tunc per tranſuerſam illius partem, aſcenſionis ordo ducatur. Deinde in erecta eius parte, in ea quæ tranſuerſo eminet, aſcenſus ille finiatur: quod cuilibet facilè patebit, ſi verſus, quos in ea conſcripſimus, ritè intellexerit. Poteſt quippe & in ipſa diuiſione partium conueniens earum diſpoſitio cognoſci. Nam in erecto ſtipite in imo, pauperes ſpiritu collocantur: & in ſupremo qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam: quibus vtriſque regnum cælorum promittitur: quia per veram humilitatem ſolummodo, ritè ad martyrij palmam & ad regnum cæleſte peruenitur: atque pro iuſtitia, quæ Chriſtus eſt, aduerſa cuncta patientiſſimè tolerantur. In tranſuerſa verò parte à beatis qui lugent nunc vſque ad beatos qui mundo corde ſunt trames tendit: quorum prioribus conſolatio, ſequentibus viſio Domini promittitur, quod rectè vnum eſſe intelligitur. Illi enim verè conſolantur, qui æterni regis viſione ſine fine perfruuntur. Sancti ergò viri in præſenti vita, quantò magis ſe exterius deſpiciendo deiecerint, tantò amplius interius contemplationis reuelatione paſcuntur. Quos enim exterius in fletu continet conuallis humilitatis, eos interius ſubleuat aſcenſus contemplationis. Igitur octo hic octogoni imparibus numeris compacti, octo verſus continent XXXVII. literarum, octo beatitudines continentes, quorum primus, qui in baſe Crucis poſitus eſt, talem habet verſum: *Regna poli Dominus vult pauperis eſſe beati.* Secundus verò poſt hunc talem: *Atque ſolum mites ſemper habitare ſupernum.* Tertius quoque ordine octogonus eſt ille, qui in tranſuerſo crucis tramite primus eſt, hunc tenens verſum: *Fœlices flentes quis conſolatio in alto eſt.* Quartus qui hic proximus eſt cum hoc verſu: *Nam iuſti cupidos æterna refectio complet.* Iuxta quęm eſt quintus cum iſto: *Mente pios ſurſum miſeratio larga repenſat.* Sextus quippe ille eſt, qui tranſuerſum tramitem claudit: *Corda ſerena Deum cernent & in arce ſuperna.* Septimus qui in ſupereminente crucis parte inferior ſiſtit hic: *Pacificos Dominus prolis complectit amore.* Supremus quoque omnium octogonus, hoc conſcriptus eſt verſu: *Pro Chriſto afflictus regnum iam ſpectat olympi.*

XVIII. Figura. De Myſterio quadragenarij numeri.

Pandeſalutaremdominovincentetriumphum
Linguafiguramanuslabiumvoxſyllabaſenſ:
Magnaerucisdominiquemgloriapoſcitvbiq:
Sideracelſaſuperetquopertingitabyſſus
Luxvbipuramanetquotetraſilentianoctis
Perpetuaelatitantvbinoxq:dieſq:viciſſim
Succeduntceduntq:ſibiquotemporecunctus
Labiturorbisvbivariabilisinditordoeſt
Quattuoriſtovincirevixſufficitaſthaec
Paginadignacrucipraeconiatramitedenas
Haſquequadragenasſanctodecallemonades
Arteligareſimulplenasquoqueluceſerena
Myſticaq'asvirtusornatconſecrathonorat
Temporisinſtantisnumerushicritefigurã
Geſtatquototachriſtoſubprincipeſancta
Eccleſiarabidopiefertcontrariatelahic
Opponenshoſtibellatrixconſciapreſtans
Virtutumetpugnisvitiaſibilauseacuncta
Cumfideiſcutodomathaecrituhaſtaq:verbo
Loricãligatetbeneiuſtitiaeinduitalmam
Atq:ſalutarisgaleamhancinverticegeſtat
Ipſacrucisclarãfaciuntinſigniafrontem
Frontisetaduerſaefunduntformoſadecorẽ
Incruceſaluatorſaeuumnamvicerathoſtem
Eiusethoenumeroſuadeſertoalmatrahebat
Exdapibuscunctisieiuniaſobriachriſtus
Strinxerateripuitqueatrodefauceſuperbi
Raptorishominemquemcaſtrimargiatraxit
Infacinusdirumimmitemſimulattulitiram
Huicphilargirialeuisetcenodoxiatruſit
Quemaregnodominusaeternaredemtioieſus
Sedpreſſithoſtempraedamſaluauitabipſo
Dapſilisaqthumilismitisetſobriusipſe
Cuiuspugnaſaluscuiusvictoriaſanctaeſt
Cuiusinarcethronusaſpect:ininfimacuius
Cruxouatorbishonorcruxeſterectiomundi
Cruxmihicarmeneritcriſtivictoriaclara

LIBER PRIMVS.

PAnde ſalutarem Domino vincente triumphum
Lingua, figura, manus, labium, vox, ſyllaba, ſenſus.
Magna Crucis Domini quem gloria poſcit vbique,
Sidera celſa ſuper, & quo pertingit abyſſus,
Lux vbi pura manet, quo tetra ſilentia noctis
Perpetuæ latitant, vbi noxque dieſque viciſſim
Succedunt, ceduntque ſibi, quo tempore cunctus
Labitur orbis, vbi variabilis inditus ordo eſt.
Quattuor iſto vincire vix ſufficit, aſt hæc
Pagina digna Cruci præconia tramite denas,
Haſque quadragenas ſancto de calle monades
Arte ligare ſimul plenas quoque luce ſerena,
Myſtica quas virtus ornat, conſecrat, honorat.
Temporis inſtantis numerus hic ritè figuram
Geſtat, quo tota Chriſto ſub principe ſancta
Eccleſia rabido pie fert contraria tela hic
Opponens hoſti bellatrix conſcia perſtans,
Virtutum & pugnis vitia ſibi laus ea cuncta
Cum fidei ſcuto domat, hæc ritu haſtaque verbo
Loricam ligat, & benè iuſtitiæ induit almam,
Atque ſalutaris galeam hanc in vertice geſtat.
Ipſa Crucis claram faciunt inſignia frontem,
Frontis & aduerſæ fundunt formoſa decorem:
In Cruce Saluator ſæuum nam vicerat hoſtem
Eius, & hoc numero ſua deſerto alma trahebat
Ex dapibus cunctis ieiunia ſobria Chriſtus:
Strinxerat eripuitque atro de fauce ſuperbi
Raptoris hominem, quem caſtrimargia traxit
In facinus, dirum immitem ſimul attulit iram.
Huic phylargiria leuis & cenedoxia truſit
Quem à regno Dominus æterna redemptio Hieſus,
Sed preſſit hoſtem, prædam ſaluauit ab ipſo.
Dapſilis, atque humilis, mitis, & ſobrius ipſe,
Cuius pugna ſalus, cuius victoria ſancta eſt,
Cuius in arce thronus, aſpectus in infima, cuius
Crux ouat orbis honor, Crux eſt erectio mundi:
Crux mihi carmen erit Chriſti victoria clara.

DECLARATIO.

QVadragenarius itaque numerus ſecundum hunc modum ſpeciem crucis format, & myſterij ſacramentum congrua diſpoſitione declarat: qui in quatuor ſummas diuiſus, denarium per ſingulas ordine manifeſto demõſtrat. Hoc enim ad myſterium pertinet, quia ſicut in quatuor partibus denarij plenitudo inuenitur, ita etiam in ſingulis ſancti Euangelij libris decalogi perfectio omnibus fidelibus inſinuatur. Quæ tamen iunctæ decades vnam ſpeciem crucis faciunt: quia vnitatem fidei & dilectionis ſocietatem, decalogus legis & Euangelij maieſtas concorditer aſtruunt. Porrò ipſe denarius, ab vno vſque ad quatuor progrediente numero conſummatur, idemque vt in quadragenarium ſurgat per quatuor multiplicatur, hoc nimirum ſignificat, quod legis conſummatio non ſine Euangelio fiat, nec Euangelica doctrina atteſtatione legis careat. Finis enim & perfectio legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Ipſe eſt enim pax noſtra, qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, inimicitiam in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſo, in vnum nouum hominem, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore, Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Quia ergò numerus iſte laborioſi huius temporis ſacramentum eſt, quo ſub diſciplina regis Chriſti aduerſus diabolum dimicamus, etiam declarat illud quod quadraginta dierum ieiunio humiliatione animæ conſecrauit: & lex & Prophetæ per Moyſen & Heliam, qui quadragenis diebus ieiunauerunt, & Euangelium per ipſius Domini ieiunium, quibus quadraginta diebus etiam tentabatur à diabolo, quid aliud quàm omne huius ſæculi tempus tentationem noſtram in carne ſua, quam de noſtra mortalitate aſſumere dignatus eſt, pręfigurat? Ab hora quoque mortis eius vſque ad diluculum reſurrectionis conſtant horæ XL. ſi ipſa nona connumeretur: poſt reſurrectionem quoq; non amplius quàm dies XL. cum diſcipulis in hac terra eſſe voluit. Hinc eorum vitæ adhuc humana conuerſatione commixtus, & cum illis alimenta mortalium iam non moriturus accipiens, vt per ipſos quadraginta dies ſignificaret ſe occulta præſentia quod promiſerat impleturum, quando ait: Ecce ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſæculi. Cur autem iſte numerus hanc temporalem vitam terrenamq; ſignificet, illa interim cauſa de proximo occurrit, quamuis ſit alia fortaſſe ſecretior, quòd tempora annorum quadripartitis vicibus currunt: & mundus ipſe quatuor partibus terminatur, quas aliquando ventorum nomine ſcriptura commemoret, ab oriente & occidente, ab aquilone & meridie. Ad hunc igitur mundũ, ad iſtam terrenam mortalemque vitam hominum, ad nos regendos in tentatione laborantes, venientem regem Chriſtum Matthæus ſuſcipiens exorſus eſt ab Abraham, & enumerauit XL. homines. Ab ipſa enim gente hebræorum, quæ cæteris gentibus vt diſtingueretur, Deus de terra ſua, & de cognatione ſua ſeparauit Abraham. Chriſtus venit in carne, & ab ipſa cuncto mundo ſalutarem pertulit crucem. In hoc annorum termino Iſaac ſociata eſt Rebecca & per ipſius numeri myſterium. Chriſto accopulata eſt eccleſia. Hoc numero dierum miſſi duodecim viri explorauerunt terram repromiſſionis, & eodem annorum numero caſtigati ſunt increduli & detractores in ſterilitate ſolitudinis: quia ſæpe per præſentis vitæ laborem, quo probantur electi, cruciantur reprobi. Item ſecundum huius numeri medietatem, id eſt, à viginti annis eligebantur filij Iſrael in militiam Domini (vt Pentateuchi narrat hiſtoria) vt oſtenderetur quia mox vt oriri cœperunt ſanctis bella vitiorum, nõ paruus ſtatim adeſt labor certaminum: qui autem ſunt Chriſti, ait Apoſtolus, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Metitur ergò hic numerus ſecundum poſitionem ſanctæ Crucis in templo Salomonico ſancta ſanctorum, id eſt, viginti cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, vt oſtendatur ipſe eſſe ſanctus ſanctorum, qui in crucis quadrifidæ confixus eſt ſtipite, vt re propiciaret delicta populi, & ſanctificaret totius orbis gentes, habitans inter eos & ſaluans omnes credentes in ſe. Meritò ergò crux ipſa ſancta ſanctorum dici poteſt, quæ ab omnibus ſanctis in terra veneratur & colitur, nec non & ab ipſis ſanctis ſpiritibus angelicis, qui de redemptione noſtra gratulantur, omni honore (vt credimus) digna deputatur, qui recordantur Chriſtum propter obedientiam Crucis exaltatum, & traditum illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Hieſu omne genu flectatur cæleſtiũ, terreſtrium & infernorum. Eſt autem quadragenarius ipſe in quatuor triangulis hic comprehenſus, ſecundum geometricæ figuræ poteſtatem, continens verſum quadraginta literarum in hunc modum: *Crux ſacra tu æterni es regis victoria Chriſti.*

XIX. Figura. De quinquagenario numero & ſacramento in eo manifeſtato.

Cruxmihicarmeneritauresadibitefideles
Laus crucisoremanatdeuotasducitementes
Vosquib: eſtcriſtusqib: eſt ſapientiacurae
Luxaeternadeiquibusincorruptioamorfit
Hicſonatartificisvirtusoperisquebeati
Hicdecorexultathicgloriafingiturartis
Veſterhonorviuitquiaviuidafulgetorigo
Veſtramanetpalmaiureimmortalisinaetra
Claraquiaeſtvobisvictoriacriſtusvbiq̃e
Ipſeſalusveſtraetvindictamfecitinatro
Provobismoriensiuſteq̃oppreſſitiniqũm
Morteinterficiensmortemdũtartaravicit
Huchucaegrotivolucriconcurritecurſuen
Veſtereritmedic:qemcruxmedicabilisalto
Stipitegeſtauitextenditbrachiacuraeet
Poſcitecurarietgeminasexpanditepalmas
Ipſiusergovaletactucitoinhoraaceadem
Redderedextrapiatrepidohicalmaqietis
Summacuieſtvirtusſapiensadibereſalutẽ
Arsquideſcenditreſipiſcatfiſicavtarte
Dampnatimoriſcantrediuiuantſignabeata
Quinquaſalutaremnumerumhicgintabeatae
Datcrucishaecſpeciesdiuinomunereplena
Quiſignatveniamquiſabbatalaetaquietis
Quilegispriſcaepoſtazimafeſtatributae
Eſtindexetpoſtſanctaſollempniapaſchae
Ipſeparacletimiſſivndiquenumineplenus
Pacisamoreprobuspacisſignaculaprofert
Perfectusdecoreſpecieperfectushonoris
Quinq̃ecrucespraebetramisdenasq:monades
Xnumeratſemperq:cruciaptaetamicafigura
Quinquelibrilegisextantmandataquedena
Omniancmpecrucicóncordanttramitedictu
Lexnumerustempusmyſteriafactacaracter
Omnesergocrucemparitérlaudemusouantes
Soluamusvotahinccrucifixoetdebitaregi
Sanguinequiproprioiaxauitcriminamundo

LIBER PRIMVS.

CRux mihi carmen erit, aures adhibere fideles,
Laus Crucis ore manat, deuotas ducite mentes
Vos quibus eſt Chriſtus, quibus eſt ſapientia curæ
Lux æterna Dei, quibus incorruptio amor fit.
Hic ſonat artificis virtus, operiſque beati
Hic decor exultat, hic gloria fingitur artis,
Veſter honor viuit, quia viuida fulget origo,
Veſtra manet palma iure immortalis in æthra,
Clara quia eſt vobis victoria Chriſtus vbique.
Ipſe ſalus veſtra, & vindictam fecit in atro
Pro vobis moriens, iuſteque oppreſſit iniquum
Morte interficiens mortem, dum tartara vicit.
Huc huc ægroti volucri concurrite curſu, en
Veſter erit medicus quem crux medicabilis alto
Stipite geſtauit, extendit brachia curæ, &
Poſcite curari, & geminas expandite palmas.
Ipſius ergo valet tactu cito in ora ac eadem
Reddere dextra pia trepido, hic alma quietis
Summa cui eſt virtus, ſapiens adhibere ſalutem
Ars, qui deſcendit reſipiſcat phyſica vt arte.
Damna timoris eant, rediuiuant ſigna beata.
Quinqua ſalutarem numerum hic ginta beata
Dat crucis hæc ſpecies, diuino munere plena:
Qui ſignat veniam, qui ſabbata læta quietis,
Qui legis priſcæ poſt azima feſta tributæ
Eſt index, & poſt ſancta ſolemnia paſchæ
Ipſe paracleti miſſi vndique numine plenus.
Pacis amore probus, pacis ſignacula profert
Perfectus decore, ſpecie perfectus honoris.
Quinque cruces præbet ramis, denaſque monades
X numerat, ſemperque cruci apta & amica figura.
Quinque libri legis extant mandataque dena.
Omnia nempe cruci concordant tramite dictu,
Lex, numerus, tempus, myſteria facta, character.
Omnes ergo crucem pariter laudemus ouantes:
Soluamus vota hinc crucifixo & debita regi,
Sanguine qui proprio laxauit crimina mundo.

DECLA-

DECLARATIO.

HÆc igitur pagina quinquagenarium numerum continet, in quinque X. literis expreſſum: quæ & denarij notat ſummam, & crucis exprimit figuram, in cuius honorem totum opus conditur. Hic Iubilei tenet obſeruantiam, & veræ remiſſionis, quæ per crucem toto orbi conceditur, index eſt: hic poſt typici Paſchæ celebrationem & occiſi agni ſolennia, tranſituſque Domini in Ægypto, celeberrimam feſtiuitatem legis datæ in monte Synai teſtis eſt: & poſt verum Paſcha agnique Chriſti immolationem, paracleti ſuper Apoſtolos miſſi demonſtrator eſt: hic ſabbatum ſabbatorum poſt completionem ſeptem hebdomadarum monade addita deſignat, & æternæ requiei, quæ verè vna eſt, gaudia demonſtrat, vbi terra corporum noſtrorum verè ſuum celebrabit ſabbatum: quia nulla præſentis vitæ damna ſentiet vltra laborum, ſed in laudibus æternæ trinitatis ſuum exercebit officium: quia ſuæ incorruptionis gaudebit ſe nullum habere terminum. Quapropter meritò quæritur, quomodo quinquagenarius numerus ex numero quadragenario ſurgat. Quadragenarius itaque eſt numerus ex his, qui vocantur impariter pares, qui diuiditur in æquas partes, cuiuſque pars in alias æquas diuidi poteſt, nec non & partes partium diuiduntur, ſed non vſque ad vnitatem progreditur. Æqualis illa diuiſio eſt. Ergo eius medietas XX. quarta pars X. quinta pars VIII. octaua pars V. decima pars IV. viceſima II. quadrageſima I. Vnum enim & II. & IV. & V. & VIII. & X. & XX. quinquaginta faciunt. Sed hoc incrementum minoris numeri in maiorem quid aliud ſignificat, quàm profectum noſtrum? Prædiximus ergò, quòd quadragenarius numerus hanc temporalem vitam & præſentem deſignet: quinquagenarius verò quietem futuræ patriæ & æterna gaudia demonſtret. Quid aliud nobis per hos duos numeros inſinuatur, niſi vt hanc vitam ſancta conuerſione ducentes, orationibus & vigilijs atque ieiunijs inſtantes, miſericordiæ quoque operibus & eleemoſynis inſudantes, plena fide, ſpe integra, perfecta charitate ad illam quæ in cælis expectat nos patriam properemus: vbi quies æterna abſque vllo labore poſſidetur, vbi verum gaudium ſine vlla triſtitia continetur, vbi quicquid boni hic ex parte aliqua percepimus, totum atque integrũ ſine fine perficietur. Porrò autem denarius numerus creatoris atque creaturæ ſignificat ſciẽtiam. Nam trinitas creatoris eſt. Septenarius autem numerus creaturam indicat propter vitam & corpus. Nam in illa tria ſunt, vnde etiam toto corde, tota anima, tota mente diligendus eſt Deus, in corpore autem manifeſtiſſima quatuor apparent, quibus conſtat, elementa. Benè ergò numerus iſta ſignificans in crucis exprimitur nota, quia in illa per mediatorem Dei & hominum reconciliati & coadunati ſumus creatori noſtro, & in filios adoptionis æterno patri tranſlati. Rectèq; iubilei numerus exprimitur in crucis figura, quia tota ratio illius ſpiritualiter Cruci aptatur. Nam ſeruitus indebita Iſraelitarum in illo relaxatur, & per crucem generis humani captiuitas & ſeruitus, qua peccato nequiter atque idolis ſeruiebat, deſtruitur, & veræ libertati, qua Deo ſoli ſeruitur, homo, qui ad imaginem Dei creatus eſt, redditur. In iubileo quoque ad antiquum poſſeſſorem vendita poſſeſſio reuertitur, & in paſſione Domini homini prior poſſeſſio, id eſt, paradiſus redditur, quam per pomum vetitum ipſe malè commutauerat, eſcam accipiens & vitam perdens. Ibi quippe præceptum eſt filijs Iſrael, vt ſe abſtinerent à rurali opere, & hic conceſſum ſanctis Dei, vt vacent à terrena cupiditate. Clangebantque buccina filij Iſrael in ipſo iubileo, ſeptimo menſe decima die menſis, propitiationis tempore in vniuerſa terra ſua, & ſanctificauerunt quinquageſimum annum, & vocauerunt remiſſionem cunctis habitatoribus terræ ſuæ. Inſonueruntque tuba prædicationis Apoſtoli & cæteri prædicatores Euangelij, Spiritus S. gratia repleti, legem ſpiritualiter interpretantes, & docentes in toto orbe pœnitentiam & remiſſionem peccatorum accipere per nomen Chriſti omnes, qui credunt in eum. Oſtendit quoque ipſe Saluator hoc veræ remiſſionis tempus, quando Nazareth veniens in ſynagoga legebat capitulum de Eſaia Propheta ad ſe pertinens, ita dicens: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd vnxit me, Euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere confractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum & diem retributionis. Annum autem acceptum & diem retributionis, omne prædicationis eius, quo in carne verſatus eſt, tempus intellige, quando cęcis lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, ad cognoſcendum veritatem verbo & miraculis aperuit viſum, & in cruce moriens dimiſit captiuos confractoſque in remiſſionem, quia deſtructis vinculis mortis, reſurgens in gloria, aſcendens captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quod autem hæc teſtimonia ad ipſum pertineãt, teſtatur Euangeliſta Lucas, cum ſubiungit Saluatorem hoc idem auditoribus ſuis affirmaſſe. ita dicens: Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris, & omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore eius. Continetur autem in quinque X. notis vnus verſus quinquaginta literarum hic: *Quinque iuuat apice aſt ſacra dicere, de cruce & hæc nam eſt*, per ſingulas notas denis literis ſupputatis, ſed hoc in pronuntiatione. Cæterum autem in ſcripto IX. grammata vnicuique notæ deputantur. Nam media litera ſingularum notarum communis eſt vtrique tramiti, & ei qui dextrorſum, & ei qui ſiniſtrorſum vadit.

XX. Figura. De numero centenario & vicenario,& myſtica eius ſignificatione.

Sanguinisergoſacrinosfuſiolauitetvnda
Sordib:acunctisdeterſitetomniachriſtus
Noxianāpaſſuslabestulithiequoq:noſtras
Delensaratumcontraorbemtumcirographum
Lumeneuangeliiimitabilecondiditauctor
Quodfacin:ſcriptouetatomniavanarecuſat
Q°odvitamſignansincunctoexpenditurorbe
Lumenvirtutumaſcenſuetdominantisvbiqe
Indicatoratumpandensquomiſticaſcripta
Monſtrantdonadeiquantaomnib:obtulitore
Aſtdeciesduodenatenethiclaudacaracter
Grammatanechocvnaſemelſedhocquatervna
Magnanotansfideimyſteriamagnaquefidis
Gaudiademonſtransmedicinaemuneragrata
Etſocialedecusquodſpiritusauctorinore
Ardensluxdederatconcordimunerelinguae
Hincquealacercoetusſacratumiactatvbiq:
Hocnomenreteexpandensqodſagenainabiſſo
Mundiplenaaltaretrahatetfrenetutomnes
Hisfreniscrucisvtq:inſigniachriſtusvbiq:
Dignecommendethominiquaemagnareſignat
Inmultisdonaadiungensprobapraemianati
Enorbisdominiqviconditpræmiainauctet
Multiplicatdignisiuſtecumpatreſuperno
Regnatorregnanscunctaditionegubernans
Quipignusdederatparacletumiureſalutis
Vtregatetſeruetperducatadatriavitaeet
Pſallitedeuotevitambenepſallitecriſto
Gentesaclinguaeverumetcognoſciteregem
Virtutemq:patrisquaoccumbitdirapotenti
Morſq:ſuietſtimulirerumſcitoteparentem
Haeclausculmenhabetexverogerminepartha
Aeternamrequiemiſteeſtnaturaeindit:ordo
Seruetvtinditatantumetſperetdonabeata
Gloriahaecvirtusetſummaeſtcauſaq·ietis
Iſtequeiurabeneconſeruatliberachiceſt
Quibonaſummacupitriteetmediocriaducit

LIBER PRIMVS.

Sanguinis ergò ſacri nos fuſio lauit & vnda
Sordibus à cunctis,deterſit & omnia Chriſtus
Noxia,nam paſſus labes tulit hic quoque noſtras
Delens aratum contra orbem, tum chirographum
Lumen Euangelij imitabile condidit auctor.
Quod facinus ſcripto vetat,omnia vana recuſat:
Quod vitam ſignans in cuncto expenditur orbe,
Lumen virtutum aſcenſu & dominantis vbique
Indicat,oratum pandens,quo myſtica ſcripta
Monſtrant,dona Dei quanta omnibus obtulit ore:
Aſt decies duodena tenet hic lauda character
Grammata,nec hoc vna ſemel,ſed hoc quater vna
Magna notans fidei myſteria,magnaque fidis
Gaudia,demonſtrans medicinæ munera grata,
Et ſociale decus,quod ſpiritus auctor in ore
Ardens lux dederat concordi munere linguæ.
Hincque alacer cætus ſacratum iactat vbique
Hoc nomen,rete expandens quod ſagena in abyſſo
Mundi plena alta retrahat & frænet vt omnes
His frænis Crucis,vtque inſignia Chriſtus vbique
Dignè commendet homini,quæ magna reſignat
In multis dona,adiungens proba præmia nati.
En orbis Domini qui condit præmia in actu &
Multiplicat,dignis iuſte cum patre ſuperno
Regnator regnans,cuncta ditione gubernans:
Qui pignus dederat paracletum iure ſalutis,
Vt regat,& ſeruet,perducat ad atria vitæ &.
Pſallite deuotè vitam benè pſallite Chriſto
Gentes ac linguæ,verum & cognoſcite regem,
Virtutemq; patris,qua occumbit dira potenti
Morſque ſui & ſtimuli,rerum ſcitote parentem.
Hæc laus culmen habet ex vero germine parta:
Æternam requiem iſte eſt naturæ inditus ordo:
Seruet vt indita tantum,& ſperet dona beata.
Gloria hæc virtus,& ſumma eſt cauſa quietis:
Iſteque iura benè conſeruat, liber ac hic eſt
Qui bona ſumma cupit,ritè & mediocria ducit.

Digitized by Google

DECLARATIO.

DEnique ſanctæ Crucis formam græca litera lauda in hac pagina per 4. loca poſita exprimit: quæ & tricenarium numerum apud græcos ſignificat. Hæc ergò quia quater hic ponitur, CXX. numerum efficit, cuius ſacramẽtum magnum eſt. Nam leguntur ante diluuium CXX. anni ad pœnitentiam hominibus decreti, & Salomonici templi altitudo CXX. cubitorum erat, & ſuper CXX. viros in die pentecoſtes Spiritus ſanctus venit. In quatuor enim notis idipſum efficientibus, quatuor Euangelia ſignificantur, in quibus ſingulis tricenarius numerus inuenitur: quia fides ſanctæ Trinitatis & perfectio mandatorum in ſingulis ſancti Euangelij libris pleniſſimè prædicatur. Proinde illud quod archa Noe cum ex Dei præcepto conſtruebatur, & ad ſaluationem electorum ad ſimilitudinem ſanctæ Crucis impijs diluuio perituris præparabatur, in CXX. annorum calculo pœnitentiæ tempus hominibus antè decretum eſt, quid aliud ſignificat, quàm quod ita tantum à fluctibus huius ſæculi poſſumus permanere illæſi, ſi Euangelicæ doctrinæ in fide ſanctæ Trinitatis dignè operantes deuotis mentibus obediamus. Hoc autem quod omnis templi altitudo CXX. cubitorum fuit, ad idem ſacramentum reſpicit: quod & primitiua in Hieroſolymis eccleſia poſt paſſionem, reſurrectionem & aſcenſionem Domini in cælos, in hoc numero virorum gratiam ſancti Spiritus accepit. Itaque procedente naturalis numeri progreſſione ab vno vſque ad XV. & collectis in vnum omnium locorum ſummitatibus, CXX. fiunt. XV. namq; quæ ex VII. & VIII. conſtant, ſolent nonnunquam ad ſignificationem referri vitæ futuræ, quæ nunc in ſabbatiſmo geritur animarum fidelium, perficietur autem in fine ſæculi reſurrectione corporum immortalium. Quapropter aptè numero centenario & vicenario, magna electorum beatitudo in futura vita deſignatur, aptè in hoc tertium domus Domini cænaculum conſummatur: quia poſt præſentes fidelium labores, poſt acceptam in futuro requiem animarum, plena totius eccleſiæ fœlicitas in reſurrectionis gloria complebitur. Ad quod myſterium æquè pertinet, vt diximus, quod reſurgens à mortuis atque ad cælos aſcendens, huic numero virorum Spiritum ſanctum in linguis igneis miſit: eoſque qui diuerſitate linguarum ab inuicem diſcrepauerant, repentè omnium cogitatione loquelarum communem in laude ſua fecit habere ſermonem. Nam & eccleſia ſuo tempore reſurgens à morte, atque ad cælos aſcendens in carne incorruptibili, plenè ac perfectè dono Spiritus ſancti illuſtrabitur: quando, iuxta promiſſum Apoſtoli, erit Deus omnia in omnibus. Tunc plena erit adunatio linguarum in omnibus, ad prædicanda magnalia Dei: quia conſona mente ac voce omnes diuinæ gloriam maieſtatis, quam præſentem vident, collaudant: tuncque vox illa pſalmi perfectè complebitur, qua Spiritus ſanctus per Prophetam omnes gentes ad laudem Domini prouocando exhortatur, ita dicens: Laudate Dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi, quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia eius, & veritas Domini manet in æternum: quando quotquot de omnibus gentibus ad vitam prædeſtinati ſunt æternam, omnibus ſcandalis de eccleſia Chriſti per Angelorum officia eiectis, vniti capiti ſuo vnam laudem omnia membra concorditer & perpetuò cantabunt. Notandum quoque eſt, quod non ſolum lauda litera hic per quatuor loca poſita, CXX. numerum in ſuo ſolo charactere oſtendit, XXX. per ſingulos, ſed etiam verſus ipſi, qui in illa conſcripti ſunt, vnuſquiſque triginta literas continet. Eſt quippe verſus hic in ſuprema laudarum: *Eſt orbi toto Domini nam paſſio vita.* Iſte quoque in infima: *Aruo Crux vna ſpes libertatis ab ira.* Hic namque in dexteriore: *Lux læta lucet diuino munere plena.* Atque hic in ſiniſteriore: *Veraci nutu ſignat & præmia regni.*

XXI. Figura. De ſeptuagenario numero & binario cum eis ſignificationibus.

Lexquoqueveradeivincendaeſtſortebeata
Eccecruciscriſtiquaſoluiturorbisabira
Duciturادvitamportumcapitatquequietis
Aruigenaeprimilapſumpoſtnaufraguſipſe
Namquiapervetitummorsvicitnoxialignum
Etgenushumanumferalateabſumpſeratomne
Faucibusamortisperlignumtolleretvthoc
Iurecrucisplacuitreparantiponerepalum
Direquodqueatroxmadidoglutiuerataluo
Euomeretſiccoluceretqehincdebitepoenas
Inuaſitrapuitdominatumquodmaletruxfur
Idvoluitſignaremodisindogmateſcriptis
Teſtamentorumdeusauctoropuscrucisipſe
Praedixitdocuitſeſeetcompleſſefatetur
Magnipotenscruxhincideoſetotacoruſcam
Excipereinlucemmonſtratdatcalledicato
Riteſarosiuſtisſecunctaperaerateſtans
Gentesacpopulosadcelſaetprouocataſtra
Exemptosnotatetnoctisornatualacresſcit
Nonparuumfacerehincetregniducitadalta
Hoſtefitexpulſovictrixnecfallitinarte
Sedſolumgenerisdominansmiraculaſiſtit
Omniaregnaſibipropterſuadonaminiſtrat
Deuotaetplacidamanſuetaquietaredempta
Quodhabetenlinguaſorbisetiuraloquelae
Hocnumeroſignataditumuenientibusatque
Tramitishocpanditſaluatordiſcipulorum
Namoctiesvtnouiesvarietosdiciturorbis
Hincquenouempiereliquiasinlucebeatum
Spirituumdaturoctauavtſupplerecreator
Vellitritediehocetclaudereſaeculafine
Omnianamq;orbisſceleraconſumpſitinipſo
Flammiuomocrucisardorepatiendocreator
Sedtamenexcarnisparteaſtdiuinareluxit
Naturainſcriptoſobriumproduxitetortum
Legemnempeſuamcrucisordinefecitamatam
Iureleuemſuauemetſcandendimuneneditem

LIBER PRIMVS.

LEx quoque vera Dei vincenda eſt ſorte beata
Ecce Crucis Chriſti, qua ſoluitur orbis ab ira,
Ducitur ad vitam, portum capit atq; quietis
Aruigenæ primi lapſum poſt naufragus ipſe.
Nam quia per vetitum mors vicit noxia lignum,
Et genus humanum fera latè abſumpſerat omne,
Faucibus à mortis per lignum tolleret vt hoc:
Iure Crucis placuit reparanti ponere palum
Diræ, quodq; atrox madido glutiuerat aluo,
Euomeret ſicco, luceretq; hinc debita pœnas:
Inuaſit, rapuit dominatum quod malè trux fur,
Id voluit ſignare modis in dogmate ſcriptis
Teſtamentorum Deus auctor, opus Crucis ipſe
Prædixit, docuit ſeſe & compleſſe fatetur
Magnipotens: Crux hinc ideo ſe tota coruſcam
Excipere in lucem monſtrat, dat calle dicato
Rite faros iuſtis ſe cuncta per aera teſtans:
Gentes ac populos ad celſa & prouocat aſtra,
Exemptos notat, & noctis ornatu alacres ſcit
Non paruum facere, hinc & regni ducit ad alta.
Hoſte fit expulſo victrix, nec fallit in arte,
Sed ſolum generis dominans miracula ſiſtit.
Omnia regna ſibi propter ſua dona miniſtrat
Deuota, & placida, manſueta, quieta, redempta:
Quot habet en linguas orbis, & iura loquelæ,
Hoc numero ſignat aditum venientibus, atque
Tramitis hoc pandit Saluator diſcipulorum.
Nam octies vt nouies variet os dicitur orbis,
Hincq; nouem piè relliquias in luce beatum
Spirituum datur octaua, vt ſupplere creator
Velit ritè die hoc, & claudere ſæcula fine.
Omnia namq; orbis ſcelera conſumpſit in ipſo
Flammiuomo Crucis ardore, patiendo creator,
Sed tamen ex carnis parte aſt diuina reluxit
Natura inſcripto, ſobrium produxit & ortum:
Legem nempe ſuam Crucis ordine fecit amatam,
Iure leuem, ſuauem, & ſcandendi munere ditem.

DECLARATIO.

HAnc igitur figuram plenam eſſe myſterio oportet intelligi, in qua per quatuor heptagonos LXXII. numerus demonſtratur, ſecundum cuius pluralitatem gentiũ linguas diuiſas eſſe vera opinio eſt, & libros canonicos veteris ac noui teſtamenti intra eius ſummam comprehenſos eſſe, non dubium eſt. Deſignauit autem & ipſe Dominus, exceptis XII. Apoſtolis, alios LXXII. diſcipulos, & miſit illos binos ante faciem ſuam in omnem locum & ciuitatem, quò erat ipſe venturus, vt numerus deſignatorum diſcipulorum concordaret multitudini gentium, & diuiſioni linguarum, quatenus omnes gentes fidei lumen perciperent, & gratiæ Chriſti mererentur eſſe participes. Sicut ergò XXIV. horis totus orbis peragitur atque illuſtratur, ita myſterium illuſtrandi orbis per Euangeliũ trinitatis in LXXII. diſcipulis intimatur. Vices enim quater terni ſeptuagies dipōdius. Sed hæc diſtributio aptè figuræ ſanctæ Crucis mãcipatur, quia per ipſam ſacramentorum Chriſti diſpenſatione totus orbis glorificatur, ipſa in quatuor heptagonis hanc myſterij rationem notat: quia ipſa in IV. ſancti Euangelij libris diuina chariſmata per IV. plagas orbis diſpenſat: ipſa in vtroque tramite, id eſt, in eo qui ſurſum & in eo qui tranſuerſum vadit, per duos heptagonos ſexies ſenarium oſtendit, quia omnem perfectionem per ſe nobis prouenire ſiue in longanimitate ſpei, ſiue in amplitudine charitatis, ſeu in perſeuerantia bonæ actionis, ſeu in celſitudine contemplationis, ſatis nobis annuit. Ipſa in toto octies nouenarium in ſe multiplicatum continet, quia ex omnibus gẽtibus in octenario numero, hoc eſt, corporum reſurrectione ad augmẽtum nouem ordinum Angelorum, electos Dei peruenire edocet. O verè bona & verè ſancta Crux Chriſti, quis te ritè totam enarrare poteſt? aut quis condignè laudare? quæ cæleſtium arcanorum pia es reuelatrix, quæ myſteriorum Dei ſacra es conſeruatrix, quæque ſacramentorũ Chriſti idonea es diſpenſatrix. In te Angeli gaudia ſua accumulata conſpiciunt, in te homines iura ſalutis ſuæ cognoſcunt, in te inferi iuſtam retributionem fraudis ſuæ percipiunt. Omnibus æqua es, omnibus bona, omnibus iuſta, præterita renouas, præſentia illuſtras, futura præmonſtras, perdita requiris, quæſita inuenis, inuenta cuſtodis, lapſa reſtituis, reſtituta gradu munis, munita in viam pacis dirigis. Tu quidem æterni regis es victoria, & cæleſtis militiæ lætitia, terrigenarumque potentia, tu peccatorum es remiſſio, pietatis exhibitio, & meritorum augmentatio, infirmorum remedium, laborãtium auxilium, & laſſorum refrigerium, ſanorum incolumitas, quietorum ſerenitas, & fortunatorũ fœlicitas. Tu Crux ægrotos medicans, tu gaudium mœſtos conſolans, tu ſanitas dolentes lætificans, tu ſtatus credentium rectè, tu firmitas operantium benè, tu beatitudo perſeuerantium ritè. Sancta, pia, bona, iuſta, benigna, rationabilis, laudabilis, venerabilis, amabilis, fortis, ſuauis, mitis, ſapiens, patiens, potens. Quicquid ergò dignè corde de redemptione noſtra poteſt cogitari, vel quicquid lingua ritè loqui, omnia ad laudem tuam decentiſſimè poſſunt aptari: quia quicquid in te laudatur, crucifixo in te Chriſto regi deputatur, & quicquid Chriſto honoris datur, ad reuerentiam ſummi patris refertur, cuius ipſe vnigenitus filius eſt, de quo ipſa veritas in Euangelio teſtatur: Qui me recipit, inquit, recipit eum qui me miſit. Et item: Qui me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit, & qui non honorificat filium, nõ honorificat & patrem. Omnis quippe qui negat filium, nec patrem habet: qui autem confitetur filium, & patrem habet: quorum ſimul cum ſancto Spiritu vna eſt maieſtas, vna poteſtas, honor & claritas in ſempiterna ſæcula. Eſt namq; verſus in erecta crucis parte, id eſt, in duobus heptagonis à ſummo deorſum deſcendens, & per tranſuerſum heptagonorum legendus hic: *in cruce lex Domini decoratur luce coruſca.* Alter in tranſuerſa eius parte in duobus heptagonis comprehenſus, & ſimiliter per tranſuerſum eorum legendus iſte: *Gentes & linguæ ſociantur laude ſacrata.*

Digitized by Google

XXII. Figura. De monogrammate, in quo Christi nomen comprehenſum eſt.

Criſtusamorvotummihiquipiamuneradathaec
Carminishicpretiũhicviaportiofidaq'ietis
Quibonacunctaprobansopetantaettaliarite
Donaſuisfamulislargituradiſtaquecunctos
Hortaturmiſeransſpondetpieconditorarcem
Iampoſſeimpetrarepoliſceptraaltaq'eregna
Siſpesfirmafidesſummietcupithicesſancte
Caſtusamornecamatmemoranshaecperdit:orſa
Donaqidemhaecvenienshucorbemliteiucunda
Sparſeratinmundoanteriorevalentiafructu
Quodocuitmundumdedicansneindeterioraihic
Praecepsmalletabirelocadansiuramagiſter
Noſcereeuangeliietdirummanſueſceremorem
Vtdeusarcepolietiuſtuscumaduenerititſtuc
Auctorabaethereiiuſtisdarepraemiapatris
Dextratuncmeritiscapiatbonamuneradignis
Iſtequidemnumerusſanantisſignatvtrumque
Aduentumdominihincarcebatquandotyrannum
Quandovirhicfactustantabonareddiditorbi
Poſtq:eſuumcunctisbaptiſmaprobaediditore
Hucſummoeſtquandoſaluanspatreiuſtiturus
Iudexethomoſalpixiſtumpraemiaſanctahinc
Fertpriushisaltodarectvſqevidereſuperni
Nempeſacramfaciemquosverusnuntiatauctus
Eſſebonismeritispſallendumcanticapartos
Quaecantareſoletſorsalmavtſcriptaſerena
Apocalypſishabentdilucidaibiagminaferre
Gloriavirtusexcelſoomnedieatqeperaeuum
Alleluiaſonatquisohtamenaulaerithaudhac
Etdeusetdominusplacandusnoſtervbiqueeſt
Quodiuuetisnosſcriptiovtalmeſtaetrisarce
Cũapparebitouansſceruorumhinceterapitalmi
Turbanihilperdensaſcandalainabmouetira
Deuotosfamulosfrumentavtmittatinhorreum
Felixquivaletatqelicetcuiſcanderecaelum
Etlaetumdominibenechriſtiintenderevultum
Cuimanetaltusamorperfectioredditromnis
Angeliciſquechorispermixtusgaudetvbique
Laudibusetcertatcantandopſallerechriſto
Canticaritenouahocſtudiumdeponereneſcit
Regnaquiaaeternaſictumetbenegaudianouit

LIBER PRIMVS.

Hriſtus amor votum mihi,qui pia munera dat hæc
Carminis,hic precium,hic via,portio fida quietis:
Qui bona cuncta probans ope,tanta & talia ritè
Dona ſuis famulis largitur,ad iſtaque cunctos
Hortatur miſerans,ſpondet piè conditor arcem
Iam poſſe impetrare poli ſceptra,altaque regna,
Si ſpes,firma fidês ſummi,& cupit hic ea ſancte
Caſtus amor,nec amat memorans hæc perditus orſa.
Dona quidem hæc veniens huc orbem lite iocunda
Sparſerat in mundo anteriore valentia fructu
Quo docuit mundum dedicans,ne in deteriora hic
Præceps mallet abire loca, dans iura magiſter
Noſcere Euangelij, & dirum manſueſcere morem.
Vt Deus arce poli & iuſtus,cum aduenerit iſtuc
Auctor ad ætherei iuſtis dare præmia patris,
Dextra tunc meritis capiat bona munera dignis.
Iſte quidem numerus ſanantis ſignat vtrumque
Aduentum Domini,hinc arcebat quando tirannum.
Quando vir hic factus tanta bona reddidit orbi,
Poſtque ſuum cunctis baptiſma proba edidit ore.
Hunc ſummo eſt quando ſaluans patre iuſtus iturus
Iudex,& homo ſal pix iſtum præmia ſancta hinc
Fert prius hic alto dare,& vſque videre ſuperni
Nempe ſacram faciem quos verus nunciat auctus
Eſſe bonis meritis pſallendum cantica partos:
Quæ cantare ſolet ſors alma,vt ſcripta ſerena
Apocalypſis habent,dilucida ibi agmina ferre
Gloria,virtus,excelſo omne die atque per æuum
Alleluia ſonat,quis oh tamen aula erit haud hac
Et Deus & Dominus placandus noſter vbique eſt,
Quod iuuet is nos ſcriptio,vt alma eſt æris arce
Cum apparebit ouans ſeruorum hinc,& rapit almi
Turba nihil perdens ac ſcandala inabmouet ira
Deuotos famulos frumenta vt mittat in horreum.
Fœlix qui valet atque licet cui ſcandere cælum,
Et lætum Domini benè Chriſti intendere vultum:
Cui manet altus amor perfectio redditur omnis,
Angeliciſq; choris permixtus gaudet vbique
Laudibus,& certat cantando pſallere Chriſto.
Cantica ritè noua hoc ſtudium deponere neſcit:
Regna quia æterna ſic tum & benè gaudia nouit.

DECLA-

DECLARATIO.

QVid itaque hæc figura ſit, & quid ſignificet, vt exponatur neceſſe eſt. Vna quidem iſta eſt figurarum, quæ appellantur notæ ſententiarum, ſpecialique vocabulo hæc à græcis vocantur chriſimon, ex voluntate vniuſcuiuſq; ad aliquid notandum inuenta. Sed maiore dignitate à chriſtianis ad exprimendum nomen Chriſti aſſumitur, quaſi duæ literæ primæ nomine eius vno monogrammate ſimul ſint comprehenſæ, id eſt, X. & P. Cur autem modò à nobis in hoc opus ſit aſſumpta, hæc ratio eſt: Notatur enim in ipſa ille numerus dierum, quo prædicaſſe mundo Chriſtus creditur, & ille qui ante aduentum eius ſecundum, ab antichriſti temporibus vſque in finem mundi futurus, ſecundum Danielis prophetiam ab orthodoxis eccleſiæ magiſtris expoſitus eſt, vt in P. litera prior numerus, id eſt, M. CC. LX. quod ſunt III. anni & ſemis, inueniatur, quo temporis ſpacio Chriſtus mundo prædicaſſe cognoſcitur. Menſes enim trium ſemis annorum, id eſt, tricies quadrageni & bini, M. CC. LX. dies efficiunt, ſub quo numero ciuitas ſancta çalcari à gentibus in Apocalypſi deſcribitur, & mulier à facie draconis fugere in ſolitudinem, vbi habet locum paratum à Deo, vt ibi paſcatur eodem numero dierum, qui numerus myſticè omnia chriſtianitatis tempora complectitur, vt patrum habet firma traditio. Quia Chriſtus cuius hoc corpus eſt tantum in carne temporis prædicauerit, quo ſiue ſub ſpe æternorum peregrinatione præſentis eremi gaudet, ſeu perſecutionis moleſtiam ab infidelibus vel à falſis fratribus patitur. X itaque litera illum numerum continet, quem Danielis prophetia prædixit in antichriſti tempore futurum, id eſt, M. CCC. XXXV. dies. Ita enim ibi ſcriptum eſt: Et beatus qui expectat & peruenit vſque ad dies M. CCC. XXXV. Quod beatus Hieronymus ita exponit: Beatus, inquit, qui interfecto antichriſto ſupra M. CC. XC. dies, id eſt, tres ſemis annos, dies XLV. præſtolatur, quibus eſt Dominus atque Saluator in ſua maieſtate venturus. Quare autem poſt interfectionem antichriſti, XLV. dierum ſilentium ſit, diuinæ ſcientiæ eſt, niſi fortè dicamus: Dilatio regni ſanctorum probatio eſt patientiæ. Sed quia manifeſtior ratio eſt ſuprà dicta, ſi ipſas literas, quæ in hac figura conſcriptæ ſunt & poſitione ſua monogramma conficiunt, ſimul cum earum numero ſecundum ordinem conſcribamus, ſpacium calamo ad hoc concedatur. Literæ autem in P. poſitæ hoc ſonant, O. COTHP. IHCYC. AΛHΘIA tria videlicet nomina Chriſti, quæ latinè interpretantur, Salutaris, Saluator, Veritas. Sed duo nomina græca poſteriora integra ſerie literarum conſcripta ſunt, id eſt: IHCYC. & AΛHΘIA. Tertium autem, id eſt, COTHP. ſecundum morem græcæ conſcriptionis tribus (excepto O articulo) literis notatur, C. ſcilicet, H. & P. & ita fiunt omnes literæ, quæ inr P. conſcriptæ ſunt, numero XV. quarum prima eſt O numerum notans LXX. ſecunda C. CC. ſignificans, tertia H. cum VIII. numero, quarta P. centum exprimens, quinta I. decem, ſexta H. octo, ſeptima C. CC. octaua Y. CCCC. nona C. CC. decima A vnum, vndecima Λ. XXX. duodecima H. VIII. tertiadecima Θ. IX. quartadecima I. X. quintadecima A. vnum demonſtrans. Quæ copulatæ omnes, faciunt numerum M. CC. LX. & adhuc remanent ad ſupradictam plenitudinē numeri V. quæ in ipſo adhuc caractere P. inueniri poſſunt, ita, ſi diuidatur ipſum P. id eſt, vt ſuprema pars, quæ in ſe imaginem Δ. literæ habet, quaternarium numerum ſignet, & infima, quæ I. latinam format, vnū numerum poteſtate Latinorū oſtendat, & ille millenarius & ducentenarius & ſexagenarius numerus in P. inuenitur. X. autem, quæ altera pars eſt monogrammatis, tria nomina ſimiliter continet Dni, in octo literis conſcripta, id eſt, ΘEOC. XPHCTYC. IHCYC. Literæ aūt hæ ſunt Θ. IX. exprimēs, C. CC. X. DC. P. C. C. CC. I. X. H. VIII. C. CC. denotans, qui ſimul fiunt M. CCC. XXVII. & adhuc remanent VIII. qui augentur, ſi H. litera quæ in medio literarum octo ſita eſt vicem claui obtinens, cum numero octonario de P. addatur. Sunt quoq; tres verſus in monogrammate, in maioribus literis cum minoribus intus conſcripti, quorum primus ab O. incipiens per omnes maiores literas in circuitu vadit, quæ Δ. figuram ſupra in P. oſtendunt, & duo nomina græca tenēt, hoc eſt, O. COTHP. IHCYC. in nouem literis comprehenſa: *Nam alma decet radiant ſcripta hinc quod nomine Chriſti.* Secundus quoque in reliqua parte P. id eſt, in linea, quæ recta deorſum vadit, & nomen AΛHΘIA. tenet, in ſex literis græcis ſcriptus eſt, iſte: *Sancta ſalutaris laudat hæc ſcriptio Chriſtum.* Tertius quoque, qui in X. litera VIII. literis in quibus ſunt tria nomina notata, hoc eſt, THEOC. Xp̄C. IHS. continet ita: *Chriſtus homo eſt placidus nempe arbiter hic quoque mundi eſt.*

XXIII. Figura. De numero vicenario & quaternario, deque eius ſacramento.

Nobiliseccemicat:floſregisnominepictus
Atqenotisſignantvictorisfactapotentis
Cornualaetacrucistrinoſiccônditaverſu
Q̃aenumerantſexinſigniqaterartemonades
Perfectumquedecusoſtenduntrebusineſſe
Omnib:omnipotensquascondiditatq:redemit
Claradiesillaeſtqaconditoromniafinxit
Nonminushaeclucetdoctorqacunctabeauit
Tumbonacunctabon:conpleuitfactacreator
Nuncpiacunctapiusoperabenedixitamator
Quattuorergoplagaslaudatſenariusorbis
Sexmicatinnumerisperfect:prim:etipſeeſt
Diuiditipſediemtotumconſtringitetipſe
Annimenſiſq:biſſextilisatquequadrantis
Hicnumeratoradeſtattollenstemporanutu
Saeculafinecapitetclauditlimitemundum
Vitamperpetuamtuncregnaetlucidaductor
Datſuperaſtrapiisdimittensdebitavultu
Indereconſignansieſuspiapraemiaſcistu
Exomnimundohisquostantaddonacoruſcans
Conduxitfideiluxviuusetindidithauſtus
Verusamordecoratiuſtibeatatq:opusalmum
Ergoplagisorbisconſignatabomnib:aſthic
Adpoſitusnumerusenundiqepergereplebes
Adcrucisauxiliumpianuminapoſcereieſus
Perfectumq:decusperfectodogmatediſcant
Perfectaefideiqodfactabenignaſeqantur
Omnianempedeumverumhaecteſtanturvbiqe
Perfectumperfectaqidemformonſadecorum
Quaevertigopolitornatqaecônditolympus
Quaemareqaetellusqaecaelicontinetaula
Aſtquoquenoshominesinrebusportioparua
Ritecrucemcantuſaluantemetvoceſonemus
Quibenenosfecitquiq:auxitquiqueredemit
Carmineetincelebricrebroscantem:amores
Quosſatisipſeopereſacroettutaminenobis
Iaminpenditſuaſitiuſſitoſtenditamauit

LIBER PRIMVS.

NObilis ecce micat flos regis nomine pictus,
Atque notis ſignant victoris facta potentis
Cornua læta Crucis, trino ſic condita verſu:
Quæ numerant ſex inſigni quater arte monades
Perfectumque decus oſtendunt rebus ineſſe
Omnibus, omnipotens quas condidit atque redemit.
Clara dies illa eſt, qua conditor omnia finxit:
Non minus hæc lucet doctor qua cuncta beauit.
Tum bona cuncta bonus compleuit facta creator:
Nunc pia cuncta pius opera benedixit amator:
Quattuor ergo plagas laudat ſenarius orbis:
Sex micat in numeris perfectus primus & ipſe eſt,
Diuidit ipſe diem totum, conſtringit & ipſe
Anni menſiſque biſextilis atque quadrantis
Hic numerator adeſt, attollens tempora nutu.
Sæcula fine capit, & claudit limite mundum,
Vitam perpetuam tunc regna & lucida ductor
Dat ſuper aſtra pijs, dimittens debita, vultu
Indere conſignans Ieſus pia præmia, ſcis tu
Ex omni mundo his quos tanta ad dona coruſcans
Conduxit fidei lux, viuus & indidit hauſtus.
Verus amor decorat iuſti beat atque opus almum:
Ergo plagis orbis conſignat ab omnibus aſt hic
Adpoſitus numerus en vndique pergere plebes
Ad Crucis auxilium, pia numina poſcere Ieſus
Perfectumque decus perfecto dogmate diſcant,
Perfectæ fidei quod facta benigna ſequantur.
Omnia nempe Deum verum hæc teſtantur vbique:
Perfectum perfecta quidem, formoſa decorum
Quæ vertigo poli tornat, quæ condit olympus,
Quæ mare, quæ tellus, quæ cæli continet aula:
Aſt quoque nos homines in rebus portio parua,
Ritè Crucem cantu ſaluantem & voce ſonemus.
Qui benè nos fecit, quique auxit, quique redemit,
Carmine & in celebri crebros cantemus amores,
Quos ſatis ipſe opere ſacro & tutamine nobis
Iam impendit, ſuaſit, oſtendit, iuſſit, amauit.

DECLARATIO.

ECce Crucis Domini quatuor cornua ſenarius numerus decenter concludit,& totam perfectionem perpetrati operis oſtendit:quia in ipſa rerum conditor conſummationis ſuæ fecit iudicium,cum accepto poculo, cõſummatum eſt,dixit.Rectè enim conſummatum eſſe ſcriptum eſt, vbi humanum genus liberatum eſt:quia non ſolum hominibus paſſionis Chriſti factum profuit, cum ipſi redemptionis gratiam conſecuti ſunt,ſed e iam cæleſtibus Angelorum turbis , cum in eo numeri ſui plenitudinem adepti ſunt.Quater enim ſeni XXIV.reddunt,quo numero horarum cæleſtis ſpheræ ambitus circumfertur, & naturalis diei curſus iudicio ſiderum circumeuntium deprehenditur, quo numero libri veteris teſtamenti in canonicam auctoritatem apud hebræos recipiuntur.Ruth & Cynoth librorum vice connumeratis,quo numero in ſortes leuirica tribus per Dauid diſtributa eſt, & cunctos filios Aaron pet vices Deo miniſtrare decretum eſt,& meritò , vt numerus electorum pontificum præmonſtraret æternum Chriſti ſacerdotium, qui pontifex factus ſecundum ordinem Melchiſedech , in ara crucis immaculatam ſe obtulit hoſtiam Deo,agnum videlicet illum qui abſtulit peccata mundi,cuius ſanguinis aſperſione ſancta & ſancta ſanctorum mundata ſunt, & vera expiatione peccatorum omnium ſordes ablutæ ſunt.Huius eiuſdemque numeri ſeniores in circuitu ſedis illius potentiſſimæ, de qua Apocalypſis narrat,vnde procedunt fulgura,voces & tonitrua, ſediſſe deſcribuntur, eccleſiam videlicet deſignantes per geminum teſtamentum de Patriarchis & Apoſtolis generatam, quæ ob iudiciariam eius in Chriſto dignitatem in circuitu illius ſediſſe cernitur.De qua dicit Saluator regni ſui potentiam demõſtrans:Et ego,inquit,ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.Traxit quippe ad ſe cuncta Saluator,cum in Cruce poſitus, omnem ſibi ſubiecit poteſtatem, de qua reſurgens tertia die,diſcipulis ſuis locutus eſt: Data eſt, inquit,mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. De qua Apoſtolus teſtatus eſt: Chriſtus, inquit, factus eſt pro nobis obediens patri vſque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Hieſu omne genu flectatur,cæleſtium,terreſtrium & infernorum.& omnis lingua confiteatur,quia Dominus Hieſus in gloria eſt Dei patris.De throno ergò iſto procedunt fulgura, voces & tonitrua,quia poſt paſſionem ſaluatoris,reſurrectionem & aſcenſionem ad cælos, diſcipuli eius, ſicut Marcus ſcribit,profecti,prędicauerunt vbique Deo cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Quorum vnus congregatis aduerſum ſe iudęis magna auctoritate reſpondit: Notum ſit, inquit, omnibus vobis & vniuerſæ plebi Iſrael,quia in nomine Hieſu Chriſti Nazareni, quem crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, in hoc iſte aſtat vobis ſanus. Hic eſt lapis,qui reprobatus eſt à vobis ædificantibus,qui factus eſt in caput anguli,& non eſt in alio aliquo ſalus, nec enim aliud nomen eſt ſub cælo datum hominibus,in quo oporteat nos ſaluos fieri. Et doctor gentium Corinthiis ait: Non enim iudico aliquid me inter vos ſcire niſi Chriſtum,& hunc crucifixum, & reliqua. Et item ad Galatas ait: Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Hieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Sunt quoque in quatuor trigonis circa Crucem , quatuor nomina triumphatoris cæleſtis conſcripta, quæ ſancta Crux in modum foliorum repandi lilij per cornua dilatat,& à medio ſcilicet ſui incipiens, hoc eſt,à duobus nominibus, Chriſtus Hieſus, ita quidem vt in arce crucis ſint & in imo duo nomina vice filiorum, id eſt, fortis,virtus,atque in dextera & ſiniſtra alia duo, id eſt, victor,clarus, ſicque duo verſus ſcripti inueniuntur in cruce ab vno trigono in alium,quorum iſte eſt textus in longitudine: *Fortis complexit Chriſtus ſua famina virtus.* In latitudine quoque: *Victor conſignans Ieſus pia pramia clarus.*

XXIV. Figura. De numero centenario, quadragenario, quaternario, eiuſque ſignificatione.

Atnuncvoscantatenouumbenedicitecriſto
Plebscantumdilectadeoſanctiſſimusordo
Pſallitenonaliisvosmetimitabilecarmen
Immortaledecuscaeleſtehocantetribunal.
Antequaterſaenosſenioresquattuoratque
Diuerſaeformaeanteanimaliaiureſuperna
Primitiaechriſtoinmaculatonuminisagno
Atqedeoveroimmaculataeetſortishonores
Eſtisvosemptaeqecohortesſang'inisoſtro
Caeloexterrigeniscantatisritetropaeum
Citharismodulansastvultumlaudeſerenat
Veſtramanusſacravocib:atriarepletvbiqe
Ceuvocestonithrufusisclamoribusaetram
Tanquametmultarumvallesvoxrepletaq'arum
Linguaqeveſtradoliignaranecnouitiniqa
AntethronumdominisCitisſeddiceredigne
Laudescarminaetartatisbenehicveparati
Perſignaquaenonſpernitveſtergremiorex
NāhocnullusdiffVditduXnisolusetauctor
Inderiſofamineqihocmodoſplendidadonat
Muneracantatehincilleprobusordopiique
VirgineoinhabitumaResqoq:feminalactans
Infansatq:anuspariteriuuenesqeſenesque
Qinonpollutestisnexuumquammulierumhic
Q'apropteriamitisvbiiuſtisproemiadonat
Omnipotenspergitiesusquovirginisagnus
Inpratisdepaſcitouatquemriteſequentes
Sideracelſaſuperopaſcuapaſcitisagriet
Nunciamveſtracapitvirtutumpraemiavita
Ireſtolamqamvirginisenresattulitvnam
Nempealiaminfineagnuscumcorporereddet
Poſcitepoſcocrucisvosmetperſignabeata
Opopuliturmaeplebsagminaturbacohortes
Quiſuperaſtralocumſedesq:tenetisinarce
Quodnobisveſtralausrexetconferatagnus
Praemialaetadeuscumſanctisluceſuperna
Audirevtliceatveſtrumperſaeculacantum

LIBER PRIMVS.

AT nunc vos cantate nouum benedicite Chriſto
Plebs cantum, dilecta Deo, ſanctiſſimus ordo,
Pſallite non alijs vosmet imitabile carmen,
Immortale decus cæleſte hoc ante tribunal,
Ante quater ſenos ſeniores, quattuor atq;
Diuerſæ formæ ante animalia, iure ſuperna
Primitiæ Chriſto, immaculato numinis agno
Atque Deo vero, immaculatæ & fortis honores:
Eſtis vos emptæque cohortes ſanguinis oſtro:
Cælo ex terrigenis cantatis ritè tropheum.
Cytharis modulans aſt vultum laude ſerenat:
Veſtra manus ſacra vocibus atria replet vbique,
Ceu voces tonitru fuſis clamoribus æthram:
Tanquam & multarum valles vox replet aquarum,
Linguaq; veſtra doli ignara, nec nouit iniqua:
Ante thronum Domini ſcitis ſed dicere dignè
Laudes, carmina, & artatis benè hic ve parati
Per ſigna, quæ non ſpernit veſter gremio rex.
Nam hoc nullus diffudit dux ni ſolus & auctor,
Inderiſo famine qui hoc modo ſplendida donat.
Munera cantate hinc ille probus ordo, pijque
Virgineo in habitu mares, quoque fœmina lactans,
Infans, atq; anus pariter, iuueneſque, ſeneſque,
Qui non polluti eſtis nexu vnquam mulierum hic.
Quapropter iam itis vbi iuſtis præmia donat
Omnipotens, pergit Hieſus quo virginis agnus,
In pratis depaſcit, ouat, quem ritè ſequentes
Sidera celſa ſuper ò paſcua paſcitis agri: &
Nunc iam veſtra capit virtutem præmia vita,
Iure ſtolam, quam virginis en res attulit vnam,
Nempe aliam in fine agnus cum corpore reddet.
Poſcite poſco Crucis vosmet per ſigna beata
O populi, turmæ, plebs, agmina, turba, cohortes,
Qui ſuper aſtra locum ſedeſque tenetis in arce:
Quod nobis veſtra laus rex, & conferet agnus
Præmia læta Deus, cum ſanctis luce ſuperna:
Audire vt liceat veſtrum per ſæcula cantum.

DECLARATIO.

CONtinet ergo hæc figura ſanctæ Crucis in quatuor pentagonis formata, numerum CXLIV. literarum, in quatuor verſibus conſcriptum: ſecundum cuius pluralitatem millenario multiplicato in Apocalypſi multitudo illa ſignatorum, ex omni tribu filiorum Iſtael computatur, numeruſque ille albatorum, qui cum agno ſuper montem Sion ſtabant, denotatur: primo videlicet in ſignatorum millibus innumerabilis ſignificatur totius Eccleſiæ multitudo, quæ de Patriarchis, vel proſapia carnis, vel fidei eſt imitatione progenita. Si enim, inquit, vos Chriſti, ergò Abrahæ ſemen eſtis. Ad augmẽtum autem perfectionis pertinet & ipſa XII. duodecies multiplicari, & ad ſummam millenario perfici, qui eſt denarius numerus quadratus ſolidus, ſignificans ſtabilem Eccleſiæ vitam. Ex quo igitur Dominus paſſus eſt, contritum eſt imperium mũdani principatus, & ad hoc gentium confractum eſt imperium, vt ſigno fidei cui reſtiterant facies ſanctorum liberè denotarentur. Signum itaque fidei eſt Crux Chriſti, ad cuius ſimilitudinem Tau litera formata eſt, de qua in Ezechiele ita ſcriptum eſt: Et gloria Domini Iſrael aſſumpta eſt de Cherub, quæ erat ſubter eum ad limen domus, & vocauit virum qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis, & dixit ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem in medio Hieruſalem, & ſigna Tau ſuper frontes virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius. Et dixit illis audiente me: Tranſite per ciuitatem ſequentes eum & percutite, non parcat oculus veſter, neque miſereamini, ſenem, adoleſcẽtulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite, vſq; ad internecionem, omnem autem ſuper quem videritis Tau ne occidatis, & reliqua. Rectè enim omnis iniquus mucrone infidelitatis interficitur, qui ſignum fidei bono opere in ſemetipſo oſtendere neglexiſſe conuincitur, & meritò iuſtè quiſq; bonorũ opus operando per Crucis Chriſti potentiam liberatur: quia Domini fidem, quam in baptiſmo percepit, inuiolatam vſque in finem mandata Chriſti implendo conſeruaſſe cognoſcitur. Deinde grex ille dealbatorum in eiuſdem numeri quantitate annumeratur, & ſanctæ virginitatis in electis copioſa numeroſitas intimatur. Sed finitum tamen numerum pro infinito hic poſitum, quiſq; ſanum ſapiens intelligere debet: ſecreti ſignificatione myſterij virginali aptum examini, quod Deum ex toto corde, ex tota anima, totaq; mente diligens, corporis quoque, quod ex IV. conſtat elementis, illi eſt integritate ſacratus, ter enim terni IX. & quater quaterni XVI. ſedecies autem nouem CXLIV. implent, vt cum de his qui in arctioris vitæ gradu conſtituti, meritò in Sion monte cum agno tam perfecta multitudo cernatur, de cæteris Eccleſiæ membris non dubitetur. Et cantabant quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia & ſeniores, & reliqua. Illi quaſi cythara ſua cantant Deo, qui angelicæ priuilegio caſtitatis totos ſe Domino faciunt holocauſtum, & tollentes crucem ſuam ſequuntur agnum quocumque ierit, cantabuntque quaſi canticum nouum, quod nemo alius poteſt canere: quia ſingulariter canticum agno cantare, eſt cum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus etiam de carnis incorruptione gaudere. Quod tamen electi cæteri canticum audire poſſunt, licèt dicere nequeant: quia per charitatem quidem in illorum celſitudine læti ſunt: quamuis ad eorum præmia non aſſurgant. Vetus quidem erat canticum: Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalem. Et item: Creſcite & multiplicamini & replete terram. Nouum enim eſt, Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum. Et item idem Propheta dicit: Et non dicat eunuchus, ecce lignum aridum, hæc dicit Dominus eunuchis, qui cuſtodierunt ſabbata mea, & elegerunt quæ volui, & tenuerunt fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muris meis locum, & nomen melius filijs & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis quod non peribit. Et itẽ: Beatæ ſteriles quæ non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt, & reliqua. Habent quippe nomẽ eius & nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis: quia in confeſſione ſanctæ Trinitatis dedicata Eccleſia fronte ſua fidei ſuæ geſtat inſigne, quod per ſanctæ Crucis myſterium in chriſtianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur. Ecce vnuſquiſque IV. pentaganorum, XXXVI. literas continet: ſed non ideo quòd hic numerus quinque angulorum figuram facit. Nam XXXV. pentagonus eſt: ſed ad intimãdum aliquod ſacramentum ita poſitus eſt. Quinarius ergò legem ſignat, & quaternarius Euangelium: at quatuor pentagoni cum adhærentibus ſibi quatuor vnitatibus IV. cornua complent: quia paſſione Chriſti & reſurrectione completa lex ſimul & Euangelium, in totam mundi latitudinem prædicanda doctoribus commiſſa ſunt: vnum in exemplũ datos vtriuſq; teſtamenti patres, fideles vbique in vniuerſo orbe caſtitatem ſeruando imitare ſatagebant, qui agno ſociati ſuper montem Sion quaſi canticum nouum in cytharis ſuis cantabant. Ergò quatuor vnitates quæ pentagonis extrinſecus adhærent, in quatuor literis vnum nomen conficientibus, id eſt, Crux, demonſtrauimus: vt & pentagonis ſuis ad verſus complendos cohærerent, & ad ius ſuum demonſtrandum ſibi mutuo vno nomine necterentur. Eſt quoque hic verſus in eminentiori parte Crucis: *Immaculata cohors cantas tu vocibus illic.* Et in ima hic: *Rex vbi Ieſus ouat quo paſcit virginis agnus.* In dextera verò iſte: *Carmina quæ nullus diffuſo famine cantat.* Et in ſiniſtra iſte: *Hic veſter grex ni ſolus & ſplendidus ordo.*

XXV. Figura. De Alleluia, & Amen, in crucis forma ordinatis.

Lauſpiaperpetuaſanctoruminluceſuperna
Aſſiſterrigeniſaliquidquoddiceredigne
Iamdetevaleantauidaqueimpleredecenter
Orabonispoſſintmodulisetcantibusalmis
Nempeegotececinicruxiſtoincarmineviuo
Verſibusexoptanscantandoetreddderevota
Sedtucunctaſuperexcellensmuneranoſtra
Maieſtatepotensvinciſterreſtriavincis
Sideracelſapolinecſatvaletvllushonori
Namquetuofacerecondignanecaddereverba
Temptauiqueideohicexcaeliſmyſticavoto
Ducereverbatibicontemplansaptafigurae
Diſpoſuiſignisdiſperſoettramitecantus
Inſeruiangelicosintexietverſibusaptis
Nempeameninmediovitaeſignaculaſpondet
Alleluiacruciſcircumdanscornuacomplet
Etſacrameffigiemcaeleſticarmineſignat
Namiuſtihincſceptradeuotemuneratota
Exſuperantnarrantesnuncſpeiardorvtore
Immiſſusbonadetpalmaeetmorsillaremota
Aufugiatprimamnocuitquaeliuidaſtirpem
Humanigeneristruculentaabſorbuitatque
Progeniemtotametdetraxitinimaprofundi
Atnosquotquotamorincaeloseleuatiſtinc
Riteſacrumdominiplacemuscarminevultum
Carminenamq:illoquoderitinſedibusaltis
Qodcantantiuſticantabuntperpetevotoet
Hoctumriteplacetſiimplem:iuſſatonantis
Mentibusetſpeciefactisetfaminelinguae
Namtantumſermohaeciuſtinonpraemiacara
Accipietſedverabeneperfaminavirtuscum
Haeclausnonbonalausſedverifictiofalſa
Sitquaemagnacanitaltavultparuameretur
Ergoagevoscriſtumlaudatefideliterodis
Caeleſtespopulivirtutesvosquepotentes
Iuſtorumetplebesq'iincaeliſiſtitisarce
Pſalliteamenalleluiaperſaeculachriſto

LIBER PRIMVS.

Laus pia perpetua ſanctorum in luce ſupernà
Aſſis terrigenis, aliquid quod dicere dignè
Iam de te valeant, auidaque implere decenter
Ora bonis poſſint modulis, & cantibus almis.
Nempe ego te cecini Crux iſto in carmine viuo,
Verſibus, exoptans cantando & reddere vota.
Sed tu cuncta ſuper excellens munera noſtra
Maieſtate potens, vincis terreſtria, vincis
Sidera celſa poli, nec ſat valet vllus honori
Namq; tuo facere condigna, nec addere verba:
Temptauiq; ideo hic ex cælis myſtica voto
Ducere verba tibi, contemplans apta figuræ:
Diſpoſui ſignis, diſperſo & tramite cantus
Inſerui angelicos, intexi & verſibus aptis.
Nempe amen in medio vitæ ſignacula ſpondet:
Alleluia crucis circumdans cornua complet,
Et ſacram effigiem cæleſti carmine ſignat:
Nam iuſti hinc ſceptra deuote & munera tota
Exuperant narrantes nunc ſpei ardor vt ore
Immiſſus bona det palmæ & mors illa remota
Aufugiat, primam nocuit quæ liuida ſtirpem
Humani generis truculenta abſorbuit atque
Progeniem totam & detraxit in ima profundi.
At nos quotquot amor in cælos eleuat iſtinc,
Ritè ſactam Domini placemus carmine vultum:
Carmine namque illo, quod erit in ſedibus altis,
Quod cantant iuſti, cantabunt perpete voto &:
Hoc tum rite placet, ſi implemus iuſſa tonantis
Mentibus, & ſpecies, factis, & famine linguæ:
Nam tantum ſermo hæc iuſti non præmia cara
Accipiet, ſed vera benè per famina virtus cum:
Hæc laus non bona laus, ſed veri fictio falſa
Sit quæ magna canit, alta vult, parua meretur.
Ergo age vos Chriſtum laudate fideliter odis
Cæleſtes populi, virtutes, voſque potentes
Iuſtorum & plebes, qui in cæli ſiſtitis arce.
Pſallite amen, alleluia, per ſæcula Chriſto.

DECLARATIO.

IStic ergo laus illa, quam ſanctorum vox in cælis creditur perpetuo Deo cantare, ſanctæ Crucis in ſcriptu, imitatur figuram alleluia videlicet & amen, quam Iohannes Apoſtolus & Euangeliſta in Apocalypſi ſcribit, poſt interfectionem & dimerſionem meretricis magnæ, quæ ſeducebat omnes gentes in fornicatione ſua, & cum qua reges terræ fornicati ſunt, ſe audiſſe vocem turbarum multarum deuotè in cælo cecíniſſe, & ſæpius iteraſſe. Ita .n. ibi ſcriptũ eſt: poſt hoc audiui quaſi vocem magnã turbarũ multarum in cęlo dicentium: Alleluia, laus & gloria & virtus Deo noſtro eſt, quia vera & iuſta iudicia eius ſunt, quia iudicauit de meretrice magna, quæ corrupit terram in proſtitutione ſua, & vindicauit ſanguinem ſeruorum ſuorum de manibus eius. Et iterum dixerunt alleluia: Et fumus eius aſcendit in ſæcula ſęculorum. Et ceciderunt ſeniores XXIV. & IV. animalia, & adorauerunt Deum ſedentem ſuper thronum dicentes: Amen, Alleluia. Et vox de throno exiuit dicẽs: Laudem dicite Deo noſtro omnes ſerui eius, & qui timetis eum puſilli & magni. Et audiui quaſi vocem turbæ multæ, & ſicut vocem aquarum multarum, & ſicut vocem tonitruorum magnorum dicẽtium Alleluia: quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens, gaudeamus & exultemus & demus gloriam nomini eius, quoniam venerunt nuptiæ, agni & vxor eius præparauit ſe, & datum eſt byſſinum, vt cooperiat ſe, byſſinum ſplendens candidum, byſſinũ enim iuſtificationes ſunt ſanctorum, & reliqua. Hæc enim omnia licèt prædicta ſint de futuro in cælis ſanctorum gaudio poſt reſurrectionem, tamen ea iam nunc ex parte canit Eccleſia ſpe iam ſalua facta: tunc autem perfectè, cum diſceſſio facta fuerit, & cum apertius vindicata. Poſt vniuerſale ergo iudicium Domini ſeparabuntur penitus ab hædis, & ibunt impij in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam. Nunc quidem ſanctorum animæ poſt mortem in paradiſum vadunt, & impiorum in pęnam, Domino manifeſtante in paupere & diuite: ſed corpora mundi finem expectant, & dantur nunc iuſtis ſingulæ ſtolæ albæ, cum in animabus ſuis requiem percipiunt æternam: tũc autem dabuntur binæ ſtolæ, quando cõrpora eorum immortalitate dedita, ſimul cum animabus regnum accipient ſempiternum. Nuptiæ ergo tunc verè apparebunt agni, cùm tota Eccleſia Domino in thalamo regni cæleſtis ſociabitur, & tunc perfectè iſtud frequentabitur canticum, quando totius Eccleſiæ gaudium erit perfectum. Hæc ergò duo verba hebraica, id eſt, Alleluia & Amen, cum interpretari queant, nam alleluia laudate Dominum interpretatur, Amen quoque in fidem ſiue veritatem transfertur, propter reuerentiam tamen ſanctitatis primæ illius linguæ ſeruatur auctoritas: atque alleluia in Dominicis diebus totoque quinquageſimæ tempore, propter ſpem reſurrectionis, quæ in Domini eſt laude futura, continuè canit Eccleſia: Amen verò propter impetrandam eandem perpetuam vitam: imò omne bonum quod in præſenti ſiue in futuro à Domino optat accipere, ad ſacerdotis deprecationem ſeu benedictionem, ritè deuotio reſpondet fidelium. Aptè ergò conueniet ſanctæ Cruci harum dictionum diſpoſitio: quia per ipſam omnium rerum in laudem Domini adunata eſt confeſſio, Angelorum adimpletur numerus, cæleſtis augetur exercitus, ſanctorum congregatur populus, æternæ eis vitæ conceditur aditus, & vetuſta diſſoluitur maledictio, quia noua conditur benedictio. Vnde in memorato libro XXIV. ſeniores & IV. animalia agno decantabant canticum nouum dicentes: Dignus es Domine Deus accipere librum, & aperite ſignacula eius: quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo, ex omni tribu & lingua & populo & natione: & feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes: & regnabunt ſuper terram: & vidi & audiui vocem angelorum multorum in circuitu throni & animalium & ſeniorum, & erat numerus eorum millia millium dicentium voce magna: Dignus eſt, agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem, & ſapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem, & omnem creaturam quæ in cęlo eſt & ſuper terram & ſub terra, & quæ ſunt in mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno & agno, benedictio, & honor, & poteſtas in ſæcula ſæculorum. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Eſt autem verſus hic in Alleluia ſcriptus, & per ſeriem literarum eiuſdem dictionis ita legendus: *Crux æterna Dei es laus, viuis in arce polorum.* Amen quoque quatuor literis ſuis per quatuor cornua crucis primum incipit ex Alleluia, literis octo complenda.

XXVI. Figura. De Prophetarum ſententijs, quæ ad paſſionem Chriſti & ad noſtram redemptionem pertinent.

E r g o p r o p h e t a r u m b e n	e	t e c r u x f a m e n h o n o r a t
P r a e d i c a t e x a l t a t r e	ſ	o n a t t u a f a c t a f u t u r a
I n ſ p i r a t a ſ a c r o t u n c	p	l e b s q o d p r o t u l i t o r e
S p i r i t u s e t ſ a n c t u s i	l	l i s m a n d a u e r a t i n t u s
O m n i a c u m c r i ſ t u m r e p	a	r a r e l o q u n t u r e t i n t e
C o n f i x u m d o m i n u m c o n	c	e d e r e r e g n a b e n i g n i s
D a u i d p e r f o ſ a s i l l i h	i	c p a l m a s q u e p e d e s q u e
D i x e r a t a t q e c i b o f e l	t	r a d i e t p o c u l o a c e t u m
D e q u e t u o l i g n o r e g e m	a	ſ ſ e r i t o m n i b u s i p ſ u m
H u i c p u e r o h u m e r i s e ſ	ſ	e i m p e r i ñ o r a t e ſ a i a s
C o r p u s p e r c u ſ ſ u m m a n	u	u m e x t e n ſ u m o r e b e a t o
C o n ſ p u t a m f a c i e m p e r	p	e n d e n s f u n u s e t a ſ t u m
A t q: l e u a t a m a d t e d i ſ p	e	r ſ o s c u r r e r e i ſ r a h e l
H i e r e m i a s a g n u m d e ſ c	r	i b i t c e u h o l o c a u ſ t u m
A d t r a c t u m ſ i n e v o c e p	i	u m l i g n o q u e c i b a n d u m
H i e z e c h i e l c e r n i t v i	s	u t a u g r a m m a t e ſ i g n u m
E r u e r e p l e b e m a t q: c r u	c	i s d u c e n t i s a d i n ſ t a r
S i c t u ſ a n c t a ſ a l u s v i	r	t u s e s v i ſ a p r o p h e t i s
E s p l a c i t a ſ u p e r i s c r	u	x h u i c e s n a u i t a m u n d o
N a m d a n i e l c r i ſ t u m d i	x	i t h i c p l e b e a b i n i q u a
M u l t a n d u m e t f i n e m d e	h	i n e n o x i a t o t a t e n e r e
O ſ e e ſ a l u a n d u m p o p u l	u	m m o r t i s q u o q u e m o r t e
P r a e d i c a t a t q e i o h e l	i	l l a p r a e d i x e r a t h o r a
E t ſ o l e m e t ſ t e l l a s l u	c	e m n o n f u n d e r e t e r r i s
H o c i d e m e t i n f a u ſ t a f	e	ſ t a p r a e d i x e r a t a m o s
A b d i a s i n ſ i d i a s i o n a	s	q u o q u e f u n e r a f i n x i t
M i c h a d e i m o n t e m n a u m	n	u n t i a t u l t i o q u i d ſ i t
C o r n u a ſ a n c t a c r u c i s	a	b b a c u c p r a e d i c a t o r e
S o f o n i a s q u e d i e m d u d	u	m d o m i n i a u d i t a m a r a m
A g g e u s h i n c q e p o l o s d	i	x i t t e r r a m q u e m o u e r i
Z a c h a r i a s i e ſ u m r e n o	t	a t p e r ſ o r d i d a v e ſ t i s
P l a g a s i n m a n i b u s f i x	a	s p l a n g e r e q u e m u l t o s
M a l a c h i a s c e r n i t ſ u m	m	u m d o m i n a r e p e r o r b e m
A r d e n t i q u e r o g o m u n d	u	m e t ſ u d a r e m i n i ſ t r o s
H a e c t u a f a c t a p r o b i e	n	d i c e b a n t o r e p r i o r e s
C r u x a l m a v a t e s h a e c e	d	i d i t a u c t o r i n h i s q u e
T u p i a c o m p l e r a s h a e c	o	o m n i a p a ſ ſ i o c h r i ſ t i

LIBER PRIMVS.

ERgò Prophetarum benè te Crux ſamen honorat,
Prædicat, exaltat, reſonat tua facta futura.
Inſpirata ſacro tunc plebs quod protulit ore,
Spiritus & ſanctus illis mandauerat intus.
Omnia cum Chriſtum reparare loquuntur, & in te
Confixum Dominum concedere regna benignis.
Dauid perfoſſas illi hic palmaſq; pedeſque
Dixerat, atque cibo fel tradi & poculo acetum,
Deq; tuo ligno regem aſſerit omnibus ipſum.
Huic puero humeris eſſe imperium orat Eſaias,
Corpus percuſſum, manuum extenſum, ore beato
Conſputam faciem perpendens funus & aſtum
Atque leuatam ad te diſperſos currere Iſrahel.
Hieremias agnum deſcribit, ceu holòcauſtum
Adtractum ſine voce pium, lignoque cibandum:
Hiezechiel cernit viſu Tau grammate ſignum
Eruere plebem, atq; Crucis ducentis ad inſtar.
Sic tu ſancta ſalus, virtus es viſa prophetis:
Es placita ſuperis Crux huic es nauita mundo.
Nam Daniel Chriſtum dixit hic plebe ab iniqua
Mulctandum, & finem dehinc noxia tota tenere.
Oſee ſaluandum populum mortis quoque morte
Prædicat, atque Iohel illa prædixerat hora
Et ſolem & ſtellas lucem non fundere terris:
Hoc idem & in fauſta feſta prædixerat Amos:
Abdias inſidias, Ionas quoque funera finxit.
Micha Dei montem: Naum nunciat vltio quid ſit:
Cornua ſanctæ Crucis Abbacuc prædicat ore:
Sophoniaſq; diem dudum Domini audit amaram:
Aggæus hincq; polos dixit terramque moueri.
Zacharias Ieſum renotat per ſordida veſtis
Plagas in manibus fixas, plangereq; multos:
Malachias cernit ſummum dominare per orbem.
Ardentiq; rogo mundum & ſudare miniſtros.
Hæc tua facta probi en dicebant ore priores
Crux alma vates, hæc ædidit auctor, in hisque
Tu pia compleras hæc ô omnia paſſio Chriſti.

DECLARATIO.

IN hanc quippe paginam libuit teſtimonia quædam de Prophetarum dictis congregare, quæ de paſſione Chriſti prophetata ſunt, & ad ſanctæ Crucis gloriam pertingerent. Hæc licèt multa inueniri poſſint, tamen propter opuſculi breuitatem à nobis hic omnia denotari non poterunt: ſed ea tamen introduximus quæ dictanti ocius in mentem venerant, & à quærente facilius inueniri poterant. Dauid ergò Propheta atque pſalmiſta multa huiuſcemodi habet teſtimonia. Hic de modo paſſionis Domini taliter in Pſalmo XXII. dicit ex perſona Chriſti: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi verò conſiderauerunt & conſpexerunt me, diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Et itẽ in Pſalmo LXIX. Et dederunt, inquit, in eſcam meã fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Et quod in ligno paſſurus eſſet, in Pſalmo CXLV. oſtẽdit dicens: Commoueatur à facie eius vniuerſa terra, dicite in nationibus, Dominus regnabit à ligno, & reliqua. Eſaias quoq; hinc ait: Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & reliqua. Et itẽ: In die illa erit radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorũ, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Et paulò pòſt: Eleuabit, inquit, ſignum in nationibus, & cõgregabit profugos Iſrael, & diſperſos Iuda colliget à quatuor plagis terræ, & reliqua. Et itẽ: Dominus poſuit in eo iniquitatem omniũ noſtrum, oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum, ſicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus corã tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. Et itẽ ex perſona Domini dicit: Corpus meum dedi percutientibus & genas meas vellentibus, faciem meã nõ auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me, & reliqua. Et iterum: Expandi manus meas tota die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona poſt cogitationes ſuas. Hieremias autem ex perſona Domini dicit: Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimã, & nõ cognoui, quia cogitauerunt ſuper me conſilia, dicentes: Mittamus lignum in panẽ eius, & eradamus eũ de terra viuentium, & nomen eius nõ memoretur amplius. Et item: Spiritus, inquit, oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt in peccatis noſtris. Ezechiel ergò ſignaculũ Crucis in figura T. literæ expreſſit dicens. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis: Tranſi per mediã ciuitatem in medio Hieruſalem, & ſigna Tau ſuper frontes virorum gementiũ & dolẽtium ſuper cunctis abominationibus ſiunt in medio eius, & reliqua. Et bonum illum paſtorem exprimens, qui poſuit animã ſuam pro ouibus ſuis, ait: Hæc dicit Dominus: Ecce ego ipſe requiram oues meas & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum in die quando fuerit in medio ouium ſuarum diſſipatarum, ſic viſitabo oues meas, & liberabo eas de omnib. locis in quibus diſperſæ erant, in die nubis & caliginis, & educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuã, & paſcam eas in mõtibus Iſrael. Et paulò pòſt: Ego, inquit, paſcã oues meas & eas accubare faciã dicit Dominus, quod perierat requirã, & quod abiectũ erat reducã, & quod fractum erat alligabo, & quod infirmum erat conſolidabo, & quod pingue & forte cuſtodiam, & paſcam illas in iudicio. Daniel verò chronographus certiſſimus, tempus incarnationis Domini & redemptionem noſtram fideliter intimauit, Angelo ſibi hoc reuelante. Septuaginta, inquit, hebdomadæ abbreuiatæ ſunt, ſuper populum tuum & ſuper vrbem ſanctã tuã, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, vt impleatur viſio & Prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorũ. Scito ergò & animaduerte ab exitu ſermonis, vt iterum reædificetur Hieruſalem, vſq; ad Chriſtũ ducem hebdomadæ VII. & LXII. erunt. Et paulò pòſt ſubiũxit ita: Et poſt hebdomadas LXII. occidetur Chriſtus & nõ erit, & ciuitatẽ & ſanctuariũ diſſipabit populus cũ duce futuro. Et vt oſtenderetur illam hebdomadã annorum excellere cæteris, in qua Chriſtus Euangeliũ prædicauit & miracula fecit, in qua & paſſus eſt & reſurrexit à mortuis: ſeorsũ de ea locutus ait: Confirmabit autẽ pactum multis hebdomadis vna, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia & ſacrificiũ, & in templo erit abominatio deſolationis & vſq; ad conſummationem & finẽ perſeuerabit deſolatio. Oſeæ quoq; deuotionem gentiũ & coadunationem Eccleſiæ per Chriſtum congregatæ manifeſtiſſimè prædicat. Et erit, inquit, in loco vbi dicitur, non populus meus vos, dicetur eis, filij Dei viuentis. Et congregabuntur filij Iuda & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnum, & reliqua. Et de ereptione noſtra ab inferis mortiſq; interfectione, promiſſionem Domini declarat dicens: De manu mortis liberabo eos, & de morte redimã eos, ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Ioel namq; dominicæ paſſionis & ſaluationem fidelium demonſtrat, ita dicens: Sol & Luna obtenebrati ſunt & ſtellæ retraxerunt lumẽ ſuũ, & Dominus de Sion rugiet, & de Hieruſalẽ dabit vocẽ ſuã, & mouebũtur cæli & terra, & Dominus ſpes populi ſui, & fortitudo filiorũ Iſrael, & ſcietis quia ego Dominus Deus veſter habitans in mõte ſancto meo, & erit Hieruſalẽ ſancta, & alieni nõ pertranſibunt per eã amplius, & reliqua. Hinc Amos ait: Et erit in die illa, dicit Dominus, occidat ſol meridie & tenebreſcere faciat terrã in die luminis, & conuertã feſtiuitates veſtras in luctũ, & omnia cãtica veſtra in plãctũ, & reliqua. Et paulò poſt: In die illa, inquit, ſuſcitabo tabernaculũ Dauid quod cecidit, & reædificabo aperturas murorum, & ea quæ corruerãt inſtaurabo, & reliqua. Abdias autem dolos Iudæorũ cõtra Dominum exprimẽs & eccleſiæ ſaluationẽ, Oẽs, inquit, viri fœderis tui illuſerunt tibi, inualuerunt aduerſum te viri pacis tuæ, & qui comedent tecũ ponent inſidias ſuper te, & reliqua. Et paulò pòſt: In monte, inquit, Siõ erit ſaluatio, & erit ſanctus, & poſſidebit domus Iacob eos qui ſe poſſederant. Et itẽ ſubiunxit: Aſcendetq; Saluator in monte Sion iudicare montẽ Eſau, & erit Domino regnum. Ionæ quoq; Prophetiam Dominus ipſe oſtẽdit dicens: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus dieb. & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ. Micheas quidem conuentum populorũ ad Chriſtum prædicat, ipſum montem Domini ac ducem oſtendens. In nouiſſimo, inquit, dierum erit mõs domus Domini præparatus in vertice montiũ, & reliqua. Et itẽ: Tu Bethleem Ephrata paruula es in millibus Iuda, ex te mihi egredietur dux qui ſit Dominator in Iſrael, & reliqua. Naum vltorẽ Dominũ prædicat inimicis, & bonum pijs & amicis. Deus, inquit, æmulator eſt, & vlciſcens Dominus, & habens furorẽ, vlciſcens Dominus in hoſtes ſuos & iraſcens inimicis ſuis, & reliqua. Et item pietatẽ oſtendens ait: Bonus Dominus & confortans in die tribulationis, & ſciẽns ſperantes in ſe. Abacuc luſtrator fortis & rigidus, ſtat ſuper cuſtodiam ſuam & figit gradum ſuper munitionem, vt Chriſtum in Cruce contempletur, & dicat: Operuit cęlos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra. Splẽdor eius vt lux erit, cornua ſunt in manibus eius. Ibi abſcõdita eſt fortitudo eius. Sophonias prope eſſe aduentum diei Domini narrat & horã paſſionis eius & reſurrectiõis. Iuxta eſt, inquit, dies Domini magnus, iuxta & velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Et paulò pòſt: Tribulabo, ait homines, & ambulabũt homines vt cæci, qa Domino peccauerũt. Et item: Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum, & reliqua. Aggeus deſideratũ annunciat omnibus gentibus. Adhuc modicum eſt, dicit Dominus, & ego commouebo cælum & terram & mare & aridam, & reliqua. Zacharias verò memor Domini ſui, videt Ieſum in veſtibus ſordidis, & lapidem oculorũ VII. candelabrũ quoq; aureũ, & reliqua.

Dicit quoque ex perſona Domini: Appenderunt mercedem meã XXX argenteis. Et itẽ: Effundam ſuper domum Dauid ſpiritum gratiæ & precum, & aſpicient ad me quem confixerunt, & plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum, & reliqua. Et item: Adam exemplum meum ab adoleſcentia mea, & dicetur: Quot ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum qui diligebant me. Framea ſuſcitare ſuper paſtorẽ meũ, & ſuper virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum. Percute paſtorẽ & diſpergentur oues gregis. Et item: Et erit Dominus rex ſuper omnem terrã. In die illa erit Dominus vnus. & erit nomen eius vnum. Malachias ſalubrem aduentum Domini narrat, & ſtatim, inquit, veniet ad templum ſuum dominator, & Angelus teſtamenti quem vos vultis, ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius, & quis ſtabit ad videndum eum? ipſe enim quaſi ignis conflans & quaſi herba fullonum, & ſedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum & quaſi argentum, & erunt Domino offerentes ſacrificia in iuſtitia, & placebit Deo ſacrificium Iuda & Hieruſalem, & reliqua. Eſt quoque verſus hic in cruce ſcriptus XXXVII literarum: ES PLACIDA SVPERIS CRVX HVIC ES NAVITA MVNDO. Qui ad directum hexameter eſt, & reciproce nulla exempta ſyllaba fit idem pentameter.

XXVII. Figura. De Apoſtolorum dictis ex eadem re in nouo teſtamento.

Necminusergotuacu ſ toditiuracaracter
Ritenouiteſtament i etpiamunerapandit
Quaedeusaltushomo d iuinosdetulitorbi
Pertecruxſacravot o venerandafreqenti
Promiſumconplense t veraxdogmatavatum
Sedominumteſtansl e gisveterisq: nouaeq:
Quigeminummundopa t everbofecitabyſum
Noshilaratactusat i ansvotoanteriores
Quiſolabaturverax b onusomnibusaequus
Vndeqeapoſtolicus i uſtaperfaminafida
Almatropaeatuaſer m ocruxlaudatvbique
Princepsorbeſonat e ximopectorepetrus
Taliterenlaudesfa t upiusoptimedicens
Eſtfratreschriſt:p r ovobisſtipitepaſſ:
Exemplumtradenscl a rumveſtigiaqodvos
Eiuspergatiscuius ſ acravulneraſanant
Hinccredoaccipiat o rantisfaminaieſus
Sidonisuseietſiho n osartemibitetodis
Ipſequiamitisnonſ o rdentmunerahaecei
Aſtiacobushincnos h ortaturfaminepuro
Exemplumponenschr i ſtumdefinelaborum
Hincq:moneſcriben s alt:duxoreiohannes
Caſtusamormaneate t ſobriavotaſerenet
Ieſusvteſtpaſſusd e voteproptteramorem
Sicnosmentepiasoc i opatiamuramorehic
Ieſumpertypicumpi e verumpſallitieſum
Iudasductoremetpe ſ ſumfidisetiniquis
Pauxillumhaudpaul u soravittemetinore
Cruxſacracumdixit s eiamneſcireloq:lam
Teſineneclaudemſc i redarefaucib:vllam
Incaelisterrismag n umpertartaranomen
Teproptercriſtiſp o ndetſatritevalere
Sicetapoſtolic:lau d atconcorditerordo
Vatibusantiqiscon i ungiscunctarapina
Paſſioſanctapieic s uperſaeculacriſti

LIBER PRIMVS.

NEc minus ergo tua cuſtodit iura caracter
Ritè noui teſtamenti: & pia munera pandit,
Quæ Deus altus homo diuinus detulit orbi.
Per te Crux ſacra voto veneranda frequenti
Promiſſum complens, & verax dogmata vatum:
Se Dominum teſtans legis veteriſque nouæque:
Qui geminum mundo pate verbo fecit abyſſum.
Nos hilarat actu ſacians voto anteriores,
Qui ſolabatut verax, bonus, omnibus æquus.
Vnde Apoſtolicus iuſta per famina fida
Alma trophæa tua ſermo Crux laudat vbique.
Princeps orbe ſonat ex imo pectore Petrus
Taliter en laudes fatu pius, optime dicens:
Eſt frater Chriſtus pro vobis ſtipite paſſus,
Exemplum tradens clarum, veſtigia quòd vos
Eius pergatis, cuius ſacra vulnera ſanant.
Hinc credo accipiant orantis famina Hieſus,
Si do niſus ei & ſi honos artem ibit & odis:
Ipſe quia mitis, non ſordent munera hæc ei.
Aſt Iacobus hinc nos hortatur famine puro:
Exemplum ponens Chriſtum de fine laborum.
Hincq; monet ſcribens altus dux ore Iohannes:
Caſtus amor maneat & ſobria vota ſerenet
Hieſus, vt eſt paſſus deuotè propter amorem:
Sic nos mente pia ſocio patiamur amore, hic
Hieſum per typicum piè verum pſallit Ieſum.
Iudas ductorem & peſſum fidis & iniquis:
Pauxillum haud Paulus orauit, temer in ore
Crux ſacra cum dixit, ſe iam neſcire loquelam
Te ſine nec laudem ſcire dare faucibus vllam:
In cælis, terris magnum per tartara nomen,
Te propter Chriſti ſpondet ſat ritè valere.
Sic & Apoſtolicus laudat concorditer ordo.
Vatibus antiquis coniungis cuncta rapina.
Paſſio ſancta pie Hieſu per ſæcula Chriſti.

DECLARATIO.

NOui autẽ Teſtamenti tam copioſa ſunt exempla ſcriptorum, de ſalutifera Dñi noſtri paſſione & reſurrectione: vt non facilè de tanta multitudine quis teſtimonia euidétiora excerpere queat. Quia quæ potiſſimũ eligat neſciat, cum tot ſint, quod in vnum libellum congregari nequeant: & omnia tantæ dignitatis, vt quæ manifeſtiora de his ſint & probatiora, neque periti dignè æſtimare poſſint. Sed ſicut de veteri Teſtamento, id eſt, de Prophetarum libris aliqua excerpſimus, quæ præſagio futuræ & nondum completę paſſionis Dñi eſſent: ita & ex nouo ea tantum excerpamus, quæ ad ſanctæ Crucis magnificentiam & laudẽ prædicandam conueniant, & quæ ad bonitatem creatoris & miſericordiam redemptoris noſtri pro noſtra liberatione glorificandam pertineant. Ea enim quæ illi prædixerant futura, iſti prædicant iam facta atq; completa. Ab vtroq; enim teſtamento ſanctæ Crucis prædicari conuenit actus, quia vtriuſq; diſpenſator & mediator eſt Chriſtus. Ipſe ergò qui inuiſibiliter per inſpirationem Spiritus ſui Prophetarum mentes regebat, viſibile corpus aſſumens: verbis & exemplis Apoſtolos docebat, qui per Patriarchas & Prophetas populo ſuo ſalutem & vitam promiſit. Ipſe homo factus per crucis ſuæ potentiam, promiſſionem compleuit, qui dixit per Prophetam: Confortate manus diſſolutas, & genua debilia roborate, dicite puſillanimis, confortamini, nolite timere: ecce Deus veſter vltionem adducet retributionis, Deus ipſe veniet & ſaluabit nos, & reliqua. Ipſe per Apoſtolum iam factum oñdit cum dicit Apoſtolus Petrus: Vos ſcitis viri fratres, quod factum eſt per vniuerſam Iudæam, incipiens enim à Gallilæa poſt baptiſmũ quod prædicauit Iohannes Hieſum à Nazareth: quoniam vnxit eum Deus Spiritu ſancto, & virtute, qui pertranſiuit benefaciẽdo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo, & nos teſtes ſumus omnium quæ fecit in regione Iudæorum & Hieruſalem, quem occiderunt ſuſpendentes in ligno, hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eũ manifeſtum fieri non omni populo ſed teſtibus pręordinatis à Deo, nobis qui manducauimus & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit à mortuis, & præcepit nobis prædicare & teſtificare, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent remiſſionem accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Tale quid in epiſtola ſua idem Petrus ait: Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo mortificatos quidem carne, viuificatos autem Spiritu. Et item: Chriſtus, inquit, paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum vt ſequamini veſtigia eius. Et paulò pòſt ſubiũxit: Tradebat autem iudicanti ſe iuſte, qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum: vt peccatis mortui, iuſtitię viuamus: cuius liuore ſanati eſtis. Iacobus quoque frater Domini ad idem exemplum nos hortatur dicens: Exemplum accipite laboris & patientiæ Prophetas, qui locuti ſunt in nomine Dñi noſtri Hieſu Chriſti. Ecce beatificamus qui ſuſtinuerunt, ſufferentiam Iob audiſtis & finem Domini vidiſtis, quoniã miſerator & miſericors Dominus. Et Iohannes Apoſtolus confidentiam de miſericordia eius nobis tribuit dicens: Filioli mei, hæc ſcribo vobis vt nõ peccetis, ſed & ſi quis peccauerit aduocatum habemus, apud patrem Hieſum Chriſtum iuſtum, & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris, nõ pro noſtris autem tm̃ ſed etiam pro totius mundi. Et item: In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille pro nobis animam ſuam poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Iudas autem Apoſtolus & frater Iacobi, ſub exemplo ſucceſſoris Moyſi demonſtrauit Hieſum Chriſtũ eduxiſſe nos per Crucem de ſpirituali Ægypto, id eſt, de poteſtate tenebrarum, & incredulos perdidiſſe, ita dicens: Commonere autem vos volo ſcientes ſemel omnia, quia Hieſus populum de terra Ægypti ſaluans, ſecundò eos qui non crediderunt perdidit: Angelos verò qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit. Paulus verò Apoſtolus & doctor gentium, qui nouiſſimus omnium Apoſtolorum eſt in vocatione, ſed plus omnibus laborauit, tam multiplex eſt in locutione ſua, commendans nobis Chriſti paſſionem & reſurrectionem & redemptionem, per ſanguinem eius & dominationem eius in cælis & in terris, vt penè totus in hoc verſetur. Sed quia ab hac laude excipi non oportet, qui cæteris omnibus plura de eo ſcripſit, & tam idoneus eſt in illa, vt facilè in breui conſtringi poſſit cæteris prętermiſſis: ea tamen, quæ de Cruce ſpecialiter vſurpauit, ponamus teſtimonia. Dicit ergò ad Corinthios: Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare, non in ſapientia verbi, vt non euacuetur Crux Chriſti: Verbum enim Crucis pereuntibus quidẽ ſtultitia eſt, his autem qui ſalui fiunt, id eſt, nobis virtus Dei eſt, & reliqua. Et item: Non enim iudico me aliquid inter vos ſcire niſi Chriſtum Hieſum, & hũc crucifixum. Item ad Galatas ait: Mihi autem abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Hieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. Item ad Epheſios: Ipſe eſt pax noſtra qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem ſoluens inimicitias in carne ſua, legem mãdatorum decretis euacuans, vt duos condat in ſemetipſum in vnum hominem faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore Deo per Crucem, interficiens inimicitias in ſemetipſo, & reliqua. Item ad Philippenſes. Humiliauit, inquit, ſemetipſum Chriſtus, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, & reliqua. Item ad Coloſſenſes, maieſtatem Chriſti prædicans, ait: In ipſo condita ſunt vniuerſa, quæ in cælis & in terris, viſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem diuinitatis habitare, & per eum reconciliare omnia, in eo pacificans per ſanguinem Crucis eius, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cælis ſunt. Et item dicit in eadem Epiſtola: Donans nobis omnia delicta, delens quod aduerſus nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, & reliqua. In Apocalypſi quoque penè omnes laudes & omnia cantica, quæ in eo ſunt, ad paſſionis Chriſti gloriam & gratiam redemptionis noſtræ prædicãdam conueniunt, cum de agno occiſo, qui in medio throni eſt, ſæpius ipſe liberè commemoret. Sed de his teſtimonia aliqua hic ponere non neceſſarium iudicauimus, quia in cæteris locis huius libri non pauca inſeruimus. Sunt autem duo verſus hic heroici in ſanctæ Crucis imagine iiſdem literis conſcripti, quorum prior in longitudine crucis ſcriptus, hic eſt: *Si dote tibi metra ſono his te Hieſus in odis.* Hic autem ſi iiſdem literis relegatur, id eſt, à fine vſque ad initium eius facit hunc verſum, qui in tranſuerſo crucis ſcriptus eſt tramite: *Si donis vt es & ſi bonos artem ibat & odis.* Qui per eaſdem literas relectus redit in priorem, cum ſcilicet qui in lõgitudine crucis eſt.

Omnipotensvirtusmaieſtasaltaſabaoth
Excelſusdominusvirtutumſummecreator
Formatormundihominumtuvereredemptor
Tumealausvirtutugloriacunctaſaluſque
Turextudoctortuesrectorcaremagiſter
Tupaſtorpaſcensprotectorverusouilis
Portiotuqemeaſancteſaluatoretauctor
Duxvialuxvitamercesbonaianuaregnies
Voxſenſusverbumvirtutumlaetapropago
Adtedirexietcumulansnuncdirigoverba
Mensmeateloquiturmentisintentiotota
Quicquidlinguamanusoratetbuccabeate
Corhumileetvitaiuſtaſacratavoluntas
Omniatelaudantetcantantcriſteſerene
Namqegotedominumpronusetlaetusadoro
Atqecrucidemiſſetuaehincdicoſalutans
Spemoroteramusaramaraſumaretorohinc
Hocmeuseſtardorclarushocignisamoris
Hocmeamensposcitprimumhocſamenetora
Hocſitiseſtanimimandendimagnacupido
Vtmetupieſuſcipiasbonecriſteperaram
Oblatumfamulumqodvictimaſimtuaieſus
Hoſtiaqodtuaſimmemetcrucifixiototum
Iamtuaconſumatetpaſſiomitigetaeſtum
Carnalemvitiaconfringatdeprimatiram
Refrenetlinguampietatisverbareponat
Mentempacificetvitamdeducathoneſtam
Namquetuusquandototofulgeſcetolympo
Igneusaduentustorrebitetardoriniqos
Tempeſtasſtridetcornuiammugitetorbe
Anteapparebitquandocrucisaereſignum
Tumrogomeeripiatflammisvltricib:ipſa
Atquepoetamagniproprium defendatabira
Cuicanoiurecanamhrabanusverſibusore
Cordemanuſemperdonummemorabilecantu
Quoddederatvitaememetclementerinara
Qandoipſaieſusclemensrogoaberuitimo
Infernireqiemnuncocriſtearcepolorum
Damihihocpoſcoſperoetveraomniacredo
Quaepromiſiſtihoctenecopietatefideqe
Quodveraxfacisordineiudiciomniavero
Inuncadſuperosincaelisritetriumphos
Olausalmacrucisſemperſinefinevaleto

LIBER PRIMVS.

OMnipotens virtus, maieſtas alta, Sabaoth
Excelſus Dominus, virtutum ſumme creator,
Formator mundi: hominum tu vere redemptor.
Tu mea laus, virtus, tu gloria cuncta, ſaluſque,
Tu rex, tu doctor, tu es rector, care magiſter,
Tu paſtor paſcens, protector verus ouilis.
Portio tuq; mea, ſancte ſaluator & auctor,
Dux, via, lux, vita, merces bona, ianua regni es,
Vox, ſenſus, verbum, virtutum læta propago.
Ad te direxi, & cumulans nunc dirigo verba:
Mens mea te loquitur, mentis intentio tota,
Quicquid lingua, manus orat & bucca beate
Cor humile, & vita iuſta, ſacrata voluntas.
Omnia te laudant & cantant, Chriſte ſerene.
Namq; ego te Dominum pronus & lætus adoro,
Atq; Cruci demiſſe tuæ hinc dico ſalutans:
Spem oro te tamus aram ara ſumar, & oro hinc.
Hoc meus eſt ardor clarus, hoc ignis amoris,
Hoc mea mens poſcit primum, hoc ſamen & ora,
Hoc ſitis eſt animi, mandendi magna cupido:
Vt me tu pie ſuſcipias bone Chriſte, per aram
Oblatum famulum, quod victima ſim tua Hieſus.
Hoſtia quod tua ſim: memet crucifixio totum
Iam tua conſumat: & paſſio mitiget æſtum
Carnalem, vitia confringat, deprimat iram,
Refrenet linguam, pietatis verba reponat.
Mentem pacificet: vitam deducat honeſtam.
Namque tuus quando toto fulgeſcet olympo
Igneus aduentus, torrebit & ardor iniquos,
Tempeſtas ſtridet, cornu iam mugit & orbe
Ante apparebit quando Crucis aere ſignum:
Tum rogo me eripiat flammis vltricibus ipſa:
Atq; poetam agni proprium defendat ab ira,
Cui cano: iure canam Hrabanus verſibus ore,
Corde, manu, ſemper donum memorabile cantu:
Quod dederat vitæ memet clementer in ara.
Quando ipſa Hieſus clemens rogo ab eruit imo
Inferni requiem, nunc ô Chriſte arce polorum
Da mihi, hoc poſco, ſpero, & vera omnia credo,
Quæ promiſiſti, hoc teneo pietate fideque.
Quod verax facis ordine iudicio omnia vera.
I nunc ad ſuperos, in cælis ritè triumphas.
O laus alma Crucis ſemper ſine fine valeto.

DECLARATIO FIGVRÆ.

DEus omnipotens pater Domini noſtri Hieſu Chriſti, qui vnigenitum tuum & ante ſæcula natum, carnem & animam humanam in tempore aſſumere, & Crucem ſubire pro humani generis ſalute voluiſti. Te adoro, tibi gratias ago, quod mihi miſero famulo tuo conceſſiſti gratiam tuam (quamuis indigno, & multorum facinorum mole aggrauato) vt dilecti filij tui paſſionem laudibus (licèt non condignis, tamen deuotis) canendo & conſcribendo depromerem. Tibi Domine Hieſu Chriſte fili Dei vnigenite humiles preces offero, & vota oris perſoluo: quod mihi peccatori inſpirare dignatus es, honorem ſanctæ Crucis tuæ quantulumcunque decantare, & communem omnium noſtrum ſalutem conſeruis meis prædicare. Nec me ab incepto retardauit propriorum conſcientia delictorum: ſed magis illud mihi fiduciam tribuit, quod hoc in carmine celebrarem, in quo peccati regnum deſtruxiſti, & toto mundo veniam delictorum omnium dediſti. Tibi ſancte Spiritus paraclete totis præcordijs meis grates refero, quod me tua gratia in ipſo opere adiuuare & conſolari dignatus es. Te deprecor, vt ſi aliqua, pro fragilitate mea, inconuenienter poſui ſeu ritè non intellexi, tua viſitatione me illuſtrare digneris, vt ea decenter corrigam, meique erroris per te veniam conſequar: vt ipſe, quem ante inceptum opus in auxilium aduocaui, ſine naufragio ad optatum littus me perducas. Te æterna & perpetua Deus trinitas & inſeparabilis vnitas, toto corde, tota anima, tota mente, & tota virtute colo, adoro, exopto, deſidero. Tu illuminatio mea, tu ſalus mea, tu laus mea, tu virtus mea, creator, redēptor, reparator, pater, arbiter, magiſter, beatitudo, fortitudo, alacritudo, æternitas, fœlicitas, ſerenitas, Deus vnus omnipotens, Deus Deorum Dominus, Deus rerum creator omnium, Deus lux, & vita fidelium, vita viuens, vita à viuente, viuificator viuentium, amans & amatus, amorque amiciſſimus, genitor & genitus, potenterque regenerans, dicens & verbum ac procedens ab vtriſque, diligens & dilectus, amborumque dilectio, verum lumen, lumen ex lumine, vera illuminatio, conſiliator, conſilium, & communicatio, à quo, per quem & in quo ſunt omnia, tibi laus & gloria in ſempiterna ſæcula. Te pater clementiſſime peto, vt qui primitus me hoc opus conſcribendo voluiſti perficere, quod ad laudem redemptoris & ſaluatoris noſtri pertinet, redemptionis & ſaluationis eius in gratiā per ipſum conſequi merear: & quicquid deinceps operis agam, ex tua, & per tuam, & in tua gratia ad laudem tuam totum peruenire facias, meque deinceps tutiorem à peccatis, & in bonis operibus validiorem eſſe præcipias: & quamdiu in hoc corpuſculo viuam, aliquid ſeruitij tibi ſemper exhibeam. Poſt exitum verò animæ meæ à corpore, veniam peccatorum omnium conſequi, & vitam æternam percipere per ipſum mihi concedas, qui tecum & cum Spiritu ſancto coæqualis viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen. In Cruce verò antecedentis paginæ eſt vnus verſus ſcriptus XXVII. literarum, qui eiſdem literis legi & relegi poteſt in hunc modum: *Oro te ramus aram ara ſumar & oro.* Imago verò mea, quam ſubter Crucem genua flectentem & orantem depinxeram, aſclepiadeo metro conſcripta eſt, priorem verſum tenens hexametrum heroicum, ſecundum hemiſtichium heroici, ita: *Rabanum memet clemens rogo Chriſte tuere: O pie iudicio.* Continet autem totus liber iſte XXVIII. figuras metricas cum ſequente ſua proſa, abſque ſuperliminari pagina & prologo: qui numerus intra centenarium ſuis partibus perfectus eſt, ideoque iuxta huius ſummam opus conſummare volui, qui illam formam in eo cantaui quæ conſummatrix & perfectio rerum eſt.

F I N I S.

INDEX CONTENTORVM HVIVS LIBRI PER *Capitum quottas & numerorum in ſingulis chartas diſtributio.*

Caput primum Imaginem continet Chriſti, brachia per Crucis modum expandentis, vbi nomina Saluatoris ad vtramque eius naturam pertinentia explanantur. lib. 1. fol. 282. & libr. ſecundo fol. 339.

II. Crucis figura intra tetragonum ſcripta: complecti cuncta demonſtratur. lib. 1. fol. 284. & lib. 2. fol. 339.

III. De nouem Spirituum ordinibus, deque nominibus eorundem in crucis formam redactis. li. 1. fol. 286. & li. 2. fol. 339.

IV. Cherubin & Seraphin circa crucem diſponuntur: addita illorum ſignificatione. li. 1. fol. 288. & li. 2. fol. 340.

V. Quatuor figuræ Tetragonice iuxta crucem ordinantur, adiuncto domus Dei ædificio. li. 1. fol. 290. & li. 2 fol. 340.

VI. Virtutes quatuor principales ad Crucem quomodo pertineant: qualiterque omnium fructus virtutum per Crucem Chriſti nobis conferantur. li. 1. fo. 292. & li. 2. fol. 341.

VII. In Cruce quemadmodum ordinantur & ſanctificantur quatuor elementa, quatuor temporum viciſſitudines, plagæ mundi quatuor, & quatuor diei naturalis quadrantes. lib. 1. fo. 294. & lib. 2. fol. 341.

VIII. Numeri myſterium duodenarij in Cruce oſtenditur: vbi menſes, ſigna, vẽti, Apoſtolorum quoque prædicatio duodenario manifeſtatur. lib. 1. fo. 296. & li. 2. fo. 341.

IX. Anni dies in quatuor hexagonis & monade biſſextili addito incremento: qualiter in ſanctæ Crucis forma ordinantur conſecranturque. li. 1. fo. 298. & li. 2. fo. 342.

X. Septuagenarij ſacramentum numen, quomodo ſanctæ Cruci adaptetur. li. 1. fo. 300. & lib. 2. fol. 342.

XI. Per Chriſti crucem Moyſis quinque libri vti innouentur. li. 1. fo. 302. & li. 2. fo. 342.

XII. Quomodo Adæ ſecundi ſignificauit Adæ nomen protoplaſti, & illius paſſionem. li. 1. fo. 304. & li. 2. fol. 343.

XIII. Dies conceptionis in vtero virginis intemeratæ quatuor Crucibus inſinuantur, hoc eſt, cclxxvi. addita adiunctaque myſtica eius numeri ſignificatione. li. 1. fo. 306. & li. 2. fo. 343.

XIV. Anni ab origine mundi in tempus paſſionis Ieſu Chriſt:, græcis immiſcentur literis, obſeruata Crucis forma, annexo quod in hoc reuelatur ſacramento. li. 1 fo. 308. & li. 2. fo. 343.

XV. Crucis ſpeciem effigiant quatuor Euangeliſtæ cum agno. li. 1. fo. 310. & li. 2. fo. 344.

XVI. Dona Spiritus ſancti ſeptem, enumeratione Eſaiæ Prophetæ. li. 1. fo. 312. & li. 2. fo. 344.

XVII. Octo beatitudinum ſeries in Crucis ſpecie notata. li. 1. fo. 314. & li. 2 fo. 344.

XVIII. Quadragenarius numerus quid myſterij contineat. li. 1. fo. 316. & li. 2 fo. 345.

XIX. Quinquagenarij ſignificatio myſtica. li. 1. fo. 318 & li. 2. fol. 345.

XX. Myſterium numeri centenarij & vicenarij. lib. 1. fol. 320. & li. 2. fol. 345.

XXI. Septuagenarij ſignificatio, addita etiam explicatione binarij. li. 1. fol. 322. & li. 2. fo. 346.

XXII. De Monogrammate, vbi nomen Chriſti ineſt: In cuius medietate tempus prædicationis eiuſdẽ continetur: Altera eſt medietas, quæ tempus regni comprehendit antichriſti iudicium præcedentis extremum. li. 1. fo. 324. & li. 2. fol. 346.

XXIII. De vicenarij & quaternarij ſacramento. libr. 1. fol. 326. & li. 2. fol. 347.

XXIV. Significatio centenarij, quadragenarij & ipſius quaternarij. li. 1. fol. 328. & li. 2. fol. 347.

XXV. Alleluia & Amen aptiſſimè Crucis imaginem conſtituunt. li. 1 fol. 330. & li. 2. fol. 347.

XXVI. Super Chriſti paſſione noſtraque redemptione Prophetarum ſententiæ. li. 1. fo. 332. & li. 2. f. 347

XXVII. Super eadem re Apoſtolorum legis nouæ teſtimonia. li. 1. fo. 334. & li. 2. fol. 348.

XXVIII. Opifex ipſe ſanctam Crucem adorat: vbi geſtus adorantis habituſq; geniculantis ad pedes Crucis iunctiſſimè figurantur. lib. 1. fol. 336. & lib. 2. fol 348.

LIBRI SECVNDI PRAEFATIO.

MOS apud veteres fuit, vt gemino ſtilo propria conderent opera, quò iucundiora ſimul & vtiliora ſua legentibus forent ingenia. Vnde & apud ſæculares & apud eccleſiaſticos plurimi inueniuntur, qui metro & proſa vnā eandemque rem deſcripſerunt. Vt de cæteris taceam: quid aliud Proſper ac venerandus vir Sedulius feciſſe cernūtur? Nonne ob id gemino ſtili charactere duplex opus ſuum edunt: vt varietas ipſa & faſtidium legentibus auferat, & ſi quid fortè in alio minus quis intelligat, in alio mox plenius ediſſertum agnoſcat? Hoc igitur exemplo atq; hac de cauſa ego quidem viliſſimus homuncio, opus, quod in laudem ſanctæ Crucis metrico ſtilo condidi, in proſam vertere curaui: vt quia ob difficultatem ordinis & figurarum neceſſitatem obſcura locutio minuſq; patens ſenſus videtur metro ineſſe, ſaltem in proſa lucidior fiat. Non enim ſatagebam, vt iiſdem verbis quibus in metro vſus ſum, ſed eodem ſenſu in hoc opere locutus eſſem. Hoc idem Horatius vir àcutus & doctus in arte poetica erudito interpreti præcepit dicens: Nec verbum verbo curabis reddere fidus interpres. Interpres enim ego quodammodo in hoc opere ſum, non alterius linguæ, ſed alterius locutionis: vt eiuſdem ſenſus veritatem explanem. Quapropter rogo lectorem, vt nō faſtidioſe accipiat noſtrum laborem: ſciatque me non ſuperfluitati ſtudere velle, ſed vtilitati: nec vlli inuidere, ſed magis fraterna charitate, quicquid gratia diuina poſſum, ad vtilitatem proximi ſcribendo velle conferre. Bonitas omnipotentis Dei mihi concedat, vt quicquid boni mente teneam, opere perficiam: & quicunq; noſtrum laborem fraternè accipiat, Deo largiente æterni gaudia nobiſcum particeps exiſtat.

Explicit Præfatio Libri ſecundi.

De prima figura, in qua Chriſti imago manus in modum expandit crucis.

I. ECce filius Dei & Dominus Dominantium expanſis manibus ſuis, ſpeciem reſtaurantis honorandam hic oſtendit. Et rectè hunc vnum paſtorem grex ſacer eccleſiæ iuſtum colit: & in eo modo, quo in cruce ſua membra fatigari permiſit, ritè omnes populi probant redemptorē: quia hunc totius iuris parentem eſſe ſacra ſcriptura prædicat. Hoc quoque ego indignus agnoſcens, pro modulo meo omnium ſummitatum culmen adoro Dominum Hieſum: & credo quod ipſe eſt rex regum. Iudæa verò quæ ſtimulante inuidia inuentrix malorum eſt, iniquè ſuum occidit regem. Ipſe tamen cum gloria reſurgens, arma impiorum per verbum Euangelij ſui ſecundum promiſſionem Prophetarum potenter ſubuertit. At nos qui in illum credimus, in ipſo lętemur: dum quicunq; æternum Dominum illum eſſe non confitetur, malè ac pernitioſè dubitet, quia hic auctor omnium rerum in toto orbe colitur, cui decet cuncta ſubijci: quia dextera ſummi patris proba & ſancta oblatam prędam de profundo inferni ſanguine ſuo eripuit: & taliter in cruce poſitus, cæleſte regnum ſuis conceſſit fidelibus. Hic de ſe principium omnium rerum: hic nobiſcum Deus: hic origo & finis vniuerſorum eſt: lux vera, imago Dei patris inuiſibilis: Os Domini, ſplendor lucis æternæ: qui conſubſtantialis patri, ſol iuſtitiæ, verbum Dei, & ex lumine lumē eſt. Hic coæqualis virtus & manus Domini eſt: dux iuſtorū & Propheta verus: quem filium Dei vnigenitum & primogenitum iuſtè confitemur. Hic eſt lapis angularis credentibus, lapiſq; offenſionis & petra ſcādali infidelibus: idemq; oſtium vitæ eſt. En indutus veſte Chriſtus veritas, quid myſticè ſignificet exponam. Veſtis quoque Chriſti, lex diuina eſt: quæ vili tegmine literarum, auctorem rerum omnia cōtinentem quodammodo amplectitur. Ad quem totus mūdus, cælum & terra, & mare & vniuerſitas creaturæ pertinet: qui pugillo cælum metitur, & terram palmo concludit. Item noſtra natura, quā pro noſtra redemptione ſuſcepit, quaſi veſtimentum diuinitatis eius eſt. Nam hæc ſplendorē maieſtatis eius, & ab humanis conſpectibus cælat: & radios claritatis eius, coram oculis impiorum abſcondens claudit: ipſe tamen miraculis coruſcantibus, ac tonante Euangelio verus Deus innotuit. Iſte quoq; magni conſilij Angelus, ac ſumma deuotione Dei populo miſſus eſt: docens videlicet ſapientia, & cuſtos pacificus, fons vitæ æternæ, brachium Domini, & panis viuus qui de cælo deſcendit: petra vtique Chriſtus, oriens lucifer, & verus medicus, clauis Dauid, via vitæ, & agnus Dei qui tollit peccata mundi, ſerpens qui exaltatus morituros viuificat, & mediator Dei & hominū, vermis & homo, captiuam ducens captiuitatem: mons Dei. Aquila alta petens, aduocatus pro nobis. Leo de tribu Iuda, paſtor bonus, & hœdus peccata noſtra portans: fundamētum fidei, ouis innocens, ſacerdos ſecūdum ordinem Melchiſedech, offerens panem & vinum: vitulus namque & aries pro nobis immolatus eſt victima. Qui filius eſt patris æterni, idem damnatus eſt ad pœnam ligni. Hic vtiq; ante luciferum, & ante omnem creaturam, ex patris vtero eſt genitus: & temporaliter in momento proceſſit ex matris aluo, atque vt ſaluaret genus humanum, ad crucem venit æternus conditor Chriſtus: qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.

De ſecunda Figura, in qua ſancta Crux intra tetragonum depicta eſt.

O Sācta Crux Chriſti, quæ poteſtate tibi collata excellis ſuper oĩa: tu in cęlorū arce ſuperna, cęlorū potens re- II.
gis agmina: quia crucifixi in te regis virtus & diuinitas, totā te potentē & totā ſanctā fecit, maximè cū paſſionis eius indicium ſemper in te exiſtat. Quapropter meritò te reginā à Chriſto rege vocamus, quia regni cæleſtis aditum per te primum meruimus: dumq; humanitatis eius ac diuinitatis gratiam, ipſum portans promeruiſti, in vnius Dei omnipotentis laudem ſacra confeſſione Chriſticolas ſociaſti. Nam multiplices laudes Deo in ſanctis Angelorum cœtibus excitas: & ſimili ratione ad glorificandum Deum, deuotos reddis terrarum incolas. Te generaliter totus orbis, aër, mare & ignea cælorum ſidera ſanctificant: ac ſpecialiter vnaquæq; ſpecies creaturæ, ex quatuor mundi partibus, magna deuotione celebrat. Hoc quoq; omnium adunata cōfeſſio profitetur, quod ab æterno lumine illuſtrata, nobis cæleſtis regni gaudia demonſtres, & demonſtrata piè quærentibus dones: tum vtrumq; facis diſpenſatione diuina, vt & corde credulo & vera confeſſione Deum Chriſtū cōfiteamur & per hanc fidem ad ipſum, peruenire mereamur. O crux Chriſti quæ per deſideratam eius victoriam es benedicta: quam claram & quam magnam ſuo amore te omnium conditor reddidit. Viuificationis enim munere te ditauit: & ad hoc ſalubriter erexit, ne antiquus hoſtis, qui primum parentem noſtrum ſibi conſentientem de paradiſo eiecit, diutius irriſionis eulogio progeniem eius in exilio damnatam fatigaret. O pia Crux Domini, quis te decantās metro, dignè reſonare valet, & totam potentiam tuā verbis enarrare? pulchra nites ornatu: teque cernentibus glorioſa appares. Taxus mortifera longe à te fugit: Calamus aromaticus & Pinus ſemper virens honori tuo ſe ſubijciunt. Cædrus quoq; diuturna, & vermibus imperforabilis, Mirrha guttiflua, & Meliro odoris iucundiſſimi ad odorem tuum ſtupent: Nardus ſpicoma, & Cypreſſus odoris boni, Maſtix quoque, gutta Lentiſci, & Tus Arabica, Gutta Indiæ, & Amomum Syriacum, Balſamum Iudææ, Bdelium Phiſonis maieſtatem tuam verentes ſuper ſe votis exaltant. Nomine licèt ſis aſperior ipſis, dum cruciatum reſones: virtute tamē redemptionis noſtræ ipſis præſtas: quæ concedis fidelibus ante Chriſti tribunal bonorum operum fructus percipere. O Crux ſacra, quæ diruptis clauſtris inferni, plebem ſanctorum eripueras & cælo collocaueras.

De Tertia forma figuræ, in qua nouem ordines Angelorum depicti ſunt.

OTu ſancta ſalus, & læta paſsio Chriſti ſalue: Crux ve- III.
neranda Dei, quæ ſapientia, lumen & doctrix es orbis terrarum: quæ & vera laus, amica virtus, & clara philoſophia apud cælicolas, terrigenas, quæ indeſinenter viges: & iam apud exercitus Angelorū, qui in claritate lucis æternæ

manent,& apud homines,quibus ſalus & pulchra renouatio,poſt diutinam infirmitatem & antiquam peccatorum vetuſtatem extitiſti. Te totus orbis beatificat: te cælorum agmina collaudāt. Per te in nomine Hieſu (qui cuncta mūdi ſceptra ſimul & regum curuat imperia) omne genu ſiue voluntate ſiue vi flectitur,cæleſtium videlicet, terreſtrium & infernorum. At Michael dux & princeps plebis Dei,te confeſſione memorat,cuncta cælorum ſidera & virtute regere & poteſtate regere,eò quòd ara Dei ſis, in qua immolatus eſt agnus, qui abſtulit peccata mundi: quo clipeo beneuolentiæ ipſe ſedulò exultat, qua confeſſionis framea fidens,bellum init contra draconem horridum,antiquumq; ſerpentem: & de hoſte triumphans,ouat cum ſanctorum agminum millibus,hoc ſibi prẹmij loco petens, vt tuā laudem perpetuò ante tribunal decantet Domini. Igitur actus iſte formationis literarum,& hic modus poſitionis nouem ordinum,nec non & ſors ipſa,qua primitus ad laudandum redemptorem ſacra Angelorum agmina ordinantur, taliter ſuſpenſam iure ſtatuit hanc crucem,aram ſcilicet pontificis & redemptoris noſtri: vt ipſa vera vita in ſe conteſtans oſtendat laudantem virtutum venerabilem ſenatum, ſicut decet,vt in cruce,quæ eſt vera ſalus noſtra, appareant bona & ſalubria ſcripta: ideoque Chriſtus ſemetipſum humiliās deſcendit de cælorum arce,vt ad ſe ſolidum fundamentum fidei augmentumque omnium bonorum validè nos duceret:& docuit verbis,factiſq; ſuis nobis documenta reliquit: & ſic demum in ſancta Cruce nos redimens, facta ſua cōſummauit. Hoc tu Gabriel Archangelus altiſſimi & deſpōſator cæleſtium nuptiarum,lętus claro famine virgini reuelabas, quando Chriſti regni potentiam & ſaluationis eius opus, luculento ſermone pronunciaueras. Quid & tu ô Raphael medicina Dei? Nunquid in illo myſtico opere, quo Tobiæ oculos aperuiſti, felle orbem liniens, ſanctæ Crucis potentiam ſignificaſti,quę per amaritudinem mortis Chriſti,peccatorum tenebris remotis, æternam lucem humano generi reddidit? Credendum ergò nobis eſt,quod facta Angelorum,quæ vetus Teſtamentum narrat, aduentum & gloriam ſignificent redemptoris noſtri: cum nouum teſtamentum ſtatim in primordio natiuitatis eius,eius gloriam in excelſo, Deo magno tripudio cecíniſſe, & pacem hominibus adoptaſſe deſcribat. Quapropter vos quoque præclari Angelorum exercitus ſupplices obſecramus: vt dignas grates Saluatori noſtro inceſſanter agatis, & ſanctum nomęn eius in ſæculum benedicatis: qui nos per Crucem à perpetua morte liberauit, & veſtrum numerum (ne diminutus propter perditos Angelos remaneret) ſanctis animabus compleuit in arce cæleſti.

De forma quarti Schematis, vbi Cherubin & Seraphin ſunt iuxta Crucem depicti.

IV. AT vos ſupernæ cohortes Cherubin & Seraphin, iam nunc de cælo laudate nomen regis veſtri Hieſu Chriſti: quia ignis amoris & ſapientiæ veſtræ ita benè ardet, ſi puro famine in redemptoris laude ſplendeat, cum vera & diuina eſt laus illa,qua Paſcha noſtrum: idem paſſio & reſurrectio redemptoris noſtri, verè noſtra prædicatur eſſe vita: verus vtique lucis fructus eſt Chriſti, quem cum Patre & Spiritu ſancto Dominum Deum Sabaoth ſociali laude celebratis: qui tunc in hora paſſionis vicit triſtitiam mortis, & nunc regnans vbique exultat in gaudio reſurrectionis. O beata Seraphin, quis ſit veſtri amoris ardor, dicite: & ſi ſiant in celebratione hac habitus veſtri iura cæleſtia monſtrate,ſi hac multa & valida laude ſignificetis,victorem ſupernum pandite. Hinc confidenter ego pro vobis mihimetipſi & meis ita reſpondeo. Vnum namque eſt,quod nobis demonſtrant,hoc eſt,quod in alarum ſuarum poſitione affirmant: iam dudum nobis prænunciatam eſſe in figuris ſanctæ Crucis aram,ſacratumque decus hoſtiæ quod in ea immolatum eſt. Edunt quoque Chriſti vota laudis, quæ ſit virtus redemptionis noſtræ,ac bona præmiorum quæ tribuere nobis rex Chriſtus decreuit, cum in hac ara ſecundū ſuum propoſitum paſſus,conſumpſit flamma paſſionis ſuæ iniquitates, & peccata ſcelerum noſtrorum: cunctaſque aduerſarias poteſtates, in momento ſuæ mortis ſuperans vicit, atque principem huius mundi forâs eijciens, deſtructa eius clauſtra dirupit:& vetuſtatem peccatorum noſtrorum deleuit, reddens nobis benignus Dominus & rex virtutum ipſa regna paradiſi, in quibus primus homo conditus poſituſque fuerat. Hocque omnium fidelium ora probant:& virtutes & miracula, quæ Deus in hoc mundo per ſanctos ſuos facit,teſtantur,quod Deus humano generi, in carcerem & tenebras iſtius mundi iuſtè damnato, auxilia mandatorum dederit,cauſa perpetuam mortem euadendi. Conditor vtique & rex noſter,qui pro nobis in alta crucis confixus eſt ſtipite: quam magis decet thronum imperialē vocari,quam ſeruile tormentum: quia imperator noſter rex Chriſtus regnum ſibi in ea, & poteſtatem in cælo & in terra conquiſiuit,hoſtes ſuperauit,& mundum Deo reconciliauit. Hæc vexillum Chriſtiani eſt populi,hæc framea, qua cum hoſte ſortimur bellum: hæc inſigne victoriæ noſtræ. Cum hac hoſtes noſtros proterimus,hac arma iniquitatis frangimus, per hanc ad coronā alleuamur & virtutis præmia capimus. Propterea exul ſemper & alien* à bono ignis cupiditatis, ſcito quæ tibi interfectio in morte Chriſti parata ſit. Cherubin ergò illa, quæ in tabernaculi templique conſtructione,iuxta aram poſt altare Thymiamatis ſtabāt, hoc vexillum Crucis extenſione alarum ſuarum,nec non & tota poſitione ſitus ſui,hanc ſanctam aram demonſtrabāt: quæ myſtica vnctione linita, triumphum Chriſti & certaminis eius palmam præfigurabant. Hæc itaque animalia,id eſt,Cherubin,diſtenſis ſuis alis læta facta Chriſti adducūt: & beata ea eſſe alma altaque manifeſtis indicijs tradunt. Ipſa quoq; Seraphin ad hoc pandunt os ſuum: vt cum cęlos & terram plenos eſſe gloria Dei prædicent, iam prope eſt tempus,quo carnalis hinc abeat luxus,& vitia recedant. Dicant denique cuncta, ſimul hæc animalia alarum ſuarum officio,præcipuè intimant ſaluatoris brachia in Cruce eſſe protenſa: in hiſq; trahi atque ſubleuati nunc miſericordia, omnes quos ipſe poſtmodum in vniuerſali iudicio, meritis condigna rependens,in ſede collocabit beata: tunc palam illos per diſcuſſionem probando, quos iam ante ſibi notos & bonis operibus auctos probauit amando. Iuſtorum ergò vatum prophetiæ de paſſione Domini vllo modo non diſſentiunt: nec ſignificationes iſtorum animantium fallunt.

De quinta figuræ forma, vbi quatuor tetragoni circa Crucem conſiſtunt.

TE modò Crux ſancta Dei obſecro, vt tua virtute meū pectus infirmum benedicas: vt dignis laudibus æterni regis in te trophæum valeam decantare: quomodo cæleſtia ſimul ac terrena vno fœdere coniungas, pactum cōfirmes, & mortis vincula diſſoluas. O tu ſacer Apoſtolorum cętus, & martyrum ordo laureatus: iure vos domus Chriſti poſuiſtis fundamenta,quos ipſe in arce geſtat pulcherrima. Voce quippe veſtra & exemplis Deo plebem ſacram acquiſiſtis, & ſanctam ac ſalutarem Crucem Chriſti,iure in primo fūdamine prædicationis collocaſtis: quia illam crucifixi in ea Dñi virtus ad portandum,totam Domini Eccleſiæ machinam ritè roborauit. Verè quoque ipſa humanum genus ad vitam dedicauit,firmaq; erecta eſt columna: deſiderans oſtendere,quod per ipſam æterna domus, cæleſti regno collocanda exurgit: aula videlicet iuſti regis ſponſiq; Eccleſiæ. Hāc tu Domine Chriſte trophæum nouum, iure dominationis,cruore redēptionis,viaq; directionis,ociter in mundo erexiſti: quod chriſticolum genus fœdus iuſtitiæ ſeruet, ſpernat diabolum ritè damnatum, & vincat pietate hominem inimicum: quia tu illi fautor laudis,& timor conſeruationis vtriuſq; boni operis,ac palma victoriæ, atq; corona remunerationis es. O inclyta Crux Domini, aulæ Chriſti precioſum fundamentum: tu es pulchrior floriſera ſpecie omnium gemmarum: tu excelſior Cedris Libani: tu precioſior albo lapide Pario: quæ quadratas iungis petras, viuentium lapidum in firmo fidei fundamento. Patriarcharum quoq; cœtus & ritus antiquiſſimus, iure prima fundamēta iacit in initio totius ædificationis: qui primū ſano dogmate corda deuota ſibi obedientiū,ad domum regnāti ſuper omnia Deo fide iunxerunt. Poſtea Prophetæ verba prædicationis pluerant, vt regi Chriſto viuam aulā monitis præceptiſque V.

priſque ſuis, in hoc certaminis loco conſtruerent : quia omnis hæc fabrica Eccleſię, per confeſſionem nominis Hieſu Chriſti ad cœleſte regnum eleuat : eiuſque voce inſtructa, ritè viget bona vitæ conſtructio. Hæc enim iunctio ad latera ſanctæ Crucis quatuor tetragonorum hoc ſignat, & omine ſacro reuelat nobis intellectum : vt ſciamus, quò nos via recta & ductor optimus iubeat ire, hoc eſt, ad poſſidendum regnum perpetuum : omnes vtique quos Chriſti viſitatio ſua manſione illuſtrans, templum dicare dignatur, & cum his ſanctis parietibus in ſemetipſum lapidem angularem coadunans, ad perfectionem cœleſtis ædificij perducet.

De ſpecie Sextæ figuræ, vbi de quatuor virtutibus præcipuis commemoratur.

VI. OMnipotens virtus, & omnipotens patris ſumma ſapientia Chriſte fili Dei tu es verus Dominus, qui totum mundum adornas decore ſanctæ Crucis, diſpenſaſque piè tuis ſanctis pia dona ſalutis. Nam quadriga virtutum quatuor cornibus ſanctæ Crucis decenter aptata, oſtendit ſacram ſeriem ſpecierum ex ipſa procedentem ; in triumpho victoriæ regis Chriſti conſecratam : & per eius paſſionem proficuam eſſe toto orbi, ad impetrandum fructum pietatis, & adipiſcendam æternam beatitudinem. Virtus eſt animi habitus, naturæ decus, vitæ ratio, morum nobilitas & linguæ moderatio. Hæc quippe cuncta, ô ſancta Crux, religioſis hominibus iuſta laude probanda tu tradis : cuncta ſimul beneplacita Deo depromens, & ſingula ſalubria eſſe prodens. Tua ſancta prudentia tenerum mundum ab initio docuit : quando per martyrium Abel iuſti, pro innocentia ponendam animam demonſtrauit, de te iuſtitia bene zelo feruens, diaboli pompam ſpernendam, & Chriſti gratiæ obſequendum ſuaſit. Per te caſtus amor in ſanctis Dei erigit ſe ad ſectandum vtilia conſilia, hoc eſt, doctrinam mandatorum Dei : vt fraudem maligni de penetralibus humani cordis auferat, & fideles Dei attendentes ad cæleſtia præmia, ſuperare carnis concupiſcentias doceat : ipſeque amor, per vniuerſam mundi latitudinem ſanctos prædicatores ducit, arguentes vitia, & virtutes commendantes : docenteſque per Euangelium redemptori gratias agendum, qui ſecundum veterum Prophetiam nouiſſimis temporibus incarnatus eſt, & mandata tradens euangelica ſignis & miraculis verus Deus innotuit : concedens omnibus fidelibus ſibi, vt per fidem plenam & baptiſmum lucem æternam conquirerent, illiſque qui intentis auribus cæleſtem doctrinam capiebant, dedit in modum bonæ terræ vberem ex verbi ſemine virtutum fructum proferre : & ſi qua incentiua naturæ in eis orirentur, abſciſa Euangelij cultro, flamma Spiritus ſancti concremaret : vt ſine vllo impedimento diuinum germen & ſpirituales delicias regi Chriſto exhiberent. Hos ergò fructus primùm fides & religio chriſtiana, per prædicatores Euangelij plantauit, deinde gratia virtutum puros & ab omni ſorde alienos oſtendit : dehinc patientia ſanctorum in tribulationibus probauit : pactum quoque & ſocietas veræ concordiæ coadunatos, & inſeparabiles demonſtrando ſtabiliuit : exin modo virtute conſtantiæ fortiter roborantur, & per veram humilitatem illæſi cuſtodiuntur, vt per diſcretionem in augmentum proficere valeant, & per longanimem perſeuerantiam vſque ad congruam maturitatem perueniant. Poſt hæc quidem iam vltimi iudicij falx mittenda eſt : vt meſſis albens, quam granum frumenti per aratrum Crucis in terra conditum, glorioſam & multiplicatam protulit, apparente ipſo iudice viuorum & mortuorum, per Angelorum miniſteria colligatur : & per ſententiam eiuſdem iuſti iudicis in horrea cæleſtia fœliciter collocetur.

(∴)

De ſeptima figurationis plaſmate, vbi de quatuor elementis agitur.

IGitur omnia quæ in cælis & quæ in terris ſunt, de lumine gloriæ Chriſti illuſtrata iam ſplendent : cuius maieſtati ſubiecta ſeruiunt & ſacræ Crucis factum beatificando concelebrant, vt ſic victori ſuperno debita vota perſoluāt : hoc veraciter profitentes, omnia regna ſeruare modum ſuū ſub diſpenſatione diuinitatis Hieſu : nō ſolum quæ in orbe mouentur, quin etiam omnia quæ ſunt, viuunt, ſentiunt atque diſcernunt & iura ſeruare norunt, ſub hoc imperio conſiſtunt ab initio. Imber quoq; ac grādo de nubibus, nix, pruina ac glacies, ros & ſerenum ſimul cum fontibus & riuis in terra profluentibus creatorem teſtantes laudant. Arcton Creticus & omnis ſtellarum poſitio ſimul cum vertigine poli auctorem prædicāt ſuum. Nemini diſpliceat quod dicor quia omnitenentis laudes ſcribo, & non irriſionem vel dolorem alicui ingero. Benedicite omnia opera Dñi Dominum : cantate & pſallite ei. Laudans dicat iuſtus, quod Chriſtus in Cruce exaltatus omnia trahat ad ſeipſum : & electos ſuos milites inuitet ad coronam. Non enim fas eſt, vt in laudando cōnditorem diſcordet factura eius, ſed gaudens concinat ſibi debitas laudes. Vniuerſa aquæ natantia & ſerpentia terræ, montes & colles, harena maris, luci & omnia ligna ſyluarum, feræ, pecora, & truces beſtiæ, vermes puluerei, & minuta volatilia, aues manſuetæ & lacerantes vnguibus. O genus chriſticolum, quo cæli & terra decorātur, à vobis lumen fidei & virtus prædicationis prodiens, legationem agit ad gētes, preces excitat, ad baptiſmum inuitat : ſed maximè doctorum ſermo, præclara exhortatione dolum diaboli denudat, & acquiſitis per Dei gratiam electis exponit victoriam Chriſti. Omnibus fidelib. hoc quotidie prædicatur, nec non & paganis & falſis chriſtianis & hæreticis cum ſumma modeſtia & patiētia intimatur. Qui ergò crediderit verbo Dei, ſaluabitur, qui autem nō crediderit aut prauis operibus fidem deſtruxerit, in ęternū damnabitur. Igitur quia Chriſti gratia in cælis & in terris redūdat, bene condecet, vt cæleſtia ſimul & terreſtria, ore conſono laudes Deo decantent & gratias agant. Populus Domini & oues paſcuæ eius, qui partim in cælis iam cum Domino regnas, partim adhuc peregrinaris in terra : vna ratio vos ad laudandum Deum incitat, quos vnum gaudiū in cælis expectat. Nam quod datum eſt iam tenetis, & quod promiſſum eſt veraciter accipietis, quia qui promiſit, ſine dubio in vobis ſua promiſſa implebit, rex vtique veſter proprius & ſacerdos, creator & ſaluator Hieſus Chriſtus Dominus noſter.

VII.

De octaua ſpeciei forma, vbi de duodenarij numeri ratione expoſitum eſt.

VIII. CHriſtus itaq; Saluator noſter, Chriſtus rex mitiſſimus in cælis regnat, conſilium optimum : virtus Dei patris ſumma, & benedictio vera, lumen de lumine, & ex Deo genitore diuina proles genita. Hinc videlicet totius iuris origo eſt : ad hunc fabrum tota cæli & terræ fabrica reſpicit : ad hunc pertinet omnis virtutum decor : à cuius bonitate & veritate omne bonum verumq; fit, ipſeque mirabilis ſolus mirabilia facit : à cuius iuſtitia ordinatur quicquid in cælis vel in terris iuſtè decernitur, probatur & profertur : quicquid honoris habent Angeli boni : & quicquid pœnæ ſufferunt Angeli mali : nec non & aliud quod Chriſtus idololatriam de mundo expulit & diuinum cultum renouauit. Horum igitur omnium bonorum auctor eſt Dñs Chriſtus : qui in vexillo Crucis ſuæ, honoris & poteſtatis propriæ iudicia demonſtrat. Quapropter congruit, vt nos terrigenæ & paradiſi exules notemus hos radios, quos diffundit hæc ſanctę Crucis ſpecies : per quam Chriſtus nos ſaluat, & reddit ſplendorem luminis, quem protoplaſtus peccans olim iam amiſerat. Quotquot ergò à principio hos radios ritè agnoſcentes venerabūtur, perpetuæ lucis munere perfruūtur : crebroq; hoc iubare vibrabant arma Prophetarum : & ſors Apoſtolica prædicans hac luce nobiliter coruſcabat : hocq; ſole fides Chriſti toto orbe terrarū relucet, atq; bona

Digitized by Google

corda hominum, votaque pia ſanctorum patent: iuſti quoque diuino munere pollentes, per myſtica ſigna olim iã patribus tradita, bonum & ſalubrem conijciunt radium, & proinde mandatis Dei obedite perſuadent populis, cum Chriſto aſcribunt ſoli, profunditatem myſteriorum dignis reuelare: & dona perennis vitæ fidelibus tradere. Chriſtus ergò rex ſummus & cęleſtia tribuens Dominus munere diuinus, ſcandens alta Crucis robora, manifeſta innotuit, hãc ſpeciem formando, per hanc ſe pandere cælos mundo, & vult, vt ſequentes eius veſtigia vitę, per hanc reperiamus introitũ. Deniq; quater ternos ventos à quatuor plagis mundi & ambitu oceani, in habitu ſanctæ Crucis coniunctos & coadunatos, ſaluator ſalubres fecit, ſignaq; XII. cum XII. menſibus ſuis ipſe dominator ſuſtentans, regit & gubernat, ac duodena ſpacia horarum, oriente ſole diſponit ordinabiliter trahi & perduci ad occaſum. Ad hæc quoq; vniuerſa demonſtrãda diſtributio duodenarij numeri, quadrangulã ſanctæ Crucis formam complet. Omnia namque vincula peccatorum noſtrorum, quibus conſtricti te nebamur, crux Chriſti, gloria noſtra, reſoluit, ipſaq; erecta ſacra cæli gaudia iuraq; terræ proponit & ſignat, laudat & probat, ipſaq; fidelibus veraciter confert.

De nona figura, quæ dierum anni numerum in Crucis ſpecie continet.

IX. SOl & Luna en nunc competenti ordine Dominum Ieſum Chriſtum benedicite: quia ſancta Crux eſt veſter honor, ſtabilis lux, diſpoſitus ordo, ſeries, laus & probitas: ſpirituali lumine per cuncta tempora vos illuſtrans. Vos quoq; hoc termino, quẽ ipſa in quatuor hexagonis & monade inter eos poſito portendit, dies & noctes totius anni ſolaris cõnumeratis: æquatiſque, ad perfectionem eius numeri, curſum veſtrum. Prædicta ergò figura eius habet in ſe tricies denos & decies ſenos: atq; inſuper quinquies vnitatem. His quippe numeris rota Solis & Lunæ curſum ſuum noſcitur indere, quatuor viciſſitudines temporum his includuntur: quos oẽs in quinquaginta duabus hebdomadib. & monade, vnus pariter amplectitur annus. Ad hanc diem iam bifrontis reditũ tenet hic ordo: ad hanc tranſit horarũ ſeries, temporum viciſſitudo, annalis circuitus, & aſtrorum curſus: Ipſeq; quadrans horarum ſuperuacuus ſupra numerum certum dierum, quem in diſpoſitione ſex Angulorum quatuor hexagonorũ ſancta Crux denotat, ociter ad illum terminum pertingit: quod in æquinoctijs ritè dignoſci poteſt. O ſacrum germen, quod clara luce fidei & ſapiẽtię corda hominum in tenebris infidelitatis poſita illuminas: tu es videlicet Crux ſancta, miraculis coruſcans. Nã & Chriſtus hinc vbiq; per tua cornua latitudinem ſui regni demõſtrat. Tu regis fortiſſimi ſceptrum & ara Dei altiſſimi, ordine potenti dilataris per orbem: deſcendiſti ad inferos: tendis ad cæleſtia. Hæc decus & honor eſt totius mundi. Sem quoque verus idem nominatus noſter, per cuius nomen ſolius tota ſaluatur creatura: curſum ſiderum ad huius formam temperat, ipſumq; regnum cæli donat: cum in hac ſede poſitus clauſtra cæli nobis aperit. Hæc quippe humanũ genus laudans cantibus exponit: cum prædicat fideliter pro Chriſto à Iudæis crucifixo, quod media die lumen ſiderum obſcuratũ ſit. Nam Iudæa frendens licèt inuidia æſtuaret: meliore tamen vſu in arbore Crucis hunc fructum extulit: quod ex quatuor plagis mundi & ex quadrifico Oceani limbo, gentes & populi vndiq; confluentes, ſpirituales delicias appeterent, quæ in ſancta Cruce demonſtrantur, vt ſacris & myſticis epulis repleti, per dona ſummi patris ad centuplicem bonorum operum perueniant fructum: & intermixti ſplẽdidis nouem ordinibus Angelorum, in cæleſti beatitudine ipſi perpetua claritate fulgeant. Quapropter moneo: vt quicquid canamus & quicquid ſcribamus, in redemptoris laudem totum vertamus: quatenus hac vna ſpe, quam per eum in eo habemus, exitum auidæ & ſæuientis mortis, perpetuæq; damnationis ſcuto fidei repellentes, poſſimus euadere: & ſic regnum Dei ſuperna luce nitentes læti mereamus poſſidere, auctoremq; noſtrum ac redemptorem Dominum Hieſum Chriſtũ, omnipotentis patris videlicet natum, dignis laudibus reſonare, verum, ſanctum atq; Dominum altiſſimum: Sit quoque ſemper hæc noſtra ratio, ſempiterna laus & perpetuus ardor amoris.

De ratione figuræ decimæ, vbi ſeptuagenarij ratio deſcripta eſt.

X. NVnc itaque condecet, vt pia modulatio ſpe æternorum nos lætificans, in hoc beato opere exprimat, quid nobis æternam vitam conferat, & quid corruptionem auferat, quidque delictorum veniam tribuat, & quid vincula peccatorum dirumpat: hoc eſt, ſanctæ Crucis prædicet acta. Meritò ergò hoc vox humana faucib. reſonat, hoc depromant arte os proloquens, digiti ſcribentes, plectrũ linguæ & vota pij cordis, quod cecidit in bello draco tortuoſus & noxius ille, qui arte maligna truculentus in paradiſo Protoplaſtum noſtrum decepit: cum prius ipſe cadens Lucifer de cæli arce, tertiam partem aſtrorum traxit ſecum ad inferni ſulfurea ſtagna: quia ſuperbus & doloſus tentauit ſe æquiparare altiſsimo, in gelida Aquilonis parte ponens ſibi tribunal. Hunc ſcilicet ferociſsimum lupum agnus mitiſsimus ſtrauit, iure potenti eripuit prædam, & ſtudia immania fregit. At gentes ex imis & carnalibus deſiderijs per ſanctam Euangelij prædicationem conuertit ad meliora, & incendit ad cæleſtia dona: ne vel Iudæorum fabuloſa ſuperſtitio, vel hæreticorum peruerſa ſeductio, ſpecioſo velamine corrumpat caſta corda chriſtianorum: qui veritatem diuinæ legis agnoſcentes, in robore fidei iam conſiſtunt: & ne aridum fiat os gentium exinanitum à cultu dæmonum & adoratione idolorum, fœcundat illud in diuina laude auctor totius boni & largitor virtutum Chriſtus Dominus: cauſat enim & damnat omnem perfidiam inimici, potens virtus ſanctæ Crucis: & dimittens mundo debita, cunctas opes diuitum præcellit ſuo munere. Denique quod in ſepauagenario numero manifeſta redemptio toto mundo fuerit, Daniel Propheta in ſeptuaginta hebdomadibus ſuis, quæ ad Chriſtum vſq; pertingebant, demonſtrat: quãdo conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatũ, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna. Hieremias quoque ſimiliter poſt LXX. annos, reſolutionem captiuitatis prædicat eſſe venturam: aſt Moyſes per LXX. presbyteros, quos mandato Domini populo Iſrael prætulit, totius magiſterij perfectionem, & reuelationem myſteriorum per Crucis ſacramentum nobis fieri ſignificauit. O crux benedicta Dei: in hoc quod ſeptuagenarium numerum in quinque partes diuiſum in medio tui, ſimul & per quatuor cornua tua quaternario, & denario numero amplecteris, ſignificans te totum mundum per decalogum legis, & per 4. libros ſancti Euangelij, ad concordiam & vnitatem fidei reuocare. Neque enim ipſum quinarium abſque myſterio prætermittis: ſed venerabiliter innuis humanum genus, non ſolum per internum affectum animi, ſed etiam per exteriores ſenſus corporis tibi veraciſsimè eſſe deditum.

De vndecima figura, vbi Pentateuchus Moyſi ordinatus eſt.

XI. TE ſancte pater inuoco Dominum cæli & terræ, vt ſis mihi in hoc carmine doctor & rector, inchoato operi pius & clemens annuas ſenſum opifici, & verba ſobria tribuens, vt poſsim fideliter pandere ad ſanctæ crucis æternã laudem, & ad gloriã noui teſtamenti, quid lex priſca figuris ſignificet modò in gratia, ipſis rebus ſpiritualiter obſeruãdum. Nam cum primũ hæc maxima rerum machina, ab inuiſibili & impenetrabili profunditate viſibilis effecta eſt, & paradiſus cum germine ſuo floridus & iocundus apparuit, ſtatim in ligno vitæ, quod eſt in medio paradiſi, vitale lignum ſanctæ Crucis præfigurabatur: quod in medio gentium poſitum, præcedentes & ſubſequentes ſe viuificat & ſanctificat generationes: cuius beneficio recreati quiq; boni & ſancti viri, ſpirituales & vitales virtutũ proferunt fructus. Hoc etiã lignum paſsionis Chriſti præfigurabat Iſaac Patriarcha: cum patre imponente proprijs humeris ligna portabat ad locũ immolationis ſuæ, ſicut liber Geneſis teſtatur. Sic & Exodus & cæteri libri legis ediſſerunt, quod forti compagine armorum ſancta Crux noſtrum preciũ euexerit: vt dote ſanguinis ſui ſponſus ſupernus exhiberet

ſibi ſponſam, Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam. Hinc plebs Iſraclitarum Deo in Ægypto coniuncta, & per rubrum mare translata, laudes victrices redemptori ſuo decantabat: & itinere trium dierum gradiens, Domino miſericorditer eos ducente, peruenit ad fontem Marat, qui per lignum myſticum dulcatus eſt. Igitur Pharao & Ægyptij perſequentes, qui prius populo Dei quaſi iam capto & reducto inſultabant, ſubmerſi maris fluctibus ſera pœnitentia doluerunt: Iſraelitæ autem viſis magnalibus, ductori ſuo triumphanti, Deo videlicet patrum ſuorum canticum gloriæ concinebant, & in conditoris ſui amore feruentes laudes triumphales exſoluebant. Porrò mare orientale hoc teſtatur: cum orbitas curuum Ægyptiorum hactenus in profundo, & in littore ſeruat. Denique veteris legis abyſſum ſancta crux immiſſa dulcauit: & petram ſolidiſſimam excidens fontem viuentis aquæ produxit. Ad huius inſtar Moyſes manus extendens in Amalech victoriam cępit: & per eam veri Amalech memoria deleta eſt ſub cœlo. Duo ergò viri exploratores terræ repromiſſionis, qui botrum in vecte portabāt, duos populos ſignificant: qui gaudia ſuperna per paſſionem Chriſti in cruce completa, quoſque credentes promereri poſſe prædicant. O crux benedicta Dei: quis bene myſteria tua noſcens, tanta & tam dona præclara ſalutis ſatis enarrare valet? cui nulla lingua creaturæ ad laudes debitas celebrandas idonea eſt. Te patris æterni hoſtia in odorem ſuauiſſimum oblata, ſacram aram dicauerat: viuificantem exaltaſti ſerpentem: & vitale ſignū demonſtraſti populo, quo ſaluari læſus ab hoſtibus poſſit. Et quid amplius de re dicere poſſum: niſi hoc quod cuncta bona dederas, & mala cuncta auferebas.

De duodecimæ figuræ ratione, vbi nomen Protoplaſti ſitum eſt.

XII. EIa modò dulciſona metricæ artis fiſtula, vade ſalutiferam Crucis Dominicæ laudem ſuauibus canere verſibus: opuſq; mirabile redemptionis noſtræ, ſimul & conſolationem vitæ futuræ deuotis celebrare laudibus: quia in ſancta cruce mors victa eſt directiſſima, & peccarorū noſtrorum vincula ſunt reſoluta. Lux nobis per Chriſtum rediȷt priſtina: & primæ præuaricationis conceſſa eſt venia. Nam primus Adam decorem immortalitatis nobis abſtulit, cum pomum ligni vetiti contra præceptum guſtauit: & ſecundus Adam, Saluator videlicet noſter, omnem venuſtatem, & omnem gloriam atque honorem ſupernæ claritatis, nobis adueniens ſecum attulit. Vnius ob noxam multa & innumerabilia perpeſſi ſumus mala, & temporalis mortis incidimus diſcrimina: Sic & vnius ob gratiam fidelia ſaluantur agmina, & luce potiuntur æterna. Deniq; ſicut per lignum præuaricationis mors introiuit in totum orbem terrarum, & in infernum omnes deſcenderunt, etiam ipſi electi: ita & per lignum Dominicæ paſſionis mors captiuata eſt, & multi euaſerunt ex ea, etiam peccatis obnoxij. Vniuerſo ſcilicet orbi Chriſtus per crucem aditum vitæ aperuit, & in ea potentiā virtutis ſuæ demonſtrauit: ipſamque relictis idolorum cultibus honorabilem eſſe omnibus voluit. Per hanc ſui ſacramenti nobis patefecit arcanum: & ad cuſtodiendum ius ſuæ voluntatis nobiſcum firmauerat pactum. Primus homo de terra terrenus, terrenam generauit ſobolem, cui & immitem hæreditauit mortem: Secūdus quoque de cælo cæleſtis, cæleſtem mundo intulit generationem: & æternā ſuis promiſit beatitudinem. Hic eſt Dominus vniuerſorum, & creator omnium rerum: regnum ſolus cum patre & ſpiritu ſancto tenet æternum: & ſecum regnare vult cætus glorioſos ſanctorum. Ipſe etiam per nomē Adam, quo 4. plagas orbis perſignatas habet, poteſtatis ſuæ, qua dominatur in tot orbe terrarum, nobis dedit indicium. Nam anatole, dyſis, arctos, & mezembria, quatuor mundi partes in capitibus vocabulorum ſuorum hoc reſonant. Vnde condecet, vt cuncta viuentia atque ſubſiſtentia Dominum ſuum recognoſcant, & laudibus deuotis concinant, quod Ieſus Chriſtus verus eſt filius Dei, & omnipotens dextera patris omnipotentis: cuius curatio ſalubris eſt & contactus medicina ſalutis æternæ.

De Tertiadecimæ ratione figuræ, vbi ille dierum numerus comprehenſus, quo Chriſtus in vtero virginis moratus eſt.

XIII. ARbor odoris ſuauiſſimi & expanſione pulchrarum frondium latiſſima, ortus deliciarum incomparabilis affluens, vbertate largiſſima floribus virtutum & folijs verborum iucundiſſima, per prædicatores ſancti Euangelij fructificans, opes condis cæleſtes: exaltata quidem maieſtate ſuper omnia ligna ſyluarum honorabilis & decora exiſtis: quia claritas Chriſti in te crucifixi, glorioſam & ſpecioſam & venerabilem omnibus te exhibuit. Hoc quiſquis in fidei firmitate conſiſtit, plena deuotione profitetur, licèt dæmonis vis horrida ſalutem hanc credere atq; cognoſcere gentibus inuidens hactenus reluctetur. Varias quidem virtutum ſpecies in ſitu tuo demonſtras: & abundantiam ſpiritualium diuitiarum te habere ſignificas, ex ſanguine Chriſti purpureo fulgore nites, & pro Chriſto animas noſtras ponere fortiter ſuades. In te Eccleſiarum ſaluatoris celſitudo conſiſtit, & vnitas fidelium in fide & pace permanebit, quod etiam erectio tabernaculi Moſaici ſeu ædificatio templi Salomonici præfigurabat: hoc & altare holocauſti ſiue thymiamatis, atque ignis in eis ſemper ardens ſignificabat: hoc & candelabrum cū quatuor lucernis: hoc & ſabbati ocia indicabant: quia in Chriſto agno videlicet Dei immaculato, pro ſalute noſtra in ara Crucis immolato, & fidelium eſt illuminatio, & requies perpetua ſanctorum. Ipſe eſt ad vitam per paſſionem Crucis præuius noſter, ipſe ſalus æterna, ipſe lux vera, ipſe bonitas piiſſima, ipſe redemptio noſtra, ipſe eſt & vita ſempiterna, ipſe eſt princeps tanquam filius in domo ſua, Eccleſia videlicet ſancta: ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraq; vnum: ipſe principatum diaboli deſtruxit, & conatus eius noxios retardauit: qui per frigus infidelitatis feruorē charitatis extinguere ſtuder, & per illecebras voluptatum fœlicitatem verā promittens fallax decepit: & per hanc dementiam iam quaſi captum irridens: manifeſtus vitiorū vinculis & catenis peccatorum ſtringit. O Crux ſancta, ô arbor ſpecioſa, quæ omnia cædrorum nemora altitudine & pulchritudine incōparabili ſuperas: en numero competēti in cornibus tuis radianti dona ſereniſſima & beatiſſima per aduentum dominicum portēdis. Oſtendis enim ſeriem dierum: quibus Saluator in vtero virginis incarnatus eſt: & per hanc morā patientiæ & humilitatis eius documēta nobis præbes: & quia cum lenitate & trāquillitate per partum ad nos venit, māſuetudinem ſuam & obediētiam, quam vſq; ad mortem in te perpetratā ſeruabat, deſignas. Ideo data eſt ei omnis poteſtas in cælo & in terra ſecundum humanitatem, qui cum patre & Spiritu ſancto cęlum & terram & omnia quę in eis ſunt creauit ſecundum ſuam diuinitatem: ſicut ſancti dudū cecinere Prophetæ, quod cęli & terrę factor paruulus filius naſceretur, cuius imperium ſuper humerum eius eſſet.

De Figura Quartadecima, in qua numerus annorū ab exordio mundi vſq; in annum Paſſionis Chriſti notatus eſt.

XIV. VErè dignum opus eſt, ac præclarum valde, trophæum cæleſtis regis dulciſona modulatione pſallere: triumphū dominatoris æterni competenter prædicare, quo mūdum de poteſtate Tyranni eripuit, ipſumq; regno eius deſtructo ac reprobato, æterno carcere damnauit: in quo etiam cæleſtia & terreſtria atque maritima regno ſibi acquiſito fulcit atque ſuſtentat. Nam quando eius exaltatio fuerit ab origine naſcentis mundi, accurrens cum myſterio annorum numerus per notas Græcorū in figura ipſius diſpoſitas exprimit, & ob hoc credentium deuotio augetur, cum perſpicit conditorem omnium rerum tam congruè, & tam conuenienter rebus ipſis temporum ſeriem coaptare: quod figura Crucis & redēptio in ea perpetrata, ac ſalus per dona virtutum fidelibus collata, cum numero ſacris myſterijs pleno rite in omnibus concordēt. Deniq; principium libri geneſis manifeſtiſſimè comprobat atque confirmat, quod Dñs priſca ſæcula & creaturam ſuam in principio ab ipſo conditam, per ſanctam Crucem iuxta finem temporum renouauerit: quia dum poſt ſex dierum opera, hominemque creatum, requieſcere Deus dicitur in ſexta ætate ſæculi,

ac ſexta

ac ſexta feria dierum, per Crucem homine reparato, Sab-
batho in ſepulcro requieuiſſe redemptor demõſtretur. Di-
uino ergo nutu diſpoſitũ eſt, quod numerus V. CC. XXX.
I. figuræ ſanctæ Crucis aptè conueniret, & per hoc demõ-
ſtraret paſſionis Chriſti ſacramentum, omni nequitiæ dæ-
monum, ac falſitati prauorum hominum reſiſteret, oppri-
meretq; potentia, & ſuperaret iuſtitia omnem quicunque
fraude ac dolo derogaret diſpenſationi dominicę incarna-
tionis, taceretq; penitus veritate conuicta omnis Philoſo-
phorum atque Hæreticorum verſutia: ſed nec vltra fallax
Iudæorum factio dirum ac immitem affectum Chriſti op-
poneret Euangelio: quia ipſum virtus Dei eſt in ſalutem o-
mni credenti, & per hoc pateſcit voluntas Creatoris, & de-
monſtratur ſanctam Crucem omnia tempora mundi in e-
lectis Dei, qui ab initio fuerunt, ſanctificare, & regnum cę-
leſte promittere, quod per redemptorem noſtrum cunctis
fidelibus tribuetur, qui verbo eius obedientes corde cre-
dulo, & opere mundo Deo placere ſtuduerunt. Species
quippe ſanctæ Crucis grandis conſolatio eſt fidelibus, ma-
teriam tribuit laudis, quia bonitatem nos ſcire facit crea-
toris, & ipſe prius hominem in Paradiſo formauerat re-
ctum, & nunc nolens eum perire fraude hoſtis antiqui, per
Crucẽ illum recuperans reduxit ad Paradiſum. Crux quip-
pe eſt arx virtutum & remiſſio peccatorum, ipſa ſcilicet de
his infimis atque caducis, ad cæleſtia & ſuperna prouehit
omnes, quos per Fidem & Spem atque Charitatem dignos
eſſe æterna viſione Dei Chriſti electio comprobauit.

De Quintadecima Figura, vbi Agnus & quatuor Euangeliſtæ depicti ſunt.

XV. FIlius Dei patris altiſſimi, qui dira iacula inimici frangis
nequiſſimi, da mihi ſanctæ Crucis victoriam carmine
dulciſono modulari. Nempe Euangeliſta Iohannes, velut
altiuolans aquila, in ipſum ſolem iuſtitiæ figens aſpectum
mentis, verbum Dei vera reuelatione cognouit, & claro
ſermone prędicauit, atque conſcripſit. Ita quippe gratia di-
uina præ cæteris Euangeliſtis collata eſt Iohanni: vt cum il-
li incarnationis Saluatoris & humanitatis eius arcana ma-
ximè conſcriberent, iſte diuinitatis eius ſacramenta pro-
fundo ſermone reuelaret, quod videlicet factor omnium
rerum, animam & corpus in ſe ſumpſiſſet humanum, & qui
in principio Deus vnus erat cum Deo patre, in fine tempo-
rum viſibilis appareret in carne. Hunc figura Leonis ſigni-
ficat Regem, hunc vitulus præfigurat pontificem, quia ipſe
vt Leo & quaſi catulus Leonis certamine confligens, opu-
lentiſſimam arripuit prædam, atque idem Sacerdos & ho-
ſtia fieri dignatus, ſalutem nobis conceſſit æternam, ſuiſq;
participibus dona largitus eſt immenſa. Marcus quoque in
myſterio VII. panum, quibus IV. millia hominum Hieſus
ſatiauit, myſticè VII. dona Spiritus ſancti indicat, quibus
Euangelicum populum Saluator quotidie reficit. O tu Eu-
angeliſta Lucas, regem iuſtiſſimum victimam ſalubrẽ præ-
dica, hoc fides tenet Catholica, & pontificem clarum ſcri-
ptis tuis reſona, qui totius mundi tollit peccata. Hic ergo
cum eſſet manus æterna conditoris, & patri æterno cõſub-
ſtantialis, ecce in diebus Herodis regis eſt natus in Bethleẽ
ex Maria matre infans admirabilis, ad ſalutẽ videlicet miſ-
ſus totius mundi. Nobilis ipſe puer, qui & vetuſtus dierum
per Prophetam deſcribitur, qui venit de Edom, tinctis ve-
ſtibus de Bozra, qui torcular Crucis ſolus calcauit, & licèt
fuerit in Cruce ſuſpenſus, tamen aſtra ſuſtentauit arbiter
ſupernus. Crucem enim patiens ipſe ſanctificauit, glorifi-
cauit, & cœleſti benedictione ditauit. Igitur Matthæus qui
primus in Iudæa ſcripſit Euangelium, humanum vultum fi-
gura denotans, ſignificauit Chriſtum de ſtirpe Dauid ſe-
cundum hominem eſſe natum, demonſtrauitque eum pro-
miſſionis eſſe Filium, cum Abraham in capite generationis
poſuit, contra duritiem ſcilicet & obtuſionem cordis infi-
delium, qui negant Chriſtum ad ſalutem gentium eſſe de-
ſtinatum. Nam hoc aduentus Saluatoris veraciſſimum eſt
ſignum, quod per Patriarchas & Reges gentis Iudęę gene-
rationis ordo deſcendens, ad ipſum vſque peruenit Chri-
ſtum, qui eſt Saluator omnium hominum, maximè fide-
lium.

De Sextadecima Forma, vbi de ſeptem donis Spiritus ſancti narratur.

TE ſancte Spiritus paraclete ſupplex deprecor, vt ſalu- XVI.
bris ſuper nos à ſuperno ſolio deſcendas, & tibi dedi-
ces deuotam mentem vatis, cordaque benè credula ac fida
facias, quia tu quoq; Spiritus es vitæ, quem ſe ex patre pro-
miſſum Chriſtus Dei virtus & Dei ſapientia, diſcipulis ſuis
mittere profitetur, donum videlicet illud, quo omnes ſan-
ctos ſuos ante aduentum atque poſt aduentum ſuum ad-
mirabiliter ditauit, ſuamq; ſponſam, id eſt, Eccleſiam ſibi
in peregrinatione iſtius mundi deſponſauit, & ſanguinis ſui
precio comparauit. Cuicunq; ergò tu das intellectum, my-
ſteria diuina per ſingula teſtimonia vtriuſq; teſtamenti ple-
niter capit, & intimè doctus omnia ſagaciter inueſtigat, &
veraciter penſat, qualiter te diuina ſapientia Chriſtus in or-
bem miſerit, ſuæq; ſponſæ arram vel pignus dederit, dum
coæternus Deo Patri & Filio & conſubſtantialis ſimul, cũ
eis omnium rerum artifex exiſtis, & omnia penetras, nec eſt
vlla creatura inuiſibilis in conſpectu tuo. Te quidem Eſa-
ias Propheta diuinitus inſpiratus, in VII. ſpecies nominum
propter diuerſitatem donorum, qui vnus atq; idem es, di-
ſtribuit atque Spiritum ſapientiæ & intellectus, Spiritum
conſilij & fortitudinis, Spiritum ſcientiæ & pietatis, & Spi-
ritum timoris Dei nuncupauit. Chriſtus itaq; Saluator no-
ſter ac vitæ æternæ dator, factis atq; mandatis te Apoſtolis
ſuis bis dare ſe oſtendit, cum bina charitatis præcepta con-
ſtituit, vt Deum ex toto corde diligamus, laudemque eius
pleno affectu pronunciemus, omnemq; ſcientiam noſtram
atq; intellectum in veritate eius gratiæ deputemus, & pro-
ximos noſtros tanquam noſmetipſos amemus. Nam poſt
reſurrectionem ſuam in ſuos diſcipulos ſufflans, accipere
Spiritum S. eos iuſſit, & item in die Pentecoſtes de cœlo in
linguis igneis apparentem eundem Spiritum S. ſuper eos
miſit, quod videlicet ſancta Crux Dei in figura ſua nobis
demõſtrat. Nam erecta eius pars diuinum, tranſuerſa quo-
que fraternum commendat amorem, cuius amoris integri-
tatem Chriſtus nobis oſtendit, ac ſuo exemplo nos inſtru-
xit, qui dilectam animam ſuam in Cruce moriens pro ami-
cis ſuis poſuit, & nos idem facere docuit. Hunc amorem
ſemper laudabilis, & ſemper laudandus, ſancte Deus Spi-
ritus tu pone in me, & timor noxius atque carnalis affectus
procul recedant, quatenus gloria ſanctæ Crucis aucta ac
multiplicata, mecum in vera profeſſione & digna laude in
æternum perſeuerer, quia tu es quidem ille, qui os implet
mutum, & cœleſtem facit ritè reſonare cantum.

De Septimadecima Figuræ ratione, vbi octo beatitudines annumerantur.

O Sancta & beata, potens & venerabilis Crux Chriſti, XVII.
laus vitæ futuræ & gloria redemptoris, tu quidem
proſpera functio es, & vitalis cunctis ab initio ſæculis, be-
nigna & honorabilis, quia cum Chriſti membra in te ſuſ-
penſa paſſione fatigabas, innumeros populos à tenebris
peccatorum ſuorum eripueras, & cœli regnum, quod per
tranſgreſſionem ablatum fuerat, miſericorditer per gratiã
reddebas, quoniam bonitas conditoris non paſſa eſt peri-
re illos qui ſpem in illa iamdudum habuerant, ſed per te re-
munerauit eorum bona merita, videlicet æternam eis tri-
buens coronam. Nam ſemen Euangelicæ doctrinæ, quod
in diſcipulorum corda Saluator ſeminauit, ſecundum ſuũ
placitum in eorum opere multiplicauit, cum in monte ſe-
dens docebat eos, & incipiens ab VIII. beatitudinibus lar-
giſſima documenta protulit, nimirum per numerum figu-
ræ ſanctæ Crucis aptiſſimum innuens, quia ſancta Crux
collatrix virtutum, & initium ac perfectio eſt ſalutis no-
ſtræ, & per ipſam fit ſaluatio & reſurrectio noſtra. Sic ergo
condecet, & ſic ô quicunque es de iuſtorum numero, quã-
diu hic ſis, diuinam laudem cum timore & amore profer,
fac opera iuſtitiæ, inimico tuo qui te perſequitur indulge,
& præſta ei refrigerium, pauperes Chriſti, qui nunc in præ-
ſenti ſæculo lugent, & eſurientes ac ſitientes iuſtitiam, ad
vitam futuram toto deſiderio anhelant, benignè ſuſcipe,

quia

Digitized by Google

quia ipſi inſpiratione diuina compunguntur, ac ſurſum habentes cor contemplantur, quis conſilio æterno regit omnia, & quis miſeratione immenſa indulget peccata. Hoc ego miſer latina lingua deſcribo, hocq; opto, vt ipſe refectio mentis meæ ſit in præſenti, & in futuro ſatietas æterna. Nō enim ſuperbus quiſquam hinc iuſtificabitur, quod ore & habitu humilitatem oſtendit, ſupernumq; regnatorem ſolo proſtratus adorat, dum interna cordis eius ſuperbè ſentiunt, & opes habens eleemoſynas non facit, nec per valetudinem corporis ſui (cum integer viribus ſit) opera facit iuſtitiæ: quia certum & perſpicuum eſt, quod omnitenens conditor non ſolum verba, ſed & facta bona & vitam honeſtam omni tempore quærat. Igitur quicunque æternam lucem veraciter quærit, & ad æternam beatitudinem vult peruenire, neceſſe eſt vt per octo titulos Euangelicos, in quibus ſpecies veræ beatitudinis exprimuntur, ad regnum tendat supernum: quia & in ipſo numero reſurrectione generali perpetrata, poſt peractum iudicium ſancti Dei pariter cum Chriſto regnum intrabunt æternum. Crux quoq; Chriſti via eſt iuſtorum, aſcenſus ad cælum, rota de infimis ad ſuperiora nos trahens, dux & ianua regni, victoria noſtra. Per illam vitam poſſidebimus veram, & mercedem percipiemus æternam, quæ & binario quater poſito, octonarium in ſe concludens, ſignificat quod per duo præcepta charitatis, quæ nobis ſancti 4. Euangeliorum libri cōmendant, promereri poſſumus gaudia ſempiterna. Hoc quoq; omnipotens Dei omnipotentis Spiritus, qui nos per pacem & charitatem veram, ad regnum inuitat futurum, in ſeptē donis gratiæ ſuæ aſcenſus in cordibus noſtris poſuit: vt demonſtraret eo modo ritè poſſe quoque cœlum aſcendere fideles, ſi eius gratiæ participes fieri non neglexerint: & quod eos expectet ſurſum gloria & corona ſedis lucida in arce ſuperna, quos hic irradiauit cum virtute charitas vera.

De octauadecima ſpecie, vbi quadragenarius numerus poſitus eſt.

XVIII. EXpone modò & laudans edic ô homo toto affectu animæ, & vniuerſis ſenſibus corporis triumphum nobilem victoris æterni, quem gloria Dominicæ Crucis vbique expetit, ſuper celſa cælorum ſidera, & ſubtus abyſſi profundiſſima tartara, vbi lucis æternæ permanet candor, & vbi noctis perpetuæ perdurat horror: nec non & per cuncta terrarum ſpacia, vbi nox dieſq; ſuis inconfuſis alternant vicibus, quouſque mundi aduenit terminus. Hoc ſenſus animi cogitet, hoc guttur voce reſonet, hoc lingua in palato concrepet, hoc manus literis ſcribat, hoc labia verbis exprimant, hoc ipſa figura metrico opere depictā notet: quæ licèt difficulter, tamen ordinabiliter per quadragenarium in 4. decades diuiſum & exemplatum, clara ſanctæ Crucis præconia promit, qui numerus plenus myſterio venerabili, & ſuperno ſerenus lumine, inter cætera ſacramenta ſignificationis ſuæ, præſentis temporis geſtat figuram: quo ſancta Eccleſia ſub Chriſto principe, contra ſpirituales nequitias & contra amatores mundi, ſcuto fidei & lorica iuſtitiæ, galea ſalutis & gladio Spiritus (hoc eſt, verbo Dei) fortiter & inſuperabiliter præliatur, & confidens ſui regis potentia, virtutiſque eius conſcia, omnia tela hoſtis antiqui frangit ac proſternit ignita. Vexillo quippe Crucis, quam in fronte ſignatam, ipſa victrix glorioſe geſtat, partis aduerſæ confundit frontem, atque ſæuam inimicorum ſubitò perturbat aciem. Ergo in ſancta Cruce Saluator noſter antiquum hoſtem vicerat, & in numero eius figuræ ritè & aptè conuenienti quadragenario videlicet, ſacrum ieiunium in deſerto protendebat, vt raptorem fraudulētiſſimum prius tentantem, per patientiam & humilitatem vinceret: ac deinde in nequitia ſua perſiſtentem ac perdurantem, ipſe moriens æterna morte iuſtè damnaret. Sicut enim ſerpens ille lubricus & callidus, hominem primum per gulam, auaritiā & vanam gloriam ad facinus illexit, & ita eum morti obnoxium reddidit: ſic & è contrario competentibus medicamentis, Saluator noſter per abſtinentiam, benignitatem atque humilitatem, humanum genus ad vitam erexit: ipſum quoque auctorem mortis, æternis cruciatibus reum, victor tartaro ſubiecit. Chriſti quoque pugna noſtra victoria eſt, eiuſque triumphus noſtra ſalus eſt: qui ſedet in cælorum arce, & proſpicit in inferiora terræ. Cruxque eius ipſa eſt totius orbis honor: ipſa totum ſuſtentat mundum, ipſaq; mihi carmine ſemper & amore venerabilis permaneat: Semper in ore meo laus, & exultatio in corde perpetua.

De forma nonadecima, vbi quinquagenarij numeri ratio eſt.

ATtendite oculis & videte mente, audite auribus & percipite corde, ô omnes fideles, in quibus charitas Chriſti & amor ſapientiæ feruet: quibus curæ eſt ad lucem æternam peruenire, & incorruptionem atque immortalitatem ſine fine percipere. Laudem Crucis Chriſti carmine deprомо. Hic ſummi opificis virtus oſtenditur, & beati operis decor exprimitur: artiſque ipſius nobilitas declaratur. Veſter honor honor eſt non caducus, ſed ſecundum redemptionis ordinem manet perpetuus: immortalis eſt veſtra in cœlis palma, quia Chriſtus ipſe vobis eſt victoria, qui ſalus noſtra veraciter exiſtens, vindictam in hoſtem detorſit antiquum, & in Cruce deguſtans mortem, ipſum mortis deuicit auctorem. Huc omnes conuenite ægroti, & ægritudinis veſtræ ne vos pudeat illi moleſtias conqueri. Verus veſter medicus eſt iſte, quem ſancta Crux in patulo geſtauit ſtipite: ipſeque manibus ſuis expanſis ad medelam vos inuitat, qui vobis ſanitatem integram citius præſtat. Pandite illi vulnus mentis, & in vlcere corporis virus latens nolite abſcondere: poſcite medelam cordis deuotione, & pulſate medicum in bonorum operum ſtrenuitate. Ipſius ergo manus ſalutifera: nō in dilatione temporis nouit tardare, ſed in velocitate momenti idonea eſt, ſanitatem præſtare omnibus, qui ſalubriter metu compuncti, & cum reuerentia ab ipſo vero medico curari appetunt, cui ſumma eſt virtus ad curationem perficiendam, & ſapiens conſiliū ad ſalutem præſtandam: qui de ſupernis & perpetuis ad infima & temporalia deſcendit, vt rerum naturam (quæ corrupta eſt) diuina diſpenſatione reintegraret, metuſq; mortis abiret, & ſigna beatitudinis per chariſmata diuina rurſum in homine demonſtrarentur. Numerum ergò quinquagenarium ſalutarem nobis eſſe, ſanctæ Crucis ſpecies in cornibus ſuis deſcriptum venerabiliter notat, & ſacramentis cęleſtibus plenum eſſe ritè deſignat. In illo enim veri iubilęi, id eſt, plenæ remiſſionis notitia datur: in illo ſabbathi requies ritè celebratur. Ille legis veteris datione inſignis eſt: & in aduentu Spiritus paracleti ſuper Apoſtolos inſignior, ille pacis auctorem veniſſe prodit, & pacis ſignaculum perfecta reconciliatione inter Deum & homines, per Spiritus ſancti gratiam oſtendit. Ipſe venerabilis in ſpecie, ſalubris in figura, & perfectus eſt in ſacramentorum decore. Nam X. litera figuræ ſanctæ Crucis aptiſſima; & denarium numerum deſignans per II. loca poſita ad exemplar ſanctæ Crucis, quinque libros legis cum 10. præceptis ſignificat, quia quod lex vetus per figuram & vmbram quodammodo depinxit, hoc totum Chriſtus per Crucem in nouo teſtamento ſecundum veritatem impleuit. Omnia quippe ſanctæ Cruci decentiſſimè conueniunt, & character literæ & numerus in ea denotatus, legis myſterium & temporis ſacramentum, factumq; in hoc laudabiliter perpetratum, ideoq; oportet vt omnes ſanctam Crucem laudemus pariter ouantes, crucifixoq; regi inceſſabiliter gratias agamus, qui ſanguine proprio vniuerſa laxauit debita mundo. XIX.

De Vicesima Forma, vbi centenarius & vicenarius numerus inditus eſt.

ECce ſanguinis Chriſti pia effuſio, & vnda illa, quæ ipſo dormiente in Cruce, de latere eius emanuit, mundat nos à ſordibus cunctis, quia ipſe redemptor morte ſua, noxia cuncta à nobis tulit, cum labes peccatorum noſtrorum dempſit, & chirographum quod erat nobis contrarium per paſſionem ſuam deleuit. Laudabile quippe dogma Euangelij condidit, quod peccatorum tenebras fugans omne facinus vetat, idolorumq; culturas penitus abnegat. Quod vitam docens honeſtam, per virtutum potentiam in prædicatoribus ſuis commendat, vniuerſis ſub cœlo nationibus. Poſt aſcenſionem quoque Saluatoris, Apoſtoli ab ipſa veritate inſtructi, prædicantes Euangelium myſteria veteris teſtamenti per Chriſtum impleta & declarata eſſe teſtati ſunt, & ipſum finem eſſe legis & Prophetarum veris XX.

aſſertio-

Digitized by Google

aſſertionibus firmauerunt. Denique CXX. numerum in ætate legiſlatoris & in aduentu Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos inſignem lauda litera, ſecundum ſignificationem ſuam quater poſita, id eſt, in Crucis modum nobiliter cōplet, pandens fidei ſacramenta, & veræ beatitudinis demonſtrans gaudia, quia ſicut per IV. characteres laudæ, ſancta Crux in vnum colligit CXX. vnitates, ita Spiritus ſanctus adueniens in notitia omnium linguarum coadunauit CXX. credentes: vndè apertè ac manifeſtè datur intelligi, ſanctam Crucem veram eſſe noſtram redemptionem, & in ipſa veraciter noſtram conſiſtere vnitatem. Perecepto itaque dono in loquela omnium linguarum, alacer cætus credentium, lumen ſparſit vbique diuinorum teſtimoniorum, coruſcante ſimul frequentia miraculorum, & rete Euangelij miſit in pelagus iſtius mundi, vt ſagena Domini retraheret homines de profunditate abyſſi, & conglutinaret ad ſoliditatem Dominici vexilli: vtque inſignia Crucis Chriſti omnibus pateant, quomodo dona ſpiritualia quibuſque conſignet fidelibus, & præmia quæ incarnatus Saluator illis promiſit, ipſa fideliter eos percipere in cœlis faciat, quæ videlicet præmia in auctu ſecundum meritorum qualitatem ſunt poſita, & ſponſor verus Chriſtus filius vtique Dei, ſimul cum patre Deo & Spiritu ſancto, quibuſque dignis multiplicia in ſupernis ſeruat, & veraciter donat rex regum in æternum regnans, & omnia regna ditione propria gubernans, qui dederat nobis Spiritum paracletum, pignus ſalutis & hæreditatis noſtræ, vt nos ſecundum voluntatem ſuam regens ſeruet, quoadusque ouantes gaudia vitæ faciat introire. Pſallite vitam deuotè, benè pſallite Domino Chriſto, gentes omnes, tribus & linguæ vniuerſæ, & cognoſcite verum regem veſtrum, ſapientiam & virtutem Dei patris, cuius potentia mors victa ſuccubuit, & memoria mortis deleta eſt, omnium rerum parentem Hieſum cognoſcite. Hæc laus quia ex vero & probato prolata eſt germine, finem & perfectionem habet æternam requiem. Iſte enim naturæ noſtræ inditus eſt ordo, vt in dicta cum reuerentia & tremore ſeruet, & in futuro perpetuam remunerationem expectet. Hæc quoque eſt gloria noſtra, hęc & virtus, hæc vera ſtabilitas quietis ſummæ, iſteque iura religionis benè ſeruat, & ritè arbitrio ſuo vtitur, qui bona ſumma præ omnibus appetit, & media rationabiliter regit.

De Viceſimaprima Figura, in qua ſeptuagenarius & binarius numerus eſt comprehenſus.

XXI ERgo lex Domini vera & irreprehenſibilis, duorum teſtamentorum libris conſcripta, in figuram ſanctæ Crucis ponenda eſt, per quam & orbis terrarum ab ira debita ſolutus eſt, & vitam perpetuam portumque ſalutis & quietis æternæ inuenit, poſt naufragium videlicet illud, quod primus parens noſter per præuaricationem diuini præcepti ſuper nos induxit. Nam quia per lignum vetitum mors ſæua totum genus humanum abſorbuit, ac ſuo iure captiuauit, vt hoc à poteſtate eiuſdem mortis eriperet, redemptori noſtro placuit, lignum ſanctæ Crucis in terra erigere, quatenus hoc quod per gulæ noxam hoſtis ille deglutiuerat, cuſpide ligni vitalis perfoſſus, per continentiæ gratiam euomeret, meritasq; pœnas inde lueret, quod contra omne ius & omne fas, ſeruus nequiſſimus & fur doloſiſſimus, ſibi dominatum in alieno opere vſurpauerat. Hoc & iam auctor totius creaturæ, & largitor duorum teſtamentorum Deus intimare volens, opus ſaluberrimum ſanctæ Crucis & per legem prædixit, & per Prophetas promiſit, & per Euangelium ſuum ſe compleſſe fatetur, vt homines creatorem ſuum recognoſcerent, redemptoriq; ſuo gratias agerent. Denique ſancta atque magnifica Crux hinc ſe totam ſerena luce coruſcam oſtendit, ſeq; viam atque ducem ad perpetuam vitam nobis eſſe demonſtrat, ideoque radijs ſuis micans lampas lucis æternæ, omnes gentes ac populos ad cæleſtia regna prouocat, ab hoſteq; miſericorditer erutos pronunciat, ſicq; nunc in nocte iſtius mundi poſitos ſua illuſtratione lætificat, atq; hinc ad alta cælorum benè meritos poſtmodum eleuat. Nec ergo verendum eſt, quod vlla fallacia aliquem decipiat, ſed principe huius mundi foris eiecto, veraciter vera victrix regnat. Hinc quoque eſt quod in prædicatione potentiæ & dominationis eius, ſancti prædicatores miraculis coruſcant, totumque orbem ſibi ſubijciant, redemptoſq; per Chriſti gratiam deuotos corde, placidos moribus, manſuetos patientia, tranquilloſq; conuerſatione perficiant. Ecce quot linguæ ſunt nationum, in ſeptuagenario & binario numero, Crux ſancta exēplata demonſtrat, omnibuſq; gentibus per hoc lucis portam patentē ſignificat, hocq; per 70. & duos diſcipulos Saluator ipſe prædicare iuſſerat, ſanctorumq; Archangelorum conſortia, poſt reſurrectionem generalē in cælis promiſerat, quod etiam ipſe numerus deſignat. Octonarius namq; numerus & nouenarius in ſe multiplicati, ſeptuagenarium & binarium creant, quorum octonarius ad reſurrectionis tēpus, nouenarius verò ad nouem ordines Angelorum reſpectat, ſicq; Catholica fides tenet, quod in fine mundi, hoc eſt, in octaua ætate ſæculi ſancti reſurgentes, in ſocietatem tranſeant Angelorum. Omnia namq; peccata mundi Chriſtus in paſſionis ſuæ ardore conſumpſit, quando ex parte carnis in ipſa mortem guſtauit, ac per potentiam diuinitatis ſuæ electos ſuos ab inferni carcere liberauit, & ſobrietatis ac fidei lumen, per Apoſtolos ſuos generi humano prædicari iuſſit, legem videlicet ſuam veterem & nouam, quam in hoc, quod ſanctæ Crucis figuræ congruit, leue onus atque iugum ſuaue eſſe, & ad cœlos ducendi idoneum omnibus credentibus ſibi demonſtrauit.

De Viceſimaſecunda Figura, in qua Monogramma depictum eſt.

CHriſtus qui eſt verus redemptor noſter, in quo eſt o- XXII.
mne deſiderium noſtrum, qui per gratiam ſuam hoc opus me facere voluit. O vtinam ipſe laboris finis, ipſeque mihi ſit pretium carminis, cui omnia bona placent, quia ipſe omnium largitor eſt bonorum. Hic ergo hortatur inuitans omnes ad cęleſtia dona, ſpondetq; hęc facilè impetrare poſſe, ſi ſpretis cunctis cupiditatibus iſtius mundi, per fidem, ſpem & charitatē quis ea dignè quæſiuerit. Hæc quidem dona ipſe in hunc mundum veniēs, & carnalem amorem gladio piæ ſeparationis interficiens, per Euangelij ſui Prædicatores ſeminauerat, & fructum pacatiſſimū in agro ſuo conquiſiuerat. Hoc quidem ſemper optimus Magiſter docuit, vetans ne ad ima & procliuia ſe verterent, ſed magis ad ardua ſe erigerent, atq; intellecto Euangelio ſuo inolitā ſęuitiam morum deponerent, & mites ac manſueti eſſe diſcerent, quatenus in ſecundo ſuo aduentu, cum aduenerit in gloria patris ſui, cum angelis ſuis reddere vnicuiq; ſecundum opera ſua tales inueniat, quibus propter merita bona æterna reddat & præmia. Iſte quidem numerus, quem in literis Gręcis hoc Monogramma figurat, Domini Saluatoris vtrumq; ſignificat aduentum, hoc eſt, illum, quando in humo natus principem huius mundi foras eiecit, poſt Baptiſma ſcilicet ſuum, prædicans Euangelium regni, & ſanās omnem languorem & omnem infirmitatem in populo, & illum, quando idem iuſtus iudex homo Chriſtus Hieſus, de ſolio Dei patris in iuſſu & voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendit, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent ad gloriam, ſecundum pręconium ſancti Euangelij & voces Prophetarum, quæ teſtantur ſanctos Dei victuros bona Dñi in terra viuentium: quando venient & apparebunt ante faciē Dei. Qui ergo boni meriti ſunt, tunc accepta talenta cum lucro reportant ad Dñm, & ab omni labe peccatorū mundati (lauerunt enim ſtolas ſuas & candidas eas fecerunt in ſanguine agni) illum ſequi promeruerunt, cantabunt Deo canticū nouum. Alleluia videlicet Angelicū carmē, die noctuq; in templo ſancto eius, nec erit ibi luctus neque vllus dolor, quia prima abierunt, omniaq; facta erunt noua. Igitur neceſſe eſt vt Deum & Dominum noſtrū fide plena, quę vtiq; per dilectionē operatur, placare ſtudeamus: quatenus ipſe tunc adiutor & Saluator noſter fieri dignetur, quando ſecundū ſcripturas ad iudiciū venerit: ignisq; ante eū præibit, & inflammabit in circuitu inimicos eius, & venient miniſtri eius, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & alligabunt Zizania faſciculis ad comburendum: triticū autē congregabunt in horreum Domini ſui. O nimium fœlix anima, cui licet cum corpore incorruptibili intrare ianuas cæli, & mundis oculis cordis auctorem conſpicere lucis! Cuius deſideriū ritè tunc implebitur, quādo ex omni parte perfecta manebit, & æterno gaudio cum ſanctis Spiritibus

Digitized by Google

Angelicis in luce perenni perfruetur: laudes Pſallẽdo Chriſto, canticum vtique nouum Domino cantando in Eccleſia ſanctorum, in quo ſtudio poſtea nunquam laſſeſcere neſcit, quia ſic regna cæli habere perpetualiter appetit.

De Viceſimatertia Figura, in qua vicenarius & quaternarius numerus annotatus eſt.

XXIII. EN nobilis hic micat flos, & veri regis, hoc eſt, Ieſu Chriſti nomine pictus, quẽ figura ſanctæ Crucis cornib. ſuis exemplatur, læta facta Chriſti demõſtrando. Senarius ergo numerus, quem per ſingula cornua, terno verſu diſpoſitũ ſancta Crux notat, perfectionẽ paſſionis Chriſti, noſtræq; redẽptionis deſignat: quia ſicut in ſenario numero mundi creatura perfecta ſignificatur, ita & ſenario numero, per Chriſtũ, qui in ſexta feria crucifixus eſt, mũdi reparatio perfecta inſinuatur. Clara nẽpe dies illa fuit, qua cõditor opus ſuũ perfecit, nec minus iſta clara eſt, qua redẽptor opus ſuũ reſtaurãdo ſanctificauit. Tunc ergo creator creaturã ſuã operãdo cõpleuit, & nũc etiã ipſam reparãdo benedictione cæleſti repleuit. Deniq; ad inſinuandũ myſterium factũ eſt, quòd ſenarius in quatuor cornibus Crucis poſitus, per 4. plagas mũdi tẽdit, rerũ perfectionẽ demonſtrans, quia ipſe numerus primus perfectus eſt, ipſeq; diẽ artificialem dimidiat, & bis poſitus cõplet: ipſe vnius mẽſis eſt pars ſexta, & totius anni ſexageſima: ipſe quadrantem biſextilẽ numerat, & cũ 5. diebus ſuperfluũ coadunat: ordinat ætates mundi, & temporũ curſum finiet, quãdo rex regũ veniet ſanctis ſuis placido vultu peccata dimittere, & regna cœleſtia tradere. Ergo bone rex Chriſte Hieſu, tu benè ſcis famulis tuis certa præmia dare, quos ex omni mundo vera fidei lux illuminãs, & viuus ſapiẽtiæ hauſtus irrigãs, decor charitatis & iuſtitiæ opera ritè ornãtes ad te perduxerãt. Deniq; prędictus numerus circa Crucẽ poſitus, indicat cõcurſum plebiũ à 4. plagis mũdi ad redemptorẽ ſuũ, eius diuinitatẽ pro æterna ſalute deprecantiũ, vt ipſius magnitudinẽ ex perfecto Euãgelij dogmate auidè diſcãt, & perfectã fidẽ perfectis operibus probẽt. Omnia quidẽ opera Dei perfecta, perfectũ inſinuãt creatorẽ, proprioq; decore eius decorẽ inæſtimabilẽ teſtãtur. Vniuerſa, quæ in cælis ſunt, & quæ in terra & quæ in mari, optimũ laudãt artificẽ: At nos homines, qui aliquãtula pars creaturæ eius ſumus, licẽt nõ condignã, tamẽ deuotã cãtemus gloriã nomini eius, & gratias ei agamus pro redẽptione noſtra, quia ille qui nos fecit & multiplicauit, ipſe nos proprio ſanguine de inimici poteſtate liberauit: Sic quoq; in hoc celebri carmine eius amorẽ, quẽ in nobis ipſe oſtendit, prædicemus, quia hunc inæſtimabili pietate operando demonſtrauit, defenſando inſinuauit, ſuadẽdo quoque & ſibi placitum eſſe oſtendendo nos habere præcepit.

De Viceſimaquarta Specie, vbi centenarius, quadragenarius & quaternarius numerus ſignatus eſt.

XXIV. O Plebs dilecta Deo, ſanctiſſimus ordo virginum benedicite Dño Chriſto, cãtantes ei canticum nouum, quod cæteris omnibus eſt imitabile. Pſallite decus gloriæ immortalis ante ſedẽ altithroni, & ante 4. animalia, quę diuerſis vultibus formata ſunt, & ante 24. ſeniores ſedẽtes in 24. ſedilibus. Vos eſtis ſumpti ab hominibus, primitiæ Deo & agno, pulchræq; cohortes, ſanguinis illius precio cõparatæ, in eius caſtris conſiſtitis, ac digniſſimas laudes triũphi nobiliſſimi cãtatis. Veſtra manus cytharis modulãs, vultum Dei ſerenũ ac placabilẽ terrigenis reddet, cũ clamore valido atria domus Dñi replẽs, tanquã vox tonitrui magni tonat in æthere, & ſicut vox cõcrepat aquarũ multarũ in vallib⁹. In ore quoq; veſtro nõ eſt mẽdacium inuentũ, neq; in corde dolus, ſed pia carmina aptantes, dignas laudes ante thronũ Dei, die noctuq; concinitis, per indicia virginitatis atq; caſtitatis corporis atq; animæ, quæ in vobis rex veſter ſuper omnia diligit. Nã hãc animã vobis nullus alius dedit, quã ductor & cõditor veſter, vt ſine vlla reprehẽſione viuẽtes in terris, æternã inde remunerationẽ poſtmodum acciperetis in cælis. Quapropter probatiſſimus & perfectiſſimus ordo virginum, qui diuerſo ſexu & in diſſimili ætate in mũdo cæleſtẽ conuerſationẽ agebas, ab omni fornicationis inquinamẽto alienus, & ab omni ſpurcitia diaboli immunis, per officiũ oris, ac deuotionẽ cordis, geſtumq; corporis placidus laudes Deo decanta. Ecce trãſitus veſter ad cælũ direct⁹ eſt, vbi merces æterna vobis parata eſt, vbi immaculatus virginis agnus prata depaſcit florida, quẽ & vos ſequẽtes quocũq; ierit amœna carpitis paſcua, ſingulas ſtolas cũ laude caſtitatis in animab. veſtris iã tenetis, alias iuxta finẽ mũdi in corporibus immortalib. accepturi, duplici honore gaudebitis. Quapropter oramus & obſecramus vos ô populi, & agmina cæleſtis militiæ, per nomẽ nobiliſſimum & inſigne famoſiſſimũ decoris veſtri, vt vbi vos iã læti cum rege veſtro regnatis, ibi nobis æterna gaudia promereri certetis, quatenus agnus ille dux & gloria veſtra, qui cæli dominatur in arce, concedat nobis locum ibi ſpacioſum & deſiderabilem, vt veſtrum cantum & ſi non cantare poſſimus, ſaltem cum iocunditate per ſæcula audiamus.

De Viceſima quinta Figura, vbi Alleluia & Amen poſita ſunt.

O Laus pia & perpetua ſanctæ Crucis, quã ſanctorum XXV.
cœtus in cælis frequentat, aſſis terrigenis, vt aliquid decẽter & dignè de te proferre valeãt, & pleno ore gloriam tuã prædicare. Ego nãque, prout potui, te ſancta Crux metrico ritu cecini, multũ tibi deſiderãs in hoc ſatisfacere, ſed tu excedẽs dignitate quantitatẽ viriũ noſtrarũ largitionem quoq; munerũ noſtrorũ ſuperaſti: Nec mirũ, cũ etiã cœleſtia ſimul & terreſtria cuncta ſuperas, nec ſatis valet vllus maieſtati tuæ facere aut verba cõdigna honori tuo aptare. Quapropter tẽtaui ex cæleſtibus odis quædã verba ad laudãdum te ſumere, quæ etiã ſpeciei tuæ figurę q; cõuenirent: Diſpoſui eadem verba in pagina verſuũ nõ cõtinuatim, ſed diſperſe, & inſerui Angelicos cãtus: Amẽ videlicet in medio Crucis collocãs, & cũ Alleluia cornua illius complẽs, vt ſic quoq; hãc ſacrã effigiẽ cæleſti carmine ſignarẽ, & myſteriũ per hoc inſinuarẽ. Nã fideles quiq; & iuſti famuli Dei mũdi ſceptra hinc triũphãt, & munerũ illius decorẽ ſpernũt, hoc palã prædicantes, quod ſpe æternorũ ardor fidei per os electorũ reſonãs præmia cæleſtia ſuis cõſortibus præparet, & antiquũ hoſtẽ aufuget, qui primũ humano generi ſæuiſſimã intulit mortẽ, & à protoplaſtis parẽtibus noſtris, totã progeniẽ vſq; in aduentũ Chriſti ad inferni loca detraxerat. At nos, quos deſideriũ æternorũ ad cælos animo eleuat, præoccupemus faciẽ Dñi in cõfeſſione, & in pſalmis ritè iubilãtes, gratiã in cõſpectu eius inuenire ſtudeamus: taliter in laudibus ipſius exultãtes, qualiter iuſtitiæ expoſcit ordo, & ſanctorum agmina in cælis perpetualiter concelebrãt. Hoc tunc ritè fiet, ſi implere contẽderimus præcepta tonãtis, & nõ ſolũ lingua, ſed etiã cogitatu atq; opere laudes gratiſſimas dicere decertauerimus: Nã ſermo fidei tantũ ore prolatus, ſine cõcordia mẽtis & operis, nõ ſufficit ad ſalutem: quia talis laudatio nõ eſt Deo placita, quæ licẽt ſibi grandia promittat, parua tamẽ meretur: quia ſcriptũ eſt, nõ eſt pulchra laudatio in ore peccatoris. Vos igitur precor cæleſtes Angelorũ plebes ac ſpiritus, animaſq; iuſtorũ, qui in conſpectu gloriæ maieſtatis diuinæ veraciter exultatis, vt ſicut ſine ceſſatione Alleluia & Amen perpetuũ, Dño Chriſto in æternũ cãtatis, ita noſtrã quoq; ſortẽ precib⁹ adiuuare ſtudeatis, quatenus beatitudinẽ verã, quã vos iã perfectè tenetis, tãdẽ aliquãdo p Chriſti gratiã nos accipere mereamur.

De Viceſimaſexta Figura, in qua Prophetica ſententiæ denotantur.

TE igitur ô ſancta Crux Chriſti oracula prophetarum XXVI.
benè honorant, facta prædicant, virtutes exaltant, quia quicquid plebs illa ſacratiſſima, & diuino Spiritu inſpirata vaticinando de Chriſti aduentu protulit, tuæ potentiæ gloriam in eo reuelauit: cum non ob aliud ipſe Saluator in mundo apparuit, niſi vt per te ſaluaret genus humanum. Videamus ergò quid propheta & pſalmiſta Dauid dixerit, ſi fortè ſignanter aliquid de te locutus ſit. Ait enim: Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia oſſa mea. Quid eſt ergo manus & pedes confodere, oſſaque omnia dinumerare, niſi Chriſti membra in te diſtenſa clauis configere? Itẽ Dauid dicit: Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Hoc vtiq; ſignificans, quod Euangeliſta de Chriſto expoſuit dicẽs: Poſtea, inquit, ſciens Hieſus, quia iã omnia conſummata ſunt, vt conſummaretur ſcriptura, dicit: Sitio. Vas ergo poſitum erat aceto plenum. Illi aũt ſpongiam plenam aceto, hyſopo circumponẽtes obtulerunt ori eius. Et alibi ſcriptũ eſt: Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtũ. Hinc quoq; Eſaias propheta vaticinãs ait: Paruulus natus eſt nobis & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & reliqua.

& reliqua. Et item ex perſona Chriſti dicit: Corpus meum dedi percutientibus,&genas meas vellentibus. Et item: Faciem meã non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me. Et leuabit Dominus ſignum in nationibus, & cógregabit profugos Iſrael,& reliqua. In his ergo omnibus ſententijs,& tui erectionem & paſſionis Chriſti veritatẽ Iudæorumq; expreſſit ſæuitiam. Ieremias verò deſcribit Chriſtũ quaſi agnum innocentem ductum ſine voce ad immolandum,lignumq; in panem eius miſſuros incredulos:quod ſignificat panem vitæ in te eleuandum, mortemq; carnis guſtaturum. Ezechiel verò T.tau literã, tuã effigiem ſimilãtẽ, ſuper frontes virorum gementium & dolentium eſſe poſitã aſſeuerat, ob liberationem cladis vaſtatoris. Sic tu quoque ſancta Crux nõ infirmitas vel ignobilitas eſſe ſanctis prophetis oſtẽſa es,ſed virtus firma, laus præcipua, & nauis ſeu portus fideliſſimus in ſubleuando totius orbis naufragium. Nã Daniel prædixit Chriſtum Dñm à perfidis occidẽdum, & ſic peccati noxã finiendã. Oſeæ interfectionem mortis, ſaluationemq; deſcribit populi: & Iohel obſcuritatem ſiderum in morte Chriſti prænunciauit futurã. Amos feſtiuitates iniquorum in luctum cõuertendas, & omnia cãtica eorum in plãctum. Abdias dolos Iudæorum cõtra Dominum & Eccleſiæ ſaluationem expreſſit. Ionas quoq; ſuo excẽplo triduanã ſepulturã Domini præfigurauit. Micheas Chriſtũ mõtem Domini appellãs, cõuentum populorum ad ipſum prædixit. Naum vltorem eſſe futurum impijs,& cõſolatorẽ pijs, Dñm promiſit. Abacuc quoq; plano ſermone cornua tua, ô ſancta Crux, in manib. Chriſti ſplendeſcere teſtatur: & Sophonias aduentum Dñi prænunciat futurum,& diem reſurrectionis eius deſcribit. Aggęus quippe in cõmotione cæli & terræ deſideratum omnium gẽtium aduenisse teſtatur. Zacharias videt Ieſum in veſtibus ſordidis mortalitatis noſtræ,& plagas in manibus eius fixas, planctumq; multorum ſuper eo quaſi ſuper vnigenito: Malachias quoq; licèt nouiſſimus in ordine duodecim prophetarum ponatur, luculenter tamen, vt cæteri, Dominatorem terræ ad templũ ſuũ venire deſcribit,& purgare miniſtros ſuos examinatione valida, quod poſſint ipſi ſacrificia offerre iuſtitiæ. Hæc cuncta ſalutis dona,& valida iudicia in te perpetrãda, ô ſãcta Crux Chriſti, ſancti cõcorditer præcinuere prophetæ, & ad hoc te auctor omnium rerum deſtinauit,& omnia in te ſine vlla dubitatione, quæ de eo ꝓmiſſa ſũt, ipſe perfecit.

De Viceſimaſeptima Forma, in qua Apoſtolorum ſententia collocãtur.

XXVII. NOn minus tua iura, ô ſancta Crux, teſtatur litera noui teſtamenti, quã ſcriptura legis veteris, quia dona gratiæ diuinæ quæ illa ſpondebat futura, hæc per incarnationẽ ſaluatoris docet eſſe cõpleta, indeq; maxime claret, quod Chriſtus Ieſus Dñs eſt legis vtriuſque, quia proprio ore geminam mundo patefecerat abyſſum, legem videlicet exponens,& Euangelium cõdens: ſanctorumq; deſideriorũ voto reficiebat antiquos,& oſtẽſione ipſarum rerum ſatiabat poſteros, bonus, verax, omnibus æquus. Vnde fit, quod Apoſtolicus cætus de tua ſanctiſſima conſtructione ſermonẽ protulit iocundiſſimum, factaq; tua magnifica ſaluberrimo oſtendit relatu. Nã Petrus, qui in Apoſtolorum ordine primus eſt, fortiter de te perſuaſionis ſumpſit exemplũ, ita dicens: Chriſtus ꝓ nobis paſſus eſt fratres, vobis relinquẽs exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Et itẽ: Peccata, inquit, noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamꝰ, cuius liuore ſanati eſtis. Hinc quoque credo, quod ipſe qui pro impijs & ingratis animã ſuam poſuit, ad deuotorum atq; fideliũ tibi preces aures ſuæ pietatis inclinet. Proinde ego miſer, ſi honorificentia eius aliquod munuſculum dignabitur artis humanæ accipere, hoc carmen ei ſummo niſu opto offerre, quia in eius bonitatem cõfido, quod piæ deuotionis munera ipſi nõ diſpliceant, ſi perſeuerauerimus in vera cõfeſſione nominis eius. Aſt nos B. Iacobus Apoſtol. hinc exhortatur, exemplum patientiæ Chriſti nobis oſtendẽs: Exemplum, inquit, accipite fratres laboris & patientiæ, prophetas qui locuti ſunt in nomine Dñi Ieſu Chriſti. Ecce beatificamus qui ſuſtinuerunt, ſufferentiam Iob audiſtis,& finem Dñi vidiſtis. Hinc & dilectus Dñi Iohannes, ad mutuã dilectionem nos prouocat. Chriſtum in medium proferens, vt ſicut ipſe pro nobis animam ſuã poſuit, ita & nos pro fratrib. noſtris animas ponamus. Iudas quoq; ſeruus Chriſti, frater autem Iacobi, ſub exemplo Ieſu ſucceſſoris Moyſi, demõſtrauit Ieſum Chriſtum eduxiſſe nos per Crucem, de ſpirituali Ægypto, id eſt, de poteſtate tenebrarum,& incredulos perdidiſſe. Paulus ergò nõ paululum, ſed magnificè de te locutus eſt, qui auditoribus ſuis ait. Nõ.n.iudico me inter vos aliq̃d ſcire niſi Chriſtum Ieſum,& hunc crucifixum. Et cõtradixit ſibi gloriari, niſi in Cruce Dñi noſtri Ieſu Chriſti, per quem illi mundus crucifixus ſit,& ipſe mundo, Chriſtumq; affirmat propter mortem Crucis, accepiſſe poteſtatem in cælo & in terra & ſubtus terrã, ita vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur quia Dñs Ieſus in gloria eſt Dei patris. Ecce, ſancta Crux Chriſti, Apoſtolicus ordo quã cõcinnè antiquis prophetis tuas laudes profert, ita vt in nullo diſſentiat, cum ea quæ ipſi præcinebãnt futura, iſti in te completa affirment, quia tu veræ concordiæ ſignum cæleſtia ſimul & terreſtria, vetera & noua omnia perficias.

De figura Viceſimaoctaua, vbi opifex ipſe ſanctam Crucem adorat. XXVIII

OMnipotens maieſtas, virtus excelſa, creator cæleſtiũ & formator terreſtrium, Dñs Deus Sabbaoth, qui verus cõditor & redemptor es hominũ, tu laus noſtra es, tu virtus & gloria cũ ſalute vera, tu es rex regum, tu Doctor ignorãtiũ, rector fideliũ & Magiſter credentiũ, tu ſummus & princeps es paſtorũ, tu pius protector tuarũ ouiũ, tu ſancte Saluator auctor es totiꝰ boni, dux bonus, via recta, lux vera & vita perpetua, merces clara,& oſtiũ ſalutis æternæ. Ex te omnis ſenſus, vox, verbũ & virtutũ omniũ fructus procedit. Ad te ergò direxi ſermonem in primordio huius operis,& quæcunq; in ſequentibus addidi, ad tuã laudẽ peruenire optaui. Cor meũ ad te ſe eleuat, mentis meæ tota intentio ad te clamat, quicquid vſquã lingua rectæ cõfeſſionis, ſeu manus bonæ operationis cũ deuotione pię mentis profert, totũ ad laudẽ tuã pertinet. Omnia namq; te glorificãt & benedicunt, quæ in imis & quæ in ſupernis ſunt, nec nõ & ego pars minima tuæ creaturæ, te Dñm verum ſupplex & lætus adoro, atq; Cruci tuæ ſubmiſſe & humiliter ſalutãs dico: O lignum vitale & ara ſalutifera, te adoro, ſpẽ vitæ æternæ deprecãs, vt per te ſtructurã ſanctiſſimã hoſtia grata Deo oblatus exiſtã. Hoc meũ eſt deſideriũ, hoc validus amoris feruor, hoc tota intẽtio mẽtis & famina linguæ exorãt, hoc eſuries cordis & ſitis eſt animæ: vt per paſſionis tuæ gratiam me tibi oblatũ famulũ ſuſcipias, tuaq; crucifixio totũ quod in me tibi contrariũ ſit cõſumat, & carnalẽ æſtũ temperet, irã extinguat, linguã à prauo & vaniloquio cõpeſcat, & pietatis verba in os meũ reponat: omnẽ perturbationẽ mentis pacificet, & vitã honeſtam deducat. Ergò quãdo adueneris Dñe Ieſu, iudicare viuos ac mortuos ac ſæculũ per ignẽ, & cõſumpſerit flãma aduerſarios tuos, oẽs qui oderũt nomen tuũ, in nouiſſima tuba & tẽpeſtate valida, quãdo ſecundum Euangeliũ tuũ apparebit ſignũ filij hominis in cælo,& plãgent ſuper ſe oẽs tribus terræ, intuẽtes in eũ in quẽ pupugerũt: Obſecro, vt tũc à flãmis vltricibus ſancta Crux me eripiat, atq; ab ira agni propriũ poetã defẽdat, cui cano carmẽ præſens,& vtinã vſq; in finẽ vitæ meæ placita illi & honorifica ſemper decantẽ, minimus omniũ ſeruorũ tuorũ & peccator Rabanus, hymnis, laudibus, corde, ore, manu & totius geſtu corporis, hoc ſemper memorãs, quanta bonitate nos tu cõditor noſter creaſti,& quãta pietate redemiſti, cũ ab inferni carcere & gehẽnæ flamma nos liberaſti. Et nunc bone Saluator deprecor, vt des mihi requiẽ illã, quã fidelib. tuis promiſeras te daturũ in arce polorũ: vbi verè populus tuus ſabbatizat, ſabbatho perẽni fruens. Interim quoque, quãdiu ſim in hoc corpuſculo, dirige me in ſemita recta fidei Catholicæ: ſuſtẽta firma ſpe, refice tua dilectione, vt ipſe mihi ſis refrigeriũ in via, quẽ requiẽ deſidero habere in patria. Sine vlla.n.diffidẽtia, omnia promiſſa tua credo eſſe veriſſima, iudicia tua pertimeſco rectiſſima, dona tua expecto dulciſſima. Præſta vt in te gaudẽs tecũ permaneã in æterna lætitia. O Crux alma Dei, vſq; huc, quantum potui, laudẽ tuã cecini: ſed quia triumphũ perperẽ expetis, quẽ in his mortalibus pleniter & perfectè nõ inuenis, confer te ad cæleſtia Angelorum agmina, ibique tibi laus perpetua per cuncta ſonabit ſæcula.

LIBRI SECVNDI FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

LABORATORIO DI RESTAURO Via del Teatro di Marcello 32 00186 ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google